Digitized by Google

XII
D
43.

BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XII
D
43
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

R.mi IN CHRIST. PAT. AC DOM. D.

HIERONYMI BAPTISTÆ DE LA NUZA,

ORDINIS PRÆDICATORUM SS.æ Theol. Doctor. eximii, verbique Dei Declamatoris egregii, quondam Provinciæ Aragoniæ Provincialis, nunc autem Barbaſtenſis Eccleſiæ Epiſcopi;

TRACTATUS EVANGELICI,

Continens diſcurſus & conceptus Literales, Morales, & Allegoricos ſuper diverſis materiis.

Omnibus concionatoribus ac curam animarum habentibus maximæ utiliſſimi.

Hac noſtra ultima editione pluribus in locis auctus & tribus Indicibus locupletatus.

1. Locorum Sacræ Scripturæ explicatorum.
2. Rerum & Verborum.
3. Super omnia Euangelia totius anni, de Tempore, Feſtis, & per Quadrageſimam.

TOMUS SECUNDUS.

NAPOLI

ANTWERPIÆ,

Et proſtant Amſtelodami apud PHILIPPUM van EYCK, ſub ſigno quatuor coronatorum Evangeliſtarum. ANNO 1663.

Digitized by Google

TRACTATUS QUARTUS,

De dilectione inimicorum, & modo faciendæ juſtitiæ, de quibus ſic loquitur Chriſtus Dominus apud Sanctum Apoſtolum & Euangeliſtam Matthæum.

AVDISTIS, quia dictum eſt: Diliges proximum *Matt. 5.* tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego au- *43.* tem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, benefacite iis qui oderunt vos: & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos: ut ſitis filii Patris veſtri, qui in cœlis eſt: qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos: & pluit ſuper juſtos & injuſtos. Si enim diligitis eos, qui vos diligunt; quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt? Et ſi ſalutaveritis fratres veſtros tantùm; quid amplius facitis? Nonne & Ethnici hoc faciunt? Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cœleſtis perfectus eſt. ¶ Attendite ne juſtitiam veſtram faciatis coram *Cap. 6.* hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Cùm ergo facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis, & in vicis, ut honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Te autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera tua, ut ſit eleemoſyna tua in abſcondito, & Pater tuus, qui videt in abſcondito reddet tibi.

 Argu-

Argumentum quarti Tractatus.

Rom. 12. 8 10. P*Ræceptum dilectionis tam excellens eſt, ut dixerit Apoſtolus, illum* qui diligit proximum, legem implêſſe, *& quod* plenitudo legis eſt dilectio. *De illo autem ſcribens S. Joannes Euangeliſta, primò dicit, eſſe* mandatum, non novum, ſed mandatum vetus, quod habuimus ab initio: *deinde autem ſtatim & è veſtigio ſubdit:* mandatum eſſe novum, *quia verè illud & in antiqua lege datum fuit: ſed ita à Chriſto in Nova & Euangelica revocatum, ut quaſi novum vocari poſſit. Duplex propterea Tractatus de præcepto dilectionis inimici conſtituendus eſt: In primo explicandum eſt, quatenus eſt mandatum vetus ab initio traditum, & quod perpetuò homines ad ſui obſervationem obligavit. In ſecundo explicandum eſt, quatenus novum eſt, ac ſpiritui Euangelicæ legis proprium. In hoc igitur tractatu quarto (qui primus eſt de dilectione inimicorum) explicatur & oſtenditur mandatum hoc, antiquos etiam homines obligaſſe, quibus in antiqua lege traditum jam fuit, quod tamen, quia mendaci Scribarum & Phariſæorum ſtylo erat antiquatum, & quaſi obliteratum, Chriſtus renovandum aſſumit, & purgandum erroribus quibus propter eorundem malitiam erat corruptum. Subſtantiam propterea præcepti clarè ac perſpicuè iterum proponit, & quaſdam rationes indicat, alias expreſſe ſubjicit, quæ ad illud obſervandum inducunt & obligant. Cujus occaſione, Scribarum & Phariſæorum hypocriſim condemnans, brevem modum, quo virtutum opera agenda ſunt exponit.*

1 Joan. 2. 7. 1 Joan. 2. 8.

PROOEMIUM, Et totius Tractatus diviſio.

M*Alachias depinxit Chriſtum ſub typo argentarii, ſedentis, & emundantis argentum, quod implet Dominus ſedens in monte, legem repurgans & conflans.*

PRIMA PARS, De impuritate, quam præceptum dilectionis à Phariſæis contraxerat.

§. 1. C*Hriſtus Dominus duo intendit; & antiquam legem à Phariſæis & à Scribis maculatam emundare, & altiora per legem Euangelicam ſtatuere.*

§. 2. At

§. 2. *Antiqua lex dilectionem præceperat inimici: Scribæ tamen & Phariſæi, ſolius amici ſtatutam ſuaſerant.*

§. 3. *Scribæ & Phariſæi dilectionis præceptum corruperant, rimò arctando proximi nomen ad ſolum amicum.*

§. 4. *Corruperunt etiam legem Phariſæi, addendo, odiendum inimicum, quod Deus non dixit.*

SECUNDA PARS,

De purgatione mandati dilectionis per Chriſtum.

§. 1. *Chriſtus legis immunditiam à Phariſæis invectam purgat, ſicut Simon aquæductus, & Iſaac puteos: ſimilis Ieremiæ, & exeunti ſeminare ſemen ſuum.*

§. 2. *Oſtendit Chriſtus tempus ſui adventus, eſſe tempus putationis, & ſe comprobat quem Eſaias prædixit, reparatorem ſepium.*

§. 3. *Chriſtus perfectius quàm Ioſias, renovat divinam legem, quam primò Deus interius in cordibus, deinde exterius in tabulis ſcripſerat.*

§. 4. *Legem Dei contraria conſuetudo non abrogat: ideo præceptum dilectionis inimici perpetuò ſtat, non obſtante uſu in contrarium, propter quem ſingulariter Hiſpani deſcribuntur damnati apud Ezechielem.*

TERTIA PARS,

Continens ſubſtantiam præcepti dilectionis inimici.

§. 1. *Charitas ita neceſſaria eſt, ut qui illa caret, etiamſi cæteris virtutum operibus abundet, nihil ſit apud Paulum, & ædificet abſque temperamento apud Ezechielem.*

§. 2. *Vera charitas inimicum diligit, eſt enim ignis in aqua & gelu ardens, inſtar lampadum Sponſæ, ignis Eliæ, & quem pluere conſuevit Dominus.*

§. 3. *Quia diligere eſt velle bonum; ſicut tenemur diligere inimicum, ita & velle illi bonum, & triſtari de ejus malo.*

§. 4. *Quia ratio diligendi inimicum eſt Deus ipſe; licet velle ei malum, & lætari, quando ad Dei gloriam fuerit expediens.*

§. 5. *Quoniam amor otioſus non eſt; ſicut tenemur inimicos diligere, ita & eiſdem benefacere.*

§. 6. *Orandum eſt pro inimicis, quorum damnatio certa revelatione præcognita non eſt: ſi enim certò fuerit cognita, Joannes pro illis non dicit orandum.*

§. 7. *Diligere calumniantes, & pro eis orare tenemur: juſtum eſt tamen ab impoſitis calumniis hominem ſanctum ſe purgare.*

QUARTA PARS,

De rationibus hujus præcepti in ejuſdem verbis implicatis.

§. 1. *Deus præceptum hoc tradens, ejuſdem rationes ſimul indicat, qui propterea inducitur à Moyſe legem ferens in dextera, & ab Habacuc ferens cornua, aut flammas ignis lucidas.*

§. 2. *Singula verba hujus præcepti cum David requirenda & obſervanda ſunt, & cum Tobia exenterandus hic piſcis immanis, ut totus ſalubris reddatur.*

§. 3. *Primam rationem ex legiſlatore indicat pronomen illud, Ego, ſupremam illius poteſtatem exprimens, qui Rex eſt, cujus os Salomon obſervabat.*

§. 4. *Abyſſus ac venti obediunt Deo ſpontaneè, ut ait Sapiens, & homines effrænem iram, condèmnat mare.*

§. 5. *Seipſum ſupponit Deus huic præcepto, cui qui eum profitetur Dominum, etiam*

juxta Pharaonis judicium tenetur obtemperare.

§.6. *Chriſtus ſicut Job, primò præcepit per ſervum, nunc ore proprio deprecatur: & ſi ferme quivis per Angelos fuit firmus, multò magis, quem Deus ipſe firma profert ſententia.*

§.7. *Secunda ratio eſt, quia hoc præceptum eſt bonum, utpote conforme voluntati divinæ, quam ſine replica complendam oſtendunt multa, quæ in ſcriptura recenſentur.*

§.8. *Quæ Deus ſtatuit, approbanda, non examinanda docent Seraphim: nec homo, ut ait Jacobus, eſt Judex legis, ſed executor: unde qui concilia pro lege duelli congregant, verbis Jeremiæ & obedientia Roboam condemnantur.*

§.9. *Tertia ratio eſt, quia hoc præceptum eſt juſtum, & juſtè juxta Auguſtinum & Gregorium, cujus eſt interdicta vindicta, quamvis juſtè antiquis dictum fuerit: Oculum pro oculo.*

§.10. *Conſiderandum eſt ad patienter ſuſtinendas injurias, quod nullatenus Deus vult inultas relinqui.*

§.11. *Deus non intendit, impunes dimittere offendentes te, quos potius ſibi puniendos aſſumit: cujus conſideratio ſedare poteſt animum iratum.*

§.12. *Quæ dicta ſunt confirmantur exemplis.*

§.13. *Quarta ratio eſt, quia hoc præceptum eſt utile, nam vindicator magis ſibi quàm inimico nocet.*

§.14. *Grandes utilitates ex remiſſione injuriæ expendit prudenter prudens Abigail.*

§.15. *Hujus præcepti obſervantia ſingulariter inducit ſecuritatem conſcientiæ ad orandum, quam expertus fuit David.*

§.16. *Utile eſt hoc præceptum quærentibus remiſſionem peccatorum, ideo in principio Quadrageſimæ illud propositur, etſi difficile & perfectum.*

§.17. *Amor erga inimicos maximi eſt meriti, & quaſi oleum Eliſei in vaſa vacua, aptus ad ſatisfaciendum pro debitis.*

§.18. *Tempus quadrageſimæ opportunum eſt ad orandum pro remiſſione peccatorum, quàm ſine dilectione inimicorum non obtineri, docuerunt Sapiens, Ezechiel; & Chriſtus per admirabilem parabolam.*

§.19. *Qui non dimittit, non dimittetur ei, etiamſi cum lachrymis oret, ut Saul, Eſau, Antiochus oſtendunt, explicatque mors Joab, & ſententia Jonæ, excellenterque factum Davidis.*

§.20. *Quinta ratio eſt, quia hoc præceptum ad honorem conducit, quamvis poſſet Chriſtus juſtè jubere, illum contemnere, quem David vanitatem judicavit.*

§.21. *Cauſam honoris tantum profert homo, ne Deo obſequatur, cùm ad vocem dæmonis, mundi, carnis illum profundat, ut dixit Jeremias.*

§.22. *Parcere inimico verum inducit honorem. Quis iſte ſit, & unde procedat, Deus ipſe explicare voluit, contra homines veri honoris iniquos æſtimatores.*

§.23. *Qui parcit inimico ſuprema fortitudine præſtat, imò & Deus omnipotentiam ſuam parcendo demonſtrat, ut annotant Moyſes, David, Sapiens, Paulus.*

§.24. *Davidis hiſtoria confirmat quæ diximus, quam excellenter expendit Chryſoſtomus.*

§.25. *Qui inimico viſibili parcit, prudentem & fortem ſe comprobat, quia ad inimicum inviſibilem vincendum ſe convertit, ſicut Job & Chriſtus, hocque eſt, carbones congerere ſuper caput ejus.*

§.26. Ve-

Digitized by Google

§.26. *Vera fortitudo in patientia præcipuè poſita eſt, qua ſola fortes Iſrael comprobat, & Beatum Job manifeſtè fortem dæmoni oſtendit.*

§.27. *Verum honorem in patientia, dilectione, beneficentia ad inimicos conſiſtere, demonſtrat primo Deus ipſe, qui ſui honoris eſt zelator inſignis.*

§.28. *Quomodo Sponſus majores offenſas ſæpe magnis compenſet beneficiis, docuit Sponſa, inducens illum ſimilem botro Cypri.*

§.29. *Deus ita ſibi reputat honorificum parcere inimicis, ut id vocet laudem & gloriam ſuam, quam Apoſtolis enarrandam commiſit.*

§.30. *Moyſes hanc Dei gloriam & honorem videre & exhiberi petiit, Chriſtum morientem pro inimicis, hæcque fuit gloria, quam ad ſui ſatietatem David optabat.*

§.31. *Rem eſſe honorificam, parcere & patienter ferre inimicos, etiam ſancti viri demonſtrant, quorum vita tanquam ſpeculum conſpicienda eſt, ut noſtram componamus.*

§.32. *Factum B. Stephani ſingulariter expendendum eſt, & cur ejus oratio peculiariter Paulo profuerit, & quorum judicium ſequendum ſit in cauſa honoris.*

§.33. *Philoſophi & Sapientes, ſola naturalis rationis luce judicarunt rem honorificam, inimicis parcere & benefacere.*

§.34. *Sexta ratio eſt, quia hoc præceptum poſſibile eſt nobis, qui iræ motum poſſumus tenere, ſicut Jacob plantam Eſau, & id eſt nobis omnino neceſſarium.*

§.35. *Egregiè Apoſtolus iram contra offendentes ſtatim comprimendam, docuit, dicens: Sol non occidat, &c. innumera enim mala ex ira, ſi perſeveret, ſequuntur.*

§.36. *Septima ratio eſt, quia hujus præcepti verba modum indicant, quo facilius compleri poſſit à nobis, qui ſimiles eſſe debemus equitatui Pharaonis.*

§.37. *Ira inter omnes affectus rationis fræne eſt regenda, quæ ſimilis eſt equo, & cani, qui aliquando acuendi & urgendi ſunt, aliquando continendi.*

§.38. *Facilè homo ſe ab appetitu vindictæ temperabit, ſi Deum imitetur, qui juxta Tecuitis dictum ad David, retractat cogitans.*

§.39. *Decem breviſſimæ rationes quarum conſideratione homo iræ affectum & vindictæ appetitum facilè poterit comprimere.*

§.40. *Earundem rationum & conſiderationum proſecutio.*

QUINTA PARS,

Continens rationes hujus præcepti expreſſas à Chriſto.

§.1. *Manifeſtè Chriſtus probat nullatenus à Deo dici potuiſſe, odiendos inimicos: imò exemplo Patris cœleſtis diligendos ab iis, qui illius ſunt filii.*

§.2. *Poterat Deus jubere amare inimicos ſine præmio, ſed grandi operi, grandem propoſuit mercedem dicens: Ut ſitis filii Patris, &c.*

§.3. *Grandis eſt merces, eſſe & vocari filium Dei, quod nomen, David parcens inimicis expectabat bonum in conſpectu ſanctorum.*

§.4. *Ad Patris cœleſtis exemplar tenemur ejus filii noſtras diſponere actiones, ideoque debemus ſicut ille beneficos nos exhibere ad amicos & inimicos.*

§.5. *Qui à Deo mercedem expectant, majora debent agere, quàm Ethnici & Publicani. Quinam hi fuerint, explicatur.*

Digitized by Google

§.6. *An dilectio amici & reſalutatio ad ſalutantem, ſit meritoria, & an ſit potior dilectio inimici, quam amici.*

SEXTA PARS,

De modo facili & juſto diligendi inimicos.

§.1. C*Ur Deus dicatur perfectus ex ſola miſericordia, quæ apte omnibus operibus illius præfertur, cui ſimiles nos exhibere debemus, non in eſſendo ſed in agendo.*

§.2. *Modus quo debemus contendere eſſe perfecti, eſt imitari Deum in miſericordia & patientia erga inimicos, ratione cujus ille perfectus dicitur.*

§.3. *Similis divina debet eſſe perfectio noſtra; non æqualis, quæ propterea multas patitur imperfectiones, nec contra eam eſt, conturbari ad ſubitum inimici conſpectum.*

§.4. *Perfectum modum diligendi inimicum exhibet pater cœleſtis, amando naturam, odiendo culpam, quem in diſtinctione rerum, clibano & lampade, indicavit.*

§.5. *Inimicorum omnium legalium & moralium culpa odio habenda eſt, & diligenda natura, ut maledictio Chanaam deſignavit.*

§.6. *Perfectum modum vincendi inimicum pater cœleſtis indicat, per beneficia, qua de cauſa, amor dicitur à Sponſo fortior morte.*

§.7. *Excellenter Chriſtus hunc vincendi modum comprobat, & oſtendet cum tradet regnum Deo Patri.*

§.8. *Perfectum modum vincendi inimicos tenuit David, per dilectionem, de qua dictum eſt: Cornua in manibus ejus, ibi abſcondita eſt fortitudo ejus.*

SEPTIMA PARS,

De modo faciendæ juſtitiæ.

§.1. I*Uſtitia nomine, Chriſtus omne opus bonum intelligit, quod tantum prohibet coram hominibus eo fine fieri, ut ab eis videatur & laudetur.*

§.2. *Quid ſit tuba canere ad eleemoſynam, & quomodo hoc fugiendum.*

§.3. *Quomodo ſiniſtra non debet ſcire eleemoſynam quam facit dextera, & quid dextra & ſiniſtra nomine Chriſtus intelligat.*

R.P.F.

Digitized by Google

R. P. F.

HIERONYMI BAPTISTÆ DE LA NUZA,

Ordinis Prædicatorum, & ſacræ Theologiæ Profeſſoris.

TRACTATUS QUARTUS Euangelicus, qui eſt primus de dilectione inimicorum.

Proœmium, & totius Tractatus diviſio.

Malachias depinxit Chriſtum ſub typo argentarii, ſedentis & emundantis argentum, quod implet Dominus, ſedens in monte, legem repurgans & conflans.

¶ 1. BEATUS Auguſtinus (abſque cujus nominis mentione, fatetur S. Hieronymus *a*, ſe nec unam horam præteriiſſe) inſigne opus edidit *b*, contra Fauſtũ Manichæum, in quo per triginta & tres libros, omnes ferè Manichæorum errores revincendos aſſumpſit; qui ſatis ei noti erant, quippe qui ad trigeſimum uſque annum fuerat eiſdem detentus. *Cap. 1.* Libro autem duodecimo, illam eorum blaſphemam hæreſim refert, qua aſſerebant, antiquos Prophetas nullatenus audiendos, aut curandos, qui nihil de Chriſto prænunciarunt, aut prædixerunt. Quem errorem integro illo libro confutat, ſingulariter obſervans, hunc omnium Prophetarum fuiſſe ſcopum, CHRISTUM ſub variis figuris & formis exhibere: quod tam egregiè perfecerunt, ut cuivis homini etiam obtuſi ſenſus, conſideranti Prophetarum dicta & Chriſti opera & facta, manifeſtè appareat ſumma eorum inter ſe convenientia. *Cap. 6. 7.* Quod Deus ipſe non obſcurè admonuit, ut obſervant ſancti Patres, expendentes illa verba: *Locutus ſum ſuper Prophetas, & ego* *Oſe. 12, 10.*

a Epiſt. 80 ad Aug.
b Habetur tom. 6.

ego

Digitized by Google

ego viſionem multiplicavi, & in manibus Prophetarum aſſimi[illegible] *ſum.* Locutus quidem eſt Deus ſuper Prophe[illegible], id eſt, ad Propheta[illegible] phraſi Hebræa: *Factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem*, id eſt, ad
Luc. 3. 2. Ioannem: &, *Videbitis angelos aſcendentes*
Ioan. 1. 51. *& deſcendentes ſuper filium hominis*, id eſt, ad filium hominis. Unde Chaldaica, *Locutus ſum cum Prophetis.* Septuaginta, *ad*
Brixi. in arc. f. 118 col 4. *Prophetas.* Variis autem formis & figuris, in viſione imaginaria aut intellectuali ſe illis manifeſtabat, ut ſub eis ipſum depinge-
רמה. rent: id enim ſignificabat illud, *In manibus*
a Epi. cont. Paul. Samoſatenſ. *Prophetarum aſſimilatus ſum:* in Hebræo verbum *Dimah*, quod ſignificat ſimilitudines facere. Manus in Scriptura ſacra dici-
b Hom. 32. & 58. in Gen. & ho. 14. in Ioa. & hom. 1. ad Hebræ. tur miniſterium & inſtrumentum; q. d. Miniſterio Prophetarum varias ſimilitudines effinxi. Non ergo minus pictores, quam ſcriptores, videntur Prophetæ ſancti, quorum calami, vices penicilli habuerunt, qui-
c Ho. 24. in Gen. & libr 3. con. Celſum. bus diverſas Chriſti actiones & opera depingebant. Ita locum iſtum intellexerunt antiqui Patres, Dionyſius Alexandrinus *a*,
d Lib. 2. in Levit. c. 8. Chryſoſtomus *b*, egregiè & ex profeſſo Origenes *c*, Iſychius presbyter Jeroſolymi-
e In ca. 12. Oſea & in præf. ejuſdem. tanus *d*, quondam Gregorii Nazianzeni auditor, & eleganter Hieronymus *e*, illiſque omnibus antiquior S. Iræneus *f*.
f 4. Cont. hæreſ. cap. 37. circa medium. Quoniam enim Chriſtus multa, illaque varia facturus erat, quem unica effigie tam diverſa facientem non poterant exprimere, ſub variis figuris repræſentare neceſſarium fuit. Unde ipſum exhibent ſub figura regis imperantis, & ſervi obſequentis; divitis abundantis, & mendici egentis; paſtoris paſcentis, & deducentis oves, & ovis quæ ducitur; judicis judicantis, & hominis in judicio comparentis, leonis rugientis, & agni manſueti, hic vivificantem mortuos: illic vitam expirantem, &c. Unus, inquit Chryſoſtomus cum refert ſtantem, alius ſedentem: unus antiquum die-
12. Cont. Fauſt. cit. cap. 7. rum, alter puerum, &c. Hæc quidem omnia, ait Auguſtinus, ſecundum divinæ ſapientiæ ordinem facta ſunt, ut nos opera Chriſti conſiderantes, exerceamus mentem, videntes, quam ad vivum quæ ille fecit, fuerint prius à Prophetis exhibita, & inde animus tali conſonantia, non minus quam ſuavi muſica allectus, delectationem ſpiritualem capiat. Inter hos ergo egregios ¶ 2.
pictores, fuit S. Propheta Malachias: inter duodecim minores, ultimus loco, non ſpiritu & dignitate; cujus excellentiam, vel nomen ipſum apertè declarat. Mala-
chias enim, ut dixit Auguſtinus *g*, Ange- g 20. De civ. cap. 25
lum ſignificat; quem propterea Clemens Alexandrinus *h*, Angelum abſolutè vocat, h Libr. 1. ſtromat.
quo nomine, Septuaginta vocem Hebræam i In Mal.
transferunt: credìditque Origenes *i*, ut refert Hieronymus *k*, verum fuiſſe Angelum, k In proœmio in Malach.
qui in humano corpore aſſumpto fuit locutus. Hebræi cenſent: ut annotavit Hieronymus *l*, & Auguſtinus *m*, fuiſſe illum famigeratiſſimum ſacerdotem ſcribamque l In prolog. duod. Prophet. & in proœm. Mala.
legis Eſdram, quod & Hieronymo *n*, placuit: qui ideo dictus eſt Angelus, quia tam m 20. De civi c. 25.
familiaris fuit ipſe Angelis, ut quæcunque prædicaret, confeſtim confirmaret aliquis n In illud Malac. 2. Ang. dom. exercit.
angelus de cælo deſcendens, ut Epiphanius *o*, & Iſidorus *p*, annotarunt. Hic ergo homo angelicus (ſive fuerit Eſdras, ſive alius hoc o Li. de vita Prophe.
nomine dignus) volens omnium oculis Chriſtum exhibere, eum depingit ſub effi- p li. de PP. vet. teſt.
gie fabri argentarii, ſedentis ad conflatorium, emundantis & repurgantis argentum. Oculos in primis attentos petit æternus pa-
ter, ut eum conſideremus. *Ecce*, inquit, *q*, q Mal 3. 1
ego mitto angelum meum, & præparabit viam ante faciem meam. Hæc verba com-
pleta exhibuerunt Euangeliſtæ *r*, imo & r Mat 11 10. Marc. 1. 2. Luc. 7 27.
Chriſtus Dominus in perſona S. Ioannis Baptiſtæ Præcurſoris, qui multis rationibus angelus fuit vocatus. *Et ſtatim veniet ad templum ſanctum ſuum dominator, quem vos quæritis, & angelus teſtamenti, quem vos vultis.* Chriſtum his verbis exprimi, omnes etiam & Hebræi fatentur: quem verum, Deum eſſe Propheta ſanctus exprimere voluit, primò in eo quod dicit, *ad templum ſanctum ſuum:* ſolius enim veri Dei eſt habere templum; illudque antiquum ſolius veri Dei templum dicebatur, de qua re Galatinus. Deinde in eo quod
eum vocat: *Dominatorem:* in Hebræo, Libr. 4. cap. 10.
Haadon, id eſt, Dominus ille, ut vertit
Leo Judas; Septuaginta ὁ Kyrios, eum האדון
arti-

articulo id eſt, Dominus ille, cui per ſe convenit ſupremum dominium. Hieronymus, ut vim articuli suppleret, oſtenderetque ejus ſingulare dominium, vertit, *Dominator.* Tertiò vocat eum Angelum teſtamenti, quia nuntius eſt, inquit Auguſtinus, novæ legis, & teſtamenti æterni autor: aut certè alludit ad angelum, qui in monte Sina legem dedit, qui divini verbi typum expreſſum gerebat. Quaſi autem venientem incipit eum Propheta contemplari, & depingere: *Ecce venit, ait Dominus exercituum: & quis poterit cogitare diem adventus ejus? & quis ſtabit ad videndum eum?*

18. De civ. cap. 35.

¶ 3. Prius dixit, *Veniet*, nunc, *ecce venit.* Illa repetitio veniendi, firmitatem divinæ promiſſionis deſignat. Duæ autem illæ interrogationes, non terrorem ſed ſummum deſiderium, magnitudinemque exprimunt beneficii. *Quis poterit cogitare diem adventus ejus?* In Hebræo *Michalchel*, quod à verbo *chul*, non tam cogitare ſignificat, quam comprehendere, menſurare, metiri, apprehendere; cui affine credunt verbum & nomen Latinum, Calculo, & Calculus. Unde vult dicere Propheta: Quis poterit ita calculare aut metiri dies, ut apprehendat diem adventus ejus? eo modo quo Balaam dicebat: *Heu, quis victurus eſt, quando iſta faciet Deus?* Aut verò vult dicere: Quis poterit metiri, aut comprehendere illius diei majeſtatem, gloriam, lætitiam, & gaudium? Hoc magis explicat ſubdens; *Aut quis ſtabit ad videndum eum?* quaſi alludens ad reginam Saba, quæ videns illius pacifici Salomonis gloriam, *Non habebat ultra ſpiritum*, aut ad cœleſtem Sponſam, quæ conſiderans Sponſi ſui pulchritudinem, ſtare non poſſe præ cordis lætitia, in ejus conſpectu, clamabat: *Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo.* Quis ad hujus ſolis radios ſtare poterit? quis tantam gloriam claritatemque ſuſtinere? Cujus animus non deficiat præ lætitiæ magnitudine? *Ipſe enim quaſi ignis conflans.* Ignis maximam habet activitatem, talem ut poſſit fortiſſima metalla colliquare, purgare, renovare, clarificare. Quaſi dicat: Erit quaſi ignis omnia renovans, purificans, clarificans, & illuſtrans. Et ut deſignaret magis in particulari, quid acturus erat; eum depingit ſub typo argentarii, purgantis argentum: *Et ſedebit conflans & emundans argentum.* Caldaica, *ipſe ſicut vir qui conflat & emundat argentum.* Conficit argentarius in conflatorio argenti vas argenteum, pulchrum, ſplendidum, & illuſtre; tradit illud hominibus habentibus manus impuras & immorigeratas, unde ſtatim vas non ſolum contrahit ſordes, ſed & laceratur & conteritur: oportet propterea, ut idem artifex vas ſuis iterum manibus ſuſcipiat; quod ad conflatorium revocat, ut non ſolum purgatum ſordibus, ſed ſuæ integritati reſtitutum exhibeat. Hoc CHRISTUS acturus erat: & tanquam ſi jam Propheta videret illum, id agentem, eum depingit. Eſt quidem divina lex, vas argenteum, quod Deus confecit, tradiditque novum, recens, pulchrum, ſplendidum, ex monte Sina, ſucceſo ingentium flammarum ignibus tanquam conflatorio ardenti extractum. *Eloquia Domini, eloquia caſta, argentum igne examinatum, purgatum terra, probatum ſeptuplum.* Illa decem præcepta, quaſi ex naturæ viſceribus extraxit Deus, purgata omni impuritate. *Lex Domini immaculata*, dicebat idem David. Hoc vas tradidit Deus diſpenſandum hominibus immundis & impuris, doctoribus ſcilicet ſcribis & ſacerdotibus; quorum intererat, legis myſteria manibus ſuis pertractare & explicare, per manus enim magiſtrorum legem & doctrinam tradidit, quæ procedit ab ipſo tanquam à *magiſtro uno.* Illæ manus erant immundæ, quas *ſanguine plenas*, dixit ipſe Deus. Erant illi repleti odio, invidia, cupiditate. Hinc factum eſt, quod lex impuritatem & ſordes quaſi contraxerit: quia doctores legi ipſi impuros ſuos affectus inſerebant; quam ita tradebant, ut dicerent, illam tantùm prohibere opera externa homicidii & adulterii, non autem internas concupiſcentias, & tantùm præcepiſſe amorem circa amicos, ſtatuiſſe autem odium circa inimicos. Hocque eſt quod Chriſtus eis dixit: *Irritum feciſtis mandatum Dei propter traditiones veſtras.*

Pagnin. in theſ. col. 1139 כבלכל

Nu. 24. 23.

3 Reg. 10. 5.

Cant. 2. 5.

Pſal. 11

Pſal 18.

¶ 4.

Ecc 21. 1

Eſai. 1. 15

Mat. 15.

Quo factum eſt, ut non tantùm hujuſmo-
di impuritates contraxerit vas, ſed & con-
fractum fuerit. Ita conqueritur Propheta:
Hab.1.1. *Lacerata eſt lex.* Nec mirum: conſtringitur
enim vas, quod in terram projicitur, ſacer-
a Eſai 5. dotes autem *a*, *abjecerunt legem Domini*
24. *exercituum: b, legem meam projecerunt.*
b Ier 9 19. Idem igitur artifex qui primò vas conflavit,
emundandum & reſtaurandum ſuſcipiat. *Ec-*
ce inquit, *venit, & ſedebit conflans & emun-*
dans argentum. Lex non ſolum impurita-
tem contraxerat & ſordes, ſed & contrita
erat; ideo oportebat, ut emundaretur, &
quaſi de novo conflaretur. *Sedebit.* Vide il-
Matt 5.1. lum in monte, in quem aſcendens, *ſedit*, in-
tendens vas emundare, & quaſi de novo con-
Exod. 19. flare. In monte Sina non defuit conflatori-
um, totus enim mons ardebat, & tam in-
gentes flammarum copias emittebat, ut ter-
rorem cunctis videntibus incuteret; inde le-
gem quaſi ex conflatorio primum extraxit
Deus: nunc in monte non deficit ignis ar-
Luc.4.1. dentiſſimus Spiritus ſancti. *Jeſus enim ple-*
nus Spiritu Sancto regreſſus eſt à Jordane.
Hujus conflatorii ardentiſſimum ignem præ-
nuntiavit Joannes, qui quaſi volens explica-
re, quis eſſet ignis, de quo Propheta loque-
Matth.3. batur, dixit: *Ipſe vos purificabit in Spiritu*
11. *ſancto, & igne*, id eſt, qui eſt ignis, ut ex-
Luc.3.16. ponunt ſancti Patres, Cyrillus *c*, Hierony-
c In cap.4. mus *d*, Leo Papa *e*, & Euthymius *f*. Hoc
Eſaia. d In idem igne erant ignita & ſuccenſa CHRISTI
cap. viſcera, tanquam ardentiſſimæ prunæ in
e Epi.4 ad conflatorio ad purificandum & purgandum.
Epiſc. Si Ipſe ergo Chriſtus tanquam artifex excel-
cili. c.6. lentiſſimus, qui antiquitus vas argenteum
f In cap.3. legis conflaverat, nunc inveniens immun-
Matth. dum & contritum propter impuritatem,
quam è manibus impuris doctorum contra-
xerat, illud quaſi manibus ſuis accipit, &
ad conflatorium revocat, inde novum, in-
tegrum, pulchrum, ſplendidumque extra-
Matth. 5. cturus. *Audiſtis*, inquit, *quia dictum eſt*
21. *antiquis: Non occides, & omnis qui occide-*
rit, reus erit judicio: quaſi ſolum homici-
¶. 5. dium fuerit per legem prohibitum. *Ego au-*
Matth. 5. *tem dico vobis: quia omnis, qui iraſcitur*
27. *fratri ſuo, reus erit judicio, & Audiſtis quia*
Matth. 5. *dictum eſt antiquis: Non mœchaberis*, quaſi
43.
ſolum opus interdictum fuerit: *Ego autem*
dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem
ad concupiſcendum eam; jam mœchatus eſt
eam in corde ſuo: & *Audiſtis quia dictum*
eſt: Diliges proximum tuum, & odio habe-
bis inimicum tuum, quaſi lex ipſa præcepe-
rit inimici odium: *Ego autem dico vobis:*
Diligite inimicos veſtros. Vide quomodo
ſedet conflans & emundans argentum. Ex
quibus poſſumus explicare, quid ſit, quod
cum Propheta CHRISTUM depingere
voluerit tanquam argentarium conflantem
& emundantem argentum, deſcripſerit il-
lum ſedentem: artifex enim, qui in confla-
torio emundat aut conflat vel purgat argen-
tum, non ſedet, ſed ſtat. Veruntamen aptiſ-
ſimè eum depinxit ſedentem; primò ut in-
dicaret quod CHRISTUS aggrediebatur hoc
opus ex profeſſo & accuratè, non leviter
aut tranſcurſim vel raptim. In ſcriptura e- In illud pſ.
nim, ut annotavit Euthymius, cum exhi- 1. in cathe.
betur aliquis ſedens, facienſque aliquid, in- peſtilent. a
dicatur id fieri ab eo, ex profeſſo, & accu- non ſedit.
rate. Deinde, quoniam Propheta voluit ex-
primere Chriſtum repurgantem immundi-
tias, quas lex ob impuritatem doctorum
contraxerat: & quia id erat facturus ſedens
in monte, cum depingit ſedentem. Quid
autem per hoc opus intenderet Chriſtus,
declarat Propheta ſubdens: *Et purgabit fi-*
lios Levi, non filios Levi ſecundum car-
nem, ſed ſecundum ſpiritum, id eſt, fideles
ſuos, quos voluit diſponere ad offerenda ſpi-
ritualia ſacrificia Deo accepta: ut id autem
præſtare poſſent, neceſſarium erat, ut eſſent
purgati & mundi, non tantum exterius in
opere, ſed interius in corde, ſignanter ab o-
dio, & inimicitia. Quaſi ergo legem ad con-
flatorium revocans, indeque eam integram
& quaſi novam extrahens, ſeptem facit. Pri-
mò exponit impuritatem, quam ex immun-
dis Scribarum & Phariſæorum manibus lex
ipſa contraxerat, cui ſuam impiam traditio-
nem inſeruerant. Secundò, legem emun-
dandam & purgandam aſſumit. Tertiò, le-
gem ipſam proponit perſpicuam & claram,
qua ſtatuit, quidnam erga inimicum agere
debeamus. Quartò, legem proponens, ratio-
nes ejuſdem ſimul indicat. Quintò, alias ex-
preſſas

Digitized by Google

preſſas ſubinfert, quibus omnia quæ dixit confirmat. Sextò, modum, quo lex iſta ſervanda eſt, proponit: quo finito, ad modum, quo juſtitia ſit agenda, ſeptimò progreditur. Quæ omnia ipſo duce à nobis ſunt explicanda: juxta quæ, in ſeptem partes erit hic tractatus diſtinctus, in quibus ſeptem, quæ diximus ſingillatim proſequemur.

PRIMA PARS,

DE IMPURITATE,

Quam præceptum dilectionis à Phariſæis contraxerat.

§. 1. *Chriſtus Dominus duo intendit, & antiquam legem à Phariſæis & Scribis maculatam emundare, & altiora per legem Euangelicam ſtatuere.*

¶ 6. AUDISTIS *quia dictum eſt: Diliges amicum tuum & odio habebis inimicum tuum.* In aliquibus codicibus additum eſt, *Antiquis,* ſicut cum Chriſtus Dominus in ſuperioribus dixerat: *Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non occides: Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non mœchaberis:* ſicque Chryſoſtomus *a*, & Auguſtinus *b*, legunt. Aggreditur Chriſtus Dominus indicare impuritatem, quam lex ex immundis manibus Scribarum & Phariſæorum contraxerat. Quod ut explicemus, obſervandum eſt: gravē eſſe difficultatem, Quid CHRISTUS Dominus per hæc verba intendat: an legem aliquam novam promulgare, quam nunquam antiquus populus audivit, an verò antiquam legem, Scribarum & Phariſæorum malitia corruptam renovare, & renovatam tradere. Quidam contendunt, CHRISTUM legem quandam novam, ſtatui Euangelico convenientem, promulgaſſe, quæ nunquam in antiqua lege fuit tradita, in qua nunquam (inquiunt) Deus dilectionem inimicorum præcepit; quoniam legem antiquam tradidit populo imperfecto, & in virtute parvulo &

Matth. 5. 21.27.33.
a Hom. 13. in imperf. & ho. 8 ex variis in Matth.
b Lib. 1 de ſerm. dom. in monte cap. 21.

infirmo, à quo propterea nequaquam exegit, id quod viris ipſis perfectis eſt difficile, diligere ſcilicet inimicos: hoc enim reſervabatur populo Chriſtiano, quem ad altiora evexit, & cui ea quæ viris perfectis ſunt digna, impoſuit. Hoc autem ita eſſe probari poteſt, quoniam ſic multi Sancti Patres ſentire videntur, qui fatentur, imò & ſupponunt tanquam certum, verè in lege antiqua ſtatutum fuiſſe, *Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum:* & CHRISTUM Dominum cum dixit: *Audiſtis quia dictum eſt antiquis,* verè voluiſſe, antiquæ legis diſpoſitionem in medium proferre, ex quo procederet, ad præceptum Euangelicum, præceptis antiquis ſuperius & perfectius, promulgandum, dicens: *Ego autem dico vobis.* Itaque voluit dicere: In lege antiqua vobis præceptum fuit, diligere amicos, & odire inimicos: Ego verò id quod ibi præceptum non fuit, præcipio, ut ſcilicet diligatis inimicos. Ita ſæpe B. Aug. aſſerit, dicens *a*, in veteri teſtamento, ſcriptum quidem: *Diliges amicum tuum & odio habebis inimicum tuum b:* id tamen non tanquam vocem jubentis juſto accipiendum eſſe, ſed permittentis infirmo. Et objicientibus Adimanto *c*, & Fauſto *d*, Manichæis

a Ser 168 de temp.
b Lib. 1. de ſerm. dom. in monte.
c Lib. cont. Adimant. c. 7.
d Lib. 19. cont Fauſ. cap. 24.

Digitized by Google

chæis, hujus præcepti injuſtitiam, non eis negavit Auguſtinus talem ſententiam in veteri lege ſcriptam eſſe, ſed id potius liberè concedens, & aſſerens ita ſcriptum eſſe, ad illam declarandum procedit. Hæcque cauſa eſt, cur preceptum de dilectione inimicorum abſolutè ad legem Enangelicam pertinere liberè fateatur *e*: quod Hieronymus *f*, præceptum Apoſtolicum vocavit, id eſt, pertinens ad Euangelicam legem, quam Apoſtolis Chriſtus intimavit. Et ex his explicat ipſe Auguſtinus *g*, quod dixit Dominus *h*: Non veni ſolvere legem; ſed adimplere. Cum aliqua ſcala erigitur ac exſtruitur, qua ad ſupernum locum aſcendatur, ille, qui gradui primo ac infimo, quem jam ſtratum & exſtructum invenit, alium altiorem ſuperaddit, quo ſcala perficiatur, non gradum priorem deſtruit aut ſolvit, ſed potius complet & perficit intentionem ejus, qui priorem gradum ſtatuerat. In ſcala dilectionis & lenitatis, qua ad cœlum adſcenditur, lex antiqua primum gradum poſuit, diligere ſcilicet amicos; ibique ſubſtitit, nec altiorem gradum exſtruxit: venit Chriſtus Dominus, non hunc gradum deſtruens, ſed alium ſuperaddens, & confirmans atque ſupponens dilectionem amici, quam lex mandabat, aliam ſuperædificavit ulteriorem, quam lex non jubebat, diligere ſcilicet inimicos: ideo non legem ſolvit, ſed perfecit. Ita Auguſtinus *a*, non ſemel dicere videtur. Ita etiam Hilarius *b*, Amari, inquit, proximum, lex eligebat: & in inimicum licentiam odii dabat. Chriſtus autem ad perfectam vitam nos inſtituit, &c. Similiter & ille antiquus Chromatius Aquilegienſis Epiſcopus *c*: Jam dudum, inquit, in lege præceptum eſt, diliges amicos, & odies inimicos; ſed populo terreno & carnali ſecundum tempus data iſtà præcepta ſunt, ſicut & illud: *Oculum pro oculo, dentem pro dente*: Nunc autem euangelico populo traduntur præcepta cœleſtis & perfectæ juſtitiæ, ut inimicos diligamus, odientes amemus. Chryſoſtomus perpetuus in hac ſententia videtur, quam docet & probare contendit multis in locis: ſed ex profeſſo

e Lib. 1. de ſer. dom. in monte & libr. 1. retract. c. 22.
f Epiſt. ad Demet.
g Lib. 2. de ſer. dom. in monte c. 9.
h Mat. 5. 17.
¶ 7.
a Loc. ci. & lib. con. Adiman. cap. 8.
b In cap 5. Matth.
c Ser. 1. de hoc Euan.
Ex. 21. 24. Deut. 19. 21. Levit. 24. 20.
Ho. 18. in Mat. ho. 8 ex diverſis in Mat. & hom. 8 de pœnit.

eam tradit, volens ex illa excellentiam Davidis expendere, qui cum inimicos dilexit, & eis pepercit, opus ſupererogationis fecit, nolens uti permiſſione legis; ſicuti Paulus, qui cum poſſet ex euangelio vivere, nolebat eo uti, quod ſibi lex concedebat, ſed manibus ſuis victum quærebat. Ita Sanctus David, inquit ille, cum lex ei permitteret ulciſci de inimicis, non ſe continuit intra hunc modum legis, ſed eum longe ſuperavit. Hoc ipſum confirmat ex illis verbis Chriſti Domini: *Niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.* Voluit enim manifeſtè docere, eos qui ad legem euangelicam pertinent, non debere eſſe contentos, ſi id agant, quod lex vetus antiquis præcipiebat, ſed altiora eſſe illis agenda, quæ lex ipſa Euangelica ſtatuit. Chryſoſtomum ſequuntur ejus perpetui ſectatores, Theophylactus, & Euthymius, id quod etiam Rupertus, & alii multi liberè aſſerunt; & illis omnibus antiquior Sanctus Irenæus martyr, id ipſum dixiſſe viſus eſt. Ex his videtur inferri, verè Chriſtum Dominum his verbis propoſitis tantum intendiſſe, præceptum novum Euangelicum promulgare, quo extenderet mandatum dilectionis, quod lex antiqua tantum ad amicos pertingere jubebat, ut etiam ad inimicos perveniret. Hæc attendens quidam noſtri temporis diligens author, tanta aſſeveratione hoc contendit, ut dicat, hæreticorum fuiſſe commentum, dicere: Chriſtum Dominum aliquid aliud intendiſſe. Rigida ſanè cenſura, & miror virum alioquin doctum tam acri infamia, multos Sanctos Patres ſubnotare voluiſſe: ſunt enim multi eorum graviſſimi, ſignanter S. Irenæus *a*, Auguſtinus *b*, & Divus Thomas *c*, qui exiſtimant, Chriſtum Dominum, non tam antiquam legem perficere & extendere & præceptum novum promulgare; quam eos errores corrigere voluiſſe, quos circa illam impiæ Phariſæorum traditiones (quas Deuteroſes vocant) invexerant, de quibus ſæpe Sancti Patres tractant, Clemens Papa *d*, Iræneus *e*, Hieronymus *f*, & Epiphanius *g*, de quibus

In Pſal. 7.
Li de Virg. cap. 83. & 84. to. 5.
Mat. 5. 20
In cap. 5. Matth.
Li. 4. cont. hære. c. 26. 27.
¶ 8.
Maldo. in c. 5. Matt. tom. 2. 1. 44.
a Li. 4. con. hæreſ. cit.
b Lib. 19. cont. Fau. cap. 24.
c 12. q. 107. a. 2. & qu. 108 a. 3. ad 1. et. 2. & in ca. 2. ad Ep. lect. 5.
d Libr. 1. cont. Apoc. cap. 6.
e Li. 4. ci. cap. 25.
f In cap. 8 Eſai.
g Con. hær.

Digitized by Google

h *In ca.* 2. *ad Epheſ. lect.* 1.
i *Matth.* 5. 20.

bus alio in loco. Unde, ut ſcite obſervat D. Thomas *h*, quando Chriſtus Dominus hunc ſermonem incœpit, non induxit legem ipſam, ſed Scribas & Phariſæos dicens *i*: *Niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam Scribarum & Phariſæorum*: quia Phariſæi perverſè legem corrumpentes dicebant ſufficere, non occidere, poſſe autem hominem iraſci, & contumeliæ verba proferre: ſimiliter aſſerebant, ſufficere ad ſervandam legem, diligere amicos, poſſe autem hominem inimicos ſuos odio habere, &c. In hujus quæſtionis explicationem multa varia, ac quæ contraria videntur, Sancti Patres aſſerunt. Ego verò D. Thomæ modeſtiam ſequens, indignum viro pio ac plenè catholico perpetuò judicavi, ſe inter Sanctos Patres judicem conſtituere, & eorum ſententias, quas Eccleſia non rejicit; impugnare aut condemnare, quos tanquam magiſtros à Deo, eademque ſancta illius Eccleſia propoſitos, ſuſcipiendos & venerandos cenſeo: in quibus ſi aliquid invenio, quod diſſonum videatur; aut juxta D. Thomæ conſuetudinem piè explicandum aſſumo, aut humiliter meam profiteor ignorantiam. Gigantes ſunt illi, quibus nos comparati, minores locuſtis invenimur. Omnium igitur Sanctorum Patrum ſententias circa quæſtionem quam explicandam aſſumpſimus, expendens, & undequaque conſiderans, certiſſimum eſſe credo, Chriſtum Dominum utrumque ſimul intendiſſe, perficere ſcilicet antiquam legem, ad majora & graviora nos inducens; & etiam corrigere ac repurgare errores ex impia Phariſæorum & Scribarum interpretatione introductos. Ita docuit, ex profeſſoque tradidit D. Irenæus *a*, ita & Origenes *b*, expendens quomodo Sanctus Iſaac typum Chriſti tenuit, qui duo egit, puteos namque antiquos à Palæſtinis humo obturatos, ſuo nitori reſtituit, purgavit, & refodit, ſimul etiam novum puteum aquarum viventium effodit. Chriſtus enim Dominus, & ipſius antiquæ legis præcepta, Phariſæorum malitia obturata, purgavit, & novæ legis puteum aperuit, nova præcepta promulgans & proponens: de quibus ſtatim latius: quam doctrinam ex profeſſo explicat & probat D. Thomas, demonſtrans, Chriſtum duplici ratione antiquam legem adimpleſſe, primò, purgando errores; quos impia Phariſæorum malitia circa eam introduxerat: ſecundò, ſuperaddendo quædam Euangelica conſilia, quæ perfectioribus eſſent convenientia.

a *Lib.* 4. *con hæreſ. ca.* 25. 26. *&* 27.
b *Hom.* 31. *in Geneſ.*
Geneſ. 26.

1. 2. *q.* 107 *art.* 2. *& q.* 108. *a.* ...

§. 2. *Antiqua lex dilectionem præceperat inimici: Scribæ tamen & Phariſæi ſolius amici ſtatutam ſuaſerant.*

¶ 9. QUomodo antiquam legem perfecerit Chriſtus, aliquid altius nunc ſtatuens, ſequenti tractatu explicabimus; videamus in præſenti, quomodo illam ab impia Phariſæorum traditione purgandam aſſumpſerit. Ad hoc ſupponendum eſt, quod ex profeſſo S. Irenæus probat, unius & ejuſdem eſſe ſubſtantiæ, quæ ſecundum legem, & quæ ſecundum Euangelium, ex duplici capite: primò, ex authore; quia omnia ab uno eodemque authore, qui Deus eſt, proceſſerunt: quod & Dominus oſtendere voluit dicens: *Omnis Scriba doctus, ſimilis eſt patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo nova & vetera.* Paterfamilias, inquit Irenæus, Chriſtus eſt, qui univerſæ domui paternæ dominatur: ea autem, quæ de theſauro ſuo proferuntur nova & vetera, ſine contradictione duo teſtamenta dicit, vetus quidem, quod ante fuerat legis datio, novum autem, quod ſecundum Euangelium eſt, &c. Huic ſimilis eſſe debet omnis ſcriba doctus in regno cœlorum, quo nomine, diſcipulos ſuos, & doctores Euangelicos intelligit, quos ipſe Chriſtus Scribas vocavit, dicens: *Ecce mitto ad vos ſapientes, & Scribas*, qui ex utroque teſtamento, quæ docenda ſunt, debent extrahere. Hæc Irenæi interpretatio legitima eſt, quantumcunque impudentiſſimus Gallaſius hæreticus propter eam Irænæum irrideat. Eandem enim poſtea ſequuti fuerunt Patres Græci, Origenes,

Lib. 4. *con. hæreſ. c.* 21 *&* 26.
Matt. 13. 5
Matt. 23. 24.

a *In cap. 13. Matt.*
b *20 de civ. c. 4. & lib. qq. in novum teſtam.*
c *Tract. 7.*
d *Fevardent. in c. 21. lib. 4.*
e *1. 2. q. 107. art 1.*
f *L. 4. cont. hereſ. c. 26.*

genes *a*, Chryſoſtomus *a*, Theophylactus *a*; & Latini, Hilarius *a*, Hieronym. *a*, Auguſtinus *b*, & Gaudentius Brixianus *c*, de quibus Scholiaſtes Irenæi *d*. Secundo, ex fine, quia eundem finem utraque lex habet; ſcilicet, ut homines ſubdantur Deo, & ſalventur: quod ex profeſſo D. Thomas *e* proſequitur. Ex quibus infert Irenæus *f*, quod utraque lex ea præcepta continet, quæ neceſſaria ſunt, ut homines ſalutem conſequantur, & ſine quibus ſalvari non poſſunt: id quod de Euangelica lege certum eſt, & de antiqua conſtat, ex eo quod Chriſtus reſpondit interroganti tam tentanti legiſperito *g*, quàm adoleſcenti *h* cupido ſciendi, quid ſibi agendum ad vitam æternam conſequendam: *Si vis ad vitam ingredi, ſerva mandata*: Signanter autem de adoleſcente, Marcus exprimit. Chriſtum decalogi præcepta antiquitus tradita explicatim

g *Luc. 10. 25*
h *Matth. 19. 16.*

Marc. 10. 18.
Luc 18. 18

propoſuiſſe: *Præcepta*, inquit, *noſti: Non adulterabis. Non occides*, *&c.* Hæc conformia ſunt doctrinæ Theologorum, aſſerentium cum D. Thoma, in mandatis decalogi omnes virtutum actus neceſſarios, fuiſſe præceptos, & inſuper in lege Euangelica nulla præcepta fuiſſe ſuperaddita, pertinentia ad mores, præter ea quæ ad explicitam fidem & ſacramenta pertinent: unde ea, quæ quaſi de novo Chriſtus in ſermone in monte præcipit, dicens: *Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non mœchaberis: Ego autem dico vobis, qui viderit mulierem, &c. Audiſtis, quia dictum eſt: Non occides: Ego autem dico, &c.* Jam in antiquis præceptis dicalogi erant mandata, in quibus non tantum adulterii, furti, & homicidii externa opera prohibebantur, ſed & interna concupiſcentia & ira. Rectè enim Apoſtolus dixit: *Concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret, Non concupiſces.* Quoniam autem primò & maximè neceſſaria eſt dilectio Dei & proximi (inquit Sanctus Irenæus) hæc in utraque lege ſtatuta & præcepta eſt, aut ut inquit D. Thomas ſupponenda eſt omnibus præceptis decalogi, ſicut & præceptum fidei: qua de cauſa dixit Chriſtus, quod ex illa *pendet univerſa lex & prophetæ.* Idcircò tale præceptum à Joanne vocatur,

1. 2. q. 100 a. 2. & ſeq.
1. 2. q. 108. ar. 2.
ad Rom. 7. 7.
Li. 4. c. 25.
1. 2 q 100 a. 4 ad 1.
Matt 22. 37.

I Joan. 2. 7. & 2. Joan. verſ. 5.

antiquum & datum ab initio. Idcoque Chriſtus aliud majus hoc præcepto non detulit, inquit Irenæus: ſed hoc ipſum renovavit ſuis diſcipulis, jubens Deum diligere ex toto corde, & proximos, quemadmodum ſe.

¶ 10.

Ex his argumentum fit manifeſtum, ad demonſtrandum in decalogi præceptis antiquitus datis, jam præceptam eſſe dilectionem inimicorum. Primò, quia ibi à Deo omnia fuerunt præcepta & ſtatuta, quæ neceſſaria ſunt ad ſalutem, at præceptum dilectionis inimici tale eſt, ut D. Thomas *a* demonſtrat. Imò & S. Baſilius *b* cenſet, eſſe præceptum pertinens ad legem naturalem. Quod duobus modis explicari poteſt: primo, ut id omne dicatur pertinere ad legem naturalem, quod ſtatuitur in præceptis decalogi, in quibus non tantum præcipiuntur actus virtutum naturalium, ſed & ſupernaturalium: ſub primo enim præcepto de uno Deo colendo, continentur præcepta trium virtutum Theologicarum, ut Auguſtinus explicavit. Secundo, ut loquatur de dilectione & amore pertinente ad virtutes morales conformes rationi rectæ; nam dilectio inimici quæ viribus naturæ haberi poteſt, ad talem virtutem pertinet, ad quam ipſa naturalis lex obligat. Aut vero, ideò illud vocat præceptum legis naturalis, quia etiam in illo ſtatu, qui legis naturæ communiter dicitur, ante legem ſcilicet antiquam, jam homines juſti ad illud ſe teneri, Spiritu ſancto ſuggerente interius, quod exterius non legebant, confitebantur, ut optimè B. Gregorius annotavit: tali enim tempore fuit B. Job, qui apertè profeſſus eſt, quod ſi inimicum odiret, eſſet à Deo puniendus maledictione perpetua, qui ita juxta Chromatium dixit: *Si gaviſus ſum in delicto inimici mei; ſi dixi in corde meo, bene factum eſt, audiet auris mea maledictionem.* Quod noſter Vulgatus legit: *Si gaviſus ſum ad ruinam ejus, qui me oderat, & exultavi quod inveniſſet eum malum, &c.* Circa quæ multa dici poſſent: quibus tamen omiſſis, dico, in ipſamet antiqua lege manifeſtè patere, dilectionem inimici eſſe præceptam, quæ non ſemel, ſed ſæpè illam decernit. *Si occurreris,*

a *2. 2. q. 25. a. 8 & 9.*
b *In regul. brevio reſponſ. 176.*
Lib. 22. Mor. c. 11.
Lib 31. 29.
Exod. 23. 4.

Digitized by Google

Deut. 22. 4 reris, inquit, *bovi inimici tui aut aſino er-*
ranti, reduc eum: ſi videris aſinum odientis
te jacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſuble-
Lib. 8. de adorat. pa. 197. *vabis eum:* quæ verba expendens Cyrillus
infert, hoc ipſo quod Deus præcepit inimi-
corum jumenta curare, voluiſſe manifeſtè
deſignare, majori cura inimicis opera chari-
tatis impendenda, quod & ſimiliter expen-
Ser. 168. de temp. dit Auguſtinus, & illo prior Clemens Ale-
Lib. 2 ſtromat. p. 424 xandrinus, annectens ad idem inſtitutum,
quod in eadem lege Dominus præceperat:
Deut. 23. 7 *Non abominaberis Idumæum, quia frater*
tuus eſt, nec Ægyptium, quia advena fuiſti
in terra ejus. Nomine Ægyptii, inquit
S. Clemens Alexandrinus, gentilem quemli-
bet, vel quemvis mundi hominem compre-
Li. de charitate tom. 2. pag. 64. hendit. Quod ex Philone mutuaſſe videtur,
qui hoc idem docens, obſervat, inter omnes
gentes, quas Judæi poterant inimicas repu-
tare, & credere quod licebat eas odio proſe-
qui, fuiſſe Ægyptios, à quibus omne injuriæ
genus paſſi fuerant, & inaudita crudelitatis
monſtra pertulerant: & nihilominus prohi-
¶ 11. bet Deus, eos odio proſequi. Imò & in Le-
Levit. 19. 18. vitico, in eo loco, quem inducit nunc Chri-
ſtus, dicturus Deus: *Diliges amicum tuum*
ſicut te ipſum, præmiſit: *Non oderis fratrem*
tuum in corde tuo, &c. Et, *non quæres ultio-*
nem, nec memor eris injuriæ civium tuorum.
Epiſt. ad Demetri. Hæc verba legis expendiſſe viſus eſt Hiero-
nymus, dicens, præceptum fuiſſe à Propheta
traditum: *Unuſquiſque malitiam proximi ſui*
nō reminiſcatur in corde ſuo. Sanè vocat Pro-
phetam ipſum Moyſen, qui legem tradidit:
cui poſtea Sapiens alluſiſſe viſus eſt, dicens:
Omnis injuriæ proximi ne memineris, & ni-
hil agas in operibus injuriæ. Hoc apertè vidit
Serm. 168. de temp. Auguſtinus. In ipſo, inquit, veteri teſtamen-
1. Reg. 12. 32. to legimus ſcriptum: *Itinera eorum, qui in-*
juriam retinent malè facti in mortem. Et
verè Samuel peccatum eſſe judicavit, ſi non
oraret pro illis, qui ſe ipſum gravi injuria
offenderant, dicens: *Abſit à me hoc pecca-*
tum in Domino, ut ceſſem orare pro vobis.
Et David ipſe, inquit Auguſtinus, pœnam
gravem ſibi debitam judicabat, ſi non parce-
Pſal. 7. 5. ret inimicis: *Si reddidi*, ait, *retribuentibus*
mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis
inanis. Imò & ipſemet David expreſſè aſſe-

rere videtur, ſe vindictam nequaquam ſume-
re auſum fuiſſe, quia Deus eam prohibuerat
in lege. Ita docet Origenes, intelligenda Hom. 1. Pſal. 37
illa verba, *Propter verba labiorum tuorum* Pſal. 16
ego cuſtodivi vias duras. Vocat verba labi-
orum Dei, ejus præceptum, & vias duras ap-
pellat patienter ſufferre inimicum. Id ſigni- Pſal. 11
ficavit illis verbis (ut annotat Gregorius) 191.
Principes perſecuti ſunt me gratis, & à ver-
bis tuis formidavit cor meum. Videtur e-
nim reſpondere objectioni tacitæ: Si te
perſequuntur Principes, tu eorum perſecu-
tioni terminum imponito, occidendo eos,
qui leones & urſos interficere ſolebas. Re-
ſpondit David: Id quidem facerem, niſi ti-
muiſſem à verbis Dei, prohibentis inimicos
perſequi & occidere. Videtur alludere, ad
id quod accidit in ſpelunca, quando Saulem
perſequentem ſe, potuit occidere, nec ta-
men auſus eſt, timens facere contra Dei le-
gem, de quibus infra. Et certè manifeſtè
Apoſtolus aſſerit, in antiqua lege vetitam
fuiſſe vindictam de inimicis. *Non vos de-* Ad Rom.
fendentes (in Græco, *ulciſcentes*, quo- 12. 19.
modo legit interpres Chryſoſtomi, & alii)
ſed date locum iræ, id eſt, divino judicio,
in quo Deus iram oſtendet: relinquite ul-
tionem, ut Auguſtinus *a*, Chryſoſtomus *b*, a In Pſ. 78
Anſelmus *b*, Oecumenius *b*, & alii inter- b In illum locum.
pretantur. Ita autem fieri debere, probat
Apoſtolus, *quia ſcriptum eſt: Mihi vin-*
dictam, & ego retribuam, id eſt, mihi vin-
dictam reſervate. S. Anſelmus credit, lo- In cap. 12 ad Rom.
cum eſſe apud Ezechielem, in quo ubi nos Ezech. 9.
legimus: *Appropinquaverunt viſitationes*
urbis, Septuaginta interpretes tranſtule-
runt, *Mihi vindictam, & ego retribuam,*
dicit Dominus. Communis tamen ſenten-
tia eſt, haberi locum in cantico Moyſi, in
quo ex perſona Dei dicitur, *Mea eſt ultio,* Deut. 32.
& ego retribuam eis in tempore. Neque 45.
hunc tantummodo locum, ſed & alium ex
libro Proverbior. inducit Apoſtolus, quo
admonemur, nos beneficos erga inimi-
cos exhibere. *Sed & ſi eſurierit inimicus* Prov. 25.
tuus, ciba illum; ſi ſitierit potum da illi: 21.
hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſu-
per caput ejus. Ex quo tandem infert Pau-
lus: *Noli vinci à malo ſed vince in bono*
malum.

malum, ſupponens, eum qui vindicari vult,
verè vinci à malo affectu iracundiæ, aut à
diabolo, qui abſolutè in ſcriptura malus vo-
catur, ut dicemus. Hæc omnia tam explo-
Lib. 1. cont. adverſ. leg. & prophet. c. 17. rata fuerunt S. Auguſtino, ut Manichæis
probare contendentibus, Evangelium eſſe
contrarium antiquæ legi, quippe cùm iſta
¶ 12. ſtatuat odium & vindictam erga inimicos,
illud autem præcipiat eos diligere, reſpon-
deat, vocans illos blaſphemos, & totius le-
gis ignaros, quam qui vel a limine ſaluta-
verit, inveniet præcipientem, diligere ini-
micos, & eiſdem benefacere: cujus occa-
ſione peculiaria quædam loca legis antiquæ
Auguſtinus expendit. In antiqua igitur le-
ge verè prohibitum fuit odium & vindicta
circa inimicos; præceptaque ſunt eorum di-
lectio. Unde ergo introductum fuit o-
dium inimicorum, ut tanquam legis verba
haberentur: *Diliges amicum tuum, & odio*
habebis inimicum tuum? Certè, inquiunt
a Lib. 4. cont. hæreſ. c. 25. Irenæus *a* & Origenes *b*, ex impietate &
malitia Scribarum & Phariſæorum, qui jux-
b Hom. 13. in Geneſ. ta concupiſcentias & carnales affectus ſuos
legem explicabant, & proponebant, ſuaſque
impias traditiones tanquam ſi legis eſſent
verba, eidem legi adjungebant. Dicebant
In cap. 5. Matth. enim, ut annotat Albertus Magnus, è R. Io-
hanna, & R. Joſue, & aliis Deum duplicem
legem tradidiſſe, unam ſcriptam in lapidi-
bus, & alteram in cordibus ſapientum, &
illam per iſtam eſſe corrigendam & expli-
candam. Ex qua doctrina proceſſerunt ad
multas traditiones inducendas, juxta cor-
Mat. 15. 6. dis ſui affectus pravos, dicentes, illas eſſe
ſervandas tanquam potiorem Dei legem.
Ierem. 8. 8. Illis propterea meritò dixit Chriſtus: *Irri-*
tum feciſtis mandatum Dei propter traditi-
ones veſtras. Quod & apertè eiſdem prædi-
xerat Deus per Ieremiam Prophetam, ut
Lib. cont. hæreſ. cit. annotat B. Irenæus, dicens; *Quomodo dici-*
tis: Sapientes ſumus, & lex Domini nobiſ-
cum eſt? Ecce vocem Scribarum & Phari-
ſæorum, qui dicebant, ſe eſſe ſapientes, qui-
bus lex Domini tradita eſſet, ut eam juxta
ſapientiam ſuam explicarent. Ex quo quid
Ier. 23. 14. ortum ſit, ſubinferr Deus: *Verè mendacium*
operatus eſt ſtylus mendax Scribarum: &
iterum: *In Prophetis Jeruſalem vidi ſimi-*

litudinem adulterantium, & iter mendacii,
& confortaverunt manus peſſimorum, &c.
Adulterare rem aliquam, nihil aliud eſt
quam ejus ſinceritatem mixtione alicujus
rei extraneæ depravare. Unde illa repeti-
ta Apoſtoli verba: *Non ſumus adulteran-* 2 Cor. 2. 17 & c. 4. 2.
tes verbum Dei, ita quidem transferunt,
Non ſumus cauponantes verbum Dei. So-
lent namque qui cauponariam exercent, a-
dulterare pretioſum vinum, admiſcendo ei
aquam; & thymiamata pulvereſque ac ſpe-
cies odoriferas, admiſcentes pulveres car-
bonis, ut ſuæ ſatisfaciant cupiditati. Ita er-
go agebant Scribæ & Phariſæi, qui juxta
affectus ſui concupiſcentiam, legem Dei
puram ſuis traditionibus adulteraverant,
& eam tradebant populo impuram, im-
mundam, & adulteratam. De illis hac de
cauſa Sanctus Irenæus intelligit illud Iſaiæ: Lib. 4. con. hæreſ. c. 25.
Caupones tui miſcent vinum aqua. Dei nam- Eſai. 1. 22.
que præcepto puro, forti, ac lætificanti cor,
miſcebant ſeniores aquatam traditionem,
per quam legem Dei, ſuis conſcientiis ac-
commodatam ac congruam redderent. Serm. 78.
Quod & ſimiliter Beatus Ambroſius ex-
pendit: neque enim, inquit, de iis caupo-
nibus S. Eſaias loquitur, qui publicis mini-
ſteriis ſervientes, meram vini ſpeciem frau-
dolenta aquæ colluvione permiſcent, (nec
enim hoc ad beatum virum more judicis
ſeculi pertinere poterat, cum corruptis ta-
bernarum vaſculis, minus ebrioſo potu
populus uteretur) ſed de illis utique caupo-
nibus loquitur, qui præſunt Eccleſiis, non
tabernis, qui ſitientibus populis non con-
cupiſcentiæ calicem porrigere debent, ſed
virtutis; non ebrietatis miniſtrare pocu-
lum, ſed poculum ſalvatoris: legem puram ¶ 13.
populo tanquam ſalutare poculum mini-
ſtrare tenebantur, ſed hoc in eis increpat
Propheta, arguit, & objurgat, quod vino
aquam permiſcerent. Hanc interpretatio-
nem ſequutus eſt Hieronymus, & eam
Propheta non tacuit, qui ad Synagogam
loquens, ſubdit: *Principes tui infideles.* In- In c. 1. Eſ.
fideliter namque referebant, quæ à Deo Eſai. 1. 23.
dicta fuerant. Erant legis doctores illi, per
quos Deus ad populum loquebatur, ſed
minus fideliter verba Dei tradebant po-
pulo:

Digitized by Google

pulo: quædam enim, inquit Irenæus, auferebant, alia addebant, & omnia ad ſui appetitus normam interpretabantur.

Li 4. cont. hær. c. 25. & 26
Ier. 23. 14.

Hoc pacto *iter mendacio* aperuerunt, introducentes tanquam divinam legem, quod potius ipſi legi erat contrarium, idque ſignanter circa dilectionem proximi perfecerunt. Hocque eſt, quod Chriſtus Dominus nunc dicere vult: *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* Quaſi dicat: Sunt Scribæ & Phariſæi ac legis doctores, qui legis verba auribus veſtris inferunt, quos audiſtis dicentes, Deum dixiſſe antiquis patribus veſtris, quando legem tulit, diligendos amicos, & odiendos inimicos: verè mendacium operatus eſt ſtylus mendax Scribarum. Ego qui legem tuli, nunc eandem quaſi manibus accipio, & eandem ad conflatorium revocans, purgatam & integram vobis profero, dicens: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, &c.* CHRISTUS ergo, inquit S. Irenæus, aliud majus hoc præcepto non detulit, ſed ipſum renovavit ſuis diſcipulis, idque ipſum, quod verè antiquitus præceperat, quaſi novum producens, dicit, *Ego autem dico*, &c. Hæc expreſſè tradidit Auguſtinus, ex iis explicans illud: *Non veni ſoluere legem, ſed adimplere.* Audito, inquit, & non intellecto, quod antiquis dictum erat, *Oderis inimicum tuum*, ferebantur homines in hominis odium, cùm deberent non odiſſe, niſi vitium. Hoc corrigit Dominus, dicendo: Diligite inimicos veſtros: ut qui jam dixerat: Non veni ſolvere legem ſed adimplere: ideoque de odio inimici, quod ſcriptum eſt in lege, non ſolverat: præcipiendo utique ut diligamus inimicos, cogeret nos intelligere, quonam modo poſſemus, unum eundemque hominem, & odiſſe propter culpam, & diligere propter naturam.

Lib. 4. cit.
Li. 19 con. Fauſ. c. 24.
Matth. 5. 17.

§. 3. *Scribæ & Phariſæi dilectionis præceptum corruperant, arctando proximi nomen ad ſolum amicum.*

Duplici ex parte Scribæ & Phariſæi præceptum dilectionis proximi corruperant, primò, quia carnaliter & terrenè illud explicabant: vocem enim Proximi, aut Amici, ut ait Auguſtinus, tantum extendebant ad eos, quos ſecundum communem terrenamque phraſim, proximos, conjunctos, aut amicos vocamus; cum tamen verè Deus, omnes mundi homines, etiam inimicos comprehendere voluerit. Hoc egregiè explicat Divus Thomas, annotans, cum Deus præcepit, diligere amicum vel proximum, ita propoſuiſſe præceptum, ut ſimul rationem illius indicaret: ideoque non dixit abſolutè, Diliges omnes homines, ſed *diliges amicum tuum, aut proximum tuum:* quia ſufficiens ratio diligendi aliquem, eſt illum eſſe proximum, conjunctum, vel amicum nobis: naturæ ſiquidem conſentaneum eſt, ut unuſquiſque ea, quæ ſibi ſunt proxima, conjuncta, aut amicabilia diligat. Duplex autem eſt conjunctio, vel proximitas, aut affinitas, ut idem Auguſtinus proſequitur, una terrena & carnalis, quæ tantum ſe extendit ad eos, qui conjuncti ſunt ſecundum carnem, aut ſecundum carnalia & terrena: hæcque non ſe extendit ad omnes homines, ſed ad eos tantum, quos mundus vocat affines, vel amicos: alia eſt affinitas, aut conjunctio ſecundum animam, ſecundum quam illi omnes dicuntur conjuncti, affines vel proximi, qui ab eodem patre ſpirituum & animarum, Deo videlicet, procedunt ſecundum naturalem ejus imaginem, & ſecundum ejuſdem hæreditatis ſupernæ capacitatem: hæcque reperitur inter omnes homines, imò & inter homines & Angelos; omnes enim ab eodem authore procedunt, tanquam ab uno parente, ad ejus imaginem, naturam, ſcilicet, intellectualem, liberam, capaces ejuſdem beatitudinis & gloriæ. Unde abſolutè

¶ 14.
Lib. de catechizat. rud. c. 26. tom. 4.
2. 2. q. 44. art. 7.
Li. de catech. rud. cit. & Epiſ. 52 ad Maced.

Deus dicitur, Pater omnium. *Nunquid non*
ipſe eſt pater tuus, qui fecit te? &c. Et *unus*
Deut 32 6 *eſt pater omnium*: Et Chriſtus dixit: *Unus*
Mal 2.10 *eſt pater veſter, vos autem omnes fratres e-*
Matt. 23. *ſtis.* Si enim fratres & conjuncti vocantur,
9. qui ab eodem procedunt patre ſecundum
carnem, & ad eandem terrenam hæredita-
tem habent jus: multò magis proximi & fra-
tres dicuntur, qui ab eodem principio pro-
cedunt ſecundum ſpiritum, & ad eandem
æternam hæreditatem (ſuper eos non ſtat)
2.2. q. 44. ſunt admiſſi. Ex his infert D. Thomas, ni-
cit. hil referre, utrum dicatur, Diliges proxi-
mum, vel diliges fratrem, vel amicum: qui-
bus modis ſæpè ſcripturæ loquuntur, idi-
pſum exprimere volentes; aliquando enim
dicitur: *Diliges proximum tuum*; aliquan-
Matt. 22. do, *Diliges fratrem*; aliquando, *Diliges ami-*
39. *cum tuum*; Idem enim his vocibus ſigni-
1. Ioa. 4. 21 ficatur; omnes ſiquidem homines fratres
Lev 19.18 ſumus, quatenus ab eodem Patre Deo ſe-
cundum naturalem ejus imaginem proce-
dimus: omnes itidem ſumus proximi &
conjuncti ſecundum eandem naturam in-
tellectualem, quam à tali Patre participa-
mus. Signanter autem de nomine amici,
7. Mor. ca. docet Gregorius, expendens illud Job:
10. *Qui tollit ab amico ſuo miſericordiam*: a-
Iob 6. 14. mici enim nomine, quivis proximus intelli-
¶ 15. gitur. Infert ex eiſdem D. Thomas, præce-
2.2. q 26. ptum dilectionis proximi, ut fratris, nul-
ar. 3. & q. latenus extendi ad creaturas irrationales,
44. art. 7. quia non ſunt nobis proximæ aut conjun-
ctæ, ſecundum Dei naturalem imaginem,
nec ſecundum capacitatem gloriæ. Imò
5. Ethico. ut ex Ariſtotele probat idem D. Thomas,
c. 3. & 4. nec vera dilectio amicitiæ poteſt eſſe inter
homines & creaturas irrationales, quæ
tantum communicant cum illis in natura
ſenſibili & terrena, & in bonis corporali-
bus, quæ non ſunt propria homini, ſecun-
2.2 q. 25. dum propriam ejus naturam. Et ex eo-
art. 6. dem principio infert, propriè loquendo,
omnes homines inter ſeipſos dicendos eſſe
proximos, & ad omnes homines veram
amicitiam extendi debere, etiam ad pec-
catores & infideles, quia omnes inter ſe
communicant & conjuncti ſunt in eadem
rationali ſeu intellectuali natura, & ad e-
juſdem beatitudinis participationem ſunt
creati. Infert ſimiliter *a*, ex B. Auguſtino *b*, a 2.2. q. 25
Angelos ſanctos verè dici & eſſe proximos art. 10.
noſtros, cum quibus communicamus in b l. De do-
natura intellectuali, & ad eandem beatitu- ctrin. Chri.
dinem, quam illi habent, participandam, c. 30.
creati ſumus. Infert etiam, dæmones & ho-
mines damnatos in inferno, jam rationem ar. 11 ibid
proximorum exceſſiſſe, nec tanquam pro-
ximos eſſe diligendos, quia nullatenus jam
nobiſcum communicare poſſunt in parti-
cipatione veri boni, quod eſt ſecundum
virtutem, & ſecundum aptitudinem ad
gratiam & gloriam. Proximus ergo, aut a-
micus ſecundum Dei & ſcripturæ ſacræ
phraſim, omnis homo eſt, qui ejuſdem eſt
nobiſcum naturæ, ejuſdem rationis & men-
tis, & ad unum idemque bonum participan-
dum nobiſcum creatus & aptus. Ita docu-
erunt S. Patres, Baſilius *a*, Auguſtinus *b*, a In illud
Irenæus *c*, D. Thomas *d*, & alii. Imò & S. Pſ. 4. Nec
Auguſtin. *e*, hoc ex profeſſo pertractans, fecit pro-
contendit, etiam apud gentiles, nomine ximo, &c.
proximi, omnem hominem intelligi: poſt- b Lib. 1. de
quam enim explicans præceptum quod di- doctr Chri.
cit; Diliges proximum tuum: Proximus c. 29 & 30
ſanè hoc loco, non ſanguinis propinqui- c Li. 4 con.
tate, ſed rationis ſocietate penſandus eſt, hæreſ. c. 15.
in qua ſocii ſunt omnes homines: nam ſi d 2.2. q. 44
pecuniæ ratio ſocios facit; quantò magis art 7
ratio naturæ, &c. ſubdidit: Hinc & ille co- e Ep. 25.
micus *f*, cum ab uno ſene alteri ſeni dictum ad Maced
componeret: Tantum ab re tua eſt tibi ocii, de vera
aliena ut cures, ea quæ nihil ad te attinent? fælicitat.
reſponſum ab altero reddidit: Homo ſum, ante fin.
humani à me nihil alienum puto: quam f Terent in
ſententiam ita ab omnibus intellectam & Heaut.
approbatam fuiſſe, dicit Auguſtinus ut o-
mnes intelligerent, omnem hominem,
quemcunque alium, ſibi proximum debere
ſentire. Cæterum ita intelligendum eſſe ſe-
cundum ſacræ ſcripturæ phraſim, ex ipſiſmet
ſanctis ſcripturis fit manifeſtum, quæ hoc
nomine omnem hominem comprehendere
voluerunt. In Exodo; *Non concupiſces* Exod 20.
domum proximi tui, nec deſiderabis uxo- 7.
rem ejus certè nomine proximi, omnem
hominem intelligit niſi velis dicere, tam-
tum prohibitam uxorem amicorum, con-

ceſſam

ceſſam autem alienigenarum. In Levitico: *Si mœchatus quis fuerit cum uxore alterius, & perpetraverit adulterium cum uxore proximi ſui*, id eſt, cujuſvis hominis etiam inimici: quem enim primò vocat, *alterum*, poſtea vocat, *proximum*, ut verè quivis alter, ſit proximus. Expendit ad hoc inſtitutum acutè B. Cyrillus duo loca, quibus eadem res præcipitur. In Exodo namque cum primum lex data eſt, ita dicitur: *Si occurreris bovi inimici tui, aut aſino erranti, reduc ad eum: ſi videris aſinum odientis te jacere ſub onere, non pertranſibis, &c.* In Deuteronomio autem, quod iterata lex dicitur, quia quod primo fuit traditum in monte Sina, iterum Moyſes morti proximus promulgavit: *Si videris*, inquit, *bovem fratris tui, &c. ſi videris aſinum fratris tui, aut bovē cecidiſſe in via.* Quem in Exodo vocat inimicum, in Deuteronomio vocat fratrem & proximum, ut intelligerent, inimicum verè habere nomen fratris & proximi. Præcipiens ergo Deus proximum aut fratrem aut amicum diligi, omnem hominem etiam inimicum & alienigenā voluit intelligere. Quod & manifeſtiſſimè Chriſtus Dominus expoſuit *a*, (ut annotarunt Baſilius *b*, & Auguſtinus *c*) cum Phariſæo dicenti in lege ſcriptum eſſe: *Diliges Dominum Deum tuum, &c. & proximum tuum ſicut teipſum*, & interroganti: *Quis eſt meus proximus?* Dominus parabola deſcendentis ab Jeruſalem, compulit, ut ipſemet Phariſæus fateretur, Samaritanum vere dicendum proximum; hoc ipſo oſtendens omnem hominem etiam Samaritanum reputandum proximū, in quem dilectionis opera exercendā ſunt. Ita Auguſtinus expendens hoc præceptum, *Diliges proximum tuum.* Qui ſano, inquit, intellectu, ſcripturæ divinæ ſenſum cognoſcere cupit, ſententiam iſtam hoc modo intelligat, ut diligat omnem hominem: proximum enim (inquit ipſemet) non carnaliter aut terrenè intelligere debemus, ſed omnem illum, qui in ea ſancta civitate poteſt eſſe ſive jam, ſive nondum appareat. Nec enim (ait alibi) ſic debes intelligere proximum, velut fratrem, vel cognatum, vel afinem. Proximus eſt omni homini omnis homo, nihilque tam proximum, quam homo & homo. Unde (ait alibi) cum dicit Apoſtolus: *Loquimini veritatem unuſquiſque cum proximo ſuo*, nemo cogitet, cum Chriſtiano loquendam veritatem, & cum pagano mendacium: proximus eſt enim omnis homo, qui tecum natus eſt ex Adam & Eva, & ad eamdem beatitudinem creatus. De iis egregiè D. Thomas variis in locis iſtam B. Auguſtini doctrinam ſequens & exponens. Deus ergo, nomine proximi aut amici, omnem hominem intelligebat, cum præcipiebat. *Diliges proximum tuum aut amicum tuum.* Idcirco, ut annotavit Ambroſius, dixit David: *Latum mandatum tuum nimis.* Quia Deus non proximitatem conjunctionem terrenam, quæ ſtricta & arcta eſt, tantum ſe extendens ad eos, quos mundus conjunctos vel amicos vocat, accipiendam voluit, ſed latam nimis, illam ſcilicet, quæ ad omnes homines etiam inimicos & infideles ſe extendit, juxta quam omnes conjuncti & proximi ſunt, ſecundum quam eundem habent patrem, à quo eandem naturam intellectualem participant, & ad eandem hæreditatem poſſidendam creati ſunt, & apti atque capaces. Phariſæi autem, inquit S. Irenæus, proximi nomen male interpretari ſunt. Habebant illi cor conſtrictum & arctum frigiditate malitiæ, ut dixit Ieremias: erant homines gravi corde, diligentes vanitatem & quærentes mendacium, ut dixit David: rebus ſeculi ita inhærebant, ut tantum ſecularia bona æſtimanda & temporalia mala fugienda cenſerent, & ideò proximi & amici nomine, tantum intelligebant eum, qui nobis conjunctus eſt in bonis temporalibus, ſecularibus & terrenis, quem communiter ſecundum mundi phraſim amicum vocamus: & ita auribus populi invexerunt, cum Deus dixit antiquis Patribus: *Diliges amicum aut proximum tuum*, juxta communem mundi phraſim locutum, ut non omnem hominem intelligeret, ſed eum tantum, quē communiter vocamus amicum. Hunc ergo errorem purgaturus Dominus, legem quaſi ad conflatorium revocat, & idem ipſe, qui antiquis legem dedit, nunc candē quaſi novam, & ſuo pri-

Lev. 20. 10. — *Li. 8. de ad pa. 197.* — *Exod. 23. 4.* — *Deu 22 1. 4.* — *a Luc. 10. 27.* — *b in Pſ. 14* — *c in Pſ. 118 cont. 8. & 1. de doctr. chriſtian. c. 29. & 30.* — *Serm. 168 de temp.* — *Li. de cat rudib. c. 26 c m. 4.* — *Li. de diſc. Chriſt c. 3. & 4. to. 9.*

¶ 16.

Serm. 22 de temp. — *Eph. 4. 2. 2. 2. qu. 2. & qu. 4. ar. 7. & cap. 13. a Rom. lect. 2. ad fin.* — *Ser. 12. Pſal. 118 Pſal. 11 96.* — *Li. 4. cont. hær c 25. Ierem. 6.* — *Pſal. 4*

priſtino nitori reſtitutam profert, explicans manifeſtè, quid nomine proximi intellexerit, ſub quo etiam inimicum voluit comprehendere: *Ego autem dico vobis, Diligite, &c.* quaſi dicat: Audiſtis à Phariſæis; Deum dixiſſe patribus veſtris, diligendum tantum proximum, id eſt, amicum: nihil tale Deus aſſeruit, ſed dixit, quod & nunc ego dico, etiam diligendum inimicum, quem proximi nomine, comprehendere voluit.

§. 4. *Corruperant etiam legem Phariſæi, addendo, odiendum inimicum, quod Deus non dixit.*

¶ 17. *Li.4.cont hær.c.25.* SEcundò, inſuper legem corruperant Phariſæi, quia ut annotat S. Irenæus, non ſolum contrahebant vocem amici & proximi, ut dictum eſt, ſed nequius multo eandem legem adulterarant, tanquam caupones aquam vino commiſcentes; addentes legi Dei, ſuas impias traditiones, quas tanquam divinæ legis verba intimabant: taleque eſt, quod addebant: *Et odio habebis inimicum tuum*: hoc enim nunquam Deus dixit, ſed ipſi ex ſuis traditionibus addiderunt, quo omnino præceptum dilectionis proximi irritum facerent, & evacuarent. Si enim homo tantum diligit eum, qui ſe diligit, & tantum reſalutat eum, qui ſe ſalutat; quam, inquit Chriſtus, mercedem habebitis? Certè ſi CHRISTUS hoc tantum intenderet, præceptum novum promulgare, quo contraponeret ſtatum novæ legis ſtatui veteris legis, non dixiſſet: *Matth.5.46. Luc.6.32.* *Si tantum diligitis eos, qui vos diligunt, etiam Ethnici & Publicani hoc faciunt;* ſed diceret: Etiam Judæi antiquæ legis obſervatores id faciunt, quibus vos debetis eſſe potiores & perfectiores. Gentes ergo, quæ *ad Rom. 2.14.* ſine lege vivebant (ut dixit Paulus) induxit Chriſtus, ut oſtenderet, quid agere debeant illi, qui ſub lege erant. Patet igitur ex his, in antiqua lege non fuiſſe permiſſum odium inimicorum, ſicut permittebat *Deut. 24.1.* Deus, *dari libellum repudii, & dimittere uxores, ad duritiam cordis Judæorum*, ut Chriſtus Dominus explicavit: neque unquam in illa abſolutè dictum fuiſſe: *Odio habebis inimicum tuum*, neque tale in ea ſcriptum inveniri, ſed vivæ vocis oraculo à Phariſæis fuiſſe hujuſmodi dictum introductum. *Matt. 19.8.* Quod ſi opponas, ſanctorum Patrum ſententias ſupra relatas, qui liberè fatentur, id in lege ſcriptum fuiſſe: Reſpondebo ex D. Thoma, *1.2.q.108 ar 3.ad.2.* id ab illis dici, non quod formaliter ita Deus ſtatuerit, ſed occaſionaliter: quia ex quibuſdam decretis à Deo in lege traditis, occaſionem ſumebant Iudæi, ut crederent, Deum odium inimicorum ſtatuiſſe. Præcepit enim eis, ut *Exod. 34.12.* aliquas infidelium gentes inimicas ita averſarentur, ut nullas cum eis contraherent amicitias, nec aliquod pacis pactum cum eis inirent. Quod & Ioſue eiſdem in *Ioſ.23.12.* memoriam poſtea revocavit. Mandavit inſuper, quod Amalecitas inimicos, qui *Exod. 17.16.* Iudæorum populum offenderunt, ita perſequerentur, ut perpetuo bello eos impeterent, & quod Chananæos ſibi inimicos, *Num 33.52.* penitus diſperderent. Præcepit etiam, inquit D. Hieronymus, *In cap 5. ad Gal.* ut odio haberent gentes inimicas, Madianitas, Ammonitas, & alias nationes: ſignanter illas tres, de quibus Deus ipſe dicit: ¶ 18. *Duas gentes odivit anima mea, tertia autem non eſt gens, quam oderim: qui ſedent in monte Seir, & Philiſthijm, & ſtultus populus, qui habitat in Sichimis*, *Ecclef.50.33.* id eſt, Idumæos, Philiſthæos & Samaritanos. Iſtæ namque tres nationes erant Iudæis vicinæ, & peculiariter infeſtæ, Idumæi à Meridie, Philiſtæi ab Occidente, & Samaritani è Septentrione, à quibus Iudæi innumeris cladibus perpetuo afficiebantur, ut ex ſacra Regum hiſtoria patet. Has tres nationes peculialiter Deus ſtatuebat Iudæis, ut odio haberent, non tam quod eis erant infenſæ circa temporalia bona, quam quod eis erant contrariæ in Dei cultu, fide, & religione, à quibus maximum imminebat Iudæis periculum, ſi cum illis contraherent amicitias, cujus cauſa volebat Deus, ut eas tres nationes peculiariter averſarentur. *Vid. Ianſe. in c. 50. Eccl. ver. 33.* Quibus tribus generibus inimicorum, inquit Rabbanus, tres ſucceſſerunt præcipui hoſtes Eccleſiæ, ut & ipſa cidere poſſit, ſe

tria

tria potiſſimum odio habere hominum genera: in Idumæis intelliguntur Judæi, tum quia Idumæi idem ſunt ſecundum nomen, ac rubicundi, qui Chriſti ſanguinem fuderunt, & ſuper ſe ac filios ſuos ſuſceperunt; tum quia ſicut Idumæi ex eiſdem Patriarchis cum Judæis prognati ſunt, ita Judæi eoſdem cum Eccleſia, habent Patriarchas eaſdemque Scripturas. In Philiſthæis, qui à populo Iſraël erant omnino alieni, nec aliquid cum illis habebant commune, rectè intelliguntur gentes infideles omnino, ut idololatræ, & nunc Turcæ, nominis Chriſtiani hoſtes. In Samaritanis autem, cum Judæis de religione concertantibus, hæretici aptè ſunt deſignati, qui nobiſcum in quibuſdam convenientes, in aliis omninò diſſident. De quibus omnibus Divus Thomas egregiè diſputavit. Nec tamen abſolutè juſſit Deus, tales inimicos odire, inquit Hieronymus, ſed potius eorum mores & peccata: ſicut nunc Chriſtiani, religionis Chriſtianæ inimicos odio habemus. Cæterum quia populus ille inſipiens erat, rudis ac puerulus, nondum aptus ad hæc diſtinguenda, permittebat Deus, inquit Auguſtinus, tales inimicos abſolutè odire ad vitandum malum, quod ex eorum amicitiis contrahere poterant. Et hinc factum eſt, ut tanquam commune legis mandatum illud haberetur. S. Auguſtinus aliter reſpondet. Dicitur quidem, inquit,

¶ 19. in veteri teſtamento: *Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum*, ſed qui ſano intellectu, Scripturæ divinæ ſenſum agnoſcere cupit, ſententiam iſtam hoc modo intelligat, ut diligat omnem hominem proximum ſuum; odio habeat diabolum, inimicum ſuum. Quod etiam in uno homine malo impleri poteſt. In ipſo enim uno, qui malus eſt, & proximum habes & inimicum: nam quod homo eſt, proximus tuus eſt; quod malus eſt, non ſolum non tuus, ſed ſuus etiam inimicus eſt. Dilige ergo in eo carnem & animam, hoc eſt, proximum tuum, quem Deus fecit, & odio habe malitiam, quam ipſo conſentiente, diabolus intromiſit. Quod cum ſancto & pio animo feceris, vices cæleſtis medici agis, odio habens morbum, & diligens ægrotum. Iuxta hæc dicendum eſt, verè Deum nunquam in antiqua lege ſtatuiſſe odium perſonæ inimici, ſed odium malitiæ illius, cum dilectione perſonæ. Ex quibus annotat ipſemet, verè Phariſæos corrupiſſe legis præceptum: nam quod Deus præcipiebat de malitia inimicorum, ut eam quiſque odio haberet, intelligendum docebant, de ipſa inimici perſona. His adde, Deum præcepiſſe Iudæis, ut inimicis bellum inferrent, autoritate publica, quomodo & Chriſtianis idipſum licitum eſt; nec enim jura belli Deus unquam prohibuit, ſed populum, cui ſciebat omnes nationes opponendas, peculiariter inſtituit, docens, licere omnes gentes inimicas bello petere, & perſequi, juſti belli ſervatis legibus. Phariſæi autem inde eliciebant, inimicos omnes odio habendos, quod Deus nullatenus ſtatuit, nec decrevit. Hoc igitur certum ſit, Phariſæos divinam legem impiè corrupiſſe; & in eam invexiſſe id, quod Deus nullatenus præceperat, perſonam ſcilicet inimici odio habendam: hanc ſcoriam argento puriſſimo legis induxerant, quam purgari oportuit. Idcircò Chriſtus argentum ſcoria fœdatum, quaſi in manibus accipit, dicens: *Audiſtis quia dictum eſt antiquis, &c.* & ſedens & conflans illud omni inquinamento purgatum extrahit, dicens: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.*

2.2. q. 10.

In cap. 5. ad Gal.

Lib 1. de ſer. Dom. in monte. c.21. & li. con. Adim. c.17.

Ser. 168. de temp.

Lib. 19. cont. F.m c 24.

SECUN

SECUNDA PARS, DE PURGATIONE MANDATI dilectionis per Chriſtum.

§. 1. *Chriſtus legis immunditiam à Phariſæis in vectam purgat, ſicut Simon aquæductus: & Iſaac puteos, ſimilis Ieremiæ, & exeunti ſeminare ſemen ſuum.*

¶ 20. A*Udiſtis, quia dictum eſt antiquis: Diliges, &c. Ego autem dico vobis, &c.* Progreditur jam Chriſtus, & ſe totum convertit ad legem emundandam, & purgandam ab immunditia, quam malitia Phariſæorum invexerat. Simonem Oniæ filium, Sacerdotem ſummum, magnis egregijſque laudibus extollit Spiritus S. cujus inſignia opera recenſens, illud fere in exordio obſer-
Eccl. 50. 3. vat, quod *in diebus ipſius remanaverunt putei aquarum, & quaſi mare adimpleti ſunt ſupra modum.* Antiquis temporibus Ezechias Rex, intelligens quam ſit neceſſaria aquarum abundantia ad civitatis conſervationem, curavit varios fontes per aquæductus in Ieruſalem inducere, quos multis ex-
Eccl. 48. 21. penſis confecit & aptavit: *Munivit civitatem ſuam, & induxit in medium ipſius aquam, & fodit ferro rupem,* ad aquæ ductus conficiendos, per quos aqua flueret: *& ædificavit ad aquam puteum:* Græci pluraliter legunt, quomodo & Rabbanus: *Ædificavit puteos ad aquas,* vel propter aquas, id eſt, omnia confecit, quæ neceſſaria erant, ut aquæ abundantes influerent in Jeruſalem: de quibus ſcriptura ſacra in libris Regum, & Paralipomenon. Tempore autem proce-
4. Reg. 20. 2. Paral. 32. dente, inter varia diſcrimina, quæ Jeruſalem paſſa eſt, hoc unum fuit, quod aquæductus cœno & terra obturati fuerunt, quo ita ſunt diminutæ aquæ, quæ in civitatem fluebant, ut nullatenus eſſent ſufficientes: hocque eſt, quod textus Græcè indicat, qui legit; *In diebus ipſius diminuti ſunt fontes aquarum:* quia cum primum Simon ſacerdos ſummus, Pontificatum aſſumpſit, attendens quænam in civitate eſſent reficienda, hoc invenit, diminutos fuiſſe fontes aquarum. Unde ſtatim curavit, conductus cœno purgare & emundare, ut aquæ tam plene effluerent, quod *quaſi mare abundarent ſupra modum.* Hocque eſt, quod dicitur: *In diebus ipſius remanaverunt,* id eſt, iterum emanare cœperunt putei aquarum. Quis fuerit Simon iſte ſummus ſacerdos, non facile eſt explicare. Certum eſt virum fuiſſe inſignem, quique Chriſti Domini typum geſſit admirabilem. Induxerat quidem Deus temporibus antiquis ad populi ſui conſervationem aquas abundantes divinæ legis: ſed quoniam per *manus magiſtrorum,* tanquam per aquæ- Eccl. 52.
ductus, ad populum fluebant, illique repleti 11.
fuerunt terrenis affectibus, cœpit diminutè aqua effluere. Deus n. antiquitus apertè expoſuit, non ſolum continendas manus à furto, ſed & voluntatem à concupiſcentia rei alienæ, ſimiliterque non ſolum cavendum eſſe adulterium, ſed comprimendam concupiſcentiam uxoris extraneæ: non ſolum vitandum homicidium opere, ſed etiam deſiderio. In ſuper parentes honorandos, non tam verbis, quam opere. Hujuſmodi aquę ita diminutè fluebant, ut ad populi aures tantum perveniret, non eſſe furandum, nec adulterandum, nec committendum homicidium opere: licere tamen concupiſcere facultates proximi, ejus uxorem, & ejus exitium, ſufficere parentes honorare verbo, etiamſi nullatenus illis neceſſaria à filiis ſubminiſtrarentur, &c. Deus ſanè in principio ¶ 21.
fontem dilectionis, ut abundantiſſima aqua efflueret, conſtituit, quæ videlicet ad omnes homines perveniret, dicens: *Diliges proximum tuum,* id eſt, omnem hominem, qui tibi ſecundum rationem mentemque eſt proximus. Propter affectuum tamen immun-

Digitized by Google

munditiam conducti, per quos hujuſmodi
lex fluebat ad aures populi, ita obturati
ſunt, ut pauciſſima aqua efflueret; dice-
bant enim populo, Deum tantum præce-
piſſe, amicos diligere, conceſſiſſe autem,
inimicos odire: quæ omnia egregiè expli-
1.2.q.107 ar.2 & 7. 108. art.3. ad 1. & 2. cat D. Thomas. Hic ſummus ſacerdos in
ſuæ prædicationis initio, hoc ſibi facien-
dum aſſumpſit, ut fontes aquarum abun-
dantiſſimè remanarent, cœnum terramque,
aut potius affectus terrenos, quibus con-
ducti obturati exiſtebant, removens & ex-
pellens: *Audiſtis*, inquit, *quia dictum eſt
antiquis: Non occides.* Hæc tantum aqua
ad aures veſtras pervenit, quod à Deo pro-
hibitum ſit homicidium: Ego autem di-
co vobis, non tantum cavendum homici-
dium, ſed & iracundiam. *Audiſtis, quia
dictum eſt antiquis: Non mœchaberis:*
brevis aqua eſt, quæ fluit. Non tantum a-
dulterii opus vitandum eſt, ſed & concupi-
ſcentia, qui enim viderit mulierem ad con-
cupiſcendum eam, jam mœchatus eſt, &c.
*Audiſtis, quia dictum eſt: Diliges amicum
tuum, & odio habebis inimicum tuum,*
quia obturati ſunt aquæ ductus terrenis af-
fectibus, hæc tantum aqua ad aures veſtras
per eos pervenit, quæ Deus præcipit anti-
quis, diligere tantum amicos, odire autem
inimicos, ſed hujuſmodi cœnum tollens
ego, abundantiſſimam aquam profluere in-
ſtituo: *Ego autem dico vobis: Diligite i-
nimicos veſtros, & benefacite, &c.* His
Hom. 13. in Geneſ. Geneſ. 26. juxta Origenis mentem concinunt, quæ
ſcriptura de B. Iſaac enarrat. Foderant an-
tiquitus pueri patris ſui Abrahæ in Palæſti-
na puteos ad aquandos greges, & irrigandos
agros: in Palæſtina enim ob terræ aridi-
tatem puteorum uſus fuit omninò neceſſa-
Li.31.c.1. rius, ut Plinius dixit. Palæſtini autem, qui-
bus terræ illius gubernatio competebat, pu-
Gen. 25. 15. teos illos *obſtruxerunt, replentes humo.*
Quapropter veniens in terram illam Iſaac,
legitimus ac naturalis filius Abrahæ, pute-
um ibi aquæ vivæ ipſe ejuſque pueri fode-
runt; cujus occaſione paſtores Palæſtino-
Geneſ. 26. o. rum ingentem calumniam excitarunt, ut
vocatus fuerit puteus ille *Calumnia:* in
עֵשֶׂק Hebræo verbum, *Gheſech*, quod ſignifi-
cat calumniari, vel violentiam inferre, aut
injuſtitiam, vel jurgari. Antequam tamen
hunc puteum aquæ vivæ foderet, primò ag-
greſſus eſt, purgare eos puteos, quos pueri
patris ſui Abrahæ foderant, extrahens hu-
mum, quam Palæſtini conjecerant, priſtino
nitori eorum aquas reſtituens. Quis hæc
legens, ait Ambroſius, terrena magis quam
ſpiritualia opera arbitretur; quod & Abra- Li. de Iſ. & an. c.4
ham fodit puteos vel Iſaac? Intuere, inquit
Origenes, noſtrum Iſaac, qui pro nobis ob- ¶ 22.
latus eſt hoſtia. Hic in mundum venit, Li. de Iſ. cit.
foditque puteum aquæ vivæ. Hic, ait Am-
broſius, eſt profundæ altitudo doctrinæ. Pu-
teus certe, quem Chriſtus fodit, lex Euan-
gelica eſt, profundas, ſalubres, cœleſteſque
aquas continens, de quibus dictum fuerat:
Effundam ſuper vos aquam mundam, &c. Ez.36.2
Lex Euangelica, aptè puteus aquarum vi-
ventium dicitur: continet enim gratiam
Spiritus ſancti, de qua dixit CHRISTUS:
Aqua, quam ego dabo ei, fiet in fons aquæ Ioan.4.14
vivæ, ſalientis in vitam æternam: quod
Theologi ex ſcripturis ſanctis cum D. Thom. 1.2.q.10
probant & explicant. Hic puteus fuit, pro-
pter quem Paſtores Palæſtinorum, id eſt,
Sacerdotes, Scribæ, & Phariſæi calumnias
contra Chriſtum ejuſque Apoſtolos inſtru-
xerunt, quærentes eum occidere, quia do-
ctrinam Euangelicam prædicabat: aperie-
bat myſteria gratiæ, & aquas manifeſtabat
vivas, dicens: *Qui credit in me, ſicut dicit* Ioan.7.3
*Scriptura, flumina de ventre ejus fluent a-
quæ vivæ.* Antequam tamen hunc foderet
puteum, antiquos, quos ſervi patris ſui effo-
derant, quoſque Palæſtini humo repleve-
rant, refodiendos & repurgandos aſſumpſit.
Puteos dico (inquit Origen.) legis & Pro-
phetarum. Puer patris ſui fuerat Moyſes, de Num.12.
quo dixit: *Servus meus Moyſes*, qui foderat
puteum legis: Pueri patris ſui, fuerant David,
Salomon, & Prophetæ, de quibus dictum eſt:
In manu ſervorum ſuorum Prophetarum. 3.Reg 21
Hi puteos effoderunt, qui libros ſcripſerunt 10.
veteris teſtamenti, quos terrena & ſordida
repleverant intelligentia. Scribæ, Phariſæi &
Sacerdotes, gubernatores erant, quibus Iu-
dæorum reſpublica erudienda tradita fuit: hi
terrenam & carnalem intelligentiam ſuiſq;
con-

Digitized by Google

concupiſcentiis congruentem in lege ponebant. Hos ergo puteos ſtatim in ſuæ prædicationis exordio, antequam profunda legis Euangeliſtæ myſteria aperiret, repurgandos aſſumit Chriſtus dicens; *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, &c. Ego autem dico vobis.* Et rectè quidem progreditur, dum ad legem Euangelicam promulgandam procedens, per quam purgati fideles reddantur, &
Mal. 3.3. ſint apti *offerre ſacrificia in juſtitia*, prius argentum legis emundandum, purgandumque ſuſcepit, impias Phariſæorum traditiones excludens, & eradicans iniqua germina,
¶ 23. quæ ex Scribarum ac Phariſæorum malitia
a In c. 1 Ier. exorta fuerant. Obſervavit B. Hieronym. *a*,
b Hom. 1. in Ierem. quod & Orig. *b* ſimiliter annotavit, multos docuiſſe aliqua, quæ à Jerem. dicuntur, non tam de illo in ſeipſo, quam ex perſona Domini Salvatoris accipi debere, in quem & Ieremiæ nomen quadrat. Ieremias enim interpretatur (ait Hierony.) Excelſus Domini: quod egregiè Chriſto convenit, de quo
Eſa 52.13 dixit Deus: *Ecce puer meus exaltabitur, &*
ad Heb. 7. 26. *elevabitur & ſublimis erit valde:* & Paulus: *Talis decebat, ut eſſet nobis Pontifex, ſanctus, innocens &c. excelſior cœlis factus.*
Li. de bon. Pat. c. 11. Videndus eſt Ambroſius qui id quod dicitur: *Priuſquam te formarem in utero, novi te, & antequam exires de vulva, ſanctificavit,*
Ierem. 1.5. de Chriſto accipiendum credit, ſicut & Ori-
In c. 1. Ier. gen. & Hieronym. explicant. Signanter autem id de Chriſto à multis explicari, ait
Ier. 1.9.10 Hieronymus quod dictum eſt: *Ecce dedi verba mea in ore tuo, ecce conſtitui te hodie ſuper gentes & regna, ut evellas, & deſtruas, & diſperdas, & diſſipes, & ædifices & plantes.* Nihil n. frequentius in ſcriptura ſacra, quam quod Pater æternus dedit verba
a Deut. 13. 18. ſua in ore Chriſti. Ita antiquitus in lege *a*: *Ponam verba mea in ore e us.* Et iterum *b*:
b Iſ. 51.16. *Poſui verba mea in ore tuo.* Quod & Chri-
c Ioa. 7.17 ſtus ſæpe profeſſus fuit *c*: *Mea doctrina non*
d Ioa. 8 26 *eſt mea, ſed ejus, qui miſit me.* Et iterum *d*:
e Ioa. 12. 49. *Ego quæ audivi ab eo, hæc loquor in mundo.* Et *e*, *Ego ex meipſo non ſum locutus, ſed qui miſit me Pater, ipſe mihi mandatum dedit, quid dicam & quid loquar.* Conſtituit
f Ioa. 13.3. autem eum ſuper gentes & regna, quia *f*, *o-*
g Ioa. 5.27 *mnia dedit ei Pater in manus:* & *g*, *omne*
judicium dedit filio, qui dicere potuit *h*, h Mat. 28. 18.
Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Inter ea, quæ Pater ei agenda commiſit, hoc erat ſingulare: ut divina verba tanquam divina quædam ſemina ſeminaret, & Euangelica dogmata in hominum cordibus plantaret. Ut autem hoc faceret, primo illi imponit, eradicare iniquas plantationes, & evellere ac diſſipare impia germina, quæ ex impia Phariſæorum malitia fuerant exorta. Hocque fuiſſe Chriſti inſtitutum, demonſtrant Hieron. & Origen. ex illo, quod a- in c. 1. Ier.
gens contra impias Phariſæorum traditiones, dixit: *Omnis plantatio, quam non plan-* Matt. 15.
tavit Pater meus cœleſtis, eradicabitur. 13.
Hoc igitur nunc aggreditur, qui inveniens illam plantationem iniquam, & perverſum dogma: *Diliges amicum tuum, & odio habis inimicum tuum*; eradicandum aſſumit & plantandum divinam plantationem: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.*
Et rectè dicitur: *& plantes*, quaſi de novo ¶ 24.
namque lex ab ipſo conſtituta fuit. Quamvis n. antiquitus jam datum fuerit præceptum de dilectione; ſed illud quaſi extinctum & eradicatum fuerat, cujus loco iniqua Phariſæorum traditio erat introducta & plantata.
Exiit, inquit Chriſtus, *qui ſeminat ſemi-* Luc. 8.5.
nare ſemen ſuum: & cecidit pars ſeminis *inter ſpinas*, id eſt, in loco, ubi ſpinarum ſemina erant, & *ſimul exortæ ſpinæ ſuffocaverunt triticum.* Antiquis temporibus Deus exiiſſe dictus eſt, cum ad montem Sina deſcendit ſeminaturus ſemen divinæ ſuæ legis, ſed cecidit in terram, ubi ſpinarum erant ſemina. Dixit S. Jacobus, immoderatum ſui Iac. 4. 1.
amorem & concupiſcentiam, eſſe ſemen ſpinarum, & contentionum ac litium. *Unde*, inquit, *lites & contentiones? Nonne ex concupiſcentiis veſtris?* Erant Judæi repleti affectibus concupiſcentiæ carnalis & terrenæ, ex quibus invidiæ, odia, & lites oriebantur, & in tantum hæ ſpinæ creverunt, quod ſuffocaverunt triticum. Non enim tanquam lex divina habebatur, quæ præcipit inimicum diligi, quin potius oppoſitum tanquam divinam legem introduxerant, aſſerentes, dictum fuiſſe à Deo ferente legem antiquis patribus: *Diliges amicum tuum, & odio habebis*

Digitized by Google

b:bis inimicum tuum. Eradicanda propterea fuit hujuſmodi plantatio, & quaſi de novo plantandum divinum germen: *Ego autem dico vobis; Diligite inimicos.* Alio modo hæc expendere poſſumus, ex eo quod Ioannes de illo dixit, quod purgaturus erat aream ſuam, congregatutus triticum in horreum, traditurus paleas igne perpetuo comburendas.

1. Cor. 15. 37.

Agricola ſiquidem mundum, *nudumque granum*, ut dixit Paulus, ſeminat, omni palea purgatum: tertæ tamen mandatum, ex illius humore herba, ac paleis veſtitum profertur in lucem: oportet, ut iterum ab eodem agricola aſſumatur, excutiatur, mundeturque à palea, qui illud in horreum congregans, paleam igni tradat conſumendam. Seminaverat Deus tam nudum purumque legis granum, ut David vocet, *Legem immaculatam.*

Pſal. 18. 8.

Ex terreni cordis humani malitia, cum in lucem erupit, apparuit mixtum & opertum paleis traditionum Phariſæorum & Scribarum: oportuit, ut agricola divinus, triticum purgandum aſſumeret, à paleaque ſepararet, quod & vere fecit, divinam legem à traditionibus Phariſæorum iniquis purgans & ſecernens, has igne damnationis perpetuæ abſumendas, triticum in Eccleſiæ ſuæ horreum, aut in cordibus ſuorum fidelium, tanquam in vivis horreis includendum.

§. 2. *Oſtendit Chriſtus, tempus adventus ſui, eſſe tempus putationis, & ſe comprobat, quem prædixit Iſaias, reparatorem ſepium.*

¶25.

Epi. 9. quæ eſt ad Tit.

OBſervat S. Dionyſius Areopagita, librum Canticorum myſteria continere divina, reconditæ Theologiæ lumine plena, velata tamen variis metaphoris & ſimilitudinibus, quibus excellentiſſimè talia myſteria indicat: ſignanter autem tempus, quo Dei filius in mundum venit, elegantibus ſymbolis deſcribit: excitatque propterea Sponſus Sponſam, ut dicit Ambroſius, ad ingentem lætitiam & alacritatem, dicens: *Surge, propera amica mea, &c. jam enim hyems tranſiit, imber abiit, & receſſit, flores apparuerunt in terra noſtra, tempus putationis advenit.*

In Apo. poſterior. David. c. 8. Cant. 2. 10.

Hæc verba in ipſo cortice difficultatem habent: nec enim agriculturæ regulas noſſe videtur Sponſus, qui vernum tempus cum vites arboreſque florent, eſſe tempus putationis aſſerit. *Omnia*, enim, *tempus habent, & ſuis ſpatiis cuncta tranſeunt ſub ſole*, ut dixit ſapiens: & ut demonſtravit Columella, nequaquã fieri poteſt, ut uno eodemque tempore vites & arbores putentur & floreant, ſed in hyeme putantur, in vere autem florent, & eo ipſo quod effloruit arbor aut vitis, nullatenus putanda eſt.

Eccl. 3. 1. Li. 4. de rernſt. c. 9. 10. 23. 28. & ſequent.

Erat jam vernum tempus, & flores apparuerant in arboribus, & *vineæ florentes dederant odorem ſuum*; quomodo ergo dicit, *Tempus putationis advenit?* Hebraizantes dicunt, in hebræo haberi vocem *Zamir*, quæ ſignificat putationem, & cantillationem, aut cantilenam: ideoque dicunt, transferendum eſſe: Tempus cantillationis advenit, quia proprium ſignum eſt verni temporis avium cantilena & garritus; omnia enim tunc avium cantu ubique reſonant.

זמיר.

Ita R. Selomoh, Aven Ezras, imo & quidam catholici, Agathius, Genebrardus & alii: cui ſuffragatur tranſlatio antiqua Hiſpanica. S. Gregor. Nyſſen. legens eo modo, quo omnes Græci, *Tempus ſectionis advenit*, intelligit, non de ſectione quæ fit per putationem, ſed per collectionem florum, quaſi velit dicere: Tempus colligendi & decerpendi flores advenit. Ita & Pſellus apud Theodoretum, & idipſum Ambr. indicavit.

De quibus Soto major in c. 2. cant. pag. 535. In orat. 5. in Cant. Præfat. in Pſa. 41. ad fin.

Cæterum recondita myſteria hæc verba continent, quæ multi ſancti patres expendunt. Hebræi quidem ad Synagogam verba referunt, ut eam Sponſus poſt innumeros labores in Ægypto tranſactos, quos hyemis & imbrium typo deſcripſit, vocet verno tempore incipiente, ut in terram repromiſſam profectura ſurgat, properetque. Verè tamen ad Chriſti tempus verba referenda probant & aſſerunt communiter ſancti Patres, Epiphanius *a* Cyrillus *b*, Ambroſius *c*, Theodoretus *d*, Pſellus, & trium patrum interpretatio, apud eundem Theodoretum, Hieron. *e*, Bernard. *f*, Gregor. *g*, D. Thomas *h*, & alii. Et convenientiſſimis, aptiſſimiſque metaphoris tempus antiquæ legis & adventus Chriſti exprimuntur, dum illud vocatur hyems, hoc autem verni temporis

a *Hær. 59. Catharor.*
b *Li. 10 de ador p. 241*
c *In Pſ. 118 ſerm. 6. & præf. in Pſ. 41.*
d *In cap. 2. Cant.*
e *Lib. 1. cont. Iovin.*
f *Ser. 58. in Cant.*
g *In cap. 2. Cant.*
h *In cap. 2. Cant.*

d

Digitized by Google

poris ſymbolo indicatur. Hyeme enim, ſol longè diſtat, calor abeſt, rigent omnia frigore: at tempore verno, ſol propinquus ſit nobis, luce, lætitia & gaudio omnia etiam

¶ 26. prata redundant. Natura inquit Philo *i*, in hyeme quaſi intus concluſa quieſcit, & quaſi omnes fructus in ſemetipſa tanquam gravida continet, in vere autem, omnia quaſi partus tempore adveniente germinat, & parit pampinos, palmites, claviculos, racemos. De hyemis aſperitate multa authores dicunt, ſicut de verni temporis ſuavitate frugalitateque, ſignanter Gregorius Nazianz. *a*, & Ambroſius *b*. A ſcriptura ſacra, ut annotat Hieronym. *c*, vernum tempus per antonomaſiam vocatur, Tempus electum: quod enim dicitur de Iacob, *Venit verno tempore ad terram, quæ ducit Ephrata*, melius eſt, inquit Hieronym. ſi transferatur *in electo tempore, cum introiret Ephrata:* vernum enim tempus ſignificat, cum in florem cuncta rumpuntur, & anni tempus electum eſt, vel cum tranſeuntes per viam carpunt, & eligunt ex vicinis agris quodcunque ad manus venerit, diverſis floribus invitati. Qua de cauſa recte à tempore verno tanquam ab excellentiori annum incipere, demonſtrat Ambroſ. Hyeme (inquit ipſemet, exponens illud, *Orate, ne fuga veſtra fiat hyeme*) arbores ventus ſuo honore deſpoliat, & aſperitas frigoris, teneras frondes in ſpeciem mortis interficit: vere autem reſurgunt ſemina, & tanquam nova æſtas naturæ viridantis adoleſcit. Unde meritò tranſacta hyeme vernoque tempore adveniente ſubjecit: *Flores apparuerunt in terra noſtra.* Vernum tellus aperit, floreſque miniſtrat, inquit Poëta. Agens Theophraſtus, de cauſis plantarum, optime diſputat, proſequiturque, quomodo arbores ac radices omnes in hyeme ſint prægnantes, verno autem tempore pariant, & quæ in viſceribus continebant, eructent. Ex his ſancti Patres procedunt, ut demonſtrent, apte hyemis nomine, tempus antiquæ legis, veris autem figura, tempus adventus Chriſti deſignari. Tempus Moſaicæ vel antiquæ legis, inquit Origenes, inſtar hyemis cujuſdam, tenebricoſum, triſte, importunum, inamœnum: tempus autem

i Lib. quod Deus ſit immutabilis.
a Orat. in novam Dominicam.
b Serm. 36
c Libr. qq. hebraic. in c. 35. Gen.
Gen. 35. 16.
Li. de Noë & arca c. 14. 17. 23. & lib. 10. in Luc.
Matt. 24. 20.
Li. 1. c. 14 & 17.
Lib. duar. ho. in canti. ho 2. & 3. quat. ho.

Chriſti, inſtar cujuſdam veris novi, lucidum, ſerenum, amœnum, jucundum, &c. quæ ſimiliter expendit Epiphanius. In antiqua lege ea quæ erant quaſi prægnantia, intra ſeipſa continebant myſteria, quæ tempore Chriſti erant revelanda, & lex illa quaſi gravida, intra ſeipſam ſacramenta continebat, quæ adveniente Chriſto parere viſa eſt. Unde Apoſtolus: *Priuſquam veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur incluſi in eam fidem, quæ revelanda erat.* Adveniente igitur Chriſto, lex germinaſſe ac produxiſſe dicitur illum, cujus nomen erat *Germen*, aut *Flos*, aut *Fructus*. Tunc *hyems* veteris legis *tranſiit*. Symmachus transfert: *Terminum accepit*, quia in Chriſto lex illa terminata finitaque eſt: *Finis enim legis Chriſtus*. In hoc autem verno tempore adventus Chriſti, *flores apparuerunt in terra noſtra*. In Hebræo non habetur pronomen *noſtra*, ſed ſimpliciter, *Flores apparuerunt in terra*, quomodo legit Ambroſius, univerſam terram intelligens. Nomine autem florum intelligit gratias, merita, dona, &c. Ante adventum, inquit, Chriſti; hyems erat: venit Chriſtus, fecit æſtatem: tunc omnia erant florum indiga, nuda virtutum; venit Chriſtus, & omnia cœperunt novæ gratiæ fœcundari germinibus. Alibi autem intelligit Apoſtolos: quos Chriſtus elegit tanquam fragrantiſſimos flores, &c. Sed Theodoretus intelligere videtur, promiſſionem regni cœlorum, & dona quæ Chriſtus præſtitit ad illud aſſequendum. Flores enim præcedunt fructus, & jam in floribus videmus fructus, ſuntque in illis ſecundum quandam inchoationem. Apparente enim Chriſto, aperti ſunt cœli, & in terra vox Patris intonuit imò & Chriſtus aſcendit in montem, & cœpit dicere: *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum, beati mites, &c. beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur, &c. beati mundo corde, &c.* Iam ergo apparuerunt illæ promiſſiones regni cœlorum in terra, quæ ejuſdem regni odorem continebant. Aut verò, his verbis ſignificat, id quod explicaſſe viſus eſt Apoſtolus: *Apparuit benignitas & humanitas ſalvatoris noſtri Dei.* In græco *Philanthropia*, non ſignificat humani-

homil. 4.
Hæreſ. 59. Catar.
Ad Gal 3. 23.
Lib. de Iſaac & anima c. p. 3.
In Pſ. 118 ſerm. 6.
¶ 27.
In cap. 3. Luc. pag. 1658.
In cap. 2 Cant.
Matt. 5 3.
ad Tit. 3. 4

Digitized by Google

manitatem, aut naturam humanam à verbo divino aſſumptam, ſed potius benevolentiam, affabilitatemque: quomodo Hiſpanice dicimus, aliquem eſſe maxime humanum. *Exod. 3. & ca. 19. 16.* Apparebat ante, Dei juſtitia, ſeveritas, majeſtas, & ſe exhibebat inter ſpinas pungentes & inter flammas ardentes fulgura, & tonitrua, ut nimis eſſet omnibus horribilis, ſed nunc apparuit ejus benignitas, humanitas, ſuavitas, benevolentia erga homines, quibus tanquam ſuaviſſimis floribus omnes alliciebat. Vide quales flores benignitatis & humanitatis apparebant; *dum adſcendens in montem* juxta Matthæum, *Matt. 5. 1. Luc. 6. 17.* ſedit cum diſcipulis ſuis, & *deſcendens ſtetit in loco campeſtri, & turba diſcipulorum ejus, & multitudo copioſa plebis, ab omni Iudæa, &c. & omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat & ſanabat omnes.* Tunc autem infert apte: *Tempus putationis advenit.* Quod variis modis exponi *Orat. 5. in Cant.* poteſt, primò juxta B. Gregor. Nyſſenum, qui legit & explicat: *Tempus colligendi advenit*, quia vere tunc *omnis turba quærebat eum tangere*, quaſi flores unuſquiſque colligere contendens, *quia virtus de illo exibat & ſanabat omnes.* Philo Carpathius intelligit, ideo dici adveniſſe tempus putationis, quia veniente & apparente Chriſto in mundo, tollenda præſcindendaque erant omnia ſcelera atque delicta: quod & viſus eſt indi- *ad Tit. 2. 11.* caſſe Apoſtolus: *Apparuit*, inquit, *gratia Dei ſalvatoris noſtri omnibus hominibus, erudiens nos, ut abnegantes impietatem & ſecularia deſideria, ſobrie, & juſte, & pie vivamus in hoc ſeculo.* Et certe carnales dilitias & voluptates Chriſto adveniente reſecan- *Ier. 31. 22.* das, inſinuavit Propheta, clamans: *Uſquequo delitiis diſſolveris filia vaga? quia creavit Dominus novum ſuper terram. fœmina cir- In c. 2. Ca.* *cundabit virum.* Trium Patrum expoſitio *Matt. 10. 34.* apud Theodoretum, credit idcirco adve-

¶ 28. niente Chriſto dici tempus putationis, quia *Epiſt. 9 ad Titum* ipſemet dicit in Euangelio: *Non veni mittere pacem, ſed gladium, veni enim ſeparare hominem adverſus patrem ſuum, & filiam adverſus matrem ſuam.* Cæterum hæc verba, ut dixit S. Dionyſ. Areopagita, myſteria continent divina, ingenti Theologiæ lumine plena. Videturque loqui metaphora ſumpta ab eo, quod in agricultura frequentiſſimum eſt. Hiemis enim tempore inſeruntur arbores, modo omnibus noto. Oleaſter verbi gratia, fructum reddit amarum, omnibuſque modis ingratum guſtui: inſerendus eſt propterea, ut fructũ referat ſuavem, qui Deum hominesque delectat, ut ille dixit. Hoc autem fit, dum ex legitima oliva ramus *Iudic. 9.* decerpitur, & in corde oleaſtri inſeritur, hoc quidem in hyeme, ſed tamen inſitione facta, ſtatim virgulta quædam ex radice oleaſtri pullulant juxta ramum inſitum, quæ prohibent, ne talis ramus fructificet, creſcat, aut extendatur, quin potius eum extenuant, infirmant, & languidum reddunt. Idcirco tunc ſapiens agricola ad ea virgulta, quæ ſuborta ſunt amputanda ſe convertit, gladioque acuto diſcindit & ſecat. Probus enim putator, inquit Columella, ferramen- *Lib. 4. de re ruſtic. c.* to duro, tenuiſſimo tamen & acutiſſimo, uti *24. & 25.* debet. Erat populus Iudæorum in Ægypto tanquam oleaſter amarus, qui ingratum Deo fructum reddebat, omnia agens ſecundum pravum ſenſus ſui affectum. Ut autem fructum redderet ſuavem, decrevit Deus hunc oleaſtrum inſerere, quod & præſtitit educens illum ex Ægypto, & inducens in deſerto. Eſt quidem divina ſapientia *lignum vitæ*, ex hoc ligno decerpſit ramum divinæ legis, quem in corde populi inſereret, tanquam in corde oleaſtri. Hocque ſonant illa frequentiſſima verba: *Erunt verba quæ præ- Deut. 6. 6.* *cipio tibi in corde tuo, &c.* Hæc inſitio facta eſt in hyeme, id eſt, tempore antiquæ legis. Virtute tamen caloris male inflammantis, id eſt, concupiſcentiæ, ex radice oleaſtri cœperunt virgulta pullulare. ex doctorib. enim, qui quaſi radices erant populi, ortæ ſunt traditiones iniquę circa legẽ quæ legem ipſam extenuarunt, compreſſerunt, & infirmarunt. Circa prohibitionem ſiquidem adulterii, & homicidii, inquit D. Thomas, æſtimabant *1. 2 q 108 art. 3 ad 1 & 2.* ſolum exteriorem actum prohiberi, non autem interiorem appetitum, & circa perjurium, habebant falſum intellectum, credentes, perjurium quidem eſſe peccatum, juramentum autem per ſe eſſe appetendũ, & frequentandum, quia videtur ad Dei reverentiã

pertinere. Deinde, quædam quæ in lege tantum permittebantur, dicebant eſſe juſta, ut repudium uxoris, & uſuram, & quæ lex ſtatuebat facienda propter juſtitiam, dicebant fieri debere ad vindictam, ideoque dicebant licitam eſſe internam iram, & appetitum vindictæ, amoremque tantum ad amicos extendendum, non verò ad inimicos. Hujuſmodi virgulta, legem extenuabant, infirmabant, & impediebant ne legitimos fructus produceret.

¶ 29. Chriſtus ergo Dominus adveniens, hyemem ſuo adventu pellens, vernumque tempus fructificationi aptum inducens, ad putanda & exſcindenda hujuſmodi virgulta, acutiſſimo divini verbi gladio manus convertit. *Audiſtis*, inquit, *quia dictum eſt antiquis: Non occides:* & quod his verbis homicidium quidem prohibitum eſt: ſed conceſſum iraſci contra alium: *Ego autem dico vobis: Qui iraſcitur fratri ſuo &c. Audiſtis, quia dictum eſt, Non mœchaberis,* licere tamen concupiſcere uxorem alienam. *Ego autem dico vobis, qui viderit mulierem ad concupiſcendam eam, &c.* Audiſtis, quia dictum eſt, amoris præceptum erga amicum exercendum: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, &c.* Ex his egregiè intelligitur locus Iſaiæ, in quo Chriſtus vocatur ædificator ſepium, aut ſtructor rupturarum maceriæ. *Et vocaberis ædificator ſepium: avertens ſemitas in quietem.* De Chriſto enim hoc intelligendum docent ſæpiſſimè Hieronymus *a*, & Ambroſius *b*. Hæc Iudæi, & amici tantum occidentis literæ, inquit Hieronymus, ad inſtaurationem referunt urbium Palæſtinorum, vel factam ſub Zorobabel, & Eſdra, & Nehemia, vel in ultimo tempore futuram contendunt, & adinſtaurationem Ieruſalem, & in circuitu civitatum, altiſſima fundamenta jacienda, & tam excelſos muros ædificandos, ut nullus hoſtium poſſit intrare, & omnium inimicorum prohibeatur ingreſſus: ſed majora voluit Propheta prædicere, cum Dei nomine magnificis promiſſionibus Eccleſiam conſolatur. In Hebræo, ut annotat Hieronymus, ita legitur: *& vocabitur in te*, aut orietur in te, *ædificator ſepium*, de eo loquens, de quo alibi dictum eſt: *Homo natus eſt in ea, & ipſe fundavit eam altiſſimus.* Vulgatus tamen, quaſi ad Chriſtum ſermonem convertens, dixit: *Et vocaberis ædificator ſepium, avertens ſemitas in quietem.* In hebræo *Goderpheres*, ſtructor maceriæ: quibus verbis Ambroſius alluſionem indicat fieri manifeſtam, ad illam duorum filiorum Iudæ hiſtoriam, quorum unus vocatus eſt Phares, quia propter illum diviſa eſt maceries. Pheres enim, ut annotat noſtri temporis diligens autor, eſt dirupta apertio in maceria; aut muro, quam aliquando interpres, confractionem, aliquando maceriam vocat, quam Hiſpanice, *Portillo*, vocamus, ex quo verbum ducitur. *Aportillar.* Idcirco idem eſt ædificator ſepium hoc in loco, quod inſtaurator confractionis aut ruptionis muri vel maceriæ. Unde & Vatablus transfert: *Vocaberis ruptura reparator, Reparador de la cerca, que cierra los portillos.* Et ad eam metaphoram, qua ſæpiſſimè Prophetæ utuntur alludit, deſumptam ex olivetis aut vineis.

Qui enim plantat vineam, ſepem circundat ei, ne beſtiæ ingrediantur, & demoliantur: ¶ 30.
accidit tamen rupturas fieri, per quas, ſemitas faciunt latrones & animalia, ingredientes ad vineam deſtruendam. *Vinea Domini exercituum*, inquit Iſaias, *Domus Iſrael eſt.* Hæc eſt, de qua dixit David; *Vineam de Ægypto tranſtuliſti, & in terra Chanaam, ejeciſti gentes, & plantaſti eam.* Hanc, inquit Ambroſius, circumdedit maceria, qui dixit: *maceriam circumdedi.* Neque dubium eſt, hanc maceriam fuiſſe divinam legem. Maceria enim eſt, inquit Ambroſius. *a*, qua ager circundatur fructuoſus, feris removetur incurſus, quæ culta concludit, & deſerta ſecernit. Hæc, inquit Hieronymus *b*, ſepes eſt, quam qui deſtruxerit; juxta Eccleſiaſten *c*, *mordebit eum coluber, &c.* Hac maceria voluit Dominus vineam ſuam ſervare, & prohibere per eam ferarum ingreſſum, id eſt, eorum affectuum, qui ſunt contra rationem. Cæterum hujuſmodi maceria, vel ſepes diſrupta eſt & confracta, à Scribis & Phariſæis, & ſemitæ ab eis confectæ ſunt per rupturas, per quas malæ beſtiæ libere ingrederentur. In ea enim ſepis parte, qua Deus prohibebat homicidium, rupturam fece-

Marginal notes: *Iſai.* 58. 12. — *a In c.* 58. *Iſai. & in c.* 31. *Ier.* — *b In cap.* 3. *Luc. in illud qui fuit Abrahæ.* — גדרפרץ — *Arias Monta. in c.* 58. *Iſai.* — *Iſai.* 5. 7. — *Pſal* 79. 9. — *a Lib* 3. *in illud. Luc.* 3. *Qui fuit Phares.* — *b In c.* 58. *Iſai. poſt. med.* — *c Eccl.* 10. 8.

Digitized by Google

fecerunt, per quam iracundia & contumelia in fratrem, liberè ingredi poſſet, dicentes, hæc licita eſſe, & ſolam occiſionem eſſe prohibitam. In ea ſimiliter parte, qua Deus fornicationem prohibebat, rupturam fecerunt, per quam liberè omnis concupiſcentia uxoris alienæ ingredi poſſet, hanc enim licitam eſſe prædicabant. In illa itidem parte, qua præcipiebatur, diligi proximum; maximam rupturam excavarunt & ſuffoderunt, per quam tanquam rupto muro, odium omniſque appetitus vindictæ, & iræ conatus, liberè ingrederetur: dicebant enim, Deum tantum præcepiſſe, diligere amicos, conceſſiſſe vero inimicos odio proſequi. Rupturæ iſtæ reparandæ erant, ab eo certè, qui reparat ruinas, quique propterea vocatur ædificator, aut reparator ſepium, aut rupturarum maceriæ, qui ita eas reparandas & reædificandas aſſumit, ut *ponat ſemitas in quietem*, id eſt, auferat ſemitas, & faciat, quod per eas nullus pateat deinceps ingreſſus. Hoc enim ſecundū phraſim Hebræam, eſt, *ſemitas quieſcere*. Hæc omnia egregiè nunc præſtat, ſedens in monte, tanquam ſupremus legis author, reparatorque. *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis; Non occides*, iraſci tamen poteris: *Ego autem dico vobis, qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa, &c. Audiſtis, quia dictum eſt, Non mœchaberis*, concupiſcere tamen quamcunque mulierem, tibi licitum dimittitur: *Ego autem dico vobis, quia omnis qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, jam mœchatus eſt, &c. Audiſtis, quia dictum eſt: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum, ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, & benefacite, &c.* reparat certe, clauditque rupturas maceriæ divinæ legis, ut ſemitæ, quas invenerant Phariſæi, jam ultra ceſſent, finem accipiant & quieſcant.

§. 3. *Chriſtus perfectius quam Ioſias renovat divinam legem, quam primo Deus interius in cordibus, deinde exterius in tabulis ſcripſerat.*

¶ 31. Eccl 49. 1. MIrificio encomio Spiritus ſanctus regem illum juſtiſſimum Ioſiam celebrat. *Memoria*, inquit, *Ioſiæ in compoſitionem odoris, facta opus pigmentarij.* Alludit (ut textus Græcus indicat) ad thymiama illud, quod Dei ordinatione confici juſſum eſt, ex ſeptem ſpeciebus odoratiſſimis, qui in compoſitionem unius maſſæ aut paſtillæ, *Exod. 30. 34.* opere pigmentarii miſcebantur; cujus odor erat omnibus excellentiſſimus. Multa ibi refert Spritus ſanctus, propter quæ tali encomio rex ille erat dignus, ſignanter autem, quoniam *tulit abominationem impietatis, & in diebus peccatorum corroboravit pietatem.* Hoc autem ideo dicit, quoniam Ioſias non ſolum abſtulit idola & ſimulachra, & demolitus eſt altaria idolorum, & Dei cultum reſtauravit, ſed etiam propter Dei legem, quam renovavit. Erat hæc obliterata, & liber legis erat in templo pulvere totus oppletus, *reliquerunt enim legem altiſſimi* *Eccl. 49. ci.* *reges Iuda, & contemſerunt timorem Dei.* Ejus autem pietate in Deum pulvis excuſſus eſt, & liber legis ſuo nitori reſtitutus, Dei etiam leges, quæ in illo erant, ita promulgatę, ac ſi de novo proponerentur, id quod latè ſacra Regum & Paralipomenon narrat hiſto- *4. Reg. 22.* ria. Ioſiam verò expreſſum Chriſti typum *2. Par. 4. 3* tenuiſſe, multis rationibus patere poteſt: primò, ex eo quod notat B. Auguſtin. hunc re- *Lib 17. de* gem tantæ fuiſſe excellentiæ, ut per tres an- *civit. c. 14.* norum centurias, antequam conciperetur & naſceretur, fuerit per Prophetam regnum ejus prædictum, & nomen expreſſum, ut ſacra Regum narrat ſcriptura. Deinde, quia Ioſias, ut obſervat Hieronym. interpretatur, Ele- *3. Reg. 13.* vatio Domini, fuitque filius Amon, quod *In cap. 1.* nomen interpretatur fides, quaſi dicas: filius *Sophon. in* fidei. *pr.* Eſt autem Chriſtus Dominus is, quem multis antea ſeculis prædixerunt prophetæ, qui omnes *prænuntiaverunt de adventu juſti*, in quo natura humana elevata eſt ad eſſe filii Dei, & homo ita elevatus dicitur, *Actor. 7.* ut pervenerit per gratiam unionis, ad æqua- *52.* litem paternæ gloriæ, qua de cauſa dixit propheta, quod *ad antiquum dierum pervenit.* Eſtque filius fidei, quia non ex ope- *Dan. 7. 13* ribus hominum proceſſit in mundum; ſed ex fide, quæ divinis promiſſionibus nitebatur. *Ideo ex fide*, inquit Apoſtolus, *ut ſecun-* *ad Rom.* *dum gratiam firma ſit promiſſio.* Hujus *4. 6.*

memoria tam odorifera eſt, ut vel ſolum
Cant. 1.2. *ejus nomen, ſit unguentum effuſum*, animas
ad ſui dilectionem trahens. Multa hic divi-
nus Joſias fecit, ſumma commendatione di-
gna, ſignanter tamen quod legem Dei reno-
vavit, & corroboravit: Erat divina lex quaſi
obliterata & pulvere affectus terreni ob-
¶ 32. voluta, impiæque traditiones Phariſæorum
Eccleſ 49. pullulaverant, *reliquerunt enim legem altiſ-*
cit. *mi & contempſerunt timorem Dei*: legem de
parentum honore, irritam fecerant; præce-
ptum de non concupiſcendo, de non iraſcen-
do, &c. evacuaverant: ſignanter autem præ-
ceptum dilectionis ita jacebat pulvere pro-
prii affectus oppletum, ut non niſi ad ami-
cum illud pertinere appareret. Librum ergo
legis pulvere purgat, illum excutit, *& cor-*
roborat pietatem, id eſt, in priſtinum robur
renovat, & quaſi de novo illud promulgans,
dicit: *Ego autem dico vobis, &c.* Quando
Deus in mundi exordio creavit hominem,
ſimul in ejus mente & corde ſcripſit præce-
pta legis naturalis, ut egregiè docet Spiritus
Eccl 17.1. ſanctus: *Deus de terra creavit hominem, &c.*
creavit ex ipſo adjutorium ſibilem ſibi, &c.
creavit in illis ſcientiam ſpiritus, & ſenſu
implevit cor illorum, & mala & bona oſten-
dit eis. Scientiam ſpiritus vocat divinam le-
gem, per quam bona facienda & mala vitan-
da cognoſceret, de qua David; *Multi di-*
Pſal. 4 6. *cunt: Quis oſtendit nobis bona? ſignatum eſt*
ſuper nos lumen vultus tui Domine. De hac
lege in cordibus hominum ſcripta, dixit
ad Rom. Paulus: *Gentes quæ legem non habent, na-*
2.14. *turaliter quæ legis ſunt faciunt, & oſten-*
dunt opus legis ſcriptum in cordib. ſuis, &c.
1.2.q.100. Quia tamen hæc lex, inquit D. Thomas, ob-
ar.5.ad 1. ſcurata fuit propter peccatum (calor enim
concupiſcentiæ vapores excitavit, qui ratio-
nis lucem obſcurarent) idcirco neceſſarium
fuit, ut Deus apertè & manifeſtè externis o-
culis eandem legem exhiberet, ſicut revera
exhibuit, ſcriptam in tabulis lapideis, quam
nulla deleret oblivio, nulla conſuetudo anti-
1 2. q 94. quaret. Et hoc eſt, ut explicuit D. Thomas,
ar 5.ad 1. quod ibidem ſubditur: *Addidit illis diſcipli-*
Eccl 17. *nam & legem vitæ hæreditavit eos, teſta-*
mentum æternum conſtituit cum illis. De le-
ge antiqua loquitur, quam addidit ad legem
naturalem. Hanc primò ſcripſit interius in
cordibus, ſed quoniam ita fuit in aliquibus
obſcurata & corrupta, ut exiſtimarent eſſe
bona, quæ naturaliter ſunt mala, & talis cor-
ruptio correctione indigebat, addidit le-
gem, exterius in tabulis lapideis ſcriptam, in
æternum ſervandam. Antiqua .n. lex, quoad
decem præcepta, æterna erat. Hanc legem
non dedit in occulto, ſed publice in monte
Sina, viderunt enim Deum magnificè appa-
rentem in igne, cum tonitruo & fulgure &
voce tubæ, & audierunt eum ex igne ſua vo-
ce loquentem, & decem præcepta promul-
gantem. *Magnalia*, inquit, *honoris ejus, vi-* Eccl. 17.
dit oculus illorum, & honorem vocis audie- cit.
runt aures eorum. Non in abdito, aut in abſ-
condito aut in ſecreto legem tulit, ſed pu-
blice præcedente ignis lucida flamma, & in-
gentibus tonitruis & fulminibus, eo modo
quo leges promulgantur cum tubis & tym-
panis, *con trompetas y atables.* Et quoniam,
inquit D. Thomas, præcipue lex obſcurata 1 2.q.100.
erat, quoad præcepta in ordine ad diligen- ar.5.ad 1.
dum proximum, ea fuerunt clariſſimè expri-
menda: *Dixit enim illis: Attendite ab omni*
iniquo: quia major pars præceptorum erat ad
prohibendum & vetandum, quod iniquum
eſt. Signanter autem, *mandavit illis uni-* ¶ 33.
cuique de proximo ſuo: id eſt, præcipuum
mandatum fuit, de dilectione, qua unuſquiſ-
que proximum ſuum diligere debet. Hæc
quidem lex clara fuit, & tam perſpicua, ut di-
ceret David: *Præceptum Domini lucidum,* Pſa.18.9.
illuminans oculos, nec enim clarius ſol ocu-
los illuſtrat, quam lex Domini, hominum
mentes. Iterum tamen fuit obſcurata pro-
pter carnalem affectum hominum, ſignanter
Scribarum & Phariſæorum, qui dicebant,
proximi nomine, ſolummodo eſſe intelli-
gendum amicum. Unde & neceſſarium fuit
iterum clarius ſub expreſſioribus verbis ean-
dem renovari & corroborari. Hocq; eſt meo
judicio, quod ibidem ad finem capitis ſubdi-
tur, quaſi reſpondere volens ad objectionem,
quæ fieri poterat: Quomodo poſſibile fuit,
legem tam perſpicuam, claram & manife-
ſtam obſcurari? quomodo potuit, quod tam
clare dictum fuit revocari in dubium?
Quid, inquit, *lucidius ſole? & hic deficiet.*
Quid

Digitized by Google

Eccleſ. 17. 30. cit.

Quid nequius, quam quod excogitavit caro & ſanguis? & hoc arguitur. Quaſi dicat: Lucidiſſimus quidem eſt ſol, clariſſimaque in ſe luce fulget, obſcuratur tamen propter nebulas & vapores inſurgentes, & eclipſim patitur, propterea quod luna interponitur inter illum & aſpectum noſtrum, ita lex Domini lucidiſſima perſpicuaque eſt: cæterum propter motus rationeſque ſenſualitatis, quas excogitat caro & ſanguis, & interpoſitionem affectus carnalis, obſcuratur & obtenebratur. Quamvis enim clariſſimè Deus prohibuerit concupiſcentiam rei & uxoris alienæ, & compreſſerit affectum internum iracundiæ & odii, tamen propter rationes à carne & ſanguine procedentes ad hoc fuit deventum, ut dicerent, tantum prohibita eſſe per legem, opera adulterii & homicidii, non autem internos affectus concupiſcentiæ, iræ, & odii: & tantummodo diligendos amicos, inimicos verò odio habendos: ideo oportebat hæc argui, & reprobari, *& hoc*, inquit, *arguitur*. Id nunc præſtat Chriſtus, arguens reprobanſque depravatum ſenſum, ſecundum quē legem promulgatam eſſe dicebant, & legem corroborans, novumque robur & firmitatem ei tribuens: *Ego* inquit, *dico vobis: Diligite inimicos veſtros.*

§. 4. *Legem Dei contraria conſuetudo non abrogat, ideo præceptum dilectionis inimici, perpetuo ſtat, non obſtante uſu in contrarium, propter quem ſingulariter Hiſpani deſcribuntur damnati, apud Ezechielem.*

¶ 34. Divina præcepta non poſſunt per contrariam conſuetudinem abrogari, aut per interpretationes hominum ſecundum carnem & ſanguinem procedentium modificari. Hoc ſiquidem ab humanis differunt, ut annotavit ex profeſſo D. Thomas, quod lex humana per contrariam conſuetudinem poteſt abrogari; prævalet enim contra eam conſuetudinis potentia, etiam ſi ab illicitis actibus ſumpſerit initium, ut ibidem ex eodem D. Thoma Cajetanus docet: Lex autem divina non poteſt per quamcunque contrariam inveteratamque hominum conſuetudinem abrogari: non enim hominum conſuetudo poteſt eſſe potentior divina authoritate. Et certe, ut egregie expendit Chryſoſtomus, nullum jam divinæ legis præceptum extaret: quoniam nihil magis conſuetum eſt apud homines, quam contra talia præcepta agere. Unde & Deus re attente conſiderata, judicium tulit apud Oſeam dicens: *Non eſt ſcientia Dei in terra, maledictum & mendacium, & homicidium & furtum, & adulterium inundaverunt, & ſanguis ſanguinem tetigit.* Quod & apud Jeremiam prædixerat: *Circuite per vias Jeruſalem, & aſpicite, & conſiderate, & quærite in plateis ejus, an inveniatis virum facientem judicium*, id eſt, ſervantem diſpoſitionem divinæ legis. *Ego autem dixi: Forſitan pauperes ſunt, & ſtulti, ignorantes viam Domini judicium Dei ſui*, id eſt, decretum divinæ legis: *Ibò igitur ad optimates, &c. & ecce magis hi ſimul confregerunt jugum, ruperunt vincula.* Expende illa verba: *magis hi ſimul.* Vide quam communis viſitataque fuerit conſuetudo, univerſorum uſu recepta agere contra divinam legem, contra quam optimates, principes, & potentes, omnes ſimul agunt. Itaque ſi conſuetudo contraria poſſet divinam legem abrogare, nullum jam divinæ legis præceptum ſtaret. Tanta tamen eſt divinæ autoritatis poteſtas, ut contra eam nulla poſſit conſuetudo prævalere. Quod & Sapiens, loco quem paulo ante exponebamus, annotavit. Poſtquam enim dixit, Deum impreſſiſſe legem ſuam cordibus hominum, cui etiam addidit eandem legem exterius ſcriptam in tabulis lapideis, & quod teſtamentum æternum conſtituit, ſubdit; *Non ſunt abſconſa teſtamenta per iniquitatem illorum.* Vocat teſtamenta, divinæ legis præcepta. Quantumcunque contra illam multiplicentur iniquitates, ut in conſuetudinem jam illæ tranſierint, non propterea teſtamenta aut præcepta erunt abſconſa. Loquitur meo judicio, alluſionem faciens ad aquas diluvii. Omnia ſiquidem navigia, humana induſtria fabricata, per illam potentiſſimam aquarum eluvionem abſconſa ſunt ſub aquis,

1.2.q.94. a.5 & 6. & q 97. a 3.

1.2.q 97 art.3.

Lib. 1. de compunct. cor. in pri. tom 5.

Oſeæ 4. 1.

Ieremiæ 5. 1.

Eccl. 7. 17.

Digitized by Google

L.1. c.6. quis, & aquarum impetui ſuccubuerunt. Si enim credimus Baptiſtæ Fulgoſo, navis reperta in Berna oppido Heluetiorum, ſub terra, ad brachia centum, intra quam erant oſſa quadraginta hominum, ex illis erat, quæ tempore diluvii ſubmerſæ fuerunt & abſ-

¶ 35. conditæ ſub aquis, imò & ſub terra. Arca tamen illa, divino ordine & præſcriptione ex multis lignis compacta, nullatenus potuit per immenſum aquarum impetum & curſum, & aquarum multiplicationem abſcondi, ſed ſemper ferebatur ſuper aquas, quia il-

Lib.15 de civ.c.ult.

la, ut inquit S. Auguſtin. divina providentia, non humana prudentia gubernabatur & dirigebatur. Humanæ leges, tanquam naves humana prudentia fabricatæ, cedunt conſuetudini, impetu fluenti, à qua abſorbentur, & abſconduntur. Mirum eſt enim, quot, quantaſque leges antiquas, tam eccleſiaſticas, quam civiles, contraria conſuetudo jam abſorptas & abſconditas contineat. Lex autem divina ſimilis eſt arcæ Noë, ex variis præceptis tanquam ex variis lignis, divina ſapientia excifis, levigatis, & compactis conſtructa, cujus omnis ſtructura & machina, ac lignorum contignatio, *terminatur ad*

Rom.13.9

cubitum, quia omnia mandata, ut Apoſtolus dixit, ad unicum dilectionis præceptum terminantur. Et benè vocatur lex Dei arca, intra quam incluſi homines tenentur eo mo-

Ad Gal.3. 25.

do, quo dixit Apoſtolus: *Sub lege cuſtodiebamur concluſi*, id eſt, conſtricti, ut Anſelmus, aut ſervati, ut D. Thomas interpretantur, ne ad malum prorumpamus. Hæc nullis aquarum viribus cedit, omnibus aquis ſuper eminet, quantumcunque n. adulterium, homicidium, furtum cæteraque peccata, ut di-

Oſeæ 4.2.
a 2. Confeſ. cap.4.
b 1.2.q 94 art.6.
c In ſchol. in Pſal.10.
Pſ 110.11

xit Propheta, inundent, *non ſunt abſconſa teſtamenta ſuper iniquitates illorum.* Lex tua, inquit Auguſtinus *a*, quem D. Thomas *b*, refert) quam nulla unquam poteſt delere iniquitas. De illa propterea S. Baſilius *c*. illud rectè dictum à Davide demonſtrat: *Fidelia omnia mandata ejus, confirmata in ſeculum ſeculi, facta in veritate & æquitate.* Et quidem ſi aliquod divinum præceptum

Libr.1. de compunct. in prin.to.5.

poſſet per contrariam conſuetudinem abrogari, hoc præcipuè eſſet, de nimicorum dilectione. Ut enim proſequitur P. Chryſcmus nihil communius, aut uſitatum magis apud omnes hominum ſtatus, quàm inimicos odio maledictiſque proſequi, & tam firma conſuetudine ſtatutum eſt, ut qui aliqua injuria affectus fuerit, aliam rependat graviorem, ut ſapientes mundi in conſilium ſoleant vocari, qui tanquam per leges ſtatutas, quas duelli vocant, judicium ferunt, ſecundum quas, non ſolum vindictam eſſe ſumendam diffiniunt, ſed & modum, quaſi lege præſcriptum proferunt, ut ſcilicet dicenti tibi: Mentiris, colaphum impingas: colaphizantem autem te baculo percutias, in impetentem te baculo, arundinem mittas, & arundine te proſequenti, mortem inferas. Inter omnes autem nationes magis hæc prævaluit conſuetudo apud Hiſpanos, adeo ut ſi legem divinam poſſet conſuetudo aut uſus contrarius abrogare, jam penitùs apud eos præceptum dilectionis eſſet extinctum: hoc enim ſingulariter eis Deus tribuere vi- ¶ 36.
ſus eſt. Ad Ezechielem namque loquens, *Ezech.32.*
præcipit, ut lugubrem cantilenam ſumat ſuper aliquas rationes, quas deſcribit, quaſi jam in inferno receptas & ſepultas. Poſtquam autem de Ægyptiis, Aſſyriis, Ælamitis, & aliis quibuſdam nationibus loquutus fuit, cauſam exprimens, ob quam ad infernum deducantur, de Hiſpanis ſermonem inſtituit, eos etiam oſtendens ad infernum deduci, ibique ſepeliri, & cauſam ſuæ damnationis egregiè quaſi ſub quodam hieroglyphico (quomodo ſæpe ſcriptura loquitur, ut S. Clemens Alexandrinus annotavit) depingit, & cauſam damnationis illorum exprimit. *Ibi*, inquit, *Moſoch &* *Li.5.ſtrom*
Thubal, & omnis multitudo ejus in circuitu ejus, ſepulchra ejus, qui deſcenderunt ad infernum, cum armis ſuis, & poſuerunt gladios ſuos ſub capitibus ſuis, & fuerunt iniquitates eorum in oſſibus eorum, quia terror fortium facti ſunt in terra viventium. Moſoch & Thubal fuerunt fratres, nepotes Noë, ex filio Iaphet, cui Noë prædixerat, *Gen.10 2.*
quod erat dilatandus, quia ejus poſteri maximam orbis partem obtinuerunt. Totam enim Europam cum majori parte Aſiæ, & maris Mediterranei Inſulas, incoluerunt. Quod & Moyſes expreſſit dicens: *Ab his* *Gen.10 5.*
divi-

Digitized by Google

diviſæ ſunt Inſulæ gentium in regionibus ſuis, &c. Inſulas vocat, terras aut regiones, quomodo in Eccleſiaſtico: *Plantavit Dominus in illa inſulas.* Et quidem Moſoch, provinciam Cappadociæ fundavit, ut perpetuò S. Hieronymus *a* contendit, quamvis alii Moſchoviam potius ab eo fundatam credant; de quibus egregiè Malvenda *b* noſter. Thubal autem cum filiis ſuis ad Hiſpaniam incolendam & habitandam ſe contulit: qua de cauſſa nomine Thubal, Hiſpanos communiter intelligunt autores, Ioſephus *c* Euſebius *d*, Hieronymus *e*, aliique innumeri, quos idem noſter Malvenda *f*, refert. Thubal itaque Hiſpaniam primus incoluit, & condidit anno centeſimo quadrageſimo poſt diluvium, ante Troiam conditam anno ſexcenteſimo trigeſimo ſeptimo; & ante Chriſti adventum, anno bis milleſimo centeſimo ſeptuageſimo quarto, ut ex Hieronymo & Euſebio, Pintus *g* refert. Ideoque Hiſpaniam ſæpè Scriptura ſacra conditoris ſui nomine vocat Thubal, ſicuti & Cappadociam, aut Moſcoviam vocat Moſoch. Et ideò conjungit Deus apud Ezechielem Hiſpanos cum Cappadocibus aut Moſchovitis, quia hæ provinciæ ab illis duobus fratribus Moſoch & Tubal conditæ fuerunt, quæ & ſimiles mores habere videntur. De Hiſpanis ergo peculiariter hoc loco Deum loqui, multi ſenſerunt autores, imò & id tanquam certum ſupponunt Theodoretus, Lyranus, Burgenſis & alii. Hi itaque deſcribuntur in inferno ſepulti, *& ſepulchra eorum in circuitu ejus*, quoniam etſi quamplurimi ex Hiſpanis egregia ſanctitate fulgeant, & eorum ingens ac innumera multitudo in cœlo ſit recepta, ut innumerabiles fortiſſimique Martyres, Pontifices excellentiſſimi, fulgentiſſimi Doctores, Virgines ſplendidiſſimæ, quas colimus, teſtantur; ſed eorum multi in inferno ſepeliuntur.

a *Lib. qq. in Gen. & in c. 27. & 38. Ezech. & alibi ſæpè.*
b *Lib. 5 de Antich. c. 10.*
c *1. Antiq. cap 6.*
d *Lib. 9. demonſt. Evangel. cap. 3.*
e *In qq. Hebrai. in Gen. & in c. 27 & 38 Ezech.*
f *Lib. 5. Antic. c. 12.*
g *Inc. 32 Ezech.*
In cap. 32 Ezech.

¶ 37. Quamvis autem id propter varia peccata accidat, ſed quaſi propriam iniquitatem eorum voluit Deus deſcribere. Multos ibi depingit ad infernum ductos, & ibi ſepultos propter ignominioſa peccata, avaritiæ videlicet aut ebrietatis, de quibus ait: *Et portaverunt ignominiam ſuam*: alios propterea quòd fuerunt timidi & effœminati, de quibus ait: *Et portaverunt confuſionem ſuam*, &c. Sed Iberes, inquit Theodoretus, id eſt, Hiſpanos cur deducantur, declarat ſubdens: *Iniquitates eorum in oſſibus eorum: quia terror fortium facti ſunt in terra viventium.* Hæc iniquitas Hiſpanorum, ſuperbia in eorum oſſibus & medullis incluſa, qui volunt ab omnibus nationibus timeri, & quod illis reverentiam exhibeant univerſi, qui honoris cauſam omnibus aliis anteponunt; & eo ipſo quo quis eos offendit, ad arma manus convertunt, tantaque temeritate tenentur: ut omnibus terrorem incutere velint, non ſolùm tenuibus, inquit Theodoretus, ſed iis quoque qui potentia & robore gloriantur. Ideircò dicuntur deſcendere ad infernum cum armis ſuis, & quod *poſuerunt gladios ſub capitibus ſuis.* Depingitur à Deo unuſquiſque in inferno ſepultus ſub peculiari figura, ut quaſi quodam hieroglyphico damnationis cujuſque cauſam exprimat. Quidam ibi habebant ignominiam ſub capitibus ſuis, qui videlicet cedentes paſſionibus ignominiæ, ignominioſis vitiis ſe ipſos tradiderunt: alii exprimuntur, timentes & trementes: quia eorum peccata fuerunt ex infirmitate & mollitie procedentia. Hiſpani tamen depinguntur in ſepulchris inferni jacentes, habentes gladios ſub capitibus ſuis, id eſt, ut ait Hieronymus, requieſcentes in animo perduelli: quia hoc eorum eſt peculiare peccatum, gladio contra offendentes & injuriam inferentes uti, duelli leges habentes in mente. Quantumcunque ergò in uſum Hiſpani aut aliæ nationes duxerint, odio & ultione proſequi inimicos; intelligant divinam legem nulla poſſe contraria conſuetudine abrogari; quam propterea quaſi de novo Chriſtus promulgat & renovat, dicens: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos*, &c. Accenſam lucem, curſu temporis favillæ ex terreno lychno procedentes, vehementer obſcurant, & deficiente oleo, lampas quæ fulgentiſſima erat, extingui jam penitus videtur. Is cujus intereſt, lucem conſervare, favillam excutit, lucemque exhibet purgatam & oleum lampadi ſubminiſtrat, quam quaſi de novo

Ez. 32 24
Ez. 32 30
Sect. 12. in Ezech. cir. finem.
In cap. 32. Ezechiel.

Digitized by Google

novo ſplendenti fulgore reddit illuſtrem. Ita ſe habet Chriſtus Dominus. Erat ſiquidem lucerna divinæ legis accenſa à Deo, à quo talis lex tanquam divina lux, in corda hominum profecta eſt, dicente David: Pſal. 4. 7. *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui, Domine.* Hanc, ut rectè incederet idem Pſal 118. 105. David, ſecum ferebat dicens: *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lux ſemitis meis:* ſed ſucceſſu temporis grandem favillam ex terrea lychni materia, id eſt, ex corrupta humana natura lex iſta contraxerat, & obſcurata fuerat. Tradidit ſimiliter Deus Deus lampadem divini præcepti, fulgidam quidem, ſed quæ deficiente charitatis oleo, extincta penitus videbatur. Chriſtus Dominus cujus intereſt, *illuminare omnem hominem, qui venit in hunc mundum*, hujus lucis favillam purgat & excutit, oleumque lampadi infundit, quo lucem fulgentiſſimam oculis noſtris exhibeat, dicens: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.*

TERTIA PARS,
DE SUBSTANTIA PRÆCEPTI
dilectionis inimici.

§. 1. *Charitas ita neceſſaria eſt, ut qui illa caret, etiamſi cæteris abundet virtutum actibus, nihil ſit apud Paulum, & ædificet abſque temperamento apud Ezechielem.*

¶ 38. ERGO *autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, benefacite iis, qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calumniantibus vos.* Tertium, quod propoſuimus, Chriſtus exequitur. Propoſuit ille vas argenteum divinæ legis, propter Scribarum & Phariſæorum impuram malitiam ingenti ſcoria & immunditia fœdatum, imò & quaſi confractum, illud propterea cœleſtis argentarius, quaſi ad conflatorium ſui divini cordis revocans, inde tanquam noviter igne ardentiſſimæ ſuæ charitatis conflatum, omnique ſorde purgatum, profert, declarans præceptum dilectionis proximi, non tantum ad amicos, ſed ad inimicos deberé extendi; & quod eos tenemur diligere, eis benefacere, & pro illis orare. Proponit ergo præceptum clarum, lucidum, & quod nulla falſa interpretatione poſſit ultra quis adulterare, exprimens tria, quæ agere tenemur: diligere inimicum; benefacere illi, & orare Luc 6. pro illo. Apud Lucam alia addit, de quibus infra dicemus; ſed de his tribus omnia voluit comprehendere, & ſtatuere, quod rectè nos habeamus erga inimicum, corde, ore & opere: corde per dilectionem, ore per orationem, opere per beneficentiam. Quia autem amor, ſeu dilectio radix eſt eorum, quæ agimus (eſt enim, ut dicebat Auguſti- Lib 11. de civ. c. 28. nus, amor meus pondus meum, ab illo feror quocumque feror) primò vult eam in corde radicari, & illam primo loco decernit, dicens: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros,* Hoc igitur primò vult docere, omnem hominem teneri diligere inimicos ſuos. Hoc enim eſt præceptum divinum, quod obligat de neceſſitate ſalutis, ut D. Thomas ex his verbis Chriſti demon- 2. 2. q. 25. art. 8. ſtrat. Et quantum exiſtimo, hoc aſſumpſit probandum ſummus ille Theologus in tertii cæli ſchola edoctus & laurea magiſterii inſignitus, & hoc credo fuiſſe illius inſtitutum, ad Corinthios ſcribentis, ubi ut D. 1 Cor. 13. Lect. 2. & 2. in illud cap. Thomas expendit, illud tanquam certiſſimum firmiſſimumque ſtatuit fundamentum, charitatem ita eſſe neceſſariam, & in

præ-

præcepto, ut ſine illa nulli poſſit patere ſalus, ſine qua nec ipſa divina dona poſſunt ad ſalutem proficere. Hoc ut demonſtret, illam ſupponit celebrem propoſitionem, qua tanquam cœleſtis tuba reſonat, dicens: *Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habeam, factus ſum velut æs ſonans, aut cymbalum tinniens. Si habuero prophetiam, & noverim myſteria omnia, & omnem ſcientiam, & ſi habuero omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil ſum. Et ſi diſtribuero in cibos pauperum omnes facultates meas: & ſi tradidero corpus meum, ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodeſt.* Hæc verba expendens B. Gregorius *a*, & S. Bernardus *b* indicant, alluſionem fieri ab Apoſtolo, ad illum ignem ſanctum, è cœlo delapſum, ſine cujus ardore nullum quantumcunque excellens ſacrificium aut holocauſtum, Deo erat acceptum aut gratum. Hoc enim ſolum Deus ſacrificium accipit, inquit Gregorius, quod ante ejus oculos in altari boni operis, flamma charitatis incendit, ſine qua, inquit Bernardus, nec martyrium quidem aliquid eſſe putat Apoſtolus. Magna profectò res eſt (inquit Auguſtinus hæc Apoſtoli verba expendens) fides montes transferens, magna itidem diſtributio omnium facultatum in pauperes, cui Chriſtus tantum tribuit, ut dixerit: *Si vis perfectus eſſe, vade & vende quæ habes, & da pauperibus, &c.* Suprema autem videtur eſſe martyrium, nihil enim amplius fieri poteſt pro aliquo, quàm vitam pro eo dare, ut ipſemet Chriſtus dixit. Hæc quidem, inquit Auguſtinus, in ſe magna ſunt, ſed ſi ego illa ſine charitate habeam, nihil mihi proſunt; adde charitatem, proſunt omnia; detrahe charitatem, nihil proſunt cætera. *Nihil* inquit, *ſum:* nihil (inquit D. Thomas) ſecundum eſſe gratiæ & meriti, de quo dicitur; *ipſius ſumus factura, creati in Chriſto Jeſu in operibus bonis,* quomodo & contra quendam dicitur: *nihil factus es, & non eris in perpetuum,* Quantitas ergo cujuſvis animæ (infert D. Bernard.) æſtimatur de menſura charitatis, quam habet: ut v. g. quæ multum habet charitatis, magna ſit, quæ parum, parva: quæ verò nihil, nihil, dicente Apoſtolo: *Si charitatem non habeam, nihil ſum.* ¶ 39. Magna igitur & mirabilis eſt charitas (infert Anſelmus) ſine qua nec locutio diverſarum linguarum aliquid prodeſt, nec prophetia, nec myſteriorum & ſcientiarum notitia, nec fides, nec facultatum diſtributio, nec martyrii paſſio: & cum hæc quæ majora ſunt, nihil ſine charitate proſint, manifeſtum eſt, quia nec cætera bona prodeſſe valent ſine charitate. Rectè huic inſtituto quadrant illa divina verba quæ Deus dixit: *Dic ad eos, qui liniunt abſque temperatura, quod caſurus ſit paries: erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes deſuper irruentes, &c.* Quantumcunque quis lapides prægrandes expolitoſque congerat, & ex eis parietem exſtruat, ſi illi aridi ſint, neque adhibeatur temperatura, qua inter ſe uniantur, & ad invicem conglutinentur & copulentur, adveniente imbre, aut tempeſtate, vel terræmotu, cadent lapides, nec aliquid proderunt ei, qui ex eis parietem conſtruxerat. Opera bona in Scriptura ſacra vocantur lapides, ex quibus ſpiritualis vitæ paries exſtruendus eſt. Quantumcunque hi magni ſint, & prægrandes, ſi non uniantur & colligentur temperatura charitatis (quæ nectit & colligat nos cum Deo, facitque unum cum eo, & cum proximo, omneſque virtutum actus nectit & copulat, in ordine ad unum finem, Deum ſcilicet, qua de cauſa ab Apoſtolo vocatur, *vinculum perfectionis*) caſurus certè eſt paries, adveniente morte tanquam terræmotu & tempeſtate: tunc enim tales actus invenientur ſine fructu, & omnia bona, inquit Anſelmus, quæ ſi adfuiſſet charitas, extitiſſent clara & utilia, invenientur deficiente charitate, vilia ac inutilia. Unde quantumcunque quis angelorum lingua prædicet, & euangelizet, & tam valida fide polleat, ut per eam montes transferat, & omnes facultates ſuas pauperibus diſtribuat, imò & ſe ipſum acri martyrio tradat; ſi deſit charitas, nihil proderunt ad æternæ vitæ præmium recipiendum. Hoc egregiè demonſtrat B. Au-

a Hom. 35. in Evang. *b Epiſt. 7. ad Adam monachū.*

Serm 50. de verbis Dom. c. 2. & 3.

Matth. 19. 21.

in 1. Cor. 13.

Epheſ. 2. 10.

Ezech. 25. 19

Ser. 27. in Cant. ant. [illegible]

in 1. Cor. 13.

Ezech. 13. 11.

Ad Coloſ. 3. 14.

in 1. Cor. 13.

Ser. 50. de ver. Dom. Mat 7.22 B. Auguſtinus ex verbis Chriſti Domini, quæ in hoc ſermone in monte dixit: *Multi mihi dicent in illa die: Domine, Domine, in nomine tuo prophetavimus, dæmonia ejecimus, virtutes, multas fecimus.* Vere enim ſunt multi, inquit Auguſtinus, qui quaſi linguis Angelorum loquuntur, ſacramenta & myſteria divina explicantes, fidemque habuerunt validam ad miracula facienda, expellendos dæmones, virtutes admirandas agendas (hoc enim nomine, *Virtutes multas fecimus*, innumera admirandáque clauduntur) nec ille reſpondebit, inquit Auguſtinus, Non feciſtis: ſiquidem in conſpectu tanti judicis non audebunt mentiri, aut jactare quæ non fecerunt: quia tamen charitatem non habuerunt, reſpondebit illis: *Neſcio vos*, ſicut & virginibus fatuis, quibus oleum defuit charitatis; quibus propterea nec virginitas ipſa aliquid profuit. *Tunc*, inquit, *confitebor illis, qui non novi vos, diſcedite à me operarii iniquitatis.* Quomodo eos vocat operarios iniquitatis, quos audit dicentes: *In nomine tuo prophetavimus, dæmonia ejecimus, virtutes multas fecimus:* hæc ſiquidem non ſunt opera iniquitatis. Quia tam arctum neceſſariumque eſt charitatis opus, ut qui ab eo deficit, quantumcunque alia multa bona operetur, dicitur operarius iniquitatis: cui alia bona opera non proficiunt ad meritum aut juſtitiam, & violatio charitatis ſufficit, ut abſolutè & pleno ore operarius iniquitatis vocetur. *Non novi vos*, inquit. Non ait: Non novi opera veſtra, quæ proponitis, quia fides montes transferens, prophetia, interpretatio ſermonum, operatio virtutum, &c. non poſſunt non eſſe non nota & probata ei, qui talium operum eſt author: unde nec
Serm 50. de verbis Dom. c. 2. Apoſtolus dixit, ut obſervavit Auguſtinus, fidem, prophetiam, ſcientiam, &c. nihil eſſe, ſed quod ſi ego ſine charitate hæc operer, non illa, ſed ego nihil ſum, nihil mihi proſunt, quem talia opera ſine charitate non faciunt juſtum, & charitatis violatio ſola ſufficit facere operarium iniquitatis. Hinc
¶ 40. S. Auguſtinus expendit tria. Primum eſt, re-
In 1. can. Ioa. tract. 5 ctè Ioannem qui, eximius doctor in ſchola charitatis fuit, ex ſola charitate diſcreviſſe filios Dei à filiis diaboli. *In hoc*, inquit, *manifeſti ſunt filii Dei & filii diaboli.* *1. Ioa. 3. 10.* Dilectio ſola, inquit Auguſtinus diſcernit inter filios Dei & filios diaboli. Signent ſe omnes ſigno crucis; reſpondeant omnes, Amen, baptizentur omnes; intrent omnes Eccleſiam, faciant parietes baſilicarum: non diſcernuntur filii Dei à filiis diaboli niſi charitate. Qui habent charitatem, nati ſunt ex Deo, qui non habent charitatem, non nati ſunt ex Deo. Magnum indicium, magna diſcretio. Quicquid vis habe: hoc ſolum non habens, nihil tibi prodeſt. Alia ſi non habes, charitatem habe, & impleſti legem: *Qui enim diligit proximum, legem implevit* ait Apoſtolus, & *plenitudo legis eſt dilectio.* *Rom. 13. 8* Puto, iſtam margaritam eſſe illam, pro qua homo negotiator deſcribitur, in Euangelio, qui invenit unam margaritam, & vendidit omnia quæ habebat, & emit eam. *Matt. 13. 46.* Hæc eſt margarita pretioſa, charitas, ſine qua nihil tibi prodeſt, quodcunque habueris, quam ſi ſolam habeas, ſufficit tibi, &c. Explicat ſecundò, cur idem Apoſtolus Ioannes unicum *In 1. cano. Ioa tract 5* tantùm cognoſcere videatur peccatum, propter quod homo abſolutè vocari poſſit injuſtus, violatio ſcil. charitatis. *Omnis*, inquit, *1. Ioa. 3. 11.* *qui non eſt juſtus, non eſt à Deo, & qui non diligit fratrem ſuum.* Conjunctio *Et*, idem valet, ac, id eſt, ut ſecunda pars ſententiæ, ſit explicatio primæ: quaſi velit dicere: *Qui non eſt juſtus, non eſt à Deo*, id eſt, non eſt filius à Deo natus. Et ſi quæras: Quis eſt iſte? ſubdit: *Qui non diligit fratrem ſuum.* Quibus verbis indicat Joannes, ex ſolius charitatis defectu aliquem injuſtum abſolutè dici, quia quantumcunque quis alia virtutum opera faciat, ſi ſolam violet charitatem, non propter illa dicetur juſtus, ſed propter hujus violationem abſolutè injuſtus vocabitur. Qui nihilominus, inquit Auguſtinus, propter nullam rem dicetur injuſtus, ſi veram charitatem teneat & ſervet. Ex eodem inſuper principio oſtendit, cur idem Joan- *In 1. cano Ioa. tract 5* nes unicum tantum præceptum agnoſcere videatur, ſcilicet charitatis, quod vocat, *omnia mandata.* Loquens enim de illis, qui hoc præceptum ſervant, ſubdit: *Omnia ejus mādata ſervamus.* *1. Ioa. 3. 24.* Quid eſt omnia mandata? inquit

inquit Auguſtinus, certè præceptum chari-
tatis, quia verè omnia mandata ſervat ille,
qui præceptum dilectionis adimplet. Alia ſi
In 1. cano. non habeas, inquit Auguſtinus, charitatem,
Ioan. tra 5 habe, & impleſti legem. Quod non obſcu-
Rom. 13 8 rè dixerat Paulus: *Qui diligit proximum,*
legem implevit; Nam, Non adultaterabis,
Non occides, Non furaberis, Non falſum te-
ſtimonium dices, Non concupiſces. & ſi quod
eſt aliud mandatum, in hoc verbo inſtau-
ratur: Diliges proximum tuum. Plenitudo
¶ 41. *ergo legis eſt dilectio.* Ex his omnibus ma-
niſeſtum eſt, ſummum præceptum divinæ
Ser. 53. de legis, eſſe de charitate. Quæ omnia ègre-
temp. giè complexus eſt idem Auguſtinus. Opor-
1. *Cor.* 13. tet vos ſcire, fratres, quia in omnibus præ-
ceptis Dei, charitas obtinet principatum,
ſine cujus perfectione, Deo nihil placere
poſſe, Paulus Apoſtolus teſtatur: qui nec
martyrium, nec ſeculi contemptum, nec
eleemoſynarum largitionem, ſine charita-
tis officio quicquam proficere poſſe, oſten-
dit. Unde & ipſe Dominus à quodam ſcri-
ba interrogatus: quod eſſet mandatum ma-
Matt. 12. ximum, reſpondit: *Diliges Diminum*
37. *Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota*
anima tua, & ex tota mente tua. Addidit
quoque: *Secundum ſimile eſt huic: Diliges*
proximum tuum ſicut teipſum. In his duo-
bus mandatis univerſa lex pendet; & Pro-
phetæ. Hæc ergo totius ædificii baſis eſt,
ac fundamentum, quodque neceſſariò ſup-
1 2. *q.* 100 ponendum eſt, ut cætera ſtare poſſint. Ex
art. 4. *ad* 1 his explicat Divus Thomas, cur præceptum
2.2 *q.* 44. charitatis aut dilectionis, non ponatur inter
art. 1. *ad* 3 præcepta decalogi, quæ judicantur ſupre-
ma; utpote ipſiuſmet Dei digito ſcripta.
Quamvis enim vulgariter dici ſoleat, pri-
mum mandatum inter decem eſſe, Dilige-
re Deum ſuper omnia; verè tamen, pri-
1.2. *q* 100 mum mandatum illud eſt: *Ego ſum Domi-*
art. 4. & 5. *nus Deus tuus, non habebis deos alienos,*
ut Divus Thomas demonſtrat. Ratio au-
tem hæc eſt quam ipſe tradidit, quia præ-
ceptum dilectionis ſupponendum eſt ad o-
mnia decalogi præcepta, tanquam funda-
mentum & radix, à quo cætera pendent, &
tanquam finis, ad quem cætera ordinantur:
& in quo cætera includuntur. Sicuti nec
præceptum fidei ponitur explicitè in deca-
logo, quia fides præambula debet eſſe ad
omnia decalogi præcepta, ut idem Divus
Thomas *a*, oſtendit; quod ſimiliter de ſpe a 1. 2. *q.*
etiam demonſtrat *b*. Præcepta ergo trium 100 *art* 4
virtutum theologicarum ſupponenda ſunt *ad* 1 & 2.
tanquam fundamenta præceptorum deca- 2. *q.* 16.
logi. Inter has autem virtutes theologi- *art* 1.
cas, præſtat charitas, ut dixit Apoſtolus. b 2. 2. *q.* 22. *art.* 1.
Rectè igitur Chriſtus Dominus dixit, ſu- 1. *Cor.* 13.
premum omnium mandatorum, à quo lex
omnis pendet, eſſe præceptum dilectio-
nis. Hæc quidem veriſſima ſunt; ſed (ut 2.2. *qu* 23.
Bannes noſter eruditiſſimus, prudenter ad- *art. ult.*
vertit) quia tempora ſunt periculoſa; at-
tendat Doctor, Theologus, non eſſe de-
cens coram rudi vulgarique populo, ea quæ
ſupra diximus, nuda proponere: audiens
enim quod ſola charitas ſufficit, & quod ſo-
lum eſt ille injuſtus, qui charitatem vio-
lat; credet non eſſe neceſſaria exercitia a-
liarum virtutum, & pœnitentiæ, & jeju-
nii, &c. & opera contra alia præcepta, non
eſſe peccata. Poterit propterea rem to-
tam explicare ex doctrina Divi Thomæ, 2.2 *qu.* 23.
quam ſequuntur Theologi; ſecundum *art.* 7. 8.
quam dicendum eſt, rectè Apoſtolum di-
xiſſe, nulla virtutum opera; nec fidei tranſ-
ferentis montes; nec eleemoſynæ largien-
tis cunctam ſubſtantiam, imò nec marty-
rii, prodeſſe ad æternæ vitæ meritum, ſine
charitate. Nulla ſiquidem opera ſunt me-
ritoria coram Deo, niſi quæ propter Deum
ipſum fiunt. Imò nec coram quovis ho-
mine, aliquis aliquid meretur, niſi in eo,
quod propter ipſum operatur. Nec enim
aliquis meretur apud te aliquid, niſi in eo,
quod facit propter te. Charitas autem eſt, ¶ 42.
quæ reſpicit Deum tanquam ultimum fi-
nem, cujus propterea opus proprium eſt,
omnia ad Deum tanquam ad ultimum fi-
nem referre: illa ſiquidem eſt, quæ effi-
cit, ut jejunium, oratio, eleemoſyna, mar-
tyrium, & cætera, propter Dei amorem
fiant. Hac de cauſa vocatur à Beato Am-
broſio *c*, (ut refert & explicat Divus Tho- c *Lib.* 7. *in*
mas *d*, forma virtutum omnium: tunc *Lucam.*
enim dicuntur actus virtutum formati, d 22 *q* 23.
cùm ſunt rectè in ordine ad ultimum finem *art.* 8.

diſpoſiti & directi. Propter eandem rationem, ut Divus Thomas expendit, vocatur eadem charitas ab Apoſtolo: radix & fundamentum. *In charitate*, ait, *radicati & fundati*: quia ex ea ſuſtentantur & nutriuntur omnes virtutes, & ab ea diriguntur, vimque & valorem recipiunt. Hæc ergo ſit ratio perſpicua & clara. Nulla opera quantumcumque ſecundum ſuam ſpeciem excellentia, ſunt meritoria vitæ æternæ apud Deum, niſi quæ verè propter ipſum fiunt; qui autem charitatem non habet, quantumcunque excellentia opera faciat, illa non operatur propter Deum ipſum, quoniam deeſt charitas, cujus proprium eſt, ea quæ fiunt, in Deum, propter Deum ipſum referre. Quod ſi dicas, fidem potius eſſe, cui convenit eſſe fundamentum & radicem, ſine qua, ut dixit Apoſtolus, *Impoſſibile eſt placere Deo*, quam & propterea fundamentum vocat, dicens; *Fides eſt ſubſtantia*, id eſt, fundamentum *ſperandarum rerum*. Unde & in ſacro Concilio Tridentino dicitur fides, radix & fundamentum humanæ ſalutis, & juſtificationis. Reſpondebo, utrumque verum eſſe. Duo ſiquidem ſunt abſolutè neceſſaria, ut quis aliquem finem conſequatur; primum, ut illum cognoſcat, & in mente habeat; nemo enim appetere poteſt rem aliquam, quam penitus ignorat, quia ut commune ex philoſophia ait axioma, Omne volitum, eſt præcognitum. Secundum ut ad illum moveatur, & ejus amore, ea omnia agat & exſequatur, quæ ad illius conſecutionem ſunt neceſſaria. Hocque eſt, quod dicunt Philoſophi, ex amore finis omnia fieri. Eſt quidem Deus ultimus finis noſter, in cujus conſecutione ſita eſt noſtra beatitudo: ideo duo ſunt abſolutè neceſſaria; primum eſt cognitio illius: hanc præſtat fides, de qua propterea dixit Apoſtolus: *Accedentem ad Deum, oportet credere, quia eſt, & quia remunerator eſt*. Et ex hac parte vocat fidem fundamentum rerum ſperandarum: non enim ſperare poſſemus, quæ non cognoſcimus, aut credimus. Secundum eſt, motus in illum finem, & tendentia ad illum, & directio omnium operum in illum. Hæc omnia ſunt à charitate, cujus eſt illum finem amare, & omnia ad illius conſecutionem ordinare. Ex hac parte vocatur charitas, totius meriti radix & fundamentum. Sed de iis videndi ſunt Theologi cum D. Thoma, qui multa ad hoc inſtitutum tradunt.

Ibid. ad 2. — Ad Eph. 3 17. — Ad Hebr. 11. 6. — ad Heb. 11 1. — Seſſ. 6. c. 8. — Ad Hebr. 11. 6. — 2. 2 q. 23. art. 7 & 8

§. 2. *Vera charitas inimicum diligit, eſt enim ignis in aqua & gelu ardens, inſtar lampadum Sponſæ, ignis Eliæ, & ejus, quem pluere conſuevit Dominus.*

¶43. RECte igitur Apoſtolus charitatis neceſſitatem & utilitatem explicavit, ſine qua ſuprema & eximia dona, utilia ad vitæ æternæ meritum ſunt, cum qua etiam exigua bona redduntur immenſi ac infiniti pretii: ut meritò hæc expendens Auguſtinus exclamaverit: Quale bonum eſt charitas iſta fratres? Quid precioſius? quid luminoſius? quid firmius? quid utilius? quid ſecurius? Poſtquam autem Apoſtolus, hanc quam diximus, charitatis neceſſitatem & utilitatem, ſtatuit, quaſi conſiderans nos ſolicitos, qui ad hanc pretioſam margaritam comparandam ſumus excitati; & quaſi audiret nos interrogantes, & quærentes, ut tantum bonum nobis deſcriberet, quo vel leviter conjectare poſſemus, an illud adepti fuerimus: depingere cœpit, inquit Chryſoſtomus, immenſam ejus pulchritudinem, tanquam quibuſdam coloribus, virtutis partibus, ejus exornans imaginem, & omnia ejus membra exactiſſimè componens. Et ne leviter, inquit, percurras ea, quæ dicuntur ò dilecte, ſed unumquodque eorum examina diligentiſſimè, ut & rei videas theſaurum, & artem pictoris. *Charitas patiens eſt, benigna eſt, &c.* Conſidera, inquit Chryſoſtomus, undenam inceperit, & quidnam primum poſuerit. Quid hoc eſt? *Charitas patiens eſt.* Facit hominem lenem & patientem. Lenis, inquit, & patiens græcè dicitur, macrothymos, id eſt, longanimis, quod longam & magnam quandam

Ser. 50. de verb. dom. cap. 3. — Ho. 33. in 1. ad Cor. — 1. Cor. 13 4

habeat

habeat animam: nam quod longum eſt, dicitur etiam magnum. Hoc primò operatur charitas, cor facere magnum, & animum extendere. Habet homo ex natura ſua cor anguſtum, in quo tantum capit, quæ ſibi judicat utilia, diſrumpitur autem,
Ibid. paulo inferius. inquit Chryſoſtomus, ſi adveniant adverſa, & ſtatim odium, maledicta, iram vindictamque eructat. Charitas autem illud facit magnum tanquam mare, in quod etiam ſi innumera grandiaque flumina influant, non redundat, ſed ea omnia capiens, non pereffluit.
Ser. 35. in Cantica. Amplum, inquit Bernardus, facit charitas ſinum cordis, ut mala ab aliis illata, æquanimiter toleret, & quod tam magnum facit, ut Deum ipſum capiat, dilatat etiam, ut & proximum quantumcunque contra nos agentem, recipiat. *Patiens eſt*, id eſt, longanimis, inquit Chryſoſtomus, quia facit hominem longanimem. Apud Hebræos dicitur longanimis quaſi longus naribus, quod epitheton eſt illius, qui invictam tenet patientiam, metaphora ſumpta ab eo, quod hominem impatientem, & ad iracundiam pronum, ſolemus dicere, quod ſtrictis eſt naribus. Ira enim maximè oſtenditur in reſpiratione per nares, quando tanta eſt; ut nares eam capere non poſſe videantur. Idcirco hoc proprium eſt epitheton Dei, qui in Scriptura ſacra frequentiſſimè vocatur longanimis, id eſt, longus naribus. Quando Moyſes eum vidit, clamare cœ-
Exod. 34. 6 pit: *Dominator, Domine Deus, miſericors, clemens, patiens:* In Hebræo, ut annotat
In cap. 34. Exod. Lippomanus, quod nos dicimus *patiens* eſt, *Erech appaim*, id eſt, longus naribus, ſeu tardus ad iram, vel leni animo, quod nihil aliud eſt, quam patiens, qui Græcè dicitur
Pſ. 102. 8. macrothymos. *Longanimus*, inquit David, *& multum miſericors.* Ingentes ſiquidem, quas contra eum offenſas agimus, ita æquanimiter tolerat: *ut ſolem ſuum oriri faciat ſuper inimicos ſuos*, & ſuper eoſdem mittat
Iſ. 42. 14. pluviam, qui de ſeipſo dicit: *Tacui, ſemper*
Iſ. 57. 11. *ſilui, patiens fui:* & iterum: *Ego tacens, & quaſi non videns.* Tam patiens eſt Deus, & ita æquanimiter offenſas tolerat; ut occaſionem inde acceperint impii, credendi & dicendi, quod non videret, aut ſciret, aut ſaltem non attenderet, quæ contra ipſum fiunt. Ita affirmabant illi ſeptuaginta viri de ſenioribus Iſraël, qui reptilibus & animalibus ſacrificabant: *Non videt nos Dominus, delinquit Dominus terram.* *Ezec. 8. 12.* Qua de cauſa David excitabat eum, ut non tanta patientia ſe contineret: *Exaltare qui judicas terram, redde retributionem ſuperbis.* *Pſal. 93.* *Uſquequo peccatores Domine, uſquequo peccatores gloriabuntur? &c. populum tuum humiliaverunt, &c. viduas & advenas interfecerunt, &c. & dixerunt: Non videbit Dominus, nec intelliget* Deus *Iacob.*

¶ 44. Dicitur igitur Deus patiens & longanimis, quia diſſimulat peccata hominum, nolens aliquos perire, ſed ad pœnitentiam adducere: multoque melius id agit, quod Saul, quando filii Belial eum deſpexerunt, & nolentes munera tanquam Regi legitimo afferre, *1. Reg. 10. 27.* multa opprobria contra eum ſparſerunt: *ille verò diſſimulabat ſe audire.* Quoniam ergo charitas eſt quædam divina qualitas, hanc divinam tribuit proprietatem illi, qui eam habet: facit enim, ut patiens ſit, & longanimis, æquanimiter ferens, quæ contra ſe fieri videt. Talis ille erat, qui dicebat: *Adverſum me loquebantur qui ſedebant in porta, &c. ego verò orationem meam ad te Domine.* *Pſa. 68. 13.* Et iterum: *Factus ſum, ſicut homo non audiens, & non habens in ore ſuo redargutiones, &c. Et ego tanquam ſurdus non audiebam, & ſicut mutus non aperiens os ſuum.* *Pſa. 37. 15.* Integrum egregiumque librum de patientia ediderunt ſancti Patres, Cyprianus, & Auguſtinus, imitantes eum, quem magiſtrum vocabant Tertullianum, qui elegantem de patientia librum ſcripſerat: hocque egregie probant, charitatem facere hominem longanimem, æquanimiter tolerantem propter Dei amorem offenſas contra ſe factas. Si enim amor terrenus, qui concupiſcentia dicitur, ſufficiens eſt, ut homo pro eo quod concupiſcit, omnium moleſtiarum dolorumque adverſitates patienter ferat, quantò magis id efficiet charitas & amor Dei, quæ quaſi infinitè potentior ac validior eſt? Nec tantum hunc effectum charitas facit, ſed alium inſignem, quem exprimit egregiè Apoſtolus

Digitized by Google

ſtolus *a*, ſubdens: Benign*a eſt*, Convenienter, inquit B. Gregorius *b*, cum Paulus dixiſſet; *charitas patiens eſt*, illico adjunxit, *benigna eſt*, oſtendens, quia quos ex patientia tolerat, amare etiam ex benignitate non ceſſat: quia videlicet (inquit ipſemet) non ſufficit adverſarios tolerare, ſed neceſſarium eſt, eos diligere: ideoque dicitur, charitas patiens, quia mala & adverſa æquanimiter tolerat; ſed & dicitur benigna, ut ipſos etiam, quos tolerat amet. Patiens ergo (inquit alibi) eſt charitas, quia illata mala æquanimiter tolerat; benigna vero, quia pro malis bona largiter miniſtrat. Benignitatem diſtinguit Hieronymus à bonitate, docens, benignitatem juxta Stoicos eſſe, quæ non rugoſa, ſed ſuavi facie aliis benefacit. Eleganter Sanctus Baſilius dicit, benignitatem eam eſſe, qua quis aliis benefacit, nullam rationem meriti conſiderans in illis, ſed ſolam bonitatem benefacientis: qua de cauſa, Deus parcens peccatoribus, dicitur benignus, quia ſolum propter ſuam bonitatem, abſque aliquo illorum merito, peccata condonat, & gratiam largitur. Qua de cauſſa dixit Gregorius *c*, Samuelem *d*, jure benignum appellandum, qui offenſus à Judæis, non deſtitit orare pro illis. Egregiè tamen Divus Thomas *e*, vim nominis ſæpe expendens, mentem Apoſtoli attigiſſe viſus eſt. Benignitas enim dicitur, quaſi bona igneitas, & benignus dicitur, quem bonus ignis amoris fervere facit, aut ut inquit S. Anſelmus *f*, qui bonum ignem piæ dulcedinis habet: ideoque charitas dicitur benigna, id eſt, benè igniens: quia bono validoque igne amoris, cor ſuccendit, & illud liquefacit, & emollit, ut per bona opera, in eos, quos patienter tolerat,
¶ 45. fluat, ſicut fluit cera à facie ignis. Videturque verè Apoſtolus ad illud alludere voluiſſe: *Lampades ejus, lampades ignis atque flammarum: aquæ multa non potuerunt extinguere charitatem, neque flumina obruent illam.* Quo in loco Salomon non de amore carnali, ut impii hæretici garriunt, neque de amore naturali, ut aliqui Catholici arbitrantur: ſed de amore charitatis, qui eſt ſupernaturalis & divinus, loquitur. Ita Divus Ambroſius *g*, ex profeſſo, de illo amore locum interpretatur, de quo loquebatur Apoſtolus, dicens *h*: *Quis nos ſeparabit à charitate Dei?* & Auguſtinus *i*, Gregorius *k*, & Theodoretus *l*. Nulli certè dubium eſt, apud omnes autores tam ſacros, quam prophanos, ignem, ſymbolum fuiſſe amoris. Sacerdotes Ægyptii, amorem per ignem exprimi voluerunt, ad ejus ſupremam vim & efficacitatem exprimendam & oſtendendam: nihil enim eſt magis activum aut efficax, quam ignis, de quibus Aulus Gellius *m*, ut alios Poëtas prophanoſque authores dimittamus. Apud authores autem ſacros, ſuprema angelorum agmina, quæ potentiora ſunt, ab igne nomen acceperunt: vocantur namque Seraphim, quod ſignificat, flagrantes, accenſos, accendentes, & inflammantes, ut ex Beato Dionyſio *n*, & Chryſoſtomo *o*, docent Theologi cum D. Thoma *p*. Imò & in ſacris litteris, Deus ipſe, ignis vocabulo appellatur *q*: *Deus noſter ignis conſumens eſt*, ad ipſius vim & efficaciam demonſtrandam; & Chriſtus Dominus expreſsè, ardentem Dei amorem, ignis vocabulo expreſſit, dicens *r*: *Ignem veni mittere in terram, & quid volo niſi ut ardeat?* Sub typo ergo ignis, divinum amorem voluit Salomon exprimere, ejuſque efficacitatem declarare. Variæ autem ſunt hujus loci lectiones. Quidam legunt: Carbones ejus, alii Sagittæ ejus, alii, Alæ ejus, alii, Aves ejus, alii, Scintillæ ejus. In Hebræo enim habetur, vox *Reſeph*, quæ aliquando ſignificat *ſ*, prunas copioſo igne lucentes & candentes, aliquando *t*, avem, aliquando potentias arcuum, id eſt, ſagittas *u*, &c. Unum tamen ſenſum omnes hæ lectiones intendunt, & eandem rem magis magiſque declarant. Cùm enim audis, inquit noſter Almonazirius, lampades, carbones, flammas, ſcintillas, alas, ſagittas, vim quandam divini amoris, intellige, quæ cor ſuccendit, in opera prorumpit, diligentiam tenet, cor vulnerat, &c. Unde & antiqui ſuum Cupidinem, alarum & cum ſagittis pingebant: ſed de iis alibi. Lectio quæ

a 1. Cor. 13. 4.
b In Paſt. p. 3. c. 10.
Hom. 35. in Evang.
10 Moral. cap. 8.
In cap. 5. ad Galat.
De regul. brevi reſpon.
c Hom. 5. in Ezech.
27 Mor. c. 5.
d 1. Reg. 8.
e In cap. 13. 1. ad Cor. lect. 2. & 1. 2. q. 70. ar. 3. in Cor. & in Pſal. 51.
f In cap. 4. ad Eph. ad finem.
Cant. 8. 6.

g Lib. de Iſaac, & ani. c. 8. & in Pſ. 118. ſer. 16. 19.
h Rom. 8. 35.
i In Pſ. 47. & in Pſal. 121.
k 10. Mor. cap. 12.
l In cap. 8. Cant.
m Lib. 19. cap. 9.
n Lib. de cœleſti. hier. c. 7.
o Hom. 3. de incomp. Dei nat.
p p. p. q. 63. art. 7. & q. 108. art. 5.
q Deut. 4. 24.
r Luc. 12. 49.
ſ Pſ. 77. 48.
t Job 5. 7.
u Pſ. 75. 4.
In cap. 8. Cant.

Digitized by Google

ıajor 8. quæ optimè noſtram vulgatam declarat, eſt, quàm multi ſequuntur, juxta Hebræum: *Carbones ejus, aut prunæ ejus, carbones ignis flamma Domini.* Flamma Dei ſeu domini, hebraiſmus eſt, pro, flamma vehementiſſima, ſeu ardentiſſima, ut annotat A-
35 7. 79 11 46. ben Ezras, ſicuti dicuntur *a: Montes Dei,* id eſt, montes altiſſimi, & *b, Cedri Dei,* id eſt, celſiſſimæ. Vult ergo dicere: Eſt amor Dei, ignis, cujus flammæ vehementiſſimæ ſunt, ac ſupra modum potentiſſimæ. Sed aliquid amplius vult cœleſtis Sponſus meo judicio declarare, dicens: flammas aut lampades charitatis, eſſe flammas ignis Domini, aut ardores ignis Domini, vel divini. In ſcriptura ſiquidem ſacra, valdè differunt quoad efficaciam, ignis Dei aut divinus, aut ignis terrenus: hic enim tantum inflammat ligna diſpoſita, nec flammam excitat, niſi ligna ſint prius arida & præparata, qui aquæ frigiditatem non ſuſtinet, quem aqua extinguit, & conſumit, ut experientia compertum eſt: at ignis Dei, tam validus eſt, itaque inflammat, ut non ſolum ardeat in ligno diſpoſito, ſed & in aqua ipſa, quem aquæ nullatenus extinguere valent; quin potius eum nutriunt, & vehementius accendunt. Hoc patet in pri-
3 Reg 18. 31. mis in illo celebri ſacrificio Eliæ. Conſtruxit enim ſanctus Propheta altare ex duodecim lapidibus ſaxeis, *juxta numerum tribuum filiorum Iſrael,* ſupra quod compoſuit ligna, quibus ſuperpoſuit bovem, membratim conſciſſum, fecitque circum altare aquæductum; ſuper quæ omnia, juſſit ter aquam tam abundantem effundi, quod *currebant aquæ circum altare, & foſſa aquæductus repleta eſt:* Ad preces autem Eliæ, *cecidit ignis Domini, & voravit holocauſtum, & ligna, & lapides; pulverem quoque & aquam, quæ erat in aquæductu lambens.* Vide effica-
3.Reg.18. 33. citatem ignis Domini. *Voravit,* inquit, *holocauſtum, & ligna & lapides.* Voravit, inquit Abulenſis, quia non ſolum combuſſit carnes & ligna, redigendo in cineres, ſicut facit ignis noſter: ſed voravit, id eſt, omnino conſumpſit, ſicut homo, qui vorat cibum, nihil illius relinquit: ita ignis iſte, ita voravit omnia, ut nec cinerem relinqueret. Tanta fuit illius ignis efficacia, ut non ſolum ligna & carnes, ſed lapides illos grandes, & ſaxeos voraverit. Neque id ſolùm, ſed & pulverem quoque & aquam, quæ erat in aquæductu, lambe-
ret. In Hebræo verbum *Lahechah,* quod להכה.
eſt, lambendo carpere, aut lingua aſſumere ad ſui nutrimentum, quomodo eodem verbo dicitur *a: Bos ſolet lingua her-* a Num.22.
bas carpere. Et quod *b, canis lambit aquas,* 4.
ad ſui refectionem. Ignis itaque ille, aquas b Iud.7.5.
quaſi ad ſui refectionem trahebat, ſicuti canis aquas carpit lingua. Id ipſum videre licet in igne deſcendente in Pentapolim, id eſt, in quinque Sodomorum civitates, qui ignis Domini dicitur à Moyſe *c. Do-* c Gen. 19.
minus pluit ſuper Sodomam & Gomorrham, 24.
ignem & ſulphur, à Domino de cœlo. Quæ verba duplicem habent ſenſum. Primus d Ioan 5.
eſt, quod Dominus filius, pluit à Domino 19.
patre, à quo ſicut habent ſubſtantiam & eſ- e Dialo.
ſentiam, ita & Poteſtatem faciendi aliquid cum Tri-
& operandi, juxta illud *d: Non poteſt filius* pho.
à ſe facere quicquam, niſi quod viderit pa- f Con.Pra.
trem facientem, &c. Ita antiqui patres com- cap 13. &
muni ſenſu intellexerunt, ex hoc loco ſan- 16. & l. de
ctiſſimæ Trinitatis myſterium aliquate- Trin. cont.
nus expendentes, Juſtinus martyr *e,* Ter- Nova. cap.
tullianus *f,* Cyprianus *g,* Irenæus, Grego- 1. & 26.
rius Nyſſen. *h,* Euſebius *i,* Hilarius *k,* Cy- g Li.3.teſt.
rillus *l,* & Hieronymus *m.* Imò & Conci- ad Quiri.
lium Syrmienſe *n,* tempore Liberii Papæ c.33.
congregatum, pronunciat anathema con- h 3. Cont.
tra eum, qui hunc ſenſum negare præſum- her.c.6.
pſerit; quod Concilium, Catholicum ac i Lib. teſt.
ſincerum probat Hilarius. Secundus ſen- cont. Iud.
ſus eſt ut velit Moyſes dicere, ignem il- k Lib.5.de
lum, non fuiſſe terrenum, à terra ortum, demonſt.
aut naturalibus à cauſis productum: ſed Evang.
fuiſſe ignem Domini, ab ipſo Domino l Lib.5. de
procedentem & immiſſum. Ita multi do- Trin. &
cti autores, Abulenſis *o.* Vatablus *p* Olea- li. de Syno.
ſter *p,* Lippomanus *p,* & ſignanter Cajeta- m Lib. 1.
nus *p,* qui annotat in Hebræo haberi, cont. Iu-
Pluit Iehova à Iehova. Vox Iehova, ſigni- lia.
ficat fontem eſſendi, quaſi dicat: Ab illo n in c. 45.
fonte proceſſit ignis ille, ad differentiam Iſaia.
ignis procedentis à cauſis naturalibus, & o Li.50. de
Synod. ad Hilar.
p Tract de myſt. Trin.
p In ca.19 Gen.

f com-

communiter apud nos ardentis. Idque am-
plius exprimere volens, ſubdidit, *de cœlis*,
ad differentiam conflagrationis naturalis.
¶ 47. Erat ergo ille, ignis Domini, idcircò tan-
tæ efficaciæ, ut omnia in momento con-
ſumpſerit, quem non ſolùm aquæ non ex-
tinguebant, ſed potius nutriebant, robo-
rabant & conſervabant; adeò ut uſque in
hodiernam diem aquæ illum conſervare vi-
Lib. 17. deantur. Ut enim Strabo annotat, in ea re-
gione, petræ cernuntur aduſtæ, ſaxa quaſi
guttas picis ſtillantia, & denique ingens
ferventium ac ardentium aquarum copia:
1. p. c. 7. n. 38. & Brochardus ſe teſtem exhibet oculatum,
quod aquæ fumantem ardentemque vapo-
rem emittunt, ut adhuc ignis in illis vivere
appareat, de quo propterea igne S. Bona-
a *In cap.* 16. *Sap.* ventura *a*, accipere illud *b*. *In aqua ſupra*
b *Sap.* 16. 19. *virtutem ignis exardeſcebat undique*:
quamvis alii aliter intelligant, de quo ſta-
tim. Tandem ut alia innumera, quæ ex
ſanctis Scripturis ad hoc inſtitutum poſ-
ſent adduci, omittamus, hoc ipſum vide-
Exod. 9. 24. re licet, in illo igne à Deo in Ægyptios
miſſo, cujus vim & efficaciam tanquam ad-
Sap. 6. 17. mirabilem expendit Spiritus ſanctus in li-
bro Sapientiæ. *Quod enim*, inquit, *mirabi-
le erat, in aqua, quæ omnia extinguit, plus
ignis valebat*, &c. *& in aqua ſupra virtu-
tem ignis exardeſcebat undique.* Vide ad-
mirandam illius ignis vim & efficaciam.
Aqua illa potens erat extinguere quemcun-
que ignem terrenum, erat enim abundan-
tiſſima, quæ per pluviam defluebat, atque
frigidiſſima, quippe cum major ejus pars
Exod. 9. 24. eſſet gelu & grando, ut patet in Exodo, &
nihilominus ubi quivis ignis terrenus extin-
guendus erat, ibi ignis Domini, aut à do-
mino *Plus valebat*, potentius agebat, &
ſupra virtutem cujuſvis ignis naturalis &
terreni, ignis ille exiſtens, in aqua frigi-
diſſima & quaſi congelata exardeſcebat.
Non tantùm ardebat, ſed *exardeſcebat*.
Exardeſcere, eſt, ſummè ardere, & quaſi
duplicato calore & ardore incendere & in-
flammare, nec in ſuperficie tantùm, aut una
ex parte, ſed *undique*. Ex his ergo jam pa-
tere poteſt, vis & efficacia charitatis, aut a-
moris à Deo procedentis, quam cœleſtis
Sponſus deſcribendam aſſumpſit. Lampa-
des, aut ardores, aut flammæ, aut carbo-
nes ejus, ſunt flammæ ignis Dei, & eam ha-
bent efficaciam, quàm ignis à Deo proce-
dens. Amor terrenus aut naturalis, eſt qui-
dam ignis terrenus & naturalis, infirmæ vir-
tutis & efficaciæ, qui tantum ardet circa li-
gna diſpoſita, id eſt, circa eos, qui rectè
erga nos ſunt affecti, & promerentur, ut
eos diligamus, quem extinguunt aquæ, id
eſt, offenſæ, injuriæ, perſecutiones, & tri-
bulationes: Sed charitas, eſt ignis quidam
divinus, à Deo procedens. *Charitas*, e- *ad Rom.* 5. 5.
nim, *diffuſa eſt in cordibus noſtris per Spiri-
tum ſanctum*. Ideoque ſubdit Sponſa, *Aquæ* *Cant.* 8. 7.
*multæ non potuerunt extinguere charita-
tem, nec flumina obruent illum.* Nullis im-
bribus aut fluminibus obrui poteſt, vel vin-
ci: fovetur illis potius, & in aquis congelatis
exardeſcit undique. Aquarum nomine, intel-
ligit Ambroſ. *a*, pericula, pœnas, duros & a *Lib. de Jacob, & vita beata cap.* 7.
acerbos ſucceſſus: Theodoret. *b*, verò, &
Commentarius trium Patrum, intelligit,
ea, quæ nobis videntur dura, acerba, diffici- b *In cap.* 8. *Cant.*
lia, & intolerabila: ita David *c*: *In diluvio*
aquarum multarum, ad eum non approxi- c *Pſal.* 31. 6.
mabunt. Id eſt, in maximis ærumnis & ca-
lamitatibus, homo pius ſervabitur à Deo,
ne ab illis lædatur. Et iterum: *Intraverunt* *Pſal* 68. 2
aquæ uſque ad animam meam, id eſt, ita af-
flictionibus & laboribus premor, ut jam
ſuffocari videar. Communiſſime tamen, in
Scriptura ſacra, aquarum & fluviorum no-
mine, inimici perſequentes exprimuntur, ut
annotarunt Cyprianus *d*, & Gregor. *e*. Ita d *Epi.* 63. *ad Cæcilium pag.* 146.
David *f*: *Sonuerunt & turbatæ ſunt aquæ
eorum*: & Ieremias *g*: *Ecce aquæ*, id eſt, ini-
mici, *aſcendunt ab aquilone, & erunt in* e 19. *Mor. c.* 4.
torrentem, & inundabunt terram: & apud
Eſaiam *h*, *tumultus populorum ſicut ſonitus* f *Pſal.* 45. 4.
aquarum ſonabunt: & apud Ezechielem *i*,
Cum aſcendere fecero ſuper te voraginem, g *Jer.* 47. 2.
& operuerint te aquæ multæ, &c. Hujuſ- h *Eſai* 17. 12. 13.
modi igitur aquæ, ignem terrenum ac natu-
ralem ſolent & poſſunt extinguere; extin- i *Ezec.* 26. 19.
guitur .n. facillimè amor, quo quis alterum
proſequebatur, eo ipſo quo videt illum, ali-
quid contra ſe agentem. Fraternus amor, ¶ 48.
quo Eſau diligebat Iacob, extinctus eſt, eo *Gen.* 28.
ipſo

Digitized by Google

ipſo quo judicavit, ſe ab illo offenſum propter paternam benedictionem præceptas.
Gen 37. Amor naturalis, quo fratres Joſeph ipſum amabant, abſumptus ac ſuffocatus eſt, hoc ipſo quod crediderunt ſe ab illo fuiſſe offenſos, quando ille ipſos apud Patrem accuſavit crimine peſſimo. Nec oportet ad hujus confirmationem Scripturas ſacras aut prophanas evolvere, cum id quotidie apud nos contingat. Videmus ſiquidem multos, qui ſummo amore alios proſequi ſolebant, omni amoris igne deſtitutos, quoniam ab illis aliqua injuria ſe affectos viderunt. Et certè brevis aqua, hunc terrenum ignem amoris terreni aut naturalis, tam facilè ſolet extinguere, ut propter res parvi momenti videamus, homines ab amore, quo alios proſequebantur, defeciſſe. Cæterùm tanta eſt vis & efficacia amoris, aut ignis à Deo diffuſi in cordibus noſtris, quod aquæ multæ, id eſt, adverſitates, aut perſecutiones innumeræ, quantumcunque rapidæ ac potentes videantur, fluentes ad modum fluminum, abundantiſſimis aquis fluentium, non poterunt illam extinguere, quin potius tunc magis accenditur & roboratur. Idque teſtimonio
In cap. 8. Cant. confirmant ſuo (inquit Theodoret.) cuncti, tam in veteri, quam in novo teſtamento, ſanctitate præſtantes viri. Nam Abrahæ charitatem erga Deum, nec vitæ traductio in terra aliena, neque in inopia & fame neceſſitas, neque uxoris ereptio, nec filii ablatio, neque de pueris contentio, potuit extinguere: neque Iſaac charitatem, moleſtiæ, quibus afflictus fuit: neque charitatem Jacob, aſſidui labores & dolores vitæ. Quid Joſeph tentationibus acrius? qui à fratribus venditus eſt, & parentibus à quibus diligebatur, & majorum ſuorum privatus eſt domo, & libertate, & fortunis, & indignè ſervivit, & pudicitiæ præmium, calumniam retulit, & in carcerem conjectus eſt, & incommoda ſuſtinuit innumerabilia: quibus tamen omnibus charitas ejus erga Deum ſplenduit illuſtrior. Atque ut magnũ Moyſen, & Joſue Imperatorem, & eximios Prophetas, Samuelem, Davidem, Eliam, & Eliſæum ſilentio prætereamus, quid Babylonii immanius, aut truculentius unquam fuit? Quid camino ignis ab illis incenſo formidabilius? Attamen nec ille quidem trium puerorum extinxit charitatem, ſed eam magis incendit; atque excitavit. Quid leonibus illis, quibus B. Daniel objectus eſt, ſævius aut terribilius? at illum quoque charitas erga Deum reddidit fortiorem. Denique ut ſanctos alios in præſentia prætermittam, ſolus B. Paulus ſatis erit, ad indicandam nobis vim charitatis, quippe qui maximè omnium illam expertus eſt. *Quis*, inquit, Rom. 8 35
nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? ſicut ſcriptum eſt: Propter te mortificamur tota die, Pſal 43. 23.
reputati ſumus ſicut oves occiſionis: ſed in iis omnibus ſuperamus, propter Chriſtum, qui dilexit nos. Hæc quidem idonea ſunt ad ¶ 49.
charitatis victoriam demonſtrandam: verum illa, quæ ſequuntur, celebrant atque extollunt illam clarius multò. Subjicit enim: *Certus ſum enim, quod neque mors, neque vita, neque Angeli, neque Virtutes, neque altitudo, neque profundum, neque ulla alia creatura poterit nos ſeparare à charitate Dei.* Ut oſtendat, eam eſſe rerum omnium potentiſſimam; effingit creaturam, quæ non eſt: cum illa comparat charitatem Dei, demonſtratque hanc eſſe fortiorem, &c. Vide ergo vim hujus divini ignis, qui quantumcunque inimici conſurgant perſequentes, ſpoliantes, mortem intentantes, non ſolum non extinguitur; ſed potius his aquis accenditur & roboratur. Hoc demonſtrat idem Theodoretus in Paulo, dicente, tam nomine In cap. 8.
ſuo, quam eorum, qui charitate præſtare videntur: *Maledicimur, & benedicimus, perſecutionem patimur, & ſuſtinemus, blaſphemamur, & obſecramus.* Benè ergo Paulus dixit, charitatem eſſe patientem, id eſt, ſufferentem omnia, & eſſe benignam, id eſt, bono igne à Deo procedente, ſuccendentem cor, quia non extinguitur inimicorum perſecutione, ſed potius tunc flammas amoris erga illos excitat. Ex iis procedere poſſumus, ut egregiè conſuluit Beat. Gregorius, ad noſtræ ſalvationis indicia argumentaque ſumenda. Hom 30. in Evang.

Cant. 1. Cor. 4. 12.

Nulli enim ſalus patere poteſt, niſi ardeat charitatis amore: hoc autem amore, non ardet, niſi qui patientiam tenet, per quam ſuffert inimici perſecutiones, & offenſas, & per benignitatem benè ignitum & accenſum habet cor, ut in flammas dilectionis erumpat. Interroget ergo ſe unuſquiſque, an in via ſalutis incedat. Vide ſi æquanimiter injurias illatas toleras, & ſi inferentes eas, amore proſequeris, &c. Patet ex iis, verè eſſe præceptum, diligere inimicos: certum eſt enim charitatem eſſe in præcepto: at vera charitas inimicos diligit. Deinde, quia ut dictum eſt, ſine charitate nemini patet regnum cœlorum, qui autem non diligit inimicum, non habet charitatem. Charitas enim benigna eſt, ut explicavimus, nemini ergo ſine dilectione inimicorum, patere poteſt regnum cœlorum. Hoc ſyllogiſmo utitur Concilium quartum Charrhaginenſe, quod & præcipit clericis, ne oblationes recipiant eorum, qui inimicitias cum aliquibus gerunt: & Concilium Agathenſe, illos tanquam excommunicatos damnat; quod & ſimiliter multi ſancti Patres aſſerere viſi ſunt; quorum ſententias Gratianus in decretis retulit. Eſtque peculiare decretum Fabiani Papæ præcipientis, eum qui fratri ſe offendenti & petenti veniam non pepercit, puniendum aſperis jejuniis, quouſque ei ſe reconciliet, de quo videndi ſunt, Auguſtinus *a*, & Chryſoſtomus *b*, & alii, quos citant autores Scholaſtici *c*, de hac re agentes.

Cap. 93.

d. 90. ca ſi quis.

a *Tra 7 in 1 can. Ioa.*
b *Hom. 18. in Matth.*
c 2 2.q.25 *art.8.*

§. 3. *Quia diligere, eſt velle bonum ſicut tenemur diligere inimicum, ita & velle illi bonum, & triſtari de ejus malo.*

PRimum, quod præcipit Chriſtus, eſt: ¶ 50.
Diligite inimicos veſtros. Tria ut diximus, præcipit Deus exhibere inimicis, dilectionem in corde, orationem in ore, beneficentiam in opere: inter quæ primum locum obtinet dilectio, quæ eſt tanquam primum movens in anima, ideoque ex illa procedunt verba, & opera externa, ut D. Thom. *a*, ex D. Dionyſii *b*, doctrina demonſtrat. Hanc propterea CHRISTUS primo loco tanquam baſim & fundamentum ſtatuit, & tanquam radicem plantat, quæ germinet verba benigna, & opera benefica. Ut autum explicemus, quid nobis his verbis imponat, obſervandum eſt, actum charitatis duo includere, ipſam ſcilicet dilecrionem, & rationem ejus. Charitas enim eſt, quæ diligit proximum, non ſub quacunque ratione; ſed amicum in Deo, & proximum propter Deum, ut Gregorius *c*, ſæpè explicavit, annotavitque ad hoc inſtitutum D. Thom. *d*. Videamus ergo primò, quid ſit diligere, ut intelligamus, quem actum impendere inimico teneamur. Diligere, ut demonſtrat ex Ariſtotele *e*, D. Thomas *f*, eſt velle bonum, ideoque diligere aliquem, eſt velle ei bonum, quod Hiſpana phraſi eleganter explicamus, dicentes: *Quiero le bien*, id eſt, bonum ei volo. Ex his explicat S. Auguſtinus, cur Scripturæ ſacræ clament, peccatores non ſe diligere, ſed potius odio habere: *Qui autem diligit iniquitatem, odit animam ſuam*, inquit David: iniquitatis enim, malum ſupremum eſt animæ, ideoque qui iniquitatem diligit: non bonum ſed ſupremum malum vult animæ ſuæ; & id quod ſufficit, inquit Baſilius *g*, ut eam conſumat & diſperdat *h*. *Qui faciunt peccatum & iniquitatem*, inquit Angelus, *hoſtes ſunt animæ ſuæ.* De iis ex profeſſo D. Thom. *i*, pertractat. Ex quibus

a 1.2.q.28. *art.6.*
b *Cap.4. de divi. nom.*
c 22. *Mor.*
c 16. *ho.27 in Evang.*
d 2.2.q 25 *art.8.*
e *Lib.2. rhetori.*
f 1 2.q.26 *art.4.*
Lib. de amici. to.4. Pſal. 10.6.
g *Schol in Pſal 10.*
h *Tob. 12. 10.*
i 2.2.q.25. *art.7.*

Digitized by Google

k 1.2.q. 26. art 4. bus explicat *k*, quomodo qui mulierem diliget propter ſuam delectationem, non diligit illam, ſed ſeipſum; non enim vult bonum illi, ſed ſibi, ſicut qui diligit ſervum, propterea quod ad nutum obedit, ſe potius, quam illum diligit: ſibi enim vult bonum, non alteri. Qui ergo præcipimur diligere inimicum, tenemur primò illi velle & optare, quod bonum eſt illi, ſimpliciter & abſolutè loquendo: in primis bonum ſpirituale, quod ad animæ ſalutem ſpectat, gloriam, gratiam, ſpiritualia dona. Nec id ſolum, inquit Baſilius, ſed & ea temporalia bona, quæ illi neceſſaria ſunt, ad vitam ſpiritualem & corporalem, conſtat enim homo ex anima & corpore, & cùm utrumque diligendum ſit, utrique debemus velle bona commenſurata. Deinde tenemur lætari de bonis, quæ illi eveniunt, & triſtari de malis, quæ eidem accidunt: ut enim demonſtrat B. Auguſtinus *a*, cujus doctrinam ſequitur, explicat, & confirmat D. Thom. *b*, amor quando eſt in corde, excitat lætitiam de bono, quod advenit amato, & triſtitiam de malo, quod illi accidit: quæ omnia complexus eſt S. Baſil. *c*, interrogans, quomodo deprehendatur aliquis, quod fratrem diligat ex mandato Domini, & quomodo item convincitur, quod juxta hoc mandatum non diligat: & reſpondet: Charitatis præcipua ſunt hæc duo, dolere, & angi in his rebus, in quibus læditur is, erga quem charitas habetur; ſimiliterque ipſius utilitate lætari, & pro eo laborare.

De regul. brevior. interrog. 176.

a 14. *de ci. c.7. & 9.*
b 1.2.q.15 *ar.2. & q. 28. art. 6.*
c *de regul. brevi. interr. 175.*

¶ 51. Beatus igitur quicunque mœret, propter illum qui peccat, cùm ejus periculum adeò ſit metuendum, & lætitia afficitur propter illum, qui rectè facit, cùm ejus lucrum incomparabile ſit, ſicut ſcriptum eſt, Quin & hoc etiam Paulus Apoſtol. teſtatur, cum ait: *Si patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra, & ſi glorificatur unum membrum, congaudent omnia membra.* Qui autem hoc modo variè non afficitur, de hoc prorſus dubitari non poteſt, quod fratrem ex mandato non diligat. Ita Baſilius. Sicut ergo ex eo intelligimus, membrum participare ſpiritum vitalem corporis, ſi compatitur, & quaſi triſtatur ad dolorem alterius membri, & ſi congaudet, ad gaudium alterius membri; ita ex eo quod quis triſtatur ad alterius læſionem, & lætatur ad ipſius gaudium, indicat ſe vivificari ſpiritu illo, à quo profluit charitas, de quo dixit Apoſtolus: *Charitas Dei diffuſa eſt per Spiritum ſanctum.* Ex his infertur primo, quod homo non poteſt odire inimicum ſuum: hoc enim expreſsè Chriſtus prohibet, & evidenti ratione comprobatur ex eo quod impoſſibile eſt, unam & eandem rem diligere & odio habere. Infertur ſecundò, homini non licere deſiderare malum inimico ſuo: ſi enim tenetur eum diligere, & diligere eſt velle & optare bonum, non poterit ei deſiderare malum. Sequitur tertiò, hominem non poſſe lætari de malo, quod accidit inimico: ex amore enim erga dilectum, non ſequitur niſi triſtitia de ejus malo. Ita B. Anſelmus *a* expendit illud, quod Apoſtolus poſtquam dixit de charitate *b*: *Non irritatur, non cogitat malum*, ſubdit: *Non gaudet ſuper iniquitate*, id eſt, non de perditione adverſantium exultat. Sunt enim, inquit, nonnulli, qui nec faciunt malum, nec facere cogitant eis, à quibus adverſa perferunt, ſed ſi factum illis ab aliis fuerit, lætantur: & ideò nunc, poſtquam dictum eſt, quia *charitas non irritatur*, id eſt, non provocatur ad iram, & injuriis laceſſita, ad nullos ſe ultionis motus excitat, & quod *non cogitat malum*, id eſt, non cogitat, quomodo ei, qui ſibi facit injuriam, vicem reddat, additur, quia *non gaudet ſuper iniquitate*, id eſt, non ei placet, ſi quid inique paſſus fuerit, vel ipſe qui ei adverſatur. Unde egregiè expendit S. Gregor. *a* illa verba S. Job *b*: *Si gaviſus ſum ad ruinam ejus qui me oderat, & exultavi quod inveniſſet eum malum.* Sciendum eſt, inquit, quia inimici dilectio, tunc veraciter coſtoditur, cùm nec de profectu addicimur, nec de ruina illius lætamur: nam ſæpè in dilectionis imagine erga inimicum animus fallitur, ſeque nunc diligere exiſtimat, ſi ejus vitæ contrarius non exiſtat. Sed dilectionis vim occultè & veraciter, aut profectus inimici aut caſus interrogat: etenim de re, ad plenum ſemetipſum mens hominis neſcit, niſi eum quem ſibi adver-

1. Cor. 12. 26.

ad Rom. 5. 5.
a *in 1. Cor. 13.*
b *1. Cor. 13 5.*
a *22. Mor. c 13.*
b *Iob 31. 29.*

Digitized by Google

ſarium credit, in defectu vel profectu, mutaſſe modum ſui ſtatus invenerit. Si enim de proſperitate addicitur, & de calamitate ſe odientis lætatur, conſtat quod non amat, quem non vult eſſe meliorem, eumque etiam ſtantem voto perſequitur, quem cecidiſſe gratulatur. Hucuſque Gregorius.

¶ 52. Quæ verè executus fuit ille inſignis inimicorum amator David, qui cum audivit mortuum fuiſſe ejus crudelem acremque inimicum Saul, quamvis inde ſperare poſſet, quod jam ad regni ſedem ſibi pateret ingreſſus, qua de cauſa cucurrit Amalecites ille ad renuntiandum ei, fingens etiam ſe illum interfeciſſe, ſperans ſibi pro opere & nuntio donum magnum exhibendum,
2. Reg. 1. 17. illum occidi juſſit; & planxit David, & filias Iſraël ad planctum excitavit, carmen lugubre componens, quod omnes ad lacrymas provocaret. Quando item audivit rebellem filium ſuum, aut potius hoſtem crudelem Abſalon, qui eum exulare coëgerat, mortuum fuiſſe, irremediabilibus lacrymis flebat, ſæpè illa verba amoris &
2. Reg. 19. 4. doloris plena repetens: *Abſalon fili mi, fili mi Abſalon, quis mihi det, ut ego moriar*
a In Apol. David. b Orat. de pace. *pro te?* quæ egregiè expendit Ambroſius *a*, per quæ, ut annotat Gregorius Nazianzenus *b*, cum mortuo in gratiam redit, & quem audierat receſſiſſe in odio, renovato amore proſequitur, ejus infœlicem mortem ita deplorans, ut cuperet ipſe mori, ſi hoſtis poſſet propterea in vitam revocari. Et ut tandem rem concludamus, ſi vis ſcire, quomodo tenearis diligere inimicos, audi
Levit. 19. 18. & Matt. 22. 39. Dominum dicentem: *Diliges proximum ſicut teipſum*: nomine autem proximi, intelligendum inimicum, Chriſtus hoc in loco expreſsè docere voluit, ut ſupra dictum eſt. Itaque dilectio hominis ad ſe ipſum,
2. 2. q. 26. art. 4. inquit D. Thomas, eſt exemplar dilectionis ad proximum, & ex conſequenti ad inimicum. Unde Chriſtus Dominus apud Lucam, poſtquam propoſuit præceptum de diligendo & benefaciendo inimico; quaſi reſpondens tacitæ interrogationi, quam poteramus facere; Quid debeo facere erga inimicum, ut hoc præceptum adim-
Luc 6 31. pleam? ſubdit: *Et prout vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis ſimiliter.* Quamvis enim videatur ſermo communis ad omnes homines, ſed illum protulit, docere volens, quomodo inimicus diligendus ſit. Et quidem hæc propoſitio una eſt ex illis duabus legis naturalis: Quod tibi Li. 1. cont. Marcio.
vis, alteri facias: ſub qua, inquit Tertullianus, continetur altera: Quod tibi non vis, alteri ne feceris. Cæterum quando dicitur diligendum inimicum ſicut ſe ipſum; dictio, ſicut, non ſignificat æqualitatem; nec enim æqualiter nobiſcum diligendus eſt inimicus. Certum eſt charitatem habere ordinem, ut demonſtravit D. Thomas, 2. 2. q. 26. art. 1.
ſecundum quem meliora & nobis propinquiora magis diligere debemus. Ita quam plurimi ex ſanctis Patribus intelligunt illud: *Ordinavit in me charitatem*: quod melius explicavit Origenes in ſecunda *a* ex- a Cant. 2. 4.
poſitione Canticorum, quam explicaverat in prima *b*. In hac enim tradens ordinem b Hom. 2. expoſit. 1. in Cant.
charitatis, dixit amicos eſſe diligendos, inimicos autem non odio habendos; Salvator enim noſter, inquit, aſtruens hunc ordinem in Euangelio dixit: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c.* Proximum autem non dixit diligendum ex toto corde, ſed ſubjunxit, ſicut teipſum: inimicos verò diligere ſicut nos ipſos non præcepit ſed ſimpliciter dixit: Diligite inimicos veſtros, ne odiatis illos, &c. Cæterum ¶ 53.
correxit aut explicavit hoc ipſe Origenes *a* a Hom. 3. expoſ. 2. in Cant. b in cap. 5. Matth.
quod tanquam Evangelio contrarium rejicit S. Hieronymus *b*, & in ſecunda expoſitione ita dixit: Ordinata charitas conſiſtit in hoc, ut Deum abſque modo & menſura diligas, eum amans ex toto corde tuo, anima ac mente; totum quod in te eſt, illi tanquam Domino creatori ac patri tribuens. Unde ſi Deum non diliges, quantum vires ſuppetunt tuæ, ordinem in amando non ſervas. Proximum verò dilige ſicut te ipſum, æqualitatem inter te ipſum ſervans talem, ut eum diligens tanquam eum, qui eſt membrum ejuſdem capitis, cujus & tu es, attendens principalioribus membris, ampliorem dilectionem deberi quam aliis, & ſecundum ordinem dignitatis, ordinem futurum in amando. Inter inimicos verò

illum

Digitized by Google

illum diligere plus debemus, qui minùs malus eſt, quam eum, qui omni ex parte perditiſſimus eſt, & ſceleribus plenus. In quo ſequeris ordinem. quem Deus ſervat: qui melioribus exhibet majora amoris ſigna & officia. Ita ille: ſed & adhuc ad hujus expoſitionem obſervanda eſt Theologorum doctrina, quam tradit D. Thomas, & probat: cum dicitur, nos teneri diligere inimicos, non ita eſſe intelligendum, ut teneamur ſemper aut ſæpè producere actum poſitivum voluntatis, quo illis velimus & optemus bonum: Iſtud enim, inquit Divus Thomas, non eſt de neceſſitate charitatis abſolutè, quia nec etiam erga alios homines tenemur tales actus poſitivos producere; quia hoc eſſet impoſſibile. Eſt tamen de neceſſitate charitatis, in animi præparatione, ut ſcilicet homo habeat animum paratum ad hoc, quod in ſingulari inimicum diligeret, ſi neceſſitas occurret ei: ſed abſque articulo neceſſitatis hujuſmodi actus habere, non pertinet ad neceſſitatem charitatis, ſed ad perfectionem. Ita D. Thomas: ex quibus explicat doctrinam B. Auguſtini, dicentis, diligere inimicos, non ad omnes, ſed ad perfectos pertinere. Et ut uno verbo dicam; hoc præceptum eſt affirmativum, ideoque quamvis obliget ſemper, non tamen pro ſemper, ut Theologi ſcholaſtici loquutur; ſed quando occaſio & neceſſitas ſe obtulerit. Itaque quamvis homo non teneatur hic & nunc producere actum dilectionis poſitivum erga inimicum, aut aliquod dilectionis opus impendere: ſi tamen neceſſitas ſe offerret corporalis aut ſpiritualis, quæ ex natura ſua obligaret producere actum, aut opus dilectionis; illum erga inimicum actum producere teneretur, quem erga amicum in ſimili neceſſitate conſtitutum.

2. 2. q. 25. art 8.

In Enchir. c. 73. & 74.

§. 4. *Quia ratio diligendi inimicum, eſt Deus ipſe, licet velle ei malum, & lætari, quando ad Dei gloriam fuerit expediens.*

Diximus, quam dilectionem debeat homo habere ad inimicum: nunc ratio ¶ 54. dilectionis expendenda eſt, ad varia dubia ſolvenda & intelligenda. Ratio & formalis cauſa diligendi inimicum, Deus ipſe eſt, ut ex profeſſo D. Thomas demonſtrat: eſt enim actus charitatis, cujus proprium & adæquarum objectum, Deus eſt, ideoque nihil diligit, niſi Deum ipſum, aut propter Deum. Hoc adeò verum eſt, ut cùm amicus, aut parens, aut filius, non propter Deum aut in Deo diligitur, non ſit amor charitatis, præmio & mercede æterna dignus, ut mirè expoſuit B. Gregorius, & dicemus infra. Et quidem in dilectione inimici tam manifeſtum eſt hoc, ut nulla alia ratio ad eum diligendum, niſi Deus ipſe incitet: ſi enim ipſe ratione ſui conſideretur, potius per ea quæ contra nos egit, odium ſibi & vindictam promeruit & conciliavit. Hanc rationem latè in ſequenti tractatu expendemus: ſufficiat nunc eam ſupponere, ex qua poterimus gravem difficultatem explicare. Dubium eſt enim, quomodo Deus præcipiat nos diligere inimicos, ita quod non liceat eos odio habere, nec deſiderare eis mala, aut lætari in malis, quæ illis adveniunt. Nihil communius eſt in Scriptura ſacra, quam quod Deus odio habet peccatores, & lætatur cùm eos punit: ita enim ſæpè ſcripturæ clamant. *Similiter*, (in Græco, *en iſo*, id eſt, in æquali: ex æquo, pariter, ad eundem modum) *odio ſunt Deo, impius & impietas ejus*: quem locum expendens, B. Hieronymus *a* rationem reddit: quia qui mala opera odit, malorum operum non poteſt amare factorem *b*. *Odiſti omnes qui operantur iniquitatem*, & *c odiſti omnes qui fornicantur abs te*, & ſemel ac iterum: *d Altiſſimus odio habet peccatores & impiis reddet vindictam*, &, *e Eſau odio habui*, &, *f exoſos habui eos propter malitiam*

2. 2. q. 25. ar. 1. & 8.

Hom. 27. in Evang. & 22. moral. c. 10.

Sap. 14. 9.

a Ep. 6. ad amicum ægrotum, tom. 9.
b Pſal. 5. 7.
c Pſal 72. 27.
d Eccl. 12. 37.
e Mal. 1. 2. & Rom. 9. 13.
f Oſe. 6. 15.

adm-

adinventionem eorum, de domo mea ejiciam eos, non addam, ut diligam eos. Et hujuſmodi ſæpè. Inſuper vide quid dicat Moyſes iis
Deut 18. 63. qui Deum offenderint: *Sicut ante lætatus eſt Dominus ſuper vos, bene vobis faciens, voſque multiplicans, ſic lætabitur diſperdens vos, voſque ſubvertens, ut auferamini*
Pſal. 57. 11. *de terra:* & David dixit, quod *lætabitur juſtus, cum viderit vindictam, manus ſuas lavabit in ſanguine peccatoris.* Certum eſt tamen, Deum, qui præcipit diligere inimicos, id ipſum perfectius agere, nec enim eſt ex il-
Matt. 23. 4. lis legis latoribus, qui ſubditis *imponunt onera gravia & importabilia, & nolunt ea vel digito movere:* ipſe eſt enim, de quo dicitur,
a 1. Ioa. 4. 10. quod cum non diligeremus eum *a, ipſe prior dilexit nos;* & quod *b non delectaris in perdi-*
b Tob 3.22 *tionibus noſtris;* & quod *c diligis omnia quæ*
c Sap. 11. 25. *ſunt, & nihil odiſti eorum, quæ feciſti;* & quod
d 2. Petr. 3.9. *d non vult aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reverti*, & quod *e non vult ani-*
e 2. Reg. 14 14. *mam perire, ſed retractat cogitans, ne penitus pereat, qui abjectus eſt:* qui & ipſe cla-
f Ezech. 18.32. mat, ac ſub jurejerando affirmat *f: Vivo ego, dicit Dominus, quia nolo mortem peccatoris,* qui quando vindictam de illis ſumit, quaſi coactum & gementem ſe exhibet, clamans:
Eſa. 1.24. *Heu, vindicabor de hoſtibus meis.* Imò &
¶ 55. Chriſtus Dominus, illum tanquam perfectum exemplar ponit, ad obligandum, ad hujus præcepti obſervationem, de quo ſubdit: *Qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos,* & tandem infert: *Eſtote perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* Quod autem in oppoſitum adductum eſt, communi ſenſu S. Patres exponunt, dicentes: Deum odire peccatores, quatenus peccatores ſunt; diligere autem eos, quatenus opera
In Pſ. 102. ra ipſorum. Quod unico verbo ſolet Au-
& lib. 50. hom 35 guſtinus explicare, dicens: Deum diligere bonum, quod ipſe fecit, odire autem malum, quod homo fecit, de quo infra. Quod autem dicitur, juſtos lætari, cum viderint vindictam, mihi videtur (inquit
In Pſ 118. ſerm. 7. Ambroſius) quia lætantur, quod ipſi evaſerint, non quia impii puniantur: quomodo lætatur, qui alios in captivitatem ductos
22. Mora. c. 12. videt, ſe ipſo integræ libertati tradito. S. tamen Gregorius egregiè rem hanc explicavit, docens, licere aliquando gaudere in perditione & ruina inimici, & ei deſiderare malum. Si enim, inquit, de inimici morte gaudendū omnino non eſſet, Pſalmiſta non diceret: *Lætabitur juſtus cum viderit vindictam impiorum.* Pſ. 57. 11.
Sed quando & quomodo id fieri poſſit, explicandum eſt, & ratione dilectionis inimici, quam ſuppoſuimus, Ratio diligendi inimicum, eſt Deus ipſe, ejus gloria & obedientia, qua tenemur illius mandata ſervare. Quando ergo expediens erit ad Dei gloriam, deſiderare malum inimico, aut gaudere de illo, aut Deus illi inferre malum præceperit: tunc hæc agere licebit. Ex quo infert Gregorius, primò licere deſiderare malum temporale inimico, quod expediens eſt ad ejuſdem bonum ſpirituale, ut ſcil. à peccato deſiſtat, aut humilietur, & ad ſeipſum redeat, & cognoſcat quid egit.
Ita S. David: *Imple facies eorum ignomi-* Pſ. 85. 17.
nia, & quærent nomen tuum Domine, cujus
ſententia explicari poteſt ex illa B. Auguſtin. Serm. 151.
conſideratione ad hoc inſtitutum agentis. de temp.
Sicut enim ſtercus in loco ſuo non poſitum, immunditia eſt, & immundam facit domum; loco autem ſuo poſitum, fertilem facit agrum; ita ignominia, calamitas, opprobrium, quod juſto eſt indecens, applicatum peccatori, illum fertilem reddit. Hinc Paulus, fornicarium illum tradidit *Satanæ, in* 1. Cor. 5. 5.
interitum carnis, ut ſpiritus ſalvus fieret in diem Chriſti. Ita & corripiendos aliquos admonet, ut per malum quod experiuntur liberentur, *à laqueis diaboli, à quo tenentur* 2. ad Tim.
captivi ad ipſius voluntatem. Infert ſecun- 2.26.
do, licere deſiderare inimico mortem, & lætari cum ei advenit, quando id neceſſarium eſt, ad majorem Dei gloriam, & conforme juſtis legibus divinis aut humanis, ut cum impius publico ſuſpendio punitur, cum infideles peſtilentia feriuntur, aut in bello cadunt. Ita deſiderabant ſancti, impios Reges & Imperatores è medio tolli, qui etiam jam
defuncti clamabant: *Vindica ſanguinem* Apoc. 6.
noſtrum Deus noſter, de iis qui ſunt in ter- 10.
ra, &c. Ita & ſancti exultabant & gaude- Pſal 149.
bant, videntes impios damnatos juxta illud: 5.
Exultabunt ſancti in gloria, &c. gladii an- Eſai. 66.
cipites, &c. & egredientur & videbunt 24.
cada-

Digitized by Google

cadavera mortuorum, &c. De quibus optimè more ſuo D.Thomas *a*, Annotat tamen Gregorius *b* duo: primum eſt, non eſſe hæc deſideranda, aut in eis lætandum, quatenus ſunt mala inimici, ſed ratione boni, quod inde ſequitur, vel in ordine ad Dei gloriam, vel ad bonum reipublicæ, vel ipſius inimici. Ita expreſſit Apoſtolus ipſe ad Corinthios: *Et ſi contriſtavi vos in epiſtola, non me pœnitet, ſed gaudeo, non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam.* Sic inducuntur ſancti ad lætitiam pro damnatione dæmonum, quem ſancti vicerunt propter ſanguinem agni: *Propterea,* inquit, *lætamini cœli, & qui habitatis in eis*, quatenus id cedebat in gloriam agni. Similiter refert Ioannes, ſanctos lætantes & applaudentes propter damnationem meretricis illius magnæ, quatenus ejus condemnatio cedebat in laudem & gloriam divinæ juſtitiæ. *Audivi*, inquit, *quaſi vocem tubarum multarum in cœlo, dicentium, Alleluya, ſalus & gloria, & virtus Deo noſtro eſt, quia vera & juſta judicia ſunt ejus, qui judicavit de meretrice magna, quæ corrupit terram, &c. & iterum dixerunt; Alleluya, &c.* Oportet, inquit Gregorius, ut pereunte adverſario, ſubtiliter penſare debeamus, & quid debemus ruinæ peccatoris, & quid juſtitiæ ferienti. Nam cum perverſum quemque omnipotens percutit, & condolendum eſt miſeriæ pereuntis, & congaudendum eſt juſtitiæ judicis; ut nobis & in luctu ſit pœna morientis proximi, & rurſus in gaudium veniat exhibita æquitas judicantis Dei; quatenus nec pereunti homini exiſtamus adverſarii, nec judicanti Deo inveniamur ingrati. Licet itaque gaudere de malo inimici, ſecundum quod eſt juſtum & decens, & expediens ad aliquod bonum commune vel particulare. Unde S. Anſelmus egregiè annotat, Paulum quando voluit explicare, charitatem non gaudere de malo inimici, non id abſolutè dixiſſe, *ſed non gaudet ſuper iniquitate.* Vocat iniquitatem, inquit Anſelmus, malum quod injuſtè & iniquè, & contra rationem & legem inimico illatum eſt; de hoc enim charitas nullatenus gaudet. Secundò annotat Gregorius, ad deſiderandum malum inimico, aut lætandum in eo quod ei accidit, ſubtiliſſimæ diſcretionis examen neceſſarium eſſe: ne cum noſtra odia exequimur, fallamur ſub ſpecie utilitatis alienæ. Multi enim ſunt qui dicunt, ſe inimici velle ſuſpendium, quia id expediens eſt reipublicæ bono, cui utile eſt, peccatores puniri, & forte non tam illos reipublicæ utilitas, quam interius odium excitat. ſed de iis alio in loco latius.

a 2.2.q 76 art 1.
b 22 Mor. c11.
1.Cor.7.8.
¶ 56.
Apoc 12. 12.
Apoc.19.1

§. 5. *Quoniam amor otioſus non eſt: ſicut tenemur inimicos diligere; ita & eiſdem benefacere.*

¶ 57.

SEcundo addit Chriſtus: *Benefacite iis, qui oderunt vos.* Non nudam radicem expoſcit dilectionis, ſed quæ germina producat operum beneficorum ad inimicos. Altiorem gradum, inquit Chryſoſtomus, conſcendere jubet, qui non in ſola dilectione ſiſtendum, ſed & ad opera progrediendum ſtatuit, qui poſtquam dixit: *Diligite inimicos*, addidit: *Benefacite iis, &c.* Ut autem hæc explicemus, obſervandum eſt, ex D. Auguſtino, non quamcunque beneficentiam ad inimicum nobis præcipi; ſed illam, quæ ex charitate procedit, quæ ipſa dilectione altior eſt. Abſolutè quidem loquendo, facilius eſt benefacere inimico, quam illum diligere, ut S. Gregorius probat, ex eo quod per beneficentiam exteriora tantum inimico largimur; per dilectionem verò cor ipſum interius: & experientia compertum eſt, facilius eſſe cuique dare aliquod exterius bonum inimico, quam illum interno corde diligere. Imò & ſæpè, inquit Auguſtinus, qui immani odio aliquos proſequuntur, eis exterius benefaciunt, aut propter jactantiam, aut propter commodum temporale, aut ut eos decipiant. Propterea Chriſtus non quamcunque beneficentiam erga inimicos expoſcit, ſed illam, quæ procedit ex charitate, qua eos corde diligimus: hæc altius quid eſt ipſa dilectione, eſtque neceſſaria, quam qui non habet non implet præceptum dilectionis proximi, nec charitatis, de qua propterea ſcriptum eſt: *Charitas*

Hom.18.in Matth.
Tract.5.in 1.can. Ioa.
Hom.17.in Ezech.

Digitized by Google

tas patiens eſt, benigna eſt. Quod ita intelligit Gregorius, ut dicatur patiens, quia offenſas tolerat & ſuffert: benigna autem, quia beneficentiæ opera miſericorditer impendit. [1. Cor. 13. 4.] [10. Moral. c 8 & 22. cap. 12.] Nota eſt amoris natura, qui ſi in corde reſidet, in opera ſeipſum manifeſtum facit. Unde Sponſus ad Sponſam loquens: [Cant. 8. 6.] *Pone me*, inquit, *ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculum ſuper brachium tuum.* Eo ipſo quod in corde reſidet amor, in brachia ſtatim opera conſpiciuntur. Unde eſt illa celebris S. Gregorii ſententia: [Homil. 30. in Evang.] Non ſibi aliquis credat, quicquid ſibi animus ſine operis atteſtatione reſponderit; de dilectione conditoris, lingua, mens, & vita requirantur: nunquam eſt amor Dei otioſus, operatur enim magna, ſi eſt, ſi verò operari renuit amor non eſt. [Actor. 2. 2] Hinc Spiritus ſanctus qui eſt, amor, in figura ignis & vehementis venti advenit: ſi enim rerum adſpicias naturas, nullas invenies, quæ minus patiantur teneri incluſas, abſque eo quod exterius ſe manifeſtent, quam ignis & ventus validus: de igne ſiquidem certum eſt id quod dixit Sapiens: [Prov. 16.] *Quis poteſt continere ignem in ſinu ſuo, & quod veſtimenta ejus calida non ſint:* Eget ignis ſpiraculo, qui nullatenus pariter ſe incluſum teneri, ut patet in eo, quod montes ipſos concutit, quando ſulphureo pulvere caveis impoſito, admovetur ignis. Ventus autem ſimiliter clauſus teneri non poteſt, qui ſi intima terræ ingrediatur, terræ motu horrendo rupes ipſas concutit, ut exterius prodire poſſit. Talis igitur eſt amoris natura, juxta quam Chriſtus, qui amorem præcipit erga inimicos, ſimul etiam ſtatuit, ut ad exteriora prorumpat per beneficentiæ opera. Ut autem intelligamus hujus præcepti vim, obſervandum eſt, benefacere eo modo, quo Chriſtus præcipit, non ſignificare facere bonum quomodocunque ſed facere quod quis judicat bonum aut utile, animo benefaciendi. Contingit enim quempiam alteri bonum facere, dum malum putabat inferre, & ideò facit: ſicut fratres Ioſeph vendentes illum, ut perpetuo à ſuis conſpectibus removerent, [Geneſ 50. 20.] quibus poſtea ille dixit: *Vos cogitaſtis de me malum, ſed Deus vertit illud in bonum.* Hoc modo tyranni benefecerunt martyribus, qui exiſtimantes illis extrema mala inferre, eis fuerunt occaſio ingentis gloriæ. Quo etiam modo dixit Apoſtolus de Iudæis crucifigentibus Chriſtum, quod *delictum eorum divitia ſunt mundi.* [Ro. 11. 12.] Hoc modo ut Baſilius annotat, potius inimicus tibi benefacit, quia per offenſam, quam infert, materiam maximi boni offert. [De regul. brevior. reſpon. 176 ¶ 58.] Non ergo Chriſtus benefacere hoc modo præcipit, ſed ut id facias inimico, quod ei utile & bonum judicas: & id quidem animo benefaciendi, ſunt enim quidam qui benefaciunt inimico, animo decipiendi, aut ſiniſtra alia intentione, quos egregiè S. Auguſtinus redarguit. [Serm 168. de temp.] Et ut rem totam certis regulis concludamus, dico primò, hominem ex vi hujus præcepti teneri ad non malefaciendum opere aut voluntate inimico: cui enim præcipitur aliquid facere, hoc ipſo illi prohibetur ejus contrarium, ut D. Thomas *a* ex Auguſtino *b* annotavit. [a 1. 2. q. 71 art 6 ad 1] [b Lib 5 de Trinit.] Secundò, tenetur homo avertere mala ab inimico, in quantum commodè poteſt. Qui enim jubetur inducere bona, hoc ipſo tenetur pro hibere mala contraria. Ita præcepit Deus antiquitus, *Si videris aſinum odientis jacere ſub onere, non præteribis, ſed ſublevabis, &c.* [Exo. 23. 5.] Tertio dico, hoc præceptum non ad omnia opera beneficentiæ, & omni tempore exhibenda obligare: quod egregie D. Thomas ex eo explicat, quod beneficentiæ opera, quæ jubemur exhibere inimico, ſunt effectus charitatis, & ei debent proportionari. [2. 2 q. 25. art. 9.] Sicut autem dilectio interior ad inimicum in communi quidem, eſt de neceſſitate præcepti abſolute; in ſpeciali autem non abſolute, ſed ſecundum animi præparationem, ut dictum eſt: ita de operibus beneficentiæ eſt dicendum. Sunt enim quædam beneficia dilectionis, quæ exhibentur proximis in communi, ut cum aliquis orat pro omnibus fidelibus in communi, vel pro toto populo, aut cum aliquod beneficium impendit aliquis toti communitati: & talia beneficia inimicis exhibere, eſt de neceſſitate præcepti; ſi enim non exhiberentur inimicis, hoc pertineret ad livorem vindictæ, contra id quod dicitur; *Non quæ-* [Le 19. 18.]

res

res ultionem, nec memor eris injuriæ civium tuorum. Alia vero ſunt beneficia, quæ quis exhibet particulariter aliquibus perſonis: & talia inimicis exhibere, non eſt de neceſſitate ſalutis, niſi ſecundum præparationem animi, ut ſcilicet ſubveniatur eis in articulo neceſſitatis, ſecundum illud: *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitierit, potum da illi, &c.* Extra articulum autem neceſſitatis, hujuſmodi beneficia exhibere inimico, non eſt de neceſſitate, ſed de perfectione charitatis, per quam aliquis non ſolum cavet vinci à malo, quod neceſſitatis eſt, ſed etiam vult in bono vincere malum, quod eſt perfectionis. Ita D. Thomas. Quod ſi iis opponas illud, quod Spiritus S. jubet, non omnibus benefaciendum: *Si benefeceris*, inquit, *ſcito cui feceris: benefac humili, & non dederis impio, prohibe panes illi dare, &c.* Reſpondebo cum D. Auguſtino, id intelligendum de impio, qua parte impius eſt, de qua re infra latior erit ſermo. His ſuppoſitis dico, quod ex B. Gregorio præmiſimus: ſi vis intelligere an inimicum diligas, manus tuas interroga, & beneficia erga illum exhibita attende. Operatur enim amor ſi eſt: ſi operari renuit, amor non eſt. Objicit tamen S. Auguſtinus. Si ita cum inimico agendum eſt, dormietne igitur omnis diſciplina? ceſſabit omnis correctio?

Pro. 25. 21

Eccl 12. 1.

In Pſ. 102 s. illud. faciens miſericordias Dominus.

In ejuſdem Pſal. 102.

¶ 59. Reſpondet: Nequaquam: nam corrigere & caſtigare, ſervantes juſtitiæ modum, non eſt maleſacere: ideoque id agit homo cum illo, cui vult benefacere. Quid enim, inquit, de luxurioſo filio facturus es? non caſtigabis, non verberabis? ſervum & ipſum tuum, ſi male viventem videris, non pœna aliqua, non verberibus refrenabis? Fiat hoc, fiat, admittit Deus: imò reprehendit, ſi non fiat: ſed animo dilectionis fac, non animo ultionis. Ita ille: quæ clarius intelligemus, ſi quæ paulo ante circa præceptum dilectionis annotavimus, ſimiliter huic præcepto beneficentiæ applicemus. Quoniam namque hoc præceptum benefaciendi inimicis, ſicut & præceptum diligendi, pertinet ad præceptum charitatis, & ex conſequenti, ratio quæ ad illud inducit, eſt bonum divinum, aut Deus ipſe; tantum tenemur benefacere inimicis propter Deum, quatenus ſcilicet & quando Deus id præcipit, & eſt conforme bono divino, vel reipublicæ, vel proximi, vel ipſius inimici. Quando autem expedit ad Dei gloriam, vel commune bonum, vel proximi, vel ipſius inimici: ſi ſit conforme juſtis legibus, poſſumus illi malefacere, non intendentes malum quod ei infligitur, ſed bonum quod inde ſequitur. Unde licite poteſt judex malefacere malefacienti, & poſſumus inimicos fidei in bello occidere: quia hoc eſt expediens & conforme ad bonum, quod Deus ſtatuit procurandum. Ita poſtquam Levitæ occiderunt innumeram multitudinem illorum, qui idolum adoraverant, dixit illis Moyſes: *Conſecraſtis manus veſtras hodie Domino, ut detur vobis benedictio.* Non polluit manus, qui juxta ordinem à Deo vel ejus Eccleſia ſtatutum, ſanguinem impiorum effundit, ſed potius conſecrat; & non maledictionem ſibi, ſed benedictionem Dei conſequitur: ſimiliter & Phinees interficiendo impudicos, quos uno pugione confodit, Deum non offendit: ſed illum potius à populo offenſum, placavit. *Stetit enim Phinees, & ceſſavit quaſſatio.* Ex quibus B. Auguſtinus reſpondet Adimanto Manichæo, qui contendebat, Euangelium contrarium eſſe legi antiquæ: in hac enim præcipit de Chananæis loquens, *Everſione evertite illos*, in Euangelio autem jubet inimicis benefacere. Hæc tamen contraria non ſunt: nam qui ex Dei præcepto tenentur inimicis beneficia exhibere, poterunt eiſdem inferre mortem, & mala, quando Deus ipſe id præceperit. Qui enim jubente rege, tenetur civi ſervitium præſtare, poterit eidem inferra mortem, ſi idem Rex, juſta ſententia prolata, decreverit.

Ex. 32. 29

Libr. cont. Adim. cap. 17.

Ex. 23. 24.

§ 6. *Orandum eſt pro inimicis, quorum damnatio, certa revelatione præcognita non eſt: ſi enim certò fuerit cognita, Ioannes pro illis non dicit orandum.*

¶ 60. TErtio ſubdit Chriſtus: *Orate pro perſequentibus & calumniantibus vos.*
Gravem hoc præceptum continuet difficul-
Eſt epiſt. tatem, quam propoſuit Macedonius ad Au-
53. inter guſtinum ſcribens. Erat Macedonius judex
epiſt. Auguſt. Cæſarcus, Auguſtino familiaris, qui occaſi-
one earum, quas ſacerdotes & Antiſtites
preces interponebant pro reis, cœpit dubi-
tare, an pro illis orare & intercedere liceret,
quos juſtum erat punire: & vehementer ſe
angi profitetur, dubitans, an ſecundùm re-
ligionem id fieri poſſit: ſi enim Deus vult
peccata puniri, & id juſtum eſt; qui orat ea
remitti, hoc ipſo vult illa manere impunita,
& non fieri quod juſtum eſt. Deinde, quia
qui pro hujuſmodi orant; eorum facta eo
ipſo quod illa impunita volunt, approbare
videntur, & quod impunè malefici vivant.
Hæc & alia Macedonius propoſuit, quæ il-
Lib. 1. de lum in ambiguo tenebant, quæ ſibi ab Au-
ſerm. dom. guſtino explicari poſtulat. Sed & idem
in monte, Auguſtinus; hoc Chriſti præceptum diffi-
& ſer. 59. cile reddi fatetur ex iis quæ in ſcripturis le-
de temp.
Iere. 17. 28 gimus, in quibus videmus, ſanctos non tam
orare pro inimicis, quàm contra eos, *Confundantur*, inquit Jeremias, *qui me perſequuntur, & non confundar ego, paveant illi, & non paveam ego, induc ſuper eos diem afflictionis, & duplici contritione contere eos.* David frequenter illud habuit in ore:
Pſal. 34. 4. *Confundantur & revereantur inimici mei,*
& 36. 15. *qui quærunt animam meam,* & *Deus meus*
Pſ. 82. 14. *pone illos ut rotam, & ſicut ſtipulam ante faciem venti. ſicut ignis qui comburit, &c. Erubeſcant & conturbentur in ſeculum ſeculi, & confundantur & pereant.* Et inter alia hujuſmodi innumera peculiarem illum pſalmum edidit, contra calumniatorem ſuum, adverſus quem coram Deo poſitus ira
Pſ. 108. 1. cœpit: *Deus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris, & os doloſi ſuper me apertum eſt, &c. conſtitue ſuper eum peccatorem, & diabolus ſtet à dextris ejus, cum judicatur, exeat condemnatus,* &c. Triginta maledictionibus eum proſequirur, ut annotat Rupertus, talibus ut cum Eccleſia contra aliquem ſupremam pœnam inducere vult, inde maledicendi modum trahat. Illud inſuper objicit Auguſtinus, quod Ioan-
nes in Apocalypſi refert, ſe vidiſſe *animas* *Apoc. 6. 9.*
interfectorum propter verbum Dei, &c. Et clamabant voce magna, dicentes: Uſquequo Dominus ſanctus & verus, non judicas, & non vindicas ſanguinem noſtrum de iis qui habitant in terra? Gravem inſuper fatetur Auguſtinus difficultatem, inducere
locum illum Ioannis: *Qui ſcit fratrem ſu-* *1. Ioa. 5. 15*
um peccare peccatum non ad mortem, petat, & dabitur ei vita, peccanti non ad mortem: eſt autem peccatum ad mortem, non pro illo dico, ut roget quis. Quibus verbis intelligendum eſt, eſſe aliquos peccatores, pro quibus non orare nobis præcipitur. Et tale videtur peccatum odii & perſecutionis, præſertim apud S. Joannem, qui dixit, eum qui non diligit manere in morte. Et hoc confirmare videtur Paulus, de quo notat Auguſt. quod loquens de Alexandro ærario, nullo modo ſe exhibet orantem pro illo, de quo
dixit: *Alexander ærarius multa mala mihi* *2. ad Timot. 4. 14.*
oſtendit, reddit illi Dominus ſecundum opera illius, quem & tu devita. Hæc & his ſi-
milia difficilem reddunt hanc legem, *Orate* ¶ 61.
pro perſequentibus & calumniantibus vos. *Epiſt. 54.*
Hanc tamen quæſtionem egregiè ipſemet *ad Macedonium.*
Auguſtinus expendit; eidem Macedonio reſpondens, & docens, non malè nos facere, orando & intercedendo pro malefactoribus apud homines, qui jubemur pro calumniantibus & perſequentibus nos, orare & intercedere coram Deo, dicente Chriſto: *Orate pro perſequentibus & calumniantibus vos.* Id autem Divus Auguſtinus explicat, ſupponens id quod ſæpe in hac tractatione dictum eſt, in inimico & malefactore, calumniante & perſequente, eſſe duo, perſonam, aut naturam, & culpam, quorum ſicut culpam aboleri & abſumi, ita perſonam ſervari bonum & expediens eſt. Unde ita pro illis coram Deo & homi-

hominibus intercedere debemus, ut abſumatur quidem & finiatur culpa, & ſervetur ac remaneat perſona. Ex iis Auguſtinus infert, & explicat, qui orandum, petendumvè ſit, pro inimicis. Quid enim maximè, inquit, pro inimicis orandum eſt, niſi hoc quod ait Apoſtolus: *Ut det illis Deus pœnitentiam, & reſipiſcant à diaboli laqueis, à quo captivi tenentur ſecundum ipſius voluntatem?* Cujus verba mutuaſſe viſus eſt Gregorius, ad ipſum docens: ſi enim diliguntur ſecundum charitatem, propter Deum diligendi ſunt, & ideo hoc illis optandum, quod eſt neceſſarium, ut ad Dei gratiam reducantur, & ad ejus gloriam perveniant. Et ſcitè Sanctus Auguſtinus dixit, hoc maximè pro illis orandum: quod ſi quidam recentiores annotarent, non Auguſtinum carpere intenderent, qui ſciens, pro inimicis bona etiam temporalia neceſſaria ad vitam agendam eſſe petenda (& vere etiam pro eis petimus quando oramus dicentes: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*, ut Divus Thomas annotavit) non dixit, hoc ſolummodo, ſed hoc maximè pro eis orandum. Infert ex eadem doctrina Auguſtinus, præceptum hoc tantum obligare, reſpectu eorum inimicorum, qui in eo ſunt ſtatu, in quo ad pœnitentiam fructuoſam reduci poſſunt. Si enim jam in malitia confirmati ſunt, non niſi otioſa eſſet oratio, quam Deus non præripit, qui de omni verbo otioſo rationem reddendam dixit. Hæc igitur cauſa eſt, inquit; qua fit, ut nunc Eccleſia non oret pro malis Angelis, quos ſuos eſſe novit inimicos. Eadem ipſa cauſa eſt, qua fiet, ut in illo tunc judicio, etiam pro hominibus æterno igne cruciandis, quamvis perfecta ſit ſanctitate, non oret. Nullus oravit pro fatuis virginibus, quibus jam clauſa erat janua; nullus pro illo, qui non habens veſtem nuptialem, expulſus eſt, & damnatus ad tenebras; nullus pro illo, qui quoniam conſervo noluit compati, juſſus eſt mitti in carcerem perpetuum. Eadem cauſa eſt, inquit, cur quamvis nunc pro vivis extremè malis oretur, nullatenus tamen pro defunctis infidelibus, impiiſque, quorum certa eſt damnatio. Ex ¶62.
eodem principio infert Auguſtinus, quod ſi de aliquibus viventibus ita Eccleſia certa eſſet; ut qui ſunt illi, etiam noſſet, cui licet adhuc in hac vita ſunt conſtituti, tamen prædeſtinati ſunt in æternum ignem ire cum diabolo, tam pro eis non oraret, quam nec pro ipſo, ſed quia de nullo certa eſt, orat pro omnibus dumtaxat inimicis ſuis, in hoc corpore conſtitutis, &c. Ita Auguſtinus: ex cujus verbis illa communis propoſitio deducitur: Si ſcirem aliquem eſſe abſolutè reprobatum, non magis orarem pro ipſo, quam pro diabolo. Cujus doctrinam reprobare contendunt aliqui recentiores, dicentes: quod etſi conſtaret alicui, calumniatorem & perſecutorem ſuum, de reproborum numero eſſe, & propterea æterno igni deputandum, tamen adhuc dum vivit, orandum pro illo. Nam verè dum vita ſupereſt, pœnitere poteſt, & abſolutè loquendo ad divinam gratiam poteſt redire, cui propterea ſacramenta non ſubtrahentur; nec igitur oratio ſubtrahenda eſt. Veriſſima tamen eſt Beati Auguſtini ſententia, cujus authoritas minus quam par eſt à multis æſtimatur, ſicut & aliorum ſanctorum Patrum, quibus tam liberè contradicunt, ſicut poſſent mihi, aut alteri ſibi ſimili & æquali. Magnifacienda eſt ſanctorum Patrum doctrina, ſignanter Beati Auguſtini, quam ſempar magno in pretio habuit Eccleſia, ut dixit Joannes Papa ſecundus in epiſtola ad Aviennum ſenatorem. Dico igitur veriſſimam eſſe Beati Auguſtini ſententiam, quam dum in ſtudiis ſcholaſticis verſaremur, evidenter meo judicio demonſtravimus, illam pertractantes quæſtionem in materia de ſpe, an ſi fieret abſoluta revelatio damnationis alicujus, poſſet vita æterna ſperari. Nec enim talem revelationem fieri poſſe unquam dubitavi, ſicut facta eſt in Scriptura Sacra de Antichriſto, & de Juda traditore. Probavimus enim illum, cui de ſeipſo facta eſſet talis revelatio abſoluta & certa, teneri adhuc ſperare, & habere actum virtutis ſpei, illum verò, cui de altero facta eſſet talis reve-

21. de Civ. cap. 24. & ſer. 59. de temp. — *1. ad Tim. 2. 25.* — *34 Mor. cap. 16.* — *1. 2. q. 25. art 9.* — *Lib. 21. de civ. cit.* — *Matt. 25.* — *Matt. 22.* — *Matt. 18.* — *Tom. 4 Biblio SS. Patrum pag. 553.*

revelatio, non teneri ſperare, aut actum ſpei erga illius ſalvationem proferre: nam [2. 2. qu. 17. art. 3.] ut Divus Thomas docet, non tantum per virtutem ſpei nobis vitam æternam ſperamus, ſed etiam aliis. Itaque Antichriſtus etiamſi ſciret ſe eſſe Antichriſtum, & quod ejus condemnatio abſolutè eſt revelata, adhuc ipſe teneretur ſperare pro ſe, nos autem nullatenus pro illo. Multæ enim intercedunt differentiæ, tam ex parte virtutis ſpei, quæ præcipuè datur cuique pro ſeipſo, quam ex parte ſubjecti. Unuſquiſque enim erga ſe ipſum habet libertatem, quam non habet erga alterum; quæ profundam Theologiam includunt ibidem à nobis explicatam, quam explicare nunc non vacat. Eodem igitur pacto cenſeo, quod ſi alicui fieret abſoluta revelatio ſuæ condemnationis, culpa ſua incurrendæ, adhuc teneretur orare pro ſe ipſo. Si tamen alteri eadem revelatio abſoluta & determinata de illo fieret, nequaquam obligatus eſſet pro illo orare, quam ſententiam etſi multis probare poſſem, illa ſuffi-
163. ciat hiſtoria, quam Sanctus Lucas refert de Simone Mago: qui cum ſacrilegam illam ſymoniam apud Apoſtolus intentaſſet, Petrus quaſi eorum princeps loquitur [Act. 8. 20] primus (inquit gloſſa) dicens: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem. &c.* quæ verba expendens [2 p paſtor. cap. 26.] Beatus Gregorius: imprecatio, inquit, & maledictio eſt, prædicentis divinam de Simone ſententiam, & hujus reprobationem, atque æternam perditionem: quod ſimiliter & Beda, & Gloſſa ordinaria obſervarunt: *Pœnitentiam itaque* [Ibidem.] *age ab hac nequitia tua. & roga Deum, ſi fortè remittatur tibi hac cogitatio cordis tui.* Duo injunxit ei, cujus æternam damnationem noverat: primùm, ut agat pœnitentiam, & ex conſequenti, quod ſperet veniam, nam pœnitentia eſt dolor de peccatis cum ſpe veniæ, ſecundum quod oret pro peccati ſui remiſſione. Reſpondit autem Simon: *Precamini vos pro me ad Dominum, ut nihil veniat ſuper me horum, quæ dixiſtis.* Ita quidem ille poſtulavit; ſed nec Petrus, nec cæteri Apoſtoli pro illo oraſſe perhibentur; cujus æternam damnationem Domino revelante cognoverant, certè nullus concedet, nunc aliquem teneri ad rogandum pro Antichriſto, ut Deus illum ſalvet, nec ſancti illi, qui ſuo tempore eum, Deo inſpirante, cognoſcent, à quo innumeras patientur perſecutiones & calumnias, pro illo orabunt. Rogabunt quidem Deum, ut temperet ejus malitiam in ordine ad juſtos, ne quantum volet, noceat: ſicuti nunc de diabolo inimico noſtro orat Eccleſia, non tamen in ordine ad illum. Ideo nec Apoſtolus rogabat pro Nerone, cujus perſecutiones patienter ferebat, & tolerandas prædicabat, *donec de medio fieret.* Et hanc credo rationem fuiſſe, propter quam non orabat pro ſuo acerbo perſecutore Alexandro Ærario, quem noverat æternis ignibus tradendum. Oravit Samuel pro Saul, quamvis Deus ſibi revelaverit ejus reprobationem, in ordine ad regnum, & quia dubitabat, an illa revelatio abſoluta eſſet, an verò tantùm ſecundum præſentem juſtitiam, ſemper perſiſtebat orando: cùm vero Deus abſolutam revelationem fecit, & dixit: *Uſquequo tu luges Saul, cùm ego projecerim eum?* [1. Reg. 16. 1.] nunquam amplius pro illo orare deprehenſus eſt. His multa addi poſſent, ſed nunc dicta ſufficiant. Ex his explicat Sanctus Auguſtinus, quodnam ſit peccatum, [Lib. 1. de ſer. dom. in monte, & ſer. 59. de tempor.] pro quo Joannes non dixit eſſe orandum. Et quidem aliquibus in locis indicat, illud eſſe, quo aliquis, poſtquam per Dei gratiam ad Euangelium & fidem vocatus, & converſus, atque Euangelica gratia per Chriſtum juſtificatus, retrocedit, & odio, ac invidia commotus, fideles & ipſum Euangelium impugnat. Peccatum ergo fratris ad mortem, inquit Auguſtinus, puto eſſe, cùm poſt agnitionem Dei per gratiam Domini noſtri Jeſu Chriſti quiſquam oppugnat fraternitatem, & adverſus ipſam gratiam, qua reconciliatus Deo, invidentiæ facibus agitur. Peccatum autem non ad mortem eſt, ſi quiſquam non amorem à fratre alienaverit, ſed officia fraternitati debita, per aliquam infirmitatem animi non exhibuerit. Quapropter, & Dominus in cruce oravit pro crucifixoribus, qui non-

Digitized by Google

nondum gratiæ Spiritus ſancti participes
facti, ſocietatem ſanctæ fraternitatis ini-
erant: & Beatus Stephanus in Actibus A-
poſtolorum, orare pro eis, à quibus lapida-
batur, quia nondum Chriſto crediderant,
neque adverſus illam communem gratiam
dimicabant: & Apoſtolus Paulus, pro-
pterea credo, non orat pro Alexandro Æ-
rario, quia jam frater erat, & ad mortem,
id eſt, invidentiæ facibus fraternitatem
¶ 64. oppugnando, peccaverat. Ita Divus Au-
guſtinus: cujus ſententiam quidam recen-
tiores impugnant ex eo, quod etiam qui
talis eſt; adhuc iterum poteſt ad gratiam, à
qua ſe averterat, per Dei miſericordiam
revocari: & poteſt fieri, quod ſit prædeſti-
natus, quales in Sanctorum hiſtoriis ali-
quos invenimus. Cæterum exiſtimo, Bea-
21. de civi. cap. 24. tum Auguſtinum eſſe interpretandum, ex
ipſiuſmet doctrina, qui apertè docuit, ſem-
per orandum pro inimicis, quorum dam-
natio non certò cognita eſt. Propterea e-
nim, inquit, Eccleſia ipſa, quia de nullo
dum vivit certa eſt, orat pro omnibus ini-
micis ſuis: duntaxat hoc corpore conſti-
tutis. Apertè itidem docuit, hoc tam cer-
tum eſſe, ut etiam pro inimicis jam vita
functis, orandum ſit, quorum & quamdiu
nobis non eſt certa damnatio: ubi egre-
giam tradit doctrinam, quæ hæreticos no-
ſtri temporis negantes purgatorium, ma-
nifeſtè revincit. Sicut ergo pro defunctis
orandum eſt, dum nobis damnatio eorum
non eſt cognita: ita pro vivis orandum
non eſt, quando certa & cognita nobis eſ-
ſet. Ita Beatus Auguſtinus ſenſit. Non i-
gitur abſolutè potuit ſentire, non eſſe o-
randum pro iis, qui recepta Euangelica gra-
tia, odio exagitati contra fratres, ab ea re-
cedentes, illam & fratres impugnant, niſi
tales fuerint, quorum damnatio certo ſit
præcognita, qualis fuit Alexander Æra-
rius, ut dictum eſt. Et juxta hanc doctri-
nam optimè Theologi communi ſenſu,
peccatum, quod Sanctus Joannes dixit ad
mortem, finalem impœnitentiam intelli-
gunt, per quam aliquis peccatum uſque ad
mortem trahit, ſicut ille, de quo dixit Iob:
Iob. 24. 19. *Uſque ad inferos peccatum illius*, ſive tale
peccatum ſit præcognitum per revelatio-
nem, ſive evidentia facti conſpicuum, cum
quis manifeſte in peccato exiſtens è vita
decedit. Et propterea S. Ioannes utitur
verbo ſciendi, dicere volens; *Qui ſcit fra-
trem ſuum peccare peccatum non ad mor-
tem*, id eſt, peccatum, quod nondum uſque
ad mortem protraxit, *oret, & dabitur ei
vita peccanti non ad mortem.* Dicitur, da-
ri alicui vitam alicujus, quando propter il-
lius preces conceditur, quomodo dictum
eſt à Paulo: *Ecce donavit tibi Deus omnes,* *Act. 27. 24.*
qui navigavit tecum. Oret igitur, & dabi-
tur ei, id eſt, propter ejus preces, vita peccati
non ad mortem. Cum autem ſubdit: *Eſt
peccatum ad mortem*, idem verbum ſcien-
di, intelligendum eſt, quaſi dicat: Quando
quis ſcit, fratrem peccare peccatum ad mor-
tem, id eſt, quod uſque ad mortem ipſam
trahit, aut antea Deo revelante, aut poſtea
per evidentiam facti, *non pro illo dico, ut
roget quis*, id eſt, nulli impono quod oret.
Cur Beatus Auguſtinus peculiariter hoc il-
lis applicavit, qui retrocedentes ab Euan-
gelica gratia recepta, ex invidia, eandem,
& fraternitatem impugnant? Reſpondebo,
quia hi ſunt, quorum vitam Ioannes ipſe
ponit tanquam deſperatam, qui maniſe-
ſtè de eis in præcedentibus locutus fuerat,
dicens: *Audiſtis, quia Antichriſtus venit,* *1. Ioa. 2. 18*
*& nunc Antichriſti multi facti ſunt: un-
de ſcimus, quia noviſſima hora eſt. Ex no-
bis prodierunt, ſed non erant ex nobis, nam
ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent utique no-
biſcum.* Loquitur Ioannes de aliquibus, qui
recepta Euangelica gratia, ab illa retroce-
dentes, impugnatores ejuſdem gratiæ &
fidelium facti ſunt, de quibus Ioannes re-
velationem habebat, quod non erant ex
prædeſtinatis: hocque dicit: *Non erant
ex nobis*, ideoque illorum ſibi certa erat
damnatio, ſicut & Antichriſti. Ita igitur ¶ 65.
pars ſecunda ſententiæ B. Ioannes intelli-
genda eſt, quæ hujuſmodi eget expoſitione,
ſicut & prima. Cum enim dicit, quod o-
rante juſto pro peccatore illo; qui non-
dum peccatum uſque ad mortem traxit, *Eid. lib. 21 de civit.*
dabitur vita peccanti, non ita intelligen-
dum eſt, ut id ſemper fiat. Ut enim anno-
tat

tat Auguſtinus, orante Eccleſia pro multis, qui nondum in peccato vitam finierunt, non omnibus datur vita propter illius orationes, ſicuti nec Stephano orante, data eſt vita omnibus lapidantibus, imò nec orante Chriſtô, omnibus crucifixoribus, non ex impotentia orationis; ſed aliis de cauſis alibi explicandis. Confidentiam ergo, quam habere debemus ad Dominum, per Jeſum Chriſtum, voluit Ioannes explicare, docens, talem eam eſſe debere, ut petentes pro his, qui illum offendunt, & vita animæ ſunt privati, confidamus, noſtris orationibus eam eſſe concedendam.

Libr 1. de ſer. domin. in monte. Ex his explicat B. Auguſtinus, cur Sancti Prophetæ & Apoſtoli, non ſolum non ſe exhibeant orantes pro aliquibus inimicis ſuis; ſed potius videantur mala eis imprecari, ut David *a*: *Confundantur & pereant*, & Ieremias *b*: *Confundantur qui me perſequuntur, &c.* & Paulus *c*: *Reddet illi Dominus*: & iterum *d*: *Percutiet te Deus paries dealbate*, & alia hujuſmodi, quæ ſupra retulimus: quia illorum damnatio ipſis per divinam revelationem nota erat: ideoque pro illis non orabant, ſed futuram eorum perditionem prædicebant. Nec tales ſententiæ accipiendæ ſunt tanquam imprecationes, factæ maledicentis affectu; ſed prævidentis ſpiritu, ut idem ſit: confundantur, & pereant, quod, confundentur & peribunt. Quomodo ſancti Patres illas Prophetarum & ſanctorum voces, quæ imprecationes videntur, interpretantur. Illud autem, quod Ioannes retulit, de ſanctis martyribus petentibus vindictam contrà eos, qui illorum ſanguinem effuderunt, dicentibus: *Vindica Domine ſanguinem noſtrum*, non movere nos debet, inquit Auguſtinus: non enim contra ipſos homines, ſed contra regnum peccati, vindictam petebant, ut ſcilicet ſervatis hominibus, regnum peccati aboleretur. Nam ipſa eſt ſyncera & plena miſericordiæ vindicta martyrum, ut evertatur regnum peccati, quo regnante tanta perpeſſi ſunt, cujus everſionem intendit Apoſtolus, dicens: *Non ergo regnet peccatum in veſtro mortali corpore.* Ita Divus Auguſtinus, cujus ſententiam communiter ſequuntur ſancti Patres, quam egregia ſimilitudine Beatus Gregorius Nyſſenus illuſtravit. *Li. de orat* Quemadmodum ille, qui orat (inquit) ne ſint ægritudines, non hominum interitum, ſed morbi abolitionem fieri cupit; ita etiam dum quiſque ſanctorum orat ut id quod naturæ adverſum & inimicum eſt, ad interitum redigatur, ſuſpicionem quidem imperitioribus præbet, quaſi adverſus homine ſæviat, ſed verè illud tantum orat, ut peccatum & iniquitas evertantur. Ex quibus illæ ſanctorum ſententiæ, quibus videntur mala peccatoribus imprecari, etiam exponi poſſunt, de quibus infra iterum redibit ſermo.

a *Pſal.* 82. 14.
b *Ierm.* 17 18.
c 1. *ad Ti* 4
d *Act.* 23. 3.
Apo. 6. 10.
Ser. 59. *de tempor.*
Rom. 6 12

§. 7. *Diligere calumniantes & pro eis orare tenemur: juſtum eſt tamen ab impoſitis calumniis ſe purgare.*

Antequam tamen finem his imponamus, aliqua circa hoc præceptum orandi obſervanda ſunt, ſicut & circa præceptum diligendi & benefaciendi obſervavimus: eadem enim de oratione dicenda ſunt, quæ de dilectione & beneficentia dicta fuerunt. ¶ 66. In primis namque per hoc quod Chriſtus præcipit orandum pro inimicis, & perſecutoribus, ſtatuit ut contra eos nec maledicta, nec imprecationes malorum aſſumantur. Deinde, indicitur omnibus ex neceſſitate præcepti, oratio in communi pro inimicis, ita videlicet, ut orantes pro omnibus aliis, illos non excipiamus. Non autem tenetur aliquis ad orationem in particulari pro inimico, niſi in animi præparatione, cum neceſſitas ad illam nos ex lege charitatis obligaverit. Ita Divus Thomas egregiè more ſuo tradidit. *2.2.q.25. art.9.* Inſuper, quoniam ratio orationis pro inimico, quæ ex charitate procedit, eſt Deus ipſe, aut divinum bonum; quando Deus ad ſui vel ſanctorum ſuorum gloriam vel impiorum correptionem voluerit inimicis noſtris malum imprecari, id licitè fieri poterit: non quidem intendendo illorum

rum malum, ſed bonum, quod inde Deus
4. *Mora.c.5.&6.* eliciendum ſtatuit. Ita D. Gregorius ele-
ganter docuit. Cum ſancti viri (inquit) ma-
ledictionis ſententiam proferunt, non ad
hanc ex voto ultionis, ſed ex juſtitia exami-
nis prorumpunt. Intus enim ſubtile Dei
judicium adſpiciunt, & mala foris exurgen-
tia, quia maledicto debent ferire, cogno-
ſcunt, & in eo maledicto non peccant, quo
ab interno judicio non diſcordant. Hoc
confirmat, ex eo quod Petrus hoc modo
maledixit Simoni mago, ut antea dictum
4. *Reg* 1.10. eſt: quo etiam pacto juſſit Elias ignem ite-
rum atque iterum de cœlo deſcendere, qui
omnes illos combureret quinquagenarios.
4. *Reg.*2.24. Similiter & Eliſeus, qui videns pueros ſibi
inſultantes, *Maledixit eis in nomine Do-
mini, & egreſſi de ſaltu duo urſi lacerave-
runt ex ipſis quadraginta duos*: quomodo
& Ioſue maledixit ei, qui reædificaret civi-
Iosue 6.26. tatem Ierichо,&c. Præterea obſervandum
¶ 67. eſt, Deum, qui jubet orare pro calumnia-
toribus, præcipere quidem ne maledicta
contra eos jaciamus, aut mala eis impre-
cemur, non tamen quod non contenda-
mus à calumnia ab illis illata nos purgare,
& innocentiam propriam defendere, qui-
bus dictum eſt: *Curam habe de bono nomi-*
Ora.10. de invid. & odio ad finem. *ne.* A calumniis, inquit D. Baſilius, conti-
ceſcere non oportet, non ut contradicen-
do nos ipſos defendamus, ſed ne mendacio
progreſſum permittamus, circumventoſ-
que damno affici patiamur. Scire enim vos
velim, quod contumelias imponere, & de-
trahere aliquibus petulanti lingua, ac men-
te minimè candida, improborum & eorum,
qui hominibus odium conciliant, opus eſ-
ſe: at omni ſtudio conari mendacium re-
fellere virorum eſt frugi, ac eorum qui ſibi
ipſis benè conſulunt, & multorum ſecuri-
tati ſtudent. Id quod repetit ſcribens ad
*Epiſt.*73. clericos Neocæſarienſes. Et hac de cauſa,

eum qui calumnia eſt affectus, debere pro
ſe ipſo reſpondere: D. etiam Gregorius de- *Lib.8. epi. 45. ad Pallad. presby.*
monſtrat, qui egregio diſcurſu, duo ex ſa-
cris ſcripturis oſtendit: primum eſt, ne-
quaquam nos debere moveri hominum
calumniis, ſi conſcientia noſtra nos non
accuſat: ſecundum eſt, debere pro nobis
ſatisfacere, quando talis rei nobis imponi-
tur calumnia, quæ poteſt in audientium
cordibus ſcandalum generare. Quod lati-
us proſequitur ſcribens ad Theoctiſtam *a*, a *Li* 9. *epi.* 39. *ad Theoctiſtam.*
fœminam illuſtriſſimam. Hoc pacto Pau-
lus pro ſe reſpondit, coram Agrippa *b*: *De* b *Act.* 26.
omnibus, inquit, *in quibus accuſor à Iudæis,
Rex Agrippa, æſtimo me beatum, apud te
cùm ſim defenſurus me hodie, &c. propter
quod obſecro patienter me audias.* Similiter
& B. Hieronymus ad hoc inſtitutum apolo- *In Apolog.*
gias adverſus Ruffinum edidit, ſe ab iis, quæ
illi imponebantur, liberum comprobans.
Et S. Gregorins Nazianzenus reſpondit
iis, qui ejus fugam calumniati fuerant. D.
itidem Baſilius, longioribus tractatibus re-
ſpondere aggreſſus eſt calumniis ſibi im-
poſitis, ut ex ejus epiſtolis patet, &c. Ita
ſancti Apoſtoli Simon & Iudas, calumni- *Epi.*57.&
am quam diacono ſuo quidam impoſue- 86.
runt, ſtuprum ei imputantes, excellenti
miraculo purgarunt: & ipſe Christus
Dominus totius ſanctitatis exemplar, pro
ſe reſpondit miniſtro colaphizanti & ca-
lumnianti, quod irreverenter reſpondiſſet
Pontifici, dicens: *Si malè locutus ſum, &c.* *Ioa.*18.23.
Et fortè hoc dicere voluit Spititus ſanctus:
Reſponde, inquit, *ſtulto juxta ſtultitiam
ſuam, &c.* Ex his igitur omnibus manife-
ſtum relinquitur præceptum dilectionis
proximi, & quod illud Chriſtus, cla-
rè perſpicuè & manifeſte, o-
mni immunditia Phariſæ-
orum purgata exhi-
buerit.

QUARTA PARS,

DE RATIONIBUS HUJUS PRÆCEPTI
In ejuſdem verbis Implicatis.

§. I. Deus præceptum hoc tradens, ejuſdem rationes ſimul indicat, qui propterea inducitur à Moyſe legem ferens in dextera, & ab Habacuc, ferens cornua aut flammas ignis lucidas.

¶ 68. EGO *autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, &c.* Præceptum dilectionis inimici, quibuſdam viſum eſt impoſſibile, qui videtur contra naturalem cujuſque inclinationem, quam nemo poteſt tollere: aliis, contrarium propriæ conſervationi & ſaluti; nulla enim res conſervari poteſt, ſi contrariis non reſiſtat & repugnet, ut docuit Ariſtoteles [*Libr. 2. de cælo.*]: aliis, oppoſitum rationi & æquitati, ſecundum quam, ſicut juſtum eſt diligere diligentem, & benefacere benefacienti, videtur juſtum, odire odientem, & malefacere malefacienti, id namque eſt æqualitatem ſervare. Ita multi gentiles antiquitus ſentiebant, imò & quamplurimi, qui ſe fideles prædicabant ut ex Marcellino *a*, Auguſtino *b*, Juſtino martyre *c*, Hieronymo *d*, & aliis alibi late retulimus. [a *Epi. 4. apud Aug.* b *Epiſt. 5.* c *Apol con. gen.* d *In cap. 5. Matth.* e *Iob 36. 22*] Cæterum Deus noſter, *cui*, ut dixit Eliu *e*, *nullus ſimilis in legislatoribus*, tam ſapienter procedit, ut legem iſtam promulgans & ſtatuens, ſimul rationes efficaciſſimas tradat, quibus demonſtrat, illam non impoſſibilem, nec injuſtam, nec rationi aut propriæ utilitati contrariam; quin potius poſſibilem, juſtam, ſecundum rationem, propriæque utilitati maxime convenientem. Hæ rationes ſunt in duplici differentia, quædam implicitæ, & incluſæ in eiſdem verbis ipſius præcepti; aliæ explicitæ, quas ſtatim poſt ipſum præceptum Chriſtus adjecit: illæ priores in hac quarta parte, poſteriores, in ſequenti erunt expendendæ. Ut autem rationes in verbis divivis latentes eruamus, duo agenda ſunt: primum, divinum auxilium ſupernamque lucem implorare ab ipſomet, qui legem dedit, quique Pater luminum eſt: ſecundum erit, ſingula quæque verba omni ex parte conſiderare, ut quæ in quovis eorum continentur rationes, eruamus. In primis igitur divina lux neceſſaria nobis eſt. Duo petebat S. David à Deo, legem [*Pſal* 118. 33.] ſcilicet, qua rectam viam teneret, & intellectum ad talem legem intelligendam. *Legem pone mihi Domine viam juſtificationum tuarum, & exquiram eam ſemper. Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam, & cuſtodiam illam in toto corde meo.* Primo petit legem, quæ ſit via ad veram juſtitiam & æquitatem tenendam: ut enim annotavit B. Ambroſius [*In Pſ. 118. a Tom 5. verſ. 2.*] hæc debet eſſe præcipua hominis cura, quærere legem, ſecundum quam ſine errore viam vitæ teneat, per quam juſte vivat, & ad vitam veram tendat. Ad quod inſtitutum expendit illam divinam admonitionem: [*Ier. 6. 16.*] *Hæc dicit Dominus: State ſuper vias, & videte, & interrogante de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona & ambulate in ea, & invenietis refrigerium animabus veſtris.* Stare ſuper aliquid, eſt diligenter conſiderare illud, qua phraſi Hiſpani com-

communiter dicimus: *Eſt ad in eſto:* ideo ſtare ſuper vias eſt, attentiſſimè conſiderare, quænam via tenenda ſit. Et certe nullum negotium gravius ſe poteſt homini offerre, quam quod ad rectam viam tenendam pertinet: ſi enim ab ea aberraverit, irremediabile malum incurret. Propterea huic negotio ſumma eſt adhibenda cura, magis quam pecuniis & quibuſvis rebus ſeculi. Recte ergo Deus clamat: *State ſuper vias.* Et quoniam non poteſt homo à ſe ipſo veram viam invenire, hortatur Deus, ut interroget & quærat ab eo, qui illam poteſt docere. *Interrogate de ſemitis antiquis*, id eſt, ſecuris & certis, quas antiqui patres tenuerunt. David itaque deſiderans rectam viam tenere, à Deo poſtulat, ut eam ſibi deſignet, & ſtatuat, dicens: *Legem pone mihi Domine viam juſtificationum tuarum.* Et recte quidem ad Deum ipſum recurrit, primò quia leges imponere, proprium eſt Regum & dominorum: qua de cauſa, qui regnant, dicuntur: *Legum conditores, qui juſta decernunt.* Dominus eſt, qui legem imponit ſervo: Rex, qui legem in Republica ſtatuit. Intelligens David, ſupremam Dei poteſtatem, & abſolutum dominium, ſeque illius ſervum profitens, legem ſibi ab eo imponi poſtulat. Secundò quoniam intelligebat, ſe à Deo creatum ad æternam beatitudinem, cujus viam ſolus ille noverat, qui illam tanquam finem inſtituerat, qui ſolus ſufficienter poteſt ad eam ordinare. Obſervant Ambroſius *a*, & Hilarius *b*, Davidem, cum hanc petitionem fecit, memoria tenuiſſe id, quod Deus eum antiquis Patribus egit, quibus quando eos ex Ægypto eduxit, ut in terram promiſſam introduceret, quoniam per deſertum erat iter agendum, facileque poterant à recto itinere deviare, columnam illam celebrem nubis & ignis, quæ per diem æſtum ſolis temperaret, & noctu viam oſtenderet ambulantibus, & tenebras fugaret, præſtitit. Hocque, inquit Ambroſius, eſt, quod David dixit: *In columna nubis loquebatur ad eos*, per illam enim, non minus clare, quam ſi verbis ageret & loqueretur, docebat & inſtruebat, quando, quomodo, & per quam partem iter eſſet agendum Lex ergo viæ, inquiunt Ambroſius & Hilarius, columna illa dici poterat, quam divina providentia, non humanum arbitrium conſtituit. Et recte quidem ad Deum pertinebat hanc viæ regulam dare populo, quem ad terram illam, quam nunquam viderat, & cujus viam ignorabat, deſtinarat. Similiter intelligens David, ſibi ad æternam patriam proficiſcendum, & quod facile poteſt homo ab ſcopo aberrare, ſi ſuæ rationis ductum ſolummodo ſequatur; petit à Deo ſibi legem ſtatui, quæ ſit tanquam via, qua rectum iter teneat, per quam ſine errore procedat. Cæterum non tantum petit à Deo, ut legem ſibi imponat, ſed & poſtulabat ab eodem intellectum ad eam intelligendam. *Da mihi intellectum & ſcrutabor legem tuam:* ut enim demonſtrat D. Thomas, lex eſt actus intellectus & rationis illius, qui eam imponit; & lex divina, eſt actus quidam intellectus divini: ea autem quæ ad intellectum divinum pertinent, nemo novit, niſi Deus ipſe revelet. Lycurgus, Solon, aliique legiſlatores quos antiquitas commendavit, cum leges ferebant, earundem legitimam intelligentiam tradebant, quoniam erant actus intellectus eorum, quos nemo recte poterat capere, niſi ipſimet eoſdem explicarent. Multo magis hoc ipſum dicendum eſt de illo, de quo ſcriptum eſt, quod *a. non eſt ei ſimilis in legiſlatoribus*, cujus cogitationes tam altæ excelſæque ſunt, ut dicat David *b*: *Cogitationibus tuis, non eſt qui ſimilis ſit tibi*, & ſi *c*, *quæ ſunt hominis*, inquit Apoſtolus, *nemo ſcit, niſi ſpiritus hominis, qui in ipſo eſt*, multo minus ea, quæ Dei ſunt, cognoſcet, niſi ſpiritus Dei, qui in ipſo eſt, nobis revelet. Id quod Deus ipſe demonſtrare voluit, quando in monte Sina apparuit Moyſi, deferens in manu ſua legem igneam, ſplendentem, ac fulgidam. *Dominus*, inquit, *de Sina venit, & de Seir ortus eſt nobis, apparuit de monte Pharan, in dextera ejus ignea lex:* quem juxta aliquorum ſententiam, ut infra dicemus, ſimiliter deſcripſit Habacuc: *Deus ab auſtro venit & ſanctus de monte Pharan, &c. ſplendor ejus, ut luxerit, cornua in manibus ejus, &c.* In Hebræo,

Marginal notes: ¶ 69. — *Pro.* 8. 15. — a *In Pſal.* 118. *octon.* 5 *verſ.* 1. — b *In Pſal.* 118. *lit. Hebr.* — *Exod.* 13. — *Pſa* 98 7. — 1. 2 q. 90. *art.* 1. — ¶ 70. — a *Iob* 36. 22. — b *Pſ* 39 6. — c 1. *Cor.* 2. — *Deut.* 33 2 — *Habac* 3. 3

Digitized by Google

Cornua à manibus ejus. Deſcribit Deum ferentem legem in manu ſua, & eximios ſplendoris radios ab eadem manu emittentem, quos cornua vocat, id eſt, flammas ignis, aut radios ſplendoris, eo modo, quo
Exod 34. 29.30. facies ſplendida Moyſi dicitur *cornuta*, quia radii ſplendoris tanquam pyramides & cornua ab ea procedebant, ut non poſſent in eam intendere filii Iſrael. In manu ergo Dei erat lex, & in eadem manu erat lux & claritas: quia ſicut lex divina ab ejus manu procedit; ita & lux ad eam intelligendam: & ſicut lex divina non poteſt ad nos niſi ipſo operante & agente pervenire; ita neque poſſumus legitimam ejus intelligentiam conſequi, niſi ab ejus manu & potentia, lucis radii ad nos procedant. Propterea David non ſolùm legem ſibi ſtatui poſtulat, ſed & legitimum ejus intellectum, ab ipſo Deo expoſcit, & qui alibi, beatum judicat eum,
Pſ. 93.12. quæ hæc duo aſſequutus fuit: *Beatus*, inquit, *homo, quem tu erudieris Domine:* id eſt, quem per luces tuas inſtruxeris: *& de lege tua docueris eum:* id eſt, cui ejuſdem legis tribueris legitimum intellectum. Antiquitus legem Deus poſuit & ſtatuit, quam totam unico dilectionis mandato perſtrinxit: homines tamen, qui legem acceperant, nequaquam illius legitimam perceperunt intelligentiam. Propterea idem Deus, cujus ſicut intereſt, legem dare, ita legitimum ejus intellectum tradere, nunc genuinum ſenſum exprimit, tradiditque dicens: *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis &c. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos, &c.* Cum David ergo à Deo legem, & ejus intelle-
Pſ. 118.18 ctum petamus, dicentes; *Revela oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua.* Si enim lucis ſuæ radio, oculos noſtros illuſtrare dignatus fuerit, mirabilia quæ hæc lex continet, conſiderare poterimus. ejus igitur favore & illuſtratione muniti, ad eam conſiderandam nos convertamus.

§. 2. *Singula verba hujus præcepti, cum David requirenda & obſervanda ſunt, & cum Tobia exenterandus his piſcis immanis, ut totus ſalubris reddatur.*

UT rationes hujus præcepti, in ejuſdem verbis incluſas eruamus, verba divina, quibus illud nobis proponitur, ſingillatim ſunt expendenda, & omni ex parte conſideranda. Duo ſiquidem David de divinis præceptis dixit; unum, quod ſunt lucida, clara, & perſpicua, quantum ad rem, quam ſtatuunt; Deus enim id quod præcipit, apertè, clareque præcipit: *Præceptum Domini*, inquit David, *lucidum, illuminans oculos:* alterum eſt, quod *in ſemetipſis ſunt juſtificata*, quia ſecum ferunt rationem, propter quam juſta & recta judicari cenſerique debeant. *Vivus*, inquit Apoſtolus, *eſt ſermo Dei & efficax*, ideoque lex, quam divinus ſermo proponit, viva eſt, & in ſe ipſa habet vitam & animam. Anima ſiquidem & vita legis, eſt ratio: ſecum divina lex, ex Dei ore procedens, fert ſui rationem, & quot verba continet, tot rationes ſecum trahit: imò quodvis ſingulare verbum, multas rationes includit; ideo diligenter omnia verba ſunt conſideranda & expendenda. Edidit David pſalmum egregium, docere volens, cur Deus, homini mandata quæ ſervaret, impoſuerit, demonſtrans id eſſe congruum hominum neceſſitati, & divinæ bonitati. Incipit propterea in perſona humani generis ferventi oratione petere, ut id Deus illi præſtet, per quod poſſit evadere, ne tandem à ſuis inimicis irrideatur. *Ad te Domine levavi animam meam, Deus meus in te confido, non erubeſcam, neque irrideant me inimici mei.* Nihil amarius poteſt homini evenire, quàm ſe videre in tali miſeria, quem pleno ore inimici ſui irrideant. Et quaſi David audiret interrogantem Deum: Quid igitur vis, ut inimicorum irriſionem evadas? ſubdit: *Vias tuas Domine demonſtra mihi, & ſemitas*

¶ 71. Pſ. 18. 10 Pſal. 24. 1.

Digitized by Google

tas tuas edoce me. Dirige me *in veritate tua, & doce me.* Tunc ſingulariter homo ab inimicis ſuis irrideri poſſet, cùm viam teneret, per quam tandem ipſemet ad eorum manus ita deveniret, ut facere de eo poſſent, quicquid vellent. Quam læti contemplarentur eum inimici illam viam ambulantem? quo riſu eum tandem in eorum manus incidentem proſequerentur! & quàm

Ad Epheſ. 4.14. vehementer ille erubeſceret? Videbat David gentes ambulantes in *vanitate ſenſus*

Act.14.15 *ſui, tenebris habentes obſcuratum intellectum. Quas Deus dimiſit ingredi vias ſuas*, tales, per quas directè tendebant, ut in manus dæmonum, humani generis inimicorum, inciderent, qui eos omnibus pœnis cruciarent, & irriderent illos, qui exiſtimantes ſe perventuros ad beatitudinem, tandem æternæ damnationis chaos incidebant.

Pſ.106.4. *Vias ergo tuas Domine demonſtra mihi*: vias tuas, id eſt, ad te ducentes, ſicut *via civitatis habitaculi* dicitur, quæ rectè ad civitatem, in qua habitarent ducit. Tu *lucem ha-*

1. ad Tim. 6.16. *bitas in acceſſibilem, quam nemo hominum*

Baruch. 3. 20. *vidit, ſed nec videre poteſt*, niſi te ductore. *Juvenes viderunt lumen, & habitaverunt ſuper terram*, inquit Baruch, loquens de Philoſophis, qui exiſtimabant ſe ſupremam lucem attigiſſe, qui quidem habitaverunt ſuper terram, id eſt, ad terrena tantum agnoſcenda pervenerunt: *Viam autem diſciplinæ ignoraverunt, neque intellexerunt ſemitas ejus, neque filii eorum ſuſceperunt eam: à facie ipſorum longè facta eſt; non eſt audita in terra Chanaam, neque viſa in Thema.* A Deo ergo ipſo talis via tra-

Sap 9 13. denda eſt: *Quis enim hominum*, inquit Sapiens, *poterit ſcire conſilium Dei? aut quis poterit cogitare, quid velit* Deus? *Cogitationes enim mortalium timidæ*, in Græco *logiſmi*, id eſt, ratiocinationes, diſcurſus, pleni ſunt timore, an rectè inferamus concluſionem, & ſine errore. *Vias* ergo *tuas* Domine *demonſtra mihi, & ſemitas tuas*

¶72. *edoce me.* Vias vocat præcepta omnibus congruentia, ſemitas autem vocat conſilia, quæ non niſi paucis conveniunt. Sunt multi qui viam communem tenebunt, alii qui per ſemitas, ut brevius ad terminum perveniant, ire nitentur. Oſtende ergo vias, & doce ſemitas tuas. Hoc tam vehementi affectu petiit David, ut demonſtraret, quam eſſet neceſſarium homini, quod Deus ipſe legem ei traderet. Id autem Deum præſtitiſſe deinde explicat, illius bonitatem commendans, quod legem homini tradiderit: *Dulcis*, inquit, *& rectus Dominus, pro-* *Titelman.*

pter hoc legem dabit delinquentibus in via. Dulcis, in Græco *Chriſtos*, id eſt, ſuavis, benignus, bonus: *& rectus*, id eſt, juſtus, rectitudinem ſervans. Vide ex parte Dei duo principia, propter quæ legem homini dedit, quia ſcil. dulcis & rectus. Quia enim dulcis eſt, aut bonus, ab æterno decrevit homini regnum beatudinis ſuæ conferre: eſt enim de ratione boni, ſe communicare. Hæc prima radix creationis mundi, & conditionis hominis, quia Deus ex eo quod dulcis aut bonus eſt, voluit ſe illi communicare, & ſe ipſum ac omnia ſua bona illi conferre: ſed qui id voluit, quia dulcis aut bonus eſt; voluit etiam quia rectus eſt, ut homo tale bonum non conſequeretur, nec regnum obtineret, niſi mundus ſit & rectè diſpoſitus. Eſſet enim contra rationem, ut inordinatus, immundus, & abominatione plenus, ad regnum illud perveniet, in quo omnia ſunt recta, ordinata, & munda: meritoque Joannes cum illud contemplabatur, audivit vocem dicentem: *Foris canes,* *Apo.22.15*

foris venefici, &c. & omne faciens abominationem, &c. Primo ergo Deus dulcis aut bonus dicitur, quia hoc eſt, quod primas in illo tenet, velle ſcilicet ex mera ſua bonitate ſe nobis communicare, & nobis regnum ſuum conferre: ſed quoniam rectus eſt & juſtus, voluit, ut homo talem ſe exhiberet, cui tale regnum poſſet quadrare; quique poſſet in illud induci. Propterea legem dedit delinquentibus in via, id eſt, iis, qui in via, quam tenent, ſi ſibi relinquantur, innumeris modis errabunt. Legem dedit, ut in via qua ambulant, ab erroribus liberentur. Et quaſi David audiret nos interrogantes: Quales ſunt viæ, leges, aut mandata, quæ dedit? ſubdit: *Univerſæ viæ Domini, miſericordia & veritas, requirentibus teſtamentum ejus & teſtimonia ejus.*

Omnia verba expende. Eſt Deus dulcis aut bonus & miſericors: eſt itidem rectus, & veritatem aut juſtitiam tenens: tales ergo eſſe debent ejus leges, *miſericordia*, utpote quæ à dulci & miſericorde, *& veritas*, quia à vero & recto procedunt: tales qualitates in mandatis aſpice, quales ipſe habet in ſe, *Miſericordia & veritas*, id eſt, in miſericordia & veritate diſpoſita & ordinata,
Pſ.110.8. quomodo alibi dixit: *Facta in veritate & æquitate.* Miſericordia reſpicit miſeriam, cui ſubvenit; veritas res ipſas, quæ eſt adæquatio intellectus ad ipſas res. Lex Dei in miſericordia eſt diſpoſita, quia ad noſtras miſerias reprimendas, auferendas, & delendas eſt apta, & eſt in veritate ſtatuta, quia integram conformitatem ad ipſum rectum & juſtum tenet. Sunt itaque Dei mandata, in ſe quidem recta, æquo & juſto conformia, & ideo vera: ſunt itidem nobis congruentiſſima, ideò in miſericordia ad noſtram miſeriam abſumendam ordinata. Hoc autem intelligere non omni-
¶ 73. bus datur: ſed *Requirentibus teſtamentum ejus & teſtimonia ejus*, id eſt, illi intelligunt, nihil nobis à Deo præceptum, niſi quod nobis ſit ſaluiferum, & in ſe rectiſſimum & æquum, qui ea requirunt & amant: aliis enim videntur præcepta dura & injuſta.
בצ . In Hebræo verbum *Natſar*, quod communiter ſignificat cuſtodire, unde Pagninus &
Brixia. tom. 1. fol. 472. p. 2. alii transferunt: *Cuſtodientibus teſtamentum ejus*; qui enim legem cuſtodiunt, verè experiuntur, illam eſſe ipſis ſalutarem, & in ſe ipſa rectè inſtitutam: aliquando tamen ſignificat, non utcumque cuſtodire; ſed ad modum ſpeculatoris, cuſtodientis arcem, aut munitionem, qui attentis oculis, rem quam cuſtodit luſtrat & percurrit; ut idem ſit cuſtodire, quod attentiſſimè omni ex parte conſiderare & circumſpicere:
Iere. 31.6. Ita apud Ieremiam dicuntur: *Cuſtodes in monte Ephraim:* ita & apud Nahum Nabuchodonoſor procedens ad devaſtandam ci-
Nahum 2. b. vitatem Ninive dicitur: *Cuſtos obſidionis*, id eſt, apertis, attentis, ac ut ita dicam, mille oculis, conſiderans murum illum famigeratiſſimum civitatis Ninive, ut qua ex parte obſideret, decerneret. Ita ergo divinæ

legis præcepta apparebunt verè in miſericordia ac ſuavitate, & in veritate ac rectitudine diſpoſita, ſi oculos mentis ad ea omni ex parte luſtranda convertamus, & omnia ejus verba attentiſſima circumſpectione undique conſideremus. Quod & Salomon indicavit dicens: *Non recedant ab* Prov. 4. 21.
oculis tuis, cuſtodi ea in medio cordis tui: oculos tuos ita ad legem contemplandam converte, & ſuprema attentione percurre, omnia illius verba ponderans: ſicque fiet, ut cordi tuo ſit placita. Id quidem de omnibus præceptis divinis verum eſt, ſingulariter autem de hoc, quod inimicorum dilectionem decernit: grave, aſperum, incongruum, imò contrarium naturæ & rectæ rationi videtur: ſed ſi rectè ſingula verba expendas, videbis in miſericordia & rectitudine illud verè ſtatutum. Profecturo Tobiæ ad recuperandam ſubſtantiam, quam mutuo pater ejus tradiderat, & arrepturo iter longum, Dei munere datus eſt comes itineris ſui Raphael Angelus, in ſpecie hominis. Statim autem poſt brevem viam confectam, accedere volens ad aquas, ut pedes lavaret; *Ecce piſcis immanis exivit*, quem expaveſcens Tobias, clamavit voce magna, dicens: *Domine invadit me.* Tob. 6. 3.
Et dixit ei Angelus: *Apprehende branchiam ejus, & extrahe ad te in ſiccum, & exentera piſcem hunc, & cor ejus & fel, & jecur repone tibi; ſunt enim hæc neceſſaria ad medicamenta utiliter:* id eſt, ſunt omnia quæ in hoc piſce continentur neceſſaria ad utiliſſima medicamenta: caro utilis eſt ad comedendum, jecur ad dæmones effugandos, fel ipſum ad acuendum & reſtituendum viſum: exentera piſcem, quo nihil utilius ac ſuavius. Tempore Quadrageſimæ homo iter arripit ad ea, quæ quaſi mutuò dederat, recuperanda, gratiam, Dei amicitiam, ſpiritualia chariſmata, quæ quare dicatur homo cum peccat quaſi mutuò do- ¶ 74.
naſſe, ſupra expoſuimus. Datur ei comes, qui eum dirigat, prædicator ſcil. & doctor, qui eum inſtruat: ipſo enim tempore, cuique parœciæ ſuus prædicator de more ſtatuitur, qui angelus moribus, munditia & ſcientia eſſe debet, de quo dicitur: *Legem de* Mal. 2. 7.
ore

Digitized by Google

ore ejus requirent, quia angelus Domini eſt. Statim itinere arrepto, ad lavandum pedes, id eſt, affectus ſuos, ſe confert homo: propterea properat ad aquas divini verbi, quæ celeri curſu toto Quadrageſimæ tempore fluunt, de quibus dictum fuerat: ***Effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris:*** ſtatim tamen poſt breves paſſus confectos, ***ecce piſcis immanis*** ex aquis iſtis prodit, hoc videlicet præceptum: ***Ego autem dico vobis Diligite inimicos veſtros. Ecce***, attentionem inducit piſcis immanis: videtur enim immane & crudele, me obligare, ut manus contineam erga illum, qui ſuas contra me movit; & diligam eum qui me odit; & quod percutienti unam maxillam, præbeam & alteram; & quod volenti tollere pallium, tradam & tunicam; quæ omnia Chriſtum eodem capite quinto Matthæi tradit. Verè apparet, quod poſſis clamare: ***Invadit me.*** Ut enim alibi diximus, multitudo hominum fuit, cui viſum eſt hoc præceptum potius ad deſtruendam Rempublicam, quàm ad conſervandam eſſe aptum. Cæterum duo dico tibi: primum eſt: Extrahe in ſiccum: judica & expende hoc præceptum, ſemotis humanæ carnis affectibus & paſſionibus, quas ſancti Patres aquis vehementi celeritate currentibus comparant: rem ipſam ſecundum rectam rationem conſideremus, omni ſemota paſſione. Aut extrahe à flumine vehementer currente, ſola impetus vi, non ratione, id eſt, ab hominum carnalium & ſuperborum cenſura, ut exponere videtur Auguſtinus, qui de rebus tam malè judicant, ut dicant, malum bonum, & bonum malum; qui tantum judicant ſecundùm viſionem oculorum. Et ſtatue in ſicco, aut firmo; id eſt, in eo, quod eſt ſecundùm veram virtutem & rationem. Deinde, ***exentera piſcem hunc.*** Magnam emphaſim illud verbum habet, quo tantum hoc in loco ſcriptura divina utitur. Exenterare, eſt uſque ad intima exta & recondita viſcera penetrare. Non in ſuperficie præceptum conſiderandum eſt, hoc enim pacto terrorem incutiet; ſed exentera illud, & videbis totum illud eſſe bonum, dulce, ſuave, utile, ex quo medicamenta utiliora noſtris infirmitatibus curandis conficiantur, & fel ipſum amariſſimum, quod continet, eſt unicum remedium ad illuſtrandos oculos animæ, & integram ſalutem reſtituendam. Hoc igitur agamus ſingula verba expendentes, & quæ in unoquoque eorum latent, ad noſtram extrahamus ſalutem.

In Pſ. 57. in illud: Tanquam aqua decurrens.

§. 3. *Primam rationem ex legiſlatore, indicat pronomen illud, Ego, ſupremam illius poteſtatem exprimens, qui Rex eſt, cujus os Salomon obſervabat.*

¶ 75. EGo ***autem dico vobis:*** Annotavit Beatus Joannes Chryſoſtomus præceptum hoc de inimicorum dilectione, eſſe difficile ad ſervandum nobis, qui maximè proni ſumus ad iram & vindictam: eſt, ut ipſe ait: ***Valde magnum præceptum***, ideoque oportere, illud non nudè à nobis conſiderari; ſed eas rationes expendi, quæ illud oſtendunt juſtum & rationabile; nobiſque facile reddunt. Inter eas primum locum illa tenet, quæ deſumitur ex authoritate & poteſtate legiſlatoris, quem verbis quibus legem ipſam promulgat, exprimit, dicens: *Ego autem dico vobis.* Volens S. Cyrillus Alexandrinus, mandata, quæ antiquitus Deus Judæis in monte Sinai tradiderat, explicare, cenſet non tantum illa eſſe obſervanda, ſed in primis expendendum modum, quem promulgando tenuit: nec enim nuda propoſuit præcepta, ſed exordium ſuis legibus fecit, breviſſimum quidem ſecundum verba, ampliſſimum tamen ſecundum ſententiam, quo ſuam poteſtatem ſupremam expreſſit. Opus enim erit, ut ij, qui divinorum præceptorum jugum erant ſubituri, non ignorarent, quanta eſſet legiſlatoris poteſtas; & hoc ipſo ſcirent, juſtum eſſe, imò & neceſſarium, obedire ei, & ſervare

Hom. 71. ad popul.

Lib. 7. de ado. p. 156

quas

quas imponebat leges. Idcirco ante pri-
mum fundamentaleque præceptum illud
Exod. 20. 2. præmiſit exordium, dicens: *Ego Dominus*
Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti,
de domo ſervitutis: Non erunt tibi dii alii
præter me. Verba quidem breviſſima exor-
dii loco ſuppoſuit; ſed quæ ſupremam il-
lius poteſtatem in mentem revocarent. Di-
cens enim: Ego Dominus, qui eduxi te de
terra Ægypti, de domo ſervitutis; voluit
dicere, ſe eſſe eum, qui illorum in Ægypto
prodigiorum author fuit, qui adverſus ini-
quorum dominorum inſaniam univerſam
excitavit creaturam, qui imbres & grandi-
nem armavit, & elementorum commuta-
tiones oſtendit, qui mortem miſerabilem
primogenitis immiſit, qui triduanas illis
tenebras effudit, qui per medios fluctus,
quibus voluit, ire conceſſit, qui Pharao-
nem obduratum, qui illius dominium ne-
ſcire ſe dixerat, totumque exercitum ejus,
& populi ſui adverſarios nullo negotio con-
trivit, &c. Quoniam autem ipſemet, qui
tunc legem illam antiquam tulit, nunc ean-
dem, quæ obliterata erat noviter promul-
Iſa. 52. 6. gat, quique dicere poteſt: *Ego ipſe qui lo-*
quebar, ecce adſum: legem laturus, ſimi-
le exordium præmittit, quo ſuam divinam
perſonam declarat, ſupremamque authori-
tatem exprimit. Hæc enim loquendi for-
Lib. de car- mula, ut obſervat Tertullianus, ſe verum
ne Chriſti, Deum, ſupremum legiſlatorem exhibet.
cap. 4. Non dixit, inquit Tertullianus, quemad-
Zach. 1. 9. modum Zacharias Propheta: *Dixit mihi*
13. *Angelus, qui loquebatur in me*; ſed nec quo-
tidianum illud Prophetarum: *Hæc dicit*
Dominus: Ipſe enim erat Dominus, qui ſu-
premam ſui authoritatem pronuntiat, di-
cens: *Ego autem dico vobis;* ut hoc ipſo
intelligamus, abſque aliqua contradictione
vel replica, ſervandum eſſe præceptum,
quod promulgat. Hæc igitur prima ratio
ſit, quæ hujus præcepti vim, noſtramque
ad illud ſervandum, obligationem demon-
ſtrat, Deum ipſum eſſe, qui hanc legem ſta-
¶76. tuit & promulgavit. Quam rationem ex-
cellenter hominum ſapientiſſimus Salo-
mon expendit, & in illa ſua celebri concio-
ne, quam ad omnes homines habuit, con-
ſiderandam expreſſit: *Ego*, inquit, *os Regis* Eccl. 8. 2.
obſervo, & præcepta juramenti Dei, &c.
quia omne quod voluerit, faciet, & ſermo
illius poteſtate plenus eſt, nec ei dicere quiſ-
quam poteſt: Quare ita facis? Os ſumitur
pro eo, quod ore profertur, quomodo Chri-
ſtus pollicetur fidelibus ſuis, *os & ſapien-*
tiam, tempore perſecutionis. Obſervare
autem os alicujus, eſt, attentiſſimè inten-
dere, quid ille vel minimo verbo præcipiat:
quomodo fideles ſervi os dominorum ob-
ſervare dicuntur, & ex eo pendere. Quis
igitur Rex iſte eſt, cujus os Salomon ob- In cap. 8.
ſervat? In principio libri (inquit Cajeta- Eccl.
nus) concionator iſte dixit, ſe Regem eſſe: Eccl. 1. 1.
Verba Eccleſiaſtes filii David, Regis Jeru-
ſalem: & nunc ſuam vult proponere autho-
ritatem, dicendo: *Ego*, inſinuans ſe, qui lo-
quebatur, regiam habere authoritatem &
poteſtatem. Et quidem talis Rex erat, de
quo dicitur: *Magnificatus eſt Rex Salomon* 3. Reg. 10.
ſuper omnes Reges terræ, divitiis & ſapien- 23.
tia; & univerſa terra deſiderabat vultum
Salomonis, ut audiret ſapientiam ejus, quã
dederat Deus in corde ejus. Unde & Reges
ipſi deſiderabant eum audire loquentem, a-
deò ut Regina Saba ad eum audiendum pro-
fecta fuerit, quæ ex ore ejus pendens, ipſum
audiens, *non habebat ultra ſpiritum, &c.*
Quis igitur iſte Rex eſſe poterat, cujus os
tam attentè Salomon obſervabat? *Ego*, in-
quit, *os Regis obſervo.* Non alium certè vi-
detur intelligere (inquit doctus hujus loci
interpres *a*) quam Deum magnum Domi- a Lorinus
num, qui eſt, *b Rex magnus ſuper omnes* in cap. 8.
Deos. Et eſt *c Dominus excelſus, terribilis,* Eccl.
Rex magnus ſuper omnem terram, qui eſt *d* b Pſ. 94. 3.
Dominus Dominorum, *& Rex Regum*, qui *e* c Pſ. 46. 1.
habet in veſtimento & in femore ſcriptum: d Apoc. 17.
Rex Regum, & Dominus dominantium, f 14.
per quem Reges regnant, g *cujus regnum in* e Apoc. 19.
æternum non diſſipabitur, & regnum ejus 16.
alteri populo non tradetur, h *cujus poteſtas,* f Prov. 8.
poteſtas æterna, quæ non auferetur, & re- 15.
gnum ejus, quod non corrumpetur, i *Regni* g Dan. 7. 44.
enim ejus non erit finis. Et quod iſte ſit Rex, h Dan. 7. 14.
de quo loquitur Salomon, patet ex eo quod i Luc. 1. 33.
ſubdit: *Et præcepta juramenti Dei.* Divinas
enim leges, quas primo vocat, os Regis, quia
ab

Digitized by Google

ab ore ſupremi Regis procedunt, poſtea vocat: *Præcepta juramenta Dei*, quia quaſi ſub juramento ea Deus ſtatuebat, quando ſub divini nominis authoritate illa firmabat, ſubdens: *ego Dominus, ego Deus:* aut verò, quia homines, quaſi ſub juramento ad eorum obſervantiam ſe obſtrinxerunt, quando inito fœdere & aſperſi ſanguine, promiſerunt ſe illa obſervaturos. (*Exod. 24.*) Summa ergo attentione Salomon divinis præceptis intendebat, ut ſtatim ea exequeretur. Et meritò: hoc namque omnibus Regibus eſt commune, velle ut eorum ſubditi, abſque replica, verbis mandatiſque ſuis obediant, utique pendeant ex eorum ore, ut cum ſumma attentione auſcultent, quæ præcipiunt, & abſque aliqua hæſitatione, aut contradictione exequantur. Ita in diſputatione, de re fortiori; (3. *Eſdr.* 3.) juvenis, qui Regem omnibus fortiorem contendebat, (3. *Eſd.* 4. 3.) expoſuit: *Rex ſuper omnia præcellit, & dominatur eorum, & omne quodcunque dixerit illis, faciunt, &c. & Regis verbum non prætereunt, &c. & ipſe unus ſolus ſi dixerit: Occidite, occidunt, dixerit, Remittite, remittunt, dixerit, Percutite, percutiunt, dixerit, Exterminate, exterminant, dixerit, Ædificate, ædificant, dixerit, Excidite, excidunt, dixerit, Plantate, plantant, & omnis plebs, & virtutes eorum obaudiunt, &c.*

¶ 77. Præcepit Rex Saul militibus & toti populo, (1. *Reg.* 14. 24.) cum bellum parabat Philiſthæis inferre, & jam tempus pugnæ imminebat, ne aliquis quicquam cibi per totam diem, uſque ad veſperam deguſtaret, mandatum quidem ſtultiſſimum, & omni inſipientia plenum, ut demonſtrant B. Chryſoſtom. *a*, & Theodoretus *b*. Potius enim milites multo labore fatigatos, refocillare debebat, ut ad pugnam eſſent validiores, ut ipſiuſmet Regis filius dixit *c*. Nihilominus tanta obſervantia omnis exercitus fuit hæc verba proſecutus, ut nullus vel minimum cibi auſus fuerit deguſtare, etiamſi ad manum haberent abundantiam mellis. *Et non manducavit univerſus populus panem, omneque terra vulgus venit in ſaltum, in quo erat mel ſuper faciem agri.* Erant illi milites, quibus conſuetum eſt, quæcunque ad manum veniunt devorare: ingenti inſuper erant fame & inedia conſumpti, ita, ut ſacer textus dicat, quod *defecerat jam populus:* (1. *Reg.* 13. 28.) mel ſe illis offerebat abundantiſſimum, quod vel ſolummodo extendendo manum, poterant accipere: nullus tamen aliquid mellis fuit auſus, vel leviter deguſtare: & quoniam princeps Jonathas, ipſius Regis primogenitus filius, qui jam penitus deficiebat, nec præceptum Regis audierat, *extendit ſummitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in favum mellis, & convertit manum ſuam ad os ſuum, & illuminati ſunt oculi ejus*, (1. *Reg.* 14. 27.) morti fuit per ſententiam patris addictus, quam verè paſſus fuiſſet, niſi totus populus pro ejus vita ſupplex oraſſet. Tanta certe obſervantia, Regum præcepta ſervantur. Præcepit Rex Nabuchodonoſor (*Dan.* 2.) ſapientibus Babylonis, ut quæ ipſe ſomniaverat, & jam oblivioni tradiderat, ſibi referrent, & ſignificationem aperirent, & quoniam tandem reſponderunt ei ſapientes: *Non eſt homo ſuper terram, qui ſermonem tuum, ô Rex, poſſit implere, &c. Rex in furore & ira magna præcepit, ut perirent omnes ſapientes Babylonis, & egreſſa ſententia ſapientes interficiebantur, & quærebantur Daniel & ſocii ejus, ut perirent.* Obſerva in primis, quam injuſta & inhumana fuerit hæc ſententia, lata enim fuit contra omnem juſtitiam, ex irrationabili beſtialique furore, quia erat ſapientibus Babylonis penitus impoſſibile, præſtare, quod rex petierat. Quam ob cauſam, Daniel quando id reſcivit, admiratus interrogavit: *Quam ob cauſam, tam crudelis ſententia, à facie Regis eſſet egreſſa.* Et nihilominus, eo ipſo, quod illa ab ore Regis prodiit, *ſapientes Babylonis interficiebantur*, id eſt, ducebantur jam ad mortem. Nullus reclamavit nec fuit aliquis, qui ſe Regi opponeret, injuſtitiam legis exponeret, & vitam ſapientum defenderet, oſtendens illos in hac cauſa innocentes, aut exponens ſapientes neceſſarios Reipublicæ, & conſervandos, non occidendos eſſe. Obſerva deinde, Regem tantum præcepiſſe occidi ſapientes Babylonis, cum quibus de ſuo ſomnio petractaverat: at miniſtri & ſervi ejus, non tan-

a Hom 14. *ad pop.*
b q. 31 *in* 1. *Reg.*
c 1. *Reg.* 14. 50.

tum illos occidere aggreſſi ſunt, ſed & alios
omnes ſapientes, etiam qui abſuerant, & id-
circò quærebant Danielem & ejus ſocios, ut
eos perimerent: ut videas quam completè
mandata Regum, etiam injuſta, executioni
mandentur, & quam ſuperabundanter com-
3 Reg 3. pleantur. Præcepit Salomon, ut infantu-
lum innocentem occiderent: ſtatim adfuit
lictor tenens gladium, cum in duas partes
diſſecturus, & rem perfeciſſet, niſi Salo-
¶78. mon ipſe prohibuiſſet. Quando miles ille
2 Reg 18. vidit Abſolonem pendentem ex quercu, id-
11. que renuntiavit duci Joab, dicenti Joab,
*Si vidiſti, quare non confodiſti eum cum ter-
ra. & ego dediſſem tibi decem argenti ſiclos,
& unum balteum.* Balteus apud Romanos,
Lib.11. ut docet Quintilianus, cingulum erat ex
corio bullis diſtinctum, ex quo pendebat
enſis, quem Hiſpane dicere poſſumus, *cin-
to, è tabali tachonado*, qui oblique duce-
batur ab humero dextro ad ſiniſtrum: erat-
que ornatus equeſtris Ordinis, aut clariſſimi
alicujus magiſtratus, publicivè honorifici
a l. C. de muneris, ut in jure civili patet *a*. Hinc
Metatis apud Poëtam *b*, vocantur quidam cinctuti,
& Epide- id eſt, cincti balteo. Hic baltei uſus præ-
mie lib.12. ceſſerat in Judæis multis annis ante Ro-
b Horat. de mam conditam, quo tempore Davidis ute-
art. poet. bantur duces. Ita inducitur Joab, primus
3.Reg.2.5 Davidis dux, ornatus balteo, & multo an-
Job.12.18 te erat ornatus regalis, ut indicat Job, di-
cens: Deum aliquando *balteum regum diſ-
ſolvere.* Itaque tempore Davidis, dare bal-
teum, credo fuiſſe, quendam nobilitatis
honorem impendere, voluitque dicere Ioab:
Dediſſem tibi decem argenti ſiclos, & no-
bilitatis quoddam inſigne, aut ducem te
conſtituiſſem. Cæterum reſpondit miles:
*Si appenderes in manibus meis mille argen-
teos, nequaquam mitterem manum meam
in filium Regis: audientibus enim nobis præ-
cepit Rex, dicens: Cuſtodite puerum Abſo-
lom.* Expende vim illius rationis: *Præcepit
rex.* Quaſi dicens: Qui præcepit, rex eſt,
cui hoc ipſo ita obedire tenemur, ut etiam
ſi dediſſes mihi mille argenteos, non feciſ-
ſem: quæ enim præcipit Rex, nulla ratio-
ne, nec propter quodcunque commodum
ſunt tranſgredienda. Si ergo ita Regibus
terrenis ſubditi obediunt, ut pendentes ſint
ex eorum ore, ut abſque replica exequantur,
quæ illi præcipiunt, qui ſæpè jubent injuſta,
& iniqua, ſæpiſſimè aſpera & difficillima,
qui tamen nihil aliud ſunt, quam pulvis &
cinis, & ejuſdem naturæ cum ſubditis, eiſ-
demque infirmitatibus & miſeriis obnoxii:
quanto magis debemus obſervare os illius
Regis, à quo nihil procedit non juſtum,
non rectum & æquum, cujus *præcepta ſunt* Pſal. 18.
juſtificata in ſemetipſa, qui *manet invictus* 10
Rex in æternum, ad cujus pedes debent o- Eccl. 18.1.
mnes Reges coronas ſubmittere? *Sermo*, Apoc. 4. 10
inquit, *illius poteſtate ita plenus eſt*, ut vel
nudum ejus verbum omnes creaturæ obſer-
vent. Præcepit initio mundi cœlis, ut mo-
verentur ſuper terram, & illius verbo ita
firmati ſunt, ut nec per momentum à mo- Pſal 32.6.
tu ceſſaverint, præcepit terræ, ut fructus
ferret, & mari, ut produceret piſces, & hu-
jus ſolius præcepti virtute, id ita comple-
verunt, ut nunquam defecerint. Sol, & lu-
na, ſtellæ, & lumen, cœli cœlorum: & a-
quæ omnes, ita obediunt ejus verbo, ut
hoc ipſo, quod aliquid dixerit, ſtatim fa-
ctum exhibeant: *Ipſe dixit, & facta ſunt,* Pſal. 148.
ipſe mandavit & creata ſunt, ſtatuit ea in 5.
æternum, & in ſeculum ſeculi præceptum Marc. 6.
poſuit, & non præteribunt. Præcepit mari 51.
turbato, ut quieſceret, & ventis, ut ſilerent, Luc. 4.39.
& ſtatim ceſſavit tempeſtas. Præcepit febri,
ut ſocrum Petri dimitteret, & ſubito illa Joan. 11.
receſſit. Præcepit Lazaro, ut ſepulchro e- 43.
grederetur, & ſtatim exiit, qui erat mor-
tuus, &c. Tanta eſt ejus imperii poteſtas, ut
ea, quæ non ſunt, ſtatim ad verbum ſuum
obediant. *Vocat enim ea, quæ non ſunt,* Rom. 4.7.
tanquam ea, quæ ſunt. Præcepit ipſiſmet Luc. 4.23.
dæmonibus, ut eos, quos obſidebant relin-
querent, & ſubito id executi ſunt, nulla-
tenus vel minimum quid, ejus repugnantes
imperio. Si ergo ejus nudus ſermo, ſim-
plexque verbum, ſufficit, ut abſque replica
omnis creatura id quod ipſe fieri vult, fa-
ciat, non ſufficiet hoc, quod ex profeſſo ho-
minibus antiquitus præcepit, & ad id de no-
vo præcipiendum venit de cœlo, & tanta
emphaſi promulgat, dicens: *Ego autem
dico vobis: Diligite inimicos veſtros.*

Digitized by Google

§. 4. *Abyſſus ac venti obediunt Deo ſpontanee, ut ait Sapiens, & hominis effrænem iram condemnat mare, & piſciculus Remora.*

¶ 79. *Jer. 5. 20.* RAtionabilis eſt valde querimonia, qua Deus de hominibus conqueritur. *Annuntiate*, inquit, *hoc domui Iacob & auditum facite in Iuda, dicentes: Audi popule ſtulte, qui non habes cor, me non timebitis, ait Dominus, & à facie mea non dolebitis? qui poſui arenam terminum mari: præceptum ſempiternum, quod non præteribit, & commovebuntur, & non poterunt, & intumeſcent fluctus ejus, & non tranſibunt illud: populo autem huic factum eſt cor incredulum & exaſperans, receſſerunt, & abierunt.* Inter omnia, quæ apertius divini præcepti vim nobis manifeſtant, eſt obedientia, quam mare exhibet. Nulla fera magis effrænis, quam mare, quod nullius ſubjacet imperio, nullius majeſtatem, vel leviter reveretur, & nihilominus ſummam ad Dei præceptum exhibet obedientiam, quam Deus ipſe ad ſuæ poteſtatis manifeſtationem expreſſit, agens cum B. Job: *Job 38. 8.* *Quis concluſit oſtiis mare, quando erumpebat, quaſi de vulva procedens, cum ponerem nubem veſtimentum ejus, & caligine illud quaſi pannis infantis obvolverem? Circundedi illud terminis meis, & poſui vectem & oſtia, & dixi: Uſque huc venies, & non procedes amplius, & hic confringes tumentes fluctus tuos.* Eſt quidem mare, juxta multorum ſententiam, altius uſuperius multo terra ipſa. Quis igitur ejus ingens pondus continet, & immenſam comprimit molem, ne in terram defluat? Certè divinum præceptum, & verbum, cujus virtute, quaſi infantulus faſciis ligatus intra cunas continetur, & in morem criminoſi facinoroſique hominis, vectibus & portis incluſum tenetur. Non autem mutis lateritijs, aut lapideis propugnaculis, aut vectibus & portis æreis, aut virgis ferreis, illud continet Deus, ſed leviculo arenæ pulvere, quod perpetuo miraculo, S. Patres Chryſoſtom. *a*, Baſilius *b*, Ambroſius *c*, Theodoretus *d*, D. Thom. *e*, aliique tribuunt, ſi tamen miraculum dici poteſt, quod in communem legem verbo Dei ſtatutam tranſivit. Clarius autem hæc maris obedientia ad divinum præceptum oſtenditur, cum agitatur ventis, & intumeſcunt fluctus ejus. Aliquando enim ita erigit ſuos fluctus, ut cœlum pertingere videantur, & tanta vi ac impetu in terram irruit, ut eam penitus obruturum appareat. Hoc tamen ipſo, quod arenæ pulveres infirmos & leves pertingit, ita ſe continet, ut nullatenus illos tranſgrediatur. Et quidem arena non eſt, quæ illius impetum detinet, ut oſtendit D. Thomas, tum quia mare altius eſt terra, tum quia illa infirma eſt, quam vel levis aura propellit, ſed ipſummet mare, ſeipſum continet, obediens præcepto Dei dicentis: *Hucuſque venies, & non procedes amplius.* Nec enim mare obedire diceretur, ſi coactè & violenter divini verbi virtute contineretur, ut indicavit D. Thom. *a*, & docuit expreſſe B. Auguſtin. *b*, quem ipſemet D. Thom. *c*, egregiè explicat. Hancque ipſam obedientiam optimè exprimere voluit Sapiens *d*, eam tanquam ultimum quid ſubinferens, ad divini verbi aut præcepti poteſtatem demonſtrandam. Incœpit hanc commendare à creatione cœli & firmamenti, ex productione ſtellarum, ſolis & lunæ, iridis, pluviæ, fulminum, &c. Tandemque tanquam rem ſupremam ſubjecit: *In ſermone ejus ſiluit ventus & in cogitatione ſua placavit abyſſum.* ¶ 80. *Joan. 3. 8.* Ventus per ſeipſum res eſt indomita, qui nulli cedit, qui cum perflat validè, ac horriſonè, ita *ubi vult ſpirat*, ut qui inter homines omnes potentior eſt, non ſolum non poſſit compeſcere, *ſed neſcit unde veniat, aut quo vadat*, & agitans mare, tam effræne illud reddit, ut nulla omnium hominum poteſtate poſſit, vel leviter compeſci. Tanta eſt autem divini imperii potentia, ut horriſonum impetuoſiſſimumque ventum, ſolius vocis ſuæ levi ſono ſilere faciat, & ſola ipſius cogitatio placat abyſſum, & ejus impetum quietat. *In ſermone enim ejus ſiluit ventus, & in cogitatione ſua placavit abyſſum.* Ubi in primis expende, quam egregiè venti & maris ſpontaneam, ut ita dicam, obedientiam ad Dei præceptum exprimat: loqui-

a In caten. Job.
b Hom. 4. in Hexa.
c Lib. 3. Hexaem. c. 2. & 3.
d in Pſal. 103.
e 1. p. q. 69. ar. 1. ad 2. & 4. in c. 6. Job.

1. p. cit. loc. & 1. 2. p. q. 104. ar. 5. ad 2.
a 2. 2. qu. 104. art. 2. ad 1. & 3. p. q. 44. ar. 2. ad 1.
b 26. cont. Fauſt. c. 3. tom. 6.
c 1. p. qu. 105. art. 6.
d Eccl. 43. 15.

loquitur enim metaphora ſumpta à ſervo, cui validè vociferanti vel clamoroſe perſonanti jubet Dominus ſilere: tunc enim ad Domini ſui ſermonem, omni clamore depoſito, ipſemet ſilentium tenet. Similiter tunc homo iratus dicitur placari, quando ad alterius ſermonem,& exhortationem, deponit iram, qua fervebat. Non ergo violenter ventus à Dei præcepto continetur, ſed ſponte, ut ita dicam, ad ejus imperium omnem clamoroſum ſonum & vel ociſſimum curſum continet. Nec mare violentiam paſſum, ad Dei præceptum, continetur; ſed potius ipſummet quaſi in corde recipiens Dei præceptum, iram ſuam deponit, ipſius Dei ordinatione placatum. Obſerva inſuper mire ſupremam obedientiam maris exprimi, in eo quod dixit, ipſum in Dei
1 p. q. 23. cogitatione placari. Ut n. obſervat D. Tho-
a. 3. in cor. mas, cogitatio eſt primum principium cujuſque operis noſtri. Ante enim quàm aliquid diffinias, aut ſtatuas, primò illud in cogitationem venit: unde volentes dicere, nos nihil penitus circa rem aliquam egiſſe, dicimus, quod necdum de ea cogitaveramus. Ideoque (ut expendit D. Thomas) volunt Apoſtolus docere, ſalutem noſtram
2. Cor. 3. 5. non eſſe à nobis, dixit, quod *nec ſumus ſufficientes cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis;* ut nec primum principium noſtræ juſtificationis, à nobis eſſe intelligamus. Ita ergo more noſtro Sapiens loquitur, quaſi etiam in Deo aliquid præcipiente, primum præceſſerit cogitatio, quaſi velit dicere, tam ſubditum eſſe mare divino imperio, ut non exſpectet, quando ſupremis ventis agitatur, ad hoc ut omnes fluctus ſuos contineat, & deponat, quod Deus præceptum ei imponat; ſed hoc ipſo, quod Deus cogitare incipit, imponere præceptum, ſubito ſeipſum exhibet placatum & obediens: metaphora ſumpta à fideliſſimo ſervo, de quo dicere ſolemus, quod non exſpectat, ut dominus rem quam vult recipiat; ſed hoc ipſo, quod agnoſcit dominum ſuum cogitare de re præcipienda, illam ſubito exequitur, quod Hiſpane dicimus: *Obedece, no ſolo à ſus mandamientos, pero à ſus penſamientos.*
¶ 81. Idipſum Sapiens ipſe ſimiliter prædicere voluit illis verbis, quibus eximiam divini verbi potentiam, ex obedientia maris voluit demonſtrare: *In verbo ejus ſtetit aqua,* Eccleſ. 39. 22.
ſicut congeries, & in ſermone oris illius ſicut exceptorio aquarum, quoniam in præcepto ipſius placor fit. Singulæ voces expendendæ ſunt. Stetit aqua firmiter ſe continens tanquam in exceptorio vaſe, aut ut dixit David, Pſal. 32. 7.
tanquam in utre, hocque non ad multa Dei & 77. 13.
opera, aut ad multa & multiplicata verba, ſed *in verbo ejus*, ad unicum minimumque verbum, & ratio eſt, *quoniam in præcepto ejus fit placor:* in græco, beneplacitum, id eſt, quia beneplacitum eſt aquæ, ſe continere ad ejus minimam vocem. Hoc ſuppoſito, efficaciſſima convincitur querela, quam Deus de hominibus proponit, ideoque & eam vult ad omnium aures pervenire, quaſi omnes conſtituens hujus negocii judices: *Annuntiate,* inquit, *hæc domui Iacob, & auditum facite in Iuda, dicentes: Audi popule ſtulte, qui non habes cor.* Perpetuo Deus de hominibus conqueritur, quod ita erga ipſum ſe gerant, ac ſi non haberent cor. Cor enim eſt principium obedientiæ timoris, amoris, &c. Homo autem ita vivit ſine obedientia, timore, & amore, & cogitatione erga Deum, ac ſi corde præditus non eſſet. Qua etiam de cauſa dicitur: *Ephraim columba ſeducta non habens cor.* Et quaſi admirans Deus hanc hominis vecordiam: *Me ergo*, inquit, *non timebitis, ait Dominus, & à facie mea non dolebitis?* Chaldæus, *à facie verbi mei, vel præcepti mei non contremiſcetis?* Pagninus: Non pavebitis? *Qui poſui arenam terminum mari, præceptum ſempiternum, quod non præteribit.* Quando in mundi exordio tota terra erat aquis operta, volens Deus, ut appareret arida, ſolius verbi ſui virtute, aquas in unum locum adegit, quas omnes appellavit mare, cui terminum poſuit ita debilem, qualis eſt pulvis vel arena, & nihilominus, quia præceptum ſuum impoſuit, dicens: *Hucuſque venies & non procedes amplius*, nullatenus limites illos prætergreditur. Præterea ventis undequaque flantibus excitantur fluctus, & intumeſcunt, tantoque impetu feruntur, ut ſi ſibi relinquerentur, univerſam terram obruerent: ſolius tamen Dei Oſ. 7. 11

præ-

præcepta,ita continentur,ut nullatenus ſta-
tutus terminos pertranſeant. *Populo autem
huic factum eſt cor incredulum & exaſpe-
rans*, Chaldæus: *Cor declinans & rebelle*, id
eſt, tam rebelle. ut declinans in rem, quam
vult, nullatenus ſe contineat, quantum-
cunque divinum adſit præceptum. Vatablus:
Populo huic fuit cor rebelle & contumax.
Receſſerunt & abierunt : non ſe continue-
runt audientes divinum præceptum,ſed quo
ſua eos ferebat voluntas, receſſerunt, &
abierunt. Sufficit ad continendum mare,
quantumcunque ventis validiſſimis agitetur,
minimum Dei præceptum, imò & præce-
pti ſignum vel indicium,& non ſufficiet ho-
mini præceptum tanta emphaſi propoſitum
& promulgatum: *Ego autem dice vebis :
Diligite inimicos veſtros.* Sufficit ad cor ma-
ris componendum & comprimendum (cor
inquam maris,eo modo,quo in ſcriptura di-
Pſal.45.3 citur, *cor maris*, illius profundum) mini-
& Ezech. mum Dei verbum, & non ſufficiet ad com-
27. ſæpiſ- primendã cordis tui iram, & vindictæ appe-
ſimè. titum, tam expreſſum præceptum, *Ego au-
tem dico vobis? &c.* Meritò contra homines
¶ 82.
a *Iſa.23.4.* nunc illæ Eſaiæ *a*, voces aſſumi poſſent, ſi-
b *Li.de E-* cut & B. Ambroſ. *b*, aſſumpſit: *Erubeſce Si-
lia & je- don,ait mare,fortitudo maris.* Quaſi per vo-
jun.c.19. cem *maris*, inquit Gregor. *c*, ad verecun-
c *In paſto.* diam Sidon adducitur. Sidon civitas erat in
p.3. admo. Phœnice, inquit Hieron. *d*, quam Sidon
ni 29. primus Chanaan filius extruxit *e*, quæ mer-
d *Lib. de* catorib. & negotiatoribus fuit abundantiſ-
tradi. heb. ſima, unde & paulò ante, Iſaias *f*, meminit
e *Gen.* 10. negotiatorum Sidonis. Arguunt negotiato-
16. res perpetuo mare ejuſque fluctus, ait Am-
f *Iſa.23.2.* broſius, perpetuas querelas & querimonias
contra illud moventes,dicentes,mare effræ-
ne eſſe elementum, beſtiam omnino indo-
mitam,cui nullatenus fidendum ſit, levis e-
nim aura ita illud agitat, ut in ſupremum
diſcrimen validiores naves ducat. Hæc be-
ſtia,quam tu indomitiſſimam judicas, te ad
verecundiam provocat. Verecundiores enim
venti ait Ambroſ. quam veſtræ cupiditates,
& maris fluctus magis domiti, quam veſtri
affectus: illi enim ad unicum vel leviſſimum
divini imperii ſignum placantur, & lege à
Deo impoſita ita continentur,ut quantum-
cunque impacabiles venti erigant fluctus uſ-
que ad cœlum,ita ad minimum Dei verbum
eos continet mare, ut nullatenus limites
& terminos ab eo ſtatutos prætergredian-
tur, imò & ſubito placentur, & non ſolum
mare quomodocunque, ſed & ſumma *forti-
tude maris*, ſuprema vis & potentia, quan-
do ſcilicet vehementiſſimis ventorum flati-
bus agitatum, ita intumeſcit, ut ejus impe-
tum totus orbis continere non ſufficeret.
At tu talis es, in quo ita inſurgunt motus &
affectus iracundiæ, vindictæ, & odii, ut
quantumcunque audias non unicum ver-
bum ſolummodo, ſed illam excellentem
ſententiam, ſuprema emphaſi à Deo prola-
tam: *Ege autem dico vobis, &c.* nullatenus
eos comprimas, ſed potius effrænes relin-
quas, eructantes verba contumeliæ, mi-
nas, & maledicta. Sufficiens fuit unius vir-
gulæ applicatio & extenſio, manu Moyſi
facta,ut mare totum ſuarum aquarum pon-
dus continens, in partes ſeipſum divideret:
Et ingreſſi ſunt filii Iſrael per medium ſicci *Exod 14.*
maris,erat enim aqua quaſi murus à dextra *22.*
ipſorum & lava, & quidem non Deus per
ſeipſum tetigit mare, aut ad illud loquutus
eſt,ſed per manus Moyſi, cui dixit: *Tu au-
tem eleva virgam tuam,& extende manum
tuam ſuper mare,& divide illud.* Sufficiens
ſimiliter fuit arca illa, in qua tantum erat
Deus in typo & figura, & ejus lex in lapi-
deis tabulis ſcripta, ut aquæ ſummo impetu
fluentes ad mare, eo tempore, quo illæ tam
vehementi fluebant abundantia, quod *Jor-* *Joſ. 3.15.*
danis ripas alvei ſui,meſſis tempore repleve- *16.*
rat, ſe continerent: *ſteterunt enim aquæ de-
ſcendentes in loco uno,& ad inſtar montis in-
tumeſcentes,apparebant procul ab urbe,quæ
vocatur Adem :* & tibi non erit ſufficiens.
Deus ipſe, ſuamet voce perſonans, & cla-
moroſe reſonans,& dicens: *Ege autem dico
vobis,&c.Ego*, inquit non per Moyſen, aut
aliquem Prophetam loquor, ſed ego ipſe
dico: non virgulam extendi jubeo, ſed eu-
angelicam legem,quam David vocavit: *Vir-* *Pſal.109.*
gam virtutis,egomet applico: *Ego autem* *2.*
dico vobis. Certiſſima ſunt, quæ de piſcicu- ¶ 83.
lo, quem Græci Echeneida vocant, omnes
autores fatentur, qui navem ingentem,

quantumcunque valido, impetuoſo, imò
& furioſo vento deductam, continet im-
mobilem, non multo agens labore, ſed ſo-
lummodo ei ſe conjungens, & carinis adhæ-
rens, quem propterea Latini Remoram à
remorando & detinendo appellant. Tanta
facilitate, inquit D. Ambroſius, navem in-
5. Hexaem. c. 10 ad fin. gentem in medio Pelagi ſtatuit, ut quaſi
radicatam mari hærere videas, quam im-
mobilem ſervat & tenet. Maximas naves,
Hom 7. hexaem. ante fin. inquit D. Baſilius, extentis velis, ſecundo
per equora flatu labentes, adeo facilè ſiſtit,
ut immobiles haud parvo tempore detineat,
moreturque quaſi in ipſo mari radices altas
fixas egiſſent. Hæc multorum experientia
comprobata, exhibet Plinius, ſic de illo
Li. 32. c. 1. piſciculo ſcribens: Ruant venti licet, & ſæ-
viant procellæ, imperat furori unus ac par-
vus admodum piſciculus, Echeneis appel-
latus, vireſque tantas compeſcit, & cogit ſta-
re navigia, quod non vincula ulla, non an-
choræ pondere irrevocabili jactæ. Infrænat
impetus, & domat maris rabiem, nullo ſuo
labore, non retinendo aut alio modo, quam
adhærendo. Hæc tantilla res, contra tot im-
petus, ſatis eſt, ut vetet ire navigia, &c. Ita
narrat accidiſſe Antonio, in magna nave
properanti, quam ita detinuit piſciculus,
ut neceſſe fuerit Antonio ad aliam navem
ſe transferre. Ita & ſua ætate accidiſſe aſſe-
rit Imperatori Cajo, ab Aſtura Antium, ſua
claſſe remiganti, cùm enim ſola ejus trire-
mis, quam quadringenti remiges agebant,
immobilis perſtitiſſet, intelligenteſque qui
aderant cauſam, exilientes protinus, qui
quærerent, circa navim invenerunt remo-
ram adhærentem gubernaculo, quam oſten-
derunt Cajo, ſimilem limaci magnæ. Hæc
Lib. 32 c. 1 & l. 9. c. 25. & alia Plinius. Quæ optimè poterit expen-
dere, is qui ſcit, qua celeritate, impetu ac
vehementia triremis multorum remigum
impulſu agitata fertur, cujus impetus ma-
jor vehementiorque eſt, quam explicari ver-
bis poſſit. Poteſt igitur piſciculus, limaci
ſimilis, continere navem, ſummo ventorum
impetu agitatam & actam, & non poterit
te homuncionem continere Deus magnus
Dominus, cujus pondus immenſum eſt, cu-
Job 11. 9. jus *menſura longior terra & latior mari?*
Sufficiens eſt ſæpenumero ad continendam
iram tuam, quantumcunque efferveſcen-
tem, alterius homuncionis exhortatio, aut
reſpectus mundanus, aut leve aliquod com-
modum, & non erit ſufficiens Deus ipſe
continere te, ne in odio prorumpas, & ad
vindictam procedas?

§. 5. *Seipſum ſupponit Deus huic præcepto, cui qui eum profitetur Dominum, etiam juxta Pharaonis indicium, tenetur obtemperare.*

E*Go autem, &c.* Clariſſimè Chriſtus Do- ¶ 84.
minus præceptum dilectionis inimico-
rum proponit, nec tantum quid agendum
ſit, apertis perſpicuiſque verbis exprimit,
ſed ſicut ſupra cœpimus annotare, ſimul eiſ-
dem verbis rationes indicat, quibus ad illud
perficiendum inducamur. Et verè de hoc
præcepto intelligi poteſt, quod dixit Da-
vid: *Prudentem me feciſti mandato tuo*, *Pſal. 118. 98.*
Præceptum namque dilectionis eſt, quod
abſolutè vocatur mandatum Domini, ut
ſæpè B. Auguſtinus admonuit. In Hebræo,
ſapientem me feciſti mandato tuo, aut ſa-
pientiam mihi præbuiſti per mandatum
tuum. Eſt quidem ſapientia habitus qui-
dam, aut lux animæ, quo altiſſimas rerum
cauſas cognoſcimus, per quas de rebus ju-
dicamus, ut ex Ariſtotel. *a*, docuit D. Tho- *a 6. ethic. c. 3. 6. 7.*
mas *b*. Mandatum hoc ſapientes facit, quia *b 1. 2. q. 57. art. 2.*
ita proponitur à Chriſto Domino, ut per
ſingula verba altiſſimas ejuſdem præcepti
cauſas nobis exponat, per quas poſſimus de
hujus præcepti rectitudine judicare. Ob-
ſerva pronomen illud *Ego*, quod Chriſtus
Dominus, tanquam ſapiens architectus,
extruendæ machinæ ſupponit. Qui excelſam
turrim extruere parat, primum omnium,
validum ſubmittit fundamentum, quod in-
gentem proceramque altitudinis molem
poſſit ſuſtentare. Ita qui voluerunt turrim
illam celebrem Babylonis ædificare, *cujus* *Gen. 11 3.*
culmen pertingeret uſque ad cœlum, prius
de eo, quod tanquam firmum fundamentum
ſupponerent, cogitaverunt, ad quod præ-
paraverunt *lateres pro ſaxis & bitumen pro*
cæmen-

Digitized by Google

cæmento , id eſt, ad cæmentum jaciendum.
Et Chriſtus Dominus cum dixit virum ſapientem , qui ædificaturus domum ſuam,
ſupponit firmam petram tanquam fundamentum. Cùm enim ita ſit , quantumcunque venti perflent, irruant flumina, & tem-
Matth. 7. peſtates inſurgant,firma manet domus.*fundata enim erat ſuper petram.* ſicut quæ ſu-
24.25. per arenam extruitur , ſtatim adveniente vento valido , vel irruente flumine , cadit.
Voluit Deus ædificium charitatis extruere in tantam altitudinem, ut uſque ad inimicos perveniret , & quod per hujuſmodi actum homo in eam aſcenderet altitudinem , ut filius æterni Patris nominari , & eſſe poſſet.
Hom. 8. in Matth. Ad ipſum virtutis cacumen (inquit Chryſoſtomus)nos elevare contendit.Ad verticem virtutum , quo nihil majus inducit , inquit Theophylactus. Ad extremam perducit
in cap. 5. Matth. virtutem , inquit Euthymius , omnis enim virtutis corona ac vertex eſt, inimicos amare,&c. Sciebat, quod validi affectuum carnalium impetus , & mundi turbines, in hoc ædificium toto agmine erant irrupturi, idcirco firmum fundamentum ſtatuit, & ſupponit illam firmiſſimam petram,de qua Da-
2. Reg. 22. 2. vid: *Dominus petra mea , & robur meum.* illam de qua Paulus,*Petra autem erat Chri-*
1. Cor. 10. 4. *ſtus. Ego* , inquit , *dico vobis.* Qui eſt is, qui loquitur ? Ille, qui quærenti Moyſi,
Exod. 3. 14. quis eſſet , reſpondit : *Ego ſum qui ſum.* Vide hujus fundamenti firmitatem : Ego ſum ſupremum ſummunque ens, cui ita eſſe convenit per eſſentiam , quod nullum tempus conſumit, nulla adverſitas minuit,nulla infirmitas debilitat, in cujus conſpectu cætera etiam quæ firmiſſima videntur , verius
¶85. non eſſe dicuntur. Multa ad hoc inſtitutum
1. p. q. 13. art. 11. docent S. Patres , quæ D. Thomas breviter perſtringit, ſed egregiè Beatus Gregorius, expendens illud : *Ipſe ſolus eſt.* Nunquid ,
16. Mor. c. 18. Job 23. inquit Gregorius , non ſunt Angeli , & homines , & cœlum , & terra , & cuncta ani-
Sap. 1. 14. mantia ? certè ſcriptum eſt : *Creavit , ut eſſent omnia.* Veruntamen aliud eſt eſſe, aliud principaliter eſſe , & aliud eſſe mutabiliter , atque aliud immutabiliter eſſe. Sunt quidem hæc omnia , ſed principaliter non ſunt , quia in ſemetipſis non ſunt , niſi gubernantis manu teneantur, &c. Et iterum : 18. Mor. c. 34.
Solus Deus veraciter eſt,cujus eſſentiç comparatum eſſe noſtrum, eſt non eſſe. Huic ſi conjungimur,ſumus,vivimus, ſapimus, &c. Voluit Deus hoc ædificium tanta firmitate extruere,quod nulla deleret oblivio, nullus affectus,aut appetitus ſubverteret,idcircò tale ſuppoſuit fundamentum , quod & cœlis ipſis firmius eſt:Nam *cœli ſicut veſtimentum* Pſal. 101.
veteraſcent , tu autem idem ipſe es. Quod 27.28.
ſtatim prima fronte David, de divinis præceptis advertit , eſt id, quod dixit ipſe: *Initio* Pſal. 118.
cognovi de teſtimonijs tuis, quia in æternum 152.
fundaſti ea , neque enim divina lex , ut ſupra diximus, talis eſt , quam poſſit aliqua contraria conſuetudo abrogare, vel contrarius uſus antiquare. In æternum permanſuram dedit legem , idcircò firmum poſuit fundamentum, quod nullatenus poteſt deficere, *Ego*, inquit. Et quidem commune uſitatumque eſt Regibus,ac principibus,cum rem aliquam gravem præcipere volunt, nomen ſuum ac potentiæ magnitudinem ſupponere. Ita Artaxerxes,volens rem graviſſimam præcipere ; *Rex* , inquit, *magnus Ar-* 1. Eſth 13.
taxerxes, ab India , uſque Æthiopiam, cen- & 16.
tum viginti ſeptem Provinciarum , Principib.& ducibus,qui ejus imperio ſubjecti ſunt, ſalutem. Et alibi , cum voluit Rabſaces omnes cives Ieroſolymæ ab obedientiam regis Aſſyriorum convertere , ita cœpit edictum ponere : *Hæc dicit Rex magnus, Rex* 4. Reg. 18.
Aſſyriorum , & Nabuchodonoſor, volens 19.
rem graviſſimam præcipere , ſeipſum ſuo ſuppoſuit præcepto : *Nabuchodonoſor Rex* , Dan. 3. 98.
omnibus populis , gentibus & linguis , qui habitant in univerſa terra , pax vobis. Ita & apud nos, dum Rex aliquam vult legem promulgare,ſuam ſupponit majeſtatem:Philippus Dei gratia, Rex Caſtellæ, Leonis,Aragon, &c. Majeſtatem & potentiam regiam tanquam fundamentum legis, quam Rex promulgat ſupponit , ut lex tam firma ſit, quam firma eſt illius potentia, qui præcipit, utiq; hoc ipſo, ſubditos ad legis obſervantiam regiæ majeſtatis,& potentiæ repræſentatione inducat , per quam punire inobedientes poteſt, & obſequentes, præmio afficere. Hoc ipſum Deus facere conſuevit : quando

Digitized by Google

enim aliquid grave præcipere vult, ſeipſum ſuamque potentiam, tanquam fundamentum ſupponit, quo præceptum tali nixum fundamento, firmiſſimum ſtatuatur. Ita volens Abrahæ præceptum perfectionis imponere: *Ego*, inquit, *ſum Deus omnipotens: ambula coram me, & eſto perfectus.* Quaſi dicens: Etſi grave videatur, quod præcipio, primum omnium conſidera, quiſnam ſit, qui præcipit: *Ego ſum Deus omnipotens*, qui ſuprema poteſtate polleo, qui æterna beatitudine præmiare poſſum, & ſempiterna damnatione punire. Similiter (ut ſupra ex D. Cyrillo annotabamus) quando Deus voluit legem dare in monte Sina, totius dandæ legis hoc fundamentum ſuppoſuit: *Ego ſum Dominus Deus tuus: non habebis Deos alienos, &c. Non aſſumes nomen Domini Dei tui, &c.* Seipſum ſuamque majeſtatem ac potentiam, tanquam fundamentum totius præcipiendæ legis ſupponit, hoc ipſo firmitatem indicans, quæ tam valido nitebatur fundamento, quod evacuari nullatenus poteſt, & ad ejuſdem obſervantiam ſuæ majeſtatis & potentiæ repræſentatione inducens. Hoc igitur in hujus mandati propoſitione obſervat: ſeipſum enim ſuamque eſſentiam, potentiam & majeſtatem ſupponens: *Ego*, inquit, *dico vobis*, ut hoc ipſo intelligamus hujus præcepti firmitatem, & quod vere perſtare oportet ædificium, tam valido fundamento ſubnixum. Mire profecto ſcriptura ſacra enarrat crudele factum, quod ſervi Abſalom perpetrarunt. Mandaverat eis Abſalom rem impiam, crudeleque fratricidium, ut ſcilicet occiderent fratrem ſuum Amnon, filium patris ſui ſui Regis David. Quoniam autem res hæc gravis erat & horrenda, quæ multis modis poterat in eorum cedere detrimentum, occidere videlicet principem filium Regis: ut Abſalom omnem metum ac trepidationem tolleret, & ad tale facinus roboraret, ſeipſum ſuppoſuit, ſuper quem tale mandatum niteretur: *Percutite*, inquit, *eum & interficite, nolite timere: Ego enim ſum, qui præcipio, roboramini, & eſtote viri fortes.* Erat Abſalom princeps à rege vehementer dilectus, ideoque magna præditus potentia. Quid autem factum ſit, exprimit ſcriptura dicens: *Fecerunt ergo pueri Abſalom adverſus Amnon, ſicut præceperat eis Abſalom.* Expende vim illius vocis, Ergo, quæ, ut dialectici obſervant, eſt nota illationis & conſecutionis, ex antecedentibus, ex eo ſiquidem quod ſuppoſuit Abſolom: *Ego ſum, qui præcipio*, conſecutum eſt, quod ad tam difficile facinus perpetrandum abſque timore ſe converterint. Attenderunt præcipientis perſonam, quæ magnæ erat autoritatis & potentiæ coram Rege, de qua confidebant, quod non ſolum poterat illos ſervare indemnes, ſed & magno præmio afficere. Obſerva itidem vocem illam; *Pueri Abſalom.* Erant illi ſervi Abſalom, & gloriabantur de tali domino, & glorioſum ducebant, illi inſervire. Unde hoc ipſo, quod ille præcepit dicens: *Ego ſum, qui præcipio*, conſecutum fuit, quod ſtatim rem præceptam opere compleverunt: id enim indicat nota illationis, *Ergo.* Si ergo unius principis terreni & impii autoritas, tam valida fuit apud ejus ſervos, ut ad rem graviſſimam agendam, ſufficiens fuerit ejuſdem principis ſuppoſita perſona & autoritas, per pronomen illud *Ego*; quid nos facere oportet, quando audimus ſupremi regis perſonam, dicentem: *Ego autem dico vobis*: ego ſum, qui præcipio? Sed ibi ſtatim conſecutum eſt opus præceptum, quia illi gloriabantur ſe illius principis eſſe ſervos, nos autem hoc ipſo, quod facere recuſamus, & contemnimus, quæ præcipit Deus, fatemur, parum aut nihil ejus ſervitutem curare. Impia fuit Pharaonis rebellio, quam extremo ſupplicio punivit Deus. Voluit Dominus tem appetitui Pharaonis contrariam præcipere, ut ſcilicet demitteret populum, qui ſibi tanquam captivus inſerviebat: miſit propterea Moyſen & Aron, qui ex DEI præſcripto ingreſſi ad Regem dixerunt: *Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Dimitte populum meum, &c.* Suppoſuit Deus præcepto nomen ſuum ineffabile, quo ſummam ſuam potentiam & majeſtatem expreſſit. Reſpondit autem Pharao: *Quis eſt Dominus, ut audiam vocem ejus, & dimittam Iſrael? Neſcio Dominum, & Iſrael non dimittam.*

Margin notes: Gen. 17. 1. — Lib. 7. de ado. p. 166 ¶ 86. — Exod. 20. 2. — 2 Reg. 13. 28. — ¶ 87. — Exod. 5. 1.

runt autores, quid ſibi velit hæc Pharaonis reſponſio. Quidam cenſent, illum fuiſſe atheum, ſimilem ei *qui dixit in corde ſuo: Nõ eſt Deus.*

Pſal 52.1

Burgenſis credit, à Moyſe prolatũ fuiſſe nomen Tetragrammaton, aut ineffabile, quod Pharaoni erat ignotum. Obſervandum tamen eſt id, quod notat Procopius *a*, indicaverantque Origenes *b*, & Cyrillus *c*, & nos alibi expoſuimus, dæmonem in Ægypto ſub diverſis animalium figuris fuiſſe tanquam Deum adoratum: hunc colebat Pharao, qui ei ſuadebat, ut populum in illa captivitate detineret, & nullatenus dimitteret, quem nolebat, ut Ægypto egrederetur, ſicuti ſæpe Rupertus annotavit.

a In c. 30. Iſai.
b Hom. 16. in Leu.
c Lib. 16. in Levit.
In li. de victoria verbi Dei.

Voluit ergo Pharao dicere: Unuſquiſq; Deo ſuo obſequi debet, & ei tenetur quivis obtemperare, quem Dominum ſuum profitetur. Vos qui Deum Iſrael colitis, & Dominum veſtrum confitemini, ei obtèmperate: Ego eum neſcio Deum, nec Dominum agnoſco, idcirco nolo, quod ipſe præcipit exequi. Hocq; voluit illis verbis exprimere: *Quis eſt Dominus, ut audiam vocem ejus?* id eſt, ut ei obediam. Hoc ipſo, quod aliquem tanquam dominum agnoſco, ſequitur quod teneor illi obedire, iſtum quem proponitis, quoniam tanquam Dominum non agnoſco, nolo quod ille imperat perficere. Vide igitur nunc egregiam rationem, quam Deus, mandatum ſuum proponens, indicat, ut nos ad ejus obſervantiam devinciat. Venit ille in Ægyptum tenebroſam, & obſcuram hujus mundi, in qua tanquam princeps & Deus colitur diabolus, qui ab Apoſtolo vocatur *a*, *Deus hujus ſeculi*; & alibi *b*, *Princeps & rector tenebrarũ harum*, & à Chriſto *c*, *Princeps mundi hujus.* Non mittit ad nos Moyſen & Aaron, qui nomine ſuo loquantur, ſed ipſemet, qui ad Moyſen loquebatur, ut per Iſaiam, *d*, prædixit: *Ecce adeſt*, clamans: *Ego autem dico vobis*: *Diligite &c.* Examina teipſum, & vide, quem audias. Eſt Deus Ægypti, id eſt, diabolus, qui odium erga inimicum ſuadet, qui ad vindictam excitat: Eſt Deus verus, qui ad te loquitur, præcipiens, ut inimicum diligas: vide cui obtemperare decernis, da tempus cogitationibus opportunum (inquit Baſilius) ad optimam eligendi partem, nam uni ex his duobus obtemperandum eſt, & attende, te ei obedire oportere, quem Dominum confiteris: adeo enim conjuncta ſunt hæc duo, confiteri aliquem Dominum, & illi obtemperare, ut Rex ille inſipientiſſimus ac barbarus Pharao judicarit, ſatius eſſe Deum negare Dominum, cui obtemperare nolebat, quam confitendo Dominum, ejus præcepta contemnere, & mandata non auſcultare.

a 2. Co. 4. 4.
b Ad Eph. 6. 12.
c Io. 14. 30.
d Eſa 52. 7.
Hom. 10. quæ eſt de ira p. 1 C 8.

¶ 88

Expendunt ſancti Patres verba quædam Chriſti Domini, quæ difficilia videntur, quæ ad Phariſæos, dixit: *Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum, aut arborem malã, & fructum ejus malum.* Quæ B. Auguſtinus perpetuo explicat, annotans, voluiſſe reprehendere illos ſuos inimicos, qui ore eum vocabant magiſtrum, & opere calumniabantur ejus doctrinam, exterius cum illo agentes, eum laudabant tanquam veracem & juſtum, qui nullius perſonam accipiebat, ex alia parte illum omni qua poterant diligentia vituperabant, ideo eis voluit dicere, congruum eſſe ſecundum naturæ ordinem, ut qualis arbor eſt in ſe, talem fructum exterius exhibeat? *nec enim poteſt arbor bona malos fructus facere, nec arbor mala bonos fructus facere.*

Ma. 12. 35
2. De ſerm. Domi. c. 2. & de actis cum Felic. c. 4.

Voluit alludere ad illa verba Eliæ, quæ dixit ad populum: *Uſquequo claudicatis in duas partes? ſi Dominus eſt Deus, ſequimini eum; ſi autem Baal, ſequimini illum.*

3 Re. 18. 21

Recte & ſecundum naturæ ordinem ambulatio fit, quando uterq; pes in eundem terminum dirigitur, & dexter congruit, convenit, ac correſpondet ſiniſtro. Si enim quis vellet uno pede progredi in Orientem, & altero in Occidentem, ex utroq; claudicaret; & ad neutrum terminum integre unquam perveniret. Erga Deum duplici pede tenetur homo ambulare, animo ſcilicet & corpore, opere & ore, interno corde, & exteriori actione. Quando his duobus pedibus ſimul homo in Deum tendit, recte progreditur, ad eumq; certo perveniet, ſi autem uno pede tendat in Deum, altero contra illum proficiſci contendat, ex utraque parte claudicabit, & nullam integre pertinget.

ille, ut ejus ſervus rem à ſe præceptam exequeretur. Fieri poteſt, ut ſervus alicujus Regis adeo ſit contumax, ut dum Rex aliquid præcipit, medio aliquo alio ſervo, aut per internuntium, vel literas, diſſimulet, & non faciat: nullus tamen ita rebellis eſt, ad quem ſi rex ipſe è majeſtatis faſtigio, & regali curia deſcendens, aliquid ore proprio, blande ſuaviterque præcipiat, non ſtatim illud opere compleat. Erat quidem Iob Rex, quem Iſidorus *a*, Regem Idumæorum, Gaudentius Brixianus *b*, Regem Arabiæ; Cæſarius *c*, S. Gregorii Nazianzeni germanus, Regem Huſſitanum appellitent & Ioannes Pineda *d*, Regem Regum fuiſſe, dicique poſſe probat. Nihilominus aliquid præcepit peculiari ſervo, per alium ſervum, aut internuntium, vel literas, qui diſſimulans nequaquam fuit illi obſecutus. Idcirco ipſemet acceſſit ad eum, ore proprio idipſum blande ſuaviterque præcipiens. Hoc quidem in B. Iob tanquam in figura præceſſit, quod in Dei filio completum eſt, qui vere dicere poteſt: *Servum meum vocavi, & non reſpondit mihi: ore proprio deprecabar illum.* Quid enim (inquit Gregorius) Iudaicus populus niſi ſervus fuit, qui non amore filii obſequebatur Domino, ſed timore ſervili? qua de cauſa Apoſtolus eum deſcribit, habentem *ſpiritum ſervitutis in timore.* Hunc ſervum vocavit Dominus, dum quæ agenda erant per alterum ſervum, Moyſen ſcilicet, ei intimavit, de quo ipſe dixit: *Servus meus Moyſes, qui in omni domo mea fideliſſimus eſt, ore ad os loquor ei*, qua de cauſa fidelem ſervum domus Dei, vocavit illum Apoſtolus quia quæ Dominus ei dicebat, ut nomine ſuo præciperet populo fideliter referebat. Signanter autem præcepit Deus per Moyſen, ut unuſquiſque ſuos diligeret inimicos, ut dictum eſt: ſervus tamen ille non reſpondit Domino. Tunc enim ſervus, cui aliquid præcipitur, bene reſpondet, quando opere complet, quod præceptum eſt, & Judaicus populus non ſolum non fuit Domino obſecutus, ſed potius illud ore repetebat, *Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* Qua de cauſa ipſemet Rex regum, quod antea per ſervum impetraverat è regalibus ſedibus veniens, ad ſervumque accedens, ore proprio clarius & expreſſius præcepit: *Aperiens namque os ſuum* manifeſte dixit: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.* Quaſi dicens: Ego ipſe, qui ante incarnationem meam per Moyſen vobis præcepi, ut inimicos diligeretis, quia id facere recuſaſtis, ecce ad vos de cœlis venio, & dico: Diligite inimicos. Et benè (inquit Gregor.) dicitur: *Ore proprio deprecabatur illum*, quia in carne monſtratus, mandata vitæ humiliter dixit, blande, benigne, quaſi rogans, & deprecans, & magno adhibito præmio agenda præſcripſit, poteſtque dicere quod Joſeph: *En oculi veſtri vident, quod os meum loquatur ad vos.* Ex hic rationem efficaciſſimam poſſumus elicere ad diligendum inimicum. Quæro enim ego abs te: Si inimicum haberes, quem toto corde odires & perſequereris, & Rex noſter Philippus mitteret ad te aliquem ex ſupremis curiæ ſuæ principibus, petens, ut inimico parceres, & ab odio & perſecutione ceſſares, nunquid non ei obſequi curares? Quod ſi durus perſiſteres, & ipſemet Rex è ſuæ majeſtatis curia veniret ad te, & ore proprio idipſum poſtularet, & propoſito præmio, quod te in magnum erigeret Ducem & Principem, nunquid poſſes non ei obedire? Vide igitur, &c. Ex his forte D. Paulus ad Hebræos ſcribens, illam efficacem contexuit rationem, ut ſuadeat Chriſtum eſſe audiendum, & obtemperandum ejus præceptis. Supponit tanquam hujus rationis fundamentum, quis eſt, qui loquitur. *Multifarie*, inquit, *multiſque modis, olim Deus loquens Patribus in Prophetis, noviſſime diebus iſtis loquutus eſt nobis in filio.* Adverbium illud, *Noviſſime*, videtur eſſe nota temporis extremi & ultimi, ut idem ſit, quod in fine temporum, ut multi ſancti Patres intelligunt, Anſelmus, Chryſoſtomus & Græci, qui legunt: In noviſſimis diſce diebus. Sed credo Apoſtolum rem ſupremam exprimere voluiſſe, & quaſi ultimum potentiæ. Quando enim quis varia media

a *Li. de vi. & mor. e Sanctor.*
b *Præfat. tractat. in Scriptura.*
c *Dialog.* 3
d *Pined. in c.* 3. *Iob to.* 1, *nu.* 18.
14 *Moral. cap.* 21.
Rom. 8. 15 *&* 2. *ad Tim* 1. 7.
Num. 12. 7
Hebr. 3. 2.
14. *Mor. cap.* 22.
Gen. 45. 12.
¶ 91.
Hebr. 1. 2.
In illum locum.

applicavit ad rem aliquam perficiendam, ultimo loco, ſupremum quod poteſt medium adjungens, dicitur noviſſimum medium applicare. Id quod egregie Chriſtus Dominus in parabola vineæ explicuit. *Mat.21.37* Poſtquam namque paterfamilias varios miſit ſervos, qui ad agricolas loquerentur, & fructum expoſcerent, *noviſſime*, inquit, *miſit filium ſuum*, id eſt, ultimum quod facere potuit, fecit, ſupremum medium appoſuit, mittere ſcilicet filium ſuum naturalem, & omnium bonorum ſuorum hæredem. *Multifarie* ait Apoſtolus, id eſt (inquit Anſelmus) multis locutionum generibus, aliquando manifeſte, aliquando obſcure, aliquando proprie, aliquando figurate, aliquando per Angelum, aliquando per occultam inſpirationem, aliquando Hebraice, aliquando Chaldaice, aliquando blandiens, aliquando terrens: *& multis modis*, id eſt, diverſis & varijs actionum generibus: quia non ſolum dicta Prophetarum, ſed & omnia facta eorum prænuntiavere, ea quæ noſtris temporibus erant futura. *Noviſſime tamen locutus eſt nobis in filio*: ſupremum quod fieri poterat, fecit, nullum enim habuit meliorem, quem mitteret, quippe qui ejuſdem eſt eſſentiæ & ſubſtantiæ cum illo: *eſt enim ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ ejus*. Splendor gloriæ, inquit Anſelmus, quaſi lumen de lumine: Pater namque eſt gloria, ſicut idem filius ei canit in pſalmo: *Pſal. 3.4.* *Gloria mea & exaltans caput meum*, & hujus gloriæ, id eſt, patris ſplendor, eſt filius, quia a Patre procedit, ſicut ſplendor à ſole, & coæternus eſt patri, ſicut ſplendor coævus ſoli. Ut autem Apoſtolus idipſum clarius demonſtret, incipit probare Chriſtum eſſe ſuperiorem omnino omnibus Angelis, etiam ſupremis, qui ſuperiorem locum inter res creatas tenent: *Cui enim dixit aliquando Angelorum, filius meus es tu?* Ex quo tandem quod propoſuerat, concludit, ſupremum & ultimum potentiæ actum fuiſſe, quando Deus nobis locutus eſt in filio.

¶ 92. Hoc ſuppoſito incipit expendere magnam obligationem, quæ inde procedit, ut eum audiamus, & ei obſequamur. *Propterea*, inquit, *Hebr.2.1* *abundantius oportet obſervare nos, ea quæ audivimus, ne forte pereffluamus. Si n. qui per Angelos dictus eſt ſermo factus eſt firmus, & omnis prævaricatio & inobedientia accepit juſtam mercedis retributionem, quomodo nos effugiemus ſi tantã neglexerimus ſalutem?* Non vacat quæſtionem illam gravem proſequi, an ipſemet filius Dei, per ſuammet perſonam aliquando hominibus olim fuerit locutus, circa quam varie ſancti Patres ſenſerunt. Vere tamen videtur Apoſtolos ſupponere partem negantem, dum apertè aſſerit, tunc Deum locutum fuiſſe per Prophetas, & per filium ſolummodo noviſſime fuiſſe locutum. Quod & aperte aſſeruit S. Dionyſius docens eas apparitiones, quas legimus in ſcriptura antiquis Patribus factas ita eſſe accipiendas, ut intelligamus Angelos fuiſſe, qui apparebant, aut loquebantur, qui tamen quoniam Dei nomine loquebantur dicebant: *Ego Dominus, ego Deus*. *Li. de cœleſt. Hierar. cap. 4.* Quod egregie proſecutus eſt B. Auguſtinus, annotans, quod angelus, qui apparuit Moyſi, modo angelus, modo Dominus, & Deus nominatur, *Lib. cont. Adim. c. 9.* Angelus videlicet propter propriam perſonam, Dominus autem, aut Deus, propterea, quod ejus vices gerebat, & verba judicis (inquit ipſemet) cum præco pronuntiat, judicis nomine utitur, &c. Quod & Gregorius etiam tradit eleganter. *3. De Trinit. cap. 11* *In præf. in Iob cap. 2.* Signanter autem obſervat Dionyſius, quando lex data eſt, nequaquam ab ipſomet Deo datam, ſed ab Angelo, qui vices Dei gerebat. Et hoc, inquit, certum eſſe ex ſcriptura, ita enim dixit B. Stephanus, quod Moyſes fuit *cum Angelo, qui loquebatur ei in mõte Sina, qui accepit verba vitæ, &c.* *Act. 7. 38.* & iterum: *Qui accepiſtis legem in diſpoſitione Angelorum*; quod & S. Hieronymus *a*, probat ex illo Apoſtoli *b*, aſſerentis, legem *ordinatam fuiſſe per Angelos, in manu mediatoris*, quæ duo loca etiam Chryſoſtomus *c*, annotavit. *a Iτe 3 ad Gal.* *b Ad Gal. 3. 19.* *c Hom. 3 in Epiſt. ad Hebr.* Lex itaque antiqua per angelos data eſt, & angelus erat, qui loquebatur tunc, non Deus per ſeipſum. Et de hac antiqua lege Apoſtolum loqui, multi contendunt, quãvis enim unus eſſet angelus, qui Dei nomine legem tradebat (quem multi Theologi credunt fuiſſe Michaelem) non poſ-

ſumus

ſumus tamen negare, inquit Chryſoſtomus, plures angelos ibidem extitiſſe, qui tubis & buccinis perſonabant, & cætera faciebant, hoc eſt, ignem, fumum & nebulas, ut vere dicatur in plurali, legem datam vel ordinatam per angelos. Qui ergo per

Ibidem.

Angelos dictus eſt ſermo. factus eſt firmus, id eſt, ratus, ſtabilis in minis & promiſſis, ut exponit Anſelmus, & qui contra legem agebat, ſtatim duram experiebatur ultionem. Hoc enim ipſo, quod quidam blaſ-

Lev. 24. 14.
In c. 24. Levit.
Nu. 15. 36.

phemavit nomen Domini, aut, ut Oleaſter expendit, leve duxit nomen Domini. ex ipſius Dei præſcripto ab omni populo lapidatus fuit, & quoniam quidam inventus eſt, ſabbato colligens ligna, ex Dei ordinatione, à populo lapidibus obrutus exſpiravit, & quando populus ab illius legis obedientia deficiebat, ſtatim variis ultionibus affligebatur. Hocque tam commune certumque erat, ut ipſis gentilibus & exteris nationibus id eſſet exploratum & compertum, ut longa oratione Achior co-

Iudith 5.

ram Holoferne fuit proſecutus. Chryſoſtomus, *Sermonis* nomine, non legem, quæ

193.

graviſſimam rem continere videbatur, ſed quicquid Angeli locuti ſunt, intelligit. Invenimus enim Angelos ſimplici ſermone multa dixiſſe, quæ magna cum veneratione excipiebantur, & qui à ſimplici verbo Angeli deficiebat, ſtatim ultionis pœnas a-

Gen. 19.

cres experiebatur, ut in iis quæ Lot contigerunt, videre licet, cui ſimplici verbo Angelus præcepit, ne aliquis eorum, qui in ſuo erant comitatu, oculos retro converteret, & quia illius uxor, levi ducta curioſitate, præceptum angeli neglexit, in ſtatuam ſalis eſt converſa. Mater Samſonis, qua diligentia, omnia quæ angelus ei propoſuit, obſervavit? Nec enim auſa fuit bibere vi-

Iudic. 13.

num, aut comedere aliquid immundum, quia id angelus præceperat, Verbum ergo ſimplex cujuſvis angeli; ſumma obſervantia excipiebatur. *Propterea*, inquit Apoſtolus, *abundantius oportet obſervare nos, ea quæ audivimus, ne forte pereffluamur.* Abundantius, id eſt, ſtudioſius, firmius, diligentius. *Nos*, quibus locutus eſt Deus, in ſuo naturali conſubſtantialique filio, oportet obſervare ea, quæ ab eo audivimus, ne for-

Hom. 3. ad Hebr.

te pereffluamus, id eſt, (inquit Chryſoſ.) ne forte pereamus, metaphora ſumpta à liquore, qui dum ex vaſe defluit, deperditur, ſumpſitque hoc verbum, inquit Chryſoſt. ex proverbiis: *Fili*, inquit, *mi*, *ne perfluas.* Adverbium autem *Fortè*, etſi rem dubiam communiter ſignificet, ſæpe tamen tam in Scriptura ſacra, quam apud autores prophanos, certiſſimum eventum declarat, ut ex profeſſo B. Ambroſius demonſtrat. Certiſ-

Lib. 2. de pœnit.

ſima ergo imminet perditio, ſi non obſervaverimus, quæ à Chriſto audivimus, ſi enim quivis ſermo quantumcunque levis, factus per angelos, qui ſervi erant, tanta obſervatione fuit exceptus, & tanto rigore puniebantur, qui illum tranſgrediebantur, *quomodo nos effugiemus, ſi tantam neglexerimus ſalutem?* Te ipſum facit judicem Apo-

Ibidem.

ſtolus, inquit Chryſoſt. ut tu ipſe ſententiam feras, id n. in rebus manifeſtis conſuevimus, eum, cum quo agimus judicem conſtituere. Fecit hoc in veteri teſtamento Nathan, fe-

2. Reg. 12.

cit & in Euangelio Chriſtus Dominus, in parabola vineæ quando Phariſæos ipſos, quos arguere inſtituebat, judices conſtituit, à quibus poſtulavit ut ſententiã ferrent, dicens: *Quid faciet agricolis illis?* Tam evi-

Matt. 25. 40.

dens ergo eſt, acri duraque dignum pœna, eum, qui negligens eſt in obſervatione eorum, quæ Chriſtus præcepit, ut idipſum illi ipſi Paulus commiſerit judicandũ. Et intue-

Ibidem.

re, inquit Chryſoſt. qualiter faciat comparationẽ. *Si enim*, inquit, *qui per Angelos dictus eſt ſermo.* Illic per Angelos, hic autem per Dominum, illic quidem ſermo quivis etiam levis, hic autem ſalus. Et expende emphaſim qua Apoſtolus loquitur, qui non ſalutẽ ſimpliciter, ſed cum illa peculiari nota propoſuit: *Tantam neglexerimus ſalutem.* Non enim nunc, inquit Chryſoſt. de præliis nos liberavit, non corruptibilẽ ſalutem, quã vel levis aura corrumpit, nobis affert, non nobis terrã aut terrena bona largitur, ſi ejus verba obſervaverimus, ſed ſalutem æternam, vitam ſempiternã, liberationemque à diaboli poteſtate, &c. Si Deus ita puniebat eos, qui nudum verbum per Angelos propoſitum non ſervabant, quid faciet illis, qui talẽ ſalutem

per ejus legitimum filium oblatam & propoſitam negligunt? Si in ſtatuam ſalis convertit mulierem, quæ Angeli verbum ſimplex non ſervavit, quid ei faciet, qui Chriſtum loquentem & dicentem: *Ego autem dico vobis*, contemnit, & erecto collo ad vindictam ſumendam ſe convertit? Hanc rationem Chriſtus Dominus præceptum dilectionis proponens, exprimere voluit dicens: Ego autem dico.

§. 7. *Secunda ratio eſt, quia hoc præceptum eſt bonum, utpote conforme voluntati divinæ, quam ſine replica complendam oſtendunt, quæ in Scriptura recenſeatur.*

¶ 94. E*Go autem dico vobis: Diligite.* Illam ſecundam rationem efficaciſſimam ad legem iſtam complendam, hæc verba ex eo indicant, quia eam exprimunt conformem divinæ voluntati. Id ſiquidem agendum eſt, & ſequendum, quod eſt bonum, bonum namque omnia appetunt: hanc autem legem continere bonum, oſtenditur manifeſtè: quia exprimit id, quod præcipit, eſſe voluntati divinæ conſonum & conveniens. Id ſiquidem bonum rectumque eſt, quod eſt conforme regulæ rectitudinis & bonitatis, à qua cum aliquid deviat, obliquum & obtortum eſt. Regula recti juſti, boni, & æqui eſt voluntas divina, quæ eſt bona & recta per eſſentiam, nec poteſt eſſe obliqua aut mala. Ita explicant ſancti Patres illam gravem Chriſti ſententiam, quam tres Euangeliſtæ expreſſerunt: *a Nemo bonus, niſi ſolus Deus.* Nunquid cætera non ſunt bona? inquit B. Auguſtinus *b*, certe *c*, *vidit Deus cuncta, quæ fecerat, & erant valdè bona.* Bona quidem ſunt, ſed ſolus Deus bonus eſt per eſſentiam, cætera bona ſunt, quia ejus bonitatem participant, & in tantum ſunt bona, in quantum illam participant. Ita idipſum explicavit D. Epiphanius *d*, contra Arrianos, annotans ſimilem eſſe ſententiam, quam dixit Paulus de Deo: *Qui ſolus habet immortalitatem*, quia quamvis aliqua dentur præter Deum immortalia, ut Angeli, anima rationalis, &c. Ipſe tamen ſolus eſt immortalis per eſſentiam, & ita radix & principium totius immortalitatis, ut in tantum cætera immortalia ſint, in quantum ab eo immortalitatem participant. Poſſumus, & conſuevimus dicere, in Hiſpania ſolum regem habere dominium & poteſtatem, quia quamvis multi dentur, qui poteſtatem habent judicandi & regendi, ille tamen ſolus habet poteſtatem ſupremam, independentem in terra, cæteri autem eam habent ab illo participatã, & in tantum illam habent, in quantum ille communicare voluit. De qua re omnes ſancti Patres, Baſilius *a*, Cyrillus Alexandrinus *b*, Ambroſius *c*, Auguſtinus *d*, Epiphanius *e*, omnes Theologi cum D. Thoma *f*, id ex vera Theologia comprobantes & explicantes. In Deo ſiquidem eſt intellectus circa verum, & voluntas circa bonum: & ſicut eſt impoſſibile aliquid eſſe conforme intellectui divino, quod non ſit verum, quia illa eſt regula totius veri, & impoſſibile eſt illum falli, aut à vero deficere, ita impoſſibile eſt aliquid eſſe ſecundum ejus voluntatem, & non eſſe bonum, quia illa eſt regula totius boni, & impoſſibile eſt illam eſſe obliquam aut deviam. Ex his infert Chryſoſtomus, hanc eſſe evidentem conſequentiam: Hoc eſt conforme voluntati divinæ, ergo rectum, bonum, appetendum, & ſequendum, nec enim poteſt à bono diviare, quod eſt conforme regulæ ipſius boni. Infert ſecundo, poſtquam Deus declaravit aliquid eſſe ſuæ voluntati conforme, hoc ipſo declaraſſe, illud eſſe rectum ac bonum, ita ut nihil ulterius, quantum ad hoc, inquirendum ſit.

¶ 95. Quod & probat expendendo eloquentiſſimè hiſtoriam illam celebrem, quæ habetur in libris Regum. Volens Propheta quidam juxta Dei præceptum accedere ad reprehendendum Regem Achab, quod Regem Syriæ, quem bello ceperat liberum contra Dei decretum dimiſiſſet, ut propriam faciem, & vultum ſuum Propheta poſſet diſſimulare, acceſſit ad quendam proximum ſuum, & dixit ei, *In ſermone Domini*, id eſt, exponendo & declarando, quod dicebat,

a *Matt.* 19.16. & *Mar.* 10. & *Luc.* 18. 16.
b *Epiſt.* 54 *ad Maced.* *circa medium.*
c *Gen.* 1 31
d *Hær.* 69.
1 *ad Tim.* 6. 16.

a *Ad Amphilochiũ.*
b *Libr.* 2. *Theſaur. c.* 1.
c *In cap.* 12 *Luc.*
d *Li.* 3 *cõt. Maxim. Arria. cap.* 25.
e *Hære.* 69.
f 1 *p. q.* *art.* 2. 6.

Orat. 1 *cõt. Iud. tom.* 5

3. *Re.* 20. 35.

Digitized by Google

cebat, decretum Domini: *Percute me*, ille noluit, injuſtum reputans percutere Prophetam, & ecce ſtatim advenit leo, qui eum devoravit. Acceſſit ad alium ſimiliter ei dicens: *In nomine Domini percute me*, quod ille ita executus eſt, ut caput ejus gravi vulnere feriret, quod cum feciſſet, incolumis remanſit. Quid hoc mirabilius? inquit Chryſoſtomus, qui percuſſit Prophetam, evaſit incolumis, & qui ſe continuit, ne percuteret, graves ſupremaſque pœnas luit? Recte quidem, ut intelligas, eo ipſo quo agnoſcis aliquid eſſe divinæ voluntati conforme, judicandum eſſe rectum & bonum & agendum. Propterea ille non ſimpliciter dixit: Percute me, ſed addidit: *In verbo Domini:* hoc eſt, Deus præcipit, hoc ipſo rectum bonumque erat, illum percutere, & malum, illi parcere: ideoque qui percuſſit, incolumis evaſit, quia rectum & bonum operatus fuit; qui percutere noluit, pœnas luit, quia culpam commiſit, & malum fecit, non agendo, quod Deus fieri volebat. Quo intelliget, inquit Chryſoſtomus, non oportere te eſſe curioſum examinatorem præceptorum Dei, ſed ſufficere tibi, ſcire aliquid, quicquid ſit illud, eſſe conforme ejus voluntati, ut illud bonum eſſe intelligas. Hinc Propheta Samuel revicit Saulem, probans eum malum
1. Reg 15. feciſſe. Nota eſt Hiſtoria, quando juſſit Deus Sauli, ut percuteret cunctum populum Amalecitarum, à rege ad infimum uſque ſervum, & omnia ſimiliter, quæ illius erant, abſumeret. Vidit quoſdam optimos greges ovium & armentorum, quos reſervare voluit, ſicut ipſe dixit, ut ex eis ſacrificium Deo offerret, & hac de cauſa Deus illum punire & privare regno definivit & decrevit. Cum autem Samuel hoc ei intimaret, miratus eſt, dicens ſe nihil feciſſe, qui ſi aliquid reſervavit, fecit, ut Deo obſequeretur, eique ex animalibus electis ac pinguibus offerret ſacrificium, reſpondit Samuel: *Nunquid vult Dominus holocauſta & victimas, & non potius, ut obediatur voci Domini?* Holocauſta & victimæ, & omne quod bonum videtur, in tantum eſt bonum, in quantum eſt conforme divinæ voluntati, quæ totius boni regula eſt. Hoc ipſo quod tibi dictum fuit; Dei voluntatem eſſe, quod nulli rei parceres, hoc fuit juſtum, rectum, & bonum, & hujus oppoſitum tam malum, quantum pœna, quam Deus infligere decrevit, demonſtrat. Ex eodem principio eloquenter idem Chryſoſtomus *a*, diſcurrit circa factum Oziæ *b*, *a In prim. hom. in lib. de Domini tom. 1. ad finem.*
qui religioſum ſervitium præſtare Deo volens, thymiama ei obtulit, & certe videbatur actio maxime pia & religioſa, ut Rex ſeipſum exhiberet obſequentem Deo, nihilominus graviſſime punitus eſt, quia vere non bonum, ſed impium opus aggrediebatur, nec enim bonum aut religioſum opus eſt, quod quivis ſecundum voluntatis ſuæ regulas tale judicat, ſed quod eſt ſecundum regulas voluntatis divinæ. Ex hac eadem doctrina multa alia poſſumus explicare, quomodo ſcilicet Abraham voluit filium ſuum occidere, cum contra legem naturæ ſit, cum qui dat vitam filio, illam auferre, certe quia Deus hoc illi præcipit. Hinc & illud Oſeæ poterit explicari, cui primo juſſit Deus ducere mulierem fornicariam, & quod filios ex ea ſuſciperet, circa quod Theologi multas proponunt difficultates, ſed aliam graviorem poſſumus conſiderare, ex eo, quod poſtea eidem mandavit, ut diligeret mulierem nuptam & habentem virum. *Vade*, inquit, *& dilige mulierem dilectam amico, & adulteram.* Quidam contendunt hanc eandem eſſe cum illa, quam primo Propheta viſus fuit ducere, quam vocavit fornicariam, quæ erat Gomor filia Debelaim, Ita Theodorus Antiochenus, & Ruffinus, ſed Dionyſius Carthuſianus cenſet, iſtam aliam eſſe ab illa, illa enim prior non erat uxorata, quam ideo Deus abſolute fornicariam vocavit, hæc autem uxorata erat & nupta, quod patet ex eo quod vocat eam adulteram. Si adultera erat, certe maritum habebat, cui fidem per adulterium fregit, ſed de iis alibi. Dices, ſi mulier nupta erat & habebat virum, quamvis adultera, quomodo poterat Oſeas eam diligere & ducere? Reſpondebo, Quia Deus hoc illi præcepit, cujus voluntas tam recta eſt, ut hoc ipſo quod aliquid eſt.

b 2. Par. 26. — ¶ 96. — *Gen 22.* — *Oſeæ. 1. 2.* — *Oſeæ. 3. 1.*

eſt illi conforme, rectum debeat judicari. Scio aliis rationib. hæc à Theologis explicati, quas non vacat proſequi. Non ergo id bonum eſt, quod mihi, vel tibi bonum videtur, non quod Ariſtoteles diffinivit, nec quod Plato præſcripſit, aut Lycurgus ordinavit, ſed quod divinæ voluntati fuerit cōforme: & omnis lex catenus bona eſt, quatenus hanc conformitatem ſervat. Expende ad hoc inſtitutum ſententiam B. Hieronymi, qui demonſtrare volens ignorantiam aliquando eſſe peccatum, & aliquos per ignorantiam peccare, explicat quæſtionem illam, cur Habacuc propheta canticū ſuum, hoc inſcribat titulo: *Oratio Habacuc Prophetæ pro ignorationibus*, quam variis rationibus alii autores explicant. Credit tamen Hieronymus, Prophetā peccaſſe per ignorantiam, videns enim oſtendente ſibi Deo, quæ Deus ipſe permittere parabat, quæ facturus erat Nabuchodonoſor contra populum Dei, quæ jam tanquam præſentia ſpiritu prophetico cernebat, audacter locutus fuerat ad Dominum, dicens: *Uſquequo Domine clamabo, & non audies, vociferabor vim patiens, & non ſalvabis? Quare oſtendiſti mihi iniquitatem & laborem, videre prædam & injuſtitiam?* His verbis audacter nimis locutus eſt, pro quo ſeipſum reprehendens, quod fuerit per ignorantiam locutus, ſcribit canticum pœnitentiæ. Ita Hieronymus. Et quidem certum eſt ſecundum rectam Theologiam, Deum alio modo ſe habere circa mala culpæ, quam circa bona: illa enim non ſunt conformia voluntati ſuæ, ideoque illa ipſe non vult, ſed tantummodo permittit: hæc autem directe vult & agit ac ordinat, & tanta eſt divinæ voluntatis bonitas, ut non permitteret mala agi, niſi aliquod bonum inde elicere intenderet. Hocque adeo certum eſt, ut peccatum ſit, curioſe nimis examinare velle, cur Deus hoc vel illud fieri permittat, quia hoc ipſo, quod ille vult permittere, intelligere debemus, talem permiſſionem eſſe rectam, juſtam, & bonam, cui propterea, *nemo dicere poteſt; Cur ita facies?* Et ideo juxta D. Hieronymi ſententiam, Habacuc peccavit, quia culpabilis ignorantia & reprehenſione digna eſt, velle quærere à Deo rationem ejus, quod ſua voluntate permittit, etſi contra rationem illud fieri videatur. Melius propterea David egit (ut ipſe Hieronymus annotat) qui cum ei malediceret Semei, velletque propterea Ioab illum interficere, David enim compreſſit dicens: *Quid mihi & vobis filii Sarviæ? maledicat Semei, Dominus præcepit ei, ut maledicat David. Et quis reſpondebit ei: Quare hoc feciſti?* Hoc ſecundum voluntatem Dei eſt, etſi non agentis, recto tamen conſilio permittentis, voluntas autem Dei, inquit Hieronymus, non eſt diſcutienda, ſed cum gratiarum actione patienda eſt, hoc enim ipſo, quod illa vult aliquid fieri, certum eſt rationem boni ibi intervenire. Ad quod idem inſtitutum, expendit verba illa, quæ Nabuchodonoſor pœnitentia peracta dixit: *Altiſſimo benedixi, & viventem in ſempiternum laudavi, & glorificavi, quia poteſtas ejus, poteſtas ſempiterna, & regnum ejus in generatione & generatoinem, juxta voluntatem enim ſuam facit, tam in virtutibus cœli, quam in habitatoribus terræ, & non eſt, qui reſiſtat manui ejus, & dicat ei: Quare feciſti, &c. cujus ſunt opera in veritate, & viæ illius juſtitia, &c.* Eo ipſo quod ab illo juxta voluntatem ſuam aliquid diſponitur, tam circa virtutes cœli, quam circa habitatores terræ, ejus diſpoſitio judicanda eſt recta, ac juſta, & ſubdit: *In ipſo tempore ſenſus meus reverſus eſt ad me, & ad honorem regni mei decorumque perveni, & figura mea reverſa eſt ad me.* Superbierat antea, & cum Deo contendere voluerat, ſeque illi æquare fuerat auſus: Propterea ſenſu & figura hominis privatus fuit, & ab hominibus inter feras projectus: cum autem ſe humiliter Deo ſubjecit, confitens & profitens, Deum omnibus ſuperiorem, & quod quicquid ille diſponit, hoc ipſo rectum eſt, quod à ſua voluntate diſponitur, ſenſus, inquit, meus redditus eſt mihi, quia vere ſenſu hominis privatus videtur, qui ea, quæ ſua voluntate Deus diſponit, examinare contendit, & hominis figura privandus venit. Ille hominis legitimum habet ſenſum, & figuram recte gerit humanam, qui hoc ipſo quod agno-

Li. 1. dial. contr. Pel. ad fin. tom 2

Hab. 3. 1.

Iob. 9. 12.

¶ 79.

Li. 2. dial. cont. Pel. p. 219 tom. 2.

2. Reg. 16. 10.

Ad.... ejuſdem libr. 2. cont. Pel.

Dan. 4. 13

Digitized by Google

agnoſcit aliquod à Deo diſpôni, intelligit eſſe juſtum & rectum, *cujus ſunt opera in veritate*, id eſt, rectitudine & bonitate, & *via illius juſtitia.* Hinc expende, qua cenſura digna ſit hominis illius mens, qui judicat bonum eſſe injuriam vindicare, & in concilio eorum, quos mundus Homines vocat, proponit diffiniendum, quomodo cum inimico agendum ſit, quomodo vindicta ſumenda, ut bene & ordinate procedat. Quomodo poteſt bonum eſſe, quod eſt contra expreſſam Dei voluntatem, & tantum conforme iniquæ dæmonis voluntati, & legibus ſtultis & impiis mundi? Quis ita poteſt deſipere, ut credat bonum eſſe, quod eſt conforme diaboli menti & voluntati; & contrarium voluntati & menti divinæ? Certe & ratione, imo & hominis figura privandus eſſet, qui in tantam deveniat ſtultitiam.

§. 8. *Quæ Deus ſtatuit, approbanda non examinanda, docent Seraphin, nec homo, ait Iacobus, eſt judex legis, ſed executor: unde qui conſilia pro lege duelli congregant, verbis Ieremiæ, & obedientia Roboam condemnantur.*

¶ 98. UT quod antea cœpimus, proſequamur, conſidera quomodo ſe habue-
Iſai. c. 1. runt cœleſtes illi ſpiritus, quos Eſaias vidit: Apparuit Dominus ſuper ſolium excelſum & elevatum more ſupremi Regis, volentis aliquid diſponere, & vere ita erat: voluit namque Prophetæ oſtendere, quid tandem circa populum illum rebellem agere ſtatueret, & tanquam ſupremus judex decerneret, ut
Joa. 12. 41 Joannes manifeſte annotavit. Hoc autem ipſo apparuerunt Seraphim, qui ſtabant ſuper illud ſolium, id eſt, juxta illud; ſecundum phraſim ſcripturæ, quomodo dicitur Chriſtus ſanaturus ſocrum Simonis, ſtetiſſe
Luc. 4. 35. ſuper illam, id eſt, juxta illam: Unde & Septuaginta legunt, Seraphim ſtabant in circuitu ejus. Stabant autem, hoc ipſo ſe illius ſervos profitentes, ut obſervat Chryſoſtomus *a*; Sicut enim ſedere eſt domini, ita ſtare eſt ſervi, quomodo dicuntur ſtetiſſe ſervi Salomonis coram ipſo, de quibus dixit Regina Saba: *b Beati ſervi tui qui ſtans coram te ſemper.* Habebat autem quilibet illorum ſex alas, duabus velabant faciem ejus, duabus velabant pedes ejus. Quis eſt ejus? Non Dei ſedentis in throno, ſed ipſiuſmet Seraphim. Ita ipſemet Chryſoſtomus ibidem oſtendit. Cur facies ſuas velabant? quaſi oculos ſuos operientes, profitentes hoc ipſo, inquit Chryſoſtomus, ſe nullatenus tantæ claritatis ſplendorem ferre poſſe: eo modo, quo homo ad ſolem converſus, oculos operit & obvelat; quoniam tanti luminis claritatem non ſuſtinet. Oculos ergo ſuos operiunt & pedes. Apte quidem ſedebat Deus tanquam rex, volens multa graviſſimaque circa populum ſuum diſponere: Seraphim hoc ipſo oculos operiunt, quaſi indicare volentes, ſe nullatenus habere intellectum ad ea examinanda, quæ Deus facere diſponebat. Similiter operiunt pedes ſuos, & velant ipſos, id eſt, voluntatem per quam tanquam per pedes diſcurrunt, & ſe movent, indicantes ſe nullam habere voluntatem, cum Deus ſuam declarare aggreditur. Tantum reſtabant *duæ alæ, quibus volabant, & clamabant alter ad alterum: Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus exercituum; plena eſt omnis terra gloria ejus.* Alter ad alterum clamant. Adſtabant ſupremo Regi, ordinaturo quæ volebat circa ſuum antiquum regnum, Judæos ſcil. relinquere & excæcare, ac ſupremæ miſeriæ tradere, eo modo quo Theologi explicant: Et alter ad alterum clamabat, quaſi dicere volens: Deus noſter aliqua circa ſuum populum diſponere aggreditur, quem vult permittere, ut excæcetur & pereat: id quod facit, an rectum ſit & bonum, non eſt examinandum, per ordinem ad noſtrum intellectum & voluntatem, quæ non ſunt ſupremæ regulæ recti & boni; ſed intelligendum, eſſe verum & rectum, quod eſt juxta intellectum illius, & bonum, quod eſt ſecundum ipſius voluntatem. Ad nos

a Hom. 3. de incompreſenſ. Dei natu. mil. 8. in Geneſ.
b 3. Reg. 10

Digitized by Google

tantum attinet intelligere, quod eſt, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus.* Egregius clamor, quo Trinitatis myſterium exprimere voluerunt juxta ſanctorum mentem, Baſilii *a*, Epiphanii *b*, imò & Dionyſii *c*, & aliorum. Unde celebre illud triſagium eductum eſt, de quo in quinta Synodo Conſtantinopolitana, & alibi ſæpè. Sed & terna confeſſione, qua clamant, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, ſupremam Dei ſanctitatem, bonitatem & rectitudinem expreſſerunt, qui eſt ſanctus in ſeipſo, ſanctus in iis quæ agit & diſponit, ſanctus in iis quæ permittit. Et hoc eſt quod voluit Ioannes, ut nos intelligeremus, ſubdens; hæc dicta fuiſſe ab Eſaia, *quando vidit gloriam ejus.* Hæc eſt enim Dei gloria, quod illo diſponente aliquid, nemo poſſit dicere: Cur ita facis? ſed intelligat omnis ſpiritus, quod quicquid ipſe diſponit, rectum eſt. Ex his argumentum conſtruit Chryſoſtomus. Spiritus illi ſunt Deo propinquiores; id enim, inquit, ſignificat illud, quod Seraphin ſtabant ſuper illud, quo non tam loci propinquitatem ſignificare voluit Spiritus ſanctus, quam indicare, illos inter res creatas divinæ naturæ eſſe magis propinquos: illi ſunt, qui è propinquo & proximo videre, aſpicere, & contemplari poſſunt quæ Deus diſponit; & nihilominus nullatenus audent vel leviter examinare velle, quod Deus decernit, ſit rectum & bonum, nec ne. Quid igitur homines agere debent? Quantum tenentur intellectum & voluntatem ſuam ſubmittere, cum vident multa fieri, quæ graviſſima videntur, & cum aſpiciunt, quod ille celebris concionator, *in loco judicij impietatem, & in loco juſtitiæ iniquitatem*; & *lacrymas innocentum, & neminem conſolatorem, cunctorum auxilio deſtitutos; & ſervos in equis, & dominos ambulantes ſuper terram quaſi ſervos?* Hoc enim ipſo quod Deus hæc permittere decrevit, intelligendum eſt, recte, juſte & bene ab illo eſſe permiſſa, & talem permiſſionem eſſe bonam, utpote à Dei voluntate, quæ mala eſſe nequit, procedentem. Si ergo quando Deus diſponit permittere id, quod vere malum & injuſtum eſt, nullus relinquitur locus examinandi, rectumne & juſtum fuerit illud permittere, nec ne; intelligere enim debemus, hoc ipſo, quod à Dei voluntate proceſſit talis permiſſio, illam eſſe rectam, juſtam, & bonam: quanto magis id tenemur intelligere in iis, circa quæ Deus non ſe habet permittendo, ſed agendo, decernendo, & ordinando? Certe evidens eſt, eo ipſo, quod ab illo aliquid decernitur, nullum nobis relictum eſſe locum examinandi, rectumne illud aut juſtum ſit. Optime Chryſoſtomus peculiarem hanc legem de inimicorum dilectione proponens: Cum Deus, inquit, denuntiaverit, noli cauſas à me requirere: lex enim eſt regia, qui tulit ipſam, & ipſius rationem novit; niſi fuiſſet utile, non prohibuiſſet vindictam. Expendit B. Hieronymus *a*, ad hoc inſtitutum illam Iacobi Apoſtoli ſententiam. *Si judicas legem, non es factor legis, ſed judex.* Vult ibi ſanctus Apoſtolus docere, quod nobis tantum incumbit, leges à Deo, ejuſque Eccleſia traditas cuſtodire: *Non enim auditores legis juſti ſunt apud Deum, ſed factores legis juſtificabuntur.* Venerunt illi in mentem quidam qui judicant legem. Ille judicat legem, inquit Hieronymus, qui dicit, aliquid injuſte eſſe præceptum, & qui examinare contendit per ſuæ rationis diſcurſum, legis bonitatem, æquitatem, & juſtitiam. Ex his evidenter poſſumus demonſtrare, blaſphemam & injurioſam Deo eſſe valde mundi conſuetudinem. Quando enim aliquis ab aliquo injuriam accepit, cogit & congregat concilium amicorum, & eorum qui cenſentur valere judicio & authoritate, ut pertractent, an offenſa ſit parvipendenda, an potius curanda & vindicanda, & quomodo juxta leges duelli agere oporteat. Hoc certe eſt quaſi in dubium revocare, an lex ſtatuta à Deo de diligendo & parcendo inimico, recta ſit & bene decreta, & re ipſa monſtrare velle, non congrue & apte à Deo diffinitum eſſe, quid agere oporteat erga inimicos & afficientes injuria: ſi enim bene intelligerent & ſentirent, apte & convenienter rem eſſe diffinitam & decretam à Deo,

Margin notes: a Lib. 3. de Spiritu S. — b In Anchorat. — c Lib. de cœleſt. hierar. c. 7 & 13. — ¶ 99. — Joan 12. 14. — Hom. 3. de incompreben. Dei nat. — Eccl. 3. 16. — Eccl. 4. 1. — Eccl. 10. 7. — Hom. 16. ad popul. — a Lib. 2. dial. cont. Pelag. t. 2. p. 212. — b Jacob. 4. 11. — ad Rom 2. 13. — ¶ 100.

Digitized by Google

Deo, non concilium congregarent, ut quid agendum ſit, cum injuria quis ſe videt offenſum, ſciat & intelligat. Et vere qui in tali concilio ſedentes ſuffragia ſua ferunt, videntur dici poſſe judices legis, qui aſſumunt judicare de rectitudine & bonitate legis. Cum enim Deus ſtatuerit, parcendum eſſe inimico & offendenti, illi pertractandum aſſumunt, an rectum ſit & bonum parcere, an potius expediat vindicari. Unde miror, cum video homines, quos mundus graves, illuſtres, & cordatos vocat, concilio junctos, examinantes, quid erga inimicum agendum ſit. Et ut plene intelligas inverecundam hujus concilii audaciam, & temerariam talium conſiliariorum præſumptionem, conſidera Chriſtum ſedentem in monte inter diſcipulos ſuos, quaſi in concilio quod celebrat, cum ſupremis ducibus exercitus Chriſtiani, & cum magiſtris excellentioribus ſuæ academiæ Catholicæ, eo modo quo ſacer Evangeliſta eum refert & deſcribit: & vide illum in hoc concilio, determinatam ſententiam proferentem in cauſa, qua quæritur quid agendum ſit, cum homo offenditur ab inimico: & re attente conſiderata, & expenſis eorum hominum judiciis, qui ſapientes judicabantur, quales erant Scribæ & Phariſæi; tandem juxta divinam ſapientiam reſolventem: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.* Hoc ſuppoſito; poſſibile ne eſt, quod tanta ſit hominum ſuperba audacia; & temeraria præſumptio, ut contra hoc concilium, in quo Chriſtus Princeps pacis præſidet, & rem inter illos ſupremos conſiliarios decernit, aliud inter Chriſtianos congregetur concilium, in quo vere præſideat ſatanas, princeps diſcordiæ, & quod reperiantur homines, qui ſe Chriſtianos glorientur, qui ſcientes & intelligentes Chriſtum in concilio ſuo diffiniſſe & determinaſſe, quid agendum ſit, & dixiſſe; *Ego autem dico vobis*, ſuam audeant interponere determinationem contrariam, & dicere: Ego autem dico, odiendum, imo & occidendum inimicum? Non inepte ad hoc inſtitutum poſſumus illam Sancti Prophetæ Jeremiæ admirationem & horrendum ſtuporem expendere. *Jer. 23.9.* *Contritum eſt*, inquit, *cor meum in medio mei, contremuerunt omnia oſſa mea à facie Domini, & à facie verborum ſanctorum ejus: quia adulteris repleta eſt terra.* Deus quaſi habito conſilio cum ſuis ſanctis Angelis & Prophetis, ſuper iniquitatibus populi; ſententiam determinatam protulit, decernens illum puniendum, & tradendum manibus Chaldæorum, eo modo quo poſtea ad Nabuchodonoſor dictum fuit, quod ejus punitio & vindicta, *Dan. 4.14.* *In ſententia vigilum decreta fuit*, & diffinita. Juſſitque Deus Jeremiæ, ut hoc concilii ſui decretum notum faceret populo. ¶ 101. Quod cum Propheta compleret: ecce aliud concilium congregatum fuit, quorundam falſorum Prophetarum, qui loquebantur de corde ſuo, & ſecundum mentis ſuæ judicium, qui definierunt, contrarium dici & ſentiri debere ab eo, quod Deus definierat; & ſuadendum populo, quod nullatenus commoverentur propter decretum concilii, quod Dei nomine Jeremias publicabat; quia id potius ſequendum & credendum erat, quod illi in concilio ſuo definierunt: ideoque nullum malum aut captivitatem timendam: & hujus concilii decretum ſecutus fuit populus. Hoc videns Sanctus Propheta Ieremias, *Contritum eſt*, inquit, *cor meum in medio mei, & contremuerunt omnia oſſa mea.* Conſilium hominum contra conſilium Dei? Et quod poſtquam Deus determinato concilio cum angelis & prophetis ſuis rem diffinivit, & diffinitionem promulgandam mandavit, homines congregent concilium, & oppoſitum definiant & determinent, & hoc omnes ſequantur? Quod verbis ſanctis Dei ſe opponant verba iniquorum hominum, & prævaleant apud populum? *Contritum eſt cor meum in medio mei à facie Domini, & à facie verborum ſanctorum ejus.* Conferto verba Dei cum verbis hominum, & ſanctitatem illorum cum nequitia iſtorum; contritum eſt cor meum,

Digitized by Google

videns prævalere verba iniqua hominum,
verbis ſanctis Dei. In eo autem, quod ſub-
dit: *Quia adulteris repleta eſt terra*, quod
dicere volebat, elegantiſſime explicavit,
uſus optima metaphora, qua Scripturæ ſa-
cræ frequenter utuntur, in qua lex vocatur
maritus; & anima, quæ ei ſubjicitur illius
uxor, quæ de illa concipit & parit opera,
ipſi legi ſimilia atque conformia: quam me-
taphoram aptiſſime proſecutus eſt Apoſto-
lus Paulus loquens de lege veteri & ſynago-
ad Rom.7 2.& 1.Corint.7 39. ga: *Mulier*, inquit, *alligata eſt legi, quanto
tempore vixerit vir ejus: & tunc ſi fuerit
cum alio viro, vocabitur adultera; cum au-
tem fuerit mortuus vir ejus, ſoluta eſt à le-
ge viri.*. Habeat ſynagoga antiquam legem
tanquam virum, de quo concipere & pa-
rere debeat opera ipſi legi tanquam patri
conformia atque ſimilia: ea lege ſtante, ſi
alteri legi populi gentilis adhærebat, vo-
cabatur adultera. Ita eam appellare Deus
ſæpe ſolitus fuit, quando ad gentilium mo-
res & leges ſervandas ſe convertebat ſyna-
Oſeæ 3. goga, ut patet apud Oſeam & alios Pro-
phetas. Mortuo tamen viro, id eſt, antiqua
lege mortua, jam ad alterum virum, legem
ſcilicet Evangelicam, potuit & debuit ſe
transferre. Legitimus ergo vir ſynagogæ,
erat divina lex, & divinum decretum, &
verbum Dei ſanctum & juſtum, de quo
debebat concipere timorem, metum, &
reverentiam. Hoc tamen viro relicto, al-
teri viro ſe tradebat: nam relictis divinis
decretis & verbis, quæ ſancti Prophetæ
promulgabant, legibus & verbis falſorum
Prophetarum adhærebat. Ideo dicit Pro
¶ 102. pheta: *Repleta eſt terra adulteris.* Aut vero
alludit ad aliam metaphoram, in Scriptu-
ra ſæpiſſime uſitatam, qua Deus dicitur vir
1.Petr 1. 23. animæ, de quo illa concipit, non *per ſemen
corruptibile, ſed incorruptibile, quod eſt ver-
bum Dei*, ut dixit S. Petrus Apoſtolus,
Quando hoc viro contempto & ſpreto, tra-
dit ſe alteri viro, dæmoni videlicet, mundo
vel carni, quorum verba auſcultat & recipit,
& ex eis tanquam ex ſemine concipit ope-
ra, illis conformia, dicitur adultera. *Terra
ergo plena erat adulteris*, quoniam relicto
Deo ejuſque ſacris verbis contemptis, ex
quibus timorem debebant concipere, adhæ-
rebant falſis Prophetis, ex quorum verbis
concipiebant ſpem & ſecuritatem. Hocque
eſt: quod Propheta dum videt, horret, con-
turbatur cor ejus, & contremiſcunt omnia
illius oſſa: quia videbat homines neglecto
Deo, ejuſque ſanctis verbis ſpretis, adhæ-
rentes falſis Prophetis, eorumque verba &
decreta ſumma æſtimatione acceptantes &
proſequentes. Et rem totam concludere vo-
lens: *In noviſſimis*, inquit, *diebus intellige-
tis conſilium ejus*. Vos qui in Concilio con-
gregamini contra concilium Dei, & vos qui
neglecto eo quod Deus ſuo definivit con-
cilio, id ſequimini, quod in concilio falſo-
rum Prophetarum decretum eſt, in noviſ-
ſimo intelligetis ejus conſilium, & quantæ
fuerit rectitudinis, & quam expediens fuiſ-
ſet vobis illud ſequi, quando venient ini-
mici, & circundabunt civitatem, & capti-
vos vos ducent in Babylonem: tunc intel-
ligetis conſilium ejus, & vanitatem conſi-
liorum veſtrorum, & ſtultitiam impiorum
veſtrorum pſeudoprophetarum. Quæ ho-
minibus illius temporis, jure dixit Jere-
mias; potiori ratione dicere poſſum, pro-
pter ea, quæ inter Chriſtianos fiunt. *Con-
tritum eſt cor meum, & contremuerunt oſſa
mea.* Video enim Deum definito determi-
natoque conſilio, quid agendum ſit circa
inimicos & offendentes, decreviſſe, & lege
inviolabili ſanxiſſe, nobiſque promulgan-
dum commiſiſſe: & nihilominus conſpicio
concilia congregari contra conſilium Dei,
& in illis definiri, quod divino decreto &
definitioni contrarium eſt, & contemni
verba ſancta Dei, & quod Deo dicenti: *E-
go dico: Diligite inimicos*, audaci temeritate
dicit vilis homuncio: Ego dico, vindi-
ctam ſumendam de inimicis. *Contremue-
runt oſſa mea à facie Domini, & à facie ver-
borum ſanctorum ejus.* Video n. Deum con-
temni, ejus verba ſancta ſperni, *& quod re-
pleta eſt terra adulteris.* Non enim homines
adhærent legitimo animæ ſuæ Sponſo, ut
ex ejus verbis & doctrina concipiant, quod
agere debeant, ſed dæmoni & mundo;
cujus

Digitized by Google

cujus ſententias recipiunt, judicia æſtimant, & magnificiunt. Hoc tantum dico, *quod in noviſſimis diebus intelligetis conſilium ejus*, quando adveniente hora mortis, in extremis conſtitutus, ea te anguſtabit cogitatio, quod coram eo judice debes comparere, quem ſpreviſti, cujus faciem, & vultum, & verba ſancta reveritus non fuiſti, cujus decreto, tuum decretum auſus fuiſti opponere. Sufficiat ergo ei, qui hominis habet ſenſum & mentem audire,
Dan 3 21. *Ego autem dico vobis*, ut inde inferat, quod barbarus ille Nabuchodonoſor hoc eſſe in
¶ 103. veritate juſtitia diſpoſitum. Rem miran-
3. Reg. 12. 21. & 2. Par. 11. dam refert Scriptura ſacra, de illo impio crudelique Roboam Rege, qui nolebat ſequi conſilia ſenum ſapientum, ſed juvenum imprudentium. Surrexit Jeroboam ſervus ejus, & ex duodecim tribubus ſuper quas Roboam regnabat, decem tulit, ſuper quas conſtitutus eſt Rex, duabus tantum relictis ipſi Roboam, ſuper quas regnaret. Venit propterea Roboam in Jeruſalem, & convocavit univerſam domum Juda & Benjamin (quæ erant duæ tribus, quæ ſub ejus obedientia remanſerant) centum & octoginta millia electorum, atque bellantium, ut dimicaret contra Jeroboam, à quo recuperaret decem tribus, quas ille ſibi acceperat. Factuſque eſt ſermo Domini ad Semeiam hominem Dei dicens: Loquere ad Roboam filium Salomonis, regem Iuda, & ad univerſum Iſrael, qui eſt in Iuda & Benjamin: *Hæc dicit Dominus, Non aſcendetis neque pugnabitis contra fratres veſtros, revertatur unuſquiſque in domum ſuam, quia mea geſtum eſt hoc voluntate.* Qui cum audiſſent ſermonem Domini, reverſi ſunt, nec perrexerunt contra Ieroboam. Et quidem multa ſunt circa hanc hiſtoriam expendenda. Primum, Roboam hominem fuiſſe ineptum, & ſui capitis. Secundum, quod diro vulnere fuit ſauciatus, dum vidit ex duodecim regni ſui partibus, decem ſibi eſſe ſublatas, duabus tantummodo remanentibus: & quod, ut e-
In imperf. hom. 2. poſt. med. gregiè ait Chryſoſtomus, illa ira in regibus inextinguibilis eſt, quam regni zelus accendit. Tertium eſt, quod jam major pars belli confecta videbatur, in eo quod congregaverat tam grandem, numeroſum potentemque exercitum, cum quo proficiſcebatur jam contra Ieroboam; cujus vires non tanti æſtimabantur, quippe qui modernus erat Rex, nec regni ſui res adhuc ſuo modo compoſuerat. Quartum eſt, quod non Deus illi apparuit, ut ei ſuam voluntatem declararet, eum terrens, ſicut apparuit Laban proficiſcenti Geneſ. 31. 24.
contra Iacob, neque verò angelum de cœlis miſit, qui eum conſterneret diſtricto gladio ſibi oppoſito, ſicut miſit ad continendum Balaam, ſed Prophetam, quemdam hominem, quem ipſe reputabat communem: & nihilominus hoc ipſo quod eum audivit Dei nomine dicentem: *Hoc mea geſtum diſpoſitum & ordinatum eſt voluntate*; non ſolum rex, ſed & milites, qui ira ſuccenſi proficiſcebantur, omnes reverſi ſunt, & judicaverunt, id rectum, bonum & utile, quod dicebat Propheta, Dei voluntate geſtum & ordinatum. Quid igitur agere debet homo, à quo inimicus non abſtulit decem partes regni, quique non tam grave diſpendium, ſicut Roboam paſſus eſt, cui non Prophera, nec Angelus, ſed Deus ipſe, *Ego*, inquit, *dico vobis*, quaſi dicens; *Mea voluntate hoc geſtum eſt*, & ordinatum.

§. 9. *Tertia ratio eſt, quia hoc præceptum eſt juſtum, & juſtè, juxta Auguſtinum & Gregorium, cujus eſt interdicta vindicta, etſi dictum fuerit, Oculum pro oculo.*

EX eiſdem CHRISTI verbis, demonſtrare item poſſumus hoc præceptum ¶ 104.
non ſolum eſſe bonum; ſed etiam juſtum & æquum. Quis eſt, qui præceptum ponit? Deus ipſe, qui dicit: *Ego autem dico.* Inferro igitur, quod inde manifeſtè ſequitur; ergo præceptum juſtum eſt. Quis enim eſt Deus? *Iuſtus Dominus in omnibus* Pſal. 144.
viis ſuis, inquit David, quia omnis via, ad

quam declinat, & quam aggreditur, juſta eſt. Hocque inquit Auguſtinus, eſt, quod in omni eventu ſancti viri ſupponunt, ſignanter cum patiuntur aliqua ſuæ voluntati contraria, Deum quidem juſtum, ſe autem peccatores, qui juſtè talia patiuntur. Ita Azarias & ſocii ejus in fornace, ita & Daniel ipſe in ſua captivitate, ita & Tobias in ſua cæcitate: quod & ſimiliter ſupponere omnes debemus, cum aliquid patimur, dicentes: Juſtus Dominus in omnibus viis ſuis. Talis eſt enim Deus, ut de illo dicat David: *Juſtus Dominus, & juſtitias dilexit, æquitatem vidit vultus ejus.* Vide quam juſtus ſit, quod juſtitias diligit. Nihil Deo gratius, quam mors filii ſui, ut multis rationibus Scripturæ docent. Et quomodo Patri poteſt eſſe grata mors filii unigeniti ſummè dilecti, quam illi inferunt ejus inimici? Pro re ſummè deteſtabili ponit Sapiens, *Qui victimat filium in conſpectu patris.* Ratio eſt, quoniam per illam ſatisfiebat juſtitiæ, ſecundum omnem ejus rigorem. Erat enim homo debitor, & non poterat ſatisfacere ad æquilitatem de rigore juſtitiæ; nec id poterat præſtare, qui Deus non eſſet. Poterat quidem Deus gratis debitum omne dimittere, & aliis modis, hominis lapſum reparare, ut ex B. Auguſtino *a*, demonſtrat D. Thomas *b*: ſed hic neceſſarius erat ut de toto rigore eſſet ſuæ juſtitiæ ſatisfactum. Ita ergo juſtitias diligit, ut gratiſſimam haberet filii ſui dilectiſſimi mortem, per quam integrè & perfectè juſtitiæ eſſet factum ſatis. Quod benè annotavit Paulus, tradens cauſam mortis Chriſti, *ad oſtenſionem*, inquit, *juſtitiæ ſuæ*, & ut juſtitia ſua plenariam omnino reciperet ſatisfactionem, filium ſuum pro ſervo expoſuit: *Juſtus namque Dominus & juſtitias dilexit, æquitatem vidit vultus ejus*; id eſt, ad rem nullam convertit vultum, nulla res de vultu ejus prodit; niſi recta, juſta & æqua, de quo dixit Propheta: *Mundi ſunt oculi tui Domine, nec vales ad iniquitatem reſpicere.* Iniquitas eſt contraria æquitati & juſtitiæ, nihil ergo injuſtum aut iniquum ab eo procedere poteſt. Hocque eſt, quod

In illum Pſalm. — *Dan 3.27.* *Dan.9.7.* *Job 3.2.* — *Pſal.10.8.* — *Eccl.34.14.* — *a 13. De Trin.c 10.* *b 3.p.q.1.art.2.* — *ad Rom 3. 25.26.* — *Hab 1.13.*

tanquam fundamentum qualibet die ſupponebat David, dicens: *Mane aſtabo tibi, & videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.* Hoc quidem Deus habit a principio, vel potius à ſua æternitate, tanquam connaturale tibi, ideoque veniens in mundum id ipſum retinuit: unde non potuit præcipere, & decernere, niſi quod juſtum eſt. Invehebatur frequenter Deus contra principes & præſules populi ſui, quod ſuis commodis tantum attendentes, juſtitiam quaſi terra expulerant, in qua multa injuſta invexerant, ad cujus remedium promittebat, ſe miſſurum talem principem, qui juſtitiæ eſſet reparator, & ejus partes ita ageret, ut nihil non juſtum ſtatueret. Ita apud Ieremiam: *Væ paſtoribus, qui diſperdunt, & dilacerant gregem meum.* Illa interjectio *Væ* non tam comminantis, quam lamentantis eſt, quaſi dicere volentis: Lamentor gregem meum propter paſtores ejus, &c. Quid igitur fiet? *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & ſuſcitabo David germen juſtum, & regnabit rex, & ſapiens erit, & faciet judicium & juſtitiam in terra, &c. & hoc eſt nomen, quod vocabunt eum, Dominus juſtus noſter.* Expende illud, *Germen juſtum*, id eſt, germen ad producendam juſtitiam, qui ſit radix & origo totius juſtitiæ & ſanctitatis, qui faciat judicium & juſtitiam in terra. Iuſtitia deſtructa eſt, & judicium rectum defecit: veniet ille, qui ita juſtitiam faciat, ſtatuat, & roboret: ut inde nomen tracturus ſit, quem vocabunt, *Dominus juſtus noſter.* Ita & apud Sophoniam: *Principes ejus, in medio quaſi leones rugientes, judices ejus lupi.* Leo prævalet fortitudine, & lupus voracitate, quia illi principes & judices id omne tanquam juſtum decernebant, quod de facto per violentiam exequi poterant, ſicut leones, qui quod violenter ore ſuo capiunt, ad ſe jure pertinere reputant, quaſi illi, qui dicebant: *Sit fortitudo noſtra lex juſtitiæ*, itemque illud, quod erat ſecundum voracitatem aut cupiditatem appetitus ſui, judicabant juſtum. Leo agit ſecundum motum iraſcibilis, lupus ſecundum motum concupiſcibilis. Iſta judices illi ſtatuebant, quæ ſuæ iraſcibili & concupiſcibili erant

Pſal. 5.5. — *Ier.23.1.5* — *¶ 105.* — *Sophon.3.3.* — *Sap 3.11.*

Digitized by Google

erant congrua: ideoque *injuſtè egerunt contra legem*, id quod præcipiebant injuſtum erat, & contra divinam legem, quam ſervare tenebantur. Quid igitur fiet? *Dominus juſtus, in medio ejus non faciet iniquitatem:* id eſt, qui verè eſt Dominus, totius juſtitiæ autor, in medio ejus ſtabit, omnibus ſe exhibebit videndum & agnoſcendum (id enim eſt eſſe in medio) & quoniam juſtus eſt, non faciet iniquitatem, id eſt, nihil injuſtum, aut iniquum, aut contra æquitatem ſtatuet. Ecce Chriſtum in medio conſtitutum, in monte ſedentem, omnium oculis expoſitum. Quis ille eſt? Dominus juſtus: non ergo faciet aut proponet rem injuſtam. His adde quod ejus Reſpublica, quæ eſt Eccleſia, tam juſtis legibus erat gubernanda, ut ejus nomen futurum
Eſai.1.16. eſſet, *Civitas juſtitia*, ſicut prædixit Eſaias. Rex juſtus dans leges civitati juſtitiæ, non ſolum legem juſtam, ſed quæ juſtiſſima ſit, erat prolaturus. Et ipſe, de quo David
Pſal.44.7 prædixerat: *Virga æquitatis virga regni tui: Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem.* Si æternus pater, ut oſtenderet, quantum diligit juſtitiam, filium ſuum tradidit in mortem, ut juſtitiæ omnino fieret ſatis; filius itidem non minus oſtendit, quantum eam dilexerit, qui ad ejus ſatisfactionem, ſemetipſum tradidit, & ut injuſtitiam expelleret, & juſtitiam introduceret, crudelem mortem pati voulit: rectè igitur infertur, & quod præcipit, non eſſe injuſtum, aut juſtitiæ vel æquitati contrarium. Sed dices: Quomodo juſtum eſt, quod præcipit, *Diligite inimicos veſtres?* Iuſtum eſt, ut id quod debeo ſolvam, & juſtum præcipit lex, quæ id ſtatuit: injuſtum autem, ut jubeat perſolvere, quod
¶ 106. nullatenus debeo. Ego amico quidem amorem debeo, quia amor amore juſtè & æqualiter compenſantur; ſed inimico nihil debeo, niſi odium, & offenſam; non ergo juſtum eſt præcipere, ut ei cui nullatenus debeo, perſolvam amorem & bene-
Lib. 19. con. Fauſt. c.24 & epi.54. ficentiam. Sanctus Auguſtinus facilè ſe expedit, dicens: ſi exenteres piſcem hunc, rem eſſe claram, non enim CHRISTUS præcipit, ut diligas inimicitiam, ſed inimicum. Duo ſiquidem ſunt in inimico: *ad Maced. in Pſal. 102. ſaciens miſericordias Dominus. & ſermon. 108. de temp. & alibi ſæpe.* eſt perſona, quam Deus creavit, & ex conſequenti, bona: quia omne quod facit Deus, bonum eſt, eſt etiam offenſa, quam tibi intulit, quam non Deus, ſed malitia diaboli ſuggeſſit, ideoque mala. Deus non jubet diligere offenſam, ſed perſonam; hoc autem juſtiſſimum eſt: idem eſt enim, ac ſi præcipiat; Dilige bonum, quod eſt in inimico, & odio habeto malum, quod eſt in illo. Quod & conforme eſt naturæ rerum: bonum enim debet diligi, quia eſt, quod omnia appetunt; malum debet odio haberi, quia eſt quod omnia refugiunt, & averſantur. Primum medicinæ præceptum, & quaſi fundamentalis regula eſt, quod medicus ex corde diligat infirmum, & ſe ei oſtendat benè affectum, beneficum, & benignum, & illum ſufferat: quia in infirmo duo ſunt, perſona & infirmitas. Cum jubetur medicus diligere infirmum, de perſona accipimus, quam diligit & amat; quam ideo ſummo affectu deſiderat ſanitati reſtituere, & in vitam ſervare; ex quo oritur, quod totum ejus odium ſit contra infirmitatem, quam vellet penitus abſumere & delere: ſed de iis latior infra erit ſermo. Magis tamen in particulari oſtendamus, juſtè DEUM interdixiſſe nobis, odire & perſequi inimicos noſtros, & præcepiſſe, ut eos diligamus: idque duplici ex capite, quod exprimere voluit in eo, quod dixit: *Inimicos veſtros.* Primum eſt, quod indicat Beatus *Epi.54.ad Maced. in princ.* Auguſtinus, quia noſtram naturam agnoſcit & comprehendit, quæ talis eſt, ut perturbata, neſciat diſtinguere, quæ diſtingui oporteret. Homo quidem injuria affectus, ſimilis eſt ei, qui ictum recepit in capite, ex cujus commotione viſus ita perturbatur, ut neſciat diſcernere inter hominem & lapidem: hoc enim facit offenſa, qua homo percutitur, nam ex commotione iræ, intellectus & mens conturbatur, ita ut neſciat diſtinguere inter hominem & ejus peccatum, inter perſonam & offenſam, quam intulit, ſed unico actu contra utrumque ſe convertit; & ſic offenſam reſpicit & odit, ut & perſonam etiam

Digitized by Google

etiam odio proſequatur. Hoc autem in-juſtum eſt: non enim tunc tantùm odis malum, ſed & bonum, nec tantùm te convertis in id, quod tibi contrarium eſt, in offenſam ſcilicet; ſed etiam in perſonam & naturam, quæ non ſolùm tibi non eſt contraria, ſed potius valde proxima. Idcirco rectè CHRISTUS tibi prohibet, ne inimicum odio habeas. Juſtum fuit decretum illud Patrisfamilias, quando intra triticum, quod ipſe ſeminaverat, exorta ſunt zizania, quæ ſuperſeminavit inimicus: tunc enim apparentibus zizaniis, dixerunt ſervi Patris familias ad eum: *Vis? Imus & colligimus ea.* Reſpondit autem ipſe, *Non, ne fortè eradicantes zizania eradicetis ſimul & triticum.* Certè ſervi non intendebant triticum vel leviter lædere, ſed ſolum contra zizania commoti erant, quæ ſolum eradicare contendebant; nihilominus tamen id eis prohibuit, *ne fortè*, inquit, *eradicantes zizania, &c.* Sunt illa valdè implicata tritico, & quamvis tantum intendatis zizania eradicare; fortè triticum eradicabitis; exponitis vos periculo eradicandi triticum, nam impoſſibile videtur, tam ſubtiliter ingredi & manum movere contra zizania, quin triticum aliqua ex parte lædatis: ideirco relinquite id agendum meſſoribus, qui ſuo tempore ſeparabunt à tritico zizania. Deus quidem ſeminavit bonum ſemen, animam ſcilicet in corpore proximi tui, fidem, ſpem, & cætera chariſmata, in agro Eccleſiæ. Venit inimicus, & ſuperſeminavit zizania, nam ut exponit Auguſtinus, dæmonis inſtigatione factum eſt, ut ille contra te zizania produceret, verba ſcilicet contumeliæ, vel offenſam circa tuas facultates, aut honorem. Tu ſtatim conſurgis, non tantum contra zizania, ſed & contra triticum: nec enim iraſceris tantum contra ejus malitiam & offenſam, quam diabolus in eo ſeminavit; ſed & contra triticum, corpus ſcilicet & animam, filios, uxorem, facultates, & honorem illius, omnia eradicare contendis. Si illis, qui tantum contra zizania erant commoti, prohibuit juſtè Pater familias, ut ſinerent, ne forte intendentes eradicare zizania, contra triticum agerent; quam juſtius tibi, qui non ſolum contra zizania te commoves, ſed & contra triticum, dicet; *Sine!* Rem enim injuſtam agis, cum propter zizania velis & triticum eradicare. Et certè, id quod ſæpe de iracundis repetunt ſancti patres, Chryſoſtomus *a*, & Baſilius *b*, iracundum ſimilem eſſe feræ, aut animali irrationali, ideò dictum credo, quia hoc eſt animalium carentium ratione, non diſcernere nec ſeparare unum ab alio, & quaſi alludere viſi ſunt ad illud, quod Dominus de quibuſdam hoſtibus iracundis dixit: *Devorabunt Iſrael toto ore*, metaphora ſumpta à piſcibus, qui videntes cibum, dicuntur toto ore procedere ad illum devorandum; quia non diſcernunt, quidnam ibi contineatur incluſum: quo fit, ut devorantes cibum ſibi congruum, etiam devorant id, quod ſibi extremam necem infert, ſcilicet hamum. Ita iracundis accidit, qui toto ore procedunt contra inimicos, non diſcernentes inter naturam & culpam; ſed deglutire volentes, quicquid in inimico reperitur, corpus, animam, facultates, filios: inde eorum perditio procedit, quoniam injuſtitiam devorant. Quid enim mali offenſæ, ad bonum naturæ & perſonæ? quid filiis, ad offenſam quam eorum pater intulit? Quia cetus toto ore Jonam deglutivit, animam, corpus, & quicquid habebat, paſſus eſt viſcerum tortionem, qui coactus fuit Jonam evomere. Juſtè ergo iracundo prohibetur contra inimicum procedere, ne injuſtus exiſtat, id odiens & perſequens, quod diligi & amari debebat. Secundum caput, ex quo lex iſta comprobatur juſtiſſima, eſt, quod expendunt Sanctus Auguſtinus *a*, variis in locis, & Divus Gregorius *b*. Sunt namque homines, iniqui rerum æſtimatores, & quæ ſua ſunt, ponderant ſtatera auri, aliena autem ſtatera ligni. Ita namque unuſquiſque ſeipſum ac ſua æſtimat, ut quantumcumque leviſſima ſit injuria contra ſemet commiſſa, graviſſimam reputet: offendentis enim culpas, apud cogita-

Marginalia: ¶ 107. *Matth. 13.29.* — *Serm 168. de temp.* — a *Hom 29. & 30. ad popul.* b *Hom. 10. de ira.* — *Eſai 9.12.* — *Jona 1.* — ¶ 108. — a *Lib. 19. cont. Fauſt. c. 25. lib. cont. Adimantum c. 8.* — b *28. Mor. cap. 17.*

22. *Mor. cap.19.* gitationem offenſi, livor accuſator exaggerat, inquit Beatus Gregorius. Imò ſæpe id quod verè injuria non eſt, nec ab alio fit animo lædendi, tanquam ſupremum dedecus æſtimatur. Saul, quia mulieres
1.*Reg.18. 8.* Iſraël, ducentes choros, Davidis triumphum celebrabant, tanto eſt ſuccenſus furore contra David, ut parum ſibi videretur eum occidere. Aman, quia Mardochæus quando ille fores palatii egrediebatur, non flectebat genua, nec ſe adora-
Eſth.3.6. bat, *iratus eſt valde, & pro nihilo duxit in unum Mardochæum mittere manus: audierat enim, quod eſſet gentis Judææ, magiſque voluit omnem Judæorum perdere nationem*, quod & verè procuravit. Conſidera Jonam Prophetam & ſanctum, qui poſtquam prædicavit, & prædixit civitatem Ninive poſt quadraginta dies ſubvertendam; quaſi illius ſubverſionem optabat, quam ut oculis ſuis videret, egreſſus civi-
Jonæ 3.5. tate, *fecit ſibimet umbraculum, donec videret, quid accideret civitati.* Et ratio hujus erat, quoniam cum ipſe prædixiſſet, civitatem ſubvertendam; judicabat contra honorem & veritatem ſuam futurum, ſi id non fieret. Tanti ergo honorem ſuum faciebat, & verbum ſuum tanti æſtimabat, ut judicaret juſtum, quod civitas illa funditus periret, in qua innumeræ erant animæ, ut honor ſuus integer remaneret. Vide quantum æſtimat homo Propheta honorem ſuum, quod judicat, præponderare debere vitæ tam ingentis hominum multitudinis. Et nonne videmus, inquit Auguſtinus, homines leviter læſos, moliri cædem, ſitire ſanguinem, vix invenire in malis inimici unde ſatientur? Quis pugno percuſſus, non tantum hominem contundere cupit? &c. Plus ſemper ira in vindicta exigit, inquit Gregorius, quam injuria accepit. Hinc tam Auguſtinus, quam Gregorius, inferunt juſtificationem illius legis, quam antiquitus Deus tulit: *Oculum pro oculo, dentem pro dente.* Non juſſit Dominus, ut homo eruenti ſibi oculum, oculum erueret, & excutienti dentem, dentem excuteret, ſed populo infirmo, imperfecto, ad vindictam vehementiſſimè propenſo, cui inquit Gregorius, tanquam debili & infirmo multa permittebat, modum impoſuit, ne ultra damnum & offenſam, vindicta procederet, &c. Quia ergo injuſti ſumus æſtimatores offenſarum contra nos commiſſarum, & judicamus ſæpe, magno odio habendum, eum etiam, qui non ſolum nos læſit, ſed & beneficus fuit (ſicut judicavit Saul de Davide, & peccator de eo, qui corripit ipſum) jure Deus hanc cauſam quaſi è manibus noſtris extrahens, prohibet inimicos odire, & perſequi, utque eos diligamus. Secundum jus commune, omnium gentium approbatione firmatum, quo prohibetur unuſquiſque in cauſa propria jus dicere, aut judicem eſſe: quia præſumitur de unoquoque quod decipi poſſit circa res ſuas, quas naturali inclinatione amat, & præponit alienis: quanto magis in hac cauſa, interdicendum eſt homini judicium ferre, & exſequi, ac decernere juſtitiam, cùm certum ſit; propter paſſionem iræ, quæ eum conturbat, minus rectè ab illo rem eſſe judicandam? Quis relinqueret gladium in manibus furioſi, qui ſine ordine illo uteretur, in damnum & exitium, tantummodo intendens mactare, vulnerare, & ferire?

§. 10. *Conſiderandum eſt, ad patienter ſuſtinendas injurias, quod nullatenus Deus vult inultas relinqui.*

SED dices: non igitur impunè evaſurus eſt, qui me offendit? Hoc enim videtur injuſtum. Reſpondet Auguſtinus ¶ 109.
primò, Nequaquam Deum id velle: qui *Lib. cont. Adimant. c.17.* enim tibi præcipit, ut ei parcas, præcepit judici, ut illum puniat. Judex qui ſine paſſione eſt, quique ſecundum leges judicat, & non ſecundum affectum tuæ iracundiæ, juſtam vindictam retribuet. Ita quidam explicant illud Apoſtoli, *Non vos defendentes chariſſimi*, id eſt, ulciſcenetes, *ſed* *Rom.12. 19.* *date locum iræ.* Ibidem enim paulò inferius, *iram*, vocat poteſtatem coactivam & punitivam judicis, dicens, *Subditi eſtote, non ſolum propter iram*, id eſt, quia *Rom.13.5*

 pote-

poteſtatem habet puniendi; *ſed etiam propter conſcientiam*, nec enim rantum principibus ac judicibus obtemperare debemus, quia poteſtatem habent puniendi, ſed quia ſecundum conſcientiam id agere debemus. Hinc fit, quod judex non poteſt abſolvere pro ſua libertate eum; quia offendit, niſi tu præſtes tuæ voluntatis conſenſum: ſed debet vindictam exereere, ſecundum qualitatem offenſæ. Reſpondet
Ind. ſecundò idem Auguſtinus, quod Deus nunc tibi præcipit inimicos diligere, & beneficentiæ opera exercere, ſi fortè hoc pacto reducantur ad hoc, ut ipſi ſeipſos tibi ſubmittant, pleneque ſatisfaciant. Si enim ita fieri contingat, tu jam tuæ læſionis ſatisfactionem recepiſti, & illi ſalutem & veniam conſequuti erunt: ſi autem non faciant, tradet tibi eos puniendos, ut tu ipſe vindictam ſumas, eo tempore, quo ſta rectificata erit voluntas tua, ut non odio proſequaris, niſi quæ odium promerentur, neque ampliorem vindictam appetas, quam quæ ad perfectiſſimè tibi ſatisfaciendum erit opportuna. Jubet itaque Deus, ut tu id cum inimicis tuis facias, quod ille cum ſuis. Ille quid agit cum inimicis ſuis? Eos ſuſtinet, exſpectat, opera beneficentiæ in eos exercet, ſi fortè revertantur & veniam petant, & ſatisfaciant pro offenſis contra ipſum commiſſis: ſi enim ita fit, Dei offenſæ eſt ſatisfactum, illaque purgata manet, & præterea ſalvatus eſt homo, & ereptus de perditione: ſi autem id non fiat, exſpectat, ut congruo tempore eam vindictam in eos ferat, quam eorum offenſæ merentur. Tuneque tantò acrius eos puniet, quanto majoribus beneficentiæ donis, quibus uti noluerunt, eos fuerat proſecutus. Ita explicat Sanctus
Hom 22. in Ep. ad Rom. Chryſoſtomus, illam ſententiam famigeratiſſimam, quam ex Salomone refert Apoſtol. *Si eſurierit inimicus tuis, ciba illum; ſi ſitit, potum da illi: hoc enim faciens, carbones ignis congeres ſuper caput ejus.* In Scriptura ſacra, carbonum ignis nomine, intelliguntur pœnæ graviſſimæ, atroces, & inevitables. Ita agens David de pœnis, quibus Deus inimicos quoſdam fuit proſecutus eas, vocat: *Carbones ignis*: & ad exprimendas ſagittas irreparabiles, eas deſcribit, *cum carbonibus deſolatoriis*, id eſt, ignitis. Vult ergo dicere Paulus: Beneficia præſta inimico tuo, ciba illum eſurientem, refice ſitientem, veſti nudum: ſi enim hæc non proſunt, ut ſeipſum tibi ſubdat, pleneque ſatisfaciat, hæc ipſa bona opera erunt carbones ignis, quos congeres ſuper caput ejus, id eſt, converres ad acriorem pœnam infligendam, ſicuti de Deo ipſo dictum eſt.

Prov.25.21. Ro.12.20.

Pſ.17.24. Pſ.119.4.

Si juxta hunc modum explicetur ſententia Apoſtoli, non videtur ſenſus rejiciendus: nec iſte eſt, quem rejiciunt Auguſtinus, *a*, Hieronymus *b*, & alii S. Patres, ſi exactè eorum dicta expendamus; quamvis ſi ſecundum corticem legantur, videantur rejicere. Non ergo prohibet Deus te vindictam de inimico ſumere; ſed vult, ut id in congruum tempus differatur, quando rectè omnia fiant abſque læſione juſtitiæ: imò quando ei perfectiſſimè ſatisfieri poſſit: quomodo Paterfamilias juſſit differri eradicationem zizaniorum, uſque ad tempus meſſis, quando illa ſine periculo diſpendii tritici, fieri poſſet. Tunc ergo, inquit Auguſtinus, illud fiet, quod dictum eſt: *Tunc ſtabunt juſti in magna conſtantia, adverſus eos, qui ſe anguſtiaverunt, & abſtulerunt labores:* quando totus mundus cadet, & nihil hujus mortalitatis remanebit, ſtabunt juſti in magna conſtantia: & ideò, inquit Auguſtinus, in magna conſtantia, quia in bona conſcientia: prædicens enim Chriſtus diſcipulis, quæ tunc eventura ſunt dicit: *Tunc levate capita veſtra:* eſtote ſine timore aut tremore. *Stabunt autem adverſus eos, qui ſe anguſtiaverunt.* Videtur alluſio fieri, ad illud, quod dixit Eliphaz: *Videbunt juſti & lætabuntur, & innocens ſubſannabit eos:* aut verius ad illud Davidis: *Exultabunt ſancti in gloria, &c. gladii ancipites in manibus eorum ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis &c. gloria hæc, eſt omnibus ſanctis ejus.* Nullus ſanctus eſt, qui non patiatur inimicos viſibiles aut inviſibiles: hæc erit gloria omnibus ſanctis, quod tunc tradet Deus inimicos in eorum manibus, ut unuſquiſque

a Ser.168. de temp. b Lib 1. con: Pelag. ¶ 110. Matt 13. c Ep 50. ad Bonif. non longe ante fin. d Sap. 1. Luc.21 28 Iob.22.19. Pſ.142.5.

que de inimico ſuo ultionem plenam perfectamque ſumat. Tunc, inquit Auguſtinus, ſtabit Naboth juſtus, contra Achab regem impium, qui vineam & vitam ei abſtulit: tunc ſtabit Joannes, contra Herodem, qui eum decollavit: Petrus & Paulus, contra impium Neronem, à quo tot modis anguſtiati fuerunt: tunc juſti contra peccatores; Chriſtiani contra Paganos, &c.
Eſai 14. 2. Tunc illud erit, quod dixit Eſaias; *Erunt capientes eos, qui ſe ceperant, & ſubjicient exactores ſuos.* Et ex iis explicari poteſt illud, quod Joannes vidit, animas interfectorum propter verbum Dei, & clamabant
Apo. 6 10. voce magna, dicentes: *Uſquequo Domine ſanctus & verus, non judicas, & non vindicas ſanguinem noſtrum, de iis, qui habitant in terra? Et dictum eſt illis, ut requieſcant adhuc modicum tempus donec compleantur conſervi eorum.* Quaſi dicat: Qui fieri poteſt, ut cum tu ſanctus ſis & juſtus, non facias vindictam ſumi de iis, qui nos occiderunt? Exſpectate, inquit, modicum
Matth. 13. tempus, eo modo, quo dixit Paterfamilias de zizaniis, quando ſervi clamabant, petentes, ut eradicarentur, Sinite uſque ad meſſem. Propterea diem judicii vocat ille ex-
Eccl. 3. 17. cellens concionator: *Tempus omnis rei.* Supponit primò, quod *omnia tempus habent*, & quod tunc res bene fit, quando opportuno tempore fit: qui enim ſeminare vult in æſtate, & metere in hyeme, omnia perverteret. Supponit ſecundò, ſe vidiſſe in mundo magnam inordinationem, & quod non ſunt res relinquendæ inordinatæ, ſed ad ordinem aliquando reducendæ. Et quando?
a In cap. 3. Eccl. In die judicii. *Et tunc erit tempus omnis rei.* S. Bonaventura *a*, nomine omnis rei intel-
b Ho 29. in Evang. ligit hominem, ſecutus B. Gregor. *b*, di-
c Brix to 1 fol. 2. 3. ctum, id probantis. Cæterum *c*, in Hebræo habetur nomen, *Chephets* quod ſignificat voluntatem, deſiderium, & affectum: quaſi dicat: Tunc erit tempus, quo omnis voluntas, deſiderium, & appetitus juſti, erga inimicum expleatur: tunc libera dimittetur voluntas, ut eum odio habebat; tunc libera erit facultas; ut vindictam de illo ſumat, quando voluntas ita erit rectificata, ut non ſit periculum, quod odio habeat aliquid, quod amandum potius erat, aut quod excedet majori odio, quàm juſtum eſt, inimicum proſequendo, aut puniendo id, quod juſtè puniendum non eſt. Poteſne amplius deſiderare? certè egregiè ſatisfecit Abraham Saræ, cum Agar ancilla ejus offenderat eam. *Ecce*, inquit Abraham, *in manu tua eſt, utere ea, ut libet.* Hoc dicet tibi Deus de inimicis, qui te offenderunt, qui plenè non tibi fecerint ſatis.

§. 11. *Deus non intendit impunes dimittere offendentes te, quos potius ſibi puniendos aſſumit: cujus conſideratio ſedare poteſt animum iratum.*

¶ III. Tandem, non injuſtum eſſe vindictam interdicere ei, qui injuriam patitur, oſtendit Apoſtolus verbis citatis: *Quod ex vobis eſt, cùm omnibus hominibus pacem habentes.* *Rom. 13. 18.* Si illi tibi offenſas inferant, & bellum; tu habeto pacem. Et quomodo fiet? *Non vos defendentes*, id eſt, vindictam ſumentes, *ſed date locum iræ: ſcriptum eſt enim: Mihi vindictam & ego retribuam, dicit Dominus.* Quaſi dicat: Non remanebit inimicus tuus ſine vindicta, nam qui jubet quod eam non ſumas, non ideò jubet, ut velit illam omnino dimittere, & inimicus liber evadat, remaneaſque tu cum offenſa tibi illata, ſed ſibi eam reſervat. Vult itaque Apoſtolus, ut tota offenſionis & injuriæ cauſa, relinquatur, remittatur, ac committatur Deo: quaſi alludere volens ad id quod circa animalium ſacrificia Deus ſtatuit, & Beatus Cyrillus *Lib. 16 de adoration. Levit. 1.* expoſuit. Nolebat Deus, ut bos aut vitulus, ſibi præſentaretur aut offerretur vivus, ſed mortuus: ſic tamen quod ejus ſanguis, in quo præcipuè vita ejus conſiſtit, effunderetur ad altare. Conſidera, inquit Cyrillus, quemadmodum umbra nobis formam virtutis exprimat. Immolabatur quippe bos coram Domino, effundebatur autem ſanguis ad altare. Namque mors illa,

qua morimur mundo, illaque carnalium motuum extinctio, res eſt Deo jucundiſſima, ſupernaque inſpectione digna. Ac fortaſſe, ejuſmodi quidpiam pſallit Beatus
Pſal. 115. 15. David his verbis: *Pretioſa eſt in conſpectu Domini mors ſanctorum ejus.* Donum enim quoddam ſacrum erit Deo, mors ſanctorum: neque enim mortem ſecundum carnem intelligo; ſed potius eam nobis hæc verba ſignificant, quam illi ſubire ſoliti ſunt, qui mundo quidem moriuntur, Deo autem in pietate & ſanctificatione vivunt;
ad Rom. 13. tit. quid id agunt, quod ait Apoſtolus: *Non vos defendentes chariſſimi*: ſicut mortuus, qui contra offendentem, non ſe movet, aut agit. Sed dices: Nunquid, qui offendit; inultus relinquendus eſt? Nunquid cauſa deſerenda? Nequaquam, ſed proijcienda in Dei curam: hoc enim ſignificat illud, quod juſſit ſanguinem effundendum ad altare; ſanguinis quippe nomine, vindicta intelligi poteſt, quæ ex ira oritur, cum accenditur ſanguis circa cor. Hic ſanguis proijciendus eſt ad altare divinæ potentiæ, idque faciendum, quod ipſe dicit: *Mihi vindictam*, ſubde reſervate, *& ego retribuam.* Non itaque ideò tibi prohibet vindicari, ut velit ſine vindicta remanere inimicum, ſed ut acriori pœna à ſe puniatur, quam tu poſſes eum punire. Videturque loqui metaphora ſumpta à Rege. Si Rex ita aliquem diligeret equitem, ut videns eum recepiſſe offenſam ab alio, vocaret, & diceret: Vidi offenſam tibi illatam, quam verius contra me factam accipio: tu exiguis viribus præſtas, ideoque non ſufficientem ultionem poteris adhibere; ideo mando, ut tu circa vindictam, nullatenus te intromittas: Ego enim omnes regni mei vires adhibere intendo, ut debitam reddam contra offendentem pœnam: certè non ſolum non eſſet injuſtum mandatum, ſed plenum ſummo favore. Ita intellige, cum qui te offendit, ita deliquiſſe; ut non habeas tu vires ſufficientes ad plenè puniendum, Si enim ille peccavit mortaliter te injuriando, aut tibi malum inferendo, non eſt pœna condigna, quam tu potes infligere. Deus te diligit, & tuum honorem quaſi ſuum ducit: idcircò tibi mandat, ut tu non te intromittas circa vindictam, ſed quod eam ipſi relinquas, quam ſolus plenè & ad juſtum poteſt inferre: tu exiguis viribus præſtas, tantum potes corpus contingere, quod cum occideris, potentia tua finitur: Deus autem poteſt non ſolum corpus occidere, ſed & poſtea animam in gehennam mittere, & in perpetuum torquere. Et expende verba Apoſtoli: *Date*, inquit, *locum iræ*: id eſt, Deo irato, vel Deo ¶ 112.
acturo in die iræ. Reſpondere enim videtur tacitæ objectioni, qua poſſes tu dicere: Ego benè relinquerem vindictam Deo, ſed eſt adeò pius, vel ad minimum verbum, quo inimicus meus petet veniam, illam ei concedat. Propterea non dixit; Date locum Deo; nam hoc nomen præ ſe fert miſericordiam: neque vero date locum ſupremo judici, nam etiam hoc nomen admittit miſericordiam, *& ſuperexaltat miſericordia judicium*: nec tandem dixit; Jac. 2. 13.
Date locum Deo irato, quod ſufficere videbatur, *horrendum eſt enim incidere in manus Dei viventis*: Sed *date locum iræ*: ponit nomen abſtractum, quod, inquit D. ad Hebr. 10.
Thomas, nihil admittit de forma contraria, quaſi iræ puræ Dei eum relinquite, & ut ei fiat judicium ſine miſericordia. Et ipſemet Deus id confirmat, in eo, quod dixerat: *Mihi vindictam* relinquite, & quid fiet? Parceſne inimico meo? & eum qui me offendit, nec mihi ſatisfecit, liberum relinques? Nequaquam. *Ego retribuam.* Quid retribues? quam ultionem dabis? quam pœnam inferes? Non id explicat, ſed ecclyptica oratione uſus, indicat, tam gravem fore retributionem; ut nullo poſſit verbo explicari. Et ut omnem dubitationem auferat, nomine ſuo promiſſionem ſubſcribere viſus eſt, ſubdens: *Dicit Dominus.* Expende verba illa Davidis: *Faciens miſericordias Dominus & judicium, omnibus injuriam patientibus.* Injuriam patientibus, duo præſtabit Deus, primo miſericordias. Eſt enim patientia tam grata Deo, ut abundantiſſimas miſericordias effundat in eos, quos tali viderit virtute affectos; Pſal. 102. 6.

Digitized by Google

ctos; qui facit non miſericordiam in ſingulari, ſed in plurali, *miſericordias* immenſas & innumeras, injurias patienter ferentibus. Ita exponere viſus eſt Cyprianus il-
Li. de bon. patient. lud, *Per patientiam expectamus*: quaſi illa medium ſit, per quod divina dona nobis adventura confidimus, & oſtium, per quod Dei miſericordiæ ad nos ingrediuntur, intrant & perveniunt. Nec ſolum hoc præſtat, ſed & *facit eis judicium*. Tunc alicui fit judicium, cum ejus offenſæ plena vindicta plectuntur: faciens enim eis miſericordias, non reliquit illorum inimicos impunes. Et verè iis alluſiſſe viſus eſt CHRISTUS Dominus, eos conſolari volens, qui injurias patiebantur & offenſas, inducens eos, ut rem totam Deo committerent, qui verè vindicaturus eſſet eos: idque non ſimplici verbo, ſed propoſita egregia parabo-
Epiſt 121. ad Proba. de orando Deum, c. 8. la, quam expendit S. Auguſtinus, de vidua quadam, quæ inimicum acrem patiebatur, & adibat judicem quendam iniquiſſi-
Luc. 18.4. mum, qui nullo timore Dei, nec hominum pudore tenebatur, & clamabat: *Vindica me ab adverſario meo*, & nolebat per multum tempus. Tandem quia moleſta fuit, vindicavit eam plenè. Ita fecit judex iniquitatis, *Deus autem non faciet vindictam electorum ſuorum, clamantium ad ſe die ac nocte & patientiam habebit in illis?* Opponit Deum judici iniquitatis, & electos ſuos viduæ, & clamorem eorum precibus illius, dies ac noctes brevibus momentis, quibus vidua precabatur. Quaſi dicas: Iudex iniquus fecit vindictam viduæ, quam non curabat nec noverat, imò odio habebat, quia ſibi moleſtiam inferebat: & Deus vindictam non faciet dilectis filiis ſuis, quos genuit, quos habet tanquam pupillam oculi, clamantibus ad ſe, id eſt, vehementi affectu,
¶ 113. & maxima afflictione orantibus? Duobus modis poſſunt hæc Chriſti verba intelligi; Primò, ut velit dicere; Utique faciet vindictam, & circa illos patentiam, id eſt, benignum animum habebit: ut idem ſit quod
Cap 124 concordi. in cap. 18. Luc. dixit David; eis faciet miſericordiam & judicium, puniens illorum adverſarios. Ita placet Janſenio & aliis. Sed Theophylactus & Euthymius omnia ad inimicos referunt, ut voluerit dicere: *Deus nonne faciet vindictam electorum ſuorum? & patientiamne habebit in illis*, qui eos offendetunt? Quaſi dicat: Deus patienter fert offenſas, quas impii ſibi inferunt; ſed ita diligit juſtos electos ſuos, patienter injurias ferentes, & ſibi eas puniendas relinquentes; ut ſine dubio vindictam ſit illaturus in eos, qui ipſos offendunt; nullamque patientiam habiturus erga illos. Quo etiam pacto dixit Spiritus Sanctus: *Oratio humiliantis* *Eccleſ. 35.*
ſe, illius ſcil. qui humiliter injuriam fert, *21.*
nubes penetrabit, & Dominus non elongabit, ſed judicabit juſtos, & faciet judicium, & fortiſſimus non habebit in illis patientiam, ut contribulet dorſum eorum. Deum exprimit in nomine *fortiſſimi*, ut videas quod non leniter agere decernit puniendo hoſtes juſtorum: & non percutiet pedem aut manum, ſed *dorſum*, quo intelligas eos omnino conterendos; & non levem vindictam inferet; ſed tam gravem, ut erga illos patientiam & miſericordiam non ſit habiturus; ſed illud judicium faciet eis, quod Apoſtolus Jacobus vocavit: *Judicium ſine* *Jac. 2.13.*
miſericordia. Aut verò illa interrogatione, *& patientiam illorum habebit?* vult dicere Chriſtus, quod non differet, patienter expectans. Contra eos qui ſe offendunt, ita ſe habet, quod *patienter agit, nolens aliquos* *2. Petr. 3.9*
perire, ſed omnes ad pœnitentiam reverti. Patientiam habet, ut benignitas & longanimitas ſua ad pœnitentiam eos adducat. Contra eos tamen qui offendunt juſtos, non eſt habiturus patientiam, id eſt, non ſe continebit. Et hunc ſenſum indicat Chriſtus, ſubdens: *Dico vobis*, id eſt, certiſſimè affirmo, & meam fidem polliceor, *quia citò faciet vindictam illorum.* Non ita promittit ſe vindictam ſumpturum, ſicut communiter ſolent parentes promittere. Quantumcunque infantulus excandeſcat, & ira ſit commotus contra offendentem ſe, & excutientem lachrymas ab eo, omnem iram deponit ad promiſſionem patris, dicentis, & pollicentis, ſe puniturum eum, qui ipſum plorantem fecit: *Callad mi hijo, que con eſta eſpada lo matare el bellaco: el me lo pagara:* quamvis pater id ſolo ore, non

Digitized by Google

corde dicat, qui nihil minus cogitat, quam manum contra alterum movere. Quanto magis electi, qui ſunt Dei filii (tam dilecti, *Zach.* 2. 8. ut eis dicat: *Qui vos tangit, tangit pupillam oculi mei*) debet omnem iram & appetitum vindictæ deponere ad hanc Dei promiſſionem, quod puniturus eſt offendentes illos, cum id non ſolum dicat ore, ſed verius corde & mente? *Dico*, inquit, *vobis, quia citò faciet vindictam illorum. En buenas manos eſta la cauſa.*

¶ 114. Annotabamus alibi, Deum ſæpiſſime gravius punire offenſas factas contra electos ſuos, quam contra ſe ipſum. *Exod.* 31. 21. 30. 31. Peccatum illud infidelitatis Iſraëlitarum graviſſimum, conſtantium & adorantium idolum, quod Moyſes ſæpè vocavit, *Peccatum maximum*, citò remiſit, & *Num.* 14. 20. ad brevem Moyſi deprecationem patienter dimiſit: ſimiliter peccatum illud diſperationis de divina potentia, quo Deum vehementer exaſperarunt, credentes, quod non poterat eos introducere in terram repromiſſam, ideoque voluerunt in Ægyptum regredi, ad unicum Moyſi verbum remiſit: id quod ipſe indicavit, dicens: *Dimiſi juxta verbum tuum:* non multa verba, non multiplicatas orationes, ſed verbum tuum. Peccatum tamen Amalecitarum, *Exod.* 17. quod contra populum fuit commiſſum, voluit, ut perpetuæ memoriæ traderetur, & ſcriberetur in momimentum perpetuum; & quod juramento firmaretur, nequaquam illud dimittendum: quod etſi ad tempus diſſimulaſſet, poſt quadringentos annos ad memoriam revocavit & punivit: & quia Saul Rex ab eo electus pepercit quibuſdam, illum regno privavit & vita. Murmuratio, qua Maria ſoror Moyſi, fratrem ſuum Moyſen offendit, ſeverè punita eſt acri objurgatione & ingenti lepra: & quamvis Moyſes ſe totum convertit ad rogandum pro illa, ferventiſſimè petens, ut illi parceret, & à lepra mundaret; noluit eum audire, & quem tam facilè exaudiebat orantem, pro iis qui Deum ipſum graviſſimè offenderant; noluit exaudire rogantem pro ſorore ſua, quæ contra Moyſen ipſum injuriam murmurationis protulerat. Similiter ſuperbiæ peccatum, quod David contra Deum commiſit, brevi peſte mulctavit, quæ Davidem non tetigit, aſt homicidium contra Uriam commiſſum, acerrimè punivit morte quatuor filiorum, perpetuis perſecutionibus & bellis, toto vitæ ſuæ tempore durantibus. *2. Reg* 24. *& 1. Par.* 21. *2. Reg* 12. Id ipſum probat Origenes, expendens in parabola ſervi, qui debebat decem mille talenta, dominum quando illum invenit tam immenſo debito ſibi obnoxium, non acri indignatione uſum fuiſſe, & facile omne debitum dimiſiſſe: quando autem ille in conſervum ſævijt, dura objurgatione eum reprehendit, dicens: *Serve nequam, omne debitum dimiſi tibi*, & nullatenus ei pepercit; ſed juſſit in carcerem mitti, &c. *Hom* 7. *in c.* 18. *Mat.* *Matt.* 18. Ratio autem cur Deus majorem patientiam tenere videatur erga offendentes ſe, quam erga offendentes ſervos ſuos, qui patienter ferunt offenſas, eſt, quia ipſe longanimis eſt, & cor ejus infinitè latum, ideoque longiſſime ſuffert. Novit autem corda hominum, quod ſtricta ſunt, & ſæpiſſimè deficiunt, ſi in longum perſecutio perirahatur, & differatur vindicta: idcirco citius illam infert, ut verè dicat Chriſtus: *Dico vobis, quia citò faciet vindictam illorum.* Quæ ſententia duobus modis poteſt verificari, primò, quia omne tempus, quamvis hominis judicio prolixum, comparatione æternitatis, Deique æſtimatione breviſſimum eſt: ideò & Paulus totam præſentis vitæ tribulationem *momentaneam* appellat: & martyribus ſanctis petentibus vindictam dixit: *Exſpectate modicum*; cum uſque ad diem judicii expectatio eſſet differenda. *2. Cor.* 4. 17. *Apoc.* 6. 11. Secundò, quia id dicitur fieri citò, quod fit bene, ut idem ſit, *citò faciet*, quod completè, cumulatè & ad votum faciet: voluitque ſignificare Dominus, non Deum propterea minus curare electos ſuos, quod differat vindictam illorum, quam dilatat, ut congruo tempore plenè & cumulatè ſumat. Qua de cauſa cum ſibi vindictam reſervavit, dixit: *Reddam illis in tempore*: tunc enim erit tempus omnibus modis aptum ad juſtorum honorem, ut vindictam de inimicis illorum ſumat. *Deut.* 32. 35.

§. 12. *Qua*

§. 12. *Quæ dicta ſunt, variis confirmantur exemplis.*

¶ 115. IN hujus confirmationem annota, nullum hominem in ſcriptura ſacra dimiſiſſe vindictam inimici ſui Deo ipſi, de quo Deus illam non ſumpſerit. Dimiſit David injuriam Deo, quam contra illum commiſit Nabal, ad preces uxoris ſuæ Abigail, cumque pertranſiſſent decem dies, percuſſit Dominus Nabal, & mortuus eſt,
1 Reg. 25. 38 39. & dixit David: *Benedictus Dominus, qui judicavit cauſam opprobrij mei, & ſervum ſuum cuſtodivit a malo, & malitiam Nabal reddidit Dominus in caput ejus.* De Saule vindictam noluit accipere, cum jure poſſet; ſed rem totam Deo commiſit:
1. Par. 1. 14. & tandem Saul ipſe manibus ſuis ſibi mortem intulit, quem nihilominus dicitur, *interfeciſſe Dominus.* Abſalonis injuriam noluit David vindicare, quin potius omnibus exercitus ducibus clara voce juſſit:
2. Reg. 18. *Servate puerum Abſalom.* Hunc Deus ſuſpenſum è quercu tenuit, ubi miſerrima
2. Reg. 16. 11. fuit morte punitus. A Semei acerrimam injuriam ferens, Deo dimiſit, qui tandem
3. Reg. 2. 41. gladio percuſſus occubuit: & rem totam
Pſal. 3. 5 8 concluſit David, dicens: *Ego dormivi, &c.*
Eſth. 7. *& tu percuſſiſti omnes adverſantes mihi ſine cauſa.* Mardochæus patienter tulit injurias Aman, & tandem Deus in patibulo illum ſuſpendit. Joſeph neque de fratribus, neque de impia domina ſua, vel per leve verbum vindictam voluit accipere: Deus
Sap. 10. 14 tandem, *mendaces oſtendit, qui maculaverunt illum.* Jezabelis impiam perſecu-
4. Reg. 9. 33. tionem non vindicavit Elias, quam canibus Deus tandem tradidit devorandam: & hujuſmodi ſunt innumera in ſcriptura ſacra. Si ergo ipſe ita de vindicta te ſecurum reddit, bene poteris illam ipſi dimittere.
Lib. de bono patient. Hoc inſtitutum ſequutus Beatus Cyprianus, eos qui variis rationibus ab inimicis vexabantur, inducebat ad patientiam, hortans, ut gravamina ſua Deo relinquerent, qui per Prophetam ad tales loquitur, dicens: *Exſpecta me, dicit Dominus,* Soph. 3. 8.
in die reſurrectionis meæ, id eſt, cum reſurgam redditurus retributionem ſuperbis, *quoniam judicium meum ad congregationes gentium, ut excipiam reges, & effundam ſuper eos iram meam.* Id ipſum enim reſpondere videtur juſtis clamantibus ad ſe in hac vita, quod reſpondit martyribus vita functis, petentibus vindictam: *Exſpectate modicum, &c.* Apoc. 6. 11
Et vere hæc fuit Apoſtoli conſolatio, cujus dictum expendit Hieronymus: *Alexander Ærarius multa* Li. 3. cont.
mala mihi oſtendit: reddit illi Dominus in Pelag. to 2.
illa die juſtus judex, quem & tu devita. pag. 226. 2. ad Tim. 4.
Ærarius dicitur, aut quia faber æris erat, aut quia erat cuſtos ærarii, ut Divus Thomas & ſanctus Anſelmus intelligunt; & ponit Apoſtolus perſonæ qualitatem, inquit Chryſoſtomus; qui enim à magno ali- Hom. 10.
quo premitur, non nihil ſolatii videtur ad- in epiſt. 2.
mittere, quod perſona ſit eminens, à qua ad Tim.
patitur; qui autem à vili atque abjecto, majori afficitur mœſtitia: & verè contriſtari poterat Apoſtolus talis, qui in cœlo ipſo doctor creatus, pateretur contradictionem à fabro, & ab officiali æris, circa Euangelii prædicationem: *Multa*, inquit, *mala oſtendit mihi*, id eſt, ut Chryſoſtomus intelligit, afflixit me variis modis. Conſolatur tamen diſcipulum, inquit
Chryſoſtomus, quia ille recipiet vicem: ¶ 116.
non quod ſancti de pœnis delinquentium gaudeant; ſed quia prædicationi opus erat, ut infirmiores quoque etiam ex hac parte ſolatium caperent. Nec ait, inquit Anſelmus: Reddat ei Dominus ſecundum opera ejus, ſed *Reddet*, quod verbum prænuntiantis eſt, non imprecantis, quod & Div. Thomas annotavit. Neque vero ait, inquit Chryſoſtomus, Puni, crucia, affige, exagita, cum poſſet licitè per gratiam facere, id eſt, ratione muneris Apoſtolici, ſed iis omnibus omiſſis, cedere eum humiliter jubet, Deoque permittere cruciatum: & ad infirmorum conſolationem iſtud valet, quod prophetia eſt, dum dicit, *Reddet ei Dominus ſecundum opera ſua.* Ita ille. Hæc itidem conſolatio eſt, quæ con-

Digitized by Google

conſolatur juſtos, de quibus dixit Deus: *Eccl.2.21.* *Qui timent Dominum, cuſtodiunt mandata illius, & patientiam habebunt uſque ad* *Eccl 12.4.* *inſpectionem illius.* Dies inſpectionis in ſcriptura dicitur dies judicii. Et iterum: *Impiis & peccatoribus reddet vindictam, cuſtodiens eos in diem vindictæ, &c.* In Græco: Servat autem eos in diem vindictæ fortem. Quaſi dicat: Non te affligas, ſi vides Deum nunc non vindictam ſumentem, &c. Poſſumus tandem reſpondere, juſtè Deum prohibere tibi vindictam ejus qui te offendie: quia magis ejus intereſt, quàm tui. *1 d.23.qu.2.art.2.* Diximus juxta D. Thomæ doctrinam, inimicum offendentem te, non tam te, quam Deum offendere, & multò majus debitum contrahere erga Deum, quàm erga te. Opus enim illius in tantum eſt malum, in quantum eſt contra voluntatem & legem divinam: ideoque ſi factus eſt debitor tibi centum denariorum, Deo factus eſt debitor decem millium talentorum, ut Chriſtus Do- *Matth.18* minus explicavit. Et ut clarius dicam; ille qui te offendit, ideo debitor factus eſt, quia peccavit; peccari autem cauſa ad Deum pertinet. Et hinc intelliges, cur Deus ſibi vindictam tam ſtrictè reſervaverit, dicens: *Mea eſt ultio, & ego retribuam eis in tempore*: quia vindictam, quæ plenè peccato conveniat, ſolus ipſe poteſt inducere. Si quis offendens te, ſimul regem tam graviter offenderet, ut ille ſolus per ſuam magnam potentiam poſſet complerè vindictam ſumere; congruè tibi Rex imponeret, ut ſibi remitteres illius offenſæ vindictam: tum quia illa magis ad eum, quam ad te ſpectat: tum quia tu non habes vires ſufficientes, ad plenam vindictam ſumendam. Aptè *Li. de pat. in fin.* rem iſtam concludit Tertullianus ad finem libri de patientia, poſtquam hortatus fuerat, Deo remittendam vindictam. Satis, inquit, idoneus patientiæ ſequeſter Deus. Si injuriam depoſueris penes eum, ultor eſt; ſi damnum, reſtitutor eſt; ſi dolorem, medicus eſt; ſi mortem, reſuſcitator eſt.

§. 13. *Quarta ratio eſt, quia hoc præceptum eſt utile: nam vindicator magis ſibi, quam inimico nocet.*

SI ulterius verba CHRISTI expendamus, manifeſtè oſtenditur, hoc præceptum non tantum in ſe eſſe bonum & juſtum, ut ante expoſitum eſt: ſed etiam quod nobis ſit bonum & utile. Statue enim illam majorem propoſitionem, celebremque præmiſſam, quam Deus per Prophetam ſtatuit: *Ego Dominus Deus tuus, docens te utilia*: ut alii transferunt: *quæ ad profectum tuum.* Qua propoſitione duo exprimit, quibus indueit & obligat ad ſibi obtemperandum: primum quod ipſe *eſt Dominus Deus tuus*, ſecundum quod omnia quæ docet ac præcipit, ſunt nobis utilia, & profectibus noſtris congruentia. Huic ſuppone loco minoris, hanc quam Chriſtus promulgat: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros*, ex quibus manifeſtè concluſionem inferes: Hoc igitur præceptum utile proficuumque nobis eſt. Quomodo autem hoc manifeſtè nobis conſtet, egregiè explicari poteſt, primò ex doctrina B. Chryſoſtomi demonſtrantis, eum qui odit inimicum, & vindictam de illo ſumit, gravius ſibi nocumentum, quam ipſi inimico inferre: illi enim non infert niſi malum temporale in bonis, vel honore, vel corpore, ſibi autem infert damnum ſpirituale, interficiendo animam ſuam. Quod exemplo apis, Chryſoſtomus illuſtrat, quæ læſa & irata, dum contra offenſorem ſuum ſe convertit, quaſi in infinitum majus damnum ſibimet quam illi infert: nam illum pungere potuit, ſeipſam autem interfecit; & tanto certius & citius mortem incurrit, quanto vehementius in offendentem agere voluit. Ita S. Auguſtinus explicavit illud Joannis: *Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt*: non utique illius, quem odit, qui vivus permanet, ſed ſui ipſius: nam ſe ipſum ſecundum animam occidit: & illud, *Qui non diligit, manet in morte.* Itaque contra ſe ipſum agit, qui odit & perſequitur inimicum,

¶ 117.

Iſai.48.17

Hom.30. & 68 ad popul.

1 Joan.3.15.

1. Joan 3.14.

Digitized by Google

cum , & qui per iram in alterum excande-
ſcit , ſeipſum perimit. Ita Eliphaz Thema-
Job 5.2. nites dixit ad Job : *Vere , ſtultum interficit*
iracundia. Expende adverbium *Vere.* In a-
liquibus codicibus legitur ; *Virum* ; ſed in
כי Hebræo habetur adverbium *Chi* , quod ſi-
gnificat , certe , equidem , ſine dubio, quod
Iob 14.16. habetur in illis verbis Iob*: Tu quidem greſ-*
ſus meos dinumeraſti; in Hebræo *Chi*, cer-
te,vere,equidem. Obſerva itidem , quam a-
pte iracundum,ore pleno ſtultum appellet :
5.Mor. c. iracundus enim , ut ait Gregorius , quando
31. furore agitur , nihil ab arreptitio , & eo,qui
mentis compos non eſt , differt. Unde,
Prov. 14. quod noſter Vulgatus legit : *Qui patiens*
29. *eſt,multa gubernatur ſapientia ; qui autem*
impatiens eſt,exaltat ſtultitiam ſuam , le-
gunt Septuaginta: Patiens vir multus in pru-
dentia, at *impatiens,fortis ſtultus*: non ſtul-
tus quomodocunque dicitur impatiens & i-
racundus; ſed fortis ſtultus , *un fuerte loco*.
Qui talis eſt , quoniam quando furore tene-
tur , videtur ad alterum occidendum pro-
cedere ; vere tamen non tam alterum oc-
cidit,contra quem gladium immittit,quam
¶ 118. ſeipſum , per iram , quam habet. Ita & Sa-
piens conſiderat , eum qui timore Dei de-
poſito , ad vindictam proficiſcitur , ſpirans
Eccl.2.28. cædem & minas: *Iracundia*, inquit. *anime-*
ſitatis illius , ſubverſio illius eſt. Tigurina,
Ruinam ei creat: prius enim ſe ipſum quam
5.Mor.c. alterum ſubvertit. Hæc egregie proſequi-
31.cit. tur Gregorius , qui poſtquam multa ad hoc
inſtitutum dixit ; concludit , cujuſdam ſa-
pientis ſententiam celebrem inducens.
Bene enim , inquit , ante nos quidam ſapi-
ens dixit : Cogitationes iracundi viperex
ſunt generationes , mentem comedunt
matrem ſuam. Et hoc forte eſt quod Deus
dicere voluit illi primo diaboli diſcipulo
Hom.11. (ita D. Baſilius vocat Cain) qui odivit &
de invid. perſecutus eſt fratrem ſuum , & quærebat
illi mortem inferre.cui dixit: *Nonne ſi bene*
egeris , *&c.* apud Septuaginta habetur illa
communis lectio , quam omnes ſancti Pa-
tres Græci ſequuntur,& plurimi ex Latinis:
Peccaſti? Quieſce,ad te converſio illius. Cu-
15 de civ. jus ? inquit Auguſtinus ; nunquid fratris ?
cap.7. Abſit , ſed peccati. Voluit enim eum ab o-
dio & vindicta revocare , dicens : Si pecca-
ſti odiendo fratrem , & intendendo eum
occidere : quieſce ab hoc peccato , ceſſa &
te contine ab illo : nam ad te converſio il-
lius , id eſt , totum malum , quod inferres
fratri in damnum tuum convertetur , &
mors temporalis , quam illi inferre deſide-
ras ,in te convertetur, inducendo tibimet-
ipſi mortem animæ , ut idem ſit , ac illud,
quod poſtea dixit Propheta David : *Gla-* Pſal 36.
dium evaginaverunt peccatores , intende- 14.15.
runt arcum ſuum , ut trucident , &c. Gla-
dius eorum intret in corda ipſorum. Hujuſ-
modi verba,ut ſæpe monuit B.Auguſtinus *a*, a In Pſal.
& D.Thomas *b*, quæ à Prophetis modo im- 34. conſ.1. & lib.2.de
precativo dici videtur , intelligenda ſunt ſer. Domi.
modo enuntiativo , quo quid fiat expri- b 2.2 q.
munt : ut dicere velit David : Gladium e- 76. art. 1.
vaginaverunt peccatores (id eſt , iracundi,
odientes fratres , hoc enim peccatum eſt,
quod apud Joannem facit hominem ore
pleno peccatorem) ut illum contra proxi-
mum ſuum mittant : ſed gladius hic con-
vertetur contra eos , & eorum corda tranſ-
figet ; qui ſi forte eo pervenerit , ut alterius
corpus occidat , verius tamen illorum cor-
da & animas transfigit , quas mortuas co-
ram Deo derelinquet. Ita & illa verba La- Homil.20.
mech interpretatus eſt Chryſoſtomus , ſe- in Geneſ.
quutus eorum ſententiam , qui credunt ,
Lamech oculorum lumine orbatum , du-
ctum à juvene , occidiſſe Cain , quem pu-
tavit feram , & deinde dolore affectum , &
ira aut furore occidiſſe juvenem , qui ſe
ducebat : qui veniens ad uxores ſuas dixit :
Audite me uxores Lamech , &c. quia occidi Gen.4.23.
virum in vulnus meum , & adoleſcentulum
in livore meo. Intellexerat ille,quod Adam,
quia peccatum ſuum excuſaverat , ſevere
punitus fuit à Deo : intellexerat ulterius ,
quod Cain ipſe , quia peccatum ſuum ne-
gare voluerat , maledictus ab eodem exti-
terat : idcirco ipſe nec negat peccatum
ſuum , ſicut Cain , nec illud excuſat , ſicut
Adam : quin potius damnum illatum li-
bero clamore profitetur , dicens : Occi-
di virum in vulnus meum , id eſt , in
mei damnum : nam illius corpus oc-
cidi , me autem in anima lethaliter vul-

Digitized by Google

neravi: & adoleſcentulum in livore meo, id eſt, interfeci adoleſcentem baculo, quem manu portabam; ſed ſi corpus ejus lividum reddidi & occidi, verius animam meam peccato percuſſi, & livore affeci & interemi. Optime hæc intellexit Beatus ille Pater Stephanus, quem miris laudibus ef-
4. Dialog. cap. 19. fert Sanctus Gregorius. Is cum die quadam meſſem ſuam, quam manu ſua ſeeuerat, deciſam ad aream deduxiſſet, nihilque aliud cum diſcipulis ſuis ad totius anni ſtipendium haberet, quidam perverſæ voluntatis vir eandem meſſem incendit. Quod factum dum alter conſpiceret, currens eidem Dei famulo nuntiavit, & poſtquam rem indicavit; adjunxit dicens: Væ, væ Pater Stephane, quid tibi contigit? Cui ſtatim vultu & mente placida ille reſpondit: Væ, quid illi contigit, qui malum hoc mihi fecit? magis illi condolens, qui peccatum commiſerat, quam ſibi, qui peccati
¶ 119. illius damna tolerabat. Hinc illa beati Io-
1. Ioan. 2. 9. 11. annis phraſis aſſerentis, quod *qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt, & in tenebris ambulat, & neſcit quo eat.* Sicut enim, qui eſt in tenebris, ictum jaciens, quo credit percutere inimicum, ſæpe percutit amicum, aut vero ſe ipſum lacerat, impingens in lapide aut pariete: ita, qui odit fratrem ſuum, dum credit contra ipſum mittere linguam, aut gladium, verius ſe ipſum vulnerat, & percutit. Et vere videtur Jo-
Num. 22. annes alludere ad hiſtoriam Balaam, qui aſinæ inſidens, illam à cœpto itinere ſe continentem, calcaribus & verberibus acuebat: non mirum, quia quaſi in tenebris ambulabat; nec enim videbat Angelum coram ſe evaginato gladio ſtantem, ideoque quo celerius cupiditate ductus, iter agere nitebatur, eo certius gladium contra ſe provocabat. Cum autem *Dominus aperuit oculos ejus, & vidit Angelum ſtantem in via evaginato gladio*, à cœpto itinere deſiſtens, *pronus in terram, eum adoravit.* Qui odit fratrem ſuum, vindictæque viam arripit, quaſi calcaribus iræ & furoris ſpiritum ſuum acuit, conſiderans offenſas ſibi illatas, progreditnrque, non videns aut attendens gladium divinæ ultionis, aut gladium, de quo dixit Salomon: *Romphea bis acuta peccatum*, qui ſibi ſupremam mortem Eccl. 21. 4.
infert, & quod quanto velocius contra inimicum progreditur, tanto efficacius contra cor ſuum acuit gladium. In tenebris ambulas, aperi oculos tuos, & ut dixit Eliu: *Non te ſuperet ira.* Ita Hebræo, verbum Iob 36. 8.
quod ſignificat acuere aut excitare, metaphora ſumpta ab animalibus, quæ calcaribus excitantur ad ambulandum, ut Cajetanus obſervavit. Et hoc quantum exiſtimo, voluit Salomon dicere, illa difficili In cap. 36. Iob.
ſententia: *Qui impatiens eſt, ſuſtinebit damnum, & cum rapuerit, aliud apponet.* Prov. 19. 19.
Sermo eſt enim de iracundo. In Hebræo: *Quis magnus ira*, id eſt, qui iram ad ultimum uſque perducit, hic ſuſtinebit damnum. In Hebræo, *portat pœnam*, quia ut dictum eſt ſupra, interno dolore torquetur. *Et cum rapuerit*, id eſt, cum inimico fecerit malum, quod optat, aliud damnum ſibi apponet, multo majus illo, quod inimico intulit: etſi enim illi intulerit damnum in corporeis bonis, ſibi ſupremum damnum intulit in animo. Quando Balaam, ut diximus, aſinam percutiebat, ut in itinere progrederetur, quanto magis eam urgebat, tanto certius contra ſe acuebat gladium. Hinc illa Sapientis ſententia, *Eſt qui promittit, & quaſi gladio pungitur conſcientia.* Prov. 12. 18.
In Hebræo pro verbo, *Promittit*, eſt, *Botah*, quod ſignificat effutire, aut inconſiderate, & ſine ratione impetu furoris loqui. בטה
Qui ira percitus & excitatus, contra inimicum loquitur, ventum contra illum emittit; ſed conſcientiam ſuam gladio acutiſſimo pungit & transfigit. Quaſi ergo malum infinitum ſibimet infert oſor & vindicator, aut ultor, à quo non ſolum manet liber, qui divinum ſervat mandatum; ſed novo titulo & modo vitam animæ ſuæ comparat, quæ eſt per charitatem, & illam pacem Dei, de qua Paulus dicit, quod *exſuperat omnem ſenſum*, cujus nomine omnia bona ſolet ſcriptura intelligere: ſignanter autem illam quietem animæ, quæ liberat ipſam à crudeli conſcientiæ remorſu; propter quam etiam ſi aliud non intereſſet, poſſet hoc præceptum utiliſſimum dici (ut in- ad Phil. 4. 7.

quit

Digitized by Google

Orat. funne. de obitu Valentinia. junior. quit Ambroſius) propter purioris conſcientiæ ſuavitatem & quietem. Qui inimicum odit, & proſequitur convitiis, contumeliis, & operibus duris, peccatum incurrit, ut dictum eſt, propter quod perpetua anxietate poſtea torquetur, & malum quod intulit, ſemper ſe ejus oculis repræſentat, timorem animæ incutiens. Hinc Chryſoſtomus: *Hom. 70. in Joan.* Lacrymis digni ſunt, non qui afficiuntur; ſed qui inferunt injuriam: nam ſe ipſos maxime lædunt, nobis vero maxime proficiunt. Rapuit ille abs te aliquid, vel calumniatus eſt, pro injuria gratias feciſti: multum illa gratiarum actione lucratus es, quemadmodum ille immenſum ſibi ignem præparavit. Hoc tandem confirmat exemplo Joſeph, in quo Deus clare ad oculum demonſtrare voluit, injuriam à fratribus illatam fuiſſe beato viro excellentis claritatis occaſionem; inferentibus autem illam, magnas anxietates peperiſſe, timorem inducens, ſatisfecerintne pro illa, nec ne.

§. 14. *Grandes utilitates ex remiſſione injuriæ, expendit prudenter prudens Abigail.*

¶ 120. *1. Reg. 25. 25.* Egregie hæc quæ diximus prudentiſſima Abigail ad Davidem dixit, multas eloquenter proponens coram eo cauſas, quibus eum contineret à vindicta in virum ſuum Nabal, ad quam inferendam properabat. Prima. *Ne ponat, oro, dominus meus Rex cor ſuum ſuper virum iſtum iniquum Nabal, quoniam ſecundum nomen ſuum ſtultus eſt & ſtultitia eſt cum eo.* Expende verba illa: Rex cor ſuum, ſuper virum iſtum. Communiter quantò homo, qui offenditur, nobilior eſt, & offendens vilior, tantò majori ira offenſus excandeſcit; ſed vere, hoc ipſo minus debet commoveri. Vidi annis præteritis leonem quendam cicurem, aut manſuefactum, contra quem incedentem canes (quamvis è longinquo) toto conatu latrabant, qui non ſolum nihil contra eos agere tentabat; ſed nec oculos ad eos conſpiciendos convertebat, hoc ipſo nobilitatem ſuam exprimens, quam latratus canum nullatenus poterat vel leviter offendere. Hoc ipſum homo nobilis agere debet, & in hujuſmodi occaſionibus vellem, ut unuſquiſque ſuam nobilitatem & excellentiam ita jactaret, ut crederet eam nullum detrimentum pati poſſe, propter dictum hujus vel illius. Iraſcitur aliquis contra alium, quoniam contra honorem ſuum loquutus eſt. Nunquid honor tuus tam debiles habet radices, quod timeas, tam levi vento, qualem unum verbum ſecum fert, eradicandas? Melius decori tuo conſuleres, ſi alterius dictum contemneres. Egregie *Epiſt. 64. ad Aurel. ante fin.* Sanctus Auguſtinus eos qui nimis commoventur propter dicta aliorum, credit eſſe illos, qui oſſa habere videntur contrita, ideoque nulla firmitate ſubſiſtunt, de quibus dixit David: *Deus contrivit oſſa eorum, qui hominibus placent.* *Pſal. 52. 6.* Quid enim languidius? quid tam ſine ſtabilitate ac fortitudine, quam oſſa ſignificant, quam homo, quem male loquentium lingua debilitat, cum ſciat falſa eſſe, quæ dicuntur? Optime Sanctus Baſilius docet, virum egregium debere reputare ſe ipſum *Hom. 10. de ira ante medium.* invulnerabilem contumeliis & convitiis, id eſt, tam validum, quem non poſſint convitia vulnerare: tanta enim præſtare debet animi generoſitate & fortitudine, ut credat, nullum vulnus ſibi poſſe inferre aerem alterius lingua verberatum. Rex, inquit Abigail, cor ſuum, cor regium, cor illuſtriſſimum, ponere debet & convertere ſuper hominem vilem? Stultus, inquit, eſt, & ſtultitia cum eo eſt. Si aliquis ex ſtultis, quos hoſpitale amentium continet, verbum contumeliæ contra te dixiſſet; quid ageres? poneteſne cor ſuper illum? certe enim tanquam ſtultum relinqueres, nec crederes illum tibi nocere poſſe, quem ſtultitia loquentem facit. Hoc, inquit Abigail, intellige, tu Rex de Nabal: & hoc quivis Chriſtianus intelligat, de eo, qui ſibi offenſam infert: nam ex eo quod peccat, in ſtultorum albo, Scripturæ ſacræ deſcribunt. Unde illa

Digitized by Google

Serm.168 de temp. Serm 38. vox frequens Sancti Auguſtini: Conſidera
quod phreneticus eſt, & illi potius com-
patere. Quod argumentum egregie D. Pe-
trus Chryſologus proſequitur. Secunda ra-
tio, quam ſubdidit Abigail: *Faciens faci-
et Dominus tibi domino meo domum fide-
lem*, id eſt, perpetuam in æternum manſu-
¶ 121. ram. Egregiam tradidit mulier doctrinam,
quam ſæpe Scriptura docet, quod ſcil. ſicut
nihil eſt, quod magis Deum provocat ad
exſtirpandum hominem, & radicitus eum
domo ſua de terra tollendum, quam odium
& perpetuæ inimicitiæ: ita nihil eſt, quod
magis domum & poſteritatem alicujus
firmet, quam pax & dilectio erga inimi-
cos. Quod & poſtea David ipſe experimen-
Schol. in Pſ.36 in argu. to didicit, qui, ut annotat D. Baſilius, hu-
jus cauſa integrum edidit Pſalmum, in quo
hoc ipſum ſæpe repetit: *Deſine ab ira, &*
Pſ 36.8 9. *derelinque furorem, & qui malignantur.
exterminabuntur: ſuſtinentes autem Do-
minum, ipſi hæreditabunt terram*, Vocan-
tur *ſuſtinentes Dominum*, qui patientiam
ſervant propter verbum illius, remque to-
tam illi committunt: ſubditque exemplum
Ibid fol. 10.35. de Saul, dicens: *Vidi impium, ſuperexalta-
tum & elevatum, &c. & tranſivi, & ecce
non erat*. Nec enim ſedes regni, aut regnum
ejus, aut domus, aut poſteritas ejus manſit.
Ibi ver 11. *Manſueti autem hæreditabunt terram*, &c.
Loquitur præcipue de ſe ipſo, qui in ſua mi-
ſericordia, & manſuetudine dicitur conſe-
cutus ſedem regni. Et infra poſt hujuſmodi
multa: *Cuſtodi*, inquit, *innocentiam*, *&
vide æquitatem, quoniam ſunt reliquiæ
homini pacifico*. Quamvis Hieronymus &
alii *reliquiarum* nomine intelligant pacem,
ut ſtatim dicemus, ſed non incongrue in-
telliguntur filii & poſteritas, ſecundum ſcri-
Deut.28.3 pturæ phraſim, ut cum dicit: *Benedicta
reliquiæ tuæ*. & iterum: *Maledicta reli-*
in Pſal.36 *quiæ tuæ*. Et id inſinuat Auguſtinus, qui
filios reliquiarum nomine intelligere vi-
detur, quoniam ſunt reliquiæ parentis, jux-
Eccl.30.1. ta illud: *Mortuus eſt pater ejus, & quaſi
non eſt mortuus, quia ſimilem ſibi reliquit
poſt ſe*. Et vere dixit Dominus: *Beati mi-
tes, quoniam ipſi poſſidebunt terram*. Hoc
adeo verum eſt, ut Saul ipſe, ex eo quod vi-
debat Davidem ſibi parcere inferret, quod
certiſſime eſſet habiturus in perpetuum ſe-
dem regni, ipſe & filii ejus; ſignanter eum
vidit, Davidem ſibi parcentem in ſpelunca,
dixit ad eum: *Nunc ſcio, quia certiſſimè re-* *1 Reg.22.23.*
gnaturus ſis. Et eum ei dormienti pepercit,
ſimiliter dixit: *Et quidem faciens facies,* *4 Reg 22.25.*
& potens poteris. Addidit & aliam ratio-
nem prudentiſſima Abigail: *Non erit tibi
hoc in ſingultum, & in ſcrupulum cordis
Domino meo, quod effuderis ſanguinem in-
noxium, aut ipſe te ultus fueris, & cum be-
nefecerit Dominus Domino meo, recordabe-
ris ancillæ tuæ*. Multa continet hæc ratio,
quæ etiamſi à Salomone dicta fuiſſent, ad-
mirationem inducerent. Singultus, eſt
commotio quædam totius corporis, pro-
cedens ex eo, quod comediſti rem aliquam
guſtui ſuavem; ſed quam naturalis calor non
poteſt plene digerere, nec ſtomachus quiete
tenere. Scrupulus autem eſt lapillus aut cal-
culus, quem in via ambulans, intra calce-
um admiſiſti, vel incluſus eſt, qui hoc ipſo
quod alicubi figis pedem, te torquet. Unde ¶ 122.
apta metaphora ad omne peccatum trahi
poteſt, ut dicamus, illud eſſe in ſingultum
& ſcrupulum cordis. Comediſti enim den-
tibus & palato animæ, & voluntate ſcil. &
ſenſibus, id quod iniquum erat, quod tam
difficilis eſt digeſtionis, ut nullus natu-
ralis calor ſufficiat digerere. Oritur hinc
quædam totius hominis commotio & ti-
mor, quod cum aliquid ſibi accidit infau-
ſtum, judicat, hoc propter illud ſibi ad-
veniſſe: & dum pedes affectus ſui move-
re vult in aliquam rem, ad quam fertur,
male torquetur, timens infœliciter ſuc-
ceſſuram, propter illud peccatum, quod
commiſit. Hoc quidem in omnibus pec-
catis evenit, quæ quamvis dum come-
duntur, dulcia apparent, poſtea tamen
ſui memoria torquent, & timorem indu-
cunt, ne forte hoc, vel illud mali accidat,
in illorum pœnam & ſupplicium ordi-
natum à Deo. Quod & Moyſes accom- *Deut.29.18.*
modatiſſima etiam metaphora, rudi po-
pulo voluit ſignificare, dum morti proxi-
mus, ut eum à peccato contineret dixit:
Ne forte ſit inter nos (aut intra vos) *radix
germi-*

germinans fel & amaritudinem. Intellige-
re enim potes, eo ipſo ac peccatum admit-
tis, quantumcunque tunc dulce & ſuave
tibi videatur, quod in anima radicem
plantas germinantem fel & amaritudinem,
lachrymas, timorem, tremorem, anxieta-
tem, pavorem, & metum, circa omnes
ſucceſſus; ut ſemper poſſis mente illud re-
volvere circa Deum, quem offendiſti, quod
fratres Ioſeph, etiam poſtquam in illius gra-
tiam admiſſi fuerant, anxios tenebat, di-
Gen. 50. 15. centes: *Ne forte recordetur injuriæ, quam
paſſus eſt, & reddat nobis omne malum, quod
fecimus.* Hocque eſt, quod Deus dixit ad
Cain, ſimiliter eum à malè cœptis revoca-
Gen 4.7. re contendens: *Nonne ſi benè egeris recipies?*
alii legunt, erit elevatio: *ſin autem ma-
lè, ſtatim in foribus aderit peccatum*, id
eſt, peccatum à te admiſſum, ita circa te ſe
habebit, ſicut qui in foribus eſt alicujus do-
mus, qui continuis ictibus totam domum
perſonare faciat: ſicut enim ex bono ope-
re ſequitur ſecuritas conſcientiæ, per
quam homo poteſt ambulare elevato ca-
pite, id eſt, ſine timore & cum fiducia; ita
ex peccato ſequitur timor, quem ipſamet
iniquitas generat, fores animæ perpetuis
ictibus percutiens, ut alibi latius dicemus.
Hoc ergo omnibus peccatis commune
eſt, eſſe in ſingultum & ſcrupulum: pecu-
liariter autem peccatis vindictæ, & effuſi-
onis ſanguinis, convenit, ut Sanctus Baſi-
Hom. 10. de ira. lius annotavit. Odium enim, quo Cain con-
tra fratrem ſurrexit, & ejus ſanguinem fu-
dit, illum tremebundum toto vitæ ſuæ tem-
pore tenuit, omnia quæ erant timentem,
ne fortè in ultionem ſceleris commiſſi illa
pateretur. Homicidium, quod David per-
petravit; illum perpetua anxietate tor-
ſit, ut quicquid accidebat adverſi, putaret
meritò ſibi in ultionem & pœnam peccati
inflictum. Hocque illud eſt, quod dicere
Pſ. 37. 19. voluit: *Iniquitatem meam annuntiabo,
& cogitabo pro peccato meo ſemper*: id eſt,
cùm aliquid infauſtum paſſus fuero, iniqui-
tatem meam tanquam illius cauſam in me-
moriam revocabo, & cogitabo ſemper, il-
¶ 123. lud jure pro peccato meo inflictum. Gra-
viſſima peccata habuerunt fratres Joſeph,
quos ipſe *accuſaverat apud Patrem cri-* Gen. 37. 2.
mine peſſimo, & Jacob ipſe ſatis indicavit,
dum eorum quoſdam, morti propinquus,
non tam benedixit, quam maledixit, ut pri-
mogenitum Ruben, *qui cubile patris ſui* Gen. 50 4.
maculaverat: nihilominus quando in illa
grandi anguſtia conſtitutos ſe viderunt,
quod ligabantur, & in vincula conjici ju-
bebantur tanquam exploratores; illud ſo-
lummodo peccatum fuit in ſingultum, &
fores animorum ſuorum percuſſit, quod
multis ante annis commiſerant contra Jo-
ſeph; & ita dixerunt ad invicem: *Meritò* Gen. 42. 21
*hæc patimur, quia peccavimus in fratrem
noſtrum, &c. & dixit Ruben: Nunquid
non dixi vobis, nolite peccare in puerum,
en ſanguis ejus exquiritur.* Contra popu-
lum deſcendentem ab Eſau iracundo &
vindicatore, tenentem ejus mores, dixit
Deus, & comminatus fuit, quod *ſanguis* Ezec. 35. 6
perſequetur te. Non dixit: Ego perſequar
te, neque, inimici perſequentur te; ſed
ſanguis, quem effundere voluiſti; hic erit
viſcerum tuorum crudelis tortor, & ho-
ſtis acerrimus, qui te perpetuò affliget &
turbabit. Neſcio enim quid habet hoc pec-
catum iracundiæ & vindictæ, quod inter
omnia peccata, poſtquam admiſſum eſt, gra-
viſſimè torquet animam, timidamque &
pavidam tenet. Et miror ejus, quod fecit
David, cùm oram chlamydis Saul abſci- 1. Reg. 24. 5.
dit in ſpelunca; nolens enim eum occide-
re, cùm poſſet, quia jus ad illum occiden-
dum habebat (ut Divus Auguſtinus de-
monſtrat) tantùm *præcidit oram chlamy-* In Pſ. 131
*dis Saul ſilenter: poſt hæc percuſſit cor ſu-
um David, eo quod abſcidiſſet oram chla-
mydis Saul.* Subitò ac oram chlamydis
abſcidit, percuſſit cor ſuum, quaſi illud re-
prehendens pro re malefacta, ſicut Publi-
canus, qui percutiebat pectus ſuum. Quid
fecit? ſolius chlamydis oram abſcidit.
Quid ſi honorem? quid ſi carnem? quid ſi
vitam? nihil enim eſt, quod magis reddere
poſſit pavidum, & tremens, quàm contra
inimicum aliquid agere. Magnum ergo
damnum incurrit, qui inimicum odit, &
perſequitur: nam quaſi intra viſcera ſua
condit ſerpentem & vermem perpetuò

Digitized by Google

corrodentem, & torquentem, & radicem plantat, germinaturam fel & amaritudinem. Qui autem diligit inimicum, & ei parcit, ineffabili quadam pace fruitur. Hocque eſt, quod dixit Abigail, ſi peperceris inimico: *Non erit tibi in ſingultum, & ſcrupulum cordis, quod ipſe ultus fueris*, quod te ipſum judicem conſtitueris, cùm eſſes pars læſa, ideoque timere potuiſſes multis nominibus, ſententiam injuſtam protuliſſe. *Et cùm benefecerit Dominus Domino meo, tunc recordaberis ancillæ tuæ.* Locutione communi utitur ſapiens mulier. Quando conſilium das alicui juveni, optimum ſucceſſum prædicens, ſubdis: Tunc recordaberis mei, quaſi gratias mihi referens, quod tale conſilium tibi dederim. Et verè hoc dicere poteſt CHRISTUS: Ego dico tibi: Dilige inimicum, &c. dimitte ei, &c. hoc enim utiliſſimum eſt, ut ſingultum cordis effugias, & quando videris te hora mortis quieto & pacifico eſſe animo, tunc recordaberis ejus, qui tale dedit conſilium, gratias ei-
*Hom.*10. dem referens. Hanc rationem egregiè Ba-
de ira. ſilius proſequitur, & eam Sapiens tradi-
*Eccl.*6. dit prius, qui inducens ad obſervantiam hujus divinæ legis, inquit: *In noviſſimis invenies requiem in ea, & convertetur tibi in oblectationem*, quaſi alludens ad hæc verba Abigail.

§. 15. *Hujus præcepti obſervantia, ſingulariter inducit ſecuritatem conſcientiæ ad orandum, quam expertus fuit David.*

¶ 124. Amplius fiet manifeſta hujus præcepti utilitas, ſi latius explicaverimus pacem, quam ejus obſervantia inducit, qua nihil utilius eſſe poteſt. Pacem inquam & quietem conſcientiæ, quæ fiduciam illam
1.*Joan.*3. generat, de qua dixit Joannes: *Chariſſimi,*
25. *ſi cor noſtrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata ejus cuſtodimus, & quæ ſunt coram eo placita*, id eſt, quæ ille jubet, *facimus.* Notum eſt enim, ibi de præcepto dilectionis loqui, quod tot tamque variis modis commendandum ſuſcepit. Nihil nobis utilius oratione, quam propterea David reſpirationi comparavit, ſine qua vivere
non poſſumus. *Os meum aperui & attraxi* *Pſal.* 118.
ſpiritum. Ad hoc autem, quod hæc oratio 131.
ſit cum fiducia, nihil magis juvat, quam ita tenere quietem conſcientiæ, ut cor noſtrum non reprehendat nos. Hanc ſingulariter præſtat hujus præcepti obſervatio,
quam propterea, ut annotat Beatus Am- *Oratio fu-*
broſius, tanquam ſingulare præmium pro- *neb. in obit.*
poſuit Jeremias, ferenti jugum grave Do- *Vale. Imp.*
mini, *Sedebit*, inquit, *ſingulariter, & ſilebit, quia tulit jugum grave.* Ecce quid ſequetur, quod ſingulariter ſedebit & ſilebit. Sedere in ſcriptura ſacra is dicitur aliquando, qui cum Deo agens, orationem longam, & ex profeſſo, non tranſcurſim & raptim, agere parat, ſed cum magna familiaritate: metaphora ſumpta ab eo, qui tecum ex profeſſo familiariter agere volens,
ſedet. Ita explicat S. Auguſtin. illud, quod *Lib* 2. *qq.*
de Davide dicitur, quod *ſedit coram Domi-* *ad Simpl.*
no. Ita & Deus illos repulit, qui cum ejus *q* 4.
eſſent inimici, volebant *coram eo ſedere*, id 2. *Reg.* 7.
eſt, ex profeſſo & familiariter agere. Silen- 18. *Exec.*20.1
tii autem nomine, ut alibi diximus, ſcriptura ſupremam pacem ſolet exprimere: ubi enim eſt vel minima contentio, ſilentium rumpere neceſſe eſt, & nunquam majus ſilentium eſt, quam cum omnes ſummam dormiendo tenent quietem. Jugum autem grave eſt, dilectionis præceptum, quo jubemur amare odientem, benedicere maledicentem, benefacere malefacienti: jugum quidem grave videtur, ſed quod reddit leve utilitas, quam capit qui illud fert. Sedebit enim ſingulariter, id eſt, diſpoſitus erit ad orandum ex profeſſo, & familiariter tractandum cum Deo; & ſilebit, id eſt, ſumma pace conſcientiæ fruetur, cujus nullum clamorem, vel ſingultum, aut ſcrupulum, ſentiet. Sicut enim, ut paulo ante annotabamus, quamvis omnia peccata poſſint ſingultum cordis inducere, nullum tamen ſicut odium & vindicta; ita quamvis omnia opera bona quietem animo

mo inferant, nullum tamen ita plenè, ac opus dilectionis: hoc ita cor quietat, ut eo exiſtente, cor noſtrum non reprehendat nos; ex quo ſequitur fiducia, ut quicquid perierimus, accipiamus. Et ſi juxta dictum
In Pſal.7. B. Chryſoſtomi, juſtitiæ nomine, intelligamus dilectionem inimicorum, & beneficentiam erga illos, quomodo intellexit
Pſal.16.1 David, dicens: *Exaudi Domine juſtitiam meam*, rectè etiam intelligemus, effectum qui ad hujuſmodi opus conſequitur, quem
Eſai.32. 17. Eſaias exprimit; *Erit opus juſtitia pax, & cultus juſtitiæ ſilentium, & ſecuritas uſque in ſempiternum.* Vide qualem effectum, quamque utilem, hæc juſtitia producat, pacem, ſilentium, & ſecuritatem æternam. Quam primò vocat pacem, deinde vocat ſilentium, & tandem ſecuritatem immenſam, & fiduciam, per quam quicquid petierimus, obtinebimus. Ex quibus mihi vi-
¶ 125. deor explicare poſſe, illud Davidis: *Ut can-*
Pſal.29. 15. *tet tibi gloria mea, & non compungar.* Dubium eſt enim, qua occaſione David illum ediderit Pſalmum: nam ejus titulus eſt, *Pſalmus cantici in dedicatione domus David.* Hujuſmodi autem dedicatio, nuſquam in ſacris litteris invenitur. Certum tamen omnes judicant, Pſalmum editum, cum Dei munere, ex magna inimicorum oppreſſione ſe liberatum vidit, fortè à perſecutione filij ſui Abſalom, per quam ad extremum periculum venit: poſt quam, quia ad domum ſuam, quam fugiens dereliquerat, cum pace & gaudio reverſus fuit, proponens in ea Domino deſervire, tanquam in loco quodam ſancto, dicitur dedicaſſe domum. De ingentibus ergo periculis liberatus, incipit canere lætus, immenſas gratias Deo referens, dicens: *Exaltabo te Domine, quoniam ſuſcepiſti me, nec delectaſti inimicos meos ſuper me*, alia multa in gratiarum actionem, uſque ad verbum ſeptimum, ad hoc inſtitutum ſubijciens. Quoniam autem quaſi ſuſpenſos nos videt, conſiderantes ipſius lætitiam, & auſcultantes gratias, quas Deo refert, rem totam indicat, & aperit, exponens, Deum in vindictam adulterii & homicidii commiſſi, paſumper avertiſſe faciem à ſe, eum tradens filio Abſalon, tam graviter impugnandum, & conturbandum, ut jam ſe morti proximum reputaret, & deſcendentem in corruptionem. Quam perſecutionem patienter tulit: nam operto capite incedens, & veſtitus ſacco & lugubri indumento, plorans, quaſi pœnitentiam pro peccatis ſuis acceptans, nunquam ad agendum contra inimicum ſuum ſe vel leviter convertit; quin potius replicatis elevatiſque vocibus, ducibus ſuis præcepit, ut eum ſervarent. Quo factum eſt, ut tandem Dominus miſertus illius, devictis & ſuperatis hoſtibus, converteret luctum illius in gaudium, conſcindens ſaccum ac veſtem lugubrem. Et quid tandem factum eſt? *Circumdediſti me lætitia, ut cantet tibi gloria mea, & non compungar.* Gloria mea, id eſt, anima mea, quæ decus eſt & gloria mea. Ita Janſenius. Ecce quid acquiſivit ex eo quod inimicos dilexit, & eis parcere voluit? quod circumdatus manſit lætitia, id eſt, undique ea plenus, omni ex parte illam tenens, in corpore, in animo, in intellectu, in voluntate, &c. per quam ſe poterat Deo orans repræſentare, abſque eo quod ſentiret in corde puncturam, ſecura & quieta mente. Novit David illud, quod poſtea dixit Propheta, quod ſæpe *peccata noſtra*, cum oramus coram Deo, *Eſai.59. 12.*
reſpondent nobis, & illa ſunt, quæ petitiones noſtras expediunt. Cum crudelis dives petit miſericordiam, ſuamet crudelitas reſpondet, illum indignum miſericordia, qui non fecit miſericordiam. Qui ſurdam ad Deum clamantem habet aurem, cum ipſe tempore neceſſitatis clamat, ſuam ſurditatem reſpondentem habet dicentem, indignum eſſe exaudiri à Deo illum, qui Deum nec audire voluit. Similiter cum quis petit peccati remiſſionem, ipſamet vindicta, quam dilexerat, reſpondet, non eſſe dignum remiſſione, qui non remiſit. Hoc ergo obtinuit David, dilectionis præceptum ſervando, ¶ 126.
quod cor in oratione quietum teneret, & ab eo ſe pungi non ſentiret, & quaſi ſerena facie diceret; *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos, &c.* Nihil enim coram D E O conſtitutos acrius pungit, quam charitas læſa, & dilectio violata

per

per odium & vindictam. Unde Apoſtolus inducens viros ad perpetuam orationem, hanc ſolummodo tanquam maximè neceſſariam diſpoſitionem expreſſit, *Volo, viros orare in omni loco, levantes puras manus ſine ira, & diſceptatione*, Iræ nomine, ait Chryſoſtomus, injuriarum memoriam ſignificare voluit. Nullus adeo audax ſit, ut inimicitias exercens, ad Deum pergat orandum: Nemo enim cum angore animi ac diſceptatione orans, exaudiri ſe putet. Qui enim dixit: *Quæcunque petieritis, credite quia accipietis*, rurſum dixit: *Cum ſtatis ad orandum, dimittite, & dimittetur vobis*. Hoc nempe eſt, abſque ira & diſceptatione orare. Sic & Anſelmus: manus, inquit, puras levare jubemur, ut cum levas manus ad Deum, veniant tibi in mentem opera tua. Quia enim manus iſtæ levantur, ut impetres quod vis, ipſas manus cogita in bonis operibus exercere, ne erubeſcant ad Deum levari. Et leventur ſine ira, ut ne retineas iram in corde tuo adverſus proximum, ſed libera conſcientia dicas: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*: & ſine diſceptatione, id eſt, ſine litigio cauſarum, ne adhuc retineas in corde voluntatem contendendi judicio adverſus fratrem tuum; ſed remitte quicquid illud eſt, ut tibi oranti remittuntur peccata tua divinitus. Si autem David timebat, quod ſi ultionem de Abſalon ſumeret, poſſet aliquando propter eam, in compunctionem cordis venire, cum juſtè & ſanctè poſſet illum occidere, & perdere, quia rex erat, quem juſtitiam facere decebat, quid accidet ei, qui contra rationem, tantum ſuo ſatisfaciens appetitui, vindictam ſumit? Certè aliquando cor ejus compungetur, & quod nunc agit, in gravem erit ſingultum.

1. ad Tim. 2. 7. Hom. 1. in epiſt. 1. ad Tim. Marc. 11. 24. Marc. 11. 25. In illum locum.

§. 16. *Utile eſt hoc præceptum quærentibus remiſſionem peccatorum. Ideo in principio Quadrageſimæ illud proponitur, etſi difficile & perfectum.*

Excellentius multo, quam Chryſoſtomus, Abigail, & David, hujus præcepti utilitatem Chriſtus Dominus demonſtrat, adjiciens pronomen illud, *Vobis*; quo in memoriam revocare vult, quinam ſimus nos. Et certè, ſi quæſieris; Quinam omnes ſimus: nullo modo convenientius reſpondes, quam dicendo: Peccatores. Omnes enim ſumus peccatores, egentes Dei miſericordia & largitate, dicente Apoſtolo: *Omnes peccaverunt, & egent gloria Dei*: omnes infirmi ſumus, & neceſſarium nobis eſt, à Deo ſalutis authore ſalutem quærere. Ad eam autem ab ipſo obtinendam, utiliſſima eſt hujus præcepti obſervatio. Hæc ut explicemus, annotandum eſt, dubium eſſe, cur Eccleſia, ſtatim initio quadrageſimæ hoc præceptum fidelibus intimet. Satis eſt notum, vulgatum axioma principis Philoſophorum: A facilioribus & imperfectioribus, ad difficiliora & perfectiora procedendum eſſe. Cum enim puerum inſtruimus, quæ faciliora ſunt ei demonſtramus, prius docendo elementa, deinde ſyllabas, poſtea dictiones: & pictor prius imperfectas ducit in tabula lineas, & ulterius gypſo vel carbone figuram imperfectam adumbrat, ad ultimum vivos perfectoſque colores ſuperaddit. Quod & natura ipſa ſequitur; quæ ab imperfectis perpetuo initium ſumit, ut tandem ad id quod perfectum eſt, perveniat: prius enim dat in generatione formam embryonis, deinde animalis, & tandem hominis: & arbor prius in gemmas, deinde in flores, ulterius ad immaturos fructus, tandem ad fructus maturos procedit. Et certè inter omnia præcepta divinæ legis, hoc quod nunc nobis proponitur, difficilius ac perfectius

¶ 127. Ad Rom. 3. 23. 1. Phy. c. 1

Digitized by Google

fectius eſt. Difficilius quidem: quia nihil in natura videtur magis difficile, quam rem aliquam, eam quæ tibi contraria eſt, amare. Eſt enim ab ipſa natura indita inclinatio, ut unaquæque res odio proſequatur illam, quæ ſibi eſt inimica, quoniam aliter nulla poſſet natura conſervari. Si ovis non odiret lupum, & aqua non ageret contra ignem, eumque averſaretur; non poſſent in rerum natura perſeverare: de quibus alibi. Recole, inquit Auguſtinus, in omnibus juſtificationibus Domini, nihil mirabilius & difficilius eſt, quam ut ſuos quiſque diligat inimicos. Grandis labor eſt (inquit alibi) inimicos diligere, pro perſecutoribus ſupplicare. Tam difficilis viſus eſt inimicorum amor aliquibus ut quidam crediderint, illum eſſe impoſſibilem, & propterea plus præcipi nobis, quam humana natura patiatur, ut B. Hieronymus refert: qui quamvis id tanquam falſum convincat, aſſerit tamen, rem eſſe tam difficilem, ut pro ſua difficultate, aliquando communi locutione impoſſibilis dicatur.

In Pſ 118. ſer. 5. ad finem & 8. 9

Serm. 5. de Sanctis.

In cap. 5. Mat lib. 2. cont. Pelag. to. 2. p 214

Eſt inſuper amor inimicorum ad ſummam perfectionem pertinens. Unde Chryſoſtomus expendens hoc Chriſti præceptum, illud vocat ultimam coronam bonorum, & ipſum virtutis cacumen: Theophylactus, verticem, quo nihil majus: Euthymius, Extremam virtutem, quæ virtutis corona ac vertex eſt. Id quod & vera docet Theologia. Perfectio namque Chriſtiana, in charitatis obſervatione poſita eſt, ut vere dixerit Apoſtolus: *Plenitudo legis eſt dilectio*: *& Charitas, quæ eſt vinculum perfectionis.* Inter opera autem charitatis, ſupremum locum tenere videtur amor inimicorum. Unde & Paulus, in hoc ait, Deum excellentiſſimam oſtendiſſe charitatem, quoniam cum inimici eſſemus, dilexit nos. Perfectio miſericordiæ, in-

In cap. 5. Matth.

Hom. 18 in Matth.

Ad Ro. 13 10.

Col. 3. 14.

ad Ro. 5. 8

¶ 128. quit Auguſtinus, ultra dilectionem inimici porrigi non poteſt: & vere ipſemet Auguſtinus, cujus ſententiam refert D. Thomas, manifeſte docet, diligere amicos, eſſe incipientium & proficientium, diligere vero inimicos, eſſe perfectorum, ad quem gradum homines non poſſunt pervenire, niſi poſt multas orationes. Hæcque cauſa eſt, quod in paucis hujuſmodi actus reperitur, quos ideo cum magna commendatione, Scripturæ ſacræ referunt: ſicut Joſeph, qui fratres ſuos, à quibus venditus fuerat, dilexit; Moyſes, Samuel, David, &c. ut obſervarunt Hieronymus *a*, Auguſtinus *b*, & Gregorius *c*, expendens illud *d*, *Si ſteterit Moyſes, & Samuel coram me*: annotans, viros à Deo in medium adduci, qui ex inimicorum dilectione ſe perfectos comprobarunt. Et vere Chriſtus Dominus hoc præceptum proponens, nos jam quaſi perfectos ad ejus inducit obſervationem, dicens: *e Eſtote perfecti, ſicut pater veſter, &c.* ut B. Auguſtinus *f*, annotavit. Si ergo amor inimicorum, inter opera, quæ Chriſtianus agere debet, difficilius perfectiuſque eſt; cur Eccleſia ſancta illud initio Quadrageſimæ, qua ad bona opera incipienda, nos vocat, proponit, & ab eo initium ſumit? Relinquendum apparet ad finem quadrageſimæ, quando jam per alia pœnitentiæ opera, quæ faciliora ſunt, homo magis erit diſpoſitus, & quando per opus eximiæ dilectionis Chriſti, quo animam pro inimicis poſuit, tunc celebrandum & commemorandum, ad inimicorum dilectionem induci poterit. Accidit aliquando, ut Beatus Chryſoſtomus populum Antiochenum docens, inciperet concionem, ſuadens hujus præcepti obſervantiam, & hortans auditores ad inimicorum dilectionem; rationeſque ad hoc inſtitutum adducens, quaſi ad ſe ipſum reverſus, & ſemetipſum corrigens: Quid, inquit, facio? Quid ſuadeo? Non advertebam hæc dicens, cum iis, qui neque parem ſe diligentibus exhibent charitatem, mihi ſermonem eſſe. Et verè ita eſt. Pauciſſimi namque ſunt, qui & ipſos amicos vero amicitiæ amore proſequantur. Amare enim aliquem, eſt velle & deſiderare illi bonum propter ipſum. Quis autem eſt, qui ita alterum diligat, ut bonum illi deſideret? omnes ſiquidem, quæ ſua ſunt quærunt, & ſi alicui bonum deſidera-

Lib. 1. de ſer. Dom. in mont. in enchir. c. 73. & 74. 2. 2. q. 27. a. 7.

a *In cap. 5. Matth.*
b *Serm. 59. de temp.*
c *Li. 9. moral. c. 9.*
d *Ier 15 1.*
e *Mat. 5. 48*
f *Ser. 59. de temp.*

Hom 71. ad pop.

O mus

mus, non id propter ipſum agimus, ſed propter nos ipſos, quatenus aliquid in eo ſe nobis ad utilitatem noſtram repræſentat. Unde non illos, ſed potius nos ipſos amamus. Quomodo ergo trahendi ſunt ad inimicos diligendos, qui tam procul ſunt ab iſto mandato, inquit Chryſoſtomus, ut nec ea, quæ publicani agunt, efficiant? Ait enim Dominus: *Si diligitis diligentes vos, quid magnum facitis? Nonne & publicani idem faciunt?* Quæ ſpes eſſe poteſt, diligendum inimicum ab eo, qui needum amicum vero proſequitur amore? Hoc pe-
Serm. 5 de Sanctis. jus eſt, inquit Divus Auguſtinus, quod non ſolum inimicos non diligimus; ſed nec amicis quidem fidem integram cuſtodimus: tam longe ſumus ab inimicorum dilectione; ut nec vera dilectio noſtra ſæpe ad amicos perveniat. Cur ergo Eccleſia ab hoc præcepto ducit initium, quod tam difficile eſt, tantæque perfectionis? Sed vere rectiſſime Eccleſia ſancta procedit, ut pote quæ à Spiritu ſancto regitur & gubernatur. Hujus autem inſtituti non in-
Ser. 4. in c. jejun. congrua eſt ratio, quam Sanctus Bernardus indicat: ut videlicet intelligamus, non ſufficere ad ſalutem, jejunium, quod prima die quadrageſimæ indixit, niſi illi opera charitatis adjungantur. Quod ex ſancti
Ioel. 2. Ioel verbis, quæ eadem die Eccleſia induxit, probat Bernardus. Ita enim loquutus fuit Propheta: *Canite tubâ in Sion ſanctificate jejunium, vocate cœtum.* Petit primo ſanctificari jejunium id eſt, agi jejunium ſanctum, aut ſe diſponere ad fructificationem per jejunium, ut ſupra expoſuimus.
Eſai 58. Huic tamen conjunxit, *vocate cœtum.* Cœtus erat feſtum, quo fideles in unum conveniebant. Id ergo Propheta expoſcit, inquit Bernardus, ut jejunantes, uno ſimus corde, & unitatem cordis teneamus per amorem. Quod clare ex eo etiam demonſtrat, quia quibuſdam iniquitentibus, cur Deus jejunia ſua non acceptaſſet, & grata habuiſſet, reſpondit Deus ipſe: quoniam jejuniis non adjungebant charitatis & amoris opera; qui cum jejunabant, debita non dimittebant, ſed in debitores erant crudeles. *Nunquid* (inquit Deus) *tale eſt jejunium quod elegi?* &c. Videndus eſt ad hoc inſtitutum Sanctus Gregorius, ex- *Hom 8 in Ezech.*
pendens illud, *Laudate eum in tympano & choro*, ut charitatis concordiam, quam chori nomine exprimit, intelligas adjungendam jejunio, quod nomine tympani expendit, de quo alibi. Merito ergo Eccleſia poſtquam prima die jejunium omnibus indixit, ſtatim docere voluit opera charitatis eſſe adjungenda. Ideo die ſecunda quadrageſimæ expoſuit Centurionem, amantem amicum & ſervum, & amoris opera illi impendentem: & tertia die intimat, addenda amoris opera erga inimicos, quos diligere tenemur, eiſque benefacere. In hujus explicationem ſatis probatum eſt ſupra, tam neceſſarium eſſe hujuſmodi amorem, ut nec ſacrificia, nec orationes, nec jejunia Deus habeat accepta, ubi ille defecerit. Ipſe etiam beatus Chryſoſtomus *Hom 4 in Gen.*
eandem videtur reddere rationem. Statuit Eccleſia jejunii tempus, & illud nobis indicit ad peccatorum remiſſionem: ſed non debemus exiſtimare, ſolam inediam aut jejunium ſufficere nobis ad ſalutem, aperte enim Deus contra eos agit, qui ita cenſebant; ut dictum eſt. Oportet igitur je- *Eſa 58. & Zach. 7.*
junio ſuperaddere opera virtutum, ſignanter autem charitatis, quæ primas tenet inter virtutes, ſine qua jejunium mortuum eſt, magis quam fides. Suppoſuit propterea Eccleſia, charitatis primum ac præcipuum actum erga Deum, quem die prima quadrageſimæ nobis commendavit, proponens Chriſti doctrinam, quod omnia agamus propter Deum, cui ſoli placere intendamus: ſuperaddit ſtatim duo ejuſdem charitatis opera, quædam erga amicos, & quædam erga inimicos: his namque tanquam duabus alis, jejunium reddetur ſimile aquilæ, quod in cœlum uſque pervolet. Nec enim jejunium nudum ad Deum pertinget: quomodo non pertingebant jejunia illorum, qui dicebant: *Jejunavimus & non aſpexiſti*, ſicut nec a- *Eſai 58 3*
quila ſine alis à terra elevari poterit. Primam ergo alam addit jejunio, amorem ſcilicet erga amicos & familiares, qualem exhibuit Centurio ſervo ſuo dilecto; nunc ali-

aliam ſuperaddit, amorem ſcilicet erga inimicos, eo modo, quo Chriſtus illam ſtatuit in hoc Euangelio. Aliam tamen rationem ad noſtrum inſtitutum tradere poſſemus, cur ab hoc tam difficili præcepto Eccleſia ſumat quadrageſimæ initia. Ipſemet enim Philoſophiæ princeps, qui docuit à facilioribus & imperfectioribus eſſe ſumendum initium, explicuit, ita quidem agendum, niſi neceſſitas aliud requirat. Certum eſt enim cor in homine perfectius eſſe cæteris partibus corporis; & tamen in hominis formatione, natura à corde initium ſumit, illudque eſt quod primo efformat, quoniam ad hoc neceſſitas ipſa compellit. Eſt namque cor principium vitæ
Pro. 4. 23. *à quo vita procedit*, nec poſſunt cætera membra vitam habere, niſi ſupponatur cor, ideirco ab illo initium ducit natura ipſa. Tempus ſane quadrageſimæ, tempus eſt recuperandæ ſalutis, cui propterea apte
a *Ser. 27. & lib. de Elia c. 1.* illud Apoſtoli accommodant Ambroſius *a*,
b *Ser. 2. 4. quadrag.* & Leo Papa *b*, *Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies ſalutis.* Eſt enim animæ ſalus poſita in remiſſione peccatorum,
Ep. 2. Cor. 6. 2. & participatione divinæ miſericordiæ & gratiæ, ad quam peculiariter hoc tempus
¶ 130. inſtitutum eſt. Ad hanc autem obtinendam, ſupponenda eſt inimicorum dilectio, & remiſſio offenſæ in nos commiſſæ: quæ ita eſt neceſſaria, ut qui obtinere vult remiſſionem peccatorum, quæ contra Deum commiſit, debeat prius & ipſe remittere offenſas contra ſeipſum commiſſas.
Hom. 26. in acta. Nullumque eſt opus aliud, ut annotavit Chryſoſtomus, quod ita Deum provocet, & (ut ita dicam) obliget, ad miſericordiam nobis impendendam. Quod ita explicari poteſt. In tantum Deus æſtimat aliquod opus, in quantum illud pro ipſo
Matt. 6. agimus, jam enim dixit Chriſtus, non ſperandum præmium à Deo pro iis, quæ quis pro mundi gloria, aut propter alium finem operatur: ſicuti nec à te ſperanda eſt merces ab operario, cum non propter te, ſed propter vicinum tuum laborat. Memoria recole inſigne opus Abrahæ, cum filium ſuum ſacrificare decrevit, illudque egit, quod minutatim Spiritus ſanctus refert. Quanti autem Deus opus illud fecerit, expreſſit dicens: *Per memetipſum jura-* *Gen. 22. 16*
vi, dicit Dominus, quia feciſti rem hanc, & non peperciſti, unigenito filio tuo propter me, benedicam tibi & multiplicabo te &c. Expende vim illius verbi: *Propter me*, quaſi dicens: Nullam aliam habens cauſam, nullum motivum, niſi tantum mihi placere, & præceptum meum ſervare; *Propter me*, abſque alio repectu. Hoc in cauſa fuit, ut Deus tanti faceret illud opus. Multa ſunt opera bona, quæ etſi homo agat propter Deum, alia tamen habet motiva, ut cum pater curat, quæ ad filios pertinent, cum homo curam habet de bono nomine, cum ea agit, quæ homines communiter agere ſolent, ut audire ſacrum, reverentiam exhibere divino nomini, cum eleemoſynam pauperi petenti tribuit. Nec enim ita pure propter Deum communiter hæc operatur homo, quin etiam ad ea agenda inducatur, propter naturalem inclinationem, & propter proprium affectum & guſtum, propter honoris reſpectum, aut propter communem Chriſtiani populi conſuetudinem. Quodnam opus eſt, quod pure & tantummodo propter Deum fit? Diligere inimicos, remittereque offenſas, ad id enim neque inducit naturalis inclinatio, aut proprius affectus, aut peculiaris delectatio, aut honor mundanus, ſed ſolummodo Deus ipſe. Hicque amor eſt pure, & ſolummodo propter Deum, aut amor Dei purus ſincerus, & non mixtus. Hic igitur eſt, quem Deus maximi æſtimat, propter quem peccata condonat, & cœleſtia bona largitur. Ideoque ſupponendus quærentibus remiſſionem peccatorum.

Digitized by Google

§. 17. *Amor erga inimicos maximi eſt meriti, & quaſi oleum Eliſei in vaſa vacua, aptus ad ſatisfaciendum pro debitis.*

¶ 131. *Orat. de B. Stepha. to. 2. p. 699.* QUod dictum eſt, oſtendere & declarere poſſumus, ex admirabili diſcurſu B. Gregorii Nyſſeni ingenio ſuo digno: qui de B. Stephano agens, hæreticos Pneumatomachos, id eſt, Spiritus ſancti hoſtes, refellendos aſſumit. Hi perſonam Spiritus S. negabant, & ad ſuum errorem verba B. Stephani expendebant, qui dum cœlos vidit apertos, vidit etiam gloriam Dei
Act. 7. 55 & ait: *Ecce video cœlos apertos & Ieſum ſtantem à dextris Dei.* Ad everſionem Catholicæ doctrinæ, in hunc modum illi dicebant: Si cum patre & filio, ſpiritum omnino numerari oportet, qui fit, ut Stephanus in apparitione una cum filio, Spiritum non viderit? Tantum perhibetur videre in cœlo Patrem & Filium. Ubi igitur eſt Spiritus ſanctus? Reſpondet Gregorius, ſtultos illos fuiſſe, qui nec à limine hiſtoriam B. Stephani expenderant. Si enim eam attendiſſent, vidiſſent paulo ante præmiſiſſe Euan-
Act. 7. 55 geliſtam: *Cum autem eſſet Stephanus plenus Spiritu ſancto.* Sane inquit Gregorius Nyſſenus, ex eodem loco exiſtit auxilium, quod evertat adverſarii incredulitatem. Quæris ô Pneumatomache, ſi gloria Patris apparuit, & Filius à dextris ſtationem obtinens, ubi Spiritus ſanctus? In Stephano. Cum enim eſſet Stephanus plenus Spiritu ſancto, &c. Quomodo autem Spiritus ſanctus in Stephano fuerit demonſtratus, egregie ibi proſequitur Gregorius. Poſſumuſque breviter illud explicare, ex Gregorii
Homil. 30. in Euang. Magni doctrina. Spiritus ſanctus eſt amor purus ſincerusque Dei, à quo procedit charitas, per quam Deus ſolus aut aliquid aliud pure & ſolummodo, propter Deum amatur. In pectore propterea Stephani Spiritus ſanctus reſidens oſtenditur, quia in ejus pectore amor inimicorum demonſtratur talis, qui omnes remittit offenſas, & pro ſe lapidantibus ſupplicat & intercedit. Hic eſt amor, qui Spiritum ſanctum demonſtrat: pure enim, & ſolummodo propter Deum, ad hoc agendum inducebatur. Ex his ergo infertur, hoc opus eſſe, quod magis Deum movet, & ut ita dicam, obligat ad miſericordiam impendendam, & quod magis congruum eſt ad peccatorum remiſſionem obtinendam, quippe quod magis eſt propter Deum, imo quod pure & ſolummodo propter Deum, fit. Hincque probat & demonſtrat Apoſtolus valorem, & efficaciam ſacrificii Chriſti Domini, ad emundanda peccata, & obtinendam peccatorum veniam: quia inquit, *per Spiritum* *Heb. 9. 14*
ſanctum ſe ipſum obtulit. Quid eſt per Spiritum ſanctum? Chryſoſtomus intelligit, *Hom. 15. ad Hebr.*
id eſt, non per materialem ignem, ſicut antiqua ſacrificia, aut non per aliquid alienum à ſe; ſed per Spiritum ſanctum in ſemetipſo exiſtentem. Antiqua ſacrificia offerebantur per ignem extrinſecum, extrinſecuſque exiſtentem, at Chriſtus per Spiritum ſanctum in ſemetipſo commorantem. Anſelmus ta- *Ibidem.*
men ideo credit dici, ſeipſum obtuliſſe per Spiritum ſanctum: quia Spiritu ſancto inſtigante, impellente, & agente, mortuus eſt. Eſt Spiritus ſanctus amor Dei purus, & Chriſtus propter Dei amorem pure & ſolummodo mortem ſubiit. Erat namque illa oblatio exhibita pro peccatoribus & inimicis (*Cum enim inimici eſſemus, Chri-* *Rom. 5 10*
ſtus pro nobis mortuus eſt) & ut tale opus pro inimicis ageret, nudus & purus amor Dei impulit, ideo dicitur, quod ſe obtulit per Spiritum ſanctum. Hocque forte illud eſt: ¶ 132.
quod æterna ſapientia, quæ Chriſtus eſt, de ſeipſa dixit: *Quaſi balſamum non mixtum* *Eccl. 24 21*
odor meus. Alludit ad id, quod Deus antiquitus ſuaviſſimis odoribus delectabatur, qui propterea pretioſiſſima thymiamata facere juſſit, & altare ſtatuit, in quo odoriferæ ſpecies comburerentur. Ita enim videbatur delectari ſuavibus odoribus, ut eos ſuſcipiens, cor ipſius quaſi dilatari videretur. Id quod in ſacrificio, quod Noe obtulit, videre licet: tunc enim, *odoratus eſt Do-* *Gen. 8. 21*
minus odorem ſuavitatis, & ait: Nequaquam ultra maledicam terræ, &c. Id eſt; maxime delectatus eſt Deus odore illius ſacrificii,

crificii, odorem illum gratiſſimum duxit,
qui ab aliis vocatur, Odor quietis, & tranſ-
ferunt: *Odoratus eſt Dominus odorem qui-
etis:* per illud enim quaſi quies reddita eſt
cordi ejus, quod vehementiſſimè contra
homines extiterat concitatum. In Chriſti
ergo ſacrificio verius dicere poſſumus: O-
doratus eſt Dominus odorem ſuavitatis,
aut quietis: quia odor illius ſacrificii gra-
tiſſimus Deo extitit, qui cor illius ſummè
delectavit, & omnem ab eo iram depulit,
quia *ſicut balſamũ non mixtum odor meus:*
ita ſiquidem in Deum illud fuit relatum, ut
ex puro & ſolo, ac nudo Dei amore, abſ-
que admixtione alterius motivi, vel cauſæ
illud fuerit Deo oblatum. Erat namque
pro inimicis, qui nullatenus merebantur
tale beneficium. Ideoque etiam ex hac par-
te potentius fuit, quam ſacrificium Abra-
hæ, cui verius dicere poterat æternus pa-
ter: Quia non pepercisti animæ tuæ, aut
vitæ tuæ propter me. Idcircò ergo tam po-
tens fuit ad emundandas conſcientias no-
ſtras, ad totius mundi delenda peccata, &
omnium iniquitatum remiſſionem conſe-
quendam. Potentius itaque opus, quod ho-
mo præſtare poteſt, ad peccatorum ſuorum
remiſſionem conſequendam, & ut pro eis
ſatisfaciat; eſt inimicos amare, eis bene-
facere, & offenſas ab illis commiſſas, pro-
Serm.206. pter Deum remittere. Obſervat B. Augu-
de tempor. ſtinus Eliſæi factum circa viduam illam, quæ
maximis debitis à viro ſuo contractis, erat
4. Reg. 4. oppreſſa. Et verè obſervanda eſt hiſtoria,
circa quam multa Auguſtinus expendit.
Quærebat anxiè vidua aliquid, quo pro de-
bitis ſatisfacere poſſet. Juſſit Eliſæus, ut
vaſa vacua requireret, & ex oleo, quod in
lecytho ſervabat, infunderet in illa vaſa va-
cua. Fecit hoc vidua, oleumque ita fuit
auctum, ut ſufficientiſſimum & ſuperabun-
dans eſſet, ad omnia debita perſolvenda.
Expende myſterii ſacramentum. Ut ha-
beat vidua, unde omnina debita poſſit abo-
lere, juſſa eſt oleum in vaſa vacua infunde-
Iac. 3. 2. re. Omnes ſanè debitores ſumus: *In mul-
tis quippe offendimus omnes*, totque debita
contraximus, quot peccata commiſimus.
¶ 133. Oleum autem, quod requiritur ad hujuſ-
modi debita perſolvenda, charitas eſt de qua
dixit Sapiens: *Univerſa delicta operit cha-* *Pro 10.12*
ritas: & princeps Apoſtolorum Petrus: *1. Pet. 4.8.*
Charitas operit multitudinem peccatorum.
Tunc tamen potenter id efficit, quando in
vaſa vacua effunditur. Multi ſunt, qui in
vaſa plena amoris oleum infundunt. In eos
enim amorem ſuum convertunt, qui mul-
tis abundant rationibus, propter quas dili-
gi debent. Hoc quidem oleum exiguæ æ-
ſtimationis eſt apud Deum, ideoque minus
aptum, ut quæ ei debemus, perſolvamus.
Hocque eſt quod dicit Chriſtus Dominus:
*Si tantum diligitis eos, qui vos diligunt;
quam mercedem habebitis? Nonne ethni-
ci hoc faciunt? Et ſi tantum ſalutaveri-
tis amicos veſtros; quid amplius facitis?
Nonne & publicani hoc faciunt?* Conſi-
derat S. Baſilius, cur Deus parentibus no- *Homil 9.*
ſtris in paradiſo interdixit eſum arboris pul- *quod Deus*
cherrimæ & ſuaviſſimæ, quæ clarè conſpe- *malorum*
ctantibus offerebat *fructum pulchrum vi-* *cauſa non*
ſu, & ſuavem ad veſcendum, in quem ap- *ſit.* *Gen. 3. 6.*
petitus ipſe maximo poterat affectu incli-
nari. Nonne melius eſſet, jam quod vole-
bat eſum alicujus arboris prohibere, ut
illa eſſet ex iis quæ fructum ferunt aſpe-
rum aut durum, & figura deformem, qui
non ſolum non excitaret appetitum ſeda-
tum & pacatum; ſed excitatum potius &
accenſum, ſolo viſu compeſceret: ut quer-
cus, caſtaneus, juniperus? Ita enim ſecu-
rior fuiſſet præcepti obſervantia. Reſpon-
det Baſilius, nequaquam ita agi oportuiſ-
ſe, ſed optimo conſilio Deum illam arbo-
rem prohibere voluiſſe, quæ fructum fer-
ret, ad cujus conſpectum appetitus maxi-
mè propenderet, & inclinaretur: ut hoc ip-
ſo, quod homo abſtineret ab eo, quod ma-
ximè erat ſuo guſtui & appetitui confor-
me, oſtenderet ſe illud facere ex mera Dei
obedientia & amore. Oportebat enim, ut
hoc modo, tot tantaque beneficia ſuſce-
pta, & quæ ſuſcipienda ſperabat, perſolve-
ret, purè propter Deum & ejus obedien-
tiam abſtinendo: nam ſi abſtineat ab iis,
quæ guſtui ſuo erant contraria, non tam
illa abſtinentia propter Deum, quam pro-
pter ipſummet ſui appetitum eſſet, cujus

inclinationem ſequeretur. Hic D.Baſilius reſpondet multis dicentibus: Nonne poterat Deus mihi imponere, ut abſtinerem ab iis, quæ guſtui meo ſunt contrario, & concedere, quæ meo ſunt appetitui conformia? ſic enim ſemper illi ſecurè obtemperarem. Cur præcepit,quæ meæ ſunt contraria voluntati, abnegare me ipſum, voluptates contemnere, labores ſequi? Nequaquam tamen ita agendum fuit; ſi enim tunc quæ Deus præcepit, ſervares, non tam propter illum ageres, quàm ut tuum ſequereris appetitum, & illius inclinationem, ut ei à quo tam grandia recepiſti beneficia, & recipere ſperas, ſatisfacias, oportet te aliquid agere, quod plenè pro-
¶ 134. pter illum fit, & purè. Deus ergo, ut obtineas remiſſionis beneficium, & ejus cœleſtia dona, noluit tibi injungere, quæ ſecundum appetitus tui inclinationem & propenſionem ſunt; quam enim gratiam, ſi hæc tantum ageres, mercreris? ſed id à te agi vult, quod tuo appetitui & voluntati eſt contrarium: ut hoc pacto opus pro illo præcisè agens, magnam apud illum mercedem poſſis obtinere. Oleum ergo in vaſa vacua converte. Vaſa vacua ſunt inimici, qui ratione & motivo dilectionis carent: amor qui in eos funditur, mirum in modum meritum auget, & ad ſatisfaciendum pro peccatis & debitis eſt aptiſſimus.
In Pſ.143. in illud, miſericordia mea. Hoc (ut idem annotavit Auguſtinus) non obſcurè Chriſtus nos docuit, qui modum petendi remiſſionem peccatorum præſcripſit nobis, ut diceremus:
Mat 6.12 *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* *Ibidem.* Si vis, ut tibi debita relaxentur, debitoribus debita relaxa. Omnia delentur,inquit Auguſtinus,cum ex vero corde, & plena fiducia dicimus ei, qui videt: *Dimitte nobis, ſicut & nos dimittimus.* De toto corde, dic tota fiducia, dic ſecurus; Dimitte nobis, ſicut & nos dimittimus. Ex quibus hoc fit ſalutare homini Chriſtiano conſilium: cum ſe ipſum diſponere vult ad peccatorum remiſſionem obtinendam, curet erga inimicos amoris actus produceere, offenſas ab eis illatas propter Deum remittere, pro eis orare. Non eſt poſſibile, inquit Chryſoſtomus, quod homo, qui dimiſerit proximo, non plenam *Homil. 26. in acta ad finem.* remiſſionem aſſequatur. Incomparabiliter magis miſericors eſt Deus, quam nos. Si dixeris, injuria affectus fui, iram domui, furoris vim pertuli propter tuum præceptum, non dimittet etiam ille? Omnino utique dimittet, & ita ſi purificaverimus animam ab ultionis cupiditate: ſufficiet nobis ad hoc, ut audiamur, & cum ſedulitate multa oremus: ut obtenta ab eo copioſa miſericordia, bona promiſſa conſequamur. Hæc ille.

§. 18. *Tempus Quadrageſimæ opportunum eſt ad orandum pro remiſſione peccatorum, quam ſine dilectione inimicorum non obtineri, docuerunt Sapiens, Ezechiel, & Chriſtus per admirabilem parabolam.*

Quod cœpimus, libet amplius proſequi. Tempus Quadrageſimæ eſt pe- ¶ 135.
culiariter inſtitutum ad orandum pro peccatorum remiſſione. Quamvis enim ſemper orandum ſit, dicente Chriſto: *Oportet ſemper orare & nunquam deficere*: & *Luc. 18. 1. 1. Theſſal. 5. 17.* hortante Apoſtolo, *ſine intermiſſione orate*; cæterum ut efficacior ſit oratio, tempus aptum, peculiariterque electum aliquando eligendum eſt, quo pro peccatorum remiſſione oremus. Expendenda ſunt verba Sancti Davidis (qui ut Chryſoſtomus ſæpè dixit, orationis materiam probè noverat) in eo Pſalmo, quo de peccatorum remiſſione agit, beatos eos prædicans, *quorum remiſſa ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata.* *Pſal. 31. 1. In Pſal. 31.* *Pro hac*, inquit, *orabit ad te omnis Sanctus in tempore opportuno.* Pro qua, hac, inquit Auguſtinus? Pro impietate, pro peccatorum venia: quod & communi ſenſu ſancti Patres interpretantur. Pro hac orat omnis Sanctus: hæc enim maxima Sanctorum cura eſt, orare pro peccatorum ſuorum remiſſione, pro culparum venia: Chriſto enim

Digitized by Google

a *In Pſal. 31. qui eſt 2. pœn.* nim excepto, inquit Gregorius *a* (addit
Auguſtinus *b* Beatam Virginem) nullus ſi-
b Lib. de nat. & gr. at. cont. Pelag. c. 35. ne crimine vivit: ſcriptum eſt enim, *quia*
nemo ſine peccato, neque infans, cujus eſt u-
nius dici vita ſuper terram. Quis enim ſan-
ctior Paulo, qui delectatur lege Dei ſecun-
Iob 25. juxta LXX. dum interiorem hominem, qui nihil ſibi
Rom 7. conſcius fuerat; ſed nequaquam in hoc ſe
1 Cor 4. 4. juſtificatum credebat. Quis ſanctior illis
1. Ioa 1. 8. duobus filiis tonitrui? quorum unus cla-
mat: *Si dixerimus, quoniam peccatum non*
habemus, ipſi nos ſeducimus. Sanctus etiam
Jac. 3 2. erat qui dixit: *In multis offendimus omnes.*
Certum eſt autem, eorum peccata non
fuiſſe mortifera. Neque enim ſancti eſ-
ſent: & nihilominus hæc maxima illorum
Ibidem. cura, orare pro peccatis ſuis. Quanto e-
nim electus quiſque (inquit Sanctus Gre-
gorius, majori ſanctitate præeminet, tan-
to magis de his, ſine quibus hæc vita non
In Pſa 3?. ducitur venialibus peccatis, dolet. Ad id-
que ſancti eligunt tempus opportunum,
ſæpe enim, ut pius doctuſque Titelmanus
expendit, ſervi Dei, qui ſe ſanctificare ſtu-
dent, tempus eligunt, quo à cæteris oc-
cupationibus abſtinentes, ad examen o-
mnia facta, dicta, & cogitata revocant,
& pro peccatis quæ ſe admiſiſſe, cogno-
ſcunt, aut timent, plorant, Deumque pre-
cantur pro eorum remiſſione, ne ſi pecca-
tum commiſſum ſtatim non deleatur, ſuo
25. Moral. cap. 12. pondere, juxta Gregorij ſententiam, mox
ad aliud pertrahat. Si igitur ſancti viri ad
orandum pro levium peccatorum remiſ-
ſione, tempus eligunt peculiare, aptum &
opportunum; quid agere decet peccato-
res, qui graviſſimis ſunt involuti peccatis,
& maximis impietatibus, Dei majeſtatem
offenderunt? Oportuit tempus oppor-
tunum congruumque ſtatuere, quo aptè
poſſint pro eorum remiſſione orare. Hoc
autem tempus eſt Quadrageſimæ, quo
Eccleſia ſacrum, validumque inducit je-
junium, quod ad orationem congruen-
tiſſimum eſt: corporali enim jejunio com-
primuntur vitia, elevaturque mens. Quo
etiam tempore Eccleſia miniſtros ſuos in-
ducit pro peccatoribus orantes, ut fere
nulla ſit oratio, quæ peccatorum remiſ-
ſionem non poſtulet. Et vere hoc tempo-
re tanquam opportuno, omnis ſanctus
pro peccatorum remiſſione inſtantiſſimè
orat. Hoc igitur peculiariter tibi tempo-
re iſto agendum eſt, orare inſtanter pro
peccatorum remiſſione. Ut autem ora-
tio, quam fundis, ſit efficax, egregium me-
dium eſt, ut præmittas dilectionem inimi-
corum, remittens offenſas, quas tibi in-
tulerunt, id agens quod Chriſtus jubet:
Ego autem dico vobis: Diligite inimicos ve-
ſtros. Hoc ex profeſſo Spiritus ſanctus in ¶ 136.
libro Eccleſiaſtici demonſtrandum aſ-
ſumpſit. Supponit primo tanquam cer-
tum axioma, illud principium: *Qui vin-* *Eccl. 28. 1.*
dicari vult, à Domino inveniet vindictam,
& peccatum ejus ſervans ſervabit. Servans
ſervabit phraſis eſt ſcripturæ, ſicut illa,
Euntes ibant, id eſt, maxima celeritate,
nullatenus parcentes labori itineris: ita
ſervans ſervabit; id eſt, maxima cura cu-
ſtodiet, ut nullatenus, vel minimum ejus
peccatum pertranſeat: non delebitur nul-
latenus de ejus memoria, ſed recentem
illius recordationem conſervabit: ut vi-
deatur alludere ad illud Davidis: *Si iniqui-* *Pſal. 129. 3.*
tates obſervaveris Domine, Domine quis
ſuſtinebit? In Hebræo verbum *Samar*, שמר.
quod ſignificat, maxima cura ſolertique di- *Brixia. in arca to. 2. fol. 239.*
ligentia cuſtodire aliquid, ne aliqua ratio-
ne deperdatur: quomodo cuidam impo-
ſitum fuit, ut virum quendam ſumma cu-
ra ſervaret, ne elaberetur, cui dictum eſt:
Cuſtodi virum iſtum, qui ſi lapſus fuerit, e- *3 Reg. 20. 39.*
rit anima tua pro anima illius. Quomodo
etiam ſervare dicitur veſtes is, cui ad cuſto-
diam illæ ſub determinata ratione & nu-
mero traditæ ſunt, qui vocatur *cuſtos* aut *4. Reg. 22. 14.*
ſervator *veſtium*. Iniquitatis dicitur Deus
obſervare, quando eas in memoria & con-
ſpectu ſuo ſervat, quorum veniam nulla- *In Pſ. 129. qui eſt 5. pœn.*
tenus concedit, ut Beatus Gregorius an-
notat. Hoc igitur ſupponendum eſt ei,
qui non vult injurias remittere, quique
vindictam de inimico quærit, & exoptat,
quod à Domino peccatorum ſuorum ve-
niam non obtinebit; quippe qui ejus pec-
cata in conſpectu ſuo præſentia conſervat,
ut vindictam pro eis referat: *Peccatum*
ejus

Digitized by Google

ejus ſervans ſervabit. Verè videtur alludere ad illud, quod ad filios Eſau, juſſus eſt
Ezech.35.1. & Sanctus Ezechiel prophetare: *Factus eſt ſermo Domine ad me, dicens: Fili hominis, pone faciem tuam adverſum montem Seir, & prophetabis de eo, & dicos illi: Hæc dicit Dominus: Ecce ego ad te mons Seir, & extendam manum meam ſuper te, & dabo te deſolatum atque deſertum eo quod fueris inimicus ſempiternus.* Mons Seir eſt, in quo habitavit Eſau, quem ejus poſteri incoluerunt, hæredes poſteritatis paternæ: ita enim illi ſe habuerunt eum filiis Jacob, aut populo Iſraëlitico, ſicut habuit ſe Eſau cum fratre ſuo Jacob, ut videre licet apud Sanctos Prophetas, Jeremiam, & Abdiam. Ita autem ſe habuit Eſau cum Jacob, quod nunquam odium contra eum voluit deponere, propter offenſam, quam
Gen.27. exiſtimavit ſibi ab eo fuiſſe illatam. Surripuit Jacob benedictionem & primogenituram; & quamvis juſtè, quippe qui jus ad eam habuit ex Dei ordinatione: Eſau tamen ſibi gravem injuriam fuiſſe irrogatam credidit, propter quam immane odium contra fratrem ſuum concepit, quod nunquam deponere voluit, cujus
Geneſ.27.41. illa vox erat: *Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum*, ut verè de eo dici poſſit, quod fuit *inimicus ſempiternus*: quia toto vitæ tempore injuriam quam ſuſpicabatur, memoria retinuit, & vindictæ appetitum conſervavit. Unde Deus jubet, ad filios ejus ipſi ſimiles, dici, quod nec Deus obliviſcetur iniquitates eorum, quas gravi ultione eſſet proſequuturus. *Propterea vivo ego, dicit Dominus, quoniam ſanguini tradam te, & ſanguis te perſequetur, & cum ſanguinem oderis, ſanguis perſequetur te.* Propterea quia inimicus es ſempiternus, qui perpetuum odium retines, quia nunquam appetitum vindictæ deponis, *extendam manum ſuper te, & ſanguis*, id eſt, peccatum tuum, memoria mea conſervatum, *perſequetur*
¶ 137. *te*, & grave tibi ingeret bellum. Hoc ergo dicere vult Deus. Invenies hominem, cui hoc Epitheton mire quadrat: *Inimicus ſempiternus*, qui nunquam parcit, perpetuò injuriam mente ſervat, & offenſam jugi memoria retinet recentem. Hic intelligat, quod Deus ſimiliter ejus peccatum perpetua memoria conſervabit, nullatenus excidit, *peccatum ejus ſervans ſervabit*. Quid igitur agendum? ſubdit: Eccl.28.2.
Relinque proximo tuo, & tunc deprecanti tibi peccata ſolventur. Expende vim illius verbi; *Relinque*, eſt enim in Græco idem verbum quod in oratione Dominica, quando dicimus, *Dimitte nobis*, ut intelligas, Deum idem verbum dicere ad te, Matth. 6.
quod tu dicis ad Deum. Tu Deum alloquens, dicis: Dimitte mihi: Deus dicit ad te: Dimitte proximo tuo: Quaſi dicere volens, id quod ad hoc inſtitutum egregiè Auguſtinus expendit: Aliquid & contra te teneo, aliquid & tu contra alterum In Pſ.143. non longe à princ.
tenes. Dimitte, & dimitto: Aliquid petis à me, aliquid peto à te; da & do: relinque aut dimitte proximo tuo, & tunc deprecanti *peccata ſolventur*. Verbo utitur, quo uſus eſt Chriſtus ad deſignandam omnimodam peccatorum remiſſionem, primò ad Petrum: *Quacunque ſolveris ſuper terram, &c.* & iterum ad Apoſtolos: Matt.16.19.
Quacunque ſolveritis ſuper terram. Neque id ſimplici aſſeveratione Spiritus ſanctus Matt.18.18.
dixit; ſed & validas evidenteſque rationes ſubdidit. *Homo homini reſervat iram, & à Deo quærit medelam? Æ*qualis ad æqualem, vermis ad vermem ſervat offenſam; quid Deus ad hominem? *In hominem ſibi ſimilem non habet miſericordiam, & de peccatis ſuis deprecatur?* ſimilem ſibi, id eſt, ejuſdem naturæ, fragilis & defectibilis, quæ circundata eſt infirmitate, quæque propterea eget miſericordia, quomodo dixit Sanctus Jacobus: *Elias* Jac.5.17.
homo erat ſimilis nobis, paſſibilis, id eſt, eiſdem paſſionibus obnoxius, qui deficere poterat, &c. Qui ergo multis miſeriis circundatus eſt, & eget miſericordia, non agit miſericordiam in eum, qui indiget, & à Deo, qui nullius egere poteſt, miſericordiam obtinebit? *Ipſe cum caro ſit, reſervat iram, & propitiationem petit à Deo? Quis exorabit pro peccatis illius?* expende vim illius vocis: *Ipſe cum caro ſit.* Solent communiter

Digitized by Google

munitér homines vindictam expetere, dicentes ſe eſſe viros honoratos, & magnæ æſtimationis, quorum honor res eſt maximi ponderis; ſignanter cum is qui offendit, eſt vilior. Quid tu niſi caro? & ex conſequenti fœnum & vermis? tu qui talis es, erga alterum ſervas offenſam, & ejus quam in Deum commiſiſti, quæris veniam? *Quis exorabit pro peccatis tuis?* Quod tu profers, ut contendas, te non debere parcere offendenti; multò verius poteſt Deus proferre, ut tibi offendenti ipſum, parcere ille non debeat. Si tu cum ſis caro, viliſque vermiculus, credis reſervandam iram, & impendendam vindictam in eum, qui auſus fuit te offendere: quomodo credes, non ſervandam contra te iram Dei, & ab eo tibi inferendam
Matth. 18. vindictam? Harum omnium rationum vim & efficaciam viſus eſt CHRISTUS Dominus expendendam aſſumpſiſſe, in illa inſigni parabola de domino, qui ſervo debitori decem millium talentorum, omne debitum liberaliſſimè ad unam ſimplicem illius petitionem demiſit: qui tamen ſervus in conſervum, qui ſibi debebat centum denarios, noluit ullam ſervare patientiam, *ſed tenens ſuffocabat eum,*
¶ 138. *dicens: Redde quod debes.* Circa quam parabolam expendenda ſunt multa: primum eſt, diſtantia inter perſonam & perſonam: ex una enim erant dominus & ſervus, ex altera ſervus & conſervus. Secundum, diſtantia inter debitum & debitum: nam ſervus debebat Domino decem millia talenta, quæ ingentem & immenſam ſummam efficiunt (quamvis enim talentorum varia eſſent genera, tamen apud Judæos communiter talentum ſexcentos nummos aureos valebat; unde decem millia talenta, efficiebant numerum ſexaginta ſex millionum aureorum: & verè CHRISTUS Dominus, ſub numero tam ingenti, quamvis finito, immenſum & infinitum debitum voluit exprimere, quod ſervus nullatenus potuiſſet perſolvere quantumcunque venundarentur ejus filii, uxor & omnia bona) at conſervus tantum debebat ſervo centum denarios, qui valorem habebant centum argenteorum. Tertium eſt, diverſus modus agende domini cum ſervo, ab eo quem tenuit ſervus cum ſuo conſervo. Dominus enim etſi juſſerit eum venundari, & uxorem ejus & filios; id egit ad oſtendendum; quidnam ſecundum juſtitiæ rigorem agere poterat; nullatenus tamen manus in illum miſit, nec verberibus affecit: ſervus tamen agens cum conſervo, tenens eum, ſuffocabat eum dicens: Redde quod debes, ut cæteri conſervi ob tantam crudelitatem fuerint admirati, & maxima miſeratione in conſervum commoti. Deinde dominus ad unam ſimplicem vocem ſervi, dicentis: *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi*; non ſolum id ei conceſſit quod petebat, ſed omne debitum dimiſit: at ſervus ad humilem ſupplicationem conſervi, petentis, ut patientiam haberet, non ſolum non dimiſit debitum, ſed nec ullam patentiam in eum voluit tenere: unde tantam crudelitatem cæteri conſervi non ſufferre valentes, rem totam ad dominum detulerunt. Qui tandem breviſſimis verbis, quidnam mereretur talis ſervus, expreſſit, dicens: *Serve nequam, omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me: nonne ergo & te miſereri oportuit conſervi tui, ſicut & ego tui miſertus ſum?* Tantæ efficaciæ fuit ratio iſta, ut nullus pro eo intercederet, ſed juſſus eſt mitti in carcerem, quouſque omne debitum ſolveret. Quod cum ei eſſet impoſſibile, verè ad carcerem perpetuum fuit damnatus. Iuſtè ſanè ita cum eo actum eſt, & juſtum erat, ut qui noluit dimittere, non dimitteretur: & qui noluit patentiam erga conſervum tenere, non inveniret patientiam erga ſe in domino ſuo. Infert ex his Chriſtus: *Sic faciet pater meus cœleſtis, ſi non dimiſeritis unuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris.* Rectè quidem: eadem enim, imò & potior ratio militat. Conſidera ſiquidem in primis, Deum eſſe omnium Dominum, omnes autem homines eſſe hujus domini ſervos. *Ipſe*, inquit David, *eſt Dominus Deus* *Pſal.* 94.
noſter, nos autem populus ejus &c. Unde inter

te & Deum, eſt diſtantia infinita; inter te autem & proximum ea eſt, quæ inter ſervum & conſervum.

¶ 139. *In cap. 18. Matth.* Conſidera deinde, inquit Hieronymus, quantum ſit debitum, quod tu huie domino debes. Tot enim debita contraxiſti, quot peeeata commiſiſti, & quidem unius peeeati mortiferi tantum eſt debitum, ut jure infinitum à Theologis cenſeatur, quod propterea nequaquam ad æqualitatem poſſes ſolvere, etiamſi tuus eſſet orbis terrarum, & omnia creata, & pro eo offerres omne aurum & argentum, omnia quæ ſunt in mundo, imo & eœlos, & ipſoſmet angelos. Si autem expendas, quidnam tibi conſervus aut proximus debeat, invenies debitum eſſe leviſſimum. Si verbum protulit contra te, quidnam illud, niſi verberatus aer? & vere quidquid contra te fit, aut contra tuum honorem & vitam, non majorem habet æſtimationem, quam tu ipſe, qui quantumeumque Rex ſis dicere poteris eum David: *Pſal 38.6* *Subſtantia mea tanquam nihilum ante te*, & cum Iob, *Iob 13.25.* *Contra folium, quod vento rapitur, &c.* Parum eſt quod ventus agit, etiam ſi folium rapiat: folii enim valor parvus eſt. Conſidera inſuper diverſum modum, quem Deus tenet erga te, ab eo quem tenes tu eum proximo & conſervo. Quantumeumque enim ſis tam immenſi debiti erga Deum reus, non aſpere contra te agit, quin potius te ſuſtentat & alit, *& ſolem ſuum ſuper te oriri facit*, & pluviam ſuam ſuper agros tuos mittit, & ad unam vocem ex vero corde prodeuntem, qua miſericordiam petis, omne debitum dimittit. Eo enim ipſo quod dixit David: *2. Reg. 12. 13.* *Peccavi Domino*, audivit; *Dominus tranſtulit peccatum tuum:* & ipſe dixit: *Pſal 31.5* *Delictum meum cognitum tibi feci, &c. & tu remiſiſti impietatem peccati mei.* Tu vero aſperrimè & implacabiliter in conſervum excandeſcis verbis & factis, & nullatenus vis patientiam habere. Tu homo ad hominem, ſervus ad conſervum, caro ad carnem. Quid igitur acturus eſt Deus? *peccata tua ſervans ſervabit*, id eſt, nullum peccatum dimittet, ſed omne debitum à te exiget. Si enim tu tanti æſtimas tuum honorem, & te ipſum, ut cenſeas nequaquam juſtum eſſe dimittere, quod contra te actum eſt; quomodo juſtum erit, ut Deus, quod contra illum ejuſque honorem egiſti, dimittat? Tu homo offenſam ab altero homine in te admiſſam, tanto pondere æſtimas; tu caro, fœnum, & vermis, quæ contra tè alius egit, ita ponderas, ut nequaquam judicees, hæc eſſe demittenda; quomodo vis & oras, ut Deus tam grave debitum contra ipſummet commiſſum, dimittat, & tam graves offenſas, quas contra illum commiſiſti, indulgeat? Hoe ergo eſt, quod dixit Spititus ſanctus: *Homo homini reſervat iram*, (non ſolum ſervat uno die aut altero, ſed reſervat per longiſſima tempora & caro in carnem, duriſſimam crudelitatem tenet, *& pro peccatis ſuis deprecatur? Quis exorabit pro peccatis illius?* Nullus conſervus oravit pro ſervo, qui tam crudelem ſe erga conſervum exhibuit: ſi enim in tua duritia permanere contendis; non eſt cur cæteri tui conſervi orent, ut Deus tibi nolenti dimittere debita remittat. *Sic*, inquit Chriſtus, *faciet pater veſter cæleſtis, ſi non remiſeritis unuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris.* Formidoloſa ſententia, inquit Hieronymus, ex qua illam viſus eſt, B. Iacobus portuliſſe formidandam, *Iac. 2. 13.* quam ad hoc inſtitutum annotat S. Auguſtinus, *Iudicium ſine miſericordia fiet ei, qui non fecerit miſericordiam.* *in Pſ 143. & 21. de civ. c. ult.* Sine miſericordia namque judicabitur (inquit Auguſtinus, eam expendens) qui miſericordiam non fecit, antequam judicaretur.

§. 17. Qui

§. 17. *Qui non dimittit, non dimittetur, etiamſi cum lacrymis oret, ut Saul, Eſau, & Antiochus oſtendunt, explicatque mors Ioab, & ſententia Ionæ, excellenterque factum Davidis.*

¶ 140. DUo ad hoc inſtitutum annota ſtupenda. Primum eſt, tres homines in
Scriptura ſacra deſcribi, qui circa mortis tempus remiſſionem petierunt cum lacrymis, & eam apud Deum non invenerunt. Unus fuit Eſau, de quo Apoſtolus:
ad Heb. 12. 12. *Non invenit locum pœnitentiæ, quamquam cum lacrymis inquiſiſſet illam.* Secundus
1. Reg. 28. 25. Saul, qui Philiſthæorum exercitu preſſus, ad orandum Deum ſe convertit, qui non reſpondit ei, *neque per ſacerdotem, neque per ſacrificium*, nec ulla alia ratione, niſi tandem per Samuelem excitatum, prænuntiantem illi ſuam damnationem & perditionem. Tertius fuit Antiochus, de quo dicitur, quod magna oppreſſus infirmita-
2. Mach. 9. 13. te, *Orabat ille ſceleſtus Dominum, à quo non erat miſericordiam conſecuturus.* Miranda res, quod hi cum lacrymis petentes veniam, non eam fuerint conſecuti, & pulſantes miſericordiæ Dei fores, miſericordiam nequaquam invenerint. Ne mireris: fuerunt hi ex illis, qui miſericordiam non fecerunt, nec inimicis parcere voluerunt. Eſau perpetuis inimicitiis perſecutus eſt Iacob fratrem ſuum qui propterea vocatur *Inimi-*
Ezec. 35. 5 *cus ſempiternus.* Saul odio immani excitatus contra David, nequaquam illi placari aliquando voluit. Antiochus durus fuit erga offendentes, qui propterea multorum viſcera torſerat; his judicium ſine miſericordia merito factum eſt. Secundum, quod in magnam rapit admirationem, eſt ſententia, quam David protulit contra Ioab, quando morti proximus, quæ juſtiſſima erant, decernere volens, ſicut hora il-
3 Reg. 2. 5 la exigebat, vocans filium ſuum Salomonem, quem regni ſui relinquebat hæredem, ei impoſuit, ut Ioab ducem illum faſceratiſſimum, morte puniret irremiſſibili. In hujus mandati executionem, mortuo Davide, ſtatim juſſit Salomon ut Joab quæreretur, & interficeretur. *Joab tunc* 3. Reg. 2.
ad tabernaculum Domini confugit, & ap- 21.
prehendit cornu altaris, credens quod ibi ſalvus poſſet ſervari. *Nuntiatumque eſt regi Salomoni, quod fugiſſet Joab in tabernaculum Domini, & eſſet juxta altare:* miſitque Banajam, ut illum interficeret. Qui videns eum juxta altare, requiſivit ab eo, ut egrederetur inde: noluit Ioab altare dimittere. Unde locum ſanctum reveritus Banajas, ad Salomonem regreſſus, rem totam nuntiavit. Salomon nihilominus eum remiſit, jubens, ut Ioab in tabernaculo exiſtentem, & altare tenentem, occideret. Quod & factum eſt. Mirandum ſane factum. Quæ etenim potuit eſſe culpa Ioab, cui nec profuit tabernaculi refugium, nec extendere manus ad altare Domini? Diſputat multis rationibus contra gen-
tiles Sanctus Auguſtinus, quoniam tales 1. de civit.
habebant deos, ad quorum templa & aras, c. 4. uſque
qui confugerent, nullam ſoſpitatem aut ad 7.
ſecuritatem inde traherent: ideoque malefactores etiam ad deorum templa ſe recipientes, & eorum aras tenentes, puniebant, quo judicabant, tales illos deos extitiſſe, qui nulli poterant eſſe auxilio, aut adjutorium alicui præſtare. Hoc, inquit Auguſtinus, reſervabatur templis & aris veri Dei; quæ eos, quid ad illa confugiunt, protegunt, & defendunt, & ſecuros conſervant. Expendendaque ſunt illorum duo-
rum piiſſimorum Imperatorum Theodo- Habetur
ſii & Valentiniani verba, in illo celebri e- to. 1. conci.
dicto de Eccleſiarum immunitate, quo in act. tenc.
jubent ſecuros dimitti eos, qui ad ſacra Eph. p. 3.
templa confugiunt: Sufficiat, inquiunt, ad fin. in
profugis iſtis Dei auxilium, cui & arma, e tit. ult.
& leges, & ipſa etiam regia majeſtas ſub- Roman.
jecta eſt, &c. Miraremur ſine dubio, ſi ali- p. 717.
quis judex ita reum perſequeretur, ut confugientem ad aulam regiam, & regis pedes tenentem, pugione confoderet, quem nec regiæ majeſtatis autoritas contineret. Quomodo ergo hoc fecit Salomon, Rex ſapientiſſimus, eo præſertim tem-

pore, quo ingenti ſapientia, & maxima in Deum pietate, religione, ac reverentia pollebat? Quodnam tam immane potuit Ioab facinus commiſiſſe, quod efficeret, ut nec tabernaculum Domini, nec illius ſacrum altare, vel ad breve tempus vindictam retardaret?

3.Reg.c.2. q.7. & 9. & 36. & 37.

Abulenſis ex profeſſo rem pertractat, & contra Lyranum contendit, & probat culpam præcipuam, propter quam tam acri ſententia Ioab fuit mulctatus, fuiſſe occiſionem Abſalom filii David, fratris Salomonis. Etſi enim David mentionem fecerit iniquæ proditionis, quia Ioab interfecit Abner & Amaſa, primo tamen loco, dum rem agendam miſit Salomoni, homicidium ipſius Abſalom exprimere voluit, in eo quod dixit: *Tu noſti quæ feciſti mihi Joab filius Saruiæ, quæ fecerit duobus principibus exercitus Iſrael, Abner & Amaſa.* In eo quod primò dicit: *Quæ fecit mihi Joab*; illud Abſalonis homicidium intelligit, quod contra ſe factum fuiſſe vehementer doluit. Iuſſerat David ipſimet Ioab in particulari, cæteriſque ducibus & militibus, ut patienter agerent cum Abſalom, & eum ſervarent:

3.Reg.18. 5.

Præcepit enim *rex Ioab, & Abiſai, & Ethai dicens: Servate mihi puerum Abſalom, & omnis populus audiebat præcipientem regem cunctis principibus pro Abſalom.* Expende vim illius vocis: *Præcepit Rex:* non, ait præcepit David: ſed *Rex*, is qui jus habebat præcipiendi, contra quem præcipuè Abſalom deliquit, qui juſtitiæ tenebat gubernacula. Nihilominus Ioab tanto odio, tamque crudeli contra illum fuit excitatus, quod videns illum in quercu pendentem, tulit tres lanceas, quas infixit in corde Abſalom,

3.Reg.18. 14.

nullam erga illum habuit miſericordiam, nullam patientiam: quem enim tunc, ſi patienter ageret, poſſet comprehendere, & ad Davidem patrem ſuum ducere, & ita ejus vitam ſervare noluit; ſed tribus lanceis eum confodit: nullam propterea ille inveniat miſericordiam, nullam patientiam experiatur, ſed ſubitò, etiam altare tenens, mulctam recipiat, abſque eo quod tabernaculum vel altare, quæ loca erant miſericordiæ, ei vel minimum proſint. Hæc quivis homo vindictam inſequens attendat. Inimicus, qui contra te agit, filius Dei dici poteſt, ſaltem ratione naturæ, licet rebellis, ſicut Abſalom filius Davidis. Et quidem Abſalom contra Ioab videbatur pugnare, cujus exercitus contra exercitum Ioab agebat, præcipue tamen & verius tale bellum erat contra David patrem ſuum. Ita qui te offendit, inquit Divus Thomas, contra te quidem agere videtur, & movere manum, ſed verius & principalius contra Deum, quam contra hominem.

2.Sec.d.23 q.2.art.2.

Unde & David ipſe, etſi gravem injuriam intuliſſet fideliſſimo Uriæ; tamen graviorem in infinitum fuiſſe offenſam, quam contra Deum in illomet opere commiſit, confeſſus eſt, dicens: *Tibi ſoli peccavi.* Quid dicis David? nonne peccaſti in Uriam, cujus uxorem tuliſti, & vitam; & Bethſabee, quam provocaſti & polluiſti; & in populum, quem ſcandalizaſti?

Pſal. 50. 60.

¶ 142.

Ita quidem, ſed tanto major fuit offenſa in eo opere contra Deum commiſſa, ut illa ſit, quæ abſolute nomen peccati meretur, propter quam dico: Tibi ſoli peccavi. Gravius ergo inimicus tuus, etiam in eo quod contra te agit, Deum offendit, quam te. Et nihilominus cœleſtis iſte pater clara voce clamat, præcipiens, ut eum ſerves, illum diligas, illi parcas: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, & benefacite, &c.* Tu nihil ejus præceptum facis, ſed crudelis in inimicum exiſtis, tribus illum lanceis confodere procuras; bona enim illius perdere, & honorem ejus deſtruere, & vitam auferre conaris & deſideras. Vide quid agas: etſi enim Deus diſſimulat nunc ad tempus, ſicut tunc diſſimulavit David; tamen veniet dies, qua Deus vindictam ſumet, fietque, ut nec tabernaculum Domini, nec ejus altare tibi proſit. Tabernaculum Domini, ejuſque altare, ſunt loca orationis & miſericordiæ: *domus enim mea, domus orationis eſt, dicit Dominus.* Fiet ut tu, qui inimico non parcis, confugiens ad deprecandum & orandum, & ut miſericordiam obtineas, quod nihil tibi proſit oratio: fiet, ut te recipiens ad altare

Deut.14. 25. & Iſai. 56.7. & Jerem. 7.11. & Matth. 21.13.

altare divinæ miſericordiæ, nihil tibi pro-
Jac. 2. 13. lit: *Iudicium enim ſine miſericordia fiet ei,*
Eccl. 28. 1. *qui non fecerit miſericordiam: & qui vindi-*
cari vult, à Domino inveniet vindictam. Ex
his illam poſſumus explicare ſententiam,
quam Ionas in ventre ceti poſitus orans pro-
Jon. 2. 9. tulit: *Qui cuſtodiunt vanitates, fruſtra mi-*
Lib. 2. in *ſericordiam ſuam derelinquent.* Deus (in-
Jon. tom. 5 quit B. Hieronymus hæc verba explicans)
natura ſua miſericors eſt, nos autem vitio
noſtro paratam miſericordiam & ultro ſe
offerentem perdimus. Quinam eam per-
dunt? Qui cuſtodiunt venitates fruſtra.
Non dixit (ait Divus Hieronymus) qui fa-
ciunt vanitates, ne damnare videretur uni-
verſos, & cuncto generi humano miſeri-
Eccl. 1. 1. cordiam denegare: *Vanitas quippe vani-*
tatum, & omnia vanitas: ſed *qui cuſto-*
diunt, id eſt, qui toto corde attendunt, &
quærunt & conſervant *vanitates fruſtra.*
In Hebræo: *Qui cuſtodiunt vanitates ni-*
hili, id eſt vanitates ſine profectu, aut ſine
utilitate, & quæ nullius ſunt ſubſiſtentiæ
aut exiſtentiæ, qui has cuſtodiunt, tam-
quam ditiſſimum theſaurum. Hoc illis ve-
re convenire videtur, qui in hoc toti poſi-
ti ſunt, ut obſervent dicta ac judicia mun-
di; hæc enim vere ſunt vanitates fruſtra, id
eſt, ſine profectu aut utilitate, aut vanita-
tes nihili, minorem enim habent ſubſiſten-
tiam, quam fumus, qui à minimo vento
diſſolvitur. Vanitates aut vana vocantur,
quæ aliqualem exterius apparentiam præ ſe
ferunt, ſed introrſus ſi ea conſideres, nihil
continent utilitatis, quod tibi prodeſſe
poſſit. Vere talia ſunt mundi judicia & di-
cta. Hæc aliquando Jonas ipſe cuſtodiſſe
viſus eſt, dum ad illa attendens, noluit fa-
cere, quod Deus ſibi præcepit, ut ſcilicet
iret & prædicaret in Ninive, ut ſupra dice-
¶ 143. bamus. Nullus tamen verius, hujuſmo-
di vanitates fruſtra aut nihili, cuſtodit,
quam qui vindicandis injuriis vacat, ob-
ſervans & cuſtodiens duelli & mundi le-
ges. Hæ exterius honoris & gloriæ appa-
rentiam habent, ſed vere ſi introrſus exa-
mines, vaniores, ipſo fumo imo & ipſa
vanitate comprobabis. Multi ſunt, qui has
vanitates cuſtodiunt; quas Eſaias deplo-
rare viſus eſt dicens: *Væ qui trahitis iniqui-* Eſai. 5. 18
tatem in funiculis vanitatis. Videbis ho-
minem odio proſequentem inimicum, &
vindictam de illo quærentem, & optan-
tem. Hoc quidem iniquum eſt, quippe
cum ſit contra Dei præceptum. Si tamen ab
illo quæras, cur id faciat; quod iniquum
eſt, dicet, ſe aliter facere non poſſe, qui in
mundo vivens, mundi legibus conſtringi-
tur: trahit iſte iniquitatem in funiculis va-
nitatis. Et bene funiculos vocat, hujuſmo-
di mundi dicta & leges, quia non ſunt fu-
nes, quæ veram virtutem habeant ligandi;
ſed funiculi, qui parum in ſe habent for-
titudinis, & eos tantum capiunt, qui ob-
ſervant vanitates nihili. Qui tales ſunt,
miſericordiam ſuam (in Hebræo miſericor-
diam ejus, id eſt Dei) *derelinquent.* In He- T. 2. [illegible]
bræo, verbum *Ghazab*, quod ut annotat fol. 30. p. 2.
Brixianus, aliquando de eo dicitur, qui ſi-
mul duas res retinere non poteſt, tenens
unam, neceſſarium eſt, ut alteram relin-
quat. Ita in Geneſi: *Propter hanc relin-* Gen. 2. 24.
quet homo patrem & matrem, & adhære-
bit uxori ſuæ: Quando hoc eveniet, quod
homo ſimul non poſſit retinere ſocieta-
tem cum parentibus & uxore, adhærebit
uxori, & neceſſarium erit ei propterea pa-
rentes relinquere. Conſiderat Propheta Io-
nas, hominem non poſſe ſimul hæc duo re-
tinere, cuſtodire ſcilicet vana mundi judi-
cia, per quæ inducitur ad odium & vindi-
ctam erga inimicum, & Dei miſericordiam:
hæc enim duo, ſimul coincidere non poſ-
ſunt; & qui *amicus eſt Dei, inimicus hujus*
mundi conſtituitur. Qui ergo unum tenet,
hoc ipſo neceſſum eſt, ut alterum relin-
quat. Tu itaque qui vanitates has obſer-
vas, quæ vere ſunt ſine fructu, jam mi-
ſericordiæ Dei valedixiſti, & eum reli-
quiſti, & deſeruiſti, ideoque non prætendas
miſericordiam Dei, qui in proximum o-
dium tenes, & vindictam cogitas: *Iudicium* Jac. 2. cit.
enim ſine miſericordia fit ei, qui non fecerit Eccl. 28.
miſericordiam: & qui vindicari vult, non cit.
expectet à Deo miſericordiam: *ſed à Domi-* Pſal. 102.
no inveniet vindictam. Nec putet aliquis, in illud Fa-
inquit Auguſtinus, ad hoc inſtitutum, fu- ciens miſe-
turam in ſe miſericordiam Dei, ſi ipſe eſt ricordias
Dominus.

immiſericors. Audi quæ ſit menſura miſericordiæ: *Diligite inimicos veſtros.* Quid igitur primò agendum ei, qui vult orare dominum pro peccatorum ſuorum remiſſione? Remittere offenſas, quas proximus il-
Eccl.28.2. lius contra eum commiſit. Unde ſubdit Sapiens: *Relinque proximo tuo nocenti te, & tunc deprecanti tibi ſolventur peccata.* Dicturus, *dimitte nobis debita noſtra*, prius oportet te id egiſſe, quod ſubinferre poſſis, *ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.*

¶ 144. Edidit Sanctus Gregorius Nyſſenus duos tractatus in Pſalmos, in quibus id præcipuè expendere nititur, quo tempore unum-
Tb.2. trat. 2. circa fi. quemque Pſalmum David compoſuerit, conſiderans cujuſque pſalmi inſcriptionem: idque ſignanter & ex profeſſo præſtat erga pſalmum quinquageſimum ſextum, anno-
1.Reg.24. tans illius titulum hunc eſſe: *In finem, ne diſperdas David, in tituli inſcriptionem, cum fugeret à facie Saul in ſpeluncam.* Nota eſt hiſtoria, quam Scriptura ſacra refert, quando exiſtente David in ſpelunca, ad quam cum ſuis militibus fugiens Saulem ſe perſequentem, ſe receperat, ingreſſus fuit eandem Saul, ut quid rerum neceſſariarum ageret, nullatenus ſuſpicans, ibi periculum aliquod ſibi imminere poſſe: David autem tam egregiam nactus occaſionem, ut de illo, qui tantas tamque graves injurias intulerat, actuque inferebat, vindictam ſumeret (ad quod magnis etiam ſuorum ſuaſionibus inducebatur) nullatenus voluit manum in eum extendere; ſed ſtricto gladio clanculum à tergo Saulis ſe conſtituens oram chlamydis ſecurè nulloque impediente abſcidit. Egreſſo autem inde Saule, David eundem inſequens, & ei ex adverſo ſe conſtituens, cœpit clamare & oſtendere oram chlamydis, hoc ipſo demonſtrans, quod eodem gladio, quo illam abſciderat, potuiſſet vitam abſcidiſſe. In hac occaſione, inquit S. Gregorius Nyſſenus, David illum pſalmum quinquageſimum ſextum compoſuit, & ſe totum ad orandum con-
Pſal 56. vertens, cœpit clamare: *Miſerere mei Deus, miſerere mei, quoniam in te confidit anima mea.* Iterum atque iterum miſericordiam Dei poſtulat, & magna confidentia ſe præditum, ad ejus conſecutionem profitetur. Opportuno ſanè tempore, & congruo ordine miſericordiam petit à Deo, eo videlicet tempore, quo ipſe in inimicum miſericors extiterat, & hoc ipſo quod ille eam exhibet hoſti, confidentiam magnam concipit, quod Deus ſeipſum miſericordem erga illum ſit exhibendus. Nunc, inquit, in te confidit anima, nunc magna ſum confidentia præditus, de miſericordia tua obti-
nenda. *Fiducia magna erit coram ſummo* Tob. 4.12.
Deo, eleemoſyna (dicebat S. Tobias) *omnibus facientibus eam.* Eſt eleemoſyna opus miſericordiæ, & qui eam præſtat, ſeipſum diſponit ad miſericordiam conſequendam; at excellentius opus eſt, miſericordia erga inimicos, cum eis compateris, eis propter Deum parcis, quos poſſes perdere. Idcircò tale opus inſignem confidentiam præſtat, meritoque qui inimico remittit offenſam, clamare poteſt ad Deum: Miſerere mei Deus, miſerere mei, quoniam in te confi-
dit anima mea. Tu dixiſti; *Dimittite &* Matth. 7.
dimittemini, date & dabitur vobis, in qua Luc.6.
menſura menſi fueritis, remetietur & vobis. Fecimus quod juſſiſti, redde quod promiſiſti.

§. 18. *Quintò, hoc præceptum ad honorem conducit, quamvis poſſet Chriſtus juſtè jubere illum contemnere, quem David vanitatem judicavit.*

EGo autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros. ¶ 145. Ex his eiſdem verbis, quibus Chriſtus hoc mandatum proponit, manifeſtè explicari poteſt & demonſtrari, præceptum iſtud etiam eſſe honorificum. Hocque eſt maximè expendendum: nam major difficultas, quæ homines ab ejus obſervatione divertit, eſt credere ei qui hoc præceptum ſervaturus eſt, oportet deponere & exuere honorem: quia eum, qui non vindicat injuriam; omnes reputant ſine honore, qui nec hominis nomen, ſed potius gallinæ aut leporis mereatur. Antequam tamen hoc, quod propoſui, demonſtrem, dico primò; honorem non tanti eſſe ponderis, ut

Digitized by Google

ut propter illum debeat homo vel minimum Dei præceptum tranſgredi : quanto magis præceptum dilectionis, quod eſt ſupremum & fundamentale. Quod enim honorem mundus reputat, nihil eſt aliud,
Hom.10. de ira. quam leviſſima quædam vanitas. Hucuſque rei conſideratio, ut S. Baſilius expendit, magnam ſolatium attulit Davidi, in illa famigeratiſſima occaſione, qua Semei con-
2.Reg.16. tra illum ſtetit. Quænam enim tunc mente verſarit, & intra ſe paſſus fuerit, & quomodo patienter tam graves pertulerit contumelias; expreſſit ipſe pſalmo trigeſimo octavo, quem propter hoc inſtitutum ediſſe docet Baſilius, ejus argumentum ex-
Schol. in Pſal. 38. ponens, cui titulum præfixit David : *Pro Idithun*, nec immeritò, quamvis enim Idi-
in Pſa.38. thun fuerit homo quidam (inquit Auguſtinus) ſed hoc nomen ſignificat idem, ac tranſiens eos, ut hic pſalmus editus intelligatur, pro iis, qui terrena & caduca hujus vitæ, mente tranſiliunt & tranſcendunt, & ad cœleſtia rapiuntur. Inſurrexit ergo contra David Abſalon filius ejus, & in tantum diſcrimen illum adduxit, ut coactus fuerit à facie ejus fugiens egredi Jeruſalem. Arripiens autem iter, intelligens ſe meritò hæc pati pro peccatis ſuis, ſtatuit in corde ſuo patienter omnia ſufferre, cuſtodiens ſe ipſum, ne per impatientiam opere vel verbo delinqueret. *Dixi*, inquit, *cuſtodiam vias meas*, adeò, ut non ſolum opere, ſed nec *delinquam in lingua mea*. Et verè neceſſarium fuit renovare hoc propoſitum in itinere, nam dura ſe obtulit occaſio, quod peccator contra me conſtitit : *Poſui ori meo cuſtodiam, cùm conſiſteret peccator adverſum me.* De Semei loquitur: nec dicit, inquit Auguſtinus, ſiſtit ad me, ſed conſiſtit adverſum me : nec enim leviter, aut tranſcurſim egit contra David, ſed firmum ſe conſtituit, horrendis conviciis & contumeliis, imò, & lapidibus impetens, quem egregiè deſcripſit Spiritus S. nos inducens, ut oculos ad eum contemplandum
¶ 146. convertamus. Venit, inquit, Rex David uſque Bahurim & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, & maledicebat mittebatque lapides contra David, & contra univerſos ſervos regis, & ita loquebatur : *Egredere, egredere, vir ſanguinum, & vir Belial : reddidit tibi Dominus univerſum ſanguinem Domus Saul, quoniam invaſiſti regnum pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Abſalon filii tui, & ecce premunt te mala tua, quoniam vir ſanguinum es.* Omnia verba ſingularem continent malitiam, & eorum pondus expendens David, in gravi ſe vidit occaſione poſitum, & ne à propoſito deficeret, non ignorans faciles linguæ lapſus, tunc *poſui*, inquit, *ori meo cuſtodiam*, metaphora ſumpta ab eo, qui timet ne aliquis, qui clauſus tenetur, egrediatur : noviter enim oſtium firmat, novis vectibus roborat, ne qui intus vim agit, prævaleat, & impetu egrediatur. *Obmutui* ergo, *& ſilui à bonis, & dolor meus renovatus eſt, concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardeſcit ignis*, aut exarſit ignis. Quid agebat David, conſiſtente peccatore illo contra eum? Obmutui, inquit, & humiliatus ſum coram Deo, intelligens juſtè me pro peccatis affligi; & ita continui me ipſum, ut non ſolùm non proferrem contra eum verba mala, ſimilia iis, quæ dicebat ille : ſed & ſilui à bonis, quibus juſtè poteram eũ reprehendere, & increpare (eram enim rex, qui jure contra eum me poteram convertere) ne ab his incipiens, ad illa venirem. Duo tamen intra me ſenſi : Primò namque dolor meus, quem filius meus contra me inſurgens intulit, renovatus eſt, videns etiam à vili mancipio me eſſe deſpectum. Secundò, multa intra me ipſum, magnaque ſurrexit conturbatio. Cœpit enim cor incaleſcere & accendi; ab innata humanæ carni impatientia & ſenſu, & in anxia ſolicitaque meditatione poſitus ſpiritus meus, quaſi ardenti igne æſtuabat; & tanto magis accendebatur, quanto magis ora occludebam, per quæ ille poſſet ſpirare. In magna propterea conflictatione & conturbatione poſitus eram : ignis enim clauſus egredi nitebatur, ego illum comprimere procurabam. Quid agerem, quo me verterem, ignorans? tandem ad commune tribulationum refugium Deum ipſum me converti, linguamque meam

Digitized by Google

meam ſolvi, non ut contra Semei aliquid proferrem, ſed ut à Deo peterem, ut finem diebus meis imponeret, dicens ad eum: *Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum meorum quis eſt, ut ſciam, quid deſit mihi: Ecce menſurabiles poſuiſti dies meos.* Loquitur metaphora ſumpta ab eo, qui dura ſervitute preſſus affligitur, & magno dolore commotus incipit inquire-
¶ 147. re: Quanto tempore hoc perdurare debet? ſi enim citò finis non imponitur, non ſubſunt vires, ad tantum onus portandum: nec enim mihi ferreæ ſunt aut æreæ vires, nam *ſubſtantia mea tanquam nihilum ante te:* id eſt, tu qui me noſti, ſcis, totum meum robur & firmitatem eſſe, tanquam nihilum. Hæc quidem dum pateretur David, factus eſt Idithun, nam mortalia tranſilivit, inquit Auguſtinus, dicens: *Veruntamen univerſa vanitas, omnis homo vivens: Veruntamen in imagine pertranſiit homo, ſed & fruſtra conturbatur.* Non ineptè quidam hæc Davidis verba accipiunt, quaſi velit probare omnia, quæ ſunt in mundo eſſe vana, ex vanitate hominis. Homo enim quicunque ſit, vanitas eſt, & umbra quædam, nullam tenens firmitatem, ſimilis nuci vanæ, quæ exterius viſa, videtur dulcem nucleum continere, cum tamen ad ejus interiora pervenitur, invenitur revera nihil includere, & ideò dicitur vana: ſic eſt omnis homo vivens, cujus vita potius eſt picta, quam vera, cujus divitiæ potius ſunt ſecundum apparentiam, quam ſecundum rem. Si autem homo ipſe vanitas eſt, neceſſariò dicendum eſt, vanitatem eſſe omnia alia, quæ ei accidunt, & circa illum eveniunt: nec enim majorem firmitatem habent accidentia, quam ſubſtantia, qua ſuſtentantur; ſicut nec paries firmior eſſe poteſt fundamento, cui innixus ſubſiſtit: ſi homo ipſe vanitas eſt, quid erunt divitiæ? quid delitiæ? quid honores? quæ omnia multo ſunt ipſo homine inferiora: & ſi vana ſunt omnia, fruſtra igitur homo propter illa conturbatur, quæ potius tanquam vana contemnere debet. Hæc communis explicatio: ſed aliquid altius, quantum exiſtimo voluit David indicare. In Hebræo in medio verſus habetur dictio illa *Selah* quam alibi diximus, ſecundum litteram indicare elevandam vocem à cantoribus, quando ad illud punctum perveniebant: ſecundum autem ſpiritum ſignificare elevationem animæ & mentis. *Veruntamen univerſa vanitas omnis homo vivens, Selah: Veruntamen in imagine pertranſiit homo ſed & fruſtra conturbatur.* Expende illud: *Omnis homo vivens*, nec enim abſolute omnis homo dixit; quia oculos convertit ad hominem non quomodocumque ſed bonis omnibus hujus vitæ cumulatum, ſalute, divitiis, delitiis, honore, &c. & ideo Pagninus vertit, *Omnis homo ſtans*: ſtare enim dicitur homo qui iis omnibus bonis fruitur. Hic talis homo, & omnia talia bona, ſunt vana; propterea quod homo illis repletus, pertranſit in imagine. Imago fit & depingitur ad aliquid repræſentandum, quod revera illa in ſeipſa non habet: ideoque vana dici poteſt: ſicut nux vana dicitur, quæ exterius videtur continere nucleum, quem revera non continet. Imago canis verbi gratia, videtur continere canem currentem, & leporem fugientem, & hominem buccina ſonantem: & tamen revera interius nihil horum continet, ſed in ſola apparentia. Deus dedit homini bona iſta, per quæ ille vivere, & ſtare dicitur, ut eſſent tanquam imagines futurorum bonorum; per quæ ille tanquam per quandam imaginem futura bona contempletur. Ad hoc dedit vitam hanc mortalem, ut ad immortalem erigat animum: ad hoc dedit divitias tranſitorias, ut cœleſtes divitias nunquam tranſeuntes, contempletur: ad hoc honorem iſtum caducum, ut illum quo ſanctos in cœlo coronabit Deus, conſideret. Hæc itaque tantum ſunt ¶ 148.
quædam imagines vanæ, nihil continentes niſi externam apparentiam, quæ propterea cito corruent: tantum ſunt quædam umbræ, quæ ſubito tranſibunt. Sicuti ergo dixit Paulus, quod omnia illa antiquitus à Deo in lege ordinata, tranſierunt, & *facta* 1. Cor. 10.
ſunt in figura: quia in ſe nihil vere conti- 6.
nebant gratiæ aut boni, ſed ſolummodo diſpoſita erant, ut verum bonum repræſenta-

ſentarent; ſimiliter etiam, quod antiqua lex *umbram habebat futurorum bonorum,* non ipſa bona, quia in ſe nihil erat, ſed totum ſuum eſſe in eo erat, quod futura bona Euangelicæ legis ſignificaret: ita bona iſta omnia terrena, quæ omnia ſub nomine, hominis ſtantis, David voluit intelligere, facta ſunt in figuram & imaginem illorum bonorum, quæ ſperamus. Egregie ergo David verum ſe exhibuit Idithun, id eſt, tranſilientem, & tranſcendentem; & bene poſuit *Selah*, ſignum elevationis, elevans mentem ex terrenis ad cœleſtia, ex umbra ad corpus, ex figura & imagine ad rem figuratam & ſignificatam, ſicuti antiqui Patres videntes quæ fiebant in antiqua lege, tranſiliebant & tranſcendebant ad ea, quæ futura erant in nova, & illa parum æſtimabant; ad hæc autem toto ferebantur ſpiritu & corde. Indeque tandem intulit: *Sed & fruſtra conturbatur:* quaſi dicens, Si divitiæ, dilitiæ honoreſque mundi, tantum ſunt imagines & figuræ futurorum bonorum, non ipſa bona, vane ergo & inſipienter homo propter hæc conturbatur, commovetur, inflammatur. Vane conturbarentur duces, ſi contenderent propter quandam figuram civitatis illius, ad quam comparandam toto agmine procedunt. Ridiculi eſſent accipitres, ſi contenderent inter ſe propter perdicem depictam, aut propter perdicis figuram. Irriſorie commoverentur canes ſi ſe invicem morderent, propter leporem depictum, aut propter figuram leporis. Vane pueri inter ſe corrixarentur, ſi propter umbram pomi aut pyri commoverentur. Quaſi ergo ſeipſum conturbatum propter contumelias & convitia Semei corrigens David, vanam ipſemet intelligit ſuam conturbationem, contemptoque & ſpreto honore terreno, totum ſe contulit ad honorem firmum, verum, & ſtabilem, deſiderandum, & contemptis terrenis bonis tanquam vanis & umbraticis, ad cœleſtia bona animum elevavit, dicens: *Et nunc quæ eſt exſpectatio mea, nonne Dominus, & ſubſtantia mea apud te eſt?* Id eſt: Quid mea refert, quid Semei loquatur, & honorem meum deturpet, imo & laceret? quid intereſt, quod quis umbram pomi diſcindat, & umbram arboris hac illacque agens, dilacerare contendat? umbram honoris tangit, nam honorem verum nullatenus poteſt contingere, quia hic apud Deum eſt *ſubſtantia mea*, id eſt, bonum omne meum, verus bonor meus, *apud te eſt*. Egregie David diſcurrit, non mirum; quia erat divina luce illuſtratus. ¶ 149. Refert Origenes, illos philoſophos Anaxarchum & Epictetum, perpetuo in ore habuiſſe, nequaquam hominem conturbandum propter ea, quæ egit inimicus, qui tantum corporis bona lædere poterat, non animæ: & idem eſſe propter ea conturbari, ac ſi turbaretur aliquis in magno palatio exiſtens, quod quis parietes illius contingeret, qui nihil illorum, quæ intra continentur, vel leviter attingere valeret. Quam rationem ſæpe expendunt Chryſoſtomus & Baſilius, & alii ſancti Patres, qua de cauſa dixit Deus ad Job, quod diabolus contra illum agens, paleas tantummodo abſumit, de quibus alibi. Obſervat Divus Thomas, recte Paulum agentem de Alexandro illo ærario, de quo ſupra, quem non minus contra ſe agentem ſentiebat, quam David ipſum Semei, dixiſſe: *Alexander ærarius, multa mala oſtendit mihi:* non dicit, fecit, ſed oſtendit, nam impii non poſſunt, ea quæ abſolute mala ſunt, inferre juſtis, nam malum eſt, quod privat bono, impius non poteſt bona ſpiritualia auferre, quæ abſolute bona ſunt. Oſtendit ergo mala, quia tota ejus perſecutio ad hoc pervenit, quod oſtendit animum ſuum, quo volebat multa mala mihi inferre, ſed non potuit, niſi umbram malorum. Hæc David altiori ſpiritu quam philoſophi, & eodem quo Paulus, tranſiliens terrena dicere potuit, qui beatum vocat alibi illum, qui ſeipſum ſimiliter exhibet Idithun, & tranſilientem aut tranſcendentem terrena: *Beatus*, inquit, *cujus eſt nomen Domini ſpes ejus, & non reſpexit in vanitates & inſanias falſas*, id eſt, qui ita reſpexit hæc bona, ut intelligeret illa non eſſe vera ſed umbratica, non plena, ſed inania & vana, non rata & firma, ſed tantum figurata. Utinam talis

Ad Hebr. 10. 1.

Li. 7. cont. Celſum.

In ca. 4. 2. Epiſtol. ad Tim. lect. 3

eſſes, qui ita ad ſuperna elevatus, ſolum Deum, ſpem tuam reponeres: aut ſi nondum cum Davide tranſcendere didiciſti, ſaltem cum Poeta rebus ſeculi perpenſis diceres: O curas hominum, quantum eſt in rebus inane: Attende, bona iſta eſſe tranſitoria ad modum umbræ, quæ deficiente ſole deficiunt & evaneſcunt. Cave ne honorem terrenum diligens, finito die hujus vitæ evaneſcentem, deplores ſicuti illi, qui in inferno poſiti plorantes dicunt: *Quid nobis* Sap.5 8.
profuit ſuperbia? In græco, periphania, id eſt, faſtus, audacia, inſolentia, oſtentatio: *tranſierunt omnia illa tanquam umbra.* Ita accidit Imperatoribus illis famigeratiſſimis, ita antiquis illis Monarchis, qui ni-
Bar.3.19. hil magis, quam honorem curarunt. *Ubi ſunt principes gentium, & qui cum avibus cæli ludunt, &c. exterminati ſunt, & ad inferos deſcenderunt.* Non igitur mirum eſſet, ſi Chriſtus præciperet, ut honorem terrenum contemneres, qui parvæ, debilis, imo & nullius eſt ſubſiſtentiæ, ut honorem æternum comparares: ſicut præcipit vitam iſtam tot ærumnis plenam contemnere, ut cœleſtem adipiſcamur.

§.21. *Cauſam honoris tantum profert homo, ne Deo obſequatur, cum ad vocem dæmonis, mundi & carnis illum profundat, ut dixit Ieremias.*

¶ 150. Dico ſecundo, mirum eſſe, quod tantummodo cures honorem, quando ſe tibi offert aliquid in Dei obſequium agendum. Honorem tuum opponis, ne id facias, quod Deus præcepit? Utinam illum opponeres, quando diabolus te ad aliquid agendum incitat, quod facere non potes, niſi totum tuum honorem peſſundes. Tu, qui ut tuæ avaritiæ ſatisfacias, non ſolvis quod debes; qua de cauſa in ore omnium tanquam miſer & injuſtus verſaris: honoremne curas? tu, qui ut tuam expleas concupiſcentiam, mulierculæ vili te ſubjicis, quæ te tuaque omnia perdit: honorem niteris conſervare? Mirum eſt, quam vilia, & contra honorem ſuum opera homines etiam in ſummo loco conſtituti faciant, ut ſuis cupiditatibus obtemperent. *Magnus eſt Rex in poteſtate ſua*, inquit Eſdras, quoniam omnes regiones verentur 3.Eſd.4.28.
tangere eum: Videbam tamen Apemen filiam Bezacis mirifici, concubinam regis, ſedentem juxta regem ad dexteram, & auferentem diadema de capite ejus, & imponentem ſibi, & palmis cædebat regem de ſiniſtra manu & ſuper hæc aperto ore intuebatur eam, & ſi arriſerit ei ridet; nam ſi indignata ei fuerit, blanditur, donec reconcilietur in gratiam. Quotnam ut ipſemet Eſdras dicit, propter mulieres amentes fiunt, & ſervi facti ſunt propter illas? Quotnam principes, ſuæ concupiſcentiæ obtemperantes, depoſito virili habitu & armis, muliebri induti arrepto fuſo & colu, nentes inter mulieres ſederunt? Facile ergo homo pro quacumque re, ad quam diabolus excitans appetitum, inducit, honorem totum profundit: & in multis id exequi videmus, quod dixit Propheta: *Olivam uberem, pulchram, fructi-* Ier.11.16.
feram, ſpecioſam, vocavit Dominus nomen tuum, ad vocem loquela grandis exarſit ignis in ea, & combuſta ſunt fruteta ejus, & Dominus exercituum, qui plantavit te, locutus eſt ſuper te malum. Id namque in primis in omnium communi parente videre licet, quem Deus in honore conſtituit, & plantavit tanquam olivam pulchram, fructiferam, ſpecioſam; ad vocem tamen ſimplicem diaboli excitantis ejus concupiſcentiam grandis ignis exarſit, ac ſuccenſus eſt. Grandem ignem vocat, peccatum contra Deum, per quod diabolo ſe ſubjecit. Tam grandis eſt iſte ignis, ut totus ignis inferni non ei ſit æqualis, quippe cum per illum ſolum, non ad plenam æqualitatem puniretur. Hic ignis ardens, conſumpſit fruteta ejus, id eſt, honorem & pulchritudinem: *cum enim homo eſſet in honore,* Pſ.48.13
non intellixit, comparatus eſt jumentis, & 21.
ſimilis factus eſt illis: eo ipſo quod loquelæ vocem audivit, nec honorem oppoſuit, nec honoris ſervandi cura illum continuit; ſed totum profudit. Idipſum quotidie videre poſſumus: concupiſces enim homi-

minem nobilem, divitem, honore fulgentem, in quo ad vocem mulierculæ aut diaboli excitantis ejus appetitum, accenditur ignis, quo ſuccenſus amittit divitias, ſalutem, honorem, & venit in omniū contemptum. Hocque eſt, quod Dei iram contra nos irritat. *Et Dominus exercituum*, inquit, *qui plantavit te, locutus eſt ſuper te malum*: conqueri enim juſtiſſime poteſt, quod quæ ille tibi conceſſit, profundas, & honorem, quem tibi dedit, peſſundes, ad vocem dæmonis tibi loquentis, & tamen ad illius præceptum & clamorem, ſtatim te opponis,
Prov. 5.9. tuum honorem proferens & cauſans. Loquitur Deus ad hoc inſtitutum clamans: *Ne des alienis honorem tuum*, id eſt, honorem tuum æſtima, & magni facito; ne illum expendas in obſequium alienorum, quem tibi Deus dedit, ut cum honore illi ſervias; & tamen illum toto pectore pro-
2. Reg. 12. 4. fundis, cum aliquid præcipit *alienus*, id eſt, diabolus, aut carnalis appetitus, quem *peregrinum* vocavit Nathan, & Deo ipſi totius honoris authori aliquid præcipienti, te opponis dicens: te illud ſervare non poſſe, ne honorem tuum amittas aut perdas.

§. 22. *Parcere inimico verum inducit honorem. Quis iſte ſit, & unde procedat, Deus explicare voluit contra homines, veri honoris iniquos æſtimatores.*

¶ 151. DIco tandem, hoc præceptum non eſſe contra hominis honorem, ſed potius ad illius promotionem & augmentum: Id quod ex ipſis Chriſti Domini verbis infero. Statuo enim tanquam præmiſſam primam, quod ideo Deus leges fert, & præcepta mandat, ut per illorum obſervantiam homines reddantur illuſtres, ſplendidi, ſummoque honore habiti. Quod egregie Moyſes proteſtatus eſt, quando morti proximus, voluit inducere populum
Deut. 4. 6. ad legis obſervationem: *Scitis, quod docuerim vos præcepta atque juſtitias, ſicut mandavit mihi Dominus Deus, ſic facietis ea, & obſervabitis, & implebitis opere, ut dicant* populi, qui viderint vos illa ſervantes: *En populus ſapiens & intelligens, gens magna*, id eſt, magnifacienda, & ſumme æſtimanda: Pagninus tranſtulit; *Tantum populus ſapiens, & intelligens gens magna iſta*. Non poteſt aliquis populus ad majorem honorem pervenire, quam ut de illo dicatur, vere illum ſolummodo dici poſſe ſapientem & intelligentem, & quod eximia & maxima æſtimatione dignus ſit. Leges igitur fert Deus, quarum obſervantia, ſupremum inducit honorem. Huic principio ſuppone Chriſti verba, quibus fatetur, ſe qui Deus eſt, legem de diligendis inimicis ferre. Ex iis evidenter inferes, illam non poſſe eſſe contra honorem, ſed potius, ut qui videant populum illam obſervantem, dicant: *Iſte* ſolummodo eſt populus ſapiens, intelligens, & ſuprema æſtimatione dignus. Et vere, inquit Chryſoſtomus, ad hoc inſtitutum, Deus id Hom. 29. ad popul. mandat quod facit homines glorioſos: diabolus vero, ea quæ confundunt, pudoremque inducunt. Hoc autem ita eſſe variis rationibus poſſumus demonſtrare. Prima, ex ipſamet natura & ratione honoris. Quid eſt honor? eſt clara notitia cum laude. Ita illum diffinivit Div. Thomas ex Ariſtotele. Quæ diffinitio quadrat com- 1. 2. q. 2. muni loquendi phraſi, qua dicimus, ho- art. 2. & 3. norem eſſe, bonum quendam odorem, cont. gent. aut fragrantem fumum apud gentes: me- cap. 28. taphora ſumpta ab area, floribus odoriferis plena, quos dum ventus hac illacque trahit & movet, eorum odorem ad nares circumſtantium defert: qui propterea illam laudant; & etiam à thymiamate, aut maſſula odorifera, quæ ex variis aromatibus compoſita, fumum emittit, quo allecti qui adſunt, eam commendant. Ita cum homo tanquam quidam hortus, multarum virtutum flores continet, quas dum humanæ linguæ aura aut concitatus ventus per locutionem commovet; gratus odor audientes recreat, qui in laudem illius prorumpunt. Hæc laus, quæ ex cognitione & notitia aut perceptione virtutum procedit, honor eſt. Similiter, cum vita

alicujus tanquam maſſa thymiamatis ex variis virtutum actibus compoſita, locutionis aut converſationis igne accenditur, ſpirat fragrantem fumum, quem percipientes, illum laudibus efferunt. Eſt igitur honor, quidam bonus odor aut fragrans fumus, ex ſuave olentibus floribus & aromatibus virtutum procedens & conſurgens, cum laude. Ex his infero primo, nullum poſſe verum honorem tenere, niſi qui virtutibus præſtat, & propter actus virtutum: hi namque ſolummodo ſunt, qui ſuavem odorem ſpirant, & fragrantem fumum emittunt. Qui enim vitiis traditus eſt, potius fœtidum odorem, & putorem emittit, qualis ex fœtidis & putidis herbis, aut

¶ 152. rebus corruptis, ſolet conſurgere. Hoc adeo certum eſt, ut ex eo Romani, (ſicut egregie proſequitur Auguſtinus) tam diligenti cura procurarint virtutibus moralibus excellere, fide ad homines, religione (quam veram credebant) ad omnes deos, clementia ad ſubditos, juſtitia ad nocentes, circa quæ ipſe Auguſtinus late diſcurrit, quia cupidiſſimi erant honoris & gloriæ, & naturali lumine intelligebant, ſe nullatenus per aliud medium, niſi per actus virtutum, poſſe honorem in toto orbe terrarum conſequi. Qua etiam de cauſa, ut ipſemet Auguſtinus tradit, Cicero in libris, quos de Republica ſcripſit, loquens de principe civitatis inſtituendo, docuit, illum alendum eſſe gloria, id eſt, appetitu honoris, huncque inſerendum pectori ejus, hoc enim ipſo ad virtutes omnes erit inductus, ſine quibus neminem poſſe verum honorem conſequi, eſt omnibus notum. Infero ſecundo, eos ſolummodo verum honorem tenere, & ſequi, qui divinam legem ſervant: nam ij ſolummodo ſunt, qui virtutibus præſtant, ſimiles horto divinæ Sponſæ, cujus flores, volebat auſtri & aquilonis flatibus agitari, ut eorum aromata fluerent. Hinc Apoſtolus poſtquam dixit, quidnam ex vitioſis actibus ſequatur, tribulatio ſcilicet & anguſtia, & ſubdit: *Gloria autem, honor, & pax, omni operanti bonum:* id conſequitur ad operationem boni. Quod & Spiritus ſanctus prædixerat: *Si ſequaris*, inquit, *juſtitiam, apprehendes illam, & indues quaſi poderem honoris.* Poderis eſt veſtimentum, totum corpus operiens, à collo uſque ad talos, aut talaris quædam tunica: juſtitia autem, ut dixit Ambroſius, univerſalis eſt virtus, qui undique virtutem facit, undique honore circundatus & veſtitus evadet. Ex his inferes tertio, quomodo debeas verum honorem examinare: hæc enim eſt impiorum ſtultitia, *qui nec judicaverunt honorem animarum ſanctarum*, & facti ſunt honoris iniqui & pravi æſtimatores, qui quod in dedecus cedit, honorem reputaverunt, & verum honorem quem tenent animæ ſanctæ, tanquam areæ odoriferis floribus plenæ, æſtimarunt dedecus. Illi potius ſunt, qui omni honore carent, & ita *erunt decedentes ſine honore, & in contumelia inter mortuos in perpetuum.* Hinc procedamus, ut videamus, quomodo præceptum dilectionis inimicorum, ſit in honorem, & nullo modo in dedecus. Conſidera & ſtatue duos, unum, qui hoc præceptum ſervans, inimicum diligit, ei propter Deum parcit, & benefacit, alterum, qui vindicandis injuriis totum ſe tradidit: vide, ubi ſint virtutes, & ubi vitia. Ille ſiquidem exhibet, quaſi hortum variis odoriferis floribus, & aromatibus plenum, in quo reperitur obedientia ad Deum, humilitas, patientia, manſuetudo, fides, qua credit Deo præcipienti; ſpes, qua ſperat in Deo promittente; charitas in Deum & proximum, nam inimicum diligit propter Deum. Vide, qualis erat beatus Stephanus pro inimicis orans, in quo omnes virtutes fragrantiſſimum ſpirabant odorem. ¶ 153.

Vide Paulum qualis erat, qui cupiens anathema fieri pro iis, qui ejus ſitiebant cruorem, ſeipſum exhibuit pratum omnibus floribus ornatiſſimum. At qui vindictam ſequitur, ſeipſum præſtat ſterquilinium quoddam, ubi putentes herbæ & fœtidum cœnum locantur, qui redundat inobedientia ad Deum, iracundia, maledicentia, furore, & odio in proximum: eſt in eo contemptu Dei, & ejus divinæ legis, & iniqua rerum æſtimatio. Conſidera Saulem inſequentem Davidem, qui omni

Lib. 5. de Civit. d c. 13. & de in. eps. — *Cap. 18.* — *Cap. 13.* — *Rom. 2. 10* — *Eccl. 27. 6.* — *Lib. 2. in Luc.* — *Sap. 2. 22.* — *Sap. 4. 19.*

Digitized by Google

omni vitio repletus, ſeipſum exhibuit diaboli habitaculum. Sicut ergo ex iſto non poteſt niſi fœtor procedere intolerabilis, ita ex illo non poteſt niſi bonus fragrantiſſimuſque odor ſpirare. Juxta hanc regulam debet vir fidelis & catholicus de honore & dedecore, de honorificis & inhonorificis rebus, judicare. Quod & Spiritus ſanctus longo ſermone proſecutus eſt, qui non ſolum non nos obligat, ut verum honorem profundamus, ſed potius jubet, ut illum diligentiſſima cura procuremus & ſervemus.
Eccl 41. 15. *Curam*, inquit, *habe de bono nomine, hoc enim magis permanebit tibi, quam mille theſauri pretioſi & magni.* Etenim hi cum vita finiuntur, honor autem verus in perpetuum durat: ideo ſubdit: *Bona vitæ numerus dierum*, id eſt, quæ juxta communem locutionem, vitam faciunt bonam, lætam, ſplendidam, ſub brevi numero dierum continentur: *bonum autem permanebit in ævum.* Hoc videre licet in ſeculi divitibus, quorum divitiæ cum vita fuerunt terminatæ: at viri excellentes, qui egregio fulſerunt honore, perpetuo illum in omnium notitia retinent. Quoniam autem ſtatim inquirere poſſumus, quid nobis agendum ſit, ut bonum nomen aut verum honorem poſſideamus, id, inquit, age, quod tibi verecundiam non inferat, ſunt enim quædam, quæ dum aguntur, verecundiam inducunt & pudorem, alia autem honorem. Quoniam vero multa ſunt, quæ aliquibus verecundiam inferunt, quæ vere eam inducere non debent, aggreditur ex profeſſo nos docere, quænam ſunt, à quibus verecundiam debemus concipere, quænam etiam, à quibus non ſolum verecundia non ſit concipienda, ſed honorifica & glorioſa ſunt reputanda. *Veruntamen*, inquit, *revertimini ab iis, quæ procedunt de ore meo, non eſt enim bonum omnem reverentiam obſervare, & non omnia omnibus bene placent in fide.* Diverſa ſunt hominum judicia. Quidam confunduntur ab iis, ex quibus honorari deberent, ut illi, qui Chriſtum confiteri verecundabantur, propter homines. Quidam honorantur in iis, ex quibus confundendi eſſent, ſicuti qui gloriantur, cum malefecerint, & exultant in rebus peſſimis. Vult ergo Deus dicere: Ad bonum nomen retinendum & conſervandum, oportet ea facere, quæ non verecundiam ingenerent, non quamcunque, ſed juſtam, ſunt enim quidam iniqui rerum æſtimatores, qui de quibus verecundari oporteret, gloriantur, nec quæ ſecundum rectam fidem, placere illis deberent, placent. Hac occaſione primo enumerat, quænam ſint, quæ verecundiam vere inducere poſſunt, & decem & ſeptem res tales judicat. *Erubeſcite*, inquit ¶ 154.
primo, *à patre & matre de fornicatione*, ita erubeſce de carnalibus vitiis, ut etiam coram patre & matre, qui tibi ſunt magis familiares, propter illa confundaris. Secundo, *à præſidente & à potente de mendacio.* Erubeſce mendacium coram judice & potente. Tertio, *à principe & judice de delicto.* Erubeſce te negligentem exhibere in iis, quæ tibi à principe vel judice ſunt commendata. Quarto, *à ſynagoga & plebe de iniquitate:* Erubeſce à peccato & iniquitate, quæ civitati jam eſt nota. Quinto, *à ſocio & inimico de injuſtitia:* Erubeſce facere aliquid injuſtum, etiam pro amico. Sexto, *de furto de virtute Dei, & teſtamento:* Erubeſce de furto, quod eſt contra Dei præceptum & ordinationem. Septimo, *de diſcubitu in panibus:* Erubeſce eſſe voracem & gulæ deditum. Octavo, *ab offuſcatione dati & accepti:* Erubeſce ingratum te exhibere ei, qui tibi aliquid dedit, quod ab illo accepiſti, & illius liberalitatem procurans offuſcare, aut erubeſce ſecreto accipere munera, quæ te corrumpant. Nono; *à ſalutantibus de ſilentio:* Erubeſce non reſalutare, qui te ſalutavit, aut verius non referre gratiam ei, qui in te fuit beneficus. Decimo, *à reſpectu mulieris fornicariæ:* Erubeſce oculos ſublimes, quos in mulierem vilem conjicis. Undecimo, *ab averſione vultus cognati:* Erubeſce, nolle reſpicere: aut averſari cognatum tuum, quem vides pauperem. Duodecimo, *ab auferendo partem, & non reſtituendo:* Erubeſce, qui judex factus, tuliſti partem ab eo, cui illam dare debebas, & non reſtituis, illi damnum illatum. Tertiodecimo, *ne reſpicias mulie-*

rem alieni viri: Erubeſce oculos figere in muliere aliena; hoc enim injuſtum eſt. Decimoquarto, *ne ſcruteris ancillam ejus.* Erubeſce ſolicitare ancillam mulieris alicujus, aut illam tanquam medium velle conſtituere ad dominam pervertendam. Decimoquinto, *ab amicis de ſermonibus improperij:* Erubeſce improperare amico, id quod ei dediſti. Decimoſexto, *ne duplices ſermonem auditus:* Erubeſce, referre quod audiſti de proximo tuo, addens tu aliquid de tuo. Decimoſeptimo, *de revelatione ſermonis abſconditi:* Erubeſce, revelare ſecretum, quod tibi commiſſum eſt. Hæc omnia erubeſce, quæ veram inducunt verecundiam & pudorem, quæ ſi vitaveris, *eris vere ſine confuſione, & invenies gratiam in conſpectu omnium hominum.* Ecce quæ dedecus inducunt, honorem vero auferunt. Quænam ſunt, propter quæ non debet homo confundi, aut verecundari, ſed potius tanquam honorifica habere? Illa ſtatim Spiritus ſubinfert: *Ne pro his confundaris & ne accipias*
¶. 155. *perſonam, ut delinquas.* Quæ ſubiiciam talia ſunt, pro quibus confundi, aut verecundari non debes, nec curare, quid iſte aut ille in contrarium dicat, aut ſentiat. Primo, *de lege altiſſimi & teſtamento.* Hoc primum fundamentum eſt. Non erubeſcere debes, ſervans legem altiſſimi, & ejus teſtamentum. Secundo, *de judicio juſtificare impium.* Non erubeſcas condemnare impium & peccatorem, & dicere eſſe malum, quod revera
Eſai 5.20 bonum eſt. *Væ enim, qui dicunt malum bonum, & bonum malum.* Hæc ergo & alia ibi Spiritus ſanctus proſequitur, ſed quæ diximus, noſtro ſufficiunt inſtituto. Non dico tibi, ut honorem peſſumdes, ſed potius *curam habe de bono nomine*, ait Dominus. Quomodo (inquies) id agere debeo? Reſpondet Deus: Non faciendo aliquid, quod erubeſcere poſſis: facere autem, quod Deus præcipit, non debes erubeſcere. Erubeſce tot ac tanta faciens, quæ tibi diabolus ſuggeſſit, quod carnalibus iis deditus, mendacia loquaris, quod quæ agere debuiſti, neglexiſti, quod publicus peccator haberis, quod injuſtitias mille committis, ut amicis ſubvenias, &c. non tamen erubeſcere debes de obſervantia mandatorum Dei, neque de condemnando malum tanquam malum. Quæro enim ego à te: Diligere inimicum & ei parcere, bonum ne eſt, an malum? ſi hoc dicas, te infidelem comprobabis, ſi illud affirmes, ne confundaris dicere bonum, quod bonum eſt, & profiteri honorificum, quod vere honorificum eſt. Confunditurne gentilis aliquis de obſervantia eorum, quæ Dii ſui ſuæ fidei hominibus præcipiebant, quamvis illa eſſent ſummo pudore & verecundia digna; ut S. Auguſtinus annotavit? Verecundaturne Mahumetanus, præcepta impia Alchorani ſervare, quamvis illa multa contineant immunda, obſcœna, & quæ ſunt contra rationem? Deplorandam B. Chryſo- Libr. 1. de compunct. cordis ad Demetriū
ſtomus, Chriſtianorum infœlicem ſortem demonſtrat, qui non ſolum non obſervant Dei legem & teſtamentum, ſed honorificium ducunt eam tranſgredi, & inhonorificum & contemptibile, eam ſervare. Lugendum enim eſt, inquit, & vere lugendum, præſentis vitæ tempus, in quo tantam malorum labem, tantaque videmus quotidie flagitia cumulari, quæ ſi velis conſiderare per ſingula, nunquam poteris à lacrymis temperare. Et enim ſi quis extrinſecus vndecumque adeſſet, & præceptorum Chriſti ac noſtræ converſationis confuſionem ac perturbationem videret, neſcio ſi alios magis ullos quam nos, inimicos eſſe & contrarios præceptorum Chriſti judicaret, & quaſi qui ſtudium quoddam habuerimus, contraria in omnibus gerere, quæ ille mandavit. Id quod etiam Li. 3 cont. vituperat. vitæ mon.
alibi proſequitur, de quibus alio in loco dicemus. Ne igitur confundaris de lege altiſſimi & teſtamento. Non poteſt homo, ad miſeriorem ſtatum pervenire, quam ad eum, quo ſervare legem Dei & teſtamentum, reputet rem verecundia & pudore dignam.

§. 23. *Qui*

Digitized by Google

§ 23. *Qui parcit inimico ſuprema fortitudine præſtat, & Deus potentiam ſuam parcendo demonſtrat, ut annotant Moyſes, David, Sapiens, Paulus, &c.*

¶ 156. DEinde hoc ipſum ex alia ratione demonſtro. Tota ratio, propter quam homines judicant in honorificum, vindictam inimico non inferre, eſt; quia ab illa ſe continet, hoc ipſo ſe exhibet infirmum, vilem, debilem ac timidum, ſimilem gallinæ aut lepori, aut aliis infirmis animantibus, quæ non ſe convertunt in lædentem, quia non audent. Eo enim modo de homine ſecundum rationem agere debente judicatur, atque de animalibus, quæ paſſionis impetu feruntur, in quibus ſi læſum fuerit lædente potentius, contra illud in ſui vindictam ſe convertit, ſin minus, ſeipſum contrahit, ſuam debilitatem & alterius fortitudinem hoc ipſo manifeſtans. Cæterum hoc falſum eſſe, evidenter convincunt ſancti Patres, demonſtrantes eum, qui patienter offenſas fert, fortiorem eſſe illo, qui eis vindicandis ſe totum tradit: idque convincunt ex
Pro. 16. 23 illo: *Melior eſt patiens viro forti, & qui dominatur animo ſuo, expugnatore urbium.* In ſupremo honoris culmine conſtituit eum, qui patienter injurias tolerat, præponens illum viro forti: ex omnibus enim virtutibus corporis, fortitudo maximam habet laudem, & ſupremum honorem apud omnes; nulli enim magis celebrantur, quam in bello præclari duces, qui hoſtes vicerunt,
a Vide Lauſe urbes & provincias ſubjugarunt: quo tamen
21 De Civ præſtantior & honoratior eſt patiens, qui i-
Dei, cap 1 ram vincit, & impetum ſpiritus ſui modera-
& epiſt. 5. tur. Quæ ſententia multis modis poteſt fieri
ad Marcel. manifeſta. Primo, ex doctrina Auguſtini *a*.
b *Hom. 1.* Chryſoſtomi *b*, & Gregorii *c*, qui conſide-
de Saule & rant, cum homo qui injuriam accepit ab i-
Davide. nimico, ira fervente contra illum commo-
c Hom. 18. vetur, non eſſe inimicum, qui præcipue il-
Exec. ante lum vexat, aut contra eum agit; ſe paſſio-
med. & nem iracundiæ in ſemetipſo excitatam. Et
hom. 35. in Evang. certe quam fortis ſit paſſio aliqua contra hominem, ſatis experientia docente intelligimus, videntes multos qui validas quidem hoſtium externas proſtraverunt acies, non tamen potuerunt vincere paſſionem interius contra ipſos agentem. Samſon, qui tot Phi- *Iudic. 16.*
liſthæorum cuneos facile vicit, ad genua mulieris victus remanſit, non quidem ſuperatus ab illa, quæ infirma erat mulier, ſed à propria concupiſcentia, quæ validos forteſque dejectos tenere ſolet. David qui tot *2. Reg. 11.*
inimicorum exercitus proſtraverit, cecidit devictus à ſuæ cupiditatis affectu, de quo *Pſal. 55. 1.*
querebatur, quod *Conculcabat eum*: & *3. Eſdr. 3. 18.*
hoc ſatis commune dixit Eſdras, ut ſupra indicabamus, egregieque annotavit S. Au- *1. De civit. cap. 1.*
guſtinus de Romanis agens, docens multos eſſe, qui populos ſibi ſubjecerunt, qui eorum dominium acquiſierunt, quibus etſi populi ſerviant, ipſa dominandi libido dominatur. Ubi ejus Scholiaſtes annotat, eſſe vetus pro- *Vives.*
verbium: Tyranno ſervire ſubjectos, ipſum vero tyrannum ſuis libidinibus & affectibus. Sic de Perſarum Rege dicebat Diogenes Cynicus: ſic Cicero in paradoxis de ¶ 157.
Cæſare: Inter paſſiones autem, validior eſt iracundia, quæ ita in hominem prævalet, ut eum quaſi judicio, mente & ratione privet. Quod & Spiritus ſanctus egregiè explicuit: *Qui patiens eſt, multa gubernatur* *Prov. 14. 29.*
ſapientiâ, qui autem impatiens eſt, exaltat ſtultitiam ſuam, id eſt, manifeſtam eam facit; quod enim in ſublime tollitur omnibus fit conſpicuum. Aut dicitur exaltare ſtultitiam, quia magnam ſtultitiam oſtendit. Quod, ut diximus ſupra, egregiè Septuaginta tranſtulerunt: Patiens vir, multus in prudentia; at impatiens, fortis ſtultus: *es un fuerte, furioſo, terrible loco.* Unde hæc paſſio eſt fortiſſima, à qua fortiſſimi viri ſuperantur. Civitates plurimas ſubjugavit, pene totam Aſiam vicit, & Africam, Alexander ille magnus; & tamen iræ & furoris belluam, non ſolum non ſuperavit, ſed ab iracundia victus chariſſimos amicos, Parmenionem, Philotum, Clytum, & Caliſthenem, trucidavit, ut alios ejus ſimiles relinquamus. Unde infert Auguſtinus eum qui *Vide Lauſe.*
vindictam ſequitur, ita eſſe conſiderandum, quod etſi ipſe contra inimicum age-
re

re videatur, eſt tamen paſſio interior, quæ fortius contra illum agit, quam ipſe contra inimicum,& ſi ille inimicum externum vincit, vincitur ipſe ab interno paſſionis affe-
2.Reg.15.16 ctu: non diſſimilis ei, quod accidit Davidi, qui domo ſua egreſſus, contra aut propter
2.Reg 16.22. eos, qui in ſe rebellaverunt, filium à ſe genitum patiebatur intra domum ſuam, fortius contra ſeipſum inſurgentem, domum ipſam & ipſius Davidis honorem fœdiſſimè polluentem, ſuprema pericula honoris & vitæ inducentem. dum enim quis ad vindicandum injuriam extra ſe procedit, habet intra ſe iram & furorem, filium à ſeipſo genitum, qui in illum ſævit, illum circumagit, polluit, & in ſuprema conjicit diſcrimina. Con-
Li.3. de ira cap.12. ſideravit Seneca factum Platonis, qui cum aliquando contra rebellem ſervum magno furore excitatus eſſet, quem nudum flagellandum volens aſſumere, ad iram intra ſe poſitam, & contra ſe excitatam, conſiderandam, mentem convertit, attendens, quod ſic ipſe in ſervum agebat ira ipſum conturbabat: ſicque perſtitit elevato brachio & manu, qua flagellum tenebat. Cumque tunc amicus forte fuiſſet ingreſſus, & admirans, quod ita ſubſiſtebat, nulla percuſſione ſervum lædens, reſpondit ipſe: ne mireris, in meam enim iram & furorem nunc ago, oblitus ſiquidem jam ſervi, inquit Seneca, quem potius caſtigaret, invenjet, ſeipſum. Ex his
Epiſt 5 ad Marcell. S. Auguſtinus irridet gentiles, qui credebant, eſſe maximæ fortitudinis opus, vindictam in offendentem exercere, cum potius ſit opus infirmitatis & debilitatis, ſuccumbere enim paſſionibus, infirmitatis eſt, ut
In Ethicis. Ariſtoteles ipſe ſæpe docuit. Unde ſi vis ſcire, cur tanto impetu ad ſumendam vindictam procedas, intellige, id non ex animi fortitudine, ſed potius ex infirmitate ejus procedere, qui à paſſione & affectu iræ vincitur & ſuperatur. Optime Sapiens ex eo dicit, Deum miſericordem, omnibuſque parcentem, quia ſuprema potentia præſtat. *Mi-*
Sap.11.24 *ſereris*, inquit, *omnium, quia omnia potes.* Non tu ſimilis es homini, qui paſſionem ſuam plene revincere non poteſt, ideoque ei ſuccumbens, infirmum ſe comprobat, tu qui nulli paſſioni cedis, ſed omnia potes, miſereris omnium. Et iterum: *Ob hoc, quod* *Sap 12.16*
omnium Dominus es, omnibus te parcere facis, virtutem enim oſtendis tu. Non tibi paſſio aliqua dominatur, nulli affectui ſuccumbis, & omnibus parcens, non infirmitatem, ſed *virtutem oſtendis tu.* Emphaſim habet pronomen, *Tu.* Homo miſer, infirmus, ac debilis, virtutem, fortitudinem, & magnitudinem fortitudinis ſuæ oſtendere credit, vindicando, occidendo, terrendo, fugando, diſcindendo, ſed *tu* in hoc patientiæ tuæ virtutem, & tuæ fortitudinis invictam potentiam oſtendis, & quod omnibus plenè dominaris, omniaque tuæ voluntati ſubjecta tenes, quod parcis, dimittis, ſuffers, & potenter ſuſtines, ex omnipotentia enim & infinita potentię virtute provenit, ſe con- ¶ 153.
tra offendentes continere, non irritari, aut ſubita excandeſcere ira, ſed parcere eis, dimittere & ſuſtinere. Hinc Eccleſia illud de Deo magnificum canit: *Qui omnipotentiam tuam parcendo maxime & miſerando manifeſtas.* Expendendum adverbium ſuperlativum, *Maximè.* Deus namque non dubium, quod in omnibus ſuis operibus & actibus potentiam ſuam demonſtrat, creando angelos, producendo mundum, orbem gubernando, regendo, vindictam de peccatoribus ſumendo, mittendo diluvium inundans orbem, ignem comburentem civitates, &c. Sed maxime oſtendit parcendo, quo actu ſe oſtendit tam potentem, ut nullus affectus ei dominetur. Hinc etiam David illa duo optime conjunxit: *Deus judex, fortis & patiens*, prius poſuit *fortem*, id *Pſal.7.12.*
eſt, potentiam, à quo provenit, quod ſit patiens. Dictio, *Et*, ut ſæpe annotavimus, non tam vim conjunctionis, quam cauſalis aliquando habet, ideoque hoc in loco idem erit, *Deus fortis, & patiens*, ac ſi dicat: Deus oſtenditur fortis, quia patiens, ex eo enim quod patienter ſuſtinet, ſuæ fortitudinis oſtendit invictam virtutem, nulli paſſioni obnoxiam aut ſubjectam. Quomodo etiam *Exo 34.6.*
Moyſes, quando Deum in tranſitu vidit, clamavit: *Miſericors, clemens.* In Hebræo, *Fortis miſericors*, quia fortis & potens, ideo miſericors & parcens. Qua ſimili ratione dixit David, hoc ſe in Deo audiſſe, & attentè con-

conſideraſſe, *Quia poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia:* ideo eſt tibi miſericordia, quia poteſtate & fortitudine præſtas. Et rem totam concludere viſus eſt is, qui in raptu clare viderat illius eſſentiam & naturam, Paulus, qui explicare volens, ex qua re clarius oſtenderetur ſuprema Dei vir-
Rom.9.22 tus, & potentia: *Volens*, inquit, *Deus notam facere potentiam ſuã, ſuſtinuit in multa patientia vaſa iræ apte in interitum.* Expende illud, *Volens notam facere potentiam ſuam.* Deus ſiquidem varia divinitatis ſuæ attributa, variis operibus demonſtrare conſuevit, ut ab omnibus cognoſcantur. Voluit ſemel omnibus notam facere potentiam ſuam, id eſt, virtutem, fortitudinem, omnipotentiam. Et quomodo eam oſtendit? Num rumpendo fontes abyſſi magnæ, & cataractas cœli, & brevi tempore mittendo diluvium, quo totus orbis inundatus periret? Num pluendo ignem & ſulphur, quo ſubito illa Sodomorum regio, quæ erat tanquam Dei paradiſus, redigeretur in favillam? Num mittendo angelum validum, qui ſub unius noctis ſpatio, innumerum exercitum Senacherib. jugulatum relinqueret? aut mittendo urſos, qui pueros devorarent irridentes Eliſæum? Nequaquam, ſed *ſuſtinendo in multa patientia vaſa iræ apta in interitum.* Omnia verba, maxima conſideratione ſunt digna. Vaſa ab hebræis vocantur, inſtrumenta quævis, ut vaſa belli, vaſa cantici, &c. Vaſa iræ vocantur, inſtrumenta provocantia
¶ 159. Dei iram, ideoque hoc nomine intelligit quoſdam homines obſtinatos, qui tanquam quædam bombardæ, peccata graviſſima iram Dei excitantia emittebant, quibus ſeipſos aptos reddebant ad interitum id eſt, ut ira Dei interitum effunderet & mortem, qualis erat Pharao, ſuntque multi illi ſimiles, qui peccatis ſuis iram Dei, graviſſimis peccatis, quaſi quibuſdam arietibus impetunt & commovent, per quæ dignos ſe exhibent, ut ſubito interitu & æterna morte plectantur: & tamen Deus ſuſtinet patienter; *In multa*, inquit, *patientia*: expectat una die, & multis; beneficia nova impendit, quibus alliciat, &c. Hoc modo Deus ſuæ fortitudinis omnipotentiam manifeſtat. Suſtinere igitur patienter & parcere, non impotentiæ, ſed potentiæ magnæ & ſummæ virtutis ac fortitudinis opus eſt. Sicut autem de Deo dicitur, quod cum parcit, omnipotentiæ virtutem & fortitudinem oſtendit; ita de homine vere aſſeremus, quod ex eo quod non parcit & ad vindictam procedit, manifeſtat, quia infirmus eſt, cui paſſio iracundiæ dominatur, quem affectus cordis ſubjicit & proſternit. Ex quibus apte B. Gregorius *a* explicat illud *b*: *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.* b Luc.21.19 a 3.p.Paſt. admon.10. Quid enim eſt aliquid poſſidere, niſi habere dominium illius? habebitis dominium animæ veſtræ per patientiam: non enim eſt dominus animæ ſuæ impatiens, qui etſi toti orbi extra ſe exiſtenti dominetur; ipſi tamen dominatur ira & furor, quib. obſequitur. Quod (ut Chryſoſt. annotavit) nos ipſi fatemur, quando excuſare volentes, quæ irati fecimus, aut Hom.20. ad populum. locuti ſumus, dicere ſolemus: Neſciebam, quid dicerem, iræ fuerunt verba & motus. Per patientiam ergo homo dominatur animæ ſuæ, ſubjiciens ejus appetitum & iram, faciens quod dixit Dominus ad Cain: *Sub* Gen.4.7 *te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius.* Dominum quod proprie homini congruit, ut Gregor. annotare videtur, non eſt 3.p. Paſto. cit. quod acquiritur per vires corporis, ſed per vires rationis & mentis, ſecundum quam dicitur ad imaginem Dei factus, cujus cauſa dictum eſt ei: *Dominamini piſcibus maris,* Gen.1.28. *& volatilibus cœli, & univerſis animantibus, quæ moventur ſuper terram:* & iterum: 2.Gen.9.2 *Terror veſter ac tremor ſit ſuper cuncta animalia terræ, & ſuper omnes volucres cœli, & piſces maris.* Si homini conveniret Dominium per vires corporis, certe fortior creandus erat Elephante, Rhinocerote, Leone, &c. fortitudo tantum propria ejus, eſt per rationem & mentem, dirigentem, ordinantem, comprimentem. Voluitque propterea dicere Dominus ad Cain: Fortitudo & excellentia tua, non ex eo eſt expendenda, quod fratrem tuum perſequaris, & occidas, qui tibi ingratus & inviſus eſt: dum enim contra illum agis, potius tu alterius dominio te ſubjicis, ſcilicet appetitus tui; unde ſi occidens fratrem, illo ſuperior evaſeris; inferior

ſerior remanebis appetitu tuo, qui tui do-
minatus fuit. In hoc tua fortitudo oſtendi
debet, quod appetitum tuum contineas, &
tibi ſubijcias; ſic enim dominaberis illius &
Hom. 18. animæ tuæ. Bene ergo, inquit Gregorius,
in Exech. dixit Salomon, *quod melior eſt patiens viro*
& hom. 35 *forti, & qui dominatur animo ſuo, expu-*
in Evang. *gnatore urbium.* Minor enim victoria eſt,
& 3. p. Paſto. cit. urbes expugnare, quia extra ſe ſunt, quæ
vincuntur; majus autem eſt quod per pa-
tientiam vincitur, quia ipſe à ſe animus ſu-
peratur; & ſemetipſum ſibimet ſubjicit. Vi-
2.2.q.123 dendus eſt D. Thomas, qui ex profeſſo de-
art.6. monſtrat actum præcipuum fortitudinis eſ-
ſe patientiam, ideoque amicus ille Job,
Job 4.6. apte eam fortitudini copulavit, dicens: *Ubi*
eſt fortitudo tua, patientia tua? Hæc do-
ctrina eſt etiam ipſorum gentilium, & phi-
Mantuan. loſophorum ore decantata. Fortior eſt, qui
Vide Janſen. in ca. ſe (inquit ille) quam qui fortiſſima vincit
16. Eccl. Oppida, nec virtus altior ire poteſt. Et i-
dem; Ardua res viciſſe alios, victoria ma-
jor, Eſt animi fluctus, compoſuiſſe ſui.
a 5. de Civ. Quibus concinunt, quæ ut B. Auguſtin. a.
cap. 13. refert, carmine lyrico cecinit Horatius b,
b Libr. 2. Carmin. Latius regnes avidum domando Spiritum,
quam ſi Lybiam remotis Gadibus junges,
& uterque Pœnus Serviat uni.

§.24. *Davidis hiſtoria, confirmat quæ diximus, quam excellenter expendit Chryſoſtomus.*

¶ 160. PLurima his ſimilia poſſemus ſubijcere,
Hom. 2. de ſed omnia explicantur argumento B.
David. & Saule. Chryſoſtomi, expendentis factum Davi-
dis, ſæpius repetitum. Erat David in ſpelun-
1 Reg. 24. ca, quam ingreſſus Saul, ad manus illius
a Hom. 2. cit. neſciens venit, quem jure David occidere
b In Pſal. poterat, ut Chryſoſtomus, a Auguſtinus b,
231. & Gregorius c, demonſtrant. Eo autem
c Prolog. in Pſal. 4. viſo, interius ira quaſi validus hoſtis inſur-
pœnit. gens, cor ejus cœpit pulſare, & pungere,
ut ad inimicum, quem coram videbat,
perdendum, procederet, & illum perderet,
& occideret: qui ipſius cruorum toto pe-
ctore ſitiebat & quærebat. Huicque inter-
no hoſti, fortiſſime Davidis cor impugnan-
ti, additi ſunt multi, quos in ſua ſocietate
habebat milites, qui hanc è cœlo ſibi obla-
tam occaſionem cœperunt proponere, quos
probabile eſt, ait Chryſoſt. dixiſſe: Erro-
nes, exuleſque facti ſumus, domo, patria,
cæteriſque omnibus excuſſi, & omnium dif-
ficultatum tuarum conſortes ſumus; & tu
horum autorum in manus traditum, cogi-
tas dimittere, ſe nobis liceat unquam reſpi-
rare? Si tuam ſalutem negligis, noſtræ vitæ
parcas: Non tibi dolent anteacta, neque
memor es eorum, quæ ab illo perpeſſus es
mala? Certe ob ea, quæ futura ſunt, tolle
hoſtem, ne majora & acerbiora perpetia-
mur. David autem magis hunc hoſtem, quã
contra cor ſuum agebat, quam Saulem re-
formidans, totam ſuæ mentis aciem contra
eum direxit, hoc ſibi proponens, dimittere
Saulem liberum, & vincere internum fu-
rorem, militum exhortatione ferventem:
hocque unum, inquit Chryſoſtom. ſpecta-
bat, quomodo poſſet redimiri tolerantiæ
corona. Idcirco ſubſtitit: contra affectum
ſuum vere agens, & iræ ſuæ dominans.
Quod videntes milites, allegant, inquit
Chryſoſt. divinam autoritatem dicentes:
Ecce dies, de qua locutus eſt Dominus ad te; 1. Reg 24.
Ego tradam tibi inimicum tuum, ut facias 5.
ei, ſicut placuerit in oculis tuis. Non tuam
vicem ulciſceris, Deo ſubſervis, ejus mini-
ſter es, illius ſententiam comprobas: ſed
quo magis illi dicebant, eo magis ille in-
ternum hoſtem, quem commotum contra
ſe ſentiebat, comprimere curabat. Ut autem
omnino illum vinceret, ad Saulem acceſſit,
& abſcidit oram chlamydis illius. Hoc e-
nim non tantum fecit, ut ea poſtea ageret,
quæ egit; ſed ut abſcindens oram chlamy-
dis, internam iram abſcinderet, & omnino
mortificaret ſimilem ſe exhibens ei, qui
ſuprema ſiti ardens, aquam labijs appro-
pinquat, quam dum ibi tenet, nec bibit; ſta-
tim ipſam acerbius caſtigat. Imo iram ſuam ¶ 161.
illo ſupplicio caſtigare voluit, quo fabu-
loſum ſitibundum Tantalum, caſtigatum
Poëtæ referunt à diis, inferentibus aquam
uſque ad os ejus, non autem eam vel levi-
ter guſtare permittentibus. Saulem igi-
tur liberum dimiſit, & iram ſuam inter-
numque hoſtem jugulavit. Hæc ſuprema
Davi-

Davidis victoria fuit, inquit Chryſoſt. multoque major, quam illa, quam de Goliath reportavit, magnificentior erat victoria hæc, præda illuſtrior, glorioſque tropheū. Enimvero nunc fortiorem, multoque validiorem ſe comprobat. Quando namque leonem & urſum occidit, leonibus & urſis ſe validiorem oſtendit. Quando dejecit gigantem, gigante ſe demonſtravit fortiorem: nunc autem vincens ſeipſum fortiorem ſeipſo evidenter comprobat. Hucuſque David fortiorem ſe aliis declaravit, qui alios vicerat, hoc ad ſupremam victoriam deſiderabatur, quod vinceret omnium fortiſſimum, ſcilicet ſeipſum. Hoc nunc præſtitit, unde majori nunc exultatione & gloria fuit plenus, quam cum gigantem vicit: Egreſſus enim, inquit Chryſoſtom. è ſpelunca, tanta cum gloria, cum quanta tres pueri egreſſi ſunt à camino ardente: nam quemadmodum illos non exuſſit ignis; ita hic non flagravit iræ incendio: & illis quidem foris nihil ignis, in quo verſabantur, nocuit, hic vero cum intus haberet carbones accenſos, cum foris videret diabolum, caminum incendentem, idque varijs modis ab inimici conſpectu, ab exhortatione militum, à facilitate perficiendi cædem, à ſolitudine eorum, qui Sauli poſſent auxiliari, à præteritorum memoria, à futurorum periculorum metu (ſiquidem hæc ſarmentis & ſtipulis ac cæteris omnibus, quibus caminus ille Babylonis incendebatur, lucidiorem excitabant flammam) tunc non exarſit David, nec aliquid contra Saulem egit; quemadmodum conſentaneum erat agere hominem, tot modis irritatum. Si ergo ſuprema fortitudo eſt vincere affectum iræ inſurgentem, cui, qui ſe in ſubjicit, infirmus debiliſque eſt; fortiſſimus judicandus eſt, qui inimico parcit; & debilis ac infirmus, qui à ſua paſſione ducitur, & quaſi raptatur. Hicque ſit primus modus exponendi: quomodo præſtantior ſit patiens viro forti, &c.

§. 25. *Qui inimico viſibili parcit, prudentem & fortem ſe comprobat, quia ad inimicum inviſibilem vincendum ſe convertit, ſicut & Chriſtus: hocque eſt carbones congerere ſuper caput ejus.*

Secundus modus, quo explicatur, fortiorem, validioremque eſſe eum, qui injurias patienter fert, ultore & vindicatore, quem indicant Chryſoſtomus *a*, Auguſtinus *b*, & ex profeſſo Baſilius *c*, tradit, qui annotat, cum inimicum pateris, non tam illum viſibilem oculis corporis, quam alienum inviſibilem acie mentis conſpiciendum eſſe, qui illo eſt potior ac fortior, quique illum contra te agitat & movet. Quod ſub manifeſto exemplo declarat. Si aliquis inimicus tuus te perdere volens, lapidem contra te mitteret (ſicut mittebat Semei contra David) quo te acriter percuteret, tuque tunc dolore ictus recepti, totum te converteres contra lapidem, contra quem ora & manus moveres, & toto corde intenderes illum conterere: certe irridendus eſſes, & rationis expers, qui canum more agens, contra lapidem ora & dentes converteres, & novam lætitiæ materiam inimico ſubminiſtrares, qui non ſolum gauderet, quod te acriter percuſſit: ſed quod teipſum de novo defatigantem, & dentes excutientem ad petram, qua te percuſſit, contemplaretur. Qui vere ſapiens fortiſque eſt, tunc dimiſſo lapide, ore & oculis ab eo averſis, omnes vires contra inimicum, qui lapidem jecit, convertit. Hoc conſidera, inquit Baſilius, quando vides hominem, te offendentem: intellige illum eſſe lapidem, à diabolo contra te projectum, tanto fortius, quanto majori impetu agentem experiris. Quid agis? Si enim te totum convertis contra hominem acturus, contra lapidem te convertis, novoque gaudio diabolum perfundis, dum quem prius ipſe per lapidis ictum percuſſit, nunc conſiderat novo dolore contra lapi-

¶ 162.

a Hom. 30. ad pop. b Ser. 163. de temp. c Hom. 10. de ira p. 170.

2. Reg. 15.

lapidem excitatum. Qui fere fortis eſt, homine offendente relicto, ſe totum convertit, ut de præcipuo inimico ulciſcatur: hoc autem facit opere dilectionis, quo diabolum magis percutit, quam percuteret hominem, ſi in illum baculum mitteret. Ita exponit

Math. 5. 22. Baſilius, quod Chriſtus dixit: *Qui iraſcitur fratri ſuo ſine cauſa, reus erit judicio*, id eſt, pœna gravi, ut Euthymius *a*, intelligit. Hieronymus *b*, credit particulam illam *Sine cauſa*, in probatioribus codicibus non haberi, quam aliquis minus doctus textui inſeruit. Quis enim, inquit, neſciat, ſine cauſa iraſci eſſe peccatum, pœna dignum? Irenæus *c*, Iuſtinus *d*, Chryſoſtomus *e*, Auguſtinus *f*, Theophylactus *g*, Euthymius *g*, & alii, credunt, conſulto Chriſtum illam particulam addidiſſe; ut hoc ipſo indicaret, non omnem iram eſſe peccatum, quin potius juſtam eſſe poſſe, ſi cauſam habet. Sed Baſilius de ira contra inimicum intelligendum credit, quæ ita ſine cauſa dicitur. Quomodo enim non ſine cauſa ira in fratrem, cum ſit alius, qui illum inſtigat, nempe dæmon: ille fratrem contra te commovet, quaſi lapidem mittens: ſine cauſa iraſcitur percuſſus lapide ab alio injecto contra lapidem, demiſſo illo, qui lapidem miſit.

a *In illum locum.*
b *Li. 2. cont. Pelag 10. 2. pag. 212*
c *Li. 4. con. hæreſ. c. 27.*
d *in epi. ad Zenon & Serenum.*
e *Hom. 7. in Mat.*
f *Lib. 1. de ſerm. Domini in monte.*
g *In cap. 5. Matth.*

¶ 163. Hanc cœleſtem philoſophiam excellenter intellexit is, qui in hujuſmodo inflictibus inſignem reportavit victoriæ palmam. Sanctum Job, inquit Chryſoſtomus, in medium producamus, magnam patientiæ pugilem, adamantem inquum illum, petram illam, quæ in Auſitide regione extitit, & vere virtutis ſuæ magnitudine univerſum terrarum orbem colluſtravit. Irruerunt Sabæi, & tulerunt boves & aſinas & pueros percuſſerunt gladio, & ignis de cœlo deſcendit, oves, pueroſque conſumpſit: & Chaldæi fecerunt tres turmas, & invaſerunt camelos, & tulerunt eos, & pueros percuſſerunt gladio, & repente irruit ventus è regione deſerti, & concuſſit angulos domus, quæ corruens oppreſſit liberos. Quid ille egit? *Surrexit Job, & ſcidit veſtimenta ſua, & tonſo capite, corruens in terram adoravit.* Surgendi actus proprius eſt ejus, qui animo commoto, ſe exponit contra hoſtem pugnaturus. Similiter actus ille ſcindendi veſtes, & radendi caput, proprius erat iis, qui ad luctum deſcendebant, qui deponebant veſtes, & capillos radebant: ne inimicus haberet, unde poſſet firmiter arripere & tenere. Ita dixit Paulus: *Omnis qui in agone contendit, ab omnibus ſe abſtinet.* Job ergo ſeipſum exhibet, quaſi in acie pugnam ſuſcepturus. Et contra quem? Forſitanne contra Sabæos, aut contra Chaldæos, aut contra turbinem vel ignem, à quibus læſus videbatur? Minime gentium; ſed contra præcipuum inimicum, dæmonem ſcilicet, quem advertit, hæc omnia contra ſe, tanquam lapides mittentem: idcirco ad congrediendum cum dæmone, ſe diſponit, & omnes animæ ſuæ vires in eum retorquet: & quia ſciebat, dæmonem hæc jacula contra ipſum jeciſſe, ut ejus patientiam læderet; patientiam ipſam arripit, qua contra dæmonem agat, & eam tenens invictam, cadens in terram adorat Deum. Addit diabolus ſagittas acutiores, vermes famelicos, qui illius ederent carnes, & corroderent oſſa, quorum famem vehementiſſimam excitatebat; ut vel ſic contra illos, quos tam propinquos patiebatur, iram converteret: non tamen vel leviter id egit, quin potius, ut late Origenes proſequitur, in ſingulis vermibus dæmonem videns agentem, & principalius ſe impetentem, ad dæmonis vires enervandas, omnes ſuæ mentis cogitationes ordinabat. Et quia ſciebat, dæmonem revincendum per patientiam, quam ille infringere nitebatur; tenacius patientiam arripiens, per eam ita illum devicit, ut idipſum dæmon ipſe, cum maximo ſui pudore & verecundia confeſſus fuerit. Quod Chryſoſtomus eloquentiſſime proſequi intendens, ita incipit celebrem epiſtolam ad Olympiadem: Job diaboli os contundit, & totam illius pharetram exinanivit, &c. Hocque ipſemet non tacuit. *Suſcitatur*, inquit, *falſiloquus adverſus faciem meam, contradicens mihi.* Qui contra me falſum dixit teſtimonium ad Deum, toto pectore ſuſcepit adverſum me bellum: *poſuit me ſibi quaſi in ſignum.* Chaldæi, Sabæi, ignis & ven-

Epiſt. 3. ad Olym to. 5.
Iob 1. 15.
1. Cor. 9 25
Epiſt 2. ad Olym
Iob. c. 16. 9.
Iob. 16. 13.

ventus, ſagittæ fuerunt, quas contra me hic inimicos conjecit. Non contra ſagittas erant vires convertendæ, ſed contra illum, qui jecerat.
¶ 164. Hinc egregie explicari poteſt, quod & alibi ſæpe explicavimus, quod Apoſto-
a *Rom.* 12. 20. lus, *a* referens Salomonis *b* ſententiam, dixit, *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, ſi*
b *Prov.* 25. 21. *ſitit, potum da illi; hoc enim faciens carbones ignis congeres ſuper caput ejus. Noli*
Epi. 5. *ad* * *Marcell.* *vinci à malo, ſed vince in bono malum.* B. Auguſtinus *Mali* nomine, internum iræ & furoris affectum intellexit, qui malum abſolutè vocatur, qui multorum malorum eſt radix & cauſa. Vultque dicere Apoſtolus: Noli vinci à malo, id eſt ab affectu & paſſione iracundiæ; ſed illud vince, bonum faciens inimico tuo. Si n. tu inimicum vincere nitaris, vinceris à tuo malo affectu, qui pejor inimicus eſt: ſi inimico parcas hunc malum affectum, ſæviorem que inimicum hoc ipſo revinces, ut paulo ante proſecuti ſumus. Cæterùm ipſemet Auguſtin. aliique multi Patres, nomine Mali abſolute prolati, dæmonem intelligunt, à quo liberari petimus di-
a *Libr. de oratione.* centes: *Sed libera nos à malo.* Ita Tertull. *a*, Chryſoſt. *b*, & alii, de quibus alibi. Vult ita-
b *Hom.* 20 *in Matth.* que Apoſtolus dicere: Noli vindictam agens, (hanc enim ille prohibendam aſſumpſit) vinci à malo, id eſt, dæmone, qui contra te inimicum excitavit: potius animæ patientiam & charitatem, in qua vita ſpiritualis conſiſtit, lædere intendens, quam corpus; ſed vince malum iſtum, in bono benefaciens, ſcil. inimico tuo: cum enim id feceris, carbones ignis congeres ſuper caput ejus. Caput inimici lędentis te, diabolus eſt, qui illum
Hab. 3. 13 movet, regit, gubernat, quique dicitur, *caput de domo impii*, eſt enim caput omnium impiorum. Hoc ergo caput eſt, quod præcipuè tibi bellum ingerit, vinces illud, benefaciens inimico, carbones ignes congeres. Rem ſupremæ activitatis exprimere voluit Spiritus ſanctus, quaſi dicens: Nihil contra eum agere validius poteris, nullam rem adhibere, quæ validius illum torqueat, quam opera beneficentiæ in inimicum, qui etſi patiatur ab igne inferni, quem perpetuo ſecum defert; potentiori tamen ac validiori igne illum torquebis, per talia dilectionis opera erga inimicum, quæ erunt carbones ignis illum acerrime torquentes. Hæc ergo ſumma fortitudo eſt, quam & egregiè ſupremus omnium virtutum magiſter demonſtravit, qui bellum aſſumpſit cum dæmone, & venit ut hunc fortem armatum vinceret, atque ligaret, imo ut mundo expelleret. Quid fecit hic inimicus contra Chriſtum? Multos commovit, qui contra illum agerent; idque tam validè, ut per illos fuerit in cruce poſitus. Contra illum movit Judam, qui eum venderet, Petrum qui negaret, Iudæos, qui perſequerentur, Principes, qui condemnarent, milites, qui comprehenderent, miniſtros, qui illuderent, Pilatum, qui ſententiam ferret, &c. Nunquid Chſtrius contra hos commotus eſt? Judam vocat amicum, eo tempore, quo traditionem perficiebat. Petrum miſericorditer reſpexit, cum in ejus negatione perſtabat; eum qui alapam dedit, inſtruxit, & pie correxit; Principes ſuam divinitatem docuit; ad Pilatum blandè reſpondit. Quid tandem? In cruce exaltatus, primam vocem emiſit, ſupremam circa inimicos dilectionem oſtendens pro eis orans, & dicens, *Pater dimitte illis.* Quid hoc? Agnovit inimicum fuiſſe, qui hos omnes contra ſe tanquam acutas ſagittas jaciebat, idcoque eos excuſat dicens: *Neſciunt quid*
faciunt. Sciebat, quod modus vincendi illum ¶ 165.
inimicum, erat patientiam tenere, patienter ferre, & offendentibus benefacere: idcirco totas ſuas vires eo direxit. Hocque eſt, quod
dixit Apoſtolus: *Exſpolians Principatus & ad Col.* 2.
Poteſtates, traduxit confidenter, palam 15.
triumphans illos in ſemetipſo. Manifeſtè, inquit, triumphum obtinuit de illis. Quomodo? Emittensne fulgura aut fulmina, aut movens contra eos brachia? nequaquam,
ſed *in ſemetipſo*, id eſt, ut exponit Anſel- *In cap.* 2.
mus in paſſione proprij corporis, in illa ſer- *ad Coloſſ.*
vans intra ſe patienriam, patienter recipiens & ferens, quæ ſibi ab inimicis inferebantur, eos poteſtate quam in humanum genus habebant, ſpoliavit, & *traduxit*, id eſt, in publicum ad verecundiam eduxit, malo
pudore publice eos affecit. Ita Chryſoſto- *Hom.* 6. *in*
mus & omnes Græci Patres intelligunt, *epiſt. ad*
quod eorum interpretes transferunt, *exem- Epheſ.*

Digitized by Google

plavit, vel *oſtentavit, ſaco à la verguenca,* metaphora ſumpta ab eo, quod cum judices, aliquos puniunt, in publicum proferunt & oſtentant, quaſi io exemplum illos ponentes. Ita Deus juſſit quoſdam impios principes contra ſolem, id eſt, in meridiana luce crucifigi: *Suſpende* inquit, *eos contra ſolem:* *Num. 25. 4.* Septuaginta, *Exempla*, ſeu in exemplum pone omnium conſpectui. Et bene hoc verbo uſus eſt Apoſtolus, inquit Chryſoſtomus. nunquam enim diabolus tantam turpitudinem & verecundiam paſſus eſt. Non diſſimili diſcurſu hac eadem S. Auguſtinus proſequitur expendens illa Davidis verba: *Pſal. 56.* *Contriſtatus ſum in exercitatione mea.* Cum aliquis tibi irrogat injuriam, aut damnum infert, duos, inquit, inimicos conſtitue tibi ante oculos, unum apertum & alterum occultum: apertum hominem, occultum diabolum. Cum ergo ſint duo, unum vide, alterum intellige; unum dilige, alterum cave. Namque & inimicus ille, quem vides, hoc in te vult humiliare, unde vincitur, verbi gratia, ſi divitiis tuis vincitur, pauperem te vult facere; ſi genere tuo vincitur, humilem te vult facere; ſi viribus tuis vincitur, debilem te vult reddere. Ea ergo attendit in te, vel dejicere vel auferre, quibus vincitur. Et ille occultus inimicus, illud tibi tollere, unde vincitur. Homo enim hominem vincis humana felicitate, diabolum autem vincis inimici dilectione. Quomodo ergo homo ambit auferre tibi, & detruncare, aut avertere fœlicitatem, qua vincitur; ſic & diabolus hominem vult vincere, auferendo unde vincitur. Sed cura in corde ſervare inimici dilectionem, qua diabolum vincis: ſæviat homo, quantum poteſt, auferat quicquid poteſt: ſi diligitur apertè ſæviens, victus eſt occulte ſæviens. Ita Auguſtinus circa quæ longiore poſſemus diſcurſu procedere, ſed hæc ſufficiant ad rationem, quam tradere cœpimus confirmandam. Si namque parcendo inimico viſibili, debilitate carnis infirmo, fortiorem inimicum inviſibilem expugnandum aſſumis, & vincis; inimico parcere, & ei benefacere, non infirmitatis, ſed potius egregiæ ſupræmaque fortudinis erit opus.

§. 26. *Vera fortitudo in patientia præcipuè poſita eſt, quæ ſola fortes Iſrael comprobat, & beatum Iob, manifeſtè fortem dæmoni oſtendit.*

¶ 166. Tertia hujus rei demonſtratio deſumitur ex recondita Theologia, ſecundum quam, vera fortitudo non conſiſtit in eo, quod eſt occidere, percutere, ferire, vulnerare, proſternere; ſed in firma, conſtanti, invictaque patientia. Longo ſermone rem hanc aggreſſus eſt explicare B. Ambroſius, *Lib. 1. off. à c. 35 uſque ad 41.* qui multa ſuo ingenio digna proſequitur, ſed quæ ille tradit & dici poſſunt, docuit cœleſtis Sponſus, explicare volens fortitudinem veram illorum, qui ore pleno fortes dici poſſunt. *Collum tuum* inquit, *Cant. 4. 4.* *ſicut turris David, quæ ædificata eſt cum propugnaculis; mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* Priorem partem horum verborum alibi expoſuimus, nunc expende poſteriorem. *Mille clypei*, id eſt, innumeri. Eſt enim, inquit B. Gregorius *Hom. 7. in cant. poſt. medium.* Nyſſenus, ſacris literis familiare, per hunc numerum, magnam multitudinem ſignificare. Ponitur, inquit Theodoretus, *In hunc locum.* millenarius numerus pro quaſi infinito. Ad quidnam tot tantique clypei? *In hunc locum vide Sotomajorem.* Conſueverunt, inquit R. Selemoh, Reges & principes ſeu Imperatores, illis priſcis temporibus, ad oſtentationem & ut terrorem inimicis imponerent, ſuſpendere ex aliqua eminenti turri, ſcuta, pharetras, jacula, gladios, malleos, & alia diverſa bellica inſtrumenta; quibus facile poſſent munire milites ad pugnam. Voluit cœleſtis ſponſus ſimiliter oſtendere, in fortalitio ſuo arma eſſe innumera, ad muniendum & armandum omnes ſuos forte.. Et quænam illa? Innumeri clypei. Mirum eſt, hoc tantummodo genus armorum expoſitum fuiſſe: nam viri fortes diverſis armis ſe muniunt, ſagittis quibus transfigant, gladiis quibus jugulent, lanceis quibus confodiant, malleis quibus contundant. Vere omnis armatura fortium ibi erat, quamvis ſolummodo eſſent clypei, quia hoc vera & propria ac ſufficientia arma

Digitized by Google

arma eorum, qui pleno ore vocantur fortes *mille clypei*: hi ſunt omnis armatura fortium. Sunt iſti fortes, quos paulo ante
Cant.3.7. Sponſus vocaverat; *Fortiſſimos Iſraël*. Iſraël
Lib. qq. in Gen. c. 32. Gen.32.28 enim, ut S. Hieronymus contendit, ſignificat fortem Dei, aut fortem in Deum, id eſt, ſuprema fortitudine præſtantem: talem enim ſe exhibuit Jacob, quando vocatus eſt Iſraël. Hi fortes non armantur ſagittis, gladiis, aut lanceis, quibus feriant, lacerent, jugulent, configant, confodiant: ſed clypeis quibus ſagittas & ictus contra ſe miſſos ſuſtentent, & recipiant. Unde patientiam ſignificant, qua quis fortiter ſuſtinet ictus ab aliis illatos: non unus clypeus, ſed multi, ut deſignet, virum fortem debere omni ex parte patientia muniri. Hoc armorum genere munitus incedebat David,
3.Reg.23. & 1. Par. 11. & Ecc. quem Spiritus ſanctus deſcribit principem fortium, cùm à Saule acrem, & à filio duram & impiam perſecutionem fuiſſet paſſus. Hoc itidem ille fortis athleta Job, cui cum omnium dæmonum agmine bellum fuit indictum. Hoc munitos veros fortes docet Spiritus ſanctus, de quibus dicit:
Eccl.2.21. *Qui timent Dominum, cuſtodiunt mandata illius, & patientiam habebunt uſque ad inſpectionem illius.* Hoc armorum genere, illos fortes Iſraël, & validos duces, quos exercitui ſuo præpoſuit Chriſtus, mu-
Matt. 10. 10 & Luc. 10.3. nivit: *Ecce*, inquit, *ego mitto vos; nolite portare ſacculum, neque peram, neque virgam:* quid igitur? *ſicut oves inter lu-*
¶ 167. *pos*, arma ovis eſt patientia. Multa arma ſunt neceſſaria viro forti Iſraël: ſed quænam illa ſunt? primum armorum genus, clypeus; ſecundum clypeus; tertium clypeus; & clypeus eſt omnis armatura fortium. Recolenda ſunt, quæ ex Demoſthene
Epiſt. 56. Dioſcor. retulit S. Auguſtinus, qui rogatus: Quidnam neceſſarium primo eſt oratori? Reſpondit. Pronuntiatio. Quid ſecundo? Pronuntatio. Quid tertio? pronuntiatio: de quo ſupra. Idipſum cœleſtis ſponſus dicere videtur. Fortis vir, armis eget plurimis, eſt enim congrediendum cum variis inimicorum generibus. Quodnam primum armorum genus deſumendum? clypeus. Secundum? clypeus. Tertium? clypeus, & ſi millies quæras, millies idipſum reſpondebit: qui propterea mille clypeos dixit poſitos, ad omnem armaturam viri fortis. His ergo armis Chriſtus ſuos Apoſtolos munivit, quibus & clarius dixit: *In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras.* Luc.21.19 Hoc ſimiliter armorum genere, illum ſtrenuum militem armavit Paulum, qui cum toto terrarum orbe, imò cum principibus tenebrarum dimicaret; *Vas*, inquit, *electionis eſt mihi iſte, ut portet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filiis Iſrael, & ego oſtendam ei, quanta oporteat eum pro nomine meo pati.* Act.9.15.16. Vide arma, ego oſtendam innumera pati, non arcum tendere, non haſtam vibrare, non ſagittas mittere, ſed pati. Quibus armis ſe undique munitum ille exhibebat dicens: *Signa Apoſtolatus mei in omni patientia.* 2.Cor.12.12. Hæc ſunt arma verorum Apoſtolorum, quibus Chriſtus fortes ſuos munivit. His eiſdem munivit martyres, qui ſupremum fortitudinis gradum tenuerunt: quos nulla Imperatorum potentia, nulla carnificum crudelitas, nullum pœnarum genus potuit, vel leviter à ſuo movere inſtituto. Quam fortis eſſet turris illa, quam nulla ventorum procella, aut fluminum rapidi incurſus, imo & totius maris irruptio, poſſet vel leviter movere? Tales erant martyres, contra quos totus egit mundus, omnis Principum potentia, & potuerunt in eis carnes ab oſſibus ſeparare, & corpora membratim diſcindere, & omnia comminuere oſſa; nec tamen potuerunt ab eo, in quo firmi perſtabant, vel latum unguem ſeparare. Et quæ erant eorum arma? mille clypei. Si comprehendebantur, patientia; ſi carceribus includebantur, patientia; ſi verberibus afficiebantur, patientia; ſi exules mittebantur, patientia; ſi ad mortem ducebantur, patientia. Hæc primo loco tuebatur, ſecundo itidem, ac tertio, & quæ victoriam parabat: *referebant enim fructum*, non arcus tendendo, non ſagittas mittendo, non lanceas vibrando ſed *in patientia.* Luc.18.15. Hi ſunt fortes Iſrael. O quam mira eſt hoc Sophia (cantat Eccleſia) O quam nova cœli via! In proſa Apoſtolorum. Vincit qui occiditur. Annotat Chryſoſtomus diverſam eſſe rationem In ſerm. de benedict.

forti-

mus, male- fortitudinis, inter fortes Dei, aut fortes Iſ-
dicentibus raël, & fortes mundi: hi namque, tanto for-
qui incipit, tiores reputantur, quanto minus ſuſtinent,
Ingemiſ-
cenai mihi majora vulnera infligunt, majorem ho-
tom. 5. ſtium numerum occidunt, & in Olympicis
ludis ille fortior cenſebatur, qui alterum
dejiciebat, & in terram proſternebat; qui
autem percutiebatur, aut cadebat, infir-
mus judicabatur. At in ſtadio fortium Dei;
ille fortior eſt, qui validiores ictus ſuſti-
net. Non fortis eſt Nero, qui occidit Pe-
trum & Paulum; ſed fortes ſunt Petrus &
¶ 168. Paulus mortem ſuſtinentes. Non fortis
Dacianus, qui Vincentium mactavit; ſed
Vincentius, qui patienter jacuit occiſus,
quod nec Dacianus ipſe negavit, qui ad-
miratus ejus conſtantiam cœpit clamare;
Ser. 12 & Victi ſumus: quod egregiè expendit Augu-
13 de Sanctis. ſtinus: Quomodo victus tu, qui ſtas, qui
vulneras, qui percutis? Potius victus vide-
tur Vincentius, qui cadit, vulneratur, per-
cutitur, & occiditur. Sed vere Vincentius
eſt fortis Iſraël, qui vincit, munitus cly-
peis, patienter tot tantaque tormentorum
genera ſuſtinens, cujus vim & fortitudi-
nem, ipſimet tortores confeſſi ſunt. Hi er-
go fortes ore pleno, non qui injurianti co-
laphum impingunt; ſed qui percuſſi in una
maxilla aliam præbent. Hi fortes, non qui
auferenti pallium, vitam auferunt; ſed qui
auferenti pallium, etiam & tunicam tra-
dunt. Hi fortes, qui nullis commoventur
adverſis, non gladiis, non lanceis, non ipſa
denique morte: apud Christianos namque
Epi. 77. ad qui fortes ſunt Iſraël, inquit Hieronymus,
Marcum non qui patitur, ſed qui facit contume-
presbyt. liam, miſer & victus eſt. Ex quibus vide-
bis aperte, illum qui injuriam illatam ferrè
non poteſt, ideoque vindicandam aſſu-
mit, infirmum debilemque eſſe, tanquam
domum tam infirmiter ædificatam, quam
levis aura conturbat, & titubantem facit,
Mat. 7. 25 imo & ſubvertit: quem propterea ſimilem
& Luc. 6. poſſumus dicere viro ſtulto ædificanti do-
49. mum ſuam ſuper arenam, quam vel flatus
ventorum diruunt. Egregie Sapiens hujuſ-
Ecc. 19. 11 modi homines deſcripſit: *A facie verbi
parturit ſtultus, tanquam gemitus partus
infantis.* Dictum eſt ſupra, parturire, in
Scriptura ſacra eſſe, doloribus premi &
angi: quomodo mulier dum infantem
parturit, gemitus clamoroſos emittit. Di-
ctum eſt itidem, apte in ſcriptura, eum
qui vindictæ ſe tradit, dici parturire, qui
anxietatibus, doloribus, timoribus, & ſo-
licitudinibus plenus eſt. Mirum eſt, quod
à facie verbi, id eſt, propter unum ver-
bum, quod alius locutus eſt, homo con-
turbetur, & reddatur anxius, plenus ſolici-
tudine & cura. & cor ejus pungatur *à facie
verbi.* Si eſſet à facie Domini, à qua ſe abſ-
condit Adam, fugit mare, movetur terra:
ſi eſſet à facie Angeli percutientis, à qua
conterritus David, tremuit: ſi eſſet à facie
ardentis ignis, quem videntes Iſraëlitæ
non auſi ſunt ad montem accedere: ſi eſſet
à facie turbinis, qui domum Job bene fun-
datam ſubvertit: ſi eſſet à facie alicujus ex-
ercitus, qualis erat ille, quem ferebat Ho- *Iud. 2. & 3*
lofernes, à cujus conſpectu omnes treme-
bant; aut à facie alicujus draconis, qualis
erat ille apud Babylonios; aut à facie ali-
cujus regis ſupremi, qualis erat Aſſuerus, *Dan. 14.*
ante cujus conſpectum cecidit Eſther, &c.
ſed à facie verbi, quod nihil aliud eſt, quam
verberatus aer? Quod tam levis aura te
ſubvertat, & proſternat, & conturbat, &
doloribus quaſi parturiens te cruciet; Vi-
de quam debilis imbecilliſque ſis. Hæc er-
go ſumma fortitudo, patienter ferre, quam
qui catholicus eſt, confiteri debet: nec
enim negare poteſt, ſanctos quorum vi-
tas imitatur, eo fortiores extitiſſe, quo
majorem tenuerunt patientiam. Legis vi-
tas martyrum, quomodo Beatus Stepha-
nus pro lapidantibus interceſſit. B. Cypria-
nus carnifici dedit omne, quod habebat. B.
Ignatius à decem militibus paſſus, quan-
to illi majores inferebant injurias, tanto
ipſe majora præſtabat beneficia, quibus cru-
deliores reddebantur: vitas item Sancto-
rum, qui varias inimicorum offenſas pa-
tientiſſime ſuſtinuerunt. Quæro abs te, an
judices, illos infirmos & debiles, an fortes? ¶ 169.
certum eſt, quod dices, fortiſſimos extitiſ-
ſe. Hæc igitur vera fortitudo, quam tu, non
quia

quia fortis, ſed quia infirmus, tenere non
vales. Et ut rem concludam, conſidera Chri-
ſtum, qui eſt fortitudo Patris, cujus nomen
a *Iſai.* 9.6. eſt ore pleno *a: Fortis* & *b, Dominus fortis*
b *Pſ.*23.8. *& potens*, hic eſt qui *c*, *venit in fortudine.*
c *Eſai.* 40. 10. Quid egit? occidit? vulneravit inimicos?
percuſſit? proſtravit? quibus ſe armis mu-
Eſa. 53.7. nivit? *Ipſe tanquam ovis ad occiſionem du-*
cetur, & ſicut agnus coram tondente erit
ſine voce. Quid hoc? Mille clypeis erat
armatus patientia cum comprehenſus fuit,
patientia cum fuit conſputus, colaphiz[illegible]tus,
flagellatus mortuus, &c. Sic egit. [illegible]
ne remanſit, an vicit? Infirmus ne fu[illegible]n
fortis? Vides ejus fortitudinem, inquit
Ser. de manſuet. tom. 5. Chryſoſtomus. Pendens in cruce obſcura-
bat ſolem, contremiſcere faciebat terram, &
1. *Pet.* 2. 23 lapides concuti; & nihilonimus, *cum ma-*
lediceretur, non maledicebat, cum pateretur,
Iſa 53 12. *non comminabatur*, cum interficeretur, *pro*
tranſgreſſoribus rogavit, ut non perirent.
His adde quæſtionem illam, quam ſæpe
Chryſoſtomus pertractat, quodnam ſit ma-
joris fortudinis ac roboris, bona facere an
mala ſuſtinere: & perpetuo diffinit, hoc præ-
ſtantius, validiuſque eſſe: quod exemplo
Epiſt. 2 *ad Olym. to* 5. B. Job ſæpe demonſtrar. Quærendum in-
quit, & explicandum erit, quanam ex parte
Job magis effulſerit, virtutum opera agen-
do, an calamitates ſufferendo? Quænam e-
Iob. 31. jus virtutes erant? *Oſtium meum viatori*
patuit, oculus fui cæco, conterebam molas
iniqui. Pater eram pauperum, &c. Vides
eum, egeſtatem ſublevantem, viduitati me-
dentem, læſis opitulantem, lædentibus ti-
morem incutientem, &c. Qui membra
truncatis reſtituere non poterat, membro-
Epiſt. 3. *ad Olymp.* rum inſtar ipſis exiſtebat: *nam oculus fu-*
it, &c. Inſignia ergo egit. Multa itidem
paſſus eſt. Illic (inquit) virtutis opera age-
bat, hic patiebatur, & tamen maiorem ſplen-
dorem quam illa, hæc attulerunt: hæc enim
acerbiſſima prælii pars erat, majoremque
fortitudinem ac animi firmitatem, mentis
ſapientiam, & charitatem, requirebat. Ea-
que de cauſa, cum illa fierent, oblectabatur
Diabolus, non credens ejus ſanctitatem &
fortitudinem, imo de illa dubitans: at cum
hæc accidiſſent, pudore ſuffuſus, terga de-
dit, ac ſeceſſit, ut qui nec impudentis qui-
dem ullius objectionis umbram aliquam
haberet, quam prætenderet: hoc enim co-
ronarum colophon eſt, hoc ſummus totius
virtutis apex, hoc perſpicuum virtutis ar-
gumentum, hoc certiſſimum philoſophiæ
altiſſimæ ſignum. Ita Chryſoſtomus diſ-
currit. Et vere, ut infra dicemus, Chriſtus
vivens mira fecit, quibus non tantum virtu-
tem demonſtravit, quantum mortem acer-
bam patienter ſuſtinens: unde diabolus,
qui non cognoverat illum eſſe Dei virtu-
tem, dum virtutes operabatur, cognovit
illum, quando infractam ejus patientiam
attendit. Non igitur patienter injurias
ferre & remittere, infirmitatis eſt, ſed ex-
cellentiſſimæ fortitudinis. Ex his patet, hanc
legem de diligendo inimico, potius fortitu-
dinem & honorem promovere, quam pro-
ſternere: in dilectione enim & beneficen-
tia erga inimicum, vera fortitudo abſcon-
dita eſt, & idcirco quo quis cor nobilius,
fortiuſque habet, magis pronus eſt ad par-
cendum inimico, ut in ſequentibus oſten-
demus.

§. 27. *Verum honorem, in patientia, dilectione, beneficentia ad inimicos conſiſtere, demonſtrat primo Deus ipſe, qui ſui honoris eſt zelator inſignis.*

HOc ipſum, quod ſcilicet inimicum 170.
diligere, ei parcere, in eum benefi-
cum ſe exhibere, non ſit inhonorificum,
ſed potius clariſſimum honorem inducens,
ex alio capite aperte poſſumus demon-
ſtrare, quod indicat S. Baſilius, ſalutare *Hom.* 10.
conſilium præbens; videlicet, quod ad *de ira poſt*
compeſcendam iram, præpares & diſponas *medium.*
mentem. Ita enim faciebat David, qui &
dicebat: *Paratus ſum, & non ſum turba-* *Pſ.* 118. 60.
tus. Ideo non eſt turbatus ira aut furore,
quia præparaverat ſe. Præparari autem de-

bet mens, attendens Dei ipſius, & ſanctorum illius facta & exempla: ſimiles enim præparationes, & animi diſpoſitiones (inquit Baſilius) morſus cordis & impulſus facile delebant, & animi cogitationes in tranquillum ſtatum deducent. Ad Ieremiam puteo extrahendum, funes adhibuerunt, quibus teneretur: ſed ne ejus brachia lacerarent,
Ier. 38.12. pannos veteres addidit ille, qui ei dixit: *Pone veteres pannos ſub cubito manuum tuarum,*
35. *Moral. cap* 7. *& ſuper funes, &c.* Quid funibus, inquit Gregorius, niſi præcepta dominica figurantur? quæ quia nos in mala operatione poſitos, & convincunt & eripiunt; quaſi ligant & trahunt, coarctant & levant. Sed ne ligatus his funibus, dum trahitur, incidatur; ſimul etiam panni veteres reponuntur: quia ne præcepta divina nos terreant, antiquorum Patrum nos exempla confortant, & ex eorum comparatione facere nos poſſe præſumimus, quod ex noſtra imbecillitate formidamus. Ut ergo de profundo levemur, ligemur funibus, ut tamen funes ſine dolore teneant, & conſtringant, panni veteres adducantur, id eſt, præcedentium Patrum exempla, ne nos infirmos ac timidos præcepta ſubtilia vulnerent, dum levant. Quaſi quoſdam pannos veteres Apoſtolus ſubjungebat, cum levandis diſcipulis ſuis, præceptis ſpiritualibus, exempla ve-
ad Heb. 11 36. terum commodabat, dicens: *Juſti ludibria*
ad Heb. 12 1. *& verbera experti, &c. lapidati ſunt, ſecti ſunt, &c.* & paulo poſt: *Tantam ergo ha-*
ad Heb. 13 7. *bentes impoſitam nubem teſtium, per patientiam curramus, &c.* & iterum: *Mementote præpoſitorum veſtrorum, qui vobis locuti ſunt verbum Dei, quorum intuentes exitum converſationis, imitamini fidem.* Superius præcepta ſpiritualia loquens quaſi funes miſerat; poſtmodum memorans exempla majorum, quaſi veteres pannos adhibebat, &c. Ut ergo videas, an res hæc ſit inhonorifica, vel potius clariſſimum ſplendoris decus inducens; huic præcepto, ſanctorum exempla ſubjicito, & primum omnium ſanctum ſanctorum, Deum ipſum, coram oculis mentis tuæ pone. Nullus ſane eſt, qui ita honorem ſuum curet, ſicuti Deus, qui tanti illum facit, ut perpe-

tua voce clamet: *Honorem meum alteri* *Eſai* 42. 8.
non dabo: cujus conditionem Moyſes agnoſcens, hoc ei ſolebat opponere, quando res difficillimas obtinere nitebatur; quod illud conducebat ad ſuum honorem, ne aliquis contra illum vel leviter loqui poſſet. Quando propter vituli adorationem voluit Deus populum delere; tam indignatum ſe exhibuit, ut dixerit Moyſes; *Timui* *Deu* 9.19.
indignationem & iram illius, qua adverſum vos concitatus, delere vos voluit. Nihi[illegible]inus ſuum honorem opponens, cum c[illegible]it dicens: *Ne quæſo dicant Ægy-* *Exo.* 32.12
ptii callide eduxit eos, ut interficeret in montibus. Id ipſum quando voluit Deus populum peſtilentia ferire, & conſumere, propter rebellionem, contra ipſum excitatam, ſe oppoſuit Moyſes dicens: *Ut audi-* *Nu.* 14.13.
ant Ægyptii, & habitatores terræ hujus, quod occideris tantam multitudinem, &c. Simili medio uſus eſt ejus diſcipulus Joſue, quando ad placandum Dominum, hoc
repræſentavit: *Mi Domine Deus audient* *Ioſue.* 7 9.
Chananæi, & omnes habitatores terræ: & quid facies magno nomini tuo? Ita curat Deus honorem ſuum, ut vel minimum verbum ejus contemni non patiatur, adeo ut Saulem regno privarit & vita, quia aliqua ex parte verbum ejus contempſit. Quid ergo ſi ipſummet Deum plene contempſiſ-
ſet? *Qui me contemnunt*, inquit, *erunt* 1. *Reg* 15.
ignobiles. Summe ergo Deus honorem cu- 1. *Re* 2.30
rat, ideoque nec aliquid facit, quod ſuo de- & 171.
trahat honori. Vide ergo quid faciat, cum offendentibus ſe: num ſubito contra eos exardeſcit, & ſummo commovetur furore?
Minimè quidem, *ſed patienter agit*, inquit 2. *Pet* 3.9.
Petrus, & expectat *nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiam reverti.* Viſus eſt alludere voluiſſe, ad illud, quod prudentiſſima mulier Thecuites dixit ad David, inducens illum ad parcendum filio ſuo Abſa-
lom: *Non vult Deus animam perire, ſed re-* 2. *Reg* 14.
tractat cogitans, ne penitus pereat qui abje- 14.
ctus eſt. De Deo loquitur humano more, ſicut ſæpe ſcriptura ſacra facere ſolet, ad no-
ſtram eruditionem, ut annotavit Chryſoſt. *Orat* 3.
Quaſi dicat: Meretur quidem peccator, ut *cont. Iuda.*
Deus ultionem de illo ſumat, quam Dei *tom.* 5.

ipſius

Digitized by Google

ipſius juſtitia inferre cogitat: hanc tamen ejus bonitas retractat cogitationem, & patienter agit, non tantum non inferens pœnam, ſed beneficia exhibens, quibus procurat, ut peccator, qui per peccatum cœpit morti ſe tradere, nón penitus pereat, ſed potius ſe convertat & conſequatur ſalutem. Non itaque ſubito ac peccator eum offendit, ad illum ſubvertendum ſe convertit; ſed potius de beneficiis eidem inferendis cogitat, hoc magis honorificum ducens, benefacere inimico, ut ſalvari poſſit, quam eum punire, ut penitus pereat. Hocque eſt, quod CHRISTUS de illo dicit: *Qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos.* Qui ſolem oriri facit ſuper juſtos, ut eos conſervet in bono, facit oriri eundem ſuper peccatores, ut eos à malo convertat; & qui pluit ſuper juſtos, eos ſuſtentare volens, ut proſequantur bonum; pluit ſuper peccatores, ut deſiſtant à malo. Egregie hæc CHRISTI verba Cyprianus expendit; neque enim alio loquendi genere poterat magis CHRISTUS explicare, qualiter ſe habeat cum inimicis ſuis, quam eos æquando amicis ſuis, juſtis videlicet, & bonis, in hujuſmodi beneficiis temporalibus, quæ oculis cernuntur, quæ ira præſtat ſuis offenſoribus injuſtis, quando eum offendunt, ſicut juſtis ſibi obſequentibus, quos diligit tanquam pupillam oculi ſui, quando ei grata exhibent ſervitia. Qualis, inquit Cyprianus, & quanta patientia eſt in Deo quod in contumeliam ſuæ majeſtatis & honoris iuſtitutà ab hominibus prophana templa, & terrena figmenta, & ſacra ſacrilega patienter ſuſtinens, ſuper bonos & malos æqualiter facit diem naſci, & lumen ſolis ſuboriri; & cum imbribus terra rigat, nemo à beneficiis ejus excluditur? Videmus inſuperabili æqualitate patientiæ, nocentibus & innoxiis, religioſis & impiis, gratias agentibus & ingratis, Dei nutu tempora obſequi, elementa famulari, ſpirare ventos, fontes fluere, grandeſcere copias meſſium, exuperare pomis arbuſta, &c. & cum crebris, imo continuis exacerbetur

Lib. de bono patientiæ.

offenſis, indignationem ſuam temperat; & cum habeat in poteſtate vindictam, mavult diu tenere patientiam, ſuſtinens ſcilicet clementer & differens, ut ſi fieri poteſt, multum malitia protracta, aliquando mutetur: & tandem clamat: *Nolo mortem peccatoris, &c.* Nec ſolum æqualia hujuſmodi beneficia impiis ac piis præſtat; ſed & aliquando majora in illis, quam in iſtis, dilectionis ſigna profundit, ut Chryſoſtomus docet & demonſtrat, ex parabola duorum illorum filiorum, ex quibus major, qui nec minimum præceptum patris fuerat tranſgreſſus, conqueſtus fuit, quod nunquam cum illo, non ſolum æqualia minori facta fuerint, ſed nec minora. *Ecce*, inquit, *tot annis ſervio tibi, & nunquam mandatum tuum præterivi, & nunquam dediſti mihi hœdum, ut cum amicis meis epularer; ſed poſtquam filius tuus hic qui devoravit ſubſtantiam ſuam cum meretricibus, venit, occidiſti illi vitulum ſaginatum, &c.* Hæc ſunt, que David animæ ſuæ repræſentabat, ut ad Deum laudandum & toto corde diligendum excitaret. *Noli*, inquit, *oblivisci omnes retributiones ejus.* Non tributiones, dixit inquit Auguſtinus, ſed retributiones. Viſus eſt David memoria tenuiſſe verba illa, quæ ſibi dixerat Saul, quando expendens, qualiter David inique ejus perſecutioni retribuebat, dixit: *Juſtior es tu quam ego: tu enim mihi tribuiſti bona, ego autem reddidi tibi mala.* David in primis cœperat benefacere Sauli, occidens gigantem, vitam ſuam pro illius ſalute exponens, & regnum illius in ſecuritate conſtituens: Saul autem pro hujuſmodi bonis retribuit ei mala: nam cum pro eo quod David fecerat, videret à mulieribus laudari, lanceam contra eum tulit, volens illum configere, &c. & ita ad eum perſequendum ſe convertir, ut nihil aliud curaret, pro nulla alia re ſolicitus eſſet. Et quamvis David de facto, & de jure poſſet illi pro hujuſmodi malis mala retribuere, & vim vi repellere, & in eum convertere manum, quem manus ſuas contra ſe perpetuo injuſte movere videbat, noluit; ſed retribuit bona, illum ſervans, & vitam illius

Hom 5. de pœn. & ho. de duobus filiis.

Luc 15 29

¶ 172.

Pſa 102.2.
In Pſ. 102
1. Reg. 24. 18.

S 2

illius protegens. Hæc conſideratio tantæ fuit efficaciæ, ut & ſaxeum illius reprobi ac impii hominis cor, poſſet ad tempus emollire, & lacrymas ab oculis excutere. Hanc inducit David animæ ſuæ erga Deum, ut eam emolliat, & ſingulari amore erga eum afficiat: Dedit tibi Deus bona, & tu retribuiſti ei mala, qui propterea merito

Pſal 34. 12. dixit; *Retribuebant mihi mala pro bonis.* Pro

In Pſal. 102. cit. quibus bonis? interrogat Auguſtinus. Primo, quia cum non eſſes, dedit tibi eſſe; ſed eſt & lapis: dedit tibi & vivere; ſed vivit & pecus: dedit tibi, quod eſt ſuper omnia pecora, & ſuper omnia volatilia, fecit te ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. Tu autem pro gratiis agendis, pro humilitate, pro obſequio, pro cultu religioſo, id eſt, pro iis omnibus bonis, quæ debebas Deo tuo, pro bonis quæ accepiſti, quid retribuiſti? Mala, quod ſcilicet fuiſti blaſphemus, perſecutor, injurioſus, &c. Pro his malis quæ retribuiſti tu, quid ille retribuit? quas retributiones facit? Quid pro offenſis, pro quibus juſte eras puniendus? quid pro malis, pro quibus mala merebaris, tibi retribuit? Quæ ejus retributiones? Remiſſio, ſalus, redemptio, vita &c. *Qui propitiatur*, inquit, *omnibus iniquitatibus tuis, qui ſanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in miſericordia & miſerationibus*: coronat, id eſt, circundat omni ex parte: tu circundatus es infirmitate & peccatis contra eum commiſ-

Pſal. 108. 18. ſis, & *induis maledictionem ſicut veſtimentum*, quæ te totum operit, ille retribuit tibi miſericordiam undique te circundantem: *Non enim ſecundum peccata noſtra fecit nobis, neque ſecundum iniquitates noſtras retribuit nobis.* Deo gratias, inquit Auguſtinus, quia hoc voluit, non quod merebamur accepimus, non ſecundum peccata noſtra retribuit nobis. *Quomodo enim miſeretur pater filiorum, miſertus eſt Dominus, &c.* Videbis infantulum, pugno matrem percutientem, & contra eam contumelias balbutientem, & faciem ab illa divertentem; ita enim quæ bona ab illa accepit, compenſare ſolet: ſed hujuſmodi malis, mater bona retribuit, quem tunc ſummo complectitur amore; brachijs ſtringit, oſculatur ora, ubera admovet, & tunc majoris dilectionis ſigna edit erga illum, quam cum ipſe nihil eorum contra eam egiſſet.

Ita ſe Deus habet, ita enim peccatoribus ¶ 173.
retribuit, *ut ubi abundat delictum, ſuperabundet & gratia*, & ibi ſæpe majora ac Rom. 5. 20
ſuperiora beneficentiæ & amoris ſigna exhibet, ubi majores ſuos offenſæ, gravioraque peccata: tunc ubera miſericordiæ & bonitatis, majoribus dilectionis ſignis exhibet, quando infantulus peccator, majori rabie contra eum excitatus videtur. Quod non obſcure Deus ipſe in ſacris ſcripturis manifeſtat. Communis eſt locus ille apud Eſaiam, quando Rex Achaz & tota civitas Ieruſalem, in magno diſcrimine verſabantur, propter obſidionem illorum duorum potentium Regum Syriæ & Iſrael. Ac- Eſai. 7. & 4. Reg. 4.
ceſſit tunc propheta Eſaias ad Regem Achaz Dei nomine divinum favorem contra acerrimos illos hoſtes promittens, cui impius rex credere noluit, imo nec aliquem honorem Deo præbere, quin potius ſua perfidia ita illum provocavit, ut clamaret Propheta: *Moleſti eſtis & Deo meo.* In Hebræo habetur verbum, quod multa ſignificat, & quidam transferunt; *Affixiſtis Deum meum*, alij, *defatigaſtis Deum meum*, alij *angorem præbuiſtis Deo meo*, quæ omnia egregie explicant, quantum impius ille Rex Deum offenderit. Tunc voce elevata, clamare cœpit propheta: *Propter hoc dabit Dominus ipſe vobis ſignum: Ecce virgo concipiet & pariet filium, &c.* Concors eſt ſanctorum Patrum ſententia, ibi promiſſum eſſe ſupremum omnium beneficium, Meſſiam ſcilicet naſciturum de Virgine, per quem liberandum eſſet humanum genus à majori oppreſſione, quam illa, qua tunc Achaz ejuſque populus tenebantur. Et voluit dicere, quod non ſolum Deus miſſurus erat auxilium, quo liberaturus eſſet regem & civitatem, ab illis duobus regibus, ſed quod etiam miſſurus erat Meſſiam de Virgine, per quem à principibus tenebrarum totum humanum genus eriperet. Judæi volentes ligitimum ſenſum pervertere, probare conantur, ibi non fieri

fieri ſermonem de Meſſia; nam ſupremum Dei beneficium erat Meſſias: quomodo ergo credendum eſt; Deum tunc tam expreſſis verbis illum promiſiſſe, quando impius Rex tam graviter Deum offendit? Nunquid pro ſuprema offenſa, ſupremum
In Eſaiam beneficium impendendum eſt? Ita illi objiciunt, ut latè Hugo de ſancto Victore refert. Quam objectionem Theodoretus evacuare contendit, dicens: promiſſionem illam non fuiſſe factam regi impio, ſed populo: avertens enim ſe Propheta ab impio rege propter blaſphemum reſponſum, ad domum Davidis verba faciens dixit: *Audite ergo domus David, &c.* Sed verè non legitima ſolutio videtur, tum quia Rex Achaz erat legitima proles Davidis, & caput domus & regni Davidis, tum præcipue quia non tantum Rex ſe impium exhibuit, verum etiam totus populus ſimili impietate Deum offendens. Ideoque Propheta non ad Regem ſolum dixit, quod moleſtus fuerit Deo, ſed ad Regem & populum verba dirigens: Audite, inquit, domus David: Nunquid parum vobis eſt, moleſtos eſſe hominibus, quia moleſti eſtis & Deo meo? Sicut ergo Rex impius ſua impietate Deum offendit, etiam totus
¶ 174. populus idipſum præſtitit; ut vere Rex &
Brixian. tom. 1. fol. 324. col 4. populus graviſſimam Deo injuriam irrogarint. Quid igitur tunc Deus cum eis egit? *Propter hoc*, inquit, *dabit Dominus ſignum, &c.* In Hebræo habetur adverbium *Lecheu*; quod ſignificat, idcirco, ideo, propterea, propter hoc, & egregie Vulgatus noſter, per notam illationis, *Ergo*, vel igitur, illud tranſtulit. Ita dixit Cain ad Deum:
Gen. 4. 14 *Ecce ejicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abſcondar: omnis igitur, qui inveniet*
In Iud. 8. 7. *me, occidet me.* Ita etiam Gedeon ad viros Soccoth, qui noluerunt cibum dare ſibi & exercitui ſuo, properanti contra reges Zebee & Salmana: *Cum ergo tradiderit Deus Zebee & Salmana in manus meas, conteram carnes veſtras, &c.* Aliquando autem transfert per adverbium *Pro*: quaſi dicens, in commutationem & retributionem, ut
Gen 30. 15. cum dixit Rachel ad Lyam: *Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filii tui*; quaſi dicens: Hoc tibi retribuo pro illo. Unde Eſaiæ verba ita poſſumus transferre: Dabit ergo Dominus vobis ſignum, aut pro hoc dabit, &c. & noſter Vulgatus, Propter hoc. Rex miranda. Quodnam antecedens ſuppoſitum fuit? Summa impietas regis & populi contra Deum. Quod ponitur conſequens? Summum Dei beneficium, & ſupremum dilectionis opus. Nunquid hoc ad illud conſequitur? Bene Cain intulit, ſe occidendum ab omnibus, quia projectus erat à Deo: bene etiam Gedeon intulit, vindictam comminans ijs qui injurioſe eum exacerbarunt; ſed ſummum beneficium poni tanquam conſequens ad ſummam impietatem, & ex iſta dari illud in commutationem; res eſt ſtupenda. Attende tamen quid dicat Propheta: *Propter hoc Dominus ipſe dabit, &c.* Quaſi dicat: Hoc ipſius Deus opus, hæc ejus bonitas, dum majoribus offenditur impietatibus, majora ſæpè gratiæ ſuæ dona concedere, & majores offenſas majoribus beneficijs compenſare. Id ipſum oſtendit Deus de Synagoga agens, ut Divus Hieronymus & *In Cap. 2. Oſeæ.*
Lyranus interpretantur; poſſumuſque ad aliquam particularem animam vel perſonam, quæ in ea vivebat, arctare, juxta regulam Ticonij apud Auguſtinum, quod *3. de Doct. Chriſtian. c. 30 & ſequent.*
ſæpe dictum eſt ad totam congregationem, poteſt etiam accipi, quaſi ad unumquemque illius dictum. Vidit igitur Deus animam ingratiſſimam, quæ ſe viro legitimo relicto, abijt poſt varios amatores, idola ſcilicet graviſſimis offenſis ſe proſequens, quibus commotus ipſe: *Viſitabo*, inquit, *ſuper eam dies Baalim, quibus accendebat incenſum, & ornabatur inaure ſua & monili ſuo, & ibat poſt amatores ſuos, & mei obliviſcebatur.* Expendit Deus offenſas, quas illa contra ſe commiſit, metaphora ſumpta à muliere, quæ relicto legitimo viro, à quo innumera acceperat dona, ad ſequendos amatores ſe convertit, quibus ut placeat, ornat ſe monilibus, ſibi a legitimo marito traditis. Qualiter enim maritus, qui hæc videret, ſe offen-

Digitized by Google

ſum judicaret? Hoc illa agebat, dies ac noctes inſumebat ſequendo Baalim, id eſt, idola, quibus ut placeret, ſe ornabat inaure & monili ſuo, thuraque offerebat. Hoc Theodoretus, Lyranuſque intelligunt, quod ſicuti nunc, ut majori affectu Deum ſanctoſque colamus, ad eorum ſacra agenda, veſtimentis & ornamentis pecu-
¶ 175. liaribus nos ornamus; ita illa agebat. Alii intelligunt, Deum voluiſſe exprimere affectum, quo poſt idola tendebat, quæ ſolemnibus proceſſionibus per civitatem deferebat, quæ ſequebatur illa, ornata monilibus ſuis: ſicut enim nunc ad oſtendendum affectum erga Chriſtum vel ſanctos, ejus ſacrum corpus, vel illorum imagines ſolenni proceſſione deferimus, ad quas ſolemnius celebrandas, qui majori affectu præſtat, magis curat ſe ornare & componere: ita apud idolorum cultores conſuetum fuit, ſolemnibus proceſſionibus per civitates idola circumducere, & qui majori affectu erga illa tenebatur, magis ſe ornabat, illa inſecuturus. Nec enim proceſſionum uſus à Beato Mamerto initium habuit, ut Polydorus cenſuit, qui etiam antiquis temporibus receptus fuit. Azotii cum *circumduxerunt arcam Domini* è civitate in civitatem, id eſt, ſolemni proceſſione, & David arcam Domini celebri proceſſione duxit de domo Abinadab in domum Obededom: *Abio enim præcedebat arcam, David autem & omnis Iſrael ludebant coram Domino, in omnibus lignis fabrefactis, & cytharis, & lyris, & tympanis, & ſiſtris, & cymbalis:* nec minus ſolemni, eandem de domo Obededom in tabernaculum, quod ipſe conſtruxerat, tranſtulit. *Erant enim ſeptem chori, &c. & David ſaltabat totis viribus ante Dominum, &c.* Multoque ſolemniori proceſſione ab ejus filio Salomone tranſlata eſt eadem arca in templum ab ipſo conſtructum, quam late Scriptura ſacra deſcribit. Tanto ergo affectu erga amatores illa exardeſcebat, quod poſt eorum imagines ornatiſſima procederet. Hocque eſt, quod dicit: *Et ibat poſt amatores ſuos.* Ita quidam recens autor. Tanti ſceleris immanitate commotus erat Deus, & comminabatur, quod hæc viſitaturus eſſet, id eſt, gravi ſupplicio puniturus. Sed qui ita ſe offenſum & exaſperatum perhibet, quam punitionem pro tam gravibus ſceleribus intulit? *Propter hoc*, inquit, *ecce ego lactabo eam, & ducam eam in ſolitudinem, & loquar ad cor ejus.* Vult Deus, ut attentos oculos convertamus ad videndum, quid huic, quæ tam acriter ſe offenderat, faciat; & nos ut inſpiciamus provocat, dicens: *Ecce.* Et quid facturus eſt? *Lactabo eam.* Quid facit mater erga filium, qui pugnam contra eam convertit. Tunc, ut dicebamus, majori affectu ubera admovet, & ad lac præbendum ſe convertit. *Et loquar ad cor ejus*, id eſt, blandis verbis eam conſolabor. Et hoc, propter quæ opera? *Propter hoc*, inquit: Nonne dixerat, quod pro illis graviſſimis offenſis erat eam viſitaturus, & puniturus? quomodo nunc addit, quod propter hoc lactaturus erat eam, & locuturus ad cor ejus, aut mirifica dona largiturus? Voluit grandem illius iniquitatem & infinitam ſui bonitatem demonſtrare. Illius quidem iniquitatem ſupremam oſtendit, dicens, quidnam promereretur; merebatur ſiquidem ſumma ultione puniri, & ideo dicit, quod viſitaturus erat iniquitates ejus, id eſt, ſummum ſupplicium inducturus: ſuam autem bonitatem ex hoc facit manifeſtam, quod tunc majoribus beneficiis eam proſequitur, quanto majoribus ab illa offenſis excitabatur, qui majores offenſas ſæpe majoribus beneficiis compenſat, & quando magis offenſus, magis miſericordiæ recordatur, ut Propheta dixit. Hic eſt Dei mos, hæc illius conſuetudo.

Lib. de inventio rerum. — *1. Reg. 5. 8. 9.* — *2. Reg. 6. 5.* — *2. Reg. 6. 12.* — *3. Reg. 8. & 2. Par. 5.* — *Paulus de Palatio in c. 2. Oſeæ.* — *Hab. 3.*

§. 28. Quo-

§. 28. *Quomodo Sponſus majores offenſas ſæpe magnis compenſet beneficiis, docuit Sponſa, inducens illum ſimilem botro Cypri.*

¶ 176. QUamvis autem ex iis quæ diximus, Dei mores cognoſcere poſſumus, ejus tamen legitima Sponſa, quæ frequenti experimento eos comprobavit, appertius
Iud. 16. 15 nobis faciet manifeſtos. Philiſthæi meritò crediderunt neminem eſſe, qui magis poſſet Samſonis ſecreta reſerare, quam Dalilam, quæ quamvis verè Sponſa non eſſet, tamen cum ea, tamquam cum Sponſa quieſcebat. Potiori jure credere poſſumus Sponſam Dei eſſe, quæ magis & apertius Sponſi ſui mores & ſecreta reſerare valet, quæ legitimo quodam matrimonio eſt illi copulata. Si ergo ab ea quæramus, qualis ſit
Cant. 1. 13. Sponſus? Reſpondet: ***Botrus Cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi.*** Mirum eſt; quanta varietate locum iſtum authores explicent, quæ tota naſcitur ex ambiguitate
כפר. vocis *Kopher*, quæ hoc loco in Hebræo habetur: ***Botrus kopher dilectus meus***, ex eo enim, quod botri nomen ad uvas videtur pertinere, multi per botrum kopher, intelligunt vuam florentem, ut Origenes *b*, Gregorius Nyſſenus *c*, & cæteri Græci patres: quibus ſuffragatur paraphraſis Chaldaica. Alii intelligunt vuam maturam & dulcem, ut Auguſtinus *d*, Gregorius *e*, & Bernardus *f*, quæ fortè intelligentia occaſionem præbuit Gregorio & Bernardo, ut Cypri nomen intelligerent, inſulam illam celebrem, Judææ ſatis proximam, quæ vuis ſelectiſſimis abundat, vinoque pretioſo: qua de cauſa antiquitus Veneri, deæ amoris fuit conſecrata & dicata, quoniam vinum eſt commune amoris hieroglyphicum. Alii intelligunt nomine Cypri, plantam quandam aromaticam, quam authores Cyperum vocant, de qua Plinius *g*, Cornelius Celſus *h*, Dioſcorides & alii, quos noſter Sotomajor *i* refert, de qua aſſerunt, eſſe valde odoriferam, ad modum nardi, ex qua cum aliis aromatibus confici pretioſum unguentum, quo Reges Parthorum utebantur, idem Plinius *k* tradit: & hujuſmodi plantam inveniri in vineis Engaddi, intelligere poſſumus, quia Joſephus *l* deſcribens fertilitatem agri Hiericho, qui proximus eſt Engaddi, dixit, illum eſſe feracem Cypri & myrrabolanorum. Agathius *m* antiquus, perdoctus, & trium linguarum peritiſſimus author, intelligit eam quam Arabes vocant Caphuram, & corrupto vocabulo Camphoram, & apud nos *Alcanphor*: non quidem, qui eſt ſuccus quidam frigidus, ad reddendas mulieres ſteriles aptus, de quo S. Iſidorus & alii, quos Bellovacenſis *n* refert; ſed quæ eſt planta aromatica, ut Hebræorum doctores volunt (inquit Agathius) producens racemos cum granis, ad modum botri aut racemi vuarum: & certè lingua Arabica, proxima eſt Hebrææ, utpote ejus proles, & quod Hebraicè dicitur *kopher*, Arabicè dictum videtur Caphura.

b Lib. hom. in Cantic. hom. 2.
c Hom. 3 in Cantic.
d In Pſ. 8.
e In cap. 1. Cantic.
f Ser. 44. in Cantic.
g Multis locis præcipue lib. 21. nat. hiſt. c. 17 & 18
h Lib. 31 cap. 21.
i In cap. 1. Cantic.
k Lib. 13. nat. hiſt. c. 2.
l Lib. 5 de bello Iud.
m In cap. 1 Cantic.
n Lib. 11 ſpecu. majør c. 117. & lib. 13. c. 88.

Quoniam tamen Sponſa ipſa ſemetipſam explicat, de botris vinearum Engaddi, ex ¶ 177.
botris, quibus ager ille aut locus abundat, rem credo commodè explicandam. Eſt ſanè Engaddi oppidum, aut ager, vel campus, vel mons, juxta D. Gregorium Nyſſenum *o*, in ſorte Gad, unde fortè nomen traxit, vel potius (juxta alios) in ſorte Juda, juxta mare mortuum, non longè à Iericho, cujus ſæpe ſcriptura ſacra meminit *p*, ubi & aliquando fugiens David Regem Saulem *q*, tanquam in locis tutiſſimis verſatus eſt. Montes enim Engaddi (dixit Brochardus *r* in deſcriptione terræ ſanctæ) ſublimes ſunt valde, præruptis rupibus eminentes, qui videntibus incutiunt horrorem, & ſimiles illis (inquit) non vidi. Hic locus famigeratiſſimus quidem erat, propter palmas pulcherrimas, quas ferebat, cujus propterea meminit Plinius *ſ*, quem vocat Engadda, Palmetorum fertilitate celebrem: idemque eſt, qui vocatur *t*. Cades, ſeu Gades, aut in Græco, Gaddi, cùm dicitur. *Quaſi palma exaltata ſum in Cades.* Cæterum, quod præcipuè hunc locum celeberrimum reddebat, ut dixit Origenes *u*, non tam erat quòd vineis abundaret, quàm quòd balſamis floreret; quod ſæpe docuit Hiero-

o Hom. 3. in Cantic.
p Ioſue 15. & Ezech. 47.
q 1. Reg 24
r 1. p. c. 7. §. 19.
ſ Li 5. nat. hiſt. c. 17.
t Eccl. 24. 18.
u Lib. homil in Cantic hom. 2.

Hieronymus *a*: id quod omnes authores tradunt, Ambroſius *b*, Gregorius *c*, Bernardus *d*, Joſephus *e*, id ſæpe teſtatus eſt, imo & aſſerit *f*, ſolam illam terram ſuo tempore ferracem balſami fuiſſe, quam *g* plantam allatam tanquam pretioſiſſimam, inter alia dona Salomoni à Regina Saba; qui cum tanta rerum naturalium cognitione præſtaret, intelligens regionem illam Jericho *h* eſſe fertiliſſimam, præcipue autem agrum Engaddi, ibi illam plantam conſeruit. Unde Engaddi inquit Ioſephus *i* balſamum generat, quod pretioſiſſimum eſt, & nuſquam alibi naſcitur. Joſepho conſentiunt multi prophani authores, id ipſum aſſerentes, Theophraſtus, Plutarchus, Strabo, Cornelius Tacitus, quos noſter Stationajor *k* refert, ſignanter autem Plinius *l* de natura balſami agens: omnibus, inquit, odoribus præfertur balſamum, uni terræ Judeæ conceſſum, quondam in duobus tantum hortis, utroque regio, altero jugerum viginti non amplius, altero pauciorum, &c. Quoniam autem, ut annotat B. Bernardus *m*, arbuſculæ balſami, in modum vinearum excoluntur, inde vineæ vocantur illæ; quæ in Engaddi balſamum ferunt. Cenſet noſter Brocardus *n* in circuitu montis cujuſdam, vineam balſami conſitam fuiſſe, quæ tempore Herodis magni, à Cleopatra Regina Ægypti, in odium ipſius Herodis in Babylonem fuit tranſlata. Cæterum Plinius *o* apertè aſſerit, Judæos voluiſſe quidem hujuſmodi vineas perdere, quando à Romanis fuerunt oppreſſi, quod tamen Romani diligentiſſime prohibuerunt: & S. Hieronymus *p* agens de peregrinatione S. Paulæ, aſſerit ad eam regionem perveniſſe, ibique contemplatam fuiſſe vineas Engaddi, de hujuſ-
¶ 178. modo vineis balſami loquens. Quoniam igitur ager Engaddi, hujuſmodi arbuſculis balſami celeberrimus erat, quæ in modum vinearum ſuccreſcunt; aptè de illis eſt locus intelligendus, Arbuſcula hæc ramuſculos emittit floribus plenos, ut Ioſephus indicat, quos modum formamque botri tenere poſſumus exiſtimare, ſicut apud nos in ramuſculis, floribus turgentibus mali arancei videmus, quibus aptè Sponſa, ſimilem Sponſum ſuum dicit: *Botrus*, inquit, *cypri*, id eſt, ramuſculus floridus balſami, *dilectus meus mihi*. Intelligendum namque ex eodem Joſepho, quod quamvis omnis liquor, qui ex hujuſmodi arbuſculis diſtillat, balſamum ſit pretioſum; illud tamen pretioſiſſimum, inquit, eſt, & unguentum optimum, quod flos acuto lapide inciſus diſtillat. Acuto, inquit, lapide; nam ut annotavit Plinius, ferrum arborem perdit & exiccat; acutus tamen gladiolus ex vitro, lapide, aut oſſibus confectus, arborem ſcindens, balſamum extrahit, flores autem incidens, unguentum pretioſiſſimum extrahit. Ecce naturam & conditionem botri balſami, qui pretioſius unguentum tunc emittit, effundit, atque eructat, quando gladio inciditur & feritur: unguentum, inquam, ſanandis omnibus vulneribus aptiſſimum, ſumma ſuavitate fragrantiſſimum. Et quidem hęc dixit Sponſa in principio libri, cum ſcil. (ſicut annotant, qui ex profeſſo librum expendunt) animam refert in ſuæ converſionis initio recenter à peccatis averſam, & ad ſuum legitimum Sponſum converſam: tuncque hoc ſe in Sponſo inveniſſe conſideravit, quod ſibi ſimilis fuerit botro balſami, aut ramuſculo florido balſami. Cùm enim ipſa variis peccatorum generibus, quaſi acutiſſimis gladiis contra Deum egiſſet, ille non indignationem perimentem, aut abſumentum flammam ignis eructavit, aut contra illam emiſit; ſed pretioſum balſamum, miſericordiam ſcilicet ingentem, ſanantem ejus peccata, mundantem illius malitiam, & nequitiam. Quod verè Synagoga, quam Sponſa (ut multi ſancti Patres cenſent) referebat, dicere potuit. Quid enim egit circa Sponſum ſuum, illum Nazarenum floridum, illum botrum aut ramuſculum balſami, floribus ſuaviſſimis redundantem? Illum totum incidit, caput ſpinis, manus & pedes clavis, corpus flagellis, latus lancea? Quid ille miſit? Balſamum pretioſiſſimum ſanguinis ſui, quo Sponſam ſanaret & mundaret, omnique macula nitidam exhiberet.

Quid

a In cap. 27 Ezech. & lib. qq. hebrat. in c. 24. Geneſ.
b In Pſ. 118 conc. 3.
c In cap. 1 Cant.
d Ser. 44 in Cant.
e Li. 9. antiq. cap. 1. lib. 14. c. 7.
f Lib. 15. antiq. cap 4
g Li. 8. antiq. cap. 6.
h Lib. 5. de bello Iudaico.
i Li. 15. antiq. cap. 4.
k In cap. 1. Cant.
l Lib. 12. nat. hiſtor. cap. 25.
m Ser. 44. in Cant.
n Loco cit.
o Lib. 12. nat. hiſt. cap. 25.
p Epiſt. 27 ad Euſtochi.
Li. 14. antiq. cap. 7.
Ibidem.
Lib 12. nat. hiſt. c. 25.

Quid percuſſus & inciſus emiſit botrus iſte in cruce levatus? Orationis balſamum ſuaviſſimi odoris, quo iram divinam continuit, dicens: *Pater ignoſce illis.* Sed Paulus id ipſum dicere potuit: *Botrus balſami dilectus meus mihi:* quaſi dicens: Si ſcire vultis, quid mihi cum dilecto meo evenerit, intelligite ſimilem mihi fuiſſe botro balſami: nihil aliud efficacius contendebam, quam lapideo corde, & viribus rabidis illum incidere. Quid enim cupiebat Paulus, niſi Chriſtum exſcindere? & quia illum in ſe ipſo invenire non poterat, in diſcipulis incidere contendebat: & cum acriùs id ageret, dum ſpirans minarum & cædis, epiſtolas quæreret, & Damaſcum ad Chriſtum totaliter exſcindendum proficiſceretur, non ignem ſicut ſuper Sodomam, nec urſos, ſicut ſuper pueros irridentes Eliſeum, nec leones, ſicut ſuper Samaritanos ex ſe emiſit, ſed unguentum pretioſum miſericordiæ ſuæ. *Qui prius*, inquit, *fui blaſphemus, contumelioſus, &c. miſericordiam conſequutus ſum.* Id ipſum prodigus ille dicere potuit, qui poſtquam patris honorem quaſi excidit, ſuaviſſimum balſamum ſpirantem, illum invenit: hocque quotidie peccatoribus accidit, qui Deum quantum eſt ex ſe exſcindentes, inveniunt effundentem ſuper eos pluviam, ſolem, & innumera beneficia. Imo & Judas ipſe exſcindens Chriſtum ore perverſo, ſtatim balſamum prodeuntem, potuit ſi voluiſſet, præſentire in illis verbis: *Amice ad quid veniſti?* Quid poteſt patientius (inquit B. Cyprianus) quid benignius dici? Vivificatur Chriſti ſanguine, etiam qui fudit ſanguinem Chriſti. Talis eſt ac tanta patientia, quæ niſi talis ac tanta exiſteret, Paulum Apoſtolum Eccleſia non haberet. Vis diſcere, inquit Chryſoſtomus, qualia paſſus eſt Deus? Ipſius altaria ſuffoderunt, Prophetas occiderunt, & omnia ferebat: num ſuperne fulmen emittere poterat ſed poſtquam quoſdam Prophetas miſit, & cum hos etiam peremerint, ſupremum intulit beneficium: *noviſſime enim miſit filium:* tunc, inquit Chryſoſtomus, miſit ſit filium ſuum; quando majorem aggreſſi ſunt impietatem, majoribus eos proſecutus eſt beneficiis. Id ipſum B. Hieronymus late probandum aſſumit, expendens Dei clementiam, quæ tanta eſt, quod cum majoribus offenſionibus videt ſe provocari, ſæpe majora dilectionis ſigna exhibet: ad quod inſtitutum expendit illud, *Si uxor dimiſerit virum ſuum, &c. Veruntamen ad me revertere.* Illam item vocem: *Convertimini, qui profundum conſilium cogitatis: revertere ad me, redimam te:* & alia ſimilia. Hoc igitur Deus agere conſuevit, ita cum offendentibus ſe gerere ſolet. Et quidem hoc, non ſibi inhonorificum ullatenus reputat, qui ſuum honorem nullatenus peſſumdat; ſed potius pro ſumma gloria ſupremoque honore æſtimat, ut ſtatim oſtendemus.

[Marginalia, left column: Luc. 23. 34. — ¶ 179. — 1. ad Tim. 1. 13. — Matt. 26. 50. — Lib. de bono patient. — Hom. 31. ad pop. — Matt. 14. 37. Right column: Epiſt. 64. ad Ruſticum. — Ierem. 3. 1. — Eſai. 31. 6]

§. 29. *Deus ita ſibi reputat honorificum parcere inimicis, ut id vocet laudem & gloriam ſuam, quam Apoſtolis enarrandam commiſit.*

QUomodo inimicis parcere & benefacere non inhonorificum reputet Deus, ſed potius pro ſumma habeat gloria & honore, ſi ſacras litteras expendamus, erit manifeſtum; ſignanter apud Eſaiam. Supponit Deus populi ſui rebellem contumacemque cervicem, per quam ſemper ei reſtitit, & illum offendit. *Scivi*, inquit, non tanquam rem novam eam comperio, quam ab initio expertus ſum, *quia durus es tu*, pertinax, nec blanditiis emolliris, nec terroribus commoveris, ſimilis adamanti, in quo nec graves ictus, vel leve percuſſionis ſignum relinquunt: *Et nervus ferreus cervix tua:* nullatenus jugum legis meæ ſuſtentare aut ferre volens. In ſcriptura ſacra communi locutione, ſuperbia qua homo non vult Deo obedire, exprimitur per indomitam cervicem, metaphora ſumpta à bobus, qui ſuper cervicem jugum portant: qua ratione dicere Deus ſolet, *populum duræ cervicis.* Imo & apud gentiles inobedienti hæc pœna

[Marginalia: ¶ 180. — Eſai. 48. 4. — Exod. 32. — Ierem. 7. — Act. 7.]

Digitized by Google

pœna erat conſtituta, quod in collo per-
a 5. In Verrem. & oratio pro Cluent. eureretur: eujus meminir Cicero *a*, & Pli-
b De viris illuſtrib. nius *b* loquens de M. Livio Druſo, & Titus
c Lib 4. Livius. *c*. *Et frons tua area*, quam nulla vo-
recundia peccatorum afficit. Vide quales
depingit inimicos ſuos, quales etiam eos
Pſal 94 10 deſcripſerat dicens: *Quadraginta annis of-
fenſus fui generationi huic, & dixi ſemper, hi
Act 7. 15. errant corde. Quibus alluſit* B. Stephanus,
dicens: *Dura cervice, & incircuncisis cordi-
bus & auribus, vos ſemper Spiritui ſancto
reſtitiſtis*. Tales ergo illos exhibet Deus.
Quid igitur Domine, eum illis qui tam im-
Eſai 48. 5 cit. pudenter te offendunt, agis? *Audita feci tibi
nova ex tunc. & conſervata ſunt que neſcis*.
Quidam cenſent, ſermonem facere de libe-
ratione à captivitate Babylonica, quàm
ante eandem captivitatem prædicit. Alii
tamen de beneficiis per Chriſtum exhiben-
dis locum intelligunt, quæ nova vocantur
Jer. 31. 22 in ſcriptura. (*Novum*, inquit, *faciet Domi-
nus ſuper terram*) hæc à principio cœpit
Deus populo manifeſta facere ea promit-
tens; quaſi dicat: Pari paſſu procedimus, tu
offendendo me, & ego miſericordias tibi
impendendo. A principio cœpiſti contra
me mala facere, & à principio cœpi ego
tibi bona mea promittere. Septuaginta le-
gunt: *Audita feci tibi nova ex nunc qua de-
bent fieri*. Tu peccata contra me nova quo-
tidie committis, ego novas miſericordias
quas in te effundere diſpono, annuntio.
Etſi multa autem à me prædicta ſunt, *con-
ſervata ſunt qua neſcis*. Id eſt, bona tibi ha-
beo reſervata, talia quæ neſcire nunc non
potes. Loquitur de ſupremis donis per Chri-
ſtum exhibendis. Hicque viſus eſt Apoſto-
Col. 1. 26. lus alludere, dicens: *Myſterium quod abſ-
conditum fuerat à ſeculo, & à generationi-
bus, nunc autem manifeſtatum eſt Sanctis
ejus, quibus voluit Deus notas facere divi-
tias gloria ſacramenti hujus*. Quod dixit
Eſaias: *Conſervata ſunt que neſcis*, dixit
ad Epheſ. 3. 5. Paulus *manifeſtatum, &c*. Et alibi: *Aliis ge-
nerationib. non eſt agnitum filiis hominum,
ut nunc revelatum eſt ſanctis Apoſtolis ejus*.
§ 171. Talia ergo erant quæ inimicis Deus promit-
tebat, ut ipſi non poſſent capere tanti be-
neficii magnitudinem, ideoque conſervabat

illud explicandum, quando beneficium i-
pſum exhibitum eſſet, adeſſetque Spiritus
ſancti abundans gratia per quam illud poſ-
ſent intelligere: talib. enim beneficiis inimi-
cos ſuos proſequitur; & quo majores ab il-
lis offenſas recipit, majorib. ſæpe donis ac
miſericordiis cumulat. Quia autem poſſet
quis à Deo inquirere; Quomodo talem te
exhibes erga inimicos? ſi noſti eorum ob-
duratam rebellionem, & quod nullis benefi-
ciis emolliuntur, quare tam beneficum erga
illos te exhibes? reſpondet: *Propter nomen* Eſai. 48. cit.
*meum longe faciam furorem meum, & lau-
de mea infranabo te, ne intereas*. Varie au-
thores hæc verba explicant. Quidam cen-
ſent Deum prædicare pœnam inferendam,
quem ſenſum alibi proſequemur, ſed non in-
epte explicari poteſt, ut dicamus longe face-
re aliquid eſſe idem, quod totaliter expellere
illud, ut nuſquam compareat. Ita apud Ioël: Joel 2. 20.
*Eum qui ab aquilone eſt, procul faciam à
vobis, & expellam eum in terram inviam,
& deſertam*. Et apud eundem Eſaiam: *Lon-* Eſai. 49. 19
ge fugabuntur, qui abſorbebant te: & Iere- Thre 1, 16
mias: *Longe factus eſt à me conſolator*. Lo-
quitur ergo quaſi metaphora ſumpta à pa-
tre, qui iratus & commotus contra filium
propter ejus rebellionem, gladium arripit;
ſed nolens illum perdere, gladium longe
proiicit, ne ſi manu teneat, compellat ferire
illum, ipſius filii perfida nequitia. Ita dicit
Deus: Talia ſunt quæ commiſiſti, ut juſte fu-
ror & ira graviſſima excitata ſit; ſed ne te
perdam, quaſi tua ipſa rebellione compulſus,
longe mittam & faciam furorem meum. Id
autem faciam *propter nomen meum*, id eſt,
ut nomen meum ſit honorificum & celebre,
ac glorioſum. In hebræo dictio *Sem*, quæ ſi- שם.
gnificat famam, honorem, gloriam, quod à
nobis dicitur *nombradia*. Ita dicuntur *a fa-* a Gen. 11. 4.
cere ſibi nomen, id eſt, celebres ſe reddere, &
b nomen alicujus egredi ad exteras nationes: b 1. Paral. 14. 17. & 2. Paral. 26. 15.
& *c perdere nomen alicujus de ſub cœlo*, & *d
nomen alicujus perire*. de quibus Brixianus.
e Signanter autem habetur vox eadem, c Deut. 7. 24.
quando dixit Ioſue *f*: *Et quid facies nomini* d Pſ. 40. 6.
tuo magno? Et vere dicens Deus, *propter no-* e To. 2. fol. 2. 9.
men meum longe faciam furorem meum,
alluſiſſe viſus eſt ad eas hiſtorias, quaſi ſu- f Joſue 7 9
pra

pra cœpimus expendere. Iratus enim Deus ſemel & iterum contra populum propter illius peccata, Moyſes illum placavit, & quaſi compulit furorem deponere, nominis ſui gloriam inducens g. Quod clarius exprimit ſubdens: *Et laude mea infrenabo te, ne intereas.* Septuaginta legunt: *Glorioſa mea inducam ſuper te, ut non deſtruam te.* In hebræo habetur vox *Hehilal*, quæ ſignificat laudem, qua utitur Habacuc, dicens: *Laudis ejus plena eſt terra*, id eſt, famæ, honoris, gloriæ ejus. Quaſi dicat: non propter peccata tua, quibus me offendiſti, inducam ignem ardentem, qui te conſumat; neque leonem frementem, qui te devoret, neque gladium acutum, qui te diſcindat; ſed miſericordiam meam, beneficia mea, ne intereas.

g *Exod.* 32. 12. *nu.* 14. 13.

הלל.

Hab. 3. 3.

¶ 182. Recte autem hanc miſericordiam & beneficentiam, vocat laudem vel glorioſa ſua: quia nunquam majorem ſuæ laudis & gloriç materiam Deus videtur exhibere, quam cum miſericordem erga peccatores ſe exhibet, cum eis parcit, & ingentia illis confert beneficia. Tunc mundani duces honoris ſui materiam copioſam hiſtoriographis & futuris ſeculis ſe præbuiſſe exiſtimarunt, quando inimicorum innumeras acies proſtraverunt, & in campo mortuos reliquerunt: illique Cæſares tanquam ſui triumphi materiam, inimicos victos, alligatos, & proſtratos deferebant. Cæterum Deus hanc ſui triumphi gloriæ & honoris materiam judicat, inimicos liberare, & liberos ab omni malo dimittere, donis cœleſtibus ac ſupremis ornare: hæc ſunt *Glorioſa Dei.* Ideoque ſicut hiſtoriographi & Poëtæ illorum victorias reſonant, dicentes: *Arma virumque cano*, proferentes ſcilicet illorum inimicos vinctos & alligatos, aut occiſos: ita divini Poëtæ & Dei hiſtoriographi canunt & proferunt miſericordiam, qua Deus benefacit inimicis ſuis, & dicunt: *Miſericordias Domini in æternum cantabo:* & iterum: *Laudate Dominum omnes gentes, &c. Quoniam confirmata eſt ſuper nos miſericordia ejus, &c.* Et nobis exhibent Davidem peccatorem dimiſſum, Paulum inimicum ſuprema dignitate ornatum, & ad tertium cœlum evectum; Petrum anathematizantem, conſtitutum ejus vicarium ſummum, &c. nihil enim glorioſius ducit aut honorificentius, quam inimicis parcere, benefacere, honoremque exhibere, adeo ut hoc reputet ipſam gloriam ſuam. Hinc intelligemus myſterium, quod verba illa continent, quç in celebri hymno Angelorum canit Eccleſia: *Gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam.* Videtur certe hæc impropria locutio. Magnitudini enim aut excellentiæ alicujus non debetur gratiarum actio, ſed admiratio, congratulatio aut commendatio, vel laus: gratiarum actio tantummodo debita eſt beneficiis receptis. Regi enim gratias agimus, cum beneficium aliquod ab eo recipimus, ejus tamen gloriam & majeſtatem non gratiarum actione, ſed congratulatione, aut admiratione vel laude proſequimur. Videbaturque dicendum: Gratias agimus tibi propter gloriam tuam & dona nobis collata. Apte tamen Eccleſia ſancta loquitur: agens Deo gratias propter magnam illius gloriam, quia hæc eſt gloria, quam ore pleno Deus vocat & reputat magnam ac ſupremam, nobis peccatoribus, inimicis ſuis remittere offenſas, dare gratiam, & cœleſtia ſua dona abundanter conferre. Quam loquendi phraſim Eccleſia mutuata eſt ab Apoſtolo dicente: *Omnes peccaverunt, & egent gloria Dei, juſtificati gratis per gratiam ipſius, per redemptionem, quæ eſt in Chriſto Ieſu.* Impropria videtur locutio, *Peccatores egent gloria Dei:* videbatur n. proprie dicendum, egent gratia Dei. Et vere Chryſoſt. quaſi hac difficultate motus, legit: *Omnes peccaverunt, & deſtituuntur gloria Dei.* Quia qui peccaverunt, juſte gloria Dei deſtitui meruerunt. Sed tamen egregia eſt noſtra vulgata tranſlatio: gloriam enim Dei, vocat ejus gratiam, & beneficia gratis in peccatores collata, quam clarius expreſſo nomine poſtea exprimit, ſubdens: *Iuſtificati gratis per gratiam ipſius.* Hæc eſt illius gloria magna, juſtificare gratis, remittere gratis offenſas: & cum peccator merebatur ab eo puniri, excellentia dona in illum effundere, ut S. Anſelmus, Divus Thomas cæterique patres interpretantur. Et alludere viſus eſt Paulus ad alia verba

¶ 183. *Rom.* 3. 23.

Hom. 7. *in epiſt. ad Rom.*

In hunc locum.

Davidis, quibus, ut ipſemet expendit, prævidebat Apoſtolos per univerſum orbem prædicantes. *Cœli, inquit, enarrant gloriam Dei, &c. In omnem terram exivit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum.* Quam Dei gloriam tam vocali ſono enarrant, ut in omnem terram exeat ſonus illorum? Certe Euangelium Chriſti, qui eis dixit: *Euntes in mundum univerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ.* Et quid continet hoc Euangelium? *Hæc ſunt verba* (inquit ipſe) *quæ locutus ſum ad vos, &c. oportebat Chriſtum reſurgere, & prædicari in nomine ejus pœnitentiam, & remiſſionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Ieroſolyma.* Ecce quid in omnes gentes intonant, *Remiſſionem peccatorum.* Hæc eſt gloria Dei, quam cœli, id eſt, Apoſtoli enarrant: quia hanc Deus magnam ducit gloriam, remittere inimicis ſuis offenſas, & majoribus inimicis majores offenſas. Unde expende illud: *Incipientibus ab Ieroſolyma.* Erat Ieroſolyma civitas illa, quæ occidit prophetas, & tandem ipſummet Deum infamoſiſſima morte trucidavit. Quid reſurgens acturus videbatur? clamabat David: *Exurge Domine, judica cauſam tuam*, &c. *Exurgat Deus & diſſipentur inimici ejus, Exurge*, & tanquam alter Noe filium impium, populum, inquam, Iudæorum maledicito: *Exaltare, & redde retributionem ſuperbis.* Sed vere hoc agit, quod mittit diſcipulos, ut ſuo nomine omnibus inimicis ſuis offerant remiſſionem offenſarum, & primo iis, qui proximius ſupremam intulerant injuriam: Incipientibus, inquit, à Ieruſalem. Hoc eſt, quod prædicant. & hæc eſt gloria Dei, quam enarrant: ideoque Apoſtolus vocavit *Euangelium gloriæ Chriſti*: quia hæc eſt ſuprema Chriſti gloria, remittere crucifixoribus & offenſoribus ſuis: & hoc ipſo quod paſſus eſt acerbiſſimam mortem, mittere legatos, qui gratiam ac dona ſua, imo & regnum ſuum offerant iis qui ſibi paſſionem intulerunt. Hoc ipſemet Apoſtolus verbis ſubſequentibus explicat, cum enim dixiſſet: *Omnes peccaverunt, & egent gloria Dei*, reſpondere volens quærenti: quænam eſt hæc gloria Dei, qua omnes egent? addidit: *Juſtificati gratis per gratiam ipſius per redemptionem quæ eſt in Chriſto Jeſu.* Hæc eſt gloria Dei, redemptio per Chriſtum exhibita, per quam juſtificamur, & grati Deo reddimur.

Rom. 10. 18. Pſal. 18. 2. Marc. ult. 15. Luc. 24. 44. 2. Cor. 4. 4.

§. 30. *Moyſes hanc Dei gloriam & honorem videre & exhiberi petiit, Chriſtum morientem pro inimicis: hæcque fuit gloria, quam ad ſui ſatietatem David optabat.*

SI verba autem iſta Apoſtoli attendamus, intelligemus eum alludere voluiſſe ad illam celebrem petitionem Moyſi. *Loquebatur Dominus ad Moyſen facie ad faciem, ſicut ſolet homo ad amicum ſuum.* Et tantis favoribus à Deo ſe vidit proſecutum, ut eum audiret dicentem ſibi, ſemel & iterum: *Inveniſti gratiam coram me, & te ipſum novi ex nomine*: quæ verba maximæ familiaritatis & amoris fuiſſe ſigna, expendit egregie D. Cyrillus, quibus indicavit Deus, ſe illum majori favore proſequi, quam cæteros omnes alios. Hoc igitur favore animatus, ſtatim in illam inſignem prorupit petitionem: *Oſtende mihi gloriam tuam.* Cui reſpondit Dominus: *Ego oſtendam tibi omne bonum.* Varias hæc petitio & reſponſio continet difficultates. Prima eſt, quam B. Gregoris proponit. Præmiſit Spiritus ſanctus, quod Moyſes loquebatur facie ad faciem cum Deo: ſi hoc jam habebat, quam gloriam ſibi oſtendi petebat? tunc enim Deus gloriam ſuam oſtendit, cum facie ad faciem ſe exhibet videndum. Deinde, ſi Moyſes petit ſibi oſtendi gloriam; quare Deus reſpondet: Oſtendam tibi omne bonum, & non dixit, oſtendam tibi gloriam meam? Tertio, ſi Deus promiſit Moyſi, ſe oſtenſurum omne bonum; quando hanc promiſſionem adimplevit? Hæc egregia continent ſacramenta. Et quidem in Hebræ, ut annotat Lippomanus, habetur dictio *Chabod*, quæ ſignificat honorem & gloriam: unde & Cajetanus tranſtulit, *Fac me videre nunc honorem tuum*, id eſt,

¶ 184. Exo. 33. 11. Exod. 33. 12. 17. Lib. 1. in Ioa. c. 21. In lib. 1. Reg. c. 10. כבר. In cap. 33. Exod. Exod. 33.

rem

Lib. qq. in Exod. 9. 154. rem, in qua ſupremum honorem & gloriam conſtitutam habes. Quod autem reſpondit Dominus: Ego oſtendam tibi omne bonum, ita juxta alia exemplaria (inquit Auguſtinus) legitur: Ego tranſibo ante te in gloria mea. Ita enim Chaldæus transfert: ego tranſire faciam omnem gloriam meam ſuper faciem tuam, id eſt, coram oculis tuis. Hæc (inquit Auguſtinus) magna prophetia eſt. Deſiderat videre Moyſes, id in quo Deus conſtitutum habet ſupremum ſuum honorem & gloriam, quod abſolutè vocavit gloriam ſuam, & reſpondit Dominus: Ego coram te tranſibo gloria mea, id eſt, iſtum honorem meum, ſupremamque gloriam tibi demonſtrabo, & coram oculis tuis exponam, in tranſitu meo. Moyſes enim populi Iudaici tenebat vices, cui in tranſitu ſuo Dominus ſuum honorem & gloriam coram oculis erat expoſiturus. Quis tranſitus? Ille (inquit Auguſtinus) de quo Euangeliſta dicit; *Ante diem*
Joan. 13 1 *feſtum Paſcha, cum veniret hora, ut tanſiret Ieſus, &c.* Et forſan ad tranſitum promiſſum Moyſi alludere voluit ſacer Euangeliſta, quia paſcha (inquit Auguſtinus) tranſitus interpretatur, quaſi jam illum tranſitum promiſſum deſcribens, inſtantem & præſentem. In hoc tranſitu ſupremum ſuum
¶ 185. honorem & gloriam declaravit. Dices, Quomodo id? Potius enim tunc, cum abjectum videmus, quem Propheta ſic tranſ-
Eſai. 53. 2 euntem conſiderans dixit: *Non eſt ſpecies ei, neque decor, nos putavimus eum quaſi leproſum, &c. noviſſimum virum, &c. quaſi abſconditus eſt vultus ejus, & deſpectus.* Vere tamen ſupremam ſuam gloriam & honorem patefecit: tunc enim inimicis pepercit, pro quibus ſanguinem fudit, & ut eos à morte liberaret, morti ſe tradidit; ut illos ſolveret, ille ligari voluit & cruci affigi, etiam pro his, qui eum crucifigebant, & ut eos æternis pœnis eriperet, ſeipſum offerebat & clamabat: *Pater dimitte illis.* Hanc magnam Dei gloriam cupiebat Moyſes videre, & viſus eſt ſibi optimam nactus occaſionem ad eam poſtulandam. Viderat enim tunc Moyſes Deum, ut honori ſuo conſuleret, & cum conſervaret, veniam conceſſiſſe grandis ingentiſque peccati, adorationis vituli, quod ſtatim dimiſit, ex eo quod Moyſes, volenti populum perdere repræſentavit, quod ſi id faceret, cederet in ſui nominis dedecus. Ex his, duo Moyſes apud ſe de Deo concepit: primum, quod Deus facile eſſet conceſſurus, quod ad ſui gloriam & honorem conducere repræſentaret, qui rem tam difficilem, qualis erat venia pro peccato idololatriæ, hoc ipſo conceperat, quod repræſentavit, eam conducentem honori ſuo: ſecundum eſt, quod Deus vere glorioſum & honorificum ducebat, remittere offendentibus ſe. Hinc viſus eſt hanc collegiſſe propoſitionem: Illam omnem remiſſionem peccatorum mihi concedet Deus, quam ſibi ſumme glorioſam repræſentabo. Hinc audaciam ſumpſit, ut peteret Chriſti mortem & paſſionem, per quam plena omnium peccatorum erat nobis exhibenda remiſſio: ideoque eam petijt, ſub nomine gloriæ & honoris: *Oſtende*, inquit, *mihi gloriam tuam.* Non ait, oſtende mihi, aut exhibe filium tuum morientem, aut cum trade in mortem: ſed oſtende mihi gloriam tuam, id eſt, Chriſti myſterium & paſſionem: ſi enim glorioſum ducit remittere offenſas, per illam plena peccatoribus, omnium peccatorum concedetur venia: & ſi concedis, quod ad gloriam tuam conducit, per illam plene es glorificandus, ſi namque glorioſum ducis, remittere offendentibus, illud plene per tale myſterium facturus es: Oſtende jam mihi hanc gloriam. Non itaque petijt Chriſti paſſionem & myſterium, ex eo quod hominibus eſſet neceſſarium; ſed quod Deo futurum eſſet glorioſum: cui nihil glorioſius, quam remittere & parcere. Quod & ipſemet Deus per Eſaiam explicaſſe viſus eſt, qui inimicis ſuis eximia dona prius offert, dicens: *Audite me duro* *Eſai. 46. 12.*
corde, qui longe eſtis à juſtitia: prope feci juſtitiam meam: non elongabitur, & ſalus mea non morabitur. Duro corde, in Hebræo, *Forerius.*
robuſti corde, qui cor habetis indomitum, neque eſt, qui à peccatis, quibus me offenditis retrahat. Juſtitiam ſuam, vocat Deus filium ſuum, mittendum in mundum, ad

mortis paſſionem, totius juſtitiæ & ſancti-
taris originem: de quo dixit Paulus, quod
1. Cor. 1. 30 *factus eſt nobis juſtitia*, quem paulò ante
Eſa. 45. 8. idem Propheta juſtitiam vocaverat, dicens:
& juſtitia oriatur, &c. Longè, inquit,
eſtis à juſtitia, id eſt, ſi merita veſtra conſi-
deranda eſſent, potius iſtam juſtitiam, id eſt,
Chriſti mortem, à vobis elongare debe-
rem, & non illum tradere ad mortem, ut vos
vivatis; ſed potius vos perdere, qui tot no-
minibus mortem promeremini. Ego ta-
men propter me illam prope faciam, per
quam, ſalutem conſequamini. Deinde ex-
primere volens, quo in loco eam exhibitu-
rus eſſet, ſubdit: *Dabo in Sion ſalutem, &
in Ieruſalem gloriam meam.* Loquitur, ut
communi ſenſu ſancti Patres intelligunt, de
Chriſto, cujus mortem prædicit, per quam
ſalus humano generi & Deo gloria erat in-
¶ 186. ducenda. Dabo, inquit, in Jeruſalem glori-
am meam: Ibi eam coram omnium oculis
faciam manifeſtam. Quomodo hoc? ſi enim
attendamus quæ in Jeruſalem futura erant,
non videbitur ibi manifeſtam fieri ejus glo-
riam, ſed potius contumeliam, quam Chri-
ſtus Dominus eo tendens prædixit. Nec e-
nim erat ſicut Paulus, qui adſcendens Jero-
Act. 20. 22 ſolymam dicebat: *Vado in Ieruſalem, quæ
in ea ventura ſunt mihi ignorans*; ſed *Ecce*,
Mat. 21. 18. inquit, *adſcendimus Ieroſolymam, & filius
hominis tradetur principibus ſacerdotum,
& ſcribis, & condemnabunt eum morte, &
tradent eum gentibus ad illudendum, fla-
gellandum, & crucifigendum.* Benè nihilo-
minus dicit, dabo in Jeruſalem gloriam
meam, illam quam populo Iudæorum in
perſona Moyſi, me oſtenſurum in tranſitu
promiſi. Quaſi dicere volens: Propter ho-
norem meum & gloriam, vobis offenden-
tibus ſæpe perpeci, & mala contra agenti-
bus, contuli bona. Id tamen in ſummo
gradu acturus ſum in Ieruſalem: ibi dabo
ſalutem hominibus, quia ibi totum huma-
num genus ad vitam eſt reparandum, ibi
manifeſtam dabo gloriam meam, quam in
hoc præcipuè repoſitam duco, ſummas of-
fenſas remittere, & ſuprema mala contra
me commiſſa, ſupremis donis compenſare.
Ex quibus etam illud Davidis deſiderium
plicari poteſt: *Satiabor, cum apparuerit glo-* Pſ. 15. 16.
ria tua. Quamvis enim communi ſenſu,
de beatitudinis gloria, hæc verba accipian-
tur, ſicut & illa, quibus Moyſi petebat ſibi
gloriam oſtendi, nihilominus ſicuti expo-
ſuimus, gloriam quam deſiderabat Moy-
ſes videre, fuiſſe Chriſti paſſionem & mor-
tem: ita & eandem poſſumus intelligere à
Davide præoptatam, ultra quam, quia nihil
amplius reſtabat, quod Deus pro inimicis
facere poſſet, dixit: *Satiabor, cum apparue-* Heb. 9. 9.
rit gloria tua. Quod ſumme David opta-
bat erat, à peccato mundari, & in Dei gra-
tiam recipi. Hoc ſciebat, fieri non poſſe per
illa ſacrificia, ſacramenta, cæremonias, quæ
tunc habebat, quæ ut Paulus demonſtrat,
non poterant perfectum facere ſervientem.
Intelligebat, omnia illa eſſe figuras & um-
bram; corpus autem & veritatem eſſe Chri-
ſtum in cruce morientem, & ſanguinem
ſuum in pretium & lavacrum effundentem,
ut idem Paulus explicavit: nemo autem,
qui rem aliquam deſiderat, ſatiatur per illius
figuram aut umbram; quantumcunque illa
ſit exacta, quouſque rem ipſam contingat:
idcirco clamat David: *Statiabor, cùm ap-* Heb. 10.
paruerit gloria tua. Umbram hucuſque de-
diſti, figuras exhibuiſti, imagines præſtiti-
ſti noſtræ ſalutis & redemptionis per mor-
tem Chriſti præſtandam, ſed non hæc ſa-
tiant: tunc ſatiabor, quando rem ipſam ex-
hibueris. Hancque ejus gloriam vocat,
quia hoc Deus pro gloria habet, inimicis
parcere & benefacere, quod in gradu ſu-
premo præſtiturus erat in morte Chriſti,
quando pro iis, qui eum actu interficie-
bant, vitam ſuam offerebat, & ſanguinem
ſuum in lavacrum ejuſdem iniquitatis,
quam committebant illius effuſores. Rem
hanc concludamus, expendentes cum Bea-
to Cypriano ordinem quem Chriſtus ſta-
tuit in oratione, quam edidit, docens nos
orare: ſic enim orandum dicit: *Panem no-* ¶ 187.
ſtrum quotidianum da nobis hodie, & di- Li. de ora-
mitte nobis debita noſtra. Panis nomine, tio. Domi.
omnia quæ ad vitam ſunt neceſſaria, ſolet Mat. 6. 11
ſermo divinus intelligere, & voluit, ut quo-
libet die illum peteremus, idcirco non po-
tendum niſi pro hodie. Voluit Chriſtus,

ut

Digitized by Google

ut petens à Deo ſibi neceſſaria dari, ſimul adjungeret confeſſionem offenſarum contra illum commiſſarum, ſubdens, *Et dimitte nobis debita noſtra.* Videtur certè incongruum ei, qui beneficium ab alio obtinere cupit, quem offendit; petendo beneficium, in memoriam revocare offenſam.
Gen 50.15 Pro conſtanti habebant fratres Ioſeph, quòd ſi memoria illa retineret offenſam, quam contra ipſum commiſerant, non eſſet futurus eis beneficus; idcirco eam omnino oblviſci optabant. Qui enim petens beneficium offenſam quam commiſit contra benefacientem commemorat, potius videtur illum obligare, ut à conferendo beneficio ſe contineat. Egregiè tamen Chriſtus petitiones ordinat: hoc enim Deus pro gloria habet, benefacere offendentibus ſe, & eis non ſolùm remittere offenſas, quas confitentur, ſed & ingentia bona largiri. Idcirco aptè ſtatuit, ut petiturus beneficia confiteatur offenſas, quo oſtendatur ſumma Dei bonitas, qui quotidiè dat panem, & omnia neceſſaria ei, qui quotidie eum offendit. Et hoc eſt, quod etiam nunc Chriſtus exprimere voluit, Dei referens conſuetudinem, qui ſolem dat ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos. Hæc omnia adeò erant Apoſtolo comperta & ejus prædicationi conformia, ut ipſemet illam poneret objectionem:
Ad Ro.6.1 *Nunquid manebimus in peccato, ut gratia abundet* & Dei gloria? ſi enim ex eo, Deus gloriam ſuam oſtendit, quod majoribus peccatoribus ſæpe majores miſericordias confert; videtur conveniens, graves culpas committere, ut major Dei gloria fiat manifeſta, & Deus noſtro loquendi modo reddatur glorioſior. Reſpondet Apoſtolus: *Abſit:* peccata enim per ſe, potius ſunt ad Dei dedecus & contemptum: ex ejus bonitate fit, ut illa remittat ad ſui gloriam oſtendendam, de quibus alibi. Ex iis efficaciſſimum argumentum conſtituit
Li. de bono patientiæ. Beatus Cyprianus ad noſtrum inſtitutum. Nullus eſt, qui magis honorem ſuum curet, quàm Deus; quique minus permittat honori ſuo detrahi: Deus autem, non tantum non cenſet eſſe contra ſuum honorem inimicis parcere & benefacere; ſed potius hoc tanquam ſupremum honorem & gloriam reputat: non igitur contra honorem & gloriam eſt inimicis parcere & benefacere. Nihil certè ſtultius eſſe poteſt, quam vilem vermiculum, id ſibi reputare inhonorificum, quod Deus ipſe ſibi glorioſum cenſet, prædicat, æſtimat, & clamat. Si iis adjungamus B. Dionyſi doctrinam, quod tunc creatura perfectior eſt, quando magis ſe divinis motibus conformat, hujus argumenti vim & efficaciam clariſſime intelligemus.

§. 31. *Rem eſſe honorificam parcere, & patienter ferre inimicos, etiam ſancti viri demonſtrant: quorum vita tanquam ſpeculum conſpicienda eſt, ut noſtram componamus.*

HOc ipſum manifeſtè ulterius oſtendemus, ſi ad viros illos, oculos convertamus, quos honorificos, & glorioſos, omnes judicamus, ſanctos ſcilicet viros quorum ſi laudamus facta, imitari debemus exempla. Horum opera ſi expendamus, videbimus, parcere inimicis & offenſoribus, ac eis benefacere non ſolùm non eſſe rem inhonorificam; ſed quæ ſummam gloriam & honorem infert. B. Chryſoſtomus homiliam aut tractatum egregium edidit, cujus titulus eſt: Quod utiles ſint moderatæ tentationes ad omnes, ubi egregiè, bona quæ ex tentationibus & tribulationibus proveniunt, proſequitur. Quoniam autem non levis tribulatio & tentatio eſt, quæ oritur ex injuriis contra nos illatis, ſermonem totum convertit ad oſtendendum, multa & innumera bona ex patientia & remiſſione injuriarum oriri, conficitque multa argumenta ad eam tenendam. Obſervatque in primis, debere movere nos exemplum Dei, qui inimicis ſuis quotidie parcit & benefacit; & exemplum Chriſti, qui tot tantaque ab inimicis pertulit. Expenditque dictum illud ad

¶ 188.
Homil.62. ad populum.

Digitized by Google

Matt. 26. 52. *Joan 18. 11.* ad Petrum : *Mitte gladium tuum in vaginam: calicem quem dedit mihi pater, non vis ut bibam illum?* Paſſionem ſuam, calicem vocat, quaſi potionem amaram, quam ſumens, *purgationem peccatorum*, quam
ad Hebr 1. 3. dixit Paulus, erat facturus, ut intelligas, ea quæ ab inimicis pateris, eſſe quandam amaram potionem, quam ſi patienter feras, purgare peccata poteris. Et Chriſtus, inquit Chryſoſtomus, non vult pro ſe iraſci, nec ut Petrus pro illo gladium evaginaret, quem ad vaginam converti juſſit: ut intelligas, multo minus pro temporalibus corruptibilibuſque bonis, vanioribus vento, iram excitandam, ſolvendas manus, & evaginandum gladium. Sed dices, inquit Chryſoſtomus: ille Deus eſt omni ira & paſſione ſuperior, ego vero homo ſum, quem paſſio violenta impellit atque perturbat. Eja ergo, inquit, tibi homines producamus, ſimiles tibi, in quibus conſpicere poſſis bonum, quod ex patientia poſſis reportare, & honorem, quem injurias remittens, conſequeris. Id ut nos faciamus,
Oratio de dormient. obſervanda eſt ex Gregorio Nyſſeno utilitas, quam ex ſpeculis habemus. Nibil decentius homini, quam faciem ſuam tenere & exhibere mundam, ſed qui aliorum facies facile videt, ſuam videre non poteſt: propterea providè à natura data ſunt ſpecula, in quibus homo propriam faciem poſſit intueri. Acutos habent homines oculos, ut alios conſpiciant & circumſpiciant, qui ſeipſos non contemplantur, cum tamen hoc magnum ſit cujuſque bonum, noſſe ſeipſum. Ut ergo homo animæ ſuæ faciem poſſit componere, ſpecula lucidiſſima ei data ſunt. In primis ante oculos noſtros ponitur ſpeculum mundiſſimum ac puriſſimum, Deus ipſe, ad cujus conſpectum, ſi animæ noſtræ faciem componamus, pulcherrimam reddemus. Quod & Chriſtus Dominus ſuadere voluit, dicens: *Eſtote perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* Quoniam autem dicere homo poteſt, ſpeculum hoc eſſe longe poſitum, & Deum habitare lucem inaceſſibilem, quam
Sap. 7. 26. nemo hominum videt, datum eſt *ſpeculum* illud *ſine macula*, Chriſtus Dominus, qui nos hortatur, ut ad ejus imitationem, noſtras componamus actiones, & quod ſequamur ipſum. Sed quoniam ſimiliter ¶ 189.
homines clamare ſolent, inquit Chryſoſtomus, illum fuiſſe Deum, & impoſſibile eſſe, ut homo vilis vermiculus & infirma caro, *ſuum ſequatur factorem*, alia ſpecula nobis propinqua data ſunt, ad quorum conſpectum, animas noſtras compo- *Eccl. 2. 12.*
ne poſſimus: hæc ſunt ſanctorum virorum exempla. Hæc Auguſtinus, cum fœditatem animæ voluit deponere, ſibi conſpicienda propoſuit, qui exempla ſervorum Dei conſiderabat, quos de mortuis per conſiderationem & contemplationem quaſi vivos ſibi proponebat contemplandos. *Lib. de Catechizand. rudib. c. 7.* Hujuſmodi exempla à nobis tanquam lucidiſſima ſpecula ſunt conſpicienda. Non ſine magno myſterio Moyſes labrum illud æneum aut æreum fecit, id eſt, concham, quam Deus fieri juſſerat, *fecit & labrum aneum cum baſi ſua, de ſpeculis mulierum, quæ excubabant in oſtio tabernaculi.* *Exod. 38. 8* Grande certe vas illud erat, utpote quod tantam aquæ quantitatem caperet, quæ ſufficeret ad abluendas manus & pedes miniſtrorum, ſicut Deus ſtatuerat, quod propterea ingentis ponderis eſſe videbatur; tum propter gravitatem æris, ex quo confectum erat; tum propter aquarum magnam quantitatem, quam continebat. Et nihilominus fecit Moyſes baſim ejus, à qua ſuſtentaretur, *de ſpeculis mulierum, quæ excubabant ad oſtium tabernaculi.* *Exod. 30. 18.* Multa tibi circa hoc vas obſervata ſunt; nunc rem annoto admiratione dignam. Nihil enim fragilius eſſe poteſt, quam ſpecula mulierum, quæ ex vitro confici ſolent, quod non ſolum ad tactum æris, ſed & cujuſvis lapidis confringitur. Quomodo tam fragilis materia, tam ponderoſam machinam ſuſtentabat? Egregium tamen ibi præfigurabatur myſterium: labrum enim illud legem Dei ſignificabat, continentem aquam divinæ doctrinæ: hæc gravis videtur, tanquam vas ponderoſum: ſed vere non eſt, quam res tam fragilis, qualis eſt ſpeculum vitreum mulierum, poteſt ſuſtentare. Vide legem,

Dei,

Digitized by Google

Dei, quam fingis tanto pondere prementem, ut importabilem judices; eam ferunt mulieres infirmæ, puellæ, virgines debilioris ſexus, quæ quaſi coram Auguſtino expoſitæ, quando in ſuæ converſionis initio gravem judicabat legem, clamabant: Nunquid non poteris tu quod nos? Deinde confecta erat baſis ex ſpeculis mulierum, quæ excubabant ad oſtium taberna-
In cap. 38. Exod. culi. Mulieres illæ erant, (inquit Lippomanus ex multorum ſententia) quæ à ſe vanitatem ſeculi rejecerant, & ſoli Deo placere ſtudebant, & ſpecula, quibus uſæ fuerant, in uſum tabernaculi obtulerant, & ſeipſas continuis orationibus tradiderant. Quæ propterea animarum ſanctarum juſte typum tenebant. Hoc ipſo inſinuare volens Moyſes, quod ſi videre vis, quomodo lex Dei ſit à te ſervanda, ſanctorum vitas & exempla, qui eam ſuper ſe tulerunt, conſideres; eorum acta & opera tanquam ſpeculum clariſſimum contempleris, & præ oculis habeas, ſecundum quod te ipſum componas. Mulier ad faciem mundandam & componendam eget aqua, qui illam lavet, & ſpeculo ad cujus conſpectum ornet. Aquam ad faciem conſcientiæ lavandam, continet vas divinæ legis: ſpeculum autem, ſecundum quod eam componas, præſtat ſanctorum vita & exempla. Si ergo noſſe vis, an aliquid tibi in honorem vel ignominiam cedat, non rem in te ipſo conſpicias: nam ex nimia propinquitate impedieris, rectum ferre judicium: ad ſpecula oculos converte, aut rem ipſam in alio, videndam repone. Hoc enim facere conſueverunt homines, qui cum dubitant an illis quadret veſtimentum aliquod, melius judicant, ſi illud alteri ſuperpoſitum conſiderent, & aliquantulum à ſeipſis pro-
¶ 190. cul ponant. Vide quid ſancti egerunt, certè non tantum inimicis pepercerunt, & in eos ſe exhibuerunt beneficos, ſed in pro ſummo duxerunt honore. Oculos converte ad ſpeculum illud clariſſimum, quod in lege naturæ fulſit, Joſeph, quod ex-
Serm. 168. de tempor. pendendum Auguſtinus proponit. Noſti quam gravem à fratribus ſuis tulerit offenſam; noſti etiam, quam læto animo, non ſolum eis pepercerit, ſed innumera contulerit beneficia. Quæro à te: An id Ioſeph fecit, judicans honorificum, an contra honorem? Certe tam glorioſum fuit, quod illum reddidit apud omnes gentes & omnia ſecula illuſtrem. Oculos converte *Hom. 2. de Davide & Saule.*
ad Davidem, & in eo contemplare illud factum, quod omnibus ſuis facinoribus anteponit Chryſoſtomus, cum inimicum impium ſæviſſimè perſequentem ſe, tam *1. Reg 24.*
liberum dimiſit, & tam egregia erga eum dilectionis ſigna demonſtravit: & interrogabo te, an illud contra ejus honorem factum judices. Legis Chriſtophorum alapa percuſſum, patienter tuliſſe, dicendo: Chriſtianus ſum, qui patientiam teneor ſervare: num propterea aliquid fecit indecorum, aut inhonorificum? Audiſti Apoſtolum dicentem: *Maledicimur, & benedicimus, perſecutionem patimur, & ſuſtinemus, blaſphemamur, & obſecramus.* Nunquid honorem ſuum amiſit aut perdidit, an vero æternam ſibi gloriam comparavit, & illuſtriſſimum ſibi nomen fecit? Conſiderandum exponit B. Cyprianus ſanctum *Lib. de bono perſev.*
Job à Chaldæis, Sabbæis, famulis, uxore, amiciſque perſecutione dura impetitum: qui tamen ad ſummum faſtigium laudis, patientiæ virtute provectus eſt. Quando eum vides, invictam patientiam tenentem ad impetum Chaldæorum & Sabbæorum, & adorantem Deum, eique ſe ſubjicientem, & dicentem: *Dominus dedit, Dominus abſ-* *Job 1.*
tulit, &c. Sit nomen Domini benedictum, Nunquid videtur tibi contra honorem ſuum egiſſe? Acute certe B. Gregor. Nyſſenus ob- *To 2. tra. 2*
ſervat inſcriptionem trium pſalmorum Da- *in pſa. c. 14.*
vid, ſcil. quinquageſimi ſexti, quinquageſi- *15. 16.*
mi ſeptimi & quinquageſimi octavi, quibus omnibus hic præfixus eſt titulus: *In fi-* *Pſal. 56.*
nem, ne diſperdas, David in tituli inſcri- *57. 58.*
ptionem. Edidit David hos pſalmos, canens quod ſibi accidit, cum Saulis pateretur crudelem & ſævam perſecutionem, cui pepercit, ut ſacra narrat hiſtoria. Particula illa, *In finem*, inquit Gregorius Nyſſe- *Cap. 15.*
nus victoriam exprimit ejuſque teſtimonium eſt. Unde & alii vertunt *victori*, quaſi dicas: Hæc eſt victoria Davidis.

Digitized by Google

dentes, &c. Hæc illorum ſtemata: nec mirum, nam ſi CHRISTUM Dominum conſideres, videbis ſimiliter ſui triumphi arma eſſe Crucem, quam ſuper Regum coronas, & imperatorum diademata, & Pontificum tyaras voluit elevari. Hæc eſt ſi-
Matth. 24 gnum victoriæ ſuæ. Unde dicitur; *Signum filii hominis.* Non quidem erat crux, in qua crucifixit eos, qui ſe perſequebantur; ſed in qua ab eis mortem patienter ita ſuſtinebat: ut pro eis oraret, pro eis ſe offerret, pro eorum vita mortem ſuſtineret. Glorioſiſſimam ergo rem judicas in illis, inimicis pepercille, quæ ſanctos illos reddit ipſis aſtris ſplendidiores: non igitur tu rem tibi inhonorificam facies, id ipſum agens.

§. 32. *Factum S. Stephani ſingulariter expendendum eſt, & cur ejus oratio peculiariter Paulo profuerit, & quorum judicium ſequendum ſit in cauſa honoris.*

¶ 192. QUoniam ſingulariter ſpeculum quoddam lucidiſſimum nobis contemplan-
a Lib. de bono patientiæ. dum, eſt B. Stephanus, ut Cyprianus *a*, annotavit, obſervare licet, circa illius orationem, quam pro lapidantibus fudit, per quam,
b Ser. 14. de ſanctis & ſer. 94. & 59. div. ut frequenter annotat Auguſt. Paulus converſus eſt. Si Stephanus, inquit *b*, non oraſſet, Eccleſia Paulum non haberet. Cui con-
c Serm. de ſanct. Stephan. cinit illa B. Fulgentii *c*, ſententia: Quò proceſſit Stephanus in cœlum trucidatus lapidibus Pauli, illic ſequutus eſt Paulus adjutus orationibus Stephani. Quæri enim poteſt, cur ſingulariter in Paulo, Stephani oratio affectum habuerit. Oecumenius probabile reputat, non tantum Saulo profuiſſe orationem Stephani, ſed aliis multis lapidatoribus ejus, quibus propter illius orationem, cenſet dimiſſum fuiſſe peccatum. Sed quamvis ita ſit, dubium eſt, cur tam peculiariter profuit Saulo. Duplexque ratio reddi poteſt, prima, quoniam quamvis multi eſſent, qui Stephanum lapidabant, illorum tamen omnium rabies & malitia in unico Saulo claudebatur, quem propterea egregie S. Euangeliſta deſcribit dicens: quod *teſtes* *Act. 7. 57*
depoſuerunt veſtimenta ſua, ſecus pedes a- *Act. 7. 59*
doleſcentis, qui vocabatur Saulus: & quod *Saulus erat conſentiens neci ejus.* Vocatur Saulus adoleſcens, in Græco *Neanias*, quæ vox non tantum ſignificat illum, qui minorem ætatem nondum exceſſit, ſed etiam qui nondum ad provectam ætatem pervenit. nam apud Græcos ex ſententia Pythagoræ, a- *Apud Calepi. dictio. Adoleſcentia.*
doleſcentia uſque ad 40. annum procedebat; aut ſaltem vſque ad trigeſimum, apud Varronem, quem Cælius citat. Et vere credo *Lib. 19. c. 12.*
ſignificare juventutem, aut juvenilem ætatem. Id quod B. Gregor. *a*, docet, & probat *a Hom 2. in Ezech. & 3. p. paſto. ad mo. 26.*
ex illo *b*, *Lætare juvenis in adoleſcentia tua*, id eſt juventli, robuſta, firmaque ætate: itemque ex illo quod ipſe Paulus, Timo- *b Eccl. 11. 9.*
theum jam Epiſcopum vocat adoleſcentem: *Nemo* inquit, *adoleſcentiam tuam contem-* *1. ad Ti 5.*
nat, id eſt, in juventutė, quę omnia ſimiliter in hunc locum annotavit Anſelm. Et certe jam *In c. 4. 1. ad Tim.*
tunc Saulum minorem ætatem exceſſiſſe, & juvenilem tenuiſſe ac virilem, patet primo, quia Ananias illum abſolute virum vocavit: *Audivi*, inquit, *de viro hoc*, *&c.* Et ipſe- *Act. 9. 13.*
met Paulus fatetur, ſe ante ſui converſionem, jam ad juvenilem ætatem perveniſſe, *Et quidem*, inquit, *vitam meam à juven-* *Act. 26. 4.*
tute, quæ ab initio fuit in gente mea in Ieroſolymis, noverunt omnes: Et qui chronologias aut annales conſtruunt, expenſa ejus ætate, qua mortuus eſt, & qua vixit poſt converſionem, colligunt, cum lapidaretur Stephanus, jam ad annum trigeſimum, vel circa perveniſſe. Illum enim mortuum fuiſſe ſenem, patet ex eo, quod ipſe ad Phile- *Epiſt. ad Philem.*
monem ſcribens, ſe jam ſenem profitetur, qui jam ad minus ſexageſimum quintum annum agebat: qui poſt ſuam converſionem *Vide Baronium to. 1.*
vixit triginta quinque annis, aut circa.
¶ 193. Converſus eſt enim, anno Chriſti trigeſimo quarto, mortuus anno Chriſti, ſexageſimo nono. Saulus ego ipſe poterat Stephanum valide ac potenter lapidare, non *c Ser 93. & 94. div. & Serm. 1. de ſanct.*
tamen id fecit; ſed veſtes lapidantium ſervare voluit, inquit Auguſtinus *c*, ut omnium lapidantium manibus lapidaret illum. Omnium manibus lapidaſſe cenſendus eſt, inquit Gregorius *d*, qui ad lapi- *d Ho. 14. in Euang. & l. 4. in 1. Reg. c. 10.*

 dan-

Digitized by Google

dandum, omnes expeditos reddebat. Quidam credunt Stephanum olim condiſcipulum Sauli fuiſſe. Oecumenius a, credit etiam ejus fuiſſe conſanguineum aut affinem, qui ſervare voluit veſtes lapidantium, ut omni depoſita cura, eò validius & potentius, quò liberius lapidarent. Id quod ipſe poſtea, confitens peccatum ſuum, dicebat: *Et cùm funderetur ſanguis, Stephani teſtis tui, ego adſtabam, & conſentiebam, & cuſtodiebam veſtimenta interficientium illum.* Expende vim omnium verborum. *Ego aſtabam*, quaſi illos animans, hortans, inducens, & ideò noluit ille lapidare, ut liberius videret Stephanum in ſuo ſanguine volutatum, eo modo, quo quis aſtat ſpectaculo, qui ut liberius gratiuſque delectari poſſit, illud videndo, nulli alteri rei vacare vult. *Et conſentiebam* illis omnibus, ita quod una ejus voluntas, omnium aliarum iniquarum voluntatum capiebat actus; & qui conſentiebat cum omnibus, peccabat cum omnibus. *Et cuſtodiebam veſtimenta*, robur illis tribuebam, dum eos ab alia quacunque cura liberans, validiores reddebam ad lapidandum. Unus ergo Sauli animus, totam aliorum malitiam, rabiem, ac iniquitatem complectebatur. Orans igitur Stephanus, pro quonam ſingulariter erat orandum, quem peculiariter converteret? Certè pro illo, qui omnium perſonam agebat. Hæc victoria Stephani, ſimilis illi, quam David de gigante reportavit. Erat Goliath præcipuus Philiſthæorum, qui illorum omnium perſonam agebat. Contra quem David lapidem mittet? Certè contra iſtum: illo enim devicto, omnes Philiſthæi victi ſuccumbent. Ita Stephanus, vult inimicos ſe lapidantes vincere, victoriam celebrem de eis reportare; non eò modo, quo mundi milites eam referunt, occidentes inimicos, ſed divino more, benefaciens eis. Orationis ergo lapidem fundens, quem erat inimicum à perfidia & peccato dejecturus? Certè illum, qui omnium gerebat & tenebat perſonam, majorem inimicum, & qui omnium rabie fervebat. His adde ſecundam rationem, Cenſeo Stephanum, cùm eſſet plenus Spiritu ſancto, & ex conſequenti charitate & amore Dei, excellentiſſimum actum charitatis proferre voluiſſe: ille autem fuit, orationem quam pro omnibus fecit peculiariter fudiſſe pro eo, quem majori rabie, crudeliori inimicitia, ac ſæviori odio contra ſe videbat ſuccenſum, quique acrius ipſum lapidabat, & totum orationis ſuæ pondus in crudelioris inimici bonum (quantum exiſtimo) convertit: & quoniam ille erat Saulus, Saulum vicit, dejecit, de eo triumphavit, quem CHRISTO ita ſubjecit, ut crudeliſſimam poſtea pro illo mortem ſubiret. Hæc victoria Stephani. ¶ 194.

a *In cap. 7. actor.*

Act. 22. 20

Interrogo igitur, num Stephanus inhonorificum aliquid egit? num honori ſuo dedecus induxit? Certè talem honorem conſecutus eſt, quod inter martyres palmas ferat, Protomartyr meritò vocatur. Stephanus Græcè, inquit Auguſtinus, latinè corona appellatur, per hanc charitatem non ſolùm non honorem amiſit, ſed ſui nominis coronam ſibi jure promeruit: quod & communiter ſancti Patres obſervarunt, Sanctus Petrus Chryſologus, & Beatus Maximus & alii: ſed & alterum Stephanum monachum profert Beatus Gregorius, qui hoc ſingulariter curavit, gratias referre offendentibus ſe, qui propterea in tanto honore fuit habitus, ut cùm mors eum urgeret, omnes qui eum noverunt, ad eum confluxerunt, tam ſancto viro ſuas animas commendantes, de quo alibi. Hæc egregiè proſequitur beatus Baſilius, qui poſtquam multos ſanctos protulit, qui erga inimicos eximiam dilectionem & beneficentiam exercuerunt, qua de cauſa celebres apud omnes ad omnia ſecula facti ſunt, ſubdit: Quorum ergo tu dic mihi, cupis eſſe diſcipulus? beatorumne hominum, & Deo gratorum, an eorum, qui ſpiritu referti ſunt maligno? Approbas illorum facta, confiterisque illa ipſis fuiſſe honorifica, & tibi credis in dedecus cedere, inimico parcere? Quòd ſi dicas, illos extitiſſe excellentiſſimos viros, quorum exempla ſuprema ſunt, quæ tu attingere non vales: non ſolùm

Serm 2. de ſanct.

4. *Dialog. cap. 19.*

Ho. 10. de ira, p. 168

Digitized by Google

ſolùm Petrum & Paulum, & Stephanum, ſed & minores, ac longè inferiores, inquit Chryſoſtomus, oculis tuis videndos expo- nam. Heli Annam deriſit, dicens: *Digere vinum tuum quo mades.* quid hoc contu- melioſius? Quid igitur hæc dixit mu- lier? *In aſpera die ego ſum.* Eadem autem hæc, & ſuam habens æmulam, non eſt eam contumeliis perſecuta, ſed quid? ad Deum confugit, & orans, nec ejus meminit, ne- que dixit: Quoniam illa mihi impropе- rat, defende me: tam ſapiens erat mulier, erubeſcamus viri. Publicanus à Phariſæo contumeliam paſſus, contumeliam non reddidit, licet ſi voluiſſet, utique potuiſſet: ſed æquè tulit, dicens: *Propitius eſto mihi peccatori.* Miphiboſeth à ſervo accuſatus, & paſſus calumniam, nihil dixit, aut fe- cit in eum mali, neque coram rege ſuo. Vis & meretricis audire ſapientiam? Au- di Chriſtum dicentem, cum pedes ipſius capillis exterſit: *Publicani & meretrices præcedunt vos in regno.* Vidiſti eam ſtan- tem & confidentem, & propria abluentem peccata. Vide quomodo Phariſæo non eſt irata cùm improperaretur: ait enim, *ſi ſciret quia peccatrix eſt hæc mulier, non eam dimiſiſſet*: nec ad eum dixit; quid enim quæſo, tu mundus es à peccatis; ſed plus patiebatur, plus gemebat: fervidiores ef- fundebat lachrymas. Si verò mulierss & meretrices, & publicani philoſophantur, & hoc ante gratiam; qua ſumus digni ve- nia, qui poſt tantam gratiam, beſtiis effici- mur feriores: mordentes, & calcitran- tes, &c. Ita Chryſoſtomus. Jure ergo illa Pauli verba poſſumus inducere, *Habentes ergo tantam impoſitam nubem teſtium, per patientiam curramus.* Quot ſanctos tibi conſpiciendos profert, tot tibi exhibet te- ſtes, quibus convincit honorificum eſ- ſe & glorioſum, inimicis parcere, & re- mittere eorum offenſas. Communi ſenſu in caſu honoris eos conſulendos cenſemus, qui de honore aptum congruumque judi- cium ferre poſſunt: & bene dicimus: nam Spiritus ſanctus ex profeſſo demonſtra- vit, de quacunque re ab iis conſilium ſu- mendum, qui illius ſapientes ſunt. Un-

Hom 62. ad pop. cit. *1. Reg. 1. 14.* *Luc. 18.* *2. Reg. 19.* *Mat. 21. 31.* *Luc. 7.* *ad Hebr. 12. 1.* ¶ 195.

de tanquam indecentiſſimam rem & irri- ſoriam ponit, *ſi cum viro irreligioſo tra- ctes de ſanctitate, & cum injuſto de ju- ſtitia, & cum timido de bello, & cum mu- liere de æmulatione: & cum agricola de operationibus regalis curiæ*, &c. de rebus igitur honorificis, cum quibus tractandum eſt? quorum dicto erat ſtandum? Anno- tat Sapiens excellentiam divinæ ſapientiæ: quia autem hæc à multis reputatur ſtulti- tia, docet, quinam de illa conſulendi ſint, & quorum judicium ſequendum. *Genero- ſitatem*, inquit, *illius glorificat, contu- bernium habens Dei.* Procedit vera ſapien- tia à Deo: in illius tantùm domo reperi- tur ejus origo, inde illa genus ſuum du- cit: ille ergo tantum poterit optime de ejus generoſitate, excellentia, & verita- te judicare, qui cum Deo habet contu- bernium, aut convictum, qui familiaris eſt domus ipſius: ille namque ſolus po- terit de nobilitate alicujus equitis judica- re, qui familiaris eſt domui patris ſui, à qua ille procedit. Ita Latini interpretes ex- ponunt. Simili modo de vero honore di- cendum eſt. Verus honor à Deo ipſo pro- cedit, in *cujus domo*, dicitur *eſſe gloria*, id eſt, & honor, & decus, cujus populus di- citur *honorificatus.* quis de honore pote- rit aptè judicare? qui Deo, veri honoris fonti & origini familiaris eſt, ejus leges, conſuetudinis & ſtatuta novit. Num poſ- ſent de honore nobilium judicare agri- colæ, & campeſtres homines, qui num- quam regis curiam viderunt, nec ejus le- ges vel leviter legerunt? hi de terra apta ad fructus, de melopeponum & ceparum ſatione, de arborum inſitione, judicium ferre poſſunt. Qui Deum non norunt, nec eum eo habent familiaritatem, nec quæ in ejus domo aguntur, conſiderant, de rebus terrenis, quibus dediti ſunt, ju- dicare poſſunt. Sancti qui illi ſunt fami- liares quos David, *nimis honorificatos* vi- dit, hi de vero honore judices ſunt & te- ſtes. Qui ergo de vero honore judicare apti ſunt, ita ſentiunt, ſicut diximus; imò verò & tu ipſe eos conſiderans, verè rem honorificatiſſimam judicas, illos ita agen- tes:

Ecc. 37. 12 *Sap. 8. 3.* *Ecc. 24. 16* *Pſ. 138. 17*

Digitized by Google

tes: quomodo igitur in te judicas indecorum, quod illos tam glorioſos, illuſtres, clariſſimoſque reddidit; Si his addas, quid judicandum cenſeas de iis, qui nullatenus injurias remittere voluerunt, id quod intendimus, clarius cognoſces. Eundem vide Chryſoſtomum, comparantem Saulem & Davidem, & coram oculis tuis exponentem; ut judices, quis eorum magis honori ſuo proſpexerit, Saulne, qui David, quem inimicum reputabat, mille modis injurioſus fuit, an David, qui totidem modis modis ei pepercit? Quis factus eſt clarior? Nonne ille à dolore ſuffocabatur & malo dæmone; hic autem ſuper ſolem, triumphis & Dei benevolentia coruſcabat?

Hom. 45. ad popul.

§. 33. *Philoſophi & Sapientes ſola naturalis rationis luce judicarunt, rem honorificam, inimicis parcere & benefacere.*

¶ 196. TAndem oſtendere libet, quod propoſuimus, ex iis, qui de rebus ſecundum rationem naturalem judicarunt: ut hoc non tantum divinæ legi, ſed & naturæ ipſi eſſe conforme comprobemus. In primis Pythagoras ille, à quo originem habuit genus philoſophiæ Italicum, ita diſcipulos ſuos inſtructos habebat; ut quaſi magnum dedecus reputarent, ſi ante diſceſſum ſolis non reciperet homo ad ſui gratiam illum qui ſe offenderat: quibus illud erat commune proverbium; Sol non occidat ſuper iracundiam, ut infra dicemus. Hoc demonſtrat etiam Origenes ex ſententia illorum duorum, qui celebres inter philoſophos habiti ſunt, Anaxarchus & Epictetus, qui variis injuriis affecti, nullatenus contra offendentes commoti ſunt, exiſtimantes indignum viro ſapienti, de ulciſcenda injuria curare, diffinientes ſolummodo ab inſipientibus & ſtultis vindicari offenſas, quas qui vere ſapiunt, facile remittunt. Plato, qui inter philoſophos divini nomen obtinuit, introducit Socratem cum Critone diſputantem, an vindicandæ ſint injuriæ, inimicique odiendi, & probat id omnino ſapienti humanoque viro eſſe indecens. Refertque Origenes ipſe ad idem inſtitutum, Lycurgum Lacedæmonum legiſlatorem, qui cum in poteſtate ſua accepiſſet virum, qui ipſius eruerat oculum, non ſolum tam grave damnum & injuriam non vindicavit, ſed ingentia in eum contulit beneficia: & aliud quid ſimile de Zenone Stoicorum principe refert. Cicero item, Iulii Cæſaris virtutes commendandas ſuſcipiens, clementiam cæteris anteponendam diffinit; qua facile offenſas contra ſe commiſſas remittebat: quia in cæteris, inquit, magnifice ac fortiter factis, cæteros mortales vicit, in ſuarum autem injuriarum oblivione, ſe ipſum. Quam non minus elegantem, quam veram Ciceronis ſententiam, retulit laudavitque Beatus Auguſtinus, aſſerens, Cæſarem adverſariis vitam dignitatemque donaſſe. Imo & ex ea argumentum ſumit, quo Romanos convincat, qui dicebant, præceptum de inimicorum dilectione, & offenſarum remiſſione, contrarium eſſe naturæ, boniſque Reipublicæ moribus. Argumentaturque primo ex ipſis Romanis, qui nihil honorificentius æſtimaverunt, quam parcere ſubjectis, ſicque Rempublicam ſuam ex parva & inope, magnam opulentamque fecerunt, quia accepta injuria, ignoſcere quam perſequi malebant. Inſuper Cæſaris, illius Reipublicæ adminiſtratoris mores extollens Cicero, dicebat: Quod nihil oblivi-ſci ſoleret, niſi injurias. Dicebat enim hoc tam magnus laudator, aut tam magnus adulator: ſi laudator, talem Cæſarem noverat: ſi adulator, talem eſſe debere oſtendebat, principem civitatis, qualem iſtum fallaciter prædicabat. Ecce, inquit Auguſtinus, in ſuis principibus, Romani laudandum judicant, quod in Euangelio reprehendunt. Quid eſt enim non reddere malum pro malo, niſi abhorrere ab ulciſcendi libidine? Quid eſt accepta inju-

Lib. 7. contra Celſ. no. 4.

Lib. 8. cont. Celſ.

Orat. pro Q. Ligar. & orat. pro Marco Marcell.

Lib. 3. de civ. c. 30.

Epiſt. 5. ad Marcel.

tia ignoſcere malle, quam perſequi, nihil niſi injurias obliviſci? Suo igitur ore, quando rem ſine affectuum perturbatione conſiderant, proferunt, nihil honorificentius & utilius, quam offenſas remittere & relaxare, qui hoc commendabilius in Cæſare judicarunt. Hinc illa celebris apud Philoſophos propoſitio, quam ſæpe referunt Chryſoſtomus & Auguſtinus, quod nihil magis regium eſt, quam injurias beneficiis compenſare, nihil honorificentius, quàm clementes inimicis parcere. Ad hoc oſtendendum, edidit Seneca opus illud inſigne, de clementia, in quo illam ſtatuit propoſitionem: Nihil eſſe Regibus aut Principibus magis de-
Lib. 1. de Clemen. cap. 3. cens, quam clementiam. In hujus confirmationem Chryſoſtomus illam narrat hiſtoriam, quæ tempore Theodoſii fuit ce-
¶ 197. lebris, quam ipſe Chryſoſtomus refert.
Hom. 17. 18. & 20. ad popul. Cum Antiochiæ imagines Imperatorum progenitorum, ac prædeceſſorum Theodoſii eſſent conſtitutæ, popoluſque quadam altercatione commotus, illas confregerit, Theodoſius magno furore ſuccenſus, exercitum miſit Antiochiam, quo facilius rebelles puniret. Tunc à civibus Antiochenis electus fuit præſul quidam, qui ad Imperatorem procederet, veniam petiturus. Qui coram Theodoſio poſitus, & regias ingreſſus aulas, procul à rege conſtitit mutus, lacrymans, deorſum inclinatus, latitans, quaſi ipſe eſſet, qui omnia illa patraſſet. Hoc autem faciebat habitu, aſpectu, & luctibus prius movere illum volens ad miſericordiam, & tunc defenſionem pro populo incipere. Cum autem loquendi tempus incidit, inſignem ad Imperatorem habuit orationem, quam
Hom. 20. ad popul. Chryſoſtomus eloquentiſſimus eloquentiſſimam judicat: demonſtrans viris magnis, nullam majorem occaſionem ad oſtendendam animi ſui magnitudinem, quam offenſam gravem remittere. Sæpius namque in privatis hominibus hoc factum eſt, quod magnæ & intolerabiles offenſiones, magnæ charitatis materia factæ ſunt, &c. Quoniam autem videbat Imperatorem commotum, quod per offenſionem illam honori ſuo detractum judicaret, ſapiens antiſtes totum ſe convertit, ut oſtenderet, nihil ab illo fieri poſſe, quod clariorem illum redderet, quam offenſam illam liberaliter dimittere. Nunc, inquit, te contumelia affectum dicis, & pertuliſſe, quæ nullus unquam Regum ſuperiorum. Sed ſi velis, ô humaniſſime & ſapientiſſime, diademate iſto clariorem & majorem tibi coronam, hæc afferret contumelia. Hoc nempe, diadema quidem eſt, & tuæ virtutis inſigne eſt, & Dei liberalitatis indicium: ſed corona ex hac humanitate contexta, tuum ſolius erit & ſapientiæ tuæ meritum: nec te tantum omnes admirabantur propter iſtos lapides pretioſos, quantum propter victoriam, de indignatione ſuperata reportatam, laudabunt. Deſtruxerunt ſtatuas tuas, ſed illis clariores reſtituere tibi licet: ſi enim injuriæ authoribus crimina remittas, & nullam ipſis inferas pœnam, non æreas iſtas in foro erigent, nec aureas, nec lapillis coagmentatas; ſed omni materia prætioſiorem ſtolam indueris, humanitatem ſcilicet & miſericordiam. Talem in mente quiſque ſua te ædificabunt, & tot habebis ſtatuas, quot orbem habitant homines, & habitabunt. Non enim nos tantum, verum & poſt nos futuri, & poſt illos omnes hæc audient, &c. Et ut diſcas, quod non tantum exercitus, & arma, & pecuniæ, & ſubditorum multitudo, & alia quidem hujuſmodi ſplendidos facere Reges conſuevere, quantum animi diſciplina & manſuetudo; antiquum tibi referam ſermonem. Beatus dicitur Conſtantinus, imagine ſua quandoque lapidata, multis ipſum inſtigantibus & dicentibus, quod omnem ipſius faciem percuſſerunt ſaxa jaculantes, manu faciem palpans, & leviter ridens, dixiſſe: Nuſquam vulnus in fronte factum video, ſed ſanum quidem caput, ſana vero & facies tota. Illi vero reveriti & confuſi, ab hoc iniquo deſtitere conſilio. Hoc verbum hactenus canunt omnes, nec tantum temporis tabefecit, aut hujus ſapientiæ memo-

memoriam extinxit? Quot non ſit hoc trophæis ſplendidius? Multas urbes ille condidit, & multos barbaros ſuperavit, ſed meminimus illorum nihil: hoc autem verbum uſque in præſentem diem canitur, & poſteri noſtri, & poſteri illorum, omnes idipſum audient. Nec hoc ſolum eſt admirandum, quod audient, verum etiam quod laudibus & benedictione proſequentur, dicenteſque laudabunt, & audientes grate ſuſcipient. Si vero propter illud verbum apud homines tanta potitus eſt gloria, quot apud benignum Deum coronas
¶ 298. aſſequetur? Hæc & alia mire Chryſoſtomus refert, quæ ſufficientiſſima fuerunt ad placandum Imperatorem, & compellendum ad remittendam offenſam: hoc enim honorificum ſibi intellexit. B. item Baſilius (docens adoleſcentes, quomodo ex gentilium libris proficiant) multa Philoſophorum ad hoc inſtitutum exempla commemorat. *Hom 24. & oratio. 11. de patient. & tolerant.* Convitia, inquit, jactabat quidam plebejus homo in Periclem: hic autem non animadvertebat, & per totam diem perſeverabat, ille quidem opprobriis immodice divexans ipſum, hic vero non curans illum: deinde veſpere jam facto, & tenebris obortis, cum diſcederet convitiator, cum lumine ipſum Pericles deduxit, ne quid in philoſophiæ ſtudio amitteret. Rurſus quidam Euclidi Megarenſi iratus, mortem minatus eſt, ac juravit; hic vero conrajuravit, ſe placaturum ipſum, ac ſedaturum, ut ne quicquam illi moleſtus eſſet. Percutiebat quidam Socratem, in ipſam faciem impetu facto: hic vero nihil reniſus eſt, ſed exhibebat ſe, ut ebrioſus ille ſe ira exſatiaret. Intumuit facies ejus & præ plagis ſanioſa facta eſt. Ubi autem à verberibus ille ceſſaſſet, Socrates quidem nihil aliud feciſſe dicitur, ſed fronti velut ſtatuæ inſcripſiſſe opificem: Ille faciebat, & in tantum ſane de illo vindicaſſe. Hæc proſequitur Baſilius, expendens, Socratis factum conforme fuiſſe illi præcepto, quod percutienti unam maxillam, alteram præbere convenit. Periclis autem & Euclidis factum ſimile eſſe illi, quod percutientis iram leviter tolerare oportet, & illi, quod inimicis bona optare, & non mala imprecari oportet. S. Ambroſius refert & laudat Architæ Tarentini dictum, quod ad villicum ſuum, contra quem iratus erat, dixit: O te infœlicem, quam te afflictarem, niſi iratus eſſem. *Lib. 1. offic. cap. 21.* Divus Auguſtinus: Egregius, inquit, Romani nominis Marcus Marcellus, qui Syracuſas urbem ornatiſſimam cepit, refertur eam prius fleviſſe ruituram, & ante ejus ſanguinem ſuas illi lacrymas effudiſſe. *Lib. 1. de civit. c. 6.* Innumera ſunt apud omnis generis authores ſimilia exempla, & vero nos cum hujuſmodi facta audimus & legimus, illos qui inimicorum offenſas contempſerunt, & in offenſores extiterunt benefici, laudamus, & judicamus, non ſolum propterea dedecus non incurriſſe, ſed honorem ſplendidiſſimum ſibi feciſſe. Quare mirari poſſum, ſicuti Auguſtinus de Romanis mirabatur, quoniam quæ in aliis laudanda cenſebant, & honorifica, quorum fama ad eos pervenerat, in ſeipſis judicabant vituperatione digna. *Epiſt 5. cit.* Et qui legentes apud Ciceronem, hanc eſſe ſummam Principis gloriam, clementer offenſas oblviſci, & Rempublicam tunc augendam, quando clementiſſime indulgeret inimicis; cum audiebant Euangelicam vocem reſonantem, *Diligite inimicos veſtros, benefacite iis, qui oderunt vos*, reputabant rem honori ac bonis moribus contrariam. Satis ergo ſuperque probatum eſt, nullatenus eſſe contra honorem, imo potius pro ipſo eſſe homine, inimicis parcere, & benefacere.

§. 34. *Sexta*

§. 34. *Sexta ratio; quia hoc præceptum poſſibile eſt nobis, qui iræ motum poſſumus tenere, ſicut Iacob plantam Eſau, id eſt nobis omnino neceſſarium.*

¶ 199. E*Go autem dico vobis.* Piſcem hunc adhuc exenteremus, & expendamus pronomen illud, *Vobis*, quod magna continet ſacramenta, quo Chriſtus oſtendit & explicat, hoc præceptum poſſibile eſſe. Difficultatem & impoſſibilitatem circa hujus præcepti obſervationem expendere ſolet homo, dicens: Quomodo poſſum hoc præceptum ſervare? Impoſſibile eſt, inquit Ariſtoteles, quod viſis non tangamur, & quod viſo inimico, non conturbetur cor. Hoc certè rerum experientia comprobatum eſt: nam ad præſentiam occiſoris, totum cadaver quaſi commovetur & ejus ſanguis qui jam concretus ac congelatus erat, accenditur, qui ebulliens & fervens egreditur, natura ſe ipſam contra homicidam commotam exhibente. Si talia in corpore extincto fiunt, in quo non eſt memoria injuriæ receptæ, nec iraſcibilis, quæ excandeſcat, & iram excitet nec ſpiritus vitalis, qui ſanguinem, accendat, & ferventem faciat; quid in vivente fiet, dum inimicum coram ſe poſitum videt? quomodo poſſibile eſt, non commoveri iraſcibilem? non accendi ſanguinem circa cor, & iram non excitari, totumque hominem alterari? Quomodò ergò poſſibile eſt, tunc inimicum diligere, & beneficum erga illum exhiberi? Attende, quod Chriſtus proponens præceptum, expreſſit, quibuſnam illud imponat. *Ego*, inquit, *dico vobis.* Scire enim oportet, quod non ſemper cùm aliquid agis, es tu, qui illud agis, quia ſæpenumero eſt alius intra te, qui te nolente illud operatur. Homo ſiquidem eſt animal rationale, id eſt, quod operatur deliberatè ſecundum regulam & conſilium rationis: ideoque id propriè homo dicitur agere, quod facit ratione deliberante, & conſulente, quid agi oporteat. Quod autem facit ratione nullatenus deliberante, aut deliberare valente, ſed ante omnem illius deliberationem & conſilium, quales ſunt motus, quos primo primos Theologi vocant, non dicitur facere homo, ſed interior affectus aut concupiſcentia. Vides hominem prudentiſſimum, ardenti febre uſque ad phreneſim æſtuantem, quem conſpicis res indignas facere & dicere; non propterea conturbaris, ſed dicis, non eſſe hominem illum, qui talia facit, ſed febrem, qua interius agitur. Ita ſanè, homo habet intra ſe ipſum febrem concupiſcentiæ, ſecundum quam natura inordinata eſt, & æſtuans, quæ aliquando homine minime deliberante, aut valente deliberare, aliquid excitat, aut ad opus movet, circa quod ratio nullatenus deliberare potuit: ſicuti cùm ad viſum mulieris pulchræ, ſubitò inordinatus concupiſcentiæ motus inſurgit, & ad præſentiam & odorem ſuavis cibi conſurgit motus intemperantiæ. Hos motus non operaris tu, ſed interior febris, quos propterea David *Alienos* vocat, ut alibi dicemus. *Pſ.* 18.14.
Hujuſmodi ſunt motus omnino indeliberati circa res fidei, & illi quos, qui agitantur ſpiritu blaſphemiæ, ſentiunt. Id quod cœleſtis philoſophus Paulus ex profeſſo ¶ 200.
docuit. *Non* (inquit) *quod volo bonum, hoc facio, ſed quod odi malum, illud ago.* *ad Rom.* 7. 15.
Loquitur de homine, in quo abſque aliquo rationis conſenſu, concupiſcentia excitat inordinatum aliquod deſiderium. In hoc opere non agit homo quod vult, qui nollet tale deſiderium inſurrexiſſe; quin potius illud tanquam malum odit ſecundum rationis deliberationem. Ex quo infert Paulus: *Si autem quod nolo, illud facio, jam non ego operor illud, ſed quod habitat in me peccatum.* *Ibidem.* Vocat peccatum, Concupiſcentiam, quam peccati fomitem Theologi vocant; ut ſancti Patres, imò & Concilium ſacrum Tridentinum *Seſſ. 5 can.* 4. explicant. Facio aliquando aliquid, quod non ego operor, ſed concupiſcentia, quæ in me eſt. *Video enim aliam legem in membris; repugnantem legi mentis meæ,*

Digitized by Google

& captivantem me in legem peccati. Hocque eſt, quod ſæpe idem Paulus de duplici homine, qui in unoquoque noſtrum reperitur, novo ſcilicet & veteri, aut carnali & ſpirituali, repetit, de quibus alio in loco. Vide ergo quid Deus præcipiat. Non dicit: Præcipio concupiſcibili, quod non ſubitum odii affectum erga inimicum excitet; aut iraſcibili, ne viſo inimico, iram ſuſcitet ſubitam & indeliberatam; aut ſanguini, ne viſo inimico ferveſcat: ſed *Dico vobis*, ut ſcilicet deliberate & ſecundum rationis conſilium agentes, non odio habeatis inimicum, quin potius compreſſo odio eum diligatis. Ita doctrinam hanc explicat B. Auguſtinus, docens, ſæpe nobis nolentibus excitari iram, vel à complexione, vel à dæmone agente circa corpus, &c. quod & ex profeſſo S. Anſelmus *a* pertractavit, dicens, multos eſſe, qui dicere poſſunt cum Apoſtolo *b*: *Condelector legi ſecundum interiorem hominem*, quamvis ſentiam in membris meis aliam legem repugnantem, &c. Hoc itaque facere teneris: odium quod ſuſcitat concupiſcentia, per rationem comprimere, ſicuti in aliis inordinatis affectibus te facere oportet. Recteque ages, ſi te ſimilem præſtiteris ſancto Iacob, qui laudatur à Deo ipſo, quod *in utero ſupplantavit fratrem.* Erant in utero Rebeccæ illi duo parvuli, qui inter ſe collidebantur, volens unuſquiſque alterum continere, & primus egredi. Non autem valente Iacob detinere Eſau, hic primus egreſſus eſt: cæterum Iacob ſtatim manum ad ejus tenendam plantam convertit, quaſi illum continens: quo factum eſt, ut nullatenus ille ortus præjudicare potuerit ipſi Iacob erga primogenituram. Uniquiſque noſtrum duos fert parvulos, carnem ſcilicet & ſpiritum. Hi inter ſe perpetuo bello contendunt. *Caro enim concupiſcit adverſus ſpiritum, & ſpiritus adverſus carnem: hæc enim ſibi invicem adverſantur, ut non quæcunque vultis, illa faciatis.* Vult ſpiritus cœleſtia meditari, opera charitatis & mortificationis exercere; adverſatur caro, cujus opera ſunt, fornicatio, immunditia, impudicitia, inimicitiæ, &c. quibus adverſatur ſpiritus. Et rectè ſub typo Eſau caro ipſa ſignificata eſt; nam Eſau idem eſt, quod ruffus, aut accenſus; caro autem eſt, quam accendit fervor mali deſiderii, aut concupiſcentia, quam etiam beſtia illa ruffa, quam vidit Ioannes, propter eandem rationem indicat, ut alibi annotatum eſt. Sicut autem Eſau egreſſus eſt, ipſo Iacob nullatenus conſentiente, ita caro ſæpenumero egreditur, per affectus & deſideria mala, nullatenus conſentiente, aut deliberante ſpiritu vel ratione, ſed ſicut Jacob ne ſibi talis egreſſus poſſet eſſe nocumento, manu plantam illius apprehendit, quaſi ipſum continens; ita & in nobis ſpiritum agere oportet, qui hoc ipſo quod attendit, motus aut affectus carnis progredientes, debet illos comprimere & continere: ut ſicut caro ſæpe comprimit motus ſpiritus, ut non quæcunque vultis illa faciatis, ita ſpiritus comprimat & contineat motus carnis, non permittens eos, quo caro ipſa impellit & excitat, ut egrediantur. Ita Paulus motus contra fidem exortos ex carnis affectibus, comprimendos docet: *In captivitatem*, inquit, *redigentes omnem intellectum in obſequium fidei*: ita & carnis affectus in ſemetipſo comprimebat, *caſtigans corpus ſuum, & in ſervitutem redigens.* Quamvis autem hanc curam debeat homo habere, comprimendi omnes inordinatos carnis affectus: peculiariter tamen ad comprimendos iræ motus, debet ſolerti vigilia eſſe ſolicitus, ut B. Auguſtinus annotavit, expendens illud: *Iraſcimini & nolite peccare*; Idque multis de cauſis. Primo, quia talis in ordinatus iræ motus raro eſt ſine peccato & culpa. Dixi inordinatus motus: nam quando eſt ſecundum rationem, virtus eſt, non peccatum, ut dicemus ſtatim. Et quidem D. Hieronymus contendit, talem motum nunquam eſſe ſine peccato, imo hoc argumento contra Pelagianos probat, nullum dari hominem, qui aliquod peccatum non habeat, quia nullus eſt, qui non aliquo iræ motu conturbetur: omnis autem talis motus peccatum eſt. Quod probat ex illo S. Iacobi: *Ira viri juſtitiam Dei*

Epiſt.115 ad Nebridium.
a Lib. de ſimilitudin. c.162.
b ad Rom. 7.22.
Oſeæ 12.3.
Geneſ. 25. 25.
ad Gal 5. 17.
¶ 201.
Apoc.17.3
2.Cor.10.5
1.Cor.9.27
Pſal.4.5.
li.2 contra Pelag. pa. 212.
Jac. 1.20.

Dei non operatur. Non, inquit, iram Dei, ſed iram viri poſuit: ira enim Dei juſta eſt, ira autem viri ex turbata mente procedit; quo etiam modo eundem locum viſus eſt Divus Gregorius expendere, in quem addit *Pſal.4.5.* Hieronymus etiam & illum: *Iraſcimini & nolite peccare.* Hic namque verſiculus, inquit, quem ſenſum habeat, Apoſtolus do- *Eph.4.26.* cet; dicens: *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram*, ut peccatum omnino ſit, vel leviter iraſci, juſtitia autem, iram celeri pœnitudine mitigare. Hac de cauſa contendit, Chriſtum abſolute dixiſſe; *Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio:* quod enim in aliquibus codicibus additum eſt, *ſine cauſa*, ſuperfluum videtur. quis enim neſciat ſine cauſa iraſci, peccatum eſſe? Addit itidem illam Sapientis ſententiam, *Ira per-* *Prov. 15.* *dit etiam ſapientes.* Cæterum hæc B. Hie- ¶ 202. ronymi ſententia explicatione eget. Certum eſt enim apud Theologos, dari aliquos motus iræ, ita omnem deliberationem & voluntatem prævenientes, qui ſicut nihil habent voluntarii, ita nihil habent peccati: quod frequenter Theologi docent, & diffiniſſe viſum eſt ſacrum Con- *Seſſ.6.* cilium Tridentinum. Sed quod vult dicere, eſt, difficile eſſe tales motus ſine aliqua culpa reperiri; quia raro homo tanta ſollicitudine curat eos comprimere, & prævenire, quanta tenetur: ſicuti etiam dixit Di- *3.p q.41. ar. 1.ad 3.* vus Thomas, inordinatum motum carnis non eſſe ſine peccato: quia ſemper, inquit Auguſtinus, nonnullum peccatum eſt, quando caro concupiſcit adverſus ſpiritum. Quod ita explicuiſſe viſus eſt ipſe- *Epiſt.9 ad Salvinam.* met D. Hieronymus, agens de perturbationibus præcedentibus rationis judicium, quas ante paſſiones dicere poſſumus (inquit ipſe) de quibus multa in Theologia diſputavimus. Secundo, ira maxima, ſolertique vigilantia eſt comprimenda: quoniam ſi dimittitur, innumera damna & ſupremum inducit malum, quod eſt odium, ſupremæ virtuti charitatis directe contrarium. Ita intelligi poteſt illa Sapientis ſententia, quam alibi ad aliud inſtitutum latius juxta ſanctorum Patrum ſenſum ex- *Eccl.10.4.* poſuimus: *Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris, quia curatio ceſſare faciet peccata maxima.* Spiritus poteſtatem habentis, idem eſt quod ſpiritus potentiſſimus, validiſſimuſque, ideoque hoc nomine B. Ambro- *Lib.1 offic. cap.21.* ſius intelligit affectum iracundiæ, qui ut diximus, inter omnes alios eſt validior, vehementior, ac potientior. Si hic ſpiritus aſcenderit ſuper te, id eſt, ut exponit Ambroſius, ſi prævenerit te, & occupaverit mentem tuam; locum tuum ne dimiſeris: *tente en buenas*, dicimus Hiſpanicè. Locus tuus, inquit Ambroſius, patientia eſt, locus tuus ſapientia eſt, locus tuus ratio eſt, locus tuus ſedatio indignationis eſt. Hic magna cura ſervandus eſt, alioquin ſequentur peccata maxima, multa, & nociva. Et breviter his verbis id nobis dicere vult Sapiens, quod Eliu dixit ad Iob, rem totam concludere volens: *Non te ergo ſu-* *Iob 39.18.* *peret ira.* Hanc rationem expendit B. Au- *In Pſal.30 concio.2. in illud, conturbatus eſt in ira.* guſtinus, ſupponens, iram non eſſe odium: nondum enim odimus eos, quibus iraſcimur: ſed ſi iſta ira manſerit, & non cito evulſa fuerit, creſcit & fit odium. Ex quo poſſumus illud, quod alibi cœpimus explicare: *Ecce*, inquit David, de iracundo *Pſal.7.15* Saule loquens, *parturiit injuſtitiam, concepit dolorem: & peperit iniquitatem.* Videtur *Titelmanus.* aliquibus ordo præpoſterus, quia ſecundum rectum naturæ ordinem, prius eſt concipere, quam parturire. Rectum tamen ordinem tenuit David: cum enim quis aliquam recipit offenſam, primum omnium parturit iram, quam injuſtitiam vocat David; quia ad injuſtum odium & vindictam excitat: hic primus partus. Si illa retineatur, & radices in corde mittat, concipiet dolorem, id eſt, odium, quod mentem & animum gravat, & angit, & triſtitiam generat alieni boni: ex quo tandem proceditur ad iniquitatem, quam tunc quis parit, quando vindictam ſumit. Quod ¶ 203. & ex illis Eſaiæ verbis poſſumus intellige- re: *De radice colubri egredietur regulus, & ſemen ejus abſorbens volucrem.* *Eſai.14.19.* Hæc verba recondita myſteria ſecundum litteræ ſenſum continent, alibi explicanda, quæ Di- *Libr.6. in Eſai. in c. 14.* vus Hieronymus ſecundum quandam

 accom-

accommodationem, ad noſtrum explicat inſtitutum. Poſſumque per ſemen colubri, iram intelligere, quæ nihil eſt aliud, quam ſemen quoddam ſerpentis antiqui, in corde noſtro repoſitum, aut radix quædam ab illo plantata, de quo ſemine peſſimo naſcitur regulus, qui rex ſerpentium eſt, inquit Hieronymus, qui afflatu ſuo atque conſpectu homines occidit; hicque abſorbet volucres. Regulus qui ex ira naſcitur, odium eſt, quod in eo ſenſu omnium peccatorum tenet primatum, quod eſt directè contra charitatem, quæ inter omnes virtutes tenet principatum. Et hic regulus talis eſt, qui flatu ſuo omnes inficit volucres. Volucris nomine, opera ex natura ſancta, æternæque vitæ meritoria, poſſumus intelligere, quæ in cœlum natura ſua volant, & conſcendunt. Hic regulus omnes tales volucres abſumit, quia conſumpta per odium charitate, neque fides montes transferens, neque miſericordia omnes facultates pauperibus diſtribuens, neque fortitudo tradens corpora uſque ad inciſionem & ardorem, neque alia hujuſmodi ad æternam vitam volare, aut pertingere poſſunt, ut Apoſtolus ex
1. Cor. 13. 1 profeſſo docuit. Si quis in domo ſua deprehenderet ovum ſerpentis, ex quo ſi relinqueretur, ſciret naſciturum regulum, qui flatu ſuo interficeret, & lethali inficeret veneno; qua cura procuraret tale ovum radicitus tollere & expellere? Talis eſt ira, ovum ſerpentis, ex quo crudelis baſiliſcus, omnia inficiens oritur, odium. Hine, ut
In Pſ. 54. Expoſ. 54 5. exponit Auguſtinus, ille timor Davidis: *Cor meum conturbatum eſt in me, & formido cecidit ſuper me.* Patiebatur inimicos, qui acres ei inferebant perſecutiones: cor illius conturbatum fuit per iram; ſed hoc ipſo, quod illam in ſemetipſo advertit, timuit, ne illa mortem induceret per odium. Cor meum conturbatum eſt in me, quando conturbatus eſt præ ira oculus meus: & ſi oculus turbatus eſt, quid ſequitur? formido mortis cecidit ſuper me. Vita noſtra dilectio eſt, ergo mors odium eſt: cùm cœperit homo timere, ne oderit, quem diligebat, mortem timet; quia occiditur anima: cùm quis ſe ira videt turbatum, formidet, ne mors inde naſcatur per odium. Propterea, inquit idem Auguſtinus, dixit Apoſtolus: *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram.* Eph. 4. 26. De qua ſententia ſtatim dicendum eſt.

§. 35. *Egregiè Apoſtolus, iram contra offendentes, ſtatim comprimendam docuit, dicens: Sol non occidat, &c. innumera enim mala ex ira ſi perſeveret, ſequuntur.*

SAncti Patres hoc Apoſtoli proverbium paulò ante inductum: *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram,* perpetuo repetunt, quod variis etiam modis explicant: • 204. ad Epheſ. 4. 26.
primo, ut Solis nomine intelligamus dictamen rationis, quaſi dicat: Ita perturbat rationis judicium & lucem, cùm parva eſt; cùm autem creverit, obſcurat ipſam, manetque homo tanquam in tenebris ambulans, & neſciens quò vadat, ideoque multa offendicula incurrit. Vult itaque dicere: Si iraſcimini, iram ſubitò comprimite, ne quæ exorta perturbavit rationem, permanens eam obſcuret. Ita Hieronymus *a*, Gregorius *b*, D. Thomas *c*, & Auguſtinus *d*, explicans illud *e*: *Turbatus eſt in ira oculus meus.* Primò enim, per iram oculus rationis conturbatur, offuſcatur ejus lux, non extinguitur: permanente tamen ira, ac tranſeunte in odium, ita obſcuratur, ut verè dixerit Joannes *f*: *Qui odit fratrem ſuum, in tenebris eſt uſque adhuc.* Nota eſt illa Chriſti Domini ſententia *g*: *Qui ambulat in nocte offendit, quia lux in eo non eſt.* Mirum eſt, illum qui ambulat tenebris circumfuſus, per viam offendiculis plenam, quot quantiſque modis impingat; quocunque ſe verterit offendit: talis eſt, qui iram inſurgentem non comprimit, quam dimittit obſcurare rationis lucem, per quam homo manet in tenebris: innumeris namque modis offendit & impingit, ut ex profeſſo demonſtrat Gre-

a Lib. 2. in c. 4. in Epiſt. ad Epheſ.
b Lib. 5. Mor. c. 31.
c In cap. 4. ad Epheſ. lect. 8.
d In Pſ. 30. conc. 2.
e Pſ. 30. 10
f 1. Joa. 2.
g Joa. 11. 10.

Digitized by Google

a Li. 6. Moral. c. 31. *b Hom. 29. & 30. ad populum.*

Gregorius *a*; demonſtraveratque Divus Chryſoſtomus *b*, offendit in verbo, in aſpectu, in motibus, in oculis, qui non diverſa facit ab arreptitiis, qui ipſemet poſtea aliqua rationis luce perfuſus, verecundatur, & in ſui excuſationem dicit, ſe talia egiſſe; quia extra ſcipſum erat propter furoris impetum. Tales deſcribit David inimicos ſuos, qui iram contra illum non ſolum non comprimebant, ſed ſervabant, quæ aucta, in tenebris illos conſtituit, ſicque multis modis impegerunt. Quod enim dicit: *Fiant viæ illorum tenebræ & lubricum, & angelus Domini perſequens eos*: Hæc, inquit Auguſtinus, non optantis ſed prædicentis affectu dicuntur, quaſi enarrans David, quæ illis evenirent. Horrenda via, inquit Auguſtinus. Tenebras ſolum quis non horreat? lubricum ſolum, quis non caveat? ſi autem iſta adjungas, ut homo ambulet in tenebris, & per viam lubricam, quem inſequatur alius impellens; qualia incurret damna? Talia erga incurrunt illi, qui iram retinentes & non comprimentes, quaſi luce rationis deſtituti, ambulant per viam ipſius iræ lubricam, quos impellit furor. Hinc tot mala ac peccata oris, cordis, & operis, committunt. Secundus ſenſus eſt, ut nomine Solis, intelligatur Chriſtus Dominus, Sol juſtitiæ: & hunc ſenſum anteponendum cenſet Auſelmus, ita locum exponens: Noſter ſol, Chriſtus eſt, qui veritas, & ſapientia, & juſtitia eſt: cujus luce anima humana illuſtratur; ſed hanc lucem deſinit mens videre, cum perturbatione iracundiæ fuerit tanquam nubilo ſuperata: & tunc quaſi occidit ſuper iracundiam hominis ſol; quia cum menti, iracundia confuſionis tenebras incutit, huic Deus radium ſuæ cognitionis abſcondit. Communis tamen ſenſus eſt, ut velit Apoſtolus dicere, quod ſi contingat iram excitari, ſtatim illam ante ſolis occaſum deponamus. Ita Gregorius Nyſſenus *a*, Hieronymus *b*, Auguſtinus *c*, Divus Thomas *d*, Anſelmus *e*, cæterique ſancti Patres, ſignanter Chryſoſtomus *f*, variis in locis, & præcipue hæc verba exponens: quaſi dicat Apoſtolus: Bonum eſt non iraſci: Si vero in morbum hunc quiſquam aliquando inciderit, videat, tantum ne ingraveſcat: ſatis ad hoc fuerit, una vel altera hora, ſol abiens non relinquat vos inimicos, &c. Et patet hoc ex ipſo contextu: præmiſit enim Apoſtolus illud Davidis *g*: *Iraſcimini & nolite peccare*, & ſubdit: *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram.* Expendamus dictum Davidis: admiranda namque fuerunt, quæ in illius verbis Paulus conſideravit, *Iraſcimini & nolite peccare, quæ dicitis in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris compungimini.* In Hebræo habetur verbum *Damam* quod ſignificat quieſcere & ſilere. Unde Pagninus legit, *In cubilibus veſtris quieſcite*: ſumit metaphoram ab eo, qui ſomno ſe tradere vult, & quieſcere, qui omnibus, qui ſtrepitum excitant, jubet ſilere. Ita, inquit David, cum ſomno vos tradere vultis, curate, ad quietem animam componere: hoc autem fiet, ſi affectus iracundiæ, qui excitati fuerant, & ſtrepitum concitaverant, faciatis ſilere & quieſcere. Eodem verbo uſus eſt Jeremias, loquens ad mucronem quendam, quem evaginatum videbat, comminantem vindictam: *O mucro Domini, uſquequò non quieſces? Ingredere in vaginam, refrigerare & quieſce.* Quaſi hæc verba tu, iræ excitatæ dicas, ut eam quieſcere ſilereque facias. Sed ad hoc credo majus quid in verbis Davidis prævidiſſe Apoſtolum. Enimvero verbum, *Damam*, quo utitur David, in Hebræo idem eſt cum illo, quo uſus eſt Joſue, quando pugnabat contra inimicos: qui intelligens periculoſum eſſe belli conflictum occidente Sole, dixit ad Solem: *Sol contra Gabaonem ne movearis:* in Hebræo: *Quieſce, ſile, motum tuum contine.* Ita ſane vidit David, periculoſiſſimam eſſe perturbationem, aut bellum, quod contra rationem inſurgit, cum excitatur ira, ſi homo illam retineat, etiam decedente ſole. Quod egregie expendit Chryſoſtomus ex eo, quod ſi nocte ira remanet, illa diverſis cogitationibus cor agitat, radices mittit altas, & illa quæ i-

Pſal 34. 7

In Pſa. 34. conc. 1.

In Cap. 2. Epiſt. ad Epheſ.

¶ 205.

a Orat. 1. de Reſurr. *b Lib. 2. in cap 4. ad Epheſ.* *c In Pſ 30* *d In c 4 ad Epheſios.* *e In cap. 4. epiſt. ad Epheſ.* *f Ho. 3. in*

Ica & 14 in epiſt. ad Epheſ.

g Pſa 4. 5.

Brixi. to. 1 pag. 119.

Jer. 47. 6.

Joſue 10. 12

Hom 18. in epiſt. ad Epheſ.

Digitized by Google

gnis eſt, magnopere totum hominem accendit. Quando Sol per diem non potuit nebulam conſumere, recedente Sole illa denſior efficitur, nocturniſque vaporibus ita augetur, ut gravis tempeſtatis cauſam & materiam exhibeat. Idcirco David ſtatuit, ut ſi iraſceris, antequam diei valedicas, & ſomnum arripias, in cubiculo tuo iram comprimas, & ſilere facias: periculoſum eſt enim bellum recedente ſole, & in tenebris, ubi credens homo ſe inimicum ferire, proprio ſe mucrone vulneret, aut ipſius inimici gladio ſeipſum tranſ-
¶ 206. figit. Hæc propterea conſiderans Apoſtolus, dictum Davidis explicare volens, ſubdit: *Sol non occidat ſuper iracundiam*
2 Reg.2. 24. *veſtram.* Aut vero viſus eſt Apoſtolus alludere voluiſſe, ad hiſtoriam Abner: qui occidit velociſſimum illum curſorem Aſaël, perſequentem ſe, nolentemque aliqua ratione à perſecutione ceſſare; pro cujus nece irati Joab & Abiſai fratres ejus, qui fuerat occiſus, illum cum ſuo exercitu perſequi cœperunt, perſecutique ſunt quouſque *Sol occubuiſſet.* Tunc converſus Abner ad Joab, clamavit: *Num uſque ad internecionem tuus mucro deſæviet? uſquequo non dicis populo, ut omittat fratres ſuos perſequi?* Quaſi diceret: Quod perſecutio tota die perduraverit, non mirum, nec enim alia ſe obtulit occupatio, quæ compelleret aliò mentem divertere, & commune eſt ſatis, hominem illud proſequi opus, quod cœpit, quouſque ad aliud divertere compellatur; ſed quod occumbente ſole, quando ipſius lucis defectus, tenebræque ingruentes, cogunt homines à ſuis operibus ceſſare, & ſe in propria ad quietem recipere, adhuc perſecutio duret, hoc intolerabile eſt, & internecionem ipſimet perſecutori inferens. Hæc ratio ſufficiens fuit, ut Joab ſeipſum ac totum exercitum contineret ab inſequendo Abner, & ut unuſquiſque propriam quietem nocte ingruente procuraret. Ad hanc hiſtoriam alludere viſus eſt Paulus, dicens: *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram.* Quaſi dicens: Quod ira per aliquot horas duret, cum offenſa recens eſt, dolorque ſentitur, nec alio cogitationem divertere neceſſum fuit, non mirum: quod tamen occidente ſole quando unuſquiſque ad quieſcendum ſe recipit, & animum à laſſitudine eorum quæ in die acciderant defatigatum, ad quietem revocat, adhuc in ira perſeveret, per quam ſuam propriam quietem impediat; hoc eſt durum & maxime nocivum. Quando recedente Sole tenebræ occupant terram, beſtiæ quidem ſylvæ diſcurrunt; *catuli leonum rugientes, ut* *Pſal. 103. 21.*
rapiant, homo tamen ad quieſcendum debet ſe recipere. Quam autem quietem poterit habere, qui iram continet? Tertullianus eadem verba Apoſtoli expendens, *Li. de patient. c.12.* annotat, Apoſtolum loquutum, metaphora ſumpta à febri, quæ hominem arripit: ſi enim illa ephemera ſit, aut diaria, tolerari poteſt, nec magnum nocumentum poteſt inferre: ſi autem illa in plures dies protrahat ardorem, ſanguinem totum corrumpit, & inficit, & mortem inducit. Ita, inquit Tertullianus, de ira eſſe philoſophandum, quæ ſimilis eſt febri, hominem ſuccendenti & inflammanti: ſi enim illa perduret, certe innumera damna, imo & mortem ſpiritualem inducit. Auguſtinus aliam innuit metaphoram, deſumptam ab *Epiſt. 87. ad Felic. & Ruſticum.*
aceto, vel ab alio liquore venenato, aut peſtilenti, qui ſi diutius in vaſe retentus ¶ 207.
fuerit, vas corrumpit, & ineptum reddit, ut in eo liquor alius pretioſus effundatur; ſic (inquit) ira corrumpit cor, ſi in alium diem duraverit. Divus Chryſoſtomus eadem Apoſtoli verba ex eo probat, quod ira flamma eſt, & ignis ſuccenſus circa cor: *Hom.3. in c.1. Joan. Jac.3.5.*
parva autem ſcintilla, ſi non ſtatim extinguatur, *totam ſylvam incendit.* Vehemens, inquit, eſt iræ affectus, & omni flamma vehementior. Quod ſi nox ira percitos nos comprehenderet, omnes operationes noſtræ graviores ſubſequerentur, cum ignis plurimum memoria excitetur: ſi per ocium omnia animum provocantia atrocius nobis reputentur. Noctis tenebræ, ut idem Chryſoſtomus annotat, melancholicum humorem acuunt, qui excitatus, ab *Ibid. & hom.14 in epiſt. ad Epheſ.*
ira ipſam auget, & cum per ocium libere poſſit cor ad triſtes cogitationes impelle-

re,ira

re, ira altas mittit radices. Priuſquam igitur tam exitiali vacemus otio, & vehementiorem flammam accendamus, præveniendum præcipit, & quicquid pectus noſtrum urit, penitus extinguendum. Id ipſum ex alia ratione demonſtrat: quia ira fera eſt vehemens & furibunda, leone fortior, & lupo voracior. Si vides lupum oves tuas invadentem, non eum dimittis, ut libere per noctem inter eas cubet, & remaneat: quas enim in die vivas dimiſerat, nocte abſumet. Alio in loco eadem verba Apoſtoli confirmans: Ira (ait) neque uſque ad veſperam maneat, *inquit* Apoſtolus: ſicut enim putredo quædam ac tinea, ita mentis noſtræ radicem arrodit. Si Jonas attenderet vermiculum rodentem radicem hederæ, non eum tota nocte dimitteret, qui adveniente mane, omnino eam conſumptam reliquit. Quare beſtiam, inquit Chryſoſtomus, in viſcera tua includis? Melius eſſet viperam vel ſerpentem in corde poſitam eſſe, quam iram: hæc enim manet ſemper, dentes fortiter infigens, immiſſoque veneno, peſſimarum cogitationum exercitus producit. A Paulo vocatur *Radix amaritudinis ſurſum germinans*, (ut dicemus) id eſt, radix, quæ multas amaritudines producit. Quiſnam in horto ſuo illam plantam dimitteret, altas radices mittere, quam novit tam amaram: quæ omnes alios fructus, quantumcunque dulces redderet amaros? Quis intra domum retineret eum, à quo ſciret, ſe omnino ſubvertendum? talis eſt ira. Ita dixit Sapiens, quendam iracundum quaſi conſiderans: *Iracundia animoſitatis illius* (Septuaginta, *Impetus iræ ejus*) *ſubverſio illius eſt.* Loquitur metaphora ſumpta à terræ motu, quo valida ſubvertuntur ædificia: includitur enim ventus aut vapor, intra viſcera terræ, qui dum accenditur calore ſolis, ut foris prorumpat, montes ipſos ſubvertere ſolet. Quod clarius videmus in ſulphureo pulvere, quo ad ſubvertendas turres, utuntur milites; eo enim intra terræ viſcera condito, igneque admoto, flammam emittit ſubvertentem turrim uſque ad fundamenta. Aut vero loquitur, metaphora ſumpta à navi, quam

Hom. 47. in Joan.

Hom. 41. in acta ad finem.

Hebr. 12. 15.

Eccl. 1. 28.

ventorum impetus diſcindit: quanto enim ſciſſura major fuerit, tanto citius navis per illam ſubmergitur: unde nauclerus vigilanti ſolicitaque cura ſtatim ad illam reſarciendam ſe totum convertit. Iræ ventus ſciſſuram facit, hominem à proximo ſuo dividentem, & ſeparantem, per quam odium & alia peccata ingrediuntur, quæ animam in interitum mergunt & perditionem: ideoque dicit, quod iracundia animoſitatis, id eſt, valida, fortis, dura, ſubverſio eſt illius, qui illam habet. Id quod ¶ 208. Tigurina tranſlatio clarius expreſſit: *Ruinam ei creat, ipſius ad iram proclivitas.* Hæc omnia egregie proſecutus eſt B. Gregorius, damna referens, quæ ex ira ſequuntur, quo hortetur eam comprimere. Per iram, inquit, ſapientia perditur ut quid, quove ordine agendum ſit, omnino neſciatur, ſicut ſcriptum eſt: *Ira in ſinu ſtulti requieſcit:* quia nimirum intelligentiæ lucem ſubtrahit, cum mentem permovenda confundit. Per iram vita amittitur, etſi ſapientia teneri videatur, ſicut ſcriptum eſt: *Ira perdit etiam prudentes:* quia ſcilicet confuſus animus nequaquam explet, etiam ſi quid intelligere prudenter valet. Per iram juſtitia relinquitur, ſicut ſcriptum eſt: *Ira viri juſtitiam Dei non operatur:* quia dum perturbata mens judicium ſuæ rationis exaſperat, omne quod furor ſuggerit, rectum putat. Per iram gratia vitæ ſocialis amittitur, ſicut ſcriptum eſt: *Noli eſſe aſſiduus cum homine iracundo, ne diſcas ſemitas ejus, & ſumas ſcandalum animæ tuæ:* & idem, *Quis poterit habitare cum homine, cujus ſpiritus facilis eſt ad iraſcendum?* Quia qui ſe ex humana ratione non temperat, neceſſe eſt, ut beſtialiter ſolus vivat. Per iram concordia rumpitur, ſicut ſcriptum eſt: *Vir animoſus parit rixas, & vir iracundus effundit peccata.* Iracundus quippe peccata effundit; quia etiam malos, quos incaute ad diſcordiam provocat, pejores facit. Per iram lux veritatis amittitur, ſicut ſcriptum eſt: *Sol non occidat ſuper iracundiam veſtram:* quia cum menti iracundia confuſionis tenebras incutit, huic Deus radium ſuæ cogitationis abſcondit. Per iram Sancti

5. Mor. c. 31.

Eccl. 7. 10.

Jac. 1. 20.

Prov. 22. 24.

Prov. 18. 14.

Eccl. 28. 10. 12.

ad Eph 4. 26.

Digitized by Google

Sancti Spiritus ſplendor excluditur, quo contra juxta antiquam tranſlationem ſcri- *Eſai 66.2.* ptum eſt: *Super quem requieſcet Spiritus meus, niſi ſuper humilem & quietum & trementem ſermones meos?* Cum enim, humilem diceret, *quietum* protinus adjunxit. Si ergo ira quietem mentis ſubtrahit, ſuam Sancto Spiritui habitationem claudit, cujus receſſione animus vacuus, ad apertam mox inſaniam ducitur, & uſque ad ſuperficiem ab intimo cogitationum fundamento diſſipatur; nam iræ ſuæ ſtimulis accenſum, cor palpitat, corpus tremit, lingua ſe præpedit, &c. Hæc & alia Gregorius. Quis ergo talem hoſpitem cordis ſui cubiculi contineat, qui tot tantaque inducit, infertque mala? Merito cito expellendam iram dixit Apoſtolus, quæ ad brevem horam tenta, perturbat; ſed diu retenta, omnino hominem perdit. Ex his procedit Beatus Hieronymus ad inexcuſabilem reprehenſionem *Epi.36.ad Caſtinorianam materteram.* noſtram. Si Apoſtolus (inquit) interpretatur, *Sol non occidat ſuper iracundiam noſtram:* quid agemus nos in die judicii, ſuper quorum iram, non unius diei, ſed tantorum annorum ſol teſtis occubuit? mul- *Gen.49.7.* tis certè illud dici poteſt: *Maledictus furor eorum quia pertinax, & indignatio eorum, quia ſæva.* Quamvis igitur in poteſtate noſtra ſitum non ſit, iram ita continere, ne ullatenus exſurgat: poſſumus tamen eam per rationem & deliberationem comprimere, ſaltem propter ipſammet noſtram utilitatem, quibus Deus tanquam hominibus ex deliberatione agentibus ſtatuit, diligere inimicos.

§.39. *Septima ratio eſt, quia hujus præcepti verba, modum indicant, quo facilius compleri poſſit à nobis, qui ſimiles eſſe debemus equitatus Pharaonis.*

EGo autem dico vobis. Hoc eodem pro- ¶ 209.
nomine, *Vobis*, modum quo facilius iſtud adimplere poſſimus præceptum, exprimere voluit CHRISTUS Dominus: non enim loquitur ad leones, vel tigres, vel dracones, urſos, vel lupos, aut canes, qui contra lædentem ſe, impetu paſſionum feruntur: ſed ad homines quos ſimiles ſibi fecit, in eo quod rationem & mentem illis indidit, per quam ſuos actus diſponerent, eorumque Dominium haberent, ut ex Beato Damaſceno *a*, Divus Thomas *b*, obſervavit. Edidit brevem, ſed excellentem tractatum ſanctus Gregorius Nyſſenus *c*, adverſus eos, qui ægre reprehenſiones ferunt: in quo ut fundamentum ſupponit, admirationem, qua tenebatur, attendens hominis miſeriam, qui cum à Deo tanta ſit veritate rationis donatus, ut cætera extra ſe ipſum quantumcunque indomita poſſit domare, & ſubjugare, ſuoque dominio ſubiicere, paſſiones tamen & affectus intra ſeipſum exiſtentes, nullatenus moderatur, quin potius illis ſubjectus jaceat. Ratione, inquit, ſumus fortibus fortiores, cum ſimus corpore imbecillo, & in ſervitutem omnia redigimus, & uſui noſtro miniſtrare cogimus. Ea tauros domamus, & jugo ſubjungimus, & efficimus, ut aratris terram proſcindant, & equum celerem habenis lupatiſque reprimente, reddimus obedientem, & tardum aſinum fuſte urgentes, facimus celeriorem; muloſque pervicaces, currus trahere, & onera ferre cogimus: elephantorum autem, carnis vaſtam molem, & camelorum magnitudinem, callide & artificioſe tractamus, & deducimus ad id, quod nobis videtur. Hinc & profunda tranſimus, & parvo ligno, arte gubernandi freti, ingredimur maria, ad quæ non patet aditus, &c. Mitto

a *Li.2.Orthofi.c.12.*
b *In Prolog 1.2.*
c *Orat. adver. eos qui ægre ferunt reprehe. pag. 607. tom. 1.*

Mitto ſcientias, relinquo artes neceſſarias, & quæ ſunt excogitatæ ad omnes delicias, variumque ſtudiorum & exercitiorum ambitum. Hoc autem animal ſapiens, vi agendi & celeritate præditum, valenſque memoria, quod hic eſt, & aſpicit alia, quæ ſunt alibi, trahitur variis voluptatibus, & diverſis affectionibus: unum negligit nempe veram vitam, & propriam ſalutem, &c. Mirum ſine dubio, quod qui tanta cura moderatur ac domat externa, ſuis paſſionibus & affectibus nullum modum imponit; quin potius ab illis quaſi captivus in mille ducitur præcipitia, cum tamen hoc ſit magis neceſſarium, internos motus & affectus ſuos moderari, frenare, & comprimere. Inſigne myſterium continent illa Sponſi verba, quæ ad Sponſæ laudem protulit. *Equitatui meo in curribus*
Cant. 1. 8. *Pharaonis aſſimilavi te, amica mea.* Etſi doctores ſacri varie verba iſta declarent, certum eſt tamen apud ſanctos Patres, illa inſignem Sponſæ laudem continere: multas namque & magnas laudes, inquit B. Gre-
Hom. 3. in cant. gorius Nyſſenus, ſimul verbum hoc complectitur. Has ut indicemus, & legitimum ſenſum, qui noſtro inſerviat inſtituto, eruamus, notandum eſt primo, Salomonem habuiſſe ingentem equorum multitudinem:
3. Reg. 4. 26. 2. Par. 9. 25. *habebat enim quadraginta millia præſepia equorum currilium, & duodecim millia equeſtrium, quos nutriebant regis præfecti.* Hos equos ex variis regionibus aſportabat:
3. Reg. 10. 28. 2. Par. 1. 16. *educebantur namque Salomoni equi de Ægypto, & de Coa: negotiatores enim regis emebant de Coa, & ſtatuto pretio perducebant. Egrediebatur autem quadriga ex Ægypto, ſexcentis ſiclis argenti; & equus, centum quinquaginta: atque in hunc modum cuncti reges Hethæorum & Syriæ equos ve-*
¶ 210. *nundabant.* Inter hos illi præſtabant, quos à Pharaone rege Ægypti habebat, ſive pecunia emptos, ſive dono acceptos. Cenſent enim quidam, quod quoniam Salomon in uxorem accepit filiam Pharaonis
Lib 16. regis Ægypti, plura ab eo dona accipiebat,
2. Reg. 10. 25. 2. Par. 9. 23. ſignanter equos, quorum Ægyptus feraciſſima eſt, ut Strabo teſtatur: nam, ut Scriptura ſacra narrat: *Omnes reges terrarum deſiderabant videre faciem Salomonis, & deferebant ei munera, vaſa argentea, & aurea, & equos, & mulos, per ſingulos annos.* Si omnes Reges mittebant equos, multo magis credendum eſt, de rege Pharaone, cujus filiam Salomon duxerat: & id munus congruum erat regioni, quæ equos excellentes ferebat. Sive ergo dono datos, ſive pecunia comparatos, habebat Salomon equos multos, qui fuerant Pharaonis regis Ægypti. Nec ſolos & nudos equos emebant negotiatores regis; ſed cum ſuis curribus, quorum uſus ita erat communis, ut raro niſi in curribus ducerentur reges & equites. Sicut autem equi Ægypti præſtantiſſimi erant, ita & currus ex Ægypto adducti, aliis omnibus excellentiores fuiſſe, credendum eſt: habent enim inter ſe correſpondentiam equi & currus. Hi autem equi, qui fuerant Pharaonis, in eo erant excellentes, quod ad nutum obtemperabant frenis. Secundo obſervandum eſt, varie diſcurrere Hebraizantes, circa vocem Hæbræam *Le-* לססתי.
ſuſati: nam quoniam nomen, *ſus*, equum aut equam apud Hæbræos ſignificat, quidam transferunt: *equo meo aſſimilavi te*, alii, *equæ meæ*: Vulgatus tamen apte tranſtulit, *equitatui meo*: nomen enim equitatus, nec tantum ſignificat equos, nec tantum equites; ſed equites in equis procedentes: a *Exod. 14. 23.*
quomodo dicitur a: *Omnis equitatus & currus Pharaonis*: & b. *Si exieris ad bellum* b *Deut. 20. 1.*
& videris equitatus & currus: & c, *Cum* c *2. Paral. 18. 31.*
vidiſſent principes equitatus Joſaphat, quam vocem Hiſpane dicimus, *Cavalleria*, ſicut dicere ſolemus: *Gran cavalleria vino a eſta ciudad.* Itaque equitatus dicit, milites in equis. Quoniam vero tunc milites raro equis inſidebant, niſi in curribus, quos ducebant equi, addidit, *In curribus.* Intelligendum ergo eſt, ad comitandum Salomonem, cum domo egrediebatur, ut per civitatem diſcurreret, aut ad domum ſaltus ſe conferret, varios currus cum equis diſpoſitos fuiſſe, in quibus ibant equites illum comitantes, fiebatque equitatus majeſtati Salomonis conveniens & aptus. Equites, qui ibant in curribus, & equis, ex Ægypto adductis, dicebantur

¶211. tur *Equitatus in curribus Pharaonis.* Hic
pulcherrimus erat, & præſtantiſſimus, quo-
niam illi equi, obedientiſſimi erant aurigæ
& ductori, quos ad nutum per frenum hac
illacque ducebat: quem propterea Salomon,
Suum, vocabat. Tanquam rem autem in-
ſignem & egregiam ponit excellentiam il-
lius equitatus, in quo equites curru inſiden-
tes, ad nutum equos trahebant & volve-
bant, detinebant, & urgebant, in dextram
& in ſiniſtram inclinabant: & merito; id
enim eſt in equis ſumma æſtimatione di-
gnum, quod freno cedant, & aurigæ facil-
lime obtemperent. Etſi enim negari non
a *Lib. 8. nat. hiſt. & 42.* poſſit, id quod Plinius *a*, multis exemplis
probat, & confirmat B. Ambroſius *b*, gene-
b *Lib. de Cain & Abel, ca. 1.* roſum equum, animal eſſe fidele, non ſolum
habile ad curſum, pugnam, & victoriam, &
triumphum; ſed etiam docile & capax diſ-
ciplinæ, adhortationis & gloriæ, (quod egre-
gie ipſe Deus eum beato Job loquens, de-
Iob 39. 21. 25. ſcripſit inter alia de illo dicens; *Quod pro-
cul odoratur bellum, exhortationem ducum,
& ululatum exercitus*) certum eſt etiam,
nullum eſſe animal, quod majori impetu
in aliquid feratur, & minus poſſit contineri.
a *Lib. 6. de nat. anim. cap. 22.* Ideoque ut Ariſtoteles *a*, & Plinius *b*, an-
notarunt, communi proverbio dicitur. Fu-
b *Libr. 8 na. hiſt. c. 4.* ria ſeu rabies equina: & Latinorum Poëta-
c *Virg. 3. Georg.* rum princeps cecinit *c*: Scilicet ante omnes,
furor eſt inſignis equorum: cujus propter-
ea typo, eum qui vehementi ſupremo &
potentiſſimo impetu fertur, ſacra Scriptu-
d *Tob 6. 17* ra expreſſit, ut cum angelus dixit *d*, *Qui ſua
e *Pſ. 31. 9.* libidini vacant, ſicut equus*; & David *e*, *noli-
f *Ier. 5. 8.* te fieri ſicut equus*, & Ieremias *f*, *equi ama-
g *Ier. 2. 6.* tores in fœminas*: & iterum *g*. *Quaſi equus
impetu vadens ad prælium, &c.* Hinc cre-
do motos Lacedæmonios, ut equum in
Apud Pierium lib. 4. ad finem. monte Taygeto ſoliti ſint ventis immola-
re, cujus poſtea cineres, ventis flantibus
ſpargendos exponebant, ut autor eſt Fellus,
hoc ipſo equorum impetum, ventis perflan-
tibus ſimilem exprimentes. Equitatum er-
go ſuum dixit Sponſus, equites inſidentes
curribus, moderantes equos, ita frenis com-
preſſos & obedientes, ut ad nutum ſeſſoris
obedirent. In qua ſimilitudine egregiam
Sponſæ pulchritudinem voluit exprimere,

Et eſt quidem laudum Sponſæ catalogus,
inquit Gregorius Nyſſen. *h*, quæ his equis h *Hom 3. in Cant.*
facta fuit aſſimilatio. Sponſæ nomine D.
Bernardus *i*, quamvis animam ſanctam in- i *Ser. 39. in Cant.*
telligit: Nec miraberis, inquit, unam ani-
mam equitatus multitudini ſimilatam, ſi ad-
vertas, quantæ in ipſa una, quæ tam ſancta
anima ſit, virtutum acies habeantur, quanta
in affectionibus ordinatio, quanta in mo-
ribus diſciplina, quanta in orationibus ar-
matura, quantum in actionibus robur,
quantus in zelo terror, quanta denique ipſa
cum hoſte conflictuum aſſiduitas, numero-
ſitas triumphorum: quę propterea dicitur *k*,
Terribilis ut caſtrorum acies ordinata: & k *Cant. 6. 3*
iterum *l*, *Quid videbis in Sunamite, niſi* l *Cant. 7. 1.*
choros caſtrorum? Cæterum egregie, Spon- ¶212.
ſæ nomine, ſanctam Eccleſiam intelligunt
ſancti Patres, quam frequentius in illo cœ-
leſti epithalamio, pro ea tantum parte, qua
Sanctos continet, deſcribit, qui cœleſtem
Sponſum delectant, cum quibus amore ſan-
cto copulatur; quamvis aliquando eadem,
pro alia parte, qua continet plurimos gra-
veſque peccatores, etiam exprimat, quæ
propterea ſe *nigram ſicut tabernacula Ce-* *Cant. 1. 5.*
dar, & formoſam ſicut pelles Salomonis,
exhibet, hoc propter juſtos & ſanctos, illud
propter peccatores & impios, ut Ambro-
ſius, Origenes *a*, Athanaſius *b*, multique *In Pſ. 118 ſerm 12.*
alii patres annotarunt. Congregatio igitur a *Hom. 2. in Cant.*
juſtorum & ſanctorum, quam ſibi amicam, b *In ſynop.*
cœleſtis Sponſus vocat, ſumme illius oculis
eſt grata, quam vidit ſimilem equitatui illi,
quem Salomon ad ſui gloriam præcipuum
habebat, ex curribus & equis Pharaonis,
aut ex Ægypto adductis, quibus equites Sa-
lomonis inſidebant; quorum unuſquiſque
ſuo currui inſidebat, quem ferebant equi mi-
ra obedientia excellentes, qui ita freno com-
primebantur, quod non gradiebantur, nec
ferebant, niſi juxta dirigentis voluntatem,
directionem, aut permiſſionem. Sanctorum
Patrum doctrina communis eſt, animam in
corpore exiſtentem, ſimilem eſſe equiti ſe-
denti in curru, quam ferunt affectus & paſ-
ſiones tanquam equi. Qua metaphora latiſ- *Lib. de Iſaac & ani. c. 8.*
ſimè B. Ambroſius animæ progreſſus ex-
pendit, cujus bonos equos dicit eſſe virtu-
tes

Digitized by Google

teſ, malos autem paſſiones & affectus. Cujus doctrinam expreſſo ipſius Ambroſii nomine proſecutus eſt S. Auguſtinus *a*, huiuſmodique metaphora ad idem inſtitutum uſus fuit Philon *b*, quam late tradiderat Plato *c*, quæ & apud ipſos philoſophos communis eſt. Quorum omnium rationem tradens B. Hieronym. *d*, ſenſus inquit, corporum, quaſi equi ſunt ſine ratione currentes; anima vero in aurigæ modum retinet frena currentium: & quomodo equi abſque rectore præcipites ruunt; ita corpus ſine ratione & imperio animæ, in ſuum fertur interitum. Certe nihil eſt, quod ex ſe validius potentiuſque feratur & excitetur, quam equus: qui ſicuti ſi freno contineatur, utiliſſimus eſt equiti ad currendum, pugnandum, & vincendum: ita ſi freno ſit deſtitutus, nihil certius inducit præcipitium. Ita fortiſſimæ ſunt vehementeſque animæ paſſiones, quæ ſicuti freno compreſſæ & moderatæ, maximo ſunt adiumento ad viam virtutis percurrendam, & ſpirituales victorias reportandas: ita ſi freno deſtituantur, certiſſimum inducunt præcipitium. Id quod Scriptura ſacra indicat, dicens, hac tanquam graviori pœna Deum majores peccatores punire, quod *dimittit eos*, ut ſequantur, *deſideria cordis ſui*, quomodo dimiſit Philoſophos illos, divinæ luci rebelles, quos dimiſit ſequi paſſiones, qui propterea ad ignominioſum, quod Paulus refert, præcipitium ducti ſunt. Cœleſtis ergo Sponſus, Sponſam ſuam vult ſimilem exhiberi equitibus illius equitatus, qui equos freno compreſſos tenebant, quos ad ſui directionem & ductum progredi, ſolummodo permittebant. Anima illa omnibus modis miſerta eſt, cui certiſſimum imminet præcipitium, quæ ſuis affectibus modum non imponit, quibus tanquam equis omni freno deſtitutis ducitur, illos ſequens, qui dicebant: *Nullum ſit pratum quod non pertranſeat luxuria noſtra.*

a Li. 2. cont. Jul. c. 5.
b Li. 2. allegor. tom. 1 pag. 90.
c in Phædro vel de pulchro.
d Lib. 2. cont. Jov. ante med. Tom. 2.
Pſ. 80.13.
Rom. 1.24
Sap. 2. 8.

§. 37. *Ira inter omnes affectus, rationis freno eſt regenda, quæ ſimilis eſt equo, & cani, qui aliquando acuendi & urgendi ſunt, aliquando continendi.*

HÆc in communi de omnibus paſſionibus dicta ſint: ſed ad inſtitutum accedamus. Inter omnes animæ paſſiones, quibus illa ducitur & fertur, equo ſimilior eſt ira; ideoque ſancti Patres de ea philoſophantes, deſumpta ab equo ſimilitudine, circa eam diſcurrunt: ſignanter B. Baſilius. Equus ex ſe, fortiſſimus vehementiſſimuſque eſt, qui ſicuti freno compreſſus & obſequens, multis omnibus eſt utilis: ita illo deſtitutus, innumeris titulis eſt nocivus, ut dictum eſt. Ira ex ſe, paſſio eſt vehementiſſima, hominem rapido potentiſſimoque impetu ferens; imo extra illum ducens, unde & illa non accepit. Dicitur enim ira, ab eo quod eſt ire, nam à ſe it, qui iraſcitur; qui etiam cum iram deponit, ad ſe dicitur redire. Unde Comicus *a*, communi uſus proverbio: Tandem inquit, reprime iracundiam, & ad te redi: de qua re eleganter diſcurrunt Chryſoſtom. *b*, Baſilius *c*, Gregorius *d*, & ſignanter D. Thomas *e*, qui ex profeſſo demonſtrat ex ſanctis Patribus & Ariſtotelis philoſophia iram inter omnes paſſiones magis hominem concitare, & inflammare, & magis rationis iudicium perturbare, quod primas in homine tenet. Hæc ſi freno rationis compreſſa fuerit, multis modis utiliſſima eſt. Quod egregia ratione D. Baſil. explicat, demonſtrans, iram ſummopere neceſſariam ad perfectam ſanctitatem tenendam. Vitæ namque bonitas & ſanctitas, duas illas habet partes, quas expreſſit David, declinare à malo, & facere bonum. Ad bonum faciendum & ſequendum, fertur animus per amorem, quem acuit ſpes & deſiderium ipſiuſmet boni: ad declinandum autem perfectè à malo, neceſſarium eſt odium illius, contra quod ira accendit, inſtigat, & impellit: qua de cauſa dixit Ariſtoteles, eam neceſſariam præci-

¶ 213.
Hom. 10. de ira.
a Terent. in Adelph.
b Hom 29. & 30. ad populum.
c Hom. cit.
d 1. 2 q. 48 art. 2. & 3.
Hom. 1. c.
Pſ. 36.27.

pue eſſe judicibus, & gubernatoribus, ad malos puniendos, & vitia Reipublicæ ex- *Rom.* 13.5 ſtirpanda: eoſque probat minus bene eſſe diſpoſitos, quos ira non acuit. Imo & Paulus, eos qui gladium portant, in vindictam malefactorum, vocat iram ipſam; quia hæc in illis contra malos debet relucere: quod egregiis ſymbolis ipſe Baſilius declarat & probat: Eſt, inquit, ira, pars animi iraſcibilis, ad multa virtutis opera neceſſaria, quando velut miles quidam apud ducem arma ſumens, paratus eſt ejus juſſu, auxilium præbere: ſic iracundia rationi adjutrix, contra peccatum fuerit. Nervus eſt animæ indignatio, fortitudinem conſtantiamque ac robur ad res bene agendas præbens, quæ animam fortiorem ex remiſſa reddit: neque enim ſi contra iniquitatem deſit indignatio & ira, ſatis eam odio, quo decet, perſequi poterit, &c. Unde ipſe Dominus in Euangelio, ſolummodo qui iraſcetur fratri ſine cauſa, damnat: *Matth.* 5. 22. illum vero, qui tanquam pharmaco ad ea, quæ oportet, ira utitur, minime condemnat. *Gen* 3.15. Dicitur namque, *Ponam inimicitias inter te & ſerpentem*: & rurſus, *Hoſtes ſitis Madianitis*, docentis verba ſunt, ut ira veluti armis utamur. Ideo Moyſes veluti omnium hominum manſuetiſſimus, vituli idololatriam damnans, Levitarum manus in cædem *Exod.* 32. 27. fratrum armavit. *Unusquiſque*, inquit, *veſtrum gladium ad latus teneat, & tranſite à porta in portam, & ſuum quiſque fratrem interimat*: & paulo poſt ait: *Manus veſtras hodie Domino conſecraſtis, quilibet in filio ſuo, & in fratre ſuo, ut detur vobis benedictio.* Quid Phinees, juſtum reddidit? nonne *Num.* 25. 7. juſta contra fornicantes ira? qui alioquin mitis ac manſuetus exiſtens, poſtquam ſtuprum Zambri & ſcorti Madianitidis palam in populo vidit, minmè tam indignum facinus paſſus, ira ut oportebat uſus, protinus utrumque trucidavit. Samuel *1 Reg.* 15. 32. 33. autem Agag regem Amalech à Saule contra Domini mandatum ſervatum, nonne juſta ira in medium trahens occidit? ſic itaque fit ſæpenumero ira, bonarum actionum miniſtra. Helias Zelotes, quinqua- *3. Reg.* 18. 40. ginta ſupra quadringentos turpitudinis

¶ 214. ſacerdotes, comedentes de menſa Jezabel, juſta ſapientique indignatione in totius Iſrael utilitatem, ut morte mulctarentur, effecit. Ira Baſilius: cui conſentiens Gregorius annotat, tam utilem hujuſmodi eſſe iram; ut propter hanc dicatur Phinees, *5. Mor. c.* 33. confodiendo fornicantes placaſſe Dominum, & ceſſaſſe quaſſationem, aut plagam, qua Deus Iſraelitas percutiebat, occidens *Pſal* 105. 30. viginti quatuor millia: quæ ſane non crudelitas, ſed *reputatum eſt*, opus illud *ad juſtitiam, uſque in ſempiternum*: pro illo nam- *Num.* 25. 12. que opere, promiſit ei Deus ſacerdotium ſempiternum. Quamvis enim ad modicum tempus, illud fuerit in familia Ithamar, de qua fuit Heli; jus tamen illius perpetuo manſit in familia Phinees, unde & *Vide Janſe. in Pſ.* 105. ad eam mox rediit, in Sadoch, ſcilicet, quem *3. Reg.* 2. 27. & rejecto Abjathar ex filiis Heli, conſtituit *Eccl.* 45. 28 & 1. Salomon ſummum ſacerdotem, in cujus *Mach* 2. 34. familia manſit uſque ad Chriſtum. Tam neceſſaria eſt hujuſmodi ira, ut quia Heli *1. Reg.* 3. 13. 14. (inquit Gregorius) illam non habuit, motum contra ſe implacabiliter ſupernæ ultionis excitavit. Hæc Gregorius proſequitur poſſemuſque nos multa congerere, ut Davidem, qui quamvis manſuetudinem tanquam ſupremum nobilitatis ſuæ inſigne præferebat, *In matutino tamen interficie-* *Pſal.* 100. 8. *bat omnes peccatores terræ, & diſperdebat de civitate omnes operantes iniquitatem:* Similiter & Iob, quem Chryſoſtomus *a*, *a Epiſt.* 3. *ad Olymp.* vocat magnum patientię pugilem, Auguſtinus *b*, vero fatetur ſe non invenire nomen *b Ser.* 225. *de tempor.* quod illius viri virtuti ſit æquale aut par; qui cum Rex eſſet, quo pacto muneris ſui partes exſequeretur expreſſit, dicens: *Conterebam molas iniqui, & de dentibus illius auferebam prædam:* *Job* 28. 17 ut ira contra iniquos ſpoliatores pauperum ſe iratum exhiberet, ſicuti poſtea David contra leones & urſos, quorum mentum apprehendebat, & *1. Reg.* 17. 35. ſuffocabat eos. Quæ expendens Chryſoſtomus, annotat, ita oportere judices & *In Catena Job* 28. principes in malefactores iraſci; ut illos comprimant, & rempublicam in pace conſervent. Sed ut rem iſtam concludamus, conſideremus Sponſum ipſum, qui Sponſam, quam primo laudaverat ex modera-

tis

tis infrenatiſque paſſionum affectibus, deinde iterum eam laudat, ex naſo. *Naſus,* inquit, *tuus ſicut turris Libani, quæ reſpicit contra Damaſcum.* Commune dubium eſt, quomodo cæleſtis ſponſus, qui Sponſam dixerat totam pulchram, nunc tam eminenti ingentique naſo eam deſcribat. Pulchritudo enim reſultat, ut Auguſtinus annotavit, ex debita partium proportione. Et certe inter vitia magis contraria pulchritudini mulieris, hoc ſecularis Poeta præfert, magnitudinem naſi. Propter hoc dubium, varie hanc Sponſi ſententiam ſancti Patres intelligunt. Rabbini autem multa commenta confingunt in eorum explicationem. Quæ enim ſpeciei laus eſt (inquit eorum unus) ſi habeas narem magnam, & inſtar turris elevatam? Sed in re aperta cæcutiunt Rabbini. Enimvero etiam ſecundum nudum litteræ corticem, egregiam Sponſæ pulchritudinem ex naſo Sponſus expreſſit; magnum enim & parvum, ut Ariſtoteles dixit, non abſolute dicuntur, ſed comparative. Et quidem turris illa, magna erat comparatione ad faciem mulieris, tamen comparatione ad faciem & eminentiam montis Libani, erat proportionata. Erat Damaſcus civitas Iſraëlitis infeſtiſſima, quæ caput erat totius Syriæ, cujus reges duris incurſionibus vexabant Iudæam & Ieruſalem: unde quando Salomon pacifice regnum obtinuit, diſponens quæ neceſſaria erant ad pacis conſervationem (hac enim de cauſa varias equorum copias in diverſis civitatibus munitis totius regni, habebat diſpoſitas, ut ſacra narrat hiſtoria) turrim in monte Libano ædificavit contra Damaſcum. Erat enim mons Libani altiſſimus, ex quo tota Damaſcenorum regio luſtrari poterat. Ut autem ita aſſeram, eo argumento ducor, quod hujus turris, nulla niſi hoc in loco facta fuerat in Scriptura ſacra mentio. In illa erant milites conſtituti, qui contra Damaſcum reſpiciebant, ut ſi aliqui inde exſurgerent ad incurſus faciendos, poſſent eis obſiſtere, aut dato ſigno per fumum, ſicut moris eſt, totam Iudææ terram admonerent, ut ad reſiſtendum inimicis ſe præberet paratam. Et quidem turris illa, cum admiranda proportione ad montis faciem & adſpectum erat ædificata, quæ propterea illum pulcherrimum aſpicientibus reddebat. Inde Sponſus laudem naſi Sponſæ trahit, qui non minori proportione erga illius faciem, ordinatiſſime prominens, illam pulcherrimam reddebat. Hæc quantum ad literæ corticem. Altius tamen myſterium cœleſtis Sponſus indicare voluit, qui eatenus pulchritudinem faciei Sponſæ extollit, quatenus illa pulchritudinem ſpiritualem repræſentat. Naſi ſiquidem nomine, in Scriptura ſacra, intelligitur ira aut indignatio, quæ maxime in naribus oſtenditur; dum enim illa excitatur, ſpirando & inſpirando aërem, nares extenduntur, in quibus excitatæ iræ ſonus auditur. Cum ignis accenditur, ſpiraculum per quod fumus egreditur, ignem ipſum indicat: ira cum accenditur ira, fumus aut inſpiratio & reſpiratio, in naribus oſtenditur. *Aſcendit*, inquit, *fumus in ira ejus:* & ita communi locutione dicimus, *ſubiole el humo à las narizes*, de illo qui iraſcitur. Sponſa ergo caſtiſſima, ad ſuæ pulchritudinis conſervationem, naſum eminentem habere debet, tanquam turrim contra Damaſcum: nec enim virgo munditiæ pulchritudinem ſervabit, niſi ira excandeſcat in eos, qui honeſtatem ſuam tentant: *ſino pone una carode hierro contra el mozuelo liviano:* nec mulier caſtitatem ſervabit, niſi acrem indignationem contra excitantem ſe ad malum oſtendat: nec tandem anima ſervare poterit mentis integritatem, niſi ira excandeſcat contra eos, qui ad malum incitant, & indignatione exardeſcat contra iniquitates & peccata. Iram propterea Baſilius egregie comparat cani, quem paſtor in ſua ferre debet ſocietate, ad ovium cuſtodiam: nec oves ſecuræ eſſent niſi adeſſent canis, qui contra lupos latraret, ringeret, dentes oſtenderet, & morderet: ſimilem etiam eſſe debere militi (ut ex eodem dicebamus) qui ad cuſtodiendum lectulum Sponſi cœleſtis ſtat, tenens gladium propter timores nocturnos. Si hujuſmodi canem aut militem ſecum Heva tenuiſſet, quem contra

Marginalia: *Cant. 7.4.* — *22. de civ. cap. 19.* — *Horat Satyr. 2. lib. 1* — *R. Salom.* — *In categ. c. de quantitate.* — ¶ 215. — *3. Reg. 10.* — *Pſal. 17.9* — ¶ 216. — *Hom. 10. cit.*

tra ſerpentem excitaſſet, & acuiſſet, non ab illo fuiſſet ſuperata: ſimiliter & Heli, ſi contra filiorum ſuorum iniquitates, hoc cane vel milite uſus fuiſſet; nequaquam periſſet; ſicuti nec Saul, ſi contra Amalecitarum regem, iræ canem vel militem provocaſſet. Imo & aliquando neceſſarium eſt, acuere, provocare, & excitare, ſicut paſtor excitat canem dormientem contra beſtias, quas accedentes videt, & ſicuti eques equum, quem ſegnem videt, calcaribus impellit ad curſum arripiendum, qui neceſſarius ſe offert. Ita Chriſtus Dominus in ſemetipſo excitavit iram & indignationem, ſemel & iterum; ut apte in eos adverteret, qui emendo & vendendo, templum prophanabant, in quo illa inſurgere non potuiſſet, niſi ipſe excitaſſet & provocaſſet, ut alibi dictum eſt. Hac de cauſa Deus aliquando voluit, quod ejus miniſtri illam in ſemetipſis excitarent, ad recte agendum, quæ contra impios agere jubebat. Ita dixit ad Ezechielem: *Obſirmabis faciem tuam ad eam*, Ieruſalem, ſcilicet, id eſt, ut D. Gregorius exponit, ſeveram, aſperam, ac duram faciem oſtendens, *una cara de bierro*: quod & ſæpe ſapientes viros facere debere (inquit Gregorius) oſtendit ipſe dicens: *Filia tibi ſunt? cuſtodi corpus earum, & non oſtendas hilarem faciem ad eas.* In negatione hilaris faciei, incluſa eſt affirmatio ſeveri vultus: oportet enim, ut parentes in honeſtate, & pudicitia filias contineant; ſæpe oſtendere ſeveram indignatamque faciem; etſi ira pigre ac ſegniter agat, & moveat, quæ contra eos, quos diligimus, ſegniter excitari ſolet, calcaribus quaſi equus eſt pungenda, ac excitanda, & acuenda tanquam canis dormiens. Ira itaque neceſſaria eſt, inquit Baſilius, & utilis: ſed quando tanquam jugalis equus rationis freno fuerit compreſſa: quo ſi deſtituta fuerit, non minus in præcipitium ducet hominem, quam equus freno non compreſſus, equitem, ut ex eodem Baſilio, Chryſoſtomo, & Gregorio, paulo ante demonſtratum eſt. Ita ergo ſe gerere debet homo cum affectibus iræ vel indignationis, ſicut ſe habet prudens eques cum equo, quem cum videt impetu ferri, antequam ad metam vel præcipitium perveniat; freno incipit paulatim illum retrahere, quod Hiſpane dicimus, *Va lollamanda*, id eſt, continendo, egregia metaphora deſumpta ab eo, quem a curſu volumus, hoc ipſo quod eum incitamus, ut ad vocantem convertat mentem & ſenſum, facimus ut remittat impetum, quo ferebatur. Ita homo agere debet, cum videt in ſe iram excitari contra aliquem, à quo offenſam paſſus eſt. Hunc equum totaliter impedire ne exeat, eſt impoſſibile moraliter loquendo; ſed illum impetuoſe procedentem, per rationis conſiderationes, tanquam per lora freni, debet homo paulatim continere, ne metas juſtitiæ & rationis prætergrediatur, neve in peccati præcipitium inducat. Quod qua ratione fieri debeat, ſtatim dicemus. Nunc illud exploratum ſit, Deum apte loqui dicentem: *Ego dico vobis*, quia ad homines loquitur, qui etſi non poſſint impedire paſſionum ſuarum ortum & exitum; poſſunt tamen illarum impetum per rationem comprimere & continere, ne ad præcipitium uſque tanquam effrenes equi perducant.

Joan. 2. & Matth. 21.

Ezech. 4. 3. Hom. 14. in Ezec. ad fi.

Eccl. 7. 26.

§. 38. *Facile homo ſe ab appetitu vindictæ temperabit, ſi Deum imitetur, qui juxta Tecuitis dictum ad David, retractat cogitans.*

¶ 217.

Ipſummet pronomen, *Vobis*, amplius ad idem inſtitutum expendamus: ad homines enim aperte loquitur, qui rationis freno, animum ſtimulis iræ punctum, & tanquam validiſſimum equum excitatum, debent continere, eo modo, quo eques moderatis tractibus freni, equum currentem paulatim retinent, ne metas prætergrediatur, aut in præcipitium ferat & ducat, ut dictum eſt. Hujuſmodi tractus, rationes ſunt, quas homo eidem animo ſuo debet repræſentare, quibus eum currentem advocans, dum ad illa attendenda, quæ repræſentat, inducit, ab impetu, quo

quo per iram currebat & ferebatur, temperat & continet. Ita hominem agere debere, ad animum ſuum continendum, ſancti Patres Baſilius *a*, Chryſoſtomus *b*, Gregorius *c*, & Ambroſius *d*, docuerunt. Certe ſi quis ferventem ollam, quæ totaliter ſupergreditur, igne extrahere vult, non eam apprehendit ex illa parte, qua ignis flammis inflammatur, ſed ex oppoſita, quæ temperatior exiſtit. Si vis cor tuum fervens & excandeſcens (quod tanquam bulliens jam ſupergreditur, foras emittens verba, motuſque incompoſitos) ab igne, quo ardet extrahere, ne mittas mentis manum, ad eam partem ignis, qui illud facit ebullire, ne inquam mentem applices ad conſiderandam & expendendam injuriam, tibi ab altero illatam, quæ tanquam ignis ollam cordis ſuccendit, ſed ad aliam partem, mentem applica, & talia conſidera, quæ temperata ſunt, & accenſum ira animum temperare poſſunt. Neque hac in re aliquid faciet homo ſibi indignum aut indecens, cum Deus ipſe ſemetipſum ita facientem exhibeat, ad ſuam contra offenſores iram, quam illorum iniquitates ſuccenderant, temperandam. Ita ſapiens illa mulier Tecuites, volens iram Davidis, quam merito contra filium ſuum fratricidam conceperat, moderari. *Recordetur*, inquit, *Rex*, *Domini Dei ſui*. Quaſi dicat: Quamvis Rex ſis, nullum ſuperiorem in terra recognoſcens, habes tamen Deum, qui omnibus modis eſt tibi ſuperior Rex, tantoque perfectior eris, quanto magis fueris illum imitatus. Et quid facit Deus? *Deus* (inquit illa) *non vult animam perire, ſed retractat cogitans, ne penitus pereat, qui abjectus eſt.* Scriptura ſacra (ut ſupra cœpimus circa hunc locum annotare, expenditque B. Chryſoſtomus) ſæpe inducit Deum agentem aliqua, quæ ſibi videntur indigna, ut noſtræ ſe attemperans humilitati, nos doceat, quæ in aliquibus eventibus facere debeamus. Cogitare enim, ut ex Auguſtino *a*, docuit, Divus Thomas *b*, eſt multa ſimul mente cogitare, cum ſuſpenſione rei faciendæ: qualis eſt homo, qui in aliqua dubia ancipitique occaſione poſitus, cui pro hac & illa parte rationes ſe offerunt, hæret ſuſpenſus, expendens in quam debeat inclinare, qui nunc in hanc partem propter aliquam rationem inclinat, nunc in aliam propter diverſam & oppoſitam propendet. Ideoque verbum hoc indecens Deo videtur. Nunquid enim, inquit Chryſoſtomus, ignorare poteſt Deus, aut ſuſpenſus manere, quid agere oporteat? Deinde tunc dicitur aliquis quod retractat quæ cogitavit, quando poſtquam mente ſtatuit aliquid agendum, alia ſe offert ei ratio in contrarium, quæ obligat illum retractare, quod ſtatuerat, & oppoſitum decernere. Decreveſti in mente tua dare aliquid alicui, quem credebas amicum; intelligis poſtea illum potius tibi eſſe inimicum, retractas quæ cogitaveras. Quare, retractare cogitationem, fieri non poteſt, niſi aliqua interveniat ignorantia, quæ in Deo nullatenus locum habet. Quomodo ergo dicitur, quod *retractat cogitans?* Certe quia ſæpe Deus ad modum noſtrum ſe nobis repræſentat, ut ſuo nos doceat exemplo. Ipſe non vult animam perire, idcirco ne perdat eam, qui ſe per peccatum provocavit, *retractat cogitans*. Quando homo illum offendit, ſtatim inſurgit in Deo (noſtro modo loquendi) juſtitia aut ira, quæ incitat ad illum perdendum. Cæterum ſubſiſtit Deus (ut eodem humano modo loquamur) quaſi cogitans, id eſt, multa mente pertractans, attendens ſuam benignitatem, quæ ad miſericordiam impellit, & hominis imbecillitatem, qui pulvis eſt, quem quilibet ventus circumtrahit; & quod qui culpam commiſit eſt ille, propter quem filium ſuum tradidit in mortem, & quod ſanguis filii ſui, remiſſionem clamat, &c. ſicque retractat, quod ſecundum juſtitiam ſuam ſtatuerat, & decernit, ne pereat penitus homo, & quod illi locus ad pœnitentiam concedatur, &c. Ita ſeipſum depingit ipſemet apud Oſeam, qui cum maxime commotus excitatuſque eſſet propter populi ſui peccata, decreviſſetque ejus juſtitia illum perdere, ſubſtitit cogitans & dicens: *Quomodo dabo te Ephraim? protegam te Iſrael? Quomodo dabo te ſicut Adama? ponam te ut Se-*

¶218.

a Hom.10. de ira cit. *b Hom.29. & 30. ad populum.* *c 5. Mor. c. 32. & ho. 35 in Eva.* *d Li.1. offi. c. 21. & 48.*

2. Reg. 14. 14.

Hom. 22. in Geneſ.

a Lib. de prædeſt. SS. an. med. & 15 de Trinit. c.16. *b 2.2.q.2. art.1.*

Orat 6. cont. Judæ.

Oſea 11. 8.

ut Seboim? converſum eſt in me cor meum, pariter conturbata eſt pœnitudo mea, non faciam furorem iræ meæ, non convertar, ut diſperdam Ephraim. Notum eſt, Adama & Seboim urbes fuiſſe in regione Sodomæ: talia autem erant Judæorum peccata, ut ſimilem imo & majorem mererentur pœ-
Ezech. 19. 48. nam, ut Deus ipſe dixit apud Ezechielem, & Jeremias in Threnis: Thren 4.6 quibus provocatus Deus, quamvis juſtitia ejus ad ultionem eum excitaret, vide quam ſuſpenſum & cogitabundum ſe exhibeat, mentem ſuam alio divertentem. Quid, inquit, tibi
Proœm. 1. ſup. Eſai. faciam? quæ verba egregie expendit Chryſoſtomus. Nihilominus ſeipſum exhibet cogitantem variaque expendentem, qui etſi dum peccata & offenſas attendebat, ad ultionem excitabatur; ſed attendens ſuam bonitatem & humanam imbecillitatem, retractabat ultionem, & miſericordiam agere ſtatuebat. *Converſum eſt in me cor meum, &c.* Nulli obnoxius Deus perturbationi, inquit Chryſoſtomus, hominem imitatur commotum affectibus, & matrem repræſentat, quam filius offendit, quæ etſi ex offenſione iram trahat; ſed ex maternis viſceribus ad benignitatem ſe con-
Epiſt 46. ad Ruſtic. vertit. Hunc eundem locum expendens Hieronymus, multa egregia ad hoc inſtitutum annotat. Deus ergo, qui nullis poteſt perturbari affectibus, nec illis impelli ad aliquid injuſtum, aut inordinatum, quando ab aliquo offenditur, ſe exhibet quaſi rationes, quibus iram quam offenſa excitat, temperet & contineat. Quanto magis id debet agere homo, quem paſſio
Hom 10. de ira cit. iræ & furoris perturbat, & impellit, ut in præcipitium feratur. Da locum, inquit B. Baſilius, cogitationibus ſanctis, quibus currentem equum contineas, antequam tranſgrediatur rationis & juſtitiæ metas, & in exitium te inducat.

§ 36. Decem breviſſimæ rationes, quarum conſideratione homo iræ affectum, & vindictæ appetitum facilè poterit comprimere.

COgitationes & rationes, quas homo ſibimet conſiderandas proponere poteſt, ut iræ & vindictæ affectum temperet, innumeræ ſunt; quarum multas late in his tractatibus ſumus proſecuti: ſed ne in immenſum producantur, breviter alias nunc accipe, à teipſo latius expendendas. ¶ 219.
Prima ratio. Prima ſit ducta ex doctrina B. Chryſoſtomi, pertractantis quæſtionem circa factum Noë, Hom 29. in Geneſ. quem cum offendiſſet filius ſuus Cham, non illum maledixit, ſed filium illius, videlicet Chanaam: Gen. 9. 24. *Evigilans enim Noe ex vino, cum didiciſſet, quæ fecerat ei filius ſuus minor, ait: Maledictus Chanaan, ſervus ſervorum erit fratribus ſuis.* Erat Chanaam filius ipſius Cham. Quid hoc? offendit Cham, & maledicitur filius ejus Chanaam? Videtur factum hominis nondum plene à vino & ſomno excordati. Imo ut intelligamus, jam omnino illum ſibi redditum, præmiſit ſcriptura, quod evigilaverat à vino, & totaliter ſui compos jam erat. Id quod factum ipſum indicat: recordatus enim fuit Noë, quod quando de arca egreſſus fuit, Deus benedixit illum, & ipſius filios, quorum unus erat Cham. *Benedixit*, inquit textus: *Deus Noe, & filiis ejus:* Gen. 9. 1. indecens propterea judicavit, illum maledicere, cui Deus ſemel benedixerat: neque enim tam inverecundus erat Noë, ſicuti illi, *qui maledicunt, quem Deus benedixit.* Pſal. 108. 28. Qui ratione Balaam, quamvis impius, continuit ſe, ne populum Dei malediceret, Num. 22. ad quem maledicendum vocatus fuerat, grandi propoſito præmio à Balac Rege Moabitarum; jam enim conſtitutus in monte, ex quo populum Dei intuebatur, oblatiſque dæmoni ſacrificiis, ut valide progredi ad maledicendum poſſet: *Quomodo* Num 23. 8 inquit, *maledicam, cui non maledixit Deus? qua ratione deteſter, quem Dominus non deteſtatur? Deus illum eduxit de Ægypto,* cujus

Digitized by Google

cujus fortitudo ſimilis eſt Rhinoceroti. Conſideravit quidnam Dominus pro illo populo fecerit, quem ſibi elegit, & eduxit de Ægypto, in manu forti, & tranſtulit per mare rubrum, & ad terram repromiſſam dirigebat: quaſi dicat: Quem Deus elegit, & tot bonis cumulavit, & ſibi adjunxit; ego debeo abominari, perſequi aut deteſtari? *Quomodo?* verbum hoc in ſcriptura, inquit Ambroſius, magnam habet emphaſim, & idem valet, ac nullo modo. Hanc rationem debes mente verſare: cum aliquis te offendit, cogita, quod quamvis ita ſit, quod ex hac parte pœna ſit dignus; & ſupplicio ac odio, ſed ex alia, eſt quem Deus benedixit, & eduxit de Ægypto, de poteſtate tenebrarum, per mare baptiſmi, & quod tanti Deus eum facit, quod pro illo dedit vitam & ſanguinem: & forte quamvis cum te offendit peccavit, jam facti pœnitens, in Dei gratiam eſt admiſſus: & quod ſi impius Balaam continebatur, ne populum malediceret, quia Deus ad illius liberationem ex Ægypto mira egerat; multo magis tu continendus es, attendens; qualia Deus pro illo, qui te offendit, operatus fuerit.

II. Ratio. Secunda ratio eſt, quam eloquentiſſimè idem Chryſoſtomus *a*, & Gregorius *b*, expendendam proponunt. Aut qui te convitiatus eſt, verum dixit, vel falſum: ſi verum dixit, patientiam debes tenere; ſi enim tunc convitium patienter feras, nec convirieris illi viciſſim, ſed amaro gemitu Deum implorans; protinus omnem culpam depoſuiſti. Hoc autem ita Chryſoſtomus probat: Erat Phariſæus quidam, & quidam publicanus, quorum hic quidem ad ſummam progreſſus erat malitiam, alter ad ſummam ſuo judicio pervenerat juſtitiam: ambo aſcenderunt, ut orarent. Phariſæus dicebat: *Non ſum ſicut cæteri, &c. ſicut ille publicanus*: at Publicanus, procul ſtans, non regeſſit contumeliam, neque viciſſim dixit convitium, neque protulit iſta vulgaria verba: Tune audes vitæ meæ mentionem facere, melior te ſum, &c. nihil horum locutus eſt publicanus; ſed amare ſuſpirans pectuſque percutiens, hoc tantum dicebat *Deus propitius eſto mihi peccatori, & deſcendit juſtificatus*. Vides celeritatem? accepit probrum, & abluit probrum. Agnovit peccata, & abluit peccata, & criminum improperatio facta eſt illi criminum remiſſio, & hoſtis inſciens, factus eſt beneficus. Quot labores erant publicano ſubeundi, jejunando, humi dormiendo, vigilando, bona ſua egenis impartiendo, longo tempore in ſacco & cinere ſedendo, ut illa tam multa peccata poſſet deponere? At nunc cum nihil tale fecerit, ſimplici verbo omnem depoſuit iniquitatem, ac probra convitiaque Phariſæi, quæ videbantur illum contumelia afficere, pepererunt juſtitiæ coronam; idque ſine ſudoribus, ſine laboribus, & abſque longi temporis mora. Vide quomodo etſi vera dicat, qui convitiatur, ſi amarè ingemiſcentes Deum pro delictis noſtris exoraverimus, omnia peccata deponere poſſumus. Ita Chryſoſtomus. Hæc ut oſtendunt Ambroſius *a*, & Gregorius *b*, fuit conſideratio, quæ Davidem continuit, quando Semei contra illum contumelioſiſſimis verbis agebat. Volenti enim Joab ire ad ultionem ſumendam, dixit David: *Dimitte, ut maledicat juxta præceptum Domini forte pro maledictione hac dabit Dominus benedictionem.* Non ſolum, inquit Ambroſius, non offendebatur convitiis, ſed illis potius delectabatur, & illa exoptabat, pro quibus ſibi veniam reddendam arbitrabatur. O vere hominem ſecundum cor Dei, clamat Bernardus, vetuit prohiberi maledicum convitiantem, quæſtum æſtimans maledicta. Et addidit: *Dominus mittit illum ad maledicendum David.* Prorſus ſecundum cor Dei, quia de corde Dei ferebat ſententiam, ſerviebat lingua maledicta, & ille intendebat, quid in occulto ageret Deus: vox maledicentis in auribus, & animus inclinabat ſe ad benedictionem. Nunquid in ore blaſphemi Deus? Abſit, ſed eo uſus eſt, ad humiliandum David. Nec latuit prophetam, quippe cui incerta & occulta ſapientiæ ſuæ manifeſtaverat Deus: & ideo dicit: *Bonum mihi, quod humiliaſti me, ut diſcam juſtificationes tuas.* Vides quia humilitas juſtificat nos? ita Bernardus.

a *Ho. 3. de Saule & Davide.*
b *Li 8. Ep. 45. ad Pallad. & l. 9. epi. 39 ad Theodiſtã*
Luc. 18 10
a *1. off. c 48*
b *3. Mor. cap. 17.*
2. Reg 16.
Ser. 34. in Cant.

Digitized by Google

Orat. de ira & inimic. p. 821.

1. Petr. 2. 19.20.

Agnoſcebat David, ut Sanctus Baſilius annotavit, quod aliqua quæ Semeï in illum jactabat, vera erant, ut quod eſſet vir ſanguinum, qui ſanguinem Uriæ proditoriè fudit. Et verè, ut indicat Petrus, non magnum quid eſt ſufferre, ut tibi ſit dictum, quod à te injuſte eſt factum. Si autem falſum dicat, qui contra te maledicta jactat; attende, quantum bonum comparare poſſis, ſi patienter feras, quem Chriſtus ore proprio beatum prædicat dicens: *Beati eſtis, cum maledixerint vobis, & exprobraverint mentientes, &c.* Inter omnia, inquit Gregorius, majora opera quæ facere potes, hoc unum eſt, patientiam tenere cum mendaciter exprobraris; martyrii enim coronam tibi pariet. Si namque adjuvante nos Domino, virtutem patienter ſervare contendimus, & in pace Eccleſiæ vivimus, martyrii palmam tenemus. Duo quippe ſunt martyrii genera: unum in mente, aliud in mente ſimul & actione. Itaque martyres eſſe poſſumus, etiamſi nullo percutientium ferro trucidemur. Mori quippe à perſequente, martyrium in aperto opere eſt: ferre vero contumelias, & odientes diligere, martyrium eſt in occulta cogitatione. Hocque fuiſſe martyrium, quod Joannem Apoſtolum martyrem fecit, cenſet Gregorius; quia paſſionem, quam non ſuſcepit in corpore, ſervavit in mente: imo, & fortius martyrium illi reſervaſſe viſus eſt Deus: durius ſiquidem multo, inquit Chryſoſtomus, eſt opprobrium, & convitium viro ſtrenuo, quam corporis vulnus aut plaga; nam hæc præcipue corpus, illud animum transfigit, & pungit.

Matth. 5. ¶ 221.

Hom. 35. in Euang.

Hom. 31. in Acta.

Hom. de ſid. Annæ tom. 1.

Quod ex profeſſo pertractans idem Chryſoſtomus, hoc demonſtrandum aſſumpſit in Davide, & Job, quorum utrumque impetens diabolus, ad ultimum conflictum, opprobria tanquam graviora jacula ſervavit, quibus acrius feriret. Tandem enim Davidem, poſtquam malitia Abſalonis civitate expulit, convitiis Semei impetivit: Job autem tandem per uxoris contumelioſa verba afflixit, ſimiliterque per amicorum convitia, poſt quæ nihil gravius ſibi reſtare inferendum agnovit, ideoque à torquendo ceſſavit. Et quidem, quoniam Chriſtus Dominus erat martyrum ſupremus, graviori multo martyrio coronatus, imo ferens ipſe ſolus gravius martyrium, quam omnes martyres ſimul, ut D. Thom. demonſtravit; ejus paſſionis calix ex duobus tormentorum generibus erat plenus. Erant ſiquidem vulnera circa corpus, erant & convitia ac opprobria circa animam: *Nam multa in eum blaſphemantes dicebant, & latrones, qui crucifixi erant cum eo, convitiabantur ei.* Quanto autem intervallo hæc ſuperarent, verba Prophetæ demonſtrant, dicentis: *Saturabitur opprobriis*: ut videas quanto potentius opprobria torſerint, & afflixerint, quam vulnera: his enim non dicitur ſatiatus, ſicuti illis. Ex hujus calicis plenitudine omnes bibere debent: & quidem Jacobo dedit bibere vulnera, quæ corporalem mortem inferrent: Joanni autem opprobria, & convitia, innumeraſque animi afflictiones, quas paſſus eſt: hoc enim martyrii genus aliqua ratione gravius eſt. Et nos ergo, inquit B. Gregorius, hoc exemplo, ſine ferro martyres eſſe poſſumus, ſi patientiam veraciter in animo cuſtodimus. Grave quidem eſt convitium in te jactum; ſed majus meriti bonum, quod immenſum gloriæ pondus operatur. Hoc confirmat Gregorius, exemplo Stephani, præfecti cujuſdam monaſterii, qui etſi omnibus virtutibus præſtaret, virtutem tamen patientiæ adeo ſingulariter coluit, ut eum ſibi amicum crederet, qui aliquid ſibi moleſtiæ irrogaſſet. Reddebat contumeliis gratias, omnes ſuos adverſarios, nihil aliud quam adjutores æſtimabat. Hunc cum dies mortis urgeret, convenerunt multi, ut tam ſanctæ animæ de hoc mundo recedenti, ſuas commendarent: ex quibus multi ingredientes, corporis oculis Angelos ei aſſiſtentes viderunt. Quid huic ſuus conditor intus dedit, de quo tantam gloriam in die ejus exitus, foris innotuit? Quibus hunc credamus, niſi ſanctis Martyribus ſociarum, quem atteſtantibus quoque oculis corporeis à beatis ſpiritibus conſtat eſſe ſuſceptum? Nullo iſte gladio percuſſus occubuit, & tamen coronam

3. p. q. 46. ar. 5 & 6.

Matth. 27. 39 44. & Marc. 15. 19 30 31. & 32.

Thre. 3. 30.

Loco citat.

Digitized by Google

nam patientiæ, quam in mente tenuit, in egreſſione percepit, &c. ¶ 222. *III. Ratio.* *Lib.9. ep 39 ad Theotiſtam.* Tertia ex dictis oritur conſideratio, quam optime proſequitur B. Gregorius. Certum eſt, neminem poſſe cum Chriſto regnare, qui non calicem ejus biberit, ut alibi dicemus: quid ergo tu illius calicem guſtas, qui in omnibus delectationem tenere curas? Deus tibi compatiens, calicis poculum porrigit per inimicum perſequentem. Cur ergo non bibes calicem, quem dedit tibi Chriſtus, ſicut ille calicem, quem ſibi dedit Pater? An puras quod ſine calice regnum cœlorum poſſis obtinere? Recole illam Dei ſententiam, quam per Ieremiam promulgavit: *Jer.49.12* *Hæc dicit Dominus: ecce quibus non erat judicium, ut biberent calicem, bibentes bibent, & tu quaſi innocens relinqueris?* Oculos aperi, adverte, conſidera: id enim vox illa, *ecce*, ſignificat: nullus ſanctorum ſine calice quem biberet, imo & *omnes qui pie vivere volunt in Chriſto Jeſu, perſecutionem patientur:* *2. ad Tim. 3.12.* Bibentes enim, inquit, bibent, id eſt, certiſſime bibent; & calicem quidem amariſſimum. Qualem calicem bibit Petrus in cruce poſitus, Paulus gladio jugulatus, Baptiſta carceribus concluſus, Stephanus lapidibus obrutus. Imo & Chriſtus, qui eſt *Dominus gloriæ*, *1. Cor. 2. 8.* non ad eam fuit à Patre admiſſus, niſi per calicem, eo modo, quo ipſe dixit, diſcipulos purgans ab ſcandalo crucis: *Luc.23. 26.* *Oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam:* & tu ſine calice vis ad gloriam admitti? Tu ſolus relinquendus es ſine calice; Tu illum manibus tuis non ſumis, quin potius quantum potes, fugis? non jejuniis aſperis carnem affligis, non dura catena eam maceras, non lapidem durum capiti ad dormiendum ſuppoſis: calicem tibi offert Deus, volens te per ejus potum ad gloriam introducere.

§.40. *Earundum rationum, & conſiderationum perſecutio.*

¶ 223. *IV. Ratio.* *Tob. 3.13.* QUarta ſimiliter conſideratio, ex his ſequitur. *Deus peccata hominum in tribulatione dimittit*, quam tanquam ignem purgantem adhiberi vult. Inter omnes triblationes, graviſſima eſt illa, quam homo patitur ab inimico perſequente. Unde Deus quando populum ſuum graviſſimis peccatis implicatum videbat, tradere ſolitus fuit manibus inimicorum perſequentium, qui eo modo, quo ſcriptura ſacra docet, & Theologi explicant, excitabat hoſtes, ut manus contra illum converterent, vexarent, affligerent, diriperent. Ita B. Ambroſius expendit rationem, *1. de pœn. c.4.* quam Jeremias tradidit, propter quam Deus, Chaldæorum poteſtati civitatem ſuam electam Ieruſalem tradiderit: *Thr. 3.12.* *Quia ſi abjecit*, inquit, *& miſerebitur ſecundum multitudinem miſericordiarum ſuarum: non enim humiliavit ex corde ſuo, & abjecit filios hominum.* Abjecit quidem civitatem ſanctam, & manibus inimicorum tradidit; ſed ut peccata dimittat per tribulationem, & miſericordiam conferat; ideo inimicos excitavit, aut permiſit. Cum aurum eſt immundum, & ſcoriam contraxit, ignis ardoribus traditur emundandum; & tanto majoribus & ardentioribus, quanto grandior fuerit ſcoria. Voluit Deus populum ſuum purgare grandi peccatorum ſcoria, in grandem ignem immiſit, quem idem Ieremias viderat, *ollam*, inquit, *ſuccenſam ab aquilone ego video:* *Jer. 1.13.* Chaldæorum potentiam indicans advenientem, & ſuccedentem. Inimicorum ergo perſecutionem Deus peculiariter permittit, ad peccata per talem tribulationem purganda. Unde cum inimicus contra te ſurrexit, aut aliquis te injuria affecit, conſidera Deum velle tua peccata purgare, & dimittere, quæ quia grandia ſunt, grandis ignis ardore egent: ideoque ſi patienter injurias, & offenſas tibi illatas propter DEUM feras, certo poteris expectare peccatorum tuorum

Digitized by Google

Hom. 3. in Joan. remiſſionem. Ita Beatus Chryſoſtomus hortatur, ut per hanc conſiderationem iram comprimamus. Huic (inquit) indomitæ beluæ nolimus habenas remittere, ſed præduro freno, metu ſcilicet divini judicii eam cohibeamus, quotieſcunque dolore aliquo amicus te vel familiaris affececit, & ad iram concitaverit, veniant in mentem, quæ tu contra Deum commiſeris, quodq; ſi à proximo offenſam & contumelias æquo animo toleraveris; levius in te 2. Reg. 16 judicium Dei provocabis. Hac conſideratione David uſus eſt, cum Semei ſibi convitiaretur, ut dictum eſt. V. Ratio Hom. 10. de ira. Quinto, quando verborum contumelia tentaris, inquit Baſilius, illud exiſtima, periculum de te fieri, an Deo per patientiam adhæreas, an potius per iram ad inimici partes declines. In area ſumus: qui ad ventum contumeliæ & perſecutionis firmus manet, triticum ſe comprobat in horrea divina congregandum, qui illo impellitur, & huc illucque ducitur, ſe paleam demonſtrat, æterno igne concremandam. Non Deus homines ad ſe recipit, neque tanquam ſuos omnino admittit, niſi probatos & examinatos; Eccl 31. 10. illumque acceptat, *qui probatus eſt in illo, & perfectus inventus eſt, & erit illi gloria æterna.* Probare autem Deus ſolet perſecutionibus, quæ verum aurum inſtar ignis Pſal 65. 10. demonſtrant. *Probaſti nos Deus, igne nos examinaſti ſicut examinatur argentum.* Ex ¶ 224. quibus examinare teipſum poteris, an pertineas ad triticum, cœleſtis gloriæ horreo includendum, an ad paleam perpetuis ignibus concremandam: ſi enim verba contumeliæ, & convitii, quæ ab ore inimici tanquam quidam aquilonaris ventus procedunt, non deducunt aut ſecum ferunt, ſed firmum te vides permanere per patientiam, ad triticum te pertinere poteris conjectari: ſi autem videas, te à vento duci, perduci, ac circuitum ad ejus impetum ferri; in te paleæ conditionem agnoſce, & ad illos te pertinere time, de quibus David: *Non ſic impii, non ſic, ſed tanquam pulvis,* Pſal. 1. 4. *quē projicit ventus à facie terræ.* In Hebræo, in Pſal. 1. ut annotat Cajetanus, habetur dictio, quam transfert ipſe, & alii, *gluma*, quæ ſigni ficat folliculos illos, intra quos granum tritici continetur, qui levi vento acti, celeriter feruntur, abſque aliqua reſiſtentia, quibus illi ſimiles ſunt, qui ad leve etiam conventi verbum, vehementer & celeriter excitantur & commoventur, qui nullo patientiæ pondere ſtant, nec continentur. Te igitur ipſum examina, & inquire, ad quam partem pertineas, ſalvandorumne, an eorum, qui æterno ſunt igni tradendi: vide, quonam ſigno te intuearis expreſſum. Et quidem Deus militibus ſuis ſignum dedit, quomodo etiam diabolus ſuis. A Deo datum eſt ſignum, dilectio videlicet inimicorum; ſignum diaboli eſt odium, quo ſignatum ſe exhibuit *Cain, qui erat ex maligno.* 1. Ioan 3. 12. Mirum ergo eſt; quod cum poſſit te inter eos, qui Dei ſunt, teipſum conſtituere, diligens inimicum, & ei parcens; velis teipſum inter eos, qui ex maligno ſunt, collocare. Sexto: cum vides inimicum contra te agentem, cogita, inquit Baſilius, VI Ratio Hom 10. de ira cit. illum paſſionis vi extra ſe poſitum & phreneticum, & quod miſericordia potius, quam odio dignus eſt: ſicut cum is, qui febre laborans, contra medicum inſurgit: neque enim (inquit Chryſoſtomus Hom 47. in Joan. ad idem inſtitutum) aliquis febribus laboranti iraſcitur, qui potius ad ſui miſericordiam, & lacrymas movet. Colligit B. Hieronymus quædam ænigmata ex Ariſtotele, Apolog. cont Ruff. tom 2. quorum unum erat, *Ignem gladio ne confodias.* Si videres hominem, qui valido igni ſe opponeret, tenens & ſtringens gladium, nitens illius flammas ſecare; ſtultus judicaretur: ad ignem, ſiquidem abſumendum, aqua eſt, quæ conducit. Ita ſtultus eſt, qui cum inimicus igne ſuccenſus, flammas convitiorum emittit, gladium perſecutionis aut ultionis adhibet: adhibeat aquam lacrymarum, plorans illius miſeram ſortem, qui talibus flammis ardet, & in mentem revocet, inquit Chryſoſtomus, quam grave ſupplicium, illum maneat coram Deo Hom 47. in Joan. & quod ea agit, de quibus non multo poſt pœnitentiam acturus eſt. Illum ergo phreneticum conſiderans, cave, ne ſimilem te illi facias, inquit Ambroſius: nihil enim Lib. 1 off. c 5. facilius, quam unum ſtultum, alium ſibi ſimi-

Digitized by Google

ſimilem ſtultum facere. Juxta hanc doctrinam poſſumus illud Sapientis conſilium
Pro 26 4. accipere: *Ne reſpondeas ſtulto juxta ſtultitiam ſuam ne efficiaris ei ſimilis.* Et qui injuſte te offendit, ſtultus, quia non ratione ducitur, ſed paſſione, & juxta cordis ſui affectum: ne tu ſimiliter reſpondeas, ſequens, paſſionis tuæ impetum; nam ſimiliter te ſtultum comprobabis. Videtur alludere ad rationem, qua ſapientiſſima Abigail Davidem continuit, ne cum Nabal ageret jux-
1. Reg 25. 25 ta illius ſtultitiam. *Ne ponat*, inquit, *Dominus meus Rex, cor ſuum ſuper virum iſtum Nabal, quoniam ſecundum nomen ſuum ſtultus eſt, & ſtultitia eſt cum eo.* Stultus ille eſt, & ſtultum ſe comprobavit Nabal, agens non ſecundum rationem, ſed ſecundum cupiditatis affectum: ne ei reſpondeas juxta ſtultitiam ſuam, ne ei ſimilis
¶ 225. efficiaris. Septimam rationem indicat idem
VII. Rat. Ambroſius, ſecundum quam conſiderare
Lib. 1. off. c. 5. debes, quod diabolus non contentus eſt perdere illum, qui te offendit; ſed & nititur teipſum etiam perditioni tradere: quod vere conſequitur, quando tu injuria laceſſitus, contra offendentem majoribus convitiis illum proſequens, te convertis. Quando aliquis nobis convitiatur, inquit Ambroſius, laceſſit, ad jurgium vocat, tunc muti fieri non erubeſcamus: peccator eſt enim, qui nos provocat, qui injuriam facit, & nos ſui ſimiles facere deſiderat. Diabolus venator ille eſt calidiſſimus, qui per acceptam avem, incluſam cavea, aliam comprehendere nititur, & procurat: qui ideo dum inimici tui cor apprehendit, illud incitat ad convitia proferenda, ut ad illas voces, tu tanquam incauta avis reſpondens, & correſpondens ſimili cantu, te ſimiliter capiat, & includat in illa odii cavea dura, forti, & grandi, quæ majores peccatores incluſos tenet: quos
1. Ioan 3. 12. Joannes vocat; *ex maligno*, quaſi aves maxime ipſi diabolo ſimiles, & cantui ſuo concinentes, qui rabido odio perpetuo ſuccen-
VIII. Rat ſus eſt, & quærit quem devoret. Octavo,
Hom. 27. in Ioan. divinæ ſcripturæ verba, & hiſtorias recole. Fera peſſima, inquit Chryſoſtomus, eſt ira vehemens, & furibunda, incantemus eam divinæ ſcripturæ carminibus. Conſidera, Deum aſſiſtentem & dicentem tibi:
Ego dico vobis: Diligite inimicos veſtros. *Gen. 3. 19.*
Conſidera, quod tibi dicitur: *Terra & pulvis es*, & , *Quid ſuperbis terra & cinis*: & *Matt. 5. 9. Eccl. 10. 9.*
quod, *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Ira faciebat David, grandibus perſecutionibus preſſus, qui de ſeipſo illud
fatetur: *Niſi quod lex tua meditatio mea* *Pſ. 118. 92*
eſt, tunc forte periiſſem in humilitate mea. Recole ſanctos, qui in cœlo ſunt, qui per hujuſmodi perſecutiones illuc pervenerunt. Similem te exhibe nautæ, qui actus tempeſtatis perſecutione, oculos ad ſidera tollit,
ut inde, qua navis dirigenda ſit diſcat. Nono, *IX. Ratio.*
conſidera rem eſſe miſerrimam, viroque excelſo indignam, ad cujuſque voces & verba commoveri, & alterari, & quod non debet eſſe in cujuſvis facultate, teipſum contubare, & perdere. Hæc excellenter
proſequitur B. Gregorius explicans illud, *Lib. 9. epiſt. 39 ad Theoctiſtam.*
quod Chriſtus in Joannis commendationem dixit, quod non eſſet, *arundo vento agitata*, quem voces laudantium aut viru- *Matth. 11.*
perantium hac illacque poſſent trahere, & commovere. Miſera eſt navigii ſors, quod quævis aura huc illucque trahit; & cogit ventus, omnia pretioſa, quæ intra ſe deſerebat, quæque multo labore conquiſierat, brevi ſpatio in profundum maris mergere. Noli tam miſeram ſortem tuam facere, qui ad venti concitati flatum, ad verba inimici, quæ vento ipſo leviora ſunt, ita commovearis: ut multa animæ tuæ bona, quæ gravi labore condideras, brevi tempore profundas. De hujuſmodi metaphora à tempeſtate ſumpta, optime ad hoc in-
ſtitutum Chryſoſtom. loquitur. Difficilia *Hom. 31. in Acta.*
ſunt verba illa, quibus Deus Elephantem, *Iob 40. 15.*
deſcribens, dixit: *Omnes beſtiæ agri ludent* ¶ 226.
ibi: in Hebræo verbum *Sahhak*, quod, ut alibi explicuimus, ſignificat illudere, irridere, quod quidam ita explicant, ut voluerit Deus rem mirabilem circa Elephantem explicare. Ipſe eſt, qui inter animalia ter-
rena primas tenet, nihilominus hæc illius *Pin in ca. 40. Iob.*
grandis miſeria, quod à minimis animalibus ita impetitum ſe ſentiat, quod ſui irriſionem cauſat; nam laceſſitus ab eis, moti-

bus furioſis, & inordinatis circumagitur. Videns ſiquidem murem, conturbatur, quem maxime odit, Chamalæon ab ipſo neſciente inter pabula devoratus, tanquam venenum totum ejus corpus alterat: ſuis aut porci grunnitu ita graviter perturbatur, *Li. 8. c. 10.* inquit Plinius, ut quamvis à primo ætatis tempore domitus ſit, & manſuetus tanquam furiis incitatur, nullumque tenet ordinem, *Li. 1. c. 33.* cujus exempla Ælianus tradit: hirundine in potu hauſta intolerando afficitur dolore, & mirum in modum torquetur à vermiculis cœruleis prope Gangem, de qui- *Li. 8. c. 10. & 17. & lib. 9. c. 19. c. 38.* bus omnibus, idem Plinius, Solinus, & alii. Certe res miranda, tantum tamque grande animal, quod omnibus aliis eminet: ita à minoribus beſtiolis conturbari poſſe, ut illum totum trementem, & rugientem reddant. Sed magis mirandum eſt, quod hominem prudentem, & ſtrenuum, qui ratione eminet, per quam poteſt cognoſcere, quam parvi momenti ſit verbum hominis ſibi improperantis, qui nihilominus à minimo verbo, ita conturbatur, quod ſeipſum exhibeat ira trementem, & toto pectore in- *X. Ratio.* flammarum. Huic affinis eſt decima ratio, *Orat. 9. de ira, & inimic. p. 281* quam conſiderandam tradit B. Baſil. quod ſcil. attendas, indignum eſſe, te tam parum æſtimare bona ſpiritualia animæ, ut cuicunque vento exponas rapienda. Bona temporalia tanti facis, & tanta diligentia cuſtodis, ut nullatenus patiaris, eſſe in cujuſvis poteſtate, illis te ſpoliare; quæ tam firmis concludis oſtiis, & vectibus, ut nec validiores latrones, quantumcunque omnes vires ſuas exſerant, poſſint rapere: bona autem ſpiritualia tam parum curas, ut permittas cuivis ea rapere, & cuicunque vento exſufflanda exponas: nam ad cujuſcunque verbum contra te prolatum, illa peſſumdas, profundis, & iracundiæ vento ducenda tradis. Hanc rationem ex profeſ- *Serm. 168. de temp.* ſo expendit S. Auguſtinus, qui poſtquam docuit, quanti fecerint viri ſancti charitatem, quam ne amitterent, omnia tormenta perpeſſi ſunt, ut Paulus indicabat; Nimis inquit, dolendum eſt, nos interdum ocioſis fabulis à charitate ſeparari, & nonnunquam ob parviſſimum convitium, tam excelſum donum peſſumdare, &c. Hujuſmodi rationes ex SS. Patribus, poſſemus ſine fine proſequi, & alias multas graveſque invenies apud Chryſoſtomum. Hæ nunc ſufficiant, *Hom. 80. in Matth.* & ad eas conſiderandas, quas explicite Chriſtus tradit, progrediamur.

QUINTA

Digitized by Google

QUINTA PARS,

Continens rationes præcepti hujus, à Chriſto Domino expreſſas.

§. 1. *Manifeſte Chriſtus probat, nullatenus à Deo dici potuiſſe, odiendos inimicos, imo exemplo Patris cæleſtis diligendos ab iis, qui illius ſunt filii.*

¶ 227. VT ſitis filii Patris veſtri, qui in cœlis eſt. Quamvis CHRISTUS Dominus ſola, & nuda ſua aſſeveratione, & aſſertione, poſſet eſſe contentus, ut intelligeremus impiam fuiſſe traditionem Phariſæorum, dicentium, Deum antiquis præcepiſſe, diligere amicum, & odire inimicum, & quod præceptum Dei ſit, diligere inimicum, & ei benefacere: quamvis itidem præponens præceptum de diligendo inimico, ſimul rationes ejuſdem validas indicaverit, quas explicavimus, quæ ſufficere poſſe videbantur: voluit tamen expreſſe alias ſuperaddere, quibus probat, inique Phariſæos Deo tribuiſſe, quod dixerit antiquis, Odio habebis inimicum tuum, quibus etiam demonſtrat, juſtum eſſe, & nobis infinitè proficuum, diligere inimicum. His igitur verbis, primo implicite probat, eſſe impoſſibile, quod Phariſæi dicebant, dictum à Deo, odio habendum inimicum; & deinde explicitè ad illum diligendum, propoſito excellentiſſimo præmio, nos inducit. Propterea verba ejus expendenda ſunt. Et vere videtur nunc plene ſatisfacere deſiderio, quo tenebatur David, remedium pro magno evidentique periculo petens, eo Pſalmo, in quem ſæpe incidimus.
Pſal. 119. Magna angebatur David tribulatione, à qua ſolus Deus poterat illum liberare. *Ad Dominum*, inquit, *cum tribularer clamavi, & exaudivit me.* Magna tribulatione anxius fui, quæ me compulit ad Deum confugere, & magnis clamoribus perſonare. Quæ poteſt eſſe tribulatio, quæ virum tam validum, in tantas conjiciat anguſtias? Lingua quædam doloſa & deceptoria ac ſubdola. *Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua doloſa.* Labia iniqua vocat, quæ ad iniquitatem inducunt: linguam autem doloſam, inquit Auguſt. intelligit ſubdolam, quæ ſub prætextu & imagine con- *In Pſal. 119.*
ſulendi, introducit perniciem nocendi. Et certe David ſpiritu prophetico actus, oculos convertit ad ſacerdotes, Scribas, & Phariſæos, multo poſt tempore futuros, habentes labia iniqua; quia iniquitatem ſuadebant, ſub lingua tamen doloſa, & deceptoria: mala enim tanquam bona, & divinæ legi conformia, proponebant. Ad impietatem quidem provocabant filios, ſed ſub prætextu divinæ religionis & cultus: ad ultionem injuſtam incitabant injuria laceſſitos, ſub lingua tamen doloſa, dicentes; hoc à Deo ſtatutum fuiſſe, cum antiquis patribus legem tulit, dicente: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Hoc quidem graviſſimum eſſe damnum, periculoſamque tribulationem, conſiderat David. Nullum ſiquidem poteſt majus periculum incurrere cæcus, quam à cæco ducatum habere: neque poteſt eſſe niſi grave periculum,

Digitized by Google

culum, quod imminet civitati, ſi canales per quos aqua ad eam fluit, lethali ſint veneno infecti. Erant ſacerdotes & Phariſæi Duces illius populi, quorum ducatum omnes ſequebantur: ſi illi excæcati erant malitia, magnum periculum incurrebat populus. Similiter erant illi, quaſi canales per quos aqua divinæ doctrinæ ad populum perveniebat, de quorum ore, legem debebat requirere, quorum decreto ſtabat Rex, & omnis Jeroſolyma: ſi illi lethaliter infecti erant; quid ſperandum erat populo? Propterea David illius nomine, à Deo remedium petit, & clamat: *Domine, libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua doloſa.* Cui reſpondet Dominus? *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam?* Qua interrogatione indicat, difficile eſt tanto malo mederi, & tam lethali vulneri efficacem medicinam applicare. Non debet eſſe vulgare aut commune remedium: neceſſariæ enim ſunt *ſagitta potentis acuta, cum carbonibus deſolatoriis.* Singula verba expende. Requiruntur ſagittæ, non quæcunque ſed *acuta*, & penetrantes: nec illæ ſufficiunt, niſi mittantur à brachio potentiſſimo, & prævalido, quo non ſuperficiem ſolum aut cutem incidant; ſed uſque ad intima perveniant, quibus, & ſuperaddi neceſſarium eſt, carbones deſolatorios, ignitos, ardentes, ſuprema vi præſtantes. Ignis enim eſt maxime activus, & ſi quid activius reperiretur, illud eſſet applicandum. In Hebræo, *Cum carbonibus juniperinis aut juniperorum*, qui vehementiſſimum ac denſiſſimum ignem tenent, quem longiori tempore conſervant. Potentiſſima eſt lingua doloſa, nec efficaciter ei ſubveniri poteſt, niſi per ſagittas acutiſſimas, à potentiſſimo brachio jactatas, ut ad intima uſque penetrent, cum carbonibus ardentiſſimis, qui malitiam ibi firmiter radicatam comburant, & conſumant. Hoc reſponſo audito David, quaſi deſperans, ſe tale remedium in terra invenire poſſe, illa exire deſiderans, ad ſuam in ea detentionem deplorandam ſe convertit, dicens: *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt.* Heu, vox eſt miſeriæ, inquit Auguſtinus, vox eſt calamitatis, & infœlicitatis. Cæterum, hoc remedium Chriſtus, in mundum veniens adhibuit, nuncque exhibet, dum contra labia iniqua, & linguam doloſam Phariſæorum, per quam populum decipiebant, inficiebant, & ducebant ad perditionem, dicentes, Deum antiquis præcepiſſe: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum: producit ſagittas verborum ſuorum, ex ſui pectoris pharetra, illas quas idem David prævidens acutiſſimas vidit, quæ ad intima cordis penetrarent, *ſagitta tua acuta*, quas potentiſſimo brachio jactat: nam tanquam verus Deus, Deique autoritate & potentia, verba jacientem ſe exhibet, dicens: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros*, quibus addit carbones validiſſimos ignitos, exempla, ſcilicet, deſumpta ab æterno Patre: *Ut ſitis, inquit, filii patris veſtri, qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos injuſtos.* Exempla ſanctorum ſuperaddita doctrinæ divinæ, inquit Auguſtinus, carbones ſunt deſolatorii: nam omnem conſumunt excuſationem. Parum eſt, ait Auguſtinus, verbis agere contra linguam ſubdolam, & labia iniqua; exempla itidem ſuperaddenda ſunt, quæ deſolent, quæ vaſtent, quod radicatum & ædificatum erat. Si autem exempla virorum ſanctorum carbones ſunt tales, quales erunt actiones Dei, nobis tanquam filiis in exemplum propoſitæ? Ecce carbones deſolatorios, actiones æterni Patris, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper inimicos, qui pluviam eis dat: quo nomine omnia bona neceſſaria intelligit: nam pluviæ de cœlo, & ſolis radii ſunt, per quos, quæ ad vitam agendam conducunt, habemus. His carbonibus CHRISTUS deſolat, & abſumit malitiam, quam lingua doloſa invexerat: multaſque rationes ad id agendum his verbis exhibet. Prima deſumpta eſt ex iis, quæ Deus facit. Semper Deus deteſtatus eſt eos homines, qui quod in ſuis actionibus propriis tanquam juſtum commendant, in aliorum actibus damnant.

Hoc

Malac. 2. Matth. 2.

¶ 228.

Pſal. 44. 6

In Pſal. 119. cit.

Hom. 4. in Ezech. poſt medium. Hoc enim male diviſum mentis judicium (inquit, beatus Gregorius) corrigere per legis præceptum Moyſes ſtuduit, cum dixit, quod *juſtus deberet eſſe modius, æquuſq;* Lev. 19. 36. *ſextarius.* Hinc Salomon ait, *Pondus & pondus, menſura & menſura, utrumq; abominabile eſt apud Deum.* Prov. 20. 10. Omnis homo, qui aliter penſat ea, quæ ſunt proximi, & aliter ea, quæ ſua ſunt, pondus & pondus habet. Hoc quidem abominabile eſt apud Dominum: ideoque non debet ipſe Deus, in ſeipſo & actionibus ſuis, exhibere aliquid tanquam bonum, juſtum, & ſanctum, cujus oppoſitum noſtris actibus exequendum ſtatuat. Si ergo ille hoc tanquam ju-¶ 229 ſtum & ſanctum agit, noſtriſq; oculis contemplandum proponit, quod inimicos ſuos variis beneficiis proſequitur; non nobis tanquam juſtarum actionum regulā poterat proponere, quod huic contrarium eſt, odire ſcilicet inimicos & eis malefacere. Secundo inducens Deum, non ſub aliquæ ex aliis nominibus, quibus ſæpe in ſcriptura vocatur, ſed ſub nomine Patris noſtri; & nos ſimiliter, ſub nomine filiorum illius, argumentum efficaciſſimum conſtrure contendit, ex ratione patris & filii deſumptam. *Vt ſitis*, inquit, *fili patris veſtri.* Verbum illud, *ſitis*, idem valere poteſt, ac oſtendatis, vel comprobemini: ut velit dicere; Vt vos comprobetis filios pa-2. Reg. 2. 7. tris veſtri. Ita dixit David ad viros Iabes Galaad: eſtote filii fortitudinis, id eſt, comprobate, & oſtendite vos filios fortitudinis, aut viros fortiſſimos. Ita & Iudas 1. Mach. 3. 58. Machabæus: *Accingimini filii, & eſtote potentes*, id eſt, vos potentes comprobate: & ita dicere ſolemus alicui: Hoc te facere oportet, ut ſis vir, aut ſis homo: id eſt, ut te virum fortem comprobes: & certè commune eſt ſatis in ſcriptura ſacra, aliquid dici fieri tale, cùm oſtenditur eſſe tale, ut alibi oſtendimus. Filius, ut S. Auguſtinus De decem chord. c. 8. annotavit, eſt imago patris viva. Hæc eſt autem differentia inter imaginem vivam, & pictam, ut idem Auguſtinus annotat, quod hæc imitatur prototypum, ſolummodo ſecundum externam figuram, non verò in actionibus vitalibus, quas cum anima careat, exercere nō poteſt: illa autem imitatur prototypum, etiā ſecundū actiones. Quā de cauſa homo dicitur, *imago Dei*, apud Apoſtolum; & Deus cum illum 1. Cor. 7. condidit, dixit: *Faciamus hominem ad imaginem noſtram*, Gen. 1. 26 quia homo Deum erat expreſſurus, nō tantùm in ſuperficie, ſed præcipuè in operationibus intellectus, & voluntatis, ut D. Thomas ex B. Damaſceno docet. Filius igitur eſt imago Patris, inquit In Prol. 1. Auguſtinus, non picta, ſicut quæ eſt in numo aut denario, quæ exteriora tantùm refert, & imitatur lineamenta; ſed viva, quia cùm filius habeat eandem cum Patre naturam, quæ eſt operationis principium, eaſdem debet habere operationes. Ex qua Ibid. c. 11. ratione Chriſtus, ut idem Auguſtinus obſervavit, ſe comprobavit filium Dei legitimū, & naturalem, quia omnia facit, quæ facit Pater: *Amen amen dico vobis, nō poteſt* Ioa. 5. 19. *filius à facere quicquam, niſi quod viderit Patrem facientem quæcunq; enim ille fecerit hæc & filius ſimiliter facit: ſicut Pater ſuſcitat mortuos, & vivificat, ſic & filius, quos vult, vivificat.* Quamvis enim Cyrillus *a*, a Li. 2. in Ioa. c. 135 & Chryſoſtomus *b*, credant hæc verba dib Hom. 37 in Ioan. cta fuiſſe à Chriſto ratione humanitatis, eſſeq; verba humilitatis, quibus Chriſtus ſeipſum ita ſubiectum Patri exhibet, ut nihil faciat, niſi quod faciendū ille præſcripſerit; communior eſt tamen SS. Patrum ſenſus, vere his verbis probare voluiſſe, ſe filiū Dei naturalem, ex eo quod eadem ipſe operetur, quæ Pater. Ita Baſilius *c*, Gregor. c Epiſt. Nazianzen. *d*, Hilarius *e*, Auguſt *f*, Ambr. 141. *g*, & alii Filium igitur imago patris viva eſt, d Orat. 4. Theolo. quæ ipſius vitam tenere, actiones imitari e Li. 7. & 8. de Trinit. debet. Hac de cauſa de filio loquens Scriptura *h*, *Mortuus eſt*, inquit, *Pater ejus & quaſi non eſt mortuus ſimilem enim ſibi reli-* f Tract. 20. in Ioan. *quit poſt ſe*, id eſt, eandem habens naturam & conſequenter eandem operationem: operationes ſiquidem naturas conſequuntur. g Ser. 20 in Pſ. 119. & lib. 4. de fide c. 5 Sicut igitur filius habet eandem cum patre naturam, ita & eandem operationem, de qua re idem Auguſtinus videndus eſt, h Eccl. 30 expenders illud, quod dictum eſt: *Genuit* i. Lib. de Incar. verb. c. 11 *Adam Seth. ad imaginem & ſimilitudinem ſuam.* 1. 19. Ex his patere incipit vis rationis, Gen. 5. 3. quam

quam Chriſtus Dominus inſinuat, vocans Deum Patrem noſtrum, noſque filios ¶ 230 illius, cujus opera exprimit, & ante oculos ponit. Quamvis enim homo non ſit filius Dei per naturam, eandem numero cum illo ſubſtantiam habens (hoc enim divini verbi proprium eſt) dicitur tamen filius: quia procedit à Deo in ſimilitudinem naturæ quaſi ſpecificæ, quia non ſolùm recipit ab ipſo naturam ſecundum communes gradus, quos aliæ creaturæ, ſed ſecundum ultimum eſſendi: quia ab illo recipit animam, quæ eſt ſpiritualis, & intellectualis naturæ, ratione cujus frequenter dicitur à ſanctis Patribus, quod eſt de natura & ſubſtantia Dei: non quod ſit aliqua pars ſubſtantiæ illius, ut quidam hæretici commentati ſunt, ſed quia participat quandam excellentem ſimilitudinem divinæ naturæ, per intellectum & voluntatem, ratione cujus ut ex B. Damaſceno *a* (a 2. *fid. ort. c.* 1.) obſervavit, D. Thomas *b* (b 1.2 *In Prolog.*), dicitur homo procedere, & factus ad imaginem & ſimilitudinem Dei. Unde producturus Deus hominem, non illum ſimplici verbo produxit (*Gen.* 2. 7.), ſicut cætera alia, ſed *ſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ*. Sicut enim qui ſpirat, ex intimo pectore producit ſpiritū, quem emittit; ita Deus ex intimo cordis ſui, hominis animam produxiſſe viſus eſt, & verè abſolute dixit Moyſes (*Deut.* 32. 6.): *Nunquid non ipſe eſt Pater tuus, qui poſſedit te, fecit te, & creavit te?* Si igitur homo filius Dei eſt, naturam ejus participans, ratione cujus eſt illius imago viva, nihil poteſt eſſe conveniens aut condecens naturæ illius, quod divinæ naturæ, quam participat, contrarium ſit. Neque enim natura filii, poteſt ad contraria naturæ Patris inclinare: hæc enim ab illa procedit, ad ſimileſque propterea operationes inclinat. Hoc autem connaturale eſt Deo, propter naturæ ſuæ bonitatem, quod erga inimicos eſt beneficus, quos multis bonis cumulat: non igitur hujus oppoſitum, naturæ noſtræ poteſt eſſe conveniens, aut congruum: ideoque nec ab illo præcipiendum erat, nec ſtatuendum, ut unuſquiſque ſuis malefaciat inimicis. Indecens eſt enim, ut pater præcipiat filio, niſi quod congruum eſt naturæ illius. Ut ergo vos comprobemini filios Dei, ut demonſtretis illius participare naturam, vos opera conformia operibus illius facere, neceſſe eſt, à ſimili enim natura, ſimiles producuntur operationes. Neque hæc dicens Chriſtus, excludit gratiam, & auxilium divinum, quo natura eget ad perfectam inimicorum dilectionem, & ad elicienda opera ſimilia operibus Patris cœleſtis; de quo alibi dictum eſt: demonſtrat tamen euidenter, indecentiſſimum & incongruum fuiſſe, Deo tribuere, quod filiis ſuis impoſuerit facienda, quæ ipſe ſuæ naturæ reputat contraria. Hæcque ratio eſt, quam ſupra demonſtravimus, quod ad comprobandum, an ſis filius Dei, an potius ſis ex patre diabolo, vide qualia opera producas. CHRISTUS Phariſæis ſe filios Abrahæ jactantibus dixit: *Vos ex patre diabolo eſtis* (*Ioan.* 8. 6.); idque probat, quia ſimilia opera facitis: *Deſideria enim ejus*, inquit, *vultis perficere. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit*: Hæc vos facitis, nam homicidium me interficiendo perpetrare deſideratis, & à veritate divinæ legis defeciſtis, illam in impios ſenſus pertrahendo. His concinit B. Ioannes (1. *Ioan.* 3. 10.), qui in hoc perpetuus eſt, quod diſcernuntur filii Dei à filiis diaboli ex dilectione vel odio, de quo alibi late.

§. 2. *Poterat Deus jubere, amare inimicos ſine præmio, ſed grandi operi grandem propoſuit mercedem, dicens, ut ſitis filii Patris, &c.*

NON Solùm Phariſæorum placita Chriſtus efficaci ratione, quam explicuimus revincit, ſed præcipuè ¶ 231 nos validiſſimo medio, ad propoſiti præcepti obſervationem inducit, ex præmio inſigni: *Ut ſitis filii Patris veſtri.* Hicque legitimus ſenſus horum verborum eſt, quibus CHRISTUS promittit, tanquam præmium ſervantibus hoc mandatum, quod erunt filii Dei. Ita ſancti Patres docent,

imò

imò & expreſſe tradit S. Lucas, qui inducit
Luc.6.35 Chriſtum, hoc idem expreſſis verbis pro-
mittentem. Diligite, inquit, inimicos
veſtros, &c. Benefacite, &c. *Et erit merces*
veſtra multa, & eritis filii altiſſimi. Poſſet
quidem Deus nobis præcipere, quicquid
vult, abſque alicujus præmii ſpe; cui vel
ex eo ſolùm obedire tenemur, quod Deus
eſt, à quo totum eſſe habemus: quomodo
ei obſequitur Sol (inquit Ambroſius) &
In c.17. Luca. obtemperat Luna, & obediunt elementa,
nullam reportatura mercedem. Quod ex
profeſſo CHRISTVS Dominus propoſita
parabola demonſtravit. *Quis veſtrum ha-*
bens ſervum arantem aut paſcentem, qui re-
greſſo de agro dicat illi: Statim tranſi, recũ-
be: & non dicat ei: Para quod cœnẽ, & præ-
cinge te, & miniſtra mihi donec manducem
& bibam, & poſt hæc, tu manducabis & bi-
bes? Nunquid gratiam habet ſeruo illi, quia
fecit quæ ei imperaverat? Non puto. Sic &
vos cùm feceritis omnia quæ præcepta ſunt
vobis, dicite: Servi inutiles ſumus, quod
a L.2.qq. *debuimus facere fecimus*. Beatus Auguſt. *a*,
Evang. cap.39. Euthymius *b*, & Theophilactus *b*, credunt
hæc dicta fuiſſe à Chriſto, ad comprimen-
b *In c.17. Luca.* dam ſuperbiam illorum, qui de majoratu
in regno ſuo obtinendo contendebant, &
primas illius ambiebant ſedes. Commu-
a *Epiſt.6. & l.3.ad Quirin. cap.51.* neque eſt ad Patres, Chriſtum his ver-
bis noluiſſe meritum bonorum operum
tolles: certiſſime enim datur; ſed voluiſſe
b *Hom. 12. in Ioſue.* rationem familiarem nobis proponere, ad
humilitatem tenendam, quando videmus
c *Epiſt. ad Cteſiphontem cont. Pela.* nos aliquid in Dei obſequium feciſſe: ſer-
vi enim ejus ſumus, & quod debuimus
facere fecimus. Non eſt autem cur ſer-
vus ſe extollat, & ſuperbiat contra Do-
d *Ser. de pœn. & conf.* minum, & multam gratiam requirat,
quando fecit, quod facere tenebatur. Ita
e *In caten. D. Thom.* Cyprianus *a*, Origenes *b*, Hieronymus *c*,
Chryſoſtomus *d*, Cyrillus *e*, Theophy-
f *In c.17. Luca.* lactus *f*, Bernardus g, Quomodo rem con-
ſiderabat ad ſui humilitatem Apoſtolus,
g *Ser. 4. in Pſ. 90. & epiſt. 142.* dicens *h*: *Nam & ſi evangelizavero, non eſt*
mihi gloria: neceſſitas enim mihi incumbit.
Sed credo, non incongruam eſſe intelli-
gentiam, ſi dicamus, voluiſſe Chriſtum
h 1.*Cor.9 16.* proponere, quod ex rei natura procedit,

ſumpta metaphora à mancipio vel ſeruo:
quia enim quidquid ſeruus eſt, Domini eſt
totum quod facit, & poteſt in Domini ob-
ſequium, ita debitum eſt, ut nullam prop-
terea teneatur Dominus reddere remune-
rationem aut gratiam. Id quod validio-
ri ratione Deus facere poſſet, cujus ſu-
mus, quidquid ſumus, ut & ipſi Gentiles
agnoverint, quod *in ipſo vivimus, move-* *Act.17. 28.*
mur & ſumus. ut Paulus retulit. Non dicit
quod ex ipſo vivimus, movemur, & ſu-
mus, qui non tantum ab illo habemus vi-
tam, & inſpirationem, & omnia, ſed in ipſo
hæc omnia, quaſi intuntur, & conſervan-
tur: vivimus enim & ſumus, ipſo nos ſua
virtute ſuſtentante, nam ex *ipſo, & in ipſo,* *ad Rom. 11. 36.*
& per ipſum ſunt omnia. Quamvis autem ¶ 234
ita ſit, quoniam novit Dominus hominis
dies, & mores eſſe ſimiles mercenario, de
quo dixit Iob, *ſicut mercenarii dies ejus*, *Iob 7. 1.*
quem ad laborandum propoſita merces
impellit & animat, propoſuit cuſtodien-
tibus præcepta ſua talem, qualem David
expreſſit, *in cuſtodiendis*, inquit, *illis retri-* *Pſ.18.12.*
butio multa. Propterea, ut Divus Auguſti-
nus annotat, dicitur ab eodem Davide: *fi-* *In Pſ.118*
delia omnia mandata ejus, quia non fallunt: *Pſ.110.8.*
fidelis enim eſt, qui reddit, quod promiſe- *Gen.31.7*
rat ſervienti ſibi, non ſicut Laban, qui de-
cies mutavit mercedes ſtatutas ipſi Iacob.
In Hebræo eſt, *Neuman*, quæ vox ſignifi- *Brixito.1*
cat complentem promiſſa, & quæ ſub pa- *fol.412.*
cto fuerunt conſtitura: quomodo dicitur *Deut.7.9*
Deus fidelis, quia cuſtodit pactum & pro-
miſſum. *Scies quia Dominus Deus tuus ipſe* *Pſ.88.29*
eſt Deus fidelis, cuſtodies pactum, &c. Quo-
modo etiam teſtamentum Dei dicitur *fi-*
dele, quia certiſſimè reddit, quæ promiſſa
ſunt. Omnia ergo Dei mandata fidelia
dicuntur, quia omnibus mandatis mer-
cedem deſignavit, infallibiliter & certiſ-
ſimè obſequentibus reddendam. Propter-
ea quanto præceptum gravius eſt, tanto
majorem mercedem conſtituit. Quoniam
autem inter omnia præcepta, nihil gravius
eſt hoc, quo ſtatuit diligere inimicos, ut
ex D. Auguſtino & cæteris patribus proba-
vimus, huic ſupremum præmiũ explicitè
proponit, *ut ſitis*, inquit, *filii patris veſtri*.

Ecce ſupremum donum, quo Deus nullum
1.Ioan.3. 1. majus habet creaturis conferendum. *Videre* inquit Joannes, *qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur, & ſimus.* magna res eſſet, etiãſi ſolũmodo Deus nobis concederet, quod filii ejus nominaremur. Contentæ erant mulieres illæ, quas
Eſai.4. 1. Iſaias refert, quæ apprehendentes virum dicebant: *panem noſtrum comedemus, &c. tantummodo invocetur nomen tuũ ſuper nos, aufer opprobrium noſtrum* Quando rex aliquis, alicui concedit, ut ejus vocetur filius, hoc ipſo in tantam dignitatem evehit, ut nullus ſit, qui illũ audeat lædere, aut conviciari, ſuper quem nomen Regis invocatum eſt. Hoc ipſo res aliqua ſupremam videtur obtinere ſecuritatem, imò & excellentiorẽ honorem, quod Regis nomen, aut arma ei ſuperponuntur. Quanti igitur æſtimari deberet, hic ſolum, quod Deus nobis concederet, ejus nos filios nominari? Sed nõ hoc contentus eſt, qui nobis dat, *ut filii ejus nominemur, & ſimus.* Viſus eſt Ioannes memoria tenuiſſe, quod ſacra Machabæorum narrat hiſtoria. Cum enim Alexander Antiochi filius, qui cognominatus eſt Nobilis,
1. Mach. 10. 20. vellet principem illum ſtrenuum Ionathan, ad id quod petebat obligare, ad eum ſcripſit dicens: *Audivimus de te, quod vir potens ſis viribus, & aptus es, ut ſis amicus noſter: & nunc conſtituimus te hodie ſummum ſacerdotem gentis tuæ, & ut amicus voceris Regis.* Tanquam quid ſupremũ ei concedit, vocari, & eſſe amicum Regis. Rem hanc ſupremam terrenus Rex judicabat, quam æſtimabat ſufficientẽ, ad quoſcunq; labores ferendos. Vide quid Deus proponit, largitur, & concedit, ut nominemur ejus filii, & ſimus Res ſuprema hæc eſt, eſſe filium Dei:
ad Rom.8 17. nam qui hanc caſſequitur, hoc ipſo jus habet ad omnem hæreditatem & regnũ illius
ad Heb.1. 2. quia *ſi filii, & heredes.* Filio natura omnia ſua tribuit Deus per naturalẽ generationẽ,
Matth.11 27. *quem conſtituit*, inquit Paulus *hæredem univerſorum*, qui de ſeipſo dicit: *Omnia mihi*
Matth.24 48. *tradita ſunt à Patre meo*: Filiis autem ad-
Luc.12. 44. optivis, omnia ſua tribuit per gratiam, quorum unicuiq; promiſit CHRISTUS, dicẽs:
Amẽ dico vobis, ſuper omnia bona ſua cõſtituet eum. Egregie hujus dignitatis excellẽtiam Spiritus ſanctus expreſſit, hortans judices, ut in pupillos & viduas, ita ſint miſericordes, quod pupillis ſe exhibeant tanquam patres, & viduis tanquam viros illarum: *& eris tu, velut filius Altiſſimi obediẽs* Eccl.4.11
id eſt, eris tu illi, tanquã filius unicè charus quòd fueris obediẽs præceptis ejus, *& miſerebitur tui, magis quam mater.* In Græco, *diliget te.* Nullus amor vehemẽtior eſt quã maternus, cui propterea David amorem 2.Reg.1. 26.
quem erga Ionatham habebat, cõparavit. Ecce præmium, quod eris tanquam filius Altiſſimi. Et ne crederes, rem hanc eſſe de ſolo nomine, ſubdit: *ſapientia filiis ſuis vitã inſpirat.* Vitæ nomine omne quod pretioſum eſt, ſolet ſcriptura intelligere: ideo, ut David exprimeret, quam ſit æſtimatione digna miſericordia Dei, dixit: *Melior eſt* Pſ.62. 4.
miſericordia tua ſuper vitas. Nihil vita pretioſius, & omni vita pretioſior eſt tua miſericordia, quia verè Deus, eos quas filios ſuos facit, non ſolo nomine donat, ſed vita, & omni bono pretioſo: vitam enim confert gratiæ, per quam *pretioſa promiſſa donat,* 2.Pet.1.4
ut ſimus conſortes divinæ naturæ Sicut ergo cùm Deus produxit Adam, inſpiravit, in faciem ejus, & dedit ei vitam humanam, ſic cum aliquem in filium recepit, inſpirat in eum vitam divinam, proprietates quaſdam divinas, & jus ad omnem Dei hæreditatem. Supremum ergo bonum, & nomen, quod Deus præſtare poteſt, eſt, dici, & eſſe filium Dei. Omnibus nota eſt illa Apoſtoli demõſtratio, qua comprobat, Chriſtum omnibus Angelis ſuperiorem, eo quod nomen, ad Heb.1.
& eſſe filii Dei per æternam & naturalem hæreditavit generationẽ. Quia autem hoc puris creaturis communicari per naturam non poterat ſupremum, quod fieri poteſt, facit, cõmunicare ſc. illud per gratiam. Hoc tam excellens donũ offert, & proponit tanquam præmiũ diligentibus inimicos. *Diligite*, inquit, *inimicos veſtros, &c.* ut ſitis, id eſt, ut ad ſupremam gratiam, & donum excellentius pertingatis. Si præceptum inter omnia difficilia, quæ Deus mandat, primas tenent, præmium attendite, quod inter omnia præmia, quæ non ſolum ab homi-

nibus

nibus, regibus, & ſupremis terræ Monarchis, ſed ab ipſo Deo, ſecundum ſuam omnipotentiam, quæ illimitata eſt, puræ creaturæ dari poteſt, eſt eminentius. Quod & verba, quæ apud Lucam haben-
Luc. 6. 35 tur, ſuperius propoſita, clarè demonſtrant; *Diligite*, inquit, *&c. & erit merces veſtra multa, & eritis Altiſſimi.* Quam ſententiam ego ita intelligo, ut ſecunda pars ſit explicatio prioris. Erit merces veſtra multa, id eſt, magna & ſuprema. *Et*, id eſt, quia (ſæpe enim non tam conjunctivæ, quàm cauſalis vim habet hujuſmo-
Hom. 71. ad populum. di conjunctio) eritis filii Altiſſimi. Egregiè hanc rationem expendit Chryſoſtomus, docens, aptè tale præmium, tali operi deſignatum, etſi præceptum eſt valde magnum (inquit ille) tamen ſi præmium propoſitum ſervantibus cogitaveris, nihil omnino videbitur. Si hoc, ait, feceritis, ſimiles eritis Patri veſtro qui in cœlis eſt: filius enim ſimilis eſt Patri, &c. Vides qualiter in ſummum verticem hanc legem obſervantem eduxit: Non itaque ſolum facti difficultatem chariſſime cogites, ſed prius intra te reputa, quanto ſis decorandus honore; & honoris occaſio, licet ſit quid grave & oneroſum, leve tibi reddetur. Nonne enim debes habere gratias, quod per beneficium inimico collatum, occaſionem nanciſceris; ut apud Deum tibi fiduciæ fores referentur, & peccatorum tibi fiet aſſumptio?

§. 3. *Grandis eſt merces, eſſe, & vocari filium Dei, quod nomen David, parcens inimicis expectabat, bonum in conſpectu ſanctorum.*

134 EX his intelligo verba Davidis, illius magni obſervatoris hujus præcepti. Graviſſimam injuriam receperat ipſe ab illo vili impioque Doeg Idumæo, qui
1. Reg. 22 apud Saulem perſequentem David, occaſio fuit, ut Saul occideret octoginta quinque ſacerdotes, veſtitos Ephod lineo, in
Pſal. 51. odium ipſius Davidis. Quod ſummo dolore Davidem affecit, cujus occaſione Pſalmum edidit quinquageſimum primum, cujus titulum obſervavit Beatus Baſilius: Scholia in Pſal. 51.
In finem intellectus David, quo ſignificatum eſt, Davidem non præſentem injuriam quam Doeg intulit conſideraſſe, ſed intellectum evexiſſe ad conſiderandum finem, quem res erant habituræ, ſi patientiam teneret. Unde & prædicit miſerum & infœlicem interitum ipſius Doeg, ſibi autem magnum præmium reſervatum, quo in æternum frueretur. *Propterea* (inquit de illo loquens) *Deus deſtruet te in finem, evellet te, &c.* Neque enim, ut ſupra ſatis probatum eſt, relinquit Deus ſine ultione & pœna eos, qui juſtos perſequuntur. De ſe autem loquens, ſubdit: *Ego autem ſicut oliva fructifera in domo Dei, ſperavi in miſericordia Dei in æternum, &c. & expectabo nomen tuum, quoniam bonum eſt in conſpectu ſanctorum tuorum.* Si in ſuperficie verba conſideremus, aptè ſe olivæ fructiferæ comparat, ut inde miſericordiam Dei ſperet: Oliva Symbolum eſt miſericordiæ, & qui illam producit erga proximos, miſericordiam Dei expectare poteſt, qui dixit:
Date, & dabitur vobis, dimittite, & dimittemini. Sed myſterium profundius indicare voluit. Oliva inter arbores duo habet ſingulariſſima, primum eſt, quod floret in rigore æſtatis, quando calor vehementer urit, nullaque alia arbor flores tenet, quos calor abſumeret & diſſiparet: florent enim arbores in primo vere, quando calor temperatus producit flores, qui adveniente æſtatis urente calore, jam in fructus duruerunt, ut illum poſſint ſuſtinere. Oliva eſt, quæ in caloris ardoribus flores emittit & tenet. Secundum eſt, quod oliva fructum refert in media heyme, quando cæteræ arbores non ſolùm omni fructu, ſed & foliis omnibus ſunt deſtitutæ. Et ratio hujus eſt, quoniam virtus hujus arboris eſt magna, non in ſuperficie ſolùm, ſed in intimis ejus penetralibus, talis, quam nec aduſtio caloris diſſipat, nec rigor hyemis & frigoris contrahit. Unde ſymbolum egregium tenet ejus, qui inimicum diligit, & eo tempore, quo perſecutionem ab illo Luc. 6. 37

patitur, ſe erga eundem exhibet benefi-
cum. Eſt tempus perſecutionis inimici,
quando viget calor vehementiſſimus, ac-
cenditur cor, & inflammantur præcordia.
Eſt itidem tempus hyemis & frigoris: o-
dium enim frigidium reddit cor, & contra-
hit, ne erga eum fructus producantur, qui
nos odit. Qui cum ardet ira inimici perſe-
quentis, emittit flores dilectionis & ora-
tionis, & cùm odium illius viget, fructus
beneficos erga illum profert, olivæ meri-
to comparari poteſt. Talis erat David, qui
cum majoribus afficiebatur injuriis, ma-
jora beneficia offendentibus præſtabat, ut
ſæpe dictum eſt; ideo dicit: *Ego ſicut oliva
fructifera, ſperavi in miſericordia Dei in æ-
ternum, & in ſeculum ſeculi.* Miſericordiam
ſpero; non quamcunque, ſed æternam à
Deo, quia feci ego miſericordiam, & di-
mitti ſpero offenſas, quas commiſi contra
eum, quia dimiſi ego, quas contra me ini-
¶ 135 mici mei admiſerunt injurias. Nec hoc ſo-
lùm ſpero, ſed *exſpectabo*, inquit, *nomen
tuum.* Quod eſt hoc nomen quod expe-
ctas, propter tale opus erga inimicos? No-
men filii Dei, quod dicitur nomen Dei,
quia à ſolo Deo nomen hoc eſt inventum
& conceſſum. Quomodo explicari poſſe
credo, quod imminente paſſione dixit
Ioan. 12. Chriſtus Dominus: *Pater clarifica nomen
28. tuum.* Quam ſententiam B. Auguſtinus &
Euthymius intelligunt de nomine ipſius
Dei, quod per mortem Chriſti erat clarifi-
candum. Si enim dictum eſt Petro, quod
Ioan. 21. *ſua morte erat clarificaturus Deum*, multo
19. magis de Chriſti morte id dici potuit. Sed
Theodorus Heracleotes exponere vide-
tur, de illo ſupremo nomine Chriſti, quod
eſt Jeſus: petebat enim Chriſtus, ut hoc no-
men redderetur per paſſionem ſuam cla-
riſſimum. Hoc autem Pater ipſe conceſſit,
reſpondens: *Et clarificavi, & iterum clari-
ficabo*: jam enim nomen illud, per Chriſti
miracula ad illius invocationem factum
erat celebre, ſed celeberrimum factum eſt
ad Phil. per mortem; nam Apoſtolus dixit: *Humi-
2. 8. liavit ſemetipſum uſq; ad mortem, &c. Pro-
ter quod & Deus exaltavit illum, & dedit
illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in
nomine Ieſu, &c.* Sed dices? cur ergo non
dixit Chriſtus, clarifica nomen meum, ſed
clarifica nomen tuum? Quia hoc nomen
verè dicebatur nomen Dei, quoniam Deus
illud compoſuit, formavit, & de cœlo mi-
ſit, ut ſacri referunt Euangeliſtæ, quod nul-
la creatura poſſet comprehenſivè efforma-
re, aut imponere. De quo Cyrillus intelli-
git illud: *Et vocabitur tibi nomen novum,* Matth. 1.
quod os Domini nominabit. Septuaginta, *&* 21.
vocabit te nomen tuum, illud novum, quod Luc. 1. 31
ipſum os Domini vocabit ipſum. Quia ergo & c. 2. 21
Deus ipſe, ore ipſo ſuo vocavit, & impo- Lib. 5. de
ſuit, dicitur nomen Dei. Hoc modo Ce- Trin.
phas aut Petrus poteſt dici nomen Chriſti, Eſa. 62. 2.
quia impoſitum eſt à Chriſto illi, qui no- Ioan. 1. 42
mene parentum, id eſt, à parentibus impo-
ſito, vocabatur Simon. Similiter & Iſraël Gen. 32.
dici poteſt nomen Dei, quia à Deo inditum 28.
eſt illi, qui parentum nomine vocabatur
Jacob. Eodem modo dico, David vocare
nomen Dei, hoc nomen quo filii Dei no-
minamur: ſolus enim Deus tantā gratiam,
tamq; ingens beneficium poſſet conferre,
imò & ſolus ipſe poterat hoc nomen ho-
minibus adaptare, qui ſolus poterat filios
Adam facere filios Dei. Unde quando in ſa-
cro ritu Miſſæ oratio Dominica recitanda
eſt, promittit Eccleſia præfatiunculam il-
lam: *Præceptis ſalutaribus moniti, & divina
inſtitutione formati, audemus dicere: Pater
noſter*: Neque enim homo unquam exco-
gitare ſufficeret, quod aliquando, aut ali-
quo modo poſſet Deum pleno ore vocare
Patrem, & ipſe decorari nomine filii Dei,
ut abſolutè filius Dei nominetur & ſit.
Hoc nomen eſt, de quo ſubdit David:
*Quoniam bonum eſt in conſpectu ſanctorum
tuorum.* Bonum eſt, quod omnia appetunt,
id eſt, quod ſummè appetitur, deſideratur,
& in ſupremo pretio habetur, in conſpe-
ctu ſanctorum, qui de rebus per intelle-
ctum illuſtratum, fide, ac divina luce indi-
cant, rerumque omnium finem contem-
plantur, quibus covenit titulus hujus
Pſalmi; *Intellectus David.* Qui tantùm ſe- ¶ 236
cundùm viſionem oculorum judicant, a- Gen. 11. 4
lia nomina æſtimant, & magni faciunt, ut Pſ. 48. 12.
illi qui voluerunt celebrare nomen ſuum Matth 23
7.

in

in mundo, illique qui *vocaverunt nomina ſua in terris ſuis:* & qui appetebant ſummopere, *ab hominibus vocari Rabbi:* apud ſanctos tamen ſupremum celeberrimumque nomen ad donum excellentius, quod poteſt communicari, eſt, ut quis filius Dei nominetur, & ſit. Quod ſi his opponas locum illum difficilem, quo Deus quibuſdam promittit nomen quoddam melius, quibus dicit: *Dabo eis in domo mea, & in muris locum, & nomen melius à filiis & filiabus:* ubi ad eos qui cœlibatum elegerint loquitur, juxta B. Auguſtinum *a*, aut verò ad eos qui virginitatis munditiam tenent, juxta Baſilium *b*, Ambroſium *c*, Hieronymum *d*, & Gregorium *e*, quibus videtur repromittere nomen ac donum melius à filiis & filiabus, quorum ſtatus tam celebris eſt, quantum illa indicat B. Cypriani *f* ſententia: Nunc nobis, inquit ad virgines ſermo eſt, quarum, quo ſublimior gloria, major & cura eſt. Flos eſt ille Eccleſiaſtici germinis decus atque ornamentum gratiæ ſpiritualis, læta indoles, laudis & honoris opus integrum atque incorruptum, Dei imago reſpondens ad ſanctimoniam Domini, illuſtrior portio gregis Chriſti, &c. Reſpondebo, ſecundùm exactam intelligentiam nolle dicere, quod eis daturus ſit nomen, melius nomine filiorum Dei, ut quidam interpretantur, ſed vult dicere, quod cœlibatum & virginitatem colentibus propter Deum, daturus eſſet nomen melius & illuſtrius, quam ſit illud, quod habere poterant à filiis filiabus, id eſt, ex generatione & poſteritate. Celebre ſiquidem nomen eſt, quod ſibi faciunt, qui multos filios, grandemque relinquunt poſteritatem: quod ſapiens deſignat, unum ex illis duobus, quibus aliquis nomen ſuum firmũ ac ſtabile in mundo relinquit. *Filii* inquit, *& ædificatio civitatis cõfirmavit nomen:* quo titulo, illuſtriſſimum fuit Abrahæ nomen, cui Deus promiſit: *Patrem multarum gentium poſui te.* Melius tamen ac cœleſtius nomen promittit virginibus propter Deum renuntiantibus poſteritati & filiorum generatione carnali, quos ſibi Deus in filios aſſumit, & adoptat, quoſque filiorum ſuorum nomine decorat. Hoc ergo nomen eſt, quod pleno ore ¶ 237
bonum eſt in conſpectu ſanctorum. Hocque eſt; quod tanquam ſupremum decus expectat, exoptat, & quæſiit David ſibi concedendum; ſed pro quibus factis? Pro quibus operibus; Num quia leones & urſos ſola manuum ſuarum virtute tenebat, & facilius quàm agnos ſuffocabat? Num quia gigantem illum dejecit, qui talem incutiebat timorem, ut omnes vel ſolo ſuo aſpectu in fugam converteret; qua de cauſa ſupremus honor etiam à mulieribus Iſraël illi delatus eſt? Num quia regnum Iſraël à Philiſtinorum tyrannide liberum reddidit? Aut verò quia faciliime ducenta Philiſthæorum præputia Sauli attulit, & ita ſe geſſit, *quod celebre factum eſt nomen ejus nimis?* Nequaquam; ſed quia fuit ſicut oliva fructifera, quæ fructum tetulit in majori hyemis rigore: quanto enim majoribus odii & inimicitiæ operibus eum proſequebantur inimici, tanto majores fructus beneficentiæ & dilectionis proferebat, & reddebat. Hoc eſt, quod celebre nomen illi peperit, cui operi Chriſtus in præmium hoc deſignat, ut ſitis, inquit, filii Patris veſtri. Grande opus eſt, ſed grande præmium confidera, inquit Chryſoſtomus. Dic mihi, inquit, ſi quis Rex ſuper terram talem tuliſſet legem, ut inimici placarentur, vel mors eſſet ſupplicium, non ne propter ejus corporeæ mortis metum, omnes ad explendam legem concurrerent? Quanta ergo non eſſet dignus accuſatione, propter mortem corpoream, quam omnibus & naturæ debitum infert, omnia facere, & propter mortem, cui nullà conſolatio poteſt inveniri, legis ab omnium Domino latæ curam gerere minorem? Ita ille. Quod ſi his annectas, Regem præcipientem placationem ad inimicum, ſub pœna mortis, addere ſibi obſequentibus tale præmium, quod verè illos filiorum ſuorum nomine decoraret, & verum jus ad regnum ſuum obtinendum conferret, quiſnam eſſet, qui tali non emolliretur promiſſo? Quis ad tanti honoris conſpectum non omnem iram deponeret? Effica-

Eſai. 5. 6.

a *L. 1. de virg. c. 23 & 24, & l. 14. cont. Fauſt. ad fin.*
b *Libr. de vera virg.*
c *In exhor. ad virgin. in princ. & l. de inſt virg c. 6.*
d *Libr. 1. cont Iov.*
e *3. p paſto. ca. 29.*
f *Lib de diſcipl. & habi. virg.*

Eccl. 40. 19.
Gen. 17. 4 & Rom. 4 17.
1. Reg. 18 30.
1. Hom. 72 ad populum.

Efficaciſſimam crediderunt quidam promiſſionem illam ad Mathatiam, qua uſi ſunt miniſtri Regis Antiochi, ad ſupre-
1.Mach. 2.18. mum facinus committendum: *Fac juſſum Regis, & eris tu, & filii tui inter amicos Regis, & amplificatus auro & argento, & muneribus multis.* Tanquam rem grandem illi inſignes Duces Machabæi duxerunt, recipi in amicitiam, & gratiam Romanorum,
1.Mach. 1.19. quia *potentes erant viribus*, ſuoſque amicos validè defendebant, & honoribus cumulabant: efficaciſſima eſt igitur Chriſti inductio ad hujus præcepti obſervationem, qui tale deſignat præmium obſervatoribus, *ut ſitis filii Patris veſtri*, quo nomine omnia divina bona promittuntur, & peculiaris Dei amicitia & protectio, & favor multo major, quàm eſſe poſſit is, quem quicunque terrenus Pater ſummo amore erga filium præſtare poteſt.

§. 4. *Ad Patris cæleſtis exemplar, tenemur ejus filii noſtras diſponere actiones, ideo debemus ſicut ille beneficos nos exhibere ad amicos, & inimicos.*

¶ 238 Qui *ſole ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos.* Secundum rationem, qua nos obligatos ad hujus præcepti obſervationem inducit Chriſtus, deſumpta ex Patris cœleſtis moribus, quos illius filii imitari tenentur. Ille tam beneficus eſt ad amicos & inimicos, ut ſolem ſuum oriri faciat ſuper bonos & malos, & pluat ſuper utroſque. Beneficia temporalia ſuprema exprimit Chriſtus, quorum nomine omnia ad vitam neceſſaria comprehendere voluit: ut enim homo cunctis ad temporalem vitam neceſſariis abundet, duo ſecundum communem locutionē requiruntur, quædam ex parte hominis, quædam verò ex parte Dei. Ex hominis parte requiritur, quod terram colat & ſeminet; ex parte verò Dei, quod pluvias mittat, & Solem. Eſt unumquodque horū ſummè neceſſarium; ſine pluvia enim humectante terram, nullatenus fructus poſſunt naſci. Ideo tempore Eliæ, quando clauſum eſt cœlum, ne 3.Reg. 18. 5.
plueret ſuper terram, omnis terræ fructificatio ita ceſſavit, ut nec herbas produceret: Sol autem tam neceſſarius eſt, ut ſine ejus calore nihil generari poſſit, unde & ſponſus naturæ à Philoſophis vocatus eſt, & à Salomone vocatur *Spiritus*, quaſi vivi- Eccl. 1.6
ficans mundum, ut Rupertus cenſet. Hæc Lib.4 in Gen.c.22.
autem duo ab ipſo Deo pendent. Quis enim, inquit ipſe, *eſt pluviæ Pater, aut quis genuit ſtillas roris?* Iob 38.28 Id eſt, quiſnam alius pluviam poteſt inducere? Solem inſuper, quis niſi ipſe præſtare poteſt? Eſt Sol, *Vas* Eccl. 43.2
admirabile, opus excelſi, id eſt, inſtrumentum ſupremum, per quod Deus operatur: opus tam ſublime, quod inter omnia corporalia eminet. Et ideo Chriſtus dicit, *Solem ſuum*: quamvis enim omnia alia quæ Deus produxit, ſua ſint, peculiariter tamen Solem dicit eſſe ſuum, tanquam rem excellentiſſimam, quam ipſe regit ac gubernat. Quæ ex parte Dei neceſſaria ſunt ad vitam, ſicuti juſtis amicis ſuis, ita præbet injuſtis inimicis ſuis, quos hujuſmodi beneficiis cumulat. *Solem* inquit, *ſuum*. Ipſe qui Solem gubernat & regit ipſum ducit, illuminans inimicos ſuos, & ac ſi eſſet eorum famulus, ferens ante eos facem accenſam, ita eos illuminat, hoc luminare deferens, quocunque illi voluerint ambulare. Et expende vim illius verbi, *Oriri facit*. Sol enim non ex ſe oritur, ſed Deo præcipiente, & movente, ut dixit Sapieus, qui vocat Solem *Vas admirabile*, id eſt, inſtru- Eccl. 43.5
mentum, per quod omnia producuntur: *Magnus*, inquit, *Dominus, qui fecit illum, & in ſermonibus ejus feſtinavit iter*: nec enim oritur, niſi Deo id per verbum ſuum præcipiente: & verè ſi ſuæ naturæ relinqueretur Sol, nequaquam oriretur ad illuminandos malos: hac namque ex parte dicitur: *Subjectus vanitati, non volens*, ut a- ad Rom. 8 20.
libi dicemus, ſed Deus illum oriri facit. Et poteſt quidem facere, ut ortus tantùm illuminet bonos, relictis malis in tenebris, ſicut fecit in Ægypto, *Quando omnis orbis* Sap. 17. & 18.
terrarum limpido illuminabatur lumine; ſolis au-

lis autem illis interpoſita erat gravis nox, ſanctis autem tuis maxima erat lux: id tamen non facit, ſed Solem ſuum orire facit ſuper bonos & malos. Exhibet autem Chriſtus Patrem cœleſtem æqualia beneficia, Solem ſcil. & pluviam, juſtis & injuſtis exhibentem; ut quod dixerat confirmet. Præmiſerat impium Phariſæorum dogma: *Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum.* Quod refellere volens, ſubdit: *Ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros.* Quaſi dicat: Impie illi docuerunt, dicentes, diverſimodè cum amicis ac inimicis agendum. Ego autem ſtatuo, ut non aliter erga inimicos, quàm erga amicos vos exhibeatis, quantum ad hoc, quod ſicut amicos non habetis odio, quin potius eos diligitis, & eis benefacitis, ita & inimicos non ſolùm odio non proſequamini, ſed eis benefaciatis. Idcircò ſubdit exemplum in cœleſti Patre, qui æqualia confert juſtis amicis, & injuſtis inimicis. Qua dicendi

¶ 239 forma cæleſtis magiſter non vult ordinem charitatis auferre, ſed proponens tantummodo beneficia generali & communia, acutiſſimè illam doctrinam tradere voluit quam ſupra explicavimus, talia beneficia nullatenus ſubtrahenda inimicis, ex eo quod inimici ſunt: hæc enim illis impendere, ſicuti amicis tenemur, quamvis particularia beneficia, niſi neceſſitatis tempus juſſet, non illis ſicut amicis conferre teneamur. S. Lucas Euangeliſta aliquantulum diversè, magis tamen ſignificanter,

Luc. 6. hæc Chriſti verba expreſſit. *Quia ipſe* (inquit) *benignus eſt ſuper ingratos & malos.* Apud Matthæum duo vocabula poſuit, quibus inimicos Dei expreſſit, *Malos & injuſtos*, quos eoſdem apud Lucam ſimiliter duobus nominibus deſignavit, *Ingratos & malos.* Nomine malorum, exprimere voluit Dei inimicos: per malitiam enim, & iniquitatem homo Deum offendit, fitque ei inimicus. Hos peculiari conſilio, ad benignitatem Dei clarius oſtendendam vocat ingratos, qui beneficia, quæ à Deo recipiunt, gravi compenſant ingratitudine, & tali, ut illa ſibi inſtrumenta faciant ad offendendum Deum; id enim faciunt inimici Dei, qui eiſdem beneficiis à Deo receptis ipſum impugnant: luce Solis, pluviis, & bonis temporalibus utuntur, ad gravia peccata committenda, ut videas quàm ſit benignus Pater ille cœleſtis, qui, etſi ſciat, quod ejus inimici per ipſamet beneficia, quæ accipiunt, ſint eum offenſuri, non illa ſubtrahit: & quamvis agnoſcat, quod illius hoſtes dilectionis ſuæ opera compenſant novis offenſis, nequaquam ab illis exhibendis, propter illorum malitiam ſe continet, ut verè videatur, nullo modo poſſe amplius illius paterni pectoris benignitas demonſtrari. Ipſe, inquit, benignus eſt ſuper ingratos & malos. Eſt benignitas, bonitas non quæcunque, ſed illa quæ tantum neceſſitatem alterius conſiderat, nullatenus attendens ad ejus demerita, ut B. Baſilus annotavit, & ſupra ex D. Thoma explicuimus: quæ idcircò in Deum egregiè quadrat, quem pleno ore ſcripturæ ſacræ benignum vocant, quem David orabat, *Ut benignè faceret in bona voluntate ſua Sion*, Id eſt, attendendo, quæ illi erant neceſſaria, attendo oculos ab illius iniquitatibus & demeritis, quæ illum à benefaciendo poſſent continere. Deus enim non attendens ad inimicorum ſuorum offenſas & demerita graviſſima, ſolum conſiderans, quæ illis ſunt neceſſaria, liberaliſſimè illa confert. Talis eſt Pater cœleſtis, cujus exemplo Chriſtus efficaciſſimum conficit argumentum. Nihil enim efficacius eſt ad provocandos filios, quàm parentum ſuorum exempla. Ita Mathathias ille, filios ſuos efficaciſſimè credidit ſe provocare ad obſervantiam legis propter exempla parentum ſuorum, quibus dixit: *Nunc ergo filii æmulatores eſtote legis, & date animas veſtras pro teſtamento Patrum veſtrorum, & mementote operum Patrum veſtrorum, quæ fecerunt in generationibus ſuis. Abraham nonne in tentatione inventus eſt fidelis? Ioſeph in tempore anguſtiæ cuſtodivit mandatum, &c. David in ſua miſericordia conſecutus eſt ſedem regni, &c.* Imò & Deus ipſe excitans Judæos ad ea agenda, quæ eos agere oportebat, ſimiliter eis propoſuit conſpiciendum il-

In reg. brev. reſp. 4.

Pſ. 50. 20

1. Mach. 2. 50.

 lum

Eſa. 51.2 lum inſignem eorum Patrem: *Attendite*, inquit, *ad Abraham Patrem veſtrum*: Nec Ioan. 8.39 enim meretur nomen filii, qui parentis ſui ¶ 240 opera imitari dedignatur. Unde & ad ipſoſmet Iudæos dixit Chriſtus: *Si filii Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite.* Optime ergo CHRISTUS opera benefica Patris cœleſtis erga ſuos inimicos proponit, ut nos ad ſimiliter agendum, ex ejus imitatione compellat. Hæcque conſideratio fuit, quæ S. Ioſeph roboravit, & firmavit, ut fratribus ſuis, à quibus grandes offenſas ſuſtinuerat, non ſolùm eas remitteret, ſed magnis beneficentiæ operibus cumularet: quod Sanctus Iacob, ejus Pater exprimere voluit, verbis illis ſupra inductis, quæ nunc alio modo ad hoc inſtitutum poſſumus explicare. *Filius*, inquit, *accreſcens Ioſeph, filius accreſcens* Non tam voluit exprimere, Ioſeph filium eſſe ſuum, quàm Dei, quem filium vocat accreſcentem, id eſt, qui non eſt filius ſolo nomine, ſed opere & fructus ſe ſimilem æterno Patri exhibens. Et in quo? *Exaſperaverunt eum, &c. Et ſedit in forti arcus ejus, & diſſoluta ſunt vincula brachiorum, & manuum ejus, per manus potentis Iacob inde paſtor egreſſus eſt lapis Iſraël.* Verba ſunt difficilia, & clarius in Hebræo habentur, ut Oleaſter annotavit. *Sedit*, inquit, *in forti arcus ejus, & roboraverunt ſe brachia ejus, de manu potentis Iacob* Nomine arcus, iram intelligit, à qua ſagittæ acutæ prodire ſolent contra inimicos. Hic arcus ſedit, id eſt, quievit in forti, id eſt, propter Deum, quem fortem & potentem noverat. Iram enim compeſcuit Ioſeph, ne contra fratres ſagittas emitteret, propter Deum præcipientem diligere inimicos; ſed non ſolùm iram compreſſit, ne eis, cùm poſſet malefaceret, ſed totis viribus ſe convertit ad benefaciendum eis. Et ſi quæras: Quomodo potuerunt brachia Ioſeph moveri ad benefaciendum iis qui illa alligaverant? Reſpondet: Roboraverunt ſe brachia ejus de manu potentis Iacob, id eſt, conſiderando manus & brachia Dei, quem potentem Iacob vocat. Deus namque ita ſe habet, quod beneficentiæ opera ingentia inimicis confert, & ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, &c. Ex hac conſideratione paſtor egreſſus eſt lapis Iſraël, id eſt, egreſſus eſt, ut fieret paſtor, paſcens fratres, & eis opera impendens, quæ paſtor ovibus impendere ſolet; & ut fieret lapis Iſraël, id eſt ſuſtentaculum & fundamentum, ſuper quod fratres ejus, unirentur, & ædificarentur in Ægypto: totius enim illius Reipublicæ ædificium, quæ in Ægypto fuit extructa, primus ac fundamentalis lapis fuit Ioſeph. Brachia tua debent roborare, ut benefacias inimicis, manus potentis Iacob, id eſt manus Dei, qui cùm valde offenſus ſit ab inimicis, non ſolum manus non movet contra eos, ſed potius movet, ut eis benefaciat. *qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos*, id eſt omnibus bonis neceſſariis ad vitam agendam eos cumulat. Dices: Non mirum quod Deus beneficum ac benignum ſe erga inimicos exhibeat, qui quantumcunque agant contra illum, nullatenus vel leviter ei nocere poſſunt: at inimicus meus nocet mihi, & damnum mihi revera infert, quod ad cor uſque pertingit. Utrumque horum expreſſit Eliu, agens cum Iob: Iob 35.6.
Si peccaveris, quid nocebis ei? Etſi multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies contra eum? Quantumcunq; multiplices peccata, & adhibeas omnes machinas, dolos, & induſtrias, quibus infirmiora prævalent contra fortiora, ſicut vulpes contra leonem, &c. *Homini, qui ſimilis eſt tui, no-* Pſal. 90.
cebit impietas tua. Non ergo mirum; quod Deus non commoveatur ira, *ad quem non accedit malum, nec flagellum appropinquat tabernaculo ſuo* At inimicus meus nocuit mihi, verè abſtulit facultates, honorem, ſalutem: magna ergo eſt in hac parte differentia inter nos & Deum. Reſpondebo ¶ 241
tibi, verum quidem eſſe, peccatorem quantumcunque multiplicet peccata, non nocere Deo; id tamen non eſſe ex parte ipſius peccatoris, ſed ex parte Dei. Quod communi exemplo Theologi explicant. Si homo contra Regem agere contenderet, & contra eum ſagittam lethalem mitteret, quæ, quantum eſt ex ſe, illum transfigeret:

ſagittet: quoniam tamen Rex corpus habebat armatum, nullum ei damnum intulit, certè ille homo ita offenderet regem, ac ſi eum interfeciſſet; nam quantum eſt ex ſe, id omne præſtitit, quod ex ſe ſufficiens erat ad regem interficiendum. Ita de peccato & peccatore Philoſophantur Theologi Peccatum quantum eſt ex ſe, ſagitta eſt lethalis, quæ divinum eſſe deſtruit: & qui peccat, hanc ſagittam contra Deum mittit, quantum ex ſe intendens Deum deſtruere. Quod egregiè Eliphaz Thema-
Iob 15.26 nites impium deſcribens dixit: *Cucurrit adverſus eum erecto collo, & pingui cervice armatus eſt.* Currere erecto collo, indomitam quandam petulantiſſimamque ſuperbiam
Eſa. 3.16 indicat, quomodo dictum eſt, *Ambulaverunt filiæ Sion extento collo*: & ut indicat Olympiodorus, videtur loqui metaphora ſumpta à vitulo procaci, qui excuſſo jugo, contra herum ſuum currit, quem cornibus impetat. Septuaginta legunt: *Cucurrit contra eum injuria*, id eſt, inferens injuriam per peccatum, quo Deum impetit. Quoniam tamen Deus armatus in ſe ipſo eſt, ipſa natura ſua divina, quam nullum malum poteſt lædere, non eum occidit, aut
1.2. q.21 a.4. ad 1. & qu.47. art. 1. deſtruxit. Ita rem egregiè explicavit Divus Thomas, quem Theologi ſequuntur. Quantum igitur ex ſe eſt, ita homo cùm peccat, agit contra Deum, ac ſi ei revera noceret: ideoque ira ipſius Dei iram provocat, ac ſi Deus nocumentum recepiſſet. Qualis tamen eſſet benignitas regis, qui erga illum, qui contra ſe ſagittam miſit, non ſolùm non commoveretur ira, ſed illi magna beneficia conferret, daret cenſum mille aureorum? Major eſt Dei benignitas, qui cùm verè ita injuria afficiatur à peccatore, ac ſi ab illo maximum recepiſſet nocumentum, non ira ſtatim contra illum ſuccenditur; ſed tam beneficium ſe exhibet, quod facit ſolem ſuum oriri ſuper eum, qui eum illuminet luce, ſuſtentet virtute, & roboret influentiis, & dat pluviam, per quam fructus terræ ad vitam agendam teneat. Quod ſi his addas quod verè aliquando iniquitates hominum nocuerunt Deo, quando homines potuerunt illum apprehendere, quando ſcilicet homo factus, ab inimicis tot ac tanta perpeſſus eſt, ut verè dicere poſſet: *Videte, ſi eſt dolor ſimilis ſicut dolor meus*: Thren. 1. 12. & tamen nec tunc ira contra inimicos commotus fuit, quin potius nunquam majora beneficia hominibus exhibuit, quam tunc, ut alibi dictum eſt. Quid poteſt patientius, inquit Cyprianus, quid benignius dici? Lib. de bon. patient. Talis eſt ac tanta Chriſti patientia, quę niſi talis eſſet, ac tanta exiſteret, Paulum Eccleſia Dei non haberet. Sed de iis tractatu ſequenti.

§. 5. *Qui à Deo mercedem expectant, majora debent agere, quam Ethnici, & Publicani. Quinam fuerint explicatur.*

¶ 142 *SI enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nónne & Publicani hoc faciunt? Etſi ſalutaveritis fratres veſtros tantùm, quid amplius facitis? Nónne & Ethnici hoc faciunt?* Tertiam ſubdit Dominus rationem ex eo deſumptam, quod qui à Deo mercedem expectant, aliquid in ejus obſequium agere debent, ut illam conſequatur. Si enim, inquit, diligitis eos, qui vos diligunt, &c. Apud Lucam hæc, aliaque ſimilia ſupponuntur, ad id quod Matthæus præmiſit, *ut ſitis* Luc. 6.32 *filii Patris veſtri.* Ita enim legit: *Si diligitis eos, qui vos diligunt, quæ vobis eſt gratia? Nam & peccatores diligentes ſe diligunt: & ſi benefeceritis iis, qui vobis benefaciunt, quæ vobis eſt gratia? Si quidem & peccatores id faciunt. Et ſi mutuum dederitis iis, à quibus ſperatis recipere, quæ gratia eſt vobis? Nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, ut recipiant æqualia. Veruntamen diligite inimicos veſtros, benefacite & mutuum date, inde nihil ſperantes, & erit merces veſtra multa, & eritis filii altiſſimi.* Ex his argumentum CHRISTI clariſſimum redditur. Suppoſuit Chriſtus, ſe cum eis loqui, qui præmium à Deo ſperabant; idcircò poſtquā in communi locutus eſt, dicens, Beatos pauperes, beatos mites, &c. addidit: *Sed dico*

vobis, qui audiſtis: Diligite inimicos veſtros.
Qui audiebant, erant ejus diſcipuli, & tur-
ba que convenerat, ut audiret eum. Sup-
ponit ſecundo, tamquam rem certam,
quam non oportuit exprimere, quod om-
nibus notum eſt, meritum & præmium
inter ſe habere correſpondentiam & pro-
portionem; neque enim cui non operatur,
debetur merces aut præmium. *Merces*, in-
ad Rom. 4 quit Apoſtolus, *imputatur ei, qui operatur:*
& non datur præmium magnum pro par-
vo merito. Supponit tertio, id quod ex-
preſsè ſubinfert, non eſſe magnum dilige-
re amicos, & benefacere benefacientibus
ſibi; nam hoc illi etiam agunt, qui à Deo
nullum præmium ſperant, ſcilicet Publi-
cani & Ethnici. Aliquid igitur magnum
agendum eſt, ut merces magna reddatur
vobis. Quid hoc erit? Repetit, quod in
principio propoſuerat: *Veruntamen diligi
te inimicos veſtros, benefacite, & mutuum
date, nihil inde ſperantes, & erit merces ve
ſtra multa, & eritis filii altiſſimi.* Merce-
dem magnam intendiſtis? Opus facite ma-
gnum, & illam habebitis ingentum & ſu-
premam quam nec oculus vidit, nec auris
¶ 243. audivit, &c. Eritis enim filii Altiſſimi. Pu-
blicani erant exactores vectigalium, & Ga-
bellarum, quæ Principibus ſolvebantur à
ſibi ſubditis & ſubjectis populis. Iudæi ſe
liberos jactabant, quorum illa erat perpe-
Dan. 8. 35. tua vox *Semen Abrahæ ſumus, nemini ſer-
vivimus unquam.* Gloriabantur propterea
valde, quod ad nullum ſervitium, aut vecti-
gal extraneo alicui domini perſolvendum
tenerentur: imò & id lege ſtaturum fuit, ſi
verum eſt teſtimonium, quod ex Deute-
ronomio citat Tertullianus: *Non erat ve-*
Li. de Pud. c. 9 *ctigal pendens ex Iſrael*, quod ubinam ha-
beatur non invenimus, ut Scholiaſtes Ter-
tulliani obſervat. Poſtquam autem pro-
pter ſua peccata traditi ſunt, & conſtituti
ſub Romanorum imperio, coacti ſunt tri-
buta & vectigalia perſolvere: tuncque ad-
Matt. 22. huc apud illos res erat dubia, *liceretne cen-
ſum dari, an non*, fortè quia illud in lege vi-
In catena in c. 5. Matth. debant, quod Tertullianus retulit. Quo-
niam autem, ut D. Thom. annotat, qui
prius id ordinavit, fuit Publius Romano-
rum Rex, illi qui ab eo conſtituti ſunt ad
hujuſmodi tributa exigenda, Publicani
vocati ſunt. Et in principio quidem, ad id
munus homines etiam ex equeſtri ordine
deſignati ſunt, officiumq; honeſtum fuit
habitum, ut Plinius *a* & Cicero *b* teſtan- a Li. 33. c. 2.
tur; quoniam tamen hujuſmodi exactio b Lib. 3. ep. fam. ep. 10.
omnibus eſt infenſa, recuſantes officium
homines ſtrenui ad infimos & viles; imò
& ad viliora mancipia eſt deductum. E-
rantque hujuſmodi homines omnibus in-
fenſi, tum propter exactiones opus, tum
quia ipſi inſolentes erant, ſicuti eſſe ſolent
homines viles, quibus aliquod negotium
regium demandatur: adeo, ut & ipſis gen-
tilibus eſſent inviſi, ut Cicero ipſe tradit; ad Q. frat. lib. 1. ep. 1
ſummopere verò Iudæis, non ſolùm pro-
pter hoc, ſed quia rem illis execrandam
exercebant, quos vocabant Gabbim, qua-
ſi Gabellarii, unde Gabellæ nomen pro-
ceſſit, aut Pariſim, id eſt, diſſipatores liber-
tatis, de quibus videndus eſt Tiraquell. *a* a de nobil. c. 34.
Tertullianus *b* credit, hujuſmodi homi- b Loc. citat.
nes fuiſſe Gentiles, Iudæis enim per legem
ex Deuteronom. citatam, credebat inter-
dictum, vectigalia exigere. Ita namque
ille intelligit: *Non erit vectigal pendens*,
id eſt, exigens, *in Iſrael*. Cæterùm Hiero- Ep ad Damaſ. 146.
nymus ejus ſententiam rejicit, quæ Euan-
gelicæ hiſtoriæ repugnat, in qua Matthæum
legimus publicanem, quem Iudæum fuiſ-
ſe, certum eſt, ſicut & omnes CHRISTI
Apoſtolos. Aliqui aſſerunt, Principes pu-
blicanorum Gentiles fuiſſe, alios inferio-
res potuiſſe eſſe de Iudæorum gente: unde
& Zachæus, qui *a Princeps erat publica-* a Luc. 19.
norum, gentilis fuit, ut docet Cyprianus *b* b Li. de op. & eleemoſ.
à Chriſto dictus *filius Abrahæ*, non natu-
ra, ſed imitatione fidei; quod & ſimiliter c Hom. Zachæo.
alii ſancti Patres, Chryſoſtomus *c*, Am-
broſius *d*, Beda *e*, & Tertullian. *f*, Euthy- d In ca. 19. Luca.
mius *g* non tantùm publicanos eſſe dictos e Ibid.
cenſet, qui vectigalia exigebant, ſed et- f Li. 4. cont. Marc.
iam commerciarios, qui ſcilicet mercibus
vivunt commutandis; erantque homines
maximè infames, qui artes hujuſmodi ex- g In cap. 5. Matth.
ercebant tanquam injuſti, avari, & ſcele- ¶ 244.
tati. Utcumq; tamen ſit, certum eſt publi-
canos homines fuiſſe, apud quos nec veſti-
gium,

Digitized by Google

gium, inquit Euthymius, erat virtutis: ho-
Ser. 59. de tempor. mines, inquit Auguſtinus, qui ſectaban-
tur lucra, & exigebant vectigalia per ne-
gotiationes, fraudes, furta, ſcelera, & per-
juria; homines avaros, raptores, quorum
Hom. 31. in Matth. ſtudia, inquit Chryſoſtomus, & exercita-
tio impudentiæ ac crudelitatis plena erant,
quæſtus nota illiberalis, turpis quædam
mercatura; imò rapina: homines tandem
omnibus vitiis adeo implicatos, ut ſicut
In cap. 5. Matth. annotat Euthymius, hæc duo nomina,
publicanus & peccator, ſynonyma repu-
tarentur: quod illæ demonſtrant locutio-
a Matth. 9. 11. & Mar. 2. 16. nes *a*, *Cum publicanis & peccatoribus man-
ducat*: & *b*, *Publicani, & peccatores præce-
dent vos in regno Dei.* Quod & Euthymius
b Matth. 21, 32. ex eo demonſtrat, quia quos Matthæus *c*,
dixit hoc loco publicanos, Lucas *d*, ean-
c Matth. 5. 46. dem hiſtoriam referens vocat peccatores.
Ethnicus autem, ut D. Auguſtinus *e*, an-
d Luc. 6. 33. notat, idem eſt quod Gentilis. Ethnos e-
nim Græcè, gens dicitur Latinè. Vocaban-
e Eod. ſerm. 55. in cap. 5. Matth. tur autem Gentiles aut gentes, qui nulla
divina lege aut fide exculti fuerant geniti,
de quibus dicit Apoſtolus: *Gentes quæ le-
ad Rom. 2. 14. gem non habent*: nullam legem geniti rece-
perunt, *ſe eſtan cerriles*: Hoc Judæi tãquam
perditiſſimos habebant; quos habebant,
quos etiam abſolutè peccatores vocabant:
quomodo & CHRISTUS Dominus dixit
f Matth. 26. 45. *f*, ſe tradendum *in manus peccatorum*, id eſt
Gentilium. Id enim per hæc verba intel-
Marc. 14. 41. Luc. 24. 7 lexit, quod clarius ipſe prædixerat *g*: *Tra-
dent eum gentibus ad illudendum.* Quod &
g Matth. 21. 14. Paulus clarius expreſſit *h*: *Nos*, inquit, *na-
tura Judæi, & non ex gentibus peccatores*:
h ad Gal. 2. 15. Quos tam impios Iudæi judicabant, ut vel
ex eo ſolùm ſe polluendos crederent, quod
cum illis loquerentur, aut manducarent,
qui dicebant: *Recede à me, ne appropinques
Eſa. 65. 5 mihi quia immundus es.* Qua de cauſa con-
tra CHRISTUM murmurabant, quando
venit ad domum Zachæi, *quod ad homi-
Luc. 19. nem peccatorem*, id eſt Gentilē *divertiſſet.*
Quomodo etiam poſtea cum Petro diſce-
ptarunt, quod *introjiſſet ad viros præpu-
Act. 11. 2. 2. tium habentes.* Tales ergo erant Publica-
ni, & Ethnici, ut rem totam concluſerit
Matth. 18 CHRISTUS dicens: *Si Eccleſiam non au-
dierit, ſit tibi tanquam Ethnicus, & Publi-
canus.* Ex his primò CHRISTUS impiam ¶ 245
Phariſæorum doctrinam revincere vult.
Deus certè ab eis, quos ad ſui peculiare
obſequium elegit, & vocavit, aliquid am-
plius exigere debuit, quam ab iis, qui eum
neſciunt, quales ſunt Publicani, & Ethni-
ci: ſimiliter, qui ſe illius ſervos glorian-
tur, aliquid amplius præſtare tenentur,
quam illi, qui nullam de illo curam ege-
runt, quales ſunt publicani & Ethnici: ſed
iſti diligentes ſe, diligunt, & benefacien-
tibus ſibi, benefaciunt, & quantumcun-
que peccatis ſint traditi, ad hoc vel ipſo
pondere naturæ feruntur, à vobis igitur,
quos Deus ſibi in populum elegit, amplius
quid debuit exigere, voſque ipſi amplius
quid exhibere tenemini: hoc autem eſt di-
ligere inimicos, & benefacere iis qui o-
derunt vos. Secundò ex eadem ratione
CHRISTUS inducit ad præcepti obſer-
vantiam, propoſito præmio. Magnum e-
nim præmium & merces ingens, non de-
betur, niſi aliquid magnum agenti; at dili-
gere amicos & benefacere benefacienti-
bus, tanquam nihil reputatur: quippe quod
ethnici & publicani faciunt: aliquid igi-
tur magnum exhibendum eſt, ſi vultis
mercedem magnam conſequi: hoc autem
erit dilectio inimicorum, cui reſponde-
bit illud inſigne ſupremumque donum,
quod eritis filii Altiſſimi. Obſerva autem
quod apud Matthæum dicitur: *ſi diligitis
eos qui vos diligunt, quam mercedem habe-
bitis?* apud Lucam legitur: *ſi diligis eos qui
vos diligunt, quæ vobis gratia?* quæ contra-
ria videntur, nam gratia & merces oppo-
nuntur, ut Paulus proſecutus eſt; ei enim
qui operatur, *imputatur merces non ſecun-
dum gratiam ſed ſecundum debitum*, & *ſi ex* ad Rom. 4. 4.
meritis jam non ex gratia. Cæterùm intel-
ligendum eſt, quod quamvis ſecundum
ſtrictam propriamque ſignificationem,
gratia ſignificet, id quod gratis nullis præ-
cedentibus meritis datur, communi tamen
locutione idem ſignificare ſolet, ac retri-
butio vel merces, ut in commune prover-
bium abierit, Referre gratiam, pro eo quod
eſt, verbo vel opere recompenſare. Ita

1. Pet. 2. Petrus: *Hæc eſt gratia, ſi propter Dei conſci-*
19.20. *entiam ſuſtinet quis triſtitias, patiens inju-*
ſtè: vocat gratiam; opus quod apud Deum
eſt mercede ac recompenſatione dignum.
Luc. 17. Quo etiam modo CHRISTUS dixit de
domino, cui ſervus obſequitur: *Nunquid*
gratiam habet ſervo illi, quia fecit quod ei
imperaverat? id eſt, nunquid aliquid ei re-
tribuit, quia fecit quod juſſerat? Quomodo
communi locutione dicere ſolemus, quod
gratiæ non ſunt reddendæ, ei qui fecit,
quod facere tenebatur; id eſt, non recom-
penſatio aliqua aut retributio eſt exhiben-
da: & hac ratione ex profeſſo de ea diſpu-
2. 2. qu. tat Divus Thomas, varias pertractans
106. quæſtiones de gratia ſeu gratitudine, u-
trum ſcilicet homo teneatur pro debitis
gratiam referre, & ſecundum quem ordi-
nem.

§. 6. *An dilectio amici & reſalutatio ad ſalutantem, ſit meritoria, & an potior ſit dilectio inimici, quam amici.*

¶ 245 SI *diligitis eos, qui vos diligunt quam*
mercedem habebitis? Non parvam dif-
ficultatem verba iſta habent. In pri-
mis enim ſignificare videtur CHRISTUS,
nullam mercedem repoſitam pro amico-
rum dilectione: Quam, inquit, mercedem
habebitis? id eſt nullam. Deinde apertè di-
cere videtur, magis meritoriam eſſe dile-
ctionem inimici quam amici, cui propterea
majus præmium propoſitum exhibet. Hoc
2. 2. q. 27. autem falſum eſſe, variis rationibus Divus
a. 7. Thomas demonſtrat: nam ille actus præ-
ſtantior eſt, qui præſtantius objectum ha-
bet; at præſtantius objectum eſt amicus,
quam inimicus, quia melior eſt amicus,
quam inimicus. Deinde illud eſt melius, &
magis meritorium, cujus oppoſitum eſt
pejus & magis demeritorium: ſed pejus
eſt, & magis demeritorium amicos odio
habere, quam inimicos; ergo melius & ma-
gis meritorium eſt, amicos diligere, quam
inimicos. Quo eodem argumento probant
Theologi magis meritorium eſſe dilectio-
nem propinquioris & conjunctioris, & e-
jus qui melior eſt, ut idem Divus Thomas, 2. 2. q. 26.
demonſtrat. Certè ſi magis meritorium eſ- a. 7. & 8.
ſet dilectionis opera exhibere inimicis,
quam amicis, deberet homo tempore ne-
ceſſitatis ſe convertere ad favendum, &
benefaciendum inimicis, & extraneis, reli-
ctis amicis ac ſibi propinquioribus. Inſu-
per, ſi ratio debiti tolleret meritum, ſeque-
retur quod eſſet magis meritorium, extra-
neis & inimicis favere, quam parentibus;
nam magis tenemur ad parentes, quam ad
extraneos & inimicos. Ad primam tamen
dubitationem dicendum eſt, veriſſimam
eſſe CHRISTI Domini ſententiam: loqui-
tur enim de dilectione & beneficentia, qua
quis diligit amicum, aut ei benefacit, non
propter Deum, ſed præcisè quia amicus
eſt, aut benefactor, cujus amori & bene-
ficentiæ debitum amorem & beneficen-
tiam rependit. Ita Divus Chryſoſtomus *a*, a Hom. 13
obſervat, ita & Divus Thomas *b*, CHRI- in Matth.
STI ſententiam interpretatur, & verè certa b 2. 2. qu.
eſt Theologorum ſententia, quam docuit 27. a. 7. &
Apoſtolus *c*, ſine charitate nullum meri- 8.
tum conſtare poſſe, loquendo de eo me- c 1. Cor.
ritò, quod abſolutè tali nomine dignum 13.
eſt, quod eſt meritum vitæ æternæ. Eſt e-
nim charitas radix & menſura meriti apud
Deum: ideò ſiquidem aliquis apud alium
meretur, quia propter illum operatur, & in
tantum apud eum meretur, in quantum
pro illo operatur. Charitas autem ſola eſt,
quæ facit opera eſſe propter Deum: unde
ubi illa non eſt, etiamſi ſit fides montes
transferens, vel miſericordia omnes facul-
tates diſtribuens in cibos pauperum, nul-
lum vitæ æternæ meritum conſiſtit. Illa Apoc. 21.
menſura arundinea, quam Ioannes vide- 15. 16.
bat, quod per eam metiebatur angelus om-
nia, quæ erant in beatitudine, ſymbolum
tenebat charitatis: nam ſecundum illius
menſuram erit quantitas gloriæ, quam quis
in cœleſti illa civitate eſt habiturus, ut ſæpè
diximus: ubi magna charitas, magnum
gloriæ meritum, ubi remiſſa remiſſum, u-
bi nulla nullum. Eſt itaque dilectio amici, ¶ 247
& beneficentia in illum, opus ex ſe bonum
&

Digitized by Google

& debitum, & pertinens ad quandam partem potentialem juſtitiæ, ut ex Macrobio dixit D. Thomas *a*, qui etiam ex profeſſo de hac re diſputat *b*, agens de gratia ſeu gratitudine; & ſicut iniquè ageret homo, non diligens diligentem ſe, ita benefacit diligendo diligentem ſe, &c. Sed hæc dilectio eatenus erit meritoria, in quantum propter Deum fit. Idcirco benè dicit Chriſtus, publicanos diligentes eos qui ſe diligunt, nullam mereri mercedem, quia id faciunt non propter Deum; ſed ut amorem alterius ſua dilectione perſolvant. Similiter, qui dant mutuum, aut benefaciunt amico, non propter Deum; ſed quia ſperant inde commodum ſuum, aut quia ſatis faciunt beneficiis receptis; non merentur præmium apud Deum. Hocque eſt quod Chriſtus dixit: *Date mutuum, nihil inde ſperantes*: ſi enim ex eo das, quia inde ab eo, cui das aliquid ſperas, & nullomodo propter Deum das, nihil apud Deum promeruiſti. Recole, quæ ſuperius à nobis ad hoc inſtitutum dicta ſunt, & cura id agere, quod Apoſtolus hortatus eſt, *ſive comedatis, ſive bibatis: ſive aliquid aliud faciatis, omnia in gloriam Dei facite*: hac enim tantùm ratione, hæc poterunt eſſe meritoria. Quamvis negandum non ſit, Deum pro operibus bonis moralibus, quæ ſine charitate fiunt, præmia aliqua temporalia rependere, ut ſæpè dictum eſt: quia tamen hæc, quaſi nihil ſunt in conſpectu ejus, abſolutè dicit, quod nullam meretur mercedem, &c. Attende autem Theologiam inſignam, quam cœleſtis magiſter his verbis tradit, abſolutè docens, eum qui diligit amicum, ſi inimicum odio habeat, nullum pro amici dilectione præmium promereri: qui enim talis eſt, non diligit amicum ex charitate, ſine qua nullum conſtat meritum: ſi enim charitatem haberet, & amicum diligeret propter rationem & impulſum charitatis; id omne diligeret, in quo talis ratio reperiretur. Hæc autem non ſolum reperitur in amico, ſed etiam in inimico; quoniam ambo ſunt ejuſdem naturæ, creati à Deo, ad beatitudinem, & utrumque Deus diligere jubet. Si ergo amicum quis diligeret hac de cauſa, etiam inimicum diligeret, in quo eadem illa exiſtit; verè tamen non diligit amicum propter rationem charitatis, ſed propter amorem peculiarem, quem in eo ſibi impenſum videt, quem in inimico non videt. Hæc omnia indicavit Chryſoſtomus. Secundam autem difficultatem egregie expendit Divus Thomas, dicens, duobus modis poſſe comparari inter ſe actus dilectionis amici & inimici, uno modo ex parte objecti, quod diligitur, alio modo ex parte rationis propter quam diligitur. Primò modo, dilectio amici præeminet dilectioni inimici, quia amicus & melior eſt, & magis conjunctus, unde eſt materia magis conveniens dilectioni, & propter hoc actus dilectionis, ſuper hanc materiam tranſiens, melior eſt: unde & ejus oppoſitum eſt deterius: pejus enim eſt odire amicum, quam inimicum: ſecundo autem modo, dilectio inimici præeminet propter duo: primò quia purior eſt, nam preciſè & purè inimicus diligitur propter ſolum Deum, amicus autem etiam ob amicitiam. Secundò, quia eſt fortior, qui ad remotiora ſe extendit, ſcilicet ad inimicum; ſicut virtus ignis; tanto oſtenditur eſſe fortior; quantò ad remotiora diffundit ſuum calorem. Tanto ergo oſtenditur dilectio ¶ 248
Dei eſſe fortior, quanto propter ipſum difficiliora implemus, ſicut virtus ignis, tanto fortior apparet, quanto comburere poteſt minus combuſtibile: ſed ſicut idem ignis in propinquiora fortius agit, quam in remotiora: ita charitas ferventius diligit conjunctos, quam remotos, &c. Ita Divus Thomas: cujus doctrina exemplo duorum ignium explicari poteſt. Sit ex hac parte flamma ignis, ardens ſine impedimento, in materia calida, ſibi convenienti, ut in aëre, vel ligno arido, aut palea: ſit ex illa alius ignis in materia ex ſe frigida, & ad incenſionem inepta, ut in ære, vel ferro ignito: ſi quæras quiſnam horum ignium perfectior ſit, reſpondebo, abſolutè loquendò, priorem illum eſſe perfectiorem, ſi abſolutè naturam ignis conſideremus; quoniam eſt quaſi in propria materia, & magis ſecundum modum ſuæ naturæ convenientem,

ideoque

a 2. 2. qu. 114. ar. 2.
b 2. 2. qu. 106.
1. Cor. 10. 31.
Hom. 13. in Matth.
2. 2. q. 27. art. 7. cit.

ideoque non deficit, nec materiam deſerit, dum illa manet. Si autem conſideretur potentia, fortitudo, & activitas, iſte poſterior perfectior eſt, quoniam cùm propter denſitatem materiæ plurimas habeat partes caloris, majori efficacitate & activitate operatur. Itaque ut philoſophi dicunt, ille ſuperat perfectione multitudinis, qui multus ignis, magis quam ille dicitur. Ita ſe habent dilectio amici & inimici: ille enim abſolutè perfectior eſt, quia ad objectum perfectius, & conformius naturæ dilectionis, cujus objectum eſt bonum: iſta verò excedit, quia multa eſt, multo enim major dilectio requiritur ad inimicum diligendum. Hæcque ratio eſt, quare dilectio inimici vocatur major, ut merito D. Bernardus, expendens illud Ioannis: *Majorem charitatem nemo habet, quam ut animam ſuam ponat quis pro amicis ſuis:* Majorem, inquit, tu Domine habuiſti, qui pro inimicis animam poſuiſti. Quod & Paulus prius dixiſſe viſus eſt: *Commendat Deus charitatem in nobis, quoniam cum inimici eſſemus, Chriſtus ſecundum tempus pro nobis mortuus eſt.* Bene dicit, *Commendat*, quo verbo, inquit D. Thomas, immenſitatem quandam divinæ charitatis aſſignat. Tunc, inquit Anſelmus, charitas, commendatione digna eſt, quando indebite aliquid reddit: qui enim amico rependit amicitiam, quam debet, non dignum eſſe mercede, dixit CHRISTUS. Nihil autem magis indebitum, quam aliquem mori pro ipſis ſuis inimicis: hoc immenſam charitatis magnitudinem aut multitudinem deſignat. Et ex his intelligitur quare ſæpe amor inimici dicatur melior & perfectior, id enim dicitur, quia major eſt charitas, quomodo nummus aureus tanto dicitur melior & perfectior, quanto major eſt. Hac etiam de cauſa dilectio inimicorum dicitur pertinere ad perfectos, ut ex B. Auguſtino *a*, expendit D. Thomas *b*, & docuit S. Gregorius *c*, de quibus ſupra diximus. Imò & CHRISTUS Dominus petens dilectionem inimicorum, petit ut ſimus perfecti, ſicut pater cœleſtis perfectus eſt: quia ut ait Auguſtinus *d*, hanc dilectionem non perficit, niſi qui perfectus eſt: de quo ſtatim dicemus.

Serm. fer. 4. hebdo. pœnit.
Ioan. 15. 13.
Rom. 5. 8.
In cap. 5. Epiſt. ad Ro. lect. 3.
In cap. 5. Epiſt. ad Rom.
a *In Ench. c. 73. & 74.*
b *2. 2. qu. 27. art. 7. cit.*
c *9. Moral. cap. 9.*
d *Ser. 59. de temp.*

SEXTA

SEXTA PARS, DE MODO FACILI ET JUSTO DILIGENDI INIMICOS.

§. 1. *Cur Deus dicatur perfectus ex ſola miſericordia, quæ aptè omnibus operibus illius præfertur, cui ſimiles nos exhibere debemus, non eſſendo, ſed in agendo.*

¶ 249 E*STOTE ergo perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt.* Jam ad ultimum, quod circa præceptum dilectionis inimici ſe offerebat, pervenit Chriſtus, remque totam concludens hortatur, ut ſimus perfecti, ſicut perfectus eſt pater noſter cœleſtis, de quo dixit, quod erga inimicos ſe exhibet beneficum, ſolem & pluviam & alia beneficia eis conferentem. Quibus verbis, non ſolum ultimam illamque graviſſimam rationem tradere vult, qua nos ad propoſiti pręcepti obſervationem inducat, ſed modum præcipue exprimit, quem in in dilectione inimicorum tenere debemus. Antequam tamen ſententiam iſtam expendamus, obſervandum eſt quod Matthæus dixit: *Eſtote ergo vos perfecti, ſicut pater ve-* Luc. 6. 36 *ſter cœleſtis perfectus eſt*, Lucam ita dixiſſe: *Eſtote ergo miſericordes; ſicut pater veſter miſericors eſt.* Ideoque, quod unus dixit, patrem cœleſtem eſſe miſericordem, alter dixit eſſe perfectum. Quæ loquendi forma, nullam inducit contradictionem: imò potius reconditum ex S. Theologia continet myſterium: idem enim eſt in Deo, eſſe miſericordem, & eſſe perfectum, eo modo nunc loquitur Chriſtus Dominus, qui non ſermonem facit de perfectione, quæ convenit Deo ſecundum ſe, & in ordine ad ſe ipſum, & ad intra, ut dicunt Theologi, ſed de illla, quę convenit in ordine ad creaturas, erga quas perfectum ſe exhibet, benignè & miſericorditer diſponens omnia, quæ operatur circa eas, cui nihil deeſt, quod neceſſarium ſit ad creaturarum bonum & profectum. Hujuſmodi autem perfectio (ut elegantiſſimè Sanctus Augu- *In Pſ. 58.* ſtinus annotavit, expendens illud Pſalmi, *Pſ. 58. 18* *Deus meus miſericordia mea*) egregiè exprimitur per miſericordiam, non autem per alia attributa, noſtro modo intelligendi conſiderata: ſecundum quem non eſt idem, Deum eſſe Sapientem, & eſſe perfectum, nec Deum eſſe juſtum, & perfectum; nec Deum eſſe bonum, & perfectum: eſt autem idem eſſe miſericordem, & perfectum. Per ſapientiam namque etiam infinitam, juxta noſtrum modum intelligendi, non dicitur Deus perfectus in ordine ad creaturas, quia per ſapientiam ſolum concipimus peculiarem perfectionem, tollentem ſolam ignorantiam. Per bonitatem ſimiliter, etiam infinitam, juxta captum noſtrum conceptam, non dicitur undique perfectus in ordine ad eaſdem creaturas, per quam ſolum intelligitur liber ab omni malitia, & quod ſolum poteſt tollere malitiam. Per potentiam itidem aut fortitudinem etiam infinitam, eodem modo intellectam, intelligitur carens omni in-

firmitate & debilitate, & per quam non poteſt niſi debilitatem tollere, ideoque nec per illam ſimpliciter intelligitur perfectus. At per infinitam miſericordiam, intelligitur omnibus modis perfectus, in ordine ad creaturas, quia miſericordia eſt, quæ miſeriam tollit, & infinita miſericordia, quæ infinitas & quaſcunque miſerias poteſt tollere. Qui autem omnes miſerias tollere poteſt, nullam in ſe debet habere, ideoque debet omnibus, omnium generum bonis abundare, & intelligitur undique perfectus, qui in ſe nullam habet imperfectionem, aut miſeriam; ut à creaturis poſſit omnes miſerias tollere, ignorantiæ, & malitiæ, & debilitatis. Itaque, qui infinitam habet miſericordiam, ex hoc ſolum intelligitur habere infinita & totius generis bona, quibus infinitas & totius generis miſerias poſſit tollere. Hoc autem eſt eſſe omnino & undique perfectum. Hinc illa Sapientis excellentiſſima

Sap. 11. 24. ſententia: *Misereris omnium, quia omnia potes.* Non poſſet omnium miſerias ſublevare, & omnium miſereri, niſi omnia præſtare poſſet, non ſapientiam, niſi eſſet Sapiens; non bonitatem, niſi eſſet bonus, non fortitudinem ſi ipſe eſſet debilis & infirmus. Eſſe ergo miſericordem provenit ex hoc, quod omnia poteſt: hoc autem

¶ 250 Exod. 32. 18. eſt eſſe perfectum. Hinc ratio illius vocis, quo clamavit Moyſes, quando vidit omne bonum Dei. Petierat ille: *Oſtende mihi gloriam tuam*, & reſpondit Dominus: *O-*

Exod. 33. 6. *ſtendam omne bonum tibi* Quando id Deus fecit, clamavit Moyſes: *Dominator, domine, Deus miſericors, clemens, patiẽs, & multæ miſerationis.* Oſtendit illi Deus ſuam perfectionem, quæ in hoc eſt poſita, quod omne bonem habet. & Moyſes videns eam, omnia bona complectentem, volens illam exprimere, miſericordiam ſolummodo recenſet: & merito quidem, nam miſericordia infinita eſt, quæ omnes miſerias tollit: ad omnes autem miſerias auferendas, omne bonum requiritur, ideo idem eſt dicere, Omne bonum, aut perfectum, quod infinite miſericors: & idem eſt dicere: Eſtote perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt, quod, eſtote miſericordes, ſicut pater cœleſtis miſericors eſt. Ex his intelligitur, cur in Scriptura ſacra miſericordia efferatur, *ſuper omnia opera ejus.* Pſ. 144. 9.

cur itidem Deus peculiariter dicatur, *Dives in miſericordia*, quamvis dives ſit ſapientia, cui omnia nota ſunt, antequam fiant; & potentia, qui poteſt quicquid vult; & bonitate, qui nulla malitia poteſt inquinari, &c. Cur perpetuo miſericordiam ſuam, ad ſui laudem ille proferat, cur itidem dicatur: *Secundum magnitudinem ipſius, ſic & miſericordia illius cum ipſo eſt:* quamvis etiam ſecundum magnitudinem ſuam ſit ejus potentia, ſapientia, juſtitia, bonitas, &c. & alia hujuſmodi. CHRISTUS ergo loquitur de perfectione Dei, non quam tenet in ordine ad ſe, aut ad intra, ſed quam tenet in ordine ad homines, erga quos omnes ſe exhibet benignus, beneficus, & miſericors, erga bonos & malos, erga amicos & inimicos, ut ex hac parte ei ſimiles nos contendamus exhibere. Sed ut ad Chriſti doctrinam expendendam accedamus, explicandum eſt primo, quam ſimilitudinem ad Deum à nobis exigat. Mirum eſt enim, quod hortetur, ut ſimiles eſſe Deo contendamus: qui novimus eum, qui dixit: *ſimilis ero altiſſimo*, ſede ſua dejectum, & in profundum laci demiſſum: & illum qui concupivit eſſe. *Sicut Deus, ſciens bonum & malum*, ſibi, omnibuſque filiis ſuis miſeram mortem & triſte exitium induxiſſe. Cæterum apta eſt Chriſti doctrina, quam explicant Athanaſius *a*, Ambroſius *b*, Auguſtinus *c*, Remigius *d*, Beda *e*, cæterique ſancti Patres, obſervantes duplicem eſſe ſimilitudinem, unam per æqualitatem, aliam per imitationem: aut ut alii dicunt, unam in eſſendo, aliam in operando. Non debemus contendere eſſe Deo ſimiles per æqualitatem, aut in eſſendo, hæc enim ſimilitudo ſoli filio ejus Jeſu Chriſto convenit, qui dicitur *f*, *Imago Dei & g*, *figura ſubſtantiæ ejus* Hanc ſimilitudinem appetit diabolus, non abſolutam ſed proportionalem ut Theologi ex D. Thoma *h*, declarant. Neque enim, ille concupivit habere eſſe, Deo abſolute &

ad Epheſ. 2. 4.

Eccl. 2. 23

Eſa. 14. 14.

Gen. 3. 5.

a Serm. 4. cont. Arr.

b L. de incar. Dom. ſacra. ca. 10.

c Ser. 59. de tempo.

d In caten. D. Tho. in cap. 5. Matth.

e In ca. 5. Matth.

f 2. Cor. 4. 4. & Coloſ. 1. 15.

g ad Heb. 1. 3.

h 1. p. qu. 63. art. 3.

& omnino ſimile, quod noverat omnino
impoſſibile, ſed per quandam proportio-
nem, eo modo, quo Dominus paruæ villæ
dicitur habere æqualem potentiam, cum
domino magnæ civitatis, non æqualitate
opum aut ditionis, ſed æqualitate pro-
portionali; quia ſicut hic abſolutus eſt
Dominus magnæ civitatis, non recogno-
ſcens ſuperiorem, ita illa Dominus eſt ab-
ſolutus paruæ ſuæ villæ. Hic fuit diaboli
conatus, appetere ſimilitudinem Dei ſe-
cundum eſſe, non abſolutum, ſed propor-
tionale. Sicut enim Deus omnia quæ ha-
bet, ita à ſemetipſo habet, ut nullatenus
ſuperiorem agnoſcat, cui illa accepta fe-
rat, ita diabolus, ſic ſibi complacuit in do-
nis, quibus ſe ornatum vidit, ac ſi illa à ſe-
metipſo habuiſſet, nec pro illis teneretur
¶ 251 alteri gratias referre. Hic juſta exproba-
a Ezec. 28.2. tione ad eum dictum eſt *a*: *Dediſti cor tuũ,*
b Ezec. 31.10. *ſicut cor Dei*: & iterum *b*, *elevatum eſt cor*
tuum in altitudine tua. Hocque virus co-
natus fuit transfudere in parentes noſtros,
quos induxit, ut appeterent eſſe ſicut Deus,
non ſecundum æqualitatem abſolutam ſed
proportionalem, ut ſicut Deus nullo in-
diget præceptore, ac gubernatore: ita illi
eſſent, non pendentes à Deo, *ſcientes* à
ſeipſis *bonum & malum*. Hujuſmodi ſi-
militudinem appetere, non ſolum non eſt
bonum, ſed eſt ſupremum facinus, & pec-
catum ſuperbiæ, quod maximè iram Dei
provocat. Quod quia Nabuchodonoſor
tenuit, ſui regni gloriam jactans, in quo
tanquam Deus ſe regna credebat, ab alio
non dependens, qui propterea gloriabatur
Dan. 4. 27. dicens: *Nonne hæc eſt civitas magna, quam*
ego ædificavi in domum regni & in robore
fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?
Quibus verbis, ita Deus ſe offenſum ex-
hibuit, quod *cum ſermo adhuc eſſet in ore*
regis, vox de cœlo ruit: Tibi dicitur Na-
buchodonoſor Rex: Regnum tuum tranſibit
à te, & ab hominibus ejicient te, & cum be-
ſtiis & feriis erit habitatio tua: in qua miſe-
ria jacuit, quoaduſque *oculos in cœlum le-*
vavit, & altiſſimo benedixit, & cognovit,
quod poteſtas ejus poteſtas ſempiterna, &
quod omnes habitatores terræ apud Deum, in
nihilum reputati ſunt, qui gradientes in ſu-
perbia poteſt humiliare. Id quod ſimiliter
accidit illi impio Regi Antiocho, qui ſimili-
tudinem iſtius æqualitatis ad Deum con-
tendebat: propterea percuſſus à Deo tam
gravi vulnere fuit, ut coactus fuerit cla-
mare, *juſtum eſt ſubditum eſſe Deo, & mor-* 2. Mach.
talem non paria Deo ſentire. Non ergo con- 9. 12.
tendere debemus nos ſimiles exhibere Deo
in eſſendo, quin potius, tenemur noſtram
profitentes humilitatem, nos omnino diſſi-
miles confiteri, quoniam ipſe à nullo de-
pendet, nos autem omnimodam ab illo te-
nemus dependentiam. Similitudinem ta-
men in operando debemus procurare, con-
tendentes ſimilia, atque ille operari. Neque
hanc debemus ambire, ea ex parte, qua ille
operatur ſecundum potentiam. Hanc e-
nim, quæ infinita eſt, imitari non poſſu-
mus, ſed ex ea, qua illas virtutum operati-
ones exequitur, quas nobis exercendas pro-
poſuit. Ita Beatus Auguſtinus *a*, expen- a Ser. 10. de ver. Dom.
dit, rectè CHRISTUM, cum dixit *b*: *Diſ-*
cite à me, ſubieciſſe, quænam à nobis e- b Math. 11.29.
rant addiſcenda & imitanda. Diſcite in-
quit, à me, non mundum fabricare, non
cuncta inviſibilia & viſibilia creare, non
in ipſo mundo mirabilia facere, non mor-
tuos ſuſcitare, ſed *quoniam mitis ſum &*
humilis corde. Neque in his (inquiunt
Auguſtinus *c*, & Remigius *d*,) debe- c Ser. 59. de temp.
mus velle ſimiles nos Deo exhibere ſecun-
dum æqualitatem, id enim proprium eſt d In catea D. Thom. in cap. 5. Matth.
CHRISTO, qui æqualem habens cum pa-
tre potentiam, dicere potuit: *Omnia quæ*
viderit filius patrem facientem, hæc & filius Ioan. 5.
ſimiliter facit. Expende adverbium, *ſimi-*
liter, per eandem ſcilicet potentiam, ſapi-
entiam, bonitatem: ſed ſimiles ſecundum
imitationem, quomodo hortamur diſci-
pulum, ut ſe magiſtro ſuo ſimilem exhibe-
at, ejus opera imitans. Nota eſt enim Ari-
ſtot. propoſitio, quod aliud eſt eſſe perfe-
ctum, ut Deum, aliud perfectum ut homi-
nem: ſicut aliud eſt, aliquem eſſe perfectum
tãquam magiſtrum, & aliud eſſe perfectum
tanquam diſcipulum. Qui enim magiſter
eſt artis, verbi gratia ſcribendi, perfectiſ-
ſimos debet characteres efformare, ut

perfectus magiſter dicatur; cujus diſcipulus perfectus dicetur, quando quamvis non cum æquali perfectione characteres efformet, characteres tamen à magiſtro efformatos ſcribendo imitatur. Hoc ergo CHRISTVS à nobis expoſcit, de quo ſtatim latius.

§. 2. *Modus, quo debemus contendere eſſe perfectos, eſt imitari Deum in miſericordia & patientia erga inimicos, ratione cujus ille perfectus dicitur.*

¶ 252 ESTOTE *ergo vos perfecti ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt* Ut quæ CHRISTUS his verbis dicere voluit intelligamus, explicandum eſt dubiū, quod circa verba iſta ſe offert Certum eſt Chriſtum loqui de peculiari opere, de dilectione ſcilicet inimici, & beneficentia erga illum.
Luc. 6. 36 Quod expreſſius verba Lucæ indicant: *Eſtote miſericordes &c.* Cur ergo Deum, ex hoc ſolo opere perfectum deſcribit, & nos ut ſimus perfecti, tantum proponit, quod in hoc opere Deum imitemur, quos hoc opus, cum unum ſit & particulare, non poteſt perfectos facere: tam ad perfectionem, omnium aliarum virtutum actus requiruntur. Hoc tamen dubium ex prædictis manifeſtum relinquitur, Dicendum eſt enim primo, ex inimicorum dilectione & beneficentia, dici aliquem perfectum, quoniam illa in ſummo perfectionis eſt: enimvero *plenitudo*, aut
ad Rom. 13. 10. perfectio *legis eſt dilectio*: plenitudo autem & perfectio dilectionis in eo oſtenditur quod ad inimicos uſque pertingit, neque enim amplius procedere & pertingere poteſt. Dicendum eſt ſecundo, Deum benignitatem & miſericordiam, qua erga inimicos ſuos beneficum ſe exhibet, tanti facere, ut eam ſuis cæteris operibus anteponere videatur, tanquam ſupremam & excellentiorem, ratione cujus laudari & perfectus haberi vult, ut paulo
L. de bono patient. ante dictum eſt, Ex quibus Beatus Cyprianus rationem efficaciſſimam conſtruit, ad ſuadendam patientiam erga inimicos. Edidit ille peculiarem librum de bono patientiæ, egregium ſane, imitatus Tertullianum, quem magiſtrum vocare ſolebat, opus adeo excellens, ut ipſemet inter omnes libros, quos ſcripſit, commendandum judicaverit: Libellum, inquit, *Epiſt. ad Iubajanum.*
de bono patientiæ, quantum valuit noſtra mediocritas; permittente domino & inſpirante, conſcripſimus: hujus meminit Divus Auguſtinus, cujus doctrina *Libr. 4.*
utitur, illum allegans. Quantum autem *cont. duas*
bonum ſis patientia, qua injurias ferimus, & beneficos nos erga inferentes exhibemus, explicare, contendens Cyprianus: id inquit, inprimis ſupponendum eſt, *Epiſt. Pelag. ca. 8. & 9.*
tam magnum bonum, neceſſariumque eſſe patientiam, ut & illa neceſſaria ſit ad audiendum, quæ de illa vobis dicturus ſum. Sed ipſius excellentiam ratio illa commendat, quod eſt nobis cum Deo virtus iſta communis. Inde patientia incipit, inde claritas ejus, & dignitas capit ſumit. Diligenda ſiquidem res eſt homini, quæ Deo chara eſt, bonum quod amat, quodque majeſtas divina commendat. Atque ut plenius intelligere poſſimus, quia patientia res Dei eſt, & qui patiens eſt, Dei imitator eſt, poſuit in Euangelio, & dixit: Audiſtis, quia dictum eſt, diliges proximum tuum, &c. Ego autem dico, diligite inimicos, & benefacite, &c. & rem concludit: Eſtote ergo perfecti, ſicut pater veſter perfectus eſt. Quæ gloria eſt ſimilem Deo fieri? quanta fœlicitas habere in virtutibus, quod divinis laudibus poſſit æquari? Ita ille, cujus hæc ultima verba expendenda ſunt: verè enim Deus ita commendatam vult hujuſmodi virtutem, ut exhibens ſeipſum patientem, & beneficum erga inimicos, hoc ipſo ſeipſum perfectum exhibere videatur, quo nomine nos ad ſummam laudem & perfectionem ſimilem extollere volens,
hortatur dicens: *Eſtote ergo vos perfecti.* ¶ 253
Hanc doctrinam toto opere proſequitur Cyprianus, demonſtrans, hoc opus eſſe, quod præcipuè nos Deo ſimiles reddit.
Quod & oſtendere conatus fuit Seneca, in *Seneca.*

illo

illo opere de clementia, illeque qui aptè cecinit:

---Cùm vindicamur in omni
Munere ſola Deos æquat clementia nobis.

Hanc ergo rationem Chriſtus conſtruit, qua Phariſæorum dogma refellit, qua & probat, ſummè nos decere tanquam rem honorificam, regalem, perfectam & divinam, inimicos diligere, & beneficiis eos proſequi: certum eſt enim, Deum in ſummo eſſe excellentiæ, bonitatis & perfectionis, ideoque quod magis illi fuerit ſimile, eſſe excellentius, melius & perfectius. Illa ſiquidem natura excellentior eſt, quæ naturæ divinæ eſt ſimilior: illa itidem operatio eſt melior, quæ magis divinæ operationi aſſimilatur: ex qua ratione Ariſtoteles demonſtrat, intelligentias motrices cœlorum, nunquam ceſſare ab actu: quoniam enim perfectiores ſunt, magis ſimiles Deo ſe exhibent in operando, ideoque ſemper ſunt in actu, ſicuti Deus. Illa tandem perfectior erit operatio, quæ perfectioni divinæ operationi ſimilior erit. Perfectior autem inter divinas operationes in ordine ad creaturas, eſt ejus patientia, miſericordia, & benignitas, qua inimicis ſuis parcit, offenſas remittit, ſuæ bonitatis dona confert, qua omnipotentiam ſuam manifeſtat, & majeſtatis ſuæ magnitudinem declarat, in qua præcipue ipſam ſuam perfectionem (modo ſupra expoſito) conſtitutam indicat. Illa ergo operatio erit perfectior, & hominem perfectiorem faciet, quæ huic ſimilis erit. Bene igitur Chriſtus rem totam ſub illa concluſionis nota, *Ergo*, claudit: *Eſtote ergo vos perfecti, ſicut pater veſter cæleſtis perfectus eſt*: quaſi dicens: Hæc ratio rem totam concludit, nam in primis impium Phariſæorum dogma evidenter refellit: deinde & apertè oſtendit, vobis decentiſſimam eſſe patientiam, dilectionem, & beneficentiam erga inimicos, tanquam rem excellentem, & quaſi ſupremam, in qua, qui Deum imitatur, perfectus dici poteſt. Hinc B. Chryſoſtomus invehitur in illos, qui dicunt: Non remitto, ne homines me vilipendant & irrideant, contra quos poſtquam multa dixit, rem totam breviſſimis verbis concludit. Quod Deo, inquit, parem facit, non ulciſci & remittere, hoc riſum tu exiſtimas?

Libr. 11. metaph. cap. 9.

Hom. 30. ad populum.

§. 3. *Similis divinæ debet eſſe perfectio noſtra, non æqualis, propterea multas patitur imperfectiones, nec contra eam eſt, conturbari ad ſubitum inimici conſpectum.*

Eſtote ergo perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Non ſolum ¶ 254
his verbis egregiam, quam explicavimus rationem, inducentem ad propoſiti præcepti obſervationẽ, expoſuit Chriſtus; ſed & modum, quo illud adimplere debemus, elegantiſſimè explicat. In primis in eo quod dilectionem aut perfectionem petit, ad ſimilitudinem patris cœleſtis, indicat ſe non exigere actus æqualis perfectionis cum actibus patris cœleſtis, ſed qui imitentur perfectionem illorum. Edidit S. Hieronymus tres illos erudītiſſimos libros, aut dialogos contra Pelagianos, quorum his inter alios unus erat error, poſſe hominem in hac vita ad tantam perfectionem venire, ut nullam imperfectionem habeat, idque probabant multis Scripturæ ſacræ teſtimoniis, præſertim autem ex his Chriſti verbis. Nec enim ille nobis præciperet, ut eſſemus perfecti ſicut pater cœleſtis perfectus eſt, niſi hanc perfectionem tenere poſſemus. Pater autem cœleſtis ita perfectus eſt, ut nulla imperfectione polluatur, nec defectum admittat. Hanc tamen doctrinam, tanquam erroneam Hieronymus ex ſanctis Scripturis reprobat, in quibus manifeſtè dicitur, neminem in hac vita perfectum eſſe, qui non aliqua imperfectione maculetur. Nec enim fictè dixit Ioannes: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt.* Quam eandem veritatem, ex eodem loco, aliiſque ſæpe ſimiliter de-

Habentur tom. 2.

1. Ioan. 1. 8.

.. de nat. gent. monſtravit Beatus Auguſtinus, ſemper
excipiens Chriſtum Dominum & beatam
..u. Te- Virginem, de qua cum de peccatis agitur,
..3.c.36. nullam voluit haberi mentionem. Ad hu-
jus tamen expoſitionem obſervat Beatus
Hieronymus, duas in ſcripturis ſanctis eſ-
ſe perfectiones, duaſque juſtitias: primam
incomparabilem, in omnibus modis per-
fectam, quæ Deo competit: aliam quæ
noſtræ convenit fragilitati. Illa nullam ad-
mittit imperfectionem, hæc autem mul-
tas, variaſque ſecum patitur, quæ compa-
rata ad illam, potius imperfectio & inju-
Pſ.142.2 ſtitia dici poteſt, juxta illud: *Non juſtifi-
cabitur in conſpectu tuo omnis vivens.* Ex
his infert Hieronymus, verè dari viros per-
fectos in mundo, ſi enim non dari poſſent,
non dixiſſet Dominus ad Abraham: *Am-*
Gen17.1. *bula coram me, & eſto perfectus:* neque di-
Deut.18. xiſſet ad ſuos: *Perfecti eſtote in conſpectu*
13. *Domini Dei veſtri.* Hos tamen viros per-
fectos, certum eſt varias imperfectiones
Gen 6 9. habuiſſe: ipſe enim Noë, qui *perfectus di-
citur in generationibus ſuis*: inebriatus ja-
cuit. Abraham, cui dictum eſt, *eſto perfe-
ctus*, reprehenditur, quando Deo promit-
Gen.17.7 tenti filium, riſit in corde ſuo, dicens: *pu-
taſne centenario naſcetur filius?* Zacha-
rias, de quo & uxore ejus præmittitur,
..uc.1. 6. quod, *erant ambo juſti ante Deum, inceden-
tes in omnibus juſtificationibus Domini ſine
querela*, incredulus reperitur, & propterea
mutus effectus fuit, &c. Quamvis enim
¶ 255 perfecti eſſent, ſed erant perfecti, ut homi-
nes, quorum perfectio imperfecta eſt, in-
quit Hieronymus, & imperfectiones ad-
mittens. Imò tanto quis perfectior eſt in-
ter perfectos, quanto majores ſuas repu-
tat imperfectiones, & ſe imperfectiorem
judicat. Ex quo explicat illa verba diffici
lia Pauli, qui ſupponens primò, ſe ea quæ
dixit, dixiſſe, non quaſi ſe ipſum perfe-
ad Phil. ctum exhibere volentem: *Non*, inquit,
3.12. *quod jam acceperim, aut perfectus ſim, per-
ſequor autem ſi quomodo comprehēdam*, &c.
ſtatim ſub infert: *Ego fratres me non arbi-
tror comprehendiſſe: unum autem, quæ re-
tro ſunt obliviſcens, ad ea quæ ſunt priora
extendens me ipſum, ad deſtinatum perſe-
quor, &c. Quicumque ergo perfecti ſumus,
hoc ſentiamus.* O Apoſtole Paule (inquit
Hieronymus) ignoſce mihi, quaſi homun-
culo mea vitia confitenti, ſi audacter in-
terrogem. Dicis te nondum accepiſſe, &
nondum comprehendiſſe, & nondum eſ-
ſe perfectum, & præteritorum ſemper ob-
liviſci, & ad priora te extendi, ſi quomo-
do poſſes occurrere in reſurrectione mor-
tuorum, & conſequi bravium ſupernæ vo-
cationis; quomodo ergo infers: *Quot-
quot ergo perfecti ſumus, hoc ſapiamus?* Quid
ergo ſapere debemus, qui perfecti ſumus?
Imperfectos nos eſſe, confitere, & non-
dum comprehendiſſe, necdum accepiſſe,
necdum ad eam perfectionem veniſſe, quæ
omni imperfectione ſit libera. Perfectum
ergo ſe Paulus profitetur, & adhuc ſe im-
perfectum vocat, quoniam cunctorum in
carne juſtorum imperfecta perfectio eſt,
inquit Hieronymus, & ille perfectus eſt,
qui ſapienti humilitate agnoſcit ſe imper-
fectum, & quod nondum ſupremam per-
fectionem attigit, ad quam debet ſe ipſum
extendere, &c. Ex hac doctrina explicat
S. Baſilius, illam Davidis petitionem: *Iu-* *In Pſa:*
dica me Domine ſecundum juſtitiam meam, *Pſal 7.9.*
& ſecundum innocentiam meam ſuper me.
Videbitur hic ſermo, inquit Baſilius, ali-
quid forte jactabundum & glorioſum, &
ſimile aliquid orationi Phariſæi ſeſe extol-
lentis, habere. Candidè tamen perſpicien-
ti rem, Propheta noſter ab hoc vitioſo af-
fectu procul omnino eſſe judicabitur. Au- *In Pſal.7.*
guſtinus non hæc verba jactantis, ſed hu-
militer confitentis intelligit, qui enim pe-
tit: Judica me ſecundum juſtitiam meam,
& ſecundum innocentiam meam, addi-
dit, *ſuper me*, exprimere volens, juſtitiam
& innocentiam quam habebat, ſecundum
quam judicari volebat, non eſſe à ſe, ſed à
Deo. Baſilius tamen rem explicaturus an-
notavit, multas juſtitias in Scriptura dici,
multaſque in ea perfectiones indicari. Eſt
enim & angelorum juſtitia, quæ huma-
nam ſuperat; eſt & divina juſtitia aut per-
fectio, quæ omnem excedit intellectum.
Me ergo judica Domine, inquit David,
ſecundum juſtitiam meam, hoc eſt ho-
minibus

minibus tantum convenientem: & poſſibilem iis qui in carne viuunt: hæc enim adjunctam habet ſimplicitatem & innocentiam, quam ſtatim David confitetur addens: *Et ſecundùm innocentiam meam ſuper me*, ut ſic maximè conſtet, ejus affectum longiſſimè à Phariſæi arrogantia diſtare.

¶ 256 Innocentiam enim ſuam nominat, perinde ac ſimplicitatem, ignorantiam inexperientiamque eorum, quæ utilia ſunt cognitu, quomodo ſumitur hiſpana phraſi innocentia hoc modo, pro ignorantia, & dicere ſolemus de aliquo, quem ignorantem volumus ſignificare, eſſe magnum innocentem, quomodo & in Proverbiis dicitur: *innocens credit omni verbo.* Quaſi dicat David: juſtitia mea admittit multas ignorantias & defectus, & innocentias: ideoque non à me illa eſt expoſcenda juſtitia, quæ nullum ex aliqua parte defectum habeat, nec illa perfectio, quæ omni penitus imperfectione careat, ſed quæ humanam decet conditionem & fragilitatem. Ita Baſilius. Hæc humana conditio eſt, quæ ſuis affectibus varios excitat motus, contrarios legi Dei: *qui nos captivos ducunt in legem peccati & mortis.* (ad R.m.7. 23.) Hæcque ſuo pondere & continuis neceſſitatibus impedit à jugi cœleſtium contemplatione, & cogit ad terrena & temporalia animum convertere, & corruptibilibus inhærere. Quod & idem Hieronymus ad eoſdem Pelagianos revincendos annotavit. (L.3. cont. Pelag. to. 2. p. 226. 2 ad Tim. 4.13.) Putaſne, inquit, Apoſtolum Paulum, eo tempore quo ſcribebat: *lacernam, ſeu penulam, quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer, & maxime membranas*, de cœleſtibus cogitare myſteriis, & non de iis, quæ in uſu communis vitæ vel corporis neceſſaria ſunt? Da mihi hominem, qui non eſuriat, nec ſitiat, nec algeat, nec doleat, nec febricitet, non torminibus, & urinæ difficultatibus torqueatur, & ego tibi concedam, poſſe hominem nihil aliud, niſi de virtutibus cogitare quo fit, ut noſtra perfectio multas admittat imperfectiones, propter quas neceſſe eſt, ſpiritales actus ſæpe intermittere, quos aliquando non niſi cum magna difficultate & rebellione exequimur. Chriſtus igitur præcipit nobis tenere perfectionem divinam, non autem modum illius perfectionis. Perfectionem enim vocat actum dilectionis, aut miſericordiæ, vel benignitatis, quo non tantum diligamus, & benignos nos exhibemus amicis, ſed etiam inimicis, ut dictum eſt. Hanc quidem jubet tenere, non tamen modum: id enim impoſſibile eſt: Inprimis enim Deus ita diligit inimicos, & eis benefacit, quod nullam ad id ſentit difficultatem aut repugnantiam, imò cum maximo gaudio & lætitia, inimicos veniam petentes, in ſui gratiam admittit, & innumeris excellentibuſque beneficiis cumulat, ut in iis, quæ cum filio prodigo pater egit, videre licet, & in eo quod Chriſtus expreſſit: *Gaudium eſt in cœlo ſuper uno peccatore pœnitentiam agente, magis quàm ſuper nonaginta novem juſtis, qui non indigent pœnitentia.* (Luc. 15.7 10.) Nos autem non poſſumus, communiter loquendo, non ſentire magnam difficultatem & repugnantiam, in actibus beneficentiæ & dilectionis erga inimicos. Deus cùm inimicum videt coram ſe, nulla perturbatione agitur, qui nullis contrariis affectibus urgetur; imò ſi veniam petat, id facit quod pater cum filio prodigo, quod ruens ſuper collum ejus oſculatur eum, &c. At nos moraliter loquendo, non poſſumus viſo eo, qui gravem nobis injuriam intulit, non perturbari & commoveri, ut ſupra ex Beato Anſelmo dictum eſt. (Lib. de ſimilitud. cap. 102) Quam differentiam egregiè Spiritus ſanctus in Canticis expreſſit. Laudaverat cœleſtis Sponſus Sponſæ ſuæ oculos, dicens: ¶ 257 *Oculi tui columbarum*: (Cant. 4.1.) illa ſimiliter oculos illius laudandos aſſumens: *oculi*, inquit, (Cant. 5.12) *ejus ſicut columba ſuper rivulos aquarum, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident juxta fluenta pleniſſima.* Quidam exſtimant eiſdem verbis Sponſam voluiſſe oculos Sponſi laudare, quibus ſuos ab illo laudatos audierat, & par pari referre, juxta amatorum mores. Sed ſi attentè rem inſpiciamus, diverſa multo ſunt, & majora, quæ Sponſa oculis Sponſi, quam quæ Sponſus

Digitized by Google

oculis Sponſæ tribuerat. Sponſus enim,
non dixit, oculos Sponſæ ſimiles colum-
bis, ſed oculos columbarum: Sponſa au-
tem, non dixit oculos Sponſi, ſimiles ocu-
lis columbarum, ſed columbis ipſis: *Ocu-
li*, inquit, *ejus ſicut columbæ*, non qualeſ-
cunque, ſed *quæ lacte ſunt lotæ, & reſident
juxta fluenta pleniſſima.* Hæc autem diver-
ſa inter ſe ſunt. Sunt quidem oculi colum-
bæ caſti, quibus non niſi conſortis placet
aſpectus, ut dictum alibi eſt ſed qui ni-
hilominus inter oculos avium celerius &
citius accipiunt ſpecieciem rei viſæ, ſubitoſ-
que affectus excitant juxta naturam rei,
quam viderunt, lætitiam ſcil. ad conſpectũ
conſortis, conturbationem autem ad præ-
ſentiam accipitris, vel alterius auis rapa-
cis: cùm enim columba unguibus roſtro-
que careat, quibus ſe poſſit defendere, ſo-
liuſque volatus celeritate ſibi provideat,
hoc ei à natura inter cæteras aues datum
eſt. Tales ſunt oculi cœleſtis Sponſæ, qui-
bus ſolus divinus placet Sponſus, atque ex
hac parte egregiam laudem promerentur,
quam & Sponſus illis tribuit: ſed qui ju-
xta naturam eorum quæ videntur, exci-
tant affectus, lætitiæ ad præſentiam ami-
corum, & eorum qui nobiſcum conve-
niunt; conturbationem autem, ad præſen-
tiam inimicorum, & eorum qui eos læde-
re procurant. Cæterum oculi Sponſi ſimi-
les dicuntur, non oculis columbæ, ſed ipſis
columbis, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident
juxta flenta pleniſſima. Columba enim
ipſa, ſignum eſt manſuetudinis & quietis:
Plinius lib. 22. & apud Ægyptios Symbolum erat homi-
nis, nulla paſſione conturbati; quoniam
hæc avis felle caret. Idcirco, ut annotat
Lib. de unit. Eccl. D. Cyprianus, Spiritus ſanctus in colum-
bæ ſpecie venit, quia columba, inquit, ſim-
plex animal & lætum, non felle amarum,
non morſibus ſævum, non unguium lace-
ratione violentum. Unde & Græci cum
manſuetudinem exprimere vellent, *quie-
tam columbam* dicere conſueverunt. Eſt i-
gitur columba ex ſe ſignum animi quieti,
nulla fellis amaritudine conturbati: cui ſi
addas, quod lacte ſit lota, id expreſſius in-
dicabis. Quia enim lac in Scriptura ſacra
Symbolum eſt dulcedinis & ſuavitatis, i-
dem erit columba lacte lota, quod ſumma
voluptate, lætitia & dulcedine perfuſa.
Quæ dum tandem inducitur, reſidens jux-
ta fluenta pleniſſima omni conturbatio-
ne expers indicatur: tunc enim quæque res
maximam quietem tenet, quando eſt in
loco ſibi magis voluptuoſo & connatura-
li: loca autem columbis voluptuoſiora, *De re ruſt. l. 3. cap. 7.*
ſunt aquarum fluenta, ut dixit Varro: ideò
cum ibi ſunt, in centro ſuo eſſe videntur.
Ecce oculos Sponſi cœleſtis, qui ad nul-
lius rei conſpectum conturbantur, ſunt e-
nim columbis ſimiles, quæ in primis nul-
lum ex ſe habent fel aut amaritudinem:
Deus enim in ſe ipſo, & ex ſe ipſo omni a-
maritudine caret, nihil in ſe habet triſte
aut amarum, aut quod pœnam vel dolo-
rem poſſit incutere. Inſuper lacte perfuſus ¶ 258
totus eſt, id eſt, ſuavitate, benignitate, &
miſericordia: totus enim ſuavis, benignus
& miſericors eſt: *Nam ſecundùm magnitu-* *Eccl. 2. 17*
dinem ipſius, ſic & miſericordia cum illo eſt.
Et reſidet juxta fluenta pleniſſima: divina
viſcera ſunt quædam fluenta tam plena, ut
ex eis omne bonum profluat: *omne* enim *Iacob. 1. 17.*
datum optimum, & omne donum perfectum,
de ſurſum eſt procedens à patre luminum: cui
cannit Eccleſia, *Deus à quo bona cuncta pro-
cedunt*: de quo dixit Apoſtolus, quia *ex i-* *ad Rom. 11. 36.*
pſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia: in-
de provenit, quod nulla conturbatione
Deus commoveatur ad peccatoris conſpe-
ctum, Si eſſet mater duos habens filios la-
ctentes, cujus ubera adeò plena & tumentia
eſſent lacte, ut diſrumpi & crepere præ ni-
mia plenitudine timeret, & ex filiis unus
eſſet nimia fame confectus, alter vero, qui
quoniam lactatus fuit, non deſiderat lac,
nec ubera quærit; certè mater ad conſpe-
ctum filii famelici non ſolum non contur-
baretur, ſe potius nimio exultans gan-
dio ubera offerret & exhiberet, ut ille lac
ſugeret, cujus nimia abundantia illam af-
fligebat, & arctabat. Ita ſe habet Deus, cu-
jus viſcera ſunt tanquam ubera, infinito
miſericordiæ lacte redundantia, ideoque
non

non ſolum non contriſtatur aut commovetur ira, quando videt filium famelicum,
Luc. 15 peccatorem ſcilicet ad ſe venientem, ſed gaudio tunc ingenti afficitur. Conſidera Patrem illum, qui cum vidit filium minorem, extrema fame conſumptum ad ſe venientem, obviam proceſſit, & procumbens ſuper collum illius, oſculatus eſt eum, & juſſit præparari convivium, & afferri ſtolam primam, & tandem majora tunc lætitiæ ſigna edidit, quam unquam ad conſpectum & adventum filii majoris ſibi obedientis exhibuerit. Inde ergo Deus non conturbatur ad peccatoris inimici ſui conſpectum, quem potius ipſe quærit, & ut inveniret de cœlo in terram venit. Noſtri autem oculi carnei ſunt, reſident juxta cor & viſcera egena & infirma, ex quibus nihil boni procedit, ſuntque ſimiles oculis columbarum, qui ad conſpectum inimici, aut rapacis avis facillimè conturbationem excitant & movent. Ex his inferre licet, quod non propterea debet homo Chriſtianus, qui audit, *Eſtote perfecti, ſicut Pater veſter cœleſtis perfectus eſt*, contriſtari aut affligi, quod ſentiat in ſe commotionem aut alterationem ad conſpectum inimici: cui enim præcipitur ſimilem perfectionem aut dilectionem, vel beneficentiam erga inimicum tenere,
¶ 259 quam tenet Pater cœleſtis, non ſimilis modus perfectionis imponitur; nec enim juſtum eſſet, à mortali homine innumeris violentiſque affectibus agitatum & commotum, eam petere perfectionem in dilectione inimici, quam Deus ipſe tenet, quam nec ipſi Apoſtoli, qui primitias ſpiritus acceperunt, potuerunt tenere. In cujus confirmationem id obſervat Hieronymus, in eadem contra Pelagianos diſputatione, quod ad multorum ſolatium conducit, expendens id, quod Paulus cum cæſus eſſet à miniſtro, contra Pontificem, qui cædere imperaverat verba dirigens:
Act. 23. 3 *Percutiet*, inquit, *te Deus, paries dealbate: & tu ſedens judicas me ſecundùm legem, & contra legem jubes me percutti?* vim expende verborum. Vocavit enim principem ſacerdotum parietem dealbatum, id eſt, hypocritam magnum, illud nomen in eum jaciens in particulari, quo Chriſtus Pharisæos & Scribas in communi notaverat, vocans eos ſepulchra dealbata, ut annotaverunt Ambroſius *a*, & Auguſtinus *b*. Deinde eum vocat & comprobat iniquum judicem contra legem judicantem. Multa circa hæc Pauli verba conſiderant ſancti Patres, inquirentes, an convitium ſonent, necne? De quibus ſingulariter egit Beatus Auguſtinus *c*: ſed ad rem noſtram egregiè B. Hieronymus diſcurrit. Ubi eſt, inquit, illa patientia Salvatoris *d*, *qui quaſi agnus ductus ad victimam, non aperuit os ſuum*, ſed clementer loquitur verberanti *e*: *Si malè locutus ſum, argue de malo. ſi autem benè, quid me cadis?* Non Apoſtolo detrahimus, inquit Hieronymus, ſi gloriam Domini prædicamus, qui in carne paſſus, carnis injuriam ſuperat & fragilitatem; neque enim detrahere Pauli ſanctitati eſt, intelligere & aſſerere, ejus patientiam non tam perfectam fuiſſe, quam patientiam Chriſti: id quod ex aliis Apoſtoli verbis ſimiliter expendit, dicentis: *Alexander ærarius multa mala mihi oſtendit, reddet illi Dominus in illa die juſtus judex.* Non ſimilia Chriſtus contra perſequentes ſe jactavit, qui pro illis ipſis, à quibus patiebatur, ſanguinem profundebat, & offerebat; ſed non mirum, quia nec Pauli dilectio tam perfecta erat, ſicut dilectio Chriſti, ideoque non tam perfectum ſe exhibuit in inimicorum dilectione ſicut Chriſtus.

Matth. 23. 27.
a In Pſ. 61. & in cap. 2. Lucæ.
b In Pſ. 95. & l. 1. de ſerm. Domini in monte ca. 19.
c L. 1. de ſerm. Domini in monte. ca. 19.
d Iſai. 53. 7.
e Ioan. 18. 23.
2 ad Tim. 4.

(?)

§. 4. *Perfectum modum diligendi inimicum exhibet Pater cœleſtis, amando naturam, odiendo culpam, quem in diſtinctione rerum, clibano ac lampade indicavit.*

¶ 260 *Epiſt. 54. ad Macedon.* Estote perfecti, ſicut pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Egregiè & ex profeſſo Beatus Auguſtinus ad Macedonium ſcribens, ut ſupra retulimus, verba Chriſti expendens, modum ex illis elicit, quo inimicos diligere, eis benefacere, & pro illis orare tenemur, ad imitationem ſcilicet Patris cœleſtis, illum tenentes modum, quem in ſuorum inimicorum dilectione, ipſe ſolitus eſt ſervare: ſic enim ille diligit peccatorem, ut tantum diligat in eo, quod dilectione dignum eſt, illud autem odiat, quod juſtum eſt odio proſequi. Hoc autem, ita Auguſtinus explicat. In inimico duo ſunt: eſt imprimis natura, quæ bona eſt, nam eſt homo ad imaginem Dei conditus, ad beatitudinem æternam ordinatus: eſt deinde offenſa, quam intulit, quæ mala eſt, quoniam eſt peccatum. Diverſa ſunt inter ſe hæc valde, quamvis tam unita in uno eodemque homine, inquit Auguſtinus, ut facile ſit atque proclive, malos odiſſe, quia mali ſunt, rarum autem & pium eoſdem diligere, quia homines ſunt. Deus autem ita ſe perfectè habet, quod naturam bonam diligit, offenſam autem quæ peccatum eſt, ſummopere proſequitur odio: nec enim perfectus eſſet, odio habens quod bonum eſt, aut dilectione proſequens, quod eſt malum. Idcirco dicitur, *Deus ignis conſumens*: ſi enim igni admoveas aurum ſcoria pollutum, auri naturam ſervat, & puram reddit, ſcoriam verò penitus abſumit, ut videatur naturam auri amare, & ſcoriæ immunditiam odire. Benè propterea Chriſtus Deum vocavit nomine Patris, ex quo ſancti Patres Auguſtinus *a*, Petrus Chryſologus *b*, & Baſilius *c*, frequentiſſimè rem totam explicant. Certè quando filius magnam febre uſque ad phreneſim corripitur, nihil magis eſt, quod Pater odio habeat, quam febrem ipſam, contra quam omnia quæ poteſt adhibet, medicos, medicamenta & facultates ſuas expendit, ut febrem illam eradicet & conſumat: nihil etiam eſt quod magis amet, quam filium, cujus vitā & ſalutem procurat, & ſi poſſet proprio ſanguine, ſanitati reſtituere, illum profunderet. Ita quidem peccator inimicus Dei tenetur febre peccati, qua correptus contra pium patrem ſuum, pejora facit, quam qui corporali phræneſi laborat contra patrem carnalem. Certè nihil eſt quod hic cœleſtis Pater majori odio proſequatur, quam febrem peccati, cujus tota cura eſt, illam eradicare & abſumere. Non potuit Samſon magis exprimere odium, quo Philiſthæos proſequebatur, quàm occidendo ſe ipſum, ut illos à vita exterminaret: nec potius Eleazarus apertius indicare odium in crudelem illam beſtiam, quæ ingentem ſtragem contra Dei populum faciebat, quam eligere ſui mortem, ad hoc, ut eidem mortem inferret. Non potuit Deus magis explicare odium, quo proſequitur peccatum, quam eligendo mori, ut peccatum interimeret. Si enim quæras, Cur Deus mortuus eſt? cur cruci affixus? cur tam dure vexatus? Reſpondet Paulus, *Ut deſtruatur corpus peccati*: quaſi alludens ad hiſtoriam, quam indicavimus Eleazari, qui ut deſtrueret corpus beſtiæ, oppreſſus à beſtia mori elegit. Si quæras: Quid intendit Deus è cœlis in terram veniens, tot labores ſuſtinens, &c. reſpondet Propheta: *Hic eſt omnis fructus, ut auferatur peccatum.* Illud ergo ſummo proſequitur odio, cui dixit Propheta: *Mundi ſunt oculi tui, nec vales ad iniquitatem reſpicere*, metaphora ſumpta ab eo, qui rem quam ſumme odit, non poteſt rectis oculis aſpicere, ſicuti Saul ipſum Davidem. Hic autem, qui ſummo odio peccatum proſequitur, ſumma etiam dilectione diligit peccatorem, quem, ut ſanitati reſtituat, nullum non movet lapidem: nullusque Pater unquam tales expenſas

Marginal notes: *Deut.* 4. 24. — *a Ser.* 168 *de temp.* — *b Ser.* 38. — *c Hom.* 10 *de ira.* — *Iudic.* 16. 30. — 1. *Mach.* 6. 45. — ¶ 261 — *ad Rom.* 6. 6. — *Iſa.* 27. 9. — *Habac.* 1. 13. — 1. *Reg.* 18. 9.

penſas pro ſalute filii, quem unicè diligit, fecit, quales Deus, ut peccatorem per peccatum infirmum, integræ ſanitati red-
1. ad Tim. 1. 15. dat: *Sic enim Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam*: ſic Dei filius peccatores dilexit, quod *venit in hunc mundum peccatores ſalvos facere*: & propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis, & incarnatus, natus, mortuus, ſepultus eſt. Ecce modum, quem tenet Pater cœleſtis, perfectum ſe nobis exhibens & imitandum. In mundi exordio duo ope-
1. p. q. 65. ra Dei conſiderat Divus Thomas ex ſanctis Patribus: opus creationis, & opus diſtinctionis. Opus creationis fuit illud, per quod omnia ſimul unita, ſub quadam confuſione creavit, producens illam maſſam communem, quam Philoſophi ab Hebræis edocti, vocaverunt chaos, rudem, indegeſtamque molem, de qua Scri-
Gen. 1. 1. ptura dixit: *In principio creavit Deus cœlum & terram, & terra erat inanis & vacua, & tenebræ erant ſuper faciem abyſſi.* Intelligendum eſt enim, propriè & in rigore, illud ſolum fuiſſe opus creationis: quoniam ex nihilo maſſam illam confuſam produxit. Alia namque, quæ ex illa maſſa produxit, non propriè dicitur creaſſe, quæ ex materia ſuppoſita produxit. Imò verè nihil præter animam rationalem, propriè loquendo, deinceps Deus creavit. Opus autem diſtinctionis fuit, quando poſtea ex illa maſſa res ſingulas educens, à ſe invicem illas diſtinxit, & diviſit; nam *diviſit aquas ab aquis*, unicuique earum ſuum locum concedens, & *diviſit lucem à tenebris*, proprium cuique tribuens nomen: *appellavit* enim *lucem diem, & tenebras noctem.* Omnes inſuper creaturas materiales ex illa confuſa maſſa produxit, & eduxit, & inter ſe diviſit, ſuum cuique locum concedens, juxta cujuſque naturam, avibus, piſcibus, animalibus, plantis, &c. Et quidem propter opus creationis dicitur Deus omnipotens: nam ad creandum virtus infinita & omnipotentia requiritur. Propter opus autem diſtinctionis dicitur Deus perfectus in ſuo opere, quod uſque ad illam imperfectum erat, qua ſuppoſita dicitur: *Igitur perfecti ſunt cœli & terra, & omnis ornatus eorum.* Gen. 2. 1. Ita ſe habuit Deus in mundi creatione. Similiter ſe habet in ejuſdem reparatione, quæ fit per illius dilectionem: *Sic* Io. 3. 16. enim *dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipſum non pereat.* Eſt opus, per quod Deus ſe oſtendit omnipotentem, & eſt opus, per quod ſe oſtendit perfectum. Oſtendit ſe omnipotentem dum abſolutè de illo dicitur, quod diligit inimicos, eis parcit, & benefacit. Hoc enim opus eſſe omnipotentiæ, ſupra demonſtratum eſt ex illo: *Miſereris omnium*, & parcis omnibus, *quia omnia* Sap. 11. 24. *potes*, cui Eccleſia canit: *Deus, qui omnipotentiam tuam, parcendo maxime & miſerãdo manifeſtas.* Per opus autem diſtinctionis ſe perfectum exhibet, diſtinguens inter naturam & culpam, inter peccatorem & peccatum, unicuique id concedens, quod decet unumquemque, diligit enim naturam bonam, & odio habet culpam malam: contendit ſummopere peccatum deſtruere, & ſummè procurat peccatorem ſaluare. Hæc aliquo modo adumbrata credo, in illo famigeratiſſimo Abrahæ ſacrificio, in quo illa Deo obtulit animalia, quæ Deus ipſe præceperat, accepit animalia, quæ offerẽda erãt, & *diviſit ea per mediũ, & utraſque partes altrinſecus coram ſepoſuit*, id eſt, Gen. 15. 10. unam contra alteram ordinatè poſuit, ſervata partium correſpondẽtia. Cùm autem ſol occubuiſſet, facta eſt caligo tenebroſa, *& apparuit clibanus fumans, & lãpas ignis tranſiens inter diviſiones illas.* Hæc duo quantum intelligo, ſimul apparuerunt, & ſimul incedebant: ex una erat clibanus fumans, ex altera lampas ignis ſplendida: & clibanus ea, ad quæ illius calor pertingebat, abſumebat: lampas verò illa, ad quæ ejus lux ſe extendebat, illuſtrabat, & reddebat clariſſima, ita quod clibanus & lampas; contraria operabantur circa res diviſas. Hæc ita fuiſſe, quando expreſſo alibi rem hanc exponemus, oſtendemus. Sufficiat nunc annotare, in

Digitized by Google

Scriptura ſacra, clibani nomine intelligi odium Dei, vindictam & ſupplicium, quo in impios exardeſcit: quo propterea nomine clibani, dies judicii deſcribitur. *Ecce*, inquit, *venit dies Domini ſuccenſa quaſi caminus*. Et de peccatoribus dixit David: *Pone eos, ut clibanum ignis, in tempore vultus tui*. Lampas autem ignis, amorem divinum deſignat, de quo dictum
Malach. 4. 1. Pſ. 20. 10 Cant. 8. 6. eſt: *Lampades ejus, lampades ignis atque flammarum, aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem*. Nec amor Dei, nec odium feruntur confuſe in peccatores, ut omnia quæ in illis ſunt, Deus diligat, aut odio habeat: ſed diviſione facta, & unaquaque re ſuo loco repoſita, ſimul clibanus & lampas procedunt: nam circa eundem peccatorum dividit Deus peccatum & naturam; & circa peccatum excitatur clibanus odii, quo illud conſumere procurat; circa naturam autem effunditur lex lampadis charitatis ita lucentis, ut ſolem ſuum oriri faciat ſuper malos, & pluat ſuper injuſtos. Ecce modum diligendi inimicum, diligere quod in illo bonum eſt, & odio habere quod in illo malum eſt: ſicut enim impium eſſet, diligere quod malum eſt, ita injuſtum eſſet, odio habere quod eſt bonum. Ita agere, eſt agere perfecte: nam odire hominem in ſe bonum propter culpam malam, imperfectum eſt & injuſtum. Ita ergo & tu facere teneris, imitans cœleſtem Patrem, odio habere culpam inimici & offenſam, quam intulit, contra quam iraſci debes. Diligito autem hominem, & ei beneficentiæ opera exhibeto, ſic, inquit Divus Auguſtinus, ut in uno ſimul, & culpam improbes, & naturam approbes: ac propterea culpam juſtius oderis, quod per eam fœdatur natura, quam diligis. Ita, qui hujus cœleſtis Patris filios ſe exhibent, faciunt.

§. 5. *Inimicorum omnium moralium, & legalium culpa odio habenda eſt, & diligenda natura, ut maledictio Chanaam deſignavit.*

IN eorum quæ diximus explicationem, ¶ 253
S. Auguſtinus illam diſſoluit quæſtionem, quam alibi ſæpe ad aliud inſtitutum expendimus: Cur peccante Cham cōtra patrem ſuum Noë, pater non ei maledixit, ſed filio illius Chanaan; dicens: *Maledictus puer Chanaan, ſervus ſervorum erit*, &c. (L. 16. de Civit. c. 1 & 2.) Reſpondet Auguſtinus, id grandi myſterio factum fuiſſe: filius enim eſt fructus, effectus, & opus patris. Malè dicitur itaque Cham, nō in ſua perſona, ſed in ſuo effectu & opere; ut maledictio ejus nefario operi, non ſuæ perſonæ, quæ bona erat, intelligatur inflicta. Quod & convenienter filii nomen indicat, inquit Auguſtus vocabatur enim Chanaan, quod interpretatur *motus eorum*, ut intelligas, Noë non in perſonam ſui filii Cham, ſed in ejus motum nefandū & impium maledicta conjeciſſe: ſicut enim injuſtum videbatur, perſonā bonā propter malum opus maledicere; ita nō erat æquū, propter bonam naturæ perſonam ſibi conplacere in opere illius iniquo. Hinc idem Auguſtinus egregiè quædam Scripturæ loca explicat, quæ contraria videntur. (In Pſal. 102. in illud: Faciens miſericordias Dominus.) In quodam enim loco ſcriptum eſt: *Deſudet eleëmoſyna in manu tua, donec invenias juſtum, cui eam tradas, & ſi diu non invenitur, diu quære*. Ita legit D. Auguſt. & quantum exiſtimo, locus habetur apud Eccleſiaſticum, (Eccl. 12. 1) qui eleëmoſynam ſuadere volens, ſupponit in primis illam non omnibus dandam. *Si benefeceris, inquit, ſcito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multo*. Prius expende perſonam, cui benefacere debes; ut tibi in bonum cedat. *Benefac juſto, & invenies retributionem magnam, ad miſericordi, & ne ſuſcipias peccatorē; da bono, & nō receperis peccatorem benefac humili, & nō dederis impio: prohibe panes illi dare*. Itaq; prohibet dare impio, & eū ſuſcipere, quod lectio, quam ſequitur Auguſtinus, emphaticè præcipit: *Deſudet*,

Digitized by Google

Deſudet, inquit, *eleemoſyna in manu tua, donec. &c.* Quo verbo indicat, fortiter con-
tinendam & retinendam, ita ut ex multo
tempore, quo illa continetur, & ex vi, qua
manu concluſa tenetur, deſudet manus;
metaphora ſumpta ab eo, quod cùm firmi-
ter & multo tempore rem manu clauſa te-
nemus, ſolet manus ſudorem emittere. I-
ta ibi ſtatutum eſt: & nihilominus alio in-
Luc. 6. loco dicitur: *Omni petenti te, da: & ite-*
Prov. 25. 21. *rum: Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum.*
Rom. 12. 20. 27. Si prohibitum eſt dare peccatori, & ſuſci-
pere peccatorem, inquit Auguſtinus, quo-
modo omni petenti te, da? Quomodo ſi e-
ſurierit inimicus tuus, ciba illum? Quaſi
contraria videntur: ſed aperiuntur in no-
mine Chriſti pulſantibus, & manifeſta e-
runt quærentibus. Ne tradas peccatori, &
ne ſuſcipias peccatorem, & tamen omni
petenti te da, & ſi peccator eſt qui te petit,
da non tanquam peccatori. Quando das
¶ 264 peccatori, tanquam peccatori? Quando in
quo peccator eſt, hoc tibi placet, ut des:
Deum offendis. Paululum attendat cha-
ritas veſtra, donec evolvatur res etiam ex-
emplis, multum utilis ad intelligendum.
Tibi homo peccator occurrit. Cum dico,
occurrit tibi homo peccator, duo nomina
dixi: hæc duo nomina non ſuperflua ſunt:
duo nomina, aliud quod eſt homo, aliud
quod peccator: quod homo, opus eſt Dei;
quod peccator, opus hominis eſt. Da ope-
ri Dei, noli operi hominis. Et quomodo,
inquis: me prohibes dare operi hominis;
Quid eſt dare operi hominis; peccatori
dare propter peccatum, placenti tibi pro-
pter peccatum. Et quis hoc faciet? inquis.
Quis hoc faciet? utinam nemo, utinam pau-
ci, utinam non publicè! Qui venatoribus;
qui hiſtrionibus, qui meretricibus, &c.
Hunc autem ſenſum probat Auguſtinus ex
eo, quod danti juſto promittitur merces.
Benefac, inquit, *juſto & invenies retributio-
nem*. Quomodo qui benefacit juſto, re-
tributionem & mercedem recipiet; bene-
faciens juſto, cum additamento. Ait enim
Dominus: *Qui recipit juſtum, in nomine ju-
ſti, mercedem juſti accipiet*: id eſt, ideo ju-
ſtum recipiens, quia juſtus eſt; *& qui reci-
pit Prophetam*, non quomodocunque, *ſed
in nomine Prophetæ*, hoc in illo honoras,
quod Propheta eſt: ad extremum, *qui de-
derit calicem aquæ frigidæ uni ex minimis i-
ſtis, tantū in nomine diſcipuli* id eſt, propter-
ea quod diſcipulus Chriſti eſt: *Amen dico
vobis, non perdet mercedem ſuam.* Quomo-
do ergo intelligis: Qui receperit juſtum in
nomine juſti, mercedem juſti accipiet, ſic
intellige: Qui recipit peccatorem, in no-
mine peccatoris, mercedem perdet. Ergo
fratres exercere miſericordiam, extendite
dilectionem uſq; ad inimicos, ſic ut odien-
tes eos in quantum peccatores, quod fiet
odio habendo eorum peccata, diligatis eos
in quantum homines, æternæ beatitudinis
capaces. Hæc ſæpiſſime S. Auguſtinus cæ-
terique ſancti Patres proſecuti ſunt, & ſta-
tim latius explicabitur. Ex his infero, fal-
ſam eſſe quandam explicationem præcepti
dilectionis inimici, quam quidam glorian-
tur te noviter inveniſſe: qui duplex inimi-
corum genus diſtinguunt, legalium ſcil. &
moralium. Inimici legales dicuntur, qui
legem noſtræ contrariam tenent, quales
erga Iudæos erāt Amorrhæi & Chananæi,
& erga nos ſunt omnes gentiles, hæretici,
& infideles, Chriſtiani nominis inimici:
morales inimici dicuntur, qui ſolis mori-
bus nobis contradicunt, quales ſunt Chri-
ſtiani, qui nos perſequuntur & impugnant.
Illos quidem (inquit) libere poſſumus odio
habere, ſicuti mauros, turcas, & hæreticos:
quomodo & Sapiens dixit: *Duas gentes o-* Eccl. 50.
divit anima mea, tertia autem non eſt gens, ¶ 265
*quam oderim: qui ſedent in monte Seir, &
Philiſthiim, & ſtultus populus, qui habitat
in Sichimis.* Inimicos autē morales dilige-
re tenemur, de quibus Chriſtus: *Ego au-
tē dico vobis: Diligite inimicos veſtros.* Do-
ctrina tamen hæc nova eſt, quam nullus
ſanctorum Patrum tradidit, quippe quæ
contraria eſt explicationi, quam Chriſtus
Dominus exhibuit, imò quæ Phariſæorum
menti eſt conformis. Duobus enim mo-
dis, Phariſæi præceptum dilectionis expo-
nebant: quidam legentes; Diliges amicum
tuum, omnem cujuſque generis inimicum
odio proſequi concedebant. Alii autem

 legen-

Digitized by Google

legentes, Diliges proximum, aut fratrem tuum, videntes in lege, fratris, aut proximi nomine, ſæpe intelligi illum, qui ejuſdem erat generis & legis, omnem & ſolum Iudæum diligendum aſſerebant. Utroſque autem Chriſtus refellendos aſſumpſit, docens omnem hominem, qui proximi nomine gaudet, diligendum, quantumcunque inimicus ſit, ut ſupra expoſitum eſt. Et quòd hæc nova doctrina ſuſtineri non poſſit, ita demonſtro: Quando dicunt, inimicos legales odio proſequendos, inimicos autem morales diligendos, aut loquuntur de illis conſideratis ſecundum naturam humanam bonam, quam habent, aut ſecundum quòd inimici ſunt, tenentes ſcilicet contrariam legem, aut contrarios mores. Si loquantur de illis, ſecundum ipſorum naturam, certè ſicut diligendi ſunt inimici morales, ita & legales: utorumque enim natura abſolutè ſumpta, bona eſt, utpote à Deo creata, & ad beatitudinem ordinata. Si autem loquantur de illis, ſecundum quòd inimici ſunt; ſicut odio habentur inimici legales, ita & morales: nam qui tenemur odio proſequi Gentilium & hæreticorum infidelitatem, tenemur & fidelium improbos mores odio habere. Simili argumento S. Auguſtinus refellit aliquorum ſententiam, qui dicebant, Chriſtianum cum dat eleëmoſynam, debere curare, ne videatur ab infidelibus, poſſe autem videri à fidelibus: aut enim, qui id dicunt, inquit Auguſtinus, intelligunt de viſione, qua humana gloria quæritur, aut de ea, qua Deus glorificandus eſt. Si de illa loquantur, ſicut non poſſunt quærere, videri ab infidelibus, ita nec à fidelibus: ſi autem de iſta, ſicut poſſunt videri à fidelibus, ita & ab infidelibus. Sic expreſsè Auguſtinus *a*, ipſe, ſemel & iterum quæſtionem hanc definivit, docens charitatem, etiam ad diligendos incredulos & infideles extendendam, quibus etſi non pro merito, pro ipſa tamen communis naturæ ſocietate debetur. His B. Hieronymus *b*, conſenſit, qui annotavit, Deum cum præcepit Judæis, ut odirent Chananæos, & infideles nationes, non de eorum naturis, ſed peccatis intellexiſſe. Omnes igitur inimici diligendi ſunt. Quæ autem beneficentiæ opera in eos exequi teneamur, jam ſupra expoſitum dedimus.

Libr. 1. de ſerm. Domin. in mont. c. 4.

a Epi. 121 ad Probam, ca. 6. ad Epiſt. 107. ad Vitalem Cartgag.

b In ca. 5 Epiſt. ad Gal.

§. 6. *Perfectum modum vincendi inimicum pater cœleſtis indicat, per beneficia, qua de cauſa, amor dicitur à Sponſo, fortior morte.*

¶ 266 ALium perfectionis modum, quem tenet Pater cœleſtis benefaciendo inimicis, explicat Auguſtinus, ad eundem Macedonium ſcribens. Ille eſt, quod Deus beneficum ſe exhibens inimicis, perfectam victoriam de eis reportat, dum inimicos deſtruit, & homines ſervat: ad hoc namque ordinari ejus beneficam benignitatem, expreſſit Apoſtolus (inquit Auguſtinus dicens: *An ignoras, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit?* Pœnitentia eſt, per quam aliquis deſinit eſſe inimicus, & Deo ſe exhibet ſubjectum. Si benignitas Dei ad pœnitentiam adducit; hoc facit, quòd inimicus pereat, & permaneat homo, Deo omnino ſubjectus: quo genere victoriæ nullum excellentius dari poteſt. Hanc doctrinam ſæpe tradunt S. Patres, ſignanter autem B. Auguſtinus, quæ egregia eſt, & fiet manifeſta, ſi annotemus illos duos modos vincendi inimicos, quos ſapiens Herennius explicavit. Erant Romani, hoſtes acerrimi Samnitum: quos potenti exercitu expugnandos aſſumſerunt. Samnites autem ſe illis oppoſuerunt, quos in quadam valle anguſta, quaſi in cavea, ita concluſerunt, ut de eis facere poſſent quod vellent. Hærentes autem animo Samnites, quid agere eſſet opportunius, miſerunt legatos ad ſapientiſſimum quendam ſenem, Herennium nomine, qui in eorũ civitate, prudentiſſimi nomen ſibi comparaverat. Qui reſpondit: Dimittendum populum Romanum in pace. Mirati Samnites de hujuſmodi reſponſo, ſuſpicantes, minus bene legatos intellexiſſe ſapientis ſenis reſponſum, iterum illos ad eundem remiſerunt, quid agendum eſſet, qua-

Epiſt. 54. ad Maced.

ad Rom. 2. 4.

Tineda libr. 6. Monarc. cap. 8.

Digitized by Google

quærentes. Ille reſpondit; Occidendum Romanum exercitum, ut nullus ſuperſtes remaneret. Majori tunc admiratione tenti, tertio legatos remiſerunt ad eum, quærentes, ut quæ dixerat explicaret: contraria enim videbantur. Ille tunc expoſuit eis duos eſſe modos vincendi inimicos, inferendo mortem, & concedendo vitam: ſi inimicos occiditis, vincitis quidem, ſimiliter ſi eos in pace dimiſſos, vita donatis. Perfectior autem mudus vincendi, hic eſt: ſi enim eos occiditis, quos tenetis concluſos, non multum honoris conquiritis, & fieri poterit, quod eorum cognati, juſto dolore commoti, novo vos bello perdant. Si autem eos in pace dimittis liberos, inimicos vincetis, quia nullus ex his remanebit inimicus: videntes enim ſe tali beneficio affectos, jam non erunt inimici, quin potius vobis vitam debere agnoſcentes, illos omnes perpetuò veſtro habebitis obſequio ſubjectos. Hicque modus perfectiſſimus eſt vincendi, per quem nullus ſuperſtes inimicus relinquitur, & tot vobis comparatis ſervos, quot antea infenſiſſimos hoſtes fueratis experti. Propterea hunc vincendi modum, primum, ac præcipuum vobis inſinuare volens, primo dixit, ut Romanos in pace liberos dimitteretis; quem ſi ſequi non vultis, ſecundum tenete, occidendo Romanos, quem minus honorificum, & periculis plenum vobis expono. Hunc elegerunt Samnites: & nolentes ſapientis ſenis conſilium ſequi, quæ prædixerat pericula, & mala incurrerunt: nam occidentes omnes Romani exercitus milites, aliò majori validioríque Romanorum exercitu oppreſſi ſtatim fuerunt, qui majori ira cõcitati propter necem ſuorum militum, illos miſeræ perditioni tradiderunt. Quæ ſapiens ille ſenex propoſuit, certa ſunt, quæ & Chriſtus Dominus in Patre ſuo conſpicienda nobis & imitanda proponit.

¶ 267 Duos enim modos habet ille vincendi inimicos: unus eſt, cum odiens operantes iniquitatem, eos perdit & deſtruit, quomodo *a*, *Saulem propter iniquitates ſuas interfecit*, & Her primogenitum Iudæ *b*, *occidit, quia fuit nequam in conſpectu Domini*, & Onam illius fratrem *c*, *percuſſit, quod rem deteſtabilem faceret*: quo etiam modo univerſum ferè hominum genus de terra delevit, *quia corrupta erat omnis caro*, & Sodomitas incendio abſumpſit: *quia peſſimi erant & peccatores coram domino nimis*, & Pharaonem, & *exercitum ejus projecit in mare.* Alius eſt, cum diligens inimicos, eis parcit, benefacit, & eximiis donis proſequitur: quomodo vicit Paulum blaſphemantem, Petrum negantem, Davidem adulterantem. Et quamvis in Deo, ſecundum ſe omnia ſint æque perfecta noſtro tamen modo concipiendo hic perfectior modus vincendi judicatur: nec mirum; nam ipſemet Chriſtus Dominus, ratione hujus, patrem cœleſtem perfectum exhibet, ut dictum eſt. Quis enim perfectior modus vincendi, quam exciſo & expedito inimico, fideliſſimum ſervum reportare? Ita, ut diximus, victus eſt Paulus: nam conſumptus eſt inimicus, & ſubſtitutus eſt fideliſſimus obſequentiſſimuſq; ſervus; proſtratus eſt ſæviſſimus perſecutor, inquit Auguſtinus, & erectus eſt fideliſſimus prædicator, tam ſubjectus, ut perpetuis lacrymis, quam tenuerat inimicitiam deploraret. Qui perſequebatur, inquit Auguſtinus, mortuus eſt: quære perſecutorem & non invenies jam, ut ſurgente Paulo, poſſis dicere: Inimicus periit, abiit, non eſt hic, ſed fideliſſimus ſervus. Et vere credo, ex iis, illa Sponſi verba, quæ omniũ ore circumferuntur explicari poſſe: *Fortis eſt, ut mors dilectio.* Quia Hebræi comparativo carent, ſæpe loco illius poſitivo utuntur: id, quod his verbis fieri quidam credunt, intelligentes dicere voluiſſe: Fortis eſt quam mors, id eſt, magis quam mors dilectio; aut fortior eſt morte dilectio: quam ſententiam multi ſancti Patres tenent, quam demonſtrant ex eo, quod ubi fervet amor, mors ipſa contemnitur & ſuccumbit: quod Theodoretus in Paulo demonſtrat, qui dilectione Chriſti ſuccenſus, ipſammet mortem in certamen vocat; dicens: *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Certus ſum, neque mors neque vita*

a 1. *Par.* 10. 14.
b *Gen.* 38 7.
c *Gen.* 38 10.
Gen. 6. 11
Gen. 13. 13.
Exo 15. 4
In Pſ. 50.
Lib. 50. *homil.* 6.
Cant. 8. 6.
In cap. 8. *Cant.*
Rom. 8. 35.
Epiſt. 7.

vita &c. Hoc ipſum B. Ambroſius ex puellis teveris oſtendit, quæ amore Chriſti ſuccenſæ,ad mortem,quaſi ad immortalitatem feſtinarunt, Sanctus Gregorius Nazianzenus confirmat, ex hiſtoria illa ſeu fabula, qua Poëtæ fingunt, Oreſtem Agamemnonis filium, & Pyladem,tanto ſe invicem amore complexos, ut mortuo Pylade, Oreſtes unà cum eo ad infernum deſcendere voluerit. Vere tamen duos modos vincendi inimicos, cœleſtis Sponſus expreſſit,unus eſt per mortem,alter per dilectionem Fortis eſt mors,quam cum Deus infert inimico,illum vincit; ſed fortior dilectio,per quam validius& perfectius eum interimit, & nobiliorem de illo triumphũ reportat. Cùm enim inimicum vincit per mortem, interficit quidem hominem, ſed manet inimicus in perpetuum: quomodo interfecto Saule, Cain, Pharone, & aliis hujuſmodi, manſerunt, & in perpetuum permanebunt rabida ira contra Deum ex-

Apoc.16. 9.11.21. candeſcentes, & *blaſphemantes nomen ſanctum ejus.* Cum autem inimicum vincit per dilectionem, inimicum interficit & extinguit, & hominem ſervat perpetua ſibi ſervitute ſubjectum, ut videre eſt in Petro, Paulo, cæteriſq; quibus pepercit,& egregiis beneficentiæ donis auxit. Deinde, qui vincit per mortem,corpus quidem ſuperat, & ad pedes ſuos jactatum proſternit: animum autem & cor,nequaquam ſibi ſubdit. Qui autem vincit per dilectionem & beneficia,amicum & cor ſibi ſubjectum facit, ideoque tanto præſtantius eſt vincere per dilectionem, quanto animus ipſe præſtat corpore. Hoc adeò eſt, ut qui inimicum ſolummodo vincunt per mortem corporis, ſæpe potius victos, quam victores ſe æſtimaverit: vincentes enim corpore, vincuntur corde. Unde & Dacianus, cum

Serm. 12. de ſanctis. Vincentium invictiſſimum martyrem interfecit,clamabat: Victi ſumus; quam rem egregiè Divus Auguſtinus annotavit. Meritò ergo propter hunc modum vincendi inimicos, Chriſtus Patrem cœleſtem vocavit perfectum.

§.7. *Excellentur Chriſtus hunc vincendi modum comprobat, & oſtendet, cum tradet regnum Deo & Patri.*

QUam ſit vincẽdi modus perfectior præſtantiorque, explicuit Apoſtolus,de ipſo Chriſto agẽs, illa verba ¶ 258 dicens,quæ peculiaribus tractatibus & homiliis ſancti Patres proſecuti ſunt, Gregorius Nyſſenus, Chryſoſtomus, & alii. *Deinde,*inquit,*finis, cùm tradiderit regnũ Deo* 1.Cor.15. 24. *& Patri, cum evacuerit omnem principatũ, & poteſtatem, & virtutem: oportet autem illum regnare, donec ponat omnes inimicos ſub pedibus ejus.* Hic mihi diligenter animum intendatis volo, inquit Chryſoſtomus, ne quid horum vos præterlabatur: cũ Hom.39. in Epiſt. 1 ad Cor. inimicis vobis res eſt. Quid eſt quod dicit: Ubi tradiderit regnum Deo & Patri? ſi enim regnum tradit, jam deinceps illud non habebit: nam ſi quis, quod habet, tradit alteri,ceſſat habere deinceps ipſe. Neq; hoc ſolum incommodum ſequitur,ſed neo qui accipit, priuſquam acciperet, quod accipit tenebat. Nec pater ergo prius rex erat, cui tunc tradetur regnum, nec filius poſtea remanebit Rex, qui regnum ſuum alteri tradidit.Hæc autem conſtare nõ poſſunt: nam de patre dixit ipſemet Chriſtus: *Pater meus uſque modo operatur, & ego operor*: de ipſo vero Chriſto dixit Daniel, Ioan.5.17 quod *regnum ejus, regnũ perpetuum & non interiturum.* Deinde, quid eſt quod dicit, Dan.7.14 evacuandum omnem principatum & poteſtatem? Quodnam imperium abolendum eſſe dicit? Angelorumne? abſit. Fideliumne? neque hoc. Quod igitur? ſed egregium divinumque myſterium Paulus explicare voluit, qui ſupponit, oportere Chriſtum ſibi ſubjicere omnes inimicos ſuos: Nec enim tantum regem decebat, quod aliquis remaneret ejus inimicus, quẽ non vinceret, & ſibi redderet ſubjectum. Inimicorum autem nomine, omnes homines intelligit *a*: *omnes* enim *peccaverunt* & *b*, *ſunt natura filii iræ* & *c*, *inimici.* Quo-

a Rom. 11 10. b Rom. 5 8 10. c Ephe. 2. 3.

Quoniam autem multi adhuc ſuperſunt inimici, qui nondum ei ſubjecti fuerunt quales ſunt omnes infideles, & multi fideles peccatores, finis mundi detinetur. Cùm autem omnes inimicos ſubjecerit, *Tunc*, inquit, *erit finis*. In mundi itaque fine, omnes ipſi exiſtent ſubjecti; tuncque evacuabat omnem principatum, & poteſtatem. De eis intelligit, inquit Chryſoſtomus, de quibus alibi loquens dixerat:
Eph.6.12 *Non eſt lucta vobis adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus mundi dominos, rectores tenebrarum hujus ſeculi*: non enim nunc ſunt aboliti prorſus, qui multa bella contra Chriſtum excitant, & contra eum operantur: tunc autem ceſſabunt. Vide quomodo omnes victos ſubjectoſque tenebit, qui de omnibus aget & diſponet: quoſdam mittet in lacum æternæ mortis, alios ſecum ducet in vitam æternam. Tunc tradet regnum Deo & Patri: nam cœlum ingrediens Chriſtus cum ſanctis ſuis, illos exhibebit Patri, tanquam triumphi ſui trophæum exhibens, quos propterea regnum vocat, quia in illis regnat, quos gloriæ ſuæ regnum fecit.
¶ 269 Videturque Paulus
Eſa.62.3 dicens, Tradet regnum Deo, alludere voluiſſe ad illa verba Eſaiæ: *Et eris corona gloriæ in manu Domini, & diadema regni in*
Lib.1 de unitat. Eccl. c.7. *manu Dei tui*. B. Auguſtinus CHRISTI triumphum celebrari credit iis verbis, quibus manifeſtè Propheta Eccleſiam ſanctam alloquitur, quod præcipuè de ea intelligi poteſt, quando prolata in bonos & malos ſententia, CHRISTUS regredietur in cœlum cum juſtis. Hanc juſtorum congregationem vocat regnum ejus: *Tunc*, inquit, *eris corona gloriæ in manu Domini*. Loquitur metaphora ſumpta à regibus, quibus ſolent coronæ ex auro & lapidibus pretioſis fieri, quæ etſi capiti imponi conſueverint, eas tamen in manibus aliquando tenent, ad earum pulchritudinem contemplandam.
Feriribus. Vel alludit ad coronas, quæ ex floribus fiunt, quas manu tenent, earum ſpecioſitatem conſiderantes. Aut verò Paulus hæc Prophetæ verba conſiderans, alludere viſus eſt ad illos celebres Imperatorum triumphos: triumphatores namque poſt ſubjectos inimicos, & victoriam *Mos triumphantium.*
partam, quoſdam relinquentes in campo morti traditos, avibus devorandos, quoſdam ſecum vinctos ferentes, ad civitatem, qua egreſſi fuerant revertebantur, quibus corona victoriæ imponebatur, qua glorioſi & ornatiſſimi reddebantur. Recta autem via incedentes, ibant ad templum deorum, Jovis, vel Martis, vel Mercurii, vel alterius, cujus opem peculiariter imploraverant, ſeque eis ſiſtebant, coronam manu tenentes, quaſi illam eis offerentes, tribuentes eiſdem totis victoriæ gloriam, quam illorum auxilio ſe conſecutos hoc ipſo profitebantur. Simili modo Paulus videtur Chriſtum conſiderare, quod in die judicii, lata in juſtos & impios ſententia, omnium illorum victoriam, jam erit conſecutus; tuncque impios relinquens morti perpetuæ traditos, infernalibus avibus depaſcendos, juſtos ſecum feret vinctos & captivos, non captivitate affligente, ſed ſuaviſſima & glorioſa, qualis illa fuit, quam David conſiderabat in ſanctis, quos aſcendens in cœlum ſecum duxit, de quibus cecinit: *Aſcendiſte* *Pſ.67.19*
in altum, cepiſti captivitatem: quam nunc amplius explicare non vacat. Et illi quidem triumphatores, coronam ſibi imponebant, non confectam ex captivis, quos ferebant vinctos, ſed ex auro, lapidibus pretioſis, lauro, myrrho, amarantho, vel ex alia ſimili materia. Chriſtus autem, coronam non niſi ex eiſdem, quos victos ſecum feret, ſibi contexet, ex Patriarchis ſcilicet, Prophetis, Apoſtolis, martyribus, Doctoribus, virginibus, pœnitentibus. Nunquam Rex aut Monarcha coronam tam ſplendidis & pretioſis lapidibus radiantem habuit, qualis hæc Chriſti corona erit, in qua tot erunt pretioſiſſimi ſplendidiſſimique lapides, quot ſancti, quos ſua virtute ſalvos fecit. Perveniens autem ad templum gloriæ, ibi æterno Patri ſe ſiſtens, quaſi coronam in manu habebit, quam illi offeret, tanquam totius illis victoriæ & triumphi autori: eo modo, quo *Serm. de*
D. Chryſoſtomus conſiderat, feciſſe in *Aſcenſ.*
die aſcenſionis, quando humanitatem *tom. 3.*

ſuam, ſanctorum agminibus ſociatam, æ-
¶ 270 terno patri obtulit. Chriſtus (inquit Chry-
ſoſtomus) aſcendens in cœlum, naturæ
noſtræ primitias obtulit Patri, & oblatum
donum miratus eſt pater, quod & tanta
dignitas offerebat, & quod offerebatur
nulla macula fœdabatur. Nam & ſuis ma-
nibus ſuſcipit oblatum, &c. Expende hy-
perbolem illam, ***Oblatum donum miratus
eſt pater***, tale enim illud fuit, ut ſi admiratio
in eum cadere poſſet, verè fuiſſet miratus
doni, quod offerebat pulchritudinem, ſpe-
cioſitatem, & gloriam. Id ergo non minori
ratione in die judicii eveniet, quando Chri-
ſtus ſociatus innumera ſanctorum multi-
tudine, cœlum aſcendet, ſeque cum eis, pa-
tri æterno ſiſtet, illos eidem offerens, oſten-
dens & dicẽs: Ecce redemptionis meæ fru-
ctum, ecce quod proceſſit ex dilectione,
qua diligens mundum, me dediſti & miſi-
ſti: ecce Petrum, qui offendit negando,
quem clementer reſpexi: ecce Paulum,
qui offendit perſequendo, quem miſeri-
corditer ſuſtinui & vocavi: ecce Magdale-
nam, quæ inimici partes agebat, quam di-
ligendo, mei dilectricem feci: ecce omnes
iſtos, qui inimici erant, ſed exhibens dile-
ctionis & beneficentiæ opera, conſumptis
inimicis, ſervati ſunt homines, qui ſe fide-
les ſervos exhibuerunt. Hocque eſt, quod
huic ſanctorum congregationi dicit Pro-
pheta: ***Eris corona gloriæ in manu Domini,
& diadema regni in manu Dei tui.*** Nomen
gloriæ, in Hebræo eſt ***Thiphereth***, quod ſi-
gnificat decorẽ, pulchritudinẽ, ſpecioſita-
Eph. 1. 4: tẽ: quomodo dicuntur: ***Divitiæ gloriæ regni
Aſſueri***, illæ, in quibus & per quas gloria-
batur. Eris corona gloriæ, per quã ſibi glo-
riam, ſplendorem, honorem, decus tro-
phæum, & triumphum acquiret. Hoc eſt
ergo, quod dicit Paulus, quod tunc tradet
regnum Deo & Patri. Quod de ipſo, ra-
tione humanæ naturæ, ſecundum quam eſt
inferior patre, expreſsè omnes S. Patres
intelligunt. Tunc itaq; Chriſtus jam omnes
inimicos habebit ſubjectes. Si .n. impios
conſpiciens, interrogos. Qui ſunt ii? Re-
ſpondebo, hos fuiſſe Chriſti inimicos, quos
jã vicit, & ſuperavit, æternæ morti ac per-
ditioni tradens, quos juſta vindicta puni-
vit; ſi autem ad juſtos converſus, ſimiliter
interroges, ſicut apud Ioannem, ***Qui ſunt*** Apoc. 7.
hi? Reſpondebo, hos fuiſſe quondam ini- 13.
micos Chriſti, quos tamen ille vicit, dili-
gens eos, parcens eis, & remittens offenſas,
ac egregiis beneficiis donans, & ut Eſaias
dixit, quos ***Angelus faciei ſaluavit in dile-*** Eſa. 63. 9
***ctione ſua, & indulgentia ſua ipſe redemit
eos***, aut ut Septuaginta legunt, quos ipſe Do-
minus ſaluavit, eò quod diligeret eos, &
parceret eis, ipſe redemit eos. Glorioſus
certè triumphator, cui jam prædixit David,
quod ***dominaretur in medio inimicorũ ſuo-*** Pſ. 109. 2
rum: quaſi enim in medio conſtitutus, his
dominatur diligendo, illis, puniendo. Sed
qua ex parte glorioſior triũphus? Sine du-
bio ex ea, qua vicit, inimicos diligẽdo, per
quam inimicos quidem abſtulit, ſed ex eiſ-
dem fideliſſimos eduxit ſervos, ex quibus
glorioſum illud regnum conſtruitur, de
quo canit Eccleſia: ***O quam glorioſum eſt
regnum, in quo cum Chriſto regnant omnes
ſancti, amicti ſtolis albis, & ſequuntur agnũ
quocunq; ierit.*** Per hunc vincendi modum ¶ 271
habet Deus regnum glorioſum & illuſtre,
in quo perpetuo regnabit, illudq; comple-
tum erit: ***Regnabit in domo Iacob in æternũ,*** Luc. 1. 33
& regni ejus non erit finis. Per hunc habet
ſervos fideles, qui perpetuis laudibis mi-
ſericordiam celebrent, dicentes: ***Dignus eſt*** Apoc. 5.
agnus, qui occiſus eſt accipere virtutem, &c. 9. 12.
&, ***redemiſti nos Domine in ſanguine tuo, ex*** Apoc. 7.
omni tribu &c. &, ***Benedictio, & claritas, &*** 12.
ſapientia, & gratiarum actio, &c. Per alte-
rum quidem modum, juſta ultione inimi-
cos dejecit, ſed per quam relicti ſunt per-
petui blaſphematores divinæ gratiæ, glo-
riæ, & redemptionis: ille igitur perfectus
vincendi modus. Victor quidem evaſit
Chriſtus Iudæ proditoris, eum perpetuæ
damnationi tradens, victor itidem Pauli,
dilectione ſumma & beneficiis proſequẽs,
remittens ejus offenſas. Quænam victoria
celebrior? imò verò quænam illuſtrior hac
eſſe poteſt, in qua inimicum tollens & ab-
ſumens, ſervavit hominem, quem tam fi-
delem obſequentem & frugiferum ſervum
accepit, qui dicere potuit, ***Abundantius***

omni-

1. Cor. 15. 10. *omnibus laboravi*, qui majori fortitudine & ſolicita cura mortem pro illo ſuſtinuit, quam fuerit rabies aut diligentia, qua illum fuerat perſecutus? Quæ illuſtrior victoria, illa quam de Petro anathematizante reportavit, non fulgur de cœlo in eum vibrans, ſed oculorum ſuorum radium ſplendidiſſimum emittens, & ejus offenſam remittens, quem tam fidelem poſtea ſervum & amicum tenuit, ut totam Eccleſiam ſuam ſuper illo fundare, totumque ſuum honorem libere eidem committere potuerit? Hoc modo CHRISTUS ſæpè inimicos ſuos ſuperavit, auferendo, abſumẽdo & delendo, quod inimicum erat, & relinquendo perſonas, quæ ſibi obſequia gratiſſima

L. 50. hom. 6. & 3. & in Pſ. 50. in il- lud: Ecce veritatem dilexiſti. Pſ. 117. 10, 12. præſtitiſſent. Hunc modum tanquam perfectiſſimum D. Auguſtinus demonſtrat, ex quo illud explicat, quod de gentibus inimicis per Prophetam ſemel, & iterum dixerat: *ultus ſum in eis*. Quid hoc eſt? Vindicavi me de ipſis. Quomodo? occidendo in eis errorem, ſuſcitando fidem: quicquid enim erat mali, & adverſi, deletum eſt; ſeparavit pretioſum à vili, & conſumpſit vile, quo ipſe non indigebat, eratque ſibi inimicum; & pretioſum ad ſuæ gloriæ, & majeſtatis augmentum ſervavit. Sapientiores duces tanto honorificentiorem victoriam conſequutos gloriantur, quanto inimicis conſumptis, majora ſpolia ex illis reportant, ut nihil pretioſum manus eorum effugerit, quantoque omnia, quæ apud inimicos erant æſtimatione digna, ſibi ſubdita, ad ſui gloriam, & triumphum faciunt &

L. 50. hom. 6. convertunt. Ita, inquit Auguſtin. te facere oportet, verum inimicum tibi adverſum odio habe, abſumere contende, peccatum ſcilicet, & iniquitatem offendentis te, ſervata in tui uſum, & gloriam perſona. *Si ſe-*

Ier. 15. 19. *paraveris*, inquit, *pretioſum à vili, tanquam os meum eris.* Hæc perfectio Patris cæleſtis: hujus ſimilitudinẽ à te expoſcit Chriſtus. Hujuſmodi vincẽdi & ulciſcendi gloriam, etiam Gentiles intellexerunt. Cùm enim quidam detraheret ore rabido Regi Alexando, & excitaretur Rex à ſuis, ut ultionem de illo ſumeret, inferretque mortem, Alexander eum magnis beneficiis cumulavit: quo factum eſt, ut detractor in prædicatorem Alexandri mutatus fuerit fideliſſimumque ei ſervum ſe exhibuerit. Tunc hæc, inquit Alexander, mea potentia, ut in mea voluntate ſitum ſit, amicos facere ex inimicis, & reſecata, & abſumpta inimicitia, novùm in mei obſequium ſervum ſuſcitare.

§. 8. *Perfectum modum vincendi inimicos tenuit David, per dilectionem, de qua dictum eſt: cornua in manibus ejus, ibi abſcondita eſt fortitudo ejus.*

EX dictis liquido patet, modum per- ¶ 271
fectiorem, potentiorem, ac glorioſiorem vincẽdi inimicum, eſſe quem Pater cæleſtis tenet, ratione cujus, hoc loco inducitur à Chriſto perfectus, cùm ſcilicet ita agitur, ut victo & abolito inimico, ſervetur homo, vincentis obſequio obligatus & traditus. Hunc, ut teneamus, his verbis excitat Chriſtus, nos ad perfectionem cœleſtis Patris imitandam exhortans. Cum vas aureum impuritate, & ſcoria oculos tuos offendit, facilè potes offenſionem tollere, confringendo illud, aut in profundum puteum fluminis vel maris, ubi non amplius compareat, mittendo: hoc tamen imprudentiſſimum eſt, & damnoſum. Illum propterea modum tenemus, quo ſcoriam & impuritatem præciſam & ſolam abſumentes, vas reddamus ſplendidum, & noſtris uſibus utiliſſimum ſervemus. Hoc autem nulla virtute validius efficaciuſque præſtari poteſt, niſi igne, qui conſumpta ſcoria, aurum ſervat. Eſt inimicus vas aureum, quia homo eſt ad imaginem Dei conditus, ſcoria tamen, & impuritate inimicitiæ & peccati pollutum. Facilè forte eſſet tibi illum peſſumdare, odio & maledictis, & ultione proſequi, quo illum in ſepulturam mittas: hoc tamen impotentiæ & damni opus eſt, ut ſupra probavimus. Ille excellentiſſimus modus eſt; ſi ſolam ſcoriam & immunditiam inimicitiæ & peccati tollas, & conſumas, perſona tuis jam uſibus utiliſſima ſer-

ſervata. Et quomodo id fiet ? Virtute ignis, id eſt, charitatis, amoris, & beneficentiæ: neque enim tam valide ac potenter, ignis ſcoriam, quæ auro adhærebat abſumit, ſicut beneficentiæ opera, inimicitiam, odium, & peccatum, quod inimici cordi adhæret. Id quod tam Sapiens, quam Paulus dicere voluerunt, illa famigeratiſſima ſententia: *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitierit potumda illi: hoc enim faciens carbones ignis congeres ſuper caput ejus*: quem locum grandi diligentia admonet obſervandum B. Auguſtinus & explicandum juxta eum ſenſum, quem Spiritus ſanctus viris ſanctis revelavit. Solent enim, inquit, hoc præceptum nonnulli; quaſi ad ſatiandum furorem aſſumere. Dicunt namque apud ſe: Ecce cibo inimicum meum, ut ardeat in æternum. Avertat Dominus hujuſmodi intelligentiam ab animis noſtris. Qualiter ergo accipi debeat locus iſte, ſancti & antiqui patres, revelante Spiritu ſancto, diffinierunt. Caput enim in homine, ſenſus rationalis intelligitur, qui ſenſus, cum à fervore charitatis recedens factus fuerit frigidus (unde ſcriptum eſt, *quia abundavit iniquitas, refrigeſcet charitas multorum*) neceſſe eſt, ut quod obeſt, ſaluti contrarium ſapiat, ut cui deberet eſſe amicus, inimicus exiſtat. Ad ſanandum ergo talem phreneticum, homines ſanctos & charitatis igne ſuccenſos hortatur Spiritus ſanctus, dicens: *Carbones ignis congeres ſuper caput ejus.* Cum enim inimico tuo, pio animo frequentius benefeceris, quantumlibet ſit impius, & crudelis, barbarus, & cruentus; tamen tandem aliquando erubeſcit, & dolet, & pœnitere incipit, quod admiſit: nam cum pœnitentiam cœperit agere, ſenſus rationalis, hoc eſt, caput ipſius, incipit charitatis igne ſuccendi; & qui prius quaſi frigidus, & phreneticus contra te conſueverat iracundiam tenere, ſpirituali calore de tua charitate ſuccenſus, incipit toto corde diligere. Ecce quomodo Sancti Patres, hunc locum eſſe intelligendum dixerunt. Ita Auguſtinus, quod & ſimiliter annotavit Origenes, qui poſt quam ſenſum tradidit à nobis alibi expoſitum, ſubdit; aliquid dignius continet hujus mandati intellectum: iſti enim carbones, qui congregantur ſuper caput inimici? in adjutorium ipſius congregantur. Poteſt enim fieri, ut amens, ferus, & barbarus inimicus; ſi ſentiat beneficium noſtrum, ſi humanitatem, ſi affectum, ſi pietatem, compunctionem cordis capiat, commiſſi pœnitudinem gerat: & ex hoc ignis quidam in eo ſuccendatur, qui eum pro commiſſo conſcientiæ torqueat, & adurat: & iſti erunt carbones ignis, qui ſupra caput ejus ex noſtro pietatis opere congerantur.

Prov. 21. 25. & ad Rom. 12. 20. — *Ser. 168. de temp.* — *Marc. 24. 12.* — *Libr. 9. in cap. 12. Epiſt. ad Rom. 10. 3.*

¶ 273 Rem hanc efficaciſſimè, & eloquentiſſimè B. Chryſoſtomus demonſtrat, & explicat ex illo famigeratiſſimo, ſæpiuſque repetito Davidis facto, qui cum poſſet Saulem inimicum ſuum occidere, & ut id faceret maximè urgebatur à ſuis militibus; noluit, niſi illius vitam ſervare. Quod & ipſi Sauli notum fecit, illas amoris, obſervantiæ, & benignitatis voces poſt illum emittens, oſtendens ei partem chlamydis, quam abſciderat: *Domine mi Rex. Et reſpexit Saul poſt ſe: & inclinans ſe David pronus in terram adoravit, dixitque ad Saul: Quare audis verba hominum loquentium: David quærit malum adverſum te? Ecce viderunt oculi tui hodie, quod tradiderit te Dominus in manu mea in ſpelunca, &c & peperci tibi. Pater mi, vide & cognoſce oram chlamydis tuæ in manu mea, quam cum præſcinderem, nolui extendere manum meam in te: vide quod non eſt in manu mea malum*, &c. Singula verba Divus Chryſoſtomus conſiderat. Illum, quem inimicum David experiebatur, infenſiſſimumque hoſtem, cujus regnum in ſeipſum tranſlatum à Deo noverat, & quod illi dictum fuerat à Samuële, *Scidit Dominus regnum Iſraël à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te*, vocat Dominum & Regem ſuum. Deinde, ſuprema inclinatione ſe coram eo demiſit, eundem adorans, quem à dæmone poſſeſſum ſciebat. Inſuper cauſam mali in alios transfert. Præterea, evidenter oculis illius repræſentat, ſe vitam illius ſervaſſe

Hom. 3. de Davide & Saule, tom. 1. — *1. Reg. 24 9.* — *Hom. 2. de Saule & Davide.* — *1. Reg. 15 28.*

vaſſe. Patrem illum vocat, & tandem ſe non ſolum non odio contra illum, ſed ardenti amore exhibet inflammatum. Quid inde factum eſt? *Cùm autem compleſſet David loquens, ſermones hujuſcemodi ad Saul, dixit Saul: Nunquid hæc vox tua eſt fili mi David? & levavit Saul vocem ſuam, & flevit: dixitque ad David: Iuſtior es tu quam ego. Tu enim tribuiſti mihi bona: ego autem reddidi tibi mala, &c. & nùnc, quia ſcio quod certiſſime regnaturus ſis, &c. jura mihi in Domino, ne deleas ſemen meum poſt me, neque auferas nomen meum de domo Patris mei, &c.* Singula itidem verba D. Chryſoſtomus expendit: Oſtendit, inquit, quod verba David mollia tetigerunt cor Saulis, & ex hoſte fecerunt amicum, & Patrem, cùm dixit; *vox iſta tua fili mi David?* Antea nec proprio nomine eum cenſuerat dignum, vocans filium Ieſſe, nunc proprio nomine apellat, & jam adoptat in filium: manſuetudo Davidis ex homicida facit Patrem, ex lupo ovem: ad vocem unam Davidis, cor Saulis incaluit, & abiecit inimicitiam: non ad longos illius ſermones, ſed ad unam vocem, tot conſecuta ſunt bona in obſtinato corde Regis. Nec ſuſtinuit Saul vocem ipſius David audire ſine lacrymis, ſed ploravit amarè, animæ ſanitatem, quam David illi contulerar, lacrymis declarans; hujus modeſtia & tolerantia hoſtem è furore ad ſobrietatem compoſuit, & animum nactus ſanguinis ſitientem, repente ad lamanta compulit: *quia levavit Saul vocem ſuam & flevit.* Non perinde miror Moyſen, quod è ſaxo prærupto fontes elicuit aquarum, ut admiror Davidem, quod ex oculis lapideis fontes eduxerit lacrymarum: ſiquidem ille vicit naturam, & hic vicit animi decretum: ille virga percuſſit lapidem, hic ſermone pepulit cor, non ut contriſtaret, ſed ut manſuetum redderet, &c: Et Saul tandem? quem reputarat hoſtem, relinquit filiis tutorem, domus ſuæ ſervatorem, ſuaſque proles in illius deponit manus, &c. Hæc & alia Chryſoſtomus, quæ ſimiliter fiunt manifeſta ex alio ſimili facto Davidis, quando Saulem dormientem videns,

Lib. 3. de Saule, & Davide.

1. Reg. 62

noluit occidere, ſed ſcyphum aquæ & haſtam tulit, quæ poſtea oſtendens ipſi Sauli, illius cor emollivit, quem audivit loquentem ad ſe, & dicentem: *Peccavi: revertere fili mi David, nequaquam enim tibi ultra malefaciem, &c.* Quod non potuit facere Samvel, quando apertè peccatum, quod Saul commiſerat contra Deum, reprehendit, ut ſcilicet illud confiteretur, nunc David ſolo beneficentiæ opere perficit, & cogit eum clamare: *Peccavi.* Hanc ¶ 274
eandem doctrinam ex illo confirmat Chryſoſtomus, quod in eodem capite; quo Sapiens de carbonibus congerendis conſilium dedit, dixit: *Lingua mollis confringet duritiam:* ſententia ſatis ſimilis ei, quam præmiſerat; *Sermo mollis frangit iram:* circa quam, egregiam Philoſophiam obſervare videtur Chryſoſtomus: Secundum quidem naturæ curſum, non poteſt quod durum eſt à re molli confringi aut conteri, ſed potius è diverſo: nec enim ferrum ligno frangis, ſed è contra. Nulla res durior eſt ira, nec validior, aut impetuoſior, ut ſupra probatum eſt, demonſtratque D. Gregorius ex illo: *Spiritum facilem ad iraſcendum, quis ſuſtinere poteſt?* Quem locum, ita ille legit: Quis poterit habitare cum homine cujus ſpiritus facilis eſt ad iraſcendum? Cui & alia ſimilia annectit. Quod etiam confirmari poteſt ex illo: *Grave eſt ſaxum, & onerosa arena, ſed ira ſtulti utroque gravior. Iræ non habet miſericordiam, nec erumpens furor, & impetum concitati quis ferre poterit?* Nulla autem res eſt mollior benignitate & ſuavitate verborum: nihilominus, non confringit durities illius, mollitiem hujus, ſed potius è diverſo? nihil enim, inquit Chryſoſtom. potentius ipſa benignitate, humanitate, & charitate ſuavia verba eructante, quæ propterea igni comparatur; qui inter omnia elementa, violentius, potentius, fortius, ac citius agit. Et ex iis forte, non incongruè explicare poterimus, illud Prophetæ Habacuc: *Splendor ejus, ut lux erit, cornua in manibus ejus ibi abſcōdita eſt fortitudo ejus, ante faciem ejus ibit mors.* Juxta multorum ſententiam, ad memoriam revocat

Prov. 25. 15.

Prov. 15. 1.

5. Moral. cap. 31.

Prov. 18. 14.

Prov. 27. 3.

Habac. 3.

vocat legem, quam Deus antiquitus dedit in monte: illud enim futurum, *Erit*, pro præterito accipi poteſt, juxta Prophetarum phraſim: imò & juxta eundem Habacuc, qui paulo ante verba præteriti, cum verbis futuri temporis confundit, dicens: *Deus ab auſtro veniet, operuit cælos gloria ejus.* Qua loquendi forma indicant Prophetæ, ſe ita de rebus præteritis agere; ut alias futuras præcipuè conſiderent. Conſiderat ergo Propheta Deum, quando venit dare legem in monte Sina, qui ſplendore ingenti micabat, cujus ſplendor ut lux erat, id eſt, erat lucidus, clariſſimus. In Hebræo vox eſt, quæ ſignificat fontem lucis, quaſi dicens: venit Deus ſplendidus, tanquam lucis fons & origo, qui cætera reddebat lucida, ſicut eſt ſol. Hinc eſt, quod tabulæ legis, quas in manibus habebat, erant etiam fulgidæ, & ſplendentes. *In ma-*
Deut. 33. 2. *nu ejus*, inquit Moyſes, *ignea lex.* Vocat legem igneam, quia tabulæ ſplendorem talem à Deo acceperunt, ut ſplendoris, & flammarum radios emitterent. Quoniam autem flammæ & ſplendores ignis, feruntur ad modum pyramidum retortarum, quæ figuram habent cornu, quod dixerat Moyſes, *In manu ejus ignea lex*, dicit Propheta: *Cornua in manibus ejus*, id eſt, ſplendentes flammæ, quas ex fonte lucis, tabulæ illæ legis participabant: quem ſplendorem, etiam ab eodem fonte participans
Exod. 34. 29. Moyſes, dicitur, quod *facies ejus facta eſt cornuta*, aut ſecundum aliam litteram, ut
In cap. 3. epiſt. 2. ad Corint. lect. 2. D. Thom. annotavit, ſplendida. Flammæ ergo aut ſplendores ignis erant in manibus Dei dantis legem, quibus ſplendebant tabulæ legis. *Ibi*, inquit, *abſcondita eſt fortitudo ejus.* Lex illa, quæ decem præcepta Decalogi continebat, tota ordinata erat ad dilectionem Dei & proximi, ut Apoſtolus ſingula præcepta proſequens, demonſtrat,
ad Rom. 13. 10. concludens: *Plenitudo ergo legis eſt dilectio.* In hac eſt abſcondita fortitudo ejus. Nihil videtur fragilius, mollius aut facilius ad vincendum, quam dilectio, benignitas, remiſſio offenſæ, patientia in perſecutionibus: qui hanc tenet, judicatur à mundo infirmus, debilis, & totius fortitudinis, & activitatis expers: nec mirum; mundus enim non repellit vim, niſi per vim; neque malum, niſi per majus malum, nec exercitum fortem, niſi per fortiorem: at fortitudo Dei ibi abſcondita eſt. Hæc ſiquidem propria eſt fortitudo Dei, per quam ſe omnipotentem demonſtrat, & vicit mundum, orbemque ſibi ſubjecit: Certum eſt, ¶ 275
CHRISTUM viciſſe mundum, & quod ipſe eſt lapis parvus, quem vidit Nabuchodonoſor, qui ſtatuam illam ingentem dejecit, *& crevit in montem maximum, qui* Dan. 2.
replevit terram. Enimverò omnes Principes, & poteſtates ſibi ſubjecit, & imperia 35.
ſubdidit, & regna ad ſui adorationem traxit. Qua fortitudine? Nunquid congregavit exercitum Angelorum, qui id in mundo facerent, quod unus eorum fecit in exercitu Senacherib? Nunquid congregavit milites ingentes ſub Iulio Cæſare aut Pompeio? Nunquid gladios, aut haſtas, aut falcatos currus providit? Minimè gentium: ſed ſuperavit orbem per dilectionis opera, & patientiam, moriens pro illis, qui illum occidebant, dans ſanguinem pro illis ipſis, qui illum offendebant, rogans pro iis, à quibus blaſphemabatur, & patiebatur: mittens Apoſtolos, nullis aliis bellicis inſtrumentis armatos, niſi patientia, & manſuetudine, quibus dixit: *Ecce ego mitto vos* Mat. 10.
ſicut oves inter lupos. Hæc illius fortitudo, 5.
per hanc totum ſibi orbem ſubjecit, illudque adimplevit, quod dixit: *Ego ſi exultatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum.* Ioan. 12. 32.
Illo nomine, *omnia*, omnium hominum genera intellexit. Erant omnes homines ejus inimici, voluit illos ſubjicere ſibi, & quod depoſita inimicitia, ejus ſe obſequentiſſimos ſervos exhiberent, & ad eum tanquam ad totius boni fontem currerent. Quomodo hoc fecit? Moriendo, ſuſtinendo verbera, flagella, clavos, crucē, &c. Videbatur quidē ipſe victus ab hominibus; ſed ibi abſcondita fuit fortitudo ejus, qua de omnibus triumphavit. Et forſitan ex his explicari poteſt illud, quod dixit Angelus: *Dabit illi Dominus Deus ſedem David Patris ſui*: ſicut enim David unctus eſt primo in Regem, abſque aliquo præ-

Digitized by Google

præcedente opere, ſedem deinde Regni obtinuit per miſericordiam & benignitatem, quam habuit erga inimicos, de quo
1. Marc. dixit ſanctus ille Matathias: *David in ſua*
2. 58. *miſericordia conſecutus eſt ſedem Regni in ſecula:* Ita Chriſtus, in ſua conceptione unctus eſt in Regem, cui omnes ſubdi deberent: tamen regnare in univerſa terra obtinuit per miſericordiam, qua in homines eget, moriendo pro eis, & ſuum ſanguinem pro eiſdem fundendo. Hæc igitur illius fortitudo. Hæc potentiſſima eſt ad diſſipandum, & delendum odium. *Ante faciem ejus ibit*, evaneſcet, aut diſſipabitur *mors*. Mortis nomine, odium intelligitur:
1. Ioan. 2. 11. jam enim dixit Joannes: *Qui odit fratrem*
1. Ioan. 3. 14. *ſuum, homicida eſt:* & iterum: *Qui non diligit, manet in morte*. Nihil potentius eſt ad diſſipandum odium, quod eſt in corde inimici, quam dilectio; nihil validius ad ejus effrenem iram refrenandam, & furorem comprimendum, & inimicitiam abolendam, quam dilectio. In hoc igne abſcondita eſt fortitudo divina, & ſuprema. Non vulgaris laus eſt, qua cœleſtis Sponſus,
Cant. 4. 3. Sponſæ ſuæ labia commendavit: *Sicut vitta coccinea labia tua Sponſa, & eloquium tuum dulce.* Secunda pars primam explicat. Coccineus color eſt, quaſi igne ſucceſus, quo indicare voluit, labia Sponſæ eſſe ferventia charitate & amore; eloquium propterea ejus eſſe dulce & ſuave, ac benignũ: inde bene ſimilia dicit vittæ, quæ apta eſt ad alligandum aliquid. Nullus ità ſolutas habet manus, pedes, brachia, & linguam, quam iracundus; ut ex ſanctis Patribus probatum eſt: ſi vis hæc omnia alligare, ſint labia tua coccinea, amoris igne flagrãtia, benignitate ſuavia; ibi enim abſcondita eſt fortitudo Dei, cùm enim inimicus, quite maledictis proſequitur, videt te è contrario benedicentem, hoc ipſo aligatur, & comprimitur ab iis, quæ faciebat, & depoſita ira, incipit te amare & dilige-
¶ 276 re. Hujus dilectionis fortitudinem experti ſunt viri prudentes, qui benignos & beneficos ſe exhibentes erga inimicos, illos ſibi ſubdiderunt. Ita David: *Manſuetudo tu multiplicavit me.* Videbatur dicendum; Manſuetudo mea, ſed apte dixit, *Manſuetudo tua*, hæc enim virtus eſt in Deo excellentiſſima, quam quaſi rem quandam divinam David conſideravit, 2. Reg. 22.
quam propterea vocavit manſuetudinem 36.
Dei. Hæc illum multiplicavit: nam cum paſtor eſſet ovium, & parvulus inter fratres ſuos, ſedem ſupremam Regni obtinuit, in manſuetudine, benignitate, & miſericordia erga inimicos, quos ſibi tandem per beneficia, & dilectionis opera ſubjecit. Ita induratum & lapideum illud Saulis cor emollivit, & ſibi ſubdidit, ſicut paulo antea, ex D. Chryſoſt. obſervatum eſt: ita & totam domum Saulis ſibi reddidit obſequentem, cùm jam plenè conſecuta Regni ſede, inquiſivit, ſi eſſet aliquis de domo Saul, cùm quo poſſet facere miſericor- 2. Reg. 9.
diam. Ita & populum rebellantem, ad debi- 1.
tam ſubjectionem reſtituit, dulciſſimis ſua- 3. Reg. 19
viſſimiſque verbis alloquens ad ſacerdotes 11.
& majores natu Iſraël. Quando etiam illi impio Semei, qui in ſe tam contumelioſa maledicentiæ verba deprompſit, liberaliter pepercit, & cum ad ultionem ſumendam eum hortarentur duces, ejus propinquis reſpondit: *Cur efficimini mihi hodie in* 2. Reg. 19.
Satan? Qui propterea ſeipſum egregiè 22.
comparavit *tenerrimo ligni vermiculo, qui* 2. Reg. 23
octogintos interfecit impetu uno. Expende 8.
vim horum verborum, quibus inſigne myſterium indicare voluit Spiritus ſanctus. Indicavit, quidem, Davidem præſtantiſſimum fuiſſe viribus corporis, qui leones, & urſos, & gigantes facillimè ſuperabat, & uno impetu, ipſe ſolus interfecit octingentos, non tamen hæc fuit præcipua fortitudo Davidis, qua ſedem Regni obtinuit, & omnem populum ſibi ſubdidit, ſed benignitas & manſuetudo. Fuit enim quaſi tenerrimus ligni vermiculus. Durum eſt lignum, & cor ejus duriſſimum; mollis eſt vermiculus, qui intra lignum commoratur, quem, vel ſolo contactu poteſt quivis comprimere: nihilominus hic tã mollis & blandus, cor ligni corrodit, & comedit, & facit, ut ſibi ſit in alimentũ ſubſtantiæ & vitæ. Talis fuit David, fortiſſimis quidem viribus corporis, ſed tanta manſuetu-

Digitized by Google

ſuetudine & benignitate agens, ut ſimilis eſſet tenerrimo vermiculo, qui ab inimicis ſe perſequentibus multa patiebatur: & ſicut vermiculus non ſe convertit contra lacerantes, & comprimentas ſe; ita nec David contra eos, qui eum offendebant. Hac autem manſuetudine, eorum corda corrodit, comedit, & ad ſui utilitatem convertit. Hujuſmodi ſunt innumera exempla in Scripturis ſacris, & ſanctorum hiſtoriis. Eſt tamen veritas hæc tam explorata, ut vel ipſa ſola rationis luce conſtet, quam propterea confeſſi ſunt ipſi Gentiles, inter quos excellentiſſimi fuerunt Romani, de quibus probat B. Auguſtus ad omnes nationes mundi ſibi ſubjiciendas, conſueviſſe parcere inimicis, & benefacere offendentibus, quorum hoc erat elogium: Ignoſcendo, & remittendo, creſcere imperia, & dominari nationibus, ut dixit Saluſtius (quem D. Auguſtinus vocat nobilitatæ veritatis hiſtoricum) in Catilinario bello de veteribus Romanorum moribus loquens: ex quo intulit Auguſtinus, quod Romani accepta injuria, ignoſcere malebant, quam perſequi. Id ſignanter intellexit eorum primus Imperator Jul. Cæſar, quem hoc nomine ſæpè Cicero commendavit, ut ex B. Auguſtinus ſupra dictum eſt: de quo refert Appian. Alexandrin. quod cum Petrejus & Affranius Duces Pompeii, ab eo miſſi contra Cæſarem, cum ſuis exercitibus ad manus Cæſaris veniſſent, ille cum poſſet omnes gladio ferire, noluit, ſed liberos in pace dimiſit, & uſque ad fluvium Varum benigniſſimè comitatus eſt, magnis afficiens beneficiis: quibus valedicere volens: noſtis inquit, quam facile mihi fuerit, vos omnes perdere, nec rem feciſſem injuſtam, quippe qui veniſtis miſſi à Pompeio, ad me expugnandum: nihilominùs ecce vas liberos, anico animo in pace remitto: hanc tantum pro beneficiis gratiam exigens, ut cum ad Pompeium, ejuſque gentem perveneritis, renuntietis omnia beneficentiæ opera, quibus vos cumulavi. Atque hæc de ſexta parte tractatus, & de inimicorum dilectione.

Epiſt. 5. ad Marcell.

5. de Civ. cap. 5.

1. de Civ. cap. 4.

L. 2. c. 11

SEPTI-

Digitized by Google

SEPTIMA PARS, DE MODO FACIENDÆ JUSTITIÆ.

§. 1. *Juſtitiæ nomine, Chriſtus omne opus bonum intelligit, quod tantum prohibet fieri coram hominibus, eo fine, ut ab eis videatur, & laudetur.*

¶ 277 A*Ttendite, ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis, alioquin mercedem non habebis apud Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt.* Voluit Chriſtus, hoc ſermone in monte habito docere diſcipulos ſuos, & Chriſtianos Euangelicæ legis profeſſores, debere in duobus extedere antiquos Scribas, & Phariſæos: primo, in juſtitia aut operibus ſanctis, ſecundo, in modo operandi & faciendi illam. Scribæ & Phariſæi in duobus erant deficientes, primo, quia brevem, & decurtatam juſtitiam tenebant; contenti enim erant opere tantum externo, non occidere, non mœchari, non pejerare: diligere amicos, benefacere benefacientibus, reſalutare ſalutantes, communem miſericordiam tenere, & communes eleëmoſynas facere: & hanc brevem decurtatamque juſtitiam, malo modo operabantur; tantum enim ex illa humanam gloriam & laudem quærebant. Chriſtus docet diſcipulos ſuos debere eos abundantiori juſtitia præſtare. *Niſi enim abundaverit*, inquit, *juſtitia veſtra, pluſquam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum*. Ideo non ſolum interdixit homicidium, ſed & iram; non ſolum fornicationem, ſed & concupiſcentiam uxoris alienæ; non ſolum perjurium, ſed & juramentum ſine neceſſitate; non tantum diligendos amicos, ſed & inimicos; non ſolummodo benefaciendum benefacientibus, ſed etiam perſequentibus nos, &c. Docet inſuper ſuos, altiorem modum operandi juſtitiam, ab eis tenendum, per quem non gloriam hominum, nec vanam laudem coram illis quærerent, ſed perpetuam coram Deo mercedem ſibi compararent. Illud docuerat in ſuperioribus, tradens opera ſancta, in quibus Phariſæorum juſtitiam excedere debent: hoc nunc docere aggreditur, tradens modum, quem in juſtitiæ operatione tenerentur habere. Ita ſancti Patres expendunt hæc verba, præcedentibus continua explicantes, Chryſoſtomus *a*, Auguſtinus *b*, Theophilactus *c*, Euthymius *c*, & alii. Unde non video, cur quidam doctus interpres *d*, credat diſcontinua ſuperioribus eſſe, nec eiſdem dicta, quibus & præcedentia. Ex his patere incipit, quid Chriſtus juſtitiæ nomine intelligat Græci partes eleëmoſynam intelligunt, imo & pro juſtitia, eleemoſynam legunt Chryſoſtomus, Theophilactus, & Euthymius: videturque primo conforme phraſi hebraicæ, ſecundum quam, juſtitiæ nomine eleemoſyna exprimitur. Ita David *e*: *Diſperſit dedit pauperibus, juſtitie ejus manet in ſeculum ſeculi*, quem locum Paulus *f*, ipſe de eleemoſyna eſt interpretatus, ſubdens: *Qui autem adminiſtrat ſemen ſeminanti; &c. augebit incrementa frugum juſtitiæ veſtræ*, vocat fruges juſtitiæ, fructus, qui ex eleemoſyna naſcuntur. Deinde, conſonum videtur ad ſeriem contextus. Statim enim ſubdidit Chriſtus: *Cum ergo facis eleëmoſynam*, quaſi explicare volens, quid

a *Homil.* 19. *in Matth.* & 8. *ex variis in Matth.* & 13. *in imperfect.*

b *L.* 1. *de ſerm Domini in monte.*

c *In ca.* 6. *Matth.*

d *Malden. in cap.* 6. *Matth.*

e *Pſ.* 111. 9.

f 2. *Cor.* 9. 10.

juſtitiæ nomine intellexerit. Ita intellexit
L. 2 cont. Pelag. 10. 2. & Hieronymus. Latini tamen Patres,
communiter omnes legunt, *juſtitiam*, quo
nomine, omne opus bonum, & ſanctum
intelligunt, illud ipſum, quod intelligere
voluit Chriſtum, cum præmiſerat: *Niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam Scribarum, & Phariſæorum*: Nec enim de ſola
eleëmoſyna verba faciebant, in cujus elar-
¶ 278 gitione non omnino Phariſæi deficie-
bant, ſed abſolute de quovis opere bono &
ſancto, quod in Scriptura divia juſtitiæ
a In ca. 6. Matth. nomine vocatur. Ita Hilarius *a*, Auguſtin.
b, Gregorius *c*, & alii; quomodo dixit Am-
b L. 2. de ſerm Domini in monte c. 5 broſius, juſtitiam univerſalem eſſe virtu-
tem. Cujus rei duplex eſt cauſa, primam
tradit Haymon *d*, dicens: Ideo opera bo-
c 8. Mor. c. 30. & 3. p. paſt. adm. 36. na vocari juſtitiam, quia per illa homo ju-
ſtificatur. & ore pleno juſtus dicitur: quo-
modo dixit Ioannes *e*: *Qui facit juſtitiam:*
d Lib. 2. in Lucam *juſtus eſt*, non per ſolam & nudam fidem.
Aliam communius tradunt ſancti Patres
e In ca. 6. Matth. quam explicat D. Thomas: illa eſt, quod
f Ioan 3. 7. per opus bonum, homo de juſtitia ſibi de-
bita facit mercedum. Certum eſt homi-
g 1. 2. q. 114. nis ad Deum nullam abſolute loquẽdo ju-
ſtitiam poſſe intervenire: nec enim homo
aliquid coram Deo de juſtitia prætendere
poteſt, cui omnia, quæ agit, & agere po-
teſt ſecundum rigorem juſtitiæ ſunt debi-
ta. Invenitur nihilominus juſtitia & meri-
tum, ut Theologi dicunt, ex divina gratia
& pacto cum homine celebrato, per quod
ſtatuit Deus, ſe daturum gloriam ei, qui
mandata ſua ſervaverit, & fecerit, quæ ipſe
præcepit. Unde & divinæ leges vocantur
judicia juſtitiæ, quia illis ſtatutis, ſecundum
juſtitiam procedit judicium, quod juxta
illas decernitur. Ita & Chriſtus Dominus
vocavit opera bona & ſancta ex divina
gratia procedentia (hæc enim ſolummodo
ſunt meritoria vitæ æternæ) juſtitiam re-
Matth. 6. 33. gni cœlorum *Primum*, inquit, *quærite regnum Dei & juſtitiam ejus:* hoc eſt, quod
præcipue quærere debetis, regnum Dei, &
opera ſancta, per quæ illud conſequami-
ni, tanquam præmium juſtum illis debi-
tum. Ideo & Paulus de juſtitia, ſibi de-
bitam dicebat coronam, propter opera
bona: *Bonum certamen certavi, curſum* *2. ad Ti. 4.*
conſummavi, &c. repoſita eſt mihi corona
juſtitiæ. Poſtquam igitur Chriſtus docuit,
abundantiorem à Phariſæis juſtitiam no-
bis agendam, modum, quo illa agenda eſt,
aggreditur explicare, dicens: *Attendite, ne*
juſtitiam veſtram faciatis coram homini- *Ser. 60. de temp.*
bus, ut videamini ab eis. D Auguſtinus,
hæc & ſequentia Chriſti verba expendens,
duas difficultates proponit, quas graves ju-
dicat. Euangelica, inquit, lectio fratres cha-
riſſimi, quæ modo nobis recitata eſt, vi-
detur mihi, quod ſecundum literam non
poſſit intelligi, & ideo Deo auxiliante re-
quiramus, qualiter ad ejus ſenſum ſpiri-
tualem pervenire poſſimus: ſic enim ait
Dominus: *Attendite, ne juſtitiam veſtram*
faciatis coram hominibus. Quomodo hoc
ſecundum literam accipere poſſumus,
cum ipſe Dominus paulo antea præmiſe-
rit: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus,* *Matth. 5.*
ut videant opera veſtra bona, & glorificent
Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Hæc pri-
ma difficultas eſt, quam ſimiliter propo-
ſuit Beatus Baſilius ad baptizatos lo- *Ser. 5. de baptiſ. c. 4 & 5.*
quens, quæ doctrinam Euangelicam reci-
pientibus ſe ſtatim offert, quam propterea
communiter omnes ſancti Patres expli-
candam proponunt. Cui reſpondet ipſe-
met Auguſtinus dicens: Diligenter atten-
dite fratres, & intellectum divinæ Scri-
pturæ humiliter & ſapiẽter requirite:
non enim ſibi ipſe Dominus in Euangeli-
ca lectione contrarius eſſe poteſt, &c. Do-
minus non præcipit, ne coram hominibus
bona opera faciamus, quos potius bono-
rum factorum exemplo ædificare tene-
mur; ſed ne opera coram eis faciamur, eo
animo & fine, ut videamur ab eis: id nam-
que expreſſe ſubiidit Dominus dicens: *ut*
videamini ab eis. Sicut ergo inquit Augu- ¶ 279
ſtinus, quando Chriſtus, præcepit facere
opera lucis coram hominibus, *ut videant*,
inquit, *opera veſtra bona*, non ibi ſubſtitit,
ſed addidit: *Et glorificent Patrem veſtrum,*
qui in cœlis eſt, quo ſignificaret, Dei glo-
riam à nobis intendendam, cum bona o-
pera coram hominibus facimus? ita cum
dicit: *Ne faciatis juſtitiam veſtram coram*
homi-

Digitized by Google

hominibus, non finem fecit, ſed addidit, ***ut videamini ab eis***: quia non hoc à nobis intendendum eſt, cum bonum facimus, ab hominibus videri, laudari, & glorificari.

Lib. 1. de ſerm. Domini in monte. c. 2. **Hæc** inſuper loca Divus Auguſtinus ad concordiam reducit expendens alia duo Apoſtoli dicta, quæ contraria ſimiliter videntur, ſed non ſunt. Uno in loco dicit: *Si adhuc hominibus placerem, ſervus Chriſti* *ad Gal. 1.* ***non eſſem***: In alio vero dicit: *Placere omnibus per omnia, ſicut & ego omnibus per omnia placeo.* *1. Cor. 10.* Qui non intelligunt (inquit Auguſtinus) contrarium putant; qui intelligunt, ſuavem conſonantiam inveniunt. Paulus quidem omnibus hominibus placere optabat, non ut illis placeret, ſed ut eos Chriſto lucrifaceret, non tanquam rem principaliter intentam quærebat placere hominibus; ſi enim id ageret, non eſſet Chriſti ſeruus, cujus intereſt Chriſto tanquam legitimo Domino placere & ſervire. Sicut ergo quærens navem ad proficiſcendum in patriam ſuam, non abſurde loqueretur, ſi diceret, in hoc opere, quo navem quæro, non navem quæro, ſed patriam: ſic Apoſtolus convenienter dixit, in hoc opere, quo hominibus placeo, non hominibus, ſed Deo placere contendo; quia non hoc appeto, ſed ad id refero, ut me imitentur, quos ſalvos fieri volo. Eodem modo explicat Auguſtinus *ad Phil. 4. 17.* illud ejuſdem Apoſtoli, qui petens eleemoſynam pro fidelium ſuſtentatione: *Non*, inquit, *quæro datum, ſed require fructum.* Quomodo non quæris datum? Petis tibi dari, & non quæris datum? quia non quærebat ſibi dari aliquid, ratione commodi ſui, ſed ut illi commodum, & fructum reportarent, propter communionem charitatis. Idipſum adhuc idem Au- *Serm. 60. de temp.* guſtinus explicat, ex eo quod Chriſtus, qui primo dixit, juſtitiam non faciendam in conſpectu hominum, deinde id de eleemoſyna ſtatuit, & tertio hoc idem de oratione ſubjunxit, dicens: ***Intra in cubiculum tuum, & ora Patrem tuum in abſcondito.*** Ecce, inquit Auguſtinus; ipſi bene agnoſcitis, quia non hoc ſemper ſecundum litteram poteſt adimpleri: nam & nos ipſi, & totus populus, non ſolum in cubiculis oramus, ſed etiam publice ad Eccleſiam convenimus, & ſimul cum omni populo genua flectimus, &c. Hæc & alia Auguſtinus, quæ ſimiliter omnes ſancti patres obſervant: ex profeſſo autem Chryſoſtomus *a* Baſilius *b*, Petrus Chryſolog. *c*. Non ergo opera bona facienda ſunt coram hominibus, ut videamur ab eis: *Alioquin* inquit Chriſtus, ***mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum.*** Non dicit, inquit Ianſenius *d*, alioquin damnabimini, aut eritis rei gehennæ ignis, quia frequenter non peccatum mortale eſt humanam laudem ex bono opere quærere, aut vero, quia propria pœna talium operum eſt, amiſſio mercedis apud Deum: de quibus tractatu ſecundo late dictum eſt.

a *Ho. 19. in Matth. & 13. in imperfect.*
b *Ser. 2. de baptiſ. cap. 4. p. 245.*
c *Serm. 9.*
d *In conc. cap. 41.*

§. 2. *Quid ſit tuba canere ad eleemoſynam, & quomodo hoc fugiendum.*

CUm ergo facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt, in ſynagogis, & in vicis, ut honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.* ¶ 180
Quoniam ſermones univerſales minus ſunt utiles, quippe qui minus ſenſibus, qui circa particularia verſantur, ſunt propinqui, ad particularia Chriſtus ſermonem convertit: & primo ad eleemoſynam, cui juſtitię nomen, quod præmiſerat, frequenter tribuitur, deinde ad orationem, & tandem ad jejunium, quæ ſunt tres capitales juſtitiæ, ad quas cæteræ referuntur. Ut enim qui juſtus abſolute ſit, & mercedem ſibi apud Deum faciat debitam, debet juſte agere erga proximum, erga Deum, & erga ſeipſum: primum præſtat per miſericordiam, & eleemoſynam, ſecundum per orationem, ultimum per jejunium & mortificationem carnis: de quibus alibi. In iis tribus juſtitiis talem tenebant modum Scribæ & Phariſæi, qui eas inutiles reddebant, & ſine fructu coram Deo: illas enim tantum faciebant, ut humanum ſibi aucuparent gloriam, & laudem vanam. Et de eleemo-

 ſyna

ſyna id egregie exprimit Chriſtus, quam faciebant tuba ante ſe canente. Quod duobus modis explicari poteſt, primo ut

In cap. 6. Matth.

ſermo ſit proprius, quomodo intellexit Lyranus, qui dixit conſuerum fuiſſe Iudæis, & ſingulariter Phariſæis, tuba ſonare & canere, quando eleemoſynam daturi erant, ut pauperes conuocarent. Hoc tanquam certum ſupponunt Ianſenius *a*, & Ribera *b*, & Euthymius referta aliquos ita ſenſiſſe.

a *In concor. c. 41.*
b *In c. 5. Oſee n. 20*

Secundo, ut ſermo ſit metaphoricus, metaphora ſumpta ab eo, quod cum aliquid omnibus notum facere volumus, tuba cani facimus: ſignanter id in uſu erat apud hebræos, qui tubis, & buccinis ex edito loco perſonare conſueverant, cum populus erat evocandus, ut oculos & mentem ad rem aliquam, tanquam magni momenti converterent. Ita ſtatuit Deus fieri tubas argenteas ad convacandum populum *a*: *Cumq; increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba. &c.* Ita Gedion *b qui clangens buccina convocavit domum Abizer. c*, Et, *Saul cecinit buccina in omni terra, dicens: Audiant hebræi?* & *d*, *buccinate in Neomenia tuba:* & ad Eſaiam *e*, *clama ne ceſſes quaſi tuba exalta vocem tuam:* apud Ioel *f*, *cavite tuba in Sion, vocate cœtum, congregate populum, coadunate ſenes, &c.* Itaque idem eſt, aliquid canere tuba, quod facere rem ad omnium notitiam peruenire.

a *Num. 10. 3.*
b *Iud. 6. 34.*
c *1. Reg. 13. 3.*
d *Pſal. 80. 4.*
e *Eſa. 58. 1.*
f *Ioel 2. 1.*

Ita Chryſoſtomus *a*, Theophilactus *b*, & Auguſtinus *c*, hæc, & fere omnia, quæ hoc capite Chriſtus dicit ſecundum figuratam locutionem accipienda ex profeſſo demonſtrat, ut quod dicit de ſiniſtra & dextra, de ungendo capite, lavanda facie, &c.

a *Homil. 19 in Matth. & 13. in imp.*
b *In c. 6. Matth.*
c. *Ser. 60. de temp.*

Et ut exactius Chriſti verba expendamus, annotandum eſt cum Ianſenio, egregie Chriſtum hypocritas depinxiſſe. Hypocrita, ut annotat D. Hieronymus idem eſt ac ſimultor & repræſentans in theatro, de quo ſupra ſatis dictum eſt. Sicut ergo qui in theatrum proditurus eſt, id tantum intendit, ſpectari & videri ab hominibus, idcirco quando proditurus eſt, tuba canit aut fiſtula, ut omnium oculos advocet, ita hypocritæ faciunt, qui tantum contendunt ab hominibus videri ab eiſque laudari Hoc eſt, quod in illis Chriſtus damnat, à ſuiſque vitandum contendit, de quibus ſupra.

§. 3. *Quomodo ſiniſtra non debet ſcire, eleemoſynam, quam facit dextera, & quid dextra & ſiniſtra nomine Chriſtus intelligat.*

¶ 281

TE *autem faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra quid faciat dextra tua, ut ſit eleemoſyna tua in abſcondi, & Pater tuus, qui videt in abſcondito reddet tibi* Secundum difficultatem circa hęc Chriſti verba ponit Auguſtin, tum quia ſiniſtra ſenſum habere non poteſt, nec ſcientiam, tum quia nullum inconveniens eſt, eleemoſynam non ſolum ſciente ſiniſtra manu, ſed & per ipſam ſiniſtram porrigere. Quid enim faciet eleemoſynam daturus, ſi ei manus dextra dolverit? Nunquid de ſiniſtra eleemoſynam dare non poterit? aut ſi vult captiuum redimere, quomodo aut ſacculum ſoluere, aut arcam aperire poterit, ſi ſiniſtram manum dextræ ſuæ non junxerit? aut peregrinum excipere, & ſecundum præceptum Domini, *ſanctorum pedes abluere*, non video, quomodo hoc neſciente ſiniſtra manu poſſit impleri.

Serm 60. de temp.

1. ad Tim. 5. 10.

Ita Auguſtinus, qui hinc colligit ea, quæ Chriſtus hoc in loco dicit, non ſecundum literæ ſonum, ſed ſecundum figuram & ſpiritum accipienda Aliquas propterea horum verborum expoſitiones Auguſtinus expendit: & primo quandam, quam Chryſoſtomus Apoſtolis placuiſſe dicit. Sicut Apoſtoli interpretantur (inquit Chryſoſtomus) in libro canonum, qui eſt de Epiſcopis: Dextera eſt populus Chriſtianus, qui eſt ad dexteram. Chriſti, ſiniſtra autem omnis populus, qui eſt ad ſiniſtram. Hoc ergo dicit: ne Chriſtianum facientem eleemoſynam, qui eſt dextera, infidelis àſpiciat, qui eſt ſiniſtra, Chriſtanus autem, ſi Chriſtianum viderit eleemoſynam facientem, non eſt contra Chriſti præceptum: quoniam ambo dextera ſunt.

Lib. 2 de ſer. Domin. in monte, c. 4 & 5.
Hom. 13. in imperf.

Ita:

Ita Chryſoſtomus, & liber Canonum, eſt quem ſcripſit D. Clemens Papa de canonibus Apoſtolorum. *Hom. 8. ex variis Matth.* Eandem expoſitionem tradidit Chryſoſtomus alio in loco, annotans, in dextra manu homines ſignificari juſtos, in ſiniſtra vero peccatores intelligi, *Prov. 4. 27.* ſecundum quod Salomon retulit: *Partes noxteræ novit Dominus. perverſæ autē ſunt, quæ ſunt à ſiniſtris.* Hanc expoſitionem, ſuppreſſo Chryſoſtomi nomine refutat Auguſtinus: ſi enim intellexeris, inquit, ſiniſtram infideles dici, videbitur nulla eſſe culpa, placere fidelibus velle, cum prorſus nihilominus in quorumlibet hominum laude, fructum & finem boni operis conſtituere prohibeamur. Quod autem ad id pertinet, ut te imitentur, quibus recte facta tua placuerint, non tantum fidelibus, ſed etiam infidelibus exhibendum eſt, ut laudandis bonis operibus noſtris Deum honorent, & veniant ad ſalutem. Si autem ſiniſtram inimicum putaveris, ut neſciat inimicus tuus, cum eleemoſynam facis, cur ipſe Dominus inimicis Iudæis circumſtantibus, miſericorditer ſanavit homines? *Actor. 3.* Cur Apoſtolus Petrus ſanato eo, quem ad portam ſpecioſam debilem miſeratus eſt, etiam iras inimicorum in ſe atque in alios diſcipulos pertulit? Deinde, ſi non oportet ſcire inimicum, cum eleemoſynam facimus quomodo cum ipſo inimico faciemus, ut illud impleamus præceptum: *Prov. 5. & Rom. 12.* *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitierit, potum da illi.* Ita Auguſtinus. Et vere *Hom. 19. in Matth.* Chryſoſtomus ipſe in propriis ſuis commentariis, ſuam exprimens ſententiam, etiam hujuſmodi interpretationem rejicit. Aliam tradit B. Auguſtinus expoſitionem, quam ſuo tempore communem dicit, quam ¶ 182 indicavit Divus Chryſoſtomus, cujus do- *Hom. 59. ad populum.* ctrina minus intellecta à populo, illi occaſionem fortè præbuit, illam expugnandi. Alia, inquit Auguſtinus, ſolet eſſe carnalium opinio, tam abſurda, & ridenda, ut eam non commemorarem, niſi expertus eſſem, non paucos eo errore detineri: qui dicunt, ſiniſtræ nomine uxorem ſignificari, ut quoniam in re familiari tenaciores pecuniarum ſolent eſſe fœminæ, lateat eas cum aliquid miſericorditer viri earum egenis impendunt, propter domeſticas lites. Quaſi vero ſoli viri Chriſtiani ſint, & hoc præceptum non etiam fœminis datum ſit. Hoc latè proſequitur Auguſtinus, cui perpetuo illa placet ſententia, ut verba Chriſti metaphoricè intelligamus, ut ſcilicet dextræ nomine intelligatur amor Dei, qui dextre & recte opus in debitum ſcopum dirigit; ſiniſtræ autem voce amor mundanæ gloriæ, aut cupiditas vel vanitas mundi, quæ ſiniſtre & contorte opera projicit, à recto ſcopo valde exerrans. Juxta quem ſenſum vult dicere Chriſtus: Quod facit amor Dei, non corrumpat, aut perdat vanitas vel cupiditas mundi. Hunc dicendi modum ſequuti ſunt Beda *c*, & *c In ca. 6. Matth.* Haymon *c*, & ſignanter Gregorius *d*. Ambroſius *e*, etiam cenſet, Chriſti locutio- *d 3. p. paſt. admon. 21.* nem metaphoricam eſſe, qui nomine ſiniſtræ intelligit, nobis conjunctos, propin- *e Lib. 1. de offic. cap. 36.* quos amicos, & familiares: nihil enim dextræ noſtræ conjunctius eſt, quam ſiniſtra, ſignificans, neque his eleemoſynas *g In ca 3. Matth.* noſtras evulgandas: quem ſenſum ſecutus *h Homil.* videtur Chryſoſtomus *f*, & eum probat *19. in* Euthymius *g*. Chryſoſtomus *h*, tamen a- *Matth. & hom. 8. in 1. ad Tim.* lium, tanquam ſuæ mentis proprium ſenſum tradit, annotans locutionem Chriſti, non tam metaphoricam, quam hyperbolicam eſſe. Hæc enim dixit Dominus per exaggerationem, quaſi dicere volens, Ita debes fugere videre cum facis eleemoſynam, ut ſi ſiniſtra manus ſcire & videre poſſet quod facis, ab ea etiam te abſcondi oportet. Quem ſenſum ſequutus eſt Theo- *In cap. 6. Matth.* philactus & etiam approbat Euthymius. Per hyperbolem inquit, eſt ſermo, quod & ipſam ſiniſtram lateat dextera, per quod manifeſtatur, plurimum oportere latere. Vide, inquit B. Petrus Chryſologus, quam *Serm 9.* vult neſcire alterum, qui teipſum, qui facis, vult aliqua tui parte neſcire. Hoc modo paulo ante in eodem ſermone in monte Dominus dixerat: *Si oculus tuus dexter* *Matth. 5. 29. 30.* *ſcādalizat te, erue eū, & projice abs te, &c. Et ſi dextra manus tua ſcandalizat te, ab-*

Digitized by Google

ſcinde, & projice abs te: quam ſententiam iterum repetivit, cum diſcipulis lo-
Matt.18. quens. Circa quam, etſi mira & ſcitu digna meditati ſint ſancti Patres, planus tamen ſenſus eſt, ut ſit hyperbolica locutio. Inter omnes enim corporis partes, maxime facimus manus & oculos, ideoque quando volumus explicare quantum aliquid æſtimemus, oculos exprimimus, quomodo Paulus ad oſtendendum quantum à Gala-
Ad Gal.4.15. tis diligeretur, dixit: *Teſtimonium perhibeo vobis, quoniam ſi fieri potuiſſet, oculos veſtros eruiſſetis, & dediſſetis mihi.* Inter has autem partes, præcipue dextras æſtimamus, oculum ſcilicet dextrum, & manum dextram, tanquam magis neceſſarias. Vult itaque dicere Chriſtus: Adeo debes ſcandalum & peccatum fugere, ut ſi id quod maxime diligis, tibi ſcandalum ingerat, illud eruendum ſit. Ita ergo, quæ de ſiniſtra dicit intelligenda ſunt: qui dicens: *Neſciat ſiniſtra tua*, addidit: *ut ſit eleëmoſyna tua abſcondito.* Oculos itaque ſpectatorum omnino fugiendos docet Dominus, quantum ad hoc quod eſt, intendere illis placere. Oculos etiam tuos, inquiunt Chryſoſtomus *a*, & Theophilactus *b*, vult CHRISTUS, ut fugias, qui nec tantum, non ut tibi placeas eleëmoſynam debes elargiri, ſed tantum debes contendere videri & placere illi, à quo mercedem es recepturus, cui honor ſit in ſecula ſempiterna.

a *Homil. 10. in Matth.*
b *In c. 6. Matth.*

Tractatus Quarti, qui eſt primus de dilectione inimicorum, Finis.

ARGU-

ARGUMENTUM

QUINTI TRACTATUS, QUI EST SECUNDUS DE DILECTIONE INIMICORUM.

PRæceptum dilectionis inimicorum, etſi antiquitus in lege fuerit traditum, congruentiſſimum tamen eſt ſpiritu Euangelicæ legis, quam Chriſtus Dominus promulgavit. Non enim, ut Auguſtinus annotavit, pertinet ad veterem hominem, ſed ad novum illum, qui per Chriſtum *ſecundum Deum creatus eſt, in juſtitia & ſanctitate veritatis.* Unde quamvis tale mandatum jam homines antiquæ legis obligaret, ut in præcedenti tractatu oſtenſum fuit, ſingulari tamen ratione, tanquam novæ legis præceptum Chriſtianos, qui ad legem novam pertinent, obligat, & devincit. Ideo Chriſtus Dominus tanquam novæ legis autor & inſtitutor, hujuſmodi præceptum peculiariter intimat, & rationes, quæ novæ legis hominibus aptiſſime congruunt, ſubjicit, quibus eos penitus ad illius obſervationem devinctos demonſtrat. Quos etiam inſtruit, & docet, juſtitiæ, & ſanctitatis opera perfectius, & ut Chriſtianos decet, operari.

Tract. 1. in 1. cant Ioan.

Ad Ephe 4. 24.

Procemium, & totius Tractatus diviſio.

GEntiles legem Euangelicam averſabantur, quod nova eſſet, & quod erga inimicos præciperet dilectionem, & beneficentiam: illis tamen egregie Auguſtinus reſpondit.

PRIMA

PRIMA PARS, AN SIT præceptum Euangelicum de diligendiis inimicis.

§. 1. *Præceptum dilectionis inimicorum etſi antiquum ſit, eſt etiam nouum, quod in lege Euangelica Chriſtus promulgat, ut Eſaias prædixit, Sponſa expoſuit, & ſancti Patres explicarunt.*

§. 2. *Chriſtus tanquam verus Deus, Reipublicæ ſuæ leges tradit, complens quod per Eſaiam prædixerat, & docens utilia.*

§. 3. *Complet Chriſtus, quod Zachariæ oſtenderat, ædificans Eccleſiam ſub perpendiculo Euangelicæ legis, juxta quam affectus ſunt extendendi, & contrahendi.*

§. 4. *Faſciculus in terra fundatus eſt Eccleſia, quia quam ad normam cæleſtis Reipublicæ extruxit Chriſtus, dicitur deſcendiſſe de cælo.*

§. 5. *Idem eſt autor Legis & Euangelii, qui antiquis permiſit, quæ Euangelii cultoribus non permittit.*

§. 6. *Deponenda eſt antiqua vetuſtas, ideo fidelis baptizatur in mortem, ut ſit candidatus, & ungitur ad novam vitam, & mores.*

§. 7. *Relinquendus eſt pædagogus ad præſentiam præceptoris, quem videndum promiſit Eſaias oſtendentem viam ad regnum cælorum.*

SECUNDA PARS, QUIDnam hoc præceptum contineat.

§. 1. *Præceptum Euangelicum promulgans Chriſtus, merito à dilectione ſumpſit exordium, quæ ſpiritui Euangelico eſt congrua.*

§. 2. *Quomodo Chriſtus, qui jubet odire patrem & matrem, præcipiat diligere inimicos.*

§. 3. *Non ſolum dilectionem, ſed beneficia opera ad inimicos, expoſcit Chriſtus, nec enim arbor plantatur, niſi ut fructus referat.*

§. 4. *Chriſtus jubens benefacere inimicis, nec prohibet juſto bello eos impetere hæreticos, & fidei hoſtes igni tradere.*

§. 5. *Explicat Auguſtinus: An liceat vindictam à judice contra inimicum petere, & dictum commune examinatur. Diligo inimicum, ſed volo eum ſuſpendi.*

§. 6. *Calumnia ſupremum malum ab inimico illatum, orationis ſupremo beneficio compenſanda eſt.*

§. 7. *Quomodo percutienti dexteram, ſit offerenda ſiniſtra; auferenti veſtem, danda tunica & alia agenda, quæ Chriſtus hoc loco præcipit.*

TERTIA PARS, QUALE ſit hoc præceptum.

§. 1. *Præceptum hoc difficile eſt, ſed poſsibile: anathema enim illi, qui dixerit: Deum aliquid impoſsibile mandare.*

§. 2. *Inductione per omnes ſtatus: hoc præceptum eſſe poſsile probatur.*

§. 3. *Difficile eſt præceptum, ſervandum tamen, quia impoſitum ab habente ſupremum dominium, quod conſiſtit in eo, quod creaturas liberas plene habet ſubjectas.*

§. 4. *Manifeſta eſt Chriſtianorum obligatio, ad hoc præceptum ſervandum, quorum inobedientiam Rechabitæ apertè condemnant.*

§. 5. *Præceptum hoc leve comprobatur, quod menſura arundinea dicitur, diverſum à baculo ponderoſo antiquæ legis.*

§. 6. *Antiqua lex, quæ propter ſui gravitatem apte militia dicitur, completur per Chriſtum, conſolatoriam legem Euangelicam inducentem.*

§. 7. Chri-

Digitized by Google

§.7. *Chriſtus pax noſtra, legem gravem mandatorum, decretis Euangelicis ſuaviſimis evacuat.*

§. 8. *Aptè Apoſtolus ſuavitatem Euangelii & obligationem ad ejus obſervantiam, ex comparatione ad legem veterem demonſtrat.*

§.9. *Præceptum hoc probatur facile, & ſuave, ex natura legiſlatoris, ex qua leges dæmonis oſtenduntur graviſſimæ & difficiles.*

§. 10. *Iugum imponit Chriſtus, tam ſuave & leve, ut vim reſpirandi & volandi conferas.*

§. 11. *Lex de parcendo inimico facilior & ſuavior eſt lege duelli, per hanc homo parturit injuſtitiam, per illam ſpirituum ſalutarem.*

§. 12. *Quam lætitiam pariat dilectio & beneficentia erga inimicum, egregiè mulier, quam vidit Ioannes expreſſit.*

§. 13. *Suave eſſe hoc præceptum, oſtendit perturbatio, quam patitur iratus, & quies, qua fruitur dilectionem tenens, patetque in Stephano, & ejus inimicis*

QUARTA PARS, IMPLICITAS rationes propter quas tale ſit præceptum, expendens.

§. 1. *ORdinatiſſime Chriſtus procedis, euangelizans pacem, cujus ſingula verba ſunt feneſtræ quædam ad contuendam ſapientiam, & parietes, quibus figendus eſt palus mentis.*

§. 2. *Chriſtianus vetuſtatem exuat, lunam ſub pedibus ponat, & ſacrificet Deo, quæ mundani coluns.*

§. 3. *Antiquos debet tranſcendere Chriſtianus, quem Dominus in ſuprema arcæ manſione locavit.*

§. 4. *Chriſtus amorem ſibi debitum, inimicis conſignat, ad modum, quo ignem altaris, in terram Angelus miſit.*

§. 5. *Exemplo Laban, & Beatus Stephani res explicatur, & cur Stephanus dixerit: Domine Ieſu.*

§. 6. *Facile iram continebis, ſi non inimicum, ſed Chriſtum attendas, nec feſtines in tempore obductionis. ut dixit Sapiens. Ita David, & Alexander.*

§. 7. *Vtilitates ingentes ex inimicis capere, Chriſtus docet ſeipſum exponens attendendum in dilectione & beneficentia erga illos.*

§.8. *Perſecutor deſerviet ei, quem perſequitur, & cooperari dicitur in bonum, quem Sancti inter benefactores computant.*

§. 9. *Illud: Ego dico, ſilendum indicat à facie tanti Dei: ut docuit Sophonias, exemplumque Iob aptè comprabat.*

§. 10. *Sophonias ex diſcipulis Pythagoræ, videtur Chriſtianos velle confundere, qui verbis Chriſti, leges duelli opponere audent.*

§. 11. *Nullatenus eſſe contra honorem, ſed pro illo, inimicum diligere, & ei parcere. verba Chriſti oſtendunt.*

§. 12. *Summus Pontifex Petrus melius, quam Salomon, legitimam honoris matrem, inducto gladio diffinis, manetque jam lingua maris Ægyptii deſolata.*

§. 13. *Non eſt inhonorificum, inimico parcere, quia non eſt contra honorem civis, ſecundum ſua Reipublicæ agere leges, & debet collo equi circundari hinnitus.*

§. 14. *Chriſtianus ligatus eſt, ideo non eſt illi inhonorificum, non ſe movere contra offendensem, qua conſideratione continebat David ſeipſum.*

§. 15. *Chriſtus non debes erubeſcere Euangelium, quod eſt virtus Dei, ſalutem afferens, & Magorum Pharaonis virgas devorans.*

§. 16. *Vexillum erigit Chriſtus, quod qui ſequi contemnit potius inimicus, quam ejus miles dici debes.*

§.17. *Chriſtus his verbis, ſibi aſſumit curam honorificandi eum, qui à vindicta ſe continet.*

§. 18. *In Ioſeph oſtenditur cura, qua Deus bene-*

ſuetudine & benignitate agens, ut ſimilis eſſet tenerrimo vermiculo, qui ab inimicis ſe perſequentibus multa patiebatur: & ſicut vermiculus non ſe convertit contra lacerantes, & comprimentas ſe; ita nec David contra eos, qui eum offendebant. Hac autem manſuetudine, eorum corda corrodit, comedit, & ad ſui utilitatem convertit. Hujuſmodi ſunt innumera exempla in Scripturis ſacris, & ſanctorum hiſtoriis. Eſt tamen veritas hæc tam explorata, ut vel ipſa ſola rationis luce conſtet, quam propterea confeſſi ſunt ipſi Gentiles, inter quos excellentiſſimi fuerunt Romani, de quibus probat B. Auguſtus ad omnes nationes mundi ſibi ſubjiciendas, conſuevisse parcere inimicis, & benefacere offendentibus, quorum hoc erat elogium: Ignoſcendo, & remittendo, creſcere imperia, & dominari nationibus, ut dixit Saluſtius (quem D. Auguſtinus vocat nobilitatæ veritatis hiſtoricum) in Catilinario bello de veteribus Romanorum moribus loquens: ex quo intulit Auguſtinus, quod Romani accepta injuria, ignoſcere malebant, quam perſequi. Id ſignanter intellexit eorum primus Imperator Jul. Cæſar, quem hoc nomine ſæpè Cicero commendavit, ut ex B. Auguſtinus ſupra dictum eſt: de quo refert Appian. Alexandrin. quod cum Petrejus & Affranius Duces Pompeii, ab eo miſſi contra Cæſarem, cum ſuis exercitibus ad manus Cæſaris veniſſent, ille cum poſſet omnes gladio ferire, noluit, ſed liberos in pace dimiſit, & uſque ad fluvium Varum benigniſſimè comitatus eſt, magnis afficiens beneficiis: quibus valedicere volens: noſtis inquit, quam facile mihi fuerit, vos omnes perdere, nec rem feciſſem injuſtam, quippe qui veniſtis miſſi à Pompeio, ad me expugnandum: nihilominùs ecce vas liberos, anico animo in pace remitto: hanc tantum pro beneficiis gratiam exigens, ut cum ad Pompeium, ejuſque gentem perveneritis, renuntietis omnia beneficentiæ opera, quibus vos cumulavi. Atque hæc de ſexta parte tractatus, & de inimicorum dilectione.

Epiſt. 5. ad Marcell.

5. de Civ. cap. 5.

1. de Civ. cap. 4.

L. 2. c. 11

SEPTI-

Digitized by Google

SEPTIMA PARS, DE MODO FACIENDÆ JUSTITIÆ.

§. 1. *Iuſtitiæ nomine, Chriſtus omne opus bonum intelligit, quod tantum prohibet fieri coram hominibus, eo fine, ut ab eis videatur, & laudetur.*

¶ 277 *Attendite, ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis, alioquin mercedem non habebis apud Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt.* Voluit Chriſtus, hoc ſermone in monte habito docere diſcipulos ſuos, & Chriſtianos Euangelicæ legis profeſſores, debere in duobus excedere antiquos Scribas, & Phariſæos: primo, in juſtitia aut operibus ſanctis, ſecundo, in modo operandi & faciendi illam. Scribæ & Phariſæi in duobus erant deficientes, primo, quia brevem, & decurtatam juſtitiam tenebant; contenti enim erant opere tantum externo, non occidere, non mœchari, non pejerare: diligere amicos, benefacere benefacientibus, reſalutare ſalutantes, communem miſericordiam tenere, & communes eleëmoſynas facere: & hanc brevem decurtatamque juſtitiam, malo modo operabantur; tantum enim ex illa humanam gloriam & laudem quærebant. Chriſtus docet diſcipulos ſuos debere eos abundantiori juſtitia præſtare. *Niſi enim abundaverit*, inquit, *juſtitia veſtra, pluſquam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum.* Ideo non ſolum interdixit homicidium, ſed & iram; non ſolum fornicationem, ſed & concupiſcentiam uxoris alienæ; non ſolum perjurium, ſed & juramentum ſine neceſſitate; non tantum diligendos amicos, ſed & inimicos; non ſolummodo benefaciendum benefacientibus, ſed etiam perſequentibus nos, &c. Docet inſuper ſuos, altiorem modum operandi juſtitiam, ab eis tenendum, per quem non gloriam hominum, nec vanam laudem coram illis quærerent, ſed perpetuam coram Deo mercedem ſibi compararent. Illud docuerat in ſuperioribus, tradens opera ſancta, in quibus Phariſæorum juſtitiam excedere debent: hoc nunc docere aggreditur, tradens modum, quem in juſtitiæ operatione tenerentur habere. Ita ſancti Patres expendunt hæc verba, præcedentibus continua explicantes, Chryſoſtomus *a*, Auguſtinus *b*, Theophilactus *c*, Euthymius *c*, & alii. Unde non video, cur quidam doctus interpres *d*, credat diſcontinua ſuperioribus eſſe, nec eiſdem dicta, quibus & præcedentia. Ex his patere incipit, quid Chriſtus juſtitiæ nomine intelligat Græci partes eleëmoſynam intelligunt, imo & pro juſtitia, eleemoſynam legunt Chryſoſtomus, Theophilactus, & Euthymius: videturque primo conforme phraſi hebraicæ, ſecundum quam, juſtitiæ nomine eleemoſyna exprimitur. Ita David *e*: *Diſperſit dedit pauperibus, juſtitie ejus manet in ſeculum ſeculi*, quem locum Paulus *f*, ipſe de eleemoſyna eſt interpretatus, ſubdens: *Qui autem adminiſtrat ſemen ſeminanti, &c. augebit incrementa frugum juſtitiæ veſtræ*, vocat fruges juſtitiæ, fructus, qui ex eleemoſyna naſcuntur. Deinde, conſonum videtur ad ſeriem contextus. Statim enim ſubdidit Chriſtus: *Cum ergo facis eleëmoſynam*, quaſi explicare volens, quid

a *Homil. 19. in Matth. & 8. ex variis in Matth. & 13. in imperfect.*
b *L. 1. de serm Domini in monte.*
c *In ca. 6. Matth.*
d *Maldon. in cap. 6. Matth.*
e *Pſ. 111. 9.*
f *1. Cor. 9. 10.*

juſtitiæ nomine intellexerit. Ita intellexit & Hieronymus, Latini tamen Patres, communiter omnes legunt, *juſtitiam*, quo nomine, omne opus bonum, & ſanctum intelligunt, illud ipſum, quod intelligere voluit Chriſtum, cum præmiſerat: *Niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam Scribarum, & Phariſæorum*: Nec enim de ſola eleëmoſyna verba faciebant, in cujus elargitione non omnino Phariſæi deficiebant, ſed abſolute de quovis opere bono & ſancto, quod in Scriptura divia juſtitiæ nomine vocatur. Ita Hilarius *a*, Auguſtin. *b*, Gregorius *c*, & alii; quomodo dixit Ambroſius, juſtitiam univerſalem eſſe virtutem. Cujus rei duplex eſt cauſa, primam tradit Haymon *d*, dicens: Ideo opera bona vocari juſtitiam, quia per illa homo juſtificatur, & ore pleno juſtus dicitur: quomodo dixit Ioannes *e*: *Qui facit juſtitiam: juſtus eſt*, non per ſolam & nudam fidem. Aliam communius tradunt ſancti Patres quam explicat D. Thomas: illa eſt, quod per opus bonum, homo de juſtitia ſibi debita facit mercedum. Certum eſt hominis ad Deum nullam abſolute loquẽdo juſtitiam poſſe intervenire; nec enim homo aliquid coram Deo de juſtitia prætendere poteſt, cui omnia, quæ agit, & agere poteſt ſecundum rigorem juſtitiæ ſunt debita. Invenitur nihilominus juſtitia & meritum, ut Theologi dicunt, ex divina gratia & pacto cum homine celebrato, per quod ſtatuit Deus, ſe daturum gloriam ei, qui mandata ſua ſervaverit, & fecerit, quæ ipſe præcepit. Unde & divinæ leges vocantur *judicia juſtitiæ*, quia illis ſtatutis, ſecundum juſtitiam procedit judicium, quod juxta illas decernitur. Ita & Chriſtus Dominus vocavit opera bona & ſancta ex divina gratia procedentia (hæc enim ſolummodò ſunt meritoria vitæ æternæ) juſtitiam regni cœlorum *Primum*, inquit, *quærite regnum Dei & juſtitiam ejus*: hoc eſt, quod præcipue quærere deberis, regnum Dei, & opera ſancta, per quæ illud conſequamini, tanquam præmium juſtum illis debitum. Ideo & Paulus de juſtitia, ſibi debitam dicebat coronam, propter opera bona: *Bonum certamen certavi, curſum conſummaui, &c. repoſita eſt mihi corona juſtitiæ*. Poſtquam igitur Chriſtus docuit, abundantiorem à Phariſæis juſtitiam nobis agendam, modum, quo illa agenda eſt, aggreditur explicare, dicens: *Attendite, ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis*. D Auguſtinus, hæc & ſequentia Chriſti verba expendens, duas difficultates proponit, quas graves judicat. Euangelica, inquit, lectio fratres chariſſimi, quæ modo nobis recitata eſt, videtur mihi, quod ſecundum literam non poſſit intelligi, & ideo Deo auxiliante requiramus, qualiter ad ejus ſenſum ſpiritualem pervenire poſſimus; ſic enim ait Dominus: *Attendite, ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus*. Quomodo hoc ſecundum litteram accipere poſſumus, cum ipſe Dominus paulo antea præmiſerit: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt*. Hæc prima difficultas eſt, quam ſimiliter propoſuit Beatus Baſilius ad baptizatos loquens, quæ doctrinam Euangelicam recipientibus ſe ſtatim offert, quam propterea communiter omnes ſancti Patres explicandam proponunt. Cui reſpondet ipſemet Auguſtinus dicens: Diligenter attendite fratres, & intellectum divinæ Scripturæ humiliter & ſapiẽnter requirite: non enim ſibi ipſe Dominus in Euangelica lectione contrarius eſſe poteſt, &c. Dominus non præcipit, ne coram hominibus bona opera faciamus, quos potius bonorum factorum exemplo ædificare tenemur; ſed ne opera coram eis faciamus, eo animo & fine, ut videamur ab eis: id namque expreſſe ſubdidit Dominus dicens: *ut videamini ab eis*. Sicut ergo inquit Auguſtinus, quando Chriſtus, præcepit facere opera lucis coram hominibus, *ut videant*, inquit, *opera veſtra bona*, non ibi ſubſtitit, ſed addidit: *Et glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt*, quo ſignificaret, Dei gloriam à nobis intendendam, cum bona opera coram hominibus facimus? ita cum dicit: *Ne faciatis juſtitiam veſtram coram homi-*

L. 2 cont. Pelag. 10. 2. — ¶ 278 — *a In ca. 6. Matth.* *b L. 2. de ſerm. Domini in monte c. 5.* *c 4. Mor. c. 30. & 3. p. paſt. adm. 36.* *d Lib. 2. in Lucam.* *e In ca. 6. Matth.* *f Ioan. 3. 7.* *g 1. 2. q. 114.* — *Matth. 6. 33.* — *2. ad Ti. 4.* *Ser. 60. de temp.* *Matth. 5.* *Ser. 5. de baptiſ. c. 4 & 5.* — ¶ 279

Digitized by Google

hominibus, non finem fecit, ſed addidit, *ut videamini ab eis*: quia non hoc à nobis intendendum eſt, cum bonum facimus, ab hominibus videri, laudari, & glorificari. *Lib. 1. de ſerm. Domini in monte. c. 2* Hæc inſuper loca Divus Auguſtinus ad concordiam reducit expendens alia duo Apoſtoli dicta, quæ contraria ſimiliter videntur, ſed non ſunt. Uno in loco dicit: *Si* *ad Gal. 1.* *adhuc hominibus placerem, ſervus Chriſti* *1. Cor. 10.* *non eſſem*: In alio vero dicit: *Placete omnibus per omnia, ſicut & ego omnibus per omnia placeo.* Qui non intelligunt (inquit Auguſtinus) contrarium putant; qui intelligunt, ſuavem conſonantiam inveniunt. Paulus quidem omnibus homioibus placere optabat, non ut illis placeret, ſed ut eos Chriſto lucrifaceret, non tanquam rem p incipaliter intentam quærebat placere hominibus; ſi enim id ageret, non eſſet Chriſti ſeruus, cujus intereſt Chriſto tanquam legitimo Domino placere & ſervire. Sicut ergo quærens navem ad proficiſcendum in patriam ſuam, non abſurde loqueretur, ſi diceret, in hoc opere, quo navem quæro, non navem quæro, ſed patriam: ſic Apoſtolus convenienter dixit, in hoc opere, quo hominibus placeo, non hominibus, ſed Deo placere contendo: quia non hoc appeto, ſed ad id refero, ut me imitentur, quos ſalvos fieri volo. Eodem modo explicat Auguſtinus *ad Phil. 4 17.* illud ejuſdem Apoſtoli, qui petens eleemoſynam pro fidelium ſuſtentatione: *Non*, inquit, *quæro datum, ſed require fructum.* Quomodo non quæris datum? Petis tibi dari, & non quæris datum? quia non quærebat ſibi dari aliquid, ratione commodi ſui, ſed ut illi commodum, & fructum reportarent, propter commuoionem charitatis. Idipſum adhuc idem Au- *Serm. 60. de temp.* guſtinus explicat, ex eo quod Chriſtus, qui primo dixit, juſtitiam non faciendam in conſpectu hominum, deinde id de eleemoſyna ſtatuit, & tertio hoc idem de oratione ſubjunxit, dicens: *Intra in cubiculum tuum, & ora Patrem tuum in abſcondito.* Ecce, inquit Auguſtinus; ipſi bene agnoſcitis, quia non hoc ſemper ſecundum litteram poteſt adimpleri: nam & nos ipſi, & totus populus, non ſolum in cubiculis oramus, ſed etiam publice ad Eccleſiam convenimus, & ſimul cum omni populo genua flectimus, &c. Hæc & alia Auguſtinus, quæ ſimiliter omnes ſancti patres obſervant: ex profeſſo autem Chryſoſtomus *a* Baſilius *b*, Petrus Chryſolog. *c*. Non ergo opera bona facienda ſunt coram hominibus, ut videamur ab eis: *Alioquin* inquit Chriſtus, *mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum.* Non dicit, inquit Ianſenius *d*, alioquin damnabimini, aut eritis rei gehennæ ignis, quia frequenter non peccatum mortale eſt humanam laudem ex bono opere quærere, aut vero, quia propria pœna talium operum eſt, amiſſio mercedis apud Deum: de quibus tractatu ſecundo late dictum eſt.

a Ho. 19. in Matth. & 13. in imperfect. *b Ser. 2. de baptiſ. cap. 1. p. 245.* *c Serm. 9.* *d In conc. cap. 41.*

§. 2. *Quid ſit tuba canere ad eleemoſynam, & quomodo hoc fugiendum.*

CUm ergo facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt, in ſynagogis, & in vicis, ut ¶ 180 *honorificentur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam.* Quoniam ſermones univerſales minus ſunt utiles, quippe qui minus ſenſibus, qui circa particularia verſantur, ſunt propinqui, ad particularia Chriſtus ſermonem convertit: & primo ad eleemoſynam, cui juſtitię nomen, quod præmiſerat, frequenter tribuitur, deinde ad orationem, & tandem ad jejunium, quæ ſunt tres capitales juſtitiæ, ad quas cæteræ referuntur. Ut enim quis juſtus abſolute ſit, & mercedem ſibi apud Deum faciat debitam, debet juſte agere erga proximum, erga Deum, & erga ſeipſum: primum præſtat per miſericordiam, & eleemoſynam, ſecundum per orationem, ultimum per jejunium& mortificationem carnis: de quibus alibi. In iis tribus juſtitiis talem tenebant modum Scribæ & Phariſæi, qui eas inutiles reddebant, & ſine fructu coram Deo: illas enim tantum faciebant, ut humanum ſibi aucuparent gloriam, & laudem vanam. Et de eleemo-

Digitized by Google

ſyna id egregie exprimit Chriſtus, quam faciebant tuba ante ſe canente. Quod duobus modis explicari poteſt, primo ut
In cap. 6. Matth. ſermo ſit proprius, quomodo intellexit Lyranus,qui dixit conſuetum fuiſſe Iudæis, & ſingulariter Phariſæis, tuba ſonare & canere, quando eleemoſynam daturi erant, ut pauperes conuocarent. Hoc tanquam
a In concor. c. 41. certum ſupponunt Ianſenius *a*, & Ribera
b In c. 5. Oſeæ n. 20 *b*, & Euthymius refert aliquos ita ſenſiſſe. Secundo, ut ſermo ſit metaphoricus, metaphora ſumpta ab eo, quod cum aliquid omnibus notum facere volumus, tuba cani facimus: ſignanter id in uſu erat apud hebræos, qui tubis, & buccinis ex edito loco perſonare conſueverant, cum populus erat evocandus, ut oculos & mentem ad rem aliquam, tanquam magni momenti converterent. Ita ſtatuit Deus fieri tubas argenteas ad convacandum popu-
a Nu. 10. 3. lum *a*: *Cumq; increpueris tubis, congregabi*
b Iud. 6. 34. *tur ad te omnis turba &c*, Ita Gedion*b qui clangens buccina convocavit domum Abi-*
c 1. Reg. 13. 3. *ezer, c*, Et, *Saul cecinit buccina in omni terra, dicens: Audiant hebræi?* & *d*, *buccinate in*
d Pſal. 83. 4. *Neomenia tuba*: & ad Eſaiam *e*, *clama ne*
e Eſa. 58. 1. *ceſſes quaſi tuba exalta vocem tuam*: apud Ioel *f*, *canite tuba in Sion*, *vocate cœtum*,
f Ioel. 2. 1. *congregata populum, coadunate ſenes, &c.* Itaque idem eſt, aliquid canere tuba, quod facere rem ad omnium notitiam perveni-
a Homil. 19. in Matth. & 13. in imp. re. Ita Chryſoſtomus *a*, Theophilactus *b*, & Auguſtinus *c*, hæc, & fere omnia, quæ hoc capite Chriſtus dicit ſecundum figuratam locutionem accipienda ex profeſſo
b In c. 6. Matth. demonſtrat, ut quod dicit de ſiniſtra & de-
c. Ser. 60. de temp. xtra, de ungendo capite, lavanda facie, &c. Et ut exactius Chriſti verba expendamus, annotandum eſt cum Ianſenio, egregie Chriſtum hypocritas depinxiſſe. Hypocrita, ut annotat D. Hieronymus idem eſt ac ſimultor & repræſentans in theatro, de quo ſupra ſatis dictum eſt. Sicut ergo qui in theatrum proditurus eſt, id tantum intendit, ſpectari & videri ab hominibus, idcirco quando proditurus eſt, tuba canit aut fiſtula, ut omnium oculos advocet, ita hypocritæ faciunt, qui tantum contendunt ab hominibus videri ab eiſque laudari Hoc eſt, quod in illis Chriſtus damnat, à ſuiſque vitandum contendit, de quibus ſupra.

§. 3. *Quomodo ſiniſtra non debet ſcire, eleemoſynam, quam facit dextera, & quid dextra & ſiniſtra nomine Chriſtus intelligat.*

¶ 281 Te autem faciente eleemoſynam, *neſciat ſiniſtra quid faciat dextra tua, ut ſit eleemoſyna tua in abſcondi, & Pater tuus, qui videt in abſcondito reddet tibi* Secundum difficultatem circa hæc Chriſti verba ponit Auguſtin, tum quia ſiniſtra
ſenſum habere non poteſt, nec ſcientiam, *Serm 60. de temp.* tum quia nullum inconveniens eſt, eleemoſynam non ſolum ſciente ſiniſtra manu, ſed & per ipſam ſiniſtram porrigere. Quid enim faciet eleemoſynam daturus, ſi ei manus dextra dolverit? Nunquid de ſiniſtra eleemoſynam dare non poterit? aut ſi vult captiuum redimere, quomodo aut ſacculum ſoluere, aut arcam aperire poterit, ſi ſiniſtram manum dextræ ſuæ non junxerit? aut peregrinum excipere, & ſecundum præceptum Domini, *ſanctorum pedes abluere*, non video, quomodo *1. ad Tim. 5. 10.* hoc neſciente ſiniſtra manu poſſit impleri. Ita Auguſtinus, qui hinc colligit ea, quæ Chriſtus hoc in loco dicit, non ſecundum literæ ſonum, ſed ſecundum figuram & ſpiritum accipienda Aliquas propterea horum verborum expoſitiones Auguſti- *Lib. 2. de ſer. Domin. in monte, c. 4 & 5.* nus expendit: & primo quandam, quam Chryſoſtomus Apoſtolis placuiſſe dicit. Sicut Apoſtoli interpretantur (inquit Chryſoſtomus) in libro canonum, qui eſt *Hom. 13. in imperf.* de Epiſcopis: Dextera eſt populus Chriſtianus, qui eſt ad dexteram. Chriſti, ſiniſtra autem omnis populus, qui eſt ad ſiniſtram. Hoc ergo dicit: ne Chriſtianum facientem eleemoſynam, qui eſt dextera, infidelis àſpiciat, qui eſt ſiniſtra, Chriſtanus autem, ſi Chriſtianum viderit eleemoſynam facientem, non eſt contra Chriſti præceptum: quoniam ambo dextera ſunt.

Ita:

Digitized by Google

Ita Chryſoſtomus, & liber Canonum, eſt quem ſcripſit D. Clemens Papa de canonibus Apoſtolorum. Eandem expoſitionem tradidit Chryſoſtomus alio in loco, annotans, in dextra manu homines ſignificari juſtos, in ſiniſtra vero peccatores intelligi, ſecundum quod Salomon retulit: *Partes noxteræ novit Dominus. perverſæ autē ſunt, quæ ſunt à ſiniſtris*, Hanc expoſitionem, ſuppreſſo Chryſoſtomi nomine refutat Auguſtinus: ſi enim intellexeris, inquit, ſiniſtram infideles dici, videbitur nulla eſſe culpa, placere fidelibus velle, cum prorſus nihilominus in quorumlibet hominum laude, fructum & finem boni operis conſtituere prohibeamur. Quod autem ad id pertinet, ut te imitentur, quibus recte facta tua placuerint, non tantum fidelibus, ſed etiam infidelibus exhibendum eſt, ut laudandis bonis operibus noſtris Deum honorent, & veniant ad ſalutem. Si autem ſiniſtram inimicum putaveris, ut neſciat inimicus tuus, cum eleemoſynam facis, cur ipſe Dominus inimicis Iudæis circumſtantibus, miſericorditer ſanavit homines? Cur Apoſtolus Petrus ſanato eo, quem ad portam ſpecioſam debilem miſeratus eſt, etiam iras inimicorum in ſe atque in alios diſcipulos pertulit? Deinde, ſi non oportet ſcire inimicum, cum eleemoſynam facimus quomodo cum ipſo inimico faciemus, ut illud impleamus præceptum: *Si eſurierit inimicus tuus, ciba illum, ſi ſitierit, potum da illi*. Ita Auguſtinus. Et vere Chryſoſtomus ipſe in propriis ſuis commentariis, ſuam exprimens ſententiam, etiam hujuſmodi interpretationem rejicit. Aliam tradit B. Auguſtinus expoſitionem, quam ſuo tempore communem dicit, quam indicavit Divus Chryſoſtomus, cujus doctrina minus intellecta à populo, illi occaſionem fortè præbuit, illam expugnandi. Alia, inquit Auguſtinus, ſolet eſſe carnalium opinio, tam abſurda, & ridenda, ut eam non commemorarem, niſi expertus eſſem, non paucos eo errore detineri: qui dicunt, ſiniſtræ nomine uxorem ſignificari, ut quoniam in re familiari tenaciores pecuniarum ſolent eſſe fœminæ, lateat eas cum aliquid miſericorditer viri earum egenis impendunt, propter domeſticas lites. Quaſi vero ſoli viri Chriſtiani ſint, & hoc præceptum non etiam fœminis datum ſit. Hoc latè proſequitur Auguſtinus, cui perpetuo illa placet ſententia, ut verba Chriſti metaphoricè intelligamus, ut ſcilicet dextræ nomine intelligatur amor Dei, qui dextre & recte opus in debitum ſcopum dirigit; ſiniſtræ autem voce amor mundanæ gloriæ, aut cupiditas vel vanitas mundi, quæ ſiniſtre & contorte opera projicit, à recto ſcopo valde exerrans. Juxta quem ſenſum vult dicere Chriſtus: Quod facit amor Dei, non corrumpat, aut perdat vanitas vel cupiditas mundi. Hunc dicendi modum ſequuti ſunt Beda *c*, & Haymon *c*, & ſignanter Gregorius *d*. Ambroſius *e*, etiam cenſet, Chriſti locutionem metaphoricam eſſe, qui nomine ſiniſtræ intelligit, nobis conjunctos, propinquos amicos, & familiares: nihil enim dextræ noſtræ conjunctius eſt, quam ſiniſtra, ſignificans, neque his eleemoſynas noſtras evulgandas: quem ſenſum ſecutus videtur Chryſoſtomus *f*, & eum probat Euthymius *g*. Chryſoſtomus *h*, tamen alium, tanquam ſuæ mentis proprium ſenſum tradit, annotans locutionem Chriſti, non tam metaphoricam, quam hyperbolicam eſſe. Hæc enim dixit Dominus per exaggerationem, quaſi dicere volens, Ita debes fugere videre cum facis eleemoſynam, ut ſi ſiniſtra manus ſcire & videre poſſet quod facis, ab ea etiam te abſcondi oportet. Quem ſenſum ſequutus eſt Theophilactus & etiam approbat Euthymius. Per hyperbolem inquit, eſt ſermo, quod & ipſam ſiniſtram lateat dextera, per quod manifeſtatur, plurimum oportere latere. Vide, inquit B. Petrus Chryſologus, quam vult neſcire alterum, qui teipſum, qui facis, vult aliqua tui parte neſcire. Hoc modo paulo ante in eodem ſermone in monte Dominus dixerat: *Si oculus tuus dexter ſcādalizat te, erue eū, & projice abs te, &c. Et ſi dextra manus tua ſcandalizat te, abſcinde*

Hom. 8. ex variis Matth. — Prov.4. 27. — Actor.3. — Prov 5. & Rom. 12. — Hom. 19. in Matth. — ¶ 81 Hom. 59. ad populum.

c In ca.6. Matth. — d 3. p. paſt. admon.21. — e Lib.1. de offic. cap.36. — g In ca 3. Matth. — h Homil. 19. in Matth. & hom.8. in 1. ad Tim. — In cap.6. Matth. — Serm 9. — Matth. 5. 29. 30.

ſcinde, & projice abs te: quam ſententiam iterum repetivit, cum diſcipulis lo-
Matt. 18. quens. Circa quam, etſi mira & ſcitu digna meditati ſint ſancti Patres, planus tamen ſenſus eſt, ut ſit hyperbolica locutio. Inter omnes enim corporis partes, maxime facimus manus & oculos, ideoque quando volumus explicare quantum aliquid æſtimemus, oculos exprimimus, quomodo Paulus ad oſtendendum quantum à Gala-
A Gal. 4. 15. tis diligeretur, dixit: *Teſtimonium perhibeo vobis, quoniam ſi fieri potuiſſet, oculos veſtros eruiſſetis, & dediſſetis mihi.* Inter has autem partes, præcipue dextras æſtimamus, oculum ſcilicet dextrum, & manum dextram, tanquam magis neceſſarias. Vult itaque dicere Chriſtus: Adeo debes ſcandalum & peccatum fugere, ut ſi id quod maxime diligis, tibi ſcandalum ingerat, illud eruendum ſit. Ita ergo, quæ de ſiniſtra dicit intelligenda ſunt: qui dicens: *Neſciat ſiniſtra tua*, addidit: *ut ſit eleëmoſyna tua abſcondito.* Oculos itaque ſpectatorum omnino fugiendos docet Dominus, quantum ad hoc quod eſt, intendere illis placere. Oculos etiam tuos, inquiunt Chryſoſtomus *a*, & Theophilactus *b*, vult a Homil. 10. in Matth.
CHRISTUS, ut fugias, qui nec tantum, b In c. 6. Matth.
non ut tibi placeas eleëmoſynam debes elargiri, ſed tantum debes contendere videri & placere illi, à quo mercedem es recepturus, cui honor ſit in ſecula ſempiterna.

Tractatus Quarti, qui eſt primus de dilectione inimicorum, Finis.

ARGU-

ARGUMENTUM

QUINTI TRACTATUS, QUI EST SECUNDUS DE DILECTIONE INIMICORUM.

PRæceptum dilectionis inimicorum, etſi antiquitus in lege fuerit traditum, congruentiſſimum tamen eſt ſpiritu Euangelicæ legis, quam Chriſtus Dominus promulgavit. Non enim, ut Auguſtinus *Tract. 1. in 1. cani Ioan.* annotavit, pertinet ad veterem hominem, ſed ad novum illum, qui per Chriſtum *ſecundum Deum creatus eſt, in juſtitia & ſanctitate veritatis.* *Ad Ephe. 4. 24.* Unde quamvis tale mandatum jam homines antiquæ legis obligaret, ut in præcedenti tractatu oſtenſum fuit, ſingulari tamen ratione, tanquam novæ legis præceptum Chriſtianos, qui ad legem novam pertinent, obligat, & devincit. Ideo Chriſtus Dominus tanquam novæ legis autor & inſtitutor, hujuſmodi præceptum peculiariter intimat, & rationes, quæ novæ legis hominibus aptiſſime congruunt, ſubjicit, quibus eos penitus ad illius obſervationem devinctos demonſtrat. Quos etiam inſtruit, & docet, juſtitiæ, & ſanctitatis opera perfectius, & ut Chriſtianos decet, operari.

Prooemium, & totius Tractatus diviſio.

GEntiles legem Euangelicam averſabantur, quod nova eſſet, & quod erga inimicos præciperet dilectionem, & beneficentiam: illis tamen egregie Auguſtinus reſpondit.

PRIMA

Digitized by Google

§. 7. *Chriſtus pax noſtra, legem gravem mandatorum, decretis Euangelicis ſuaviſsimis evacuat.*

§. 8. *Aptè Apoſtolus ſuavitatem Euangelii & obligationem ad ejus obſervantiam, ex comparatione ad legem veterem demonſtrat.*

§. 9. *Præceptum hoc probatur facile, & ſuave, ex natura legiſlatoris, ex qua leges dæmonis oſtenduntur graviſſimæ & difficiles.*

§. 10. *Iugum imponit Chriſtus, tam ſuave & leve, ut vim reſpirandi & volandi conferat.*

§. 11. *Lex de parcendo inimico facilior & ſuavior eſt lege duelli, per hanc homo parturit injuſtitiam, per illam ſpirituum ſalutarem.*

§. 12. *Quam lætitiam pariat dilectio & beneficentia erga inimicum, egregiè mulier, quam vidit Ioannes expreſſit.*

§. 13. *Suave eſſe hoc præceptum, oſtendit perturbatio, quam patitur iratus, & quies, qua fruitur dilectionem tenens, patetque in Stephano, & ejus inimicis*

QUARTA PARS, IMPLICITAS rationes propter quas tale ſit præceptum, expendens.

§. 1. ORdinatiſſimè Chriſtus procedit, euangelizans pacem, cujus ſingula verba ſunt feneſtræ quædam ad contuendam ſapientiam, & parietes, quibus figendus eſt palus mentis.

§. 2. *Chriſtianus vetuſtatem exuat, lunam ſub pedibus ponas, & ſacrificet Deo, quæ mundani colunt.*

§. 3. *Antiquos debet tranſcendere Chriſtianus, quem Dominus in ſuprema arce manſione locavit.*

§. 4. *Chriſtus amorem ſibi debitum, inimicis conſignat, ad modum, quo ignem altaris, in terram Angelus miſit*

§. 5. *Exemplo Laban, & Beatus Stephani res explicatur, & cur Stephanus dixerit: Domine Ieſu.*

§. 6. *Facile iram continebis, ſi non inimicum, ſed Chriſtum attendas, nec feſtines in tempore obductionis. ut dixit Sapiens. Ita David, & Alexander.*

§. 7. *Utilitates ingentes ex inimicis capere. Chriſtus docet ſeipſum exponens attendendum in dilectione & beneficentia erga illos.*

§. 8. *Perſecutor deſerviet ei, quem perſequitur, & cooperari dicitur in bonum, quem Sancti inter benefactores computant.*

§. 9. *Illud: Ego dico, ſilendum indicat à facie tanti Dei: ut docuit Sophonias, exemplumque Iob aptè comprabat.*

§. 10. *Sophonias ex diſcipulis Pythagoræ. videtur Chriſtianos velle confundere, qui verbis Chriſti, leges duelli opponere audent.*

§. 11. *Nullatenus eſſe contra honorem, ſed pro illo, inimicum diligere, & ei parcere. verba Chriſti oſtendunt.*

§. 12. *Summus Pontifex Petrus melius, quam Salomon, legitimam honoris matrem, inducto gladio diffinit, manesque jam lingua maris Ægyptii deſolata.*

§. 13. *Non eſt inhonorificum, inimico parcere, quia non eſt contra honorem civis, ſecundum ſua Reipublicæ agere leges, & debet collo equi circundari hinnitus.*

§. 14. *Chriſtianus ligatus eſt ideo non eſt illi inhonorificum, non ſe movere contra offendentem, qua conſideratione continebat David ſeipſum,*

§. 15. *Chriſtus non debet erubeſcere Euangelium, quod eſt virtus Dei, ſalutem afferens, & Magorum Pharaonis virgas devorans.*

§. 16. *Vexillum erigit Chriſtus, quod qui ſequi contemnit potius inimicus, quam ejus miles dici debet.*

§. 17. *Chriſtus his verbis, ſibi aſſumit curam honorificandi eum, qui à vindicta ſe continet.*

§. 18. *In Ioſeph oſtenditur cura, qua Deus bene-*

Digitized by Google

honorificat non vindicantes ſe: ejus aurts zeli reſpondet pro ſuorum honore, ſicut pro Moyſe:

§. 19. *Novus legiſlator, novam legem promulgans, novum expoſcit populum, exuentem veteres pannos in ſaetia, & induentē veſtes virū decedentes.*

QUINTA PARS, RATIONES præcepti à Chriſto explicite traditas, expendens.

§. 1. D*Ignatio potentiæ, ſapientiæ, & veritati Chriſti: Eritis ſicut Dii brevi compendio omnem legem & omne præmium concludens, ut Eſaias dixerat.*

§. 2. *Apte diligentibus inimicos, & pacificis datur eſſe filios Dei, cujus faciem legitimam referunt quam vidit Iacob, per quā à filiis diaboli diſcernuntur.*

§. 3. *Chriſtus comprobatus eſt filius Dei, diligendo offendentes: quem apertius cognovit diabolus patientem, quam miracula agentem, cujus paſſio, Glorificatio dicitur.*

§. 4. *Chriſtus vivens, oſtendit ſe filium Dei per radios potētiæ, moriens autē per ſplendores patientiæ, tam claros ut propter illos dixerit Ioānes Vidimus gloriam ejus quaſi unigeniti à Patre.*

§. 5. *Vt homo filius Dei efficiatur, eget remiſſione peccatorum: ad hāc neceſſari um eſt, ut ipſe offenſas contra ſe commiſſas remittat.*

§. 6. *Neceſſarium eſſe deponere odium, ut Deo reconciliemur oſtendit Chriſtus præcipiens & dicens: ſi offers munus tu um ad altare, &c.*

§. 7. *Deus non dimittit, non dimittentibus; qui dicendum tradidit: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos &c.*

§. 8. *Quæ & quomodo remittantur diliсta remittentibus offenſas, factum, & verba Davidis aptè declarent.*

§. 9. *Remittere offenſas, diſponit ad peccatorū remiſſionem, ut David oſtendit, & Chriſtus orans pro inimicis in cruce, mirificè explicavit.*

§. 10. *In Eſau oſtenditur reprobatio ultorum, quam expreſſit Chriſtus, explicuit Eſaias, & Amos in ſcelere Edō.*

§. 11. *Vltorum damnationem Moyſes egregiè, in facto Amalecitarum demonſtravit.*

§. 12. *Æternam hæreditatem filii Dei, nemo obtinebit ſine charitate, & pace, quam tanquam conditionem neceſſariam teſtator conſtituit.*

§. 13. *In Sapricio & Davide apparet ſignū reprobationis eſſe non remittere & ſignum prædeſtinationis remittere.*

§. 14. *Homo efficitur filius Dei imitādo Chriſtum, quem Iſaias attendendum dixit lapidem, ab hominibus effoſſum, & cavernam laci perforatum.*

§. 15. *Arcanum decretum de prædeſtinatis filiis Dei, extrahit Chriſtus per crucem, quem imitari debemus, & Sanctos, ſignanter Stephanum.*

§. 16. *Deus Solem ſuum orire facit ſuper bonos & malos, qui ſic dilexit mundum, ut dares filium ſuum unigenitum qui aptè, Sol ſuus dicitur.*

§. 17. *Vt templum animæ Deum capiat extruendum eſt, ſub menſura ſex cubitorum, & palmi; non tantum debita, ſed & indebita præſtando.*

§. 18. *Chriſtianus quibus novus eſt legiſlator, novaq; lex imponitur novum exemplar, quod imitentur exhibetur.*

SEXTA PARS, DE RAtione juſtitiæ faciendæ.

§. 1. Q*Vomodo ſint agēda opera bona, docuit in typo vir metiens frōtem tēpli, & Chriſtus dilucidè,*

R. P. F.

R. P. F.

HIERONYMI
BAPTISTÆ DE LA NUZA,
ORDINIS PRÆDICATORUM,
ET SACRÆ THEOLOGIÆ
PROFESSORIS,

TRACTUS QUINTUS EVANGElicus, qui eſt ſecundus de dilectione inimicorum.

Procemium, & totius Tractatûs diviſio.

Gentiles legem Euangelicam averſabantur, quod nova eſſet, & quod erga inimicos præciperet dilectionem, & beneficentiam: illis tam egregiè Auguſtinus reſpondit.

¶ 1

SAnctus Auguſtinus, (cujus doctrinam, ut dixit Beatus Joannes 2. Papa *a*, peculiariter ſequitur & ſervat Catholica Eccleſia, quam propterea multis aliorum SS. Patrum ſententiis, quas refert, præpoſuit) ſcripſit elegantiſſimam, ſuoque ingenio dignam epiſtolam, ad Marcellium *b*, quaſdam graves quæſtiones, quas ſibi explicandas propoſuerat, declarans Fuit Marcellinus civis Romanus illuſtris, Chriſtianæ fidei ſtudioſiſſimus, quam ipſis Gentilibus, & idololatris Romam degentibus ſuadere optabat: qua de cauſa Auguſtino ſe familiarem fecit, quem de iis conſulebat, quæ Gentiles ſibi proponebant. Ad cujus propterea petitionem (ut ex ejuſdem Marcellini epiſtola conſtat) ipſe Auguſtinus illos excellentiſſimos libros de civitate Dei, omnigena eruditione refertos ſcripſit; in quibus omnes Gentilium libros ſe legiſſe demonſtrat, omneſque illorum Deos, religionem, & improbos mores refellit, & calumnias contra Chriſtianam fidem revincit. Ad eundem ſcripſit libros de Baptiſmo parvulorum, ut Divus Hieronymus refert, ſubdens, illum invidia tyranni dis Heraclia x, ab hæreticis innocentem cæſum fuiſſe. Hic ergo talis tantuſque vir, cum Gentilibus de religione agens; difficultates, quas contra Euangelicam legem proponebant audiebat, quas ad Auguſtinum referebat, illarum ſolutiones exposcens, quas ipſis Gentilibus traderet. In quadam autem peculiari epiſtola refert, ſe cum illuſtri illo viro Voluſiano, quem maxime cupiebat ad Euangelicam religionem per-

a Epiſt ad Avienum Senat. Liberium &c. to. Bibl. SS. PP. pag. 554.
b Eſt ep. 5. ad Marci

Eſt 4. inter epiſt. Auguſt.

Lib 3 cit. Bela. ad fin.

Eſt 4. inter Epiſt. Auguſt.

Digitized by Google

petrahere, de eadem contendiſſe: qui duas peculiariter ſibi propoſuerat difficultates circa Euangelicam legem, propter quas tam ipſe, quam alii Gentiles, Euangelium recipere recuſabant, quas eidem Auguſtino, Marcellinus ſoluendas proponit, deprecans ut tale reſponſum præbeat, quod poſſit Voluſiano aliiſque Gentibus demonſtrare. Prima deſumebatur ex ipſo, quod Chriſtiani dicebant, Euangelium eſſe legem novam, quam abrogata antiqua Deus ipſe factus homo promulgavit. Quiſnam Deus iſte eſt (dicebant illi) qui leges, quas ipſemet antiquitus tulit, nunc abrogat; quique ſpretis veteribus ſacrificiis delectatur novis? Nihil enim corrigi poteſt, niſi cùm conſtat, quod ante factum fuerat, minus recte factum fuiſſe: & quod ſemel factum eſt, immutari non debet: & qui mutat, quæ ſemel recte ſtatuit, vanitatis & inconſtantiæ argui poteſt. Aut ergo, quæ antiquitus Deus ſtatuit, rectè conſtituta fuerunt, aut ſecus? Si non recte ſtatuta dixeris, hoc ipſo fateri teneris, illum non verum Deum fuiſſe, qui minus recta decrevit. Si dixeris: recte quidem fuiſſe illa diſpoſita; etiam conſiteri te oportet, illa immutanda non fuiſſe: nullus enim ſine inconſtantiæ & vanitatis nota, quæ ſemel bene ſtatuit ac diſpoſuit, alterat aut mutat. Secunda difficultas, qua gravis urgebant, erat, quod judicabant, prædicationem Euangelicam & doctrinam, Reipublicæ moribus nulla ex parte eſſe convenientem: quia aliqua præcepta (ut ſibi videbatur) continet Euangelium, quæ ipſos Reipublicæ mores receptos deſtruunt, quale eſt illud, quod ſtatuit: Nulli malum pro malo eſſe reddendum: & percutienti unam maxillam, aliam eſſe præbendam: & ejuſmodi eſſe videtur illud, quod ſtatuit inimicos eſſe diligendos, & offenſas ab eis illatas remittendas, & ipſis benefaciendum eſſe. Et vere hoc preceptum erat, in quo communius gentiles circa Euangelium offendebant, ut docet beatus Iuſtinus martyr, adeò ut hujus occaſione legem Euangelicam irriderent: cenſebant enim in primis, illud ipſi naturæ, & ejus author

Matth. 5.

Luc. 6.

¶ 2

In Apolog. pro Chriſti.

contrarium. Eſt ſiquidem (dicebant illi) contra naturalem cujuſque rei inclinationem, quam cunctis rebus author naturæ indidit: omnis namque creatura, naturali impulſu ſibi inimicam odit, & contra eam agit, quam & deſtruere conatur. In primis ſi attendamus ad ſimplicia primaque corpora; quæ elementa vocamus, ex quibus omnia mixta coaleſcunt, videbimus perenni pugna contra ſeipſa agere, & unumquodque eorum contendere ſibi contrarium deſtruere: Ignis enim agit in aquam, & è converſo; nec ab aqua, ſi ratione eſſet prædita, jure poſſet quis petere, ut ignem diligeret, eique ſe ſociaret: Imò niſi mutuas contra ſe inimicitias tenerent elementa, non poſſent mundus ejuſque corpora conſervari, ut ex profeſſo Philoſophiæ princeps demonſtrandum aſſumpſit. Si ulterius ad res animatas ſenſibileſq; aſcendamus, conſpiciemus, perpetes inimicitias inter ſe ducere, ſine quibus conſervari non poſſent. Agnus odio habet lupum, feliſque canem: adeo, ut & minimam formicam videamus ora convertere contra eum, qui ſe comprimit: & gallinam contra miluum reddi fortiſſimam, cum pullos ſuos rapi videt: imò, & ſi lapidem percutias, reſiſtit tibi, & igneas ſcintillas contra te emittere videtur. Natura ergo inclinatione cunctæ res odiunt ſibi inimicas: naturalis autem inclinatio ab ipſo authore naturæ eſt. Quod & alia ratione expendere poſſumus. Notum eſt, ſecundùm rectam philoſophiam, ab authore naturæ paſſiones animalibus omnibus tributas & congenitas, in iraſcibili & concupiſcibili ad illorum conſervationem, ſine quibus eorum natura ſervari non poſſet: ſignanter illæ quatuor, quas principales Auguſtinus vocat, quas & egregiè D. Thomas explicat, gaudiũ & triſtitia, ſpes & timor; quibus tanquam fundamentum ſupponuntur duæ illæ primæ paſſiones, amor & odium quæ omnino ſunt viventibus neceſſariæ. Ingenitus eſt cuique animali amor, circa omnia quæ ſibi ſunt amica, ſicut avibus circa pullos, & animalibus circa ſuos fœtus, ſine quo nequaquam poſſent eorum ſpe-

Ariſt. 2. de cælo.

14. de civit. cap. 7. & 9. 1. 2. q. 25. a. 2.

Digitized by Google

ſpecies, & natura ſervari: circa ea itidem quæ ſuæ naturæ ſunt conſona. Similiter odium cuique animali ingenitum, adverſus illa quæ ſuæ naturæ ſunt contraria, ſine quo illa non fugeret nec averſaretur, ſicque periret: de quo D. Thom. ex Ariſtot. egregiè philoſophatus eſt. Odium itaque datum eſt ab autore naturæ, ut quæque res ſibi inimicam & contrariam averſetur. Secundùm ergo ordinationem authoris naturæ, ſicut naturale eſt amicos diligere, ita naturale erit inimicos odio habere. Hanc rationem tanti fecit Ariſtoteles, indicans locum argumentandi à contrariis, rectam eſſe hanc argumentandi rationem docuerit. Secundum naturam amici diligendi ſunt, eiſque eſt benefaciendum: ergo ſecundùm eandem inimici odio habendi ſunt & perſequendi. Quod adeo naturale videtur, ut ipſemet dixerit, cum inimicis ne via quidem communicare homines velle, natura enim ipſa eos averſari, & refugere videtur. Ex his ergo duo inferebant gentiles: unum eſt, Euangelicam legem, quæ præcipit inimicos diligere, contrariam eſſe naturæ, ejuſque authori alterum eſt, illam præcipere id quod eſt impoſſibile. Eſt ſiquidem impoſſibile, rem aliquam contra naturæ ſuæ inclinationem agere. Tam valida autem viſa eſt multis, etiam qui Chriſtianos ſe profitebantur hæc ratio, ut ex hac parte judicarent, Euangelium rem impoſſibilem præcipere, ut D. Hieronymus *a* refert, quod & Græcos ſequutos, tradunt, qui eorum referunt errores *b*. Deinde gentilibus viſa eſt lex iſta rectis Reipubl. moribus contraria, ut exponebat Marcellinus *c* ad Auguſtinus. Si enim homo inimicis non reſiſtit, actum eſt de unoquoque: ſi auferenti pallium, danda eſt & tunica; omnium patens prædonibus paratur, ut impune quivis eorum agere poſſit. Præterea nihil magis expediens eſt ad cujuſque Reipublicæ conſervationem, quam ut unuſquiſque ſuum ſervet honorem, & ei proſpiciat: ſi autem inimicis honorem offerentibus parcandum eſt, hoc ipſo videtur facultas cuique conceſſa, ut ſine timore in terius honoram agat, & videtur jam de cujuſque honore eſſe actum, qui in hoc poſitus eſt, & conſervatur, quod unuſquiſque ſuas ulciſcatur injurias; Quod qui non facit, vilis homo, & nullius valoris judicatur. Hæc & ſimilia Marcellinus Auguſtino expoſuit, ad quem Auguſtinus reſpondens, longam reſcripſit epiſtolam, ſuo dignam ingenio, in qua duabus difficultatibus propoſitis, egregiè pleneque ſatisfecit. Et quidem ab illa priori egregie ſeſe expedit Auguſtinus, docens, bonum eſſe, imò & neceſſarium, diverſa diverſis temporibus ſtatui: nec enim idipſum omnia tempora expoſcunt, quæ ſicut inter ſe contraria ſunt qualitatibus (ut in hyeme, & æſtate, in die & nocte videre licet) diverſa pro cujuſque temporis qualitatibus ſtatuenda ſunt: nam quod agricola æſtare alium jubeat, quam juſſerat in hyeme, non ratio mutatur agriculturæ, aut ille poteſt inconſtantiæ argui. Noſtræ inſuper variantur ætates: adoleſcentia, pueritiæ non reditura cedit; juventus adoleſcentiæ non manſura ſuccedit, finiens juventutem ſenectus, ſenectus autem morte finitur. Et quidem aliud magiſter adoleſcenti, quam puero ſolebat, imponit, nec proinde illius mutatur conſilium; ſicut nec cùm mane quis ſurgit, qui nocte quieſcebat & jacebat, vitæ ſuæ conſilium mutat. Nam magnus ille noſtrorum temporum medicus Vindicianus (inquit Auguſtinus) conſultus à quodam, dolori ejus juſſit adhiberi, quod in tempore congruere videbatur: adhibitum, ſanitas conſecuta eſt. Deinde poſt annos aliquot, eaſdem rurſus corporis cauſa commota, hoc idem ille putavit adhibendum: adhibitum, vertit in pejus. Miratus, recurrit ad medicum, indicat factum: at ille, & erat acerrimus, ita reſpondit. Ideo malè acceptus es, quia non ergo juſſi: ut omnes qui audiſſent, parumq; hominem noſſent, non eum arte medicinali fidere, ſed neſcio qua illicita potentia putarent. Unde cùm eſſet à quibuſdam poſtea ſtupentibus interrogatus, aperuit quod non intellexerant; videlicet illi ætati jam non hoc, quod præcedenti, ſe fuiſſe juſſurum. Non itaque verum eſt, quod dicitur, ſemel recte

Marginalia: 1.2.q.14. uſque ad 49. — 1. Topi cap. 8. — 4. Polit. c. 11. — a In ca. 5. Matth. — b Caſtro. & Tra- teol. — c Ead. epiſt. cit. — ¶ 3 Eſt epi. 5. c. 7. & 9.

recte factum, nullatenus eſſe mutandum: mutata quippe temporis cauſa, quod rectè ante factum fuerat, ita mutari vera ratio plerumque flagitat, ut cùm ipſi dicant, rectè non fieri, ſi mutetur, contra veritas clamet, rectè non fieri, niſi mutetur; quia utrumque tunc erit rectum, ſi erit pro temporum varietate diverſum. Hinc Auguſtinus procedit, oſtendens, quomodo antiqua lex, antiquaque ſacrificia pro illo tempore illi populo, qui pueri ſtatum habebat, erant convenientia, quæ populo Chriſtiano jam ad majorem ætatem perducto, incongrua fuiſſent: cui propterea aliæ leges, aliaque ſacramenta erant convenientia. Nihil enim Deus jubet, aut ſtatuit, quod ſibi proſit, aut ſuæ utilitatis vel voluptatis cauſa, ſed quod proficiat illi cui jubet. Et verè hanc quæſtionem dirimere poſſet illud, quod Rex Aſſuerus, edictum quoddam novum proferens, quo inveteravit antiquum, dixit: *Ne putare debetis, ſi*
Eſth. 15.9 *diverſa jubeamus ex animi noſtri venire levitate, ſed pro qualitate & neceſſitate temporum, ut Reipublicæ poſcit utilitas, ferre ſententiam.* Ad ſecundam deinde difficultatem ſolvendam ſe convertit Auguſtinus, oſtendens Euangelica præcepta, ſignanter illud quod de inimici dilectione ſtatuit; non eſſe impoſſibilia, nec rectis Reipublicæ benè ordinatæ moribus contraria: quin potius eſſe congruentiſſima ad ipſius Reipublicæ converſationem, ad honoris augmentum, nec perditionem aut exitium inducere, ſed vitam, & innumera bona. Hoc à nobis in tractatu iſto ex profeſſo oſtendendũ eſt. Ut autem recte procedamus, omnia Chriſti Domini verba, quibus hoc intimat præceptum, erunt expendenda, quibus quatuor explicat quæ Ariſtoteles circa unamquamque rem conſideranda propoſuit: An ſit, Quid ſit, Qualis ſit, & Propter quam rem talis ſit. Quibus finitis, admodum faciendæ juſtitiæ tradendum ſe convertit. Hæc erunt à nobis explicanda: ideoque tractatus in ſex partes erit diſtinctus: Prima oſtendit dari præceptum Euangelicum de diligendis inimicis. Secunda, quidnam tale præceptum contineat explicabit. Tertia, illius qualitates exponet. Quarta (quoniam Chriſtus duplex rationũ genus proponit) rationes in ejuſdam præcepti verbis implicatas, propter quas tale eſt, expendet. Quinta, rationes expreſſas, quas Chriſtus ſuperaddidit, tradet. Sexta, modum, dum, quo facienda eſt juſtitia, ex Chriſti inſtitutione indicabit.

PRIMA

PRIMA PARS, AN SIT PRÆCEPTUM EUANGELICUM DE DILIGENDIS INIMICIS.

§. I. *Præceptum dilectionis inimicorum, etſi antiquum ſit, eſt etiam novum, quod in lege Euangelica Chriſtus promulgat, ut Eſaias prædixit, Sponſa expoſuit, & Sancti Patres explicarunt.*

5 4 A*Udiſtis, quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, &c.* Quæſtionem propoſuimus in præcedenti tractatu, An hoc præceptum diligendi inimicos proprium ſit legis Euangelicæ: & an tanquam novum proponatur à Chriſto Domino, quam in antiqua lege ſtatutum non fuerit. Hanc ibi explicuimus dicentes; Chiiſtum duo intendiſſe, primum innovare legem antiquam, quam corruperat impia Phariſæorum & Scribarum traditio, qui tanquam divina lege decretum docebant, odio habendum inimicum, quod nunquam Deus ſtatuerat: ſecundum, novum Euangelicæ legis præceptum promulgare, ad quod antiqua lex non perrigerat. Hæc prædixiſſe viſus eſt Euangelicus Propheta in illo celebri capite, quo ex profeſſo ad litteram Chriſti conceptionem & nativitatem ex virgine, ſuperabundantiam gratiæ, & donorum Spiritus ſancti, vitam, mortem, & ſepulturam clariſſimè prædixit: *Et erit*, inquit, *in die illa, adiiciet Dominus ſecundo* Eſa. 11, 11 *manum ſuam ad poſſidendum reſiduum populi ſui, quod relinquetur ab Aſſyriis, & ab Ægypto, & à Phetros, & ab Æthiopia, &c.* Certum eſt reſidum aut relinquias populi ſui, intelligi à Propheta, Apoſtolos & diſcipulos Chriſti, eoſque, qui illi adhæſerunt, de quibus ipſemet prædixerat: *Niſi* Eſa. 1. *Dominus exercitum reliquiſſet nobis ſemen:* quæ verba de diſcipulis & adhærentibus Chriſto expoſuit Apoſtolus, & ea expendens B. Auguſtinus obſervat, illos vocatos reliquias, & ſemen, ut appareat reliquias illas paucas, velut ſemen fuiſſe, unde meſſis toto orbe conſurgeret. Rom. 9. 29. Lib. 1. qq. ad Simpl. quæſt. 21 Has reliquias poſſedit Chriſtus, aut (ut Septuaginta legunt) zelavit, id eſt, ardentiſſimo amore proſequutus eſt. Ad oſtendendum autem hujuſmodo amore, & plenè poſſidendas has reliquias, adiecit ſecundò manum ſuam. In hebræo habetur verbum, quod ſignificat innovare, & mutare, ut quidam noſtri temporis diligens Author Leo Caſtr. expendit, qui dicit, ſecundum vim hebrei ſermonis, duobus modis verba transferri poſſe, primò: *Adiiciet Dominus innovare manum ſuam*: Secundò, *Adjiciet Dominus novas leges manus ſuæ.* Quibus aptè uno eodemque verbo explicat Propheta, quid Chriſtus intenderit. Primò *adiicit*, inquit, *Dominus innovare manum ſuam*, metaphora ſumpta à pictore, qui in tabula depinxit ima-

Digitized by Google

imaginem, quam illius manum vocamus: ſi accidit illam luto aut vetuſtate aliqua ex parte deleri, convertit ſecundo manum ſuam, ut excuſſo puluere & luto illam renovet; illuſtrioremque quam fuerat à principio, exhibet. Deus digito manus ſuæ tanquàm pernicillo, imaginem illam antiquæ legis in tabula expreſſit; quæ tam inveterata fuit, & terrenis affectibus Phariſæorum ex ea parte deleta, qua dilectionem proximi exprimebat, ut tantum appareret dilectio amici, propterea ad illam iterum convertit & adiicit manum ſuam, & imaginem, quam primo depinxerat, ita renovat, ut illuſtriorem & clariorem, quam fuerat à principio exhibeat, dicens: *Ego autem dico vobis, &c.* Non tamen hoc ſolummodo intendit, ſed & nouum novæ
¶ 5 legis præceptum promulgare. Quod eadem verba ſecundum aliam tranſlationem
Lib. 2. de demonſt. cap. 21. etiam ſignificant: *Adjiciet Dominus novas leges manus ſuæ*, quam ſequutus eſt Euſebius Cæſarienſis: nec incongrue, habetur enim in loco verbum, quod ſignificato novam legem condere, quo eodem utitur
Eſther. 3. 8. Scriptura, dum dicit: *Eſt populus novis utens legibus.* Itaque ſenſus Prophetæ erit: Ad antiqua dogmata & præcepta, adiiciet Dominus alia nova: ut idem fit cum illo, quod teſtes de Sancto Stephano dixe-
Actor. 7. runt: *Audivimus eum dicentem, quod Ieſus Nazarenus hic mutavit traditiones*: aut le-
Ibidem. ges, *quas tradidit nobis Moyſes.* Nec enim in hoc falſum teſtimonium Stephano imponebant, qui verè id dicere potuit, ut Cajetanus annotavit. Adiiciet ergo, id eſt, antiquitus contentus fuerat, clarè præcipere, ut homo ſuos diligat amicos; ſed in mundum veniens, adiiciet, addet, ut idipſum erga inimicos homo faciat, quod verè præſtat, dicens: *Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Diliges amicum: Ego* ſuperaddo, & dico; *Diligite inimicos veſtros*, &c. Hæc quidam vera ſunt, ſed contradictionem involvere videntur. Si enim id renovat, quod antiquitus fuit decretum, quomodo novum decretum condit? Non enim idem eſt aliquid renovari quod antiquatum erat, & de novo aliquid condi aut fieri. Explicari tamen hæc poſſunt ex illis verbis Sponſi, quæ in Canticis habentur. Præ- *Cant. 2.*
ſtolabatur Sponſa divina cœleſtis Sponſi adventum: & audiens vocis ſolius ſonitum, ſubſtitit dicens: *Vox dilecti mei*, metaphora ſumpta à Sponſa, quæ Sponſi ſui adventum ſummo deſiderio expectans, & in omne latus ſe vertens, ſi eum venientem poſſit præſentire, dum vocis illius ſonitum audit, incredibili gaudio affecta exultans clamat: En vox dilecti mei: *Aquella, la voz es de mi querido*: tuncque ad eum videndum converſa; *En*, inquit, *iſte venit ſaliens in montibus, &c.* Quoniam autem eum ſe alloquentem audit, aures offert & exhibet paratas, ut quod ille loquitur, percipiat: *En dilectus meus loquitur mihi: Surge propera amica mea*, &c. *jam enim hyems abiit, &c. flores apparuerunt in terra noſtra, &c.* Non dubium, his verbis explicatum fuiſſe, cœleſtis Sponſi Chriſti Domini adventum, quo veniente hyems tranſacta dicitur, & flores jam apparviſſe in terra. Egregia certè metaphora: In hyeme procul abeſt ſol à nobis, quo fit, ut omnia frigore rigeant: tunc in radice flores tenentur compreſſi, nec omnibus apparent, ſed illis tantum qui noverunt ſecreta naturæ. Unde ſi in hyeme pertranſeat homo, eorum ignarus, & videat arborem, judicabit illam eſſe ſiccam, nec ullatenus flores aut fructus allaturam: qui tamen Sapiens eſt, illos in virtute præexiſtere videt. Prætereunte autem hyeme, flores qui tantum in virtute extabant, & illis tantum, qui naturæ penetrant ſecreta erant conſpicui, jam fiunt omnibus manifeſti, & ver adveniens illos ita extrahit, ut univerſorum oculis conſpiciendos proponat. Unde verè quidem dicimus, flores jam in hyeme extitiſſe. non in ſua forma, extenſione ¶ 6
& pulchritudine, ſed in radice & virtute. *a Libr. duar. Homil. in Cant. homil. 2. & lib. 4 Homil. hom. 4.*
Verè itidem dicimus, flores non ad hyemis tempus pertinere, ſed opus eſſe veris advenientis, qui eos ſecundum totam ſuam extenſionem & pulchritudinem extrahit, & conſpicuos facit. Non dubium eſt, tempus antiquum aptè hyemis ſymbolo declarari, ut Origenes a, Epiphanius b & *b Hær. 59 Catar.*
alij

alii explicant. De quibus præcedenti tractatu *a*. Tunc ſol juſtitiæ longe diſtare *a Num. 25* videbatur : *idcirco*, inquit Propheta, *ego plorans & oculus meus deducẽs lacrymas, quia longe à me factus eſt conſolator.* Tunc peccatum vivebat, & regnabat, ut Apoſtolus loquitur *b*, quod nondum extinctum erat : *b Rom. 6. & 7.* & certe *c*, *longe à peccatoribus ſalus.* *c Pſ. 118. 155.* Tunc quidem plantata fuit à cælesti agricola arbor illa veteris legis ; ab ipſo enim illa data eſt, & non à dæmone, ut impii Manichæi contendebant. Flores ac fructus quos tandem Deus prætendebat, erat perfecta dilectio, quam propterea Apoſtolus vocat *plenitudinem legis.* *Rom. 13. 10.* Vere equidem in hac arbore jam continebatur amor inimicorum, compreſſus tamen & incluſus, nec manifeſte apparens, tanquam in radice & in virtute : dicens enim Deus, & præcipiens diliges proximum, jam ibi inimicum ſub illo nomine concluſerat, qui vere proximus eſt. Idque intelligebant illi, qui vera ſapientia præſtabant, vimque divinæ legis percipiebant. Unde & ſanctus David, hujus legis ſcrutator inſignis ſæpe confeſſus eſt, ſe ſapienter inimicorum offenſas tuliſſe, eoſque dilexiſſe, quoniam in eadem lege id incluſum prævidebat. Ita explicat S. Baſilius, illud, *In Schol. in Pſ. 16.* *Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodivi vias duras.* Credit enim Baſilius editum Pſalmum illum, cum à Saule perſecutionem, & omnis generis inſidias pateretur. Duriſſimum quidem fuit tales injurias ſufferre, talem hoſtem amare : nihilominus id faciebat propter verba divinæ legis. Inſipientes autem, & qui tantum ſecundum oculorum viſionem hujuſmodi arborem legis aſpiciebant, nequaquam tales flores latentes videbant, ſed potius cenſebant, nihil tale in ea reperiri. Tales erant Phariſæi, qui ſuaſerunt populo, in lege ſolummodo præceptam amici dilectionem, quem proximum & conjunctum videbant ; permiſſum autem inimicorum odium. Cum tamen ad nos ſol juſtitiæ appropinquavit, & vernũ propterea affuit tempus, *Gen. 35. 16. juxta Septuag.* quod electum Scriptura ſacra vocat, jam flores apparere cœperunt. Hic enim ſol divinus, quæ in lege veteri erant incluſa & compreſſa, extraxit, & omnium oculis manifeſtiſſime conſpicienda. Hocque illud eſt, quod ipſe dixit : *Non veni ſoluere, ſed adimplere.* *Matth. 5. 17.* Non venit ſol, cum nobis appropinquat, & vernum tempus efficit, ut ſoluat, deſtruat, aut amputet arborem, quæ in hyeme plantata fuerat, ſed ad eam complendam, id eſt, ad ea extrahenda, quæ in illa concluſa tenebantur. Id egregie Chriſtus effecit, exhibens completa, quæ antiqua lege tenebantur incluſa, ut egregie ſancti Patres explicant. Signanter autem dedit legi plenitudinem, aut adimplevit legem, quoniam *plenitudo legis eſt dilectio.* Iam in lege tanquam in radice continebatur quicquid ad præceptum dilectionis pertinet, ibique concluſa erat dilectio inimici ; ſed ad plenitudinem erat perducenda lex, tum flores qui in ea latebant, virtute divini Solis extrahebantur, quos omnium oculis conſpiciendos proponit dicens: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros,* &c. Hoc ergo eſt, quod ad Sponſam dicit : *Surge, propera amica mea* ; &c. ¶ 7 Antiquam ſynagogam non vocabat amicam, nam homines ad eam pertinentes, erant in ſtatu ſervorum, illaque antiqua lex erat ſicut *Agar, in ſervitutem generans* : *ad Gal. 4. 24.* at Eccleſiam novam, amicam vocat, cujus primis fundatoribus dixit : *Ioan. 15. 14. 15.* *Vos dixi amicos, & vos amici mei eſtis.* Synagoga itaque ejuſque populus imperfectus erat, humi repens, terrena ſapiens ; legem propterea in cortice ſolummodo conſiderabat, ideoque ad illa, quæ in eadem latebant, non peruenit. Populus ille in montis partibus inferioribus manſit, *Exod. 19. 12.* qui tantum imperfecta opera agebat : te autem ad ſuperiora & altiora voco, quapropter *ſurge*, elevare, altiora contende, *jam enim hyems abiit* : id eſt ſol, rigores hyemis antiquæ legis expellens, & flores ita manifeſtos omnibus faciens, ut jam appareant in terra. Omnibus ſiquidem clare loquor : *Ego autẽ dico vobis, Diligite inimicos veſtros.* Hæc omnia breviſſimis verbis complexus fuit Beatus Auguſtinus, exponens titulum *In Pſ. 72. in princ.* Pſalmi ſeptuageſimi ſecundi, in quo David dicitur filius Ieſſe. Tempore, (inquit,

veteris teſtamenti, novum teſtamentum
occultatam ibi erat, tanquam fructus in
radice. Si enim quæras fructum in radice,
non inveniens: nec tamen invenis in ramis
fructum, niſi qui de radice proceſſit, &c.
Hoc igitur præceptum poteſt duobus mo-
dis conſiderari, in radicè, vel in virtute, &
in ſe ipſo formaliter, ut Philoſophi loquũ-
tur: & quidem primo modo cõſideratum,
ad veterem legem jam pertinebat, in qua
cum præcipitur diligi proximus, etiam ini-
micus claudebatur. Si autem conſideretur
in ſemetipſo, ſecundum quod clarè mani-
feſteque dilectionem inimici ſub hoc ex-
plicito nomine præcipit, mandatum eſt
novæ legis, ad Euangelium pertinens, eò
modo quo flores in ſeipſis, non ad hyemis,
ſed ad veris tempus expectant. Hinc in-
telligere poſſumus, cur mandatum dile-
ctionis vocetur antiquum & novum. Lo-
quens namq; CHRISTUS cum diſcipulis
Ioan. 13. ſuis: *Mandatum*, inquit, *novum de vobis, ut*
34. *diligatis invicem, ſicut dilevi vos.* & tamen
1.Ioa.1.7 B. Ioann. ad omnes fideles ſcribens, *Cha-*
riſsimi, inquit, *non mandatum novum ſcri-*
bo vobis, ſed mandatum vetus, quod habui-
1.Ioan.3. *ſtis ab initio*: & iterum, *Hæc eſt annuntia-*
11. *tio, quam habuiſtis ab initio, ut diligamus*
alterutrum: & iterum ſcribens ad Electam
2.Can.v.5 dominam: *& nunc rogo te domina, non tan-*
quam mandatum novum ſcribens tibi, ſed
quod habuimus ab initio, ut diligamus alte-
rutrum. Si mandatum novum eſt, quomo-
do vetus, & jam ab initio in lege veteri
In l.n.4. traditum? Origenes cenſet, mandatum di-
738. lectionis dici novum, quia nunquam ve-
teraſcit, ſicut myſterium Chriſti, de quo
Ier.31.22 Propheta: *Novum faciet Dominus ſuper ter-*
ram: vetus autem, quia ab initio mundi
obligat. Aut dicitur novum, quia novos
reddit in ſpiritu eos, qui illud adimplent:
vetus autem ſecundum ſui obligationem.
Sed dico, dici mandatum vetus, quia jam
in antiqua lege traditum fuit, etiam reſpe-
ctu inimicorum in virtute & radice, in eo
videlicet quod Deus præcepit proximum
diligi. Novum autem ex eo quod, illud
quod non manifeſtè apparebat omnibus,
expreſſo formalique mandato clariſſimo
Chriſtus præcepit. Et verè ita explicaſſe
videntur ſancti Patres, Chryſoſtomus *a*, a Libr. de
Cyrillus *b*, Auguſtinus *c*, Beda *c*, Theo- virg. c. 83
phylactus *c*, Rupertus *c*, & alii, ſi attentè tom. 5.
legantur: docent enim, mandatum vetus b L. 9. in
fuiſſe ſecundum ſubſtantiam; novum au- Ioa. c. 23.
tem ſecundum modum explicatum, quem c In c. 13.
CHRISTUS expreſſit. Et idem Joannes ita Ioan. v. 34
rem totam viſus eſt explicaſſe. Poſtquam 1. Ioa. 2. 8
enim dixit: *Non mandatum novum ſcribo* ¶ 8
vobis, ſtatim ſubdit: *Mandatum novum*
ſcribo vobis, &c. quia tenebræ tranſierũt, &
verum lumine jam lucet: quaſi dicat: Man-
datum quidem vetus fuit ſecundum ſub-
ſtantiam, ſed novum ſecundùm explica-
tionem, quam vera lux, quæ Chriſtus eſt,
intulit. His addenda ſunt duo: primum eſt,
in antiqua lege multa fuiſſe, ex quibus Iu-
dæi occaſionem accipiebant, ut crederent,
dilectionis præceptum nequaquam ad
inimicos extendi, ſed potius permiſſum
eſſe odium erga eos & vindictam: dixit e-
nim lex ſemel & iterum *a*. *Oculum pro o-* a Exo. 21.
culo, dentem pro dente. Juſſit *b* etiam Deus Deut. 19.
Judæis, ut quaſdam nationes illis infeſtas, & Lev.
averſarentur, & nullas ad illas exercerent 14.
amicitias. Præcepitque de Chananæis lo- b Exod.
quens, ut nullatenus eis parcerent, *ſed e-* 34. 12.
verſione evertite illas, & delete eorum me- Exod. 23.
moriã, quem locum & alios ſimiles expen-
debant Manichæi, ut probarent, antiqui-
tus fuiſſe ſtatutum odium inimicorum, ut
ſæpè refert B. Auguſtinus, ſignanter agens Lib. cont.
contra Adimantum Manichæum. Imò ta- Adimant.
liter Deus cum Iudæis hac in parte egit, ut c. 8. & 17.
& ipſi ſancti Patres apertè aliquando fa-
teantur, verba fuiſſe legis: *Diliges amicum*
tuum, & odio habebis inimicum tuum, de
quo alibi dictum eſt. Alterum eſt id, quod
ſæpè annotat D. Auguſtinus, circa inimi- Lib. 1. de
cum duo expendi poſſe: quædam ſunt ne- ſer. Dom.
gativa, ut non odire, non interficere, non in monte.
vindictam ſumere: alia ſunt affirmativa,
ut eum diligere, ei benefacere, injurias ab
eo illatas ſufferre, & remittere: aliud eſt e-
nim non odire, non ulciſci, aliud diligere,
& benefacere. Et illud quidem primum,
aliquid continet boni, ſed imperfectum
illud eſt; ſecundum autem majorem per-
fectio-

fectionem dicit. Lex antiqua eo uſque progrediebatur, ut prohiberet odium & vindictam erga inimicos: at eos diligere, & eis parcere, ac benefacere, nequaquam manifeſtè præcipiebat: id enim clarè in amicos tantum jubebat. Unde in eo loco, quo de hac re Deus egit, loquens de inimicis, per negationes egit: *Non eris ultor, nec memor eris iniuriæ civium tuorum.* Statim verò loquens de amicis, poſitiuum verbum appoſuit, dicens: *Diliges amicum tuum.* Et quamvis in illis negationibus, DEUS voluerit affirmationes contrarias intelligere, ſed id manifeſtè jubere & explicare, ad legem Euangelicam pertinebat. Gradum propterea, ut annotat Auguſtinus, videtur CHRISTUS facere voluiſſe, quaſi dicere volens: Antiquis tanquam imperfectis præceptum fuit, non odire, non ulciſci de inimicis, ſed vos ad altiora promoveo, quibus dico; *Surge propera;* ad perfectiora voco: Ego dico vobis: Diligite inimicos veſtros. Ex his explicant ſancti Patres illud, quod ſupra adductum eſt: *Non veni ſolvere legem, ſed adimplere,* quaſi dicens: Non tollo quod lex ſtatuit, non odire, non ulciſci, ſed quia hoc imperfectum eſt; ad pleniorem perfectionem induco, & ulterius ego progredior, præcipiens diligere, benefacere, orare pro inimicis. Ita Irenæus *a*, Gregor. Nyſſen. *b*, Baſilius *c*, Auguſtinus *d*, & alii, quorum doctrinam ſecundum reconditam Theologiam, D Thom. *e* egregiè explicavit. Ex his etiam colligo, quomodo intelligenda ſit illa celebris Theologorum propoſitio, aſſerentium: in lege Euangelica nullum præceptum contineri novum, niſi ea quæ pertinent ad fidem & ſacramenta. Dicendum

¶ 9 eſt ſiquidem, præcepta Decalogi fuiſſe quidem omnia antiqua ſecundum ſubſtantiam, ſed tamen ad legem Euangelicam aliqua eorum pertinere, ſi conſiderentur, ſecundùm claram & explicitam eorum normam. Quod egregiè D. Auguſtinus aſſeruit, qui omnia hæc, quæ diximus, eleganter docuit. Dixerat aliquando Auguſtinus, in veteri teſtamento ita Deum inſtruxiſſe populum antiquum, ut nulla in Euangelica aut Apoſtolica doctrina reperiantur, quæ illis etiam libris veteribus deſint: hoc tamen attentius deinde conſiderans, in libris retractationum: Addendum, inquit, erat pene, atque dicendum: Ut pene nulla in Euangelica & Apoſtolica doctrina reperiantur, quamvis ardua & divina præcepta atque promiſſa, quæ illis etiam libris veteribus deſint. Quid eſt enim quod in ſermone Euangelico in monte Dominus dixit: *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, &c. Ego autem dico vobis:* ſi nihil ipſe amplius præcepit, quam præceptum eſt in illis veteribus libris? &c. Proinde ſi figuræ diſcutiantur, omnia ibi prophetata reperiuntur, quæ ſunt præſentata, vel expectantur præſentanda per CHRISTUM. Veruntamen propter quædam præcepta non figurata, ſed propria, quæ non in veteri teſtamento, ſed in novo inveniuntur, cautius & moderatius diceretur: Pene nulla, quam nulla hic eſſe quæ non ſint illic. Quamvis illic ſint duo præcepta de dilectione Dei & proximi, quo rectiſſime omnia & legitima, & Prophetica, & Euangelica, & Apoſtolica referuntur. Ita Auguſtinus: quibus verbis hæc duo aſſerit, unum eſt, in illis antiquis præceptis de dilectione traditis, jam omnia contenta fuiſſe, quæ in Euangelica lege jubentur. Alterum eſt, quod nihilominus verè dicere poſſumus, præceptum dilectionis inimicorum acceptum eo modo, quo Chriſtus illud protulit, vere ad Euangelicam legem pertinere, & tanquam ejuſdem legis præceptum ab eodem fuiſſe promulgatum. Ex quibus credo explicari poſſe, cur Chriſtus Dominus præceptum dilectionis proximi Suum vocat. *Hoc*, inquit, *eſt præceptum meum, ut diligatis invicem.* Certum quidem eſt, præceptum dilectionis peculiariter dici pertinere ad legem Euangelicam, quæ lex eſt amoris: præceptum autem dilectionis non unum eſt, ſed duplex, diligere ſcilicet Deum & proximum. Et quidem certum eſt, præſtantius eſſe præceptum dilectionis Dei, & tanquam radicem & fundamentum dilectionis pro-

Marginal notes: Levit. 19. 18. — Lib. cont. Adim. c. 8 — Matth. 5. 17. — a Lib. 4. cont. Hær. cap. 27. — b Orat. de S. Steph. — c In Pſ. 14 — d 19. cont. Fauſ. c. 19 & ſeqq. — e 1. 2. q. 107. art. 1 — Lib. 1. retr. cap. 22. Lib. cont. Adim. c. 3. — Ioan. 15. 12.

a 22. *Mor c.11. & hom, 27. in Euang.* b 2. 2. *qu.* 26: *art.* 1.

proximi, ut Beatus Gregorius *a*, docet, & Divus Thomas *b*, probat. Cur ergo non dixit; Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis Deum? Reſpondeo: Quia præceptum dilectionis Dei nulla Phariſæorum malitia obſcuraverat, quod omnibus erat manifeſtiſſimum: at præceptum dilectionis proximi multis modis reddiderant obſcurum, imò impurum, primò docentes tantum erga proximum ſtatutos aut prohibitos actus exrernos, non internos: deinde docentes, parentibus non rectam dilectionem & beneficentiam exhibendam, præcipuè autem tradentes, inimicis nullum amorem impendendum. Quia Chriſtus hoc, quod illis erat obſcurum & difficile, explicandum clariſſimè & ſuadendum aſſumpſit, idcircò illud vocat præceptum ſuum. Ex qua ratione fit, potiori jure præceptum dilectionis inimici, ſuum eſſe vocandum, quod eo modo propoſuit, ut legis Euangelicæ videatur proprium.

§. 2. *Chriſtus tanquam verus Deus, Reipublicæ ſuæ leges tradit, complens quod per Eſaiam prædixerat, & docens utilia.*

¶ 10 CONſiderans Euangelicus Propheta Eſaias, Dei filium in mundum venientem, eum vocavit legiferum noſtrum, de quo propterea, ut exponit

a *Libr. de quinque hæreſibus, tom.* 6. b *Eſa.* 33. 22.

Auguſtinus *a* dixit *b*: *Dominus legifer noſter.* Et meritò: ſanctus ſiquidem Auguſtinus ferè totum librum ſecundum de civitate Dei inſumit, diſputans contra Romanos, & demonſtrans, verè Deos non fuiſſe illos, quos Romoni tanquam Deos colebant, quippe cùm nullas leges unquam

Lib. 2. de civ. Dei.

adhibuerint ad rectè gubernandam Rempublicam illam, in qua tanquam dii colebantur. Hoc Romani pro ſumma ducebant religione, omnium gentium deos coleres omnibus illis templa ædificare, altaria erigere, ſacrificia offerre, & hanc, inquit B. Leo Papa *a*, magnam ſibi aſſumpſiſſe videbantur religionem, quia nullam reſpuebant falſitatem, de qua re idem Auguſtinus *b* ex profeſſo alibi pertractavit. Et nihilominus, inquit Auguſtinus *c*, cùm tot tantoſque deos colerent, nullum eorum inducebant, qui legem aliquam tulerit, qua quid agendum, quidve fugiendum eſſet præſcriberet. Certum eſt (inquit ille *d*) ad verum Deum illam pertinere curam, ut ſui cultores rectè incedant, utque bonos mores habeant: nullus enim dominus eſt, ita mentis & rationis expers, ut in domo ſua non aliquam legem ſervis ſuis imponat, ut vel ſaltem, quæ ad ſui pertineant obſequium, rectè juxta ipſius voluntatem perficiant. Eſt Deus ſuprema mens, ſupremaſque omnium rationes continens; pertinerque propterea ad conſultores Deos, inquit Auguſtinus, vitæ bonæ præcepta non occultare populis cultoribus ſuis, ſed clara prædicatione præbere: per vates etiam ſuos convenire, atque arguere peccantes, palam minari pœnas malè agentibus, præmia rectè viventibus polliceri. Dignum utiq; erat, ut quomodo iſti illorũ ſacra, ita illi iſtorum facta curarent. Nullas ergo leges Romanis Dii illorum tradiderunt, quibus vel bona præciperent, vel mala prohiberent. Quod ſi tales leges datas dicant Romani, inquit Auguſtinus *a*, eas proferant: id namque illis erit impoſſibile. Proferatur (inquit *b*) oſtēdatur & legatur, quas deorum leges illi civitati datas, contempſerint Gracchi; ut ſeditionibus cuncta turbarent, quas Marius & Cinna, ut bella etiam progrederentur civilia, cauſis iniquiſſimis ſuſcepta, & crudeliter geſta, crudeliuſque finita; quas denique Sylla ipſe, cujus vitam, mores, facta, deſcribente Salluſtio, aliiſque hiſtoriæ ſcriptoribus, quis non exhorreat? Quod ſi dicant Romani, jam à ſapientibus hominibus leges ſufficientes traditas fuiſſe, ideoque non oportuiſſe, ut Romanis novas leges, Dii quos colebant, inducerent, hoc refellit Auguſtinus primo quia hæc non Romana, ſed Græca ſunt, aut ſi propterea jam Romana,

a *Serm.* 1 *nativ. Apoſt. Petri & Pauli.* b 1. *De con. ſen: Euang. per multa capita.* c 2. *de civit.* d 2. *De civ. ca.* 4. a 2. *De civ. ca.* 6. b 2. *De civ. c.* 22. a 2. *De civit. ca.* 7.

Digitized by Google

mana, quia & Græcia, facta eſt Romana provincia; non Deorum præcepta ſunt ſed hominum inventa, qui ut cunque conati ſunt ingeniis acutiſſimis præditi, ratiocinando veſtigare, quid in rerum natura latitaret, quod in moribus appetendum eſſet, aut fugiendum, quid in ipſis ratiocinandi regulis certa connexione traheretur, aut quid non eſſet conſequens, vel etiam repugnaret, &c. Deinde ſi Philoſophi fuerunt, qui aliquid invenerunt, quod agendæ vitæ bonæ ſatis eſſe poſſet, Philoſophis potius, quam Diis divini honores eſſent decernendi, & melius & honeſtius Platoni erigeretur templum, in quo libri ejus legerentur, quam in templo Deorum illa ſacra agerentur, quæ omnem impu-

¶ 11 dentiam ſuperabant. Et certè ſi à Diis ſuis Romani leges rectè vivendi accepiſ-

2. De civ. cap. 26. ſent (inquit Auguſtinus) non aliquot annos poſt Romam conditam ab Athenienſibus mutuarentur leges Solonis, quas tamen, non ut acceperunt tenuerunt, ſed meliores & emendatiores facere conati ſunt. Anno ſiquidem trecenteſimo ab

Vives ibi. urbe condita (ut Scholiaſtes Auguſtini ait) poſt multos inter plebem & patres diſſenſiones, tres legati miſſi ſunt in Græciam, juſſi leges Solonis tranſcribere, & mores atq; inſtituta reliquæ Græciæ cognoſcere, ut componi ſtatus civitatis Romanæ exemplo Græcorum poſſet. Gnaviter eſt negotium à legatis tranſactum, & proximo anno redierunt, creatique ſunt Decem viri legum ferendarum; qui primum decem tabulas juris civilis Romani ſcripſerunt, deinde addiderunt duas, approbatæque ſunt omnes comitiis centuriatis: atque hæc ſunt nobiliſſimæ leges

a Lib. 3. duodecim tabularum, ut ſcribunt Livius *a*

b Lib. 10 Dionyſius *b*, & alii. Nec voluerunt Romani *b* (inquit Auguſtin.) leges quas Lycurgus Lacedæmonii tradidit, accipere, quamvis ipſe ex Apollinis Delphi oraculo & authoritate ſe inſtituiſſe, fuerit profeſſus, quoniam id Romani prudenter credere noluerunt. Erat ſiquidem, ut Plato & Ariſtoteles expendunt, leges agreſtes & ſanguinariæ, nec earum alius finis erat, quam ut invictos bellatores facerent Spartanos. Dii ergo Romani Rempublicam ſuam, cui tanquam Dii præſidebant, tenebant ſine legibus. Et quamvis Numa Pompilius, qui Romulo ſucceſſit in regnum, quaſdam leges ad civitatis regimen ediderit, de quibus Livius, Dionyſius, & Plutarchus in ejus vita, tam inſufficientes erant, ut coacti fuerint Romani, ab aliis nationibus leges mutuare. Hoc autem id-

eò ab illis Diis factum eſt (inquit Augu- *2. De civ. c. 22.*

ſtinus) quoniam dæmones erat, qui extremam hominum perniciem cupiebant, quas ſine legibus tenebant, ut unuſquiſq; in viam ſuam declinaret, & cujuſq; appetitus pro lege haberetur, quo in omnia vitia homines ſub tali duce darentur præcipites: & ideò à populo tot templis, tot ſacerdotibus, & ſacrificiorum generibus, tam multiplicibus variiſque ſacris, tot feſtis ſolennitatibus, tot tantorumque ludorum celebritatibus colebantur: ubi nihil dæmones niſi negotium ſuum egerunt, non curantes quemadmodum illi viverent imò contendentes, ut etiam perdite viverent, &c. Cupiebant, ut hominum concupiſcentia nullo contineretur freno; audacia, nulla comprimeretur lege; ignorantia, nulla illuſtraretur luce: ideoque nullas leges Reipublicæ ſuæ ad vitam inſtituendam tradiderūt. Quo tandem manifeſtè demonſtrarunt, ſe non veros Deos eſſe, qui cultorum ſuorum curarent bonum, ſed potius dæmones inimicos, qui illorum exitium & perditionem

intenderet. CHRISTUS autem Dominus, ¶ 12

verus Deus eſt Reipublicæ Chriſtianæ.

Hic eſt Deus noſter, & non æſtimabitur alius *Baru. 3. 36.*

ad eum. Ad illum propterea pertinebat leges ſtatuere, & promulgare, per quas demonſtraret, ſe ſubditorum ſuorum curam gerere, eorum facta curare, actiones dirigere, per quas mala prohiberet, & bona præciperet. Ipſe ergo, hoc ipſo, quod Reipublicæ ſuæ ſe manifeſtum fecit, ſeſeq; tanquam verum ejuſdem Reipublicę ſuæ Deum propoſuit, ſtatum ad leges ferendas, quibus illa gubernaretur, ſe convertit. Idcircò ſedens in monte, tanquam Dominus, *aperiens os ſuum.* Euangelicam legem

Digitized by Google

per quam ad regnum cœlorum ſuos perduceret, promulgare cœpit; beatos vocans pauperes ſpiritu, mites, lugentes, &c. Et multa ſtatuens ad ſuæ Chriſtianæ Reipublicæ inſtitutionem. Inter hæc egregiè inſigniterq; amoris lex circa inimicos ſplendet, qua modum præſcribit, quem circa inimicum tenere debeamus, dicens: *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, &c. Ego autem dico vobis.* Et verè viſus eſt CHRISTUS Dominus alludere voluiſſe, ad quædam egregia Eſaiæ verba, quæ nunc in ſemetipſo adimpleta exhibet. *Accedite ad me & audite hæc: Non à principio in abſcondito locutus ſum, ex tempore antequā fieret, ibi eram: & nunc miſit me Dominus, & ſpiritus ejus. Hæc dicit Dominus, redemptor tuus ſanctus Iſrael: Ego Dominus docens te utilia.* Quoniam hæc verba Chriſti myſterium egregie explicāt, in omne latus ſe vertunt Rabbini, ut in alium ſenſum detorqueant, contendentes illa de ipſomet Eſaia Propheta eſſe intelligenda. Sed ſi contextus Prophetæ attendatur, manifeſtè apparet, Deum ipſum eſſe, qui loquitur, ut demonſtrant S. Patres, Ambroſius *a*, Chryſoſtomus *b*, Cyrillus *c*, Athanaſius *d*, Euſebius *e*, & ſignanter B. Auguſtin. *f*, multis in locis, præcipuè contra Maximinum Arrianum agēs, ubi cū hujus capitis verba ſubjeciſſet, ſubdidit: Quid his apertius? Et mire urget Origenes *g*, Iudæos his verbis, quærens ab eis, ut dicerent, quis hic eſſet, qui loquitur; multa.n. de ſe dicit, quæ in ſolum Chriſtū poſſunt quadrare: primum, quod quando lex data eſt in monte Sina, ibi ipſe erat, qui loquebatur (aut per ſe ipſum aut per Angelum) non certe in abſcondito, aut ſecreto, ſed tam pulchre, quantum ſonitus buccinæ, & horriſona tonitrua, ignisq; ardentiſſimus demonſtrabant. Hocq; eſt, quod dicit: *Nō à principio in abſcondito locutus ſum*, id eſt: Ego ſum, qui antiquitus legem tuli, non in abſcondito, ſed palam & manifeſte ac conſpicientibus cunctis. Ita Chryſoſtomus interpretatur. Et quoniam dicere quis poterat, quod poſtea Iudæi dixerunt: *Quinquaginta annos nondum habes*, & jam ibi fuiſti? addidit, dicens, ſe antequam lex illa daretur, jam extitiſſe: quippe qui, antequam mundus fieret, jam erat. Id enim ſignificat illud, *Ex tempore antequam fieret ibi eram.* Quod ita exponit Auguſtin. contra Arrianos: Ex tempore quid eſt? nunquid ex eo, quod tempus eſſe cœpit, quaſi ipſe non fuerit ante omne tempus? Non non ſic impii, ſed ex tempore, id eſt, antequam fieret tempus. Hanc intelligentiam confirmat noſtri temporis quidam diligens autor, ex vi Hebraici ſermonis, ſecundum quem, ita poſſet transferri: *Priusquam tempus eſſendi hæc* (id eſt omnia, quæ habent eſſe, cœli, terra, & omnia creata, de quibus paulo ante locutus fuerat) *eram.* Is ergo, qui ante omnia creata, & antequam mundus fieret, jam erat, *nunc* in tempore miſſum ſe exhibet à Patre & Spiritu ſancto. *Et nunc*, inquit, *miſit me Dominus, & ſpiritus ejus.* Quibus verbis & ſanctæ Trinitatis myſterium expreſſe ſatis indicavit, ſeque unam ex tribus perſonis manifeſte aſſeruit, ut omnes citati Patres annotarunt, ſignanter Athanaſius *a*, Auguſtinus *b*, Baſilius *c*, Gregorius Nyſſenus *d*, & alii, quos præfatus noſtri temporis autor citat. Conſidera ergo CHRISTUM Dominum in monte ſedentem, tanquam regem ſupremum, & legiſlatorem ſummum dicentem: *Accedite ad me, & audite hæc:* Ego ipſe ſum qui legem antiquam tuli. Elegi olim populum Iudæorum, qui me haberet tanquam verum legitimumque Deum, quem coleret & veneratur, ad me propterea hoc ipſo ſpectabat leges eidem dare, per quas dirigeretur & gubernaretur. Illas non obſcure aut in abſcondito tuli, ſed publice in monte Sina: Ego ipſe qui legem illam olim tuli, nunc à Patre & Spiritu ſancto miſſus ſum, qui Eccleſiæ Chriſtianæ Rempublicam conſtituam, qui propterea leges, per quas gubernetur promulgo: *Venite*, ergo, *accedite, audite hæc.* Hac de cauſa paulo ante hæc verba præmiſit: *Ego ipſe, ego primus, & ego noviſſimus*, ut egregie annotavit Auguſtinus e, quaſi dicens: Ego qui primus veſter extiti legiſlator. Ego ipſe noviſſimus, à Pa-

Eſai. 48. 16.

a Lib. 2. de fide, c. 4.
b Ho. 1. de Spiritu S. ad fin to. 3
c In expoſi. fidei.
d Li. 3. de Spiritu S. in prin. & med.
e Lib. 6. cap. 22.
f 10. De civit. c. 30 & l. 3. cōt. Maximi Arria. c. 20. tom. 6.
g Lib. 1. cont. Celſum.
Ioa. 5. 58.

Orat. de quinque hæreſ. to. 5 ¶ 13
Leo Caſtr. in cap. 48. Eſai.

a Li. 1. de aſſumpt. carnis
b Ser. 1. de temp.
c Adverſus negantes adorādum Spiritum ſanctum.
d De cognitione Dei.

Eſ. 48. 12
e 20. De civ. c. 30 & lib. 3. cōt. Maxi Arri. c. 20

a *Matth.* 21. 37. b *Heb.* 1. 9. à Patre miſſus, qui *a*, *noviſſimè miſit filium ſuum*, ut *b*, *noviſſimè loqueretur in filio*, ut legem noviſſimam ac ultimam, poſtquam alia expectanda non ſit, proferam. Venite, accedite, audite. Antiquitus cum legem illam tuli, terroribus & fulminibus, ac tonitruis terrētibus circumdatus eram, nunc benignus, ſimilem vobis me repræſento: Venite, nolite timere. Quaſi autem jam ſe ipſum circundantes attentoſque nos conſiderans, quid dicere velit, exponit. *Hæc* inquit, *dicit Dominus, redemptor tuus, ſanctus Iſraël: Ego Dominus, docēs te utilia.* De Euangelica lege S. Patres hæc verba intelligunt. Antiqua lex aliquo pacto inutilis dici poteſt, eo modo, quem Paulus explicavit, dicens, illam tantum continuiſſe *infirma & egena elementa*, quæ malum quidem

ad Gal. 4. 9. & bonum oſtendebat, ſed vires non poterat præſtare ad perficiendum bonum, & fugiendum malum, ut ex profeſſo idem Paulus

Rom. 7. 8. 9. proſequitur, docens, *quod cum adveniſſet mandatum, revixit peccatum, quod ſine lege mortuum erat*, & quod *peccatum occaſione accepta per mandatum, operatum eſt in me omnem concupiſcentiam.* De quibus videndi ſunt S. Patres, hanc doctrinam exponentes.

Ezec. 20. 23. ¶ 14 *Lib.* 1. *off. cap.* 9. Et certè eodem modo, quo Deus antiqua *præcepta* vocavit, *nō bona, & judicia, in quibus non vivent*, poſſumus illa vocare inutilia: quod enim utile eſt, bonum eſt, ut declarat Ambroſ. Inutilis lex, quæ vires non præbebat, januam cœli non aperiebat, præmium non poterat præſtare; lex autem Euangelica aptiſſimè dicitur utiliſſima, quæ non ſolum bonum oſtendit ſequendum, & malum indicat fugiendum, ſed & vires præſtat, ut illud perficiatur, & hoc vitetur: continet enim gratiam S. Sancti, quæ adjuvat infirmitatem, & robur validiſſimum

a 1. 2. *qu.* 106. *ar.* 1. & 2. b *Leo Caſt.* tribuit, ut egregiè expoſuit D. Thomas *a*, aliique Theologi cum eo. His favent quæ quidam *b*, annotant, in Hebræo haberi verbum, *Gogbil*, quod ſignificat adjuvare, aut præſtare vim, vel ferre opem, de quo

c *Brixia. tom.* 1. *fol.* 139. *tom.* 6. Brixianus *c*, ut reddere poſſis: *Ego Dominus docens te adjuvantia*, id eſt, ea quæ tibi poſſunt eſſe auxilio; non *egena aut infirma elementa*, ſicut antiquitus, quæ non poterant juvare ſervantem, ſed Euangelicam legem, continentem in ſe gratiam S. Sancti; *qui adjuvat omnem infirmitatem.* Alii legunt *ad Rom.* 6 *ſublevantia*, aut *levamē*, vel *ſolatium adducentia*: lex namque antiqua, graviſſima erat, *Forer. ibi.* quam dedit Deus per Moyſen, *cujus manus graves erant*, quam propterea Petrus vocavit, *Iugum, quod neque nos, neque Patres noſtri portare potuimus.* *Exod.* 17. 12. *Act.* 15. 10. Hoc jugum Chriſtus Dominus excutit, ab illo Rempublicam ſuam liberans, legem Euangelicam ſuavem promulgat, quam *jugum ſuavē, & onus leve*, ipſe vocat. *Matth.* 11. 30. Et rectè quidem, ut expendit Auguſtinus, ad Marcellini difficultatem primam; quam ſupra tradidimus *Epiſt.* 5. *ad Marcel.* reſpondens. Hoc enim lex omnis habere debet, ut recta ſit, quod debet eſſe conveniens, & quadrans Reipublicæ, cui traditur: nec enim pueris eadem lex, quæ viris imponenda eſt. Antiqua lex tradita eſt populo puerili, imperfecta, infirma & quaſi puerilibus occupationibus congrua eſſe debebat. At lex Euangelica traditur populo Chriſtiano, quem ad ſublimia evehit CHRISTUS, legem propterea ſublimem, perfectam, & omnibus numeris abſolutam, ille debuit tradere, quod & Deus ipſe antiquitus ſe facturum promiſerat dicens: *Ier.* 31. 32. *Ecce dies venient, & conſirmabo ſuper domum Iacob teſtamentum novum, non ſicut teſtamentum, quod diſpoſui patribus eorum, cum eduxi eos de terra Ægypti, &c. Dabo legem meam in viſceribus eorum, & in cordibus eorum ſcribam eam.* Antiquitus legem in tabulis, poſtea in cordibus. Vide Chriſtum nunc hoc ipſum adimplentem: Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, &c. Ego autem dico vobis. Non atramento aut calamo utor ad ſcribendum, aut in lapidibus ſcribo legem, quam profero, ſed in cordibus veſtris: Ego dico vobis, &c.

§. 3. *Com-*

§. 4. *Complet Chriſtus quod Zacharia oſtenderat, ædificans Eccleſiam ſub perpendiculo Euangelicæ legis, juxta quam, affectus ſunt extendendi & contrahendi.*

¶ 15 SIcut CHRISTUS Dominus venit fundare civitatem & Rempublicam Eccleſiæ, ita & eidem leges tradere, per quas regatur & gubernatur. Hoc autem qua ratione factum fuerit, prædixit Sanct. Vates Zacharias. Difficiles ſunt ſane illius ſancti Prophetæ viſiones, cujus propterea librum Hieronymus, obſcuriſſimum vocat:

Prol. in Zach.

earum autem prima ab omnibus judicatur difficillima, quæ tamen inſigne myſterium expreſſit. Tenebatur populus Dei captivus apud Babylonem, eratque jam captivitatis ſeptuageſimus annus, & jam de exitu ab illa terra, & reditu in patrium ſolū de ſperaſſe videbatur; Propheta nihilominus continuis precibus inſiſtebat, orans pro populi liberatione. Quadam ergo nocte orationi inſiſtens, vidit Archangelum Michaelem ſub ſpecie pulcherrimi equitis, inſidentis equo ruſo. *Ecce* inquit, *vir aſcendens ſuper equum ruſum.*

Zach. 1. 6

Hebræi, ut Hieronym. annotavit, Michaelem Angelorum principem intelligunt, quem & ipſemet Propheta ſtatim vocat *Angelum Domini*, ut Theodoret. & Lyran. annotarunt. Eratque is cui populi Dei cura commiſſa fuerat.

Prol. in Zachar.
Zac. 1. 12
In cap. 1. Zach.

Et ipſe, inquit, *ſtabat inter myrteta*, ideſt in loco amœno ac lætiſſimo, myrtis conſito, quas Hebræi arbores vocant pulcherrimas, lætitiæ ſignum præ ſe ferentes, ut ex Hieronym. *a*, Lyranus *b*, obſervavit. Voluit Michael Archāgelus hoc ipſo deſignare, quod læta & jucunda erant, quæ Deus Prophetæ oſtendere parabat. Statim autem poſt eum, venerunt alii equitus pulcherrimi, inſidentes equis diverſorum colorum, rufis, variis, & albis: quamvis. n. tantum dicat Propheta, *Et poſt eum equi rufi & varii*, etiam hoc nomine ipſorum equorum ſeſſores intelligi, ſatis ex textu colligitur, indicatque Hieronymus & tanquam conforme omnium ſententiæ Lyranus tradit. Erant autem hi equites, ut ipſe Hieronymus intelligit, Angeli cuſtodes aliorum regnorum. Regna namque, quibus præerant, ſub equorum ſymbolo expreſſa ſunt, propter eorum impetum, robur, & vim: variis vero coloribus, quaſi ſub hierogliphico quodam cujuſque regni mores expreſſi ſunt, ut non obſcure idem Hieronym. annotavit, omneſque fatentur autores. Accedētes vero iſti Angeli ad Principem eorum Michaëlem, dixerunt: *Ambulavimus terram, & ecce omnis terra habitatur & quieſcit.* Referebant enim Angeli præfecti aliorum regnorum ad Michaëlem, unuſquiſque quid in ſua Provincia ageretur & quod omnis terra pace fruebatur, & quiete omnes habitatores in ſuis Provinciis viverent, abſque aliquo bellorum ſtrepitu. Hujus occaſione, inquit Hieronymus, Michaël, qui Dei populo principabatur, ad Dominum pro eodem populo exorandum ſe convertit, dixitque. *Domine exercituum, uſquequo tu non miſereberis Ieruſalem, & urbium Iuda, quibus iratus es?* Quaſi dicat: Omnes homines in ſuis provinciis pace perfruuntur, & unaquæque Gens in ſuo proprio & nativo ſolo requieſcit, ſolus populus tuus eſt, qui miſera ſervitute affligitur, quique extra civitates ſuas & propriam patriam exul, dura miſeriaque captivitate ac ſervitute abſumitur. Quare ergo qui in barbaras & infideles nationes miſericors es, non misereris populo tuo? maxime cum jam, juxta promiſſa tua captivitatis tempus impletum ſit. *Iſte enim jam ſeptuageſimus annus eſt.* Hæc omnia attentiſſime ſanctus Propheta auſcultabat, & conſiderabat, & ſommo affectu expectabat, quidnam Deus ſupplicanti Angelo reſponderet. Deus autem volens eidem ſatisfacere, juſſit cuidam Angelo (forte erat Angelus Prophetæ cuſtos) per quem illum inſtruere ſolebat, ut loqueretur ad eum *verba bona & conſolatoria, dicēs: Hæc dicit Dominus: Zelatus ſum Ieruſalē & Sion, zelo magno*, &c. *Propterea hæc dicit Dominus Revertar ad Ieruſalem in miſericordiis, & domus mea ædificabitur, & perpendiculum exten-*

a Prol. in Zach. qui habetur in bibliis.
b In c. 1. Zach.
In cap. 1. Zach.
Ibid.
In c. 1. & 6. Zach.
In cap. 1. Zach.

Digitized by Google

extendetur ſuper Ieruſalem. Voluit in primis Deus rationem reddere, cur populum ſuum dilectum tam acri longaque captivitate afflixerit: aſſeritque ſe id non feciſſe ex odio, ſed ex zelo & amore ardentiſſimo: & quomodo pius pater, qui propter amorem flagellat filium, ut corrigatur, quando jam humiliatum correptumque videt, ad eundem ſe convertit, multa amoris & benevolentię opera exhibens, ita ergo, inquit Deus, propter amorem, populum meum afflixi, ut corrigeretur: ſed nunc cum eum humiliatum video, convertar ad eum, magnas miſericordias in illum effuſurus. Et quoniam Jeruſalem deſtructa eſt, & deſerta, eam reædificabo, non quomodocunque ſed extendendo perpendiculum ad rectam ædificii directionem. Ne autem crederet Propheta, quod in longa tempora hæc eſſent differenda, ſtatim quaſi quod promittebat Deus opere cōplere volens, ſeipſum exhibuit Prophetæ oculis, ſub typo architecti, procedentis cum perpendiculo & funiculo ad ædificandum. *Et levavi*, inquit, *oculos meos & vidi, & ecce vir, & in manu ejus funiculus, menſorum, & dixi: Quo tu vadis? & dixit ad me: Ut metiar Ieruſalem, ut videam quanta ſit longitudo ejus & latitudo.* Loquitur metaphora ſumpta ab architecto, qui ædificium aliquod extructurus, prius funiculum aut chordam ſuper extendit, ut metiatur longitudinem & latitudinem, ſub qua illud includere decrevit. Hæc cum dixiſſet vir ille, audivit vocem Angeli clamantis: *Abſque muro habitabitur Ieruſalem, præ multitudine hominum:* id eſt, ita eſt ædificanda Ieruſalem, ut nullo muro aut termino ſit claudenda, cujus habitatores in tanta multitudine futuri ſunt, ut nullo comprehendantur numero. Hæc ſunt quæ audivit & vidit Propheta. Circa quæ illud ſingulare exoritur dubium, quomodo

¶ 17 is, qui ad ædificandam Ieruſalem procedebat, deferat funiculum, quem extendat ad metiendam latitudinem & longitudinem extruendæ civitatis, ſi illa nullo muro aut terminis erat concludenda? ſi illa talis erat futura, quæ nullo termino claudere tur, quippe quæ innumeram & ſine termino multitudinem hominum capere poſſet, & capiat; quomodo ejus ædificator funiculum defert, ut ſub peculiari longitudine & latitudine eam ædificet? Sunt qui hæc carnaliter intelligunt, inquit Hieronymus, & completa credunt in reædificatione corporali Ieruſalem & templi, *In cap. 2. Zach.* quæ ſtatim facta fuit per Zorobabel, & Ieſum filium Ioſedech, & Eſdram, & Neæmiam. Inſufficiens tamen eſt intelligentia, quæ minus bene propoſitam difficultatem expedire poteſt, nec ad rem temporalem tanta taliſque viſio ſolummodo ordinanda. Hæc tamen legitima explicatio. Occaſione liberationis ab illa temporali captivitate, & reædificationis Ieruſalem & templi illius, quę jam inſtabat, quam Propheta deſiderabat tunc, & Angelus poſtulaverat, tranſivit Deus more ſuo, ad prędicendam liberationem à peccato, & ędificationem Eccleſię per Chriſtum complendam: ideò enim, ut annotat Hieronymus, pręcepit Deus Angelo, ut diceret ad Prophetam, *verba bona & conſolatoria:* *In cap. 1. Zach.* conſolatoria namque dici juſſit, propter neceſſitatem pręſentem, quam patiebatur populus, quam jam reparare feſtinabat: bona autem, propter futurorum promiſſionem, quam pręcipue intendebat; nam illa abſolute bona vocabantur, ſicut ſcriptum eſt. *Quam pulchri pedes evangelizantiũ pacẽ, evangelizantium bona.* *Eſaiæ 52. 7. ad Rom. 10. 15.* Huncque morem Deum & Prophetas ſervaſſe, quod ſcilicet ex iis, quę ſecundum pręſentem occaſionem ſe offerebant, tranſibant ad ea, quæ per Chriſtum erant complenda, docet Chryſoſtomus *a* & peculiariter de duodecim Prophetis minoribus docuit S. Dorothæus martyr *b*, ſignanter autem de Zacharia, quem Chryſoſtomus *c*, vocat nobilem genere, & ditatum ſpiritu, qui futura dicebat, præſentia non tacebat, præterita non ignorabat. Expende igitur divinam promiſſionem, completam quidem tunc ſecundum typum & figuram, in liberatione populi, & temporali reædificatione materialis Ieruſalem: ſed ſecundum veritatem & ſpiritum, complendam per Chriſtum

a Hom. 32. in Geneſ.
b In Synopſi habetur tom. 7. Bibl. SS. 1 P. col. 129 & 48
c Hom. in illud, Vir oriens, tom. 1. col. 1418.

ii

ſtum: *Revertar*, inquit, *ad Ieruſalem in miſericordiis*. Vide egregiam promiſſionem. Sui adventem promittit Deus, per quem vere dictus eſt veniſſe in miſericordiis,
Luc. 1. 8 quando *per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, in quibus viſitavit nos oriens ex alto*, quan-
Ad Eph. 2. 4. ¶ 18 do Deus, *qui dives eſt in miſericordia, propter nimiam charitatem ſuam, vivificavit nos, &c.* In miſericordiis, inquit: venit enim ad hominis miſerias ſublevandas, & quoniam illæ erant innumeræ oportebat innumeras etiam eſſe miſericordias, ut di-
Pſ 104. 4. ad Hebr. 5. 2. cere David poſſet, *Qui coronat te*, cingit, circundat, omni ex parte, *in miſericordiis & miſeratione, quoniam circumdatus* es omni ex parte *infirmitate* & miſeriis. Venit inſuper ad ædificandam Ieruſalem, id eſt, Eccleſiam, in qua omnibus his miſericordiis frui poſſemus. Et ideo (inquit Hieronymus) apparuit tanquam *vir habens in manu funiculum menſorum*, aut architectorum, quaſi ad ædificandum paratus, quoniam ipſe eſt
a Eſai. 45 11. de quo dixerat Pater *a: Ipſe ædificabit civitatem meam*, de qua dicitur *b*, quod *eſt ejus*
b Ad Heb. 11. 10 *artifex & conditur Deus* & iterum *c, ædificans Ieruſalem Dominus*. Ipſeque eſt, qui
c Pſ. 146. 2. ab Ezechiele *d*, cernitur habens funicu-
d Ezech. 40. 3. lum in manu ſua, ut metiretur & ædificaret Ieruſalem & templum. Eſt perpendiculum aut funiculus, inſtrumentum quoddam architecti, quo tanquam regula, plumbo à filo pendente, rectitudo & obliquitas operis expenditur & examinatur, per quod ſuo quoque loco ſinguli lapides reponuntur, cujus directione comprimuntur, qui nimis egrediuntur. In Hebræo vocatur
Brixian. in arca tom. 2. fol. 129. *Kau*, cujus ſæpe fit mentio in Scriptura ſacra, eſtque ſymbolum legis, quæ nihil aliud eſt, quam regula, ſecundum quam opus ut rectum ſit, conſtituendum eſt. Non eſt Chriſtus ſimilis Diis gentium, qui verè Dii non erant, qui Rempublicam ſuam nullis legibus rectificare aut gubernare cu-
2. De civ. rabant, ut antea ex D. Auguſtino dictum eſt, ſed Eccleſiæ ſuæ ſanctæ Rempublicam ædificans, extendit perpendiculum, aut regulam, aut funiculum, qui illam ſub peculiari lege ordinat & diſponit, qua mala cohibeat, & bona inducat. Ex quibus explicare poſſumus difficultatem propoſitam, circa Zachariæ viſionem. Quomodo is, qui Jeruſalem ædificaturus erat, funiculum deferret, metiturus longitudinem & latitudinem civitatis ædificandæ, ſi illa nullis erat terminis includenda, quæ *abſque muro erat habitanda præ multitudine hominum & jumentorum*? Certè ut intelligeremus, non tam de illa Ieruſalem terrena, quæ tunc erat reædificanda, quam de Catholica Eccleſia per Chriſtum fundanda (quæ Jeruſalem vere dici poteſt) ſermonem fieri. Illa ſiquidem Jeruſalem, ex materialibus lapidibus materiali calce revinctis conſtructa fuit cincta muro, & peculiaribus ac determinatis terminis conclu-
ſa, ut ex Neemiæ conſtat hiſtoria: at Ec- Pauſa 9.
cleſia vel Jeruſalem ſpiritualis, non ex lapidibus materialibus, ſed myſticis, componitur, & ædificatur ex multitudine hominum, ſcilicet juſtorum, & jumentorum, id eſt peccatorum fidelium, ſub uno capite Chriſto. Hæc nullis terminis aut muris cingitur, quippe quæ per totum orbem erat extendenda, quæ ideo vocatur Catholica, id eſt, univerſalis, quia ad univerſum orbem ad univerſaſque nationes (ut demonſtrat Auguſtinus) extenditur.
Nihilominus ſub perpendiculo aut fune æ- Epiſt. 50. ad Bonifac.
dificatur, quo longitudo ejus & latitudo metiri poſſit; nec enim fideles ſuos, ex quibus Eccleſia conſtruitur, ſine lege Chriſtus reliquit, ſed ſub peculiari fide & Euangelica lege concluſit, ſecundum quam omnes affectus & opera unuſquiſque metiatur. Quibus concinuiſſe viſus eſt Sanctus
Propheta, canens: *In omnem terram exi-* Pſ. 18. 5. ad Rom. 10. 18.
vit ſonus eorum: quod Apoſtolus, de prædicatione Euangelicæ legis per Apoſtolos fienda exponit. In Hebræo, *Kau*, id eſt, regula, menſura, lex, perpendiculum. Regulam adhibuit Chriſtus ad Eccleſiæ ædificationem, non quidem ad metiendum determinatum locum, vel gentem, vel nationem, erat enim Eccleſia per totum orbem diffundenda, ſed ut ejus cives ſecundum eam ſuas actiones affectuſque extenderent, & contraherent. Ne credat homo Chriſtianus, ſe per Chriſtum

ad

Digitized by Google

ad eam libertatem reductum; per quam
nulli legi ſubjectus maneat: actiones nam-
que, ut rectæ ſint, ſecundum determinatam
regulam ſunt agendæ. Quibus illud conci-
Eſai. 28. 17. nit, quod ex perſona Chriſti ad litteram di-
xit Eſaias; poſtquam præmiſit, Chriſtum
tanquam lapidem fundamentalem, ſuper
quem Eccleſiæ civitas ædificaretur: *Et po-
nam*, inquit, *juſtitiam in menſura:* in He-
bræo vox *Kau*, quæ ut diximus, perpendi-
lum, funiculum, regulam, qua fabri, archi-
tecti vel latomi utuntur, ut ad ejus normam
& directionem opus perficiatur, ſignificat:
quaſi dicat: Non ſine lege relinquenda eſt
civitas, ſuper me ædificata, ſed legem, men-
ſuram, aut regulam, extendam, vel funicu-
lum, quæ menſura ſit juſtitiæ, ut videlicet
illud judicetur juſtum, quod tali menſu-
ræ fuerit conforme: ponam juſtitiam in
menſura. Habuerunt Pharisæi ſuæ juſti-
tiæ regulam & menſuram, legem ſcilicet
veterem, ſed quoniam cives civitatis Chri-
ſti ampliorem juſtitiam tenere debebant,
quibus dixit: *Niſi abundaverit juſtitia ve-
ſtra, plusquam Scribarum & Phariſæorum,
non intrabitis in Regnum cælorum*, opor-
tuit excellentiorem, regulam, ac menſu-
ram ampliorem & capaciorem extende-
re, ad quam eorum juſtitia conformaretur,
quibus dixit: *Ego autem dico vobis*, &c.

¶ 20 Euangelicam ergo legem Chriſtus Domi-
nus ſuperextendit, ſuam ædificans Eccle-
ſiam per quam perſcribitur modus affecti-
bus noſtris, quo comprimi vel extendi de-
bent. In ea autem, quia lex amoris dicitur,
egregium ac principem locum tenet præ-
ceptum dilectionis, per quod Chriſtus ſta-
tuit legem, ſecundum quam, amor ſui
comprimendus eſt, & ita extendendus a-
mor proximi, ut etiam ad remotiſſimos &
longe diſtantes inimicos pertingat, dicens:
*Ego autem dico vobis: Diligite inimicos ve-
ſtros*. Nec enim, ut impii hæretici conten-
dunt, Chriſtus illeges, aut ſine lege reliquit
ſuæ civitatis habitatores, ut unusquiſque
id agat, quod ſibi libitum fuerit. Si ergo ad
Chriſti Rempublicam pertines, & illius ci-
vis divinæ gratiæ dono es adſcriptus, ſci-
to te peculiaribus legibus adſtrictum, ſi-
gnanter iſta, de dilectione inimicorum.
Architectus quando ædificat, perpendicu-
lum extendit, ad cujus normam lapides, qui
plus debito excedunt, & ſe pr egrediuntur,
perſtringit & contrahit: & eos qui nimis
contracti tenentur, extrahit & producit.
Ita Chriſtus Dominus ſuſcepit ædifican-
dam Eccleſiam, ſub peculiare lege Euan-
gelica, ſecundum quam contrahit, quod
nimis extendebatur, & producit, quod te-
nebatur contractum. Erat ſiquidem amor
hominis erga ſeipſum nimis productus,
qua de cauſa homo plus juſto corpori ſuo
indulgebat, & delitiis nimis vacabat: opor-
tuit propterea hunc lapidem perſtringere,
& juſtum amorem contrahere. *Qui vult*, Mat. 16. 24.
inquit, *venire poſt me, abneget ſemetipſum* Luc. 9. 23
*& tollat crucem ſuam, & ſequatur me. qui
enim voluerit animam ſuam ſaluam face-
re, perdet eam*, &c. Similiter amor erga
parentes, filios & conſanguineos erat ni-
mis productus & extenſus; oportebat
propterea eum comprimi: *Qui non odit*, Matt. 10.
inquit, *patrem & matrem, non poteſt meus* Marc. 8. 34.
eſſe diſcipulus, &c. *Veni ſeparare filium ad-* Luc. 14. 26
verſus patrem. ſuum, & filiam adverſus
matrem ſuam, &c. Quæ quomodo ſint in- & 16. 33.
telligenda, non vacat nunc explicare. A-
mor autem erga proximos, nimis erat com-
preſſus, nec protrahebatur niſi uſque ad
amicos, Oportuit ergo hunc extrahi, ut
uſque ad inimicos ipſos perveniat: *Ego
autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros*.
Manus contracta erat tantum ad benefa-
cientes, oportuit, ut etiam ad ma-
lefacientes illa extenderetur;
*Benefacitei is, qui ode-
runt vos*

§. 4. *Faſciculus in terra fundatus, eſt Eccleſia, quam quia ad normam cœleſtis Reipublicæ extruxit Chriſtus, dicitur deſcendiſſe de cœlo.*

§ 21 AMplius proſequi poſſumus, quod cœpimus, obſervântes ſanctum Prophetam Amos, difficillimis quibuſdam verbis altiſſimum myſterium expreſſiſſe. De Deo ille loquens *Qui ædificat*, inquit, *in cœlo aſcenſionem ſuam, & faſciculum ſuum in terra fundavit, &c. Dominus*
3. Reg. 7. *nomen ejus.* Videtur loqui adluſione facta ad Salomonem, qui juxta Regum conſuetudinem duplicem domum regiam ædificavit, unam in civitate Regia Ieruſalem, quæ metropolis erat Regni, in qua ſecundum regiam majeſtatem viveret, & regaliter ut ita dicam ageret; alteram in nemore, quam ad venationem & animi recreationem extruxit, quam vocavit domum ſaltus Libani. Dicebatur domus ſaltus, aut ſylvæ vel nemoris, quia circa illam (ut in-
In cap. 7. 3. Reg. quit Lyranus) erant viridaria, variis arboribus conſita: dicebantur autem domus Libani, quia de lignis montis Libani (inquit Gloſſa interlinearis) fuit extructa. Illam ædificavit tanquam ſedem majeſtatis, in qua tam glorioſum admirandumque ſe exhiberet, cum viris excellentiſſimis ſibi aſſiſtentibus, ut in admirationem omnes raperet, ſicut Regina Saba, quæ videns illius domus majeſtatem, & regis
3. Reg. 10. 8. ſplendorem, exclamavit: *Beati ſervi tui, qui habitant coram te ſemper.* Hanc vero extruxit, recreandi animi cauſa, ad quam procederet aliquo derminato tempore ad venandum, vel colligendum flores & fructus hortorum circunſtantium. Et quidem, ut obſervat Lyranus, Scriptura ſacra, cum domum regiam in civitate regali extructam deſcribit, breviſſimis
3. Reg. 7. 1. verbis agit: tantùm enim dicit: *Domum ſuam ædificavit Salomon tredecim annis, &*
3. Reg. 7. 2. *ad perfectum uſque perduxit*: Dum autem, deſcribit domum in nemore ædificatam, longo utitur verborũ apparatu, exprimens longitudinem ejus, & latitudinem, columnas & manſiones, & materiam, de qua conſtructum erat. Hoc autem ideo credit Lyranus factum fuiſſe, quoniam domus nemoris ad normam & typum domus civitatis regiæ erat extructa, ideoque deſcripta una, non oportuit aliam deſcribere. Aut vero id factum credo, quoniam domus in civitate ædificata, tantæ erat majeſtatis, tot tantæque admiranda ac mirifica erant in ea extructa, ut nullis poſſet verbis exprimi, & ſolummodo dicit Spiritus ſanctus, quod tredecim annis duravit ædificium, & quod ad perfectum uſque perductum fuit, ut qui attendunt, Salomonem ſolo ſeptem annorum ſpatio templum illud ædificaſſe, tam magnificum & ſumptuoſum, colligant, quid fecerit in ædificio in quo tredecim annos inſumpſit: certe *ad perfectum uſque omnia perduxit.* Ædificium autem in nemore extructum, etſi regale fuerit, deſcribi tamen potuit, & exprimi verbis, quæ in illo Salomon fecit. Et quidem ex eadem materia utraque domus fuit extructa, ex lapidibus ſcilicet, & lignis cedrinis, quæ tamen in domo nemoris non acceperant ſupremam perfectionem, neque ſuprema manu erant elaborata: in domo autem civitatis Regiæ, ad perfectum uſque erant perducta. Duplicem ſimiliter ſibi Deum feciſſe domum aut habitationem indicat ſacer Propheta Amos verbis citatis: unam in illa regia civitate Ieruſalem ſupernæ beatitudinis, in qua habitat cum iis, qui ſecum regnant: *Qui ædificat*, inquit, *in cœlo aſcenſionem ſuam.* Aſcenſio ſumitur, pro loco ſublimi, ad quem non niſi aſcendendo poſſumus pervenire: cœlumque ſupremum intelligit, in quo Deus gloriæ ſuę domum aut palatium ędificavit. Chaldęus legit *Qui collocavit in præſidio excelſo, ſive in altæ arce majeſtatem gloriæ ſuæ*: tam alta certè, ad quam non pertingere poteſt fames, ſitis, nuditas, infirmitas, mors, lacrymę, aut aliquid cujuſvis generis malum. In Hebręo habetur: *ædificat in cœlo aſcenſiones ſuas*: qua dicendi forma, domum ſignificat excellẽtiſſimam, omnium domorum & habitationum perfectionum continentẽ.

Solet.

Solet enim apud Hebræos pluralis nume-
rus vim ſuperlativi habere, ut alibi dictum
eſt. Aut vero voluit Propheta indicare, in
illa ſuprema domo quam Deus ædificavit,
electiſque ſuis paravit, multas eſſe aſcen-
ſiones aut loca, ad quæ aſcendere poſſimus,
eo modo, quo dixit Chriſtus Dominus: *In*
Joan. 14. 2. *domo Patris mei manſiones multæ ſunt.* Hæc
domus tanta eſt, ut nullis verbis poſſit e-
Eſa 64. 4. & 1. Cor. 2. 9. jus majeſtas deſcribi, aut explicari: *nec e-*
nim oculus vidit, aut auris audivit, aut in cor
hominis aſcendit, quæ Deus præparavit iis,
qui diligunt illum. Sed & aliã domum Re-
gum in memore voluit Deus extruere, Ec-
cleſiam videlicet militantem, quam Scri-
ptura ſacra, nunc domum, nunc civitatem
In cap. 2. ad Epheſ. lect. 6. vocat, ut D. Thomas egregie annotat: de
qua Propheta ſubdit, *Et faſciculum ſuum in*
terra fundavit. Eccleſiam antiquam intel-
Deut. 32. 9. ligit paraphraſtes Chaldæus, quã Prophe-
ta vocat faſciculum, ſicut antiquitus Moy-
ſes vocavit funiculum dicens: *Quando di-*
videbat altiſſimus gentes, &c. Iacob funicu-
lus hæreditatis ejus. Verius tamen de Ec-
cleſia à Chriſto fundata loquitur Prophe-
ta, quam faſciculum vocat, quia in ſui ex-
ordio tam parva fuit, ut ipſemet vocaret
Luc. 12. 32. eam, puſillum gregem, dicens: *Nolite time-*
re puſillus grex. Aut vero, ut recte annotat
In cap. 9. Amos. Hieronymus, ideo Eccleſia à Chriſto Do-
mino conſtructa, faſciculus vocatur, quia
fideles ex quibus conſtat, modum tenent
faſciculi. In faſciculo namque multæ ſunt
virgulæ, debiles & infirmæ ſecundum ſe;
non quidem ſolutę, hac enim ratione ſta-
tim omnes defluerent, & confringerentur,
ſed vinculo colligatę, quo fortem faſcicu-
lum conficiunt, Eccleſiam ſuam fundavit
Chriſtus, id eſt, firmiſſime ędificavit, ex
virgulis debilibus, ex hominibus ſcilicet
ſecundum ſe infirmis, ſed non illos reliquit
ſolutos, quia nullatenus poſſent conſervari,
ſed illos peculiari lege Euangelica colliga-
vit, illaque eſt, quę eos tenet conſtrictos
& ligatos. Unde & ipſa religio, inquit Hie-
ronymus, à religando & in faſcem Domini
vinciendo, nomen accepit. Et ipſe quidem
hunc faſciculum in terra fundavit, qui ſo-
lus potens erat. Eccleſiam ſuam (quę ex
hominibus infirmis, ſicut faſciculus ex vir-
gis delicatis conſtat) tanta firmitate con-
ſtruere & ędificare, ut nec *portæ inferi poſ-* *¶ 28 Matth. 19. 18.*
ſint contra eam prævalere: ideo, inquit Hie-
ronymus *a*, dicitur *b* ejus *artifex & con-* *a In ca. 2. Ezech.*
ditor Deus, qui ad hoc venit in mundum,
ut civitatem hanc ędificaret & fundaret, *b ad Heb. 11. 10.*
quam propterea viderunt Ezechiel & Za-
charias ſub typo architecti, procedentis
cum perpendiculo ad ędificandum, ut pau-
lo ante dictum eſt. Propter quod etiam
ad eandem Eccleſiam Dominus loquens,
inquit Auguſtinus, dicit per Prophetam:
Ego ſum Dominus faciens te. Utraque au- *20. De civit. c. 17.*
tem domus ex eadem materia conſtitui- *Eſa. 45. 28.*
tur, ex eiſdem videlicet lapidibus & lignis
cedrinis; quia cœleſte illud palatium con-
ſtruitur in cœlis ex eiſdem hominibus, qui
in mundo viventes hanc conſtruebant
Eccleſiam. In ea nondum plenam perfe-
ctionem erant conſecuti; ſicuti nec ligna &
lapides domus nemoris: *cum autem venit* *1. Cor. 13. 10.*
quod perfectum eſt, evacuatum eſt, quod ex
parte, & imperfectum eſt. Propterea con-
venientiſſimum fuit, ut domus hęc ad il-
lius normam & typum conſtrueretur &
ędificaretur, ſicuti & domus nemoris ad
ſimilitudinem domus civitatis regię ędi-
ficata erat. Quod ex doctrina B. Augu-
ſtini ita explicari poteſt. Tres ſane Reſ- *In Pſ. 108 in illud, pro eo ut me diligerent.*
publicas agnoſcimus, ad quas omnes habi-
tatores reducuntur. Una eſt Reſpublica
inferni, in qua regnat & præſidet Lucifer,
ubi divina juſtitia reſplendet, puniens u-
nunquemque juxta culpę ſuę demeri-
tum. Hujus Reipublicę habitores ſunt
omnes damnati, angeli ſcilicet rebelles, &
homines impii, qui in iniquitate ſua mor-
tui ſunt. Ibi ſitus eſt impius Cain, pro-
phanus Eſau; ibi jacent homines ex omni-
bus nationibus impuri impudici, homici-
dę, fures, adulteri: quod didit Ezechiel,
ut alibi diximus. Ibi ſepulti ſunt Dathan
& Abiron, quorum ſuperbiam non potuit
terra ſuſtinere. Ibi dives ille crudelis, qui *Ezec. 32.*
cum epularetur quotidie ſplendide, nec *Num. 16.*
micas de menſa cadentes pauperi Lazaro *Luc. 16.*
dabat. Alia eſt Reſpublica mundi, in qua
pręſidet appetitus carnalis, & vivunt in ea,

 & ad

& ad eam pertinent homines, terrena ſo-
lummodo curantes, quos Sanctus Iudas
Iudæ v. 19 Apoſtolus, *Animales ſpiritum non haben-*
Ioa. 8. 23. *tes*, vocat, quibus Chriſtus dixit: *Vos de deor-*
Sap. 2. 6. *ſum eſtis.* Hujus Reipublicæ habitatores
, Iob 21. 13 erant ii, quos Sapiens deſcripſit, dicentes;
Venite fruamur bonis, &c. *coronemus nos ro-*
ſis, &c. *Nullum ſit pratum quod non per-*
tranſeat ſuperbia noſtra, *qui ducunt in bo-*
nis dies ſuos, & *tenent tympanum & gau-*
dent ad vocem pſalterii, ad quos Dominus
Amos 6. 4 loquitur, dicens: *Qui dormitis in lectis ebur-*
neis, & *laſcivitis in ſtratis veſtris*, *qui co-*
meditis agnum de grege: & vitulos de me-
dio armenti, *qui canitis ad vocem pſalte-*
rii, *bibentes vinum in phialis*, & *optimo un-*
guento delibuti, & *nihil compatiebantur*
ſuper contritione Ioſeph: qui dicere viden-
Eſai. 22. tur: *Comedamus & bibamus; cras enim*
23. & *moriemur*, &c. Reſpublica hæc nimia
1. Cor. 15. vari[illegible]tate redundat: unus moritur, alius
32. naſcitur, unus ridet, alter plorat; unus a-
ſcendit uſque ad cœlos, alius ad abyſſos
uſque ſubmergitur: hoc tamen quiſque
contendit, quod *omnes quærunt quæ ſua*
ad Phil. *ſunt.* Tertia eſt Reſpublica cœleſtis, in
2. 21. qua Deus ipſe præſidet, cujus cives ſunt o-
¶ 24 mnes beati, de qua dicebat Propheta: *O-*
Eſai. 33. *culi tui videbunt civitatem opulentam*, &c.
20. *Ibi magnificus eſt Dominus Deus noſter.* quã
longa verbo[illegible]um ſerie deſcripſit Ezechiel,
Ezec. 48. concludens: *Et nomen civitatis ex illa die*
35. *Dominus ibidem.* Egregie Sanctus Apo-
ſtolus Ioannes, ſicut eam viderat exprimit,
annotans ejus habitatores, omnes eſſe ſan-
Apoc. 21. ctos, mundos, ſplendidos, quam *non intrat*
27. *aliquid coinquinatum*, *aut faciens abomi-*
nationem, *aut mendacium*, *niſi qui ſcripti*
Lib. med. *ſunt in libro vitæ agni.* Ibi, inquit Auguſti-
cap. 25. nus, hymnidici Angelorum chori; ibi ſo-
cietas ſupernorum civium, ibi Propheta-
rum proviſſus cœtus, ibi duodenus Apo-
ſtolorum numerus, ibi innumerabilium
Martyrum victor exercitus, ibi ſancto-
rum confeſſo[illegible]um ſacer conventus, ibi ve-
ri & perfecti monachi, ibi ſanctæ mulie-
res, quæ voluptates ſeculi & ſexus infir-
mitatem vicerunt, ibi pueri & puellæ, quæ
annos ſuos ſanctis moribus tranſcende-

runt, ibi ſunt oves & agni, qui jam hujus
voluptatis laqueos evaſerunt, &c. Hæ
tres Reſpublicæ ſunt, ut purgatorium o-
mittamus, quod non ad permanendum
ſed ad ſatisfaciendum, extructum eſt. U-
naquæque autem Reſpublica ſuas habet
leges. In inferno lex eſt, omnes odio pro-
ſequi, omnibus maledicere, omnibus ma-
le optare, amicis, inimicis, conſanguineis,
extraneis, aliis, & ſibimet: imo & ipſi Deo
omnium conditori. Quod ſi dicas: Quo-
modo ſub lege conſtituitur Reſpublica,
de qua dictum eſt: *Ubi nullus ordo, ſed ſem-* Iob 10. 22
piternus horror inhabitat? Reſpondebo, u-
num ex alio ſequi. Ibi nullus eſt ordo, quia
omnis potentia eſt inordinata, intelle-
ctus, voluntas, memoria, & omnia alia.
Ex quo ſequitur primo, quod omnia ſunt
vehementiſſimo dolore plena: dolor e-
nim in corpore ex eo procedit, quod mem-
bra ſunt à ſua naturali debitaque diſpoſi-
tione deordinata. Si eſſet homo, qui om-
nia corporis membra haberet extra ſua lo-
ca, horrendo certè dolore torqueretur. Sic-
ut ergo, quia in cœlo omnia ſunt ordina-
tiſſima in unoquoque nihil eſt, quod non
gaudio & lætitia perfruatur; ita quia in in-
ferno omnes potentiæ deordinatæ ſunt,
nihilque eſt quod rectum ac debitum or-
dinem teneat, ſempiternus horror & do-
lor ibi regnat. Sequitur ſecundo, hoc eſſe
commune, & tamquam inviolabili lege
ſervatum in inferno, unamquamque po-
tentiam inordinate agere: Ex quo oritur,
quod damnati omnia odio proſequun-
tur, etiam ſe ipſos, & deſiderant, ac *quæ-*
runt mortem ſibi inferre, & cupiunt, & ni- Apoc. 9. 6
tuntur carnes ſuas devorare, nec poſſunt.
Hæc itaque lex eſt inferni, omnes odio pro-
ſequi, etiam amicos & conſanguineos, &
eos quos beneficos fuerunt experti. Hanc
legem ſequuntur, qui ad illam Rempubli-
cam pertinent: homines videlicet tales,
qui moribus talibus ſunt præditi, ut à da-
mnatis, imo nec ab ipſo dæmone differre
videantur, qui omnibus malefacere deſi-
derant, etiam amicis & conſanguineis.
Talis erat Cain, de quo propterea dixit Io-
annes, quod *erat ex maligno, & occidit fra-* 1. Ioan. 3.
trem. 12.

trem ſuum: & propter quid occidit eum? quoniam opera illius maligna erant, fratris autem juſta: damnati ſiquidem quoniam impii ſunt, ac in impietate obdurati, ſanctos nimio odio proſequutur, quorum opera vident juſta. Non ſolum Cain contra inimicos ſuos egit, quos vehementer inſequebatur, ut Joſephus refert (1. Antiq. cap. 4.), ſed & fratrem ſuum odivit & interfecit. Talis itidem fuit Judas (Ioan. 6. 71. 72.), quem propterea Chriſtus *diabolum* vocavit, id eſt, jam pertinentem ad diaboli Rempublicam, quippe qui Chriſtum ipſum, à quo tot tantaque beneficia receperat, perſequutus eſt. Hujuſmodi ſunt quidam homines, tam pravæ vitæ, ut omnibus malefaciant, de omnibus obmurmurent, &c.

¶ 25 Reſpublica autem mundi aliam habet legem: illa eſt. Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Mundus enim ſequitur inclinationem appetitus, ſecundum quam unuſquiſque inclinatur ad eum diligendum, quem beneficum & amicum experitur; & odiendum eum, à quo injuriam & læſionem accipit. Quod & in animalibus, quæ appetitu ſenſibili ducuntur, videre licet: diligit enim canis eum, qui ſe alit, in eum autem iraſcitur & inſurgit, à quo percutitur lapide vel baculo. Hanc legem ſequutus fuit ille mundanus Holofernes, qui dicebat ad Judith (Iudith. 11. 1.): *Ego nunquam nocui viro, qui voluit ſervire Nabuchodonoſori Regi: populus autem tuus, ſi non contempſiſſet me, non levaſſem lanceam meam ſuper eum.* Lex autem Reipublicæ cœleſtis (in qua, ut dicit Auguſtinus (L. medi. ca. 25. cit.), plena & perfecta regnat charitas) eſt, omnibus bona optare, & omnibus benefacere, amicis & inimicis: de cœleſti enim Rege, qui ibi præſidet, dictum eſt (Matth. 5. 45.): *Qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos & pluit ſuper juſtos & injuſtos:* cui David dicebat: *Homines & jumenta ſalvabis Domine* (Pſ. 35. 7.); & iterum *Oculi omnium in te ſperant Domine, & tu das illis eſcam in tempore opportuno, aperis tu manum tuam, & imples omne animal benedictione* (Pſal. 144. 15.). Expende vim illius vocis, *Omne animal*: vim itidem illius verbi, *Imples*: & tandem vim illius, *Benedictione*. Omne animal, ut nullum ſit, etiamſi mortifero veneno redundet, cui non benefacias, ſcorpionibus, ſerpentibus, regulis, leonibus, lupis: nec quomodocunque benefacis, ſed *imples*, id eſt, abundanter bonum tribuis: *benedictione*, quo nomine Scriptura ſacra abundantiſſimam bonorum copiam ſolet explicare. Ædificaturus ergo Chriſtus Dominus iſtam ſuæ Eccleſiæ domum aut Rempublicam, in mundi nemore, non æquum erat, ut eam ædificaret ad normam, & ſecundum leges Reipublicæ infernalis, quam ipſe tanquam domum ſuæ recreationis & ſolatii ædificabat, eas habiturus delitias, de quibus dicebat: *Delitiæ meæ eſſe cum filiis hominum* (Prov. 8. 31.) Neque congruum erat, ut eam ædificaret ad modum Reipublicæ mundanæ, quam ſibi inimicam ſæpe fuit proteſtatus: *Mundus me priorem vobis odio habuit:* cujus habitatoribus dixit (Ioan. 15. 18.), diverſos eſſe à ſuis mores illorum & progreſſus: *Quo ego vado, vos non poteſtis venire: Vos enim de deorſum eſtis ego de ſupernis ſum,* &c (Ioan. 2. 12. 23.). Expreſſe ad diſcipulos ſuos loquens, in quibus Rempublicam ſuam cœpit ædificare, dixit: *Pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis* (Ioan. 14. 27.).

¶ 26 Oportuit igitur hanc domum ſecundum formam domus cœleſtis; & Rempublicam hanc ſecundum leges Reipublicæ ſupernæ ædificari. Hac de cauſa Joannes ſemel & iterum affirmat de ea agens, quod *illa deſcendit de cælo* (Apoc. 3. 21. & c. 21. 2.). Dicitur, inquit Divus Thomas (In cap. 3. Apocal.), Eccleſia hæc deſcendiſſe de cœlo, ratione ſui principii, ut idem ſit: Vidi Jeruſalem ſanctam deſcendentem de cœlo, id eſt, illam quæ in ſui exordio de cœlo deſcenderat. Hoc autem dicitur propter conformitatem ad cœleſtem Rempublicam, quia ſub legibus conſtructa eſt ſimilibus illis, quas ſervant cives cœleſtis patriæ. Et vere juſtum eſt, ut qui tandem illis ſunt conjungendi in una Republica, nunc moribus illorum ſe conformare ſtudeant. Sicut ergo una Reſpublica tunc ab alia procedere vel deſcendere dicitur, quando ad alterius normam & leges ædificatur, ita Eccleſia dicitur à cœleſti illa patria deſcendere, quia ad mores & normam illius eſt conſtituta. Idcirco ſæpe appellatur

pellatur Regnum cœlorum, ut ſancti Pa-
tres obſervarunt. Lex autem illius ſupernæ
Reipublicæ eſt illa, quam diximus, omni-
bus deſiderare bonum, omnium ſalutem
appetere & procurare, omnibus beneface-
re: Deus enim qui eſt illius Republicę Rex,
amicis & inimicis benefacit, omnes diligit,
Sap. 11. 25. de quo ſcriptum eſt: *Diligis omnia quæ*
ſunt, & nihil odiſti eorum, quæ feciſti: qui
ad Rom. 5. 10. *commendat charitatem ſuam in nobis, quo-*
niam cùm inimici eſſemus, pro nobis mortuus
eſt: & quando nos innumeris provocavera-
mus offenſis, nec eum diligeremus, *ipſe*
prior dilexit nos. Ad hanc normam & juxta
hanc legem, ſuam Rempublicam ædificat
1. Ioan. 4. 10. Chriſtus, dilectionis præceptum imponens,
& omnes hujus Reipublicæ cives tanquam
in faſciculo colligat amoris vinculo, dicens:
Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Diliges
amicum tuum, & odio habebis inimicum
tuum. Hæc lex eſt ſecundum quam mundi
Reſpublica regitur, conformis appetivi ci-
vium, qui de terra ſunt, & de terra loquun-
tur, & ſecundùm terrenas leges viuunt, qui
tantum quærunt, quę ſua ſunt: Ego autem,
qui Rempublicam ſuperiorem mundo æ-
difico, & fundo, cujus habitatores tales eſ-
ſe debent, qui ad cœleſtem Rempublicam
transferantur, eam illis legem impono,
quam cœleſtes cives, & cœleſtis Reſpubli
ca obſervat: *Ego autem dico vobis: Diligite*
inimicos veſtros, ut ſitis filii Patris veſtri,
& ſitis perfecti ſicut Pater veſter cœleſtis
perfectus eſt. Qui ad hanc Rempublicam,
& ad hunc faſciculum pertinet, hanc
ſciat legem à ſe eſſe ſervan-
dam.

****
***
**
*

§. 5. Idem eſt autor legis & Euangelii,
qui antiquis permiſit, quæ Euangelii
cultoribus non permittit.

UT clarius intelligamus, quomodo ¶ 27
hoc ſit Euangelicæ legis præce-
ptum, obſervandū eſt, Manichæos
legentes ea, quæ Chriſtus hoc loco propo-
nit, in illum errorem fuiſſe prolapſos, ut
dicerent, Euangelicam legem contrarium
eſſe directæ legi antiquæ: hæc enim præci-
piebat inimicos odio habere, illa autem
præcipit eos diligere: quæ vere contraria
videntur. Ex quibus procedebant, ad il-
lum ſuum impium ac blaſphemum erro-
rem aſtruendum, quo dicebant, Deum ve-
teris teſtamenti fuiſſe Deum malum, aut
dæmonem, & legem ab illo latam malam
fuiſſe & iniquam; idcirco veniſſe Deum
bonum novi teſtamenti, qui bonus eſt in
ſe, & illi contrarius, & tuliſſe legem no-
vam bonam, contrariam illi antiquæ Deus
etenim ille antiquus (dicebat Adimantus
Manichæus) crudelis erat, cujus illa fuit
vox: *Ego Dominus, vindicans peccata patrū* Exod. 34 14.
in filios, in tertiam & quartam generationē.
Ecce Deum, tam ultionis cupidum, ut nec Deut. 5. 9.
filiis innocentibus parcat. Et cum ille tam
pronus eſſet ad vindictam, legem tulit cru-
delem, qua vindictam pręcepit dicens:
Oculum pro oculo, & dentem pro dente: qui-
que odium ſtatuit dicens: *Diliges amicum* Exod. 21. 24.
tuum & odio habebis inimicum tuum. Deus Levit. 24. 20. &
autem novi teſtamenti tam bonus eſt, ut
non ſolum innocentes non puniat, ſed & Deut. 19. 21.
fit in iniuſtos benignus, de quo dicitur
qui Solē ſuum oriri facit ſuper bonos & ma-
los, &c. Et legem ſumma bonitate plenam
protulit, prohibens odium & vindictam
erga inimicos, & pręcipiens dilectio-
nem & beneficentiam erga illos. Hęc o-
mnia ex profeſſo retulit Auguſtinus, erro- Lib. cont. Adim. c. 7 & 11 &
res Manichęorum recenſens & refellens,
ſignanter agens contra Adimantum, & l. 12 cont.
Fauſtum Manichęos, qui hujuſmodi ob- Fauſ. cap.
jectionibus urgebant. Et certè id in primis 19. 24. 25.
demon- 26.

demonſtrat Auguſtinus , eundem eſſe Deum , qui legem antiquam & novam tulit;qui apte hominibus antiquis aliqua imperfecta permiſit, quæ in lege Euangelica clariſſime prohibuit. Obſervandum eſt
Epiſt.5.ad Marcell. namque, inquit Auguſtinus , Deum non ferre leges pro ſui dilectione aut utilitate, neque enim aliquid jubet quod ſibi proſit, ſed ad utilitatem eorum , quibus legem infert. Quoniam autem lex congrua eſſe debet iis, quibus imponitur , talis debebat eſſe,quam Deus ferebat,quæ hominum conditioni conveniret Antiquitus autem erant homines, tanquam pueri imperfecti & ſervi: pueri quidem , quia Eccleſia, quam Deus tunc peculiariter elegerat, in ſui erat exordio & principio , & quaſi recenter na-
Ezec.16. ta,ut Deus apud Ezechielem exprimit:quo fit, ut hoc ipſo imperfectiones haberet, quas in ſui exordio res unaquæque habet. In ſui enim principio fructus arboris tam teneri ſunt , quos vel brevis frigoris rigor abſumit & tanta teneritudine arbores in ſui exordio moleſcunt , ut vel minimo digito frangantur. Erant etiam ſervi qui duro extabant corde, ſuiſque tantum com-
¶ 27 modis attendebant. Unde illis, talis congruebat lex, quæ imperfectiones permitteret imperfectis & pueris : iis enim multa permittuntur, ut quod volumus faciant, ſine quibus puerilis ætas non agitur , quos non ratione flectere poſſumus, ad quam plene percipiendam non ſunt capaces. Talis itidem,quę timorem incuteret tanquam ſervis, quibus congruit pœna , cujus timore in officio contineantur. Cum autem Chriſtus advenit, jam tempus fuit , ut homo ad ulteriora progrederetur; nam ad virilitatem pervenit , & ſtatum ſervitutis ex-
Rom.8.15 cuſſit per Chriſtum , per quē *accepit ſpiritum adoptionis filiorum , in quo clamamus: Abba pater.* Propterea talis lex ei danda erat per Chriſtum , quæ excluſis imperfectis & puerilibus, perfectiora ac congruentia viris ſtatueret , quæ ad ulteriora progrederetur , & altiora juberet. Sicut enim incongruum eſt , ut puero ea præcipiantur,quæ viris conveniunt , ita indecens eſt, ut viris permittantur illa,quæ fuerant pueris permiſſa. Hæc brevibus verbis Apoſtolus expreſſit , de ſeipſo agens, dum antiquam legem æmulabatur , & eum ad Euangelium per Dei gratiam fuit tranſlatus.
1 Cor. 13. 11. *Cum eſſem parvulus , loquebar ut parvulus, ſapiebam ut parvulus,cogitabam ut parvulus: quando autem factus ſum vir , evacuavi,quæ erant parvuli.* Ex his B. Auguſtinus
Lib. cont. Adim.c.8. reſpondet Adimanto Manichæo , qui Euangelium contrarium eſſe legi antiquæ probabat , quoniam in lege antiqua ſtatutum fuit , vindictam ſumendam : *Oculum*, inquit,*pro oculo , & dentem pro dente:*
Matth 5. 39. quod referens Chriſtus ſubdidit : *Ego autem dico vobis , non reſiſtite malo, ſed ſi quis te percuſſerit in una maxilla,prabe ei & alteram.* Hæc inquit Auguſtinus contraria non ſunt , ſed diverſis ſtatibus congruè cōſtituta. In iis enim duabus ſententiis , revera duorum teſtamentorum differentia demonſtratur, ſed amborum ab uno Deo conſtitutorum : nam quia primo carnales homines ita ardebant , & cupiebant multo amplius ſe vindicare, quam erat illa injuria, de qua querebantur,& ſi eis præceptum fuiſſet, ut nullam ſumerent vindictam,legem nullatenus tuliſſent, conſtitutus eſt eis primus gradus lenitatis , ut ſcilicet injuriæ acceptæ menſuram nullo modo dolor vindicantis excederet : ſic enim & donare aliquando poſſet injuriam, qui primo eam non ſuperare didiciſſet. Unde Dominus per Euangelii gratiā ad ſummam pacem populum deducens , huic gradui ſuperædificavit alterum, ut homo , qui jam audierat non ampliorem vindictam, quam quiſque læſus eſſet , reddere; placata mente totum ſe donare gauderet. Sicut ergo qui aſcenſionem parat , primum ſcalæ gradum ſtatuit ſolo & terræ hærentem, eoque contentus eſt tunc , ut poſtea ſuperiorem alium ſuperædificet ; ita Deus, volens homines ab infimis ad ſuperna elevare, primo contentus fuit primum gradum ſtatuere,ut ſcilicet homo ultionem ſumens , non excederet quantitatem injuriæ ſibi illatæ, ut poſtea altiorem gradum poſſet ſtruere, præcipiens illius omnimodam remiſſio-
nem. Idipſum latius proſequutus eſt Augu- ¶ 29

Lib. 19. cont. Fauſt. cap. 19. ſignanter cap. 25. Auguſtinus, agens contra Fauſtum, hoc
idem explicans. Ad reprimendas, inquit,
flammas odiorum, ſævientiumque im-
moderatos animos refrenandos, ita præ-
ceptum eſt. Quis enim tantundem facile
contentus eſt reponere vindictæ, quan-
tum accepit injuriæ? Nonne videmus ho-
mines leviter læſos, moliri cædem, ſitire
ſanguinem, vix invenire in malis inimici
unde ſatientur? Quis pugno percuſſus,
non totum hominem contendere cupit?
&c. Idipſum circa præceptum dilectionis
Ibid. c. 24. Lib. 1 de ſer. Dom. in monte. Lev. 19. 18. inimicorum idem Auguſtinus obſervat,
& expendit egregiè, antiquitus quidem
Deum manifeſte præcepiſſe diligere ami-
cum: *Diliges*, inquit, *amicum tuum.* Pri-
mum gradum dilectionis expreſſit, & con-
tentus fuit hunc aperte & clare ſtatuere
populo quem primum elevare incipiebat:
multi enim homines ſunt, qui etiam eos,
à quibus diliguntur, non diligunt, ſicut lu-
xurioſi filii, parentes coercitores luxuriæ
ſuæ. Aſcendit ergo aliquem gradum, qui
proximum aut amicum diligit, quam-
vis adhuc oderit inimicum. Is autem, qui
venerat legem non ſoluere, ſed implere, illi
priori gradui ſtatuto aperte jam alterum
addit, ut ad altiora promoveat, ut ſcilicet
homo non tantum amicos, ſed & inimi-
cos diligat. Idem ergo eſt utriumſque legis
autor, qui non contraria nunc præcepit his,
quæ antiquitus præceperat, ſed quæ juxta
cujuſque temporis rationem ſunt congrua
Hom. 8. de pænit. ſtatuit. Hoc ipſum etiam ex profeſſo ex-
plicandum aſſumpſit Beatus Chryſoſto-
mus, hoc præceptum dilectionis inimico-
rum expendens. Supponit certum eſſe, il-
lum ipſum, qui antequam dedit legem, eſſe
eundem, qui legem promulgat Euangeli-
Ier. 31. 31. cam. Hoc probat ex illo: *Ecce dies venient
dicit Dominus, & feriam domui Iſraël, &
domui Iuda fœdus novum non ſecundum pa-
ctum, quod pepigi cum patribus eorum in die
qua apprehendi manum eorum, ut educe-
rem eos de terra Ægypti.* Multa teſtamenta
antiquitus cum patribus conſtituit Deus,
Gen. 9. 1. cum Noë, quando poſt diluvium: *Diſpo-
nam*, inquit, *teſtamentum meum tecum, &
cum univerſa carne, &c. Non erit deinceps
diluvium diſſipans terram*: iterum ad Abra-
ham teſtamentum & pactum circumciſio-
nis diſpoſuit: *& ſtatuam pactum meum in-* *Gen. 17. 7*
ter me & te, & inter ſemen tuum, &c. Non
de iis teſtamentis loquitur, ſed de eo, quod
pepigit cum patribus eorum, in die, qua
apprehendit manum eorum, ut educeret
eos de terra Ægypti. Cum enim populus *Exod. 24.*
in Ægypto teneretur, ipſe veluti pater par-
vulum filium manu accipiens, in deſertum
duxit, ubi teſtamentum diſpoſuit, ad cu-
jus confirmationem voluit vitulos occidi.
Tunc populus ille pueri parvuli tenebat
ſtatum, quem propterea, ut diximus ſub
ſpecie puellæ recenter natæ depinxit apud
Ezechielem, quæ adhuc in ſanguine erat,
& eum paulò ante vocat, *puerum delica-* *Ezech. 16*
tum apud eundem Ieremiam: idcirco illis *Ier. 31. 20*
tanquam pueris & imperfectis non ea im-
poſuit, quæ uirilem facultatem exigunt,
quin potius multa illis permiſit, quæ pue-
rorum ſtatum comitantur. Nunc autem
homini per Chriſtum ad virilitatem per-
ducto, majora & altiora erant imponen-
da. Ille ergo ipſo, qui pepigit fœdus anti-
quum cum patribus antiquis, fœdus no-
vum cum populo novo fecit & ſtatuit. Ex- ¶ 30
pendit Chryſoſtomus quod Paulus ad hu-
jus explicationem egregie proſequutus eſt. *Gal. 4. 21.*
*Scriptum eſt, quoniam Abraham duos filios
habuit, unum de ancilla, & alterum de li-
bera* Hæc non tantum facta ſunt, ut eſ-
ſent, ſed præcipue, ut alia ſignificarent Hoc
enim, inquit Chryſoſtomus Deo proprium
eſt, quod ſicut nos voces formamus ad no-
ſtræ mentis conceptus exprimendos; ita
ille res veras realeſque hiſtorias facit, ad res
alias, quas intendit ſignificandas, & ſicut
humana conſuetudo verbis (inquit Au- *Epiſt. 49. quæſt. 6.*
guſtin.) ita divina potentia factis loquitur.
Unde & ſubdit Apoſtolus: *Quæ ſunt per
allegoriam dicta.* Hæc namque hiſtoria, in- *In cap. 5. ad Gal.*
quit Chryſoſt. non ſolum declarat quod
apparet, verum & alia quædam altiora præ-
dicat: unde allegoria dicta eſt. Quid au-
tem prædicavit? *Hæc enim ſunt duo teſta-
menta. unum in ſervitutem generans, quæ eſt
Agar*; alterum in libertatem, quod expreſ-
ſit Sara: duæ uxores & duæ matres, duo-
que

Digitized by Google

que filii, ſed unicus maritus, unicuſque vir. Duo teſtamenta, duo populi; unicus Deus; unicuſque legiſlator. Illud teſtamentum primum pertinebat ad ſervos, & generabat ſpiritum ſervitutis, hoc ultimum ad filios, & generat in libertatem filiorum Dei: unde illud quod ad ſervos generandos datum fuit, congruere debuit ſtatui ſervorum imperfectorum: hoc quod generat filios Dei, tale eſſe debet, quod congruat filiis Dei, qui potius ſui ad imaginem & ſimilitudinem tenent. Ad altiora filius promovendus eſt, quam ſeruus. Illis tanquam ſeruis imperfecta permiſſa ſunt: nobis tanquam filiis præcipitur, ut ad ſimilitudinem Patris noſtri, qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, non tantum amicos diligamus, ſed & inimicos. Introducturus ergo legem novam, inquit Chryſoſtomus, mentionem facit veteris dicens: *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis*, quo diſcas, non eſt, hujus & illius pugnam. Dictum eſt antiquis, cum natura erat puerilis, imperfecta, & ſeruilis conditio: nunc, cum virilis eſt, & ad perfectionem vacata, & filialis nobilitatis conditione illuſtrata, audit: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.* Ex his procedere poſſumus ad examen de unoquoque ſumendum: vide ad quam legem pertineas, nec enim adeo deſipies, ut dicas, te nulli legi ſubiectum eſſe velle, aut vero ut aſſeras, te velle ſub antiquæ legis mandatis ſervire, qui ad Euangelicum ſtatum per Dei gratiam perductus es. Si ad hanc legem te pertinere fateris, audi quid tibi dicatur: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros*: & vide quam longe ſis ab ea vita, quam tenere debes, qui nondum ad antiquæ legis juſtitiam perveniſti. Iuſtitia antiquæ legis, inquit Auguſtinus, eſt diligere amicos, qui gradus tam infimus eſt, ut & Phariſæi ad eum aſcenderint, & Chriſtus illis hoc concedit, quod ſuos diligerent amicos: Tanta eſt autem noſtræ pravitatis magnitudo, ut multi nec hunc gradum aſcēderimus: pauci enim ſunt, qui vere etiam diligentes ſe diligant, & veras amicitiæ leges cum amicis ſuis ſervent, ut Chryſoſtomus deplorat. Tremenda eſt Chriſti ſententia: *Amen dico vobis, niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Quæ illorum juſtitia; inquit Auguſtinus. Diligere amicos. Quis noſtrum eſt, fratres, qui ultra progrediatur, qui hanc Phariſæorum juſtitiam ſuperet? Imo multi ſunt, qui nec ad hanc perveniunt. Examina teipſum, ad eum modum, quem Gregorius nos examinandos docet. Si nullus poteſt ingredi Regnum cœlorum, niſi abundantiori juſtitia præſtet, quam Scribæ & Phariſæi, quæ in hoc poſita eſt, ut ipſe Chriſtus explicat, ut non tantum amicos diligamus ſicut illi, ſed & inimicos: interroga teipſum, an vere Regnum cœlorum ingreſſurus ſis, qui nedum amicos, quanto magis inimicos, ſicuti oportet diligis & amas.

Lib. 1. de ſer. Dom. in monte.

Hom. 71. ad popul.

Ibidem.

Hom. 30. in Euang.

§. 6. *Deponenda eſt antiqua vetuſtas, ideo fidelis baptizatur in mortem, fit candidatus, & ungitur ad novam vitam & mores.*

LEgem Euangelicam promulgans Chriſtus Dominus, vetuſtatem non ſolum antiquæ legis, ſed & veteris Adam deponendam, relinquendamque indicat, dicens: *Audiſtis quia dictum eſt antiquis, &c. Ego autem dico vobis*, lex enim Euangelica novam vitam novoſque mores expoſcit, quæ merito lex nova vocatur, non tam quia noviter eſt introducta, quam quia hominem facit novum, novam vitam præſtat, novoſque mores expoſcit, tradita ſane ab eo, qui dicit a: *Ecce creo cælos noves & terram novam*: Et b, *Ecce ego nova facio omnia*: Idcirco ejus janua eſt baptiſmus, qui novum eſſe ac novam vitam tribuit, quippe cum nova generatio in eo interveniat. Egregie Beatus Hieronymus Epiſtola ad Oceanum ex profeſſo declarat, quomodo qui legem Euangelicam profitentur, hoc ipſo tenentur novam vitam, moreſque novos habere, ex eo quod per baptiſmum antiqua veterique relicta, 31

a *Eſa. 65. 19.*
b *Apoc. 21. 5.*
Epiſt. 83. ad Ocean.

Digitized by Google

in novam vitam regenerantur. Ad hoc inſtitutum expendit illud Apoſtoli, quod in
ad Rom. 6 3. ſequentibus latius à nobis exponetur: *An ignoratis fratres, quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in mortem ipſius baptizati ſumus? Conſepulti enim ſumus cum illo, per baptiſmum in mortem, ut quomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris; ita & nos in novitate vitæ ambulemus.* Quæ verba etiam ad idem inſtitutum alii ſancti Patres obſervant. Certe juſtum eſt, ut qui baptizatur, non ignores, quid per baptiſmi ſuſceptionem profiteatur. Eſt baptiſmus Sacramentum, & ex conſequenti, in
3 p q. 60. ar. genere ſigni, ut D. Thomas declarat: & quamvis principaliter gratiam ſignificet, alia tamen multa ſignificat, tam ſcitu digna, ut nullus, qui baptizatur, debeat ignorare. Voluit itaque Paulus dicere, inquit
In c. 9 ad Rom. lect. 1. D. Thomas: Quod vobis proponendum eſt, adeo eſt manifeſtum, ut vobis illud ignorare non liceat: *ſi quis enim ignorat*
1. Cor. 14. 39. *ignorabitur. An ignoratis*, ac ſi dicatur, inquit Anſelmus: Nunquid ſacramentum ipſius baptiſmi ignoratis? Res ſane quæ pudorem poſſet baptizatis inducere. Omnibus ergo illis hoc notum eſſe debet, *quia quicunque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu*, id eſt, baptiſmo Chriſti, *in mortem ipſius baptizati ſumus*, id eſt, in ſimilitudinem
In c. 6. ad Rom lect. 1. mortis ejus, inquit D. Thomas, quaſi ipſam mortem Chriſti in nobis repræſentantes: ad hoc ut & nos ipſi moriamur, ſic-
Hom. 10. in Epiſt. ad Rom. ut ille, inquit Chryſoſtomus; ut conformemur morti ejus, ut id in nobis fiat per baptiſmum, quod factum eſt in illo per mortem. Chriſtus vitam habuit paſſibilem, morti obnoxiam, mortale corpus, &c. oportuit hanc mortalitem exuere: mortuus eſt, & ſepultus; non quidem ut maneret mortuus in ſepulchro, ſed potius ut inde in novam vitam reſurgeret, immortalem, glorioſam. Hoc fit per baptiſmum. Habet homo ex Adam vitam terrenã, peccato ſubjectam, paſſionibus obſequentem oportet hanc exuere, ut in novam vitam reſurgat: hoc fit per baptiſmum. Omnia quæ ad mortalitatem prioris vitæ habuit, in ſepulchro viſus eſt dimiſiſſe, ibi reliquit ſyndonem, ibi ſudarium, quo facies ejus erat cooperta: unde ſepulchro egreſſus eſt, novam vitam agens, de qua ſubdit
Apoſtolus: *Chriſtus reſurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur.* ad Rom. 6 9. Ita omnia, quæ ad vitam veterem ex Adam, aut ad veterem vitam ſervilem antiquæ legis pertinent, oportet te exuere, ut jam omnes leges carnis & mundi excedens in novitate vitæ ambules. ¶ 3

Hanc doctrinam demonſtrare voluit Dominus Petro; quem Eccleſiæ ſuæ caput conſtituerat, ut annotarunt Hieronymus *a*, Auguſtinus *b*, & Gregorius *c*, quando ſub ſpecie animalium immundorum ei repræſentavit illos, qui in Eccleſiam per baptiſmum erant introducendi: vas enim deſcendebat quaſi linteum, *in quo erant omnia quadrupedia, & ſerpentia terræ, & volatilia cœli, & facta eſt vox ad eum: Surge Petre, occide, & manduca.* a In ca. 3. Then 16. b Lib. 50. hom. 45. c 11. Moral c. 22. Act. 10. 11. Apte hæc animalium genera Petro occidenda & comedenda Deus expoſuit, quadrupedia, ſerpentia terræ, & volatilia cœli, quo triplici genere animalium, triplicem peccatorum differentiam indicavit apud Divum Baſilium: In ca. 14. Eſai. in quadrupedibus, ingenio tardos aut ignorantes; in ſerpentibus, invidios ac iracundos, qui veneno pleni ſunt; in volatilibus, leves & inconſtantes. Et vere videtur illam omnium peccatorum differentiam complecti, quorum quidam peccant ex ignorantia, alii ex malitia, alii ex fragilitate. Gloſſa interlinearis, quam Lyranus ſequitur, intelligit avaros, invidos, & ſuperbos. In ca. 10 Alluneg. Sed & poſſumus intelligere carnales in quadrupedibus, avaros in ſerpentibus, duorum cibus terra eſt, ſuperbos in volatilibus, ad quæ tria genera Joannes omne quod eſt in mundo reduxit: Hæc ergo voluit Dominus manducari à Petro, id eſt, ut 1. Ioan. 16 D. Gregorius exponit, in corpus illius trajici: quod corpus manducatur, in corpus manducantis introducitur. Corpus Petri Eccleſia eſt, cujus ille caput extabat. Hæc autem omnia animalia voluit à Petro manducari, quia omnia peccatorum genera voluit in Eccleſiam admitti, & nulli denegandum ingreſſum ad eam, ſive carnalis

ſit,

Digitized by Google

ſit, ſive avarus, ſive ſuperbus, ſive barbarus, ſive Scytha, ſive Græcus, ſive Romanus idololatra, &c. hanc tamen lege, ut prius mactarentur, ſicque mactata ac mortua manducarentur. Quod mactatur, inquit Gregorius, à vita quam habebat, occiditur: quod comeditur, in comedentis corpus commutatur. quia qui in corpus Petri, id eſt, Eccleſiam, erant introducendi, & ab infidelitatis ſtatu, ad Euangelicum commutadi: prius erant à priori vita mactandi: nec enim animal, quod comeditur, in corpus comedentis introducitur, niſi prius à priori vita mactatum fuerit. Hæc autem mactatio fit per baptiſmum, in quo ſepelimur ad tenendam ſimilitudinem mortis Chriſti, ut ſicut ille mortuus eſt, ut ad novam vitam ſe transferret, ita & nos morientes antiquæ veterique vitæ, novam vitam teneamus. Obſervat autem Beda, in

In cap. 10 Actuum. Græco & Syriaco haberi verbum, quod non ſimplicem mactationem ſignificat, ſed quæ fit à ſacrificantibus: ideoque dicit, juxta vim Græci ſermonis transferri poſſe: *Petre immola, & manduca*, quaſi alluſio facta fuerit ad animalia, quæ à Deo offerebantur, quæ ita mactabantur, quod ſimul Deo ſacrificabantur, quorum carnes comedebantur ſacrificantibus, ut in lege an-

Nu 18.13 tiqua patet: ut intelligamus, eum qui in Eccleſiam introducitur, ſic mactari à præcedenti vita, ut Deo ſimul ſacrificetur. Unde baptiſmus, in quo hæc mactario fit, quoddam ſacrificium eſt hominis baptizati, per quod priorem vitam terrenam, ac veterem relinquit, & Deo ſe dicat & of-

Ser. 110. fert. Id quod, & B. Ambroſio hunc locum expendenti placuiſſe apparet, dum Cornelium Centurionem, quem tunc Deus in Eccleſiam introduci volebat, vocat primum animal ex gentibus Deo immolatū.

¶ 33 Hæc ſi baptizati attenderent, ut annotavit

Hom. 10. in Epiſt. ad Rom. in Moral. Chryſoſtomus, ſuam intelligerent obligationem, viderentque quantum debeant à terrena veterique vita, quam ex antiquo Adam habebant, diſtare, qui ab illa jam ſe occiſos & mortuos, ac Deo immolatos & oblatos conſiderare debent. Ex his intelligitur locus ille difficilis Eſaiæ Prophetæ, qui tempus Euangelicæ legis vocat diem interfectionis. Prædicere cœperat tempus gratiæ futurum per Chriſtum; & poſtquam multa de eo ad litteram dixerat, ſubdit:

Et erunt ſuper omnem montem excelſum, & omnem collem elevatum rivi currentium aquarum, in die interfekionis multorum. (*Eſ. 30. 25.*) De Chriſti tempore hoc intelligendum probant Hieronymus *e*, Cyrillus *e*, & ex profeſſo S. Auguſtinus *f*. (*e In c. 30 Eſai.* *f Lib. qq. ve. & nov. teſt. q. 105*) Mirandum eſt, quomodo dicat, quod rivi aquarum *current* ſuper omnem montem excelſum, & collem elevatum, cum aquæ non per montes aut colles ſupremos, ſed per valles demiſſos fluere ſoleant. Forte aquarum nomine intelligit gentes & populos, de quibus poſtea dixit Angelus ad Joannem: *Aquæ multæ populi multi.* (*Apoc. 17. 15.*) Montium autem & collium nomine, altitudinem Euangelicæ legis intelligit, quæ ſublimis eſt, ad quam etſi difficilis ſit aſcenſus (eſt enim lex contraria, & repugnans affectibus carnis) tanta tamen velocitate & tam celeri curſu erant gentes ad eam defluxuræ, quantum tenere ſolent aquæ decurrentes: qua phraſi ipſemet Propheta, celerem velocemque curſum, quem gentes ad Chriſtum habituræ erant, expreſſit, dicens: *Erit in noviſſimis diebus mons, &c. fluent ad eum omnes gentes*; (*Eſa. 2. 2.*) quod & ſimiliter poſtea dixit Michæas. (*Mich. 4.*) Expende verbum, *fluent*; quod proprium eſt aquarum magno impetu decurrentium. Quamvis mons altiſſimus ſit Chriſtus, ejuſque Euangelica lex, ad eum fluent, tanquam aquæ omnes gentes, eum impetum aſcendendo tenenres, quem aquæ quando magno imperu fluunr. *Hoc*, inquit, *erit in die interfectionis multorum.* Tempus ſine dubio Euangelicæ legis exprimit, ut demonſtrat Auguſtinus. (*Loc. cit.*) Cur autem ita vocetur, dubium eſt: potius enim vocandum videbatur tempus vivificationis, quoniam *c*: *Dedit Deus filium ſuum, ut omnis, qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam*: Et *d*: *Miſit Deus filium ſuum, ut vivamus per eum*, qui venit *e*: *Ut vitam homines habeant, & abundātius habeant*, in quo *f*. *Pater vivificavit nos, cum eſſemus mortui*, qui ſeipſum *g*, *vocam* ap-

(*c Ioan. 3. 15. 16.* *d 1. Ioan. 4. 9.* *e ad Eph. 2. 1.* *f Ioan. 15. 25. & ca. 4. 16.*)

 pel-

b *Oſe.* 8.3 pellat. Unde, & Oſeas *b*, tempus vivificationis videtur appellare: *Vivificabit:* inquit, *nos poſt duos dies*. Et certe quamvis B. Auguſtinus egregie explicet; cur tempus
Ibidem. Euangelicum vocetur *dies*, non tamen explicat cur vocetur *interfectionis multorum*: quamvis inſinuet, id quod multis placet, ita vocari, propter multitudinem Judæorum, quos Romani interfucturi erant. Vere tamen credo vocari diem interfectionis multorum, quoniam multi innumerique erant, qui ad Euangelicam legem ſe transferent, & hujuſmodi tranſlatio per baptiſmum fit, quæ interfectio eſt vitæ, veteris & antiquæ; ut in novitate vitæ am-
¶ 34 bulemus. Et hinc etiam intelligemus illud, quod David de lege Euangelica, quam Apoſtoli, quos cœlos vocat, prædicaturi erant: *Lex Domini immaculata*, in
תם. Hebræo vox à verbo, *tam*, quod aliquando ſignificat conſummare, conſumere, fi-
Brix. to. 1. *fol.* 277. nire. Ita in libris Regum, agens de equis
5.*Reg.*7. 13. quos cives Samariæ conſumpſerunt, & comederunt in illa ingenti fame: *Conſumpti*, inquit, *ſunt*; & David ipſe, ad dicendum abſumptas eſſe vires frameæ inimici,
Pſal. 9. 7. eodem utitur verbo: *Inimici defecerunt frameæ*. Itaque poſſumus reddere: Lex Domini conſumens & abſumens animas. Quomodo eas conſummit? Certe quia priorem vitam abſumit, ut jam novam vitam animæ agere incipiant: Ideo ſubdit: *convertens animas*: quas enim à priori vita conſumit, revocat, & convertit, ut aliam novam vita, & vitam arripiant. Chriſtus igitur Dominus conſulto legem Euangelicam promulgans, antiquitatis conſuetudines, ac veteres mores contemnendos docet, exuendam iram, relinquendam cupiditatem, vindictam abjiciendam, tenendamque vitam novam, novos mores. Hocque ita per baptiſmum ſignificatur, ut nefas ſit illud ignorare. Ut autem hoc clarius Eccleſia exprimat, conſulto duas illas peculiares cæremonias in baptiſmo inducit, quod baptizatum induit veſte candida, & eum ſacro Chriſmate ungit. Veſte quidem candida induit: quamvis enim hanc hæreticus Theodorus Beza ejuſque ſectatores, tanquam novum ritum irridebant, ſed ab initio naſcentis Eccleſiæ ejus fuiſſe uſum, id probat *a*, quod mentionem illius agit Dionyſius Areopagita *b*, diſcipulus Pauli, Origenes *c*, Cyrillus Ieroſolymitanus *d*, Olympiodorus *e*, Damaſcenus *f*, Procopius *f*, Theophilactus *f*, & alii innumeri quos noſtri temporis diligentiſſimi autores citant, & Theologi cum D. Thoma *g*, de hac egregie loquuntur. Ad quidnam autem hæc veſtis candida detur, varie explicatur. D. Thomas *g*, ait dari in ſignum reſurrectionis glorioſæ, ad quam homines poſt baptiſmum regenerantur. Auguſtinus *h*, & Cyrillus Ieroſolymitanus *i*, & Ambroſius *k*, ad ſignificandam puritatem vitæ, quam baptizatus tenere debet. Rupertus *l*, ad ſignificandum quod veteribus exutus, novos mores tenere debeat: quod & veſtis nova, qua indutus eſt Prodigus *m*, indicat: & ſimiliter dicitur de eo, quem vidit Zacharias *n*, qui veſtibus ſordidis depoſitis, *Indutus eſt mutatoriis*. Cæterum ipſemet D. Thomas *o*, omnia complecti volens, dicit ſignificare novitatem vitæ, quam dixit Paulus *p*: *In novitate vitæ ambulemus*. Quod ut intelligamus obſervandum eſt, antiquitus, eos qui ſtatum inferiorem, quem habebant deponentes, alium altiorem ambiebant, conſueviſſe induere veſtem candidam, & dicebantur Candidati (inquit Tertullianus *q*) à veſte candida, ſicut Reges dicuntur purpurari à purpura: & ut ibi notat ejus Scholiaſtes *r*, Toga candida erat, quam petitores magiſtratuum induebant, à qua candidati dicebantur. Candidati ergo dicebantur, qui ad alicujus magiſtratum, vel dignitatis acquiſitionem aſpirabant à Toga candida, quam per id tempus induebant, ſive ad denotandam integritatem, quam hic color ſincerus, ac purus, & minime inquinatus indicat; ſive ut perſpici ab omnibus poſſent. Itaque Candidatus dicebatur, pretenſor Regni aut magiſtratus. Unde Herodes volens Chriſto illudere, veſtituit illum veſte alba, ¶ 35
exhibens eum, quaſi prætenſorem Regni; *Luc.* 13. 11.
quem vilem, deſpicabilem, & ab omnibus irridendum indicabat. Iſtis candidatis, præ-

a *Apud Iodocum Coccium to.* 2 *lib.* 5. *art.* 19. *p.* 584.
b *Lib. de Eccl hierar. ca.* 2.
c *Hom.* 12 *in Exod.*
d *Catec.* 5 *myſtagog.*
e *In ca.* 5. *Eccleſ.*
f *Apud Bellar. to.* 3 *l.* 1. *de baptiſ. cap. ult. & Iod. Coc. loco citat.*
g 3 *p. quæ* 66. *art.* 6.
h *ſer.* 157 *de temp.*
i *Cath.* 5.
k *L. de iis qui ſacris init. ca.* 7.
l *Lib.* 7. *de div. offic. cap.* 10.
m *Luc.* 15 22.
n *Zach.* 3. 5.
o 2. *p. qu.* 71. *art.* 3.
p *ad Rom.* 6. *cit.*
q *Libr. de idolo. van. cap.* 18. *nu.* 138.
r *Tameli.*

Digitized by Google

prætenſoribus ſcilicet Regni, vel magiſtratus, commune erat, ut Cicero indicat, infractam, invictamque patientiam tenere, in eos, qui injurias ac convitia illis irrogabant: nullum enim medium aptius erat, ad id quod optabant conſequendum. Et hanc credo cauſam fuiſſe, cur hujuſmodi Epitheton peculiariter martyribus tribuatur à Tertulliano *b*, & ab Auguſtino *c*, & Ambroſio *c*, concinentibus, *Te martyrum candidatus laudat exercitus*: qui peculiares prætenſores ſe exhiberunt Regni cœleſtis, ad quod conſequendum patientiam inſuperabilem tenuerunt. Hinc intulit Tertullianus, quemcunque prætenſorem alicujus rei, vocati candidatum illius. Ita vocat *a*, Angelorum candidatos, qui Angelorum ſocietatem prætendunt: & candidatum timoris vocat *b*, eum, qui paulatim diſcit timorem Dei: & vocat *c*, candidatum æternitatis illum, qui ad eam aſpirat: & baptiſmum Ioannis vocat *d*, candidatum ſanctificationis, quia qui illo baptizabatur, hoc ipſo diſponebatur ad baptiſmum Chriſti, per quod ſanctificaretur: Imo, & homines improbos, peccatis traditos vocat *e*, candidatos diaboli, quia nihil vehementius videntur prætendere, quam diaboli ſocietatem, & ſervitium. Baptizatus ergo candida veſte induitur, & candidatus abſolute dicitur, quia vilem terrenumque ſtatum, quem habet ex Adam, exuens, fit prætenſor Regni, non terreni ſed cœleſtis, ad quod obtinendum toto animo, mente, corde, viribuſque aſpirat. Ad hoc autem nova vita eſt agenda, quæ tali regno comparando conducat. Deinde ſacro Chriſmate baptizatus ungitur: quod etiam quantumcunque impii hæretici oblatrent, ab initio Eccleſia facere conſuevit, ut ex Chryſoſtomo, Auguſtini Proſpero Aquitanico, Innocentio I & aliis, noſtri temporis Authores demonſtrant. Et quidem unctio hæc multa ſignificat. Communeque eſt apud ſanctos Patres, ſignificare jus ad regnum cœleſte, quod homini in baptiſmo datur, quaſi alluſione facta ad unctionem Salomonis. Quando enim David pater

Hist. Martyrum.
b *Lib. de coron. militis.*
c *In c. m. Te Deum.*
a *Libr. de or. c. 3. p. 211.*
b *L. 2. ad uxor. c. 7. & l. de fuga in perſe.*
c *Libr. 3 adv. Marcio.*
d *Lib. de bapt.*
e *Libr. de com. mil.*
Bel. Coc. l. 3. de bapt. an. 9. & Bellar. de bapt. c. 24. & 25.

ejus voluit eum Regem futurum deſignare, & jus ad ſuum Regnum tradere, juſſit eum adduci à Sadoc Sacerdote, & Nathan Propheta, aliis quibuſdam domus ſuæ ſervis aſſiſtentibus & comitantibus in Gihon, & quod ibi ungeretur in Regem, ut hæc unctio jus ad regnum paternum obtinendum exprimeret. Erat Gihon fons ipſe Siloe, ad quem ex Davidis præſcripto ductus eſt Salomon, ut ab illo fonte jus Regni ejus inciperet. Quo factum eſt, ut poſtea Regnum Iuda, quod à Salomone proceſſit, expreſſum fuerit per aquas Siloe, ut eum contra eos, qui Regnum Iuda dimiſerant, duxerit Deus: *Quia reliquit populus aquas Siloe, &c.* Ibi ergo unctus ¶ 36
eſt Salomon, quaſi hoc ipſo ſignificaretur jus, quod accipiebat ad Regnum paternum. Ita homine quem Deus elegit ad Regnum cœlorum obtinendum, diſponit, ut ducatur ad fontem baptiſmatis, qui egregie per fontem Siloe fuit expreſſus, de quo multa dicemus ſuo loco, ut ab ejus aquis vel ablutione incipiat jus Regni cœleſtis. Hoc jus ſignificatur per unctionem, quæ ſignificat internam unctionem, quæ ibi fit per gratiam Spiritus ſancti, quæ eſt pignus hæreditatis, ut ex profeſſo Apoſtolus proſequutus eſt dicens: *Deus, qui unxit nos, & dedit pignus ſpiritus.* Sed vere hæc unctio videtur indicare mutationem cordis & cogitationis, quam baptizatus debet habere, ut alluſio videatur facta ad Saul Hunc virum infimum, & in minima tribu Beniamin in minimum elegit Deus in Regem: qui ad primum verbum Samuelis de regno contempſit & riſit dicens: *Nunquid non filius Iemini ego ſum, de minima tribu Iſraël? & cognatio mea noviſſima inter omnes familias de tribu Beniamin? Quare ergo mihi loquutus es ſermonem iſtum?* Expende emphaſim, quam habent illæ duæ voces, *mihi ſermonem iſtum.* Quiſnam ego ad regnum? quis ego? & quid regnum Iſraël? &c. Nihilominus cum oleo unctus eſt à Samuele, *immutavit ei Deus cor aliud.* Antea vilis erat armentarius, de aſinis curans, & de beſtiis cogitans, nullique alteri rei attentius, quam quæren-

3. Reg. 1. 33.
Vide Villa. pa. in Ezech. tom 3. ap. par. fol. 191.
Eſa. 8. 6.
2. Cor. 1. 21.
1. Reg. 9. 21.
1. Reg. 10. 9.

quærendis aſinis intendens: tamen hoc ipſo quod unctus eſt à Propheta, omnes illas viles cogitationes exuit, & ad altiſſimas alias mentem ſuam convertit, & cor ejus, quod anguſtiſſimum erat, rebuſque viliſſimis hærens, immutavit Deus, ita ut illis omnibus neglectis, non niſi res altioris ordinis curaret. Hoc ergo in eo qui baptizatur intendit Eccleſia. Erat ille vilis filius illius terreni Adæ, ejus vilitatem contrahens, & terrenum affectum: *qui enim de terra eſt, de terra loquitur*, de terra cogitat, & terrena appetit. Per baptiſmum autem, ad Regnum cœlorum obtinendum elevatur. Vide quam vilis, ad quam ſupremum Regnum: ut mirari poſſit & dicere verius quam Saul: *Quare mihi locutus es ſermonem iſtum?* Homo, filius hominis, vermis & putredo, ad divinum Regnum obtinendum? Ita quidem; ideo ungitur, quo ſignificatur per baptiſmum immutandum cor, & cogitationes ac ſtudia, non jam terrena eſſe curanda ab eo, qui ad Regnum cœleſte obtinendum adſcribitur. Ex his ergo omnibus explicatum manet, eum, qui baptizatur, ideo baptizari: & hoc per baptiſmum fieri, ut moriens ſecundum veterem vitam, novam aliam reſumat; utque novus homo fiat, nova generatione renovatus, qui deinceps in novitate vitæ ambulet. Quare quid baptizati intelligere debeant, concludit Paulus dicens, quod ſicut Chriſtus vitam mortalem aſſumpſit, & ſecundum eam mortuus fuit, & ſepultus, ut reſurgeret in novam vitam immortalem, non amplius moriturus: *Ita & vos exiſtimate, vos mortuos quidem eſſe peccato* (loquitur de vero peccato, quod per baptiſmum finiri debet, aut de vita veteris Adæ, quæ eſt ſecundum affectus carnis terrenos, quam Paulus ſæpe in illo loco peccatum vocat) *viventes autem Deo*, id eſt, ad honorem Dei, inquit D. Thomas, exercentes opera vitæ in Dei obſequium. Hoc quicunque baptizatus debet cogitare de ſeipſo, vitam veterem jam eſſe finitam, & vitam novam, quæ eſt ſecundum Deum, jam deinceps eſſe agendam. Videndus eſt ad hoc inſtitutum Auguſtinus ſcribens ad Januarium, explicans quomodo qui baptizantur debent ad Chriſti ſimilitudinem in novitate vitæ ambulare, & conſurgere ex baptiſmo, ut ſit novus quidam homo. Hinc idem Auguſtinus Martianum veterem amicum, quem jam catechumenum factum, ad baptiſmum inducit, docet, hoc ſibi intelligendum, hoc ipſo ac percipiendo baptiſmo agit, novam vitam novoſque mores eſſe tenendos, obſervans in eos, qui baptizantur, quadrare illud, comicum quidem, ſed aptiſſimum & utiliſſimum verſum, *Nunc hic dies vitam aliam affert: alios mores poſtulat.* Hocque vere eſt, quod Chriſtus indicat, manifeſte docens, eos, qui vitam euangelicam profitentur, omnem vetuſtatem exuere, & in novitate vitæ ambulare debere, quibus ſæpe locutus eſt dicens: *Qui vult venire poſt me, abneget ſe metipſũ, & tollat crucem ſuam & ſequatur me. Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere, &c.* & iterum: *Qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus*, & iterum: *Qui non renuntiat omnibus, quæ poſſidet,* (ſaltem ſecundum affectum) *non poteſt meus eſſe diſcipulus, &c.* Et hoc in loco: *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum: Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, &c.* In novitate vitæ ambulandum illi, qui meæ doctrinæ diſcipulus eſt. Nunc hic dies vitam aliam affert, alios mores poſtulat. Qui vitam veterem vivunt ſecundum Adam, affectus carnis ſequuntur, & contra inimicos ſuos in iracundia loquentes, dolos cogitant: qui vitam inſtituunt ſecundum antiquam legem, quam Phariſæi tradunt, amicos diligunt, inimicos odio proſequuntur. Qui autem legem Euangelicam profiteri vult, oportet, ut non ſolum amicos, ſed & inimicos diligat, eis benefaciat. Hinc Chryſoſtomus procedit ad ingemiſcendum & plorandum, videns multos baptizatos, qui non ſolum non tenent vitam novam, ſed potius ſe totos ad vetuſtatem vitæ translatos comprobant, ambulantes non in novitate ſpiritus, ſed in vetuſtate litteræ & car-

Ioan. 3. 31.

¶ 37

Epiſt. 119 ad Ianuar. cap. 14.

Epiſt. 151 ad Mart.

Terent. in Andr. Act. 1. Scen. 5.

Matth. 16. 24.

Luc. 14. 27.

Luc. 14. 33.

Hom. 10. in Epiſt. ad Rom. in Moral.

carnis. Nec mirandum, quod Chryſoſtomus ploret, hos videns, cum Paulus ipſe fleret, videns *multos ambulantes inimicos Crucis Chriſti*, affectus carnis ac ventris ſequentes. Et vere hoc mirandum eſt, videre baptizatos, qui per baptiſmum in novam vitam generati ſunt, non niſi vetuſtatem tenere, qui non ſequuntur niſi cupiditates ſuas, qui vitam inſtituunt ſecundum leges mundi & carnis. *ad Phil, 3.18.*

§. 7. *Relinquendus eſt pædagogus ad præſentiam præceptoris, quem videndum promiſit Eſaias, oſtendentem viam ad Regnum cœlorum.*

¶ 38 DOctrinæ Euangelicæ præceptor Chriſtus Dominus, jam officio ſuo fungitur, Euangelica præcepta auribus eorum, qui ad eum audiendum accedunt, intonans, & dicens: *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, &c. Ego autem dico vobis, &c.* Et inſignem illam antiquamque promiſſionem in ſemetipſo exhibet completam: *Erunt oculi tui videntes, præceptorem tuum, & aures tuæ audient verbum poſt tergum momentis: Hæc eſt via, ambulate in ea, & non declinetis ad dexteram, neque ad ſiniſtram.* Ut hæc exponamus, adnotãdum eſt, tempore Apoſtoli Pauli fuiſſe multos Pſeudoapoſtolos, qui apud Galatas, antiquam legem plus juſto extollebant, tribuentes ei multa, quæ illa nullatenus præſtare poterat, quæque ſolus Chriſtus exhibere valebat. Coactus propterea fuit Apoſtolus demonſtrare, quodnam fuerit legis officium, quodnam etiam officium Chriſti, ut cuique ſuum proprium munus deferretur. Inter alia autem hoc concludit. *Lex pædagogus noſter fuit in Chriſto* Chryſoſtomus aliique Græci legunt, *Pædagogus fuit ad Chriſtum*: Pædagogus, inquit D. Thomas, idem eſt, quod inſtructor pueri: dicitur enim à Podos, quod eſt puer, & Goge, quod eſt ductio, quaſi ducens puerum. Expendamus, inquit Chryſoſtomus, quodnam officium pædagogi, & quodnam officium *Eſa. 30. 20.* *Gal. 3. 24. In Epiſt. ad Gal. ibid. leſt. 8.*

præceptoris. Pædagogus non ſtatuitur ad docendum puerum: hoc enim magiſtri officium eſt; ſed ut puerum ducat ad magiſtrum, Idcircò pater puero pædagogum deſignat, ut dum tardat hora præceptoris, pædagogus illum contineat, ne hac illacve deflectat, quem contineat timore pœnæ. Adveniente autem hora, qua præceptor in cathedra ſeipſum conſtituit, pædagogus puerum ducit ad magiſtrum, ac coram eo ponit, eumque illi inſtruendum tradit: quo facto, diſcedit pædagogus, & magiſter ſuum erga puerum officium exercere incipit, docens eum. Unde pædagogus, inquit Chryſoſtomus, non eſt contrarius præceptori, ſed potius eum adjuvat, dum tempore, quo ipſe tardat, puerum continet, & eo adveniente puerum ad illum ducit. Ex his explicare vult Apoſtolus officium Chriſti, & officium legis. Egebat homo præceptore, qui eum doceret viam juſtitiæ, & ſalutis. Hoc ſolus Deus præſtare debebat, qui venit, *ad dandam ſcientiam ſalutis plebi ejus, in remiſſionem peccatorum eorum: & nunc*, inquit Propheta Joël, *filii Iſraël, lætamini in Domino Deo veſtro, qui dedit vobis præceptorem juſtitiæ.* Non poterat lex præſtare ſcientiam ſalutis, in remiſſionem peccatorum, neque juſtitiam veram. *Si enim*, inquit Apoſtolus, *per legem juſtitia, ergo gratis Chriſtus mortuus eſt.* Quid igitur lex? Pædagogus fuit ad Chriſtum, ad hoc data fuit, ut pro tempore, quo hic præceptor tardabat, contineret puerum timore pœnæ, ne in vitia extrema deflueret. *Propter transgreſſiones poſita eſt*, inquit Apoſtolus, *donec veniret ſemen, &c.* ut adveniente Chriſto, puerum duceret ad eum, tanquam ad magiſtrum, & præceptorem. Ex quibus illud inſigne myſterium, quod in transfiguratione euenit intelligimus, in qua apparuerunt *Moyſes & Elias loquentes cum Ieſu*, diſcipulis coram eis poſitis. Moyſes typum tenuit legis, ſicut Elias Prophetarum, diſcipuli autem typum fidelis populi, qui docendus erat, tenebant. Adſunt Moyſes & Elias loquentes cum Jeſu, adſunt diſcipuli præſentes, Quid illi loquebantur? ſicut cum pædago- *Luc. 1.* *Ioel 2. 23* *ad Gal. 2. 21.* *ad Gal. 3. 9. cit.* ¶ 39 *Matth. 17. 8.*

 dago-

dagogus puerum ducit ad magiſtrum, pue-
ro coram magiſtro jam conſtituto, pæda-
gogus loquitur, ipſum illi commendans,
& inſtituendum tradens, quo facto diſce-
dit, puerumque ſolum cum magiſtro re-
linquit; ita illi, fidelem populum Chriſto
tradebant, qui illum eam doctrinam doce-
ret, quæ juſtitiam induceret, & peccata
remitteret, & daret ſcientiam ſalutis in re-
miſſionem peccatorum eorum. Vox pro-
pterea Patris tunc intonuit, dicentis: *Hic
eſt filius meus dilectus, &c. ipſum audite.*
Dictum erat, me daturum præceptorem,
quem oculis cerneres: *Hic eſt filius meus,*
videte eum oculis veſtris. Dictum itidem
erat, hunc præceptorem, daturum verba
auribus. *Ipſum* ergo *audite*. Quo facto ſta-
tim diſcedentibus Moyſe & Elia, remanſe-
runt diſcipuli cum ſolo IESU, *& elevantes
oculos, neminem viderunt; niſi ſolum Ieſum.*
Non mirum, diſcedit pædagogus, inquit
Chryſoſtomus, cum puerum jam adduxit
ad Magiſtrum, cumque illi commenda-
vit: tuncque magiſter eum aſſumit inſtru-
endum. Hæc ergo quæ prædicta erant ab
Eſaia, nunc Chriſtus in ſemet ipſo exhibet
completa: nam omnium oculis ſe præſen-
tem dat: neque quemadmodum. Hiar-
chas cum paucis diſcipulis ſe recipit, quos
in aureo throno ſedens doceat, ut Hiero-
Epiſt. 103 ad Paul. nymus proſequitur, ſed *aſcendit in mon-
tem videns turbas*, ut omnes turbæ eum vi-
Matth. 5. 1. dere poſſent, & *acceſſerunt ad eum diſcipuli
Luc. 6. 17 ejus, & multitudo copioſa plebis, ab omni Iu-
dæa, & Ieruſalem, & maritima, & Tyri
& Sydonis*, & omnium oculi in eum erant
intenti. Ipſe propterea *aperiens os ſuum*,
docere eos incepit, ut eorum aures audirent
eum monentem, qui quaſi jam pædago-
gum diſcedere jubens: *Audiſtis*, inquit,
quia dictum eſt antiquis: non perfectum
præceptorem lex antiqua agebat, quæ ad
veram juſtitiam docendam, & inducen-
dam non poterat pertingere; pædagogus il-
la fuit, populum ad me ducens, quem e-
go præcepta juſtitiæ docerem. Hoc offi-
cium complens, dico vobis: diligite ini-
micos, &c. *Hæc eſt via ambulate in ea, &
non declinetis ad dextram, neq; ad ſiniſtram.*
Poſſunt hæc verba de dilectione accipi, cu-
jus præceptum, proprium dicitur legis E-
uangelicæ, quæ lex amoris eſt. Hæc ap-
pellatur *via*, per quam ambulandum eſt,
de qua loquutus eſt Apoſtolus, quaſi hæc
verba Prophetæ aſſumens explicanda. O- ¶ 40
ſtenderat variis eſſe Spiritus Sancti diſtri-
butiones, & dona, quæ gratias gratis datas
vocamus: *Alii quidem per Spiritus datur* 1. Cor. 12. 8.
*ſermo ſapientiæ, alii ſermo ſcientiæ ſecundũ
eundem ſpiritum, alii fides in eodem ſpiritu,
alii gratia ſanitatum, alii operatio virtutũ,
alii prophetia, alii diſcretio ſpirituũ, alii ge-
nera linguarum, alii interpretatio ſermonũ.*
Hęc quidem neceſſaria ſunt corpori Eccle-
ſiæ, non tamen cujuis ejus membro, *quæ o-
peratur* propterea *unus & idem ſpiritus di-
videns ſingulis pro ut vult* Hæc quidem do-
na cœleſtia ſunt, ſed ex illis *æmulamini cha-
riſmata meliora*. Varia dona, inquit Anſel- In eum loc.
mus, conſuevit Deus fidelibus ſuis impen-
dere, quæ non ſunt æqualis utilitatis: prop-
terea vos æmulamini meliora, id eſt, deſi-
derate utiliora. Sunt inter illa dona, inquit
Chryſoſtomus, aliqua majoris admiratio-
nis, ut loqui linguis, ſanitates operari, &c.
vos autem deſiderate meliora, hoc eſt, uti-
liora, & quæ magis ad ſalutem veſtram
conferunt. *Et adhuc excellentiorem viam
vobis demonſtro*, id eſt, ut exponit Chryſo-
ſtomus, dona Dei ambire pergite, ſed fon-
tem vobis donorum oſtendo. De charitate
loquitur, quam tamen, inquit Chryſoſto-
mus, conſulto noluit nominare, ut animos
auditorum attentiores redderet ſi enim
eam ſtatim expreſſiſſet, forſitan contemp-
ſiſſent, quam toties audierant ab Apoſtolo
commẽdatam. Propterea nomine ejus ſup-
preſſo, rem excellentiorem nominat, quaſi
dicens: Omnia dona excellentia ſunt, inter
quæ à vobis ea ſunt magis expetenda, quæ
utiliora ſunt: ſed exprimere volo donum
excellentiſſimum, quod qui habet, vel eo
ſolo illuſtriſſimus eſt: quo qui caret, omni
perfecto bono eſt deſtitutus. Attendite, ex-
cellentiorem enim *viam vobis demonſtro.*
Quænam via? Illa quam Chriſtus venit o-
ſtendere clamans: *Hæc eſt via*, quam neceſ-
ſario tenere debetis. Venit Chriſtus, ut dixit
Augu-

1. Retract. cap. 22. Auguſtinus prędicans Regnum cœlórum, cujus clara in veteri lege mentio non fuerat facta, ideò, & ad ipſum expectabat, ſecuram viam ad illud Regnum demonſtrare. Hanc oſtendit: *Hæc eſt via.* Quęnam via? Excellentiorem viam oſtendo, charitatem. Hæc eſt via, quam qui non tenet, non poteſt ad Regnum pervenire, quam qui ingreditur, & ſequitur, celeri certoque itinere ad illud perveniet. *Hæc eſt via*, ſine qua extra viam eſt homo. Hæc ita tenenda eſt, *ut non declinetis ad dexteram neque ad ſiniſtram.* Quidam in amore ad dextram declinant, dum plus juſto amicos, & bona ſeculi amant: alii ad ſiniſtram, inimicos odio habentes. Hęc tenenda eſt via, ut non declinetis ad dexteram neque ad ſiniſtram: non ad dexteram, quia amicos, & temporalia tempera è diligere præcipio: qui enim diligit parentes aut filios pluſquam me, non eſt me dignus. Non ad ſiniſtram, ſicut illi quid dicebant: *Diliges amicum, & odio habebis inimicum:* ſed ego dico vobis: *Diligite inimicos veſtros.* Hęc via, quam qui non ingreditur, non poteſt ad Regnum cœleſte pervenire.

SECUNDA PARS, QUIDNAM HOC PRÆCEPTUM CONTINEAT.

§. I. *Præceptum Euangelicum promulgans Chriſtus, merito à dilectione ſumpſit exordium, quæ ſpiritui Euangelico eſt congrua.*

4 D*Iligite inimicos veſtros, & benefacite iis qui oderunt vos, orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos.* Videamus jam ſecundo, quidnam ſit hoc præceptum, & quid contineat. Hoc Chriſtus Dominus clare his verbis expreſſit, præcipiens diligere inimicos; benefacere iis, qui nos odio proſequuntur; orare pro iis, qui nos perſequuntur & calumniantur. Hæc quidem nunquam tam clare propoſita fuerunt antiquis. In lege veteri præcepit quidem Deus inimicum diligere, ſed quoniam loquebatur populo carnali, duræque cervicis, & in virtute paruvio, non id clare expreſſit; nec enim præcepit diligere inimicum, exprimens illum ſub nomine inimici, ſed tantum ſub nomine proximi: ut plurimum autem de inimico loquens, tantum pręcepit erga illum, quædam beneficentię opera facilia, ad quæ natura ipſa aliquomodo impellit, ut illud: *Si occurreris bovi inimici tui, aut aſino erranti, reduces enim*: & iterum, *Si videris aſinum odientis te jacere ſub onere, non pertranſibis, ſed ſublevabis eum* Nunc autem omnia clariſſime exprimit, & quæ, à quo, & cui agenda ſunt. In primis enim quæ agenda ſunt manifeſta proponit, præcipiens dilectionem, & beneficentiæ opera, & orationem: quo nomine, ut Haymon annotavit, omnia quę agere poſſumus comprehendit. Ad tria namque reducuntur, omnia quæ homo agere poteſt, ad ea ſcilicet quæ facere poteſt corde, & quę ore, & quæ opere. Hæc tria expoſcit: quod fieri poteſt corde, per dilectionem; quod ore, per orationem; quod opere, per beneficentiam. Clare ergo exponit quæ agere præcipit.

Exod. 23: 4.
Deut. 22: 4.
In cap. 5. Matth.

Sed cui hæc opera exhibenda ſunt? Id, etiam manifeſtiſſime exprimit. *Inimicis iis, qui vos oderunt, iis qui vos perſequuntur, & calumniantur*, quo nomine omne inimicorum genus, & omnem inimicam actionem comprehendit. Quidam enim ſunt inimici ſolo corde, alii corde, & ore, alii corde, ore, & opere. Inimici corde ſunt, qui odio nos habent; ore, qui nos calumniantur; opere, qui nos perſequuntur: Inſuper in tribus nos poteſt aliquis offendere, in bonis perſonæ, in bonis honoris & famæ, & in bonis externis. Hos omnes comprehendit Chriſtus. Perſonam enim offendunt, qui ſe exhibent nobis inimicos; honorem, qui nos calumniantur; bona externa; qui nos perſequuntur. Quibus autem id præcipiat, manifeſtè exprimit dicens: *Ego dico vobis*: quod clarius expreſſit apud Lucam, premittens; *dico vobis, qui auditis: Diligite inimicos veſtros*. Illi eum audiunt, qui illius diſcipulos ſe exhibent, qui ad ejus ſcholam pertinent. Loquitur ergo ad omnes diſcipulos ſuos, qui legem Euangelicam ob eo audiunt, & recipiunt. Hoc itaque eſt præceptum, quod Chriſtus ſub iſto ſententiarum pondere, & verborum claritate, tanquam Euangelicæ legis præceptum proponit, cujus partes breviter explicandæ ſunt. Primum omnium, quod præcipit eſt, *Diligere inimicos*. Apte quidem, præceptum Euangelicū, id quod Euangelicæ legi proprium eſt, tanquam fundamentum primum ſtatuit, dilectionem ſcilicet, quam tanquam totius Euangelicæ legis baſim, Chriſtus Dominus illam promulgans ſuppoſuit. Brevis differentia, inquit B. Auguſtinus, ſæpiſſime eſt, inter legem, & Euangelium, timor, & amor: lex enim antiqua data eſt paruulis, & ſeruis, quorum proprium eſt, induci per timorem, ab obſervantiam mandatorum: lex autem Euangelica datur filiis, & viris jam perfectis, qui amore ducuntur. Præterea in lege antiqua multa pueriilia jubebantur, puerili populo: nunc in lege Euāgelica res grandes decernuntur, & proponuntur, viris virtute ac robore præſtantibus dignæ ut tollere crucem, cōtemnere vitam, non timere mortem, deſpicere terrena, cōplacere in tribulationibus, gaudere in perſecutionibus: idcircò Chriſtus, tanquam fundamentum hujus legis amorem præmittit, cujus tanta vis eſt, ut nihil coram illo difficile ſit, aut impoſſibile. Nihil, inquit D. Hieronymus, amanti durum eſt, nullus difficilis cupienti labor eſt. Intuere quanta paſſus fuerit Patriarcha Iacob, qui ut Rachel in conjugem conſequeretur, æſtu urgebatur, & gelu; & tamen videbantur dies pauci præ amoris magnitudine, cum tamen ſeptem annorum ſpatia voluerentur in tam grandi labore. Aſcendens ergo Chriſtus in montem, Regnum cœlorum manifeſte propoſuit, quod non niſi violenti & valadi rapiunt. Quoniam autem nihil ita fortes, violentos ac validos reddit homines, ſicut amor; aperiens os ſuum, & dirigere volens noſtras actiones ad illud conſequendum, non gladio, aut haſta, vel clypeo, aut alio hujuſmodi armorum genere munit; niſi amore. Hunc *ignem venit mittere in terram, & quid*, inquit, *volo niſi, ut accendatur?* Hoc primum fundamentum ſupponit, ignem charitatis & amoris. Cum igitur hoc præceptum Euangelicum ſit, primo ſtatuendum eſt: *Diligite*. Deinde duplicem conſtituit Apoſtolus differentiam, inter legem veterem, & Euangelicam. Prima eſt, quod illa *Scripta eſt* exterius, *in tabulis lapideis*: hæc autem interius *in tabulis cordis carnalibus*. Quod ab ipſo Deo per Jeremiam prædictum fuerat, poſt illam celebrem promiſſionem: *Fœmina circundabit virum, &c. Ecce dies venient, dicit Dominus, & feriam domui Iſraël, & domui Iuda teſtamentum novum.* D. Auguſtinus legit, *Conſummabo domui Iſraël*, id eſt, dabo legem cōſummatam, & perfectam, quam propterea, inquit Auguſtinus, David qui jam antiquam legem acceperat, deſiderabat, & perebat, dicens: *Legem pone mihi Domine viam juſtificationum tuarum*: illa enim juſtificare non poterat, quod legi Euangelicæ relinquebatur. In Hebræo pro eo quod tranſtulit Vulgatus *feriam*, habetur verbū *Charath*, quod ſignificat ferire, aut excindere, aut

Margin notes: Luc. 6. — ¶ 42 Lib. cont. Adim. ca. 16 & 3. contr duas Epiſt. Pelag. ca. 4. — Epiſt 22. ad Euſtoc. de cuſ. virg — Luc. 12. 49. — 2. Cor. 3. 3 — Ier. 31. 31 — In Pſal. 118. conc. 11. — Pſal. 118 33. — ברה

ad

ad ſcribendum antiquam legem excindi
Brix.to.1 fol. 334. juſſit: aut verò ad cæremoniam illam,
Exod. 34. 1. qua, qui pactum quod celebrabant firmare volebant, excindebant animal medium,
Geneſ.15. 10. ſicut fecit Deus, pactum agens cum Abraham: quo eodem verbo utitur Deus apud eundem Jeremiam: *Vitulum, quem ſucci-*
¶ 43 *derunt in duas partes.* Idem ergo eſt, Feriam teſtamentum, quod firmiſſimum pactum inibo, quale illud erat, quod feriendo aut excindendo animal, celebrabatur. Sed quale futurum eſt hoc teſtamentum novum? *Non ſecundum quod diſpoſui cum patribus eorum, cum eduxit eos de terra Ægypti, ſed dabo leges meas in viſceribus eorũ, & in cordibus eorũ ſcribam eam.* Ex his intelligitur differentia illa, qua perpetuo Apoſtolus utitur, qui legem antiquam vo-
a Rom.3. 27. cat legem factorum *a*; & legem mandato-
b Eph.2. 15. rum *b*; legem autem Euangelicam, legem aut juſtitiam fidei *c*, per charitatem (intelli-
c Rom.3. 27. ge) formatæ, ut D. Thomas *d*, cæterique omnes ſancti Patres interpretantur. Dici-
d In c.2. ad Eph. lect. 5. tur lex vetus, lex mandatorum aut factorum, non quia aliæ leges mandatis careant, ſed quia tantum mandata proponebat, & facta ac opera requirebat, nullam facultatem, aut virtutem interius, ad ea perficienda præbens. Nec mirum: nam principium vitale operationum humanarum eſt cor: ideoque ipſum juvari debet, ad opera exequenda: lex antiqua exterius erat ſcripta, non in corde ſculpta, ideò conjuvare non poterat. Lex autem Euangelica, non ſolum facienda præſcribit, ſed & virtutem ad ea quæ mandat perficienda, confert. Et apti quidem, nam in ipſo corde reſidet, in illo ſcripta eſt, ipſum juvans, & roborans ad operandum. Quoniam autem principium, quod cor excitat, & mo-
a 1.q 25. art. 2. & q.18. a.6. vet ad opus, eſt amor, ut D. Thomas *a*; ex B. Auguſtino *b*, imò & ex D. Dionyſio *c*,
b 14. De civ. c.7. & 9. demonſtrat, primum quod illa ſtatuit ac infundit eſt amor, & dilectio, quam ſecum illa fert, ut D. Thomas demonſtrat, & ex-
c Ca.4. de div. nom. plicat. Quoniam autem quærere ſtatim
d 1.2. qu. 106. poſſumus, unde lex Euangelica hanc virtutem trahat, aliam differentiam addens Apoſtolus, id explicat. Antiqua lex ſcripta

fuit digito Dei, at Euangelica ſcribitur, *ſpiritui Dei vivi*. Deus non exhibetur vi- 2.Cor 3. cit.
vificare per digitum, ſed per ſpiritum, quem emittit: ita *ſpiravit in faciem Adæ, & fa-* Gen. 2.7:
ctus eſt homo in animam viventem: Et emit- Pſal.103 30.
te, inquit David, *ſpiritum tuum, & creabuntur.* Et ſpiritus Dei, qui virtutem vivificandi habet; ut patet in oſſibus aridis, quæ videbat Ezechiel; & ipſe perhibetur Ezech.37 6.
in mundi exordio fovens aquas, virtutem vivificativam eis tribuens, de quo dicitur, quod *ferebatur ſuper aquas*. Signanter au- Gen.1.2
tem ſpiritui Dei convenit, id quod dixit D. Gregorius: Spiritus ſanctus amor eſt, Hom. 30. in Euang.
cui propterea convenit vivificare cor, quod ſedes eſt amoris, quo ille urgetur, & agitur ad opera vitalia agenda. Quia ergo lex Euangelica hoc ſpiritu ſcribitur, & inſculpitur corde, qui eſt ſpiritus vivificans, qui cum ſit amor, amorem, tanquam fundamentum in corde, quod ſedes eſt amoris, ſtatuit, primum quod lex Euangelica ſtatuere debet, ad amorem cordis pertinere debet. Hocque primum eſt, quod ¶ 44
hoc Euangelicum præceptum expoſcit. *Diligite inimicos veſtros* Præterea Chriſtus Dominus voluit, hominem à Deo averſum, & deordinatum, erga illum recte componere & ordinare. Quoniam autem omnis actio, & *vita à corde procedit*, ut Sapi- Prov. 4. 23.
ens dixit, & ab ille exeunt, *quæ coinquinant hominem*, ut Chriſtus contra Phariſæos a- Matth.15 8.
gens demonſtravit, primo voluit cor ipſum rectificare, & ordinare erga Deum. Hoc autem fit per amorem charitatis, quæ cor ad Deum convertit, tanquam ad ſcopum, & finem. Ex quo fit, quod ſicut ſagittarius, qui recte erga ſcopum compoſitus eſt, rectas mittit ſagittas; ita cor, quod per charitatem erga Deum recta eſt ordinatum, recta erga illum opera mittat. Similiter ut nos erga proximum rectificaret Chriſtus, voluit cor erga illum recte ordinare: hoc autem fit per charitatem; nam qui diligit proximum, recta erga illum operatur, ut demonſtrat Apoſtolus. Id- ad Rom. 13.
circò tanquam fundamentum eorum, quæ circa proximum agenda ſunt, charitatem ſtatuit, dicens: *Hæc mando vobis, ut dili-*

Ioan. 13. 34. & ca. 15. 12. ſtatuit, dicens: *Hæc mando vobis, ut diligatis invicem: Hoc eſt preceptum meum, ut diligatis invicem.* Nec his contentus eſt, ſed ne forte nos ſicut antiqui, proximi nomine ſolummodo intelligamus amicum, expreſſe aſſumpſit ordinare nos erga inimicos, & rectificare: & quia hujus rectitudinis primum principium eſt amor & dilectio, per quam erga illos recte ſumus converſi; & affecti hanc primo ſtatuit, dicens: *Diligite inimicos veſtros.*

§. 2. *Quomodo Chriſtus, qui jubet odire patrem & matrem præcipiat diligere inimicos.*

¶ 45 ANtequam tamen ad expendenda, quę ulterius CHRISTUS pręcipit, progrediamur, explicandum eſt dubium, quod circa iſta, quæ primo ſtatuit, ſuboritur ex illis verbis, quæ idem *Matth. 10 37. Luc. 14. 26.* Chriſtus dixit: *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & uxorem & filios, & fratres, & ſorores, adhuc autem & animam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Qui præcipit odire patrem, & matrem, & uxorem, &c. quomodo præcipit diligere inimicos? Egregiè hoc dubium *In Pſal. 118. ſer. 15. in illud, Iniquos odio habui.* expendit S. Ambroſius, obſervans rem rationi contrariam videri, jubere odire patrem & matrem, & diligere inimicos. Non poſſum inquit, ſalvo pietatis jure, odiſſe patrem, cui debeo quod creatus ſum; nec matrem, longo decem menſium feſtidio pii fœtus onere portantem, cui noſtra abſolutione plus periculi, in dilatione plus tędii eſt. Quid dulciſſimi merentur filii, ut paterno excludantur amore, cum ſit impium mori nolle pro filiis? Quid uxor chariſſima, vitę cohęres, & conſortium communis naturę? Quid fratres, eiſdem concreti viſceribus, atque formati eodem naturę hoſpitio, in hunc uſum lucis emiſſi? Oderim ergo pignora charitatis, & diligam inimicum, qui vitam, quam dedit pater, quam aluit mater, quam adjuvant fratres, quam ſuſtentat uxor, quam filii lętam reddunt, auferre procurat? Eandem difficultatem augent illa Domini verba, dicentis: *Nolite arbitrari quia pacẽ venerim mittere in terram: non veni pacem mittere, ſed gladium: veni enim ſeparare filium adverſus patrem ſuum, & filiam adverſus matrem ſuam, &c. Et inimici hominis domeſtici ejus:* *Matth. 10 34. Luc. 12. 51.* Id eſt, veni facere, ut homo cum domeſticis ſuis inimicitias gerat. Quomodo, qui ſeparat eos, quos natura amoris vinculo ligat, conjungere vult illos, quos eadem natura à ſe invicem ſeparatos continere videtur? Hæc erant, quæ Gentilibus difficillimam reddebant Evangelicam legem, ut D. Chryſoſtomus eleganter proſequitur. *Hom. 7. in 1. ad Cor.* Reſpondet tamen Ambroſius, expendens illud, quod à Sapiente concionatore dictum eſt: *Tempus dilectionis, & tempus odii, tempus belli, & tempus pacis.* *Eccl. 3. 8.* Inordinate ſe habebat homo erga parentes, conſanguineos, & amicos, & inordinate erga inimicos, contraria circa eos tenens extrema: parentibus enim, conſanguineis, & amicis, perpetua adhærebat pace, ideoque ſępe ad ea, quę in Dei obſequium tenebatur agenda, negligebat procedere: inimicis autem perpetuo erat ſeparatus bello, ideoque multa, quę circa eos agero tenebatur, pręternittebat: illos omni tempore diligebat, quibus ut complaceret, ſępe Deum offendebat: iſtos omni tempore odio proſequebatur, quos ut offenderet, multa contra virtutem agebat. Venit Chriſtus, & eum ¶ 46 quem in extremis invenit conſtitutum, voluit ad medium revocare, indicens bellum, quod aliquando cum conſanguineis & amicis agat, eorum voluntati carnali, & injuſte ſe opponens; & ſtatuens pacem, quam aliquando cum inimicis teneat: ſeparat pro aliquo tempore eos, qui ſibi ſemper adhęrebant, & conjungit aliquando illos, qui ſemper à ſe erant ſeparati. Moderari ergo voluit nimium amorem erga illos, & accendere, qui erga iſtos erat extinctus. Quotidianis exemplis, inquit B. Auguſtinus, videmus hęc. Placet juveniali cui Deo ſervire; diſplicet Patri: diviſi ſunt *In Pſ. 44. accingere gladio tuo.* adverſus ſe: ille promittit terrenam hęreditatem, ille amat cœleſtem: aliud ille polli-

polliceur, aliud iſte eligit. Non ſibi putet
pater factam injuriam, Deus ſolus illi præ-
fertur, & tamen litigat cum filio volente
ſervire Deo. Sed fortior eſt ille gladius ſpi-
ritualis, quam copulans natura carnalis, &c.
Inimici inſurgunt contra Stephanum, eum
educunt, & lapidibus impetunt. Quid ille
facit? Diligit inimicos, orat pro illis. Quis
hoc facit? Chriſtus: qui ſicut filium patri
adhærentem, aliquando ab illo ſeparat, ita
facit, ut inimicum, qui longe exiſtebat, a-
moris vinculo homo ſibi faciat propin-
quum. His adde, quod homo ita adhære-
bat conſanguineis, uxori, aut amicis, ut
complacens ſibi in perſona, & eam dili-
gens; etiam complaceret ſibi in illius cul-
pa, & eam amaret: ut videre licet in iis,
qui adhærentes uxoribus ſuis alienigenis,
earum idola ſibi placita habuerunt, quæ
Num. 25. & adoraverunt, quod & Salomoni ipſi ac-
3. Reg. 11 cidit. Ita autem erat homo ab inimico a-
verſus, ut odio habens illius culpam & of-
fenſam, etiam odio haberet ejuſdem perſo-
nam, quam & perſequebatur. Erga paren-
tes ergo, uxorem, & amicos, homo pecca-
bat ex amore, erga inimicos ex odio: id
propterea Chriſtus homini erga utroſque
indicit, quæ in eo erga utroſque corrigere
neceſſarium erat. Nimius erga parentes, &
amicos amor corrigendus eſt per odium,
ut ſcilicet ita illorum diligat perſonas, quod
odio habeat culpas: & nimium odium erga
inimicos corrigendum erat per dilectio-
nem, ut videlicet ita odio habeat eorum
culpas, quod diligat eorum perſonas:
hocque ſtatuit dicens: *Diligite
inimicos veſtros*. Sed de
iis latius præceden-
ti Tracta-
tu.

§. 3. *Non ſolum dilectionem, ſed & beneficentiæ opera ad inimicos expoſcit Chriſtus, nec enim arbor plantatur, niſi ut fructus referat.*

B*Enefacite iis, qui oderunt vos*. Supera- § 47
ri vult odium inimici à noſtra dile-
ctione, dum jubet, ut illum qui inte-
rius nos odit, non ſolum diligamus, ſed &
beneficentiæ opera ei exhibeamus: & ejus
odium, non ſola dilectione, ſed & benefi-
centiæ operibus compenſemus. Hocque
eſt ſecundum, quod continet hoc Evange-
licum præceptum. Noluit Deus, ut arbo-
res, quas in Paradiſo plantavit, eſſent ocio-
ſæ, & ſine fructu, quas propterea juſſit, *ut* Gen. 1. 11
producerent fructum, unaquæque *juxta ge-
nus ſuum*. Charitatem erga inimicum plan-
tat in corde eorum, qui legem Evangeli-
cam, ut decet, profitentur; non vult illam
ocioſam eſſe, aut ſine fructu, ſed in omni
opere bono fructificantem: idcirco poſt-
quam dilectionem ſtatuit, dicens: Diligite
inimicos veſtros, jubet, ut hæc arbor fru-
ctum referat, ſubdens: *Benefacite iis, qui o-
derunt vos*. Brevis eſt, ſed abundantiſſimis
myſteriis referta illa ſententia Apoſtoli: *In* Eph. 3. 17
charitate radicati, & fundati. Duplici me-
taphora utitur Apoſtolus, ut annotat D. In c. 3. ad
Thomas, arboris, & domus; quæ ut ſtent, Epheſ.
egent quidem arbor radicibus, & domus lect. 4.
fundamento. Homo dum vivit, ædificium
conſtruit ex operibus ſuis, quod uſque ad
beatitudinem perveniat. Qui ædificat,
primò de fundamento cogitat, quod niſi
firmum ſit, facile ædificium ruit. Si vis ædi-
ficium firmum conſtruere, firmum funda-
mentum conſtrue: Quodnam illud erit? In
charitate fundati. Charitas firmiſſimum
fundamentum eſt, de qua idem Apoſto-
lus ait, quod *omnia ſuſtinet*; non mirum; 1. Cor. 13. 7
Deus enim *charitas eſt, & qui manet in* 1. Ioan. 4.
charitate, in DEO manet. Vide quam 16.
firmum fundamentum eſt charitas. Si
vis quod ſtet oratio, jejunium, eleemo-
ſyna, & tu ipſe; ſuper charitatem ædifica.
Omnia propter Dei amorem facito, &
to-

teipſum in charitate firma, & tam firmum erit ædificium, ut permaneat in ſeculum ſeculi. Homo inſuper arbor eſt, qua metaphora etiam Philoſophi illum expreſſerunt dicentes; eſſe arborem inverſam. Arbor eget radicibus, ut ſtet: nihil enim facilius eſt, quam arborem dejicere, quæ radicata non eſt. Unde, ut Deus exprimeret
In cap. 10 Iſa. facilitatem, qua aliquos tyrannos vel Reges (Theodoretus. Nabuchodonoſorem, & Senacheribbum, & alios ſimiles intelligit) erat dejecturus, eos comparat arbori, quæ in terra non eſt plantata nec radicata:
Eſa 8. 35 *Equidem, neque plantatus*, inquit, *neque ſatus, neque radicatus in terra truncus eorum, repente flavit in eos. & aruerunt, & turbo*
¶ 48 *quaſi ſtipulam auferet eos.* Hinc Apoſtolus metaphorum ſumit: ut poſſitis ſtare firmi, quos nec turbines tribulationum, nec tempeſtates perſecutionum ejiciant, eſtote in charitate radicati, & ut Interpres Chryſoſtomi legit, *fixis in charitate radicibus*: ſic enim neque mors, neque vita, neque Angeli, neque poteſtates, nec periculum, nec gladius vos evertet; ſicut Paulus in ſemetipſo comprobabat. Sed ut hoc clarius explicemus, obſervandum eſt, incongruam
Rom. 8. 35. videri Apoſtoli locutionem, cum dicit: *In charitate radicati* Homo ſiquidem, non eſt in charitate, ſed potius charitas eſt in homine, tanquam arbor in horto, ut paulo ante diximus, & omnis Theologia docet. Hortus autem non radicatur in arbore, ſed potius arbor in horto: videturque propterea dicendum fuiſſe, charitas ſit radicata in vobis. Egregie tamen Apoſtolus loquitur, tenens conſuetam Scripturæ ſacræ phraſim, qua propoſitio *In*, idem va-
Gen. 3. 17 let, ac *Per*. Ita intelligimus illud, *maledicta*
Gen. 32. 10. *terra in opere tuo*, id eſt, per aut propter opus tuum; & *In baculo meo tranſivi Iorda-*
Pſ. 35. 10. *nem*, id eſt, per baculum, & *In lumine tuo videbimus lumen*, id eſt, per lumen tuum. Fundamentum ſuper quod fundandi ſumus. Chriſtus eſt, dicente eodem Apoſto-
1 Cor. 3. 10. lo: *Fundamentum aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus: in quo omnis ædificatio cõſtructa, creſcit in templum ſanctum in Domino.* Terra

inſuper in qua tranſplantari debemus, ipſe Chriſtus eſt; Plantati eramus in carne Adæ, à quo naſcimur filii iræ, de qua dixit Apoſtolus. *Scio quod nõ eſt in carne mea bonum*: Rom. 7. 18.
illos proinde ferebamus fructus, quos idem Apoſtolus exprimit: *Cum eſſemus in carne* Rom. 7. 5.
paſſiones peccatorum, quæ per legem erant, operabantur in membris noſtris, ut fructificarent morti. Per baptiſmum autem, ut idem Apoſtolus ait, tranſplantati aut *complantati ſumus* in Chriſto, à quo virtutem trahimus, ut fructus vitæ æternæ faciamus, referamus fructus dignos pœnitentiæ, & gloriæ. Arbor ut radices mittat in terra, ad quam tranſplantatur, eget humore aquæ, *ad cujus odorem* (dixit Iob) *radices mittit in* Iob 14. 19
terra altas, quam per illas firmatam, non poſſunt impetus ventorum ſubvertere, nec à terra ullatenus radicare. Ita per charitatem homo radices altas mittit in Chriſto, & tam profundas, ut non poſſint eum eradicare totius inferni turbines & procellæ; ſicut in B. Job videre poſſumus, & clarius in Apoſtolo, qui dicebat: *Quis nos ſeparabit à* ad Rom. 8
charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia? 35.
Totius inferni, mundi, & carnis vires junctæ ſunt, ut Apoſtolos, & martyres, à Chriſto eradicarent, & ſepararent: id tamen nullatenus perficere valuerunt; & quamvis potuerint tyranni ſeparare caput à corpore, carnem ab oſſibus, animam à corpore, non tamen potuerunt eos à Chriſto avellere: erant enim firmiter in illo radicati per charitatem, quæ eſt etiam glutinum & bitumen, per quod ita ſuper Chriſtum fundati fuerunt, ut nullatenus potuerit omnis creata potentia, à tali fundamento evertere. Eſt itaque charitas humor aut aqua, cujus virtute radicatur homo firmiter in Chriſto: nec mirum, peculiariter enim illa procedit à Spiritu Sancto, de quo dixit Apoſtolus, quod *Charitas Dei diffuſa* ad Rom.
eſt in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum: 5. 5.
& Spiritus ſanctus, dicitur fons vivus, cujus gratia vocatur à Chriſto aqua, quam qui *biberit, non ſitiet iterum.* Arbor autem ideò Ioh. 4. 13.
tranſplantatur, & per aquæ humorem radices mittit, ut fructum ferat abundantem. Ita David de juſto, quod erit *tan-* Pſal. 1. 3.
quam,

¶ 49

quam lignum tranſplantatum ſecus decurſus aquarum, quod fructum ſuum dabit in tempore ſuo: Et clarius Jerem. *Erit tanquam lignum, quod tranſplantatur ſuper aquas, quod ad humorem mittet radices ſuas, & non timebit cum venerit æſtus, & erit folium ejus viride, & in tempore ſiccitatis non erit ſolicitum, nec aliquando deſinet facere fructum*. Ad humorem, inquit, aquæ mittet radices: virtute namque illius humoris, radicabitur in terra, ita quod nullatenus ab ea avelli poſſit: & non deſinet facere fructum, nam hoc ab illo exigitur, quod ideo tranſplantatur, ut fructum ferat. Ita homo, qui tranſplentatus eſt in Chriſto, per vivam fidem, mittit radices altas ad humorem charitatis, aut per charitatem, ſed hoc ordinatur ad id, ut referat fructum: *Omnis enim arbor, quæ non fert fructum, excidetur, & in ignem mittetur*. Hunc fructum Chriſtus expoſcit ab arboribus tranſplantatis, radicis per charitatem: primo dixit Chriſtianis: Diligite inimicos, ſupponens humorem charitatis ad radices mittendas, & ſtatim ſubdit: *Benefacite iis, qui oderunt vos*, fructum bonorum operum erga inimicos expoſcens.

Jer. 17. — Matth. 7. 19.

§. 4. *Chriſtus jubens benefacere inimicis, nec prohibet juſto bello eos impetere, nec hæreticos, & fidei hoſtes igni tradere.*

¶ 5. Benefacite iis, qui oderunt vos. Quidam ſic intelligunt hoc præceptum, ut crederent, non licere Chriſtianis, qui legem Euangelicam profitentur, ſe convertere, ut puniant & coerceant inimicorum inſolentiam, nec licere eis arma ſumere contra inimicos ſuos, nec illos morti tradere. Ita hæretici Donatiſtæ, quorum illa erat communis propoſitio, ut refert S. Auguſtinus, bonos & ſanctos, nemini perſecutionem inferre, quibus tantum licet, patienter ferre perſecutiones, ab aliis illatas, melius quam illi, qui adhuc in veteri lege conſtituti, ac legem de ſabbathi obſervatione violarent, dicebant: *Moriamur omnes in ſimplicitate noſtra, & teſtes erunt ſuper nos cælum & terra, quod injuſte perditis nos*. Eccleſiam quandam Donatiſtæ invaſerant, in Maximinianum Epiſcopum Vagienſem ſtantem ad altare irruentes, horrendo impetu & furore crudeli, fuſtibus, telis & lignis percuſſerunt, pugione itidem in inguine vulnerarunt, quo vulnere ſanguis effluens, eum exanimem reddidiſſet, niſi ei ad vitam major ſævitia eorum profuiſſet. Nam cum graviter ſauciatum per terram traherent, exundanti venæ pulvis obſtruſus, ſanguinem continuit, cujus effuſione, ibat in mortem. Cum ab eis relictum, fideles cum Pſalmis auferre tentarent, vivum adhuc invenerunt, curatuſque tandem convaluit, & ad Imperatorem rem totam detulit, qui ſententiam contra impios pertulit. Vociferabantur Donatiſtæ dicentes, rem impiam ab Epiſcopo Vagienſi factam, qui ſi legem Euangelicam profiteretur, non contra malefacientes debebat juſtitiam poſtulare, ſed libenter mala illata perferre. Quæ latè ibi Auguſtinus, ipſorum inſolentiam exponens, proſequitur. Hinc multorum error proceſſit, aſſerentium, non licere Chriſtianis bellum agere contra inimicos ſuos, & eos occidere: id enim huic Euangelicæ legi, aliiſque ſimilibus contrarium contendunt. Ita Julianus Apoſtata, aliique etiam noſtri temporis hæretici, quos referunt Caſtro *a*, Prateolus *b*, & alii qui contra hæreticos ſcripſerunt. Illa inſuper ſimiliter hereſis hinc ortum habuit, quam multi tempore B. Auguſtini tenuerunt, nuncque aſſeverant, non licere Eccleſiæ Chriſtianæ, aut ejus Principibus Eccleſiaſticis vel ſæcularibus, hæreticos illius inimicos perſequi, & multo minus punire, ignique tradere: hoc namque contrarium eſt huic legi, quam Chriſtus omnibus Euangelicam legem profitentibus imponit: *Benefacite iis, qui oderunt vos*. Cæterum in hujus explicationem breviter dicendum eſt, certum eſſe, Chriſtianos ea agere poſſe contra inimicos ſuos, quæ neceſſaria ſunt ad ſui juſtam defenſionem, & conſerva-

Epiſt. 50. ad Bonifa. — 1. Machab. 2. 37. — a Con hæreſ. ver. bellum. — b In Cathal. hæretic.

Digitized by Google

ſervationem, ad coercendam petulantiam inimicorum,& eorum culpam puniendam. Quod enim pro charitate inſtitutum eſt, non debet contra charitatem militare. Secundum autem ordinem charitatis tenetur Reſpublica Chriſtiana in communi, & fideles qui ad illam pertinent in particulari, ſeipſos diligere, & conſervationi propriæ attendere: unde omnia, quæ ad hoc erunt neceſſaria, poterunt præſtare; & ita inimicis ſe opponere, illos perſequi, & eo contra illos agere, quæ propriæ ſaluti neceſſaria ſunt. Unde quando quis non poteſt vitam conſervare, niſi occidendo inimicum, poteſt illum occidere, cum mo-
¶ 51 deramine inculpatæ tutelæ. Et quoniam ad conſervationem Reipublicæ neceſſarium eſt, punire malefactores, inimicos compeſcere, & eos perimere,juſte Reſpublica Chriſtiana punit malos, hæreticos caſtigat, & Chriſti nominis inimicis ſe opponit, & ſuperbientes perſequitur, cujus,
Epiſt.50. circ. ut obſervat D. Auguſtinus illa Davidis eſt vox, *Perſequar inimicos meos, & comprehendam illos,& non convertar donec deficiant*: quamvis hoc præcipue intendat, donec deficiant in vanitate, & in varitate proficiant. Ad quod inſtitutum expen-
Gen.16. & 21. dit ſimiliter Auguſtinus perſecutionem, qua Sara perſequebatur ancillam Agar:
ad Gal.4. 10. tenebat enim Sara, ſicut dixit Apoſtolus typum Eccleſiæ, ſicut Agar, eorum qui illam perſequuntur, moribus, dogmatibus, aut armis. Et certe Sara, quæ perſequebatur Agar, potius perſecutionem patiebatur ab illa,nam verius Agar perſequebatur Saram ſuperbiendo,quam Sara illam coercendo. Cum ergo opus eſt, & ferro defendenda eſt Eccleſia, & igne tuenda, & conſervanda religio, occidendi fures invadentes illam, comburendi tanquam transfugæ; & proditores apoſtatantes hæretici, nec ulla belli juſtior cauſa eſſe poteſt,quam ut Dei honor, ejuſque hæreditas & religio
Epiſt.50. circ. defendatur. Unde Auguſtinus egregie demonſtrat, nullas pœnas juſtius à Principibus ſecularibus latas, & executioni mandatas, quam quas imponunt contra eos, qui Eccleſiæ, religioni,& fidei ſe exhibent inimicos: de quibus egregie D.Thom. cæteri- 2.2.q.40
que qui contra ſupradictos errores diſputant. Id inſuper obſervandum eſt, unam virtutem alteri contrariam eſſe non poſſe; ſicut enim unum verum alteri vero non opponitur,ita nec quod vere bonum eſt,& rectæ regulæ conforme, alteri bono poteſt opponi, ut Theologi demonſtrant. Cum autem inſtitia virtus ſit, nihil, quod eſt illi conforme, poteſt eſſe contra charitatem: ideoque id omne quod ſecundum rectæ juſtitiæ leges fit,charitati non contradicit. Quamvis enim quis, ut charitatem perfectius ſervet, poſſit juri ſuo cedere, & permittere ſe occidi abſque aliqua defenſione; qui tamen ſecundum leges juſtitiæ agit, non charitatem violat. Unde judices punientes malefactores ſecundum juſtitiæ rigorem, Principes bellum ſecundum juſtitiam inferunt inimicis, nullatenus charitatem impugnant. De iis aliqua dicta ſunt in præcedenti Tractatu, aliaque multa à Theologis traduntur,quæ latius nunc proſequi non conceditur,

§. 5: *Explicat Auguſtinus: An liceat vindictam à judice contra inimicum petere, & dictum commune examinatur: Diligo inimicum,ſed volo eum ſuſpendi.*

UT tādem quid his verbis præcipiatur intelligamus,explicandum eſt dubium illud commune, An qui ¶ 52
injuriam aut læſionem ab inimico accepit, poſſit ultra recompenſationem damni recepti, velle, ut vindictam lege ſtatutam pro injuria, ſumat judex aut Reſpublica de offendente & lædente,puniendo illum pœnis à legibus decretis? Dixi ultra recompenſationem damni accepti,nam velle receptum damnum reſarciri, nullam continet charitatis læſionem. Videturque juſte vindictā pro injuria à judice inferendam appeti, & peti poſſe: talis enim vindicta juſta eſt,& æqua: qui igitur illam appetit, id appetit quod juſtum eſt; & qui illam exequi petit, id petit exequi, quod æquū eſt Nullus autem

tem agens, quod juſtum eſt, à charitate deficit, aut à recto deviat. Et quidem facile difficultas hæc ex dictis expediri poteſt: quod tamen facile verbis dicitur: difficillime moribus tenetur. Quamvis enim, qui hujuſmodi vindictam expetunt, clament, & profiteantur, ſe quidem inimicos diligere, nihilominus velle, ut id circa illos fiat, quod juſte fierii poteſt: hæc tamen duo, diligere, & vindictam expeterē, difficile valde conjungi poſſunt. Vt tamem breviter rem totam explicemus, id ſtatuendum eſt, tanquam fundamentum, quæſtionem hanc quæ ad mores pertinet, non ſecundum Metaphyſicas, ſed ſecundum morales regulas diffiniendā, & moraliter de iis, quæ ad mores pertinent, non metaphyſice agendum eſt. Obſervandum eſt ſecundo, illam explicatam fuiſſe à B. Auguſt. agēte contra Adi-

Lib. cont. Adim. ca. 17. mantum Manichæum, qui nequaquam hęc duo ad concordiam revocari poſſe contendebat, benefacere inimico, & vindictam de illo ſumere. Vnde aſſerebat, hoc Euangelicum preceptum, contrarium eſſe illi anti-

Exod. 13. quo, quo Deus juſſit Iudæis, ut Chananęos, inimicos ſuos everterent. In hujus igitur explicationem D. Auguſt. hanc ſtatuit primo propoſitionē. Fieri poteſt, ut quis vindictam appetat, quærat, & inferat, & charitatem teneat & præceptum dilectionis inimici ſervet. Hęc probat Auguſt. ex eo, quod

1. Cor. 5. 3 Paulus fecit circa fornicarium, *Ego quidem*, inquit, *ab ſens corpore, præſens autē ſpiritu, &c. tradere hunc Satanæ interitum carnis, ut ſpiritus ſaluus fiat in diem Domini*. Quid habet illa interfectio, niſi interitum carnis: ſed quia expoſuit Apoſtolus, quo animm id faceret, ſatis declaravit, in aliquem inimicum vindictam cum charitate poſſe procedere. Idipſum confirmat ex eo, quod idem

1. Cor. 11. 30. Apoſtolus docet: *Propterea*, inquit, *inter vos multi infirmi, & egri, & dormiūt multi Si autem noſmetipſos judicaremus, non utiq; diindicaremur: dum judicamur autē*, id eſt, dum punimur, & vindictam ſuſtinemus, *à Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur*. Ecce manifeſtum eſt, Deum cum dilectione, corrigere, & caſtigare, non ſolum infirmitatibus, & ægritudinibus, ſed etiam mortibus temporalibus, eos quos non vult damnare cum mundo. Nullus magis dilectionem & charitatem erga inimicos ſervat, quam Deus: ille autem ſæpe eos punit, & caſtigat, & morte ipſa plectitur: poteſt igitur quis punitionem & vindictam erga inimicum appetere, abſq; charitatis lęſione, vere diligendo inimicum: id- ¶ 53

que revera fit, quando vindictam ſolummodo quis exoptat, ex zelo divini honoris & gloriæ, & ex deſiderio publici boni, & utilitatis ipſius proximi, cujus delictum temporalis pœna purgat, & correptus corporali morte, æternam damnationem evadit. Secunda Auguſt. propoſitio. Deficile eſt, vindictam appetere, diligendo inimicum, & non odire illum, cujus interitum exoptas. Hanc ita Auguſt. explicat. Tunc cum dilectione appetitur vindicta de inimico, quando ſolummodo ejus peccatum odio habetur, & perſona diligitur; quando vindicta propterea expetitur, quia ipſi peccatori utilior eſt, quam remiſſio; & ita expetitur ſolummodo, ut peccatum abſumatur, honor divinus promoveatur, Reipublicę bonum ſervetur, & inimicus ſaluetur. Hoc autem quam difficile ſit, manifeſtum eſt: id enim, inquit Auguſtinus, perfectorum eſt, ut non oderint in peccatoribus niſi peccata, ipſos autem homines diligant; *Et cum vindicant, non vindicent acerbitate ſævitiæ, ſed moderatione juſtitiæ; ne ipſa relaxatio peccati plus noceat peccatori quam pœna vindictæ.* Ita Auguſtin. Qui ita vindictam appetit, dilectionis præceptum non lædit. Sed quis eſt, qui ita agat? Difficile eſt, & ſolummodo perfectorum, diligendo inimicum illius vindictam expetere; aut vindictam exoptando, illum diligere: perfectorum ſiquidem eſt in charitate. Qui ſe invenerit, ita in ea profeciſſe, ut id agere valeat, vindictam poterit de inimico exoptare, & à judice expoſcere. In

hujus confirmationem obſervat Divus Auguſtinus, diverſimode diverſis temporibus Chriſtum cum Apoſtolis egiſſe. *Luc. 9. 54*

Quando enim irati contra Samaritanos, quoniam ab eis non fuerunt hoſpitio recepti, quæſierunt à Domino, ut

peterent ignem de cœlo deſcendere,quo il-
los punirent; reſpondit Dominus dicens,
eos neſcire cujus ſpiritus eſſent filii; quo-
niam illi animo inimico perdere volebant
eos, quos volebant igni conſummi. Poſtea
vero,cum impleti eſſent Spiritu ſancto, &
perfecti facti eſſent, qui jam poſſent etiam
inimicos diligere; vindictam in eos exer-
cendo, acceperunt poteſtatem vindican-
di, qui jam ſine odio poterant vindicare.
Actor.5. Qua poteſtate Petrus Apoſtolus uſus eſt,
ad cujus ſententiam ceciderunt vir & uxor,
qui auſi ſunt mentiri Spiritui ſancto. Non
itaque Apoſtolis vindictam ſumere, aut
expetere conceſſit Chriſtus, quouſque
ſummam charitatis perfectionem attige-
runt, quando repleti ſunt Spiritu ſancto,
qui tanquam divinus amor eos charitate
replevit; ideoque nullo modo vindictam,
niſi ad finem charitatis jam optabant. Ex
his in illam ducor ſententiam, ut credam,
moraliter loquendo, fere omnes illos, qui
vindictam de inimicis à judice inferendam
¶ 54 exoptant,& petunt,ab iſto Euangelico prę-
22. Mor. cap. 11. cepto diſcordare, & id eis accidere, quod
S.Gregorius annotat, in hac materia fre-
quentius mentem humanam ſibi mentiri,
quæ quod levioris affectu fit, tribuit juſti-
tiæ,aut charitati, aut boni communis deſi-
derio. Tales ſunt ii, qui dicunt, inimicos
qui ſe læſerant, diligere, cæterum vindi-
ctam velle ſumi,ut Reipublicæ bonum ſer-
vetur, ut alii timeant, ut peccata viten-
tur, &c. Zelum juſtitiæ ab boni publici
oſtentant, quos frequentius non dilectio,
ſed vere odium adverſus perſequentes ex-
L. de reg. Mon. c. 22 citat Nihil facilius eſt, inquit S.Baſilius,
quam hac in re unumquemque ſeipſum
fallere: unuſquiſque enim ſibi benevolus
eſt,indulgentiorque judex, & quæ jucun-
da ſunt, ea utilia judicat. Solicita propter-
ea cura, inquit Gregorius, homo ſeipſum
examinare debet & inquirere, an cum ap-
petitu vindictæ peccati, dilectionem te-
neat hominis. Dices: Quomodo id co-
gnoſci poterit? Quiſnam intelligere po-
terit, ſe ſolo zelo juſtitiæ, non odio duci?
Primo id deprehendes, ſi eodem zelo vi-
deas te commoveri,agi, & excitari erga il-
los peccatores, qui non tibi, ſed aliis inju-
riam intulerunt: ſi enim objectum zeli &
odii tui eſt ſolummodo bonum commu-
ne, & juſtitiæ conſervatio; ubi ſimile eſt
objectum,ſimilis debet eſſe actus,& ubi ea-
dem cauſa & motivum,idem effectus ſub-
ſequi debet: ita ſiquidem violatur bonum
commune, læditurque juſtitia, & divinus
honor peſſundatur,per peccata & offenſas
contra alios commiſſas, ſicut per eas,quas
tibi ſentis illatas. Si cognoſcere vis, quid-
nam bilancem inclinet, poduſne rei an la-
tens in bilance defectus, una re ſubtracta,
alteram ejuſdem ponderis pone Si enim res
æqualis ponderis æqualiter bilancem in-
clinat, pondus rei, & non defectus bilan-
cis id agit. Si agnoſcere vis, quid volunta-
tem inclinet ad vindictam petendam,pon-
dus ne peccati,& zelus boni communis, an
tuæ voluntatis pravus affectus, ſubtracta
inimici offenſa, aliam alicujus extranei e-
juſdem ponderis ſubſtitue iniquitatem,
vide an ſimili vindictæ zelo erga illum, ac
erga inimicum commovearis. Deinde, ſi
videas talem in te zelum, & odium exci-
tari contra peccatores, qualis fuerit illo-
rum culpa & offenſa contra Dei hono-
rem, ac commune bonum commiſſum: ſi
enim culpa præciſa eſt, quæ zelum excitat,
& movet, major culpa, majorem zelum
excitabit. Videbis hominem, qui pro-
pter levius verbum contra ſe prolatum, in-
gentem magnamque exoptat, & quærit à
judice ultionem, & vindictam inferre,
qui tamen nullatenus concitatur aut com-
movetur,vel minimo zelo,videns alterum
contra Deum blaſphemantem, aut paupe-
rem opprimentem. Neſcio quid ſit,inquit *Hom. 26. in Geneſ.*
Chryſoſtomus: nam omnino peccata quæ
ad Deum pertingunt, inulta eſſe ſinimus:
ſi quis autem parum in nos peccaverit, e-
jus graves ſumus ultores, & accuſatores,
&c. ſi culpa tantum eſt, quam in inimico
odis,& perſonam diligis, ubi majorem vi-
des culpam, majus odium majorque vin-
dictæ appetitus, & juſtitiæ, bonique publi-
ci zelus inſurgere deberet. Quando Pro- ¶ 55
pheta Samuel reprehendit Regē Saul,quod
reſervaſſet de Amalech, oves, & boves
pin-

Digitized by Google

pingues, Saul conabatur ſe excuſare, imo, & probare, ſe Dei præceptum ſervaſſe: quod enim fecit reſervando oves, & boves, zelo divini honoris à ſe factum profitebatur, ut ſcilicet haberet optimos gre-
1.Reg.15 ges, quos Domino ſacrificaret. Probavit evidenter Samuel, illud falſum, & mendacium eſſe: quoniam ſi zelus divini honoris te duceret, eo potius eras ducendus, ut id ageres, quod magis ad divinum honorem pertinebat. Hoc autem erat demoliri Amalech, & omnia, quæ illius erant; quod propterea ſtrictiori Deus juſſerat præcepto. Non habuiſti zelum in re graviori, magiſque ad divinum honorem pertinente, & in re minori, zelo honoris Dei te excitatum contendis? non ergo divini honoris zelus, ſed tuæ avaritiæ, & cupiditatis excitavit affectus. Eodem argumento uſus eſt Deus contra quoſdam, qui juſtificata jejunia, & mortificationis opera ſe facere jactabant, tanquam zelo divini obſequii excitatos: quæ cum Deus repuliſſet; quæ-
Eſa.58.3 rentibus illis cauſam, & dicentibus: *Quare jejunavimus, & non aſpexiſti, humiliavimus animas noſtras, & neſciſti?* Reſpondit Dominus: Quia non ex zelo obſequii mei hæc facitis, ſed veſtiæ ſatis facientes, & complacentes voluntati: *Quia in die*, inquit, *jejunii veſtri, invenitur voluntas veſtra*: id eſt, quia ex veſtræ voluntatis affectu, non ex zelo obſequii mei jejunia veſtra procedunt. Hoc probat: ſi enim ex zelo divini obſequii, hæc opera prodirent; multo magis alia opera faceretis, quæ magis ſunt in Dei obſequium, & plus ab illo commendantur, qualis eſt eleemoſyna in pauperes, miſericordia in egenos, compaſſio, & patientia in debitores, qui debita ſolvere non poſſunt: hæc non facitis, quæ Deo gratiora cognoſcitis; non igitur illa facta ſunt à vobis, ut grata ei ſervitia exhibeatis, ſed quia conformia ſunt veſtræ voluntati, & inclinationi. Simili argumento uti ſolet Beatus Chryſoſtomus contra mulieres, quæ nimiſ ſe ornant, quæ & dicere ſolent, ſe id facere, ut maritis placeant. Argumentatur Chryſoſtomus, probans evidenter id falſum eſſe, Si id-eo te ornas, & componis, ut marito placeas, tunc præcipue id agere deberes, quando coram eo debes conſiſtere & permanere; at tunc id non facis, ſed quando domo egredi vis; ab aliis potius quam à marito videnda: non igitur propter maritum, ſed ut tuæ ſatisfacias voluntati & affectui, te ornas. Hoc igitur eodem argumento ſæpe adducor, ut credam eos, qui dicunt, ſe tantum vindictam appetere propter ædificationem Reipublicæ, propter zelum juſtitiæ, & propter divinum honorem, non verum dicere, aut ſeipſos fallere: quia ſi ita eſſet, potiori jure eam expeterent in aliis criminibus gravioribus, in Republica commiſſis, quorum vindicta magis conduceret ad Reipublicæ ædificationem; & tamen nullatenus, niſi in iis, quæ contra ſe facta ſunt, vindictam appetunt. Non ergo quia mala ſunt, quæ alter commiſit, ſed quia contra ſeipſos commiſſa ſentiunt, puniri volunt. Hac de cauſa
Chriſtus ſcire addidit: *Benefacite ii, qui* ¶ 56
oderunt vos, ſignanter indicans, timendum tibi malefacere ei, qui tibi offenſam intulit: hoc enim ipſo, ſuſpectus debet tibi zelus eſſe, num ex juſtitiæ deſiderio, an vero ex ulciſcendi libidine procedat. Hac de cauſa ſancti viri, & qui timoratæ ſunt conſcientiæ, etiam quando legitimum jus habent petendi & appetendi vindictam, offenſam totaliter remittunt, & quantum in ſe eſt vindictam fieri prohibent, & rogant, ſcienres difficile eſſe valde, hujuſmodi appetitum, ut par eſt moderatum tenere, & difficillimum, non odire illum, cui mortem exoptas, qui ut interficiatur clamas, & inſtas. David, inquit Auguſtinus, accepit *Lib. contra* in poteſtatem inimicum Regem Saul, ut ei *Adimant.* faceret, quicquid vellet, & elegit potius *citat.* parcere, quam occidere: non enim erat juſſus occidere, ſed neque prohibitus? imo etiam divinitus audierat, ſe impune facere, quicquid veller inimico: & tamen tantam poteſtatem ad manſuetudinem convertit. Ubi ergo nec difficultas fuit occidendi, nec timor, dilectio profecit inimicorum, implens David præceptum de eorum dilectione, Dedit Deus David po-

teſtatem occidendi inimicum, quia noverat voluntatem ſervi ſui: & ut cæteris etiam hominibus innoteſceret, ea quæ in corde David, jam nota erat inimici dilectio, &c. Ita Auguſtinus: in cujus verbis multa ſunt annotatione digna. Primo, quod Deus non dedit poteſtatem Davidi occidendi inimicum, niſi quia noverat, quod tam perfectus erat, ut illa non eſſet uſurus: difficile eſt enim uti tali poteſtate, interficiendo inimicum, & non complacere in illius malo, non odio illum proſequi. Deinde David non juſſus fuit occidere Saul, ſed nec prohibitus, in quo caſu ſecurius duxit, non occidere, ſed remittere: nam remittens, nihil erat quod poſſet ſcrupulum movere, at occidens, poterat aliquo timore angi: quod ex eo patet, quia cum oram chlamydis Saul abſcidit, ſtatim ſcrupulo
1. Reg. 14. 6. cœpit cor ejus torqueri: *Percuſſit enim David cor ſuum*, timens & dubitans, putone corde ab omni affectu odii, id feciſſet, & an operi juſto admixtus fuerit humanus affectus, qui illud pollueret. Quid igitur feciſſet, ſi revera occidiſſet? quo ſcrupulo cor ejus torqueretur? ſed de iis diximus explicantes illud, quod dixit Abigail, quod ſi abſtineret à vindicta, nullatenus cordis ſingultum ſentiret: ut enim idem annotat
In Pſ. 108 in illud, pro eo ut me diligerent. Auguſtinus, quamvis quis volens inimico pœnam rependi, quam meretur, & ut recipiat juxta ea quæ fecit, injuſtum non ſit: ſed ibi fere ſemper immiſcetur ulciſcendi libido vitioſa, qua de cauſa, non niſi judici conceſſit Deus, pœnas peccantibus infligere, qui ulciſcendi libidine liber eſſe debet.

¶ 57 Aliud addo argumentum in hujus rei confirmationem, ex divina Theologia deſumptum. In præcedenti tractatu diſputavimus, quidnam majus eſſet, & difficilius, diligere inimicum, an ei benefacere: prætermiſſiſque iis, quæ tunc an-
1. p. q. 38. art. 2. notavimus, D. Thomas diffinit & probat, amorem eſſe primum donum, & præcipuum, quod amans dat amato; habet enim rationem principii, propter quod omnia alia gratuita donantur: ſuppoſitoque, quod quis alteri amorem ſuum dederit, quo ei vere vult bonum, facile eſt illi in iis, quibus poteſt eidem benefacere. Ex quibus D. Thomas procedit, ad illam doctrinam catholicam ex Beato Auguſtino *Lib. 4. de Trin.* demonſtrandam, quod nomen proprium, & perſonale Spiritus ſancti eſt Donum, quo Eccleſia eum nuncupat, *Donum Dei altiſſimi*: Eſt enim amor divinus, & procedit ut talis, & propterea eſt primum Donum, quod Deus confert ei, quem amat. Hoc dono ſuppoſito, facile cætera gratuita dona conſequuntur, nam ex eo quod Deus dilexit mundum, *dedit ei filium ſuum unigenitum, &c.* cum quo omnia nobis donavit, ut inquit Apoſtolus: *Joh. 3. 16. Rom. 8. 32.* qui enim dedit ſupremum donum, ſcilicet amorem, facilius alia donabit. Difficile eſt ignem accendere in viridi ligno, ſed ſuppoſito quod ignis ſuccenſus eſt, facillimum eſt, per illum calefacere & illuminare. Difficile erat, Deum amare homines, qui eum offenderant: ſed ſuppoſito quod amoris ſui ignem in eos miſit, facile fuit cætera beneficia largiri: nihil enim facilius, quam benefacere ei, quem ex corde diligis. Hæc etiam autoribus prophanis nota ſunt, qui probant, eum qui amat, hoc ipſo ſeipſum amato tradidiſſe. Primum ergo & præcipuum donum, amor eſt & dilectio. Ex quo infero, facilius eſſe, aliqua beneficia exhibere inimico, quam illum amare, & facilius eſſe, ei remittere offenſam, quam illum diligere. Et vere invenimus multos, dicentes, ſe libenter parcere inimico, & beneficia præſtare illi, dummodo nunquam coram eis compareat. Ex his argumentum conficio: Gravius multo eſt inimicum diligere & amorem ei dare, quam remittere offenſam: qui ergo nondum eo pervenit, ut offenſam remittat; multo minus ad id cenſendus eſt perveniſſe, ut inimicum ex corde diligat. Non igitur bene cohærent, communiter loquendo, vindictam poſtulare & optare, & dilectionem tenere, ad quam ſub Euangelico præcepto Chriſtus omnes, qui ſub lege Euangelica militant, obligat.

¶ 58 Sermones (ut dixi) ſunt iſti morales, moraliterque pertractandi, & intelligendi, ſecundum quos dico, quod Paterfami-

familias dixit ſervis ſuis, volentibus eradicare zizania poſita in medio tritici: *Non,* *Matth. 13. 29.* *ne forte eradicãtes zizania, eradicetis ſimul & triticũ.* Difficile eſt eradicari velle peccatum, & offenſam, amando, & ſervando perſonam: hoc prudentibus meſſoribus dimittendum dicit Paterfamilias, qui zizania à tritico ſeparare noverunt. Quis tam ſapiens ſagittator, ut criſtam capitis galli vel gallinæ, aut coturnicis præciſe velit ſagitta configere, abſque hoc quod caput illius lædat aut transfigat? valde enim conjuncta eſt capiti. Ita velle puniri culpam & offenſam, & peccatum inimici, ut nullo modo perſonam ultionis ſagitta tangat, difficilimum eſt. Quomodo, inquit Chryſoſtomus, precationem illam dicetis, *Hom. in Eutropium cubicul. Archadii tom. 5.* qua rogare jubemur, *Remitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris,* ſi à debitore veſtro pœnas exigatis? Tu ſane, non ſolum culpam, ſed & pœnam tibi remitti exoptas, & petis. B. Anſelmus ita expendit illa Apoſtoli verba: *1. Tim. 2. 8.* *volo viros orare, levantes puras manus, ſine ira & diſceptatione.* Leventur ſine ira, ut non retineas iram adverſus proximum, ſed libera conſcientia dicas: Dimitte debita noſtra, ſicut & nos, &c. *Et ſine diſceptatione,* id eſt, ſine litigio cauſarum, ne adhuc in corde retineas voluntatem contendendi judicio adverſus fratrem, ſed remitte quicquid illi eſt, ut & tibi oranti remittantur tibi peccata tua divinitus. Ita ille: juxta quam ſententiam ſeipſos examinent, qui dicunt: Ego illum, qui me offendit, diligo, ſed volo litem ſequi, quouſque judex eum damnet, &c. His ſubnectere placet do- *In Enchir. ad Laurent. c. 73. & 74.* ctrinam egregiam B. Auguſtini, qui docet, duplex eſſe genus inimicorum: quidam ſunt, qui actu nos perſequuntur: hos actu poſitivo & particulari diligere, & gratioſa beneficia eis exhiberi, difficile eſt; quod propterea tantum invenitur in iis, qui perfecti ſunt charitate. Alii ſunt quidem inimici, qui fuerunt quidem & offenderunt, ſed jam non ſunt, immo ſupplices veniam petunt, & hujuſmodi inimicis parcere, non eſt difficile; imo nihil facilius, quam ei compati, & ejus miſereri, quem coram te vides proſtratum ſupplicantem, & rogantem. Quiſquis autem (inquit Auguſtinus) roganti, & ſui peccati pœnitenti, non ex corde dimittit, nullo modo exiſtimet à Domino ſua peccata dimitti, quoniam mentiri veritas non poteſt. Quem vero lateat Euangelii auditorem, ſive lectorem, quis dixerit: *Ego ſum veritas?* Qui cum docuiſſet *Ioan. 14. 6.* orationem hanc, in ea poſitam ſententiam vehementer commendavit, dicens: *Si enim* *Matth. 6. 14.* *dimiſeritis hominibus peccata eorum dimittet & vobis Pater veſter cæleſtis delicta veſtra: Si autem non dimiſeritis hominibus, nec pater veſter dimittet vobis peccata veſtra.* Ad tam magnum tonitruum, qui non expergiſcitur, non dormit, ſed mortuus eſt. Ita *L. de diligendo Deo, c. 21. tom. 9. ad Eph. 4. 23.* Auguſtinus, qui quandam efficaciſſimam rationem horum omnium colligit ex illis verbis Apoſtoli; *Sicut Deus donavit vobis in Chriſto, ita & vos.* Quomodo Deus donat & condonat? Non dicit: Ego peccatori dimitto, ſed luat æternas pœnas? Ego illi parco, ſed ſuſpendatur à mea juſtitia in inferno, &c.

§. 6. *Calumnia ſupremum malum ab inimico illatum, orationis ſupremo beneficio compenſanda eſt.*

¶ 59 ORate *pro perſequentibus & calumniantibus vos.* Hoc præceptum imponit nobis orare pro omnibus, qui quocunque modo nobis malum inferunt: duobus enim tantum modis id facere poſſunt, aut opere, aut verbo; illos comprehendit nomine *perſequentium*, iſtos vero nomine *calumniantium.* Et recte Chriſtus hoc loco, ad ultimum reſervat calumniantes, quibus orationis ſubſidia impendi jubet, quia hoc ſupremum locum in dilectione inimici tenere videtur: ſupremum beneficium, quod illi poſſumus præſtare, eſt orationis adjutorium, ut ſupremum inimicum ſupremo proſequendum beneficio intelligamus. Hæc breviter

Digitized by Google

viter explicanda ſunt. In primis dico, ſu-
premum inimicum dici calumniatorem:
quamvis enim his verbis Matthæus com-
prehendere voluerit omnem offenſionem
contra nos, verbo exhibitam, ſed propriè
loquendo calumniator dicitur, qui falſa
crimina imponit apud omnes, ſignanter
autem apud Iudices, & viros præcipuos:
L. 1. §. ad Sen. conſu Turp. l. ſi calumn. ff. de ver. ſignific. de quo Nonius & Marcianus apud Iure-
conſultos:& calumnia eſt illa, quam Chri-
ſtus propriis verbis expreſſit, beatos di-
cens eos, qui parienter ferunt illos, qui
contra ſe omne dicunt malum, mentien-
tes. Eſtque id, quod ſupreme torquet,
commovet, & excitat ſapientiores, & ju-
ſtiores: nulla enim re magis commovetur
aliquis, quam falſi criminis impoſitione a-
pud Reges, & Principes, &c. *Calumnia*, in-
a Eccl. 7. 8. quit Sapiens *a*, *conturbat ſapientem, &*
b Eccl. 22. 26. epiſt. 79. ad Euſtach. & epiſt. 86. ad Boſpor. *perdit robur illius.* Et iterum *b*, vocat il-
lam, plagam doloſam. *Ad amicum*, in-
quit *ſi produxerit gladium ne deſperes: eſt e-
nim regreſſus ad amicum: ſi aperuerit os tri-
ſte, ne timeas: eſt enim concordatio, excepto
convitio, & improperio, & ſuperbia, & my-
ſterii revelatione, & plaga doloſa.* Plagam
doloſam vocat calumniam, quam ultimo
loco, tanquam graviorem ponit, cui nul-
lum videtur locum reliquiſſe, ut illi paren-
tur. Hunc locum expendit egregie ſan-
ctus Baſilius, qui ita legit: *Calumnia vi-
rum humiliat, calumnia pauperem contur-
bat*, intelligens omne genus hominum
conturbari calumnia. Tantum enim ma-
lum eſt, ut virum humiliet, & pauperem
conturbet: Perfectum appellatione viri
ſignificat, quem è ſublimi deiicit: pauperis
nomine, eum qui imperfectus eſt indicat:
Ier. 5. 4. quomodo apud Ieremiam: *Forſitan pau-
peres ſunt*, id eſt, intelligentia carentes.
Quod & ipſe Baſilius in ſemetipſo com-
probatum exhibet, cui calumniati ſunt
inimici, quod Dianæum Epiſcopum ſan-
ctum anathematizaſſet. Quod putas (in-
Epiſt. 86. quit ipſe, ſcribens ad Boſporium Epiſco-
pum; qui illum de calumnia illata admo-
nuerat) animum meum dolore affecit fa-
ma calumniæ illius, quam mihi offude-
runt quidam, non metuentes judicem per-
diturum omnes loquentes mendacium;
Tanto videlicet, ut prope totam noctem
propter dilectionis tuæ verba inſomnem
duxerim, ita ipſa cordis mei penetralia
concepta mœſtitia occupavit: revera nam-
que ut Salomon ait: *Calumnia virum hu-
miliat, & nemo ita ſtupidus eſt, qui animo
nullam ſentiat moleſtiam, & ad terram uſ-
que non deiiciatur, ſi incidat in ora ad men-
tiendum proclivia.* Ita ille: qui quanta ſi- ¶ 6.
militer fuerit altercatione commotus, pro-
pter hæreſis calumniam ſibi impoſitam,
graviſſimis etiam verbis exprimit. Cum
enim admonitus de calumnia ſibi impoſi-
ta à Patrophilo Epiſcopo, vellet pro ſeipſo *Epiſt. 82.*
reſpondere: Ad haſc[illegible] inquit litteras ani-
matus, ut par erat, ad tam inopinatam, &
ſubitam immutationem animo perculſus,
nè reſpondere quidem poteram: palpita-
bat enim mihi cor, lingua me deſtituebat,
manus ſtupebat, & plane patiebar, quod
animo ſolet parum forti accidere. Dicen-
dum enim, quod verum eſt, & tamen ve-
nia dignum. Deinde parum aberat, quin
odium erga humanum genus exorbitaſ-
ſem, ſuſpectique mihi fuiſſe omnes homi-
num mores, arbitranti in natura humana
non eſſe charitatis bonum, &c. Ita Baſi-
lius. Nec mirum, ut enim Sapiens dixit, ſu-
prema plaga, qua quis percuti poteſt, eſt,
quam infert calumnitores lingua. *Fla-* *Eccl. 28. 21.*
*gelli enim plaga livorem facit, plaga autem
linguæ comminuet oſſa*: & ſicut is, cujus oſſa
comminuta aut confracta ſunt, ſummo
dolore torque, ita is qui calumnia per-
cuſſum ſe intelligit, quam Eliphaz The-
manites vocat *flagellum linguæ*, à quo libe-
randum eum, qui perfecte Deo ſeruit, tan-
quam ſupremum beneficium exponit. *A* *Iob 5. 21*
flagello, inquit, *linguæ abſconderis*: quod de
calumnia Vatablus intelligit, qua tanquam
ſupremo damno afficere contenderunt Ie-
remiam inimici illius, dicentes: *Venite co-
gitemus contra eum cogitationes*, id eſt, *Ier. 18. 18*
quæ illi falſo imponere poſſimus: *Venite
percutiamus eum lingua.* Quo etiam
modo impii dixerunt, juſtum ſummis
cruciatibus torquere volentes. *Calu-
mnia & tormento interrogemus eum, ut* *Sap. 2. 19*

ſcia-

ſciamus reverentiam, & probemus patientiam ipſius. Ecce ſupremum malum, quo contra juſtum agunt: fuitque quædam divina prophetia, exprimens, quæ contra Chriſtum erant acturi impii: qui tanquam ſupremum malum, quo ſe conquereretur affectum, fuit, *Inſurrexerunt in me teſtes iniqui.* Quàm magnum ſit hoc malum, expoſuit eleganter Ieſus Sirach, qui gratias Deo reddens pro beneficiis in eũ collatis, poſtquam eorum multa recenſuit: *Liberaſti me ſecundùm multitudinem nominis tui, à rugientibus præparatis ad eſcam de manibus quærentium animam meam, de portis tribulationum, &c. A preſſura flammæ, &c.* tan-
Eccleſ.51 quam ſupremam illam ultimo loca recenſet: *A Rege iniquo, & lingua injuſta*, id eſt, calumniatrice. Et optimè iſta duo conjungit, Regem iniquum, & linguam injuſtam: nihil enim ita torquere poteſt ſicut Rex iniquus, qui voluntatem habet malefaciendi, quia iniquus; & potentiam, quia Rex: hic eſt qui omnibus modis torquere poteſt. Pharao, qui Iſraëlitas torquebat operibus duris luti & lateris. Iezabel quæ Eliam fugere compulit, & tali triſtitia affecit, ut mortem à Deo poſtularet; Sedechias, qui Ieremiam in puteum miſit; Sedechias, qui tot modis illos ſanctos juvenes vexavit; Herodes, qui innumeros infantes occidit, &c. Nihil violentius videtur ad opprimendum, quàm tyrannis Regis iniqui. Huic nihilominus adjungit linguam injuſtam, iniquam & calumniatricem: Rex enim iniquus affligit verberando, & tundendo corpus: at lingua calumniatrix animam: & ſicut anima præſtantior eſt corpore, ita graviores ſunt animæ cruciatus, quàm corporis: ideo ad ultimum locum, linguam injuſtam, tanquam ſupremum
Pſal.118 malum Sapiens reſervavit. David petit à
134. Deo: *Redime me, aut libera me à calumniis*
¶ 61 *hominum, ut cuſtodiam mandata tua*: quaſi id indicans eſſe, quod potentius poteſt hominem deiicere & impedire à divinæ legis obſervatione. Qui enim opprimitur ca-
Ser 18.in lumnia (inquit Ambroſius hæc verba ex-
Pſal.1.8 pendens) non facile poteſt cuſtodire mandata divina: triſtitiæ neceſſe eſt plerumque aut timori cædar, & affligatur, vel metu calumniæ vel dolore. Supremũ ergo inter inimicos locum tenet calumniator, qui criminibus falſo impoſitis hominem accuſat, & criminatur. Huic ſupremo inimico jubet Chriſtus ſuffragium orationis impendendi, quod inter omnia quæ pro illo agere poſſumus, præcipuum locum obtinet: non ſolùm quia oratio pro aliquo fuſa, excellẽtem locum obtinet inter ea quæ illi præſtamus beneficia, ſed quia nihil ita prodeſſe poteſt calumniatori, quã oratio ejus, quem calumniatur: ſicut in ſecularibus criminibus, nihil magis apud judicem prodeſſe poteſt homicidę, aut ei qui damnum intulit, quàm quod pars læſa pro illo intercedat & roget, ſine cujus conſenſu non poteſt judex offenſionem remittere: eo autem intercedente, maximè inducitur judex, ut vindictam ſuſpendat. Itaque ſupremo inimico ſupremum beneficium impendere jubet Chriſtus. David, qui inter dilectores inimicorum primas tenuiſſe viſus eſt, qui erga omnes illos beneficentiſſimum ſe exhibuit, ut ſupra dictum eſt, quomodo erga calumniatores ſe habuerit, dubitari poteſt: quodam ſiquidem in loco apertè illis malum imprecari videtur, nam agens de eis, qui illum coram Saul calumniantes, hoc ipſo excitabant Saulem, ut eum perſequeretur: *Maledicti*, inquit, *ſint in conſpectu* 1.Reg.26
Domini. Quod qua ratione dicere potuerit, ex dictis ſuperius explicari poteſt. Se- 19.
mel autem cum calumniis ſe impeti vidit, ad orationem confugit, dicens: *Pro eo, ut* Pſ.108.4
me diligerent, detrahebant mihi; ego autem orabam. Quo tamen loco dubium eſt, pro quibus orationem funderet. *Loquuti ſunt*, inquit, *adverſum me lingua doloſa, & ſermonibus odii circundederunt me, & expugnaverunt me gratis. Pro eo ut me diligerent ditrahebant mihi: ego autem orabam.* Pro quibus oraret non exprimit. Baſilius cenſet, Scholaſt.
pro ſemetipſo oraſſe, petens a Deo auxi- in Pſal.
lium & favorem ad tam grãde malum patienter ferendum. Et verè nõ videtur oraſſe pro calumniatore, quem ſtatim eodem Pſalmo multis maledictis horrendis inſequitur: *Conſtituo ſuper eum peccatorem, & diabo-* 108.

diabolus ſtet à dextris ejus, cùm judicatur exeat condemnatus, &c. D. Auguſtinus cenſet, Davidem in Chriſti perſona loqui, qui cùm à Iudæis perſecutionem & calumniam paſſurus eſſet, oravit pro diſcipulis
Luc. 22. 32. ſuis, dicente ipſo ad Simonem: *Ego rogavi pro te*, &c. Qui etiam in hoc ſummæ charitatis præbuit indicium, qui pro crucifixoribus & calumniatoribus rogavit. Quod ſi de Davidis perſona intelligatur: orat, inquit Auguſtinus, primò pro ſe, magno enim indiget favore cœleſti qui calumniam patitur, ut eam ſuſtineat: deinde per calumniatore. Chriſtus autem Dominus hoc Euangelico præcepto apertè & clarè imponit, ut oremus pro calumniantibus nos, ut videas altitudinem, ad quam Chriſtus evehit eos, qui Euangelicam legem profitentur. Et verè hoc agere debet qui calumniam patitur: oret primò pro ſe ipſo, ut Deus ſibi patientiam ad ferendum, & robur ad ſtandum conferat, ne tam gravi ſagitta transfixus cadat: oret itidem pro calumniatore, ut Deus det illi pœnitentiam, de quibus in præcedenti tractatu.

§. 7. *Quomodo percutienti dextram, ſit offerenda ſiniſtra, auferenti veſtem, danda tunica, & alia agenda, quæ Chriſtus hoc loco præcipit.*

¶ 62 ORate pro perſequentibus & calumniantibus vos. Hic finem præcipiendi apud Matthæum Chriſtus facit, qui alia quamplura apud Lucam adiunxit:
Luc. 6. 28 *Benedicite maledicentibus vobis; & qui te percuſſerit in maxilla, præbe ei & alterã; & ab eo qui aufert tibi veſtimentum, etiam tunicam noli prohibere: omni autem petenti te tribue, & qui aufert quæ tua ſunt, ne repetas*: quæ Matthæus jam antea præmiſerat, ſed Lucas tanquam ad præceptum dilectionis pertinentia ſubnectit, graviſſima quidem oculis carnalibus, quæ gentilibus videbantur intolerabilia, impoſſibilia, & optimis moribus tam in congrua, ut legem Euangelicam hac de cauſa tanquam impoſſibilem, incongruam, & noxiam Reipublicæ repellendam cenſerent, ut ex Marcellino ſupra dictum eſt. Hinc etiam multi, qui eam profiteri credebant, occaſionem acceperunt, ut crederent, nullatenus licere Chriſtianis ſe aut ſua defendere, impugnãtibus reſiſtere, deprædantibus ſe opponeri, bellum aliqua ex cauſa agere. Hæc inſuper Manichæi perpetuo jactabant, ad ſuum errorem confirmandum, quo cenſebant, legem Euangelicam contrariam fuiſſe antiquæ, & propterea malæ, & à malo Deo traditæ, quæ occiſionem inimicorum concedebat, & dentem pro dente, oculumque pro oculo rependere ordinabat. Sed ut diximus ſupra, intolerabili errore decepti ſunt: etſi enim hæc apertè ſpiritum amoris, quem lex Euangelica continet demonſtrent; & oſtendant, quàm alienum ab odio, vindicta & ulciſcendi libidine ſuum requirat profeſſorem; ſed ſi rectè intelligantur, nec impoſſibilia ſunt aut noxia, nec juſtam defenſionem & bellũ prohibent, nec verò antiquæ legi contraria Chriſtum præcipit, dum altiora exiget, quàm lex antiqua à ſuis profeſſoribus. Et quidem hæc (ut S. Auguſtinus in primis annotavit, reſpondens Marcellino, aut potius gentilibus, qui pro hujuſmodi legem Euangelicam irridebant) non ſunt juxta corticem litteræ intelligenda: id quod probat argumento, quo ad id ipſum confirmandum uſus fuit Origenes, ſuppones Chriſtum dixiſſe: Si quis te percuſſerit in dexteram maxillam, præbe ei & alteram. Si enim ſecundum litteræ ſenſum rem intelligere voluiſſet, non dixiſſet: Si quis te percuſſerit in dextra maxilla, ſed dixiſſet, in ſiniſtra: nã qui percutit, manu utitur dextera tanquam fortiori, cui reſpondet ſiniſtra maxilla percuſſi. Voluit ergo dicere Chriſtus, inquid Auguſtinus: ſi quis in rebus gravioribus te perſequitur, inferiora & minora ei concede. ¶ 63
Sed neque, hæc, ut annotat D. Thom. ita intelligenda ſunt, ut actu & in quacũque occaſione fieri debeant; ſed tantum in animi præparatione, quando illa fuerit abſolutè neceſſaria ad bonum charitatis retinendũ & conſervandum. Quaſi dicat: Si quis te percuſſerit in una maxilla, tam alienus eſſe debes

Epiſt. 4. inter Epiſt. Aug.
Epiſt. 5. ad Marcelli.
Lib. 4. de princ. cap. 2.
2. 2. q. 40.

debes ab odio, vindicta, & ulciſcendi libidine, ut ſi ad id neceſſarium fuerit alteram præbere, tenearis & tam longe debet te invenire à vindicta, is qui te percuſſit in una maxilla, ut potius te exhibentem alteram debeat reperire. Multa ad hoc inſtitutum dici poſſent, quæ omnia breviſſimis verbis complexus eſt D. Auguſtus ad Conſentium ſcribens: Exemplum, inquit, patientiæ, nullum quam ipſius Domini potentius & excellentius invenimus: at ipſe cum alapa percuſſus eſſet, non ait: Ecce altera maxilla, ſed ait: *Si male dixi, exprobra de malo: ſi autem bene, quid me cædis?* Ubi oſtendit, præparationem alterius maxillæ in corde faciendam. Quod etiam Apoſtolus Paulus utique noverat: nam & ipſe cùm eſſet alapa percuſſus ante Pontificem, non ait, Percute maxillam alteram, ſed: *Percutiet te*, inquit, *Dominus, paries dealbate: & tu ſedes judicare me ſecundùm legem, & contra legem jubes me percuti?* altiſſimè intuens ſacerdotium Judæorum tale factum fuiſſe, ut nomine forinſecus niteret, intrinſecus autem luteis concupiſcentiis ſorperet. Quod tranſiturum eſſet vindicta Domini, videbat in ſpiritu, cum illud diceret, ſed tamen cor paratum habebat, non ſolum ad alias alapas accipiendas, ſed etiam quælibet pro veritate patienda, cum eorum dilectione, à quibus ea pateretur. Ita ille: quibus ſimilia omnes ſancti Patres tam uniformi ſenſu tradunt, ut opus non ſit immorari in eorum ſententiis recenſendis. Illud inſuper ad memoriam revocandum eſt, quod ſæpe ex Divus Thoma annotavimus, rationem diligendi inimicum, benefaciendi ei, orandi pro eo, percutienti dexteram offerendi ſiniſtram, &c. eſſe amorem Dei, aut Deum ipſum, qui objectum eſt charitatis primarium. Hæc ergo tunc agenda ſunt, quando illa agere ad Dei honorem conducit, & ad charitatem, quam ille præcipit erga ſe & proximum retinendam, & ſervandam, neceſſaria ſunt. Ita martyres faciebant, qui percuſſi gravibus tormentis, non odio in tortores accendebantur, vel ultionis ardebant affectu, ſed ad majora ſuſtinenda ſe ipſos exhibebant, ſicuti in B. Vincentio B. Laurentio & aliis videre licet. Et ſi aliquis ſciret, propter hujuſmodi manſuetudinis exemplum, infidelem inimicum & percutientem ad fidem fore convertendum, verè id teneretur ex charitate agere, non ſolum non odio habens ferientem & percutientem, ſed illius ſpirituale bonum, ſuo temporali commodo præponens: quod qua ratione intelligendum ſit, Theologi latè pertractant. Hæc nunc ſufficiant ut explicatum maneat, Quodnam ſit hoc præceptum Euangelicum.

Lib. de Mendacio ad Conſen. cap. 15.

Ioan. 18. 23.

Act. 23. 3.

Digitized by Google

TERTIA PARS, QUALE SIT HOC PRÆCEPTUM.

§. 1. *Præceptum hoc difficile eſt, ſed poſſibile: anathema enim illi qui dixerit, Deum aliquid impoſſibile mandare:*

§ 64 EGo *autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, &c.* Vidimus jam, vere in lege Euangelica dari explicitum præceptum de dilectione inimicorum; explicavimus itidem, quodnam illud ſit, quidve contineat; jam tertium exponendum aggrediamur, quale ſcilicet, hoc præceptum ſit, poſſibilene, an impoſſibile, facile vel difficile, utile vel damnoſum, obligans omnes, vel aliquos, aut verò nullos, &c. Et quidem id primo eſt ſtatuendum, hoc præceptum eſſe difficile, obligare nihilominus omnes qui legem Euangelicam profitentur. Duo ſiquidem fuerunt errores circa obſervantiam præceptorum Euangelii. Quidam dixerunt, illa nullam difficultatem contine-
1. Joa. 5. 3 re: quod ex illo Joannis probabant: *Mandata ejus gravia non ſunt* ex quo inferebant, eſſe facillimum ea obſervare, & ad ſupremam perfectionem, quam præſcribit Euangelium, venire. Ita dicebant Pelagiani, ut
L. 2. cont. Pelagia. pag. 21. tom. 2. refert B. Hieronymus, contra eos agens qui ex profeſſo hunc errorem aſſumpſit revincendum, quem primo variis Scripturæ locis refutat. Certum eſt ſiquidem, Euange-
Rom. 8. 2. lium dici *legem ſpiritus vitæ*, & ex conſequenti eſſe contrarium legi carnis noſtræ, quam ſuperare difficillimum docuit Paulus, niſi per gratiam Chriſti Domini. Per Euangelicam equidem legem præcipimur facere contra ea, quæ volumus ſecundùm affectum carnis: hunc autem ſuperare & comprimere, quam difficile ſit quivis in ſemetipſo experitur. Deinde Euangeliũ jubet crucem tollere, & ſequi Chriſtum, dicentem: *Qui non tollit crucem ſuam & ſequitur* Matth.
me, non eſt me dignus. Crux Chriſti facilis 10. 38.
eſt? Nudum poſt Chriſtum ire, ludus eſt; jocus eſt? Et ubi præmia, quæ difficultate ſuperata quæruntur? deinde facilene eſt illud:
Qui amat animam ſuam perdat eam? &c. Joa. 12. 25
Audi etiam ipſum dicentem: *Non veni pa-* Matth.
cem mittere, ſed gladium: veni dividere ho- 10. 34.
minem contra patrem ſuum, & filiam contra matrem, &c. Et ne omnia percurrendo longiorem ſermonem faceret, uno cuncta ſermone comprehendit dicens: *Inimici hominis domeſtici ejus*, &c. Vis audire facilitatem præceptorum Domini? Auſculta quod di-
citur: *Quam arcta via & anguſta eſt, quæ* Matth. 7.
ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inveniunt 14.
eam? Pauci enim eam inveniunt, & pauciores ingrediuntur per eam. Ita Hieronymus, qui ſingulariter probat difficultatem præceptorum Euangelii, ex iſto mandato: *Ego dico vobis: Diligite inimicos veſtros.* Poſtquam enim multa propoſuit difficillima, quæ in lege Euangelica continentur, ſubdit: Illud autem quod dicitur: Diligite inimicos veſtros, benefacite iis, qui oderunt vos, &c. forſitan in veſtro cœlum invenitur? Apud nos rara avis eſt. Difficilia ergo, valdeq; arcta mandata Euangelica lex continet. Joannes autẽ, cùm dixit, præcepta non eſſe gravia, comparationẽ agebat ad ſuperſtitionem Iudaicã, in qua varia cæremonia-

rum

Digitized by Google

rum genera quæ rebantur, quæ juxta Petri ſententiam, nullus potuit explere, &c. Sed de iis infra. Secundus error fuit in illo extremo aſſerentium, non ſolum eſſe difficilem legem Euangelicam, ſed impoſſibilia eſſe quædam ejus præcepta, ſignanter hoc, quod circa inimicorum dilectionem CHRISTUS ſtatuit. Impoſſibile eſt enim cuique rei, non agere id, quod ſibi ſecundum ſuam naturam convenit: at ſecundum naturam cuique rei convenit, ea omnia averſari & fugere, quæ ſibi contraria ſentit, alioquin non poſſet ejus natura conſervari, ut ſupra expoſuimus. Ideoque ſicut ſi Deus præciperet igni ſuæ naturæ relicto, ne aſcenderet, rem impoſſibilem ei mandaret, quippe cum ei ſecundum ſuam naturam conveniat, locum ſuperum petere ad ſui conſervationem; ita præcipiens Deus, ut non averſemur inimicos, & diligamus eos, qui noſtram perditionem procurant, rem impoſſibilem præcipere viſus eſt. Ita Gentiles agebant, qui hac de cauſa legem Euangelicam, tanquam impoſſibilem reſpuebant, ut ex iis, quæ Marcellinus ſcripſit ad Auguſtinum, & ex D. Iuſtino martyre (ut ſupra diximus) conſtat. Imò & quidam, qui catholicos ſe vocabant, idipſum aſſerverunt, ut referunt Hieronymus *a*, & Auguſtinus *b*, ac alii autores *c* recenſentes errores Græcorum. Sed ſimiliter B. Hieronymus *d* hunc revincit errorem, cujus eſt illa celebris propoſitio *e*: *Execramur eorum blaſphemiam, qui dicunt, impoſſibile aliquid homini à Deo præceptum eſſe.* Cui concinit illa altera Divi Auguſtini *f*. Deus neque impoſſibile aliquid potuit imperare, quia juſtus eſt; nec damnaturus eſt hominem, pro eo quod non poterit vitare, quia pius eſt. Quod ex ejuſdem Auguſtini doctrina manifeſte poteſt demonſtrari. Reges terræ ſæpe impoſſibilia ſuis ſubditis præcipiunt, quoniam id, quod mandant, eſt in ipſorumet Principum utilitatem; & ſæpe quod utile eſt Principi, impoſſibile eſt ſubdito: ſæpe enim Reges imperant ducibus, ut contra aliquam civitatem vel Provinciam proficiſcantur, atque eam ſuæ ditioni ſubiiciant: quod vere duces præſtare ſæpiſſime non poſſunt. Ita præcepit Nabuchodonoſor Holoferni, dicens: *Egredere adverſus omne Regnum Occidentis, omnemque civitatem munitam ſubjugabis mihi.* Hoc fuit impoſſibile ipſi Holoferni, ut ex ſacra hiſtoria Iudith conſtat. Similiter præcepit ille alius Nabuchodonoſor ſapientibus, ut ſibi ſomnium, quod ipſe tenverat, & oblitus fuerat, ſibimet referrent, & ſignificationem ejus traderent: id enim utile ſibi judicabat, quod tamen tam impoſſibile fuit ſapientibus, quantum conſtat ex ſacra Danielis hiſtoria. Pharao in Ægypto præcepit Iſraëlitis, tot ac tantam copiam laterum quotidie confici, ad ædificandas ſuas civitates; quam vere præſtare illi non poterant. Deus autem, inquit Sanctus Auguſtinus, nihil præcipit propter ſuam utilitatem, aut profectum, ſed id ſolummodo, quod illi cui jubet, proſit. Quoniam autem nulli poteſt prodeſſe, quod ſibi eſt impoſſibile exequi; nulli Deus id quod impoſſibile eſt, ei præcepit. Deinde Reges poſſunt præcipere aliquid fieri ſubditis, qui tamen vim & potentiam, quæ neceſſaria eſt ad illud, præſtare nequeunt. Potuit namque Nabuchodonoſor præcipere duci ſuo Holoferni, ut egrederetur ad ſubiiciendas ſuo imperio omnes civitates; qui etſi ingentem exercitum, & multas bellicas copias & apparatus ei tradiderit, non tamen potuit omnem eam facultatem & potentiam tribuere, per quam omnia ſuperaret, & omnia pericula evaderet, quia à fœmina ſuperatus fuit. At Deus, cum aliquid præcipit, quantum cunque illud arduum ſit & grave, poteſt dare omnem virtutem & facultatem, ut illud perfici poſſit. Hocque eſt, quod annotant ſancti Patres, dicere voluiſſe ad Moyſen: cui cum præcepiſſet, vt iret ad Pharaonem, & Moyſes ſuam impotentiam & imperitiam ſermonis ex balbutie ortam, proficeretur, remque ſibi impoſſibilem cauſaretur Deus juſſit, ut baculum, quem manu tenebat, in terram proiiceret, qui ſubito factus eſt ſerpens. Certè baculi nomine exprimere ſolemus hominem ignarum, in op-

Marginalia: Act. 15. 10. — ¶ 56 — *a* In ca. 5. Matth. — *b* Ser. 59 de temp. — *c* Caſtro & Prateolus. — *d* In ca. 5. Matth. — *e* In exp. ſymbo. ad Dam. — *f* Ser. 6. de tempor. Epiſt. 1 ad Marcelli. — Iudith. 2. 5. — Daniel. 2. — Exod. 5. 9 — ¶ 66 — Exod. 4. 2.

Digitized by Google

ineptum, inſipientem, nullo modo aptum ad aliquid agendum. Ita intelligi poteſt il-
Oſee 4.12 lud, *Populus meus in ligno ſuo interrogavit, & baculus ejus annunciavit ei.* Quamvis enim non incongruè locus intelligi poſſit, de quodam divinationis genere, per baculos manu in altum miſſos, quo utebantur veteres, quod Rhabdomantia dici-
L.7.ant. tur, de quo agit Cœlius Rhodiginus, ſed
lect. c.19. vere ibi de idolorum adoratione, cultu, & obſervantia, ſermo fit: vocatque Deus idolum, baculum, ad uilependium, & oſtendendum illud nullam penitus ſcientiam aut verò ſenſum habere, quod nihil differt à baculo; ex quo revincit ſtultitiam eorum, qui illum conſulentes, ab eo reſponſa expectabant. Serpentis autem typo, ſumma prudentia exprimitur, eratque ſerpens ſingulariter apud Ægyptios, ad quos Moyſes mittebatur, hieroglyphicum & ſymbolum prudentiæ: ideoque voluit Deus manifeſtè docere Moyſen, tantam eſſe virtutis ſuæ potentiam, ut hominem ineptum, baculoque ſimilem, poſſit ſubito in prudentiſſimum, ſapientioremque ſerpentibus convertere, & quod, qui præcipiebat, ut iret ad Pharaonem, poterat ſapientiam præſtare Moyſi, qua egregie id, quod jubebat, opere compleret. Tertio Reges non penetrant intima hominis, ideoque fortem credunt & aptum ad rem aliquam; eum, qui omnino ineptus eſt ad illam: ideoque ſæpe impoſſibile præcipiunt alicui; quem credunt vires habere ad id agendum, quod præcipiunt, cum tamen non habeat. Attamen Deus *ſcrutatur renes & corda*, ſcitque
Pſ.7.10. & Ier.17. 10. noſtræ naturæ potentiam, & quid homo poſſit ſecundum naturæ facultatem, quid etiam ſecundum auxilium divinæ gratiæ. Unde Apoſtoli, volentes eligere eum, qui in locum Iudæ ſubrogaretur, timentes ipſi ne forte alicui officium illud demandaſſent, qui inſufficiens eſſet, quamvis crederent ſufficientiſſimum, ad Deum rem de-
Act.1.24 tulerunt, dicentes: *Tu Domine, qui corda noſti omnium, judica quem elegeris unum ex iſtis, accipere ſortem miniſterii hujus:* quaſi dicant: Apoſtoli ſunt, quibus præcepiſti dicens: *Euntes in mundum univerſum, prædicate Euangelium omni creaturæ*: nos quia Mar. 16. 15.
non corda, aut internam virtutem cujuſq; cognoſcimus, neſcimus quiſnam ſit, qui pro dignitate poſſit hoc præceptum adimplere: tu ergo indica eum, cui impoſſibile non ſit munus Apoſtolicum, & id agere, quod agendum Apoſtolis præcepiſti. Deus ergo nihil impoſſibile præcipit, qui ſolum- ¶ 67
modo bonum eorum, quibus imperat intendit, quique ſimul cum præcepto virtutem & facultatem ad illud implendum præſtare poteſt, & qui novit quonam cordis humani vis, potentia, & facultas pertingere poſſit. Hoc egregiè ſignificavit Spiritus ſanctus, de primis parentibus agens, quos condidit Deus plenos ſapientia & ſenſu, ac liberi arbitrii ad bonum & malum: *Creavit* Eccl.17.6
enim illis ſcientiam ſpiritus, ſenſu implevit cor illorum, & mala & bona oſtendit illis. Quoniam autem liberi erant arbitrii ad exequendum bonum & malum, quod eis oſtendit & propoſuit, oportuit, ut legem ac præceptum eis, circa tale bonum & malum traderet. Id quidem fecit: ſed vide quo ordine. *Poſuit*, inquit, *oculum ſuum ſuper corda illorũ, addidit illis diſciplinam, & legem vitæ hæreditavit illos teſtamentũ æternum conſtituit cum illis.* Videtur loqui metaphora ſumpta ab artifice, qui veſtimentum alicui facturus eſt: prius enim convertit oculos ad corpus, cui veſtimentum eſt aptandum; illudque conſiderat & metitur, ne veſtimentum quod conſtructurus eſt, ſit excedens, ſed potius illius corpori æquale, congruum atque ad juſtum. Ita facit Deus: traditurus enim legem hominibus, poſuit prius oculum ſuper corda eorum, quaſi expendens eorum vim, potentiam ac facultatem, quid illis congruum, aut incongruum eſſet, ut lex quam ſtatueret, non excederet illorum potentiam, aut propriam, aut ab ipſo Deo emendicatam: idcirco *poſuit oculum ſuper corda eorum*, penetrans eorũ intima; ita quod *omnia opera illorum velut Sol in conſpectu Dei.* Manifeſtiſſimum illi erat quænam homo poſſet operari, & quæ eſſent illi impoſſibilia. Ita poteſt intelligi illud, quod

Eſa. 28. 17. quod ad litteram ex CHRISTI perſona
divit Eſaias, poſtquam à Patre miſſum,
Ferr. ibi. tanquam lapidem angularem exhibet: *Et
ponam in pondere judicium*, In Hebræo ver-
bum *Sakal*, quod proprie eſt librare in ſta-
Brix. in arcano. 2. fol. 255. tera, aut bilance, eo modo quo apud eun-
dem Eſaiam dicitur, Deum *librare in pon-
dere montes, & colles in ſtatera*: quaſi dicat:
Eſai. 40. 12. In bilance ſtateræ librabo & ponderabo
judicium. Judicii nomine ſæpe in ſcriptura
ſacra intelligitur lex, quæ nihil aliud eſt,
quam judicium quoddam rationis, aut
mentis legiſlatoris, quod tanquam ſen-
tentia firma in ſubditos profertur. Ita Da-
a Pſal. 18. 10. vid *a*: *Iudicia Domini vera juſtificata*: &
iterum *b*, *ſuper judicia juſtitiæ tuæ*, aut *Iu-
b Pſ. 118. 62. dicia juſtificationis tuæ*: & Deus ipſe con-
queritur *c*: *quoniam judicia mea contem-
c Ezech. 10. 13. pſerunt*: & iterum *d*, *populus meus non
d Ier. 8. 7. intellexit judicium Domini*. Hoc judicium
tradit quaſi librando in ſtatera: ita enim
fert legem ſuam Euangelicam CHRI-
STUS, ut libret ac ponderet vires & facul-
tates hominis, cui legem tradere parat, ut
non ſit majoris ponderis lex, quam ſit vir-
tus propria vel emendicata humeri illius,
cui eſt imponēda; Phariſæos arguit CHRI-
STUS Dominus, quoniam *alligant*, inquit,
Matth. 23. 4. *onera gravia & importabilia ſuper hume-
ros hominum*, quia ea præcipiebant, quæ vi-
§ 68 res excedebant humeri ſubditorum. Deus
autem legem daturus, ponderat prius, qua-
ſi in una bilance vires hominis, ut lex in
alia bilance poſita, non ſit majoris pon-
deris, quam ille portare aut ſuſtinere poſ-
ſit, Hæc omnia mire complexus eſt ille
Pſal. 110. 8. divinæ legiæ ſcrutator dicens: *Fidelia o-
mnia mandata ejus, confirmata in ſeculum
ſeculi, facta in veritate & æquitate*. Expen-
Schol. in Pſal. 113. dit Baſilius illud ſignum univerſale, *O-
mnia*: non ſunt mandata ejus talia, ut u-
num ſit juſtum & conviens, alterum in-
juſtum & diſconveniens: omnia mandata
ejus fidelia, id eſt, firma, ſumma firmitudi-
ne ſtabilita, quæ propterea nulla contraria
conſuetudine abrogari poſſunt: & merito,
quia omnia facta ſunt in veritate & æqui-
tate: *In veritate*, quia in ſe recta ſunt, utpo-
te ſummæ veritati intellectus divini con-
formia: ideoque, inquit Baſilius, nihil obli-
qui, nihil tortuoſi, nihil obſcuri, ſicut hu-
manæ leges continent: *Et æquitate*: quia o-
mnia ad noſtram commoditatem ſunt in-
ſtituta: aut in æquitate, quia ſecundum æ-
quitatem conſtituta ſunt; ideoque poſſi-
bilia: non enim æquum eſſet, ut Dominus
ſub gravi pœna præciperet ſeruo, id, quod
illi eſſet omnio impoſſibile. De illis ipſe
David ait: *Omnia mandata tua æquitas*. Pſal. 118. 172.
In Hæbræo *Cedek*, id eſt, juſtitia, & ita le-
git Pagninus. Talia ergo ſunt omnia e-
jus mandata, quod in ſe ſunt recta, & in or-
dine ad nos poſſibilia & convenientia. Au-
guſtinus legit. *In veritate & juſtitia*: juſti-
tia namque eſt, quæ æqualitatem facit, &
attendit. Si mandata Dei inæqualia eſ-
ſent viribus noſtris, Dei favore adiutis, in-
juxta eſſent; ſunt juſta, & in juſtitia facta,
ergo inæqualitate, quæ ſcilicet vires no-
ſtras modo expoſito non excedant. Me-
rito Eliu de illo loquens: *Ecce*, inquit,
Deus excelſus in fortitudine ſua, & nullus Iob 36. 22.
ei ſimilis in legiſlatoribus. Quinam tunc 5. Ethymo. ca. 1.
erant legiſlatores? Quos enim celebravit d. 7. cap. Moyſes.
antiquitas, quoſque refert Divus Iſidorus,
& ex illo Gratianus in Decreto, Rex Pho-
ronæus; qui leges dedit Græcis, Mercu-
rius Triſmegiſtus Ægyptiis, Solon Athe-
nienſibus, Lycurgus Lacedæmoniis, Nu-
ma Pompilius Romanis, &c. omnes ſunt
poſterioras ipſo Eliu & Job. Legiſlatores
certe illo tempore erant tyranni, quo po-
tentia & viribus prævalebant, qui cæteros
per vim ſibi ſubjugabant, ſubjectoſque te-
nebant. Hi leges imponebant ſecundum
ſuæ tyrannidis affectum, qui propterea
præcipiebant id, quod durum, aſperum,
importabile ac ſæpe erat impoſſibile: De-
us autem, cum illius omnibus ſit poten-
tior, non tamen ſuæ potentiæ leges com-
menſuratas imponit, ſed quæ congruant
potentiæ ac facultati eorum, quibus le-
gem imponit. Nullus ei ſimilis in legiſ-
latoribus, nemo tam benignus, tam pius,
tam æquus, &c. Deus ergo nunquam præ-
cepit aliquid impoſſibile, & certe ſi id in
anti-

antiqua lege non fecit, quam ſervis, quos timore ducebat impoſuit, multo minus in lege Euangelica id erat facturus, quam imponebat filiis, quos amoris dulcedine trahere contendebat: ideoque Euangelicam legem vocavit, *jugum ſuave & onus leve:* (Matth. 11. 30.) jugum quidem, metaphora ſumpta à bubus, quibus agricola jugum imponit, ſed tale, quod eorum cervicibus ſit commenſuratum: aliter enim illos perderet, in quibus totam ſuam ſubſtantiam habet expoſitam. Suave verò, quia aſperitatem legis antiquæ, multis nominibus temperavit, de quibus infra.

§. 2. *Inductione per omnes ſtatus, hoc præceptum eſſe poſſibile probatur.*

¶ 69 SIngulariter autem præceptum hoc de inimicorum dilectione, non eſſe impoſſibile, demonſtrant egregiè ſancti Patres, Hieronymus *a*, Auguſtinus *b*, ex eo quod in omni lege & ſtatu invenimus, qui illud exactè perfecteque ſervaverint, quique hoc ipſo comprobaverint, poſſibile eſſe hoc præceptum adimplere. (a *In ca. 5. Matth.* b *Ser. 168 de temp.*) In lege naturæ fuit Iſaac (inquit Chryſoſtomus) qui offenſus & expulſus ab habitatoribus Gerare, injuriarum omnium penitus oblitus, menſam eis poſuit, & celebravit convivium, & in lege naturæ conſtitutus, præceptum implet de dilectione inimicorum. (*Hom. 52. in Geneſ.* *Gen. 16.*) In eadem lege naturæ fuit Ioſeph *c*, cujus dilectionem Hieronymus *d*, miræ eloquentiæ verbis extollit. (c *Gen. 45.* d *Epiſt. ad Demetr.*) Priuſquam, inquit Propheta diceret: *Unuſquiſque malitiam proximi ſui non reminiſcatur in corde ſuo.* Ioſeph pro odio reddidit charitatē, & cum videret fratres ſuos, imò inimicos ex fratribus, cumque ab eis cognoſci vellet, dilectionis affectum pio dolore teſtatus eſt: deoſculabatur ſingulos, & irriguis fletibus paventium colla perfundens, odium fratrum charitatis lacrymis abluebat; quos tam vivo patre, quam mortuo, germano ſemper dilexit amore. Nec recordatus eſt illum, in quo ob necem dejectus fuit lacum, non cogitavit addictam germanitatem pretio; ſed pro malis bonum retribuens, Apoſtolicum præceptum, ſub naturæ adhuc lege complevit. Ita ille: cujus verba mutuaſſe viſus eſt Beatus Auguſtinus: Beatus Ioſeph, inquit Auguſtinus, pro parricidii crimine, impiis & inimicis fratribus ſuis, non odii amaritudinem, ſed charitatis dulcedinem repenſavit: oſculabatur enim ſingulos, & per ſingulos flebat: quibus non ſolum nihil mali rependit, ſed omnia bona retribuens, tam vivo quam mortuo patre, germano ſemper amore dilexit, &c. (*Ser. 168. de tempore.*) Beatus quoque Job, qui in lege naturæ fuit, ita verum (inquit Auguſtinus) & perfectam charitatem etiam cum inimicis fideliter retinebat; ut gaudens, & libera conſcientia ad Deum diceret: *Si gaviſus ſum ad ruinam inimici mei, & exultavi in eo, quod inveniſſet eum malum, vel ſi in corde dixi: Bene.* (*Ibidem.* *Iob 31. 29*) Iob, inquit Chryſoſtomus hæc verba conſiderans, legem non audierat, & tamen lumine naturæ docente, hæc de ſe ajebat: *Si gaviſus ſum ad ruinam ejus, qui me oderat, &c.* (*Hom. 8. ex varus in Matth.*) Quem locum ad idipſum confirmandum expendit Chromatius Epiſcopus Aquileienſis, [illegible] legit: *Quid ſi gaviſus ſum ad ruinam inimici mei: ſi dixi in corde meo: Bene factum eſt; audiet auris mea maledictionem.* (*Serm. 1. in hoc Evangel.*) Deinde in lege ſcripta, Beatus Moyſes, inquit Auguſt. cū frequenter eum populus rebellis, non ſolum contemneret, ſed & lapidare vellet, divinę charitatis memor, ita pro illis domino ſupplicabat, ut clamaret & diceret: *Si nō dimiſerit peccatum populi tui, dele me de libro, quem ſcripſiſti.* (*Ibidem.* *Exod. 32. 32.*) Sanctus itidem Samuel, dū gravi injuria à populo laceſſitus eſſet: *Abſit*, inquit *à me hoc peccatum in Domino ut ceſſem orare pro vobis ad Dominum.* (*Reg. 12. 23.*) ¶ 70 Beatus quoq; David, inquit Auguſt. licet virtutibus multis fuerit exornatus, nulla tamē actio familiarius eum Deo conjunxit, quam dilectio inimicorum ſuorum, cui cum inimicus ſuus in faciem malediceret, maluit parcere, & Dei judicio reſervare, quam ſuæ iracundiæ ſatisfacere: & in captum non fuit ſimu- (*Ibidem.* *3. Reg. 16. 5.*)

ſimulata, vel falſa dilectio ſua, ut ipſos etiam adverſarios ſuos fleret, & in illis, qui eos occiderant vindicaret, (hoc enim egit plorans Saulem, & interficere jubens eum, qui ſe ejus occiſorem exhibebat) ideò ſecurus in pſalmo dicebat illud, quod omnes homines ſatis attento & trementi animo dicere debent: *Si reddidi*, inquit, *retribuentibus mihi mala, decidam merito ab inimicis meis inanis: perſequatur inimicus animam meam, comprehendat & conculcet in terram vitam meam, & gloriam meam in pulverem deducat.* Quid egit cum Abſalon; a quo cum tam crudelem pateretur perſecutionem, præcipiebat Ioab ac cæteris ducibus, audiente univerſo populo: *Servate mihi puerum Abſalon.* & illo contra ipſius David voluntatem mortuo, lamētabili voce, illa verba repetebat: *Abſalon fili mi, fili mi Abſalon.* Expende quare toties Abſalonis nomen repetat, ut enim annotat Auguſtinus, Abſalon, idem eſt, quod Patris pax. Illum ergo ſuam pacem vocabat, qui tam crudele bellum ſibi inferebat, & ut ait Gregorius Nazianzenus, cum mortuo in gratiam redire conatur, &c. Tandem in lege Euangelica vide Stephanum, inquit Hieronymus, qui pro inimicis ſe lapidantibus deprecatus eſt. Vide Paulum, qui *anathema eſſe cupit pro fratribus ſuis*, quæ eiſdem verbis expendit B. Auguſtinus, hanc addens rationem, ut hoc ipſum tandem confirmet. In reliquit, inquit, operibus bonis, interdum poteſt aliquis qualemcumque excuſationem prætendere; in habenda verò dilectione, nullus ſe poterit excuſare. Poteſt mihi aliquis dicere: Non poſſum jejunare: nunquid poteſt dicere: Non poſſum amare; poteſt dicere: Propter infirmitatem corporis mei non poſſum à vino & carnibus abſtinere: nunquid poteſt dicere. Non poſſum diligere? Poteſt aliquis dicere: Virginitatem non poſſum ſervare: poteſt dicere; non poſſe res totas vendere & pauperibus erogare: nunquid poteſt dicere, Non poſſum diligere inimicos? non ibi aut pedes laborant currendo, aut aures audiendo, aut manus operando laſſantur, ut nos per ipſam excuſationem liberare conemur.

2. Reg. 1. 14. 17. — Pſal. 7. 5. — 2. Reg. 18. 5. — 2. Reg. 8. 33. — In Pſ. 7. — Orat. de pace. — Act. 7. 59 — In cap. 5. Matth. — Rom. 9. 3. — Serm. 59. de temp.

Non nobis dicitur: Ite in orientem, & quærite charitatem; navigate in occidentem, & invenietis dilectionem; intus in corde noſtro eſt, ubi redire jubemur, dicente Propheta: *Redite prævaricatores ad cor.* Non enim in longinquis regionibus invenitur, quod à nobis petitur. Ita Auguſtinus alludens ad illa verba, quæ Moyſes morti proximus dixit ad populum, excitans illum ad legis obſervationem, quæ Paulus ad Euangelicam legem citavit, valide ex illis comprobans, illam non eſſe impoſſibilem: *Mandatum*, inquit, *quod ego præcipio tibi hodie, non ſupra te eſt, nec procul poſitum nec in cœlo ſitam, ut poſſis dicere: Quis noſtrum valet ad cœlum conſcendere, ut deferat illud ad nos, &c. Iuxta te eſt ſermo valde, in ore tuo. Prope*, inquit Paulus, *eſt verbum in ore tuo, & in corde tuo.* Hoc ergo Deus à te expoſcit, quod non eſt procul poſitum, aut in extremis mundi ſitum, quod eſt in corde tuo; *Dilige inimicum*, & quod eſt in ore tuo: *Ora pro perſequentibus te.* Non ergo impoſſibilis lex.

Eſa. 46. 8. — Rom. 10. 8. — Deu. 30. 14.

§. 3. *Difficile eſt præceptum, ſervandum tamen, quia impoſitum ab habente ſupremum dominum, quod conſiſtit in eo, quod creaturas liberas plene habet ſubjectas.*

EGO *autem dico, &c.* Conſtat ex iis, quæ paulò ante dicta ſunt, præceptum hoc non eſſe impoſſibile, eſſe autem in ſe difficile valde. Nihilominus tamen tenemur illud adimplere: omnem enim ademit CHRISTUS excuſationem, ſemetipſum huic mandato ſupponens, & nos omnes volens obligare; ut expendamus, quiſnam ſit, qui hoc mandatum imponit. *Ego*, inquit: nam viſus eſt ad mentem revocare voluiſſe, quædam Euangelici Prophetæ verba, in eo loco, quo illum de ipſomet Christo loquutum, docuit ſanctus Lucas Euangeliſta. Primo ſanctus Propheta deſcribit Ioannem Baptiſtam, præcedentem tanquam præconem & vocem, & 71

Luc. 3. 4.

Digitized by Google

Eſa.40.5 poſt illum; *Revelabitur*, inquit, *gloria Domini, & videbit omnis caro pariter, quod os* Exod 19. 33.& ca. 34 1.2. *Domini loquutũ eſt.* Antiquitus loquebatur Deus cum amico ſuo Moyſe, viro ſublimi & electo; reliquum vulgus erat à longe ſemotum: cum autem venit in carne, *videbit omnis caro pariter*, non tantum Apoſtoli electi, ſed & omnis turba, ab omni Iudæa, & Ieruſalem, &c. Multa hujuſmodi Propheta ſubinfert, poſt quæ addit: *Ecce dominus Deus in fortitudine venit, & brachium ejus dominabitur*: Septuaginta *Et brachium ejus cum dominatione.* Duobus nominibus Forer.ibi. Chriſtum expreſſit, dicens: *Dominus Deus:* in Hebræo, Adonai Iehova, quæ ſoli Deo vero poſſunt convenire: nomen quidem Adonai. Deum ſignificat, id eſt, ſuſtentatorem, ſic tamen illud vero Deo tribuitur, quod etiam in Scriptura aliquando creaturis communicetur. Nomen autem Iehova, quod, ut ait ſæpe Cajetanus, ſinificat fontem eſſendi, aut totius eſſe, nunquam niſi verò Deus tribuitur: & hæc duo conjuncta ſimul, nulli niſi vero Deo competere poſſunt: ideò Propheta Chriſtum eſſe verum Deum per eſſentiam, aperte expreſſit. His duobus nominibus duo verba, illis congrua ſubjecit. Quia enim Deus eſt, veniet in fortitudine. In Hebræo vox, quæ ſupremam ſignificat potentiam, ſufficientem ad quamcunque aliam quantumcunque validam revincendam: quia Chriſtus veram divinam potentiam ſecum adduxit, talem, ut per illam omnem vim & robur diaboli, & principum & poteſtatum & rectorum hujus mundi; imò & omnium Imperatorum ſuperaret. Qui veniebat alligare *for-* Luc. 11. 21. *tem armatum*, & vincere eum, oportebat, ut cum majori veniret fortitudine. Quia autem eſt Dominus, venit cum dominatione, aut *brachium ejus dominabitur*, id eſt, aliquid ſuis ſubditis præcipiet & mandabit: metaphora ſumpta à domino, qui cum aliquid imperat ſervo, brachium erga 3.p.q.1.3. art. 8. eum extendere ſolet. Celebris eſt D.Thomæ doctrina, Deum in mundi reparatio- ¶ 72 ne ſervaſſe ordinem quem tenuit in ejus creatione, ut reparatio creationi reſpondeat. In creatione autem, etſi multa ſint annotatione digna, illud tamen Beatus Gregorius Nyſſenus obſervat, egregiè Apud Lippom. in cap. Gen. 2. Deum oſtendiſſe & comprobaſſe, ſe eſſe Deum & Dominum: Deum quidem, ex virtute infinita, qua cuncta creavit, & univerſum diſpoſuit; Dominum autem, imponendo præceptum homini. Hinc expendit illa verba, juxta aliquos codices: *Præcepitque Dominus dicens: De omni ligno* Gen.2.16 *paradiſi, &c.* Obſervare dignum eſt, inquit, in tota mundi conditione dictum eſſe: *Dixit Deus, fecit Deus, &c.* quæ quidem vox, Deus, opificem proprie ſignificat. Domini autem appellatio, propriè Principis ac Regis poteſtatem ſignificare videtur: ideò cum præceptum imponit, dicit: *Et præcepit Dominus.* Similiter & Divus Auguſtinus, expendens illa verba: *Tu-* 8.de Gen ad litteram. c. 6. tom. 3. *lit igitur Dominus Deus hominem, & poſuit in paradiſo*: Nullo, inquit, modo vacare arbitror, ſed nos aliquid & magnum aliquid admonere, quod ab ipſo divini libri hujus exordio, in quo ita cœptus eſt: *In principio creavit Deus cœlum & terram*, uſq; ad hunc locum, nunquam poſitum eſt, Dominus Deus, ſed tantummodo, Deus; nunc vero, ubi ad id ventum eſt, ut hominem in paradiſo conſtitueret, cui præceptum imponeret, ita Scriptura locuta eſt; *Et ſumpſit Dominus Deus hominem, quem fecit.* Hocque communiter ſancti Patres obſervant, Deum non abſolutè vocatum fuiſſe Dominum, quoadusque homo conditus fuit, quia quamvis jam eſſent creaturæ irrationales, ſed eis dominari, parvi momenti eſt: quod ſupremum dominium conſtituit, eſt dominari creaturæ liberæ, & plene poſſe circa eam agere quicquid libet, ſervata ejus libertate. Quamvis ergo ab initio eſſent Angeli, quibus Deus dominabatur, quia tamen propter homines hæc ſcripta ſunt (inquit Auguſtinus) hoc Ibid. voluit indicare, Deum vere & proprie ſe oſtendiſſe Dominum, ex eo quod homini præceptum impoſuit; hic enim actus eſt proprius Domini erga ſervum, aliquid illi præcipere, & mandare. Ita in rerum creatione factum eſt. Hoc ipſum in mundi reparatione licet intueri: nam Deus veni-

ens

Digitized by Google

ens ad mundum reparandum, voluit ſe oſtendere Deum & Dominum. *Ecce*, inquit, *Dominus Deus.* Deum ſe comprobavit *in fortitudine*, qua dæmones ſolo vocis imperio ejecit, languores curavit, & tali præſtabat virtute, quod *omnis turba quærebat eum*
Luc. 6. 19 *tangere, quia virtus de illo exibat & ſanabat omnes.* Dominum autem ſe demonſtravit in eo, quod brachium ejus dominatum fuit, id eſt, præceptum imponendo ſervis: nam ſtatim poſt illud cœpit leges promulgare, & mandata ſervis ac ſubditis imponere, ſignanter hoc de quo agimus: *Ego autem dico vobis.* Et quidem, ut in mundi exordio homo teneretur adimplere præceptum ſibi impoſitum, ſufficiebat ſcire quiſnam eſſet, qui illud præcipiebat, quod ſcilicet erat legitimus illius dominus: ſicut enim ex hoc aliquis oſtendit ſe alicujus ſervi dominum, quia illi præcipit, quod vult; ita ex hoc, ſervus ſe ſervum illius Domini demonſtrat, quod ſine contradictione ejus præceptum opere complet. Hinc examinat
¶ 73 Beatus Auguſtinus obligationem, qua homo tenebatur, ad adimplēdum præceptum
Gen. 2. 16 ſibi à Domino in paradiſo impoſitum: *Ex omni ligno paradiſi comedes, de ligno autem*
Lib. cont. adver. legis, ca. 14. tom. 6. *ſcientiæ boni & mali ne comedas.* Fuerunt aliqui, ut Divus Auguſtinus refert, qui Deum de hoc præcepto arguebant, tāquam crudelem: aut enim bona erat arbor, aut mala: ſi mala, ad quid condita eſt in paradiſo, ab eo, qui omnia condidit valde bona? Si bona, cur ejus fructum prohibet comedi, qui non niſi ad comedendum valere poteſt? Reſpondet autem egregie Auguſti-
a In Pſ. 70 & 8. de Geneſ. ad lit. c. 7. & ſer. 34. de ver. Dom. nus *a*, multis in locis, ſignanter in illud Pſalmi *b*: *Uſque in altiſſima quæ feciſti magnalia, Deus quis ſimilis tibi?* Homo, inquit, poſitus ſub præcepto audivit à Domino ſuo: Nolo tangas: quid? Hanc arborem. Quid eſt enim illa arbor? ſi bona eſt, quare
b Pſ. 70. 19. non tango? ſi mala eſt, quid facit in paradiſo? Prorſus ideò eſt in paradiſo, quia bona eſt: ſed nolo tangas. Quare non tango? quia obedientem te volo, non contradicentem ſervum. Bona eſt arbor, nolo tangas. Quare? Quia Dominus ſum, & ſervus es. Hæc tota cauſa. Et quid tibi juſſurus erat Deus? Quia enim Dominus eſt, aliquid præcipit, quod facias. Quid juſſurus erat? Offer mihi ſacrificium, dicturus eſt tibi? Obſequere mihi, dicturus eſt tibi, ſive ad lectum cum requieſco, ſive ad menſam cum me reficio, ſive ad balneas cum lavo? Deus nullo horum indiget. Quia ergo nullo abs te indiget Deus, nihil tibi debuit jubere? Oportuit ergo, ut quia Dominus erat, aliquid præciperet, quod hoc ipſo teneretur homo adimplere. Ideò autem illa arbor appellata eſt ſcientiæ boni & mali, non quia ex ea bonum & malum, quaſi poma penderent; ſed quicquid eſſet arbor illa, cujuſlibet pomi, cujuſlibet fructus, ideò ſic vocata eſt, quia homo qui nollet bonum à malo diſcernere per præceptum, diſcreturus erat per experimentum, ut tangendo vetitum, inveniret ſupplicium, &c. Hæc ergo ratio ſufficiens, ut intelligat ſervus, ſe teneri ad ſervandum præceptum, ſcire illud ſibi à legitimo domino impoſitum. Unde Deus antiquas leges promulgans, ante & poſt, & ſæpe repetebat illud: *Ego Dominus*, & cum inducere volebat ad earum obſervantiam, idipſum exprimebat: *Ego Dominus, leges meas cuſtodite:* Quaſi dicens: Nullam aliam cauſam requiras, ut intelligas te ad legis obſervantiam teneri, quam attendere, quod ego ſum Dominus, & tu ſervus; & non ad ſervum pertinet examinare mandatum Domini, ſed illud complere. Unde quando diabolus acceſſit, volens parentes noſtros inducere ad frangendum Dei præceptum, dixit acute: *Cur præcepit vobis Deus?* Non dixit: Cur præcepit vobis Dominus; ſi enim ita dixiſſet, quæſtio hæc ſecum reſponſionem adducebat, ſecundum quam dicere poterat: Quia Dominus eſt: hoc enim ipſo poteſt ille præcipere, & nos, qui ſervi ſumus, tenemur obedire, namque ratio ſufficiens eſt. Et eadem ipſa eſt ſufficientiſſi- ¶ 74
ma, ut intelligamus, nos obligatos ad ad CHRISTI mandatum complendum; quoniam ipſe non ſolum eſt Deus, ſed eſt Dominus. *Ecce* inquit, *Dominus Deus veniet.* Attende, non ſolum eſſe Deum, ſed eſſe Dominum: Deus eſt, quem ſupremo latriæ cultu colamus; Dominus cujus præ-

ceptis ſupremam obedientiam exhibeamus. Et verè, nullus eſt, cui verius ac perfectius conveniat eſſe Dominum, quique
Hom. 36. & 37. in imperf. pleno ore hoc nomine poſſit vocari, ut D. Chryſoſtomus proſequitur. Perfectum ſiquidem Dominium, non in eo ſtat, quod quis multum habeat auri vel argenti, vel quod poſſideat multitudinem gregum aut armentorum, ſed quod ſervos habeat, qui libera mente & ſponte ei obſequantur, Unde quo quis dominatur ſervis liberioribus & nobilioribus, eo excellentior Dominus eſt. Hoc verò excellentiſſimè convenit CHRISTO, qui non quærit dominari facultatibus aut divitiis mundi, aut verò corporibus noſtris, ſed cordibus ac volun-
Ps.2:6. taribus liberis *Ego*, inquit, *conſtitutus ſum Rex ab eo, ſuper Sion montem ſanctum ejus:* id eſt, ſuper Ieruſalem ſpiritualem, quæ eſt
Gal.4.31 Eccleſia, quam Apoſtolus dixit, Saræ typo expreſſam, quæ non erat ſerva aut ancilla, ſed libera: quia Regnum Chriſti, ex perſonis liberis, quæ libera mente ſe in ſervus & ſubditos ei tradiderunt, libereque obſequuntur, conſtat *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam, terminos terræ.* Rex ſubditos habere debet, & Dominus ſervos: dabo tibi (inquit Pater ad Chriſtum) gentes hæreditatem tuam, & Regnum tuum. Gentium nominè, perſonas ſummè liberas intelligit Scriptura, quæ nulli jugo erant ſub-
Act.14. 16. jectæ, quas *Deus permiſit ingredi vias ſuas*, ut dixit Paulus: ideoque idem eſt dicere: Dabo tibi gentes, quibus domineris, quod: Dabo tibi perſonas ſumme liberas, quæ libere ac ſpontaneè ad tibi obſequendum ſe tradant. Quod ſimiliter David ipſe expreſ-
Pſal.109. ſit in Pſalmo illo, de quo dixit Auguſtinus,
In enarratio. in Ps. 109. quod brevis eſt numero verborum, magnus autem pondere ſententiarum: & ubi ſecundum noſtram litteram habetur: *Te-*
Ps.109.3 *cum principium in die virtutis tuæ*, legit Hieronymus: *Populi tui duces ſpontanei in die fortitudinis tuæ.* Dies fortitudinis CHRISTI fuit, cum venit in mundum redimere homines, & eos liberare à dura diaboli ſervitute: tunc non eligit ſervos, quos timore duceret & terrore, ſicut antiquitus, aut coactione vel violentia ſibi ſubjugaret; ſed qui ſint duces ſpontanei, qui ſuprema libertate prædıti, voluntat è ſibi obſequerentur. *No ſera tu Igleſia galera de forcados, ſine ciudad de buena voglia.* Et vere credo, ideò CHRISTI Rempublicam vocatam à Paulo, *Eccleſiam primitivorum.* Antiqua namque Dei Reſpublica, vocata fuit Synagoga: ſed Reſpublica Chriſti; vocatur *Eccleſia:* notum eſt enim, inquit Auguſtinus, diſcrimen inter hæc duo nomina; nam Synagoga ſignificat congregationem, quod nomen etiam pecoribus convenit: congregantur enim oves & boves: Eccleſia autem ſignificat convocationem, quod tantum convenit creaturis rationalibus liberis: hæ tantum convocantur, ut intelligas, Rempublicam CHRISTI ex perſonis magis liberis conſtitui, quas non terrore & tremore, ſicut antiquum populum congregat, ſed ſuavi voce convocat, & ad ſui ſequelam inducit: ideoque (inquit Auguſtinus) noſtram Eccleſiam nunquam Apoſtoli Synagogam dixerunt, ſed ſemper Eccleſiam, ſicut eam perpetuo vocat Paulus. Deinde *Primitivi*, vocantur, qui principaliores ſunt in Reſpublica, quorum domus ſunt antiquiores, & nobiliores; ut hoc ipſo oſtendatur, CHRISTI Rempublicam eſſe congregationem non ſervorum aut ignobilium, ſed nobilium & principum. Hæcque eſt ſumma CHRISTI gloria, eſſe talem Dominum, cui qui ſe tradunt in ſubditos, tam liberi ſunt, ac ſi eſſent ſupremi principes. In cujus confirmationem, qui verè ſunt Reges & Principes, non recognoſcentes in terra ſuperiorem, ſe tradiderunt ei in ſervos, de quibus dixit David: *Adorabunt eum omnes Reges terræ omnes gentes ſervient ei:* Sæpe explicuimus viſionem illam celebrem, quam habuit Ezechiel in principio Prophetiæ ſuæ, de qua ipſemet ſubdidit, quod voluit ei Dominus oſtendere gloriam ſuam. Vidit quatuor illa animalia famigeratiſſima, quæ alas habebant ingentis magnitudinis, quibus volabant: *& audiebam*, inquit, *ſonum alarum quaſi ſonum aquarum multarum, quaſi ſonum ſublimis.*

Right margin notes: *Heb.12. 23.* ¶ 75 *In Ps.77.* *In Ps.81 in principio enarrat.* *Pſal.71. 11.*

Ezech. 1. 24. *limis Dei, & quaſi ſonum multitudinis & caſtrorum.* Vidit deinde firmamentum,
quod ſuperius erat capitibus animalium, in
quo erat *ſimilitudo throni*: & ſuper ſimilitu-
dinem throni, *ſimilitudo, quaſi aſpectus ho-
minis*; à quo cum fieret vox, *animalia ſta-*
Ezech. 1 *bant, & ſubmittebant alas ſuas.* Quid hoc?
Hæc, inquit, *viſio ſimilitudinis gloriæ Do-
mini*, id eſt, viſio qua oſtenſa eſt mihi ex-
cellentia & gloria Domini. Non, inquit,
gloriæ Dei, ſed gloriæ Domini; quia oſten-
ſa eſt excellentia dominii Chriſti, & quàm
glorioſum dominium ejus ſit. Neque enim
dubium eſt, quod S. Patres annotant, ibi
Chriſti myſteria expreſſa fuiſſe. Animalia
illa, ſupremos orbis Monarchas deſigna-
bant; quorum alæ extenſæ, ſignificant il-
lorum ſupremam potentiam, qua ſuper o-
mnes gentes & populos volabant & ſe con-
¶ 76 ſtituebant. Hanc tribus rebus comparat ſo-
no aquarum multarum, ſono ſublimis
Dei, & ſono multitudinis & caſtrorum, ut
magnitudinem potentiæ declaret, cui nul-
lus reſiſtebat, aut ſe opponebat. Hoc enim
ipſo quod ſonitus alicujus mandati ab illis
prodibat, erat ſicut ſonus aquarum multa-
rum, quibus decurrentibus ſummo impetu
in convalle aut torrente, nemo ſe audet
opponere: & ſicut ſonùs ſublimis Dei, qui
omnia quæ vult, ſolo imperio perficit, ita
2. Mach. 9. 8. enim fuerunt quidam Monarchæ, qui *ſibi
videbantur etiam fluctibus maris imperare,
& montium altitudines in ſtatera appende-
re*: & ſicut ſonus multitudinis & caſtro-
rum, quia eorum vox & potentia erat ti-
morem incutiens & terrorem, ſicut ſoni-
tus exercitus venientis, qualem incutiebat
Iud. 2. 11 Ho ofernes, quando *profectus eſt ipſe & o-*
Iud. 3. 9. *mnis exercitus cum quadrigis & equitibus,
& ſagittariis*: tunc enim *tantus metus pro-
vinciis illis incubuit; ut univerſarum ur-
bium habitatores, principes, & honorati, ſi-
mul cum populis exirent obviam venienti,
excipientes eum cum coronis & lampadibus,
ducentes choros, &c.* Hæc animalia tam ſu-
prema, tam potentia, ad vocem proceden-
tem de throno, ſtabant & ſubmittebant a-
las ſuas. Quid hoc? Hæc viſio ſimilitudinis
gloriæ Domini: tanta enim erat gloria do-
minii illius, quod ſupremis iſtis animali-
bus ita dominatur, ut ad ejus vocem alas
ſubmitterent, & à curſu ceſſarent. Sedit e-
nim Dei filius in humanitate, quæ throni
ſimilitudinem habet, *in qua habitat omnis* ad Col. 2.
plenitudo divinitatis etiam corporaliter; cui 9.
ſupremi Monarchæ, Reges, ac Principes,
& qui nullum in terra ſuperiorem agnoſ-
cebant, quin potius ſe ipſos omnibus ſu-
periores reputabant, omnimo de ſe ei ſub-
jecerunt, ut verè conveniat ipſi, quod ſcri-
ptum ferebat: *Rex Regnum, & Dominus* Apoc. 19.
dominantium. Non Dominus mancipiorum 16.
vilium, aut ſervorum ferro vinctorum? ſed
Regnum & dominantium. Si enim Regis
ac Domini gloria in eo poſita eſt quod ei
ſubduntur nobiles, principes, & qui magna
præſtant libertate, qualis gloria erit domi-
nii CHRISTI Domini, cui ſubditi ſunt
ſupremi Reges, Imperatores & Principes,
ut meritò ei dicatur: *Tu ſolus Dominus.*
Supremus itaquè Dominus ex eo compro-
batur Chriſtus, quia cum tot tantoſque ha-
beat ſervos, omnes ſunt liberi, qui liberè e-
jus ſe tradiderunt ſervitio, & liberè ac
ſpontaneè in eo perdurat. Si ergo cùm
primo homo conditus eſt, ex eo quod Deus
naturaliter erat Dominus, debuit aliquid
ei præcipere, quo ſe Dominum comproba-
ret; & ex eo quod homo naturaliter erat
ſervus, tenebatur illud exequi, quo ſe de-
monſtraret illius ſervum: potio jure nunc,
cum CHRISTUS eſt Dominus, cui volun-
tariè te ſubdidiſti, in cujus dominium ejus
gratia adjuvante liberè tranſlatus es, &
permanes, ſaltem ad oſtendendum ſe vere
eſſe Dominum, aliquid tibi debebat præci-
pere, quod tu, ut te comprobes ejus
ſervum, debeas opere com-
plere.

(?)

Digitized by Google

§. 4. *Manifeſta eſt Chriſtianorum obligatio, ad hoc præceptum ſervandum, quorum inobedientiam Rechabita apertè condemnant.*

¶ 77 HInc ad oſtendendam obligationem, qua Chriſtianus tenetur ad diligendum inimicum, procedere poſſumus. Nunquid non tu Chriſtum tanquam Dominum habes, cui voluntariè te ſubdidiſti? In quo ergo id oſtendis, ſi non vis eſ- In Pſ.70. & ſer.34. de temp. ſe ſub ejus præcepto? Quid enim aliud eſt eſſe ſub Domino, inquit Auguſtinus niſi eſſe ſub præcepto? Si quis ſpontaneè veniret ad Regem Philippum, dicens ſe velle eum habere tanquam dominum, ſic tamen quod præcepta illius à ſe non eſſent ſervanda, ſed potius præcepta Turcæ, certè diceremus, illum potius ſub Turca, quàm ſub Philippo eſſe velle. Nulla enim alia ratione homo ſub aliquo, tanquam ſub domino ſe conſtituit, niſi inquantum profitetur, ſe velle ſub illius præcepto eſſe. Qui ſe Chriſti dominio ſubdit, intelligat, ſibi ab illo impo- Pſ.24.12 Mal.3.16 nendam eſſe legem. *Quis eſt homo qui timet Dominum?* inquit David, *Timentes Dominum* vocantur, qui Diis falſis rejectis, ſub veri Dei dominio vivere elegerunt, Qui igitur talis eſt, ſciat, quod *legem poſuit ei in via, quam elegit.* Renuntiaſti viis diaboli in baptiſmate, & viam Chriſti elegiſti illam, quæ ſola *ducit ad vitam*: intellige tibi legem eſſe imponendam: non enim vult Deus ſine lege vivere ſervos ſuos. Hæcque eſt ratio, etiam ſi alia non ſubeſſet, propter quam obligatus manet homo ad eam ſer- Hom.16. ad populum. vandam. Reges (inquit Chryſoſtomus. hoc ipſum expendens) ferunt leges, nec omnes ſemper utiliter: homines enim ſunt, nec ſicut Deus poſſunt ſemper utile invenire; & tamen paremus, ſive uxores ducamus, ſive ſervos emere debeamus, ſive agros: & id reputamus juſtum, ac à nobis exequendum; quod Regis lege decretum eſt: & ſi quis aliquid contra eas facere voluerit, dicimus, inutile & invalidum ab illo fieri. Itaque hominum legibus tantum attribuimus honorem & Dei verò leges ita conculcabimus? Et quali hæc digna defenſione? quali venia? mirum eſt, qua obſervantia velit quivis homuncio, ut quod ipſe præcipit, ſervus ejus exequatur; & rationem reddere ſolet, cur id agere teneatur. Quia ego Dominus ejus, inquit, ſum, & ille ſervus meus. Ipſe igitur (inquit Cyprianus ad Demetria- Libr. ad Demetrianum. num Africæ proconſulem). de ſervo tuo exigis ſervitutem & hominem parere tibi, & obedire compellis, & cum ſit vobis eadem ſors naſcendi, conditio una moriendi, corporum materia conſimilis, animarum ratio communis, æquali jure & pari lege vel veniatur in iſtum mundum, vel de mũdo poſtmodum recedatur, tamen niſi tibi pro arbitrio tuo deſerviatur, niſi ad voluntatem obſequium pareatur, imperioſus & nimius ſervitutis exactor, flagellas, verberas, fame, ſiti, nuditate, ferro frequenter & carcere affligis & crucias? & non agnoſcis miſer Dominum Deum tuum, cum ſic exerceas ipſe in hominem dominatum? Ita Cyprianus. Et ut noſtram miſeriam deplo-

¶ 78 remus duo ſæpè annotavi. Primum eſt, inter omnes creaturas nullam eſſe, quæ minus Deo obſequatur, quæque minus recognoſcat majeſtatem dominii divini, quàm homo. Imò nulla rebellis eſt mandato illius niſi ſolus homo. Ad nudum enim ejus mandatũ *cœli firmati ſunt*, & jugi regulari- Pſ.32.5. Eccl.43.4 Ier.1.15. que motu perpetuo procedunt; *ſilet ventus ad illius vocem*, & *mare à fervore quieſcit*, & terminos ſuos nullatenus excedit, quia audit vocem Dei dicentis: *Hujuſque venies,* Iob 38. 11. *& non procedes amplius*: terra perpetuo generat, quæ ſibi generanda Deus præcepit. Quod egregie David expreſſit: *In æternum* Pſ.118. 89. *Domine verbum tuum permanet in cœlo, in generatione & generationẽ veritas tua. fundaſti terram & permanet.* Omnes res crea- In Pſ.118 conc. 27. tas, inquit Auguſtin. voluit David complecti, eas exhibens obedientiſſimas præcepto divino, dum cœlum & terram percurrit. In cœlo permanet verbum Dei, quia tam angeli, quos cœli nomine Scriptura ſæpè exprimit, quã corpora illa ſuprema ejus præceptum vel minimum, nunquàm tranſgrediuntur;

Digitized by Google

Gen.1.11 diuntur. In terra perpetuo id fit quod Deus fieri ſtatuit, dicens: *Germinet terra herbam virentem, &c. & lignum pomiferum*, & ſub cœli & terræ extremis, media ſubintelligi voluit, aërem ſcil. & aquam, & quæ in eis
Pſal.118. ſunt. *Ordinatione tua perſeverat dies*: eo e-
91. nim modo, quo ab initio ſtatuit, ut fieret veſpere & mane, inviolabili obſervantia perſeveravit dies, nunquam ab eo quod ſtatutum eſt, vel per minutum deficiens: quod ſi aliquando dies longior facta fuit tempore Ioſue, & Ezech. id fuit peculiari Dei mandato intercedente. Nec mirum, *quoniam omnia ſerviunt tibi*. Mundus hic major vocatur *omnia*, quia omnia conti-
Sap.1.7. net, de quo dicitur: *Hoc quod continet omnia*. Solus homuncio, hic minor mundus eſt, qui Deo ſe exhibet rebellem, & eſt is,
Ier.2.20. de quo Deus conqueritur, dicens: *Rupiſti jugum, ſolviſti vincula, & dixiſti: Non ſerviam*. Secundum eſt, nullum eſſe Regem, aut Principem, aut communem dominum, cui ſubditi ſui minus obediant, & ſe præceptis ejus ſubjectos exhibeant, quam Deum reſpectu hominum. Nunquam certè viſũ eſt, quod in civitate, cui dominatur Rex aliquis, ita contemnantur illius mandata, quod nobiles ac cives publicè prædicent & dicant, ſe nolle illa obſervare, quin potius velle leges alicujus inimici ſui Regis ſervare. Quidnam diceremus, ſi Rex noſter Philippus ad hanc ſuã civitatem veniret, ut peculiarem aliquam legem ſuaviſſimam ipſemet ore proprio promulgaret ſub pœna capitis, & ipſomet Rege vidente, nobiles, equites, ac cives, varia quique eorum conſilia congregaret, dicentes, non eſſe ſervandam legem, quam rex protulit; ſed videndum, quonam modo lex quam Turca proponit, completè ſit executioni mandanda: quid Rex ageret? Quid diceret? Quod lex Turcæ à ſubditis ipſius Turcæ obſervetur, non mirum: ſed ab iis qui ſe vaſallos & ſubditos Regis Philippi in ſua ipſa civitate ſummo ſtudio ſervetur, & ab ipſius Regis ſubditis lex contemnatur, admiran-
§ 29 dum eſt. Nemini dubium eſt, Eccleſiam ſanctam eſſe civitatem Regis magni Chriſti, ad quem ipſemet deſcendit, ore proprio prolaturus legem & mandatum, ſub pœnæ æternæ interminatione, dicens: *Ego dico vobis: Diligite inimicos*, &c. Et nihilominus ſæpè multi ſunt cives hujus civitatis, qui in conſilio junguntur, ut pertractent, quomodo legis dæmonis, mundi & carnis; leges duelli & vindictæ ſervandæ ſint, conſulentes quomodo vindicta ad plenum ſumenda ſit. Res ſanè admiratione plena, quam conſiderans Chryſoſtomus, ſuam confitetur verecundiam & pudorem, quo ſuffundebatur. Si quis extrinſecus (ait) undecunque adeſſet, & præceptorum Chriſti ac noſtræ converſationis confuſionem ac perturbationem videret, neſcio ſi alios magis ullos quàm nos inimicus eſſe & contrarios præceptorum Chriſti judicaret, & quaſi qui ſtudium quoddam habuerimus contraria in omnibus gerere, quam ille mandavit. Sed ne quis putet nos exaggerationis cauſa hæc verba proferre, probamenta jam adhibibo, non aliunde quàm ex ipſis Chriſti mandatis. Quis dicit Chriſtus? Audiſtis quia dictum eſt antiquis: Non occides: Ego autem præcipio, non iraſci, &c. Qui dixerit fratri ſuo: Fatue, &c. nos autem pluſquam increduli & infideles calcamus hanc legem, & quotidie innumeris injuriis fratres afficimus, &c. Hæc de aliis mandatis proſequitur Chryſoſtomus: & clarè apparet in eo, quod apertè præcepit CHRISTUS: Diligite inimicos veſtros: Dimittite, & cæt. & tamen nos, tanquam rem honorificam, nobiſque expedientem ducimus, implacabile odium ſervare & quærere, quomodo duelli leges ad plenum ſervemus. Nec mirum quod Chryſoſtomus pudore ſe affectum fateatur, quandoquidem & ipſemet Dominus illo videatur ſuffuſus, ex eo quod aſpiciat homines tam liberè ſua præcepta contemnentes: ſicut verecundiam contraheret Rex, videns ſua præcepta in oculis ſua conculcari, & pro nihilo haberi. Id autem egregiè demonſtravit, dum querelam ſuam ad Ieremiam contra homines ſui populi proponere intendens, prius præcepit, ut iret ad domum Rechabitarum, utque Rechabitus omnes introducerer

Lib. 1. de compunct. in princ. tom. 5.

Ierem. 35

ret in domum Domini, ibique præparato vino & vaſis, eos induceret ad bibendum. Quod Deus impoſuit, Propheta exequutus fuit: ducēs enim Rechabitas in domum Domini, *poſuit corā eis ſcyphos plenos vino & calices* (credoque vinum fuiſſe pretioſum, & vaſa pulchertima, qualia illa de quibus dicitur, quod *etiam nolātes cogebant ad bibendum.*) Et dixit ad eos: *Bibite vinum.* Eſth. 1. 8. Qui reſponderunt: *Non bibemus vinum, quia Ionadab Pater noſter præcepit nobis dicens: Non bibetis vinum, & filii veſtri uſq; in ſempiternum, & domum non ædificabitis, & ſementem non ſeretis, & vineas nō plantabitis, nec habebitis, ſed in tabernaculis habitabitis cuncti; diebus veſtris. Obedivimus ergo voci Ionadab Patris noſtri in omnibus quæ præcepit nobis, ita ut non biberemus vinum cunctis diebus noſtris, &c. Et obedientes fuimus juxta omnia quæ præcepit Ionadab Pa-*

¶ 80 *ter noſter.* Omnia & ſingula verba obſervanda ſunt. In primis attende, quod voluit Deus Rechabitas in domum ipſius Dei adduci, ut omnibus conſtaret, rem illam in oculis ipſius Dei agi, quo clarius oſtenderet, quam juſto dolore (ut ita more noſtro dicam) teneretur, qui talem obediantiam videbat in Rechabitis erga Patrem ſuum, jam vita functum, & tam rebellem inobedientiam in populo ſuo erga ſeipſum, experiebatur; cui tanto major obedientia debebantur, quanto potior erat obligatio, qua tenebatur populus erga illum, quàm illa, quam filii Ionadab erga patrem ſuum. Deinde expende vim illius notæ, Ergo. *Obedivimus ergo*, inquiunt: Eſt hæc vox Ego, nota illationis & conſequutionis. Unde infertur, quod obedientes extitiſtis; Ex eo quod pater noſter præcepit. Rectè enim ſequitur: Pater præcipit, ergo filius obedire debet. Nulla alia utilitas, nulla alia permiſſa ſuppoſita fuit, ut hoc conſequens inferretur: Obedivimus ergo, niſi hæc: Pater noſter præcepit. Conſidera tertio illud, *Obedivimus ergo voci*; magnam enim emphaſim habet. Simplici voce Pater noſter uſus eſt, verbum ſimplex fuit ſufficiens, ut obediremus; non ſtrinxit gladium, non minas duras effudit, non maledictionem in eos conjecit, qui inobedientes ſe exhiberent, voce ſimplici ab ejus ore procedente, quam levis aura conſumit, tantum loquutus eſt, & hoc ſufficit ut obediamus. Tandem vide, quod addunt: *In omnibus*: nec enim unam rem illis mandavit, ſed tres, illaſque difficiles ad obſervandum. Primò, ut non biberent vinum, cujus hauſtus lætificat cor, & vividum reddit. Secundo, quod non plantarent vineas, nec eos poſſiderent, de quibus ſcriptum eſt; quod earem fructus lætificat. *Deum & homines, & inter ligna cætera præminent*: unde & vocatur vinea Iud. 5. 13 *poſſeſſio amantiſſima*, quia multis præſtat, Amos 5. 11. quibus ſe amabilem reddit, Tertio, quod non haberent domos, ſed in tabernaculis perpetuo mararentur, quæ minus apta eſſe ſolent ad defendendum hominem ab injuriis cœli, tam in hyeme quàm in æſtate. Multa ergo erant, quæ Ionadab filus ſuis præcepit, & quamvis tot eſſent, tamque difficilia, tamen nullatenus difficultatem oppoſuerunt ejus filii, non ſolum circa omnia, ſed neque circa aliquid eorum, & ad undam vocem patris, *Obedivimus*, inquiunt, *in omnibus*. Ad quid hæc omnia facta ſunt? *Vade*, inquit Dominus ad Ierimiam, *& dic viris Iuda & habitatoribus Ieruſalem. Nunquid non recipietis diſciplinam, ut obediatis verbis meis, dicit Dominus? Prævaluerunt ſermones Ionadab, quos præcepit, filiis ſuis, ut non biberent vinum, & non biberunt uſque in diem hanc, quia obedierunt præcepto patris ſui: Ego autē loquutus ſum ad vos de mane conſurgens, & loquens, & non obediſtis mihi*: Diſciplinæ nomen, ut pater apud Cyprianū, & ejus Scholiaſtem, idem eſt, quod correctio & caſtigatio; ut velit dicere: Numquid non ſufficiet hoc ad veſtram rebellionem corrigendam & inobedientiam caſtigandam? Pigri negligentiam corrigit formicæ diligentia? & Iudæorum ingratitudinem corrigit cognitio, qua bos cognovit poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui: veſtram autem rebellem inobedientiam arguit, convincit, & corrigere debet obedientia filiorum

Lib. de diſcipl. & habit. virgin. & ibi Pamel. Prov. 6.

rum

¶ 81 rum Ionadab. Quis Ionadab, & quis ego? homo ad homines, mortalis ad mortalem, imò jam mortuus, & in cineres & vermes converſus, ad nunc viventes, loquutus ſimplici voce fuit, *& prævaluerunt verba Ionadab*. Expende vim verbi, *prævaluerunt*, quod proprium eſt eorum, quibus aliqui ſe opponunt. Multa erant quæ reclamabant, ne Rechabitæ agerent, quod Ionadab eis præcepit, quod videlicet præciperet multa, illaque difficilia; & quod non tantùm præſentibus ſed & futuris; non pro una die aut anno, ſed in ſempiternum, & nihilominus prævaluerunt verba Ionadab: nuda verba erant, & hominis, quæ etiam vivente ipſo homine, ſtatim ac prolata ſunt, deſinunt eſſe: ut David ad oſtendendum, non debuiſſe fratres inquietari propter quædam verba quæ prætulerat, dixerit: *Quid feci, nonne*

1. Reg. 17. 29. *verbum eſt?* Quanto magis illo jam vita functo? Et prævaluerunt, id eſt, omnem difficultatem ſuperarunt, omnia quæ in contrarium exorta ſunt revicerunt, *quia obedierunt præcepto patris ſui*. Hoc omnibus difficultibus, quæ eos poterant in contrarium trahere, opponebant: Præceptum fuit Patri noſtri: *Ego* autem *locutus ſum ad vos*, &c. Ego Deus æternus, qui in æternum maneo, cujus dicere, facere eſt, in cujus ditione cuncta ſunt poſita, *locutus ſum*, cujus *verbum permanet in æternum*, cujus verba non tranſibunt, etiamſi cœlum & terra tranſeant: *de mane conſurgens, & loquens*. In ſcriptura de mane conſurgere eſt, ſumma diligentia, ardore & ſtudio aliquid agere: ut illud: *Mane aſtabo tibi, & videbo*,

Pſ. 5. 5. &c. Et loquutus ſum, non ſimplici voce, ſed *loquens*, id eſt, clamans, vociferans, comminans, rogans; & non obediſtis mihi. Hæc quidem ratio illos inobedientes divinis præceptis evidenter condemnabat, ut nihil habere poſſent quod responderent: & illa eadem nos etiam damnat. Prævalent ſæpè apud te verba alicujus amici, aut conſanguinei, ut facias aliquid, quod alias nullatenus feciſſes; ſed dicis te id facere, quia juſtum eſt, morem gerere amico; & hoc opponis iis, qui à te quærunt, qui id facias. Prævalent apud te verba amici, & non verba Dei? Prævalet apud te verbum Regis terreni (eo namque ipſo, quod Rex aliquid à te fieri vult, & mandat, id exequeris) & non prævalebunt verba Dei? Vide Maurum aut Turcam, cui cum præceperit Mahumetus jejunium illud, omnibus modis irrationale, quod ſæpe in media æſtate evenit, & deficiunt vires, ac penitus langueſcit omne corporis robur, ut nec ſalivam deglutire audeat, & id præſtat, apud eum prævalent verba Mahumeti. Vide illos, qui dæmonis cultores & ſervos ſe exhibebant, cujus verba ſufficiebant, ut filios ſuos ipſimet parentes immolarent, & necarent: &, *Ego*, inquit Dominus, *loquutus ſum* Ioſue 4.
ad vos, loquens, &c. Ut Deus impetum Iordanis cohiberet, quando aquæ tam abundantes fluebant, ut totius alvei ripas implerent, non per ſeipſum, ſed per mediam arcam ſe opponens, ita impetum continuit, ut aquæ ſe continerent ad modum montis, ſiccumque iter Iſraëlitis præberent. Ut la- Exod. 17.
pis duriſſimus, qui percuſſus ignem ſolet emittere, aquas abundantes effundat, ſufficit quod Deus non per ſe, ſed per Moyſen illum percutiat; imò & alia vice ſufficiens Num. 20.
fuit, quod Moyſes & Aaron ad petram, quod Deus juſſerat loquerentur: ſufficiebat enim petræ, ut ſibi divinum mandatum per Dei miniſtros itimaretur: & tibi non ſufficit, quod ipſemet Deus veniat, præcipiat, loquatur & dicat? Ego autem dico vobis: Diligite, &c. & ut iræ tuæ impetum contineat, ut non igneas ſcintillas ſuccendentes, ſed aquam lenitatis emittas?

(?)

§. 5. *Præceptum hoc leve comprobatur, quod menſura arundinea dicitur, diverſum à baculo ponderoſo antiquæ legis.*

¶ 82 DIfficile quidem eſt hoc præceptum
in ſe, ut ſupra demonſtratum eſt, ſed
quod facile & ſuave reddi poteſt.
Etenim B. Ambroſius mirè explicat, divi-
Orat. funebri, de obitu Valentin. na Chriſti præcepta gravia quidem eſſe, &
tamen poſſe levia ac facilia reddi. Expen-
dens enim virtutes illius excellentiſſimi
principis Valentiniani Iunioris, in cujus
obitu orationem funebrem agebat, & di-
cens eum fuiſſe, qualem Propheta deſcri-
Thren. 3. 27. pſit: *Bonum eſt viro, cùm portaverit ju-
gum grave, in juventute ſua, ſedebit ſin-
gulariter & tacebit, quia tulit jugum gra-
ve*: proponit quæſtionem, quomodo ſe-
mel & iterum Propheta, Iugum grave vo-
cet, quod Chriſtus leve ſaveque dixit:
Matth. 11. 30. *Iugum*, inquit *meum ſuave eſt, & onus me-
um leve*. Et reſpondet primò, in Græcis
exemplaribus non haberi adjectivum, il-
lud *Grave*. Reſpondet ſecundò, Chriſti le-
gem jugum grave dici & leve: grave qui-
dem, pondere diſciplinæ, qua caro affligi-
tur; ſuave autem fructu gratiæ, ſpe remu-
nerationis æternæ, & purioris conſcien-
tiæ ſuavitate: nam gratia Dei adjuvat in-
firmitatem noſtram, eſtque ſicut oleum,
à cujus facie computreſcit jugum, & præ-
mium quod proponitur tam grande eſt, ut
quicquid pro illo agitur, judicare poſſit
momentaneum & leve, quomodo ipſi
Iacob ſeptem anni videbantur dies pauci:
& tanta eſt ſuavitas bonæ conſcientiæ, ut
labor omnis pro ea conſequenda ſuavis
reddatur. Has rationes infra proſeque-
mur. Hieronymus eaſdem proſequitur, &
Libr. 2. Dial. cont. Pelag. & in cap. 11. Matth. alias addit, ſed eam præfert, quam etiam
contra Pelagianos ex profeſſo tradit, Eu-
angelica mandata levia eſſe, comparatio-
ne mandatorum antiquæ legis: quod
Li. 1. qq. ad Simpl. art. 1. to. 4 D. Auguſtinus eleganter more ſuo annota-
vit, obſervans, egregiè aptiſſimeque Ioan-
nem antiqua decreta vocaſſe abſolutè Le-
gem, Euangelica autem Gratiam. *Lex*, in- *Ioa. 1. 17.*
quit, *per Moyſen data eſt, gratia & veritas
per Ieſum Chriſtum facta eſt*; ipſum enim
legis & mandati nomen, gravitatem quan-
dam moleſtam, & pondus durum ſecum
defert, & timorem vel ſolo nomine incu-
rit: idcirco pleno ore antiqua decreta Le-
gem vocavit, nova autem & Euangelica,
per quæ excuſſo ſpiritu timoris, recipimus
Spiritum adoptionis filiorum, in quo clama- *ad Rom. 8 15.*
mus, Abba Pater, abſolutè vocat Gratiam,
quod nomen ſuavitatem & dulcedinem
ſupremam explicat. Et certè ſicut Chriſtia-
no ſuavia, levia, atque facillima, quæ Chri-
ſtus illi facienda imperat, ſi conſideret,
quænam Deus antiquis patribus præcepe-
rit: mandata namque erant innumera, &
ad minus ſunt ſexcenta & tredecim, ut ni-
hil ſe homini offerret, circa quod manda-
tum nō haberet; circa commedenda, biben-
da, circa ambulationem, ſeſſionem, ſtatio-
nem, circa filios, famulos, armenta, &c.
& illa erant graviſſima, perpetuo enim il-
lud inſonabat: Qui fecerit hoc, moriatur;
qui fecerit illud, lapidibus obruatur; qui
mortuum tetigerit, immundus habeatur;
qui non ita veſtitus fuerit, interficiatur, &c.
& aliquando graviſſimis pœnis res mini-
mæ mulctabantur. Quidam ſabbatho li- *Nu. 15. 32*
gna collegit: dubitatum eſt, an pœnam
legis incurriſſet; conſuluit Moyſes Domi-
num, & decrevit legem tanto rigore ſer-
vandam, quod vel ex eo ſolum, quod ſtipu-
las ille homo collegerat, judicandus eſſet,
verè in pœnas legis incidiſſe, & ideò juſ-
ſus eſt lapidibus obrui. Omnibus autem ¶ 83
his graviſſimis ponderoſiſſimiſque oneri-
bus Chriſtus nos liberavit, legem Euange-
licam promulgans, tam ſuavem, ut unico
illo dilectionis præcepto claudatur, quod
Chriſtus mandatum ſuum propterea vo-
cavit. Diximus ſupra, Chriſtum ædificaſ-
ſe Eccleſiam: illamque eſſe Ieruſalem ſan-
ctam, quam Ioannes vidit, quæ in ſui exor-
dio de cœlo deſcenderat, quam ædifica-
vit & conſtruxit ſub peculiari perpendicu-
lo & menſura. Quænam ſit autem hæc
menſura, à Ioanne explicatur: qui enim ei *Apoc. 21 15.*
civitatem oſtendebat, *habebat menſuram*

arundi-

arundineam auream, ut metiretur civitatem, & portas ejus, & murum. Ædificavit namque Chriſtus Dominus Eccleſiam quam voluit extructam eſſe ſub menſura, unica quidem, aurea & arundinea. Hæc menſura eſt lex amoris & dilectionis, unica erga omnes: hoc enim præceptum impoſuit Apoſtolis & diſcipulis, & eis, qui eum audiebant, & qui cives Eccleſiæ ſuæ futuri ſunt, quorum omnes actiones, opera, cogitationes, menſura charitatis voluit metiri: nam ſecundùm menſuram charitatis erit valor, æſtimatio & meritum. Et vocatur menſura aurea, quia ſicut aurum omnibus metallis præeminet, & omnibus illis ſplendorem confert, ita charitas inter omnes virtutes excellit, illaque eſt, quæ eis valorem & vitam tribuit, ut Paulus longo

1. Cor. 12. & 14. diſcurſu demonſtravit. Sed dicitur arundinea, quia levis & ſine pondere, ut ipſemet Ioannes, de præceptis Charitatis agens ex-

1. Ioa. 5. 3 ponere viſus eſt, dicens: *Mandata ejus gravia non ſunt.* Etſi res attentius conſideretur, ex hac metaphora menſuræ arundineæ poſſumus explicare illas ſancti Iob vo-

Iob 9. 24 ces: *Auferat à me virgam ſuam, & pavor ejus non me terreat*, quas tanquam propheticas mirè B. Gregorius expendit. Lex ſiqui-

9. Moral. c. 31. & 32 dem antiqua aptiſſimè virga vocatur: quo nomine non tam virgultum quàm baculum ſcriptura deſignat; & communi voce ſignificat inſtrumentum flagellandi & percutiendi. Ita Paulus: *Vultis, ut in virga ve-*

1. Cor. 4. 21. *niam ad vos*, & apud Eſaiam, *Virgam hu-*

Eſai. 9. 4. *meri ejus, & ſceptrum exactoris ſuperaſti.* Virga exactoris dicebatur, quam præfecti operum & tributorum ferre ſolebant, qua humeros & terga ſervorum graviter

Exo. 5. 14 cædebant, ſicut dicitur in Exodo: *Flagellati ſunt, qui præerant operibus filiorum Iſrael ab exactoribus Pharaonis.* Antiqua lex virga erat, per quam homines tot, tam variiſque pœnarum generibus graviſſimè flagellabantur, quæque propterea gravem timorem inducebat, ut lex timoris merito diceretur. Per legem ergo, inquit Gregorius, Deus virgam tenuerat, cum dicebant: Si quis hæc vel illa fecerit, morte moriatur. Mirum eſt, quod modis Deus per illam legem homines flagellaret, & percuteret: *Si non audieris vocem Domini* Deut. 28. 15.

Dei tui, ut cuſtodias, & facias omnia mandata ejus, & ceremonias, quas ego præcipio tibi hodie, venient ſuper te omnes maledictiones iſtæ, & apprehendent te: maledictus eris in civitate, maledictus in agro, maledictum horreum tuum, maledictus egrediens, & ingrediens, &c. Percutiet te Dominus egeſtate, febri, & frigore, ardore, & æſtu, percutiet te amentia, & cæcitate, &c. percutiet ulcere peſſimo, &c. adducet ſuper te gentem de longinquo, &c. Expende de illud, *cuſtodias & facias omnia mandata, & ceremonias.* Mandata erant innumera, cæremoniæ quaſi infinitæ, & omnium obſervantiam ita exigebat, ut ſi quis deficeret in aliquo, tam acerbas graveſque pœnas irrogabat. Quænam virga acrius poterat flagellare, aut vulnus gravius infligere: Percutiet te Deus egeſtate, amentia, cæcitate, ulcere peſſimo, &c. Non mirum, quod lex illa tam horrendum incuteret timorem, ut abſolutè lex timoris dicta fuerit. Et hujuſmodi voces ſæpè Deus repetebat, dicens iterum: *Quod ſi non audieritis me, nec feceritis o-* Levit. 26. 14.

mnia mea, viſitabo vos velociter in egeſtate & ardore, qui conficiet oculos veſtros, & conſumat animas veſtras, &c. ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hoſtibus, &c. Expende illud, *Nec feceritis omnia*: & illud, *viſitabo vos velociter.* Non tam citò virgam convertit contra ſervum Dominus crudelis, ac Deus pœnas & ultionem contra illos, eo ipſo quod mandata tranſgrediebantur. Ejus propterea grave onus Sanctus Iob prophetico ſpiritu ſentiens, clamat in perſona populi fidelis antiqui: *Auferat à me virgam ſuam, & pavor ejus me non terreat.* Hoc fecit Chriſtus Dominus, qui illius legis aſperitatem abſtulit, & tot, tamque oneroſa præcepta, ad unicum dilectionis mandatum reduxit. Ex his Sanctus Grego- 4. Moral. cap. 32.

rius, ſecundum allegoriam explicat factum Eliſæi: Mortuo namque puero, ex eo quod Sol tempore meſſis caput ejus penetravit; ad eum ſuſcitandum miſit

 Eliſeus

4.Reg.4. Eliſeus ſervum ſuum Giezi cum baculo ipſius Eliſei, quem in monte illi tradidit, ſuperponendum puero. Id quidem fecit Giezi: ſed baculus gravare potuit puerum, non ſuſcitare, qui non poterat vitam reſtituere. Quapropter veniens ipſe Eliſeus, & è monte deſcendens, ſe puero ita copulavit ac junxit, & magnitudinem ſuæ perſonæ cum illius paruitate ita contemperavit, ut unum cum illo eſſe videretur. Tuncque baculi gravitate & acerbitate dimiſſa, cœpit oſcitare ſuper puerum, hoc eſt, anhelitum calidum, vividumque ex ore proferre, & halare ſuper eum, aut (ut inquit Gregorius) aſpirare, quo calefacere cœpit puerum, & reſumpſit vitam. Ita quidem homo mortuus fuit ex eo, quod divinitatis Sol caput ejus penetravit, cum mente divinitatis excellentiam concepit, & concupivit; *puſo ſele en ca cabeço elſer Dios*. Deus autem quaſi mortuum puerum doluit, inquit Gregorius, cum extinctos nos iniquitatis aculeo, miſeratus aſpexit, miſitque ſervum ſuum Moyſen, qui virgam ipſius Dei, id eſt, legem à Deo ipſo traditam ſupponeret, quæ terrorem incuteret. Onerare quidem potuit illa, adeo ut eam vocaverit Petrus *jugum, quod neque nos, neque* (Act.15. 10.) *Patres noſtri portare potuimus*; ſed vivificare non potuit: *nihil enim ad perfectum adduxit lex* (Heb.7.19), id eſt, nulli poterat gratiam præſtare, per quem anima vivificatur. Venit autem Eliſeus ipſe, idque complevit quod promiſit per Prophetam: *Deus ipſe veniet & ſalvabit nos* (Eſa.35.4): & adjungens ſe puero, cum *formam ſervi accepit in ſimilitudinem hominum factus* (ad Phil.2 7.), *& in ſimilitudinem carnis peccati* (ad Rom.8 3.), rejecto baculo, & liberato puero ab illius pondere, ac à virgæ terrore ſpirare cœpit, legem Euangelicam promulgans, quæ calorem ſpiritus ſecum ferret, & ad vitam revocaret defunctum. Hocque ſacer Euangeliſta indicare voluit, dum eum exhibet aperto ore loquentem: *Aperiens, inquit, os ſuum, docebat eos*. Cum volumus frigidam ore ſpirare auram, os ipſum contrahimus, ſicut è diverſo, cum volumus anhelitum calidum effundere ad aliquid calefaciendum, os ex tegro aperimus. Aperuit ergo os ſuum, qui legem Euangelicam, Spiritus ſancti calore ardentem effunderet, per quam mundum inflammaret, hominemque ad vitam reſtitueret, quam ſub unico præcepto dilectionis concluſit. Virgam itaque abſtulit gravem, & terrentem, & menſuram aurcam arundineam induxit, levem quidem & ſplendidam, lætificantem corda.

§.6. *Antequa lex, quæ propter ſui gravitatem aptè militia dicitur, completur per Chriſtum, conſolatoriam legem Euangelicam inducentem.*

¶ 85

HUnc fœlicem ſtatum promittere volens Deus per Eſaiam, præcepit illi, ut clamaret, & diceret: *Conſolamini, conſolamini popule meus, dicit Deus veſter. Loquimini ad cor Ieruſalem, & advocate eam, quoniam completa eſt militia ejus, dimiſſa eſt iniquitas illius* (Eſa.40.1). Et quidem apertam hanc eſſe de Chriſto promiſſionē, omnes ſancti Patres docent, ſignanter Inſtinus martyr, Tryphonem Iudæum, qui id negabat, aperte revincens (Dialog. cum Tryphone.). Omnia verba expende. Conſolamini, loquimini ad cor, advocate. Verbum *Conſolamini*, in Vulgata paſſivum eſt: idemque valet, ac conſolatione accipe popule meus, quomodo Hieronymus interpretatur (In hunc locum.). Cæterum vim poteſt habere verbi activi, præſertim juxta Septuaginta, qui ita legunt: *Conſolamini, conſolamini populum meum, dicit Deus: Sacerdotes loquimini ad cor*, &c. Quam lectionem agnoſcunt Ambroſius *a* & Baſilius *b*. L. qui autem ad cor, inquit D. Gregorius Nazianzenus *c*, eſt magno affectu loqui, ita ut verba audientium animis ſcribantur. Secundum tamen Scripturæ phraſim Hebræam idē eſt, quod blanditiis lenire mœſtitiam. Ita illud *d* de filio Hemor ad Dinam: *Triſtemq; delinivit bladditiis*, in Hebræo eſt, *locutus eſt ad cor ejus*: & quod de Joſeph dicitur *e*, *Conſolatus eſt* fratres ſuos, *& blandè ac leniter locutus eſt*; in Hebræo: locu-

a In Pſal. 118 ſerm. 10.
b L.1. de jejunio in princip.
c In Apologet.
d Gen.34 3.
e Gen.50

a *Oſeæ* 2. b 2. *Reg* 19. & 2. *Par.* 30. *Oſeæ* 2. *de quib Ferreri in cap* 40. *Eſaiæ.*

locutus eſt ad cor fratrum ſuorum *a*, & apud Oſeam, *ducam eam ad ſolitudinem, & loquar ad cor ejus*. Et alibi ſæpe *b*, *Aduocate eam*, voce læta & clara, quaſi rem ſummæ conſolationis & gaudii annunciaturi. Et quænam dicere debemus, quæ tantam afferant conſolationem, quibus omnem ejus mœſtitam poſſimus lenire? *Quoniam completa eſt*, inquit, *malitia ejus, dimiſſa eſt iniquitas illius*. In Hebræo habet nomen *Cſebacb*, quod pluſquam centies, ut annotat Arias Montanus exercitum & militiam Vulgatus vertit, idemque eſt vocabulum omnino, quod apud Iob, *militia eſt vita hominis ſuper terram*: Et, *cunctis diebus, quibus nunc milito*. Vnde quamvis Vulgatus hoc in loco transferat malitiam, dicens? *Completa eſt militia ejus*, hoc nomine militiam voluit exprimere, propter varias rationes, quas proſequi non vocat. Militiæ ergo nomine beatus Iuſtinus martyr *c*, & Tertullianus *d*, legem veteram intelligunt. Et quidem familiare ſatis eſt Scripturæ ſacræ, ordinem idum, quem ſervabant ſacerdotes, & levitæ, & populus in tabernaculo, aut templo, militiam vocare. Ita juxta Hebræos *e*: *Omnis qui ingreditur militiam, ut faciat miniſterium in tabernaculo*: & apud Danielem juxta Hebræos *f*: *Et ſanctuarium & milit in erunt in conculcationem*. Id autem multis de cauſis, una eſt, quia in militia ita ſervanda ſunt, quæ cuique imponuntur, ut miles in magno periculo habeat vitam conſtitutam, ſi aliquo modo deficiat: eo enim ipſo, quod miniſterio ſuo deeſt, vita privatur; nulluſque ſtatus eſt, in quo tam cito pœna comitetur culpam, ſicut ſtatus militiæ. Multa ſane erant, quæ in templo & tabernaculo erant ſtatuta, circa oblationes, & ſacrificia, & orationes, tam in ordine ad ſacerdotes, quam levitas, quam reliquos de populo, quos ita oportebat perficere, ut ſi deficerent, ſtatim pœna mortis mulctarentur. Non, inquit, bibant vinum, cum miniſtraturi ſunt, ne moriantur, & operiant turpitudinem ſuam, cum aſcendunt altare, ne mortantur, &c. Et vere ſtatus antiquæ legis merito militia vocatur: duo enim ſunt, quæ excellenter in ſtatu militiæ inveniuntur; primum eſt, quod inter omnes ſtatus eſt laborioſior, perpetuo homo gravi armorum pondere gravatur, & vitam in ſupremo diſcrimine agit, curis, timoribus, anxietatibus plenus: & idem eſt eſſe in militia, quod in ſummo vitæ periculo verſari: unde & Debbora ad eos qui ſe milites conſtituerant: *Quicunque*, inquit, *de Iſrael animas veſtras obtuliſtis ad periculum*: & David cum militem agebat, de ſe ipſo dicebat: *Anima mea in manibus meis ſemper*. Idcirco ſanctus Iob, ut exprimeret, quam gravibus laboribus & periculis vita humana plena ſit, nulla aptiori metaphora explicavit, quam dicens: *Militia eſt vita hominis ſuper terram*. Secundum eſt, prompti obedientia præceptis ducis & Centurionis. Vnde pro communi proverbio ad promptam obedientiam exprimendam inducimus, obedientiam militarem: hæc enim tanta eſt, ut ſi vel admomentum dificiat, ſtatim morte in obediens plectatur. Talem erga ſe militum ſuorum obedientiam Centutio declaravit, dicens: *Habeo ſub me milites, & dico huic: Vade, & vadit & ſervo meo: Fac hoc, & facit*. Vnde & Angeli merito in Scriptura milites Dei vocantur, ad eorum promptam obedientiam exprimendam, quam David dixit: *Omnes Angeli ejus potentes virtute, facientes verbum illius, ad audiendam vocem ſermonum ejus*: id eſt, in eodem inſtanti, quo audiunt vocem ejus. Status veteris legis propterea militia merito vocatur, quia erat laboribus plenus: onere legis premebantur Iudæi, & ſollicitudine magna tenebantur, ne cito interficerentur, terrore & timore propter minas legis affligebantur, & tam promptam obedientiam eos tenere erat neceſſarium, quod lapidabatur ſtatim, qui vel leviter ſabbathum violabat; & indicebatur ingreſſus in tabernaculum ei, qui vel minima corporali inquinatione polluebatur, & qui mortuum tangebat, ab aliis ſeparare ſe tenebatur, quoſque emundaretur. Merito ergo antiqua lex militia vocatur, & hanc credo

Iob 7.

c *Dialog. cum Tryphone.* d *Lib.* 4. *contra Marcio.* e *Nu.* 4. 3

f *Dan.* 8. 13.

Num. 10. 9

Iud. 5. 1. *Pſal.* 118 109. ¶ 85

Iob 7. 1.

Matth. 8. 9.

Pſal. 102 20.

In ca. 11. ad Hebr. lec. 4. Exod. 19. fuiſſe cauſam, ut innuit Divus Thomas, quod cum illa dabatur, clamor buccinæ vehementer perſtrepebat. Clangor namque tubæ ac buccinæ, proprius eſt iis, qui militiam aggrediuntur, & militarem ſtatum ſequuntur. Ita apud Eſaiam:
Eſa. 18. 3 *Cum elevatum fuerit ſignum in montibus, videbitis, & clangorem tubæ audietis.* Completa fuit militia hæc per Chriſtũ, qui non venit ſolvere legem, ſed complere & perficere, & ita completa, ut in illo finem acceperit, per quem etiam dimiſſa eſt iniquitas hominis. Et vere videtur alludere Propheta ad illa duo, quæ in baculo Eliſæi annotabamus: ille in primis premebat, & gravabat ſuo pondere, ac terrebat; deinde vitam reſtituere non valebat: nunc per Chriſtum gravitas legis ablata eſt, completa eſt enim militia illius, & reſtituta vita, quia dimiſſa eſt iniquitas ejus, & culpa per quam homo mortuus jacebat. Et ſane ad hoc quod dicit Propheta, *completa eſt militia ejus*, viſus eſt CHRISTUS ipſe expreſſe alludere voluiſſe, quando ſe jam in publicum dedit, & initium ſuæ prædicationi fecit, dicens:
Marc. 1. 15. *Impletũ eſt tempus, & appropinquavit Regnum Dei pœnitemini & credite Evangelio.* Quodnam tempus impletum eſt? certe
Forer in cap. 40. Eſai. tempus militiæ, quæ agebatur in veteri tabernaculo; finitum & conſummatum eſt miniſterium Leviticum. Ita annotat Theophylactus verbum, quod Vulgatus tranſtulit, *pœnitemini*, in Græco haberi, quod non tam ſignificat pœnitentiam agere, quam
§ 87 revocari: quaſi dicat; Revocamini à lege, & ejus gravitate & aſperitate, ad Evangelicam gratiam, & illius ſuavitatem ſuſcipite. Ipſum adhuc idem Propheta ibidem proſequutus fuit, ſubdens verba, à quibus præcurſor Ioannes ſuæ prædicationis ini-
Eſai. 40. tium erat ſumpturus: *Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erunt prava in directa, & aſpera in vias planas, & revelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro pariter, quod os Domini loquutum eſt.* Difficilis eſt via & laborioſa
In ca. 40. Eſaia. agenti iter (inquit beatus Cyrillus) quæ montibus & vallibus eſt referta; nam nunc aſſurgendum eſt ad montes altiſſimos, nũc ad profundas valles deſcendendum: difficilis eſt itidem & laborioſa via tortuoſa, & circutionibus plena, & lapidibus ac ſpinis aſpera. Quam bene ageretur cum viatore, ſi talis via ita diſponeretur, quod montes excelſi deprimerentur, & valles profundæ exaltarentur, quo via tota remaneret æqualis & plana; ſi tortuoſi itidem circuitus omnino auferrentur, & efficeretur recta, & tollerentur ſentes & lapides, & eorum loco ſpargerentur flores pulcherrimi. Hoc CHRISTUS effecit. Et ita locum hunc intellexit Tertullianus *a*, & Theophyla- a L. 4. & 5. cont. Marc.
ctus *b*, erat quippe difficillima via antiquæ legis, erit enim ex una altitudo & ſublimitas præceptorum, quæ in tantam mul- b In c. 3. Luca.
titudinem erant aucta; ut montem altiſſimum efficere viderentur, ad quem non poterant ſine magno labore aſcendere; erat ex alia profunditas humanæ imbecillitatis, & defectus virium, quas lex non ſubminiſtrabat: oportebatque ut is, qui in imo erat ſecundum vires, in altum montem mandaturum conſcenderet. Erat præterea via illa tortuoſa, quia non directè in cœlum ordinabat, ſed in temporalia bona & terrena, & non directe & clare Chriſtum oſtendebat, & ejus myſteria, ſed per circuitus ſacrificiorum & holocauſtorum: eratque plena ſpinis comminationum, quibus pungebantur & angebantur, qui illam perambulabant. Venit Chriſtus, & illum montem quem altiſſimum conficiebat multitudo præceptorum, ſubmiſit, cum omnia præcepta judicialia & cæremonialia ſolvit, & moralia ac naturalia reliquit; & per- 1. 2. qu. 107. ar. 2.
fecit, & quaſi complanavit, modo à Divo
Thoma explicato. Vallem vero humanæ Ioa. 1. 16.
infirmitatis, gratiæ ſuæ favore adimplevit: *Ex ejus enim plenitudine omnes accepimus*, & virtutem ſubminiſtravit ad ea præcepta complenda, quæ ſtatuebat, tortuoſos circuitus amputavit, qui viam directè ad cœlum tendentem conſtituit, quique propterea Regnum cœlorum hominibus manifeſtè expoſuit, & ſpinas ac ſentes minarum antiquatum abſtulit, quarum loco

flores

floresodoriferos ſparſit, promiſſiones ſcilicet æternæ beatitudinis & gloriæ. Hæc
a Hom. 10 in Matth. b in c. 3. Luca. egregie proſequitur Chryſoſtomus *a*, & etiam Euthymius *b*. Vide ergo quomodo vere dicere poteſt, jugum ſuum eſſe ſuave, & onus leve. Hæc namque omnia nobis evenerent propter CHRISTUM. Unde ſubdit Propheta: *Et revelabitur gloria Domini, & videbit.* Particula *Et*, non tam conjunctionis, quam cauſalitatis vim habet, ut familiare eſt in Scriptura ſacra, ut velit
Serm. 1. in vigil. Nativ. dicere: Hæc erunt, quia revelabitur gloria Domini, id eſt, Dei filius, qui, ut annotavit Bernardus, dicitur gloria Patris.

§. 7. *Chriſtus pax noſtra, legem gravem mandatorum, decretis Evangelicis ſuaviſſimis evacuat.*

¶ 88 OMnia hæc mire proſequutus eſt Paulus, ex profeſſo hoc myſterium
Ad Eph. 2. 14. ad Epheſios expendens *Ipſe*, inquit, *eſt pax noſtra, qui fecit utraque unum & medium parietem maceriæ ſolvens, inimicitias in carne ſua legem mandatorum decretis e-*
In cap. 2. ad Epheſ. lect. 5. *vacuans.* Vide quo nomine Chriſtum vocet, congruum iis de quibus agebat: Pax noſtra. Eſt, inquit Divus Thomas, emphatica loquutio, ad majorem rei expreſſionem. Dicitur CHRISTUS pax noſtra, id eſt, cauſſa pacis noſtræ: hoc enim modus loquendi fieri conſuevit, quando totum, quod eſt in effectu, dependet à cauſa, ſicut cum dicimus de Deo, quod ipſe eſt ſalus noſtra quia quicquid ſalutis eſt in nobis, cauſatur à Deo. Quia ergo quicquid pacis eſt in nobis cauſatur à Chriſto, dicitur pax noſtra.
2. 2. q. 40. a. 1. ad 3. Ita Divus Thomas. Et alludere viſus eſt Apoſtolus ad locum Eſaiæ ſupra citatum. Nota eſt ſiquidem propoſitio B. Auguſtini, quam ex profeſſo probat & explicat D. Thomas, quod militia & bellum geritur, ut pax acquiratur: nullumque bellum aut militia poteſt eſſe juſta, niſi habeat pacem pro fine; nam omnis diſciplina militatis ordinatur ad victoriam, cujus finis eſt pax Lex vetus, quædam militia fuit, ordinata à Deo, quam hoc nomine Prophetæ vocant. Tota igitur illa ordinabatur ad pacem. Quænam pax: *Ipſe eſt pax noſtra* hocque eſt quod dixit ipſemet Apoſtolus: *finis* ad Rom. 10. 4.
legis Chriſtus, ſicut finis militiæ, pax. Merito propterea Angeli illo naſcente hymnum canentes dixerunt: *Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Luc. 2. 14. Nomine pacis, non incongrue Chriſtum ipſum accipi poſſe exiſtimo, qui quoniam datus eſt ex mera, libera, & ſpontanea Dei voluntate, nullis noſtris meritis obligata, dicitur Pax bonæ voluntatis, ut omnes ſancti Patres Græci intelligunt, Gregorius Nyſſenus *a*, Theophylactus *b*, a Orat. de Nat. Do.
Euthymius *b*, & alii, ut idem ſit, In terra b In ca. 2. Luc.
pax hominibus bonæ voluntatis, ac illud quod explicaverat Paulus ad eoſdem E- Eph. 1. 9.
pheſios: *ut notum nobis faceret ſacramentum voluntatis ſuæ, ſecundum beneplacitum ejus.* Quia ergo adeſt pax, jam militia terminatur, finitur bellum, ideoque gloria in altiſſimis Deo. Ipſe eſt pax noſtra, *qui fecit utraque unum.* Hic eſt pacis effectus, pacificare, & adunare. Duplex populus erat antiquitus, & unus longe diſtans ab altero, imo juges, & immortales inimicitias inter ſe gerebant. Unus erat populus Iudæorum colentium Deum verum, alter erat Gentilium colentium idola: ex utroque populo fecit unum populum, unam Eccleſiam, ut jam omnes unum ſimus in Chriſto, & jam non ſit diſtinctio Iudæi & Græ-
ci Hoc autem fecit, *medium parietem mace-* In hunc locum.
riæ ſolvens Conſidera, inquit D. Thomas, campum, multoſque ibi homines congregatos, in cujus medio elevaretur paries in circuitu, quoſdam eorum includens, alios foris in eadem campi planicie relinquens: duo populi viderentur in illo campo, eſſe unus eorum, qui incluſi parietibus tenentur, alter eorum, qui foris remanſerunt. Si tunc aliquis accederet, & removeret parietem, dividentem illos, conjungeret illorum hominum congregationem in turbam u-
nam, & efficeretur populus unus. Sic intel- Matth.
ligendum eſt, quod *Ager eſt mundus*, qui 13. 38.
plenus

plenus eſt hominibus, quibus dictum eſt:
Gen. 1. 28 *Creſcite & multiplicamini, & replete terrã.*
In illo agro elevatus eſt quidam paries medius, quaſi in circuitu quoſdam includens,
alios extra relinquens. Hic paries eſt lex
vetus, ſecundum carnales corporaleſque
obſervantias, qua Iudæi, quaſi concluſi te-
Gal. 3. 23 nebantur. *Sub lege*, inquit Paulus, *tenebamur incluſi.*
¶ 89 Ibidem. Extra hunc parietem manſerunt Gentiles, quos antiqua lex non obligabat, nec ad illos fuit data. Et bene Apoſtolus parietem materiæ vocavit, inquit
Divus Thomas, & non muri: tunc enim
eſt paries maceriæ, quando lapides in eo
conglutinantur calce, vel cæmento, nec erigitur, ut duret in perpetuum, ſed uſque ad
In hunc locum. tempus præfinitum. Maceria, inquit beatus Anſelmus, quaſi macra ſeries dicitur:
eſt enim congeries lapidum, ubi nulla cæmenti colligatio eſt, quæ levi pulſu ruinam
patitur. Talis erat lex vetus: nam non conglutinabatur charitate, quæ eſt quaſi cæmentum conglutinans ſingulos ſibi invicem, & omnes ſimul CHRISTO. *Soliciti,*
ad Eph. 4. inquit Paulus, *ſervare unitatem ſpiritus, in vinculo pacis.* Vetus illa lex, homines per
pœnas, & comminationes ad obſarvantiam mandatorum inducebat: qui enim
tunc ea ex charitate ſervabant, non ad vetus illud, ſed ad novum teſtamentum jam
pertinere dicebantur, ſecundum Auguſtinum. Deinde lex illa data non fuit, ut perpetuò duraret, ſed uſque ad tempus præfi-
ad Gal. 4. nitum, ut Apoſtolus late proſequitur ad
Galatas ſcribens. Hic ergo paries, omnem
hominum turbam in agro mundi exiſtentem, in duos populos dividebat: in populum videlicet Iudæorum, qui intra parietem continebatur; & populum Gentilem,
qui extra liber manebat. Venit CHRISTUS & hunc parietem abſtulit, ac ſoluit:
in illa enim lege erant præcepta moralia,
judicialia, & cæremonialia: moralia præcepta, quæ erant de jure naturæ, non ſoluit,
ſed adimplevit, ſuperaddendo conſilia, &
exponendo ea, quæ Scribæ, & Phariſæi malè intelligebant: & hæc Iudæis & gentibus
de novo promulgavit. Cæremonialia vero & Iudicialia ſoluit, quantum ad eorum
ſubſtantiam, adimpleus ea quantum ad id,
quod figurabant. Omnem itaque veterem
legem ſoluit, ſecundum obſervantiam carnalem quam Iudæorum populus tenebat.
Solvens hunc parietem ſoluit etiam *inimicitias*, illas, inquiunt Sanctus Anſelmus, & Ibidem.
Divus Thomas, quæ erant inter Iudæos &
Gentiles, inter quos magnæ oriebantur
contentiones, ex eo quod illi maximè faciendam legem dicerent, iſti eam non cutandam contenderent: quæ omnes ſoluta
maceriæ, etiam ſolutæ ſunt Chryſoſtomus
intelligit inimicitias, quæ erant inter Iu- In epiſt.
dæos, & Deum, ratione violatæ legis: & ad Ephe.
ctedit, ipſummet parietem maceriæ, vo- hom. 5.
cari ab Apoſtolo inimicitias, ut velit dicere: ſolvens parietem materiæ, id eſt inimicitias, quaſi illudens ad illud, quod Iſaac,
puteum illum quem irrigandis agris effoderat, vocavit *Inimicitias*, quia occaſio fuit Gen. 26.
rixæ, & inimicitiarum inter habitatores
terræ. Taliſque fuit lex, inquit Chryſoſtomus. Maceries erat illa, munitionis gratia
facta, unde & ſepes nominata eſt, ut circumſepiret. Audi Prophetam dicentem:
Et ſepem [illegible] circumdedit: & iterum: *Detra* Eſai. 5. 2.
xiſti ſepem ejus, & vindemiant eam omnes Pſ. 79. 13
prætereuntes viam &c. Legem Deus ad auxiliandum dedit, ſed illa minus ſervata, inimicitias inter illos & Deum induxit. Quem-
admodum ergo dicit Apoſtolus quod *lex* Rom. 4.
iram operatur, quoniam ex tranſgreſſione 15.
ira Dei provocabatur; & ſimilliter ab eodem
vocatur mors, & quod *operatur mortem*, Rom. 7.
occaſionaliter, quia ex eo quod non ſervabatur, incurrebatur mors; Ita vocat eam
inimicitias. Et vere poſſumus inimicitias
omnes intelligere, quia CHRISTUS ſolvens legem, ſoluit inimicitias inter Iudæos
& gentes, & inter hominnes & Deum, quæ
legis illius occaſione oriebantur. Soluit autem *in carne ſua*, immolata, inquit Divus
Thomas, in quo ſacrificio impleta ſunt omnia, quæ ad legem veterem pertinebant.
Unde & tūc [illegible]*um templi ſciſſum eſt à ſummo uſque deor*[illegible]. Aut *in carne ſua*, inquit Matt.
Ambroſius. id eſt, aſſumens carnem, per 27. 51
quam ¶ 90

quam mundum ingrediens, legem Euangelicam prædicavit. Et id fecit, quod *legem mandatorum, decretis evacuavit*. Vide quam egregie differentiam legis & Euangelii Apoſtolus exprimat: illam vocat legem mandatorum: non (inquit D. Thomas) quod aliæ leges mandatis careant, ſed propter duo: primum propter magnum numerum mandatorum legalium, in tantum quod ab omnibus ſervari non poſſent, juxta illud: *Onus, quod neque nos neque Patres noſtri portare potuimus*. Secundum, quia erat lex merè mandatorum, quæ non dabat gratiam nec virtutem ad illa adimplenda; quomodo baptiſmus Ioannis dicitur baptiſmus aquæ, quia nihil efficiebat, niſi quod aqua facit, mundare ſcilicet corpus exterius. Et vere res eſt laborioſiſſima, multa mandata imponi alicui ſervo, ſi per illa non detur virtus aut facultas ad ea opere complenda Euangelicam autem legem vocat Apoſtolus *decreta*: multam enim, inquit Chryſoſtomus, hic inter mandatum & decreta differentiam ponit: quam & Anſelmus explicat, dicens: mandata vocari, quæ non ſunt ſtabilia; quæ enim mandantur, ſolent revocari: decretum autem dici, quod adeo ratum eſt, ut illud permutari fas non ſit. Dicit enim decretum, id quod ratione diſcurrente & diſcernente omnia, magna cum conſideratione ſtatuitur. Dedit quidem Deus antiqua mandata, quæ mutanda erant adveniente decreto Euangelicæ legis, quam in perpetuum duraturam promulgavit Chriſtus. Legem ergo mandatorum decretis Euangelicæ legis evacuavit: eo modo (inquit D. Thomas) quo perfectum adveniens, evacuat quod imperfectum eſt: adveniente luce clara, evacuatur figura; & adveniente luce clara, evacuatur umbra. Aut vero loquitur Apoſtolus, metaphora ſumpta à vaſe terreo, vino pleno, quod dum vinum extrahitur, manet vacuum. Illa antiqua præcepta legis, ejuſque cæremoniæ, vaſa erant continentia intra ſe tanquam in figura, vinum myſteriorum Chriſti, lætificans corda: ad hocque Deus illa fabricatus fuit. Cũ venit Chriſtus, vinum illud, quod intra vaſa latebat, extractum eſt: unde jam remanent vaſa vacua, & ſine fructu. Sine fructu enim erit lagena, ſi jam vacua in perpetuum relinquitur, nunquam ulterius adimplenda. Ex quibus Apoſtolus proceſſit ad Galatas ſcribens, contra quoſdam pſeudoapoſtolos, ad probandam legem antiquam poſt Chriſti adventum, nullius eſſe valoris aut momenti; & nihil eſſe aliud illius cæremonias ſervare, quam tenere lagenas vacuas, à quibus totum extractum eſt vinum. Teneant Iudæi cæremonias legales, præcepta legis Moyſaicæ extollant, jam nihil habẽt niſi lagenas vacuas: legem enim mandatorum Chriſtus evacuavit, decretis Euangelicis, & ſoluta multitudine mandatorum graviſſimorum, decreta Euangelica ſuaviſſima ſuppoſuit. Et vere idimpletum eſt, inquit D. Thom. quod ſub figura fructuum dictum fuit: *Comedetis vetuſtiſſima veterum, & vetera novis ſupervenientibus projicietis*. Vocat vetuſtiſſima, circunciſionis præceptum datum Abrahæ, multo ante legem: itemque legis veteris mandata, ac cæremonias carnales. Et certe hoc ſatis commune eſt in fructibus arborum, pomis vel racemis, quod ſupervenientibus novis, veteris putreſcunt, aut vacui omni ſapore remanent, ut nihil valeant, ideoque projiciuntur. Ex iis ſtatim procedit Apoſtolus, explicans beneficium quod accepimus, & nobis gratulatur dicens: *Iam ergo non eſtis hoſpites & advenæ, ſed eſtis cives ſanctorum, & domeſtici Dei*. Non ſimpliciter dicit (inquit Chryſoſtomus) cives Iudæorum, ſed ſanctorum, quaſi dicat: Iam pertinetis ad ſanctam civitatem Ieruſalem, quam Chriſtus ædificavit, quamque ſub menſura aurea arundinea conſtruxit, id eſt Euangelica lege pretioſiſſima quidem & leviſſime.

Act. 15. 10.

Hom. 5. in ep. ad Eph.

In cap. 2. ad Ephes. lec. 5.

Lev. 26. 10.

Hom. 6. in ep. ad Ep.

(?)

Digitized by Google

§. 8. *Apte Apoſtolus, ſuavitatem Euangelii & obligationem ad ejus obſervantiam, ex comparatione ad legem veterem demonſtrat.*

¶ 91 EOdem modo idẽ Apoſtolus alibi loquitur, mirifice ſuavitatem legis Euangelicæ ex cumparatione ad legem veterem demonſtrans: [*Ad Heb.* 12.18.] *Non*, inquit, *acceſſiſtis ad tractabilem, & accenſibilem, & turbinem, & caliginem, & procellam, & tubæ ſonum, & vocem verborum, quam qui audierunt, excuſaverunt ſe, ne eis fieret verbum: non enim portabant, quod dicebatur: Et ſi beſtia tetigerit montem, lapidabitur.* [*Exod.* 19. 2.] *Et ita terribile erat, quod videbatur, Moyſes dixit: Exterritus ſum, & tremebundus.* Singula verba expende, egregie enim, quam gravis fuerit antiqua lex demonſtrant. [*Exod.* 19.] Ad montem Sinai Deus deſcendit, illam daturus, terroris & tremoris horrendis ſignis circundatus. Erat in primis ignis ardentiſſimus toto monte diſperſus, *tractabilis & accenſibilis*, id eſt, non ſecundum imaginationem, ſed vere palpabilis, & ſenſibilis, denſiſſimus tanquam clibanus, quo Deus oſtendebat (inquit Divus Thomas) [*In ca.* 12. *ad Hebr. lib.* 4.] ardentem zelum, quo ſumpturus eſſet ultionem de tranſgreſſoribus illius legis: quod & Moyſes explicaſſe viſus eſt, dum hortans populum ad legis obſervationem dixit: [*Deut.* 4. 24.] *Dominus Deus tuus, ignis conſumens eſt, Deus æmulator.* Se ergo exhibebat ardentem zelo, quo non parceret, ſicut nec ſponſus inultũm dimittit infidelis ſponſæ crimen. Vulgata correctior legit, *Ad tractabilem montem, & accenſibilem ignem.* [*Hom.* 3. *in ep. ad Hebr.*] Adfuit Angelorum multitudo, ut expendit Divus Chryſoſtomus, non qui conſolarentur, aut homines in bono animo, pacificoque firmarent, ſed potius in gentes terroris, & tremoris cauſas efficientes. [*Lib.* 15. *orig.*] *Turbinem.* Turbo, inquit ſanctus Iſidorus, eſt volubilitas ventorum, aut potius, ut ait Seneca, [*Apud Bel. macenſ. in ſpec. maio.* l. 4. c. 35.] eſt plurium ventorum colluctatio, qua venti inter ſe pugnantes, circumagunt, & omnia in circuitum trahunt, ideo radicitus evellit arbores; commovet lapides, & conturbat omnia. Talis erat ille, quem vidit Elias, *grandis, & fortis, ſubvertens montes & contereus petras:* [3. *Reg.* 19. 11.] ille etiam ventus vehemens, quem diabolus excitavit, qui domum Iob, [*Iob* 1. 19.] quæ firmiſſima erat, diruit: tantique terroris eſt, ut quando Deus voluit terrere Ninivitas per Prophetam Nahum, dixit, ſe venturum contra eos, *Dominus*, inquit, [*Nah.* 1. 4.] *in tempeſtate & in turbine viæ ejus, & nebulæ pulvis pedum ejus.* Cum enim turbo excitatur, pulvere obſcuriſſimo omnia replentur. Totus ergo mons Sinai commovebatur, lapides conterebantur, & ſubvertebantur, virgulta radicitus evellebantur. Quamvis autem totus mons arderet, non tamen ignis erat illuminans, ſed potius *caliginem* inducens tenebroſiſſimam, quia ignis erat denſiſſimus, vehementem fumum emittens, hocque ibidem dicitur: *Totus mons Sinai fumabat, aſcendebatque fumus de eo tanquam de fornace.* [*Exod.* 19. 28.] Hæcque caligo obſcura terrorem augebat, tum quia timor eſt effectus tenebrarum, tum præcipue, quia audire voces horribiles, & neminem videre, formidinem grandem inducit. Erat itaque ignis ille, ſicut quem ad Ægyptios tenendos Deus miſerat, de quo dicit Sapiens: [*Sap.* 17. 6.] *Apparebat autem illis ſubitaneus ignis timore plenus, & timore perculſi illius, quæ non videbatur faciei, æſtimabant deteriora eſſe, quæ videbantur.*

¶ 92. Turbini, & caligini addebatur *procella*, quæ proprie ſignificat tempeſtatem, cum horrendis tonitruis, & fulminibus, quam ibi interveniſſe ipſe etiam textus expreſſit. *Cœperunt*, [*Exod.* 19. 16.] inquit, *audire tonitrua, & micare fulgura, &c.* Lapideſque grandinis cadebant, non minus quam cum proceſſit *a*, Deus contra illos quinque Amorrhæorum Reges, & *b*, contra Philiſthæos, & antiquitus *c* contra Ægyptios. [a *Ioſ.* 10. 11. b 1. *Reg.* 15. *de quo Pſ.* 17. 14. c *Exo.* 9. 24.] Inſuper buccina formidoloſo ſonitu clangebat & perſonabat, quaſi crudele bellum inſtaret; & ſonitui hic reddebatur terribilior ex eo quod *d*, [d *Exo.* 19. 16.] *paulatim creſcebat, & in majus, & prolixius tẽdebatur.* Hæc quidem præceſſerunt dationem

legis

legis. Poſt talem vigiliam, quale putas feſtum futurum erat; his tanti terroris ſignis commitantibus legem cœpit dare Deus, quam Paulus vocat, *vocem verborum*, propter multitudinem præceptorum, ut D. Thom. explicat: ita enim Deus præcepta multiplicabat, ac ſi tantummodo ſimplicia verba proterret. Et ſi illa fuiſſent levia, res eſſet tolerabilis: ſed tam gravia, & oneroſo pondere, importabilia erant, ut neſcias, quid magis mireris, multitudinem aut gravitatem: fere nihil enim eſt, circa quod non legem Deus daret: cum homo ſtat, cum ſedet, cum cubat, cum ſurgit, cum comedit, cum eſt in domo, cum eſt in via, cum puer, cum adoleſcens, cum vir, cum ſenex, &c. & ſub graviſſimis pœnis illa ſtatuebat. Duo igitur ibi intervenerunt: primo ſummus timor, ſecundo ſumma gravitas & onus importabile: ſummus quidem timor, imò terror & horror, nam & omnia intervenire voluit Deus, quæ in Scriptura ipſo ſolet proponere, cum majorem timorem incutere vult, turbinem, caliginem, procellam, clangorem buccinæ. Ita cum ſupremum horrorem voluit excitare in populum, dixit per Sophoniam, quod imminebat *dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ, & turbinis, dies tubæ, & clangoris*: & apud Ieremiam: *Ecce turbo Domini, furor egrediens, procella ruens*: & alibi ſæpe. Summum autem & importabile onus, patet ex multitudine pariter, & gravitate præceptorum: quo factum eſt, inquit Apoſtolus, quod *qui audierunt, excuſaverunt ſe, ne eis fieret verbum: non enim portabant, quod dicebatur*. Etenim ut in textu dicitur, videntes hæc tam terrifica, *perterriti & pavore concuſſi ſteterunt procul, dicentes Moyſi: Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne forte moriamur*. Adhuc non audierant Dei vocem: ferentem legem, & jam tunc non poterant portare eam; quaſi dicat: videntes tot tamque horrenda ſigna, crediderunt vere, ſe non poſſe habere vires, nec ſubjectum, ut portarent legem, quam talia ſigna præcedebant. Quid egiſſent, ſi eam jam audiſſent? Ante eam datam, jam judicabant importabilem futuram. Nec mirum quod ipſi conterriti paverent: nam & *Moyſes dixit. Exterritus ſum, & tremefactus*. Chryſoſtomus credit tunc id accidiſſe, quamvis in Exodo non ſcribatur. Conſueverunt namque ſcriptores ſacri, cum aliquis eorum refert hiſtoriam præteriti temporis, addere aliquando aliqua, quæ non erant ſcripta in illo loco, ubi Scriptura talia narraverat. Sapiens in libro Sapien- ¶ 92
tiæ, referens, quæ contigerunt in eductione populi de Ægypta, multa narrat & exprimit, quę in Exodo dicta non fuerunt, ut illud quod *ignis ardebat in aqua*, & quod miſit *ante faciem populi ſui venenatorum dentes, qui eos non offenderũt*, & alia, de quibus alibi. Item & Oſeas, referens luctam Iacob cum Angelo, ſubdidit illud: *flevit & rogavit eum*, quod in Geneſi, cum illa enarratur, non exprimitur. Imò & Beatus Stephanus multas, hiſtorias retulit cum Iudęis diſputans, nonnulla recenſens, quę non habentur eo in loco, quo illę ſcriptę fuerunt: hęc, aut per communem traditionem noverunt illi ſancti, aut per peculiarem Dei revelationem. Et vere hoc quod de Moyſe dicit Apoſtolus, cenſeo factum fuiſſe, quando Moyſes adhuc ſtabat cum ſenioribus, *ad radices montis*. Tunc enim omnia illa horroris ſigna facta ſunt, & *vacavit Deus Moyſen in cacumen montis*: & tunc credo iſta verba dixiſſe: *Exterritus, & tremefactus ſum*: Exterritus (inquit D. Thom) interius, & tremefactus ſum exterius. Animo itaque & corpore tremebat. Certe cum primum Deus Moyſi igne flammę rubi apparuit, timuit quidem Moyſes, & *abſcondit faciem ſuam, nec audebat reſpicere contra Dominum*: non tamen tantus fuit ejus timor, ut illum coram Domino aperte profiteretur, ſed cum Deus illi pręciperet, ire ad Pharaonem, timorem magnum, quem à facie illius conceperat, expoſuit, recuſans ſe coram illo comparere. At nunc, quantumvis cum Deo jam tantam familiaritatem contraxiſſet, & cum eo tanquam cum amico loqueretur, videns nihilominus hæc ſigna, *exterritus fuit & tremebundus*: idque libere coram

Margin notes: Ibidem. — Soph. 1. 16. — Ierem 30. 23. — Exod. 10. 18. — Sap. 19. 10. — Sap. 12. 9. 10. — Oſea 12. 4. — Exod. 19. 18. — Ibidem. — Exod 3. 6.

Deo profeſſus eſt. Nec enim uſquam Deus, contra infenſiores hoſtes pugnaturus, eos tremore corripere volens, horribiliora ſigna viſus eſt edidiſſe. *Ibidem.* Et ſi Moyſes ille timuit, inquit Anſelmus, quid putandum eſt de cæteris? Moyſes exterritus eſt, quoniam tanta erat aſperitas, ut etiam perfecti terrerentur. Vide igitur qualis lex, qualis ſtatus veterum. Deo gratiæ infinitæ referantur, quia nobis non tam gravis ſtatus contigit: non acceſſimus ad illum montem: *ſed acceſſiſtis*, inquit, Apoſtolus, *ad Sion montem, & civitatem Dei viventis, Ieruſalem cœleſtem, & multorum millium Angelorum frequentiam, & Eccleſiam primitivorum, qui conſcripti ſunt in cœlis, & judicem omnium Deum, & ſpiritus juſtorum, & perfectorum, & teſtamenti novi mediatorem Ieſum, & ſanguinis aſperſionem, melius loquentem, quam Abel.* Loquitur Apoſtolus de Eccleſia Catholica fundata per Chriſtum, quam quinque epithetis mirifice deſcribit: *Montem Sion*, & *Civitatem Dei viventis*, & *Ieruſalem cœleſtem*, & *Frequentiam Angelorum*, & *Eccleſiam primitivorum*, id eſt primogenitorum, quæ infra latius exponemus. Acceſſiſtis ergo ad civitatem Dei viventis Ieruſalem: *Iam enim eſtis cives ſanctorum, & domeſtici Dei*, quos proptèrea Deus ſingulari honore & favore proſequitur. *Hom. 3. in Epiſt. ad Hebr.* Et quidem antiquitus erant millia Angelorum, inquit Chryſoſtomus, circa montem, qui terrorem incuterēt, & tremorem, ut dictum eſt: nunc autem eſt in Eccleſia Angelorum frequentia, id eſt, conventus, nobiſcum communicans, qui quæ ad noſtram conſolationem conducunt procuret.

Luca 2.13 Viſus eſt Paulus memoria retinuiſſe, id quod ejus diſcipulus Lucas ſcripſit, quod nato Chriſto, *facta eſt cum Angelo multitudo militiæ cœleſtis laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus.*

§ 94 Quam Lucas vocat, multitudinem militiæ cœleſtis, vocat Paulus, Angelorum frequentiam. Erant Angeli milites Dei, qui homines terrebant, vel ſolum ſe eorum oculis præſentes dando, ut patet apud Manue patrem Samſonis, & Tobiam, *Iud. 13. 21. Tob. 12. 22.* & apparebant, tanquam milites habentes gladios in manibus, ut videre apud Ezechielem licet: *Ezech. 9. 1.* ſed nato Chriſto hi milites canunt gloriam & pacem. Quando milites rejecto enſe, accipiunt cytharas & lyras, & muſica inſtrumenta, & cantibus lætitiæ vacant, ſignum eſt, finitum fuiſſe tempus belli, & omnia in ſumma pace eſſe compoſita. Hoc ergo illi cœleſtes milites ſignificabant. Et quoniam eorum Rex, filius Dei, in terris cum hominibus manſit, quibus promiſit dicens: *Ecce ego vobiſcum ſum, uſque ad conſummationem ſeculi*, ipſi etiam nobiſcum permanent, & habitant in Eccleſia, quam in pace cuſtodiunt. Bene ergo dicit Apoſtolus: Acceſſiſtis ad civitatem Dei, Eccleſiam ſanctam, in qua eſt Angelorum frequentia. *Et ad Eccleſiam primitivorum, qui conſcripti ſunt in cœlis.* Vide in qua ſis Eccleſia, illa cujus primi cives fuerunt, patres illi conſcripti, quorum nomina ſcripta erant in cœlis: Apoſtoli ſcilicet, & diſcipuli Chriſti, illi excellentes viri. Nec tantum ad hos acceſſiſtis, Angelos ſcilicet, & Apoſtolos ac diſcipulos, ſed ad totam ſanctiſſimam Trinitatem, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum, quibus familiares facti eſtis: hocque eſt, quod ſubdit: Acceſſiſtis *ad judicem omnium Deum*, id eſt æternum Patrem, quem vocat judicem omnium, ut annotat D. Thomas quia ab illo eſt omnis authoritas judicandi, quam dedit filio quantum ad corporalem præſentiam, quia ſola perſona filii corporaliter in judicio apparebit. Patri ergo facti ſumus familiares, *& habemus jam acceſſum ad Deum*, *Rom. 5. 2.* ut ipſemet Paulus dixit: Similiter Spiritui ſancto, quem vocat *ſpiritum juſtorum perfectorum.* Ita legit D. Thomas, annotans hanc lectionem eſſe meliorem: & hoc nomine vocat Spiritum ſanctū, quia ejus munus eſt juſtificare, & juſtos facere perfectos in juſtitia. Inſuper & filio propinqui facti ſumus: acceſſimus enim *ad teſtamenti novi mediatorem Ieſum*, qui ſe dedit nobis fratrem, patrem, amicum, doctorem, redemptorem, & ſe naſcens dedit ſocium, conveſcens edulium, &c. Is fuit mediator novi teſta-

teſtamenti, id eſt, novum teſtamentum
condens, excluſo veteri & antiquo, quod
ſui ſanguinis aſperſione confirmavit. Quo-
a *Eſa* 9.6 niam autem Ieſus eſt *a Princeps pacis*, & *b*
b *ad Eph.* *ipſe eſt pax noſtra*, condidit teſtamentum
2.14. pacis, dicens: *c, Hoc eſt præceptum meum,*
ut diligatis invicem. Tota lex nova, totum
novum teſtamentum in hoc verbo con-
cluditur. Dixerat Eſaias, Meſſiam condi-
Eſ. 10.23 turum breviſſimum teſtamentum: *Abbre-*
viationem faciet Dominus ſuper terrã. Hoc
eſt, verbum abbreviatum, quod ſuo ſan-
guine firmavit, dicens: *Hic eſt ſanguis novi*
teſtamenti. Et quidem quoniam hoc teſta-
mentum eſt teſtamentum pacis, ſanguis
ejus melius loquitur, quam ſanguis Abel.
Ille enim vindictam petebat, hic effuſus eſt
in remiſſionem peccatorum: ideoque remiſ-
ſionem expoſcit: & vindictam prohibet.
Quale teſtamentum? Ego autem dico vo-
bis; Diligite inimicos veſtros. Totum no-
vum teſtamentum in perfecta dilectione
concluditur; dilectio autem perfecta eſt,
quæ non tantum ad amicos, ſed ad inimi-
cos extenditur. Hanc Chriſtus ſtatuit, hanc
clamat. Vide ſi ejus jugum ſuave eſt, & o-
§ 96 nus leve. Meritò ſubdit propterea Apoſto-
lus; *Videte ne recuſetis loquentẽ. Si enim il-*
li non effugerunt, recuſantes eum, qui ſuper
terram loquebatur, multo magis nos, qui de
cœlis loquentem nobis, avertimus. Quæ ver-
ba duobus modis exponi poſſunt; primo ut
ſermo & comparatio inter Moyſen & Chri-
ſtum. Populo namque illi non loquutus
fuit Deus, qui timore ingenti correptus, di-
Ind. 20. xit ad Moyſen: *Loquere tu nobis, non loqua-*
19. *tur nobis Dominus, ne fortè moriamur.* Moy-
ſes fuit, qui loquutus fuit, legem promul-
gans: illeque eſt *qui ſuper terram loqueba-*
tur. Nobis autem ipſemet Chriſtus loquu-
tus eſt, qui de cœlis venit: ut idem ſit hoc,
ac illud, quod dixit Ioannes: *Lex per Moy-*
Ioan 1.17 *ſen data eſt, gratia & veritas per Ieſũ Chri-*
ſtum facta eſt; & clarius Ioannes Baptiſta
excellentiam Chriſti expendens, ſuper o-
mnes alios. Prædicaverat Ioannes, & ejus
diſcipuli nimio zelo commoti, quod vide-
rent Chriſtum prędicantem, acceſſerunt
ad eum dicentes: *Rabbi, cui tu teſtimonium*
perhibuiſti, &c. *omnes veniunt ad eum*, &c. *Ioan.* 3.26.
Reſpondit Ioannes: *Illum oportet creſcere,*
me autem minui, qui de ſurſum venit, ſuper
omnes eſt. Qui eſt de terra, de terra eſt, & de
terra loquitur: qui de cœlo venit ſuper omnes
eſt. Ac ſi dicat: Oportet fateri quod verum
eſt, me illo omnibus modis inferiorem, qui
non ſolum me, ſed & omnes alios excedit:
omnes enim alii, Moyſes, David, Eſaias,
&c. erant de terra, & ex ſe non habebant
poteſtatem, neque virtutem, niſi loquendi
de terra: hic autem de cœlo venit, & cœle-
ſtia poteſt loqui, quæ vidit. Hoc ipſum vo-
luiſſe Paulum dicere, Chryſoſtomus intel-
ligit: quod enim dicit (inquit Chryſoſto-
mus) tale eſt: Si illi qui recuſaverunt legis- *Hom.* 32.
latorem in terra conſtitutum, non value- *in epi. ad*
runt effugere, quomodo valebimus recu- *Hebra.*
ſare eum, qui nobis de cœlo legis peccata
conſtituit? Si non valuerunt Iudæi effuge-
re, quin minus tenerentur onus illud gra-
viſſimum portare, quod Moyſes illis im-
poſuit; quomodo poterimus nos recuſare
unicum præceptum dilectionis ſuaviſſimũ
quod Dei filius nobis impoſuit? Secundo
poteſt exponi, ut dicamus, quod Deus cùm
antiquam legem tulit, dicatur loquutus ſu-
per terram, quia in tota illa lege non niſi
terrenorum bonorum, & corruptibilium
mẽtio fit: at Chriſtus loquutus eſt nobis de
cœlis, id eſt, proponens Regna cœleſtis, &
æterna ac incommutabilia bona, quæ ſta-
tim Apoſtolus ibidem vocat, *Regnum im-*
mobile; ut velit dicere: Iudæi quando Deus
promiſit bona terrena, non effugerunt, re-
cuſantes eum, id eſt, non refugerunt, neq;
recuſaverunt legem ab eo traditam, imò
potius lætiſſime quando illa lecta fuit, di-
xerunt: *Omnia quæcunq; præcepit nobis Do-* *Exo.* 24.6
minus faciemus, & erimus obedientes. Mul-
to igitur magis nos debemus auſcultare
eum, qui cœleſtia bona nobis proponit, ad
quę conſequenda non innumeram præce-
ptorum multitudinem promulgat, ſed di-
lectionis præceptum, quod & ad inimicos
extendatur, dicens: Ego autem dico vobis:
Diligite inimicos: Hunc ſenſum aliqua ex

Ibidem. parte Beatus Thomas, & S. Anſelmus tradunt.

§. 6. *Præceptum hoc probatur facile & ſave, ex natura legis latoris, ex qua leges dæmonis oſtenduntur graviſſimæ & difficiles.*

Hom. 10. ad popu. lum. Alium modum tradit ſanctus Chryſoſtomus, quo hujus præcepti difficultas ita temperetur, ut facile videatur. Dicis: Rem difficilem præcepit Chriſtus, difficillimumque eſt me hoc agere quod præcipit. Reſpondet Chryſoſtomus: Fateor, difficile eſt, ſed utile: non enim venit Chriſtus imperare, quæ nobis eſſent faciliora & ſuaviora, ſed quæ utilia, qui dixit per Prophetam: *Ego Dominus docens te utilia.* *Eſa. 48. 17.* Nec enim qui facilia præcipit (inquit Chryſoſtomus) tunc noſtri curam gerit, ſed qui utilia. Eſt Chriſtus medicus, qui venit mederi contritis corde; certè medicus accedẽs ad curandum infirmũ, non quæ illi ſunt ſuavia & facilia præcipit, ſed quæ utilia; commune eſt enim, nihil damnoſius eſſe infirmo, quàm quod illi eſt ſuave & delectabile, ſicut potus aquæ frigidæ, ei qui ardenti febre uritur: & nihil utilius, quàm quod illi eſt difficile & aſperum, ut potio amara, ſanguinis miſſio, & ſæpè abſciſſio cruris aut brachii. Patres itidem (inquit Chryſoſtomus) cui ut par eſt filios diligunt, non quæ ſunt delectabilia injungunt, ſed quæ aſpera illis videntur: hæc enim ſunt utilia, illa verò noxia. Minus propterea viſus eſt curare filios ſuos Heli ſacerdos, *1. Reg. 2.* non interdicens validè & fortiter, quæ illis erant ſuavia & placida: *Et qui parcit virgæ,* *Prov. 13. 24.* *odit filium ſuum: qui autem diligit illum, inſtanter erudit.* Difficile ergo eſt hoc, quod Chriſtus præcipit; ſed utile, ut Deus tibi peccata dimittat, ut Regnum Dei acquiras, ut filius Dei efficiaris, & propter alia multa, quæ infra exponemus. Addit inſuper Chryſoſtomus, eloquentiſſimo ſermone probans, non concedendum hoc præceptum eſſe difficile, ſi illud rectè expendatur; & quæ ille dicit à nobis explicanda ſunt. Viſus eſt Beatus Ioannes, ſuo more totus ex ore Chriſti pendens, illum aperientem os & loquentem auſcultare, præcipientem & dicentem. *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros:* qui hoc audito, ſe ad nos ipſos convertit, quos, ut ad ejus obſervantiam inducat, ſubdit: *Mandata ejus gravia non ſunt.* *1. Ioa. 5. 3.* Leges dicuntur filiæ legiſlatorum, quas generant ex ſeipſis, & ut dicam, ex ſua natura, conditione, & moribus: unde qualis fuerit natura legiſlatoris, talis eſt natura legis ipſius. Eſt lex ſententia quædam, quæ oritur ex pectore principis: quale fuerit pectus, talis erit lex. In liquatorio vaſe, ex herbis, quæ ſunt in illius fundo, aſcendunt vapores ad ejus ſuperius opertorium aut caput, ubi concreſcunt & condenſantur, & in aquam converſi, per canalem vaſis fluunt taliſque eſt aqua fluens, quales herbæ, quæ in fundo reſidebant; ſi illæ ſunt dulces & ſuavè olentes, aqua etiam talis eſt: ſi autem ſint amaræ & fœtidæ, aqua fœtorem, & amaritudinem ſecum trahit. Ita in legiſlatore, ex iis quæ ille in fundo pectoris gerit, aſcendunt ejuſdem qualitatis cogitationes ad caput, ibique in ſententiam quandam reſoluuntur & concreſcunt, quam jam legem factam & diffinitam per os emittit. Idcirco talis eſt lex illa, qualia quæ ipſe in pectore gerebat. Eſt itidem legiſlator ſimilis fonti, aquam in Rempublicam inducens. In caverna namque terræ aer humectatur, & humiditate condenſatur, & in aquam convertitur, quæ per venas terræ profluit, & per os alicujus leonis in plateam civitatis effunditur; certè quales fuerint qualitates cavernę, ubi conficitur, & colliquatur aqua, & quales qualitates carnalium, aut illicum, per quos fluit, tales contrahit aqua qualitates. Si conducti & venæ ſulphurei ſunt, aqua feruens profluit; ſi falſi vel amari aqua ſalſa egreditur. Si ſaccarei aut mellei eſſent, aqua eſſet dulciſſima. Eſt cor legiſlatoris quaſi caverna aut ſpelunca, ubi conflatur; fluit ¶ 97 per ejus animum & mentem, tanquam

per

Digitized by Google

per canales, per illius os magna authori-
tate & majeſtate, quaſi per os leonis in
platea profunditur. Qualis igitur inte-
riora illius fuerint, tales ſunt leges, quæ ab
eo procedunt. Et certè jam Chriſtus Do-
minus illam protulit ſententiam, quod *ex*
Matth. 12.14:35 *abundantia cordis os loquitur: & bonus ho-*
mo de bono theſauro profert bona, malus au-
Eccl 27.7 *tem de malo mala:* etiam Sapiens prædixe-
rat, quod *ſicut ruſtificatio de ligno oſtendit*
fructum illius, ita verbum excogitatum ho-
minis cor ejus; quaſi dicat: Arbor quam ter-
ra producit, ſimilis eſt ei, quod in corde
terræ ruſticus concluſerat; ita verbum ex-
cogitatum, quod procedit ab ore homi-
nis, ſimile eſt ei, quod in corde concluſum
eſt, à quo procedit. Et verè lex nihil eſt a-
liud, quam conceptus aut verbum exco-
gitatum in corde Principis. Hoc ergo ver-
bum ſimile eſt cordi, quia talis eſt lex
Principis, quale fuerit ejus cor. Quid Pha-
rao corde tenebat? crudelitatem, duri-
tiam, & ingratitudinem; *qui non noverat*
Exod 1 8 *Ioſeph*, id eſt, non æſtimabat, nec reputa-
bat beneficia, quæ antiquitus Ioſeph illi
Regno contulerat: lex propterea ab illo
procedens, ſimilis eſſe debebat cordi i-
pſius crudelis, dura & ingratitudinis ple-
na, quæ præcepit, ut filii Iſraëlitarum, eo-
rum, qui totis viribus ſibi inſerviebant, in
flumen projicerentur. Nabuchodonoſor
cor plenum ſuperbia tenebat, tam ingen-
ti, ut & imaginem ſuam auream, tanquam
Deum exponeret adorandam omnibus
populis: ex iis vapores ſuperbiæ caput ejus
repleverunt, quibus judicabat, abſque mo-
ra ſibi eſſe obtemperandum in omnibus:
unde legem protulit & ſententiam; ut qui
non obedirent, etiam in re impoſſibili,
qualis erat proponere, & explicare ſibi
ſomnium: quod ipſemet habuerat, trade-
retur morti, quam propterea Daniel *cru-*
Dan. 2. *delem ſententiam* vocavit. Crudelis ſanè
15. ſententia & lex à crudeli ſuperboque Re-
1. Reg. 14 ge. Saul ſimiliter, quia ipſe fortis erat &
24. robuſtus, omnibus eminens ab humero
& ſurſum, qui inediam multo tempore
ferre poterat, ex ſe ipſo omnes alios diju-
dicans, legem tulit graviſſimam, ut ne-
mo vel minimum cibum guſtaret ante fi-
nitum bellum, cujus occaſione multa in-
convenientia ſuboriri potuerunt, ut ejus
filius Ionathas declaravit. Hæc ſuppone-
re viſus eſt Chryſoſtomus, ut procedat ad
demonſtrandum, leges Dei eſſe ſuaviſſi-
mas, & faciles, & leges diaboli eſſe du-
ras, aſperas, & innumeris difficultatibus
implicatas. Duo ſiquidem ſunt Reges in-
ter ſe contrarii, ſub quorum dominio o-
mnes homines vivunt, Deus & diabolus.
Quilibet horum ſuis ſubditis leges impo-
nit. Statim hoc audito, abſque eo quod
profundius rem inveſtigemus, apertè
quivis inferet, leges Dei eſſe ſuaves & fa-
ciles, & diaboli difficiles, & aſperas. Ori-
tur enim lex ex corde, mente, & animo le-
giſlatoris, talis, qualia ſunt illa quæ in
eis continet. Quid diabolus in corde te-
net? Quid intra viſcera ſua concludit,
niſi malitiam, pœnam, dolorem, inquie-
tudinem, mendacia, dolos? Tales ergo eſ-
ſe ejus leges neceſſe eſt. Quid autem ¶ 58
Deus intra ſe continet, niſi miſericor-
diam, ſuavitatem, gloriam, & omne bo-
num? *O quam ſuavis eſt Domine ſpiritus* Sap. 12. 1
tuus in omnibus. Interceptam ſententiam
reliquit Sapiens, quia nullam rem invenit,
cui ſuavitatem ſpiritus Dei poſſet compa-
rare, ſicuti David quãdo dixitur: *Quàm ma-*
gnà multitudo dulcedinis tuæ Domine. Tales Pſal. 30.
ergo leges ab illo procedentes, ſi rectè eas 20.
expendas, invenies. *Guttur illius ſuaviſſi-*
mum, dixit Sponſa, deſignare volens illices
& canales, per quos ejus leges decurrunt, &
ſe effundunt. In Hebræo, *Guttur illius ſua-*
vitates. Si aqua, quæ per ſacrareos cana-
les fluit, dulcis eſt, quia ex canalibus dul-
cibus dulcedinem contrahit, quid de præ-
ceptis, quæ per guttur illud ſuaviſſimum
eructat ille, qui eſt dulcis, imò & ipſa dul-
cedo? Multa ſunt, inquit Chryſoſtomus,
quæ non poſſunt obligare, ut Dei leges
ſervemus, diaboli autem contemnamus.
Primo, quod ille Deus eſt, iſte diabolus; il-
le qui naturam noſtram creavit perfectam,
innumeris gratiæ donis plenam, quique
omnia.

omnia bona quæ habet, contulit; iſte qui noſtram naturam perdidit, & bonis omnibus ſpoliavit, & omnia mala quæ patimur intulit. Secundo, quod ille promittit præmium, hic pœnam: Deus enim, ſi ejus leges ſervaveris, promittit vitam æternam, gaudium æternum: diabolus verò promittit obedientibus ſibi æternam pœnam, & ignem inextinguibilem. Quæ duo ſi conſiderare vellemus, inquit Chryſoſtomus, ſufficerent. Si enim eſſet Rex nobiliſſimus, ex una parte, qui Rempublicam extruxit, & ditavit; & ex alia latro quidam ſupremus, omnium latronum Princeps, qui illam deſtruxit, & bonis ſpoliavit; & ambo peterent ſuis legibus obtemperari: illeque obtemperãtibus ſibi promitteret Regnum ſuum, & omnes divitias ſuas; iſte verò acerba vulnera, & acria verbera & flagella: quiſnam eſſet qui non toto corde, contempto latronum Principe obſequeretur piiſſimo & beneficentiſſimo Regi? Nunc, inquit Chryſoſtomus, idem fit: Deus enim eſt Rex piiſſimus, qui nos creavit, ditavit, &c. latronum verò Princeps, qui nos, parenteſque noſtros bonis cœleſtibus ſpoliavit, innumeris affecit incommodis, & infinitis plenus eſt malis, & noſtram confudit gloriam & ſalutem, diabolus eſt. Ille promittit Regnum ſervantibus leges ſuas, hic gehennam. Dignum eſt lacrymis, inquit Chryſoſtomus, videre quod agimus: Regnum enim Deus pollicetur, & contemnitur; gehennam miniſtrat diabolus, & honoratur. Quamvis autem hæc à nobis non conſiderarentur, etſi nihil horum foret (inquit Chryſoſtomus) nec hic quidem Deus, ille verò diabolus; nec hic quidem Regnum, ille verò gehennam præberet, ipſa mandatorum natura facilè perſuadere
¶ 99 poteſt, cui adhærere debeamus. Quid enim Deus mandat? Ea quæ faciunt glorioſos: diabolus quæ confundunt: hic quæ nos innumeris involuunt ærumnis & ignominiis, ille multam quietem habentia. Videte quod non temerè dixi, quod etſi non eſſet diabolus, & Deus, ipſa per ſe præcepta poterant nos monere. Vide quid præcipiat Deus, etiam quando rem duriſſimam præcepiſſe viſus eſt, mandans Abrahæ, ut *Geneſ. 22.*
illi filium ſuum unigenitum, quem diligebat ſacrificaret: hoc mandatum crudele in ſuperficie videbatur, ſed plenum erat ſuavitate & miſericordia, quippe quod oriebatur ex viſceribus miſericordia plenis: *Deus enim, qui dives eſt in miſericordia*, i- *ad Eph. 2. 4.*
pſa met ſua bonitate inſtigabatur, ut miſericordiam ſummam hominibus conferret, promittendo, & dando filium ſuum, qui mundum redimeret. Ex his miſericordiæ & bonitatis viſceribus in mentem ejus aſcendit (ut more noſtro loquamur) quid faceret, ut occaſionem haberet promittendi, & dandi illum hominibus. *Ego*, inquit, *cogito cogitationes pacis, & non afflictionis.* *Ierem. 29. 11.*
Non intendebat Deus Abraham affligere, ſed ſummam pacem eidem, ac humano generi conferre: idcirco namque decrevit mandare Abrahæ, ut filium ſuum ſibi ſacrificaret, ut ipſe quaſi cogeretur pro tali obſequio, tunc filium ſuum eidem promittere, in quo omnes gentes benedicerentur. Unde ſic præcepit, ut præceptum non pertingeret ad ſanguinis effuſionem, & internecionem Iſaac, quæ crudelitatem præ ſe ferret, ſed ad illud punctum perveniretur, in quo jam voluntas Abrahæ, quam Deus pro facto reputabat, omnibus fieret manifeſta. Nec enim à miſericordibus viſceribus, poterat niſi miſericordiæ mandatum prodire. Diabolus verò malitia & crudelitate plenus, quæ crudeliſſima ſunt præcepit & mandavit cultoribus ſuis, ut ſcilic. ſibi non unum aut alterum, ſed quam plurimos filios offerrent; non quidem, ut inde aliquod bonum parentibus pararet, ſed ut eos in hac vita crudeliter torqueret, quos propterea acrius in futura cruciaret. Præcepit filios ſibi immolari, non ſemel, ſed ſæpè, non ab uno, ſed à pluribus illis, de quibus David: *Immolaverunt filios ſuos, & filias ſuas dæmoniis, & effuderunt ſanguinẽ innocentem, quem ſacrificaverunt ſculptilibus Chanaam.* *Pſal. 105. 37. 38.* Nihil aliud ille intendebat, niſi ut effunderent ſanguinem innocẽtem. Et præterea talia ſacrificia exequi mandabat, modo crudeliori, qualis erat ille, quo jubebat filios includi in idolo æneo, ubi admoto

Digitized by Google

admoto igne, vivi incluſi cremarentur. Et hujuſmodi petere perpetuò ſolitus eſt, & mandare obſequentibus ſibi, adeò ut adhuc in regionibus Gentilium, ubi ille colitur, hujuſmodi præcepta crudelitatis plena
¶ 100 proponat & mandet. Ita noſtris ferè temporibus faciebat apud Indos, antequam Euangelica lux & ſuavitas illis affulgeret. In ſola enim civitate Mexicana, quolibet anno pluſquam viginti mille puerorum & puellarum, ipſi id præcipienti offerebantur, ut alibi dictum eſt. Quid crudelius? Sed quodnam aliud mandatum procedere poterat ab eo, qui immanitatis viſceribus affectus, tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret? Et ut res clarior fiat, quæro à te: Si Deus tibi præciperet quæ diabolus præcipit, nonne diceres, illum tibi res difficillimas imperare? Si juberet, quod aliena bona ſuffurareris, & quod alterius uxorem ad malum ſolicitares, & quod proximus mala omnia inferre procurares; nonne diceres, res eſſe iſtas laborioſiſſimas, & quod te ad maximas anguſtias reduceret? Quis enim poteſt aliena furari ſine periculo honoris & ſalutis? Quis alienam uxorem corrumpere ſine diſcrimine vitæ, & ducendo noctes inſomnes, & cõſumendo totam ſubſtantiam? Quis poteſt malum alteri procurare ſine periculo, quod ſimilia ſit recepturus? Hæc clamares difficilia, & gravia, & importabilia judicares. Hæc & iis ſimilia ſunt, quæ diabolus præcipit, quæ ſine labore non potes proſequi. Hæc illius mandata immenſi ponderis & oneris. Non hæc præcipit Deus, ſed quod quietam agas vitam, nemini malum inferas; nec provoces alium qui tibi malum rependat; nullius uxorem ſolicites, quo pericula, & labores, & ſumptus, qui in hujuſmodi occupationibus in-
Lib. Sent. Cant. 4. 11. tervenire ſolent, fugias. B. Bernardus explicans illud Canticorum, *Mel & lac ſub lingua tua*, egregiè differentiam ponit inter linguam dæmonis. & linguam Chriſti. Lingua enim Chriſti in ſuperficie dura ap-
Eccl. 12. 11. paret, ſed ſub illa mel & lac continetur: *Verba ſiquidem ſapientum, ſicut ſtimuli & clavi*, quæ pungere videntur, corrigunt (inquit D. Hieronymus) delinquentes, pungunt pigros, non palpant & præcipiunt, *In ca. 12. Eccl.*
quæ carnis deſideriis ſunt contraria: ſed ibi mel & lac abſcondita tenentur. Quibus nihil ſuavius invenitur, quia ea Chriſtus ſtatuit, quæ ſi ſerventur, quietem & dulcedinem inducunt. E contrario diaboli lingua: *Molliti*, inquit, *ſunt ſermones ejus ſuper* *Pſ. 54. 22.*
oleum, & ipſi ſunt jacula. Pulchrè, inquit, molliti, non molles, quia in eis non tam ſolida & vera, quàm ſuperducta & ſimulata eſt ſuavitas: exterius enim blandi videntur, ſed verè ſunt jacula, quæ præcordia transfigunt. Denique, inquit Bernardus *Pſ. 9. 7.*
ſub lingua ejus labor & dolor. Præcepta ergo Chriſti ſuavia ſunt, diaboli verò gravia & ponderoſa.

§. 10. *Iugum imponit Chriſtus tam ſuave & leve, ut vim reſpirandi & volandi conferat.*

IUre optimo clamavit Chriſtus: *Venite* ¶ 101
ad me omnes qui laboratis, & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Tollite jugum *Matth. 11. 30.*
meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde: jugum enim meũ ſuave eſt, & onus meum leve. Singula verba ponderatione digna ſunt. Theophylactus *In cap. 11 Matth.*
diſtinguit, inter laborare & oneratum eſſe: nam laborare pertinet ad actionem (laborat namque ille, qui aliquid durum aut aſperum agit) oneratum eſſe pertinet ad paſſionem, quæ ex actione conſequitur. Unde laborare, refert ad Judæos actionibus legis occupatos: qua de cauſa, ut exponit D. Thom. *a* lex illa dicitur à Paulo *b lex* *a In ca. 1. Epiſt ad Eph. lect. 5.*
factorum, quia tota poſita erat in præcipiendo, quæ facere deberent Judæi; & qui eam obſervabant, in hoc toti erant poſiti, quod faciebant & laborabant: nec ita laborat a- *b Rom. 3. 27.*
gricola toto die terram ligone proſcindens, quantum laborabant illius legis obſervatores. Oneratos verò eſſe, refert ad gentiles, peccatorum pondere gravatos. Sed verè hæc verba ſimplici loquutione ſignificant affligi, defatigari. Laborantes ergo & oneratos vocat ad ſe, id eſt, defatigatos, affli-

Digitized by Google

ctos,dolore vel labore confectos.Et ad quid vacat? *Et ego*, inquit *reficiam vos*. In Græco,non ponitur verbum,quod ſignificet refectionem per cibum , quaſi vellet dicere; ego cibabo vos:ſed quod ſignificat,requiem præſtare & recreare,eſtque in Hebræo verbum, à quo derivatur illud nomen *Menohbah*,quod in Scriptura ſacra ſignificat quietem aut requiem , ut *Benedictus Dominus, qui dedit requiem populo ſuo Iſraël*:Et *ſuper aquam refectionis*; alii *ſuper aquam requiei aut quietis*. Sumpta ergo metaphora à ubi requieſceret pes ejus, ad arcam confugit ut requieſceret:ita vocat Chriſtus omnes à ſe alienatos, qui laboribus ſunt confectus, ut ad ſe veniant & requieſcant. Et meritò;ipſe eſt enim de quo dixit Propheta: *Qui dat laſſo virtutem, & iis qui non ſunt (alii & cui non ſunt vires) fortitudinem & robur multiplicat*.Duo præſtat,fortitudinem & robur: fortitudinem laborantibus & robur oneratis.*Tollite jugum meum ſuper vos* Euangelicam legem intelligit, ut ſancti Patres annotarunt. Sed quia poterat aliquis objicere:Quomodo vocas eos qui onerati ſunt,ut ab onere liberes,& requieſcere facias , ſi intendis jugum tuum illis ſuperponere?Si oneratum jugum ſuperaddas, majori onere gravabitur. Reſpondit ſubdens: *Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde: jugum enim meum ſuave eſt , & onus meum leve.*

(Margin: מברחה. *Exix* 10. 1 385. — 3. *Reg.* 8. 56. — *Pſal.* 23. 2. — *Pſ.* 40. 29)

Communis ſenſus eſt : Exemplo meo addiſcite humiles eſſe, ut ait Chryſoſtom. aut ut Auguſtinus, Diſcite à me, non miracula facere , non omnia viſibilia & inviſibilia creare,ſed quod mitis ſum &humilis corde. Idem tamen Chryſoſtomus alium ſenſum indicat, Vult Chriſtus demonſtrare , quod dixit,ſe requiem tribuere oneratis & laborantibus,ſe requiem tribuere oneratis & laborantibus,venientibus ad ſe: hocque facit imponendo eis jugum ſuum.O quam ſuave jugum,quod impoſitum oneratis & labore confectis,labores ſoluit, & onera tollit:non mirum,inquit, *diſcite* enim *à me*, id eſt,ex iis quæ in me ſunt,diſcite de rebus meis judicare. Jugum & leges diaboli graves ſunt, & quæ magno pondere premunt ; quippe quæ oriuntur à viſceribus plenis amaritudine, crudelitate & ſuperbia : at ego *mitis ſum, & humilis corde* , interiora mea ſunt benigna, ſuaviſſima , humilitatis excellentia leniſſima:ex iſto fonte ſuavitatis& quietis id oritur,quod vobis tribuet quietem & refrigerium : *Iugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve*,id eſt,lex quæ à corde & viſceribus ſuavitate divina plenis oritur,talem ſecum trahit ſuavitatem & levamen, ut non ſolum illa ſit ſuavis & levis , ſed & potens oneratis , & laboribus preſſis requiem tribuere.Non requiem tribuit Chriſtus eis, qui gravi jugo diaboli , vel mundi, vel antiquæ legis tenebantur , ex eo præciſè, quod ab eis jugum grave & onus ponderoſum, quo premebantur , & cui ſubdebantur,auferat,illos abſque jugo relinquēs: quomodo ſolemus alleviare oneratos , & eos qui gravi pondere premuntur , ſed imponendo eis jugum ſuum, id eſt,Euangelicam legem & mandata : hoc enim jugum eſt , quod requiem & refocillationem tribuit. Unde ſubdit:*jugum enim meum ſuave eſt, & onus meum leve*,id eſt, jugum meum ſuavitatem & requiem tribuens , & onus meum non ſolum non gravat , ſed alleviat gravatos & oneratos. *Suave* , inquit , *eſt*, Quidam intelligunt dulce , delectabile palato mentis , quale judicatur ab iis,qui palato ſunt ſano,qualis erat qui dicebat: *Iudicia Domini vera, juſtificata , &c. dulciora ſuper mel & favum* :&,*Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua,ſuper mel ori meo*:quāvis qui guſtu infecto & febricitanti ſunt, non hanc dulcedinē ſentiant. *Et onus meum leve*,id eſt,allevians. Viſus eſt Chriſtus alludere voluiſſe ad illud quod David in illo Pſalmo, quo legis Euangelicæ prædicandæ per Apoſtolos,quos cœlos vocat,excellentias decantādas aſſumpſit. *Lex Domini immaculata*,integra,perfecta, longe differens ab antiqua , quæ *neminem ad perfectum adduxit* ,completa & complementū præſtans & perficiens omnia,quæ incompleta & imperfecta in antiqua lege exiſtebant:*Convertēs animas*.In Hebræo verbum *Heſib*,quod ſignificat reducere, aut revocare id quod devium erat: quia lex Euangelica Iudæos à lege veteri,gentiles à lege dæmonum, quos cole-

(Margin: *Hom.* 39. *in Matth.* — *Serm.* 10. *de ver. Dom.* — ¶ 102 *In imperf.* — *Pſ.* 18. 11 — *Pſal.* 118 103. — *Pſ.* 18. 8. — *Heb.* 7. 19 — חשיב.)

colebant, revocat ad Euangelicam vitam.
Brix to. 1 fol. 184. ad fin. Cæterum, uerbum *Heſib* alia duo ſignificat, facere ſufflare, & facere volare, ut poſſis reddere, Faciens ſufflare aut reſpirare animas: & Faciens volare animas. Faciens ſufflare Nihil magis hominem affligit, quem non poſſe reſpirare, & exſufflare, ut correfrigerium accipiat. Qui fatigiſſima occupatione tenetur, dicere ſolet; Tanto labore teneor, ut non concedatur mihi reſpirare.
¶ 103 Tales ſunt qui legibus dæmonis ſervandis intendunt.
Thren. 5. 5. *Nulla laſſis dabatur requies*, quos captivos ferebat Rex Babylonis, nec reſpirandi locum concedebat impius Pharao Iſraëlitis, quos operibus duris luti & lateris gravabat. Non eſt locus ſervis diaboli, ut aliquantulum quieſcant, & ſomnum ſine anxietate ſumant: pleni ſunt curis, timoribus, quos nunc cupiditas ſtimulat, nunc ſuperbia inflat, nunc avaritia comprimit. Lex autem Domini facit reſpirare, ut videre eſt in iis qui tali legi ſubduntur.
Pſal. 118. 131. Quàm quiete orant, *aperiunt os, & attrahunt ſpiritum*? Quam quiete dormiunt,
Act. 12. 6 etiamſi educendi ſint ad mortem, ſicut *Petrus inter milites*? Hâc metaphoram viſus eſt Chriſtus Dominus tenere, dicens: *Invenietis requiem*, refrigerium, *animabus veſtris*, metaphora ſumpta ab eo, qui per reſpirationem, aërem refrigerantem cor accipit: eo modo quo dixerat Jeremias:
Ier. 6. 16. *ſtate ſuper vias, & videte quæ ſit via bona, & ambulate in ea, & invenietis requiem animabus veſtris* Lex diaboli non eſt via bona: lex item antiqua dicitur à Deo, quod
Ezech. 20. 25. continebat *præcepta non bona*, modo alibi expoſito. Lex Euangelica eſt, quæ ore pleno dicitur bona: ambulate in ea, & invenietis refrigerium, & requiem animabus veſtris: nam exſufflare aut reſpirare facit animas. Unde quidam transferunt. *Lex Domini immaculata, quietans animas.* ut Fœlix. Alio modo transferri poteſt: *faciens volare animas*: nam id etiam ſignificat verbum, *Heſib*, ut in Geneſi:
Gen. 15. 11. *aves abigebat Abram*, in Hebræo verbum *Heſib*, Faciebat eas volare. Verè enim lex Chriſti alleviat, ita quod facit volare animas
In Pſ. 59. in illud. Ita viſus eſt intexiſſe Auguſtinus: Alia, inquit, ſarcina premit & aggravat te, Chriſti autem ſarcina ſublevat te, juxta illud: *jugum meum ſuave eſt, & ſarcina mea levis*: alia ſarcina pondus habet, Chriſti ſarcina pennas habet, nam avi etſi pennas detrahas, quaſi onus tollis, & quo magis onus abſtuliſti, eo magis in terra remanebit: quam exonerare voluiſti, jacet, non volat, quia tuliſti onus: redeat onus, & volat. Talis eſt Chriſti ſarcina, portent illam homines, non ſint pigri; non atttendantur illi, qui eam ferre nolunt; ferant, eam qui volunt, & invenient, quàm levis ſit, quàm ſuavis, quàm jucunda, quam rapiens in cœlum, & à terra eripiens, &c. *exultabo & divedum ſicimam.* Si quis inveniret aquilam ſine plumis, corporis pondere depreſſam, nequeuntem vel leviter ſe movere; ſi ei plumas imponeret, quamvis videretur eam amplius onerare & premere, ſed verius eam alleviaret: nam onus quod imponit, eſt leve, & ita allevians, ut per illud poſſit volare & requieſcere. Eadem ratione dicere poſſemus de rotis, quæ videntur graves: ſi tamen ſuperaddantur currui, non ſolum non reddunt graviorem, ſed alleviant, ut vel digito tota illius machina poſſit moveri. Bene autem ſubditur: *& invenietis requiem animabus veſtris*, quia ſola animæ requies, vera eſt requies: & obſequentibus Chriſtum non requies corporis datur, ſed animæ &
ſpiritus. Si ergo CHRISTUS eo qui pon- ¶ 104
dere ſervitutis diabolicæ gravantur, diabolique præceptis obſequuntur, volens illorum pondus alleviare, & eos reficere, vocat & hortatur, ut jugum ſuum ferant, quo requieſcant, & ſuaviter vivant, evidenter infertur, præcepta CHRISTI, aut jugum ſuæ Euangelicæ legis eſſe facilia, ſuavia, & leviſſima: quod enim grave eſt, non poteſt alleviare id quod ponderoſum eſt. Et verè id experientia ipſa comprobat: quanta namque laſſitudine tenetur mundanus, ſequens, quam vocat Paulus *le-* ad Rom. 7. 23.
gem membrorum carnis ſuæ, & leges propriæ concupiſcentiæ, quas diabolus imponit? Quot noctes ducit inſomnes, qui obedit diabolo præcipienti, ut alienam uxorem ſoliciret? Quot diſpendia patitur facultatum? quot occaſionibus expo-

ponitur contentionum? quot periculis graviſſimis patet? ſimiliter qui avaritiæ ſubjicitur,ejuſque legibus, quot vexatur curis? quibus ardet deſideriis? quot defatigatur itineribus? quibus angitur timoribus? omnes tandem diabolo obſequentes, proteſtati ſunt: *Laſſati ſumus in via iniquitatis & perditionis.* Si autem tu,qui tam oneroſam vitam ducis,diabolo ſerviens,te ipſum revocas ad Chriſti præcepta ſervanda, qua requie perfrueris? quieſcis in domo tua, quiete agens cum uxore,filiis & ſervis,dormis ſecurè,non ſentis conſcientiæ pungentes voces, nec pungeris ſtimulis, non periculis te committis. Suavia igitur ſunt Dei præcepta & facilia: quæ difficilia, aſpera & dura ſunt, præcepta ſunt & leges ſunt diaboli: lex enim Domini ejuſque jugum, animabus quietem, refrigerium & alas præſtat,quibus poſſint volare. Hinc reſpondere poſſumus iis quæ objici poſſunt Chriſto dicenti: *Qui vult venire poſt me,tollat Crucem ſuam:* potius dicendum videbatur, expellat crucem: cum enim aliquem inducimus, ad hos velociter currentes ſequendum potius hortamur, ut expellat pondus, quàm quod illud ſuper ſe ponat, & ſecum tollat. Hortaris Domine, ut te ſequamur, qui tanquam gigas curris, velocius quàm ille Aſael,de quo dicitur, quod *curſor velociſſimus fuit, quaſi unus de capreis, quæ morantur in ſilvis:* melius ergo videbatur, quod nos ad expellendum pondus crucis hortaretis, quàm ad illud tollendum & ferendum, ut expeditius te poſſumus ſequi. Unde & Apoſtolus tuus, ut te currentem ſequamur, jubet *deponere omne pondus.*

¶ 105 Quodnam autem pondus gravius quàm crucis? Cæterùm aptè nobis conſulit: is enim qui velociter debet currere, ut velocem curſorem ſequatur, debet illud pondus expellere, quod gravat & deprimit; non quod alleviat, & refrigerium præſtat. Currus enim,qui paratur ad velociter currendum, & ſequendum eum qui præcedit, oportet quod onus illud deponat, quo premitur & gravatur; non tamen illud quod adjuvat, ut levius velociuſque currat,quales ſunt rotæ. Pondus quod gravat animam, jugum diaboli eſt,& peccatum, ut Hieron. *a* demonſtrat, & D. Chryſoſt. *b* oſtendit. Hoc ita gravabat Davi[d], ut clamaret: *Iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum, & ſicut onus grave gravatæ ſunt ſuper me.* Eſt hoc jugum, inquit Chryſoſt. talentum illud plumbeum, ſuperpoſitum amphoræ; de quo Zacharias, quod quamvis in principio non videbatur eam gravaſſe, tamen tanto pondere poſtea eam fixis in campo Sennaar, ut non poſſet inde amplius amoveri. *Gravabit eam iniquitas ſua*, dixit Propheta. Hoc pondus deponendum eſt ab iis, qui ad veram quietem & vitam pervenire & currere deſiderant. Quod egregiè Paulus dixit: *Deponentes omne pondus, & circumſtans nos peccatum, per patientiam curramus, aſpicientes in autorem fidei, & conſummatorem Ieſum* Cùm dicit, *Pondus, & circumſtans peccatum*, conjunctio, *Et*, potius vim habet explicantis, quàm conjungentis,ut dicere velit: Deponentes omne pondus, id eſt, circumſtans nos peccatum:quodvis enim peccatum mortale omnis ponderis gravitatem in ſe continet. Qui poſt Chriſtum currere debet, hoc pondus deponat, aſſumat autem illud onus quod alleviat, refrigerat, & volare facit animas, jugum ſcilicet Chriſti, ejus Euangelium, & crucem. Hæc enim etſi gravet corpus, tamen volare facit animas, & ſumma quiete perfrui. Ad hoc inſtitutum B. Ambroſ. expendit illud Eſaiæ: *Qui ſperant in Domino, aſſument pennas, ut aquila, current, & non laborabunt, ambulabunt, & non deficient:* docetque, hæc verba quadrare cum illis Chriſti, vocatis eos, qui laborant & onerati ſunt, ut eos reficiat, quibus jugum imponit, quod alas tam leves tribuit; per quas currentes non laborant,& ambulantes non deficiunt, &c. Meritò propterea Deus hanc tanquam graviſſimam pœnam rebellibus peccatoribus imponit, quod eos relinquit ſervire dæmoni, qui quaſi jugo ferreo illis impoſito eos conterat. Ita antiquitus dixit: *eo quod non ſervieris Domino Deo tuo in gaudio cordiſque lætitia, ſervies inimico tuo in fame & ſiti, & nuditate, & ponet jugum ferreum ſuper cervicem tuam, donec te conterat.*

§. 11. *Lex*

Sap. 5. 7 — Matth. 16. 24. — 2. Reg. 2. 18. — ad Hebr. 12. — a In c. 1. Ioan. — b Hom. 1. de pæn. — Pſ. 37. 5. — Zach. 5. 7 — Eſai. 24. 20. — ad Hebr. 12. 1. — 3. Offic. ad fin. — Eſai. 40. 31. — Deu. 28. 47.

§. 11. *Lex de parcendo inimico facilior & ſuavior eſt lege duelli; per hanc homo parturit injuſtitiam, per illam ſpiritum ſalutarem.*

¶ 106 *Hom. 16. & 30. ad populum.* QUod Chryſoſtomus in communi
& abſolutè probavit, præcepto
Chriſti eſſe ſuavia, & facilia, præ-
cepta autem diaboli gravia & vehementiſ-
ſime prementia, peculiariter de hoc præce-
pto dilectionis inimicorum demonſtrat, o-
ſtendens eſſe ſuaviſſimum & facillimum,
ſi cum præcepto contrario diaboli confe-
ratur. Supponamus enim ex hac parte
Chriſtum, ſedentem in monte, & præci-
pientem ſuis, ut ſuos diligant inimicos, &
offenſas remittant, & vindictam depo
nant: ex illa autem dæmonem, regem ſuper
filios ſuperbiæ, contendentem ſedere ſuper
litera Aquilonis, & præcipientem ſuis, ut
unuſquiſque ſuos odio habeat inimicos,
& vindictam de offenſis ſibi irrogatis ſu-
mat. Quodnam horum præceptum fa-
cilius eſt? Certè etiamſi non acuto ſis in-
genio, ipſa experientia oſtendente judica-
re teneris, præceptum dæmonis eſſe ſum-
mis difficultatibus implicatum, à quibus
omnibus liber eſt, qui præceptum CHRI-
STI exequitur. Qui enim vindicari vult,
noctes ducit inſomnes, à laboribus ſibi
congruis & convenientibus ceſſat in die,
cogitationibus abſumitur, timoribus an-
gitur, curis affligitur, facultates ſuas pro-
digit, amicos convocare oportet, quibus
maneat obligatus, periculis magnis ſe ex-
ponit, corporis vitam conſumit, & ani-
mam mortuam quaſi in loculo defert Qui
autem ſervat, quod CHRISTUS præcipit,
his omnibus liber manet, quietus dormit,
ſua curat, periculis ſe liberat, corpus ſer-
vat, animam ſalvat Hoc ipſum confirmat
Chryſoſtomus expendens inquietudinem,
quam ſecum fert iracundus, & vindictæ
appetitor. Quis, inquit, tortor ita laniare
latera poteſt, ſicut ira & furor iracundum?
Quæ ignita tela ita corpus perforarent?
Quis furor ex naturalibus ita ſenſibus exci-
dere facit, ſicut furor & ira conſterna-
tio? Novi multos ex ira morbos incurriſ-
ſe, & febrium difficillimæ præſertim hæ
ſunt. Si vero ita corpora læduntur, ani-
mas cogita, &c. Multi oculos amiſerunt,
in graviſſimum morbum multi incide-
runt, &c. Non eſt opus multa dilatione;
ra acujus eſt morbus. *frequenter ex ira ver-* *Notanda Sentent. Chryſoſt.*
bum aliquis emiſit, ad cujus remedium totius
indiget vitæ, & aliquid commiſit; quod om-
nem ipſius vitam ſubvertit. Hoc enim eſt
difficile, quod in brevi tempore, & per u-
nam actionem, & per unum duntaxat ver-
bum, æternis nos frequenter excluſit, &
multos evacuavit labores. Ignis eſt vehe-
mens ira, omnia devorans, nam & corpus
perdit, & animam corrumpit. Hæc & alia
Chryſoſtomus proſequitur, qui ad hoc in- *In Pſ. 7.*
ſtitutum expendit egregiè illud Davidis:
quod præcedenti tractatu *a*, indicare cœpi-
mus. *Ecce parturiit injuſtitiam, concepit do* *a Nu. 102*
lorem & peperit iniquitatem: credit enim, *Pſal. 7. 15*
ad litteram de eo, qui vindicari vult, eſſe:
ſermonem, cujus opus vocat, injuſtitiam,
ſicut paulo ante, hoc, quod eſt remittiere
offenſas, vocat juſtitiam ſuam, dicens: *Iu-* *Pſal. 7. 9.*
dica me Domine ſecundum juſtitiam meam.
David ergo, qui tot inimicorum paſſus
fuit perſecutiones, tanquam is, qui probe
noverat, quænam patiatur is, qui vindi-
ctam, & ultionem quærit, eum quaſi digi-
to oſtendens ait: *Ecce parturiit injuſtitiam,*
&c. Eſtque commune dubium, quod ¶ 107
David videtur rerum ordinem pervertere:
nam ſecundum naturæ curſum, prius eſt
concipere, deinde parturire, & tandem pa-
rere: ipſe autem prius ponit parturitionem,
quam conceptum. Ecce, inquit, par-
turiit injuſtitiam, concepit dolorem &c.
Quomodo poteſt mulier parturire, niſi
prius conceperit? Quidam reſpondet, non
eſſe inconveniens, aliquantulum inver-
ſum fuiſſe ordinem, quem Hieronymus
clarius expreſſit, qui vertit: *Ecce parturit*
iniquitatem concepto dolore, id eſt, poſtquam
concepit dolorem: ſimiliter Fœlix, qui
transfert: *Enixus eſt iniquitatem, poſt-*
quam concepit afflictionem. Præpoſtero
ergo ordine loquutus eſt David, ſed ex-

 prime-

priemere volens id, quod ſecundum natu- *Iob 15:35*
ralem accidit ordinem, quem expreſſit E-
liphaz, ad cujus dictum viſus eſt alluſiſſe
Schol. in Pſal. 7. David, de impio agens: *Concepit*, inquit, *do-*
lorem, & peperit iniquitatem, & uterus ejus
præparat dolos. Sitamen Baſil. miſteriū egre-
gium olfecit. In mulieribus parentibus, in-
quit, primum concipitur, deinde parturitur:
hic vero prius parturiit, & ſic demum con-
cepit. Quid igitur dicendum eſt? Quod illic
quidem tempore partus, eſt parturitio; hic
vero mox initio parturitur: ſimul enim at-
que mali quidquam conſultatur, priuſquam
id animo concipiatur & infigatur, tumul-
tuatur, ac perturbatio in eo naſcitur. Aut
aliter dicere poſſumus, Davidem non ſer-
vaſſe ordinem, quem natura ipſa ſequitur,
ſed illum intervertiſſe, ſignificare volens, in
eo quem deſcribebat, omnia eſſe inordina-
ta, & ex conſequenti, confuſione, & dolore
plena. nam ex inordinatione membrorum,
ſequitur dolor in animali, & ex inordina-
tione ventorum, ſequitur confuſio & tu-
multuatio in mari & in terra. Vere tamen
credo, Davidem exprimere voluiſſe, non
tantum unum fœtum aut partum, ſed duos
intervenire: ſi enim unicus eſſet fœtus, non
duplicem exponeret partum. Unius namq;
fœtus, unicus partus eſt. Primo itaque par-
turiit fœtum unum, poſtea concepit alte-
rum, quem peperit. Et verè ita eſt: primoge-
nitum ſiquidem, quem parturiit primo vin-
dicator, eſt odium, quod David vocat in-
juſtitiam: ex quo concipit alterum filium,
ſcilic. vindictæ appetitum & propoſitum,
quem tandem parit. Primò ergo qui talis
eſt, parturiit injuſtitiam: in ipſo. n. exordio,
parturitio eſt uniua nati filii, ſcil. odii: nam
hoc ipſo jam homicidium patratum intelli-
1. Ioan. 3. 15. ge, juxta illud Ioannis: *Qui odit fratrem*
ſuum, homicida eſt: & quia homicidium
pertinet ad injuſtititiam. dicitur parturiſſe
injuſtitiam. Ex iſto fœtu jam producto,
tamquam ex patre, concipit alium, qui vo-
catur dolor: ex odio enim, in utero volun-
tatis concipit apperitum & propoſitū vin-
dictæ, quem bene deſcripſit, doloris nomi-
ne. Quid enim eſt apperitus iſte, quem mē-
tis utero geris, niſi dolor? Non eſt ſpina, quę
ſic pungat non ſerpens, qui ita mordeat:
non lictor, qui ita torqueat: propterea fœ-
tus hic, dum in utero eſt, dicitur dolor, Pœ-
na fuit peccati Evæ, quod conceptus uteri
ſui truſtitias & mœſtitias animiq; deliquiā
induceret, cui dictum eſt: *Multiplicabo æ-* *Gen 3.16*
rumnnas tuas, & conceptus tuos. Quod vide- ¶ 108
re licet in mulieribus, quæ dum fœtum in
utero portant, quem conceperant, gravatæ
& oneratæ ſunt, & multis affliguntur triſti-
tiis, & pariuntur varia animi deliquia. Nul-
lus autem conceptus eſt; qui ita eum, qui
concepit, affligat, ſicut appetitus vindictæ.
Non eſt vipera, quæ ita vētrem matris cor-
rodat. Si mulier conciperet juniperum, aut
rhamnum, vel ſpinam, aut veprem, quæ dū
amplius procedunt, acutiores aculeos ger-
minarent, qui viſcera pungerēt, & præcor-
dia transfigerent; qualis eſſet conceptus? ſi
conciperet ſerpentem rodentē interna ven-
tris, & cordis, quomodo vocaretur conce-
ptus iſte? triſtis certe ac dolore plenus con-
ceptus. Sētiebat Rebecca, quod pueri, quos
in utero conceperat, *collidebantur*, quæ res
ita eam afflixit, ut diceret: *ſi ſic futurum e-* *Gen. 16: 21.*
rat, ut quid neceſſe fuit concipere?. Ad quid
conceptus iſte anxietate, & doloribus ple-
nus? Qui ergo vindictam concipit, & men-
te propoſuit, & gerit, dolorem concepiſſe,
benè dicimus: eſt enim plenus curis, anxie-
tatibus, timoribus, ſolicitudinibus, quæ ve-
hementius torquent cor, quam ſpina quæ-
vis. Proprium malum, inquit Chryſoſtom.
apud ſe nutriunt mali memoriam, quaſi
quendam tortorem, Quantum putas tor-
mentum eſſe, homini præcordia percuſſo,
qualiter ulciſcatur, conſiderat? Priorem ſe-
metipſum punit & caſtigat, intra ſeipſum
tumens, adverſus ſe pugnans & excandeſ-
cens: nam neceſſe eſt, apud te ignem ſem-
per accenſum eſſe, & febrem: temetipſum
igne conſumis, flagrantem ſemper & vigen-
tem ferens flammam, nec animam permit-
tens requieſcere, ſed ſemper ſæviens, & in
turbatione mentē habens & procella. Quid
hoc gravius, ſemper eſſe triſtem, & inffla-
tum, & ſemper ardere? Ex hoc conceptu
qualis partus expectandus eſt? *peperit ini-*
quitatem?

Digitized by Google

Ecce ad quidnam ordinata fuit conceptio doloris, ad pariendam iniquitatem, id eſt, vindictam, quam conceperat, quam dum opere complet, parere dicitur. Infœlix partus. Mulieri triſtitias, quas dum prægnans eſt, habet, & dolores quos ſecum fert partus, ſuffert, quia parit filium de quo gaudere poteſt: *natus eſt homo in mundo, &*
Ioan. 16. 21 *non meminit preſſuræ propter gaudium.* Is tamen, talem poſt dolores & pœnas, quas pertulit, parit filium, qui non gaudium ingerat, ſed perpetuam inducat triſtitiam: nam *peperit iniquitatem.* Quid eſt iniquitas? Eſt filius, quem anima parit, ad ſui deſtructionem & exitium. Infœlix partus. Si mulier poſt præteritas triſtitias, gravedinem, & pœnas, quas novem menſibus pertulit, poſt dolores, quos in partu ſuſtinuit, peperiſſet filium, quem conſpiciens gauderet, credens, quia natus eſt homo in mundo: ſi tunc accederet aliquis, quio oſtenderet, illum filium quem credidit hominem, eſſe leonem, aut urſum crudelem, à quo devoranda eſſet, niſi prius illum acri dolore & anguſtia comprimeret & ſuffocaret, infœlix certè eſſet partus. Talis eſt filius, quem paris, dum vindictam exerces: credis te, etſi labores pertuleris, & gravi onere fueris oppreſſus, tamen vere peperiſſe hominem in mundo, id eſt, rem virilem feciſſe; & perfeciſſe id, quod decet hominem honoratum & excellentem, ut gaudere poſſis: non tamen recte filium, quem peperiſti, agnoſcis. Illum tibi David oſtendit, eſſe crudeliorem leone, & urſo
¶ 109 immaniorem. *Peperit*, inquit, *iniquitatem* Crudelis filius, qui vere tibi exitium afferet, perditionem inducet, & perpetuam mortem, niſi illum lacrymis ſuffoces, niſi duris pœnitentiæ manibus eum interficias, & te illum genuiſſe lamenteris & doleas. Et bene David, in oculis omnium exponit, dicens, & præmittens adverbium illud *Ecce:* res eſt enim omnibus manife-
Hom. 11 de invidia. ſta, quam à mundi exordio experientia ipſa comprobat. Vide Cain illum, quem D. Baſilius vocat primum diaboli diſcipulum qui primus ejus doctrinam accepit, & ejus mores imitari cœpit. Primo parturiit injuſtitiam: nam hoc ipſo, quod frater ejus aliquid fecit non ſibi gratum, parturivit injuſtitiam, id eſt, odium fratris: *Ex malignp enim erat, & odivit fratrem ſuum,* 1.Ioan.3 18. inquit, Joannes. Hoc filio edito, concepit ſecundum, quem pareret: propoſuit enim mente in illum vindictam exercere, & illum perſequi, & occidere, & vere concepit dolorem: hic enim fœtus, in mente conceptus, ejus viſcera torquebat, ut De- Gen.4. 6. us diceret ei: *Quare triſtis es, & cur concidit facies tua?* Non eſt mulier, quæ poſt conceptum ita triſtitiis angatur, ſicut anima illa miſera, poſtquam concepit vindictam. Illa enim erat quaſi ſerpens corrodens viſcera, quaſi rhamnus transfigens interiora. Inde proceſſit ad partum, & peperit illam iniquitatem horrendam, quod fratrem tandem occidit. Hunc filium peperit, qui illum perdidit, & perpetuæ morti tradidit. Idipſum in Saule videre licet. Quia aliquid actum eſt circa Davidem, quod illi fuit ingratum, ſtatim parturiit injuſtitiam, id eſt, odium: *factuſque eſt Saul inimicus David cunctis diebus:* ex quo 1.Reg.18 29. concepit dolorem, illud ſcilicet propoſitum perſequendi & occidendi David, quod ejus viſcera ita torquebat, ut arreptitius fieret, ſuamque ſortem deploraret, nullibi requieſcere valens: tandem ad partum prorupit, dum perſequi David totis viribus contendit, & coacto exercitu ad occidendum requiſivit: patrus ſane cum maximis doloribus, & periculis, in quæ incidit, ſed cujus filius ipſum tandem perdidit, & in æternam mortem conjecit. Hæc igitur manifeſta ſunt in eo, qui diaboli præceptum obſervans odit inimicum, vindictam appetit, & exequitur. Videamus nunc an ſimilia patiatur, qui Chriſti præceptum ſervans, inimicum diligit, cui propter Deum remittit offenſam, & benefacere procurat. Quid enim hujuſmodi ſervis Dei accidat, expreſſit Eſaias dicens: *Sicut quæ concipit,* Eſa.26. 17.18. *cum appropinquaverit ad partum, dolens clamat in doloribus ſuis: ſic facti ſumus à facie tua Domine, concepimus, & quaſi parturivimus, peperimus ſpiritum, ſalutes non fecimus.* Ita in Vulgata, ſed Septua-

tuaginta legunt: *Peperimus ſpiritum ſalutis.* In Hebræo, *ſalutes*, in plurali, *peperimus ſpiritum ſalutum*. Et quamvis, ut ſæpe annotat ad hoc inſtitutum Divus Auguſtinus; quamvis quædam vocabula ſint minus latina, ſunt tamen magis apta ad myſteria explicanda, quibus propterea utimur: quamvis enim latinus ſermo non admittat ſanguines in plurali, apte dicit
Pſ. 50. 16. David: *Libera me de ſanguinibus*, qua dicendi ratione myſterium exprimitur, ab
Ibidem. Auguſtin. explicatum. Similiter quamvis hoc nomen ſalus, apud latinos plurale non habeat, rectè dicitur, *Peperimus ſpiritum ſalutum*, ad exprimendum myſterium,
¶ 110 quod ſtatim dicemus. Qui diabolo obtemperat, parturit, concipit, & parit, & omnia ſunt in malum, & cum dolore, ut diximus. Qui Chriſto obſequitur, ſimiliter parturit, concipit, & parit, ut dixit Propheta. O-
Serm. 10. de ver. Dom. mnis namque homo (inquit D. Auguſtin. hæc duo loca Davidis & Eſaiæ expendens) concipit animo, neque ullus poteſt eſſe ſine conceptu, ſed alii concipiunt de diabolo, alii de CHRISTO: de qua re e-
Lib. 1. de inter. ca. 4 & lib. 1. de Cain & Abel, cap. 10. gregiè & late Ambroſius, de hac animorum impprægnatione & partu diſputans, & de utero, & ſemine, quo concipiunt. Quid parturiat, & concipiat, & pariat iracundus, dictum eſt: qui ſuſcepto diaboli verbo, & inſtinctu, tanquam ſemine parturit odium, quod diaboli proles dicitur, ut patet apud Ioannem, agentem de odio, quod parturiit Cain ex maligno. Ex hoc fœtu tanquam ex ſemine, alium concipit fœtum, ſcilicet appetitum vindictæ, quem ad ſui exitium parit. At juſti concipiunt, parturiunt, & pariunt. Dum David ageret de ultoribus, ordinem pervettere viſus eſt, oſtendens illos inordinatiſſime agere: at de juſtis agens Propheta, egrium or-
Foreri. dinem tenet, dicens: *Concepimus, parturivimus & peperimus*: primo enim mulier de viro concipit, deinde parturit, dum doloribus partui appropinquat, *va de pario*, & tandem parit. A facie, inquit, tua concepimus: phraſis Hebræa, id eſt, propter te:
Rom. 8. 16 eodem modo quo dixit Apoſtolus, citans
Pſ. 43. 23 Davidis ſententiam, *propter te mortificamur*: ſuſcepto enim Dei verbo, & præcepto, tanquam divino ſemine, concipiunt propter Deum, amorem erga inimicos: inde procedunt, ut parturiant opera bona erga illos, & remiſſionem injuriæ, quam exhibeant. Et bene dicit, *parturivimus*. Id enim non fit ſine dolore: neque enim, ut ex Hieronymo probatum eſt, hujuſmodi opera fiunt ſine carnis contradictione, repugnantia, dolore, ac mortificatione. Et hoc eſt quod dicit: *Sicut quæ concipit, cum appropinquaverit ad partum, dolens clamat in doloribus, ſic facti ſumus à facie tua*: conſiderans enim juſtus, quod CHRISTUS præcipit, à facie ejus, id eſt propter ejus reſpectum, ex ſemine verbi illius ſuſcepto, concipit amorem erga inimicum. Hic autem conceptus pervenit ad partum, quando amor in opera prorumpit externa. Cum hoc tempus adeſt, parturit anima, dolores ſentiens, mortificans ſuum appetitum: ſed tandem parit ſpiritum ſalutum, id eſt, bona opera in inimicum, ut remiſſionem offenſæ, oratione pro eo, &c. Hjuſmodi opera vocat Spiritum ſalutum. Ecce qualis filius, quem parit, ſpiritum ſalatum, non unius, aut alterius, ſed jpluri matum ſalurum, corporis, animæ, mentis, & voluntatis. Spiritus ſalutum phraſi Hebræa dicitur, ſpiritus ſummè ſalutaris: tale eſt opus juſti erga inimicum, quod ſummam ſalutem ei præſtat, per quem remiſſionem peccatorum obtinet, & divinam gratiam, in
qua ſalus animæ ſita eſt. *Mulier cum parit* Ioan. 16.
triſtitiam habet, quia maximis doloribus 21.
tenetur; *ſed cum pepererit, jam non meminit* ¶ 111
preſſuræ propter gaudium, quia natus eſt homo in mundo. Hoc juſtis accidit, cum inimicos diligunt, & opera benefica eis exhibent, offenſas remittunt: etſi enim hoc, cum fit, ſit difficile, & dolorem inferens; ſed poſtquam factum eſt, ſummo gaudio affici poſſunt, qui talem filium genverunt, per quem ad optionem filiornm Dei accipiunt. Hæc egregie Chryſoſtomus probat,
in illo excellenti manſuetiſſimoque viro, Hom. de
cui ſingulare fuit, quod Dux illius Ioab David. &
dixit: *Diligis odientes te*, conſiderans illud Saule.
opus, omni commendatione dignius, 1. Reg. 19
quod

Digitized by Google

1.Reg.24 quod egit erga Saul inimicum ſuum. Perſequebatur Saul ipſum Davidem, & quærens illum ad mortem, incidit Deo diſponente in manus illius, in ſpelunca, nam illam ingrediens Saul, ut naturæ neceſſaria expleret, latebat in ea David, cum multis militibus. Vidit illum David: & quamvis milites ejus vehementer excitarent ad vindictam, ipſe concepit à facie Domini, id eſt, propter Deum, dilectionem & amorem erga illum: ideoque militibus reſpondit: *Vivit Dominus, non extendam manum meam in eum, quia Chriſtus Domini eſt*: id eſt quia unctus eſt à Deo. Propter Dei ergo reſpectum, concepit amorem, & voluntatem parcendi illi: ſed parturivit & paſſus eſt dolores graviſſimos, ſicut parturientis, dum opera amicitiæ in talem inimicum exercebat, cum illum ſcilicet ſervabat, & cuſtodiebant non ſolù à ſuis militibus, qui ſeipſos offerebant ad illum occidendum, ſed præcipue à ſuamet paſſione, & carnis ſuæ affectu, quem ſeveriſſimè mortificabat: & parcens Sauli, inquit Chryſoſtomus, ſuo proprio affectui non parcebat; ſed illum jugulabat, & confodiebat: & gladius quo oram chlamydis Saulis abſcindebat, ſua ipſiuſmet viſcera diſcindebat, dum cum poſſet facilius vitam, quam veſtem conſcindere. illam ſervavit, hanc ſcidit, quo poſſet inde eum ad amorem revocare. Quid tandem factum eſt; Peperit opera illa charitatis & amoris in Saul, peperit ſpiritum ſalutis & lætitiæ; nam cum tandem Saulem dimiſit liberum, ſummo gaudio affectus fuit, quia talem edidit filium, per quem confidebat ſibi ſalutem à Domino præſtandam: & jam non meminit preſſuræ propter gaudium, quia talem filium produxit. Egreſſus enim eſt è ſpelunca Saul, inquit Chryſoſt. ignarus omnium, quæ geſta fuerunt: egreſſus eſt & David, hiberis oculis cœlum intuens, & magis exultans, quam cum Goliath dejeciſſet: ſiquidem hæc magnificentior erat victoria, hæc magnificentiora ſpolia, hæc præda illuſtrior, hoc glorioſius trophæum quo ſibi innumere bona acquiſivit, ut ſtatim exponemus.

§. 12. *Quam lætitiam pariat dilectio & beneficentia erga inimicum, egregiè mulier, quam vidit Ioannes expreſſit.*

His non ineptè concinunt, quæ de muliere illa mirabili Ioannes enarrat, quam vidit *amictam Sole, & Luna ſub pedibus ejus, & in capite ejus corona ſtellarum duodecim, quæ in utero habens, clamabat parturiens, & cruciabatur, ut pareret*: tandem filium peperit talem, qui raptus eſt in cœlum, ſummo pretio & honore à Deo donatus. Et quidem commune eſt ſatis apud S. Patres, mulierem illam, juxta litteram ſenſum, typum Eccleſiæ ſanctæ tenuiſſe. Ita Gregorius *a*, Rupertus *b*, Methodius martyr *c*, & omnes hujus loci expoſitores. Quoniam autem hæc quæ de Eccleſia dicuntur, non poſſunt omnibus fidelibus convenire, ſed juſtis, optimè ſecundum regulam Tiſconii, quam tradidit Auguſtinus, animam juſti, ſub mulieris iſtius ſymbolo, poſſumus accipere. Et quamvis multa ſint, quæ Ioannes refert hoc conſideratione ſpeciali dignum eſt, quod ex una mulier exprimitur amicta Sole, & Luna ſub pedibus ejus, & in capite ejus corona ſtellarum, id eſt, repleta omni luce: Ad illuminandum ſiquidem Deus totum orbem die ac nocte, nihil aliud creavit, niſi Solem, Lunam & Stellas, quas *poſuit in firmamento, ut illuminent terram*: Omnes ergo fontes & principia lucis, hæc mulier in ſe habebat, cujus nulla pars erat, nec pedes qui non eſſent luce pleni, ſub quibus lunam habebat. Et alia, exprimitur habens in utero, clamans parturiens, & quæ cruciabatur doloribus partus. Hæc enim minus congruere inter ſe videntur: lux namque & dies, ſymbolum eſt lætitiæ, & proſperitatis apud omnes nationes, ut docuit B. Gregorius & S. Auguſt. adeo, ut Scriptura ipſa ad deſignandam lætitiam, gaudium, & proſperitatem, nomine lucis utatur; & ad exprimendam triſtitiam, & adverſitatem, nomine noctis & tenebrarum.

¶ 112 Apoc. 12. 1.

a 14. Moral. cap. 7. b In c. 12 Apoc. c In ſimp. 2. de doct. Chriſt. ca. 31.

Gen. 1. 17

5. Moral. cap. 1. Epiſt. 110 ad Honor. cap. 7 & 8.

a Pſ.96. 11. rum. *Lux* inquit David *a, orta eſt juſto, &*
b Amos (pro id.eſt) *rectis corde lætitia*, Et alibi *b: Oc-*
8. 9. *cidit Sol in meredie, & tenebreſcere faciam*
terram in die luminis: & ad deſignandam
ſummam calamitatem, & triſtitiam, quæ
ex adventu inimicorum imminebat, dixit
Soph.1.15 Sophonias: *Dies iræ, dies illa, dies tenebra-*
rum & caliginis. Quando Iudæis evidentiſſimum mortis periculum imminuit, dici-
Eſth 11.8 tur, quod *fuit dies illa tenebrarũ, & diſcri-*
11. & ca. *minis tribulationis & anguſtiæ &c.* quando
8. 16. vero liberos ſe viderant, *Lux & Sol ortus*
eſt, & quando *nova lux Iudæis oriri viſa eſt:*
gaudium, honor, & tripudium. Si ergo mulier illa luce erat amicta, & quaſi omnem
lucem in ſe ipſa continebat, quo ſignificabatur abundantia lætitiæ & gaudii, quo erat
repleta, & proſperitas ſupiem., qua fruebatur; quomodo habebat dolores & cruciatus parturientis? ſummum enim dolorem ac pœnam ſolet Scriptura Sacra ſub
metaphora parturientis explicare. Sed dicendum eſt primo, utrumque verum eſſe:
nam ex una ſummo erat gaudio repleta, &
proſperitas ingens illi aderat, quamvis ex
alia dolore paturitionis cruciaretur: juſtus
enim, cum dilectionis opera erga inimicum parere incipit, ſecundum corporis &
carnis affectum, dolore ac pœna afficitur, iræ motum comprimens, & ſemetipſum mortificans: cæterum ſecundum
ſpiritum, & animam, magno gaudio, &
lętitia ac requie perfruitur, illa quam Chriſtus promiſit tollentibus jugum ſuum. Habet enim charitatem, & ex conſequenti
Spiritum ſanctum, in ſe habitantem:
Rom 5.5. *Nam charitas Dei diffuſa eſt in cordibus no-*
Gal.5.22 *ſtris per Spiritum ſanctum, qui datus eſt no-*
bis: fructus autem ſpiritus ſunt, gaudium,
pax, &c. Ex tali arbore tam dulcis fructus
procedit. Vide Stephanum, plenum Spiritu ſancto, & ex conſequenti plenum dilectione & amore (nam Spiritus ſanctus amor eſt) dum graviſſimas perſecutiones
patiebatur, ab iis, qui falſum teſtimonium
contra illum dicebant, eos diligens, & de-
Act.7.55 ſiderans eis benefacere: *vidit cælos aper-*
tos Communi locutione, ad ſummum
gaudium exprimendum, quo aliquis affectus fuit, dicimus, quod cœli ei aperti ſunt.
Sed de iis infra. Dicere ſecundo poſſumus, ¶ 111
utrumque verum eſſe, quod mulier plena
erat lætitia & gaudio, & ſimul gravibus
cruciabatur doloribus: ſicut enim negari
non poteſt, mulierem cum parturiit magnis doloribus cruciari, ita evidentiſſimum
eſt, nullum eſſe majus gaudium, quam
cum mulier videt ſe filium peperiſſe, cum
ſui omnimoda incolumitate. Hoc certè tale tantumque eſt, ut etiam dolores partus
poſſit mitigare: qua de cauſa Rachelem
parturientem, graviſſimis doloribus cruciatam, obſtetrix animoſiorem reddere conabatur dicens: *Noli timere, quia habebis fi-* Gen:35.
lium Non dubium, quin juſtus, cum ope- 17.
ra dilectionis erga inimicum parere nititur, crucietur; difficile eſt enim, amare illum, qui te odit; ei benefacere, qui tibi malefacit; pro eo orare, qui in te maledicta
conjicit, adeo ut in adverſis rebus, nullæ
fere reperiantur quæ majorem dolorem,
& anxietatem incutiant. Cæterùm nulla
poteſt eſſe major gaudii, & lætitiæ ratio,
quam cum homo videt ſe talia opera peperiſſe: peperit enim primo cum ſui incolumitate, ſervavit namque vitam animæ,
quę in charitate poſita eſt: deinde peperit
filium, omni filio pretioſiorem, quem Deus
tanti facit, ut in cœlum eum rapiat: *Raptus*
eſt, inquit, *filius in cœlum.* Quibus verbis
oſtendit, quanti ſint valoris & æſtimationis hęc opera Non eſt terra digna, hujuſmodi filium retinere, & ſervare, qui dignus eſt cœlo, erga quem tanta Deus aviditate tenetur, ut hoc ipſo, quod hunc filium videt, ad ſe rapiat, tanquam rem pretioſam. Diximus ſiquidem alibi, Deum
illa opera diligere, quæ propter ſe fieri videt: nullum autem opus, tam purè propter
Deum fit, ſicut dilectionis opus erga inimicos. Tanquam ergo rem ipſius Dei, &
ipſo Deo dignam, Deus eam rapit in cœlum. Et hinc provenit, quod hujus filii ſpes,
etiam tempore parturitionis, & dolorum,
eos mitiget, & lætitiam inducat: animantur enim ſancti viri, ad hæc opera facienda, quaſi ſibimetipſis dicentes: Noli timere, filium habebis cœleſtibus ſedibus
dignum

dignum, Ex iis ergo, vide differentiam inter diſcipulũ diaboli,& diſcipulum Chriſti: ille concepit dolorem, & peperit iniquitatem, filium, qui in tantas anguſtias eum conjicit, ut propter illum perpetuæ morti ſit addictus: iſte peperit ſpiritum ſalutis, filium ſalutarem, per quem ſalutem æternam ſibi parat. Vide Cain, quem ſupra induximus, parturientem, concipientem, & patientem: peperit tandem iniquitatem, cum ultionem de fratre ſuo ſumpſit, ſuæque iracundiæ & furori ſatisfecit. Vide etiam Davidem, qui Sauli pepercit, & peperit ſpiritum ſalutis. Quid Cain ipſi poſt talem partum evenit, certe ille filius fuit ipſi cauſa perditionis, & maledictionis, Gen.4.11 propter quem à Deo maledictus eſt: *Maledictus*, inquit, *eris ſuper terram, quæ ſuſcepit ſanguinem fratris tui de manu tua: vagus, & profugus, &c.* Quæ omnia ad eos dici poſſunt qui vindictam ſumpſerunt: Maledictus eris ſuper terram, &c. vagus, & profugus, plenus timore & anxietate eris ſuper terram, &c. Quid autem Davidi poſtquam illud peperit opus, quo inimicum ſervavit, & ei pepercit? Quod lætus potuit canere: Pſ.17.21 *Et retribuet mihi Dominus ſecundum juſtitiam meam, ſecundum puritatem manuum mearum in conſpectu oculorum ejus.* Iuſtitiæ In Pſ. 7. nomine intelligit Chryſoſtomus, hoc quod eſt parcere inimicis: inter omnia enim opera, quæ juſtus facit, hoc majorem rationem juſtitiæ erga Deum inducere videtur, propter divinam legẽ peculiariter hac in par- Luc.6.37 te ſtatutam: *Dimittite, & dimittemini.* Vide quam lætus maneat, quanta ſpe ſe erigat. His concinunt, quæ annotat B. Auguſtinus, Euangeliſtam Lucam, poſtquam induxit S.Stephanum orantem pro inimicis Ser. 137. de temp. genuflexum, ſubdidiſſe: *Et hæc dicens, obdormivit in Domino.* Nihil enim magis ad Act.7.59 requiem veram diſponit, quam pro inimicis ex corde orare. O fœlix ſomnus, & requies vera, inquit Auguſtinus, Ecce quid eſt requieſcere, pro inimicis orare.

§. 13. *Suave eſſe hoc præceptum, oſtendit perturbatio, quam patitur iratus, & quies, qua fruitur dilectionem tenens, patetque in Stephano & ejus inimicis.*

ALIA ratione probat B. Chryſoſtomus facile eſſe hoc Dei præceptum ¶ 111 & leve, præceptum autem diaboli jubentis odire inimicos, & eos perſequi maledictis & malefactis, eſſe grave & ponderoſum, ex perturbatione ſcilicet, quam incurrit iſte, & inquietudine, qua conteritur; & ex quiete & pace, qua ille fruitur: quam rationem ſæpe ipſemet Chryſoſtomus *a*, & alii S. Patres, Baſilius *b*, Auguſtinus *c*, Gregorius *d*, & alii proſequuntur. Quis enim ferre poteſt perturbationem, & inquietudinem, quam interius exteriuſque patitur iracundus, qui vindicandis injuriis operam dat? *Conturbatus eſt*, inquit David, *in ira oculus meus, anima mea, & venter meus.* In ira, id eſt, propter iram, ſecundum phraſim Scripturæ: *Maledicta terra in opere tuo*, id eſt, propter opus tuum: *In baculo meo tranſivi Iordanem*, id eſt, per baculum. Expende verbum illud, *conturbatus eſt*: in Hebræo eſt *Ghaſas*, quod nullibi in ſcriptura Sacra, niſi in hoc Pſalm. invenitur, quaſi peculiariter à Davide inventum, ad explicandum, quod intendebat: ſignificatque interius corrodi, metaphora ſumpta à ligno, intra quod generatur tinea aut vermis, ejus interiora corrodens, & comedens. Talis eſt ira, vermis quidam genitus in corde, qui illud corrodit & comedit. Vide qualem quietem haberet homo, cujus cor vermis corroderet & comederet. Conturbatus eſt, inquit *in ira oculus meus, anima mea & venter meus*, Ventrem, inquit Baſilius hic, promptuarium cogitationum vocavit: innumeras enim cogitationum procellas excitat furor & ira, non minus quam validus ventus vehementes, & varios fluctus in mari. Conturbatus eſt, inquit,

Hom. [illegible] ad Phil.
a Hom. 19 & 30 cit.
b Homil. 10. de ira.
c In Pſ. 30.
d 5. Mor. cap. 31.
Pſ. 30. 10.
Gen. 3. 17
Gen. 32. 10.
Brix to. 2 fol. 72.
Scholi. in Pſal. 30.

oculus meus, anima mea & venter meus: id eſt omnia, quæ in me ſunt, interna & externa. Oculus namque omnes ſenſus externos ſignificare ſolet, quoniam hic ſenſus viſus propter ſuam excellentiam obtinuit, ut ſibi tribuantur omnium ſenſuum actiones. Dicimus enim nos videre, quam bonum odorem, bonum ſonum, bonum

a 10. *Conf. c. 3. & 6 de moribus. Manich. ca. 20. & ep. 112. ad Paul. c. 2.* b 2. 2. q. 1 a. 4. ad 4. c *In Pſa. 30. cont. 2*

ſaporem, res habeant, ut D. Auguſtinus *a*, & D. Thom. *b*, annotarunt. Ventrem autem, inquit Auguſtin. *c*, pro interioribus poſuit: ut velit dicere: Interius iexteriuſque vehementi conturbatione propter iram affectus ſum. Interius in primis, itacundus perturbationem patitur, dum accenſo corde, & inflammatis præcurdiis vapores ad caput elevantur, qui illum obſcurant, & obnubilant intellectum, eo modo quo ex terra calefacta, & madefacta aſcendunt vapores, qui obducunt cœlum nubibus, & obſcurant. Qua de cauſa, cum homo iraſcitur, vocatur à Spiritu ſancto, *Tem-*

Eccl. 2. 3. & c. 5. 2. 13.

pus obductionis, aut ob nubilationis, ut dicemus. Perturbatis interioribus, ſtatim externa etiam nimia turbatione commoventur: Triſtes enim oculi (inquit Chryſoſtomus) os obtortum membra mobilia & tumentia, lingua polluta, nemini patcens, indecens habitus, tædii multum. Efficitur, inquit Baſilius, homo, fœdus aſpectu, redduntur effrenes linguæ, ora incuſtodita,

Hom 30. ad popul.

Hom. 10. de ira.

¶ 15 incontinentes manus. Iræ ſtimulis accenſum, inquit ſanctus Gregorius cor palpitat, corpus tremit, lingua ſe præpedit, facies igneſcit, exaſperautur oculi, & nequaquam recognoſcuntur noti: lingua quidem clamorem formati, ſed ſenſus quid loquatur ignorat: ab attreptitiis non longe eſt, qui actionis ſuç conſcius non eſt, &c. Agens Deus de dæmone ſub typo Balænæ, de eo dicit, quod *ferveſcere faciet, quaſi ollā profundum mare, & ponet quaſi unguenta, dum bulliunt*, Vide duas metaphoras aptiſſimas, ad explicandum, quid diabolus in iracundis, qui ſibi obſequuntur, efficiat. Prima deſumpta à mari ferveſcente, quaſi olla. Conſueverat Sanctus Gregorius Nazianzenus, ut ipſe refert, aliquando à ſtudiis & negotiis, quos paſtoralis cura ſecum

3. Moral. cap. 31.

Iob 41. 22

Ora 28. num. 22.

fert, defeſſus, ad maris oram, recreandi animi gratia accedere, ubi nec à ſanctis cogitationibus vacabat: quin potius ex iis, quæ in mari videbat, philoſophicos diſcurſus agebat. Illud autem diligenter attendebat, quod mare aliquando placidum quietumque extabat, aliquando vero illud quaſi bullientem ollam, fluctus validos emittere videbat illudque conſiderabat, quod nunquam mare feces intra viſcera ſua latentes ita oſtentabat, ſicut quando ventorum vi agitabatur & fervebat, Tunc enim ad modum bullientis ollæ, ſe emittebat denſam ſpumam; reſque immundas, quas tenebat abſconditas, ad littus effundebat, quaſi omnibus, qui aderant aſpiciendas, & ferocem ſpeciem exhibebat, omnibus horribilem. Ventus itaque, qui faciebat ferveſcere interiora motis, totam ejus externam faciem replebat fœdis ac immundis rebus, & ſpuma denſa, &c. Quia in re ad philoſophandum circa cor hominis Sanctus Gregorius ſe transferebat, quod mari ſimile eſt. *Pravum eſt cor hominis, & inſcrutabile*, & nemo ſcit quænam habeat intra ſe, ſicut nec quæ mare in ſuo profundo tenet. Dum homo quietum tenet cor, placidam faciem, gratos oculos, aſpectum jucundum videntibus offert: ubi autem vento iræ agitur, mirum eſt, quantas immunditias extetius proferat, quot maledicta, convitia, verba fœda & inordinata, incompoſitos motus, & ſi quid de inimico ſciebat aut cogitabat, quod intra ſe continebat, illud foras emittit, ut rectè ei conveniat quod ſanctus Apoſtolus Judas de quibuſdam dixit, vocans eos, *fluctus feri maris, deſpumantes ſuas confuſiones*. Addit Deus ſecundam metaphoram: *Ponet quaſi unguenta, dum bulliunt*. Cum unguentarius ex diverſis rebus, radicibus, aut oleis, unguenta facit, accendit admovetque ignem circa cacabum, vel caldariam, mirum eſt, hoc ipſo quod accenduntur, quantas impuritates in partem ſuperiorem & externam emittant, quam fœtidum odorem ſpirent, ut cogat abire circumſtantes,

Ier. 17. 9.

Iudæ ver. 13.

tes, qui nares manibus operiunt, &c. ita
accidit iis, quos diabolus ira ſuccendit:
ponit quaſi unguenta dum bulliunt, nam
facit, ut exterius emittant imputa & fœti-
da, & talia, quæ circumſtantes audire re-
cuſant, aureſque ſibi occludũt, ne audiant.
¶ 116 Quod adeò verum eſt, inquit Chryſoſto-
Hom. 30 mus, ut iracundus multa tunc dicat, & fa-
ad popu- ciat, quæ poſtea pudet ſcire aut recordari, &
lum. ſe excuſare ſolet dicens: Neſciebam quid
dicerem: Iræ ſunt verba, non mea. Hæc poſ-
ſunt amplius confirmari ex illa loquendi
forma, qua uſus fuit Spiritus ſanctus apud
Dan. 6. Danielem: *Tunc Nabuchodonoſor repletus*
19. *eſt furore, & aſpectus faciei illius immutatus*
eſt. Vide quomodo inſeparabiliter ſe co-
mittentur, furor & immutatio faciei. Ex
Ibidem. his infert B. Gregorius Nazianyenus, quod
quamvis ira nihil aliud operaretur, quàm
tantam, tamque gravem perturbationem,
interius exteriuſque inducere, eſſet graviſ-
ſima adferendum, & quod homini corda-
to ſufficiens ratio ad eam deponendam,
eſſet debet, attendere, quam incompoſitum
omni ex parte eum reddat. O ſi te ipſum
videres & attenderes, qualem te iracundia
Loco cit. ponit ſimilem, inquit Chryſoſtomus, tabi-
Hom. 10. dæ feræ, &c. quàm fœdum aſpectum, in-
Orat. 4. quit Baſilius. Hac ratione curavit idem
Gregorius Nazianzenus, Julianum apoſta-
tam & infidelem ab iracundia compeſcere,
repræſentans ei, quàm indignum aſpectũ,
non ſolùm Imperatoris, ſed & hominis ha-
beret, quando ira excandeſcebat: indu-
cens ad hoc inſtitutum illud quod apud
Gentiles erat celebre, de Dea aut nympha
quadam, quę canere & modulari fiſtula ſo-
lebat. Cùm hæc aliquando juxta fontem
limpidiſſimum, tanquam clariſſimum
ſpeculum fiſtula modularetur, vultumque
ſuum in aqua contemplaretur, vidit, quod
dum anhelitum ad modulandum ſpirabat,
faciem, labia, & genas reddebat deformes;
nam genas quaſi tres inflatos exhibebat,
labia plus juſto extendebat, totam faciem
à ſuo naturali colore mutabat. Quo viſo,
fiſtulam ita projecit ad petram, ut in fru-
ſta conſcinderet: neque enim judicavit,
ſe retinere poſſe rem, quæ ita ſuam pul-
chritudinem alterabat & fœdabat. Non a-
liter tibi irato cõtingeret, ſi vultum & ſpe-
ciem quam tunc refers, contemplari velles.
Hinc bene Spiritus ſanctus illam tandem
intulit concluſionem: *Ira & furor, utraque* *Eccl.* 27.
execrabilia ſunt, & vir peccator continens e- 15.
rit illorum. Id eſt, tantummodo illa conti-
nebit & ſervabit vir peccator, eadem phra-
ſi ac illa, *qui continens eſt juſtitiæ*, id eſt, qui *Eccl.* 15.
ſervat & tenet juſtitiam. Peccatoris autem 8.
nomine ſæpè Scriptura ſignificat hominem
vilem, deſpectum ac deſpicabilem. Ita di-
xit Berſabee: *Erimus ego & filius meus Sa-* 3. *Reg.* 1.
lomon peccatores, id eſt, contemptibiles, de- 20.
ſpicabiles & viles reputabimur. Tantum
ergo continet iram & furorem homo vi-
lis, deſpicabilis, qui honorem ſuum nihil
facit, & moribus ſuis ſe contemptibilem
exhibet. Tali itaque perturbatione diabo-
lo obſequentes affliguntur. Qui tamen
Chriſti præceptum cuſtodit, dicentis: *Dili-*
gite inimicos veſtros, hoc ipſo magna pace
& quiete interius exteriuſque perfruitur. In
primis enim, interius non conturbatur, ſed
potius per charitatem comprimit eos mo-
tus & affectus, qui excitabantur ad ſui
perturbationem, & præcepto Domini ſe
ſubjiciens, obſtruit ora leonum, iraſcibi-
lis ſcilicet & concupiſcibilis, ut quietus
ibi, non minus quàm Daniel inter leones
permaneat. Ita explicat Ambroſius *a*, ut ¶ 117
ſupra dicere cœpimus illud *b*: *Bonum eſt* a *Orat. fu-*
viro, cùm portaverit jugum grave in juven- *neb. de o-*
tute ſua, ſedebit ſingulariter & ſilebit, quia *bitu Va-*
tulit jugum grave. Ita Ambroſius legit. *lentis ju-*
nioris.
Grave jugum vocat legem Euangelicam, b *Thren.*
ut expoſuimus: grave, non quod in ſe gra- 3. 27.
ve ſit, ſed quod à carnalibus tale reputa-
tur. Vis ſcire quid contingat illi, qui por-
tat hoc jugum, quod mundus grave judi-
cat? *Sedebit ſingulariter & ſilebit.* Silentii 1. *Mach.*
nomine Scriptura ſacra ſummam pacem 1. 3.
exprimere ſolet. Ita dicitur, quod *ſiluit o-*
mnis terra in conſpectu ejus, id eſt, ſumma
pace ita perfruebatur, ut nulla perturba-
tionis vox reſonaret. Summam pacem
in corde retinet, & ſimilis eſt, inquit

 Chry-

Digitized by Google

Hom. 29. ad populum. Chryſoſtomus, quietiſſimæ ſilvæ, in qua ſpirant venti, aves canoræ cantant, aquæ clariſſimæ decurrunt: quam metaphoram latè ille proſequitur. Et verè alluſiſſe viſus eſt Jeremias, ad illud quod Eſaias promiſit ſervantibus Euangelicam legem, quam *Eſa 32.17* Chriſtus promulgaturus erat: *Erit opus juſtitiæ pax, & cultus juſtitiæ, ſilentium & ſecuritas uſque in ſempiternum.* Et quamvis de tota lege Euangelica ſermo ſit, quam vocat juſtitiam, ad deſignandam excellentiam ejus ſuper veterem legem, per quã juſtitia præſtari non poterat, ut B. Paulus *ad Heb. 7. & ad Galat. 3.* demonſtrat: poſſumus tamen intelligere juſtitiæ nomine hoc peculiare præceptum de dilectione inimicorum, quomodo *In Pſ. 7.* Chryſoſtomus intellexiſſe viſus eſt, cujus rei rationem ſupra tradidimus. Erit, inquit, opus juſtitiæ pax: id eſt, hoc ſequetur ex eo, quod quis hanc juſticiam ſervat dilectionis inimicorum, quod magna pace perfruetur: quo nomine Hebræi ſalutem, proſperitatem, incolumitatem & omnimodam fœlicitatem intelligunt: *Et cultus* *Fereri. ibidem.* *juſtitiæ ſilentium*: ex hoc quod colit & ſervat hoc præceptum, nulla erit perturbatio perſtrepens, nullæ cogitationes reſonantes, ſed pax & ſecuritas, &c. Ex hac interna pace ſequetur etiam quies & pax exterior: qui enim hoc Chriſti præceptum ſervat, compoſitionem membrorum retinet, placidam exhibet faciem, nullis perturbationum moribus ſe reddit fœdum aut horribilem. Hoc egregiè contemplatus eſt *Hom. 30. ad populum.* Beatus, Chryſoſtomus, in hiſtoria Beati Stephani. Vide illos, qui iracundiæ affectu tenebantur, quos egregiè depingit Sanctus Euangeliſta: *Diſſecabantur cordibus* *Act. 7. 54* *suis, & ſtridebant dentibus in eum.* Expende interiorem perturbationem & rabiem, in membra externa prodeuntem. Super martyrem Stephanum, inquit Auguſtinus, *Ser. 6. de Sanctis.* dentibus colubrinis ſtridebant, qui quaſi ſerpentem in corde habebant. Aptè ſanè. Interius iracundia premebantur, ac ſi eorum viſcera duri ſerpentis morſu concuterentur, inde exterius, tam conturbatos & incompoſitos ſe exhibebant, quod

ſtridebant dentibus in eum: qua phraſi Scriptura ſacra, ſupremam furentis, rabidi & incompoſiti hominis ſpeciem exprimere ſolet, ut David loquens de ſatellitibus Saulis contra ſe concitatis, metaphora à canibus ſumpta: *Frenduerunt*, inquit, *Pſ. 34. 16* *ſuper me dentibus ſuis*: & Iob, *Infremuit* *Iob 16. 10* *contra me dentibus ſuis hoſtis meus, terribilibus oculis intuitus eſt me, aperuerunt ſuper me ora ſua*: & ad oſtendendum fœdum horrendumq; impiorum aſpectum, quem exhibebunt impii in die judicii, nimia perturbatione confecti, dixit David (ſicut exponunt Hieronymus & Auguſtinus) *Peccator videbit & iraſcetur, dentibus ſuis* *Pſ. 111. 10.* *fremet & tabeſcet.* Iratus enim, ſimilitudinem beſtiæ ac rabidi canis, depoſita figura hominis rationalis aſſumit, ut ex profeſſo Baſilius & Chryſoſtomus oſtendunt. *Locis cit.* Ita quidem iracundi, & furore perciti homines. Sed vide Stephanum illum, qui inimicorum amore flagrabat, inter illos poſitum. *Intuentes eum omnes, qui ſedebant in* *Act. 6. 15* *concilio, viderunt faciem ejus tanquam faciem Angeli* Vide, inquit Chryſoſtomus, Beatum Stephanum non cum furore loquentem, quoniam non erat ira in corde: aſpectum propterea expreſſit, quod viderunt faciem ejus tanquam faciem Angeli. In ipſo Stephano, inquit Hilarius Arelatenſis, *Hom. de B. Stephano.* abundantiam cordis tranſiſſe in decus corporis; & in exteriori gloria, candorem interius exundaſſe, & abſcondita pectoris ornamenta ſpeculum frontis irradiaſſe: & cum haberet in ſe Spiritum ſanctum os præſe geſtaſſe angelicum. Ex interna itaque pace, talis ſplendor externam ejus faciem replevit. Viderunt faciem ejus tanquam faciem Angeli. In amico angelorum, inquit Sanctus Auguſtinus, angelicam ſimilitudinem apparuiſſe, & in pe- *Serm. 99. diver.* diſſequę ovis Chriſti fronte, ſignum geſtaſſe, cui ſint patefactæ portę cœlorum. Quomodo, inquies, viderunt faciem ejus, tanquam faciem angeli? Gregorius *Orat. de B. Stephano.* Nyſſenus inquit, quia in angelicum decorem, & angelicam formam mutata fuit ejus facies. Auguſtinus inſinuat, cœleſti *Serm. 99. diver.*

lumine

Digitized by Google

lumine faciem ejus irradiatam fuiſſe, redditamque ſplendidam, ſicut quondam faciem Moyſi. Alii credunt, nova quadam claritate & pulchritudine faciem ejus effulſiſſe, aut pulcherrimam apparuiſſe, quo pacto Nabuchodonoſor dixit juxta. Septuaginta, ut Beatus Hieronymus annotavit, faciem illius quarti, quem videbat, fuiſſe ſicut faciem angeli, id eſt, pulcherrimam. [*Dan. 3.*] Utcumque ſit, hoc certè liquido conſtat, qua pace interius exteriuſque is, qui dilectionis præceptum ſervabat, frueretur.

QUARTA PARS, IMPLICITAS RATIONES PROPTER QUAS TALE SIT PRÆCEPTUM EXPENDENS.

§. 1. *Ordinatiſſimè Chriſtus procedit, euangelizans pacem, cujus ſingula verba ſunt feneſtræ quædam ad contuendam Sapientiam, & parietes, quibus figendus eſt palus mentis.*

119 EXplicavimus jam tria illa prima, quæ de præcepto dilectionis inimici explicanda propoſuimus, nunc accedamus ad quartum expendentes rationes, propter quas tale præceptum datum ſit, quæ verè illud reddent facile, & ad obſervandum ſuave. Et nunc in hac quarta parte rationes conſideremus, quas Chriſtus proponens, præceptum ibidem inculcat: hoc enim maximè neceſſarium eſt. [*Rom. 10. 15*] Obſervat Paulus locum illum Euangelici Prophetæ: *Quàm pulchri ſuper montes pedes annuntiantis & prædicantis pacem, annuntiatis bonum* [*Eſa. 52. 7*] (Septuaginta *euangelizantis bona*) *prædicantis ſalutem:* additq; Apoſtolus: *ſed nō omnes obediunt Euangelio.* Quem locum, etſi Paulus de Apoſtolicis prædicatoribus inteiligat, ſupponit tamen, de eorum capite Chriſto, omnium Apoſtolorum magiſtro, primo intelligendum, ut obſervarunt Origenes *a*, Tertullian. *b* Ambroſ. *c* & alii. [a *In c.* 10 *Epiſt ad Roman.*] Pedes autem non corporales, inquit Origenes, accipiendi ſunt, ſed metaphoricè, & ſignificare poſſunt, inquit D. Thomas, *d* eroceſſus aut progreſſus ſuper [b *Lib.* 3. *cont Marcion.*] montes, quaſi dicat: Quàm ordinatè procedit ſuper montes Et verè id Chriſto convenit, [c *Libr. de Iſaac, & anima c.* 4] quem Propheta conſiderat pulcherrime procedentem ſuper montes, [d *In c.* 10 *ad Rom. lect.* 1.] nam tota nocte in montis altitudine permanſit, pernoctans in oratione Dei: deinde cùm dies factus eſſet, proceſſit in monte, eligens duodecim, quos Apoſtolos nominavit: hinc proceſſit ad prædicandum eis, & docen-

Digitized by Google

cendum, quodnam munus illis commit-
Luc. 6. tebat, dicens: *Vos eſtis ſal terræ, &c.* Inde
proceſſit ad demiſſiorem partem montis,
quam Lucas *locum campeſtrem* appellat, u-
bi ſterit, & omnnia ſanitatum genera im-
pertivit: *ſanabat enim omnes.* Vide quàm
pulchri, quam formoſi proceſſus & pro-
greſſus hujus cœleſtis prædicatoris & eu-
angelizantis, qui poſtquam hæc præmi-
ſit, ſe pulcherrimum omnibus exhibens,
quem omnis turba quærebat, vel ſaltim
tangere, cœpit prædicare pacem, annun-
tiare bonum, & annuntiare ſalutem. Pri-
mò enim prædicat pacem talem, ut eam
etiam erga inimicos ſervemus, quos præ-
cipit diligere, & eis benefacere; deinde
annuntiat bonum, aut ut Paulus juxta Se-
ptuaginta, evangelizat bona, quia hoc læ-
tiſſimum nuntium exponit, quod poſſu-
mus eſſe filii Dei, quod bonum tale eſt, ut
in eo omnia quæ Deus dare poteſt, bona
contineantur: & tandem annuntiat ſalu-
tem, quæ eſt per remiſſionem peccato-
rum, dicens: *Si remiſeritis fratribus veſtris,
remittet vobis Pater peccata veſtra.* Verè
pulcherrimus prædicator, pulchri pedes
ejus aut progreſſus, pulchra doctrina, pul-
chræ promiſſiones. Videtur jam nihil
amplius deſiderandum, & quod omnes
qui hoc audiunt, ſummo gaudio affecti,
convertere ſe debeant ad infinitas gra-
tias tali prædicatori tribuendas. Quod &
Propheta Nahum viſus eſt indicaſſe:
poſtquam enim ſimilia verba propoſuit:
Nahum 1. *Ecce ſuper montes pedes evangelizantis &
13. annuntiantis pacem,* ſubdit: *Celebra Iuda
feſtivitates tuas, & redde vota tua:* quaſi al-
ludens ad illud Davidis, qui ingenti be-
Pſ. 115. neficio à Deo affectus dicebat: *Quid re-
12. tribuam Domino, pro omnibus quæ retri-
buit mihi? vota mea Domino reddam in con-
ſpectu populi ejus.* Quia tanto beneficio te
Deus affecit, inquit Propheta, tu ſimili-
¶ 120 ter redde Domino vota tua. Quamvis
autem hoc ita ſit, inquit Paulus, *ſed non o-
mnes obediunt Euangelio*: quamvis id,
quod nobis cœleſtis evangelizator pro-
poſuit, fuit pax, bonum, & ſalus; non
omnes obediunt Euangelio. Id dicebat
Paulus de iis, qui Euangelicam prædica-
tionem non recipiebant: ego verò id di-
co de illis, qui Euangelio recepto, non ob-
ediunt Euangelio: quamvis enim Chri-
ſtianos ſe profiteantur, & Euangelicæ le-
gis cultores, ſed Euangelicæ doctrinæ
præcipienti, diligere inimicos, & remit-
tere offenſas, quamvis pacem, bonum, &
ſalutem contineat, nolunt obedire, ju-
dicantes præceptum difficile, contra-
rium honori, &c. Cœleſtis tamen evan-
gelizator pulchrè procedit, pulchri ejus
pedes: ſic enim prædicat pacem erga ini-
micos, quod in ipſomet progreſſu, ratio-
nes evidentiſſimas indicat, quibus ad
Euangelio obediendum inducat. Pe-
dum itaque ejus nomine, poſſumus, ut di-
ctum eſt, proceſſum ejus intelligere: tam
pulchrè ſiquidem procedit, hanc ferens
legem, ut ſimul rationes illius divinas &
egregias inculcet, quas oportet ſingilla-
tim expendere. Hoc autem exequemur,
ſi ſingula verba, quibus illud proponit, ex-
pendamus. Ita namque cœleſtis magi-
ſter, & divinus legiſlator hoc mandatum
promulgat, quod in unoquoque verbo
rationes varias efficaciſſimaſque ad hoc
ipſum incluſit: cui propterea illud egre-
gie convenit, quod dixit David: *Præce-* Pſ. 18. 9.
ptum Domini lucidum, illuminans oculos.
Lucidum quidem eſt, quoniam præce-
ptum eſt dilectionis, quam qui ſequi-
tur, in luce eſt, qui namque non diligit,
in tenebris eſt, ut Divus Ioannes ſæpè
clamat. Aut verò lucidum eſt, quia cla- 1. Ioan. 2.
rè, & ſine aliqua amphibologia nobis pro- 9. 10. 11.
ponitur. Sed ipſummet illuminat ocu-
los: tam ipſummet rationes claudit, qui-
bus intellectus quilibet illuminatus re-
maneat & illuſtratus. Singula igitur ver-
ba expendenda ſunt & attendenda, ut ve-
ram divinam ſapientiam capiamus. Sa-
pientiam, inquam, id eſt, ſapidam ſcien-
tiam, quæ intellectum illuſtret, & volun-
tatem afficiat. Id quod non obſcurè do-
cuit Spiritus ſanctus, hujus divinæ Sa-
pientiæ autor & donator, exponens,

quiſnam

Digitized by Google

Eccl. 14. 23.

quiſnam eam inveniat, *vadens poſt illam, quaſi inveſtigator.* Quis eſt iſte? *Qui reſpicit,* inquit, *per feneſtras illius, & in januis illius audiens, qui requieſcit juxta domum illius, & in parietibus illius figens palū.* Multis utitur Spiritus ſanctus metaphoris, ſed duas earum expendamus. Prima eſt, feneſtræ. In domo feneſtræ fiunt, ut qui illa incluſus eſt, per feneſtras ſeipſum videndum exponat iis, qui foris ſunt. Ita mater Siſaræ *a*, & Michol *b*, quando arca Domini portabatur, & Iezabel *c*, illa, quæ ad feneſtram ſe expoſuit, videndam à Iehu, ornatam ſtibio. Secundo, ut qui foris ſunt, interiora videant domus: & ad hoc præcipue feneſtræ ſerviunt, illi qui amore alicujus mulieris pulchræ intra domum incluſæ tenentur, qui ſemper per feneſtras reſpicit: quomodo cœleſtis Sponſus, *erat reſpiciens per feneſtras*, Sponſam ſuam videre geſtiens, quæ clauſam intra domum ſe continebat. Latebat quidem divina Sapientia in mente divina, ubi tam abſcondita erat, ut ſanctus Iob maxima anxietate teneretur ad eam inveniendam. *Habet*, inquit, *argentum venarum ſuarum principia, & auro locus eſt in quo conflatur, &c. Sapientia vero ubi invenitur? Abyſſus dicit, Non eſt in me, &c. abſcondita eſt ab oculis omnium viventium, volucres quoque cœli latet.* Hæc tamen fuit Dei miſericordia, quod fecit multas variaſque feneſtras, per quas divina Sapientia ſe nobis manifeſtaret, & nos per eaſdem illam poſſemus intueri. Feneſtræ ſunt divina verba, quæ Deus loquutus eſt per Prophetas ſuos, & præcipue verba, quæ Chriſtus Dominus loquutus eſt. Sunt quidem conceptus in mente tua, quos nemo niſi tu ſolus, poteſt cognoſcere; ſed per verba quæ aperto ore profers, illos manifeſtas, & alteri demonſtras, qui per eadem verba, quæ latebant in mente tua, videt. Hac analogia utitur Apoſtolus, ad oſtendendum, impoſſibile fuiſſe divinam Sapientiam nobis manifeſtam fieri, aut nos poſſe eam cognoſcere, niſi Deo per divina ſua verba interne aut externe illam revelante. *Quæ ſunt enim hominis, nemo novit niſi Spiritus hominis, qui in ipſo eſt: ita, quæ ſunt Dei, nemo novit niſi Spiritus Dei, qui in ipſo eſt: nobis autem revelavit, &c.* Verba ergo Chriſti Domini feneſtræ fuerunt, per quas divinam Sapientiam oculis noſtris contemplandam proponebat, *quibus eructavit abſcondita à conſtitutione mundi*; & id facere voluit quando ſedens in monte, *aperuit os ſuum, & docebat, &c.* Qui ergo cupit divinam cœleſtemque illam Sponſam, divinam, inquam Sapientiam videre, & contemplari concupiſcit, reſpiciat per feneſtras illius, id eſt, per verba illius. Singula verba expendat, & attentiſſime circumſpiciat. Hæc prima metaphora. Secunda eſt, *de figente palū ad parientes illius.* Proprium eſt viatorum, deferre palum aut baculum, cujus auxilio varia terrarum ſpacia percurrunt: ſed cum quieſcere volunt, accedunt juxta parietes alicujus domus; ibi ſedent, & palum figunt ad parietes. Eſt homo viator; qui utitur intellectu, tanquam palo & baculo, per quem rerum naturas proprietateſque percurrit: ſi vult veram Sapientiam invenire, quieſcat & ſedeat ad parietem illius, & in illis figat palum. Parietes intra quos divina Sapientia clauditur, eſt Scriptura ſacra, cujus ſingula verba ſunt, tanquam lapides, ex quibus illi extruuntur. Qui ergo illam deſiderat conſequi, ſedeat, id eſt, humilietur: ſedere, enim in Scriptura ſacra, ut inquit ſæpe Divus Auguſtinus *a*, humiliari eſt. Humiliare tu, nam Deus myſteria ſua revelat humilibus *b*, & à ſuperbis abſcondit, de quo dicitur *c*, quod *intellectum dat parvulis.* Deinde intellectu figet ad parietes illius, divina verba conſiderando, non pertranſeundo ea legendo, ſed figendo mentem omnem, circa quodvis verbum: ita enim Sapientiam inveniet. *Singula Scripturæ verba* (inquit S. Petrus Chryſologus) *ſi libris ſingulis mandarentur, nec ſic myſteria, quæ in ipſis ſunt audientibus perlucerent.* Figamus ergo intellectus noſtri baculum ad hunc parietem, quem Chriſtus ex divinis ſuis verbis extruit: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, &c.* & per ſingula verba, tanquam per ſingulares fene-

Margin notes: a Iud. 5. 28. — b 1. Reg. 6. 4. [16.] — c 4. Reg. 9. 30. — Cant. 2. 9. — ¶ 121 — Iob 28. 1. — 1. Cor. 2. 11. — Pſal. 77. — Matth. 13. — a In Pſal. 125. — b Matth. 11. 25. — c Pſ. 118. 13. — Serm. 64.

feneſtras, conemur latentem Sapientiam
contueri, quam per ea Chriſtus nobis manifeſtat: & in ſingulis verbis tanquam firmis lapidibus, figamus mentis palum.

§. 2. *Chriſtianus vetuſtatem exuat, lunam ſub pedibus ponat, & ſacrificet Deo, qui mundum colunt.*

¶ 112 **A***Udiſtis, quid dictum eſt antiquis: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis. Diligite inimicos veſtros, &c.* Primam rationem, illamque efficaciſſimam legis, quam promulgat, his verbis indicat Chriſtus. Dices, præceptum videri durum ac difficile, propriæ inclinationi contrarium, & è diametro, hujus mundi in quo vivimus, decretis adverſum. Reſpondet tibi: quamvis hoc ita ſit, illis tamen, quibus eum audire, ex ipſius gratia datum eſt, hanc primam eſſe tenendam curam, antiquorum carnalium decretis ſe opponere, mundi judicia contemnere, vetuſtatem
ex Adam exuere, & ea quæ ſunt ſecundum
34. Mor. cap. 7. carnis inclinationem conculcare. Annotavit B. Gregorius inſigne Sacramentum, illo hieroglyphico expreſſum, quo apparuit mulier habens Lunam ſub pedibus ſuis. Eſt quidem mirabilis viſio, quæ B. Joanni oſtenſa eſt, quam breviter illo proponit, breviſſime à nobis nunc expendenda.
Apoc. 12. 1. *Signum magnum apparuit in cœlo: Mulier amicta Sole, & Luna ſub pedibus ejus, & in capite ejus corona ſtellarum duodecim.* Non dubium quin ſecundum literalem ſenſum, Eccleſia Chriſti hujus mulieris typo fuerit adumbrata, ut paulo ante ex ſancti Patribus dictum eſt. Merito illa ſub mulieris figura exhibetur, quia eſt Sponſa Chriſti,
Eſa. ca. 6 ex qua ſpirituales filios, ipſe, qui *Pater eſt*
ad Epheſ. 5. 31. *futuri ſeculi*, per regenerationis ſacramentum generat, cujus propterea typum illa
Lib. 2. de ſymb. ad Catec. prima mulier ex oſſibus viri extracta, tenuit, ut Apoſtolus, tanquam magnum ſacramentum annotavit, & ex profeſſo Auguſtinus explicavit. Unde & ipſe Apoſtolus monet viros, diligere uxores, *ſicut Chriſtus dilexit Eccleſiam.* In cœlo autem eſſe perhibetur, propter cœleſtem vitam, cœleſtes mores, & leges, propter præſidentiam Regis cœleſtis, Angelorum cœleſtium aſſiſtentiam, & propter eandem cauſam,
qua idem Joannes vidit illam, de cœlo deſ- Apoc. 3. 12. & 21. 2.
cendentem, de quibus ſupra. Hujus Eccleſiæ figuram tenuit tabernaculum illud
antiquum, quod ex Dei ordinatione coo- Exod. 36.
pertum erat pellibus hyacinthinis, hoc eſt, cœleſtis coloris: ideoque cuivis à longe tabernaculum ſpectanti, quaſi in quodam cœlo poſitum videbatur, ut Ioſephus annotavit. Sed quod in ea præcipuum eſt, Lib. 3 antiq. c. 7.
expreſſit Ioannes, illam perhibens amictam ſole, ſub qua ſola figura, plura myſteria, quam dici poſſunt, expreſſa ſunt. Certum eſt Chriſtum Dominum vocari Solem: quod concordi ſenſu omni ſancti Patres docent, explicantes illud: *Vobis timentibus nomen meum orietur Sol juſtitiæ, &* Mala. 4. 2
ſanitas in pennis ejus: Hieronymus a, Am- a In ca. 4 Malac.
broſius b, Cyrillus c, Auguſtinus d, Gre- b 4. Hexaë. ca. 1.
gorius e, Euſebius f, &c. Hoc Sole perhibetur amicta Eccleſia, emittere radios c Lib. 1. in Ioan ca. 6 & lib. 4. cap. 18.
luci, quos pennas vocat, in quibus eſt ſanitas. Antiquitus legem tulit Deus, per
quam illuminaret Eccleſiam veterem, ſed d Epiſt. 11.
non erat ſanitas in illis radiis, quia lex illa
nullam virtutem præſtabat ad operandum, e 8. Mor cap. 33.
nec vim aliquam ad naturam ſanandam
habebat, nec virtute vivifica præſtabat, ut f Lib. 5. de demonſt. Euang. cap. 29.
ex profeſſo Apoſtolus demonſtrat. At Chriſtus radiis clariſſimis legis Euangelicæ Eccleſiam ſuam illuſtrat, in quibus ſanitas
eſſe perhibetur, quia lex hæc, non ſolum ¶ 113
mentem illuminat, ſed naturam ſanat, voluntatem adjuvat, vires ad operandum præbet, & vivificam virtutem habet, per quam animas à morte revocat. Et dicitur Eccleſia hoc Sole amicta vel veſtita, ſingulari myſterio, ad deſignandam abundantiam donorum Chriſti, quibus perfuſa eſt. In Scriptura enim ſacra, indutum eſſe aliqua re, ſignificat ſummâ illius rei abundantiâ participare. Ita dicitur Deus *indutus lu-* Pſ. 103. 2
mine,

Digitized by Google

mine, ſicut veſtimento, quaſi undique circundatus lumine. Ita & David, ad ſignificandum abundantiam gregum, *induti*,
Pſ. 64. 14. inquit, *ſunt arietes ovium*: Hieronymus legit, *veſtientur greges agnis*, id eſt, magna & abundantiſſima copia agnorum cumulabuntur oves: & quod ſequitur in noſtra Vulgata, *Valles abundabunt frumento*, in hebræo legitur, *Valles veſtientur frumento*, ut idem ſit, veſtiri & abundare. Ideo & Iob abundantiam juſtitiæ & bonorum operum, quam tenebat, hoc lo-
Iob 29. 14 quendi genere expreſſit: *juſtitia indutus ſum*. Merito igitur Eccleſia, induta & amicta Chriſto perhibetur, quia non avarè Chriſtus ſua ei contulit dona, ſed magna cum abundantia, cui dedit omnia ſua ſacramenta, merita, vitam, mortem, ſanguinem, carnem, ſignanter in ſanctiſſimo Euchariſtiæ Sacramento, in quo omnes di-
Seſſ. 13. cap. 2. vinitatis ſuæ divitias, ut ſactum dixit Tridentinum Concilium, abundantiſſime profundere viſus eſt. Et ut videas Scripturarum cohærentiam, alluſionem credo factam, ad illud Eſaiæ Prophetæ, qui poſt quam induxit Chriſtum venientem in mundum, ſua bona hominibus largien-
Eſa. 61. 1 tem, & dicentem: *Spiritus Dominus ſuper me, quod unxerit me, ad annuntiandum manſuetis miſit me, &c.* inducit ejus Eccleſiam, tanquam ipſius Sponſam, tanta donorum copia abundantiſſime perfuſam, verbis lætitiæ & gaudii exultantem,
Eſai. 61. 10. & dicentem: *Gaudens gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo, quia induit me veſtimentis ſalutis, & indumento juſtitiæ circundedit me, quaſi Sponſum decoratum corona, quaſi Sponſam ornatam monilibus ſuis.* Quæ verba, ſancti Patres ſecundum litterum ad noſtrum explicant inſtitutum, Cyrillus *a*, Auguſtinus *b*, Euſebius Cæſarienſis *c*, ſed præcipue D. Hierony. *d*, qui annotat hebraice eſſe, Ieſum, ut juxta vim hebræi ſermonis vertere poſſit, *Quia induit me veſtimento Ieſu*: aut, *Induit me veſtimentum Ieſu, & indumento juſtitiæ*. Quod Vulgatus legit, veſtimentum ſalutis, hebræi legunt, veſtimentum Ieſu, quia ipſe eſt indumentum ſalutis, quo qui

a L. de recta fide ad Theodoſ. & l. 9. in Gen. in pri.
b Lib. 3. de doct. Chriſtian. cap. 31.
c Lib. 10. hiſtor. Eccl. c. 4.
d In c. 61. Eſai.

veſtiuntur, veram conſequuntur ſalutem, quique eſt veſtimentum juſtitiæ, quia *factus eſt nobis juſtitia ſanctificatio, & redemptio*, ut Paulus ait, quod Theologi explicant. Et vere, ut annotat Cyrillus, his alludere voluit idem Apoſtolus, dicens: *Quotquot baptizati eſtis in Chriſto, Chriſtum induiſtis*: & iterum: *Induimini Dominum Ieſum Chriſtum*, Hujuſmodi veſtimento Eccleſia amicta eſt, quæ omnia illius dona, gratias, favores, abundantiſſime participat, quæ merito (inquit Euſebius Cæſarienſis) propterea exultat. & canit: Gaudens gaudebo in Domino, &c. quam propterea David, *amictam varietate* mirabili celebrat. Quod autem Eſaias eam gaudentem videt, quod videat ſe decoratam corona, idem eſt cum eo, quod Ioannes vidit, *In capite ejus corona ſtellarum duodecim*: ut enim myſterium prætermittamus, quod ſæpe B. Auguſtinus, circa Prophetæ verba expendit, id certum eſt, ſtellarum duodecim figura, duodecim Apoſtolus intelligi, quibus ſacræ hujus mulieris caput, tanquam diademate ornatur. Caput namque Eccleſiæ Chriſtus eſt, ut ſæpe Apoſtolus clamat Hoc ornatur, tanquam diademate & corona, duodecim Apoſtolorum choro, qui infima mundi elegit, ut confundat fortia, & eos qui erant in mundo, quaſi omnium peripſema, tam illuſtres glorioſoſque fecit, ut in eis, & per eos, & eis, gloriam ſibi conſtituere videatur. Quos propterea Paulus vocat, Gloriam Chriſti, dicens: *Fratres noſtri, Apoſtoli Eccleſiarum, Gloria Chriſti*. Beat. Thomas legit in plurali, *gloriæ Chriſti*, quia per eos ſibi gloriam, ſplendorem, & decorem, in mundo ſibi comparare decrevit, quos tanquam cœleſtes micantiſſimaſque ſtellas, ad Eccleſiæ illuminationem ſtatuit, quibus ſibi egregiam gloriam, & pulchritudinem parit. Quanta erat Chriſti gloria, quando in monte ſedens, circundatu, erat corona duodecim Apoſtolorum, quos paulo ante per Spiritum ſanctum elegerat? Non ita ſplendebat ſummus ſacerdos, duodecim lapidibus fulgentiſſimus, in humeris & pectore illius conſtitutis, quam Chriſtus duodecim Apoſtolis, quos

1. Cor. 1. 30.
Gal. 3. 27.
Rom. 13. 14.
¶ 3. 4
Pſ. 44. 10.
Epiſt. 120 ad Honor. & lib. de unit. Eccl. cap. 7. & lib. 3. de doctrin. Chriſt. cap. 31.
2. Cor. 8. 23.

in humeris & corde portabat, quia eis vires præbebat, ſummaque dilectione proſequebatur. Sed cum ipſe ſit Sol, qui Apoſtolos ſibi, tanquam coronam ſtellarum copulavit, non ille ab eis, ſed ipſi ab eo lumen recipiebant. Itaque induuntur Apoſtoli circa caput Eccleſiæ, non quidem illuminantes caput, ſed lumen ab eo recipientes, quod mulieris ſanctæ pulchritudinem mirum in modum augebat. Quid actura eſt mulier tali veſtimento induta, tali luce perfuſa, talibus donis ornata, quæ tota cœleſtis videtur? *Lunam habet ſub pedibus ſuis*, quaſi eam calcans, & terens pedibus, & primus, quem agit greſſus eſt, ad lunam conculcandam. Notum eſt, ut D. Gregorius obſervat, quid lunæ nomine ſignificetur, quod & concordi ſenſu ſancti Patres tradunt. Eſt luna, ut annotat Cajetanus, infima, & ut ipſe dicit, fex cœleſtium corporum: nec enim tota diaphana eſt, quæ plene lucem capere valeat, ſed partibus conſtat quibuſdam, quæ nunquam integre poſſunt luce perfundi, unde procedunt maculæ, quibus perpetuo apparet reſperſa: quia nec illæ proveniunt ex vaporibus à terra inſurgentibus, ut quidam contendunt; nam ſi ita eſſet, reliqui planetæ, & ſtellæ ipſæ, ſimilibus maculis apparerent obſcuratæ, & ipſa aliquando aëre vaporibus ventorum vi purgato, nullas præ ſe ferret maculas, quas tamen tunc clarius oſtendit, quando aër ſerenior, purgatiorque eſt.

Lib. 3. ep.

In ca. 25. Iob verſ. 5 ecce luna etiam non ſplendet.

¶ 125 In ſeipſa igitur imperfectas continet partes. Eſt præterea ſymbolum inſtabilitatis, quæ nec in luce, nec in tenebris firmitatem tenet, quippe cum à luce ad tenebras, perpetua alternatione procedat. Mundum propterea omni inſtabilitate & imperfectione reſperſum indicat, ejuſque judicia ac decreta: carnem inſuper exprimit, perpetua appetituum varietate inſtabilem. Hanc cœleſtis mulier calcat, quia Eccleſia Chriſti aut fideles, in Chriſti Eccleſia congregati, induti Chriſto, ejus veritate, donis, ſacramentis, virtutibuſque illuſtratis, primum quem debent greſſum agere eſt, ad conculcandum lunam, ad contemnenda hominum judicia, mundi decreta, carnis appetitus & inclinationes. Et quia inter ſeculi leges, hæc primatum tenet: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum; & inter carnis appetitus, ille potentior eſt, qui ad inimicos perſequendos inſurgit, hanc lunam primo præcipueque calcare oportet. Nec enim exiſtimet Chriſtianus, ſibi ſecundum mundi leges vivendum, & ſecundum appetitum carnis agendum. Vetera jubet Chriſtus calcare, & primum omnium contemnere & conculcare, quæ primas in mundo & carne tenent. Aptiſſime ad hoc inſtitutum explicat S. Cyrillus Alexandrinus, quædam Moyſi verba, quæ multis videntur valde difficilia. Petierat ille à Pharaone, ut dimitteret populum egredi Ægypto, ut ſacrificaret Domino in ſolitudine: cumque Pharao ex una parte plagarum verberibus, ex altera cupiditate retinendi populum in ſui obſequio urgeretur, medium propoſuit, ut Cajetanus annotat, concedens quidem populo ſacrificare, ſed quod terra illa non egrederetur. Unde dixit: *Ite, & ſacrificate Deo veſtro in terra hac.* Cui reſpondit Moyſes: *Non poteſt ita fieri; abominationes enim Ægyptiorum ſacrificabimus Domino Deo noſtro? quod ſi mactaverimus ea quæ colunt Ægyptii coram eis, lapidibus nos obruent.* Variis modis verba hæc à diverſis leguntur, & intelliguntur, ut B. Auguſtinus ex profeſſo annotat. His tamen aliiſque omiſſis, dico, Cyrillum clariſſimum tradidiſſe ſenſum, qui pluribus ſanctorum Patrum placuit. Vocat Moyſes, Abominationes Ægyptiorum, oves, boves, arietes, & hujuſmodi animalia, quæ Ægyptii, tanquam Deos adorabant, & colebant, primum præcipuumque deitatis cultum exhibentes vitulo, quam Apim vocabant. Unde Iſraelitæ ipſi, ex Ægypto egreſſi, volentes in deſerto Deum facere, quem adorarent, vitulum conflaverunt, ad ſimilitudinem illius, quem in Ægypto, tanquam ſupremum Deū coli & adorari viderant: De quibus egregie D. Auguſtin. Hinc quaſi res quaſdam divinas, & Deo maxime propinquas, æſtimabant Ægy-

L. 10. de adoratio.

In cap. 8. Exod.

Exod. 8. 25.

Lib. qq. in Exod. quæ 28.

Lib. qq. in Exod. qu. 28. et.

Ægyptii boves, oves, arietes : ideo & abominabile ducebant eas occidere, & comedere : id enim erat in oculis eorum, quaſi
Gen. 46. Deos ipſos occidere, & comedere, aut devo-
34. rare. Qua etiam de cauſa dictum eſt, quod *Ægyptii paſtores ovium abominantur*, illos qui carnibus ovium veſcebantur, quos interfectores & comeſtores Deorum voca-
In cap. 8. bant. In cujus confirmationem illud Poetæ
Ex. dictum adducit Cajetanus: Lanatis anima-
§ 116 libus abſtinet omnis menſa. Vocat ergo Moyſes hujuſmodi animalia, abominationes Ægyptiorum, aut quia Hebræi Deos Ægyptiorum, ſicut & aliarum gentium abominationes vocabant, ut Divus Cyrillus ex divina Scriptura demonſtrat; aut quia Ægyptii, tanquam rem abominabilem & deteſtabilé ducebant, hujuſmodi animalia, quibus divinos deferebant honores, occidere & mactare. Hæc autem erant, quæ primum omnium populus Dei ſacrificaturus & occiſurus erat. Moyſes enim, aut peculiari revelatione divina, aut memor illius ſa-
Gen. 15. crificii, quod ex Dei decreto obtulit Abra-
9. ham, ex ariete, capra, vacca, & quod poſtea
Gen. 22. obtulit ex ariete, intellexit quod hæc erant
13. primum omnium ſacrificanda. Hanc intelligentiam tradit clariſſime Paraphraſtes
In caten. Chaldæus, qui ita verba Moyſi ad Pharao-
Lippoma. nem, legit: *Non decet ita fieri, quoniam animal, quod Ægyptii colunt, nos immolabimus, ut ſacrificemus coram Domino Deo noſtro. Quod ſi immolaverimus animal, quod ipſi colunt, ipſis videntibus, lapidabunt nos.* Hoc igitur agit fidelis Dei populus, primum omnium occidit, immolat, & in Dei obſequium mactat, quæ Ægyptii ſumma veneratione colebant. Qua in re ſignificatum eſt oportere Chriſtianum populum ſimiliter agere. Debet Chriſtianus Deo ſacrificare, & ei aliquid offerre, qui ſpiritualis ſacerdos à Deo conſtitutus eſt, eo modo quo Scripturæ aſſerunt, & ſacri Theologi explicant: debetque eſſe ſolicitus ſicut Propheta, dicens:
Mich 6.6 *Quid dignum offera Deo, pro omnibus peccatis meis?* Venit Chriſtus, offerens ignem &
a Matth. gladium; uno enim in loco dicit, *a*, *Non ve-*
10.34. *ni pacem mittere, ſed gladium*: alio autem *b*,
b Luc. 12 *Ignem veni mittere in terrã.* Hæc duo ſunt,
4. quibus ſacrificaturi egebant, quæque cum quis deferebat, hoc ipſo indicabant ſe ad ſacrificandum progredi. Ita intellexit Iſaac, videns Abraham deferentem ignem & gladium. Chriſtus venit ponens in manibus Gen. 22.6
noſtris ignem & gladium : vult igitur nos ſacrificare, & aliquid offerre. Sed ſtatim dicere poteſt quivis, id quod dixit Iſaac: *Pater mi, ecce ignis & gladius; ubi eſt victima holocauſti?* Chriſtus offert cuivis ignem & gladium: ubi eſt victima mactanda & abſumenda? Certe ipſe, qui gladium & ignem cuique offert, non exhibet victimam occidendam & abſumendam; hæc enim apud nos eſt, quia id ſacrificandum & mactandũ eſt, quod Ægyptii, tanquam Deos colunt.
Sunt, inquit Paulus, *in mundo Dii multi*: eſt 1 Cor. 8.5
pecunia Deus avari : *eſt namque avaritia* ad Gal. 5.
idolorum ſervitus: eſt voluptas & commeſ- 20.
ſatio Deus eorum, de quibus Paulus: *Quo-* ad Phil 3
rum Deus venter eſt. Honor ab ambitioſis & 19.
mundanis, tanquam Deus habetur, quem ſummopere colunt & æſtimant. Hæc ſunt mactanda igne & gladio Euangelicæ legis, & in Dei obſequium abſumenda. Hęc ſunt à Chriſtiano, legis Euangelicæ gladio, & igne amoris, quo illa ardet occidenda, voluptas, delitiæ, divitiæ, mundanus honor, mundi judicia & decreta. Ita faciebat Paulus, qui cum antea magna in æſtimatione haberet honorem mundi, & cætera quæ in
mundo æſtimari ſolent; *ſed quæ prius mihi* ad Phil. 3
fuerunt lucra; hæc propter Chriſtum arbitra- 8.
tus ſum detrimenta, & tanquã ſtercora, &c. Non recte cohærent, eſſe populum Dei, & colere, quæ Ægyptii in ſumma habent in veneratione. Unde Chriſtus Dominus, docens quomodo ſe quivis deberet examinare, an ad ejus ſcholam & Rempublicam pertineat, poſtquam multa dixit, de computatione ſumptuum ad ædificandam turrim, & de exercitu cogendo, ad reſiſtendum Regi, in contrarium venienti, tandem ſub-
intulit: *Sic ergo, omnis ex vobis, qui non* Luc. 14.
renuntiat omnibus, quæ poſſidet, non 33.
poteſt meus eſſe diſcipulus.

§. 3. ***Antiquos debet tranſcendere Chriſtianus, quem Dominus in ſuprema arcæ manſione locavit.***

¶ 117 AD altiora Chriſtus diſcipulos ſuos & populum ſuum trahit, quibus veterum & antiquorum juſtitiam tranſcendere jubet. Innumera ſunt, quæ circa arcam Noe, obſervant S. Patres, circa ejus
25. De ci-vi. c. 16. quantitatem, figuram, longitudinem, latitudinem, contignationem, de quibus B. Auguſt. latè diſputat. Id ad noſtrum inſtitutum primo obſervandum eſt, illam in tres manſiones aut cameras eſſe diviſam: quod nec Auguſtino diſplicet, eſt conforme textui Hebræo. Quod enim in noſtra Vulgata
Gen. 6. 16 legimus, Deum præcepiſſe Noë: *deorſum, cænacula & triſtega facies in ea*, in Hebræo habetur: *Inferiora, ſecunda, & tertia, facies in ea*, ut apud Pagninum: tribus enim habitationibus erat diſtincta, infima, media & ſuprema. In infima ex una parte erant animalia, ex alia cibus pro eorum ſuſtentatione ſervatus. In media erant aves ex una parte, ex alia quæ ad earum victum erant neceſſaria. In ſuprema erat Noë, & uxor ejus, cum filiis, & uxoribus eorum. Et hæc arcæ diviſio conformior eſt tum textui ſacro, quem citavimus, tum ei, quod dicitur
Gen. 8. 13 finito diluvio, Noë *aperuiſſe tectum arcæ*, cui ille proximus ſine dubio erat: cui etiam feneſtra, quæ in ſuperiori parte arcæ erat extracta, erat propinqua, ex qua emiſit columbam, & corvum. Et certe, ita ſecundum rectam rationem videtur diſponendā fuiſſe habitationem, quod animalia quadrupedia in imo, & alites in medio, homines in ſuperis manerent, quo minorem ab animalibus & avibus moleſtiam ſentirent. Secundo obſervandum eſt, arcam conſtructam fuiſſe ad modum pyramidis, quantum ad hoc, quod in inferioribus latiſſima erat: quo autem altius elevabatur, erat ſtrictior. Unde quæ jubetur ita conſtrui, ut in imo haberet trecentos cubitos latitudinis, jubetur conſummari in cubito, dicente Domino: *In cubito conſummabis eam*. Ex quo licet conſiderare, quanto in arctiori loco compreſſi tenerentur Noë & cæteri homines, in ſummo arcæ conſtituti, quam animalia, quæ erant in imo. Tertio obſervandum eſt, omnia illa, quæ de arca facta & ſcripta ſunt, in typo ſanctæ Eccleſiæ, & civitatis Dei, facta & ſcripta fuiſſe, cujus illa erat manifeſta figura, ut Divus Petrus
dixit: facile namque erat Deo, Noë, & ejus 1. Pet. 3.
filios, & animalia, ſervare abſque tantæ 21.
molis conſtructione, ſed noluit, niſi per arcam ſub tot menſuris & manſionibus factam, ut in ea Eccleſiæ ſuæ ſanctæ imaginem præberet deſcriptam, ut late B. Augu- 15. De ci-
ſtinus proſequitur, annotans hoc in men- vi.
te perpetuo retinendum, cum de illa arca agimus, quæ figura erat peregrinantis in ſeculo civitatis Dei, hoc eſt, Eccleſiæ, quæ fit ſalva per lignum. Conſtans enim veritas eſt, nullum à mundi exordio ſalutem fuiſſe cōſecutum, qui hanc arcam non fuerit ingreſſus. Semper namque vera eſt propoſitio, quod extra Eccleſiam, nunquam alicui patuit ſalus. Quomodo Eccleſia fuerit ab initio, quo etiam modo ad illam homines pertinerent, & quinam eam ingrederentur, non vacat nunc explicare: dicemus quæ communiora & manifeſtiora ſunt, illam ſcilicet ſecundum tres manſiones diſtributam, & diviſam, juxta triplicem ſtatum, naturæ, legis, & Euangelii. In illa manſione ſtatus naturæ, fuerunt homines in magna latitudine viventes, quos nulla poſitiva lex conſtringebat, ſed per illam gubernabantur, quam in eorum cordibus Deus indiderat, quam quia propria concupiſcentia ſatis offuſcabat, & unuſquiſque ſecundum appetitus ſui impetum agebat, animalibus quadrupedibus ſimiles dicebantur, ſuos tantummodo affectus ſequentes: de quibus Apoſtolus latè loquitur. Sequu-
tus fuit poſtea ſtatus legis, per quem ho- ¶ 118
mines ad altiorem gradum evecti ſunt,
quos Deus ita exulit, ut dicat Moyſes: *Non* Deut. 4. 7.
eſt alio natio tam grandis, &c. & David: Pſal. 147.
Non fecit taliter omni nationi, & judicia ſua 20.
non manifeſtavit eis. Hi magis ſtrictam profiteri vitam tenebantur, quibus per legem multa prohibebantur, quæ ante illam licebant. Status tandem Euangelii, tanquam ultimus & perfectus ſequutus eſt,

qui

Digitized by Google

Matth. 7. 14. qui quò altior, eo eſt etiam arctior, & *arcta* prædicatur à Chriſto *via* Euangelica, *quæ ducit ad vitam*. Debet enim Chriſtianus, qui ſupremæ perfectionis legem profitetur, perfectiora agere, & excedere eos, qui in ſtatu & naturæ & legis vixerunt, tanto diſcrimine, quanto homo excellit aves, & quadrupedia, ut B. Chryſoſtomus proſequitur. His tribus ſtatibus, illi tres modi, quibus ſe habere poteſt quis, cum offendentibus ſe inimicis, correſpondent, quos tradit D. Auguſtinus. Primus eſt, reddere mala pro malis; ſecundus, non reddere mala pro malis; tertius, reddere bona pro malis: Primus videtur pertinuiſſe ad ſtatum legis naturæ, in quo quia homines communiter ſuos affectus ſequebantur, & multa tenebantur ignorantia, tanquam animalia, offendentes ſe offendebant, & malefacientibus ſibi, malefaciebant. Secundus, ad ſtatum legis ſcriptæ, in quo quia expreſſe prohibita erat ultio, dicente Domino: *Non eris ultor, nec memor eris injuriæ civiũ tuorum*, id communiter credebant ſibi ſufficere, non reddere malum pro malo. Tertius autem legi Euangelicæ congruit, reddere bonum pro malo, & benedictum pro maledicto, & dilectionem pro odio, & id facere quod Dominus ad eos, qui hujuſmodi legem profitentur, dicit: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, & benefacite iis, qui oderunt vos*. Debet itaque Chriſtianus perfectiora & excellentiora agere, quam qui in ſtatu naturæ, aut ſcriptæ legis. Hæcque eſt ratio, quam Chriſtus inſinuat dicens: Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, &c. ego autem dico vobis &c. quaſi dicat: qui in ſupremo loco arcæ conſtitutus eſt, propinquior cœlo factus, & ad altiora elevatus, abundantiori juſtitia præſtare debet, quam qui in medio, & infimo locati fuerunt. Si diligitis tantum eos, qui vos diligunt, non eos exciditis, qui in lege naturæ fuerunt, quales ſunt etiam ethnici & publicani, qui naturæ impulſu eos diligunt à quibus diliguntur. Si contenti eſtis, non malefaciendo inimicis, non eſtis perfectiores antiquæ legis obſervatoribus. Oportet, ut abundantior ſit veſtra juſtitia, diligere ſcilicet inimicos, benefacere iis, qui vos oderũt, & odium dilectione, & offenſas beneficentiæ operibus compenſare. Hoc eſt vitam euangelicam profiteri. Ex quo argumentum conficit B. Auguſtus contra multos, qui de Chriſtiano nomine gloriantur. Debet ſane Chriſtianus, hunc ultimum ſtatum tenere; qui autem necdum ad primum illum pervenit, quam longe erit à vitaChriſtiana conſtitutus? Sunt enim multi, qui nondum vere diligunt diligentes ſe, nec amicitiam vera amicitia compenſant, nec beneficiis receptis beneficia, ſed potius mala rependunt, pro bonis mala referunt. Hujuſmodi tanquam deſperatos pronuntiat David, qui quod imprecandi phraſi proponit, prædicentis ſpiritu accipiendum eſſe docuit Auguſtinus: *Poſuerunt*, inquit, *mihi mala pro bonis, & odium pro dilectione mea*. Quid huic annuntias eventurum? *Conſtitue ſuper eum peccatorem, & diabolus ſtet à dextris ejus, &c.*

L. de virg. cap. 8. tom. 5. *In Pſal. 108.* *Lev. 19. 18.* *L. 1. de ſer. Dom. cap. 21.* *Pſ. 108. 5*

§. 4. *Chriſtus amorem ſibi debitum inimicis conſignat, ad modum, quo ignem altaris in terram Angelus miſit.*

§ 129 Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros. Pronomẽ illud *Ego*, quod ſupponit, validam efficaciſſimamq; rationem indicat, per quam præceptum redditur rationabile, facile, & valde proficuum. Et vere viſus eſt Chriſtus Dominus alludere voluiſſe, ad illa verba, quæ longe ante per Iſaiam prædixerat. *Attendite ad me popule meus, & tribus mea me audite, quia lex à me exiet, & judicium meum in lucem populorum*. Septuaginta, *in lucem gentium requieſcet*: ubi tã evidentur inducitur Chriſtus, legem Euangelicam promulgaturus, ut B. Auguſtinus hæc verba expendens, tandem rem concluſerit, dicens. Quis tam ſurdus, quis tam demens, quis tam mente cæcus, ut iſtis tam evidentibus teſtimoniis obloquatur, niſi qui neſcit quid loquatur? *Lex*, inquit, *à me exiet*. Manifeſtiſ-

Iſ. 51. 4. *Lib. unic. de uni. Eccl.*

Digitized by Google

feſtiſſimum eſt, inquit Chryſoſtomus *a*, non eſſe ſermonem de lege antiqua, quæ jam multo ante à ſe prodierat: quo eodem argumento uſus fuerat Cyprianus *b*. De novo igitur teſtamento ſermo eſt, de quo idem Eſaias dixerat *c*: *De Sion exibit lex, & verbum Domini de Ieruſalem*, quia Dominus aliquando in monte, quem Sionis nomine intelligit, aliquando in Ieruſalem, aut circa eam prædicans, legem Euangelicam tradidit, indeq; Apoſtolos ad eam gentibus prædicandam deſtinavit. Quod & alii antiqui Patres ſimiliter obſervarunt, Hilarius *d*, Auguſtinus *e*, Euſebius Cæſarienſis *f*, Tertullianus *g*. Quam autem primo appellat legem, deinde vocat judicium: *Iudicium meum in lucē populorum requieſcet*: familiare enim eſt Scripturæ ſacræ, divinas leges vocari judicia Dei, ut apud David *h*: *Auferuntur judicia tua à facie ejus & i, Didici judicia juſtitiæ tuæ, & judicia tua jucunda, &c.* & alibi *k*; *Populus meus non cognovit judicium Domini*, id eſt, legē. Et merito, quia divina lex, juſtitiæ debitum fundat, ut eam ſervantes dicere poſſint *l*: *Repoſita eſt mihi corona juſtitia*. Inſuper, quia per legem Deus nobis manifeſtum facit judicium & ſenſum ſuum, quidve ille agendum aut cavendum, tanquam lata ſententia judicet, & decernat. Hoc judicium daturum ſe dixit, in lucem populorum aut gentium, quia Euangelica lex ad illuminandas omnes gentes erat ab eo tradenda, cui dictū fuerat; *Parum eſt, ut ſis mihi ſervus ad ſuſcitandas tribus Iacob, &c. dedi te in lucē gentium.* Lucis nomine omne bonum intelligit, metaphora ſumpta à Sole, qui per lucē quam emittit, mundum fovet & conſervat: eſt enim lux, qualitas quædam vivifica, calorem ſalutiferum continens, ſine qua nihil boni generari poteſt. Aptè autem dicit, quod requieſcet hæc lex, quæ nullo unquam tempore erat mutanda, ſicut antiqua. In hebræo enim habetur verbum *Ragagh*, quod ſignificat cum perſeverantia & permanentia quieſcere, quomodo dicitur *a*, *Inter gentes illas non quieſces*: & iterum *b*, *Ibi cubavit lamia, &c.* Hācautē legem laturus & promulgaturus, præmittit: *Attendite ad me*: Perſonam meam conſiderare, & videte; quis eſt qui legem fert: ex eo enim vobis conſtabit, præceptū eſſe rationi conforme, facileque & ſuave, & in magnū veſtri commodum. Hanc perſonam attendendam Chriſtus expoſuit, legem promulgans, dicens: *Ego autem*. Si enim attendas, quis eſt, qui tibi præcipit diligere inimicos, facillimum erit tibi, illud exequi, & valde rationi conſonum intelliges. Hæc explicare poſſumus, communi familiarique exemplo ducto, ab uſu earū pactionum, quas conſignationes vocamus: nihil enim communius, quam quantitatem alicubi debitam, conſignari ab eo, dandam alteri aut in totum, aut in partem. Hęc conſignatio, rationem inducit, propter quam, quantitatem conſignatam ſolvere alteri teneris. Debes Regi aut temporali domino jure dominii, vel alio titulo, mille aureos: ſi ille tibi præciperet, ut ex illa quantitate ſibi debita, partē aliquam homini tibi penitus ignoto penderes, nullā tibi irrogaret injuriam; quin potius tenereris partem conſignatam perſolvere: quamvis enim nihil illi homini ratione ſui debeas, debes tamen ratione conſignationis regiæ, cui illa & alia major quantitas erat debita. Eſt Deus, Dominus noſter, cui jure dominii, aliiſque multis titulis, debet homo totum amorē cordis ſui: ideoq; jure ſtatutū eſt: *Diliges Dominū Deum tuū, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex omni mente tua, & ex omnib. viribus tuis.* Tantum amorem ei debet, ut ſi poſſet habere infinitū, totus eſſet Deo debitus. Illa autem ex ea quantitate amoris ſibi debita, jubet, inimico partem aliquā impendi, qui hanc legē promulgans: Diligite inimicos veſtros, & benefacite iis, qui oderunt vos, quaſi conſignationis chartam; vel chirographum conficere videtur. Teneris igitur iſtum amorem perſolvere illi, cui impendendū conſignavit, non quia illi tu debeas amorem, ſed quia is, cui totū amorem debebas, hanc partem illi ſolvendam conſignavit. Quærit B. Auguſtin. cur ſæpe teneatur homo benefacere proximo, cui nihil debet: omnis enim obligatio ab aliqua ratione debiti oritur. Si ego nihil debeo vicino, aut concivi, aut homini mihi igno-

¶ 13

a *L. de cognitio Dei quem alii D. Greg. Nyſ. tribuunt.*
b *L. 1. adverſ. Iud. cap. 10.*
c *Iſa. 2. 3.*
d *In Pſal. 52. & 121.*
e *Tract. 6. in Ioa. & orat. adver. Iud.*
f *L. 1. de demonſt. cap. 10*
g *L. 3. & 4. cont. Mar.*
h *Pſ. 9. 26.*
i *Pſ. 118. 7. 43.*
k *Ier. 8. 7.*
l *2. ad Tim. 4. 8*
Eſa. 49. 6.
Forer. in cap. 51. Eſa. v. 4.
רגע.
a *Deut. 28.*
b *Eſ. 34. 14.*
Deut. 6. 5 & Matth. 22. 37.
Ser. 149. de temp.

Digitized by Google

ignoto, cur teneor, ſæpe ei beneficia impendere? Reſpondet Auguſtin. jure teneri, non ratione alicujus debiti erga illum, ſed ratione debiti erga Deum, quod Deus in beneficium proximi conſignat. Tenetur enim homo omnia quæ poteſt in Dei obſequium facere: cæterum quia Deus nullo indiget, ea qua ſibi debita ſunt, conſignat in homines indigentes. Eſt tua pecunia Deo debita, ſed quia illa ipſo non eget, conſignat in bonum pauperis, viduæ, captivi, &c. Eſt tua cura, ſolicitudo, & virtus, Deo debita: quia tamen illi non eſt neceſſaria, conſignat in utilitatem proximi, ut erga illum facias, quod poteris, cum neceſſitate premitur. Hoc demonſtrat D. Auguſtin. ex hiſtoria illa, qua Chriſtus Petrum ter interrogavit:
Ioan. 21. 15. *Simon Ioannis diligis me plus iis?* Reſpondente enim Petro: *Tu ſcis Domine, quia amo te*, Chriſtus ſemper adjunxit: *Paſce agnos meos, paſce oves meas*; quaſi dicens: Dilectionem quam erga me habes, conſigno, ut oſtendas erga oves meas: & quod diligendo me, facere debueras mihi, volo, ut ovibus meis præſtes. Ita Petrus obligatus manſit, omnem ſuam curam impendere ovibus, non ratione illarum, ſed quia Deus, id quod debitum ſibi erat, in bonū ovium conſignavit. Hæc refert S. Ioannes, qui quantum exiſtimo, hinc illam traxit doctrinam:
1. Ioan 4. 21. *Hoc præceptum habemus à Deo, ut qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum:* Deus enim, ex dilectione ſibi debita in proximum conſignat partem, & idio tota ratio propter qua tenetur quis ex charitate diligere proximum, eſt, quia tenetur diligere
¶ 131 Deum. Optime ergo hanc legem ſtatuens clamat: *Attendite ad me popule meus*: ego enim, cui totum amorem debes, inimico partem conſigno, dicens: *Diligite inimicos veſtros.* Et vere huic rationi alluſiſſe videtur Apoſtolus, ad Theſſalonicenſes ſcribens, cujus verba ſolita ſua eloquentia S. Chryſoſt. expendit. *De charitate autem fraternitatis*, inquit Paulus, *non neceſſe habuimus ſcribere vobis. ipſi enim mandatū habetis à Deo, ut diligatis invicem.* Multa, inquit Chryſoſt. dixerat Apoſtolus, ſuadens Theſſalonicenſibus, caſtitatem, plurima hor-

1. Ad Theſſ. 4. 9. Hom. 6 in 1. Ad Theſſ.

tans eoſdem ad bonorum operum executionem, magna etiam de fide & ſpe docens, mortuos non ſicut ab infidelibus lugendos. Qui de his minoribus tam late dixit, de eo quod ſupremum ipſe diffinierat, ſcilicet de charitate, nihil judicavit ſcribendum aut dicendum? *Non*, inquit, *neceſſe habemus, ut ſcribamus vobis.* Sed quia ita loquitur, ad majorem hujus curam eos excitat: primo quidem, rem iſtam tam neceſſariam eſſe docens, ut ne doctrina quidem opus habeat: nam quæ vehemēter magna ſunt, omnibus patent. Deinde quia addidit: *Vos ipſi à Deo docti eſtis*: quibus verbis magis charitatis præceptum commendat, quam ſi ipſe illud propoſuiſſet: Deum enim hujus præcepti doctorem cōmemorat. Et vere non tantum voluit Apoſtolus dicere, præceptum charitatis à Domino eſſe traditum: nam etiam ab eodem tradita erant præcepta ſpei, fidei, caſtitatis, & aliarum virtutum, de quibus nihilominus Paulus, late paulo ante diſſerverat: ſed indicare voluit rationem, propter quam ad opera charitatis tenebantur, quæ ex iis, quæ Dominus præcepit tam manifeſta eſt, ut non egeant commendatione. Præcipiens enim charitatem & amorem, nihil aliud facit, quam ex eo quod ſibi debitum erat, partem conſignare. Hac facta cōſignatione, non cenſuit Paulus neceſſarium, aliquid ſcribere, ſicut facta à Rege cōſignatione ejus, quod ei debes erga alterum, nō neceſſe eſt, aliquid tibi ultra dici, ut intelligas, te ad id illi perſolvendum, eſſe obligatum. Hinc intelligimus factū illud celebre Moyſi, quod Origenes expendit. Rebelli ac dura ſuperbia Chore, Dathan, & Abiron, contra Moyſen & Aaron inſurrexerunt: quam Dominus evidenti mulctavit ultione: nam *diſrupta eſt terra ſub pedibus eorum, & aperiēs os ſuū, devoravit illos cū tabernaculis ſuis.* Populus etſi tunc timore fuerit correptus, *die tamen ſequenti murmuravit omnis multitudo filiorum Iſraël cōtra Moyſen & Aaron, dicens: Vos interfeciſtis populū Domini.* In tantumque orta eſt ſeditio, & tumultus increbuit, ut cōpulſi fuerint Moyſes & Aaron fugere ad tabernaculum fœderis. Iratus propterea Dominus contra populum, pla-

Hom. 9. in lib. num. Nu. 16. 32

Digitized by Google

gam immiſit, quæ univerſos abſumebat. Tunc Moſes dixit Aaron: *Tolle thuribulum, & hauſto igne de altari, mitte incenſum deſuper, pergens cito ad populũ, ut roges pro eis.* Quod cum feciſſet Aaron, ceſſavit plaga. Origen. maxime laudat Moyſen & Aaron, propter excellentem charitatem erga inimicos, qui illorum perſecutionem inſigni beneficio compenſarunt; & ſoliciti fuerunt pro ſervãda vita illorum, qui ſibi mortem totis viribus conabantur inferre. Sed myſterium altius expende. Voluit Moyſes, ut Aaron ad orandum & offerendum ſacrificium pro inimicis, ſe converteret: propterea partem ignis illius, qui in altari erat, jubet accipi, quam in bonum inimicorum profundat. Erat ignis ille ſanctus, divinus, ac Deo dicatus; qui propterea charitatis erga Deum tenebat typum, ut omnes ſancti Patres annotarunt. Dicere ergo voluit: Nullum amorem tuum illis impendere debes, nec peculiari affectu tuo naturali, illos quos inimicos experiris, teneris diligere: ideo non peto, ut ignem tuum peculiarem, in eorum bonum convertas, ſed de igne divinæ charitatis, qua Deum teneris diligere, in illos partem effunde: hæc enim eſt

¶ 132 voluntas Dei, qui inimicis conſignat partem amoris ſibi debiti. Hinc aliqua ratione explicare poſſumus viſionem illam, variis difficultatibus implicatam, Beati Joannis, qui vidit Angelum, habentem thuribulum aureum in manu ſua, & accepit An-
Apoc. 8. 5 gelus thuribulum, & implevit illud *de igne altaris, & miſit in terram* Non miſit Angelus in terram, niſi partem ignis de altari acceptam. Alludit Joannes ad altare holocauſti, in quo tanquam in proprio loco, ignis ille ſanctus, divinus, quem Deus ſupernaturali virtute accenderat, ardebat, qui charitatem & amorem ſignificabat, ut ſancti Patres docent; quæ ignis quidam eſt divinus, divina ſupernaturalique virtute accenſus, quem naturę vis accendere non po-
ad Rom. 5. 5. teſt: eſt enim *charitas Dei diffuſa in cordibus noſtris, per Spiritum ſanctum.* Hic ardet in altari, quo nomine Deus ipſe intelligitur, erga quem tanquam circa proprium objectum, charitas ardoris ſui flammas emittit, cui totus talis amor debitus eſt. Habet quidem unuſquiſque thuribulum ſuum, propriam videlicet voluntatem quæ ſedes eſt amoris vel ignis. Quantumcunque quis Angelus ſit, non mittit in terram ignem de thuribulo proprio, id eſt, amorem naturalem ſuæ voluntatis, ſed ignis partem de altari deſumptam. Terræ nomine, peccatores & inimici intelliguntur, qui qualitates terræ habent. Sunt graves per offenſionem, quam inferunt, frigidi, per odium, quod tenent, & ſicci atque aridi, quibus deeſt humor charitatis, & beneficentiæ: nec enim ab aliquo quantumcunque ſancto Deus expoſcit, ut amorem naturalem voluntatis ſuæ, erga inimicum profundat. Talis namque amor cum ſit unicuique proprius, tantum impendendus eſt iis, quibus homo ratione ſui devinctus eſt, & obligatus: ſicut quæ tibi propria ſunt, non teneris elargiri, niſi quibus obligatus ex iſtis. Præcipit tamen, ut de igne altaris, de amore ſcilicet ipſi Deo debito, qui eſt amor charitatis, partem ſumas, quam in thuribulo voluntatis tuæ poſitam, profundas in inimicos. Jure igitur id agere teneris. Hæc omnia fient manifeſta, ſi expendas, quod Paulus ad Philemonem ſcripſit, rogans, ut ſervum quendam, qui ſe offenderat, ad ſui gratiam reciperet. *Tu illum*, inquit, *ut mea* ad Phile.
viſcera ſuſcipe. Si ergo habes me ſociũ, ſuſci- verſ. 12.
pe illum ſicut me. Si autem aliquid nocuit ti- 17. 18. 19
bi aut debet, hoc mihi imputa. Ego Paulus ſcripſi mea manu: Ego reddam, ut non dicam tibi, quod & teipſum mihi debes. Quaſi dicens: Tu teipſum mihi debens, hoc ipſo abſque alio præmio tenereris agere, quæ ego erga ſervum tibi impono. Sed vere ego peculiariter tibi, quod pro illo feceris, ſatisfaciam: ſuſcipe illum ſicut me; quod pro illo egeris, pro me egiſſe, intellige, qui his verbis ſubſcribo, &c. Certe omni reprehenſione dignus fuiſſet Philemon, ſi quod Apoſtolus petebat, non exequeretur erga ſervum. Et vere nullus eſt apud nos, qui ſi ſimilem Apoſtoli epiſtolam reciperet, non reciperet ad ſui gratiam inimicum. Quid igitur agere debes, dum Chriſtum audis, ore proprio dicentem, præcipien-

Digitized by Google

pientem, mandantem: Ego autem dico vobis? Ex hac conſideratione David animam ſuam continebat, ne contra inimicos per vindictam procederet, illam ſæpe repetens
Pſ.61. 2. 6. vocem: *Nonne Deo ſubjecta erit anima mea? Ab ipſo enim patientia mea.* Quaſi reſpondet militibus excitantibus ipſum, ut Saul occideret, aut inimicos ſuos interimeret, *Ab ipſo patientia mea*: à Deo ſcilicet, ſecũdum multa genera cauſarum ejus patientia procedebat, ſingulariter autem in genere cauſæ exemplaris, quaſi dicat: Ipſe me docet, qualiter patientiam tenere debeam, quomodo Chriſtus Dominus Beatum Petrum martyrem, quem quidam infamaverant, conſolatus fuit. Pius namque queri-
S. Antoni 3 p hiſto. tit. 23. cap. 6. moniis agens coram Crucifixi imagine: Mi Domine, inquit, tu ſcis in cauſa illa innocentiam meam, cur permiſiſti me ita judicari? reſpondit de cruce Dominus: Et ego Petre quid maleſeci, ut cum tantis opprobriis ad crucem damnatus fuerim; ex meo exemplo patientiam diſce, &c. Sed eleganter verba intelliges, ſi dicas. Ab ipſo patientia mea, id eſt, Deo debita eſt omnis patientia, quam tenere debeo: quicquid hoſtis agat contra me: Ille mihi imponit, ut hujus patientiæ portionem inimico impendam: illam igitur inimico impendo, quam Deo debitam confiteor.

§. 5. *Exemplo Laban, & B. Stephani, res explicatur, & cur Stephanus dixerit: Domine Jeſu.*

¶ 133 Hujus rationis vim percepit Laban ille, quamvis idololatra & infidelis, quando contra Jacob generum ſuum furore ſuccenſus, fratribus & cognatis ſuis comitatus procedebat, vindicaturus offenſam, quam ſibi ab illo judicabat illatam, quod ſe inſcio, filias ſuas ſecum ducebat, quem & Deo ſuos furatum ſuſpicabatur. Furiis enim invecto procedenti, apparuit ei Deus in ſomnis, dicens ei: *Cave, ne*
Gen. 31. 24. *quicquam aſpere loquaris contra Iacob.* Cũ igitur conſequutus fuiſſet Jacob, cœpit ejus probare facta dicens: *Quare ita egiſti, ut clam me abigeres filias meas, quaſi captivas gladio? Cur ignorante me fugere voluiſti? Valet manus mea reddere tibi malum, ſed Deus patris veſtri heri dixit mihi: Cave, ne loquaris contra Iacob quicquam durius.* Duo ſunt circa hæc verba annotanda, primum eſt, apte Laban expreſſiſſe appetitũ vindictæ, quo ardebat, dicens: *Valet manus mea reddere tibi malum.* In Hebræo eſt participiũ, לאל.
Leel, id eſt, ad fortitudinem, aut ad impetendum, ad modum arietis, quia enim aries
vocatur *Ail*, à fortitudine, ſub ejus metaphora deſcribitur, qui potens eſt, & excita- ליא.
tus aliquem impetere, ſicut aries ille erat, Brix. ca. 1 fol. 21.
quem vidit Daniel, habentẽ cornua excelſa, & ventilantem cornibus contra occiden- Dan. 8 4.
tem, qui Regem Dariũ exprimebat, geſtientem impetere Alexandrũ Magnum, quẽ ſub hirci figura ibidem Daniel vidit. Voluit ergo Laban dicere, quod manus ejus inſtar arietum impetere cupientium geſtiebant, & jam erant excitatæ ad percutiendũ. Doctrina eſt Ariſtotelis, iram in corde ardentem, movere exteriora membra ad vindictã ſumendam; illaque eſt, quæ vires excitat, & quæ gladium manibus imponit. Voluit dicere Laban: Ira qua excandeſco, jam acuit manus meas, ut ad agendum contra te, non minus quam aries ad impetẽdum excitatus, geſtiens, & gliſcens, ſim excitatus. Alterum eſt: Laban nequaquam verum Deum coluiſſe, qui idololatra erat: ideoq. non dixit, Deus meus, ſed *Deus patris veſtri, dixit mihi.* Idololatra ergo, qui erga Deũ impie erat diſpoſitus, manum jam elevatam & excitatam ad vindictam, geſtientẽ illam inferre, continet, odium deponit, propoſitum, quo malum inferre decreverat, mutat, ſeq; tandem ad amorem, dilectionem, benevolentiam, & beneficentiæ opera convertit, quia Deus ille, quem ipſe non colebat, ita faciẽdum præceperat, quem cognoverat fortem contra contemptores verborum ſuorum: quanto potiori jure Chriſtianus qui Deum verum colit, cui omnia ſua debita agnoſcit, continere debet iram, deponere odium, & ad amorem ſe erga inimicum convertere, cum Deus, qui pleno jure omnibus dominatur, id præcipit, qui ſtatuit, ut ini-

mico parte ejus amoris & beneficentiæ,
quam ſibi te debere gloriaris, impendas?
Quando ergo aliquis te injuria affecit, iram
excitavit, furorem ſuccendit; attende ad
Deum loquentem tibi: Ego dico vobis:
¶ 134 Diligite, &c. & dicito: *Valet manus mea
reddere illi malum, ſed quia Deus meus præ-
cepit mihi &c.* Non ille meretur à me di-
ligi, nec beneficentiæ opera ſibi exhiberi;
ſed Deus cui omnia debeo, amorem & be-
neficentiam ſibi debitam, erga illum con-
ſignavit. Et vere etiam viſus eſt Apoſto-
lus, voluiſſe nos inſtruere, ut ad attenden-
dum Deum in hujuſmodi occaſionibus
nos convertamus, id facientes, quod ille
verbis ſuperius inductis petit, legem pro-
mulgans: *Attendite ad me popule meus.* Id
ad Hebr. 12.12. namque hortari voluit, dicens: *Per patien-
tiam curramus, aſpicientes in autorem fidei,
& conſummatorem Ieſum.* Quid petis ô A-
poſtole, ut per patientiam curramus? Et
quiſnam patientiam tenere poteſt, erga il-
lum, qui pro beneficiis à me collatis, male-
dicta rependit? Quæ patientia erga illum
teneri poteſt, cui cum ego non ſolum non
nocuerim, ſed beneficus exterim, me gra-
viſſima injuria affecit? Patientiam tenere
jubes? & non quomodocunque, ſed ut per
eam curramus? Utinam lento teſtudineo-
que greſſu patientiæ viam ambularemus.
Per patientiam, inquit curramus: id enim
juſtum & facile agnoſces, ſi aſpicias ad au-
torem fidei, & conſummatorem Ieſum: ſi
id facias, quod ipſe faciendum tibi impo-
ſuit, dicens: *Attendite ad me popule meus.*
Vere quantum exiſtimo, Paulus hæc di-
cens, memoria tenebat, quæ ipſo vidente
Stephanus fecerat, qui patientiam non ſo-
lum tenuit, ſed omnem ejus viam cucur-
rit, & quaſi volando peregit: nam dilectio-
nem pro odio rependit, & lapides, quos
inimici contra eum mittebant, ut vitam
crudeliter adimerēt, oratione pro illis fuſa,
ut viverent, compenſabat. Et quænam hu-
Hom 22. ad popul. jus cauſa? Non lapides, inquit Chryſoſto-
mus, conſiderabat, nec quæ lapidantibus
ipſe debebat, attendebat, ſed oculos leva-
Act. 7. 58.59. vit, aſpiciens in autorem fidei Chriſtum,
quem videns à dextris Dei, clamavit: *Do-
mine Ieſu, ſuſcipe ſpiritum meum, & ne ſta-
tuas illis hoc peccatum.* Expende vim ver-
borum, & quod aptè nunc Chriſtum vo-
cat Dominum: *Domine Ieſu.* Conſidera-
vit enim eum eſſe Dominum, cui totus
amor noſter debitus eſt, erga quem patien-
tiam tenere debemus, etiam ſi nos occidat,
& lapidibus obruat. Recordatus eſt præter-
ea, hunc Dominum, partem amoris & pa-
tientiæ ſibi debitæ, conſignaſſe erga ini-
micos noſtros. Optime Auguſtin. agens de
Stephano: Proba, inquit, Sancte, dilectio-
nem tuam, videamus ſi reddis duritiam
cordis lapidibus duris, lapidibus qui te lapi-
dabant, lapides enim mittunt lapides, dura
duri: qui in lapide legem acceperunt, lapi-
des mittunt. Videamus chariſſimi, ſpecte-
mus magnum ſpectaculum. Ecce Stepha-
nus lapidatur. Sit conſtitutus ante oculos
noſtros. Primo Beatus Stephanus, ſtans o-
ravit pro ſe, & ait: *Domine Ieſu, ſuſcipe ſpi-
ritum meum*: deinde poſitis genibus, pro
lapidibus orans, *Domine*, inquit, *ne ſtatuas* Ser. 2. 37.
illis hoc peccatum. Quaſi igitur id, quod à de temp.
Domino conſignatum erat pendens, & ſol-
vens, patientiam erga lapidantes tenet, &
amorem illis impendit & benefica oratio-
ne illos proſequitur.

§. 6. *Facile iram continebis, ſi non inimicum, ſed Chriſtum attendas, nec feſtines in tempore obductionis, ut dixit Sapiens. Ita David, & Alexander.*

DIcens Chriſtus, *Ego autem dico*, &c. ¶ 135
non ſolum præmittit perſonam
ſuam attendendam, ut inde intelli-
gas te obligatum, ad impendendum amo-
rem inimico, ſed ut id facillimum reddat
Paulus, ut patientiam tam facilem nobis fa-
ciat, quod per eam curramus, nos hortatur,
ut aſpiciamus in autorem fidei, Chriſtum,
ſicut paulo ante dictum eſt. Obſervanda eſt
ſiquidem B. Auguſtinus doctrina, quam ad Lib. 2. ad
Pollentium tradidit, rem difficillimam illi Pollen.
ſuadens: videlicet, fidem non tantum eſſe cap. 6.
neceſſariam ad ſupernaturalia dogmata
creden-

credenda, ſed utiliſſimam, ut quæ dura,
difficilia, & aſpera nobis videntur, reddantur
facilia, dulcia ac ſuavia. Ideoque ſi fides,
inquit, adſit, nihil erit durum; per illam
enim Chriſtum, quem diligimus, ibi aſpicimus,
ubi oculi corporis nihil niſi quod
nobis diſplicet vident. In paupere verbi
gratia, ſanioſo, & fœtente, nihil vident oculi,
quod non cogat faciem divertere: ſed
ibi fides videt Chriſtum, qui in illius ſe conſtituit
perſona, recepturus quæ erga illum
contuleris. Scit Chriſtus nos eſſe avaros,
& quod noſtra nobis ita ſervamus, ut nihil
alicui, niſi ſub alicujus lucri ſpe tribuamus.
Quid facit, ut nos miſericordes efficiat,
& in eum bona tua profundas, à quo
nihil ſperas? Se in illius perſona tibi per fidem
conſpiciendum proponit, & ſeipſum
exhibet recipientem, quæ pauperi dederis,
& promittentem abundantiſſime illa
Matth. 25 42. perſoluere, qui clamat: *Quamdiu uni ex
minimis meis feciſtis; mihi feciſtis.* Præcipit
prælatis obedientiam & reverentiam exhibere:
iſti aliquando tales ſunt, in quibus
nihil oculi aſpiciunt, quod non ſit vilipendio
& contemptu dignum: ponit ſe ille in
eorum perſona, & in prælato impio ſeipſum
exponit attendendum, præcipientem,
Luc. 10. 16. & dicentem: *Qui vos audit, me audit;
qui vos ſpernit, me ſpernit.* Hac conſideratione
facile eſt, reverentiam ei exhibere;
quem ratione ſui contemptu judicas dignum:
illam enim non ei, ſed Chriſto potius
te exhibere profiteris. Hoc ſimiliter
erga inimicum intelligendum eſt: ſi in illo
tantum conſideres offenſam & injuriam,
quam oculi corporis vident, ad odium, &
vindictam provocaberis: ſed attende Chriſtum
per fidem, qui ſe in illius perſona cōſtituit,
& dilectionem, quam inimico exhibes,
tanquam ſibi exhibitam profitetur: ſi
illum aſpicias, cui res per patientiam. Et
Lib. 4. de inſt. vir. cap. 17. vere ita intelligi poſſe, indicat B. Ambroſius,
quod Sponſus ad Sponſam, dixit: *Pone
Cant. 8. 6. me ut ſignaculum ſuper cor tuum, ut ſignaculum
ſuper brachium tuum,* metaphora ſumpta
à ſagittante, qui in nulla re alia oculos
collocat, nec aliud aliquid intendit, ſagittam
mittens, niſi ſignaculum. Duo cœleſtis
Sponſus petit ab homine erga inimicū, dilectionem
ſcil. quæ eſt actus cordis, & beneficentiam,
quæ eſt actus brachii. Quomodo
hæc exequetur homo facile; Pone
me (inquit) ut ſignaculum, &c. nō attendas
ad illū, nec ad ea quæ contra te fecit, ſed ad
me, qui in illo ſum, tanquam ſignum, quod
petere debes, recipiens dilectionem & benefica
opera, quæ erga illum cōtuleris, qui
illa præcepi, & remuneranda promitto. Egregia
ſine dubia, efficaciſſimaq; eſt Pauli ad Epheſ. 4. & 5.
conſideratio ad Epheſios, quos poſtquam
hortatus eſt, ad manſuetudinem, & iracundiam
deponendam, rem totam urgentiſſima
ratione cōcludere volens, ſubdit: *Omnis
amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor,
& blaſphemia, tollatur à vobis, cū omni malitia:
eſtote autem invicem benigni, miſericordes,
donātes invicē, ſicut & Deus in Chriſto
donavit vobis. Eſtote ergo imitatores Dei,* ¶ 136
ſicut filii chariſſimi. Singula verba expendenda In cap 4. ad Epheſ. lect. 10.
ſunt. Primo petit tolli amaritudinē;
hæc, inquit D. Thomas, eſt prima radix, generaturque
ex conſideratione & memoria
offenſæ, inde procedit ira, quæ eſt appetitus
vindictæ, & indignatio, ſecundum quam
homo non vult admittere excuſationem
facti, & exterius prorumpit in clamoroſas
voces, aut incōpoſitos motus. Omnia hæc,
inquit Paulus, tollantur à vobis, & eorum
loco in viſceribus veſtris collocare benignitatem,
& miſericordiam, per quas remittatis
injurias, & benefici ſitis in offendentes
vos. Et quo modo res hæc, quæ tam
difficilis apparet, fieri poterit? *Donantes,*
inquit, *invicem, ſicut & Deus in Chriſto donavit
vobis.* Profundam Theologiam tradit
Paulus, quam ſæpe ipſe docuit. Erant
omnes homines inimici Dei, ei inviſi, &
odio ab illo habiti, nec erat in eis aliquid,
quod Deum ad remittendam & donandam
offenſam excitaret. Venit tamen filius Dei,
humanam naturam aſſumpſit, & habitavit
in nobis, nobiſq; conjunctus eſt, & hominum
cauſam tāquam propriam aſſumpſit,
& ſeipſum pro illis offerens, rogavit Patrē
pro illorum delictis. Quo factum eſt, ut
omnem Pater deponeret iram, & indignationem,
quam contra homines conceperat,

rat, propter eorum offenſas: non quidem attendens ad illos, hoc enim potius ejus irã accenderet, ſed attendens ad Chriſtum filium ſuum, qui hominibus junctus, pro illis interceſſit. Hocque eſt, quod dicit Apoſtolus: *Deus in Chriſto donavit vobis*. Quod & Pater æternus non obſcure teſtatus eſt, (*Mat. 17. 5.*) dicens: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*. In eo ſibi complacuerunt peccatores, qui ratione ſui merebantur odium. Hocque ut S. Ambroſius annotavit, idem Paulus explicare voluit, loquẽs de Patre æterno, & dicens: (*ad Epheſ. 1. 3.*) *Benedixit nos omni benedictione ſpirituali in Chriſto*. Maledictionem homo ratione ſui merebatur, ſed propter Chriſtum, qui pro illo interceſſit, & ſanguinem fudit, benedixit nos omni benedictione ſpirituali, quaſi alludens, inquit Ambroſius, ad factum Iſaac, qui nullatenus Jacob benediceret ratione ſui, qui minor erat natu, niſi ſenſiſſet fragrantiam veſtimentorum Eſau, quibus erat indutus, (*Gene. 27. 27.*) & niſi in illo ſpeciem filii majoris attendiſſet. Ita quidem Deo facillimum fuit, iram deponere & indignationem contra homines acceptam, & ſe erga ipſos exhibere benignum & beneficum, parcens illis, quia non eorum demerita & offenſas, quas ſibi intulerant, attendit, ſed Chriſtum pro illis intercedentem & orantem. *Eſtote ergo imitatores Dei, ſicut filii chariſſimi*, inquit Paulus, *donantes vobiſmetipſis, ſicut Deus donavit vobis in Chriſto*. Fateor, ſi attendas, ad inimicum, & offenſam quam intulit, non meretur, ut eum diligas, ei condones, ſis in illum benignus, ſed eſto imitator cœleſtis Patris, attende in illius perſonã Chriſtum præcipientem, deprecantem, clamantem: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros*. Hæc cauſa eſt totius damni, hæc in parte, quod non attendis Chriſtum, ſed tantum oculos conjicis in illum, qui te offendit: ideo exardeſcis ira, ſuccenderis furore.

¶ 137 Divinum eſt conſilium illud, quod Spiritus ſanctus præbet homini, per injuriam provocato. (*Eccl. 2. 2.*) *Deprime cor tuum, & ſuſtine, & inclina aurem tuam, & ſuſcipe verba intellectus, & ne feſtines in tẽpore obductionis*. Quando aliquis te affecit injuria, deprime cor tuum, & ſuſtine, ne frena laxes, nec permittas cordi tuo, ut tanquam effrenis equus procedat: certiſſimum enim tibi imminet præcipitium, magis quam ſi indomito equo, calcaribus puncto, inſideres: ſuſtine, detine illud, & ſuſcipe verba intellectus: attende, quid fides tibi proponat, quid Chriſtus præcipiat, quid tibi abſolute ſit expediens; da locum, inquit Baſilius, cogitationibus ſanctis: *Et ne feſtines in tempore obductionis*. (*Hom. 10. de ira.*) Attende egregiam metaphoram, qua utitur Spiritus ſanctus. Tempus obductionis dicitur, cum nubes denſæ & obſcuræ, ad aëris regionem aſcendentes, ſe expandunt, & lucem ſolis obnubilant & obſcurant. Id quod accidit homini irato. Propter offenſam ſibi illatam, aſcendunt cogitationes, à corde excitatæ ad caput, quę vindictam ſuadent, & odium conciliant, quæ obſcurant lucẽ rationis & intellectus, qui tanquam Sol eſt in anima, *conturbatur enim in ira oculus*, ut dixit David. (*Pſ. 30. 10.*) Ne feſtines tunc, ſed id intellectui repræſenta, quod poteſt illum illuſtrare: ſuſcipe verba intellectus, ut dum per iræ affectum obtenebratur per id quod repræſentas, luce clara illuminetur. *Ne feſtines*. Videtur alludere ad illud, quod de cervo & corvo communiter aſſeritur. Eſt corvus inter aves callidiſſimus & aſtutiſſimus, de quo propterea Plinius caput peculiare ſcripſit, de intelligentia corvorum. (*Lib. 10. cap. 43.*) Eſt præterea rapaciſſimus & voraciſſimus, ut D. Baſilius *a*, & B. Chryſoſtomus *b*, expendunt. Eſt inſuper cervus, qui inter omnia animalia velociori curſu in præcipitium fertur, adeo ut apud Ægyptios *c*, cervus fuerit ſymbolum hominis præcipitati, & abſque conſideratione in præceps ſe dantis. (*a Hom. in divi. ava. b Hom. de Elia. c Apud Pierium lib. 7.*) Cum igitur corvus fame urgetur, vultque cervi carnibus ſaciari, primo per arenam reptat, cujus pulveres intra pennas alarum ſuarum concludit: deinde ſupra caput cervi conſiſtens, roſtro illum valide ferit & pungit: convertit ſe cervus, ad videndum pungentem ſe, tunc corvus alas excutiens, pulveres in oculos cervi emittit; quibus illos obſcurat, perſiſtitque pungendo, cujus ictibus excitatur cervus, oculis pulvere obtenebratis, curſum arripit, eo

ten-

Digitized by Google

tendens, quo dolor & paſſio ducit; neſciensque quo tendat, præcipitum incurrit, & ſe interimit. ſicq; tandem corui efficitur, eſca. Tota ruinæ cervi cauſa fuit, oculos convertere ad pungentem ſe,& eo tempore, quo oculos habebat puluere obtenebratos, feſtinatum curſum tenere. Hoc ſæpe accidit hominibus. Venit inimicus tuus,& verbo aut facto, tanquam duro acrique roſtro te pungit: oculos convertis ſtatim ad illum videndum, attendens quis ille ſit, quam injuſte offenderit, quam dignus ſit ultione & mulcta, &c. Sed dum ita agis, id oculos cadit pulvis iracundiæ, qui illos obſcurat, & tenebris offuſcat. Excæcat enim ira etiam ſapientes, ut alibi late dictum eſt,ſi tunc feſtinas,curriſque per odium, maledicta, indignationem, clamorem, certum tibimet inducis præcipitium, & mortem animæ. Ne igitur ad corvum oculos convertas, qui inde ex conſideratione offenſæ tenebris obſcurabuntur,ſed ad Chriſtum, qui lux eſt, mentem eleva,illum attende præcipientem, & di-

¶ 131 centem:Ego autem dico vobis. Ex his explicat D. Gregorius illud Apoſtoli: *Charitas non irritaur,non cogitat malum*. Quamvis enim communis ſenſus ſit, quem tradit Divus Thomas, & placuit B. Anſelmo, quod de nullo cogitat malum,ſed bene de omnibus ſuſpicatur: tamen Gregorius intelligit,hoc ideo etiam fuiſſe,quia cum malum ab inimico patitur, non ad illud cogitationis oculos convertit. Videturque vere Paulum hoc intendiſſe. Tota cauſa quare quis contra inimicum irritatur eſt, quia attente conſiderat, & cogitatione percurrit injuriam illatam. Unde & David, agens de injuria, quam ſibi intulit Semei,manifeſte aſſerit, quod cogitans, ſuccenſus fuit ulciſcendi ardore: id enim indicant illa verba: *Cum conſiſteret peccator adverſum me,concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exarſit ignis*, ut alibi annotavimus. Charitas autem cogitationem avertit à malo, & injuria recepta, & in Deum convertit: ideoque facit,ne propter illam homo irritetur. Non cogitat malum, quia charitatis objectum Deus eſt,hunc attendit, hunc conſiderat, ad illum convertit oculos: ideoque patiens eſt, benigna eſt. Commune ſatis eſt, & uſitatum, cum puer,amici tui filius,lapidem jaciens te acriter læſit in pede,continere teipſum à percutiendo filium, dicendo ei: Hoc conſidera, quod filius es talis amici mei: hoc tibi ſuffragatur, quod es illius filius, quem ego amicitio proſequor. Id quod ſimiliter facimus, cum ſervus alicujus amici tui,tibi fuit ingratus: iram enim quam contra illum in teipſo excitari ſentis, comprimis,conſiderans amicum, cujus ille ſervus eſt. Et hanc reddit cauſam B. Chryſoſtomus, cui David pepercerit Saul in ſpelunca; quem poſtea *inclinans ſe David pronus in terram adoravit*. Id namque in illo tunc conſideravit, quod paulo ante attendit, quando militibus ſuis excitantibus,ut Saulem occideret, reſpondit: *Vivit Dominus, non extendam manum meam in eum,quia Chriſtus Domini eſt*. Nihil in illo vidit David, quod poſſet ſe continere ab occiſione ejus: ideo non illum conſideravit,ſed Deum, à quo ille, hoc ipſo quod in Regem fuerat ſublimatus, commendatus erat. CHRISTUS, inquit, Domini eſt, quaſi dicens militibus, inquit Chryſoſtomus: Contemnitis conſervum veſtrum? reverimini Dominum: aſpernamini electum? metuite eum, qui elegit. Idipſum egit Jacob erga Eſau fratrem ſuum, qui *ejus fuit inimicus ſempiternus*: nam videns eum venientem,*ipſe progrediens,adoravit pronus in terram ſepties, donec appropinquaret frater ejus*. Non illum adoravit ratione ſui, ſed Deum, quem in illo conſpiciebat, præcipientem ſibi, diligere eum, quem ſentiebat inimicum. Nota eſt hiſtoria quam refert Joſephus, de Alexandro Magno: qui quantumvis tanquam infidelis & idololatra, nullum honorem ſacerdotibus Judæorum ſibi impendendum putaret, videns tamen aliquando ſummum illorum ſacerdotem Jaddum, veſtibus ſacris indutum, equo deſcendens, pronus adoravit; cujus actum mirantibus, cauſam reddit, dicens, in illo ſibi viſum fuiſſe, videre Deum quendam, qui antiquis

Margin notes: 10. Mor. cap. 8. — 1. Cor. 13. 5. — In ca. 13. prima ad Corinth. — 2. Reg. 15 — Pſal. 38. — Hom. 1. de David. & Saul. — 1. Reg. 24 9. — 1. Reg. 24 7. — Ezech. 35. 5. — Gen. 33. 3 — 11. Antiq cap. 8.

quis temporibus per viſum in ſomnis, ei majeſtatem ad quam ſe evectum videbat, prædixerat. Potuit ille infidelis, non conſiderata hominis perſona, Deum in illo conſiderare, qui ſomniando locutus ſibi fuerat: quanto magis Chriſtianus, qui luce fidei illuſtratum habet intellectum, per quem Deus, non in ſomnis, ſed in veritate Euangelica, clariſſime loquens, ſeipſum in inimico repræſentat, dicens: Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.

§. 7. *Utilitates ingentes ex inimicis capere, Chriſtus docet, ſeipſum exponens attendendum in dilectione & beneficentia erga illos.*

¶ 139 Non tantum pronomen illud *Ego*, quod Chriſtus legi præponit, demonſtrat, præceptum eſſe rationabile, & illud reddit facile, ut dictum eſt, ſed & valde proficuum oſtendit: expreſſe enim Chriſtus ſeipſum exponit, nomini ſuo adſcribens, quam inimico impenderis dilectionem & beneficentiam, quam præcipit. Nullus, inquit B. Chryſoſtomus, dat opes ſuas ei, cui nihil debet, quem videt cunctis bonis ſpoliatum, niſi ſub alicujus divitis fideliſque mercatoris ſubſcriptione, qui per chirographum manu ſua ſubſcriptum, illud ſibi datum, & à ſe perſolvendum fatetur. Quomodo Chriſtus voluit obligare divites, ut pauperibus bona ſua tribuerent: nam ſeipſum, tanquam ſub chirographo ſubſcripſit, qui quod illis datum fuerit, à ſe receptum, & remunerandum promiſit. Hoc ipſum nunc Chriſtus præſtat: videns enim, neminem eſſe, qui inimico velit dilectionem ſuam, & beneficia præſtare, cui nihil debitum agnoſcit, ſeipſum exhibet, qui dilectionem & beneficia nomine ſuo recipiat, & perſolvenda promittat. Edidit Plutarchus tractatum illum famigeratiſſimum, de utilitate ab inimicis capienda: & expendit eleganter, quid

Hom. 5. de Pænit.

Plutarch.

circa feras factum ſit. Nulla namque Provincia eſt, quæ ab eis ſit libera: hanc infeſtant leones, illam tigres, hanc ſerpentes, illam lupi, & vulpes, &c. Et quidem primi homines fœlices ſe reputabant, ex hoc ſolum, quod modum inveniebant, quo ab illis ſe defenderent; hæcque unica eorum erat cura, beſtiarum illarum læſionem evadere: ad hunc finem cum eis congrediebantur, & illas perſequebantur. Qui tamen poſtea conſequuti ſunt, videntes impoſſibile eſſe, omnes hujuſmodi beſtias exterminare, prudentiſſime meditati ſunt, non tantum ſe ab eis defendere, ſed ulterius progredientes, utilitatem ex illis capere, ut non ſolum jam non inimicas, & noxias ſed utiliſſimas judicent, & propter ſua ipſorum commoda requirant, aut ut earum veſcantur carnibus, in apris; aut utantur veſtibus, in tigribus & pardalibus, aut felle vel pinguedine ad medicamina, ut in ſerpentibus & urſis, aut cornu vel ungue, in Rhinocerote, & unicorne, aut oſſibus, ut in equo marino. Ingentes utilitates ex ceto invenerunt, ut formidandam beſtiam non fugiant homines, ſed requirant, ut pinguedinem ad oleum, carnes ad paſtum, oſſa ad varios uſus extrahant. Viperam ipſam & ſcorpionem, ad varia efficaciaque medicamenta requirunt. Sapienter quidem fecerunt, inquit Plutarchus: nam dato quod neceſſarium eſt hujuſmodi feras ſuſtinere, & impoſſibile penitus eſt illas exterminare. Prudentiſſimæ fagacitatis eſt, ex ipſis utilitatem capere, & earum rabiem in noſtri commodum convertere. Hinc probat, neceſſarium eſſe inveſtigare utilitates, quas ex inimicis capere poſſumus. Etenim impoſſibile eſt, omnino illis carere, & prius beſtiæ in provincia, quam inimici in Republica deficient. Sub hoc fundamento procedit, ad operis ſui ædificium conſtruendum, docens auditores ſuos, quomodo & quas utilitates ab inimicis & perſecutoribus poſſint trahere. Illis tamen relictis, philoſophis certe conſiderationε dignis, ad alium Magiſtrum, omnibus modis ſuperiorem auſcultandum nos convertamus, Chriſtum, qui ¶ 140

no-

noſtræ ſaluti providens, ſciens nunquam inimicos defecturos, melius quàm Plutarchus nos inſtruit, docens quomodo ex illis ingentem utilitatem capiamus. Non dubium, quin ingentes ſint divitiæ & utilitates, quas ex inimicis poſſumus reportare. *Nunquid theſauros grandinis aſpexiſti?* dixit Deus ad Iob. Nunquid, inquies, in grandine theſauri eſſe poſſunt? Imò diſtructio eſſe videtur: nam grandine adveniente abſumuntur omnia, & ideò Deus volens terram Ægypti depopulari, grandinem miſit: *& grando vaſtabat omnia.* Sed verè ſi ex grandine theſauri extrahi non poſſent, quos Deus videbat, non diceret: Nunquid theſauros grandinis aſpexiſti? Inimicus perſequens grandini ſimilis eſt, quia omnia vaſtare videtur, honorem, quietem, divitias & vitam: ſed ingentes theſauri ex eo poſſunt extrahi. Extrahes igitur primò, ſi ut Chriſtus docere vult, dum inimicum pateris, non illũ conſideres, ſed Chriſtum, qui ſicut dilectionem & beneficentiam erga illum præcipit, ita ſeipſum primò exhibet, tanquam is cui dilectionem & beneficentiæ opera ſibi exhibita, & à ſe perſoluẽda profitetur, verbis illis ſupra explicaris: *Attendite ad me popule meus.* Inter omnes infirmitates graviſſimam judico rabiem, non tantùm quia crudeliſſimè torquet, ſed quia difficile & quaſi impoſſibile eſt, ei mederi: unicum enim illius remedium eſt aqua, quam bibat, in qua & lavetur qui rabie laborat, quoniam ex nimio calore ſuccedente cor illa provenit: id tamen miſer agere non poteſt, quoniam rabies non ſolum cruciat cor, ſed & talem humorem ad oculos mittit; ut hoc ipſo quod infirmus aquam videt, illum canem rabidum, qui ſe momorderat, contra ſe dentibus ringentem, in aqua conſpicere videtur; idcircò non minus aquam ipſam, quam carnem averſatur. Nullum propterea ſibi remedium ſupereſt, niſi avertere oculos, ne ulla ratione canem conſpiciat, tantum illos convertens ad eum qui aquã porrigit. Quibus inimico tanquam à rabido cane mordetur, rabiem incurrit, & furorem contra illum, qua vehementer torquetur. Hujus mali remedium in hoc poſitum eſt, ut clariſſimam aquam Euangelicæ doctrinæ bibat, dicentis: Diligite inimicos veſtros: hæc ſiquidem rabiem tollit: nam *lex Domini immaculata convertens animas*, aut ut alii legunt, quietans animas. Hoc tamen malum eſt, quod in ea videris te conſpicere canẽ qui te momordit: dicis namque: Quomodo diligam eum qui me odio proſequutus eſt, & injuria affecit? Quomodo benefaciam illi, qui mihi gravem intulit offenſam? Hoc tuum exitium eſt: oculos à cane averte. & in illum tantummodo conver, qui tibi aquam ſubminiſtrat, & ad tui ſalutem exhibet, qui propterea ſe ipſum contuendum ſtatim exponit, dicens: Ego autem dico, quaſi dicens: Hanc aquam Euangelicæ legis bibiturus, non illum conſideres qui te læſit; nec in illum dilectionem profundas & beneficia, quaſi in eum ſolummodo exhibita; ſed vide & attende me eſſe qui dilectionem & beneficia tanquam mihi præſtita æſtimo, & perſoluenda promitto. Ita faciebat David qui inimicos quaſi rabidos canes ſe mordentes videbat: *Factus ſum illis in parabolam, adverſum me loquebantur, qui bibebant in porta, & in me pſallebant, qui bibebant vinum.* Et quid tu agebas? in quoſnam oculos convertebas? Quidnam conſiderabat? *Ego verò orationem meam ad te Domine, tempus beneplaciti Deus, in multitudine miſericordiæ tuæ exaudi me, in veritate ſalutis tuæ.* Idem eſt, inquit Auguſtinus, ac ſi dicat: Ego autem ad te eram. Et quomodo? Orando. Oratio eſt elevatio mentis in Deum, ut ſacra Theologia diffinit. Orabam, inquit, id eſt, mentem meam ad te elevabam, nequaquam illos conſiderabam, quorum contuitus rabiem poſſet augere; ſed te, qui mihi te exhibes contemplandum, quique meam erga Inimicos dilectionem tanquam tibi exhibitam magnificas & prædicas, quam & à te perſoluendam profiteris. Vnde aptè ſubdit: *tempus beneplaciti Deus.* Vocatur tempus beneplaciti illud, quo Deus ſe exhibet placidum & benignum, ad ſupplicationes audiendas, & bene-

Iob 38. 22. — Exo 9. 25 — Pſ. 8. 1. — ¶ 148 — Pſ. 68. 12 — In Pſ. 68.

Eſa.49.8 2.Cor.6.2 beneficia conferenda, de quo Apoſtolus illud Prophetæ intelligit, *in tempore placito exaudivi te*: qui propterea hortatur, ut tali tempore accedamus ad ſupplicandum Deo, metaphora ſumpta ab iis, qui contendentes ſingularia beneficia à regibus obtinere, expectant tempus, quo illi ſe placidos & benignos oſtendant, ſicuti fecit Eſther, quę petere quod optabat noluit à rege, quouſque illum lætum poſt comeſtionem vidit. (Eſth.5.3. & c.7.3.) Tempore ergo beneplacito ſupplicationes ad Deum dandæ ſunt. Etſi quæras, quodnam illud ſit. (35 Mora. cap.7) Reſpondeo cum Beato Gregorio, illud eſſe, cum inimicum diligis, pro illo oras, eique benefacis. Quoniam enim Deus hæc omnia, tanquam à te in ſemetipſum collata ſuſcipit, ſe ipſum ita propter illa exhibet placidum & benignum, ut facillimè miſericordiam, quam tibi impendendam poſtulas, largiatur. Quando ergo David dilectionem & orationem inimicis impendit, tempus beneplaciti judicat, ut miſericordiam petat, & ideò ſubdit: *In multitudine miſericordiæ tuæ exaudi me*. Non parvam peto miſericordiam, ſed multitudinem miſerationum tuarum, innixus *in veritate ſalutis tuæ*. Quoniam tu fidelis es & verax, qui quod promittis, adimples, & qui promiſiſti veniam illis, qui eam inimicis concedunt, & miſericordiam exhibentibus illam offenſoribus ſuis, veniam & miſericordiam mihi concede. De iis latius infra, nam tantum nunc intendimus demonſtrare, quomodo ex inimicis utilitates ingentes capias. Ex illis certè hoc modo martyres ſancti infinita ſibi commoda pepererunt.

¶ 142 Quis enim tam acres rabidoſque inimicos modo fert, quales tulerunt illi, quos carceribus horrendis includebant, flagris verberabant, in equuleo torquebant, membratim diſcerpebant, affligebant crucibus, quorum eruebant oculos, excutiebant dentes, abſcindebant linguam, &c. Et quis explicare valeat, quas inde utilitates traxerunt? quam gloriæ coronam? quam triumphi palmam? Deum refert Ioannes, *abſtergentem lacrymas ab oculis eorum*, &c. (Apoc. 7. 37.) Quomodo tantum commodum ex inimicis reportarunt? Quia id fecerunt, quod Dominus dixit: *Attendite ad popule meus*. Erga inimicos invictam tenuerunt patientiam, dilectionem admirandam, & beneficentiæ opera. Quidam pro illis orabant, ut Stephanus; alii bona ſua eis impartiebantur, ut Cyprianus, & ſignanter Euſychius, qui in Cæſarea Cappadociæ, ſub Adriano Imperatore accuſatus, quòd Chriſtianus eſſet, in carcerem conjectus eſt: (In Martyrologio die 7. Septem.) & paulò poſt inde emiſſus, patrimonium ſtatim vendidit, & pretium partim pauperibus, partim accuſatoribus diſtribuit. Sicut enim cùm pauperibus bona dabat, Chriſtum in eis accipientem conſiderabat, ita & beneficia in inimicos diſtribuens, tanquam Chriſto exhibita conſiderabat. Alii ſalutaribus monitis inſtruebant, &c. Hæc enim, non tam inimicis, quàm Chriſto ſe exhibere conſiderabant: cui Apoſtolus nomine ſuo cæterorumque Martyrum dicebat, illud Prophetæ: *Propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oves occiſionis*. (Rom. 8. 36. Pſ.43.23) Quam utilitatem eduxit Baptiſta Ioannes, ex illa vulpe fallaci Herode? Quam Petrus & Paulus, ex crudeliſſima beſtia Nerone? Quam Andreas, ex terribili apro Ægæa? Quam agnus mitiſſimus Ioannes Euangeliſta, ex lupo terro Domitiano? Quam Vincentius & Laurentius, è tigribus Daciano & Decio? Quam Catharina, ex rabido cane Maxentio? cæterique ſancti Martyres, ex acerrimis inimicis & tyrannis? Nunquam niſi tales beſtiæ fuiſſent, tantam cepiſſent utilitatem, nec tales coronæ eorum tempora redimerent, nec tam excellenti gloria fulgerent.

§. 8. Pri

§. 8. *Perſecutor deſervit ei, quem perſequitur, & cooperari dicitur in bonum, quem ſancti inter benefactores computant.*

¶ 143 EX his explicat Beatus Auguſtinus *a*
a Ser. 78. (cujus mentem ſuo more ſequutus
de temp. eſt D. Thomas *b*) quæſtionem illam
b in c. 9. gravem, circa verba quæ Apoſtolus expen-
ad Rom. dit *c*, dicta ad Rebeccam, quando conſu-
lect. 2. lens Dominum, quoniam ſentiebat, quod
c ad Rom. in utero ſuo collidebantur parvuli: *Duæ*
9. 10. *gentes ſunt in utero tuo, & major ſerviet mi-*
Gene. 25. *nori.* Quomodo hoc, aut quando imple-
23. tum fuerit, inquirit Auguſtinus: nec enim
videmus Eſau, qui major natu fuit, ſerviſſe
Iacob minori, quem potius perpetuò perſe-
quutus fuit, qui propterea, ut diximus, di-
Ezec. 35. citur *Inimicus ſempiternus.* Id Sanctus Au-
5. guſtinus eloquenter explicat, & D. Thomas
breviſſimis verbis complexus fuit. Eſau,
inquit, ſervivit Iacob, non directè & ex in-
tentione, ſed occaſionaliter; in quantum il-
lum perſequens, dedit ei occaſionem, ut in-
de innumera bona Iacob traheret. Illo uti-
que modo, inquit Auguſtinus, ſervierunt
perſecutores Martyribus, quomodo lima
vel mallei auro, quomodo molæ ſerviunt
tritico, quomodo panibus coquendis for-
nalia, ut illi coquantur, illi conſumantur.
Quomodo in fornace aurificis palea ſervit
auro, ubi ſine dubio palea conſumitur, au-
rum probatur. Dices: Hoc non erat Eſau
ſervire ipſi Iacob, ſed potius lædere & no-
cere. Reſpondeo, hoc nihilominus in Scri-
ptura vocari ſervire. Expendenda eſt illa
collocutio, quam Deus habuit cum Pro-
Ezec. 19. pheta Ezechiele, quam & expendit D. Tho-
18.
1. 2. quæſ. mas: *Fili hominis, Nabuchodonoſor Rex Ba-*
114. art. *bylonis ſervire fecit exercitum ſuum, ſervi-*
10. ad 2. *tute magna adverſus Tyrum, & merces non*
eſt reddita ei, neque exercitui, ejus de Tyro
pro ſervitute, qua ſervivit mihi adverſus
eam: Propterea hæc dicit Dominus Deus;
Ecce ego dabo Nabuchodonoſor regem Baby-
lonis in terra Ægypti, & accipiet multitu-
dinem ejus, & deprædabitur manubia ejus,
& diripiet ſpolia ejus, & erit merces exer-
citui illius, & operi, quo ſervivit adverſus
eam. Expende vim illius verbi, *ſervivit mi-*
hi: certè nihil minus coravit Nabuchodo-
noſor, quam ſervire Deo, quem potius Ido-
lolatra ille contemnebat: ſuæ avaritiæ &
cupiditati, ac ſuperbiæ potius inſerviebat,
quibus excitatus exercitum congregavit,
quo contra populum Dei egit, quem tan-
quam crudelem inimicum Dei, & populi
ipſius, Habacuc Propheta demedio tollen-
dum petebat; de illo enim loquebatur,
quando dicebat ad Deum: *Quare taces, con-* Habac. 1.
culcante impio juſtiorem ſe? Quomodo ergò 13.
Deus dicit, ſibi ſerviſſe, & ſibi operatum
fuiſſe, cujus opera cum mala eſſent, potius
Deum offendebant? Non ſervivit ille Deo,
ex intentione, & directè, ſed occaſionaliter,
quia ex illius ſævitia & crudelitate, qua con-
tra populum Dei, & Tyrum, & Ægyptum
egit, occaſionem Deo præbuit vindicandi
injurias, & puniendi populum ſuum, & Ty-
rum, & Ægyptum, propter peccata ſua: &
quantumvis Rex ille ſuperbus hac ſolum-
modo ratione Deo inſervierit, mercedem
illi conſtituendam decrevit Deus; cujus lo-
co bona eorum qui caſtigati ſunt, eidem
conceſſit, ſicuti judex carnifici, veſtes illius,
quem ſuſpendit, aut gladio ferit, vice mer-
cedis donat. Ita ergo Eſau ſervivit ſancto ¶ 144.
Iacob, & Tyranni ſervierunt Martyribus:
ita & impii homines ſanctos perſequentes,
ſerviunt ſanctis ipſis, quos perſequuntur,
inquit D. Auguſtin. quia occaſionem dant
illis, innumera bona comparandi. Quis
non dicet illum inſervire cupido pecuniæ,
qui occaſionem eidem offert, ut ingentem
divitiarum copiam comparet? Quis non
dicet, eum inſervire honorem ambienti,
qui occaſionem dat, ut ad ſupremam per-
veniat ſedem? *Diligentibus Deum, omnia* ad Rom.
cooperantur in bonum, inquit Apoſtolus. Ex- 8. 28.
pende verbum, *Cooperantur:* quaſi enim
tibi cooperatur, qui perſequendo te, occa-
ſionē tibi dat, ut ſupremum bonum conſe-
quaris. Et verè alludere viſus eſt Apoſtolus
ad verba divina paulò ante citata, in quibus

Deus Nabuchodonoſorem & ejus excercitum, tanquam ſibi cooperantem, in puniendis illis quos Deus punire volebat, videtur inducere: *Operi*, inquit, *quo ſervivit mihi*, quamvis hoc nec Nabuchodonoſor, nec illius exercitus ulla ratione intenderent. Idipſum de Chaldæorum exercitu dixit: *Ipſi adiuverunt me in malum*, id eſt, in ultionem quam inferre populo meo decrevi. Certè illi nihil minus curabant, quàm adjuvare Dei juſtitiam; ſed ſuam explere cupiditatem, & rapere Iudæorum facultates intendebant: & tamen quia eorum malo opere Deus quod volebat perfecit, punire ſcilicet peccata populi ſui, vocat eos adjutores ſuos. Hinc Baſilius judicat, inimicis tanquam benefactoribus impendendam dilectionem, quia ingentis boni nobis occaſionem parant. Nunquam ex opere amici (inquit Baſilius) talia bona poſſunt oriri, ac ex inimici perſecutione, ex qua illud oritur, viſus filius Dei. Quod eſt tandem, quod ab amico magnum adeò beneficium poſſit proficiſci, quantum & hoc quod ab inimicis nobis datur, quorum opera fit ut beatitudinem illam aſſequamur, de qua Dominus loquens ait: *Beati eritis, cùm maledixerint vobis homines, &c.* Hinc iſta celebris Auguſtini ſententia agens de ſanctis Innocentibus, quos Herodes ad mortem uſque perſecutus fuit: Nunquam illis in fantibus ita potuiſſet Herodes prodeſſe obſequio, quantum profuit odio. Hinc etiam Sanctus ille Stephanus Monachus (de quo alibi Divum Gregorium loquentem induximus) perſecutores & inimicos, ſuos adjutores vocabat, & Euſychius Martyr, quem paulò ante commemoravimus, quos accuſatores & calumniatores ſentiebat, benefactores reputabat, & illorum perſecutiones, beneficia ſibi exhibita, mercede digna dicebat, quibus propterea bonorum ſuorum partem diſtribuit. Beatus

¶ 145 Cyprianus bonam pecuniarum quantitatem juſſit dari carnifici, jugulanti ſe tanquam ſuo benefactori: & ſancta Ioanna de Orvieto ordinis noſtri, injurias illatas, ita beneficia reputabat, ut pro injuriatoribus & offenſoribus, tanquam pro benefactoribus longam quotidie orationem faceret, communeque erat proverbium, illam magis ſibi beneficos reputaſſe inimicos & calumniatores, quam qui beneficiis ipſam proſequebantur. Tota ratio odii in nobis contra inimicos oritur ex eo, quod nos ipſos, & temporalem vitam, ac temporalia bona diligimus, in quibus inimicus nos læſit. Qui perfectione Euangelica pollent, ſeipſos odio habent, carnem ſuam ſibi inimicam reputant, temporalia omnia contemnunt; idcirco eos, qui contra ſe agunt, conſiderant agentes contra rem, quam ipſi proſequuntur odio. Ita ſancti Martyres, Tyrannos irridebant, illis gratias referentes, quod illam ſibi vitam auferebant, quam ipſi contemnebant; & eam affligebant carnem, quam ipſi tanquam inimicam verberare ſoliti erant; & quod ea agebant, quæ illis in ſummo pretio erant. Ita Beata Lucia, judici comminanti ſibi tormenta, reſpondit: Niſi diligenter feceris corpus meum à carnificibus vulnerari, non poſſum cum palma martyrii ad cœlum introire. Certè Rex Hiſpaniarum gaudet, quod Perſarum Rex perſequatur Turcam, non curans qua intentione illud faciat, ſed tantùm attendens, quod ſuum perſequatur inimicum, & eum comprimit, ne ſibi poſſit inferre bellum. Ita Sancti conſiderabant tyrannos & inimicos agentes contra carnem ſuam, ſibi inimicam, quam mortificabunt, ne poſſet contra ſpiritum inſurgere. Non ergo conſiderant ſancti iniquam inimici intentionem, ſed occaſionem, quam illis præbent mortificandæ carnis, & merendi, & acquirendi magnam gloriam coram Deo: ideò eorum perſecutionem beneficium reputant, & beatam vocant, ſicut Eecleſia dixit fœlicem culpam, quæ tamen ac talem meruit habere redemptorem. Poſſent hoc pacto quidam recentiores Baſilii doctrinam expendere, & ab ejus reprehenſione abſtinere. Ecce igitur modum, quo ingentem de inimicis perſequentibus capies utilitatem. Attende ad Chriſtum, & amorem ac beneficium in inimicum, tan-

Zac. 1. 16

De reg. brev. reſp. 176. & 177.

Hom. 35. in Euang.

Tolet. in c. 6. Luc. annot. 38.

Digitized by Google

tanquam in CHRISTUM collatum exiſtima. Quod & clarum manifeſtumque reddet, factum illud, quod de Beato Ioanne Gualberto legimus. Cum ille ultionem expeteret cujuſdam, qui cognatum patris ſui injuſtè occiderat, obviam illi fuit hoſtis, & inermis quidem, in loco tam anguſto, ut nulla declinandi via pateret. Humi propterea proſtratus, junctis manibus, pro crucifixi amore ſibi veniam poſtulavit. Illam conceſſit Ioannes, CHRISTUM attendens, & ei obſequi intendens, qui jubebat, inimicis parcere, & diligere. Progreſſus inde, & quandam Eccleſiam ſibi obviam ingrediens, flectens genua coram Crucifixi imagine, vidit caput CHRISTI in cruce pendentis, ad ſe inclinari, tanquam gratias ipſi agentis, pro ſibi exhibita reverentia & amore, non tam inimico, quam ſibi collato.

Apud Sur. 12.

§. 9. *Illud: Ego dico, ſilendum indicat à facie tanti Dei, ut docuit Sophonias, exemplumque Iob aptè comprobat.*

¶ 145 RAtionem aliam, illamque efficaciſſimam, illud pronomen *Ego*, adjunctū verbo *Dico*, indicat: ſufficientiſſima enim ratio ad intelligendum, aliquid ſine mota aut cunctatione agendum eſt, Deum, illud dicere aut jubere. Efficaciſſima rationę Propheta Amos demonſtravit, jure ſe prophetandi munus aſſumpſiſſe, quia id ſibi Dominus dixerat. *Erat ille Paſtor aut armentarius vellicans. Si commotos*, in quem ſubito inſiluit ſpiritus Domini, cui præcepit, ut ad Prophetandum in curiam Regis ſe conferret: mirati ſunt omnes, cur ille in regia curia Prophetare auderet, homo qui nunquam niſi bobus paſcendis intenderat. Quibus ille reſpondit, *Leo rugiet, quis non timebit? Dominus locutus eſt quis non prophetabit?* Quaſi dicere volens: Leoni emittenti rugitum, nullum animal ſe opponit, aut vox alicujus muſſitare audet: Deo igitur emittenti vocem, nihil opponendum eſt, ſed tantum ei obediendum. Si ergo Dominus loquitur, jubens alicui Prophetare, id agendum eſt, abſque eo quod quis cauſam aliam requirat. Ita verba hæc poſſunt exponi, ut Prophetandi verbum, ſignificet prædicere futura, quæ agenda ſunt: quaſi dicat: Ad vocem & rugitum Leonis, ſcit omne animal, quid faciendum ſit, ſcilicet timere & fugere: eo enim ipſo, quod vox Leonis eſt, qui omnibus prævalet, nullatenus ei obſiſtendum omnes intelligunt, ſed ſubmittendam cujuſque animalis cervicem: multo igitur magis, ad vocem Domini loquentis, & præcipientis aliquid, poterit quivis divinare, quid facere oporteat, ſe ſcilicet tali voci ſubmittere, & nullatenus ei contraire. Si enim leonis voci nullum animal quantumcunque validum, ſe opponit, multo minus Dei voci & præcepto, licebit vel leviter ſe opponere, aut contradicere; ſed eo ipſo, quod ille loquitur, facile eſt divinare, quid agendum ſit; illud ſcilicet, ſine contradictione opere complere, quod ille præcipit. Simili ratione egit Propheta Habacuc, cujus verba ſunt multa expenſione digna. Præviderat ille impium Nabuchodonoſor, cum exercitu grandi venientem, magnas victorias obtinentem, & de regibus omnibus triumphantem, & quod id tribuebat Idolo ſuo, cui ſacrificia offerebat. Ne autem populus Iudæorum, aut Idololatriam pronus, illo deciperetur errore, aſſumit Propheta demonſtrandum, nullatenus Idolum potuiſſe vel minimum favorem præſtare. *Quid*, inquit, *prodeſt ſculptile, quia ſculpſit illud factor ſuus. Væ qui dicit ligno: Expergiſcere, Surge, lapidi jacenti.* Expergiſcere & ſurge, verba ſunt ejus, qui aliquem in ſui advocat auxilium. Væ ei, qui ab Idolo auxilium vel favorem poſtulat, quod nullatenus poteſt præſtare. Hoc probat Propheta, quia nec loqui poteſt. *Nunquid ipſe*, inquit, *docere poterit?* Verba præſtare non poteſt; quanto minus favorem? Nihil enim facilius eſt, quam verba

Amos 7. 14.

Amos 3. 8.

Habac. 2.

Habac. 2. 18.

dare, quæ & qui nulla potentia fulgent,
abundantiſſimè ſolent impartiri. Hoc
quod minimum eſt, Idolum non poteſt
date, nec conſulere, præcipere, vel docere
agenda. Qua de cauſa, ut Apoſtolus Ido-
lis exprobraret, ea vocavit *ſimulachra mu-*
1. Cor. 12. *ta*, quia tam infirma ſunt, ut nec vocem
2. poſſint præſtare: *os enim habent & non lo-*
quentur. Nec mirum, quia etſi *iſte* in-
Pſal. 113 quit Habacuc, *coopertus eſt auro & argen-*
& 14. *to; omnis ſpiritus non eſt in viſceribus ejus:*
id eſt nullum habet ſpiritum, aut vitam; eo
Matth. modo quo CHRISTUS dixit: *Niſi brevia-*
24. 22. *ti fuiſſent dies illi, nō fieret ſalva omnis caro*,
id eſt nullus homo ſalvus fieret. Longe ab
illis diſtat verus Deus, qui Dominus eſt,
cujus voci nullus poteſt reſiſtere. Ideo
ſubdit: *Dominus autem in templo ſancto ſuo,*
ſileat à facie ejus omnis terra. Silere eſt
nulla ratione ſe opponere, ſed cum timore
& reverentia obedire. Ita dicitur de A-
1. Mac. 1. lexandro Magno: *Et accepit ſpolia multitu-*
3. *dinis, & ſilvit omnis terra in conſpectu ejus:*
quamvis omnia deprædaretur, & quicquid
ſibi liberet, ageret & imperaret, nullus au-
ſus fuit contra dicere, aut coram eo muſſi-
tare, voci imperii ſui nullus vel leviter con-
tradicere tentavit, propter timorem, quem
conceperant à majeſtate & fortitudine e-
jus. Talis eſt Deus noſter, tanta ejus Ma-
jeſtas, ut dum ſedet in templo ſuo, & præ-
cipit aliquid, juſtum ſit, ut omnis terra ſi-
leat coram eo, & omne os obſtruatur, &
fiat omnis mundus ſubditus Deo. Et
vere videor mihi Prophetam Sophoniam
contemplari, quaſi audientem CHRI-
STUM Dominum in monte ſedentem,
& aperto ore hæc proferentem: *Ego autem*
dico vobis: qui ſtatim ad nos, qui illum au-
dimus, ſe convertere videtur, dicens: *Si-*
Soph. 1. 7. *lete à facie Domini*: id eſt, reverenter & abſ-
que aliqua contradictione hoc illius ver-
bum recipite. Mirum eſt, quod Chriſtia-
nus, qui hanc CHRISTI vocem audit,
audeat opponere vocem mundi, dicens:
mundum leges ſuas tradidiſſe iis, qui in eo
viuunt, & eſſe multos, qui vindicandum
aſſerunt, nec inimico parcendum. Silere,
inquit, Propheta à facie Domini. Voci di-
vinæ, quam magna aſſeveratione, expen-
ſione, & maturitate profert, (quam indica-
vit Matthæus præmittens, *Aperiens os ſuū*
docebat eos) vocem mundi ſtulti, & homi-
num inſipientium opponis? Silete à facie
Domini. Alludit Propheta ad illam do-
ctrinam Salomonis, exponentis, quanta ſit
autoritas Regis, ſapientia præſtantis. Hoc
enim ipſo, quod Rex Sapiens aliquid pro-
cipit, omnes ſine contradictione obe-
diunt. & idcirco ſibi ſapientiam à Deo po-
ſtulat, id ſibi promittens futurum: *Habebo* Sap. 8. 10.
propter hanc claritatem ad turbas, & hono-
rem apud ſeniores. Tacentem me ſuſtine-
bunt, & loquentem me reſpicient, & ſermo-
cinante me plura, manus ori ſuo imponent.
Vide quid Rex ſapiens habeat: eum lo- ¶ 148
quentem reſpiciunt, benevolum animum Opuſc. de
oculorum converſione demonſtrantes: ſi- audit.
gnum enim benevoli animi auditoris, in-
quit Plutarchus, eſt, oculos in magiſtrum
convertere. *Et manus ori ſuo imponent.*
Vim locutionis expende. Non contentus
eſt dicere, tacebunt, ſed quoniam accidit
ſæpenumero, ut is qui tacet, non adver-
tens aliquando, vocem aliquam emittat,
manus imponent ori, ut nullatenus ver-
bum egredi poſſit, loquente Rege ſapiente:
Diſponam populos, & nationes mihi erunt
ſubditæ, timebunt me audientes reges horrē-
di. Non potuit aptius ſignificari, quanta ſit
præſtantia Regis ſapientis, cujus verba o-
mnes ſumma acceptione digna judicant,
& abſque ulla ſuſcipiunt contradictione,
Populi, Nationes, Seniores. Principes, &
Reges etiam horrendi. Si tam potens eſt
Regis ſapientis locutio, tanta acceptione
dignum illius verbum, ut omnes coram
eo taceant: *Silete*, inquit Propheta, *à facie*
Domini, ecce enim pluſquam Salomon
hic. Quid ei loquenti opponis verba
nationum & populum? Aut vero al-
ludere videtur, ad ſanctum Iob. *Erat*
ille vir magnus inter omnes Orientales, ſa-
pientia quia diſertiſſimus, potentia quia
Rex divitiis, quia ditiſſimus. Hæc illum
ita celebrem reddiderunt, ut ſumma cum
reve-

Digitized by Google

reverentia ejus verba omnes ſuſciperent,
quam ille diſſertiſſimis verbis exponit di-
Iob 29.7. cens: *Quando procedebam ad portam civi-
tatis, & in platea parabant cathedram mi-
hi*. Duo loca exprimit, portam civitatis, &
cathedram, ut duos actus ſuos declaret. E-
rat enim judex, ſententiam in litibus fe-
rens; erat itidem doctor, quæ agenda erant
decernens. Porta civitatis, ſedes erat judi-
cis, ut alibi dictum eſt, ſicut cathedra ſedes
eſt doctoris: vultque dicere, quid fieret,
quando judex ſententiam pronunciabat,
& quando doctor, quæ agenda erant decer-
nebat. *Principes*, inquit, *ceſſabant loqui,
& digitum ſuperponebant ori ſuo*. Illi qui
poteſtatem habebant, quibus & loqui
propterea datum eſt, tanta veneratione,
quæ judicabam & docebam proſequeban-
tur, ut ora tenerent, digito labia compri-
mentes, ne vel per inconſiderationem ali-
quid in contrarium opponerent. *Vocem
ſuam cohibebant duces*. In Hebræo, Vocem
ſuam abſcondebant, metaphora ſumpta
ab eo, quod dicere ſolemus, fœdum &
turpe abſcondendum coram pulchro. *Et
lingua eorum gutturi ſuo adhærebat*, id eſt,
manebat immota, non ſolum verba non
proferebat, ſed nec vel leviter moveba-
tur. *Qui me audiebant, expectabant ſen-
tentiam meam, & intenti tacebant ad con-
¶ 149 ſilium meum*. Sedebat Iob, inquit Cajeta-
In catena. nus, in cathedra, aut eminenti loco, cir-
cundatus auditoribus multis, & multa, ut
inquit Philippus, tanquam præcepta, &
firmam ſententiam prodonebat, alia tan-
quam conſilia perfectioribus addebat. *Ver-
bis meis nihil addere audebant, & ſuper
illos ſtillabat eloquium meum*. Apte ſtil-
landi verbo utitur, inquit Divus Grego-
rius, quia doctrina præceptoris, ſimilis eſ-
ſe debet pluviæ quæ ita omnibus virgultis
accommodatur, ut cuique tanquam pecu-
liariter ſibi traditæ conveniat. *Expectabant
me ſicut pluviam, & os ſuum aperiebant,
quaſi ad imbrem ſerotinum*. Non potuit
aptiori metaphora explicare, quanta ſuſci-
perent ejus auditores benevolentia, & affe-
ctu, verba ejus, quam ſub ea metaphora,
qua terra arida & ſicca (hæc enim eſt quæ
pluviam expectat & exoptat) aquam è cœlo
fluentem. Hæc alia & ſanctus Iob refert,
quæ qui attente conſiderare voluerit, dicet,
rectè quidem factum eſſe: erat enim Iob
ſapientiſſimus, & ſanctiſſimus, qui nec per
errorem intellectus, aut pravitatem volun-
tatis, aliquid ſuis ſubditis & auditoribus
erat traditurus incongruum aut indecens.
Merito propterea omnes coram eo tace-
bant, illius verba auſcultabant, præcepta
audiebant, conſilia venerabantur, & cun-
cta, quæ de illius procedebant ore, tanta
aviditate, qnanta arida terra pluviam ſtil-
lantem, ſuſcipiebant. Hæc conſiderans
Propheta, tanquam ex his rationem con-
ſtruens, rectè infert: *Silete à facie Domini*,
ſedentis in monte tanquam in cathedra, &
docentis ac dicentis: Ego autem dico vo-
bis: Diligite &c. Sapientior enim & ſanctior
eſt ipſo Iob, cujus intellectus nullo poteſt
decipi errore, ſicut nec voluntas aliquo vel
minimo affectu corripi. Quod ô Chriſtia-
ne profers mundum loquentem, & leges
duelli proferentem, coram Deo docente
& decernente, quæ agenda ſunt? Confer-
to magiſtrum cum magiſtro, doctorem
cum doctore, doctrinam cum doctrina,
ſapientiam cum ſapientia, bonita-
tem cum bonitate. *Silete,*
igitur *à facie Domi-
ni*.

(?)

§. 10. *Se-*

§. 10. *Sophonias ex discipulis Pythagoræ videtur, Chriſtianos velle confundere, qui verbis Chriſti, leges duelli opponere audent.*

¶ 150. Soph. 1.7 UT profundius ex iſta Sophoniæ
Prophetæ ſententia, validum ad
noſtrum inſtitutum trahamus ar-
gumentum, expendamus Pythagoræ Phi-
loſophi autoritatem, nec extra rem: fuit
enim (quantum exiſtimo) hic Philoſophus
illi Prophetæ contempotaneus. Propheta-
re namque Sophonias cæpit, ut ipſe dicit:
Soph. 1.1 *In diebus Ioſiæ, filii Amon Regis Iuda*: &
credo prophetiam ejus perduraſſe uſque ad
Sedechiam Ioſiæ filium. Conſtans namque
18. de civit. c. 33. eſt B. Auguſtini ſententia, Sophoniam &
Ieremiam, ſynchronos fuiſſe, & eodem
tempore prophetaſſe; & certum eſt, Iere-
18. de civit. c. 25. miam vivente etiam Sedechia, fuiſſe vati-
cinatum, quo tempore (ut idem Auguſti-
nus annotat) Romanum regnum tenebant
Ancus Martius, & Tarquinius Priſcus illius
ſucceſſor: quo etiam tempore floruerunt
illi famigeratiſſimi ſapientes Græciæ, ut i-
dem Auguſtinus ex Euſebio tradit, quem
in temporum digeſtione ſequi conſuevit.
Inter omnes autem, qui tunc floruerunt,
primatum tenuit Pythagoras Samius, ut
Auguſtinus tradit, ex quo, inquit, cœperunt
appellari philoſophi. Ut enim ipſemet Au-
14. De trinit. c. 1. guſtinus annotavit, Pythagoras non auſus,
ſe ſapientem profiteri, ſicut uſque ad illud
tempus alii conſueverant, ſed ſe philoſo-
phum, id eſt, amatorem ſapientiæ, vocari
voluit, à quo id nomen exortum, cæteris
præbatum eſt. Illius autem philoſophia
celeberrima fuit, quam idem Auguſtinus
a Li. 2 de Ordi. ad fin. *a*, vocat venerabilem, prope divinam, ve-
b Epiſt. ad Irenaeum. reque probatam: & hunc virum, Divus
Ambroſius *b*, omnibus philoſophis facit
c Li. 1. & 8. de vitis Philoſoph. ſuperiorem, à quo ut tradit Diogenes Laer-
tius c, & Beatus Auguſtinus *d*, ex profeſſo
d Li. 8. de civ. c. 2. pertractat genus philoſophiæ Italicum,
duxit originem, ſicut à Thalete Mileſio
genus philoſophiæ Iovicum. Philoſophus
igitur iſte inſignis, quaſdam inſignes habe-
bat propoſitiones, quas tanquam vulga-
tiſſima proverbia diſcipulis inferebat, ut
annotat Sanctus Clemens Alexandrinus, Lib. 5. Stroma. p. 66.
præter communem hominum conſuetu-
dinem, quæ non à ſe, ſed ab Scriptura ſacra
hauſerat, cujus notitiam per frequentem
cum Hebræis communicationem, habe-
bat: quod & cæteris philoſophi & Poëtis
commune fuiſſe, demonſtrat, inde conclu-
dens, omnia quæ eleganter, lepideque di-
cta ab illis fuerunt, ab Scriptura ſacra ſuf-
furatos fuiſſe, in qua elegantiora ſymbola,
tropi, proverbia, phraſeſque dicendi, quam
in quovis ſcriptore invenimus, quod ſimi-
liter obſervavit Ambroſius *e*, priuſque e Lib. de bono mort. c. 5. & 1. offi.
obſervat Philo *f*. Tantam autem autori-
tatem ſibi apud diſcipulos Philoſophus hic
conciliaverat, ut quicquid de ore ejus f Lib. de vita Moſis, in princ.
prodiret, tanquam rem divinam, ſuſcipien-
dam profiterentur, nulla alia quæſita ratio-
ne, apud quos illa erat ſuprema: *Ipſe dixit*, ¶ 151
Inter cætera vero illius proverbia, illud, in- In Philadelph.
quit Plutarchus, erat frequens: Solem non
occidendum ſuper iracundiam: nec enim
homo iracundia agitatus, & furore com-
motus, quietam noctem dicere poteſt, cu-
jus ſomnium impedit ipſa ira, cujus & mē-
tem torquet, & cogit multa tota nocte in
ſui ipſius exitium & damnum machinari.
Unde & ejus diſcipuli, ſi aliquando ad con-
vitia propter iracundum procedebant,
priuſquam Sol occumberet, dexteras am-
plexi & exoſculati conciliabantur. Ex qui-
bus intelligemus, cur Apoſtolus volens E-
pheſios obligare, ad deponēdam iram, hoc
illis proverbium propoſuit: *Sol non occidat*
ſuper iracundiam veſtram. Ut namque D. Ad Eph. 4. 26.
Chryſoſtomus adnotavit, Epheſus Aſiæ In arg. ep. ad Eph.
erat metropolis, in qua vitam multi phi-
loſophi egerunt, inter quos celebrior fuit
Pythagoras Samius, qui in illa civitate
cathedram ſuam præcipuè tenuit conſti-
tutam, cujus memoria, maxima apud illos
celebrabatur veneratione, cujus verbis vel
ſolo auditu abſque alia ratione obtempe-
randum credebant. Ex his clariſſimum ar-
gumentum conſtruere poſſumus ad no-
ſtrum

ſtrum inſtitutum. Si tanta fuit autoritate præſtans purus homo, quoniam Sapiens judicatus eſt, quamvis verè fuerit peccator, multiſque ignorantiis plenus, ut ejus nudum purumque dictum, cenſeretur ſufficiens, ut ſine contradictione fieret, quod ipſe faciendum decernebat, nulluſque in contrarium vel leviter loqui audebat: quanto magis ſufficiens eſſe debet, verbum illius, qui Deus eſt verus, Sapientia Patris, doctor è cœlo miſſus & deſignatus, cujus tanta eſt potentia, ut illud ſolum ſufficiens fuerit, ſtabilire cœlos, fundare terram, extendere maria, ex nihilo angelos producere, totum univerſum ſuſtentare, ut id fiat, quod faciendum ſtatuit? Rectè propterea Sophonias Propheta, Pythagoræ Philoſophi ſynchronus dicere potuit: *Silete à facie Domini.* Hinc patet impudens inverecundia Chriſtiani, qui ab obſervantia præcepti CHRISTI ſe excuſat, opponens dictum vocemque mundi. Heus tu, qui ita loqueris, expendiſtine, quis ſit mundus, & quis CHRISTUS? quænam autoritas vocis mundi, & quænam vocis Chriſti? Nunquid non tibi compertum eſt, id quod ſæpè D. Auguſtinus explicavit, mundum iſtum quem opponis, non eſſe aliud quam mundanos homines, ſecundum carnis affectum viventes? Quidnam verbum hominis, ad verbum Dei? *Clama,* inquit Dominus ad Prophetam. *Et dixi: Quid clamabo? Omnis caro fœnum & omnis glo-*
Eſa. 40.6 *ria ejus, ut flos agri, exiccatum eſt fœnum, quia Dominus inſufflavit in eo.* Omnis homo fœnum eſt, tam parvæ aut nullæ ſubſiſtentiæ erga Deum, ut minimus Dei flatus, illum ad nihilum deducat. Si homo totus talis eſt, qualis erit ſubſiſtentia verbi illius? Si homo totus, minimo flatu Dei abſumitur, quid de hominis verbo produ-
1. Pet. 1 25. cto, coram Dei verbo? *Verbum autem Domini manet in æternum.* Hæc Prophetæ verba expendens Petrus Apoſtolus, volens explicare, quodnam hoc verbum ſit, ſubdit: *Hoc eſt autem verbum, quod euangelizatum eſt in vos:* Hoc eſt verbum Dei quod permanet in æternum, verbum Euangelii. Et quodnam Euangelii verbum magis expreſſum quam hoc: *Ego autem dico vobis. Diligite inimicos veſtros?* Nota eſt differentia Dei & hominis, & rerum divinarum & humanarum. ¶ 152

Tanta eſt divina bonitas, ut ex ſanctis Patribus, Dionyſio, Auguſtino, Gregorius cæteriſque Patribus Theologia docet, quod coram eo omnis bonitas, potius malitia dicenda ſit: tantum illius eſſe beneficium: ut coram eo omnia quæ ſunt, verius non eſſe dicantur: talis ejus ſapientia, coram qua omnis ſapientia ignorantia dicenda eſt; talis potentia, ut ejus reſpectu omnis potentia, verius ſit infirmitas appellanda: tale verbum Dei, coram quo, omne verbum, vanum futileque eſt. Quomodo ergo coram divino verbo, audet homo hominum verba & decreta producere? Et ut ſub manifeſto exemplo rem expediamus, ſicuti Deus rem totam concludere volens, agens cum B. Iob, ſub interrogatione egit, ita & ego, *interrogabo te, reſponde mihi.* Si litem haberes magni ponderis ac momenti, in qua de illuſtriſſimo regno obtinendo vel amittendo ageres, habereſque ex una fideliſſimum amicum, cujus amorem evidentibus ſignis comprobaſti, cujus tam probata eſſet vita, ut nullus de te mala eum potuerit convincere; tam peritus juris, ut omnes qui ejus ſequuti fuerunt conſilium, perpetuo cauſam obtinuerint. Haberes ex altera inimicum, virum impium, ignorantiſſimum, ſtultum, cujus conſilium qui ſequuti ſunt, perpetuo cauſam perdiderunt, de quo noſtri, quod tuæ perditionis eſt cupidiſſimus. Si amicus ille te admoneret, aliquid à te agẽdum erga cauſam tuam, quod ſi feceris, certiſſime obtinebis; ſin minus ſine dubio cauſam perdes: inimicus præterea, oppoſitum tibi perſuaderet, dicens, id tibi expedienriſſimum: dicito mihi, cujus conſilium ſequereris? cujus dictum teneres? forte ne retraheris ab agendo, quod amicus fidelis, juſtus, bonus, ſapientiſſimuſque ſuadet; opponens id, quod inimicus tuus impius, ſtultus, mendax, conſulit? Certè nullus eſt, qui nõ illam intelligat *Eccl. 15. 18.*
Spiritus ſancti veram ſententiam: *Ne credas ini-*

inimico tuo in æternum:ideoque, quantum-
cunque expers eſſe judicii, nequaquam
relicto amici conſilio, inimici dictum ſe-
quendum à te contenderes. Quod ſi face-
res, quanta eſſes reprehenſione dignus? &
quam juſtam amicus ille de te quærimo-
niam haberet, quod inimicum tuum ei
præpoſueris? Cauſam gerimus gravem, in
qua, non pro regno corruptibili, ſed æter-
no litigamus. Dubius ſane eſt cauſæ ſuc-
ceſſus, & oportet ut diligentem agas liti-
gatorem: hujuſmodi enim dubium, ſan-
ctos & graves viro ſæpiſſimè torſit, & cla-
1.Cor.4.4 mare coegit: *Nihil mihi conſcius ſum, ſed*
non in hoc juſtificatus ſum. Ut rectè proce-
das, oportet te litigatoris more, conſilium
¶ 153 à Iuriſperitis quærere. Habes amicum
Chriſtum, tam ſapientem juris, ut totius
juris autor ſit, cujus dilectione proba-
tam evidenter habes, illo ſupremo ſigno,
Ioan. 15. quod animam ſuam pro te poſuit, *& ma-*
13. *jorem hac dilectionem nemo habet.* Eum
Mat.17.5 auſcultandum admonet Pater clamans:
Ad Col.2 *Ipſum audite*, de quo Paulus: *In quo ſunt*
3. *omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ abſ-*
conditi. Dicere ſolemus, laudantes Iuriſpe-
ritum aliquem, eſſe puteum ſapientiæ: ſed
verius de CHRISTO, quod eſt ipſa-
met ſapientia, talis, ut Deus nec minimum
quid amplius illo ſciat, cujus propterea
conſilium, omnes qui ſequuti ſunt, in cau-
ſa obtinuerunt. Adeſt inimicus tuus, ſtul-
tus, & ignorantiſſimus, mundus. Hunc
à primæva ætate inimicum tuum profeſ-
ſus es, qui tui perditionem exoptat, qui
ſtultiſſimè de rebus judicat, & malum di-
cit bonum, & bonum malum, juſtificat
impium, & juſtum condemnat. Conſi-
lium tibi ambo præbent. Inimicus dicit:
Diliges amicum tuum, & odio habebis
inimicum tuum: Non poteris tibi conve-
nienter providere, niſi honori tuo ſecun-
dum duelli leges proſpicias: Amicus au-
tem ita loquitur: *Ego autem dico vobis:*
Diligite inimicos veſtros, & benefacite iis,
qui oderunt vos, ut ſitis filii, & hæreditatem
regni obtineatis: ſi hoc non feceris, re-
gnum nulla ratione poteris obtinere. Cu-
jus dictum ſequendum cenſes? Num ju-
dicas, poſſe te refutare conſilium amici, ut
inimici dictum ſequaris? Et vere graviſ-
ſima injuria Chriſtum afficit, qui ejus di-
cto, dictum mundi opponit, & amplecti-
tur; & veluti genus quoddam blaſphemiæ
eſt, dictum mundi ipſius dicto æquiparare.
Ex his licet conſilium egregium educere, Orat. cont.
quod indicat D. Auguſtin. quodque ſalu- quinque
tiferum eſt cuivis Chriſtiano, quo uti de- hæreſes 6
bet, quando ab inimico provocatus vel of- in princ.
fenſus, venit mundus clamans, ſuadens &
proponens vindictam, & ultionem, & le-
gem duelli ſequendam. Expendit enim
egregiè Auguſtinus, victoriam Davidis,
quando Golias ille ſuperbus & arrogans, &
qui ex illius parte erant Philiſthæi, verba
ſuperbia jactabant, & contra Davidem age-
bant: David namque ſolius lapidis jactu,
quem in fronte inimici infixit, illum deje-
cit, proſtravit, ſenſu & viribus privavit;
Goliam magnum & robuſtum, inquit
Auguſtinus, ſolus puer pauper, & inermis,
uno lapidis ictu proſtravit, totaque Phili-
ſthæorum caſtra turbavit, atque fugavit.
Notum ſiquidem eſt, Goliam mundi te-
nuiſſe typum, qui ſuperbiſſimus eſt, & arro-
gantiſſimus: habet nihilominus quamplu-
rimos in ſui ſocietate, infinitus eſt enim
ſtultorum numerus, qui mundi ſequuntur
vexillum. Et verè, aliquando Dei populum
tenet Gigas iſte oppreſſum, & timentem:
ſed facilè eſt illum ejuſq; affectus ſuperare.
Quomodo? emittendo contra eum lapidem
jactum à David. Quis lapis à Davide miſ- ¶ 154
ſus (inquit D. Auguſtinus) niſi Chriſtus?
quem Deus per Prophetam lapidem voca- Iſa.8.14.
vit dicens: *Ecce pono in Sion lapidem angu-* & 28.16.
larem, pretioſum, &c. Apoſtolus ſimiliter Rom. 9.
33.
dixit: *Petra autem erat Chriſtus.* Hunc 1.Cor.10:
lapidem dicitur miſiſſe David, quoniam in 4.
mundum venit, quaſi à Davide miſſus &
genitus, quia *factus eſt ex ſemine David ſe-* Rom. 13.
cundum carnem. Hunc lapidem mitte, & in-
fige capiti mundi. Quando is, qui ſe amicum
tuum vocat, mundi tenens perſonam, ve-
nit, & te ad vindictam de accepta injuria
ſumendam excitat, quia mundus id petit &
conſuevit, oppone ei Chriſtum dicentem:
Ego autem dico vobis: Diligite inimicos
veſtros

veſtros. Et quando nobilis, te ſecundum leges duelli agere oportere dicit, ei tu oppone Chriſtum, qui te ſapientiorem & utiliorem legem tibi tradidit; dicens: Diligite inimicos. Certe namque tunc ille ſtupidus, ſine capitis aut rationis viribus, quibus ulterius contra te agere poſſit remanebit: neque enim aliquis erit tam vecors, qui cum tu Chriſtum proponas ad agendum, contra illum te excitet. Poſſumus tandem ad hoc inſtitutum annotare, quod alibi ob-
Num. 22. ſervare cœpimus de Balaam. Cùm enim aſina vidit coram ſe Angelum ſtantem, evaginato gladio, quantumcunque puncta calcaribus, & baculo percuſſa, non fuit auſa ulterius progredi, ſed gradum tenuit, & ſtetit. Balaam ſimiliter, quamvis quando Angelum non videbat, progredi niteretur; cum tamen illum vidit, ſibi oppoſitum, diſtrictum gladium pectori ſuo opponentem, ſtetit & adoravit. Erat Balaam magus, ariolus, homo arreptitius, quem diabolus ducebat. Quantumcunque ſit quis à diabolo excitatus, & alter Balaam, non poterit non contineri, ſi attendat coram ſe Angelum evaginato gladio ſibi oppoſitum,
ad Eph. 6 17. pectus intendentem. Quid Chriſtus, niſi *Magni conſilii Angelus*, cujus gladius, eſt verbum ipſius, quod Apoſtolus, *Gladium ſpiritus* vocat: eſt ſiquidem vivus ſermo Dei, & penetrabilior omni gladio ancipiti, nunc quaſi ſtat contra te, qui in inimicum furis & vindictam ſequeris, evaginato gladio, dicens: Ego autem dico vobis: Diligite &c. Quis eſt qui non ſe contineat? Hunc Angelum gladium diſtingentem, oppone ei, qui te ad vindictam provocat, & excitat.

§. 11. *Nullatenus eſſe contra honorem, ſed pro illo, inimicum diligere, & ei parcere, verba Chriſti oſtendunt.*

PRæcepti hujus alia ratio extrahi poteſt, ex illo pronomine & verbo, *Ego dico*: inde enim manifeſte inferre licet, id quod præcipitur, eſſe expediens ad noſtrum honorem & decus. Hæc ratio eſt ex profeſſo expendenda: nihil enim magis homines ab hujus præcepti obſervatione retrahit, quàm ſibi habere perſuaſum, id quod mundus clamat, dimittere inimicum inultum, & parcere, non iraſci contra illum, non furere, & percutere, rem eſſe inhonorificam, & quæ magnum homini dedecus inducit. Verè tamen ex his CHRISTI verbis: *Ego autem dico*: oppoſitum evidenter licet inferre: conſtans eſt namque Sapientis ſententia: *Honor & gloria in ſermone ſenſati*, id eſt: Quidquid homo ſenſatus, re mature conſiderata & expenſa dicit, & conſulit, honorem & gloriam inducit. Conſtans itidem eſt, Chriſtum hominem eſſe ſenſatum, in cujus capite, ut ita dicam, omnis divinus ſenſus clauſus eſt, & rem attente expenſam, & conſideratam, meditatamque nobis proponit. Quamvis enim nihil ille non oculatum, & ſumma ſapientia diſpoſitum, unquam fuerit loquutus hæc tamen quæ nunc propoſuit, voluit, ut nos intelligeremus, magna meditatione fuiſſe ordinata. Volens ſiquidem Apoſtolos eligere, & quæ ab eis agenda, ordinare, tota nocte præcedente ſolus permanſit in oratione ferventiſſima, quam Lucas *Orationem Dei* vocat. Cum autem dies factus eſſet, *duodecim elegit, quos Apoſtolos nominavit*, quos & cæteros, qui aderant, volẽs inſtruere, quæ (ut ita dicam) fuerat meditatus: *Sedens in monte, aperiens os ſuum*, docebat. Inter alia autem, hoc unum fuit, quod illa emphatica protulit locutione: *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, &c. Ego autem dico vobis, &c.* Sermo igitur hujus ſenſati, non

¶ 155 (beside "PRæcepti hujus alia ratio")
Eccl. 3. 15 (beside "Sapientis ſententia")
Luc. 6. 12 (beside "Orationem Dei")

Digitized by Google

quæ contra honorem & gloriam, ſed po-
tius quæ pro honore & gloria, ſtatuit. Ex-
pende verba illa divinæ Sapientiæ, quæ
Eccl. 14. 23. CHRISTUS eſt. *Ego quaſi vitis, fructifi-
cavi ſuavitatem odoris, & flores mei fructus
honoris & honeſtatis.* Quæ verba intelliges,
ſi recolveris, quæ ſupra annotabamus,
adventum CHRISTI dici in Scriptura
tempus vernum, quando flores qui tota
hyeme in radice tenebantur abſconditi,
luce & calore ſolis extrahuntur. Multa
ſiquidem præcepta jam in antiquis præ-
ceptis Decalogi, tanquam in radice late-
bant, quæ Phariſæi non videbant, quæ
tamen CHRISTUS adveniens, tanquam
flores, ore ſuo produxit, qui propterea de
aduentu ſuo dixit ad Sponſam: *Flores ap-*
Cant. 2. 12. *parverunt tu terra noſtra, vineæ florentes de-
derunt odorem ſuum.* Vitis itaque hæc cœ-
leſtis flores protulit, quando quæ in anti-
qua lege latebant, in lucem produxit. Sed
quales hi flores? *Flores mei fructus honoris,
& honeſtatis:* hæc enim præcepta quæ tan-
quam flores CHRISTUS emiſit, hono-
rem inducunt & gloriam. Venit in mun-
dum ipſe, ut hominem ad ſtatum illum ex-
cellentem, imò & excellentiorem, quo ex-
ciderat, reſtitueret. Homo autem cecidit à
ſtatu honorifico: qui, *cum in honore eſſet,*
Pſ. 48. 13. 21. *&c. jumentis inſipientibus ſimilis factus eſt.*
§ 156 Non igitur ergà hominem ea debebat di-
ſponere, quæ ab honoris ſtatu illum detur-
barent, & dedecus inducerent, ſed quæ ho-
norem priſtinum, imò & majorem infer-
In cap. 61. Eſaiæ. rent. Quod ut Cyrillus & Procopius an-
notant, explicavit per Eſaiam, cum poſt-
quam induxit ſeipſum dicentem: *Spiritus*
Eſai. 61. 1. 7. *Domini ſuper me, evangelizare pauperibus
miſit me, &c.* ſubdit: *Ero confuſione veſtra
duplici, & rubore, laudabunt partem eorum.*
Vocat cõfuſionem duplicem, Hebræorum
more, cõfuſionem grandem, & ſupremam:
quomodo *contritionem duplicem* appellant,
Ier. 17. 18. 1. Tim. 5. 17. quæ magna eſt: & *duplicem honorem*, qui
eſt excellentiſſimus. Magnam itaque con-
fuſionem & verecundiam, quam homo
incurrerat, vocat duplicem, qui ab hono-
rifico ſtatu ad infimum uilitatis gradum
ſe demiſerat. Sed venit CHRISTUS hanc
confuſionem & ruborem tollere, & illius
loco ſummum honorem inducere, & ele-
vare hominem ad magnum ſplendoris ſta-
tum, & ut laudabilem faceret portionem
eorum, & illuſtrem. Qui ergo venit tolle-
re confuſionem, & ruborem, & ponere por-
tionem hominis honorificam, ab omnibus
laudatam, non ita agere debebat, ut hono-
rem vellet contemni; nec legem erat tra-
diturus, per quam confuſio & rubor in-
duceretur. Hoc clarius intelliges, ſi dili-
genter, quæ ille juſſit contemnere, atten-
das. Cuncta ejus verba expende, & quam-
vis inveneris, eum requirentem à ſequen-
tibus ſe, quod contemnant, relinquant &
odio habeant, patrem, matrem, fratres,
ſorores, uxores, adhuc & animam ſuam,
nunquam reperies requirentem, con-
temnere aut odio habere honorem: pri-
mo quidem, quia ut probavimus, verus
honor non poteſt eſſe contrarius virtuti,
aut ſanctitati Euangelicæ; qui potius ſi-
ne vera virtute & ſanctitate conſtare non
poteſt. Secundò, quia CHRISTUS no-
biliſſimus eſt, nec vult in ſui obſequium
gentem admittere vilem, & ignominio-
ſam: hujuſmodi enim ſervos, dimit-
tit obſequentes carni, mundo, & dia-
bolo, de quibus omnibus dixit: *Qui me* 1. Reg. 2.
contemnunt, erunt ignobiles. Non ergo ab 30.
eis, qui legem Euangelicam profiteri vo-
lunt, expoſcit CHRISTUS honorem re-
linqui aut contemni; quin potius, amicos
illius vidit David nimis honore fulgen-
tes. *Nimis*, inquit, *honorificati ſunt amici* Pſa. 138.
tui Deus. Honoraverat Deus populum il- 17.
lum antiquum, tanquam ſervum, quem
propterea fecit ita illuſtrem ut vere jactari
poſſet dicens: *Quæ gens ita inclyta, &c.* Deut. 4. 8.
Sed Chriſtianum populum, honorificat
tanquam amicum, adeò ut in eo honorifi-
cando nimius appareat. Mirum eſt enim,
in lege Euangelica, quanta cura procura-
verit, ut ejus profeſſores nihil facerent,
unde vel leviter eorum honor poſſet læ-
di, quibus dixit: *Sic luceat lux veſtra co-* Matth. 6.
ram hominibus. Vocat quidem omnes ad 16.
ſe dicens: *Venite ad me omnes.* Qui an- Mat. 11.
tea tantum electum populum vocaverat, 28.
nunc

Digitized by Google

nunc vocat omnes inquit Paulus, *Non tantùm ex Iudæis, ſed ex gentibus.* Nec vocat ut honore privet, ſed ut magnifico cumulet decore & gloria. Talem ſe exhibet, dicens: *Ego quaſi terebinthus extendi ramos meos.* Omnes complecti vocens, ad omnes extendit ramos doctrinæ, omnes enim inſtruendos aſſumpſit, divites & pauperes, nobiles & ignobiles, ſapientes & indoctos: &c. quæ unicuique agenda ſunt, præſcribens. Sed quales rami? *Et rami*, inquit, *mei, honoris & gratiæ*, qui inducunt honorem, ſplendorem ac decus: id namque ſæpè in Scriptura ſacra gratia nomine intelligitur. Hæc omnia Summus Pontifex Petrus ita diffinivit, ut rem totam relinquat manifeſtam. Hortatur fideles inprimis deponere omnem malitiam, dolum, invidiam, iram, &c, & *ut ſint tanquam modo geniti infantes, concupiſcentes lac rationabile, & ſine dolo*, quo nomine doctrinam Euangelicam, ejuſque ſacramenta intellexit, per quæ quis *creſcit in ſalutem*, melius qàum puer per lac, quod ab uberibus matris fugit. Deinde excitat, ut accedant ad Chriſtum, tanquam ad firmum fundamentum, inducens locum Iſaiæ inſignem: *Ecce pono in Sion lapidem ſummũ; qui credit in eum non confundetur.* Quem locum etiam citavit Paulus, & in Hebræo habetur verbum *Hhos*, quod ſignificat feſtinare, aut currere. Unde Vulgatus legit: *Qui credit in eum non feſtinet.* Petrus tamen & Paulus ſenſum tenentes Prophetæ, tranſtulerunt, *Non confundetur*: aut non pudefiet. Feſtinare enim, ſæpè hoc ſignificat, ex quo phraſi Hiſpana proceſſit, ſecundum quam illium qui confunditur, aut pudeficit, dicimus, *Que ſecorre.* Et quidem multa poſſemus circa hunc locum obſervare, quæ annotant Auguſtin. *a* Cyprianus *b* & Euſebius Cæſarienſ. *c* Hæc tamen tantum verba ad noſtrum faciunt inſtitutum: *Qui credit in eum, non confundetur.* Ille in eum credere dicitur, quidlius Euangelicam legem, prout decet, profitetur & ſervat. Hic non confundetur: nec enim ex eo, quod quis legem Euangelicam ſervat, confuſione ſuffunditur,

ad Rom. 9. 24. — Eccl. 42. 22. — ¶ 157 — 1. Pet. 2. — Eſa. 28. 19. — Rom. 9. 33. — חרש — Brix. 10. 1 ſol. 129. — a in Pſ. 94. & 111 & tract. 7 in Ioan. — b Lib. 2. adv. Iud. cap. 15. — c Li. 1. de demonſt. Euan. c. 5

aut honorem amittit, aut dedecus incurrit. Ex hæc præmiſſa, manifeſtam infert Petrus concluſionem: *Vobis igitur credentibus honor, non credentibus autem, &c.* Verum igitur honorem ſolum habent credẽtes in eum. Poſitus ſiquidem eſt Chriſtus tanquam fundamentum firmum: *Non eſt ille baculus arundineus confractus Ægypti, cui qui innititur*, confuſionem incurrit; nam *perforatam manum ex eo tandem invenit*: ſed eſt lapis pretioſus & firmus: unde qui illo nititur, non confundetur, non incurret aliquid, ex quo poſſit pudefieri. Honor ergo manet credenti in Chriſtum. Quod, ut clarius adhuc Petrus comprobaret, addidit: *Vos autem genus electum, regale ſacerdotium, &c. Qui vos vocavit in admirabile lumen ſuum.* Quaſi dicat: Qui vos vocavit in ſplẽdidiſſimum lumen ſuũ, non tenebris confuſionis reſpergere vult, ſed illuſtriſſimos & clariſſimos reddere, eligens vos in Reges & Sacerdotes. Et his nominibus egregie utitur Petrus, non tam alludens ad aliqua antiquæ Scripturæ loca, quibus Deus populum illum, quem voluit honorare, dicitur elegiſſe, *in Regnũ Sacerdotale*, quam exprimere volens, ſupremum honorem, ad quem per Chriſtum ſumus evecti. Rex ſiquidem ſupremum honorem habet in temporalibus; Sacerdos autem in ſpiritualibus. Quo duplici nomine uti ſolent Scripturæ. Ita Joannes ſemel & iterum: *Feciſti nos Deo noſtro Regnum, & Sacerdotes.* Ex quibus legitima horum verborum intelligentia eruitur: nec enim volunt Scripturæ docere, omnes Chriſtianos eſſe Sacerdotes, ordine ſacro ſacerdotali, ita ut nulla ſit in Eccleſia ordinum diverſitas, hoc enim hæreticum eſt, & ipſis Scripturis, ac ſanctis Patribus contrarium: ſed dicuntur Sacerdotes, id eſt, ad magnum honoris & gloriæ ſtatim evecti & elevati, eo modo quo in Scriptura Sacerdotis nomen eſt ſignum honoris: quomodo *filii David Sacerdotes* fuiſſe dicũtur, & *Zabud filius Natan Sacerdos, amicus Regis*, id eſt, maximo honore præſtans, & ad amicitiam Regis admiſſus. Ita & *Ira Iairites, Sacerdos David*, dicitur, id eſt, amicus &

Eſa. 36. 6. — ¶ 158 — Exo. 19. 6. — Apoc. 1. 5 & c. 5. 10 — 2. Reg. 8. 18. — 3. Reg. 4. 5. — 2. Reg. 20. 26.

Digitized by Google

& familiaris, & in pretio habitus. Quamvis etiam didi poſſint ſacerdotes ſpirituales, offerentes ſpirituales hoſtias, mortificationis, laudis, & gratiarum actionis, ut Baſilius *a*, Ambroſius *b*, Auguſtinus *c*, Leo Papa *d*, declarant. Si ergo Chriſtus contendit hominem ad ſupremum honorem elevare, nullatenus credendum eſt, ipſum velle Chriſtianum peſſumdare honorem, & contemnere. Imò ut rem concludamus, ille ſolummodo verè & propriè ſibi honorem parit, qui legem Euangelicam ſervat. Quod elegantiſſimè citata B. Petri ſententia, quam ex prophetico dicto intulit, *Vobis igitur credentibus honor:* declarat. Videtur enim S. Petrus tanquam Summus Pontifex & ſupremus judex, in re dubia ſententiam protuliſſe, inducendo Scripturam ſacram, ſimilis Salomoni, qui legitimum filium legitimæ matri gladio inducto adjudicavit.

a Ser. de Baptiſ. cap. 8. b L. 4. de Sacr. c. 1. c L. 10. de civ. c. 10. d Ser. 3. in anniverſar. aſſum ſua.

§. 11. *Summus Pontifex Petrus, meliùs quàm Salomon legitimam honoris matrem inducto gladio definit, manetque jam lingua maris Aegypti deſolata.*

159 Expendit aliquo modo ad hoc juſtitutum B. Ambroſius hiſtoriam Erant duæ mulieres, quæ contendebat & diſceptabant pro infantulo, quem unaquæque ſibi tanquam filium dandum prætendebat. Rem totam concludere volens Salomom, juſſit gladium afferri, quo inducto veræ marti filium applicavit, quem ejus eſſe cognovit. His mulieribus ſimiles ſunt duæ vitæ; una ſecundùm mundi leges, alia ſecundùm legem Dei & Euangelii. Utraque earum contendit, honorem à ſe progenitum & natum. Mundi enim vita clamat & proponit, honorem naſci ex geſtis fortioribus, occidendo, mactando, pulnerando, capiendo, vinciendo inimicos, & eos conculcando: quomodo Romani Imperarores, Principes, & triumphatores, honorem pepererunt, qui uſque in hunc diem celebres facti ſunt. Vita tamen ſecũdùm Deum & Euangelium, ſuum potius filium eſſe honorẽ profitetur, quoniam verus honor non naſcitur niſi ex veris & perfectis virtutibus, quarum actus vita Euangelica tenet. Hæc igitur eſt legitima mater honorii & gloriæ. Quis ſententiam melius preferre poterit, quam is, cui ſumma judicandi poteſtas tradita eſt, Petrus, qui ſapientior eſt Salomone, cui cœleſtis Pater altiora revelavit ſacramenta, cui propterea convenit veritates diffinire, & dubia dirimere; Hoc facit Petrus, educto gladio Propheticæ illius vocis: *Qui credit in eum, non confundetur.* Ex hoc enim veram agnoſcit matrem honoris, cui honorem tanquam filium adjudicat, dicens: *Vobis igitur credentibus, honor.* Euangelica vita, quæ ſicut decet in Chriſtum eredit, & ejus præcepta cuſtodit, mater honoris eſt, ex qua ille tanquam ex legitima matre oritur & naſcitur: *gloria enim & honor omni operanti bonum,* dixit Paulus: *non cedentibus autem,* & contra legem Euangelicam viventibus, confuſio & dedecus, tanquam filius deſignatur. Non igitur eſt tibi honor, qui vindicandis injuriis te totum tradis, nec ex tuis operibus, quæ contra inimicum moliris, hic naſcitur filius, ex odio ſcilicet maledictione, ira, furore; ſed potius pudor, confuſio, & verecundia. Iam ergo res hæc diffinita à ſummo Pontifice Petro, ſicut cætera fidei dogmata apparet, adimpletaque videtur illa magnifica promiſſio, quam Chriſti temporibus adimplendam pronuntiavit Eſaias in illo celebri capite undecimo, in quo Chriſti victorias prophetat, quarum hanc ultimam ponit, quod *Deſolabit Dominus linguam maris Ægypti, & levabit manum ſuam ſuper flumen in fortitudine ſpiritus ſui, & percutiet eum à ſeptem rivis, ita ut tranſeant per eum calceati, & erit via reſidua populo meo.* Linguã maris Ægypti vocat oram illius maris, quod juxta Ægyptum eſt, quod vocatur mare Suph, aut Rubrum: fluvium autem intelligit Nilum, qui ibidem per ſeptem alveos influit in mare Mediterraneum. Ex his duobus, ut annotat Strabo, inexpugnabilis fere Ægyptus judicabatur: per oram enim

Lib. 2. de virg. 3. Reg. 3. Eſai. 28. Ad Rom. 2. 10. Eſai. 11. 15. Lib. ult. Geograp.

Digitized by Google

enim aut linguam maris erat Ægyptus inacceſſibilis, quoniam cœnoſa erat tota, plena pludibus & lacunis, repletis cœno, luto, limo, lemis, & voraginibus profun-

¶ 160 diſſimis. Similiter per aliam partem, qua Nilus in ſeptem alveos diviſus fluebat, profundiſſimos rapidiſſimoſque, ideoque in-

In ca. 11. Eſai. pertranſibiles. S. Patres, Hieronymus, Cyrillus, & Procopius credunt hanc prophetiam adimpletam quidem fuiſſe in cortice tempore Auguſti Cæſaris, qui perſequens Antonium, qui cum Cleopatra in Ægyptum, tanquam munitiſſimum locum ſe receperat, Deo miraculoſe exiccante oram cœnoſam maris, lacus & paludes ejus, & extenvante alveos Nili, ut exigna aqua fluerent, Ægyptum intravit, & ſibi ſubjecit: quam hiſtoriam toto orbe celebratam meminerunt Plutarchus *a* & Dion *b*, alique ex prophanis, quam & citati S. Patres tradunt. Secundum autem ſpiritum credunt ipſimet S. Patres, adimpletam in Apoſtolis, quibus Deus totum orbem fecit pervium, ad Euangelii prædicationem, quorum iter, nec maria, nec flumina impedirent, aut retardarent. Quod & placuerat Origeni, & probavit Euſebius Cæſarienſis Poſſumus nihilominus, nec inepte ad noſtrum inſtitutum prophetiam declarare. Ægyptus ſiquidem mundi typum perpetuò in Scriptura ſacra geſſit, cujus fortitudo poſita erat in lingua maris, cœnoſa & lutoſa, voraginibus plena, & in alveis fluentibus. Lingua ſiquidem illius erat implicita deliciis & voluptatibus carnis, ideoque prædicabat beatos divites, & eos qui temporalibus bonis redundant, fœlices illos, qui ſemper ſunt in riſu, qui voluptatibus indulgent & ventri; honoratum, qui nihil à quocunque patitur: qui levi malo recepto, grave rependit: infœlices pauperes, & eos, qui eſuriunt & ſitiunt, quique perſecutionem ubique patiuntur, illos eſſe ſine honore, qui vindicandis injuriis non attendunt, &c. Hæc lingua erat maris Ægypti. Alvei erant Philoſophi, doctrina ſua philoſophica fluentes, qui nihil à ſapiente credendum dicebant, quod ratio non probaret: qui Deum mori impoſſibile tradebant, & mortuum reſurgere poſſe, omnino negabant, & hujuſmodi alia. Hos alveos Chriſtus extenvavit, dum Philoſophorum doctrinam, quam celeberrimam illi credebant, ita fecit communem, ut plus ſciat nunc puerulus de rebus altiſſimis, quam tota illorum Philoſophorum ſchola, quorum doctrinam ita extenuavit, ut nec pueros, nec puellas jam illa poſſit ſuſtinere; imò ut puellæ ipſos philoſophos ſuperarent, ut in hiſtoria S. Catharinæ Virg. & Martyris, aliarumque Sanctarum videre licet. Linguam tamen Ægypti deſolandam nunc aſſumpſit, in fortitudine ſpiritus ſui: ſedens enim in monte, *aperiens os ſuum*, ſpiritum validiſſimum emittere volens, de quo ab eodem Propheta, eodem capite, paulo ante dictum

a In vita M. Anto.
b Lib. 51
Lib. 2. con. Delſ.
Lib. 1. de præp. Euangel.

erat, quod *ſpiritu labiorum ſuorum interficiet impium:* cœpit linguam mundi cœnoſam exiccare dicens: *Beati pauperes, beati qui lugent, beati qui eſuriunt, beati qui perſequutionem patiuntur, &c. Væ vobis divitibus, væ qui nunc ridetis, &c.* Deſolat: directè enim, & à fundamento linguam mundi evertit. Signanter autem in eo, quod ad inimicos pertinet, deſolandam aſſumit linguam cœnoſam mundi. *Audiſtis, quia dictum eſt antiquis, &c. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros &c.* quibus verbis non ſolùm ut dictum eſt, quod faciendum eſt præcipit, ſed & id quod mundi lingua clamat, rem eſſe inhonorificam inimicis parcere, deſtruit. Et verè per ſuum vicarium Petrum omnino linguam mundi deſolat, ſuam interponens diffinitionem: *Vobis igitur credentibus honor.* Hoc enim ita diffiniens Petrus, verè deſolat linguam mundi, eo modo quo Propheta intelligebat. Eſt ſiquidem in Hebræo verbum *Herem*, quod ſæpè in Scriptura ſacra ſignificat, rem ita deſtruere, ut nulli liceat eam vel ex parte erigere, quod in Scriptura dicitur, ponere in anathema, aut maledictionem. Quomodo voluit Joſue civitatem rebellem Jericho *ponere in anathema*, quam ita deſtruxit, & maledictam declaravit, ut nulli liceret, vel rem minimam illius appetere, vel eam ali-

Eſa. 11. 4
¶ 161
חרם *Brix to. 1. fol. 260.*
Ioſ. 177.

quo

quo tempore reædificare, qui in ſignum anathematis publico præconio clamare fe-
Ioſ.6.16. cit: *Maledictus vir coram Domino, qui ſuſcitaverit, & ædificaverit civitatem Iericho.* Unde, quia Acham tulit aliquid leve de *anathemate*, malum magnum toti populo fuit inductum, & ipſe lapidibus obrutus
3.Reg.16 34. periit. Et quia Hiel de Bethel, civitatem anathematizatam reædificare tentavit, maledictionem comminatam incurrit. Hoc verbo utitur Propheta: & ideo quidam ita tranſtulerunt: *Anathematizabit Dominus linguam.* Id fecit Chriſtus per ſeipſum, ut ex Euangelica patet hiſtoria, condemnans mundi placita, decreta, & dicta: & tandem per vicarium ſuum Petrum illud dogma anathematizat, quod mundi lingua inter primarias aſſertiones profitetur, honorem ſervari non poſſe, niſi ſecundum leges duelli quis agat, & niſi ultionem de inimico offendente ita ſumat, ut vindicta injuriam ſuperet. Definit Petrus, verum honorem non eſſe, niſi iis qui legem Euangelicam ſervant, & eo ipſo anathematizat linguam mundi, & declarat maledictum illum, qui eam vel ex parte erigit & reædificat. Nunc conſiderate quid dicendum ſit de iis qui in medio Chriſtiani populi conſtituti, leges duelli excitant, & linguam mundi reſuſcitant, expendentes gravitatem injuriæ; ut ſecundum illam, quænam ſit ultio ſumenda, decernant, qui directè contra hanc definitam veritatem lingua mundi perſonant & clamant. Liquido igitur ex his conſtat, præceptum à Chriſto traditum, pro honore, non contra honorem, aliqua ratione eſſe, & illum ſolummodo verum honorem ſibi parere, qui tale obſervat mandatum.

§. 13. *Non eſt inhonorificum, inimico parcere, quia non eſt contra honorem civis, ſecundùm ſuæ Reipublicæ agere leges, & debet cello equi circundari hinnitus.*

DIco vobis. Quamvis ex verbis Chriſti manifeſtè oſtenderimus, hujus præcepti obſervationem, non contra, ſed pro honore eſſe, quoniam tamen hoc paradoxum omnibus mundi cultoribus difficile eſt, libet jam evidentibus rationibus, ex eiſdem verbis erutis, idipſum demonſtrare, ut cuique id fiat evidentiſſimum. Eſtque egregia in primis, quam pronomen illud, *Vobis,* inſinuat, quod Chriſtus poſuit, indicans ſe ad Chriſtianos loqui, ſive Reipublicæ Eccleſiæ cives & habitatores. Unaquæque civitas & Reſpublica leges ſuas habet, quibus diſponuntur, quæ à civibus agenda ſunt, ſine quibus nec ſtare, nec conſervari poteſt. Eſt enim civitas, ut dixit B. Auguſtin. civium unitas ſub peculiaribus legibus diſpoſita. Et certè nullus civis tam indigne de ſuæ civitatis aut Reipublicæ legibus ſentit, ut ſuo honori contrarium judicet, apud cives ſuos illas obſervare, quas qui honoratiores ſunt, honorificentiſſimas judicant & ſervant. Ille ſolummodo poſſet de obſervantia legum pudefieri, qui rem pudendam duceret, inter illius Reipublicæ cives adſcribi. Hinc illud Apoſtoli: *Scimus, quoniam quæcunque lex loquitur, iis qui in lege ſunt loquitur, ut omne os obſtruatur.* Lex impoſita in civitate Cæſarauguſtæ, iis qui illam incolunt, qui ſub tali lege ſunt, loquitur, non extraneis, per quam omne os obſtruitur. Si enim aliquis extraneus veniens ad iſtam civitatem, miraretur, videns te aliquid agere contrarium ejus, quod in illius civitate fit, ei aptiſſimè reſponderes, te id exequi, quod tuæ civitatis legibus eſt conforme: hocque omnino os illius obſtrueret. Ita Laban, quærenti Iacob, cur Liam ſibi tradidiſſet, cum de Rachel tradenda

¶ 162

Epi.5. ad Marcell. & Epi.5. ad Macedon.

Rom. 3. 19.

Gen. 29. 26. tradenda actum prius fuiſſet, reſpondit: *Non eſt in loco noſtro conſuetudinis, ut minores ante tradamus ad nuptias.* Similiter & Ioſeph quando fratres ſuos excepit hoſpitio, noluit Ægyptios cogere, ut cum fratribus ſuis comederent, ſed ſeorſum illis
Gen. 43. 32. parari menſam voluit, *quia illicitum erat Ægyptiis, comedere cum Hebræis, & profanum putant hujuſmodi convivium.* Id exemplo familiari patet. Videbis duos fratres ex eiſdem parentibus genitos, & gemellos, quorum unus manet in Republica ſeculari, alter ad Rempublicam Eccleſiaſticam ſe tranſtulit; ille enſe accingitur, precioſis induitur, barbam nutrit, armatus incedit, hocque ſibi reputat honorificum: iſte enſem deponit, communibus veſtitur, barbam radit, arma nullatenus defert, & hoc ſibi judicat decorum. Si quæras, cur iſte ira, cur ille aliter; Reſpondebo, quia in diverſis Rebuſpublicis vivunt, & unuſquiſque ſecundùm ſuæ Reipublicæ legis vivunt. Hæc ratio adhibita omne os obſtruit, nec aliquid ultro manet requirendum. Eſt Eccleſia, Chriſti Reſpublica & civitas admiranda, quam ille ædificavit, de qua *glorioſa dicta ſunt*, quam Ioannes *vidit deſcendentem de cœlo, &c.* Ejus cives ſunt Chriſtiani, quibus Apoſtolus loqui-
Pſ. 86. 3. Apoc. 3. 12 & 21. tur, dicens: *Iam nõ eſtis hoſpites & advenæ, ſed eſtis cives Sanctorum & domeſtici Dei.*
ad Epheſ. 2. 19. Hæc eſt civitas, cujus, ut inquit Paulus, *unus Deus, una fides, unum baptiſma.* Unus Deus, Rex illius ſupremus, quem adorat;
ad Epheſ. 4. 5. unum baptiſma, per quod homines in ejus cives admittuntur & adſcribuntur; una fides, aut Euangelica lex, quæ illius civibus agenda præſcribit. Qui igitur hujus Reipublice civis eſt, hoc debet ſibi honorificum reputare, ſecundum hujus legis præcepta vivere. Inter alia hujus legis decreta hoc tenet ſupremum apicem, ut Beatus
In cap. 5. Matth. Chryſoſtomus, Euthymius, & Theophylactus demonſtrant: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.* Non igitur poteſt aliquis, qui ſe civem hujus civitatis gloriatur, judicare rem ſibi pudendam & indecoram, opera ſua ſecundum hujus legis diſpoſitionem ordinare: & hoc ipſo, quod ſe hujus Reipublicæ civem profitetur, & ſe agere ſecundùm ſuæ Reipublicæ leges, omne os obſtruit, ut nullus illi leges obſervantiam poſſit cauſare, aut judicare ſibi incongruam aut inhonorificam. Expendit S. Chryſoſtomus verba illa, quæ S. Io- Hom. 67. in Geneſ.
ſeph reſpondit fratribus ſuis, qui videntes patrem ſuum mortuum fuiſſe, timentes & mutuo colloquente: Ne fortè memor ſit injuriæ, quam antiquitus poſſus eſt, & reddat nobis omne malum quod fecimus, dixerunt ei: *Pater tuus præcepit nobis antequam moreretur, ut hæc tibi verbis illius diceremus: Obſecro, ut obliviſcaris ſceleris fratrum tuorum*, &c. Quibus ille reſpon- Gen. 50. 15.
dit: *Nolite timere, num Dei poſſimus reſiſtere voluntati?* Chryſoſtomus ſequitur lectionem, quæ ita habua: *Ne timeatis, Dei enim ſum ego:* id eſt, ſeruus ſuum Dei, domeſticus illius, ad illius domum pertineo. Nullus ſervus adeò eſt vecors, ut leges domus Domini ſui non cuſtodiat, & non honorificum ducat, eas ſervare. Ideoque hoc, tanquam rem decoram & honorificam duco ſervare leges, quas ejus domeſtici ſervant. Hujuſmodi autem lex eſt, diligere inimicos, benefacere iis qui oderunt vos: hanc legem ſervare indicio decorum, & mihi honorificum. Ioſeph hæc agens, quamvis ante legem ſcriptam, jam ad Euangelicam ſecundum ſpiritum pertinebat, ut D. Auguſtinus, & B. Hieronymus Ser. 168. de temp.
conſiderant. Et qui tam de longinquo ad hanc Dei civitatem pertinebat, tam hono- Epiſtol. ad Demetriad.
rificum ducebat ejus leges ſervare, quanto potiori jure Chriſtianus honorificam ſibi debet reputare hujus præcepti obſervationem, qui tam ſingulari favore iſtius civitatis eſt civis effectus? Hujus rationis vis magis intelligitur, ſub familiari exemplo jam ſupra indicato. Si aliquis eques nobiliſſimus ex ſeculari Republica ſe transferret ad Rempublicam monaſticam, ſicuti B. Dominico, D. Thomæ Aquinati, & aliis multis accidit: hoc ipſo renunciaret legibus ſecularis Reipublicæ, & monaſticas ampleceteretur. Unde quod prius ſibi reputabat honorificum, poſtea indecorum ſibi judicaret, & è diverſo. Manẽs enim in Republica

Digitized by Google

ſeculari, gloriabatur in veſte pretioſa, & annulis, in capillorum criſpitudine, armorum uſu, haſtiludio, & his ſimilibus, tuncque ſibi rem illuſione dignam judicabat, tonſuram, veſtem vilem, cucullum, humiles actus, &c. quia illud legibus Reipublicæ ſecularis congruum, hoc incongruum eſt. Translatus tamen ad Rempublicam monaſticam gloriatur in veſte vili, armorum depoſitione, contemptu divitiarum, &c. & ſibi indecorum reputat arma deferre, haſtiludio intendere, &c. quia hoc ſecundùm leges Monaſticę Reipublicę indecens
¶ 146 eſt, illud autem decentiſſimum. Cùm autem videmus aliquem ad monaſticam Rempublicam translatum, appetentem, quæ priori vitæ congruunt, congaudentem ſibi in rebus ſeculi, & honorificum ducentem ornatum veſtium, capillorum criſpitudinem, &c. dicimus illum non æſtimare religioſum ſtatum, ad quem ſe transtulit, & indignum ſe eſſe ſtatu monaſtico, qui vivere ſecundùm leges monaſticas ducit indecorum. Ita de nobis philoſophandum eſt. Erat homo in Republica Adæ, cui diabolus dominabatur, qui Adam & omnem ejus poſteritatem ſibi fecit ſubjectam. Hujus Reipublicæ leges ſunt, quæ carni & appetitui congruunt: *Manifeſta enim ſunt opera carnis, quæ ſunt, ira, impudicitiæ, contentiones, homicida, &c.* (ad Galat. 5. 19.) Quid facit Chriſtus? Ex illa Republica, te in ſuam transfert, cui dominatur ipſe. Excellentiſſima certe gratia, qualem expendit Apoſtolus: ſingulariſſimum Dei donum, omnem commendationem excedens. *Cum gaudio*, inquit, *gratias agentes Deo, & Patri, qui dignos nos fecit in partem ſortis Sanct in lumine, qui eripuit nos de poteſtate tenebrarũ, & transtulit in regnum Filii dilectionis ſuæ, per quem habemus redemptionem & remiſſionem peccatorum.* (ad Col. 1. 12.) Magnum donum, ervere Iſraëlitas de poteſtate Pharaonis, à quo captivi tenebantur, & inducere illos in terram illam, ubi rerum omnium abundantia perfruerentur. Sed ſine comparatione majus donum nobis eſt collatum, cùm Deus nos ex diaboli Republica, in qua captivi ab illo tenebamur per peccatum, transtulit in hanc ſuam civitatem, ubi omnium gratiarum & donorum abundantia perfrui poſſumus. Ex his argumenti propoſiti vis fit manifeſta. Quando quis in Republica Adæ ſubditus dæmonis imperio vivit, gloriatur illa agens, quæ ſuæ Reipublicæ ſunt conformia: ita gloriantur infideles in Idolorum cultura, in vindicta, comeſſationibus & ebrietatibus, &c. tuncque indecorum & pudendum ducunt, vivere ſecundùm leges Reipublicæ Chriſtianæ, quæ ſuæ Reipublicæ legibus ſunt contrariæ. Quando in Chriſti Rempublic. ſe videt ex Dei gratia translatum, agere ſecundum ejus leges, debet ſibi decorum & honorificum reputare, incongruum autem vivere, ſecundum leges præcedentis Reipublicæ. Sicut ergo Gentilis & infidelis gloriatur, vindictam de inimico ſumens, quia id ſuæ Reipubl. legibus eſt conforme: ita cùm Chriſtianus effectus eſt, gloriari debet in dilectione & beneficentia erga inimicos. Hanc rationem expendit Apoſtolus, volens hortari Epheſios ad patientiam, manſuetudinem, & mutuam charitatem. *Obſecro itaque vos ego vinctus in Domino, ut digne ambuletis, vocatione qua vocati eſtis, cum omni humilitate & manſuetudine, cum patientia, ſupportantes invicem in charitate:* (ad Epheſ. 4. 1.) id eſt, ut exponit Anſelmus, ut alter ſuſtineat alterum in iis quæ ſunt gravia & aſpera, quales ſunt injuriæ & offenſa. (In cap 4. ad Epheſ.) Vocatus es ad Eccleſiam Chriſti: debes igitur jam ambulare digne, id eſt, ea agere quæ digna ſunt & conformia huic Reipublicæ. Hoc ut efficaciter perſuadeat, ¶ 147
poſtquam expendit Apoſtolus hujus Reipublicæ unitatem, ex capite & ſpiritu vivificante, ſacramentis, lege, &c. ſubdit. *Hoc igitur dico, & teſtificor in Domino, ut jam nõ ambuletis ſicut gentes ambulant, in vanitate ſenſus ſui, tenebris habentes obſcuratum intellectum, alienati à vita Dei.* Tranſlati eſtis à Republica dæmonis, in qua gentiliter ſecũdùm illius leges vitam agebatis, ad Chriſti Rempublicam: non igitur jam vos docent quæ gentiles agunt, nec vobis congruunt, quæ ſibi decora & convenientia illi judicant: *Deponite vos ſecundũ priſtinã converſa-*

Digitized by Google

verſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundùm deſideria erroris, & induite novum hominem, qui ſecundum Deum creatus eſt, in juſtitia & ſanctitate veritatis. Reliquiſtis veterem Rempublicam Adam; exvite illius mores veteres, & induite mores conformes Chriſto, in cujus Rempubl. eſtis deducti. Idipſum proſe-

1. Cor. 12. 2. quitur Apoſtolus ad Corinth. ſcribens: *Scitis quoniã cùm gentes eſſetis, ad ſimulachra muta prout ducebamini euntes.* Expendit

In c. 12. 1 ad Corint. lect. 1. D. Thom. illum loquendi modum, *prout ducebamini euntes.* In eo enim quod dicit, *euntes*, ſignificat promptiſſima ac diligentiſſima mente curretes: in eo autem quod ait, *prout ducebamini*, indicat illos proceſſiſſe quaſi ductos ab alio, A quonam ducebantur? Ad æmone, vel ab ipſa lege & conſuetudine Gentilium vivences enim in Republ. Gentilium, ab ipſa lege & conſuetudine Gentiliam ducebantur, ut id ſine reſiſtentia, imò cùm maxima promptitudine agerent, quod ſuæ Reipubl. legibus erat diſpoſitum. Vult ergo dicere Apoſtolus: Cùm eratis gentiles, peculiaribus legibus ducebamini, quibus obtemperare tam gratum vobis erat & honorificum, ut ſine aliqua difficultate, imò cum maxima diligentia ageretis. Et quidem id agebatis, quod execrandum eſt & irrationale, idola ſcilicet muta adorare; multo igitur magis nunc ad Rempubl. Chriſti tranſlati, ab ipſa lege ejus ducti, id agere cum diligentia debetis, quod ipſi legi eſt conforme: idque vobis honorificum reputare debetis. Et mirum certè eſt, quod omnis homo honor ficum ducit, vivere & agere ſecundùm ſuæ Rei

ad Rom. 2 17. publicæ leges, & de eis gloriatur; Gentiles in idolorum cultura; Iudæus *requieſcit in lege, & gloriatur in Deo*, ſibile illa tradente: Muhumetanus in lege Mahumeti, &c. ſolus Chriſtianus eſt, qui tanquam rem indecoram & pudendam æſtimat, legis Reipublicæ ſuæ obſervantiam. Difficilia ſunt verba, quæ de generoſo equo dixit Deus ab Iob, ſed reconditum myſterium conti-

¶ 166 nent, quod Beatus Gregorius indicavit,

Iob 39. 19 *Nunquid*, inquit, *probabis equo fortitudinem, & circundabis collo ejus hinnitum*, quid ſibi hoc vult; quomodo hinnitus equi poteſt collum ejus circundare; nunquid ex hinnitu poteſt catena valida confici, qua collum ejus circundetur & ligetur; Notum eſt, hinnitum eſſe vocem equi, quam quaſi ſuam nobilem fortitudinem jactans, à longè adhuc poſitus, emittit, ad terrendum hoſtem in bello, ad quem quaſi ſe natum agnoſcit: quomodo dixit Ieremias: *A Dan auditus eſt fremitus equorum* Ier. 8. 16. *ejus, à voce hinnitum pugnatorum ejus commota eſt univerſa terra* Fremitum vocat hinnitum, quia equus hinniens ad bellum fremere videtur, & hinnitu quaſi fremitu terrere. In Hebræo habetur dictio *Raghamh*, quæ hoc tantummodo loco in דעמה. Scriptura ponitur, quæ ſignificat, tonitruũ, aut ſtrepicum terrentem, à verbo *Ragham*, quod tonare aut tonitrum emittere ſignificat. Generoſus enim equus hinnitum tam Brix. to. 2 validum emittit, ut tonitruum effundere fol. 181. videatur. Hunc hinnitum circundat Deus L. de vict. collo ejus. Certum eſt enim, ſub hujuſmo- verbi Dei. di equo Deum voluiſſe Chriſtianum de- cap. 4. ſcribere, cui ille tanquam fideli equo inſi- Pſal. 67. det, ut Rupertus proſequitur. Huic Deus 36. fortitudinem dat; Nam *mirabilis Deus in ſanctis ſuis, Deus Iſraël ipſe dabit virtutem & fortitudinem.* Nec enim poſſet ſine illa inimicos ſuos vincere. Hujus equi hinnitus vox valida eſt, qua magna cum gaudio exultans, ſe eſſe Chriſtianum, & Chriſti ſeruum, ejuſque Euangelicam legem colere profitetur. Hoc hinnitu tanquam tonitruo valido, antiqui illi martyres terrebant tyrannos, Imperatores, judices, imò & omnem inferni exercitum. Hunc hinnitum collo ejus circundat Deus, quia illo tanquam fune & caterna valida obligat ejus voluntatem. In Scriptura, collum ſignificat voluntatem, quæ inſtar colli lege tanquam fune ligatur, cui ejuſdem legis jugum imponitur: qui eam recuſant, vocantur: *Duræ cervicis dirumpentes vincula, &* Exod. 32. *projicientes jugum.* Hinnitum ergo collo 9. & 33. circundat Deus, ut B. Gregorius explicare 3. & videtur, quia voce quam ab intimo pectore Act. 7. 51 Chriſtianus hinniens & exultans profe[illegible] Pſ. 2. 3. 31 Deus ipſum ligat & obligat: nã ex hoc ipſo, 10.

 quod

quod gloriaris te eſſe Chriſtianum, intelligere debes te obligatum ad tenendam vitam Chriſtianis præſcriptam: *Quid proderit fratres mei, ſi fidem quis dicat ſe habere, opera autem non habeat? Oſtende mihi fidem tuam ex operibus.* Quomodo demonſtrabis te gloriari in fide, cujus præcepta ſervare indecorum & vile tibi æſtimas? Ore proferre ſe Chriſtianum, & collum legibus duelli ſubmittere, indecentiſſimum eſt.

Iacob. 2. 14.

§. 14. *Chriſtianus ligatus eſt, ideò non eſt illi inhonorificum, non ſe movere contra offendentem, qua conſideratione continebat David ſeipſum.*

¶ 167 *In Pſ. 101 cant. 2.* Aliam rationem, quam indicat Beatus Auguſtinus, poſſumus ex dictis ervere, qua pateat, non eſſe inhonorificum Chriſtiano, ab ultione & perſecutione inimici abſtinere. Chriſtianis eo ipſe quod talem ſe eſſe gloriatur, profitetur ſe Chriſti legibus ligatum: id enim eſt, Chriſtianum eſſe. Conſidera hominem undique ligatum, manus compreſſas manicis ferreis, pedes compedibus incluſos, os vecte ferreo occluſum. Si hic ita ligatus, ab aliquo percuteretur, nec moveret contra percuſſorem manus, aut pedes, aut linguam, nunquid hoc illi eſſet inhonorificum? Nequaquam certe, quoniam ligatus tenetur. Ecce ſtatum hominis Chriſtiani: ligatur enim ille undique & omni ex parte Euangelica lege. Proprium namque eſt cujuſuis legis ligare, quæ ligendo dicitur; ſingulariter autem id Chriſtianæ leges efficiunt. Unde & S. Auguſtinus *a* intulit, Chriſtianam vitam excellenter vocatam Religionem. Religionis namque nomen varie deducunt Autores. S. Iſidiorus *b*, ſequutus Ciceronem *c*, exiſtimat dici à relegendo ea quæ ſunt divini cultus, quia hujuſmodi ſunt frequenter in corde legenda, relegenda ac reuplenda, juxta illud Sapientis *d*: *In omnibus viis tuis cogita illum.* Alii credunt religionem dici à re eligendo, quia per illam Deum quem dereliquimvis, aut amiſimus per negligentiam, iterum eligimus, quod aliquando ipſi Auguſtino *e* placuit. Aliam etymologiam tradit Ambroſius *f*, quaſi religio dicatur, quod per eam homo Angelus efficitur. Cæterùm Auguſtinus *g* ipſe, ſeipſum corrigens illam cenſet aptiorem etymologiam, qua religio dicitur à religando, quod qui illam profitetur, ligatus ac religatus eſt peculiaribus legibus, ritibus & cæremoniis. Quod & placuerat Sancto Hieronymo *h*, qui explicans illud Prophetæ *i*, vocantis Eccleſiam Dei, *Faſciculum*: Iſte faſciculis, inquit Hieronymus, ut à Domini religione conſtrictus eſt. Unde & ipſa religio à religando, & in faſcem Domini vinciendo, nomen accepit. Hæc omnia egregiè S. Thom. *k* proſequitur. Hinc igitur egregio diſcurſo S. Auguſtin *l* infert, inter omnes profeſſiones excellenter Chriſtianam vocari religionem: neque enim unquam Reſpublica aliqua, ita omni ex parte cives ſuos legibus ligavit, ſicut Chriſtiana Reſpublica ligat Chriſtianum, corde, mente, voluntate, oculis, manibus, pedibus, imò & ore, ut nec minimum verbum ocioſum proferat, nec aliquid faciat non congruum, & rectum, & legi conforme. Unde Chriſtus Dominus eos qui in hanc Rempublicam admitti voluerunt, admonuit, rem eſſe gravem quam intendebant, & magna expenſione dignam: ſicut enim prælatus religionis, invenem qui ad illam admitti petit, admonet, ut videat quid agat, & rem maturè expendat, nec exiſtimet religioſam vitá eſſe delicioſam aut voluptuoſam, ſed quæ gravia continet multa; & oportere illum qui eam profiteri vult, ex corde renuntiare omnibus, quæ ſunt ſeculi: ita ille, cum venirent multi cupientes ad ejus ſcholam admitti, converſus dixit ad illos: *Si quis venit ad me, & non odit patrem ſuum, & matrem, & uxorem, &c. nō poteſt meus eſſe diſcipulus: & qui non bajulat crucem ſuam, & venit poſt me, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Quam doctrinam duabus ſubjunctis parabolis declarat, docens quanta expenſione opus eſſet. ¶ 168

Luc. 6. 14. 25.

a Libr. de vera Relig. ca. 5.
b 10. Etymolo cap. 17.
c 2. De nat. Deo.
d Prov. 3. 6.
e 10. De civ. ca. 4.
f Lib. 1 de Virg. poſt medium.
g 1. Retracta. ca. 13. ad finem.
h In c. 9. Amos ante medium.
i Amos 9. 6.
k 2. 2. q. 81. art. 1.
l Lib. de vera Relig. cit.

Quis

Quis ex vobis, inquit, *volens turrim ædificare, non prius ſedens* (id eſt attenta conſideratione) *computat ſumptus, qui neceſſarii ſunt, ſi habeat ad perficiendum, ne poſtquam poſuerit fundamentum, & non potuerit perficere, omnes qui viderint, incipiant illudere ei dicentes: Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit conſummare*? Aliam addidit parabolam, de rege volente committere bellum contra alium regē, qui ſi prudens eſt, prius computat & confert vires, ſumptus, milites, copias, attendens, an vincere poſſit inimicum, &c. Quibus parabolis id Chriſtus docere voluit, eum qui Eccleſiam ſuam & diſcipulatum aggreditur, oportere intelligere, vitam Chriſtianam non eſſe delicioſam, aut voluptuoſam, aut in Eccleſia vivendum eſſe ſine lege; quin potius rem eſſe arduam. Eſſe namque Chriſtianum, eſt eſſe hominem ligatum lege comprimente, & alligante appetitū, iram, concupiſcentiam, oculos, manus, pedes, ut nihil fiat niſi juxta legis diſpoſitionem. Hocque ſingulariter operari debet Euangelium in Chriſtiano. De S. Alexandrino ſene, refert Caſſianus, quod cum turbis infidelium circumfuſus, non ſolum maledictus, verum etiam graviſſimis impellentium eum, urgeretur injuriis illique à ſubſannantibus diceretur: Quid miraculi Chriſtus veſter, quem colitis effecit? *Ut iis* (reſpondit) *ac majoribus, ſi intuleritis, non movear nec offendar injuriis*. Expende excellentiſſimam Theologiam quā breviſſimis verbis complexus fuit. In hujus confirmationem expendit Divus Auguſtinus illam ſententiam Spiritus ſancti, excitantis hominem, ut divinæ Sapientiæ Scholam ingrediatur. *Audi*, inquit, *fili mi, & accipe conſilium intellectus: injice pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuum*. Hortans, ut homo divinæ ſapientiæ efficiatur diſcipulus, petit, ut pedes mittat in compedes, & collum in torquem aut catenam. Et bene dicit: Accipe conſilium intellectus: non enim hæc, corporis ſenſibus & ſecundum viſionem oculorum ſunt expendenda: quis namque non refugeret compedes & catenas? Id intellectu, & illuſtrato quidem cœleſti lumine, quo agnoſcat, eſſe diſcipulum CHRISTI, nihil eſſe aliud, quam injicere pedem in compedes, manus in manicas, collum in catenam, & undique eſſe ligatum. Ideo (inquit Auguſtinus) David ſæpe vocat ſanctos compeditos: *Intret*, inquit, *in conſpectu tuo gemitus compeditorū*: & iterum, *ut audiret gemitus compeditorum*. Quinam iſti compediti ſunt? De martyribus loquitur David, & unde martyres (inquit Auguſtinus) dicuntur compediti? nonne catenati potius, quam compediti? Ductos enim ſanctos Dei martyres poſt judices, per provincias, &c. Compediti tamen & catenati dicuntur, non propter illos cōpedes & catenas, quas tyranni pedibus & manibus eorum inferebant, à quibus facile poſſent liberari, ſi tyrannis conſentirent, ſed compedibus, & catenis, ac manicis, divinæ legis. Quis enim ligatam tenebat manum, ne thus idolis offerrent? quis pedes continebat, ne ad idolorum cultum tenderent? quis linguam, ne maledicerent perſecutores? quis corpora ne à tormentis duris ſe ſubtraherent? Alligaverat eos Dominus, inquit Auguſtinus, iſtis compedibus, duris quidem & moleſtis, ad tempus, ſed tolerandis propter promiſſa ejus, cui dicitur: *Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodivi vias duras*. Ligati ergo & conſtricti tenebantur, euangelicæ legis præceptis, & promiſſionibus, de quibus ſtatim Spiritus ſanctus ſubdit: *Vincula illius, alligatura ſalutis*. Non ligat te, ut per dat te, ſed ut ſalvet te. Signanter autem Euangelica lex erga inimicum, tenet hominem undequaque ligatum; cor, ne illum odio habeas; os, ne ei maledicas; manus; & pedes, ne illi malefacias: quin potius ſtatuit, ut corde diligas, ore benedicas, & ores pro eo, manibus illi benefacias. Non igitur contra honorem tuum erit, non movere manus feriendo, pedes perſequendo, os maledicendo, aut cor odio habendo inimicum, qui undique ligatus contineris. Hæcque conſideratio deberet eſſe viri Chriſtiani; qua ſæpe uſos fuiſſe ſanctos viros agnovimus. Ita de beato Chri-

Collat. 12. cap. 13.
In Pſal. 101. conc. 2.
Eccl. 6. 24
Pſ. 78. 11
Pſal. 101. 21.
¶ 169
Pſ. 16. 4.
Eccl. 6. 31.

Chriſtophoro refertur, quod cum alapa à miniſtro eſſet percuſſus, illum reſpiciens, tantummodo dixit: Niſi Chriſtianus eſſem: ac ſi diceret: Niſi ligatum me teneret lex Euangelica, quam profiteor, non impune evaſiſſes. Ita reſpondendum docuit *Hom. 3. in c. 1. Ioan.* Chryſoſtomus. Dic; inquit, te urgenti: Quid faciam tibi? alius mihi dextram & linguam cohibet, & ligatam tenet. *Hoc profecto verbum, & tibi & illi fiet Philoſophiæ materia*, Et certè hac dicendi phraſi uſus fuerat David, cum magnam ab inimicis perſecutionem paſſus fuiſſet, cujus occaſione edidit pſalmum vigeſimum ſextum, *Pſal. 26.* cujus titulus eſt, *Pſalmus David priuſquam liniretur*. *Scholia in Pſal. 26.* Ter, inquit Divus Baſilius, unctus fuit David, primo in Bethléem à Samuele, *1. Reg. 16 13.* ſecundo in Hebrón à tribu Iuda, *2. Reg. 2. 4.* tertio ab omnibus tribubus in Hebron. Non eſt intelligendum, editum eſſe pſalmum, *2. Reg. 5. 1.* ante primam unctionem, ſed ante ſecundam tertiam, per quam pacifice ſedem regni accepit; eo ſcilicet tempore, quo graviſſimas injuſtiſſimaſque perſecutiones paſſus fuit à Saule, ejuſque miniſtris, tales quales ipſe ibidem refert. *Inſurrexerunt*, inquit, *in me teſtes iniqui, & mentita eſt iniquitas ſibi*. Demonſtravimus ſuperius nihil eſſe gravius ad ferendum calumnia & teſtimonio mendaci. Hanc injuriam inferebant Davidi, inimici ejus, qui firmiter & conſtanter inſurgentes, teſtimonium iniquum contra eum ferebant apud regem Saul: neque id ſolum, ſed mendacia compoſuerunt, & attente meditati ſunt calumnias, quas illi imponerent. Id enim illud ſignificat, *Mentita eſt inquitás ſibi*, aut apud ſe. Hieronymus legit; *ſurrexerunt contra me teſtes falſi & apertum mendacium*

¶ 170 (ſubde) loquuti ſunt. Quid fecit David? *Credo*, inquit, *videre bona Domini in terra viventium* In Hebræo: *Niſi credidiſſem videre bona Domini*. *Genebrar.* Eſt figura apoſiopenſis, quando oratione imperfecta, magno animi affectu prolata, volumus aliquid, quod non exprimimus, declarare: quomodo dixit CHRISTUS, videns civitatem; *Si cognoviſſes & tu*. *Luc. 19. 42.* Quomodo dicere ſolemus volentes aliquem admonere: Niſi tibi attēdas, ſub intelligendum relinquentes: malū magnum tibi eveniet. Ita David? Niſi credidiſſem videre bona Domini, reliquit ſubintelligendum, ut annotavit R. Iacob, Vindictam ſumerem tali injuriæ convenientē: Niſi credidiſſem, niſi fidelis eſſem, niſi me ligatum divinis legibus & promiſſionibus vidiſſem, Et hoc ipſum in ſimilibus eventibus nos agere hortatur ſubdens: *Viriliter agite, & confortetur cor veſtrum, omnes qui ſperatis in Domino*, Sperantes in Domino ſunt fideles & Chriſtiani, nam *fides eſt ſubſtantia ſperandarum rerum*. *Ad Heb. 11. 1.* Omnes qui eſtis fideles, divinis legibus vos ligatos attendite, & quod talia vincula ſunt alligatura ſalutis, per quæ vobis æternam vitam comparatis. Speras in Domino, ſperas videre bona Domini in terra viventium? Viriliter age, & confortetur cor tuum per patientiam & tolerātiam, Similem diſcurſum indicat B. Anſelmus, expendens illud Apoſtoli: *Exiſtimate, vos quidem mortuos eſſe peccato, viventes autem Deo in Chriſto Ieſu*. *In cap. 6. Epiſt. ad Rom.* Nulla ratione eſſet contra honorem alicujus mortui, ſi percuſſus ab aliquo, non illū repercuteret, aut maledictis inſequeretur: *Rom. 6. 11.* non enim habet animam, quæ eſt principiū ſentiendi, & movendi. *Hebr. 11. 1.* Baptizatus, debet ſe mortuum exiſtimare: ut enim Apoſtolus ibidem demonſtrat, *Rom. 6. 4.* in baptiſmo homo moritur vitæ carnali, & in novam vitam ſecundum Chriſtum ſurgit, ut ſupra dictum eſt. Unde nullo modo poteſt ſibi eſſe indecorum aut pudendum, quod nō vindictam ſumat de offendente ſe: hic enim motus, procedit à ſpiritu carnali & mundano, qui jam mortuus eſſe debet in baptizato, qui tantum vivere debet ſecundum Chriſtum: ideoque tātum debet moveri ſecundū ejus impulſum, ad id quod ipſe illum excitat, dicens *Ego autem dico vobis: diligite inimicos veſtros, & benefacite iis, qui oderunt vos*. Ita agebat Paulus ipſe, qui mortuum ſe vitæ mundanæ, & viventem ſecundum Chriſtū æſtimabat, dicens: *Vivo ego, jā nō ego, vivit in me Chriſtus*. *Gal. 2. 20* Vivo ego, non tamen ego ſecundum vitam carnalem, ſed ſecundum

vi-

vitam Chriſti. Quod inde ſequuntum fuit? Quod nec inimicos odio habebat; nec maledictis proſequebatur, nec ultionem ſumebat; hæc enim procedunt à ſpiritu carnali: ſed potius eos diligebat, & cupiebat eſſe anathema pro fratribus ſuis, qui illum immani odio proſequebantur; maledicentibus ſibi benedicebat, pro perſecutoribus orabat, &c.

§. 15. *Chriſtianus non debet erubeſcere Euangelium, quod eſt virtus Dei ſalutem afferens, & Magorum Pharaonis virgas devorans.*

¶ 171 *In Pſal. 101. cont. 2.* QUæ dicta ſunt, fient manifeſtiora, ſi cum B. Auguſtino expendamus verba, quæ loco citato ſubdit Spiritus ſanctus. Poſtquam enim hortatus eſt, ut pedes mittamus in compedes ſapientiæ divinæ, & collum in torquem aut catenam ejus, quoniam timere poteramus, quod ex compedibus redderemur inepti & infirmi ad ambulandum; & ex catena collo circundante, ſimiles nos exhiberemus ſervis & mancipiis vilibus catenatis, ſubdit, juxta lectionem Græcam, quam ſequitur Augu-
Eccl. 6. 30 ſtinus: *Erunt compedes ejus in protectionem fortitudinis, & torques illius in ſtolam gloriæ. Decus enim aureum eſt in illa, & vincula illius fila hyacinthina.* Ne putes hujuſmodi compedes & catenas, ſimiles eſſe materialibus: nam compedes ferrei hominem debilitant & detinent, ne poſſit recte ambulare; iſti autem compedes, erunt potius in protectionem fortitudinis; nam per hos poteris rectos facere greſſus, & ambulare fiducialiter in via Domini. Catenæ quibus homines vinciuntur, ſunt illis ad verecundiam: cæterum hæc catena aut torques divinæ legis, erit tibi potius in ſtolam gloriæ, in qua decus aureum eſt: aut ut alii legunt, ornatus aureus. Nec enim ita ornavit col-
Geneſ. 42. lum Ioſeph *torques aurea*, quam Pharao
Dan. 5. 29. *circumpoſuit collo ſuo*: neque ita glorioſus redditus eſt Daniel, per torquem auream, qua Rex Baltaſſar ſimiliter collum ejus circumdedit, ſicut ornat, & glorioſam reddit animam hujuſmodi torques, cum affectum ſuum ea circumbat. Et vincula ejus, dicuntur fila hyacinthina, metaphora ſumpta à virgine pulcherrima, variis nexibus hyacinthinis aut purpureis circumdata, quibus pulchritudinem ſuam auget: ita & anima, hujuſmodi præceptis aut nexibus divinæ legis. Non itaque confuſionem aut verecundiam inducunt, ſed gloriam, decorem, & honorem. Conqueritur Deus
ſemel & iterum apud Ieremiam, aut potius *Ier. 6. 15. & c. 8. 12*
noſtro modo loquendi, miratur hominum inſcitiam & ignorantiam, qui neſciunt erubeſcentiam, id eſt neſciunt de quibus debeant erubeſcere, & in quibus debeant gloriari. Erubeſcunt namque de iis, de quibus gloriari, & gloriantur de iis, de quibus erubeſcere debebant. *Confuſi ſunt, quia abominationem fecerunt: quinimo confuſione non ſunt confuſi, & erubeſcere neſcierunt.* Fecerunt abominandas res, & ideo confuſi ſunt, id eſt, confundi debuerunt; ſed nullatenus confuſione ſunt affecti, qui neſciunt erubeſcere, id eſt, neſciunt de quibus erubeſcere aut gloriari debeant. Abominationem fecerunt, & non ſunt confuſi, quin potius gloriari ſolent, de quibus di-
ctum eſt: *Gloriantur cum malefecerint &* *3. Reg. 2. 5.*
exultant in rebus peſſimis. David morti pro- ¶ 172
ximus, præcepit filio ſuo Salomoni, ut impium Ioab facinus non te inqueret impunitum. Illud fuit, quod non ſolum occidit illos duos Principes ſibi inimicos. Abner filium Ner, & Amaſa filium Iether, ſed illud tanquam rem ſibi glorioſam exhibuit, quod *poſuit cruorē prælii in baltheo ſuo, qui erat circa lumbos ſuos, & in calceamento, quod erat in pedibus ejus.* Erat baltheus, ornatus militaris, quem tanquam ſignum nobilitatis milites oſtentabant; ideoque erat id, quod oculis omnium offerebant conſpiciendum. Hunc Ioab tinxit ſanguine eorum, quos occidit, omnium oculis volens proponere factum glorioſum; & ſimiliter calceamenta ſanguine reſperſit, ut omnibus indicaret, quam forti vulnere inimicum percuſſerit, ex quo tā abundanter

Digitized by Google

ter ſanguis effluxit, ut & illius calceamenta reſperſerit. In hoc gloriabatur ille, qui tamen potius inde deberet confundi, qui proditorie viros illos occidit. Impius Abſalon gloriabatur in eo, quod uxores patris ſui polluebat, inde & extendi ſibi fecit *tabernaculum in ſolario*, totius civitatis oculis expoſito, in quo tantum facinus commiſit. (2. Reg. 16. 22.) Hujuſmodi ſunt multi in mundo, qui gloriantur in fornicatione, in dolis, & fraudibus, quibus alios decipiunt, in ſuperbia, faſtu, contemptu proximorum: & ſæpe id ad ſui gloriam magis proferunt, quod ad majorem illorum confuſionem eſſe deberet. Hi nihilominus confunduntur de iis, de quibus vere poſſent gloriari: nihil enim eſt, quod majorem gloriam inducat, quam opera bona & ſancta, quæ lucis nomine in Scriptura ſacra deſcribuntur; quia illuſtres & glorioſos reddunt autores ſuos: & de iis confunduntur, de humilitate in ſubjectos, de miſericordia in pauperes, &c. Et ea magis reputant inhonorifica, quæ in Euangelica lege primarum tenent, Crucem Chriſti, patientiam in perſecutionibus, & tolerantiam offenſæ ac injuriæ. (Rom. 1. 16) Optimè Paulus: *Non erubeſco Euangelium, virtus enim Dei eſt, in ſalutem omni credenti.* Expende in primis, quod dicit: Non erubeſco Euangelium. Non dixit: Non timeo Euangelium, aut euangelizare, quamvis propterea mortis periculum ſibi imminere præſentiret; ſed non erubeſco: quoniam prima fronte, Euangelium ea ſtatuere videbatur, quæ inhonorifica erant, & pudorem ac confuſionem afferebant. Iulianus apoſtata, ut Divus Gregorius Nazianzenus refert, doctrinam Euangelicam, tanquam vilem, contemnendam dicebat: (Cont. Iuli.) & Celſus Iudæus, ut tradit Origenes, Euangelium quaſi doctrinam irrationabilem irridebat; (L. 2. cont. Celſum.) & multi, rubore ſe putant afficiendos, ſervantes Euangelicam legem. Quos omnes irridens Paulus: Non, inquit, erubeſco Euangelium: nulla ratione rubore, pudore, aut confuſione afficit. Quod efficaci ratione comprobat, ſubdens: *Virtus enim Dei eſt, in ſalutem omni credenti.* Quibus verbis, videtur ¶ 173
primo alludere voluiſſe, ad eam differentiam, quam ipſe ſtatuit inter legem antiquam & Euangelicam, ubi, ut D. Thomas annotat, (In 2. ad Cor. ca. 3. lect. 2.) Apoſtolus loquitur profunde: legem enim antiquam vocat, *Miniſtrationem mortis & damnationis*, (2. Cor. 3. 7) ita quod, Deus illam legem dans, viſus eſt dare mortem & damnationem, non directè, ſed occaſionaliter, ut ipſemet Paulus & Theologi declarant: lex ſiquidem illa, nec ſalutem, nec vires, nec gratiam præſtabat, & ut breviſſimis verbis ait Anſelmus, (Rom. 7. In c. 3. 2. ad Cor.) occidebat, & damnabat lex illa tranſgreſſores ſuos, quos ſtatim morti tradendos decernebat, non reſervans eos ad pœnitentiam: legem autem Euangelicam vocat, *Miniſtrationem ſpiritus*, vitæ, & ſalutis, quia eam dans Chriſtus, dedit ſimul Spiritum ſanctum, (2. Cor. 3. 7 cit.) ejuſque gratiam, per quam homo potens eſſet, ad ejus obſervantiam, & æternam conſequeretur ſalutem. Et quamvis talis eſſet lex antiqua, nihilominus tamen (inquit Apoſtolus) illa fuit *in gloria*: tantam ſiquidem lucem & claritatem conferebat Moyſi, qui illam portabat, & ſuſtinebat, & tam ſplendidum illum reddebat, *ut non poſſent intendere filii Iſraël in faciem Moyſi, propter gloriam.* Ex quo argumentatur Apoſtolus: Si lex illa, miniſtratio mortis, & damnationis, tam glorioſum faciebat deferentem & portantem ſe, *quomodo non magis miniſtratio ſpiritus erit in gloria?* Quomodo non magis lex Euangelica quam Chriſtus miniſtravit in ſalutem, & vitam, glorioſos eos faciet, qui illam ferunt, ſervant, & cuſtodiunt? Non erubeſco Euangelium, quia virtus eſt, in ſalutem. Ita Paulus. Non erubeſcebant Iudæi legem illam, miniſtrationem damnationis, & mortis, ſed in illa gloriabantur, & illam obſervare, ſibi honorificentiſſimum reputabant, quanto minus debet Chriſtianus erubeſcere Euangelicam legem, miniſtrationem ſpiritus & vitæ? Sed & aliam rationem videtur Apoſtolus indicare, dicens, Euangelium eſſe virtutem Dei. Videtur enim alludere ad virgam Moyſi. Nota eſt hiſtoria.

Quan-

Quando ¡Moyſes comparuit coram Pha-
raone, ut populum Dei ab eius captivita
te liberaret, virgam projicit in terram,
quæ in ſerpentem ſubito converſa, terro-
rem aſtantibus incuſſi. Magi & ſapien-
tes Pharaonis, virgas ſimiliter projece-
runt in terram, quæ in ſerpentes itidem
converſæ fuerunt; quibus tota Pharao-
Exod. 7. 12. nis aula replebatur: *ſed devoravit virga*
Aaron virgas eorum, quam omnes in ſu-
um corpus trajecit. Serpentes erant, quas
vocat virgas, ab eo quod ante fuerant.
Lex quævis, apte virgæ aut regulæ, & ſer-
pentis typo exprimitur: nam quævis lex
imponitur, ut tanquam virga dirigat, &
tanquam regula ordinet & rectificet. De
inde debet eſſe ſumma prudentia referta,
quam ſerpentis effigies apud omnes na
tiones exprimit. Signanter autem lex Eu-
angelica virga vocari poteſt, quo nomi-
Pſal. 109. 2. ne Scriptura ſacra eam deſcribit: *Virgam*
virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: & ite-
Pſ. 44. 7. rum, *Virga directionis, virga regni tui*. Eſt
etiam ſerpentes tenens effigiem, quia pru-
dentiſſima eſt, conformis non prudentiæ
carnis, ſed ſpiritus ab illo capite proce
dens, in quo tota Dei ſapientia clauſa eſt:
& prima facie terret: nihil enim magis ad
primum conſpectum pavorem incurit,
quam lex Euangelica, quæ paupertatem
laudat, humilitatem extollit, Crucem præ-
dicat, perſecutiones optandas proponit,
propriam vitam odiendam & mortem ap-
§ 174 petendam clamat. Hanc virgam proje-
cit, & in medium miſit Dei Filius, ereptu-
rus hominem de poteſtate infernalis Pha-
raonis; cujus tota aula repleta ſimiliter fuit
ſerpentibus, à ſuis ſapientibus confectis:
totus enim mundus plenus erat variis le-
gibus, quas qui ſapientes habiti ſunt,
promulgarunt. Mirum eſt, quot quantæ-
que leges in mundo eſſent, à diverſis le-
Lib. 5. Ethimol. giſlatoribus conſtitutæ, Solonis, Licurgi,
Triſmegiſti, Appollonii Tianæ, Zoroa-
Lib. 7. ca. Moyſes. ſtris, Platonis, Zenonis, Pythagoræ, &
Lib. 18. cap. 19. aliorum, quos Beatus Iſidorus recenſet, &
ex illo Gratianus, & ex utroque Cœlius
Rhodiginus. Merito tamen vocata eſt lex
Chriſti, *Virga virtutis tuæ*: nam divina
virtute ita egit, quod omnes alias virgas
devoravit, & in corpus ſuum tajecit: nam
Euangelium omnes leges ſibi ſubjecit, &
ad ſibi obtemperandum reduxit, & ut Di-
nus Chryſoſtomus ex profeſſo demonſtrat.
Crux in qua Euangelium totum clauditur,
quæ omnibus legibus erat maledicta, &
pedibus conculcata, ac ſupremum abo-
minationis ſupplicium, omnes coronas
Regum, diademata Imperatorum, tiaras
Pontificum, ſibi nunc ſubdidit: & quam
omnes abhorrebant, nunc ejus figuram
tantopere querunt, ut ubique ea invenia-
tur, apud Principes, apud ſupditos, apud
mulieres, &c. Omnes ea ſe ſignant, inſcri-
bendo in nobiliſſima parte faciei, &c.
Quod & late ipſemet proſequitur, expen- *Ora. 2. cont. Iud. tom. 5.*
dens quomodo lex Euangelica in mun-
do à Chriſto emiſſa, omnes alias legis de-
voravit, & abolevit, & ſibi concorpora-
vit, ut jam illæ non appareant. Ubinam
leges Solonis? Quidnam factum eſt de le-
gibus Pythagoræ, tanta æſtimatione cele-
bratis? Quonam abierunt leges Zeno-
nis, Taynæi, &c. Omnes illas Euange-
lica lex abſumpſit, & illa ſola manet fir-
ma, immobilis, & ſecula. Et quidem hæc
nondum erant Pauli tempore completa,
nec enim adhuc tunc hæc virga, ſapientum
virgas devoraverat, nondum ſibi omnes
leges ſubjecerat, nec Euangelicam Cru-
cem omnibus reddiderat glorioſam: quia
tamen hoc futurum prævidebat Paulus,
jam in Euangelio gloriabatur, & in Cruce;
jam clamabat: Non erubeſco Euange-
lium: Virtus enim Dei eſt &c. Nunc au-
tem jam hujus legis virtutem oculis con-
ſpicimus, cui omnes leges ſubjectas vide-
mus, cujus Cruci omnia diademata ſubje-
cta manent. Poſſibile igiturne eſt, quod a-
pud nos maneat adhuc virga mundanæ le-
gis, & liber duelli? Et quod Chriſtianus eru-
beſcat Euangelium, & reputet ſibi in confu-
ſionem, illius magnum præceptũ ſervaret
Quod confuſionem adducebat, fecit, ut eſ-
ſet in gloriam, & quod etiam apud Philoſo-
phos honorificum fuit, parcere ſcilicet ini-
micis non glorioſum & honorificũ faciet?
Sed vere ſapiẽs Legiſlator, cordis noſtri du-

ritiam agnoſcens, nos admonuit dicens: *Qui me erubuerit & ſermones meos*, hunc Filius hominis erubeſcet, cum venerit in gloria Patris ſui & ſanctorum Angelorum.

Luc. 9. 26.

§. 16. *Vexillum erigit Chriſtus, quod qui ſequi contemnit, potius inimicus quam ejus miles debet.*

¶ 175 Hom. 8. in Ezech. EGO autem dico vobis: *Diligite inimicos veſtros.* Ex doctrina D. Gregorii aliam poſſumus rationem annotare, in his Chriſti verbis contentam, qua non ſolum probatur, hoc præceptum rationabile, ſed etiam honorificum Ego, inquit, dico vobis. Attende quis eſt qui præcepit, & quinam ſunt illi, quibus præceptum imponit. Qui præcipit, Chriſtus eſt: quibus hoc præceptũ imponit, ſunt fideles in Eccleſia ſua viventes. Si autem adhuc inquitas: Qui ille ſit, reſpondebunt Prophetæ, eſſe ducem populi Chriſtiani. Ita Deus apud Eſaiam: *Dedi eum ducem:* Et apud Michæam: *Bethleem, ex te exiet Dux, qui regat populum meum.* Similiter autem ſi preſſius quætas: Qui ſunt fideles: Reſpondebunt Scripturæ ſacræ, eſſe milites, quorum vita eſt *militia ſuper terrã*, qui perpetuis congreſſionibus inimicorũ urgentur & impugnantur, ut ſæpe Paulus clamat. Quod ſumme neceſſarium eſt militibus, inquit Gregorius, eſt unionem ſervare, & nullatenus contra ſeipſos dimicare: ſi enim unius exercitus milites à ſe diviſi ſunt, aut mutuis impugnationibus ſe cædunt, erunt ſimiles Madianitis, *qui mutua cæde ſe truncabant*, & ſine externo perſecutore, victi fuerunt. Idcirco Chriſtus Dominus, tanquam Dux ſapientiſſimus, id perpetuo ſuis militibus injunxit, ut pacem ſervarent, unitatem tenerent, & ne contra ſe invicem manus convertant, aut inimicitias gerant. Hæc omnia explicat beatus Gregorius, expendens verba illa, quæ de ſamigeratiſſimis Ezechielis animalibus dicta ſunt. *Cum ambularent, quaſi ſonus erat multitudinis, & quaſi ſonus caſtrorum.* Rectè quaſi ſonum caſtrorum tenent ii, ad quos Apoſtolus clamat: *Induite vos armaturam Dei, ut poſſitis ſtare adverſus inſidias diaboli, quia non eſt nobis colluctatio adverſus carnẽ & ſanguinem, ſed adverſus Principes & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarũ harum, contra ſpiritualia nequitiæ* Sanctorum ergo multitudo, caſtra ſunt, quæ bellum contra aëreas poteſtates ſuſceperunt. Unde ſancta univerſalis Eccleſia, ita ſub ſpecie dilectæ deſcribitur, ut dicatur: *Pulchra es amica mea, ſuavis & decora, ſicut Ieruſalem, terribilis, ut caſtrorum acies ordinata.* Dicitur Eccleſia ſuavis & decora, ſicut Ieruſalem, quia autorum ſuum diligens, ad ejus viſionem ſperans ſe venturam, ſpe gaudet, ut inquit Apoſtolus. Quoniam tamen perpetuam gravemque inimicorum ſentit impugnationem, conſtituitur terribilis, ut caſtrorum acies ordinata. Quid eſt, inquit Gregorius, quod ſancta Eccleſia ab hoſtibus ſuis ut caſtrorum acies ſit timenda? Non enim à magno intellectu vacat iſta comparatio, & idcirco eſt ſubtiliter intuenda; ſcimus enim, & conſtat, quia caſtrorum acies, tunc hoſtibus terribilis oſtenditur, quando ita fuerit conſtipata atque denſata, ut in nullo loco interrupta videatur: nam ſi ita diſponitur, ut locus vacuus, quem hoſtis poſſit ingredi dimittatur, profectò jam ſuis hoſtibus terribilis non eſt. Et nos ergo cum contra malignos ſpiritus, ſpiritualis certaminis aciem ponimus, ſummopere neceſſe eſt, ut per charitatem ſemper uniti atque conſtricti, nunquam interrupti per diſcordiam inveniamur; quia ſi quælibet bona in nobis opera fuerint, ſi charitas deſit, per malum diſcordiæ locus aperitur, unde ad feriendos nos hoſtis valeat intrare. Antiquus vero inimicus, caſtitatem in nobis ſi ſine charitate fuerit, non timet, quia ipſe nec carne premitur, ut in ejus luxuria diſſolvatur. Abſtinentiam non timet, quia ipſe cibo non utitur, quia neceſſitate corporis non urgetur. Diſtributionem terrenarum rerum non timet, ſi eidem operi charitas deſit, quia divitiarum ſubſidiis nec ipſe eget. Valde autem in nobis charitatem veram,

Marginalia: Eſai. 55. 4. — Mich. 5. 2. — Math. 2. 6. — Iob 7. 1. — Iud. 7. 22 — Ad Eph. 6. 11. — Cant. 6. 3. — ¶ 176

veram, id eſt, amorem humilem, quem nobis viciſſim impendimus, timet, & nimis concordiæ noſtræ invidet, quia hanc nos tenemus in terræ, quem ipſe tenere nolens, amiſit in cœlo. Bene ergo dicitur *Terribilis, ut caſtrorum acies ordinata*, quia electorum multitudinem, eo maligni ſpiritus pertimeſcunt, quo eos per charitatis concordiam munitos contra ſe & conglobatos aſpiciunt. Ita Gregorius. Ex quibus patet primo, quare Apoſtolus ſuadens unitatem & pacem, & deponendam iracundiam & inimicitiam, tanquam rationem adhibuerit: *Nolite locum dare diabolo*: per diſcordiam enim & ſeparationem militum à ſe invicem, datur locus inimicis ingrediendi, & expugnandi. Nota eſt enim hiſtoria, quam Scriptura ſacra refert, quando Holoferne occiſo à ſancta Iudith, milites illius fugere cœperunt: *& quoniam Aſſyrii non adunati in fugam ibant præcipites; filii autem Iſraël uno agmine perſequẽtes, debilitabant omnes, quos invenire potuiſſent.* Inimici noſtri uniti ſunt, de quibus David: *Qui cuſtodiebant animam meam cõſilium fecerunt in unum, dicentes: Deus dereliquit eũ, perſequimini & comprehendite eum, &c.* Si nos non unitatem tenemus, facilè vires noſtras eneruabunt. Patet ſecundo cur idem Apoſtolus, tanquam rem primo loco neceſſariam injunxerit, dicens: *Soliciti ſervare unitatem ſpiritus in vinculo pacis.* Expende illud, *ſoliciti*, quaſi hac in redebeamus ſummam adhibere ſolicitudinem; & apte quidem, ſine qua cætera non timentur ab inimicis, ut D. Gregor. dixit. Patet tertio, cur Chriſtus Dominus tanta cura commendaverit unitatem, dilectionem, & pacem quia videlicet, qui contra hoſtes nos muniebat, id præcipue commendabat, quod magis neceſſarium nobis intelligebat. Patet tandem, cur tam ſtricte prohibuerit inimicitias, & vetaverit diſcordias, ut non contentus præcipere, quod non perſequamur inimicos, juſſit eos diligere, & eis benefacere: ſicut enim ex unione militum provenit fortitudo exercitus; ita nihil eſt, quod falilius illius vires enervet & abſumat, quam mutua inter ſe militum diſcordia & pugna, ut de Madianitis dictum eſt; & proculdubio, tanquam rem certam concluſit Apoſtolus: *Quod ſi invicem mordètis, ſine manu adverſariorum ab invicem conſumemini.* Hanc intelligemus, quod ſibi voluerit Chriſtus Dominus, illud tam iteratis vicibus repetens *a*: *Mandàtum novum do vobis, ut diligatis invicẽ b, Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem c. Hæc mando vobis, ut diligatis invicẽ d: In hoc cognoſcent omnes quia diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem.* Tanquam enim Dux populi Chriſtiani, voluit proprium vexillum militibus ſuis erigere, ſub quo unirentur. In hunc ſiquidem finẽ vexilla inventa ſunt. Cum namque ſummè neceſſariam intelligant duces, unitatem militum, hanc ſub uno vexillo cõſervare intendunt. Eſt vexillũ diminutivum à velo, ut inquit Paulus ex Feſto, videntur namque vexilla primitus fuiſſe vela, aut flammulas quaſdã expanſas, & ut ſub illis unirentur, unitique tenerentur milites, nomen ducis in unoquoque ſcribebatur, ut patet ex illo verſu Senecæ Tragici *e*: Nomen ducum vexilla præſcriptum ferunt. De qua re multa Alexander *f*, agens de ſignis militaribus, & B. Gregorius Nazianzenus *g*, agens de Labato, magno illo Imperatorum Romanorum vexillo, & alii autores innumeri Dimiſſis tamen iis, quæ apud ſcriptores ſeculares de ſecularibus militibus dicuntur, id ex Scriptura ſacra poſſumus demonſtrare. Quando filii Iſraël in terram promiſſionis proficiſcebantur, militari ordine incedebant, & ad ſervandum tabernaculum, militum more circa illud caſtra metabantur. Ut autem omnes, qui ad unam tribum pertinebant, uniti poſſent ſervari, quævis tribus proprium vexillum ferebat, peculiaribus inſigniis depictum. Ita ſtatuit Deus: *Singuli per turmas, ſigna atque vexilla, & domos cognationum ſuarum, caſtra metabuntur filii Iſraël per gyrũ tabernaculi fœderis. Ad Orientem tribus Iuda, cujus Princeps fuit Naaſon*, ferebat vexillum viridis coloris, qualis erat color lapidis rationalis, in quo nomẽ Patriarchæ Iudæ ſcriptũ erat, cujus inſigne erat Leo, cui

Margin notes: Eph. 4. — Iudi. 15. 4 — Pſ. 70. 10 — Epheſ. 4. 3 — Loco cit. — Gala. 5. 15. — ¶ 177 — a Ioan. 13. 34. — b Ioan. 15. 12. — c Ioan. 15. 17. — d Ioan. 13. 35. — Vide monſtrum Sot. majorem in cap. 2. cant: — e In Thebai de act. 2. — f Lib. 4. Genial. cap. 2. — g Orat. 1. cont. Iul. — Num. 2. 2.

Iacob comparavit illum dicens: *Catalus Leonis Iuda*: Ad meridiem erat tribus Ruben, *cujus Princeps fuit Eliſur, filius Sedeur*: ferebat vexillum rubi coloris, qualis erat color lapidis rationalis, in quo ſcriptum erat nomen Patriarchæ Ruben, cujus inſigne erat hominis effigies, propter id, quod
Gen. 49. 3 ei dixit Iacob: *Ruben primogenitus meus.*
Sicque de cæteris Deus diſpoſuit, ut unaquæque tribus ſub peculiari vexillo ſociata contineretur, excubiaſque ageret ad tabernaculum, de quibus longe lateque diſputant multi autores, longiſſime vero Abulenſis multa ad hoc inſtiturum obſervans.
In cap. 2. *num. q. & ſeq.* Cum igitur Chriſtus Dominus Dux ſit exercitus Chriſtiani, neceſſarium fuit, ut aliquod erigeret vexillum, ad quod omnes milites convolarent, & ſub quo uniti te-
¶ 178 nerentur & incederent. Hujuſmodi autem vexillum, quodnam ſit, expreſſit cœ-
Cant. 2. 4. leſtis Sponſa: *Introdaxit*, inquit, *me Rex in cellam vinariam, ordinavit in me charitatem.* Cellæ vinariæ nomine, intelligit
Lib. 3. *Hex. cap.* 10. *& in Pſal.* 1. 8 *ſerm.* 1. Divus Ambroſius myſteriorum intellectum; & ſpiritualem lætitiam & gaudium, ad quæ Eccleſia ſe intro ductam profitetur. Cui (loquendo de ea, qua parte juſtos continet) data eſt notitia cœleſtium ſacramentorum, quam divinus amor tanquam vinum ſuave & fervens tenet lætam, jucundam, & quaſi madentem, ut Beatus
Lib. de div. nom. cap. 4. Dionyſius egregiè de effectibus divini amoris agens, explicat. Quod autem dicit: *Ordinavit in me charitatem*, multi ex Hebræo vertunt: *Vexillum ejus ſuper me charitas.* Ita Agathius, Pagninus, & tranſlatio antiqua Hiſpanica. Ecce vexillum Chriſti, dilectio, charitas, & amor. Idcirco toties illud erexit, & levavit dicens: *Hoc eſt præceptum meum* &c. *Hæc mando vobis*, &c. Adeo hoc verum eſt, ut ex hoc
1. *Ioan.* 3. 10. Divi Ioaunis comprobari doceat, an aliquis ad Chriſti exercitum pertineat, an vero ad exercitum diaboli, ut ſæpe expoſitum eſt. Imo & Chriſtus Dominus erpreſſe docuit, ex hoc milites ſuos cognoſcen-
Hom. 17. *in Ezech. ad finem.* dos, ut Divus Gregorius colligit ex illo: *In hoc cognoſcent omnes, quod diſcipuli mei eſtis, ſi dilectionem habueritis ad invicem.*

Hoc vexillum in ſuæ prædicationis exordio levat, & erigit: ita enim facturum prophetavit Eſaias, illius victorias excellen- *Eſa.* 11. 12.
tiſſimas prædicens: *Et levabat*, inquit, *ſignum in nationes*, metaphara ſumpta à duce, qui bellum acturus, primum omnium erigit, lavatque vexillum, ſub quo milites
congregentur. Vexillo opus eſt, dicebat *Lib.* 10 *ad Atticum epiſt.* 15.
Cicero, & convolabunt. Et ut illud milites agnoſcant, levabit, & extendet ſuum peculiare inſigne, omnibus illud manifeſtum faciens. Eodem ſiquidem modo egreſſurus erat Chriſtus (& vere egreſſus eſt) ad pugnam, qua dæmonem, mundum, & carnem vinceret, & omnes nationes ſuo erat ſubdicurus Euangelio: primo vexillum erigit & levat. In monte namque conſtitutus, quaſi gentem & exercitum congregare volens, eligens in primos tribunos & Centuriones Apoſtolus, vexillum erigit, & ut omnibus pateat ipſius inſigne, illud extendit. Vexillum enim, quod origit & levat, eſt dilectio & amor, tam extenſus,
ut uſque ad inimicos pervenire debeat: *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros*, *Iudic.* 5. 8
&c. Nova *beaa elegit Dominus*, dicebat ſancta illa Prophetiſſa: novos milites requirit, nouum vexillum erigit: depoſito ſiquidem antiquo illo ſigno: *Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum*,
nouum dat ſignum, *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros*, Ex his revincitur intolerabilis error, quem ſupra propoſuimus aliquorum Chriſtianorum, qui ſibi in honorificum judicant & pudendum, patienter iniurias ferre & inimicis parcere. ¶ 179
Quis unquam miles judicauit ſibi indecorum, ſequi vexillum Regis & ducis ſui? Et quis miles, niſi tranfuga proditorque fuerit, contempto ducis ſui vexillo, ad ſequendum inimici ſignum ſe transfert? Erigit mundus, inimicus Chriſti, vexillum ſuum: *Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum*: Chriſtus illum expugnaturus, ſuum erigit vexillum; *Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros.* Quis tã impius miles Chriſti eſſe poteſt, qui ex eo ad inimici vexillum ſequendum ſe convertat, quod judicet, ſequi Chriſti vexillũ, in-

ducere

inducere confuſionem & ruborem, & ſibi eſſe potius rem honorificam, ſequi vexillum inimici? Quod inimicum ſequaris, relicto Chriſto, malum eſt: quod tamen non ſolum illum ſequaris iſto relicto, ſed etiam judices, illud tibi eſſe ad honorem & gloriam, & ſequi hujus ſignum, eſſe ad pudorem & confuſionem, hoc eſt intolerabile, & maximè Chriſto injurioſum. Hos vocat
Ad Philip. 3. 18. Paulus: *Inimicos Crucis Chriſti*, qui annotat multos eſſe, qui ſe amicos Chriſti gloriantur, qui tamen inimici ſunt Crucis illius. Qui autem iſti ſint, intelliges, ſi conſideres, quænam ſit Crux Chriſti. Hoc enim nomine, ut ſupra diximus, non tam lignum materiale, in quo Chriſtus tribus horis pependit, intelligendum eſt, quam hoc, quod eſt patienter ferre perſecutiones & opprobria, & benefacere inimicis crucifigentibus, pro eis rogare, ſanguinem dare pro effuſoribus illius, & vitam pro ipſiſmet interfectoribus abſumentibus illam. Qui his rebus ſunt inimici, judicantur à Paulo inimici Crucis Chriſti, & contra eos agit, demonſtrans eſſe intolerabile, contendere, eſſe amicum Chriſti, & de illo gloriari, & eſſe inimicum Crucis ejus, & illam contemnere. Nec enim poteſt quis amicus eſſe Chriſti, qui Crucis ejus fuerit hoſtis & adverſarius. Rationemque illam Paulus indicat, quam ſæpe expendit D. Bernard. quia Chriſtus affixus eſt Cruci, & non invenitur Chriſtus in mundo ſine Cruce. Unde Pau-
Ad Galat. 2. 19. lus, *Chriſto*, inquit, *confixus ſum Cruci*: non poſſum Chriſto copulari, niſi Crucifiam propinquus, & cum illo ſimul confixus ſim; nec poſſum illi fieri proximus, fugiens Crucem, in qua ille manet confixus. Unde quia Paulus gloriabatur in Chriſto, ſimul etiam gloriabatur in Cruce, & vocem illam
Ad Gal. 6. 14. edidit: *Mihi autem abſit gloriari, niſi in Cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti.* Quæ verba
In epiſt. ad Galat. ad fin. expendens Chryſoſtomus: Talem, inquit, oportet eſſe Chriſtianum, & hanc vocem ſemper habere in ore: Gloriari in Cruce Chriſti eſt, gloriari in perſecutionibus, & tribulationibus, & anguſtiis, patientiam tenendo, &c.

§. 17. *Chriſtus his verbis ſibi aſſumit curam honorificandi eum, qui à vindicta ſe continet.*

EGo autem dico vobis: Diligite inimicos *veſtros*. Horum verborum emphaſim ¶ 180
alio modo licet expēdere, in quo novam alteram rationem ejuſdē invenimus. Deus verè nos amat, nec vult ut bonorum noſtrorum jacturam patiamur. Ideoque cum aliquid præcipit, quod noſtris commodis videtur contrarium, ſimul exponit & exhibet ſeipſum, qui nos indemnes ſervaturus ſit. Præcepit antiquitus Iſraëlitis, ut quolibet anno omnes viri aſcenderent ad locum, in quo tabernaculum locarum eſſet. *Tribus*, inquit, *temporibus anni, apparebit omne maſculinum tuum in conſpectu omnipotentis Domini Dei Iſraël.* *Exod. 34. 23.* Quoniam autem ſtatim timere poterat unuſquiſque, quod relicta domo ſua, ſeque longè ab ea conſtituto, poſſent latrones liberè bona omnia ſuffurari, addidit: *Nullus inſidiabitur terræ tuæ, aſcendente te, & apparente in conſpectu Domini Dei tui ter in anno.* Nec enim volebat, ut propriis civitatibus & domibus relictis, ita ad ſe adorandum & colendum proficiſcerentur, quod damnum propterea incurrerent: ideò perenni miraculo id agebat, quod ipſe remanebat cuſtodiens illorum bona. Similiter præcipiens juſto, ut mentem elevet, & tantum attendat ad ſupernam legem ſuam, quia poterat juſtus timere, ne aliquis coram ſe laqueum poneret, aut pedibus ſuis ſe aliquod offerret offendiculum, in quo impingeret, ſicut accidere ſolet iis, qui tantum cœlo intendentes progrediuntur; ut omnem timorem deponat ſubdit: *Dominus enim erit in latere tuo, & cuſtodiet pedem tuum, ne capiaris.* *Prov. 3. 26.* Nec enim vult, ita ſua à nobis attendi, ut damnum inde poſſit nobis provenire. Similiter, ut diximus ſupra, ſæpeque annotavit Chryſoſtomus, cùm præcepit divitibus de bonis ſuis eleëmoſynam facere, ne crederent divites, Deū velle, ut bonorum ſuorum jacturam fa-

Digitized by Google

ciant, perpetuo addidit, ſe eſſe qui centuplum eſſe redditurus. Hoc eſt quod dixit Sapiens, agens de iis, qui ſecura ſpe ei obtemperant: *Quis* inquit, *permanſit in man-*
Eccl. 2. 12 *datis ejus, & derelictus eſt?* Derelinqui dicitur à Domino, cui malum evenit, à quo Deus eum non defendit & liberat: ac ſi dicat: Quis malum incurrit, ex eo quod Dei mandata ſervaverunt? Quis cuperet ſervare mandata Dei, qui à Deo derelictus ſit incurrere mala & incommoda? Et ſubdit: *Væ duplici corde.* In Græco: *Væ cordibus timidis*: cui alluſiſſe viſus eſt B. Iacobus, qui
Iaco. 1. 6. 8. *virum duplicem animo* vocat, *timidum & hæſitantem*, & infirma fide poſtulantem. Duplex animo, idem eſt quod timidus & hæſitans. *Væ timidis cordibus*, hominibus inquam, qui timent malum ſibi eventurũ, ſi legem Dei ſervent. Hoc tanquã damnationi deſtinatos oſtendit Angelus dicens:
Apoc. 21. 8. *Timidis autem & incredulis, pars illorum erit in ſtagno ardenti igni & ſulphure.* Bene autem timidos, junxi incredulis; qui enim timet malum ſibi eventurum ex obſervantia mandatorum Dei, incredulus videtur verbo ejus, quo promittit, omnia proſperè aventura obtemperanti divinę legi; nec enim vult Deus, ut illam cum tui perditione & diſpondio ſerves, quam potius tuæ utilitati & commodo conſulens, tradidit. Præ-
§ 131 cepit nunc Chriſtus id quod contra hominis honorem eſſe videtur: ſi enim inimicus, & qui mihi injuriam intulit & offenſam, abſtulit honorem, ſi ego prohibeor contra illum id agere, quod neceſſarium videtur ad honorem recuperandum, ſpoliatus honore permanebo. Propterea Chriſtus hac loquendi forma & emphaſi: *Ego autem dico vobis*, nos ſecuros reddere vult, quod non honorem amittemus, quippe cum ſe ipſum exponat, quæ ad noſtrum pertinent honorum curaturum. Et videtur loqui eadem forma, qua locuta fuit Rebecca ad Iacob, quando illa præcipiens ei, ut ſe loco fratris ſui ſupponeret, & illius aſſumeret perſonam, rem ſanè, per quam Iacob judicabat, magno periculo ſe exponendum fore, ideoque recuſans dixit: *Timeo, ne pu-*
Gen. 27. 1.. *tet me ſibi illudere voluiſſe, & inducat ſuper me maledictionem pro benedictione:* reſpondit illa: *In me ſit, ait, maledictio iſta fili mi, tantùm audi vocem meam.* Quæ Rebecca præcipiebat, erant Dei ordinatione diſpoſita, quam illa agnovit, *cum ad conſulendum* Gen. 25. 22.
Deum ſe contulit, cùm pueros in utero collidentes ſenſerat, ut ſancti Patres ſæpè annotant. Sciebat autem illa, Deum non ea præcipere, ex quibus homo maledictionem reportet: ſed hoc ipſo ac aliquid mandat, quod videtur maledictionem inducere poſſe, ipſemet ſe exhibet ita acturum, ut non maledictio, ſed benedictio ſequatur. Hoc intelligens illa; in me ſit, inquit, maledictio iſta fili mi, &c. Recole doctrinam D. Auguſtini: Ad rectè intelligendam vim a- Epiſt. 19. ad Paulinum poſt med.
liquorum verborum ſacræ Scripturæ, adhibendam eſſe quandam pronuntiationem in vultu, & modo vocis, qui exprimi litteris non poteſt, ex qua totius ſententiæ intelligentia pendit. Id quod & ſæpe in loquendi communi phraſi obſervandum eſt. Suadet tibi amicus, ut aliquid facias, unde tu times damnum incurrere: ille manum pectori ſuo applicans: Fac, inquit, quod dico, nec aliud quæras: tali geſtu & pronuntiatione, ut ſecurum te reddat de ſucceſſu. Ita Rebecca, ita & Chriſtus loqui videtur. Præcipit inimicos diligere, patienter ferre: quia times honorem tuum inde abſumi poſſe, tali modo & forma id præcipit, ut te ſecurum reddat de futuro ſucceſſu: ipſe enim ſe exhibet ita acturum, ut id tibi in magnum decus & honorem cedat, dicens: *Ego autẽ dico vobis: Diligite, &c.* Sæpe admonuit Chriſtus, ſe nobiſcum agere, ſicut Pater cum illo egerat. *Sicut miſit me Pater,* Ioan. 10. 21.
inquit, *& ego mitto vos: Sicut dilexit me Pa-*
ter, & ego dilexi vos. Quomodo egit Pater Ioan. 15. 9
æternus cum Chriſto? Præcepit ei, ut id aggrederetur, quod videbatur ſuo honori omninò & directè contrarium: pati ſcil. & ſuſtinere ignominioſiſſimam mortem Crucis, inter duos latrones, quaſi illorum maximus. Cæterùm noluit Deus, ut Filius ejus, quem unicè & infinitè diligebat, hoc faceret, quo ſine honore confuſus remaneret; qui potius propterea aſſumpſit, ita illius honorem procurare, ut ex eo quod con-

Digitized by Google

confuſionem inducere videbatur, axaltationem ſupremam eliceret. Hocque eſt, quod Apoſtolus annotavit: *Humiliavit ſemetipſum Dominus noſter Ieſus Chriſtus, factus obediens uſque ad mortem, mortem autem Crucis.* [Ad Phil. 2. 9.] Verè enim Pater illi præcepit, ut mortem Crucis ſubiret: nec enim obediens eſt, niſi is cui aliquid præcipitur.

¶ 182 Hocque erat illud mandatum, quod ille ſæpe expoſuit: *Propter quod & Deus exaltavit illum, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen, ut in nomine Ieſu, &c.* Ex eo quod Chriſtus id fecit, quod Pater præcipiebat, quodque videbatur ad confuſionem & dedecus, quaſi obligatus manſit Pater, honori ejus conſulere, ſicuti revera conſuluit, ſummum illi tribuens honorem & gloriam. Similiter igitur Chriſtus nobiſcum egit, qui præcipiens id quod videtur nobis confuſionem & ruborem inducere, ſufferre ſcilicet patienter inimicum, ita loquitur, ut ſeipſum exhibeat acturum, quatenus inde honorem potius & gloriam trahamus. Ita intelligi poſſunt illa ipſius verba apud Eſaiam: *Pro eo quod fuiſti derelicta, & odio habita, & nō erat qui per te trāſiret, ponam te in ſuperbiam ſeculorum, gaudium in generatione & generationem: & ſuges lac gentium, & mamilla regum lactaberis, & ſcies, quia ego Dominus ſaluans te, Redemptor tuus fortis Iacob.* [Eſai. 60. 15.] Ad Eccleſiam hæc verba dicta fuiſſe docent ſancti, Baſilius *a*, Cyrillus *b*, & Patres in ſecunda Synodo Nicæna *c*, quomodo intellexerat Origenes *d*. Et verè de illa poſſunt intelligi juxta regulam Ticonii, quam tradit Auguſtinus *e*, qua ex parte bonos & juſtos obedientes divinis legibus continet, qui patienter tribulationes & perſecutiones ferunt, & offenſas, & mundi contemptum, quales ſignanter fuerunt Martyres ſancti. Si eos attendas, derelicti fuerunt à propriis, odio habiti ab omnibus, nec erat qui eis ſe conjungere auderet: in inimicorum tamē perſecutione gaudebant, & tanto alactiores ſe eſſe putabant, quanto majori contemptu deſpectos ſe videbant. Sed quid factum eſt? Sicut Pater æternus, quia Chriſtus patienter tulit Crucem, quæ confuſionem inducere videbatur, eum extulit, & nomen dedit illi ſuper omne nomen, ab omnibus adorandum, ita ille fecit cum martyribus: pro eo quod ea paſſi fuerunt, quæ ipſis præcipiebat, exaltavit eos tali honune, ur Reges & principes proſtrati jaceant ad eorum ſepulchra, illorum interceſſionem efflagitantes. Ita enim acturus erat, qui ſalutem noſtram, non mortem, qui honorem noſtrum, confuſionem quærit & ex optat. Quis honor ſimilis ei, quem Apoſtolorum Principi detulit, qui Crucem quam illi ſuſtinendam præcepit, paſſus fuit, ad cujus ſepulchrum Reges diademata deponunt? Qualis honor cuivis viro ſancto collatus, qui patientiam prout ille juſſit tenuit, quem omnes nunc adorant, & coram eo procumbentes venerantur.

[a In Pſ. 44. b In Eſa. c Act. 2. d In illud Ioan. 2. Dicebat de templo corporis ſui. e Lib. 3. de doct. Chriſtian. cap 32.]

§. 18. *In Ioſeph oſtenditur cura, qua Deus honorificat non vindicantes ſe. Ejus auris zeli reſpondet pro ſuorum honore, ſicut pro Moyſe.*

Alludere viſus eſt Eſaias, verbis prædictis; ad hiſtoriam ſancti Ioſeph, quem ex carceribus, vinculis, & graviſſimis offenſionibus, quibus videbatur honor ejus abſumptus, ad ſupremum Regium honorem extraxit, quia patienter tulit offenſas, remque totam Dei manibus committebat. Ex quibus illa verba ſancti Iocob patris illius, quæ alioquin difficilia ſunt, explicat Rupertus: [Lib. 9. in Gen. c. 36] *Filius*, inquit, *accreſcens Ioſeph, filius accreſcens, & decorus aſpectu: ſed exaſperaverunt eum, & jurgati ſunt, inviderunt que illi habentes jacula.* [Gen. 49. 22.] Quidam legunt: *Filius fructeſcens Ioſeph,* [Pagin.] quibus verbis Iacob eximiam illius patientiam cœpit indicare, per quam ingentem retulit fructum: ut enim Chriſtus docet, illi abundantius fructificant, *qui fructum referunt in patientia.* [Luc. 8. 15.] Erat autem Ioſeph decorus, qui à Patre plus amabatur? ideò exaſperaverunt eum, ¶ 183

&

& jurgati ſunt, inviderùntque illi habentes jacula, id eſt, fratres ejus. Videntes namque quod à Patre plus cunctis fratribus amaretur, oderant eum, nec poterant ei pacifice loqui; idcircò aſpere & jurgando loquebantur, & exaſperabant eum, qui & excitante odio non poterant quicquam pacifice, nec ſine jurgio loqui. Habenteſ-
Pſal. 56 5 que jacula in ore ſuo, *Dentes quippe eorum arma & ſagittæ*, dicentium: Venite occidamus eum, venite venundemus eum, inviderunt, & invidiam ſuam opere compleuerunt. Pagninus legit: *Amaricaverunt* aut *amaritudine affecerunt*. Quod etiam intelligi poteſt de calumnia, qua Domina ſua calumniata fuit eum, propter quam in carcerem conjectus fuit; talique afflictione tentus, qualem declarat David:
Pſ. 104. 18. *Humiliaverunt in compedibus pedes ejus ferrum pertranſiit animam ejus.* Sed quid fecit Ioſeph? *Sedit*, inquit, *in forti arcus ejus, & diſſoluta ſunt vincula brachiorum & manuum ejus, per manus potentis Iacob: inde paſtor egreſſus eſt, lapis Iſraël.* Fratres inviderunt, habentes livoris ſagittas: Domina amaricavit, calumniam eidem jnferens horrendam, verum hic, inquit Rupertus, arcum ſuum & arma pugnandi in Deo poſuit, qui fortis eſt pugnator: nihil contra inimicos jaculantes egit, nullam ſagittam contra eos jecit, nec contra fratres, quos poſſet de venditione accuſare, vel minimum protulit verbum; nec Dominæ ſuæ ſcelus aperuit: tantum in car-
Gen. 40. 15. cere tentus dixit: *Furto ſublatus ſum de terra Hebræorum, & hic innocens in lacum miſſus ſum.* Arcum quidem habebat & ſagittas, poterat enim ille vindictam ſumere, ſi fratrum impietatem accuſaret, & improbæ fœminæ declararet luxuriam: ſed nec minimam ſagittam jecit, nec verbum contra eos loquutus eſt, qui arcum ſuum poſuit in manu Dei: quaſi dicens: Poſſum ego pro honore meo reſpondere, & ſagittas emittere, quibus inimicos meos configam, rem tamen totam tibi Domine committo. Hoc ſignificat illud: *Sedit in forti arcus ejus.* Arcum namque vocat potentiam, quam, habuit Ioſeph, agendi contra inimicos, cujus ſagittæ erant verba, quæ contra illos poterat proponere & probare. Hæc arma, quibus poterat vindictam ſumere, in manu Dei, tanquam in proprio loco & ſede repoſuit, primo quidem intelligẽs, jam ante legem, quod poſtea in illa Deus explicavit, ſibi eſſe reſervatam vindictam, dicenti: *Mihi vindictam.* ¶ 184
Hom. 50 in Ioan. Hoc, inquit Chryſoſtomus, fidelis & urbanus ſervus agere ſolet, cum à conſervo offenditur, in manu Domini & poteſtate vindictam relinquere, quo ipſe charior Domino redditur, & vindicta plena offendenti infertur. Si enim conſervus ipſe de conſervo vindictam ſumat; & offenditur Dominus, & nulla jam amplius vindicta conſervum cenſet puniendum. Secundo timens ſibi ipſi, ne excederet, ſi vindictam ipſe de inimicis ſumeret, aut contra eos loqui vel agere inciperet. Qui habet arcum, timetque manibus ſuis, ad ſubitam fere præſentiam commotus, ne erret jaciendo in eam ſagittam, arcum ponit in manibus ſapientis ſagittarii, qui certè & ſecure ſagittas ita dirigat, ut fera certo capi poſſit. Arcum habebat Ioſeph, & ſagittas, ut dictum eſt: poteratque contra fratres ſuos & Dominam ſuam agere: timebat tamen ſibi, injuriis excitato, ne forte minus bene ſagittas mitteret, & ſibi potius quàm illis damnum inferret. Ita enim, ut ſupra demonſtravimus, timent ſancti viri, ultionem ſumentes, ne fortè potius appetitu vindictæ, quàm zelo juſtitiæ ferantur, ne excedant modum, &c. Idcircò arcum poſuit in manibus ſapientiſſimi ſagittarii, Dei ſcilicet qui eas habebat potentiſſimas, quas vocat *manus potentis Iacob*, quia illarum potentiam & vim, ad favendum iis, qui ſe totos illis committunt, ſæpè in ipſo Iacob demonſtraverat, qui quod agendum erat ad bonum ipſius Ioſeph, melius quam Ioſeph ipſe exequuturus erat: ideò rem totam in manu ejus poſuit. Quo etiam modo ſapientiſſime fecit Rex Ezechias, qui excitatus verbis injurioſis & blaſphemis Regis Sennacherib, quæ ore & ſcripto protulerat, aſcendit in domum Domini, *& litteras expandit* *4. Reg. 19*

coram

Digitized by Google

coram Domino, &c. Audi, inquit, *omnia verba Senacherib, &c.* Nihil ipſe reſpondit, imo juſſit, ne quis impio Senacherib vel minimum verbum reſponderet; ſed rem totam ad Deum retulit, dicens: *Audi Domine, &c.* intelligens, Deum multo melius ſcire expendere gravitatem injuriæ, quam inferebat Senacherib, & quid ille juſte merebatur, rependere. Ita ergo & Ioſeph prius fecerat, nihil contra inimicos agere volens, arma ſua manibus fortis Dei tradidit. Sed quid factum eſt tandem? *Diſſoluta ſunt vincula brachiorum, & manuum ejus, per manus potentis Iacob.* Deus qui eſt potens Iacob, id eſt, qui in Iacob magnam potentiæ ſuæ fecit evidentiam, ſui ſe ſuumque honorem commiſerat, ex vinculis & carceribus ſoluit, & non è carcere eduxit ad rem quamcunque ſed ſupremam, *ut eſſet paſtor, & lapis Iſrael.* Hæc ſunt quæ Sapiens expoſuiſſe viſus eſt; Sap. 10. 14. *In vinculis non dereliquit illum, donec afferret illi ſceptrum regni, & potentiam adverſus eos, qui eum deprimebant: & mendaces oſtendit, qui maculaverant illum, & dedit illi claritatem æternam.* Cuncta verba expenſione digna ſunt, ſignanter illa: *Mendaces oſtendit*, quod non ſolum de adulterii crimine intelligo, ſed de omnibus, quæ contra illum loquuti fuerant fratres: quamvis enim in Geneſi hæc non dicantur, noluit tamen Spiritus ſanctus, quod maxime ad gloriam Ioſeph faciebat, ſilentio præterire. Illud itidem, *& dedit illi claritatem æternam*, quod dicit propter illam gloriam, ad quam in regno Pharaonis fuit evectus, & illam quam in omnium memoria perpetuo tenebit. Hæc Iacob expreſſit illis verbis: *Inde*, ex carcere

¶ 153 ſcilicet, *egreſſus eſt paſtor, lapis Iſraël.* Duplici nomine, honorem ad quem illum Deus elevavit, exprimit, Paſtoris & Lapidis. Egreſſus eſt Ioſeph; ut eſſet paſtor, id eſt, Dux, Princeps, & Rex, quem fratres adorarent ſuper terram: & ut eſſet lapis, id eſt, fortitudo, robur, & firmamentum, tenens locum ſupremum, ſicuti lapis, qui eſt totius ædificii fundamentum. Et vere neſcio, quid in lapide prævidebat Iacob, qui perpetuo ad rem grandem & excellentem deſignandam, lapide utebatur. Ita cum in Gen. 28. 11. deſerto quieſcere voluit, lapidem capiti ſuo ſuppoſuit: & cum celebrem illam ſcalam vidit, quam portam cœli appellavit, & Gen. 28. 18. Dominum magnifica ſibi promittentem audivit, erexit lapidem in titulum: & cum iterum Deus ei apparuit, res grandes illi promittens, iterum *erexit lapidem in titulum, libans ſuper eum libamina.* Gen. 35. 14. Et nunc rem grandem de Ioſeph dicere volens, eum appellat lapidem Iſrael, CHRISTUM forte in lapide prævidit, & in Ioſeph deſignare voluit, quod David intelligens, ex his quæ in Ioſeph præceſſerunt, explicavit quę in CHRISTO fuerunt ſubſequuta, ſub eadem lapidis metaphora: *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.* Pſal. 117. 22. Sicut Ioſeph, qui reprobatus à fratribus factus eſt lapis, ſupremo in loco collocatus, à quo totus eorum honor, ſalus, & vita penderet, ſicut à lapide in fundamento poſito, omnium aliorum ordo & compoſitio. Ex his aptiſſime explicari poſſe credo, ſententiam illam Sapientis, qua homines voluit à murmuratione, detractione, & contumelia continere, & eos qui murmurationem & detractionem patiuntur, à vindictæ appetitu temperare. Sap. 1. 10. *Quoniam auris*, inquit, *zeli audit omnia, & tumultus murmurationem non abſcondetur.* Genitivus apud Hebræos, habet vim ſuperlativi: idemque eſt *auris zeli*, quod auris zeloſiſſima, ſicut *filius dilectionis*, filius dilectiſſimus, filius perditionis, filius perditiſſimus. Aurem autem Dei vocat zeloſiſſimam, id eſt, acutiſſimam, attentiſſimamque ad audiendum quicquid dicitur de ſervis ſuis: nihil enim magis aures alicujus attentas facit, ad auſcultandum, quem zelus: ſicuti cum vir nimio zelo ſponſam diligit, attentiſſime auſcultat, quidquid de ea dicitur: & qui honorem alicujus magno zelo deſiderat, auditu attentiſſimo auſcultat, quidquid dicitur, ut pro illius reſpondeat honore. Deus magno amore ſervos ſuos diligit, eorumque zelat honorem. Zach. 1. 15. *Zelatus*, inquit, *ſum Ieruſalem & Sion zelo magno.* Propterea attentiſſime auſcultat, quidquid contra eorum honorem

dicitur, ut reſpondendi munus ſuſcipiat. Ideò ſubdit ſtatim Sapiens: *Cuſtodite ergo vos à murmuratione, quæ nihil prodeſt, & à detractione parcite linguæ. quoniam ſermo obſcurus in vacuum non ibit.* (Sap. 1. 11) Sermo obſcurus vocatur ab Auguſtino, murmuratio aut detractio clandeſtina, in abditis & obſcuris facta, intra privatos parietes. (Lib. de Mendac. cap. 16.) *Hæc in vacuū non ibit*, aut ut Vatablus legit, *non abibit impune:* nam Deus attentiſſima aure audit, zelans ſervorum ſuorum honorem, qui propterea debitam pro murmuratione vindictam rependet. Si autem quod clandeſtine & in abditis dicitur contra alicujcus honorem, Deus puniendum aſſumit, quanto magis quod aperte dicitur contra aliquem, qui rem totam Deo ipſi vindicandam committit?

¶ 186 Aut verò, *ſermo obſcurus* vocatur, quidquid dicitur ad obſcurum alterius honorē & gloriam: illud Deus zelotypa aure audit, ideoq; debitam vindictam inferet. Alludit ad illud, quod de Moyſe ſcribitur cœprimuſque alibi expendere. Murmurarunt contra Moyſen fratres ejus, Maria & Aaron, & ejus honori detraxerunt: imò ut probat Oleaſter, in faciem Moyſi verba contumeliæ conjecerunt: erat enim ibi, ut textus indicat, Moyſes cum eis. (Num. 12.) Murmurantibus autem illis, quid factum fuerit ſacer textus egregiè deſcripſit. *Quod cum audiſſet*, inquit, *Dominus (erat enim Moyſes vir mitiſſimus ſuper omnes homines, qui morabantur in terra) ſtatim loquutus eſt, &c.* Expendenda ſunt multa: primo apte Spiritum ſanctum, Moyſi manſuetudinem expreſſiſſe, ut intelligamus. Deum maxime curare honorem ejus, qui manſuetus eſt, & non irritatur contumeliis, & eſſe accinctum ad illum defendendum. Secundo noluit indicare, Moyſem nihil reſpondiſſe fratribus ſuis murmurantibus contra ſe imò ita ſe habuiſſe, ac ſi eſſet homo non audiens: ideoque Deus audivit, quod ipſo non audire viſus fuit. Tertio voluit explicare aurem Dei zeloſiſſimam, quæ eo ipſo quod murmuraverunt Maria & Aaron contra Moyſen, omnia murmurationis verba audivit, & quia zelabat honorem Moyſi, ad reſpondendum pro eo ſe accinxit. (Hom. 7. in Num.) Ideoque, ut Oſtig. annotat, duo fecit, ſeparans & ad partem trahens murmuratores: primo ut Aaron reprehenderet, tot tantoque magnifica de Moyſe retulit, ut nunquam majoribus laudibus fuerit ipſum proſequutus, eum majorem Prophetis aliis vocans, & fideliſſimum inter omnes ſervos ſuos appellans, cui loquebatur non ſicut ad alios in viſione, vel per ſomnium, ſed ore ad os. Deinde vindictam graviſſimam intulit, ingenti lepra Mariam percutiens, ut alibi expendimus. Hoc ergo vult dicere Chriſtus Dominus, cum ait: *Ego dico vobis: Diligite inimicos:* Sedeat in forti arcus veſter, rem totam manibus meis credite. Eſt ſiquidem Chriſtus fortis, cujus hoc nomen proprium tradit Eſaias: *Vocabitur nomen ejus fortis,* (Eſa. 9. 6.) qui potens eſt ſuperabundantius, quam petimus, honori noſtro proſpicere, & quæ in dedecus cedere videntur, convertere in honorem & gloriam.

§. 19. *Novus legiſlator, novam legem promulgans, novum expoſcit populum, exuentem veteres pannos, infantia, & induentem veſtes, virum decentes.*

¶ 187 Rem concludamus, & eam rationem ultimo loco præcepto incluſam annotemus, quam ipſa ſua prima facie, Chriſti verba indicant, quam & omnes annotant: ideò breviter erit expendenda: illa eſt, Euangelium quod ipſe promulgar, legē eſſe novam, & idcircò juſtum eſſe, aliquid novum ſtatuere *Audiſtis*, inquit, *quia dictū eſt antiquis: Diliges amicum tuū & odio habebis inimicum tuum.* Hoc ad vetuſta decreta, pro ut vobis à Scribis & Phariſæis proponuntur pertinet. *Ego autē*, qui legem novam promulgo, novum etiam mandatum impono, dicens: Diligite inimicos veſtros, &c. Venit Chriſtus ad auferendam vetuſtatem, & innovare omnia, adeo ut ejus fuerit vox illa, quam Ioannes audivit *a*, *Ecce ego nova facio omnia*, quod per Eſaiā prædixerat *b*, *Ecce ego creo cælos novos. & terrā novam, & non erunt in memoria priora:* quā-

(a Apo. 21. 5. & Iſ. 43. 19. b Eſ. 65. 17.)

vis

c Lib. 20. de civit. cap. 21. d Lib. 1. de Fid. ad. & Trin. e De Reſurrect. f In cap. 11 epiſt. ad Heb. g In cap. 65.

vis enim hæc verbi Auguſtinus c, Athanaſius d, Tertullianus e, & Ambroſius f, intelligãt de ſtatu reſurrectionis, ſed Theodoretus g, de eo, quod Chriſtus fecit, veniens in mundum, exponit, de quo & præcedentia verba intellexerant, Hieronym. & Cyrillus. Et obſerva regulam Scripturæ ſacræ, quæ dum extrema commemorat, media etiam ſubintelligit: ſicut cum dicit Chriſtus; *Data eſt mihi poteſtas in cælo & in terra*, etiam quæ inter cælum & terram continentur, hoc nomine expreſſit. Dicens ergo:

Math. 28.18. *Ego creo cælos novos, & terram novam*, omnia etiam alia nova creaſſe, aut produxiſſe, intelligendus eſt. Et merito: condidit enim novum ſacerdotium, novum ſacrificium, nova ſacramenta, novos ritus, novas ceremonias, novam Eccleſiam, nova promulgavit myſteria, novas promiſſiones, novas phraſes, nova dogmata propoſuit,

2. Cor. 5. 17. ut vere dicat Apoſtolus: *Vetera tranſierunt, ecce facta ſunt omnia nova*. Signanter autem his verbis: Ego autem dico vobis, tria nova ponit, primo nouum legiſlatorem: *Ego*; non quia non ipſemet fuerit, qui legem antiquam dedit, ſed quia novo ſe nunc exhibuit modo: eratq; nouus homo, qualis nunquam fuit. Secundo novam legẽ, *Dico*. Hoc nomine ab antiquo jam tempore vocata eſt lex Euangelica: apud Ieremiam dicitur,

Ier. 31. 31. Matth. 26.28. Mar. 14. 24. Luc. 22. 20. *fœdus nouum*, quod Chriſtus ipſe vocat, *nouum teſtamentum*. Tertio novum populum aut novam Rempublicam: *Vobis*, Nova enim Reſpublica neceſſaria erat, nouuſque populus, ut novum legiſlatorem audiret, novamq; legem reciperet, qualis eſt Reſpublica aut populus Chriſtianus, quem vo-

Eſa. 43. 7 Eſa. 62. 11. cat Deus, *populum ſuum electum quem formavit ſibi*, de quo prædixera: *Et vocabunt eos Populum ſanctum, redemptũ à Domino* Manifeſta eſt illa doctrina Chriſti Domini, qua docere voluit, cuiq; ea eſſe demandan-

Matth. 9. 16. da, quæ ejus captui corgunt *Nemo*, inquit, *mittit commiſſuram panni rudis*, id eſt, novi & fortes aut groſſi, *in veſtimentum vetus: tollit enim plenitudinem ejus à veſtimento*, id eſt, quod integrum, erat, licerat, *& pejor ſciſſura fit, neque mittunt vinum novum in utres veteres, alioquin rumpuntur utres, & vinum effunditur & utres pereunt ſed vinum novũ in utres novos mittũt, & ambo conſervantur*. Compara legem Euangelicam panno novo & forti, & vino novo feruenti & bullienti, propter plenitudinem ſpiritus & charitatis: homines autem antiquos, veſtimento veteri, & utribus veteribus. Nõ erat ¶ 188

congruum, legem Euangelicã novam, ſpiritualem, in homines veteres, carnales, mittere: rumpuntur enim illi, & doctrina deperditur. Cœpit Chriſtus in Iudæos novæ legis ſacramenta prædicando profundere, ſed rupti ſunt: *Et diſſecabãtur cordibus*, ſicut & poſtea prædicante a, Stephano b, *ſcandalizabantur* audientes verbum Euangelii, & aliquando dicebant *Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt ſuſtinere eũ?* Aliquando autẽ doctrinam non ſuſtinẽtes, dicebẽt d, *Quænam doctrina hæc nova?* Aliquãdo vero e, *irridebant eum divites qui erant avari*, audientes eum Euangelicam paupertatem prædicantem, & divitiarum jactãtiam damnantem.

a Act. 7. b Matth. 23.12. c Ioh. 6. 61. d Mar. 1. 27. e Luc. 16 14.

Hæcq; cauſa eſt, propter quam voluerunt eum occidere. *Vultis*, inquit, *me interficere, quia ſermo meus non capit in vobis*. Ideò de nova doctrina accuſarunt: unde *Põtifex interrogavit eũ, de diſcipulis ejus & de doctrina*. Novi propterea homines requirebantur, quibus hæc doctrina traderetur, & vere ad hoc venit Spiritus ſanctus, quando Evangelica lex erat plene cordibus Apoſtolorum infundenda, ut illos faceret novos quoſdam homines *Emittes*, inquit David, *Spiritum tuum, & creabuntur*. Per creationem res tota noviter producitur; nam quaſi in novos homines fuerunt commutati, depoſita vetuſtate carnis & literæ. Spiritualia enim (inquit Auguſtin.) non capit carnalis; *& animalis homo*, ut dixit Apoſt. *non capit quæ Dei ſunt*. Hinc ea verba Chriſti, quæ ſupra induximus, explicantur. Calumniabantur quidam Chriſtum, quod diſcipulis ſuis grandia jejunia non imponeret. Reſpondit Chriſtus, non fuiſſe adhuc tempus congruum: quia erant adhuc diſcipuli carnales, & exiguis viribus, ideò expectandum tempus, quo novi homines fierent, ut jejunia aliaque graviſſima mortificationis opera ſubirent. Novus igitur

Ioa. 8. 37. Ioh. 18. 19. Pſ. 103. 30. Ser. 186. de Temp. 1. Cor. 2. 15. Matth. 9. 14.

cum ſit legiſlator, nova etiam lex, novus itidem populus; vetera abjicienda ſunt, & nova tenenda. Hoc fuit argumentum præcipuum, quo Apoſtolus refellit eos, qui Galatis perſuadebant, adhunc tempore legis Euangelicæ, ſervanda fuiſſe, quæ antiquis præcepta erant. Iam enim lex ipſa ſtatuerat: *Vetera novis ſupervenientibus projicietis.* Quæ non præcipue dicta ſunt de fructibus, de quibus in cortice loqui Deus videbatur, ſed de Sacramentis, ſacrificiis, lege, doctrina, moribus, ut D. Thomas in prologo ſuper eandem Epiſtolam annotat. Hoc eodem argumento uſus eſt Apoſtolus, ad Coloſſenſes ſcribens, qui poſtquam oſtendit, legem veterem deponendam, quam Chriſtus antiquavit per Euangelica decreta, ulterius progreditur, inquit D. Thomas ad demonſtrandum, etiam veteres mores deponendos eſſe, & novos tenendos, congruentes legiſlatori novo, legi novæ, & hominibus novis. *Nunc autem*, ait, *deponite vos omnia, &c. Expolianteſ vos veterem hominem cum actibus ſuis, & induentes novum, eum qui renovatus in agnitionem Dei, ſecundum imaginem ejus, qui creavit eum.*

Lev. 26. 10.

In Prolog. Epiſt. ad Gal.

In cap. 3. Epiſt. ad Coloſ. lect. 1 & 2. ad Col. 3. 8.

¶ 189 Expende adverbium temporis, *nunc autem*: alludere enim videtur ad id, quod de Ioſeph dictum fuit. In carcere ille conſtrictus, veſtem & capillos habebat carcerato congruentes: eductus tamen, ut ſtaret coram Pharaone, *totonderunt eum*, & veſte antiqua depoſita, novis veſtimentis indutus fuit, nec enim decens erat, quod illam vetuſtatem conſervaret, ad novum excellentem & Regium ſtatum elevandus. Antiquitus homo carcere culpæ incluſus, & vinculis legis tenebatur alligatus: *tenebamur* (inquit Apoſtolus) *concluſi intra legem*. Tunc, non mirum, quod homo opera carnalia, & mores ſecundum carnis & literæ vetuſtatem teneret. *Nunc autem*, quando per Chriſtum elevatus eſt, ut ſtet coram Deo, quando de ſtatu ſervi, evectus eſt ad ſtatum filii, *hæredis quidem Dei, cohæredis autem Chriſti*, nova vita, novique mores, depoſitis veteribus, tenendi ſunt. Unde & ſubdit Apoſtolus, tanquam concluſionem, quæ ex præmiſſis manifeſte ſequitur: *Induite vos ergo ſicut electi Dei, ſancti, & dilecti Dei, viſcera miſericordiæ, benignitatē, humilitatem, modeſtiam, patientiam, ſupportantes invicē, & donantes vobis metipſis*

Gen. 41. 14.

ad Gal. 3.

ad Rom. 8 17.

Aut vero alludit Apoſtolus, ad magnum illud myſterium, quod Deus B. Iob propoſuit. *Quis concluſit oſtiis mare, quando erumpebat, quaſi de vulua procedens? Cum* Iob 38. 8.
ponerem nubem indumentum ejus, & caliginē illud quaſi pannis infantiæ obvolverem? Notum eſt ſecundum litteræ corticem, Deum de illo opere loqui excellenti; quo cum creaſſet aquas, terram operientes, illis tenebris circumfuſas, de quibus dicitur: *Tenebræ erant ſuper faciem abyſſi*, illas in Gen. 1. 2.
unum locum abire præcepit, quem mare vocavit, in quo tanquam in carcere viſus eſt concludere. Sed aliquid profundius ſub iſta littera B. Gregorius contemplatur. Maris nomine, populus ille antiquus merito exprimitur, qui non minus huc illucque ſuis affectibus excitantibus ducebatur, quam mare ventorum impulſu. Erupit autem quaſi de vulua, quando de Ægypto egreſſus eſt. Sicut enim mulier ſuſcepto ſemine, illud multo tempore retinet, ut creſcat, formetur, & efficiatur puer, poſtea vero illud magnis, doloribus enititur; ita Ægyptus ſuſcepit illos primos Patriarchas, tanquam ſemen, quos ſub parvo numero *Septuaginta duarum animarum*. Scriptura ſacra expreſſit: ibique crevit, & populus formatus eſt talis, ut timorem incuteret Pharaoni, & habitatoribus Ægypti, dicentibus: Ecce populus iſte Iſraël magnus eſt. Tunc ipſomet Ægypto enitente (*Urgebant enim Ægyptii filios Iſraël, ut egrederetur de Ægypto*) magnis & ingētibus doloribus, quos Ægyptus ſuſtinuit, per plagas & ſubmerſionem Pharaonis, & exercitus illius, erupit populus, tanquam de vulua procedens. Unde & ſæpe in Scriptura ſacra egreſſio illa vocatur nativitas, aut partus Ægypti, ſignanter apud Ezechielem, dies qua ſynagoga egreſſa fuit de Ægypto, vocatur *dies nativitatis, quo ortus illius*: quæ propterea ab eodem depingitur tanquam puella, ex utero matris nata, adhuc ſanguine nativitatis fœdata. Tunc populum ¶ 190

28. Moral. c. 17.

Gen. 46. 27. & Exod. 1. 5

Ezec. 16. 4.

pulum illum concluſit oſtiis, præceptis ſci-
licet antiquæ legis: nam poſt quinquagin-
ta dies ab egreſſu ab Ægypto, lex data fuit
inmõte Sina. Egregia vero metaphora ex-
primit legis præcepta, quibus populum
tunc conſtrinxit: *Cum ponerem*, inquit, *nu-
bem veſtimentum ejus, & caligine illud, qua-
ſi pannis infantiæ obvoluerem.* Puer ſtatim
ac ex utero prodiit, veſtitur ab obſtetrice,
veſtibus quidem à patre pueri traditis, illi
ætati convenientibus, pannis ſcilicet & fa-
ſciis ſtringentibus, & colligentibus bra-
chi, manus, crura, pedes, & totum corpus.
Quoniam namque tener tunc eſt, oportet
omnia membra, ut ſerventur, colligari &
involui. Moyſes obſtetricis officium geſſit,
& veſtimentis à Deo datis, præceptis in-
quam legis, quæ Deus Moyſi tradidit, to-
tum puerum omni ex parte exterius colli-
gavit. Mirum eſt enim, quot quantaque
præceperit: nulla ſiquidem res externa eſt,
circa quam præceptum non fuerit impoſi-
tum, Præcepit enim circa cibum, potum,
veſtes, domos, agros, lectos: quomodo &
quid comedere deberent; quomodo &
quid bibere, quomodo domus eſſent ex-
truendæ, quomodo & quibus ſeminibus
agri eſſent ferendi, quibuſve jumentorum
generibus eſſent colendi, quomodo & qui
fructus eſſent colligendi, quomodo ſege-
tes metendæ, & ut uno verbo concludam,
quomodo per ſecreta naturæ receſſus eſſent
emittendi: & quamvis hæc videantur Deo
indigna, ſed omnia iſta inſignia excellen-
tiſſimaque continebant ſacramenta, quæ
ad Hebr. 10.11. propterea vocat nubem & caliginem: *Um-
bram enim habebat lex futurorum bonorum:*
nihilque erat quod non myſterium ali-
quod, ſub illa caligine reſervaret. Sicut au-
tem illa pannorum & faſciarum obvolu-
tio, congrua eſt puero, dum tempus pueri-
tiæ durat? cum tamen is in virum evaſit, il-
la puerilia veſtimenta deponit, & viriles
veſtes induit, congruentes ætati & actioni-
bus viri: ita lex illa, ejuſque præcepta, con-
gruentia fuerunt illi populo, qui puerilem
tenuit ætatem: at quando per Chriſtum
ad virilitatem fuit perductus, jam illa om-
nia erant deponenda, & aſſumendæ veſtes
virili ætati convenientes. Id quod ſub pro-
priis terminis idem Apoſtolus dixit, illa
proferens verba, quæ rationem poſſunt
reddere, cur antiquas depoſuerit *traditio-
nes*, quarum tam acerrimus æmulator prius
extiterat; quia *cum eſſem parvulus, ſapiebam* 1. Cor. 13. 11.
*ut parvulus, ſentiebam ut parvulus, judica-
bam ut parvulus: quando autem factus ſum
vir, evacuavi quæ erant parvuli.* Recte igi-
tur his alludens Apoſtolus dixit: *Nunc au-
tem deponite vos omnia, &c. Exuentes vete-
rem hominem cum actibus ſuis, & induentes
novum, &c.* Hancque rationem indicat
Chriſtus, dicens: *Audiſtis, quia dictum eſt
antiquis: Diliges amicum tuum, & odio ha-
bebis inimicum tuum:* Hæc ad antiquam vi-
tam pertinent; antiquis Iudæis carnalibus
lex iſta congruit, qui carnis affectibus du-
cebantur: *Vobis autem*, quos in novum po-
pulum creavi, quos tanquam novas crea-
turas nova generatione regeneratos in Ec-
cleſia mea conſtitui, alii mores, aliæque le-
ges tenendæ ſunt: Diligite inimicos ve-
ſtros, & benefacite, &c. His mire illa con- ¶ 191
cinit Apoſtoli exhortatio ad Romanos,
qua viſus eſt, ad hoc pronomen, *Vobis*, allu-
dere voluiſſe. *Peccatum*, inquit, *vobis non* Rom. 6. 14.
*dominabitur, non enim ſub lege eſtis, ſed ſub
gratia.* Et poſtquam, ut hoc explicaret, e-
gregie probavit, homines per Chriſtum
ſolutos fuiſſe obligatione legis ſubdit: *Cum* Rom. 7. 5.
*enim eſſemus in carne, paſſiones peccatorum,
quæ per legem erant, operabatur in membris
noſtris, ut fructificarent morti; nunc autem
ſoluti ſumus à lege mortis, in qua detineba-
mur, ita ut ſerviamus in novitate ſpiritus, &
nõ in vetuſtate litteræ.* Apud Paulum, com-
muni phraſi, eſſe in carne, ſignificat vivere
& judicare de rebus ſecundum judicium &
affectum carnis, ut Chryſoſtomus *a*, Au- a Hom. 22 in Gen.
guſtinus *b*, Hieronymus *c*, & Cyrillus *d*, de- b l. 1. Cont. Fau. c. ult.
monſtrant, ſignanter ex illo, quod ad eoſ-
dem Romanos dicit *e*, *Vos non eſtis in carne.* c Epiſt. 63.
Adhuc carnem tenebant, ſed non ſecun-
dum carnales oculos & affectus, judicabant d 14. De Adorat.
& agebant. *Cum eſſemus*, inquit, *in carne*, id e ad Rom. 8. 9.
eſt, cum vivebamus ſecundum legem car-
nalem, de rebus tantum carnaliter judi-
cantes, paſſiones quæ per legem erant, ope-

rabantur in membris noſtris. Sæpe Apoſtolus repetit, legem antiquam tantum oſtendiſſe & prohibuiſſe malum, nullas autem vires ad illud cavendum præſtitiſſe: & quoniam privatio acuit appetitum, ex illa lege prohibente, potius appetitus excitatus eſt, ut majori conatu in vetita procederet. Ideò dicit, paſſiones per legem illam, operatas fuiſſe & produxiſſe peccata, tanquam fructus mortis. Non mirum, quod apud illos id pro lege haberetur: *Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum*, cum viverent in carne, id eſt, de rebus judicarent ſecundum oculos carnales, & affectus carnis ſequerentur. Non mirum, quod illis paſſio, ira, & furror dominata fuerint, qui carnalia ſequebantur, & ea non tranſcendebant. Vobis autem, qui non eſtis ſub lege, ſed ſub gratia, qui ad novitatem ſpiritus tranſlati eſtis, peccatum dominari non debet: non ira, aut indignatio, aut affectus carnis, quibus incongruum reputandum eſt, quod ad antiquos pertinebat: *Dico vobis, Diligite inimicos veſtros.* Hæc igitur Chriſti ratio, quam manifeſte verbis propoſitis indicat, quam ſub brevitate proponere volo. Quæro abs te: An intelligas, fideles ſolutos ita eſſe ab antiqua lege, & ad legem Euangelicam tranſlatos, ut jam tanquam indecorum & ſibi pudendum reputent, ſervare quod ad illius profeſſores pertinebat; & certe, nullatenus dubito, te libenter id aſſeveraturum. Hoc igitur ipſo, fateri teneris, jam iram, & odium erga inimicos eſſe deponendum, & ultionem relinquendam: nam hæc omnia ad illorum vetuſtatem pertinent, quibus hoc erat commune dogma: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum.

QUINTA PARS, RATIONES PRÆCEPTI A CHRISTO EXPLICITE TRADITAS, EXPENDENS.

§. I. *Digna ratio potentiæ, ſapientiæ, & veritati Chriſti, Eritis ſicut dii. brevi compendio omnem legem, & omne præmium concludens, ut Eſaias dixerat.*

§ 192 V*T ſitis filii Patris veſtri, qui in cœlis eſt.* Quamvis rationes, quas Chriſtus indicavit, promulgans præceptum de diligendi inimicis, ſufficere poſſent ad illius juſtificationem, & inducendum ad ipſius obſervantiam; voluit tamen alias rationes ad idipſum explicite proponere. Prima & principalis eſt, quia hoc opus dilectionis & beneficentiæ erga inimicos, tale eſt, per quod homo ad ſupremam dignitatem elevatur, ut ſcilicet dicatur, & ſit filius Dei: bonum igitur eſt opus, & appetendum. Et quidem CHRISTUS Dominus ſapientiſſimum legiſlatorem ſe comprobat, dum legem proponens eximiam, & novam, eximium ei & novum præmium deſignat, longe diverſum ab illo quod conſtituit, obſervantibus legem veterem. Hoc

1. 2. qu. 99. art. 6. optime explicat Divus Thomas, annotans, ad ſapientem legiſlatorem pertinere, proponere præmia congrua. Sicut enim in ſcientiis ſpeculativis, ut doctor inducat audientes ad aſſentiendum concluſionibus, quas perſuadere nititur; proponit eorum intellectui media opportuna, & congrua cognitioni audientium; ita legiſlator, ut populum excitet ad obſervandas leges, quas proponit, debet eorum voluntati repræſentare præmia, vel pœnas eis convenientes.

Gal. 4. Antiquus propulus erat *puer parvulus* in virtute, & ſanctitate, ut ſæpe Beatus Paulus loquitur pueri autem puerilibus promiſſis & præmiis inclinantur, ad id agendum, quod eis præcipitur: idcirco puerilia præmia eis propoſuit, bona ſcilicet temporalia & terrena; pœnas itidem corporales & ſenſibiles, ut patet pluribus in locis, ſignanter in Deuteronomio, ubi explicite præmia & pœnæ obſervantibus & tranſgredientibus legem proponuntur. *Si audieris vocem Domini Dei tui, ut facias atque cuſtodias omnia mandata ejus, venient ſuper te benedictiones iſtæ: Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, fructuſque jumentorum tuorum, greges armentorum tuorum: & caulæ ovivum tuarum: benedicta horrea tua, &c.* Deu. 27. 28. Et hujuſmodi bona temporalia multa promittit. *Quod ſi nolueris audire vocem Domini Dei tui, ut cuſtodias & facias omnia mandata ejus, maledictum horreum tuum, maledictus fructus ventris tui, &c. Percutiet te Deus egeſtate & febre, &c.* Quoniam autem populus Chriſtianus ad ætatem virilem per Chriſti gratiam & Euangelium pervenit, ut idem Paulus ſæpe loquitur, non inducendus erat per promiſſiones pueriles, ſed grandes & igentes: idcirco ei Chriſtus propoſuit Regnum cœlorum, beatitudinem æternam, & quod erunt filii Dei. Hinc idẽ Divus Thomas ex D. Auguſtinus annotat, hanc inter vetus & novum Teſtamentum differentiam, quod illud tantum promittebat carnalia & temporalia præmia, hoc autem ſpiritualia & æterna. Inter hæc autem primũ & ſupremũ locum hoc tenet, quod 1. 2. qu. 107. art. 1. arg. 2. & ad 2. Lib. 4. cont. Fauſt. c. 2.

nunc

nunc Chriſtus proponit, hoc præceptum
ſervantibus, eſſe ſcilicet filios Dei: *Ut ſitis,*
inquit, *Filii Patris veſtri, qui in cœlis eſt* A-
Luc. 6. 3. pud Lucam: *Et eritis*, inquit, *filii altiſſimi.*
Archangelus Gabriel ad turbationem ſe-
dandam, quam *in ſermone ejus* conceperat
Beatiſſ. Virgo, rem magnam ac ſupremam,
ad quam nuntiandam venerat, expreſſit
Luc. 1. 31 dicens: *Ecce concipies in utero, & paries fi-
lium, &c. hic erit magnus, & filius Altiſſi-
mi vocabitur.* Supremum Chriſti eſſe, ſupre-
mamque altitudinem & excellentiam vo-
luit explicare; ideo conjunctio, *Et*, vim ha-
bet cauſalis, juxta Scripturæ morem, red-
ditque rationem ejus, quod dicit: *Hic erit
magnus*, quia Filius altiſſimi vocabitur: ni-
hil namq; altius eſſe aut cogitari poteſt, ad
quod quis poſſit pervenire, quam ut Filius
altiſſimi ſit, & dicatur. Hoc eſt in Chriſto
magnum & ſupremum, dici, & eſſe Filium
Dei per naturam; hocque eſt ſupremum,
quod puro homini poteſt convenire, dici &
¶ 139 eſſe filium Dei per gratiam. Probat Apoſto-
lus ſupremum donum ab æterno Patre no-
bis collatum fuiſſe ejus filium. Qui enim il-
Rom. 8. 32 lum pro nobis tradidit, *quomodo non etiam
cum illo omnia nobis donavit?* Quæ ratio e-
tiam demonſtrat, ſupremum donum, quod
Deus puro homini concedit eſſe, dici, & eſ-
ſe filium Dei; cum hoc enim, omnia, quæ
Deus habet, donat, regnum, bona, hæredi-
Rom. 2. 17 tatē, imò & ſeipſum. *Si enim filii & hære-
des* omnium bonorum. Meritò autem huic
operi dilectionis tale propoſuit præmium.
Obſervavit Apoſtolus verba Eſaiæ, ad pro-
Rom 9. 28 bandam excellentiam Euãgelicæ legis, quę
gratiam, ſalutem, & ultimam perfectionem
Eſa. 10. 21. poteſt præſtare. *Verbum cõſummans, & ab-
brevians in æquitate, aut juſtitia, quia Ver-
bum breviatum faciet Dominus ſuper terrã.*
Citavit Apoſtolus locum, more ſuo, juxta
tranſlationem Septuaginta: Vulgatus ita
legit: *Conſũmatio abbreviata inundabit ju-
ſtitiam, cõnſummationem enim & abbrevia-
tionem Dominus Deus exercituum faciet in
medio omnis terræ.* Quoniam Apoſtol. de le-
ge Euangelica locum intelligit, omnes S.
Patres de eadem ſimiliter intelligunt. Erat
Act. 15. 10. lex antiqua longiſſima ac latiſſima, *quam
neq; nós, neq; patres noſtri portare potuimus,*
inquit Petrus. Propterea promittit Deus,
ſe facturum verbum abbreviatum ſuper
terram. Hoc fecit tradens Euangelicam do-
ctrinam, breviſſimam, in qua, ut inquit D. In cap. 9. ad Rom. lect. 1. l. 2.
Thomas, dixeratque prius Euſebius Cæſa- de Demonſtr. Euang. cap. 40.
rienſis, tam innumera variaq; ſacrificia, in
uno ſacrificio breviavit; & tam multa præ-
cepta, unico dilectionis præcepto conclu-
ſit, dicens: *Hoc eſt præceptum meum*, &c. Vi-
de quantam breviationem fecerit: quam de
rationem expendunt SS. Patres. Voluit, in-
quit Auguſtinus *a*, Euangelium apertum a L. 1. de diſcipl. Chriſt. c. 9.
eſſe & breve, breve, ne non vacaret legere,
apertum, ne non liceret intelligere. Brevia-
vit (inquit alio in loco *b*) legem & Prophe- b Tract. 16. in Ioan. cont.
tas, Euangelio continente præceptum uni-
cum dilectionis. Compendiatum eſt Eu- c Lib. 4. Marcion. prin.
angelium, inquit Tertullianus *c*, & legis
lacinioſis oneribus expeditum. Ita Cyril-
lus *d*, Ambroſius *e*, Hieronymus *f*, & cæteri d In c. 10. Eſa.
Patres, qui optime annotant, Euangelium e Lib. de Tob. c. 12
vocari conſummationem, & abbreviatio-
nem, aut verbum conſummans & abbre- f In c. 10. Eſa.
vians: cõſummans enim dicitur, id eſt, perfi-
ciens, ad differentiam legis, quæ prima tan-
tum rudimenta pueris tradebat, *& nemi-
nem ad perfectum adduxit*: abbrevians autẽ,
quia breviſſima ſunt, quæ continet, ut di-
ctum eſt. Et recte, inquit D. Thomas, de
Euangelico verbo loquens Propheta, hæc In c. 9. ad Rom. lect. 5.
duo conjunxit, conſummationem aut per-
fectionem, & abbreviationem, quia quan-
to aliquod verbum eſt perfectius, tanto
eſt altius, & per conſequens ſimplicius
& brevius. Quanto Angelus aliquis perfe-
ctior eſt, tanto perfectiora verba produ-
cit, ideoque ſimpliciora & breviora: & quia
verbum, quod Deus producit, perfectiſſi-
mum omnibus modis eſt, unicum ſimpli-
ciſſimumque illud eſt, per quod omnia in-
telligit, & loquitur: & illud verbum apud
homines perfectius eſt, quod ſimplicius, &
brevius plura ſub majori brevitate conti-
net. Verbum Euangelicum perfectum eſt, ¶ 149
conſummans, perficiens, & complens o-
mnem veterem legẽ & perfectionẽ ſupre-
mam inducens, ut dixit Chriſtus ad juvenẽ: Matth. 19. 21.
Si vis perfectus eſſe, &c. Ideoque tam breve
eſt,

eſt, ut unicum ſit, quia omnis Euangelica lex, *unico verbo inſtauratur*; *Diliges*. Quomodo & D. Hieronymus illud intelligit. *Lib. 9. in Eſa.* *Dabit tibi Dominus panem arctum, & aquam brevem.* Si verba hæc ad Salvatoris referantur adventum, panis arctus & aqua brevis, juxta Apoſtolum Paulum, & hunc ſecundum Eſaiam, Euangelicus ſermo prædicatur, qui pro laciniosis legis obſervationibus atque mandatis, in uno verbo recapitulavit omnia: *Diliges*. In cujus confirmationem obſervavit Chryſoſtumus, *Hom 67. in Geneſ.* id quod Patriarcha Iacob, ad Chriſtum, in perſona filii ſui Iudæ loquens, dixit: *Gen. 49. 11.* *Ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem ô filii mi aſinam ſuam.* Aſinæ & pulli nomine, intelligit Eccleſiam Chriſti, in quam conveniunt Iudæi, quos aſina, quæ oneribus erat laſſa, & Gentiles, quos pullus qui nullo ſubditus fuerat jugo, exprimunt. Alligat quidem, quia legem obligantem ſuis imponit: ſed non alligat ad cratem, aut fornacem ferream, ſicut Pharao in Ægypto, aut ad quercum duram, aut arborem infructiferam & intractabilem. ſed ad vitem, plantam omnium ſuaviſſimam, cujus fructus, ut dixit ille, *lætificat Deum & homines*, & *Iudic. 9. 13.* ad palmitem (ita enim legit juxta Septuaginta Chryſoſtomus) teneram, uviſque abundantem, ad dilectionem ſcilicet, ad hanc ligat & obligat, quæ vino apud auto- [illegible] ratur, propter ſuavitatem & dulcedinem. Ad breviſſimam itaque arbuſculam ligat. Et obſerva ex noſtro Oleaſtro, dictionem hebræam *berechah*, non vitem quamcunque, aut quomodocunque ſignificare. Quidam enim dicunt ſignificare vitem optimam & electam, cujus unæ non habent acinos, quales in Candia eſſe dicitur: alii dicunt ſignificare vitem ferentem uvam ſubrufam, quæ ſuaviorem fructum producit, ut illa, quæ apud nos vocatur, *Morato*. Ad breviſſimam ergo plantulam, omniumque dulciſſimam & ſuaviſſimam ligat, quia unico dilectionis præcepto, quod breve ſuaviſſimamque eſt, obligat. De hac autem Euangelica lege dicit Propheta: *Conſummatio abbreviata inundabit juſtitiam.* Conſummatio, id eſt, perfectio legis, abbreviata, id eſt, reducta in breviſſimum Euangelii compendium, inundabit juſtitiam, id eſt, plenam reddet juſtitiam, plenitudinem inducet bonorum. Inundare dicitur fons, quando aquarum copiam profundit ſuperabundantiſſimam, quam aluei ripæ comprehendere non poſſunt. Deus fons eſt totius juſtitiæ, ſanctitatis, & gratiæ: inundareque tunc dicitur juſtitiam, quando gratiæ & ſanctitatis dona, quæ omnem captum excedunt, profundit. Per legem autem Euangelicam hujuſmodi dona in nos effudit abunde gratiam, dona Spiritus ſancti, Regnum cœlorum, æternam beatitudinem, de quibus dixit Propheta: *Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparavit Deus iis, qui diligunt illum.* *Eſa. 64. 6* Id eſt, legem Euangelicam ſervantibus, qui ſpiritu timoris depoſito, ſpiritu dilectionis & amoris abundant. ¶ 198 Sicut autem omnia præcepta antiqua, unico præcepto dilectionis breviavit, quod nunc exponit Chriſtus; ita omnia gratiarum dona & præmia, ſub unico breviavit & concluſit; *Ut ſitis filii patris veſtri*, ſub hoc enim, omnia alia comprehenduntur. Hocque promittit dilectionem Euangelicam tenenti illam, quæ non tantum ad amicos, ſed ad inimicos ſe extendit. Vere modo de Chriſto dici poteſt: *Qui replet in bonis deſiderium tuum*: *Pſ. 102. 5* Id eſt, [illegible] quidquid potes deſiderare. Deſiderium, quod [illegible] buit, fuit ſe eſſe Deum quendam, aut ſimilem Deo, ut D. Thomas docuit, *3 p. qu. 5. art. 8.* peculiariter deſideravit ſimilem eſſe Filio Dei, nam ſingulariter appetiit ſimilem eſſe Deo in ſapientia, & tenere ſapientiam divinam, quæ filio in divinis tribuitur. Tanto autem hujus ſimilitudinis divinæ arſit deſiderio, ut per hujus promiſſionem diabolus eum traxerit, ad faciendum quidquid vellet. Dicens enim: *Eritis ſicut dii, ſcientes bonum & malum*, *Geneſ. 3. 5* ad grande facinus induxit. Et quidem, qui promittebat, diabolus erat, in figura ſerpentis callidiſſimi loquens, promiſſio mendax erat, id quod pro ea petebat, erat malum, omnibus mo-

dis execrandum & horribile, tranſgredi ſcilicet mandatum Dei, & illum offendere, à quo innumera bona paulo ante homo receperat. Nihilominus quia audivit: Eritis ſicut dii, ad tantum bonum etiam mendaciter promiſſum, nihil cunctatus, non hæſit, non difficilem ſe exhibuit, ſed ſubito id omne exequutus fuit, quod diabolus poſtulabat. Ita quidem tunc. Quanto igitur magis nunc, homo debet id facere, quod Chriſtus proponit, cum veraciter & certiſſime clare promittat: Eritis filii altiſſimi? Miratur Rupertus, quomodo fieri potuerit, quod mulier tam pacificam teneret collocutionem cum ſerpente, cui notum erat, illum ex ſui natura non potuiſſe loqui; ideoque ab aliquo ſuperiori moveri os ejus, & linguam. & quia Deus eſſe non poterat, qui quæ contra Deum erant, proponebat, neceſſario futurus erat diabolus. Et nihilominus, neque hoc attendit, nec conſideravit, ſed familiare ducit colloquium, interrogans & reſpondens, & toto affectu ſe illi conjungens, ex ore illius pendens, & ad illius nutum obediens: Quomodo hoc fieri potuit? Quia rem grandem ſerpens promittebat, & ſupremam. Nihil eſt, quod ita hominem pacificum teneat, etiam coram ſerpente, quam quod inde aliquod bonum ſperet proventurum. Videbis in regiis curiis homines adorantes eos, à quibus nimia ingratitudi- [illegible] placide ille tenentur [illegible] videre vellent in patibulo ſuſpenſos, patienter ferre eos, qui graviſſimum jugum imponunt; quia aliquid ab eis expectant, aut vero quia promittunt aliquid ſe facturos, quia tamen revera nihil præſtare poſſunt, mendaci ſpe tenentur, ut res duriſſimas agant, & ſuſtineant. Serpentem mulier tulit pacifice, & affectuoſam converſationem cum illo tenuit, quia ſperavit ſe obtenturam, quod promittebat: *Eritis ſicut dii.*

Lib. 3. in Gen. c. 3.

§ 196 Si primi parentes cum ſerpente amicitias contrahunt, & ei afficiuntur & conjunguntur, propter promiſſionem mendacem, quanto magis debes inimico per dilectionem conjungi, & eum patienter ferre, audiens illum, qui veritas eſt, & mentiri non poteſt, promittentem, ſi id facias, quod eris filius Dei? Sed vere homo perpetuo in contrarium ſuæ ſalutis agere nititur: & rem appetit, quando non licet; & quando licet, eam contemnit. Condidit Deus hominem, & voluit, ut ita ſe hominem eſſe intelligeret, quod nullatenus crederet, ſe Deum eſſe poſſe. Ideo condidit *illum de limo terræ*, quæ inter omnia creata vilior eſt, ut intelligeret, quam longe à nobilitate & excellentia naturæ divinæ, humana natura diſtaret. Ideo etiam & præceptum illi impoſuit, ut intelligeret, inquit Auguſtinus, quod non eſſet æqualis Deo, ſed ſub Deo, cujus ſub præcepto vivere deberet. Tunc cum Deus voluit, ut nullatenus divinum eſſe affectaret, illud toto pectore concupivit, & cum diabolus ei propoſuit, quod eſſe poterat ſicut Deus, nihil intentatum reliquit, ut id conſequeretur, etiam illud agens, quod extremum corporis & animæ ſibi intulit detrimentum. Volens autem Deus, illum ad meliorem frugem reducere & reparare, per Euangelicam legem ſuaviſſimam & dulciſſimam, viſus eſt (ut more noſtro agamus) conſideraſſe, nulla re magis induci poſſe hominem ad eam ſervandam, quam ſi id illi proponeret in præmium, quod tantopere concupierat, eſſe ſcilicet Deo ſimilem. Idcirco legem Euangelicam pro- [illegible]

Et nunc quando vere Deus vult, ut homo hoc concupiſcat, & procuret conſequi, nihil minus curat, imo vult in veteri vilitate ſe continere, ſubjectum legibus dæmonis, carnis, & mundi *Filii hominum, uſque quo gravi corde? Scitote quod mirificavit Dominus ſanctum ſuum*, eum qui legem Euangelicam ſervat, quem ad ſupremam evehit dignitatem.

§. 1. Apte

§. 2. Aptè diligentibus inimicos & pacificis datur eſſe filios Dei, cujus faciem legitimam referunt, quam vidit Iacob, per quam à filiis diaboli diſcernuntur

¶ 157 VT *ſitis filii Patris veſtri, qui in cœlis eſt.* Explicat D. Thom. *a*, quod tradiderant Cyprian. *b*, & Chryſoſtomus *c*, cur Chriſtus hoc poſuerit & deſignaverit pacificis præmium, quod dicendi eſſent filii Dei. Pauperibus ſpiritu, regnum cœlorum promiſit, ſatietatem eſurientibus, conſolationem lugentibus, &c. *Sed beati,* inquit, *pacifici quoniam filii Dei vocabuntur.* Et ratio hujus eſt, quoniam filius alicujus dicitur, qui ſimilis eſt illi in propria natura. Natura autem Dei eſt, bonitas, pax, & dilectio *a*: *Deus enim charitas eſt*, & *b*, *ipſe eſt pax noſtra*, & comuni voce dicitur *c*, *Deus pacis & unitatis.* Hanc oſtendit, omnes diligens, & amans, & cunctis benefaciens, de quo dictus eſt *d*: *Diligis omnia quæ ſunt, & nihil odiſti eorum, quæ feciſti.* Et Chriſtus Dominus id ad hoc inſtitutum obſervavit, qui naturam Patris cœleſtis exprimere volens, cui ſimiles eſſe debemus, ut filii ejus dicamur, ſubdit: *Qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos:* qui cum inimici eſſemus, ſic delexit nos, ut Filium ſuum unigenitum daret. Qui ergo eam dilectionem & pacem tenet, ut cum iis, qui oderunt pacem ſit pacificus, & diligat odientes ſe, & benefaciat perſequentibus ſe, huic merito in præmium datur, quod dicatur & ſit filius Dei. Multa ſunt annotando circa luctam Iacob cum Angelo, quam propterea ſæpe inducimus: nunc rem graviſſimam expendendam cenſeo. Luctatus fuit Iacob cum Angelo tota nocte. Quid autem tunc factum fuerit graviſſimis verbis declaravit Oſeas: *in fortitudine ſua directus eſt cũ Angelo, & invaluit ad Angelũ, & confortatus eſt, flevit & rogavit eum.* Dirigi in Scriptura ſacra ſignificat, proſperum & ad votum ac deſiderium habere ſucceſſum. Ita dicitur: *Revela Domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ*, id eſt, ad votum & concupitũ, quæ cogitaſti ſuccedent. Et iterum, *qui abſcondit ſcelera ſua nõ dirigetur.* Ut ergo indicaret Propheta, quod Iacob proſperum & prout deſiderare potuit habuit in lucta ſucceſſum, dicit, in fortitudine ſua directum fuiſſe. Quod ſequenti verbo amplius declaravit, dicens: *Et invaluit ad Angelum.* Vicit itaque: unde & nomen Iacob traxit, quod ſignificat vincens aut prævalens in Deum, ut Hieronymus ex profeſſo demonſtravit. Multi exiſtimarunt, Iacob ſignificare, videntem Deum, ut Philo *a*, Origenes *b*, Euſebius *c*, Chryſoſtomus *d*, Auguſtinus *e*: ſed quamvis grandis autoritatis ſunt, inquit Hieronymus *f*, & eloquentiæ & ipſorum umbra nos opprimat, qui Iſrael virum, ſive mentem videntem Deum tranſtulerunt, nos magis Scripturæ, & Angeli, vel Dei, qui ipſum Iſraël vocavit autoritate ducimur, &c. Vicit ergo Iacob Angelum: tuncque confortatus eſt. Vere credo, uſum eſſe Prophetam metaphora à luctatoribus ſumpta, inter quos, qui colluctatorem dejicit, ſtatim ſe ipſum huc illucq; circum agit, quaſi roborans ſe ipſum, & confortans, vel potius jactans ſuum robur & fortitudinem, qui colluctantem jactat & projectum in terra tenet. Tunc autem flevit & rogavit eum, id agens quod in Geneſi ſcriptum eſt, petens benedictionem illius: quam cum obtinuiſſet dixit: *Vidi Deum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea.* Miranda hiſtoria, nec ſine magno ſacramẽto factum eſt (ut annotat ſæpe D. Auguſtinus, cæterique ſancti Patres) quod vere luctans Iacob cum Angelo, in eum prævaluiſſe, & quaſi luctando dejeciſſe dicatur: & quod ab illo, quem vicit, cum benedictionem petat, & à
¶ 158 victo benedici deſideret. Et vere ab illo obtinet benedictionem, pro qua rogat, tuncque ſe Deum facie ad faciem vidiſſe profitetur. In magni ſiquidem myſterii ſignum, hæc omnia facta fuiſſe, idem Auguſtinus ſæpe demonſtrat. Ut enim ille cæteriq; Patres obſervant, Iacob in hoc opere typum tenuit populi Iſraëlitici, cujus ipſe pater erat. Angelus autem tam expreſſam figu-

a 1. 2. qu. 69. a. ult. b Libr. de bono pati. c Serm. de manſuet. in tom. 5. Matth. 5. 19.
a 1. Ioan. 4. 16. b ad Epheſ. 2. 14. c Rom. 15. 33. & 16. 20. & 1. Cor. 14. 33. d Sap. 11. 25.
Geneſ. 32. Oſe. 12. 3.
Prov. 16. 3. L. tradi. Hebraic. in Geneſ.
a Libr. de Abraham. b Hom. 2. in Num. & Prolog. in Can. & tom. 11. in Matth. c Lib. 7. de præpar. Evang. cap. 5. d Ho. 16. in epiſt. ad Rom. ante med. & Hom. 14. in Ioan. e 16 de civ. c. 39. & ſerm. 20. de verb. Dom. f Lib. nomin. Heb. Gen. 32. 30.

figuram filii Dei tenuit, ut Concilium Syrmienſe, ipſummet Dei filium fuiſſe decernat, de quo alibi. Luctatus eſt autem Iacob cum Angelo, quando populus Iudæorum contra Chriſtum agere cœpit, tempore paſſionis illius. Sæpe manus cum eo conſerere voluerunt, ſed non dabatur eis locus; at tandem ipſomet Dei filio permittente, & dicente: *Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum*, (Luc. 22. 53.) ad manus ventum eſt, & lucta valida incœpta. Et bene dicitur, luctam toto nocte (Gen. 32. 24.) factam fuiſſe, cum omnia tenebris eſſent obſcurata. Cum enim contra Chriſtum Iudæi egerunt, omnia tenebris erant obuoluta. Tenebræ erat in illo decreto divino, ad quod capiendum nulla mens potuit pertingere: Tenebræ in Sacerdotum conſilio, cui præerat Caiphas, omnes namque obcæcati erant malitia: Tenebræ in diſcipulis ſcandalizatis, in Petro negante, in Iuda vendente, in Iudice cōdemnante, in militibus crucifigentibus. Bene in hujus ſignum *obſcuratus eſt ſol & tenebræ factæ ſunt ſuper univerſam terrā*. Sicut autem qui luctam commiſit, ut colluctantē dejiciat, nunc in hanc, nunc in illam partē trahit, impellit, & agit; ita illi, ut Chriſtum omnino dejicerent, & proſternerent, nunc ad Pilatum, nunc ad Herodem, nunc iterum ad Pilatum impellebant. Tandem in fortitudine ſua directus eſt, & *invaluit ad angelum*, quia tam fortiter agere cœperunt omnes una voce, tanquam unius luctatoris vitem tenētes, ut invaleſcerent. Et vere his viſus eſt alludere ſanctus Euangeliſta Lucas, qui enarrans quomodo Pilatus volebat Chriſtum dimittere: (Luc. 23. 23.) *Illi inſtabant vocibus magnis, poſtulantes, ut crucifigeretur, & invaleſcebant voces eorum*. Invaluit ergo populus Iacob contra Chriſtum; & eum vicit; quia vere occidit, & morti tradidit, & in Calvariæ monte reliquit extinctum. Et ex his patet, cur vere dicatur, Iacob ad Angelum invaluiſſe, & eum viciſſe. Tuncque confortatus eſt: poſtquam enim Chriſtum in Crucem adegit, in illum multa blaſphemiæ & contumeliæ verba jactabat, quaſi de victoria ſua ſe jactans, & poſt illum occiſum, quaſi firmam victoriam tenere cupiens, omnes uniti *venerunt ad Pilatū, dicentes: Domine recordati ſumus, quod ſeductor ille*, &c. (Matt. 27. 63.) Hæc in illa lucta prævidit Iacob, & ſibi tunc à Deo fuerunt oſtenſa. ¶ 199

Quapropter videns filiorum ſuorum perditionem, & offenſam contra Deum commiſſam tam ingentem, propter quam merito extremæ perditioni tradendi videbantur, ad preces cum lacrymis ſe convertit, rogans pro illius peccati remiſſione. *Flevit & rogavit eum*. Hocque fuit benedictionem poſtulare, aut rogare ſibi impendi. Quam libentiſſime angelus conceſſit: Chriſtus enim reſurgens à mortuis, jubens Apoſtolis prædicare in nomine ſuo pœnitentiam & remiſſionem peccatorum, ſtatuit, ut *primo inciperent ab Ieruſalem*. (Luc. 24. 47.) Benedictionem illo obtinuit à patre omnibus hominibus per mortem; hanc autem primum omnium voluit exhibere Iacob, id eſt, populo Iudæorū, illis qui ſe paulo ante occiderant, & crucifixerant, eiſdem primo redemptionis ſuæ fructum offerens, gratiam ſuam & peccatorum remiſſionem ſpondens. Hoc conſiderans Iacob; *Vidi*, inquit, *Deum facie ad faciem*. Non vidit clare divinam eſſentiam, nec habuit viſionem illam, quam Theologi facialem vocant; ut D. Thomas (1 p. q. 12. art. 11. ad primum.) ex omnium ſanctorum Patrum doctrina definit: cur igitur dixit, ſe vidiſſe Deum facie ad faciem; quia in Deo vidit quod peculiarem ejus faciem vocaret, illique tam proprium eſſet, ut geminam ac legitimam faciē referret, diligere ſcilicet inimicos, qui rabido furore & odio ipſum proſequebātur, benefacere iis, qui tot ſibi intulerant mala, tormenta, injurias, Crucem, mortem. Hæc propria facies Dei, hoc illius naturæ proprium, ut inde ejus facies exprimatur. Facies alicujus eſt, in qua, quæ magis propria ſunt cujuſque perſonæ patent. Hæc igitur Dei eſt facies. Ex quibus patet, cur his qui in hujuſmodi dilectione Deo aſſimilantur, tribuitur eſſe Dei filios: tanto enim magis aliquis ſe alterius filium comprobat, quanto magis faciei ejus ſimilitudinem tenet, aut ei ſimilis eſt in facie. (In c. 3. lib. 2 Reg.) Obſervant Hebræi, ut annotat Lyranus, cauſam cur David filium, quē ſuſcepit ex Abigail, vocavit Cheleab. (2. Reg. 3.) Duxerat enim ille Abigail, quæ fuerat

rat uxor Nabal Carmeli, & ex ea filium genuit: quoniam autem multi erat inimici Davidis, qui omnia, quæ ad eum pertinebant calumniabantur, & dicere poterant, infantulum illum non Davidis fuiſſe filium, ſed Nabal, qui moriens uxorem Abigail prægnantem dimiſerat; Dei opere factum eſt, ut puer natus, faciem haberet ſimillimam faciei Davidis, quem propterea vocavit Cheleab, id eſt, ſimilem patri: hoc enim ſtatim ac puer naſcitur, conſiderare ſolent omnes, cujus faciem facies pueri referat.

¶ 100 Hinc colligit diſcipulus dilectionis Ioannes, qua ratione cognoſcendi ſint filii Dei. Loquiturque de cognitione conjecturali, qualis in hac re haberi poteſt: *In hoc*, inquit, *manifeſti ſunt filii Dei, & filii diaboli*: (1. Ioh. 3. 10.) Filii enim Dei, ſimiles illi, in natura bonitatis, & dilectionis ſe exhibent, & in eo quod Deo proprium eſt, miſereri ſcilicet, & parcere: ſicut filios diaboli ſe comprobant, qui illi ſimiles ſunt in malitia, per quam odio proſequitur homines. Ita quidam explicant verba Chriſti Domini, dicẽtis: Diligite inimicos veſtros, ut ſitis filii Patris veſtri, id eſt, ut vos comprobetis filios Patris cœleſtis, de quo in præcedenti tractatu. Videturque examinare filios Dei, quemadmodum aquila examinat pullos ſuos, legitimine ſint vel adulterini. Quod tradidit B. Ambroſius pertractans, cur aquila aliquos pullos ex nido projiciat: (Lib. 5. Hex. c. 18) non enim id facit avaritia nutriendi, ſed examine judicandi. Fertur namque probare, quos genuit, ne generis ſui inter omnes aves quoddam regale faſtigium, degeneris partus deformitas decoloret. Itaque aſſeritur, quod pullos ſuos radiis ſolis objiciat, atque in aëris medio pio parvulos ungue ſuſpendat, ac ſi quis repercuſſus Solis lumine, intrepidam oculorum aciem inoffenſo intuendi vigore ſervaverit, probatur, quod veritatem naturæ ſinceri obrutus conſtantia demonſtraverit: ſin vero lumina ſua perſtrictus radio Solis inflexerit; quaſi degener & tanto indignus parente rejicitur, nec æſtimatur educatione dignus, qui fuit indignus ſuſceptione. Ita Ambroſius: quod & ſimiliter aſſeruerunt Hieronymus *a*, Auguſtinus *b*, & inter ſeculares Plinius *c*. Sicut ergo ex acie viſus erga radios Solis, aquila legitimos filios examinat, ita ex acie, & robore voluntatis aut dilectionis, docet Chriſtus examinandos filios Dei: qui enim cum inimicus offendens ſe offert, tali voluntatis robore præſtat, ut patienter ferat radios offenſæ, & injuriæ, diligens offendentem, & ei benefaciens, legitimum ſe Dei filium comprobat: ſicuti qui tunc voluntate deficit, quæ quaſi ſuſtinere non volens inimicum, ab eo per odium avertitur; filium adulterinum ſe demonſtrat, quippe qui à natura Dei, & conditione valde degenerat.

a In c 40 *Eſa. ad fin.* b *Tract. 36. in Ioa.* c *Lib. 10. cap. 3.*

§. 3. *Chriſtus comprobatus eſt Filius Dei, diligendo oſtendentes, quem apertius cognovit diabolus patientem, quam miracula agentem, cujus paſſio, Glorificatio dicitur.*

UT *ſitis filii Patris veſtri, qui in cælis eſt.* ¶ 101 Sæpe Chriſtus Patrẽ cœleſtem, ſuum vocare conſuevit dicẽs *a*: *Vident faciem Patris mei*, & *b*, *Sic faciet Pater meus cœleſtis*: & *c*, *Pater meus uſq; modo operatur.* Nunc inducere nos volens ad remittẽdas offenſas fratribus, dixit: *Ut ſitis filii Patris veſtri*, quaſi alludẽs ad illud, quod ſapienter fratres Ioſeph, volẽtes eum obligare, ut injuriam antiquam dimitteret: dixerunt: *Pater tuus præcepit nobis, antequàm moreretur, ut hæc tibi verbis illius diceremus.* (Gen. 50. 16.) Erat quidem Iacob, pater etiam illorum, ſed totam paternitatem erga illum referre viſi ſunt, ut Ioſeph totam obligationem filiorum omnium erga patrem, in ſeipſo collectam conſideraret, & quod tenebatur facere, quod ſibi illius nomine dicebatur, qui peculiariter pater appellabatur ipſius. *Pater*, inquiunt, *tuus*, Ita Chriſtus Dominus, Patris ſui nomine loquens, ſuprema: vult nos obligatione vincere; ideo quaſi o-

a *Matth.* 18. 10. b *Matth.* 18. 35. c *Ioh.* 5. 17

mnem paternitatem divinam ad nos refer-
re videtur, ut omni obligatione, quam u-
niverſi filii Dei habent, nos intelligamus
devinctos. Duplicem ſenſum poſſunt hæc
Chriſti verba habere: primus eſt, quod il-
lud, *ut ſitis*, ſignificet, ut comprobemini
vos, ut demonſtretis vos filios Dei. Se-
cundus eſt, ut velit dicere, per dilectionem
& beneficentiam erga inimicos hanc di-
gnitatem excellentiſſimam obtineri, ho-
minem ſcilicet eſſe filium Dei. Et quidem
hic ſecundus ſenſus allicit voluntatem ad
tale opus, per quod tam ingens bonum ho-
mo conſequitur, de quo ſtatim dicemus:
primus autem convincit intellectum, ut a-
gnoſcat, rem eſſe bonam, excellentem, &
omnibus modis juſtam, quam Chriſtus
præcipit, cum per illam homo ſe Dei fi-
lium demonſtret, & comprobet. Hunc
ſenſum paulo ante indicavimus, & nunc
expendendus eſt, annotando, inter omnia
quæ homo agere poteſt, ut ſe filium Dei
oſtendat, hoc opus tenere primas. Ita D.
a *Trac. 5.* Auguſtin. *a*, & ex profeſſo Tertullianus *b*,
in 1. can. obſervans inter ea quæ magis oſtenderunt
Ioan. Chriſtum filium Dei, fuiſſe patientiam
b *Lib. de* & dilectionem, quam erga inimicos te-
patien c. 3 nuit, ex qua magis cognovit eum diabo-
lus, quam ex omnibus aliis. Venit filius
Eſa. 53. 3 Dei *abſconditus*, ut dixit Eſaias, & ita o-
1. Cor. 2. 1 portuit venire: nam *ſi eum cognoviſſent,*
nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent.
Oportuit nihilominus, ut ſeipſum mani-
feſtaret, quatenus credere poſſent in il-
lum. Id fecit variis modis. Et vere ex mul-
tis potuit illum diabolus ſuo perſpicaciſ-
ſimo ingenio cognoſcere, ex conceptione,
& nativitate: nec enim eum latuit matris
integritas: ex miraculis talibus, ut di-
Ioan. 10. ceret: *Opera quæ ego facio in nomine Patris*
25. *mei, illa teſtimonium perhibent de me*: ex eo
Mar. 1. quod *in poteſtate ipſiſmet ſpiritibus immun-*
27. *dis imperabat*: Ex remiſſione peccatorum,
quæ ſolius Dei eſt opus. Hæc & alia vi-
dit, & nunquam certo cognovit Chriſtum
eſſe Filium Dei. Unde & ad inferendam
ei mortem, toto conatu proceſſit: ſi enim
cognoviſſet, nunquam Dominum gloriæ
crucifixiſſet, aut crucifigi feciſſet. Atta- ¶ 101
men, qui non cognovit Chriſtum mira o-
perantem, cognovit eum ita patienter
mortem ſuſtinentem ab inimicis, ut nec
opere, nec verbo, nec motu, aliquid con-
tra offendentes ſe, egerit. Tam excellens
patientia erga inimicos, in tam ingentibus
iniuriis & offenſis, clarius illi oſtendit,
Chriſtum fuiſſe Filium Dei. Vnde quem
prius vehementiſſime deſideraverat mor-
ti tradere, poſtea conatus fuit à morte li-
berare: & qui primo Sacerdotes & judices
excitavit, ut Chriſto inferrent mortem,
poſtea procuravit ab incœpto revocare.
Hinc illas viſiones in ſomniis uxori Pilati
ingeſſit, perſuadens, ut de Chriſto dimit-
tendo ad Pilatum ſcriberet. Hæc diffi-
cilia videntur, ſed quæ clariſſima redden-
tur ex doctrina B. Chryſoſtomi, ſcriben-
tis ad virginem Olympiadem, ubi quæ- *Epiſt. 1.*
ſtionem pertractat, quando diabolus ma- *tom 5. ad*
gis cognoverit veram ſanctitatem beati *finem.*
Iob, quando excellentiſſima opera age-
bat; an quando graviſſima damna patien-
tiſſime ferebat, utro tempore eſſet inſi-
gnior, cum filiorum cauſa ſacrificium of-
ferebat, eoſque inter ſe conciliabat, an cum
ipſis domus ruina oppreſſis, atque obrutis,
& acerbiſſimo mortis genere de medio
ſublatis, patienter caſum tulit; Cum de i-
pſius ouium velleribus, nudorum humeri
calefiebant, an cum allato nuncio, ignem
de cœlo cecidiſſe, & univerſum gregem u-
na cum paſtoribus aſſumpſiſſe, minime
perturbatus eſt? Cum firma valetudine in-
juſte perſecutionem patientibus ſubvenie-
bat, an cum corpus ſuum à vermibus cor-
rodi conſpiciebat? Illic virtutis opera age-
bat, hic patiebatur: & tamen hæc majorem
ſplendorem quam illa attulerunt: hoc enim
acerbiſſima prælii pars erat, majoremque
fortitudinem, animi firmitatem, mentis ſa-
pientiam, & charitatem in Deum, require-
bat. Eaque de cauſa, cum illa fierent, im-
prudenter quidem & improbe obluctaba-
tur diabolus, dicens: *Nunquid Iob fruſtra* *Iob 1. 10.*
colit Deum? At cum hæc accidiſſent, pudore
ſuffuſus, terga dedit, ac ſeceſſit, ut qui ne
impu-

Digitized by Google

impudentis quidem ullius objectionis umbram aliquam haberet, quam prætenderet. Hoc namque coronarum colophon eſt, hoc ſummus virtutis apex hoc perſpicuum virtutis argumentum, hoc certiſſi-
Vide Ho. 1 ad pop. mum Philoſophiæ ſignum. Ita Chryſoſtomus, qui hanc doctrinam ſæpe proſequitur. Sicut igitur diabolus, quamvis excellentiſſima fuerint opera, quæ viderat Iob agentem, non ita tunc eum cognovit, ſicut quando vidit illum patientiam invictam tenentem; ita Chriſtum non ita cognovit miracula operantem, ſicut quando vidit illum inimicis & hoſtibus undique circundatum, & innumeris graviſſimiſque injuriis ab illis offenſum, & nulla contra eos ira aut indignatione; odio, vel maledicto, commotum: hoc enim magis eum manifeſtabat Filium Dei, ſimilem Patri. Ex qui-
¶ 103 *Ioan. 17. 1.* bus ſancti Patres illa Chriſti Domini verba, explicant, quibus imminente paſſione oravit ad Patrem, dicens: *Pater venit hora clarifica filium tuum.* Aliquis clarificari di-
Lib. 10. Theſau. cap. 9. citur, ut annotavit D. Cyrillus, expendens vim nominis & verbi Græci, non tantum cum nova aliqua dignitas ei confertur,
Gen 41. 40. quomodo Pharao clarificavit Ioſeph, ſed cum alii illuſtrem de eo opinionem conci-
Sap. 8. 10. piunt: quomodo dixit Salomon: *Habebo propter hanc claritatem ad turbas & honorem apud ſeniores, & in conſpectu Principum admirabilis ero.* Idem eſt ergo, Clarifica filium tuum, ut omnes cognoſcant, me filium tuum eſſe. Nec id ſemel tunc poſtulavit, ſed iterum atque iterum: ſtatim enim ſubdidit: *Et nunc clarifica me, tu Pater apud temetipſum, claritate quam habui priuſquam mundus eſſet apud te.* Claritas quam Chriſti perſona habuit, antequam mun-
a Lib. 4. de fid. c. 6. dus fieret, erat ipſum eſſe Filii Dei: nam
b Libr. de dupl. mar. id ſibi ad æterno convenit. Petiitque, ut ſicut ipſe ab æterno agnoſcebat eum fi-
c Lib. 11. in Ioan. cap. 14. lium ſuum, ita nunc fieret, ut mūdus ſimi-
liter filium ſuum eſſe agnoſceret. Ita multi ſancti Patres cenſent, claritatem quam
d Lib. 4. con. Euno. prope finem. Chriſtus petiit, fuiſſe quod homines eum Filium Dei eſſe cognoſcerent, Ambroſius *a*, Cyprianus *b*, Cyrillus *c*, Baſilius *d*,

Hilarius *e*, & alii. Dubium eſt autem, *e L. 5. de Trin.*
quomodo id CHRISTUS petat inſtante morte, & paſſione, nam tunc non ea erant agenda, quibus ille clarus, illuſtris, & Dei Filius appareret; ſed illa quibus ejus vultus maxime abſcōderetur, ut adimpleretur illud *f*. *Quaſi abſconditus eſt vultus ejus, & deſpectus: unde nec reputavimus eum.* Hoc *f Eſa. 53. 3.*
petendum videbatur, quando transfigurari volebat: tunc enim gloriam ſuam oſtendit, apparuerunt Moyſes & Elias, teſtimonium illuſtre, & clarum illi reddentes, &
vox Patris innotuit, *Hic eſt filius meus dilectus, &c.* Incongrue autem videtur petere moriturus, quod tunc Pater eum clarificaret, & demonſtraret filium ſuum, quando ita acturus erat, ut eum deſerere viſus fuerit, adeo ut clamaret Chriſtus: *Matth. 17. 5.*
Deus meus, ut quid dereliquiſti me? S. Auguſtinus credit loqui, de clarificatione Chriſti, ratione humanæ naturæ, aut de gloria ad quam humana natura in Chriſto fuit ab *Matth. 27. 46. Tract 104 in Ioan.*
æterno prædeſtinata, quam per mortem erat conſequutura. Alii de clarificatione nominis Chriſti intelligunt, quod homines eum cognoſcerent eſſe Filium Dei, non tamen quæ ipſo tempore mortis fieret, ſed quæ ſtatim poſt mortem erat futura, per ejus Reſurrectionem & Aſcenſionem, quādo Pater in præmium obedientiæ uſque ad mortem, exaltavit illum, & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen: quod & multi ſancti Patres ſimiliter interpretantur. Origenes tamen expendens illud
Exodi: *Glorioſe magnificatus ſeu honorificatus eſt*, de clarificatione ipſo mortis tempore fienda intelligit: quomodo etiam B. *Hom. 6. in Exod.*
Ambroſius, & Hilarius intellexerunt. Duas namque Chriſti clarificationes aut glorificationes diſtinguit Origenes, alteram glorioſam, alteram non glorioſam. Glorioſa *Lib. 4. Hex. c. 2. Lib. 3. de Trin.* ¶ 104
eſt, ejus Reſurrectio, Aſcenſio in cælos, Seſſio ad Patris dexteram: non glorioſa eſt, paſſio ejus, & mors. In utraque clarificatus eſt, & demonſtratus Filius Dei; in illa per gloriam, in iſta per ignominiam. Clarificatus quidem eſt Filius Dei per gloriam, reſurgendo à mortuis, aſcendendo pro-

propria virtute in cœlum, &c. ſed clarificatus eſt etiam per ignominiam mortis, per quam mortem deſtruxit, diabolum vicit, peccatum abolevit, hominem Deo reconciliavit, januam cœli aperuit. Signanter autem clarificatus eſt per illam inſuperabilem patientiam in offenſis & injuriis, per illam charitatem erga inimicos, à quibus cum acerbiora pateretur, in crucem actus, totum ſe ad orandum pro illis convertit. Tunc cognovit eum latro, qui ſimul cum eo crucifixus erat; tunc cognoverunt eum Centurio, & qui cum eo erant, dicentes:

Matth. 27. 4. *Vere filius Dei erat iſte*: tunc qui ipſum crucifixerant, *Revertebantur percutientes pectora ſua.* *Luc. 23. 48.* Quod optime annotavit Chryſoſtomus, perpendens, manifeſte Chriſtum ſe filium Dei tunc comprobaſſe, & ſimilem Patri ſe exhibuiſſe: ſicut enim Pater offenſus à ſuis inimicis, cum poſſit vindictam ſumere, non ſumit, ſed beneficia eis præſtat Solis & pluviæ; ita & ipſe faciebat. *Serm. de manſuet. qui incipit, omnibus vobis, tom 5.* Nec enim caſu factum eſt, inquit Chryſoſtomus, ut ipſo Domino in crucem acto, Sol obſcuratus fuerit, terra mota, petræ ſciſſæ, monumenta aperta, ſed ut oſtenderet, ſe etſi manibus ac pedibus confixis, poteſtatem habuiſſe, per quam poſſet facere, inimicos ſuos à terra deglutiri, à ſepulchris devorari, à lapidibus conteri & obrui, à cœli fulminibus feriri, ut diſceret omnes, inquit Chryſoſtomus, qui impias manus intulerat Domino; quam non fuiſſet difficile ipſos punire, qui tam facile terram commovit, & Solem repente obſcurare præcepit. Qui tamen, non ſolum manſuete crucifixores tulit, sed *& pro ipſis rogavit, ne perirent.* *Eſa. 53. 12.* Hinc eſt quod Chriſti mors ſæpe in Scriptura ſacra vocatus glorificatio, & exaltatio, non ſolum quia via fuit ad eam gloriam, & exaltationem, quam poſtea in Reſurrectione, & Aſcenſione obtinuit, ſed etiam quia vere tunc Chriſtus clarificatus eſt. *Ioan. 7. 39.* *Hom. 50. in Ioan.* Ita Ioannes: *Nondum ſpiritus erat datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus*: Chryſoſtom. id eſt crucifixus: in ipſa enim crucifixione, glorificatus eſt. *In cap. 7. Ioan epiſt. 150. ad Hedib. quæſt. 9.* Similiter, & Euthyminus, & ex profeſſo Hieronymus, poſt multa concludens, & dicens: *Glorificatio igitur eſt patibulum triumphantis.*

§. 4. *Chriſtus vivens, oſtendit ſe filium Dei per radios potentiæ, moriens autem per ſplendores patientiæ, tam claros, ut propter illos dixerit Ioannes: Videmus gloriam ejus quaſi unigeniti à Patere.*

NOn inepte juxta hoc inſtitutum explicari poteſt, quod David in ſpiritu ¶ 105 præividens cecinit: *Pſal. 109.* *Tecum principiũ in die virtutis tuæ, in ſplendoribus ſanctorũ, ex utero ante luciferum genui te Iuravit Dominus, & non pœnitebit eũ, tu es Sacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedech.* Loquitur de tempore mortis Chriſti, per quam promeruit ſedere ad dexteram Patris, omnibus inimicis ſibi ſubditis & ſubjugatis & poſitis ſcabellum pedum ſuorũ: tunc exhibuit ſe Chriſtus Sacerdos, ſecundum ordinem Melchiſedech, quando abolendo Sacerdotium ſecundum ordinem Aaron, ſeipſum primo in cœna velatum ſub ſpeciebus panis & vini, deinde in propria ſpecie in cruce *ſe obtulit immaculatum Deo.* Tunc ejus principium cum illo fuit, Principium Filii, Pater eſt: quamvis ſecundum portionem interiorem clamaverit Chriſtus, *Ut quid dereliquiſti me*, tamen ſecundum ſuperiorem rationem, dixit: *Matth. 27. 46.* *Qui me miſit, mecum eſt, & non reliquit me ſolum.* *Ioa. 8. 29.* Aut vero principii nomen, in Græco, ſignificat principatum: ideo quidam legunt: Tecum Principatus in die virtutis tuæ. Dies illa vocatur apte dies virtutis ejus, quia tunc per *mortem, deſtruxit eum, qui mortis habebat imperium*, *Ad Heb. 2. 14.* occidit mortem ſoluit hominis captivitatem, abolevit peccatum, aperuit cœlum. In illa die oſtendit, quod ſecum haberet Principatum, dominium & imperium, quippe qui, ut annotat Chryſoſtomus, *Hom. 11. in Ioan.* tunc obſcuravit Solem, commovit terram, ſepulchra aperuit, rupes & lapides concitavit, mortuorum multitudinem ſuſcitavit;

tavit, ut verè ſe omnium vivorum & mortuorum Principem & dominum comprobaret, quem ut talem agnovit latro, qui tanquam à ſupremo Principe ac Rege, qui in ſemetipſo habebat Principatum & poteſtatem Regiam, petiit ut ſui memoriam haberet, veniens in Regnum
Luc. 23. ſuum. Tuncque oſtenſus eſt genitus à Patre, aut Filius æterni Patris, *in ſplendoribus Sanctorum*. Vox, ſplendor accipien-
Genebr. ir. da eſt, ut ſignificet radios charitatis, quales emittere ſolet Sol, dum clariſſimus ac ſerenus illucet. Vox autem, ſanctorum,
קדש in Hebræo ſingularis eſt, *Kodes*, quæ ſignificat ſanctitatem. Unde in ſplendoribus ſanctorum idem erit, quod in radiis clariſſimis & fulgentiſſimis ſanctitatis. Chriſtus enim per radios clariſſimos ſanctitatis, quos emiſit in paſſione, ſeipſum demonſtravit Filium ab æterno Patre genitum: quamvis enim Sol ille divinus in cruce elevatus, aliqua ex parte retraxerit radios potentiæ, quos vivens emittebat, reſuſcitans mortuos, mundans leproſos, illuminans cœcos, faciem ſuam exhibens reſplendentem ſicut Solem, & veſtimenta ſua alba ſicut nivem, ſed radios tunc emiſit fulgidiſſimos ſanctitatis, & omnium virtutum, quarum actus in heroico gradu demonſtravit, patientiæ, manſuetudinis, pietatis, religionis, benignitatis, ſapientiæ: ſignanter autem charitatis, qua omnium virtutum, & totius ſanctitatis ſum-
1. Pet. 2. ma continetur: *Qui enim cùm maledice-*
23. *retur, non maledicebat, cùm pateretur, non*
Eſai. 53 7 *comminabatur*: Et *ſicut ovis ad occiſionem ductus, cùm male tractaretur, non aperuitos ſuum*; & cùm crucifigeretur, ſanguinem ſuum offerebat, & ſeipſum, pro crucifixoribus, & vitam illorum operabatur, qui ſibi inferebant mortem; ac primum quod in cruce elevatus egit, fuit, pro illis orare qui ſe crucifigebant. Hi ſplendores ſanctitatis fulgentiſſimi, ita illum, oſtenderunt Filium à Deo genitum, ut illis latro illuſtratus, ejus innocentiam primo profeſſus, deinde ad eum tanquam ad Filium
¶ 106 Dei deprecandum ſe converterit: Centurio, & ii qui cum eo erant, hujuſmodi

ſplendidiſſimus clariſſimiſque radiis illuminari, clamaverunt: *Verè Filius Dei erat* Matth.
iſte: cæterique qui mortem ei intulerant, 27. 54.
ibique adſtabant, his ſplendoribus conſpectis, reverterentur percutientes pectora
ſua. Hinc Beatus Auguſtinus annotat, cur Tract. 37.
cùm Judæi clamabant: *Si Filius Dei eſt, de-* in Ioan.
ſcendat de cruce, & credimus ei, deſcende ad fin. Matth.
re noluerit. Videbatur enim conveniens 27. 42.
id facere quod petebant, ut ad credendum illos compelleret. Nequaquam tamen, inquit Divus Auguſtinus hoc decens fuit, variis enim temporibus varios modos tenuit Chriſtus oſtendendi ſe Filium Dei. Dum vixit, oſtendit ſe Filium Dei per ſplendores & radios potentię qui ſufficientes fuerunt illuminare omnes: ideoque inquirentibus, ut diceret illis, ſi ipſe eſſet
Chriſtus, reſpondit: *Opera quæ ego facio*, Ioan. 10.
teſtimonium perhibent de me: & iterum: *Si* 25.
opera non feciſſem in eis, quæ nemo alius fe- Ioan. 15.
cit, peccatum non haberent. Tempore au- 24.
tem mortis oſtendit ſe filium Dei, per ſplendores & radios ſanctitatis, quæ in charitate & patientia poſita eſt. Nec minoris
efficaciæ iſti, quàm illi, ut Tertullianus Lib. de
contra Phariſæos agens demonſtrat: ſed patien. c. 3
qui per malitiam non cognoverunt Chriſtum per radios ſplendidiſſimos potentiæ, quin potius tanquam aves nocturnæ magis excæcati remanſerunt, nec per ſplendidiſſimos radios ſanctitatis & patientiæ illuſtrati fuerunt. Jam tempus præterierat, quo ſplendores potentiæ emitteret; in cruce autem erat tempus, quo ſplendoribus ſanctitatis & patientiæ fulgeret, ideo non fuit decens, ut hos retraheret, per quos univerſum orbem illuſtravit: ideoque nec decens fuiſſet, quod de cruce deſcenderet, in qua, & ex qua radios ſanctitatis clariſſimos emittebat. Egregiè illos contemplatus fuit Joannes, cœleſtis aquila, qui peculiariter ex illis Chriſtum Filium Dei oſtenſum exhibet. Ita enim intelligit Divus Chryſoſtomus illud quod
ait: *Vidimus gloriam ejus, gloriam quaſi uni-* Hom. 11.
geniti à Patre, plenum gratiæ & veritatis. in Ioan.
Annotat inprimis adverbium illud, *Quaſi*, Ioan. 1. 14
non ſimilitudinem, ſed veritatem indi-

 cate:

care: ut velit dicere, vidimus gloriam ejus, qualem decet & conuenit Filio unigenito Patris: Ioannes enim ſequutus eſt communem loquendi morem. Qui Regem aliquando precioſiſſimo cultu ornatum, precioſiſque undique fulgentem lapidibus conſpicati, aliis ſpeciem illam ac majeſtatem enarrare volunt, purpureum florem, gemmarum magnitudinem, albas mulas, auratos currus, & lium adſtantium oculos nimio fulgore perſtringens, pro viribus enarrant. Cum verò & his & aliis collectis, cultum illum omnem, majeſtatemque verbis comprehendiſſe ſibi non videantur, continuo addunt: Quid multis opus eſt? uno verbo dicam, Quaſi Rex, cum ex hoc verbo, Quaſi, non ſimilem Regi, ſed ipſum Regem velint ſignificare. Ita hoc loco Evangeliſta, *Quaſi*, inquit, ad gloriæ majeſtatem, & incomparabilem excellentiam ſignificandam. Ita Chryſoſtomus, qui deinde explicat, quando Chriſtus oſtenderit iſtam gloriam ſuam, de qua dicit Ioannes, *vidimus gloriam ejus*: & dixit, verè eam oſtendiſſe
Luc. 2. 14 multis modis: quando recenter natus; *facta eſt multitudo militiæ cœleſtis, laudantiũ Deum & dicentium: Gloria in altiſſimis*
Mat. 2. 1 *Deo*: quando ſtatim ac natus eſt, *venerunt*
Mat. 17. 5. *Magi ab Oriente*, qui eum adoraverunt: quando ſuper eum, *Cœli aperti ſunt, & vox*
Ioan. 2. 11. *Patris intonuit: Hic eſt filius meus dilectus:*
¶ 207 quando aquam in vinum commutavit, *oſtendens diſcipulis gloriam ſuam*; quando miracula fecit ſtupenda, quando transfiguratus fuit in monte; ſed annotat, ſignanter hoc dictum eſſe à Ioanne pro tempore paſſionis ipſius, cum affixus fuit cruci, flagellis & alapis cæſus, & conſputus ab iis, de quibus tam bene merebatur. Siquidem in iis ipſis, quæ probri & ignominiæ plena eſſe videbantur, ipſum rurſus verbum clariſſimum apparuit. Hoc Ioannes gloriam appellavit: tunc enim mors abolita eſt, maledictum petiit, dæmones confuſi ſunt, & de iis triumphatum eſt, &c. tunc ardentiſſime charitatis præbuit inſigne, cum pro inimicis rogavit, pro eis ſanguinem fudit, & vitam dedit. *Vidimus gloriam ejus, quaſi unigeniti à Patre.* Viderat primo Ioannes Chriſti gloriam, quaſi unigeniti à Patre per radios clariſſimos potentiæ, dum Chriſti miracula vidit, quæ ſolus Deus poterat operari, ſignanter in myſterio transfigurationis. In morte tamen vidit ejus gloriam per radios ſplendidiſſimos ſanctitatis & charitatis, quam ipſe contemplari cœpit in cœna, quando vidit Chriſtum diligentem, & amantem uſque in finem, tales radios charitatis ardentiſſimæ, quales decebant unigenitum à Patre. Videturque memoria tenuiſſe, Chriſti doctrinam, quod tunc aliquis ſe oſtendit Filium Dei, cum diligit inimicos, & benefacit iis qui ſe perſequuntur, & orat pro calumniantibus ſe, & ſimilem ſe exhibet Patri cœleſti, qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos. Hæc omnia ſtans juxta crucem, vidit in actu heroico & ſupremo à Chriſto præſtita; illum enim conſpexit diligentem inimicos, & eis benefacientem, qui ſe perſequebantur; quippe qui pro illorum peccatis patiebatur, januam cœli illis aperiebat, eos Patri reconciliabat, quantum in ſe erat: vidit orantem pro calumniantibus, imò & crucifigentibus ſe; & tandem vidit illum ad inſtar Patris cœleſtis, Solem ſuum effundentem ſuper bonos & malos, & mittentem pluviam ſuper juſtos & injuſtos. Cum enim *venit unus militum, & lancea* Matt. 17. 5.
latus ejus aperuit, & continuo exivit ſanguis & aqua, Ioannes attentis oculis id conſpicebat: *Et qui vidit*, inquit, *teſtimonium perhibuit*: ideoque vidit diſtinctè, aquam & ſanguinem à Chriſti latere promanantem. Sed alta mente contemplabatur, quod hoc ipſo, Chriſtus ſimilem ſe Patri cœleſti exhibebat, qui rivulos ſanguinis tanquam rubicundos Solis radios, & aquæ fluenta, tanquam cœleſtem & ſalutiferam pluviam effundebat ſuper bonos & malos, & ſuper juſtos & injuſtos. Nec enim ſanguinem ſolummodo pro amicis dabat, & aquam pro iis qui ſibi obſequebantur, ſed & pro impiis, & pro his qui ipſum ſanguinem effundebant, eundẽ ſanguinem offerebat in pretium, & in eos qui ipſum vulnerave-

raverunt, effundebat aquam in lavacrum, Qui tam unicè ſe Patri ſimilem exhibuit, unigenitum ſe illius hoc ipſo demonſtravit. Hæc videns Ioannes dixit: *vidimus gloriam*, ſplendores ſanctitatis ejus, *quaſi unigenti à Patre.* Tuncque ſe exhibuit plenum gratiæ & veritatis: *Gratiæ*, quia per illam mortem gratos nos reddidit Patri, ad Rom.5 *cui reconciliati ſumus per mortem filii ejus:* 20. *Et veritatis*, quia tunc omnia quæ de ſe dicta erant, vera comprobavit, & opere Tract.37. complevit, ut explicat B. Auguſtinus. Hoc in Ioan. ergo dicere vult Chriſtus: Diligite inimi- ante fin. cos veſtros, ut ſitis filii Patris veſtri, id eſt, ut ei ſimiles exiſtentes, illius vos comprobetis filios. Hoc enim quod eſt, ex charitate diligere inimicos, & eis benefacere opus eſt tale, per quod aliquis ſe Filium Dei probat.

§. 5. *Ut homo Filius Dei efficiatur, eget remiſſione peccatorum: ad hanc neceſſarium eſt, ut ipſe offenſas contra ſe commiſſas remittat.*

§ 108 UT *ſitis Filii Patris veſtri.* Eſt ſecundus ſenſus horum verborum, ut velit Chriſtus hoc proponere tanquam præmium, obſervantibus mandatum illud, quod erunt Filii Dei, ut hoc ipſo ad illius obſervantiam homines excitet. Quando voluit Deus rem aliquam, quam præcipiebat, maximè commendare, & facere, ut libenter illam homines opere complerent, præmium grande ſolitus fuit proponere. Ita cùm præcepta Decalogi promulgavit, volens inducere filios, ut liberaliter & hilariter patribus honorem impenderent, grande præmium illis ſtatim in Exod.20. ipſamet lege aſſignavit, dicens: *Honora* 12. *patrem tuum, & matrem tuam, ut ſis lon-* Deut.5.16 *gævus ſuper terram, quam Dominus daturus eſt tibi:* cùm tamen nulli alteri præcepto tunc præmium propoſuerit. Volens itaque nunc Chriſtus homines incitare ad hujus præcepti obſervationem, & eos impellere, ut hoc opus arduum & difficile affectui carnis, hilariter & diligenter exequerentur, præmium ſtatim ei deſignavit, grande ſine dubio: *ut ſitis*, inquit, *filii Patris veſtri, qui in cælis eſt.* Quid autem hujuſmodi præmium contineat, & quomodo quadret in eos qui hoc præceptum obſervant, explicandum eſt; Homo efficitur filius Dei, ex duplici dono ex remiſſione peccati, & ex infuſione gratiæ. Hæcque duo promittuntur à Chriſto illi, qui hoc præceptum, ſicut decet, ſervaverit, quod Pater cœleſtis ei dimittet peccata, & ſuam in illum gratiam profundet, per quam particeps fit naturæ divinæ, & jus habeat ad gloriam: poſſitque propterea ore pleno filius Dei dici. Explicemus nunc primum, poſtea explicaturi ſecundum. Primum igitur ſub hac promiſſione Chriſtus promittit remiſſionem peccatorum. Ita intellexit Chryſoſtomus: Non ſolum (inquit) facti difficultatem Hom.71. chariſſime cogites, ſed prius intra te reputa, ad popul. quanto ſis decorandus honore, & honoris occaſio, licet ſit grave quid & oneroſum, leve tibi reddetur: imò gratias referre teneris, quod per beneficium inimico collatum, tanta poſſis obtinere, quod apud Deum fores tibi fiduciæ reſerentur, & peccatorum tibi fiat abſumptio. Hoc In Enc. Beatus Auguſtinus ex profeſſo explican- chir.c.33. dum ſuſcepit, duplicique declarat propoſitione. Prima neminem eſſe, qui non coram Deo multis peccatis ſit conſtrictus, propter quæ timere debet, & orare Deum, ut ſibi remittantur. Hanc probat multis Scripturæ ſacræ locis, ſignanter ex illo Iob: *Ho-* Iob 14.1. *mo natus de muliere, brevis vitæ, & plenus iræ.* Ita ille legit, juxta Septuaginta, quod noſter Vulgatus legit, *Repletur multis miſeriis.* Et Divus Auguſtinus hoc quod dicitur, *plenus iræ*, præcipue credit dictum propter peccatum originale, de quo dixit Apoſtolus: *Eramus & nos natura filii iræ,* Ad Eph.2 *ſicut & cæteri:* quod quia omnium miſe- 3. riarum & peccatorum initium eſt, dicitur quid illud contraxit, plenus iræ, aut repletus multis miſeriis. Sed & de actualibus peccatis poteſt intelligi, propter quæ puniri

ddd 2 homo

Digitized by Google

homo meretur; quam punitionem, iram
vocat Iob, quomodo & Dominus Ieſus,
Ioa. 3. 36. inquit Auguſtinus, dixit: *Qui non credit
in Filium, non habet vitam æternam, ſed ira
Dei manet ſuper eum.* Omnis ergo homo
eſt plenus iræ, quia *etiam juſti ſepties in die
cadunt*; & quia merentur à Deo puniri,
dicuntur pleni ira: quomodo Iob ipſe ju-
ſtus & ſanctus dicebat: *peccata mea, qui-
bus iram merui*: & apud Michæam, *iram
Domini portabo, quoniam peccavi ei.* Et re-
ctè Vulgatus, quod Septuaginta tranſtule-
runt iram aut peccata, vocat *miſerias*,
quia nulla major miſeria eſt ipſo pecca-
to, dicente Spiritu ſancto: *Miſeros facit*
¶ 109 *populos peccatum.* Aut verò, quia ſumma
humanæ naturæ miſeria eſt, peccatis per-
petuo implicari, ut nullus inveniatur li-
ber à ſorde. Semper cum ita loquitur Au-
a Lib. de pecc. meri & remiſſio ca. 13 & alibi ſæpe. guſtinus *a*, Chriſtum excipit, & beatiſſi-
mam Virginem, de qua cum de peccatis
agitur, nullam vult fieri mentionem *b*. A-
lii legunt *plenus tremore*: & rectè, unum
namque ſequitur ex alio. Si enim plenus
b Lib. de natura, & grat. cap. 36. eſt ira, aut peccatis, pro quibus iram pro-
meretur & pœnam, juſto tremore & ti-
more terretur & pavet. Id ipſum demon-
Lib. 50. Homil. hom. 6. ſtrat Auguſtinus, ex eo quod frequenter,
inquit, cantavimus: *Beati quorum remiſſæ
Pſ. 31. 1. ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt pec-
cata.* Locus eſt, quem Apoſtolus peculia-
riter induxit, ut probaret, omnes eſſe pec-
catores, & egere divina gratia ad pecca-
torum remiſſionem. Non enim dixit, in-
quit Auguſtinus, Beati qui non fecerunt
peccata, ſed, Beati quorum remiſſæ ſunt
iniquitates: ſi enim quæris, qui non fece-
rit, non invenies. Unde ergo quiſquam e-
rit beatus, niſi remittatur quod fecit, niſi
tegatur quod commiſit? Invehitur hac
Rom. 4. 7. occaſione D. Auguſtinus in eos, qui ſe ju-
ſtos judicantes, aſpernantur cæteros tan-
quam peccatores, qui ſæpe majoribus pec-
cati coram Deo tenentur, quam illi quos
ipſi peccatores judicant: ſicuti Pharaſæos,
qui Publicanum juſtiorem ſe, tamquam
maximum peccatorem contemnebat, &
Simon qui abſolute Magdalenam pecca-
tricem judicabat, quæ jam amore divino
ardebat, & ſanctior illo fuerat effecta.
Hinc colligit Auguſtinus, omnibus ne-
ceſſarium eſſe orare pro peccatorum re-
miſſione, quibus Chriſtus ſtatuit ut dice-
rent, *dimitte nobis debita noſtra.* Quem Matth. 6.
locum ſæpe ipſe expendit ſignanter con-
tra Donatiſtas & Pelagianos, qui dice- Lib. 2 contr. Epiſt. Par. c. 10. & lib. 3. contra duas Epiſt. Pelag. c. 5. & l. 3 de pecc. mer. & remiſſ. c. 13. & Epiſt 50. ad Boniſ. & 54. ad Maced. & 89. ad Hilarium. In Enchir. cap. 71. 72. & 73.
bant, hominem ad eam poſſe vitæ perfe-
ctionem devenire, ut nullo vel levi macu-
latus eſſet peccato. Qui enim omnibus
impoſuit, ut dicerent: Dimitte nobis de-
bita noſtra, omnes debitis obligatos ſup-
poſuit, quæ debita, peccata eſſe (inquit Au-
guſtinus) quamvis manifeſtum ſit, poſtea
tamen manifeſtius declaravit, dicens: *Si
enim dimiſeritis peccata hominibus, dimit-
tet & vobis Pater veſter peccata veſtra.* Se-
cunda propoſitio Auguſtini: Nullum me-
dium à nobis efficacius præſtari poſſe (ex-
ceptis ſacramentis) ad obtinendam pec-
catorum remiſſionem, quam remittere
gratis propter Deum offenſas contra nos
commiſſas. Hanc demonſtrat ex eo, quod
Chriſtus eleemoſynam deſignavit in ma-
gnum peccatorum remedium, qui dixit: Luc. 11. 41.
Dare eleemoſynam, & ecce omnia munda Dan. 4. 24.
ſunt vobis: & Propheta eam ſuaſit, ut gra-
viſſimorum peccatorum. Rex iniquus re- Prov. 15. 28.
miſſionem obtineret dicens: *Peccata tua
eleemoſynis redime*: Scriptura ſacra ſæpe di-
xit, *Fide & eleemoſynis purgari peccata.*
Multa autem cum ſint eleemoſynarum ge-
nera, quæ cum facimus, adjuvamur, ut no-
bis noſtra dimittantur peccata, ſed ea nihil
eſt majus, qua ex corde dimittimus, quod
in nos quiſque peccavit: minus enim ma-
gnum eſt, erga eum pauperem eſſe be-
nevolum, ſive etiam beneficum, qui tibi
nihil mali fecit: iſtud multo grandius, &
magnificentiſſimæ bonitatis eſt, ut tuum
quoque inimicum diligas, & ei qui tibi
malum vult, & ſi poteſt facit, tu bonum
ſemper velis, faciaſque cum poſſis, audiens
dicentem Ieſum: *Diligite inimicos veſtros,
& benefacite iis*, &c. Hanc eleemoſynam ¶ 110
eſſe ſummam, probat Auguſt. quia eſt elee- Lib. 50. Homil. hom. 6.
moſyna cordis. Scitote, inquit, fratres cha-
riſſimi, quia duæ ſunt eleemoſynæ, una
cordis, alia pecuniæ: eleemoſyna cordis eſt,
dimit-

dimittere ei, à quo læſus es: eleëmoſyna pecuniæ eſt, tua temporalia bona indigenti largiri: & quanto cor præſtat pecuniis & exterioribus facultatibus, tanto eleëmoſyna cordis ſuperat eleemoſynam pecuniæ. Unde poſtquam longo ſermone ad hanc cordis eleemoſynam fuit hortatus, ſubdit: Non vobis ergo grave ſit, per ipſius Domini miſericordiam, vos obteſtor, quia ſpes nobis alia non eſt, niſi dimiſerimus, quicquid nos læſerint homines: nemo vos fallat; aliud majus ſacrificium non eſt, quod debeamus Deo, niſi quidquid boni eſt, etiam malis hominibus fecerimus. Dicit tibi Deus: Ego non ex te creſco, ſed tu ex me, ſacrificium volo, quod proſit homini, ſic ad me pervenit, quod tibi proſit. Ita Auguſtinus, rationem egregiam proſequens qua miſericordiam Dei erga nos magnificat. Deus ut nobis remittat peccata, vult ut aliquid faciamus, quo eum ad id inclinemus: ipſe in ſe nullo eget, propterea in proximos aliquid fieri vult, quod tanquam ſibi collatum acceptat. Ad remiſſionem peccatorum, non congrue ſola eleëmoſyna pecuniæ eſſet deſignata: omnes enim ſunt peccatores, & egent remiſſione, nec tamen omnes habent pecunias, ex quibus eleemoſynam tribuant: quærenda igitur erat eleemoſyna major, Deoque gratior, quam omnes poſſent impendere. Hæc eſt eleemoſyna cordis, cum quis gratis remittit offenſas. Omnes ſumus peccatores, omneſque hanc eleemoſynam poſſunt facere: nullus ſiquidem eſt, qui aliquos non patiatur inimicos, aut aliqua ab aliis lædatur offenſa. Unde, dare aliquid indigenti aliquando quæris, & non habes; indulgere peccanti, quantum volueris, redundabit tibi. Aurum, & argentum, veſtem, frumentum, vinum, & oleum, fieri poteſt, ut aliquoties non habeas, unde pauperibus tribuas: ut autem omnes homines diligas, & hoc aliis, quos tibi ipſe velis, & inimicis tuis indulgeas, nunquam te poteris excuſare: quia ſi in cellario, vel in horreo non habes, quod dare poſſis, de theſauro cordis tui potes proferre, quod tribuas. Et quia ſicut ipſi videtis, fratres chariſſimi, ad remiſſionem omnium peccatorum, ſi ſubſtantia terræ non fuerit, charitas & dilectio inimicorum ſatis abundeque ſufficiunt, nulla nobis excuſatio de hac re in die judicii remanebit, nec dicere aliquis poterit, non ſe habuiſſe, unde ſua peccata redimeret, &c. Ita Auguſtinus, qui rem totam alibi concludit, dicens: Multa ſunt genera miſerationum, quæ cum facimus adjuvamur, ut dimittantur nobis peccata noſtra: ſed ea nihil eſt majus, qua ex corde dimittimus, quod quiſque peccavit. *Ser. 103. de temp.*

Ut autem CHRISTUS hoc nobis manifeſtum & certiſſimum faceret, cum de hac re egit, illam propoſuit, quaſi expreſſum pactum, & fœdus iniens inter nos & Deum. *Dimittite, inquit, & dimittemini: ſi dimiſeritis peccata hominibus, dimittet vobis Pater peccata veſtra:* Et *Sic faciet Pater veſter cœleſtis, ſi non dimiſeritis unuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris.* *Matth. 5. 14. Luc. 6. 37. Matth. 18. 35.* Nulla alia de cauſa, ut notat Tertullianus, *L. de pat.* Deus, qui nulli poteſt obligatus manere, ſe magis voluit exhibere ex pacto à ſe conſtituto obligatum, quam ex remiſſione injuriæ & offenſæ, qui expreſſe profeſſus eſt, & promiſit, ſe dimiſſurum dimittenti, non dimiſſurum non dimittenti.

¶ 211 Recenter baptizatos aſſumpſit inſtruendos Sanctus Baſilius, *Serm 2. de bapt. cap. 5. & 6. p. 245.* & explicat difficultatem quandam; An ea quæ CHRISTUS præcipit, nulla pœna expreſſa, teneantur baptizati ſervare. Sæpe enim ſimpliciter, & ſine alicujus pœnæ expreſſione, aliqua juſſit, ut *Date mutuum nihil inde ſperantes:* & *Nolite jurare, & ſit ſermo veſter, Eſt, eſt, Non, non:* aliquando autem manifeſte pœnam impoſitam deſignavit, ſicuti cum dixit: *Qui credit in Filium, habet vitam æternam, qui vero non credit, non videbit vitã, ſed ira Dei manet ſuper ipſum.* *Ioan. 3. 36.* Quando enim pœnam non expreſſit, non viſus eſt voluiſſe eam inferre in tranſgreſſores. Sine dubio tamen, inquit Baſilius, ſub pœna graviſſima, omnia quæ ille præcepit obſervare tenemur: primo quia ipſe diffinite pronuntiavit, de lege loquens antiqua: *Iota unum, aut unus apex.* *Matth. 5. 18.*

apex non præteribit à lege. Si quæ legis ſunt ita habent, quanto magis quæ ſunt Euangelii, ſicut & ipſe Dominus ſæpe affirmavit? Deinde, quia ſicut antiquitus data lege, quamvis non in ſingulis præceptis fuerint pœnæ expreſſæ, tamen ex Dei decreto aſcenderunt quidam in montem Hebal, alii in montem Garizim, ad benedicendum in communi omnes obſervantes legem, & maledicendum omnes tranſgredientes quodvis illius præceptum, ex quo pœna expreſſa manſit contra tranſgreſſores cujuſque præcepti legis; ita promulgante Chriſto Euangelium, adfuit Ioannes, quo nemo major eſt inter natos mulierum, ſua diffinitione conteſtans, & dicens: *Qui filio non credit, vitam non habebit, ſed ira Dei manet ſuper ipſum.* Quamvis itaque CHRISTUS mandata ore ſuo proferens, pœnam ſæpe reticuerit, intelligendus eſt tamen Ioannes adeſſe, ad omnia, & ſingula CHRISTI verba, hanc ſuam addens diffinitionem. Quin & CHRISTUS ipſe expreſſe, poſtquam multa ſtatuit nulla mulcta explicite declarata, tandem addit: *Omnis ergo, qui ſervat verba mea aſſimilabitur viro ſapienti, &c. Qui autem non ſervat aſſimilabitur viro ſtulto, &c.* Quod ad ſermones ſuos addendum voluit, ſicut & omnibus antiquæ legis præceptis, addita eſt generalis adverſus tranſgredientes maledictio à Moyſe, tandem ſubinferente: *Maledictus omnis qui non permanet in omnibus, quæ ſcripta ſunt in libro legis hujus*: ex qua pateret pœna, cujuſuis præcepti tranſgreſſori impoſita. Quamvis autem hoc ita ſit, ſingulari tamen cura, ut annotat Sanctus Baſilius, quæ circa inimicos jubet, voluit declarare, ut omnem penitus dubitationem & prætextum excuſationis repellat: nec contentus fuit ſub communi comminatione aut promiſſione, quam in obſervantes & tranſgredientes tradidit, illos comprehendere, ſed expreſſe præmium propoſuit, hoc mandatum ſervantibus, & expreſſiſſime pœnam illud tranſgredientibus. Apertiſſime ſiquidem, præcipiens diligere inimicos, præmium expreſſit: *Ut filii Patris veſtri*: & iterum: *Dimittite, & dimittemini: Et ſi dimiſeritis peccata hominibus, dimittet vobis Pater, &c.* & pœnam ſimiliter circa tranſgreſſores minutatim declaravit, dicens: *Qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit judicio: qui dixerit, Racha, reus erit concilio: qui autem dixerit: Fatue, reus erit gehennæ ignis*: Et, *Sic faciet Pater veſter cœleſtis, ſi non dimiſeritis unuſquiſq; fratri ſuo, &c.* Nullaque res eſt, in cujus mandato præmium & pœnam per doctrinam, rationes, parabolas & ſimilitudines magis expreſſerit. Ad confirmanda (inquit Baſilius) corda noſtra in fide ſana, volens nos judiciorum Dei timorem docere, non ſolum per verba, ſed & per exempla propterea quod ipſis rebus veritatis nobis perſuaſio penitus infigitur. Ex his, concordi ſenſu omnes S. Patres obſervant doctrinam Scripturæ ſanctæ, quæ ſemper & ubique nos docet, eum qui orare vult pro peccatorum ſuorum remiſſione (& tales debent eſſe omnes) oportere prius, remittere offenſas contra ſe commiſſas. Id ſingulariter proſequitur B. Cyprianus, toto fere illo inſigni opere, quod de unitate Eccleſiæ ſcripſit. Supponit ille neceſſariam eſſe unitatem, ut orationes noſtræ exaudiantur. Hinc oratio puerorum illorum miſſorum in caminum ignis ardentis, efficaciſſima fuit, qui inter ſe unanimes permanebant, abſq; eo quod ardens flamma eos comburereret, aut divideret. De quibus dicitur: *Hi tres quaſi ex uno ore laudabant, & benedicebant, &c.* Hæc unitas ſub Apoſtolis fuit, charitatis mandatum ſervantibus, de quibus dicitur: *Et erant perſeverantes unanimiter in oratione*: & ideo efficacioribus precibus orabant, & impetrare potuerunt cum fiducia, quodcunque de Domini miſericordia poſtulabant. Et optimam hujus indicat Cyprianus rationem. Orationes noſtræ efficaces ſunt ex Spiritu ſancto agente, & impellente nos ad orandum, nam *nos quid oremus neſcimus, ſed Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus*, id eſt, facit nos poſtulare: Spiritus autem Sanctus non eſt *Deus diſſenſionis ſed pacis*, qui

Margin notes: Deu. 27. 12. — Matth. 7. 24. — ¶ 212 Matth. 5. — Lib. de uni. Eccl. — Dan. 3. 51. — Actor. 1. 14. — Rom. 8. 26. — 1. Cor. 14. 33. — Luc. 3. 22.

qui ideo in ſpecie columbæ ſuper Chriſtum venit, quæ animal eſt diligens unitatem, felle carens, longeque ab illis abeſt, qui diſſenſionum & odiorum amaritudine ſunt affecti. Deinde rem magis in particulari Cyprianus conſiderans, annotat, hoc ſingulariter curandum ei, qui ad orandum pro peccatorum ſuorum remiſſione ſe confert; quod prius remittat ipſe inimicis offenſas: quod probat ex ipſius Salvatoris verbis: *Marc. 11. 5.* *Cum ſteteritis, inquit, ad orationem, remittite ſi quid habetis adverſus aliquem, ut & Pater remittat vobis peccata veſtra.* Nec enim recte procedit ad orandum, qui diſſenſionem à fratre in corde geſtat.

§. 6. *Neceſſarium eſſe deponere odium, ut Deo reconciliemur, oſtendit Chriſtus dicens: Si offers munus tuum ad altare, &c.*

¶ 213 *Lib. de uni. Eccl. cit. Mat. 5. 23.* OCcaſione horum, expendit B. Cyprianus, doctrinam illam Chriſti: *Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid adverſum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum.* Rem totam voluit CHRISTUS concludere, ideo que notâ illam reſoluendi & concludendi, *Ergo*, poſuit, quaſi dicens: Hæc ſit certa diffinitaque reſolutio, ſicut Hiſpane dicimus: *En reſolution digo.* *Lib. 2. cont Pela. tom. 2. pag. 214.* Graviſſima autem eſt hæc Chriſti ſententia, quam non ſolum Cyprianus, ſed & omnes ſancti Patres expendunt, multa circa illam obſervantes. Hieronymus, ut demonſtret falſam eſſe Pelagianorum doctrinam, dicentium, nihil difficile in Euangelio contineri, hunc locum expendit, annotans, rem magnæ difficultatis nobis imponi Meæ, inquit, eſt poteſtatis, ut non habeam aliquid contra fratrem meum: ut autem ille adverſum me habeat, aut non habeat, in illius voluntate conſiſtit. Quid ergo faciam, ſi ille reconciliari noluerit? Obſecrem? Flectam genua? ſed audire contemnet. An obtorto collo nolentem in jus amicitiæ traham? Et quæ eſt major inimicitia, quam amicitias neceſſitate ſociare? Ne que enim dixit: Roga eum, ut tibi concilietur, ſed Reconciliare primum fratri tuo, & ſic offeres munus tuum ad altare. Et alio in loco: Vide (inquit) quid dicat. Non dixit: *In Pſal. 119.* Si habes aliquid contra fratrem tuum, ſed ſi aliquid frater tuus habet contra te. Rem *Cum iis qui oderunt pacem.* quaſi injuſtam nobis videtur imponere. Si enim dixiſſet: ſi habes aliquid contra fratrem tuum, in noſtra erat poteſtate, quod habeamus. Quid dicis? Si habet aliquid adverſum te. Reſpondeo ei: non eſt hoc in mea poteſtate Domine. Si frater meus habet aliquid adverſum me; ego nihil habeo contra eum. Et quare non vis ſuſcipere munus meum, ſed dicis, vade ad illum? Ecce ego nihil habeo: ſi ille habet, ad me quid pertinet? Hæc Hieronymus: qui reſpondet primo, Deum non præcepiſſe aliquid impoſſibile, in tantum tamen patientiæ neceſſitatem extollere voluiſſe, ut prope impoſſibile pro difficultate præcipere viſus ſit. Reſpondet ſecundo, hoc præcepto voluiſſe Chriſtum docere, tanta nos charitate debere flagrare erga proximos, ut non ſolum curemus cor noſtrum liberum ab odio ſervare, ſed ſi agnoſcimus cor fratris, contra nos commotum, & excitatum, curramus ad iram illius extinguendam, ſimileſque ſimus Prophetæ dicenti: *Cum iis,* *Pſ. 119. 6* *qui oderunt pacem eram pacificus.* Si ergo iram de corde alterius eradicare juberis, antequam ſacrificium offeras; & non eſt acceptum ſacrificium tuum, ſi non prius cor alterius ſedas, quanto magis oportebit, te prius de corde tuo iram & furorem removere, & ad quietem illud revocare erga fratrem tuum, remittendo quæ contra te ille commiſit? Ab altari (inquit Cyprianus) vult revocare, cum diſſenſione ad ſacrificium venientem. Quod ſimiliter Beatus *Lib. de uni. Eccl. cit. Epiſt. 36.* Hieronymus infert. Nec immerito: non poteſt namque vulnus, quod tranſfigens pugio aut gladius inſulit, curari, niſi primum omnium pugio extrahatur, ac foras mittatur. Notum eſt, odium eſſe gladium

Digitized by Google

Pſ. 35. 14. dium transfigentem cor. *Gladium*, inquit David, *evaginaverunt peccatores, ut trucident, & gladius eorum intret in corda ipſorum*. Gladium, quem homo contra inimicum diſtringit, cordi ſuo immittit.

¶ 214. Vitam ſane animæ (inquit Gregorius) 10. Mor. cap. 11. qualibet culpa polluit, ſervatus vero contra proximum dolor, occidit, dicente Ioanne: 1 Ioan. 3. 15. *Qui odit fratrem homicida eſt*, ſui plane ipſius: menti namque ut gladius figitur, & mucrone illius ipſa viſcerum occulta perforantur: qui ſi à tranſixo corde prius non educitur, nihil in precibus divinæ opis obtinentur; quia & vulneratis membris imponi ſalutis medicamenta nequeunt, niſi ferrum à vulnere ante ſubtrahatur: niſi enim remiſeritis hominibus, nec Pater veſter dimittet vobis. *Si ibi*, inquit, *recordatus fueris*. Hac dicendi phraſi, inquit Hieronymus, Epi. 36. ... hoc ipſum CHRISTUS maxime commendatum reliquit, ac ſi dicat: Ibi in ipſa ara, ibi ſtans jam coram Deo, jam ſacrificio incæpto, illud inchoatum relinque. *Recordatus fueris*. Non mirum eſſet, quod ab altari juberet recedere eum, qui accederet cum mala conſcientia, conſcius, & memoria tenens, ſe fratrem offendiſſe; ſed quod is, qui cum ſana mente proceſſit, & ex oblivione reliquit reconciliari fratri, præcipiatur relicto ſacrificio: quod inchoaverat, ire ad ſedandum animum fratris, res eſt admiratione digna: nec enim apud nos, qui jam coram altari eſt genuflexus, ſacram Euchariſtiam ſuſcepturus, moreque fidelium generali confeſſione præmiſſa, jam in omnium conſpectu illam recipere paret, ſi tunc recordetur ſe aliquem offendiſſe, non tenetur relinquere ſacram Euchariſtiam in manu parochi, ſed ſufficit, quod ea ſuſcepta, id agat, quod agere tenetur erga fratrem. Deinde, apud omnes nationes actus qui minus patitur interruptionem, eſt ſacrificium: actus eſt enim: quo homo negotium agit cum Deo: etſi nullus intercidere audet orationem, quam alloquens Regem cœperat, minus intercidendus eſt actum, cum Deo ipſo incœptus. Quando invenit Moyſes hircum, quem obtulerant Levit. 10. 16. filii Aaron, Eleazar, & Ithamar, combuſtum, & quod non illum comederant ſacrificantes, iratus eſt, quoniam ſacrificium incompletum reliquerant, quod in comeſtione rei oblatæ terminabatur: quia non licebat ſacrificium inchoatum relinquere, & oportuit, ut Aaron ei ſatisfaceret, exponens, ſe filioſque ſuos in tali luctu fuiſſe, qui comeſtioni vacare non potuerunt. Nota eſt hiſtoria, quam Valerius Maximus refert, Lib. 3. cap. 3. de adoleſcente illo aſſiſtente Alexandro ſacrificanti: quo tenente vas, in quo erat thus, quod offerebat Alexander, cum circa illum ita flamma arderet, ut neceſſe fuiſſet recedere, ſi vellet ignem evadere, paſſus fuit ſibi brachium exuri, ne Alexander ſacrificium interrumperet, ipſeque reus intercepti ſacrificii teneretur. Prophanam Reginam inducit Poëta, Virgil. 4. Æneid. quæ volens remanere ſola, ut libere ſibi mortem inferret, ſororem ſuam à ſe mittit, confingens, ſe ſacrificium inchoaſſe, neceſſariumque ſibi eſſe illud perficere: Sacra Iovi Stygio, quæ rite incœpta paravi, Perficere eſt animus, & hujuſmodi multa, tam apud ſacros, quam prophanos autores invenimus. Nihilominus tamen, quando odium ira vel diſſenſio intercedit, jubet CHRISTUS relinqui ſacrificium inchoatum, nec procedendum ulterius, donec animus ſedatus ſit, & ira depoſita: quia nec ſacrificium aliquod illi gratum eſſe poteſt, quod cum corde irato, & à fratre diſcordante per odium aut iram offertur. Beatus Chryſoſtomus hæc expendens, Ho. 16. in Matth. miratur primò & exclamat: O admirabilem benignitatem, & ineffabilem Dei erga homines amorem. ¶ 215. Honorem ſuum deſpicit, dum in proximo charitatem requirit. Quid enim his verbis mitius eſſe poſſit? quid levius? interrumpatur, inquit, miniſterium meum, ut tua charitas integretur. Propterea quippe non dixit, Poſtquam obtuleris, priuſquam offeras: ſed munere ipſo jam poſito, & inchoante ſacrificium, reconciliandum mittit ad fratrem,

Digitized by Google

trem, &c. Quam igitur ob cauſam iſtud fieri jubet? Duo ſunt quæ per iſta deſignat & conficit: unum, oſtendere volens, quod honorat maximè charitatem, & hanc acceptiſſimum eſſe ſacrificium ducat: abſque iſta verò, nec illud profecto ſuſcipiat. Aliud vero, quo irrefutabilem quandam reconciliationis neceſſitatem imponat: qui namque juſſit, non prius munus offerri, quam reconcilietur offenſio, etiamſi non ob proximi charitatem, ſaltem ne ſacrificium maneat imperfectum, currere ad contriſtatum jubet, inimicitiaſque diſſoluere. Ita Chryſoſtomus. Ecce, inquit Gregorius, à diſcordantibus non vult accipere ſacrificium, holocauſtum recipere recuſat. Hinc ergo perpendit, quam ſit malum diſcordia, propter quod & illud abjicitur, per quod culpa laxatur, &c. Ad idem inſtitutum obſervat Cyprianus, meritò ſacrificium Cain fuiſſe à Deo repulſum: nec placatum habere poterat Deum, qui cum fratre pacem per zeli diſcordiam non habebat. Quod poſtea latius annotavit Divus Hieronymus, exponens, cur Deus non aſpexerit, aut acceptaverit ſacrificia jejuniorum & mortificationis, quæ quidam afferebant, qui corde erga proximos erant duro, aſpero & diſſono. Obliti, inquit Hieronymus, erat veteris hiſtoriæ, cur non reſpexerit Dominus ad Cain, & ad munera ejus; qui rectè quidem offerebat, ſed non rectè dividebat cum fratre. Alludit Hieronymus ad id, quod, juxta Septuaginta, dixit Dominus ad Cain: *Nonne ſi rectè offeras, male autem dividas, peccaſti?* Male dividebat Cain; quia mala diviſione à fratre, ſe per odium & iram ſeparabat, & ſacrificium quod in ſe rectum eſt, & bonum, utpote vero Deo oblatum, vitioſum redditur, & à Deo reſpuitur, ſi offerens à fratre ſuo ſit hac mala ſeparatione diviſus. Tollenda igitur primo ad ſacrificium & orationem hæc eſt, per charitatem, quæ eſt vinculum perfecte uniens & ſocians. Ita Beatus Auguſtinus idipſum exponit, ob-

Hom. 8. in Ezech. ante med. — *Ead. lib. de aut. Eccleſ. & lib. de or.* — *Lib. 16. in cap. 58. Eſai. Eſa. 58.* — *Gen. 4. 7.* — *Ser. 170. de temp.*

ſervans, rectè dictum eſſe: *Miſericordiam volo, & non ſacrificium*: non quia ſacrificium Deus abſolutè reſpuat, ſed illud, quod eſt ſine miſericordia. Noli propterea ſacrificium offerre ſine miſericordia, inquit Auguſtinus, quia non remittuntur tibi peccata, niſi offeras cum miſericordia & charitate, quam erga offendentem exhibeas. Obſervat autem Chryſoſtomus, ſacrificii nomine non tantum intelligendum illud, quod ex ovibus, vel bobus, vel aliis animalibus, offerebatur, ſed & de oratione, quæ ſacrificium in Scriptura ſacra dicitur. *Sacrificium*, inquit, *laudis honorificabit me*: & iterum, *Immola Deo ſacrificium laudis*: Et, *Elevatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.* Itaque ſi orationem offeras, ſciens quod frater habet aliquid adverſum te, melius eſt orationem relinquere, & ad reconciliationem fratris excurrere, & tunc veniesad orationis ſacrificium offerendum: neque enim oratio grata eſſe poreſt, niſi remota ira, & odio relegato & depoſito. Debilis, & immaculata eſt noſtra oratio (inquit Hieronymus, explicans illud: *Maledictus doloſus, qui offert debile*) quando ira, invidia, inimicitiis, & alia quæcunque perturbatione corrumpitur; ſi offerentes munus ad altare, & recordari, quod aliquid habeat frater adverſum nos, non ante pergimus, & ei ſatisfacimus: aperte enim Apoſtolus præcipit: *Volo viros orarè in omni loco, levantes puras manus, ſine ira, & diſceptatione.* Quæ verba expendens Ambroſius, pacificum, inquit, animum in oratione eſſe debere docet. Egregiè tamen Chryſoſtomus annotat primo Apoſtolum omni in loco orationem fieri velle, ut excellentiam Euangelici temporis inſinuet: Judæis namque fas non erat, niſi uno in loco ad Deum accedere, atque libare hoſtias & cætera legis obſequia inferre, atque ad ipſum locum, undique ex toto orbe concurrere neceſſe erat, omnemque expiationis ritum in templo perficere. Non ejuſmodi noſtra ſunt: nam jam in omnibus locis orare optimum eſt, &c. Annotat ſecun-

Oſea 6. 6. Matth. 6. 13. — *Hom. 16. in Matth. cy.* — *Pſal. 49. 1. 23. Pſ. 140. 11 & 216* — *In cap. 1. Malach. Mal. 1. 14* — *1. Tim. 2. 8.* — *In c. 2. 1. ad Timot. Hom. 8 in 1. ad Cor.*

ſecundo, quid ſit, *levantes puras manus*, id
eſt, non aqua lotas, ſed mundas, *abſque ira
& diſceptatione*. Iræ, inquit, nomine, pro-
phanam injuriarum memoriam ſignificare
voluit: munda ſit orantis intentio hu-
juſmodi memoriæ peſte: nec ullus adeo
audax ſit, ut inimicitias exercens, ad Deum
orandum pergat. Nemo cum angore ani-
mi ac diſceptatione orans, exaudiri ſe pu-
tet: non licet prorſus ambigere, ſi puras le-
vemus ad Deum preces, nos exauditum
Marc.11. 24.25. iri: *Quæcunque enim petieritis*, inquit, *cre-
dite quia accipietis: & cum ſtatis ad oran-
dum, dimittite & dimittetur vobis*. Hoc
nempe eſt, abſque ira & diſceptatione ora-
In cap.2. princ.ad Timoth. re. Ita Chryſoſtomus: quod & ſimili-
ter annotavit Anſelmus, & Divus Tho-
Epiſt. 62. mas, aliique ſancti Patres. Ex his infert
Beatus Hieronymus, quali mente, quam-
que quieto animo debeat Chriſtianus ad
ſacram Euchariſtiam ſumendam acce-
dere. Si munera noſtra abſque pace offer-
re non poſſumus, imò nec ad orationem
permittimur accedere, niſi depoſita o-
mni ira, odio, & diſceptatione; quanto ma-
gis hæc deponenda ſunt, ad illum cœle-
ſtem panem ſumendum, quo Chriſtus u-
nitatem & charitatem maxime voluit com-
Eadem hom.16. mendare? Audiant hoc (inquit Chryſo-
ſtomus) qui cum inimicitiis ad commu-
nionem altaris accedunt. Sed de iis alibi.
Hoc exploratum maneat, eum qui accede-
re vult ad orandum pro peccatorum
remiſſione, oportere omnem,
iram & odium depo-
ſuiſſe.

****
***
**
*

§. 7. *Deus non dimittit, non dimittentibus; qui dicendum tradidit: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos, &c.*

QUam ſit neceſſarium, qui ſibi re- ¶ 217
miſſionem peccatorum cupit, pri-
us remittat offenſas cōtra ſe com-
miſſas, explicavit egregiè Petrus. *Eſtote*, 1.Pet.4.6
inquit, *prudentes, & vigilantes in orationi-
bus. Ante omnia autem mutuam in vobiſ-
metipſis charitatem habentes, quia chari-
tas operit multitudinem peccatorum*. Medium
neceſſarium ad obtinendam remiſſionem
peccatorum, eſt oratio. Unde in illa para-
bola dixit Rex: *a Omne debitum dimiſi ti-* a Matth.
bi quoniam rogaſti me: Et, *b Pro hac* remiſ- 18.32.
ſione videlicet, inquit David, *orabit ad te o-* b Pſ.31.6
mnis Sanctus: Et Petrus ad Simonem Ma- Act.8.22
gum, hoc ſuaſit: *Roga Deum, ſi forte remit-
tatur tibi, &c.* Ideo quia *non exoraverunt* Eccl.16.8
*pro peccatis ſuis antiqui Gigantes, deſtructi
ſunt*. Quoniam igitur omnes ſumus pecca-
tores, frequenter nobis orandum eſt, & po-
ſtulanda peccatorum remiſſio. Sed hac in
parte, inquit Petrus, oportet eſſe pruden-
tes, & vigilantes, id eſt oculatos: primum
enim omnium præmittenda eſt charitas &
dilectio. Videtur alluſiſſe ad illud, quod
paulo ante induximus Chriſti verbum: Mar. 11.
Cum ſteteritis ad orandum, primum remitti- 25.
te, &c. Et vere viſus eſt Petrus hæc dicens,
memoria tenuiſſe factum Ioſeph, quando Gen.42.
fratres ſuos, quibus incognitus erat, de pro- 33.
ditione accuſabat: qui hoc pactum cum
eis fecit, ut ſi vellent pacificè à ſe recipi,
cum coram ſe venirent, ſecum deferrent
fratrem minimum, quem tunc domi reli-
querant. Unde cum poſtea Iacob ad eos
diceret: Revertimini, & emite nobis pau-
xillum eſcarum, reſpondit Iudas: *Denun-
tiavit nobis vir ille ſub atteſtatione jurisju-
randi dicens: Non videbitis faciem meam,
niſi fratrem veſtrum minimum adduxeritis
vobiſcum. Si ergo vis eum mittere nobiſcum,
pergemus pariter, & ememus tibi neceſſaria:
ſin autem non vis, non ibimus. vir enim, ut
ſæpe*

ſæpe diximus, denuntiavit nobis dicens: Non videbitis faciem meam, abſque fratre veſtro minimo. Prudenter certè reſpondit Iudas. Pactum à viro ſemel, & iterum ſtatutum eſt, quod ſicut ſi fratrem minimum nobiſcum adduxerimus, pacificè nos recipiet; ita ſceleris convincet, ſi ſine illo coram ipſo præſentes nos exhibuerimus: nullo igitur pacto poſſumus ad ejus conſpectum venire, quin fratrem noſtrum minimum, in noſtra feramus ſocietate. Eſtote, inquit, prudentes in orationibus; & attendite, ac vigilantibus oculis, quæ præmittenda ſunt perficite. Neceſſarium nobis eſt, coram Deo præſentes nos dare per orationem, ut quæ ad vitam animæ neceſſaria ſunt, comparare poſſimus: id namque eſt orare, coram Deo nos exhibere præſentes, per mentis elevationem, ut ab illo obtineamus, quæ ut animæ vitam ſervandam conducunt. Pactum tamen expreſſum à viro illo nobiliſſimo ſtatutum eſt: *Cum ſteteritis ad orandum, prius remittite*, hoc eſt, fratrem veſtrum minimum, videlicet inimicum, in corde vobiſcum adducite; aliter non videbitis faciem meam, nec pacificè ſuſcipiam, ſed ſceleris reos convincam. Imprudenter ergo ad orandum accedit, qui non prius per charitatem, fratrem ſuum minimum, id eſt, inimicum in corde ſuo reponit, cum diligens, ei parcens & pacem cum illo tenens. Aut vero recordatus eſt Beatus Petrus illius parabolæ, quam occaſione cujuſdam interrogationis ſuæ, Dominus propoſuit. Quæſierat Petrus: Quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? uſque ſe-

Matth. 18. 22. ¶ 218 pties? Reſpondit Dominus: *Non dico tibi uſque ſepties, ſed uſque ſeptuagies ſepties.* Hujus occaſione illam celebrem ſubintulit parabolam Regis, remittentis ſervo immenſæ quantitatis debitum, ad humilem illius ſupplicationem: quem tamen, quia noluit conſervo remittere centum denarios, juſſit in carcerem mitti, & venundari ejus uxorem & filios, & omnia quæ illius erant, dicens: *Serve nequam, omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me: nonne ergo oportuit, & te miſereri conſervi tui, ſicut ego tui miſertus ſum?* Et rem totam concluſit Chriſtus dicens: *Sic faciet Pater meus cœleſtis, ſi non remiſeritis unuſquiſque fratri ſuo, de cordibus veſtris.* Hanc parabolam perpetuo Petrus mente retinuit, tanquam ad ſe peculiariter dictam. Ex qua primo intellexit, per humilem orationem remitti peccata, ſicut debita dimiſſa fuerunt illi deprecanti. Secundo agnovit, cuncta quæ contra nos committere poteſt inimicus, parua eſſe, quæ omnia, etiam ſi ſeptuagies ſepties nos offendat, ſub exigua quantitate centum denariorum clauduntur: & quam paruæ ſint quantitatis offenſæ, quas proximus contra nos commiſit, agnoſcemus, ſi eas cum illis conferamus, quas nos contra Deum committimus. Tertiò gravem illam, acerbam, & acrem increpationem, quam conſideravit Origenes, mente perpetuo retinuit: *Serve nequam.* Noverat Hom. 7. in
Chriſti ſuavitatem in loquendo, cui ipſe cap. 18.
Petrus dixit: *Quo ibimus, quia verba æternæ* Matth.
vitæ habes? Erat ſiquidem, ut Sponſa aſ- Ioan. 6. 69
ſerit, *guttur illius ſuaviſſimum*: recorda- Cant. 5. 16
batur, eum, quem invenit in nuptiis veſte nuptiali carentem, cum increparet, vocaſſe amicum: *Amice, quomodo huc in-* Matth.
traſti? Iudam itidem, qui ſe horrenda pro- 22. 12.
ditione tradebat, ſimili voce reprehendiſſe: Matth.
Amice ad quid veniſti? Hunc autem con- 26. 50.
ſervum, contumeliæ & opprobrii voce reprehendens, iram, quam contra illum conceperat oſtendere volens, *Serve*, inquit, *nequam.* Illam tandem concluſionem, quam Chriſtus intulit: *Sic ergo faciet vobis Pater meus, &c.* perpetua recordatione Petrus verſabat, & tanquam ſtatutam legem conſiderabat; idcirco nos admonet, ut procedentes ad orandum, ne tam imprudentes ſimus, ut nobiſcum cauſam repulſæ, & increpationis feramus, ſi cum odio, & ira contra fratres procedimus: propterea charitatem, per quam inimicos diligamus & remittamus offenſas, extendendam, per quam peccata noſtra operiantur, & remittantur. Aut tandem voluit Beatus Petrus alludere, ad id, quod Chriſtus Dominus, modum orandi tradens, do-

Digitized by Google

Matth. 6. 12. cuit, ut diceremus: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Circa quam ſententiam multa annotant ſancti Patres. Tract. de oratio. Cyprianus obſervat, multas petitiones ante iſtam poſitas fuiſſe, abſque aliqua conditione & moderatione, quales illæ: *Adveniat. Regnum tuum: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie:* Regnum abſolutè petendum; & panem ſimiliter docuit: remiſſionem tamen peccatorum, cum hac moderatione: *Sicut & nos demittimus debitoribus noſtris.* Adjunxit plane, ait Cyprianus, & addidit legem, certa nos conditione & ſponſione conſtringens, ut ſic nobis delicta demitti poſtulemus, ſecundum quod & ipſi debitoribus noſtris dimittimus; ſcientes impetrari non poſſe quod pro peccatis petimus, niſi & ipſi circa debitores noſtros paria fecerimus. Idcirco & in eodem Matth. 7. 2. ſermone dixit: *In qua menſura menſi fueritis, remetietur & vobis.* Excuſatio igitur nulla tibi in die judicii ſupereſt, cum ſecundum tuam ſententiam judiceris; &
¶ 119 quod feceris, hoc & ipſe patiaris. Ita Cy-
Hom. 29. de pœnit. prianus. Te fecit (inquit Baſilius idipſum expendens) eſſe medicum tui ipſius: in manu tua poſuit menſuram, qua ille tibi remetiatur. Et vere nulla alia ratione magis tuo poterat ſatisfacere deſiderio, quam in tua voluntate dimittens modum, quo tibi remiſſionem ipſe concedat. Multa dixit Chriſtus Centurioni; illis verbis: Matth. 8. 13. *Sicut credidiſti fiat tibi:* majora Chananeæ, dicens: *Fiat tibi ſicut vis*, vo- Matth. 15. 28. luntatem enim ſuam viſus eſt; in illius voluntate collocare: idem tibi proponit, qui jubet dicere: Dimitte nobis, &c. ſic- L. de ora. dom. orat. 5 ut & nos dimittimus. Beatus Gregorius Nyſſenus, magni Baſilii frater, integrum tractatum in horum verborum obſervationem edidit. Supponit primò, immenſam Dei in eos bonitatem, qui humanam naturam conditione divina quodammodo mutat, & ut dii fiant homines, ſancit. Debitorum namque remiſſio, proprium ac peculiare Dei munus, & offi- Luc. 7. Matth. 6. 14. cium eſt: quia dictum eſt, quod *nemo poteſt remittere peccata, niſi ſolus Deus.* Hoc nihilominus homini concedere videtur, cui dicendum tradit; *nos dimittimus debita noſtra:* nam hæc debita eſſe peccata, paulò inferius ipſemet expreſſit, ſubdens: *Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum dimittet & vobis Pater veſter cœleſtis delicta veſtra.* Nobis ergo concedit peccata contra nos commiſſa, remittere, ideoque hoc dicturus bene præmiſit, dicens, ut Deum vocaremus Patrem, ad cujus non ſimilitudinem tenendam evexit. Qua autem ratione homo dicatur peccata contra ſe commiſſa dimittere, alibi expoſitum eſt. Annotat ſecundo nulla ex te potuiſſe hominem magis extolli, quam ex hac, per quam ſui ipſius judex conſtituitur: ut videas, Deum nolle te acriter judicare, qui tui judicium tibimet agendum committit. Licet (inquit) tibi, quidquid ex Deo commodum eſt, animo ingenuo atque libero ad arbitrium habere: ipſe tibi ſis judex, ipſe te tua ſententia abſolue ac ſerva; remitti tibi à Deo debita deſiderans, tu dimitte, & Deus decreverit, atque ſententiam tulerit, nam judicio de proximo quod in tua poteſtate eſt, qualecunque fuerit, ſententia par erit & reſpondebit; quæ enim apud te ſtatueris, hæc tibi per divinum judicium confirmabuntur. Obſervat tertio, temerarium eſſe, velle mente concipere omnia, quæ his verbis continentur. Deus ad bene agendum imitandus ſemper proponitur, cujus voluntas ipſius rectitudinis eſt regula: ideo dicit Paulus: *Imitatores Dei eſtote ſicut filii chariſſimi.* Ipſe Ephes. 5. 1. perpetuo ſeipſū ad imitandū proponit; quia ex ejus imitatione bonum omne perficiendum eſt: nūc autem nos poſiti ſumus, quorum facta Deus imitetur; ut tu item ad Deum dicas: Quod ego feci, fac: imitare ſervum tuum tu Domine, pauperem, & egenum, qui rerum univerſarium regnum obtines: remiſi debita, ne tu quidem exigas ſupplicem repellere veritus ſum, ne tu quidem ſupplicantem ſubmoveas atque repellas: lætum & alacrem dimiſi meum debitorem talis item tuus fiat, ne tuum debitorem; meo debitore triſtiorem reddas: ambo pariter & æqualiter exigentibus gratias agant, par ab ambobus remiſſio decernatur, tuo

tuo ſimul & meo debitori. Ille meus eſt debitor, tuus autem ego: quo animo ego fui adverſus hunc, quamque de eo ſententiam ſequutus ſum, hæc item apud te obtineat: ſolvi, ſolve; dimiſi, dimitte magnam ego proximo exhibui miſericordiam, imitare tu Domine ſervi tui humanitatem. Ita ille.

¶ 210. Obſervat tandem, non dixiſſe; Dimitte nobis debita noſtra, quæ aut qualia nos dimittimus debitoribus noſtris: breviſſima enim eſſet regula & menſura: nam quæ nos erga Deum contraximus debita, immenſi infinitique ſunt ponderis, quia ſunt peccata; quorum minimum tota natura hominum & Angelorum creata, & quæ creari poteſt, perſolvere ſuis viribus ad perfectũ non poteſt. Quæ autem nobis debita ſunt; leviſſima eſſe, vel hoc manifeſtè comprobat, quod omnis homo vivens, vanitas eſt: quanto igitur vaniora erunt, quæ ad eum ſpectant? Quod ergo dici jubemur, hoc eſt: Dimitte nobis debita noſtra, magna, grandia, ingentia, ſicut nos dimittimus debitoribus noſtris, parva, leviſſima, ac aerii ponderis. Si quis propter crimen proditionis, aut læſæ majeſtatis, damnatus eſſet ad mortem, & accederet ad Regem, rogans & dicens: Remitte mihi pœnam quam promerui, ſiquidem ego remitto cuidam ſervo tuo acum, aut paleam, quam à me rapuit; quid diceret Rex? Quomodo tam inſolentem poſſet ferre petitionem? Et nihilominus Rex ſupremus hoc nobis, qui crimina læſæ majeſtatis commiſimus, ſtatuit orandum: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos debitoribus noſtris: vide ſi poteſt hæc miſericordia vel Angelorum linguis pro dignitate commendari. Tu legem (inquit Chryſoſtomus) ſcribis de venia & pœna, tu in tui cauſa fers ſententiam, & an Deus peccatorum tuorum recordetur, tui juris eſt, tu Dominus. Alii vigilando, in nuda humo dormiendo, carnem aſſiduis laboribus macerando, delent peccata: facilior tibi exhibetur via: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut dimittimus. Vide quid dicis, ne contra te enſem ut inſanus & furens ſtringas, &c. D. Auguſtinus ſæpiſſime hæc verba medidatus eſt. Expendit inprimis magnam Dei miſericordiam, qui quoniam quid oremus neſcimus; ipſe orationem, quam proferremus aptiſſimam, compoſuit & docuit. Docuit (inquit) te pauca verba, quæ quivis idiota poteſt tenere, & dicere: & in eis conſtituit tibi cauſam tuam. Docuit te jus cœleſte, quomodo preceris: nunc advocatus tuus eſt, tibi ſupplicationem componens. Secundo obſervat, voluiſſe Chriſtum nobis indicare ſacrificium gratiſſimum, quod Deo offerre poſſimus, præſtantius eo ſacrificio quod Noë obtulit, cujus odore ita Deus delectatus eſt, ut dixerit: *Nequaquam ultra maledicam terræ*, &c. Imo & id indicavit, quod quocunque ſacrificio eſt Deo gratius, miſericordia ſcil. & charitas, de qua clamat: *Miſericordiam volo, magis quam ſacrificium.* Quia ergo advocatus noſter Chriſtus eſt, & nos agere cauſam noſtram egregie docuit, quia ſciebat, nobis petentibus, Dimitte nobis debita noſtra, illum dicturum; Quid mihi das, ut ego dimittam tibi debita tua? Quale munus offers, quale ſacrificium conſcientiæ tuæ imponis altaribus meis; continuo docuit te, quid petas, & quid offeras. Pete: *Dimitte nobis debita noſtra*, & offer, *ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Tandem his verbis legem quandam, & pactum conſtitutum obſervat Auguſtinus; Idem eſt enim, ac ſi dicat Deus; tu debitor meus es, ille debitor tuus. Hoc facio ego tibi debitori meo, quod tu feceris debitori tuo. Quod alibi excellenter expoſuit. Cum vita, inquit; iſta mortalis & fragilis, quæ inter tot terrenas tentationes periclitatur, & orat, ne ſubmergatur, non poteſt eſſe in quovis juſto ſine qualibuſcunque peccatis. Vnum eſt remedium per quod vivere poſſumus, quia docuit nos magiſter Deus, dicere in oratione: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Pactum & placitum cum Deo facimus & conditionem ſolvendi debiti in cautione ſubſcripſimus; Dimitte nobis, plena fiducia petimus, ſi & nos dimittimus; ſi autem non dimittimus, dimitti nobis peccata

Marginalia: *Hom. 38. in Ioan.* — *Serm. 170 de temp.* — *Gen. 8. 21* — *Oſea 6. 6.* — *Lib. 50. homil. hom. 40.*

non putemus. Non nos ipſos fallamus, Homo ſe non fallat, Deus non fallit, &c.
Ser. 203. de tempo. Eadem verba conſiderans idem Auguſtinus, magnam miſericordiam ſonare ex eo probat, quia ex noſtro judicio & voluntate judicat nos Deus, & quodammodo in poteſtate noſtra collocat, quomodo ju-
¶ 121 dicemur à judice. Si judex aliquis ita a ſe te judicandum decerneret, ut non niſi eo modo quo tu velles, ſententiam proferendam diceret, ſummo te beneficio, quo nullo majus poſſes deſiderare, afficeret, His addit Auguſtinus, excellentem Dei
Ser. 157. de tempo. miſericordiam, qui ad remiſſionem peccatorum non a nobis exigit, quod forte aliquando in noſtra non eſſet poteſtate. Si peteret divitias tradi, quid ageret pauper? Si jejunia, quid ageret infirmus? Tantum petit quod quivis præſtare poteſt, ſcil. dimittere. Idipſum obſervavit Chryſoſto-
Hom. 20. in Matth. mus. Vide, inquit, à nobis tota hæc res ſumit exodium, futurumque de nobis in noſtra eſt poteſtate judicium. Nec enim vel irrationabilis quiſpiam, aut in magno aliquo aut exiguo delicto de judicio Dei conqueri poſſet: ipſum reum, dominum illius fecit eſſe ſententiæ. Quemadmodum, inquit, tu tibi ipſe judicaveris, ita etiam tibi judicabo: nam ſi dimiſeris conſervo tuo, à me quoque eandem gratiam conſequeris. Poſſet abſque hoc omnia peccata dimittere, vult tamen beneficium etiam per iſta conferre, mille tibi occaſiones pietatis ſuæ miniſtrans, & quod in te belluinum eſt depellens, iſtam, furo-
Serm. 5. Dom. 1. Quadrag. rem, &c. Beatus Leo Papa hoc quod Chriſtus dici jubet, vocat ſacratiſſimum pactum, & hortatur, ne exactor ſis vindictæ, qui petitores veniæ. Dicentes enim: Dimitte ſicut dimittimus, duriſſimis nos vinculis illigamus, niſi quod profitemur, impleamus. Hæc ferè omnia Divus Gre-
Hom. 27. in Euang. ad fin. gorius eleganti ſtylo complexus eſt. Ecce, inquit, in nos graviter inimicus deliquit, damna intulit, juvantes læſit, amantes perſequutus eſt. Retinenda hæc eſſent, ſi remittenda nobis delicta non eſſent: advocatus etenim noſter, precem nobis in cauſa noſtra compoſuit; & ipſe ejuſdem cauſæ judex eſt, qui advocatus: preci autem quam compoſuit, conditionem inſervit, dicens: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, ut noſmetipſos hoc dicendo amplius ligemus. Aut fortaſſis conditionem hanc in oratione intermittimus, & advocatus noſter precem, quam compoſuit, non recognoſcit, atque apud ſe protinus dicit: Scio quid monui, non eſt ipſa oratio quam feci. Ita ille. Itaque ſingulari conſilio Chriſtus nobis tradidit modum, quo remiſſionem peccatorum peteremus, ut ſimul nos ipſos obligaret, ita petere, remitti debita noſtra, ut ſimul ore proprio profiteremur, nos debitoribus noſtris remiſiſſe, Multa alia obſervant ſancti Patres, ſed hæc ſufficienter oſtendunt, ad obtinendam peccatorum remiſſionem, neceſſariam eſſe dilectionem inimici, & remiſſionem offenſæ, quam nobis intulit.
Cæterum obſervandum eſt ex B. Augu- *Lib. 21. de civit. c. 22*
ſtino, aliquos perperam intellexiſſe hanc doctrinam, exiſtimantes per ſolam remiſſionem offenſæ, omnia peccata ita dimitti, ut quamvis homo per totam vitam in eis permaneat, cenſeantur nihilominus ſibi dimiſſa univerſa, ſi offenſas contra ſe commiſſas ille dimiſerit. Putant, inquit Auguſtinus, eis qui perditè vixerint, donec claudant diem hujus vitæ extremum, per hanc orationem qualiacunque, quantacunque fuerint, omnia quotidie peccata dimitti, ſicut ipſa quotidie frequentatur oratio, ſi hoc tantummodo cuſtodiſſe meminerint, ut quando ab eis veniam petunt, qui eos peccato qualicunque læſerint, ex corde dimittant. Hunc errorem evidenter confutat Divus Auguſtinus, de-
monſtrans, intelligendum eſſe, quod Chri- *Eod. lib.*
ſtus docet, dimitti peccata, dimittenti- *cap. 27.*
bus, quia non dimittit Deus non dimittentibus: ſed ut iis dimittat, neceſſarium eſt ut à peccatis deſiſtant, & faciant fructus dignos pœnitentiæ. Vult ergo Chriſtus dicere: quod dimittentibus dimittetur, niſi aliud impediat ex alia parte. Hujus occaſione multa dicit tibi Divus Auguſtinus ſuo ingenio digna, ibi viden-

Digitized by Google

videnda: quod autem peculiari conſideratione dignum tradit, ſtatim erit exponendum.

§. 8. *Quæ & quomodo remittantur delicta, remittentibus offenſas, factum & verba Davidis aptè declarant.*

¶ 222 UT quæ tradere cœpimus, fiant manifeſtiora, explicādum reſtat, quænam peccata homini dimittantur, ex eo quod ipſe debitoribus ſuis remittit offenſas, & de quibus peccatis id intelligendum ſit: *Si dimiſeritis peccata hominibus, dimittet & vobis Pater veſter peccata veſtra.* Videtur namq; D. Auguſtinus cenſere, tantum venialia, quæ quotidiana dicuntur, remitti; nam reſpondens iis qui dicebant, per ſolam offenſæ remiſſionem omnia peccata dimitti, etiam nulla alia pœnitentia addita, imò permanente homine in peccato, poſtquam id falſum comprobavit, addit: Oratio verò quotidiana, quam docuit ipſe Dominus, unde & Dominica nuncupatur, delet quidem quotidiana peccata, cùm quotidie dicitur: Dimitte nobis debita noſtra. Idque duobus argumentis confirmat ex ipſis Chriſti verbis deſumptis; nam ipſa verba tanti magiſtri & Domini noſtri vigilanter intuenda ſunt: primum, quia non dixit: Quæcunque debita, ſed abſolutè, debita aut peccata, quo nomine abſolutè prolato, ea intelliguntur, ſine quibus nec Sancti vitam agunt. Secundum, quia verba intelligenda ſunt, convenientia iis, quibus Dominus loquebatur, qui erant ejus diſcipuli juſti. Conſiderantes igitur quibus loquebatur, & audientes abſolutè dictum, peccata veſtra, nihil aliud debemus exiſtimare, quàm parva, quoniam talium jam non erant magna. Ita ille, cujus doctrina explicanda eſt: quia videtur prima facie falſa. Ipſemet tamen Auguſtinus, ſi attentè legatur, ita explicat, ut veriſſima ſit, & obſervatione maxime digna: vult namque docere, unde habeat Dominica oratio vim, quam illi Theologi tribuunt, remittendi peccata venialia: & docet, ex eo, quod illam dicentes, actum facimus, quo communes offenſas contra nos commiſſas remittimus. Et ideò obſervat Auguſtinus, hanc orationem vere iſtum habere effectum, ſi quod ore profertur, corde perficitur, & id fit, quod dicitur; cum videlicet ita oramus, ut verè actu interno dimittamus propter Deum offenſas, contra nos commiſſas, quales quales illæ fuerunt. Sicut ergo cùm communiter oramus, generaliter loquendo, communes offenſas intelligimus, quas communis vita ferit, etiam à familiaribus & amicis; ita per illam communium peccatorum, ſine quibus vita iſta non agitur, remiſſionem obtinemus. Ex quibus explicat Auguſtinus, quo affectu oratio Dominica dicenda ſit, quam tanquam antidotum Dominus tradidit, quotidie dicendam, ut quia quotidiana ſunt peccata, quotidiana medicina purgentur. Ita enim oratio proferenda eſt ore, ut dicere poſſimus cum Davide: *Auribus percipe orationem meam, non in labiis doloſis*, id eſt (ait Auguſtinus) quam effundo, non in labiis mendacibus. Labia mendacia ſunt, quæ contra id, quod in corde eſt, proferunt verba. Multi dicentes: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, in labiis orant doloſis: iſtis debita non remittuntur, ſed qui fidelibus labiis deprecantur, ore id proferentes, quod corde perficiunt. Itaque peccata venialia quotidie per hanc orationem tolli, docet Auguſtinus. Non tamen vult negare, etiam peccata gravia & particularia dimitti, cùm quis propter Deum, particulares graveſque offenſas remittit. Abſolutè namque Chriſtus loquitur, & qui abſolutè & ſimpliciter dicens: *Si dimiſeritis hominibus peccata*, voluit non ſolum levia & communia, ſed gravia & particularia comprehendere: abſolutè dicens: *Dimittet vobis Pater veſter peccata veſtra*, etiam particularia graviſſimaque peccata voluit exprimere. Unde expreſſe idem ¶ 223 Augu-

Matth. 6. 14. lib. 21. de civit. cap. 27.

Pſ. 16. 1. In Pſ. 16

Auguſtinus, ſi attente legatur, paulo inferius ſatis manifeſte tradit, graviſſima etiam peccata dimitti dimittentibus offenſas, ſi alia ex parte impedimentum remiſſioni non opponant. Itaque remittenti tibi ex corde offenſas quotidianas & communes, à familiaribus & quibuſvis contra te commiſſas, remittet tibi Deus offenſas familiares, & communes fragilitati humanæ, qualia ſunt peccata venialia: remittenti tamen tibi aliquam gravem magnamque offenſam contra te factam, graves magnaſque offenſas, quas contra Deum commiſiſti, remittet ille, ſi alias impedimentum non apponas. Et vere ita docent Scri-
In Pſal.7. pturæ ſacræ, quæ, ut D. Chryſoſtomus ob-
Pſal.7.9. ſervat, remiſſionem offenſæ vocant juſtitiam (ita intelligit illud: *Iudica me Domine ſecundum juſtitiam meam*) non quod homo per illam de juſtitia mereatur remiſſionem culpæ; hæc enim non cadit ſub meritum, ſicut nec prima gratia, quæ gratis confertur, ut ex ſacris Scripturis & Patribus de-
1.2.q.114.art.5 monſtrant Theologi, cum D. Thoma; ſed quia quando remiſſio fit propter Deum, & eo modo quo fieri debet, maxime adjuvat,
In Enchi.c.71. & 74. ut dixit D. Auguſtinus, & mirifice ad remiſſionem peccatorum obtinendam, & magnam fiduciam præſtat ad illam petendam & impetrandam ratione divinæ pro-
Serm. 5. Tom.2. Quadr. miſſionis, quam S. Leo Papa pactum ſacratiſſimum vocat; ratione cujus, id quod ait Auguſtin. dicere Deo poſſumus: *Redde quod promiſiſti, quia fecimus quod juſſiſti.* Vnde & apud Lucam, ita Chriſtus dixit, à
Luc.11.4 nobis dicendum: *Dimitte nobis debita noſtra, ſiquidem & nos dimittimus omni debenti nobis.* Adverbium enim illud, *ſiquidem*, vim obtinet cauſalis & motivi, ut velit dicere: Dimitte nobis, quia nos dimitti-
In illud Pſa.143. Miſeri. mea. mus. Ita idem Auguſtinus expreſſe docuit, cujus ſententiam alibi citavimus, qui poſtquam tradidit, ſæpe dæmonem nos in peccata conjicere, indicat remedium, quo illorum remiſſionem obtinere poſſimus. Omnia, inquit, delentur, cum ex vero corde & plena fiducia dicimus: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus.* Dic toto corde, dic tota fiducia, dic ſecurus; Dimitte nobis, ſicut & nos dimittimus, &c. Vis, inquit, ut dimittam? dimitte. Aliquid & contra te teneo, aliquid & tu contra alterum tenes; dimitte, & dimitto. Aliquid petis à me, aliquid petit alter à te Da, & do, &c. Hinc intelligemus Pſalmum Davidis ſextumdecimum; quem, ut Baſi-
lius cenſet, edidit, cum duras & acres per- *Scholaſt. in Pſ.16.*
ſecutiones ac injurias à Saule pateretur, quas quam libenti animo propter Deum remiſerit, ſacra narrat hiſtoria. Ad Deum igitur converſus, primo petit, ut ad inſtar judicis recti, rectum erga id quod prætendit judicium proferat. *Exaudi*, inquit, *Domine juſtitiam meam.* In Hebræo, non eſt
pronomen, *meam*, ſed tantum; *Exaudi Domine juſtitiam.* *Pſa.15.*
Quaſi dicat; Id peto fieri, quod juſtitia ipſa expoſcit; eo modo, quo is, cui ſua eſt explorata juſtitia, judicem interpellat dicens, ut id pronuntiet, quod juſtitia ipſa ſuggerit & clamat; *Intende deprecationem*, quia id fieri peto, quod juſtum eſt. *Auribus percipe orationem meam, non in labiis doloſis*, ſubde, proponentem res confictas, aut dolo excogitatas, ſed quas vere, & ſyncero corde exequutus ſum. *De vultu tuo judicium prodeat:* omnia nuda & aperta ſunt oculis tuis, in quos nullus error aut deceptio cadere poteſt; vidiſti quæ promiſiſti, vidiſti itidem quæ feci; ſicut res ipſas oculis & vultu agnoſcis, judicium
proferto. *Oculi tui videant æquitatem*, id quod juſtum & æquum eſt pronuntia. Hæc *Ibid.*
procemii loco ſubjecit David; & deinde ad rem ipſam exponendam progreditur, & quidnam ſit, in quo judicium fieri poſtulet, exponit; *Probaſti*, inquit, *cor meum, & viſitaſti nocte, igne me examinaſti, & non eſt inventa in me iniquitas, ut non loquatur os meum opera hominum* Nox vocatur in Scriptura; tempus afflictionis & perſecutionis. *Nocte* (id eſt, tempore afflictionis & tribulationis) *tacere feci matrem tuam*, di-
xit apud Prophetam. Illud propterea vult *Oſe.4.5.*
exprimere tempus, quo graviſſimas à Saule paſſus eſt perſecutiones, quas quomodo tulerit, exemplo auri explicat, quod tunc clariores radios emittit, quando majoribus ignis flammis exurendum videtur; ita David,

Digitized by Google

David, cum majores perſecutiones paſſus fuit à Saule, majoribus charitatis radiis ardentiſſimis & ſplendidiſſimis, illum proſequebatur; ei remittebat offenſas, quas ingentibus beneficiis compenſabat, vitam ſervans illus, & honorem illi ſupremum exhibens. In graviſſima igitur perſecutione poſitus, nullatenus in me inventa eſt iniquitas odii, aut perſecutionis erga illum, imo nec verbum malum de ore meo prodiit. Ita enim me geſſi, ut nes *os meum loquutum fuerit opera hominum.* Attende egregiam dicendi phraſim. Opera hominum communiter vocamus, vindictam & ultionem erga inimicos. Dicimus namque, hoc hominum opus, diligere amicos, & odio, & perſecutione proſequi inimicos; & communiter eum hominem reputamus, qui ultionem de inimico ſumpſit. Hæc hominum opera, inquit David, non ſolum non re ipſa perfeci, ſed nec ore loquutus ſum: quia nunquam, vel minimum verbum de ultione ſumenda protuli. Quid igitur feciſti? *Propter verba labiorum tuorum ego cuſtodivi vias duras.* Similiter conſidera optimum loquendi modum. Vias faciles, & appetitui ſuaves vocat, amare amantem, benefacere benefacienti, benedicere benedicenti, odire odientem, perſequi perſequentem, maledicere maledicenti, at diligere odientem, benefacere perſequenti, benedicere maledicenti, vias duras, quia contra carnis inclinationem ſunt, merito vocat. Has, inquit David, cuſtodivi, & perambulavi, non ab eis vel leviter deflexi. Id autem feci: *Propter verba labiorum tuorum*, quibus præcepiſti, & promiſiſti remiſſionem peccatorum, & veniam, illa ſervantibus. Hæc præcepiſti ſub promiſſione, hæc ego perfeci ſub ſpe: judica ergo, & ſententiam proferto: redde quod promiſiſti, quia feci quod juſſiſti. Et vere viſus eſt David alludere ad factum illud in-
1. Reg. 26 ſigne, quando Saulem ſe perſequentem, quem dormientem invenit, potuit occidere, contentuſque fuit ſolummodo haſtam & ſcyphum aquæ, qui erat ad caput illius, ſecum ferre, hoc ipſo evidenter demonſtrans, potuiſſe tam libere illum perimere, & vitam eripere, ſicut potuit, quæ illi erant proxima auferre. Poſſumuſque annotare, juxta Beati Chryſoſtomi inſtitutionem, quam alibi cœpimus indicare, Davidem voluiſſe appropinquare Sauli, & manum extendere ad lanceam & vas, quæ ad caput Saulis erant, ut mortificaret cor ſuum, & appetitum carnalem iraſcibilis: ſicut qui magna ſiti exardeſcit, & ad aquam labia appropinquat, quam bibere eis non concedit: ſicut etiam ipſemet David fecerat, quando quam ſummopere ejus appetitus concupierat, tenuit quidem, manu appetitui ſuo eam repræſentans, ſed illum magna mortificatione affecit, non concedens illam bibere, quam Domino offerebat, ipſam effundens, & non bibens, quam facile bibere poterat.
Non dubium, quod appetitur inferior Davidis, vehementer optabat Saulem interficere: David volens eum mortificare, ad Saulem acceſſit, juxta illum ſe conſtituit, manus libere circa eum movit, auferens quæ voluit auferre, hoc ipſo proponens appetitui ſuo Saulis vitam, quam faciliime poterat auferre, & quod ejus perſona erat ſuæ diſpoſitioni ſubjecta, quem tamen nec leviter voluit contingere, ſed appetitum ſuum & motum ac affectum carnis ſuæ mortificabat, vitam Saulis nolens tangere, ſed Deo illam tanquam gratum ſacrificium offerre. Propter verba enim Dei has vias duras cuſtodivit. Poſitus deinde David ex adverſo in vertice montis, vocanſque Abner, excitatus eſt Saul. *Vox*, inquit, *hæc tua fili mi David?* Et ait David; *Vox mea Domine mi Rex. Quam ob cauſam Dominus meus perſequitur ſervum ſuum? Ecce haſta Regis, &c. Dominus autem retribuet unicuique ſecundum juſtitiam ſuam & fidem; tradidit te enim Dominus hodie in manum meam, & nolvi extendere manum meam in Chriſtum Domini, & ſicut magnificata eſt hodie anima tua in oculis meis, ſic magnificetur anima mea in oculis* Domini. Omnia verca ſingulari animadverſione ſunt digna, primo illa: *Retribuet unicuique Dominus ſecundum juſtitiam & fidem.* Fidem enim

fff vocat

vocat illam quam habebat, dum in Rege impio, quem videbat, Deum quem non videbat recognoſcebat, & venerabatur: ideoque ut Beatus Chryſoſtomus annotavit, cum vocavit *Chriſtum Domini*, Dominum in illo reveritus. Diximus ſupra, quomodo ſecundum fidem agendum ſit cum inimico, in ipſu Chriſtum, & ejus promiſſiones viva fide contemplantes. Aut vero fidem ſumit profidelitate, quæ in pactis tenetur, ut velit dicere, Deum redditurum cuique juxta ea quæ fecerit in legum ſuarum obſervatione, quam propterea juſtitiæ copulavit, dicens, *ſecundum juſtitiam & fidem*: Vocat enim juſtitiam, meritum quod ſibi quis comparat, ſervans quæ Deus ſub promiſſionibus præcipit, hoc ipſo illas ſibi debitas de juſtitia faciens. Secundo obſerva illa verba: *Sicut magnificata eſt anima tua in oculis meis, ita magnificetur anima mea in oculis Domini.* Exprimere namque vult, quid ſibi ex opere ſuo acquiſierit: quia ex eo quod ipſe propter Deum Saulem ita magnifecerat, ut eum occidere poſſet, potius ſervaret, & vitam ei concederet & incolumitatem; ita ſe à Deo æſtimandum & ſervandum inferebat, quia nota jam ſibi erat, quæ poſtea Chriſtus clarius expreſſit dicens, eadem menſura, qua menſi fuerimus, remetiendos eſſe, & imponens nobis dicere: *Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.*

Hom. 2. & 3. de Saule & Davide.

§. 9. *Remittere offenſas, diſponit ad peccatorum remiſſionem, ut David oſtendit, & Chriſtus orans pro inimicis in Cruce mirifice explicavit.*

226 *In Pſ. 38. Pſ. 38. 9.* IDipſum annotavit Beatus Chryſoſtomus, expendens illa ejuſdem Davidis verba; *Ab omnibus iniquitatibus meis eripe me, opprobrium inſipienti dediſti me obmutui, & non aperui os meum.* Loquitur David de eo quod factum eſt, quando ipſo fugiente rebellem filium ſuum Abſalon, Semei in occurſum ejus egreſſus, verbis factiſque acri perſecutione & contumeliis afflixit. Volentique Ioab ultionem ſumere, dixit David; *Dimitte, ut maledicat, juxta præceptum Domini, ſi forte reſpiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna.* Verba omnia conſidera. *Dimitte*, inquit, *ut maledicat, juxta præceptum Domini.* Annotabamus ſupra illa verba Domini ad Iob: *Nunquid theſauros grandinis aſpexiſti, quos præparavi in diem pugnæ & belli?* Conſulto non dixit Deus, ſed grandinem congelare aut efficere, ſed quod eo utiturad pugnam contra hoſtes, ex quo ingentes theſauros extrahit; grandinis enim nomine impios perſequentes, & impiè agentes intelligit. Deus illorum voluntatem non facit pravam, nec quod in frigidiſſimum grandinem concreſcat; id ſiquidem operatur malitiæ frigiditas, quæ in illa reperitur; ipſa tamen Deus apte utitur ad victoriam de inimicis ſuis reportandam. Sæpe namque per impios, tanquam immiſſo grandine omnia vaſtante, illos qui ſe offendunt, punit; quomodo per Reges Chaldæorum Ieroſolymam, ejuſque populum caſtigavit, qui & Aſſur propterea vocavit *Virgam furoris ſui.* Hoc grandine agit contra offendentes ſe, inde magnos theſauros trahens; nam per hujuſmodi flagella, virgam & perſecutiones, eos qui peccaverant, ad pœnitentiam adducit, culpas eorum pœnis excutit, & trahit ut convertantur ad Deum punientem, quem benigne agentem contempſerant. Hoc ergo conſideravit David, videns Semei verba contumeliæ effutientem, & lapides contra ſe mittentem, quod quamvis Deus illius voluntatem non fecerit iniquam, ea tamen utebatur ad vindictam de peccatis ſuis ſumendam; ideo non attendebat illa, quæ Semei faciebat & loquebatur, tanquam ab ipſo prodeuntia, ſed tanquam flagella per quæ Deus illius delicta caſtigare intendebat. Hocque, inquit Baſilius, debet is qui inimicos patitur conſiderare;

2 Reg. 16. 7.

Eſa. 10. 5

Homil. de Ira. 10.

Digitized by Google

rare: excitantur enim Dei peculiari per-
miſſione, ut puniant offenſas contra illum
commiſſas, & peccatores à peccatis, qui-
bus ſe tradiderant, avertat. Nam inter a-
lias pœnas, quibus Deus eos, in quos ad-
vertere vult, uti ſolet, non infimum locum,
imò ſupremum tenet perſecutio inimico-
rum. Eo ipſo quod Salomon à Deo defe-
3.Reg.11 cit, *Suſcitavit Dominus adverſarium Sa-*
2.14. 24. *lomoni, Adad Idumæum de ſemine regio*. In-
26. ſuper *ſuſcitavit quoque ei Dominus adver-*
ſarium, Razon filium Eliada. Deinde *Iero-*
boam quoque filius Nabach Ephratæus le-
¶ 127 *vavit manum ſuam contra Regem, &c.* Ita
intelligi poteſt illud Davidis, qui quid a-
geret, cùm inimici eum perſequebantur,
Pſal.34. exprimit, *Surgentes teſtes iniqui retribue-*
bant mihi mala pro bonis: ego autem cùm
mihi moleſti eſſent, induebar cilicio, humi-
liabam in jejunio animam meam. Hæc o-
mnia ſigna ſunt animi pœnitentis, quia eo
ipſo quod David inimicos patiebatur, ti-
mebat ne pro peccatis talia ſuſtineret, id-
eoque tunc ad agendam pœnitentiam ſe
2. De pe- convertebat. Deinde expende illud: *Si for-*
nitent.c.5 *tè reſpiciat Dominus*: quamvis enim, *forte*,
ut Beatus Ambroſius annotat, ſæpiſſime
adverbium ſit dubitantis, aliquando tamen
eſt nota certiſſimè confidentis. Et verè
David, ex eo quod dimittebat propter
Deum offenſam graviſſimam contra ſe
commiſſam, quam poterat juſtè punire
(quia Rex erat & Semei ei ſubditus) certiſ-
ſimam concepit fiduciam, ſibi à Deo dimit-
tenda peccata, aut pœnam peccatis debi-
tam. Idcircò ſtatim poſt illud factum,
Pſalmum edidit orans: *Ab omnibus iniqui-*
tatibus meis eripe me; opprobrium enim &
contumeliam, qua me affici voluiſti, patien-
ter tuli, *obmutui & non aperui os meum*,
non ultus ſum, nec ultionem de illo ſumi
permiſi. Ad omnium ergo peccatorum re-
miſſionem, mirificè diſponit alicujus gra-
vis injuriæ aut offenſæ propter Deum re-
miſſio. Et certè ſi vera eſt illa beatæ Saræ
Tob.3.13. nurus Tobiæ loquentis ad Deum, ſenten-
tia: *In tempore tribulationis peccata dimit-*
tis iis, qui invocant te: nulla major tribula-
tio, quam illa, quam excitat perſecutio gra-
vis, & calumnia inimici. Quando illam
quis patitur, tempus eſt invocandi Domi-
num, & petendi remiſſionem, quam *tem-* Pſal 31.
pore opportuno, petendam dixit David.
Hinc rationem colligo ejus, quod Chri-
ſtus egit: qui in Cruce elevatus, primum
omnium, antequam ad dilectiſſimam ma-
trem & diſcipulum electum verba faceret,
antequam ſpiritum ſuum patri commen-
daret, ſe totum ad orandum pro inimicis
convertit, dicens: *Pater ignoſce illis*, &c. Luc.23.
Cujus rei varias ſancti Patres rationes me- 34
ditati ſunt: duas ad noſtrum inſtitutum
ſæpè conſideravi. Prima, quia id opere vo-
luit perfectiſſimè complere, quod ſermone
docuerat. Dixerat eum, qui oblaturus eſt
ſacrificium, ita cor ſuum ab ira & diſſen-
ſione purgatum habere debere, ut ſi ante
altare recordetur, fratrem ſuum aliquid
contra illum habere, antequam ſacrificium
offerat, reconciliandum fratri. Acceſſit
Chriſtus ad altare ſanctiſſimæ Crucis, ad
offerendum ſupremum illud infiniti valo-
ris ſacrificium: poſſetque aliquis, qui non
noverat ejus charitatem exiſtimare, ſe ve-
hementer contrà inimicos commotum,
itaque ſuccenſum, à quibus tot tantaque
injuſtiſſimè patiebatur: primum omnium
oſtendere voluit, cor ſuum tam liberum
ab ira & odio contra illos, ut nihil illi eſ-
ſet charius ſalute ipſorum, quam, tam
grandi affectu exoptabat, quanto ejus ora-
tionis verba oſtendebant. Secunda, cer- ¶ 128
tum eſt Chriſtum Dominum nullum ha-
buiſſe peccatum proprium, omnium ta-
men hominum peccata ſuper ſeipſum aſ-
ſumpſiſſe, pro illis ſatisfacturum. *Poſuit* Eſa.53.6
enim Deus in eo iniquitatem omnium no-
ſtrum. Ut autem plenè pro illis ſatisface-
ret, ita illa aſſumpſit, ac ſi ſua eſſent: unde
ut annotavit Beatus Auguſtinus, & ſua ille Epiſt.120
vocavit, dicens: *Longe à ſalute mea verbo* ad Hono-
delictorum meorum, qua de cauſa dicitur ratum.
factus pro nobis maledictum. In Cruce au- Pſ.21.2.
tem jam elevatus, pro illis patiens, omnium ad Gal.3.
illorum remiſſionem obtinere parabat: do- 13.
ctrinam proinde, quam verbo docuit, ope-

Digitized by Google

re exercuit. Ut ſibi peccata remitterentur, quæ tanquam ſua ſibi impoſita erant, primo quæ contra ſe commiſſa erant, quantum erat ex ſe, remiſit, & remitti à Patre poſtulavit. Unde & Eſaias in illa famigeratiſſima prophetia, qua Euangeliſtam ſe ex-
Eſa. 53. 12. hibere videtur, hæc duo conjunxit: *Ipſe peccata multorum tulit, & pro tranſgreſſoribus rogavit.* Expende vim illius adjectivi, *multorum*. Ponit, inquit Divus Auguſtinus, aliquando Scriptura, pro omnibus,
Lib. 20. de civit. cap. 23 ad finem. *multos*, propterea & Abrahæ dictum eſt: *a Patrem multarum gentium poſui te*, cui tamen & alio loco: *b In ſemine*, inquit, *tuo, benedicentur omnes gentes*. Ita & Daniel c: *Multi dormientium in terræ aggere exurgent*, quod dixit Apoſtolus d, *Omnes quidem reſurgemus*: & Chriſtus e, *Omnes qui in monumentis ſunt, audient vocem*, &c. Cæterum Hebræa vox grande myſterim indicat. In Hebræo habetur vox *Rabim*, quæ ſæpe in Scriptura non ſolum multos, ſed infinitos ſignificat, qui nullo numero comprehendi poſſunt: imò & quod omnem numerum excedit, quæ vox habetur, cùm dicitur, *Vincitur numerus magnitudin*. Itaque idem eſt, peccata multorum, quod omnium, & pluſquam omnium: non enim ſolum ſatisfecit pro peccatis omnium hominum, qui ſunt, ſed qui eſſe poſſunt, etiam ſi infiniti darentur mundi. Si ergo Chriſtus ad remiſſionem peccatorem obtinendam, promittit remiſſionem offenſarum contra ſe commiſſarum, quanto magis nos id agere tenemur, ut ad omnium peccatorum dimiſſionem adjuvet & diſponat?

a Gen. 17. 4.
b Gen. 22. 18.
c Dan. 1. 2.
d 1. Cor. 15. 51.
e Ioan. 5. 28.
רבים
1. Paral. 22. 14.

§. 10. *In Eſau oſtenditur reprobatio ultorum, quam expoſuit Chriſtus, explicuit Eſaias, & Amos in ſcelere Edom.*

His adde, nihil magis congruum eſſe divinæ bonitati & conditioni, ¶ 119
quam charitatem, per quam dimittuntur offenſæ & diliguntur inimici: *Deus enim charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo*: nihilque *1. Ioan. 4. 16.*
magis contrarium illi, quàm odium, per quod ultio de inimico experitur. Et ſicut nihil magis inclinat Deum, ad remittendas contra ſe offenſas, quam nos remittere contra nos commiſſas; ita nihil magis continere ejus bonitatem, ne nobis indulgeat, quam nolle nos aliis indulgere. Hoc ſatis evidenter demonſtrat illa parabola ſæpius inducta de Rege, qui ſervo, cui omne de- *Math. 18*
bitum jam dimiſerat, iterum voluit ſibi integre perſolui; & remiſſionem factam, irritam fecit, & debitum extinctum iterum reintegravit, quia ille poſtea noluit conſervo ſuo ſibi debita remittere. Et quidem hæc non ideò à Chriſto Domino dicta ſunt, quaſi Deus, peccata quæ ſemel dimiſit, iterum integre perſolui & puniri velit: *Sine pœnitentia enim ſunt dona Dei*, & pec- *ad Rom. 11. 29.*
cata dimiſſa, per ſequens peccatum, abſolutè loquens non reviviſcunt, ut Theologi cum D. Thoma docent: ſed argumentum evidentiſſimum voluit proponere, ad oſtendendum, nulli qui non remittit, expectandam eſſe remiſſionem: ſi namque Rex debitum jam dimiſſum & extinctum voluit in priſtinum ſtatum reſtitui, ac ſi non dimiſſum eſſet, quia poſt dimiſſionem ſervus conſervo nō remiſit, certiſſimum eſt, quod ſi ſervus prius remittere nolens conſervo, ſui debiti remiſſionem ab illo expoſceret, nullatenus eam Rex concederet, nec debitum condonaret. Et hoc tanquam certiſſimum de Deo nobis tradidit, ſubdens: *Sic faciet Pater meus cæleſtis, ſi nō remiſeritis unuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris*. Et verè in hunc mundum ideò venit (ut

In Pſal. 102. nit(ut obſervat Beatus Auguſtinus) ut pe-
culiariter demonſtraret, vindicatori non
Faciens miſericordias Dominus. eſſe remittenda peccata, niſi à vindicta de-
ſiſtat. Ideò, inquit, venit CHRISTUS, de
quo tanto antedictum eſt: *Ex ore infan-
tium & lactentium, perfeciſti laudem, ut de-
ſtruas inimicum & vindicatorem*, id eſt,
eum qui ſe voluit vindicare, ut non illi di-
mittantur peccata ſua. Eſt vehemens a-
nimadverſor & punitor eorum, qui dile-
ctionem inimicorum contemnunt, inquit
Hom. 16. in Matth. Chryſoſtomus. In hujus confirmationem
annota, in Scripturis ſanctis, Deum erga
nullum peccatorum genus, ſe acriorem &
duriorem exhibuiſſe, quam erga vindica-
tores & oſores inimicorum. Mirum eſt,
quanta ira excandeſcentem, ſe Deus oſten-
dat perpetuo contra Eſau, & ejus proge-
Rom. 9. 11. niem. Illum ponit typum reproborum A-
Mal. 1. 2. poſtolus; ſicut Iacob prædeſtinatorum,
illud inducens, quod dictum eſt: *Iacob di-
lexi, Eſau odio habui*: in illo enim, reprobo-
rum mores, ſicut in iſto electorum, videre
Lib. 16 de civ. c. 32. 35. 42. licet, ut annotavit D. Auguſtinus. Ideo &
Iacob, dicitur filius repromiſſionis, cui hæ-
reditas ſervata eſt, & manſit in domo in
perpetuum: Eſau autem illa ejectus eſt, pa-
terna hæreditate privatus. Similiter Eſau
figuram peculiarem vindicatorum tenuit,
de quo dicitur, quod ex utero *egreſſus, ru-
Gen. 25. fus erat, & totus in morem pellis hiſpidus*:
qua de cauſa poſtea vocatus eſt *Sebir*, ut
In cap. 1. Amos & in Abdiã. ait D. Hieronymus, quia piloſus erat & hi-
ſpidus, ex quo montes quos incoluerunt
Idumæi, qui ab illo orti ſunt, vocati ſunt
a Ezech. 35. 2. *a Montes Sebir*, de quibus Ezechiel: cujus
b Gen. 27. 41. & Abd 1. 10 illa fuit perpetua & perennis vox *b*: *Occi-
dam fratrem meum.* Iacob autem *c*, *Virſim-
plex, habitans in tabernaculis*, id eſt in ſo-
c Gen. 25. 27. 27. 11. cietate, & *lenis* typum tenuit eorum, qui
benignos & miſericordes & lenes ſe exhi-
¶ 230 bent, diligentes omnes, etiam inimicos.
Hinc factum eſt, totam Scripturam ſacram
plenam eſſe promiſſionibus & benedictio-
nibus in Iacob, & ejus filios aut imitato-
res, & minis ac maledictis contra Eſau, &
ejus ſucceſſores. Benedictiones & promiſ-
ſiones in Iacob notæ ſunt, tam in libris hi-

ſtoricis, quam propheticis. Mirum eſt, qui-
bus promiſſis Deum illum proſecutus fue-
rit, quando timens iram fratris ſui, pacem
ſervare cupiens, quaſi exul à paterna domo
ſecedens, in deſertum venit, & affectus tri-
ſtitia, ſomno ſe tradidit, vidit ſcalam illam
celebrem, Angelos aſcendentes & deſcen-
dentes per eam, & Dominum innixum ſca-
læ quo, ut annotat Rupertus, providentiã
quam erga illum habebat per ſe & per An-
gelos ſuos voluit Deus demonſtrare, & ma-
gnificis promiſſionibus eum conſolatus eſt:
Ego inquit, *ſum Deus Abraham, terram in* *Gen. 28. 13.*
*qua dormis dabo tibi, & ſemini tuo, eritque
ſemen tuum quaſi pulvis terræ &c. Et bene-
dicentur in te & in ſemine tuo cunctæ tribus
terræ*, &c. Vere jam tunc oſtendit, quod
poſtea dixit: *Beati mites, quoniam poſſide-* *Matth. 5. 4.*
bunt terram. Et iterum apparens ei, bene-
dixit ei dicens: *Creſce, & multiplicare*, &c. *Gen. 35. 10.*
Reges de lumbis tuis egredientur, &c. Et hu-
juſmodi ſunt innumera. Similiter apud Pro-
phetas loquentes de ejus ſucceſſoribus, aut
imitatoribus, de quibus David *a*: *Elegit* a *Pſ. 46. 5*
nobis hæreditatem ſuam, ſpeciem Iacob, quẽ b *Pſ. 52. 7*
dilexit: & *b*, *Exultabit Iacob, & lætabitur* c *Pſ. 104. 6.*
Iſrael. & *c*. *Filii Iacob electi ejus.* Et apud d *Eſa. 14. 1.*
Eſaiam *d*: *Miſerebitur Dominus Iacob*: & *e*, e *Eſa. 41. 8.*
*Tu Iſrael ſerve meus, Iacob quem elegi &c:
Ne timeas quia ego tecum ſum*, &c. Et *ſuſce-
pit te dextera juſti mei: ecce confundentur &
erubeſcent omnes, qui pugnant adverſum te*,
&c. Comminationibus ſimiliter plenæ ſunt
Scripturæ ſacræ, contra Eſau & ejus filios,
aut verius imitatores, qui inimicitias tenẽt,
inimicos odio, maledictis & malefactis
perpetuo inſequuntur. Aliqua loca breviter
expende. Primus ſit ille Eſaiæ, ubi juxta
Sanctorum ſententiam, ſignanter D. Hiero-
nymi, de extremo judicio verba facit. Inci-
pit propterea omnes convocare, ut omnes
pariter audiant, quod ad omnes ſpectat.
Accedite gentes & audite, & populi attẽdi- *Eſa 34. 1*
te audiat terra & plenitudo ejus &c. *Quia in-* *In ca. 34.*
dignatio Domini ſuper omnes gentes, &c. Hæc *Eſa. & ex*
in communi præmittit: ſtatim autem in- *profeſſo l. 2. cont.*
ducit Deum, ſumma ira commotum, gla- *Pel. to. 2.*
dium acutiſſimum ferentem, exprimen-

Digitized by Google

temque contra quem ſit magno furore a-
cturus. *Inebriatus eſt*, inquit Deus, *in cælo
gladius meus: ecce ſuper Idumæam deſcendet
& ſuper populum interfectionis meæ ad ju-
dicium*, &c. *Victima enim Domini in Boſra
& interfectio magna in terra Edom.* Magnã
emphaſim habent illa verba: *Inebriatus eſt
in cælo gladius meus.* Idumæa aut Edom,
erat terra, quam incoluit Eſau, cujus ha-
bitatores erant ejus filii, quos appellat *po-
pulum interfectionis meæ*, id eſt, quem pecu-
liariter interficiendum aſſumo, contra quẽ
gladium meum ſingulariter diſtringo. In
Forerius. Hebræo, populum anathematis mei, aut
populum anathemizatum. Diximus ſu-
pra, Chriſtum peculiariter veniſſe ad ana-
themizandum vindicatores, & leges duel-
li; contra hos omnes, gladii ſui vires con-
vertet, ita ut *gladius Domini repletus ſit ſan-
Lib. 1 cont. Pelag. cit. guine.* Idumæa, inquit Hieronymus, inter-
pretatur ſanguinaria: erat namque Eſau
ſanguinarius, non ſolum colore, quia ru-
fus, ſed animo implacabili: contra ſangui-
narios gladius Domini ita deſæviet, quod
repletus ſit ſanguine. Et quamvis tunc con-
tra omnes peccatores terræ, gladium ſit
converſurus, ſed *victima Domini in Boſra*,
§ 231 *& interfectio magna in terra Edom.* Edom
ipſa Idumæa erat, terra Eſau & ſectatorum
ejus. Boſra duplex eſt, altera in Moabita-
Ier. 4. 8. rum regione, de qua Ieremias, altera in ter-
ra Idumeæ, de qua ſæpe Eſaias, quæ erat ci-
In cap. 34 Eſai. vitas præcipua illius. Boſra enim Hebrai-
ce, idem eſt quod munita. Victimam au-
tem vocat, inquit Theodoretus, jugulatio-
nem, & ſtragem magnam. Contra omnes
peccatores procedet Deus, ſed ubi magna
erit ſtrages, ubi gladius tanquam in pro-
prium objectum procedet, erit in vindica-
tores, de quibus peculiariter illud Divus
Lib. 21. de civ. ca. vl. Iac. 2. 13. Auguſtinus interpretatur: *Iudicium ſine
miſericordia illi, qui non fecit miſericordiã.*
Secundus locus ſit, ex Propheta Amos. E-
rat ille ex paſtoribus Tecuæ, quem Deus
Prophetam elegit, & miſit, ut illum, tot
tantiſque hominum peccatis offenſum,
prædicaret jam vindictam parantem, & di-
Amos 1. 2 ceret: *Dominus de Sion rugiet, & de Ieruſa-
lem dabit vocem ſuã*: id eſt de templo, quod
monti Sion adjacebat. De Ieruſalem, ubi
Deus ſedem ſuam habere dicebatur: *Ma-
gnus Dominus & laudabilis nimis in civita-* Pſ. 47. 2.
te Dei noſtri in monte ſancto ejus. Et quamvis
hoc ipſo, quod dixit „Dominus rugiet, &
dabit vocem ſuam, ſatis explicarit horro-
rem, quem omnes poſſent concipere: ru-
gire enim dicitur, metaphora ſumpta à leo
ne, quo rugiente omnes timent: & *Vox* Pſal. 28. 5
Domini confringit cedros, & comminuit eas,
&c. *Concutit deſertum* &c. & mortem for-
tiſſimis infert, cum increpat: *Ab increpa-* Pſ. 75. 7.
*tione namq; ejus dormitaverunt qui aſcen-
derunt equos*, id eſt, fortiſſimi Duces, equi-
tes, & milites, tamen exprimere voluit A- 3. Reg. 11
mos, quam fuerit horribilis Dei rugitus. 1. Reg.
Luxerunt, inquit, *ſpecioſa paſtorum, & ex-
ſiccatus eſt vertex Carmeli.* Carmelus erat
mons, non ille in quo vixit & ſacrificavit
Elias, qui eſt in tribu Zabulon, longe di-
ſtans à Tecua, in qua Amos morabatur, ſed
is in quo Nabal paſcebat pecora ſua, à quo
& Carmelus vocatus eſt, qui fertiliſſimus
erat, Tecuæ propinquus. Tam horrendus
fuit ſonus vocis, & rugitus Dei, ut paſcua
ſpecioſiſſima omnem amiſerint pulchri-
tudinem, & vertex Carmeli fuerit ſiccatus,
metaphora ſumpta ab homine, rubro co-
lore fulgente, qui ad vocem horrendam,
colorem pulchrum amittit, & pallidum con-
trahit. Et ſi quæras: contra quem pecula-
riter, vocem iſtam horribilem Deus pro-
fundet? Id exponit dicens, Deum iratum
contra Damaſcum, Gazam, ubi erant Phi-
liſthæi, & Tyrum: quorum nomine infi-
deles intellexit. Signanter autem eum
contra Edon, exhibet vehementi furore
concitatum dicentem: *Super tribus ſceleri-
bus Edom, & ſuper quartum non convertam
eum.* Et quodnam hoc quartum eſt? *Eo quod
perſequutus eſt in gladio fratrẽ ſuũ, & vio-
laverit miſericordiã ejus, & tenuerit ultra
furorem ſuum, & indignationem ſuam ſer-
vaverit uſque in finem.* Erãt habitatores E-
dom aut Idumæi, deſcendentes Eſau, non
ſolum filii illius ſecundum carnem, ſed
veriùs ſecundum mores: nam ſicut Eſau
odio perpetuo & implacabili perſequutus
fuit Iacob fratrem ſuum, ita Idumæi ſem-
per

per ſe exhibuerunt crudeles hoſtes populi Iſraelitici. Tria autem ſingulariter commiſit ſcelera, quæ Deo valde diſplicuerunt; primum cum procedentibus Iſraelitis ex Ægypto in terrã repromiſſam, miſit Moy-
Num. 20. ſes nuncios ad Regem Edom, qui dicerent. *Hæc mandat*, id eſt, ad te mittit dicenda, *frater tuus Iſraël. Noſti omnem laborum, qui apprehẽdit nos, quomodo deſcenderint patres noſtri in Ægyptũ, &c. Obſecramus, ut nobis liceat tranſire per terram tuam: non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas*
¶ 132 *de puteis tuis &c.* At ille non tantum tranſitum non conceſſit, *ſed ſtatim egreſſus eſt obvius, cum infinita multitudine & manu forti, &c quamobrem divertit ab eo Iſraël* Secundum cum ipſe primus extitit, qui contra regnum Iſraelis ſuſcitatus fuit. Subjecerat David omnes fere inimicorum provincias, ſignanter autem Idumæam, aut Edom, quæ univerſa facta eſt ſerviens David, qui hoc peculiariter prætendebat: *In*
2 Reg. 8. 14. *Idumæam extendam calciamentum meum,*
Pſ. 59. 10 & 107 10. *mihi alienigenæ ſubditi ſunt:* ſicque totum regnum magna in pace compoſitum reliquit David filio ſuo Salomoni, cui, ut
a 3. Reg. 10. 25. Scriptura ait *a*, omnis terra, omneſque Reges deferebant munera. Primus qui exci-
b 3. Reg. 11. 14. tatus eſt contra hoc regnum *b*, *fuit Adad Idumæus, qui erat de terra Edon*. Expende illud: *Qui erant de terra Edon:* quaſi dicens:
4. Reg. 8. De illa debebat eſſe terra, qui primus Iſraelis regnum vellet perturbare. Tertium, cum adhuc ſubjectus teneretur Edom Regibus Iſrael, & videret res Iudæorum afflictas,
1. Para. 21. cum jure fraternitatis teneretur ei favere, non ſolũ non favit, ſed tunc *receſſit Edon,*
4. Reg. 8. 20. *ut eſſet ſub Iuda, & conſtituit ſibi Regem:* & *rebellavit Edom, uſq; in diem hanc.* Hæc tria
2. Para. 21. 10. peculiaria crimina Deum provocare potuerunt, ut iratum ſe exhiberet contra Edõ. Sed ſi ibi ille ſtetiſſet, finemq; impoſuiſſet furori & iræ ſuæ, adhuc videretur, quod ſperare poſſet miſericordiam & remiſſionem. Cæterum ulterius proceſſit, ita enim perſequutus eſt fratrem ſuum, & leges charitatis fraternæ violavit, quod ultra progreſſus eſt: *& indignationem ſuam ſervavit uſq; in finem.* Decrevit, non deſiſtere, donec plenam ultionem, ad menſuram ſui deſiderii conſequutus fuiſſet. Et vere ita fuit: nam Idumæi, memoria ſemper tenentes, quod Iacob pater Iſraelitarum, fecit Eſau, patri ſuo odium, quod cœpit tenere Eſau contra Iacob, proſequuti ſunt. Et his concinit illud, quod per Ezechielem eidem dicitur: *Eo quod fueris inimicus ſempiternus. Propter hoc*, inquit, *Non convertam* Ezec. 35.
eum. Certè ſi Deus nõ convertit eum, non 5.
convertetur ipſe: certa eſt ſiquidem ſententia Prophetæ: *Converte nos Domine ad* Thren. 5.
te, & convertemur: & iterum: *Conſidera,* 21.
quod nemo poſſit corripere, quem ipſe deſpexerit. Eccl. 7. 14
Hoc Deus contra eos, qui inimicitias tenent, pronunciat, ſe non præſtiturum auxilium, ut verè à peccatis convertantur, ſicque in illis vitam finiant, & in perpetuũ pereant. Annotavimus in præcedentibus, non mirum, quod quis iræ & furoris paſſione victus, aliquid contra inimicum agat, cum recens eſt injuria & dolor, quem illa excitat. Sed quod quis indignationem ſervet uſque in finem, hoc adeo intolerabile eſt, ut Deus illum de peccatorum remiſſione deſperantem reddere videatur. Indignationẽ & furorem Simeon & Levi maledictum vocavit Iacob: *Maledictus*, inquit, *furor eorum, quia pertinax, & indigna-* Gen. 49. 7
tio eorum, quia dura. Quod quis furore ſuccendatur, cum injuria læditur, non mirum: ſed quod tam pertinacem teneat furorem, ut perpetuò duret, & tam duram indignationem, quam nec tempus nec ratio, nec preces poſſunt emollire, maledictus furor eorum.

* * * *
* * *
* *
*

§. 11. VI-

§. 11. *Ultorum damnationem Moyſes egregiè in facto Amalecitarum demonſtravit.*

¶ 133 Exod. 17. SIt tertius locus ille, quo Deus juravit, ſe perpetuum bellum acturum contra Amalec. Nota eſt hiſtoria. Quando Amalecitæ populo Iſraëlis ex Ægypto ad terram promiſſam progredienti, occurrerunt, magno exercitu coacto, ad iter impediendum, orante Moyſe & pugnante Ioſue, devictus fuit Amalec. Re tota confecta, dixit Dominus ad Moyſen: *Scribe hoc ob monumentum*, ad perpetuam rei memoriam, *in libro, & trade auribus Ioſue*, ut non ſolum res ſub ſcriptura contineatur, ſed per traditionem ſervetur, *quia delebo memoriam Amalec de ſub cælo. Ædificavitque Moyſes altare*, jubente Domino, *& vocavit nomen ejus, Dominus exultatio mea, dicens: Quia manus ſolii Domini, & bellum Domini erit contra Amalec à generatione in* In cap. 17 Exod. *generationem*, id eſt perpetuo. Vatablus ex Hebræi ſermonis proprietate, explicat, his verbis ſignificari, Moyſen erexiſſe altare, ſuper quod elevavit manum, id eſt juravit (id namque apud Hebræos eſt levare manum) & juramentum Dei nomine protulit quia manus ſolii Domini, & perpetuum bellum futurum ſit contra Amalec. Obſerva locutionis phraſim: Manus ſolii Domini, Solium ſiquidem Domini, ſignificat ſedem ejus regiam, excelſam, ſupremam, & primam; & quando Deus aliquid magnum acturus eſt, inducitur ſedens in ſolio ſuo. Ita apud Eſaiam: *Vidi Dominum ſeden-* Eſa. 6. 1. *tem ſuper ſolium excelſum &c.* reprobationem Iudæorum pronuntiare volebat. Unde, Manus ſolii Domini, eſt manus potentiſſima, regia, valida: nec enim contra Amalec acturus eſt leviter percutiendo, ſed potentiſſimam ſuper eum manum mittendo; idemque propterea eſt, in manu ſolii ac in manu potenti: nec id tantum per diem, aut annum, ſed in perpetuum. Duo hæc ſunt, quæ ſupremam ultionem apte exprimunt, Nunquam contra aliquam nationem Deus tam iratum & acrē ſe exhibuit. Quænam iſta natio eſt, quæ ita Deum miſericordē provocavit? Amalec, inquit Strabo, ſignificat & idem eſt, ac populus bibens vel lambens ſanguinem. Annotat Cajetanus, non eſſe vertendum in dubium, populum Amalecitarum, orginem habuiſſe ab illo vindictæ patre Eſau, cujus nepos fuit *Amalec*, in cujus familia ille ſanguinolentus animus Eſau conſervabatur. In hunc igitur Deus ſe iratum exhibet, & à ſe perpetuo bello impetendum jurat, ut videas, qua ſpe & fiducia poſſint eſſe, qui ſecundum ſpiritum ad hujuſmodi populum pertinent, qui perpetuo odia ſervant, injuriam memoria tenent, ultionem expetunt. Hujuſmodi multa alia loca induci poſſent. Sed, ut D. Auguſtinus annotavit, ſufficere deberet ſimilitudo aut parabola illa, quam ipſe, Valde terribilem vocat, de Rege remittente ſervo decem millia talenta &c. quem tam acriter punivit, quia conſervo remittere debitum noluit. Ad noſtram inſtitutionem, inquit B. Auguſtin. hanc parabolam propoſuit, & admonendo perire nos noluit: *Sic, inquit, & vobis faciet Pater meus cæleſtis, ſi non remiſeritis unuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris.* Ecce fratres, res in aperto eſt, admonitio utilis, & valde ſalubris. Ita Auguſtinus. *Sic*, inquit, *faciet Pater meus*, Non dixit, inquit Chryſoſtomus, pater veſter, ſed meus, non enim digni ſunt iſti, quorum Pater Deus vocetur, cum ita nequam ſint, ut homines odio proſequantur. *Memento igitur noviſſimorum, & deſine inimicari.* Vide quod in noviſſimis ad judiciū vocandus es, & quod rationem de debitis illis es redditurus, quæ omnem tuam facultatem in immenſum ſuperant, ad quorum remiſſionem, id ſingulariter videndum eſt, an remiſeris parva & inania debita: *Sic enim faciet Pater meus cæleſtis, &c.*

Apud Lippoma Caten. Exod. 17. fol. 145. In ca. 17. Exod. Geneſ. 36

Serm 15. de verb. dom. Hom. 1. in Matth. Eccl. 28. 6.

§. 12, Æ-

§. 12. *Æternam hæreditatem Filii Dei nemo obtinebit ſine charitate & pace, quam tanquam conditionem neceſſariam teſtator conſtituit.*

¶ 234 UT *ſitis Filii Patris veſtri, qui in cœlis eſt.* Ut filii Dei efficiamur, non tantum nobis imponit Chriſtus remittere offenſas, ſed &, ut dilectionem, & beneficentiæ opera inimicis impendamus. Enimverò, ut homo Filius Dei efficiatur, non ſolum requiritur formaliter loquendo (ut Theologi loquuntur) quod Deus ei peccata remittat, & ut gratiam ſuam conferat, per quam *efficitur divinæ conſors naturæ.* Propterea meritò (inquit
Serm. 15. de Verb. Dom. cit. Beatus Auguſtinus) duo Chriſtus exigit ab iis, qui filii Dei effici voluerint: *Dimitte & dimittemini, date, & dabitur vobis.* Non tantum contendit homo, ſibi peccata dimitti, ſed ſibi donari gratiam. Eſt gratia qualitas quædam divini ordinis, per quam Deus ſuam naturam divinam homini communicat, hominem diligit, & illi jus ad æternam hæreditatem confert: ideo non tantum homo contentus eſſe debet, dimittendo, ſed debet etiam dilectionem & beneficentię opera inimicio impendere, ut ſicut adjuvatur & diſponitur per remiſſionẽ, ad remiſſionem obtinendam, ita adjuvetur per dilectionis & beneficentiæ largitionem, ad hoc, ut ſibi Deus gratiam ſuam largiatur. Ut igitur homo gratiam recipiat, per quam filius Dei, dilectus Deo, & hæres æternæ beatitudinis efficiatur, ſuos debet diligere inimicos, & benefacere iis, qui ſe oderunt. Expendunt ad hoc inſtitutum ſancti Patres, verba illa Apoſtoli, magna expenſio-
Heb. 12. 14. ne digna. *Pacem ſequimini cum omnibus, & ſanctimoniam ſine qua nemo videbit Deum: contemplantes, ne quis deſit gratiæ Dei, ne qua radix amaritudinis ſurſum germinans impediat.* Pax effectus eſt dilectionis & charitatis, ut ſæpe docet Apoſtolus, & nomine effectus cauſam intelligit.

Non tantum cum amicis, & his, qui nobiſcum tenent pacem, pacem tenere debemus, ſed cum omnibus hominibus, quod alio in loco idem Apoſtolus dixerit: *Si fieri* Rom. 12. 18.
poteſt, quod in vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes. Et attende, inquit Di- In ca. 12. ad Hebr. lect. 3.
vus Thomas, non dicere: Pacem habere, ſed ſequimini, id eſt, perſequimini, alludens ad illud: *Inquire pacem, & perſequere* Pſ. 33. 15
eam. Quando propter offenſas & injurias, quas tibi inimicus intulit, pax videtur fugere, & non eam in te ipſo invenis, perſequere eam, & quære, donec invenias. Paci adjunxit ſanctitatem. *Pacem, inquit, & ſanctimoniam.* Etſi Beatus Chryſoſtomus In ca. 12. ad Hebræi.
& multi ex Græcis patribus, intelligant ſanctimoniæ nomine, caſtitatem, ſed Gregorius *a*, Divus Anſelmus *b*, & Divus a *Paſt.* 3 p. admonit. 13. & hom. in Ezech.
Thomas *c*, intelligunt puritatem vitæ, & perfectionem morum, quam communiter ſanctitatem vocamus: ſine charitate enim & pace vera ſanctitas conſtare non poteſt. b *In c. 12 ad Hebr.*
Quantumcunque namque quis eleemoſynis, jejuniis, vigiliis, & bonis operibus intendat, nunquam veram ſanctitatem habebit, niſi illis ſit adjuncta charitas. In cujus confirmationem explicat Beatus Gre- In Paſt. & in Ezec. & l. 7. ep. 193. ad Anaſtaſium.
gorius illud: *Laudate eum in tympano & choro* Tympani nomine mortificationis opera intelliguntur, per quæ caro comprimitur: in tympano namque ſicca & percuſſa pellis reſonat. Pſ. 150. 4.
Quoniam autem in choro, voces ſociatæ concordant, chorus pacem & charitatem deſignat. Non ſufficit laudare in tympano, ſed oportet etiam in choro, quia ut homo ſanctus ſit, non tantum opera mortificationis debet habere, ſed & charitatis. Ad idem inſtitutum expendit Beatus Gregorius illud S. Jacobi: Iacob. 3. 14.
Si cõtentiones ſunt in cordibus veſtris, nolite gloriari, & mẽdaces eſſe adverſus veritatem, &c. ubi enim zelus & contentio, ibi inconſtantia & omne opus parvum Non igitur vera ſanctitas eſſe poteſt cum contentione: ideoque rectè eam ſociat Apoſtolus
paci. Annotat itidem illud, quod per ſemetipſam veritas dixit. *Habete ſal in vobis, &* ¶ 235 Mar. 9. 49.
pacem habete inter vos Nõ ſal ſolum ſufficit, ſed pax ei adjungenda eſt. Salis nomine

ſapientiam ſignificat : quia quantumcun-
que quis ſit ſapiens, ſi charitate & pace ſit
deſtitutus, ſanctus non erit. Et rem Apo-
1 Cor. 13. ſtolus concluſit. *Si lingvis hominum loquar*
1. *& Angelorum, &c. Si diſtribuero in cibos*
pauperũ omnes facultates meas &c. Si tra-
didero corpus meum, ita ut ardeam charita-
tem autem non habuero, nihil ſum. Si ſine
charitate nihil eſt, non utique ſanctus ſine
charitate eſſe poterit. Iure igitur charita-
tem & pacem copulat Apoſtolus, *ſine qua*
nemo videbit Deum, id eſt, ſine qua ſancti-
monia, & ſine qua pace. Videre Deum eſt,
beatitudinis hæreditatem obtinere: nullus
ſine pace & charitate hæres æternæ beati-
tudinis erit, ſine qua nec ſanctus, nec Dei fi-
Orat con. lius eſſe poterit. Obſervat Beatus Auguſti-
quinque nus contra Arrium agens, neminem poſſe
hæreſ. hæreditatem, ſibi jure teſtamentario con-
tom. 6. venientem, obtinere, quin conditiones à
teſtatore decretas cuſtodiat. Si quis enim
contra voluntatem teſtatoris facere volve-
rit, hæredleate carebit. Nobis æternæ hæ-
reditatis poſſeſſio convenit jure teſtamen-
tario, qui per Chriſtum hæredes ſumus
inſtituti: antiquato namque veteri teſta-
mento, in quo ad terrena poſſidenda voca-
bantur homines, nouum condidit, nos re-
1. Ioan. 2. gni cœleſtis hæredes inſtituens. *Hæc*, inquit
25. Ioannes, *eſt repromiſſio, quam pollititus eſt*
nobis, vita æterna. Ratione hujus novi te-
ſtamenti Chriſti Domini, jus habemus ad
hæreditatem regni cœlorum. Quod mi-
nificè Beatus Bernardus morti proximus,
dæmoni reſpondit, quærenti, quomodo
ipſe cum homo eſſet vilis, & inutilis, præ-
tendere poſſet tam excelſum regnum, qua-
le eſt Regnum cœlorũ: Dominus, inquit,
meus Ieſus Chriſtus, illud duplici jure
poſſidet, & quia Filius eſt Dei naturalis,
& propter meritum Crucis: illo ipſe con-
tentus, iſtud hominibus tradidit, & teſta-
mento legavit. Hanc tamen hæreditatem
ſub conditione reliquit, quod pacem te-
neremus & dilectionem ad invicem. Hanc-
que multis modis ſervandam expreſſit. In
primis ingrediens mundum, pacis præco-
nia fieri voluit: cum enim primò Angelus
Luc. 2. 14 illius Natiuitatem annuntiavit: *Subito*
facta eſt cũ Angelo, multitudo militiæ cœle-
ſtis, laudantium Deum & dicentium: Gloria
in altiſſimis Deo, & in terra pax hominibus
bonæ voluntatis. Erat qui paſcebatur pax,
de quo Apoſtolus: *Ipſe eſt pax noſtra.* Lege Eph. 2. 14
(inquit Auguſtinus contra Arrium agens)
& invenies, Prophetam de domino lo-
quentem: *Magnificabitur uſque ad termi-* Mich. 5.
nos orbis terræ, & erit ipſe pax. Illorum ſen- 4.
tentiam veriſſimã credo, qui hanc Ange-
lorum multitudinem, viſibilem apparviſſe
cenſent, ſicut & Angelus, qui Nativitatem
annuntiavit, viſibilis apparvit. Senſibilia
namque erant, quæ hominibus ſenſibili-
bus tradebantur. Unde & cantus fuit ſenſi-
bilis. Et obſerva Euangeliſtam non dixiſ-
ſe: Multitudo Angelorum, ſed *multitudo* ¶ 236
militiæ cœleſtis, ad magnum indicandum
myſterium. Nullum poteſt eſſe majus ar-
gumẽtum & indiciũ temporis belli, quam
ſi videres clericos & religioſos, qui nun-
quam de bello egerunt clamantes & perſo-
nantes bellum, & arma & mortes inimico-
rum, & depoſitis breviariis, & rebus ſacris,
manus ad arma convertentes. Nec aliquod
poteſt eſſe argumentum certius temporis
pacis, quam ſi videres milites clamantes, &
vociferantes, pacem & dilectionem, & de
poſitis armis omnibus, aſſumentes muſica
inſtrumenta, & cantilenit amoris & pacis
reſonantes. Voluit oſtendere & demon-
ſtrare Chriſtus, ſe veniente in mundum,
tempus pacis incœpiſſe, tam manifeſto ar-
gumento, quod milites ſuos, per quos bel-
lum hominibus inferebat, jam exhibet vo-
ciferantes, perſonantes, & clamantes pa-
cem, & harmonico concentu, cantilenis
ſenſibilibus, eam decantantes. Hæc quidem
fecit Chriſtus mundum ingrediens. In eo
vivens, dici non poteſt, quot verbis, ratio-
nibus, parabolis, ſimilitudinibus, hanc pa-
cem & charitatem commendavit. *Hoc eſt* Ioa. 15. 1.
præceptum meũ, ut diligatis invicem. In hoc
cognoſcẽt omnes, quod diſcipuli mei eſtis, etc.
Signanter obſervat Beatus Gregorius Na- Orat. 14.
zianzenus, id quod morti proximus, Chri- Ioan. 14.
ſtus dixit, *Pacem relinquo vobis*: phraſi e- 27.
nim teſtamentaria loqui videtur, nam ver-
bum *Relinquo*, teſtamentorum proprium
eſt.

Digitized by Google

eſt. Vnde & David de divitibus teſtamentum agentibus dixit; *Relinquent alienis divitias ſuas:* quia hanc peculiariter nobis teſtamento legavit, & hæreditario jure reliquit, ut intelligamus, quanti à nobis facienda ſit. Sufficiētiſſima ratio fuit, ut Naboth, etiam ipſi Regi petēti vineam ſuam, denegaret, quia parentum ſuorum teſtamento ſibi erat legata. *Non*, inquit, *dabo tibi hæreditatem patrum meorum.* Et eadem ſufficere deberet, ut pacem ſervare curaremus, quam pater noſter Chriſtus teſtamento legavit. Sed obſerva, nobis pacem relictam tanquam conditionem neceſſariam ad hæreditatem: eſt namque hæreditas, quam nobis relinquit, Regnum cœlorum, ut dictum eſt: ſed ſub hac expreſſa conditione, quod pacem & charitatem erga omnes teneamus. Idcirca Euangelici prædicatores dicuntur *Annuntiatores*, & commendatores *pacis* ab Eſaia, quia hoc eorum munus, ſuadere pacem & charitatem, per quam homines repromiſſam hæreditatem conſequantur. Et hujus obligationis memor Apoſtolus (ut annotat Tertullianus) in omnibus Epiſtolis, primum omnium eam commendat, dicens: *Gratia vobis* & *pax.* Hæc tanquam inviolabilis conditio poſita eſt à teſtatore, ei qui ad hæreditatem eſt admittendus. Annotat Auguſtinus propoſitionem fuiſſe Ciceronis: *Silent inter arma*, ſed hîc ſilere non poſſunt, ubi tam manifeſtè teſtator arma ſilere juſſit, pacem commendavit & charitatem, per quam homines Filii Dei efficiuntur, & hæreditatis jura obtinent, qui aperte clamat, & dicit: Diligite inimicos, &c. ut ſitis filii. Non poteſtis hereditatem poſſidere, niſi filii efficiamini, quibus ſolummodo hæreditas legata eſt; filii autem ſine charitate eſſe non

¶ 237 poteſtis. Rectè ergo dixit Apoſtolus: Pacem ſequimini & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deum. Vide conditionem neceſſariam. Aut ergo hæreditati renuntiandum tibi eſt ſi non vis pacem & charitatem & dilectionem erga inimicum tenere, aut hac amplecti debes, ſi hæreditatis jura vis conſervare. Egregia eſt hiſtoria libri Ruth. Erat quædam agri pars, quæ fuerat quodam Elimelec, cujus fatica & optio, jure propinquitatis ad virum illi propinquiorem ſpectabat, ſub hac tamen conditione, quod ſi poſſidere agrum vellet, tenebatur ducere in uxorem Ruth Moabitidem, quam ſi reſpueret, tranſibat jus agri ad Booz, virum illum inſignem, qui poſt illum propinquior erat ipſi Elimelec. Vnde *Aſcendit Booz ad portam*, id eſt, locum judicii, & interpellavit coram probatis teſtibus virum illum, cui primo jus competebat, dicens: *Partem agri fratris noſtri Elimelec vendet Noemi*, &c. *Si vis oſſidere jure propinquitatis, eme et poßide: ſin minus, indica mihi, ut ſciam quid facere debeam: nullus enim eſt propinquis excepto te, qui prior es, et me, qui ſecundus ſum. At ille reſpondit: Ego agrum emam. Cui dixit Booz: Quando emeris agrum*, &c. *Ruth quoque Moabitidem debes uxorem accipere, ut ſuſcites nomen propinqui tui.* Qui hoc audiens, gravem judicans conditionem, reſpondit: *Cedo juri propinquitatis.* Sunt multi, quibus expoſita cœleſtis hæreditas placet, eam appetunt, & dicunt ſe eam velle, & quod acceptant hæreditatem ſibi à Chriſto relictam: ſed attende, hæreditatem eſſe ſub conditione legatam, quod debes ducere Ruth Moabitidē, pacem ſcilicet, & charitatem: *Sine hac enim nemo videbit Deum.* Et vere, ut B. Auguſtinus annotat, viſus eſt Apoſtolus memoria retinuiſſe illud Davidis, quod ipſe Auguſtinus eloquentiſſime proſequitur, id quod nobis & ſuaviter reſonat, vocans terribile. Illud (inquit) fratres chariſſimi cum grandi tremore cōſiderare debemus, quod in pſalmo terribiliter Spiritus ſanctus dixit. Cum enim illam cœleſtē Ieruſalem, id eſt, congregationem omnium Sanctorum, quæ cum Chriſto eſt regnatura, ad laudandum Dominum provocaret, cum dixiſſet: *Lauda Ieruſalem Dominum*, addidit: *Qui poſuit fines tuos pacem.* Ergo, ut ipſi videtis, Ieruſalem illa cœleſtis, muros de pace conſtructos habet: qui namque talem pacem & charitatē habet ut omnes homines diligat, & pro bonis oret, ut meliores fiant; pro malis ſupplicat, ut cito ſe corrigant, de qua parte voluerit intrare illius cœleſtis Ieruſalem, por-

Pſal. 48. 12.

3. *Reg.* 21. 4.

Iſai. 52. 7

Lib. 5. *cont. Mar. cap.* 1.

Ruth 4.

Ser. 168. *de Temp. Pſal.* 147.

portás apertas merebitur invenire. Qui autem non vult habere talem charitatem, qualem & Chriſtus præcepit, & Apoſtolus docuit, ex omni parte Ieruſalem portas clauſas inveniet, & quia oleum charitatis habere noluit, clauſis januis Sponſi, cum illi fatuis virginibus, illam metuendam audiet vocem: *Amen dico vobis neſcio vos.* Math. 25 12. Quomodo namque illis quinque virginibus, quæ charitatis oleum habuerunt, illa cœleſtis Ieruſalem aperiet januas ſuas, ut intrent in gaudium Domini ſui, ſic illis è contrario, qui ſine charitate veniut, claudet, & æterna à ſe ſeparatione repellet, & implebitur illud, quod in pſalmo dicitur de Ieruſalem: *Quoniam confortavit ſeras portarum tuarum.* Clauſis portis, & confirmatis ſeris, nunquam exiet amicus: nunquam intrare poterit inimicus, quia ſicut juſtus nunquam erit exiturus à gloria, ita & peccator nunquam poterit liberari à ¶-138 pœna. Et ideo ſi volumus ut ab iſtis malis, nos dignetur divina pietas liberare, ut felicie ad illam cœleſtem Ieruſalem mereamur intrare, totis viribus laboremus, ut in nobis impleatur illud, quod Apoſtolus Rom. 8. 35. dixit: *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti tribulatio, an anguſtia, an perſecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius?* Et iterum: *Certus ſum qui neque mors, neque vita neque Angeli, neque Poteſtates, neque altitudo, neque profundum, neque inſtantia, neque futura, neque creatura alia, poterit nos ſeparare à Charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro.* Ecce, ſicut audiſtis, beatum Apoſtolum, & Apoſtolicos viros, tanta ac tam terribilia à charitate Dei ſeparare non poterant. Vnde nimit dolendum eſt, quod cum illi, nec tormentis à charitate Dei poterant ſeparari, nos interdum otioſis fabulis ſeparamur, & nonnunquam ob paruiſſimum convitium, & cujuſcunque miſeri hominis detractionem, ita derelinquimus charitatem, ut non ſolum cum eo multis diebus, ſed etiam multis menſibus, fortaſſis & annis, nec loqui, nec ad convivium pervenire velimus, & non attendimus, quia dum invicem nos odio habemus, ita muros civitatis Ieruſalem contra nos claudimus, ut nullus nobis aditus remaneat, per quam intrare poſſimus. Et quia civitas illa habitatorem Deum habet, dicente Ioanne Euangeliſta, *Deus charitas eſt*, qui charitatem habere noluerit, qua fronte vel qua conſcien- 1. Ioan. 4. 16. tia, ad Dominum, qui eſt charitas, præſumet accedere? Hæc omnia fratres chariſſimi, dum vobis paterna pietate frequenter inſinuo, abſoluo apud Deum conſcientiam meam, & quia nullus unquam erit, qui ſe in veritate valeat excuſare, quod veram pacem & veram charitatem tenere non poſſit; totis viribus miſericordiam Dei deprecemur, ut nobis illam charitatem, *ſine qua Deum nullus unquam videbit*, inſinuare ac donare dignetur. Ita Auguſtinus. Ex his pater, quam aptè Apoſtolus, charitatem & pacem commendaverit, *ſine qua*, inquit, *nemo videbit Deum*, ſive Propheta ſit, ſive Martyr, ſive Doctor, ſive virgo, ſive etiam Apoſtolus. Proterea ad inſinuandam ſumman curam, quam ad eam habendam & conſervandam tenere debemus, ſubdidit: *Contemplantes, ne quis deſit gratiæ Dei, neque radix amaritudinis surſum germinans impediat.* Non ſimplicem inſpectionem poſtulat, ſed contemplationem, Contemplari eſt, attentiſſimis, apertiſſimis, ac immobiliter defixis oculis, rei alicui attendere. Contemplantes, inquit, ne quis deſit gratiæ Dei. Gratia Dei eſt, per quam filii Dei efficimur, & jus ad æternam hæreditatem poſſidendam obtinemus, ut dictum eſt. Hanc Deus gratis offert, omnibus facientibus quod eſt in ſe, & nullum impedimentum apponentibus, ut D. Thomas annotat, & Theologi explicant: ideo Aoſtolus hoc petit, ne impedimentum apponamus. Voluit autem, ut idem D. Thomas obſervat, explicare ſingulare impedimentum gratiæ: illud eſt, *Radix* In cap. 12 ad Hebr. lect. 31 *amariaudinis:* hæc eſt, odium, diſſenſio, ira, aut vindicta appetitus contra proximum, quæ ſurſum germinans dicitur: nec enim tam certo & breviter noxia radix germinat herbam venenatam, quam odium & ira, verba inordinata, & inordinatos ac incompoſitos motus, &c. Hæc ſingulariter

impe-

impedit, inquit D. Thomas, quia Deus noſter, *non eſt Deus diſſenſionis, ſed pacis,* cujus *in pace locus factus eſt.* Hoc impedi- 1 Cor.14.
mentum ſingulariter auferendum eſt ne- quis deſit gratiæ Dei, quam Deus offert: ad
Ser. 168. quod, inquit B. Auguſtinus, ut miſericordia Dei adiuvet, inſtantiſſime eſt deprecanda.

§.14. *In Sapricio & Davide apparet, ſignum reprobationis eſſe, non remittere, & ſignum prædeſtinationis, remittere.*

¶ 239 *Refert Surius in vita S. Nicephor. Martyr. 9. Febru. ex Metaphraſt.*

QUæ diximus, confirmat Sapricius presbyter, qui Antiochiæ tempore Valeriani Imperatoris, multis operibus ſanctis celebris & Chriſti confeſſione mirabilis, juſſu tyranni tentus eſt: habebat tamen in corde radicem amaritudinis contra Nicephorum, hominem ſecularem, à quo aliquando offenſus fuerat. Perſiſtente igitur Sapricio in Chriſti confeſſione, ideoque morti adjudicato, cùm ad ſupplicium duceretur, obviam ei venit Nicephorus, veniam petens, & dicens: Martyr Chriſti, ignoſce mihi, quia peccavi. Noluit illum audire. Iam genua flexerat, & carnifex evaginato gladio cervicem abſcindere nitebatur: redit iterum Nicephorus, denegatam veniam iterum expoſcens: quam nec tunc voluit concedere Sapricius. Res omni tremore & horrore digna. Subitò Sapricius ad carnificem converſus: Expecta, inquit, ne me jugules, quia Chriſto renuntio, eum abnego, & ei anathema dico. Tunc Nicephorus ad eundem carnificem; Ego, inquit, Chriſtum confiteor, quem Deum meum adoro, & idola anathematizo. Statim è fœliciſſimo illo loco, dimiſſo Sapricio, qui jam jam ad coronam martyrii manum extendebat, & apoſtata facto, inductus fuit ejus loco Nicephorus, illum reportans & permartyrii palmam ad Deum convolans. Expende immenſitatem judiciorum Dei, quam ad hoc inſtitutum conſiderat tremens Beatus Cyprianus, Atten- *Libr. de Lapſis.*
de itidem merito Deum permiſiſſe, ut is qui inimico parcere noluit, ad æterni regni coronam, quam jam capere videbatur, non perveniret: quam juſtè acciperet alius. Unde inter certiora reprobationis ſigna illud eſt, nolle inimico reconciliari, aut offenſam remittere: ac inter certiora prædeſtinationis indicia præſtat, dimiſſis offenſis, beneficentiæ ei opera impendere. Factum Davidis in ſpelunca, tam 1.Reg.24
excellens eſt aurifodina; ut ſemper novas auri particulas offerat, quas D. Chryſo- *De David & Saul.*
ſtomus tribus Homiliis, ingenii ſui acie extractas proponit: qui obſervat primo nullam habuiſſe Saul occiſionem perſequendi Davidem, quem potius affectuoſiſſimè tenebatur diligere, quia, ut ei dixit filius ſuus Ionathas, David pro ſalute ejus, & totius regni & populi *poſuit animam ſuam:* odio cœpit eum habere, quia 1.Reg. 19
vidit mulieres illum laudaſſe, canentes: *Percuſſit Saul mille, & David decem millia:* 1.Reg. 18 7.
nam ab illa, non rectis oculis eum aſpexit. Injuſtè certè iratus eſt, inquit Chryſoſtomus: plus namque laudatus eſt Saul, cui mille dederunt, quam mereretur: nam ſi ille ad bellum finiendum, vel paululum aliquid momenti contuliſſet, rectè tunc dictum fuiſſet: *Saul percuſſit mille:* at ſi ipſe pavidus ac tremens domi ſedit, in ſingulos dies mortem expectans, hic autem totum facinus peregit: ſi indignandum erat, Davidem potius conveniebat indignari, quod cùm ſolus totum geſſiſſet, alterum haberet laudis participem. Obſervat ſecundo, quam liberum ſervarit David animum ab odio & ira contra Saulem, ¶ 240 *Hom.1.de*
in quo amaritudinis radix nequaquam inſeri potuit, nec à militibus ſuadentibus, *David & Saul.*
ut Saulem occideret, quem tunc in manibus tenebat, nec ab occaſione, quæ ſe offerebat, nec à moleſtiis, quibus jam delaſſus tenebatur: ſed illa fuit ſibi perpetua vox. *Non extendam manum meam in eum, quia Chriſtus Domini eſt.* Vnde non ſolum remittebat offenſa, ſed & dilectione & beneficentia eum proſequebatur, tanta perfruens pace, quantam oſtendit egrediens de ſpelunca poſt Saulem, cui pepercerat.

Digitized by Google

Egreſſus eſt, inquit Chryſoſtomus, ex ſpelunca; tanta cum gloria, cum quanta tres pueri egreſſi ſunt è camino ardenti. Nam quemadmodum illos non exuſſit ignis, *Dan. 3.* ita hic non fl gravit iræ incendio. Et illis quidem fortis nihil ignis, in quo verſabantur, nocuit: hic verò cum intus haberet accenſos (offenſas ſcilicet quas corde ſentiebat ſibi illatas) cum foris videret diabolum caminum incendentem, idque variis modis ab inimici conſpectu, ab exhortatione militum, à facilitate perficiendi cædem, à ſolicitudine eorum, qui Sauli poſſent auxiliari, à præteritorum memoria, à futurorum periculorum metu: ſiquidem hæc & ſarmentis & ſtipulis, ac cœteris omnibus, quibus caminus ille Babylonis incendebatur, ardentiorem ac lucidiorem excitabant flammam: tunc non exarſit David, nec ullo pacto fuit ſic affectus, quemadmodum conſentaneum videbatur affici hominem, tot modis irritatum.

Ead hom. 2. Tertio expendit verba Davidis. Vocavit ille Saulem, dicens: *Domine mi Rex:* *1. Reg. 24. 9.* *& reſpexit Saul poſt ſe*, quem David inclinans ſe pronus in terram, adoravit, & dixit. *Quare audis verba hominũ dicentium, David quærit malum adverſum te? Ecce hodie viderunt oculi tui, quod tradiderit te Dominus in manu mea, in ſpelunca*, &c. *& dixi: Ne extendam manum in Dominum meum*, &c. Id inprimis adverte, optime Davidem cauſam odii & iræ Saulis rejeciſſe in id, quod audiebat verba eorum, qui ſibi referebant, illum multa loquutum fuiſſe contra ſe. Ita annotat Baſilius, expendens illud: *Surgentes teſtes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me:* *Scholiates in Pſ. 34.* id eſt, impoſuerunt mihi: qualis fuit Doeg Idumæus, & Ziphæi, & alii multi, *Pſal. 34.* qui videntes animum Saulis contra Davidem commotum, rem gratam illi agere volentes, calumnias coram eo contra Davidem ſine intermiſſione conſuebant, & concinnabant dolos. Hæc communis ſæpè apud homines cauſa odii & diſſenſionis audire verba hominum dicentium: Ille quærit, aut dicit malum adverſum te: quos *Hom. 2. de David & Saul* merito B. Chryſoſtomus comparat miniſtris Regis Babylonis, qui *ſuccedebant for-* *Dan. 3. 46* *nacem naphta ſtupa, pice, & malleolis: & effundebatur flamma ſuper fornacem cubitis quadraginta novem.* Quid mirum, quod tam ingens flamma ſuccenſa fuerit, quam miniſtri Babylonici Regis talibus nutrimentis acuebant? Tales ſunt, qui ad te deferunt, quæ alter contra te dixit, aut fecit, ſæpenumero mentientes, aut addentes verbis illius in ſubſtantia, aut in modo: remque ita tibi proponunt, ut ira accendatur in fornace cordis, & ſe effundat flamma exterius per inordinata verba & incompoſitos motus. Miraris ſæpe, quomodo talis vir, ſapiens & circumſpectus, ſe maxime incompoſitum exhibuerit, verba indecentiſſima proferens, & motus indecoros edens. Sed non mirum: talia namque ac tanta ſibi miniſtri diaboli retulerunt, quod accenſus eſt ignis furoris & flammæ, ſe effunderis in verba & motus inordinatos. Hujuſmodi homines ſunt, quos maledictos Spiritus ſanctus vocat: *Suſurro &* ¶ 241 *bilinguis maledictus: multos enim turbavit* *Eccl. 28. 15.* *pacem habentes.* Et alludere videtur ad id, quod ipſemet David dixit ad Saulem, de hujuſmodi loquens: *Filii hominum excitant te adverſum me, maledicti ſunt in conſpectu Domini, qui ejecerunt me hodie*, &c. *1. Reg. 26 19.* Non in Saule retulit, quod ejectus eſſe à Saulis amicitia & domo, ſed in hujuſmodi ſuſurrones & bilingues, qui ad Saulem ea deferebant, quæ iram illius accenderent contra David. Propterea admonet Spiritus ſanctus, non credere his, qui talia ad nos deferunt; aut vero nullas aures præbere. *Qui* *Eccl. 19. 4* *cito credit*, inquit, *levis eſt corde et minorabitur, et qui deliquit in animam ſuam, inſuper habebitur*, id eſt, habebitur quaſi qui delinquit in animam ſuam, quomodo multi legunt. Minorari dicitur, qui decidit ab honore, aut bonis quæ poſſidebat, quod Hiſpane dicimus, *Venir à menor.* Qui enim quæ ſibi ſuſurrones & detractores dicunt, credit, præterquam quod ſeipſum levem comprobat, ſibimet inducet dedecu: & damnum per iram, quam concipit contra alterum. Subdit autem Sapiens: *Qui odit lo-* *Eccl. 19. 5* *quacitatem, extinguet malitiam.* Malitiam vocat, odium & iram contra proximum: qui vult

Digitized by Google

vult hanc in ſemetipſo extinguere, odio habent loquaces & ſuſurrones, qui quæ a-
Prov.16. 20. lii contra ſe dixerunt, deferunt. *Cùm defecerint ligna*, inquit Salomon, *extinguetur ignis, & ſuſurrone detracto jurgia conquie-*
Levit.22. 20. *ſcunt*. Ad victimam pacificorum, quem aut bovem offerri ſtatuit Deus, *amputata tamen aure*, qui namque animum ſuum cupit Deo in pace offerre, & cordis quietem, pacem, & charitatem ſervare, ita amputata debet eſſe aure, ut non audiat ſuſurrones, & eos qui verbis ſuis iram & furorem ſuccendunt: ex his ſiquidem oritur odium &
1.Reg.27 ira. *Quare* (inquit David) *audis verba hominum dicentium: David quærit malum adverſum te?* Meritò Spiritus ſanctus hujuſmodi ſuſurrones, vocat: *Filios Belial*, id eſt, diaboli. Si namque, inquit Gregorius jure
3.p.Paſtoral.c.1. admonit. 24. filii Dei vocantur, qui pacem faciunt & conciliant, proculdubio Satanæ ſunt filii, qui pacem turbant, & in inimicitias excitant. Aptè propterea inter eos quos Deus habet inviſos in ultimo & ſupremo loco ponit eos idem Spiritus ſanctus, qui connumerans illos ſex, quos Deus deteſtatur,
Prov.6. 19. tandem concludit: *Et qui ſeminat inter fratres diſcordias*. Tandem obſerva, quod Saul viſo opere Davidis, dixit: *Nunc ſcio, quia certiſſime regnaturus es, & habiturus in manu tua regnum Iſraël*. Multa argumenta habere potuit Saul, quæ illud ſibi certum facerent. Nam inprimis Samuel Propheta, qui eum unxerat in Regem, apertè Dei decretum illi intimavit, dicens:
1.Reg.15 28. *Scidit Dominus regnum tuum, & tradidit proximo tuo meliori te*. Deinde, quia David unctus fuit ab eodem Samuele in Regem, & quamvis procuravit Samuel ita illum ungere, ut id Saulem lateret, unxit tamen
1.Reg.16 13. *eum in medio fratrum ſuorum*, qui multi erant, & impoſſibile videtur, quod res tandem Sauli non fuerit nota. Nihilominus fortius argumentum ac firmius, ad id credendum fuit, videre Davidem remittentem offenſas graviſſimas, & diligentem ac benefacientem crudeli inimico. Nunc, inquit, *ſcio, quia certiſſimè regnaturus es*. Ille de regno temporali loquebatur, ſed res ad Regnum æternum transferri poteſt. Certiora indicia, quod homo obtenturus ſit Regnum cœlorum, ſunt opera charitatis, inter quæ præcipuum obtinent locum, quę erga inimicum fiunt, remittendo offenſas, eas beneficiis & dilectione compenſandos; magnum certè argumentum præſtant, ut credamus verè regnaturum, qui talia operatur, cui Chriſtus ipſe hoc ſingulariter promittit, quod filius Dei erit: *Si autem filius & hæres*.

§.14. *Homo efficitur filius Dei, imitando Chriſtum: quem Eſaias attendendum dixit, lapidem ab hominibus effoſſum, & cavernam laci perforatam.*

COmplet Chriſtus Dominus id, cujus ¶ 242
gratia venerat in mundum, facere homines filios Dei. Deus & homo eundem finem prætendere viſi ſunt, ſed diverſa media appoſuerunt. Homo voluit effici filius Dei: voluit namque ſimilis Deo fieri, quod filii proprium eſt. Idipſum & Deus voluit, qui illum creavit, ut Regnum ſuum hæreditate poſſideret, ad quod oportebat, ipſum filium Dei fieri. Idem ergo, Deus & homo intenderũt: ſed media diverſa fuerunt. Homo namq; hoc prætendens, elegit medium à diabolo ſibi propoſitum, illud, quo idem diabolus volens *ſimilis eſſe altiſſimo*, uſus fuit, ſuperbiam ſcil. per quam nollet eſſe ſub Deo, aut ſub pręcepto, ut ſępe B. Auguſt. exponit. Per tale medium, nõ ſolũ non fuit conſecutus homo eſſe filium Dei, ſed potius diaboli ſervus, & inimicus Dei effectus eſt. Deus autem medium ſuæ ſapientiæ & bonitati congruum ſtatuit, ut ſcil. homo curaret ſe ſimilem exhibere Filio Dei naturali. Ille ſiquidem primam, veram, naturalem, & præcipuam rationem habet Filii Dei; ideoque qui ſe illi ſimilem exhibuerit, filius Dei effectus erit. Hoc eſt quod dixit Apoſtol. *Quos præſcivit, & prædeſtinavit conformes fieri imaginis Filii ſui,* Rom.8. 29.
ut ſit ipſe primogenitus in multis fratribus. Quos præſcivit ſcientia & notitia approbationis, quos elegit ad hæreditatem cœleſtem

Digitized by Google

ſtem obtinendam, & ut ſint filii ejus, prædeſtinavit & præordinavit, ut ſimiles fierent filio ſuo naturali, ut ſit ipſe primus inter omnes. Primum in unoquoque genere, ut Ariſtoteles docuit, eſt cauſa exemplaris cæterorum: ſicut Sol eſt primum quid in genere lucidi, ideoque eſt cauſa exemplaris omnium lucidorum, quia in tantum aliquid lucidum eſt, in quantum Soli aſſimilatur: & Paulus verbi gratia cauſa eſt exemplaris omnium figurarum, quæ de ipſo pinguntur; & in tantum aliqua figura aut imago ſpeciem Pauli habebit, in quantum ei ſimilis fuerit. Eſt ille primus in ratione filii Dei, cui convenit eſſe filium Dei per naturam: & propterea eſt cauſa exemplaris cæterorum, qui in tantum ſunt filii Dei, in quantum ei ſimiles ſe exhibuerint. Ex his intelligitur illud quod Ioannes dixit, explicans adventum Verbi æterni in mundum, venit enim, & *dedit poteſtatem filios*

Ioa 1.12. *Dei fieri iis qui credunt in nomine ejus.* Homo per naturam eſt vilis vermiculus, creatura corruptibilis, *de genere terreno illius,*

Sap. 7. 1. *qui primo formatus eſt pater orbis terrarum:* filius Dei fieri non poteſt, niſi per gratiam & participationem: & quoniam nihil quod eſt in poteſtate tale, reducitur ad actum, niſi per id quod eſt actu tale, juxta Philoſophorum dogma (non enim quod poteſt fieri calidum, fiet actu calidum, niſi per id quod actu calidum eſt) ita homo, qui poteſt eſſe filius Dei, nunquam erit filius Dei, niſi per illum qui actu & naturaliter erat filius Dei. Idcirco ergo venit in mundum, ut homines filii Dei efficerentur. Ad hoc primum omnium neceſſaria eſt fides, per quam primum greſſum homo mittit, accedens ad Deum: *quia accedentem*

Ad Heb. 11.6. *ad Deum oportet credere.* Sed hæc non ſufficit, ut vera Theologia docet, princi-

¶ 243. pium Fides eſt conjunctionis hominis ad Deum: & ideo etiam principium juſtificationis dicitur. Propterea non dixit Ioannes, illos eſſe filios Dei, qui credunt, ſed quod iis qui credunt, dedit poteſtatē filios Dei fieri; illi namque ſolummodo filii Dei eſſe poſſunt qui credunt in nomine ejus. I-

In cap. 1. Ioan. ta annotant ſancti Patres, Chryſoſtomus, Auguſtinus, Beda, Theophylactus, Euthymius, hæc verba expendentes. Per quid igitur efficiuntur filii Dei credētes? Ex hoc quod fiunt conformes filio Dei naturali Chriſto per gratiam & bona opera. Ut autem id fieri poſſet, *Et Verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis*, inquit Ioannes. Dictio, *Et* ut annotant Auguſtinus *a*, Chryſoſtomus *b*, Theophylactus *b*, non conjunctionis, ſed cauſalis vim tenet. Voluit namque dicere: Ad hunc finē, propter hanc cauſam, Verbum caro factum eſt, ut homo filius eſſet Dei. Voluit ſiquidem Deus hominem filium Dei fieri per gratiam, ex hoc quod ſe exhiberet ſimilem filio ſuo naturali. Ut autem hoc agere poſſet homo, oportebat, ut filius Dei ſe illi videndum, imitandum & ſequendum proponeret. Nec enim pictor, quantumcunque ſit Appelles, figurā ſimilem alicui efficiet, niſi prototypum, ad cujus ſimilitudinem eſt effingenda, coram oculis poſitum videat. Idcirco Verbum, quod in ſe inviſibile erat, & latebat in mente, corde & ſinu Patris, nobis ſe viſibile exhibuit, & coram oculis noſtris apparuit, & habitavit in nobis, cujus vitam ſequeremur, actiones imitaremur, gratiam participaremus. Inter alia autem, quæ filius Dei omnium oculis expoſitus, tanquam prototypus cui aſſimilaremur, egit, per quod ſeipſum demonſtravit filium Dei, fuit actus ſingulariſſimæ charitatis erga inimicos, quem, ut inquit B. Hierony. imitari poſſumus, ſed adæquare non poſſumus. Illis namque remiſit offenſam, & dilectione tali dilexit, quod pro eis oravit, ſanguinem ſuum in remiſſionem eorum, à quibus effundebatur, obtulit; vitam ſuam in redemptionem illorum, qui eam auferebant, exhibuit. Hunc propterea oportet imitari. Unde ipſe, qui prius aſcendens in montem, verbo docuit, & præcepit diligere inimicos, & benefacere iis qui oderunt nos, ut filii Dei efficiamur, tandem aſcendens non ſolum in montem, ſed & ſuper Crucem, monti tanquam cathedram ſuperpoſitam: coram oculis noſtris, tanquam prototypum, quem imitemur, expoſuit, per ejus imitationem diſponendi, ut filii Dei

a Epiſt. 12. ad Honora. b In c. 1. Ioan.

Lib. 3. cont. Pelag. to. 2. pag. 126.

Dei efficiamur. Poſſumus in hujus rei explicationem, inſignem locum obſervare Eſaiæ, clamantis: *Audit me, qui perſequimini, quod juſtum eſt, & quæritis Dominum: attendite ad petram unde excifi eſtis, & ad cavernam laci de qua præciſi eſtis.* In præcedenti capite ſermonem finierat Propheta aut Deus per Prophetam, dividens populum Iudæorum in duas partes; in eos videlicet, qui recepturi erant Chriſtum, & in eum credituri: & eos qui reprobaturi erant lapidem illum pretioſum, de quo idem Eſaias loquutus fuerat. Hos perpetuo igni, flammis malitiæ & furoris ſui ſuccenſo tradendos relinquens, ad illos inſtruendos ſe convertit. *Audite*, inquit, *me, qui perſequimini, quod juſtum eſt.* Perſequi hoc loco, non eſt adverſari, ſed ſequi, cum deſiderio apprehendendi rem: quomodo dixit David: *Inquire pacem, & perſequere eam:* quo etiam modo dictum eſt ſupra ex Apoſtolo, *pacem ſequimini*, aut perſequimini, ut eam teneatis, tanquam rem pretioſam, vobis ſumme neceſſariam *Attendite ad petram*, &c. Communis ſenſus eſt, Deum velle mentem Iudæorum revocare, ut Abraham & Saram à quibus proceſſerant, contemplarentur, & illorum inſignem fidem ſequerentur. Septuaginta tamen ita legunt: *Inſpicite in ſolidam petram, quam excidiſtis, & in foveam laci, quam fodiſtis.* Quam lectionem qui ſequi voluerit, inquit Hieronymus de Salvatore noſtro poterit intelligere, qui ſolida petra eſt, quam Deus apud eundem Eſaiam repromiſit, *in fundamentis Sion mittendam:* ut D. Petrus explicavit: quomodo doctus noſtri temporis autor *a*, intelligendum ex Origene *b*. & Procopio *c*, contendit, annotans in Hebræo haberi verbum, quod ſignificat dolare, ut poſſimus transferre: *Attendite ad petram, quam dolaſtis.* Habetur itidem verbum, quod ſignificat perforare, ut legere poſſis: *Et ad cavernam laci, quam perforaſtis.* Quo ſuppoſito apta erit intelligentia, ſi rem totam ad Chriſtum referamus: eſt ſiquidem ipſe petra illa aut lapis celebris, quem apud Zachariam poſuit Deus *coram oculis Ieſu, filii Ioſedech,* dolandū manibus Iudæorum & militum, de quo alibi. Attendite ad petram, quam dolaſtis colaphis, ſputis, flagellis, &c. Illius cor erat caverna aut lacus cœleſtium Sacramentorum, quē perforarunt, dum *unus militum lancea latus ejus aperuit, & continuo exivit ſanguis & aqua.* Annotat Forerius in hebræo haberi *Nakdetthen*, quod ſignificat perforationem aut effoſſionem oculorum Oculus autem, communi ſermone ſignificat orificium, per quod fons limpidiſſimus ſcaturiit. Sic dicere ſolemus: *Vn ojo de agua* Senſus propterea erit: Perforaſtis oculum illum aquarum viventium, latus videlicet Salvatoris, ex quo ſcaturiit fons ille divinus & vivificus, ſanguinis & aquæ, unde Sacramenta dimanarunt. Venit igitur filius Dei, ut iis, qui crediderint in nomine ejus, daret poteſtatem, vim, modum, & formam, filios Dei fieri. Hos prævidens Propheta credentes in Chriſto, quærentes filios Dei fieri, inſtruendos aſſumit, medium per quod id, quod perſequuntur, id eſt, deſiderant tenere; conſequantur. Audite me, qui perſequimini, id eſt, ſequimini, deſiderantes obtinere juſtitiam, per quam juſti & grati, & Dei filii efficiamini. Attendite ad petram: Septuaginta, *Inſpicite*, eodem verbo, quo Deus loquutus eſt ad Moyſen, quod eleganter annotavit Paulus, & Stephanus *Inſpice, & fac ſecundū exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt* Aſcendit Chriſtus montem Calvariæ, & Crucem, ut ſeipſum præberet exemplum & typum, cui ſimiles nos reddere contenderemus. Ibi quidem, ut ſupradictum eſt, omnis ſplendor ſanctus fulget, omnis virtus micat, ſingulariter autem charitas ſplendet, quam voluit oſtendere, & declarare erga inimicos, talem, ut per eam cognitus ſit filius Dei, ut dictum eſt. Inſpice igitur, & fac ſecundum exemplar, quod tibi in monte monſtratum eſt. Antea datus tu ipſe eras regula dilectionis proximi, cui dictum fuit; *Diliges proximum tuum ſicut teipſum:* aliud nunc tibi exemplar proponitur imitandum, cui conformari teneris, qui propterea dixit: *Hoc eſt præceptum meum, ut diligatis invicem ſicut dilexi vos:* non ſicut vos diligitis vos ipſos, ſed ſicut ego dilexi vos. Huic imagini ſimilis fieri debes. Hoc ele-

[Marginalia, left column: Eſa. 51. 1 — Eſai. 50. 10. — For. in cap. 51. — Eſai. 28. 16. — ¶ 244. — Pſ. 33. 15 — ad Hebr. 12. 14. — In c. 51. Eſ. — Eſai. 28. 16. — 1. Petr. 2. 6. — a Leo Caſtrenſ. — b Ho. 12. in Num. — c In c. 51. Eſa. — Zach. 3. 9]

[Marginalia, right column: Ioan. 19. 34. — Forer — Exod. 25. 40. — ad Hebr. 8. 5. — Actor. 7. 44. — Ioan. 15. 12. — ¶ 245]

Ser. 170. *de temp.* eleganter proſequitur Beatus Auguſtinus, qui poſtquam ſuaſit remiſſionem offenſæ, & dilectionem inimici, quibuſdam dicentibus, ſe quidem dimiſſuros, ſi is qui læcit eos roget, & ſupplex veniam petat: Attende igitur, inquit, magiſtrum tuum, & Dominum Deum, non in cathedra ſedentem, ſed in ligno pendentem, circunſpectis undique turbis inimicorum, & dicentem: *Pater ignoſce illis.* Nunquid tunc Dominus, pro rogantibus rogavit, & non potius pro inſultantibus, & interficientibus? Nunquid deſervit medicus officium ſuum, quia phreneticus ſæviebat? Ignoſce, inquit, quia neſciunt quid faciunt. Attende ubi hoc fecit; in Cruce, non in cœlo: ſemper namque in cœlo cum Patre, in Cruce autem pro te homo, ubi ſe imitandum præbuit omnibus, pro te emiſit ipſam vocem, ut ab omnibus audiretur. Nam potuit orare pro illis in ſilentio, ſed tu non haberes exemplum. Ita *Serm.* 11. *ex* 25. *var.* 10.5. Auguſtinus. Hoc idem tradidit Chryſoſtomus, annotans, quomodo Chriſtus in cruce terram movit, Solem repente fecit obſcurari, ut intelligerent illi, quam facile poſſet vindictam ſumere, ſi vellet, & tamen pro inimicis orat, ne cœleſtibus adverſis *Tracta. de paſſ. Dom. c.* 8. impios telis Pater uteretur. Videndus eſt S. Bernardus: Fecit, inquit, bonus Doctor, quod juſſerat: orat non ſolum pro perſequentibus, ſed etiam pro occidentibus ſe, dicens, Pater ignoſce illis. Reconde in theſauro cordis tui hoc verbum, ut quotieſcumque ſæviunt inimici, memoriam abundantiæ ſuavitatis Ieſu valeas eructare, hoc clypeum contra inimicorum inſultus opponens. Ibidem expendit, cur Chriſtus orans, Patris nomen uſurpaverit, dicens: Pater ignoſce, ut magis Patrem flecteret: nam ſolent pueri, aliquid affectuoſius orare vo- *Matt.* 19. 39. lentes, nomen Patris uſurpare, &c. Et obſerva, quod cum oravit pro ſeipſo, conditionem oppoſuit: *Pater ſi poſſibile eſt*, &c. cum pro inimicis orat, abſolute & ſine conditione toto affectu clamat: *Pater ignoſce illis*, &c. Quod ſimiliter proſequuti ſunt Cyprianus *a*, & Baſilius *b*, cæterique Patres. Adhoc Chriſtus in Crucem aſcendit, ut ſi verbo ſimplici, quæ facturus es, non intellexiſti, diſcas exemplo. Hæc omnia excellenter proſequutus fuit B. Chryſoſtomus, expendens connexionem quorundam verborum Chriſti Domini. Poſtquam enim pedes diſcipulorum lavit, cœnamque perfecta, dixit eis: *Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.* Subditque rationem: *Amen amen dico vobis: Non eſt ſervus major Domino ſuo, neque Apoſtolus major eſt eo, qui miſit illum.* *Ioan.* 13. 15. 16. Quibus verbis voluit docere, quod qui ipſius erant diſcipuli & ſervi, debebant ipſum imitari. Ut autem ſcirent, in quo eſſent imitaturi, ſubdidit loquens de Iuda, prophetiam Davidis inducens completam: *Pſal.* 40. 10. *Ut adimpleatur Scriptura: Qui manducat mecum panem, levavit contra me calcaneum ſuum.* Quibus verbis aperte demonſtrat, ſe nullam occaſionem dediſſe Iudæ, ut contra ſe ageret, qui nihil muli erga illum fecit, niſi tantummodo beneficia ei conferre, & tam peculiaris amoris ſignis proſequi, ut cibum, quo ipſe reficiebatur, dederit ei, quod Hiſpane recte transferes, ſi dicas: *quit auame el bocado de la boca, para darſelo à Iudas.* Hoc namque ille ſignificat: *Qui edebat panes meos*, &c. Quaſi dicat: Nullam cauſam perſequendi & prodendi me habuit, niſi quod eodem cibo, quo meipſum, reficiebam illum, quem nihilominus Chriſtus ad menſam ſecum ſedere fecit, pedes lavit, amicum vocavit, remiſſionem offenſæ obtulit, ſi ille acceptare vellet. Hæc optime conjunxit Dominus, inquit Chryſoſtomus: videtur enim mihi (inquit) illam particulam: *Non eſt ſervus major domino ſuo*, ob hoc dictuam eſſe, ut ſi quando à ſervis, vel ab aliis quibuſdam vilibus & abjectis, quicquam mali paterentur, non perturbarentur, ad Iudæ exemplum reſpicientes, qui multis à Ieſu beneficiis affectus, male beneficium acceptum remuneratus eſt. Et in hoc opere Chriſtus ſe imitandum exhibet.

a Lib. de bon patie.
b Ho. 10. *de ira ad fin. Ho.* 70 *in Ioan.*

§. 15. *At-*

§. 15. *Arcanum decretum, de prædeſtinatis filiis Dei, extrahit Chriſtus per Crucem, quem imitari debemus, & Sanctos, ſignanter Stephanum.*

¶ 246 OBſervavit Beatus Irenæus *a*, ad hoc inſtitutum, circa factum Eliſæi, ad ferrum ſecuris extrahendum, myſterium inſigne, quod ex illo mutuatus videtur Tertullianus *b*, & poſtea Auguſtinus *c*, & Eucherius Lugdunenſis *d*. Cum illi, qui cum Eliſæo erant, inquit Irenæus, conciderent, ligna ad fabricationem tabernaculi, & ferrum excuſſum de ſecuri cecidiſſet in Iordanem, & non inveniretur ab ipſis; veniens Eliſæus ad ipſum locum, cum didiciſſet, quid factum eſſet, lignum in aquam miſit. Hoc autem cum feciſſet, ſupernatavit ferrum ſecuris, & de ſuperficie aquæ ſumpſerunt illud, qui ante amiſerant. *Ferrum ſecuris verbum Dei eſt*, per quod exſcindimus, quæ neceſſaria ſunt, ut æternitatis tabernaculum nobis conſtruamus. De hoc enim loquebatur Ioannes, dicens [illegible]am *ſecuris ad radicem arborum poſita eſt*: & Ieremias ſimiliter ait: *Verbum Domini, quemadmodum bipennis aut ſecuris cædens petram*. Ita Septuaginta tranſtulerunt, quorum tranſlationem ſequitur Irenæus, ubi noſter Vulgatus tranſtulit: *Nunquid non verba mea ſunt, quaſi ignis, & quaſi malleus conterens petras?* Quomodo verbum hoc ceciderit, latuerit, & extractum fuerit facile poſſumus explicare ex his, quæ ſæpe annotata ſunt. Verbum namque Dei, decidit ſæpe, abſconditumque tenetur ſub aquis, quia ſæpenumero divina verba, obſcura redduntur, & latent, propter hominum malitiam, aut fragilitatem, aut inſipientiam. Aperte ſatis Deus, diligendum inimicum antiquitus dixerat, cujus verbum ſub aquis abſconditum tenebatur, Phariſæorum malitia, dicentium, dictum eſſe antiquis: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Et hujuſmodi multa Dei verba, ſub impiis Phariſæorum traditionibus, quaſi ſub aquis, tenebantur abſcondita. Hujuſmodi ferrum aut ſecurim venit Chriſtus manifeſtare, & omnium oculis manifeſte exponere. Et quamvis id verbo prius præſtiterit, poſtea perfecit per lignum Crucis, Crucem aſcendens, & ibi manifeſto opere omnium oculis expoſito, docens, quid Deus verbis ſuis dicere voluerit. Unde qui non intelligit verbum Dei de patientia, religione, pietate, & ſignanter de inimicorum dilectione, oculos ad Chriſti crucem convertat, & ibi illi fiet manifeſtum verbum illud: Diligite inimicos veſtros, &c. ut ſitis filii Patris veſtri. Hæc congruentia ſunt: ſed profundius Irenæus myſterium expendit, quo, quæ ex Apoſtolo ſupra induximus, fient manifeſta. Securis typum tenuit verbi ac decreti divini, illius præcipue, quod ab æterno locutus fuit Deus, prædeſtinans & eligens homines in filios, qui æternæ ſuæ beatitudinis hæreditatem obtinerent, quos Paulus dicit *electos ante mundi conſtitutionem*. Appellatur autem hoc verbum aut decretum, ferrum, propter ejus firmitatem: *Firmum enim fundamentum Dei ſtat*, ut dixit Apoſtolus, quod tota mundi machina non ſolvet. Appellatur vero ſecuris, quia hominem à ſtatu terreno, & ab eſſe filii Adæ excindit, & transfert in ſtatum divinum, & elevat ad eſſe filii Dei, per gratiam & participationem. Securis hæc cecidiſſe & deperdi viſa eſt, quando homo peccavit: qui enim electus erat, ut eſſet filius Dei per gratiam, factus eſt illius inimicus per culpam; & qui approbatus erat ad æternam gloriam hæreditate poſſidendam, damnatus eſt, qui perpetuos vermes & æternam pœnam hæreditaret. Sub peccatorum ergo colluvione, quaſi ſub aquis, hoc tenebatur decretum & verbum abſconditum, & quaſi deperditum. Illud tamen ſancti viri reſtaurandū orabant, & ſupplicabant. Ita Eſaias: ¶ 247
ubi noſter Vulgatus legit: *Feciſti cogitationes tuas antiquas fideles*, Septuaginta legunt: *conſilium tuum antiquum verum fiat*. Quaſi dicens: Tuo æterno ſapientiſſimoq; con-

a Lib. 5. cont. hæreſ. c. 17. *b L. cont. Iud. ad fin.* *c Serm. 210. de temp.* *d In l. 4. Reg.* *4. Reg. 6.* *Matth. 3. 10* *Ier. 23. 29* *ad Eph. 1. 4.* *2 ad Tim. 2. 19.* *Eſa. 25. 1.*

conſilio decreuiſti, ut homo filius tuus effectus, hæreditatem tuam obtineret: hoc videtur deperditum, quia homo conſilium diaboli ſequutus, quod intendebat amiſit; verum igitur verbum tuum fiat. Et certe verum factum eſt, & ſecuris deperdita, fuit reſtituta per lignum: per Crucem namque Chriſti, homo iterum admiſſus eſt, ut filius Dei effice poſſet, & ſit. Expendit autem peculiariter Irenæus, illa verba, quæ in hiſtoria habentur, quod miſſo ligno in aquam *extendit manum ſuam*: ipſe legit: Extendit manus ſuas, annotans à quodam de ſenioribus, myſterium obſervatum fuiſſe. Erat (quantum exiſtimo) ſenior iſte, beatus Polycarpus, Ioannis Euangeliſtæ diſcipulus, & ipſius Irenæi magiſter, qui in hac manuum extenſione, extenſionem manum Chriſti in Cruce, per quam duos copularet populos intellexit, quam rem mire proſequuti ſunt ſancti Patres, Iuſtinus martyr *a*; Ambroſius *b*, Athanoſius *c*, Grogorius Nazianzenus *d*, Chryſoſtomus *e*, Damaſcenus *f*, & alii innumeri. Per hoc igitur lignum, ſecuris extracta eſt, & dictum cuilibet: *Tolle*; quia per Crucem Chriſti reconciliati ſumus Deo, & ad æternam hæreditatem admiſſi ſumus, & datum, ut Filii Dei effici poſſimus. Non poteſt homo eſſe Dei hæres, niſi filius illius. Non poteſt eſſe illius filius, niſi ad imaginem primogeniti Dei ſeipſum depingat, & conformet. Ad hoc adhibitum eſt lignum, ad hoc in illo manus ſuas extendit, ſeipſum conſpiciendum proponens, tanquam exemplar, cui conformemur, cujus jam dicit, *Tolle ſecurim* O inſigne beneficium, cujus jam homini conceditur, poſſe tollere hanc dignitatem ſupremam, quod ſit filius Dei; ſed per lignum, non ſolum per meritum Chriſti morientis in ligno, ſed ex eo quod illius figuram & effigiem homo in ſemetipſo deſcribit, & conformis efficitur imaginis filii Dei, per veram imitationem. Quid autem ibi imitandum peculiariter propoſuerit, manifeſtum eſt ex his, quæ ipſe vivens dixerat: *In hoc cognoſcēt omnes, quod diſcipuli mei eſtis. ſi dilectionem habueritis ad invicem.* Hanc ſingulariter à nobis tenendam, hanc moribus noſtris delineandam oſtendere voluit. Illum igitur imitare, & ſimilis offici procura, ut filius Dei eſſe poſſis. Communis tamen hominum reſponſio eſt, ut inquit Chryſoſtomus, Chriſtum fuiſſe Deum, ad cujus opera nemo poteſt peruenire: *Quid enim*, inquit Eccleſiaſtes, *eſt homo, qui poſſit ſequi Regem factorem ſuum:* quaſi non hæc ratio potius contra, quam pro illis eſſet. Si enim Deus, qui Dominus eſt ſupremæ majeſtatis, graviſſimas offenſas, tibi verniculo miſericorditer remittit; nonne & tu fratri tuo, tibi æquali & ſimili, inania & levia & nullius ponderis debita remittes? Vere hæc conſideratio deberet omnem inimicitiam abſumere: de hac namque etiam poſſumus intelligere illud Apoſtoli, de Chriſto in Cruce moriente: *Interficiens*, inquit, *inimicitias in ſemetipſo.* Quænam enim inimicitia non eradicetur, dum videmus Deum, ita inimicis tam immenſas offenſas remittentem? Merito tunc ſunt, *ſepulchra aperta ſunt*: quia moriente Chriſto, ſepelienda ſunt jam peccata, dum pro peccatis mori illum videmus, & ſepeliendæ ſunt inimicitiæ & odia, dum videmus, ipſum ita inimicos dilexiſſe, & talia beneficia eis præſtitiſſe, qui ſanguinem ſuum, & vitam ſuam, & ſeipſum pro eis offerens, clamabat: Pater dimitte illis, &c. Quid tandum tale perpeſſus tu es, (inquit Chryſoſtomus) quale tuus, imo omnium Dominus, vinctus loris, verberatus flagellis, palmis ora temeratus, conſputus à ſervis, ad mortem uſque deductus, & mortem turpiſſimam & infenſiſſimam; ad hoc poſtquam beneficia mille eis contulerat? Hoc exemplum ſufficere poſſet, & deberet. Nihilominus tamen, ut plene nobis ſatisfacit, inquit Chryſoſtomus, nobis homines noſtri ſimiles proponit, qui ipſum imitati fuerunt, & filii Dei effecti, nunc æternæ beatitudinis hæreditate perfruuntur. Quod ſignanter factum videmus in Stephano, inquit Cyprianus, qui cum à Iudæis vi & lapidibus necaretur, non ſibi vindictam, ſed interfactoribus veniam poſtulabat, dicens: *Domine*

ne

4 Reg. 6. 7.
a Apol. 2
b Ser. 55.
c Lib. de Incarn.
d Orat. 1. Apol.
e Tribus Homiliis de cruce.
f Lib. 4 cap. 12.
Ioan. 13. 35.
Hom. 2. de Cruce & Latro.
Eccl. 2. 12.
ad Epheſ. 2. 16.
Hom. 18. in Matth. ¶ 248
Hom. 2. de Cruce. cit.
Lib. de bono patient.

ne ſtatuas illis hoc peccatum. Sic eſſe oportuit primum martyrem Chriſti, qui martyres ſecuturos glorioſa morte præcurrens, non tantum Dominicæ paſſionis prædicator eſſet, ſed & patientiſſimæ lenitatis imitator. Ita Cyprianus. Si imitari non vis Dominum, inquit Auguſtinus, imitare ſervum ejus Stephanum. Quem admodum Chriſtus inter crucifigentes ſe, relinquens Crucem, relinquens propriam perſecutionem, pro crucifigentibus ſe deprecabatur patrem; ita & ſeruus ejus, inter lapidantes ſe, ſuſcipiens jacula ſaxorum & dolores, qui ex ipſis fiebant, dicebat: *Domine ne ſtatuas illis*, &c. Et ut diſcas, quoniam cum omni ſolicitudine oravit; *Poſitis*, inquit, *genibus orabat.* Ita Auguſtinus. Et iterum: Si non Dominum, ſaltem imitare ſervum Stephanum, poſitis genibus orantem: *Domine ne ſtatuas*, &c. Diſce & vide, quomodo pro ſe ſtans oravit, & pro illis genua flexit. Putamus fratres, quia plus eos dilexit, quam ſeipſum? Pro ſe ſtans, tanquam juſtus, facile exaudiebatur, pro iniquis genu figendum erat. *Et cum hoc dixiſſet: obdormivit in Domino*: obdormivit in requie dilectionis, pacem pingviſſimam invenit, quia pacem inimicis optavit, &c. O ſomnum pacis, inquit idem Auguſtinus. Quid illo ſomno tranquillius? Quid illo ſomno quietius? Qualis ibat ad amicos, qui ſic diligebat inimicos? Et iterum; Felix ſomnus, & requies vera. Ecce quid eſt requieſcere, pro inimicis orare. Et iterum: Poſitis inquit, genibus clamavit, dicens: Domine ne ſtatuas illis hoc peccatum. Videte dilectiſſimi affectum beati viri, videte magnam & admirabilem charitatem; in perſecutione poſitus erat, & pro perſecutoribus deprecabatur, atque in illa lapidem ruina, quando alius oblivíſci poterat etiam chariſſimos ſuos, tunc ille Domino commendabat inimicos. Plus tunc illorum dolebat peccata, quam ſua vulnera, plus illorum impietatem, quam ſuam mortem dolebat, & rectè plus; in illorum quippe impietate erant multa, quæ plangi potuiſſent, in ipſius autem morte non erat, quid debuiſſet doleri: illorum impietatem mors ſequebatur æterna, hujus autem mortem vita perpetua. Imitemur ergo in aliquo fratres tanti magiſtri fidem, tam præclari martyris charitatem. Ita Auguſtinus.

Act.7.59 · *Serm. 103 de temp. & ſer. 1. & 4. de Sanct.* · *Ser. 171. de temp. & ſer. 1. & de Sanct.* · *Act.7.56* · *Ser. 1. de Sanct. Serm. 2. de Sanct. Serm. 5. de Sanct.*

§. 6. *Deus Solem ſuum oriri fecit ſuper bonos & malos, qui ſic dilexit mundum, ut daret Filium ſuum unigenitum, qui aptè Sol ſuus dicitur*

Q*Vi Solem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos.* Novum argumentum hæc verba conficere poſſunt, inducendum ad propoſiti præcepti obſervationem. Si enim Deus ſic amat, & benefacit inimicis ſuis, cujus operatio, regula noſtrarum actionum eſſe debet, hoc ipſo, idem nos agere debere, eſt manifeſtum. Verius tamen continent rationem ejus, quod præmiſerat: *Vt ſitis filii Patris veſtri:* Filiorum enim eſt, parentibus eſſe ſimiles. Quod expreſſius S. Lucas indicaſſe viſus eſt, notam cauſalem apponens: *Eritis*, inquit, *filii Altiſſimi, quia ipſe benignus eſt ſuper ingratos & malos.* Ratio filii, eſt ratio ſimilitudinis; & in tantum aliquis dicitur filius alterius, in quantum ei aſſimilatur. Dicebantur antiquitus, *filii Prophetarum*, ratione morum & profeſſionis, quia in moribus & profeſſionis ſe illis exhibebant ſimiles. Dicitur itidem filius magiſtri, diſcipulus, ratione doctrinæ, quia in ea debet diſcipulus magiſtro ſimilis fieri. Et Paulus dicitur pater, *& generare filios per Euangelium*, quatenus auditores in fide Euangelii ſibi ſimiles producebat. Magna differentia eſt inter Chriſtum & nos, in ratione filiationis divinæ, ut annotant ſancti Patres, Athanaſius *a*, Cyrillus *b*, Ambroſius *c*, Auguſtinus *d*, & alii innumeri, quorum doctrinam explicat D. Thomas *e*. Nam ille filius Dei eſt per naturam, & intellectum; quia

¶ 249 · *Luc. 6 37.* · *4. Reg. 2. 3. 5. 7. 15. & 4. 38.* · *1 Cor. 4. 15* · a *Ser. con. Arian.* · b *Lib. 1. in Ioan. cap. 14* · c *Lib. 4. de Fid. cap. 4.* · d *Lib. 2. de conſ. Euan. cap. 3. & epiſt. 120. ad Hon.* · e *3. p. q. 23. art. 4.*

quia producitur naturali generatione, per actum intellectus: idcirco ſimilis debet eſſe Patri, in natura ſubſtantiali & intellectu, cujus verbum & expreſſa ſpecies eſt, & conceptus mentis. Homines autem juſti, ſunt filii Dei, per voluntatem liberam,

ad Eph. 1. 11.

quos *elegit ſecundum conſilium voluntatis ſuæ*, per quam eos diligit & ſibi adoptat ad æternam hæreditatem. Ideo dicitur: *Voluntarie genuit nos.*

Iacob. 1. 18.

Idcirco debent ei ſimiles eſſe in voluntate recta, id volentes, quod divinæ voluntati eſt conforme, ut explicavit B. Auguſtinus: & in tantum filii Dei dici poterunt, in quantum divinæ voluntati fuerint conformes.

Lib. 1. de ſer. Dom. in monte.

Unde Chriſtus Dominus, cupiens nos filios Dei efficere, exprimit nobis, qualis ſit divina voluntas, ut ei nos exhibeamus ſimiles. Talis illa eſt, ut diligat amicos & inimicos, & illis omnibus benefaciat: *Qui ſolem ſuum*, inquit, *oriri facit, ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos.* Duobus autē modis, juxta Auguſtini mentem, hæc verba intelligi poſſunt: primo de Sole iſto viſibili, & pluvia materiali, per quæ Deus temporalia ſubſidia omnibus confert, amicis & inimicis: quem ſenſum præcedenti tractatu ſequuti ſumus: Secundo, de Sole juſtitiæ Chriſto, & pluvia doctrinæ veritatis: & hunc ſenſum nunc expendemus, quem Auguſtinus ex eo probat, quod Chriſtus in Scriptura ſacra vocatur Sol, de quo dicitur:

Lib. 1. de ſer. Dom. in monte & ſer. 5. c. de temp.

Candor (id eſt ſplendor) eſt lucis æternæ: & iterum: *Vobis timentibus nomen meum orietur Sol, &c.* Quod & Beatus Gregorius ex profeſſo obſervavit, expendens illud Davidis: *Quoniam videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum lunam & ſtellas, quæ tu fun-*

Sap. 7. 26
Mala. 4. 2
Hom. 13. in Ezech.

¶ 250 *daſti.* Quærit Gregorius, cur David Solem hoc in loco dimiſerit, & tantum mentionem fecerit lunæ & ſtellarū: Et reſpondet, quoniam ſermonem ſuum ad Chriſtum, qui verus eſt Sol dirigebat, & ad eum loquebatur. Unde non de iis exterioribus loquutus eſt Propheta, inquit Gregorius: nec enim luminare majus prætermiſiſſet, quod ante lunam & ſtellas expreſſiſſet. Dicendo itaque lunam & ſtellas, & tacendo Solem, qui factus eſt, indicavit, quia ad illum Solē loquebatur, qui non tantum ſolem & lunam, atque ſtellas corporaliter, ſed etiam lunam Eccleſiam, atque ſtellas homines ſanctos, ſpiritualiter fecit. Ipſe ergo Chriſtus Sol eſt: quem Pater oriri fecit, de quo verius quam de materiali ſole, id dici poteſt: *Vas admirabile, opus excelſi: magnus Dominus qui fecit illum, & in ſermonibus ejus feſtinavit iter.* De quo alibi.

Eccl. 43. 2

Pluviæ etiam nomine, doctrina veritatis ſæpe vocatur. *Concreſcat, ut pluvia doctrina mea*, dicebat Moyſes. Aut vero Chriſtus ipſe exprimitur, de quo dictum eſt *a*, *Deſcendet ſicut pluvia in vellus* Et *b*, *Rorate cœli de ſuper, & nubes pluant juſtum* &c. *c*, *Quaſi diluculum præparatus eſt egreſſus ejus, & veniet, quaſi imber nobis temporaneus & ſerotinus terræ.*

Deut. 32. 2.
a Pſ. 71. 6
b Eſa. 45. 8.
c Oſe. 6. 3.

Vide qualiter Deus dilexerit inimicos, qui Solem ſuum, Filium ſuum oriri fecit ſuper bonos & malos. Et bene Solem ſuum: eſt ſol principium lucis, lætitiæ & totius boni. Eſt filius Dei, in quo omnis lux, ſapientia, lætitia, gloria, bonumque Patris ſitum eſt: unde & illud pleno ore vocavit: *Omne bonum meum.*

Exod. 33. 19.

Apte Chriſtus oſtendere volens, divinum amorem erga inimicos, hoc induxit, quod eis dedit filiū ſuum, Solem ſuum, ad eorum lucem, vitam, ſalutem, & profectum. Hoc enim ſupremum & maximum eſt divini amoris opus & argumentum, quod propterea illa tam ingenti emphaſi propoſuit Chriſtus Nicodemo dicens: *Sic Deus dilexit mundum, ut filium ſuum unigenitum daret.*

Ioan. 3. 16.

Hoc argumentum maximum & excedens teſtimonium eſt divinæ charitatis. Annotanda ſunt illa Eſaiæ verba: *Ecce teſtem populis dedi eum*, quæ Septuaginta legunt: *Ecce teſtimonium gentibus dedi eum* In Hebræo habetur nomen *Ghad*, quod ſignificat teſtem & teſtimonium, ut cum dicitur: *Tumulus iſte teſtis erit*: &. *Non loquaris contra proximum falſum teſtimonium.*

Eſa. 55. 4.
עד
Gen. 31. 48.
Exod. 20. 16.

Quidam exiſtimāt, Chriſtum dici teſtem aut teſtimonium paſſive, quia ille eſt, de quo teſtimonia omnia Prophetarum loquuta ſunt: *cui omnes Prophetæ teſtimonium perhibent.*

Act. 10. 43.

Ita

In Pſal. 118 ſer. 5 Ita Beatus Ambroſius, qui propter ea Chriſtum Dominum: *Magnum teſtimonium* vocat, quem omnes Prophetæ teſtati ſunt, & in quo omnia eorum teſtimonia complentur. Ita & Iſychius. Alii id intelligunt, quoniam vere Chriſtus eſt in mumdum *In Levi. in princ.* miſſus, *ut teſtimonium perhiberet veritati:* *Ioan. 18. 37.* ipſe namque ſolus eſſe poterat oculatus teſtis myſteriorum fidei, de quo dictum *Ioan. 1. 18* eſt: *Deum nemo vidit unquam, unigenitus* *Ioa. 3. 11* *qui eſt in ſinu Patris ipſe enarravit:* & ipſe-*In Pſ. 118 con. 6.* met, *Amen dico tibi, quia quod ſcimus loquimur, & quod vidimus teſtamur.* Cæterum S. Auguſtinus, ſuo dignam ingenio intelligentiam indicat, docens, cur Chriſtus vere & propti poſſit appellari via teſtimo-

¶ 251 niorum Dei, & teſtimonum. Teſtimonia quippe ſunt Dei, quibus quantum nos diligit nobis probare dignatur: nulla autem re magis aut apertius teſtificare potuit, quantum nos diligit, quam per ipſam Fi-*Ad Rom. 5. 8.* lii ſui perſonam, quam dedit nobis. *Commendat autem charitatem ſuam Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores eſſemus, Chriſtus pro nobis mortuus eſt.* Magnum *In Pſ. 118 cit.* teſtimonium, Ieſus (inquit Ambroſius) nulla enim re alia, potuit magis ſuum erga nos amorem teſtari. Ecce ergo teſtem paternæ charitatis, aut teſtimonium divini amoris. Et viſus eſt Propheta, ad locum quem inſinuabamus, alludere. Quando *Gen 31. 45.* Iacob & Laban fœdus injerunt, *tulit Iacob lapidem, quem erexit in titulum*, cui juſſit omnes lapides aggregari, qui in circuitu erant, ex quibus magnus lapidum aceruus effectus aſt, quem Leban vocavit: *Tumulum teſtis*; & Iacob, *Acervum teſtimonii, uterque, juxta propietatem linguæ ſuæ*, Dixitque Laban: *Tumulus iſte erit teſtis, inter me, & te hodie.* Lapides tunc pro teſtibus ſubſtituebantur, ut ex hiſtoria divina patet: quantò alicujus rei majus teſtimonium inducere volebant, majorem lapidum acervum faciebant, quaſi plures teſtes ibi includentes. Ideo tranſmiſſo Iordane, majores *Ioſu. 4.* lapides voluit Deus congregari, & ſubſtitui in teſtes, qui acceruum facerent, teſtantes favorem, deum Deus Iſraelitis tunc dividendo aquas Iordanis præſtiterat. Quando omnes lapides, qui curcumſtabant, coacervabantur in unum tumulum; ſupremum teſtimonium dicebatur, quod omnes teſtes in ſe claudere videretur. Obſervabamus itidem ſupra, Iacob ſæpe lapidibus, in rebus majore momenti exprimendis, uſum fuiſſe, quippe qui in lapidis typo Chriſtum prævidebat: Idcirco & lapidem ſuppoſuit tanquam fundamentum, in titulum, cui omnes lapides circunſtantes juſſit agregari: quia lapis à Iacob erectus in titulum ex preſſam Chriſti gerebat figuram, in quo omnes lapides, qui teſtes eſſe ſolebanti, congregati ſunt: ut vere dicatur: Acervus teſtium, aut tumulus teſtimoniorum, quia omnia, quæ Dei amorem erga homines teſtari poſſunt, in illo continentur & clauduntur. Teſtes amoris ſunt dona: Chriſtus autem tale donum eſt, in quo omnia, quæ Deus dare poteſt includuntur; nec habet ipſe, etiam ſecundum ſuam omnipotentiam, aliquid, quod alicujus ſit valoris, quod in Chriſto non contineatur. Ecce ergo teſtimonium magnum divine amoris. Et [quæ] iſt egregie ipſimet Nicodemo explicavit, in loco, quem paulo ante citavimus: *Sic*, inquit, *Deus dilexit* *Ioan. 3. 16* *mundum, ut filium ſuum unigenitum daret.* Singula verba, Dei amorem excellenter expendu[nt], magnam inducunt admirationem. Primo enim expendit Chriſtus, quem Deus amaverit: *dilexit mundum.* Deo naturale eſt amare, & ſicut eſſe non poteſt ſine intellectione, ita nec ſine amore. Sine amore inquam, illo quo ſeipſum amat, ut B. Auguſt. demonſtrat, à quo ceſſare non poteſt ſicut nec ab intelle- *Lib. 15. de Trin. c. 20* ctione, & cognitione ſui. Hic amor Deo naturalis congruuſqui eſt, in quo omme bonum continetur, & nihil eſt bonum quod in illo clauſum non ſit, ut idem Auguſtinus egregie demonſtrat, docens, Deum tale eſſe bonum, in quo omnia bona, quæ in re- *Lib. 8. de Trin. c. 3.* bps ſunt, & eſſe poſſunt, perfectiſſime con- ¶ 252 tinenaur. Quod ergo Deus ſe amet, naturale, & congruum eſt, cui convenenit dilgere omne bonum, ſed quod diligat mundum,

qui

qui eſt extra ſe, mirabile eſt: nam aut bonus eſt, aut malus: ſi bonus, jam omne bonum in ipſo eſt: ſi malus quomodo poteſt malum Deus diligere? *Dilexit*, inquit, *mundum*, qui extra ſe erat, imo qui malus
1. Ioan. 5. erat, quia *totus mundus in maligno poſitus*
19. *eſt*, imo qui ipſi erat inimicus: *Commendat*
ad Rom. 5 *enim charitatem ſuam, quia cum inimici eſ-*
8. *ſemus, &c.* Quæ ratio dilectionis eſſe potuit? Nunquid quia illi neceſſarius aut utilis? Si totus mundus bene egerit, quid dare ei poteſt? An quia meruit amari? Sed potius ſibi iram promeruit per peccata. An quia agnoſcebat eum gratum futurum? Sed ſummam hominum ingratitudinem agnoſcebat, qui majora beneficia majori erant ingratitudine compenſaturi,
Hom. 26. ut D. Chryſoſtomus annotat. Dices; Vi-
in epiſt. ad detur igitur amor irrationabilis, & ex con-
Rom. ſequenti temerarius: ille enim talis amor dicitur, qui nulla ratione ducitur. Non eſt amor temerarius, quia quamvis ex parte ejus, quod diligitur, nulla ſit cauſa, tamen ex parte amantis, motivum invenitur, ſumma ſcilicet bonitas & charitas: ideo
Hom. 7. in que nulla ratio dilectionis, inquit Chry-
epiſt. ad ſoſtomus, niſi ipſamet bonitas Dei. Vides
Tim. homines tam bonæ, quod dicimus naturæ; qui etiam ſibi ignotos diligunt, & omnibus benefaciunt. Tam bonus eſt Deus, ut mundum ſibi inimicum, nulla ratione niſi ſua bonitate motus dilexerit. Ulterius tamen Chriſtus progreditur, ut oſtendat quantitatem amoris, Non mundum dilexit quomodocunque ſed *ſic*: vehementiam & magnitudinem divini amoris o-
Hom. 8. in ſtendit: *Ut filium ſuum unigenitum daret.*
Geneſ. Cenſuit Origenes, illa Dei verba ad Abraham: *Tolle filium tuum unigenitum Iſaac*, ita expendi debere, ut nullum ſit, quod ſingulariſſimam vim, & emphaſim non habeat. Multo magis hæc Chriſti verba expendi poſſunt *ut Filium*. Annotant ver-
a Hom. 26 bum Chryſoſtomus *a*, & Cyrillus *b*: non
in epiſt. ad oves, aut boves, quæ ſacrificarentur, ſicut
Rom. antiquitus in lege, non homines infideles,
b Lib. 2. in aut idolorum cultores, quos minus æſti-
Ioan. c. 51 mat; non aliquem ex Patriarchis amicis ſuis, aut aliquem Angelum ex innumeris, qui ei aſſiſtunt, ſed Filium: & non quemcumque ſed *ſuum*. Nullus pater habuit filium, quem omni ex parte ſuum eſſe dicere poſſit. In primis enim nihil eſt, quod totaliter ſit hominis: omnis ſiquidem res Dei eſt, à quo omne bonum procedit, qui quantumcunq; donet, non poteſt à ſeipſo ſupremam dominii rationem abdicare. Ideo omnia, quæ homo habet, dicuntur à Chri-
ſto, data. *Si vos*, inquit, *noſtris bona data* Luc. 11.
dare filiis veſtris, id eſt, noſtis dare bona, 13.
quæ vobis à Deo data ſunt. Deinde in cujuſvis hominis filio, Deus majorem partem habet, quam parentes, qui eum genuerunt, non ſolum ratione animæ, quæ eſt præcipua pars, ſed etiam ratione corporis, quod ipſe compingit, ordinat, & organizat. Id quod ſancta & ſapiens illa ſanctorum Mac-
chabæorum mater dicebat: *Neſcio qualiter* 2. Ma
in utero meo apparuiſtis: neq; enim ego ſpiri- cha. 22.
tum & animam donavi vobis, & vitam & ſingulorum membra non ego ipſa compegi, ſed creator mundi, qui formavit hominis na-
tivitatem. Ipſe eſt, inquit Beatus Paulus, Act. 17.
qui dat vitam, inſpirationem, & omnia. 25.
Idcirco Chriſtus volens hoc docere, dixit:
Nolite vobis vocare Patrem ſuper terram, Matt.
unum eſt enim Pater veſter, qui in cælis. Ma- 23, 6.
gis enim pendent ab illo omnes filii, quam à Patre, qui illos genuit. Tandem, quamvis ſubſtantia filii à Patre procedat, & ſua ſit, tanquam à principio, ſed poſtquam filius illam ſuſcepit, ita filii eſt, ut realiter ſit diſtincta à patris ſubſtantia; idcoque jam non eſt patris. Deus autem omnibus modis poteſt Filium *ſuum* vocare: quia ita
ſuus, ut nullo modo ſit alterius: Non eſt Fi- ¶ 253
lius qui procedat ex patre & matre, ut partim patris ſit, partim matris, ſed totus à ſolo patre procedit, & ita illi ſuam ſubſtantiam dedit, quod vere eadem ſit ſubſtantia Patris, nec alia ſit ſubſtantia Patris, niſi illa, quam Filio dedit. Ideo dans illum, vere totam ſuam ſubſtantiam dedit,
& totum quod ſuum eſt. *Unigenitum.* Vo- Gen. 22. 2
catus fuit Iſaac, unigenitus Abrahæ non quia alium non haberet, vere namq; alium habebat, Iſmael, quia ex libera, ſolum Iſaac ſuſceperat. At Deus filium habet, ita uni-

Digitized by Google

unigenitum, ut nullum alium naturaliter genuerit, nec generare poſſit, in quo omnem ſuam generandi potentiam exhauſit, cui omnem ſubſtantiam tradidit. Meritò hunc loquens ad Moyſen, *vocavit omne bonum ſuum*, ut dictum eſt. Hunc filium mundo *dedit*: non vendidit, non pro aliquo bono commutavit, non ſpe alicujus recompenſæ tradidit, ſed libere omnino dedit. Et ad quid? Ad crucifigendum: de illo enim myſterio agebat, cum Nicodemo, figurato per ſerpentem elevatum in ligno: *Vt omnis qui credit in ipſum, non pereat, ſed habeat vitam æternam*: ad bonum inimici, ad utilitatem peccatorum, O inæſtimabilis dilectio charitatis, ut ſervum redimeres filium tradidiſti. Hoc ergo eſt, quod Chriſtus dicit: *Qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos*. Quibus concinit Apoſtolus: *Proprio filio non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit illum*. Pro injuſtis quidem tradidit illum, non pro juſtis, qui tunc eſſent, ut Divus Auguſtinus expendit, imo & Apoſtolus: quia omnes eramus inimici, & filii iræ, ſed pro juſtis, qui per illum erant futuri. Nec tantum pro iſtis, *forſitan enim pro bono quis audeat mori*, ſed & pro iis, qui tanto bono erant futuri ingrati, compenſaturi illud majoribus offenſis: nec enim, ut Catholica veritas contra impium Calvinum demonſtrat, tantum Chriſtus pro prædeſtinatis & ſalvandis datus eſt à Patre, & traditus in mortem, ſed pro omnibus hominibus, ut quantum in ſe eſt, etiam pro Antichriſto paſſus fuerit. Ex his infert Beatus Ambroſius contra Novatianos, impium eſſe dicere, denegandam pœnitentiam peccatoribus, quos ita Deus dilexit, ut pro illis Filium ſuum unigenitum daret in mortem, non perirent. Indeque argumentum Chriſti efficaciſſimum apparet. Qui namque filius Dei futurus eſt, illius debet charitatem & amorem imitari. Vide autem quam longe ſit illius amor ab inimicorum odio; qui ipſis inimicis talia dilectionis argumenta demonſtrat: Qui Solem ſuum oriri facit, &c. Quæ de Sole dicta ſunt, poſſunt etiam de pluvia ſimiliter annotari. Nomine namque pluviæ, ut dictum eſt, CHRISTUS intelligitur: ſicut enim deſcendit pluvia de cœlo, non in bonum pluviæ ipſius, ſed in utilitatem terræ aridæ & ſiccæ, quæ ſic pluviam recipit, ut eam abſumat, bibat ac deglutiat, ſic miſſus eſt filius unigenitus Patris, tanquam pluvia, quomodo B. Cyrillus illud intellexit: *Sicut deſcendit imber de cœlo, & inebriat terram, ſic erit verbum quod egredietur de ore meo*. Deſcendit ſicut pluvia, non in bonum ipſius, ſed terræ aridæ, humanæ ſcilicet naturæ, quæ tamen hanc pluviam recipiens deglutivit; quia occidit Chriſtum, & ſub terra condidit in ſepulchro. Hæc autem pluvia, miſſa eſt ſuper bonos & malos, &c. Videndus B. Gregorius in illud, quo dixit Deus ad Iob: *Quis dedit vehementiſſimo imbri curſum, &c. ut plueret ſuper terram abſque homine in deſerto, &c. ut impleret inviam & deſolatam, & produceret herbas virentes? Quis eſt pluviæ Pater, &c.* Quamvis enim Gregorius de verbo divinæ prædicationis intelligat, de verbo æterno in terram miſſo ſimiliter intelligi poſſunt.

Exod. 33. 19. — *ad Rom. 8. 32.* — *In Enchir. c. 33.* — *ad Rom. 5. 7.* — *Lib. 1. de pæn. c. 10* — *In ca. 55. Eſ. Eſai. 55. 10.* — *29. Mor. cap. 15 & ſeqq. Iob 38. 25*

§. 17. *Vt templum animæ Deum capiat extruendum eſt ſub menſura ſex cubitorum & palmi, non tantum debita, ſed & indebita præſtando.*

¶ 254 SI enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & Publicani hoc faciunt? Et ſi ſalutaveritis fratres veſtros tantum, quid amplius facitis? Nonne, & Ethnici hoc faciunt?* Alteram rationem, illamque efficaciſſimam addit CHRISTUS Dominus, qua obligat nos ad diligendum, non ſolum amicos, ſed & inimicos. Oportet ſiquidem Chriſtianos, qui majora intendunt, quam Publicani & Ethnici, majori cordis dilatione extendi: ideoque non tantum ea erga homines agere debent, quæ hominibus ipſis ſunt debita, quæque agunt Ethnici & Publicani, ſed & ulterius aliquid, propter Dei mandatum. Hanc rationem intelli-

ligemus, ſi convertamus oculos ad illam
viſionem graviſſimam Ezechielis, quam à
capite quadrageſimo uſque ad finem proſe-
quitur. Mirabiles fuerunt Ezechielis viſio-
nes, quem propterea, ut alibi diximus,
a *Lib.* 1. *con. vituperatores vitæ Mon. tom.* 5. Chryſoſtomus *a*, Admirabilium viſionum
ſpeculatorem, & Gregorius Nyſſenus *b*,
Magnarum viſionum ſpectatorem vocant.
b *Ora.* 3. *de Reſurr.* Inter illas autem prima & ultima tot diffi-
cultatibus implicantur, ut apud Iudæos
prohibitum fuerit, illas legi ab eo, qui tri-
geſimum annum nondum expleſſet, ut an-
a *In Proæmi. hom. in Cant.* notant Origenes *a*. Gregorius Nazianze-
nus, *b*, & Hieronymus *c*. Utramque viſio-
nem D. Gregorius *d*, ex profeſſo explican-
b *Apol.* 1 dam aſſumpſit, qui tamen ultimam expli-
c *Epiſt. ad Paulin. & prolog. in Ezech.* caturus, præmittit ſe nocturnum iter age-
re, & procedere palpando, illius difficulta-
tem indicans. Eam conſideremus, non qui-
d *Præf in hom* 13. *in Ezech.* dem illius intima ſcrutantes, ſed quæ faci-
liora ſunt expendentes. Vidit igitur Eze-
chiel illius viſionis exordio, *Virum cujus*
Ezech. 40. 3. *ſpecies erat, quaſi ſpecies æris, & funiculus*
lineus in manu ejus, & calamus menſuræ in
manu ejus. Quantæ autem eſſet lõgitudinis
calamus iſte, paulo poſt explicat, ſubdens:
In manu viri calamus menſuræ, ſex cubito-
rum & palmi. Veniebant ad metiẽdum tem-
plum ſanctum, quo Dei ſedes erat futu-
rum, quod undique ſub menſura illius ca-
lami extructum erat. Hoc viſionis initium,
quod noſtro inſtituto ſufficit: certum ſi-
quidem eſt, virum illum typum tenuiſſe
CHRISTI Domini, cui Scripturæ perpe-
Ier. 31. 22. tuo viri nomen tribuunt. *Fœmina circun-*
dabit virum, inquit Ieremias: *Ecce vir oriẽs*
Zach. 5. 12. *nomen ejus.* inquit Zachar. Habere autem
dicitur ſpeciem æris, inquit D. Gregorius,
propter doctrinæ excellentiam, & reſonan-
tiam, cujus ſonus in omnem terram erat
In cap. 2. *Dan.* audiendus. Æs ſiquidem, inquit Hierony-
mus, inter omnia metalla volaciſſimum eſt,
ideoq; & apud Græcos excellentis doctri-
næ ſymbolum fuit. Venit vir iſte ædifica-
re templum Domino, in quo Deus habi-
taret, quod ſine dubio de Eccleſia ſancta,
Hom. 14. *in Ezech. citat.* quam ædificaturus Chriſtus advenit, in-
telligendum eſt. Quoniam autem omni-
potens Deus, inquit Gregorius, ſic de tota

ſimul Eccleſia loquitur, ac ſi de una anima
loquatur, & ſæpe quod ab eo de una anima
dicitur, nihil obſtat ſi de tota Eccleſia in-
telligatur, ita ædificationem Eccleſia in tẽ-
plum Dei deſcribit, ut id de unoquoq; no-
ſtrum poſſimus intelligere. Quam regulam
intelligens Paulus, quæ Deus de Eccleſia
prædixerat, ad unumquemq; accommodat.
Dixerat Deus: *Quoniam inhabitabo in illis,* *Luc.* 26.
& ambulabo inter eos. Paulus hinc probat, 12.
unumquemq; noſtrum eſſe templum Dei. 2. *Cor.* 6.
Vos, inquit, *eſtis templum Dei vivi, ſicut dicit* 16.
Deus: Quoniam inhabitabo in illis. Ita ergo
venit Chriſtus ædificare Eccleſiam, quæ
templum Dei ſanctum ſit, ut ſimul unum-
quemq; templũ efficiat capax, in quo Deus
poſſit habitare. Ædificaturus templum fe-
rebat in manu funiculum lineum, & cala-
mum menſuræ: nec enim templum in quo
Deus habitaturus eſt, debet niſi ſub certa
mẽſura, ordine, & proportione, eſſe diſpo-
ſitũ: *qui omnia diſponit in numero, pondere,* *Sap.* 11.
& mẽſura. Funiculi linei nomine, apte do- 21.
ctrina Euangelica exprimitur. Funiculus
lineus, inquit Gregorius, ſubtilior eſt, quam ¶ 255
qui ex canape, ſtuppa, aut ex alia conficiun-
tur materia. Antiqua lex funiculus fuit non
lineus, ſed craſſus, quia rudem populum
non ſubtili prædicatione coercuit, in quo
per pœnæ ſententiam, non peccata cogita-
tionis, ſed operis reſecabat. At Euangelica
lex, funiculus lineus, ſubtiliſſimuſque eſt,
cordis intimas cogitationes pertingens, &
ligans. *Audiſtis*, inquit Dominus, *quia di-* *Matth.* 5.
ctũ eſt antiquis, non mœchaberis: ego autem
dico vobis, qui viderit mulierem ad concupi-
ſcẽdum eam, jam mœchatus eſt eam in corde
ſuo. Calamus menſuræ typum tenet chari-
tatis & dilectionis, ut alibi dictum eſt. Et
recte lineus funiculus, calamo copulatur,
quia Euangelicæ legis proprium eſt chari-
tatis præceptum, dicente Domino: *Hoc eſt* *Ioan.* 15.
præceptum meum, ut diligatis invicem. Et 1.
notandum, inquit Gregor. quia funiculus
& calamus in manu eſt, id eſt, doctrina in
opere: ipſe namque oſtendit opere omne
quod docuit ſermone, ſicut ſcriptum eſt:
Quæ cœpit IESVS facere & docere. Tem- *Act.* 1. 1.
plum extructurus Deo, CHRISTUS funi-
culum

Digitized by Google

culum lineum & calamum menſuræ applicat,quia, ut quis templum tam amplum, & ſpacioſum fiat, quod Deum capiat, Euangelica legis præcepta,quæ in præcepto charitatis & dilectionis includuntur, debet ſervare. Quod egregiè Chriſtus expreſſiſſe
Ioan. 14. 23. viſus eſt: *Si quis*, inquit, *diligit me, ſermonem meum ſervabit*, & *Pater meus diliget eum*, & *ad eum veniemus*, & *manſionem apud eum faciemus*. Non tenet doctrinam Euangelicam, qui non tenet charitatem: funiculo enim junctus eſt calamus menſuræ. Qui ſub hujuſmodi menſuris fuerit diſpoſitus, templum erit tale, in quo tota Trinitas manſionem facere poſſit. Expendit Gregorius, quomodo poſſibile ſit, totum Deum intra unius minimi hominis cor includi, ibique tanquam in ampliſſimo maieſtatis ſuæ templo habitare. Qui fieri poteſt, ut tota Dei maieſtas in parvo corde, tanquam in ampliſſimo templo & palatio habitet? Certum eſt, tale eſſe debere palatium, qualis eſt Rex, qui illud habitaturus eſt; taleque templum, qualis Deus, qui in illo eſt includendus. Diis illis gentium, qui nihil aliud erant, quam fruſtum ligni,lapidis,auri,vel argenti,templa à ſuis cultoribus extructa, ſufficientiſſima erant, imò & excedentia. Sed qualis quantuſve eſt Deus noſter? Egregie ille
Iob 11. 8. amicus Iob Sophar Naamithis: *Excelſior cœlo eſt*, & *quid facies; profundior inferno*, & *unde cognoſces? Longior terra menſura ejus*, & *latior mari*. Singula verba expenſione ſunt digna: ſecundum enim omnes dimenſiones Deum exprimere viſus eſt.
Eſa. 66. 1 Eſt excelſior cœlo. Eſaias eum deſcribit *ſedentem in cœlo*, majorem ſui partem, noſtro intelligendi modo ſupra cœlum te-
3. *Reg.* 8. 27. nentem, de quo Salomon dixerat: *Cœli cœlorum te capere nõ poſſunt*. Signanter autem id obſerva, quod dicit: *Longior terra menſura ejus*. Si ille totã terram longo excedit intervallo, quanto magis hominem, qui ex pugillo terræ conditus fuit? Quomodo ergo homo totum illum capere poterit? Dilatando hominem. Hoc differunt amor & timor, quod timor anguſtat, & comprimit cor: amor autem dilatat & extendit, ut S. Anſelmus docuit, & D. Tho- *In c.* 2. *ad Corint.*
mas proſequutus eſt. Antiquitus homines per veterem legem habebant ſpiritum timoris, ideoque anguſtum; ſed per legem Euangelicam acceperunt Spiritum dilectionis, quam propterea Chriſtus defert, volens templum latum ædificare. ferebat enim funiculum legis Euangelicæ, *per quam nobis precioſa promiſſa donavit, ut ſimus cõſortes divinæ naturæ*, & calamum charita- *Hom.* 16. *in Ezech.*
tis. Idcircò, inquit Gregorius, vocatur mandatum charitatis, *latum nimis*, quia tantum dilatat cor, ut totum Deum capiat, juxta illud quod dictum eſt: *Si quis diligit* *Pſ.* 118. 96.
me, ad eum veniemus, & *manſionem apud eum faciemus*. Nec mirum, quia *Deus charitas eſt*; & ideò cor, quod capit charitatem, Deum ipſum capit, & tantum capit de Deo, quantum de charitate. Quare non cepere poteſt Deum cor, quod charitatem ipſam non capit. Sub hac menſura *1. Ioan.* 4. 16.
Chriſtus templum extruit & dilatat. Vnde ¶ 256
& Apoſtolus, dicturus: *Vos eſtis templum Dei* *2. Cor.* 6. 16.
vivi, cœpit Corinthios hortari ad cordis *2. Cor.* 6. 11.
dilitationem. *Os noſtrum patet ad vos, ô Corinthii, cor noſtrum dilatatũ eſt*: id eſt, ex iis, quæ ore loquor, vobis patere poteſt, quam dilatum ſit cor meum. Non cor anguſtum ferebat Paulus, ſed latiſſimum, nec mirum, quia charitate totus ipſe erat ſuccenſus, qui clamabat: *Quis nos ſeparabit à charitate* *ad Rom.* 8. 35.
Chriſti, &c. Quoniam autem Corinthii, aliquos pſeudoapoſtolos audiebant, qui antiquam legem ſervandam proponebant, quos libenter audiebant, ſubdit Apoſtolus: *Non anguſtiniamini in nobis, anguſtiamini autem in viſceribus veſtris*. Non legem ego prædico, quæ anguſtet cor, quia legem Euangelicam propono, quæ illud dilatat: ſed vos affecti antiquæ legi, anguſtiam cordibus veſtris infertis. Quid igitur agendum eſt? *Eandem autem habentes remunerationem, tanquam filiis dico, dilatamini* & *vos*. Tanquam pater ad filios loquebatur, inquit Anſelmus, quibus exponebat, eandem illis repoſitam remunerationem, ſi eandem tenerent cordis latitudinem; Dilatamini & vos, amplitudine charitatis, ut omnes homines pie diligatis; & non per timoris

anguſtiam, ſed per amoris latitudinem, bona faciatis. Hoc ſuppoſitio illos hortatur, ut infidelium opera fugiant, qui in Dei templum extructi ſunt. *Vos enim eſtis templum Dei vivi*, non idolorum, quæ vitem non habent, ſed Dei viventis. Dilatamini igitur & vos, per charitatem, quæ cor ita dilatat, ut totum Deum capere poſſit. Ut autem templum hoc decentem latitudinem habeat, non cujuſuis menſuræ calamo metiendum eſt, ſed *calamo menſuræ ſex cubitorum & palmi*. Mirum eſt, cur palmus ſex cubitis addatur: ſenarius enim ab omnibus judicatur numerus perfectus, de quo multa Mathematici, & Philoſophi diſputant. Cur igitur perfectæ menſuræ additur palmus? Ad egregium myſterium indicandum. Numerus ſenarius apud Mathematicos & Philoſophos ſignificat id, quod juſtum eſt, ex eo quod omnis ratio numerica, juſte ſenarium efficit. Tria namque ſunt, quibus omne quod ad numeros pertinet continetur: unitas, quæ eſt principium numeri; & numerus par, & impar. Hæc omnia juncta juſte ſenarium conficiunt: nam unitas, & primus numerus par, ſcilicet dualitas, & primus impar, ſcilicet ternarius, efficiunt ſenarium. Hac certe ratione diſcurrendum circa iſtum numerum docuit Macrobius *a*, docentque Auguſtinus *b*, & Gregorius *c*, multa annotantes. Qua de cauſa ſignificat charitatem, quam quaſi ex lege juſtitiæ homo tenere debet, diligens non ſolum Deum, ſed & amicos, & eos à quibus diligitur, quibus amorem rependere tenetur. Sed brevis anguſtaque eſſet menſura, ſi ſolum ad ſex cubitos ſe extenderet, oportuit & ſuperaddere palmum, quia anguſtus eſt amor, qui ſolis amicis, quaſi ex debito juſtitiæ rependitur: requiritur ut ultra id, quod debitum eſt, progrediatur. Id fit, cum uſque ad inimicos amor ſe dilatat. Volens igitur Chriſtus, templum dilatare, menſuram ſex cubitorum & palmi extendit, ſecundum quam templum ampliari debet.

a De ſomno Scrip. 1.
b 1. De civ. c. 10. & 4. de Geneſ ad lit. cap. 2. & 7.
c 30. Mor. ca. 24. & Hom. 14. in Ezech. & 31. in Evang.

Audiſtis, quia dictum eſt: Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Amor iſte anguſtus eſt, quia tantum menſuram numeri ſenarii tenet, ſolum enim ſe extendit ad id, quod omnino debitum eſt; diligere ſcilicet diligentem, & amare amicum. Ulterius progreditur menſura, nam & ¶ 157
palmum ſuperaddit ſenario, quia non ille amor ſufficienter dilatat, qui debitus amicis exhibetur, ſed ille requiritur, qui non debetur, & ultra debitum ſe extendit, qualis eſt amor inimici. Hocque Chriſtus evidenti ratione comprobat: *Si enim tantum diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & Publicani hoc faciunt?* Illi qui anguſto ſunt corde, rebus terrenis contenti, ad hanc latitudinem perveniunt, ut diligentes ſe diligant: dilatandum eſt igitur amplius cor, &c. Et vere ratione hanc egregie proſequitur Joannes, magnus iſtius præcepti prædicator. Supponit, quod Deus per veram charitatem habitat in nobis. *Deus*, inquit, *charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* (1. Ioan. 4. 16.) Ecce aliqualem proportionem, & quomodo cor tuum aliquo modo divinam magnitudinem æquabit, & illam capiet. Deus charitas eſt; ideoque recte convenit & quadrat cum corde, in quo charitas manet, & miro nexu jungitur illi. Sed qualis charitas? Illa quæ non tantum ad amicos, ſed ad inimicos uſque protenditur: illa quę neminem odit, quantumcunque offendentem & injuriantem: *Nam ſi quis dixerit, quoniam diligo Deum, & fratrem ſuum odit; mendax eſt. Qui enim non diligit fratrem ſuum, quem videt, Deum quem non videt, quomodo poteſt diligere?* (1. Ioan. 4. 20.) Vide efficaciam rationis. Homo quivis eſt tibi æqualis, & quantumcunque ſit magnus, tanquam Golias, totum illum viſu comprehendis & capis: ſi igitur tanta eſt cordis tui anguſtia, ut non capiat hominem tam parvum, quem totum illum parva pupilla oculi tui concludis, Deum qui infinite omnes homines excedit, quomodo capere poterit? Hanc rationem etiam indicaſſe viſus eſt Apoſtolus, illis verbis ſupra citatis: *Eandem remunerationem habentes tãquam filiis dico, dilatamini & vos.* (1. Cor. 6. 1[3].) Homo expectat gloriam immenſæ & infinitæ magnitudinis, quam vocat ipſe Paulus, *Æternum gloriæ pondus*: qua de cauſa, inquit Auguſtinus, oportet dilatari cor per chari-

1. Cor. 4. 17. charitatem: Si tam anguſto & infirmo corde es, ut non poſſis ſuſtinere leve pondus injuriæ & offenſæ ab inimico illatæ, quomodo poteris æternum immenſumq; pondus gloriæ ſuſtinere? Qui talem remunerationem expectatis, *Dilatamini, & vos.* Ex iis

Hom. 14. & 15. in Epiſt. ad Epheſ. infertur, ei qui intendit ſeipſum exhibere templum Dei, ad quod inhabitandum Deus majeſtatis veniat, & quod aptus ſit, qui totam divini regni gloriam in ſe capiat, & includat, ſingulariter per dilectionem inimici, & beneficentiam erga eos, qui ſe offenderunt, eſſe diſponendam: omneque odium & iram deponendam. Ex his explicat B. Chryſoſtom. doctrinam Apoſtoli, ſcribentis ad Epheſios: qui poſtquam eos hortatus eſt, abſtinere ab omni verbo inordi-

ad Epheſ. 4. 30. nato contra proximum, ſubdit: *Et nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in die redemptionis*, id eſt, baptiſmi. Dices: Quid eſt contriſtare Spiritum ſanctum? Nam in eo triſtitia cadere non

In c. 4. ad Epheſ. lect. 20. poteſt. Reſpondet D. Thom. hoc intelligendum quantum ad effectum, quia ſicut quando aliquis contriſtatur, recedit à contriſtante, ita Spiritus ſanctus ab eo, qui illum offendit. Ita vult dicere: Nolite expellere à vobis Spiritum ſanctum, aut, ne agatis id, propter quod compellaris Spiritum ſanctum, quem recepiſtis in baptiſmo, à vobis recedere. Quid igitur agendum eſt? *Omnis amaritudo & ira & indignatio cum omni malitia, tollatur à vobis, &c. Eſtote autem invicem benigni, miſericordes, donan-*

§ 258 *tes invicem, &c.* Videtur, ut annotat Chryſoſtom. loqui Apoſtolus, metaphora ſumpta ab apibus. Illi qui apum ſtudio tenentur, cupientes ad ſua alvearia opes trahere, intelligentes eas fugari rebus immundis, & amaris, attrahi autem dulcibus & odoriferis, primo omni amaritudine vaſa aut calathiſcos mundant, deinde vaporationibus & virgultis bene olentibus, bonaque fragrantia, locum apibus deputatum commodum reddunt; melle vinoque fragranti vaſa & calathiſcos liniunt, ſicque apes ad eos ſumma celeritate convolant, favos ibi componunt, & melle dulciſſimo replent. Ita ſane Spiritus ſanctus, *mundus* eſt, ut Sa-

piens dixit: eſt itidem *ſuper mel dulcis & ſuavis.* Idcirco nihil illi magis contrarium, Sap. 7. 23 / Eccleſ. 24

quam immunditia & amaritudo, nihil magis illi conforme, quam munditia, dulcedo 27. / Sap. 12. 1.

& ſuavitas. Idcirco, ſi vultis ad Spiritum ſanctum ad cordis veſtri alveare aut calathiſcum adducere, qui tanquam argumentoſa apis, favos plenos dulcedine & ſuavitate gratiæ & donorum ſuorum conficiat; *omnis amaritudo, & ira, & omnis malitia tollatur à vobis:* hæc enim non ſolum non trahunt Spiritum ſanctum, ſed exiſtentem expellunt: & linite vas cordis, benignitate, miſericordia, remiſſione, & condonatione offenſæ. Quando igitur te diſponere paras per Sacramentorum ſuſceptionem, ut Spiritum ſanctum ad te trahas, illius adjuvante gratia, hoc tibi ſumme curandum eſt, mundare cor ab omni amaritudine, odio, & ira (Omnis, inquit, amaritudo & ira tollatur à vobis) & te exhibere benignum, remittentem offenſas, diligentem inimicum, & orantem pro eo; quia tanto cum majori plenitudine & abundantia veniet ad te, quanto magis liberum ab odio, & magis benignum te præſtiteris. Conſidera Scripturas ſanctas, & videbis, in iis plenius habitaſſe, qui majori erga inimicos amore erant ſuccenſi. Vide Chriſtum Dominum,

de quo Propheta prædixit: *Requieſcet ſuper* Sap. 11. 2

eum Spiritus Domini: & vere corporaliter, Luc. 3. 22

in columbæ ſpecie ſuper caput illius manſit, Ioa. 3. 34.

ut oſtenderetur, cum quãta plenitudine in illo eſſet, de quo dixit Joannes: *Non ad* ad Hebr. 9. 14.

menſuram datum ſpiritum, qui in cruce, *ſemetipſum obtulit per Spiritum ſanctum, immaculatum Deo*, quam liberum ab amaritudine erga inimicos habebat cor, & qua dilectione eorum flagrabat, qui in cruce poſitus primo de illis habens curam, quaſi vulnerum & dolorum ſuorum oblitus, ad rogandum pro illis ſe convertit? Stephanus itidem templum fuit, in quo cum magna donorũ abundantia habitavit Spiritus ſanctus, de quo ſemel ac iterum dicitur, quod

erat plenus Spiritu ſancto. Non mirum, erat Act. 6. 5.

enim cor illius mundum, & ab omni ama- 8. & 7.

ritudine & odio circa inimicos liberum; tã- 55.

toq; ad eos amore inflammatum, ut cum

Digitized by Google

pro ſe oraverit ſtans, genua poſuerit ad orandum pro iis, qui ſe lapidibus obruebant.
Sap. 1. 7. Eſt Spiritus S. *qui replet orbem terrarum:* nec anguſti cordis vaſculo poteſt comprehendi: oportet igitur illud ita dilatare, ut non ſolum capiat amicos, ſed etiam inimicos: ſi namque tantum diligis eos, qui te diligunt, quam habebis mercedem?

§. 18. *Chriſtianis, quibus novus eſt legiſlator, navaque lex imponitur, novum exemplar, quod imitentur, exhibetur.*

¶ 259 E*Stote ergo perfecti, ſicut Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.* Rem totam concludit Chriſtus concluſionemque, quam intendit, ex prædictis infert, ut eam Chriſtiani, quibus Euangelicam legem tradit, perfectionem teneant, per quam non Phariſæis, aut Scribis, aut cæteris hominibus ſimiles ſint, ſed Patri cœleſti. Iudæis ſufficere videbatur, ſequi doctrinam & exempla majorum ſuorum, Scribarum ſcilicet & Phariſæorum: Chriſtianis altior doctrina ſequenda eſt, altiuſque exemplum imitandum, quibus Chriſtus dixerat: *Niſi abundaverit juſtitia veſtra, pluſquam Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Ut diſcipulus aliqui recte operetur, tradenda eſt auribus lex & regula, quæ facienda deſcribat, tradendumque oculis exemplar, cui opus ſuum conformari ſtudeat: debetque exemplar legi & regulæ reſpondero, ut qualis lex eſt, tale exemplar ſit. Iudæis imperfectis, & in virtute pueris legem Deus tradiderat imperfectam, quæ doceret, ab illis agenda, quibus, qui reputabantur illius temporis ſanctiores homines, quales erant legis Doctores, Scribæ & Phariſæi, ſe tanquam exemplar imitandum proponebant. Chriſtianis altior doctrina traditur à Chriſto, ſcilicet Euangelica; altius etiam exemplar trapendum erat, quod imitarentur. Id Chriſtus facit: propoſito enim Euangelico præcepto, *Ego autem dico vobis: Diligite imicos veſtros*, exemplar imitandum proponit, dicens: *Eſtote perfecti, ſicut Pater veſtor cæleſtis perfectus eſt.* Perfectionem majorem expoſcit à Chriſtianis, perfectius exemplar imitandum eiſdem exhibet, & proponit. Antiquitus petierat Deus à ſuis, ut Lev. 11.
ſancti eſſent, id ſemel & iterum replicans, 44. & 19.
quod B. Petrus dixit: *Sancti eſtote, quoniam* 2. & 20. 7
ego ſanctus ſum Dominus Deus veſter. Odit 1. Pet. 1.
Deus iniquitatem, ab illa mundos vult ſer- 16.
vos, quos in domo ſua tenet. Etſi David, eum qui habitaturus erat in domo ſua, talem volebat, ut non faceret iniquitatem.
(*Non*, inquit, *habitabit in medio domus meæ*, Pſ. 100. 7
qui facit ſuperbiam, id eſt, peccatum) multo magis Deus optabit ſanctos eſſe, qui in domo ſua eſſent habitaturi. Nunc autem non ſolum petit à ſuis, ut ſancti ſint quomodocunque, ſed ut ſint perfecti, imitan-
tes Patrem cæleſtem. Hinc colligit B. Chry- L. de Vni
ſoſtomus, Chriſtianos perfectiores eſſe pe- cap. 83.
bere, & poſſe, omnibus antiquis, etiam illis tom. 5.
famigeratiſſimis Patriarchis: nam habemus legem perfectiorem, ſcilicet Euangelium; media perfectiora, Sacramenta ſcilicet, & ſanguinem CHRISTI fuſum; & perfectius exemplar, quod nobis imitandum proponitur, Pater ſcilicet cœleſtis, illi, inquit Chryſoſtom. perfecti fuerunt, non abſolute, ſed ſecundum illius temporis conditionem, & ſecundum media, quibus illo tempore uti poterant: quomodo intellectum pueri, aut judicium ejus laudare ſolemus, non quod abſolute magno diſcurſu ſit præditus, ſed magno ſecundum puerilis ætatis rationem. Ita expendit illud, quod
de Noë dictum fuit: *Noë vir juſtus atque* Gen. 6. 9.
perfectus fuit, in generationibus ſuis. Quo loco (inquit Chryſoſtomus) divina Scriptura Noë miratur, non ſimpliciter, ſed cum appoſitione quadam; non quod omnino perfectus eſſet, ſed ut illa ætate. Multi namque perfectionis modi, temporum varietate diffiniuntur, fitque imperfectum procedente tempore, quod olim ab-
ſolutum videbatur. Olim perfectæ laudi ¶ 260
dabatur, ex lege vivere: *Qui enim fecerit* Lev. 18. 5
hæc, vivet in eis. Verum quæ tunc fuerunt & ad
abſoluta, Chriſtus adventu ſuo imperfe- Gal. 3. 12
cta

ćta eſſe docuit, dicens: *niſi abundaverit juſtitia veſtra, &c.* Tunc tantum videbatur prohibita cædes, nunc etiam convitium: tunc perjurium, modo juramentum: nec iis, qui in veteri Teſtamento, erant præmia, quæ nobis propoſita ſunt; non abundans Spiritus ſancti gratia, quæ nunc affuſa eſt. Erat repugnans *lex in membris, quam ſentiebat.* Apoſtolus, nec tunc *gratia per Ieſum Chriſtum, qua ille liberabatur,* illis eadem aderat. Nunc autem *Deus filium ſuum mittens, in ſimilitudinem carnis peccati de peccato damnavit peccatum in carne; &c.* Ideò nunc minus excuſationes poſſumus prætexere: nec qui ad nuptias ſine veſte nuptiali ingreſſus eſt, potuit reſpondere. Ita Chryſoſtomus quæ non ita accipienda ſunt, quaſi velit obligare unumquemque Chriſtianum, ut ſit perfectior omnibus antiquis, etiam ſanctis Patriarchis & Prophetis: quia id indecens eſſet, nec Chriſtus juſſit nos debere ſuperare illos in operatio. ne juſtitiæ, ſed Scribas & Phariſæos. Non enim dixit, niſi abundaverit juſtitia veſtra pluſquam Patriarcharum & Prophetarum, ſed pluſquam Scribarum & Phariſæorum. Id ergo vult Chryſoſtomus docere, unumquemque Chriſtianum habere legem, media, inſtrumenta, & exemplaria ad perfectionem tenendam, altiora & excellentiora, quam omnes antiqui, ideo iis conſideratis, perfectionem illis eſſe poſſe, qui talibus carverunt: qui *juxta fidem defuncti ſunt, non acceptis repromiſſionibus, ſed à longe eas aſpicientes & ſalutantes.* A longe *vidit Abraham Chriſtum, & gaviſus eſt,* quem nos præſentem habemus, cujus corpus manducamus, ſanguinem bibimus, ſacramentis utimur, quibus dicit: *Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis: dico enim vobis, quod multi Prophetæ & Reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt; & audire, quæ vos auditis, & non audierunt.* Et ſi Abrahæ, tanquam rem magnam propoſuit dicens: *Ambula coram me & eſto perfectus:* unicuique noſtrum dicitur: Eſtote perfecti, ſicut Pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Iuxta hoc exemplar Chriſtianus actiones ſuas examinet, ſignanter eas, quæ ad proximi dilectionem pertinent; nec contentus ſit imitari Duces, & Imperatores, quos antiquitas celebrat; aut Philoſophos, quos vetuſtas omnium ore commendat, ſed Deum ipſum, cui Apoſtolus dicit, *Eſtote imitatores Dei, ſicuti filii chariſſimi, & ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit vos.* Eſt tandem circa hæc Chriſti verba annotandum, Chriſtum docere voluiſſe, perfectionem Euangelicam, nullum habere terminum, & cuique quantemcunque perfecto dici poſſe: *Qui juſtus eſt, juſtificetur adhuc, & qui ſanctus eſt, ſanctificetur adhuc:* dedit enim legem infinitæ perfectionis, quantum eſt in ſe: nam continet lex Euangelica gratiam Spiritus ſancti, quæ nullum habet terminum. Contulit itidem ſacramenta infinita valoris, quæ gratiam ſine termino producere poſſunt, in hoc ſenſu, quod quavis data, poſſunt majorem inducere. Propoſuit tandem exemplar infinitæ perfectionis, Patrem ſcilicet cœleſtem, cujus perfectio tanta eſt, ut quantumcunq; homo in perfectione profecerit, adhuc habeat quo ulterius progredi poſſit. Ex quibus hæreſis eorum, qui dicebant, poſſe hominem ad tantam perfectionem in Euangelico ſtatu devenire, ultra quam progredi non poſſit, refutata manet, & convicta. Atque hæc de inimicorum dilectione dicta ſufficiant.

(?)

ad Rom. 7 — *ad Hebr. 11. 13.* — *Luc. 10. 23.* — *Gen. 17. 1* — *ad Epheſ. 5. 1.* — *Apoc. 22. 1.*

SEXTA

SEXTA PARS, DE RATIONE JUSTITIÆ FACIENDÆ.

§. I. *Quomodo ſint agenda opera bona, docuit in typo vir metiens frontem templi, & CHRISTUS dilucide.*

¶ 261 ATtendite, *ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt.* Poſtquam docuit Dominus juſtitiam abundantem, & excedentem juſtitiam Phariſæorum, à ſuis agendam, modum quo illam agere tenentur, his verbis tradere incipit, quæ non rem omnino facilem continent. Beatus Hieronymus diſputans contra Pelagianos, dicentes nihil difficile Evangelicam legem continere, ut eos revincat, multa ex eadem lege profert, quæ magnam continent difficultatem, quæque ſine divinæ gratiæ fovore ſervari non poſſent. Inter ea autem hoc CHRISTI mandatum tam difficile judicat, ut poſtquam præcedentia expenderat, addat: Quod autem ſequitur: *Cavete ne juſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, ne videamini ab eis*, neſcio quis poſſit implere. Homo namque ſuapte natura, ita honoris, & laudis cupidus eſt, ut nihil præſtantius ducat: verus autem honor, bonorum operum fulgore, ad ſpectantium oculos perveniente comparatur. Si hæc ergo abſcondenda ſunt, præcluſa videtur homini via ad rem, quam ſummè exoptat comparandam. Idipſum, ex naturâ ipſius boni operis, difficile probat Beatus Petrus Chryſologus. Sunt enim opera bona lucidiora, & ſplendidiora ipſis radiis Solis, clariorque eſt juſti bonum operantis ſplendor, quam Solis. Impoſſibile autem eſt, Solem radios ſuos ab omnium hominum aſpectu celare. Deus in mundi ex ordio condens luminaria, non juſſit ut lucem abſcondita tenerent, ſed ut lumen ſuum in omnem terram effunderent. Juſtos autem voluit & poſuit Chriſtus, *tanquam luminaria in mundo*, ut luceant operum ſanctorum fulgore, *in medio nationis pravæ & perverſæ.* Quomodo ergo fieri poterit, ut lucem ſuam teneant abſconditam, & quæ omnium oculos lateat? *Nemo accendit lucernam, & in abſcondito ponit, neque ſub modio; ſed ſuper candelabrum, ut qui ingrediuntur lumen videant.* Si tamen aliquis diligenter expendat, inquit Chryſoſtomus; multam hoc præceptum continet cautionem, & ineffabilem quandam Dei erga homines curam, id utique providentis; ne alicujus operis illi mercedem amittant. Noſtrum commodum intendit Chriſtus, & quod unicuique rei, id quod ſibi proprium eſt tribuamus. Obſervat B. Gregorius, bene à Domino antiquitus per Moyſen dictum fuiſſe: *Iuſte quod juſtum eſt exequeris.* Nec enim ſufficit juſtitiam & id quod juſtum eſt facere, niſi aliud juſte fiat. Tunc injuſte juſtum fit, quando id quod illi debitum eſt, ab eo auferimus: tunc

L. 2. cont. Pelag. tom. 2.

Serm. 9.

Hom 19. in Matth.

Lib. 9. Moral. cap. 19. Deut. 16. 10.

tunc autem juſtè, cum quod illi debetur damus. Injuſtè ergo juſtum fit, cùm quis illi detrahit præmium, quod ex ſui natura debitum eſt, & ad minimam mercedem contrahit. Sicut faciebant Scribæ & Phariſæi, qui opera juſta ad mercedem corruptibilem, inanemque contrahebant, tantum quærentes per illa gloriam humanam. Iuſtè propterea vult Chriſtus juſtitiam à ſuis agi, ut illam per eam intendant mercedem, cujus ipſa eſt capax & digna, ſcilicet æternam & perpetuam apud Patrem cœleſtem. Aptè propterea ſubinfert Dominus, explicans modum, quo opera ſancta agere debeamus, dicens: *Te autem faciente eleemoſynā, neſciat ſiniſtra tua, quid facit dextera tua, ut ſit eleemoſyna tua in abſcondito, & Pater tuus, qui videt in abſcondito, reddet tibi.* Ecce modum faciendæ eleemoſynæ, & cujuſuis juſtitiæ aut operationis ſtudioſæ, ſolum intendere videri à Deo,

¶ 262. placereque illius oculis. Cæpimus ſupra annotare viſionem illam difficilem Ezechielis, qua oſtenſus eſt ſibi vir ille ſingularis, menſuram deferens, qua totum templum metiretur. *Et eduxit me* (inquit) *ad viam auſtralem, & ecce porta quæ reſpiciebat ad auſtrum, & menſus eſt frontem ejus.* *Ezec.40. 24.* Templum illud Eccleſiam ſanctam indicabat, cujus porta auſtralis (inquit Gregorius) dicitur Sanctorum congregatio, *Hom. 19. in Ezech.* qui charitatis calore ſuccenſi ſunt. Horum frontem metitur Chriſtus: frontis ſiquidem nomine intentio deſignatur, quam ad id fortiter convertimus, quo tendimus. Menſuram adhibet Chriſtus huic fronti: hoc etiam maximè curandum eſt, ut intentio rectam teneat menſuram, à qua ſi deficiat, inutilia redduntur omnia quæ fiunt, Solummodo ergo juſtus intendere debet placere Deo. Et quoniam opus, quod in omnium oculis fit, periculo maximo ſubeſt deficiendi ab hac menſura (latenter enim vanæ laudis appetitus excitatur) Chriſtus illud ita in abſcondito fieri ſtatuit, ut te faciente eleemoſynam, neſciat ſiniſtra tua, quod facit dextera tua. Quam ſententiam exponendam arbitror, eo modo quo ſancti Patres illam, quam in hoc eodem ſermone in monte præmiſerat Chriſtus Dominus, omnino prohibens juramentum. *Audiſtis*, inquit, *quia dictum eſt antiquis, Non perjurabis ego autem dico vobis: Non jurare omnino, neque per cælū, &c.* *Mat.5.33* Noluit Chriſtus Dominus in omni eventu juramentum prohibere, quod ſi fiat cum debitis circumſtantiis, opus eſt ſanctum & religioſum, & dictum fuit à David, quod *laudabuntur omnes qui jurant in eo.* Imò *Pſ.62.12* hæreſis fuit antiqua, quam tempore D. Auguſtini quidam Syracuſani tenuerunt, ut Hilarius Syracuſanus ad eundem Auguſtinū ſcripſit, nullo modo licere jurare Chriſtiano, quam tenuerunt poſtea Vuiclephiſtæ, & noſtro tempore Anabaptiſtæ, de qua re cum D. Thoma Theologi diſputant. *Eſt epiſt. 85. inter epiſt. Auguſt.* *2. 2. q. 189. art. 2. 4. 10.* Sed tam grandi emphaſi loquens Chriſtus, & per hyperbolem indicavit, tanta circumſpectione opus eſſe, ut juramentum undequaque rectè fiat, quod frequentiſſime, qui jurant peccant, aut ex defectu veritatis, aut neceſſitatis, aut deliberationis. Ita communiter ſancti Patres, Clemens Alexandrinus *a*, Baſilius *b*, Ambroſius *c*, Auguſtinus *d*, Hieronymus *e*, & frequentiſſime Chryſoſtomus, cujus eſt illa communis ſententia: Niſi juramentum interdicatur, non poſſunt amputari perjuria, quem ferè in omnibus Homiliis ad populum, & alibi ſæpiſſime proſequitur. Et verè ita interpretari viſus eſt Beatus Iacobus, qui dicens: *Ante omnia fratres chariſſimi nolite jurare, neque per cœlum, neque per terram, neque aliud quodcunque juramentum*, addidit: *Sit ſermo veſter, eſt, eſt; non, non, ne ſub judicio decidatis*: id eſt, ne in condemnationem incidatis: res enim periculoſa eſt juramentum, & qui ei aſſuefit, difficile evadit. Similiter in propoſito dicendum eſt. Non vult Chriſtus præcidere, ut ſemper opera bona in abſcondito fiant, qui novit oportere ſæpè in publico ea fieri: qui diſcipulis ſuis dixit: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cælis eſt.* *Mat.5.16* Sed quoniam ipſe

a *Lib. 7. ſtromat.*
b *in Pſal. 14.*
c *Ser. 14. in Pſ. 118*
d *Lib. 1. de ſer. Domi. & lib. de menda. ad Conſen.*
e *In c. 8. Zach. in c. 5. Mat.*
Iac. 5. 12.

cognovit figmentum noſtrum, ſcitque quam facile homo appetitu humanæ laudis vincatur, & quod in occaſione gloriæ & laudis poſitus, vix ac nec vix quidem intentionem puram & immaculatam conſervat, idcircò ut hoc periculum indicet, omneſque circumſpectiſſimos reddat, abſolutè ſtatuit, ita in abſcondito faciendam eleëmoſynam, ut quam dat dextra, lateat ſiniſtram. Quas vires nocendi habeat, humanæ gloriæ amor (inquit Auguſtinus) non ſentit, niſi qui ei bellum indixerit; quia etſi cuique facile eſt laudem non cupere, dum negatur, difficile tamen eſt, ea non delectari cùm offertur. De quibus in præcedentibus abundè ſatis dictum eſt. Omnia igitur in Dei gloriam facere debemus, quæ ipſi ſit in perpetuum, & beatiſſimæ Virgini, in cujus ſacri Roſarii die feſto, ac beatiſſimo Chriſti vexillifero Franciſco dicato, hæc dicta ſint. *Lib. 2. ſenten. Proſp. & refertur a D. Tom. cati.*

Tractatus Sextus ſtudio omiſſus eſt ab Authore, quem in altero Tomo pollicetur.

TRA-

Digitized by Google

TRACTATUS

SEPTIMUS DE JEJUNIO ET TENTATIONIBUS CHRISTI DOMINI, DE QUIBUS SACER APOSTOlus & Euangeliſta Matthæus ſic ſcribit:

Tunc Ieſus ductus eſt in deſertum à Spiritu, ut tentaretur à diabolo. Et cùm jejunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit. Et accedens Tentator dixit ei: Si filius Dei es, dic, ut lapides iſti panes fiant. Qui reſpondens dixit: Scriptum eſt: Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam civitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorſum. Scriptum eſt enim: Quia Angelis ſuis mandavit de te, & in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi Ieſus: Rurſum ſcriptum eſt: Non tentabis Dominum Deum tuum. Iterum aſſumpſit eum diabolus in montem excelſum valde, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraveris me. Tunc dicit ei Ieſus: Vade Satana: Scriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies. Tunc reliquit eum diabolus, & ecce Angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.

Matth. 4. Deut. 8. 3 Pſ. 90. 11 Deut. 6. 16. Deut. 6. 13.

Argumentum Tractatus ſeptimi qui eſt primus, de jejunio & tentationibus Chriſti.

1\. Ioan. 3. 8. QUONIAM ut Sanctus Euangeliſta, divinuſque Apoſtolus Ioannes dixit: *In hoc apparuit filius Dei, ut diſſolvat opera diaboli,* quando ſe mundo manifeſtare voluit, & munus exequi, cujus gratia à Patre miſſus fuerat, cum illo congredi voluit, & pugnare, non tam, ut totaliter ſuperaret, quam ut inimici vires ſolvere ac infringere incipiens, nobis pugnandi & vincendi exhiberet magiſterium. Hujus inimici aſtus, callidas machinas, fortiſſimaſque vires, antiquitus occulte, ſub metaphora duorum animalium, Elephanti, qui inter terreſtria, & Ceti, qui inter aquatica, primas tenent, deſcripſit, & à ſe vincendum, obſcuris verbis, & ſpeculative, ac theorice tantum, ſub eadem metaphora promiſit. Ipſum inimicum, nunc aperte oſtendit, ejus vires, machinaſque clare demonſtrat; & in praxi ac exercitio illum ſuperandum aſſumit: cum vincendi modum opere tenens, & oculis noſtris manifeſte exponens; quem obſcuris tunc verbis prædixerat. In hoc primo tractatu oſtendemus, quomodo, quæ antiquitus de dæmonis viribus, calliditate, machinis, deque modo, quo vincendus erat, ſub typo Elephanti propoſuerat, ipſo opere nunc compleat & oſtendat: idipſum in ſequenti tractatu de iis, quæ de eodem ſub typo ceti prædixerat, demonſtraturi. Hæc autem in primo iſto tractatu exponuntur.

§. 1. ETſi dæmon inſuperabilis videatur, eſſe tamen facile ipſum revincere, oſtendit Deus, depingens illum ſub typo Elephanti, & Balenæ.

§. 2. Deus mundum, in quo hominem creaturus erat, prius dæmonibus replevit ad ſuperbiam draconis conterendam, quem creavit ad illudendum ei.

§. 3. Deum reſiſtere ſuperbis confundendo illos cognoverunt Philiſthiim, & ideo hominem oppoſuit dæmoni, ut confunderet Behemoth, quem ne timeamus, victum nunc exhibet.

§. 4. Deus dimittens dæmonum millia in

mun-

mundo, voluit hominem obligare ad perpetuam vigiliam, & ut illius favorem ſemper quæreret.

§. 5. *Deus creavit Angelos, quos præſciebat futuros dæmones, ut nobis victoriæ materiam miniſtrans, unuſquiſque illam obtineat coronam quæ diabolo, quem vicerit, erat parata.*

§. 6. *Deus ſub nomine & typo Behemoth, dæmonem ad litteram excellenter deſcribit, quem dimiſit in mundo ad majorem gloriæ noſtræ coronam.*

§. 7. *Chriſtus cum dæmone congrediens, nobis videndus exponitur, ut animoſiores ad ſimiles congreſſus reddamur: ſicut primogenitus Gedeon, & pulli aquilarum.*

§. 8. *Duo antiquitus à Deo promiſſa: quod nos erat docturus ad prælium, & inimicum noſtrum enervaturus, nunc per Chriſtum exhibentur, cui tenemur referre gratias.*

§. 9. *Apertio cœlorum, & vox Patris, in ſtar titinnabulorum ſacerdotis, excitant ad conſiderandos Chriſti greſſus, qui prius opere, quam ſermone nos docet.*

§. 10. *Docet Chriſtus, baptizatos debere à terrenis ad cœleſtia mentem extollere, qui ſicut aves ex aquis regenerati, in altum volent.*

§. 11. *Hæreſis fuit aliquorum, baptizatos non poſſe tentari, quæ contra rationem ipſius baptiſmi eſt, in quo homo deſignatur miles, ungitur, & armatur ad pugnam.*

§. 12. *Efficaci ratione Samuel obligavit Saul, præliari contra inimicos Dei, ex eo quod ad hoc unctus fuit à Deo in Regem.*

§. 13. *Ex ipſamet baptiſmi natura, naſcitur obligatio ad opera mortificationis, & virtutum quæ ſunt arma lucis, contra Principem tenebrarum.*

§. 14. *Chriſtus primo vicit tentationes contra ſe, deinde contra alios excitatas, ut Prædicatores Euangelicos, ſimiliter facere doceret.*

§. 15. *Deus homines ducit, ut tententur, quo virtus divini ſpiritus fiat manifeſta, qua qui muniuntur, ſupremas mundi poteſtates poſſunt ſuperare.*

§. 16. *Utiles ſunt tentationes, ut homo, an veram vel ſolum fucatam habeat virtutem agnoſcat; ideo diabolus vocatur Malleus, & Aquilo.*

§. 17. *Utiles ſunt homini tentationes, ut per eas elaboretur, ſicut aurum & argentum & propter alias rationes à B. Chryſoſtomo traditas.*

§. 18. *Chriſtus ductus dicitur, ut tentaretur, quia per dona potius actus fuit, quam ageret per regulas virtutum.*

§. 19. *Homo tentationum loca & occaſiones fugiat, nec niſi à ſpiritu ductus ad illa procedat, ſicut fecit Paulus.*

§. 20. *Chriſtus validum arripuit jejunium, contra diabolum pugnaturus, docens nos arma, quæ ad illum revincendum accipere debemus.*

§. 21. *Jejunium etſi contra carnem eſſe videatur, vere occludit oſtia dæmoni, quod Angelus dum de piſcis corde, & jecore comburendis egit, docere voluit.*

§. 22. *Dæmon dicitur ſerpens, gradiens ſuper ventrem, ut ſciremus, quia excitborum abundantia vires ſumit ad tentandum.*

§. 23. *Docuit Deus ſub Elephanti figura, diaboli impugnationem, & fortitudinem ex ventris robore procedere.*

§. 24. *Gladius Dei ad vincendum Behemoth, eſt validum jejunium, quo non minus vincitur, quam Elephantus pugione, ventrem transfigente.*

§. 25. *Uſque ad completum jejunium, Chriſtus non ſenſit famem, quæ tandem graviſſimè excitata eſt, ad incitandum tentatorem.*

§. 26. *Ita Chriſtus jejunavit, ut famem vehementiſſimam tandem ſentiret qui opera pœnitentiæ, eo modo egit, quo majorem dolorem incuterent oſtendens quomodo à nobis agenda ſint.*

§. 27. *Dubius fuit ſatanas de Chriſti perſona, quam velabat infirmitas, ſicut in*

in Sancta Sanctorum, & animali Ezechielis.

§. 28. *Tentator fuit Lucifer, quem Chriſtus Principem mundi, Auguſtinus Principem dæmonum, Chryſoſtomus, Archidæmonem, Habacuc Reſeph, & caput impietatis, Iob magnum votant: ipſemet cetum, qui parentes noſtros ſuperaverat.*

§. 29. *His tentationibus intendit diabolus Chriſtum inducere, ut ſi verus erat Deus, ſe proderet, ſi purus homo, peccaret, cujus propterea nervi ramificati dicuntur.*

§. 30. *Diabolus tentavit Chriſtum ſolummodo extrinſece, quadraginta diebus, ſub variis ferarum figuris, poſt illos autem, primò ſub ſpecie hominis ſancti.*

§. 31. *Probabile eſt, toto quadraginta dierum ſpatio, Chriſtum varias dæmonum tentatione paſſum, certum autem, poſt illud, tribus fuiſſe impetitum.*

§. 32. *Illum diabolus in tentationibus tenuit ordinem, quem Matthæus deſcripſit, & tres tentationes tales fuerunt, quæ omnes alias comprehenderent.*

§. 33. *Exploraturus dæmon, an Chriſtus filius naturalis Dei eſſet, opus Deo proprium, quantum ad ſubſtantiam & modum, poſtulavit.*

§. 34. *Diabolus Chriſtum de gula tentans primo intendit accuſare, & calumniari Deum, quod illum dimitteret fame conſumi: merito vocatur diabolus, id eſt, accuſator.*

§. 35. *Voluit diabolus ſuadere, falſo dictum fuiſſe: Hic eſt filius meus dilectus: ſed inſipienter argumentatus eſt.*

§. 36. *Nondum erat Chriſtus in neceſſitate extrema conſtitutus, quamvis id diabolus more ſuo perſuadere fuerit conatus.*

§. 37. *Chriſtus ſimilis eſt labro lucido ad cujus conſpectum omnes debent vitam ſuam componere illi ſingularitur, quos diabolus ex fame tentat.*

§. 38. *Divini verbi gladio Chriſtus tentatoris ictum repercutit; quo ſi muniamur, illius tentationes eludemus, qui idcirco curavit ſcripturam ſacram abolere.*

§. 39. *Merito Sancti Patres ad legendam ſcripturam ſacram invitant, quam utilius vulgares homines ex Catholicorum prædicatorum ore audire debent.*

§. 40. *Apte Chriſtus reſpondet, divini verbi potentiam inducens, cujus virtute poteſt homo ſine pane imò & per ipſummet jejunium ſuſtentari.*

§. 41. *Diabolus exactor eſt pro carne, cujus vox exaudienda non eſt.*

§. 42. *Per verbum procedens de ore Dei, quidam Sancti Patres Chriſtum intelligunt, qui ſeipſo ſine pane vivificaturus erat hominem.*

§. 43. *Non omnes tentationes Chriſti in deſerto fuerunt: nam verè inde ductus eſt in Ieruſalem, & deinde in montem excelſum.*

§. 44. *Chriſtum aſſumpſit & duxit diabolus, ſicut Angeli homines, ut transferant de loco ad locum, ad quod transfiguravit ſe in Angelum lucis.*

§. 45. *Ieruſalem vocatur civitur Sancta, & terra promiſſionis, vocatur Sancta, & Sacramentum Dei, & tera Deo chara.*

§. 46. *Pinnaculum templi, ala erat aut ſubgrunda, ſuper præcipuum templi parietem, locus toti civitati maniſeſtè patens.*

§. 47. *De inani gloria diabolus Chriſtum tentat, quæ præcipuè ſolet excitari poſt aliquam de Principe tenebrarum victoriam.*

§. 48. *Diabolus expertus Chriſti fiduciam in Deum, ad nimiam illum excitat confidentiam, de extremo ad extremum ſe transferens.*

§. 49. *Viam difficillimam & periculoſam conatur diabolus facilem & ſecuram repræſentare, qui & præcipitium, tanquam rem glorioſam proponit.*

§. 50. *Promiſit Deus Angelos, qui cuſtodiant*

Digitized by Google

diant juſtum ambulantem in viis ſuis, non autem in præcipitiis.

§. 51. *Tentare dicitur Deum, qui potens aliquid obtinere per media ab ipſo conſtituta, miraculosè vult exhiberi.*

§. 52. *Oſtendit evidenter Chriſtus dæmoni, ſe ejus comprehendiſſe mentem, quod ad revincendum illum, eſt medium efficax.*

§. 53. *Loca ſicut Balaam mutat diabolus; qui tandem duxit Chriſtum ad altiſſimum montem, non temerè diffiniendum quis hic mons fuerit.*

§. 54. *Regna mundi & eorum gloriam oſtendit Chriſto diabolus in momento, quæ non vera, ſed phantaſtica fecit apparere.*

§. 55. *Violenta fuit ultima tentatio, ut diabolus, quod intendebat perficeret.*

§. 56. *Ultimo tentatio fuit ambitionis & avaritiæ, quæ ſuprema eſt, ut diabolus ad ſui adorationem trahat, ut in Aaron, Balaam, Antichriſto patet.*

§. 57. *Promiſſione bonorum temporalium diabolus ad hominibus obtinet, quod vult, qui cuique accommodata bona proponit.*

§. 58. *Divinos honores ſibi exhiberi voluit diabolus, & qui in ſui principio voluit ſimiles eſſe altiſſimo, majora poſtea ambit.*

§. 59. *Magna diabolus promittit, qui minima præſtare non poteſt, cujus eſt loqui ſublimia, ſermones grandes, & verba ventoſa.*

§. 60. *Quod diabolus offert, non eſt utile, quippe cum minima promittat, & magna requirat.*

§. 61. *Chriſtus diabolum, tanquam Elephantem acri vulnere percuſſit, omnia ejus crimina unico ſatanæ nomine eidem exprobrans.*

§. 62. *Adimplevit Chriſtus illud: Percuſſiſti caput de domo impii: & denudaſti fundamentum ejus uſque ad collum.*

§. 63. *Apte Chriſtus legem citavit, vero Deo adorationem, & ſupremo domino ſervitium ſtatuentem.*

§. 64. *Receſſit diabolus cujus pharetra fuerat exhauſta & evacuata, relinquens Chriſtum in monte excelſo.*

§. 65. *Exhibit jam Evangeliſta Behemoth, aut Elephantum vinctum, quem irrident Angeli, quorum innumeram multitudinem Chriſtus habuit ad ſui obſequium deputatam.*

§. 66. *Angeli variis modis miniſtrarunt Chriſto, ſignanter autem deferentes cibum quo reficeretur.*

R. P. F.

R. P. F.

HIERONYMI BAPTISTÆ DE LA NUZA, ORDINIS PRÆDICATORUM, ET SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORIS,

TRACTATUS SEPTIMUS Euangelicus, qui eſt primus de jejunio & tentationibus Chriſti, circa illam ſacram Euangelicam lectionem, Matthæi quarto:

Ductus eſt Jeſus in deſertum, &c.

§. 1. *Etſi dæmon inſuperabilis videatur, facile eſſe ipſum revincere, oſtendit Deus, depingens illum ſub typo Elephanti & Balænæ.*

¶ 1 a *In orat. pro ejus feſt.* b *Epiſt. 103 ad Tanien,*

SAnctus Hieronymus, (cui Catholica Eccleſia *a*, in exponendis ſacris ſcripturis, primas defert) cum de ſingulis libris ſacris cenſuram tulit *b*, librum Beati Job, tot tantiſque myſteris cenſet refertum, ut ſingula ejus verba, plena profundis ſenſibus affirmet: quos ita Sancti Patres, ab initio naſcentis Eccleſiæ obſervarunt, ut quamvis beatus Gregorius, ſe primum hujus libri expoſitorem pronuntiet, fortè quod nullus ex latinis tanto ſtudio & meditatione illum aſſumpſerit exponendum; certum eſt tamen, nullum librum ſacrum, plures ex antiquis Patribus expoſitores ſorti-

Epiſt. ad Leandrum Hiſpa. Epiſcop.

ſortitum fuiſſe. Nam ex Græcis, viginti quatuor fuerunt, longe. D. Gregorio antiquiores, qui eum ſuis commentariis illuſtrarunt, ex quibus omnibus, Olympiodorus Diaconus Græcus celebrem & antiquam concinavit catenam. Illi autem omnes (quibus & latini conſentiunt) etſi totum librum mirabilem cenſeant, duo tamen penultima capita, ſumma obſervant diligentia, quod in illis Deus, piis querimo-
Iob 40. 41. niis Beati Iob ſatis facere volens, propriis coloribus diabolum, ſub typo Elephanti & Balænæ aut Cœti, aſſumpſerit deſcribendum. Multas emiſerat Iob querelas: inter quas, hæc videbatur præcipua, quod Deus illum tradiderit in manus Satanæ, ut de eo faceret quidquid vellet, abſque vitæ tamen
Iob 1. 6. exitio. *Ecce, inquit, in manu tua eſt.* Hoc quidem viſum fuit beato illi viro tam aſperum, & durum, ut ex eo ſuam præcipuam inſtitueret querimoniam. Unde reſpondens amicis ſuis, qui eum reprehendebant, quod de Deo conqueri videretur; id in primis docet, eos idcirco tot contra ſeipſum multiplicaſſe verba, quod bona valetudine fruerentur, neque experimento didiciſſent, quam gravia & acerba eſſent, quæ pateretur ipſe. Sui propterea doloris cauſas expoſiturus, quid egerit Satanas, in cujus manus traditus fuerat, exponit. *Suſcitatur,* inquit,
Iob 16. 9. *falſiloquus contra faciem meam, contradi-*
Ioh 8. 44. *cens mihi.* Falſiloquum, vocat dæmonem, *qui mendax eſt, & pater mendacii, & cum mendacium loquitur, ex propriis loquitur.* Qui peculiariter falſum teſtimonium loquutus fuerat contra Iob, quando Deo laudanti ipſum, dixit: *Nunquid fruſtra Iob ti-*
Iob 1. 10. *met Deum? Tu vallaſti eum,* &c. *Veruntamen tange cuncta, quæ poſſidet,* &c. Hic falſiloquus, volens comprobare verum, quod dixerat, ſuſcitatus eſt contra ipſum. In Hebræo verbum *Kum*, quod ſignificat inſurgere animo inimico & hoſtili: ita *Sicut la-*
a Deut. 22. 26. *tro conſurgit contra fratrem ſuum*: & b. *In*
b Pſal. 43. 6. *nomine tuo ſpernemus inſurgentes in nobis*:
c Pſ. 108. 28. & c *Qui inſurgunt in me confundantur.* Suſcitatur ergo, inquit, animo hoſtili, & inimico contra me, non occulte bellum indi-cens, ſed aperto Marte: id enim illud ſignificat, *Contra faciem meam.* Inſuper *collegit furorem ſuum in me.* Habebat furorem ſuum ſparſum & diviſum in varios homines, & tanto minor erat erga unumquemque, quanto illi plures erant, ſed omnibus illis relictis, ut fortius ageret, totum furorem & rabiem collegit, quem contra me unicum effunderet. Videtur enim diabolus, inquit Divus Thomas in illum locum, totum furorem ſuum contra Iob collegiſſe, dum qui peculiaribus modis contra diverſos homines agebat, illos omnes ſimul contra unum Iob convertit. *Et comminans infremuit contra me dentibus ſuis.* Loquitur, inquit D. Thomas, in illum locum, metaphora ſumpta à beſtiis, quæ homini comminando, dentes contra ipſum ſtringunt, & concutiunt, ut patet in cane rabido vel apro, qui ſtringentes & concutientes dentes, terrifico ſonitu immanem & crudelem mortem
comminantur. *Concluſit me Deus apud ini-* ¶ 2
quum, & manibus impiorum me tradidit. Iniqui nomen principaliter diabolo convenit, qui auctor & inventor eſt totius iniquitatis, ut Gregorius annotavit. In He-
bræo pro verbo *Concluſit*, habetur verbum 13. Mor.
Sagar, quod proprie dicitur, quando quis c. 8.
ita clauditur cum aliquo, ut non pateat alicui aditus aut ingreſſus ad fovendum, vel egreſſus ad fugiendum. Ita ponitur, cum
dicitur a. *Clauſit à foris oſtium Dominus*: a Gen. 7.
& b, *Angeli ingredientes domum, introdu-* 16.
xerunt ad ſe Lot, & clauſerunt oſtium: Et b Gen. 19
peculiariter ipſe Iob dixerat, eodem ver- 10.
bo utens: *Si incluſerit hominem, nullus eſt* Iob 12.
qui aperiat. Loquitur ergo metaphora ſum- 14.
pta ab his, quod tyranni includebant in circo, vel foro cum leone crudeli, quibus nullus fugiendi patebat aditus, nec vero alicui concedebatur ingredi, ut opem ferret incluſis, ſed erant poſiti, ſpectaculum facti conſpicientibus. Aut vero, eſt verbum *Sigar*, quod ſignificat, aliquem tradere alicujus voluntati: ita dicitur: *Concluſit Do-*
minus inimicum tuum hodie in manus tuas: 1. Reg. 26. 8.
& alibi ſæpe. Iuxta hunc ſenſum, ſecunda pars erit explicatio primæ. *Concluſit*, in-

Dac.2.& 3.in Iob. quit, *me Deus apud iniquum*, id eſt, *manibus impiorum* (non enim ſolus unus erat dæmon, qui contra Iob agebat, ut oſtendit Origenes) *me tradidit*. Alludit ad illud, quod dixerat Deus: *Ecce in manu tua eſt*. Ex his, quid conſequutum fuerit, explicat ſubdens: *Ego ille quondam opulentus, repentè contritus ſum*. In Hebræo verbum *Pur*, à quo forte hiſpana phraſis qua dicimus; *Quedo apurado*, quod ſine ſubſtantia & viribus remanſerit. metaphora ſumpta ab acino, qui torculo comprimitur: quaſi dicens.; Concludit me Deus, & tradidit manibus dæmónis, quibus ille ita me contrivit, & expreſſit, ut remanſerim ſicut acinus omni humore expreſſo: relictus ſum enim ſine ovibus, & camelis, ſine facultatibus & divitiis, ſine uxore, familia & amicis, ſine domo, ſine filiis, ſine ſalute. *Tenuit cervicem meam, & confregit me; & poſuit me ſibi quaſi ſignum*. Loquitur metaphora ſumpta à luctatoribus, inter quos qui potentior eſt, manu iniecta ad cervicem alterius, eum ad terram allidit, proſternit, & confringit, ſicut teſtam ad lapidem: quaſi dicat: Quebrantome todo. *Et poſuit me ſibi quaſi ſignum*. Nam etſi diabolus viſus ſit, jacula miſiſſe contra oves, camelos, ſervos filios; in me tamen tanquam ad ſignum, omnia illius jacula ferebantur. Has ergò, & ſimiles querimonias Iob ſæpe expenderat: Cui tandem apparuit Deus, ut illi ſatisfaceret: & poſt magnam attentionem excitatam, de turbine loquutus eſt, demonſtrans in primis inſufficientiam humani ingenii ad opera divina perſcrutanda, quod neque ad percipienda ea, quæ oculis patent, pertingit. Hujus occaſione proponit varia ſuæ potentiæ opera, creationem ſcilicet mundi, cœli & terræ productionem, conſtitutionem ſtellarum, extenſionem maris, quod quaſi carcere incluſit, naturam lucis, qua orbem illuſtrat, influxum aſtrorum, ordinem, motumque cœlorum, à quo omnia inferiora pendent: varia inſuper genera metheororum, pluviæ, grandinis, gelu, nivis, tonitrui, fulguris, & fulminis: naturam præterea avium, aquilæ, corvi, vulturis, galli, ſtruthionis, accipitris &c. proprietates de inceps aliquorum animalium, leonis, leænæ, onagri, equi, rhionocerotis, capræ, cervi, &c. quæ omnia, ut Iob à Deo audivit, cœpit confiteri, ſe leviter loquutum fuiſſe, & ſui ingenii parvitatem profiteri. Deus tamen his non contentus, majorem attentionem ab eodem captans, tandem ex profeſſo Elephantis & Balænæ magnitudinem ingentem, naturam formidabilem, Iob 40.& 41. proprietates horrendas, & immites, ac feros mores deſcribit, ſub eorum typo diabolum propriis coloribus ita depingens, quod etſi magnus, inſuperabilis, & horribilis videatur, ſicut Elephas & Balæna, non tamen verè & realiter tanta ſit ejus potentia, & vis, quantam exterius præ ſe fert: quinimò facillimum eſſe juſtis, Dei auxilio munitis, hanc magnam belluam ſuperare: idque fecit, ut demonſtraret, non habuiſſe Iob juſtos querelæ rationes, dum judicavit aſperum, & intolerabile, quod Deus eum concluſerit, quaſi in circo aut ſtadio, pugnaturum contra talem inimicum, quem cum magna ſui gloria poſſet facilè revincere, & ſuperare. Unde ſic primò deſcribit diabolum ſub ſpecie Elephantis, ut quamvis exterius eum depingat, quaſi ſummè formidabilem, revera tamen demonſtrat, eſſe facilè, illum ſuperare, & ea, quæ ad hoc inſtitutum dicit, in hoc tractatu proſequemur, relinquentes in ſequentem, quæ de Balæna ſimiliter proponit. ¶ 3 *Ecce*, inquit, *Behemoth, quem feci tecum, fœnum ſicut bos comedet*. Iob.40.10 Nomen Behemoth, Elephantem ſignificat, ſub quod egregiè dæmonem demonſtrare incipit, ut dicemus. Loquitur autem (ut annotavit Auguſtinus) non de productione dæmonis ſecundum naturam; hæc enim præceſſit hominis conditionem: nam dæmon primo die creatus eſt, homo vero die ſexta: ſed de eo, quod Deus dæmoni conceſſit, ut in mundo remaneret cum homine, toto tempore, quo homo viveret ſuper terram, ut ſit ſenſus: Ecce diabolus, quem feci tecum, id eſt, cui conceſſi, ut tecum in mundo 11.De civi.ca.15.

mundo maneret, cui & permiſi, ut tecum congrederetur, tecum gereret bellum, & omnes vires ſuas in te converteret. Non tamen propterea iniquum aliquid egi, quoniam etſi crudelis, immanis, & inſuperabilis hæc beſtia videatur; fœnum tamen tantummodo comedit & conſumit. Quæ verba duobus modis exponi poſſunt, ſicut & vox fœni duo ſignificat, primò bona terrena, divitias, facultates, ſalutem, valetudinem corporis, & quæ ad mundi gloriam & proſperitatem pertinent, quæ omnia fœnum dicuntur, propter inconſtantiam, inſtabilitatem, brevitatem, & modicum valorem. Ita *Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus quaſi flos agri: exiccatum eſt fœnum & cecidit flos.* De qua re videndus eſt Auguſtinus *a*, & Gregorius *b*, qui ſupponit, neminem eſſe, qui neſciat, quam tenera & fragilis herba ſit fœnum, & quam expers fructus, qui in horrea poſſit congregari: ita & Hieronymus *c*, & Ambroſius *d*. Juxta hunc ſenſum, vult Deus reſpondere querimoniis Beati Job (ut inquit Philippus *e*) dicens; quod quamvis ipſe tradiderit eum in manus inimici, ſolummodo potuit ille bona temporalia auferre, & conſumere: non in perditionem ipſius Iob, ſed ut virtus animi ipſius creſceret, ac ſplendidior appareret: ac ſi dicat: Verum quidem eſt, à me hoc eſſe diſpoſitum, aut potius peculiari providentia permiſſum, ut Elephas iſte horribilis tecum ageret, in te irrueret, & totam ſuam rabiem contra te converteret, non tamen ad tui exitium, aut interitum, qui tantum potuit ſubſtantiam & facultates tuas, quæ fœno comparantur devorare, & ſolummodo vilia quæque & temporalia tua auferre; nullatenus autem potuit, me adjuvante, quæ magna & grandia ſunt, id eſt, animæ ornamenta, vel leviter attingere. Ex quibus explicari poteſt, quod Deus dæmoni dixit: *Ecce in manu tua eſt, veruntamen animam illius ſerva.* Tantum ergo poteſt bellua hæc exteriora devorare. *Secundo ſumitur fœnum, pro hominibus carnalibus,* qui externa tantum gloria nitent, nullumque intrinſecus fructum referunt. Ita dicitur: *Cum apparuerint peccatores ſicut fœnum,* & iterum: *Fiant ſicut fœnum tectorum.* Ita explicat Gregorius illud: *Verè fœnum eſt populus.* Vult igitur Deus dicere: *Non eſt, cur tu, ò Iob, tot multiplices* querimonias, quod te tradiderim in manus Satanæ, & quod ei conceſſerim, ut tecum pugnet, teque ſagittis ſuis venenatis impetat: ille namque tantum devorat & abſumit homines carnales, delitiis deditos, fragiles, ſimiles fœno, qui præſentia tantum cogitant, & externam ſolummodo gloriam affectant, interius autem vacui ſunt robore, ac virtute: non tamen vires habet contra viros ſtrenuos, qui pœnitentiæ operibus traditi, non ſolum non ſuperantur ab eo, ſed illum potius facilè ſuperant & revincunt. Hunc ſenſum ſequi viſus eſt, qui exploratam habebat Satanæ fortitudinem Antonius, qui monachis ſuis dicere ſolitus erat, illis, qui recto corde Deum diligunt, vigilias ſacras agunt, jejunia amant, orationi intendunt, non eſſe hanc beſtiam timendam; qui non ſolum non vincuntur ab ea, ſed potius egregias de illa victorias reportant. Hoc ſane Chriſtus Dominus oſtendere nititur, in campum cum Satana deſcendens, qui Spiritu ſancto plenus, jejunio valido & orationibus ferventiſſimis intentus, ita eum ſuperavit, ut oſtendat, facillimum nobis eſſe, divino favore munitis, ſuperare eundem, quantumcunque inſuperabilis videatur. Idque intendens ¶ 4
Eccleſia Sancta, ſtatim initio temporis, quo militia Chriſtiana agenda eſt, hoc ſingulare certamen ante oculos noſtros ponit, animos nobis faciens, ut timorem deponamus, & intelligamus, non tam fortem eſſe leonem, ſicuti depingitur, nec tam inſuperabiles ejus vires, ſicut exterius præ ſe fert: quem Deus Elephanti ſpecie divino conſilio voluit indicare. Summum namq; timorem, imò & terrorem antiquitus Elephanti incutiebant, adeo, ut ſupremi duces eos vehementer formidarent, victoſque ſe exhiberent ad illorum præſentiam, quos videbant; tam ingentibus viribus præſtare, ut fortiſſimum quemq; militem, tuba (quam quidam proboſcidem, alii promuſcidem

Esa. 40.
a In Pſ. 71.
b In Pſ. 101.
c In Pſ. 128.
d Lib. 3. Hexaem. cap. 4.
e In Catena.
Iob 2. 6.
Pſ. 91. 8.
Pſ. 128. 6
32. Mor. cap. 10. hom. 3. in Evang. ad finem.
Eſai. 40. 8.
Refert Athana. ejus vitam ſcribens.

Lll 2 vocant)

vocant ſapientes, ita parietem vel ad terram allidèrent, ac ſi levis molliſque cucurbita fuiſſet: imò tanta vi præſtant, quod, ſicut dixit Plinius, eadem proboſcide arbores capiunt ingentes, quas radicitus evellunt, & in terram proſternunt, ut earum fructum devorent. Lapides magnos ſimiliter Elephantus projicit & allidit, imò, ut Plinius ait, eos integros devorat, & arborum truncos, quaſi dulcem cibum comedit. Lucretius eos vocat Anguimanos, eo quod tuba illa, quam ad modum ſerpentis aut anguis, hac & illac ſumma celeritate reflectit, tanquam valida manu accipit quidquid vult. Hinc factum eſt, quod ſicut idem Lucretius aſſerit, magnas Martis ſoleat turbare catervas: eo enim ipſo, quod milites alicujus exercitus videbant Elephantes ab inimico exercitu adduci, turbabantur, & omnem animum deponebant. Proſternunt acies, inquit Plinius, proſternuntque armatos, de quibus infra. Omnis tamen timor depulſus eſt, quando, ut idem inquit Plinius, in bello, quod Phyrrhus agebat, miles quidam valido gladio aut enſe uſus, proboſcidem, aut tubam illam fortem, unico ictu abſcidit, quo facinore jam omnibus fuit manifeſtum, facile eſſe, Elephantum ſuperare, ſi quis valide pugnare, & gladio uti voluerit. Sed, & hoc obſervat idem Plinius, Elephantum eſſe animal, quod vehementiſſimè afficitur verecundia & pudore, adeò ut abdita & ſecretiſſima loca quærat ad libidinis actum, non minus, quam verecundiſſima mulier: mirum eſt enim, quantum de ratione participare videatur: & hujus occaſione admiranda refert Plinius. Unde & Divus Epiphanius affirmat, illum cum ſe comprehenſum, alligatum, ac ſuperatum videt, dum ſolus manet, flere, & triſtes queremonias, lamentabili, ſubmiſſa tamen voce, edere, quas, cum aliquis ſpectator adeſt, ſimul & lacrymas ſubito comprimit, quaſi eum pudeat, quod appareant in eo ſigna animi dimiſſi & infirmi. Quapropter ſupremum ſupplicium, quo ille affici poteſt, eſt, conviciis & contumeliæ verbis in eum agere, & verbis infamibus objurgare, & dehoneſtare; magis enim torquetur, & affligitur verbis contumeliæ, quàm quibuſcunque verberibus. Ita ſanè diabolus ingentem terrorem antiquitus ingerebat hominibus, quoniam videbant illum potentiæ ſuæ vi egregios dejeciſſe viros, & exturbaſſe, ac quaſi colliſiſſe, veluti Adamum, Samſonem, Davidem, Salomonem, &c. cujus propterea congreſſum reformidabant omnes. Nunc autem Chriſtus Dominus, cœleſtis militiæ dux, in arenam cum hac ſæviſſima beſtia deſcendit, & uſus gladio verbi Dei, ejus tubam aut proboſcidem abſcidit, dum omnes ejus machinas enervavit. Timorem igitur deponere poſſumus, qui eodem gladio divini verbi utentes, facilè eundem Elephantum ſuperare poterimus; qui quoniam ſuperbiſſimus eſt, dum ab homine mortali victum ſe conſpicit, & contumelioſis verbis dehoneſtatum, tanta afficitur verecundia & pudore, ut fugiat, & per multum tempus non audeat eundem impetere, à quo ſemel victus fuit, ut Beatus Ambroſius dixit. Quomodo & Chriſto Domino accidit, qui poſtquam eum dejecit, contumeliæ & exprobationis verbis eum confudit, dicens: *Vade Satana*, receſſit ab eo uſque ad tempus, id eſt, per dies multos, quibus omnibus, non ſolum auſus non fuit coram illo comparere, ſed potius vehementiſſime ejus refugiebat præſentiam, de quibus infra.

Ibidem. *Libr. 5.* *Ibidem.* *Loco cit.* *Lib. 8. c. 7* *Lib. 8. c. 5* *Ibidem* *In Phyſiol. cap. 4.* *Lib. 4. in Luc.*

* * * *
* * *
* *
*

§. 2. *Deus*

§. 2. *Deus mundum, in quo hominem creaturus erat, prius dæmonibus replevit, ad ſuperbiam draconis conterendam, quem creavit ad illudendum ei.*

5 PRofundus tamen myſteria, quæ in præfatis verbis clauduntur, expendere libet, ut gradum nobis faciamus, ad ea omnia, quæ in hoc tractatu dicturi ſumus. Quæſtio ſanè fuit celebris apud Sanctos Patres: cur Deus tam ingentem multitudinem dæmonum reliquerit in hoc mundo, aut (ut Auguſtinus *a* loquitur & D. Thomas *b*) in hoc aere caliginoſo, qui, ut dicit Hieronymus *c*, per iſtum volitant aerem, & ut dixit Bernardus *d*, inter cœlum & terram ventoſum hoc medium tenent, unde & poteſtates hujus aeris nominantur. Creavit ſanè Deus ſtatim in mundi exordio angelos, in magno, & quaſi immenſo numero, excendente omnem multitudinem rerum corporalium, ut ex B. Dionyſio *e* probat & explicat D. Thomas *f*. Illorum quamplurimi, ſua pulchritudine naturali ac ſupernaturali nimis delectati, ſuperbè in ſuum creatorem agentes, cœlo dejecti ſunt, remanentibus ibidem Angelis ſanctis, qui humiliter ſuo ſe ſubdiderunt conditori. Quod putat Auguſtinus à Moyſe ſubobſcurè indicatum, illis verbis: *Dixit Deus: Fiat lux*, id eſt, Angelica natura: *Et vidit Deus lucem, quod eſſet bona, & diviſit lucem à tenebris.* Quamvis autem certum ſit apud ſacros Theologos, tunc plurimos dæmonum projectos fuiſſe *uſque ad profundum loci*, id eſt, inferni, qui tunc conditus fuit à Deo, tanquam locus proprius & carcer, in quo omnes dæmones ſuæ iniquitatis pœnas darent, in quo poſt mundi finem includentur, ut Ioannes dixit, qui propterea dicitur à Chriſto Domino; *Paratus diabolo, & angelis ejus:* certum eſt etiam, eorum quam plurimos & pene innumeros, in hoc mundo à Deo derelictos fuiſſe, in quo homines condere & locare decreverat: propter quod non dicuntur in Apocalypſi, in infernum miſſi; *ſed in terram*, inquit, *miſſi ſunt*. Quærunt ergo ſancti Patres, cur non omnes dæmones in infernum tunc miſerit Deus, & incluſerit carceri, quem eis paravit; ſed potius ingentem copioſamque multitudinem in hoc mundo reliquerit: nam prærterquam, quod videtur juſtitiæ ipſius hoc derogare, ſecundum quam, ſpiritibus illis malignis hæc pœna convenientiſſima videbatur, ut in profundum mergerentur, in quo humiliarentur, qui ſuper aſtra exaltare ſe voluerunt; videtur etiam contrarium paternæ dilectioni, pietati ac providentiæ, quibus Deus erga homines ſe agere ſæpiſſime profitetur. Quis etenim pius pater, dilecto filio domum præparans, in qua naſciturus eſt, & vitam acturus, priuſquam in ea naſcatur, illam replet ſerpentibus, ſcorpionibus, regulis, venenatiſque animantibus, qui nihil aliud quàm venenum effundere procurent? Quiſnam paſtor ovibus ſuis, quas comparare intendit, caulas & paſcuas, quæ prius præparat, replet lupis, leonibus, urſis, vulpibus, aliiſque animalibus crudeliſſimis, quorum perpetua ſit cura, oves ipſas & agnos devorare? Quiſnam agricola volens triticum ſeminare in agro, ut inde impleat horrea ſua, prius replet agrum totum locuſtis, brucho & rubigine, quæ triticum eo ipſo quod naſcitur, corrodere & deperdere nitentur? Produxit quidem cœleſtis pater hunc mundum, tanquam domum, quam præparabat homini, quem ſtatim erat in eo conditurus: quod obſervavit Chryſoſtomus, explicans cur Deus antequam crearet hominem, mundum cum iis omnibus, quæ ad ejus pertinent ornatum, condiderit: id enim, ait, factum fuiſſe, ut oſtenderet quanti hominem faceret, quem quaſi regio honore proſequebatur. Regi enim ingreſſuro civitatem, prius paratur palatium, aut domus, in qua recipiatur. Produxit ſimiliter mundum divinus paſtor, tanquam caulam & locum paſcuæ ovium ſuarum, quas ad dexteram ſuam aliquando collocaret; & tanquam agrum, in quo

a 3. *Super Gen. ad litt. c.* 10. *tom.* 3. & *l. de natur. boni. c.* 33. *to.* 6.
b *p. p. q.* 64.
c *Epiſt.* 146. *ad Damaſ.*
d *Serm. beati Martini*
e *c.* 14. *de cæleſt. Hieron.*
f 1. *p. qu.* 50. *art.* 3.
11. *de civ. cap.* 19. & 20.
Geneſ. 1.
Iſa. 14. 15.
Apoc. 20. 9.
Matth. 25. 41.
Apoc. 12. 9.
Hom. 8. *in Geneſ.*
Matt. 25.

in quo tot tritici grana omnipotentiæ ſuæ manu erat ſeminaturus, quot animas rationales erat producturus, ut inde horrea cœleſtia repleret, de quibus Ioannes [Matth. 3 12.] Baptiſta. Quomodo igitur congruit pietati paternæ, prius hoc palatium dæmo-

¶ 6 nibus replere, qui non minus nitantur venena effundere, quam rabidæ viperæ, & venenati reguli, & immites ſerpentes? Quid mirum ſi homine condito, ſtatim ſerpens unus ad eum occidendum ſe convertat, & crudele virus in totum huma- [Ioan. 10. 11.] num genus effundat? Cur is, qui paſtor bonus vocatur, oves ſuas in hoc mundo, tanquam in caula & paſcuæ loco conſtituturus, prius hujuſmodi caulam replet malignis ſpiritibus, quorum rabies & crudolitas longo intervallo ſuperat leonum, luporum, & omnium animalium crude- [Matth. 13 38.] lium immanitatem? Cur cœleſtis agricola, mundum, quem ipſe agrum vocavit, antequam triticum animæ rationalis ſeminaret, replevit locuſtis illis venenatis, quarum venenum, rabiem, & crudelitatem Ioannes deſcripſit, quibus & illud mirificè congruit, quod de quibuſdam locu- [Apoc. 9. 3 Ioel. 1. 6.] ſtis dicitur: *Dentes ejus, ut dentes leonis: po-* [Num. 21. 6] *ſuit vineam meam in deſertum*, & quidem *miſit Deus ignitos*, & venenatos *ſerpentes*, qui in populum virus ſuum effunderent; ſed id fecit poſtquam Hebræi ſe ipſos rebelles contra eum exhibuerunt. Similiter [4. Reg. 17 25.] miſit leones, qui Samariæ provinciam replerent, qui crudeliter agerent contra illius habitatores; ſed id fecit in vindictam [Exod. 10. 13.] impietatis eorum. Terram itidem Ægypti locuſtis innumerabilibus replevit Deus, quæ omnem herbam viridem, lignumque pomiferum corroderent; ſed id exequutus fuit, ut in obſtinatam Pharaonis duritiem adverteret. Quod autem in mundi exordio, antequam homo ipſum offenderet, imò & antequam conditus eſſet, mundum quem homini parabat, tanquam ſuæ habitationis locum, prius ſerpentibus, leonibus, locuſtis infernalibus repleret, indecens videtur & incongruum ſuæ pietati ac benignitati. Quæſtionem hanc multi ſancti Patres ex profeſſo agitarunt. Signanter Hieronymus *a*, Auguſtinus *b*, & Chryſoſtomus *c*, tribus integris libris, quos de Dei providentia inſcripſit, & in oratione peculiari, quam ſimiliter de providentia edidit, quæ nuper in Latinum fuit converſa, incipitque: quam ob cauſam non ab initio Deus inimicum delevit. Videnduſque eſt D. Thomas *d*, qui egregiè eam diffinit, juxta ſanctorum Patrum doctrinam; qui omnes manifeſtè demonſtrant, hoc non ſolum non fuiſſe contra Dei paternam providentiam; ſed potius eidem valde conformem. [a Lib. 1. in cap. 1. Haba. b 11. de civitat. c. 15. uſque ad 22. c Lib. de provident. & orat. de providen. tom. 4. d 1. p. q. 64. art. 4.] Ad cujus expoſitionem id in primis, inquit Chryſoſtomus ſupponendum eſt, Deum non hoc ordinaſſe ad noſtri exitium & perditionem, manifeſte enim ſacræ Scripturæ clamant, illum noſtrum cupere ſalutem, non ſolum in communi, ſed cujuſuis hominis in particulari. Quod probat ex illa *a*, *Non eſt voluntas coram Patre meo, qui in cœlis eſt, ut pereat unus de puſillis iſtis*, Et Paulus ait *b*: *Qui vult omnes homines ſalvos fieri.* & ipſe *c*: *qui pluit ſuper bonos & malos.* [a Matth. 18. 14. b 1. ad Tim. 2. 4. c Matth. 5. 45.] Si inimicis, inquit Chryſoſtomus, tanta cura & providentia proſpicit fideles ſuos, quid diligenter ei ſerviunt, quomodo contemnet? *Capilli*, inquit ipſe *d capitis veſtri, omnes numerati ſunt.* Et, *Quomodo miſeretur pater filiorum*, inquit David *e*, *miſertus eſt Dominus timentibus ſe.* [d Matth. 10. 30. & Luc. 12. 7 e Pſ. 102. 14.] Et Iſaias aliquid majus docuit, qui matris exemplo potius uſus eſt, quæ erga natos ſuos longe miſericordius afficitur quam pater. *Nunquid* [Iſai. 49. 15.] *oblivi ſci poteſt mulier, ut non miſereatur infantulo uteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit, ego non obliviſcar tui.* Imò ipſe Dei filius, cum Iudæis loqueretur, ajebat: *Si vos cum ſitis mali, noſtis bona data dare filiis veſtris, quãto magis Pater veſter cœleſtis dabit bonum petentibus ſe?* [Mat. 7. 11 Luc. 11. 13.] Non ergo noſtram intendit perditionem, de quo dixit ſancta illa fœmina; *Non delectaris in perditionibus noſtris.* [Tob. 3. 22]

¶ 7 Cur igitur ita egit? Hujus inſtituti varias indicant ſancti Patres rationes. In primis, [Lib. 1. de provid.] inquit Chryſoſtomus, id fecit Deus ad ſui gloriam, ut dæmonis ſuperbiam dejiceret & puniret, & in hominis infirmitate ſuam potentiam demonſtraret. Tanta namque

namque fuit dæmonis ſuperbia, ut contra Deum ipſum agere velle viſus ſit, cujus cor dicitur, *exaltatum ſicut cor Dei*, dixitque: *Aſcendã, & ſimilis ero altiſsimo.* Hanc ſuperbam elationem, debita ultione volens Deus punire, non ſeipſum ei oppoſuit, ſed hominem vilem vermiculum è terra conditum, longè ſecundùm naturam, dæmone ipſo inferiorem: hunc ei deſignavit congreſſorem, à quo eſſet vincendus, deiiciendusque. Superbè exaltavit ſe ipſum Goliath contra Deum Iſrael, cui tamen non ſemetipſum Deus ipſe oppoſuit: nec enim magna eſſet illius ſuperbi gigantis dejectio, ſi à Deo ipſo vinceretur, cujus potentia infinitè excedebat gigantis vires; ſed minimum filium Iſai, parvulum, contemptibilemque inter omnes fratres ſuos, qui nec enſem evaginare, nec verò arma portare noverat, quem propterea Goliath ipſe, tanquam ſibi longè minorem & imbecilliorem deſpiceret, & irrideret, cùm ſibi oppoſitum vidit. Et certè ſi Goliath cùm victus fuit à Davide, vivus remanſiſſet, & conſpicere ſe ipſum poſſet ad pedes illius pueri deiectum, illumque de ſe ipſo triumphantem, ſuperponentem pedem cervici, & capiti ſuo; nihil durius, gravius & infœlicius poſſet ad ſuæ ſuperbiæ pœnam evenire. Hoc ergo modo voluit Deus dæmonis ſuperbiam frangere ac punire, cui in ſe ipſo ſuperbienti non Deus ipſe ſe oppoſuit; ſed hominem infirmum, inter omnes creaturas intellectvales è terra conditum, qui cum eo congrederetur, ei reſiſteret, & illum vinceret. Et propterea nihil contumelioſius, ac magis indecorum poteſt ei evenire, quàm videre ſe ad pedes tam vilis vermiculi, qualis eſt homo, deiici, proſterni, conculcar. Hanc rationem ex profeſſo notavit Chryſoſtomus *a*, & Auguſtinus *b*, qui in hunc ſenſum explicare videtur illud *c*: *Draco iſte, quem formaſti ad illudendum ei:* quod de pœna, ad quam poſt peccatum ſuum ordinatus eſt diabolus, intelligendum cenſet; qui poſitus eſt in mundo, & in eo relictus, ad illudendum ei, ſicuti illuderemus homini, & irridere-

Ezech. 27 & Iſai. 14. 14.

1. Reg. 17

a Lib. cit. de provid. b 11. de civit. c. 15 c Pſ. 103. 29.

mus, volenti ſe contra fortiſſimum regem, aut gigantem erigere, quem puer infirmus & parvulus penitus deiiceret & conculcaret. Id ipſum ex profeſſo ſequutus eſt Beatus Hieronymus, virum illuſtriſſimum Iulianum conſolaturus, qui innumeras graviſſimaſque calamitates, tanquam alter Iob ſubitò incurrerat. Cujus occaſione hiſtoriam ipſius Iob expendit. Certè cùm ſuperbus quiſque homo contra ſupremum ducem ſecundum erigere contendit, nequaquam dux ipſe in eum per ſe ipſum agit: nec enim honorificum reputat cum eo congredi, quem omnes inferiorem agnoſcunt: ſed infimo ſervo domus ſuæ imponit, ut vilem illum ſuperbum puniat, & cum eo congrediatur, & baculo percutiat. Sicut autem in maximum ducis honorem cedit, quod minimus ejus ſeruus, aut miles, ſui inimici potentiam deiiciat & ſuperet; ita in talis inimici ſupremum de decus & pœnam cedit, quod à minio ducis ſeruo conculcetur & vincatur. Ex hac doctrina explicat Beatus Baſilius illud, quod Deus ad ſerpentem, aut verius ad dæmonem ipſum, qui in ſerpente agebat, dixit: *Inimicitias ponam inter te & mulierem, & ſemen ſuum, & ſemen illius: ipſum conteret caput tuum.* Elevaverat ſe dæmon, & quaſi victoriam contra Deum ſe obtinuiſſe gloriabatur, dum hominem, quem Deus creaverat ad poſſidendas ſedes, quibus ipſe pulſus fuerat, à divina gratia exturbarat, & mortis captivum, imò & ſui ſervum reddiderat. Deus autem, inquit Chryſoſtomus, dæmonem non dimiſit, de quo Apoſtolus ait: *Deus ſuperbis reſiſtit*, ut ejus ſuperbiam comprimeret, non illi oppoſuit Angelum fortem Michaelem, cujus jam vires ſatanas maximo ſui detrimento expertus fuerat; neque aliquem alium ex cœleſtibus militibus, *ſed inimicitias*, inquit, *ponam inter te, & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius* Ecce, quem tibi deſigno expugnatorem, mulierem infirmam, fragilem, ac debilem, *& ſemen illius*, filios hujus, qui erunt homines nati de muliere, id eſt,

Epiſt. 24. ad Iulian.

Hom. 9. quod Deus malorum non eſt auctor. pag. 163. Gen. 3. 15

Hom. 1. de Ozia. Iacob. 4.

id eſt, ex fragilitate & infirmitate: iſti infirmi & debiles contererent caput tuum, & ſemen tuum, id eſt, angelos apoſtaticos evincent & ſuperabunt. Et certè ita Deus perpetuo agere viſus eſt cum iis, qui ſuperbè contra ipſum ſe erexerunt, quibus oppoſuit infimæ ſortis milites, per quos
1. Reg. 17. 1. dejiciat ſuperbos, quo ſui gloriam, & illorum pœnam promoveat. Ita circa Goliath
Iud. 4. & 5. factum diximus; ita & circa Siſaram principem exercitus Iabin; cui Debboram oppoſuit, qui propterea tam illuſtrem reportavit victoriam, qualem ipſamet ſuo
Iudith 16 celebravit cantico: ſimiliter & ſuperbiſſimo Holoferni, ejuſque *quadrigis & equitibus, & ſagittariis, qui operuerunt faciem terræ ſicut locuſtæ*, mulierem imbecillem oppoſuit, quæ poſtquam eum turpiter
Ibidem. occiſum devicit, canere potuit, dicens: *Non cecidit potens eorum à juvenibus, nec filii Titan percuſſerunt eum, nec excelſi gigantes oppoſuerunt ſe illi ſed Iudith filia. Merari*
Epiſt. 24. *diſſoluit eum.* Hoc eodem modo agere viſus eſt, ut indicat Divus Hieronymus, tempore ſancti Iob, quando ſatanas, interroganti Deo: *Unde venis?* ſuperbè re-
Iob 1. 7. ſpondit: *Circuivi terram, & perambulavi eam.* Quibus verbis, ſuam contra Deum viſus eſt jactaſſe potentiam, quam ita extulit, ut voluerit dicere, ſe omnia in ſui poteſtatem redegiſſe, & in univerſo mundo, tanquam in domo propria, & prædio ſuo agere, quem propterea liberè, tanquam dominus circuibat & perambulabat. Hanc ſuperbiam punire & dejicere volens Deus, non ſeipſum, aut aliquem ex ſupremis Angelis ſuis ei oppoſuit; ſed hominem deſignavit, de terra conditum, in terra habitantem, Iob ſcilicet, *qui erat homo in terra Hus*: de terra ſcilicet ortus, terram inhabi-
Iob 1. 8. tans, & hoc, inquit Hieronymus, indicavit Deus ſubdens: *Nunquid conſideraſti ſervum meum Iob?* quaſi eum illi opponens, cum quo congrederetur: quo tandem factum eſt, ut ſatanas ab infirmo ho-
¶ 9. mine devictus & ſuperatus, irrideri poſſet à Deo, ejuſque Angelis. Hinc Hieronymus infert, in magnam Dei gloriam cedere, cùm diabolus ab hominibus vincitur, & in ingentem ejuſdem diaboli pœnam & contemptum: ideoque exultat Deus, inquit Hieronymus, in victoria famuli ſui, & illius patientiam, ſuum dicit triumphum: dieſque exultationis eſt in cœlo (noſtro modo loquendi) cum homo diabolum ſuperat, & ejus acies revincit. Idcirco Deus, omneſque cœleſtis curiæ cives, tunc quaſi talis certaminis ſpectatores in cœlo ſe exponere videntur, ut expreſſit Paraphraſtes Chaldæus, qui ita legit: *Venit dies magni judicii, & aſtiterunt Angeli*, &c. diem magni judicii vocat illum, quo Deus ſuperbam dæmonis arrogantiam, qui totius orbis dominium ſuperbe ſibi vendicabat, per hominem infirmum, ulceribus plenum, in ſterquilinio jacentem, tanquam per vilem vermiculum erat dejecturus. Quod & D. Athanaſius ſimiliter obſervavit, de beato Antonio agens, annotans, Deum ſingulari ſapientiæ ſuæ conſilio permiſiſſe, ut tot, tamque innumeræ dæmonum acies, virum illum etiam in prima adoleſcentia vexarent: ad confuſionem, inquit, diaboli: qui enim ſimilem ſe Deo fieri poſſe exiſtimabat, nunc ab adoleſcente, ut miſerrimus deludebatur; & qui contra carnem & ſanguinem ſæviebat, ab homine, qui carnem portabat, eliſus eſt. Ex quibus omnibus inferre licet, Deum aliquo modo poſuiſſe honorem ſuum in manibus noſtris, ſicuti antiquitus gloriam populi ſui in manibus Davidis, quando ei commiſſum eſt certamen cum gigante inſolentiſſimo; ſicut etiam tota regis gloria poſita eſſet in manibus militis, quem opponeret ſuperbo inimico, contra ſe ipſum inſurgenti: & idcirco. *Spectaculum facti ſumus mundo, Angelis & hominibus*: Deuſque, ut ait Hieronymus, victoriam noſtram, ſuum ducit triumphum. Ex quo relinquitur, qua obligatione teneamur ſtrenue contra dæmonem dimicare, ſaltem propter ipſius Dei gloriam; intelligentes, nos Deum & cœleſtes cives, ſpectatores certaminis lætificare, quando dæmonem vincimus; & occaſionem eis dare, ut irrideant ipſum, devictum à vili pulvere & verme: ſicuti etiam

Marginalia (right column): Iob 1. (beside "ita legit"); In vita Antonii. (beside "Athanaſius"); 1 Cor. 4. 9 (beside "Spectaculum facti ſumus mundo"); Epiſt. 24. cit. (beside "Hieronymus, victoriam").

Digitized by Google

etiam quando ab eo vincimur, occaſionem
Lib. Soli- ille arripere videtur, ut in Deum, & cœle-
lo. ca. 27. ſtes cives poſſit ſuperbire, & vires ſuas ja-
ctare, ut Auguſtinus aliquando conſiderabat.

§. 3. *Deum reſiſtere ſuperbis, confundendo illos, cognoverunt Philiſthim: & ideo hominem dæmoni oppoſuit, ut confunderet Behemoth, quem ne timeamus, victum nunc exhibet.*

¶ 10 BRevi ſubtilique diſcurſu, hæc eadem
Hom. 1. de expoſuit Beatus Chryſoſtomus, ex-
Ozia. pendens illam Sancti Apoſtoli Iaco-
Iacob. 4. 6 bi ſententiam, quam ex Salomone indu-
1. Petr. 5. xit? *Propter quod dicit: Deus ſuperbis reſi-*
5. *ſtit, humilibus autem dat gratiam*, qua S. e-
tiam Petrus Apoſtolus ſimiliter uſus fuit.
2. 2. qu. Circa quam obſervat primo Chryſoſto-
162. ar. 6. mus, quod latius Divus Thomas explicat,
non dictum fuiſſe, quod Deus dimittit ſu-
perbos, quomodo de quibuſdam peccato-
Pſ. 80. 13 ribus dixit David: *Dimiſit eos ſecundùm*
deſideria cordis eorum: & de aliis dixit Pau-
lus: *Dimiſit gentes ingredi vias ſuas*, ſed
quod *ſuperbis reſiſtit*, eiſque ſe opponit, ut
dejiciat, confundatque illorum faſtum, &
conterat caput ac ſuperbiam illorum. Ob-
Hom. 8. in ſervat ſecundò idem Chryſoſtomus. Deum
Matth. non quocunque modo reſiſtere ſuperbis;
ſed illo, quo eos relinquat confuſos peni-
tus, & deluſoriæ irriſioni expoſitos. Hoc
fiet manifeſtum, locum, quem S. Iaco-
bus Apoſtolus citat, profundè expenda-
Prov. 3. mus. Habetur ille in libro Proverbiorum;
34. & quamvis juxta Septuaginta Interpretes,
quorum lectione ſancti Apoſtoli uſi ſunt,
legatur eiſdem verbis, quibus ab Apoſto-
lo citatur: *Deus ſuperbis reſiſtit*: in He-
bræo tamen legitur eo modo, quo Vulga-
tus tranſtulit: *Ipſe deludet illuſores.* Nec ul-
la eſt repugnantia: nam Vulgatus ſequu-
tus fuit propriam nominis Hebræi ſignifi-
ללצים cationem, quia habetur nomen, *Laletsim*,
quod propriè illuſores aut deriſores ſignifi-
cat: quoniam autem hoc proprium eſt ſu-
perborum, qui per ſuperbiam tumen-
tes, cæteros contemnunt, derident & illu-
dunt, quos Vulgatus tranſtulit, illuſo-
res aut deriſores, Septuaginta tranſtule-
runt ſuperbos. Similiter, in Hebræo habe-
tur verbum, *Lets*, quod propriè ſignificat לרין
deludere, illudere, irridere, ideo Vulgatus
tranſtulit, *Deludet*: nihilominus elegan- *Brixia*
ter Septuaginta tranſtulerunt, *Reſiſtit*, hoc *tom. 1. fol. 344.*
ipſo indicantes, Deum non quovis modo *pag. 2.*
reſiſtere, aut ſe opponere ſuperbis; ſed
tali, ut illos deludat, confundat, grandique
irriſioni exponat: hæc enim ſuperbis pœ-
na congruens eſt, ut qui ſuperbientes alios
contemnere, irridere, & deludere conſue-
verunt, irriſi, confuſi, ac deluſi maneant.
Hoc patet ex Oziæ hiſtoria, quam Chry-
ſoſtomus expendit. Superbia tumens Rex
Ozias, voluit ſe ſupra id quod ſibi licebat
extollere; reſtitit illi Deus, non quomo-
docunque, ſed deludens eum: percuſſit
namq; illum fœdiſſima lepra, non in qua-
vis parte corporis; ſed præcipuè in fron-
te, per quam tam confuſus, & irriſioni ex-
poſitus manſit, ut non ſolum non auſus
fuerit ultra inter homines ſe extollere; ſed
nec inter illos apparere, qui propterea con-
fuſus, ſe ad domum extra civitatem rece-
pit, in qua ab humano conſortio relega-
tus, manſit uſque ad diem mortis ſuæ, vi-
tamque miſerè finivit. Idipſum videre li-
cet in ſuperbiſſimo illo Babyloniorum
monarcha Nabuchodonoſor, qui conſide- *Dan. 5. 28*
rans civitatis ſuæ excellentiam, magna ela-
tus ſuperbia, ſe quaſi contra Deum erige-
re voluit: cui tamen ſubitò reſtitit Deus,
non quomodocunque, ſed deludens il-
lum; cui figuram beſtiæ tribuit, irriſioni &
luſui exponens, ex hominum conſortio
pellens, & ut fœnum tanquam beſtia co-
mederet, ac inter feras ab omnibus delu-
ſus, ageret. Sic & ſuperbo Sennacherib,
ſumma contra Deum ſuperbia tumido,
execrandaſque blaſphemias contra illum
jactanti reſtitit, omnem illius exercitum,
ad unius militis ſui, Angeli videlicet,
ictum perdens, & tam grandi confuſione
afficiens, ut omnes cives Ieruſalem poſ-

ſent illum irridere: hoc enim, ut quidam
4. Reg. 19 volunt, ſignificat illud: *Poſt te movit caput*
21. & Iſa. *filia Jeruſalem*: nam movere caput poſt a-
37. 27. liquem, eſt illum deludere, irridere & ſub-
ſannare, quomodo de quibuſdam impiis
dictum fuit, quod volentes Chriſtum ſub-
ſannare, *prætereuntes movebant capita ſua, dicentes: Vah, qui deſtruis templum Dei,* &c.

¶ 11 Sic cives Ieroſolymitani movebant capita ſuper Sennacherib fugientem, exprobrantes illi ſuam, quam jactaverat contra Deum, potentiam. Iuxta hoc inſtitutum
Hom. 8. cit. conſiderat Chryſoſtomus, excellenter Deum ſuperbo Herodi reſtitiſſe, cujus ſuperbia talis erat, ut etiam Dei ordinationem voluerit diſſolvere, interficiendo Chriſtum, quem natum Regem Iudæorum à Magis audierat, ne aliquem haberet in regno conſortem. Huic illius tumenti ſuperbiæ ſe oppoſuit Deus, non quomodocunque illi reſiſtens, ſed diſponens; ut deluſus, illuſus, ac diriſus maneret, ſicuti de facto manſit, quando Deo
Matth. 2. diſponente, Magi *per aliam viam reverſi ſunt in regionem ſuam*: qua de cauſa grandi excanduit ira, & *videns quoniam illuſus eſſet à Magis, iratus eſt valde: & mittens, occidit omnes pueros, qui erant in Bethleem, & in omnibus finibus ejus*: eſt enim divinitatis verè dignum, inquit Chryſoſtomus, non modo hujuſmodi conterere inimicos, verum etiam cum omni facilitate decipere, confundere, confundenti irriſioni expoſitos relinquere. In hujus confirmationem eleganter expendit Chryſoſtomus rationem illam, qua ſacerdotes & divini Philiſthinorum uſi ſunt, quando illorum populus contra Deum ſuperbiebat, arcam Dei, aut Deum Iſraël, quem in illa reſidere credebant, voluerunt ſubjicere Deo ſuo Dagon, & illum retinere apud ſe, quaſi captivum & ſubjectum. Superbis enim illis Deus reſiſtit, percutiendo illos plaga quadam fœdiſſima, confuſione &
1. Reg. 5. pudore grandi illos afficiente: *Percuſſit enim in ſecretiori parte natium Azotum, & fines ejus, & ebullierũt villæ & agri in medio regionis illius: & nati ſunt mures, & facta eſt confuſio mortis magnæ in civitate.* Vide quomodo illis ſuperbis illuſoribus, qui Deum Iſraël deridere voluerunt, reſtitit, deludendo illos, & ſummæ confuſioni & irriſioni exponendo, primò, per fœdiſſimam plagam, quam David vocat, opprobrium ſempiternum, *Percuſſit*, inquit *inimicos ſuos in poſteriora, opprobrium ſempiternum dedit illis*. Ioſephus credit Pſ. 77. 6. 6. Antiq. cap. 1. in princ.
fuiſſe diſſenteriam, per quam non ſolùm feces; ſed & inteſtina ipſa corrupta egerebant. Moriebantur, inquit, crudeli paſſione dyſſenteriæ, & inteſtina eorum corrupta, corporis putredine ferebantur. Ioſephum ſequuntur Theodoretus *a*, Procopius *b*, & S. Athanaſius *c*, qui hiſtoriam refert, & expendit, exponens quomodo Deus confuſum relinqueret quendam ſuperbum inanem Arrianum, qui ſellam ligneam, ex qua Athanaſius docere ſolitus erat, convellere volens, fragmento ligni, inde in ventrem ipſius reſiliente, inteſtina ſua perforavit, & rupto aluo, inteſtina effudit. Sic enim irriſores & deluſores deludit, & irriſioni exponit Deus. Brixianus credit, percuſſos fuiſſe graviſſima hæmorrhoidum plaga, nam in Hebræo habetur; *Hhapholim*: hujuſque rationem ex verbo Hebræo tradere contendit. Cajetanus cenſet percuſſos mariſcis, quæ ſunt tubercula, quædam ulceroſa & fœtida circa partes obſcœnas & immundas, quas ficus alii vocant, à ſimilitudine, quam cum fici fructibus habent. Sed ſive hoc, ſive illo modo dicas, conſtat, fœdiſſima confuſſimaque plaga illos fuiſſe in corporibus ſuis percuſſos. Deinde, percuſſit terram illorum muribus, animalibus viliſſimis & immundiſſimis, qui ita contra illo agerent, ut penitus eos vincerent, & tenerent confuſos.

a In 1. Reg. q. 13
b In 1. Reg. habetur in gloſ.
c Epiſt. ad agentes. vitam ſolitariam.
To. 2. fol. 53 p. 2.
עפלים

¶ 7 Cùm ergo Philiſtiim ſic percuſſi, adhuc in ſua perſiſtere vellent perfida ſuperbia, dixerunt ad illos ſacerdotes & divini, aut ſapiẽtes ipſorum: *Quare aggravatis corda veſtra, ſicut aggravavit Ægyptus, & Pharao cor ſuum? Nonne poſtquam percuſſus eſt, tunc dimiſit eos, & abierunt?* Sequitur Chryſoſtomus lectionem Septuaginta Interpretum: qui verbum, *Hithgbalel*, quod paſſivũ eſt, & Vulga-

הת
עלל

Vulgatus tranſtulit, *periuſſus eſt*, tranſtulerunt ordine: *Nonne poſtquam illuſit eis, dimiſerunt populum ſuum, & abiit?* Quomodo legit etiam Regia: cui conſcribit lectio Cajetani: *Nonne poſtquam illuſit eis*, ſeu *irriſit in eis*. Certe modum intellexerunt illi ſapientes Philiſthinorum, inquit Chryſoſtomus, quo Deus ſuperbo Pharaoni contra Deum ſe extollenti, & Ægyptiis ſe oppoſuit, quibus non quovis modo reſtitit; ſed illa agendo, quibus remanerent illuſi, deluſi, & ſuprema confuſione affecti In primis enim non Angelos, aut urſos, aut leones eis oppoſuit, ſed cinyphes (quos multi credunt fuiſſe pediculos) & muſcas, pulverem etiam & cinerem, per quæ illos miſera confuſione pudefecit. Deinde eiſdem, inquit Chryſoſtomus, voluit illudere, & irriſioni exponere, quando lepido ſtratagemate bonis ſuis illos ſpoliare conſtituit, jubens, ut mutuo Iſraelitæ vaſa, & alia ab eiſdem poſtularent, quo factum fuit, ut juſti ferrent ſpolia impiorum. Potuit quidem Deus potentes bonis ſuis, quibus ſuperbè ſe extollebant, ſpoliare; noluit tamen, niſi quaſi per luſum & jocum id agere, ut deluſi remanerent Ægyptii. Tandem, non quovis modo reſtitit Pharaoni, ſuperbè contra ipſum incedenti in curribus & equitibus, ſuamque potentiam jactanti, & dicenti: *Perſequar, comprehendam, & implebitur anima mea*, &c. Sed voluit illudere illi, & quaſi in muſcipula capere inter medias maris undas. Unde & congruè juſti canere potuerunt: *Cantemus Domino, glorioſe enim magnificatus eſt, equum & aſcenſorem dejecit in mare.* Hoc tiquidem modo Deus glorioſe magnificatur, quo non ſolum vincit ſuperbos, & deprimit illorum elationem; ſed ita, ut remaneant confuſi, & pudendæ irriſioni expoſiti, quibus propterea dicitur illudere. Hoc, inquit Chryſoſtomus, intellexerunt ſapientes Philiſthinorum, judicaveruntque Deum eodem modo illorum ſuperbiæ ſe oppoſuiſſe, qui illos fœdiſſimis plagis, viliſſimiſque animalculis percutiebat, quaſi deludens illos, & irriſionis exponens: ex quo inferebant, nequaquam amplius in ſuperbia perſiſtendum, ſed humiliter reducendam Dei arcam in locum ſuum. Hoc igitur modo Deus ſuperbis reſiſtit. Si autem ita cum omnibus ſuperbis agere ſolitus fuit; nonne potius cum totius ſuperbiæ principe, & illo, *qui eſt Rex ſuper omnes filios ſuperbiæ*. Similiter debebat agere? Illi quidem ſuperbienti, & contra Deum ipſum ſe extollenti, voluit reſiſtere: ſic tamen agere decebat, ut illum relinqueret confuſum, deluſum, contemptiſſimæ irriſioni expoſitum, & ſumma confuſione illuſum. Hac de cauſa noluit Deus ſemetipſum illi opponere: non enim grandis eſſet diaboli confuſio, quod ab ipſomet Deo vinceretur, cujus potentia infinite cunctas diaboli vires ſuperat. Neque vero contentus fuit, Angelum aliquem illi opponere: conſtat ſiquidem ſanctos Angelos, fortiores diabolo exiſtere. Voluit propterea pulverem & cinerem ei opponere, hominem inquam, non ex quacunque terra, ſed ex viliſſimo pulvere formatum, ut cum ab illo vinceretur, ſumma remaneret confuſione confectus, irriſionique ſupremæ expoſitus, & deluſus. Hac igitur de cauſa dæmones in mundo poſuit, in quo hominem erat conditurus, ut mundus eſſet tanquam circus, aut ſtadium, in quo cum dæmone congredi poſſet, & illi ſe opponere: ut dæmon ab homine vili pulvere ſuperatus, ſumma confuſione maneret affectus. Ex quibus manifeſta relinquitur illa Davidis ſententia, quam antea induximus, inducemuſque poſtea, explicatque Beatus Auguſtinus: *Draco iſte, quem formaſti*, id eſt, quem in mundo reliquiſti, *ad illudendum ei*. Quæ ſimiliter Deus ipſe ad Beatum Iob præcixerat de dæmone, ſub typo Behemoth, aut balenæ agens, cujus ſententiam ad hoc inſtitutum eleganter idem expendit Auguſtinus. *Hic eſt initium figmenti Domini, quod fecit ad illudendum ab Angelis ſuis.* Sic enim habet textus, juxta lectionem Septuaginta Interpretum, quorum Dydimus, & Græci Patres ſequutur, ubi noſter Vulgatus legit: *Ipſe eſt principium viarum Dei, qui fecit eum, appli-*

Marginal notes: ¶ 21 (beside "illuſit eis"); Exo. 15. 1 (beside "Cantemus Domino"); 11. de civit. c. 15. & 17. (beside "Beatus Auguſtinus"); Iob 40. (beside "Ipſe eſt")

cabit gladium ejus. Angelorum autem nomine, homines intelligendos, demonſtrat Auguſtinus, quibus impoſuit & commiſit dæmonis potentiæ, & tentationibus ſe opponere, ad ipſius dæmonis confuſionem & vilipendium. Hæc igitur Dei mens, hoc
¶ 13 ſapientis illius profundum conſilium. Quoniam autem timere poteramus congredi
Iob 41.24 cum tali hoſte, cujus vires tam ingentes ſunt, ut dixerit Deus ipſe; Non eſt poteſtas ſuper terram quæ ei poſſit comparari, cujus elatio & ſuperbia variis triumphis, quos de viris primoribus comparauit, aucta eſt; Chriſtus Dominus poſtquam in Iordane baptizatus fuit, & aquas ſuæ mundiſſimæ carnis contactu ſanctificavit, cum illo congreditur, ut illius vires frangat, & fortitudinem enervet, quo jam poſſimus nos facilè eum ſuperare. Videturque nunc illud veriſſimè eveniſſe, quod in antiquo
Pſ. 73. 1. 13. populo fuit præfiguratum, cecinitque David in Pſalmo, cujus titulus eſt? Intellectus Aſaph, quia ut ibi obſervat Auguſtinus, Aſaph Latine, congregatio eſt, ut illam Synagogam, aut congregationem conſiderantes, intellectum ad Eccleſiam, quæ eſt congregatio fidelium elevemus. *Tu*, inquit, *confirmaſti in virtute tua mare, contribulaſti capita draconum in aquis, tu confregiſti capita draconis, dediſti eum eſ-*
Exod. 14. 19. *cam populis Æthiopum.* Confirmavit quidem Deus antiquitus in virtute ſua mare, quando aquas ejus fluidas dividens, ſolidavit, ut inſtar muri firmiſſimi, à dextris & ſiniſtris Iſraelitarum ſtarent. Ibi autem contribulavit capita draconis in aquis: quia Pharao, & ejus duces, videntes mirabilia quæ ibi fiebant, ſtupefacti ſunt. Nihilominus quia tunc inſequuti ſunt Iſraelitas, confractæ ſunt eorum vires & robur, adeo ut factæ fuerint eſca populis Æthiopum, id eſt, dicti ſunt in conſumptionem populo domus Iſraël, ut exponit paraphraſtes Chaldæus. Nam in Scriptura ſacra, cùm quis inimicum facilè vincit & deiicit, dicitur eum comedere, aut in eſcam accipere.
Num. 14. 9. Ita Ioſue & Caleb dixerunt: *Ne timeatis populum terræ hujus, quia ſicut panem, ita poſſumus eos devorare.* Vocat autem Iſraelitas, populum Æthiopum, non quod illi verè eſſent Æthiopes; ſed quia vox, *Sijim*, quam Septuaginta tranſtulerunt, Æthiopes propriè ſignificat, aridos ſine humore, ſine viribus, quales erant Iſraelitæ, quando ex illa miſera ſervitute Ægypti egrediebantur. Superveniat nunc Aſaph, id eſt, intellectus tranſiliens illam congregationem, & pertingens ad populum Chriſtianum, & videat, quomodo Deus confirmavit in virtute ſua mare, id eſt, congregationes aquarum, cum Iordanem ingreſſus ſanctificavit aquas, quibus dedit virtutem ſanctificandi, animas per baptiſmum, quem expreſſit ille tranſitus maris, ut dixit Paulus. Ibi quidem contribulavit capita draconis: quoniam cum diabolus ejuſque ſatellites attenderunt, ex una Chriſtum accedentem ad baptiſmum inter peccatores, ac ſi unus eſſet ex illis; & ex alia viderent apertos ſuper eum cœlos, & Spiritum Dei deſcendentem ſuper eum ſicuti columbam, & Patrem intonantem: *Hic eſt Filius meus dilectus*, contribulata ſunt eorum capita, neſcientes quid hoc eſſet: propterea diabolus cum ſuis ſatellitibus inſequutus eſt Chriſtum, & acceſſit, ut eum tentaret. Tunc autem confregit capita draconis. Intelligimus, inquit Auguſtinus, dracones, omnia dæmonia ſub diabolo militantia, quorum caput ſuperbia eſt: quam ira Chriſtus confregit, ut jam Æthiopes, id eſt, homines infirmi, aridi, & ſine virtute proprii, eum facilè jam dejiciant & vincant, & pueri ac mulieres infirmæ, inſignes victorias de eo reportent. Quod egregie idem ipſe Auguſtinus annotavit, expendens illud: *Dum anxiaretur cor meum, in petra exaltaſti me.* Anxius equidem reddebatur homo, dum ſibi cum diabolo congrediendum conſiderabat, cujus timebat vires, fraudes, & machinas: *ſed in petra exaltatus eſt.* Modo, inquit Auguſtinus, in Euangelio legebatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in eremo tentabatur à diabolo: in Chriſto enim tu tentabaris, quia Chriſtus de te ſibi habebit carnem, de ſe tibi ſalutem; de te ſibi mortem, de ſe tibi vitam; de te ſibi con-

Margin notes (right column): ציים *Genebr. Brixian. n. 2. ſ. 113* — 1. Cor. 10. 11. — Matt. 3. 17. Luc. 3. 22 — In Pſ. 60 Pſal. 6. 2.

contumelias, de ſe tibi honores: ergo de te ſibi tentationem, de ſe tibi victoriam. Si in illo nos tentati ſumus, in illo nos diabolum ſuperamus, &c. Et ſi quæras: Quomodo mihi vincendi viam fecit? *In petra*, inquit, *exaltaſti me*. Quis factus ſit petra, inquit Auguſtinus, audi Apoſtolum, dicentem: *Petra autem erat Chriſtus*: in illo ergo ædificati ſumus. Propterea petra illa in qua ædificati ſumus, prior percuſſa eſt ventis, flumine, pluvia, quando CHRISTUS à diabolo tentabatur. Ecce, in qua firmitate te voluit ſtabilire. Hæc igitur prima cauſa eſt, cur Deus voluit tot dæmonum multitudinem conſtitui in mundo, in quo erat hominem conditurus.

1 Cor. 10. 4.

§. 4. *Deus dimittens dæmonum millia in mundo, voluit hominem obligare ad perpetuam vigiliam, & ut illius favorem ſemper quæreret.*

¶ 14 *Lib. 1. de provid. & erat. de providenti a.*

Aliam cauſam adhibet idem Chryſoſtomus, cur Deus, tot dæmonum millia in mundo reliquerit, in quo hominem conditurus erat; ut ſcilicet Deus compelleret hominem, perpetuo ad ſe confugere, & ita ſibi adhærere, ut nunquam ſe ab ejus latere ſepararet. Videbis (inquit Chryſoſtomus) matres, ut parvulos ſecum adhærentes retineant, larvas agere, aut phantaſmata quædam repræſentare, & tempore, quo civitates larvis replentur, pueri à matrum lateribus non diſcedunt, ſemper attendentes, neceſſarium ſibi eſſe matris præſidium, ſi hac, vel illac larvæ occurrant. Similiter commune eſt ſatis, & familiare parentibus, ſervos in domo ponere, qui phantaſmata agant, qui parvulos filios terrefaciant, quo eoſdem tandem compellant, ad ſe venire, & ſuum patrocinium quærere, ſibique perpetuo adhærere. Propterea Deus mundum dæmonibus quaſi larvis replevit, tanquam ſervis, qui phantaſmata agant, ut nunquam ab ejus latere ſeparemur, & timentes, eos ubique nobis poſſe occurrere, ubique nobis eſſe neceſſarium divinum patrocinium intelligamus. Huic ſimilis eſt illa communis ratio, quam ad idem inſtitutum ſæpe ſancti Patres expendunt, dicentes, hoc ideo à Deo ordinatum fuiſſe, ut homo perpetua cura, & vigilantia ſibi proſpiciat, qui attendens, ſe undique inimicis circumſeptum, qui omni tempore, omni loco, & in omni opere ſibi inſidiantur, vigilet, ſibique attendat, & nunquam pedem moveat, aut manus extendat, oculos elevet, aut vero aliquid aliud agat, niſi timens & providens, ne circumveniatur à Satana, ut dixit Paulus, qui perpetuo cogitat, quomodò poſſit nobis nocere. Certe ſi quis ſciret, civitatem in qua habitat, repletam hoſtibus crudeliſſimis, qui omnes vias occupant, & plateas, & omnia loca ingredi poſſunt; quique necem ſuam ſummopere intendunt, cupiunt, & procurant, ſumma vigilantia ſibi proſpiceret, & eorum præveniret incurſus, & arma nunquam deponeret. Hujus rationis vim, eloquenti oratione proſequitur Chryſoſtomus, expendens illa verba, quæ ille juxta Græcum ita legit: *Agnoſce, quod in medio laqueorum tranſis, & ſuper propugnaculis urbium habitas*. Qui ſciret ubique inimicos adeſſe, inſidias agentes, & laqueos tendentes, & qui poſitus eſſet in propugnaculo urbis circundatæ inimicis, maxima vigilantia ad omnia attenderet. His proxima eſt ratio deſumpta ex Beato Auguſtino, qui annotat, prudens conſilium, quod Publius Cornelius Scipio Natica tradidit Romanis. Hunc virum laudat Titus Livius, & eum vocat Auguſtinus, Pontificem Maximum Romanorum, qui totius Senatus judicio, vir optimus fuit deſignatus, quando ſub terrore belli Punici, in ſuſcipiendis ſacris Phrygiis vir optimus quærebatur. Cum ergo Legati Romani, qui Carthaginem adierant renuntiaſſent, ingentem ſe navalis materiæ vim Carthagine inveniſſe, & propterea in Senatu propoſita fuiſſet quæſtio: An Carthago inimica & æmulæ Romæ eſſet penitus diruenda, quo Romani abſque hoſtibus quietam agerent vitam,

2. Cor. 2. 11.

Hom. 15. ad pop. Eccl. 9. 20

1. De civ. cap 30. & 31.

Lib. 29.

tam, & Marcus Portius Cato decerneret,
diruendam & funditus evertendam, illi ſe
oppoſuit Scipio Naſica, dicens: nullum
majus damnum Romæ poſſe evenire,
quam quod inimicis omnino careret: me-
tus enim hoſtis, civitatem in bonis arti-
bus continebat, & cives in unitate conſer-
vabat, & agebat, ne torperent ocio, & ini-
micitias domeſticas in hoſtes converte-
bat: Et idcirco neceſſarium eſſe terrorem,
tanquam tutorem idoneum pupillis ci-
vibus, qui eos in officio contineret, & vi-
gilantes efficeret. Quod & Appium Clau-
dium dicere ſolitum, ſcribit Valerius. Nec
eum, inquit Auguſtinus, fefellit ſenten-
tia: nam re ipſa probatum eſt, quam ve-
rum diceret. Deleta quippe Carthagi-
ne, magno ſcilicet terrore Romanæ Rei-
publicæ depulſo & extincto, tanta de re-
bus proſperis orta mala continuo ſubſe-
quuta ſunt, ut corrupta diruptaque con-
cordia, prius ſævis cruentiſque deditio-
nibus, deinde mox malarum connexione
cauſarum, bellis etiam civilibus, tantæ
ſtrages ederentur, tantus ſanguis effun-
deretur, tanta cupiditate proſcriptionum
ac rapinarum ferveret immanitas, ut Ro-
mani illi, qui vita integriore mala metue-
bant ab hoſtibus, perdita integritate vitæ,
In bello Ingurthino, ut Vives ibi. tradit. crudeliora paterentur à civibus. Hæc
proſequitur Auguſtinus, quæ & Salluſtius
ſcripſerat: nam ante Carthaginem dele-
tam, Populus, & Senatus Romanus, pla-
cidè modeſteque Rempublicam inter ſe
tractabant, neque gloriæ certamen, neque
dominationis inter cives erat, qui tantum
intenti erant, de inimicis gloriam, & vi-
ctoriam reportare: ſed ubi formido à men-
tibus diſceſſit, torpor & ocium Romanam
Rempublicam plurimis vitiis infecit.
Hanc rationem obſervavit Divus Tho-
In cap. 12. 2. ad Cor. mas in illud: *Virtus in infirmitate perfici-
tur*, nomine infirmitatis, intelligens etiam
perſequutiones, & inimicorum congreſ-
ſus, ſicuti & Chryſoſtomus intellexerat,
de quo alibi. In cujus confirmationem id
etiam obſervat, quod ſæpe legitur in Sacra
pagina, quod Dominus noluit deſtruere
omnes habitatores terræ inimicos Iſraeli-
tarum, ſed aliquos reſervavit, ut ſcilicet fi-
lii Iſrael exercitarentur, pugnando cum
eis, & ne deſidia & ocio torperent: quin e-
tiam locum obſervat idem D. Thomas, ex- *3 p. q. 69. art. 3.*
plicans dubium illud, cur baptiſmus non
auferat omnia, quæ pœnam inferunt, &
concupiſcentiam, quæ bellum nobis indi-
cit: *Hæ ſunt gentes*, inquit, *quas Dominus* *Iudic. 3. 1*
*dereliquit, ut erudiret in eis Iſraëlem, &
poſtea ediſcerent filii eorum, certare cum ho-
ſtibus, & habere conſuetudinem præliandi.*

§. 5. *Deus creavit Angelos, quos præſciebat futuros dæmones, ut victoriæ materiam nobis miniſtrans, unuſquiſque illam obtineat coronam, quæ diabolo quem vicerit, erat parata.*

HUjuſmodi rationes & cauſas varias ¶ 16
reddunt S. Patres: communis tamen *1. p. q. 64.*
& ſuprema illa eſt, quam D. Thom. *art. 4.*
ex ſanctis Patribus, & ſignanter ex B. Au-
guſtino reddit, dicens: dæmones relictos
in mundo, ad noſtram utilitatem. Dili-
git enim Deus hominem, ut dictum eſt,
cujus ſalutem intendit, vultque omnes ho-
mines ſaluos fieri: non igitur in malum il-
lius poſuit dæmones in mundo; ſed in bo-
num, ut ſcilic. poſſit eidem regna cœleſtia
jure conferre. Producere equidem voluit
Deus hominem, non ut in mundo perma-
neret, cui cœleſte regnum dare ab æterno
conſtituerat: ſed ut illum, tanquam illius
regni Regem, gloria & honore coronaret.
Ad coronam autem neceſſaria eſt victo-
ria: ad victoriam verò neceſſaria eſt con-
certatio, & pugna: nam tanquam commu-
ne proverbium dixit Paulus: *Non coronabi-* *2. ad Tim. 2. 5.*
tur, niſi qui legitimè certaverit. Bellum au-
tē conſiſtere non poteſt, niſi ſint inimici &
hoſtes, contra quos illud agatur. Propter-
ea ergo Deus mundum producens, tan-
quam ſtadium, in quo homo victoriam
reportare poſſet, ſimul inimicis replevit
illum, ut tot victoriæ coronas homo ſibi
compararet, quot in eo hoſtes inveniret,
cum

Digitized by Google

cum quibus congrederetur. Hanc rationem ſequitur Beatus Hieronymus *a*, & B. Ambroſius *b*, ſequutus fuerat, ex profeſſo illam tradit Divus Cyprianus *c*, ut annotavit D. Pontius *d*, aſſumens concluſionem probandam, quod niſi præceſſerit pugna, non poteſt eſſe victoria, quam cum quis conſequutus fuerit in pugnæ congreſſione, datur vincenti corona. Cyprianum imitandum ſuſcepiſſe videtur Auguſtinus edens peculiarem librum de Agone Chriſtiano *e*, cujus fundamentum eſt, quod corona victoriæ non promittitur, niſi certantibus. Hanc eandem concluſionem ex profeſſo demonſtrat Ambroſius *f*, ex celebri Apoſtoli ſententia. Meritò Paulus, *Certamen*, inquit, *bonum certavi, curſum conſummavi: repoſita eſt mihi corona juſtitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, juſtus judex*. In illa, inquit, die reddet, non hic. Hic autem in laboribus, in periculis, in naufragiis, quaſi athleta bonus decertabat: quia ſciebat, quia per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei. Ergo non poteſt quis præmium accipere, niſi legitimè certaverit: nec eſt glorioſa victoria, niſi ubi fuerint laborioſa certamina. Ita Ambroſius, qui idem inſtitutum proſequens obſervat, Chriſtum non promiſiſſe in Euangelio gloriæ coronam, niſi illis, qui in præſenti vita legitimè certaverint, laboreſque ſubjerint. Unde præpopere, inquit Ambroſius, coronam exigis, antequam vincas. Iure propterea illorum exploſa fuit petitio, qui ſedes excellentes & coronas in Regno Chriſti petebat, antequam pugnarent, & vincerent, quos propterea Dominus à tali petitione revocat, inducens prius ad pugnam & calicem, dicens: Poteſtis bibere calicem? Ex hoc principio explicat Auguſtinus, difficilem quandam quæſtionem, quam quidam contra Dei bonitatem movebat.

¶ 17 Poſtquam enim Auguſtinus oſtendit, Deum creaſſe omnes Angelos in gratia & ſanctitate, eorum tamen plurimos in veritate non ſtetiſſe; ſed ſua culpa malos ac impios factos fuiſſe, quærit: cur Deus, illos produxerit, quos novit futuros malos, & ex Angelis ſanctis in impios dæmones cōvertendos. Et reſpondet, id à Deo in commodum & bonum factum fuiſſe. Neque enim (inquit) Deus, ullum, non dico Angelorũ, ſed vel hominum crearet, quem malum futurum eſſe præſciſſet, niſi pariter noſſet, quibus eos bonorum uſibus commodaret. Statuis itaq; Deus ab æterno homines condere, quibus gloriam ſuam impartiret, quã illi actibus ſuis meritoriis, divina gratia & favore roboratis, compararet. Ut autem haberet homo materiam ad tales actus producendos, voluit permittere, ut multi Angelorum, ſua ipſorum malitia à bono deficerent, quã contra homines converterent, quatenus ſic homo varias occaſiones ad excellentes actus meritorios edendos habere poſſet. Sicut enim Deus, inquit Auguſtinus, naturarum bonarum eſt optimus conditor; ita malarum voluntatũ eſt juſtiſſimus ordinator, ut cum illi male utuntur naturis bonis, ipſe benè utatur etiam voluntatibus malis. Ideoque ſicut diabolus uſus eſt male natura bona ſua ad malũ; ita volui Deus benè uti illius voluntate mala, ad bonum noſtrum. Ex his explicat Auguſt. illud: *Draco iſte quem formaſti ad illudẽdum ei*, aut ut ſæpè legit, *Ad ludendum cum eo*. Certum ſiquidem eſt, diabolum à Deo fuiſſe creatum & formatum: nulla enim natura eſt, etiam in infimis beſtiolis, quam non ille conſtituerit. Sed qui illum condidit qui ſe ſua voluntate fecit malum, voluit uti malitia ejus in bonum noſtrum, illum ſtatuens in mũdo, ut illudatur à juſtis, aut ut juſti cum eo ludant. Itaque fecit, inquit Auguſtinus, ut diabolus, inſtitutione illius bonus, voluntate ſua malus, in inferioribus ordinatus, illuderetur ab Angelis ejus, id eſt, ut proſint tentationes ejus ſanctis. quibus obeſſe deſiderat. Et quoniam Deus, cum eum conderet, futuræ malignitatis ejus non erat utique ignarus, & prævidebat, quæ bona, de malo ejus eſſet ipſe facturus, propterea Pſalmus ait: *Draco hic, quem formaſti ad illudendum ei*, ut in eo ipſo, quod eum finxit, licet per ſuam bonitatem bonum, jam per ſuam præſcientiam præparaſſe intelligatur, quomodo ille uteretur & malo.

a *Tom. 2. l. 3. dial. cont. Pelag. pag. 217.*
b *L. 4. in Luc. c. de receſſu diabol.*
c *Lib. de mortal.*
d *In vita Cyprian.*
e *Tom. 3. l. de Agone Chriſt.*
f *L. 1. off. c. 15. & 2. ad Tim. 4. 7.*
Matth. 10. 22.
Lib. 11. de civ. à c. 11 ad 22.
11. *De civ. c. 17. & ep. 120 ad Honorat. cap. 2.*
Pſ. 101: 26.
Ibidem.

& malo. Ita ille, qui id ipſum alibi repetit: Non illum, inquit, Deus malum condidit;
.. de Gen. ad lit. c. 22.
ſed quia cum faceret eum, ad hoc propria voluntate malum futurum, ut bonis noceret, creavit eum ad hoc, ut de illo, bonis ipſe prodeſſet: hoc eſt enim, ut illudatur ab Angelis, quoniam ſic illuditur, cum Sancti proſunt tentationes ejus, quibus eos depravare conatur, ut malitia in qua ipſe eſſe voluit, eo nolente ſit utilis ſervis Dei, qui hoc prævidens, finxit eum. Ita Auguſtinus; juxta quem hæc eſt notanda ſententia, quod verè Deus ad hoc creavit Angelos, quod futuros novit dæmones, ut per eorum tentationes, hominum ſalus, & gloria pararetur: & idcirco dicitur diabolus, draco creatus *ad ludendum cum eo*, ut videamus, quantum æſtimet victoriam noſtram. Quæ verba duobus modis exponi poſſunt; primus, ut ludere idem ſit, quod pugnare, ut bellare. Ita dicitur:
2 Reg. 2. 24.
Surgant pueri & ludant coram nobis. Ludum, ait Theodoretus, appellavit eorum
In lib. 2 Re q. 9.
congreſſum. Et de Davide dicitur;
Eccl. 47. 3
cum leonibus luſit, quaſi cum agnis. Ita accepit
a Apud Lippo. in cate. Gen. 21
Acatius a, illud: b *Vidit Sara Iſmaelem ludentem cum Iſaac*, id eſt, perſequentem Iſaac, ſatis conſone Paulo c, qui ludum illum pro perſecutione accipit.
b Gen. 21. 9.
Secundus ſenſus eſt, ut idem ſit ludere, aut illudere,
c Gal 4. 29.
quod irridere, aut irriſionibus aliquem proſepui per contemptum. Ita dicitur:
Gen. 39. 14.
Venit ad me ſervus Hebræus quem introduxiſti, ut illuderet mihi Et Iſaias,
Iſa. 57. 4.
ſuper quem luſiſtis? Loquitur de impiis irridentibus juſtos & pios.

¶ 18 Iuxta primum ſenſum facilis eſt loci intelligentia: vult enim dicere, draconem poſitum in hoc mari magno, ad pugnandum cum eo, & ut juſti qui Angeli dicuntur, cum illo perpetuum bellum agant, de quo reportantes victoriam, æternæ gloriæ coronam percipiant. Sed juxta ſecundum ſenſum, inſigne myſterius hæc verba continent, & declarant: nec enim tantum indicant bellum, quod cum diabolo agendum eſt; ſed & modum exprimunt, quo tale bellum agere oportet. Duplex ſiquidem eſt inimicorum genus: quidam viribus corporeis agunt, brachia, manuſque moventes, quorum arma ſunt omnibus manifeſta: quomodo Romani agebant contra Carthaginenſes, & Philiſthiim contra Iſraelitas, quando Goliam præficiebant, hominem ingenti corpore, viribuſque præſtantem, armis validiſſimis munitum. Hujuſmodi bellum non eſt proprium hominum, aut creaturarum rationalium, quippe cum belluæ etiam contra ſe ipſas illud agant, ſicuti draco cum elephante, canis cum lupo, leo cum equo; inter quas, quæ viribus præſtant corporis, vincunt: ideoque victoria, quæ per tale bellum comparatur, non valde eſt digna laude: comparatur enim viribus, quas quis à natura habet, & naturalibus, neque vituperationem, neque laudem promeremur, ut dixit Ariſtoteles. Alii ſunt inimici, qui potius agunt viribus rationis & intellectus, ſtratagemata invenientes, laqueos ſtruentes, machinas componentes, quibus inimicos arte potius & rationis diſcurſu, quam viribus ſuperant. Ita Rex Syriæ 4. Reg. 6.
contra Iſraelitas agere paravit: ita & Ioſue habitatores Hai ſuperavit. Ioſue 8.
Hoc genus bellandi proprium eſt creaturæ rationalis, quæ intellectu & ratione agit: ideoque, qui victoriam hoc modo comparant, maximè celebrantur apud omnes, quippe qui ſeipſos comprobant maximo intellectu & diſcurſu præſtare. Hinc provenit, quod cùm quis inimicum in hujuſmodi bello ſuperavit, illum irrideat, & ſubſannet, demonſtrans ſe majori intellectus acie præſtare, qui illius laqueos prævidit, & machinas aperuit, & ſuæ rationis diſcurſus illuſit: ideoque illum ſubſannat adeo, ut & paſſerculi videantur irridere venatores, quorum laqueos effugerunt. Bellum ergo, quod cum diabolo gerimus, non eſt corporale ſed ſpirituale; non viribus corporis agendum, ſed rationis & ſpiritus: ita ille nobiſcum pugnat. Vnde vocatur *Draco*, quia capite nititur, ratione movetur, & machinis agit, inſtruit technas, laqueos tendi, inſideas parat, ut annotavit Auguſtinus, imò & Paulus ſæpe expreſſit, ſignanter cum admonet, quod caveamus;

ut non

ut non circumveniamur à Satana: non
Tract.10. in Ioan. *enim*, inquit, *ignoramus cogitationes ejus*,
id eſt, non ignoramus illum nobiſcum bel-
2.Cor. 2. 11. lum agere, cogitando, quomodo deci-
piat, irretiat, & illaqueret. Ecce draco-
nem capite agentem, qui propterea ſi
victoriam reportat, capitque nos laqueis,
aut foveis, quas abſcondit nos irridet, &
ſubſannat. Quod David timebat: *Ad te*
¶ 19 *Domine levavi animam meam, Deus meus*
Pſa.24.1. *in te confido, non erubeſcam, neque irrideant*
me inimici mei. Deficere quidem corpo-
ris viribus, non confundit hominem, defi-
cere tamen ratione & intellectu, illum eru-
beſcentem reddit, adeò, ut videamus non
erubeſcere eum, qui luctando ſuccubuit,
aut à fortiori dejectus fuit; erubeſcere au-
tem eum, qui ſcachorum ludo victus eſt,
quia illud ad vires corporis, hoc ad ratio-
nis diſcurſum pertinet. Quis ergo diabo-
lus poſitus eſt, ut contra nos pugnantem
vincamus, & talis victoria obtinetur, ex
hoc, quod ejus laqueos evadimus, machi-
nas detegimus, ſtratagemata eludimus,
tuncque ille manet illuſus, & erubeſcens,
dicit David, eum poſitum *ad illudendum*
ei, aut, ut à juſtis illudatur, qui hoc ipſo,
quod eum divina favente gratia vincunt,
ſuperiores ratione & intellectu, ſe com-
probant, illudque evenit, quod dixit Iſaias:
Et erit, cum requiem dederit tibi Dominus:
Iſa 14.3. id eſt, cum bellum fuerit finitum & victo-
ria jam parta, requieveris, *à labore tuo, & à*
concuſſione tua, id eſt, operibus virtutis,
quæ labore exercentur, & quibus carnis
concupiſcentia conteritur, *& à ſervitute*
tua dura, id eſt, à pondere corporis, quo
quaſi captivus tenetur ſpiritus: *ſumes pa-*
rabolā iſtam contra regem Babylonis, & di-
ces: quomodo ceſſavit exactor, &c. *detracta*
eſt ad inferos ſuperbia tua, &c. *Quomodo ce-*
cidiſti de cælo Lucifer, &c. *veruntamen ad*
infernum detraheris. Nunquid non iſte eſt
vir, qui conturbavit terram, qui concluſit
regna, qui poſuit orbem deſertum, & urbes
ejus deſtruxit? Tu projectus es de ſepulchro
tuo, quaſi ſtirps inutilis, pollutus, & obvolu-
tus cum his, qui interfecti ſunt gladio, & de-
ſcenderunt ad fundamenta laci, quaſi cada-
ver putridum. Ecce verba, quibus ſancti
irrident diabolum, quando victoriam de
illo reportant, illudentes ei. Et quis pote-
rit explicare verecundiam & confuſionem,
qua ille ſuperbus, communiſque inimicus
afficitur, cum videt ſe illudi & derideri à
puella tenera, & homine infirmo, qui di-
cere ei poteſt. Nunquid tu es, qui te ex-
tollere, & ſedere juxta Deum voluiſti? qui
perdidiſti Adamum, & totum orbem tibi
ſubjectum gloriabaris? Ecce te vilis ver-
miculus ſuperavit, vicit, dejecitque. Eſt
ad hoc inſtitutum, optimus locus apud
Iſaiam. Poſtquam namque Deus fatetur
ſe dæmonem creaſſe, quem fabri nomine
deſcribit, ut exponit Hieronymus, ſubdit
juxta tranſlationem Septuaginta: *Ego au-* Iſai.54.
tem creavi te, non in perditionem interficere, 17.
omne vas factum contra te nō proſperabitur.
Vt ait hoc loco Cyrillus, ad hominem lo- In cap.54 Iſaia.
quitur, dicens: *Creavi te*, non quidem ad
interitum, id eſt, ad corruptionem & mor-
tem, ſed ad longævam & æternam vitam.
Leo etiam Caſtrenſis, *Creavi te*, non ut per-
dam ſed ut te gloria afficiam immortali.
Optimè Chryſoſt. ſi in hoc Deus nos creaſ- Paraene. ſi. ad
ſet, ut perderet, jure dubitaſſes de propria Theodo.
ſalute: cæterum, quia non ob aliud, quam lapſum.
propter bonitatem ſuam, quo bonis frua- epiſt.1.
mur ſempiternis, atque in hoc omnia facit,
& omnia molitur, ut ſalvi ſimus, quis dubi-
tationi relinquitur locus? Ita ille. Et quia
poſſet quis objicere: Cur igitur creaſti fa- ¶ 20
brum, id eſt, dæmonem, qui tot machinis
& tentationibus niteretur perdere me? re-
ſpondet: *Omne vas factum contra te, non pro-*
ſperabitur. Vaſi nomine intelligit inſtru-
menta, quibus dæmon contra nos agit,
quæ ſunt tentationes, quas in conflatorio
mentis ſuæ, ſua malitia agente, conficit &
præparat. Tales tentationes non ſolum
non proſpere illi ſuccedent, ſed potius in
tuum commodum convertentur: tunc e-
nim non proſpere ſuccedit homini agenti
aliquid contra inimicum, cùm id quod
agit, potius in inimici utilitatem cedit. Io
bonum ergo noſtrum dæmones in mun-
do dimiſſi ſunt à Deo, ut cum eis pugnan-
tes, & victoriam de eiſdem reportantes,

nnn regni

regni cœleſtis corona digni efficiamur. Quam rationem etiam proſequitur idem Chryſoſtomus, docens, hac in parte Deum honori noſtro conſuluiſſe, dum voluit & ſtatuit, ut Regnum cœlorum, non niſi interveniente manuum noſtrarum opera ac diligentia obtineremus. *Hom. 15. in Matt.* Honorificentius enim eſt, obtinere regnum, quando quis ab inimicis proprio labore & induſtria illud comparat, quam, cum illud per liberam, & meram alicujus principis donationem conſequitur: & ideo Deum ſimilem eſſe dicit Regi, qui filio ſuo hæredi, ad majorem ejus honorem imponit, ut cum inimicis ſuis pugnet, quo triumphum de illis reportans, tibi coronam regni debitam faciat, quamvis omnia perficiat adjutus à Patre, & ipſo miniſtrante illi ſumptus, copias, exercitum, &c. Ita ſanè voluit Deus, ut cœli regnum, ad quod obtinendum creati ſumus, nobis compararemus per bellum, & certamina, quod & *Matt. 11.* nobis non obſcure intimavit, dicens: *Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud*, indicans armorum vi, & conſertione manuum illud eſſe acquirendum, ac propterea ſolum conſequuturos illud, qui ſtrenuè pugnaverint, & fortiſſimos milites ſe exhibuerint. His concinit diſ- *Hom. 1. in lib. Ioſue.* curſus ille Origenis obſervantis illa verba, quæ dixit Dominus ad Ioſue, quæ & prædixerat Moyſi: *Omnem locum quem calcaverit veſtigium pedis veſtri, vobis tradam:* *Ioſu. 1. 3.* ubi ita legit Origenes. *Omnis locus, quem* *Deut. 11. 24.* *ſubdideritis veſtigiis pedum veſtrorum, erit veſter*. Et annotat in primis, bellum contra inimicos his verbis expreſſum, & indictum Iſraelitis, quibus ille locos tantummodo concedebatur, quem armorum vi conquirerent & occuparent, vincentes & pellentes inimicos illos, Chananæos, Pherezæos, Iebuſæos, cæteraſque illas barbaras notiones, quæ loca terræ promiſſionis occupabant: non enim locum concedit eis, niſi quem armorum vi obtinerent, quia id ſignificat vox illa *Omnem locum quem calcaverit veſtigium pedis veſtri:* quod clarius oſtendit translatio Maſii ex Græco: *Omnem locum in quem ingreſſi fueritis, veſtigio pedum veſtrorum.* Obſervat deinde allegoriam, ſub hac litera latentem, ut intelligamus, quid nobis Deus per hujuſmodi verba repromittat: idque docere vult, nobis intelligentiam, quod non per otium & negligentiam, oſcitantes & dormitantes, cœleſtem hæreditatem poſſumus obtinere; ſed devictis prius iſtis inimicis, quibus tali hæreditas erat conceſſa. Sunt enim quædam adverſum poteſtatum gentes diabolicæ, adverſum quas certamen nobis agendum eſt, & agones ſuſtinendi Fuerunt illi aliquando Angeli in Re- ¶ 21 gno Dei magnifici, de quorum uno dixit, *Iſai. 14. 12.* Iſaias, *Quomodo cecidiſti de cœlo Lucifer, qui mane oriebaris?* Sine dubio qui de cœlo cecidit, ſedem, inquit Origenes, in cœlo habebat. Poſtquam verò factus eſt Angelus refuga, ſi eum vincere potuero, & ſubiicere pedibus meis; ſi meruero, ut Dominus meus Ieſu conterat Satanam ſub pedibus meis, conſequenter locum Luciferi habere merebor in cœlis. Ita quidem Origenes: cujus verba non ita accipienda ſunt, ut credamus, angelos malos aliquando ſedem gloriæ obtinuiſſe: nunquam enim beatitudinem cœleſtem obtinuerunt: ſed quod verè extiterunt in cœlo empyreo, in quo ornati eximiis gratiæ donis, creati fuerunt, & ad beatitudinem ordinati, quam meruerunt propter actum bonum, quem in primo inſtanti produxerunt: & ſicut inæquales fuerunt in grati, ita & in merito: qua propter major gloria uni quàm alteri erat præparata: qua de cauſa per Ezechielem dicitur; *Ezec. 28. 13.* Foramina illius tunc jam eſſe præparata, aut aperta, de quo alio in loco. Quoniam tamen in ſecundo inſtanti, non ſolum non perſtiterunt in bono, ſed potius à Deo defecerunt per ſuperbiæ peccatum, omnibus cœleſtibus donis fuerunt ſpoliati, & ex illa cœlorum ſede deturbati, ut Theologi in materia de Angelis explicant. Hanc autem Origenis ſententiam, multi ſancti Patres ſequuti ſunt, aſſerentes, eſſe creatos homines, ut adimplerent ſedes illas, quæ vacuæ remanſerunt, cum Angeli, qui ad eas debebant pervenire, cœlo fuerunt

Digitized by Google

ruæt pulſi. Statuitque propterea Deus, ut illius Angeli ſedem aliquis accipiat, quem vicerit, pedibuſque ſubdiderit ſuis. Quo fit, ut quo fortiores, altiores, excellentioriſque naturæ dæmones quis ſuperaverit, altiorem locum & excellentiorem ſedem ſibi debitam faciat, divina gratia ſibi opem ferente: & in cœlo eo aliquem ſanctum altiorem locum obtinere, & ſedem ſublimiorem, quò ſublimiores angelos malos vicerit, in terra vivens. Qua doctrina niti poteſt illud, quod de Seraphico Franciſco revelatum fuit cuidam ex fratribus ſuis, cui oſtenſa fuit ſedes præclariſſima, nimiſque ſublimis, quam ſuperbus angelus perdidit, quæque illi beatiſſimo feliciſſimoque viro erat parata, qui profundiſſima humilitate ingentem illius ſuperbiam vincebat: *locus enim victi, cedit victori.*
In vita Beati Francisci cap. 6. Ita Divus Bonaventura referr. Ex quibus tandem, & illud infertur, non ſolùm eſſe contra bonum noſtrum, quod dæmones in mundo fuerint relicti, nobiſcum pugnaturi; ſed eò potius majus à Deo beneficium alicui conferri, quò major difficiliorque pugna cum fortioribus inimicis peragenda committitur, & tanquam ſingulare beneficium accipiendum eſt, quando de aliquo dici poteſt, quod de Sancto
Sap.10. 12. Iacob: *Certamen forte dedit illi, ut vinceret.*

§. 6. *Deus ſub nomine & typo Behemoth, dæmonem ad litteram excellenter deſcribit, quem dimiſit in mundum ad majorem gloriæ noſtræ coronam.*

§ 22 Omnia hæc breviſſimis illis verbis, quę ſupra expendere cœpimus, voluit Deus docere B. Iob, explicareque cur permiſerit, ut ille beatus vir traditus fuerit manibus Satanæ, & innumeris ejus ſatellitibus impugnandus & affli-
Iob 40.10 gendus: *Ecce, inquit, Behemoth, quem feci tecum, fœnum ſicut bos comedet.* Diximus nomē Behemoth ſignificare Elephantem, ſub cujus typo voluit Deus diabolum manifeſtè deſcribere. Quoniam autem hæc difficilia ſunt, myſteriaque divina continent, breviter à nobis ſunt explicanda. Omnes quidem, tam Græci, quem Latini patres & authores ſummo conſenſu intelligunt, nomē Behemoth, eſſe nomen plurale apud Hebræos, quod beſtias in plurali ſignificat. Quid autem harum beſtiarum nomine ſignificetur, variè ipſi declarant. *In Catena S S. Græcorum.* Quidam enim ex Græcis patribus, ut tradit Divus Iulianus Græcus credunt ſignificare multitudinem vermium, qui ipſi Sancto Iob adhærebant, quos propter voracitatem & edacitatem carnium illius, beſtias vocat Deus, qui quoniam tantum co- *Iſa. 40. 6.* medebant carnem illius, quam fœni nomine intelligendam dixit Deus, & ejus ſolam pulchritudinem devorabant, animam autem ejus & ſpiritualem illius pulchritudinem, non ſolum non abſumebant: *In catena Græca.* ſed ſplendidiorem reddebant, dicuntur comedere fœnum: quod & Olympiodoro *In eadem Catena.* non diſplicuit. Alii itidem ex Græcis, ut idem Olympiodorus recenſet, beſtiarum *Pſ. 73. 19* nomine dæmonum innumeram multitudinem intelligunt, quos David beſtias vocat, dicens: *Ne tradas beſtiis animas confitentes tibi,* quod ex profeſſo proſequutus eſt Origenes, ſecundum quem ſenſum voluit Deus indicare, magnam dæmonum congeriem, & ingentem exercitum eorum fuiſſe, qui ad beatum Iob expugnandum proceſſerunt. Ita etiam cenſent aliqui ex Latinis, ut Cajetanus *a*, imò & Divus Auguſtinus *b*. Alii nomine Behemoth abſolutè intelligūt Satanam, quem Deus vocat in plurali, Beſtiæ, quia etſi ipſe unus ſit, omnium tamen beſtiarum feros, & immites continet mores. Ita ex Græcis Origenes *a*, Olympiodorus *a*, Gregorius Nazianzenus *a*, Athanaſius *a*, Didymus *a*, & ex Latinis Auguſtinus *b*, Gregorius *c*, Iſidorus *d*, Urbanus Papa *e*, & alii. Multi intelligunt nomine Behemoth beſtiam aliquam terribilem, in qua tanquam in typo & figura coram oculis noſtris exprimeret Deus diaboli tyrannidem, nequi-

Hom. 10. quæ eſt vltima in Levit.
a In l. Iob b 11. De civit. c. 15 & ſeqq.
a In catena Græca. b 11. De civit. c. 15 & ſeqq. & 1. ſup. Gen. ad lit. cap. 20. & ſeqq. c In c. 40. Iob. d 8. Etbl. c. 11 & l. 3. Sen. c. 5. e In TT. 50 tom. 1. biblio. SS. PP. col. 524.

a In catena Græca. *b Lib. 1. cont. Iudæos c. 9. tom. 4. bibli. SS. PP. col. 105. 3.* *c Camarem. l. 4. de anim. cap. 12. & ſeqq.* *d In c. 40. Iob.*

nequitiam, fraudes, fallacias, machinas, ità Chryſoſtomus *a*, ſentit. Quænam autem ſit talis beſtia, difficilè eſt ad explicandum. Mirabiles quaſdam fabulas Rabbini confingunt, ut eam explicent, indignas, quæ à nobis referantur, de quibus Hieronymus à ſancta Fide *b*. Diligens quidam noſtri temporis author *c*, multa congerit, ut id declaret. Sed verè Divus Thomas *d*, viſus eſt ſcopum attigiſſe, cujus ſententiam ſequuntur omnes Latini, imò & credo eandem eſſe, quàm ſancti Patres citati tenuerunt. Ad illam explicandam ſupponendum eſt in primis, Deum, ut ſatisfaceret B. Iob, & ea doceret,

¶ 23 *Apoc 12. 12.*

quæ nobis erant ſcitu neceſſaria, voluiſſe dæmonem coram oculis noſtris exponere propriis coloribus depictum, ut illum non tantum in cute; ſed intus etiam cognoſceremus. Iſte ſanè ſuperbus tyrannus, non tantum contendit dominari in terra; ſed etiam in mari: qua de cauſa, quando cœlo expulſus dicitur, clamavit Angelus; *Væ terræ & mari, quia diabolus deſcendit ad vos, &c.* Voluit ergo terram & mare, tanquam ſua poſſidere. Idcirco juxta proba-

Iud. 16.

bilem ſententiam, idolum illud Dagon, quod Philiſthæi tanta veneratione colebant, ſuperius animalis terrent, inferius verò immanis piſcis tenebat effigiem, qua diabolus ementitam divinitatem in terra & mari dominantem voluit exprimere. Unde, ſicuti Deus poſtea ſuperbum Pharaonem deſcribens, qui in terra & mari ſe dominari jactabat, nomine duplicis animalis expreſſit, unius terreni, alterius ma-

Ezec. 32. 2.

rini: *Leoni*, inquit, *gentium, & draconi qui eſt in mari aſſimilatus es*: ita loquens cum Beato Job, dæmonis ſupremam ſuperbiam deſcripturus, ſub duorum animalium typo eum depingit, quorum unum primas tenet in terra, alterum quod ſupremum eſt in mari. Hæc duo ſunt Ele-

Ibidem.

phantes, quem vocat Behemoth; & Cetus, quem vocat Leviathan. Secundò obſervat Divus Thomas, Deum quidem in cortice, horum animalium naturas, deſcribere voluiſſe, non tamen de eis præcipue agere voluiſſe; ſed de dæmone ipſo, ſicuti ſæpe in Scriptura ſacra agere conſuevit, dum ſecundum corticem & ſuperficiem, de re aliqua loqui incipiens, verius alteram in illa deſcribere intendit: ideoque multa ſæpe dicit, quæ rei, de qua loqui cœperat, non videntur poſſe convenire, quæ egregiè quadrant in eam, ad quam exprimendam convertit ſermonem. Hujus ſunt innumera exempla in Scriptura ſacra, de quibus alibi. Etſi ergo de his duobus animalibus ſermonem videatur inſtituiſſe, verius tamen diabolum deſcribendum aſſumpſit, quod & ipſemet, ita clariſſimè manifeſtat, ut non credam, aliquam ſubeſſe poſſe dubitationem. Nam de Behemoth agens, volens explicare quiſnam eſſet, ſubdit; *Ipſe eſt principium viarum Dei*: quo nomine dæmonem poſtea apud Ezechielem deſcripſit. De Leviathan ſimiliter agens, tandemque volens manifeſtare quiſnam eſſet, de quo præcipuè loquebatur: *Ipſe*, inquit, *eſt rex ſuper univerſos filios ſuperbiæ*: quod ſoli dæmoni convenire manifeſtum eſt. Quod ergo veritas per ſe ipſam expoſuit, inquit Divus Gregorius, hoc aliter humana fragilitas explicare non præſumat. Tertiò, eſt obſervandum, optimè

Iob 40. 14. *Ezech. 28.* *Iob 41. 25.* *Hom. 15. in Evang.*

¶ 24

nomine Behemoth, Elephantum circumſcribi, cujus in Scriptura non habetur nomen proprium: Behemoth enim, eſt nomen Hebræum plurale, quod ſignificat beſtias, per quod ideo aptè Elephantus circumſcribitur, quia unus cum ſit, omnium beſtiarum in ſe claudit quantitates, & qualitates: quantitatem quidem, quia ut Ariſtoteles *a*, & Plinius *b*, dixerunt, eſt omnium animalium maximum, cujus ingentem magnitudinem Ælianus *c*, deſcripſit. Imò & B. Iſidorus *d*, propter eam à Græcis Elephantem vocari aſſerit, quaſi montem: Græcè enim Eliphio, dicitur mons: ideoque B. Gregorius Nazianzenus *e*, Elephantum vocat, carnis vaſtam molem. Qualitates autem & proprietates, quia ut idem Ariſtoteles indicat, habet dētes fortiſſimos ſicut leo, quos eboris natura demonſtrat, cornua valida, ſicut taurus, nō à capite, ſed ab ore procedentia, ſerpentis agi-

a L. 4. de hiſt. ani. cap. 4. *b L. 8 c. 1* *c L. 1. c. 2 & 31.* *d 12. Ethi. ca. 2.* *e Orat. adverſ. eos, qui ægre ferunt reprehenſ. pag. 607.* *f 2. de part. ani. cap. 16.*

agilitatem, in proboſcide, aut tuba, (quam huc illucque verſat; ideò auguis à quibuſdam vocatur) lupi & urſi voracitatem, nam ingentem cibi copiam abſumit, cervorum vivacitatem (cui Ariſtoteles ducentos annos vitæ concedit, Plinius trecentos, Strabo *a*, quingentos) tigridum iram & furorem, ſummè enim excandeſcit in offendentes, ovium in paſtorem, & eum qui ſe ſibi ſubjicit, & illum ſuperiorem agnoſcit, manſuetudinem: qua de cauſa Ælianus duplici corde & ſenſu illum præſtare confirmat, quorum uno ira accenditur, altero mitigatur: ut verè nihil aliud Elephas eſſe videatur, quàm congeries quædam beſtiarum. Idcircò ergo ab Hebræis vocatur Behemoth, id eſt, beſtiæ, juxta eorum phraſim, qua rem aliquam ſupremam, naturas inferiores continentem nomine plurali illarum vocitare ſolent. Certè unus eſt ſplendor Chriſti, unaque claritas, quæ fulgebit, cùm veniet cum majeſtate judicaturus orbem, quem tamen David juxta Theodoretum, vocat in plurali ſplendores: *Tecum principium in die virtutis tuæ, in ſplendoribus ſanctorum*: quia illa claritas & ſplendor, omnem ſplendorem purum, ſanctum, illuſtrem, & mundum, ut ſolis, lunæ, ſtellarum, &c. in ſe continebit: Similiter peccatum originale, unum cùm ſit, vocatur in plurali peccata & iniquitates: *In iniquitatibus*, inquit David, *conceptus ſum, & in peccatis concepit me mater mea:* quoniam illud quaſi in radice & ſemine omnia peccata continere videtur. Hac de cauſa Deum Scriptura ſacra vocat, *Elohim*, id eſt, *judices* in plurali, quod in ſe contineat omnes judices, id eſt, omnem poteſtatem judicandi. Qua eadem phraſi vocatur, *Adonim*, id eſt, domini, quia omnem continet dominandi rationem. Ex quibus aptè explicat Vatablus illud: *Egreſſus ejus à diebus æternitatis.* Vox *egreſſus*, Hebræo, & apud Septuaginta, pluralis eſt numeri: *Egreſſiones ejus.* Sermo quidē eſt de unica Chriſti nativitatē æterna, ſecundum divinitatem, ut veteres Patres volunt, Hieronymus, Cyrillus, Chryſoſtomus, Euſebius, Theodoretus, & alii, quæ una cùm ſit, in plurali vocatur, Egreſſiones, quod hæc una, omnium nativitatum, egreſſionum, aut productionum, contineat perfectiones, ut ſplendoris à ſole, fructus ab arbore, filii à patre, floris à virga, radii à Sydere, &c. Simili ergo phraſi Elephantus, vocatur in plurali Behemoth, id eſt, beſtiæ, quod unus cum ſit, omnium beſtiarum congeriem in ſe claudere videatur, quaſi dicas, *Es una muchedumbre, o un monton de beſtias.* Et divinæ Sapientiæ conſilio, ita vocat Elephantum, quia non tam elephantum, quàm dæmonem voluit deſcribere, cui mirè quadrat nomen Behemoth, id eſt, beſtiæ in plurali, quia in ſe unas omnium beſtiarum mores ferinos & crudeles ac immites continet. Vnde in Apocalypſi deſcribitur, *habens capita ſeptem*, id eſt, innumera, juxta phraſim Scripturæ, ut vincat Herculis hydram, quam Lernam lacum inhabitaſſe volunt Alcæus, Heſiodus, Aratus, Horatius, de quibus recens doctuſque auctor, quæ apud aliquos ſeptum, apud alios octo, apud Alcæum quinquaginta, apud Symonidem nonaginta capita habebat. Omnium ergo beſtiarum feros continet mores: ideoque in Scriptura omnium beſtiarum nominibus deſcribitur: vocatur enim leo, regulus, tigris, ſerpens, aſpis, baſiliſcus, &c. Certè Antichriſtus, in quo tota diaboli malitia claudetur, hac de cauſa à Ioanne deſcribitur, ſub typo non unius beſtiæ, ſed plurium. *Et vidi* inquit, *beſtiam*, &c. & *beſtia, quam vidi, ſimilis erat pardo, & pedes ejus ſicut urſi, & os ejus ſicut os leonis*, &c. quod egregie Malvenda noſter tractat. Vbi id inprimis annotandum eſt, quod Arethas innuit, non vocari animal, ſed beſtiam: animalis enim nomen ſæpè in Scriptura tribuitur mitibus & pacificis animantibus, ut apud Ezechielem, & Ioannem in Apocalypſi: tamen beſtiæ nomen, non niſi pro noxia & fera bellua frequentius uſurpari ſolet, quæ veneno aut morſu, aut unguibus nocet, quales ſunt leones, apri, lupi, viperæ ſerpentes, &c. ideò vipera mordens Paulum, beſtia vocatur. Hinc etiam apud Latinos beſtiarii dicti ſunt, qui miſerabili.

Marginal notes: a Lib. 15. — Lib. 1. c. 39. — in Pſal. 109. — Pſ. 109. 3 — Pſ. 50. 7. — In Mich. cap. 5. — Mich. c. 5. — Apud Riberam. Mich. 5. — ¶ 25 Apoc. 12 — Camarenſ. lib. 4 c. 17. — Apoc. 13. 2. — Lib. 4. de Anti c. 18 & l. 5. c. 7 — Ezec. 1. 5 Apoc. 3. 6 — Act. 28. 4

bili triſtique ſpectaculo, ad beſtias in circo Projecti, cum illis pugnare cogebantur, à quibus momento diſcerpebantur, ut apud Ciceronem *a*, Suetonium *b*, Iulium Capitolinum *c*. Hinc etiam ſæpiſſimè in actis Sanctorum inducuntur ad beſtias damnati, de quo egregie Chryſoſtomus *d*: ejuſmodi eſt, quod de ſe Paulus ait: *Ad beſtias pugnavi Epheſi:* ibi namque Paulum beſtiis objectum; ſed ſingulari miraculo ereptum, ſentiunt Ambroſius *e*, Theodoretus *f*, & Nicephorus *g*. Quamvis alii beſtiarum nomine intelligant, homines habentes ferinos animos & mores. Ioannes ergo Antichriſtum vocat beſtiam, inquit Arethas, ob crudelitatem, feritatem, & ſanguinis aviditatem: & quoniam non ſufficit unica beſtia ad ejus noxios mores exprimendos, unam ex variis beſtiarum differentiis compoſitam vidit Ioannes: *Et beſtia*, inquit, *quam vidi, ſimilis erat pardo, & pedes ejus ſicut urſi, & os ejus ſicut os leonis:* quo ejus ſævitia, inſatiabilis crudelitas, & ſanguinis aviditas oſtenderetur. Optimè ergo diabolus, Behemoth, id eſt, beſtiæ, vocatur, qui unus cum ſit, omnium beſtiarum feritatem præhabet. Habet enim crudelitatem tigris, voracitatem urſi, rabiem leonis, aſtutiam vulpis, calliditatem ſerpentis, vitus reguli, venenum viperæ, mordacitatem rabidi canis, petulantiam vituli. Hinc intelligere poſſumus, quod Procopius annotavit, explicans illud: *Onus*, aut viſio *jumentorum*, aut beſtiarum (in Hebræo Behemoth) *auſtri, in terra tribulationis & anguſtiæ, leæna & leo, ex eis vipera, & regulus volans.* Ita ille punctuandum cenſet, juxta Septuaginta. Iudæi ea ſpe depoſita, quam in Deo habere debebant, totam ſuam fiduciam collocatunt in Ægypto, cujus regem ut gratum ſibi redderent, ingenſes theſauros ad eos miſerunt. Hoc revocare contendit Propheta, dicens: *Viſio jumentorum*, aut beſtiarum, *in terra auſtri, in terra tribulationis & anguſtiæ.* ¶ 26 Quo nomine Ægyptum intelligit; quam vocat terram auſtri, quia erat Iudææ ad auſtrum. Terram autem anguſtiæ & tribulationis, quia ibi Hebræi acerbas tribulationes paſſi fuerant, volens hoc ipſo explicare, Hebræos ab Ægyptiis non niſi tribulationes expectare debere, ut ſupra latè expoſuimus. Quid autem in tali terra videret Propheta, exprimit ſubdens: *viſio Behemoth*. Ita habetur in Hebræo, id eſt, viſio beſtiarum, quaſi velit provocare Hebræos ut videant, apud Ægyptios, diabolum coli & venerari, quem nomine beſtiarum deſcribit, quia unus cum ſit, eſt leo, & leæna, & regulus, & vipera, & ſerpens volans: unus enim idemque dæmon, ſub plurium beſtiarum crudelium ſpecie in Ægypto colebatur, ſub ſpecie ſcil. leonis, leænæ, viperæ, reguli, ſerpentis volantis, aſpidis, ut Herodotus aliique tradiderunt, de quibus diligens noſtri temporis auctor. Hac eadem de cauſa volens dæmonem ſub typo ſupremi animalis aquatilis, quod eſt cetus, deſcribere, quamvis hoc animal proprium habeat in ſcriptura nomen, noluit vocare niſi Leviathan, quo nomine cetus circumſcribitur: ſignificat enim additamentum eorum, quia cetus habet magnitudinem talem, ut addat ad magnitudinem omnium aliorum piſcium, ut alibi dicemus. His ergo ſtatutis intelligendum eſt, Deum voluiſſe B. Iob reſpondere, & oſtendere ſe non crudeliter cum illo egiſſe, dum tam atrocem inimicum illi deſignavit, cui conceſſit, ut toto agmine, & quaſi ſigno dato beatum virum impeteret, quod non ad ſui exitium; ſed potius ad ingens bonum & excellentiſſimam coronam fuiſſet ordinarum. *Ecce ergo*, inquit, *Behemoth, quem feci tecum.* Neque loquitur de creatione dæmonis ſecundum naturam, ut ſupra diximus; ſed de ordinatione divina, qua malitiam dæmonis ordinavit in bonum noſtrum, ut expoſuit Auguſti. *a* & expoſuerat Origenes *b*, eo modo quo dicitur, *Deus qui fecit Moyſen & Aaron, & eduxit patres noſtros de Ægypto*: id eſt, ordinavit, ut Moyſes & Aaron vires ſuas & cogitationes converterent ad hoc, ut populum de Ægypto educerent. Ita fecit Deus Behemoth, id eſt, ſatanam, aut dæmonum multitudinem cum homine, quia, ut ait Auguſtinus, ordinavit, ut dæmo-

a Orat. pro Sextio.
b In Claudio. c. 34.
c In M. Aurelio.
d Peculiari hom. de S. Ignatio, & t. in tom. 5.
1. Cor. 15.
e In 1. Cor. 15.
f Ibidem.
g Lib. 2. hiſt. c. 25.
Apoc. 13. 2.
In c. 30. Iſai.

In Euterpe.
Lascaſt. Iſai 30.
Vide tract. 8. an. 3.
a Lib. 11. de civ. cit.
b In catena pag. 219
1. Reg. 12. 6.
Ibidem.

Digitized by Google

dæmones in mundo remanerent, qui bellũ
agerent cum homine, ut tandem ejus ma-
litia in bonum hominis cederet, qui dæ-
moni reſiſtendo, imò & cum vincendo, co-
ronam victoriæ poſſet reportare. Et huc
tendere videntur verba, quæ inferius Deus
ſubiunxit, de dæmone ſub typo Leviathan,
aut Balænæ agens: *Non quaſi crudelis ſuſce-*
Iob 41.1. *tabo eum.* Verbum ſuſcitandi, in Scriptura
ſacra ſæpè militare eſt, quando quis, Deo
permittente, vel agente, contra alterum
movetur: ut, *Suſcitavit Dominus adverſa-*
rium Salomoni: Et Iſaias: *Suſcitabit ſuper*
3. Reg. 11. 14. *eum Dominus exercituum flagellum.* Con-
Iſa. 10. 26. queſtus fuerat Iob, dicens: *Suſcitatur falſi-*
Iob 16. 9. *loquus contra faciem meam, &c. tenuit cer-*
vicem meam & confregit me, &c Deus eo-
dem verbo ſuſcitandi uſus reſpondet: *Non*
quaſi crudelis ſuſcitabo eum, ſed tuum in-
tendens commodum & utilitatem: *feci e-*
nim Behemoth tecum, id eſt, in tuum pro-
¶ 17 fectum. Et fortè alluſio quædam videtur
facta ad verba quædam, quæ Deus ipſe di-
xerat. Creaverat Deus hominem, ut ab il
lo tanquam à capite & principio innumera
hominum prodiret multitudo: hoc autem
fieri non poterat, ſi homo ſolus in mundo
Gen. 2. 18 permanſiſſet. Idcircò, inquit; *Non eſt bonũ*
hominem eſſe ſolum, faciamus ei adiutorium
ſimile ſibi. Hebræi legunt; Faciamus adiu-
torium coram eo, aut juxta eum, aut cum
eo, quaſi dicat: Faciamus adiutorium cum
eo. Et dicitur quidem Heva facta cum A-
dam, non quidem quod facta fuerit ſimul
1. Tim. 2. 13. cum illo. nam *Adam primus formatus eſt*,
ut ait Paulus, *deinde Heva*, ſed quoniam fe-
cit ut Hevæ cohabitatio cum Adam, eſſet
in ipſius Adæ adiutorium, ut ſcil. id conſe-
qui poſſet Adam, habens Hevam in ſui ſo-
cietate, ad quod productus fuerat, quod ſi-
ne illius ſocietate nullatenus perficere poſ-
ſet. Ita quidem creavit Deus hominem ad
vitam æternam conſequendam: quoniam
autem non erat eam conſequuturus, niſi
ſtrenuè pugnando, & victoriam obtinen-
do; hoc autem præſtare non poterat, ſi ſo-
lus eſſet in mundo, & inimicos non habe-
ret, de quibus poſſet victoriam reportare,
diſpoſuit, ut diabolus ſimul remaneret in
mundo cum homine, tanquam in ſtadio.
Hocque vult exprimere, dicens: *Ecce Be-*
hemoth, quem feci tecum, id eſt, in tuum pro-
fectum; ad tuum commodum & utilitatẽ:
feci juxta te, id eſt, ad tuos uſus, ut ſit tibi in
adjutorium, non quidem ſecundùm ejus
intentionem, aut voluntatem, ſed ut tu
mea gratia adjutus, illum revincens, ex-
cellentiorem victoriæ coronam merearis.
Ita B. Auguſtinus expendit, obſervans, Deũ Loc. cit.
non feciſſe, ut Angelus factus fuerit diabo-
lus, id enim per ejuſdem Angeli malitiam
factum eſt: neque feciſſe, ut dæmonis vo-
luntas eſſet mala & proclivis ad hominis
impugnationem; nam id ex illius invidia &
malitia oritur: ſed hoc ſua omnipotenti
virtute ordinaſſe, ut malitia dæmonis, &
impugnatio in bonum hominis cederet.
ſicuti medicus, non facit voracitatem ſan-
gviſugæ, appetitumque humani ſangvinis
inſatiabilem, quem habet; utitur tamen eo,
ad ſalutem hominis procurandam: & id-
circò facit, ut ſangviſuga ſit cum homine,
ei adhæreat, ut dum os ſuum ipſa in illum
convertit, & eum mordet & cruciat, ſani-
tatem ille conſequatur. De qua re egregiè
D. Thom. quam & breviſſimis verbis S. 1 p. q. 114 art. 1.
Baſilius expoſuit. Poſtquam, inquit, ab au- Hom. 9.
thore ſuo defecit inimicus Dei, inimicus quod Deus
etiam hominis ad imaginem ipſius conſti- non ſit
tuti factus eſt: nam ideò Miſanthropos cauſa
exiſtit, & ideò Deo rebellis: nos verò, ut o- malorum.
pus Dei odio proſequitur, ut ejus imaginẽ pag. 163.
inſectatur. Ille tamen ſapientiſſimus &
providentiſſimus rerum humanarum de-
ſponſator, ejus malignitate ad noſtram uti-
litatem, quemadmodum medicus viperæ
veneno, ad ſalutrem medicamento-
rum præparationem utitur.
Ita ille.

****
***
**
*

§. 7. *Chri-*

Digitized by Google

§. 7. *Chriſtus cum dæmone congrediens, nobis videndus exponitur, ut animoſiores ad ſimiles congreſſus reddamur: ſicut primogenitus Gedeon, & pulli aquilarum.*

¶ 28 EX his ſumitur ratio, propter quam Chriſtus Dominus nunc bellum cum dæmone aggreditur, cum Behemoth pugnat, cum dracone ludit, aut potius ei alludit, ut animos nobis faciat ad certandum cum eo. Poſitus quidem eſt homo in mundo, tanquam in ſtadio, ut cum dæmone congrederetur, manumque conſereret. Poterat autem timere. Cuique namque homini; etiam fortiſſimo videtur dici poſſe, quod Saul dixit ad David, quando cum
1. Reg. 17. 33. Goliath congredi nitebatur: *Non valebis reſiſtere Philiſthæo iſti, nec pugnare adverſus eum, quia puer es, hic autem vir bellator eſt ab adoleſcentia ſua.* Valet diabolus ingenio, quippe qui angelicum habet intellectum; præſtat viribus, qui fortiſſimus eſt, conſuetudine etiam prævalet, qui à mundi initio pugnare non ceſſat, nunquam vel ad minimum tempus arma depoſuit. Adverſarius, inquit Cyprianus, vetus eſt, &
Lib. de exhortat. ad martyr. in princip. hoſtis antiquus, cum quo prœlium gerimus. Sex millia annorum jam pene complentur, ex quo hominem impugnat, omnia genera tentandi, artes atque inſidias dejiciendi, uſu ipſo vetuſtatis edidiſcit, circumvenit neſcium, fallit incautum, decipit imperitum. Ita Cyprian. Eſt inimicus noſter bellator ab adoleſcentia ſua, id eſt, à mundi exordio: & quaſi à prima ſui conditione, à veritate deficiens, factus eſt homicida, & primos illos, cum quibus cōgreſſus eſt, quamvis viribus, ſapientia, & originali juſtitia perfectos; primo certamine ſubjugavit: Davidem, qui cum leonibus quaſi cum agnis ludebat, qui gigantes ad primum fundæ ictum dejiciebat, & inſignes validoſque hoſtes ſuperabat, in terram dejecit, conculcavit, & compulit, ut clamaret: *Miſerere mei Deus, quoniam conculcavit me homo, tota die impugnās tribulavit me, conculcaverunt me inimici mei,* &c. Psa. 55. Salomonem ſupremo ſapientiæ dono præditum, ad idolorum inſanam culturam adegit. Petrus vocat eum, *Leonem rugientem*, quem fortiſſimum omnium beſtiarū 1. Pet. 5. 8.
dixit Salomon, *ad nullius occurſum paventem*: ſic enim, *factus eſt, ut nullum timeret,* Prov. 30. 30.
ſicut dixit Deus deſcribens illum ſub typo Iob 41. 24.
Leviathan, aut Balænæ, ſingulariſſimas fortitudinis illius circumſtantias, quas toto capite proſequitur, qualem à ſe viſum diabolum aſſerebat S. Antonius, ut B. Athanaſius refert *Oculi ejus quaſi ſpecies luciferi, ex ore ejus procedunt lampades incenſæ,* In vita Anton.
crines quoq; incendiis ſparguntur. & ex naribus ejus fumus egreditur, quaſi fornacis æ- Iob 41.
ſtuantis ardore carbonū halitus ejus, ut pruna flāma verò ex ejus ore glomeratur. Cum hujuſmodi terroribus, inquit Athanaſius, viſus eſt ab Antonio princeps dæmonum, qui ſuperba elatione omnia contemnere videbatur, *Arbitratur enim ferrum, ut paleas; æramentum, ut lignum putridum; maria ut ſata eraſa abyſſum ut deambulatorium non eſt poteſtas ſuper terram, quæ comparetur ei, qui factus eſt, ut nullum timeret.* Iob 41. 18.
Et tanta ſuperbia videbat Antonius ipſum elatum, ut ſicut ipſe retulit, dicere videretur verba illa, quæ ſuperbiſſimus Rex Sennacherib dicebat: *Perſequens, comprehendam & omnem terrarum orbem manu mea, ut nidum tenebo, & ut ova derelicta auferam.* 4 Reg. 19. Iſa 10. & cap. 17.
Aſpice terrarum orbem, & ubique videbis egregios viros ab illo ſuperatos fuiſſe, de quo ſub typo regis Babylonis dixit Deus; *Sagitta ejus acuta, & arcus ejus extenti*, id eſt, in omnem partem directi: quem Iſa. 5. 28.
hac ex parte non vulnerat, vulneret ex illa. Innumeri ſunt quos per carnem ſuperavit;
¶ 29 *Multos enim vulneratos dejecit, & fortiſſimi quiq; ab ea interfecti ſunt.* Prov. 7. 26. Qui hos carnis laqueos evadit, aliis ſagittis configitur. Iudam rapuit per avaritiam, cui non profuit in Collegio Apoſtolico fuiſſe educatum, & virtutem accepiſſe à Chriſto Domino ad expellendos dæmones. Petrum Apoſtolorum Principem, pro quo Chriſtus Domi-

Dominus rogaverat, per timorem ad unius mulierculæ vocem miſere dejecit: Iacobum & Ioannem illos ſupremos viros, quos Chriſtus vocavit, *Filios tonitrui*, ambitione commovit: Paulum raptum ad tertium uſque cœlum, & primitias ſpiritus habentem, colaphizavit, afflixitque, quem coegit ad Dominum clamare, & ter rogare, atque auxilium depoſcere. Vniverſos ſane Apoſtolos aggreſſus, expetivit eos cribrare ſicut triticum, *Llevarlos al retortero*; quibus propterea Chriſtus Dominus injunxit, ut vigilarent & orarent, ne intrarent in tentationem. Et mire Deus hujus beſtiæ voracitatem expreſſit, dicens: *Ecce abſorbebit fluvium, & non mirabitur: & habet fiduciam, quod influat Iordanis in os ejus.* Quod ideo dictum credit B. Gregorius, quia non ſolum faciliime deglutit infideles & impios, quorum vita lubrica eſt, & per terrena ad modum fluvii defluit, ſed & deglutire ſperat juſtos, & qui cœleſtia dona perceperunt, quos Iordanis exprimit, ut dicemus. Quis igitur non timebit congredi cum tali hoſte? quis non formidabit leonem rugientem? quis non contremiſcet ad præſentiam hoſtis tam validi? Vt tamen deponamus timorem, & reſumamus vires, advenit filius Dei, de quo dicit Ioannes, quod *in hoc apparuit, ut diſſolvat opera diaboli.* Qui ſtatim initio ſuæ prædicationis, cum primum baptizatus eſt, & ſeipſum manifeſtare parabat, certamen cum illo voluit habere, ut nobis ſpectantibus & videntibus, modum quo diaboli laqueos eludit, vires enervat, caput conterit, machinas diſſolvit, timorem pellit, animos ad ſimiliter vincendum & ſuperandum faciat. Certe Iſaias, qui, ut ait Hieronymus, potius Euangelium quam prophetiam texere videtur, duos ſingulariter à nobis ſenſus expoſcit erga Chriſtum, viſum ſcilicet & auditum. *Erunt oculi tui*, inquit, *videntes præceptorẽ tuum, & aures tuæ audient verbum poſt tergum monentis: Hæc eſt viã, ambulate in ea*, &c. Et merito: nam duo fuerunt ſingulariſſima in CHRISTO, opera ſcilicet quæ fecit, & doctrina, quam docuit:

Marc. 3. 17.

Iob 40. 18.

Lib. 33. Moral. c. 7. & 8.

1. Ioa. 3. 8.

In Epiſt. 103. ad Paulin.

Eſai. 30. 20.

Cœpit enim facere & docere. Primo fecit, deinde etiam docuit. Ad opera, quæ fecit contuenda, expoſcit viſum: & ad doctrinam, quam docuit, auditum, qui diſciplinæ ſenſus à Philoſophis dicitur. A Phariſæorum diſcipulis erga magiſtros ſuos, auditum ſolummodo expoſcit Chriſtus: *Super cathedram Moyſi*, inquit, *ſederunt ſcribæ & Phariſæi: omnia quæcunque dixerint vobis ſervate & facite, ſecundum opera eorum nolite facere: dicunt enim & non faciunt.* A Chriſti autem diſcipulis, viſum & auditum exigit Propheta, qui prius factis, deinde verbis erat eos inſtituturus: *Fuit enim vir potens in opere & ſermone.* Nunc ergo oculos à nobis exigit, ut videamus, quomodo cum diabolo pugnat, congreditur, & certat. Ita enim hæc hiſtoria ſcribitur à factis Euangeliſtis, ut quaſi oculis noſtris manifeſte proponant, quæ facta ſunt, ut ea dicamur conſpicere poſſe, eo modo quo Paulus ad Galat dixit, Chriſtum *ante eorum oculus proſcriptum fuiſſe, & coram eis crucifixum:* non quod Galatæ ſpectaculo crucifixionis CHRISTI revera adfuerint; ſed quia ita hiſtoriam illa conſiderare deberet, ac ſi coram eorum oculis, illa omnia, quæ ſacri ſcriptores enarrant, accidiſſent: quæ nec minus nobis ſunt nota perfidem, & conſpicua, atque conſpecta, quam ſi oculis propriis ea conſpiceremus, ut exponunt Hieronymus, Chryſoſtom. D. Thomas, & alii. Hic ergo cœleſtis præceptor, priuſquam verbis doceat, quomodo dæmonis vires à nobis ſint ſuperandæ, & artes ac machinæ eludendæ, nunc opere ipſo id nobis demonſtrat, dum in acie conſtitutus, omnes inimici tentationes ſuperat, vires frangit, & artes eludit. Hoc enim opere, ſeipſum proponit exemplar, ut eodem modo, quo ille egit, vincere nitamur: de quo propterea, ut exponit D. Thom. dixit Paulus, illum fuiſſe *tentatum per omnia, pro ſimilitudine abſque peccato*, ut nobis ſcilicet exemplum proponeret, quatenus ſecundum ejus ſimilitudinem omnes diaboli laqueos & tentationes ſine peccato, imò cum maximo fructu, & illuſtri victoria ſuſtineremus.

Act. 1. 1

Mat. 23. 2

Luc. 24. 19.

ad Gal. 3. 1.

In illum locum.

ad Hebr. 4. 15.

Nec ſolum hoc ille præſtitit; ſed etiam vires inimici enervavit, capitaque confregit; ut intelligimus, nos jam cum inimico proſtrato, confracto, & devicto pugnare. Geſſit ſe propterea nobiſcum, ſicuti Gedeon ille excellens dux populi Dei, cum primogenito ſuo Iether, cui injunxit, ut congrederetur cum illis fortiſſimis Regibus Madian, Zebee & Salmana, & irrueret in eos, illoſque occi-
Iud. 8. 20. deret. *Qui non eduxit gladium, timebat enim, quia adhuc puer erat.* Tunc coram eo ſurrexit Gedeon ipſe, & gladium ſuum contra eos convertens, facillime dejecit, & occidit. *Surrexit enim Gedeon, & interfecit eos, & tulit ornamenta, & bullas, quibus colla regalium camelorum decorari ſolent, &c.* Quo facto omnem à filio abjecit timorem, & eum inſtructum reliquit, ut ſimiliter in ſi-
¶ 31 mili eventu ageret. Gedeon expreſſam tulit Chriſti figuram, ut ex nominis ſignificatio-
a Lib. 30. Mor. c. 32 ne probant Gregorius *a*, & Rupertus *b*, latiſſime: nam Gedeon, inquit, ſignificat, circu-
b In c. 11 lib. Iudic. miens in utero. Dominus enim noſter, qui per majeſtatis potentiam omnia circumplectitur, per diſpenſationis ſuæ gratiam, in uterum Virginis venit: qui & datus eſt ab æterno Patre, ut ſit dux ſupremus populi Dei. Qui etiam Pater noſter vere dici poteſt; ſicut namque Adam genuit nos per naturã ad mortem; ita ille generat nos per gratiam ad vitam æternam, qua de cauſa vocatur,
Iſai. 9. 6. *Pater futuri ſeculi*, aut ut alii verunt, Pater
Symachus Theod. & Aquila apud Leon. Caſtr. ad Eph. 6. 17. æternitatis. Impoſuit quidem nobis, cum principibus tenebrarum congredi; ſed quia parvuli ſumus, videtque nos timore concuſſos, ipſe nobis gladium ſuũ in eum convertit. Eſt ſiquidem *gladius ſpiritus, verbum Dei*, ut dixit Paulus, quo inimicum vincit & jugulat, ut ſic nos inſtruat, & animos nobis faciat. Habet ſe etiam ad modum aquilæ, ut
Deut. 32. 11. de eo apte dicere nunc poſſimus: *Sicut aquila provocans ad volandum pullos ſuos.* A-
Lib. de Salom. c. 1. quila namque, ut B. Ambroſius, tradidit, perpetes cum dracone gerit inimicitias. Ut autem (ſicuti Phyſiologi ſcribunt) doceat naturali inſtinctu pullos ſuos, ſuperare draconẽ aut ſerpentem, bellum cum eo, pullis ſuis ſpectantibus, aggreditur, & ipſis conſpicientibus cum illo congreditur, cujus caput præcipue impetens & diſcerpens ipſum omnino dejicit, ac ſuperat, & viribus deſtitutum & confractum tradit pullis ſuis, quo illi timorem deponant, & ad ſui exemplum deinceps cum ſerpente congredi addiſcant. Ecce ergo veram aquilam, cum dracone, nobis quaſi conſpicientibus pugnantem & congredientem, ejus caput & machinas, ubi illius virtus præcipue poſita eſt, ſuæ ſapientiæ ac divini verbi roſtro confringentem, & aperientem, quem vinctum nobis tradit, ut jam non timeamus cum illo congredi; & intelligamus, jam nobis bellum eſſe cum dracone devicto, viribus fracto & alligato, quem etiam ejus exemplo addiſcamus vincere & ſuperare. Dæmonem ergo jam nobis victum exhibet & proſtratum, ſicut S. Ioſue illos improbos reges, quorũ vires poſtquam contrivit, dixit Iſraelitis: *Ponite pedes* Ioſ. 10.
veſtros ſuper colla regum iſtorum; Qui cum 24.
perrexiſſent, & ſubjectorum colla pedibus calcarent, rurſum ait ad eos: Nolite timere, nec paveatis, confortamini & eſtote robuſti: ſic enim faciet Dominus cunctis hoſtibus veſtris adverſum quos dimicabitis. Sicque adimplevit Chriſtus quod dictum fuerat à Zacharia, quod venit auferre timorem de inimicis, & *Ut ſine timore de manu inimico-* Luc. 1. 74
rum noſtrorum liberati ſerviamus illi. Hanc propterea rationem S. Patres frequentiſſime tradunt, cur CHRISTUS tentari voluit, ſignanter D. Auguſtinus. Poterat, In Pſ. 60.
inquit Dominus, à ſe diabolum prohibere; ſed ſi non tentaretur, tibi tentando, vincendi magiſterium non præberet. Et iterum: Si ille non vinceret tentatorem, quomodo diſceres tu cum tentatore pugnare? B. itidem In Pſ. 90.
Ambroſius: Tentari ſe à diabolo Dominus omnium patitur, ut in illo omnes vincere Lib. 4. in
diſceremus. Hoc igitur facto, illud adim- Luc. in
pletum eſt, ab Eſaia prædictum: *Ponam fi-* præfat.
lios tuos doctos à Domino: quæ verba Eſai. 54.
ſtatim ſunt expendenda. 13.

(?)

§ 8. Dno

§. 8. *Duo antiquitus à Deo promiſſa, quod nos erat docturus ad prælium, & inimicum noſtrum enervaturus, nunc per Chriſtum exhibentur, cui tenemur grandes referre gratias.*

¶ 32

[*a Lib. 1. de conſenſu Evang. ca. 31. & lib. de uni. Eccl. c. 71*] [*b Lib. 18. de civit. cap. 29.*] [*c Lib. 2. in Eſai. cap. 20.*]

ANnotat Beatus Auguſtinus *a*, caput quinquageſimum quartum Eſaiæ, egregiam cohærentiam cum quinquageſimo tertio præcedenti habere: poſtquam enim in iſto, ita dilucide paſſionem CHRISTI deſcripſit, ut juxta eundem Auguſtinum *b*, verius Evangelium, quam prophetia dici poſſit, & poſt evidentem, inquit Rupertus *c*, dominicæ paſſionis declamationem; fructus abundantes, qui per CHRISTI merita nobis provenerunt, & bona excellentiſſima, quæ per illum nobis contulit Deus, capite ſequenti aggreditur explicare. Unde & incipit provocans Eccleſiam Chriſtianam, ad Dei laudes, & eximia ſigna lætitiæ edenda, quod multis nominibus ſuperior futura eſſet, illa ſynagoga, & excellentioribus beneficiis donanda. *Lauda*, inquit, *ſterilis, quæ non paris, decanta hymnum, & hinni, quæ non parturis, quia multi filii, &c.* Quem locum ad hoc inſtitutum ipſemet Paulus proſequutus eſt. Poſt mulras autem egregias promiſſiones, ad Eccleſiam [*Gal. 4. 27.*] factas, duo beneficia per CHRISTUM præſtanda ſingulariter promittit: primum eſt, quod ipſemet docturus erat Eccleſiæ filios, & futurus eorum magiſter, qui inſtitueret eos, ad bellum ſtrenue agendum, & victoriam comparandam. *Paupercula*, inquit, *tempeſtate concuſſa, &c. Ego ſternam per ordinem lapides tuos, fundabo te ſapphiris, ponam jaſpidem propugnacula tua* Videtur militari modo & forma agere, quaſi dicens: Quæ antea patebas omnibus inimicorum incurſionibus, firmiſſima redderis, ita ut omnes inimicos vincas. Quoniam autem ad hoc neceſſarium eſt addiſcere præliandi artem, (unde & David præcepit, ut filii Iſraël addiſcerent artem ſagittandi, ut poſſent Philiſthæis, qui [*2. Reg. 1. 18.*] eos debellabant, reſiſtere, imò & eoſdem expugnare) ideo *ponam univerſos filios tuos doctor à Domino*, aut ut Septuaginta legunt, *omnes filios tuos diſcipulos Dei.* Et quoniam bellum geritur, ut pax comparetur, nam pax ſequitur ad victoriam de inimicis partam, ſumma pace frueris: nam dabo propterea *multitudinem pacis filiis tuis*, aut ut Septuaginta legunt: *Et multa pax filiis tuis.* Itaque ipſe Dominus veniet, & docebit te bellandi artem, & oſtendet, qua ratione cum inimico tibi congrediendum ſit. Hoc vere CHRISTUS in ſemetipſo adimpletum exhibuit, docens myſteria regni cœlorum, ſed & id egregie etiam præſtitit prius, inquit Chryſoſtomus, quando cum diabolo congreſſus eſt: docens, quomodo à nobis vinci poſſet: ſic enim faciunt athletæ, qui cum diſcipulos ſuos vincere docent, data opera cum aliis in palæſtris certamen exercent, ut in luctantium corporibus faciant artem expectare vincendi: ideo & famem habere voluit, ut diabolum provocaret, quem propterea non repulit accedentem, ſed cum ſuſcepiſſet ad luctam, & ſemel, iterumque ac tertio, cum facilitate, quæ maxime eum decebat, quaſi coram oculis noſtris eliſit, &c. Chriſtus, [*L. de Elia & jejun. c. 1.*] inquit Ambroſius, ante eſt præliatus, ut vinceret: nôn quod ipſe egeret certamine, ſed ut nobis formam debellandi deſcriberet, & poſtea daret gratiam triumphandi. Hoc primum beneficium. Sed

¶ 33

non hoc ſolo contentus, quo ſecurius evadere poſſemus, ſecundum addit, quod videlicet, per eundem CHRISTUM, erat Deus confracturus & enervaturus inimici vires & robur, ut bellum, quod nos manet, jam ſit cum inimico quaſi occiſo, contracto, & viribus deſtituto. Unde poſt pauca ſubdit: *Ecce ego creavi fabrum, ſufflantem in igne prunas, & proferentem vas in opus ſuum: & ego creavi interfectorem ad diſperdendum.* [*Eſa. 54. 16.*] Obſervavit Beatus Auguſtinus, verba illa, quæ divinæ [*L. 11. de civ. c. 18.*] providentiæ curam in bonum noſtrum

 docent:

Eccl.33.15. docent: *Contra malum bonum eſt, contra mortem vita, ſic contra pium peccator; & ſic conſidera in operibus altiſſimi.unum contra unum, nec fecit quicquam deeſſe.* Creavit Deus,. & ſtatuit in mundo dæmonem, qui nos impugnaret, produxit propterea eum, qui ejus vires enervaret & frangeret.
In ca.5. Eſai. Lib.11.de civit.c.15 *Ego*, inquit, *creavi fabrum.* Fabri nomine intelligunt Hieronymus, & Rupertus, diabolum, quem vere Deus creavit, qui omnium creaturarum eſt conditor, ut etiam demonſtrat Auguſtinus. Et recte eum vocat fabrum ſufflantem in igne prunas, nam omnium malorum, inquit Rupertus, ille eſt artifex, qui flatu ſuo, perſecutionum & tentationnm excitat incendiat. Et ſicuti faber in conflatorio per ignem educit inſtrumenta bellica, ſicuti gladium, ſagittam, &c. quæ ab Hebræis, vaſa vocantur, ita ille in conflatorio ſui intellectus, per ignem odii, malitia & invidia quaſi follibus ſufflantibus, conficit tentiones, quibus. nos impetit. Et hoc eſt quud dicit: Creavi fabrum, ſufflantem in igne prunas, *ad proferendum vas in opus ſuum*, id eſt, ut conficiat tentationes, quibus quod intendit, conſequi poſſit. Sed hoc eſt inſigne beneficium, quod *ego etiam creavit interfectorem ejus, ad diſperdēdum.* Ecce Chriſti nomen; Interfector diaboli, qui vires ejus diſperdit, & evertit. Nec
In c.54 Eſa. ſcandalizetur, inquit Hieronymus quis, ad nomen creaturæ, qui illum vermem, ac ſervum, & germinatum legerit eſſe de terra: dicitur enim creatus, aut ſecundum humanitatem, eo modo quo per
Eſa.54.8. eundem Prophetam dixit: *Ego Dominus creavi eum*, aut quia ſecundum phraſim hebræam, idem eſt aliquando, eſſe creatum, quod eſſe productum, ſicut: *Ab initio*
Ec.24.14. *& ante ſecula creata ſum*: & iterum: *Pri-*
Eccl.1.4. *mum omnium creata eſt ſapientia.* Dicitur autem Chriſtus interfector diaboli, quia eum omnino devicit, & ejus vires enervavit, aut in captivitatem conjecit, quomodo verbum interficiendi aliquando ſumitur, ut quod de Nabuchodonoſore dicitur:
Hab.1,17 *Semper interficere gentes non ceſſat*, id eſt, in captivitatem ducere, ſuperare, vincere:

quo etiam modo dictum fuit ab eodem E-
ſaia, *Occidet cetum* (Septuaginta *draco-* Eſa.27,1.
nem) qui eſt in mari: ubi de victoria, quam contra dæmonem erat comparatutus agit: & iterum: *Spiritu labiorum ſuorum interfi-* Eſa.11.4
ciet impium. Hoc ergo Chriſtus præſtitit, ¶ 34
& in hunc finem venit, ut hunc impium enervaret, hunc fabtum interficeret, ejus vaſa bellica confringeret. Unde & ſubdit Propheta. *Omne vas, quod factum eſt contra te non dirigetur*, id eſt, vires amittet, erit jam fragile & nullius roboris. Quibus concinit parabola illa, quam Chriſtus
Dominus propoſuit: *Cum fortis armatus* Luc.11.
cuſtodit atrium ſuum, in pacem ſunt omnia, 21.
quæ poſſideo: cum autem fortior illo ſuperveniens, vicerit eum, univerſa ejus arma auferet, in quibus confidebat, & ſpolia ejus
diſtribuet: de qua D. Auguſtinus egregie Ser.197.
loquitur. Ex his intelligere poſſumus, de temp.
maxima obligatione nos teneri ad reddendas gratias Chriſto Domino, qui inimicum noſtrum proſtravit, confregit, ac enervavit. Erat Adarazer, rex Soba, ſuperbus, inſolentiſſimuſque, qui contendebat dilatare imperium ſuum, uſque ad
fluvium Euphratem: ſignanter autem a- 2.Reg.8.
cerrime proſequebatur Thou regem He- 1.Paral.
math, quem quaſi oppreſſum & tributa- 18.
rium tenebat. David autem videns illius ſuperbiam, ſtatim initio regni ſui cum eo congredi decrevit, & eum ſuperavit, ac vicit, & robur illius & vires confregit, & ſubnervavit omnes jugales curruum ejus:
ſignanter autem ejus acutas pharetras, ut 1 Paral.
in textu dicitur, tulitan Hieruſalem, ut 18.7.
omnes eas viderent, de qua re videndus Lib.1.
eſt Abulenſis. Cum autem audiſſet Thou Paral.ca.
rex Hemath, quod David percuſſit omne 18.q.22.
robur Adarazer inimici ſui, & eum pro- & 23.
ſtravit, miſit Ioram, aut Aduram filium ſuum ad Regem David, ut ſalutaret eum, & congratularetor ei, cui gratias ageret, quod expugnaſſet Adarazer, & percuſſiſſet eum, & miſit eidem pretioſa munera, vaſa aurea, argentea & ærea, ſeipſum ipſius obſequio perpetuo offerens. Hoc ipſum nos agere oportet, David namque typum Chriſti Domini adeo expreſſe tulit,

ut.

Digitized by Google

Eze.37. 24.25. & Oſe.3.5. ut Phrothetæ eum, Davidis nomine vocent. Statim autem ac ſeipſum cœpit mundo manifeſtare, cum ſuperbo Adarazer, inimico noſtro, id eſt, dæmone congredi voluit, cujus vires confregit, robur enervavit, & ejus tentationes, quas quaſi ſagittas acutiſſimas contra eum jecit, detulit in Hieruſalem, in Eccleſiam ſuam, ut eas videamus, & agnoſcamus, quales illæſint. Nos, qui hæc audimus, mittamus ad eum filium, id eſt, actum cordis noſtri, qui ex intimo corde procedat, primo congratulantes ei, pro victoria: deinde gratias eidem agentes, quod inimicum noſtrum dejecit, proſtravit, & alligavit: & tandem nos ejus obſequio perpetuo tradamus. Si enim Angeli poſt victoriam obtentam, acceſſerunt & miniſtrabant ei, quamvis talis victoria non eſſet ad eorum profectum, ſed tantum, quia congratulabantur Regi ſuo; quid nos agere oportet, in quorum utilitatem & commodum hæc omnia facta ſunt, pro quibus Chriſtus in deſertum ductus eſt, ubi erat cum beſtiis, ut ait S. Marcus, ubi jejunavit, ubi tentatus eſt, ac victoriam reportavit.

§. 9. *Apertio cœlorum, & vox Patris inſtar tintinnabulorum Sacerdotis, excitant, ad conſiderandos Chriſti greſſus; qui prius opere, quam ſermone nos docet.*

¶ 35 Epiſt.129 ad fin. T*Unc ductus eſt Ieſus in deſertum à ſpiritu, ut tentaretur à diabolo.* Si quæ D. Hieronym. ſcribit ad Fabiolam, de ornatu Sacerdotali, attendamus, Eſa. 30. 20. intelligemus verba illa Eſaiæ: *Et erunt oculi tui videntes præceptorem tuum, & aures tuæ audient verbum poſt tergum monentis: Hæc eſt via, &c.* Explicari poſſe, quaſi alluſione facta ad illud, quod præcepit Deus, ut Exod.28. ſummus Sacerdos tintinnabula aurea ad oram tunicæ talaris deferret, quæ tinnitum ederent, dum ſacerdos incederet, & ſe præſentem dare populo parabat, Obſervat namque Hieronymus myſterium, quod ibi latebat. Erat ſummus Sacerdos, quem Deus ſupremum deſignabat doctorem, quem omnes auſcultare, & ejus dicto obedire tenebantur, voluitque, ut ille tintinnabula ad extremitatem veſtium ferret, Deut.17. quæ ſuo tinnitu inducerent omnes, ad convertendos oculos & contuendos Sacerdotis greſſus, inceſſus, & motus. quæ omnia, quaſi vocalia eſſe voluit, ut prius populus addiſceret, quomodo cuique eſſet incedendum, dum ſummi Sacerdotis greſſus conſiderabant, quem poſtea verbis docentem erant auſcultaturi. Primo ergo, ut addiſcerent, quæ agere illos oportebat, debebant omnes oculos convertere ad videndum, quomodo procederet ſummus Sacerdos, & deinde aures præparare ad illius verba auſcultanda. Summus ſacerdos, eſt CHRISTUS Dominus, *Secundum ordinem Melchiſedech*, Pſ.109.4 quem Pater æternus dedit nobis doctorem atque magiſtrum. Inſtabat jam tempus, quo ſe mundo manifeſtare oportebat: erat enim, ut inquit S. Lucas, *quaſi annorum triginta.* Luc.3.23 Quod tempus expendit Cyprianus, L. de jejun. & tentat. Chri. annotans hoc ipſo Chriſtum docere voluiſſe, hanc ætatem eſſe tempus rationabile ad doctrinam dandam, & formam exercendi magiſterium, quia non competit, inquit, annis impubibus, ſedere in cathedra. In primogenitis boum aratio eſt per legem interdicta: Deu. 15. non enim vituli ad arandum & triturandum, ſed boves apti cenſentur. Ita Cyprianus, 1.Cor.9. 10. ſupponens quod Paulus docuit, prædicatores expreſſos in lege, ſub typo bovis arantis & triturantis. Quod & ſimiliter proſecutus fuit Beatus Gregorius, expendens, Hom.2.in Ezech. quod Ezechiel triceſimo anno ætatis ſuæ ſpiritum prophetiæ acceperit. Eze.1.1 Unde & ¶ 36 ipſe Dominus anno duodecimo ætatis ſuæ, in medio doctorum in templo ſedens, non docens, ſed interrogans voluit inveniri. Ut enim non auderent homines in infirma ætate prædicare, ille anno duodecimo ætatis ſuæ interrogare dignatus eſt homine in terra, qui per divinitatem ſuam ſemper docet Angelos in cœlo.

Quod & Moyſes ſub allegoriæ myſterio admonet, dicens: *Non arabis in primogenito bovis.* Primogenitum enim bovis accipimus, in infirma ætate, primi noſtri temporis bonam operationem: in qua tamen arandum non eſt, quia cum prima ſunt adoleſcentiæ vel juventutis noſtræ tempora, nobis adhuc à prædicatione ceſſandum eſt, ut vomer linguæ noſtræ proſcindere non audeat terram cordis alieni. Ita Gregorius, qui ad hoc inſtitutum explicat, quando dixit Paulus ad Timotheum, *Nemo adoleſcentiam tuam contemnat*, adoleſcentiam, pro juventute ſumi, ut alibi à nobis dictum fuit. Continuit ergo ſe CHRISTUS à doctrina in minori ætate: tuncque quando jam erat tempus opportunum ad docendum, & properabat quaſi cathedram aſcenſurus, voluit ut aurea prius tintinnabula reſonarent, dum ſcilicet cœli aperti ſunt ſuper eum, dum vox Patris audita eſt, dumque Spiritus ſanctus corporali ſpecie, ſicut columbæ in eum deſcendit, ut quem poſtea audituri ſumus docentem, prius contemplemur incedentem, ſe moventem, & prius moribus & opere, quam verbis docentem.

1. ad Tim. 4.

2. de civ. cap. ibid. cap. 6.

Obſervavit ſanctus Auguſtinus, dæmonem aſtutiſſima calliditate introduxiſſe, ut homines colerent tanquam Deos, illos viros, qui graviſſimas impietates & iniquitates fuerant operati, quales erant, Iupiter, Mars, Saturnus, Venus, Vulcanus, &c. & eoſdem incitaſſe, ut talium Deorum impia opera, oculis omnium repræſentarent. Ad hoc enim curavit, ut diverſas feſtivitates ad eorum cultum inſtituerentur, & variis modis, imaginibus, picturis, ſacrificiis, & repræſentationibus illorum facinora coram oculis omnium ponerentur, ut hoc ipſo, quod talia Deorum ſuorum opera conſpicerent, ad ſimilia agenda incitarentur. Ad hoc inſtitutum expendit Auguſtinus egregiam Perſii rationem; dicentis, homines ſumme attendere Deorum opera, magis quam Platonis, aut cujuſque Philoſophi doctrinam aut verba: nam Deorum opera, credebant eſſe ſupremam humanarum operationum regulam: & hinc, inquit, apud Terentium, flagitioſus adoleſcens ſpectabat tabulam quandam, pictam in pariete, ubi inerat pictura hæc: Iovem, quo pacto Danae miſiſſe ajunt in gremium quondam imbrem aureum, atque ab hoc tanta auctoritate adhibet patrocinium turpitudini ſuæ, cum in ea ſe jactat imitari Deum, ad quem dixit: Qui templa ſummo ſonitu concutit, ergo homuncio id non faciam? Ego vero illud feci, ac lubens. Improbos ergo Deorum motus & opera, propterea curabat diabolus in eorum feſtivitatibus oculis omnium repræſentare, ut ea homines imitarentur. Tales propterea erant feſtivitates, inquit Auguſtinus, qualia erant feſta illa, quæ vocabantur fugalia, à fugatis hoſtibus, quæ verius dici poſſunt fugalia, à fugato pudore & honeſtate; celebrabantur enim effuſa & inducta omni licentia turpitudinum; nam quidquid turpe videbatur à Diis ſuis commiſſum, ſibi licitum judicabant. Miſer certe hominum ſtatus, ſummaque miſeria, à qua Deus nos liberandos per Prophetam promittit, dicens: *Erunt oculi tui videntes præceptorem tuum.* Homines impii introducebantur tanquam Dii, & doctores, ac præceptores rerum agendarum, qui ſuis impiis operibus, homines ad ſimilia inducerent, ſicque illorum perderent mores, vitam, & animam, & eos mergerent in perditionem. Ego, inquit, æternus Pater, introducam præceptorem, qui doceat te, non Deum fictum aut falſum, ſed verum, cujus opera oculis cordis tui contempleris, & imiteris, ſicque ſalutem ac vitam poſſis comparare. Hoc nunc æternus Pater præſtat, exponens coram oculis noſtris filium ſuum verum & naturalem, ac propterea Deum verum, de Deo vero, ut ejus attendamus opera, ideo aperuit cœlos, & vocem ſuam emiſit, qua reſonat: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo bene mihi complacui.* In hujus opera oculos veſtros convertite, quæ mihi ſunt placita: hujus opera ſunt integra, perfecta, quæ tanquam totius rectitudinis regula veſtris oculis exponuntur.

ibid. c. 5.

tur. Idcirco, ut annotat Chryſoſtomus, nunc Pater æternus ſolummodo dicit: *Hic eſt filius meus*, &c. nec addidit. *Ipſum audite*: hoc enim ad poſteriora tempora reſervat, quando Chriſtus inſtituit homines doctrina & ſermonibus: tunc *aures tuæ audient* verbum poſt tergum monentis: Hæc eſt via, ambulate in ea. Nunc oculos expoſcit, quos convertamus ad videnda illius opera, qui greſſu, motu, actione & operatione nos docet, ut quæ agit ille, contendamus & nos operari, & curemus greſſus, motuſque noſtros, greſſibus & motibus ſuis conformare.

Hom. 3. in imperfecto ſup. Mat.

§. 10. *Docet Chriſtus, baptizatos debere à terrenis ad cœleſtia mentem extollere, qui ſicut aves ex aquis regenerati, in altum volent.*

¶ 37 TRia ſunt (inquit Ambroſius) quæ nunc operatur CHRISTUS, quæque à nobis attendenda ſunt, ſacramentum, deſertum, & jejuniam: nam & baptizatus eſt, & ad deſertum aſcendit, & jejunium validum inchoavit, cum dæmone congreſſurus, hoc opere nos inſtruens, nobis primum neceſſarium eſſe Sacramentum baptiſmi, deinde quod illo accepto; ad ſuperna aſcendere adnitamur, gravitatem corporis alleviantes per jejunium, quo & diſponi poſſimus ad congrediendum cum dæmone, ut de illo reportemus victoriam. Vide igitur hujus ſummi Sacerdotis greſſus: primum ſuſcepit baptiſmum, in quo cœli aperti ſunt ſuper eum, & vox Patris intonuit, aſſerentis, illum eſſe filium ſuum dilectum, & Spiritus ſanctus in columbæ ſpecie ſuper eum manſit. Deinde confeſtim aſcendit de aqua, ad ſublimiora proceſſit: & tandem jejuniis & aliis operibus ſanctis intendit, diabolum ſuperaturus. Hujuſmodi greſſus nos intueri oportet, qui non minus nos inſtruunt, quam greſſus ſummi Sacerdotis, tendentis ad Sancta Sanctorum, de quibus & illud dicere poſſumus: *Viderunt ingreſſus tuos Deus* (Auguſtinus legit, *inceſſus*) *ingreſſus Dei mei, regis mei, qui eſt in Sancto.* Quos egregie Beatus Chryſoſtomus conſiderat. Primo namque indicat & docet, baptiſmi Sacramentum ſupponendum eſſe, in quo ea nobis inviſibiliter contingunt, quæ viſibiliter in CHRISTI baptiſmo evenerunt. Aperiuntur enim nobis cœli, à quibus nos culpa exules fecerat, & quos peccatum clauſerat, ad quos in baptiſmo datur nobis jus, & pignus, ex eo quod illius virtute renaſcimur filii Dei per ejus gratiam: *ſi autem filii, & hæredes.* Super te quoque (inquit Chryſoſtomus) cum ſacro fonte ablueris, Spiritus ſanctus venit, non quidem viſibili ſpecie, qua utique non egemus, cum nobis pro cunctis ſola fides ſufficiat, nam ſigna non credentibus, ſed incredulis dantur: & ſignantur baptiſmus eſt Sacramentum fidei, ſecundum quam credimus, quæ non videmus. Deinde deſcenſus Spiritus ſancti in columbæ ſpecie, inſigne myſterium indicat, veteris enim (inquit Chryſoſtomus) hiſtoriæ nos admonere videtur: nam cum univerſum orbem aliquando naufragium commune merſiſſet, & omne prorſus hominum genus periclitaretur, iſtud interim animal apparuit, finemque illius tempeſtatis oſtendit, atque ore ramum portans olivæ, pacem mundo redditam nuntiavit. Quæ omnia erant futurorum figura: per baptiſmum namque quaſi per diluvium, omnia moriuntur peccata, & pax divina conceditur, &c. Hæc quidem in baptiſmo Chriſti Domini expreſſa ſunt Baptizatus autem Chriſtus, *Confeſtim aſcendit de aqua*, ut diſcas etiam tu, inquit Chryſoſtomus, cum baptizaris, hoc fieri debere, Deo te jam ad patriam cœleſtem vocante, nihilque commune cum terra habere ſuadente, ut terrena deſeras, & ad cœleſtia mente & affectu aſcendere cures, & futura regna quotidie quæras, omniaque præſentia umbram eſſe prorſus ac ſomnia, judices. Neque enim ſi Rex terrenus aliquis te pauperem

Lib. 4. in Lucam in præfat.

Pſ. 67. 25

Hom. 131 in Matth.

Rom. 8. 17

Gen. 8.

ac mendicum, repente ſibi adoptaret in filium, tu jam ad tugurium & tugurii aſpiceres vilitatem. Et certe non grandi

¶ 38 hæc diſcrimine ſeparantur. Ita igitur nunc, nihil putes præſentium eſſe pretioſum, longe quippe majora ſunt, ad quæ vocatus es capeſſenda: qui enim vocat, Dominus Angelorum eſt; ea vero, quæ conferuntur bona, & explicationem ſermonis, & cogitationem mentis exoedunt. Non ſiquidem te à terra tranſponit in terram, ut terrenus iſte Rex, ſed à terra extollit in cœlum, & à mortali ad immortalem profecto naturam, atque ineffabilem gloriam, quæ tunc ſolummodo bene à nobis cernenda erit, quando etiam poſſidenda. Tantorum igitur particeps futurus bonorum, noli auri, argentique curis onerare mentem, cæteriſque hujuſmodi umbris, atque imaginibus illudere. Ita Chryſoſtomus, ſubjiciens alia, ad explicandum, quomodo ex aquis baptiſmi emergentes, aſcendere debeamus. Quibus multa alia poſſumus adjungere; ſignanter id, quod de avium productione communior Sanctorum Patrum tenet ſententia: qui fere omnes exiſtimant, aves ex aquis productos. Ita Baſilius *a*, ex profeſſo, & ſimiliter Ambroſius *b*, Cyrillus *c*, Damaſcenus *d*, qui obſervat; per volatilia conjungi tria elementa: nam ex aquis illa prodierunt, & in terra diverſantur, & in aere volant. Hugo de S. Victore *e*. Richardus de S. Victore *f*. Magiſter ſententiarum *g*, & D. Thomas *h*, quod & ſuppoſuerat ſimiliter Philo, *i*, & Eccleſia canit *k*, ex D. Ambroſio: Magne Deus potentiæ. Qui ex aquis ortum genus, Partim remittis jurgiti, partim levas in aëra: & Scriptura ſatis videtur aperte exprimere, inducens Deum dicentem: *Producant aquæ raptile, & volatile ſuper terram*, de cujus textus integritate & ſenſu, egregie auctor gloſſæ magnæ l. Productæ igitur ſunt aves ex aqua, non ſola, ſed ſuperveniente illi virtute verbi & imperii divini, dicentis: *Producant aquæ volatile*, &c. Eo autem ipſo, quod aves receperunt vitam, pennas; & alas ex aquis,

a *Ho. 8. in Hexaem.*
b *Lib. in Hex. c. 12. & 14.*
c *Lib. 1. in Gen.*
d *L. 2. c. 9*
e *in Gen. c. 6. & l. 1 de Sacr. pa. 1. c. 26 & 27.*
f *Li. 2. except. c. 7.*
g *In 2. d. 14.*
h *p. p. q. 71 a. uni.*
i *Li. 1. de mund. opiſ.*
k *In hym. veſp. fer. 5*
l *Aſcanius Martine. to. 2. p. 110.*

divini verbi virtute in altum ſe extulerunt: quæ ad hoc producta ſunt, ut volent, ſicuti ille amicus Iob dicebat *m*. *Avis ad volatum naſcitur*, Confeſtim aſcenderunt de aqua, in altum toto corpore ſe erigentes, ubi baptiſmi vis expreſſa eſt, ut ſæpe Eccleſia Sancta confitetur, aſſerens, in aquis magna quæque Sacramenta Deum indicare voluiſſe. Quibus addere libet quod Auguſtinus Eugubinus *n*, ut hanc de avium productione ſententiam confirmet, & oſtendat, aquas eſſe materiam aptam ad aves producendas, affirmat, quod eſt mirabile dictu: eſſe locum extra Italiam, in quo ex arbore quadam naſcuntur quædam vellera parva, rotunda, ad modum pilæ, quæ decidentia in flumen, quod inferne defluit & elabitur, ut primum aquam attingunt, in aves convertuntur, & ſubito in ſuperam regionem ſe elevant, volantes ſicuti & aliæ aves: quod & quidam authores *o*, referunt, & affirmat Boethius arbores eſſe in Scotia, quæ ſupra amnium ripam enatæ fructum ferunt, nonnihil annatibus ſimilem, qui cum ad maturitatem peruenerit, decidit: ac ſi in aquam deciderit, mox animatus in undis enatat, & volucris eſt: ſi in terram cadere contingat, putreſcit. Io- ¶ 39
vius & Saxo Grammaticus, hujuſmodi arbores in Inſulis Orcadibus, ſud regno Scotiæ naſci, ſcribunt. Nec mirum hoc videri debet, conſideranti quod Laurentius Surius certa diſquiſitione ſe accepiſſe ſcribit, in quadam inſula, non longe à Tartaris Cazanenſibus, ſemen quoddam inveniri, non abſimile melonum ſemini, paulo tamen majus & rotundius; ex eoque in terram condito, quendam agnum enaſci, quinque palmorum altitudine. Nam & caput, & oculos, aures, cæteraque omnia in formam agni recenter edit, pellem etiam ſubtiliſſimam habere, qua permultis in locis ad ſubducenda capitum tegmina utantur. Radix eſt illi ad umbilicum, ceu ventris medium, & tantiſper vivit, donec depaſtis circum ſe herbis radix ipſa, pabuli inopia areſcat. Denique mira eſt ejus ſuavitas, quæ lupos & cætera

m *Iob 5. 7*
n *In Coſmopeia.*
o *Bannes p. p. q. 7. a. unic. & Martin. to. 2 gloſſa magna, a. gens de avium productione*
In comme. de reb. noſtr. ſecul. an. 1504. ad fin.

cætera rapacia animantia ac illum devorandum invitet. Hæc quidem Dei opera in natura producuntur, per quæ mentem diſponat, ad opera gratiæ nobis explicanda, ſicut revera de præfatis avibus ex aquis inſurgentibus dicere poſſumus. Ecce namque Sacramentum baptiſmi, quia dum aquis adjungitur vis divini verbi, aves producuntur: eo ipſo, quod quis aquis ablvitur, accedente verbo illo, *Ego te baptizo*, &c. ſtatim quaſi in avem, naturam ſupernam habentem, regeneratur; oriuntur pennæ, & alæ, fides ſcilicet, ſpes, charitas, cæteræque virtutes infuſæ, quibus ad ſuperna volare poſſit, & ad ea tendere. Et qui 1.Cor.15. 22. natus fuerat ex Adam tanquam emortuum vellus (*Omnes enim in Adam moriuntur*) aut ex illo tanquam fructus ex arbore naſcitur, hoc ipſo quod baptiſmi aquas attingit, novam vitam per gratiam acquirit, quæ quoniam eſt quædam divinæ naturæ participatio, ſtatim incitat, ut ad Deum ipſum evolare contendat. Qui autem in hujuſmodi aquas non incidit, perpetuæ corruptioni relinquitur abſumendus, quales ſunt omnes infideles. His alludere viſus eſt Paulus, ut egregie obſervavit Baſilius, inſignem illam proſequens analogiam, ſecundum quam is, qui baptizatur debet ſe conformem exhibere Chriſto morienti. *Quicunque*, inquit Paulus, *baptizati ſumus in Chriſto Ieſu* (ad differentiam hoc dicit baptiſmatis Ioannis, quo baptizati illi erant, qui *nondum receperant Spiritum ſanctum*, quod inſufficientiſſimum erat, utpote in aqua ſolum, nullam conferens gratiam) *In morte ipſius baptizati ſumus*. Communis ſenſus eſt, ut velit exprimere baptiſmum habere virtutem ex Chriſti Domini morte & paſſione: fluxit enim ex ejus latere ſanguis & aqua, *ut exhiberet glorioſam Eccleſiam, non habentem maculam, neque rugam mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ*. Communiter tamen Patres legunt: *In mortem ipſius baptizati ſumus*, id eſt, ad exprimendam Chriſti mortem, aut ad ſimilitudinem mortis ejus tenendam, baptizati ſumus.

Hom. de baptiſ. pag. 235. — *Rom. 6. 3.* — *Act. 1. 5. & 19. 4.* — *Eph. 5. 27.*

Ita legunt & intelligunt, Baſilius *a*, Chryſoſtomus *b*, & alii Græci, imo & fere omnes Sancti Patres latini, Hieronymus *c*, Auguſtinus *d*, Ambroſius *e*, Anſelmus *e*, & Divus Thomas *e*. Eſt quidem baptiſmus, Sacramentum novæ legis, ideoque ut inquit D. Thomas, rem ſacram deſignat, & eandem operatur. Hæc autem eſt mors Chriſti, quam in nobis efficit, & in nobis fieri ſignificat. *In mortem*, inquit, *ipſius baptizati ſumus*, id eſt, adſignificandam, exprimendamque in nobis mortem Chriſti, & ut faciat in nobis, quod per mortem factum fuit in Chriſto. Sicut namque mors in Chriſto Domino hoc fuit operata, quod in illa & per illam abſumptum fuit, quicquid in eo erat pœnalitatis, mortalitatis, ac infirmitatis, & ut inquit Cajetanus, quicquid in illo erat vilitatis & ignominiæ, & per Dei virtutem ſurrexit novam habens vitam, totius mortalitatis, infirmitatis, & ignobilitatis expertem: ita ad hoc baptizamus, & hoc ſignificat baptiſmus in nobis fieri, hocque in nobis operatur, quod per illum abſumuntur peccata, ſuffocanturque iniquitates in aquis, ſicut in mari rubro Pharao cum exercitu ſuo, & ex aquis egredimur, novam vitam gratiæ habentes, quæ ſupernaturalis eſt ac plane divina. Quod & D. Dionyſius Pauli diſcipulus, breviſſimis quidem, ſed aptiſſimis verbis, expoſuit. Per baptiſmum, inquit, quod turpe fuerat componitur, quod ſine ſpecie, formæ gratiam ſumit, ac lucentis vitæ fulgore evadit prorſus illuſtre. Probat autem Apoſtolus, per baptiſmum hominem mori vitæ peccatrici, quam habebat ex Adam, ex eo quod ſubdit: *Conſepulti enim ſumus cum illo, per baptiſmum in mortem*, id eſt, ad mortem, vel ut moriamur. Supponit, baptiſmum eſſe ſepulturam, & quod is, qui baptizatur ſepelitur: quaſi dicat, inquit D. Thomas: ſepultura non datur niſi mortuis *Sinite*, inquit Dominus, *mortuos ſepelire mortuos ſuos*. Per baptiſmum autem, homo ſepelitur cum Chriſto, id eſt, confirmatur ſepulturæ ejus, & ſepelitur, ad modum, quo Chriſtus fuit

a Hom. de baptiſ. *b Hom. 10 in Epiſt. ad Rom.* *c Epiſt. 28 ad Ocean.* *d In Ench. cap. 51.* *e In c. 6. Epiſt. ad Rom.* — *In cap. 6. Epiſt. ad Rom.* — *Lib. de Eccleſ. Hier. c. 2. 3. circa finem.* — *Matth. 8. 22.* — ¶ 40

fuit ſepultus; nam ſicut ille poſitus fuit ſub terra, ibique manſit per triduum; ita homo per trinam merſionem ſub aqua ponitur; trina enim merſio, triduum illud ſignificat, ut obſervavit Damaſcenus *a*, & D. Thomas *b*, omneſque Doctores, dicentes illam non tantum fieri ad finem S. Trinitatis exprimendam, ſed ad repræſentandum triduum ſepulturæ Chriſti: & ſicut triduum illud, non fecit niſi unicam ſepulturam, ita trina merſio, non efficit niſi unicum baptiſma. Inde etiam eſt, inquit Divus Thomas, quod in ſabbatho ſancto ſolemnis baptiſmus in Eccleſia celebratur, quando commemoratur ſepultura Chriſti, ſicut & in vigilia Pentecoſtes, quando feſtum agitur de Spiritu ſancto, ex cujus virtute aqua baptiſmi accipit purgandi virtutem. *Conſepulti ergo ſumus per baptiſmum*, id eſt, ſimul cum Chriſto ſepelimur ad ejus imitationem, in mortem, id eſt; ad mortem, ut homo veteri vitæ moriatur. Quod ſi dicas: Homo non ſepelitur, ut moriatur, ſed quia jam mortuus eſt: quomodo ergo ſepelitur in baptiſmo ad mortem, id eſt, ut moriatur? Reſpondet Divus Thomas, eſſe differentiam inter mortem corporalem, & mortem iſtam myſticam; nam ad corporalem ſepulturam, oportet ut mors corporalis præcedat, tamen ad hanc figuralem & myſticam nequaquam: imo per ipſammet ſepulturam, mors ipſa efficitur; quia Sacramenta novæ legis efficiunt, quod ſignificant; ideoque cum ſepultura, quæ fit per baptiſmum, ſignum ſit mortis antiquæ vitæ & veteris, ipſamet ſepultura baptiſmatis illam efficit & operatur, id eſt, ut baptiſmus nobis mortem inferat, non ſecundum vitam naturalem, ſed ſecundum vitam culpæ, ut per illum moriatur homo, quatenus peccator, & moriatur *homo vetus, qui corrumpitur ſecundum deſideria erroris*, ut inde reſurgat per Dei gratiam *homo novus, qui ſecundum Deum formatus eſt, in juſtitia & ſanctitate veritatis, ut ſicut Chriſtus reſurrexit à mortuis per gloriam Patris*, id eſt, ut ait Ambroſius, per virtutem ſuam, quia ipſe eſt virtus & gloria Patris, *ita & nos in novitate vitæ ambulemus*. Cum audis, novam vitam, inquit Chryſoſtomus, magnam varietatem, magnam mutationem quære. *Cum eramus in carne*, inquit Paulus, cum vitam carnalem agebamus, quam accepimus ex Adam, intendebamus operibus carnis, terreniſque, *adhærebat in terra venter noſter*, id eſt, mens noſtra, cura & ſolicitudo: eo autem ipſo, quod baptizamur, novam vitam ſupernaturalem, novum eſſe divinum, & novam dignitatem cœleſtem adepti, ad cœleſtia tendere debemus: relinquenda ſunt jam terrena & infirma, & ad ſuperiora conſcendendum; ut de nobis dicat Spiritus ſanctus: *Quæ eſt iſta quæ aſcendit dealbata*, ut Ambroſius obſervavit, annotans, ideo qui baptizatur accipere veſtem candidam, indicantem novam gratiæ vitam, quam per baptiſmum accipit. Optime propterea annotavit Hieronymus, cuique baptizato dici poſſe. *Ecce jam ſanus factus es, noli amplius peccare.* Qui languet & infirmatur, in terra jacet. Non mirum, quod homo terrenis inhæreat, natus in peccato, & peccati infirmitate detentus; ſed per baptiſmum ſanatur: jam ergo à terrenis ſurgat, nec amplius illis inhæreat: hoc enim eſt peccare, terrenis rebus adhærere. Hæc omnia apte confirmari poſſunt, ex iis, quæ tractu quarto præcedendi diximus, explicantes, quomodo novam vitam, nova ſtudia, novoſque conatus, baptizatus habere debeat. Ex quibus recte conſtat, Chriſtum magiſtrum cœleſtem aquis, egredientem, continuo aſcendiſſe de aquis, ut nos idipſum agere diſcamus.

****
***
**
*

a Lib. 4. fi l. orth. cap. 10.
b Loco cit.
ad Eph. 4. 22. 23. 24
ad Rom. 6 4.
Hom. 10. *in Epiſt. ad Rom.*
ad Ro. 7. 5.
Pſ. 43. 25.
Lib. de iis qui myſter. initiantur cap. 7.
L. 3. *cont. Pelagia in princ.*
Ioan. 5. 14

§. 11. Hæ-

§ II. ***Hæreſis fuit aliquorum, baptizatos non poſſe tentari, quæ contra rationem ipſius baptiſmi eſt, in quo homo deſignatur miles, ungitur, & armatur ad pugnam.***

¶ 41 SUmmus Sacerdos noſter Chriſtus, non ſolum baptizatus aſcendit de aqua; ſed qui, ut annotat Chryſoſtomus, omnia ad nos erudiendum, & facienda ſibi & patienda ſuſceperat, ad deſertum ſe recepit pugnaturus cum diabolo, & grave certamen cum eodem ſubiturus, ut nos greſſus ſuos & motus ſuſpicientes, doceat, hoc ipſo quod baptizati ſumus, bellum nobis cum diabolo agendum, & congrediendum eſſe cum eo, ejuſque tentationes à nobis eſſe ſuſtinendas, & ſuperandas. Idcirco non otioſe Euangeliſta, tempus quo ductus eſt, ut tentetur, expreſſit, dicens: *Tunc:* Proculdubio namque, inquit Chryſoſtomus, ad illud tempus aptandum eſt, quo deſcendit Spiritus ſanctus ſuper eum in baptiſmo. Propoſuit Beatus Hieronymus, ex profeſſo, hæreſes quaſdam Ioviniani refellere, duobus libris contra illum editis: primum aſſerentem, æqualis meriti eſſe nuptias cum virginitate; toto priori libro confutat: ad ſecundam autem revincendam procedit libro ſecundo. Illa erat, eos qui fuerunt baptizati, à diabolo jam non poſſe tentari, ſed hoc ipſo quod baptizantur, jam eos in tuto & ſecuro eſſe. Et ne hoc ſtulte dicere videretur, adjecit: Quicunque tentati fuerint, eos aqua & non Spiritu eſſe baptizatos: quod in Simone Magno legimus. Quod etiam confirmabat ex illo: *Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum non facit, quoniam ſemen ipſius in eo manet: & non poteſt peccare, quia ex Deo natus eſt, & in hoc manifeſti ſunt filii Dei, & filii diaboli.* Et in fine Epiſtolæ: *Omnis qui natus eſt ex Deo non peccat, ſed generatio Dei conſervat eum, & malignus non tangit eum.* Certum eſt autem hominem naſci ex Deo per baptiſmum, ut exponit Chriſtus Dominus. Si natum ex Deo, non tangit malignus, non igitur eum tentat, neque oportet ſolicitum eſſe baptizatum, quem nec malignus vel leviter tangere, aut tentare poteſt. Cæterum Divus Hieronymus, oppoſitum tanquam fidei dogma ſtatuit, quod poſtquam multis confirmavit, concludit, non nobis blandiendum de baptiſmate, quod ſicut priora peccata dimittit, ſic & in futurum ſervare non poteſt, niſi baptizati *omni cuſtodia ſervaverint cor ſuum*, ut admonuit Spiritus ſanctus. Id vero, ut demonſtret, varia Scripturæ ſacræ loca expendit, ſignanter quod ipſe Dominus dixit: *Simon Simon* (duplici nominis ſui appellatione attentiorem eum reddere volens) *Ecce Sathanas poſtulavit, ut cribraret.* Et iterum: *Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem; Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma.* Iam Apoſtoli baptizati erant, imo & ſacra communione refecti. Quod ſi ante crucem dictum reſponderis, certe poſt crucem in oratione Dominica dicimus: *Dimitte nobis debita noſtra, &c. Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo.* Quid oramus ne intremus in tentationem & liberemur à malo, ſi diabolus tentare jam non poteſt baptizatos? Videtur Hieronymus, cum dicimus: *Libera nos à malo*, nomine, *mali*, diabolum intelligere, quomodo Beatus Cyprianus intellexit & Cyrillus. Qui ergo petimus à diabolo ejuſque tentationibus liberari, ab ipſo ſine dubio validas tentationes ſuſtinemus. Paulus (inquit Hieronymus) electionis vas, *caſtigat corpus ſuum, & in ſervitutem redigit, ne aliis prædicans ipſe efficiatur reprobus: & datus eſt mihi*, inquit, *ſtimulus carnis, Angelus Satanæ, qui me colaphizet, &c.* qui & ad baptizatos dicebat: *Timeo, ne ſicut ſerpens decepit Hevam à ſimplicitate quæ eſt in Chriſto.* Hæc & alia loca expendit Hieronymus: & tandem obſervat egregium illum locum, quo Deus de dæmone ſub ſpecie Leviathan, draconis ſcilicet ingentis marini, loquitur, de quo

¶ 42

Hom. 13. in Matth. — Ibid. — Habetur hom. 2. — Act. 8. — 1. Ioan. 5. 4. & 18. — Io. c. 3. — Prov. 4. — Luc. 22. 31. — Luc. 22. 40. — Matth. 6. — L. de orat. Dominica. Lib. 6. de ador. pag. 154. — 1. Cor. 9. 27. — 2. Cor. 12. 7. — 2. Cor. 11. 3.

Digitized by Google

Iob 41. ſupponit, quod *ſaginantur in eo nationes Æthiopum, & partiuntur eum Phœnicum gentes*, quia videlicet infideles diabolum colunt,& hoc habent pro ſummis deliciis, eum venerari,eidem obſequi. Ac ne forſitan,inquit Hieronymus, tacite legentibus, cogitatio quæreret eas tantum Phœnicum gentes & populus Æthiopum ſignificari, quibus draco in eſcam datus ſit, ſtatim de iis, qui per mare hujus ſeculi tranſeunt, & ad portum ſalutis pervenire feſtinant, ſubditur;

Iob 41. *Et in navibus piſcatorum caput ejus ſtat,ſicut incus infatigabilis.* Ita legit Hieronymus;quod in noſtra vulgata habetur; *Cum ſublatus fuerit, timebunt Angeli: & ejus cor indurabitur, quaſi malleatoris incus.* Metaphoram ſumit Dominus, hæc dicens, à Leviathan aut balæna, quæ non contenta dominio, quod habet in piſces, qui aquam non egrediuntur, caput ſublevat *p* & ſeipſam extollit ſuper aquas impetens piſcatores & navigantes; eoſque perſequens,qui ad portum feſtinant, quorum arma non metuit: quippe quæ incudis fortitudinem tenet, quod nullis ictibus quaſſatur, aut conteritur, de quo propterea ſubditur: *Reputat ferrum ut paleas, & ſicut lignum putre æs, &c.* De iis alio in loco,

Epiſt. ad Heliodorum. Hæc eadem latius poſſumus demonſtrare ex iis, quæ idem Hieronymus docuit, exponens, quid ſit,aliquem baptizati, qui baptiſmi diem, vocat diem tyrocinii. Recordare, inquit, ad Heliodorum, tyrocinii tui diem, id eſt, diem in quo Tyro factus es. Tyro enim vocatur novus miles, quia vita Chriſtiana, quæ in babtiſmo incipit, vita militaris eſt, & cum quis baptizaretur hoc facit, quod ſeipſum in militiam Chriſtianam adſcribit. Ad hoc indicandum Eccleſia in baptiſmate circa baptizatum cæremoniis militaribus utitur, à tempore Apoſtolorum, quidquid hæretici garriant. Duo namque agebant qui ſe tradebant militiæ, aut ſe conſtituebant athletas, cum aliis luctaturos aut congreſſuros: primo namque nomen ſuum dabant, ſubſcribebantque ſe vexillo, ſub quo ſe militaturos profitebantur. Hocque adeo erat in more,ut in commune proverbium abiret,nomen ſuum date, pro eo quod eſt, militem ſe conſtituere. Alterum erat quod athletæ, & qui in ſtadium luctaturi deſcendere parabant, hoc ipſo ungebantur oleo, ut obſervarunt Chryſoſtomus *a*, & Ambroſius *b*, & ad conſolidandos nervos, & corroborandas carnes, & membra redderentur agiliora. Hæc duo in baptiſmate fiunt: in primis enim baptizandus dat nomen ſuum; quod quamvis Illyricus hæreticus irrideat *c*, tanquam rem noviter adinventam,ſed hoc in uſu fuiſſe ab Apoſtolorum tempore, patet ex Divus Dionyſio Areopagita *d*, & Beatus Dionyſio Alexandrino apud Euſebium *e*, & ex Concilio Nicæno *f*, Qua ſiquidem cæremonia, qui baptiſmum recipit,profitetur,ſe velle militiam Chriſtianam arripere, & ſub crucis vexillo militare: & propterea tanquam deſignatus miles nomen ſuum dat, ſeque militiæ ſubſcribit. Ungitur deinde baptizatus, non ſemel ſed iterum atque iterum; nec in una tantum corporis parte, ſed in tribus, videlicet in lumbis, aut inter ſcapulas,in pectore; & in vertice, vel reluctantibus hæreticis antiquis,

a In imperfect. hom. 5. b Lib. de Sacramentis: c Belar. tom. de bapt. in Lib. 1. cap. 25. d Lib. de Ec. Hier. cap. 7. e Lib. 7. hiſt. c. 20. f Can. 30. in tranſlat. Turria.

¶ 43. quales fuerunt Donatiſtæ,& recentioribus, ut Ioanne Hus, Luthero, Calvino, &c. quos recens quidam ac diligentiſſimus author refert, & refellit, ex innumeris Sanctis Patribus Græcis pariter & latinis, Dionyſio videlicet Areopagita, Chryſoſtomo, Auguſtino, Ambroſio, &c. qui omnes obſervant, ideo baptizatum ungi ut hoc ipſo athletarum more admoneatur, ſe ingredi ſtadium, in quo certamen,luctam,bellumque cum dæmone ſit ſuſcepturus. Ita ſancti Patres Chryſoſtomus *a*, Ambroſius *b*, Auguſtinus *c*, qui annotat, Chriſti nomen à chriſmate dictum: chriſma autem græce, latine unctionem nuncupari, quia ideo inquit, nos unxit Chriſtus, quoniam luctatores contra diabolum fecit. Quod & Proſper Aquitanicus *a*, obſervavit, & ſimiliter Anſelmus *b*, & Divus Thomas *c*, ſignanter autem obſervat Innocentius *d*, hominem in baptiſmo oleo ungi inter ſcapulas, aut in lumbis, in pectore aut circa cor, & tandem chriſmatis oleo ungi in vertice, quia videlicet tribus quaſi præcipuis arietibus

Iodoc. Coccius to. 2. lib. 5. de bapt ar. 9.

a In c. 4. Matth. & hom. 6. in Epiſt. ad Col. b Lib. de Sacrament. c Trac. 33 in Ioan. a L. ſent. Aug. ſent. 342. b In primam ad Cor. ca. 9. c 3 p. q. 66. art. 1. d Lib. 1. tit. 15. de de ſacr. unct. ca. 1.

bus diabolus nos impetit, per luxuriam ſcilicet, avaritiam & ſuperbiam, quæ Ioannes
1. Ioan. 2, 16. breviter complexus eſt, dicens: *Quicquid eſt in mundo, concupiſcentia carnis eſt, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ.* Et quidem luxuria, ut ſæpe annotavit Gregorius, in lumbis reſidet; avaritia autem in pectore, ubi cor ſitum eſt: ſuperbia vero in capite. Illas ergo corporis partes, quas præcipue diabolus impetiturus eſt, ungit Eccleſia, quaſi nos ad bellum præparans & aptans, ut ſicuti qui ungitur hoc ipſo luctam jam imminere profitetur, ita qui baptizatur, hoc ipſo ſibi ſtadium ingrediendum indicat, ut cum dæmone luctetur, cujus variis tentationibus excitandus ſit, nunc ad luxum & voluptatem, ut honeſtatem mulieris virginis, aut uxoratæ ſollicitet, & ut attendat converſationi mulierum, &c. nunc ad divitias congregandas per uſuras, furtum, rapinam, fraudes, perjuria, &c. nunc tandem ad nimium honoris affectum per contemptum proximi, nimiam ſui æſtimationem, appetitum dignitatis, vindictam injuriæ, &c. Et forte iis alludere
2. Cor. 1. 21. viſus eſt Apoſtolus, dicens: *Qui autem unxit nos Deus, & ſignavit, & dedit nobis pignus*
In cap. 1. ſecunda ad Cor. *Spiritus:* Ubi ſermonem de baptiſmo interſerit, juxta Chryſoſtomum, Theophilactum, & Anſelmum, in quo duo hæc, quæ prædiximus inveniuntur, quod homo ungitur, & quod dato nomine deſignatur miles *Unxit*, inquit, *nos Deus* in baptiſmo, tanquam reges (ii enim, inquit Chryſoſtomus, cum inſtituebantur, ungebantur) unctione divinæ gratiæ, quam exterior unctio, quæ in corpore fit ſignificat: *& ſignavit*, ut nos faceret milites deſignatos, quibus in eodem baptiſmo characterem impreſſit, indelebile quidem ſignum. Et propterea in baptiſmo dat nomen, qui baptizatur, tanquam deſignatus miles, ad ſuſcipiendum bellum cum dæmone. Videtur Apoſtolus in primis alludere ad Chriſti baptiſma, in quo demonſtratus eſt unctus abundantiſſima gratia Spiritus ſancti, qui in columbæ ſpecie requievit in illos; & deſignatus eſt à Patre, & declaratus tanquam illius filius, pronomine deſignativo & demonſtrativo: *Hic eſt filius meus dilectus, &c.* qui propterea, *confeſtim aſcendens de aqua*, ad congrediendum cum diabolo *ductus eſt.* Viſus eſt idem alludere voluiſſe, ad illam Eliphaz Themanitis ſententiam communem: *Nihil in terra ſine cauſa fit,* Iob. 5. 7.
& de humo non oritur dolor. Homo naſcitur ad laborem, & avis ad volatum. Doloris nomine, quamcunque afflictionem, quam homo incurrit, intelligit. Si nihil in terra Matth. 10.
ſine cauſa fit, etiam circa formicas, circa 29.
paſſerculos, quorum nullus, ut dixit Chriſtus, cadit in terram ſine Patre veſtro, multo minus; quæ circa hominem fiunt, qui natus eſt ad laborem, ſicut avis ad volatum. In hebræo, dictio tranſlata *avis*, eſt *Reſeph*, quæ vox ſignificat multa: ſignanter autem carbonem ardentem deſolantem, aut avem volantem, aut dæmonem, ut infra dicemus. Hæc avis poſita eſt ad volandum circa homines, quos ſuis tentationibus exerceat, & ad bellum provocet, ideo namque in mundo diabolus relictus eſt. Neceſſarium eſt igitur, ut homo vitam laborioſam arripiat, quo nomine vitam militarem Scriptura intelligit, nullus enim majori cum labore & periculo vitam agit, quam qui militiæ intendit, qui nec dormire quiete, nec ſtare ſecure, nec comedere ſine cura, nec aliquid facere ſine ſolerti vigilia poteſt. Naſcitur homo nova nativitate per baptiſmum qui ſpiritualis regeneratio eſt. Non baptizatur aut naſcitur ut ocietur, aut ut ſe voluptatibus tradat, aut ut omnem curam deponat, ſed ad laborem, ad vitam militarem, quia in ſtadio poſita eſt Avis, quo nomine Chriſtus dæmonem intellexit, qui eſt carbo quidam accenſus, pruna Luc. 8. 13.
ardens, nihil aliud curans, niſi volatu ſuo inflammare & ſuccendere. Ad hanc ergo vitam militarem naſcimur in baptiſmo, in quo propterea Deus ſignavit nos, & unxit.

§. 12. *Efficaci ratione Samuel obligavit Saulem præliari contra inimicos Dei, ex eo quod ad hanc unctus fuit à Deo in Regem.*

¶ 44 1 Reg. 15 Videtur inſuper Apoſtolus, citatis verbis: *Qui autem unxit nos Deus,* &c alludere voluiſſe, ad illud, quod Samuel Propheta dixit ex Dei nomine Sauli. *Me miſit Dominus, ut ungerem te in Regem. Nunc ergo audi vocem Domini.* Intelige, Amalec quondam contra Dominum bellum agere voluiſſe, ſeque contra eum extuliſſe, te autem unctum eſſe à Deo in regem, ut prælia ejus ſuſcipias, & contra illius inimicos pugnes. *Vade ergo, & demolire Amalec.* Recte illationis nota utitur, quaſi indicans, ex iis, quæ Deus fecit, conſequi manifeſte, quod deberet pugnam contra Amalec ſuſcipere. Si rex deſignaret quẽdam equitem in militem, ad ſingulare certamen, contra ipſius regis inimicum; ad hocque rex ipſe propria manu eum armis muniret, galea, baltheo, gladio, &c. hoc ipſo quod eques armatum ſe & deſignatum videret, intelligeret, neceſſarium eſſe proficiſci, ad pugnandum cum inimico regis, neque enim ſignatur, armaturque miles, inquit Chryſoſtomus, ut ſedeat, & requieſcat. *Hom. 5. in imperfecto.* Hancque conſequentiæ neceſſitatem indicat Samuel: *Miſit me Deus, ut te ungerem in regem:* ad hoc te Dei nomine, honore regio affeci, ad hoc regnum & potentiam tibi tribuit ille, ad hoc populorum multitudinem tibi ſubjecit, ut contra ejus inimicos prælium aſſumeres. *Nunc ergo audi vocem meam, vade & demolire Amalec.* Majorem tamen conſequentiæ vim indicat Apoſtolus in nobis. Unxit quidem Deus Saulem, non per ſeipſum, ſed per manum Samuelis: at nos unxit ipſemet DEUS. *Qui autem unxit nos Deus,* inquit Apoſtolus. Emphraſim habet illud *Autem,* quaſi dicat: Non Samuel, aut Propheta, aut Angelus: quamvis enim requiratur miniſter ad baptiſmum, tamen ipſe DEUS eſt, qui per ſacramentum præcipue operatur: nam *ipſe eſt, qui baptizat,* dixit Ioannes, tanquam præcipuus autor baptiſmi & ejus effectus. *Ioan. 1. 33.* Ungit, inquam, unctione gratiæ, quæ dat nobis nobilitatem ſupremam, eſſe regium & divinum, quia gratia nihil eſt aliud, quam participatio divinæ naturæ. Simul etiam homo ſpiritualia arma ibidem accipit, virtutes videlicet theologicas, & morales infuſas, ac Spiritus ſancti dona, quibus fortius homo armatus eſt, ſecundum animam, quam quibuſcunque ferreis ac æreis armis, ſecundum corpus armari poteſt à rege: & armatur certe totus homo, ſecundum intellectum, & voluntatem, iraſcibilem, & concupiſcibilem, ſecundum partem ſuperiorem & inferiorem, ergà omnia objecta, & circa omnem materiam, ut videatur armatus circa omnem partem, quam diabolus poteſt impugnare. Certe ex hoc recte ſequitur, quod hoc ipſo tenetur homo cum dæmone congredi, & bellum ſuſcipere ad revincendas & proſternẽdas omnes illius tentationes, & impugnationes. Et hoc eſt, quod Apoſtolus clamat: *Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* *2. Cor. 6. 1.* In vacuum arma recipit miles, qui nullatenus congredi cum inimico curat; aut qui ea contra inimicum nunquam convertit. Ad hoc arma cœleſtia accepiſti, fidem, per quam cum diabolus tibi res terrenas propoſuerit illas deſpicias & contemnas, cœleſtia bona conſiderans, ſpem, per quam cum inimicus expoſuerit tibi, eſſe difficilem virtutis viam, ſperare valeas immobile regnum, pro quo labores libenter ſuſcipias; charitatem, per quam proponente tibi dæmone rerum creatarum pulchritudinem, præponas Deum omnibus creaturis; juſtitiam, per quam, cum hoſtis antiquus te ad aliquid injuſtum provocaverit, ei valide reſiſtas. Idcirco, inquit Chryſoſtomus, arma accepiſti, non ut ocieris, ſed ut pugnes. ¶ 45 *Hom. 13. in Matth.* Id inſuper quod ſubdit Apoſtolus, quodque in

Digitized by Google

in baptiſmo fit: *Dedit nobis pignus Spiritus*, expendendum eſt: reconditum enim continet myſterium. Et quidem non eſt dubium, Apoſtolum loqui de divina gratia, quam Deus dicitur *dare*, quia non ex meritis eam confert, ſed ex mera ſua liberalitate & voluntate; quæ etiam vocatur *pignus ſpiritus*, quia Spiritui ſancto tribuitur; eo quod Spiritus ſanctus amor eſt, ut ait Beatus Gregorius, & ex mero amore nullis meritis noſtris gratiam DEUS confert, quæ vocatur pignus quia, ut egregie explicat Divus Thomas, gratia eſt pignus gloriæ: & nos facile hoc ipſum poſſumus explicare ex eo, quod omnibus notum eſt, per gratiam Spiritus ſancti adoptari hominem in Dei filium: ideo dicitur pignus gloriæ, metaphora ſumpta à rege, qui filium alienum ſibi decrevit adoptare in filium. Illa namque adoptio, eſt pignus, firmamentum, fundamentum, & titulus, quo is, qui adoptatur, jus habet ad regnum adoptantis: qui non accipit quidem regnum in re, ſed tantum in ſpe & radice. Similiter, ergo baptizatus accipit gratiam Spiritus ſancti, quæ eſt pignus gloriæ, quia per illam adoptatur homo in Dei filium. *Videte* (inquit Joannes) *qualem charitatem dedit nobis Pater*, id eſt, quid nobis ex mero ſuo amore nobis dederit, *ut filii Dei nominemur, & ſimus*. Quando homo adoptat aliquem in filium, vere quidem ei dat, ut filius ipſius nominetur; non tamen dare poteſt, ut vere ſit filius ipſius; quippe qui eum nullatenus generat: at Deus, non tantum nobis concedit, ut filii ipſius dicamur, ſed ut vere ejus filii ſimus: eſt enim gratia, juxta veram theologiam, qualitas quædam & entitas nobis inhærens & divinum ſemen, per quod, naturam divinam miro quodam ac ineffabili modo vere participamus. Hoc autem ipſo quod filii ſumus jus habemus ad hæreditatem ipſius, ut late Apoſtolus proſequitur. Hanc autem hæreditatem gloriæ non accipit in re, qui juſtificatur, ſed tantum in ſpe. Ex quo Apoſtolus inferendum reliquit, hoc ipſo eum teneri ad pugnam & bellum gerendũ

Hom. 30. in Evang.

1. Joan. 3. 1.

Rom. 8.

luctamque peragendum cum dæmone, intelligens id, quod poſtea egregie explicuit Auguſtinus, gravem quandam explicans quæſtionem. Noſtis, inquit, qui in ſchola Chriſti eruditi eſtis, Iacob ipſum eſſe & Iſraël. Duo ſunt nomina, nam homo unus fuit. Primum nomen Iacob, quando natus eſt accepit, quod interpretatur ſuplantator, quia plantam tenuit fratri ſuo; aut ut alii volunt, luctator, quia ponens manum ſub planta fratris, quaſi illius fundamenta concutiens, eum dejecit & quaſi ſub planta ſua poſuit. Poſtea vero cum rediret de Meſopotamia, cum Angelo luctatus eſt, qui Dominum JESUM exprimebat, & audit ab eo: *Iam non vocaberis Iacob, ſed erit nomen tuum Iſraël*, id eſt, videns Deum. Ita perpetuo Auguſtinus interpretatur nomen Iſraël, ſignanter & ex profeſſo libris de civitate Dei, quamvis alii alio modo interpretentur. Hoc ſuppoſito, proponit Auguſtinus quæſtionem: Quid ſibi vult, quod commutatum eſt nomen Abrahæ, avi hujus Iacob, nam & ipſe Abram vocabatur prius, & Deus mutavit illi nomen & dixit: *Non vocaberis Abram, ſed Abraham*: & ex illo tempore, nunquam amplius eſt vocatus Abram. Quærite in ſcripturis, & videbitis, ſuperius antequam accipere aliud nomen, non eſt vocatus niſi Abram, poſtquam accepit, non eſt vocatus niſi Abraham. Iſte autem Iacob, quando accepit aliud nomen, eadem verba audivit: *Non vocaberis Iacob, ſed vocaberis Iſraël*: & nihilominus, ſemper etiam retinuit nomen Iacob. Reſpondet ſanctus Auguſtinus, id propterea factum eſſe, quia nomen Abrahæ in hoc ſeculo explicandum fuit, nam in hoc ſeculo factus eſt pater multarum gentium, unde nomen accepit: nomen autem Iſraël, ad alterum ſeculum pertinet, ubi videbimus Deum clare & manifeſte. Quare populus Dei, inquit Divus Auguſtinus, populus Chriſtianus, in hoc tempore & Iacob eſt, & Iſraël; Iacob in re, Iſraël in ſpe. Etenim cum baptizatur homo, per quod fit Chriſtianus, gratiam accipit,

per

Serm. 43. de ver. Dom.

Gen. 25.

Gen. 32. & 35. 10.

Lib. 16. de civ. c. 39. § 46

Gen. 17. 5

per quam ad gloriam habet jus & pignus, ſed remanens in hoc mundo, ſemper retinet nomen Iacob, id eſt, luctatoris, quia luctam perpetuam gerere debet: imo quia ad Dei regnum vocatus eſt, Dei partes tenetur agere, & pro ejus gloria fortiter dimicare, & vincere omnes tentationes, & impedimenta innumera, quæ diabolus apponit, ne ad gloriam, quam in ſpe poſſidet, perveniat. Ex hoc doctrina, explicat Divus Auguſtinus, petitionem illam: *Et ne nos inducas in tentationem.* Quamvis enim multi contendant, hoc poſtulari, ne Deus nos ducat, quo tentari poſſimus, idque placuit aliquando eidem Auguſtino, ut infra dicemus, ſed credit Auguſtinus hoc potius peti, ne Deus nos permittat, à tentationibus duci, aut illis conſentire. Neque enim ita timere tentationes debemus, ut omnem congreſſum fugiamus: non enim bonus videretur miles, inquit Auguſtinus, qui electus, ſignatus, & unctus à Rege petere-, ne ullatenus illum ad bellandum mitteret, aut permitteret congredi cum inimico. Non itaque Chriſtianis deficere poſſunt tentationes & bella, quos ad illa agenda Deus armavit. Rem concludamus, oculos convertentes ad Chriſtum Dominum, qui opere ſuo nos inſtruit, & dicere videtur illud, quod Deus ipſi Beato Iob conquerenti, cur permiſerit, ut tam durum bellum diabolus contra eum ageret, poſtquam ſub ſpecie leviathan aut balænæ, eundem diabolum expreſſit, ſubdidit: *Pone ergo manum tuam ſuper eum, memento belli, nec ultra addas loqui.* Ponere manum ſuper eum, inquit Chryſoſtomus, non eſt dare manum ad amicitiæ ſigna edenda, aut dexteram porrigere in amoris ſignum, ſed eſt congredi, percutere, ad manus venire, & ſuperare: quaſi dicat: Si tibi difficile videtur cum eo congredi, *memento*, inquit, *belli*; quod Chryſoſtomus, exponere videtur, quaſi Deus voluerit ei in memoriam revocare, quod ipſemet Iob prædixerat: *Militia eſt vita hominis ſuper terram*, alii legunt, *Tentatio eſt vita hominis ſuper terram:* quaſi dicat: Tumet ore proprio profeſſus fuiſti, quod hominis vita eſt militia perennis: nunc ergo tuo proprio ore adſcriptus militiæ, ne ultra conqueratis, quod diabolus tecum pugnet. Philippus autem Diaconus intelligit, ſermonem eſſe de bello, quod Chriſtus cum diabolo geſſit, quod Deus multo tempore antequam fieret, jam tanquam factum coram ejus oculis propoſuit, ut animos ei ad pugnam faceret, quaſi dicat: *Memento*, mente revolue, mentis oculos converte ad Dei filium, qui eo ipſo quod mundo ſe manifeſtare parat, ad præliandum cum dæmone ductus eſt.

Lib. 2. de ſer. Domi in mont. c. 14. & Epiſt. 121. ad Prob. cap. 12.

In Catena.

Iob 7. 1.

In Catena.

§. 13. *Ex ipſamet baptiſmi natura, naſcitur obligatio ad opera mortificationis, & virtutum, quæ ſunt arma lucis, contra principem tenebrarum.*

Simili argumento rem totam concludit Hieron. contra Iovinianum. Filiū, inquit, Dei tentare auſus eſt, & prima ejus & ſecunda ſententia repercuſſus, nihilominus caput levat, & tertio vulneratus, *uſque ad tempus recedit*, differens magis tentationem, quam auferens, & nos nobis blandiemur de baptiſmate? Imo hoc ipſo quod baptizati ſumus, arripere debemus jejunia, orationes & vigilias, & alia pœnitentiæ ac mortificationis opera, quia ex eo quod baptizati ſumus ad cœleſtem patriā aſcendere incipimus; & ſi quis interrogauerit te, cur jejunas, oras, vigilas? cur arma ſpiritualis pugnæ arripis, ſi jam baptizatus es, & in baptiſmo ſunt omnia peccata dimiſſa? Reſpondebit: Imo quia baptizatus ſum, & ad cœleſtem patriam tendo, & ingreſſus illius mihi patet, hæc omnia facio. Mirū eſt, quod narratur in libro Ioſue: egreſſi filii Iſrael de Ægypto pervenerunt ad Iordanis fluvium, qui quaſi oſtium ac veſtibulum erat terræ promiſſionis. Tunc-

¶ 47 *L. 1. contr. Iov.*

Luc 4. 13

Ioſue 4.

Digitized by Google

Tuncque per ſolius arcæ Dei virtutem abſque aliquo Iſraelitarum labore aut defatigatione, Iordanis diviſus eſt, & eis patuit tranſitus abſque impedimento, & abſque ſui labore poſiti ſunt, quaſi in atriis terræ promiſſionis. Tunc ſumma lætitia afficiebantur, quaſi jam nihil reſtaret agendum, niſi intrare abſque aliqua defatigatione terram illam deliciis redundantem. Tunc vocavit Deus Ioſue, dicens: *Elige duodecim viros, ſingulos per ſingulas tribus* (ut omnium nomine iſti agant, quaſi omnes in eis & per eos operentur) *& præcipe eis, ut tollant de medio Iordanis alueo duodecim duriſſimos lapides, quos ponetis in loco caſtrorum, ubi fixeritis hac nocte tentoria.* Præcipe, ut humeris ſuis lapides ſuperponant duriſſimos, & ex conſequenti graviſſimos, quos deferant tota die, quoaduſque tabernacula ad noctem ſint ad requiem componenda. *Et quando interrogaverint vos filii veſtri, dicentes: Quid ſibi volunt lapides iſti? Reſpondebitis eis: Defecerunt aquæ Iordanis ante arcam fœderis Domini.* Nulli dubium eſt, Iordanem figuram baptiſmi tenuiſſe, in cujus aquis Chriſtus Dominus baptizatus eſt, baptiſmique Sacramentum inſtituit. Erat ſanè Iordanis oſtium terræ repromiſſæ, quem oportebat illum trajicere, qui terram promiſſionis erat ingreſſurus: & baptiſmus janua eſt cœli, de quo dicit
Ioan.3.5. Chriſtus Dominus: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt in-*
Marc. *troire in regnum Dei.* Et iterum: *Qui cre-*
ult. 16. *diderit & baptizatus fuerit, ſalvus erit.* Et ſicuti Iordanis præbuit tranſitum Iſraelitis abſque eorum labore, per ſolam arcæ teſtamenti virtutem; ita in baptiſmo tranſfertur homo ab eſſe filii Adæ, ad eſſe filii Dei, & à deſerto infidelitatis, ad introitum & atrium Regni cœlorum, per ſolam Chriſti Domini virtutem. Qui baptizatus eſt, lætari poteſt, videns ſe quaſi in atriis cœleſtis terræ repromiſſæ conſtitutum: ſed non propterea intelligat, jam omnia à ſe præſtita fuiſſe, ex eo quod jam ſibi peccata dimiſſa ſunt, in Dei filium eſt admiſſus, & accepit pignus gloriæ: quin potius ex ipſiuſmet Iordanis alueo debet duriſſimos lapides tollere, quos ſuperponat humeris ſuis. Lapides duri, opera ſunt virtutum, quibus carnem mortificamus: & duriſſimi vocantur, quia opera virtutum difficilia ſunt & aſpera; ideò enim dicitur virtus à vi, ut dixit Ariſtoteles, ad judicandum ejus opera eſſe ardua
& dura. Et ſi iis addamus, quod poſtea ¶ 48
factum fuit, quando David pugnaturus 1.Reg.17
cum gigante illo feroci, lapides limpidiſſimos de torrente elegit, quos mittens in peram paſtoralem, ſuperpoſuit humeris ſuis, quia nihil ita ferocem gigantem dejicit, quam jactus lapidis, quem ſuper humeros ferimus, intelligemus opera pœnitentiæ quæ carni noſtræ ſuperponimus, & opera virtutum, quæ carnem macerant, & ideò dura videntur: vere eſſe lapides, quibus dæmonem ſuperaturi ſumus, & ejus frontem impetituri, ut infra dicemus. Hujuſmodi lapides extrahuntur ab ipſomet Iordanis alueo, quia ex eo ipſo quod baptizamur, & virtutes cœleſtes in eo recipimus, oritur, exercenda eſſe à nobis opera talium virtutum. Non enim in vanum & otioſè virtutes ibi datæ ſunt, ſed ut per earum actus contra dæmonem purgnemus. Hoc ipſo quod baptizati ſumus, & per baptiſmum facti vocationis cœleſtis participes, debemus nos præparare ad talia bona conſequenda, quod quidem fit per opera virtutum; quæ deferenda ſunt tota die uſque ad noctem, id eſt, toto vitæ tempore, quoaduſque corpus quod tabernaculum eſt animæ, componatur ad quietem, quod in morte eveniet. Itaque toto vitæ tempore à nobis virtutum opera ſunt agenda. Poteſt autem aliquis quærere, cur id faciamus: videtur enim homini baptizato, nihil jam ſupereſſe agendum, poſtquam ejus peccata jam fuere in baptiſmo dimiſſa per Chriſtum, propter cujus paſſionem & ſanguinem jam Pater æternus, *dedit nobis* ad Eph.1.
adoptionem filiorum, & eripuit nos de pote- 5.
ſtate tenebrarum, & tranſtulit in Regnum

Digitized by Google

*filii dilectionis ſua, in quo habemus remiſſio-
nem procedentium delectorum.* Obſervant
ſanè doctores, inter baptiſmum Ioannis
& Chriſti, differentiam indicari, in eo
Matth. 3. quod Ioannes dixit: *Ego vos baptizo in a-
11. qua in pœnitentiam ille autem baptizabit in
Spiritu ſancto & igno.* Baptiſmus enim Io-
annis dicebatur, & erat baptiſmus in pœ-
nitentiam, id eſt, qui non erat inſtitutus
ad dandam gratiam, ſed ad inſtruendum
& movendum homines ad pœnitentiam,
per quam peccata dimitterentur: itaque
qui illo baptiſmo Ioannis baptizabantur,
eo ipſo arripere debebant pœnitentiæ o-
pera, & facere fructus dignos pœniten-
tiæ. Et idcircò baptiſmus ille ſemper vo-
Matth. 3. catur baptiſmus pœnitentiæ, vel in pœni-
11. tentiam. At baptiſmus Chriſti dicitur in
Marc. 1. Spiritu ſancto & igne, quo oſtenditur e-
4. jus efficacia, quia per Spiritum ſanctum
Luc. 3. 3. dimittuntur peccata, cujus virtute ſor-
Act. 13. des animæ purgantur, non minus quàm
24. & 19. ſcoria auri & argenti virtute ignis; & il-
4. lud fit, quod dixit Eſaias: *Abluet Dominus*
Eſa. 4. 4. *maculas filiarũ Sion, & ſanguinem de medio
ejus, in ſpiritu ardoris.* Ideò poſt Chriſti ba-
ptiſmum non requiritur pœnitentia præ-
cedentium delictorum, quamvis illa an-
tecedere debeat, quando peccata actua-
lia præceſſerunt, de quibus dixit Petrus:
Act. 2. 38 *Pœnitentiam agite, & baptizetur unuſ-
& 19 quiſque veſtrum*: quia & ſi pœnitentia ba-
ptiſmum præcedat, ſed poſt baptiſmum
nulla propter præcedentia delicta reſtat
pœnitentia agenda, quia in baptiſmo o-
mnia penitus peccata abſumuntur. Cur
ergo lapides ferendi ſunt ab iis, qui ba-
ptiſmi Iordanem trajecerunt? Reſponde-
bimus: Imò potius propterea virtutis o-
pera gravia & difficilia à nobis eſſe arri-
pienda, quia defecerunt aquæ Iordanis,
ante arcam fœderis Domini, quia ſcili-
cet in Baptiſmo per Chriſtum Dominum,
Eph. 1. 6 qui eſt arca fœderis Domini (*nam gratifi-
ad Coloſ. cavit nos in dilecto filio ſuo*, qui fœdus fe-
1. 20. cit, *& pacificavit omnia per ſanguinem cru-
cis ejus*, qui verè dicitur *ſanguis* fœderis,
aut *novi teſtamenti*) defecerunt aquæ Ior-
danis, id eſt, peccatum originale, quod
ab Adam tanquam à fonte defluit, cujus
aquæ intrant uſque ad animam: & defe- Pſ. 68. 2
cit dominium illud, quo poteſtatibus te-
nebrarum ſubditi tenebamur. Hoc ipſo
tenemur nos præparare ad reſiſtendum
eiſdem, qui eo ipſo quod nos vident ſua po-
teſtate liberatos, acrius bellum contra
nos movent, ut iterum ſuæ ſubjiciant ſer-
vituti: ſicut Pharao, eo ipſo quod vidit fi-
lios Iſrael egreſſos fuiſſe, & fugiſſe ſuæ do- Exod. 14.
minationis imperium, validiori exercitu,
& toto ſuæ potentiæ agmine contra i-
pſos pugnaturus proceſſit, quos propterea
in magnas conjecit anguſtias, & in ex-
tremas conjeciſſet, niſi illi toto corde ad
Deum converſi, ſuum favorem fuiſſent
conſequuti. Quibus forte alludere viſus
eſt Paulus, egregiam inferens conſe-
quentiam: *Nox præceſſit, dies autem appro-* Rom. 13.
pinquavit, abjiciamus ergò opera tenebra- 12.
rum, & induamur arma lucis. Quænam
eſt hujus illationis vis? Nobis collucta-
tio eſt cum principibus tenabrarum, ubi
ergo tenebras excuſſerimus, jam non vi-
detur, quod eos formidare debeamus,
quippe qui jam eorum terminos exceſſi-
mus. Sed oppoſitum inferendum eſt. O-
ptimè ſanè depingit Apoſtolus hominis
baptizati ſtatum: quem conſtituit, quaſi
in crepuſculo diei, quando noctis tene-
bræ jam tranſierunt, ſed nondum in plena
ac meridiana luce reponit, quin potius ad
eam procedit & tendit: baptizatus enim
excuſſit tenebras peccati, lucemque fidei
recipit, ſimilem luci crepuſculi, quia eſt
cum inevidentia: poſituſque eſt, quaſi jam
progrediens ad plenam lucem in ſtatu
gloriæ recipiendam. His conveniunt,
quæ excellenter more ſuo proſequitur
Beatus Auguſtinus, expendens quod A- In Pſ. 72
poſtolus dixit, quæ facta ſunt in tranſitu in explic.
maris rubri, in noſtri figuram facta fuiſſe. tituli.
Et poſtquam explicuit, quomodo popu- 1. Cor. 10.
lus ille captivus ſub Pharaone præſigna-
bat homines dæmonis ſubjectione capti-
vos, & quomodo liberatio populi per
Moyſen ſignificabat liberationem homi-
num.

Digitized by Google

num per Chriſtum, ſubdit. Liberatur populus ab Ægyptiis per Moyſen, liberatur populus à præterita vita peccatorum per Chriſtum. Tranſiit populus ille per mare rubrum; iſte per baptiſmum. Moriuntur in mari rubro omnes inimici populi illius: moriuntur in baptiſmo omnia peccata noſtra. Intendite fratres. Poſt mare illud rubrum, non continuo patria datur, nec tanquam jam hoſtes deſint, ſecurè triumphatur: ſed reſtat eremi ſolitudo, reſtant hoſtes inſidiantes in via. Sic & poſt baptiſmum reſtat vita Chriſtiana in tentationibus. In illo eremo ſuſpirabatur patria promiſſa. Quid aliud Chriſtiani ſuſpirant, jam abluti in baptiſmo: nunquid jam regnant cum Chriſto? Nondum ventum eſt ad terram promiſſionis noſtræ. Hoc audiant omnes fideles: ſciant, ubi ſint. In eremo ſunt, patriam ſuſpirant. Mortui ſunt hoſtes in baptiſmo, ſed inſequentes à tergo. Quid eſt, inſequentes à tergo? Ante faciem, futura habemus, à tergo præterita. Omnia peccata præterita deleta ſunt in baptiſmo: quibus modo tentamur, non à tergo inſequuntur, ſed in via inſidiantur. ad Philip. 3.13. Unde Apoſtolus adhuc in via hujus eremi conſtitutus, *Quæ retro*, inquit, *oblitus, ad ea quæ ante ſunt extentus, ſecundùm intentionem ſequor ad palmam ſupernæ vocationis Dei*. Tanquam diceret: Ad patriam ſupernæ promiſſionis Dei. Et ibi jam fratres, in eremo, quicquid paſſus eſt populus ille, & quicquid Deus largitus eſt, ſignificationes ſunt rerum, quas in ſolitudine hujus vitæ, ambulantes in Chriſto, quærentes patriam, & accipimus ad conſolationem, & patimur ad probationem. Ita Auguſtinus. Similis eſt itaque baptizatus filiis Iſraël, qui poteſtate quidem Pharaonis jam erant egreſſi, & in terram promiſſionis rite ordinati, & coram ea poſiti, ſed nondum ad eam introducti. Sicut ergo filii Iſrael in eo ſtatu conſtituti, quamvis jam egreſſi fuiſſent civitatem Pharaonis, acrius tamen bellum ipſius tunc experti ſunt; ita & baptizatus intelligat, hoc ipſo quod egreſſus eſt à poteſtatibus tenebrarum, bellum durum & forte ſibi ab eiſdem manere; ideoque rectè infert Apoſtolus: *Induamur ergo arma lucis.* Unicuique enim rei, per ſibi contraria reſiſtendum eſt. Dæmon eſt princeps tenebrarum, & arma ejus ſunt opera tenebrarum, ad quæ nos excitat, ſcilicet luxus, comeſſationes, ebrietates; impudicitiæ, contentiones, &c. Quare, ut ei reſiſtamus, oportet, ut induamur arma lucis, id eſt, opera ſancta, jejunium, orationem, mortificationemque. Et concludit Apoſtolus: *Induimini Dominum Ieſum Chriſtum.* Induere perſonam alicujus, eſt ipſam repræſentare, & ſuis actionibus & moribus illum exprimere, ſicut dicitur in Theatro quis induere perſonam Regis, aut militis: quaſi dicat: Videte quid fecit ſupremus Magiſter Chriſtus, & idipſum facere contendite; In illum oculos convertite, & quod fecit ille, quando baptizatus arma induit lucis, jejunium, orationem, vigilias, ut vinceret diabolum, hoc ipſum vos agere oportet. Videndus eſt Beatus Auguſtinus, qui probat, non ſufficere quod Chriſtiani facti ſimus per baptiſmum, ſed potius hoc ipſo nomine excitari debere ad opera egregia: & id ipſum proſequens: Scire, inquit, debetis fratres, quoniam ideò Chriſtiani facti ſumus, ut ſemper de futuro ſeculo, & de æterno præmio cogitemus, & plus pro anima, quàm pro corpore laboremus: quoniam caro noſtra paucis annis erit in mundo, anima autem noſtra, ſi rectè agimus, ſine fine regnabit in cœlo.

Ser. 201. de tempore.

Ser. 205. de tempore.

Digitized by Google

§. 14. *Chriſtus primo vicit tentationes contra ſe, deinde contra alios excitatas, ut prædicatores Euangelicos ſimiliter facere doceret.*

¶ 51 DUctus eſt Ieſus in deſertum à ſpiritu, ut tentaretur à diabolo. Mirum eſt, cur Chriſtus ſtatim ac Spiritus ſanctus ſuper eum deſcendit, ductus ſit in deſertum & ſolitudinem, qui potiùs videbatur ducendus ad hominum maximam frequentiam. Venit namque in mundum, ut
Eſa.61. 1 id ageret, quod per Prophetam prædixit: *Spiritus Domini ſuper me, eo quod unxerit me, ad annuntiandum manſuetis miſit me, ut prædicarẽ captivis indulgentiã, & clauſis apertionem, ut conſolarer omnes lugentes Sion.* Multi ſequentes Septuaginta legunt: *Cujus cauſa unxit me*, id eſt, Spiritus ſanctus unxit me ad hoc, ut veniam ad prædicandum pauperibus, ad liberandum captivos, ad conſolandum mœſtos. Verba
Lib. 3. cont.hær. cap. 10. hæc (probat B. Irenæus) eſſe Chriſti, ſecundum quod homo erat, de radice Ieſſe: ſecundum enim hoc, inquit, requieſcebat ſuper eum Spiritus Dei, & ungebatur ad
Ibid.c.20. euangelizandum humilibus. Quibus verbis tres perſonas Sanctiſſimæ Trinitatis maniſeſtè expreſſas, idem ipſe comprobat; Patrem ſcil. ungentem, & unctum filium, & unctionem, quo nomine Spiritus ſanctus
a Epiſt. ad Serapionem Epiſcopum. exprimitur. Quod & Athanaſius *a* ſimiliter demonſtravit, aliique Sancti Patres. Hanc autem prophetiam tunc completam
b Lib. 3. cont.hæreſ. cap. 10. fuiſſe, idem Irenæus *b* oſtendit, cùm poſt baptimum deſcendit ſuper eum in columbæ ſpecie Spiritus ſanctus, ut de ple-
c Trac.74 in Ioan. nitudine ejus omnes acciperemus. Quod
d Lib.4. in Lucam. etiam D. Auguſtinus *c* & Ambroſius *d* ob-
e. de teſtim. ſcri e Luc.4. 21 ſervarunt. Et verè ipſemet Chriſtus id non obſcurè teſtatus fuit *e*, qui poſt baptiſmum incipiens prædicare, in ſe ipſo hanc prophetiam exhibere completam, dixit. Si ergo Spiritus ſanctus deſcendit ſuper eum, ad hujuſmodi opera perficienda, videbatur poſt illius deſcenſum, eo ducendum, quo poſſet illa præſtare. Ad id autem, non locus aptus eſt ſolitudo, ſed civitates populoſæ, ad quas innumera hominum confluit multitudo. Quibus enim in ſolitudine prædicabit? quos ibi infirmos curabit? quos mœſtos conſolaturus eſt, ubi nullus mortalium commoratur? Dicendum eſt tamen ex D. Thoma, rectum ordinem te- 3. p. q. 40
nuiſſe Chriſtum, qui veniens euangeliza- ar. 1. & q.
re, annuntiare, & prædicare humilibus, 41. art. 2.
aut hominibus, aut pauperibus, prius præ- ad 1.
dicatores ipſos docere voluit, quàm cæteros homines per illos inſtituendos. Docuit autem eos, qui procedunt ad liberandos alios, à dæmonis poteſtate, tentationibus & incurſibus, oportere prius, ut ipſi in ſeipſis vincant tentationes proprias: quas diabolus contra eos excitat. Neque enim aptè vincet dæmonem agentem contra alium, niſi prius vicerit eum agentem contra ſe. Quomodo enim dæmonem immundum ſuperabit in luxurioſo, qui eidem per luxum miſerè ſubjectus jacet? Quo pacto eum vincet in ambitioſo, qui per inordinatum appetitum honoris, victus eidem ſuccubuit? Qua ratione vincet in avaro illum, à quo per nimiam cupiditatem ſuperatus captivus tenetur? Propterea iſte Dominus (inquit Auguſtinus) quadraginta Serm.64.
diebus jejunans, de diaboli tentationibus de tempore.
triumphavit, ut ad prædicationem Euangelii jam victor accederet: nec enim niſi qui victor dæmonis erga ſeipſum evaſit, debet ad eum vincendum contra alios agentem, procedere. Quibus convenit viſio illa Ioannis, quam S. Rupertus Abbas Lib.4. in
mirè ad hoc inſtitutum expendit. Aderant Apoc.
circa thronum agni quatuor animalia ple- Apoc.4. ¶ 52
na oculis, quatuor facies habentia, homi- Apoc.6.1
nis, leonis, vituli, & aquilæ: *Et audivi*, inquit, *unum de quatuor animalibus, dicens: Veni & vide Et vidi & ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper illum, habebat arcum, & data eſt ei corona, & exivit vincens, ut vinceret.* Quatuor hæc animalia circa agnum ſtantia, quatuor indicabant myſteria ad Chriſtum pertinentia, quæ nulli Chriſtiano neſcire liceat, inquit Rupertus, quod & ſimili-

a In ca. 5. Apocal. ſimiliter multi alii ſenſerunt authores, Primaſius *a*, Arethas *a*, Pannonius *a*, imò
b In proœmio in quatuor Euang. & B. Hieronymus *b*, & Anaſtaſius Synaita *c*. CHRISTUS enim carnem ſuſcipiens oſtenſus eſt homo, in morte vitu-
c Li. 4. in Hexaem. lus; in reſurrectione leo, in aſcenſione aquila, quibus omnia CHRISTI myſteria clauduntur; quibus ſcribendis quatuor Euangeliſtæ ſtatuti ſunt, qui horum animalium facies induiſſe videntur, Matthæus hominis, Marcus leonis, Lucas vituli, & Ioannis aquilæ: de quibus Sancti Patres late agunt. Primum ergo Chriſti myſterium oſtenſum eſt, ad vocem primi animalis, quia Chriſtum humanitate vera indutum, ingredientem mundum demonſtravit. Vidi inquit, id eſt, intellexi incarnationis myſterium, ſic eſſe, velut equum & ſedentem ſuper illum. Non enim erat homo tantum, aut Deus tantum, inquit Rupertus, ſed homo ſimul & Deus, in unitate perſonæ conjunctus; nam quomodo equum & ſuper eum ſedentem hominem, unum equitem dicimus: ſic hominem hunc, & inhabitantem Deum, unum confitemur Chriſtum (Rupertus hominem ſumit pro humanitate) & huic homini, Deus multo conjunctior eſt, quam equo homo qui illi inſidet: quia homo ex equo deſcendit, ab homine autem iſto Deus, qui illum aſſumpſit, nunquam diſcedit. Et hunc equum, illud eſſe jumentum, de quo in parabola ejus, qui incidit in latrones dictum eſt, quod ferebatur à Samaritano,
Luc. 10. 34. qui vulneratum à latronibus, *poſuit ſuper jumentum ſuum*, quia ut dixit Petrus, *qui*
1 Pet. 2. 24. *peccatum non fecit, peccata noſtra pertulit in corpore ſuo*. Idcirco equus albus dicitur, quia conceptus de virgine, nullum contraxit peccatum in ſuo ortu, nec illud aliqua ratione commiſit. Ideo etiam ab
Apoc. 19. eodem Ioanne iterum viſus eſt eques iſte, inſidens equo albo, cujus equus, inquit
In Pſ. 40. circa illud, ampliavit ſuper me, &c. Ambroſius, erat caro munda, aut corpus ſummum puritatis candorem habens, quod nulla peccati inquinamenta cognoverat. Nec mirum: ſi enim Deus erat eques, qui illi equo humanitatis inſidebat, ille ita voluntatem ipſam regebat & gubernabat, ut quicquid faceret, ſibi eſſet placitum, & ex conſequenti rectum & juſtum. Ecce ergo equitem equo albo inſidentem, CHRISTUM in quo divinum Verbum humanitate ferebatur. Habebat autem arcum in manu ſua; cui datum eſt Euangelicam legem promulgare: miſſus eſt enim Euangelizare pauperibus, ut dictum eſt, cujus ſagittæ erant illius verba, ut Divus Auguſtinus aptè declaravit, de quibus David: *Sagittæ*, inquit, In Pſ. 76.
tuæ acutæ, populi ſub te cadent. Hujuſmo- & in
di namque verbi ſui ſagittis, totum ſibi Pſ. 119.
ſubjecit orbem. Et rectè arcus nomine, Pſ. 44. 6.
doctrinam Euangelicam expreſſit, quam legitimus ſagittator in manu ſua tenere debet, priuſquam ſagittas in alios mittat, ſicuti CHRISTUS, qui primò cœpit facere, ut deinde doceret. Data eſt autem ei corona, quæ ornamentum eſt regium: quia procedens ad prædicandum, *conſtitutus eſt Rex ſuper montem ſan-* Pſal. 2. 6.
ctum ejus, prædicans præceptum ejus. Ipſe ſiquidem eſt princeps doctorum & prædicatorum, imò autor totius Euangelicæ legis, quam tanquam Rex ſupremus promulgavit. Hic eques egredi jam debebat ad mittendas ſagittas Euangelicæ prædicationis: ipſe eſt enim, qui ſeipſum ſub ſeminatoris hieroglyphico expreſſit dicens: *Exiit qui ſeminat* (cui ex officio Luc. 8. 5.
proprio convenit eſſe autorem & præci- ¶ 53
puum ſeminatorem) *ſemen ſuum*, Euange- 1. Pet. 1.
licam legem, quæ illius proprium ſemen 23.
dicitur; de quo Petrus, nos eſſe *renatos*, clamat, *non ex ſemine corruptibili, ſed incorruptibili, per verbum Dei*. Iam ergo tempus inſtabat egrediendi ad prædicandum, quia *erat quaſi annorum triginta*: tempus ſane ad tale miniſterium opportunum. Iam egredi oportebat, ad faciendas divini ſui verbi ſagittas, quibus totum terrarum orbem ſibi ſubjiceret, quibus dæmones inhabitantes hominem, fugaret. *Exivit* propterea primò *vincens, ut vinceret*. Hic primus exitus: egreditur vincens diabolum contra ſe agentem, ut vinceret eundem, totum humanum genus ſubjicientem:

entem: exivit vincens, ut vinceret, inquit Rupertus, id eſt, exivit primo ad vincendas ſuas in ſe tentationes, ut poſtea noſtras in nobis ſuperaret. Ipſe eſt enim, qui in nobis & per nos vincit, *& triumphat*, ut dixit Apoſtolus, cui propterea

1. Cor. 2. 14. gloria victoriæ debetur, ut alibi dicemus. Nemo (inquit ipſemet) ingreditur domum fortis, ad illius vaſa & arma occupanda, niſi prius ipſum fortem in ſe vicerit & alligaverit. Eo namque devicto, recte ad ea ſibi accipienda, quæ ille retinebat procedit. Erat mundus dæmonis domus, cujus propterea ille princeps dicebatur, cujus homines, tanquam propria vaſa poſſidebat. Chriſtus qui ad hujuſmodi vaſa ab illius poſſeſſione liberanda, ſibique acquirenda agredi parabat, prius ipſum fortem vincere debebat & alligare. Optimè ergo ab eodem ſpiritu, qui eum unxit, & miſit ad liberandos homines, & vincendum dæmonem in illis, prius eum duxit ad locum, in quo dæmonem vinceret in ſe, & alligaret. Nullus enim locus opportunior ad diabolum in ſeipſo vincendum quam deſertum & ſolitudo (ut ex

a *Hom. 13 in Matth.* b 3. p. q. 41. art. 2. c *L. 4 in Luc. c. de ductu Ieſu.* SS. Chryſoſtomo *a*, Thoma *b*, & Ambroſio *c*, alibi dicemus) qui ſolitarios per ſeipſum ſtatim tentandos aggreditur: quomodo & mulierem eo ipſo quod ſolam in Paradiſo vidit, tentandam aſſumpſit. Ad prædicandum igitur proceſſurus Chriſtus, primo exprimitur, inſidens equo albo, & quod proceſſit vincere tentationes, quæ erga ſeipſum erant, adhibitis orationis, jejunii, vigiliarum ac mortificationum operibus, ut doceat prædicatores, quomodo procedere debeant ad vincendum dæmonem in aliis, qui antequam id agant, albedine puritatis debent nitere:

3. p. q. 41. a. 3. ad 1. nec enim prædicationis munus, inquit Divus Thomas, aſſumere debet, niſi qui prius fuerit purgatus, & in virtute ita perfectus, ut ejus animæ puritas omnibus poſ-

Pſ. 49. 16 ſit eſſe conſpicua: Nam *peccatori dixit Deus: Quare tu enarras juſtitias meas, & aſſumis teſtamentum meum per os tuum?* Bene ei qui inſidet equo albo, datur arcus Evangelicæ prædicationis: infirmas namque ſagittas mittet, qui peccatorum infirmitate debilis eſt; & leviter contra dæmonem pugnabit, ex aliorum cordibus ejiciendum, quem cordi ſuo dominantem ſuſtinet. Commune ſatis eſt dictum apud eos, qui equorum mores pertractant, colorem album infirmitatem & debilitatam ſignificare, qui propterea equos albos judicant debiles, ac viribus carentes. Cæterum in ſpirituali militia, quam contra diabolum prædicatores gerunt, hæc præcipua eſt fortitudinis ac roboris origo, albedo, aut candor, quo vitæ munditia deſignatur: nihil enim ita fortem prædicatorem reddit, quam excellenti cognitaque vitæ ſanctitate & candore fulgere. Oportet inſuper, ut egrediatur vincens proprias tentationes, ut excitatas contra alios à dæmone, vincat. Egredietur autem ad ſuas tentationes vincendas, ſi procedat, ſicut Chriſtus, muniens ſe jejuniis, vigiliis, ac duris mortificationis operibus, ut dicemus. Ex quibus Divus ¶ 54

Thomas, difficultatem ſoluit: cur Chriſtus Dominus ſtatim poſt baptiſmum, tam aſperam vitam arripuerit, tam durum jejunium, tam rigidam mortificationem, quadraginta dierum & noctium. 3. p. [illegible]

Non enim videbatur congruum, illum qui omnium erat magiſter, & omnibus tanquam exemplar proponebatur, vitam talem arripere, quam omnes non poſſent imitari. Reſpondet namque, Chriſtum extitiſſe quidem omnium Magiſtrum, ſed primum voluiſſe prædicatores & magiſtros inſtruere, quos hoc ipſo docet, tunc aptos ſe judicare poſſe ad prædicationis munus exercendum, quando carnem edomuerint vigiliis, ac jejuniis; ut dicere poſſint illud Apoſtoli: *Caſtigo corpus* 1. Cor. 9.

meum, & in ſervitutem redigo, ne forte cum 27. *aliis prædicaverim, ipſe reprobus efficiar.*

Expendit ad hoc inſtitutum Beatus Gre- *Lib. 30.*

gorius factum illud Gedeonis, qui volens *mor. c. 32.*

Madianitarum immenſam multitudinem *& 33.* *Iud. 7.*

evincere, ex Dei præſcripto elegit trecentos milites deſignatos, quibus injunxit, ut una manu lagunculam vacuam, intra quem eſſet lampas aut titio acceſus, in

alia

alia tubam deferrent: quibus dixit: *Quod me videritis facere, hoc facite.* Ipſe vero prius laguncularn contrivit, ac confregit; ſicque lux, quæ latebat, apparvit, moxque ad perſonandum & clangendum buccina ſe convertit. Quod cum ſimiliter milites facerent, glorioſam victoriam de inimicis reportarunt, quos perterritos converterunt in fugam. Quæ ſtatim latius ſunt à nobis pertractanda: tantummodo nunc ex Beato Gregorio annoto, Gedeonem tenuiſſe expreſſum Chriſti typum. Hic venit deſignatus dux à Deo contra inimicas dæmonum poteſtates, qui & deſignatos milites elegit, Apoſtolos ſcilicet,
Actor. 1. Luc. 6. quos peculiariter *per Spiritum ſanctum*, præcedente longa prolixaque oratione, *elegit*, alioſque prædicatores ſucceſſores illorum. Neque enim omnes apti ſunt ad hujuſmodi militiam agendam, ut ex profeſſo Beatus Gregorius Nazianzenus *a*, & Sanctus Cyprianus *b*, demonſtrarunt. Illis autem hoc injungit, & imponit, ut contra dæmones totis viribus agant. Præliandi tamen formam prius in ſemetipſo exprimere voluit. Cum enim tempus inſtaret, quo bellum per prædicationem ſuam diabolo inferre aggrediebatur, ipſe primo conterit lagunculam carnis & corporis ſui, quod macerat, & quaſi conficit valido jejunio, aſperis vigiliis, & duris mortificationis operibus, ſicque omnibus ſuum ſpiritum, nitidum, mundum, omni ſorde carentem oſtendit: id enim lucerna lampadis, aut titio ardens exprimebat. Tunc egregiè ſe contulit ad clangendum buccina Euangelicæ prædicationis. Hoc quidem egit, non quod hujuſmodi operibus ad ſui purgationem & purificationem egeret, qui cœlis omnibus & ſtellis mundior erat, ſed ut doceret prædicatores, quibus dicit: Quod me facere videritis, hoc facite. Hi namque ita ad bellum procedere debent, ut primo convertant manum ad lagunculam conterendam, id eſt, ad carnem ſuam mortificandam, caſtigandam, & purificandam, per opera pœnitentiæ & mortificationis: ſicque animum oſtendant ignitum, id eſt,

a In Apolo de fuga ſua. *b Lib. de jejun. & tent. Chriſti.*

omnium peccatorum ſordibus purgatum, ſplendenti luce fulgentem. Tunc aptè poterunt clangere buccina, & tuba Euangelicæ prædicationis perſonare: ſic enim omnes dæmonum arces ſuperabunt, & in fugam convertent. Ita ille prædicatorum eximius fecit, qui, ut diximus, intonat: ¶ 55
Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo, &c. Ita & excellentiſſimus ille præco Ioannes, de quo prius Euangeliſta præmittit, quomodo ſui corporis lagenam confregerit ac contriverit, tam inauditis duræ pœnitentiæ operibus, cujus tam aſperum fuit jejuniun, ut benè de eo dixerit Chriſtus, quod venit, *non manducans, neque bibens*, quod Spiritum ſuum omnium oculis expoſuit, lucentem, ardentem, nitidum, purgatum & viderunt, quod *erat lucerna ardens & lucens*: ſicque proceſſit ad clangendum buccina, illaque terrificâ voce perſonare, qua duriores ferro, contremiſcere faciebat, & tam inſignem victoriam reportavit, qualem ipſemet Euangeliſta facer ſubjicit: nam exibat ad eum omnis Ieroſolyma, & Phariſæi, & milites, &c. Hæc omnia conſiderans S. Cyprianus deplorat ſui temporis calamitatem, & verius ac rationabilius noſtræ ætatis poſſemus lugere miſeriam. Inveniuntur, inquit, præpoſiti innumerabiles, qui jejunia, & orationes, nec digito movent. Venerunt periculoſa tempora, quæ prædixit Apoſtolus, in quibus *ſunt voluptatum amatores, magis quam Dei, ſpeciem habentes pietatis, virtutem autem ejus abnegantes.* Raro inveniuntur illi fortes Iſrael, quos cœleſtis Sponſus deſcribit: *En* inquit, *lectulum Salomonis ſexaginta fortes cuſtodiunt, ex fortiſſimis Iſraël, omnes tenentes gladios, & ab bella doctiſſimi, uniuſcujuſque enſis ſuper femur ſuum.* Quidam cenſent, verè Salomonem habuiſſe lectulum, in quo peculiariter quieſceret, intelligendumque illum, qui omnia habuit magnifica & opulenta, lectum habuiſſe miris excellentibuſque ornamentis extructum, quem, ut quieſceret ſine timore cingebant ſexaginta milites fortiſſimi, cuſtodientes illum. Cæterum Sanctus Gregorius Nyſſe-

1. Cor. 9. 17. *Matth. 11. 18.* *Ioan. 5. 35.* *Lib. de jejun. & tent. Chriſti.* *Cant. 3. 7.* *Sote major & alii* *Hom. 6. in Cant.*

Nyſſenus credit, nullatenus de materiali Salomonis lecto intelligi poſſe, cujus nunquam meminit Scripturæ ſacræ hiſtoria, de Salomone agens, cujus regnum, menſam, domum, & reliquum in regno apparatum, totiuſque vitæ formam diligentiſſimè & accuratiſſimè deſcripſit. Propterea, quod dixit, novum quidpiam & alienum delecto, neceſſe eſt, expoſitionem non manere in littera; ſed aliquam accuratiorem comprehendere intelligentiam, mente adducta à materiali ſignificatione ad ſpiritualem verbi contemplationem. Quis enim lecti nuptialis fuerit ornatus, ex ſexaginta armatis? Quis, quæ belli ſunt terribilia? Quis ornatus eſt enſis, quo accinctum eſt corpus? Quid verò eſt, qui circa eos ſtupor nocturnus? Quis unquam nuptialem thalamum ita præparavit? Eſt ergo omninò per hæc verba quærendus ſenſus conſentaneus, ac conſequens iis, quæ inſtituto ſunt accomodata. Ita Nyſſenus. Sed ſive ſecundum litteram nullus lectulus ſit, niſi ſpiritualis, ſive ſecundum ſpiritum, lectulus materialis Salomonis ſpiritualem Chriſti lectulum exprimat, parum refert: certum eſt enim, ſicut Salomonis nomine exprimitur Chriſtus, ita lectuli nomine, in quo requieſcit: Eccleſiam eſſe præfiguratam. Hæc eſt, in qua Salomon cœleſtis Sponſus ita quieſcit: ut nunquam ab ea ſe moveat, dicen- *Matth.28*
20. te ipſo: *Ecce ego vobiſcum ſum, uſque ad*
Pſ.45.6. *conſummationem*: & Davide prædicente: *Deus in medio ejus non movebitur*. Non quieſcit (inquit Auguſtinus) in congregatione Donati, aut in ſchola Platonis, vel alicujus alterius Philoſophi, ſed in Eccleſia ſua, quam lectulum appellat, propterea quod anguſta, breviſque fuit in ſui exordio, & ſemper eſt illius majeſtati bre-
¶ 56 viſſima. Ad ejus cuſtodiam adhibuit fortes Iſraël, validos luctatores: non enim cœleſti ſponſo placent milites effœminati, molles, imbecilles, aut diſcincti, quibus graviſſimum prælium committitur, defendere ſcilicet lectum *à timoribus nocturnis*, id eſt, ab Angelis noctis & tenebrarum, qui noctibus ſolent validius impugnare, ut alibi dicemus. Vnde & Chaldæus tranſtulit: *A ſpiritibus nocivis, & dæmonibus, qui ambulant in nocte.* Vt hos vincat, lectuloque ſuo exulare faciat, ponit milites ſelectos, fortes, *doctiſſimos ad bella*, non ad unum bellum tantum, ſed ad omnia bellorum genera, quæ dæmones movere poſſunt. Quorum typo prædicatores, & doctores ſancti exprimuntur, quibus peculiariter hoc commiſſum eſt, Eccleſiam à dæmonibus, & eorum miniſtris, hæreticis ſcilicet & impiis, defendere, ut Beatus Auguſtinus egregiè proſe- *Lib. 2.*
cutus fuit. Vt autem id præſtent, modum *cont. Iul.*
quem tenent expreſſit, dicens: *Omnes te-* *cap. 10. & ult.*
nentes gladios. Regia legit: *Omnes ipſi apprehenſi gladio*: quo etiam modo legit Bri- *In arca tom. 1. fol.*
xianus, Quibus verbis ſignificat, quod il- *27. col 4.*
li, prius gladium in ſe convertebant, & illo continebantur, & transfigebantur, quem in alios converſuri erant. Quod clarius exprimitur; in eo quod ſubditur: *Uniuſcujuſque enſis ſuper fœmur ſuum*. Revera namque (inquit Gregorius Nyſſenus hæc verba expendens) ut rectè bellum geratur, oportet carni & ſanguini, tanquam fœmori enſem habere accommodum: omnino enim intelligitis, qui Scripturæ ſacræ ænigmatum non eſt ignarus, quod gladius eſt verbum Dei, de quo Paulus: *Ac-* *Eph.5.17*
cipite gladium ſpiritus, quod eſt verbum Dei. *Heb.4.12*
Et iterum: *Unus eſt ſermo Dei, & penetrabilior omni gladio ancipiti*. Fæmur autem, voluptates carnis, aut carnem ipſam exprimit. Vnde & Abraham, volens Chri- *Gen.24.2*
ſtum ex carne ſua deſcenſurum annotare, juſſit ut Eliezer, cum ad quærendam ſponſam filio ſuo Iſaac procedebat, juraret, manu fœmori ſuo impoſita. Qui ergo timores nocturnos, aut dæmonum incurſus impetentes fideles, vult ſuperare, prius tanquam ſapiens bellator, aut doctiſſimus, ad prælium, gladium debet contra ſeipſum convertere, quo reſecet ſuos inordinatos motus, quo ſeipſum ſub regula totius virtutis contineat: illum ponat ſuper fœmur ſuum, id eſt, carnem ſuam mortificet,

quam

quam gladio divinæ doctrinæ transfigat, & motus illius inordinatos comprimat. Qui enim prius in ſeipſum agit, & hujuſmodi dæmonis incurſus in ſe concitatos vincit, aptè poterit ad eos expellendos procedere, quos contra cæteros excitat. Longo diſcurſu proſequitur Gregorius oſtendens, illum qui alios docturus eſt, oportere primo ſe ipſum firmum in virtute conſtituere: arbuſta enim plantata, ſi prius in terra radicata non fuerint, manu tacta citius areſcunt: at ſi ſemel radicem fixerint, manus tangit, & tamen nihil officit: venti impellunt, nec tamen impellentes lædunt: & conſtructi parietes, ſi impellantur eruuntur, niſi fuerint prius à ſuo humore ſiccati, &c. Videndus eſt Beatus Chryſoſtomus, explicans, quàm aptè CHRISTUS eos magnos futuros prædicit, qui fecerint, & docuerint: antequam enim doceant alios, oportet in ſe ipſis ea facere, quibus ſe ipſos ad illud aptos exhibeant: id etiam expendens, quod juſtè Paulus in eum invehitur, *qui docent alios, ſeipſum non prius docet*: ex quo tandem progreditur ad demonſtrandum, illum rectè diſpoſitum eſſe ad prædicandum aliis jejunium, qui prius illud tenuit, & illum idoneum ad inducendam in aliis devotionem, qui prius orationi intentus, veram tenere devotionem, in ſeipſo demonſtravit.

Hom. 2. in Ezech.

Hom. 72. ad popul.

Rom. 2. 21.

(?)

****
***
**
*

§. 15. *Deus homines ducit, ut tententur, quo virtus divini Spiritus fiat manifeſta, qua qui muniuntur, ſupremas mundi poteſtates facilè poſſunt ſuperare.*

Ductus eſt Ieſus in deſertum à Spiritu, ut tentaretur à diabolo. Admiratione dictum eſt, quod Spiritus ſanctus ducat hominem in deſertum, quaſi in ſtadium, ut tentetur à dæmone: Deus enim, non ſolum non eſt tentarionum autor, ut dixit Sanctus Iacobus, *& neminem tentat*, ſed nec videtur ejus bonitati congruum, ut hominem ducat ad locum, in quo tentetur; & multò minus, quod ducat eum, ut tentetur. Tentatio namq; eſt cum periculo, quod (ut dixit Beatus Cyprianus *a*, & ex eodem obſervavit Sanctus Auguſtinus *b*) quivis propter humanam fragilitatem debet timere, quia facilè ſuccumbimus, ut experientia ipſa compertum eſt. Quis pius pater, filium ad eum locum ducit, in quo facilè à vipera, vel leone poſſit impeti? & quis unquam eundem, eo animo in campum tulit, ut ibi expectaret rugientem leonem, aut ſibilantem ſerpentem, ut cum eis congrediatur, cum ingenti vitæ periculo? Unde docuit Chriſtus Dominus, ut ad cœleſtem Patrem orantes diceremus: *Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo.* Quam petitionem ita quidam exponunt, ut petamus, non ſolum ne vincamur à tentationibus, & ducamur in eum finem, quem per eas diabolus intendit, ſed etiam, ne ducamur in occaſionem, qua tentemur; ita explicare videtur Tertullianus *a*. Ita & Divus Cyprianus *b*, qui legit; *Ne patiaris induci nos in tentationem,* id eſt, duci in occaſionem, vel locum ubi diabolus tentationes contra nos excitet, quam lectionem in pluribus exemplaribus haberi demonſtrat Pamelius *c*, & ſæpe illam retinuiſſe Cyprianum, docuit S. Auguſtinus *d*: qui etiam illam ſequitur *e*, lectionem, quæ multis eſt communis, *ne nos inferas in tentationem*.

¶ 57

Iacob. 1. 13.

a Libr. de orat. Dom.
b Libr. de dono perſev. ca. 6.

Matth. 6. 13.

a Libr. de orat. ca. 8.
b L. de orat. Dom.
c In Cypri. de orat.
d L. de dono perſeverant. cap. 6.
e Ep. 121 ad Proban.

quam illa produxerat, circumſpiciebat, & videbat eſſe bona. Imò & in ejuſdem mundi reparatione, id ipſum ſtrictius voluit obſervare: ſtatim enim ac primum illud miraculum operatus eſt, quo aquam in vinum convertit, tradidit opus aliis examinandum, ut appareret, non vinum phantaſticum illud fuiſſe, ſed verum & optimum, & ideo præcepit, dicens:
Ioan.2.8. *Haurite nunc & ferte architriclino*, ut ille re examinata, diceret: *Bonum vinum, &c* Similiter, quando paralytico in porticu juxta piſcinam jacenti, ſalutem contulit, ut oſtenderet illam veram ac fir-
Ioan 5.12 mam: *Surge*, inquit, *& tolle lectum tuum & ambula*; quod idem præſtitit erga ali-
Luc 5.18 um paralyticum, quem in grabbato, *per tectum ſubmiſerunt, & coram illo poſuerunt*. Cum inſuper puellam ſuſcitavit, voluit veram vitam, quam illi tribuerat,
Marc.5. 43. examinare, præcipiens, ut *darent illi manducare*, comeſtio namque opus vitæ eſt: & cum ſuſcitavit Lazarum, ut vita vera
Ioan.11. 44. comprobaretur, quam reſtituerat illi, *Solvite*, inquit, *& ſinite eum abire*, quaſi ſuſpecta namque eſſet ſalus, aut vita, quam non
¶ 59 examini ſubjeciſſet. In baptiſmo igitur, aut cum homo juſtificatur, dat illi Deus Spiritum ſuum ſanctum, per cujus gratiam novum eſſe accipit divinum: vires itidem divinas ejuſdem dono recipit, ſuperiores omnibus viribus infernorum. Oportet ergo, ut hoc ipſo periculum fiat, ut conſtet armorum vis & efficacia, & eorundum firmitas fortitudo. Itaque non ducit Spiritus hominem ad tentationes inermem, & armis ſpoliatum, aut illum relinquens nudum ictibus inimici, quin potius eundem aſſociat & comitatur, vires ſubminiſtrans, quibus poſſit omnes tentationes etiam ſupremarum poteſtatum revincere. Magna eſt enim & immenſa, ac invincibilis ſecundum ſe Spiritusſancti virtus, qua ſi homo munitus fuerit, poteſt in arenam cum toto inferni agmine deſcendere, illudque ſuperabit.
Exod.2. 14.15. Vide Moyſen primum, adeò infirmum, & timore perculſum, ut formidans Pharaonem, fugam arripuerit, totam ejus ditionem relinquens, & in deſerto Madiam ſe recipiens: poſtea verò tanta fortitudine præſtantem, ut non timuerit alterius durioris & ſuperbioris Pharaonis vultum, *nec veritus ejus animoſitatem*, coram eo ſe Hebr.11. 27. præſentem exhibens, graviſſimis plagis eum impetebat, quem tanquam canem flagellis caſtigabat; & tandem illum ac totum ejus exercitum virgæ ſolius extenſione glorioſiſſimè ſuperavit. Quis hominem infirmum, tam validum præſtitit? Certè Spiritus Dei, qui *intravit*, inquit, Sap.10. 16. *in animam ſervi Dei, & ſtetit contra reges horrendos, in portentis & ſignis*. Expende vim illius verbi, *Stetit*: firmus manſit, immotus, impavidus, nullo timore cadens. Itidem & illud, *Contra reges horrendos*: non contra homines infirmos, aut imbecilles, ſed contra reges horrendos, qualis erat Pharao, ejuſque conſiliarii & magnates, qui horrenda tyrannide oppreſſerant Dei populum. Ex his liquida manet differentia, inter baptiſmum Ioannis, & baptiſmum Chriſti, quam cæci hæretici, noſtri præſertim temporis, agnoſcere nolunt, quantumcunque Ioannes eam apertiſſimè declaraverit, dicens: *Veniet fortior me poſt me: &c. Ego baptizo in aqua ille baptizabit vos in Spiritu S. & igne*. Matth.3. 11.
Quibus verbis virtutem ac fortitudinem Chriſti, ſuperiorem virtute ipſius Ioannis, Ioannes ipſe demonſtrat. Baptiſmus enim Ioannis, nullam præſtabat virtutem, aut gratiam ſpiritualem, aut animi fortitudinem, vel robur: at baptiſmus Chriſti dicitur: *in Spiritu ſancto*: qui ab Iſaia voca- Iſai.25.4 tur, *Spiritus robuſtorum*, quia roborat hominem & fortiſſimum reddit: quem Ioannes ignem appellat. Hæretici Seleuciani & Hermiani, ita vocati ab hæreſiarchis Galatis, Seleuco & Hermia, credebant propter hæc Ioannis verba, baptiſmum Chriſti dandum in igne, & ita ſuos in igne baptizabant; & forte ut annotat Ianſenius, in deteſtationem hujus erroris, à quibuſdam Græcis codicibus ablatum fuit illud, *& igne*; ſed certè idem eſt, *in Spiritu ſancto & igne*, ac ſi dicat. In Spiritu ſancto, qui eſt ignis, tum quia Spiritus ſanctus ſæpe

 in igne

in igne fuit antiquitus adumbratus, & Christus Dominus eum vocavit ignem, Luc. 12. 49. dicens: *Ignem veni mittere in terram*: & in ignis ſpecie poſtea demonſtratus eſt, Act. 2. 3. quando Apoſtolos replevit: & meritò, quia virtutus Spiritus ſancti nobis fit manifeſta ex igne, nam totum hominem accendit, mutat, ſordes peccatorum exurit, tenebras fugat, & ad virtutis opera hominem reddit ardentem. Mirum eſt enim, 60 quanta vi ac celeritate ignis moveat, id quod occupat. Videmus globum ferreum, aut plumbeum, quod per ſe non poteſt moveri, imò nec ab alio niſi maxima cum difficultate, quod tamen ſi invaſerit parva ignis ſcintilla, aut brevis flamma impulerit, in bombarda, aut catapulta, tanta vi & agilitate movetur, ut turres fortiſſimas concutiat, ædificia excelſa diruat, & pavorem ſuo ſtrepitu excitet, ut nullus ei ſe opponere valeat. Hoc ipſum præſtat Spiritus ſanctus, qui ignis eſt validiſſimus. Quid namque Apoſtoli niſi ferrum, aut plumbum grave, quod nullatenus poterit moveri, aut aliquid agere; Iacebant homines infirmi, indocti, idiotæ, imbecilles, tam exigua virtute, ut non ſolum omnes fugerint ad conſpectum eorum, qui proceſſerunt ad capiendum Chriſtum, ſed ad unius mulierculæ vocem, eorum princeps miſere fuerit deiectus: deſcendit tamen poſt a hujus divi- Act. 2. 3. ni ignis ſcintilla ſuper eos: *Apparuerunt enim diſpertitæ linguæ tanquam ignis, ſeditque ſupra ſingulos eorum Spiritus ſanctus &* tam validi ac fortes redditi ſunt illius virtute, ut nec Iudæorum rabies, nec principum potentia, nec Romani Imperii ſuprema fortitudo, eos potuerit deiicere; quin potius de omnibus inſignem triumphum reportarunt. Qua agilitate per orbem univerſum diſcurrerunt? illos enim hujus cœleſtis ignis virtus rapiebat, expellebat, agebat, ut ſicuti electrum illud, Ezech. 1. quod vidit Ezechiel, quamvis in ſe eſſet Hom. 2. in Ezech. & grave, quippe, quod metallum erat ex au- 28 moral. ro argentoque compactum, ut Diuus cap. Gregorius annotavit, ſed ſumma celeri- ad finem. tate huc, illucque diſcurrebat, ut vocaretur: *Veſio diſcurrens*, quia ab igne quo in- L. 30. moral. cap. 4. volutum erat, agebatur. Idcirco ut idem Iob 38. 35 annotavit Gregorius, vocari ſunt à Deo fulgura: *Nunquid mittes fulgura, & ibunt?* Fulguris enim materia, vilis eſt, & nullius activitatis, vapor ſcilicet craſſus, terreus, ac ſiccus, qui nulla in ſe fulget claritate, quin potius atrum in nube refert colorem; ſuccenſus tamen ignis virtute, quaſi in chalybem convertitur, ſplendoribus emicat clariſſimis, & tanta rapitur vi, ut omnia quæ ſibi opponuntur concutiat, & diſſipet, & quaſi ad nihilum redigat. Hujus ignis virtus in Paulo apparuit, qui tam validum ſeipſum ſentiebat, ut totum orbem in certamen vocaret. *Quis* Rom. 8. 35 inquit, *nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio, an anguſtia, &c. certus ſum, quia neque mors, neque vita, neque Angeli neque Poteſtates, neque Virtutes.* Colliges hinc, quam parum tu hujus divini Spiritus particeps, qui tantam in te ipſo conſpicis imbecillitatem, ut ad impetum cujuſuis contrarie agentis cadas, ſuccumbas, proſternaris: eo namque ipſo, quod mulierem vides, concupiſcis, cum divitias conſideras, ardes earum deſiderio; cum verbum aſperum contra te audis, nequaquam te contines, aut ſtas. De te aptè dici poteſt illud: *Ecce iſte coopertus eſt auro & argento, & o-* Hab. 2. 19 *mnis ſpiritus non eſt in viſceribus ejus*: id eſt, nullus ſpiritus. Spiritus ſanctus dicitur Sap. 7. 22. *multiplex*, ratione diverſorum effectuum, quos producit: *Unus enim & idem Spi-* 1 Cor. 12. 12. *ritus operatur multa dividens ſingulis, &c.* Nullus ergo Spiritus S. effectus in te relucet.

§. 16. Uti-

Digitized by Google

§. 16. *Utiles ſunt tentationes, ut homo veram, vel ſolùm fucatam habeat virtutem agnoſcat: ideo diabolus vocatur malleus, & Aquilo.*

¶ 61. SEcundo, utiles ſunt tentationes, (in-
Lib. de quit B. Auguſtinus) ut homo ſibimet
dono per- fiat notus, & cognoſcat an vera ſit
ſev. c. 5. prædicus virtute, vel fucata tantum, & ap-
parenti. Tentatio ſiquidem, inquit Di-
1. p. q. 114 vus Thomas, ad ſcientiam ordinatur, quam
art. 2. is qui tentat habere deſiderat, aut ſibi, aut
Hom. 3. in alii. Hanc rationem ex profeſſo expendit
Ierem. Origenes, obſervans, diabolum à Ieremia
Ier. 50. Propheta vocari malleum. *Confractus eſt*,
23. inquit, *& contritus malleus univerſæ terræ*,
Lib. 34. quod & ſimiliter obſervavit Gregorius.
moral. c. 6 Quamvis enim ad litteram de rege Baby-
lonis ſermo ſit, ſed ſub ejus typo deſcribi-
tur dæmonis actio, qui aptè vocatur mal-
leus: ad hoc namque, inquit Origines,
inter alia, applicatur malleus, ut probet
lapidem, an verus ſit adamas necne. Hu-
jus occaſione, quæ de adamante circum-
feruntur obſervat. & latius multo poſt il-
In cap. 7. lum, B. Hieronymus, Xenocratis, qui de
Amos. lapidum gemmarumque natura ſcripſit,
verba tranſcribens, Adamas (dicebat Xe-
nocrates) ſui nominis lapis eſt, quem La-
tinè indomitum poſſumus appellare, eo
quod nulli cedat materiæ, nec ferro qui-
dem: nam ſi ponatur ſuper incudem, &
gravi ictu mallei feriatur, antea incus &
malleus vulnus accipiunt, quam adamas
conteratur. Cumque ignis omnia domet,
& univerſa metalla conſumat, reddit ada-
mantem duriorem, ut ne parvulum qui-
a *Lib. 21.* dem in eo angulum vis nimii adoris ob-
de civ. c. 4 tundat. Id ipſum tradit Auguſtinus *a*: in
b *Ludovi-* cujus expoſitionem ejus Scholiaſtes *b* di-
cus Vives. ctum affert Plinii *c*, hoc idem obſervantis.
c *Lib. ult.* Sed annotat hoc quod de adamante dici-
cap. 4. tur, intelligendum eſſe de Indico & Ara-
In cap. 7. bico: neque enim unum eſt adamantium
Amos. genus, quinimò & B. Hieronymus ex Xe-
nocrate quatuor eorum genera enumerat,
Indicum, Arabicum, Macedonicum, Cy-
prium, pro qualitate regionum plus mi-
nuſve duritiem poſſidentes. Licet ergo
dentur adamâtes, qui malleo ictu frangun-
tur, ut experientia teſte comprobat Scho- *Vives lib.*
liaſtes Auguſtini. Indici tamen, aut Ara- *de civit.*
bici, quam diximus fortitudinem tenent. *c. 4. eodem*
Vidi (inquit Hieronymus) in auro adaman- *loco.*
tem, magnitudine milli: cumque vicinum
conſumatur aurum longo uſu ac nimia ve-
tuſtate, ſolus adamas non atteritur, &
nulla lima imminui poteſt, ſed & è con-
trario limam terit, & quicquid attigerit li-
neis ſulcat. Unde qui lapidum mercimo-
niam, inquit Origenes, exercent, cum vo-
luerint probare adamantem, ignorantes
veruſne ſit, an falſus, mallei ictibus ſup-
ponunt, tuncque veriſſimum eſſe adaman-
tem ſibi perſuadent, indomitus lapis in-
ter incudem & malleum perſeveret. Quod *Lib. ult.*
idem dixerat Plinius, ſupponens illum, in- *cap. 4.*
ter gemmas maximum habere pretium, ſi
verus ſit, id incudibus deprehendi; nam
qui verus eſt adamas, ita mallei reſpuit i-
ctum, ut ferrum utrinque diſſiliat, qui pro-
pterea Græcè adamas vocatur; id eſt, in-
domita vis. His annectit Origenes, ju-
ſtos in Scriptura ſacra vocari adamantes.
Ita Amos, juxta Septuaginta: *Et ecce vir*
ſtabat ſuper murum adamantinum, & in *Amos 7. 7.*
manu ejus adamas. Quem locum ſimili-
ter & Beatus Hieronymus, de juſtis ſe- *In eum*
cundum anagogem exponit: ſtat enim *locum.*
Dominus ſuper Sanctos, eos juſtificans,
protegens, defendens, quos tanquam mu-
rum validum ſtatuit ad ſuæ Eccleſiæ de-
fenſionem, quibus (inquit Hieronymus)
donavit, ut & ipſi adamantes vocarentur,
& à nullo ſuperati, dicerent cum Apoſto-
lo: *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti?* *Rom. 8.*
tribulatio, an anguſtia? &c. Accipit autem *35.*
Dominus adamantem in manu ſua, quia ¶ 62.
virum juſtum accipit, offertque ictibus
mallei, quo conſtet, omnibuſque pateat
illius vera ſanctitas, & firma juſtitia, &
quod verus ſit adamas, non tantum ap-
parens: ſemper enim ſuſpecta illa virtus &
ſanctitas eſt, quæ ad quemcunque ictum
mallei, aut ad quamcunque tentationem

confringitur & conteritur. Ideo ergo ex-
ponit adamantem, ut ictibus validis per-
cuſſus, probetur verus adamas: & ut ita
fiat, aliquando Deus ipſe ictibus ferit, &
Deut. 13. 3. tentat: unde dixit Moyſes: *Tentat vos Do-
minus Deus veſter, ut palam fiat, ſi diligatis
eum.* Sibi quidem nota eſt cujuſque virtus,
ſed ut hominibus illa fiat manifeſta, ten-
tationibus concutit. Ita *Abraham tenta-*
Gen. 22. 12. *vit*, cui poſt tot validos ictus, quibus cor
ipſius percuſſit, *nunc*, inquit, *cognovi*, id
eſt, feci, ut tu omneſque homines cognoſ-
cant, *quod timeas Dominum*. Nullatenus
Epiſt. 2. & 3. ad Olymp. tom. 5. credere poterat diabolus, inquit Chry-
ſoſtomus, quod Iob verus pretioſiſſimuſ-
que adamas eſſet, quouſque eum Deus,
quaſi adamantem manu tenens, expoſuit
validis hujus mallei ictibus feriendum. Su-
ſpecta ſit tibi tua virtus & ſanctitas; nec
credas te ſanctum, & vera virtute prædi-
tum, quouſque ictibus mallei expoſitus,
infractus, integerque remaneas. Optimè
Eccl. 34. 9. Spiritus ſanctus: *Qui non eſt tentatus, quid
ſcit? Vir in multis expertus, cogitavit multa:
qui non eſt expertus, pauca recognoſcit: qui
non eſt tentatus, qualia ſcit?* quaſi dicat:
Qui non eſt tentatus, quid ſcit de ſe ipſo?
num judicabit veram ſibi virtutem ineſſe,
quam nulla tentatio probavit? Sicut ada-
mas ille ſummo habetur in pretio, qui icti-
bus mallei ferientis probatus eſt, ita illa
virtus, quam dæmonis tentationes proba-
tam relinquunt. Optimè illum laudat Spi-
Eccl. 31. 10. ritus ſanctus: *Qui probatus eſt in illo, &
Lib. de dono perſev. ca. 6. perfectus inventus eſt, & erit illi gloria æ-
terna.* Unde & David, ſicut annotat Augu-
Pſ. 25. 2. ſtinus, petebat: *Proba me Domine, & ten-
ta me.* Tunc homo gaudere poteſt de ſua
ſanctitate & virtute, quando illam habue-
rit probatam: quando videris te ad contu-
meliæ verba non frangi; ſtare, cum perſe-
cutionibus impetitus fueris; cum pauper-
tate contunderis, aut infirmitate percute-
ris: quanto enim magis juſtus tentationi-
In cap. 7. Amos. bus cæditur (inquit Hieronymus) tãto for-
tior fit, & pro nomine Salvatoris inter fla-
gella lætatur. His adjungere poſſumus il-
Cant. 4. 16. lam divinam vocem: *Surge Aquilo, & veni
Auſter, & perfla hortum meum, & fluent
aromata ejus.* Cujus variæ ſunt expoſitio-
nes, de quibus alibi: nunc eam ſequemur,
ut uterque ventus Aquilo & Auſter in ma-
lum ſumantur. Et quidem de Aquilone
non eſt dubium, qui ventus eſt ſumme fri-
gidus, ideoque noxius, quia frigiditas ni-
mia, eſt inimica naturæ. De Auſtro autem
idipſum eſt manifeſtum, quem Philo Iu-
dæus *a* malum, & per ſe valde noxium vo- *a Lib. 1. de vita Moyſis.*
cat, quia eſt, inquit, aridus, invehens do-
lorem capitis, & gravedinem, languoriſque
tædium. Horatius *b* vocat eum ventum *b Lib. de Satyr 6.*
plumbeum, id eſt, inſalubrem & peſtilen-
tem, & quo corpora ingraveſcunt: Nec
plumbeus, inquit, Auſter. Ovidius *c*: No- *c Od. 14. lib. 2.*
centem, inquit, corporibus Auſtrum: &
rationem reddit Ariſtoteles *d*, quia humi- *d in Probl. lib. 2. ſ. 8. 16. Vide Setmaj.*
da & calida corpora efficit, quæ propterea
diſponit ad corruptionem. Certè natura
conſiſtit in quodam temperamento quali-
tatum: & ſicut ventus Aquilo eſt ei no- ¶ 63
xius, propter excedentem frigiditatem, *Ierem. 1. 14.*
ita Auſter propter exceſſivum calorem.
Sed & alia ratio eſt ſublimior ex Scriptura
ſacra, propter quam hi duo venti in malum
ſæpè ſonant. Hortus enim Domini erat Ie-
roſolyma, aut Iudæa, in qua tantum Deus
notus erat. Hæc à duabus provinciis ma-
ximè infeſtabatur, à Babyloniis, Aſſyriis,
aut Chaldæis, qui ei erant verſus Aquilo-
nem; ideò dictum eſt: *Ab Aquilone pan-
detur omne malum, &c. quia ecce ego invoco
omnes nationes regnorum Aquilonis, & ve-
nient, & ponent unuſquiſque ſolium ſuum in
introitu portæ Ieruſalem.* Et hæc ratio eſt,
ut ait quidam doctus autor, ob quam vo-
cabulum Aquilonis in ſacris litteris odio- *Setmajor.*
ſum eſt, & in malum frequentius accipitur,
quia ſcil. regnum, ſeu imperium Chaldæo-
rum, cujus Metropolis erat Babylon, ab
Aquilone vel Septemtrione poſitum erat
reſpectu Iudææ. Qua etiam de cauſa ab E-
zechiele quaſi ventus Aquilo demonſtra- *Ezech. 1.*
tus eſt Rex Babylonis, veniens contra Ie-
roſolymam. Infeſtabatur etiam Ieroſolyma
ab Ægyptiis, quos ad partem Auſtralem
Iudæa habebat; idque etiam, Auſter ali-
quando in malum ſonat. Erant itaq; fideles
cõſtituti inter hæc duo regna aut inter has
provin-

provincias unam ad Aquilonem, alteram ad
Auſtrum, à quib. multa & gravia incōmo-
Dan. 11. da patiebantur. Qua de cauſa Reges Chal-
dæorum, vocantur *Reges Aquilonis*; & re-
ges Ægypti, vocantur *Reges Auſtri*: & po-
tentia regum Babylonis, & potentia re-
gum Ægypti, nomine ventorum Aquilo-
nis & Auſtri exprimitur. Et rectè quidem:
nam ſecundum Scripturæ ſacræ phraſim,
omnis potentia regum terræ vocatur ven-
tus, & idcirco omnium monarcharum, qui
contra populum ſuum egerunt, volens
Dan. 7. Deus demonſtrare potentiam, Danieli de-
monſtravit, ex quatuor ventis pugnanti-
bus, in mari magno, quia tota ſupremo-
rum principum terræ potentia, quaſi ven-
tus eſt, cito ac ſubito tranſiens, & evane-
ſcens. Et quidem ſæpè hos ventos Aqui-
lonis & Auſtri Deus excitaſſe viſus eſt, ut
agerent contra hortum ſuum: quod an ef-
fectivè, an tantum permiſſivè acciderit,
Ierem.15. non vacat nunc explicare. *Ecce*, inquit, *e-
go excito ſuper vorgentem procacem, cujus
non intelligatis ſermonem, &c.* Et iterum:
Abdia 1.1. *Auditum audivimus à Domino, & legatum
ad gentes miſit: Surgite & conſurgamus ad-
verſum eum in prælium*, quia ſine Deo a-
gente, vel peculiari ſuæ providentiæ ordi-
ne permittente, nequaquam inimicæ illæ
poteſtates inſurgere poſſent contra hor-
tum ſuum dilectum: Id tamen ille ordi-
navit, ut fluerent aromata illius, metapho-
ra ſumpta ab eo, quod flores hortorum nō
ſpirant odorem ſuum abundantem, niſi
ventorum vi agitentur: tunc enim unuſ-
quiſque flos odorem ſuum refert. Ad hoc
ergo ab inimicorum vi agitari Deus fide-
les ſuos volebat, & eos exponebat violen-
tiæ ventorum, ut ſanctorum virtutes tunc
oderē ſpirarent & fluerent, & ad omnium
nares pervenirent. Unde ad hoc credo or-
dinatam Dei permiſſione fuiſſe, illam ſu-
perbam expeditionem Holofernis, qui o-
mnia Iudææ loca concutiebat, & Bethu-
liam tam ingenti oppreſſione impetivit, ut
oſtenderetur, quam exigua fidei virtute
eſſent ejus cives & presbyteri, & eorum
principes Oxias & Charmi; & omnibus
nota eſſet excellens ſanctitas viduæ illius
inclytæ Iudith, quæ quaſi abſcondita erat,
nec patebat omnibus, quæ & presbyteros Iudith. 6. ¶ 6.
etiam inſtruere valuit, & rectam fidem &
ſpem in omnibus excitavit. Similiter, ideo
permiſit, impii Sennacherib exercitum va-
lidum abſidere civitatem Ieruſalem, quam
in ſumma conſtituit afflictione, ut fides &
pietas pateret ſancti Regis Ezechiæ, qui
toto corde converſus eſt ad orandum Do- 4. Reg. 19
minum. Propterea etiam conceſſit, ut
multitudo magna Syriæ, quaſi validus
ventus veniret contra Ieruſalem, ut flos
excellentes virtutum & pietatis animi Io-
ſaphat omnibus paterent; *Qui totum ſe* 2. Paralip. 20
*contulit ad rogandum Dominum, & prædi-
cavit jejunium*, ad eum placandum, & ora-
vit, dicens: *Cum ignoremus quid agere de-
beamus, hoc ſolùm habemus reſidui, ut oculos
noſtros dirigamus ad te.* Idcirco etiam variè
permiſit vexari populum ſuum, & ab hu-
juſmodi ventus Aquilonis & Auſtri, huc
illucque rapi, ut virtutum odores ſpirarent
ſancti Iſraelitæ, qui ab impio Salmanaſar
ducti ſunt in captivitatem, ut Tobias il-
lorum ventorum vi agitatus odorem re-
ferret fragrantiſſimum; *Qui in captivita-* Tob. 1. 2.
te poſitus, non deſeruit viam veritatis: &
ſancti illi pueri à Nabuchodonoſor, ipſius Dan. 3.
ſuperbiæ vento flante ita ſunt agitati, ut &
in ignem conjecti fuerint, quò virtutum
ſuarum odorem ita ſpirarent, quod omnes
compellerent ad Dei confeſſionem, etiam
& ipſum Nabuchodonoſor. Quomodo e-
nim talis virtus, eiuſque flagrantia pate-
ret, niſi tanquam flores vento valido eſſet
agitata. Hæc omnia in Beato Iob vide-
re licet, qui tanquam hortus erat omnium
virtutum floribus conſitus, quem violen-
tis ventorum flatibus voluit Deus agita-
ri, ut flores virtutum ejus fragrantiam e-
mitterent ſuaviſſimam, talem, qualem il-
lis verbis expreſſit: *Dominus dedit, &c. ſi
bona ſuſcepimus, &c.* De quibus ex profeſ-
ſo ad hoc inſtitutum Beatus Chryſoſto- Hom. 1. ad popul.
mus. Ita igitur Deus, cujus hortus eſt a- ad medium, &
nima juſti, ordinavit, quod tentationes hom. 4. ante med.
contra eam excitentur, ut virtutum flores
odorem

odorem ſpirent ſuaviſſimum, gratiſſimumque. Et quidem ventis contrariis diabolus agit, & impedit eam: nunc enim incitat aliquem, ut te perſequatur, & tibi injuriam inferat, ut impatientia frangaris; nunc alterum movet, ut ſuper cœlos extollat, quo in ſuperbiam eleveris. Si ſanitate fueris, ad capiendas mundi oblectationes inducit: ſi infirmitate langues, ut te triſtitia conficias ſuadet; & nunc ad deſperationem impellit, repræſentans te in paupertate conſtitutum, ut niſi à bono deficias non poſſis vivere; nunc ad præſumptionem movet, oſtendens magnam Dei miſericordiam in peccatores, &c, Sicuti & contra Chriſtum fecit, quem primò tentavit per deſperationem, quia repræſentavit eum in deſerto, in quo nihil niſi lapides reperiebantur; poſtea ut nimis confideret, excitavit, dicens: *Mitte te deorſum: ſcriptum eſt enim, quia Angelis ſuis*, de quibus infra. Vtiles ergo ſunt tentationes, ut tibimet notum fiat, an flores odoriferæ ſint, quas in anima plantatas habes; an verò fœtidæ herbæ tetrum odorem emittentes, id tentationum tempore deprehendens.

§. 17. *Vtiles ſunt homini tentationes, ut per eas elaboretur ſicut aurum & argentum, & propter alias rationis à Beato Chryſoſtomo tradias.*

¶ 65 TErtio ſunt utiles tentationes, ad hominis perfectionem & bonum: nam illis homo ita aptatur, & lapis ferrū ictibus mallei elaborotur, & lapis politur tunſionibus. Obſervat B. Baſilius, [*Hom. de baptiſ. pag. 235.*] variis de cauſis dici, batiſmum Chriſti eſſe in Spiritū ſancto, & igne, id eſt, in Spiritu ſancto, qui operatur ut ignis. Cùm enim ignis ferrum penetrat, non hoc tantum fit, quod ejus ſordes abſumit, ſed & præparat illud, & diſponit ad mallei tunſiones & ictus, ut illis ſupervenientibus, perfectam figuram ſuſcipiat ad artificis intentionem, quam in ædibus & ſublimi loco collocet. Ita per baptiſmum non tantum homo à peccato purgatur, ſed intendit Spiritus ſanctus ſua virtute & gratia illum aptare ac munire, ut ſupervenientibus mallei ictibus, id eſt, diaboli tentationibus, perfectior remaneat. Ita [*Hom. 2 in Ierem. cit.*] Origenes exponens, quod ſupra dicere cæpimus, quare diabolus dicatur malleus univerſæ terræ, annotat in Scriptura ſacra, ſi diligenter eam percurramus, perpetuò invenire utiliſſimas mallei percuſſiones: ſi enim malleus non eſſet, non eſſent tubæ illæ ductiles, quæ juxta legen ad ſolemnitatem Dei excitabant, & a audientium animos ſuo clangore incitabant ad bellū cōtra inimicos. [*Num. 2. 19. & Pſ. 97. 6.*] Neceſſarius certè eſt malleus, ut tuba dictilis fiat. [*Exod. 25. 31. & 37. 17.*] Per mallei juctus, candelebrum illud ductile, lucens in tabernaculo perfectum eſt. [*3. Reg. 6. 7.*] Per varias mallei tunſiones aptati ſunt lapides in lapidinis, ut collocarentur poſtea in templo Salomonis, in quo jam non auditur ſonitus mallei, vel ſecuris aut ſerræ. Hæc operatur ictùs mallei in ferro ignito, aut auro, vel argento, vel lapidibus: ſimiliaque operantur tentationes in ſanctis. Paulum, inquit Origenes, in tubam efformare Deus volebat, quę non incertum ederet ſonum; hoc autem tunſionibus perfecit, & variis tentationibus quibus extendebatur etiam ejus animus ad majorem ſpem, ſicuti metallum tanto magis extenditur, quando validioribus ictibus percutitur: & ita reſponſum eſt illi roganti; quod Deus tentationes auferret: [*2. Cor. 12. 9.*] *Virtus in infirmitate* (id eſt, tentatione, ut ait Chryſoſtomus) *perficitur*: aptatur enim homo, & ſecundum virtutem perficitur, tentationum ictibus percuſſus, & dicere poſt: [*Ad Tiul. 3. 14.*] *Ad bravium ſupernæ vocationis extendes me ipſum*, metaphora ſū-pta à ferto vel ære, quod eo magis extenditur, quo magis tunditur. Similiter & ſancti per varias tunſiones fuerunt expoliti in hoc mundo, ut *in illo templo*, in quo *omnes dicent gloriam*, [*Pſal. 28. 9.*] iu quo non auditur ſonitus, aut ictus mallei, vel ſecuris, collocati ſubſiſtant. Quæ omnia egregiè proſequitur D. Thomas *a*, & docuerat Gregorius *b*, annotans, optimè dęmonen dici malcū univerſę terræ,

[*a 1. 2. q. 101 ar. 4.*]
[*b Lib. 34. moral. c. 6.*]

terræ, quia etſi ad omnes perſonas, & ad
omne tempus ſe extendat ejus tentatio, id
tamen tantum fit, dum homo vivit in ter-
ra, cujus vita eſt militia, dum ſuper ter-
ram vivit: nam homine in cœlis conſtitu-
to, jam non erit amplius, neque luctus,
neque clamor, neque aliquæ aliæ inſidiæ
inimici. Ex his elicit Origenes, myſte-
rium indicari, in eo quod Spiritus ſanctus
voluit exprimere, malleatores ortos eſſe
Gen. 4. 22. ex Cain: ab eo enim proceſſit *Tubal Cain*,
qui fuit malleator & faber, in cuncta operis
æris & ferri. Erat ſanè *Cain ex maligno*, ab
1. Ioan. 3. 12. eo agebatur, excitabatur, & movebatur;
& ejus filii ſunt impii, perſequentes ju-
ſtos tanquam malleatores, quorum ſtu-
dium eſt, ictibus ferire ferrum & æs, id
eſt, juſtos, fortes & validos: quos tamen
Deus eiſdem ictibus aptare intendit, ut
figuram CHRISTI Domini recipiant, &
mortificationem ejus referant, & confor-
mes evadant imagini ſimilitudinis ejus,
Omnia, inquit Origenes, malleatoribus
plena ſunt, quidam juſtum feriunt contu-
meliis, alii rapina, alii odio, alii incitando
ad malum; ideo permiſit Deus tot tyran-
nos, qui quaſi malleatores aptarent ſan-
ctos martyres, &c. ideo tot tantoſque ini-
quos permittit propter bonum juſtorum,
quibus potius proſunt tentationes, quas
diabolo inſtigante contra eos movent,
quam obſunt: per illas enim elaboratur,
politur & perficitur homo, & eo ma-
gis animus ad bravium ſupernæ vocatio-
nis per ſpem extenditur, quo validiori-
¶ 66 bus ictibus fuerit percuſſus. De iis egregiè
Hom. 1 ad populum. Chryſoſtomus, qui varias rationes tra-
dit & proſequitur, propter quas Deus ju-
ſtos laboribus exponit: quæ omnes idip-
ſum explicant, cur & tentationibus vali-
dis eoſdem offerat: & hanc Chriſti hiſto-
riam expendens rationibus, quas ſupra
expendimus, alias breviſſimè ſuper ad-
Hom. 13. in Matt. dit. Nec enim, inquit, ſolum ſunt utiles
tentationes, ut diſcas, quoniam CHRISTI
baptiſma te facit fortiorem, & quod in eo
accepiſti arma, ne otieris, ſed potius eo-
rum fortitudinem facias manifeſtam, ſed
propter alias cauſas. Primò, ut in humili-
tate converſeris, & in timore, qua de cau-
ſa tentari permiſſus eſt Paulus: *Ne magni-* *2. Cor. 12.*
tudo revelationum illum extolleret. Secun- *7.*
dò, ut dæmon agnoſcat, te verè & ex cor-
de in baptiſmo ei renuntiaſſe: nam ſi ſta-
tim poſt baptiſmum illi excitanti conſen-
tis, non videris perfectam renuntiatio-
nem tenuiſſe: nec enim miles, qui ducem
deſervit, & in contrarium exercitum ſe
tranſtulit, verè videtur ducem deſeruiſſe,
ſi ad primam ejus vocem, ad ei obſequen-
dum ſe convertit. Tertiò, ut fortior & va-
lentior tentationum exercitatione redda-
ris: uſus enim & exercitatio vires acuit, &
auget: nam equus qui nunquam curſum
aliquem agit, aut impetum ſuſtinet, im-
potens omnino redditur. Et certè fortiſſi-
mæ redduntur manus ruſtici, & in callum
obdurantur, quas exercitatione conti-
nua agitat: cum tamen qui eas ſemper te-
net in ocio, ita delicatas reddit, ut mini-
mo labore frangantur & vulnerentur.
Quartò, ut capias grande documentum
theſaurorum tibi à Domino creditorum,
intelligens talia gratiæ dona Deum in te
repoſuiſſe, per quæ fecit te longè excel-
lentiorem diabolo: neque enim malignus
ille adverſum te ageret, niſi in majori te
honore conſpiceret poſitum. Hinc & ad-
verſus Adam inſurrexit ab initio, quia ex-
cellenti dignitate vidit illum præſtare.
Propterea & contra ſanctum Iob arma
commovit, quia videbat illum à Domino
miris laudibus coronatum. Hæc Chryſo- *Hom. 52. ad populum.*
ſtomus & alia proſequitur, qui etiam ad
hoc inſtitutum peculiarem edidit tracta-
tum, oſtendens quod utiles ſint tentatio-
nes ad omnes, demonſtrans, quomodo ad
ingentem utilitatem noſtram permittat
Deus, non variis tentationibus urgeri,
quas non ſolùm diabolus per ſeipſum, ſed
& per interpoſitos homines, & per varias
occaſiones excitat, quas Deus, tanquam
pius Pater non permitteret, niſi nobis pro-
ficuas videret. Ex iis illa explicatur quæ-
ſtio, quam in principio propoſuimus:
cùm enim dicitur, Spiritum ſanctum

duxiſſe Chriſtum, ut tentaretur à diabolo, & quod ducit etiam juſtos ad hoc, ut tententur, & eos offert tentatori, qui contra illos agat, & impugnet, non ita intelligendum eſt, ut exiſtimemus, quod Deus pro fine habeat tentationes, aut quod poſitivè moveat tentatorem ad tentandum, qui tentatione ipſas in ſeipſis permittit quidem, non vult aut intendit; ſed intendit tantum utilitates & commoda, quæ illarum occaſione conſequitur juſtus; eo modo, quo Rex aliquis offert filium ſuum qui congrediatur cum inimico, non quod velit inimici impugnationem propter ſe, aut quod poſitivè moveat inimicum aut vires ei præſtet ad agendum contra filium ſuum; ſed permittit inimico, ut agat contra filium ſuum quicquid poteſt, quoniam intendit victoriam, quam ſi jus de illo reportet. Sed de iis Theologi pluribus in locis.

§. 18, *Chriſtus ductus dicitur, ut tentaretur, quia per dona potius actus fuit, quam ageret per regulas virtutum.*

¶ 67

Hom. 13. in Matth.

UTiles quidem ſunt tentationes, ut dictum eſt, nihilominus expendendus eſt cum Beatu Chryſoſtomo, loquendi modus, quo utitur Euangeliſta, qui non dicit, Chriſtum fuiſſe aut ex ſe ipſo proceſſiſſe in locum tentationum, aut ſe conjeciſſe, aut ſeipſum expoluiſſe, ut tentaretur, ſed ductum eſſe, ut aptiſſimè nobis ſignificatum videamus, quia non ſponte noſipſi ad tentationes debemus procedere, ſed cùm tracti aut ducti fuerimus, viriliter repugnare: quod & ſimiliter obſervaſſe viſus eſt D. Cyprianus, cujus rationem refert, & ſequitur Beatus Auguſtinus, quia videlicet fragiles ſumus, & ſicuti poſſumus vincere tentationes ex divina gratia, ita & poſſumus vinci ex noſtra infirmitate. Hæc ut explicemus, & videamus reconditam Theologiam, quam in his verbis inſinuat ſacer Euangeliſta, obſervandum eſt certũ eſſe ex divina Theologia, dari Spiritus ſancti dona, de quibus difficiles habent Theologi diſputationes. Quidam enim cenſent, illa non eſſe diſtincta à virtutibus infuſis: alii dicunt diſtingui quidem, non reipſa, ſed ratione: diſtingui non ſola ratione, ſed re ipſa, ut patet apud autores Scholaſticos. Divinitus tamen eorum naturam expoſuit D. Thomas, quam explicat ſupponendo id quod commune eſt apud omnes: ad hoc ſcilicet, quod homo facile moveatur in bonum, indigere aliqua qualitate, qua reddatur facile mobilis ad illud: ſicut enim ad hoc quod plauſtrum novum, grave, & ex aridis lignis conſtructum, facile moveatur per loca aſpera, neceſſarium eſt, ut oleo aut pinguedine ungantur axes, quibus circumvolvuntur rotæ; ita quia homo grave pondus carnis & corporis fert: (*Corpus enim quod corrumpitur aggravat animam*) & ad malum propendet: (*Cuncta enim cogitatio cordis humani, prona eſt ad malum ab adoleſcentia ſua*) eget quibuſdam qualitatibus, quibus axes animæ, id eſt, potentiæ ipſius, per quas omnem motum exercet, tanquam oleo & pinguedine ungantur, quo facile in bonum poſſint moveri. Ex his apertè colligitur neceſſitas virtutum & donorum in potentiis animæ. Duplex enim bonum reperitur, ad quod homo poteſt ferri: unum eſt bonum ſecundum rationem aut naturalem, à natura inditam, aut ſupernaturalem à Deo nobis in Scripturis ſanctis, vel per Eccleſiæ traditionem explicatam: aliud eſt bonum ſupra omnem rationem, cujus bonitas non deſumitur ex regula rationis naturalis aut ſupernaturalis, ſed ex peculiari Dei impulſu in particulari occaſione. Ad hoc quod homo facilè moveatur ad bonum conforme rationi naturali, vel ſupernaturali, ponuntur virtutes acquiſitæ & infuſæ, quæ nihil aliud ſunt, quam habitus aut facultates quædam ſuperadditæ potentiis, reddentes eas facile mobiles, ad bonum ſecundum rationem

Lib. de orat. Dominica. I. de dono perſev. 2.6.

In 3 d.34 1.2.q.68.

Sap.9.15

Geneſ.5.6

rationem naturalem aut ſupernaturalem. Temperantia verbi gratia, nihil aliud eſt, quam habitus aut facultas, qua appetitus redditur facile mobilis ad jejunium, quando ad illud movet ratio, aut divina, ¶ 68 vel Eccleſiaſtica lex, vel regula. Ad hoc autem, ut homo facile moveatur ad bonum, quod eſt ſupra omnem regulam, ponuntur dona Spiritus ſancti, quæ nihil aliud ſunt, quàm habitus quidam infuſi à Spiritu ſancto, quibus homo redditur facile mobilis ad actus, excedentes omnem rationem & deliberationem rationis: aut ut 2.2.qu.7.91. art.1. 3.p qu.7. art.5. B. Thomas dixit, ſunt perfectiones quædam aut diſpoſitiones potentiarum animæ, ſecundum quod ſunt natæ moveri à Spiritu ſancto ad actus excedentes omnem regulam rationis, naturalis & ſupernaturalis, qualis fuit actus, quo Samſon occidit ſeipſum dono conſilii & fortitudinis, & quo David puer proceſſit inermis contra veteranum militem Goliath, omnibus armis munitum: hi enim actus non fuerunt ſecundùm rationem, ſecundùm quam potius videntur actus vitioſi, homicidii ſcilicet & præſumptionis: neque enim aliquis poteſt ſeipſum occidere, ſi rationis regulas expendamus; neque evidenti periculo ſe ſubjicere: fuerunt tamen actus procedentes à donis Spiritus ſancti, quo in illo particulari tempore motus eſt Samſon ad mortem ſibi inferendam, & David ad non timendum periculum, quod ſecundum rationem timere poterat. Idipſum dicimus de actu illo, quo Beata Apollonia ſe in ignem conjecit, & actus quo Iudas Machabæus aggreſſus eſt bellum illud inſigne, cum pauciſſimis, &c. Ex his manifeſta ſunt differentiæ inter dona Spiritus ſancti, & virtutes, non tantùm acquiſitas, ſed & infuſas. Primò namque actus virtutum procedunt ab homine deliberante ſecũdùm rationem naturalem vel ſupernaturalem; ſicuti qui eligit jejunium, quia eſt ſaluti corporis, vel animæ expediens, ſecundùm regulas legis naturalis, aut Eccleſiæ: at actus donorum non procedunt ab homine deliberante ſecundùm rationem, quamvis liberè eos operetur (quia Spiritus ſanctus movens non aufert libertatem, ut egregiè expoſuit Divus Thomas (ſed ab Spiritu ſancto interius per dona ſua excitante, & movente in peculiari caſu & occaſione. 2.3 q.12. a.1. ad 3. Ex hac differentia prima ſequitur ſecunda; quod cum homo operatur ſecudum virtutes, poteſt reddere rationem ſui operis, quod ſcilicet illud fecerit, quoniam eſt ſecundùm regulam rationis: at cùm homo operatur ſecundùm dona, neſcit rationem reddere illius actus, quem producit; non enim illum operatur ex virtute deliberante ſecundùm rationem, ſed ex dono Spiritus ſancti impellentis ad talem actum. Tertio differunt, quod operationes virtutum examinandæ ſunt ſecundùm regulas rationis naturalis, aut ſupernaturalis; & ut homo rectè operetur ſecundùm virtutem, talem regulam debet conſiderarè, ut actum producat ei conformem: at operationes donorum nequaquam ſunt ſecundùm talem regulam examinandæ; ſi namque ſecundùm regulas rationis expendantur, potius eſſent condemnandæ, quàm commendandæ, quales fuerunt illæ Samſonis, Davidis, S. Apolloniæ, &c. ſed ſecundùm impulſum Spiritus ſancti in particulari occaſione ad illas excitantis. ¶ 69 Tandem in actibus virtutum dicitur homo plenè agere, & ſe movere, quamvis non ſine Dei adjutorio: at in actibus donorum potius dicitur agi & moveri, quia impulſu Spiritus ſancti fertur ad id, cujus rationem ipſe, qui agitur, ignorat. Ita Paulus: *Qui Spiritu Dei aguntur.* Rom. 8. 14. Propter hanc itidem cauſam, talia dona vocantur ſpiritus aut impulſus, videlicet *Spiritus ſapientiæ, & intellectus, Spiritus conſilii,* Iſai. 11. 2. &c. id eſt, impulſus quidam habitualis, ut Divus Thomas *a* expendit. Ex iis patet id quod annotavit Vatablus *b*, ſæpè qui per dona & impulſus prædictos moventur à Spiritu ſancto, judicari amentes & ſtultos, & agentes ſine ratione, quia operantur id, quod eſt ſupra rationem, ex peculiari Spiritus ſancti impulſo, quem ignorant, qui talia opera vident. Nec mirum, quod illi hoc ignorent, cùm is qui moveatur

a 1.2. qu. 68. art. 3.
b In l. 4. Reg. c. 4. 9.

tur, etiam ſæpiſſimè ignoret, & neſciat à quo, aut quomodo moveatur; quod nunc explicare non vacat. Ita quando Propheta ille diſcipulus Eliſæi ingreſſus eſt ad Iehu, & extrahens eum è medio fratrum ſuorum, introduxit in cubiculum interitus, tenenſque lenticulam olei, fudit ſuper caput ejus, dicens: *Unxit te Regem ſuper Iſraël:* qui viderunt eum venientem, & quaſi ab alio motum & actum, dixerunt: *Quid venit iſte inſanus ad te?* Hæc doctrina adeò eſt vera, ut & Ariſtoteles aliquid illius cognoverit, ut D. Thomas *a* annotavit: tradit enim Ariſtoteles *b*, agens de bona fortuna; hominem communiter moveri quidem ad bonum ſecundum rationem per virtutes, ſed aliquando ab ipſo Deo moveri ad actus ſupra omnem rationem: & addit, quod iis qui moventur ſecundùm inſtinctum divinum, non expedit conſiliari ſecundum rationem, ſed quod ſequantur interiorem inſtinctum, quia moventur à meliori principio, quàm ſit ratio humana: ſed de iis egregie D. Thomas qui naturam, numerum, vim, & neceſſitatem donorum Spiritus ſancti explicat, & probat alia dona eſſe illa ſeptem, quæ enumerantur ab Iſaia, de quorum unoquoque ſuis locis peculiariter diſputat. His addendum eſt, eſſe certum ſecundùm fidem, CHRISTUM Dominum nō tantum habuiſſe omnes virtutes naturales & infuſas, ſed & dona omnia Spiritus ſancti; idque cum maxima & ineffabili plenitudine, Hoc demonſtrat Divus Thomas, & patet ex communi antiquorum Patrum conſenſu, id probantium ex illo: *Requieſcit ſuper eum Spiritus Domini, Spiritus ſapientiæ & intellectus*, &c. Gregor. Nazianzeni *a*, Baſilii *b*, Athanaſii *c*, Irenæi *d*, Origenis *e*, Tertulliani *f*, Cypriani *g*, Ambroſii, Auguſtini, Hilarii, Iſichii, & aliorum, quos referunt Leo Caſtrenſis *h*. & Magiſter noſter Medina *i*. Ita exponunt quidam id, quod Ioannes Baptiſta *k* dixit: *Non ad menſuram dat Deus ſpiritum:* quod de CHRISTO intelligunt Cyrillus *l*, Chryſoſtomus *m*, quem ſequitur Euthymius, & exponunt multi de plenitudine donorum, in tanta perfectione, quantum poteſt creata natura accipere; ut quod dixit Iſaias: *Replevit eum ſpiritus*, dicat Ioannes: *datus eſt ſpiritus non ad menſuram;* eo modo, quo cum quis vinum dat alicui, volens totum vas quod defert replere, dicitur non dare ad menſuram, ſed quantum vas ipſum capere poteſt, quod qua ratione explicandum ſit, Theologi docent. Ut hæc abundantiſſima donorum plenitudo fieret manifeſta, deſcendit viſibiliter Spiritus ſanctus ſuper eum in ſpecie columbæ in baptiſmo, & eo Spiritu plenus, regreſſus à Iordane, ductus eſt ab eodem Spiritu in deſertum, vt tentaretur à diabolo. Itaque iſte actus, quo proceſſit in deſertum, ut tentaretur à diabolo, non fuit actus alicujus virtutis propriè loquendo: non enim eſt actus conformis rationi, ut homo ipſe ſeipſum offerat, & exponat diabolo, ut ab eo tentetur aut impugnetur, qui potius, ſi ſecundum rationem agit, tenetur fugere illius tentationes: ſed fuit actus à Spiritu ſancto per dona illius, quibus plenus erat. Et ita omnes Euangeliſtæ indicant, qui ita enarrant hunc CHRISTI progreſſum, ut exprimant, quod ad illum potius agebatur, quam ageret. *Ductus eſt*, inquit Matthæus, *à Spiritu. Expulit eum Spiritus*, inquit Marcus *Agebatur in Spiritu*, inquit Lucas. Et quidem Beatus Ambroſius *a* tribuit hunc actum dono conſilii, quia non ignarus, ſed conſilio ducebatur; non quidem conſilio, quod deliberet ſecundum rationem, ſed quod agit ſecundum Spiritus ſancti impulſum: cui ſubſcribere videtur D. Thomas *b*, de quo dono agit ipſe ex profeſſo *c*. Alii tribuunt dono fortitudinis, quo etiam actus fuerat David ad pugnandum cum gigante Goliath: de quo idem D. Thomas *d*. Alii tribuunt utrique, ſicut revera David, utroque dono conſilii & fortitudinis actus proceſſit contra Goliath: nam conſiliatus eſt, non ſecundum rationem, ſed ſupra rationem, videlicet ſecundum impulſum Spiritus ſancti, dicens: *Tu venis ad me in haſta & gladio; ego venio ad te in nomine Domini, &c.* Sed verè poteſt tribui Spiritui ſancto, agenti & monenti

[Margin, left: 4. Reg. 9. — a 1.2. qu. 68 art. 1. — b L. 7. moral. ad Eudem. cap. 18. — Iſa. 11. in 2.2. — 3. p. qu. 7. art. 5. — Iſa. 11. 2. — a Orat. in S. Tenthe. — b Contra Eunom. ſerm. 1. cap. 14. — c L. de fide ſua. — d Lib. 3. cont. har. cap. 11. — e Hom. 6. in ca. 11. Numer.]

[Margin, right: f Lib. 3. con. Marcion. — g Lib. 1. cont. Iud. cap 10. — h In c. 11 Iſa. — i 3. p. q. 7. art. 5. — k Ioan. 3. 34. — l Lib. 2. in Ioan. cap. 72. — m Ho. 29. in Ioan. — ¶ 70. — Matth. 4. 1. — Marc. 1. 12. — Luc. 4. 1. — a Lib. 4. in Luc. cap. de ductu Ieſu. — b 3 p. qu. 41. art. 2. — c 2. 2. qu. 52. — d 2. 2. qu. 110. — 1. Reg. 17]

nenti Chriſtum, ſecundum omnia ſeptem dona. Quod videntur Euangeliſtæ indicare, ſingulariter S. Lucas, qui poſtquam præmiſit: *Ieſus plenus Spiritu; regreſſus eſt à Iordane*, nomine Spiritus, plenitudinem omnium donorum Spiritus ſancti intelligẽs; ſtatim eodem Spiritus nomine uſus, adjicit. *Et agebatur Spiritu*, eundem Spiritum intelligendum indicans, quo præmiſerat illum plenum, videlicet Spiritum ſanctum, ſecundum omnia ipſius dona. Sic annotaſſe viſus fuit Cyrillus, qui de Chriſti ſanctificatione agens, explicat Chriſtum dici ductum, actum, & expulſum a Spiritu, non quod vi aliqua cogente & tollente libertatem arreptus, ad ductuſque eo ſit, aut quod motu corporali externo, & quaſi violento ſit impetitus, ſed interno Spiritus ſancti impulſu ſupra humanæ naturæ conditionem agente. Cyprianus *a*, ductus, inquit, eſt à Spiritu, id eſt, proceſſit Spiritu ſancto duce ac comite. Athanaſius *b*, à Spiritu ſancto, inquit, operant & agente in illo. Ex his omnibus manifeſta relinquitur ratio Chryſoſtomi *c*, quam & tradidit. Theophylactus *d*, cur Euangeliſta facer dixerit, Ieſum ductum eſſe non autẽ ipſum juiſſe, aut ſeipſum expoſuiſſe, ut tentaretur à diabolo. Hoc enim factum eſt à Chriſto, non ſecundum rationem ſeipſum movente, ſed à Spiritu ſancto per dona ſua ſupra omnem rationem interius excitato, & impulſo: nam non eſt conforme rationi, ut homo ſeipſum ducat ad locum, in quo tentetur à ſatana, & ſeipſum offerat tentatori, ab eodem tentationibus impetendo; imò eſt ſecundum rationem, tentationes fugere, & ſe ipſum ab illis ſeparare,

(?)

Lib. 2. de fide ad Regi. c. 5.

a *Lib. de jejun. & tent.*
b *Epiſt. ad Serapionem.*
c *Hom. 13 in Matt.*
d *In c. 1. Marci.*

§. 19. *Homo tentationum loca & occaſiones fugiat, nec niſi ductus à Spiritu ad illa procedat, ſicut fecit Paulus.*

SI autem CHRISTVS Dominus, qui fortiſſimus eſt, *Qui ſapiens corde eſt, & fortis robore, cujus iræ nemo reſiſtere poteſt, in cujus conſpectu ad nihilum deductus eſt malignus*, non procedit ipſe ut tentetur, nec ſeipſum ducit ad locum, in quo tentari poteſt; multo minus homo debebit ſeipſum offerre tentationibus, & procedere ad locum, ubi tentetur à diabolo, cum infirmus ſit: *a*, *Tanquam folium, quod vento rapitur* b, *tanquam pulvis quem projicit ventus à facie terræ*; cujus fortitudo, imbecillitas potius dici poteſt, quam deſcripſit Dominus: *Et erit fortitudo veſtra, ut favilla ſtupæ, & opus veſtrum quaſi ſcintilla, & ſuccendetur utrumque ſimul, & non erit qui extinguat.* Eleganti metaphora hoc Spiritus ſanctus expoſuit: *Quis*, inquit, *miſerebitur incantatori, à ſerpente venenato, & omnibus qui appropinquant beſtiis? Sic qui comitatur cum viro iniquo, & obvolutus eſt in peccatis ſuis.* Egregiis comparationibus obligat Sapiens, fugere occaſiones & loca, in quibus homo tentari poteſt. Certè qui inter ſerpentes incedit, quantumcunque incantator ſit, ſi aliquando liber evadit, aliquando tamen alicujus ſerpentis morſu & veneno inficitur: ideoque quando malum incurrit, non meretur, ut aliquis illius miſereatur, qui hoc ipſo, quod inter ſerpentes voluit incedere, tanquam certum habere debebat, ſe aliquando tandem ab eis inficiendum. Idem dicendum eſt de illo, qui appropinquat leoni ferociſſimo, aut inter cornua tauri crudelis ſeipſum vult conſtituere: hic enim nullam meretur commiſerationem, cum malum incurrit; quoniam illud ipſemet eligere voluiſſe viſus eſt, quando ſe ipſum in tali occaſione & loco repoſuit.

¶ 71

Iob 9. 4. *Pſa.* 14. 4.

a *Iob* 13. 25.
b *Pſ.* 1. 4.
Eſa. 1. 31.

Eccl. 12. 13.

Unde vir prudens ab hujuſmodi periculis procul fugit, & tales occaſiones averſatur. Sic, inquit, nullam meretur miſericordiam, ***qui comitatur eum viro iniquo, & obvolutus eſt in peccatis ſuis.*** Virum iniquum, vocat diabolum tentatorem, qui ad iniquitatem impellit, Peccata autem vocat, illius tentationes & occaſiones peccatorum, eo modo, quo Paulus, concupiſcentiam vocat peccatum, quoniam ad pec-
ad Rom. 7 catum excitat & inducit. Quis ergo ejus miſerebitur, qui ipſemet ſe propinquum facit diabolo, ut tentetur, capetens loca, in quibus ille tentare ſolet? Quis miſerebitur ejus, qui ſeipſum obvoluit variis occaſionibus peccatorum, nunc cum muliere familiariter colloquens, nunc inter murmuratores ſe collocans, nunc ad videnda impudica ſpectacula procedens? Hoc enim ipſo, quod quis talibus periculis ſe exponere vult, iam videtur ipſa peccata etiam committere voluiſſe. Propterea qui prudens eſt, pericula & omnes peccatorum occaſiones everſatur, & fugit loca, in quibus ad peccatum ſe tentandum timet. Ille præſertim qui humanæ fragilitatis eſt conſcius, & intelligit, nos nobiſcum ferre propriam concupiſcentiam, quam Theologi fomitem peccati vocant, quia non tam facilè ignis ſcintilla fomitem ſuccendit, quam tentatio aliqua noſtram concupiſcentiam. Homo qui humeris ſuis portaret ſaccum, ſulphureo pulvere plenum, aut ſtupæ cirris veſtitus eſſet, nequaquam ad eum locum procederet, ubi ejus inimici ignita tela contra eum ejicerent: facile enim, propter diſpoſitionem eorum, quæ ſecum fert, poſſet ignis in illis recipi, ſicque totus homo ſuccendi, inflammari, &
¶ 72 conſumi. Hæc alibi explicata ſunt latius in Davide, Salomone, & aliis: imò & in Adam, qui nondum talem fomitem habebat, cui non profuit æreum aliud, & quaſi adamantinum ſcutum juſtitiæ originalis: nam cum primum ignitam pharetram inimicus in eum jecit, totus ipſe ſuccenſus eſt. Quid faciet homo, qui adhuc quaſi fumantem habet candelam animæ ſuæ, cujus peccatum nuper extinctum eſt, & adhuc calor remanet malæ inclinationis & affectus, quique nullatenus in virtute firmus eſt, nullaſve radices illa in anima ipſius traxit? Obſervat: Cyrillus illud præceptum: *Si quis nuper duxerit u-* L. 1. de ador. p. 112
xorem, non egrediatur ad bellum, neque ei quippiam neceſſitatis injungetur. Alii le- Deut. 24. 5.
gunt: *Neque quippiam operis militaris ei injungetur.* Non nudæ litteræ, inquit Cyrillus, eſt adhærendum, ſed hujus mandati ſpiritus quærendus. Hic autem intelligetur, ſi attendamus, notum eſſe ex Salomone, uxorem, quam homo debet ſibi copulare, eſſe virtutem & ſanctitatem, ex qua actus bonos, tanquam filios producat: de qua & illud dici poteſt: *U-* Pſ. 127. 3
xor tua, ſicut vitis abundans in lateribus domus tuæ, filii tui ſicut novellæ olivarum, &c. Dic, inquit Salomon, *ſapientiæ: Soror* Prov. 7. 4
mea es, & prudentiam tibi facito amicam. Quando homo à peccato avertitur, & nuper deſpondet ſe virtuti & juſtitiæ, idoneus ſtatim non eſt, qui procedat ad bellum, qui probetur & tentetur: pervortetur enim, potius quam vincet. Senſualis, qui nuper peccata ſua confeſſus eſt, ſi ſtatim ad collocutiones, converſationeſque priſtinas procedat; perjurus, qui nunc ad Deum ſe converterat, ſi cito ad ludum revertatur, &c. certum eſt, ſtatim ſuperandos eſſe ab inimico, quippe qui recenter virtuti fuere deſponſati, nec multa eget fortitudine gigas, ad eradicandam herbam, aut arbuſculam nuper plantatam, quæ nullas adhuc radices contraxit. Beatus Cyprianus, illam agitat Lib. de lapſis.
quæſtionem; liceat ne tempore perſecutionis fugere: in cujus explicationem illam perpetuò tenet ſententiam, quod homo nullatenus debet, aut poteſt ſeipſum offerre tyranno, qui illius fidem impugnet, quia timere debet fragilitatem & infirmitatem ſuam: quod & alibi *a*, do- a Lib. de mortal.
cuit, ſed egregiè ſcribens ad Nemeſianum *b*, ubi poſtquam docuit illicitum eſ- b Eſt ep. 77.
ſe homini fideli, ſe ultro offerre tyranno, ut ab illo ejus fides impetatur, concludit di-

dicens: Dominus nos confiteri magis vult, quam profiteri. Profiteri dicitur quis, qui non requiſitus, aut vocatus, ultro ſe offert ad profitendam fidem coram tyrano. Quod ſi invenerimus ſanctos aliquos ultro ſe tyrannis obtuliſſe, dicendum eſt, id eos feciſſe, actos a Spiritu ſancto movente, & inſtigante eos per dona conſilii, fortitudinis, &c. ſupra ipſius rationis regulam, ſecundum quam tenetur unuſquiſque qui in periculo poteſt perire, illud fugere, & nequaquam ſeipſum illi offerre. Hoc egregiè indicavit Paulus:

Actor 20 21. *Et nunc ecce alligatus ſpiritu, vado in Ieruſalem, quæ in ea ventura ſint mihi ignorans, niſi quod Spiritus ſanctus mihi proteſtatur, dicens: Quoniam vincula & tribulationes Ieroſolymis me manent.* Quid eſt. *Ecce alligatus ſpiritu?* Certè non loquitur de corporeis materialibuſque vinculis, aut catenis, quas necdum Paulus ſuſtinebat; & qui eis vincitur, non dicitur alligatus ſpiritu, ſed corpore. Loquitur ergò, de inſtinctu & impulſu, quo agebatur à Spiritu ſancto Ieroſolymam, in qua Iudæi erant contra illum multas & periculoſas perſecutiones excitaturi. Quibus verbis duo voluit Divus Paulus indicare.

¶ 73 Primum eſt, vis Spiritus ſancti impellentis, qui quamvis non auferat libertatem hominis, quem impellit; ducit tamen illum admiranda quadam & libera violenta, qua homo miro quodam modo, quaſi ligatus dicitur & agitur ad actum, ſupra omnem rationis deliberationem. Secundum eſt, Paulum manifeſtè profiteri, quod non ipſe ſeipſum ducebat Ieroſolymam, in qua tot vitæ pericula erat incurſurus: id enim ſibi non liceret, ſi rem ſecundum rationis regulam expenderet, ſecundum quam unuſquiſque tenetur cavere, vitareque pericula, ut ex profeſſo demonſtrat Sanctus Athanaſius, qui

In Apolog. pro fuga ſua. Matth. 10 illud peculiariter expendit, quod Dominus præcepit: *Cum vos perſequuti fuerint in una civitate, fugite in aliam.* Si à civitate jubetur recedere homo, in qua perſecutiones contra eum excitantur, quanto magis tenebitur quis, non ire in illam, ubi crudelis & periculoſa perſecutio parata eſt? In Ieroſolymam ergo, in qua perſecutiones & pericula erat contra Paulum excitanda, proceſſit, potius actus, quam agens, impulſus & quaſi alligatus ſpiritu. Si igitur ille, non ſeipſum confert in civitatem, ubi vitæ corporalis pericula ſtatim erant contra eum excitanda, quanto magis homo tenebitur, non ſeipſum ducere & ferre in ea loca, in quibus pericula animæ ſunt ſibi parata, & ubi jure timere poteſt, quod validæ tentationes ſint contra eum commovendæ? Ad hoc inſtitutum expendit Sanctus Chryſoſtomus, quod de Moyſe ſcribit Apoſtolus: *Hom. 26. in epiſt. ad Hebræ.*

Fide reliquit Ægyptum, quod intelligit de eo tempore, quo Moyſes è terra Ægypti fugit in terram Madian, quomodo etiam intellexerunt Theodoretus, Theophilactus, Oecumenius, aliique patres Græci, nec diſplicuit Divo Thomæ. *Hebr. 11. 27. In ca. 11 epiſt. ad Hebr.* Quærit Chryſoſtomus, cur Moyſes fugerit, reliqueritque terram Ægypti, ſi excellenti validaque fide præſtabat, quæ cor illius roborabat, ne malum aliquod timeret. Et reſpondet, benedictum fuiſſe, fide illuſtratum Moyſen fugiſſe & reliquiſſe Ægyptum, quia hoc fides recta docet, quod homo fugiat loca, in quibus pericula ſe poſſunt offerre, nec ad illa accedat, niſi Deo ducente & præcipiente: ſicut nec Moyſes redit ad Ægyptum? niſi ex Dei expreſſo mandato & ordinatione. Cum periculum vidit in Ægypto, Ægyptum fugit & reliquit, ut intelligas, non ſolum non te debere conferre ad loca, ubi tentari poſſis & cadere; ſed ſi in illis te inveneris, eſſe relinquenda & fugienda. Quod etiam eloquenter idem proſecutus fuit Chryſoſtomus, in hunc ſenſum trahens illud: *Orate, ne intretis in tentationem*, id eſt, ne ducamini in ſtadium. *Hom. 5. in epiſt. ad Hebr. Matth. 26 41.* Non provoces tentationes, inquit Chryſoſtomus: quando tibi ea, quæ ad pietatem pertinent, pro voto procedunt; ut quid tibi ſuperflua accerſes pericula? Tu quidem eſto præparatus, ſicut miles

fortis

confringitur & conteritur. Ideo ergo ex-
ponit adamantem, ut ictibus validis per-
cuſſus, probetur verus adamas: & ut ita
fiat, aliquando Deus ipſe ictibus ferit, &
Deut. 13. 3. tentat: unde dixit Moyſes: *Tentat vos Do-*
minus Deus veſter, ut palam fiat, ſi diligatis
eum. Sibi quidem nota eſt cujuſque virtus,
ſed ut hominibus illa fiat manifeſta, ten-
tationibus concutit. Ita *Abraham tenta-*
Gen. 22. 12. *vit*, cui poſt tot validos ictus, quibus cor
ipſius percuſſit, *nunc*, inquit, *cognovi*, id
eſt, feci, ut tu omneſque homines cognoſ-
cant, *quod timeas Dominum*. Nullatenus
Epiſt. 2. & 3. ad Olymp. tom. 5. credere poterat diabolus, inquit Chry-
ſoſtomus, quod Iob verus pretioſiſſimuſ-
que adamas eſſet, quouſque eum Deus,
quaſi adamantem manu tenens, expoſuit
validis hujus mallei ictibus feriendum. Su-
ſpecta ſit tibi tua virtus & ſanctitas; nec
credas te ſanctum, & vera virtute prædi-
tum, quouſque ictibus mallei expoſitus,
infractus, integerque remaneas. Optimè
Eccl. 34. 9 Spiritus ſanctus: *Qui non eſt tentatus, quid*
ſcit? Vir in multis expertus, cogitavit multa:
qui non eſt expertus, pauca recognoſcit: qui
non eſt tentatus, qualia ſcit? quaſi dicat:
Qui non eſt tentatus, quid ſcit de ſe ipſo?
num judicabit veram ſibi virtutem ineſſe,
quam nulla tentatio probavit? Sicut ada-
mas ille ſummo habetur in pretio, qui icti-
bus mallei ferientis probatus eſt, ita illa
virtus, quam dæmonis tentationes proba-
tam relinquunt. Optimè illum laudat Spi-
Eccl 31. 10. Lib. de dono perſev. ca. 6. Pſ. 25. 2. ritus ſanctus: *Qui probatus eſt in illo, &*
perfectus inventus eſt, & erit illi gloria æ-
terna. Unde & David, ſicut annotat Augu-
ſtinus, petebat: *Proba me Domine, & ten-*
ta me. Tunc homo gaudere poteſt de ſua
ſanctitate & virtute, quando illam habue-
rit probatam: quando videris te ad contu-
meliæ verbi non frangi; ſtare, cum perſe-
cutionibus impetitus fueris; cum pauper-
tate contunderis; aut infirmitate percute-
ris: quanto enim magis juſtus tentationi-
In cap. 7. Amos. bus cæditur (inquit Hieronymus) tãto for-
tior fit, & pro nomine Salvatoris inter fla-
gella lætatur. His adjungere poſſumus il-
Cant. 4. 16 lam divinam vocem: *Surge Aquilo, & veni*
Auſter, & perfla hortum meum, & fluent
aromata ejus. Cujus variæ ſunt expoſitio-
nes, de quibus alibi: nunc eam ſequemur,
ut uterque ventus, Aquilo & Auſter in ma-
lum ſumantur. Et quidem de Aquilone
non eſt dubium, qui ventus eſt ſumme fri-
gidus, ideoque noxius, quia frigiditas ni-
mia, eſt inimica naturæ. De Auſtro autem
idipſum eſt manifeſtum, quem Philo Iu-
dæus *a* malum, & per ſe valde noxium vo- a Lib. 1. de vita Moyſis.
cat, quia eſt, inquit, aridus, invehens do-
lorem capitis, & gravedinem, languoriſque
tædium. Horatius *b* vocat eum ventum b Lib. de Satyr 6.
plumbeum, id eſt, inſalubrem & peſtilen-
tem, & quo corpora ingraveſcunt: Nec
plumbeus, inquit, Auſter. Ovidius *c*: No- c Oda. 14. lib. 2.
centem, inquit, corporibus Auſtrum: &
rationem reddit Ariſtoteles *d*, quia humi- d in Probl. lib 2. ſ. ſ. 16. Vide Sotomajor.
da & calida corpora efficit, quæ propterea
diſponit ad corruptionem. Certè natura
conſiſtit in quodam temperamento quali-
tatum: & ſicut ventus Aquilo eſt ei no- ¶ 63
xius, propter excedentem frigiditatem, Ierem. 1. 14.
ita Auſter propter exceſſivum calorem.
Sed & alia ratio eſt ſublimior ex Scriptura
ſacra, propter quam hi duo venti in malum
ſæpè ſonant. Hortus enim Domini erat Ie-
roſolyma, aut Iudæa, in qua tantum Deus
notus erat. Hæc à duabus provinciis ma-
ximè infeſtabatur, à Babyloniis, Aſſyriis,
aut Chaldæis, qui ei erant verſus Aquilo-
nem; ideò dictum eſt: *Ab Aquilone pan-*
detur omne malum, &c. quia ecce ego invoco
omnes nationes regnorum Aquilonis, & ve-
nient, & ponent unuſquiſque ſolium ſuum in
introitu portæ Ieruſalem. Et hæc ratio eſt,
ut ait quidam doctus autor, ob quam vo-
cabulum Aquilonis in ſacris litteris odio- Sotomajor.
ſum eſt, & in malum frequentius accipitur,
quia ſcil. regnum, ſeu imperium Chaldæo-
rum, cujus Metropolis erat Babylon, ab
Aquilone vel Septemtrione poſitum erat
reſpectu Iudææ. Qua etiam de cauſa ab E-
zechiele quaſi ventus Aquilo demonſtra- Ezech. 1.
tus eſt Rex Babylonis, veniens contra Ie-
roſolymam. Infeſtabatur etiam Ieroſolyma
ab Ægyptiis, quos ad partem Auſtralem
Iudæa habebat; idque etiam, Auſter ali-
quando in malum ſonat. Erant itaq; fideles
cõſtituti inter hæc duo regna aut inter has
provin-

provincias unam ad Aquilonem, alteram ad
Auſtrum, à quib. multa & gravia incōmo-
Dan. 11. da patiebantur. Qua de cauſa Reges Chal-
dæorum, vocantur *Reges Aquilonis*; & re-
ges Ægypti, vocantur *Reges Auſtri:* & po-
tentia regum Babylonis, & potentia re-
gum Ægypti, nomine ventorum Aquilo-
nis & Auſtri exprimitur. Et rectè quidem:
nam ſecundum Scripturæ ſacræ phraſim,
omnis potentia regum terræ vocatur ven-
tus, & idcirco omnium monarcharum, qui
contra populum ſuum egerunt, volens
Dan. 7. Deus dēmonſtrare potentiam, Danieli de-
monſtravit, ex quatuor ventis pugnanti-
bus, in mari magno, quia tota ſupremo-
rum principum terræ potentia, quaſi ven-
tus eſt, cito ac ſubito tranſiens, & evane-
ſcens. Et quidem ſæpè hos ventos Aqui-
lonis & Auſtri Deus excitaſſe viſus eſt, ut
agerent contra hortum ſuum: quod an ef-
fectivè, an tantum permiſſivè acciderit,
Ierem. 15. non vacat nunc explicare. *Ecce*, inquit, *e-
go excito ſuper vos gentem procacem, cujus
non intelligatis ſermonem, &c.* Et iterum:
Abdia 1. 1. *Auditum audivimus à Domino, & legatum
ad gentes miſit: Surgite & conſurgamus ad-
verſum eum in prælium*, quia ſine Deo a-
gente, vel peculiari ſuæ providentiæ ordi-
ne permittente, nequaquam inimicæ illæ
poteſtates inſurgere poſſent contra hor-
tum ſuum dilectum: Id tamen ille ordi-
navit, ut fluerent aromata illius, metapho-
ra ſumpta ab eo, quod flores hortorum nō
ſpirant odorem ſuum abundantem, niſi
ventorum vi agitentur: tunc enim unuſ-
quiſque flos odorem ſuum refert. Ad hoc
ergo ab inimicorum vi agitari Deus fide-
les ſuos volebat, & eos expōnebat violen-
tiæ ventorum, ut ſanctorum virtutes tunc
odorē ſpirarent & fluerent, & ad omnium
nares pervenirent. Unde ad hoc credo or-
dinatam Dei permiſſione fuiſſe, illam ſu-
perbam expeditionem Holofernis, qui o-
mnia Iudææ loca concutiebat, & Bethu-
liam tam ingenti oppreſſione impetivit, ut
oſtenderetur, quam exigua fidei virtute
eſſent ejus cives & presbyteri, & eorum
principes Oxias & Charmi; & omnibus
nota eſſet excellens ſanctitas viduæ illius
inclytæ Iudith, quæ quaſi abſcondita erat,
nec patebat omnibus, quæ & presbyteros Iudith. 6. ¶ 6.
etiam inſtruere valuit, & rectam fidem &
ſpem in omnibus excitavit. Similiter, ideo
permiſit, impii Sennacherib exercitum va-
lidum abſidere civitatem Ieruſalem, quam
in ſumma conſtituit afflictione, ut fides &
pietas pateret ſancti Regis Ezechiæ, qui 4. Reg. 19
toto corde converſus eſt ad orandum Do-
minum. Propterea etiam conceſſit, ut
multitudo magna Syriæ, quaſi validus
ventus veniret contra Ieruſalem, ut flos
excellentes virtutum & pietatis animi Io-
ſaphat omnibus paterent; *Qui totum ſe* 2. Par. 20
*contulit ad rogandum Dominum, & prædi-
cavit jejunium*, ad eum placandum, & ora-
vit, dicens: *Cum ignoremus quid agere de-
beamus, hoc ſolùm habemus reſidui, ut oculos
noſtros dirigamus ad te.* Idcirco etiam variè
permiſit vexari populum ſuum, & ab hu-
juſmodi ventus Aquilonis & Auſtri, huc
illucque rapi, ut virtutum odores ſpirarent
ſancti Iſraelitæ, qui ab impio Salmanaſar
ducti ſunt in captivitatem, ut Tobias il-
lorum ventorum vi agitatus odorem re-
ferret fragrantiſſimum; *Qui in captivita-* Tob. 1. 2.
te poſitus, non deſeruit viam veritatis: &
ſancti ille pueri à Nabuchodonoſor, ipſius Dan. 3.
ſuperbiæ vento flante ita ſunt agitati, ut &
in ignem conjecti fuerint, quò virtutum
ſuarum odorem ita ſpirarent, quod omnes
compellerent ad Dei confeſſionem, etiam
& ipſum Nabuchodonoſor. Quomodo e-
nim talis virtus, eiuſque flagrantia pate-
ret, niſi tanquam flores vento valido eſſet
agitata. Hæc omnia in Beato Iob vide-
re licet, qui tanquam hortus erat omnium
virtutum floribus conſitus, quem violen-
tis ventorum flatibus voluit Deus agita-
ri, ut flores virtutum ejus fragrantiam e-
mitterent ſuaviſſimam, talem, qualem il-
lis verbis expreſſit: *Dominus dedit, &c. ſi
bona ſuſcepimus, &c.* De quibus ex profeſ- Hom. 1.
ſo ad hoc inſtitutum Beatus Chryſoſto- ad popul.
mus. Ita igitur Deus, cujus hortus eſt a- ad me-
nima juſti, ordinavit, quod tentationes dium, &
contra eam excitentur, ut virtutum flores hom. 4. an-
odorem te med.

odorem ſpirent ſuaviſſimum, gratiſſimumque. Et quidem ventis contrariis diabolus agit, & impedit eam: nunc enim incitat aliquem, ut te perſequatur, & tibi injuriam inferat, ut impatientia frangaris; nunc alterum movet, ut ſuper cœlos extollat, quo in ſuperbiam eleveris. Si ſanitate fueris, ad capiendas mundi oblectationes inducit: ſi infirmitate langues, ut te triſtitia conficias ſuadet; & nunc ad deſperationem impellit, repræſentans te in paupertate conſtitutum, ut niſi à bono deficias non poſſis vivere; nunc ad præſumptionem movet, oſtendens magnam Dei miſericordiam in peccatores, &c. Sicuti & contra Chriſtum fecit, quem primò tentavit per deſperationem, quia repræſentavit eum in deſerto, in quo nihil niſi lapides reperiebantur; poſtea ut nimis confideret, excitavit, dicens: *Mitte te deorſum: ſcriptum eſt enim, quia Angelis ſuis*, de quibus infra. Vtiles ergo ſunt tentationes, ut tibimet notum fiat, an flores odoriferæ ſint, quas in anima plantatas habes; an verò fœtidæ herbæ tetrum odorem emittentes, id tentationum tempore deprehendens.

§. 17. *Vtiles ſunt homini tentationes, ut per eas elaboretur ſicut aurum & argentum, & propter alias rationis à Beato Chryſoſtomo tradias.*

65 Tertio ſunt utiles tentationes, ad hominis perfectionem & bonum: nam illis homo ita aptatur, & lapis ferrũ ictibus mallei elaborotur, & lapis politur tunſionibus. Obſervat B. Baſilius, variis de (Hom. de baptiſ. pag. 235.) cauſis dici, batiſmum Chriſti eſſe in Spiritu ſancto, & igne, id eſt, in Spiritu ſancto, qui operatur ut ignis. Cùm enim ignis ferrum penetrat, non hoc tantum fit, quod ejus ſordes abſumit, ſed & præparat illud, & diſponit ad mallei tunſiones & ictus, ut illis ſupervenientibus, perfectam figuram ſuſcipiat ad artificis intentionem, quam in ædibus & ſublimi loco collocet. Ita per baptiſmum non tantum homo à peccato purgatur, ſed intendit Spiritus ſanctus ſua virtute & gratia illum aptare ac munire, ut ſupervenientibus mallei ictibus, id eſt, diaboli tentationibus, perfectior remaneat. Ita (Hom. 1 in Ierem. cit.) Origenes exponens, quod ſupra dicere cæpimus, quare diabolus dicatur malleus univerſæ terræ, annotat in Scriptura ſacra, ſi diligenter eam percurramus, perpetuò inveniri utiliſſimas mallei percuſſiones: ſi enim malleus non eſſet, non eſſent tubæ illæ ductiles, quæ juxta legem ad ſolemnita- (Num. 2. 29. & Pſ. 97. 6.) tem Dei excitabant, & audientium animos ſuo clangore incitabant ad bellũ cõtra inimicos. Neceſſarius certè eſt malleus, ut (Exod. 25. 31. & 37. 17.) tuba dictilis fiat. Per mallei jactus, candelebrum illud ductile, lucens in tabernacu- (3. Reg. 6. 7.) lo perfectum eſt. Per varias mallei tunſiones aptati ſunt lapides in lapidinis, ut collocarentur poſtea in templo Salomonis, in quo jam non auditur ſonitus mallei, vel ſecuris aut ſerræ. Hæc operatur ictus mallei in ferro ignito, aut auro, vel argento, vel lapidibus: ſimiliaque operantur tentationes in ſanctis. Paulum, inquit Origenes, in tubam efformare Deus volebat, quę non incertum ederet ſonum; hoc autem tunſionibus perfecit, & variis tentationibus quibus extendebatur etiam ejus animus ad majorem ſpem, ſicuti metallum tanto magis extenditur, quando validioribus ictibus percutitur: & ita reſponſum eſt illi roganti; quod Deus tentationes auferret: *Virtus in infirmitate* (id eſt, tenta- (2. Cor. 11. 9.) tione, ut ait Chryſoſtomus) *perficitur*: aptatur enim homo, & ſecundum virtutem perficitur, tentationum ictibus percuſſus, & dicere poſt: *Ad bravium ſupernæ vo-* (Ad Phil. 3. 14.) *cationis extendes me ipſum*, metaphora ſũpta à ferro vel ære, quod eo magis extenditur, quo magis tunditur. Similiter & ſancti per varias tunſiones fuerunt expoliti in hoc mundo, ut *in illo templo*, in quo *omnes* (Pſal. 28. 9.) *dicent gloriam*, in quo non auditur ſonitus, aut ictus mallei, vel ſecuris, collocati ſubſiſtant. Quæ omnia egregiè proſequitur D. (a 1. 2. qu. 102 ar. 4.) Thomas *a*, & docuerat Gregorius *b*, anno- (b Lib. 34. moral. c. 6.) tans, optimè dæmonem dici malleũ univerſę terræ,

terræ, quia etſi ad omnes perſonas, & ad omne tempus ſe extendat ejus tentatio, id tamen tantum fit, dum homo vivit in terra, cujus vita eſt militia, dum ſuper terram vivit: nam homine in cœlis conſtituto, jam non erit amplius, neque luctus, neque clamor, neque aliquæ aliæ inſidiæ inimici. Ex his elicit Origenes, myſterium indicari, in eo quod Spiritus ſanctus voluit exprimere, malleatores ortos eſſe
Gen.4.22. ex Cain: ab eo enim proceſſit *Tubal Cain, qui fuit malleator & faber, in cuncta opera æris & ferri*. Erat ſanè *Cain ex maligno*, ab
1.Ioan.3.12. eo agebatur, excitabatur, & movebatur; & ejus filii ſunt impii, perſequentes juſtos tanquam malleatores, quorum ſtudium eſt, ictibus ferire ferrum & æs, id eſt, juſtos, fortes & validos: quos tamen Deus eiſdem ictibus aptare intendit, ut figuram CHRISTI Domini recipiant, & mortificationem ejus referant, & conformes evadant imagini ſimilitudinis ejus. Omnia, inquit Origenes, malleatoribus plena ſunt, quidam juſtum feriunt contumeliis, alii rapina, alii odio, alii incitando ad malum: ideo permiſit Deus tot tyrannos, qui quaſi malleatores aptarent ſanctos martyres, &c. ideo tot tantoſque iniquos permittit propter bonum juſtorum, quibus potius proſunt tentationes, quas diabolo inſtigante contra eos movent, quam obſunt: per illas enim elaboratur, politur & perficitur homo, & eo magis animus ad bravium ſupernæ vocationis per ſpem extenditur, quo validiori-
¶ 66 *Hom.1 ad populum.* bus ictibus fuerit percuſſus. De iis egregiè Chryſoſtomus, qui varias rationes tradit & proſequitur, propter quas Deus juſtos laboribus exponit: quæ omnes idipſum explicant, cur & tentationibus validis eoſdem offerat: & hanc Chriſti hiſtoriam expendens rationibus, quas ſupra expendimus, alias breviſſimè ſuper ad-
Hom.13. in Matt. dit. Nec enim, inquit, ſolum ſunt utiles tentationes, ut diſcas, quoniam CHRISTI baptiſma te facit fortiorem, & quod in eo accepiſti arma, ne otieris, ſed potius eorum fortitudinem facias manifeſtam, ſed propter alias cauſas. Primò, ut in humilitate converſeris, & in timore, qua de cauſa tentari permiſſus eſt Paulus: *Ne magnitudo revelationum illum extolleret*. Secun- *2.Cor.12.7.* dò, ut dæmon agnoſcat, te verè & ex corde in baptiſmo ei renuntiaſſe: nam ſi ſtatim poſt baptiſmum illi excitanti conſentis, non videris perfectam renuntiationem tenuiſſe: nec enim miles, qui ducem deſervit, & in contrarium exercitum ſe tranſtulit, verè videtur ducem deſeruiſſe, ſi ad primam ejus vocem, ad ei obſequendum ſe convertit. Tertiò, ut fortior & valentior tentationum exercitatione reddaris: uſus enim & exercitatio vires acuit, & auget: nam equus qui nunquam curſum aliquem agit, aut impetum ſuſtinet, impotens omnino redditur. Et certè fortiſſimæ redduntur manus ruſtici, & in callum obdurantur, quas exercitatione continua agitat: cum tamen qui eas ſemper tenet in ocio, ita delicatas reddit, ut minimo labore frangantur & vulnerentur. Quartò, ut capias grande documentum theſaurorum tibi à Domino creditorum, intelligens talia gratiæ dona Deum in te repoſuiſſe, per quæ fecit te longè excellentiorem diabolo: neque enim malignus ille adverſum te ageret, niſi in majori te honore conſpiceret poſitum. Hinc & adverſus Adam inſurrexit ab initio, quia excellenti dignitate vidit illum præſtare. Propterea & contra ſanctum Iob arma commovit, quia videbat illum à Domino miris laudibus coronatum. Hæc Chryſo- *Hom. 62. ad populum.* ſtomus & alia proſequitur, qui etiam ad hoc inſtitutum peculiarem edidit tractatum, oſtendens quod utiles ſint tentationes ad omnes, demonſtrans, quomodo ad ingentem utilitatem noſtram permittat Deus, non variis tentatonibus urgeri, quas non ſolùm diabolus per ſeipſum, ſed & per interpoſitos homines, & per varias occaſiones excitat, quas Deus, tanquam pius Pater non permitteret, niſi nobis proficuas videret. Ex iis illa explicatur quæſtio, quam in principio propoſuimus: cùm enim dicitur, Spiritum ſanctum duxiſſe

Digitized by Google

duxiſſe Chriſtum, ut tentaretur à diabolo, & quod ducit etiam juſtos ad hoc, ut tententur, & eos offert tentatori, qui contra illos agat, & impugnet, non ita intelligendum eſt, ut exiſtimemus, quod Deus pro fine habeat tentationes, aut quod poſitivè moveat tentatorem ad tentandum, qui tentatione ipſas in ſeipſis permittit quidem, non vult aut intendit; ſed intendit tantum utilitates & commoda, quæ illarum occaſione conſequitur juſtus; eo modo, quo Rex aliquis offert filium ſuum qui congrediatur cum inimico, non quod velit inimici impugnationem propter ſe, aut quod poſitivè moveat inimicum aut vires ei præſtet ad agendum contra filium ſuum; ſed permittit inimico, ut agat contra filium ſuum quicquid poteſt, quoniam intendit victoriam, quam ſi jus de illo reportet. Sed de iis Theologi pluribus in locis.

§. 18. *Chriſtus ductus dicitur, ut tentaretur, quia per dona potius actus fuit, quam ageret per regulas virtutum.*

¶ 67 UTiles quidem ſunt tentationes, ut dictum eſt, nihilominus expendendus eſt cum Beato Chryſoſto-
Hom. 13. in Matth. mo, loquendi modus, quo utitur Euangeliſta, qui non dicit, Chriſtum fuiſſe aut ex ſe ipſo proceſſiſſe in locum tentationum, aut ſe conjeciſſe, aut ſeipſum expoluiſſe, ut tentaretur, ſed ductum eſſe, ut aptiſſimè nobis ſignificatum videamus, quia non ſponte noſipſi ad tentationes debemus procedere, ſed cùm tracti aut ducti fuerimus, viriliter repugnare: quod & ſimiliter obſer-
Lib. de orat. Dominica. I. de dono perſev. 2. 6. vaſſe viſus eſt D. Cyprianus, cujus rationem refert, & ſequitur Beatus Auguſtinus, quia videlicet fragiles ſumus, & ſicuti poſſumus vincere tentationes ex divina gratia, ita & poſſumus vinci ex noſtra infirmitate. Hæc ut explicemus, & videamus reconditam Theologiam, quam in his verbis inſinuat ſacer Euangeliſta, obſervandum eſt certū eſſe ex divina Theologia, dari Spiritus ſancti dona, de quibus difficiles habent Theologi diſputationes. Quidam enim cenſent, illa non eſſe diſtincta à virtutibus infuſis: alii dicunt diſtingui quidem, non reipſa, ſed ratione: diſtingui non ſola ratione, ſed re ipſa, ut pa- *In 3 d. 34*
tet apud autores Scholaſticos. Divinitus *1. 2. q. 68.*
tamen eorum naturam expoſuit D. Thomas, quam explicat ſupponendo id quod commune eſt apud omnes: ad hoc ſcilicet, quod homo facile moveatur in bonum, indigere aliqua qualitate, qua reddatur facile mobilis ad illud: ſicut enim ad hoc quod plauſtrum novum, grave, & ex aridis lignis conſtructum, facile moveatur per loca aſpera, neceſſarium eſt, ut oleo aut pinguedine ungantur axes, quibus circumvoluuntur rotæ; ita quia homo grave pondus carnis & corporis fert: (*Corpus* *Sap. 9. 15*
enim quod corrumpitur aggravat animam)
& ad malum propendet: (*Cuncta enim co-* *Gen. 5. 5*
gitatio cordis humani, prona eſt ad malum ab adoleſcentia ſua) eget quibuſdam qualitatibus, quibus axes animæ, id eſt, potentiæ ipſius, per quas omnem motum exercet, tanquam oleo & pinguedine ungantur, quo facile in bonum poſſint moveri. Ex his apertè colligitur neceſſitas virtutum & donorum in potentiis animæ. Duplex enim bonum reperitur, ad quod homo poteſt ferri: unum eſt bonum ſecundum rationem aut naturalem, à natura inditam, aut ſupernaturalem à Deo nobis in Scripturis ſanctis, vel per Eccleſiæ traditionem explicatam: aliud eſt bonum ſupra omnem rationem, cujus bonitas non deſumitur ex regula rationis naturalis aut ſupernaturalis, ſed ex peculiari Dei impulſu in particulari occaſione. Ad hoc quod homo facilè moveatur ad bonum conforme rationi naturali, vel ſupernaturali, ponuntur virtutes acquiſitæ & infuſæ, quæ nihil aliud ſunt, quam habitus aut facultates quædam ſuperadditæ potentiis, reddentes eas facile mobiles, ad bonum ſecundum rationem

rationem naturalem aut ſupernaturalem.
Temperantia verbigratia, nihil aliud eſt,
quam habitus aut facultas, qua appeti-
tus redditur facile mobilis ad jejunium,
quando ad illud movet ratio, aut divina,
¶ 68 vel Eccleſiaſtica lex, vel regula. Ad hoc
autem, ut homo facile moveatur ad bo-
num, quod eſt ſupra omnem regulam, po-
nuntur dona Spiritus ſancti, quæ nihil ali-
ud ſunt, quàm habitus quidam infuſi à
Spiritu ſancto, quibus homo redditur faci-
le mobilis ad actus, excedentes omnem ra-
tionem & deliberationem rationis: aut ut
B. Thomas dixit, ſunt perfectiones quæ- 1.2.qu.7. 93. art.1. 3.p. qu.7. art.5.
dam aut diſpoſitiones potentiarum ani-
mæ, ſecundum quod ſunt natæ moveri à
Spiritu ſancto ad actus excedentes omnem
regulam rationis, naturalis & ſupernatura-
lis, qualis fuit actus, quo Samſon occidit
ſeipſum dono conſilii & fortitudinis, &
quo David puer proceſſit inermis contra
veteranum militem Goliath, omnibus ar-
mis munitum: hi enim actus non fuerunt
ſecundùm rationem, ſecundùm quam po-
tius videntur actus vitioſi, homicidii ſci-
licet & præſumptionis: neque enim ali-
quis poteſt ſeipſum occidere, ſi rationis
regulas expendamus; neque evidenti pe-
riculo ſe ſubiicere: fuerunt tamen actus
procedentes à donis Spiritus ſancti, quo
in illo particulari tempore motus eſt Sam-
ſon ad mortem ſibi inferendam, & David
ad non timendum periculum, quod ſe-
cundum rationem timere poterat. Idi-
pſum dicimus de actu illo, quo Beata A-
pollonia ſe in ignem coniecit, & actus quo
Iudas Machabæus aggreſſus eſt bellum il-
lud inſigne, cum pauciſſimis, &c. Ex his
manifeſta ſunt differentiæ inter dona Spi-
ritus ſancti, & virtutes, non tantùm ac-
quiſitas, ſed & infuſis. Primò namque
actus virtutum procedunt ab homine de-
liberante ſecũdùm rationem naturalem vel
ſupernaturalem; ſicuti qui eligit jeju-
nium, quia eſt ſaluti corporis, vel animæ
expediens, ſecundùm regulas legis natura-
lis, aut Eccleſiæ: at actus donorum non
procedunt ab homine deliberante ſecun-
dùm rationem, quamvis liberè eos ope-
retur (quia Spiritus ſanctus movens non
aufert libertatem, ut egregiè expoſuit
Divus Thomas (ſed ab Spiritu ſancto in- 1.3 q.12. a.1. ad 3.
terius per dona ſua excitante, & movente
in peculiari caſu & occaſione. Ex hac dif-
ferentia prima ſequitur ſecunda; quod
cum homo operatur ſecudum virtutes,
poteſt reddere rationem ſui operis, quod
ſcilicet illud fecerit, quoniam eſt ſecun-
dùm regulam rationis: at cùm homo ope-
ratur ſecundùm dona, neſcit rationem
reddere illius actus, quem producit; non
enim illum operatur ex virtute deliberan-
te ſecundùm rationem, ſed ex dono Spiri-
tus ſancti impellentis ad talem actum.
Tertio differunt, quod operationes virtu-
tum examinandæ ſunt ſecundùm regulas
rationis naturalis, aut ſupernaturalis; & ut
homo rectè operetur ſecundùm virtutem,
talem regulam debet conſiderarè, ut a-
ctum producat ei conformem: at opera-
tiones donorum nequaquam ſunt ſecun-
dùm talem regulam examinandæ; ſi nam-
que ſecundùm regulas rationis expendan-
tur, potius eſſent condemnandæ, quàm
commendandæ, quales fuerunt illæ Sam-
ſonis, Davidis, S. Apolloniæ, &c. ſed ſecun-
dùm impulſum Spiritus ſancti in particu-
lari occaſione ad illos excitantis. Tan- ¶ 69
dem in actibus virtutum dicitur homo ple-
nè agere, & ſe movere, quamvis non ſine
Dei adjutorio: at in actibus donorum po-
tius dicitur agi & moveri, quia impulſu
Spiritus ſancti fertur ad id, cujus ratio-
nem ipſe, qui agitur, ignorat. Ita Paulus:
Qui Spiritu Dei aguntur. Propter hanc Rom.8. 14.
itidem cauſam, talia dona vocantur ſpi-
ritus aut impulſus, videlicet *Spiritus ſa-* Iſai.11.2.
pientiæ, & intellectus, Spiritus conſilii,
&c. id eſt, impulſus quidam habitualis, ut
Divus Thomas *a* expendit. Ex iis patet d a 1.2.qu. 68. art.3.
quod annotavit Vatablus *b*, ſæpè qui per b In l.4.
dona & impulſus prædictos moventur à Reg.ca.9.
Spiritu ſancto, judicari amentes & ſtul-
tos, & agentes ſine ratione, quia operantur
id, quod eſt ſupra rationem, ex pecu-
liari Spiritus ſancti impulſo, quem igno-
rant, qui talia opera vident. Nec mirum,
quod illi hoc ignorent, cùm is qui move-

ſſſ 2 tur.

Digitized by Google

tur, etiam ſæpiſſimè ignoret, & neſciat à quo, aut quomodo moveatur; quod nunc explicare non vacat. Ita quando Propheta ille diſcipulus Eliſæi ingreſſus eſt ad Iehu, & extrahens eum è medio fratrum ſuorum, introduxit in cubiculum interius, tenenſque lenticulam olei, fudit ſuper caput ejus, dicens: *Unxit te Regem ſuper Iſraël:* qui viderunt eum venientem, & quaſi ab alio motum & actum, dixerunt: *Quid venit iſte inſanus ad te?* Hæc doctrina adeò eſt vera, ut & Ariſtoteles aliquid illius cognoverit, ut D. Thomas *a* annotavit: tradit enim Ariſtoteles *b*, agens de bona fortuna; hominem communiter moveri quidem ad bonum ſecundum rationem per virtutes, ſed aliquando ab ipſo Deo moveri ad actus ſupra omnem rationem: & addit, quod iis qui moventur ſecundùm inſtinctum divinum, non expedit conſiliari ſecundum rationem, ſed quod ſequantur interiorem inſtinctum, quia moventur à meliori principio, quàm ſit ratio humana: ſed de iis egregie D. Thomas qui naturam, numerum, vim, & neceſſitatem donorum Spiritus ſancti explicat, & probat ſi alia dona eſſe illa ſeptem, quæ enumerantur ab Iſaia, de quorum unoquoque ſuis locis peculiariter diſputat. His addendum eſt, eſſe certum ſecundùm fidem, CHRISTUM Dominum nō tantum habuiſſe omnes virtutes naturales & infuſas, ſed & dona omnia Spiritus ſancti; idque cum maxima & ineffabili plenitudine. Hoc demonſtrat Divus Thomas, & patet ex communi antiquorum Patrum conſenſu, id probantium ex illo: *Requieſcit ſuper eum Spiritus Domini, Spiritus ſapientiæ & intellectus*, &c. Gregor. Nazianzeni *a*, Baſilii *b*, Athanaſii *c*, Irenæi *d*, Origenis *e*, Tertulliani *f*, Cypriani *g*, Ambroſii, Auguſtini, Hilarii, Iſichii, & aliorum, quos referunt Leo Caſtrenſis *h*. & Magiſter noſter Medina *i*. Ita exponunt quidam id, quod Ioannes Baptiſta *k* dixit: *Non ad menſuram dat Deus ſpiritum:* quod de CHRISTO intelligunt Cyrillus *l*, Chryſoſtomus *m*, quem ſequitur Euthymius, & exponunt multi de plenitudine donorum, in tanta perfectione, quantum poteſt creata natura accipere; ut quod dixit Iſaias: *Replevit eum ſpiritus*, dicat Ioannes: *datus eſt ſpiritus non ad menſuram;* eo modo, quo cum quis vinum dat alicui, volens totum vas quod defert replere, dicitur non dare ad menſuram, ſed quantum vas ipſum capere poteſt, quod qua ratione explicandum ſit, Theologi docent. Ut hæc abundantiſſima donorum plenitudo fieret manifeſta, deſcendit viſibiliter Spiritus ſanctus ſuper eum in ſpecie columbæ in baptiſmo, & eo Spiritu plenus, regreſſus à Iordane, ductus eſt ab eodem Spiritu in deſertum, ut tentaretur à diabolo. Itaque iſte actus, quo proceſſit in deſertum, ut tentaretur à diabolo, non fuit actus alicujus virtutis propriè loquendo: non enim eſt actus conformis rationi, ut homo ipſe ſeipſum offerat, & exponat diabolo, ut ab eo tentetur aut impugnetur, qui potius, ſi ſecundum rationem agit, tenetur fugere illius tentationes: ſed fuit actus à Spiritu ſancto per dona illius, quibus plenus erat. Et ita omnes Euangeliſtæ indicant, qui ita enarrant hunc CHRISTI progreſſum, ut exprimant, quod ad illum potius agebatur, quam ageret. *Ductus eſt*, inquit Matthæus, *à Spiritu. Expulit eum Spiritus*, inquit Marcus *Agebatur in Spiritu*, inquit Lucas. Et quidem Beatus Ambroſius *a* tribuit hunc actum dono conſilii, quia non ignarus, ſed conſilio ducebatur; non quidem conſilio, quod deliberet ſecundum rationem, ſed quod agit ſecundum Spiritus ſancti impulſum: cui ſubſcribere videtur D. Thomas *b*, de quo dono agit ipſe exprofeſſo *c*. Alii tribuunt dono fortitudinis, quo etiam actus fuerat David ad pugnandum cum gigante Goliath: de quo idem D. Thomas *d*. Alii tribuunt utrique, ſicut revera David, utroque dono conſilii & fortitudinis actus proceſſit contra Goliath: nam conſiliarus eſt, non ſecundum rationem, ſed ſupra rationem, videlicet ſecundum impulſum Spiritus ſancti, dicens: *Tu venis ad me in haſta & gladio; ego venio ad te in nomine Domini, &c.* Sed verè poteſt tribui Spiritui ſancto, agenti & monenti

4. Reg. 9.
a 1. 2. qu. 68 art. 1.
b L. 7. moral. ad Eudem. cap. 18.
Iſaiæ 11. in 2. 2.
3. p. qu. 7. art. 5.
Iſa. 11. 2.
a Orat. in S. Tenthe.
b Contra Eunom. ſerm. 1. cap. 14.
c L. de fide ſua.
d Lib. 3. cont. hær. cap. 11.
e Hom. 6. in ca. 11. Numer.
f Lib. 3. con. Marcion.
g Lib. 1. cont. Iud. cap 10.
h In c. 11 Iſa.
i 3. p. q. 7. art. 5.
k Ioan. 3. 34.
l Lib. 2. in Ioan. cap. 72.
m Ho. 29. in Ioan.
¶ 70.
Matth. 4. 1.
Marc. 1. 12.
Luc. 4. 1.
a Lib. 4. in Luc. cap. de ductu Ieſu.
b 3. p. qu. 41. art. 2.
c 2. 2. qu. 52.
d 2. 2. qu. 110.
1. Reg. 17

nenti Chriſtum, ſecundum omnia ſeptem
dona. Quod videntur Euangeliſtæ indi-
care, ſingulariter S. Lucas, qui poſtquam
præmiſit: *Ieſus plenus Spiritu; regreſſus eſt à
Iordane*, nomine Spiritus, plenitudinem o-
mnium donorum Spiritus ſancti intelligẽs;
ſtatim eodem Spiritus nomine uſus, adjic-
cit. *Et agebatur Spiritu*, eundum Spiritum
intelligendum indicans, quo præmiſerat il-
lum plenum, videlicet Spiritum ſanctum,
ſecundum omnia ipſius dona. Sic annotaſ-
Lib. 2. de fide ad Regi. c. 5. ſe viſus fuit Cyrillus, qui de Chriſti ſancti-
ficatione agens, explicat Chriſtum dici du-
ctum, actum, & expulſum à Spiritu, non
quod vi aliqua cogente & tollente liberta-
tem arreptus, ad ductuſque eo ſit, aut quod
motu corporali externo, & quaſi violento
ſit impetitus, ſed interno Spiritus ſancti
impulſu ſupra humanæ naturæ conditio-
a Lib. de jeju. & tent. nem agente. Cyprianus *a*. ductus, inquit,
eſt à Spiritu, id eſt, proceſſit Spiritu ſancto
b Epiſt. ad Serapionem. duce ac comite. Athanaſius *b*, à Spiritu ſan-
cto, inquit, operant & agente in illo. Ex
his omnibus manifeſta relinquitur ratio
c Hom. 13 in Matt. Chryſoſtomi *c*, quam & tradidit. Theo-
d In c. 1. Marci. phylactus *d*, cur Euangeliſta ſacer dixerit,
Ieſum ductum eſſe non autẽ ipſum juiſſe,
aut ſeipſum expoſuiſſe, ut tentaretur à dia-
bolo. Hoc enim factum eſt à Chriſto, non
ſecundum rationem ſeipſum movente, ſed
à Spiritu ſancto per dona ſua ſupra omnem
rationem interius excitato, & impulſo:
nam non eſt conforme rationi, ut homo
ſeipſum ducat ad locum, in quo tente-
tur à ſatana, & ſeipſum offerat tentatori,
ab eodem tentationibus impetendo; imò
eſt ſecundum rationem, tentationes
fugere, & ſe ipſum ab il-
lis ſeparare.

(?)

§. 19. *Homo tentationum loca & occaſiones fugiat, nec niſi ductus à Spiritu ad illa procedat, ſicut fecit Paulus.*

SI autem CHRISTUS Dominus, ¶ 71
qui fortiſſimus eſt, *Qui ſapiens corde* *Iob 9. 4.*
eſt, & fortis robore, cujus iræ nemo re- *Pſa. 14. 4.*
*ſiſtere poteſt, in cujus conſpectu ad nihilum
deductus eſt malignus*, non procedit ipſe ut
tentetur, nec ſeipſum ducit ad locum, in
quo tentari poteſt; multo minus homo de-
bebit ſeipſum offerre tentationibus, & pro-
cedere ad locum, ubi tentetur à diabolo,
cum infirmus ſit: *a*, *Tanquam folium, quod* *a Iob 13. 25.*
vento rapitur b, *tanquam pulvis quem pro-* *b Pſ. 1. 4.*
jicit ventus à facie terræ; cujus fortitudo, *Eſa. 1. 31.*
imbecillitas potius dici poteſt, quam de-
ſcripſit Dominus: *Et erit fortitudo veſtra,
ut favilla ſtupæ, & opus veſtrum quaſi ſcin-
tilla, & ſuccendetur utrumque ſimul, & non
erit qui extinguat.* Eleganti metaphora hoc
Spiritus ſanctus expoſuit: *Quis*, inquit, *Eccl. 12. 13.*
*miſerebitur incantatori, à ſerpente venena-
to, & omnibus qui appropinquant beſtiis?
Sic qui comitatur cum viro iniquo, & obvo-
lutus eſt in peccatis ſuis.* Egregiis compara-
tionibus obligat Sapiens, fugere occaſio-
nes & loca, in quibus homo tentari poteſt.
Certè qui inter ſerpentes incedit, quantum-
cunque incantator ſit, ſi aliquando liber
evadit, aliquando tamen alicujus ſerpen-
tis morſu & veneno inficitur: ideoque
quando malum incurrit, non meretur, ut
aliquis illius miſereatur, qui hoc ipſo,
quod inter ſerpentes voluit incedere, tan-
quam certum habere debebat, ſe aliquan-
do tandem ab eis inficiendum. Idem di-
cendum eſt de illo, qui appropinquat
leoni ferociſſimo, aut inter cornua tauri
crudelis ſeipſum vult conſtituere: hic e-
nim nullam meretur commiſerationem,
cum malum incurrit; quoniam illud ipſe-
met eligere voluiſſe viſus eſt, quando ſe
ipſum in tali occaſione & loco repoſuit.

dicens: Dominus nos confiteri magis vult, quam profiteri. Profiteri dicitur quis, qui non requiſitus, aut vocatus, ultro ſe offert ad profitendam fidem coram tyrano. Quod ſi invenerimus ſanctos aliquos ultro ſe tyrannis obtuliſſe, dicendum eſt, id eos feciſſe, actos à Spiritu ſancto movente, & inſtigante eos per dona conſilii, fortitudinis, &c. ſupra ipſius rationis regulam, ſecundum quam tenetur unuſquiſque qui in periculo poteſt perire, illud fugere, & nequaquam ſeipſum illi offerre. Hoc egregiè indicavit Paulus:
Actor. 20. 22. *Et nunc ecce alligatus ſpiritu, vado in Ieruſalem, quæ in ea ventura ſint mihi ignorans, niſi quod Spiritus ſanctus mihi proteſtatur, dicens: Quoniam vincula & tribulationes Ieroſolymis me manent.* Quid eſt. *Ecce alligatus ſpiritu?* Certè non loquitur de corporeis materialibuſque vinculis, aut catenis, quas necdum Paulus ſuſtinebat; & qui eis vincitur, non dicitur alligatus ſpiritu, ſed corpore. Loquitur ergò, de inſtinctu & impulſu, quo agebatur à Spiritu ſancto Ieroſolymam, in qua Iudæi erant contra illum multas & periculoſas perſecutiones excitaturi. Quibus verbis duo voluit Divus Paulus indicare.

¶ 73 Primum eſt, vis Spiritus ſancti impellentis, qui quamvis non auferat libertatem hominis, quem impellit; ducit tamen illum admiranda quadam & libera violenta, qua homo miro quodam modo, quaſi ligatus dicitur & agitur ad actum, ſupra omnem rationis deliberationem. Secundum eſt, Paulum manifeſtè profiteri, quod non ipſe ſeipſum ducebat Ieroſolymam, in qua tot vitæ pericula erat incurſurus: id enim ſibi non liceret, ſi rem ſecundum rationis regulam expenderet, ſecundum quam unuſquiſque tenetur cavere, vitareque pericula, ut ex profeſſo demonſtrat Sanctus Athanaſius, qui illud peculiariter expendit, quod Dominus præcepit: *Cum vos perſequuti fuerint in una civitate, fugite in aliam.* Si à civitate jubetur recedere homo, in qua perſecutiones contra eum excitantur, quanto magis tenebitur quis, non ire in illam, ubi crudelis & periculoſa perſecutio parata eſt? In Ieroſolymam ergo, in qua perſecutiones & pericula erat contra Paulum excitanda, proceſſit, potius actus, quam agens, impulſus & quaſi alligatus ſpiritu. Si igitur ille, non ſeipſum contulit in civitatem, ubi vitæ corporalis pericula ſtatim erant contra eum excitanda, quanto magis homo tenebitur, non ſeipſum ducere & ferre in ea loca, in quibus pericula animæ ſunt ſibi parata, & ubi jure timere poteſt, quod validæ tentationes ſint contra eum commovendæ? Ad hoc inſtitutum expendit Sanctus Chryſoſtomus, quod de Moyſe ſcribit Apoſtolus: *Fide reliquit Ægyptum*, quod intelligit de eo tempore, quo Moyſes è terra Ægypti fugit in terram Madian, quomodo etiam intellexerunt Theodoretus, Theophilactus, Oecumenius, aliique patres Græci, nec diſplicuit Divo Thomæ. Quærit Chryſoſtomus, cur Moyſes fugerit, reliqueritque terram Ægypti, ſi excellenti validaque fide præſtabat, quæ cor illius roborabat, ne malum aliquod timeret. Et reſpondet, benedictum fuiſſe, fide illuſtratum Moyſen fugiſſe & reliquiſſe Ægyptum, quia hoc fides recta docet, quod homo fugiat loca, in quibus pericula ſe poſſunt offerre, nec ad illa accedat, niſi Deo ducente & præcipiente: ſicut nec Moyſes redit ad Ægyptum? niſi ex Dei expreſſo mandato & ordinatione. Cum periculum vidit in Ægypto, Ægyptum fugit & reliquit, ut intelligas, non ſolum non te debere conferre ad loca, ubi tentari poſſis & cadere; ſed ſi in illis te inveneris, eſſe relinquenda & fugienda. Quod etiam eloquenter idem proſecutus fuit Chryſoſtomus, in hunc ſenſum trahens illud: *Orate, ne intretis in tentationem*, id eſt, ne ducamini in ſtadium. Non provoces tentationes, inquit Chryſoſtomus: quando tibi ea, quæ ad pietatem pertinent, pro voto procedunt; ut quid tibi ſuperflua accerſes pericula? Tu quidem eſto præparatus, ſicut miles fortis

In Apolog. pro fuga ſua. Matth. 10.

Hom. 26. in epiſt. ad Hebra. Hebr. 11. 27. In ca. 11 epiſt. ad Hebr.

Hom. 5. in epiſt. ad Hebr. Matth. 26. 41.

Digitized by Google

fortis in armis, perpetuo ſobrius, vigilans, ſemper hoſtem expectans: bella ſane non excites; hoc quippe militis non eſt, ſed ſeditioſi, &c. Cum autem te ad locum duxerit Deus, in quo inimicum invenias, te aggredi cupientem, viriliter dimica: Deus enim qui te duxit, & quaſi obtulit inimico ad tentandum, non patietur te tentari ſupra id, quod potes, ſed faciet cum tentatione proventum, ut poſſis ſuſtinere. Ex his intelliges, quam ſit tibi neceſſarium fugere & averſari occaſiones peccatorum, & temetipſum in illis conſtituere. Quærit Sanctus Auguſtinus, cur Deus grandes excellenteſque ſanctos permiſerit miſerè cadere, qui in virtute egregios progreſſus fecerant, in illaque radicari videbantur, & firmiores cœlo reputabantur: & reſpondet, id à Deo ſapientiſſimè diſpoſitum, ad ſecuritatem, quam de te præſumis enervandam: & ut judices nunquam in vita te judicandum ſecurum, quouſque ad illam pervenias Ieruſalem, cujus ſeras portarum confortavit Dominus, ubi nullus poteſt prævalere inimicus. Unde Hieronymus docens Iſraelitas tendentes ad terram promiſſionis, figuram noſtri tenuiſſe, annotat, illos vigeſima tertia manſione caſtrametatos fuiſſe in Thaat, quod pavorem ac timorem ſignificat: eſt enim hic virtutum cuſtos, cum ſit ſecuritas ad lapſum facilis, & ille dicitur, *Beatus eſt vir, qui ſemper eſt pavidus*: quam rem idem Hieronymus latius proſequitur expoſito timore, quo Paulus ſemper angebatur, caſu Luciferi, & aliorum, qui ſplendentes ſtellæ videbantur.

Lib. de correp. & gra. c. 13.

Epis 117. ad Fabiol.

Prov. 28. 14.

Ep. 22. de cuſt. virg.

§. 20. *Christus validum arripuit jejunium, contra diabolum pugnaturus, docens nos arma, quæ ad illum revincendum accipere debemus.*

ET cum jejunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus. Indicat ſacer Euangeliſta, quale fuerit jejunium, quod arripuit Chriſtus. Non fuit jejunium commune, quo Iudæi utebantur, qui per diem abſtinebant, veſpere autem comedebant, & reficiebantur; ſed jejunium tale, quod per quadraginta dies & noctes continuos, nullatenus comedit, aut bibit. Et hoc expreſſe aſſeruit Sanct. Lucas: *Nihil manducavit in diebus illis*, nomine manducationis, quamcunque refectionem, quę per cibum, vel potum fit, intelligens. Ita B. Ignatius *a*, Cyrillus *b*, & Auguſtinus *c*, explicarunt, intellexitque Beatus Ambroſius *d*, dicens, quod Chriſtus *unum corpus effecit jejunii*, id eſt, licet dies interrumperentur per noctes, & è contra, nullatenus tamen interruptū fuit jejunium: expreſſit ſimiliter Sanct. Auguſtinus, dicens: *Quadraginta dierum & noctium curriculo cibum omnino non capiens, unum ac ſolidum jejunii tempus effecit.* Sicque communiter ſancta tradit Eccleſia. Duo autem ſunt hoc in loco explicanda, primum eſt, cur hoc dierum numero CHRSTIVS Dominus jejunare voluerit: ſecundum, cur tam aſpero, validoque jejunio carnem ſuam affecerit, quæ præterquam quod nullum inordinatum motum excitabat, non erat illa, contra quam bellum erat conſtitutum, ſed diabolum. Ductus enim erat in deſertum, non ut contra carnem pugnaret, ſed ut tentaretur à diabolo. Et quidem, illud primum ſancti Patres explicant, multa annotantes circa numerum quadragenarium, qui aptiſſimus eſt ad ſingularia opera, præſertimque pœnitentiæ, & abſtinentiæ exercenda, de quibus Beatus Auguſtinus *a*, & alii

¶ 71

Luc. 4. 2.
a Ep. 3. ad Philip.
b Lib. 2. de fide ad reginas.
c Lib. 3. de mirab. Sa. Scrip. cap. 6.
d Ser. 23. ſerm. 77. de temp.

a Lib. 2. de doct. Chriſtian. cap. 16.

& alii quos ſupra retulimus, ubi tradidimus D. Auguſtini *a*: peculiarem rationem, expendentis, voluiſſe Chriſtum demonſtrare, Euangelium quod ipſe tradere parabat, non contrarium, ſed potius conſonum eſſe legi & Prophetis: *Lex enim per Moyſen data eſt*, præmiſſo quadraginta dierum jejunio *b*. Helias ſimiliter, qui Pater, Magiſterque Prophetarum dicitur c, quadraginta diebus jejunavit *d*. Cum lege ergo & Prophetis, Euangelium quod Chriſtus tradit, quadrat, qui ſimiliter præmiſit jejunium quadraginta dierum. Cyrillus Alexandrinus *e*, expendens legem illam, *f*, de percutiente prægnantem, aliam rationem tradit; quia ſcilicet in Chriſto noſtra reformabatur natura, ut novo partu nos ad vitam æternam parturiret: fœtus enim quadraginta dierũ ſpacio in utero materno effingitur & formatur, ut animam rationalem novamque vitam ſecundum rationem recipiat, qui tantum vita animali vivebat: quæ omnia ſupra ſumus proſequuti. Secundum autem majorem habet difficultatem, quare ſcil. CHSISTUS Dominus commiſſurus bellum cum diabolo, tam valido, aſperoque jejunio carnem ſuã affecerit, aut cõfecerit: omnibus ſiquidem notum eſt, quod dixit D. Thom. tres eſſe inimicos animæ noſtræ, mundum, diabolum, & carnem. Et quidem, quando bellum eſt contra carnem, quæ motibus inordinatis agit contra ſpiritum, aptè utimur jejunio, quo tales motus comprimuntur: non autem videtur jejunium aptum ad pugnandum cum diabolo; nam jejuniam contra carnem tantum agit, diabolus verò diverſam à carne & ſanguine habet naturam. Unde & clamat Apoſtolus: *Non eſt nobis colluctatio adverſus carnẽ & ſanguinem, ſed adverſas principes & poteſtates.* Quibus verbis, longè eſſe diabolum à carne & ſanguine, voluit demonſtrare. Hanc difficultatem ex profeſſo propoſuit & proſequutus eſt B. Auguſtin. libro peculiari de agone Chriſtiano; & tam ipſe, quam omnes ſancti Patres eam expediunt, dicentes, aptè CHRISTUM Dominum præliaturum cum dæmone, tam validum arripuiſſe jeſuninm, ut nos doceret, inter validiora arma, quibus contra dæmonem pugnaturi poſſumus muniri, jejunium primas tenere. Ita & idem Auguſtin. aſſerens, ideò CHRISTUM jejunaſſe primũ, quia ſe contra dæmonem armabat, docens nos ſuo exemplo, jejunii arma eſſe arripienda, ſi volumus eum vincere. Similiter & Chryſoſtomus, quia poſtquam mirabiles jejunii effectus in Moyſe, Elia, Daniele, Ninivitiſque expenderat, ſubdit: Et quid ſervos verſor? Ad communem Dominum veniamus, qui quadraginta dierum jejunio declarato, ſic contra diabolum certamen aggreſſus eſt, omnibus nobis exemplar dans, ut per illud armemur, & ex illo robur ſumamus, ac ſic aciem contra illum inſtruamus. Ita & Baſilius *a*, Cyprianus *b*, & Tertullianus c; quorum ſententias refert diligens & recens autor *d*. Quod ex profeſſo etiam demonſtravit D. Thomas *e*, ex eiſdem Auguſtino *f*, & Chryſoſtomo g, quem ſequutus Euthymius *h*, primum, inquit, jejunavit CHRISTUs, innuens, quod magnum propugnaculum ſit jejunium. Et certè Beatus Auguſtinus *i*, hoc ſuæ diſputationis ſtatuit fundamentum, quod corona victoriæ non repromittitur, niſi certantibus: rectè namque Paulus clamat *k*: *Nõ coronabitur, niſi qui legitimè certaverit*: qui & de ſeipſo dicit *l*: *Bonum certamen certavi, &c. repoſita eſt mihi corona juſtitiæ.* Debemus autem, inquit, cognoſcere, quis ſit ille adverſarius, quem ſi vicerimus, coronabimur, & quomodo ille à nobis revincendus eſt. Ut hæc duo nobis demõſtraret, venit Filius Dei in mundũ *m*, *Qui in hoc apparuit, ut diſſolvat opera diaboli.* Adverſarius enim, quem ſuperare, & vincere venit, oſtendit *n*, eſſe diabolum, quando Phariſæis blaſphemantibus, quod dæmonem ejeciſſet ex pacto & conventione cum illo, demonſtravit ex profeſſo, hoc eſſe falſum; ſed eum ejeciſſe, tanquam inimicum, ad quem revincendum venerat. Modum etiam, quo eum vincere aggreditur, nunc oſtendere vult, demonſtrans, jejunium eſſe arma, quibus ſe munit, ad eum revincendum: ut inde nos agnoſcamus

a *Epiſt.* 119. *ad Ianua.* *cap.* 15. Ioan. 1.
b *Exod.* 34. & *Deut.* 9.
c 4. *Reg.* 2
d 3. *Reg.* 19.
e *L.* 1. *de adorat pa.* 19c.
f *Deut.* 21
3. p. q. 41. art. 1.
Eph. 6. 12
L. de agone Chriſt. tom. 3. ¶ 75
Ser. 157. *de temp.*
Hom. in Hexaemer.
a *Hom* 1. *de jejun.*
b *L. de jejun. & tent. Chriſti.*
c *Lib. adverſus Pſychicos,* *cap.* 8.
d *Xua.* 3. p. q. 41. *diſp.* 29. *ſect.* 2.
e 3. p. *qu.* 41. & 3.
f 4. *De Trinitat.* *cap.* 13.
g *Hom.* 13 *in Matth.*
h *In c.* 4. *Matth.*
i *Lib. de agone Chriſtia in princ.*
k 2. *Tim.* 3. 5.
l 2. *Tim.* 4 7.
m 1. *Ioan.* 3. 8.
n *Luc.* 11

adverſarium noſtrum diabolum eſſe: & ſimilibus armis à nobis eſſe ſuperandum. *Epiſt. 82. ad Eccleſiam Vercolenſ.* Dominus Ieſus, inquit Ambroſius volens nos adverſus diaboli tentamenta fortiores reddere, certaturus jejunavit, ut ſciremus, quia aliter illecebras mali non poſſumus vincere, *3 p. cit.* Hæc egregiè proſequitur D. Thomas: *Lib. 30. mor. c. 31. & 32.* quæ poſſumus explicare, multa deſumentes ex B. Gregorio, & expendentes factum Gedeonis, *Iudi 7.* quod cœpimus ſupra annotare, quodque Gregorius cenſet peculiari prophetantis myſterio diſpoſitum fuiſſe. Miſera ſervitute & duriſſimo jugo ſubjecerant Madianitæ & Amelicitæ populum *Iudic. 6.* Dei, juſtè id ipſo Deo propter eorum peccata permittente, ut ſacra narrat hiſtoria, ſed ipſomet Deo tandem miſericorditer agente, & volente populum ſuũ ab illorum crudeli tyrannide liberare, elegit tanquam ducem populi ſui Gedeonem, cui dixit: *Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Iſraël de manu Madian, & Amalec, quorum populi fuſi jacebant in valle, ut locuſtarum multitudo: cameli autem innumerabiles erant, ſicut arena, quæ jacet in littere maris.* Ut autem Gedeon tam ingentem ac validam inimicorum vinceret multitudinem, ex Dei præcepto elegit milites deſignatos trecentos, quos comprobavit ad aquas, ut ſacra hiſtoria refert. Et arma, quibus eos munivit, non fuerunt haſtæ, aut gladii, aut tormenta bellica, ſed lagunculæ terreæ, &

§ 76 tubæ Iuſſit enim, ut unuſquiſque eorum, ſiniſtra manu lagunculam vacuam acciperet, intra quam lampas lateret (ubi Abulenſis notat, lampadis nomine, Hebræorum more intelligi faculam, aut tædam, vel titionem accenſum, aut ignitum, qui facilè teneri, difficile autem extingui poſſet: quod & annotavit Lyra, obſervans, quod orificia lagenarum, erant inferius verſus menus tenentium faculas) dextra autem teneret unuſquiſque tubam: Omnibuſque precepit, dicens: *Quod me facere videritis, hoc facite. Ingrediar partem caſtrorum, & quod fecero, ſectamini.* In Hebræo, ut annotat Vatablus: *Ex me videbitis*, aut *me expectate*: id eſt, diligenter attendite, & videte, quæ ego ago, & ita facite. *Ego veniam ad primam partem caſtrorum* (aut ut legit Vatablus) *Ego primus bellum aggrediar, quod fecero, hoc idem ſectamini* Dum ergo tempus inſtabat committendi bellum. Gedeon tanquam dux, omnes antecedens, ad conterendam languncùlam ſuam convertit viros, eam confregit, ſicque apparuit titio ignitus in manu ſua: adjecit ſtatim clangorem tubæ, per quam perſonare contra inimicos cœpit; & factum eſt, quod *omnia* inimicorum *caſtra turbata ſunt, & vociferantes ululanteſque fugerunt &c.* Admirandus ſinè præliandi modus, quo nullus militum jecit lapidem, vel ſagittam contra inimicos, ſed ictus contra proprias lagunculas convertebans, ſicque inimici ſuperati ſunt. Quis unquam (inquit Gregorius, à quo & verba mutuatus eſt Beda *a*) cum lagenis & lampadibus ad prælium venit? Quis contra arma veniens, arma deſervit? Ridicula nobis hæc profectò fuiſſent, ſi terribilia hoſtibus non fuiſſent. Sed ad inſigne myſterium exprimendum: hæc à Deo ipſo ordinata ſunt, ut nobis ſcilicet fieret manifeſtum, quomodo inimicæ poteſtates à nobis eſſent revincendæ, quæ duro jugo, aſpero, ac tyrannico dominio, humanum genus ſubjecerant: ut vocarentur, *Principes mundi hujus, & rectores tenebrarum harum.* *Eph. 6. 12.* Ad hujuſmodi enim poteſtates ſuperandas miſſus eſt Dei filius, tanquam dux noſter, qui victurus erat, eo modo quo Gedeon vicit Madianitas. Cùi propterea, inquit Gregorius, dictum eſt: *Iugum oneris ejus, & virgam humeri ejus, & ſceptrum exactoris ejus ſuperaſti ſicut in die Madian.* *Iſa. 9. 4.* Unde & nomen Gedeon mirè in eum quadrat. Nam Gedeon, inquit Gregorius interpretatur, circumiens in utero: quod egregiè Chriſto convenit, qui Virginis uterum circumire dicitur, aſſumens ex eo humanam naturam, ſicut qui circuit forum, aſſumit ex eo pannum quo induit ſeipſum. Hic milites deſignatos elegit trecentos, quos in aquis deſignavit, nam Chriſtus Dominus, ut ſupradictum eſt, elegit Chriſtianos omnes, quos in aqua baptiſmi milites deſignat. Et rectè trecenti erant numero, quia, ut ait Gregorius, dixeratque prius Auguſtinus *a*, numerus tre-

Super hunc locum. — *Ibid.*

a L. 99. in l. Iud. c. 5. tom. 8. & habetur in gl. ordin.

trecentorum, apud Græcos, littera, T ex-
47. & ſer. 108. de tempore. primitur: ſicut apud nos centum exprimi-
tur littera C, & quingenti littera D. Tau
autem figuram Crucis expreſſe refert. Quia
ergo hic numerus in T litteram continetur,
& per eam ſpecies Crucis oſtenditur, me-
ritò in iis trecentis Gedeonem ſequenti-
Matth. 16.24: bus, illi deſignantur, quibus dicitur: *Qui
vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, &*
¶ 77 *tollat Crucem ſuam, & ſequatur me.* Nu-
mero iſto deſignati milites Gedeonis, pu-
gnant, quia Crucem CHRISTI in corpore
ſuo exprimere debent, qui Chriſti diſcipu-
Gal 6. 14 los & milites ſe eſſe gloriantur. *Mihi*, ait
Paulus, *abſit gloriari, niſi in Cruce Domini
noſtri Ieſu Chriſti.* Glorientur alii in divi-
tiis, alii in nobilitate: ego qui CHRISTI
ſum miles, in hoc glorior, quod ad trecen-
torum numerum pertineo. Videamus er-
go Gedeonem noſtrum, quibus armis ad
pugnam procedat. Lagenam certè aut hy-
driam, in qua ardens facula continebatur,
& tubam ſonantem ſecum fert. Hidriæ,
Lib. 1. de Spiritu S. cap. 16. inquit B. Ambroſius, ſunt corpora noſtra,
figurata de limo, ratione quorum homi-
nes vocantur vaſa figuli, aut terrea. Ferebat
CHRISTUS hidriam, id eſt, corpus morta-
le, carnemque fragilem, intra quam erat di-
vinitas puriſſima, mundiſſimaque, quæ
propterea igne deſignatur in rubo, & dicē-
Deu. 24.2. & Heb. 12 29. te Deo: *Deus noſter ignis cōſumens eſt.* Ignis
namque nullas patitur ſordes, imò omni-
bus illis purgat metalla. Et quaſi oſtendens
Paulus ardentem faculam intra lagunculā,
ad Col. 2. 9. inquit: *In quo habitat omnis plenitudo divi-
nitatis, etiam corporaliter.* Ferebat & tubam
Matth. 5. divinam ſcil. legem, quàm *non venerat ſol-
vere, ſed adimplere.* Sicut ergo miſit Deus
Gedeonem cum lagena & tuba, ita *miſit
Gal. 4. 4. Deus* (inquit Paulus) *filium ſuum, factum
ex muliere*, de qua habuit corpus mortale,
tanquam lagenam, *& factum ſub lege*, qui
ſe divinæ legis obſervantiſſimum exhibe-
ret, cujus præcepta tanquam tuba inſonan-
te proponeret. Et ipſe primus certamen
aggreditur, cùm innumera dæmonum
multitudine: quamvis enim unus exhi-
beatur loquens & tentans, aderant tamen
innumeræ dæmonum legiones, ut dice-
mus. Primumque omnium, jam cum ini-
micis volens conſerere manus, per vali-
dum jejunium ad ſuam lagunculam con-
terendam ſe convertit: carnem enim ſuam
macerat, & afficit, & quaſi conficit jejunio
quadraginta dierum & noctium; oſten-
ditque ibidem animum ſuum, tanquam
igne ardenti ſuccenſum, id eſt, nitidum,
mundum, purgatum, ſordibus cunctis ex-
pertem. His adiecit Scripturæ ſacræ ac di-
vinæ legis verba, cujus præceptis: tanquam
ſonantis tubæ clangoribus contra inimi-
cos perſonat, dicens: *Scriptum eſt: Non in
ſolo pane, &c. Scriptū eſt: Non tentabis, &c.
Scriptum eſt: Dominum tuum adorabis*, quo
omnes illas infernales turbas in fugam con-
vertit. Ad nos propterea clamat, dicens:
*Ex me videte: quod me videritis facere, fa-
cite.* Ex iis, quæ egi ego, videte quæ vobis
facienda relinquo: eadem enim & vos fa-
cere oportet, convertere ſcilicet manus ad
lagunculam, quam fertis conterendam, ad
caſtigationem ſcilicet carnis, & ejus mor-
tificationem, qua (ut inquit D. Thom.) a- 3. p. q. 39.
nimus purgatur tanquam igne, & lucidus
redditur. Sicut enim offuſcatur ille, & qua-
ſi tenebris offunditur, ex comeſſationibus
& ebrietatibus, quæ vapores emittunt, qui-
bus rationis & mentis lux, quaſi nube te-
gitur, ita ſerenus illucet intellectus, cùm
jejunium, vapores inſurgentes ad caput ex
ſtomacho abſumit; tuncque propterea aptè
poteſt homo divinæ legis tuba perſonare,
quam Deus illi propoſuit, tanquam regu-
lam, cui actiones ſuas conformet, quam
& ſervare tenetur; quippe quæ data eſt
à Deo, cui tot tanquam validis
titulis obedire ſumus
obligati.

§. 21. Jejunium, etſi contra Carnem eſſe videatur, verè occludit oſtia dæmoni, quod & Angelus, dum de piſcis corde & jecore comburendis egit, docere voluit.

SI his quæ diximus, opponas: ex his
quidem, jã aliquo modo patere, quid
¶ 78 nos agere debeamus ad vincẽdum po-
teſtatis inimicos; dubiũ tamen adhuc ex-
plicatum non eſſe, quare CHRISTUS
Dominus ad Bellum cum diabolo geren-
dum, munierit ſe jejunio, & cur doceat,
nos ſimiliter armare jejunio ad vincen-
dum eundum: jejunium enim, tantum
videtur aptum ad carnem comprimen-
dam, non autem dæmonem. Hoc variè
explicant S. Patres, S. Gregorius Nyſſe-
nus, P. Baſilii frater, qui in rebus militiæ
Chriſtianæ fuit peritiſſimus (cui Theodo-
retus *a*, principatum tribuit inter eos, qui
a Lib. 4. monaſticæ vitæ & ſeveræ vivendi diſci-
cap. 28. plinę operam dederunt) rem explicat *b*, ex-
b Orat. 4. ponens illud: *Panem noſtrum quotidianum,*
3. *&c.* annotans, diabolum veniſſe ad ten-
in or. tandum Patres noſtros in paradiſo, ſub ſer
Dom. pentis ſpecie, eo quod ſerpentis tenuerit
Luc. 11. aſtutiam & morem. Hic enim eſt ſerpen-
tis mos, quod cum totum corpus introdu-
cere vult, primò nititur intromittere ca-
put, quo inducto, facilè totum corpus in-
ducit. Caput diaboli, gula eſt, aut ci-
borum nimius appetitus: Hoc primò in-
troducere curat, ut ſtatim totum corpus
intromittat. Ita ſe geſſit diabolus cum pa-
tribus noſtris: principio namque curavit
introducere caput, gulam ſcilicet, aut ci-
bum in ventrem, ad cujus ingreſſum con-
tinuo tot tantaque innumera mala conſe-
quuta ſunt, ut totum corpus introduxiſſe
diabolus viſus fuerit. Inde enim rebellio
carnis ad ſpiritum, & deſideria terrena, af-
fectuſq; innumeri à recto deflectentes, ut
cibus ille à diabolo inductus in ventrem
illorum, Troiano equo ſimilis videatur,
ad cujus introductionem, ſimul introdu-
cti ſunt tot, tamque validi milites inimi-
ci, qui civitatem totam tumultuoſo bello
repleverunt, & ardentibus flammis ſuc-
cenderunt. Hancque pugnandi ratio-
nem & modum diabolus deinde inſe-
quutus eſt: quippe cui primo tam ad vo-
tum res ſucceſſerant. Nam expugnare
nos volens, hoc præcipuè curat, ut car-
nem nimio cibo ac potu repleamus, ad
quorum ingreſſum ſtatim innumeri af-
fectus inſurgunt, qui tanquam dæmo-
nis milites, *militant adverſus animam,* 1. Pet. 2:
contra quam crudele bellum excitant, & 11:
deſideriis ardentibus, quaſi flammis, ſpi-
ritum ſuccendere nituntur. Non Ætnæi Epiſt. 10.
ignes, inquit Hieronymus, non Vulca- ad Fu-
nia tellus, non Vælevus & Olympus, riam de
tantis ardoribus æſtvant, ut juveniles ſervan-
medullæ vino plenæ, & dapibus inflam- da vidui-
matæ: ideo ab eodem Hieronymo, prima tate.
dæmonis arma, vocatur immoderatus Epiſt. ad
potus, quem enim vincere deſiderat, pri- Euſto-
mo ad nimium cibum & potum excitat, chium de
ut inde omnia mala inducat. Ita ſe geſſit cuſtodia
diabolus tempore Noë, ut annotavit virginita-
Chryſoſtomus, ut totum orbem ſubiu- tis.
garet; ita tempore Lot, ut Sodomorum e- Hom. 1. in
verteret civitates; ita tempore Moyſis, ut hexaem.
Iſraëlitarum populum ſibi ſubiiceret, ut
ſupra latè expoſitum fuit. Hæc ſunt, quæ ¶ 79
Deus ad beatum Iob de dæmone, ſub ele- Iob 40.
phanti figura dixit: *Huic montes herbas fe-* 15.
runt, omnes beſtiæ agri ludent ibi. Hoc de e-
lephanto quidam ideò dictum exiſtimant,
quod voraciſſimus ſit, ad quem unum ſu-
ſtentandum videntur neceſſarii omnes
montes herbiferi: qui cum in illis paſci-
tur, ita ſe mitem exhibet, ut coram eo cęte-
ra animantia, adeò ſine timore ſubſiſtant,
ut ludere dicantur. Quibus aliquo mo- L. 8. ca. 7.
do concinunt, quæ de elephanto Plinius
ſcripſit. Cæterùm commodius multo de
dæmone, quem Deus præcipve deſcribe-
bat explicantur, Loquiturque de illo, quan-
tum ad ipſius corpus. Huic, inquit, mon-
tes herbas ferunt. Corpus dæmonis ſunt
omnes iniqui, voluptatum & delititiarum
amatores, ut ſæpè B. Gregorius annota-
uit. Huic montes herbas ferunt: nam ad
hoc dæmonis corpus impinguãdum dele-
ctan-

ſtandum, & voluptate afficiendum, omnia fructificare videntur: ad illius delitias, voluptatem, & gulam ſerviunt montes & valles, campi & horti, maria & aera: ad voluptates illius quæruntur herbæ delitioſæ in montibus, fructus ſuaves in vallibus, expiſcantur piſces maris, aves aëris capiuntur, & nemorum conquiruntur feræ. Sed quid inde ſequitur? *Omnes beſtiæ agri ludunt ibi.* Beſtiarum nomine vitia intelliguntur, quæ quia tunc liberè oriuntur & procedunt, dicuntur ibi ludere. Ex nimia enim voluptate carnis illa vitia oriuntur, quæ Paulus enarrat, *fornicatio, immūditia, impudicitiæ, iræ rixæ, &c.* Et verè accidit, quod dixit Eſaias: *Requieſcent ibi beſtiæ, & replebuntur domus eorum draconibus, & habitabunt ibi ſtruthiones, & piloſi ſaltabunt ibi, & reſpondebunt ibi ululæ in ædibus ejus, & ſyrenes in delubris voluptatis.* quem locum egregiè B. Chryſoſtomus ad noſtrum explicat inſtitutum. Quid mirum, ſi videas tot tantaque vitia liberè in te ipſo diſcurrere, & quaſi ludere, ſi corpus tuum ita voluptatibus impingvas, ut facias omnes mundi delitias illi ſervire; ſi ventri tuo inſerviūnt montes, valles, maria, &c. Ex hac ergo radice diabolus talia germina producit. Ex his infert D. Gregorius Nyſſen. optimè Deum ipſum ſtatim in mundi exordio voluiſſe exprimere modum, quo ſerpens ſuperandus eſſet, conterendo ſcil. caput illius: ad hoc enim, inquit, præcepti Domini pertinet involucrum, & ænigma, *Tu obſervabis caput ejus.* Si fugis beſtiæ contubernium atque cohabitationem, cave caput, contere caput per abſtinentiam & validum jejunium. Sicut enim, ſi ſerpentis caput abſcindas aut conteras, non patet illi via ad ingrediendum aut nocendum: ita dicere poſſumus, quod carne compreſſa per jejunium, & contrito appetitu gulæ & ventris, videtur occluſa via diabolo ad invadendum hominem; neque dæmonum inſultus, dixit Baſilius, jejunantem impetere audent, quem ſicuti ſerpens, illum qui ejus caput petit, averſantur & fugiunt. Ex his facilè explicari poſſe credo quæſtionem gravem, quam multi autores pertractant, circa remedium illud, quod ad dæmones fugandos docuit Raphaël Archangelus Tobiam. Occurrerat ad oras Tigris fluminis piſcis immanis, volens Tobiam invadere, quem Theophylactus *a* credit fuiſſe Balænam, ſimilem illi qui deglutivit Ionam: Carthuſianus *b* Crocodilum, qui ita ſolet pueros devorare, ut aliquando in ejus ventre tres integri pueri reperti fuerint. Franciſc. Georgius *c* credit fuiſſe Lucium, & non incongrua eſſet omninò ſententia, ſi non iſtum Lucium communem intellexiſſet, ſed lupum marinum, qui à Græcis dicitur λύκος. Valleſius *d* opinatur fuiſſe Callionymum, de quo Galenus *e* & Plinius *f* dicunt piſcem eſſe carnivorum, & immanibus ſerratiſque dentibus, quem Ariſtoteles *g* docet, ad veſperam circa littus dormitioni ſe tradere, quem alli, ut Plinius ait, Vranoſcopum vocant. Et videtur idem piſcis ac ille, quem Raſis *h* vocat Saboth, quem Andreas Bellunenſis ait apud Perſidem in flumine Phora reperiri. Et quamvis apud Plinium & Opianum piſcis marinus ſit; probat tamen Valleſius, piſces maris aliquando in fluminibus reperiri, variis occaſionibus. Et hanc ſententiam veram judico: neque enim balænam eſſe credere poſſumus, cui nihil eorum, quæ Angelus de piſce illo dixit, balænæ convenire quiſpiam dixit. Neque credo crocodilum: nam crocodilus ex aquis extractus, liberè in terra ambulat, & non palpitat, ſicut de piſce illo ſacra narrat hiſtoria. Iuſſu ergò Angeli Tobias extraxit piſcem, & exenteravit, ſervavitque ejus cor, jecur & fel, ex ejuſdem Angeli præſcripto, qui dixerat, hæc *eſſe neceſſaria ad medicamenta utiliter.* Quærenti autem Tobiæ, quodnam remedium illa poſſent præſtare, reſpondit: *Cordis ejus particulam, ſi ſuper carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus dæmoniorum, à viro ſive à muliere, ut ultra nō accedat ad eos:* id eſt, ut non pateat via accedendi ad eos. Vbi id obſervandum eſt, quod quamvis in Vulgata tantùm habeatur hoc loco

ad Gal. 5. 19. — *Eſai. 13. 21.* — *Homil. 6. in Matth. in fin.* — *Vniverſ. 3.* — *Hom. de jejunio.* — *Tob. 6.* — a *Apud Serar. in Tob. cap. 6 p. 92.* — b *In Tobiam.* — c *Tom. 6. problem. 189.* — d *Lib. de ſacra philoſo. c. 42.* — e *Lib. 10. de ſimpl. med. facultat. cap. 11.* — f *Lib. 32. cap. 7.* — g *Lib. de animalib.* — h *Lib. 9. cap. 27.*

loco *cor*, in græco tamen habetur *cor & jecur*. Unde cum Tobias vellet ponere ſuper carbones, ad dæmonem effugandum, partem, dicitur quod [*Tob. 8.*] *protulit de caſsidili ſuo partem iecoris, poſuitq; ſuper carbones*, ubi quamvis in Vulgata tantum habeatur jecur, in græco tamen habetur, *jecur & cor.* [*Tob. 6.*] Itaque græcè prius ita habetur: *cordis & jecoris particulam, ſi ſuperponas, &c.* poſteà verò, *protulit de caſsidili ſuo partē cordis & jecoris.* [*a Ibid. 8. in Synopſ.* *b in Tob.*] Et ita legit B. Athanaſius *a*, & Beda *b*. Itaque præcipit Angelus ſervari cor & jecur; quæ appoſita prunis, fumo ſuo extricant omne genus dæmoniorum. Eſt igitur gravis quæſtio circa hæc angeli verba: videtur enim indicare, quod hæc naturalem habeant vim effugandi dæmones: idque magis apparebit, ſi vim verborum angeli expendas. Dixerat ille, hæc eſſe utilia ad medicamenta: quærit Tobias vim horum medicamentorum: reſpondet: *Cordis & jecoris particulā, ſi ſuper carbones ponas, fumus ejus extricat omne genus dæmoniorū à viro, ſive à fœmina, ut ultra non accedat ad eos.* [*Error. in Tobiam.*] Quis Dioſcorides, Plinius, aut Mathiolus (inquit quidam recens author) inſitam herbæ vim aliter enuntiet? Quibus aliis verbis, quæ natura ſuggerit medicamenta, eloquantur Theophraſtes, Hippocrates, vel Galenus? Hinc quidam crediderunt verè habuiſſe vim naturalem cor & jecur illius piſcis, ad effugandos dæmones: & ita nonnulli exiſtimant, de quibuſdam herbis aut radicibus, ut de hyperico-ne, ruta, rhamno. [*a Lib. 7. de bello Iud. c. 25.*] Ioſeph. *a* ait, radicem Baraas, ita dictam à loco Baraas, dæmones fugare. Uidi, inquit, quendam Eleazarum de gente noſtra, præſente Veſpaſiano & ejus filiis & tribunis, alioque ſimul exercitu, curantem eos qui à dæmonio vexabantur. Modus autem medicinæ fuit hujuſmodi: Intulit naribus ejus, qui à dæmonio vexabatur, habentem ſubter ſignaculum, radicem à Salomone monſtratam, deinde dæmonem per nares odorantis abſtraxit. [*b Lib. 8. antiq. c. 2.*] Et iterum *b* ait, plures tales radices à Salomone indicatas, quæ hanc vim habebant. [*c Lib. 25. cap. 4.*] Plinius *c* Pæoniam nigram contra Faunos utilem ponit. Faunos autem eſſe dæmones, docuerunt Hieronym. *d*, & Auguſtinus *e*. [*d In vita S. Hilarion.* *e 15. de civ. c. 23. Caſſian. li. 7. cap. 32.*] Tradit Apulejus *f*, Verbaſci virgultum, utilem ad omnem maligni incurſum vitandum. [*f Lib. de virtut. her. cap. 78.*] Dioſcorides *g* Rhamni ramum, ait utilem ad veneficia pellenda. [*g Lib. 1. cap. 98.*] Fabarum nigrarum robur contra ſpectra celebravit antiquitas, & hujuſmodi credunt aliqui Soliſequium, Leveſticum, Hyſopum, Salviam, Pulegium, Sambucique folia; quibus favere videntur verba quædam Hieronymi in Decreto *h* attributa; & [*h 26. q. 7. cap. dæmonicum quod eſt ultimum.*] quæ traduntur in libro ad exorcizandum compoſito, qui dicitur Flagellum dæmonum, in quo *i* præcipitur, ut benedicta ruta, energumeni naribus admoveatur; & *k* [*i Exorciſmo. 4.*] ſtatuitur quod accipiatur ſulphur, Galbanus, aſſa fœtida: Ariſtolochia, Hypericon [*k Exorciſmo. 6.*] & Ruta, omniaque propria benedictione [¶ 81] benedicantur: in ignemque proiiciantur. Concors tamen Catholicorum ſententia eſt, quod nulla res naturalis, ſive animata, ſive inanimata, herba, arbor, radix, lapis, fumus, nidor aut odor poteſt naturali virtute dæmonem expellere. Hujus rationem omnes aſſignant, quia in omnibus rebus naturalibus virtus agendi eſt ipſa qualitas, ſive prima, ut calor & humiditas, ſive ſecunda, ut odor vel ſapor: at iſtæ qualitates, quoniam ſunt accidentia corporum elementatorum, non poſſunt agere niſi in elementata corpora; & ideò nec in corpora cœleſtia, quæ ex elementis non ſunt compoſita, agere poſſunt: multo ergò minus poterunt agere in ſubſtantias merè ſpirituales, quales ſunt dæmones. Hanc rationem perpetuo ſequutes eſt D. Thomas, quam latè proſequitur Abulenſis *l*. [*l In 1. Reg. c. 16. qu. 12. & ſeqq.*] Et hæc fuit ſententia Iuſtini Martyris, qui ad gentilium artes hæc omnia pertinere ſenſit, quos dæmon variis deceptionibus [*11. de civit. cap. 6.*] ſubjiciebat: Cui & S. Auguſtinus ſubſcripſit, dicens: dæmones nullo fumo aut nidore delectari aut fugari, ſicut nonnulli vani, inquit ipſe, opinantur, ſed hominum paſcuntur erroribus, quibus hæc ſuadere diabolus conatus fuit, ut eos ad ſui adorationem & cultum, aut ad ſuperſtitioſa

tioſa opera traheret; cujus de hac re habetur decretum *a*. Et annotavit ejus Scholiaſtes Vives *b* explicans illa verba ejuſdem Auguſtini. Illiciuntur autem dæmones ad inhabitandum, &c. Dæmones ipſos ſæpiſſimè docuiſſe homines, quibus potiſſimum delectarentur rebus, tenerenturque. Infinita autem ſunt hæc, ut nihil fere naſcatur ſub luna, quod non ad aliquos alliciendos dæmonens valeat, & ad magicam facultatem conferat, ſicut Michael Pſellus *c*, docuit. Ita ille. Et ipſemet Auguſtinus *d* ex profeſſo contra Porphyriū agens, ex ipſomet Porphyrio demonſtrat, cur dæmones quibuſdam delectentur nidoribus & fumigationibus: ipſe enim met Porphyrius *e* dixit, non tantum vulgus ipſum, ſed & Philoſophos ac ſapientes à dæmonibus deceptos, qui cultum Deorum in ſe transferre ſtudent, &c. videndus eſt Vives *f*: quod & iterum repetia idem Auguſtinus *g* docens; dæmones quibuſdam rebus corporeis allici, aut fugari ab hominibus, quos ipſi prius aſtutiſſima calliditate ſeducunt: quo etiam in loco rem totam B. Auguſtinus explicaſſe viſus eſt, annotans, quod dęmones illiciuntur per creaturas ad inhabitandum; non quod eis delectentur, ſicut animalium cibis, ſed tanquam ſpiritus quibuſdam ſignis, quæ repræſentantur per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carnium, rituum. Ita videmus dæmones elegiſſe ad ſui invocationem hœdum nigrum, occiſionem talis vel talis animalis; hujus aut illius herbæ ſuffitum: non quod hæc in ſe aliquid habeant virtutis, ad dæmones conciliandos vel effugandos, ſed ratione alicujus ſignificationis, quæ ibidem exhibetur; ratione cujus, etiam aliquæ res naturales ſunt, quas aptè Eccleſia adhibet, præmiſſa benedictione ad dæmones fugandos, quibus vel ſignificat contemptum, quo eos proſequitur per fumigationem ſulphuris benedicti aut rutæ; vel inducit Chriſtum Dominum, per applicationem cærei accenſi ſignificatum, &c. De quibus non vacat latius diſputare. Ex his videtur Auguſtinus progredi ad explicandum; cur illius piſcis cor & jecur applicatum igni, vim haberet ad effugandos dæmones: id enim non habuit piſcis ille ex naturali virtute, ſed ex ſignificativa, qua CHRISTUM exprimebat; & ſequutus eſt Auguſtinum D. Proſper *a*. Maſticum (ait) actionis hujus, hoc eſt, quod ex interioribus piſcis, & dæmon fugatus eſt, & Tobias illuminatur. Piſcis enim ille Chriſtum ſignificabat, quem hoc nomine vocatum fuiſſe à Sybillis refert, qui ex carne ſatiat, & ex cujus interioribus in paſſione ſua decoctus, illuminatur homo, fugantur diabolus: quod ſimiliter Auguſtinus *b* proſequutus fuerat. Aliud tamen myſterium indicat Ambroſ. *c*. ibidem expreſſum fuiſſe. Notum eſt, cor & jecur duos eſſe fontes, in quibus generatur ſanguis, & ex quibus ad totum corpus ille diffunditur. Eſt namque duplex ſanguis, ut obſervavit Galenus *d*, arterialis unus, qui per arterias diffunditur, in quo ſunt ſpiritus vitales, ardentes & validi, ac vivaces, quem propterea idem Galenus vocat flavum, tenuem, ſubtilem; ſpirituoſum, & ferventem: alter venalis, qui per venas defluit, tenquam per quoſdam canales, quo tota irrigatur caro, quo & nutritur, augetur & roboratur. Et quidem cor, eſt fons & origo ſanguinis arterialis, à quo tanquam à principio & fonte, per arterias in totum corpus devehitur & diſpenſatur. Iecur autem eſt principium & fons ſanguinis venalis: ibi enim talis ſanguis generatur, & per venas in totum corpus fluit, quo caro alitur & ſuſtentatur. Ideoque à Galeno *e* vocatur jecur, officina ſanguinis, & à B. Gregorio Nyſſeno *f*, agente de humani corporis ſtructura, vocatur fons ſanguinis. Quam doctrinam latè explicant inter alios Andreas Laurentius *g*; & Carolus Stephanus *h*. Vnde per cor & jecur intelligitur omne principium ſanguinis, quo caro nutritur, roboratur, accenditur, & valida redditur, quo concupiſcentia ejus fovetur; ideoque B. Hieronym. *i* annotavit, communiter aſſeri, concupiſcentiam eſſe in jecore, quod Baſilius *k*, vocat concupiſcentiæ organum, adducens ad id proban-

a 16. q. 7. cap. Non obſervetis.
b L. 21. de civit. c. 6. lit. c.
c Lib. de dæmonib.
d L. 10. de civ. c. 11.
e Lib. 2. de abſtinentia animal.
f Ibid.
g L. 21. de civ. cap. 6.
¶ 82. Serm. 4. SS. Petri & Pauli.

a Lib. de promiſſ. & prædic. p. 2. cap. 39.
b Lib. 18. de civit. cap. 23.
c In hymno feria Sabbati.
d L. 4. de uſu partium c. 4. 16. 17. & lib. 6. de placitis. Hipocrate & Plato per totum.
e Lib. 4. de uſu p. cap. 17.
f L. de opificio ho. cap. 30.
g Lib. 1. de opere anathemico ca. 27. quæſt. 32.
h Lib. 2. de diſſectio. partium corporis humani, c. 9.
i In c. 13. Matth. in illud de fermento.
k Lib. de vera virg. ad fin. p. 546.

Digitized by Google

probandum nonnulla ſacræ Spirituræ loca. Quare per ſuccenſionem & conſumptionem cordis & jecoris ſuper prunas, intelligitur validum jejunium, quo caro purgatur & emundatur, exſiccatur, roburque amittit: ignis enim, ut ſupra diximus, hoc habet ſibi proprium, res quæ in ipſum cóiiciuntur, mundare, purgareque. Optimè ergò Angelus dixit, diabolum fugari, nec invenire viam qua ingrediatur, ſi comburatur igne cor & jecur, quia ſi caro valido jejunio fuerit compreſſa, & ejus impetus & affectus purgati extiterint per mortificationis opera, dæmō in invalidus redditur, ligatuſque remanet, cui quaſi non ſuppetunt manus, quibus agat, aut pedes, quibus procedat, quando carnis motus fuerint per validum jejunium cōpreſſi. Quod ut clarius indicaret Angelus, dum Tobias comburebat cor & jecur piſcis, dæmonem facillimè ligavit, longeque religatum reliquit. Hæc meditatus videtur fuiſſe
Loco citi Ambroſius, ita canens: Lumbos jecurque morbidum-Adure igne congruo-Accincti ut ſint perpetim-Luxu remoto peſſimo.
Ser. 2. de jeju. to. 5. Hinc illa celebris B. Chryſoſtomi ſententia: Vbi jejunium ad eſt, non habet qua diabolus ingrediatur: ſi immudus ſpiritus jejunii perſpexerit vultum, ceu lapis
L. 2. contr. Iovinian. immobilis redditur. Hæc & B. Hieronymus docuit, expendens duo ſcripturæ ſacræ loca: primum circa Danielem, qui cū obiectus fuit leonibus, eis, inquit Hieronymus, horribilis fuit, nec eis patuit via qua in eum ora converterent: Secundum
¶ 83 de Propheta miſſo ad Ieroboam, qui jeju-
3. Reg. 13 nus miracula fecit, pranſus autem illico, hoc ipſo ſe aptavit, ut leonis præda fieret;
1. Pet. 5. 6 quia, qui tamquam *leo rugiens circuit quærens quem devoret*, non habet unde poſſit mordere illum, qui carnem ſuam jejunio valido habet compreſſam: facile autem ſuperat, qui cibo potuque ventrem replet: de quibus ſupra ex profeſſo dictum fuit. Hiſque allludere viſus eſt Apoſtolus, cu-
1. Cor. 15. 50. jus fuit illa vox: *Caro & ſanguis Regnum Dei non puſſidebūt*, qui adhortans fideles, ut arma lucis ſumerent, ſine quibus imminebat bellum contra principes & rectores tenebrarum harum, primum omnium ſtatuit abſtinentiam, quaſi illa poſita nul- *Rom. 13. 12.*
lus locus relinqui videretur aliis vitiis. *Abjiciamus*, inquit, *opera tenebrarum, & induamur arma lucis, &c. Non in cōmeſſationibus & ebrietatibus, nō in cubilibus & impudicitiis, non in cōtentione & æmulatione, &c.* Ut quaſi amputato capite ſerpentis, nullus ejus corpori relinquatur locus, quod Angelus adoleſcenti Tobiæ ſub involucris docuit manifeſte. Spiritus ſanctus ſancto Hilarioni juvenculo demonſtravit, de quo *In vita S. Hilarion.*
præmittit Hieronymus, in prima ætate cœpiſſe dæmonem ſuperare. Quid, inquit, faceret diabolus? Quo ſe verteret? qui gloriabatur ante dicens: *In cælum aſcendam,* *Eſa. 14. 14*
ſuper ſidera cæli thronum meum ponam, cernebat ſe vinci à puero, & prius ab eo calcatum fuiſſe, quam per ætatem illum calcare potuiſſet. Titillabat itaque ſenſus ejus, & pubeſcenti corpori ſolita voluptatum incendia ſuggerebat. Cogebatur tyrunculus Chriſti, cogitare quod neſciebat, & ejus rei animo pompam volvere, cujus experimenta non noverat. Iratus itaque ſibi, & pectus pugnis verberans, quaſi cogitationes cæde manus poſſet excludere: Ego, inquit, aſelle, faciam, ut non calcitres, nec te hordeo alam, ſed paleis; fame te conficiam & ſiti, gravi onerabo pondere, per æſtus indagabo & frigora, ut cibū potius, quam laſciviam cogites, &c. Quam diu ergo fame ac ſiti comprimitur caro, dæmonis aſtus fugantur. Optimè B. Baſilius agens de *Hom. 2. de jejun. citat.*
Samſone: Jejunium, inquit, Samſonem inſtar nutricis enutrivit, & donec viro ipſum adhærebat, per miliaria hoſtes cadebant, & portæ inimicorum divellebantur, & leones manuum robur non ſuſtinebant; ubi verò ebrietas & ſcortatio ipſum apprehendiſſent, jam hoſtibus captu facilis erat, &c. Ex his intelligere licet, cur dæmon tam facile homines ad omnia vitiorum genera pertrahat, imò & ea in eorum cordibus introducat: nam cùm totum caput ſerpens infernalis introduxerit, eos ad ſummam gulam adducens, & ad innumeram ciborum copiam & abundantiam pertrahens; quid mirum, ſi inde ſequan-

ſequantur luxuriæ, iræ, rixæ, furta omniaque alia peccata, ad quæ diabolus poſtea per carnis affectus incitat.

§. 22. *Dæmon dicitur ſerpens gradiens ſuper ventrem, ut ſciremus quia ex ciborum abundantia vires ſumit ad tentandum.*

¶ 84 SEcundus modus explicandi, cur Chri-
ſtus Dominus, cum aggreditur diaboli
inſultus, & impetus frangere, ſe vali-
3. p. paſt. cap. 20. do jejunio munit, eſt B. Gregorii Papæ, ex-
plicantis illud, quod dixit Dominus ad ſer-
Gen. 3. 14 In cap. 3. Gen. pentem: *Super pectus tuum gradieris.* Circa
quæ verba obſervandum eſt ex Cajeta-
no, & Lippomano, in Hebræo haberi vo-
גחון. cem *Gahon*, quæ potius ſignificat ventrem,
quam pectus: ideo autem in Vulgata poſi-
tum eſſe pectus, quod in ſerpentibus nul-
lum prope diſcrimen ſit pectoris & ven-
L. de qq. hebraicis. tris. Et ita habet Chaldaica: *Super ven-
trem tuum gradieris*: quamvis Septuagin-
ta, ut annotat Hieronymus, utrumque po-
ſuerint, *ſuper pectus tuum & ventrem tuum
ambulabis*, quam lectionem ſequuti ſunt
Chryſoſtomus, Ambroſius, Eucherius,
Iſidorus, & alii quos refert Lippomanus *a*,
a In catena Gen. 3. quam peculiariter ſequitur Gregorius *b*.
b 3. p. paſtor. cu. & 21 mor. cap. 2. Quamvis autem his verbis viſus ſit Deus
ad ſerpentem loqui, & ita accipiunt ſan-
cti Patres. Ephrem Syrus, Didymus,
Epiphanius, Chryſoſtomus, & alii, quo-
rum quidam credunt, aliam diſpoſitionem
habuiſſe ſerpentem ante peccatum; quia
erectus incedebat, qui poſt peccatum da-
mnatus eſt, ut ſuper pectus ſuum gradere-
tur: communis tamen ſententia eſt ſan-
ctorum Patrum, Auguſtini, Ambroſii,
Hieronymi, Gregorii, Albini, quos refert
In catena. Gen. 3. Lippomanus, ad dæmonem ipſum verba
hæc directa fuiſſe, qui ſicut in ſerpente lo-
c In qq. ſuper Gen. quutus eſt, & decepit, inquit Albinus *c*, ita
& in ſerpente maledicitur, & ut recte dixit
d L. 2. de vict. verbi Dei, ca. 15 Rupertus *d*, quamvis ita littera ſonet, ut
de animante ſerpente poſſit intelligi, ni-
hilo tamen minus, & multo amplius de
ſerpente diabolo totum oportet intelligi:
alioquin quomodo pro maledicto, vel
pœna maledicti reputabitur, quod dictum
eſt ei: Super pectus tuum gradieris, cum
hoc ipſum prius à natura habuerit, quam
diabolus eo uſus fuit ad perditionem ho-
minis? Quod & ſimiliter Theodoretus L. qq. in Gen. quæ. 34. Ind. 16.
annotavit, Voluit autem Dominus his
verbis oſtendere & manifeſtare, in quo
conſiſtat maxima dæmonis fortitudo: o-
ptima enim diſpoſitio ad inimicum revin-
cendum eſt, id noſſe: neque unquam Phi-
liſtæi potuerunt Samſonis impetus ſupe-
rare, quouſque agnoverunt, in quo ſita eſ-
ſet ejus maxima fortitudo: ideoque tanta
cura conati ſunt id reſcire. Ut ergo dæmon
à nobis facile ſuperari poſſit, ſtatim Deus
manifeſtavit, in quo ejus conſiſtat forti-
tudo, dicens ei: *ſuper pectus tuum gradieris.*
Quibus forte alluſiſſe viſus eſt Deus ipſe, Iob 40.14
cum loquens ad B. Iob de dæmone, ſub
ſpecie elephanti dixit: *Qui fecit eum, ap-
plicabit gladium ipſius.* Verbum applicandi
in Hebræo eſt, *nagas*, quod aliquando in
Scriptura ſacra ſignificat offerre; & ita illud
tranſtulit aliquando Vulgatus interpres,
ut apud Amos a: *Numquid hoſtias & ſacri-* a Amos 6. 25.
ficium obtuliſtis mihi: & iterum b: *offerentem* b Malac. 2. 12. ca.
munus Domino: & apud Eſaiam: *Oblatus*
eſt, quia ipſe voluit: Et alibi ſæpe. Quoni- Eſa. 53. 7.
am autem in oblationibus, interiora ani-
malis nudabantur, & fiebant manifeſta,
oculiſque omnium exponebantur; idcirco
verbum illud ſignificare poteſt, aperire,
manifeſtare, mundare, quæ abſcondita e-
rant: ut ſenſus ſit; Qui fecit eum, mani-
feſtabit, nudabit, explicabit gladium ipſi-
us: ipſius inquam diaboli, ut explicant
Gregorius *a*, Beda *a*, & Philippus *b*. Deus a In hunc locum.
ergo, qui dicitur feciſſe dæmonem, non b In caten.
ſolum qui eum creavit ſecundum natu-
ram, ſed quia peculiari ſuæ ſapientiæ diſ- ¶ 85
poſitione ei permiſit, ut hominem impu-
gnaret, ſicuti explicat Auguſtinus, ita ſe L. 11. de civ. ca. 15 & 17 & lib. 11. de Gen. ad lit. c. 22.
geſſit, quod ut homo facile eum revince-
re, & ſeipſum armare contra illius impetus
poſſet, manifeſtavit, explicavit, in lucem
emiſit gladium ipſius, id eſt, vim & forti-
tudinem ſuam, qua homines impetit,

Digitized by Google

apertiſſime declaravit. Quod ſi quæras: Ubinam Deus manifeſtum fecit, in quo diaboli maxima fortitudo poſita ſit, ad impugnandos homines? Reſpondebo id feciſſe verbis prędictis: *Supra ventrem tuum gradieris.* Ita Divus Gregorius.

3. p. paſtor. cit.

Certe ſerpens animal eſt noxium, quod inſurgit in eum, quem inficere vult: ad inſurgendum autem, quoniam caret manibus & pedibus, innititur ſuper ventrem, ut obſervavit Philon Iudæus, & quo venter fuerit robuſtior ac validior, ea majori vi inſurgit, & fortiori impetu in altum caput & collum erigit; imo & ſeipſum elevat, ut adverſa…um impetat. Itaque maxima ſerpentis fortitudo in ventris vi ac robore poſita eſt.

Libr. de mundi opificio. ad finem p. 2.

Hinc Deus procedit ad aperiendum & demonſtrandum, ubi dæmonis maxima fortitudo ſita ſit: illa enim ſita eſt in ventris validitate & robore; & ventri innititur, à quo vires emendicat, ut poſſit ipſe contra hominem inſurgere, & in eum inſilire. Id jam aliqua ex parte patere poterat, ex eo quod volens in parentes noſtros en paradiſo poſitos inſilire, & ſuo veneno inficere, ventre nixus eſt: neque vim habuit aggrediendi, niſi dum vidit appetitum ventris Hevæ, quam ad eſum cibi vetiti proinde cœpit incitare; & tantum potuit in eos ſerpens ſe erigere & inſilire, quantum appetitus ille fuit validus ac fortis. Sicque etiam ſerpens ille contra homines agit, ut maximam fortitudinem ex ventre emendicet; non enim manibus agit aut pedibus innititur, ſed inſurgit per varias concupiſcentias, quas in nobis excitare nititur, ad quas inducere conatur: hæ autem eo ſunt validiores, ac fortiores, quo venter magis fuerit cibo & potu repletus. Vade & Salomon, ventrem vocat fontem & originem totius concupiſcentiæ, dicens: *Et ventris concupiſcentias averte à me.* Id eſt, concupiſcentias, quæ ex ventre, tanquam ex primo fonte oriuntur.

Eccl. 23. 6

Si igitur fortitudo dæmonis præcipue poſita eſt in ventris robore & validite, hoc primum agere debet, qui eum enervare contendit, ventrem reddere imbecillum, & invalidum, & vires illius minuere; quod fit per jejunium: de qua re egit Beatus Hieronymus, ſcribens ad Euſtochium de cuſtodia virginitatis, & ad Furiam de viduitate ſervanda: docens hanc primam præcipuamque curam eſſe debere Chriſtiano militi, ventris vires infringere per abſtinientiam vini & carnium, & per validum jejunium: quod non ſolum confirmavit Scripturæ ſacræ variis teſtemoniis, ſed & Comici, vulgato proverbio dicentis, ſine cerere & libero friget Venus.

Epiſt. 22. ad Euſtoc. & Epiſt. 10. ad Furiam.

¶ 8

Hinc ſancti Patres, volentes dæmonis ictus infirmare, & infringere, magna cura ſtomachum & ventrem vacuum, atque infirmum & invalidum ſervare, fuerunt ſoliciti, quia hoc ipſo dæmonis vires enervabant, ne valide poſſet contra ſeipſos inſilire. Certe ſi dux civitatem cuſtodiens, intelligit inimicum potentiſſimum venientem, intendentemque occupare caſtrum aliquod, civitati propinquum, in quo ſeipſum muniat, & ex quo civitatem impetat, & quatiat variis arietum & bombardarum ictibus; hoc primum dux ille, ſi ſapiens fuerit, curabit, caſtrum illud deſtruere & ſolo æquare. Quod ſi tam imprudens eſſet, ut caſtrum potius muniret, & fortificaret, hoc ipſo ſibi ſuæque civitati manifeſtum pararet exitium: ſicut enim quo caſtrum illud magis fuerit dirutum, & infirmum, eo minores & infirmiores ex illo ictus poterunt procedere, ita quo illud validius fuerit, fortiores etiam impetus poterunt ex eo contra civitatem excitari. Caro noſtra nihil eſt aliud, quam caſtrum, tam propinquum civitati animi, ut nullatenus ab illa ſeparetur; ex quo diabolus contra animam varios impetus facit, ſagittas globoſque ferreos mittit: qua de cauſa dixit Paulus: *Scio enim, quod non eſt in carne mea bonum:* & alibi: *Caro concupiſcit aduer ſus ſpiritum,* & certe diabolus variis concupiſcentiis carnis, quaſi validis ictibus conatur civitatem animæ quatere: Caſtrum hoc firmum redditur ex ventre: quo ergo quis magis per cibum & potum ventrem replet, magis caſtrum fortificat, & propterea validius diabolus inde poterit hominem

ad Ro. 7. 18. ad Gal. 5. 17.

impu-

impugnare, fortioribus concupiſcentiæ ictibus, ſpiritum & ánimam impetens. Hoc igitur agat primo Chriſtianus, ſi illius vires enervare contendit: diruat caſtrum, comprimat carnis vires & robur, ventrem valido afficiens jejunio. Ex quibus & illa Pauli ſententia redditur manifeſta: *Quando infirmor, fortior ſum ac potens:* Nam quanto carnis infirmitas, & ventris vacuitas, quæ eam inducit, fuerit major, tanto magis enervatur dæmonis fortitudo, & hoc ipſo potentior redditur homo, ad eam revincendam. Hinc & illud intelliget homo delitiis & voluptatibus deditus, quid agat, cum quærit quotidie epulari ſplendide, & cibos ſibi parari curat, quos ſubſtantiales vocant, vina inquirit fragrantiſſima & valida: fortitudinem enim dæmonis auget, cui robuſtus hoc ipſo vires ſubminiſtrat, ut validius poſſit contra ſeipſum inſilire.

2. Cor. 12. 10.

§. 23. *Docuit Deus ſub elephanti figura, diaboli impugnationem & fortitudinem ex ventris robore procedere.*

¶ 87 *Habetur tom. 3.*

Tertius modus explicandi propoſitam difficultatem eſt B. Auguſtini, peculiari libro, quem de hac re cōpoſuit, quem propterea inſcripſit, de agone Chriſtiano, docens: jejunium quamvis contra carnem eſſe videatur, potius eſſe gladium acutum, qui interiora diaboli transfigit & confodit. Id autem elegantiſſime Deus demonſtrat, ſatisfaciens Beato Iob, qui conqueſtus fuerat, quod traditus eſſet tam crudeli inimico impugnandus: cujus occaſione Deus multa illi proponit, explicans omnia, quæ de diabolo dici poſſunt, agens de eo ſub ſpecie Behemoth aut Elephanti. Peculiariter autem quatuor, quæ ſunt ſcitu digniſſima, miro artificio declarat. Primum unde procedat, quod diabolus poſſit homines impugnare: Secundum, qui ſint illi, quos diabolus ſuperat, & revincit: Tertium, quibus viribus & armis agat: Quartum, quonam gladio ſit feriendus & revincendus. *Ecce:* inquit, *Behemoth, quem feci tecum. fœnum ſicut bos comedet: fortitudo ejus in lumbis ejus, & virtus ejus in umbilico ventris ejus, &c. Ipſe eſt principium viarum Dei, & qui fecit eum, applicabit gladium ipſius.* Primum declarat, unde procedat diaboli impugnatio, docens, procedere ex peculiari Dei providentia permittente, ut nobiſcum ille congrediatur; *Ecce,* inquit, *Behemoth, quem feci tecum.* Deus in Scriptura ſacra facere dicitur, non tantum quod directe operatur, ſed & quod juxta ſapientiæ ſuæ ordinem peculiariter permittit. ut cum dicit a: *Ego Dominus decepi Prophetam illum* b, *Ego in jurabo cor Pharaonis, &c.* Vult ergo dicere: Ego ſum, qui permiſi diabolo, ut tecum eſſet, te impugnaret, tecum manus confereret, qui ſane id nequaquam agere poſſet, niſi id ego illi permiſiſſem: ad bonum certe & utilitatem hominis, ut dictum eſt. Sed ſicut Angelus à Tobiæ animo, metum quem concepit ex dæmonis impugnatione, excuſſit, demonſtrans in quos ille prævaleat. (*Audi me* inquit, *& oſtendam tibi, qui ſunt quibus prævalere poteſt dæmonium*) & docuit, illos eſſe, qui voluptati carnali ſe tradunt, tanquam equus & mulus: ita & Deus docet, dæmonem tantum prævalere contra eos, qui carnalia ſequuntur, quos fœni nomine exprimit dicens: *Fœnum tā quam bos comedet*; in hebræo *Hbatſir*: quæ vox ſignificat fœnum craſſum, quod in locis incultis oritur, tantummodo aptum ad cibum animalium, cum viride eſt, & ad nutrimentum ignis poſtquam eſt exſiccatum. Loquitur de dæmone ſub typo Elephanti, quem ut ait Strabo, apud Indos herba vel arundine viridi reficiunt, & hujus fœni nomine illi homines exprimuntur, qui fœno ſimiles ſunt, tantum curantes carnis pulchritudinem, & nitorem, quos eodem nomine deſcribit Deus: *Omnis caro fœnum, & omnis gloria ejus, quaſi flos fœni*: Et, *Fiant ſicut fœnum tectorum* In hebræo eadem vox Hbatſir. Quibus alludere viſus eſt Apoſtolus docens, qui ſint illi,

Iob 40.

a Exo. 14. 9.

b Exod. 7. 3.

Tob. 5. 16.

Iob 40. 10 הציר.

Eſa. 40. 6

Pſ. 128.

quos diabolus expugnat; & quibus prævalet. ad Eph. 4. 19. *Qui operatur* (inquit) id eſt, aſſequitur, quod vult, *haec obra in filios diffidentiæ, qui ſeipſos tradiderunt impudicitiæ in immunditiam,* quos Deus ipſe terram vocavit, quoniam terreni ſunt, & in cibum ſerpentis infernalis deſignavit, cui dixit: Gen. 3. 14 *Terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ.* Hi ergo, qui carnalia ſequuntur, fœnum dicuntur, quia dum vivunt, pabulum diabolo præſtant; poſt mortem ignibus tra-

¶ 88 dendi. Progreditur Deus ulterius oſtendens ubinam ſita ſit dæmonis fortitudo, undeque oriatur illius fortitudinis Iob 40. 11 virtus. *Fortitudo,* inquit, *ejus, in lumbis ejus, & virtus ejus in umbilico ventris ejus.* Verba ſunt difficilia, quæ varia à variis autoribus explicantur: Cæterum facilia ſunt, ſi Hieronymi *a*, Olympiodori *b*, & Gregorii Nazianzeni *c*, ſequamur ſententiam, quod ſub metaphora ab Elephante deſumpta, in cujus typo dæmonem deſcribit, Deus mire explicat, quod explicandum aſſumpſerat. Et quidem, quamvis omnia animalia dicantur habere fortitudinem in lumbis, ut annotavit Heſychius; ſignanter tamen inter omnia illa Elephantus eam dicitur habere in lumbis, aut in dorſo, ut Aquila tranſtulit, aut in lumbo, ut Septuaginta legunt; aut in ſcapulis, ut alii volunt: nam ut conſtat ex iis, qui ejus naturam deſcribunt, ingens pondus dorſo, aut lumbis ſuſtentat. Dorſo nudo, inquit Ælianus, tres bellatores fert, alterum dextra, alterũ ſiniſtra pugnantem, ac ſimul quartum, beſtiam dirigentem. Imo & certum eſt, tantam eſſe fortitudinem lumborum Elephantis, ut ſuper illos turres ligneæ conſtruantur, quibus, ut inquit Philoſtratus, decem aut quindecim armati homines ſuperſtant, qui ex illis turribus, tanquã ex propugnaculis, in hoſtes jaculantur, aut arcu ſagittas intorquent. Et non egemus prophanorum autorum teſtimonio, cum Scriptura ſacra narret, in exercitu Antiochi, fuiſſe Elephantos triginta duos ductos ad prælium, & turres ligneas deſuper eos firmatas, ac protegentes ſuper ſingulas beſtias, & ſuper eos machinas; & ſuper ſingulas, viros triginta duos, qui pugnabant deſuper, & Indus magiſter beſtiæ. L. 8. c. 10 Quapropter Plinius vocat humeros turritos, quia turres ferunt: Libr. 5. Et Lucretius turrito corpore eos vocat. Ingens ergo Elephanti fortitudo in lumbis aut humeris aut dorſo ſita eſt. Etſi quæras à quonam tanta fortitudo proveniat, reſpondet: *Et virtus ejus, in umbilico ventris ejus.* Iob 40. 11 Mirum eſt, quod ex umbilico ventris tanta fortitudo procedat: nihil enim debilius aut infirmius in eo reperitur, quam umbilicus ventris, nam ut dixit Plinius, ſicut duriſſimo tergo Elephantus eſt, ita ventre maxime molli, & ita refert Rhinocerotem agentem cum Elephanto, alvum aut ventrem præcipue cornu petere, L. 8. c. 10. quem naturali inſtinctu novit molliorem. Quod & vir ille nobilis 1. Mach. 6. 46. Eleazarus ſimiliter obſervavit, ad Elephantum illum ingentem dejiciendum. Exiſtimo umbilici nomine exprimere velle ventrem, (ita legit Symmachus, ut Cat. in Iob obſervavit Olympiodorus) non quomodocumque, ſed appetentiſſimum cibi & potus. Nam in primis, animalia in utero matris, per umbilicum attrahunt & ſugunt alimentum, quo nutriantur, augeantur & roborentur: unde communi locutione, quem videamus cibi appetentiſſimum, & commeſſationibus deditum, dicimus, valido umbilico præſtare. Vult ergo Deus exprimere, à quonam fortitudo lumborum Elephantis proveniat: illa enim oritur ex eo, quod valido cibi & potus appetitu præſtat, multum comedit & plurimum bibit.

¶ 89 Voraciſſimum eſt animal, quod ut ait Ariſtoteles *a*, & Ælianus *b*, multos hordei modios Macedonicos quotidie edit, multaſque metretas Lacedæmonicas bibit: tam avidus eſt cibi, ut teſte Plinio *c*, palmas, excelſaſque arbores proſternat, ut earum fructibus paſcatur, & ſicut dixit Ambroſius *d*, nemora involvit ad ſui eſcam: & tanto potu utitur, ut dicat DEUS infra, quod videatur fluvium abſorbere. Hoc ipſum DEUS ipſe ibidem voluit exprimere. *Huic,* inquit, *montes herbas ferunt:* quod multi propter vora-

a Epiſt. 8. ad Demetria. de ſervan. virgin. & Epiſt. 22. ad Euſtoc. de cuſt. virgi. & b In caten. in Iob. c Orat. in S. Bapt. pag. 458. In cap. 3. Leu.

Apud Pin. in Iob 40.

Libr. 2.

1. Mac. 6. 37.

a Lib. de hiſt. anim. cap. 9. b Cap. 43. c L. 8. ca. 10. d 6. Hex. cap. 5.

vora-

Digitized by Google

voracitatem Elephanti dictũ credunt, cui videntur montes herbas ferre, quaſi ipſe ſolus ſit, qui omnes illas devoret. Fortitudo itaque hujus animalis juxta mentem
Locis Hieronymi & Olympiodori, & Grego-
ſupr. cit. rii Nazianzeni in lumbis eſt, aut in dorſo, ſuper quod & turres extruuntur, ex quibus milites valida jacula emittunt: ſed hæc fortitudo vim & robur accipit ex umbilico ventris, id eſt, ex nimio cibo & potu, quem Elephantus nimis appetit, & aſſu-
1. Mach. mit. Unde & ad acuendum eorum robur,
9-14. oſtendebat eis, ſanguinem uvæ & mori, quem vehementiſſime cupiunt & appetunt. Ex his profecto mire, quæ circa dæmonem ſunt expreſſit Deus. *Fortitudo ejus in lumbis ejus.* Lumborum nomine, caro ipſa, ejuſque effectus & motus deſi-
a *Epiſt.* gnantur, ut ſancti Patres non ſolum do-
22. ad cent, ſed ex Scripturis ſacris confirmant.
Euſtoc. in Hieronymus *a*, qui varia loca expendit *b*,
cad 16. Baſilius *c*, in illud Eſaiæ *d*: *Lumbus Moã-*
b *Eze. c. 16* *bitidis clamat*, Gregorius *e*, ex illo *f*, quod
c *In c. 15.* Levi decimatus eſt in Lumbis Abrahæ, &
Eſai.
d *Eſa. 15.* ex eo quod dictum ad Iacob: *g* *Reges de*
e *Hom. 13* *lumbis tuis egredientur:* & ita intelligit ille
in Evang. *h*, varia loca: Origenes *i*, Theodoretus *i*,
f *ad Heb.* Baſilius *i*, Didymus *i*, ad carnis motus re-
7. 5.
g *Gen. 35* ferunt illud: k, *Lumbi mei impleti ſunt ille*
11. *luſionibus*, Hieronymus *l*, legit, ignomi-
h *Lib. 13.* nia; Mirum eſt enim, quam ignominioſi
mor. ca. 9. motus ex carne oriantur; ſtatim ut eos ſen-
& lib. 28. ſerunt parentes primi, Verecundia ſunt af-
cap. 7.
i *In cant.* fecti. In hujuſmodi lumbis ſita eſt dæmo-
Danielis. nis fortitudo; nam ex carne affectus exci-
k *Pſ. 37.* tat, quos contra animam, tanquam jacu-
8.
l *in Pſ. 37* la & validas ſagittas expellit. Unde & Chri-
m *Luc. 12* ſtus Dominus, primum hortatus eſt *m*,
25. lumbos præcingere & comprimere, ut an-
n *Epiſt.* notavit Hieronymus *n*, varia loca ad hoc
22. & in inſtitutum expendens: nam qui paſcha
cap. 16.
Ezec. cit. facturus eſt, accinctis, mortificatiſque
o *Exo. 12.* lumbis facere præcipitur *o*, & Iob dicit
p *Iob 38.* Deus *p*: *Accinge ſicut vir lumbos tuos:* & Io-
3.
q *Mat. 1.* annes *q*, *Zona pellicea cingitur circa lum-*
6. *bos ſuos:* & Apoſtoli jubentur *r*, accinctis
r *Luc. 12.* lumbis, euangelii tenere lucernas: Inde
35. extrahit diabolus deſideria, quæ militant

adverſus animam: quamvis caro in ſe infirma & imbecillis videatur, id intelligendum eſt ad bonum: *Non eſt enim in carne* *Rom. 7. 1.*
mea bonum: inquit Paulus, ſed ad malum potentiſſima eſt, tamque valida, ut ſuper eam diabolus machinas ac turres extruat, ex quibus illa venenata jacula emittat, quæ Paulus expreſſit: *Manifeſta ſunt* *ad Gal. 5.*
opera carnis, quæ ſunt, fornicatio, immun- *19.*
ditia, impudicitia, luxuria, idolorum ſervitus, veneficia, inimicitiæ, contentiones, æmulationes, iræ, rixæ, diſſenſiones, ſectæ,
invidiæ, homicidia. Et forte id quod pau- ¶ 90
lo ante diximus, *lumbi mei impleti ſunt il-* *Pſ. 37. 8.*
luſionibus, poteſt ex hac doctrina explicari, ut illuſiones, vocet eas machinas, aut turres bellicas, quas inſtar Elephantorum, diabolus ſuper lumbos ejus extruebat, ut ex illis tanquam ex munitis arcibus, ſagittas venenatas, id eſt, inordinatos affectus, & motus mitteret. Commune eſt enim, ut ſæpe diximus in Scriptura ſacra, ludum pro bellico certamine accipi; & ita illuſiones vocari poterunt, machinæ bellicæ, quibus, qui utuntur, illudere inimicis contendunt. Hic ergo arcem ſuam diabolus ſtatuit; in lumbis fortitudo ejus, aut fortalitium vel arx, ex qua bellum crudele indicit & exequitur, virtus tamen à qua pendet & procedit talis fortitudo, eſt in umbilico ventris, in nimio videlicet appetitu & uſu cibi & potus, quo roboratur caro, & incraſſatur, & apta redditur, ut innumeros inordinatos motus exciret, quibus contra animam diabolus agat. Ex his intelligitur quod ad Jeruſalem aut Synagogam dixit Deus,
ſub ſpecie mulieris: *In die*, inquit, *ortus* *Eze. 16. 4*
tui, non eſt præciſus umbiliculus tuus. Dies ortus Synagogæ dicitur, cum de Ægypto eductus eſt populus ille: tunc enim quaſi formatus eſt, peculiaribus legibus & cæremoniis à Deo inſtitutis, cui dedit Deus Moyſen tanquam nutricem, qui populum illum ex Ægypto, tanquam ex utero, quo tenebatur incluſus, prodeuntem reciperet, & portaret in ſinu ſuo, *ſic-* *Num. 11*
ut ſolet nutrix infantulum portare. Volens

 ergo

Digitized by Google

ergo Deus indicare unde populus ille tot mala incurrerit, unde & diabolus tantam habuerit fortitudinem, contra illum agens, ut ad ſuprema vitia etiam idololatriæ pertraxerit, *In die*, inquit, ortus tui, non eſt præciſus *umbilicus tuus*. Umbilici nomine indicat nimiam ciborum appetentiam & uſum: ab illa ſiquidem die, qua eductus eſt populus de Ægypto, cœpit tradere ſe commeſſationibus & ebrietatibus, ut nihil aliud toto tempore, quo per deſertum ambulavit cogitare aut quærere viſus fuerit, niſi eſcas & potum ad manducandum & bibendum. Petebant illi cibos, ſuſpirabant propter cepas & pepones, & ollas carnium: fiebant, qui non erant carnes, quibus ſtomachum replerent, & non aliud agebant, quam murmurare, quod non eam haberent ciborum abundantiam, quam optabant. Deſpiciebant manna è cœlo datum, quia leviſſimus cibus eis videbatur. Hinc tot mala evenerunt, ut à dæmone uſque ad ſummun illud idololatriæ facinus protracti fuerint:
Exod. 32. 6. & 1. Cor. 10. 7. *Sedit enim populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere*, id eſt, adorare idolum. Quod & Deus ipſe expreſſit, dum idem perditionis principium Synagogæ ac Sodomæ deſignat, ſaturitatem ſcilicet & abundantiam panis.
Ezec. 16. 49. *Hæc*, inquit, *fuit iniquitas ſororis tuæ Sodomæ, ſaturitas & abundantia panis*. Id eſt, tota iniquitas Sodomæ proceſſit ex ſaturitate: quibus verbis manifeſte dicit, quod antea metaphorice illis dixerat: *Non eſt præciſus umbiliculus tuus.*

****
***
**
*

§. 24. *Gladius Dei ad vincendum Behemoth, eſt validum jejunium: quo non minus vincitur, quam Elephantus pugione, ventrem transfigente.*

POſtquam Deus expreſſit, unde procedat diaboli impugnatio, & qui ſint, ¶ 91
quos diabolus revincit, inſuper quibus viribus & armis agat, jam tandem exponit, quonam eſſet gladio feriendus, dicens: *Ipſe eſt principium viarum Dei, qui fecit eum, applicabit gladium ipſius*. Iob 40. 14 Multa annotant ſancti Patres, ut explicent, quare dicatur diabolus principium viarum Dei: ſed nunc planum verborum ſenſum ſequentes, dicere poſſumus, vias dici, quas in humanitate aſſumpta ambulavit & confecit, ratione cujus à Ieremia dictus eſt *viator*. Ierem. 14. 8. & commune habet Theologorum axioma, Filium Dei per carnis aſſumptionem factum eſſe viatorem. Ingreſſus eſt in primis viam univerſæ carnis, factus mortalis, & ingeſſus mundum, tot tam variaque itinera confecit, de quo David: *Exultavit ut gigas ad currendum viam*. Pſ. 18. 6. Si autem noſſe vis, quodnam fuerit principium, ut Filius Dei, qui in ſinu Patris nullum iter confecerat, tot vias percurrendas aſſumpſerit, reſpondebit ſanctus Joannes: *Ut diſſolvat opera diaboli*: 1. Ioan. 3. 8. talia enim fuerunt, tamque implicata, quæ in natura noſtra operatus fuit, ut niſi Deus ipſe veniret ad ea diſſolvenda, apte ſolui non poſſent. Unde & Propheta: *Ecce Deus ipſe veniet, & ſalvabit nos*. Eſai. 35. 4. Induxerat diabolus mortem, peccatum, & inimicitiam Dei: hæc à ſolo Deo perfecte ſolui poterant, & ideo venit ut mortem noſtram deſtrueret, peccatum tolleret, nos cum Deo reconciliaret. *Ecce*, inquit Joannes, *Agnus Dei*, Ioan. 1. 29. & ſi quæris ad quidnam venit? Reſpondet; *Qui tollit peccata mundi*: Peccatum autem & mors per dæmonem introducta ſunt. Idcirco dicitur diabolus principium, ſaltem occaſionale viarum Dei. *Et qui fecit eum*, id eſt, qui permiſit, ut hominem vo-

vinceret, ipſe cum venerit, *applicabit gladium ejus*: cujus; ejus ipſiuſmet Dei. Ita aliqui ſancti Patres, ut velit dicere: Applicabit Deus gladium tuum: Qui autem gladii nomine arma potentia ad victoriam conſequendam intelligunt ſacræ ſpripturæ (ut annotavit Hieronymus) idem eſt applicabit gladium ſuum, quod applicabit arma valida, ad illum revincendum. Etſi

In ca. 66. Eſa. in illud. & in gladio.

puæras: Quænam ſunt arma, antiquis gladius Dei, quem ad dæmonem revincendum applicat; cum certè Euangeliſta exprimit: quidum præmiſſet, quod ductus fuit in deſertum, ut tentaretur à diabolo, volens demonſtrare, gladium quem arripit, ſubiunxit: *Et cum jejunaſſet quadraginta diebus*, &c. Ecce aptum gladium ad talem revincendum. Si enim ille fortitudinem ſuam habet in lumbis, ideſt, in carnis vigore & robore: hæc autem oritur ex virtute umbilici aut ventris, id eſt, ex nimio appetitu & uſu ciborum, nullum armorum genus aptius eſſe poteſt, quam jejunium, quod illam ventris virtutem enervat. Expendenda autem eſt vis verbi, *Applicabit*: Nam videtur illud fuiſſe adiectum; metaphora ſumpta à medicamento, quod ſtomacho applicatur, ad capitis vertigines, quę ex ſtomacho oriuntur, depellendas: quamvis enim medicamentum illud tantum videatur ſtomachū attingere, ſed pertingit ejus virtus uſque ad capit ipſum, cujus vapores noxios conſumit. Quamvis igitur jejunium carni videatur tantummodo applicatum, ſed gladius eſt pertingens uſq; ad dæmonis ipſius vires, fortitudinem ejus evacuans. Hinc intelligi poteſt illud, quod, in facto Gedeonis, ſuper expoſito accidit, quando Madianitas ſuperavit. Prædictum enim erat, quod victoriam eſſet conſecuturus per gladium. Ita dixit, qui ſomnium alterius de pane ſubcinericio evertente caſtra

Iud. 7. 14.

Madianitarum interpretatus eſt: *Non eſt hic aliud, niſi gladius Gedeonis.* Unde & Gedeon ipſe ſuis militibus impoſuit, ut tempore agreſſionis clamarent: *Gladius*

¶ 92 *Domini & Gedeonis*: Quæri poteſt, cur gladius Gedeonis introducatur, cum nullatenus ibi aliquis inveniatur diſtrictus, aut memoratus, ſed ſolum quod faciendum Gedeon impoſuit, quod ad lagunculas conterendas omnes ſui milites converterent manum. Ex prædictis facilis patet expoſitio: hæc enim, ut annotavit B. Gregorius, myſterium recunditum tenent: nam gladii nomine, illa lagenarum contritio expreſſa eſt, quæ quamvis tantum ad lagenas ipſas, quas unuſquiſque ferebat, viſa fuerit applicari, ſed tamen uſque ad inimicos vis illius cōtritionis pervenit, qua tanquam valido gladio fuerunt ſuperati. Contritio autē ille lagunculæ, expreſſum ſymbolum jejunii tenet; ut dictum eſt, de quo dicitur: *Hic eſt Gladius Domini & Gedeonis*. Hic ergo gladius eſt, quem Dominus applicat, ut dæmonū revincat. Ex hac doctrina præcedit S. Auguſtinus, ut explicet modum, quē filius Dei tenvit ad dęmonen vincendum. Poſtquam enim demonſtravit Chriſtum veniſſe, ut Principes tenebrarum mundo expelleret, hominesque ad ſe traheret, dicente ipſo: *Nunc Princeps hujus mūdi eiicietur foras, & ego ſi exaltatus fuero à tarra, omnia trahbam ad meipſum*: ſimiliterq; poſtquam oſtendit dæmonis fortitudinem poſitam eſſe in carnis cupiditatibus, per quas ille regnat in carnalibus: procedit, ut explicet arma, quibus Chriſtus contra dæmonem dimicavit, & modum, quo de illo triumphavit. Id autem egregie ait. explicatum ab Apoſtolo dicente: *Expolians principatus & poteſtates, traduxit confidenter palam, triumphans illos in ſemetipſo.* Auguſtinus ibi legit: *Exuens ſe carne Principatus & poteſtates exēplavit fiducialiter*, &c. Quod ſi dicas: Quomodo Chriſtus, exuens ſe carne triumphavit, qui potius ad triumphandum carne indutus eſt; Beatus enim autor ſæculi ſervile corpus induit, ut carne carnem liberans, canit Eccleſia: & Paulus ipſe, *habitu inventus homo*, quo mori poſſet, & in arenam cum inimico deſcendere. Reſpondebo carnis nomine, non carnis ſubſtantiam, ſed affectus intelligi, juxta Pauli phraſim, quam ſępe obſervavit Auguſt. Et quamvis caro Chriſtis non habuerit affectus, aut motus inordinatos,

Libr. 30. Moral. c. 31. & 32.

Lib. cit. de agon. Chriſtiano cap. 1.

Ioan. 12. 31.

ad Coloſ. 2. 15.

ad Phil. 2. 7.

habuit

habuit tamen naturales, quibus appetebat cibum, potum, ſomnum, & quæ ad vitæ conſervationem & ipſam vitam conducunt. Hos affectus Chriſtus compeſcuit, ſpolians carnem cibo & potu, ſomno & vita; per jejunia, vigilias, & mortem. Et quamvis quæ agebat, contra carnem ſuam eſſe videbantur, tamen potius erant arma, quibus aggrediebatur inimicos, Principes ſcilicet & poteſtates tenebrarum, de quibus hoc modo in ſemetipſo triumphavit: quos traduxit palam, id eſt, Confuſione affecit, *los ſaco à la verguença.* Quæ omnia clarius intelliges, ſi obſerves, quidnam fecit Chriſtus dæmonem ſuperaturus. Certe paſſus eſt jejunia, vigilas, flagella, crucem, clavos, vulnera, &c. ut non minus attrita ejus caro fuerit, quam

Eſa. 53.5 laguncula, quam Gedeon ferebat, *Attritus eſt* enim, inquit Eſaias. Hæc quidem in ſemetipſo ſuſtinvit, & per hæc carnem ſuam ſpoliavit iis, quæ illa appetebat, ſalute ſcilicet, valetudine & vita ipſa. Hæc tamen quæ contra carnem eſſe videbantur, erant gladius acutus dæmonem transfigens, arma illius hebetans, poteſtatem illius ligans,

¶ 93 & in fugam infamem convertens. Ita ille egit: in quo habemus magiſtrum, inquit Auguſtinus, qui hoc ipſo nobis demonſtrare dignatus eſt, quo modo à nobis inviſibiles hoſtes vincantur: ibi enim vincuntur inimicæ nobis inviſibiles poteſtates, ubi vincuntur inviſibiles cupiditates. Et ideo qui in nobis ipſis vincimus carnis cupiditates, hoc ipſo in nobis ipſis vincimus & illum, qui per eas cupiditates regnat in homine. Unde & Paulus, ut Auguſtinus expendit, ab hoc cœleſti magiſtro edoctus, eodem gladio, pugnandique mo-

1. Cor. 9. 26. do uſus eſt; quem & expreſſit dicens: *Ego autem ſic curro, non quaſi in incertum: ſic pugno, non quaſi aërem verberans, ſed caſtigo corpus meum, & in ſervitutum redigo.* Quem locum ad idem inſtitutum expen-

Lib. 4 *in Luc.* *L.* 4. *Hypognoſt.* dit Ambroſius: ſed clarius ad noſtrum idem Auguſtinus. *Ego autem*, inquit Apoſtolus. Expende vim illius pronominis: *Ego autem*: qnaſi dicat: Variis armorum generibus utuntur milites ad pugnam, diverſos tenent multi pugnandi modos: Ego autem, qui in tertium cœlum raptus, divina arcana novi, & omnes dæmonis machinas calleo, ſic pugno, non quaſi in incertnm. Tanquam ei diceretur, inquit Auguſtinus. Ubi eſt adverſarius tuus, contra quem pugnas? *Caſtigo*, inquit, *corpus meum*, ubi porro hoſtem meum in me, cujus potentiam deſtruo, cum caſtigans corpus meum, infirmor in me. Quibus verbis videtur Auguſtinus indicare, voluiſſe Paulum alludere ad illud, quod Eleazarus ad ingentem inimicorum exercitum vincendum fuit. Totius exercitus inimici robur & fortitudo in Elephantis poſita erat, quorum magnam ferebat multitudinem: ſuper cujuſque autem Elephanti limites turris lignea firmabatur, intra quam continebantur machinæ bellicæ, & ultra. Indū, qui beſtiam gubernabat, incluſi ibidem tenebātur tringinta duo milites fortiſſimi ſagittas inde mittētes, magnam ſtragem facientes. *Ut ergo vidit Eleazarus unam de* *1. Mach.*

beſtiis loricatam loricis regis, & erat eminēs 6.43.

ſuper cæteras beſtias, ſuppoſuit ſe, &c. & deſtrictum gladiū miſit per ejus ventrem: & quoniam ab illo pendebat omne robur lumborum, cecidit Elephantus, & eo corruente, omnes inimicorum machinæ corruerunt: quo opere tam inſignem triumphum Elezarus de inimicis reportavit, ut dicat Ambroſius, quod ſuo ſepultus fuerit *Lib.* 1. *off.*

triumpho. Quemadmodum enim cum ſe- *cap.* 40.

peliuntur Imperatores, ſuperponuntur eis lapides, in quibus eorum triumphi extant ſculpti, ad eorum gloriam prædicandam; ita Eleazarus, Elephanti corpore ſuper ſe ruentis, quaſi lapide ſepulchri coopertus extitit, qui inſignem ejus demonſtraret victoriam. Agnoſcebat ſane Paulus, ut pro- *Lib. de agon. Chriſtian. à cap.* 2. *uſq; ad* 5. *ad Eph.* 5. 12.

bat Auguſtinus, quinam eſſent ejus inimici, contra quos bellum ſuſtinebat, qui clamabat: *Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinē, ſed adverſus Principes & poteſtates, adverſus ſpiritualia nequitiæ.* Hos ergo innumeros inimicos, inviſibiles quidem agnoſcebat, & nihilominus eos ſuperaturus, quid agit? *Caſtigo*, inquit, *corpus meum*, noverat namque corpus

&

& carnem vices tenere Elephanti, ſuper
quam dæmones machinas bellicas inſtru-
unt, ex qua tot venenatas ſagittas emit-
tunt, quot inordinatos motus excitant:
¶ 94 agnoſcit ibi latentes inimicorum machi-
nas bellicas contra Spiritum. Hoc ergo a-
git, quod pugionem contra Elephanti ven-
trem convertit, dum corpus jejunio quaſi
conficit, & verberibus caſtigat, & ita agens,
non in vanum aut in caſſum ictus emittit,
quaſi aërem verberans, ſed hoc quod con-
tra Elephanti ventrem eſſe videtur, potius
ad proſternendas inimicas poteſtates con-
ducit. His apte conveniunt, quæ ipſemet
1. Cor. 10. dicit: *Arma militiæ noſtræ non carnalia*
4. *ſunt, ſed potentia Deo, ad deſtructionem mu-*
nitionum, conſilia deſtruentis, &c. Si enim
quæras, Quomodo arma non ſunt car-
nalia, jejunium, inedia, carniſque mace-
ratio, quibus perpetuo Paulus utebetur?
Reſpondebo, quia quamvis contra car-
nem eſſe videantur, potius ſunt contra
Spiritus inimicos, quorum munitiones,
cogitationes, & machinæ bellicæ; his ar-
mis, quæ contra carnem eſſe videntur, de-
ſtruuntur. Sic Apoſtoli verba intellexit
30. Mo- Gregorius: *Ego ſic pugno, non quaſi aërem*
ral. ca. 15. *verberans, &c. Sed caſtigo, &c.* Cum car-
nem enim reſtringimus, inquit, ipſius ab-
ſtinentiæ noſtræ ictibus, non aërem, ſed
ipſos immundos Spiritus verberamus: &
cum hoc quod eſt intra nos ſubjicimus,
extra poſitis adverſariis pugnas damus.
Quibus concinunt, quæ prædixit Eſaias,
quæ & S. Baſilius ad Chriſti tempora per-
In ca. 14. tinere intellexit: *Interire faciam in fame ra-*
Eſai. Eſa. *dicem tuam, & reliquias tuas interficiam.*
14. 30. Loquitur ad nationes Philiſthæorum, quo
nomine dæmonum catervas accipimus.
Radix virium & roboris illorum eradican-
da eſt in fame: radix enim talis eſt noſtra
concupiſcentia, carniſque affectus, per
quos diabolus contra nos agit: hanc in fi-
me interficiendam aut conficiendam do-
cet, qua deficiente omnes diaboli machi-
Loc. cit. c. 6. næ corruunt. Ex his infert B. Auguſtinus,
quid nos agere oporteat: Certe audire
1. Cor. 4. debemus Apoſtolum dicentem: *Imitato-*
16. *res mei eſtote, ſicut & ego Chriſti:* quæ enim
ille à Chriſto didicit factus ejus diſcipulus,
docet nos tanquam magiſter noſter a Chri-
ſto deſignatus, & nos ita ad inimicas pote-
ſtates revincendas inſtruit, ac ſi Chriſtum
Dominum contra diabolum pugnantem
coram oculis haberet. *Conſortamini*, in- *Ad Eph.*
quit, *in Domino, ac in potentia virtutis ejus:* *6. 10.*
Induite vos armaturam fidei, ut poſſitis ſta-
re adverſus inſidias diaboli. Quæ verba ita
intelligere poſſumus, ut dicamus, quod
hortatur nos Paulus ad bellum ex eo, quod
Chriſtus illud ſuſtinuit, & egit. Non mi-
rum, quod ſervus pugnet, ſi videt Domi-
num pugnantem valide & ſtrenue, præ-
ſertim ſi Dominus ipſe eiſdem armis ſuis
eum muniat. Equidem quando David e- *1. Reg. 17*
greſſus eſt, ut bellum cum Goliath ageret,
arma Regis Saul induens, minus agens fuit
redditus ad pugnandum, quia non ſibi ta-
lia arma erant convenientia: ac Chriſtus
Dominus talibus armis contra diabolum
pugnat, ut ea ipſa nos induentes, fortiſſi-
mi & aptiſſimi ad congreſſum reddamur.
Et quod bellum ſuſtinuit Chriſtus? Cum
quibus inimicis pugnavit? Certe non cum
carne & ſanguine, ſed cum dæmone. *Du-*
ctus eſt enim à Spiritu, ut tentaretur à dia-
bolo. Quibus armis ſe munivit? Valido je-
junio, & carnis maceratione: nam jejunium
ſtatim arripuit, tanquam ſcutum & gla-
dium. His armis munitus integer, & per-
fectus ſtetit, non ſolum non cedens inimi-
co, ſed omnes ejus impetus confringens.
Ita & nobis agendum, inquit Paulus. Ini-
mici ſunt dæmones, contra quos bellum
ſuſtinemus: *Non enim eſt nobis colluctatio* *Ad Eph.*
contra carnem & ſanguinem, ſed adverſus *6. 12.*
principes & poteſtates: & propterea arma
eadem à nobis ſunt aſſumenda, ut ſtemus
invicti, & perfecti. *Propterea accipite ar-*
maturam Dei, ut poſſitis reſiſtere in die ma-
lo; & in omnibus perfecti ſtare: State ergo
ſuccincti lumbos veſtros. Ita Paulus nos do- ¶ 95
cet, inquit Auguſtinus, quod ille à magi-
ſtro didicerat, qui certe caſtigans corpus
ſuum in ſemetipſo de poteſtatibus hujus
mundi triumphavit, ſicut de Domino di-
xerat cujus ſe imitatorem profitetur. Id-
ipſum excellentiſſime docuit Petrus, diſci-

pulorum Chriſti Princeps: qui poſtquam victoriam Chriſti prædixit, ſubdit: *Chriſto* 1. Pet. 4. 1 *igitur paſſo in carne, & vos eadem cogitatione armamini, quia qui paſſus eſt in carne, deſiit à peccatis.* Scitis quid accidit Chriſto, quod mortificationem carnis ſuſtinuit, ut per illam Principem peccatorum revinceret: eadem cogitatione armamini, ſcientes, quod qui mortificat carnem, non carnem tantum vincit, ſed & dæmonis aſtutias & tentationes provocantes ad peccatum. Hanc doctrinam omnes ſancti optime dixerunt, qui contendentes dæmonum ſuperare potentiam, tanquam fundamentum validum ſtatuebant, aſperum jejunium, duram carnis macerationem, & contra corpora ſua tanquam contra inimicum ſupremum convertebant manum. Quid ad Ephes. hoc eſt? Quare hoc agebant? *Nemo*, inquit Paulus, *carnem ſuam unquam odio habuit, ſed unus quiſq; nutrit & fovet eum.* Cur igitur ita eam vexabant, cruciabant, & torquebant? Certe quia hanc cœleſtem philoſophiam intelligebant, quod ad vincendas inimicas poteſtates, quæ per carnis motus, bellum homini indicunt, oportebat eandem carnem torquere & comprimere. In vita S. Hilarionis. Ita faciebant illi, quos Hieronymus refert, qui omnibus diebus perpetuum jejunium tenebant, vino ſemper abſtinebant, paucis caricis erant contenti. Ita beatus Franciſcus, qui hora mortis inſtante, veniam petiit à corpore ſuo, quod in ejus tortura ſæpe exceſſerat, non quidem quod illud odio haberet, ſed timens inimicorum ſpiritualium inſidias, cupienſque illas ſubvertere. Quodl. 5. art. 18. S. Bernardus, ut annotavit Divus Thomas tam duris jejuniis & abſtinentiis ſe confecit, ut poſtea intellexerit & dolverit, quod hac in re nimium tenuerit exceſſum. S. Pater noſter Dominicus, continuo jejunio non contentus, ter in die catena ferrea uſque ad ſanguinem carnem ſuam cædebat. B. Petrus Martyr eo per abſtinentiam pervenit, ut exiccatum guttur ejus redderetur, ut jam niſi maxima vi cogente, nihil per illud tranſire poſſit. B. Catharina Senenſis, tam valida jejunia arripiebat, ut ſolummodo ſacra Euchariſtia reficeretur, à feria quarta cinerum uſque ad pentecoſten. Hæc non ideo dicta ſunt, ut quæ in aliis ſunt potius admiranda, quam imitanda, opere compleamus, ſed ut intelligamus id, quod ſæpe repetit Divus Hieronymus, ſignanterque dixit ad Ruſticum monachum ſcribens: Vos electionis, Epiſt. ad Ruſticum. in cujus ore Chriſtus reſonabat, macerat corpus ſuum, & ſubjicit ſervituti, & tamen cernit naturalem carnis ardorem ſuæ repugnare ſententiæ, ut quod non vult, hoc agere compellatur, & quaſi vim patiens vociferatur, & dicit: *Miſer ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus;* Rom. 7. Et tu te arbitraris abſque lapſu & vulnere poſſe tranſire *a*, niſi omni cuſtodia ſervaveris cor tuum: a Prov. 4. 23. Idipſum repetit ſcribens ad Salvinam *b*, & ad Furiam *c*, de viduitate ſervanda, & ad Euſtochium *d*, de cuſtodia virginitatis. b Epiſt. 9. c Epiſt. 10 d Epiſt. 22.

§. 25. *Uſque ad completum jejunium Chriſtus non ſenſit famem, quæ tandem graviſſime excitata eſt, ad incitandum tentatorem.*

§ 96 Hom. 5. ex var. in Matth.

Poſtea eſuriit. Admirandam Domini patientiam expendit Chryſoſtom. in eo, quod eſurire voluit, jejunans pro nobis in deſerto, qui jam dudum eſurientem populum ſuum in ſolitudine per quadraginta annos cibo cœleſti refecit. Et cum Deus ſecundum incorruptam illam & beatam æternitatis ſuæ naturam, eſurire non potuerit, ut ſcriptum eſt: *Deus æternus non eſuriet, neque laborabit;* Eſa. 40. 28. tamen cauſa ſalutis noſtræ, ſecundum corporis aſſumptionem, & tētari, & eſurire dignatur, ut veritatem in ſe aſſumptæ carnis oſtenderet, qui nihil recuſavit pati, quod noſtræ conduceret redemptioni & ſaluti. Ita Chryſoſtomus. Tria tamen ſunt hoc loco explicanda. Primum, an Chriſtus Dominus per illos quadraginta dies & noctes quibus jejunavit eſurierit. Secundum, quomodo tot diebus ſine cibo permanere potuerit: Tertium, cur poſt quadraginta dies & noctes famem eſuriem voluit ſentire,

Digitized by Google

Caſt. in cap. 4. Mart. & Medin. 1. p. q. 41. Iſidor. Clarius Orat. 1. in Luc.

rire. Et circa primum breviter dicendũ eſt. aliquos ſenſiſſe, Chriſtum eſuriiſſe, non tantum poſt quadraginta dies, quibus jejunavit, ſed etiam illis quadraginta diebus: alioquin, inquiunt, fruſtra jejunaſſet, ſi nihil ſenſiſſet, nec aliquid tali jejunium, vel ad meritum, vel ad corporis afflictionẽ, vel ad noſtrum exemplum contuliſſet. Sed multo probabilius eſt, Chriſtum nullatenus per quadraginta dies illos aut noctes eſuriiſſe: nam expreſſe S. Matthæus dicit, *Poſtea eſuriit*. Et Lucas *Conſummatis illis, eſuriit*. Hic enim loquendi modus in Scriptura ſacra ſignificat manifeſtè, antea non eſuriiſſe, ut ille *a*: *Poſtquam conſummati ſunt dies octo, ut circumcideretur puer*: b, *Poſtquam conſummati ſunt dies purgationis Mariæ*: c, *Poſtquam conſummati ſunt dies Pentecoſtes*: d, *Poſtquã reſurrexero præcedã vos*: & e, *Poſtea invenit eum Ieſus in templo*. Ita intellexiſſe viſi ſunt ſancti Patres, Hieronymus *f*, Ambroſius *g*, Baſilius *h*, Gregorius Nyſſenus *i*, Cyrillus *k*, ſignanter autem ita colligit ex textu Euangelii Hilarius l: *Poſtea eſuriit*. Poſt quadraginta, inquit, dies, non in quadraginta diebus eſuriit: ſimiliter B. Petrus Chryſologus *m*, cum dicit, inquit, *Poſtea eſuriit*. quadraginta diebus & quadraginta noctibus probat in illo eſuriem non fuiſſe. Idipſum obſervaverat Chryſoſtomus *n*, Quadraginta, inquit, diebus non eſuriit, hoc eſt enim quod dicit: *Et cum jejunaſſet quadraginta diebus, poſtea eſuriit*: eſurire namque, & non manducare, patientiæ eſt humanæ: non eſurire autem divinæ naturæ. Qui ergo quadraginta diebus non eſuriit, poſtea eſuriens demonſtravit, quia eſuritio ejus voluntaria fuit, non neceſſaria. Ad hoc etiam inſtitutum obſervat, hanc fuiſſe differentiam inter Moyſen & Eliam, & Chriſtum, quod illi jejunaverunt quidem quadraginta diebus & noctibus, ſed eſuriem in illis ſentiebant: at Chriſtus ita jejunavit, ut per quadraginta dies nullatenus eſurierit. Hoc tamen non ab omnibus approbatur. Hilarius namque firmiter credit, Moyſen & Eliam non eſuriiſſe quadraginta diebus, quibus jejunarunt: imo ex hoc infert, nullatenus dicendum, CHRISTUM eſuriiſſe quadraginta dierum tempore, ne minor appareret Moyſe & Elia. Quod & beatus Maximus *a*, ſimiliter tanquam certum ſuppoſuit: Moyſes, inquit, non eſurivit, ne in homine fragili operata divinitas probaretur. Sed de his videndus eſt Abulenſis *b*. Hæc ut dixi ſententia, valde probabilis eſt, ſed non credo, quod omnino erraret, qui cum primis autoribus ſentiret: quando enim ſacer Euangeliſta affirmat Chriſtum poſt quadraginta dies eſuriiſſe, non de quacunque eſurie aut fame loquitur, ſed de validiſſima, quæ ita Chriſti carnem ipſo permittente vexavit, ut jam illa deficere videretur, nam ut dicemus ex ſanctis Patribus, eſuries, quam ſanctus Euangeliſta exprimit, talis fuit, ut per eam Chriſtus præberet anſam diabolo, ad tentandum ſe, & incitandum, ut lapides converteret in panes, ſi virtute divina præſtabat; ut ne autem id diabolus petere poſſet, non erat ſufficiens quæcunque eſuries, quam quivis poſſet ſuſtinere, ſed neceſſaria erat talis, per quam jam caro tam infirma reddita fuiſſet, ut niſi ſubito ei ſuccurreretur per cibum, defectura eſſe videretur. Et ita ſanctorum Patrum exponi poſſunt ſententiæ, ſed de iis ſtatim aliqua alia ſubiinferemus. Secundum jam explicemus: Quomodo CHRISTUS tot diebus & noctibus ſine cibo potuque perſtiterit. ¶ 97 Et quidem facilis eſt reſponſio, ſi dicamus, fuiſſe DEO facile cohibere vim caloris nativi, ne ageret in humidum radicale. Sic enim, nec conſumebatur humidum radicale, nòn conſurgebat fames. Quidam tamen cenſet, id provenuiſſe ex altiſſima contemplatione, cui CHRISTUS, eremum & ſolitudinem ingreſſus, ſe tradidit: tam rapida enim vi per altiſſimam contemplationem animus aliquando ad ſuperna fertur, ut actiones ejus inferiores impediantur: quomodo Paulus tribus diebus, quibus

a Luc. 2. 21.
b Luc. 2. 22.
c Act. 2. 1.
d Matth. 26. 32.
e Ioan. 5. 14.
f In ca. 4. Matth.
g In c. 4. Luc.
h Hom. 1. jejun.
i Lib. de bea. Oratio.
k L. 2. de fid. ad Reginas.
l Can. 4. in Matth.
m Ser. 11
n Hom. 5. in imperf.
Can. 3. in Matth.

a Ser. 3. de jejun. Quadrag.
b In cap. 1. 3. Regum q. 8. & in 4. c. Matth. q. 13.

extaſim paſſus fuit, non manducavit, neque bibit, & de Abbate Ioanne refert Caſſianus, quod contemplationi vacans cibi & potus obliviſcebatur. Imo & Hieronymus refert in eo libro, quem Vitas Patrum vocant, aliquos ex illis ſanctis Anachoretis, totum quadrageſimæ tempus ſine cibo & potu peregiſſe. Quod & Auguſtinus, agens de prolongato jejunio, aſſerit de quodam fratre, ad quadraginta dies pertrahente jejunium, ſicut fecerunt Moyſes & Elias, id quod à fide digniſſimis ſe accepiſſe profitetur: quod & de Beata Catharina Senenſi certiſſimum eſt. S. Gregorius Nazianzenus refert, aliquos ſui temporis monachos longa viginti dierum, vigintique noctium jejunia conſervaſſe, ſic canens, Biſque dies denos, noctesque impaſta remanſit Sæpius, omnigenis abſtinuitque cibis. Beata Maria Ægyptiaca decem & ſeptem annis tribus panibus fuit ſuſtentata, ut ex libro Vitæ Patrum conſtat. Imo & de S Simone Stylite, qui ſuper columnam quandam ſe locavit, ſic ſcribit Theodoretus: Ab illo tempore uſque ad hodiernum diem (jam autem præterierũt, viginti octo anni) manet jejunus, dies quadraginta. &c. Et ex Scriptura ſacra manifeſtum eſt, Moyſen & Eliam quadraginta dies ſine aliquo cibo & potu peregiſſe. Ita quidem dicere poſſumus, dummodo hoc non ſola naturali virtute fieri poſſe credamus. Quamvis enim quando animus altiſſima contemplatione rerum divinarum rapitur, tanta intentione in ſuperna fertur, ut aliquantulum impediantur & remittantur aliæ actiones inferiores animales & vegetantes, ideoque recta concoctio & digeſtio alimenti impeditur per contemplationem & ſtudium, ſed non omnino poſſunt tunc tales operationes impediri: quantacunque enim contemplatione rapiatur quis, calor naturalis naturaliter agens non omnino impeditur, ne aliquantulum ſaltem agat in humidum radicale, & ideo paulatim illud conſumit: unde niſi per cibum & potum reparetur, neceſſario totaliter abſumendum erit. Quapropter dicendum eſt, neceſſariam eſſe divinam virtutem ſupernaturalem, ut homo ſine alimento tanto tempore perduret, per quam prohibeatur calor naturalis conſumere humidum radicale, aut augeatur, vel roboretur, aut in eodem ſtatu conſervetur: ſicuti in ſtatu reſurrectionis conſervabitur. Tali virtute fuerunt muniti ſancti illi, qui tot diebus ſine alimento permanſerunt: illi itidem ſeptem dormientes, qui per aliquot annorum centurias dormierunt, ut eorum hiſtoria, quam Eccleſia recipit, teſtatur. Et hoc excellentius multo in Chriſto Domino poſſumus obſervare, qui in ſemetipſo & in ipſamet carne ſua virtutem continebat divinam, per quam ſine fame & ſiti poterat conſervari, non ſolum plurimis diebus, ſed & multis & infinitis annis; Si enim exterior Dei collocutio potuit Moyſen & Eliam ſine eſurie tot diebus conſervare, quanto magis poterat conſervare illam carnem ſanctiſſimam ſine eſurie, tota plenititudo divinitatis, quæ illam etiam corporaliter inhabitabat. Hæc facile explicabunt ii, qui cenſent gloriam illam, qua Caro Chriſti fuit in transfiguratione illuſtrata, non tam proceſſiſſe à gloria animæ, quam ab ipſamet divinitate immediate, quæ in illa carne ſanctiſſima erat, per quam & vere illa ſubſiſtebat & exiſtebat, de quo ſuo agemus loco. Si enim per ſolam Chriſti voluntatem talis gloria tunc à divinitate in carnem eſt derivata, ut per illam non ſolum fuerit omni fame & ſiti liberata, ſed & glorioſis quaſi dotibus perfuſa, quanto magis poterat eadem caro, cum Chriſtus volebat, conſervari ejuſdem divinitatis virtute, abſque eo quod famem & ſitim, omni deficiente alimento, non ſentiret? Hanc dicendi rationem ſequitur B. Cyrillus *a*, quam & ſequi videtur Hilarius *b*, quæ celebrem illam doctrinam indicat, quam latius tradidit Damaſcenus *c*, paſſiones naturales vere fuiſſe in Chriſto ſupra naturam. Fuerunt certe in Chriſto Domino naturales affectus, quos paſſiones uocamus, ut fames, ſitis, dolor, triſtitia, laſſitudo, &c. Sed ſupra naturam: quoniam tales paſſiones, non excitabantur & conſequebantur, niſi Chriſto Domino volente.

Act. 9. 9. Col. 19. cap. 4.

L. cit p. p.

Epiſt. 86. ad Caſul. poſt medium.

In carmin. ad Hellen.

In religioſa hiſtoria.

¶ 93

a Lib. 2. de fide ad Reginas.

b Can. 3 in Matth.

c L. 3. fid. cap. 20.

lente. Unde illa fames ſolummodo excitabatur deficiente alimento, quam ille excitari volebat & permittebat; ille etiam dolor,& triſtitia in paſſione,quam ille permittebat excitari. Et hoc eſt, quod dicit Hilarius: Non inediæ ſurrepſit operatio, non eſt exorta eſuries, aut inedia per ſurreptionem, id eſt, præter rationis & voluntatis deliberationem & conſenſum. Qua etiam de cauſa dixit Chryſoſtomus, Dominum poſt jejunium non neceſſitate, ſed voluntate eſuriiſſe. Et D. Gregorius Nyſſenus: Dedit, inquit, quando volebat occaſionem naturæ officio ſuo fungendi: quamvis enim naturaliter ad defectum alimenti ſequatur inedia & fames in natura humana, in Chriſto tamen illa non poterat exurgere, aut excitari, niſi Chriſto Domino id deliberata voluntate agente: quæ omnia egregie explicavit D. Thomas. Ex quibus patet, quomodo potuerit ille quadraginta diebus & noctibus, quibus jejunavit, ſine fame & ſiti conſervari. Sed & ad majorem hujus explicationem, aliqua ſtatim ſuperaddemus, poſtquam tertiam explicaverimus quæſtionem propoſitam: cur ſcilicet Chriſtus Dominus voluerit poſt quadraginta dies jejunii eſurire. Quare enim, inquit D. Auguſtinus, conſummatis quadraginta diebus eſurire Dominus Ieſus deſcribitur, cum Moyſes & Elias tanto temporis ſpacio, poſt jejunium famem pati non memorentur? Cui quæſtioni reſpondet Auguſtinus,Chriſtum Dominum voluiſſe offerre occaſionem tentatori, ut accederet ad tentandum ſe, manifeſtè ſeipſum exhibens verum hominem,qui veram carnem,illamque infirmam geſtabat. Ita omnes ſancti Patres ſummo conſenſu docent: Ignatius *a*, Irenæus *b*, Tertullianus *c*, Hilarius *d*, Ambroſius *e*, Gregorius Nyſſenus *f*, Petrus Chryſologus *g*, & apertis verbis expreſſit idipſum Baſilius *h*, dicens: Vide quam mirabiliter ille tentatori per eſuritionem præbuit anſam; alioquin propter naturæ divinæ ſublimitatem non patebat ad illum aditus diabolo, niſi per eſuritionem ad humanam imbecillitatem ſubmiſiſſet: Quæ omnia eleganter pertractavit Theodoretus *i*. Obſervandum eſt enim ex B. Maximo *k*, diſcrimen eſſe maximum inter Chriſtum ex una, & Moyſen & Eliam ex alia: nam omnibus manifeſtiſſimum, evidentiſſimumque erat, illos duos veros fuiſſe homines, quorum humanos defectus & affectus omnes conſpiciebant; ideoque cum in illis jam omnibus pateret humana infirmitas, quam ex ſeipſis habebant, oportebat tantum oſtendere, quid in illis divina virtus operaretur: & ideò tantum expreſſum eſt, quod illa roborati, jejunare potuerunt quadraginta diebus & noctibus: nec oportuit exprimere ad oſtendendam eorum infirmitatem, quod poſtea eſurierunt, quoniam talis infirmitas jam omnibus erat nota. At in Chriſto Domino viderat Diabolus multa,quæ divinam virtutem indicabant, qualia fuerunt omnia illa, quæ in baptiſmo præceſſerant & quæ Ioannes Baptiſta prædixerat: poſt quæ viderat etiam illum tam excellenti virtute tot diebus jejunaſſe: oportebat propterea eidem manifeſte oſtendere humanam infirmitatem, quam niſi vidiſſet, nullatenus, inquit Hilarius, ad eum tentandum accedere fuiſſet auſus. Conceſſit itaque Chriſtus diabolo, ut manifeſtè conſpiceret & cognoſceret famem & ſitim, quam ejus caro patiebatur, tum oſtendendo carnem ſuam languentem & pene deficientem,tum permittendo, ut videret diabolus humidum radicale penitus jam conſumptum. Cognoſcit diabolus, quæ intra corpus alicujus ſunt, niſi impediatur: videtque quomodo operatur calor naturalis erga humidum radicale, conſpicit proinde quanta ſit copia illius, in quam agat calor nativus. Unde ſicut qui videt ligna deficere, in quæ ignis agit,videt eſſe neceſſariam lignorum appoſitionem, ne ignis extinguatur, &,qui videt defectum olei in lampade, cognoſcit aperte neceſſariâ illius ſuperni infuſione, ne lumen deficiat, ita videns humidum radicale conſumi, videt neceſſarium eſſe inducere cibum & potum, ne calor nativus extinguatur, vitaque deficiat, & quod natura per famem & ſitim illa poſtulat, ut dixit

¶ 99

Loc. citat. — *Hom. 5 ex var. Mat.* — *L. cit de beatit.* — *3 p. q. 18.* — *Lib. 3. de mirabil. ſacræ Scriptur.* — *a Epiſt. 8. ad Philip.* — *b Lib. 3. cont. hær. cap. 23.* — *c L. cont. Typhi. cap. 23.* — *d Cant. 3. in Matth.* — *e In ca. 4. Luc. & ſerm. 35.* — *f L. cit. de beatitu.* — *g Ser. 11.* — *h Hom. 1. de jejun.* — *i Ser. 10. de prov.* — *k Hom. 31 Dom. 1. Quadrag.* — *l* — *Cant. 3. cit.*

[a *Lib. de Orat. Dom.*] dixit Beatus Gregorius Nyſſenus *a*. Fa-
mes ergo Domini, inquit Ambroſius *b*, [b *L. 4. in Luc. cit.*]
pia fraus eſt, ut in quo diabolum majora
metuens illam cavebat; fames ſpecie luſta-
tus, tentaret ut hominem. Ex his colligo,
quod ſupra dicere cœpimus, qualis ſcilicet
fuerit eſuries, quæ in Chriſto poſt jejuniũ
conſequuta fuit. Credo enim talem fuiſ-
ſe, ut caro illius videretur jam omnino de-
ficere. Hæc ſiquidem opportuna fames,
ad oſtendendam veram carnis infirmita-
tem & ad anſam, ut dixit Baſilius, præben-
dam dæmoni, ut ſtatim accederet ad ten-
tandum, ſumpta occaſione ex tali eſurie &
debilitate, quam caro Chriſti contraxerat,
cui judicaret ſubito ſubueniri oportere,
ne penitus interiret. Quam o caſionem
cum diabolus vidiſſet, acceſſit ſubito, illum
inducens, ut ſi divinam habebat poteſta-
tem, lapides converteret in panes, quibus
carnem ſuam reficeret, quæ extreme ege-
bat alimento, cujus nulla copia poterat in
illo deſerto haberi. Ex his etiã mihi patere
videtur modus ſanctis Patribus confor-
mis, ideoque optimus explicandi quale fue-
rit jejunium Chriſti, quidue in carne illius
fuerit operatum: qualis itidem fuerit fa-
mes, quam poſt illud Chriſtus voluit ex-
citari. Permiſit etenim, ut per quadraginta
dies; quibus jejunavit, calor naturalis hu-
midum radicale magna eſt parte cõſume-
ret, quod tamem ita divina virtute conſer-
vabat, ut ne penitus abſumeretur: quo fa-
ctum eſt, ut ipſius naro maxime fuerit atte-
nuata, debilis reddita; & quaſi macie con-
fecta: qui verius quam David dicere poſſet:
[*Pſ. 108. 24.*] *Genua mea infirmata ſunt à jejunio, & caro
mea immutata eſt propter oleum.* Id eſt, ma-
cra reddita eſt, propter pinguedinis defe
ctum, ut intellexit Theodoretus. Quam-
vis autem hoc ipſo, quod illis quadraginta
diebus attenuabatur caro, naturaliter de-
bebat ſequi fames, tamen quoniam, ut di-
ximus, non poterat illa excitari, niſi ſecun-
dum Chriſti voluntatem, ille eam per o-
mnes illos quadraginta dies compreſſit,
quo magis diabolum in admirationem ra
peret, qui illius validum jejunium circum-
ſpiciebat, & expendebat, illudque confe-
rens cum iis, quæ autem viderat, dubitare
incipiebat, verane eſſet illa caco∫, an phan-
taſtica; vei uſne eſſet ille homo, an tantum-
modo apparens. Idcirco apte poſt quadra-
ginta dies permiſit, ut fames talis excita-
retur, qualis in carne validiſſi.no ac rigido
jejunio pene confecta, excitari ſolet, per
quam veriſſimam carnem oſtendebat, ſe-
que verum hominem comprobabat, qui-
bus anſam prębebat diabolo, ut quem ve-
rum hominem cognoſcebat, exploraret,
an verus eſſet Deus. Ex his manifeſtum
fit, quod dixit B. Cyprianus, Chriſtum [*Lib. de jejun & tent. 14. Conſi.*]
Dominum vere carnem macerare voluiſſe
per jejunium, ut cum diabolo dimicaret:
cui omnes ſancti Patres ſupro citati ſub- ¶ 100
ſcribunt, dicentes: Chriſtum ſe per carnis
macerationem voluiſſe munire, cum dia-
bolo pugnaturum. Hoc enim non contra-
dicit ei, quod ipſimet ſancti Patres aſſe-
runt, Chriſtum non eſuriiſſe diebus, qui-
bus jejunavit. Nam etſi tamem non ſenſe-
rit illis diebus, vigiliis tamen, & aſperitate
loci, & duritia ſoli, frigore, gelu, & æſtu
macerabatur caro illa ſanctiſſima. Imo &
jejunio ipſo caro eadem attenuebatur, &
macra reddebatur, ſed fames non proru-
pit, neque excitata eſt toto illo tempore,
quia non ei permiſit Chriſtus excitari,
quouſque per dies quadraginta jejunium
perfectum & abſolutum fuit. Tuncque tam
invalida fuit; qualis eſſet in homine, qui
multis diebus cibo & potu abſtinuit, ut
jam caro illa puriſſima omnino deficere
videretur. Ex his etiam conſidero, quo cru-
delitatis ardore, tali fame conſpecta exci-
tatus diabolus, acceſſerit ad Chriſtum ten-
tandum, ſuperandum, imo & devoran-
dum. Inter illa ſiquidem crudelitatis gene-
ra, quibus Gentiles Principes Chriſtianos
vexabant, illud maxime expendit Sueto-
nius, quod tanquam maxime inhuma-
num Gentilis ipſe execratur cum Chriſtia-
nos objiciebant leonibus maxima excita-
tis fame, non quidem nudos, ſed ovina
pelle contectos; ut leones, qui ad quam-
cunque prædam arripiendam erant diſpo-
ſiti, tota rabie ſe ad Chriſtianos devoran-
dos converterent. Hoc enim quod Scri-
ptura

Digitized by Google

ptura nos docuit, Deum dediſſe homini faciem reverendam, dicente ipſo: *Ter-*
Gen.9. 2. *ror veſter ſit ſuper omnes beſtias terræ*, naturali cognoſcebant lumine, quibus notum erat hominis naturam ſuperiorem eſſe naturis aliorum animalium, ideoque omnia animalia quodam terrore teneri ad hominis præſentiam & conſpectum. Ut ergo leo nihil veritus omnes ſuas vires in Chriſtianum hominem converteret, non tantum ejus vultum operiebant, ſed & id curabant, ut ovis ſpeciem ille referret, ad quem propterea devorandum abſque terrore aliquo ſuprema vi & impetu accederet Ita ergo Chriſtus Dominus verus quidem erat Dei filius, ad cujus conſpectum infernalis leo rugiens terreri poterat, volens tamen dæmonem contra ſeipſum ſollicitare, ut ait
Serm. 35. de jejun. Dom. Ambroſius, ſuam contexit divinam virtutem, humanitatis debilis & eſurientis & quaſi deficientis ſpecie, ut exiſtimans ille, quod peccata contraxerat Adæ, qui pœnas Adæ ſentiebat, omnes ſuas vires ad eum invadendum converteret. Qui certe non minori rabie acceſſit, quam leones illi ad devorandos Chriſtianos, quos ovili pelle
Ser. 10. de provid. cit. contectos conſpiciebant. Hæc conſiderans Theodoretus: vidit, inquit, infelix hoſtis ſui famem; & victoriam ſperavit, pugnamque confidenter aggreſſus eſt: atque Adamum ſe videre putavit, ubi famis paſſionem conſpexit. His congruunt, quæ ſan-
Serm. 12. ctus Petrus Chryſologus annotavit: Eſt, inquit, diabolus per ſe nequam, fit tamen nequior provocatus, ſicut leo crudelis eſt, crudeliſſimus, cum provacatur, ſimiliter & Taurus, cum acuto pungitur ſtimulo, grandi rabie contra pungentem ſe convertit.

(?)

§. 26. *Ita Chriſtus jejunavit, ut famem vehementiſſimam tandem ſentiret, qui opera pœnitentiæ, eo modo egit, quo majorem dolorem incuterent, oſtendens quomodo à nobis agēda ſint.*

Poſteo eſuriit. Singularem habet Beatus Ambroſius circa hæc verba dicen- ¶ 101
di modum. Poſt multa, inquit, jeju- Serm. 35. de jejun. Dom.
nia Chriſtus eſurire ſe ſimulat, ut diabolum, quem Jejunando jam vicerat, iterum eſuriendo ſolicitaret. Quæ verba duplicem inducunt difficultatem. Prima an vere Chriſtus eſurierit, nam qui aſſerit, quod ſe eſurire ſimulavit, veram eſuriem negare videtur. Cui favere viſus eſt Beatus Hi- Canon. 3. in Matth.
larius, qui expendens hæc verba: *poſtea eſuriit*, inquit: Non cibum hominum eſuriit, ſed ſalutem. Similiter & D. Gregorius L. de beat. Orat. 4.
Nyſſenus ſentire viſus eſt, dicens famem eſſe appetitum cibi, Chriſtum autem non cibum materialem eſuriiſſe, ſed eum, de quo dixit: *Meus cibus eſt, ut faciam vo-* Joa. 4. 34.
luntatem Patris mei, quos ita eſurientes Chriſtus beatos notat. Inſuper & B. Petrus Serm. 11.
Chryſologus, Audi, inquit, verbum Patris ad fin.
verba ſalutis noſtræ eſurire, non panem. Secundo, Quomodo dicit Ambroſius, quod Chriſtus jam per jejunium vicerat diabolum, qui cum eo nondum congreſſus fuit, quouſque poſt jejunium eſuriit? & quidem huic ſecundæ difficultati primo ſatiſfacientes, dicimus: Ambroſium tantum dicere velle, quod ſupra ex eodem, aliiſque S. Patribus comprobatum eſt, Chriſtum ſe apte per jejunium muniſſe, ut dæmonem vinceret: nec ſolū ſe prius jejunio voluiſſe munire, ſed poſtea voluiſſe per eſuriem illum provocare. Ad primam autem reſpondentes, dicimus, certiſſimum eſſe Chriſtum Dominum vere eſuriiſſe ſecundum carnem, qui quamvis præcipue ſalutem hominum eſuriebat, & ſitiebat, ſed etiam caro ejus famelica cibum appetebat. Quod a Cant. 3. cit.
expreſſe ſancti Patres ſummo conſenſu
docent, expendentes ſancti Euangeliſtæ b Ser. 35. cit. & lib.
verba: Quæ & Hilarius *a*, declarat, & 4. in Luc.
ipſemet Ambroſius *b*, ex profeſſo ſæpe demon-

Digitized by Google

demomſtrat. Tantum ego dicere voluit
Chriſtum per eſuriem ſimulaſſe ſuam di-
vinitatem. Itaque non fuit ſimultata eſu-
ries, ſed eſuriendo ſuam ſimulavit perſo-
nam. Ex quibus infero, Ambroſium duos
peculiares effectus jejunii Chriſti voluiſſe
exprimere: primus fuit, carnis mortifica-
tio, ejus debilitas & imbecillitas aut infir-
mitas; ita enim per illud jejunium carnem
ſuam compreſſit Chriſtus: mortificavit &
debilitavit, ut apte hoc ipſo fuerit muni-
tus ad omnes dæmonum impetus ſuperan-
dos, juxta ea, quæ diximus ſupra. Secun-
dus fuit vera eſuries, tam vehemens, ut ve-
re per eam poſſet ſuam divinitatem ſimu-
lare, cujus magna & perſpicua ſigna dia-
bolus paulo ante in baptiſmo, & nunc in
ipſo jejunio viderat: Vt intelligamus Chri-
ſtum Dominium non nudum jejunium
accipere voluiſſe, ſed tale, quod carnem ſu-
am debilitaret, quam infirmitate ac vehe-
menti jejunio torqueret. Poterat ſane ille
totius voluntatis ſuæ actu ita jejunare, ut
jejunium nullatenus hæc operatum fuiſ-
ſet, cujus potentiam expendens David,
Pſ. 28, 7. ait, *Vox Domine intercidentis flammam
ignis*. In flamma namque ignis duo ſunt
conjunctiſſima, quæ ſe invicem ita conſe-
quuntur, ut ſecundum naturæ vires ſepa-
rari non poſſint, lux ſcilicet & combuſtio.
Deus tamen ſolius vocis ſuæ imperio po-
teſt flammam intercidere, ut ſola combu-
ſtione manente non luceat, ſicuti in igne
inferni, & ut ſola illuminatione manente
non comburat, ſicut in igne fornacis Ba-
bylonicæ erga pueros ſanctos. Ita in jeju-
nio ſunt aliqua ita conjuncti, ut naturali
vi non poſſint ab invicem ſeparari, debili-
tas ſcilicet naturæ, & fames aut eſuries: in
natura enim, ſi recte diſpoſita ſit, eo ipſo
quod per jejunium infetur debilitas, na-
turali neceſſitate ſequitur fames, quæ eſt
appetitus alimenti ejuſdem naturæ, ad ta-
¶ 101 lem debilitatem roborandam. Hæc qui-
dem poterat Chriſtus omnino ſeparare, &
facere, ut ſtante jejunio non ſequeretur de-
bilitas & mortificatio in carne, utque hac
ſtante nullatenus fames aliquando conſe-
queretur. Voluit nihilominus hæc abun-
dantiſſime conſequi & excitari modo ſu-
perius expoſito, ut cœleſtis Magiſter do-
ceat nos, qualiter à nobis jejunia, cætera-
que pœnitentiæ opera agenda ſint, qui
ſemper curamus, illa eo modo perfficere,
quo minorem inferat carni debilitatem,
compreſſionem & pœnam: orationi enim
inſiſtimus, curantes ne genua pavimenti
duritia doleant, quibus propterea molles
puluillos ſupponimus. Eleemoſynam e-
largimur, id præcipue attendentes, ne ali-
quo pacto incommodum patiamur. Ie-
junia agimus, curantes quadrageſimales
cibos talibus condimentis præparari, qui-
bus guſtu reddantur ſuaviores, & ſtoma-
cho magis ſatis faciat, quo minus naturæ
debilitatem ſentiamus. Non ita Chriſtus
jejunat, qui pœnitentiæ & mortificationis
opera eo modo exercuit, quo gravius car-
nem afficerent, & majorem pœnam infer-
rent. Optime Paulus horratur: *In omnibus* 2. Cor. 4. 8.
*tribulationem patimur, &c. Semper morti-
ficationem Ieſu Chriſti in corpore noſtro cir-
cumferentes*. Quænam eſt mortificatio Ie-
ſu Chriſti? Hoc aliquantulum alibi ipſe
Paulus exprimere viſus eſt, qui, quod in
Pſalmo legimus: *Oblationem & hoſtiam*, Pſ. 39. 7.
&c. corpus autem perfeciſti mihi, tunc dixi: & ad
Ecce venio, &c. Legit ipſe, *Corpus aptaſti* Heb. 10. 5.
mihi: non enim tantum fuit Chriſti cor-
pus in ſe perfectum, id eſt, verum, non
phantaſticum, ut multe hæretici mentiti
ſunt, ſed fuit etiam aptum. Maxima ſane
differentia inter perfectum aut pulchrum,
& aptum reperitur; ad quam explican- L. 5. conf.
dam fatetur Auguſtinus ſe tres libros edi- cap. 13.
diſſe, quos de apto & pulchro inſcripſit, Marcel.
qui nullatenus extant, ex quorum diffe-
rentia gravem quæſtionem, quam Mar-
cellinus propoſuerat, explicavit. Perfe-
ctum enim & pulchrum per ſeipſum con-
ſideratur atque laudatur, cui turpe atque
deforme contrarium eſt. Aptum vero, cui
ex adverſo eſt ineptum, quaſi religatum
pēdet aliunde, nec ex ſemetipſo, ſed eo, cui
connectitur, indicatur, ſicut decens aut
indecens. Vnde aliquid abſolute dicitur
perfectum aut pulchrum, quando in ſe ha-
bet rectam & debitam proportionem par-
tium:

tium : aptum autem, nonniſi rectè cohæreat, aut ſit compoſitum in ordine ad aliud. Eſt ſane adamas abſolutè & in ſe pulcher & perfectus, ſed non dicitur aptus, niſi rem addas, cui poſſit deſervire, ut ſi dicas, eſſe aptum ad ornandos digitos. Quod ergo dixit David in perſona Chriſti: *Corpus perfeciſti mihi*, clarius exprimit lectio, quam Paulus ſequutus eſt, *Corpus aptaſti mihi*, quia corpus Chriſti non tam fuit compoſitum, ut in ſe perfectum eſſet, quàm ut eſſet aptum ad perficiendum id, cujus gratia veniebat, ut ſcilicet pateretur, à pœnitentiam ageret pro peccatis noſtris, & ut in ſacrificium pro illis in crucis ara ſemetipſum offerret, quæ antiquis ſacrificiis, aut cæremoniis carnis non potuerunt expiari. Diſputat ex profeſſo B. Chryſoſtomus, & demonſtrat, maximè conducere ad hoc ut opus meritorium ſit, illud cum labore & paſſione perficere; ideò, quod illud eſt apud Deum majoris meriti, quod cum majori labore & paſſione fit. Ut autem, inquit, cognoſcas, quantum ſit cum paſſionibus aliquid fortiter facere, & quanto minus ſit, idipſum ſine paſſione perficere, Nabuchodonoſorem illum Babylonium Regem conſidera, qui Euangelicum opus perfecit. Poſt illam enim fornacem & glorioſam inopinatamque virtutem in toto orbe terrarum extitit prædicator, nec lingua ſolummodo, ſed per litteras ubique ſic ſcripſit: *Nabuchodonoſor populis, tribubus, linguis habitantibus in omni terra. pax vobis adimpleatur; ſigna & prodigia, quæ fecit mecũ Deus excelſus, placuit coram me annuntiare vobis; quoniam magna & fortia ſunt, & quoniam ingens & forte Regnum ejus, Regnum omnium ſæculorum, & poteſtas in generationem & generationem.* Et edictum propoſuit ejuſmodi: *Omnis populus, tribus, vel linguæ, ſi dixerint verbum contra Deum Sidrach, Miſach, & Abdenago, erunt in perditionem & domus eorum in direptionem.* Et adjunxit: *quoniam non eſt Deus alter, qui ita poſſit liberare.* Vides minas in litteris poſitas? vides timorem? vides doctrinam? vides excelſam prædicationem, & extenſas litteras ubique terrarum? Quid itaque dic mihi, parem hic Apoſtolis accipiet iſte mercedem, quoniam loquutus eſt Dei virtutem nõ in pari prædicatione, qui tanto ſtudio tam bonum ſparſit ubique ſermonem? non plane, nec quaſi aliqua ex parte, ſed ſupra modum prorſus minorem. Atqui idipſum opus fecit, quod & illi, ſed quoniam non ſic vel afflictiones, vel paſſiones videntur adjunctæ, ideo interciſa ſunt jura mercedis. Hic namque cùm poteſtate agebat, hoc totum in ſceptris & diademate videns: illi verò prohibitionem & expulſionem ſuſtinentes, pœnas omnes ferentes ac verbera, in miſeriis conſtituti, præcipitati, ſubmerſi, fame necati, &c. *Nam unuſquiſque accipiet mercedem ſecundùm proprium laborum.* Nõ enim deſinam hoc aſſidue repetere. Hæc & alia ibi Chryſoſtomus, quæ & alibi repetit, ubi & latè proſequitur, cur Paulus majorem ſit adeptus coronam, quia majori cum labore Euangelicæ prædicationis munus obivit, ut ſæpè ipſe refert. Chriſtus ergo Dominus, quoniam voluit opera eo modo exercere, quo magis ad meritum conducerent (quamvis omnia ejus opera eſſent infiniti meriti) voluit tale corpus aſſumere, quod aptiſſimum eſſet ad labores ſuſtinendos, & pœnas maximo cum dolore ferendas. *Ad hoc*, inquit, *corpus aptaſti mihi:* præparaſti mihi corpus aptiſſimum ad patiendum, & ſuſtinendum dolores & pœnas. Potuit quidem filius Dei corpus cœleſte ſumere, impaſſibile, ut quidam hæretici voluerunt, aut ſaltem ferreum, vel æreum, quod etſi conteri poſſet, tamen eſſet inſenſibile, voluit tamen corpus maximè ſenſibile, delicatamque carnem aſſumere, quia illud aptum eſt ad patiendum, & ſuſtinendos dolores; idcircò aſſumpſit corpus præparatum, & aptatum à Spiritu ſancto, quod eſſet delicatiſſimum, ſummeque ſenſibile, quod majori dolore afficeretur ſola acus punctura, quàm reliqua corpora, etiam delicatiſſimorum Principum ex validi clavi confixione. Certè artifex, qui tintinnabula aut campanas confi-

Epiſt. Ad Olympia dem. to.

Dan 3. 15 ¶ 103

1. Cor. 3. 8

In alia epiſt. ad Olympia dem. pa. 1455.

conficit ex ære, maximè curat, illud ita virtute ignis attemperare, ut vel minimo calculi ictu majorem edat ſonum, quàm ſi gravi malleo fortiſſime percuteret quis lapidem, aut lignum. Ita ſane aptatum fuit corpus Chriſti ab æterno Patre, ſummo rerum artifice, per virtutum Spiritus ſancti, qui ignis dicitur, ut eſſet ſumme ſenſibile, aptiſſimumque ad dolendum, & patiendum: non enim bene cohæreret, venire ad patiendum, & accipere corpus impoſſibile. Qui ergo corpus habuit aptum ad patiendum, non ita exercuit pœnitentiæ opera, ut corpus non ſentiret pœnam ex illis, ſed potius ita, ut maximo dolore & debilitate caro illius ex ipſis afficeretur. Ex his intelligemus, quæ alibi latius à nobis explicata ſunt: cur ſcilicet CHRISTUS Dominus vinum myrrhatum, quod ante crucifixionem ei exhibitum fuit, bibere noluerit, ut dicunt
a Matth. 27. 4. b Mar. 15. 23. c Ioan. 19. 30. Matthæus *a* & Marcus *b*, & acetum, quod ipſi in Cruce pendenti fuit oblatum, verè biberit: *Cùm accepiſſet enim acetum*, inquit Ioannes *c*, *dixit: Conſummatum eſt.* Ratio hujus eſt, quoniam vinum illud dabatur crucifigendis ante crucifixionem ad hebetandum ſenſus carnis, quod eam reddebat quaſi inſenſibilem, & quo minus dolores crucifixionis ſentirent. Acetum autem potius ſenſus carnis acuit, & acceptum ab homine vulnerato, graviſſimos eidem dolores excitat. CHRI-
§ 04 STUS ergo, qui venerat ad patiendum, atque ad hoc aptiſſimum corpus maximeque ſenſibile acceperat, noluit illud reddere inſenſibile per vinum myrrhatum, ſed potius ejus ſenſibilitatem acuere per ſumptionem aceti, ut illa quæ patiebatur, majorem inferrent dolorem. Ex quibus aptè & intelligi poteſt illud: *De-*
Iſa. 53. 3. *ſideravimus eum virum dolorum, & ſcientem infirmitatem*: dolorem ſcilicet, debilitatem, & pœnam. Vocatur ſanè CHRISTUS vir dolorum, aut quoniam ejus dolores in quantitate & qualitate excedunt omnes dolores, quos quis unquam in vita mortali paſſus eſt, adeo ut ipſe ſolus ex doloribus nomen acceperit, & vocatus ſit *Vir dolorum*; ſicut qui ingentibus divitiis affluunt, & redundant, dicuntur: *Viri divitiarum*. Aut verò, quia nunquam in hoc mundo ſine dolore fuit & pœna. Aut tandem, quia liberè in eo dolores oparati ſunt, tanquam in ſubjecto apto; & edito ad dolendum, & in eo dolores fuerunt quaſi in aptiſſimo & præparato ſubjecto ad dolendum, eo modo, quo terra aliqua dicitur frumenti, quæ ad recipiendum frumentum, illudque fovendum eſt apta, & alia olei, in qua olivæ, quantùm earum natura expoſcit ſe extendunt. Dicitur etiam *Sciens, aut Sapiens infirmitatem*, aut pœnam: eſt enim verbum, *Iadagh*, quod ſcire, vel ſapere ſignificat, ידע quod etiam ſapere eſt cum guſtu & ſapore aliquid accipere; *Que ſe ſaborea conlos dolores y penuis.* Unde ſicut qui delectatur in comeſtione perdicis, eam præparari curat tali modo, quo guſtus magis ſaporem percipit, & ſuavitate delectetur, ita Chriſtus dicitur ſapere pœnas & dolores, qui propterea tale corpus aſſumpſit, per quod magis illos perſentiret. Sicut ergo *Viri divitiarum*, dicuntur à David, qui toto conatu divitias quærunt, & eas pleno corde excipiunt, & in penetralibus ſuis recondunt, ita Chriſtus dicitur Vir dolorum, qui dolores & pœnas pleno corde excepit, magis quàm illi divitias. Huic intelligentiæ favet Beatus Ambroſius, expendens ejuſdem loci lectionem, quam Septuaginta ſequuntur. Pagninus legit, *Notus infirmitati*, quaſi dicat: quem labores, fatigationes, laſſitudines, fames, ſitis, jejunia, &c. notum ac veluti familiarem habent. De quo Arias Montanus. Hinc ergo aliquo modo poteſt intelligi mortificatio Chriſti, quam Paulus dicit: eſt enim mortificationis & pœnitentiæ opera illo modo exercere & ſuſcipere, quo caro magis mortificetur, & majori pœna afficiatur: quam in noſtro corpore circumferre monet Apoſtolus, quibus mortificationis & pœnitentiæ opera ad hoc injunguntur, ut pœni-

Pſ. 75. 6.
Pſ. 75. 6.
In Pſ. 61.
In ca. 53. Iſa.
2 Cor. 4. 10. &c.

pœnitentiam agamus, & per dolores ac pœnas in carne, illas puniamus delectationes, quas contra rationem ipſi præcepit. Idcirco talia opera ita ſunt à nobis exercenda, quod verè carnem puniant, & dolore ac debilitate eandem afficiant, & mortificent. (Deut. 27. 5.6.) Lapides, ex quibus altare conſtruendum erat, nolebat Deus eſſe dolatos, ſed quod cum illa ipſamet aſperitate & inæqualitate laterum aſſumerentur, quam ſecum ferrent, dum ſcinderentur ex lapicidinis. Opera namque pœnitentiæ & mortificationis, lapides ſunt, ex quibus quaſi altare extruimus, ad offerendum Deo cor contritum & humiliatum: ideo enim jejunamus, & ſedemus in cinere, ciliciis induimur. Non ergò leniendi, aut complanandi, vel levigandi ſunt lapides, non auferenda ab eis aſperitas, quam ex ſeipſis ſecum trahunt. Confeſſio peccatorum ita agenda, ut verecundiam inducat & pudorem, manifeſtè peccata confitendo, non dolando illa, &c. Oratio ſimiliter, ita ut terræ figamus genua, imò & procidamus in faciem, totoque aliquando proſternamur corpore. Iejunium ita, ut carnem debilitet ac mortificet, & comprimat, ut verè de nobis dicatur, quod Scriptura ſacra de David dixit: (1. Reg. 12. 16.) *Iejunavit David jejunio*. Quidam enim jejunant potiùs comeſtione, qui majori ſunt cura circa cibos diebus jejunii, quàm aliis. David quidem jejunavit jejunio, qui dicebat: *Genua mea infirmata ſunt à jejunio, & caro mea immutata eſt propter oleum.* (Pſal. 108. 24.) Immutata eſt, aut ut alii legunt, *exaruit propter oleum*, id eſt, ex defectu roboris & pinguedinis, ea phraſi, qua dixit Abraham, poſtquam Deus dixit: ſi fuerint quinquaginta juſti, non delebo, &c. *An delebis propter quinque urbem?* (Gen. 18. 8.) id eſt, ſi à numero quinquagenario deficiunt quinque, num propter defectum horum quinque delebis urbem, remanentibus quadraginta quinque; Itaque *propter quinque*, idem eſt, ac propter defectum quinque ita & *propter oleum*, id eſt, ex defectu pinguedinis & roboris. Tale ergo erat jejunium, quod nutabant & tremebat genua, caro quaſi exſiccata erat. Et certè pœnitentiæ opera eo ſunt Deo gratiora, quo magis id perſiciunt, quod per ea intenditur, dolere ſcilicet, mortificare membra, punire carnem, & comprimere illius affectus noxios contra rationem inſurgentes. Vaccæ illæ, quæ arcam Dei deferebant, gratiſſimæ Deo fuerunt: *quæ itinere uno gradiebantur, pergentes & mugientes, & non declinabant ad dexteram, neque ad ſiniſtram.* (1. Reg. 6. 12.) quantumcunque vitulos illos, quos lactabant, mugientes audirent: Neque enim laudandæ fuiſſent, ſi rectum iter confeciſſent: nullum mugitum vitulorum ſuorum ſentientes. Vaccæ, quæ rectum iter conficiunt, non auſcultantes aut curantes vitulorum mugitus: ſed potius tunc majori fortitudine arreptum iter proſequuntur, aptæ ſunt judicatæ, quæ ſoli Deo offerrentur, ſicut revera eas obtulerunt holocauſtum Domino. Ita dicendum eſt, non multa laude dignos eſſe illos, qui iter pœnitentiæ arripiunt & proficiſcuntur ſolummodo, quando nullos vitulorum ſuorum mugitus audiunt, cùm ſcilicet quis jejunia tenet, dum non ſentit ſtomachi mugitus, aut carnis famem; cùm quis in oratione vigilat, quando nullatenus eum ſomnus provocat; cum quis eleemoſynam largitur ex eo, quod domo tanquam inutile expellere nitebatur. Ille autem egregia laude eſt dignus, qui his vitulis mugientibus non ceſſat ab itinere conficiendo. Iejunia ergo ita à nobis tenenda ſunt, ut carnē affligant, & debilitent, ut jejunia Chriſti imitemur, cujus exemplum antiqui fideles egregie conſectabantur, qui nullatenus comedebant uſque ad veſperam, ideoque non prandere, ſed cœnare dicebantur: abſtinebant non ſolùm à carnibus & lacticiniis, ſed à piſcibus pinguibus & ſuavibus, vino & melle, ut Hieronymus *a*, Chryſoſtomus *b*, Cyrillus *c*, & Clemens *d* Papa dixerunt. Tantummodo viliores piſciculi per ſummam indulgentiam concidebantur infirmis, ut patet in Concilio Gerundenſi *a*, & Concilio quat-

a In epitaphio Paulæ.
b Hom. 8. ad populum.
c Catheches. 3.
d L. conſtitut. Apoſtol. cap. 37.
a Concil. Gerun. cap. 3.

qui præcepit Moyſi, ut ad operiendum Sanctum Sanctorum (in Hebræo ſanctitatem ſanctitatum, id eſt, ſupremam ac ſummam ſanctitatem) in quo arca cum propitiatorio reponenda erat, conficeret
Exod.16. 31. velum, ex *hyacintho, purpura, cocco & byſſo, opere plumario, & pulchra varietate*
Vid Lippom. in cat. Exod. Exod.26. *contextum*: in Hebræo, *Opere artificis facies illud Cherubim*; aut, *opere artificis facies illud picturis*. Septuaginta, *Opus textum facies illud Cherubim*: Caldaica, *Opere artificis facies illud figuris Cherubim*: quæ omnes dicendi formulæ ſignificant, velum ex pretioſa materia opere artificis doctiſſimi conficiendum, Cherubinorum figuris, & picturis, opere plumario ornandum. Quod propterea Chryſoſtomus vocat pretioſiſſimum valde. Hoc autem velum, ut Deus ſtatuit,
Hom. 2. de cru. & latrone. ponendum erat ante ſancta ſanctorum pendens ex quibuſdam columnis de ligno Sethim deauratis, quibuſdam funibus, ac fibulis, vel uncinis, ita diſpoſitum, ut ſubito trahi retrahique poſſet: id enim ſignificat illud: *Inſeretur autem velum per circulos*. In Hebræo: *Pones velum ſubter circulos*: aut, *pones velum per uncinos*: Chaldaica, *Pones velum ſub fibulis*, aut, *Affiges velum illud ſuis fibulis*. Sic itaque velum diſpoſitum erat, inquit Lippomanus, ut mediantibus aureis circulis, poſſet & trahi & retrahi. Etenim dictio, *Kariſim*, proprie ſignificat circulos, aut fibulas, qui
Exod.26. 11. bus cortinæ appenſæ extendi poſſunt, & complicari, ut ex ipſo textu patet. Velum ergo hoc expanſum erat ante ſancta ſanctorum, arcam & propitiatorium, quod Dei erat ſedes, operiens: ſic tamen diſpoſitum, ut facilè ſubitoque trahi ac retrahi poſſet: ideoque facilè erat, illud complicando aut retrahendo, ſanctum ſanctorum aperire, & manifeſtare; & ſubitò illud ipſum trahendo & extendendo, iterum operiri & contegere. Hæc ex profeſſo exponenda aſſumpſit Beatus Cyril-
L.10.de ador pag. 241. lus Alexandrinus, docens nemini dubium eſſe poſſe, quid iſta ſignificent Manifeſtum eſt enim, Sanctum Sanctorum, aut
¶ 107 ſupremam illam ſanctitatem, quam ſanctitatem ſanctitatum vocabant, Chriſti divinitatem totius ſanctitatis fontem & originem expreſſiſſe: Velum autem ſignificaſſe ejus carnem, ſicuti apertè Apoſtolus intellexit, idipſum exponens, & dicens: *Per velamen*, id eſt, *per carnem ſuam*: Hebr. 10. 20.
apteque Ioannes Sanctum Sanctorum velamine oportum expreſſit dicens: *Verbum caro factum eſt*. Ioan.1.14
Meritò autem velum ita erat expanſum, ut retrahi, plicarique poſſet, ad manifeſtandum Sanctum Sanctorum interius latens, ſubitoque poſſet trahi & expandi, ad illud ipſum occultandum quia CHRSTUS ita ſe geſſit, qui aliquando ea opera ſupra carnis virtutem faciebat, quibus quaſi velamen retrahens ſuam divinitatem, manifeſtabat, ſtatim autem carnis fragilitatem oculis omnium expandens, divinitatem, quam detexerat, quaſi expanſo iterum velo contegebat. Quod in baptiſmo manifeſte videre licet. Veniebat CHRISTVS inter peccatores, ut tanquam eorum unus baptizetur à Ioanne, quo quaſi expanſo velo & ſuperducto, divinitatis munditia ac ſuprema ſanctitatum ſanctitas latebat: ſubito autem velamen retractum fuit, cum ibidem aperti ſunt cœli, & vox Patris intonuit: *Hic eſt Filius meus dilectus*, & Spiritus Sanctus ſuper eum in columbæ ſpecie deſcendit & manſit; cui & Ioannes ſupremum perhibuit teſtimonium. Matth.3. 17. Subito iterum velum expanſum fuit, dum Spiritus eum expulit in deſertum inter beſtias, ut ait ſanctus Marcus, ubi pœnitentiæ opera graviſſima arriperet: ſed ibi etiam quaſi velamen retrahens, jejunat quadraginta diebus & noctibus ſine eſurie, ſuam hoc ipſo divinitatem aliquantulum demonſtrans: ſtatim vero illud ſuperextendens, carnem famelicam ac maximè debilem dæmonis conſpectui exhibuit, eandem divinitatem quaſi ſuperinducto velo operiens, &c. Hoc ergo facto Chriſtus Dominus ſuam divinitatem, quam ex una parte manifeſtabat, occultabat ex altera: de quo bene dixit Iſaias a: *Expectabo Dominum, qui abſcondit faciem ſuam, &c*. b *Et erit ſicut vir, qui abſconditur à ven-*

a Iſa 8.17
b Iſa 32. 2.

Digitized by Google

c Iſai. 45. 15. *vento, & celas ſe à tempeſtate:* Et iterum c: *Venere tu es Deus abſconditus, Deus Iſraël Salvator.* In quibus reſponderi poteſt ad argumentum, quod ſtatim cuique ſe offert, Quomodo fieri potuit, ut diabolus non cognoverit manifeſte Chriſtum eſſe Filium Dei naturalem, cui impoſſibile videtur latuiſſe divina myſteria, quæ id clarè indicabant, matris ſcilicet integritas & virginitas, conceptio abſque virili ſemine, præmiſſo Gabrielis nuntio, partus ſine dolore, Angelorum concentus vocibus ſu-
Luc 2. 14 pernis reſonantium: *Gloria in excelſis:* adventus, adoratioque Magorum, reſolutio concilii ſcribarum, quos Herodes congregavit, & in baptiſmo apertio cælorum, vox Patris, deſcenſio Spiritus S. Joannis teſtimonium: ex quibus facile colligere poterat, in Chriſto adimpleta, quæ Scriptura ſacra de Dei Filio in mundum venturo expreſſerat. Dicendum tamen eſt, manifeſtatam quidem fuiſſe Chriſti divinitatem, ſed qui ex una manifeſtabat ſe Dei Filium, ex alia ſeipſum ita occultabat, ut dæmonem redderet dubium & ancipitem, cupidumque propterea ſciendi, quiſnam ille deter-
Hom. 13. in Matth. minatè eſſet. Magno, inquit Chryſoſtomus, tenebatur ambiguo, nam neque hominem illum eſſe, nondum credere poterat, propter ea, quæ divina vox de eo protulerat, nec rurſus iſtud recipere, quod Filius eſſet Dei, quem eſurientem videbat: itaque maxima rerum concluſus anguſtia, voces emittit ancipites. Unde dubitantis eſt vox
Hom. 5. ex diverſ. in Matth. hæc (inquit idem Chryſoſtomus) *Si Filius Dei es.* Et hinc patet, cur requirit, ſi
¶ 108 ambigit; & quare interrogat, ſi ignorat. Audierat enim jam Virgini ab Angelo eſſe nuntiatum, quod eſſet Filium Dei paritura; viderat & Magos ſuo inanis ſcientiæ errore depoſito natum puerum ſupplices adorare: viderat & poſt baptiſmum velati columbam Spiritum Sanctum deſcendentem; audierat & vocem Patris de cœlo, dicentem: *Hic eſt Filius meus:* audierat &
Matth. 3. 17. Ioannem publica voce atteſtantem: *Hic eſt, qui tollit peccata mundi.* Tot igitur te-
Ioan. 1. 29 ſtimoniis perturbatus, noviſſime conſternatus hac voce & inter omnia, quæ audierat, magis timuit, quia cum ipſe mundum peccatis impleſſet, audit veniſſe, qui tolleret mundi peccatum. Exterritus quidem his tot ac tantis vocibus fuerat, ſed nondum plene credebat, quia quem audierat Dei Filium, interim hominem videbat & in carne conſpiciebat, quem audierat tollere peccata mundi. Utrum ergo vera eſſent, quæ audierat, pavidus ac tremebundus explorat. Vidit quidem Dominum quadraginta diebus & noctibus jejunantem, ſed non ſtatim Dei Filium perditus credere voluit: recolebat enim Moyſen & Eliam quadraginta diebus ſimiliter jejunaſſe: & ideo an verè ipſe ſit Dei Filius, ſigno aliquo propoſitæ virtutis exquirit. Ita Chryſoſtomus. Sed & alio modo hoc ipſum, juxta mentem Ambroſii, quem Divus Thomas ſequitur, explicari poteſt. Lib. 4. in Lucam.
Sciebat quidem diabolus Dei Filium ven- 3. p. q. 41. art. 1. ad 1.
turum in mundum, tum quia hoc illi Deus, cum ipſum condidit, revelavit per fidem, quam omnes Angeli in ſui conditione acceperunt. Idipſum ex Scripturis ſacris & Prophetis intelligere potuit. Et quamvis verè potuiſſet ex prædictis cognoſcere, CHRISTUM eſſe Dei Filium, quem venturum prænoverat, nullatenus tamen id certo credidit, quando ad humanitatis ejus miſerias oculos convertebat: unuſquiſque enim ex ſeipſo de aliis judicat, juxta illud: *In via ſtultus ambu-* Eccleſ. 10. 3.
lans, cum ipſe inſipiens ſit, omnes ſtultos æſtimat: & commune habet Ariſtotelis axioma, quod qualis unuſquiſque eſt, tales judicat & cæteros. Diabolus autem cum ſuperbiſſimus ſit, tale de ſeipſo judicium fert, quod nullatenus voluntarie ad carnis miſerias ſe demitteret, cum ſit Spiritus immortalis, & miſeriarum carnis expers. Idcirco impoſſibile omnino judicabat Deum, qui infinite naturam Angelicam excedit, & à carnis fragilitate diſtat, ſe demiſiſſe ad carnis infirmitates, & dolores. Unde quamvis videret opera divina in Chriſto, dum tamen in eodem humanitatem fragilem conſpiciebat, & carnis infirmitates contemplabatur, nullatenus credere poterat, quod vere Deus eſſet, qui ad tam infima ſe ipſum

ipſum demitteret. Hæc breviſſimis verbis complexus fuit Ambroſius. Cognoverat, (inquit) diabolus, Dei filium eſſe venturum, ſed veniſſe per hanc corporis infirmi-
Ezech. 1. tatem non putabat. Quod egregiè animal illud ſanctum apud Ezechielem adumbravit: quod, etſi ſub quatuor animalium ſpecie interatur, ſed vere tantum unum fuiſſe, & Sancti patres expendunt, & Ezechiel
Ezec.10. ipſe exprefſit. Illud animal ſanctum im-
§ 109 petu Spiritus ubique ducebatur, cui duæ alæ erant, plumis abundantes; erantque plumæ, aut pennæ rectæ: Sed illis duabus aliis, & earum pennis ita corpus ſuum con-
Ezech. 1. tegebat, ut velatum illud redderetur. *Pen-*
25. *næ*, inquit, *eorum rectæ, alterius ad alterum, unumquodque duabus alis velabat corpus ſuum.* Summo conſenſu omnes ſancti Patres credunt, illud animal tenuiſſe CHRISTI Domini expreſſam effigiem, quam, juxta omnem illius figuram,
a Hom. 4. inter omnes ſanctos Beatus Gregorius *a*,
in Ezec. conſideravit, quod & egregiè præſtitit &
in prin Sanctus Rupertus Abbas *b*. Ducebatur
b Inc. 6. quidem animal illud impetu Spiritus, &
Apoc. CHRISTUS *c*, *à Spiritu agebatur in*
c Luc. 4. *deſertum* d, & *venit in ſpiritu in Galilæam*
1.
d Luc 4. e, & *ſeipſum obtulit per ſpiritum*, & f, *A-*
14. *poſtolos elegit per ſpiritum*, & omnia quæ
e Hebr 9 fecit, nonniſi movente Spiritu ſancto fe-
14.
f Act. 1. 2 cit. Duæ alæ erant divinitas & humanitas, quas divinum ſuppoſitum Filii Dei ſuſtinebat, quarum pennæ opera erant: rectæ quidem, quia rectiſſimam in omnibus operatus ſervavit regulam, nihilque operatus eſt, niſi juxta rectam paternæ voluntatis, *Nihil enim operatur Filius, niſi quod*
Joh. 5. 19 *viderit Patrem facientem.* Inter ſe autem magnum ordinem ſervabant: nam quæ per humanitatem operabatur, per divinitatem ad infinitum pretium & meritum elevabat. Per humanitatem paupertatem ſuſtinebat, per divinitatem operabatur, ut illa paupertas nobis ineffabiles divitias præſtaret. Per humanitatem plorabat, per divinitatem lacrymæ illæ elevabantur, ut æterna nobis gaudia compararent. Per humanitatem moriebatur; per divinitatem mors illa vitam nobis perpetuam parabat, &c. Conjunctæ, propterea erant alæ & pennæ alarum alterius ad alterum, nec ſe ab invicem ſeparabant, quia ut dixit Beatus Leo Papa, alterum ſine altero prodeſſe non *Epiſt. ad*
poterat. Sed corpus animalis eis tegeba- *Flavia. &*
tur, quia per horum operum conjunctio- *ſerm. de*
nem diabolus nequaquam conſpicere po- *Nati.*
terat divini ſuppoſiti veritatem. Quando enim divina opera excitabant dæmonis mentem, ut Deum judicaret; ſubito & ſimul aderant opera humanæ infirmitatis, quæ à tali judicio retrahebant, & inducebant, ut purum hominem crederet, quem fragilem & infirmum cognoſcebat. Summa propterea iniquus ille ſuſpenſione erga Chriſtum tenebatur, non aliter quam teneretur medicus ſapiens, qui apprehendens alicujus pulſum dextrum, inveniret regulariſſimum & validum, apprehendens autem ſiniſtrum inveniret formicantem, deficientem, & mortis certiſſima indicia demonſtrantem: hæſitaret enim ille, ſanus ne aut infirmus homo ille dici poſſit, in quo pulſus ex una ſummam valetudinem, ex alia ſummam infirmitatem demonſtraret. Naturarum conjunctio, inquit Cyprianus, diabolum exæcabat, quia impoſſibile & videbatur, vel quod eſurire poſſet divinitas, vel quod tantæ tolerantiæ poſſet eſſe tantæque poteſtatis corporalis humilitas: ideo in ancipiti & dubio inimicus verſabatur.

(?)

* * * *
* * *
* *
*

§. 28. Ten-

§.28. *Tentator fuit Lucifer, quem Chriſtus principem mundi, Auguſtinus principem dæmonum, Chryſoſtomus Archidæmonem, Habacuc Reſeph, & caput impietatis, Iob Magnum Cetum vocant, ipſemet qui parentes noſtros ſuperaverat.*

¶ 110 QUinque ſunt nunc breviter explicanda: Primum, Quis tentator iſte fuerit: Secundum; Quid intenderit: Tertium; Quomodo tentaverit: Quartum; Quot diebus quotue tentationibus: Quintum: Quo ordine in illis proceſſerit, quodlibet enim horum difficultatem habet. Circa primum autem, Quis tentator fuerit, nulli dubium eſt, tentatorem fuiſſe diabolum, quem prius hoc nomine Euangeliſta expreſſerat, *ut tentaretur à diabolo.* Sed quiſnam fuit? Sunt enim dæmones in magno valde numero, diſtincti inter ſe natura, nomine, ſapientia, militia, ac fortitudine, ut probat Divus Thomas.
1. p. qu. a. 1. & 2. Eorum ſupremus dicitur eſſe Lucifer, qui omnes Angelos à Deo creatos ſecundum naturæ conditionem ſuperat, ut Gregorius probat, expendens illud: *Ipſe eſt princium*
Iob 40. 41. *viarum Dei*, ubi ſeptuaginta legunt: *Hoc eſt principium formationis Domini*, quia inter omnes creaturas, quas Deus formavit, ille principem tenuit locum ſecundum naturam, & ſecundum dona gratiæ, quæ tunc recepit. In cujus confirmationem
Lib. 32. Moral. cap. 24. & 25. a Ezech. 28. 13. b Ezech. 31. 8. late proſequitur Gregorius illud Ezechielis a: *Omnis lapis pretioſus operimentum tuum, &c.* Et iterum b, *Cedri non fuerunt altiores illo in paradiſo Dei, abietes nõ æquaverunt ſummitatem ejus; platani non fuerunt æqui frondibus illius, omne lignum paradiſi Dei non eſt aſſimilatũ illi, & pulchritudini ejus: quoniam ſpecioſum fecit eum in multis condendiſque frondibus, &c.* Per hæc
Libr. 9. de demonſt. cap. 7. inquit Gregorius, intelligit illa agmina proceræ celſitudinis in paradiſo plantata &c. Et quidem dico in primis congruam ac veriſimilem mihi videri conſiderationem Euſebii Cæſarienſis, innumeras dæmonum legiones ad deſertum conveniſſe, cum CHRISTUS in illud ductus eſt, quẽ admirati fuerant, videntes quæ in baptiſmo acciderant. Conſiderantes autem ejus eximiam ſanctitatem, quamvis ſummopere exoptabant illum invadere, nemo tamen eorum auſus fuit accedere, quia vires ſuas impares tali militi cognoſcebant, omneſque ſuperari ac vinci refugiebant, & recuſabant. Unde ad alios ſuperiores advocandos ſe converterunt. Certa enim eſt doctrina illius exercitatiſſimi militis Antonii, quã docuit, tradiditque beatus Athanaſius, illius vitam ſcribens, quod dæmones iſti communes, qui apud nos ſunt, cum aliquem inſignis ſanctitatis virum conſpiciunt, quem impetere non audent, alios advocant ſuperiores, quos Paulus vocat, *Principes tenebrarum, & mundi rectores*, qui bellum ſuſcipere poſſint: & aperte indicatum eſt juxta Lyrani ſententiam in hiſtoria Regis Achab, quod non omnes dæmones quodcunque certamen aggredi audent, Deo namque ſedente ſuper ſolium ſuum, aſſiſtentibuſque à dextris Angelis ſanctis, & à ſiniſtris dæmonibus, tanquam miniſtris executoribus juſtitiæ ſuæ, ut Lyra a, interpretatur, ſatis conformiter ad mentem Hieronymi b, & Auguſtini c, proponenteque Deo id, quod permittere diſponebat propter peccata Achab, & dicente: *quis decipiet Achab?* inter eos qui erãnt à ſiniſtris, ut ait Gloſſa interlinealis, murmur exortum eſt: *Quorum unus dixit verba hujuſcemodi, & alius aliter.* Dæmones enim, cum de decipiendo aliquo homine agunt, loqui poſſunt, & conferre inter ſe, & unuſquiſque media cujuſque malitiæ apta ad hoc indicare, quæ Angeli ſancti, qui omni carent decipiendi facultate, nullatenus vel excogitare valent: *Egreſſus eſt autem ſpiritus, & ſtetit coram Domino, & ait: Ego decipiam illum.* Contendebant dæmones inter ſe, quis

ad tantum opus aptus eſſet, ad quod non ¶ 111 quivis eorum ſe ſufficientem judicabat: & ſicuti quando Saul propoſuit, quiſnam egredi

In vita Anton. pag. 642.

Eph. 6. 12

3. Reg. 22

a In c. 22 3. Reg. b In ca 2. Ioel. c L. 2. q. 93 ad ſimpl. quæſt. 6.

3. Reg. 22 20.

egredi poſſet contra Goliath, omnes qui præconium audiebant inter ſe colloquebantur, & muſſitabant varias res uno quoque eorum proponente; nullus tamen egredi audebat quouſque David Spiritu Dei actus, ſtetit coram Saule, dicens:
1.Reg 17 *Ego egrediar, & ſuperabo Philiſtæum hunc:*
31. ita & nunc, proponente Deo: Quis decipiet Achab; omnes dæmones: qui audierunt, inter ſe colloquebantur: nullus tamen audebat tantum facinus aggredi, quouſque unus ex præcipuis principibus, quem Spiritum Sacer textus vocat, egreſſus ſtetit in medio, paratum ſe exhibens ad illud opus complendum: dicens: *Egrediar, & ero ſpiritus mendax, &c.* Ubi & vis illius verbi, Egrediar, expenda eſt: nam eſt in Schriptura verbum militare, cum ſcilicet quis egreditur ad pugnam, quaſi dicens: Hanc pugnam ego aſſumo, hoc bellum ego aggrediar. Quare nullatenus ſuſtinenda eſt ſententia Rabbi Salomonis, credentis ſpiritum illum fuiſſe animam Naboth, quem Achab occiderat, ſed unum ex principibus tenebrarum, ut Abulenſis probat. Chriſto ergo Domino in deſerto conſtituto, & ad
Luca. 22. 3.R..q 13 pugnandum, cum dæmone parato, confuſæ ſunt dæmonum catervæ, inter ſequærentes: quiſnam egredi poſſet, qui cum tanto milite valide poſſet congredi, & in certamen deſcendere. Nullus autem niſi dæmonum omnium, princeps judicatus eſt opportunus, qui cum eo congrederetur, Hocque indicare voluit Euangeliſta, ponens nomen diaboli abſolute: *Ut tentaretur*, inquit, *à Diabolo*: hoc enim nomine principem dæmonum ſcripturæ ſæpe exprimunt: ut apud Matthæum: *Qui paratus*
Matth. 25. 41. *eſt Diabolo & Angelis ejus*, id eſt, ſupremo tenebrarum principi, & angelis illius apoſtatui: & apud Ioannem: *Projectus*
Apoc. 12. 9. *eſt draco magnus, qui vocatur Diabolus:* quod iterum atque iterum repetit. Hic
Apoc. 20. 2. 10. ergo, omnibus malitiæ ſuæ armis ac telis munitus, bellum ſuſcepit agendum, cæteris omnibus manentibus tanquam ſpectatoribus illius luctaminis. Intelligo ſiquidem ad hoc ſpectaculum, innumeras Angelorum legiones & infinitam propemodum dæmonum catervam adſtitiſſe: Si enim (ut alibi annotavimus) quando diabolus ille, qui ex principibus erat, ſubitutus erat certamen cum Iob, tot tamque innumera angelorum multitudo adfuit ad ſpectaculum; cui credendum eſt, etiam magnam aſtitiſſe dæmonum copiam: multo magis id nunc credendum eſt, quando CHRISTUS Dominus diaboli regnum & imperium ſubuertere incipiebat, & jam toti inferno timorem incutere parabat. Quare dæmon, qui ad eum tentandum acceſſit, fuit Lucifer ipſe, omnium dæmonum ſupremus, qui peculiari Dei permiſſione inferno egreſſus, certamen cum Chriſto aggreſſus eſt. Hoc etiam ſacer Eu- In cap 4. Matth.
angeliſta indicat, ſi textum Græcum cum Theophilacto expendamus, in quo tentatores nomen cum articulo ponitur: *Accedens opirator*, id eſt, ille pyrata: articulus namque magnam apud Græcos emphaſim habet, ut ſæpe Sancti Patres expendunt: ſicut in illo quod à Io- Ioan. 1. 21
anne petierunt: *Propheta es tu?* in Græco cum articulo: Propterea ille magnus, Prophetarum omnium ſupremus, & Dominus es tu? Qui propterea ſe illum eſſe negavit: quamvis enim Ioannes Propheta eſſet, ſed non ille, quem interrogando cum articulo expreſſerant. Similiter, quod dixit Petrus. *Tu es* CHRI- Matth. 16
STUS *Filius Dei vivi?* in Græco cum 16.
articulo: ille filius, id eſt, qui inter omnes Dei filios primatum tenet. Ita hoc loco; *Accedens ille pyrata*, id eſt, ille, qui inter omnes prædones & pyratas principem ¶ 112
tenet locum. Alluſioque mirabilis fit ad illud, *Militia eſt vita hominis ſuper terram*, Iob 7. 1.
Septuaginta: *Tentatio eſt vita hominis ſuper terram*, quæ lectio eſt communis a L. 2. de
apud Ambroſium *a*, & Hieronymum *b*, Interpell.
& Ambroſius *c*, pro eo quod vulgatus *Mi-* cap 2.
litiam tranſtulit, Græcum vocabulum re- b Lib. 2.
tinens, legit; *Pyraterion eſt vita homi-* cont. Pelag.
nis c Ser. 44.

nis ſuper terram, quia videlicet totam vitam agere debemus, militiam gerentes cum dæmonibus, aut tentationes eorum ſuſtinentes, qui in mondo, tanquam in mari magno pyratarum more agunt: ſumma namque attentione invigilant, ut homines, qui tanquam naves per illud diſcurrunt, capiant, tantoque majori aſtu, quanto aliquem viderint precioſioribus mercimoniis onuſtum. Supremus ergo pyrata eſt Lucifer: ille acceſſit. Ita & bea-
a Li. 9. de rus Augiſtinus *a*, aſſerit, hunc fuiſſe om-
civ. c. 21 nium dæmonum principem, quem prop-
b In Pſ. 2 terea Chryſoſtomus *b*, vocat Archidæmo-
c Ho. 5. ex varus in nem, id eſt, dæmonum principem, quod
Matth. & clarè ſæpè *c*, repetit: quibus concinit
d Li. 2 in D. Hieronymus *d*, expendens illud Ha-
Habac. bacuc, *e*: *Egredietur diabolus ante pedes e-*
e Hab. 3. 5 *jus*. Aquila, inquit Hieron. pro diabolo, tranſtulit *volate*: Symmachus autem, & Theodocio, & quinta editio: *volucrem*, quod Hebraicè dicitur Reſeph. Tradunt autem Hebræi, *Reſeph*, illius dæmonis eſſe nomen, qui principatum tenet inter alios, & propter nimiam velocitatem atque in diverſa diſcurſum, avis & volatile nuncupatur: ipſumque eſſe, qui in paradiſo ſub figura ſerpentis, mulieri fuit loquutus, & ex maledictione, qua à Deo condemnatus eſt, accepiſſe nomen: ſiquidem Reſeph, reptans ventre interpretatur. Hoc eſt ergo quod Habacuc dicit: ſtatim cum venerit Dominus, & in Iordane fuerit baptizatus, & ad columbæ deſcenſum vox Patris intonuerit: *Hic eſt Filius meus dile-*
Matth. 3. 17. *ctus, in quo mihi bene complacui*, exeunti de aquis, occurret diabolus, & ante pedes illius ſtabit mors, & coluber antiquus, qui quadraginta diebus tentabit illum in ſolitudine. Ita Hieronymus: ex cujus ſententia id in primis habetur, duellum hoc, quod CHRISTUS cum dæmone egit, ſingulariter fuiſſe decantatum à Sancto Propheta Hababuc in illo famigeratiſſimo cantico ſuo; in quo gloriam Chriſti, quo in baptiſmo fuit illuſtratus primo cecinit, dicens *Operuit cælos gloria ejus*: ete-
Hab. 3. 3. nim, cæli aperti ſunt ſuper eum, & vox Patris intonuit, & Spiritus Sanctus ſuper eum deſcendit: & laudis ejus plena eſt terra, quia non tantum à cælo teſtimonium Patris habuit, ſed & in terra Ioannes egreſſus è deſerto, illud inſigne teſtimonium tulit, quo oſtendit, Chriſtum ſumma laude omnique honore dignum: ex quo patebit, quod *ſplendor ejus ut lux erit*. Fuit quidem Ioannes virtutum ſplendore micans, ſed non fuit ille lux, qui tantum venerat, ut teſtimonium de lumine perhiberet. Vera lux Chriſtus erat, à quo omnis ſanctorum ſplendor procedit, ut tam vox Patris, quam præconium Ioannis demonſtrabant. Sic autem illuſtratus poceſſit ad pugnam, nec ſine ingenti fortitudine & robore, nam *cornua in manibus ejus ibi abſcondita eſt fortitudo ejus*. Egregiè Chriſtum depingit ex aquis aſcendentem, procedentemque ad dæmonem revincendum duo enim habebat; & virtutem divinam, qua ſuperaturus erat inimicum, & fragilitatem humanam, qua anſam præbebat illi; ut accedere auderet. *Cornua in manibus ejus*, id eſt, maxima vi & potentia præditus eſt: metaphora ſumpta ab eo, quod tunc in uſu erat: nā cum princeps aliquis ad bellum egrediebatur, ad oſtendendam ejus potentiam, quam ferebat, per quam hoſtes eſſet dejecturus, inducebatur aliquis, cornua valida in manibus habens; quæ huc illucque ducebat; quaſi ventilans inimicos. Id expreſſe patet ex cornibus ferreis, quæ fecit Sedechias quando Achab ¶ 113
egredi volebat contra Syriam, dicens: *His ventilabis Syriam, donec deleas eam*: & ex 3. Reg. 22
Zacharia, apud quem ſub ſpecie quatuor
cornuum, inducuntur Reges & Monarchę, Zac. 1. 18
qui per varias captivitas populum Dei dejecerunt. Quoniam ergo conſiderat Habacuc, quod Chriſto baptiſato, jam tempus aderat, ut bellum agrederetur contra omnes tenebrarum principes, & quod ad hoc ducebatur in deſertum; eum ſuprema potentia præſtatem expreſſit, dicens: *Cornua in manibus ejus*: Quoniam autem ſi talis fortitudo manifeſta dæmonibus fuiſſet, nullatenus dæmon etiam ſupremus accedere

dere

dere auderet ad eum impugnandum, opor-
tuit ibidem talem fortitudinem abſcondi:
Ibi, inquit, *abſcondita eſt fortitudo ejus*: je-
junans enim in deſerto quadraginta die-
bus, maximam famem & eſuriem præ ſe
tulit: hanc ut conſpexit inimicus acceſſit:
Ante faciem, inquit, *ejus ibit mors, egredie-
tur diabolus ante pedes ejus*. Duplici no-
mine inimicum vocat, mortis & diaboli,
quibus nominibus ſæpe in ſcriptura ſacra
deſcribitur, propter rationes alibi traden-
das. Merito autem inducitur egrediens,
dum enim Chriſtus abſcondens ſuam for-
titudinem, ſpeciem fameſcentis & eſurien-
tis exhibuit, ſtatim inimicus ante ejus fa-
ciem ſe dedit, & egreſſus eſt, ante pedes e-
jus ſe conſtituens, Septuaginta: *Egredietur
in campum poſt pedes ejus*. Egredi, ut dictum
eſt, verbum eſt militare, pro eo quod exire
ad bellum. Pedes autem ejus erant huma-
ni affectus, fames ſcilicet, eſuries, ſitis, de-
bilitas, & infirmitas. Statim ergo, ut hos
pedes vidit, in campum cum eo egreſſus
eſt. *Acceſſit enim tentator, &c*. Sed obſer-
vat bene Hieronymus, Prophetam expri-
mere volviſſe quaſi proprio nomine tenta-
torem, & hoſtem, quem propterea vocat
Reſeph, ita enim in Hebræo habetur, *Egre-
dietur Reſeph*, quo nomine Hebræi, inquit
Hieronimus, ſupremos inter dæmones o-
mnes ſignificant. Et aptè quidem hoc no-
mine eum deſcribit: mirum eſt enim, quot,
quantaq; hoc unum nomen ſignificet: quã-
vis enim Beatus Hieronymus dicat, ſigni-
ficare, Reptans ventre, ſed etiam conſtat
alia multa ſignificare; & talia, ac tanta, ut
peculiariter ea aſſumpſerit explicanda Rab-
bi Mardochæi in ſuis concordantiis. Sig-
nificat enim Auem, ſerpentem, carbonem
accenſum, prunam, ferrum ſagittæ, febrem
ardentem, peſtem, ignem, id quod volan-
do adurit, & id quod adurendo & ſuccen-
dendo diſcurrit: de quibus recens & dili-
Pineda in c. 7. Iob. gens autor, in librum Iob, late diſcurrit:
quæ certe oſtendunt, volviſſe Prophetiam
inducere inimicum, omnibus armis mu-
nitum, omnique malitia inſtructum, & om-
nibus dæmonibus ſuperiorem, qui & illo-
rum omnium abſolute princeps dicatur.
Hoc autem ita eſſe, etiam Chriſtus Domi-
nus non obſcure viſus eſt aſſerere, quan-
do inſtante paſſionis ſuæ tempore, dixit
diſcipulis: *Iam non multa loquar vobiſcum*, *Ioan 14. 10.*
*venit enim princeps mundi hujus, & in me
non habet quicquam, ſed ut cognoſcat mun-
dus, quia diligo Patrem, & ſicut mandatum
dedit mihi Pater, ſic facio* Ad quam ſenten-
tiam intelligendam obſervanda ſunt ver-
ba illa Lucæ: *Conſummata omni tentatio-* *Luc 4. 13*
ne, receſſit ab illo diabolus uſque ad tempus,
paſſionis ſcilicet: uſque ad illud enim nun-
quam auſus eſt amplius accedere ad ten-
tandum Chriſtum: tunc autem more ſuo;
aſſumens ſecum ſeptem alios nequiores ſe, id *Mat. 12. & Luc. 11. 26.*
eſt, omnem potentiam principum inviſi-
bilium & viſibilium, Eccleſiaſticorum &
ſæcularium, Iudæorum, & Gentilium, con-
ſtituens Iudam Apoſtolum, tanquam om- ¶ 114
nium illorum ducem, in cujus cor intra-
verat, iterum venit ad impetendum Chri-
ſtum. Unde Chryſoſtomus credit, hunc *In Pſa. 2.*
dæmonis adventum prævidiſſe David,
quando dixit: *Fremuerunt gentes, & populi* *Pſal. 2.*
*meditati ſunt inania, aſtiterunt Reges terræ
& Principes convenerunt in unum adverſus
Dominum & adverſus Chriſtum ejus*. Ve-
niebat enim dæmonũ & iniquorum prin-
ceps, omnem poteſtatem movens & inci-
tans contra Chriſtum. Quando ergo ille,
tam potenti exercitu congregato, jam actu
veniebat ad Chriſtum impetendum; inquit
Chriſtus ad diſcipulos: *Iam non multa lo-
quar vobiſcum*, jam parum ſupereſt mihi,
jam mors proxima eſt: *Venit enim prin-
ceps mundi hujus*, qui nullum jus habet
ut agat contra me, quod vult; quia nul-
latenus peccatum in me eſt, per quod ille
dominatur mundo, id eſt, iniquis & pec-
catoribus. Poteſtatem itaque habiturus
eſt, non ſuo jure ſed meritò obedientiæ
meæ. Diabolus ergo, qui conſummata
tentatione receſſit, idem ipſe eſt, qui tem-
pore paſſionis iterum regreſſus fuit Is au- *Ioan. 12. 31. & Ioan. 14. 30.*
tem eſt princeps ſupremus, quem propter-
ea CHRISTUS Dominus abſolute vocat
Principem mundi: & hic eſt, quem Haba-

Hab. 3.13

a In ca. 2. Iona ad fin.
b L. 4. in Lucam.
c 4. Mor. cap. 11.
d Iob 3. 8.
e Apoc. 12. 9.

cuc ipſe ibidem vocat. *Caput domus impietatis*, quem CHRISTUS percuſſurus erat: quem ut Sancti Patres, Hieronymus *a*, Ambroſius *b*, & Gregorius *c*, obſervarunt, ſanctus Iob *d*, in lectione ſeptuaginta interpretum vocavit magnum cetum, reſervatum CHRISTO, à quo erat vincendus & ſuperandus, ut infra dicemus. Hic eſt, quem, cum ejectus eſſet e cœlo, vocavit Angelus *e*, *Diabolum & Satanam*, quo etiam duplici nomine nunc in Euangelio nuncupatur, ut eundem hunc atque illum intelligeremus. Ratio itidem perſuadet, quod diabolus iſte eſſet omnium dæmonum Princeps; id enim expediebat ad gloriam CHRISTI, cui non fuiſſet glorioſum, vincere dæmonem aliquem inferioris naturæ, aut ex illis dæmonibus, quos alii homines ſuperaverant, ut Iob, & alii ſancti viri. Ex his patet, quod dixit Hieronymus, hunc dæmonem illum ipſum fuiſſe, qui parentes noſtros in paradiſo dejecit, qui fuit omnium dæmonum princeps, qui nulli alteri ſibi inferiori primum illum congreſſum committere voluit, per quem totius regni ſui fundamentum jacere parabat, propter quod principatum mundi erat obtenturus, cui poſt victoriam, Deus fuit comminatus, quod ſemen mulieris illius (qui eſt CHRISTUS) contriturum erat illius caput, vires ſcilicet, potentiam, ſapientiam & auſtum. CHRISTUS ergo, qui veniebat ad evertendum diaboli principatum, oportebat ut illum ipſum dæmonem ſuperaret. Hæc, inquit Ambroſius, eſt vera victoria, ut quia Adam immortalem, & glorioſum, & epulantem ſubverterat, nunc ab homine mortali, humili, eſurienteque vincatur: quod & ſimiliter aſſeruit Theodoretus *a*, indicatque Divus Thomas *b*, expendens id quod etiam Chryſoſtomus *c*, annotaverat, eundem modum tenuiſſe nunc diabolum, cum tentat Chriſtum, quem tenuerat cum tentavit hominem in paradiſo. Credo igitur, Luciferum ipſum primò cum parentibus noſtris congreſſum fuiſſe, qui eos miſere dejecit; qui tali victoria elatus nunquam amplius ipſemet per ſemetipſum, ad aliquem hominem impugnandum, quantumcunque ſanctum, acceſſit: id enim egit per alios ſibi inferiores principes tenebrarum, ut Divus Irenæus annotavit. Nunc autem ipſemet egreſſus eſt, ut cum Chriſto congrederetur, cui reſervatum erat vincere illum, qui totum noſtrum genus dejecerat, de quo dictum fuerat; *Ipſum conteret caput tuum.*

Lib. 2. in Haba. cit.

Serm. 44.

a Ser. de de provid.
b 3. p. q. 41. art. 4.
c Hom. de lapſu i. to. tom. 1.

L. 3. cont. hær. c. 38. & lib. 5. cap. 21.

Gen. 3. 15.

§. 29. *His tentationibus intendit diabolus Chriſtum inducere, ut ſi verus erat Deus, ſe proderet, ſi purus homo, peccaret, cujus propterea nervi ramificati dicuntur.*

115

a in c. 4. Matth.
b L. 9. de civit. c. 21 & in Pſ. 9. conc. 2.
c Hom. 5. in div. Matth. & hom. de lapſu primi homin.
d Serm. 1 de 1. Quadrag.
e Hom. 1. Dom. 1. Quadr. & hom. 2.
f L. de jejun. & tent. Chriſti
g Orat. in laud. Cyp.
h Ser. de abdicat. rerum temp.
i Hom. 16 in Evang.
k Hom. 13 in Matth.
l 1. p. q. 11. art. 1.

QUid diabolus per has tentationes intenderit, jam explicemus. Quidam Sancti Patres dicunt, intendiſſe explorare, eſſetne CHRISTUS Filius Dei naturalis, an purus homo: quæ enim in eo viderat, nunc in hanc partem, nunc in illam ipſam trahebant, ut dictum eſt. Ita Hieronymus *a*, Auguſtinus *b*, Chryſoſtomus *c*, Leo Papa *d*, & magis ex profeſſo quam omnes Sanctus Maximus. *e* Alii ſentiunt, intendiſſe inducere Chriſtum ad peccatum, ad gulam videlicet, vel inanem gloriam, aut avaritiam, vel impatientiam. Ita Cyprianus *f*, Gregorius Nazianzenus *g*, Baſilius *h*, Gregorius Papa *i*, & Chryſoſtomus *k*, ipſe, imò & Divus Thomas *l*, contendit perpetuo, cum diabolus tentat, intendere ad peccatum pertrahere. Sed utraque ſententia vera eſt; nam utrumque malignus ille ſub disjunctione intendebat, explorare ſcilicet CHRISTI divinitatem, eſſetne verus Dei Filius, aut eum ad aliquod provocare peccatum, ſi homo purus erat. Hac ergo aſtutia ducebatur, & ſic tentationes inſtruxit, ut ſi CHRISTUS erat verus Filius

Filius Dei, hoc poſſet per ea, quæ proponebat, cognoſcere; ſi autem eſſet purus homo, illum ad aliquod peccatum per eaſdem tentationes incitaret: ſicque nullatenus ſagittarum ſuarum jactus eſſet inanis, ut & nunc vera ſit D. Thomæ ſententia; quam diximus, quod ſemper peccatum intendit: ſicut crudelis deprædator & raptor, qui in nemore inter lucis crepuſcula conſtitutus, videns à longè vultum, de quo dubitat, ſit ne homo quem poſſit deprædari, vel arbuſcula, aut truncus terræ inhærens, talem contra eum jacit ſagittam, aut certè plumbeum globum, per quem, ſi arbor aut truncus eſt, poſſit cognoſcere, ut dimittat; ſi homo, ut transfigat, & bona illius rapiat. Tales ſunt illius ſagittæ, aut globuli, qui ſi ex hac parte nihil poſſint efficere, efficiant ex alia. Hocque eſt, quod Deus de eo agens, illiuſque technas & mores aperiens, quem ſub ſpecie elephanti deſcripſit, dixit, agens de nervis pudendo-

Iob 40. 22. rum ejus: *Nervi teſticulorum ejus perplexi ſunt.* Mirum eſt ſane, quod Deus ad pudenda elephanti deſcribenda, ſermonem ſuum demittat. Certè ibi aliquid látet, quod nos ſcire neceſſe ſit: idque tanto amplius credendum eſt, quanto ſimilibus verbis nunquam Deus in ſcriptura uſus fuit. In pri-

Brixian. in arca. tom. fol. 80. & 7 mis enim vox Hebræa, *Phabhadim*, hoc tantùm loco in ſcriptura legitur, quæ videtur deduci à verbo, *Phabhad*, quod ſig-

פחד. nificat *timere*: & quia ea, quibus timemus, abſcondita ſervamus, deductum eſt nomen *Phabhad*, quod pudenda, aut verenda ſignificat, quæ abſcondita propter honeſtatem ſunt. Unde alii transferunt? *Nervi verendorum ejus*: & transferre poſſumus? *Nervi abſconditorum ejus: De ſus partes ſecretas.* Deinde, verbum, *Sarag*: etiam ſolummodo hoc in loco in tota Scriptura ſacra reperitur, quod vulgatus tranſtulit, *perplexi ſunt.* Septuaginta, *complicata ſunt*,

שרג. alii *ramificati ſunt*: à verbo enim, *Sarag*, deducitur nomen *Sarigim*, quod ſignificat palmites, ſeu propagines vitis, ſic à perplexitate dicti, quod multis hinc & inde a-

Hom. 2. Hexam. bundet ſurculis, quos Baſilius claviculos aut capreolos vocat, quia ad utramque partem quædam cornicula, quaſi claviculos habent; quibus palmites hinc aut inde arboris ramos apprehendant, & quaſi colligatos teneant, quibus implicati adhæreant: propter quos palmes verè ramificatus eſt, aut perplexus dici poteſt. Non Deo magna erat cura, nervos abſconditorum, aut pudendorum elephanti deſcribere, niſi in eo aliquid altius intendiſſet circa dæmonem explicare, ut ſæpè dictum eſt. Vocantur nervi pudendorum ejus tentationes, quibus generare intendit peccatum: ipſe eſt enim mendacii & peccati pater, autor & genitor. Ramificatæ dicuntur hujuſmodi tentationes, ad modum propaginum aut palmitum, quæ varios claviculos habent, ut vel ex hac, vel illa parte mentem comprehendere & religare poſſint: varia namque diabolus tentans intendit, aut hoc, aut illud; ut ſi tentatio ex hac parte non apprehendit, apprehendat ex illa. Cùm inducit te, verbi gratia, ut ad domum ludi te conferas, multa intendit; aut te ad periurium & furorem concitare; aut exponere, ut bona tua perdas, ex quo tibi innumera mala naſcantur. Cum inducit, ut ad periculoſa ſpectacula te conferas, multa intendit, aut quod concupiſcas virginem, aut uxoratam, aut aliquam ſaltem ex mulieribus in theatro repræſentantibus: ſin minus, detractionibus & murmurationibus ibidem vaces, &c. *Siempre va à dos Italiones; ſino ſale pro aqui, ſalga por alla*, ut vieas quanta oporteat te circumſpectione omni ex parte muniri, de quibus latius infra. Sic ergo ad tentandum Chriſtum procedit, ut vel ex hac, vel ex illa parte aliquem conſequatur effectum; aut cognoſcere Chriſtum ſi Deus erat, ut illum fugeret, aut eum peccato involvere, ſi purus erat homo. Ita B. Ambroſius *Lib. 1. de*

multis in locis, ſed præcipuè in Lucam, u- *Cain. c. 5.*

bi ex profeſſo hanc hiſtoriam expendens, *& in c. 4. Luc.*

illam habet celebrem propoſitionem: Artificem diaboli diſce verſutiam; ſic tentat, ut exploret, ſic explorat ut tentet. Tentationis nomine intelligit Ambroſius, inductionem ad peccatum: ſic enim diabolus Chriſti exploravit perſonam, ut ſimul

zzz 3 ad

ad peccatum induceret: & ſic ad peccatum induxit, ut ejus exploraret perſonam. Ita etiam Hilarius *a*, & egregiè Chryſoſtomus *b*, & Rupertus *c*. Dicebat ergo intra ſe inimicus, inquit Chryſoſtomus *d*: Ipſe cum tentabo, & ſi invenero eum hominem, dominabor illius, ſicuti & omnium hominum; ſi autem invenero filium Dei, recedam ab eo, nec cum eo congrediar, cujus vires majores ſunt. Intendebar, inquit Cyprianus, ut, aut Chriſtus, ſi Deus erat, ſe proderet miraculo; aut intemperanter ad cibum properaret, ſi purus eſſet homo. Hanc doctrinam breviſſimis verbis doctiſſimus Cajetanus complexus eſt, Utroque, inquit, modo ſunt tentationes; vel deitatis agnoſcendæ, vel peccato polluendi. In ordine ad filium Dei ſunt explorationes; in ordine ad purum hominem, inductiones ad peccatum. Quæ autem fuerint peccata, ad quæ Chriſtum, ſi purus eſſet homo, inducere intendebat, cùm unamquamque tentationem exponemus, indicabimus.

a *Can.* 3. *in Matth.* b *Ho.* 13. *in Matth.* c *In ca.* 4. *Matth.* d *Hom.* 5. *in imperf.* *L. de jejun. & tent. Chri.* 3. *p. q.* 41. *art.* 4.

§. 30. *Diabolus tentavit Chriſtum ſolummodo extrinſecè, quadraginta quidem diebus ſub variis ferarum figuris, poſt illos autem, primo ſub ſpecie hominis ſancti.*

117 DE modo quo Chriſtus tentatus eſt, dicamus, annotantes, Originem exiſtimaſſe, tot tamque variis modis diabolum tentaſſe Chriſtum, ut conſulto illos Euangeliſtæ ſilentio præterierint; quoniam majores erant, quam ut litteris poſſent enarrari: etſi ſic (inquit) oportet dicere, ſicut mundus capere non poterat libros, ſi ſcripta fuiſſent, quæ fecit & docuit Jeſu, ſic quadraginta dierum tentationes, quibus tentatus eſt à diabolo, mundus ferre non poterat, ſi Scriptura docuiſſet. Origeni ſubſcribere viſus eſt Euthymius, aſſerens diabolum variis modis tentaſſe Chriſtum, non tantùm exterius, ſed interius excitando in illo ſomnum, triſtitiam, ignaviam, &c. aliosque motus inordinatos. Hoc tamen ſecundum rectam Theologiam dici non poteſt, quam Damaſcenus *a* & Gregorius *b* explicant. Nos quidem tentamur à diabolo, non ſolùm exterius verbis & factis, quæ ille extruit, ſed etiam interius per cogitationes peſſimas, quas immittit, & concupiſcentiæ motus, quos excitat, etiam nobis nolentibus & repugnantibus: nam propter peccatum amiſſa eſt juſtitia originalis, qua pars inferior & ſenſualitas ſubdita & compreſſa tenebatur, & remanſit expoſita incurſionibus inimici, quam propterea nobis repugnantibus poteſt diabolus variis modis movere: de qua re videndus eſt D. Thomas, qui probat, poſſe Angelos immutare potentias noſtras ſenſitivas, etiam internas, ex eo quod poſſunt in humores corporis noſtri agere, & eos alterare, & ſpecies corporeas imaginationis movere; unde dæmones poſſunt varias concupiſcentias, etiam reluctantibus nobis in nobis ipſis excitare, ſicuti experimur quotidie, & paſſa eſt Beata Catharina Senenſis, ut latè tradit Beatus Antoninus, ejus vitam ſcribens. In Chriſto autem nullatenus poterat diabolus hoc præſtare, qui ita omnium ſuarum potentiarum partis inferioris habebat dominium, ut nulla poſſet excitari imaginatio, nullus motus, niſi ipſo volente & conſentiente. Ratioque Damaſceni clara eſt: ſi enim in Adam nullatenus potuit diabolus aliquid interius movere aut excitare, quia per donum juſtitiæ originalis pars inferior ſubdita erat, obediensque rationi, & nihil poterat in ea parte inſurgere, quod ratio ipſa non ſineret excitari; multò minus id poterat in Chriſto, cujus pars inferior, multò magis erat rationi & ſuperiori parti ita ſubjecta, ut nullus poſſet excitari affectus aut motus, niſi parte ſuperiori conſentiente. Ex his infert D. Thomas ex Beato Auguſtino, Chriſtum nullatenus tentatum eſſe interius tentationibus carnis, aut concupiſcentiæ: hi enim motus in natura corrupta

Hom. 29. *in Luc.* *In cap.* 4. *Matth.* a *L.* 3. *fidei cap.* 20. b *Homil.* 16. *in Euangel.* 1. *p. qu.* 101. *art.* 3. & 4. 3. *p. hiſtor.* 3. *p. q.* 41. *art.* 1. *ad* 1. 19. *de civit. c.* 4.

ex peccato oriuntur, per quod amiſſa fuit juſtitia originalis, partem inferiorem comprimens: at Chriſti natura & ſenſualitas nullatenus erat infecta, nec concupiſcentiæ noverat corruptionem, quippe quæ tam ſubjecta erat parti ſuperiori, ut nullum motum indeliberatum habere poſſet. Ex quo infertur, quod ſi tales motus concupiſcentiæ in Chriſto reperirentur, peccata eſſent, quia cùm poſſet & teneretur eos comprimere, id non faceret. Exterius ergo tantummodo diabolus Chriſtum tentavit per collocutionem, & alia quæ exterius repræſentabat: eo etiam modo, quo parentes noſtros in paradiſo tentavit. Unde duo colligere licet: primum eſt, quod ſicuti ibi eam figuram accepit quam inſtituto ſuo accommodatiorem judicavit, ſerpentis ſcilicet; ita & hoc in loco, ut ait Dionyſius Carthuſianus, figuram aſſumpſit corpoream hominis ſancti, eremum incolentis, rebus divinis traditi. Acceſſit, inquit Beda, per aſſumptam ſpeciem tentandi, id eſt, per eam figuram, quam aptiorem ad tentandum judicavit. Alterum eſt, quod notat Cajetanus, dæmonem non tantùm aſſumpſiſſe verba, quæ ſacri Euangeliſtæ recenſent, ſed multis aliis ornatiſſimis, eloquentiſſimis, & maximè adulatoriis uſum fuiſſe, quæ ab Euangeliſtis omiſſa ſunt, contentis tantum ſcribere ea, quæ ſubſtantialia ſunt. His addo, juxta ſententiam eorum, qui credunt Chriſtum per totos quadraginta dies tentatum fuiſſe (de quo ſtatim dicemus) non eſſe improbabile, per varias diverſaſque figuras exterius repræſentatas, dæmonem procuraſſe cum ſatellitibus ſuis, ut in Chriſto aliqui inſurgerent motus concupiſcentiæ, quibus ad illicita ipſum moveret, aut verò aliquos affectus rimoris, quo habitationem illam dimitteret, ſicuti, inquit Cajetanus ad tentandum Antonium, formavit, ut latè ſcribit Beatus Athanaſius in ejus vita, & coram Beata Catharina Senenſi, ut refert D. Antoninus, varias hominum mulierumque laſcivientium formas; ſimiliter effinxit: & coram S. Martino, de quo refert Severus Sulpitius, quod frequenter diabolus, dum mille nocendi artibus ſanctum virum conabatur illudere, viſibilem ſe ei formis diverſiſſimis ingerebat: nam interdum in Jovis ſonam, plerunque Mercurii, per ſæpè etiam ſe Veneris ac Minervæ transfiguratum vultibus offerebat. Etſi hoc dicere voluiſſet Origenes, ſuſtineri aliquatenus poſſet ejus ſententia, & credere poſſumus, dæmones cum Chriſto ea agere attentaſſe, quæ cum Antonio egiſſe narrat Athanaſius, dicens: Sonitus repente increpuit; ita ut loco funditus agitato, parietibus patefactis, multifariam dæmonum turba exinde ſe effunderet; nam & beſtiarum & ſerpentium formas induentes, omnem protinus locum replevere phantaſiis leonum, taurorum, luporum, aſpidum, ſerpentium, ſcorpionum, necnon & pardorum atque urſorum, & hæc ſingula ſecundum ſuam fremebant naturam: rugiebat leo, occidere volens: taurus mugitu & cornibus minabatur: ſerpens ſibilo perſonabat, luporum impetus inhiabat, pardus diſcolorà tergo autoris ſui calliditates indicabat, truces omnium vultus, & vocis horridæ dirus auditus, &c. Ita dæmonem egiſſe cum Chriſto ſenſit Euſebius Cæſarienſis, qui expendit dictum illud Euangelii S. Marci: *Erat in deſerto quadraginta diebus, eratq; cum beſtiis:* In Græco, *Tirion*, quod beſtias feras, venenataſque ſignificat, hoc enim de dæmonibus intelligit Euſebius, quos David beſtias appellat, dicens: *Ne tradas beſtiis animas confitentium tibi:* quos & Pſalmus, ubi hoc Chriſti duellum deſcribendum aſſumpſiſſe viſus fuit David, ſub nomine beſtiarum venenatarum exprimit, dicens: *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* Non ergo ſolùm cum multis venenatis beſtiis, quibus illud deſertum abundabat, fuit Chriſtus, ſed & cum his ferociſſimis terrificiſque beſtiis à dæmonibus confictis: nam millia millium talium beſtiarum paſſus eſt infeſtationes, toto quadraginta dierum ſpatio, quo finito Lucifer ſub ſpecie & in

In cap. 4. Matth. ¶ 118

3. p. q. 41. art. 4.

Ead. q. art. 3.

In vita Antonii.

Lib. 1. de vita S. Marti.

Lib. 9. de monſtr. 7.

Marc. 1. 13.

Pſ. 73. 19

Pſ. 90. 13.

& in figura hominis ſancti, ad graviorem ultimumque congreſſum, quem Euangeliſtæ referunt, per tres tentationes actum, acceſſit. Sed de iis ſtatim aliquid etiam ſubinferemus.

§. 31. *Probabile eſt, toto quadraginta dierum ſpatio Chriſtum varias dæmonum tentationes paſſum, certum autem, poſt illud, tribus fuiſſe impetitum.*

¶ 119 Quot diebus, quotue tentationibus Chriſtus Dominus tentatus fuerit, variè à Patribus explicatur, quidam enim eorum ſentiunt, tentatum fuiſſe totis quadraginta diebus & noctibus, quibus in deſerto fuit, paſſumque fuiſſe innumeras graviſſimaſque dæmonum infeſtationes, quas Euangeliſtæ non ſcripſerunt. Ita Origenes *a*, Euſebius *b*, Chryſoſtomus *c*, Auguſtinus *d*, Autor commentariorum in Marcum, quæ nomine Hieronymi circumferuntur *e*, Remigius *e*, itidem Euthymius *e*, & Beda *e*. Quod Marcus *f* ſatis apertè dicere videtur, præſertim in textu Græco, *Et erat ibi quadraginta diebus in deſerto, tentatus à Satana:* Similiter & Lucas *g*: *Agebatur in Spiritu in deſertum diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo:* In Græco enim non habetur conjunctio copulativa, ſed ſimplici oratione legitur: *Et agebatur quadraginta dies, tentationes patiens.* Unde Euthymius, tanquam rem à Marco & Luca apertè ſcriptam ſupponit, Chriſtum toto tempore quadraginta dierum fuiſſe tentatum. Ex qua doctrina explicat Auguſtinus numerum quadraginta, totum vitæ præſentis tempus ſignificare, quod totum conſtitutum eſt, ut tentationibus vexemur. Alii credunt Chriſtum nullam diaboli tentationem paſſum, niſi poſtquam expletis quadraginta diebus eſuriit: tunc enim *acceſſit*, inquit Matthæus, *tentator*, quaſi verè diebus præcedentibus non acceſſiſſet.

a *Hom.* 29 *in Lucas.*
b *L.* 9. *de demonſt.* 7
c *In imperfect. homil.* 5.
d *L.* 2. *de conſen. Euangel. cap.* 4.
e *In c.* 1.
f *Marci* 1 15.
g *Luc.* 4. 1.

Ita Cyprianus *a*, Hilarius *b*, Chryſoſtomus *c*, Ambroſius *d*, Hieronymus *e*, Bernardus *f*. & alii multi, quos ſupra retulimus, qui dicunt dæmonem non auſum fuiſſe accedere ad tentandum Chriſtum, quouſque naturæ ſuæ infirmitatem conſpexit, quam eſuries indicavit. Utroſque tamen poſſumus ad concordiam revocare cum D. Thoma *g*, & Euthymio *h*, dicentes certum quidem eſſe, illas tres tentationes viſibiles, quas ſacri Euangeliſtæ referunt, accidiſſe poſt expletum jejunium quadraginta dierum; nihilominus tamen toto quadraginta dierum tempore præcedenti aliis tentationibus fuiſſe tentatum, non tamen à tentatore particulari. Innumera enim dæmonem caterva, inquit Euſebius *i*, toto eo tempore ibi fuit, & millia millium dæmonum ibi aderant, quaſi è longinquo contra Chriſtum agere nitentes: quamvis tandem eorum princeps ad ſingulare certamen poſt dies quadraginta deſcenderit. Intelligo itaque totis quadraginta diebus, dæmones in deſerto, ubi Chriſtus erat, varios excitaſſe ſtrepitus armorum, terræ motuum, fulminum, clamorum, &c. & ſub diverſarum ſpecierum animalium figuris ſe repræſentaſſe, eorum mugitus, rugitus, ſibilos, & voces referentes, ut timorem, terrorem, triſtitiamue Chriſto incuterent: diverſas perſonarum, hominum & mulierum, & rerum aliarum ſpecies ex aëre effinxiſſe, ut ¶ 120
aliquem motum cupiditatis, ſenſualitatis, iræ, aut impatientiæ excitarent: nullum tamen eorum in particulari toto illo tempore accedere auſum fuiſſe ad ſingulare certamen, quouſque completis quadraginta diebus, per famem & eſuriem Chriſtus ipſe anſam dedit, ut ſupremus dæmonum princeps accedere auderet. Tuncque tribus tentationibus, quas ſacri Euangeliſtæ referunt, eum impetivit. Secundum hanc ſententiam (quā nullatenus D. Thomas condemnat) dicendum eſt, tres quidem poſt jejunium paſſum fuiſſe Chriſtum tentationes à principe dæmonum, qui alias multas ab illius ſatellitibus paſſus fuerat diebus quadraginta, quibus jejunavit, quarum

a *L. de jejun. Chriſt.*
b *Can.* 3. *in Matth.*
c *Homil.* 13. *in Matth.*
d *L.* 1. *de Cain. ca.* 5. *& cap.* 4. *Luc.*
e *In c.* 4. *Matth.*
f *Ser.* 14 *in Eſa. Quo habe. ad fin.*
g 3. *p q.* 41. *art.* 3. *ad* 2.
h *In c.* 4. *Matth.*
i *L.* 9. *cit.*

Luc.4.13 quarum occaſione fortè dixit Lucas, *& conſummata omni tentatione diabolus receſſit ab eo.* Ita quidem probabiliter dici poſſe defendunt Cajetanus & Medina, ex D.
In 3. p. q. 41. citat. Thoma: quamvis certum ſit, ſecundùm eundem D. Thomam, probabiliorem eſſe ſententiam, quæ aſſerit, Chriſtum tantum fuiſſe tentatum à diabolo poſt quadraginta dies, & tribus tantum tentationibus, quas Euangeliſtæ referunt, quas Lucas omnem tentationem vocavit, propter rationem in dubii ſequentis explicatione tradendam.
In cap.4. Matth. quæſt.15. Longam contexit Abulenſis diſputationem, quidnam egit Chriſtus tam longo dierum ſpatio in deſerto: ab omni enim hominum ſocietate ſemotum fuiſſe, apertè indicant illa verba: *Et erat cum beſtiis*, Quid igitur ſolus egit. præſertim ſi illius diebus nullam paſſus eſt tentationem? Facilem tamen habet difficultas ſolutionem: quadraginta enim dies egit Chriſtus, orans & agens cum æterno Patre, cujus converſatio nullum tædium infert. Breviſſimum tempus viſum eſt Moyſi, ſpatium quadraginta dierum, quibus cum Deo loquens manſit, ab omnibus hominibus ſeparatus. Tanquam inſtans & momentum ſolent ſancti viri cum Deo agentes reputare longas noctes & tempora, de quibus multa apud ſanctos Patres. Manſit igitur Chriſtus quadraginta diebus & noctibus in oratione Dei, id ėſt, feruentiſſi-
Luc.6.12 ma, eo modo, quo poſtea dicitur, quod *erat pernoctans in oratione Dei.* In ea gratias agebat Patri, nomine humanæ naturæ, pro ingenti miſſionis perſonæ ſuæ beneficio: ibi coram Patre lætabatur, quod jam tempus aderat ſe manifeſtandi hominibus, & vincendi hoſtem generis humani: ibi inſuper coram Patre hominum peccata deflebat, pro quibus orabat, & vigilias, jejunia, & cætera quæ propter loci aſperitatem, & propter defectum domus & tecti patiebatur, offerebat, &c.

§. 32. *Illum diabolus in tentationibus tenuit ordinem, quem Matthæus deſcripſit, & tres tentationes tales fuerunt, quæ omnes alias comprehenderent.*

Quem ordinem in tentationibus, quas ſacri Euangeliſtæ referunt, ¶ 121
ſervaverit tentator, jam tandem explicandum eſt; quam enim Matthæus ſecundam, Lucas tertiam refert, & è diverſo, quam Lucas extremam, Matthæus ſecundam deſcribit. Quidam exiſtimant codicem Lucæ, quem habemus, hac in parte vitiatum eſſe, & alicujus incuria tranſpoſitum ordinem tentationem: quod Ambro- Lib.4.in
ſius indicare videtur ex eo, quod ipſum Lucam.
textum Lucæ expendens, quam Lucas tertiam tentationem proponit, ille ſecundam explicat; ſicut & tertiam ille vocat, quam Lucas ſecundam deſcribit. Hoc tamen nullatenus concedit Auguſtinus, qui propter
hanc diverſitatem Euangeliſtarum con- Lib.2 de
cludit, verè incertum eſſe ordinem, quem conſen.
diabolus tenuit in tentationibus, quod & Euang.
D. Thom. *a* refert, & ſequi videtur. Sed & cap. 16.
B. Chryſoſtomus *b* judicat, dæmonem ſe- a 3. p. q. 41 ar. 4 ad 5
quutum fuiſſe ordinem, quem Lucas e- b Hom. de
narrando tentationes tenet; quia primò lapſu primi homin.
tentavit eum de concupiſcentia carnis per tom. 1.
gulam, ſecundo de concupiſcentia oculorum oſtendens ei omnia regna mundi, & tandem de ſuperbia vitæ, aut inanis gloriæ cupiditatem, ſtatuens ſupra pinnaculum
templi: quod & clarius alibi ſcripſit *c* ac c in Pſal.
tradidit. Ita & Origenes *d* ſenſerat, & id- 90.
ipſum Theophylactus *e* Haymon *f* ex pro- d Hom.30
feſſo: Cajetanus *g* tamen annotat, Mat- in Lucam.
thæum omnem abſtuliſſe dubitationem: e In c.4.
nam non tantum tentationes refert, ſed & f In c.4. Matth.
earum ordinem exprimere apertè videtur; g 3.p.q.
finita enim prima tentatione dicit: *Tunc* 41.
aſſumpſit eum diabolus, conſequutionem unius poſt aliud apertè indicans: & ſimiliter poſt ſecundam tentationem ſubjungit. *Iterum aſſumpſit eum diabolus in montem*

 excelſum

§. 28. Tentator fuit Lucifer, quem Chriſtus principem mundi, Auguſtinus principem dæmonum, Chryſoſtomus Archidæmonem. Habacuc Reſeph, & caput impietatis, Iob Magnum Cetum vocant, ipſemet qui parentes noſtros ſuperaverat.

¶ 110 QUinque ſunt nunc breviter explicanda: Primum, Quis tentator iſte fuerit: Secundum; Quid intenderit: Tertium; Quomodo tentaverit: Quartum; Quot diebus quotue tentationibus: Quintum: Quo ordine in illis proceſſerit, quodlibet enim horum difficultatem habet. Circa primum autem, Quis tentator fuerit, nulli dubium eſt, tentatorem fuiſſe diabolum, quem prius hoc nomine Euangeliſta expreſſerat, *ut tentaretur à diabolo.* Sed quiſnam fuit? Sunt enim dæmones in magno valde numero, diſtincti inter ſe natura, nomine, ſapientia, malitia, ac fortitudine, ut probat Divus Thomas. 1. p. qu. a. 1. & 2. Eorum ſupremus dicitur eſſe Lucifer, qui omnes Angelos à Deo creatos ſecundum naturæ conditionem ſuperat, ut Gregorius probat, expendens illud: *Ipſe eſt princium* Iob 40. 41. *viarum Dei*, ubi ſeptuaginta legunt: *Hoc eſt principium formationis Domini*, quia inter omnes creaturas, quas Deus formavit, ille principem tenuit locum ſecundum naturam, & ſecundum dona gratiæ, quæ tunc recepit. In cujus confirmationem Lib. 32. Moral: cap. 24. & 25. late proſequitur Gregorius illud Ezechielis a: *Omnis lapis pretioſus operimentum tuum, &c.* Et iterum b, *Cedri non fuerunt* a Ezech. 28. 13. *altiores illo in paradiſo Dei, abietes nõæquaverunt ſummitatem ejus; platani non fuerunt æqui frondibus illius, omne lignum pa-* b Ezech. 31. 8. *radiſi Dei non eſt aſſimilatũ illi; & pulchritudini ejus: quoniam ſpecioſum fecit eum in multis condendiſque frondibus, &c.* Per hæc inquit Gregorius, intelligit illa agmina Libr. 9. de demonſt. cap. 7. proceræ celſitudinis in paradiſo plantata &c. Et quidem dico in primis congruam ac veriſimilem mihi videri conſiderationem Euſebii Cæſarienſis, innumeras dæmonum legiones ad deſertum conveniſſe, cum CHRISTUS in illud ductus eſt, quẽ admirati fuerant, videntes quæ in baptiſmo acciderant. Conſiderantes autem ejus eximiam ſanctitatem, quamvis ſummopere exoptabant illum invadere, nemo tamen eorum auſus fuit accedere, quia vires ſuas impares tali militi cognoſcebant, omneſque ſuperari ac vinci refugiebant, & recuſabant. Unde ad alios ſuperiores advocandos ſe converterunt. Certa enim eſt doctrina illius exercitatiſſimi militis Antonii, quã docuit, traditque beatus Athanaſius, illius vitam ſcribens, quod dæmones iſti communes, qui apud nos ſunt, cum In vita Anton. pag. 640. aliquem inſignis ſanctitatis virum conſpiciunt, quem impetenere non audent, alios advocant ſuperiores, quos Paulus vocat, *Principes tenebrarum, & mundi rectores,* Eph. 6. 12 qui bellum ſuſcipere poſſint: & aperte indicatum eſt juxta Lyrani ſententiam in hiſtoria Regis Achab, quod non omnes 3. Reg. 22 dæmones quodcunque certamen aggredi audent, Deo namque ſedente ſuper ſolium ſuum, aſſiſtentibuſque à dextris Angelis ſanctis, & à ſiniſtris dæmonibus, tanquam miniſtris executoribus juſtitiæ ſuæ, ut Lyra a, interpretatur, ſatis conformiter ad mentem Hieronymi b, & Auguſtini c, proponenteque Deo id, quod permittere diſponebat propter peccata Achab, & dicente: *quis decipiet Achab?* inter eos qui erãnt à ſiniſtris, ut ait Gloſſa interlinealis, murmur exortum eſt: *Quorum unus dixit verba hujuſcemodi, & alius aliter.* Dæmones enim, cum de decipiendo aliquo homine ãgunt, loqui poſſunt, & conferre inter ſe, & unuſquiſque media cujuſque malitiæ apta ad hoc indicare, quæ Angeli ſancti, qui omni carent decipiendi facultate, nullatenus vel excogitare valent. *Egreſſus eſt autem ſpiritus, & ſtetit coram Domino, & ait: Ego decipiam illum.* 3. Reg. 22. 20. Contendebant dæmones inter ſe, quis ¶ 111 ad tantum opus aptus eſſet; ad quod non quivis eorum ſe ſufficientem judicabat: & ſicuti quando Saul propoſuit, quiſnam egredi

a In c. 22 3. Reg.
b In ca 1. Ioel.
c L. 2. qq. ad ſimpl. quæſt. 6.

egredi poſſet contra Goliath, omnes qui præconium audiebant inter ſe colloquebantur, & muſſitabant variasq; res uno quoque eorum proponente; nullus tamen egredi audebat quouſque David Spiritu Dei actus, ſtetit coram Saule, dicens:
1.Reg 17. 32. *Ego egrediar, & ſuperabo Philiſtæum hunc:* ita & nunc, proponente Deo: Quis decipiet Achab; omnes dæmones: qui audierunt, inter ſe colloquebantur: nullus tamen audebat tantum facinus aggredi, quouſque unus ex præcipuis principibus, quem Spiritum Sacer textus vocat, egreſſus ſtetit in medio, paratum ſe exhibens ad illud opus complendum: dicens: *Egrediar, & ero ſpiritus mendax, &c.* Ubi & vis illius verbi, Egrediar, expenda eſt: nam eſt in Schriptura verbum militare, cum ſcilicet quis egreditur ad pugnam, quaſi dicens: Hanc pugnam ego aſſumo, hoc bellum ego aggrediar. Quare nullatenus ſuſtinenda eſt ſententia Rabbi Salomonis, credentis ſpiritum illum fuiſſe animam Naboth, quem Achab occiderat, ſed unum ex principibus tenebrarum, ut Abulenſis probat. Chriſto ergo
Luca. 22. Domino in deſerto conſtituto, & ad
3.Reg. 13 pugnandum, cum dæmone parato, confuſæ ſunt dæmonum catervæ, inter ſe quærentes; quiſnam egredi poſſet, qui cum tanto milite valide poſſet congredi, & in certamen deſcendere. Nullus autem niſi dæmonum omnium, princeps judicatus eſt opportunus, qui cum eo congrederetur, Hocque indicare voluit Euangeliſta, pones nomen diaboli abſolute: *Ut tentaretur*, inquit, *à Diabolo*: hoc enim nomine principem dæmonum ſcripturæ ſæpe exprimunt: ut apud Matthæum: *Qui paratus*
Matth. 25. 41. *eſt Diabolo & Angelis ejus*, id eſt, ſupremo tenebrarum principi, & angelis illius apoſtatui: & apud Ioannem: *Projectus*
Apoc. 12. 9. *eſt draco magnus, qui vocatur Diabolus:* quod iterum atque iterum repetit. Hic
Apoc. 20. 2. 10. ergo, omnibus malitiæ ſuæ armis ac telis munitus, bellum ſuſcepit agendum, cæteris omnibus manentibus tanquam ſpectatoribus illius luctaminis. Intelligo ſiquidem ad hoc ſpectaculum, innumeras Angelorum legiones & infinitam propemodum dæmonum catervam adſtitiſſe: Si enim (ut alibi annotavimus) quando diabolus ille, qui ex principibus erat, ſubitutus erat certamen cum Iob, tot tamque innumera angelorum multitudo adfuit ad ſpectaculum; cui credendum eſt, etiam magnam aſtitiſſe dæmonum copiam: multo magis id nunc credendum eſt, quando CHRISTUS Dominus diaboli regnum & imperium ſubuertere incipiebat, & jam toti inferno timorem incutere parabat. Quare dæmon, qui ad eum tentandum acceſſit, fuit Lucifer ipſe, omnium dæmonum ſupremus, qui peculiari Dei permiſſione inferno egreſſus, certamen cum Chriſto aggreſſus eſt. Hoc etiam ſacer Eu- In cap. 4. Matth.
angeliſta indicat, ſi textum Græcum cum Theophilacto expendamus, in quo tentatores nomen cum articulo ponitur: *Accedens opirator*, id eſt, ille pyrata: articulus namque magnam apud Græcos emphaſim habet, ut ſæpe Sancti Patres expendunt: ſicut in illo quod à Io- Ioan. 1. 21
anne petierunt: *Propheta es tu?* in Græco cum articulo: Propterea ille magnus, Prophetarum omnium ſupremus, & Dominus es tu? Qui propterea ſe illum eſſe negavit: quamvis enim Ioannes Propheta eſſet, ſed non ille, quem interrogando cum artibulo expreſſerant. Similiter, quod dixit Petrus. *Tu es* CHRI- Matth. 16. 16.
STUS *Filius Dei vivi?* in Græco cum articulo: ille filius, id eſt, qui inter omnes Dei filios primatum tenet. Ita hoc loco; *Accedens ille pyrata*, id eſt, ille, qui inter omnes prædones & pyratas principem ¶ 112
tenet locum. Alluſioque mirabilis fit ad illud, *Militia eſt vita hominis ſuper teram*, Iob 7. 1.
Septuaginta: *Tentatio eſt vita hominis ſuper terram*, quæ lectio eſt communis apud Ambroſium *a*, & Hieronymum *b*, & Ambroſius *c*, pro eo quod vulgatus *Militiam* tranſtulit, Græcum vocabulum retinens, legit; *Pyraterion eſt vita hominis*.

a L. 2. de Interpell. cap. 2.
b Lib. 2. cont. Pelag.
c Ser. 44.

nis ſuper terram, quia videlicet totam vitam agere debemus, militiam gerentes cum dæmonibus, aut tentationes eorum ſuſtinentes, qui in mondo, tanquam in mari magno pyratarum more agunt: ſumma namque attentione invigilant, ut homines, qui tanquam naves per illud diſcurrunt, capiant, tantoque majori aſtu, quanto aliquem viderint precioſioribus mercimoniis onuſtum. Supremus ergo pyrata eſt Lucifer: ille acceſſit. Ita & bea-

[a *l.* 9. *de civ. c.* 21] tus Auguſtinus *a*, aſſerit, hunc fuiſſe omnium dæmonum principem, quem prop-

[b *in Pſ.* 2] terea Chryſoſtomus *b*, vocat Archidæmo-

[c *Ho.* 5. *ex variis in Matth.*] nem, id eſt, dæmonum principem, quod & clarè ſæpè *c*, repetit: quibus concinit

[d *Li.* 2 *in Habac.*] D. Hieronymus *d*, expendens illud Habacuc, *e*: *Egredietur diabolus ante pedes e-*

[e *Hab.* 3. 5] *jus* Aquila. inquit Hieron. pro diabolo, tranſtulit *volate*: Symmachus autem, & Theodocio, & quinta editio: *volucrem*, quod Hebraicè dicitur Reſeph. Tradunt autem Hebræi, *Reſeph*, illius dæmonis eſſe nomen, qui principatum tenet inter alios, & propter nimiam velocitatem atque in diverſa diſcurſum, avis & volatile nuncupatur: ipſumque eſſe, qui in paradiſo ſub figura ſerpentis, mulieri fuit loquutus, & ex maledictione, qua à Deo condemnatus eſt, accepiſſe nomen: ſiquidem Reſeph, reptans ventre interpretatur. Hoc eſt ergo quod Habacuc dicit: ſtatim cum venerit Dominus, & in Iordane fuerit baptizatus, & ad columbæ deſcenſum vox Patris intonverit: *Hic eſt Filius meus dile-*

[*Matth.* 3. 17.] *ctus, in quo mihi bene complacui*, exeunti de aquis, occurret diabolus, & ante pedes illius ſtabit mors, & colubet antiquus, qui quadraginta diebus tentabit illum in ſolitudine. Ita Hieronymus: ex cujus ſententia id in primis habetur, duellum hoc, quod CHRISTUS cum dæmone egit, ſingulariter fuiſſe decantatum à Sancto Propheta Habacuc in illo famigeratiſſimo cantico ſuo; in quo gloriam Chriſti, quo in baptiſmo fuit illuſtratus primo cecinit, dicens *Operuit cælos gloria ejus*: ete-

[*Hab.* 33.] nim, cæli aperti ſunt ſuper eum, & vox Patris intonuit, & Spiritus Sanctus ſuper eum deſcendit: & laudis ejus plena eſt terra, quia non tantum à cælo teſtimonium Patris habuit, ſed & in terra Ioannes egreſſus è deſerto, illud inſigne teſtimonium tulit, quo oſtendit, Chriſtum ſumma laude omnique honore dignum: ex quo patebit, quod *ſplendor ejus ut lux erit*. Fuit quidem Ioannes virtutum ſplendore micans, ſed non fuit ille lux, qui tantum venerat, ut teſtimonium de lumine perhiberet. Vera lux Chriſtus erat, à quo omnis ſanctorum ſplendor procedit, ut tam vox Patris, quam præconium Ioannis demonſtrabant. Sic autem illuſtratus poceſſit ad pugnam, nec ſine ingenti fortitudine & robore, nam *cornua in manibus ejus ibi abſcondita eſt fortitudo ejus*. Egregiè Chriſtum depingit ex aquis aſcendentem. procedentemque ad dæmonem revincendum duo enim habebat; & virtutem divinam, qua ſuperaturus erat inimicum, & fragilitatem humanam, qua anſam præbebat illi; ut accedere auderet. *Cornua in manibus ejus*, id eſt, maxima vi & potentia præditus eſt: metaphora ſumpta ab eo, quod tunc in uſu erat: nã cum princeps aliquis ad bellum egrediebatur, ad oſtendendam ejus potentiam, quam ferebat, per quam hoſtes eſſet dejecturus, inducebatur aliquis, cornua valida in manibus habens; quæ huc illucque ducebat; quaſi ventilans inimicos. Id expreſſe patet ex cornibus ferreis, quæ fecit Sedechias quando Achab ¶ 113

egredi volebat contra Syriam, dicens: *His ventilabis Syriam, donec dele as eam*: & ex [3. *Reg.* 22]

Zacharia, apud quem ſub ſpecie quatuor [*Zac.* 1. 18] cornuum, inducuntur Reges & Monarchæ, qui per varias captivitas populum Dei dejecerunt. Quoniam ergo conſiderat Habacuc, quod Chriſto baptiſato, jam tempus aderat, ut bellum agrederetur contra omnes tenebrarum principes, & quod ad hoc ducebatur in deſertum; eum ſuprema potentia præſtatem expreſſit, dicens: *Cornua in manibus ejus*: Quoniam autem ſi talis fortitudo manifeſta dæmonibus fuiſſet, nullatenus dæmon etiam ſupremus accedere

dere

dere auderet ad eum impugnandum, oportuit ibidem talem fortitudinem abſcondi: *Ibi*, inquit, *abſcondita eſt fortitudo ejus*: jejunans enim in deſerto quadraginta dies, maximam famem & eſuriem præ ſe tulit: hanc ut conſpexit inimicus acceſſit: *Ante faciem*, inquit, *ejus ibit mors, egredietur diabolus ante pedes ejus*. Duplici nomine inimicum vocat, mortis & diaboli, quibus nominibus ſæpe in ſcriptura ſacra deſcribitur, propter rationes alibi tradendas. Merito autem inducitur egrediens, dum enim Chriſtus abſcondens ſuam fortitudinem, ſpeciem fameſcentis & eſurientis exhibuit, ſtatim inimicus ante ejus faciem ſe dedit, & egreſſus eſt, ante pedes ejus ſe conſtituens, Septuaginta: *Egredietur in campum poſt pedes ejus*. Egredi, ut dictum eſt, verbum eſt militare, pro eo quod exire ad bellum. Pedes autem ejus erant humani affectus, fames ſcilicet, eſuries, ſitis, debilitas, & infirmitas. Statim ergo, ut hos pedes vidit, in campum cum eo egreſſus eſt. *Acceſſit enim tentator, &c.* Sed obſervat bene Hieronymus, Prophetam exprimere volviſſe quaſi proprio nomine tentatorem, & hoſtem, quem propterea vocat *Reſeph*, ita enim in Hebræo habetur, *Egredietur Reſeph*, quo nomine Hebræi, inquit Hieronimus, ſupremos inter dæmones omnes ſignificant. Et aptè quidem hoc nomine eum deſcribit: mirum eſt enim, quot, quantaq; hoc unum nomen ſignificet: quàvis enim Beatus Hieronymus dicat, ſignificare, Reptans ventre, ſed etiam conſtat alia multa ſignificare; & talia, ac tanta, ut peculiariter ea aſſumpſerit explicanda Rabbi Mardochæi in ſuis concordantiis. Significat enim Auem, ſerpentem, carbonem accenſum, prunam, ferrum ſagittæ, febrem ardentem, peſtem, ignem, id quod volando adurit, & id quod adurendo & ſuccendendo diſcurrit: de quibus recens & diligens autor, in librum Iob, late diſcurrit: (*Pineda in c.7. Iob.*) quæ certe oſtendunt, volviſſe Prophetiam inducere inimicum, omnibus armis munitum, omnique malitia inſtructum, & omnibus dæmonibus ſuperiorem, qui & illorum omnium abſolute princeps dicatur. Hoc autem ita eſſe, etiam Chriſtus Dominus non obſcure viſus eſt aſſerere, quando inſtante paſſionis ſuæ tempore, dixit diſcipulis: *Iam non multa loquar vobiſcum,* (*Ioan. 14. 10.*) *venit enim princeps mundi hujus, & in me non habet quicquam, ſed ut cognoſcat mundus, quia diligo Patrem, & ſicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio* Ad quam ſententiam intelligendam obſervanda ſunt verba illa Lucæ: *Conſummata omni tentatione, receſſit ab illo diabolus uſque ad tempus*, (*Luc. 4. 13*) paſſionis ſcilicet: uſque ad illud enim nunquam auſus eſt amplius accedere ad tentandum Chriſtum: tunc autem more ſuo; *aſſumens ſecum ſeptem alios nequiores ſe*, id (*Mat. 12. & Luc. 11. 26.*) eſt, omnem potentiam principum inviſibilium & viſibilium, Eccleſiaſticorum & ſæcularium, Iudæorum, & Gentilium, conſtituens Iudam Apoſtolum, tanquam omnium illorum ducem, in cujus cor intraverat, iterum venit ad impetendum Chriſtum. (¶ 114) Unde Chryſoſtomus credit, hunc (*In Pſa. 2.*) dæmonis adventum prævidiſſe David, quando dixit: *Fremuerunt gentes, & populi* (*Pſal. 2.*) *meditati ſunt inania, aſtiterunt Reges terræ & Principes convenerunt in unum adverſus Dominum & adverſus Chriſtum ejus.* Veniebat enim dæmonũ & iniquorum princeps, omnem poteſtatem movens & incitans contra Chriſtum. Quando ergo ille, tam potenti exercitu congregato, jam actu veniebat ad Chriſtum impetendum; inquit Chriſtus ad diſcipulos: *Iam non multa loquar vobiſcum*, jam parum ſupereſt mihi, jam mors proxima eſt: *Venit enim princeps mundi hujus*, qui nullum jus habet ut agat contra me, quod vult; quia nullatenus peccatum in me eſt, per quod ille dominatur mundo, id eſt, iniquis & peccatoribus. Poteſtatem itaque habiturus eſt, non ſuo jure ſed meritò obedientiæ meæ. Diabolus ergo, qui conſummata tentatione receſſit, idem ipſe eſt, qui tempore paſſionis iterum regreſſus fuit Is autem eſt princeps ſupremus, quem propterea CHRISTUS Dominus abſolute vocat (*Ioan. 12. 31. & Ioan. 14. 30.*) *Principem mundi*: & hic eſt, quem Haba-

 cuc

Hab. 3. 13. a In ca. 2. Iona ad fin. b L. 4. in Lucam. c 4. Mor. cap. 11. d Iob 3. 8. e Apoc. 12. 9.

cuc ipſe ibidem vocat. *Caput domus impietatis*, quem CHRISTUS percuſſurus erat: quem ut Sancti Patres, Hieronymus *a*, Ambroſius *b*, & Gregorius *c*, obſervarunt, ſanctus Iob *d*, in lectione ſeptuaginta interpretum vocavit magnum cetum, reſervatum CHRISTO, à quo erat vincendus & ſuperandus, ut infra dicemus. Hic eſt, quem, cum ejectus eſſet e cœlo, vocavit Angelus *e*, *Diabolum & Satanam*, quo etiam duplici nomine nunc in Euangelio nuncupatur, ut eundem hunc atque illum intelligeremus. Ratio itidem perſuadet, quod diabolus iſte eſſet omnium dæmonum Princeps; id enim expediebat ad gloriam CHRISTI, cui non fuiſſet glorioſum, vincere dæmonem aliquem inferioris naturæ, aut ex illis dæmonibus, quos alii homines ſuperaverant, ut Iob, & alii ſancti viri. Ex his patet, quod dixit Hieronymus, hunc dæmonem illum ipſum fuiſſe, qui parentes noſtros in paradiſo dejecit, qui fuit omnium dæmonum princeps, qui nulli alteri ſibi inferiori primum illum congreſſum committere voluit, per quem totius regni ſui fundamentum jacere parabat, propter quod principatum mundi erat obtenturus, cui poſt victoriam, Deus fuit comminatus, quod ſemen mulieris illius (qui eſt CHRISTUS) contriturum erat illius caput, vires ſcilicet, potentiam, ſapientiam & auſtum. CHRISTUS ergo, qui veniebat ad evertendum diaboli principatum, oportebat ut illum ipſum dæmonem ſuperaret. Hæc, inquit Ambroſius, eſt vera victoria, ut quia Adam immortalem, & glorioſum, & epulantem ſubverterat, nunc ab homine mortali, humili, eſurienteque vincatur: quod & ſimiliter aſſeruit Theodoretus *a*, indicatque Divus Thomas *b*, expendens id quod etiam Chryſoſtomus *c*, annotaverat, eundem modum tenuiſſe nunc diabolum, cum tentat Chriſtum, quem tenuerat cum tentavit hominem in paradiſo. Credo igitur, Luciferum ipſum primò cum parentibus noſtris congreſſum fuiſſe, qui eos miſere dejecit; qui tali victoria elatus nunquam amplius ipſemet per ſemetipſum, ad aliquem hominem impugnandum, quantumcunque ſanctum, acceſſit: id enim egit per alios ſibi inferiores principes tenebrarum, ut Divus Irenæus annotavit. Nunc autem ipſemet egreſſus eſt, ut cum Chriſto congrederetur, cui reſervatum erat vincere illum, qui totum noſtrum genus dejecerat, de quo dictum fuerat; *Ipſum conteret caput tuum.*

Lib. 2. in Haba. cit.

Serm. 44.

a Ser. de de provid. b 3. p. qu. 41. art. 4. c Hom. de lapſu homin. 1.

L. 3. cont. hær. c. 38. & lib. 1. cap. 21.

Gen. 3. 15.

§. 29. *His tentationibus intendit diabolus Chriſtum inducere, ut ſi verus erat Deus, ſe proderet, ſi purus homo, peccaret, cujus propterea nervi ramificati dicuntur.*

¶ 115

QUid diabolus per has tentationes intenderit, jam explicemus. Quidam Sancti Patres dicunt, intendiſſe explorare, eſſetne CHRISTUS Filius Dei naturalis, an purus homo: quæ enim in eo viderat, nunc in hanc partem, nunc in illam ipſam trahebant, ut dictum eſt. Ita Hieronymus *a*, Auguſtinus *b*, Chryſoſtomus *c*, Leo Papa *d*, & magis ex profeſſo quàm omnes Sanctus Maximus. *e* Alii ſentiunt, intendiſſe inducere Chriſtum ad peccatum, ad gulam videlicet, vel inanem gloriam, aut avaritiam, vel impatientiam. Ita Cyprianus *f*, Gregorius Nazianzenus *g*, Baſilius *h*, Gregorius, Papa *i*, & Chryſoſtomus *k*, ipſe, imò & Divus Thomas *l*, contendit perpetuo, cùm diabolus tentat, intendere ad peccatum pertrahere. Sed utraque ſententia vera eſt; nam utrumque malignus ille ſub disjunctione intendebat, explorare ſcilicet CHRISTI divinitatem, eſſetne verus Dei Filius, aut eum ad aliquod provocare peccatum, ſi homo purus erat. Hac ergo aſtutia ducebatur, & ſic tentationes inſtruxit, ut ſi CHRISTUS erat verus Filius

a in c. 4. Matth. b L. 9. de civit. c. 21 & in Tr. 9. in c. 2. c Hom. 5. in div. Matth. & hom. de lapſu primi homin. d Serm. 1 de 1. Quadrag. e Hom. in Dom. 1. Quadr. & hom. 2. f L. de jejun. & tent. Chriſti g Orat. in laud. Cyp. h Ser. de abdicat. rerum temp. i Hom. 10 in Euang. k Hom. 13 in Matth. l 1. p. qu. 11. art. 3.

Filius Dei, hoc poſſet per ea, quæ proponebat, cognoſcere; ſi autem eſſet purus homo, illum ad aliquod peccatum per eaſdem tentationes incitaret: ſicque nullatenus ſagittarum ſuarum jactus eſſet inanis, ut & nunc vera ſit D. Thomæ ſententia; quam diximus, quod ſemper peccatum intendit: ſicut crudelis deprædator & raptor, qui in nemore inter lucis crepuſcula conſtitutus, videns à longè vultum, de quo dubitat, ſit ne homo quem poſſit deprædari, vel arbuſcula, aut truncus terræ inhærens, talem contra eum jacit ſagittam, aut certè plumbeum globum, per quem, ſi arbor aut truncus eſt, poſſit cognoſcere, ut dimittat; ſi homo, ut transfigat, & bona illius rapiat. Tales ſunt illius ſagittæ, aut globuli, qui ſi ex hac parte nihil poſſint efficere, efficiant ex alia. Hocque eſt, quod Deus de eo agens, illiuſque technas & mores aperiens, quem ſub ſpecie elephanti deſcripſit, dixit, agens de nervis pudendorum ejus: *Nervi teſticulorum ejus perplexi ſunt.* Mirum eſt ſane, quod Deus ad pudenda elephanti deſcribenda, ſermonem ſuum demittat. Certè ibi aliquid latet, quod nos ſcire neceſſe ſit: idque tanto amplius credendum eſt, quanto ſimilibus verbis nunquam Deus in ſcriptura uſus fuit. In primis enim vox Hebræa, *Phahhadim*, hoc tantùm loco in ſcriptura legitur, quæ videtur deduci à verbo, *Phahhad*, quod ſignificat *timere*: & quia ea, quibus timemus, abſcondita ſervamus, deductum eſt nomen *Phahhad*, quod pudenda, aut verenda ſignificat, quæ abſcondita propter honeſtatem ſunt. Unde alii transferunt? *Nervi verendorum ejus*: & transferre poſſumus? *Nervi abſconditorum ejus*: *De ſus partes ſecretas.* Deinde, verbum, *Sarag* etiam ſolummodo hoc in loco in tota Scriptura ſacra reperitur, quod vulgatus tranſtulit, *perplexi ſunt.* Septuaginta, *complicata ſunt*, alii *ramificati ſunt*: à verbo enim, *Sarag*, deducitur nomen *Sarigim*, quod ſignificat palmites, ſeu propagines vitis, ſic à perplexitate dicti, quod multis hinc & inde abundet ſurculis, quos Baſilius claviculos aut capreolos vocat, quia ad utramque partem quædam cornicula, quaſi claviculos habent; quibus palmites hinc aut inde arboris ramos apprehendant, & quaſi colligatos teneant, quibus implicati adhæreant: propter quos palmes verè ramificatus eſt, aut perplexus dici poteſt. Non Deo magna erat cura, nervos abſconditorum, aut pudendorum elephanti deſcribere, niſi in eo aliquid altius intendiſſet circa dæmonem explicare, ut ſæpè dictum eſt. Vocantur nervi pudendorum ejus tentationes, quibus generare intendit peccatum: ipſe eſt enim mendacii & peccati pater, autor & genitor. Ramificatæ dicuntur hujuſmodi tentationes, ad modum propaginum aut palmitum, quæ varios claviculos habent, ut vel ex hac, vel illa parte mentem comprehendere & religare poſſint: varia namque diabolus tentans intendit, aut hoc, aut illud; ut ſi tentatio ex hac parte non apprehendit, apprehendat ex illa. Cùm inducit te, verbi gratia, ut ad domum ludi te conferas, multa intendit; aut te ad periurium & furorem concitare; aut exponere, ut bona tua perdas, ex quo tibi innumera mala naſcantur. Cum inducit, ut ad periculoſa ſpectacula te conferas, multa intendit, aut quod concupiſcas virginem, aut uxoratam, aut aliquam ſaltem ex mulieribus in theatro repræſentantibus: ſin minus, detractionibus & murmurationibus ibidem vaces, &c. *Siempre va à dos Italiones; ſino ſale pro aqui, ſalga por alla*, ut videas quanta oporteat te circumſpectione omni ex parte muniri, de quibus latius infra. Sic ergo ad tentandum Chriſtum procedit, ut vel ex hac, vel ex illa parte aliquem conſequatur effectum; aut cognoſcere Chriſtum ſi Deus erat, ut illum fugeret, aut eum peccato involvere, ſi purus erat homo. Ita B. Ambroſius multis in locis, ſed præcipuè in Lucam, ubi ex profeſſo hanc hiſtoriam expendens, illam habet celebrem propoſitionem: Artificem diaboli diſce verſutiam; ſic tentat, ut exploret, ſic exploratut tentet. Tentationis nomine intelligit Ambroſius, inductionem ad peccatum: ſic enim diabolus Chriſti exploravit perſonam, ut ſimul

Margin notes: ¶ 116 — *Iob* 40. 32. — *Brixian. in arca. tom. fol.* 10. & 17 — פחד. — שרג. — *Hom.* 2. *Hexam.* — *Lib.* 1. *de Cain. c.* 5. & *in c.* 4. *Luc.*

ad peccatum induceret: & ſic ad peccatum induxit, ut ejus exploraret perſonam. Ita etiam Hilarius *a*, & egregiè Chryſoſtomus *b*, & Rupertus *c*. Dicebat ergo intra ſe inimicus, inquit Chryſoſtomus *d*: Ipſe cum tentabo, & ſi invenero eum hominem, dominabor illius, ſicuti & omnium hominum; ſi autem invenero filium Dei, recedam ab eo, nec cum eo congrediar, cujus vires majores ſunt. Intendebat, inquit Cyprianus, ut, aut Chriſtus, ſi Deus erat, ſe proderet miraculo; aut intemperanter ad cibum properaret, ſi purus eſſet homo. Hanc doctrinam breviſſimis verbis doctiſſimus Cajetanus complexus eſt, Utroque, inquit, modo ſunt tentationes, vel deitatis agnoſcendæ, vel peccato polluendi. In ordine ad filium Dei ſunt explorationes; in ordine ad purum hominem, inductiones ad peccatum. Quæ autem fuerint peccata, ad quæ Chriſtum, ſi purus eſſet homo, inducere intendebat, cùm unamquamque tentationem expunemus, indicabimus.

a Can. 3. in Matth. b Ho. 13. in Matth. c In ca. 4. Matth. d Hom. 5. in imperf. L. de jejun. & tent. Chri.

3. p. q. 41. art. 4.

§. 30. *Diabolus tentavit Chriſtum ſolummodo extrinſecè, quadraginta quidem diebus ſub variis ferarum figuris, poſt illos autem, primo ſub ſpecie hominis ſancti.*

¶ 117 *Hom. 29. in Luc.*

De modo quo Chriſtus tentatus eſt, dicamus, annotantes, Originem exiſtimaſſe, tot tamque variis modis diabolum tentaſſe Chriſtum, ut conſulto illos Euangeliſtæ ſilentio præterierint; quoniam majores erant, quam ut litteris poſſent enarrari: etſi ſic (inquit) oportet dicere, ſicut mundus capere non poterat libros, ſi ſcripta fuiſſent, quæ fecit & docuit Jeſu, ſic quadraginta dierum tentationes, quibus tentatus eſt à diabolo, mundus ferre non poterat, ſi Scriptura docuiſſet. Origeni ſubſcribere viſus eſt Euthymius, aſſerens diabolum variis modis tentaſſe Chriſtum, non tantùm exterius, ſed interius excitando in illo ſomnum, triſtitiam, ignaviam, &c. alioſque motus inordinatos. Hoc tamen ſecundum rectam Theologiam dici non poteſt, quam Damaſcenus *a* & Gregorius *b* explicant. Nos quidem tentamur à diabolo, non ſolùm exterius verbis & factis, quæ ille extruit, ſed etiam interius per cogitationes peſſimas, quas immittit, & concupiſcentiæ motus, quos excitat, etiam nobis nolentibus & repugnantibus: nam propter peccatum amiſſa eſt juſtitia originalis, qua pars inferior & ſenſualitas ſubdita & compreſſa tenebatur, & remanſit expoſita incurſionibus inimici, quam propterea nobis repugnantibus poteſt diabolus variis modis movere: de qua re videndus eſt D. Thomas, qui probat, poſſe Angelos immutare potentias noſtras ſenſitivas, etiam internas, ex eo quod poſſunt in humores corporis noſtri agere, & eos alterare, & ſpecies corporeas imaginationis movere; unde dæmones poſſunt varias concupiſcentias, etiam reluctantibus nobis in nobis ipſis excitare, ſicuti experimur quotidie, & paſſa eſt Beata Catharina Senenſis, ut latè tradit Beatus Antoninus, ejus vitam ſcribens. In Chriſto autem nullatenus poterat diabolus hoc præſtare, qui ita omnium ſuarum potentiarum partis inferioris habebat dominium, ut nulla poſſet excitari imaginatio, nullus motus, niſi ipſo volente & conſentiente. Ratioque Damaſceni clara eſt: ſi enim in Adam nullatenus potuit diabolus aliquid interius movere aut excitare, quia per donum juſtitiæ originalis pars inferior ſubdita erat, obedienſque rationi, & nihil poterat in ea parte inſurgere, quod ratio ipſa non ſineret excitari; multò minus id poterat in Chriſto, cujus pars inferior, multò magis erat rationi & ſuperiori parti ita ſubjecta, ut nullus poſſet excitari affectus aut motus, niſi parte ſuperiori conſentiente. Ex his infert D. Thomas ex Beato Auguſtino, Chriſtum nullatenus tentatum eſſe interius tentationibus carnis, aut concupiſcentiæ: hi enim motus in natura corrupta ex

In cap. 4. Matth.

a L. 3. fidei cap. 20. b Homil. 16. in Euangel.

1. p. qu. 102. art. 3. & 4.

3. p. hiſtor.

3. p. q. 41. art. 1. ad 1. 19. de civit. c. 4.

ex peccato oriuntur, per quod amiſſa fuit juſtitia originalis, partem inferiorem comprimens: at Chriſti natura & ſenſualitas nullatenus erat infecta, nec concupiſcentiæ noverat corruptionem, quippe quæ tam ſubjecta erat parti ſuperiori, ut nullum motum indeliberatum habere poſſet. Ex quo Infertur, quod ſi tales motus concupiſcentiæ in Chriſto reperirentur, peccata eſſent, quia cùm poſſet & teneretur eos comprimere, id non faceret. Exterius ergo tantummodo diabolus Chriſtum tentavit per collocutionem, & alia quæ exterius repræſentabat: eo etiam modo, quo parentes noſtros in paradiſo tentavit. Unde duo colligere licet: primum eſt, quod ſicuti ibi eam figuram accepit quam inſtituto ſuo accommodatiorem judicavit, ſerpentis ſcilicet; ita & hoc in loco, ut ait Dionyſius Carthuſianus, figuram aſſumpſit corpoream hominis ſancti, eremum incolentis, rebus divinis traditi. Acceſſit, inquit Beda, per aſſumptam ſpeciem tentandi, id eſt, per eam figuram, quam aptiorem ad tentandum judicavit.

In cap. 4. Matth. ¶ 118 *3. p. q. 41. art. 4.*

Alterum eſt, quod notat Cajetanus, dæmonem non tantùm aſſumpſiſſe verba, quæ ſacri Euangeliſtæ recenſent, ſed multis aliis ornatiſſimis, eloquentiſſimis, & maximè adulatoriis uſum fuiſſe, quæ ab Euangeliſtis omiſſa ſunt, contentis tantum ſcribere ea, quæ ſubſtantialia ſunt. His addo, juxta ſententiam eorum, qui credunt Chriſtum per totos quadraginta dies tentatum fuiſſe (de quo ſtatim dicemus) non eſſe improbabile, per varias diverſaſque figuras exterius repræſentatas, dæmonem procuraſſe cum ſatellitibus ſuis, ut in Chriſto aliqui inſurgerent motus concupiſcentiæ, quibus ad illicita ipſum moveret, aut verò aliquos affectus timoris, quo habitationem illam dimitteret, ſicuti, inquit Cajetanus ad tentandum Antonium, formavit, ut latè ſcribit Beatus Athanaſius in ejus vita, & coram Beata Catharina Senenſi, ut refert D. Antoninus, varias hominum mulierumque laſcivientium formas; ſimiliter effinxit: & coram

Ead. q. art. 3. *In vita Antonii.*

S. Martino, de quo refert Severus Sulpitius, quod frequenter diabolus, dum mille nocendi artibus ſanctum virum conabatur illudere, viſibilem ſe ei formis diverſiſſimis ingerebat: nam interdum in Jovis ſonam, plerunque Mercurii, per ſæpè etiam ſe Veneris ac Minervæ transfiguratum vultibus offerebat. Etſi hoc dicere voluiſſet Origenes, ſuſtineri aliquatenus poſſet ejus ſententia, & credere poſſumus, dæmones cum Chriſto ea agere attentaſſe, quæ cum Antonio egiſſe narrat Athanaſius, dicens: Sonitus rapente increpuit; ita ut loco funditus agitato, parietibus patefactis, multifariam dæmonum turba exinde ſe effunderet; nam & beſtiarum & ſerpentium formas induentes, omnem protinus locum replevere phantaſiis leonum, taurorum, luporum, aſpidum, ſerpentium, ſcorpionum, necnon & pardorum atque urſorum, & hæc ſingula ſecundum ſuam fremebant naturam: rugiebat leo, occidere volens: taurus mugitu & cornibus minabatur: ſerpens ſibilo perſonabat, luporum impetus inhiabat, pardus diſcolorâ tergo autoris ſui calliditates indicabat, truces omnium vultus, & vocis horridæ dirus auditus, &c.

Lib. de vita S. Marti.

Ita dæmonem egiſſe cum Chriſto ſenſit Euſebius Cæſarienſis, qui expendit dictum illud Euangelii S. Marci: *Erat in deſerto quadraginta diebus, eratq; cum beſtiis:* In Græco, *Tirion*, quod beſtias feras, venenataſque ſignificat, hoc enim de dæmonibus intelligit Euſebius, quos David beſtias appellat, dicens: *Ne tradas beſtiis animas confitentium tibi:* quos & Pſalmus, ubi hoc Chriſti duellum deſcribendum aſſumpſiſſe viſus fuit David, ſub nomine beſtiarum venenatarum exprimit, dicens: *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* Non ergo ſolùm cum multis venenatis beſtiis, quibus illud deſertum abundabat, fuit Chriſtus, ſed & cum his ferociſſimis terrificiſque beſtiis à dæmonibus confictis: nam millia millium talium beſtiarum paſſus eſt infeſtationes, toto quadraginta dierum ſpatio, quo finito Lucifer ſub ſpecie

Lib. 9. demonſtr. 7. *Marc. 1. 13.* *Pſ. 73. 19* *Pſ. 90. 13.*

Luc.4.13 quarum occaſione fortè dixit Lucas, *& conſummata omni tentatione diabolus receſſit ab eo.* Ita quidem probabiliter dici poſſe defendunt Cajetanus & Medina, ex D. *In 3. p. q. 41. citat.* Thoma: quamvis certum ſit, ſecundùm eundem D. Thomam, probabiliorem eſſe ſententiam, quæ aſſerit, Chriſtum tantum fuiſſe tentatum à diabolo poſt quadraginta dies, & tribus tantum tentationibus, quas Euangeliſtæ referunt, quas Lucas omnem tentationem vocavit, propter rationem in dubii ſequentis explicatione tradendam. *In cap. 4. Matth. quæſt. 15.* Longam contexit Abulenſis diſputationem, quidnam egit Chriſtus tam longo dierum ſpatio in deſerto: ab omni enim hominum ſocietate ſemotum fuiſſe, apertè indicant illa verba: *Et erat cum beſtiis*, Quid igitur ſolus egit, præſertim ſi illius diebus nullam paſſus eſt tentationem? Facilem tamen habet difficultas ſolutionem: quadraginta enim dies egit Chriſtus, orans & agens cum æterno Patre, cujus converſatio nullum tædium infert. Breviſſimum tempus viſum eſt Moyſi, ſpatium quadraginta dierum, quibus cum Deo loquens manſit, ab omnibus hominibus ſeparatus. Tanquam inſtans & momentum ſolent ſancti viri cum Deo agentes reputare longas noctes & tempora, de quibus multa apud ſanctos Patres. Manſit igitur Chriſtus quadraginta diebus & noctibus in oratione Dei, id eſt, ferventiſſi- *Luc.6.12* ma, eo modo, quo poſtea dicitur, quod *erat pernoctans in oratione Dei.* In ea gratias agebat Patri, nomine humanæ naturæ, pro ingenti miſſionis perſonæ ſuæ beneficio: ibi coram Patre lætabatur, quod jam tempus aderat ſe manifeſtandi hominibus, & vincendi hoſtem generis humani: ibi inſuper coram Patre hominum peccata deflebat, pro quibus orabat, & vigilias, jejunia, & cætera quæ propter loci aſperitatem, & propter defectum domus & tecti patiebatur, offerebat, &c.

§. 32. *Illum diabolus in tentationibus tenuit ordinem, quem Matthæus deſcripſit, & tres tentationes tales fuerunt, quæ omnes alias comprehenderent.*

Quem ordinem in tentationibus, quas ſacri Euangeliſtæ referunt, ¶ 121 ſervaverit tentator, jam tandem explicandum eſt; quam enim Matthæus ſecundam, Lucas tertiam refert, & è diverſo, quam Lucas extremam, Matthæus ſecundam deſcribit. Quidam exiſtimant codicem Lucæ, quem habemus, hac in parte vitiatum eſſe, & alicujus incuria tranſpoſitum ordinem tentationem: quod Ambroſius *Lib. 4. in Lucam.* indicare videtur ex eo, quod ipſum textum Lucæ expendens, quam Lucas tertiam tentationem proponit, ille ſecundam explicat; ſicut & tertiam ille vocat, quam Lucas ſecundam deſcribit. Hoc tamen nullatenus concedit Auguſtinus, qui propter hanc diverſitatem Euangeliſtarum con- *Lib. 2 de conſen. Euang. cap. 16.* cludit, verè incertum eſſe ordinem, quem diabolus tenuit in tentationibus, quod & D. Thom. *a* refert, & ſequi videtur. Sed & *a 3. p. q. 41. ar. 4 ad 5* B. Chryſoſtomus *b* judicat, dæmonem ſequutum fuiſſe ordinem, quem Lucas enarrando tentationes tenet; quia primò *b Hom. de lapſu primi homin: tom. 1.* tentavit eum de concupiſcentia carnis per gulam, ſecundo de concupiſcentia oculorum oſtendens ei omnia regna mundi, & tandem de ſuperbia vitæ, aut inanis gloriæ cupiditatem, ſtatuens ſupra pinnaculum templi: quod & clarius alibi ſcripſit *c* ac *c in Pſal. 90.* tradidit. Ita & Origenes *d* ſenſerat, & ipſum Theophylactus *e* Haymon *f* ex pro- *d Hom. 30 in Lucam. e in c. 4.* feſſo: Cajetanus *g* tamen annotat, Mat- *f in ca. 4. Matth.* thæum omnem abſtuliſſe dubitationem: nam non tantum tentationes refert, ſed & earum ordinem exprimere apertè videtur; *g 3. p. q. 41.* finita enim prima tentatione dicit: *Tunc aſſumpſit eum diabolus*, conſequutionem unius poſt aliud apertè indicans; & ſimilitèr poſt ſecundam tentationem ſubjungit. *Iterum aſſumpſit eum diabolus in montem*

excelſum valde, & oſtendit omnia regna mundi, poſtquam ſubjicit, diabolum devictum receſſiſſe: *Tunc*, inquit *reliquit eum diabolus*. Hicque communior eſt ſanctorum Patrum ſenſus, Irenæi *a*, qui expreſsè tentationem, qua diabolus regna mundi promiſit, vocat tertiam: Chryſoſtomi *b*, qui in commentariis ſuper Matthæum hoc ſæpè repetit, rationem reddens, cur ad ultimum locum diabolus regna & divitias reſervarit, & alibi ſæpè idipſum repetit: Ambroſii *c* multis in locis, ſignanter in Lucam: ubi agens de ultima tentatione, quænam fuerit prima, quænam ſecunda, quæ itidem tertia, propriis nominibus expreſſit. Leo Papa *d* idipſum fecit; & Euthymius *e* annotat, Lucam non tam ordinem tentationum, quàm tentationes ipſas ſcribere voluiſſe, ut ſæpè ſcriptores ſacri faciunt; Matthæum autem, qui primus ſcripſit, non ſolum tentationes ipſas, ſed & ordinem quem tentator tenuit expreſſiſſe.

a *Lib 5. cont. hæreſ. c.*
b *Hom. 13 in Matth. & hom 5. in imperf.*
c *Lib 1. de Cain. c. 5. & in cap. Luc.*
d *Serm 4 Dom. 1. Quadrag.*
e *In ca. 4. Matth.*

¶ 122 Quod & ex profeſſo explicat D. Thomas *f* annotans ex B. Gregorio *g*, ſatanam, cùm viros ſpirituales tentat, hunc ordinem tenere, quod à levioribus incipiens ad majora ſtatim perducere contendit: quod diabolus (inquit D. Thomas) obſervavit: in tentatione primi hominis: nam primò ſollicitavit mentem ipſius ad eſum ligni vetiti, dicens: *Cur præcepit vobis Deus, ne comederetis de omni ligno paradiſi?* Secundò, ad inanem gloriam, cùm dixit: *Aperientur oculi veſtri.* Tertiò perduxit tentationem ad extremam ſuperbiam, cùm dixit: *Eritis ſicut Dii, ſcientes bonum & malum.* Et hunc etiam tentandi ordinem ſervavit in Christo; nam primo tentavit eum de eo, quod appetunt quantumcunque ſpirituales viri, ſcilicet de ſuſtentatione corporalis vitæ per cibum; ſecundò, proceſſit ad id quo ſpirituales viri quandoque deficiunt, ut ſcilicet aliqua ad oſtentationem operentur, quod pertinet ad inanem gloriam: tertiò perduxit tentationem ad id, quod jam non eſt ſpiritualium virorum, ſed carnalium, ut ſcilicet divitias & gloriam mundi concupiſcant uſque ad contemptum Dei. Et ideo in primis duabus tentationibus dixit: *Si Filius Dei es*; non autem in tertia, quæ non poteſt convenire ſpiritualibus viris, qui ſunt per adoptionem filii Dei, ſicut duæ primæ. Ita D. Thomas. Ex quibus patet id, quod ſancti Patres annotarunt, rectè dici poſſe, Chriſtum omni tentatione tentatum, quem Paulus, tentatum per omnia aſſerit, quia hæ tres tentationes, quibus fuit impetitus, capita ſunt omnium tentationum, ex quibus cæteræ oriuntur: ſub quibus omnia mala comprehendit Joannes. *Omne quod eſt in mundo* (cui diabolus dominatur) *aut concupiſcentia carnis eſt, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ.* Ita annotarunt D. Thomas *a* & Anſelmus: ita & annotaverant ex profeſſo Auguſtinus *b* & Ambroſius *c*, expendens illa verba: *Et conſummata omni tentatione.* Propriè, inquit, omnium criminum fontes, hæc tria genera demonſtrantur eſſe vitiorum: neque enim conſummatam omnem tentationem Scriptura dixiſſet, niſi in iis tribus eſſet materia omnium delictorum, quorum ſemina in ipſa origine ſunt cavenda. Finis ergo tentationum: finis eſt cupiditatum, quia cauſæ tentationum, cauſæ cupiditatum ſunt. Cauſæ autem cupiditatum ſunt carnis oblectatio, ſpecies gloriæ, aviditas potentiæ. Hæc B. Ambroſius: quæ & ſimiliter expendit Chryſoſtomus: Quomodo, inquies (ait Chryſoſtomus) quod omnem tentationem conſummaverit? Mihi quidem videtur is, qui præcipua capita tentationum enumeravit, omnia dixiſſe, ut ea omnia intelligas, quæ ſub iſtis tribus principalibus continentur, Hæc enim ſunt, quæ in ſe mala innumera comprehendunt, ſervire ventri, inanis appetitu gloriæ quicquam facere, ac furioſo pecuniarum amore ſuperari: quod & ſæpè repetere Chryſoſtomus ipſe ſolitus fuit, quem Theophylactus, & Euthymius *e*, more ſuo ſequuntur.

f *1 p. q. 41 art. 4.*
g *Lib 31. Moral. c. 32.*
Geneſ. 3. 1
Ad Heb. 4. 15.
1. Ioan. 2. 16.
a *In cap. 4 ad Hebr.*
b *Tract. 2. in 1. can. Ioan. ad fin.*
c *In c. 4. Luc.*
Hom. 13. Matth.
Hom. de lapſu primi hominis citata.
e *In ca. 4. Matth.*

§. 23. *Exploraturus dæmon, an Chriſtus Filius naturalis Dei eſſet, opus Deo proprium, quantum ad ſubſtantiam & modum poſtulavit.*

¶ 123 *Ad Hebr. 4. 15.*

SI *Filius Dei es, dic ut lapides iſti panes fiant.* Rectè, ut paulò antè cœpimus annotare, dixit Paulus, Chriſtum tentatum per omnia feciſſe: tria enim (inquit Auguſtinus) ſunt iſta, & nihil invenies, unde tentetur cupiditas humana, niſi aut deſiderio carnis, aut deſiderio oculorum, aut ambitione ſæculi: quoniam omne, quod eſt in mundo, ſicut divinitus dictum eſt, (ait Auguſtinus) concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum & ambitio ſæculi. Concupiſcentia carnis, voluptatis infimæ amatores ſignificat; concupiſcentia oculorum curioſos; ambitio ſeculi ſuperbos: & per iſta tria tentatus eſt (inquit Auguſtinus) Dominus à Diabolo: deſiderio carnis, quando dictum eſt ei: *Si Filius Dei es, dic lapidibus iſtis, ut panes fiãt*, quando eſurivit poſt jejunium: tentatus eſt & deſiderio oculorum de miraculo, quando ei dixit: *Mitte te deorſum, quia ſcriptum eſt; Angelis ſuis mandavit de te, &c.* de ambitione autem ſeculi tentatus eſt, quando elevavit eum in excelſum, & dixit ei: *Hæc omnia regna tibi dabo*; nam de elatione regni terreni voluit tentare Regem ſeculorum. Quibus tribus tentationibus tentatum fuiſſe Adam próbat Chryſoſtomus: *Ut ubi abundavit delictum, ſuperabundet & gratia*. Nunc primam tentationem explicemus. Duo ſimul intendebat Diabolus, ut ex Ambroſio dictum eſt, primum erat, cognoſcere an Chriſtus verus eſſet Dei Filius: ſecundum erat, ſi tantum eſſet purus homo, avertere illum à jejunii propoſito, & provocare illum ad inordinatum appetitum cibi, quem vehementer fame oppreſſum videbat; aut ad triſtitiam, quod cùm gravem eſuriem pateretur, nec panis buccellam haberet: aut ad Dei contemptum, qui ſe in deſerto, ad quod ſe receperat, ut ei inſerviret, non ſuſtentabat, ſicut ſuſtentaverat Iſraelitas & Eliam. Quoniam autem hæc omnia ad gulæ peccatum ſpectant, communiter cenſent Patres, ut ſupra cœpimus inſinuare, dæmonem his verbis, Chriſtum de gula tentare voluiſſe, ita S. Ignatius *a*, B. Cyprianus *b*, & D Gregorius Nazianzenus *c* aſſerens, quod dæmon voluit Chriſtum dejicere per eſum, ſicut Adam: quod eiſdem verbis dixerunt Chryſoſtomus *d*, Baſilius *e*, Ambroſius *f*, Auguſtinus *g*, & Gregorius *h*. Unde diabolus ſic tentationem conſtruit, ut ſi Chriſtus facit, quod petit, hoc ipſo cognoſcere poſſit eſſe verum Deum; ſin minus, ad ea, quæ diximus poſſet eum excitare. Idcircò; *Si Filius Dei es*, inquit, *dic ut lapides iſti panes fiant*. Duo petit, quæ propria ſunt Dei: primum eſt, modus operandi proprium enim eſt Dei operari ſola dictione, aut verbi ſui imperio, cui ad nutum obediunt omnia. Unde idem eſt: Dic, ac impera, jube, præcipe, manda, tanquam totius naturæ Dominus, cujus dicere, facere eſt. Nec inuſitatum eſt in ſacra Scriptura; dicere Dei ſumi pro eo, quod eſt imperare. Ita illud *i*: *Et dixit Dominus piſci*: Septuaginta reddunt: *Præcepit Dominus ceto*: id quod clarè David *k* expreſſit, qui quod primò poſuit, dicere, poſtea expoſuit, mandare: *Ipſe dixit & facta ſunt: ipſe mandavit & creata ſunt*. Alterum eſt, res ipſa, quam fieri petit, immutare ſcilicet naturam lapidis in panem: *ut lapides iſti panes fiant*: ut enim docuit Ambroſius *l*, ſolius Dei proprium eſt, pro ſua voluntate rerum immutare naturas, ut converteret uxorem

¶ 124

Loth in ſtatuam ſalis, virgam in ſerpentem, aquam in vinum; quod & tradit Auguſtinus *m*, agens de nuptiis factis in Cana Galilææ, & ex profeſſo Divus Thomas *n* demonſtrat. Primo itaque dolo, inquit Beatus Leo Papa *o*, ſcrutatus eſt, an ipſe eſſet ſubſtantiarum creator, qui rerum corporearum poſſet, in quæ vellet mutare naturas. Quod ſi dicas: Nonne Magi multas fecerunt rerum transmuratio-

Tract. 2. in 1. can. Ioan. ad fin.
1. Ioan. 2. 16. Lib. de vera relig. c. 98. tom. 1.
Hom. de lapſu cita. Rom. 5. 20

a *Epiſt. 8. ad Philip.*
b *Lib. de jejun & tent. Chriſti.*
c *Oratio. in laud. D. Cypri. & hom in ſat. & bap.*
d *Hom. 13 in Matth.*
e *Hom. de abdica. rerum corpor.*
f *Lib. 4. in Lucam & epiſt. 8. ad Eccleſ. Vercellenſ.*
g *Tract. 2 cita. & l. de vera relig. cit. & in Pſ. 90.*
h *Hom. 16. in Evang.*
i *Ioan. 2. 11.*
k *Pſ. 148 5.*
l *Orat. de fide reſurrect.*
m *Ser. 41 de verb. Domini.*
n *1. p. qu. 114 ar. 4.*
o *Serm. 4. Domin. 1. Quadrag.*

tiones Ioannes enim & Mambres præcipui inter maleficos Pharaonis (quorum tam celebris fuit memoria, ut eorum nomina multis poſtea ſeculis Paulus referat *a*, quorum & meminit Numenius Pythagoricus *b*, quem refert Euſebius *c*; meminit & Plinius *d*, quamvis falſò credens, illos Iudæos fuiſſe) ſerpentes transmutarunt in virgas, & aquam in ſanguinem, & ranas ſubitò produxerunt, ut patet ex Scriptura ſacra. Et apud Gentiles invenimus, magos admirandas operatos fuiſſe transmutationes, ut de Apollonio Tyanæo, cujus vitam pluribus libris ſcripſit Philoſtratus: de Zoroaſtre, quem Iuſtinus hiſtoricus *e*, & Auguſtinus *f* inventorem magicæ artis conſtituunt: de Simone itidem mago, qui variis ejuſdem artis operibus: honores divinos etiam apud Romanos Principes obtinuit. Sed dicendum eſt, illas non fuiſſe veras transmutationes, ſed ſimulatas & fictas, atque tantum modo apparentes, quas, ut obſervavit D. Thomas, multis modis poteſt diabolus, aut ejus virtute magus præſtare: primò per ludificationem & conturbationem ſenſuum ejus, qui videt, cujus ſpecies, ſpiritus viſibiles, diaboli operatione conturbantur, ut verè intueri credant, quæ nullatenus ſunt. Non enim mirum, quod diabolus poſſit agere, & hujuſmodi conturbare ſpiritus, quod facere poteſt, & facit vis morbi in phræneticis, aut melancholicis, qui propter conturbationem ſpirituum ſenſitivorum videntur aſpicere, quæ non ſunt. Secundò, per ludificationem circa res, quas diabolus repræſentat: quod facit primò immutando ſpecies viſibiles, quæ ſunt in aëre, quas Philoſophi intentionales appellant. Si in olco, in quo vua à primo flore uſque ad maturitatem fuit ſervata, lucernam accendas, totum ſpatium, quod illuminatur tali luce, plenum vuis pendentibus apparet; ſimiliter ſi elychnum aqua vitis, madefacias, & accendas, omnes aſtantes videntur habere languidas & deficientes facies, admodum hominis expirantis: quid mirum, quod diabolus talia circa medium proferat, quæ referant ſpecies earum rerum, quas ipſe voluerit repræſentare? Præterea per aëris condenſationem: poteſt enim diabolus ex aëre condenſato rem, quam vult, repræſentare: aut vero poteſt circa quodcunque corpus, ita aërem denſum applicare, ut illud eam referat figuram; aut perſonam, vel rem, quam voluerit oſtendere. Sicut enim poteſt ex aëre formare corpus phantaſticum ejus rei, quam vult exhibere, ita poterit hic circa virgam, verbi gratia, aërem condenſare & præparare, ut ſerpentis expreſſam referat figuram, quam ipſe movere poteſt, ut nihil à ſerpente vero differre videatur. Hæc omnia breviſſimis verbis complexus eſt Tertullianus, dicens: Poſſunt & ſolent dæmones phantaſmata præſtare, & corpora fingere, quibus exteriores oculos circumveniant. Et aliquo ex his modis magos feciſſe ſerpentes in Ægypto, cenſent multi ſancti Patres. Iuſtinus martyr: Quæ ab incantatoribus, inquit, facta ſunt, opera dæmonum facta ſunt, qui ſpectantium oculis eas præſtigias effuderunt, ut qui ſerpens non eſſet, cum viderent, quaſi ſerpentem, & non ſanguinem, quaſi ſanguinem; & non ranas, quaſi ranas. Tertullianus vocat opus magorum, mendacium, quod Moyſi veritas devoravit Gregorius Nyſſenus, Ambroſius, & alii, qui referuntur à Lippomano idem ſenſerunt, quorum doctrinam egregiè complexus Rupertus: hoc ſignum, inquit, fecit Moyſes, tanquam Deus Pharaonis, quia quod ſolius divinæ poteſtatis eſt, virgam inanimatam in verum animal convertit, videlicet quia transformavit in colubrum, devoravitque virgas magorum, ſpecie tantum ſerpentes. Illæ itaque magorum virgæ erant quod fuerant, ſed per incantationes Ægyptiacas, & arcana quædam opera, faſcinauerant magi oculos hominum, ut virgæ viderentur eis ſpeciem habere draconum. Devorari ergo, & non devorare potuerunt, quæ devoratrices eſſe videbantur, & non erant. Hoc ipſum ſenſerat Joſephus, & tales fuiſſe transformationes illas famigeratiſſimas, quibus Circes illa malefica Ulyſſis ſocios in

a 2. *ad Timot* 3. 8.
b *Lib.* 3. *de bono.*
c *Lib.* 9. *de præpar. Evangel. cap.* 3.
d *Lib.* 30. *cap.* 1.
e *Lib.* 1. *in princ.*
f *Lib.* 21. *de civit. cap.* 13.
3. *p. citat.*
¶ 125
Lib. de anima cap. 57.
Quæſt. 16 *ad Orthod.*
In catm. Exod. 7.
Lib. 1. *in Exod.*
Lib. 2. *Antiquit.*

varias animalium transformaſſe dicitur formas: illamque apud Arcades, ubi, qui quoddam ſtagnum trajiciebant, vertebantur in lupos, ut ex profeſſo tradit & diſputat Auguſtinus, qui & narrat, ſuo tempore fuiſſe quaſdam in Italia ſtabularias mulier[s], quæ viatoribus quendam caſeum, maleficis incantationibus confectum dabant, quem qui comedebant, mutabantur in iumenta, quorum opera ad portanda onera aliquandiu vſæ, in priſtinas poſtmodum figuras reformabant.

18. De civit. c. 17. & ſeqq.

Poteſt inſuper intelligi, fieri à dæmone veras transformationes, non quidem virtute propria, ſed inuiſibiliter applicando activa paſſivis: Sunt enim in rebus naturalibus virtutes occultæ, & ignotæ nobis, ut in quibuſdam herbis, lapidibus, aquis, ſuccis, animalibus, quæ incredibiles effectus produncunt quorum nonnulla exempla perhibent Plinius *a*; & Albertus Magnus *b*. Harum notitiam diabolus habet, quibus & Deo permittende uti poteſt, & effectus producere admirandos, qui tamen vera miracula non ſunt, ut demonſtrat Divus Thomas, quia non virtute ſuperante naturam, ſed potius facultate naturali producuntur.

a *Lib. 2.*
b *Lib. de mineral. & animal. 1. p. citat.*

Et ita credunt aliqui ſancti Patres factos fuiſſe dracones in Ægypto à Magis, ut Auguſtinus *d*, Theodoretus *e*, Diuus Thomas *f*, quam ſententiam tenuiſſe viſus eſt Philo *g*, qui de magorum ſerpentibus, tanquam de veris ſerpentibus agere videtur; tenueruntque Lyrâ *h*, Burgenſis, Abulenſis, & ex profeſſo Cajetanus ſuppones, non eſſe vertendum in dubium, virgas magorum verſas eſſe in ſerpentes: Scriptura enim, inquit, eiſdem verbis utitur: narrando tranſmutationem virgæ Aaron, & tranſmutationem virgarum magorum: verè
¶ 126 namq; mutatæ ſunt virgę in ſerpentes, ſicut verè mutata eſt aqua in ſangninem, & verè productæ ſunt ranæ. Nec eſt impoſſibile opera dæmonum applicando activa paſſiuis, verti cito virgas in ſerpentes, &c. Hæc ut explicet, multa ſubinfert ibidem Cajetanus: & certè quotidie experimur in æſtate, ſubito ex terra aut vapore, ranunculas efformari, hoc ipſo, quod aqua, dum pluit, terram contingit.

d 3. *De Trinitat. cap. 7. & 8. & l. 83. quaſt. 79.*
e *In Exo. quaſt. 18.*
f *cap. cit. & in c. 24 Matth.*
g *Lib. de vita Moyſi.*
h *In ca. 7. Exod.*

Ita & Apollonium varias feciſſe transformationes, docuit Beatus Iuſtinus martyr; ſed de iis ſatis.

Quaſt. 24 ad Orthod.

Certum hoc ſit, dæmonem aut magos; nullatenui poſſe virtute ſua rerum naturas tranſmutare. Propterea igitur diabolus ad inveſtigandum, an CHRISTUS verus eſſet Deus, non ſimpliciter poſtulavit, ut transformaret lapides in panem, ſed quod hoc faceret ſola voluntatis ſuæ iuſſione, mandato, & dictione. *Dic*, inquit, *ut lapides iſti panes fiant*. In plurali autem numero loquitur apud Matthæum, & in ſingulari apud Lucam: *Dic lapidi huic, ut panis fiat:* frequenter enim (inquit Euthymius) apud Euangeliſtas, huiuſmodi, quæ nihil officiant, diverſitates reperias, nec ulla eſt repugnantia: nam ſæpe ſcriptores ſacri, ſingulare pro plurali ponunt: *Ut* a, *venit muſca graviſſima*: quomodo Auguſtinus *b*, intelligendum docet illud, quod Dauid in ſingulari loquuntus fuit, dicens *c*: *Miſit in eos cœnomiam*, (aut cynomiam, id eſt, muſcam caninam) *& comedit eos, & ranam, & diſperdidit eos*. Et iterum *d*: *Dixit & venit cœnomya, & cinifes:* cum tamen multitudinem muſcarum, ranarum, & cinifum voluerit intelligere: quo etiam modo credit intelligi poſſe, quod de turri Babylonica Scriptura loquitur; forſitan enim multæ fuerunt turres extractu ad ſuperbiam hominum indicandam.

In cap. 4. Matth.

a *Exod. 8. 14.*
b 16. *De civit. c. 4.*
c *Pſal. 77 45.*
d *Pſal. 104. 31.*
Geneſ. 11

Sæpè itidem Scriptura plurale pro ſingulari ponit, ut *e*, *convaluerunt de infirmitate*, ubi ſermo ſingulariter eſt de Ezechia: Juxta hoc inſtitutum explicat Auguſtinus illud Matthæi *f*, *Mortui ſunt, qui quærebant animam pueri*, cum de vno Herode loqueretur. Theophylactus & alii credunt, verè diabolum numero plurali uſum, ut ſic ad ſuperfluos cibos excitaret illum, cui vnus panis ſufficiens eſſe poterat. Incœpit autem à conditionali nota; *Si Filius Dei es*, quaſi fundans in illa Patris confeſſione, quam pauló antè audierat in Iordane: *Hic eſt filius meus dilectus*: & neſciens an de filio naturali, vel potius adoptiuo, ſermo explicandus eſſet, ea-

e *ad Heb. 11. 34*
f *In Pſal. 108.*
Matth. 2. 20.
In cap. 4. Matth.
In cap. 4. Matth.

dem verba uſurpans: *ſi Filius Dei es*, ad id inveſtigandum procedit: *Dic*, inquit, *ut* Hom. 13. in Matth. *lapides iſti panes fiant*. Et ut egregiè annotavit Chryſoſtomus, non dixit: Quando quidem eſuris, ſed *ſi Filius Dei es*, videlicet exiſtimens poſſe illi aliquid per laudum blandimenta ſuffurari. Idcirco non commemoravit eſuriem, ne hoc ei quaſi exprobrare & objicere videretur: magnitudinem quippe tantæ diſpenſationis ignorans, iſtud erubeſcendum ei putabat, propter quod doloſa illud adulatione palpan- In cap. 4. Matth. do ſolius mentionem facit dignitatis. Ita Chryſoſtomus quem ſequuntur Theophylactus & Euthymius.

§. 34. *Diabolus Chriſtum de gula tentans, primo intendit accuſare & calumniarei Deum, quod illum dimitteret fame conſumi, meritè vocatur Diabolus, id eſt, accuſator.*

¶ 127 DIximus, Diabolum intendiſſe agnoſcere an Chriſtus verus eſſet Deus: ſi tamen non eſſet, ne in vanum recte miſiſſet, voluiſſe inducere eum ad peccatum gulæ, tum, ut inde ille nunc inciperet, unde quondam primò hominem in paradiſo vicit, ut B. Ambroſius *a*, annotavit, tum quia primum diaboli telum & ſpiculum ſolet eſſe gula, ut idem Ambroſius *b*, obſervavit, quam Baſilius *c*, primam malorum originem vocat. Ad gulam ergo vult per hanc primam tentationem excitare tentator. Ita illam explicare videtur Auguſtinus *d*, ut tentator Deum accuſare velit quod relinquat Chriſtum eſurire, & pati famem, poſtquam propter ejus obſequium ſe in deſertum receperat, & excellentiſſimum perfecerat jejunium, volens à jejunio ſuſcepto, & tali obſequio eum avertere; & incitare, ut ad quærendum cibum ſe converteret, quem Deus non miniſtrabat. Qua etiam tentatione primo invaſit Iſraëlitas, quando excuſſa Pharaonis ſervitute, & egreſſi de Ægypto, ex Dei præcepto ad ei obſequendum, invenerunt ſe in deſerto eſurientes, & carentes cibis, quibus refici poſſent. Illis propterea ſuadere conatus eſt, quod melius eſſet in Ægyptum regredi, ubi cibos abundantes, habebant, quam in illa manere ſolitudine, in qua is, qui illos eò advexerat, relinquebat, ut fame morerentur: qua tentatione ita ſunt commoti, quod variè afflixerunt ſpiritum Moyſi. Secundo itidem, eodem modo euſdem tentavit, quando vociferabantur dicentes. *Cur eduxiſti nos de Ægypto, ut morere-* a Num. 11 *mur in ſolitudine; Deeſt panis, non ſunt aquæ, &c.* Hæcque tētatio eſt, qua communiter expugnare contendit Diabolus illos, qui relicto peccato ſeipſos obſequio Dei tradiderunt. Videt mulierem, quæ poſtquam ſceleratam vitam depoſuit, famem ſentit, nec habere videtur coram ſe niſi lapides: ſimiliter & uſuratium, qui poſtquam reſtituit, quæ per uſuras rapuerat, videt ſe habere ſacculos vacuos, horrea exhauſta &c Hos ſtatem aggreditur, repræſentans, quod Deus dimittet eos qui ſibi obſequuntur, ſine cibo & facultatibus, ut nihil præter lapides eis occurrat, ad quod manum poſſint extendere. Iſte eſt proprius ac principalis tentandi modus, quo dæmon utitur, à quo & hoc nomen præcipuum accepit, quo Diabolus vocatur. Variis certè nominibus, inquit Hieronymus, in Scriptura ſacra ille deſcribitur, quibus multiplex eius malitia deſignatur. Appellatur enim leo, vrſus, aſpis, draco, baſiliſcus, belial, malleus vniuerſæ terræ, de quibus nominibus videndus eſt Rupertus. Appellatur itidem & deſcribitur a Deo, nomine & figura Behemoth, id eſt Elephanti, & Leviathan, id eſt, balænæ, quod ſicut ille omnia animalia, hæc omnes piſces continere videtur, quantum ad quantitatem & qualitatem, ſic dæmon omnium malitiam ſolus ipſe continet & includit, ut ſuperius dictum eſt, qua de cauſa, ut annotavit Auguſtinus, à ſancto Iob abſolutè vocatur impius: *Terra data eſt in manus impii*, ut Polichronius *e*, & Philippus *f*, diaconus exponunt, & Caietanus *g*, & Euſebius ſentiunt. Et iterum: *Numquid bonum tibi videtur &c. conſilium impiorum*

a Lib. 4. in Luc.
b Epiſt. 82. ad Eccl.
c Hom. de abdica. rerum corp.
d In Pſ. 90. conc. 2
Exod. 16.

b Epiſt. 146 ad Damaſ.
c L. 1. de vitio. verbi Dei c. 6 & 7.
d Epiſt. 120. ad Honor. cap. 16.
e Iob 9. 24.
f In cap. Iob 9.
g Iob 10. 3.

piorum adjuves? id eſt, dæmonum, juxta
Olympiodorum & Philippum. Similiter
& à Chriſto Dominio ſæpe vocatur, *Malus*
abſolute, per antonomaſiam, non quod
natura malus ſit, ſecundum quam eſt crea-
tura Dei, ſed quia prava voluntate, omnem
malitiæ nequitiam continet, ut ſæpè anno-
tavit Auguſtinus, ſicut Deus dicitur abſo-
¶ 128 lute, *Qui eſt*, aut *ens*, quia omnium entium
rationes in ſe altiſſime præhabet. *Omnis*
Matth.13 inquit CHRISTVS apud Matthæum, *qui*
19. *audit verbum regni, & non intelliget, venit*
Luc.8.12 *malus & rapit, quod ſeminatum eſt in corde*
ipſius: id eſt: *venit diabolus*, ut clarius ex-
preſſit Lucas: & in græco voci, Malus, præ-
mittitur articulus, ut ille malus, per excel-
lentiam ſignificetur. Ita in oratione domi-
a Matth. nica *a*, *Sed libera nos à malo*, id eſt, diabolo,
6.13. ut Gregorius Nyſſenus *b*, Chryſoſtomus *c*,
b Lib. de Tertullianus *d*, & Petrus Chryſologus *e*:
orat.Dom. ſicut namque Deus dicitur abſolutè bonus,
c Hom.19 per antonomaſiam (*f Nemo bonus*, inquit
in Matth. CHRISTVS, *niſi ſolus Deus*) qui in ſeipſo
d Lib.de habet totius bonitatis rationem, quæ in
pænit. creatura quavis reperitur, eminentiori &
e Ser.67. excellentiori modo; ita diabolus abſolute
& 69.
f Mar.10 vocatur malus, quia omnem malitiæ ra-
18.
Ephes.6. tionem, & quid quid noxium, in quovis
16. venenato crudelique animali reperitur, e-
minentius præhabet. Qua etiam de cauſa,
ab Apoſtolo vocatur abſolute *Nequiſſi-*
mus, qui ſupremam totius nequitiæ ratio-
nem præhabeat. Nomina tamen, quibus
proprius & explicatius Scripturæ ſacræ
eum deſignant, ſunt duo, diabolus ſcilicet
Apoc.12. & ſatanas. *Projectus eſt draco magnus* (in-
9. quit Ioannes) *ſerpens antiquus, qui vocatur*
diabolus & ſatanas: quo duplici nomine
à Matthæo nunc deſcribitur. Primo enim
vocat eum diabolum, dicens: *ductus eſt Ie-*
ſus in deſertum, ut tentaretur à diabolo: &
deinde vocat ſatanam, inducens Chriſtum
dicentem: *vade Satana*. De nomine ſata-
næ infra dicemus, nunc ad noſtrum inſti-
tutum nomen diaboli oportet explicare.
Et quidem Beatus Iſidorus credit, nomen
Lib.9.ethi eſſe ſimul Hebræum & Græcum, & quod
mol.cau. apud Hebræos ſignificat deorſum fluens,

quoniam de cœlis decidit: apud Græcos a Lib.1.
idem, quod accuſator. Idipſum ſenſit Ru- de victor.
pertus *a*; qui & contendit Davidem fuiſſe, ver.c. ..5
qui primo diaboli nomen uſurpavit, quan- & 16.
do dixit *b*: *diabolus ſtetit à dextris ejus*: quā- b Pſ.108
vis beatus Iuſtinus *c*, martyriam ſanctum 6.
Iob idem nomen uſurpaſſe ſupponat Pam- c Diab.
melius *d*, credit, has duas voces, diabolus cum Tri-
& Zabulus, non eſſe diverſas, ſed unam & phon.
eandem, apud Græcos ſola pronuntiatio- fol. 5.
ne Atica, aut Dorica diſtinctas. Unde ſæpè d In l.Cy-
Sancti Patres, pro diabolo zabulum po- pri.cont.
nunt, ut Cyprianus *e*, Paulinus *f*, & Hila- Demet.
rius *g*, qui textum Euangeliſtæ ita legit, *ut* e L.contr.
tentaretur à Zabulo, imò & Eccleſia in Hy- Demet.n.
mno Angelorum: *Michaelem in virtutem* 43.
conterentem Zabulon. Sanctus Irenæus f Epi.4.
h dicit, diabolum ſignificare Apoſtatam & 4.
Sed de iis Beatus Hieronymus *i*, in illud: g Can 3.
Contra verſutias diaboli: Ubi quamvis & 29.in
concedat, vocem, diabolus, ſimilitudinem Matth.
habere cum voce Zabulus, eſſe tamen in- h Lib.5.
telligendum, hanc vocem diabolus, tan- cont.hæ-
tum eſſe Græcam. Diaboli igitur nomen ref.c.14.
Græcum eſt, & ſignificat apud Græcos ac- i In c.6.
cuſatorem, criminatorem, calumniatorem, ad Epheſ.
delatorem, aut detractorem, à verbo dia- to.6. Lib.
ballo, quod eſt criminor, & à voce diabo- qq.in nam
li, quæ calumniam ſignificat, ut obſerva- qu. 40.
vit Auguſtinus, explicans verbum Græ- k Hom.9.
cum diabolin, & ex profeſſo S. Baſilius *k*; quod Deus
Tertullianus *l*, Chryſoſtomus *m*, Iſidorus non eſt
n, Rupertus *o*, omneſque alii S. Patres. Ut autor ma-
autem bene obſervarunt Origenes *p*, & B. lorum ad
Juſtinus Martyr *q*, aptè appellationē hanc finem &
inimicus noſter nactus eſt, ſuis ſtudiis con- ep.75.ad
venientem; nihil enim magis illi propriū, Neo cæſa-
quam deferre, accuſare, calumniari, detra- ria. & 77
here, & criminari. Id autem variis modis ad Epiſ-
facit: tres tamen ſunt præcipui, quos ob- copos tr.is;
ſervat Chryſoſtomus *r*, hoc ipſum expli- l Lib.5.
cans. In primis enim nos inter noſipſos cri- cont.
minatur, & ſeminat inter fratres diſcordias, Marc.c.10
ſatarque zizaniæ merito à Chriſto voca- l.5.c.18.
tur *ſ*. Ita antiquitus calumniatus eſt Chri- m Hom.2
ſtianos, apud Gentiles, imponens illis va- in 2. ad
ria ſcelera & crimina, ut Gentiles induce- Cor.
ret, ad illos perſequendos; & ſæpe dum in n Lo c.cit.
o Tract. 1
in Iob.ad
modium
fol. 12.
col.3.
p Dial.
cum
Triph.ter.
q Matth.
13.25.

Idolis ¶ 129

Idolis reſponſa dabat, clamabatque, propter Chriſtianos introductos, immiſiſſe Deos fames, peſtes, bella, & mala, quæ Gentiles patiebantur: de quibus calumniis aliiſque ſimilibus, agunt egregiè Auguſtinus *a*, Tertullianus *b*, Cyprianus, *c*, Arnobius *d*: Hoc ſimiliter fecerant, quando *e*, ut totum populum Iſrael conturbaret, poſitus in ore ſuorum Prophetarum, caluminiatus eſt veros Dei Prophetas, ſignanter Michæam, apud Regem Iuda & Iſraël, & omnem populum, ſuadens, illum fuiſſe mendacem, & temerarium. Hac de cauſa illi impii, qui juſtum Noboth apud Iudices & polulum calumniati ſunt, vocantur filii diaboli: *Adductis*, inquit *f*, *duobus viris filiis diaboli*, qui à parente ſuo didicerunt calumnias, & crimina confingere, ut accuſarent. Inſuper hac de cauſa Iudas prædictus à Chriſtio Domino diabolus, (*Vnus ex vobis diabolus eſt*) propter id quod poſtea fecit, dum calumniatus eſt Mariam, propter effuſionem unguenti apud condiſcipulos, & CHRISTVM ſimiliter apud Phariſæos, propterea quod eam permiſit unguentum expendere, propter quod factus eſt illius traditor. Accuſat itidem, calumniatur & criminatur homines apud Deum: quod probat Chryſoſtomus ex hiſtoria beati Job: cum enim audiret inimicus Deum laudantum ſanctum, & dicentem: *Nunquid conſideraſti ſeruum meum Iob, quod non ſit ei ſimilis in terra, vir juſtus & rectus, &c.* Statim cœpit illum accuſare, & calumniare, dicens: *Nunquid Iob fruſtra timet Deū? tu vallaſti eum, &c. ſed tange omnia, quæ poſſidet, niſi faciem benedixerit tibi.* Merito (inquit Origenes) diabolus eſt dictus, id eſt, accuſator, ſic namque & tunc Iob accuſavit circa Deum, quaſi non propter ſinceritatem, ſed propter pecuniæ blanditionem Deum coluerit: & Deum etiam accuſavit, & reprehendit, non minime ſed potius quam maximè, quaſi non libere, ſed cohibenter, Iob divitias tribuerit, ob hoc ſolum, ut adorarent illum homines, & colerent. Id quidem tunc *quadam die factum fuit*, ſed nunc die ac nocte hoc agit, qui propterea

a L. prioribus de ciuit. Dei. b In apolog. c Ad Demetrianum. d L. contr. gen. e 3. Reg. 21. & 1 Paral. 18. f 3. Reg. 21. Ioan. 6. 71. Hom. 2. cit. Iob 1. 8. Iob 1. 9. Tract. 2. cit. Iob 1. 6. Apoc. 12. 10.

accuſator dicitur *fratrum, qui accuſat eos ante conſpectum Domini die ac nocte*, id eſt, in ceſſanter, perpetuò. Signanter autem (inquit Baſilius *a*, dixeratque Origenes *b*) id facit erga peccatores, quos ſummo ſtudio excitat ad peccandum: & hoc ipſo, quod ad peccatum pertraxit, ſe convertit ad accuſandum illos coram Deo. Idem, & in peccato cooperator & accuſator noſter eſt, ait Baſilius: atque ipſemet capitalis noſter hoſtis, ſolet Dominio noſtram exprobrare negligentiam, & qui nos à bono revocare contendit, ſubitò ſe convertit, ut noſtram coram Deo calumnietur ſegnitiem. Optime illius mores cognoſcebat David, quando divinum auxilium poſtulans, dicebat: *Dixi: Ne quando gaudeant ſuper me inimici mei, & dum commovētur pedes mei ſuper me magna locuti sūt.* Hoc ipſo quod vident pedes hominis motos ad committendum peccatum, loquūtur ſuper illum magna, quia ſtatim ſe conferunt ad illum coram Deo accuſandum, & calumniandum. Vnde cum aliquid mali diabolus ſuadet, dicere ei poſſemus, quod ſapienter reſpondit miles ille ad Ioab, cum illum increpabat, quod non occidiſſet Abſalonem, quem verat pendentem ex quercu: *Nequaquam*, inquit, *mitterem manum meam in filium Regis: ſed etſi feciſſem contra animam meam audacter, nequaquam hoc Regem latere potuiſſet, & tu ſtares ex adverſo.* Suadet dæmon, cum peccas, ut in CHRISTUM Dei filium manum mittas, ejus conculces ſanguinem: attende quod hoc ipſo atque id feceris, ille ſtabit, ex adverſo, coram Deo ſupremo Rege vociferans & petens, ut contra te commoveatur: qui enim in peccato nobis eſt cooperator, fit ſtatim accuſator. Ex his manifeſtiſſimum fit caput tertium Zachariæ, in quo propterea ſanctus egregiam refert viſionem. *Oſtendit*, inquit, *mihi Dominus Ieſum ſacerdotem magnum, ſtantem coram Angelo Domini: & ſatan ſtabat à dexteris ejus, ut adverſaretur ei: & Ieſus erat indutus veſtibus ſordidis, & ſtabat ante faciem Angeli.* Multi hæc de Chriſto Domino ſacerdote ſummo credunt intelligenda, in quem,

a Hom. 9. cit. b Hom 3. in Levit. Hom. cit. & orat. 1. de amore in Deum, pag. 796. Pſ. 37. 17. 2 Reg. 18. 12. ¶ 13. Zach. 3. 1

quem, ut dixit Tertullianus, etiam nomen Jeſu quadrat. Hebręi tamen, ut inquit Beatus Hieronymus, credunt ſermonem eſſe de Jeſu filio Joſedech, ſacerdote magno, aut ſupremo, de quo multa. Eſdras in libris ſuis, & multa etiam Zacharias ipſe ſecundum litteram enarrant: ita etiam ſentiunt Cyrillus *a*, Theodoretus *b*, Euthymius *c*, Beda *d*, Lyranus, & recentiores. Dicitur autem indutus veſtibus ſordidis, quoniam verè peccavit, primo quod negligens fuit in populi correctione, quem eo tempore in peccatis conſtitutum, ſæpe deſcribit Aggæus. Sub occaſione enim captivitatis, quam omnes patiebantur, eum incitavit diabolus, ut ſua tantummodo curaret: qui namque captivitate tenetur, ſatis agere videtur, ſi ſibimet proſpiciat. Deinde vero, ex eadem occaſione eum induxit, ut permitteret filiis & fratribus ſuis, ducere uxores alieni genas, imò ut ipſemet idipſum faceret, ſicut Hieronymus cenſet & demonſtrat: quod grave erat peccatum, & vehementer iram Dei concitabat, ut patet apud Malachiam Prophetam. Hocque eſt, quod Eſdras dicit: *Et inventi ſunt de filiis ſacerdotum, qui duxerunt uxores alienigenas, de filiis Ioſue, filii Ioſedech, & fratris ejus, &c.* Diabolus ergo, qui hæc ſuaſit peccata, & eorum fuit cooperator, ſtatim factus fuit accuſator, criminator, & detractor coram Deo, aut Angelo illo, qui vices Dei & nomen gerebat, qui & paulò inferius ab eodem Zacharia vocatur, Dominus. *Et Satan*, inquit, *ſtabat à dextris ejus, ut ei adverſaretur.* Rectè (inquit Hieronymus) ſtabat à dextris ejus, non à ſiniſtris, quia vera erat accuſatio, eo quod & ipſe cum cæteris alienigenam accepiſſet uxorem, quod in Eſdra & Malachia pleniſſimè ſcriptum eſt. Dicitur autem quod *ſtabat*, quia firmiſſime & conſtantiſſime eum accuſabat. Et tam firma fuit illius accuſatio, ut eum increpaverit Deus, qui ex miſericordia volebat Jeſum ſaluare, & eruere eum, ſicut liberatur torris extractus ab igne, &c. Septuaginta hoc in loco, ubi noſtra Vulgata legit cum Hebræo, *Satan*, transferunt *diabolus*, quia hoc ejus ſtudium, accuſare homines coram Deo: tuncque præcipuè conſtantiſſimè accuſat, accuſandoque perſeverat, quando aliqua mala ſecundum ejus inductionem committimus. Eſt enim ad peccatum inſtigator, ſuaſor, & inductor, & ſtatim in rigidum tranſit accuſatorem. Pſeudopropheta, qui Prophetam Dei iniqua fraude decepit, & induxit, ut contra Dei mandatum ageret, & commederet ipſemet, hoc ipſo, quod vidit illum Dei mandatum tranſgredientem, ſurrexit, juſtamque damnationis & mortis ſententiam contra illum tulit, intimavitque dicens: *Quia non obediens fuiſti ori Domini, & non cuſtodiſti mandatum, quod præcepit tibi Dominus Deus tuus, non inferetur cadaver tuum in ſepulchrum patrum tuorum.* Et certè ſunt innumeræ horribileſque hiſtoriæ apud Climacum, Athanaſium, & apud Gregorium, in quibus videmus, quàm conſtanter diabolus officium accuſatoris fuerit executus coram Deo, falsè & rigidè accuſans de multis; rigidiſſimè autem de iis, quæ verè fuerant ejus inſtigatione commiſſa. Tandem autem hoc nomine dignus eſt (inquit Chryſoſtomus, quem ſequitur Theophylactus) ex eo præcipue; quia ſicut calumniatur homines coram Deo, ita vehementiſſime conatur accuſare & calumniari Deum apud homines. Hoc primum fuit præcipuumque illius ſtudium, in mundi exordio, cum Deo detrahere coram parentibus noſtris contendit, quos Deus ipſe paulò ante condiderat, à qua prima calumnia egregiè nomen diaboli promeruiſſe demonſtrant Beatus Juſtinus martyr, & Tertullianus, qui tres celebres calumnias, quibus Deo detrahere coram parentibus noſtris voluit, deprehendit, quas omnes ferę Sancti Patres expendunt. Primò enim accuſavit Deum, quod grave præceptum duriſſimumque impoſuiſſet, prohibens lignum pulchrum viſu, & ſuave ad veſcendum: mendaciumque inferens, quo rem duriorem faceret. *Cur*, inquit, *præcepit vobis Deus, ut non comederitis de omni ligno paradiſi?* Mendacium, inquit Ambroſius, inſervit: non enim dixit Deus,

Marginalia: *In cap. 3. Zachar.* — *a In c. 3. Zach.* — *b in Pſ. 108.* — *c in Epiſt. Iuda.* — *d In c. 3. Zachar.* — *In cap. 3. Zach. & lib. 2. cont. Iovi.* — *Malach. 2.* — *Eſdra 10. 14.17.18* — *3. Reg. 13. 20.21.22* — *In ſchala ſpirit.* — *In vita Antonii.* — *Lib. 3. & 4. dialog.* — *Loco cit. in c. Matth.* — *In orat. parænetic. ad gentes* — *Lib. 2. cont. Marcio.* — *Gen. 3. 1.* — *Lib. de parad.*

Digitized by Google

Deus, quod non comederent de omni ligno Paradiſi, ſed potius: *De omni ligno Paradiſi comedes*: quod & omnes S. Patres ſimiliter obſervant. Conſidera, inquit Chryſoſtomus; malignitatis excellentem ſubtalitatem: inducit namque ſub ratione interrogationis, etiam quod non erat dictum, quaſi ſcilicet curam ipſorum haberet. *Cur*, inquit, *præcepit vobis Deus*; Cur Deus, qui vobis deberet parare delitias, magna vos fruitione privavit; Cur non concedit, ut participes ſitis bonorum, quæ ſunt in Paradiſo? Præſtitit quidem, ut veſci frueremini, majori tamen voluptate interdixit. Quare hoc; quæ utilitas, verſari in Paradiſo, & non frui iis, quæ in illo ſunt? Secundo calumniatus eſt, & accuſauit Deum de invidentia, ut Sancti Patres, ſignanter autem Rupertus expendit, quaſi Deus ex invidentia quadam prohibuerit eſum: *Scit enim Deus*, inquit, *quod ſi comederitis, eritis, ſicut Dii, ſcientes bonum & malum*. Nullum. inquit, patitur ſui ſimilem, &c. Et tandem, mendacium eidem impoſuit, ſuadens illum eſſe mentitum, cum dixit: *In quacunque die comederitis ex eo, morte moriemini*: quaſi Deus mendacii comminatione hominem averter vellet ab eſu illius ligni, eo modo quo nos mendacibus comminationibus pueros continemus, ne hoc vel illud comedant. Hoc ipſum ſtudium ſequutus deinceps diabolus fuit, procurans viros ſanctos retrahere à Dei obſequio, eidem detrahens, illum accuſans, & calumnias contra eundem excitans: quod Chryſoſtomus egregiè ex eadem Sancti Iob hiſtoria comprobat. Cum enim diabolus primo calumniatus fuiſſet virum illum juſtum coram Deo, ut dictum eſt, deinde totum ſe convertit ad accuſandum Deum coram illo. Hoc enim contendebat, cum dicebat: *Ignis Dei deſcendit de cælo, & tactas oves, puerosque conſumpſit, &c.* Expende vim illius verbi, *ignis Dei*, quaſi dicere voluerit: Non ſolum te non defendit à Chaldæis, ſicut pat erat, cum venerunt, ut bona tua raperent, ſed ipſemet contra te bellum agit, & quæ illi reliquerunt, ipſe conſumpſit igne ſuo de cœlo miſſo; inimcorum tuorum conatus fovet, &c.

Hom. 15. in Gen.

In cap. 3. Geneſ.

Loc. cit.

Iob 1.16.

Et tandem ſuprema voce calumniatus eſt Deum, voce uxoris dicentis *Adhuc tu permanes in ſimplicitate tua? Benedic Deo & morere*. Expende pronomen, *Tu*: tu, qui ſapientem te exhibuiſti, qui credebas omnia tibi proſperè eventura, ſi in Dei obſequio permaneres; tu, qui talia expertus es de Deo, vide quomodo tecum agat; tu benedicis & ſervis ei, & ille te dimiſit omnibus inimicis expoſitum, qui non defendit à Chaldæis & Sabæis, ſed potius plagas & mala tua auxit, & mala tibi pro bonis retribuit, & etiamſi moriaris, nihil ille curabit. Quis tam tyrannus ſervo fideliter obſequenti talia rependat? Uxor quidem loqui videbatur, ſed (ut annotat Chryſoſtomus) verius diabolus erat, qui Deum accuſabat: quod & obſervavit egregiè Origenes, expendens illa verba, *Dixit ad eum uxor ejus*. Uxorem dixit dixiſſe, ſed vere diabolus dixit: ſic namque & olim ait? *Dixit ſerpens ad mulierem*: ſerpentem dixit dixiſſe, non tamen ſerpens dixit, ſed diabolus, qui per ſerpentem loquutus eſt. Sic & nunc iſthic, uxorem dicit dixiſſe. ſed vere non uxor dixit, ſed adverſarius, qui per uxorem eſt loquutus. Ita Origenes: qui ut hoc paulò inferiùs probet, expendit illud verbum: *Reſpiciens in eam*: non dixit, reſpiciens eam, ſed in eam, id eſt, ad eum, qui in illa loquebatur: quod & ſimiliter Chryſoſtomus obſervavit. Vide autem quo affectu Deum calumniati contendat. *Quouſque*, inquit, *ſuſtines*. Omnis ſubſtantia tua conſumpta eſt: filii tui, quos fidem docuiſti, quos pietatem induiſti, quos charitatem ad invicem circa omnes habere inſtruxiſti: filii tui, pro quibus fuiſti corde ſolicitus, & animo cogitaſti, & ſingularia ſacrificia immolaſti, quos hæredes fore ſperaſti, à quibus ſepulturam te accepturum expectaſti, per quos nomē tuum, ac memoriam poſt te permanere crediſti: iſti, quibus inter homines nihil eſt dulcius, &c. filii tui, quorum viſionem non expectabis amplius, quorum faciem non videbis ulterius, &c. terra illos ſubitò

¶ 1320

Ibidem.

Tract. 2. in Iob poſt medium.

Gen. 3. &

ſubitò cooperuit, domus ruina commune
ſepulchrum cunctis illis effecit: & non ſo-
lum filii, ſed & filiæ &c. Hæc omnia ille
opòratus eſt, cuĩ tu benedicis. *Quouſque?* li-
quefactæ ſunt carnes tuæ; conſumpta ſunt
oſſa tua, & nervi: putrefacta eſt etiam ipſa
terra ſub te, quid adhuc ſuſtines? nihil reſtat
ei agendum, niſi te occidere, *adhuc*, inquit,
*permanes in ſimplicitate tua Benedic Deo
& morere.* Quidam non incongrue ſim-
plicitatis nomine, ſtoliditatem intelligunt,
videbaturque illi ſtolidum eſſe, perſiſtere
aliquem in ejus obſequio, à quo extrema
recipit mala. Cœpit Job ſentire bonorum
jacturam, cum audivit, veniſſe Chaldæos,
& furatos fuiſſe camelos, tunc benedixit
Deum: ſtatim audivit, ignem deſcendiſſe
de cœlo, & conſumpſiſſe oves; ſimiliter
Deum benedixit. Illico audit filios ſuos
triſti nece conſumptos, & ad benedicen-
dum Deum ſe convertit. Tandem videt ſe
ulcere peſſimo percuſſum; & in eodem
perſiſtit. Clamat propterea uxor, aut ve-
rius diabolus in ea: Adhuc in hac perma-
nes ſtoliditate? perſeveras adhuc in re tam
ſtolida, benedicere, & obſequi ei, qui tibi
talia infert, qui ita te affligit, & in afflictio-
ne dimittit? Benedic Deo, & morere, per-
ſevera in hoc & morieris; perſevera in hoc,
& omnibus bonis te invenies deſtitutum;
ut jam ſola mors ſit à te expectanda. Ita
enim ſe gerit Deus, quod tradit laboribus,
ærumnis & miſeriis obſequentes & bene-
In ipſa 103. dicentes ſibi: *Sirvele, y ballaras, que te
mueres, que te dexa ſin coſa para beneficio
de tu vida.* De iis videndus eſt Beatus Au-
guſtinus, qui egregie loquitur, in illud:
Draco iſte. Similiter poſſumus intelligere
apud ſanctum Tobiam, dæmonem fuiſſe,
qui in ejus cognatis & uxore, Deum ca-
lumniari contendebat, quando ſanctus ille
vir, poſt varia obſequia Deo exhibita,
cæcitatem & paupertatem incurrit: pro-
pterea, vitam ejus parentes & cognati ejus
Tob. 2. 16. 22. irridebant, dicentes: *Vbi eſt ſpes tua, pro qua
eleëmoſynas & ſepulturas faciebas? Et u-*
¶ 133 *xor ejus:*

Manifeſte vana facta eſt ſpes tua.

Hæc certè verba, diabolo inſtigante pro-
ferebant, quibus calumniam contra Deum
exprimere conabatur apud ſanctum Tobiã,
ſuadere intendens, Deum nullam merce-
dem rependere pro ſervitio, & eſſe quovis
domino crudeliorem: nullus enim Domi-
nus eſt tam ſævus, qui pro ſervitio grato
rependat cæcitatem & miſeriam: idcirco
contendebat perſuadere, vanam eſſe ſpem
eorum, qui Deo obſequuntur, qui dimit-
tit obſequentes ſibi, ut incurrant cæcita-
tem, paupertatem, contemptum &c. Hac
tentatione Iſraëlitas à Dei cultu, ad ſolis
& lunæ & ſtellarum obſequium revoca-
vit, ſuadens eis, quod Deus talis eſt, qui di-
mittit, ut famem patiantur ſui cultores,
quos nec curare videtur: at ſi diis ſervirent,
cibum, potum, veſtimenta, omniaque ne-
ceſſaria eſſent habituri. Eſt ille inſignis lo-
cus apud Jeremiam, ubi poſtquam Prophe-
ta longa oratione ex Dei nomine habita,
Judæos conatus fuit ab idololatria ad ve-
rum Dei cultum convertere: *Reſponderunt* Iere. 44.
Ieremiæ omnes viri & univerſæ mulieres, 15.
*quarum ſtabat multitudo grandis, & omnis
populus: Sermonem, quem loquutus es ad nos
in nomine Domini, non audiemus ex te; ſed
facientes faciemus omne verbum, quod egre-
dietur de ore noſtro, ut ſacrificemus reginæ
cæli,* id eſt lunæ, *& libemus ei libamina
&c. & ſaturati ſumus panibus & bene no-
bis erat, malumque non vidimus. Ex eo au-
tem tempore, quo ceſſavimus ſacrificare re-
ginæ cæli, & libare ei libamina indigemus
omnibus, & gladio, & fame conſumpti ſu-
mus.* Simili tentatione, ut diximus repræ-
ſentat diabolus mulieri, quod cum ei obſe-
quitur, omnibus neceſſariis abundat; cun-
cta autem deſunt, ex quo cœpit Deo inſer-
vire, ideoque eam excitat, ſicut illam, quæ
dicebat: *Vadam poſt amatores meos, qui* Oſea 2.
*dant mihi lanam meam & vinum meum,
oleum meum, & panem meum.* Similiter
proponit mercatori, quod ſi ſecundum Dei
leges negotietur, remanebit tandem ſine
lucro, & quod potius abſumentur, quam
augeantur ejus divitiæ, &c. Talis eſt hæc
tentatio, qua Chriſtum impugnat: *Si Filius
Dei es, &c.* eſt enim quædam Dei detra-
ctio, calumnia, & criminatio: idem eſt nam-

Digitized by Google

excelſum valde, & oſtendit omnia regna mundi, poſtquam ſubjicit, diabolum devictum receſſiſſe: *Tunc*, inquit *reliquit eum diabolus*. Hicque communior eſt ſanctorum Patrum ſenſus, Irenæi *a*, qui expreſsè tentationem, qua diabolus regna mundi promiſit, vocat tertiam: Chryſoſtomi *b*, qui in commentariis ſuper Matthæum hoc ſæpè repetit, rationem reddens, cur ad ultimum locum diabolus regna & divitias reſervarit, & alibi ſæpè idipſum repetit: Ambroſii *c* multis in locis, ſignanter in Lucam: ubi agens de ultima tentatione, quænam fuerit prima, quænam ſecunda, quæ itidem tertia, propriis nominibus expreſſit. Leo Papa *d* idipſum fecit; & Euthymius *e* annotat, Lucam non tam ordinem tentationum, quàm tentationes ipſas ſcribere voluiſſe, ut ſæpè ſcriptores ſacri faciunt; Matthæum autem, qui primus ſcripſit, non ſolum tentationes ipſas, ſed & ordinem quem tentator tenuit expreſſiſſe. Quod & ex profeſſo explicat D. Thomas *f* annotans ex B. Gregorio *g*, ſatanam, cùm viros ſpirituales tentat, hunc ordinem tenere, quod à levioribus incipiens ad majora ſtatim per-

[a *Lib* 5. *cont. hæreſ. c.* .. b *Hom.* 13 *in Matth.* & *hom* 5. *in imperf.* c *Lib* 1. *de Cain. c.* 5. & *in cap. Luc.* d *Serm* 4 *Dom.* 1. *Quadrag.* e *In ca.* 4. *Matth.* f 1. *p. q.* 41 *art.* 3. g *Lib* 31. *Moral. c.* 32.]

¶ 122 ducere contendit: quod diabolus (inquit D. Thomas) obſervavit: in tentatione primi hominis: nam primò ſollicitavit mentem ipſius ad eſum ligni vetiti, dicens: *Cur præcepit vobis Deus, ne comederetis de omni ligno paradiſi?* Secundò, ad inanem gloriam, cùm dixit: *Aperientur oculi veſtri.* Tertiò perduxit tentationem ad extremam ſuperbiam, cùm dixit: *Eritis ſicut Dii, ſcientes bonum & malum.* Et hunc etiam tentandi ordinem ſervavit in Chriſto; nam primo tentavit eum de eo, quod appetunt quantumcunque ſpirituales viri, ſcilicet de ſuſtentatione corporalis vitæ per cibum; ſecundò, proceſſit ad id quo ſpirituales viri quandoque deficiunt, ut ſcilicet aliqua ad oſtentationem operentur, quod pertinet ad inanem gloriam: tertiò perduxit tentationem ad id, quod jam non eſt ſpiritualium virorum, ſed carnalium, ut ſcilicet divitias & gloriam mundi concupiſcant uſque ad contemptum Dei. Et ideo in primis duabus tentationibus dixit: *Si Filius Dei es*; non autem in tertia, quæ non poteſt convenire ſpiritualibus viris, qui ſunt per adoptionem filii Dei, ſicut duæ primæ. Ita D. Thomas. Ex quibus patet id, quod ſancti Patres annotarunt, rectè dici poſſe, Chriſtum omni tentatione tentatum, quem Paulus, tentatum per omnia aſſerit, quia hæ tres tentationes, quibus fuit impetitus, capita ſunt omnium tentationum, ex quibus cæteræ oriuntur: ſub quibus omnia mala comprehendit Joannes. *Omne quod eſt in mundo* (cui diabolus dominatur) *aut concupiſcentia carnis eſt, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ.* Ita annotarunt D. Thomas *a* & Anſelmus: ita & annotaverant ex profeſſo Auguſtinus *b* & Ambroſius *c*, expendens illa verba: *Et conſummata omni tentatione.* Propriè, inquit, omnium criminum fontes, hæc tria genera demonſtrantur eſſe vitiorum: neque enim conſummatam omnem tentationem Scriptura dixiſſet, niſi in iis tribus eſſet materia omnium delictorum, quorum ſemina in ipſa origine ſunt cavenda. Finis ergo tentationum: finis eſt cupiditatum, quia cauſæ tentationum, cauſæ cupiditatum ſunt. Cauſæ autem cupiditatum ſunt carnis oblectatio, ſpecies gloriæ, aviditas potentiæ. Hæc B. Ambroſius: quæ & ſimiliter expendit Chryſoſtomus: Quomodo, inquies (ait Chryſoſtomus) quod omnem tentationem conſummaverit? Mihi quidem videtur is, qui præcipua capita tentationum enumeravit, omnia dixiſſe, ut ea omnia intelligas, quæ ſub iſtis tribus principalibus continentur, Hæc enim ſunt, quæ in ſe mala innumera comprehendunt, ſervire ventri, inanis appetitu gloriæ quicquam facere, ac furioſo pecuniarum amore ſuperari: quod & ſæpè repetere Chryſoſtomus ipſe ſolitus fuit, quem Theophylactus, & Euthymius *e*, more ſuo ſequuntur.

[*Geneſ.* 3. 1 *Ad Heb.* 4. 15. 1. *Ioan.* 2. 16. a *In cap.* 4 *ad Hebr.* b *Tract.* 2. *in* 1. *can. Ioan. ad fin.* c *In c.* 4. *Luc.* *Hom.* 13. *Matth.* *Hom. de lapſu primi hominis citata.* e *In ca.* 4. *Matth.*]

(?)

§. 23. Ex-

§. 23. *Exploraturus dæmon, an Chriſtus Filius naturalis Dei eſſet, opus Deo proprium, quantum ad ſubſtantiam & modum poſtulavit.*

SI Filius Dei es, dic ut lapides iſti panes fiant. Rectè, ut paulò antè cœpimus
¶ 123 annotare, dixit Paulus, Chriſtum tentatum per omnia feciſſe: tria enim (inquit Auguſtinus) ſunt iſta, & nihil invenies, unde tentetur cupiditas humana, niſi aut deſiderio carnis, aut deſiderio oculorum, aut ambitione ſæculi: quoniam omne, quod eſt in mundo, ſicut divinitus dictum eſt, (ait Auguſtinus) concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum & ambitio ſæculi. Concupiſcentia carnis, voluptatis infimæ amatores ſignificat; concupiſcentia oculorum curioſos; ambitio ſeculi ſuperbos: & per iſta tria tentatus eſt (inquit Auguſtinus) Dominus à Diabolo: deſiderio carnis, quando dictum eſt ei: *Si Filius Dei es, dic lapidibus iſtis, ut panes fiãt*, quando eſurivit poſt jejunium: tentatus eſt & deſiderio oculorum de miraculo, quando ei dixit: *Mitte te deorſum, quia ſcriptum eſt; Angelis ſuis mandavit de te, &c.* de ambitione autem ſeculi tentatus eſt, quando elevavit eum in excelſum, & dixit ei: *Hæc omnia regna tibi dabo*; nam de elatione regni terreni voluit tentare Regem ſeculorum. Quibus tribus tentationibus tentatum fuiſſe Adam probat Chryſoſtomus: *Ut ubi abundavit delictum, ſuperabundet & gratia.* Nunc primam tentationem explicemus. Duo ſimul intendebat Diabolus, ut ex Ambroſio dictum eſt, primum erat, cognoſcere an Chriſtus verus eſſet Dei Filius: ſecundum erat, ſi tantum eſſet purus homo, avertere illum à jejunii propoſito, & provocare illum ad inordinatum appetitum cibi, quem vehementer fame oppreſſum videbat; aut ad triſtitiam, quod cùm gravem eſuriem pateretur, nec panis buccellam haberet: aut ad Dei contemptum, qui ſe in deſerto, ad quod ſe receperat, ut ei inſerviret, non ſuſtentabat, ſicut ſuſtentaverat Iſraelitas & Eliam. Quoniam autem hæc omnia ad gulæ peccatum ſpectant, communiter cenſent Patres, ut ſupra cœpimus inſinuare, dæmonem his verbis, Chriſtum de gula tentare voluiſſe, ita S. Ignatius *a*, B. Cyprianus *b*, & D Gregorius Nazianzenus *c* aſſerens, quod dæmon voluit Chriſtum dejicere per eſum, ſicut Adam: quod eiſdem verbis dixerunt Chryſoſtomus *d*, Baſilius *e*, Ambroſius *f*, Auguſtinus *g*, & Gregorius *h*. Unde diabolus ſic tentationem conſtruit, ut ſi Chriſtus facit, quod petit, hoc ipſo cognoſcere poſſit eſſe verum Deum; ſin minus, ad ea, quæ diximus poſſet eum excitare. Idcircò; *Si Filius Dei es*, inquit, *dic ut lapides iſti panes fiant*. Duo petit, quæ propria ſunt Dei: primum eſt, modus operandi proprium enim eſt Dei operari ſola dictione, aut verbi ſui imperio, cui ad nutum obediunt omnia. Unde idem eſt: Dic, ac impera, jube, præcipe, manda, tanquam totius naturæ Dominus, cujus dicere, facere eſt. Nec inuſitatum eſt in ſacra Scriptura; dicere Dei ſumi pro eo, quod eſt imperare. Ita illud *i*: *Et dixit Dominus piſci*: Septuaginta reddunt: *Præcepit Dominus ceto*: id quod clarè David *k* expreſſit, qui quod primò poſuit, dicere, poſtea expoſuit, mandare: *Ipſe dixit & facta ſunt: ipſe mandavit & creata ſunt.* Alterum eſt, res ipſa, quam fieri petit, immutare ſcilicet naturam lapidis in panem: *ut lapides iſti panes fiant*: ut enim docuit Ambroſius *l*, ſolius Dei proprium eſt, pro ſua voluntate rerum immutare naturas, ut convertere uxorem
¶ 124 Loth in ſtatuam ſalis, virgam in ſerpentem, aquam in vinum; quod & tradit Auguſtinus *m*, agens de nuptiis factis in Cana Galilææ, & ex profeſſo Divus Thomas *n* demonſtrat. Primo itaque dolo, inquit Beatus Leo Papa *o*, ſcrutatus eſt, an ipſe eſſet ſubſtantiarum creator, qui rerum corporearum poſſet, in quæ vellet mutare naturas. Quod ſi dicas: Nonne Magi multas fecerunt rerum transmuta-

Ad Hebr. 4. 15.

Tract. 2. in 1. can. Ioan. ad fin.

1. Ioan. 2. 16. Lib. de vera religio. c. 98. tom. 1.

Hom. de lapſu cita. Rom. 5. 20

a *Epiſt. 8. ad Philip.*
b *Lib. de jejun. & tent. Chriſti.*
c *Oratio. in laud. D. Cypri. & hom. in ſanct. bap.*
d *Hom. 13 in Matth.*
e *Hom. de abdica. rerum cor. por.*
f *Lib. 4. in Lucam & epiſt. 8. ad Eccleſ. Vercellenſ.*
g *Tract. 2 cita. & l. de vera relig. cit. & in Pſ. 90.*
h *Hom. 16. in Euang.*
i *Ioan. 2. 11.*
k *Pſ. 148 5.*
l *Orat. de fide reſurrect.*
m *Ser. 41 de verb. Domini.*
n *1. p. qu. 110 ar. 4.*
o *Serm. 4. Domin. 1. Quadrag.*

tiones Ioannes enim & Mambres præcipui inter maleficos Pharaonis (quorum tam celebris fuit memoria, ut eorum nomina multis poſtea ſeculis Paulus referat *a*, quorum & meminit Numenius Pythagoricus *b*, quem refert Euſebius *c*; meminit & Plinius *d*, quamvis falſo credens, illos Iudæos fuiſſe) ſerpentes tranſmutarunt in virgas, & aquam in ſanguinem, & ranas ſubitò produxerunt, ut patet ex Scriptura ſacra. Et apud Gentiles invenimus, magos admirandas operatos fuiſſe tranſmutationes, ut de Apollonio Tyanæo, cujus vitam pluribus libris ſcripſit Philoſtratus: de Zoro aſtre, quem Iuſtinus hiſtoricus *e*, & Auguſtinus *f* inventorem magicæ artis conſtituunt: de Simone itidem mago, qui variis ejuſdem artis operibus: honores divinos etiam apud Romanos Principes obtinuit. Sed dicendum eſt, illas non fuiſſe veras tranſmutationes, ſed ſimulatas & fictas, atque tantum modo apparentes, quas, ut obſervavit D. Thomas, multis modis poteſt diabolus, aut ejus virtute magus præſtare: primò per ludificationem & conturbationem ſenſuum ejus, qui videt, cujus ſpecies, ſpiritus viſibiles, diaboli operatione conturbantur, ut verè intueri credant, quæ nullatenus ſunt. Non enim mirum, quod diabolus poſſit agere, & hujuſmodi conturbare ſpiritus, quod facere poteſt, & facit vis morbi in phræneticis, aut melancholicis, qui propter conturbationem ſpirituum ſenſitivorum videntur aſpicere, quæ non ſunt. Secundò, per ludificationem circa res, quas diabolus repræſentat: quod facit primò immutando ſpecies viſibiles, quæ ſunt in aëre, quas Philoſophi intentionales appellant. Si in oleo, in quo vua à primo flore uſque ad maturitatem fuit ſervata, lucernam accendas, totum ſpatium, quod illuminatur tali luce, plenum vuis pendentibus apparet; ſimiliter ſi elychnum aqua vitis, madefacias, & accendas, omnes aſtantes videntur habere languidas & deficientes facies, admodum hominis expirantis: quid mirum, quod diabolus talia circa medium proferat, quæ referant ſpecies earum rerum, quas ipſe voluerit repræſentare? Præpterea per aëris condenſationem: poteſt enim diabolus ex aëre condenſato rem, quam vult, repræſentare: aut vero poteſt circa quodcunque corpus, ita aërem denſum applicare, ut illud eam referat figuram; aut perſonam, vel rem, quam voluerit oſtendere. Sicut enim poteſt ex aëre formare corpus phantaſticum ejus rei, quam vult exhibere, ita poterit hic circa virgam, verbi gratia, aërem condenſare & præparare, ut ſerpentis expreſſam referat figuram, quam ipſe movere poteſt, ut nihil à ſerpente vero differre videatur. Hæc omnia breviſſimis verbis complexus eſt ¶ 125

Tertullianus, dicens: *Poſſunt & ſolent dæmones phantaſmata præſtare, & corpora fingere, quibus exteriores oculos circumveniant.* Et aliquo ex his modis magos feciſſe ſerpentes in Ægypto, cenſent multi ſancti Patres. Iuſtinus martyr: *Quæ ab incantatoribus*, inquit, *facta ſunt, opera dæmonum facta ſunt, qui ſpectantium oculis eas præſtigias effuderunt, ut qui ſerpens non eſſet, eum viderent, quaſi ſerpentem, & non ſanguinem, quaſi ſanguinem; & non ranas, quaſi ranas.* Tertullianus vocat opus magorum, mendacium, quod Moyſi veritas devoravit Gregorius Nyſſenus, Ambroſius, & alii, qui referuntur à Lippomano idem ſenſerunt, quorum doctrinam egregiè complexus Rupertus: *hoc ſignum*, inquit, *fecit Moyſes, tanquam Deus Pharaonis, quia quod ſolius divinæ poteſtatis eſt, virgam inanimatam in verum animal convertit, videlicet quia transformavit in colubrum, devoravitque virgas magorum, ſpecie tantum ſerpentes. Illæ itaque magorum virgæ erant quod fuerant, ſed per incantationes Ægyptiacas, & arcana quædam opera, faſcinauerant magi oculos hominum, ut virgæ viderentur eis ſpeciem habere draconum. Devorari ergo, & non devorare potuerunt, quæ devoratrices eſſe videbantur, & non erant.* Hoc ipſum ſenſerat Joſephus, & tales fuiſſe transformationes illas famigeratiſſimas, quibus Circes illa malefica Ulyſſis ſocios in varias

a 2. *ad Timot* 3. 8.
b Lib. 3. *de bono.*
c Lib. 9. *de præpar. Evangel. cap.* 3.
d Lib. 30. *cap.* 1.
e Lib. 1. *in princ.*
f Lib. 21. *de civit. cap.* 13.
3. *p. citat.*
Lib. de anima cap. 57.
Quæſt. 16 *ad Orthod.*
In caten. Exod. 7.
Lib. 1. *in Exod.*
Lib. 2. *Antiquit.*

varias animalium transformaſſe dicitur formas; illamque apud Arcades, ubi, qui quoddam ſtagnum trajiciebant, verte bantur in lupos, ut ex profeſſo tradit & diſputat Auguſtinus, qui & narrat, ſuo tempore fuiſſe quaſdam in Italia ſtabularias mulieres, quæ viatoribus quendam caſeum, maleficis incantationibus confectum dabant, quem qui comedebant, mutabantur in iumenta, quorum opera ad portanda onera aliquandiu vſæ, in priſtinas poſtmodum figuras reformabant. Poteſt inſuper intelligi, fieri à dæmone veras transformationes, non quidem virtute propria, ſed inuiſibiliter applicando activa paſſiuis: Sunt enim in rebus naturalibus virtutes occultæ, & ignotæ nobis, ut in quibuſdam herbis, lapidibus, aquis, ſuccis, animalibus, quæ incredibiles effectus producunt quorum nonnulla exempla perhibent Plinius *a*; & Albertus Magnus *b*. Harum notitiam diabolus habet, quibus & Deo permittende uti poteſt, & effectus producere admirandos, qui tamen vera miracula non ſunt, ut demonſtrat Diuus Thomas, quia non virtute ſuperante naturam, ſed potius facultate naturali producuntur. Et ita credunt aliqui ſancti Patres factos fuiſſe dracones in Ægypto à Magis, ut Auguſtinus *d*, Theodoretus *e*, Diuus Thomas *f*, quam ſententiam tenuiſſe viſus eſt Philo *g*, qui de magorum ſerpentibus, tanquam de veris ſerpentibus agere videtur; tenueruntque Lyrâ *h*, Burgenſis, Abulenſis, & ex profeſſo Cajetanus ſuppones, non eſſe vertendum in dubium, virgas magorum verſas eſſe in ſerpentes: Scriptura enim, inquit, eiſdem verbis utitur: narrando tranſmutationem virgæ Aaron, & tranſmutationem virgarum magorum: verè
¶ 126 namq; mutatæ ſunt virgę in ſerpentes, ſicut verè mutata eſt aqua in ſanguinem, & verè productæ ſunt ranæ. Nec eſt impoſſibile opera dæmonum applicando activa paſſiuis, verti cito virgas in ſerpentes, &c. Hæc ut explicet, multa ſubinfert ibidem Cajetanus: & certè quotidie experimur in æſtate, ſubito ex terra aut vapore, ranunculas efformari, hoc ipſo, quod aqua, dum pluit, terram contingit. Ita & Apollonium varias feciſſe transformationes, docuit Beatus Iuſtinus martyr; ſed de iis ſatis. Certum hoc ſit, dæmonem aut magos, nullatenus poſſe virtute ſua rerum naturas tranſmutare. Propterea igitur diabolus ad inveſtigandum, an CHRISTUS verus eſſet Deus, non ſimpliciter poſtulavit, ut transformaret lapides in panem, ſed quod hoc faceret ſola voluntatis ſuæ iuſſione, mandato, & dictione. *Dic*, inquit, *ut lapides iſti panes fiant*. In plurali autem numero loquitur apud Matthæum, & in ſingulari apud Lucam: *Dic lapidi huic, ut panis fiat:* frequenter enim (inquit Euthymius) apud Euangeliſtas, huiuſmodi, quæ nihil officiant, diverſitates reperias, nec ulla eſt repugnantia: nam ſæpe ſcriptores ſacri, ſingulare pro plurali ponunt: *Ut a, venit muſca graviſſima*: quomodo Auguſtinus *b*, intelligendum docet illud, quod Dauid in ſingulari loquuntus fuit, dicens *c*: *Miſit in eos cœnomiam*, (aut cynomiam, id eſt, muſcam caninam) *& comedit eos, & ranam, & diſperdidit eos*. Et iterum *d*: *Dixit & venit cœnomya, & ciniſes:* cum tamen multitudinem muſcarum, ranarum, & ciniſum voluerit intelligere: quo etiam modo credit intelligi poſſe, quod de turri Babylonica Scriptura loquitur; forſitan enim multæ fuerunt turres extractu ad ſuperbiam hominum indicandam. Sæpè itidem Scriptura plurale pro ſingulari ponit, ut *e*, *convaluerunt de infirmitate*, ubi ſermo ſingulariter eſt de Ezechia: Juxta hoc inſtitutum explicat Auguſtinus illud Matthæi *f*, *Mortui ſunt, qui quærebant animam pueri*, cum de vno Herode loqueretur. Theophylactus & alii credunt, verè diabolum numero plurali uſum, ut ſic ad ſuperfluos cibos excitaret illum, cui vnus panis ſufficiens eſſe poterat. Incœpit autem à conditionali nota; *Si Filius Dei es*, quaſi fundans in illa Patris confeſſione, quam paulò antè audierat in Iordane; *Hic eſt filius meus dilectus*: & neſciens an de filio naturali, vel potius adoptiuo, ſermo explicandus eſſet, eadem

18. De ciuit. c. 17. & ſeqq.
a Lib. 2. b Lib. de mineral. & animal. t. p. citat.
d 3. De Trinitat. cap. 7. & 8. & l. 83. quæſt. 79. e In Exo. quæſt. 18. f cap. cit. & in c. 24 Matth. g Lib. de vita Moyſi. h In ca. 7. Exod.
Quæſt. 24 ad Orthod.
In cap. 4. Matth.
a Exod. 8 14. b 16. De ciuit. c. 4. c Pſal. 77 45. d Pſal. 104. 31.
Geneſ. 11
e ad Heb. 11. 34
f In Pſal. 108. Matth. 2. 20.
In cap. 4. Matth.
In cap. 4. Matth.

dem verba uſurpans: *ſi Filius Dei es*, ad id
inveſtigandum procedit: *Dic*, inquit, *ut*
Hom. 13. in Matth. *lapides iſti panes fiant*. Et ut egregiè anno-
tavit Chryſoſtomus, non dixit: Quando
quidem eſuris, ſed *ſi Filius Dei es*, vide-
licet exiſtimens poſſe illi aliquid per lau-
dum blandimenta ſuffurari. Idcirco non
commemoravit eſuriem, ne hoc ei quaſi
exprobrare & objicere videretur; magnitu-
dinem quippe tantæ diſpenſationis igno-
rans, iſtud erubeſcendum ei putabat, pro-
pter quod doloſa illud adulatione palpan-
In cap. 4. Matth. do ſolius mentionem facit dignitatis. Ita
Chryſoſtomus quem ſequuntur Theo-
phylactus & Euthymius.

§. 34. *Diabolus Chriſtum de gula tentans, primo intendit accuſare & calumniarei Deum, quod illum dimitteret fame conſumi, meritè vocatur Diabolus, id eſt, accuſator.*

¶ 127 DIximus, Diabolum intendiſſe agno-
ſcere an Chriſtus verus eſſet Deus:
ſi tamen non eſſet, ne in vanum re-
te miſiſſet, voluiſſe inducere eum ad pec-
catum gulæ, tum, ut inde iſte nunc incipe-
a Lib. 4. in Luc. ret, unde quondam primò hominem in
b Epiſt. 82. ad Eccl. paradiſo vicit, ut B. Ambroſius *a*, annota-
vit, tum quia primum diaboli telum & ſpi-
culum ſolet eſſe gula, ut idem Ambroſius *b*,
c Hom. de abdica. rerum corp. obſervavit, quam Baſilius *c*, primam ma-
lorum originem vocat. Ad gulam ergo vult
per hanc primam tentationem excitare
d In Pſ. 90. conc. 2 tentator. Ita illam explicare videtur Augu-
ſtinus *d*, ut tentator Deum accuſare velit
quod relinquat Chriſtum eſurire, & pati
famem, poſtquam propter ejus obſequium
ſe in deſertum receperat, & excellentiſſi-
mum perfecerat jejunium, volens à jejunio
ſuſcepto, & tali obſequio eum avertere;
& incitare, ut ad quærendum cibum ſe
Exod. 16. converteret, quem Deus non miniſtrabat.
Qua etiam tentatione primo invaſit Iſraë-
litas, quando excuſſa Pharaonis ſervitute,
& egreſſi de Ægypto, ex Dei præcepto ad
ei obſequendum, invenerunt ſe in deſerto
eſurientes, & carentes cibis, quibus refici
poſſent. Illis propterea ſuadere conatus
eſt, quod melius eſſet in Ægyptum regre-
di, ubi cibos abundantes, habebant, quam
in illa manere ſolitudine, in qua is, qui il-
los eò advexerat, relinquebat, ut fame mo-
rerentur: qua tentatione ita ſunt commo-
ti, quod varie afflixerunt ſpirituum Moyſi.
Secundo itidem, eodem modo euſdem
tentavit, quando vociferabantur dicen-
tes. *Cur eduxiſti nos de Ægypto, ut morere-* a Num. 21
mur in ſolitudine; Deeſt panis, non ſunt a-
quæ, &c. Hæcque tētatio eſt, qua commu-
niter expugnare contendit Diabolus il-
los, qui relicto peccato ſeipſos obſequio
Dei tradiderunt. Videt mulierem, quæ
poſtquam ſceleratam vitam depoſuit, fa-
mem ſentit, nec habere videtur coram ſe
niſi lapides: ſimiliter & uſurarium, qui
poſtquam reſtituit, quæ per uſuras rapue-
rat, videt ſe habere ſacculos vacuos, hor-
rea exhauſta &c. Hos ſtatem aggreditur,
repræſentans, quod Deus dimittet eos
qui ſibi obſequuntur, ſine cibo & faculta-
tibus, ut nihil præter lapides eis occurrat,
ad quod manum poſſint extendere. Iſte
eſt proprius ac principalis tentandi modus,
quo dæmon utitur, à quo & hoc nomen
præcipuum accepit, quo Diabolus voca-
tur. Variis certè nominibus, inquit Hie- b Epi. 146 ad Damaſ.
ronymus, in Scriptura ſacra ille deſcribi-
tur, quibus multiplex eius malitia deſig-
natur. Appellatur enim leo, vrſus, aſpis,
draco, baſiliſcus, belial, malleus vniuerſæ
terræ, de quibus nominibus videndus eſt
Rupertus. Appellatur itidem & deſcribi-
tur a Deo, nomine & figura Behemoth, id c L. 1. de vocab. ver. in Dei c. 6. & 7.
eſt Elephanti, & Leviathan, id eſt, balenæ,
quod ſicut ille omnia animalia, hæc om-
nes piſces continere videtur, quantum ad
quantitatem & qualitatem, ſic dæmon o-
mnium malitiam ſolus ipſe continet & d Epiſt. 120. ad Honor. cap. 16.
includit, ut ſuperius dictum eſt, qua de
cauſa, ut annotavit Auguſtinus, à ſancto
Iob abſolutè vocatur impius: *Terra data* e Iob 9. 24.
eſt in manus impii, ut Polichronius *e*, & Phi-
lippus *f*, diaconus exponunt, & Caietanus f In cap. Iob 9.
g, & Euſebius ſentiunt. Et iterum: *Nun-* g Iob 10. 3.
quid bonum tibi videtur &c. conſilium im-
piorum

piorum adjuves? id eſt, dæmonum, juxta
Olympiodorum & Philippum. Similiter
& à Chriſto Dominio ſepe vocatur, *Malus*
abſolute, per antonomaſiam, non quod
natura malus ſit, ſecundum quam eſt crea-
tura Dei, ſed quia prava voluntate, omnem
malitiæ nequitiam continet, ut ſæpè anno-
tavit Auguſtinus, ſicut Deus dicitur abſo-
¶ 128 lute, *Qui eſt*, aut *ens*, quia omnium entium
rationes in ſe altiſſime præhabet. *Omnis*
Matth. 13 inquit CHRISTVS apud Matthæum, *qui*
19. *audit verbum regni, & non intelliget, venit*
Luc. 8, 13 *malus & rapit, quod ſeminatum eſt in corde*
ipſius : id eſt : *venit diabolus*, ut clarius ex-
preſſit Lucas: & in græco voci, Malus, præ-
mittitur articulus, ut ille malus, per excel-
lentiam ſignificetur. Ita in oratione domi-
a *Matth.* 6. 13. nica *a*, *Sed libera nos à malo*, id eſt, diabolo,
ut Gregorius Nyſſenus *b*, Chryſoſtomus *c*,
b *Lib. de orat. Dom.* Tertullianus *d*, & Petrus Chryſologus *e*:
ſicut namque Deus dicitur abſolutè bonus,
c *Hom.* 10 *in Matth.* per antonomaſiam (*f Nemo bonus*, inquit
d *Lib. de pœnit.* CHRISTVS, *niſi ſolus Deus*) quia in ſeipſo
habet totius bonitatis rationem, quæ in
e *Ser.* 67. & 69. creatura quavis reperitur, eminentiori &
f *Mar.* 10 18. excellentiori modo ; ita diabolus abſolute
vocatur malus, quia omnem malitiæ ra-
Epheſ. 6. 16. tionem, & quid quid noxium, in quovis
venenato crudelique animali reperitur, e-
minentius præhabet. Qua etiam de cauſa,
ab Apoſtolo vocatur abſolute *Nequiſſi-
mus*, qui ſupremam totius nequitiæ ratio-
nem præhabeat. Nomina tamen, quibus
proprius & explicatius Scripturæ ſacræ
eum deſignant, ſunt duo, diabolus ſcilicet
Apoc. 12. 9. & ſatanas. *Projectus eſt draco magnus* (in-
quit Ioannes) *ſerpens antiquus, qui vocatur*
diabolus & ſatanas : quo duplici nomine
à Matthæo nunc deſcribitur. Primo enim
vocat eum diabolum, dicens: *ductus eſt Ie-*
ſus in deſertum, ut tentaretur à diabolo : &
deinde vocat ſatanam, inducens Chriſtum
dicentem : *vade Satana*. De nomine ſata-
næ infra dicemus, nunc ad noſtrum inſti-
tutum nomen diaboli oportet explicare.
Et quidem Beatus Iſidorus credit, nomen
eſſe ſimul Hebræum & Græcum, & quod
Lib. 9. *ethimol. c.* 4. apud Hebræos ſignificat deorſum fluens,
quoniam de cœlis decidit : apud Græcos a *Lib.* 1.
idem, quod accuſator. Idipſum ſenſit Ru- *de victor.*
pertus *a*; qui & contendit Davidem fuiſſe, *verie.* 5
qui primo diaboli nomen uſurpavit, quan- & 16.
do dixit *b*: *diabolus ſtetit à dextris ejus*: quā- b *Pſ.* 108 6.
vis beatus Iuſtinus *c*, martyriam ſanctum c *Diab.*
Iob idem nomen uſurpaſſe ſupponat Pam- *cum Tri-*
melius *d*, credit, has duas voces, diabolus *phon.*
& Zabulus, non eſſe diverſas, ſed unam & *fol.* 71.
eandem, apud Græcos ſola pronuntiatio- d *In l. Cy-*
ne Atica, aut Dorica diſtinctas. Unde ſæpè *pri. cont.*
Sancti Patres, pro diabolo zabulum po- *Demet.*
nunt, ut Cyprianus *e*, Paulinus *f*, & Hila- e *L. contr.*
rius *g*, qui textum Euangeliſtæ ita legit, *ut* *Demet. n.* 43.
tentaretur à Zabulo, imò & Eccleſia in Hy- f *Epi.* 4.
mno Angelorum : *Michaelem in virtutem* & 4.
conterentem Zabulon. Sanctus Irenæus g *Can* 3.
h dicit, diabolum ſignificare Apoſtatam & 19. *in Matth.*
Sed de iis Beatus Hieronymus *i*, in illud : h *Lib.* 5.
Contra verſutias diaboli : Ubi quamvis *cont. hæreſ.* c. 14.
concedat, vocem, diabolus, ſimilitudinem i *In c.* 6.
habere cum voce Zabulus, eſſe tamen in- *ad Epheſ.*
telligendum, hanc vocem diabolus, tan- 10. 6. *Lib.*
tum eſſe Græcam. Diaboli igitur nomen 99. *in nam*
Græcum eſt, & ſignificat apud Græcos ac- *qu.* 40.
cuſatorem, criminatorem, calumniatorem, k *Hom.* 9.
delatorem, aut detractorem, à verbo dia- *quod Deus*
ballo, quod eſt criminor, & à voce diabo- *non eſt*
li, quæ calumniam ſignificat, ut obſerva- *autor malorum ad*
vit Auguſtinus, explicans verbum Græ- *finem &*
cum diabolin, & exprofeſſo S. Baſilius *k*; *ep.* 75. *ad*
Tertullianus *l*, Chryſoſtomus *m*, Iſidorus *Neo cæſa-*
n, Rupertus *o*, omneſque alii S. Patres. Ut *ria.* & 77
aurem bene obſervarunt Origenes *p*, & B. *ad Epiſ-*
Juſtinus Martyr *q*, aptè appellationē hanc *copos tris,*
inimicus noſter nactus eſt, ſuis ſtudiis con- l *Lib.* 5.
venientem ; nihil enim magis illi propriū, *cont.*
quam deferre, accuſare, calumniari, detra- *Marc. c.* 10
here, & criminari. Id autem variis modis *l.* 5. *c.* 18.
facit : tres tamen ſunt præcipui, quos ob- m *Hom.* 2
ſervat Chryſoſtomus *r*, hoc ipſum expli- *in* 2. *ad Cor.*
cans. In primis enim nos inter noſipſos cri- n *Lo c. cit.*
minatur, & ſeminat inter fratres diſcordias, o *Tract.* 1 *in Iob. ad*
ſatarque zizaniæ merito à Chriſto voca- *medium*
tur *f*. Ita antiquitus calumniatus eſt Chri- *fol.* 12.
ſtianos, apud Gentiles, imponens illis va- *col.* 3.
ria ſcelera & crimina, ut Gentiles induce- p *Dial. cum Triph. tot.*
ret, ad illos perſequendos ; & ſæpe dum in q *Matth.* 13. 25.
Idolis ¶ 129

Digitized by Google

Idolis reſponſa dabat, clamabatque, propter Chriſtianos introductos, immiſiſſe Deos fames, peſtes, bella, & mala, quæ Gentiles patiebantur: de quibus calumniis aliiſque ſimilibus, agunt egregiè Auguſtinus *a*, Tertullianus *b*, Cyprianus, *c*, Arnobius *d*: Hoc ſimiliter fecerant, quando *e*, ut totum populum Iſrael conturbaret, poſitus in ore ſuorum Prophetarum, caluminiatus eſt veros Dei Prophetas, ſignanter Michæam, apud Regem Iuda & Iſraël, & omnem populum, ſuadens, illum fuiſſe mendacem, & temerarium. Hac de cauſa illi impii, qui juſtum Noboth apud Iudices & polulum calumniati ſunt, vocantur filii diaboli: *Adductis*, inquit *f*, *duobus viris filiis diaboli*, qui à parente ſuo didicerunt calumnias, & crimina confingere, ut accuſarent. Inſuper hac de cauſa Iudas prædictus à Chriſtio Domino diabolus, *(Vnus ex vobis diabolus eſt)* propter id quod poſtea fecit, dum calumniatus eſt Mariam, propter effuſionem unguenti apud condiſcipulos, & CHRISTVM ſimiliter apud Phariſæos, propterea quod eam permiſit unguentum expendere, propter quod factus eſt illius traditor. Accuſat itidem, calumniatur & criminatur homines apud Deum: quod probat Chryſoſtomus ex hiſtoria beati Job: cum enim audiret inimicus Deum laudantum ſanctum, & dicentem: *Nunquid conſideraſti ſeruum meum Iob, quod non ſit ei ſimilis in terra, vir juſtus & rectus, &c.* Statim cœpit illum accuſare, & calumniare, dicens: *Nunquid Iob fruſtra timet Deū? tuvallaſti eum, &c. ſed tange omnia, quæ poſſidet, niſi faciem benedixerit tibi.* Merito (inquit Origenes) diabolus eſt dictus, id eſt, accuſator, ſic namque & tunc Iob accuſavit circa Deum, quaſi non propter ſinceritatem, ſed propter pecuniæ blanditionem Deum coluerit:& Deum etiam accuſavit, & reprehendit, non minime ſed potius quam maximè, quaſi non libere, ſed cohibenter, Iob divitias tribuerit, ob hoc ſolum, ut adorarent illum homines, & colerent. Id quidem tunc *quadam die factum fuit*, ſed nunc dio ac nocte hoc agit, qui propterea *accuſator* dicitur *fratrum*, *qui accuſat eos ante conſpectum Domini die ac nocte*, id eſt, in ceſſanter, perpetuò. Signanter autem (inquit Baſilius *a*, dixeratque Origenes *b*) id facit erga peccatores, quos ſummo ſtudio excitat ad peccandum: & hoc ipſo, quod ad peccatum pertraxit, ſe convertit ad accuſandum illos coram Deo. Idem, & in peccato cooperator & accuſator noſter eſt, ait Baſilius: atque ipſemet capitalis noſter hoſtis, ſolet Dominio noſtram exprobrare negligentiam, & qui nos à bono revocare contendit, ſubitò ſe convertit, ut noſtram coram Deo calumnietur ſegnitiem. Optime illius mores cognoſcebat David, quando divinum auxilium poſtulans, dicebat: *Dixi: Ne quando gaudeant ſuper me inimici mei, & dum commovētur pedes mei ſuper me magna locuti sūt.* Hoc ipſo quod vident pedes hominis motos ad committendum peccatum, loquūtur ſuper illum magna, quia ſtatim ſe conferunt ad illum coram Deo accuſandum, & calumniandum. Vnde cum aliquid mali diabolus ſuadet, dicere ei poſſemus, quod ſapienter reſpondit miles ille ad Ioab, cum illum increpabat, quod non occidiſſet Abſalonem, quem verat pendentem ex quercu: *Nequanquam*, inquit, *mitterem manum meam in filium Regis: ſed etſi feciſſem contra animam meam audacter, nequaquam hoc Regem latere potuiſſet, & tu ſtares ex adverſo.* Suadet dæmon, cum peccas, ut in CHRISTUM Dei filium manum mittas, ejus conculces ſanguinem: attende quod hoc ipſo atque id feceris, ille ſtabit, ex adverſo, coram Deo ſupremo Rege vociferaris & petens, ut contra te commoveatur: qui enim in peccato nobis eſt cooperator, fit ſtatim accuſator. Ex his manifeſtiſſimum fit caput tertium Zachariæ, in quo propterea ſanctus egregiam refert viſionem. *Oſtendit*, inquit, *mihi Dominus Ieſum ſacerdotem magnum, ſtantem coram Angelo Domini: & ſatan ſtabat à dexteris ejus, ut adverſaretur ei: & Ieſus erat indutus veſtibus ſordidis, & ſtabat ante faciem Angeli.* Multi hæc de Chriſto Domino ſacerdote ſummo credunt intelligenda, in quem,

a L. prioribus de ciuit. Dei. b In apolog. c Ad Demetrianum. d L. contr. gen. e 3. Reg. 21. & 1 Paral. 18. f 3. Reg. 21. Ioan. 6. 71. Hom. 2. cit. Iob 1. 8. Iob 1. 9. Tract. 2. cit. Iob 1. 6. Apoc. 12. 10.

a Hom. 9. cit. b Hom 3. in Leuit. Hom. cit. & orat. 1. de amore in Deum, pag. 796. Pſ. 37. 17. 2 Reg. 18. 12. ¶ 130 Zach. 3. 1

quem, ut dixit Tertullianus, etiam nomen Jeſu quadrat. Hebræi tamen, ut inquit Beatus Hieronymus, credunt ſermonem eſſe de Jeſu filio Joſedech, ſacerdote magno, aut ſupremo, de quo multa. Eſdras in libris ſuis, & multa etiam Zacharias ipſe ſecundum litteram enarrant: ita etiam ſentiunt Cyrillus *a*, Theodoretus *b*, Euthymius *c*, Beda *d*, Lyranus, & recentiores. Dicitur autem indutus veſtibus ſordidis, quoniam verè peccavit, primo quod negligens fuit in populi correctione, quem eo tempore in peccatis conſtitutum, ſæpe deſcribit Aggæus. Sub occaſione enim captivitatis, quam omnes patiebantur, eum incitavit diabolus, ut ſua tantummodo curaret: qui namque captivitate tenetur, ſatis agere videtur, ſi ſibimet proſpiciat. Deinde verò, ex eadem occaſione eum induxit, ut permitteret filiis & fratribus ſuis, ducere uxores alienigenas, imò ut ipſemet idipſum faceret, ſicut Hieronymus cenſet & demonſtrat: quod grave erat peccatum, & vehementer iram Dei concitabat, ut patet apud Malachiam Prophetam. Hocque eſt, quod Eſdras dicit: *Et inventi ſunt de filiis ſacerdotum, qui duxerunt uxores alienigenas, de filiis Ioſue, filii Ioſedech, & fratris ejus, &c.* Diabolus ergo, qui hæc ſuaſit peccata, & eorum fuit cooperator, ſtatim factus fuit accuſator, criminator, & detractor coram Deo, aut Angelo illo, qui vices Dei & nomen gerebat, qui & paulò inferius ab eodem Zacharia vocatur, Dominus. *Et Satan*, inquit, *ſtabat à dextris ejus, ut ei adverſaretur.* Rectè (inquit Hieronymus) ſtabat à dextris ejus, non à ſiniſtris, quia vera erat accuſatio, eo quod & ipſe cum cæteris alienigenam accepiſſet uxorem, quod in Eſdra & Malachia pleniſſimè ſcriptum eſt. Dicitur autem quod *ſtabat*, quia firmiſſime & conſtantiſſime eum accuſabat. Et tam firma fuit illius accuſatio, ut eum increpaverit Deus, qui ex miſericordia volebat Jeſum ſaluare, & eruere eum, ſicut liberatur torris extractus ab igne, &c. Septuaginta hoc in loco, ubi noſtra Vulgata legit cum Hebræo, *Satan*, transferunt *diabolus*, quia hoc ejus ſtudium, accuſare homines coram Deo: tuncque præcipuè conſtantiſſimè accuſat, accuſandoque perſeverat, quando aliqua mala ſecundum ejus inductionem committimus. Eſt enim ad peccatum inſtigator, ſuaſor, & inductor, & ſtatim in rigidum tranſit accuſatorem. Pſeudopropheta, qui Prophetam Dei iniqua fraude decepit, & induxit, ut contra Dei mandatum ageret, & commederet ipſemet, hoc ipſo, quod vidit illum Dei mandatum tranſgredientem, ſurrexit, juſtamque damnationis & mortis ſententiam contra illum tulit, intimavitque dicens: *Quia non obediens fuiſti ori Domini, & non cuſtodiſti mandatum, quod præcepit tibi Dominus Deus tuus, non inferetur cadaver tuum in ſepulchrum patrum tuorum.* Et certè ſunt innumeræ horribileſque hiſtoriæ apud Climacum, Athanaſium, & apud Gregorium, in quibus videmus, quàm conſtanter diabolus officium accuſatoris fuerit executus coram Deo, falsè & rigidè accuſans de multis; rigidiſſimè autem de iis, quæ verè fuerant ejus inſtigatione commiſſa. Tandem autem hoc nomine dignus eſt (inquit Chryſoſtomus, quem ſequitur Theophylactus) ex eo præcipue; quia ſicut calumniatur homines coram Deo, ita vehementiſſime conatur accuſare & calumniari Deum apud homines. Hoc primum fuit præcipuumque illius ſtudium, in mundi exordio, cum Deo detrahere coram parentibus noſtris contendit, quos Deus ipſe paulò ante condiderat, à qua prima calumnia egregiè nomen diaboli promeruiſſe demonſtrant Beatus Juſtinus martyr, & Tertullianus, qui tres celebres calumnias, quibus Deo detrahere coram parentibus noſtris voluit, deprehendit, quas omnes ferè Sancti Patres expendunt. Primò enim accuſavit Deum, quod grave præceptum duriſſimumque impoſuiſſet, prohibens lignum pulchrum viſu, & ſuave ad veſcendum: mendaciumque inferens, quo rem duriorem faceret. *Cur*, inquit, *præcepit vobis Deus, ut non comederitis de omni ligno paradiſi?* Mendacium, inquit Ambroſius, inſervit: non enim dixit Deus,

Marginal notes: *In cap. 3. Zachar.* — *a In c. 3. Zach.* — *b in Tr. 108.* — *c in Epiſt. Iudæ.* — *d In c. 3. Zachar.* — *In cap. 3. Zach. & lib. 2. cont. Iovi.* — *Malach. 2.* — *Eſdræ 10. 14. 17. 18.* — ¶ 13. *3. Reg. 13. 20. 21. 22.* — *In ſchala ſpirit.* — *In vita Antonii.* — *Lib. 3. & 4. dialog.* — *Loco cit. ſup. c. Matth.* — *In orat. parænetic. ad gentes. Lib. 2. cont. Marcio.* — *Gen. 3. 1.* — *Lib. de parad.*

bbbb

ſubitò cooperuit, domus ruina commune ſepulchrum cunctis illis effecit: & non ſolum filii, ſed & filiæ &c. Hæc omnia ille operatus eſt, cui tu benedicis. *Quouſque?* liquefactæ ſunt carnes tuæ; conſumpta ſunt oſſa tua, & nervi: putrefacta eſt etiam ipſa terra ſub te, quid adhuc ſuſtines? nihil reſtat ei agendum, niſi te occidere, *adhuc*, inquit, *permanes in ſimplicitate tua Benedic Deo & morere*. Quidam non incongrue ſimplicitatis nomine, ſtoliditatem intelligunt, videbaturque illi ſtolidum eſſe, perſiſtere aliquem in ejus obſequio, à quo extrema recipit mala. Cœpit Job ſentire bonorum jacturam, cum audivit, veniſſe Chaldæos, & furatos fuiſſe camelos, tunc benedixit Deum: ſtatim audivit, ignem deſcendiſſe de cœlo, & conſumpſiſſe oves; ſimiliter Deum benedixit. Illico audit filios ſuos triſti nece conſumptos, & ad benedicendum Deum ſe convertit. Tandem videt ſe ulcere peſſimo percuſſum; & in eodem perſiſtit. Clamat propterea uxor, aut verius diabolus in ea: Adhuc in hac permanes ſtoliditate? perſeveras adhuc in re tam ſtolida, benedicere, & obſequi ei, qui tibi talia infert, qui ita te affligit, & in afflictione dimittit? Benedic Deo, & morere, perſevera in hoc & morieris; perſevera in hoc, & omnibus bonis te invenies deſtitutum; ut jam ſola mors ſit à te expectanda. Ita enim ſe gerit Deus, quod tradit laboribus, ærumnis & miſeriis obſequentes & bene-
In ipſa dicentes ſibi: *Siruele, y ballaras, que te*
103. *mueres, que te dexa ſin coſa para beneficio de tu vida*. De iis videndus eſt Beatus Auguſtinus, qui egregie loquitur, in illud: *Draco iſte*. Similiter poſſumus intelligere apud ſanctum Tobiam, dæmonem fuiſſe, qui in ejus cognatis & uxore, Deum calumniari contendebat, quando ſanctus ille vir, poſt varia obſequia Deo exhibita, cæcitatem & paupertatem incurrit: propterea, vitam ejus parentes & cognati ejus
Tob.2.16. irridebant, dicentes: *Ubi eſt ſpes tua, pro qua*
22. *eleëmoſynas & ſepulturas faciebas? Et u-*
¶ 133 *xor ejus:*

Manifeſte vana facta eſt ſpes tua.

Hæc certè verba, diabolo inſtigante proferebant, quibus calumniam contra Deum exprimere conabatur apud ſanctum Tobiã, ſuadere intendens, Deum nullam mercedem rependere pro ſervitio, & eſſe quovis domino crudeliorem: nullus enim Dominus eſt tam ſævus, qui pro ſervitio grato rependat cæcitatem & miſeriam: idcirco contendebat perſuadere, vanam eſſe ſpem eorum, qui Deo obſequuntur, qui dimittit obſequentes ſibi, ut incurrant cæcitatem, paupertatem, contemptum &c. Hac tentatione Iſraëlitas à Dei cultu, ad ſolis & lunæ & ſtellarum obſequium revocavit, ſuadens eis, quod Deus talis eſt, qui dimittit, ut famem patiantur ſui cultores, quos nec curare videtur: at ſi diis ſervirent, cibum, potum, veſtimenta, omniaque neceſſaria eſſent habituri. Eſt ille inſignis locus apud Jeremiam, ubi poſtquam Propheta longa oratione ex Dei nomine habita, Judæos conatus fuit ab idololatria ad verum Dei cultum convertere: *Reſponderunt* *Iere.44.*
Ieremiæ omnes viri & univerſæ mulieres, *15.*
quarum ſtabat multitudo grandis, & omnis populus: Sermonem, quem loquutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te; ſed facientes faciemus omne verbum, quod egredietur de ore noſtro, ut ſacrificemus reginæ cœli, id eſt lunæ, *& libemus ei libamina &c. & ſaturati ſumus panibus & bene nobis erat, malumque non vidimus. Ex eo autem tempore, quo ceſſavimus ſacrificare reginæ cœli, & libare ei libamina indigemus omnibus, & gladio, & fame conſumpti ſumus*. Simili tentatione, ut diximus repræſentat diabolus mulieri, quod cum ei obſequitur, omnibus neceſſariis abundat; cuncta autem deſunt, ex quo cœpit Deo inſervire, ideoque eam excitat, ſicut illam, quæ
dicebat: *Vadam poſt amatores meos, qui* *Oſea 2.*
dant mihi lanam meam & vinum meum, oleum meum, & panem meum. Similiter proponit mercatori, quod ſi ſecundum Dei leges negotietur, remanebit tandem ſine lucro, & quod potius abſumentur, quam augeantur ejus divitiæ, &c. Talis eſt hæc tentatio, qua Chriſtum impugnat: *Si Filius Dei es, &c.* eſt enim quædam Dei detractio, calumnia, & criminatio: idem eſt nam-

bbbb 2 que

Digitized by Google

que ac ſi dicat: Vide qualiter Deus, qui te Filium ſuum vocavit, tecum agat: vide qualiter eos tractet, quos filios ſuos vocat & qui ejus ſervitio ſe tradunt: nihil tibi providet, nihil mittit de cœlis, lapides ſolos, quos deſertum ſecum fert, habes: aliam propterea oportet te viam tenere, ſi vivere cupis; neceſſarium eſt alio modo vitæ tuæ conſulere: deſertum relinque, in quo tantum lapides invenies, cibum quære, ad alterius obſequium te converte, qui non te dimittat poſt tam longa jejunia, inter meros lapides, ad quos ſolos ora convertere poſſis. Ex quibus patet primo, ſatis eſſe ſimilem hanc primam tentationem illi ultimæ, quâ tandem Iob aggreſſus fuit per uxorem: *Adhuc tu permanes in ſimplicitate tua?* Cum enim dicit, *ſi Filius Dei es, &c.* idem eſt ac ſi dicat. Quid permanes in Dei obſequio jejunans, & fame te conficiens: qui nihil tibi, tot diebus jejunanti contulit; ut nunc, cum eſuris, poſſis refici; Ieiunaſti primis diebus, & vacuus remanſiſti; perſtitiſti in jejunio, & nihil tibi providit: tandem ductus es ad mordaciſſimam & moleſtiſſimam famem, & nihil tibi dedit, ſed reliquit te inter lapides, ad quos niſi te conuertas, non habet aliquid aliud. Ne in hoc perſiſtas, ſed eum deſerens, qui te fame affecit, ad ea, quæ tibi expediunt, quærenda feſtina. Patet ſecundò quanto maiores fuerint tentationes, quibus diabolus tentauit Chriſtum, quàm fuerint illæ, quas contra Iob extruxit, quæ enim fuit ſuprema, vltima & fortiſſima contra beatum Iob, hæc prima eſt, qua contra CHRISTVM agere incipit.

(?)

§. 35. *Voluit diabolus ſuadere, falſo dictum fuiſſe: Hic eſt Filius meus dilectus, ſed inſipienter argumentatus eſt.*

¶ 134

Alio modo tentationem iſtam, *Si filius Dei es dic ut lapides &c.* explicat Chryſoſt. quem etiam indicat Auguſtinus, quod ſcilicet per eam voluit Diabolus inducere Chriſtum, ut non crederet voci cœlo delapſæ, quam paulo ante audierat in Jordane: *Hic eſt filius meus dilectus.* Hæc, inquit Chryſoſtomus, diabolus dicebat, ut ipſum de infidelitate convincere. Hac ſiquidem arte primos homines decepit, incitans eos, ne crederent id, quod paulò antè dictum fuerat: *In quacunque hora comederitis, morte moriemini,* ut per hanc incredulitatem à Dei obſequio revocaret, & ad malum perduceret. Et ſicuti tunc incœpit, ſupponens vocem, quam audierant: *Cur,* inquit, *præcepit vobis Deus &c.* ita & nunc aggreditur, ſupponens vocem, quæ ad Chriſtum facta fuit: *Si Filius,* inquit, *Dei es,* quaſi dicere volens: Cur dictum eſt ad te: *Hic eſt Filius meus.* Qui enim fieri poteſt, ut te Deus inquam filium habere dicat, & dimittat affligi fame & eſurie, & omni penitus alimento deſtitutum, ut nec panem habeas, neque aliquid ad manum, niſi nudos lapides, ad quos te convertas? Aut ergo ad experiendam hujus vocis veritatem te applica, aut illam judicat fallacem; non enim dimittit Deus eum, quem in filium recipi, quod moriatur fame, cum ſæpè dictum ſit, quod, *non interficiet fame animam juſti:* quod, *non vidi juſtum derelictum, nec ſemen ejus quærens panem, &c.* Hoc ergo eſt argumentum diaboli, qui neſcit conjungere filium Dei, cum eſurie, famem, inopia, & carentia panis. Impio tamen ille progreditur diſcurſu. Imò hoc ipſo, quod voce cœleſti CHRISTUS dictus eſt filius Dei, erat conſequens, ut famem, & ſitim, & labores, quibus augeretur, ſentiret. Quod egregiè Paulus proſequitur: *Oblivi,* inquit,

Hom. 13 in Matth. in Pſ. 90.
Gen. 2. 17
Gen. 3. 1.
Prov. 10. 3.
Pſ. 36. 25.

inquit, *eſtis conſolationis, qua vobis, tanquã*
filiis loquitur, dicens: Fili mi, noli negligere
diſciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab
eo argueris; quem enim diligit Dominus ca-
ſtigat; flagellat autem omnem filium, quem
recipit. Reprehendit illos in primis Pau-
lus, quoniam laboribus afflicti, non revo-
cabant in mentem id, quod pro juſtorum
Rom. 15. 4 ſolatio Deo ſcriptum reliquerat; nam *quæ-*
cunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam
ſcripta ſunt, ut per patientiam & conſola-
tionem ſcripturarum ſpem habeamus. Opor-
tebat igitur, inquit Paulus, non obliviſci
illius ſententiæ, quam ad filiorum ſolatium
Prov. 3. 11. Deus protulit, juxta Septuaginta: *Fili mi,*
noli negligere diſciplinam Domini: In græ-
co, *Ne parvifacias diſciplinam*, tanquam
donum magna æſtima, quod te affligi ſi-
2. Macha. 6. 13. nat: *Statim enim ultionem adhibere, magni*
beneficii eſt indicium, ut Spiritus ſanctus
dixit. *Neque fatigeris:* in græco, *ne diſſolua-*
ris animo, ne deſpondeas animum, ne cre-
das Deum te dereliquiſſe; quin potius op-
poſitum judica, & animos tibi fac, & crede
hoc ipſo te à Deo diligi: *Quem enim diligit*
Dominus caſtigat: Non potes dicere, ait
Hom. 29. epiſt. ad Hebræos. Chryſoſtomus, quia eſt juſtus aliquis, qui
expers tribulationis exiſtat. *Ego, quos amo,*
Apoc. 3. 19. *arguo & caſtigo:* dixit Dominus. *Flagellat*
autem omnem filium, quem recipit: id eſt, ut
In cap. 12. ad Hebra. ait Theophilactus, quem approbat, quem
præ cæteris aſſumit, & familiarem amicum
ſibi conciliat. Ita habent Septuaginta, quo-
rum lectionem ſequitur Paulus, quod in
noſtra Vulgata habetur. *Et quaſi pater in*
filiis complacet ſibi. Patet, cùm in aliquo
filio propter gratum ſervitium ſibi cõpla-
cet, ſigna profert externa, quibus idipſum
manifeſtat. Et quidem *parentes carnis* (ita
vocat Paulus eos, qui nos genuerunt) ſigna
ad Hebr. 12. 9. exhibent carni convenientia, & quæ cer-
¶ 135 tos reddat filios de hæreditate obtinenda:
unde eos ornant veſtibus, auro, argento,
ut omnes intelligant illis hæreditatem
paratam, quos tali afficiunt honore, quo
ad eam diſponantur. Deus autem, qui *Pa-*
Ibidem. *ter ſpirituum*, ab eodem Apoſtolo voca-
tur, hoc ipſo, quod in aliquo tanquam in
filio complacet ſibi, ſigna, carni qui-
dem contraria, ſed ſpiritui convenientia:
illa ſunt labores, fames, perſecutiones;
quibus ſpiritus ornatur & augetur, aptior-
que fit ad illam hæreditatem comparan-
dam, quam nemo pertingit, niſi per talem
diſpoſitionem. Ex quo tandem infert Pau-
lus: *In diſciplina perſeverate, tanquam filiis*
offert ſe vobis Deus. Quis enim filius, quem
non corripit pater? Græca clarius: *ſi diſci-* In ca. 12. ad Hebr.
plinam ſuſtinetis, tanquam filiis ſe vobis of-
fert Deus, ut Theodoretus, Theophyla-
ctus, & Oecumenius: id eſt, ne credatis,
Deum vos dereliquiſſe ex eo, quod vos vi-
detis undique laboribus circumdatos; po-
tius hoc ipſo judicare debetis, Deum ſe ve-
rum parentem vobis offerre, qui & hære-
ditatem ſit redditurus. *In diſciplina perſe-*
verate: agnoſcite veſtram fœlicitatem; non
vos abjicit Deus, qui potius ex hoc notum
facit, quod tanquam filios vos habet. Ex
quo tandem infert: *Quod ſi extra diſcipli-*
nam eſtis: cujus participes facti ſunt omnes,
filii Dei, *ergo adulteri, & non filii eſtis:*
in græco adulterini ſpurii, qui non filios
Dei vos reputare poſſitis. Ex his patet,
quam debili argumento nitatur diabolus:
potius enim ex hoc, quod Chriſtus famem
patitur, & invenit ſe nudis lapidibus cir-
cundatum, inferre poterat, bene dictum
eſſe: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi*
bene complacui: quaſi enim pater in filio
complacet ſibi Deus, in juſto, quem videt
fortiter ſuſtinere famem & eſuriem: nec
unquam aliquando pater aliquis ita ſibi in
filio complacuit, videns eum aliquid gra-
tum ſibi facientem, ſicut complacet ſibi
Deus in viro juſto, cùm videt eum labori-
bus & ærumnis circundatum, patientiam
tenere, & firmius ſibi adhærere. Certè
Paulus, qui arguit Hebræos, quod non te-
nerent memoria, quæ ad eorum ſolatium
ſcripta erant, nequaquam oblitus fuit hi-
ſtoriæ ſancti Job, quæ ad noſtram inſtitu-
tionem fuit ſcripta, ad quam verè alludere
viſus eſt: ad ſupremam namque & ultimam In catena
tentionem, uxorem adhibuit diabolus, in c. 2. lib.
« Fortiſſimum, inquit Chryſoſtomus,

pugnandi inſtrumenten, quo Adamum devicerat) quæ acceſſit dicens: *Adhuc tu permanes in ſimplicitate tua? Benedic Deo & morere.* Quæ verba aliter quàm ſupra diximus, etiam poſſum ad noſtrum inſtitutum explicare. Varia enim & inumera fuerunt, quæ voluit diabolus iis verbis exprimere, quibus Iob ipſum torqueret. Et nomen *ſimplicitatis*, alludit ad illud, quod paulò ante Deus de eodem Iob ad diabolum dixerat: *Vir ſimplex, adhuc retinens innocentiam.* Vult itaque dicere: Adhuc credis, quo Deo gratus ſis: adhuc credis te innocentiam retinere? quando, Deus tibi tribuebat bona, poteras credere te illi gratum extitiſſe; ſed nunc cùm tibi mala etjam ad mortem uſque infert, quomodo te illius retinere gratiam credis? certè vel ex hoc ipſo intellige, benectiones, quibus eum benedicis, ei minus eſſe gratas, quod pro eis etiam mortem inferat & rependat. Reſpondit ille: *Quaſi una de ſtultis mulie-*

¶ 136 *ribus loquuta es*: Chryſoſtomus refert ad Hevam, quæ fuit una, imo & prima de ſtultis mulieribus, ut velit dicere: Sicut Heva excitata à diabolo, inſipienter & ſtulte loquuta fuit, ut Adamum dejiceret, ita & tu. Ita Origenes. Sed obſervandum

נבל eſt verbum Hebræum *Nabal*, quod verè

In caten. in cap. 2. Iob. & propriè exprimit, carere ſapientia, ſenſu, diſcurſu, ratione. Ita expoſuit prudens illa Abigail, *Nabal ſecundum nomen ſuum,*

3. Reg. 25. *ſtultus eſt:* apteque propterea hoc verbum de illis dicitur, qui minus bene & indigne & inſipienter de Deo ſentiunt. Idcircò eodem verbo uſus Moyſes: *Populo*, inquit,

Deut. 32. *ſtulte & inſipiens.* Bene ergo ſanctus Iob uxoris blaſphemiam ſubnotavit, dicens: *Quaſi una de ſtultis mulieribus loquuta es:* id eſt. Inſipienter de Deo ſentis & indigne, atque ignoranter de iis, quæ Dei ſunt, judicas. Inſipientes & ſtulti hoc tanquam ſignum habent, ad judicandum aliquem acceptum Deo, cùm bonis temporalibus vident eum abundare; & hoc ipſo, quod vident aliquem laboribus opprimi, tanquam ſignum accipiunt, ut credant eum à Deo relictum, dejectum, & odio habitum. Hoc judicium ſtultum eſt, id eſt, omni ſapientia vacuum. Certiora ſigna ſunt, fames, ſitis, perſequutiones; ideoque nunc firmius credo, ait Iob, me illi gratum exiſtere, quam quando bona temporalia conferebat: certiora nunc ſigna exhibet dilectionis: dum acri diſciplina afficior, tanquam pater offert ſe mihi Deus, ad æternam hoc ipſo me præparans hæreditatem. Vanas fuiſſe eleëmoſynas, & miſericordiæ opera ſancti Tobiæ, ejus cognati, & verius uxor ejus, comprobare nitebantur, quoniam poſt talia opera ſupervenerat ei cæcitas & fames. *Manifeſte*, dicebat uxor *Tob. 2. 16. 22.*

ejus, *vana facta eſt ſpes tua, & eleëmoſynæ tuæ modo apparuerunt:* quaſi tribulationes illæ & neceſſitates, quas ſanctus vir in curreret, manifeſtè & evidenter oſtenderent, vanè & inaniter ſe crediſiſſe, quod Deo eſſet acceptus, & ejus eleëmoſynæ eſſent illi gratæ: ſed imprudenter loquuta fuit: nam hoc optius oſtendebat, quod ipſe & ejus opera Deo extitiſſent gratiſſima, qui propterea ſubintulit ea, quæ Deus exhibere ſolet iis, in quibus tanquam in filiis ſibi complacet. Quod & Angelus poſtmo- *Tob. 12. 12.*

dum clariſſime pronunciavit: *Quando orabas cū lacrymis, & ſepeliebas mortuos, &c. Ego obtuli orationem tuam Domino.* Gratus eras Domino, cujus preces tanquam pretioſas delitias eidem ego offerebam: ſed hoc ipſo, *quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, ut tentatio probaret te.* Qui enim extra diſciplinam es, non eſt Deo tanquam filius acceptus, ſed adulterinus judicatur. *Neceſſe*, inquit, quia ſine laboribus nullus poteſt æternam hæreditatem obtinere. Idcircò fortes eſtote fratres (ait Auguſtinus) & *In Pſ. 90*

quando aliqua inopiâ tentamini, Deo flagellante & erudiente vos, quibus & parat & ſervat æternam hæreditatem; non vobis ſuggerat diabolus: Si juſtus eſſes, nonne per corvum tibi mitteret panem, quomodo miſit Eliæ? ubi eſt quod legiſti: *Nunquam vidi juſtum derelictum nec ſemen ejus quærens panem?* tu reſponde diabolo, Verum dicit Scriptura; Nunquam vidi juſtum derelictum, nec ſemen ejus quærens *3. Reg. 17 Pſ. 36. 25.*

panem

panem; habeo enim panem meum, quem tu non noſti. Quem panem? Audi Dominum; *Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo Dei.* Ita Auguſtinus.

§. 36. *Nondum erat Chriſtus in neceſſitate extrema conſtitutus, quamvis id diabolus more ſuo perſuadere fuerit conatus.*

¶ 137 3. p. q. 41. art. 4. ad 1 Sanctus Thomas alio modo iſtam tentationem expendit, explicans, an diabolus intenderit Chriſtum ad peccatum provocare, ſi ille purus eſſet homo. Non enim videtur quod peccaret Chriſtus, etiamſi ea occaſione ad quærendum miraculum ſe convertiſſet: nam non eſt malum, miraculum à Deo quærere, quando nullatenus ſine eo poteſt homo conſervari: tunc namque conſuevit Deus miracula facere. Unde & Dominus filiis Iſraël miraculosè manna præbuit in deſerto, ubi aliunde cibus haberi non poterat. Et ſimiliter Chriſtus in deſerto turbas pavit miraculosè, ubi aliter cibi non poterant ſuppetere. Cùm autem Chriſtus in deſerto poſt tam longum jejunium eſuriit, nullum videbatur ſubſidium intereſſe, quia ibi tantum lapides erant: Non igitur peccaſſet Chriſtus, ſi ad miraculum quærendum ſe converteret. Reſpondet nihilominus D. Thomas, verè voluiſſe dæmonem inducere Chriſtum ad peccandum, ſi purus eſſet homo, nam verè reputabat ille, quod Chriſtus peccaret, ſi ad ſubveniendum fami miracula facere attentaret; quia etſi uti neceſſariis ad ſuſtentationem, non ſit peccatum gulæ, ſed eſt gulæ peccatum, ſi homo propter ſuſtentationem aliquid inordinatum faciat. Inordinatum eſt autem, quod aliquis, ubi poteſt recurſus haberi ad humana ſubſidia, miraculosè ſibi cibum quærere velit. Chriſtus autem ad ſubveniendum famialiter ſibi poterat providere, ſicut & Joannes Baptiſta fecit, in eodem deſerto ſe
Matth. 3. ſuſtentans, ut legitur apud Matthæum: vel etiam ad loca proxima properando. Intelligendum eſt ergo, hanc fuiſſe dæmonis aſtutiam, quod verè Chriſtus non erat conſtitutus in tali neceſſitate, cur ſine miraculo ſubveniri non poſſet. Erat enim in deſerto, in quo prius fuerat Ioannes Baptiſta, ut alibi dictum eſt, in quo locuſtis ac melle ſilveſtri poterat ſuſtentari, ſicut Ioannes ipſe fecerat; aut ad aliqua oppida, quæ non longè diſtabant ſe conferre; ſed diabolus neceſſitatem illam tanquam extremam repræſentare voluit: quoniam nihil ibi niſi lapides eſſe videbantur, quos cùm comedere non poſſet, niſi in panes converterentur, excitavit Chriſtum, ut hoc intentaret. Hocque ille agere ſolet, repræſentans res aliter quàm ſint, ut ad id pertrahat, quod vult. Quando enim nos excitare intendit ad illicita, proponendo aliquid pulchrum, ita pulchritudinem illius repræſentat, ut quaſi ſupremam eam demonſtret. Ita pulchritudinem pomi repræſentavit Hevæ, & ſuavitatem cibi, ut nihil dulcius ac pulchrius excogitari poſſe videretur: id namque ſignificat illud; *Vidit mulier lignum, quod pulchrum eſſet viſu, & ſuave ad veſcendum.* Gen. 3. 6. Ita & vitulum in deſerto repræſentavit ſplendentem, ut Hebræi judicarent illum dignum, cui divinos honores deferrent. Ita repræſentat luxurioſo mulieris pulchritudinem, tanquam excellentem, quæ ſæpè deformiſſima eſt: & avaro pecuniarum utilitatem, quaſi ſummam; & ambitioſo honoris excellentiam, quaſi in culmine bonitatis, ſine qua vivere non poſſit. Similiter quando vult nos à bono revocare, aut ad illicita inducere timore pœnæ, aut mali imminentis, illud tanquam ſupremum & irremediabile repræſentare nititur. Ita repræſentat mulieri extremam miſeriam eſſe, quam patitur, & quod non poſſit niſi ad amorem illicitum ſe convertat, liberari. Similiter ¶ 138
avaro repræſentat domus ſuæ neceſſitates, quibus non poſſit ſubvenire, niſi uſuras exercendo, &c. Egregiè Deus, qui ejus mores novit, eum deſcripſit, dicens ad Iob: *Stringit caudam quaſi cedrum.* De Behemoth aut Elephante ſermonem inſtituerat. Iob 40. 12. Sed difficile eſt valde explicare, quomodo

modo hæc verba poſſint elephanti convenire: conſtat enim in primus, cedrum eſſe arborem altiſſimam; omnes arbores ſuperantem, ut patet ex Scripturis, & in-
Eze. 28. dicatur apud Ezechielem. Conſtat etiam, caudam elephanti breviorem eſſe caudis omnium animalium, proportionaliter loquendo: omnia ſiquidem animalia, ut do-
Lib. 11. cap. 11. cuit Plinius, caudas habent à natura, corporum ſuorum magnitudini reſpondentes: ſolus elepantus eſt, qui eam habet breviſſimam, ſtrictam, nullis pilis veſtitam, adeò ut nec muſcas poſſit cauda abigere; quas propterea occidit, cutem in rugas contrahens, intra quas illas capit & comprimit.
חפץ Quomodo igitur poteſt elephanti convenire, quod *ſtringit* (in Hebræo *Hbaphaſt*, quod quidam vertunt, elevat, erigit) *caudam quaſi cedrum*? Sed certè divina ſapientia hæc ſententia referta eſt, qua non tam elephanti caudam, quàm dæmonis actiones voluit deſcribere. Breviſſima ſanè eſt elephantis cauda, & eam nihilominus conatur erigere, elevare, ſtringere, quaſi altiſſimam cedrum. Caudæ nomine in Scriptura ſacra, cum de mæmone agitur, ſignificatur ejus tentatio, qua ad agendum & nocendum, ac ſuperādum vtitur metaphora ſumpta à dracone & ſerpente, qui cauda agit, percutit, & ea nititur ad invadendum alerum, ſimiliter metaphora ſumpta à ſcorpione, qui cauda pungit, & per eam venenum emittit: ut enim dixit Plinius, ſcorpionis cauda ſemper in ictu eſt. Nullo momento diabolus meditari ceſſat, ne quando
Apoc. 9. 10. deſit ille occaſioni. Ita illæ *locuſtæ, quæ ex puteo abyſſi aſcenderant, habebant caudas, & in caudis aculeos*, quibus varias & validas diaboli tentationes Spiritus ſanctus expreſſit. Ita & in Apocalypſi draco perhi-
Apoc. 12. 4. betur, quod *cauda trahebat tertiam partem ſtellarum cœli*, quia tentatione & ſuaſione ſua, multos & innumerabiles adima pertraxit. Cauda ergo huius Behemoth breviſſima eſt; ſed eam ſtringit & etigit tanquam cedrum, quia ſi verè attendantur bona, quæ tentando promittit, ad quæ animum allicere cupit; & mala quæ tentando, fugienda proponit, à quibus nos avertere conatur, breviſſima ſunt & decurtat: ſunt enim temporalia bona & mala, unde tam bona, quibus allicit, quam mala, quibus terret, breviſſima ſunt: illa tamen erigit & extollit quaſi cedrum, & quaſi ſuprema exhibet, quia bona, ad quæ excitat, repræſentat tanquam excellentia, & mala tanquam omnino irremediabilia: quo fit, ut cor hominis hoc ipſo ſtringat, & quaſi ad ſupremas ducat anguſtias. Quis enim dicere poteſt, quomodo repræſentat mulieri neceſſitatem, quam patitur, tanquam ſupremam & extremam; & quod iam nullum remedium ſuperſit, niſi illa agat, quæ ipſe ſuadet? Quis explicare poſſit, quomodo ſtringat cor hominis, qui habet filios, familiamque copioſam, repræſentans ei, nullum remedium ſubeſſe, niſi manum ad illicita extendat? Quis dicat, quomodo Iudæ repræſentavit, quod non poterat vivere inter homines, qui tam deteſtandum commiſit facinus, nec aliud medium ſubeſſe, niſi laqueo ſe ſuſpendere? Chriſtum ipſum ita ſtringere videtur, repræſentans ei neceſſitatem famis, quam patit[illegible]dem, quam niſi miraculum induceret, non poſſet evadere: cùm tamen ibi Chriſtus haberet, quod edere poſſet, accommodans ſe loco & tempori, cibo utens, quo Ioannes ſe ſuſtentaverat. Ita quidem tu, ô mulier, attende, quod verè habes media tuæ ſuſtentationi proportionata: labora, manuum operibus intende, alteri inſervito, &c. tu itidem homo contentus eſto cibo, veſtituque communi, &c.

(?)

§. 37. *Chri-*

§. 37. *Chriſtus ſimilis eſt labro lucido ad cujus conſpectum omnes debent vitam ſuam componere : illi ſingulariter, quos diabolus ex fame tentat.*

QVi reſpondens dixit : *Scriptum eſt: Nō in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.*
¶ 139 Qui tentari voluit pro nobis (inquit Auguſtinus) magiſtrum ſe exhibet, docens nos ſuo exemplo, quomodo tentationes vicamus. Certum eſt Dei Filium veniſſe
In Pſ.10. in mundum inter alia, ut omnibus hominibus ſeipſum præberet magiſtrum, qui omnes ſuo inſtrueret exemplo : quibus propterea dicere viſus eſt : *Vos vocatis me Magiſter & Domine, & bene dicitis: ſum etenim, exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis.* Qui-
Ioan. 13. 13. bus verbis alludere viſus eſt, ad illud labrum, aut concham, quam præcepit Deus, ut faceret Moyſes, cujus ad aliud inſtitutū meminimus. *Faciet*, inquit, *labrum aneū*, (Septuaginta transferunt, *Pelvim* : Chal-
Exod. 30. 18. daica, *luterem*) *cum baſi ſua ad lavandum.* In Hebræo pro *Baſi* habetur dictio, *Chan*,
כון forte à verbo *Chon* quod eſt firmare, quod maxima firmitate ſtabiliendum eſſet. *Po-*
Theſ. Pagnin. pag. 1149. *neſque illud inter tabernaculum teſtimonii, & altare; & miſſa aqua lavabūt in ea Aaron & filii ejus manus & pedes.* Caldæus, *Et ponet ibi aquas & ſanctificabunt Aaron & filii ejus manus & pedes.* Cum hanc peluim fecit Moyſes, dicitur: *Fecit labrum æneum, cum baſi ſua, de ſpeculis mulierum,*
Exod. 38. 8. *quæ excubabant* (in Hebræo, *quæ conuenie- bant admodum exercitus*) *in oſtio tabernaculi* Chaldæus, *quæ veniebant ut orarent in oſtio tabernaculi fœderis.* Cajetanus cenſet, conchā dici factam de ſpeculis mulierum, non quod incruſtata eſſet ſpeculis, ita,
In cap. 38 Exod. quod ſpecula ſuperponerentur æri, ſed quia æs, ex quo confecta erat, tā terſum, & lucidum erat ut vere tenerent ſpeculorum omnium relucētiam & claritatem, ita quod, quamvis innumeræ eſſent mulieres, quæ ad ſpectandas ſeipſas, ad modum exercitus accederent, omnes ibi melius, quam in luci- diſſimo ſpeculo ſe poſſent inſpicere : ac ſi apertius diceretur, inquit Cajetanus : Fecit concham æream, tam terſam, & lucidam, quod in illa videbant ſeipſas exercitus mulierum : ita quod non ſignificatur concha incruſtata ſpeculis æreis, ſed ipſum æs conchæ tam terſum ac politum, ut eſſet in quo ſiſterent, ad ſeipſas videndum, mulieres ad inſtar exercitus conuenientes, ad oſtium tabernaculi. Hæc autem Cajetani ſententia ex eo confirmari poſſe videtur, quod Deus, quando præcepit Moyſi, ut labrum conficeret, non ſtatuit, ut illud ſpeculis mulierum incruſtaret : & certum eſt, Moyſen non facturum, niſi quod Deus illi præcepiſſet, cui dixerat : *Omnia facito ſecundum exemplar, quod tibi monſtratū eſt.* Fecit ergo, quod Deus præcepit, cōficiens labrum ex ære, tam terſum, ut vere quovis Exod. 25.
ſpeculo eſſet lucidius. Deinde Salomon 40.
quodo templum ædificavit, poſuit in eo aliam concham, ad ſimilitudinem illius, quam fecit Moyſes, quam vocavit mare, propter ingentem aquarum quantitatem, 2. Reg. 22
quam caperet, ad eumdem effectum, ex ære quidem, quod David deferri juſſerat, tam lucidum & præclarum, ut auro ipſo pre- 2. Reg. 8.
tioſius tunc haberetur, ſicut dicit Ioſephus, nec tamen illud incruſtavit, aut ope- Lib. 7. antic. cap. 6.
ruit ſpeculis mulierem, ſed tam terſum erat, ut quicunque accedens ad vas illud, clarius in illo, quam in quocunque ſpeculo poſſet ſeipſum conſpicere. Quod ſi Caietano opponas : labrum illud non fuiſſe poſitum, ut mulieres in illo ſe ipſas inſpicerent, ideoque jubetur poni inter tabernaculum & altare, ut Aron & Filij ejus lavarent manus ſuas & pedes: Reſpondebo, nec Cajetanum id negaſſe, ſed tantum dicere voluiſſe, tam terſum fuiſſe æs, ex quo illa peluis fuit confecta, ut poſſent mulieres ſeipſas, tanquam in clariſſimis ſpeculis inſpicere : quomodo ſolemus, de re aliqua clariſſima loqui, dicentes, quod mulieres poſſunt in ea ſe conſpicere, quam- ¶ 140
vis nec illam contingere valeant. Alii cenſent vere Moyſen illam concham in cruſtaſſe ſpeculis, quibus mulieres Hebrææ

cccc abun-

In caten. Exod.38. abundabant, ex iis quæ Ægypto deportaverunt, ut autor græcus apud Lippomanū. Apud Ægyptias enim mulieres frequentiſſimus erat ſpeculorum uſus: & ut dixit R. Abraham, mos fuit omnibus Hebræis mulieribus, ſingulo mane ad ſpecula ænea aut cryſtallina, vel vitrea, ſuā decorare faciem, & optare tiaram: & hæc ſpecula contulerunt aliquæ devotæ mulieres, quæ ſpreta ſeculi vanitate convenire ſolebant ad orationem & doctrinam legis, ex quibus Moyſes labrum illud incruſtavit. Sed ſive hoc, ſive illo modo dicamus, certū eſt ſtantutū fuiſſe firmiſſime in tabernaculo concham ex ære confectā cujus ſuperficies omnibus ſpeculis erat clarior, ad cujus præſentiam, omnes Sacerdos & Levitæ, poſſent ſeipſos videre & mundare, in qua etiam erat aqua, qua omnia quæ immunda deprehenderent, mundare valerent. Et quidem nemini dubium eſt, peluim illam, ſymbolum fuiſſe Chriſti Domini, qui clariſſimus omnium virtutum fulgoribus ſplendens, omnibus ſeipſum exhibet tanquam vas lucidiſſimum, in quo quivis poſſit id, quod agendū eſt, conſpicere, in quo & ſimul inveniant omnes ingentem aquarum gratiæ abundantiam, per quā animas ſuas emundent. Nec enim Chriſtus tantum id efficit, ut deformitates quibus animæ facies fœdatur oſtendat, ſicuti lex antiqua faciebat, per quam tanquam per ſpeculum peccatorū immunditiæ patebant, gratiam tamen nō præſtabat ad eorum emundationem. Chriſtus Dominus utrumq; præſtat:

Ioan.1.14 qui propterea dicitur: *Plenus gratia & veritatis*: veritatis quidem, aut claritatis, qua mentes noſtras illuſtret, ad cognoſcenda omnia, quæ agere debemus; gratiæ vero, qua noſtram adiuuet infirmitatem, ut ea, quę ipſo docente fugienda vel agenda cognoſcimus, fugere vel agere poſſimus. Eſt igitur Chriſtus Dominus, quaſi ſpeculum lucidiſſimum omnium oculis expoſitum, in quo omnes poſſunt deprehēdere, quid unumquemque agere oporteat: qui idcirco (ut D. Thom. demonſtravit) vitam geſ- 3.p.q.40. art.2.

ſit quaſi omnibus communem, ut omnibus ſe magiſtrum exhiberet. Quod & egregie dixit Nicolaus Papę IV. Cum Chriſtus, inquit, omnibus ſit propoſitus in exemplar virtutis, oportuit ut omnes, & infimi in eo haberet, quod imitarentur, atque in illum intuentium, nullus poſſet de virtute conſequenda deſperare. Et hoc ipsū Chryſoſtomus colligit ex illis verbis Chriſti Domini: *Venit Ioannes non manducans, neque bibens: &c. venit filius hominis manducans & bibens.* Ex quibus etiam verbis, collegit B. Irenæus Chriſtum ita converſatum fuiſſe cum hominibus, ut eorum communibus cibis uteretur, & vinum biberet: quæ & ſimiliter proſequitur Auguſtinus quem Divus Thomas refert & explicat. Communem ergo vitam ſequutus eſt Chriſtus per quem unuſquiſque ſuam poſſet reformare, & diverſo tempore diverſa operatus eſt: nunc jejunavit, & nunc comedit; conviviis interfuit aliquando in civitate, & eſuriem ſæpe paſſus eſt in deſerto; in hominū frequentia fuit ſępe conuerſatus, & ſolitudinem non ſemel ſequutus eſt; ex opere manuum, antequam ad prædicandum egrederetur victum quæſivit, alio tempore ex eleemoſynis vixit, & aliquando ei tanquam omnium Domino, angeli miniſtrarunt: honores non ſemel fugit & refutauit, ſæpe aliquando oblatos acceptavit; contumeliæ verba ſuſtinuit, iterum laudis vocibus fuit exaltatus, nunc fugit inimicos, & ſe abſcondit, aliquando eis obuiam venit, aliquando lætatus eſt cum Apoſtolis in Spiritu ſancto, aliquando vero flevit amarè: quodam tempore nudis pedibus inceſſit, aliquando calceamenta portavit; cum peccatoribus comedebat aliquando, aliquando etiam oblatos ab Apoſtolis cibos in Samaria non accepit. Certe magiſter cantorum omnes aliorū voces unus ipſe ſolus refert, & vocem agit communem, nunc ſupremā refert, nunc depreſſiorem producit, nunc mediam agit, ut omnes doceat, & unicuique exemplum præbeat, ita quod in una ſua voce unuſquiſque cantorum ſuam reformare vocem addiſcat. Sic omnia pro te factus eſt Dominus, inquit Ambroſ. iis qui ſub lege ſunt, quaſi ſub lege eſſet, cum ipſe ſub lege non eſſet: circumciſus eſt, ut eos qui ſub lege

In cap. Exiit qui ſemen, Verborum ſignif.

Hom.39. in Matth. Matth.11 18.

Lib.4. cont. hæreſ.ca.30.

L.16.cont. Fauſt. ca. 30.& 31.

¶ 141

Præf.l.4. in Luc.

Digitized by Google

lege ſunt lucrifaceret; his qui ſine lege erant, convivii communitate ſociatus eſt, ut lucrifaceret eos, qui ſine lege vivebant. Factus eſt infirmis infirmus per corporis paſſionem, ut infirmos lucrifaceret. Omnibus poſtremo omnia factus eſt, pauper pauperibus, dives divitibus, flens flentibus, eſuriens eſurientibus, ſitiens, ſitientibus, profluus abundantibus, in carcere cum paupere eſt, cum Maria flet, cum Apoſtolis epulatur, cum Samaritana ſitit, in deſerto eſurit. Ita Ambroſius. Ex his duo loca Pauli intelliguntur, quæ difficilia alioquin videntur.

Rom. 8. 30.

Primus eſt: *quos præſcivit, & prædeſtinavit conformes fieri imaginis filii ſui, ut ſit ipſe primo genitus in multis fratribus*, id eſt, ſtatuit Pater æternus, ut qui ad gloriam erant ab ipſo approbati, conformarent vitam ſuam vitæ Chriſti filii ſui. Qui fieri poteſt, ut cum inter prædeſtinatos, ſint homines tam diverſæ vitæ (quidam enim ſunt pauperes, alii divites, quidam in honore conſtituti, alii in contumelia, &c.) ad unius Chriſti vitam poſſit ſuam conformare? Certe quia vita Chriſti talis fuit, ut una ipſa omnibus exemplar perfectiſſimum eſſe poſſit.

Rom. 13. 14.

Secundus eſt: *Induimini Dominum Jeſum Chriſtum*, id eſt, Imitamini ita ejus vitam, ut Chriſti perſonam agere videamini. Nunquid una eademque veſtis poteſt omnibus corporibus convenire? quomodo namque quæ in gigantem quadrat poterit eſſe apta pygmæo? Quia una eademque vita Chriſti, vere omnibus, poteſt aptari, qui omnibus perfectum vivendi præbuit exemplum: eſtque quaſi quædam tela panni longiſſima, ex qua quivis poteſt conſcindere portionem ſibi aptiſſimam, & convenientem, & quando paupertatem habet & quando divitiis & panibus abundat; quando infirmatur & cum ſanus eſt, &c.

¶ 142

2. Cor. 4. 10.

Omnibus propterea ſuadet Paulus; *Ut vita Jeſu manifeſtetur in corporibus noſtris.*

In Pſ. 90.

Famem ergo & eſuriem Chriſtus pati voluit, inquit Auguſtinus, & ejus occaſione tentari, ut quoniam ſæpe famem patiuntur fideles, nec eis ſupereſſe videntur niſi lapides, cujus occaſione à tentatore excitantur facere, quæ non conveniunt, doceat eos, quomodo reſpondere tentatori debeant, ut non vincantur, ſed vincant; non ſuperentur, ſed ſuperent; intelligant, quod nõ propterea dimittuntur à Deo, quoniam panes deeſſe videntur: nec ægrè ferant, quod differat Deus eis providere, & quod poſt quadraginta dierum jejunium non conſpiciant niſi lapides: attendant ea, quæ ſcripta ſunt, diſcant reſpondere ſicut Chriſtus reſpondit: *Scriptum eſt: Non in ſolo pane vivit homo, &c.* Inde diabolus cœpit (inquit Ambroſius) unde jam vicit, & ideo inde incipio in Chriſto vincere, unde in Adam victus ſum, ſi tamen mihi Chriſtus imago Patris, virtutum exemplum ſit. Diſcamus igitur ejus exemplo cavere gulam, &c.

Ib. 4. Luc.

Et propterea ut annotavit S. Leo Papa *a*, & ex eodem obſervavit D. Thomas *b*, Chriſtus Dominus non reſtitit tentatori poteſtate ſuæ divinæ virtutis, ſed teſtimoniis legis, ut hoſtis humani generis, non quaſi à Deo ſed quaſi ab homine vinceretur, & hoc ipſo plus hominem honoraret, quem docuit ſimili ratione inimicum revincere.

a Serm. 1 Quadr. ante medium.
b 3 p q. 11. art. 4 in o. ad finem.

Loc. cit.

Ita & Ambroſius obſervavit: Vides, inquit, quo genere armorum utatur, quod hominem à ſpiritualis nequitiæ incurſione defendat, adverſus irritamenta gulæ ſeptum atque munitum? non enim quaſi Deus utitur poteſtate (quid enim mihi proderat) ſed quaſi homo commune ſibi arceſſit auxilium, &c.

ad Hebr. 4. 15.

Hic mire concinunt illa Apoſtoli verba, quibus Chriſtum inducit *tentatum per omnia, pro ſimilitudine abſque peccato*; quæ etſi variis modis poſſint explicari, ſed apte B. Anſelmus & D. Thomas intelligunt de iſtis tentationibus, quibus à Diabolo in deſerto tentatus fuit: ſecundum quas dicitur tentatus per omnia, quia ad omnia vitiorum genera his tribus tentationibus Chriſtum diabolus incitavit, ut ex ſanctis Patribus dictum eſt ſupra.

In cap. 4. ad Hebr.

Dicitur autem tentatus pro ſimilitudine, aut ut D. Thomas legit, ſecundum ſimilitudinem, quia ideo tentatus eſt, ut daret nobis exemplum, ut ſecundum ſimilitudinem ejus, tentationem ſuſtineremus, & omnia conaremur evincere. Sicut enim ille ita ſubſtinuit, ut nullo modo peccato conſenſerit, ſed Scripturæ

ſacræ doctrina omnem repulit tentationem; ita & nos agere hoc ipſo docet, & ut tentatori, cum ad illicita pertrahere conatur reſpondeamus dicentes: *Scriptum eſt: Non in ſola pane, &c.*

§. 38. *Divini verbi gladio Chriſtus tentatoris ictum repercutit, quo ſi muniamur, illius tentationes eludemus, qui idcirco curavit Scripturam ſacram abolere.*

¶ 143 Adimplere nunc viſus eſt Chriſtus, quod B. Iob promiſit, quodque ſupra jam alia ratione expoſuimus:
Iob 40.14 *Ipſe eſt principium viarum Dei: qui fecit eum applicabit gladium ipſius.* Ut enim in principio annotabamus cœpit Deus deſcribere dæmonem ſub Behemoth aut Elephanti ſpecie: & ita quamvis aliqua dixiſſet, quæ vere in Elephantum quadrant, tamen ita ſermonem ad dæmonem deſcribendum convertit, ut difficile poſſint, quæ
In c.40. Iob. ſubdit, Elephanto convenire, egregie autem dæmoni aptantur: qualia ſunt hæc, quæ non niſi violenter, ut ibi ait D. Thomas, ad Elephantum applicant aliqui. Quomodo enim dicitur ille principium viarum Dei? Quiſnam gladius eſt, quem Deus applicat contra eum? Dæmonem ergo, & quæ circa eum ſunt, hæc verba mire deſcribunt. Dicitur enim diabolus; princi-
32. Moral. c.24. & 25. pium viarum Dei, ut ibi exponit Gregorius, quod naturæ & gratiæ dotibus creatus fuit, omnes creaturas excedens: juxta illud:
Ezec.31. 8. *Cedri non fuerunt altiores illo, in paradiſo Dei, abietes non æquaverunt ſummitatem ejus, platani non fuerunt æque frondibus illius; omne lignum paradiſi Dei non eſt aſſimilatum illi & pulchritudini ejus, qui ſpecioſum fecit eum in multis condenſiſque frondibus.* quod vero ſubditur: *Qui fecit eum, applicabit gladium ipſius*, egregiam contine: doctrinam, excellentemque Dei promiſſionem, quam Sacer Euangeliſta nunc adimpletam exhibere videtur. Qui
Ioan.1:3 enim fecit eum Filius Dei eſt; *per quem omnia facta ſunt*; qui per Eſaiam dicit; *Ego creavi fabrum*, id eſt, dæmonem, ut Hie- Eſa.54. 16.
ronymus exponit, ille qui in mundi initio fecit illum, nunc applicat gladium ſuum. Aliqui intelligunt gladium ſuum, id eſt, ipſius diaboli; quem ſenſum ſupra proſequuti ſumus. Alii intelligunt gladium ſuum, id eſt, ipſius Dei; qui ſenſus noſtro nunc poteſt inſtituto deſervire. Gladius namque Dei, verbum divinum eſt, juxta Paulum: *Gladius ſpiritus, quod eſt verbum* ad Eph. 6.17.
Dei. Hunc gladium nunc applicat, quoniam ad unamquamq; tentationem revincendam, ut notat Rupertus, non divinæ potentiæ vires educit, ſed peculiare Dei In cap. 4. Matth.
verbum cuique tentationi opponit, & Scriptura ſacra deſcriptum, quo inimici vim & robur diſſecat & eneruat. Nec dicit: Qui fecit eum percutiet eum, aut vulnerabit eum gladio ſuo; ſed *applicabit gladium ſuum.* Verbum enim, *applicare*, ſignificat, apponere aliquid, juxta alicujus congruentiam: idcirco commune eſt apud medicos, qui pharmaca propterea dicuntur applicare, quia juxta cujuſque infirmitatis exigentiam eam apponunt. In Hebræo, ut ſupra annotabamus, eſt verbum חגוש
Hagos, quod ſignificat offerre alteri, ideoque, ut advertit Brixianus in ſacrificiorum In Arcanis 1.p. 131.
ritu ſæpe uſurpatur. Idem eſt ergo, ac ſi dicat: Qui fecit eum, ſupponet, offeret ei gladium ſuum: metaphora, quantum exiſtimo, ſumpta ab eo, qui ictui inimici ſupponit, & offert gladium, quo illius ictum ſuſcipiat: hoc enim frequens eſt in duellorum uſu. Gladium ſuum contra te inimicus tuus vibrat, gladium tuum illius ictui ſupponis, quo teipſum defendis. offers gladium tuum, quo gladium alterius excipias. Etſi gladius tuus fortiſſimus, validiſſimuſque ſit, hoc ipſo confringit, retundit, & diſcindit vires & aciem gladii inimici. Gladio equidem ſuo diabolus Chriſtum impetiit; ſed Dei Filius gladium ſuum ſuppoſuit, eumque obtulit, quo inimici impetum excipiat: offert namq; ejus ¶ 144
tentationi divinum verbum: & quoniam hic ejus gladius validiſſimus eſt: (*Vivus eſt* ad Heb.4. 12.
namq; ſermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, &c.) ita gladius inimici

mici fuit retuſus, confractus, & diſſectus, ut dicere poſſimus: *Inimici defecerunt frameæ in finem:* [Pſal. 9. 7. Rom. 10. 4.] finis enim, ut exponit Auguſtinus, Chriſtus eſt, de quo dixit Paulus: *Finis legis Chriſtus.* In eum inimicus vires ſuas convertit, frameis ſuis illum impetivit, ſed offerens ille gladium verbi Dei, omnes frameæ inimici hoc ipſo ſunt retuſæ & defecerunt. Ex libro ergo Deuteronomii [Deut. 6. & 9.] Chriſtus Dominus divina verba depromit, & cuique tentationi gladium proprium applicat & offert, in quo libro tota lex divina continetur, Vocatur enim Deuteronomium, [Epiſt. 102. ad Paulinum.] ut inquit D. Hieronym. quaſi ſecunda lex, aut iterata lex, quod legem quam Deus primo tradidit in monte Sina, ſecundo Moyſes jam moriturus populo propoſuit: de quo optime Abulenſis. [In 4. Reg. cap. 21. quaſt. 10.] Quoniam autem, ut dictum eſt, Chriſtus Dominus tentari voluit, ut magiſterium vincendi exhiberet; hoc ipſo, ut obſervavit Gregorius, [Hom. 16. in Evangel.] docet nos, gladium hunc divini verbi à nobis aſſumendum, applicandumque aut offerendum ictibus tentatoris, quo ejus veres retundamus, & diſcindamus. Egregiè de lectulo Salomonis loquitur Spiritus ſanctus, id dicens, quod infra exponere cœpimus: *En lectulum Salomonis, ſexaginta fortes ambiũt, ex fortiſſimis Iſraël, omnes tenẽtes gladios & ad bella doctiſſimi, uniuſcuiuſque enſis ſuper fœmur ſuum, propter timores nocturnos.* [Cant. 3. 7] De lectis Salomonis quidam locum intelligũt, quos credendum eſt fuiſſe magnificos excellentiſſimoſque ſicut & omnia alia, quæ habebat erant ſumptuoſa & illuſtria. Credendumque eſt viros fortiſſimos, fuiſſe deſignatos ad cuſtodiam Regis dormientis, qui excupias agerent. Id enim commune regibus fuiſſe tradit recens & doctus autor [Sue major in 3. Cant.] Sed horum verborum ſpiritum attigiſſe viſus eſt Philon Carpathius, qui ſupponit id, quod omnes ſancti Patres, tanquam conſtitutiſſimum ſtatuunt, Salomonem typum expreſſiſſimum tenuiſſe Chriſti Domini. Hic, priuſquam ſuo ſanguine Eccleſiam comparaſſet, non habuit ubi caput reclinaret, ſed poſtea non ſolum Eccleſiam, ſed unamquamque animam ſanctum, tanquam quietis locum habet, dicente ipſo: *Super quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper humilem & mãſuetum, &c.* [Eſa. 66. 2] Et ideo, non lectus vocatur, ſed lectulus, quia de quacunque anima ſancta, in qua Salomon iſte pacificus requieſcit, ſermonem inſtituit, quæ hoc ipſo, quod humilis eſt, parvulam ſe reputat. Oportet autem diligenti cuſtodia lectulum iſtum ſervare, *proper timores nocturnos*, id eſt, propter dæmonum impetus & tentationes. Chaldaica, *à ſpiritibus nocivis, & dæmonibus, qui ambulant in nocte:* Nocturno enim tempore principes tenebrarũ magis inſurgunt, & qui tenebras diligunt, in tenebris majori conatu ſe excitant. Unde noctu dæmon ſuffocavit ſeptem viros maritos Saræ, ſuffocaturus etiã nocte Tobiã, [Tob. 8.] niſi Angelus peculiari cuſtodia illum ſervaſſet; [In ca. 24. Eſai.] media nocte Angelus (quem Hieronym. credit dæmonem fuiſſe) primogenita Ægypti interfecit: [Exod. 12.] nocte B. Antoniũ diris, variiſque tẽtationibus dæmones urgebant, [In vita Antonii.] ut in ejus vita refert B. Athanaſius. Similiter & nocte S. Hilarionem ſub mulieeris ſpecie ſæpe tentavit, ut refert D. Hieron. *a*, [a In vita Hilario.] in ejus vita & hujuſmodi multa enumerant Severus Sulpitius *b*, [b In vita Martini.] & Palladius *c*, [c In Lauſiaca hiſt.] Sozomenus *d*, [d Lib. 6. hiſtor. tripar. c. 28.] & Euagrius *e*. [e Lib. 2. c. 23. hiſt. Eccleſ.] Oportet ergo animam ſervare propter dæmonis impugnationes, quæ maximè nocturno tempore ſunt timendæ. Vnde majori cura Sancti noctu ſeipſos tradunt pœnitentiæ & mortificationis operibus. Hanc autem oportet cuſtodiri omni ſolicitudine & integra ac omnimoda cura: [¶ 145] quod expreſſit ſubdens: *Sexaginta fortes cuſtodiunt, ex fortiſſimis Iſraël:* quaſi alludens ad illas tam varias ac vigiles curas & ſolicitudines, quibus tentatus eſt Iacob, quando Iſraëlis nomen promeruit: [Geneſ. 32.] tunc enim intelligens, quod frater ſuus magna potentia ſtipatus, veniret contra ſe, ſumma ſolitudine ominibus ſuis proſpiciens, uxoribus, filiis pecoribus, &c. magna vigilia nocte tota cũ Deo colluctans, precibus, lacrymis, & oratione agens, ut dicitur apud Oſeam victor evaſit. [Oſe. 11.] Dicere ergo vult his verbis, quod alibi clarioribus expreſſit: *Omni cuſtodia ſerva-* [Prov. 4. 23.]

Digitized by Google

que ac ſi dicat: Vide qualiter Deus, qui te Filium ſuum vocavit, tecum agat: vide qualiter eos tractet, quos filios ſuos vocat & qui ejus ſervitio ſe tradunt: nihil tibi providet, nihil mittit de cœlis, lapides ſolos, quos deſertum ſecum fert, habes: aliam propterea oportet te viam tenere, ſi vivere cupis; neceſſarium eſt alio modo vitæ tuæ conſulere: deſertum relinque, in quo tantum lapides invenies, cibum quære, ad alterius obſequium te converte, qui non te dimittat poſt tam longa jejunia, inter meros lapides, ad quos ſolos ora convertere poſſis. Ex quibus patet primo, ſatis eſſe ſimilem hanc primam tentationem illi ultimæ, qua tandem Iob aggreſſus fuit per uxorem: *Adhuc tu permanes in ſimplicitate tua?* Cum enim dicit, *ſi Filius Dei es, &c.* idem eſt ac ſi dicat. Quid permanes in Dei obſequio jejunans, & fame te conficiens: qui nihil tibi, tot diebus jejunanti contulit; ut nunc, cum eſuris, poſſis refici; Ieiunaſti primis diebus, & vacuus remanſiſti; perſtitiſti in jejunio, & nihil tibi providit: tandem ductus es ad mordaciſſimam & moleſtiſſimam famem, & nihil tibi dedit, ſed reliquit te inter lapides, ad quos niſi te conuertas, non habet aliquid aliud. Ne in hoc perſiſtas, ſed eum deſerens, qui te fame affecit, ad ea, quæ tibi expediunt, quærenda feſtina. Patet ſecundò quanto maiores fuerint tentationes, quibus diabolus tentauit Chriſtum, quàm fuerint illæ, quas contra Iob extruxit, quæ enim fuit ſuprema, vltima & fortiſſima contra beatum Iob, hæc prima eſt, qua contra CHRISTVM agere incipit.

(?)

§. 35. *Voluit diabolus ſuadere, falſo dictum fuiſſe: Hic eſt Filius meus dilectus, ſed inſipienter argumentatus eſt.*

¶ 134 Alio modo tentationem iſtam, *Si filius Dei es dic ut lapides &c.* explicat Chryſoſt. quem etiam indicat Auguſtinus, quod ſcilicet per eam voluit Diabolus inducere Chriſtum, ut non crederet voci cœlo delapſæ, quam paulo ante audierat in Jordane: *Hic eſt filius meus dilectus.* Hæc, inquit Chryſoſtomus, diabolus dicebat, ut ipſum de infidelitate convincere. Hac ſiquidem arte primos homines decepit, incitans eos, ne crederent id, quod paulò antè dictum fuerat: *In quacunque hora comederitis, morte moriemini,* ut per hanc incredulitatem à Dei obſequio revocaret, & ad malum perduceret. Et ſicuti tunc incœpit, ſupponens vocem, quam audierant: *Cur,* inquit, *præcepit vobis Deus &c.* ita & nunc aggreditur; ſupponens vocem, quæ ad Chriſtum facta fuit: *Si Filius,* inquit, *Dei es,* quaſi dicere volens: Cur dictum eſt ad te: *Hic eſt Filius meus* Qui enim fieri poteſt, ut te Deus inquam filium habere dicat, & dimittat affligi fame & eſurie, & omni penitus alimento deſtitutum, ut nec panem habeas, neque aliquid ad manum, niſi nudos lapides, ad quos te convertas? Aut ergo ad experiendam hujus vocis veritatem te applica, aut illam judicat fallacem; non enim dimittit Deus eum, quem in filium recipi, quod moriatur fame, cum ſæpè dictum ſit, quod, *non interficiet fame animam justi:* quod, *non vidi juſtum derelictum, nec ſemen ejus quærens panem, &c.* Hoc ergo eſt argumentum diaboli, qui neſcit conjungere filium Dei, cum eſurie, famem, inopia, & carentia panis. Impio tamen ille progreditur diſcurſu. Imò hoc ipſo, quod voce cœleſti CHRISTUS dictus eſt filius Dei, erat conſequens, ut famem, & ſitim, & labores, quibus augeretur, ſentiret. Quod egregiè Paulus proſequitur: *Oblivi,* inquit,

Hom. 13. in Matth. in Pſ. 90.
Gen. 2. 17
Gen. 3. 1.
Prov. 10. 3.
Pſ. 36. 35.

inquit, *eſtis conſolationis, qua vobis, tanquã filiis loquitur, dicens: Fili mi, noli negligere diſciplinam Domini, neque fatigeris, dum ab eo argueris; quem enim diligit Dominus caſtigat; flagellat autem omnem filium, quem recipit.* Reprehendit illos in primis Paulus, quoniam laboribus afflicti, non revocabant in mentem id, quod pro juſtorum
Rom.15.4 ſolatio Deo ſcriptum reliquerat; nam *quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, ut per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus.* Oportebat igitur, inquit Paulus, non oblivisci illius ſententiæ, quam ad filiorum ſolatium
Prov.3. 11. Deus protulit, juxta Septuaginta: *Fili mi, noli negligere diſciplinam Domini:* In græco, *Ne parvifacias diſciplinam*, tanquam donum magna æſtima, quod te affligi ſinat:
2. Machab.6.13. *Statim enim ultionem adhibere, magni beneficii eſt indicium*, ut Spiritus ſanctus dixit. *Neque fatigeris:* in græco, *ne diſſoluaris animo*, ne deſpondeas animum, ne credas Deum te dereliquiſſe; quin potius oppoſitum judica, & animos tibi fac, & crede hoc ipſo te à Deo diligi: *Quem enim diligit Dominus caſtigat:* Non potes dicere, ait
Hom. 29. epiſt. ad Hebraeos. Chryſoſtomus, quia eſt juſtus aliquis, qui expers tribulationis exiſtat. *Ego, quos amo, arguo, & caſtigo:* dixit Dominus. *Flagellat*
Apoc.3. 19. *autem omnem filium, quem recipit:* id eſt, ut ait Theophilactus, quem approbat, quem
In cap.12. ad Hebra. præ cæteris aſſumit, & familiarem amicum ſibi conciliat. Ita habent Septuaginta, quorum lectionem ſequitur Paulus, quod in noſtra Vulgata habetur. *Et quaſi pater in filiis complacet ſibi.* Patet, cùm in aliquo filio propter gratum ſervitium ſibi cõplacet, ſigna profert externa, quibus idipſum manifeſtat. Et quidem *parentes carnis* (ita vocat Paulus eos, qui nos genuerunt) ſigna
ad Hebr. 12 9. exhibent carni convenientia, & quæ certos reddat filios de hæreditate obtinenda:
¶ 135 unde eos ornant veſtibus, auro, argento, ut omnes intelligant illis hæreditatem paratam, quos tali afficiunt honore, quo ad eam diſponantur. Deus autem, qui *Pa-*
Ibidem. *ter ſpirituum*, ab eodem Apoſtolo vocatur, hoc ipſo, quod in aliquo tanquam in filio complacet ſibi, ſigna, carni quidem contraria, ſed ſpiritui convenientia: illa ſunt labores, fames, perſecutiones; quibus ſpiritus ornatur & augetur, aptiorque fit ad illam hæreditatem comparandam, quam nemo pertingit, niſi per talem diſpoſitionem. Ex quo tandem infert Paulus: *In diſciplina perſeverate, tanquam filiis offert ſe vobis Deus. Quis enim filius, quem non corripit pater?* Græca clarius: *ſi diſci-* In ca. 12. ad Hebr.
plinam ſuſtinetis, tanquam filiis ſe vobis offert Deus, ut Theodoretus, Theophylactus, & Oecumenius: id eſt, ne credatis, Deum vos dereliquiſſe ex eo, quod vos videtis undique laboribus circumdatos; potius hoc ipſo judicare debetis, Deum ſe verum parentem vobis offerre, qui & hæreditatem ſit redditurus. *In diſciplina perſeverate:* agnoſcite veſtram fœlicitatem; non vos abjicit Deus, qui potius ex hoc notum facit, quod tanquam filios vos habet. Ex quo tandem infert: *Quod ſi extra diſciplinam eſtis: cujus participes facti ſunt omnes, filii Dei, ergò adulteri, & non filii eſtis:* in græco adulterini ſpurii, qui non filios Dei vos reputare poſſitis. Ex his patet, quam debili argumento nitatur diabolus: potius enim ex hoc, quod Chriſtus famem patitur, & invenit ſe nudis lapidibus circundatum, inferre poterat, bene dictum eſſe: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui:* quaſi enim patet in filio complacet ſibi Deus, in juſto, quem videt fortiter ſuſtinere famem & eſuriem: nec unquam aliquando pater aliquis ita ſibi in filio complacuit, videns eum aliquid gratum ſibi facientem, ſicut complacet ſibi Deus in viro juſto, cùm videt eum laboribus & ærumnis circundatum, patientiam tenere, & firmius ſibi adhærere. Certè Paulus, qui arguit Hebræos, quod non tenerent memoria, quæ ad eorum ſolatium ſcripta erant, nequaquam oblitus fuit hiſtoriæ ſancti Job, quæ ad noſtram inſtitutionem fuit ſcripta, ad quam verè alludere viſus eſt: ad ſupremam namque & ultimam In catena in c.2. Job.
tentionem, uxorem adhibuit diabolus, Fortiſſimum, inquit Chryſoſtomus, pugnan-

Digitized by Google

pugnandi inſtrumenten, quo Adamum devicerat) quæ acceſſit dicens: *Adhuc tu permanes in ſimplicitate tua? Benedic Deo & morere.* Quæ verba aliter quàm ſupra diximus, etiam poſſum ad noſtrum inſtitutum explicare. Varia enim & inumera fuerunt, quæ voluit diabolus iis verbis exprimere, quibus Iob ipſum torqueret. Et nomen *ſimplicitatis*, alludit ad illud, quod paulò ante Deus de eodem Iob ad diabolum dixerat: *Vir ſimplex, adhuc retinens innocentiam.* Vult itaque dicere: Adhuc credis, quo Deo gratus ſis: adhuc credis te innocentiam retinere? quando, Deus tibi tribuebat bona, poteras credere te illi gratum extitiſſe; ſed nunc cùm tibi mala etjam ad mortem uſque infert, quomodo te illius retinere gratiam credis? certè vel ex hoc ipſo intellige, benedictiones, quibus eum benedicis, ei minus eſſe gratas, quod pro eis etiam mortem inferat & rependat. Reſpondit ille: *Quaſi una de ſtultis mulie-*
¶ 136 *ribus loquuta es*: Chryſoſtomus refert ad Hevam, quæ fuit una, imo & prima de ſtultis mulieribus, ut velit dicere: Sicut Heva excitata à diabolo, inſipienter & ſtulte loquuta fuit, ut Adamum dejiceret, ita & tu. Ita Origenes. Sed obſervandum
נבל eſt verbum Hebræum *Nabal*, quod verè
In caten. in cap. 2. Iob. & propriè exprimit, carere ſapientia, ſenſu, diſcurſu, ratione. Ita expoſuit prudens illa Abigail, *Nabal ſecundum nomen ſuum,*
3. Reg. 25. *ſtultus eſt*: apteque propterea hoc verbum de illis dicitur, qui minus bene & indigne & inſipienter de Deo ſentiunt. Idcircò eodem verbo uſus Moyſes: *Populo*, inquit,
Deut. 32. *ſtulte & inſipiens.* Bene ergo ſanctus Iob uxoris blaſphemiam ſubnotavit, dicens: *Quaſi una de ſtultis mulieribus loquuta es*: id eſt. Inſipienter de Deo ſentis & indigne, atque ignoranter de iis, quæ Dei ſunt, judicas. Inſipientes & ſtulti hoc tanquam ſignum habent, ad judicandum aliquem acceptum Deo, cùm bonis temporalibus vident eum abundare; & hoc ipſo, quod vident aliquem laboribus opprimi, tanquam ſignum accipiunt, ut credant eum à Deo relictum, dejectum, & odio habitum. Hoc judicium ſtultum eſt, id eſt, omni ſapientia vacuum. Certiora ſigna ſunt, fames, ſitis, perſequutiones; ideoque nunc firmius credo, ait Iob, me illi gratum extitiſſe, quam quando bona temporalia conferebat: certiora nunc ſigna exhibet dilectionis: dum acri diſciplina afficior, tanquam pater offert ſe mihi Deus, ad æternam hoc ipſo me præparans hæreditatem. Vanas fuiſſe eleëmoſynas, & miſericordiæ opera ſancti Tobiæ, ejus cognati, & verius uxor ejus, comprobare nitebantur, quoniam poſt talia opera ſupervenerat ei cæcitas & fames. *Manifeſte*, dicebat uxor *Tob. 2. 16. 22.*
ejus, *vana facta eſt ſpes tua, & eleëmoſynæ tuæ modo apparuerunt*: quaſi tribulationes illæ & neceſſitates, quas ſanctus vir incurrerat, manifeſtè & evidenter oſtenderent, vanè & inaniter ſe credidiſſe, quod Deo eſſet acceptus, & ejus eleëmoſynæ eſſent illi gratæ: ſed imprudenter loquuta fuit: nam hoc optius oſtendebat, quod ipſe & ejus opera Deo extitiſſent gratiſſima, qui propterea ſubintulit ea, quæ Deus exhibere ſolet iis, in quibus tanquam in filiis ſibi complacet. Quod & Angelus poſtmodum clariſſime pronunciavit: *Quando ora-* *Tob. 12. 12.*
bas cũ lacrymis, & ſepeliebas mortuos, &c. Ego obtuli orationem tuam Domino. Gratus eras Domino, cujus preces tanquam pretioſas delitias eidem ego offerebam: ſed hoc ipſo, *quia acceptus eras Deo, neceſſe fuit, ut tentatio probaret te.* Qui enim extra diſciplinam es, non eſt Deo tanquam filius acceptus, ſed adulterinus judicatur. *Neceſſe*, inquit, quia ſine laboribus nullus poteſt æternam hæreditatem obtinere. Idcircò fortes eſtote fratres (ait Auguſtinus) & *In Pſ. 90.*
quando aliqua inopià tentamini, Deo flagellante & erudiente vos, quibus & parat & ſervat æternam hæreditatem; non vobis ſuggerat diabolus: Si juſtus eſſes, nonne per corvum tibi mitteret panem, quomodo miſit Eliæ? ubi eſt quod legiſti: *Nun-* *3. Reg. 17*
quam vidi juſtum derelictum nec ſemen ejus *Pſ. 36. 25.*
quærens panem? tu reſponde diabolo, Verum dicit Scriptura; Nunquam vidi juſtum derelictum, nec ſemen ejus quærens panem

Digitized by Google

panem; habeo enim panem meum, quem tu non noſti. Quem panem? Audi Dominum; *Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo Dei.* Ita Auguſtinus.

§. 36. *Nondum erat Chriſtus in neceſſitate extrema conſtitutus, quamvis id diabolus more ſuo perſuadere fuerit conatus.*

¶ 137 3. p. q. 41. art. 4. ad 1 SAnctus Thomas alio modo iſtam tentationem expendit, explicans, an diabolus intenderit Chriſtum ad peccatum provocare, ſi ille purus eſſet homo. Non enim videtur quod peccaret Chriſtus, etiamſi ea occaſione ad quærendum miraculum ſe convertiſſet: nam non eſt malum, miraculum à Deo quærere, quando nullatenus ſine eo poteſt homo conſervari: tunc namque conſuevit Deus miracula facere. Unde & Dominus filiis Iſraël miraculosè manna præbuit in deſerto, ubi aliunde cibus haberi non poterat. Et ſimiliter Chriſtus in deſerto turbas pavit miraculosè, ubi aliter cibi non poterant ſuppetere. Cùm autem Chriſtus in deſerto poſt tam longum jejunium eſuriit, nullum videbatur ſubſidium intereſſe, quia ibi tantum lapides erant: Non igitur peccaſſet Chriſtus, ſi ad miraculum quærendum ſe converteret. Reſpondet nihilominus D. Thomas, verè voluiſſe dæmonem inducere Chriſtum ad peccandum, ſi purus eſſet homo, nam verè reputabat ille, quod Chriſtus peccaret, ſi ad ſubveniendum fami miracula facere attentaret: quia etſi uti neceſſariis ad ſuſtentationem, non ſit peccatum gulæ, ſed eſt gulæ peccatum, ſi homo propter ſuſtentationem aliquid inordinatum faciat. Inordinatum eſt autem, quod aliquis, ubi poteſt recurſus haberi ad humana ſubſidia, miraculosè ſibi cibum quærere velit. Chriſtus autem ad ſubveniendum familiariter ſibi poterat providere, ſicut & Joannes Baptiſta fecit, in eodem deſerto ſe
Matth. 3. ſuſtentans, ut legitur apud Matthæum: vel etiam ad loca proxima properando. Intelligendum eſt ergo, hanc fuiſſe dæmonis aſtutiam, quod verè Chriſtus non erat conſtituturus in tali neceſſitate, cur ſine miraculo ſubveniri non poſſet. Erat enim in deſerto, in quo prius fuerat Ioannes Baptiſta, ut alibi dictum eſt, in quo locuſtis ac melle ſilveſtri poterat ſuſtentari, ſicut Ioannes ipſe fecerat; aut ad aliqua oppida, quæ non longè diſtabant ſe conferre: ſed diabolus neceſſitatem illam tanquam extremam repræſentare voluit: quoniam nihil ibi niſi lapides eſſe videbantur, quos cùm comedere non poſſet, niſi in panes converterentur, excitavit Chriſtum, ut hoc intentaret. Hocque ille agere ſolet, repræſentas res aliter quàm ſint, ut ad id pertrahat, quod vult. Quando enim nos excitare intendit ad illicita, proponendo aliquid pulchrum, ita pulchritudinem illius repræſentat, ut quaſi ſupremam eam demonſtret. Ita pulchritudinem pomi repræſentavit Hevæ, & ſuavitatem cibi, ut nihil dulcius ac pulchrius excogitari poſſe videretur: id namque ſignificat illud; *Vidit mulier lignum, quod pulchrum eſſet viſu, & ſuave ad veſcendum.* Gen. 3. 6. Ita & vitulum in deſerto repræſentavit ſplendentem, ut Hebræi judicarent illum dignum, cui divinos honores deferrent. Ita repræſentat luxurioſo mulieris pulchritudinem, tanquam excellentem, quæ ſæpè deformiſſima eſt: & avaro pecuniarum utilitatem, quaſi ſummam; & ambitioſo honoris excellentiam, quaſi in culmine bonitatis, ſine qua vivere non poſſit. Similiter quando vult nos à bono revocare, aut ad illicita inducere timore pœnæ, aut mali imminentis, illud tanquam ſupremum & irremediabile repræſentare nititur. Ita repræſentat mulieri extremam miſeriam eſſe, quam patitur, & quod non poſſit niſi ad amorem illicitum ſe convertat, liberari. Similiter ¶ 138
avaro repræſentat domus ſuæ neceſſitates, quibus non poſſit ſubvenire, niſi uſuras exercendo, &c. Egregiè Deus, qui ejus mores novit, eum deſcripſit, dicens ad Iob: *Stringit caudam quaſi cedrum.* De Behemoth aut Elephante ſermonem inſtituerat. Iob 4. 12 Sed difficile eſt valde explicare, quomodo

modo hæc verba poſſint elephanti convenire: conſtat enim in primus, cedrum eſſe arborem altiſſimam; omnes arbores ſuperantem, ut patet ex Scripturis, & indicatur apud Ezechielem. Conſtat etiam, caudam elephanti breviorem eſſe caudis omnium animalium, proportionaliter loquendo: omnia ſiquidem animalia, ut docuit Plinius, caudas habent à natura, corporum ſuorum magnitudini reſpondentes: ſolus elepantus eſt, qui eam habet breviſſimam, ſtrictam, nullis pilis veſtitam, adeò ut nec muſcas poſſit cauda abigere; quas propterea occidit, cutem in rugas contrahens, intra quas illas capit & comprimit.

Ezec. 28. *Lib. 11. cap. 11.*

חפץ Quomodo igitur poteſt elephanti convenire, quod *ſtringit* (in Hebræo *Hhaphaſt*, quod quidam vertunt, elevat, erigit) *caudam quaſi cedrum*? Sed certè divina ſapientia hæc ſententia referta eſt, qua non tam elephanti caudam, quàm dæmonis actiones voluit deſcribere. Breviſſima ſanè eſt elephantis cauda, & eam nihilominus conatur erigere, elevare, ſtringere, quaſi altiſſimam cedrum. Caudæ nomine in Scriptura ſacra, cum de mæmone agitur, ſignificatur ejus tentatio, qua ad agendum & nocendum, ac ſuperàdum vtitur metaphora ſumpta à dracone & ſerpente, qui cauda agit, percutit, & ea nititur ad invadendum alerum; ſimiliter metaphora ſumpta à ſcorpione, qui cauda pungit, & per eam venenum emittit: ut enim dixit Plinius, ſcorpionis cauda ſemper in ictu eſt. Nullo momento diabolus meditari ceſſat, ne quando deſit ille occaſioni. Ita illæ *locuſtæ, quæ ex puteo abyſſi aſcenderant, habebant caudas, & in caudis aculeos*, quibus varias & validas diaboli tentationes Spiritus ſanctus expreſſit. Ita & in Apocalypſi draco perhibetur, quod *cauda trahebat tertiam partem ſtellarum cœli*, quia tentatione & ſuaſione ſua, multos & innumerabiles adima pertraxit. Cauda ergo huius Behemoth breviſſima eſt; ſed eam ſtringit & erigit tanquam cedrum, quia ſi verè attendantur bona, quæ tentando promittit, ad quæ animum allicere cupit; & mala quæ tentando, fugienda proponit, à quibus nos avertere conatur, breviſſima ſunt & decurtata: ſunt enim temporalia bona & mala, unde tam bona, quibus allicit, quam mala, quibus terret, breviſſima ſunt: illa tamen erigit & extollit quaſi cedrum, & quaſi ſuprema exhibet, quia bona, ad quæ excitat, repræſentat tanquam excellentia, & mala tanquam omnino irremediabilia: quo fit, ut cor hominis hoc ipſo ſtringat, & quaſi ad ſupremas ducat anguſtias. Quis enim dicere poteſt, quomodo repræſentat mulieri neceſſitatem, quam patitur, tanquam ſupremam & extremam; & quod iam nullum remedium ſuperſit, niſi illa agat, quæ ipſe ſuadet? Quis explicare poſſit, quomodo ſtringat cor hominis, qui habet filios, familiamque copioſam, repræſentans ei, nullum remedium ſubeſſe, niſi manum ad illicita extendat? Quis dicat, quomodo Iudæ repræſentavit, quod non poterat vivere inter homines, qui tam deteſtandum commiſit facinus, nec aliud medium ſubeſſe, niſi laqueo ſe ſuſpendere? Chriſtum ipſum ita ſtringere videtur, repræſentans ei neceſſitatem famis, quam patit[illegible]dem, quam niſi miraculum induceret, non poſſet evadere: cùm tamen ibi Chriſtus haberet, quod edere poſſet, accommodans ſe loco & tempori, cibo utens, quo Ioannes ſe ſuſtentaverat. Ita quidem tu, ô mulier, attende, quod verè habes media tuæ ſuſtentationi proportionata: labora, manuum operibus intende, alteri inſervito, &c. tu itidem homo contentus eſto cibo, veſtituque communi, &c.

Apoc. 9. 10. *Apoc. 12. 4.*

(?)

§. 37. *Chri-*

§. 37. *Chriſtus ſimilis eſt labro lucido ad cujus conſpectum omnes debent vitam ſuam componere : illi ſingulariter, quos diabolus ex fame tentat.*

Q*Vi reſpondens dixit : Scriptum eſt:*
Nõ in ſolo pane vivit homo, ſed in o-
mni verbo, quod procedit de ore Dei.
¶ 139 Qui tentari voluit pro nobis (inquit Au-
guſtinus) magiſtrum ſe exhibet, docens
nos ſuo exemplo, quomodo tentationes
vicamus. Certum eſt Dei Filium veniſſe
In Tr. 10. in mundum inter alia, ut omnibus homi-
nibus ſeipſum præberet magiſtrum, qui
omnes ſuo inſtrueret exemplo: quibus
propterea dicere viſus eſt : *Vos vocatis me*
Magiſter & Domine, & bene dicitis: ſum ete-
nim, exemplum enim dedi vobis, ut quem-
admodum ego feci, ita & vos faciatis. Qui-
Ioan. 13. 13. bus verbis alludere viſus eſt, ad illud la-
brum, aut concham, quam pręcepit Deus,
ut faceret Moyſes, cujus ad aliud inſtitutũ
meminimus. *Facies*, inquit, *labrum æneũ,*
(Septuaginta transferunt, *Pelvim* : Chal-
Exod. 30. 18. daica, *luterem*) *cum baſi ſua ad lavandum.*
In Hebræo pro *Baſi* habetur dictio, *Chan*,
forte à verbo *Chon* quod eſt firmare, quod
כון maxima firmitate ſtabiliendum eſſet. *Po-*
Theſ. Pagnin. pag. 1149. *neſque illud inter tabernaculum teſtimonii,*
& altare; & miſſa aqua lavabũt in ea Aa-
ron & filii ejus manus & pedes. Caldæus,
Et pones ibi aquas & ſanctificabunt Aa-
ron & filii ejus manus & pedes. Cum hanc
peluim fecit Moyſes, dicitur: *Fecit labrum*
æneum, cum baſi ſua, de ſpeculis mulierum,
quæ excubabant (in Hebræo, *quæ conuenie-*
Exod. 38. 8. *bant admodum exercitus*) *in oſtio tabernacu-*
li Chaldæus, *quæ veniebant ut orarent in*
oſtio tabernaculi fœderis. Cajetanus cenſet,
conchã dici factam de ſpeculis mulierum,
non quod incruſtata eſſet ſpeculis, ita,
In cap. 38 Exod. quod ſpecula ſuperponerentur æri, ſed quia
æs, ex quo confecta erat, tã terſum, & luci-
dum erat ut vere tenerent ſpeculorum o-
mnium relucẽtiam & claritatem, ita quod,
quamvis innumeræ eſſent mulieres, quæ
ad ſpectandas ſeipſas, ad modum exercitus
accederent, omnes ibi melius, quam in luci-
diſſimo ſpeculo ſe poſſent inſpicere : ac ſi
apertius diceretur, inquit Cajetanus: Fecit
concham æream, tam terſam, & lucidam,
quod in illa videbant ſeipſas exercitus mu-
lierum: ita quod non ſignificatur concha
incruſtata ſpeculis æreis, ſed ipſum æs
conchæ tam terſum ac politum, ut eſſet in
quo ſiſterent, ad ſeipſas videndum, mu-
lieres ad inſtar exercitus conuenientes, ad
oſtium tabernaculi. Hæc autem Cajetani
ſententia ex eo confirmari poſſe videtur,
quod Deus, quando pręcepit Moyſi, ut la-
brum conficeret, non ſtatuit, ut illud ſpe-
culis mulierum incruſtaret: & certum eſt,
Moyſen non facturum, niſi quod Deus illi
præcepiſſet, cui dixerat: *Omnia facito ſe-*
cundum exemplar, quod tibi monſtratũ eſt.
Fecit ergo, quod Deus præcepit, cõficiens
labrum ex ære, tam terſum, ut vere quovis Exod. 25.
ſpeculo eſſet lucidius. Deinde Salomon 40.
quodo templum ædificavit, poſuit in eo
aliam concham, ad ſimilitudinem illius,
quam fecit Moyſes, quam vocavit mare,
propter ingentem aquarum quantitatem, 2. Reg. 22
quam caperet, ad eumdum effectum, ex ære
quidem, quod David deferri juſſerat, tam
lucidum & præclarum, ut auro ipſo pre- 2. Reg. 8.
tioſius tunc haberetur, ſicut dicit Ioſe-
phus, nec tamen illud incruſtavit, aut ope- Lib. 7. antic. cap. 6.
ruit ſpeculis mulierem, ſed tam terſum e-
rat, ut quicunque accedens ad vas illud,
clarius in illo, quam in quocunque ſpecu-
lo poſſet ſeipſum conſpicere. Quod ſi Ca-
ietano opponas: labrum illud non fuiſſe
poſitum, ut mulieres in illo ſe ipſas inſpi-
cerent, ideoque jubetur poni inter taber-
naculum & altare, ut Aron & Filii ejus la-
varent manus ſuas & pedes: Reſpondebo,
nec Cajetanum id negaſſe, ſed tantum di-
cere voluiſſe, tam terſum fuiſſe æs, ex quo
illa peluis fuit confecta, ut poſſent mulie-
res ſeipſas, tanquam in clariſſimis ſpecu-
lis inſpicere : quomodo ſolemus, de re ali-
qua clariſſima loqui, dicentes, quod mu-
lieres poſſunt in ea ſe conſpicere, quam- ¶ 140
vis nec illam contingere valeant. Alii cen-
ſent vere Moyſen illam concham in cru-
ſtaſſe ſpeculis, quibus mulieres Hebrææ

In caten. Exod. 38. abundabant, ex iis quæ Ægypto deportaverunt, ut autor græcus apud Lippomanū. Apud Ægyptias enim mulieres frequentiſſimus erat ſpeculorum uſus: & ut dixit R. Abraham, mos fuit omnibus Hebræis mulieribus, ſingulo mane ad ſpecula ænea aut cryſtallina, vel vitrea, ſuā decorare faciem, & optare tiaram: & hæc ſpecula contulerunt aliquæ devotæ mulieres, quæ ſpreta ſeculi vanitate convenire ſolebant ad orationem & doctrinam legis, ex quibus Moyſes labrum illud incruſtavit. Sed ſive hoc, ſive illo modo dicamus, certū eſt ſtantutū fuiſſe firmiſſime in tabernaculo concham ex ære confectā cujus ſuperficies omnibus ſpeculis erat clarior, ad cujus præſentiam, omnes Sacerdos & Levitæ, poſſent ſeipſos videre & mundare, in qua etiam erat aqua, qua omnia quæ immunda deprehenderent, mundare valerent. Et quidem nemini dubium eſt, peluim illam, ſymbolum fuiſſe Chriſti Domini, qui clariſſimus omnium virtutum fulgoribus ſplendens, omnibus ſeipſum exhibet tanquam vas lucidiſſimum, in quo quivis poſſit id, quod agendū eſt, conſpicere, in quo & ſimul inveniant omnes ingentem aquarum gratiæ abundantiam, per quā animas ſuas emundent. Nec enim Chriſtus tantum id efficit, ut deformitates quibus animæ facies fœdatur oſtendat, ſicuti lex antiqua faciebat, per quam tanquam per ſpeculum peccatorū immunditiæ patebant, gratiam tamen nō præſtabat ad eorum emundationem. Chriſtus Dominus utrumq; pręſtat:
Ioan. 1.14 qui propterea dicitur: *Plenus gratia & veritatis*: veritatis quidem, aut claritatis, qua mentes noſtras illuſtret, ad cognoſcenda omnia, quæ agere debemus; gratiæ vero, qua noſtram adiuuet infirmitatem, ut ea, quę ipſo docente fugienda vel agenda cognoſcimus, fugere vel agere poſſimus. Eſt igitur Chriſtus Dominus, quaſi ſpeculum lucidiſſimum omnium oculis expoſitum, in quo omnes poſſunt deprehēdere, quid unumquemque agere oporteat: qui idcirco (ut D. Thom. demonſtravit) vitam geſ-
3.p.q.40. art.2. ſit quaſi omnibus communem, ut omnibus ſe magiſtrum exhiberet. Quod & egregie dixit Nicolaus Papa IV. Cum Chriſtus, *In cap. Exiit qui ſemen, Verborum ſignif.* inquit, omnibus ſit propoſitus in exemplar virtutis, oportuit ut omnes, & infimi in eo haberent, quod imitarentur, atque in illum intuentium, nullus poſſet de virtute conſequenda deſperare. Et hoc ipsū Chryſoſtomus colligit ex illis verbis Chriſti Domini: *Venit Ioannes non manducans, neque bibens: &c. venit filius hominis manducans & bibens.* *Hom. 39. in Matth. Matth. 11. 18.* Ex quibus etiam verbis, collegit B. Irenæus Chriſtum ita converſatum fuiſſe cum hominibus, ut eorum communibus cibis uteretur, & vinum biberet: quæ *Lib. 4. cont. hæreſ. ca. 30.* & ſimiliter proſequitur Auguſtinus quem Divus Thomas refert & explicat. Communem ergo vitam ſequutus eſt Chriſtus per *Lib. 16. cont. Fauſt. ca. 30. & 31.* quem unuſquiſque ſuam poſſet reformare, & diverſo tempore diverſa operatus eſt: *§ 141* nunc jejunavit, & nunc comedit; conviviis interfuit aliquando in civitate, & eſuriem ſæpe paſſus eſt in deſerto; in hominū frequentia fuit ſępe conuerſatus, & ſolitudinem non ſemel ſequutus eſt; ex opere manuum, antequam ad prædicandum egrederetur victum quæſivit, alio tempore ex eleēmoſynis vixit, & aliquando ei tanquam omnium Domino, angeli miniſtrarunt: honores non ſemel fugit & refutauit, ſæpe aliquando oblatos acceptavit; contumeliæ verba ſuſtinuit, iterum laudis vocibus fuit exaltatus, nunc fugit inimicos, & ſe abſcondit, aliquando eis obuiam venit, aliquando lætatus eſt cum Apoſtolis in Spiritu ſancto, aliquando vero flevit amarè: quodam tempore nudis pedibus inceſſit, aliquando calceamenta portavit; cum peccatoribus comedebat aliquando, aliquando etiam oblatos ab Apoſtolis cibos in Samaria non accepit. Certe magiſter cantorum omnes aliorū voces unus ipſe ſolus refert, & vocem agit communem, nunc ſupremā refert, nunc depreſſiorem producit, nunc mediam agit, ut omnes doceat, & unicuique exemplum præbeat, ita quod in una ſua voce unuſquiſque cantorum ſuam reformare vocem addiſcat. Sic omnia pro te factus eſt *Præf. l. 4. in Luc.* Dominus, inquit Ambroſ. iis qui ſub lege ſunt, quaſi ſub lege eſſet, cum ipſe ſub lege non eſſet; circumciſus eſt, ut eos qui ſub

lege

lege ſunt lucrifaceret; his qui ſine lege erant, convivii communitate ſociatus eſt, ut lucrifaceret eos, qui ſine lege vivebant. Factus eſt infirmis infirmus per corporis paſſionem, ut infirmos lucrifaceret. Omnibus poſtremo omnia factus eſt, pauper pauperibus, dives divitibus, flens flentibus, eſuriens eſurientibus, ſitiens, ſitientibus, profluus abundantibus, in carcere cum paupere eſt, cum Maria flet, cum Apoſtolis epulatur, cum Samaritana ſitit, in deſerto eſurit. Ita Ambroſius. Ex his duo loca Pauli intelliguntur, quæ difficilia alioquin videntur.

Rom. 8. 30. Primus eſt: *Quos præſcivit, & prædeſtinavit conformes fieri imaginis filii ſui, ut ſit ipſe primo genitus in multis fratribus*, id eſt, ſtatuit Pater æternus, ut qui ad gloriam erant ab ipſo approbati, conformarent vitam ſuam vitæ Chriſti filii ſui. Qui fieri poteſt, ut cum inter prædeſtinatos, ſint homines tam diverſæ vitæ (quidam enim ſunt pauperes, alii divites, quidam in honore conſtituti, alii in contumelia, &c.) ad unius Chriſti vitam poſſit ſuam conformare? Certe quia vita Chriſti talis fuit, ut una ipſa omnibus exemplar perfectiſſimum eſſe poſſit.

Rom. 13. 14. Secundus eſt: *Induimini Dominum Ieſum Chriſtum*, id eſt, Imitamini ita ejus vitam, ut Chriſti perſonam agere videamini. Nunquid una eademque veſtis poteſt omnibus corporibus convenire? quomodo namque quæ in gigantem quadrat poterit eſſe apta pygmæo? Quia una eademque vita Chriſti, vere omnibus, poteſt aptari, qui omnibus perfectum vivendi præbuit exemplum: eſtque quaſi quædam tela panni longiſſima, ex qua quivis poteſt conſcindere portionem ſibi aptiſſimam, & convenientem, & quando paupertatem habet & quando divitiis & panibus abundat; quan-

¶ 142 do infirmatur & cum ſanus eſt, &c. Omni-

2. Cor. 4. 10. bus propterea ſuadet Paulus: *Ut vita Ieſu manifeſtetur in corporibus noſtris.* Famem ergo & eſuriem Chriſtus pati voluit, inquit

In Pſ. 90. Auguſtinus, & ejus occaſione tentari, ut quoniam ſæpe famem patiuntur fideles, nec eis ſupereſſe videntur niſi lapides, cujus occaſione à tentatiore excitantur facere, quæ non conveniunt, doceat eos, quomodo reſpondere tentatori debeant, ut non vincantur, ſed vincant; non ſuperentur, ſed ſuperent; intelligant, quod nō propterea dimittuntur à Deo, quoniam panes deeſſe videntur: nec ægrè ferant, quod differat Deus eis providere, & quod poſt quadraginta diorum jejunium non conſpiciant niſi lapides; attendant ea, quæ ſcripta ſunt, diſcant reſpondere ſicut Chriſtus reſpondit: *Scriptum eſt: Non in ſolo pane vivit homo, &c.* Inde diabolus cœpit (inquit Ambroſius) unde jam vicit, & ideo inde incipio in Chriſto vincere, unde in Adam victus ſum, ſi tamen mihi Chriſtus imago Patris, virtutum exemplum ſit. Diſcamus igitur ejus exemplo cavere gulam, &c. Et propterea ut annotavit S. Leo Papa *a*, & ex eodem obſervavit D. Thomas *b*, Chriſtus Dominus non reſtitit tentatori poteſtate ſuæ divinæ virtutis, ſed teſtimoniis legis, ut hoſtis humani generis, non quaſi à Deo ſed quaſi ab homine vinceretur, & hoc ipſo plus hominem honoraret, quem docuit ſimili ratione inimicum revincere. Ita & Ambroſius obſervavit: Vides, inquit, quo genere armorum utatur, quod hominem à ſpiritualis nequitiæ incurſione defendat, adverſus irritamenta gulæ ſeptum atque munitum? non enim quaſi Deus utitur poteſtate (quid enim mihi prodeſſet) ſed quaſi homo commune ſibi arceſſit auxilium, &c. Hic mire concinunt illa Apoſtoli verba, quibus Chriſtum inducit *tentatum per omnia, pro ſimilitudine abſque peccato*; quæ etſi variis modis poſſint explicari, ſed apte B. Anſelmus & D. Thomas intelligunt de iſtis tentationibus, quibus à Diabolo in deſerto tentatus fuit: ſecundum quas dicitur tentatus per omnia, quia ad omnia vitiorum genera his tribus tentationibus Chriſtum diabolus incitavit, ut ex ſanctis Patribus dictum eſt ſupra. Dicitur autem tentatus pro ſimilitudine, aut ut D. Thomas legit, ſecundum ſimilitudinem, quia ideo tentatus eſt, ut daret nobis exemplum, ut ſecundum ſimilitudinem ejus, tentationem ſuſtineremus, & omnia conaremur evincere. Sicut enim ille ita ſubſtinuit, ut nullo modo peccato conſenſerit, ſed Scripturæ

Lib. 4. in Luc.

a Serm. 1 Quadr. ante medium.

b 3 p q. 11. art. 4. in o. ad finem.

Loc. cit.

ad Hebr. 4. 15.

In cap. 4. ad Hebr.

mici fuit retuſus, confractus, & diffectus, ut dicere poſſimus: *Inimici defecerunt frameæ in finem*: finis enim, ut exponit Auguſtinus, Chriſtus eſt, de quo dixit Paulus: *Finis legis Chriſtus*. In eum inimicus vires ſuas convertit, frameis ſuis illum impetivit, ſed offerens ille gladium verbi Dei, omnes frameæ inimici hoc ipſo ſunt retuſæ & defecerunt.

Pſal. 9. 7.
Rom. 10. 4.

Ex libro ergo Deuteronomii Chriſtus Dominus divina verba depromit, & cuique tentationi gladium proprium applicat & offert, in quo libro tota lex divina continetur, Vocatur enim Deuteronomium, ut inquit D. Hieronym. quaſi ſecunda lex, aut iterata lex, quod legem quam Deus primo tradidit in monte Sina, ſecundo Moyſes jam moriturus populo propoſuit: de quo optime Abulenſis.

Deut. 6. & 9.
Epiſt. 102 ad Paulinum.
In 4. Reg. cap. 21. quæſt. 10.

Quoniam autem, ut dictum eſt, Chriſtus Dominus tentari voluit, ut magiſterium vincendi exhiberet; hoc ipſo, ut obſervavit Gregorius, docet nos, gladium hunc divini verbi à nobis aſſumendum, applicandumque aut offerendum ictibus tentatoris, quo ejus vires retundamus, & diſcindamus.

Hom. 16. in Evangel.

Egregiè de lectulo Salomonis loquitur Spiritus ſanctus, id dicens, quod infra exponere cœpimus: *En lectulum Salomonis, ſexaginta fortes ambiũt, ex fortiſſimis Iſraël, omnes tenẽtes gladios & ad bella doctiſſimi, uniuſcuiuſque enſis ſuper fœmur ſuum, propter timores nocturnos*.

Cant. 3. 7

De lectis Salomonis quidam locum intelligũt, quos credendum eſt fuiſſe magnificos excellentiſſimoſque ſicut & omnia alia, quæ habebat erant ſumptuoſa & illuſtria. Credendumque eſt viros fortiſſimos, fuiſſe deſignatos ad cuſtodiam Regis dormientis, qui excubias agerent. Id enim commune regibus fuiſſe tradit recens & doctus autor. Sed horum verborum ſpiritum attigiſſe viſus eſt Philon Carpathius, qui ſupponit id, quod omnes ſancti Patres, tanquam conſtitutiſſimum ſtatuunt, Salomonem typum expreſſiſſimum tenuiſſe Chriſti Domini. Hic, priuſquam ſuo ſanguine Eccleſiam comparaſſet, non habuit ubi caput reclinaret, ſed poſtea non ſolum Eccleſiam, ſed unamquamque animam ſanctum, tanquam quietis locum habet, dicente ipſo: *Super quem requieſcet ſpiritus meus, niſi ſuper humilem & mãſuetum, &c.*

Sive major in c. 3. Cant.
Eſa. 66. 2

Et ideo, non lectus vocatur, ſed lectulus, quia de quacunque anima ſancta, in qua Salomon ille pacificus requieſcit, ſermonem inſtituit, quæ hoc ipſo, quod humilis eſt, paruulam ſe reputat. Oportet autem diligenti cuſtodia lectulum iſtum ſervare, *proper timores nocturnos*, id eſt, propter dæmonum impetus & tentationes. Chaldaica, *à ſpiritibus nocivis, & dæmonibus, qui ambulant in nocte:* Nocturno enim tempore principes tenebrarũ magis inſurgunt, & qui tenebras diligunt, in tenebris majori conatu ſe excitant. Unde noctu dæmon ſuffocavit ſeptem viros maritos Saræ, ſuffocaturus etiã nocte Tobiã, niſi Angelus peculiari cuſtodia illum ſervaſſet; media nocte Angelus (quem Hieronym. credit dæmonem fuiſſe) primogenita Ægypti interfecit: nocte B. Antoniũ diris, variiſque tẽtationibus dæmones urgebant, ut in ejus vita refert B. Athanaſius. Similiter & nocte S. Hilarionem ſub mulieris ſpecie ſæpe tentavit, ut refert D. Hieron. *a*, in ejus vita & hujuſmodi multa enumerant Severus Sulpitius *b*, & Palladius *c*, Sozomenus *d*, & Euagrius *e*.

Tob. 8.
In ca. 24. Eſai.
Exod. 12.
In vita Antonii.
a *In vita Hilario.*
b *In vita Martini.*
c *In Lauſiaca hiſt.*
d *Lib. 6. hiſtor. tripar. c. 28.*
e *Lib. 2. c. 23. hiſt. Eccleſ.*

Oportet ergo animam ſervare propter dæmonis impugnationes, quæ maximè nocturno tempore ſunt timendæ. Vnde majori cura Sancti noctu ſcipſos tradunt pœnitentiæ & mortificationis operibus. Hanc autem oportet cuſtodiri omni ſolicitudine & integra ac omnimoda cura: quod expreſſit ſubdens: *Sexaginta fortes cuſtodiunt, ex fortiſſimis Iſraël:* quaſi alludens ad illas tam varias ac vigiles curas & ſolicitudines, quibus tentatus eſt Iacob, quando Iſraëlis nomen promeruit: tunc enim intelligens, quod frater ſuus magna potentia ſtipatus, veniret contra ſe, ſumma ſolitudine ominibus ſuis proſpiciens, uxoribus, filiis pecoribus, &c. magna vigilia nocte tota cũ Deo colluctans, precibus, lacrymis, & oratione agens, ut dicitur apud Oſeam victor evaſit. Dicere ergo vult his verbis, quod alibi clarioribus expreſſit: *Omni cuſtodia*

¶ 145
Geneſ. 32.
Oſe. 11.
Prov. 4. 23.

Digitized by Google

ſerva cor tuum. Hæc tamen curæ ac ſolici-
tudines, non inermes eſſe debent ſed potius
armatæ ac munitæ. *Omnes tenentes gla-
dios*, id eſt, divinæ legis præcepta, verba
divina, quibus poſſint omnes inimici im-
petus retundere. Et dicuntur *ad bella do-
ctiſſimi*, quia cuique tentationi ſciunt divi-
næ legis peculiaria verba & ſententias ap-
plicare: quomodo fecit Chriſtus Domi-
nus, qui propterea applicaſſe gladium
ſuum dicitur. Notum eſt enim Scripturæ
ſacræ autorem, Deum eſſe, qui ita doctri-
2 ad Tim. nam ſua nobis tradidit, ut nos circa quæ-
3. 16. cunque agenda, vere inſtruxerit. Unde &
In tractat. Paulus: *Omnis Scriptura divinitus inſpi-
modus bene vivendi forore. rata, utilis eſt ad docendum, &c. ut perfe-
ctus ſit homo Dei, & ad omne opus bonum
inſtructus.* Expende illud, *ad omne opus bo-
Serm. 55. num inſtructus.* Egregie D. Bernard. expen-
Cant. 5. dit illud, quod de Sponſo ſuo dicit Sponſa:
12. *Oculi ejus ſicut columbæ ſuper rivulos aqua-
rum, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident juxta
fluenta pleniſſima:* Oculi inquit Sponſi ſan-
cti viri ſunt: qui ſicut columbæ in ſimpli-
citate vivunt: *ſuper rivulos aquarum* eſſe
perhibentur, quia ſemper in refectione
ſanctarum Scripturarum converſantur: *qui
lacte ſunt loti*, quia per gratiam Dei in ba-
ptiſmo à peccatis ſuis ſunt mundati. Quid
per *fluenta pleniſſima*, juxta quæ ſedent,
intelligimus, niſi ſacræ Scripturæ profunda
& arcana dicta, quibus nos reficimus, dum
ea legendo aut audiendo haurimus? Juxta
fluenta iſta columbæ reſidere ſolent, ut
umbram volantium avium in aqua vi-
deant, ſuper quam ſe projicientes, un-
gues rapaces effugiant: ſancti namque vi-
ri in Scriptura ſancta fraudes dæmonis pro-
ſpiciunt, & ex deſcriptione quam vident,
quaſi ex umbra inimicum cognoſcunt, &
Hom. 29. in Gen. ejus deceptiones fugiunt, &c. Ita Bernar-
dus. Hæc eadem longo diſcurſu proſequitur
Chryſoſtomus: Omnia, inquit, in divi-
nis Scripturis ſcripta, non alia de cauſa
memoriæ ſunt tradita, quam propter no-
ſtram utilitatem & humani generis ſalu-
tem. Hæc ſecum quiſque expendat, ſuiſ-
que congrua vulneribus pharmaca impo-
nat. Propterea enim tot cujus ſunt pro-
poſita, &c. Nulla enim eſt in humana na-
tura, vel corporis, vel animæ paſſio, quæ
medicinam hinc recipere nequeat. Tri-
ſtitia & negociorum ſolicitudine opera-
ris? Audi Prophetam: *Quare triſtis es* Pſal. 41.
anima; & quare conturbas me? ſpera, in 6. 12.
Deo. Inopia premeris: Audi Prophetam: Pſal. 54.
jacta cogitatum tuum in Domino: & re- 23.
rum: *Ne timeas cum ditatus fuerit homo,* Pſal. 48.
& cum multiplicata fuerit gloria domus e- 17.
jus, quoniam cum interierit; &c. Calum-
nias ſuſtines, & inſidias: Doceris ab eodem
Propheta, in talibus anguſtiis, non ad hu-
manum præſidium confugiendum: unde
dicit: *Ipſi detrahebant mihi, ego autem ora-* Pſal. 108.
bam. Hæc & alia ibi Chryſoſtomus: ex qui- 4.
bus annotare poſſumus, labrum illud a- ¶ 146
qua plenum, ſpeculis circundatum, quod
ſupra diximus fuiſſe ſymbolum Chriſti
Domini, poſſe etiam ita accipi, ut ſanctæ
Scripturæ typum teneat, quæ aquam con-
tinet, id eſt, doctrinam, circa quamcunque
virtutem, & ſpeculis abundat, quia hiſto-
rias refert, quas, ut dixit Paulus, ad in- 1. Cor. 10.
ſtructionem & correctionem noſtram 11.
Deus ſcribi voluit. De quibus videndus a Hom. 17
eſt Gregorius *a*, & Baſilius *b*, qui poſt- in Euang.
quam peculiares ſacræ Scripturæ hiſto- b Epiſ. 1
rias, ad cujuſque vitam componendam a- ad Gregorium.
ptas expendit, ſubdit: Quemadmodum pi- Theolog.
ctores cum imaginem ex imagine pingũt,
exemplar identidem reſpectantes linea-
menta ejus transferre conantur, magno
ſtudio ad ſuum opificium; ita qui ſeſe me-
ditatur, omnibus numeris virtutis abſolu-
tum reddere, veluti ſimulacra quædam ſpi-
rantia & actuoſa. Sanctorum vitas reſpi- in Euang. de ſeptem panibus
cere oportet, probaque opera aliorum, ſua
imitando facere. Quibus & concinit S. Ber- cap. 15.
nardus, docens Scripturam ſacram eſſe Pſal. 118.
ſpeculum, non quidem falſum, ſed verum, 6.
de quo propterea dixit David: *Tunc non
confundar, cum proſpexero in omnibus man-
datis tuis.* Ex his patet, cur tam ſolerti
cura omnibus impoſuit Deus, ut divinæ
ſuæ legis ſtudioſiſſime attenderent. *Fili* Prover. 3.
mi, ne obliviſcaris legis meæ, & præcepta 1.
mea cor tuum cuſtodiat, &c. & *Fili mi,* Prov. 4.
auſculta ſermones meos, & ad eloquia 20.
mea

Digitized by Google

mea inclina aurem tuam, ne recedant ab oculis tuis, cuſtodi ea in medio cordis tui: vita enim ſunt invenientibus ea, &c. & Con-

Prov. 6. 20.

ſerua fili mi præcepta patris tui & nō dimittas legem matris tuæ, liga ea in corde tuo jugiter, & circumda gutturi tuo, cum ambulaveris gradiantur tecum, cum dormieris cuſtodiant te, & evigilans loquere cū eis, quia

Prov. 7. 1.

mandatum lucerna eſt, & lex lux, &c. & *Fili mi, cuſtodi ſermones meos, & præcepta mea reconde tibi. Fili mi ſerva mandata mea & vives, & legem meam quaſi pupillam oculi tui: liga eam in digitis tuis, ſcribe*

Iosue 1. 8.

illam in tabulis cordis tui, &c & ad Ioſue: *Non recedat volumen legis hujus ab ore tuo, ſed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut cuſtodias, & facias omnia, quæ ſcripta ſunt in eo: tunc diriges viam tuam & intelliges eam.* Quibus verbis alludere viſus eſt Da-

Pſal. 1. 2.

vid: *Beatus vir qui nō abiit in conſilio, &c. ſed in lege Domini voluntas ejus, & in lege ejus meditabitur die ac nocte*: quem locum ad hoc inſtitutum obſervavit Hironymus, & latius & ex profeſſo D. Auguſtinus *a*. Hinc illud inſigne præceptum Domini *b*: *Cum ſederit Rex in ſolio regni ſui, deſcribet ſibi Deuteronomum legis hujus in volumine, &c. Et habebit ſecum, legetque illud omnibus diebus vitæ ſuæ, ut diſcat timere Dominum Deum ſuum, &c.* Nec enim, ut annotavit Chryſoſtomus, tantum monachorum opus eſt, divinæ legi intendere, ſed & homines negotiis implicati, tanto magis debent juxta ſe habere eam, & mente revoluere, quanto maioribus occaſionibus ad lapſum & ruinam inducuntur. Deſcribat ergo Rex ſibi Deuteronomium, aut legis ſummam, in qua, quæ Deus regibus præcipit, videat; conſpiciatque ſanctorū & improborū regum hiſtorias, ut ex his, quę in illis videt, ad diſcat, quomodo in quacunque occaſione ſe gerere debeat.

In epiſt. ad Paulinum. a L. 49. ex utroque teſtament. hom. 4. b Deut. 17. 18. Hom. 8. in Luc. quæ eſt de Lazaro.

§ 147 Conſideret dives divinam legem, & attendat, quid divitibus Deus præcipiat, quid aliquos devites in Scriptura ſacra reddiderit commendabiles, & quid alios in Gehennam pertraxerit. Animadvertat pauper, quid circa pauperes Deus ſtatuat, & quorum pauperum in Scriptura ſacræ curam peculiarem DEUS ſuſceperit, & ita omnes cujuſuis ſtatus homines ſimiliter faciant: etenim ſive de rege loqui volens, inquit Chryſoſtomus, ſive de militibus, ſive de re familiari, ſive de publicis civilibuſque negotiis, videbis in Scripturis horum magnam copiam, & hujuſmodi commemorationes magnam afferunt utilitatem. Impoſſibile eſt enim, impoſſibile inquam eſt: animum in hoc genus hiſtoriis verſantem à cupiditatibus ſuperari. Ita ille.

Hom. 1. de Davide, & Saul ad finem.

Sicut autem Deus valde commendat divinæ legis ſtudium, voluitque, ut librum legis homines perpetuo revoluerent, quo ſe contra dæmonis impetus munirent, ita ſuprema dæmonis cura eſt, huiuſmodi ſtudium abolere: tunc enim quaſi contra inermes procedere ſibi videtur Idcirco ſæpe procuravit libros ſanctus legis abolere, vel abſcondere, quod cum obtinuit, ingentem in homines ſtragem invexit. Ita tempore Achaz, ut ex Rabbi Salomone tradit Lyra, induxit Regem, ut omnes libros legis combureret: ex quo factum eſt illud, quod dixit Oſeas, qui tempore hujus Regis Prophetavit: *Non eſt ſcientia Dei in terra; maledictum, homicidium, & furtum, inundaverunt, ſanguis ſanguinem tetigit, &c.* Ex quibus illam potuit haurire ſententiam Chryſoſtomus: Scripturarum ignoratio vitam corruptam invexit.

In 4. Reg. 21. Oſe. 4. 1. Hom. 8. in Luc. cit.

Quoniam autem poſtea ſuccedente Ezechia rege piiſſimo, libri leges reſtituti ſunt; iterum diabolus curavit, ut ſuccedente impio Manaſſe, omnes abolerentur: cujus tempore perierunt omnes fere libri legis, ut Abulenſis probat; adeo, ut cum Ioſias ille piiſſimus ejus nepos regnare cœpiſſet, nullus liber legis reperiretur, nec facta fuerit in ejus unctione cæremonia illa, quæ ex Dei ordinatione fieri ſolebat, quod cum ungebatur Rex, ponebatur in manu ejus liber legis, quam tam inconcuſſe erant ſoliti Principes & Sacerdotes ſeruare, ut etiam quando unctus eſt Rex Ioas, quamvis tantum ætatis eſſet ſeptem annorum, *impoſuerunt ei diadema, & teſtimonium, dederunt-*

In 4. Reg. c. 22. q. 13. 1. Par. 13. 11.

runtque in manu ejus tenendam legem, &c. Non ergo, cum cœpit regnare Joſias, liber
4 Reg. 22. aliquis legis, aut ejus brevis ſummæ inveniebatur: ſed eo jam regnante, & ſumma pietate curante, ut templum repararetur, inventus eſt ab Heleia, qui erat ſummus
Lib. 4. Reg. 22. ſacerdos, liber legis. Refert Lyranus ex R. Salomone, quod cum antea impius Achaz quæſierit libros legis Domini ad comburendum, iſta fuit abſconditus in muro aut pariete templi: unde, cum ex ordinatione Ioſiæ templum repararetur, inventus eſt à ſummo ſacerdote liber iſte, quem tanquam rem novam, & ſummo ardore conquiſitam miſit ſtatim ad Regem Ioſiam, quem cum pius Rex legi juberet, ſtatim totum ſe convertit ad componendos mores, & religionis cultum inſtaurandum: de quo Abulen-
In 4. Reg. cap. 22. quæſt. 10. ſis. Inſuper cum poſtea populus ad legis contemptum ſe convertiſſet, & in talia inçidiſſet peccata, ut propterea traditus fue-
2. Par. 36. 15. rit in captivitatem, ita curavit diabolus, ut omnes legis libri abolerentur, quod nullum jam exemplar reperiretur, adeo ut oportuerit, quod ille ſanctus doctos Eſdras, libros legis de novo ſcriberet, quos Dei favore memoriter tenebat: unde & dictus eſt Scriba legis. Et tandem cum poſtea tempore Machabæorum in graviſſimas anguſtias populus Dei incidit, quando Antiochum illum, quem *Radicem peccati* Spiritus ſanctus vocat, contra eundem Dei po-
1. Mac. 1. 11. pulum, diabolus excitavit: *Quia aſcendit*
1. Mac. 1. 22. *Ieroſolymam in multitudine gravi, & intravit in ſanctificationem cum ſuperbia, & accipit altare aureum & candelabrum luminis, &c. & ædificavit abominandum idolum deſolationis ſuper altare Dei, & per univerſas civitates Iuda in circuitu ædificaverunt aras, &c. Libros legis Dei combuſſerunt igni, ſcindentes eos, & apud quemcunque inveniebantur libri teſtamenti Domini. & quicunque obſervabat legem Domini, ſecundum edictum regis trucidabant eum.* Propterea certe curabat diabolus ita fieri, quoniam ſciebat, quantum conducat legis notitia, contemplatio, & meditatio, ad quamcunque ejus tentationem revincendam.

§. 39. *Merito ſancti Patres ad legendam Scripturam ſacram invitant, quam utilius vulgares homines ex Catholicorum prædicatorum ore audire debent.*

INtelligentes ſancti viri, quam tradidimus doctrinam, diligenti ſtudio curaverunt ſeipſos totos tradere contemplationi divinæ legis, & ſanctarum Scripturarum: & cum voluerunt populum à peccatis revocare, hac ſaltem curaverunt ei perſuadere, ut divinæ legis lectioni aures accommodarent. Ita Moyſes, Ioſue, & Eſ- ¶ 148
1. Mac. 12. 9. dras: ſancti itidem illi Machabæi hujus lectione ſe ſuſtentabant, qui dicebant: *Habentes ſolatio ſanctos libros, qui ſunt in manibus noſtris.* Ezechiel juſſus eſt devorare
Ezech. 2. librum, *in quo erant lamentationes, carmina & væ:* quia qui mentis ventre recondit Scripturæ ſanctæ, & divinæ legis verba, invenit quibus excitetur, ad plangenda peccata, gaudia æternæ vitæ deſideranda, timendas pœnas peccatoribus poſitas, ut
Hom. 5. in Ezech. Beatus Gregorius exponit. Hinc Bernardus ad ſororem ſuam: Tu, inquit, ſoror in me-
In modo bene vivendi ad ſororem ſer. 55. ditationibus ſanctarum Scripturarum eſto aſſidua, quia in eis poteris cognoſcere, qualiter hoſtium inſidias valeas declinare: te conſiliis ſacræ Scripturæ ex toto committe, quia ibi invenies, qualiter fraudes dæmonum fugias: ama ſcientiam Scripturarum, & contemnes vitia carnis. Ita ille, quæ & deſumpſiſſe videtur ex Epiſtola Beati Hieronymi, cujus eſt illa celebris, ſæpeque repetita propoſitio: Ama ſtudia Scri-
Epiſt. 8. ad Demetr. & Epiſt. 30. ad Oceanum. pturarum, & carnis vitia non amabis: qui propterea Demetriadem ad Scripturarum ſtudium incita, & ad Oceanum ſcribens, Fabiolam laudat, quod in lectione Prophetarum, Euangeliorum, Pſalmorum, & totius Scripturæ, maximè verſaretur, & difficiles quæſtiones diſſoluendas, ipſimet Hieronymo propoſuiſſet. Algaſiam
Epiſt. 151 ad Algaſ. ſimiliter commendat epiſtola ad eam miſſa, quod ſtudio divinæ ſapientiæ, ſicut altera

Digitized by Google

Epiſt.150 ad Hedib. altera Regina Saba teneretur. Hedibiam itidem propter eandem cauſam, quod cum in extremis Galliæ finibus ageret, graves circa Scripturam ſanctam quæſtiones intelligere deſiderans, ad ipſum miſerit Bethleemitico rure latitantem. Summis encomiis evehit Paulum, ad Euſtochium filiam illius ſcribens, quod quaſi memoriter Scripturam ſacram teneret: unde ad hanc tanquam ad ſacram anchoram currebat, cum laboribus, tentationibus, perſequutionibus, & infirmitatibus urgebatur: quæ late ille tradit, & proſequitur in epiſtola ad Lætam, de educatione filiæ, tradens quænam oporteat, ut filiam ſuam doceret, vanitates ſcilicet fugere, virtutes ſequi, &c. Pro gemmis, inquit, & ſericis, codices divinos amet, in quibus non auri & pellis babylonicæ vermiculata pictura, ſed ad fidem placeat emendata & erudita diſtinctio: diſcat primo Pſalterium, his ſe Canticis avocet, & in Proverbiis Salomonis erudiatur ad vitam, in Eccleſiaſtæ conſueſcat, quæ mundi ſunt calcare: in Job virtutis & patientiæ exempla ſectetur: ad Euangelia tranſeat, nunquam ea poſitura de manibus: Apoſtolorum acta, & Epiſtolas, tota cordis imbibat voluntate: cumque pectoris ſui cellarium his opibus locupletaverit, mandet memoriæ Prophetas, Heptateuchum, & Regum, & Paralipomenon libros: Eſdræ quoque & Heſther volumina. Ad ultimum, ſine periculo diſcat Canticum Canticorum, ne, ſi in exordio legerit, ſub carnalibus verbis, ſpiritualium nuptiarum Epithalamium non intelligens, vulneretur: caveat omnia apocrypha, &c. Cypriani Opuſcula ſemper in manu teneat, Athanaſij Epiſtolas, & Hilarii libros inoffenſo decurrat pede, &c. Ita Hieronymus, qui epiſtulam longam citatam, quam ad Demetriadem de virginitate ſervanda ſcripſit, ita fere concluſit: Finem jungo principio, nec ſemel monuiſſe contentus ſum: Ama ſanctas Scipturas, & amabit te ſapientia, &c. Similiter & Chryſoſtomus omnes hortatur, ut lectionibus Scripturæ ſacræ vacent, & docet, hoc magis neceſſarium eſſe ſecularibus, quam monachis, cujus verba, quoniam graviſſima ſunt, libet tranſcribere: Ne quis mihi dixerit: Ego forenſibus cauſis affixus ſum, publica gero negotia, opificium exerceo, uxorem habeo, alo liberos, familiæ curam gero; mundanus homo ſum, non eſt meum legere Scripturas, ſed eorum, qui mundo dixerunt vale, qui montium vertices occuparunt. Quid dicis homo? Non eſt tui negotii Scripturas evoluere, quoniam innumeris curis diſtraheris? Imo tuum magis eſt, quam illorum. Neque enim illi perinde Scripturarum egent præſidio, atque in mediis negotiorum undis jactati: nam monachi quidem à foro, forenſibus negotiis liberi, quiq; in deſerto fixere ruguriola, neque cum quoquam habent commercium, ſed in illa quieta tranquillitate, cum omni ſecuritate Philoſophantur, ac velut in portu ſedentes, rebus vehementer tutis fruuntur: nos contra, velut in medio mari fluctuantes, innumeriſque peccatis obſtricti, ſemper opus habemus perpetuo, jugique Scripturarum ſolatio. Illi ſedent procul à conflictu, eoque nec multa vulnera accipiunt, tibi vero, qui perpetuo ſtas in acie, qui frequenter accipis plagas, idcirco magis opus eſt remediis, ut quem uxor provocat, & filius contriſtat, atque ad iram commovet, & inſidiatur hoſtis, & invidet amicus, & vicinus inſectatur, paupertas eſt moleſta, & domeſticorum amiſſio luctum affert, & proſperitas inflat, & adverſitas contrahit: breviter, varia curarum, varia perturbationis, varia mœroris, varia jactantiæ, varia timoris, tum occaſio, tum neceſſitas, vos undique circumvallat, innumeraque ex omni parte tela volitant, unde neceſſe eſt indeſinenter à Scripturis armaturam ſumere. Agnoſce quod in medio laqueorum incedis, &c. Quemadmodum arma regalia repoſita, etiam ſi nemo fuerit, qui poſſideat, tamen iis, qui habitant in ædibus, ubi repoſita ſunt, multam præbent cuſtodiam, ac tu tamen, dum neque latrones, neque parietum perfoſſores, neque alius quiſquam ſceleratorum audet eam ingredi domum: ſic ubicunque

Epiſt.27. poſt med.

Epiſt.7. ad Lætam.

¶ 149

Epiſt.8. ad Demetri.

Hom.8. in Luc. cit.

dddd

que fuerint libri ſpirituales, illinc omnis
expellitur vis diabolica, multaque inha-
bitantibus accedit conſolatio. Si enim
quippiam auſi fuerimus eorum, quæ pro-
hibita ſunt, reverſi domum, conſpectis li-
bris acrius nos condemnat conſcientia. Si
in ſanctimonia perſtiterimus, ex libris red-
dimur tutiores: firmioreſque; nam ſimul
atque tetigit aliquis Euangelium, mox
compoſuit ſuam ipſius mentem, & à re-
bus mundanis abduxit; id ex ipſo ſolo
aſpectu. Quod ſi acceſſerit diligens lectio,
non aliter quam in ſacris aditis rebus di-
vinis vacans, anima ſic repurgatur, me-
liorque redditur, Deo cum ipſa per ipſas
Scripturas colloquente. Etiamſi non in-
telligas illic recondita, tamen ex ipſa le-
¶ 150 ctione multa naſcitur ſanctimonia. Sume
librum in manus, lege hiſtoriam omnem,
& quæ nota ſunt memoria tenens, ea quæ
obſcura ſunt, parumque manifeſta fre-
quenter percurre. Quod ſi non poteris aſ-
ſiduitate lectionis invenire, quod dicitur;
accede ad ſapientiorem, vade ad docto-
Act. 8. rem, &c. Memento Eunuchi reginæ
Æthiopum, qui cum eſſet homo barba-
rus, immenſiſque diſtentus ſollicitudini-
bus & negotiis, nec intelligebat, quæ lege-
bat, legebat tamen in curru ſedens. Quod
ſi in via tantam præſtitit diligentiam, co-
gita, qualis fuerit domi verſans: ſi nihil
intelligens legebat, nec deſtitit à lectione,
multo minus poſtquam didiſcerat, &c.
Magna adverſus peccatum munitio eſt
Scripturarum lectio, magnum præcipi-
tium, profundum barathrum, Scriptura-
rum ignoratio, magna ſalutis perditio. Ea
res vitam corruptam invexit, nam fieri
non poteſt, ut quis ſine fructu diſcedat,
qui aſſidua, attentaque Scripturarum le-
ctione fruatur. Ita Chryſoſtomus: qui
hæc dicens, demonſtrat, quid de noſtra
inſcitia, & negligentia circa lectionem
Sacrorum librorum ſentiret, deque dili-
genti noſtra cura, qua prophanos libros
legimus ac relegimus. Tanta autem ſo-
licitudine ſancti Patres ad Scripturarum
ſtudia omnes excitarunt, quod videns
diabolus, jam non poſſe fideles à talibus
ſtudiis revocare, quippe cum videret e-
tiam mæchanicos artifices, & textorias
mulieres Sacris litteris perſonare, curavit
medicinam in venenum convertere, in-
ducens unumquemque, ut pro ſuo captu
Scripturas ſacras explicandas contenderet,
ex quo innumeri errores orti ſunt, adeo,
ut oportuerit, quod Eccleſia ſancta ſta-
tueret, ne Scripturæ ſacræ omnibus eſſent
perviæ, nec communi vulgarique ſermo-
ne circumferrentur, nec paterent omni-
bus: curavit tamen, ut euangelicis prædi-
catoribus Eccleſia adeo abundaret, ut
nunquam tanta eorum copia extiterit,
qui Scripturam ſacram variis modis pro-
ponerent, & exponerent, ut ex eorum o-
re utilius quiſque fidelis addiſcere poſſit,
quod in Scriptura ſacra continetur, quam
ex propria cujuſuis hominis vulgaris le-
ctione. Unde hoc fidelibus utiliſſimum
eſt, divini verbi prædicatores audire, eo-
rum doctrinam pectori recondere, & fa-
cere quod CHRISTUS dixit: *Beati qui* *Luc. 11.*
audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud, 28.
Cuſtodire dicuntur verbum Dei, non
tantum, qui illud opere complent, ſed
qui in mentis ſcrinio illud conſervant,
extracturi tempore neceſſitatis, cum ſci-
licet quis diaboli impugnatione impeti-
tur, metaphora ſumpta ab eo, qui arma
in peculiari loco reponit, & repoſita ſer-
vat. Unde optime Beatus Gregorius Nyſ- *Hom. 7. in*
ſenus, de Paulo aliiſque ſanctis prædica- *Cant.*
toribus explicat illa Sponſi verba, Spon-
ſam alloquentis: *Sicut turris David col-* *Cant. 4. 4.*
lum tuum, quæ ædificata eſt cum propugna-
culis, mille clypei pendent ex ea, omnis ar-
matura fortium. Beatus quidem Gregorius *Hom. 15.*
Magnus, de ſacra Scriptura intelligit, quæ *in Ezech.*
propter ejus eminentiam, turri compara-
tur, quæ continet univerſi generis arma,
contra ſpirituales hoſtes, quibus ſe poſ-
ſunt omnes fideles munire: quam Orige- *In Pſ. 23.*
nes comparat officinæ, omnibus medi- ¶ 151
camentorum, & remediorum, ſeu præſi- a *Hom. 43*
diorum generibus refertæ; quod & ſimili- *in Geneſ.*
ter tradit Chryſoſtomus *a*, & Divus Ba- b *Epiſt. 11*
ſilius *b*, quæ & congruunt iis, quæ ſupra *ad Greg.*
diximus, expendentes illud Apoſtoli de *Theolog.*
ſacra

ſacra Scriptura, quod per eam inſtituitur homo Dei ad omne opus bonum. Aut vero elegantiſſima ſit alluſio ad Pſalmos 119. & 120. ſi Hilarii expoſitionem audiamus, Pſalmus 119. eſt primus Cantici graduum, ubi Propheta hominem depingit, patientem ſævam inimicorum impugnationem, qui & coactus fuit propterea ad Deum clamare, & ab illo petere favorem, dicens: *Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua doloſa.* Sed quodnam remedium ſufficiens erit, quod oppoſitum linguæ doloſæ eam confodiat, & mutam reddat? *Sagittæ*, inquit, *potentis acutæ, cum carbonibus deſolatoriis.* Solæ Domini potentes ſunt & acutæ ſagittæ, inquit Hilarius, quæ linguam doloſam valeant configere, habentes in ſe virtutem perimendæ fraudulentiæ, atque vaſtandæ, de quibus in ſeptimo Pſalmo ait: *Sagittas ſuas arſuris operatus eſt*, (ita legit quod Vulgata, *Sagittas ſuas ardentibus effecit*) quæ ſibi utraque conveniunt, Dei enim verbum omnem nequitiam configit, & omnem ſenſum petulantiæ convulnerat, & ipſum illum vehementiſſimum mortis aculeum compungit, &c. Ita ille, quem ſenſum etiam ſequutus viſus eſt Beatus Auguſtinus, ut vere verbum Dei, ſagitta ſit acuta, qua configimus adverſarii linguam. Sed ubi ſagittas hac inveniemus? quiſnam arma hæc ſuppeditabit? Certe Scriptura ſacra, in qua Dei continentur verba. Unde ſtatim homo ad has ſagittas hauriendas, quaſi ſeipſum convertens, inquit: *Levavi oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi.* Mentis oculos, inquit Hilarius, Propheta elevavit in montes: quoſnam montes? Non utique in hos lucis, atque artis prophanatos, & conventibus impios, neque in illos ſylvis horridos, ſaxis nudos, præruptis invios, nivibus concretos? quid enim in iis admirationis, aut ſpei ſitum eſt? Sed montes accepimus Propheticos libros, ex terra in altum elatos, per quos ſit in ſuperiora conſcenſus, &c. Ita ille. Montes itaque ſunt Scripturæ ſacræ libri, propter doctrinæ altitudinem eminent cæteris omnibus libris, ſicut collum omnibus membris altius eſt. Quod ergo Sponſus vocat collum, quod ſimile dicit turri excelſæ, ex qua deducuntur omnes armaturæ fortium, David vocaverat montes; unde auxilium provenire ſperabat, ex Scripturis ſcilicet ſanctis: inde auxilium homo extrahet, inde ſagittas hauriet, quibus inimici impetum tranſfigat, cui quamcunque rem opponenti, reſpondere poſſit: *Scriptum eſt:* ita enim Chriſtus reſpondit, ut nos doceat juxta Chryſoſtomum, ſimiliter tentatoris machinas eludere, ejus linguam doloſam confodere.

Pſ. 119. — *Pſ. 119.* — *Pſ. 7. 14.* — *Ibid.* — *Pſ. 120.* — *Ibidem.* — *Hom. 13. in Matth.*

§. 40. *Apte Chriſtus reſpondit, divini verbi potentiam inducens, cujus virtute poteſt homo ſine pane, imo & per ipſummet jejunium ſuſtentari.*

¶ 125 *Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Egregiè expendit Ambroſius, omnes tentatoris conatus Chriſtum unico verbo mirificè eneruaſſe. Ille quidem ſic tentat, ut exploret, ſic explorat, ut tentet. Tentationem namque propoſuit ad utramque partem: aut iſte eſt verus Filius Dei, aut purus homo. Si filius Dei eſt, illum manifeſtè per miraculum, quod peto, cognoſcam: ſin autem purus homo, eum ad gulam excitabo. E contra Dominus (inquit Ambroſius) ſic fallit, ut vincat; ſic adhunc vincit, ut fallat: ſic enim ſeipſum diſſimulat, ut non confiteatur aliquid de ſua divinitate; ſic ſe hominem confitetur, ut nullo modo ad cibum præter Dei voluntatem quærendum, ſe exhibeat incitatum. Medie ergo reſpondit, (inquit Ambroſius) qui ſuam profeſſus humanitatem, ſuam divinitatem diſſimulavit. Excæcavit propterea magis eum, inquit B. Irenæus, hominis confeſſione, qui de filiatione divina, quam ille inquirebat, nihil reſpon-

Lib. 4. in Luc. — *L. 5. cont. hær. c. 21.*

Hom. 5. in imperfect. ſpondit, & eum, ut Chryſoſtomus obſervat, in majorem ſuſpenſionem, quam antea tenebatur, induxit, nihil enim de ſeipſo confitetur, aut negat, imo nec de ſeipſo in particulari reſpondet: ſed ſententiam profert omnibus hominibus convenientem. Nec dixit, inquit Chryſoſtomus: Poſſum tacere & nolo; ne ſe oſtenderet Filium Dei, nec dixit: Non poſſum, ne mendacem ſe exhiberet. Non dixit: Non in ſolo pane vivo, ut non videatur de ſe peculiariter dixiſſe, ſed medie: *Non in ſolo pane vivit homo.* Quid aliud poterat reſpondere, & Filius Dei abſcondens ſe, ne oſtendatur quod poteſt; & homo aſtutus excuſans ſe, ut non oſtendatur, quod non poteſt. Certum eſt autem ſententiam i-
Deut. 8. 3 ſtam ſcriptam fuiſſe in Deuteronomio, quam ad præſens inſtitutum ita accommodavit Chriſtus, ut manifeſte demonſtret, quam ſit ad bella doctiſſimus, & quomodo gladium divini verbi mirifice applicans & vibrans, omnem frangat impetum tentatoris. In Deuteronomio refert
Cap. 8. Moyſes, aut potius Deus, quanam de cauſa Iſraëlitarum populum ſuſtentavit cibo illo admirando è cœlo delapſo. Egreſſus fuerat populus de Ægypto, trajectoque mari rubro, poſt mirifica prodigia, ductu columnæ lucentis per noctem, & operientis ab æſtu ſolis per diem, venerunt in vaſtam ſolitudinem; in qua, cum deficeret panis, nihilque niſi duros lapides conſpicerent, cœperunt conqueri, dicentes contra
Exod. 16. 3. Moyſen & Aaron: *Utinam mortui eſſemus per manum Domini in terra Ægypti, quando ſedebamus ſuper ollas carnium, & comedebamus panem in ſaturitate: cur eduxiſtis nos in deſertum iſtud, ut occideretis omnem multitudinem Iſraël?* Tunc Deus admonens illos per Moyſen, ut optima erigerentur ſpe, de cœlo miſit manna, quo melius ſuſtentarentur: quam quocunque pane, aut cibo terreſtri: tamque abundanter ſubminiſtravit, ut non per unum diem, aut per menſem, vel annum, ſed quadraginta annis quouſque pervenerunt ad terram repromiſſam, omni fructuum genere redundantem. Hoc Deus in memoriam reducens, dicit ideo factum, ut omnes ſcirent, quod quantumcunque quis ſe invenerit ſine pane, aut cibo, nec videat niſi duros lapides, poterit Deus dare unde ſuſtentetur, *Afflixit*, inquit, *te penuria, & dedit tibi cibum, manna, quod ignorabas tu & patres tui, ut oſtenderet tibi, quod non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod egreditur de ore Dei.* Quaſi diceret: Ad ¶ 153
hoc ordinavit Deus, ut ille tam grandis populus ſuprema affligeretur penuria, & adduceretur in horridam ſolitudinem, in qua nec oculis videre, nec mente aliquid poſſet repræſentare, quod famem ſatiaret, ut omnes homines doceret, non deponere ſpem, nec retrocedere ab ejus obſequio, qui ſine pane, & ubi nihil ſuſtentationi congruum apparet, abundantiſſime præſtare poteſt, quicquid ad vitam ſervandam fuerit neceſſarium. Certe violenta tentatio eſt, qua diabolus aliquem excitat, ut à bono opere ceſſet; & ab itinere virtutis arrepto, ſe ad priorem ſtatum revocet, repræſentans famem, quam ſuſtinet, num ſe tradidit Dei ſervitio, & propterea ſuadent, ut in Ægyptum revertatur, ubi panes abundanter ſupererant. Diximus ſupra ex ſanctorum Patrum doctrina, dæmonem noſtriſmet affectibus uti, ut nos impugnet: & quo affectus vehementior fuerit, validiorem inde tentationem extruere. Inter omnes autem affectus, validior, violentior ac potentior eſt appetitus cibi & potus, quippe cum non ſolum ad neceſſaria excitet, ſed quod nihil magis ſit intolerabile, quam vitam per famem, aut ſitim abſumi. Quod egregie ponderat Baſilius: Humanarum, inquit, calamitatum, fames eſt caput, cujuſuis generis mortis duriorem afferens finem: in aliis namque periculis, vel enſis cuſpide cito peribis, vel ignis impetus breviter vitam extinguit, aut ferarum dentibus membra ſtatim diſcerpta intereunt, quæ quidem dolorem morienti minime protrahunt: at fames diuturnius malum, ocius torquet, lentius tabefacit, ſenſim occidit. Quid fames non cogit? Naturæ leges ſæpe pervertere ac tranſgredi multis

(Hom. 8. de divers.)

Digitized by Google

tis ſuadet, & hominum corporibus, vel propinquorum veſci: matrem, quam peperit natum, impulit in ventram male recondere, quam tragædiam Iudaica commemorat hiſtoria, à Ioſepho graui autore conſcripta, quando Hieroſolymitanos duræ pœnæ & iuſtæ apprehenderunt, &c. Ita Baſilius, ſatis conformiter ad id, quod in lamentationibus ſuis dixit Ieremias: *Melius fuit occiſis gladio, quam interfectis fame.* Egregio epitheto Poëtarum princeps uſus eſt: Et metus, inquit, & maleſuada fames, & turpis egeſtas. Nullum appoſitum, aut epitheton aptius poterat fami applicare, quam quod ſit maleſuada, id eſt, quod ſuadeat mala, ſicut & egeſtas turpia. Quid enim ſuadet pauperi furtum, mulieri luxum, & innumera facinora hominibus, niſi fames, quam fugiunt omnes per ſaxa per ignes? Expendit Divus Cyrillus anguſtias illas, ad quas redactus fuit Abraham propter famem, qui deſcendit in Ægyptum, ubi ingens periculum incurrit, cum voluit Rex Ægypti ejus uxorem auferre, ubi quanta mala fames ſuadeat proſequitur. Tam potens eſt illa ad ſuadenda mala, & remittenda bona, ut dixerit Beatus Petrus Chryſologus, quod ex ea dæmon ſumpſit occaſionem, ut Chriſtum à jejunio & vitæ aſperitate revocare contenderet: Amputare, inquit, voluit jejunium diabolus, non parare cibum. Quoniam ergo tentatio hæc graviſſima eſt, & admodum violenta, voluit Deus ſufficientiſſimum antidotum miniſtrare, ut illam vinceremus. Qui propterea ſæpiſſime ſervos ſuos in ſummo quaſi diſcrimine conſtitutos, ubi nullatenus panis aderat, pavit & ſuſtentavit, ut palam faceret, quod poteſt unumquemque ſine pane ſuſtentare, quomodocunque illi placuerit. Ita ſuſtentavit Moyſen in vertice montis quadraginta diebus; ſimiliter & Eliam: Henoch uſque in hodiernum ſervat in loco, quem ipſe ſcit: innumerum Iſraëlitarum populum in teterrima ſolitudine agentem, ubi nihil niſi lapides & feræ reperiebantur, abundantiſſimè aluit ex cibo, quem illi nullatenus poterunt cogitare, aut vero

Thren. 4.9
Virgil. Æneid.
Lib. 1. de adorat. Geneſ. 12.
Serm. 11.
¶ 154

deſiderare: *Ut ſcires,* inquit, *quia non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Semper voluit Deus ſuadere, quod ad ſuſtentandos ſuos, non eget cibis, aut rebus, quas communiter neceſſarias cenſemus. Expendit Chryſoſtomus pulchritudinem Solis, de quo illud intelligit: *Ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo: exultavit ut gigas, &c. nec eſt qui ſe abſcondat à calore ejus, &c.* Pulcher eſt, egreſſuſque ejus lætificat mundum, ſicut egreſſus ſponſi pretioſis monilibus ornati; procedentis de thalamo ſuo: velociſſimus item eſt curſor, tanquam gigas, qui in inſtanti ab oriente, uſque in occidentem claritatis ſuæ radios diffundit; in uno temporis momento per totum orbem ſua luce diſcurrit, & à finibus in fines radios ſuos mittit. Eſt inſuper ſupremæ activitatis, qui ita omnia penetrat, ut nihil ſit, quod virtutis illius participationem effugiat: *Non eſt qui ſe abſcondat à calore ejus:* intima terræ penetrat, & abditiora maris profunda illius operatio pertingit, nullaque res, quæ ejus non indigeat. Quærit propterea Chryſoſtomus: ſi hoc ita ſe habet, cur non in mundi exordio eum creavit Deus, quem die quarta factum fuiſſe Scriptura ſacra perhibet, & docet, ante Solis productionem, lucem fuiſſe creatam, & quod jam non ſemel, ſed iterum, atque iterum factum fuerit veſpere & mane, prima, ſecunda, & tertia die; & quod ante illam diem, in qua Sol creatus eſt, jam ad Dei præceptum terra germinaverat herbas & fructus, & aquæ produxerant piſces, & aves erant in aëre. Apte tamen divina Scriptura prævidens homines ad errorem & deſperationem propenſos, inquit Chryſoſtomus, docet nos poſt tertiam diem Solem conditum, poſtquam terra omnigena ſemina protulit, & ſecum accepit ornatum, ut nihil poſthac dicere liceat, quod ſine Solis cooperatione non matureſcant fruges, & proventus terræ: & idcirco monſtrat tibi antequam Sol formaretur, omnia fuiſſe impleta, ut proventuum fructus non Soli adſcribas, ſed omnium opifici Deo, qui ſolo,

Hom. 6. in Geneſ.
Pſ. 18.6

dddd 3 verbo

verbo ſuo produxit fructus, lucem, diem, veſpere, & mane, qui ſine Sole poteſt hæc omnia ipſe modo, quo voluerit, producere, Iuxta idem inſtitutum obſervat illa verba, quæ poſt omnium rerum creationem ſubnectit Spiritus ſanctus: *Iſtæ ſunt generationes cœli & terræ, quando creata ſunt, in die, quo fecit Dominus cœlum & terram, & omne virgultum agri antequam oriretur in terra, omnemque herbam regionis priuſquam germinaret: non enim pluerat Dominus Deus ſuper terram, & homo non erat, qui operaretur terram, &c.* Grandis theſaurus (inquit Chryſoſtomus) in paucculis iſtis verbis reconditus eſt. Hoc vult dicere, quod ſermone & præcepto illius, quo prius non erant, ut eſſent provenerunt; & quæ non erant, ſubito comparuerunt. Et dicens: *Herbam*, omnia ſemina dicit, ſine pluviis, ſine manus humanæ, aut creatæ operatione, ſine germine præexiſtente, abſque eo, quod aliquid appareret, aut eſſet: quaſi poſteris omnibus dicat: Audite hæc & diſcite, quomodo ab initio omnes terræ proventus ſint producti, & ne terram colentium diligentiæ omnia tribuite, neque eis hanc germinandi vim, ſed verbo & mandato, quod à creatore ſuo audivit: ut intelligas, quod ſola illius virtute, etiamſi nihil panis appareat, poteſt hominem ſuſtentare. Egregie autem reſponſiæ hæc CHRISTI Domini ſatisfacit tentationi inimici. Dixerat ille: *Si Filius Dei es, dic, ut lapides iſti panes fiant.* Dic, inquit, ſolius verbi tui imperio utere, Dei enim verbum efficax eſt ad ea omnia agenda, quæ voluerit ipſe. Hoc quidem fatetur CHRISTUS, quod Deus ſolo verbo ſuo poteſt quicquid voluerit agere: ex quo infert, quod propterea non oportet eſſe ſolicitum illum, qui Dei ſervitio intendit, quantumcunque panis deſit, quem Deus ipſe ſine pane poteſt in vita ſervare, ſolius verbi ſui virtute. Panis ſane virtutem habet ſuſtentandi, quia Deus hanc illi verbo ſuo indidit: idcirco ejuſdem verbi virtute poteſt à pane auferre ſuſtentandi vim, & dare ei, quod ſibi bene viſum fuerit. Quod ut oſtenderet, aliquando à pane talem abſtulit facultatem, ut quando quoſdam nimis comeſtioni intentos punit, dicens: *Comediſtis & non eſtis ſatiati, bibiſtis, & non eſtis inebriati:* & aufert Deus aliquando, ut dixit Iſaias; *Robur panis*: & hinc virtutem tribuit, vel aëri ipſi, imo & ipſi jejunio, quo fit, ut ſæpe ſaturior ſit ſanctus jejunans, quam mundanus comedens: *Omnia enim portat & ſuſtentat Deus verbo virtutis ſuæ.* Et ſæpe per jejunium ipſum, viſus eſt egregie Sanctos ſuos ſuſtentaſſe, ut expendunt ſanctus Athanaſius *a*, & Tertullianus *b*, ex illorum ſanctorum juvenum hiſtoria, quam Daniel recenſet. Ducti fuerunt in captivitatem filii Iſraël, ex quibus electi ſunt, qui in palatio Regis ſtarent, Daniel ejuſque ſocii, juvenes ſancti, quibus *Cõſtituit Rex annonam per ſingulos dies de cibis ſuis, & de vino unde ipſe bibebat, ut enutriti tribus annis, poſſent ſtare ante conſpectum Regis.* Sed propoſuit Daniel ejuſque ſocii abſtinentiam ſervare. Unde Principem Eunuchorum rogavit, ne tales cibos tam validos eis miniſtraret, & timente Principe Eunuchorum, quod macilentiores aliis redderentur; dixit Daniel: *Tenta nos obſecro ſervos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad veſcendum, & aqua ad bibendum, & contemplare vultus noſtros, & vultus puerorum, qui veſcuntur cibo Regio, &c.* Mirum certe videtur B. Hieronymo, quomodo Daniel decem dierum ſpacium præfixerit ad experiendum, quod proponebat. Reprehenſus namque eſt Ozias Princeps Bethuliæ à ſancta Iudith, quod quinque dies præfiniſſet, poſt quos ſi non ſupereſſet ſubſidium, ſe traderent Aſſyriis: *Et qui eſtis vos*, inquit, *qui tentatis Dominum? Non eſt ſermo iſte, qui miſericordiam provocet, ſed potius qui iram excitet & furorem accendat. Poſuiſtis vos tempus miſerationis Domini, & in arbitriũ veſtrum diem conſtituiſtis ei?* Daniel nihilominus, inquit Hieronymus, non temeritate, vel imprudentia, decem dierum terminum ſtatuit, ſed fidei magnitudine, fiduciaque divini auxilii firmiſſima, certo credens, quod Deus miraculo manifeſto apud

Marginal notes: Hom. 12. in Geneſ. — Gen. 2. 4. — ¶ 155 — Aggæi 1. 6. — Iſa. 3. 1. — ad Heb. 1. 3. — a Libr. de virginit. — b Libr. de jejun. — Dan. 1. 5 — Dan. 1. 12 — In cap. 1. Dan. — Iud. 8. 11

apud gentes illas & nationes barbaras de-clararet, quam ſibi eſſet grata legis ſuæ obſervantia, & abſtinentiæ cultus, ut verè per jejunium magis ſuſtentaret Deus Danielem, & ſocios ejus, quam alii ſuſtentarentur per cibos Regios. Unde & id factum eſt, quod *poſt decem dies apparuerunt vultus eorum meliores, & corpulentiores, præ omnibus pueris qui veſcebantur cibo Regio.* Hoc enim divini verbi virtus operatur, & efficit, inquiunt Athanaſius & Tertullianus, quod aliquando crudis leguminibus, firmiores, fortiores, pulchriores, & corpulentiores aliqui evadunt, quàm qui voluptuoſiſſimis veſcuntur dapibus. Ionam in ventre ceti non ſolum carentem cibo, ſed ipſe quaſi cibus piſcis factus & devoratus, tribus diebus valide ſuſtentavit. Mariam illam ſanctam Ægyptiacam, decem & ſeptem annorum ſpati, tribus panibus aluit, quos nec tam longe tempore aſſumpſit. Illa itidem Maria, admirabilis eremi cultrix, ad cujus ſpeluncæ os, accedentes diſcipuli B. Quiriaci Anachoretæ, ut in ejuſdem Quiriaci vita refert Metaphraſtes, vox intrinſecus ex ſpelunca reſonuit dicens: Quid ex me vultis; ſum etenim fœmina. Inſtantibus autem eis, ut ſeipſam proderet: Nomen inquit, mihi eſt Maria: cum autem eſſem pſaltria, ſcio me plurimis præbuiſſe cauſam offenſionis: Deum itaque rogaui, ut ipſa liberaret à laqueis diaboli. Aliquando autem corde contrita, & in anima divino igne accenſa, deſcendi ad ſanctum Slioë, & cum vas aquæ impleſſem, quod apud me adhuc manet, lupinis in ſporta acceptis huc acceſſi. Nihil autem horum eſt diminutum, uſque in hodiernum diem, neque ab illo tempore vidi hominem, nec vllum ſum allocuta, &c. Septem dormientes per trecentos fere annos, eo ipſo aëre, quem reſpirabant, Deus ſuſtentavit, & hujuſmodi innumera in ſanctorum hiſtoriis legimus. Hoc Deus illa ſententia; *Non in ſolo pane vivit homo*, qua Chriſtus tentatorem repulit, ex quo repulit (inquit Auguſtinus) docuit & pugnare militem, qui propterea, inquit Chryſoſtomus, nunc teſtimonium de veteri protulit teſtamento, ut nos doceret ſimiliter ſentire & dicere, cum famem patientes, & neceſſitate agitati excitamur à dæmone, ad aliquid juxta illius voluntatem faciendum: *Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Certum eſt enim, quod qui tam facile poteſt quoſcunque ſuſtentare: *Non interficiet famo animam iuſti:* qui ut hoc intelligeremus, non ſolum ſcriptam, ſed à ſe factam, ordinatam, & conſtitutam, dixit Deus totam illam hiſtoriam filiorum Iſraël, ut omnis homo addiſceret, neceſſitate premente, & tentatore urgente, oculos convertere ad Dei potentiam, & dicere cum David: *Non cognovi literaturam, introibo in potentias Domini, Domine memorabor juſtitiæ tuæ ſolius.* Litteraturam vocat rationes, diſcurſus, quibus ſæpe mens humana diſcurrit & turbatur, proponens difficile eſſe permanere in Dei obſequio, cum non niſi lapides remanere videntur; cum urget fames, premit egeſtas: tunc enim oculi ſunt ad divinam potentiam conſiderandam elevãdi, & memoria recolere debet homo divinam juſtitiam; ſi enim inter homines nullus adeo eſt à bonitate alienus, qui dimittat, ut fame moriatur ille, qui ſe totum illius mancipavit obſequio, præſertim cum facilimè, & ſine diſpendio poteſt alere, ſuſtentare, & à periculis liberare; quanto æquius & juſtius eſt, hoc ipſum de Deo optimo maximo æſtimare? qui ita juſtos curat, ut dixerit David: *Iunior fui, etenim ſenui, & non vidi juſtum derelictum, & ſemen ejus quærens panem, &c.*

(†)

Marginal notes: ¶ 156 Lu. cuat. — Ion. 2. — Apud Surium 29. Septemb. — Tract. 21 in 1. can. Ioan. ad finem. — Hom. 3. in Matth. — Prov. 10. 3. — Pſ. 70. 15. — Pſ. 36. 25

§. 41. *Dia-*

§. 41. *Diabolus exactor eſt pro carne, cujus vox exaudienda non eſt.*

¶ 157 *L. de vera relig. cap. 38.* Verbis iſtis: *Non in ſolo pane, &c.* ille unus & ſolus magiſter, inquit Auguſtinus, ita domitam docuit eſſe oportere cupiditatem voluptatis, ut nec fami cedendum ſit: quod & ſimiliter Chryſoſtomus obſervavit. *Hom. 13. in Matth.* Commune & uſitatum eſt dæmoni, per effectus carnis ad illicita pertrahere, & à bonis revocare, ut dictum eſt. Egregie S. Job mortuorum ſtatum extollit *Iob 3. 17.* & laudat, qui in ſepulchro poſiti: *Ibi requieverunt feſſi robore, & quondam vincti pariter ſine moleſtia, non exaudierunt vocem exactoris.* Quæ verba facilem habent intellectum, ſi tantum ſecundum corticem conſiderentur. Mors enim in primis à Philoſophis dicitur terminus & meta laborum & periculorum, unde quieſcere dicuntur homines, cum moriuntur, & qui cum viverent, vincti erant, vitamque in captivitate agebant, amaritudine plenam, in ſepulchro, jam tali moleſtia depoſita quieſcunt, in quo non conturbantur voce exactorum. Exactor communiter dicitur miniſter juſtitiæ, qui ab homine rigide & moleſte exigit, quod alteri debet, quomo- *Exod. 5. 5.* do præfecti operum in Ægypto dicebantur, *Exactores*, qui dure & aſpere exigebant ab Iſraëlitis illum laterum numerum, quem ſecundum Pharaonis ſtatutum tenebantur quolibet die perſolvere. Hujus exactoris vox, illum, qui in ſepulchro eſt, jam non moleſtat, nec arctat. Sed altiorem Philoſophiam in his verbis S. Gregorius *4. Moral. cap. 41.* ac cæteri ſancti Patres contemplantur. Mortui namque ſunt, & ad mortuorum nume- *Rom. 6. 3.* rum transferuntur, qui baptizantur, dicente Paulo: *Quicumque baptizati ſumus in Chriſto Ieſu, in mortem ipſius baptizati ſumus: conſepulti ei per baptiſmum in mortem*, de quo ſupra dictum eſt. Similiter & qui per veram pœnitentiam priori vitæ & peccato moriuntur, & Dei obſequio ſe tra- *a Col. 3. 3.* dunt, quibus dicit Paulus: *Mortui eſtis, & vita veſtra abſcondita eſt cum Chriſto in Deo.* Horum mortuorum videtur S. Iob conſideraſſe: iſti namque vere quieſcunt. Quis enim neſciat, laborioſam vitam ſolummodo illam eſſe, quam quis in peccato agit *a*? *Tribulatio enim & anguſtia, in omnem animam hominis operantis malum:* *a Rom. 2. 9.* *b*, *Non eſt pax impii:* quorum *c*, cor eſt, *quaſi mare fervens, quod quieſcere non poteſt.* *b Iſa. 39. 22. & ca. 57. 2.* Unde vere Chriſtus Dominus peccatores vocat *d*, *qui laboratis & onerati eſtis.* *c Iſa. 57. 10.* Mirum certe eſt, dum homo peccato vivit, quantas *d Matth. 11. 28.* ab eo patiatur moleſtias; quot deſideriis carnalem ſuam met angit concupiſcentiam? quot timoribus & periculis illum premit? ad quos ſumptus & curas eum obligat? Quantas patitur iracundias, & ulror afflictiones à ſua paſſione? in quos eum conjicit labores? Quot quantiſper inutilibus & nocivis deſideriis avaritia torquet avarum? ad quos labores eum adigit? Ambitio ſimiliter, quam duram imponit ſervitutem? Cum autem quis peccato moritur, tunc quieſcit, & ſuavi quiete ejus animus reficitur & gaudet: *Gloria enim & pax omni operanti bonum*, inquit Apoſtolus, *Rom. 2. 10.* ¶ 158 cujus frequens eſt illa vox, qua gratiam cum pace conjungit, dicens: *Gratia vobis & pax*, *Rom. 1. 7. & ſæpi.* quia ubicunque fuerit gratia Spiritus ſancti, ibi vera pax & quies reperitur. Ibi ergo quieverunt *feſſi robore*, quomodo quievit peccatrix ad pedes Chriſti, & Paulus ad pedes Gamalielis, &c. Ibique cum quondam vincti eſſent, jam excuſſo ſervitutis jugo, ſine moleſtia quieſcunt, non minus, quam Iſraëlitæ, liberati à dura ſervitute Pharaonis, in qua ærumnis & moleſtiis affligebantur innumeris. Fœlices qui tali morte mortui ſunt, per quam tam durum jugum aſperaſque moleſtias excuſſerunt. Hi ſimiliter: *Vocem exactoris non exaudiunt.* *Lib. 4. Moral. c. 41. cit.* Exactoris nomine B. Gregorius diabolum intelligit, qui quæ carni & mundo à nobis debita videntur, ingenti moleſtia exigit, & ita inſtar vocibus extorquere volens quod petit, ut nunquam aliquis miniſter juſtitiæ, ita quæ debita ſunt ſuo principali tam dure exegerit. Quem propterea Chriſtus Dominus (ut ait B. Gregorius) *Exactorem* vocat: *Luc. 11. 38.* quaſi

quaſi enim carnis & mundi procurator, inſtat, ut ea præſtemus, quæ carni & mundo præſtanda videntur. Famem carnis repræſentat, ſicut exactor neceſſitatem & inopiam ſui principalis, quod ad relinquenda jejunia & quærendos cibos inſtigat; mundi nomine à nobis exigit, ut honori noſtro conſulentes, non relinquamus iniurias inultas,&c. Mirum eſt: quàm durè ac rigidè pro carne exigat, repræſentans, quod niſi ei ſuccurras, deficiet caput, ſolventur vires; nec poterimus officii noſtri obligationibus ſatisfacere: quod ſi longum teneas jejunium, oportebit te opera neceſſaria remittere, &c. Similiter rigide exigit pro mundo, petens, ut non patiaris honorem tuum minui, ſine quo nullius efficacitatis eris in Republica: quod ſumptus facias ad ſeruandum & augendum honorem, &c. Quaſi itaque procurator carnis exigit acerebè & moleſtè, quæ carni videntur congruere, ſomnum, cibum, potum, delitias, voluptatas, &c. Hujus ergo exactoris vox eſt (inquit Gregorius) tentatio miſeræ ſuggeſtionis, quam audimus, cum ejus tantatione pulſamur; ſed non exaudimus, ſi pulſanti reſiſtimus: audit enim, qui tentationem ſentit; exaudit vero, qui tentationi conſentit. Dicitur itaque de juſtis: *Nonne exaudierunt vocem exactoris,* quoniam ſuggeſtionem eius, etſi quia ei conſentire contemnunt. Chriſtus Dominus vocem exactoris audivit, ſed nequaquam exaudivit, docens nos ſimiliter agere; & qui non obſtante tam valida fame, qua caro ejus urgebatur, nequaquam acquievit tentanti, docuit nos, non ei acquieſcere, quamvis aliqua urgeamur fame, & premamur egeſtate, nondum enim quadraginta diebus ſine cibo egimus.

(?)

§. 42. *Per verbum procedens de ore Dei; quidam ſancti Patres Chriſtum intelligunt, qui ſeipſo, ſine pane vivificaturus erat hominem.*

Libet propter reverentiam B. Ambroſii, & aliorum ſanctorum Patrum, breviter aliam explicationem horum verborum: *Non in ſolo pane, &c.* ſubnectere. ¶ 159 *Serm.33* Ambroſius namque illum ſenſum tenet, ad quem aliqui ſancti Patres alludere videntur, quod Chriſtus Dominus locũ induxit, in quo Scriptura ſacra de ipſomet Chriſto loqui videtur; qui dici poteſt; *Omne verbũ quod procedit de ore Dei:* quia nihil penitus Deus loquitur, niſi per hoc Verbum; & quicquid dicit per hoc Verbum dicit: quod tantæ eſt virtutis, ut *omnia per illud facta ſint, ſine quo factum eſt nihil.* *Ioan.1.3.* Idẽ eſt ergo, juxta Ambroſii ſententiam, ac ſi dicat: non eſt ſolus panis, quo homo ſuſtentatur in vita, quam præcipue poteſt ſuſtentare verbũ Dei, per quod omnia ſubſiſtunt & ſunt. Si autem Verbum Dei tanta virtute præſtat, ut ipſummet per ſe ſolum poſſit alia ſuſtentare ſine pane, aut alio cibo, multò magis ipſummet Dei Verbum ſine pane poterit ſuſtentari. Quod autem verius verbum Dei hominem ſuſtentet, quàm panis, dictum credit Ambroſius, propter Sacramentum Euchariſtiæ à Chriſto inſtituendũ, in quo ipſum Dei Verbum efficiendũ erat cibus, de quo ille poſtea dixit: *Caro mea verè eſt cibus: qui manducat hunc panem, vivet in æternum.* *Ioan. 6: 56.* Si igitur Verbum Dei tantam habet virtutem, ut factum panis, ſine alio pane ſuſtentet hominem, verius ac melius ipſum poterit ſine pane ſuſtentari. Voluit itaque dicere, quod ipſe non egeret pane ad ſui ſuſtentationem, quippe cùm potius ipſe eſſet, qui omnium vitas & eſſe ſuſtentat. Ita etiam ſenſiſſe viſus eſt Auguſtinus: *In Pſ.90.* Audi, inquit, Dominum: *Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, &c.* Putaſne verbum Dei non ſit panis; Si non eſſet panis, non diceret Verbum Dei, per quod

Serm.13. facta ſunt omnia: *Ego ſum panis vivus, qui de cœlo deſcendi.* Similter & Divus Petrus Chryſologus: Videamus, inquit, quid reſponderit de pane, panis qui de cœlo deſcendit: *Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo.* Quam verè vivit in verbo Dei, Dei Verbum; quam verè panis non indiget pane? Ita ille. Apteque inducit Chriſtus locum ex Deuteronomio citatum, in quo quamvis de manna, filiis Iſraël dato, ſermo ſit; quoniam tamen illud expreſſa erat figura illius ſupremi cibi, quem Chriſtus daturus erat, voluit jam tunc per illud manna mentes hominum diſponere ad illum cibum, quem manna

Deut.8.3. ipſum præfigurabat. *Dedit*, inquit, *tibi Deus manna ad manducandum, cibum quem ignorabas, ut ſcires, quoniam non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Id eſt, ut intelligeres, & mentem ex his, quæ oculis vidiſti, ad altiora eleuares, quod qui nunc verbi ſui virtute dedit tibi cibum admirandum, quem ignorabas, ad ſuſtentandam vitam corporis; ſine pane aliquando daturus eſt tibi cibum, ipſummet omne Verbum Dei integrum & ſubſtantiale, ad ſuſtentendam vitam animæ, quæ verè & propriè vita dici poteſt & debet. Nunc

¶ 150 datum eſt tibi Verbum Dei, non in ſubſtantia, ſed in effectu & figura, ſcilicet in manna; tunc dabitur ipſummet Verbum Dei, cujus manducatione homo vivat in æternum. Et fortè non ineptè, iuxta hunc

Sap.16. 20. ſenſum intelligere poſſumus illud: *Angelorum eſca nutriuiſti populum tuum, & paratum panem de cœlo præſtitiſti illis: ſubſtantia enim tua dulcedinem tuam, quam in filios habet, oſtendebat.* Quidam legunt: *ſubſtantiam tuam, & dulcedinem oſtendebas.*

Reſponſ. co... Annan. Ita B. Fulgentius: etſi ita legamus, egregiè myſteriũ Euchariſtiæ exprimunt: per manna enim oſtendebat ſubſtantiam ſuam, id eſt, Euchariſtiæ myſterium, eo modo, quo ſubſtantia per accidentia demonſtratur. Accidens erat manna tantum continens Dei verbum in figura; at Euchariſtia illud continet in ſubſtantia: Lectio tamen emendatior eſt, *Subſtantia tua.* Nomine ſubſtantiæ, ipſum manna eſcam illam Angelorum, panem illum de cœlo intelligit, ut volunt permulti authores, Hugo, Cantacuzenus, Ianſenius, Vatabalus, quem ſubſtantiam dicit, quia unum cum eſſet, in ſe omnem ſaporem continebat: ſed talis ſubſtantia, aut cibus ſubſtantialis ad nutriendum corpus datus eſt, ut per illum oſtenderet dulcedinem, quam filiis ſuis reſervabat & daturus erat. In ca.16. Sapien.

Quamvis verum ſit ſatiſque commune, Iſraelitas vocari ſæpè Dei filios, ſed propriè verè vocati ſunt ſervi, quia populus ille ſtatum ſervorum habuit, qui *acceperat ſpiritum ſervitutis in timore*, ut dixit Paulus: ſicut populus Chriſtianorum ſtatum habet filiorum, qui *receperunt ſpiritum adoptionis, in quo clamamus: Abba Pater.* Eſca ergo illa exhibita ſervis, oſtendebat dulcedinem, quam erga filios Dei erat exhibiturus: ſi enim ſeruis talem præparauit eſcam, quæ panis dictus eſt Angelorum, & quaſi manibus Angolorum videbatur ſubacta, quæ & de cœlo deſcendere viſa eſt, in quam omnem bonum ſaporem concluſit; quam eſcam daturus erat filiis, quos ſummo amore dilexit? Certè illam, qua nulla ſuperior, validior, excellentiorque dari poſſet, ut non jam homo ſolo pane viveret ſecundum corpus, ſed ipſomet Dei verbo, quod de ipſo ore Dei procedit, viveret verius in anima: de qua verè diceret Chriſtus: *Non ſicut manducaverunt patres veſtri manna, & mortui ſunt: qui manducat hunc panem vivet in æternum.* Et iterum: *Non Moyſes dedit vobis panem de cœlo, ſed Pater meus dat vobis panem de cœlo verum.* Maiora ergo reſpondit Chriſtus, quàm diabolus poſſet intelligere, quibus eum magis ſuſpenſum redderet, & rem graviſſimam, quam Chriſtus facturus erat, exprimere inciperet. De iis tamen alio in loco. Rom.8. 15. Ioan.6.59 Ioan.6.32

§. 43. Nom

§. 43. *Non omnes tentationes Chriſti in deſerto fuerunt, nam verè inde ductus in Ieruſalem, & inde in montem excelſum.*

¶ 161 T*Vnc aſſumpſit eũ diabolus in ſancta civitatẽ, & ſtatuit eũ ſuper pinnaculum templi.* Quidam authores, quos ſuppreſſo nomine refert D. Thom. 3. p. q. 41. ar. 3. ad 3 exiſtimant, omnes tres tentationes, quas ſacri Euangeliſtæ referunt, factas fuiſſe in deſerto: ſupponunt enim Chriſtum ductũ in deſertum, ut tentaretur à diabolo, quaſi deſertum eſſet palæſtra, & totius pugnæ ſtadium, in quo iſti duo pugiles inter ſe decertarent: & certè ſi extra deſertum tentandus erat, non oportebat in deſertũ duci, ut ibi tentaretur. Ita ſenſiſſe viſus eſt B. Lib. de jejun. & tentat. Chriſti. Cyprianus, dicens; hunc motũ, quo Chriſtus aſſumptus dicitur in ſanctam civitatem, & quo dicitur ductus in montem excelſum, non fuiſſe verum & realem factũ à dæmone, ſed potius ſpiritualem & imaginarium. A multis, inquit Cypria. ambigitur, utrum fuerit hæc tranſlatio corporalis, & ſi de loco ad locũ Chriſtus ſe trãſferre permiſit, eo modo quo Habacuc de Iudæa in Chaldæam tranſlatus, & Philippus de Azoto in occurſum Eunuchi: ſed quod corporaliter eum diabolus tulerit, videtur inconueniens, quod humeris ejus Salvator inſederit, & provehiculo uſus fuerit, quem præcipitatorem ſciebat; vel ei ferendũ ſe commiſerit, cujus inſidias cognoſcebat. Suo itaque ſpiritu credendus eſt ductus & in deſertum, & ſuper templum, ut utrobique eum diabolus aſſumeret ad tentandum. Et localiter quidem in deſerto prima tentatio fuit, ſed cæteras eo modo circumduxit tentatoris aſtutia, vel circumduci paſſa eſt patientia Salvatoris, quo modo Ezechiel, cum juxta fluvium Chobar ſederet, Ieroſolymam raptus in ſpiritu, civitatẽ ædificat, metitur, & muros inſtaurat. Hoc modo ſuper culmen templi Chriſtus erat in ſpiritu, ſciens quid antiſpiritus affectaret, & hoſti ſe de vana gloria propulſaturo, opportunitatem parabat. Ita Cyprianus. Quibus verbis quo manifeſtè aſſerit, vnum eſt, Chriſtum non realiter ductum à diabolo, nec in pinnaculum, nec in montem excelſum: alterum, quod ductus fuit in templum & montem ab eo Spiritu, à quo in deſertum fuerat ductus. Iſtam aũt adductionem non fuiſſe realẽ, ſed tantum imaginariam, aut ſecundum imaginationem vel mentem, ſubobſcurè dicere videtur. Communis tamen ſanctorum Patrum ſententia eſt, verè ſecundum corpus Chriſtum ductũ in pinnaculum templi, & montem excelſum, & ab ipſomet dæmone fuiſſe deportatum: nam ſacri Euangeliſtæ verba planiſſima ſunt, & hiſtorica, & cùm verè poſſint ſecũdùm planum ſenſum accipi, non ſunt in alio ſenſu detorquenda, alioquin nulla hiſtorica narratio ſecundum ſenſum, quem verba ipſa referunt, accipi deberet. Ita Hieronymus *a*, Chryſoſtomus *b*, Beda *c*, Ethymius *d*, D. Thomas *e*, Gregorius *f*: de qua re Abulenſis *g* lõge lateque diſputat. Quod ſi objicias: Si extra deſertum Chriſtus duas tentationes ſuſtinuit, cur dicitur ductus in deſertum, ut ibi tentaretur à diabolo; Reſpondebo: Quoniam ibi cœpit diabolus Chriſtum tentare, & ex jejunio, quod in deſerto vidit in Chriſto, acceſſus fuit ſummo deſiderio explorandi, an Chriſtus verus eſſet Deus, quẽ fugeret; an purus homo, quem ad peccatũ pertraheret, ut ſupra dictum eſt. Quod ſentiunt illi, quos ſuppreſſo nomine refert D. 3. p. cit. Thomas, omnes tentationes poſſe dici in deſerto factas, quia Ieruſalem etiam dicitur deſertum quoniam erat jam à Deo derelicta, & de ea dicturus erat Chriſtus: Matth. 23. 38. *Relinquetur vobis domus veſtra deſerta*, nulla habet cum textu cohærentiam, tùm quia inſenſu hiſtorico ſacer Euangeliſta de Ieruſalem agit, tum quia verè eam vocat civitatem ſanctum, quo nomine non vocaſſet, ſi propter peccata vellet deſerti nomine eam deſcripſiſſe. Certum igitur ſit, Chriſtum verè ductum à diabolo, tam in ſanctam civitatem, quàm in montem excelſum.

Dan. 14. Act. 8. — Ezec. 1. 3. & 40.

a In cap. 4. Matth. *b* Hom. 5. in imperf. *c* In c. 4. Luc. *d* In c. 4. Matth. *e* 3. p. q. 41. cit. *f* Hom. 16 in Euang. *g* In cap. 4. Matth. quaſt. 7.

Digitized by Google

§. 44. *Chriſtum aſſumpſit, & duxit diabolus, ſicut Angeli homines, ut transferantur de loco ad locum; ad quod transfiguravit ſe in Angelum lucis.*

§ 162 Aſſumpſit eum Diabolus in ſanctam civitatem. Variè explicant Doctores, quomodo Chriſtus ductus fuerit Jeroſolymam. Quidam enim exiſtimant, nullatenus eſſe dicendum, quod diabolus rapuerit Chriſtum, & transportaverit eum ducendo eum ſuper ſe, aut virtute ſua per aërea: reputant enim indecens Chriſto, quod diabolus eum potuerit aſſumere, & ducere quo vellet, & quod ei ſe Chriſtus crederet deducendum per aërea, cujus fallacias agnoſcebat, & ſciebat, quod in medio itinere poterat ab eo dimitti, & tunc ſi Chriſtus virtute divina ſe liberaret à dæmone, poſſet ab eodem cognoſci, quod eſſet Deus Ita philoſophantur. Cyprianus *a*, Chryſoſtomus *b*, Origenes *c*, & Anſelmus *d*. Ductum igitur dicunt admonitione eo modo, quo unus homo alium ducit, quo vult, ita quod unuſquique eorum propria virtute progreditur & incedit; quomodo Chriſtus duxit tres diſcipulos *e* in montem excelſum, ut ſe coram eis transfiguraret. Communior tamen ſententia eſt, verè Chriſtum aſſumptum fuiſſe, & acceptum à dæmone; cui permiſit, ut ſe duceret quo vellet, ſuſtentaretque ſuis ipſius dæmonis viribus, ac ſi purus eſſet homo. Ita Gregorius *f*, Hieronymus *g*, Chryſoſtomus *h*, Auguſtinus *i*: expenditque ad hoc inſtitutum optimè Euthymius *k* verbum, quo utitur Euangeliſta: Aſſumpſit, inquit, hoc eſt, aſſumendo duxit. Ecce, inquit Gregorius, cùm dicitur, Deus homo, vel in excelſum montem, vel in ſanctam civitatem aſſumptus à Diabolo, mens refugit credere, humanæ hoc aures audire expaveſcunt, cùm tamen non eſſe iſta incredibilia cognoſcimus, in illo & alia facta penſamus. Quid enim mirum, ſi permiſit à dæmone in montem duci, & tentari, qui pertulit à membris illius duci in montem & crucifigi? Quis neſciat, inquit, Euſebius Emiſſenus, Pilatum, & Iudæos, qui eum occiderunt, non ſolum membra diaboli, ſed ejus quoque ſervos fuiſſe? Et quidem major nobis injuria eſſe videtur, quam à ſervis alicujus hominis patimur, quam ſi ab ipſo eorum domino eam pateremur. Unde non magis horrendum eſt, quod Salvator noſter à diabolo ducitur, quàm quod à Iudæis occiditur & flagellatur: ſicut enim Chriſtus occiditur non ſibi, ſed nobis, ſic nobis tentatus eſt, tum ut ſuo nos inſtruat exemplo ad vincendum tentatorem, tum ut illius vires eneruet, & victum exhibeat. Hanc rationem eleganter expenderat B. Epiphanius, docens ſe per eam Marcioniſtas quoſdam reyiciſſe. Certum eſt enim, Chriſtum ab hominibus ductum ad Crucem; & certum eſt, diabolum potentiorem eſſe hominibus: non igitur mirum eſt, quòd permittat ſe duci ad templum à diabolo, qui poſtea permiſit, ſe duci ad crucem ab hominibus iniquis ipſius miniſtris. Qua in re Chryſoſtomus non diaboli potentiam, ſed Chriſti patientiam expendendam obſervat; quæ talis fuit, ut ab ipſomet dæmone duci ſe permitteret. Permiſit poſtea ſe aſſumi in ſacro Euchariſtiæ ſacramento à Juda, quem diabolum ipſe vocarit, & duci in illius corpore ad proditionem illam, ad quam illico impius proceſſit. Permittit quotidie ſe à peccatoribus in ſacra Euchariſtia aſſumi, & duci ad ea loca, in quibus ingentia contra eum peccata committunt. Hæc illius patientia, nunc ad ſuæ bonitatis oſtenſionem: hæc illius patientia, tunc ad inimici noſtri everſionem, cui patiēter indulſit, inquit Beatus Petrus Chryſologus, ut inimicus ſuo met laqueo teneretur, & caperetur inde, unde cepere ſe putabat. Permiſit Deus arcam ſuam, in qua reſidebat, arripi, aſſumi, ac duci à Philiſtæis, & ſtatui in templo Dagonis ſui: ſed ut tandem victoriam de eis reportaret, eis illuderet, timorem ſuum eiſdem incuteret, & omnes illorum conatus revin-

a L. de jejun. & tent.
b Hom. 5. in diverſ. Matth.
c Hom. 31 Lucam.
d In c. 4. Matth.
e Matth. 17.
f Hom. 16 in Euang.
g In c. 4. Matth.
h Hom 5. in imperf.
i Lib. qq. ad Dulcit. Simpl. q. 3.
k In c 4. Matth.

Hom. in hoc Euang.
Lib. 1. hæreſ. 41.
Hom. 5. in imperf.
Serm. 11
1. Reg. 6.

revinceret. Eſt dæmon draco, cui Deus voluit illudere, ut diximus ſupra, permittitque propterea illi, ad breve tempus a-
¶ 163 gere, quæ vult, ut tandem illum vinctum retineat: ſicuti piſcator, qui illudere vult piſci, cui permittit, ut pleno ore eſcam arripiat, quo tandem eundem hami virtute ſubjiciat, & comprehenſum teneat. Permittit certè Deus, patiturque ſæpenumero, juſtos & ſanctos arripi ab impiis, & duci, quo volunt ii, abſque eò quod eis obſiſtar, ut materiam exhibeat juſtis victoriæ, & excellentis coronæ. Ita permiſit Deus Herodi occidere Iacobum fratrem Ioannis gladio, & *ut apprehenderet Petrum, & poneret eum in carcere vin-*
Act. 12. *ctum catenis duabus*: & tyrannis permiſit, ut Apoſtolos ducerent ad Reges & præſides: & alteri Herodi, ut faceret de Ioanne
Matth. 17 11. quicquid vellet: *Fecerunt enim in eum quæcumque voluerunt*, certè ut Chryſoſtomus
Hom. 49. in Matth. demonſtrat, quo fulgentiores victorias, coronaſque ille conſequi poſſet, de quibus alibi ſæpe. Quomodo autem diabo-
1.p.q.110 art. 1. lus Chriſtum aſſumpſerit, & duxerit, fiet manifeſtum ex doctrina Divi Thomæ, quam omnis Theologia probat: quod Angelus poteſt naturali ſua virtute movere omnia corpora localiter, à quocunque loco, in quemcumque locum Habet quivis Angelus virtutem limitatam, ideoque non poteſt quivis eorum move-
Opuſc. 10 art. 5. re totam terræ molem, & ad orbem lunæ elevare, ut Divus Thomas docuit: imò nec totum unum elementum à loco ſuo
De malo q. 7. ar. 9 ad 2. & art. 10. ad ult. in alium locum transferre, quo totus ordo univerſi ſolveretur, ut idem Divus Thomas demonſtrat. Cæterum quodvis particulare corpus, poteſt quivis Angelus in quemcunque locum traſferre, etiam in ingentem montem, & graviſſimum ſaxum, ſola applicatione ſuæ virtutis, ut Divus
Ibidem. Dan. 14. Act. 8. Thomas declarat. Ita duxit Angelus Habacuc de Iudæa in Babylonem, & Philippum à loco, in quo erat cum Eunucho, in Azotum. Quoniam autem dæmones verè ſunt Angeli, nec naturalem virtutem & potentiam per peccatum amiſerunt, ſimiliter poſſunt quæcunque corpora ab uno loco in alium ſubitò movere, & transferre, niſi Deus hoc illis impediat. Ita Simonem magum in äera elevabat diabolus: ita & de Apollonio ferunt, quod cum eſſet in conſpectu Domitiani Imperatoris, repente ex oculis aſtantium exceſſit, & in loco diſtante ſe præſentem exhibuit, ſanè ſubitò à dæmone de loco in locum tranſportatus. Ita apud quoſdam ſanctos Patres, Magi Pharaonis, ſerpentes in omnium oculis exhibuerunt, quos inviſibiliter dæmon ex aliis locis ſubitò illo advexit. Ita & verè mulieres maleficas ſæpè diabolus ad remotiſſima transfert loca, ſubitoque in propria reducit: & hoc, inquit Abulenſis, verè inventum eſt, & judicialiter punitum: nec poteſt dici illud per ſomnium ſolummodo accidere, cum non ſolum ipſi, qui ducti ſunt, ſed etiam In cap. 4. Matth.
plures alii hujus rei teſtes extiterint. De quæſt. 47.
iis multa in Malleo maleficarum. Etſi his opponas Concilii Ancyrani decretum; ita Refert. 26
dicentis: Sceleratæ quædam mulieres dæmonum illuſionibus ſeductæ, nocturnis quæſt. 5. c. Epiſcopi.
horis cum Diana Paganorum Dea, & innumera multitudine mulierum, credunt ſe equitare ſuper quaſdam beſtias, & multa ſpatia terrarum tranſigere, quæ falſa opinione deceptæ hæc vera eſſe credunt, & credendos à fide deviant, &c. & infidelis mens, hæc non in animo, ſed in corpore opinatur evenire, &c. Reſpondebo, ſine dubio decretum Concilii non eſſe rejiciendum, ut quidam faciunt, ſub prætextu, ¶ 164
quod illud Concilium fuit Provinciale, nam hoc Concilium confirmatum fuit in Concilio Niczeno, ut refert Hermæus Græcus, & in ſexta Synodo generali, & ejus mentio fit in Concilio Florentino. Sed explicandum eſt decretum, prout ibidem ab Abulenſi explicatur, qui dicit, ibi non negari mulieres portari à dæmonibus ad diverſa, diſtantiaque loca; ſed aſſeri, nullatenus eſſe credendum id, quod illæ aſſerebant, quod ambulabant cum Diana Dea Paganorum, & cùm Herodiade, & quod à diverſis animalibus & beſtiis ducebantur: nam hæreticum eſt credere, dar Dianam, quæ Dea ſit, & vera animalia

mone dicendum eſt, quod CHRISTUM aſſumpſit, aut tenendo ejus manum, aut brachium, ſi diabolus in hominis figura, quam primò acceperat, permanſit, & nihilominus applicando virtutem ſuam ad ſuſtentandum & ferendum totum CHRISTI corpus. Unde Chryſoſtomus obſervavit, dæmonem nunc deceptum verè fuiſſe, qui exiſtimabat, ſe aſſumpſiſſe & duxiſſe CHRISTUM invitum, & quaſi non potentem reſiſtere ejus virtuti, ſicut nec Habacuc potuit reſiſtere virtuti Angeli ducentis ipſum: cum tamen Dominus verè ſponte aſſumi permiſerit, idcoque, inquit Chryſoſtomus, non infirmitas, ſed ipſius patientia fuit, quod à dæmone aſſumeretur & duceretur. Ut hoc commodius intelligatur, ſupponendum eſt, quod indicat Beatus Hieronymus, finita prima tentatione, non amplius diabolum ſe merum hominem finxiſſe & exhibuiſſe; has enim tranſportationes, non poſſent purus homo facere: neque tamen ſe diabolum ſtatim demonſtraſſe, ſed ſe transfiguraſſe in Angelum lucis, imitans Angelos, qui ſimiles fecerant aſſumptiones, ut tanto gravius tentaret, eoque majorem ſibi in ſurdendo conciliaret autoritatem, quo nobilioris naturæ perſonam oſtendebat, ſanctioremque ſe ſimulabat. Unde exiſtimo, quod ſtatim ac Chriſtus primam ejus tentationem eluſit, ſe ei repræſentavit, tanquam Angelum lucis, miro fulgore ſplendentem, depromentemque erga CHRISTUM adulatoria verba, & quaſi fingens, ſe velle tam excellentem hominem toti mundo notum facere, ne lucerna lateret ſub modio, duxit Ieroſolymam, & ſtatuit ſuper pinnaculum templi, ubi poſſet ab omnibus habitantibus civitatem videri, qui maximam ſui admirationem captaret, ſi ſe deorſum mitteret. Ex his explicari poteſt difficultas illa: an omnes iſtæ tres tentationes, uno eodemque die factæ fuerint. Qui cenſent CHRISTUM ductum à dæmone per ſolam ſuaſionem, eo modo homo ducit eum, quem vocat, ut ſequitur ſe, oportet ut plures dies ſtatuant, ad has tentationes: nam à deſerto, uſque ad Jeroſolymam ſunt quaſi duodecim leucæ, à Ieroſolyma uſque ad montem excelſum, in quo oſtendit regna mundi, ſunt multò plures, & tam longum iter non poſſet agi, niſi per ſpatium aliquorum dierum. Ex quo conſequens fieret, ut non ſolum jejunavetit CHRISTUS quadraginta diebus, ſed & aliquot aliis, quibus tentationes perdurarunt. Alii cenſent, uno quidem die tres iſtas tentationes fuiſſe finitas, & breve ſpatium interfuiſſe inter primam & ſecundam, & inter ſecundam & tertiam. Poſt primam enim tentationem, in qua diabolus ſuperatum ſe vidit, receſſit aliquantulum, & tunc iterum veniens in forma Angeli lucis, ſecundam tentationem intulit. Sed verè credo, diabolum poſtquam ſemel acceſſit ad tentandum Chriſtum, nunquam ab eo receſſiſſe, quouſque omnes tres tentationes, quibus omnem malitiam ſuam effudit, fuerunt finitæ: *Conſummata omni tentatione receſſit diabolus ab eo:* inquit Lucas, & Matthæus; *Tunc reliquit eum diabolus.* Hæc manifeſtè quadrant narrationi hiſtoricæ ſacrorum Euangeliſtarum. Primò enim venit diabolus ſub ſpecie hominis ſancti; & cum nihil proficeret, ſecundo ibidem in Angelum lucis ſubito ſe transfiguravit: & cum nec ſic aliquid efficeret, ſubitò etiam tandem in vera Satanæ forma ſe demonſtravit, promittens regna mundi, ut dicemus.

Hom. 5. in imperf.

in Tſ. 90.

Luc. 4.

(?)

****
***
**
*

§. 35. It-

§. 45. *Ieruſalem vocatur civitas Sancta, & terra Promiſſionis vocatur Sancta, & Sacramentum Dei, & terra Deo chara.*

¶ 166 IN *Sanctam civitatem.* Lucas nomine proprio eam vocat: *Duxit illum in Ieruſalem:* Matthæus autem nomine communi, quo vulgariter appellabatur, ſcilicet civitas ſancta. Vocabatur autem hoc no-
In cap. 4. Matth. mine, inquiunt Beda & Haymon, quia in ea erat templum, & religio, cultuſque omnipotentis Dei: vel propter differentiam civitatum Gentilium, in quibus Idola colebantur: aut, ut ait Euthymius, quia hanc civitatem elegit Deus, tanquam ſedem ſuam, in qua ſolummodo ſacrificia offer-
2. Par. 6. 5. rentur. *A die,* inquit Deus, *quia eduxi populum meum de terra Ægypti, non elegi civitatem de cunctis Tribubus Iſraël, &c. ſed elegi Ieruſalem, ut ſit nomen meum in ea.* Et
2. Par. 7. 16. alibi: *Elegi & ſanctificavi locum iſtum, ut ſit ibi nomen meum in ſempiternum, & permaneant oculi mei, & cor meum ibi cunctis diebus.* Loquitur de templo Jeroſolymis
a Pſ. 47. 3 ædificato. Ideo vocabatur Jeroſolyma *a*,
Matth. 5. 25. *Civitas Regis magni*, & mons Sion, in quo illa ædificata fuit, vocabatur *b*, *Mons ſan-*
b Pſ. 47. 2 *ctus* c, *Locus ſanctus*, communique nomi-
c Dan. 9. 16. ne vocabatur Ieruſalem civitas Sancta. Ut
d Iſa. 52. 1. videre eſt variis in locis Scripturæ ſanctæ, apud Iſaiam *d*, Danielem *e*, Zachariam *f*,
e Dan. 3. 28. &c. 9. 24. Matthæum g, Ioannem *h*, & ab Eccleſiaſtico *i*, vocatur *Electa ſanctitatis civitas*.
f Zach. 8. Quin & tota illa Promiſſionis terra voca-
g Matth. 27. 53. tur Sancta, quoniam in ea illi ſancti Patriarchæ peregrinati ſunt, quam acceperunt
h Apoc. 11. 2. à Deo, tanquam ſingulare munus pro fi-
i Eccleſ. 49. 8. liis ſuis: & in ea conſervatus fuit unius veri Dei verus legitimuſque cultus, ibi vera Sacramenta & Sacrificia, quæ tunc mundus habebat: in ea Deus erat aſſumpturus humanam carnem, cum hominibus converſaturus, & totius mundi ſanctitatem & redemptionem operaturus. Ita Sapiens loquens de Chananæis, quos Deus
1. Sap. 12. 3. ex illa ejecit: *Inhabitatores*, inquit, *terræ ſanctæ tuæ.* Imò & multi non infimæ notæ autores credunt, ab eodem vocatam ſacramentum Dei, qui ita legunt, quod ibidem ſequitur: *A medio Sacramento tuo, autores, parentes animarum in auxiliatarum perdere voluiſti, per manus parentum noſtrorum.* Sermo eſt de Chananæis, quos per manus populi Iſraëlitici perdidit & ejecit, *à medio Sacramento ſuo*, id eſt, à terra Pſ. 73. 12
illa, quæ *in medio terræ* habitatæ poſita dicitur in Scriptura ſacra: vocaturque illa Sacramentum Dei, quia ibi erant omnia ſacra ſecreta Dei, Lex, Prophetia, Sacerdotium, Sacrificium, quæ ſacra Dei ſecreta continebant. Et paulò pòſt dicitur de illa: *Quæ tibi omnium charior eſt terra:* hæc enim eſt, de qua dixit Moyſes: *Quod ocu-* Deut. 11. 12.
li Domini ſunt ſuper eam à principio anni, uſque in finem. Nec mirum, quod charior Deo terra fuerit, in qua ejus progenitores ſecundum carnem commorati ſunt, in qua & ipſe erat humanam carnem aſſumpturus, & acturus vitam, & operaturus redemptionis humanæ mirabilia Sacramenta. Verum quidem eſt, aliquando civitatem illam vocatam, meretricem, Sodo- Iſa. 1. 10. 21.
mam, Gomorrham, ut apud Iſaiam, & Apocalypſim patet, tum propter ſuprema Apoc. 11. 8.
ſcelera, quæ commiſit, tum quia ſæpè ejus cives relicto Deo ad idolatriam ſe convertebant, tum deinde, quia ibi perſecutionem paſſi ſunt Prophetæ, & facta fuit quaſi carnificina Prophetarum, qua de cauſa dixit CHRISTUS, quod, *non capit* Luc. 13. 33.
Prophetam perire extra Ieruſalem, tum præcipuè, quia Dominum omnium Prophetarum, conditorem ſuum, erat crudeliſſima morte interfectura, quo ſcelere, ita Sodorum iniquitatem exceſſit, ut viſa ſit illorum acta juſtificare, ſicut Deus per Ezechielem prædixerat: quod qua ratio- Ezech. 16. 51.
ne intelligendum ſit, explicavit beatus Gregorius. Quæ tamen propter hanc ra- Lib. 28. Mor. c. 17.
tionem, ignominiæ nominibus meritò vocata fuit: propter rationes ſuperius dictas, jure civitas Sancta appellabatur, ſicuti Eccleſia, quæ aliquando propter peccatores & impios vocatur nigra ſicut tabernacula Cedar, quæ tamen abſolutè prop-

ter

a *Cant.* 4. b *In c.*14. *Matth. tract.* 30. *& in c.*26 *tract.* 35. c *& cont. Celſum. lib.*4. c *L.*4.*c.*8

ter Sanctos, & propter leges, Sacramenta, fidem, religionem, quam profitetur, vocatur formoſa & pulchra *a*, ſicut pelles Salomonis: de quibus Origenes *b*, & Divus Irenæus *c*, alijque ſancti Patres.

§. 46. *Pinnaculum templi, ala erat, aut ſubgrunda, ſuper præcipuum templi parietem, locus toti civitati manifeſtè patens.*

a *Can.* 3. *in Matth.* b *L. de jejun. & tent.* c *Hom.* 31 *in Lucam.*

167 ET *ſtatuit eum ſupra pinnaculum templi.* Manifeſtum eſt, pinnaculũ templi fuiſſe aliquem locum altum & eminentem: ſummum templi vocat Hilarius *a*, & Cyprianus *b*, & Origenes *c*, culmen templi. Dubium eſt tamen, quiſnam locus templi in particulari dicatur pinnaculum. Quod enim quidam intelligunt, fuiſſe turrim quandam faſtigatam, & acuminatam, in qua locata eſſet lamina, ventorum flatu verſatilis, ad templi ſummitatem, quæ pinnaculum vulgo dicitur, quale nunc in templis noſtris conſpicimus, manifeſtè revincitur ex eo, quod talis turris nullatenus in illo templo fuerit, cujus tectum supernè planum erat, ſicut & cæteræ domus in Palæſtina & Ægypto, quarum tectum erat complanatum, aptumque ad ſedendum, deambulandum, confabulandam, & cœnandum, ut patet ex libris Joſue, Judicum, & Regum, & alibi ſæpè & latè demonſtrat Hieronymus. Ita Salomonem ædificaſſe tectum templi, patet ex ſacra Regum hiſtoria. Ex eiſdem etiam patet, pinnaculum templi non fuiſſe dorſum tecti, quod à Græcis, ut ait Theophylactus vocarur, diriton, quale apud nos videmus, cum ædificata domo ſuperponitur expanſum tectum in duas alas, incipientes ab altiori quodam dorſo, ut utrimque aquæ fluant: non enim ita tectum templi erat extructum, ut dictum eſt. Euthymius, pinnaculum, inquit, erat, domuncula excelſa valdè, ad latus templi ſuperſtructa. Alii credunt fuiſſe aliquod tabulatum, adhærens parietibus templi.

Joſue 2.6. *Iudic.*6. 27. 1. *Reg.* 9. 23. *Epiſt.* 235. *ad Sunam, & Pratelam. Cavellete del re ado. in cap.* 4. *Matth.*

Ut enim in libris Regum inſinuatur, explicatque ibidem Beda, per circuitum templi erant tria tabulata, vel deambulatoria, quæ meniana vocantur, primum elevatum à terra cubitis triginta, ſecundum cubitis ſexaginta, tertium circa tectum altitudinis cubitorum centum viginti, de quibus idem Beda *a*, Angelonius *b*, Richardus *c*, Lyranus *d*, Comeſtor *e*, & ſignanter Abulenſis. Quidam ergo credunt ductum fuiſſe CHRISTUM, ad ſupremum illud tabulatum, illudque vocari pinnaculum templi. Ita ex profeſſo Haymon *e*, tradit. Addunt aliqui, in quovis tabulato fuiſſe peculiarem locum pro doctoribus Judæorum extructum, excelſiorem & patentiorem, quaſi Cathedram, quam pinnaculum vocabant, Ita Remigius, quem refert Abulenſis *f*. Nonnulli exiſtimant, pinnaculum templi fuiſſe peribolum circa tectum templi extructum. Præceptum erat: *Cùm ædificaveris domum novam, facies murum tecti, per circuitum, ne effundatur ſanguis in domo tua, & ſis reus labente alio & in præceps ruente.* Hujuſmodi murum circa tectum templi à Salomone ædificatum, probat Beda ex illo: *Et ædificavit tabulatum ſuper omnem domum quinque cubitis altitudinis*, in ſupremo ſanè domus tecto per circuitum, ne quis ad altiora perveniens, repento laberetur adima, Tectum, inquit Lyra, deſuper planum erat ſecundum modum domorum Palæſtinæ, & ultra planiciem aſcendebat quædam clauſura in circuitu, per modum propugnaculorum, ad decorem & defenſionem. Hujuſmodi turriculæ, aut latera, aut peribola vocantur ab aliquibus pinnacula templi, ſupra quæ ſtatuit diabolus CHRISTUM. Beda ipſe pinnaculum credit, ipſum tectum templi planum, ideoque CHRISTUS dicitur ſtatutus ſuper pinnacula templi, quia in illo tecto templi conſtitutus eſt. Ut tamen rem explicemus, ſupponendum eſt, templum illud (ut dimittamus porticus, atria & muros, quibus cingebatur) extructum in quadrum, ex quatuor parietibus, ad modum turris, ut de Salomonis templo Lyra obſervavit,

3. *Reg.* 5. a I. *qq. in* I. *Regum. quæſt.* 13. b *In* 3. *reg. c.* 6. c *Lib.* 9. d *In l.* 3. *Reg c.* 6. *quæſt.* 11. e *In c.* 4. *Matth.* f *In ca.*4. *Matth. quæſt.* 33. *Deut.* 22. 1. 3. *Reg.* 6. 5. *In* 3. *Reg.* 6. *Vide Riberam l.* 1 *de fabrica templi. c.* 12. 14. *In cap.*4. *Matth.*

qui habebant altitudinem centum viginti cubitorum, quam eandem habuerat templum à Salomone primò ædificatum, ut *2. Paral. 3.* conſtat ex Scriptura. Deſtructum hoc quidem fuit à Chaldæis, & reſtauratum à Zorobabele: tuncque elevatum fuit ad altitudinem ſexaginta cubitorum duntaxat, *1. Eſdr. 6.* ut dicitur in libris Eſdræ. Sed cum tandem Herodes Rex Iudææ paucis annis ante Chriſti Nativitatem, ſupremis ſumptibus templum illud reſtaurandum aſſumpſit, ſecundum priſtinam altitudinem ad centum & vinginti cubitos altitudinis evexit, ut Ioſephus Iudæus *a*, & Ioſephus Gorionis *b*, tradiderunt. *a L. 15. antiq. cap. 14. b Lib. 5. hiſt. Iuda. cap. 25.* Hujus templi tectum planum erat, ſicuti & alibi tecta in Iudæa, ut dictum eſt, ſuper quod aſcendi poterat per cochleam juxta parietes, aut potius intra parietes extructam: & quantum ex utroque Ioſepho colligitur, omni ex parte ſubgrundis extendebatur. *El ala, o raſe del tejado.* Eſt ſubgrunda, ut ait Budæus, pars tecti prominens, qua ſtillicidia è parietibus arcentur. Herodes enim maximè curavit, ut parietes templi, quos pulcherrimos etiam exterius perpolitoſque extruxit, mundiſſimi conſervarentur, qui ubi deaurati non erant, candidiores nive apparebant; & ne ab inſidentibus auribus polluerentur, aureis verubus in ſummo munivit: multò igitur magis credendum eſt, ſubgrundas ſuperpoſuiſſe, ne pluviis, quæ ibi frequentiſſimæ ſunt, manerent expoſiti. Et fortè hujuſmodi ſubgrundæ, vocantur pinnacula templi, à pinna, quæ proprius pennam alarum ſignificat, quod per hujuſmodi ſubgrundas, ad modum alarum ſe tectum extendat ſuper parietes. Unde quidam recens autor, *Beauxamis.* vocem Græcam, pocrigion, aliam dicit ſignificare. Aut ſi ethymologiam ex Hebræo verbo ducas, ut dicatur pinnaculum, à verbo *Panah*, פנה quod proſpicere ſignificat, quaſi pinnaculum ſignificet aliquid elevatum, expoſitum omnium proſpectui, aut ex quo quis aliquid poſſit proſpicere. Quamvis autem circa tria templi latera, eſſent ædificata deambulatoria, aut tabulata, circa latus tamen ad orientem, in quo erat major templi porta, nihil erat extructum, ſed erat paries pulcherrimus, cruſtis aureis gratiſſimus, qui ad ortum Solis, igneo ſplendore lucebat, ut uterque Ioſephus aſſerunt, in ſupremam altitudinem evectus, centum ſcilicet & viginti cubitorum: ſubgrundaque, qua ille paries operiebatur, locus erat aptiſſimus dæmonis inſtituto, ut dicemus; quippe cum patentiſſimus eſſet, non ſolum omnibus accedentibus ad templum, ſed & toti civitati, ex quo tota civitas patens erat ei, qui ibi erat conſtitutus: ipſeque ſimiliter toti civitati erat conſpicuus. Unde credo hujuſmodi ſubgrundam, aut alam tecti, vocatam ab Euangeliſta pinnaculum templi, quam vocat Lucas pinnam, id eſt, alam. Quibus congruit Syriacum Euangelium, quod pinnaculum, vocat *Canepha*, à nomine Hebræo, *Canaph*, quod ſignificat alam, oram, aut extremitatem, quo Scriptura ſæpe utitur agens de ora veſtis, ut cum dicitur: *Præcidit David oram chlamydis Saul:* ſimiliter & de ora, aut extremitatibus terræ, *1. Reg. 24. 5.* ut cum dicit Ezechiel: *Venit finis ſuper quatuor plagas terræ:* in Hebræo, *ſuper quatuor Chenephat*: *Ezech. 7. 2.* Septuaginta, ſuper quatuor alas, aut extremitates. Hinc Hiſpana vox, qua extremitatem veſtium, opere phrygionico contextam vocamus *Canepha*. Itaque pinnaculum templi, idem eſt, ac extremitas, aut ala tecti templi. *Toletus in c. 4. Luc.* Hæc ſententia placuit docto cuidam Cardinali, qui aſſerit; pinnaculum templi dici extremitatem frontiſpicii, aut ſummam partem templi, quæ totum ædificium ſuperabat, cujus ſummitas, dicta eſt pinna, ſive pinnaculum.

(?)

***

**

§. 47. De

§. 47. *De inani gloria diabolus Chriſtum tentat, quæ præcipuè ſolet excitari poſt aliquam de principe tenebrarum victoriam.*

¶ 169 ET dixit *ei Si Filius Dei es, mitte te deorſum: ſcriptū eſt enim: Quia Angelis ſuis mādavit de te, & in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.* O nefanda artis aſtutia (clamat Chryſoſtomus) & damnanda temeritatis audacia. Qui viderat ſe à Domino, reſponſo legis fuiſſe percuſſum, jam non tantum nequitiæ ſuæ armis utitur, in quibus inutilis repertus eſt, ſed & ipſe legis teſtimonium mutuatur, & inde tentat vincere, unde dolebat ſe fuiſſe jam victum, & qui audierat: Scriptum eſt, audit & dicere, Scriptum eſt. Communius eſt autem ſanctorum Patrum ſententia, diabolum, iis verbis tentare voluiſſe Chriſtum de inani gloria. Voluit quidem ille explorare, an verus Filius Dei eſſet, ita tamen, ut ſi purus eſſet homo, eum induceret ad deſiderium inanis gloriæ, quo affectaret appeteretque ab hominibus æſtimari & magnificari. Ita Cyprianus *a*, Ambroſius *b*, Chryſoſtomus *c*, Bernardus *d*, Auguſtinus *e*, Gregorius Nazianzenus *f*, Divus Thomas *g*, Euthymius *h*, communiterque omnes ſancti Patres. Auguſtinus *i*, ſane ſenſit, dæmonem tentaſſe nunc CHRISTUM de curioſitate: quam ſententiam ſequutus fuit Rupertus *k*, ut ſcilicet, ſi crederet quod audierat ſe à Deo haberi tanquam filium, experimento vellet comprobari, mittens ſe ex alto ſperans Deum miſſurum Angelos ſuos, qui eum ſuſtentarent. Sed hæc ſententia in idem recidit: curioſitatem enim, ad inanem gloriam diabolus ordinabat, ut ſcilicet omnes viderent qualiter à Deo diligeretur homo, ad quem ſuſtendandum Angelos ſuos mitteret; qui illum in manibus portarent. Hac igitur occaſione loci, inquit Cyprianus, hortatur & conſulit, ut in urbe Sancta, & frequentia populorum, quaſi novus funambulus, in excelſo pendulus, ſe deorſum ad ſpectaculum vulgi jactet intrepidus, addens ex teſtimonio Scripturæ, Angelorum affutura ſuffragia, quæ ruentem exciperent, & conſervarent illæſum. De inani ergo gloria eum tentaturus (inquit Abulenſis *l*) aptè è deſerto extrahit, & in celeberrimam totius orbis civitatem duxit, & in loco totius civitatis eminentiori ſtatuit: inanis enim gloria tunc validè excitatur, cum quis in conſpectu plurimorum habetur excellentiſſimus. Unde obſervandum eſt, quod Divus Thomas *m* ex Chryſoſtomo *n*, expendit, diabolum quidem in hac aſſumptione & adductione, illuſum fuiſſe à CHRISTO. Nam Diabolus, itá quantum ad ſuam mentem aſſumpſit CHRISTUM, ut crederet, quod CHRISTUS ab hominibus videbatur, tam cùm per aërea ferebatur, quam cū in pinnaculo fuit conſtitutus, ut ſic animum Chriſti ad inanis gloriæ cupiditatem inciperet inflammare, quem omnes mirarentur per aëra volantem; qui & propterea confiſus de Dei favore, ad demittendum ſe ex alto procederet, ut cum Angeli accurrent ad eum ſuſtentandum, in ſumma veneratione ab omnibus haberetur. Chriſtus tamen, diabolo inſcio, ita egit, ut à nemine videretur, nec cum ferebatur, nec cum ſtatutus fuit in pinnaculo templi ſicut & poſtea fecit; cum tranſiens per medium Nazareitarum ibat. Si enim Habacuc (inquit Chryſoſtomus) purus homo, à nullo viſus eſt, quando ab Angelo per comam capitis portabatur de Judæa in Babylonem, quantò magis eſt credibilius de Chriſto, non fuiſſe viſum, cum volens à diabolo aſſumptus fuit? Callidiſſima autem aſtutio, ut obſervat Chryſoſtomus, diabolus poſtquam vidit CHRISTUM ſanctum, & operibus mortificationis traditum, imò & victorem inprimo congreſſu, ſtatim ſe convertit ad eum tentandum de inani gloria; quia hoc vitium ſtatim poſt hujuſmodi opera excitatur & hoc generale malum, inquit Cyprianus, diabolus in humano genere agnoſcebat,

Hom. 5. ex diverſ. in Matth.

a *Lib. de jeju. & ten. Chriſti.*
b *In ca. 4. Luc. & l. 1 de Caſ. cap. 5.*
c *In Pſ. 50 & hom. de lapſu primi hominis.*
d *Serm. 34. in Cant. & ſer. 1.. in Pſal. Qui habit.*
e *in Pſ. 90.*
f *Oratio. in S. Baptiſt. non longè à princ.*
g *3. p. q. 41. art. 4.*
h *In ca. 4. Matth.*
i *L. de vera relig. cap. 38.*
k *In ca. 4. Matth.*
l *In ca. 4. Matth. q. 33.*
m *3. p. q. 11 art. ult. ad 7.*
n *Hom. 5 in imperf.*
Luc. 4. 30.

quod hoc ipſo, atque quis victoriam de inimico tentante reportat, inanis gloriæ periculo ſubjicitur: ſtatim enim illa excitatur valide, cum homo ſeipſum conſpicit victorem, triumphatoremque: & illa, ut dixit Auguſtinus, bene proficientes animos tentare non ceſſat. Hujus naturam Beatus Joannes Climacus comparavit formicæ: ſicut namque formica tritico ad maturitatem perducto & purgato, egreditur ad illud rapiendum & comedendum, ita cœnodoxia, aut inanis gloria opere aliquo ad perfectionem deducto. Quod Caſſianus in Ezechia & Ozia eleganter demonſtrat, de quibus ſupra latè dictum fuit. Et certè nihil eſt, quod magis ad inanem gloriam hominem diſponat, quam inſignis aliqua victoria de validis hoſtibus parta. De Nabuchonoſore, quæ futura erant, Propheta Habacuc prævidens: *Ipſe*, inquit, *de Regibus triumphabit, & tyranni ridiculi ejus erunt; ipſe ſuper monitionem ridebit, &c. tunc mutabitur ſpiritus ejus, & pertranſibit, & corruet.* Symmachus & Aquila, ut annotat Hieronymus, legunt: *& delinquet: Hæc eſt fortitudo ejus Dei ſui.* Certè quæ poſtea evenerunt prædixit Propheta. Cum enim Nabuchodonoſor vidiſſet, ſe de Regibus triumphaſſe, & validas inimicorum munitiones facillimè evertiſſe, talibus victoriis ita fuit elatus, ut crederet ſe Deum eſſe, qui propterea ſui auream ſtatuam efflnxit: quam propoſuit omnibus hominibus adorandam, ut patet ex hiſtoria Danielis, & Chryſoſtomus explicavit. *Tum*, inquit, *mutabitur ſpiritus ejus*, à principio namque Nabuchodonoſor agnovit, Deum eſſe cujus virtute ipſe in filios Iſraël prævalebat: quod & dux ejus Nabuzardan confeſſus eſt, ut Jeremias dixit: ſed victoria obtenta, *ſpiritu ejus mutatus eſt*, ſibimet gloriam tribuens talium victoriarum, quibus elevatum fuit cor ipſius. Radix ſuperbiæ Romanæ ac inanis gloriæ illius populi, fuerunt victoriæ, quas de cæteris gentibus reportarunt ut tradit Auguſtinus: tuncque ut docet Sanctus Joannes Climacus, aptiſſimus eſt homo, ut Cœnodoxiæ, ſeu inanis gloriæ ſpiritu impetatur, cum contra ſpiritualia nequitiæ dimicans, de principibus tenebrarum victor evaſit. In cujus confirmationem refert, ſenem quendam mira ſanctitate præſtantem, & acutiſſimo mentis oculo illuſtrem, vidiſſe duos dæmones ad ſui expugnationem properantes, quorum unus eum impugnare cœpit, varias ſuggeſtiones inferens: quas cum ille Dei auxilio munitus, ſuperaſſet, victorque evaſiſſet, ſtatim alius ſurrexit, eum excitans ad inanem gloriam, propter victoriam, quam obtinuerat, & inducens, ut ſeipſum magnificaret, qui tam excellenti virtute præſtabat, ut facilè dæmonem tentantem eviciſſet, quique tot tantiſque favoribus à Deo eſſet munitus. Hac agendi calliditate, vicit dæmon Heronem Anachoretam, de quo refert Caſſianus, quod cum quinquaginta annis in deſerto eſſet commoratus, rigorem continentiæ perpetuò ſervans, & miro fervore opera mortificationis exercens, tandem ab Angelo Satanæ fuit deluſus. Apparens enim illi, tanquam Angelus lucis, eidem ſuaſit, ut ſe in puteum dimitteret, qui enim tanti erat apud Deum meriti, confidere poterat, quod nullam læſionem inde corpus ejus eſſet recepturum. Præcipitem ſe propterea dedit, miſereque interemptus eſt, amittens per ſuperbiam, quod lucratus fuerat per abſtinentiam & mortificationem.

Lib. 5. de civ. ca. 1. — *In Scala ſpirit. gradu. 21.* — ¶ 170 — *Habac. 1. 10.* — *Dan. 3.* — *Lib. de re. par. lapſi.* — *Ierem. 40.* — *Lib. 3. de civ. c. 1.* — *Gradu. 21. cit.* — *L. 2. coll. cap. 5.*

(?)

***

**

*

§. 48. *Dia-*

§. 48. *Diabolus expertus Chriſti fiduciam in Deum, ad nimiam illum excitat confidentiam, de extremo ad extremum ſe transferens.*

¶ 171 Certum eſſe, ſub ſpecie Behemoth, aut Elephanti, Deum voluiſſe deſcribere dæmonen, docent ſancti Patres, particulariter B. Gregorius Nazianzenus, illud obſervans admiratione dignum, quod in tali deſcriptione dixit Deus: *Oſſa ejus ut fiſtulæ æris.* Quæ verba dicta de Elephante, quidam credunt, propter dentes, qui fortiſſimi ac quaſi ærei ſunt, nulla cavitate vacui: alii propter omnia illius oſſa, ſignanter coſtas, accipiunt, quæ quia fortiſſima ſunt, ærea vocantur: unde alii legunt: *Oſſa ejus velut fortitudines, robuſta, violenta, æris aut chalybis.* Sed nec magnum quid hæc ſententia continet, ſi de oſſibus elephanti dumtaxat loquatur: unde dæmonis oſſa voluit Deus deſcribere. Vocantur dæmonis oſſa à Sanctis Græcis, ejus tentationes, ſuggeſtiones, machinæ, conſilia, frandes: & meritò, inquit Gregorius; nam ſicut in oſſibus poſitio corporis robuſque ſubſiſtit, ita in fraudulentis conſiliis tota ſe ejus malitia erigit. Hæc ærea dicuntur apud ſanctos Græcos propter obſtinationem & pertinaciam, inflexibilemque maltiam: apud Beatum verò Gregorium, quod dulciter ſuaviterq; ſonare videntur. Notum eſt ſiquidem, in Scriptura ſacra, æris nomine eloquentiam ſignificari: qua propter, ut annotavit Hieronymus, in ſtatua illa, quam vidit Nabuchodonoſor, venter æreus ſignificabat Græcos, quia eloquentia ac ſapientia vigebant; æs enim, inquit, eſt vocaliſſimum maximeque ſonorum. Eloquenter ergo & ſuaviter ad modum fiſtularum ærearum diabolus ſonare videtur, & variis tentationibus agens, quaſi variis fiſtulis perſonat. In organo variæ ſunt fiſtulæ æreæ, quas ſapiens pulſator ordinatiſſimè pulſat: primò enim perſonat fiſtula depreſſum ſonum emittente, & ſubitò convertit manum ad eam pulſandam, quæ altiſſimũ acutiſſimumque reddit, & ita acutum ſonum cum depreſſo temperat, ut mirum concentum reddat? Acceſſerat diabolus ad tentandum Chriſtum, ſonavitque fiſtula, quæ depreſſum ediderat ſonum: *ſi Filius Dei, dic ut lapides iſti, &c.* Quibus verbis, ut dictum eſt ex Chryſoſtomo, voluit animam Chriſti deprimere, titulo neceſſitatis & famis urgentiſſimæ, excitareque, ut de Deo diffideret, qui illum reliquerat in deſerto ſine pane: extrema fame quaſi confectum, ſolis, nudiſque lapidibus circundatum. Ex Chriſti tamen reſponſione comperit, illum eximia in Deũ confidentia præſtantem, tali, ut crederet, quod Deus eum eſſet etiam ſine pane mirabiliter ſuſtentaturus. Subitò propterea ſe convertit ad aliam fiſtulam pulſandam, quæ acutiſſimum rederet ſonum, excitans, ut nimis de Deo confideret, ita quod etiam ſi ſe dimitteret ex pinnaculo, ſperaret Deum miſſurum Angelos ad ſuſtentandum ſe. Quaſi dicens: Tu qui tam egregia in Deum confidentia præſtas, ut credas, quod etiam ſine pane, verbi ſui virtute ſuſtentabit te, quia id Deus in Scriptura ſacra voluit docere, cùm cœleſti cibo Iſraëlitas aluit, hac confidentia innixus mitte te deorſum, qui enim illud ſcribi voluit ad juſtorum ſolatium, hoc ſimiliter ſcriptum reliquit: *Quia Angelis ſuis Deus mandavit de te, &c.* Obſervat Chryſoſtomus in illud: *Non ignoramus cogitationes ejus:* hanc eſſe dæmonis aſtutiam, quod cum hominem ad unam partem non poteſt trahere, ſtatim ſe convertit, ut illum in contrariam dejiciat. Conſiſtit enim virtus in medio, ¶ 172 ut omnis Philoſophia docet; & ideò jubemur ſæpè in Scriptura ſacra medium tenere, & non declinare ad dexteram, neque ad ſiniſtram, ut apud Joſue & Iſaiam: Unde ut diabolus nos à ſtatu virtutis deturbet, primò in unum extremum impellit: dum autem nos, ut ei reſiſtamus, in aliud vide-

In catena Iob c. 40. *Iob 40. 13.* *Lib. 12. Moral. cap. 20.* *In cap. 2. Daniel. Dan. 2.* *Hom. 4. in 2. ad Cor. 2. Cor. 2. 11.* *Joſue 1. 7. Iſai. 30. 21.*

videmus propendere, ſubitò vires ſuas convertit, ut in illud dejiciat, ad modum aſtuti luctatoris, qui cùm eum, quem vincere cupit, conetur in dexteram partem impellere, videatque ſe id conſequi non poſſe, quia in ſiniſtram illum videt propendere, ſubitò vires ſuas convertit, ut ad ſiniſtram projiciat, ad quam ſenſerat inclinatum. Ita expendit Chryſoſtomus, dæmonem egiſſe circa quendam hominem apud Corinthios, de quo Apoſtolus ad eoſdem ſcribens loquitur; quem primò quidem excitavit ad hoc, ut non curaret peccatum quoddam grave, quod commiſerat; neque pro illo pœniteret. Poſtquam autem ſui peccati gravitatem, Paulo prædicante & agente cognovit, cœpitque dolere, illum diabolus ad nimiam triſtitiam & deſperationem ita ad gere fuit conatus, ut oportuerit Paulum Corinthiis committere, quod illum conſolarentur, *ne nimia triſtitia abſorberetur.* Timebat autem hoc Paulus: *Non enim*, inquit, *ignoramus cogitationes Satanæ.* Viſuſque eſt alludere voluiſſe ad illud, quod diabolo dictum fuerat: *Tu inſidiaberis calcaneo illius*: ut ex D. Irenæo dictum eſt. Calcaneum namque eſt pars corporis, cui præcipuè nititur, qui luctam ſuſtinet: cùm autem diabolus accedit incitans aliquē ad aliquod vitium, hoc diligenter attendit, cui rei tanquam calcaneo nitatur, ut ſecundum illam extruat novam tentationem & impetum. Ita ergo acceſſit primò ad tentandum Chriſtum, & illum excitavit ad gulam, exponens quod nullus ibi panis eſſet, & idcircò quod ſi ibi perſeveraret, non curans quo ſuſtentari poſſet, certum ſibi maneret exitium. Vidit Chriſtum fortiter ſubſtitiſſe, fundatum in confidentia Dei, qui vel ſolo verbo ſuos ſuſtentare novit: ſubitò propterea ex hac confidentia novam tentationem extruit, excitans ut ſe mittat de alto, confidens, quod Deus miſſurus ſit Angelos, &c. Ex eadem ſolutione, qua Chriſtus primam tentationem ejus diſſoluit, novum conſtruit argumentum, more acuti Dialectici vel Philoſophi, qui ex ſolutione adverſarii novum argumentum extruit ad eum concludendum. Hocque diabolo eſſe in more, Chryſoſtomus ex S. Iob hiſtoria comprobat. *Hom. 1. & 3. de pat. Iob.* Primò quidem cœpit illum tentare, dicens (cenſet enim Chryſoſtomus nuntium, qui venit ad Iob, ipſummet diabolum in ſpecie hominis fuiſſe) *Boves arabant & aſinæ paſcebantur juxta eos, & irruerunt Sabæi.* *Iob 1. 14.* Hanc tentationem *¶ 173* Iob revicit & ſoluit, oculos & mentem ad Deum levans, cùm vidiſſet ſe ab hominibus vexari; bonoque animo fuit, ſperans, quod quamvis homines bona ejus rapuiſſent, manebat Deus, qui alia daturus eſſet; qua ſanè actione diaboli tentatio videbatur deluſa: ſubitò propterea ſe convertit ad ignem è cœlo dimittendum, quo oves beati Viri, pueroſque conſumpſit, & continuò eum diabolus in ſpecie hominis impetivit, dicens: *Ignis Dei deſcendit de cœlo; & tactas oves pueroſque conſumpſit*: quaſi directè contra ſolutionem datam novum conſtruens argumentum, & dicere volens: Ne credas tibi ſuffragium manere in cœlo apud Deum, ſi homines contra te ſurrexerunt: ipſe namque met Deus etiam de cœlo tibi adverſatur, qui de cęlo ignem contra te miſit, ut quæ tua ſunt abſumeret. Hæc & alia latè Chryſoſtomus proſequitur, docens hujus inimici callidas cogitationes; qui ex eometipſo, quo primam tentationem ejus diſſoluimus, ad aliam validiorem extruendam ſe convertit, & in oppoſitum omnino trahere contendit. Excitavit primo Iſraëlitas, ut odio haberent Moyſen, quem Deus eis ducem & magiſtrum deſignavit, per quem illos inſtituendos aſſumpſit: *Exod 17. 2. & numer. 14. 1.* cum autem videret ſe id conſequi non poſſe, quin potius oppoſitum expertus eſt, ſe convertit, ut eos ad nimium amorem erga Moyſen induceret, talem, ut oportuerit, quod eo moriente Deus illius corpus abſconderet, ne tanquam Deum adorarent. Curat primò te à jejuniis abſtrahere, exponens corporis imbecillitatem & infirmitatem, ſed cum te inveniat ad jejunia propenſum, ut carnis petulantiam coerceas, ad nimiam abſtinentiam

nentiam

Digitized by Google

nentiam inducit, per quam deficiat caput, vires, & ſalus, & reddaris inutilis ad alia, quæ agere oportebat; ut ex B. Hironymo eleganter tradit D. Thomas. Cupit ille te ab orationis retrahere exercitio, ſed cùm videat ab eo non poſſe avelli, quippe cùm audias Scripturam dicentem: *Orate ne intretis in tentationem*; hinc novam extruit tentationem, incitans, ut nimis orationi incumbas, ita ſcilicet quod propter orationem dimittas aliqua, quæ ſecundum tuum ſtatum agere tenebaris. Itaque non ſolùm tentat diabolus ad ſecularia excitans, & ad gulam & loquacitatem impellens; ſed cum vidit nos ſpiritualibus affectos, inde nobis laqueos parat. Ita adigit uxoratam, quam ad vana pertrahere non potuit, ut mariti obſequium non curans, & familiæ ſuæ curam negligens, totam diem in templo agat: judicem etiam, quem non potuit à ſpiritualibus revocare, ut ita ſe eis tradat, quod proceſſus & cauſas, quos percurrere tenebatur, negligat. Nec enim ſolummodo diabolus ad plateas, & ſeculi loca homines ducit, quaſi ad ſecularia trahere volens, ſed & ad templum eos aliquando ducit, ſuadens; ut nimis rebus ſpiritualibus intendant, nimiaque confidentia in Deum delinquant.

Quodl. 5. art. 18.

§. 49. *Viam difficillimam & periculoſam conatur diabolus facilem & ſecuram repræſentare, qui & præcipitium, tanquam rem glorioſam proponit.*

¶ 174 Lib. 32. Moral. c. 20 & 21. Iob. 40. 13.

Beatus Gregorius alio modo explicat, quod ſupra de dæmone induximus dictum à Deo: *Oſſa ejus ut fiſtulæ æris.* Supponit Gregorius, quod & ſupra dictum eſt, dæmonis oſſa eſſe ejus tentationes, ſuggeſtiones, conſilia, quibus tota ejus vis nititur & ſuſtentatur. Hæc ſimilia dicuntur fiſtulis æreis, nam æris fiſtulæ, dum dulciter auribus ſonant, animum demulcent & diſponunt, ut ſibi placeat muſicæ concentus, & ejus delectationem admittat. Magna certè dexteritate hic modulator fiſtula ſonat, qui non nudas tentationes proponit, ſed ſuaviter ſonans eaſdem exhibet, gratiſſimam modulationem cujuſuis auribus inferre contendens. Propterea non nudè & ſimpliciter dixit Chriſto: *Mitte te deorſum*, ſed ut annotavit Chryſoſtomus, præmittens adulatoria illa verba: *Si Filius Dei es*: quaſi enim ei adulans, dicere voluit: Vidi ſupra te cœlos apertos, cui cæli ipſi reverentiam exhibere viſi ſunt: audiui ſupernam vocem reſonantem, qua Pater te, tanquam Filium ſuum nobis ſuſcipiendum propoſuit. Quid facilius Dei Filio, quàm mittere ſe deorſū, in cujus obſequium jam Pater Angelos paratos exhibuit, dicens per Davidem: *Angelis ſuis mandavit de te, &c.* Ita dulciter ſonare procurat, & ita nititur aſpera in vias planas convertere, ut horrendum præcipitium, tanquam ſecurum glorioſumque proponat: Ita ille agere ſolet, qui hoc modo facilè homines per vias difficiles ducit, & inducit, ut & in profundum ſe ipſos periculoſo præcipitio demittant. Egregiè David conſiderans vias, quos peccatores tenent, & præcipitia, quibus ruunt: *Via* inquit, *illorum tenebræ & lubricum*. Videtur David reſpondere velle cuidam interrogationi, aut admirationi, qua miramur ſæpè, attendentes quoſdam homines, qui vias arripiunt difficiles, ſpinis plenas, & innumeris periculis ſeptas, qui miſerè in profundum peccatum ſe demiſerunt: inquirimuſque: Qui fieri potuit, quod talis homo nobilis, dives, qui quietam cum uxore agere poſſet vitam, ita ſe in viliſſimū demiſit luxum? &c. Qui fieri poteſt, ut talis homo, inquietus totis noctibus incedat? &c. qui ſubito poteſt vitam finire, & cetera. Reſpondet David: *Via illorum tenebræ & lubricum.* Lubricum apud D. Iſidorum, dicitur locus, in quo quis facilè labitur, & per quem potiùs fluit, quā percurrit, ſicut terra glacie concreta, aut aqua durata gelu, aut terra argiloſa humectata, aut marmora levigata: unde & piſcis lubricus dicitur, qui facilè manibus effluit, ut anguilla: ideoq; via lubrica dicitur, quæ ita

Diſpo-

Hom. 5. in imperf.

Pſal. 34. 6

Luc. 4.

Lib. 14. Ethymol. cap. 2.

diſpoſita eſt, ut per eam quis facillime feratur aut defluat, à qua remota ſunt omnia impedimenta, quæ detinere poſſunt. Talem exhibet diabolus peccatoribus viam, quam ut eos impellat lubricat primò, aut lubricam facit. In Hebræo verbo, *Hhalach*, quod ſignificat legire, metaphora ſumpta ab eo, qui cum aliquem vult per ſcalam, aut per funem impellere, prius lenit & lubricat pinguedine, aut ſapone, & ſicut qui vult oſtium impellere, cardinem oleo linit: quia diabolus ita ſuis mo-
¶ 175 dulationibus viam linit, mollit, facilem, lubricamque reddit, & omnia impedimenta removere videtur; ut facilè hominem per eam impellat & ducat: quæ eadem vox habetur apud Ieremiam: *Via illorum quaſi lubricum in tenebris, impellentur enim & corruent in ea.* (Ierem.13. 11.) Hoc ipſum indicavit Spiritus ſanctus: *Via peccantium complanata lapidibus.* (Eccl.21. 11.) Eſt namque via peccatorum innumeris difficultatibus plena, & ſummis periculis implicata: conatur tamen diabolus aſpera conuertere in vias planas, & lapibus planiſſimis viam ſternere, & facillimam ad percurrendum reddere, impedimenta omnia, quæ detinere poſſunt, ſuis fraudulentis conſiljis remouere: ut nunquam Cæſar tam facile reddiderit militibus ſuis iter per montes, quantum diabolus repræſentat facilem viam peccatoribus; imò & ſecurum ſuadet præcipitium. Facilem ergo reddit viam difficillimam, & ſupremum præcipitium tanquam rem ſecuriſſimam repræſentat, dicens: *Mitte te deorſum: ſcriptũ eſt enim quia Angelis ſuis, &c.* Deus qui te in filium ſuſcepit, te tanquam filium diligit, cujus propterea mortem non vult; ideo Angelos innumeros poſuit, quibus *mandavit de te*, id eſt, quibus te commiſit, ut de tua tulela, ſalute & liberatione ſint ſoliciti, qui parati ſint te ſuſcipere; *ne offendas ad lapides pedem tuum*, id eſt, ut interpretatur Baſilius, (Scholia in Pſ. 90.) nullum, vel minimum detrimentem incurras. Angeli ſunt Sacerdotes, quorum tam ingens eſt multitudo, ut ubique eos invenias paratos ad dimittenda peccata, quorum Principi Petro dixit: *Non dico ſepties, ſed & ſeptuagies ſepties.* (Matth.18. 22.) Confeſſarios in Eccleſia ſua ſtatuit, qui te manibus excipient, ut nullatenus illiſus pereas; cito medicinam adhibebunt tam efficacem, ut nec citatrix maneat, &c. Quomodo hæc & alia duciter hic modulator auribus inferat, egregiè tradit Gregorius. (Luca cit.) Sæpè equidem parentes, qui vitam agere decreverunt quietam in Dei obſequio, hortatur, ut ad illicitas etiam negociationes ſe demittant, quia ſcriptum eſt: *Patres debent theſaurizare filiis* (2.Cor.12. 14.) Vxores ſimiliter ad exceſſivos ornatus, & corporis cultus impellit, quia ſcriptum eſt, quod debent placere viris. Eodem pacto virum nobilem incitat, ut ultioni intendat, quia ſcriptum eſt, honori eſſe proſpiciendum, & curam de bone nomine habendam. Quem à jejunio videt non poſſe revocare, circumvenire curat, inducens, ſcriptum eſſe: *Rationabile ſit obſequium veſtrum.* (Rom.12.1.) Ad illum, quem deprehendit carnis petulantiam cohibentem, accedit proponens ſcriptum eſſe? quod *nemo unquam carnem ſuam odio habuit, ſed unuſquiſque nutrit & fovet eam.* (Ad Epheſ. 5.29.) Quem miſericordiæ & eleëmoſynæ operibus videt omnimodo traditum, revocare ab eiſdem nititur, clamans ſcriptum eſſe: *Vade ad formicam, quæ congregat in æſtate, quæ comedat in hyeme, &c.* (Prov.6.6.) Ita lubricum facit iter, & lapidibus complanat, & omnes difficultates tollit. Sic & impius Rex Jebus contra ſanctum Joſue proceſſit, addducens in ſui adjutorium reges Araba, juxta Ceneroth. (Ioſue 11.)

De quo annotatione ſequenti.

(?)

§. 50. Pro-

§. 50. *Promiſit Deus Angelos, qui cuſtodiant juſtum ambulantem in viis ſuis, non autem in præcipitiis.*

¶ 176 S*Criptum eſt: quia Angelis ſuis Deus mandavit de te, & in manibus tollent te.* Locum Scripturæ deſumpſit diabolus ex Pſalmo nonageſimo. Multis tamen efficaciſſimiſque rationibus ſancti Patres illum redarguunt, quod truncatè, contortè, extra inſtitutum divinum, imò contra illud Scripturam ſacram citaxerit, & allegaverit; quin & locum induxerit, qui juxta legitimum ſenſum acceptus, potius dæmonis conſilium enervare poterat. Proſequitur egregiè Origenes hujus inimici mores, ſub typo regis Jebus, qui ſanctum Joſue, ſuperbo conatu expugnandum aſſumpſit. Hic cùm in primo congreſſu, quem cum ſancto fortiſſimoque duce habuerat, ſe victum conſpiceret, ut in ſecundo victor evaderet, in ſui auxilium vocavit, duxitque reges, qui erant *in Araba contra Ceneroth*, aut juxta
Ioſue 11. Ceneroth, ut dicitur in libro Joſue. Et qui-
Hom. 14. in Ioſue. dem ſupponit Origenes, quod Iſraël ſecundum carnem hujuſmodi bellum carnaliter tantum conſiderabat, nihil niſi bella & ſanguinis effuſiones, congreſſuſque corporeos intelligens: ſed qui eſt Iſraël ſecundùm ſpiritum & fidem, altiora bella ſub hac littera intueri debet, illa ſcilicet quæ diabolus rex ſuperbiæ contra noſtrum inclytum ducem Joſue commiſit. Superbus ergo rex iſte, in primo congreſſu victus, fortiori impetu acturus, ſecundum bellum parat, munitus favore regum Araba juxta Ceneroth. Interpretatur autem Araba, inſidiæ, Ceneroth verò, quaſi lucernæ: non lucernæ, inquit Origenes, ſed quaſi lucernæ, aliud eſt enim lucerna, aliud quaſi lucerna. Certè lucerna eſt Scriptura ſacra, juxta legitimum ſen-
Pſal. 118. & 105. Prov. 6. 23. ſum inducta, de qua ipſe David: *Lucerna pedibus meis verbum tuum:* & Salomon: *Verbum lucerna eſt, & lex lux.* Quaſi lucernæ autem ſunt loca Scripturæ ſacræ, quæ contortè aut truncatè, vel fucatè inimici Dei, diabolus ſcilicet ejuſque miniſtri inducunt, quibus utuntur, inſidioſe agere contendentes, & per callidas ſuggeſtiones victoriam, quam expetunt, reportare cupientes. Ita ſe habet nunc diabolus, qui non aperta expugnatione, ſed inſidiis callidiſque cavillationibus utitur, fingens ſe Angelum lucis, & inducens divinum teſtimonium, non ſecundam legitimum ſenſum, ſed contortè & truncatè, ut non lucernam, ſed quaſi lucernam vere inducat: & cùm David dicat: *Lucerna pedibus meis verbum tuum*, ipſe quaſi lucernam adfert, qua Chriſti pedes ad offenſionem & præcipitium trahat. Ita, ut paulò ante ex Chryſoſtomo diximus, agere ille conſuevit cum iis, quos à manifeſtis vitiis videt abhortentes, fugientes intemperantiam, jejunia tenentes, &c.
Lib. 4. in Lucam. Diſce propterea, inquit Ambroſius, quia Satanas transfigurat ſe velut Angelum lucis, & de Scripturis ipſis divinis laqueum fidelibus parat, qui teſtimoniis Scripturarum utitur, non ut doceat, ſed ut circumſcribat & fallat. Quaſi lucernam ergo diabolus in ſui favorem adducit, non lucernam; ſi enim legitimè verbum Dei induxiſſet, potiùs contra ſe, quàm pro ſe egiſſet. Imò propterea locũ non integre, ſed truncatè citavit, ut egregio diſcurſu docuit Bernardus, quaſi per inſidias agere contendens. Vide, inquit, quomodo ſeipſum oc-
Serm. 14. in Pſal. Qui habitat. cultaverit Baſiliſcus. *Scriptum eſt*, inquit, *quoniam Angelis ſuis mandavit de te, & in manibus tollent te.* Quid ſcriptum eſt malignè? quid ſcriptum eſt? *Angelis ſuis mandavit de te.* Quid mandavit? animadvertite, & videte, quoniam ſubticuit malignus & fraudulentus, quod malignitatis ſuæ commenta diſſolueret. Quid enim mandavit? nempe quod in Pſalmo ſequitur: *Ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis.* Nunquid in præcipitiis? Qualis via hæc, de pinnaculo templi mittere ſe deorſum? non eſt via hæc, ſed ruina; & ſi via tua eſt, non illius, I[illegible] Bernardus. Vide ergo quid Deus viro juſto repromittat: *Angelis ſuis mandavit de te, ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis.*

177 *tuis.* Viam tene, fuge præcipitia: nec
enim mandavit, ut te cuſtodiant in præci-
Serm. 11. in Pſal. Qui habitat. pitiis, ſed in viis tuis. Et ſanè ſæpe in Scri-
pturis ſacris edocemur, quæ ſint viæ viri
juſti. Sanctus Bernardus latè id proſequi-
tur, exponens, in Scriptura ſacra multipli-
ces vias inveniri: dantur enim viæ homi-
num, ſeu filiorum Adam, viæ juſtorum,
viæ impiorum, viæ dæmonum, & viæ
Dei, de quibus agit ipſe: quam doctri-
nam latius tradit Hugo Cardinalis. Sed
in Pſ. 90. quoniam in Pſalmo nonageſimo de viro
juſto agitur, expendendum eſt nunc ſo-
lummodo: quænam viæ viri juſti in ea-
dem ſacra Scriptura dicantur. Hæ certè
illæ dicuntur, quæ ſecundum Dei legem
ſtabilitæ ſunt, ſicut & illæ dicuntur viæ
impiorum, quæ ſecundum legem carnis aut
Prov. 4. 18. appetitus ſunt ſtratæ. Ita dicitur: *Juſto-
rum ſemita, quaſi lux ſplendens, via autem*
Eſa. 26. 7. *impiorum tenebroſa*: &, *Semita juſti recta
eſt, rectus callis ad ambulandum.* Ubi quam-
vis, quia in ſingulari de juſto ſermo inſti-
tuitur, Hieronymus de Chriſto Domino
locum explicet, ſed Septuaginta ad omnes
juſtos ſermonem extendunt, quorum
Chriſtus caput & dux eſt, qui eos vocat,
Pſ. 18. 9. ut ſequantur ſe: *Via juſtorum recta facta
eſt.* Dicitur autem via juſtorum recta,
quippe quæ rectificatur ſecundum divinæ
legis regulam, de qua dixit David: *Juſtitiæ
Domini rectæ*: Et vide quam eleganti lo-
quendi forma viam juſtorum deſcribat
Propheta. Primò enim eam vocat ſemi-
tam, quæ anguſta eſſe ſolet: deinde vo-
cat callem, quæ juxta vim vocis Hebrææ
ſignificat viam tritam, amplam, & latam,
quam plauſtra & carrucæ percurrere poſ-
ſunt: Talis eſt via juſtorum, quæ anguſta
videtur prima facie, de qua dixit Domi-
Matth. 7. 14. nus: *Arcta eſt via quæ ducit ad vitam:* ſed
lata eſt iis, qui charitate Dei inflammati,
Pſ. 118. 31. dicere poſſunt: *Viam mandatorum cucurri,
cum dilataſti cor meum*: & iterum: *latum*
Pſal. 118. 96. *mandatum tuum nimis*, &c. Aut verè
vocatur callis rectus, *camino drecho canre-
tero*; quia nihil magis contrarium eſt ei
quam præcipitia. Viro igitur juſto pro-
mittit Deus, miſſurum ſe Angelos, qui eum
cuſtodiant, ambulantem in viis ſuis, quia
dum verè quis viam juſtorum perambulat,
quam & Deus approbat, (*novit enim* *Pſ. 1. 6.*
Dominus viam juſtorum) Angelos ſuos
mittit, qui illum etiam in evidentibus
periculis defendant & cuſtodiant, prout
ſaluti illius viderit expedire. Hocque
ex ipſis ſacris Scripturis manifeſtiſſimum
redditur. Juſſit Rex Darius ex impiiſſimo-
rum Satraparum conſilio, ne aliquis ullum
Deum oraret: Daniel autem viam juſto- *Dan. 6.*
rum tenere decernens, totum ſe contulit
ad orandum Dominum, ſciens, inquit
Chryſoſtom. juſtum ſine oratione vix ac ne *Lib. 1. de*
vix quidem conſiſtere poſſe: miſſus eſt pro- *orat. tom. 5*
pterea in lacum leonum, quem grādi lapi-
de concluſerunt. Sed quid factum eſt? *Mi-* *Dan. 6. 22*
*ſit Dominus Angelum ſuum, & concluſit o-
ra leonum, & non nocuerunt ei, & nulla læ-
ſio inventa eſt in eo, qui credidit Deo ſuo.*
Omnia hæc expende: videtur enim Spiri-
tus ſanctus quaſi digito indicare comple-
tum, quod promiſit dicens: *Angelis ſuis* *Schol. in*
mandavit de te, ut cuſtodiant te, &c. ne *Pſal. 90.*
forte offendas ad lapidem pedē tuum, id eſt,
ut exponit Baſilius, ut nullam vel minimā
læſionem incurras. Et quidem quamvis
idem Baſilius *a* hoc tribuat jejunio Danie- a *Hom. de*
lis, & B. Damaſcenus *b* virginitati, & *laudibus*
Chryſoſtomus *c* utrique, & S. Matthias, *jejunii.*
innocentiæ & ſimplicitati Danielis (*Da-* b *Lib. 4.*
niel, inquit *d*, *in ſua ſimplicitate liberatus eſt* *de fide.*
de ore leonum) ſed clarius hoc ipſum expli- c *Variis in locis.*
cans ibidem Spiritus ſanctus, id tribuit ejus d *1. Mac. 2. 61.*
fidei: *Quia credidit*, inquit, *Deo ſuo*: quod
& Paulus *e* expendens, confirmavit di- e *ad Heb. 11. 33.*
cens, viros ſanctos (loquitur peculiariter
de Daniele, ponens plurale pro ſingulari)
per fidem obturaſſe ora leonum. Credidit e-
nim per veram vivamq; fidem, ex qua cer-
ta proceſſit confidentia, quòd Deus miſſu-
rus erat Angelum, qui eum ambulantem
in viis ſuis cuſtodiret. Idipſum & in Suſan-
næ hiſtoria fit manifeſtum. *Parentes qui-* *Dan. 13. 3.*
*dem ejus cùm eſſent juſti, erudierunt filiam
ſuam ſecundùm legem Moyſi*: & cùm juxta
Spiritus ſancti ſententiam, *Adoleſcens juxta* *Prov. 22. 6.*
*viam ſuam, etiam cùm ſenuerit, non recedet
ab ea*, ita hanc virtutis tenuit viam, ut nul-
latenus

Digitized by Google

latenus eam deſerere voluerit, etiam cum præſentiſſimo imminentiſſimoque mortis periculo. Sed vide, quomodo miſit Deus Angelum, qui eam in via ſua ambulantem cuſtodiret. Nec enim tantum excitavit ſpiritum pueri junioris, Danielis ſcil. qui Angelus dici poterat, ſed & verè Angelum ſuum miſit, quem Daniel ipſe oculis clarioribus à Deo illuſtratus vidit, cùm dixit ad impium ſenem: *Manet Angelus Domini habens gladium, ut ſecet te medium, &c.* Quod etſi de Angelo cuſtode illius ſanctæ pudicæque fœminę, intelligi commodo poſſit, ſed etiam de alio Angelo, peculiariter ad ejus cuſtodiam miſſo accipere idipſum poſſumus: ſicut & de Angelo comitante ſanctam Iudith non contemnendi authores obſervarunt. Viam illa tenuit juſtorum, percurrit, & ambulavit, mille quidem periculis implicatam, ſed tandem audi ipſam dicentem: *Vivit autem ipſe Dominus, quoniam cuſtodivit me Angelus ejus & hinc euntem, & ibi cõmorantem, & inde huc revertentẽ, & non permiſit me Dominus ancillam ſuam coinquinari, &c.* Quia enim res illa, quam aggreſſa erat, graviſſima fuit, & magni momenti, credere poſſumus, Angelum aliquem excellentiſſimumè ſuperis miſſum, ad eam ſervandam, dirigendam, cuſtodiendam, ne vel minimam læſionem incurreret. Quo etiam pacto peculiaris Angelus, unuſque ex ſeptem, qui aſtant ante Dominum, miſſus fuit ad Tobiam; qui eum in viis illis, quas ex patris ſui præcepto arrepturus erat, cuſtodiret, defenderet, ſervaret. Id in ſuper latè expendit Daniel circa pueros illos ſanctos, ad quos ambulantes in viis juſtorum, Angelum ſuum Deus miſit, qui flammam ardoremque ignis in placidiſſimum rorem convertit. Miſſi quidem fuerunt *in caminum ignis ardentis, colligati, &c. Et non ceſſabant qui miſerant eos miniſtri Regis, ſuccendere fornacem naphtha, & ſtupa, & pice, & malleolis* (id eſt, palmitibus viris, &c.) *Angelus autem Domini deſcendit cum Azaria, & ſociis ejus in fornacem, & excuſſit flammã ignis de fornace, & fecit medium fornacis, quaſi ventum roris flantem: & non tetigit eos omninò ignis, neq; contriſtavit, nec quidquam moleſtiæ intulit.* &c. Hæc autem ita præſtitit Deus, ut & impius Rex ipſe coactus fuerit hoc confiteri, dicens: *Deus eorum miſit Angelum ſuum, & eruit ſervos ſuos, qui crediderunt in eum.* His annectere poſſumus Angelos miſſos, ut cuſtodirent Elizeum; & Angelum miſſum, ut cuſtodiret Iacob in omnibus viis ſuis: & miſſum, ut Petrum è carceribus liberaret, & alia multa, quæ D. Bernardus conſiderans, miram erga nos Dei benevolentiam expendit, exponens hæc verba: *Angelis ſuis Deus mandavit de te, ut cuſtodiant te.* Mira, inquit, dignatio, & magna dilectio charitatis. Quis enim, quibus, de quo, & quid mandavi? ſtudioſe conſideremus fratres, &c. Iuſtus ergo intelligat, Deum præcepiſſe Angelis ſuis, ut eum cuſtodiant, ambulantem in viis ſuis: Si ad præcipitia divertere velit, non utique ab Angelis cuſtodiendus, ſed deſerendus. Tene ergo viam viri juſti, & ne timeas pericula: in omnibus enim te Angeli ſervabunt; ſed ſi in præcipitia tendas, nequaquam id ſperes. Situ juvenis gravi te periculo exponis, ut tuæ ſatisfacias libidini, credis quod quantumcunque te Angelo commendes, aderit tibi, in re injuſta favorem præſtiturus? Si tu virgo contra legem Dei, parentumque obedientiam, matrimonium clandeſtinè machinaris, & te præcipitem das: Si ludo tu immoderato totaliter intendis: ſi tu ambitionem tuam ſequens, regum curias frequentas, majores expenſas faciens, quam tuæ ſecultâtes permittant; ſi tu familiarem converſationem cum aliena uxore contrahere contendis: hæc præcipitia ſunt; in iis ne ſpetes, quod Deus mittet Angelum ſuum, qui te cuſtodiat, quin imò miſerè rues, & allides ad multos lapides pedem tuum, imo & te totum.

(1)

Margin notes: ¶ 178 — Iudith. 13.20. — Tobiæ 3. & ſeqq. — Dan. 3. — 4. Reg 6. — Gen. 48. — Act. 12. — Ser 12 in Pſal. Qui habitas.

§. 51. *Tentare dicitur Deum, qui potens aliquid obtinere per media ab ipſo conſtituta, miraculosè vult exhiberi.*

¶ 179 A*It illi Ieſus: Rurſum ſcriptum eſt: Non tentabis Dominum Deum tuum.* Adverbium, *Rurſum*, poteſt præcedenti verbo adjungi, ut legas, *Ait illi Ieſus rurſum*, id eſt iterum; ac ſi dicat: Primâ enervaverat Ieſus diaboli tentationem inducens ſic ſacræ Scripturæ locum, quod os illius omnino obſeravit: idipſum fecit iterum, cùm ſecundam adjecit tentationem: & ſicuti prius Scripturam ita induxit, quæ tentationem pelleret, & ſeipſum non faceret manifeſtum, ita & ad ſecundam tentationem revincendam, illam Scripturam citavit, quæ vere tentationem enervaret, & ipſe nullatenus ſe proderet: ſiquidem illam Scripturam citavit, quam quivis homo purus, ſi ita tentatus fuiſſet, poſſet reſpondens inducere. Ita Hieronymus *a*, Chryſoſtomus *b*, Hilarius *c*, Theophylactus *d*. Congruentius tamen adverbium illud ſequentibus adjungitur, ut ſit vox à Chriſto dicta: quomodo exemplaria Sixti legunt: *Ait illi Ieſus: Rurſum ſcriptum eſt*, ut clavum clavo trudens, & Scripturam inepte à dæmone traditam, per eam, quam ipſe rectè apteque inducebat temperans, dicere voluerit: Fateor ſcriptum eſſe, quod dicis: ſed iterum ſcriptum eſt, Deum non eſſe tentandum cum ſimul inſignem explicandi ſacras litteras regulam exhibens, ad legitimam earum intelligentiam, non tantum conſiderandum eſſe, quod in uno loco ſcriptum fuerit, ſed expendenda etiam quæ in aliis locis ſunt dicta, & unum locum cum alio eſſe conferendum, ut latius alibi dicemus. Hanc lectionem indicat Ambroſius *e*, & ſequuntur expreſſe Auguſtinus *f*, & Euthymius *g*. Communis autem hujus reſponſionis explication in eo ſita eſt, quod ex D. Thoma docet ejus interpres Cajetanus *h*; tentationem interpretativam (ut relinquamus tentationem formalem) in hoc præcique poſitam eſſe, quod homo velit per miraculum obtinere, quod naturali via conſequi poteſt: & quod à Deo ipſo velit fieri, quod per cauſas ſecundas ſecundum naturæ curſum à Deo ſtatutas, poteſt obtinere. Quam doctrinam egregiè lateque proſequitur ex ſcripturis ſanctis Beatus Auguſtinus, qui illam habet celebrem propoſitionem: Pertinet ad ſanam doctrinam, ut quando habet, quod faciat homo, non tentet Dominum Deum ſuum: ſicuti vere agricola Deum tentaret, qui cùm poſſet meſſes colligere, terram colendo & ſerendo, his omiſſis actionibus, vellet miraculoſe à Deo ſibi eas exhiberi. Prædicator itidem, qui cùm poſſet per ſtudium concionem præparare, nullo præcedente ſtudio eam agere aggrederetur, volens quod Deus miraculoſè dicenda ſuggereret: de quibus idem Auguſtinus egregie, ſed excellentius Spiritus ſanctus: *In via inquit, ruinæ non eas; & ne offendas in lapides, nec credas te viæ laborioſæ, ne ponas animæ tuæ ſcandalum.* Diaboli cõſilium eſt, ut te præcipitem des, aut in periculo conſtituas, quod ſecurus ab offenſione futurus ſis ex cuſtodia Angelorum à Deo parata. Sed melius Spiritus ſanctus conſulit, te ſecuriorem evadere ab offenſione in lapides, ſi non te præcipitem des. & viam ruinæ fugias, nec te credas *viæ laborioſæ*, id eſt, difficili, in qua difficile ſine peccato ambulari poteſt. ¶ 180 Cùm diabolus te excitat, ut te periculo tradas, divinum tibi favorem proponens, quo liber ab omni offenſione evades, intellige, certius te ab offenſione liberandum, ſi non te exponas periculo. Hoc enim facere teneris, cùm neceſſitas non incumbit & arctat, ne Deum tentes, & tibi exitium pares. Chriſtus poterat ex illa eminentiori parte templi per communem ſcalam deſcendere; templum enim ita ædificavit Salomon, quod in craſſitudine parietis incluſit cochleam, per quam ad ſuperiores partes templi, ad tabulata & cellas, quæ circa ejus parietes erant, imò & ad tectum

uſque

a *In ca. 4. Matth.*
b *Hom 13 in Matth. & hom. 5. in imperf.*
c *In ca. 4. Matth.*
d *In c. 4. Matth.*
e *Lib. 4. in Lucam*
f *in Pſ. 50*
g *In ca. 4. Matth.*
h 2. 2. q. 97. art. 1.
Lib. 22. cont. Fauſt. ca. 35.
In proœm. l. de doct. Chriſti.
Eccl. 31. 25.

Digitized by Google

uſque aſcendi poterat. Ita intelligitur illud *Oſtium lateris medii in parte* (alii textus
1.Reg. 6. 8. communiter, *in pariete*) *domus dextræ & per cochleam aſcendebant &c.* Dicitur,
in 3.Reg. c.6 q 11. 12. inquit Abulenſis, oſtium lateris, quia erat in latere, ſcilicet in pariete, qui erat ad latus templi: & dicitur lateris medii, quia
L.8.anti. cap.2. erat in medio parietis, & intra groſſitiem ejus: de quo & Ioſephus. Templum ſimiliter ſecundum, quod tempore Nehemiæ extructum fuit, ſimilem habuit cochleam: illud itidem quod tandem ab Herode fuit reædificatum, ut apud Ioſephum videre licet. Per hanc ergo poterat Chriſtus deſcendere facilè, hæc patens erat deſcendendi via, ideoque ſi ea relicta vellet deſcendere, ſe dimittendo, ſperans ab Angelis ſuſtentandum, diceretur Deum tentare, & in via ruinæ ire, & viæ laborioſæ
Tra.2.in 1. can. Ioan. ad finem. ſe credere: ideoque reſpondit: *Non tentabis, &c.* id eſt, ut inquit Auguſtinus: Si hoc fecero tentabo Deum. Ex quo intelligere poſſumus, nequaquam nobis miraculosè ſperandum auxilium, dum communi via & ad manum habemus, quæ agere valeamus. In cujus confirmatio-
2.2.q.97. art. 1. nem annotavit Divus Thomas illud ſancti Regis Ioſaphat: *Cum ignoremus quid*
2.Par.20. 12.loc.cit. *agere debeamus, hoc ſolum habemus reſidui, quod oculos noſtros dirigamus ad te.* Pertinet
l.22. contra Fauſt. enim, ait Auguſtinus, ad ſanam doctrinam, ut cum homo habet quod faciat, non tentet Dominum Deum ſuum: juxta quam, multi ſunt qui Deum tentare videntur: tu videlicet, qui vis, quaſi per Angelorum manus cibum obtinere, dum potes labore manuum tuarum, aut inſerviendo aliis, victum comparare, nec laborare aut inſervire vis; ſimiliter qui quæris, ut Deus Angelos mittat ad portandum in cœlum, cum tibi patens ſit ſcala mandatorum, quam cum tenere poſſis, non vis vel attingere. Tu itidem qui te demittis voluntariè ad occaſiones peccati, ſperans quod Deus manibus ſuis te ſuſtentabit, ne offendas ad lapidem pedem tuum, cum tibi pateat ſecuritatis via, quam poſſis tenere, fugiendo talem occaſionem. Suſanna quidem divinitus ſibi auxilium dandum confidebat, *& cor ejus erat fiduciam habens in Domino*, quia nulla alia ſa- Dan. 13. 45.
luus via patebat, hocque ſolum habebat reſidui, ut oculos ſuos ad Deum dirigeret: miracula tamen quærere, aut expectare, quando neceſſaria non ſunt, eſt tentare Deum.

§. 52. *Oſtendit evidenter Chriſtus dæmoni, ſe ejus comprehendiſſe mentem, quod ad revincendum illum eſt efficax.*

PReſſius hæc Chriſti reſponſio expendenda: nam Scripturam ſacram tam ¶ 181
aptè induxit, ſicut decebat illum, qui ejuſdem Scripturæ erat præcipuus autor & conditor. Locus habetur in Deuteronomio, & quamvis in Hebræo, ut videre eſt apud Pagninum, legatur in plurali: *Non* Deut.6.
tentabitis Dominum Deum veſtrum, ſicuti 16.
tentaſtis in loco tentationis, tamen apud Septuaginta, juxta quos Chriſtus & Apoſtoli frequentius Scripturas citarunt, ſicut Chriſtus retulit, habetur: quo etiam modo Hieronymus in Vulgata legit, nec ulla eſt diſcrepantia, cum in ſingulari legitur, *Non tentabis*, aut quia ibi ſermo erat cum ſingulari populo, aut ut oſtendatur, ea quæ in communi à Deo ſtatuuntur, ita ab unoquoque legenda & accipienda, ac ſi cuivis in particulari directa ſint. *Non* inquit, *tentabis Dominum Deum tuum, ſicut tentaſti in loco tentationis.* Ad eam alludit hiſtoriam, quæ habetur in Exodo, quan- Exod.17.
do tam impia tentatione populus tentavit 7.
Dominum, ut ab ea locus ille nomen acceperit, vocatuſque fuerit, *Tentatio.* Tentare propriè loquendo, ut ex profeſſo ad hoc inſtitutum annotat Divus Thomas, 2.2.q 97.
eſt experimentum de aliqua re ſumere. art.7.
Unde quando homo aliquid agit, tantum ad experiendum & ſciendum, dicitur tentare, ſicut is, qui equo inſidet, non ad iter agendum, ſed tantum ad experimentum ſumendum illius: ſimiliter, qui oſtium impellit, tantum ad experiendum, apertum ne ſit, an clauſum. Idcirco tunc vere ali-

Digitized by Google

aliquis dicitur tentare Deum, quando aliquid facit, aut ab eo fieri poſtulat, tantum intendens experimentum ſumere divinæ poteſtatis, ſeu pietatis, vel gubernationis, aut ſcientiæ: ut aliquis peteret aliquid fieri à Deo, ut Deus oſtenderet ſe rem aliquam ſcire, aut vero poteſtatem habere, vel providentiam, & gubernationem orbis. Hocque populus ille egit quando defectum aquarum ſenſit. Duo enim ibi peccata commiſit, inquit Cajetanus: primùm jurgii adverſus Moyſen: *Jurgatus enim eſt populus contra Moyſen, dicens: Da nobis aquam adbibendum.* Secundum tentationis contra Deum, dicens: *Eſtne Deus in nobis an non?* Et propterea Moyſes hæc audiens, arguit eos dicens: *Cur tentatis ſummum Deum?* Verè enim tentabant, vertendo in dubium propter penuriam aquarum, utrum Deus eſſet gubernator eorum: & optando ſe certos reddi, quæſierunt & exegerunt proviſionem aquæ, non tam ut haberent aquas, quam ut ſcirent, an Deus eorum gereret providentiam. Debebant autem viſis tot miraculis præcedentibus, humiliter & reverenter recurrere ad Deum, petendo fidelibus precibus, ut daret eis aquam; non verò quærere experimento proviſionis, an Deus providentiam haberet. Hæc ſimiliter annotavit Hugo de Sancto Victore, & Rupertus idipſum ex profeſſo proſequitur, annotans, populum illum hanc petitionem ad ſui etiam ſuperbiam & jactantiam ordinaſſe, ut ſcilicet poſſet gloriari, quod Deus ſingulariſſimum illius curam gerebat. Et quamvis Deus vellet, ut omnes hanc ſui erga populum illum curam intelligerent, ad ipſiuſmet Dei gloriam; populus tamen ad ſui ipſius gloriam & jactantiam ordinabat ejuſmodi petitionem, ut ſcilicet poſſet ſe extollere, tali experimento comprobans, quod Deus eſſet cum eis. Tentaverunt ergo Deum, qui non ut eum colerent, aut præcipuè ut ſibi provideret, aquas ab eo poſtularunt, ſed ut per hoc medium inveſtigarent, an Deus tantam illorum gereret curam qualem per os Moyſi promiſerat, ut hinc poſſent in ſemetipſis extolli, & gloriari, quod habebant Deum ad menſuram oris ſui. Quod factum Deo ita diſplicuit, ut nunquam ab ejus memoria excidiſſe viſum fuerit: quem tentationem perpetuo illi populo impropetavit; & propterea tandem in Deuteronomio, id eſt, ſecunda vel iterata lege, ut annotat Hieronymus, id apertè expreſſit: *Non tentabis Dominum Deum tuum ſicut tentaſti in loco tentationis:* Hinc patet, quam aptè Chriſtus Dominus nunc hanc inducat Scripturam: vult enim diabolus & petit, quod ſe demittat, non quidem humiliter à Deo poſtulando auxilium propter aliquam utilitatem, ſed ad inveſtigandum, inquirendum & ſciendum, an Deus eum tanquam filium diligeret. Excitat propterea Chriſtum, ut experiatur, an Deus gerat illam ipſius curam, quam per os Davidis promiſerat: *Angelis ſuis Deus mandavit de te, &c.* Et id quidem non ad Dei gloriam, ſed ad ipſiuſmet Chriſti factum & jactantiam, ut omnes viderent, quantus eſſet homo, quem, cum ſe expinnaculo demitteret, Angeli manibus exciperent, ut dictum eſt. Optimè ergo ea verba inducit, quibus ſimilis actio expreſſè & ſingulariter prohibita fuit à Deo, dicente: *Non tentabis, &c.* Et verè ſenſus iſte non latuit Sanctos Patres, quem indicant Hilarius *a*, Chryſoſtomus *b*, Auguſtinus *c*, & Ambroſius *d*. Manifeſtè ergo CHRISTUS Dominus oſtendit, ſe apertè comprehendiſſe dæmonis intentionem & mentem; qui verè illum inducebat, ut tentaret Deum: hocque dæmoni ipſi notum fa it, ut expendit Beatus Maximus, idem eſt enim, inquit, ac ſi dixiſſet: Hoc quod ſuades diabole, tentationis præſumptio eſt, non conſilium ſanitatis, jactantiæ vanitas, non virtutis exemplum: Deum enim tentat, qui jactantiæ ſuæ vitio ſuperfluam & inutilem vult oſtentare virtutem. Sic caput & mentem ſerpentis ſtatim conterere voluit, inquit Sanctus Irenæus, ſicut de illo prædictum, oſtendens ſe ejus mentem comprehendiſſe. Occultam igitur diaboli inten-

Exod. 17. In ca. 17. Exod.

In caten. Lippo. In cap. 4. Matth.

¶ 182

In cap. 4. Matth.

a Cant 3. in Matth. b Hom 13 in Matth. & 5. in imper. c in Pſ. 90. d L. 4. in Lucam. e Hom. 1. & 4. Dom. 1. quadrag.

L. 5. cont. Hæreſ. c. 21.

tentionem prodidit, & in lucem dedit, quo
facile eum potuit reüincere: oſtendes ac
docens, quomodo tentationes quædam
occultæ, quas diabolus titulo ſanctitatis
proponit, à nobis ſint revincendæ: id ſi-
quidem fiet, ſi cum ad aliquid excitamur,
quod ſanctum bonumque apparet, inten-
tionem finemque excitantis diſcutiamus.
Serm. 64. in Cantica. Cant. 2.15. Quod egregiè annotavit Beatus Bernar-
dus, expendens illud quod Sponſus dixit:
Capite nobis vulpes parvulas. Circa quod,
quærit duo: primum, cur tantum vulpes
paruulas capi iubeat. Nunquid enim ma-
iores vulpes relinquendas volvit? aut ve-
rò minus cauendæ ſunt maiores, & ſenio-
res? deinde cur non abigi, occidi, fugari,
expellive, ſed tantum capi iubeat? melius
& ſeverius videretur, occidere eas, quam
¶ 183 capere. Sed reſpondet in primis, Sponſum
cœleſtem, nomine paruarum vulpium, in-
telligere quaſdam tentationes occultas,
ſubtiles, quas titulo ſanctitatis aut Scri-
pturarum ſanctarum exemplo, diabolus
inducit: quas puſillas dixit, non malitia,
ſed ſubtilitate; aſtutum ſiquidem natu-
ra hoc genus eſt animantis, promptum-
que admodum ad nocendum in occulto;
& videtur mihi congruentiſſime deſigna-
re, ſubtiliſſima quædam vitia, ſpecie pal-
liata virtutum, nec enim aliter nocero
queunt, niſi quod ſe virtutes, virtutum
quadam ſimilitudine mentiuntur. Sunt
autem hæ cogitationes hominum, aut va-
næ, aut ſactæ immiſſimones per Angelo
2.Cor.11 14. malos, *Angelos Satanæ, qui ſe transfigu
rant in Angelos lucis, parantes ſagittas ſuas
in pharetra*, hoc eſt, in occulto, *ut ſagittent
Pſa. 10.3* *in obſcuro rectos corde*, Unde puſillas pro-
pter hoc reor dici, quod cum cætera vitia,
quadam quaſi corpulentia ſui manifeſta
ſe præbeant, hoc genus pro ſui ſubtilitate?
haud facilè agnoſci, & ideò nec caveri
poſſit, niſi duntaxat à perfectis & exerci-
tatis, & qui habeant illuminatos oculos
cordis, ad diſcretionem boni & mali, ma-
ximeque ad diſcretionem ſpirituum, qui
2.Cor. 2. 11. cum Apoſtolo poſſint dicere: *quia non i-
gnoramus aſtutias Satanæ, nec cogitationes
eius*, Et vide, ne forte ob hoc ab Sponſo ju-
beantur, non quidem exterminari, vel
abigi, vel occidi, ſed capi, quod videli-
cet, huiuſmodi ſpirituales doloſaſque be-
ſtiolas, omni vigilantia & cautela obſer-
vari oporteat, & examinari, & ſic capi, id
eſt, comprehendi in aſtutia ſua. Er-
go cum proditur dolus, cum fraus ape-
ritur, cum convincitur falſicas, rectiſſimè
tunc dicitur capta vulpes puſilla, quæ de-
moliebatur vineam. Ita Bernardus: &
acute quidem: verbum enim capiendi,
abſolute prolatum, non tantum ſignifi-
cat, quod eſt manu aut laqueo appre-
hendere, ſed & id quod eſt intellectu
comprehendere, quod ſit, cum videlicet
mentem intentionemve alicujus aſſequi-
mur. Ita intelligo illud Apoſtoli: *Capite* *2.Cor.7.2*
nos: id eſt, videre, quid ego intendam:
ita & dicitur quis capere verbum alicu-
ius, quomodo & CHRISTUS: *Non o-* *Matth.*
mnes capiunt verbum iſtud: propriiſſime- *19.11.12*
que dicitur hoc verbum, quando pene-
tramus mentem, intentionemque ejus,
qui dolos contra nos inſtruit: hoc nam-
que ipſo, quod ei oſtendimus, nobis iam
ejus mentem patere: ille comprehendi-
citur, qui iam hoc ipſo nihil agere poteſt
in noſtri exitium. Et verè alludit Spon-
ſus, ad naturam vulpis, quę præcipuè frau-
dibus agit & ſuperat, & vel hoc ſolo fu-
gatur, quod quis ei oſtendit, ſe illam vi-
diſſe, Quod eleganter proſequutus eſt *In Phyſiol. ca. 19.*
Beatus Epiphanius, dæmonis mores ex
vulpis conditionibus declarans, quas ex-
primunt, qui illius animalculi naturam
deſcribunt. Vulpes, inquit, verſutum eſt a-
nimal: cum enim eſurit & cibo caret, a-
prica loca adit, & humi ſtrata, animamque
continens, ac ſimulans ſe mortuam, ſu-
pina jacet oculis, & pedibus ſurſum ere-
ctis. Aves itaque dilabuntur, ut ipſa ve-
ſcantur: illa vero arripit eas ſubito, ac pro
libito devorat. Ita ille. Quod & Gyllius *Ex lib. 2. Oppiani.*
clarius dixit: Cum avium, inquit, greges
ſubvolantes videt, humi ſtrata jacet, ſimul
& oculos claudit, & roſtrum in terram
deponit, & animam continet, & dormi-
entis, vel potius extinctæ ſpeciem ſimi-
litudinemque gerit. Cum autem ſic ad
ter-

Digitized by Google

terram abjectam aves conſpiciunt, mortuam arbitrantes, gregatim dilabuntur, in eaque hæſitantes, tanquam illudunt, ac vulpes eas ad roſtrum appropinquantes,
¶ 184 ore hiante atque imminente devorat. Similiter ejus fraudes deſcribit Beatus Iſidorus: & Albertus Magnus addit, eam exertam habere tunc linguam. Michael Herus ſubjungit, in argilla rubra eam prius volutari, inquinarique, ut vulnerata ac ſanguine cruentata appareat. Itaque quaſi mortis operculo ſe induit, quo ſecuras reddat aviculas. Si illæ hanc vulpis mentem dolumve apprehenderent, dicerentur eam capere, & hoc ipſo eam deluderent. Ita, inquit Epiphanius, diabolus nobiſcum agit, operit ſe aliquo indumento ſecuritatis, ſicuti nunc agens cum Chriſto, Scripturæ ſacræ verbis tentationem operit, idque ſæpius facit, dum ſub ſpecie divini verbi vel virtutis abſcondit laqueum Capienda eſt vulpecula, id eſt, mens ejus comprehendenda, tenenda intentio illius, hoc enim ipſo quod oſtenderimus ejus mentem percepiſſe, nihil habebit, quod agat. Dum ergo excitaris ut honori conſulas, ne patiaris te ab aliis contemni, quia ſcriptum eſt: *Melius eſt nomen bonum quam divitiæ multæ* attentè conſidera, an potius ad vindictam vel iram, quam ad verum honorem, quem Chriſtianum decet, inducat. Si ad ſervandas facultates divitiaſque impelleris, quia ſcriptum eſt: *Vade piger ad formicam, quæ congregat in æſtate, &c.* cape excitantis mentem, an verius avaritiam, quam providentiam ſuadeat. Si ad proximorum opera conſideranda vel inquirenda movearis, quia ſcriptum eſt: *Unicuique mandavit Deus de proximo ſuo,* vide ne potius ad curioſitatem, quam ad proximi utilitatem inducaris. Juxta hanc doctrinam ſæpe exponere viſus eſt Beatus Hieronymus illud Eccleſiaſtes: *Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris: quia curatio facit ceſſare peccata maxima.* Spiritus nomine diabolum intelligit, ſicut etiam Sanctus Gregorius Taumaturgus *a*, Olympiodorus Ambroſius *b*, & Cyrillus *c*, & Gregorius Papa *d*: illum non ſimpliciter vocat Spiritum, ſed cum addito, *poteſtatem habentis*, id eſt, Dei, quia nullam poteſtatem diabolus habet, niſi quam Deus, cui ſubeſt omnis poteſtas, ei indulſerit, conceſſerit, vel permiſerit, ut rectè annotant Auguſtinus *e*, & Gregorius *f*. Hic ſpiritus dicitur aſcendere ſuper te, cum ſurgit ad expugnandum te. Unde Symmachus legit: *Si ſupervenerit tibi, aut irruerit in te, locum tuum ne dimiſeris.* Hieronymus legit, *cor tuum*, quomodo etiam Divus Cyrillus Alexandrinus *g*, amboque credunt, id nobis imponi, quod alibi dictum eſt, *Omni cuſtodia ſerva cor tuum.* Itaque vult dicere: Cum tentator irruit, ſta attentus, ſta ſuper teipſum, quod Hiſpani dicimus, *Eſta en ti*, diligenter attendens, quid tentator intendat: *Curatio enim facit ceſſare peccata maxima:* curationis nomine Hieronymus intelligit, diligentem ſolertemque curam, qua tentatoris mentem quis capit, & ejus intentionem comprehendit: hoc enim ipſo ceſſat ille tentare, quo ſuas fraudes novit à nobis comprehenſas ſicuti & nunc factum eſt: hoc namque ipſo quòd CHRISTUS explicuit ſe ejus intentionem comprehendiſſe, & quod intellexit, ſe ſub titulo confidentiæ, quam Scriptura ſacra ſuadet, induci vere ad id, quod Deus manifeſtè prohibuit, ſcilicet ad tentandum Deum, non habuit quo ulterius progrederetur, ſed ad tertiam diverſamque omninò tentationem inducendam, ſe totum convertit.

(?)

Margin notes: L. 2. Ethimol. c. 2. — Prov. 22. 1. — Prov. 6. 5. — Eccle. 17. 12. — Epiſt. 8. & lib. 2. Apol. cont. Ruffin. & in c. 4. ad Epheſ. — Eccl. 10. 4. — a In c. 10. Eccleſ. — b In Pſ. 37. 41. — c Catche. 2. — d 3. lib. mor. c. 17. — e Lib. 2. qq. ad Simpl. q. 1 — f Lib. 18. mor. cap. 3 — g In ca. 1. Eſa. — Prov. 4. 23.

§. 53. Lo-

Digitized by Google

§. 53. *Loca, ſicut Balaam mutat diabolus, qui tandem duxit Chriſtum ad altiſſimum montem, non temerè definiendum, quis hic mons fuerit.*

¶ 185 I*Terum aſſumpſit eum diabolus in montem excelſum valde, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraveris me.* Balaam ariolus omnes ſuas vires applicavit, ut populo Dei malediceret: id autem in primo congreſſu conſequi non valens, loca mutabat, & ad aliam partem divertebat, inſtigante Rege Balaac, qui credebat, ut ait Rupertus, ex mutatione locorum, mutandam populi fortitudinem, & quod quem ex una parte fortem invenerat, ex alia deprehendere poſſet infirmum. Idcirco ſecundo & tertio loca mutavit. Ita diabolus volens ſuperare Chriſtum, loca mutat, & quem ex una parte primò conſideravit, ex altera conſpiciendum ſibi proponit, & quem non potuit circa gulam vincere in deſerti ſolitudine, ubi ſumma panis erat inopia, adduxit ad populoſiorem orbis civitatem, ut ad inanem gloriam provocaret. Quod cum minus potuiſſet perficere, locum tertiò mutat, & ex alia parte Chriſtum aggreditur, ducens eum in montem excelſum, & promittens omnia regna mundi, ſi ipſi cederet. Supremam fortioremque ultimo loco tentationem extruit, inquit Chryſoſtomus, & ut dixit D. Ephrē Syrus, omnem ſuam evacuavit poteſtatem. Sicut fortis athleta, inquit Chryſoſtomus, tunc omni virium ſuarum potentia contra inimicum inſurgit, quando videt ſe prioribus congreſſibus, non ſolum non profeciſſe, ſed ſaucium, vulneratumque remanſiſſe; & quanto in illis majores inimici vires expertus eſt, tanto magis ipſe ſuas exerit, ſciens in ultimo congreſſu poſitam eſſe victoriæ gloriam. Sicut ergo diabolus victus à Chriſto in deſerto, eum aſſumpſit in ſanctam civitatem, & ſtatuit ſupra pinnaculum, &c. ita & ibi, ab eodem

Num. 23. & 24. — *In l. Num.* — *Hom. 13. in Matth.* — *L. de pœnit. ante medium.*

ſuperatus, locum mutavit: *Aſſumpſit,* enim *illum,* & duxit, *in montem excelſum valde.* Ambroſius, in montem altiſſimum, legit, ex quo omnia mundi regna poſſet oſtendere. Quidam cenſent, hunc fuiſſe montem Nebo, qui erat eminentiſſimus in campeſtribus Moab, ultra Jordanem: nam erat altior ſublimiorque pars montis Abarim, cujus ſupremus vertex, dicitur Phaſga, à quo tota regio circumſtans, etiam Phaſga vocatur, ut B. Hieronymus dixit. Huic proximus eſt mons Phogor, ita dictus, propter eminentem altitudinem, quaſi ſpecula agri, ut ait Hieronymus, in cujus vertice Balaam ariolus tandem aſcendit, maledicturus populo Dei, ut dictum eſt. In hunc autem montem Nebo, aut Phaſga, Deus ſubduxerat Moyſen, totam promiſſionis terram eidem demonſtraturus, ubi & mortuus eſt. De his montibus multa in libris Numerorum & Deuteronomii. Et vere ſi iſte fuit mons, aſtute diabolus Chriſtum duxit ad illum, quaſi demonſtrare volens, ſe largius cum illo agere velle, quam Deus cum Moyſe: quaſi dicens: Deus, ut probè ex Scriptura noſti, tantum conceſſit Moyſi ſervo ſuo, cum illum in hunc montem duxit, videre regna Chananæorum, Amorrhæorum, &c. non tamen tradidit poſſidenda, imò nec permiſit, ut aut levi veſtigio calcaret: ego vero non tantum hæc regna terræ Chanaam, ſed omnia regna mundi tibi oſtendo, non tantum quæ oculis luſtres, ſed ut vere poſſideas, ſi mihi adorationis ſervitium impendere volueris. Deus Moyſen ſervum ſuum poſt plurima obſequia in hoc monte defunctum reliquit: ego ſi mihi obſequutus fueris, non ſolum non defunctum relinquam, ſed ad omnia, quæ conſpicis regna, poſſidenda traducam. Alii cenſent, fuiſſe montem quendam eminentiſſimum in tribu Benjamin, inter deſertum, in quo Chriſtus jejunavit, & Jeroſolymam, propinquiſſimum ipſi deſerto à quo tantum diſtat per duo milliaria: eſtque propiuquus ex parte Auſtrali civitatibus illis famigeratiſſimis Bethel & Hai,
inter quas Abraham tabernaculum tetendit. ¶ 186
Unde mons iſte propinquus valde eſt

Lib. 4. in Luc. — *Beaux. in harmonia.* — *De locis Hebraic.* — *Deut. 33.* *Deut. 34.* — *Adrichomius in theatro de tribu. Benjamin. ex Saligniaco, &c.* — *Gen. 12.*

Gen. 28. loco illi celebri, in qua Iacob dormiens vidit ſcalam, qui cum prius vocaretur Luza, tunc vocatus eſt Bethel, & poſtea tempore Ieroboam, Bethaven: juxta illum enim poſuit Ieroboam vitulos aureos, de 3. Reg. 12 quibus in libris Regum, & aliis in locis. Hunc autem fuiſſe montem, ex eo confirmant, quod uſque in hanc diem, hac de L. de vit. Chriſt. cap. 17. cauſa Mons diaboli nunc cupatur. Ita ſenſit S. Bonaventura & aliqui, qui referunt in illo monte conſtitutum ſacellum, quod viſitantibus conceſſa eſt indulgentia. Et verè ſi hic fuit mons, aſtutiſſime egit diabolus: conſideravit enim montem illum propinquiſſimum fuiſſe loco, in quo rex Os. 7. 7. Ieroboam facillimè populum ad ſupremam impiiſſimamque idololatriam duxit, promiſſionibus regiis, quibus illum tam per ſeipſum, quam per ſuos principes allexerat: de quibus egregie Oſeas ſub mira metaphora clibani & fermenti loquitur, nam ſicut pruna clibano immiſſa, paulatium totum clibanum ſuccendit, & parua fermenti particula in maſſam conjecta, totam paulatim corrumpit, ita rex Ieroboam miſit in cor populi promiſſiones regias, quæ paulatim illud ita per concupiſcentiam ſuccenderunt & corruperunt, ut ſummo affectu, quaſi furentes procubuerint adorantes idola, aut dæmonem in idolis, & tam firmiter illis promiſſionibus radicata fuit adoratio ſacrilega in ipſorum cordibus, ut nunquam amplius fuerit penitus eradicata: ut patet ex Prophetis. Unde de hac re agens Dominus: *Profunde*, inquit Os. 9. 9. *peccaverunt, ſicut in diebus Gabaa.* In Hebræo: *Profundè fuerunt corrupti, ſicut in diebus Gabaa.* Chaldaica: *Adduxere corruptionem, ſicut in diebus Gabaa*; eum ſcilicet non ſolum ingens facinus Iſraëlitæ commiſerunt, ſed & ſeipſos accinxerunt, ad illud, uſque ad extremum vitæ ſpiritum defendendum, de quo in libro Iudi- Iud. 19. & 20. cum. Quia ergo Rex Ieroboam quibuſdam promiſſionibus tangens corda totius populi, ſacerdotum, principum, nobilium & cæterorum, ita illa ſubjecit, ut omnes proni & procidentes adorarent dæmonem in idolis, quæ ille exhibebat, quamuis exigua reſpectu cujuſque poſſet eſſe promiſſio, quæ tot hominum millibus erat communis: credidit diabolus, quod facilius & efficacius poſſet cor vnius hominis ſubiicere, nō decem tribuum, ſed omnium regnorum mundi tam ampla promiſſione, ut illi ſoli illa omnia, vniuerſamque eorum gloriam tradēda promitteret. Grauis certè imò grauiſſima & ſuprema tentatio, ut Mald. in cap. 4. Matth. dicemus. Alii tandem cenſent fuiſſe aliquem ex montibus propinquis Ieroſolymæ, quam circumdatam montibus perhibet David, dicens: *Montes in circuitu ejus.* Ps. 124. 2. Sed verè Euangeliſta, quamuis montem In cap. 4. Matth. non nominet, quia id, ut ait Euthymius, nihil ad rem conducebat, dixit altiſſimum illum fuiſſe, & excelſum valde: & vere circa Ieroſolymam non eſt aliquis mons, cui hoc conueniat: montes namque qui ſunt in circuitu, minores ſunt monte Moria, in quo templum erat extructum: ideoque pinnaculum templi illis omnibus eminebat, nec oportuiſſet ad regna mundi oſtendenda, Chriſtum ad aliam ex circumſtantibus montibus transferre. Credo igitur montem fuiſſe altiorem pinnaculo, & omnibus montibus circa illum exiſtentibus, Imò & Beatus Chryſoſtomus, quem citat D. Thom. aſſeruit montem fuiſſe altiorem mundi, & hoc inquit In cap. 4. Matth. D. Thomas, videtur ſonare cum dicitur: *Excelſum valde.* An autem fuerit mons Nebo, aut ejus vertex Phaſga, aut verò alius mons in tribu Beniamin, de quibus dictum eſt, nequaquam diffiniendum exiſtimat Euthym. Hoc certum ſit, CHRISTUM à diabolo in montem excelſum ductum, quod conſiderans Chryſoſtomus: Hom. 5. ex variis in Matth. Mira, inquit, & mirabilis Domini patientia, & diaboli ſingularis audacia: provocat tertio nunc inimicus, & aſcendit in excelſum, ut tentet, & Dominus ſequi dedignatur, ut vincat.

(?)

§. 54. Reg-

Digitized by Google

§. 54. *Regna mundi & eorum gloriam oſtendit Chriſto diabolus in momento, quæ non vera ſed phantaſtica fecit apparere.*

ET *oſtẽdit ei omnia regna mũdi & gloriam eorum.* Origenes inquirit, quænam fuerint hæc regna mũdi, quæ ſibi tradita diabolus profitetur. Dixit enim
¶ 185 *Hom. 30. in Luc.* apud Lucam: *Quia mihi tradita ſunt, & cui volo, do illa.* Et reſpondet, mundum hoc
Luc. 4. 6. in loco ſumi, non pro machina iſta à Deo creata, ſed in malam partem pro hominibus carnalibus, aut mundanis, ſuos affectus pravos ſequentibus. Eo modo, quo ſæpè in Scriptura ſacra dicitur: *Totus mundus in maligno poſitus eſt*, & *qui amicus eſt*
1. Ioan. 5. 19. *hujus mundi, inimicus Dei conſtituitur.*
Iacob. 4. 4 Hujus mundi diabolus dicitur princeps à CHRISTO Domino: *Venit*, inquit, *Princeps*
Ioan. 14. 30. Tract. 52. in Ioa. *hujus mundi.* Abſit nã que, inquit Auguſt. ut diabolum mundi principem ita dictum exiſtimemus, ut eum cœlo & terræ dominari poſſe credamus: ſed mundus appellatur in malis hominibus, qui toto terrarum orbe diffuſi ſunt: & hoc modo mundum ſæpe in Scriptura accipi, frequenter docet
Tract. 52. in Ioan. num circa initium & Epiſt. 120. ad Honor. c. 3. & 12 de doctr. & Chriſt. c. 12. & in Pſal. 30. cont. 3. &c. idem Auguſt. Sunt autem hujus mundi regna, homines diverſis peccatorum generibus traditi, ſuper quę diabolus regnat: hæcque ſibi tradita dicuntur. Sciebat igitur diabolus, inquit Orig. Chriſtum veniſſe, ut regnum ejus tolleret, & ut ii, qui ſub eo erant, inciperent eſſe ſub Chriſto. Idcirco omnes homines vitiis traditos, tanquam diverſa regna in quibus regnabat, ei oſtendit, dicens: Ideo veniſti, ut adverſus me dimices, & tollas de imperio meo, quos nunc ſubiectos habeo: nolo cõtendas, nolo nitaris, ne habeas ullã in certãdo moleſtiam: unũ eſt quod precor: Procidẽs adora me, & accipe regnũ omne, quod teneo. Ita ille. Hanc ſententiã ſequi videtur B. Cyprianus: à communi tamen ſanctorũ Patrũ
Lib. de jejun. & tent. Chriſti circa finem. ſenſu procul abeſt, qui docet, regna orbis terræ à diabolo eſſe oſtenſa Chriſto. Voluit namq; in eo cupiditatẽ excitare, & ideo illa oſtendit, quæ ad eam excitandam poterant conducere, qualia ſunt regna terræ, eorum amplitudo, divitiæ & gloria. Ita Ambroſ. *a* *a Lib. 4 in Lucam.*
Hieron. *b*, Chryſoſt. *b*, Rupertus *b*, Theophyl. *b* Euthymius *b*, D. Tho. *b*, D. Ephrem. *b In c. 4 Matth.*
Syrus *c*. Signanter autem quod Origenes dicit, dæmonem cognoviſſe Chriſtũ, minus probabile eſt: tota enim ejus cura erat, hoc agnoſcere, & ad hunc finem omnem *c Lib. de Pænit. ante medium.*
tentationem deſtinavit, ut ex S. Patribus dictum eſt. Quomodo autem hæc omnia regna & eorum gloriam oſtenderit diabolus, non facilè eſt explicare, præſertim cum S. Lucas dicat, oſtenſa fuiſſe: *in momento:* quia videtur in primis impoſſibile, dari mõ- *Luc. 4. 5.*
tem in mundo, ex quo omnia regna mundi conſpici poſſint: nam ſi talis mons daretur, etiam ipſe ex omnibus regnis poſſet videri: & certum eſt, nullum talẽ montẽ dari, qui ex omnibus mundi partibus videatur. Deinde, quia etiamſi daretur, nõ poteſt humanus obtutus, quæ longiſſimè diſtant, videre: nam debet inter potentiam & objectum eſſe debita diſtantia: ideoque multæ ſtellæ ſunt in cœlo, quæ à nobis videri diſtinctè non poſſunt, quãvis ingẽtis ſint magnitudinis, quia longè diſtant. Et quãvis omnia regna mũdi ex aliquo eminenti loco videri poſſent, nõ tamẽ inde poſſet diſcerni cujuſuis gloria, peculiaris ornatus: nam experientia compertũ eſt, quod etſi montẽ è longè videamus, nullatenus arbores, fontes, herbas, aliaq; quæ ad ejus ornamentum faciunt, viſu deprehẽdimus. Diabolus autẽ ¶ 188
non quomodocunque dicitur oſtendiſſe Chriſti regna, ſed *& gloriã eorũ.* Hoc ergo difficile eſt; ait Rupertus, nã neque natura *In cap. 4. Matth.*
rerum, neque oculorũ, hoc admittit, ut de monte quolibet, quantumvis excelſo, cuncta terræ regna, & regnorũ omniũ gloria ſimul & in momẽto poſſit ab homine perſpici. Deo ſanè facilè eſſet, omnia regna & eorum gloriam, imò & minores atomos, clariſſimè oculis cujuſque exponere videnda, ſicut verè expoſuit D. Benedicto, refertque Gregorius: nam cum ſanctus vir nocturnas orans ageret vigilias, ſubito vidit lucem fuſam deſuper, cunctas noctis *2. Dialog. cap. 35.*
tenebras effugaſſe, tantoque ſplendore clareſcere, ut diem lux illa revinceret, ſub qua omnis mundus, velut uno ſolis

hhhh 2 radio

radico collectus, ante oculos ejus adductus eſt. Hoc inquit Rupertus, mirantes veneramur, quod egit cum homine omnipotens Deus qui cum totius lucis ſit autor, quam voluerit lucem poteſt producere, & infundere, ſub qua omnia quæ ille voluerit repræſentare, clariſſimè conſpiciuntur. Sed tenebrarum autor nullatenus poteſt, quam vult lucem producere, ſub qua totus mundus, & quæ in ea ſunt glorioſa, clare cernantur. Unde Divus Thomas non approbat dictum B. Remigii aſſerentis, dæmonem eo modo oſtendiſſe Chriſto regna mundi, & eorum gloriam, quo Deus oſtendit B. Benedicto univerſum mundum, & omnia, quæ in eo ſunt, luce quadam deſuper immiſſa. Deinde facile eſt Deo, per imaginariam viſionem, omnia quæ vult ita repræſentare ac ſi oculis clariſſimè cernerentur: quomodo futura ita Prophetis oſtendit, ut videntes merito dicerentur. Imò & diabolus ipſe hoc modo poteſt multa ita imaginationi repræſentare, ut oculis conſpici videantur, quomodo ſæpe Lamiis res oſtendit, ut cum vere immotæ in uno loco perſiſtant dormientes, credant ſe in tali vel loco revera ſteтiſſe, hæc aut illa vidiſſe, &c. & quamvis ſint, qui credant, ita dæmonem oſtendiſſe Chriſto regna mundi, & gloriam eorum, ſpecies in ejus imaginatione commovens aut inducens, ſed non ſatis pium eſt, inquit Janſenius dicere, diabolum interiores Chriſti ſenſus aut imaginationem commovere potuiſſe, novis apparentium rerum ſpeciebus. Nec ullatenus ita ſenſit B. Titus Boſtren. quamvis quidam diligens autor ita illum ſenſiſſe referat: tantum enim dicit, dæmonem ad modum eloquentis oratoris, verbis depinxiſſe regna mundi, & eorum gloriam, crediſſeque, ita res à Chriſti mente conceptas, ſicut ille verbis expreſſerat: Quomodo Titus Boſtrenus credit, regna mundi à dæmone oſtenſa fuiſſe Chriſto. Alii dicunt, dæmonem oſtendiſſe, non quidem expreſſe repræſentando regna & eorum gloriam, oculis CHRISTI, ſed digito indicando & demonſtrando, dicens: In illam partem eſt regnum Perſarum; verſus iſtam eſt Romanorum regnum &c, *& eorum gloriam*, oſtendit, quia in unoquoque regno quid excellens eſſet recenſuit. Ita Chryſoſto *a*, Euthymius *b*, D. Thomas *b*, S. Bonavent. *c*, & multi ex recentioribus: hæcque ſententia probabilis eſt. Quidam noſtri temporis doctus autor *d*, exiſtimat, dæmonem vere omnia regna mundi, & eorum gloriam & ornatum, aut quæ in illo pretioſa ſunt, obtuliſſe oculis CHRISTI, quia potuit ſpecies viſibiles rerum, quas Philoſophi intentionales appellant, ex remotiſſimis locis uſque ad oculos CHRISTI deferre, per quas res omnes, quarum illæ erant ſpecies clariſſimè intueretur. Hoc tamen vel ipſi Philoſophiæ repugnare credo, quæ docet, ſpecies viſibiles pendere à rebus, non ſolum in fieri, ſed & in conſervari: neque puto, dæmonem tanta virtute præſtare, ut poſſit cujuſuis rei veras ſpecies viſibiles in quemcumque locum deportare, aut conſervare, etiam in abſentia rerum, quarum ſunt ſpecies, ut latè probat Abulēſis. Alii ergo tandem exiſtimant diabolum non vera regna mundi obtuliſſe Chriſto videnda, ſed phantaſtica & à ſe conficta. Ita ex profeſſo Rupertus, *e* & egregiè Theophyl. *f*, & eleganter D. Ephrem Syrus *g*. Hancque credo veriſſimam eſſe ſententiam: hoc enim decens aptumque eſt & conditioni, & potentiæ dæmonis. Conditioni quidem, quia mendax eſt, & pater mendacii, & mendacia confingere eſt illi maximè proprium, & ſolum fucata bona exponere. Contendit B. Auguſtinus *h*, columbam, in cujus ſpecie Spiritus S. apparuit in baptiſmo CHRISTI verum animal fuiſſe: quia decuit, inquit, ut ſpiritus veritatis, non uteretur fictione, aut figura mendaci. Quam ſententiam docuerat Tertullia. *i* & ſequutus fuit Anſel. *k*, & ex profeſſo D. Thomas *l*, propter eandem rationem demonſtrat: quia indecens eſt Spiritui veritatis, fallax rerum expreſſio: dæmon autem eſt ſpiritus mendacii, ut ore ſuo ipſemet fatetur *m*, & proprium eſt illi mendacia loqui & fingere; idque ſemper agit, cum ex propriis agit *n*. Decens ergo erat, ſuæque conditioni conveniens, non vero regna dæmon-

In cap. 4. Matth.

In cap. 4. Luca. Toletus.

a *Hom. 5. in imperf.*
b *In ca. 4. Matth.*
c *In ca. 4. Luca.*
d *Tolet. in c. 4. Luc. annot. 16.*
¶ 189

In cap. 4. Matth. q. 49.

e *In ca. 4. Matth.*
f *In ca. 4. Matth. & in cap. 4. Luca.*
g *Lib. de poen. cit.*
h *Libro de Agone Chriſ. c. 22*
i *Lib. de carne Chriſti cap. 3.*
k *In ca. 3. Matth.*
l 3. *p. q.* 39. *art.* 7.
m 3. *Reg. ult.* 22.
n *Ioa.* 8. 44.

monſtrare, ſed mendacia, falſa, & conficta. Hoc ipſum eſt ejus potentiæ proportionatum: quia poteſt ſcitè repræſentare quaſcunque res duobus modis: primò ad modum peritiſſimi ſculptoris aut pictoris, qui poteſt tam excellenter & ad vivum res ex-

Lib. 35. cap. 10. hibere depictas, ut veriſſimæ videantur. Id namq; potuit Zeuxis Heracleotes, qui ut refert Plinius, in certamen picturæ cum Parrhaſio deſcenders, ita perfectè uvas depinxit, quod ad eas comedendas aves ſe demitterent. Parrhaſius ſimiliter, qui linteum attulit pictum, ita veritate repræſentata, ut Zeuxis ipſe flagitaret tandem remoto linteo, oſtendi picturam, intellectoque errore concederet illi palmam, quoniam ipſe aves fefelliſſet, Parrhaſius autem ſe artificem, ut idem Plinius recenſet. Secundo ex aëre denſato poteſt dæmon quarum libet rerum figuras & effigies, ac naturales motus effingere, ut humanos ſenſus fallat. Lamia illa, quam refert Philoſtratus, quæ ſimulavit ſe velle nubere Melippo juveni, plurimas o-

Lib. de vita Apolonii c. 5. pes & pretioſa ornamenta, ingentemq; vini & epularum copiam in convivio oſtentabat, quæ omnia cùm Apollonius diceret, fuiſſe phantaſtica & conficta, ſubitò evanuerunt. Hoc modo repræſentat diabolus lamiis palatia illuſtriſſima, omnibus mundi ornamentis excellentia, quæ ſubitò diſparent. Ita coram oculis B. Antonii aliquando innumeras pulcherrimarum mulierum formas nudo corpore exponebat, ut refert

In vita Antonii. D. Athanaſius, & aliquando ferociſſimorũ animalium horribiles figuras. Quod & Catharinæ Senenſi accidiſſe ſimiliter enarrat

3. p. Hiſt. tit. 23. B. Antoninus. Quo etiam modo coram S. Benedicto in ſolitudine ambulante, expoſuit vas argenteum, ut B. Gregor. enarrat: & hujuſmodi innumera ſunt in hiſtoriis Sanctorum. Ita ergo credo, diabolum oculis Chriſti Domini exterius, omnium regnorum, civitatum, hominum, &c. ſpecies ex

¶ 190 aëre efformaſſe, ut apparerent vera mundi regna, veraque eorundem magnificentia & gloria. Ex quibus aptè explicari poſsũt duo:

Luc. 4. 5. unum eſt, quomodo regnorum gloriã po-

Hom. 3 in Luc. tuit diabolus demõſtrare, alterum eſt, quomodo id potuerit, ſicut dixit Lucas, *in momento* perficere Origenes namq; dixit, Euangeliſtam more Scripturæ loquutum, ſecundùm quam omne tempus quincumq; longum, æternitati comparatum, judicatur momentum breviſſimum; & ante oculos Dei; *mille anni tanquam dies heſterna, quæ* *Pſal. 89.*

præterit. Alii intelligunt, momentum pro brevi tempore poſitum ab Euangeliſta Luca, ſecundùm communem Scripturæ loquutionem: qua per Eſaiam ait Domi- *Eſai. 6.*

nus: *Ad modicum in puncto*, id eſt, ad breve *ac.*

tempus, *dereliqui te.* Ita Euthymius. Cæ- *In cap. 4.*

terum juxta noſtram ſententiam manifeſtè *Matth.*

apparet, quomodo in momento omnia regna mundi, & eorum gloriam oſtenderit: quia ſubito & citius quam necromantici omnes poſſent operari, ipſe talia regna fecit apparere. Credo enim ibi innumeras dæmonum legiones aſtitiſſe, ſuo principi famulaturas, quem videbant in prioribus congreſſibus ſuperarum, quæ omnes ex aëre, varia omnium regnorum expreſſerunt ſimulachra & omnes eorum civitates pulcherrimas ita expreſſerunt, ut quidquid in unoquoque regno, & in quacunque civitate pretioſum, ſplendidum, concupiſcibileque eſſe poterat, fulgentiſſimum corãm Chriſti oculis ita exhibuerint, ut omnia regna mundi, & eorum gloriam manifeſtè conſpicere videretur. Illic Romam exhibebant triumphantem, ſumma concupiſcentia dignam. Iſthic Babylonẽ pulchrioribus muris cinctam, quam cum Semiramis muros illius extruxit, & cùm Nabuchodonoſor ex ejus ſolo dominio in ſummam fuit elatus ſuperbiam. Ex illa parte regnum Ophir, auro ſplendidiſſimo abundans, ex iſta regnum aliud illuſtriſſimum, &c. Regna itidem repræſentabat, plena nobilibus clariſſimiſque viris, & redundantia innumera hominum multitudine, ornata fontibus clariſſimis, circumdata nemoribus fertiliſſimis, in quorum agris ingentes pecundum copiæ apparerent. Mare ſimiter plenum triremibus & navibus totius generis: inſulas etiam, &c. ut ſi unius regni cupiditate homines ad quodcunque facinus impelluntur, omniaque ſibi licere, ut regnens, cenſere ſolent, validè poſſet

Digitized by Google

Chriſtum inducere ad ſui adorationem, cui proprerea non unum aut alterum, ſed *in Pſal. 1.* univerſa regna tam illuſtria, cum omni quam conſpiciebat gloria, tam liberaliter *In cap. 4. Luca.* offerret. Hunc dicendi modum tenet Chryſoſt. quam brevibus verbis concluſit D. Bonaventura. Omnia, inquit, concupiſcipibilia mundi, in quibus & per quę homines regnant, oſtendit. Neque incongruum judico credere; dæmones omnia prædicta repræſentantes, illi ſupremo eorum principi variis & plurimis & reverentiæ ſignis fuiſſe obſequutos, & ea ſubjectionis atque obſequii ſigna dediſſe, quæ coram legitimo rege regna ſolent exhibere, ut validius hoc ipſo perſuageret Chriſto, ſe illorum regnorum omnium plenum accepiſſe dominium & poteſtatem. Id ſiquidem indicare videntur verba illa, quæ apud Lucam dia- *Luc. 4. 6.* bolus dixit: *Tibi dabo poteſtatem hanc univerſam, & gloriam illorum*. Nomine enim *a Lib. 4. in Lucam.* *poteſtatis*, intelligunt Ambroſ. *a* & D. Cy- *b Cathec. 4. ad fi. to. 2. Bibli. SS. TP.* rillus Hieroſolymitanus *b*, authoritatem regendi & diſpenſandi res, de qua dicit A- *c Rom. 13. 1.* poſtolus *c*: *Non eſt poteſtas niſi à Deo*. Quaſi dicere voluerit, juxta mentem B. Bonaventuræ: Tibi dabo, ut habeas hoc dominium poteſtatis, & præconium laudis, ut tibi illud exhibeatur, ſicut vides mihi exhiberi.

§. 55. *Violenta fuit ultima tentatio, ut Diabolus, quod intendebat, perficeret.*

¶ 191 H*Æc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraveris me*. Mendax, arrogans, falſa, doloſaque fuit hæc poliicilatio, ut dicemus. Quid tamen per eam diabolus intenderit, dubium eſt, & ex eo difficile, quod non præmiſit nunc illud, quod dua- *Hom. 10. in Lucam.* bus præcedentibus tentationibus: *Si Filius Dei es*. Neque aliquam habet probabilita- *Ser. 8. de villico iniq. to. 2. Biblioth. SS. TP. col. 286.* tis ſpeciem, quod dixit Origenes, diabolum nunc jam cognoviſſe Chriſti perſonam, quod etiam B. Gaudentius Epiſ. Brixianus aſſcruit Præterquam quod enim hoc eſt contra communem ſanctorum Patrum conſenſum, eſt etiam contra manifeſtam rationem, quam D. Thomas inſinuat. Quo- *3. p. q. 41. art. 4.* modo namque diabolus, ſi Chriſtum cognovit, ab illo petiſſet ſe adorari, qui propterea quod ejus perſonæ ſimilitudinem, cum primo creatus fuit, affectavit perpetuæ damnationi fuit addictus? Probabile eſt autem quod alii per oppoſitum cenſent, diabolum ex præcedentibus tentationibus omnino deceptum evaſiſſe, & depoſuiſſe omnem illam, quam habuerat ſuſpicionem, quod Chriſtus erat Filius Dei, ex eo quod vidit, non convertiſſe lapides in panem, & fortè credidit, quod à pinnaculo templi non ſe demiſit, quia auſus non fuit ſe demittere. Videns inſuper Chriſtum à ſe liberè raptum, & puctum quo volebat abſque aliqua reſiſtentia, credidit, quod vere non potuit illum prohibere. Idcircò non jam exploraturus an eſſet filius Dei, quem purum hominem, ſanctiſſimum tamen credebat, ſe totum convertit, ut ad graviſſimum idololatriæ peccatum induceret. Ita B. Hilar. *a* S. Bernard. *b* & S. Thom. *c* Cæ- *a Can. 3. in Matth.* terum S. Ambroſ. *d* perpetuus eſt in ea, *b Ser. 1. in die Pent.* quam tanquam fundamentum præmiſit; ſententia, diabolum ita tentare, ut explo- *c In ca. 4. Matth.* ret; ita explorare, ut tentet: quia in omni *d Lib. 4. in Lucam.* tentatione conatus fuit explorare, an Chriſtus eſſet filius Dei, ut ſi eſſet, illum cognoſceret & fugeret; ſi non eſſet, ad peccatum pertraheret. Quod & dixit S. Irenæus, *e* *e Lib. 5. cont. har. cap. 21.* & clarius B. Hieron. *f.* & D. Thom. *g*, ſatis apertè indicavit Fuit autem ad hęc duo, *f In ca. 4. Matth.* accomodatiſſima, validiſſima, & acutiſſima hæc ultima tentatio, ut ſapienter medita- *g 3. p. q. 41. art. 4.* tus eſt Cajetan. *h* hanc quæſtionem ex pro- *h Ientacul. ult. quæſt.* feſſo pertractans, cujus mentem ſequutus videtur Janſenius *i*. Cogitavit apud ſe cal- *i In concord. c. 19* lidus tentator, inquit Cajetanus, per viam indirectam explorare, imò & extorquere, an Chriſtus eſſet filius Dei. Sciebat ille, quantum Deus odiſſet ſuperbiam, & quod nullatenus patitur, ut aliquis ſibi gloriam ejus ſuffuretur. Non erat in ſui exordio, ex eo quod dixit: *In cælum conſcendam, & ſi-* *Eſa. 14. 13* *milis ero Altiſſimo: ſuper aſtra exaltabo; &c.* perpetuæ damnationi ab ipſo fuiſſe ſe traditum, cui proprium eſt ſuperbis reſiſtere.

Digitized by Google

re. Sciebat itidem, Patrem æternum per generationem æternam, omnia tradidiſſe Filio, quem conſtituit hæredem univerſorum: ideoque proprium eſſe Dei filio, quod omnia à Patre ſibi tradita fuerint, & quod cùm homo fieret, adorandus erat ab omnibus Angelis Dei. Ex quo inferebat, quod ſi Chriſtus erat verus Filius Dei, nullatenus pateretur ſuperbum; extollentem ſe ſupra aſtra, & ſibi vendicantem, non ſolùm omnia, quæ Dei Filio tradita erant, ſed & adorationem illi ſoli convenientem: ideoque quod tunc oſtenſurus eſſet, ſe potius eſſe, cui omnia tradita fuerunt, quique ab omnibus eſſet adorandus; Et hac de cauſa diabolus non ad quodvis peccatum provocavit, ſed ad ſui adorationem, & ad illum actum latriæ ſibi exhibendum, qui ſoli Deo exhiberi poteſt. Violenta igitur tentatio fuit ad explorandum. Erat itidem validiſſima, ad inducendum purum hominem ad peccatum: nihil enim, inquit Chryſoſtomus, potentius hominem allicit ad aliquid aggrediendum, quàm honoris & bonorum conſequutio; ſupremos autem honores, & ſuprema bona totius mundi, diabolus pro unico adorationis actu ita promittebat, ut dicere apud Lucam: *Tu ergo procidens, ſi adoraveris me, erunt tua omnia:* de quo ſtatim latius. Dilemmate itaque acutiſſimo apud ſe diabolus agebat: Aut hic eſt verus Dei Filius, aut purus homo: Si Dei filius eſt, certum eſt, quod non ſuſtinebit me ſuperbientem, & jactantem quæ ſua ſunt, & expoſcentem adorationem ſibi ipſi ſoli debitam: ſed hoc ipſo oſtendit, ſe potius eſſe illum, cui omnia ſunt tradita, quique ab omnibus eſt adorandus: nullus enim patitur, ut de bonis ſuis alius ſe jactet, & multo minus Deus ipſe. Si autem purus eſt homo, utique tam ingenti bonorum & honorum copia allicietur, ad id præſtandum, quod tam facile & brevi tempore, & ſine labore facere poteſt, procumbens ſcilicet me adorare.

Hom. 13. in Matth.

§. 56. *Ultima tentatio fuit ambitionis & avaritiæ, quæ ſuprema eſt, ut diabolus ad ſui adorationem trahat, ut in Aaron & Balaam, & Antichriſto patet.*

¶ 192 Mos dæmonis eſt, inquit Chryſoſtomus, cùm tentat, à minoribus ad majora procedere, & potentiores validioreſque ſagittas ad poſtremos congreſſus ſervare. Quod ex profeſſo, tam ipſe, quam B. Ambroſius ex hiſtoria B. Iob demonſtrant: cujus patientiam ſubvertere contendens, paulatim à minoribus ad ſuprema devenit, & terribiliorem ſagittam ad ultimum reſervavit congreſſum, ut & Origenes egregie expendit. Hunc morem, inquiunt Chryſoſtomus, & Ambroſius, nunc tenuit, Chriſtum impugnans: ideoque tentationem fortiorem, validioremque, tanquam potentiſſimum acutiſſimumque telum ad ultimum reſervavit congreſſum, dicens: *Hæc omnia tibi dabo, &c.* Et quamvis Chryſoſtomus *a*, & Gregorius Nazianzenus *b*, cenſeant fuiſſe tentationem avaritiæ, & Ambroſius *c*, & Auguſtinus *d* ambitionis; ſed ipſimet ſe explicant, ut intelligamus, ſimul ambitionis & avaritiæ fuiſſe; quamvis enim propriè loquendo, ambitio ſit cupiditas honoris & gloriæ, & avaritia cupiditas pecuniæ, & exteriorum bonorum; tamen, ut docuit D. Auguſtinus *e*, avaritia non ſolum eſt pecuniarum, ſed etiam honoris & poteſtatis ambitio. Simul autem dæmonem ad hæc duo, Chriſtum excitare voluiſſe, docent Cyprianus *f*, Ambroſius *g*, & Divus Thomas: *h* nam non ſolùm gloriam regnorum & ſupremam poteſtatem oſtendit, ſed & omnia regna cum omnibus bonis, quæ in unoquoque eorum reperiebantur: ideoque ſuprema bona mundi, ac ſupremos ejus honores demonſtravit, & omnia promiſit, nihil excipiens, aut ſibi reſervans. Ideo & ſancti Patres expendere ſolent, dæmonem nunc totam ſuam extraxiſſe potentiam. Quaſi ſemetipſum colligens, inquit Irenæus,

Hom. 13. in Matth.
Lib. 4. in Lucam.
Tract. 4. in Iob ante fin.
a *Hom. 13. cit.*
b *Orat. in ſanct. baptiſma non longe à princ.*
c *Lib. 4. in Luc. cit.*
d *Tract. 2 in 1. Cano. Ioan. ad fin.*
e *Lib. 11. ſuper. Geneſ. c. 15. & in Pſ. 118. Concio. 11.*
f *Lib. de jejun. & tent.*
g *Libr. de Cain. c. 5.*
h *3. p. q. 41. art. 4 & ad 1.*

L. 5. cont. hær. c. 21.
L. de pœnit. cit.
In c. 4. ad Hebræ.
Ad Hebr. 4 15.

Irenæus, univerſam quam habebat virtutem exeruit. Omnem ſuum impetum, inquit B. Ephræm Syrus, inimicus evacuavit. Inde Anſelmus explicat quod dicitur, Chriſtum fuiſſe *tentatum per omnia*: Vel in ſola tentatione, inquit, quia diabolus oſtendit omnia regna mundi, & gloriam eorum, in quibus omnia continentur, de quibus humana corda tentantur: quia ibi proponebantur res ad guſtum ſuaves, ad videndum admirabiles, ad poſſidendum ditiſſimæ, ad regnandum celebres. Ibi innumeri homines obſequentes, mulieres pulcherrimæ applaudentes, deliciæ & voluptates, excitantes appetitum, Regna ſupremos honores exhibentia, &c. & hæc, ait Cyprianus, propoſuit, non ut multo labore eſſent conquirenda, aut violenter coactis exercitibus extorquenda, ſed quæ liberaliter ab eodem offerebantur, qui rogare videbatur Chriſtum, ut illa vellet acceptare; unicum ab eo, facilemque actum ad orationis expoſcens. Inter omnes cupiditates, illæ potentius agunt in cordibus virorum fortiſſimorum, quæ circa honores & divitias verſantur. Quid enim pro imperandi & regnandi libidine homines non egerunt, aguntque? Et quid non mortalia pectora cogit auri ſacra fames? commune fuit mundi proverbium: Jus pro ſola dominandi cupiditate violandum: & *Multi dati ſunt in auri caſus*. Ex quibus explicat Cyprianus; quomodo diabolus auſus fuit in hoc tertio congreſſu, Chriſtum ad ſupremum malum inducere, non occultè, aut fucatè, ſed clarè & manifeſtè, quem in prioribus nec ad minora mala, etiam ſub ſpecie boni trahere potuit: hoc ſiquidem à dæmonis aſtutia videtur alienum. Quomodo enim obtenturus erat, ut peccatum ſupremum manifeſtè committeret ille, quem nec ad minorem culpam ſub ſpecie virtutis potuit inclinare? Sed ſcit diabolus tentandi artes, & inverecundè (inquit Cyprianus) ambitioſos aggreditur, & eos, quibus terrena bona promittit. Experientia namque comperit, etiam ad idololatriam homines trahi, ſi eis offerat honores, aut terrena bona. Mirum eſt, quomodo Aaron tractus fuerit ad adorãdum idolum, & committendũ illud nefarium ſcelus, quẽ Dominus verè pœna mortis mulctaſſet, inquit Theodor. niſi Moyſes illius frater pro eo ingenti rogaſſet affectu, ſicut ipſe dixit: *Deprecatus ſum Dominum pro Aaron fratre meo, & mortuus non eſt*. Certè non alia de cauſa, niſi propter Sacerdotii honorem, quem ſibi à populo auferri, ſi nõ ejus petitioni conſentiret, timuit: & quamvis ſciret, quod populus non poterat tollere ſacerdotii dignitatem, quam à Deo ipſo acceperat, ne tamẽ ſibi ſubtraheret externum illum honorem ſacerdotii, quo illum omnis populus proſequebatur, neglecto certo & agnito Deo, inquit Lippomanus, populo ſtulto acquievit, in tam nefario facinore. Quod egregiè expendit Cajetanus dicens: Aaron primatum nolens perdere, ædificat altare coram vitulo, non expectans rogari, ſed ſtatim ut vidi vitulum, primus ædificavit illi altare, ad ſacrificandum ei. *Et præconis voce clamavit, dicens: Cras ſolemnitas Domini eſt*. Juxta Hebræum habetur: *Et clamavit Aaron & dixit: Feſtum Iehova cras*. Non meretur à tanta blaſphemia Aaron excuſationem, ſed potius meretur accuſationem. Inſanivit enim ipſe longè magis quàm alii: nam alii, non niſi Elohim, & Elohe, quæ ſunt nomina communia attribuerunt idolo; ipſe autem incommunicabile & ineffabile nomen Tetragrammaton, attribuit idolo, nullo ad hoc inſtigante: & quod pejus eſt, voce publica. Et vide ſtudium Aaron, ad accelerandum ſacrificium: ut vidit vitulum, ædificavit altare, & clamavit: *Cras feſtum vitulo, tamquam ſummo Deo*. Non poterat feſtum citius indici. Ecce quo ducit ambitio principatus. Hæc & alia Cajetanus. Ad tam impiam ergo adorationem vituli cum totius populi ſcandalo, diabolus ipſum Aaron, virum à Deo electum & probatum, miſerè pertraxit, ſolius ſacerdotii externum honorem eidem proponens. Ad nefandiſſimum particidium Abſalonem impulit; propoſito regno paterno, quod ſe obtinere poſſe, ſi patrem occideret, ſuggerebat. Hujuſmodi hiſtoriis pleni ſunt

Lib. de jejun. & tent.
Eccl. 31. 6
Lib. de jejun. cit.
¶ 193
Exod. 31.
In ca. 32. Exod.
Deut. 9. 20.
In eadem.
Exod. 32.
In ca. 32. Exod.
Exod. 31. 5.

ſunt libri, tam ſacri, quam prophani: & vere id quotidie clarius in noſtris actibus, quam in codicibus videmus. Ad quid enim non pertrahit diabolus hominem, cui honoris vel dignitatis excellentem offert gradum? Quot ſunt, qui adorant idola; colunt, & venerantur impios, & eorum impietates, per quos ſperant ſe ad eminentiora loca poſſe conſcendere? Innumeri ſunt; qui pervertunt judicia, ut placeant iis, quorum auxilio credunt, ſe altiorem honorem conſequuturos. Similiter & qui teſtimonia dicunt cōtra eos, quos digniores agnoſcunt, ne ſibi præferantur. Inſuper & qui corrumpunt muneribus, quos deceret eſſe incorruptos, &c. Eadem ratione conſuevit dæmon homines ad quod cumque facinus pertrahere, ex hoc, quod eis offert divitias, & temporalia bona, ut an-
a *Hom.* 13 *in Matth.* notavit Chryſoſtomus *a*. Quod & alibi *b*,
confirmat ex illo Iob *c*: *Omne aurum ma-*
b *Hom.* 5. *ex variis in Matth.* *ris ſub eo eſt*, id eſt, nititur diabolus auro, ut ſuper eo ſuas graviores tentationes fun-
c *Iob* 41. 21. dat: hoc fundamentum ſternit, ſub quo ad capiendam mentem animamque con-
¶ 194 ſcendit. Per occaſionem enim auri, & cupiditatem divitiarum, multos illaqueare & decipere conſuevit. Egregieque dixit Spiritus ſanctus ¶ quod explicare cœpimus:
Eccl. 31. 6 *Multi dati ſunt in auri caſus, & facta eſt in ſpecie ipſius perditio ipſorum.* Clarius Græca: *Multi dati ſunt in caſum propter aurum.* Innumeri enim fuerunt, & ſunt, quos dæmon ad ſui adorationem trahit, facitque ut cadentes, eum adorent, ex eo quod aurum oculis eorum oſtendit & illius ſpeciem ipſorum menti repræſentat. Videtur alludere his verbis ad factum Balaam. Vocatus ille fuit à Rege Balac, ut Deum ejuſque populum malediceret: ad illumque pri-
Num. 22. 7. mo, *perrexerunt ſeniores Moab, & majores natu Madian, habentes divinationis pretium in manibus*: deinde alii plures & nobiliores, regis nomine acceſſerunt dicentes: *Ne cuncteris venire ad me, paratus ſum honorare te, & quidquid volueris dabo tibi, veni & maledic populo iſti.* Iter propterea arripuit Balaam, admonitus non ſolum à Deo, ſed ab aſina ipſa, cui inſidebat; & ab Angelo, quem gladio evaginato tandem vidit, viam ſuam nihilominus proſecutus eſt, & conatus fuit totis viribus, Deū ejuſque populum maledicere: & ſemel & iterum quod intendebat aggreſſus, ædificatis ſeptem aris dæmoni, ſacrificiiſque paratis, ad illius cultum & adorationem, coram eis cadebat, apertos habens oculos. Cadebat enim coram dæmonis altaribus, dæmonem ipſum adorans, ſed oculos à vero Deo illuſtratos tenebat, ut videret pulchritudinem populi Dei, cui propterea maledicere non poterat. Et hunc credo ſenſum fuiſſe eorum verborum, quæ ſæpe ipſe repetebat: *Dixit auditor ſermonum Dei, qui novit* *Num.* 25.
doctrinam altiſſimi, & viſiones omnipoten- & 24.
tis videt, qui cadens apertos habet oculos. Coram dæmone ejuſque altaribus cadebat, illum adorans, intelligens & videns, malum & iniquum eſſe, quod agere aggrediebatur. Tam miſere autem coram diabolo cadebat eum adorans, quia diabolus prius pretium eidem oſtendit in manibus nuntiorum regis Balac. De illo propterea dixit Apoſtolus Judas, *mercedem effuſum fuiſſe*, id eſt, ſe totum ex corde dæmoni ſubjeciſſe propter mercedem & pecuniam, quam ei oſtenderat: quomodo dicitur de avaro: *In vita ſua projecit intima ſua.* Et vere: *facta eſt in ſpecie auri perditio ipſius*: Nam eo ipſo, quod auri ſpecies coram oculis ſuis fuit exhibita, in perditionem prolapſus eſt. Inverecunde namque, ut ait Cyprianus, dæmon eos aggreditur, quibus pecunias offert, ab eis libere petens, ut cadentes eum adorent. Specie auri oſtenſa, quid non obtinet? Hæc eleganter proſe- *Lib.* 4 *qq.*
quitur B. Auguſtinus, inquirens, quomo- *in Num.*
do fuerit poſſibile ut non terreretur Ba- *q.* 50.
laam, videns aſinam loqui. Nimirum, inquit, tanta cupiditate ferebatur, ut nec tanti monſtri miraculo terreretur; & reſponderet ad aſinam, quaſi ad hominem loquens. Expende inſuper lectionem, quam juxta Hebræum ſequuntur multi: nam ubi vulgatus legit: *Perrexerunt ſenio-* *Num.* 22.
res, habentes divinationis pretium in mani- 7.
bus: In Hebræo habetur, *divinationes aut incantationes in manibus eorum*, ut obſer-

vat Cajetanus, legitque Regia. Et quidem prima fronte, incongrua videtur lectio: nõ enim illi, qui habebant pretium in manibus, habebant divinationes aut incantationes, quas potius à Balaam poſtulabant, qui incantationes & divinationes exhibere debebat, & Balaam potius erat, qui incantationes in manibus habebat, qui ideo vocabatur, ut per incantationes Dei populum perderet. Elegantiſſime tamen loquitur Spiritus ſanctus, indicans, hoc ipſo, quod ſeniores pretium habebant in manibus, quod offerebant incantatori, jam judicari poſſe, quod in manibus habebant incantationes, quas poſtulabant: eo modo quo dicimus, omnia in manu habere illum, qui pecunias in manibus defert. Aut vero indicat, divitias oſtenſas, eſſe incantationes quaſdam, quibus potius, qui illas offerebant incantabant Balaam: nihil enim eſt, quod ita incantare videatur, etiam ipſum incantatorem, quam grandis pecuniarum aut bonorum quantitas oſtenſa, & oblata. Potius itaque incantatus manſit Balaam, à petentibus incantationes, quam incantaret ipſe. Potentiſſimum enim hoc eſt incantationis genus, quo unuſquiſque quaſi incantat illum, à quo aliquid, quantumcumque magnum petit, grandi propoſito pretio. Quomodo incantat virginem, quæ pudica erat, & uxoratam quæ honeſta extiterat, ille qui aurum & argentum in manibus portat? Quomodo incantat hominem Chriſtianum, qui oſtenſo pretio ad perjurium incitat? Tandem obſerva, quod dicebamus, ſeniores Moab adduxiſſe Balaam, ad dæmonis adorationem, quam etiam apertis oculis, id eſt, videns, quod dæmonem adorabat, exhibebat, quia ad hos extremos caſus inducuntur homines, propter aurum. Bene ergo dicitur: *Multi dati ſunt in caſum propter*
¶ 195 *aurum*. Quot peccata propter aurum committuntur? quot perjuria, fraudes, mortes, diræ crudelitates? unde & merito ibidem ſubdidit Spiritus ſanctus: *Lignum offenſionis eſt aurum ſacrificantium.* Eccl. 31. 7
In Græco: *ſacrificantibus illi*. Quidam Num. 21.
cenſent alluſionem fieri ad lignum illud, ſuper quod ſerpens æneus fuit elevatus. Sicut enim Deus, metallum illud in formam ſerpentis compactum, elevari juſſit, ut hoc ipſo, quod aliquis illud conſpiceret, conſequeretur ſalutem, totuſque in melius reformaretur; ita diabolus aurum elevat, & menti noſtræ contemplandum proponit, ut hoc ipſo, quod quis attente ad illud conſiderandum ſe converterit, ruinam & exitiũ ſibi acquirat. Sed Rabbanus, In c. 31. quem refert Janſenius, credit alluſionem Eccleſ. fieri ad lignum illud paradiſi, quod egregie dici poteſt lignum offenſionis & ſcandali, in quod offenderunt & impegerunt, & miſero caſu ad pedes diaboli ſubjecti ceciderunt parentes noſtri: ſicut enim tunc illud fuit in offenſionem, quoniam illius excellentiam & pulchritudinem eorum oculis mendaci promiſſione exponens diabolus, impulit, non ſolum ut tranſgrederentur mandatum, quod ex ipſiuſmet ore Dei acceperant, ſed ut ſeipſos eidem traderent perpetua ſervitute ſubjectos, ita & nunc, oſtenſo auro & pecuniis, quæcunque vult diabolus hominibus ſuadet, quos illius promiſſione pertrahit, ut Dei mandata tranſgrediantur, & ſeipſos illi tradant in ſervos & adoratores. Unde optime ſubditur: *Væ illis, qui ſectantur illud, & omnis imprudens deperiet in illo*. Hinc Eccl. 31. 7. intelligemus aſtutiam diaboli, qua in fine mundi uſurus eſt, ut fere omnes homines Antichriſtum tãquam verum legitimumque regem, imo & Deum, adorent & venerentur. Erit quidem ille, utilis, deſpectus, & indignus omni honore ſervili, nedum regio, ut dixit Daniel: *Et ſtabit in* Dan. 11. *loco ejus deſpectus, & non tribuetur ei honor* 21. *regius*. De Antichriſto à Catholicis Doctoribus hæc intelligenda dixit Hieronymus, In ca. 11. Dan. quia vere ex viliſſima & ignominioſiſſima ſtirpe, & ex parentibus extrema abjectione deſpicatiſſimis, abjectiſſimus homo orietur, cui nullo titulo regius honor erit dicens: imo in ſui exordio nihil minus cogitabunt homines, quam ut ei regium honorem deferant. Id namque ſignificat illud: *& non tribuetur ei honor*

regius,

Digitized by Google

regim. Nihilominus diabolus faciet, eum tanquam regem, imo & tanquam Deum adorari: ***Sedebit enim in templo Dei tan-*** 2 ad Theſ. 2. 4. ***quam ſit Deus***. Id autem juxta ejuſdem Danielis Prophetiam, perficiet Diabolus, innumeras ei divitiarum copias conferens, quas poſſit illis offerre, qui cadentes ado- Dan. 10. 43. raverint eum. ***Dominabitur***, inquit, ***theſaurorum auri & argenti, & in omnibus pretioſis Ægypti***. Notum eſt enim, quod diabolus ei conferet omnes theſauros, qui abſconditi ſunt in viſceribus terræ, & in Lib. 6 de Antichriſt. cap. 9. & ſeq. abditis locis, & in profundo maris, ut ***ex*** Scripturis ſanctis noſter demonſtrat Mavenda. Divitiarum ergo promiſſione ¶ 196 homuncio ille, minimo etiam indignus 32. Mor. cap. 12. & ſeq. honore, omnes fere homines, etiam reges & duces, nobiles, & pios trahet, ut ſe procidentes adorent, ſibique regios honores, Iob 40. 12 imo divinos deferant, Quod & Beatus Gregorius egregiè annotavit, expendens illud, quod de dæmone ſub ſpecie Behemoth aut elephantis dicitur: ***Stringit caudam quaſi cedrum***. Septuaginta, ***erigit caudam, aut elevat caudam***, quomodo etiam Lib. 31. Mor. cit. cap. 13. legit Gregorius. Antichriſtus quidem cauda dæmonis dicitur, tum quia in fine ſeculorum venturus eſt, eritque ultimus qui partes dæmonis eſt acturus, tum quia viliſſimus homo erit, merito proinde ſub typo caudæ elephantis expreſſus. Ut enim alibi diximus, inter omnes animalium caudas, viliſſima & breviſſima eſt cauda elephantis. Nihilominus eriget ſe & extollet, quaſi cedrus altiſſima, aut potius diabolus hanc caudam eriget, ſe & extollet, dans ei virtutem ad mendacia, prodigia, & ſigna: in manu ejus ponens immenſas theſaurorum copias. Quod egregiè di- Dan. 8. 12. 23. Loc. cit. xit Daniel, ut annotavit Gregorius: ***Roborabitur fortitudo ejus, non in ſuis viribus***, quia Satanæ virtute divitias, quibus ad ſe homines trahet, obtinebit: ***& interficiet***, inquit. ***robuſtos***, id eſt, eos, qui ſanctitate, videntur firmiter ſtare: ***& in copia rerum omnium occidet plurimos***. De morte peccati præcipue eſt hoc intelligendum: innumeros enim trahet, ad negandum Deum, & adorandum ſe, ***in copia rerum omnium***: cum namque hanc promittet, ***faciet & proſperabitur***. Ita Daniel. Bene autem dixit Deus de dæmone agens; ***ſtringit caudam quaſi cedrum***, quia ille per Antichriſtum, ex eo quod ditiſſimum faciet, ſtringet firmiſſimè ac validè corda Sanctorum: nam nihil magis cor arctat, ſtringit, & quaſi compellit ad aliquid, quam abundantiſſima divitiarum & omnium temporalium bonorum promiſſio. Si ergo diabolus omnes ferè homines trahet ad adorandum viliſſimum homuncionem, filium terræ, quem omni honore indignum manifeſtè cognoſcent, ex eo quod ita ditiſſimum faciet, ut poſſit abundantes divitias offerre, quanto magis diabolus ipſe trahet ad adorandum ſe hominem, ſi ei offerat omnia regna mundi, & univerſa imperia, ac ampliſſimam omnium illorum poteſtatem & gloriam? Propterea ergo ſub tam ampla & liberali promiſſione inverecundè Chriſtum ipſum adortus eſt dicens: ***Hæc omnia tibi dabo***.

§. 57. *Promiſſione bonorum temporalium diabolus ab hominibus obtinet, quod vult, qui cuique accommodata bona promittit.*

DIximus alibi diabolum egregiè à beato Job, juxta B. Gregorii mentem, deſcriptum; cum dixit: ***Prædam pollicetur ſociis***. Quia hoc eis ſtudium, ad ſui ſocietatem homines pollicitationibus & promiſſionibus trahere; ita, quod hoc perpetuo in ore habet: ***dabo tibi*** Carnalem trahit ad luxum, dicens: ***Dabo tibi*** delectationem: avarum ad furtum, dicens: ***dabo tibi*** pecunias: mulierculam ad perditionem, dicens: ***dabo tibi*** victum & veſtitum: iracundum ad vindictam, dicens: ***dabo tibi*** honorem, &c. Præcipua tamen promiſſio aut pollicitatio eſt, qua bona hujus ſeculi (quæ alibi diximus, proprie prædæ nomine exprimi) promittit, inter quæ præcipuum locum habent divitiæ ac facultates regnorum; hæ enim ¶ 197 Iob 17. 5. Lib. 13. Mor. cap. 16.

vocari poſſunt gloriæ Regnorum. Ita de Aſſuero rege dicitur, quod *oſtendit divitias gloriæ regni ſui*: quia tanto regnum aliquod eſt glorioſius & illuſtrius, quanto abundantius divitiis & facultatibus. Propterea B. Bernardus dixit, divitias & temporalia bona, eſſe laqueum, quem David vocat, venantium. Quiſnam, inquit, laqueus venantium? Nolo ergo adinvenire ex me, nec dubium aliquid tradere vobis: oſtendat nobis Apoſtolus laqueum iſtum, ipſe enim venatorum illorum non ignorat cogitationes. Dic nobis, inquam, beate Paule, quis ſit laqueus iſte diaboli, à quo ſe liberatam fidelis anima congratulatur: *Qui volunt*, inquit, *divites fieri in hoc ſeculo, incidunt in tentationes & in laqueum diaboli.* Ergone laqueus diaboli divitiæ ſunt hujus ſæculi? & quidem laqueus firmior, & potentior ad animas capiendas iſte eſt, quem cum ille tendit, pauci evadunt. Quod adeo verum eſt, ut nec Apoſtolus, cui laqueum iſtum diabolus paravit, evaſerit. Qui propterea ſapienti Dei permiſſione, exterius in corpore laqueo tentus vitam miſerrime finivit, ut oſtenderetur, interius laqueo diaboli prius ſpiritum ejus fuiſſe comprehenſum. Tetendit enim diabolus laqueum, cum divitias & argenteos oculis ejus repræſentavit, & tam potens fuit, ut ad vendendum Deum ipſum, & ſupremam contra ipſum proditionem committendam induxerit. Uſque ad mortem Domini (inquit Cyprianus hoc expendens) amor lucri ſe ingerit, nec vitæ Salvatoris, quæſtus deſiderium parcit. Heu, inquit Beatus Bernardus, quam paucos invenimus, qui ab hoc laqueo liberati exultent. Quam multos, qui dolent, quod parum ſibi videntur irretiti, & adhuc quantum poſſunt, ipſi ſe involvere & intricare laborant. Quam potens laqueus eſſet is, ad quem non ſolum aves ſumma velocitate ac propenſione ſe demitterent, ſed qui illis ita placeret, ut & ſeipſas validius illo implicare, & arctare contenderent? Hic ergo eſt laqueus validus diaboli. Hæc magna ipſius fortitudo, qua ſæpe munitiores urbes capit, ſibique ſubjicit. Hæc potentiora ejus arma, inquit Chryſoſtomus, quibus quando fortius imminet bellum, utitur. Sub typo illius crudelis tyranni Nabuchodonoſor S. Propheta Habacuc de dæmone agit, cujus prophetia tribus punctis comprehenditur. Primo enim miratur, illius potentiam conſiderans, qua omnibus dominatur, non tantum barbaras nationes, ſed & Dei populum ſibi ſubjiciens. Deinde tamen illum à Chriſto revincendum tradit, cujus victoriam tandem elegantiſſimè concinit. Dæmonis ergo potentiam, qua omnes ſubjicit, deſcribere volens, modum quem, ut expugnaret munitiores civitate, tyrannus ille tenebat, exprimit verbiſquidem obſcuris, ſed quæ non incongrue nobis noſtri temporis autor expoſuit: *Ipſe*, inquit, *de regibus triumphavit, & tyranni ridiculi ejus erunt. Ipſe ſuper omnem munitionem ridebit, & comportavit aggerem, & capiet eam &c. hæc eſt fortitudo ejus, &c.* De Regibus & ſummis principibus, quos tyrannos Propheta vocat, ita triumphavit Nabuchodonoſor, ut verius videretur ludere; quam ſerio agere, quando ad eorum expugnationem progrediebatur: ideoque dicuntur ridiculi ejus, quos quaſi irridens & ludens, facillimè ſubjiciebat. Civitates autem, quas expugnare aggrediebatur, quo munitiores videbat, magis irridebat, & ad eas ſibi penitus ſubjiciendas, non multa tormenta bellica aut falcatos currus, aut arietes validos ferebat, ſed *comportabat aggerem.* In Hebræo vox, *Ghaphar*, quæ pulverem ſignificat, qua eadem uſus eſt Deus dicens: *Pulvis es, & in pulverem reverteris.* Urbes ergo expugnaturus, pulveris magnam congregari jubebat copiam, & erigi cumulos, & acervos pulveris coram eis, quos *aggeres* Propheta vocat, ut flante vento, & elevante pulveres, & ducente ad oculos habitatorum civitatis, excæcarentur illi, & deficerent eorum vires: de qua pugnandi vincendique ratione, alibi dictum eſt. Quanto autem civitas, quam expugnare contendebat, major & fortior erat, majorem pulveris abundantiam circa eam ſtatuebat, quo ſecurius eam poſſet capere. Mirus certè pugnandi ordo, ſed quæ de tyranno illo ad litteram Pro-

Heſter. 1. 4. — *Ser. 3 in Pſal. Qui habitat.* — *1. ad Tim. 6. 9.* — *Lib. de jejun. cit.* — *Hom. 17 in Matth.* — *Habacuc 1.* — *Habac. 2. Habac. 3.* — ¶ 198 — *Guevara in Habac.* — *Hab. 1. 10* — *Gen. 3. 19*

Propheta explicabat, de diabolo ſecundum ſpiritum intelligi volebat. Hic eſt, qui de Regibus & principibus excellentiſſimis ſæpe triumphavit, qui omnem munitionem irridet, de quo Deus ipſe ſub ſpecie ceti di-
Iob 41:18 xit: *Reputabit ferrum quaſi paleas, & æs quaſi lignum, &c. deridebit vibrantem haſtam, &c.* Si quæras; quiſnam modus ſit, quo utitur ad munitas civitates capiendas, eas inquam animas, quæ ſanctitatis viam tenentes, quaſi munitæ ſunt civitates: ille ipſe eſt, quo utebatur Nabuchodonoſor. Comportat enim aut congregat pulverem, & coram eis exponit, ut flante vento, oculos eorum, quos obſidet, excæcare poſſit. Quid pulveris nomine, niſi divitiæ & temporalia bona aptius intelligere poſſumus? Coram oculis hominum hæc exhibet, & oſtendit, & ſuaſione ac inſtigatione,
Iac.13.6 ac promiſſione, quaſi valido vento perflat.
Luc.22.5 dicens: *Hæc omnia tibi dabo.* Ita Judam (qui tanquam civitas erat ſupra montem
4.Reg.5. poſita) cepit, & ad nefandiſſimam proditionem traxit. Ita Giezi diſcipulum Eli-
Matth. 28.15. ſæi ad ſymoniam incitavit. Ita milites cuſtodientes Chriſti ſepulchrum corripit, per Judæos pecuniam abundantem promittentes, & ad ſacrilega mendacia impulit. Hoc modo munitas capit civitates; mulieris caſtitatem evertit, Judicis integritatem corrumpit, ſacerdotis religionem prophanat, amicorum fidelitatem lacerat, filiorum pietatem exterminat: cum enim accedit, & pulverem ex adverſo ponit, & perflat dicens; *Hæc tibi dabo*, raro in uxore remanet fidelitas erga maritum, in filio pietas erga parentes, in ſervis ſecuta ſubjectio erga dominos, in animicis amicitia vera ergo amicos, imo nec in homine recta obedientia; ſubjectio, & religio erga Deum. Quo autem civitatem magis munitam experitur, eo majores pulveris aggres aut cumulos opponit, validiſſimoque vento perflans, eam totam pulvere operire conatur. Nec enim Diabolus æqualiter omnibus bona temporalia promittit. Ad eos namque capiendos; quos infirmos & debiles comperit, brevem pugillum pulveris applicat, quem ſufficientem judicat, quales erant illi, de quibus conquerebatur dicens: Ezec.13. 19.
Violabant me ad populum meum propter pugillum hordei & fragmen panis. Ad eos tamen expugnandos, quos tanquam civitates munitas invenit, magnam pulveris co- ¶ 199
pilam comportat. Annotanda eſt viſio il- Apoc.6 5
la mirabilis, quam ad apertionem tertii ſigilli vidit Ioannes. *Et ecce equus niger, & qui ſedebat ſuper illum, habebat ſtateram in manu ſua.* Circa quam multa ſancti Patres annotant, & magno conſenſu aſſerunt, equum illum nigrum ſignificaſſe hæreticorum cœtum, qui ad modum equi effrenis (nec enim frenum habebat equus) in Eccleſiam irrumpere conatur, & ſecun-
dum cordis ſui pravitatem effrenate pro- ad Eph.4. 18.
cedunt; qui quoniam *tenebris obſcuratum habent intellectum*: colore nigro exprimuntur, Equitem autem, diabolum eſſe, qui
princeps tenebrarum, qui quoniam *excæ-* 2.Cor.4 4
cat mentes infidelium, ne fulgeat illis claritas Euangelii gloriæ Chriſti, tali equo in- In cap. 6. Apoc.
ſidere dicitur. Ita Rupertus, Richardus de S. Victore, D. Thomas & alii. Apte tamen deſcribitur ferens ſtateram in manu: ipſe enim etiam ſuo modo res diſponit in pondere & menſura: ſiquidem hic tenebrarum & deceptionum princeps, non eodem modo omnes aggreditur; ſed maximè cum pondere & quaſi in ſtatera librat & ponderat, quid ad unumquemque revincendum videatur neceſſarium & ſufficiens. Nec enim ſi breviſſima re poteſt te dejicere, applicabit aliquid magnum. Ad fideles itaque, communi tantum virtute præditos, ſuperandos rem parvi ponderis ſufficientem judicans, non magnam applicat, aut inducit. Hinc eſt, quod talibus res parvas offert, ut per peccatum ſibi eos ſubjiciat. Excitate te ad perjurium, una argenti dragma propoſita: incitat te an mendacium, pro leviſſimo commodo, quod proponit: ut honeſtatem exponat mulier, veſtimentum oculis illius oſtendit: ut uſuram committas, parvum lucrum demonſtrat. Quando autem invenit hominem in virtute firmum, qui animo generoſo præſtat, nec vilia curat, rem magni ponderis proponit, & promittit, veluti honorem excellen-

iiii 3 tem,

tem, dignitatem Epiſcopalem, abundantem, copiam divitiarum; &c. Itaque juxta cujuſuis animi excellentiam bonum proponit, ut per illud alliciat, & ad ſui obſequium trahat. Et hæc cauſa eſt, cur Chriſto Domino tot tantaque oſtenderit & liberaliſſimè promiſerit: *Oſtendit omnia regna mundi & gloriam eorum.* Non tantum ſubſtantiam regnorum, ſed qualitates, divitias ſcilicet, & rerum abundantiſſimam opulentiam: ejus namque ſanctitatem & animi generoſitatem fuerat expertus, viditque illum non eſſe de eorum numero, quem vel unico pulveris pugillo capere poſſet, aut re parui momenti, vel ponderis, dejicere. *Hæc omnia*, inquit, *tibi dabo.* Expertus fuerat David fideliſſimi Uriæ fortiſſimum invictumque animum: nam cum primo vellet cibo Regio illum allicere, non potuit: quem repulit Urias, tanquam ſibi, qui miles erat, indecentem. Deinde cum eum induceret, ut in domum ſuam ſe conferret, quo uxoris ſuæ potiretur conſortio, nequaquam acquievit, judicans indecorum militi, quieſcere in lecto cum uxore, cujus dux ſuper faciem terræ manebat. Propterea
2.Reg.15 tandem ſtatuit, illum ponere in ſupremo diſcrimine; *Ubi fortiſſimum erat prælium*: non tantum forte, aut fortius, ſed fortiſſimum, ubi fortiſſimi cadebant milites, ubi pauciſſimi permanebant ſtantes: nec enim in loco minus ad cadendum oportuno, credidit caſurum, quem tam firmum expertus fuerat. Ita diabolus, primo Chriſtum allicere voluit, ut indulgeret ventri, cibumque caperet, nec potuit: deinde illum excitavit ad ſe demittendum è pinnaculo, nec conſequutus fuit: tandem decrevit, eum ſtatuere in loco, ubi fortiſſimum eſt prælium in monte, in quo oſtendit omnia regna mundi, & eorum gloriam, quæ omnia illi promittit. Certè fortiſſimum eſt hoc prælium, in quo pauci remanerent ſtantes.

§. 58. *Divinos honores ſibi exhiberi voluit diabolus, & qui in ſui principio voluit ſimilis eſſe Altiſſimo, majora poſtea ambiit.*

SI *cadens adoraveris me.* Deum ſe eſſe diabolus ſtuduit profiteri, inquit Chryſoſtomus; & ita petiit adorari, ac ctorum eſſe creator. Unde quamvis verbum adorandi, dumtaxat ſecundum Scripturę uſum, ſignificet eum honoris actum, quem ſoli Deo exhibemus, qui latria vocatur, ut ait Beatus Auguſtinus, ut tamen clarius hoc ipſum exprimeret diabolus, non quamcunque adorationem petiit, ſed eam, quæ fit cum totius corporis demiſſione, vel ſubjectione, dicens: *Si cadens*, aut ut Lucas: *Si procidens.* Nulla equidem eſt corporis actio, aut demiſſio, quæ peculiariter fit à natura, vel ex divina inſtitutione determinata ad Dei adorationem: ſed adoratio latriæ præcipue in animi intentione & ſubjectione eſt poſita, quæ aliquando ſolo interiori actu fit, aliquando cum corporis actione, vel motu, hoc vel illo modo. Unde & Deum adoramus, non ſolum procidentes, ſed aliquando etiam ſtantes, ſicut cum *a*. *Moyſes ſtetit in confractione*, & cum orabat pugnante Joſue *b*, aliquando etiam ſedentes, quomodo David adoraturus Dominum *c*, *ſedit coram ipſo* Homines ſimiliter, nedum Angelos, ſæpe adoramus genua flectentes, imo & toto corpore procumbentes: quomodo fratres Joſeph adoraverunt eum *d*, Abigail *e*, *adoravit & cecidit ad pedes David*; Judith *f*, adoravit Holofernem; Achior *g*, adoravit ipſam Judith. Nihilominus inter omnes actus exteriores, quibus Deum adoramus, magis proprius videtur is, quo toto corpore dejicimur, cum genua flectimus, aut cadimus, aut procidimus coram eo: ſignificatur enim per illum, non ſolum animi, ſed & omnimoda corporis ſubjectio. Ita Abraham *h*, cecidit coram Domino. Elieter *i*, etiam, Moyſes & Aaron *k*: & viginti quatuor

¶ 100 Hom. 13. in Matth. | 10. De civi. cap. 1. | a Pſ. 105. 23. | b Exod. 17. | c 2. Reg 7 18. | d Gen 42 6. | e 1. Reg. 25. 23. | f Judith. 10. 10. | g Judit. 15 30. | h Gen. 17 & 18. | i Gen. 24. 50. | k Num. 14 5.

l *Apoc.* 4. 10. quatuor ſeniores *l*. Ad hanc excitat David, dicens *m*: *Venite adoremus & procidamus ante Deum.* m *Pſ.* 94. 6. Hanc adorationem præſtare conſueverunt homines iis, quos tanquam Deos colebant. Hanc petiit Nabuchodonoſor *n*, n *Dan.* 3. 10. ab iis, quos volebat, ut ſtatuam ſuam auream, quam erexit, tanquam Deum adorarent. Hanc exhibebant, qui profitebantur idola eſſe Deos *o*: o *Iſa.* 46. 6. *Conducentes aurificem, ut faciat Deum, & procidant, & adorent.* Hanc prædixit David præſtandam CHRISTO, tanquam vero Deo *p*: p *Pſ.* 71. 9. *Coram illo procident Æthiopes*: talem exhibuerunt Magi *q*: q *Matth.* 2. 11. *Procidentes adoraverunt eum*: & is qui cæcus fuerat *r*, r *Ioan.* 9. aliique, qui hac ipſa adoratione CHRISTUM verum Deum eſſe profitebantur. Hanc ergo adorationem cum totius corporis demiſſione petiit diabolus à CHRISTO; qualis erat, quam ei præſtitit Balaam *ſ*, ſ *Num.* 23 & 24. cadens coram aris dæmoni extructis. Voluit quidem diabolus ab initio exaltare ſolium ſuum, & ſimilis eſſe Altiſſimo *a*, a *Iſa.* 14. 13. & ut dixit Gregorius Nazianzenus *b*, b *Orat. de calam. an. ſua ad fin.* primariæ excellentiſſimæque pulchritudinis gloriam, ſummumque ac Regium DEI honorem affectavit. Tunc Deus *confregit capita draconis*, ut dixit David *c*, c *Pſ.* 73. 14. id eſt, ut exponit Auguſtinus *d*, d *in Pſal.* 73. omnem ejus ſuperbiam contrivit. Dicitur *e*, e *Eccleſ.* 10. 14. ſiquidem *ſuperbia*, caput aut *initium omnis peccati*. Confregit autem, quia in ſummam miſeriam eum præcipitavit, & dedit. Nihil aliud, inquit Gregorius Nazianzenus, conſequutus eſt, quam ut pro luce, tenebris obtegeretur, pro excellentiſſimis, quibus affulgebat muneribus,
¶ 201 innumeris malis maneret ſubjectus. Quod & ſignificat David, ſubdens: *Dediſti eum eſcam populis Æthiopum.* Orta fuit ſuperbia dæmonis, ex donorum excellentia, quibus vidit ſe ornatum: ſpoliavit eum
Oſe. 3. 1. Deus omnibus talibus donis, & remanſit ſicut dixit Propheta, tanquam vua expreſſo vino, cujus ſolummodo remanent vinacia, de quo alibi. Hoc ſufficiens videbatur, ad ejus ſuperbiam conterendam.
Ezech. 28. 17. Ita per Prophetam: *Elevatum eſt cor tuum in decore tuo, in terram projeci te, &c.*

Omnibus ergo bonis ſpoliatus, non ſolum ſuperbiam non depoſuit, ſed & auxit. *Superbia*, inquit ibidem David) *eorum qui te oderunt, aſcendit ſemper.* *Pſal* 73. 23. In Hebræo verbum, *Ghalah*, עלה quod ſæpe in Scriptura ſignificat creſcere, aut augeri, aut incrementa ſuſcipere, ſumpta metaphora à plantis & herbis, quæ quo magis aſcendunt, majora incrementa ſuſcipiunt. Ita apud Iſaiam: *Aſcendet ſicut virgultum coram eo*: *Eſai.* 53. 2 & Amos: *In principio germinantium plantorum*, *Amos* 7. 1 In Hebræo, aſcendentium: ut velit dicere David: Superbia eorum qui te oderunt, etſi confringi conterique potuit, ex eo quod illos dejeciſti, non ſolum tamen non extincta fuit, quin potius creſcit, & majora incrementa, quantum ad effectum quotidie recipit. Propterea, ut inquit B. Gregorius Nazianzenus, *Orat in ſancta lum poſt princip.* hoc perpetuo diabolus optavit, procuravit, & omni conatu contendit, exaltare ſolium ſuum, & ſimilem ſe altiſſimo exhibere, cui omnia ſubjecta exiſtunt. Et hac de cauſa ſub tot Deorum ſimulachris ſeipſum expoſuit, ut ſi non ſub una ratione, ſaltem adoraretur ſub alia. Poſuit ſe propterea ſub ſpecie Solis, lunæ, ſtellarum, ignis, aëris, aquæ, terræ, plantarum, animalium, hominum, fontium, fluviorum, montium, vallium, &c. ut in quacunque re, ad quam quivis oculos converteret, eum colere, & ſub quacunque re, ad quam quivis eſſet propenſus, adorare poſſet. Qui lucis pulchritudine delectatur, in Sole; qui tenebras amant, in Plutone; qui cœlorum influxus attendunt, in ſtellis; qui ſublunarium mutationem, in luna; qui ſapientiam diligunt, in Mercurio; qui bella, in Marte; qui luxum, in Priago; qui civitates & divitias amant, in Jove; qui atrabili triſtantur, in Saturno; qui ſanguinei ſunt, in Ventre, qui ardoribus æſtuant, in fontibus; qui hominum frequentias faſtidiunt, in montibus. Omnibus, inquit Gregorius Nazianzenus, omnia fieri, ille doloſus procuravit; ut omnes ſibi redderet ſubjectos. Quod ergo ab exordio appetiit, ſimilē eſſe Altiſſimo, perpetuo proſequutus eſt, quatenus ab omnibus hominibus,

nibus , tanquam autor omnium adorari.
Sed nec hoc ſolo contentus; *Superbia ejus*
ſemper aſcendit, & creſcit, dum majora ſibi
exhiberi, quam quæ Deo fuerunt exhibita
concupivit, procuravit, & vere aliquando
obtinuit. Unicum ſtatuit Deus locum, in
que à ſui populi hominibus coleretur, ubi
ſibi offerrentur ſacrificia, ad quem qui lon-
In Pſ. 56. ge erant venire tenebantur, cum ſacrifi-
caturi erant, & præcipua feſta celebraturi.
Diabolus autem, ut dixit Divus Auguſti-
nus, talis extitit, & ita ſibi honorem arro-
gavit divinum, ut impleret mundum tem-
plis, & templa altaribus, & altaria ſimu-
lachris, ut ubique eum honoribus divinis
ac ſacrificiis proſequerentur homines, imo
& in penetralibus cujuſque domus, ſub
typo Deorum, quos propterea Pennates
vocabant (de quibus idem Auguſtinus)
1. D. civ. c. 2. & 3. & Vives. adorari & ſibi ſacrificari voluit. Ab unico
homine Abraham, Deus petiit ſibi filium
Gen. 22. 2. offerri, ut oſtenderet ſe in mundo ami-
cum tam fidelem habere, qui non parce-
ret unigenito filio ſuo propter ſe: ſed dia-
¶ 202 boli ſuperbia ulterius progreſſa eſt, dum
non ab uno, ſed ab innumeris cujuſuis ge-
neris hominibus, filios in ſui obſequium
mactari poſtulavit. Er quidem Deus ita
petiit ab Abraham, ut ſola voluntate viri
contentus, cædem excuſari præceperit, &
ſanguinem filii effundi prohibuerit: dia-
bolus autem ulterius progrediens; ita vo-
luit fidelitatem ſuorum demonſtrari mun-
do, ut non ſola voluntate ſibi ſatisfactum,
ſed opere ipſo expreſſerit: & obtinuit, ut
non ſolum homines de media plebe, ſed &
nobiles, imo & Reges in ſui obſequium,
filios primogenitos, regnorum hæredes,
mactarent, & igne abſumerent; nec tan-
tum à Gentilibus, ſed ab his, qui Dei popu-
lus dicebantur; quos deplorat David, di-
Pſal. 105. 37. & Deut. 32. 17. cens: *Immolaverunt filios ſuos, & filias ſuas*
dæmoniis, & effuderunt ſanguinem innocen-
tem, & ſacrificaverunt ſculptilibus Cha-
naam. Deus petiit ab hominibus cor &
viſcera, ita tamen, quod quivis illud of-
Deut. 6. 5. & Matth. 22. 37. ferret affectu & animo, non re ipſa corpus
exenterans: quod clare profeſſus eſt, di-
cens: *Diliges Dominum Deum tuum, ex*
corde tuo; & ita petebat cor dicens: *Fili* *Prov. 23. 29.*
præbe mihi cor tuum: & in hujus ſignum
nunquam voluit, ut vere cor alicujus ho-
minis ex corpore eductum ſibi offerretur,
ſed tantum ut corda animalium, quæ ſa-
crificabant, in hujus ſignum, incende-
rentur. Hoc Deus contentus erat: ſed
diaboli ſuperbia majora poſtulabat, ut ſci-
licet re ipſa, corda & viſcera ex ipſis cor-
poribus hominum educerentur, ſibique
offerrentur ſuper ardentes prunas. In hu-
jus confirmationem etſi multa poſſemus
antiqua adducere, illud ſufficere poteſt,
quod religioſiſſimus vir Joannes de Zu-
marraga Minorita, primus Archiepiſco- *Lib. de origine Seraph. religionis par. 3.*
pus Mexicanæ civitatis, in Epiſtola ad ſui
Ordinis congregationem, collectam To-
loſæ, anno M. D. XXXII. refert, quod
in ſola illa civitate, cum diabolus ibi cole-
batur à Gentilibus, ſingulis quibuſque an-
nis, pluſquam viginti millia cordium
puerorum & puellarum ſolita erant ipſi
offerri: ut videas, non ſolum hujus tyran-
ni incredibilem crudelitatem, ſed etiam
quomodo ejus ſuperbia perpetuo creve-
rit: petiit enim multo majora, quam
Deus ipſe unquam petere cogitaverit. In
principio quidem ſimilis voluit eſſe Altiſ-
ſimo, ſibique eadem, quæ illi præſtari:
poſtea tamen ulterius progreſſa eſt ejus
ſuperbia, & majora ipſe petiit & *voluit*.
Vide nunc quid petat ab ipſo, quem Altiſ-
ſimum, Altiſſimique Dei Filium ſuſpica-
batur, ut ſe ſupplex & procidens adoraret,
qui non tantum jam creaturas vult habere
ſubjectas, ſed & earum conditorem: non
tantum ſedem ſuam ſupra ſidera exaltare
nititur, ut ſimilis ſit Altiſſimo, ſed & ſu-
pra Altiſſimum ſedem ſuam extollere con-
tendit. Ut tandem conſideremus, quam
inverecundè nunc CHRISTUM fuerit
aggreſſus, & clare pateat, quod ſupra di-
ximus, voluiſſe, vel hoc modo provo-
care CHRISTUM, credens, quod ſi Filius
Dei erat, nullatenus talem inverecundiam
eſſet diſſimulaturus, quæ cogere eum poſ-
ſet, ut ſeipſum proderet, ad eam vindi-
candam. Si enim cum in principio vo-
luit ſe Altiſſimo æquare, ab illo dejectus
fuit

Digitized by Google

fuit in terram cum Angelis ſuis, nunc cum ſupra Altiſſimum ſe extollere proponit, a-
Apoc. 12. 9. crioti vulnere erat confodiendus. Sed nullum periculum timet, nullumque malum recuſat, ut victor evadat, id aſſequens, quod per tentationes intendebat, aut cognoſcere manifeſte Chriſti perſonam, ſi Divina erat, aut ad aliquod peccatum illum pertrahere, ſi purus erat homo. Hinc clare patet ejus ſuprema ſuperbia, hirſutum cor, inflexibiliſque ad malum voluntas.

§. 95. *Magna diabolus promittit, qui minima præſtare non poteſt, cujus eſt loqui ſublimia, ſermones grandes, & verba ventoſa.*

¶ 103 QVæ breviter Matthæus perſtrinxit, Lucas latius narrat, ſcribens dæmonem oſtendiſſe Chriſto in momento temporis omnia regna orbis terræ, & di-
Luc. 4. 6. xiſſe: *Tibi dabo poteſtatem hanc univerſam, & gloriam illorum, quia mihi tradita ſunt, & cui volo, do illa, &c.* Poſſumus certe diabolo dicere illud; quod beata illa Anna
1. Reg. 2. 3. Samuelis mater cecinit: *Nolite loqui ſublimia gloriãtes; recedãt vetera de ore veſtro, quia Deus ſcientiarum Dominus eſt, & ipſi præparantur cogitationes.* Solebat antiquitus dæmon ſe glorians, jactans, & ſublimia loquens, homines decipere. Et ita poſſu-
Hom. 21. in Ezech. mus, ſequentes B. Gregorium, accipere illud, quod alibi ad aliud inſtitutum expen-
Jer. 11. 16 dimus: *Olivam uberem, pulchram, fructiferam, ſpecioſam, vocavit Dominus nomen tuum, ad vocem loquelæ grãdis, ignis exarſit in ea, & combuſta ſunt fruteta ejus.* Quibus verbis expreſſa videtur humani generis perditio. Condidit Deus hominem, tanquam olivam uberem. In Hebræo vox,
רענן Raghenan, quæ viridem & uberem ſignificat; aut à radice, Raghah, quæ ſignificat, paſcere; quaſi dicat: olivam paſcentem, fertilem, fœcundam in fructu, ramis, & foliis, aut virentem & umbroſam, ut legunt Septuaginta. Ita autem deſcribitur homo, qui totius humani generis erit radix & principium, tanquam oliva pulchra, quam Deus omni virtutum & donorum genere ornavit; fructifera, aut fertilis & ſpecioſa, qui filios generaret, non tantum ſibi ſimiles in natura, ſed & in pulchritudine & gratia. Acceſſit diabolus loquens ſublimia & graudia, promittens ipſummet eſſe divinum, & dicens: *Eritis ſicut Dii, ſcientes* Geneſ. 3. 5 *bonum & malum:* hæc fuit vox grandis loquelæ. Ad quam vocem, ignis exarſit, quia cupiditate ejus, quod promittebat, ſuccenſi fuerunt parentes noſtri, & inde tam miſera conſumptio ramorum & fructuum prodiit, ut omnes in perditionem fuerimus conjecti, totamque humanam naturam ſibi Satans ſubjectam reddiderit. Hoc ipſum ſecundum literam de Synagoga intelligere poſſumus, quæ erat tanquam oliva fructifera, ſpecioſa, cujus pulchritudinem omnes orbis nationes reverebantur, & mirantur, & mirabuntur; plantata in terra Promiſſionis abundantiſſima; ſed ad vocem loquelæ grandis, id eſt, promiſſionum, quibus dæmon ore Regum utebatur, ignis exarſit in ea. Ut enim patet ex Prophetis, alibique probavimus, Reges magnificis Regiis promiſſionibus conati ſunt, inducere populum ad idololatriam: ad vocem talium promiſſionum, omnes ſuccenſi ſunt cupiditate erga promiſſa bona, & ita ad idololatriam deflexerunt, quæ fuit fons & origo illarum captivitatum, in quas juſto Dei judicio conjecti fuerunt. Loquela ergo grandi uti ſolebat diabolus, ad res magnas conficiandas. Eſt ejus lingua *Magniloqua*, qualis Pſ. 11. 4. deſcribitur à Davide, quam & propterea dabit Antichriſto, ut per eam poſſit totum ſibi ſubjicere orbem. Quod ſæpe replicat Daniel, dicens; cornu parvulo, id eſt, Antichriſto, (quem ſub parvulo cornu Deus oſtendit, ad exprimendam ejus vilem abjectiſſimamque proſapiam) fuit datum *a*, [a] Dan. 7. 8.
Os loquens ingentia: & quod datum eſt ei os emittens *b*, *vocem ſermonum grandium*, [b] Dan. 7. 11.
& tandẽ, quod datũ eſt ei *c*, *os loquens grãdia.* Cui cõcinit Joan. *d*, *datũ eſt ei os loquẽs* [c] Dan. 7. 20.
magna & blaſphemias: quibus verbis duo [d] Apoc. 13. 5.
expreſſit Joannes, quæ procedent ab ejus ore,

kkkk

ore,magna ſcilicet & blaſphemiæ : qua dicendi ratione voluit indicare , non ideo
¶ 104 dici : Datum eſt ei os loquens magna, quia blaſphematurus ſit Deum; id enim jam expreſſe poſtea exprimitur , ſed quia loquetur de ſe ſublimia , & utetur lingua magniloqua , ingentes promiſſiones faciens hominibus , per quas viam ſibi ſternet ad blaſphemandum Deum: per illas enim homines ita avertet à veri Dei cultu, ut ſimul convertat ad honores divinos ſibi deferendos Unde , quod dicitur ; *Et ſermones contra excelſum loquetur* , Pagninus
Dan. 7. 25. legit; *Et ſermones ex parte Altiſſimi loquetur*, id eſt, ita de ſe loquetur , ac ſi ipſe ſit, cui Altiſſimus dedit omnia regna , & potentiam, ut poſſit ipſe dare cui voluerit. B. Hieronymus obſervat Symmachum legere: *Sermones quaſi Deus loquetur* , ut qui
In cap. 7. Dan. Dei aſſumpſit potentiam , inquit Hieronymus , verba quoque divinæ ſibi vendicet majeſtatis. Os ſane ita loquens , os diaboli eſt, qui dixit: *Hæc omnia tibi dabo, mihi enim tradita ſunt , & cui voluero, do illa.* Hæc quidem uſitata diaboli conſuetudo, loqui magnifica , ut lingua magniloqua, jactantia, ſuperba , ſed per hanc imperitos & minus cautos decipit, non Chriſtum, *Nolite loqui ſublimia , gloriantes , recedens vetera de ore veſtro, quia Deus ſcientiarum Dominus eſt.* Omnia novit , & ab eo qui ſcrutatur renes & corda , non ſunt abſconditæ cogitationes , qui ſcit diabolum extrema paupertate premi , & nihil boni habere , quod dare poſſit , in quem egregie
Prov. 25. 14. quadrat illud: *Nubes, & ventus , & pluviæ non ſubſequentes, vir glorioſus & promiſſa non complens.* Videbis in æſtate nubem atram extenſam, emittentem ſonora tonitrua, & fulgentiſſimas coruſcationes , quæ abundantiſſimam aquæ copiam promittere videtur : & quidem homo inſipiens, qui Philoſophiæ regulas neſcit, talibus tonitruis & fulgurationibus motus , aquam certo eventuram ſperat; qui tamen ſapiens eſt , irridet hujuſmodi judicationes: novit enim nubem illam non habere in ſe niſi partes ſiccas, & vapores aridos & ardentes , ex æſtatis calore genitos ; tumentes vento illic incluſo , quæ omnia in ventum tandem reſoluta , ſubito tranſibunt. Ita ſe habet diabolus , quem vocat virum glorioſum, in Hebræo, *Mithallel*, quod ſignificat jactans, tumens, laudens ſeipſum, מתהלל quomodo legit Pagninus : nihil namque magis illi proprium, quam jactantiæ verba effutire , adeo ut & cum ipſomet Deo agens, hanc eandem jactantiam inverecunde tenuerit. *Unde venis?* inquit DEUS Iob 1. 7.
Reſpondet : *Circuivi terram , & perambulavi eam.* Septuaginta , *perambulavi eam , quæ ſub cœlo eſt.* Quibus verbis , ut In catena Græca. annotavit Didymus , voluit jactare ſe, quod pleno dominio ſubjectam haberet terram , & totam aëream regionem , quæ ſub cœlo eſt, per quam , tanquam legitimus dominus inceſſiſſe ſe perhibet , quem nullus impedit; cui nullus obſiſtit : eo modo quo dominus in domo ſua , & in ſuæ ditionis terram ambulare poteſt. In Hebræo verbum, *Halech* quod ſæpe non ſimplicem deambulationem , ſed eam , quam הלך facit dominus in domo ſua , & in terra ſuæ dominationi ſubjecta , ſignificat: quomodo David : *Per ambulabam* , inquit , *in* Pſ. 101. *innocentia cordis mei, in medio domus meæ:* Pſ. 103. & de Deo: *Qui ambulas ſuper pennas ventorum.* Imo & aliquando abſolute poſitum, ſignificat eam ambulationem , quam per ſupremam ſuperbiam & jactantiam, tanquam ſupremus dominus non recognoſcens ſuperiorem , aliquis facit. Ita de Nabuchodonoſor: *In aula Babylonis ambulabat , & dicebat : Nonne hæc eſt* Dan. 4. 26. *civitas Babylo , quam ego ædificavi , &c.* Quam deambulationem ipſemet poſtea pœnitentia ductus confeſſus fuit , eodem verbo, in Hebræo , utens. Deus *gradientes in ſuperbia , poteſt humiliare.* Itaque ambu- Dan. 4. 34. lare , aut perambulare eſt, incedere cum ſuperbia, jactantia , faſtu, tanquam ſupremus Dominus. Id ergo diabolus voluit dicere Deo, ſe perambulaſſe terram , tanquam dominum illius, cui omnia abſque contradictione aliqua ſubjecta exiſterent. Quam inverecundam jactantiam Deus non patiens , aut ferens, reſpondit : *Num-* Iob 1. 8. *quid noſtri ſervum meum Iob, quod non ſit ei ſimilis*

Digitized by Google

§ 105 *ſimilis in terra?* Inter omnia, quæ ſub cœlo ſunt, principem locum obtinet homo, inter omnes autem homines, ita cunctis excellit Iob, ut ille unus, omnes alios longo ſuperet intervallo. Quaſi dicat: Quid te dominum univerſorum, quæ ſub cœlo ſunt, jactas? Ubi & ſervum habeo fidelem, qui tuus non eſt. (ideo vocat, *ſervum meum Iob*) qui ſolus præſtat omnibus aliis, & ipſa terra, & cunctis, quæ in ea ſunt, pretioſior eſt; ac ſi clarius dicat; In ipſa terra, quam tuam jactas & profiteris, habeo ego majus aliquid, ſervum ſcilicet meum Iob. Unde adverbium illud, *quod*, intelligo hoc in loco vim cauſalis habere: voluit enim Deus probare, mendaciter dæmonem totius terræ jactaſſe dominium, in qua vere exiſtebat Job, qui illius dominio ſubditus non erat, quem Deus ore pleno ſuum ſervum vocat. *Nunquid*, inquit, *conſideraſti ſervum meum Iob?* In Hebræo: *Nunquid poſuiſti cor suum ſuper ſervum meum Iob?* Septuaginta, *Nunquid attendiſti ſervum meum Iob?* Quaſi dicat: Velociter cucurriſti, non res omnes intrinſecus, ſed tantum ſecundum externam ſuperficiem conſideraſti: non profero cœleſtis exercitus multitudinem, ſed unicum ſervum meum Iob. Hic tuus non eſt, qui ſervus meus vere exiſtit. Et hoc ſolo nomine majus, quid ego habeo in terra; hic enim unus, longo intervallo omnia alia ſuperati, unus namque meus, pro decem millibus, imo centum millibus tuis, computatur. Egreſſus autem Satan congredi cum ſancto Job totis viribus cœpit, cujus omnia bona perdidit, oves, boves, aſinos, camelos, domum, filios, filiaſque, nec tamen vel minimam portionem cordis illius beati Viri potuit acquirere, aut ſuam facere: quin & vidit illum, ſe Dei ſervum exhibentem, illum corde, animo, corporeque adorantem & benedicentem. Et nihilominus, iterum ſecundo coram Deo ſe præſentem exhibens, interroganti, unde veniret, ſimili jactantia ſuperboque faſtu, ſicuti prius reſpondit: [*In Caten. Iob 1.*] *Circuivi terram, & perambulavi eam.* Sciebat Deus, inquit Chryſoſtomus, unde Satanas adveniret, & quod à juſto jam ſuperatus eſſet: ſed tamen id agere volebat, ut diabolus, vel pudore confuſus, modeſte illam priorem jactantiam temperaret, qua omnia ſua eſſe, paulo ante ſe glorioſe extollens, effutierat: & vere nullam modeſtiæ novit partem, inquit Olympioporus, qui totius eſt magiſter ſuperbiæ & faſtus. [*In catena.*] Unde & iterum ſimiliter reſpondit; *Circuivi terram & perambulavi eam*; quibus verbis, non ſolum omnia, quæ ſub cœlo ſunt, ſua eſſe voluit jactare, ſed ut Evagrius notat, omnes à ſe pertentatos, in ſuam ditionem redactos & ſubjectos jactanter voluit refirmare. [*In eadem catena.*] Recte ergo vocatur diabolus, vir glorioſius, id eſt, ſe jactans, ſuperba gloriatione jactantiæ verba effutiens. Hic ſimilis eſt nubi fulguranti, tonitrua emittenti, & ingentem aquarum copiam promittẽti in æſtate, quæ quoniã tantum partes habet vento tumente, & vapores calidos, & ſiccos continet, nec guttam unam vere dare poteſt. Nihil in ſeipſo diabolus habet, per quod gloriã, aut honorem poſſit præſtare, nihil continet ille niſi ardorem ignis æterni, & aridos ac ſiccos invidiæ vapores, tumentes, & inflatos vento ſuperbiæ: effundit propterea quaſi fulgurationes clariſſimas, & tonitrua reſonantia, verba ventoſa: *Hæc omnia tibi dabo, mihi enim tradita ſunt, & cui voluere do illa:* ut dicere ei poſſimus, illud quod ſanctus Iob ad amicum ſuum tumide jactanterque loquentem, dixit; *Nunquid habebunt finem verba ventoſa*; id eſt, turgida, inflata, plena vento (ut exponit Auguſ.) quibus teipſum extollis? [*Iob 16.3.*] ventoſum dicitur apud Latinos, vento plenum. Ita apud Plin. *a*, Ventoſus aër. & apud Virgilium *b*, Ventoſi folles. Alii, inquit, vẽtoſis follibus auras. Accipiũt redeuntque. Per tranſlationem autẽ accipitur pro tumido, elato. inflato, jactantioſoque. Ita apud Plinium *c* Superbiebat, inquit, ventoſa & inſolens natio: & Virgilius *d*, ventoſa gloria, & Horatius *e*, ventoſa Plebs: & apud Ciceronem: ventoſum imperium, & ventoſus homo, is ſcilicet, qui multo ſono reboat, & ſeipſum jactat, & de ſeipſo glorioſa præ-

a *Lib.* 1. *cap.* 8.
b 8. *Ænei.*
nei.
c *In Paneg.*
d 1. *Ænei.*
e 1. *Epiſt.* 19.

prædicat , qui in ſeipſo nihil eſt. Ventoſa
ergo verba dicuntur , quæ jactat aliquis
ſummo beatu reboans , quæ nihil eorum,
quæ , exprimit & promittit , habet , vel
complere poteſt: & nulla propterea magis
ventoſa verba , quam hæc , quæ diabolus
depromit, *Hæc omnia, &c. poteſtatem hanc
univerſam, &c.*

§. 60. *Quod diabolus offert , non eſt utile , quippe cum minima promittat, & magna requirat.*

¶ 206 SPiritus ſanctus regulam ſtatuit, quam
ſervare debemus , quando nobis ali-
quid promittitur, aut datur : conſide-
rare namque oportet , an illud acceptan-
dum ſit necne: *Eſt* enim, inquit, *datũ , quod*
Eccl.20.9 *non eſt utile.* Et ſi quæras : Quodnam hoc
eſt? Reſpondet: Illud, quod non libere da-
tur, ſed pro quo aliquid repetitur, in duplo
præſtantius *Datum* , inquit , *cujus retribu-
tio eſt duplex.* Certè cum quis dat rem, quæ
valet centum, petens pro ea illam, quæ bis
centum æſtimatur , datum illius non eſt u-
tile. Ex quo infert paulo inferius, quod *da-
tum inſipientis non erit utile tibi: oculi enim
illius ſeptẽplices ſunt: exigua dabit, & mul-
ta improperabit, & apertio oris illius, inflã-
matio eſt.* Quæ verba etſi de multis homi-
nibus, de mundo & carne offerentibus no-
bis aliquid, intelligi poſſint, apte tamen in
dæmonem quadrant, quem inſipientis no-
mine expreſſit Propheta. Illius datum, uti-
Jer.17.11 le eſſe non poteſt : nunquam enim libera-
liter & gratis aliquid donat, qui oculos di-
citur habere ſeptemplices , id eſt, omni ex
parte attendentes ad id , quod à nobis ex-
pectat; nunquam dat , niſi intendens mul-
tis modis aliquid ſibi retribui , & nunquam
dat niſi exigua , pro quibus petit magna.
Tantum namque dat, aut potius offert bre-
vem delectationem, vilem pecuniam, glo-
riam mundi inanem , & momentaneam;
& multa improperat, id eſt, petit multa, in
dedecus & opprobrium & improperium
noſtrum. Unde vere id, quod petit , *inflam-
matio eſt*, id eſt, abſumptio , vel conſump-
tio: *Lo que pide es fuego, que te abraſe y con-
ſuma.* Et hanc credo illius loci legitimam
intelligẽtiam Dat ergo exigua, & petit pro
illis pretioſiſſima. Promittit Chriſto, quod
eum conſtituet Regem ſuper Regna mun-
di, quorum gloria eſt momentanea; & pe-
tit ab eo, ut illum quantum eſt ex parte ſua,
conſtituat Regem ſuper Regna cœlorum;
petit enim , ut ſibi tanquam vero Deo di-
vinos deferat honores : offert illi gloriam
terrenam , & petit honores divinos , *Hæc
omnia,* inquit, *tibi dabo*: Nunquid liberali-
ter & gratis? Nequaquam, eſt namque da-
tum inſipientis , qui exigua dans, petit ea,
quæ opprobrium ſempiternum inducunt:
Si cadens , inquit , *adoraveris me*. Ille qui- Hom. 13.
dem , inquit Chryſoſtomus , multa ſæpiſſi- in Matth.
me pollicetur, non ut det, ſed potius ut ac-
cipiat : promittit plurima de rapinis, ut au-
ferat Regnum atque juſtitiam , & quaſi
quoſdam laqueos tendens , atque decipu-
las, theſauros pollicetur in terra , ut etiam
nos & iſtis theſauris & cœleſtibus ſpoliet.
Et certe nulla res magis nobis poteſt op-
probrio eſſe, quam adorare dæmonem, qui
omnium creaturarum eſt viliſſimus; & no-
bis tanquam Deum conſtituere eum , qui
vilior redditus eſt mure, & verme, formi-
ca , & pulice. Hæc à nobis conſideranda
ſunt: nunquam ille gratis aliquid dat , per-
petuo pro exiguis, quæ offert, petit magna,
quæ ei exhibeamus. Offert enim tantum ¶ 107
res hujus mundi viles, caducas , & inanes;
petit autem ſibi offerri animam ipſam &
teipſum : notum eſt autem animam pre-
tioſiorem eſſe omnibus Regnis mundi,
cujus valorem optime probavit ille divi-
nus negociator , qui dedit omnia ſua , ut
compararet eam: imo qui *dedit ſeipſum , ut* ad Tit. 2.
nos redimeret. Quando pyratæ capiunt in 14.
mari merces alicujus mercatoris, ſi videres
mercatorem redimere volentem merces
illius , dare pro eis immenſas divitias ſuas,
inde colligeres , quanti ſint valoris tales
merces. Nos ſumus Dei merces , ut dixit
B. Gregorius Nazianzenus , quas cepit py-
rata infernalis: ut has Deus redimeret , de-
dit omnia ſua , imo & ſeipſum ſuam divi-
nita-

Digitized by Google

nitatem, potentiam, gloriam, ſanguinem animam, &c. Ut hinc colligas, quam pretioſa ſit anima tua, pro qua hæc omnia dedit Sapientiſſimus negotiator, ut vere illi dicere poſſimus, quod Saul dixit Davidi:

1. Reg. 26 21. *Pretioſa fuit anima mea in oculis tuis.* Hanc petit diabolus, ut ei tradas, ſubjicias, ſub ejus dominio proſternas. Vide quod cum tibi loquitur, offerens aliquid, *Apertio oris illius inflammatio eſt*, id eſt, perditio. Cave propterea datum inſipientis, non enim eſt tibi utile, nam majora à te exigit, quando dat tibi delectationem in luxu, quando honorem in vindicta, quando divitias in uſura, &c. Exigua dat, & magna improperat. Et hoc inſuper attendendum eſt, quod non dat de præſenti, ſed tantùm offert de futuro: *Tibi dabo.* A nobis, inquit B. Gregorius Nazianzenus, ſemper petit quod de præſenti exhibeamus: qui ſemper, quæ promittit, in futurum reſervat: Nec mirum, nam quod offert, non poteſt ille exhibere: offert namque appetitus noſtri ſatietatem; hanc nullatenus poteſt ille præſtare, quoniam tantum bona finita & exigua poteſt dare, & appetitus noſter non niſi bono infinito repletur. Unde tacitis dilationibus utitur diabolus, & re ûna exhibita, cum ejus inſufficientiam experimur, ad offerendam aliam ſe convertit: ſicque perpetuo ea, quæ daturus eſt, magnificat; cum ea, quæ exhibuit, experimur nullius fuiſſe ponderis, in quem egregie, ut ſupra diximus, quadrat illud:

Orat. in ſanctum Baptiſ. poſt princip.

Iob 17. *Prædam pollicetur ſociis, & oculi filiorum ejus deficient.* Quos primo ſocios vocat, hos eoſdem filios nuncupat, quibus perpetuo pollicetur prædam, ſed quam attentis oculis expectant, nunquam manibus contingunt. De quo alibi latius. Tamen à nobis de præſenti petit, ut divinos ei deferamus honores, & ſtatim nos ejus voluntari ſubdamus & tradamus.

¶ 208

§. 61. *Chriſtus diabolum, tanquam elephantem acri vulnere percuſſit, omnia ejus crimina unico Satanæ nomine eidem exprobrans.*

Tunc dicit Ieſus: Vade Satana: Scriptum eſt enim: Dominum Deum tuũ adorabis, & illi ſoli ſervies. Multis nominibus poſſet Chriſtus tentatorẽ appellare, quibus promiſcuè ſanctæ Scripturæ utuntur, de quibus alibi; ſed appoſitiſſime Satanam eum nuncupavit, inquit B. Iuſtinus martyr *a*, appellationem hanc nactus, convenientem ſuis ſtudiis. Et quidem hujus nominis varias ſignificationes ſancti Patres tradunt. Quidam credunt ſignificare ſupremum dæmonem, aut ut Chryſoſtomus *b*, dixit Archidæmonem. Ita Nilus Abbas *c*, S. Anaſtaſius *d*, Epiſcopus Nicænus, ex Theodoreto, & Euthymius *e*, videturq; Tertullianus *f*, idem ſenſiſſe. Alii dicunt ſignificare Apoſtatam ſeu defectorẽ, vel tranſgreſſorem. Ita B. Irenæus *g*, D. Iuſtinus martyr *h* idem inſinuat Cyprianus *i*, D. Anaſtaſius Epiſcopus Nicænus *k*, Beda *l*. Alii dicunt ſigni care adverſarium, contrarium, inimicum: Ita Origenes *m* & Tertullianus *n*, B. Hieronmus *o*, qui annotat, id quod in noſtra Vulgata habetur in libro Geneſis *p*, *Inimitiis*, in Hebræo haberi, *Satan*: quam vocem aquila & Symachus traduxerunt adverſum, aut contrarium. Ita & aliis in locis idem Hieronymus aſſerit. B. etiam Baſilius *q*, idipſum probat ex eo, quod in libris Regum dicitur *r*, *Excitavit Dominus Salomoni Satan. Ader Regem Syrorum.* Ita Cyrillus Hieroſolymitanus *ſ*, Rupertus *t*, & D. Thomas aliique innumeri. Multi credunt nomen Satan, utrunque ſignificare, Apoſtatam ſcilicet ſeu defectorem, & adverſarium ſeu inimicum. Ita Theodoretus *u*, & Iſidorus omneſque credunt, ex Hebræo illam utriuſque ſignificationem, quam intendunt. Et quamvis multi noſtri temporis autores multa ad hoc inſtitutum dicant, exiſtimo

a *Dialo. cũ Tripb. poſt med.*
b *In Tſ.* 2
c *Lib de octo vitioſis cogit. in bliblio SS. PP. to.* 5.
d *L. qq in ſac. Scrip. queſt.* 61.
e *Apoc. Lipp. cat. Exod.* 15.
f *L. de teſt. ani. cap.* 3.
g *Lib.* 5. *cont. hær. cap.* 21.
h *Dial. citat.*
i *L. jejun. & tentat.*
k *Lib. qq. citat.*
l *In c.* 16. *Matth.*
m *Hom.* 12 *in Matth.*
n *Lib.* 3. *cont. Marcic ca.* 21.
o *Epiſt.* 25. *ad Marc. & de trad. Hebraicis.*
p *Geneſ.* 26. 21.
q *Hom.* 9. *quod Deus.*
r 3. *Reg.* 14.
שטן
ſ *Cathec.* 2
t *In c.* 12. *Apoc.*
u *Lib. qq. in* 1. *Reg. qu.* 37.
x 8. *Etym. cap.* 11.

hujus diverſitatis varietatem, ex variis
verbis Hebræi, à quibus nomen Satan po-
teſt deduci, proceſſiſſe. Tria enim ſunt
verba Hebræa, inter ſe maxime ſimilia;
Primũ eſt *Satah*, quod ſignificat declinare,
aut divertere, aut in contrarium ſe detor-
quere, aut deficere à fidelitate, quam quis
tenetur ſervare: & novem vicibus ad ſum-
mum in Scriptura invenitur, & ſemper in
malum: præſertim autem de muliere di-
y Num. 5. 12. citur, quæ fidem conjugalem fregit: Ita *y*,
z Num. 5. 20. *Vir cujus uxor erraverit*: & *z*, *ſin autem de-
clinaſti à viro tuo*: & *a*, *Si declinaverit mu-*
a Num. 5. 20. *lier à viro ſuo*. Ita ſumitur pro eo, qui a-
vertitur à veritate ad mendacium *b*, *Qui non*
b Pſ. 39. 50. *reſpexit in vanitates & inſanias falſas*, id
eſt, averſus eſt, defecit: & pro eo qui facit
c Pſ. 100. prævaricationẽ *c*, *Facientes*, inquit, *prævari-
cationẽ odivi, &c.* Ab hoc verbo exiſtimat
d Dial. cit. B. Iuſtinus martyr *d*, oriri nomen Satanæ,
ideoque ſignificare prævaricatorẽ, Apoſta-
tam, deſertorem, & eum qui defecit à fide-
litate, quam ſervare tenebatur, quia ſcilicet
à Deo & veritate deficiens, ſe convertit ad
mendacium, & ad ſeipſum, & in veritate
non ſtetit. Cenſet autem nomen Satanæ,
compoſitũ ex verbo Satah, & nomine Nas,
aut potius Nahas, quod ſerpentem, aut an-
guem, vel colubrum ſignificat, à verbo Ni-
hes, quod ſignificat obſervare, & inſidiari.
Gen. 3. 1. Hinc enim dicitur, ſerpentem callidiſſimũ
eſſe omnium animantium. Satan, inquit,
Iudæorum, Syriorumque lingua, deſertorẽ
ſignificat: hæc autem vox Nas, quod in-
terpretatur ſerpens Hebræis: ita ex utroque
unum vocabulum componitur, Satanas,
¶ 200 ut velit dicere, Serpens, apoſtata aut deſer-
שטם. tor. Secundum eſt verbum, *Satam*, quod
ſignificat odire, aut perpetes inimicitias
a Gen. 39. 41. ducere. Ita dicitur *a*: *Oderat ergo* (in He-
b Gen. 49. 23. bræo, Satam) *ſemper Eſau Iacob pro benedi-
ctione*: & *b*, *inviderũt illi habentes jacula*, &
alibi ſæpe pro inimico ponitur, in Hebræo
Satam. Ab hoc verbo ſi educas vocem Sa-
tam, ſignificat, oſorem, odio habentem,
inimicum, qui bandoſitates ducit nobiſ-
cum per modum habitus perpetui. Ter-
שטה tium verbum eſt *Sata*, quod ita ſignificat
actu adverſari alicui, ut communi phraſi
Hebræorum, eſſe in Satan, ſit actu agere,
aut inſurgere contra aliquem, aut actu eſſe
illi contrarium, vel inimicum. Ita dixe-
runt Philiſthiim, de David *d*: *Convertatur* d 1. Reg.
vir iſte, & ſedeat in loco ſuo, & non deſcen- 29. 4.
*dat nobiſcum in prœliũ, ne fiat nobis adver-
ſarius*: in Hebræo, in Satan: & *e*, *Cur effi-* e 2. Reg.
cimini hodie mihi in Satan? & *f*, *Suſcita-* 19. 10.
vit Dominus Salomoni Satan: & ſignanter f 3. Reg.
cum inducitur adverſarius à dextris Ieſu, 11. 14.
filii Ioſedech, ut ei actu adverſaretur, vo- 25.
catur *g*, *Satanas*. Ab hoc verbo educũt no- g Zac. 3.
men Satan, qui dicunt ſignificare adver- 1. 2.
ſarium, vel contrarium. Et ita ad concor-
diam omnes ſancti Patres revocari poſ-
ſunt. Ex his enim ſequitur primo, vocem
Satan, ſignificare tria: primo defecto-
rem, aut apoſtatam, à fideli veritate &
ſervitute, quam ſervare tenebatur. Secun-
do inimicum, qui per modum habitus
permanentis, inimicitias nobiſcum gerit.
Tertio inimicum, qui in actu particulari
ſe exhibet adverſus Deum, vel nos aliquid
geſtientem. Sequitur ſecundo, aliquam
differentiam poſſe tradi inter vocem Sa-
tan, & Satana, aut Satanas, ut non tantum
differant exterminatione Latina, vel He-
bræa, quaſi Satan Hebræam habeat ter-
minationem, & Satana, aut Satanas, La-
tinam, ſicut Saul & Saulus, Iacob & Iaco-
bus: nam vox Satan, quia vere oritur à
verbo Satan, quod eſt adverſari, proprie
adverſarium ſignificat: ſed vox Satanas,
quia orta videtur à verbo Satah, & nomi-
ne Nas, proprie ſignificat ſerpentem, apo-
ſtatam, aut defectorem, ut dixit Divus Dial. cit.
Iuſtinus martyr: quamvis ſecundum com-
munem uſum his nominibus promiſcue,
quaſi ſynonimis utamur. Sequitur ex his,
nomen Satan proprie loquendo, non ſi-
gnificare ſupremum dæmonem, quem
Chryſoſtomus Archidæmonem vocat: In Pſ.
omnibus enim dæmoniis hoc nomen ap-
te convenit, qui omnes apoſtatæ fuerunt,
& adverſantur Deo, & nobis. Ideoque
Chriſtus Dominus majores & minores
hoc nomine nuncupavit, dicens: *Si Sata-* Matth.
nas Satanam ejicit. Tamen ex accommo- 12. 26. &
datione, & per antonomaſiam, ſæpe ei Luc. 11.
abſo- 18.

abſolute nomen Satanæ tribuitur. Ita dum de illo agitur, qui eſt caput malorum An-
Apoc. 12. gelorum dicitur; projectum fuiſſe, *& Angeli ejus cum eo miſſi ſunt, &c. qui vocatur Diabolus, & Satanas.* Quomodo dixit
Lib. de teſtim. an. cap. 3. Tertullianus: Satanam nos dicimus malitiæ Angelum, totius erroris artificem, totius ſæculi interpolatorem, per quem homo à primordio circumventus, &c. Ubi nomine Satan, tanquam declinabili
a *Lib.* 3. *cont. Marc. ca.* 21. utitur Tertullianus, quamvis alibi *a*, (ut ejus Scholiaſtes *b*, notat) indeclinabiliter eo nomine, Hebræorum more utatur.
b *Pameli. ibi. n.* 155. Iuxta has igitur varias ſignificationes, expendunt ſancti Patres, merito nunc diabolum à Chriſto vocatum Satanam. Quidam dicunt voluiſſe vocare illum, inimicum, aut contrarium, tam in actu, propter illud quod tunc petebat, quam in habitu; inſinuans eum eſſe communem humani generis hoſtem: ut voluerit dicere: Vade
a *In ca.* 4. *Matth.* inimice. Ita Hieronymus *a*, & Maximus *b*. Alii dicunt, eum vocare voluiſſe adverſa-
b *Hom.* 2. *Domin.* 1. *Quadra.* rium Dei, qui perpetuo Deo adverſari contendit, procurans debitum illi honorem ſuffurari & aucupare, ita Rupertus *c*,
c *In c.* 12. *Apoc.* & Divus Thomas *c*. Alii credunt voluiſſe eum vocare, apoſtatam aut deſertorem,
¶ 210 quo nomine illius inverecundiam, juſtiſ-
L. de jejun. & tentat. ſimo & aptiſſimo improperaret opprobrio. Ita Beatus Cyprianus expendit, dicere voluiſſe: An me putas poſſe tecum apoſtatam fieri, & quod à Dei ſubjectione defecturus ſim, allectus pulchritudine
Ezec. 28. gloriæ, creatæ ſicut tu, *cujus cor elevatum*
17. *In cat. D. Thom.* *eſt in decore tuo?* Voluit, inquit Remigius, in memoriam revocare, antiquam illius iniquitatem, cui dixit: *Vade retro Satana*, id eſt, Reminiſcere & recordare, in quanta gloria conditus fuiſti, & in quantam miſeriam cecidiſti. Hoc idem breviſſimis verbis
Cant. 3. *in Matth.* Beatus Hilarius aſſeruit: Criminum, inquit ſuorum, in Satana nomen audivit. Supremo igitur opprobrio voluit Chriſtus diabolum, quem vincebat, percutere, agnoſcens illum mores elephanti tenere, quem ut ſæpe dictum eſt, antiquitus ſub ſpecie elephanti deſcripſit: nullo acriori vulnere elephantus percuti poteſt, quam contumeliæ & opprobrii verbis ejus ruditatem exprobrando. Illud namque quod Deus de illo agens, dixit, loquens ab Iob: *Iob* 40. 10.
Ecce Behemoth, quem feci tecum; quidam dictum intelligunt, quod inter omni animantia nullum eſt, quod magis ad hominis naturam accedat, quia videtur participare aliquid rationis & prudentiæ, adeo, ut Cicero non vereatur affirmare, non paucas hominum nationes, ſenſu & ingenio eſſe illo inferiores. Et vere talia fa- *Lib.* 8 *ca.* 3. 4. & 5.
cit, quaſi rationis eſſet compos, quorum multa refert Plinius ingenti admiratione digna. Illud autem eſt ſingulare, quod ſicut nulla re ita delectatur, ſicuti cum reverentia ei exhibetur, & honorificis verbis, & inclinationibus coram eo factis extollitur, eique adulatoriis verbis tribuuntur mens, ratio, nobilitas, quorum omnium eſt expers; ita nulla re offenditur, nec acriori vulnere lædi poteſt, quam cum verbis contumeliæ, contemptus, & opprobrii irrationalitas ſua exprobrando proponitur. Hoc durius eſt, quam ſi ligno quocunque, vel fuſte percuteretur. Hujuſmodi mores diabolus tenet, qui cum ſuperbiſſimus ſit, nulla re ita delectatur, ſicuti cum ei reverentia illa exhibetur, cujus ille nulla ratione capax eſſe poteſt. Idcirco tot adorationis genera, tot ſacrificiorum oblationes inſtituit, quibus à Gentilibus tanquam Deus honoraretur. Idcirco nec aliquo acriore poteſt vulnere percuti, quam cum ei contumeliæ & opprobrii verbis ſui miſeri ſtatus infœlicitas exprobratur. Hinc viri cordati ad eum fugandum, cum quis ſe ab ipſo impeti ſentit, conſulunt, eum verbis contumeliæ & opprobrii exprobrandum, quibus in memoriam reducatur ejus miſeria, qualia ſunt illa: *Deum qui te genuit dereliqui-* *Deu.* 32.
ſti, oblitus es Domini creatoris tui: illa 18.
itidem: *In profundum laci detractus es: Quo-* *Iſai.* 14.
modo cecidiſti de cœlo Lucifer? Agnovi ho- 15.
minem, quem viſibiliter diabolus inſequebatur, qui nulla re ita illum, quam hujuſmodi verbis fugabat. Nulla autem ad hoc inſtitutum aptiora, quam illa, quibus ei Chriſtus exprobravit apoſtaſiam, infidelita-

litatem, contrarietatem ad Deum: *Vade Satana*: omnia enim ſua crimina, ut dixit Hilarius hoc ſolo nomine ſibi objecta cognoſcit. Annotat inſuper perdoctus recens autor *d*, (quod & Divus Iuſtinus *e*, martyr inſinuavit) hæc nomina, Diabolus & Satan, differre propter actionis & ſtudii diverſitatem, quatenus enim dæmon agit apertum adverſarium, vel hoſtem, dicitur Satan: quatenus vero dolo, fraude, technis diſcurrit & utitur, Diabolus vocatur. Unde Paulus, quando eum inducit dolo & occulte agentem, vocat Diabolum: *Induite vos armaturam Dei, ut poſſitis ſtare adverſus inſidias diaboli*. At quando aperto bello contra ſeipſum ſentiebat agentem, vocavit Satanam. *Datus eſt mihi Angelus Satanæ, qui me colaphizet*. Idcirco in hiſtoria S. Iob ſemper Satanas vocatur, quoniam aperto certamine, & quaſi ſigno dato, acceſſit eum expugnaturus: ſimiliter & quando deſcriptus eſt agens contra Ieſum filium Ioſedech. Et hæc cauſa eſt, cur tentator in duabus primis tentationibus, quibus contra Chriſtum egit, vocatur diabolus; quia callide potius, & ſub velamine ſanctitatis agebat: cum autem ſeſe aperte prodidit, ſuoſque adverſus Dei gloriam, conatus perſpicue patefecit, vocatus eſt Satanas.

d *Anton. Perez. quodl. 3. expoſitivo c. 7. n. 55.*
e *Dialob. cit.*
ad Eph. 6. 11.
2. Cor. 12. 7.
Zach. 3. 2.

§. 62. *Adimplevit Chriſtus illud: Percuſſiſti caput de domo impii, & denudaſti fundamentum ejus uſque ad collum.*

¶ 211 VAde Satana Egregie B. Irenæus obſervavit Chriſtum, qui hujuſq; diſſimulaſſe viſus fuerat, quaſi tentatorē non agnoviſſet, nunc hoc nomine tentatorem denudaſſe, & manifeſte oſtēdiſſe, quinam ille eſſet, denudans eum, inquit Irenæus, per hoc nomen. Et vere alludere viſus eſt S. Doctor ad illud: *Denudaſti fundamentum ejus uſque ad collum* Edidit ſanctus Propheta Habacuc canticum, inſigne quidem, ſed plurimis difficultatibus implicatum, quod propterea, *Pro ignorantiis*, inſcripſit, in quo quamplurimi autores contendunt decantaſſe victorias mirabiles, quas antiquitus populus Dei, illius favore munitus, conſequutus fuerat: quibus non contradico; ſed exiſtimo, in illis Prophetam vidiſſe Chriſti Domini excellentiores victorias, quæ ſicut illis antiquis præfigurabantur, ita à Propheta in illis expendebantur, & canebantur. Ita Tertullianus *a*, qui per varia capita hujus cantici verſus enarrat, & Hieronymus *b*, Gregorius Nyſſenus *c*, Auguſtinus *d*, Euſebius. Rupert. Euthymius, Theophilacti & alii, quos doctus Ribera *e*, recenſet. Excellentiſſimā autē victoriā cōcinit, dicens: *Egreſſus es in ſalutem populi tui, in ſalutem cum Chriſto tuo. Percuſſiſti caput de domo impii. denudaſti fundamentum ejus uſq; ad collū.* De illa inſigni victoria, quam de Pharaone reportavit quidā hæc verba intelligunt: & vere in cortice, illa exprimitur. Opprimebatur populus Dei operib. duris luti & lateris, & filii maſculi projiciebantur in flumen, & tot malis premebantur, ut cōpulſi fuerint clamare ad Dominum: qui tunc egreſſus dicitur in ſalutem, cum deſcendit in rubum, ut liberaret populum. Itaq; quod ibi dicit Deus: *Deſcendi liberare eum*, dicit Propheta: *Egreſſus es in ſalutem populi tui*. Dicitur autem egreſſus, cum Chriſto ſuo, id eſt, Moyſe, qui vocatur Chriſtos, id eſt, unctus: quia quamvis vere corporali unctione non eſſet unctus, tamen quia populi dux fuit, & Propheta, atq; ſacerdos, unctus vocatur, ex conſuetudine poſtea ſubſequuta, qua Reges, Prophetæ, & ſacerdotes vocabantur Chriſti, aut uncti, qui vere oleo ungebātur. Vnde & Deus etiā eos antiquos Prophetas, qui nō fuerunt corporaliter uncti, Chriſtos ſuos vocat: *Nolite*, inquit, *tangere Chriſtos meos*; qui autē hi ſint, ſtatim explicat ſubdēs: *& in Prophetis meis nolite malignari*. Aut vero dicitur unctus, unguento illo, quo Chriſtus Dominus præ cæteris omnibus unctus traditur: *Dilexiſti juſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea unxit te Deus oleo lætitiæ, præ conſortibus tuis*, id eſt, præ omnibus Patriarchis, Sacerdotibus, Regibus, Prophetiſque. Dicitur-

Lib. 5. cont. hæreſ. 11.
Habac. 3. 13.
a *Lib. 1. cont. Marcio.*
b *In Præmio, l. 2. in Habac.*
c *Orat. 1. in Cantic.*
d *17. De civit. c. 32 & 16. con. Fau. c. 19 & orat. contr. Iudæos tomo 6.*
e *In ca. 3. Habacuc.*
Exo. 3. 8.
Pſ. 104. 15.
Pſ. 44. 8.

Digitized by Google

a Exod.3. 12. citurque Deus egreſſus cum Moyſe, allu-
b Exod.4. 12. dens ad illud *a*: *Ego ero tecum*: & *b*, *Perge igitur,& ego ero in ore tuo*;& iterum *c*:*Lo-*
c Exod.4. 15. *quere ad Aaron, & pone verba mea in ore ejus,& ego ero in ore tuo,& in ore illius,& oſtendam vobis: quid agere debeatis.* Quid igitur fecit? *Percuſſiſti caput de domo impii, denudaſti fundamentum ejus uſque ab collum.* Domus impii vocatur Ægyptus, quam poſteri impiſſimi Cham habitaverunt. Certum eſt Cham vocari impium propter eam, quam contra patrem ſuum commiſit inverecundam impietatem, per quam ut Beroſus narrat, non tantum patrē irriſit, ſed & eum incantationibus ligavit, ne ulterius filios generaret: credit enim Beroſus illum fuiſſe magicæ artis ſtudioſum, quem Zoroaſtis nomine poſtea vocarunt.Inter alios filios genuit unum,quem Meſraim vocavit, qui terram Ægypti incoluit; cui & nomen ſuum ita dedit, ut in
Gen.10.6. diuina Scriptura perpetuò Ægyptus vocetur, Meſraim,& uſque ad ſua tempora hoc
Lib.1. antiqui.c.12 retinuiſſe nomen, teſtatur Ioſephus. Quo factum eſt, ut in Scriptura ſacra, terra Ægypti appelletur Domus Cham, aut terra Cham. Ita David plagas Ægypti recen-
Pſ. 104. 36. ſens: *Percuſſit omne primogentum in terra Ægypti, primitias omnis laboris eorū in tabernaculis Cham*: &, *Intravit Iſraël in Æ-*
Pſ. 104. 23. *gyptum, Iacob accola fuit in terra Cham*: &
Pſ. 104. 27. ibidem agens de Moyſe & Aaron:*Poſuit in eis verba ſignorum ſuorum, & prodigiorum*
Pſ. 105. 21. *in terra Cham*:&,*obliti ſunt Deum, qui ſalvavit eos,qui fecit magnalia in Ægypto,mirabilia in terra Cham.* Caput autem hujus domus erat Pharao, quia erat rex Ægypti:
¶ 212 hoc caput percuſſit Deus: *Et denudaſti fundamentum ejus uſq; ad collum.* Pharaonem, quem primò vocavit caput domus, nunc vocat fundamentum ejuſdem,rex enim, ſicuti eſt caput regni, ita dicitur fundamentum ejuſdem, ſicuti caput in homine fundamentum vocatur, qui dicitur arbor inverſa. Quomodo autem Rex dicatur fundamentum Regni, egregiè expli-
9 Moral. cap. 13. cuit B. Gregor. Hoc modo fundamentum aut caput denudari uſque ad collum:eſt totaliter tonderi & abradi, vel decalvari, ut nec minimus remaneat capillus: nam in Scriptura ſacra, nudare caput, ſæpe idem eſt quod tondere. Multa autem apud antiquos ſignificabat capillorum abraſio, vel exciſio, ſignanter autem duo: primò ſervitutem: mox enim, ut quis in captivitatem, vel ſervitutem miſeram venerat; ita tondebatur,ut decalvari diceretur, ſicut apud nos, qui damnantur ad triremes.Hinc proverbium illud natum eſt (ut ex prophanis aliquid inferamus) quod Ariſtophanes u- In Avibus.
ſurpavit: Servus cùm ſis,comam geris?Sed in Scriptura hoc ſæpè inſinuatur, quæ calvitii, aut tonſuræ, vel raſuræ vocabulo,ſervitutem atque captivitatem exprimit. Deſcribens futuram captivitatem, ait Iſaias: *Decalvabit Dominus verticem filiarū Sion*: Iſa.c.17.
& Michæas: *Decalvare & tondere ſuper fi-* Michæ. 1. 16.
*lios delitiarū tuarū, dilata calvitium tuum, ſicut aquila, quoniam captivi ducti ſunt ex te.*Eſt inſignis locus in Deuteronomio: *In-* Deut. 31. 42.
ebriabo ſagittas meas ſanguine, & gladius meus devorabit carnes, de cruore occiſorum, & de captivitate nudati inimicorū capitis. Minatur, quod inimicos ſuos eſt abſumpturus,morte & captivitate viliſſima:morte quidem, ut fluat ſanguis & cruor occiſorum ab ictu ſagittarum & gladii: captivitate autem tali, ut inimici nudent & tōdeant eorum capita, quo nomine captivitatem abjectiſſimam, deſpectiſſimam, & contemptiſſimam ſervitutē declarat. Sunt aliquando ſervi, qui in pretio habentur & honore apud dominos, & honorificis deputantur miniſteriis, qualis fuit Ioſeph apud Putiphar in Ægypto, & Tobias in Ninive, & Daniel ac ejus ſocii in Babylone:non hanc ſervitutem comminatur Dominus, ſed viliſſimam, quam vocat captivitatem,in qua inimici nudabunt, aut tondebunt caput victorum. His continunt, quæ Pomponius, agens de triumpho Eleſiani, dicit: Moris, inquit, erat, ut omnes qui à captivitate & ſervitute inimicorum, induſtria, & viribus Imperatoris triumphantis liberebantur, in curru triumphali, raſis capillis in ſignum antiquæ ſervitutis, à qua fuerant illius triumphatoris virtute erepti, veherentur. Erat itaque capillorum

abſciſſio vel abraſio, ſervitutis miſerrimæ ſignum. Hinc factum eſt, quod tondere alicujus caput, idem eſſet, ac magnam ignominiam inferre, quam aliquæ nationes ad ſupremam pœnam acriorem ipſa morte
Vide Antonium Guevara in Habac. reſervabant. Apud Indos, inquit Stobæus, aliqui morte damnantur propter aliqua crimina: illum autem qui maximum aliquod delictum perpetravit, Rex tonderi jubet, tanquam extrema ignominia afficiendum.
In ſua officina. Apud Germanos (quod & Raviſius tradidit) adulteram ſciſſis crinibus maritus expellebat domo, quam verbere per omnẽ
2. Eſdr. 13.23. vicum agebat. Imò & ſanctus Eſdras, eos qui impium facinus commiſerant, ducentes mulieres alienigenas, punivit: *Objurgavi*, inquit, *eos, & maledixi, & cecidi ex eis viros, & decalvavi.* Nuditas ergo capitis, ejuſque raſura ſummo probro ac ſuprema turpitudine fuit. Unde dixit Poëta:
Apud Guevaram. *Turpe pecus mutilum, turpis ſine gramine campus.*
a De geſtis Anglor. lib. 5. cap. 22. *Et ſine fronde frutex, & ſine crine caput.*
b In Theol. rerum Eccleſiaſt. Hac de cauſa, inquiunt Beda *a*, & S. Germanus Conſtantinopolitanus Epiſcopus *b*, Petro Apoſtolorum Principi cum Antiochiæ prædicaret, caput ab improbis abraſum fuit, ut cunctis ludibrio foret, nec auderet egredi domo, aut inter gentes converſari, quomodo & Demoſthenes ſtudiorum cauſa, ut intra domum ab omnibus remotus cogeretur manere, aliquando ca-
Tom. 1. annal an. 58. c. 103. & 104. put radebat. Quod tamen Petro in opprobrium datum fuit, ad gloriam Eccleſia hoc ipſi convertit, & tonſuram miniſtris ſuis impoſuit, de quibus diligens Baronius videndus eſt. Significat ſecundò abraſio, aut tonſio capitis, ingens ſupremumque malum. Quando enim alicui incommodum aliquod eveniebat, quod ſupremum malum reputabat, radere caput ſolebat. Hoc ex Gentilium factis probat eleganter doctus
Guevara loco cit. quidam author; nam Achilles in Protocli funere, ad grande malum exprimendum cæſariem præſcidit: Romani itidem in morte Germanici. Alexandrum in funere Hepheſtionis, equos & mulos totondiſſe tradit Plutarchus, ſibi autem & ſuis fortiſſimis militibus abraſiſſe capita, ſcripſit Æ-

lianus. Hoc etiam ſæpe Scripturæ ſacræ indicant, nam Iob audito omnium faculta- ¶ 213 *Iob 1.20.*
tum ſuarum diſpendio, & filiorum nece: *Tonſo capite corruit in terram*; & Ezechiel *Ezech. 27.31.*
aſſumens lamentum ſuper Tyrum, ait: *Et radent ſuper te calvitium, & accingentur ciliciis, & plorabunt te in amaritudine animæ, ploratu amariſſimo*: Et Iſaias de Moab: *Iſai. 15.*
In cunctis capitibus ejus calvitium & barba radetur. Peculiariter autem hæc conſuetudo apud Ægyptios fuit perpetua. Unde cum bos ille, quem Apim vocabant, & tanquam Deum colebant, juxta ætatem, quam non permittebant excedere, à ſacerdotibus mactabatur, dum alium quærebant, quem tanquam Deum adorarent, qui dextro latere candicantam maculam, aliaque inſignia haberet, luctum ducebant, radentes capita, hoc ipſo indicantes, ſe in ſupremo malo poſitos, qui Deum non habebant: apud quos etiam erat commune, in amicorum & conſanguineorum funere tondere capita, & omnino abradere in ſignum mali ſupremi: quam conſuetudinem voluit Deus à populo ſuo ex Ægypto egreſſo exterminare: qui propterea præcepit: *Nos vos incidetis, neque facietis calvitium* *Deut. 14. 1.*
ſuper mortuo: ut ſcilicet non de mortuis cenſerent ipſi, qui fideles erant, ſicut ſentiebant infideles Ægyptii. Hinc factum eſt, quod Deus cùm ſignificare vellet, quod ſupremam ignominiam, extremumque malum inducturus erat, diceret, ſe abraſurum caput. Ita apud Iſaiam: *In die illa radet* *Iſai. 7.20.*
Dominus in novacula conducta in his, qui trans flumen ſunt, in Rege Aſſyriorum, caput & pilos pedum, & barbam univerſam. Non tantùm dicit, quod tondebit, ſed quod radet, & quod omninò radet, ut nec in barba capillus, aut pilus remaneat: nam cùm capilli omninò abradebantur, ſuprema ignominia, extremo malo conjuncta indicabatur. Ita & hæc comminari volens Deus Judæis dicebat: *De calvabit Dominus verti-* *Iſa. 3.17.*
cem filiarum Sion, &c. Ex his ergo clarè patet ſenſus verborum Prophetæ, celebrantis victoriam, quam Deus de impio Pharaone reportavit. Egreſſus fuit tunc in ſalutem, aut ad ſalvandum populum ſuum,

cum

Digitized by Google

cum Moyſe, aut in Moyſe Chriſto ſuo: & primò quidem caput, aut Regem illius domus impii Cham, id eſt, Ægypti, acerbiſſimis percuſſit plagis, per virgam illam celebrem, & tandem ipſummet, qui erat totius Regni fundamentum & caput, omninò ac penitus decalvavit uſque ad collum, abſcidit capillos, quia ſupremæ ignominiæ, & extremo malo illum tradidit: ſicuti videmus eum in mediis fluctibus miſerrimè pereuntem, at non ſolùm ipſe, ſed & omnes ejus currus & equites ignominioſiſſimè ſe perire, & nullatenus evadere poſſe viderent. Hanc quidem victoriam in cortice decantare voluit Propheta: ſed verius eam, quam Chriſtus de ſupremo dæmone reportavit, voluit celebrare: *Egreſſus es*, inquit, *in ſalutem populi tui, in ſalutem cum Chriſto tuo.* Ad æternum Patrem videntur verba referri, præſertim ſi ſextæ editionis

In cap. 3. Hab. lectionem, quam Hieronymus annotat, ſequamur. *Egreſſus eſt, ut ſalvares populum tuum, per Ieſum Chriſtum tuum:* quibus alludere viſus eſt Chriſtus, illis loquendi

Ioan.14. 10. formis: *Pater in me, & ego in Patre*, & *Pater in me manens, ipſe facit opera*: aptiſſimè tamen ad Chriſtum ipſum verba intelligemus directa, ſi ſequamur lectionem Septuaginta: *Egreſſus es in ſalutem populi tui, ut ſaluares Chriſtos tuos*: quam ſequitur

a 4. *Con: Marci cap. 39.* Tertullianus *a*, Auguſtinus *b*, Euſebius *c*, Cyrillus *d*, Theodoretus *d*, & Heſychius *d*.

b 18. *de civ. c. 32.* Ecce ad quid Filius Dei venit: egreſſus eſt ut gigas, à ſummo cœlo egreſſus eſt, quia e

c *D. demonſtr.* *Exivi*, inquit, *à Patre, & veni in mundum.* Egreſſus, quando Verbum, quod in princi-

d *In c. 3. Habac.* pio erat apud Deum *f*, *caro factum eſt*, &

e *Ioan.*16 28. propter nos homines, & noſtram ſalutem deſcendit de cœlis. Eſt autem verbum e-

f *Ioan.* 1. 14. grediendi, ut ſæpe diximus, verbum militare, quo Scripturæ utuntur, cùm deſcri-

¶ 214 1. *Reg.* 17 bunt aliquem egredientem ad bellum. Quomodo egreſſus eſt David contra Goliath, in ſalutem populi ſui. Egreſſus eſt Chriſtus in ſalutem populi ſui, qui ideò

Matth. 1. 21. juſſus eſt vocari Jeſus, quia *ipſe ſaluum faciet populum ſuum &c. ut ſaluares Chriſtos tuos.* Cyrillus & Heſychius intelligunt, quos ſanguine tuæ hoſtiæ unxiſti: Theodoretus autem Chriſtos vocat eos, qui fidem conſequuti ſunt, & Euangelium recipientes, divini Spiritus gratiam ſunt adepti. Aut verò vocat Chriſtos Chriſtianos, à chriſmate, quos hoc ipſo ungendos chriſmatis oleo prævidebat Propheta. Aut certè hunc primum congreſſum conſideraſſe viſus eſt Propheta, prævidens Chriſtum, à Spirituo ſancto ductum, & eodem Spiritu comitante procedentem ad deſertum, qui egreſſus eſt in ſalutem populi ſui: nec enim ipſe tali egebat egreſſu, quo tanquam miles ad pugnam proceſſit, armatus jejunio & oratione. Caput de domo impii, vel impietatis, erat ſupremus, dæmon: *Qui* *Iob* 41. 15 *eſt Rex ſuper omnes filios ſuperbiæ.* Ut namque diximus, ſupremus dæmon fuit is, qui ad congrediendum cum Chriſto acceſſit. Hunc ſemel & iterum percuſſit gladio divini Verbi: tandem autem denudavit hoc caput uſque ad collum, abraſit & decalvavit illud, quia ſumma eum affecit ignominia, & in ſupremas conjecit anguſtias, & extremo contemptui tradidit, dicens: *Vade Satana*: quibus verbis omninò caput ejus denudavit, imò & abraſit. Operto capite ille acceſſerat, qui mentem ſuam perfidam, tamquam quibuſdam capillis tegere voluerat; primò quidem titulo neceſſitatis & compaſſionis erga famelicum, deinde ſub ſpecie divini favoris promiſſi in Pſalmo; tandem ſub magnifica promiſſione illa; *Hæc omnia tibi dabo*, voluit ſe tanquam ſupremum Dei filium exhibere: ſed Chriſtus caput ejus omninò denudat, abradit, & decalvat, quia oſtendit manifeſtè quiſnam ille ſit, & hoc ipſo eum ſuprema afficit ignominia, & in tales anguſtias conjicit, ut coactus fugam arripere. Et quidem Pharaoni non datus fuit locus fugiendi, quia ultimum congreſſum cum illo Deus in mari confecit: at diabolo locum conceſſit fugiendi, cum quo poſtea validius in Calvariæ palæſtra erat congrediendum. Hoc eſt quod dicit Lucas: *Receſſit ab eo, uſque ad tempus. Vade*, in- *Luc.* 5. 13. quit, *Satana.* Supreme ignominia cum affecit, eidem aptè repræſentans ſuam apoſtaſiam & infidelitatem erga Deum; &

quod à Deo recedens, qui eſt omne bonum, nullam habere poterat gloriam, quam daret, aut qua potiretur; repræſentans itidem ejus perfidam mentem, qua perpetes nobiſcum gerit inimicitias, majores quàm Eſau cum Iacob: quia in nos tranſlatam videt benedictionem, quam jure primogenituræ ille prætendere poterat: tandem repræſentans eum, cùm aliquid promittit, non amicum, ſed adverſarium agere, qui perpetuò contendit Deo nobiſque adverſari: qui ſicut expulſus fuit cœlo, quando voluit ſimilis eſſe Altiſſimo; ita & nunc ignominiosè ex illa palæſtra erat ejiciendus, ubi tanquam Deus voluit adorari. Hæc omnia ſignificare voluit, dicens? *Vade Satana.*

§. 63. *Aptè Chriſtus legem citavit, vero Deo adorationem, & ſupremo Domino ſervitium ſtatuendum.*

¶ 215 *Deut.* 6. 13. & *ca.* 10. 20. SCriptum eſt: *Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſervies.* Habetur locus bis in Deuteronomio, ſicut & alia duo quæ Chriſtus ad duas præcedentes tentationes revincendas induxit. Hocque (*In cap. 4. Matth.*) conſiderandum eſt (inquit Haymon) quod Dominus omnia teſtimonia contra diabolum ex Deuteronomio ſumpſit. Quod in David longè ante præfiguratum agnovimus, qui pugnaturus contra Gigantem, etſi quinque eſſent lapides limpidiſſimi, quos de torrente elegit, unico tamen ex illis ſuperbiſſimum hoſtem dejecit. Cùm quinque libros legis Dominus per Moyſen tradiderit, ſolius Deuteronomii authoritatem & verba contra diabolum jecit, quo caput ejus contudit, mentem turbavit, ſuperbiam ſtravit. Deuteronomium idem eſt, quod Secunda lex, ideoque Euangelium deſignat, nam omnis antiqua Scriptura pro una lege habetur. Euangelium autem Secunda lex dicitur, quod antiquo (*Ibidem.*) Teſtamento ſuccedit. Notandum, inquit Beda, quod Chriſtus neceſſaria teſtimonia tantum de Deuteronomio protulerit, ut ſecundæ legis ſacramenta monſtraret. Rectè autem Chriſtus Dominus locum inducit. *Dominum Deum tuum adorabis.* In (ירא) Hebræo habetur verbum, *Iara*, quod quia propriè ſignificat timerè, metuere, expaveſcere. Vulgatus utrobique tranſtulit: *Dominum Deum tuum timebis.* Aptè nihilominus Chriſtus dixit: *Adorabis*, legitimum ſenſum in Scripturis ſanctis uſitatiſſimum tenens, in quibus timere, aut metuere idem ſignificat, quod colere, revereri, adorare: qui enim timet alterum; cum reveretur & colit, ſeque eidem ſubmittit. Ideoque apud Hebræos, communi phraſi, timere Dominum; ponitur pro eo quod eſt, eum adorare, & cultum ſupremum impendere. Qua etiam loquendi forma homines religioſi, fideliterque Deum colentes, vocantur Timentes Deum, ſicuti de Iob dicitur: *Timens Deum:* & alibi; *Timenti Deum benè erit extremis:* & apud Malachiam: *Loquuti ſunt timentes Dominum.* In Pſalmis ſemper eſt hujuſmodi phraſis: quomodo dicitur de Tobia, quod *docuit filium ſuum ab infantia timere Deum, &c.* (*Iob* 1. 1. *Eccl.* 1. 13 *Malac.* 3. 16. *Tob.* 1. 10.) Verum quidem eſt, verbum, Timendi & Adorandi, in Scriptura ſacra, ſignificare ſæpè reverentiam exhibitam creaturis: *quia Abraham adoravit populum terræ*, videlicet filios Heth, Moyſes cognatum ſuum, adhuc paganum, legitur adoraſſe: communeque erat adorare Reges, & viros illuſtres, adeò ut David adoraverit Saulem ſe perſequentem, diabolico ſpiritu agitatum: tamen quia, ut Cajetanus ſæpè annotavit, prædicata alicujus propoſitionis, verbum cui junguntur, coarctant, cùm dicitur: *Dominum Deum tuum adorabis*, non de quacunque adoratione intelligendum eſt, ſed de ſuprema ſoli Deo exhibenda, quam Græci Latriam appellant. Et ita intelligendus eſt Beatus Auguſtinus, qui hanc ſententiam expendens, docet, verbum adorandi in ea poſitum, ſignificare ſupremam ſervitutem, & cultum illum exhibere, quem Græci Latriam vocant: non enim ſolam vim verbi dumtaxat conſideravit, ſed prædicatum ei adjunctum, quod verbum ipſum contrahit, ad adorationem, quæ ſoli (*Gen.* 23. 7 *Exod.* 18. 7. *1. Reg.* 24. 9. *Epiſt.* 56. *ad Marcum.*)

Digitized by Google

¶ 215 ſoli Deo debetur, intelligendam. Verbum item, *Ghadad*, abſolutè ſignificat ſervire: quomodo dicitur: *Fratri tui ſervies* : & *Inimico tuo ſervies*. (Gen.27. 40. Deut.28. 48.) Imò & ſignificat, opus alteri impendere, aut operari circa aliquid: quomodo ponitur in Hebræo, ubi noſter Vulgatus tranſtulit: *Homo non erat, qui operaretur terram*: (Gen. 2.5. Pſ.146.8) hoc namque apud Hebræos eſt alteri ſervire, erga alterum opera exhibere: quomodo dicitur: *Qui producit in montibus fœnum & herbam, ſervituti hominum*. Id eſt, hominibus operantibus terram, & quoddam ſervitii genus ei impendentibus Nihilominus hoc in loco, nòn de quacunque ſervitute Deus loquitur, ſed de illa, quæ ſoli Deo, tanquam ſupremo Domino debita eſt. Quod ut Septuaginta explicarent, quamvis in Hebræo tantum legatur: *Et illi ſervies*, addiderunt adjectivum illud, *Soli*, ſcientes, hanc ſervitutem Deum petere,quæ ſibi ſoli debita eſt,quam aliis Diis impendere prohibuit. (Rom.13.1) Non itaque prohibet Deus, adorationem & cultum impendere Sanctis ejus, ut impii hæretici garriunt: imò nec quem,ut Apoſtolus docuit, Regibus ac Principibus tenemur exhibere. Similiter neque impedit ſervitutem dominis temporalibus debitam, quam Spiritus ſanctus, ejuſque Apoſtoli & Prophetæ præceperunt, & commendarunt: quia loquitur tantum de adoratione & ſervitute ſuprema, quæ ſoli Deo debita eſt,tanquam verò Deo, & ſupremo Domino. Duo ille habet: eſt enim verus Deus, eſt itidem ſupremus Dominus. Quia verus eſt Deus, illi debetur adorationis ſupremæ cultus: quia ſupremus eſt Dominus,ſuprema ſervitia ſoli ipſi ſunt exhibenda. Ut autem B. Auguſtinus annotavit, (Epiſt. cit.) dictio, *Soli*, perſonam alienæ naturæ excludit: quia ex eo, quod ſolus Pater eſt ſuprema adoratione colendus, non excluduntur Filius & Spiritus ſanctus, qui licet ſint diſtinctæ perſonæ, ſunt tamen ejuſdem numero naturæ. Sic vim vocum excluſivarum interpretandam D. Thomas ex ſacra Theologia docuit. (1.p.q.31. a.& 4. & 1.2.q.1 art. 1.) Ex his patet ſuprema execrandaque diaboli ſuperbia, ejuſque inverecundia intolerabilis, qui non quamcunque adorationem, aut ſervitutem ſibi à CHRISTO impendi poſtulavit, ſed illam omnium ſupremam, quæ ſoli Deo debita eſt, ipſique ſoli exhibenda.

§. 64. *Receſſit diabolus, cujus pharetra fuerat exhauſta & evacuata relinquens Chriſtum in monte excelſo.*

TUnc reliquit eum diabolus. Chryſoſtom. cenſet,diabolum receſſiſſe, non voluntarium,ſed coactum,virtute & potentia Dei, qui non permiſit, ut amplius tentando procederet: ipſe namque, inquit, quantum eſt in ſe, nunquam ceſſaret tentans: nec enim aliud habet opus,quod agat. ¶ 217 (Hom.5.in Matth. imperf.) Non manducat, non bibit, non dormit, non aliquid operatur, niſi ut tentet, ut fallat, ut ſubvertat: hic cibus illius, hic honor, hoc gaudium. Propterea infatigabilis eſt in malo, ſed potentia Dei repellit eum, cui tempus tentandi, & tentationes determinat. Aſſerit itidem Chryſoſtomus, (Hom. 13. in Matth.) Chriſtum Dominum verborum ſuorum vi & præcepto fugaſſe diabolum; & verè credo, ipſum nimio terrore correptum fugiſſe, ut alibi dictum eſt. B. Ambroſius cenſet,ideò receſſiſſe,quia jam non videbat,quid amplius agere poſſet: (Lib. 4. in Luc.) expenditque verba S.Lucæ: *Et conſummata omni tentione, diabolus receſſit ab eo, uſque ad tempus*. (Luc.4.13) Omni quidem tentatione diabolus CHRISTUM tentavit, inquit Ambroſ. quia in his tribus, omnium eſt materia delictorum, quæ ſunt carnis oblectatio, ſpecies gloriæ, aviditas potentiæ, quæ tria Paulus cavenda præſcripſit, deſignans tres eſſe ſpecies peccatorum, à quibus liber expectat coronam juſtitiæ: *Neq; enim*,inquit, *in verbo adulationis fuimus,neq; in occaſione avaritiæ;Deus teſtis eſt:neq; gloriã quærentes ab hominibus*. (1.ad Theſ. 2.5.) Hæc & alia proſequitur Ambroſ. & ſimiliter Chryſoſtom. & alii,de quibus ſupra. Omnes ergo ſagittas ſuas Satanas expenderat, omnem malitiæ ſuæ pharetram evacuaverat, ut ait Beatus Ephrem Syrus; (Loco cit.) nulla jam reſtabat ſagitta,

quam jaceret; receſſit propterea, cui nihil ſupererat agendum. Malitia quidem ejus finita non fuit, nec conſummata invidia, inquit Ambroſius: finitæ ſunt tamen nocendi artes & machinæ, & omnes ſagittæ pharetræ exhauſtæ, non tentandi cupiditas eſt finita, ſed perſiſtere & inſtare formidat, quia frequentius triumphari refugit. Unde hic ejus mos, quem ex S. Patri-
1.p. q. 114.a.4. bus notat D. Thomas, quod ſi in unius generis tentatione vincitur, ad aliud tranſit, nec in eodem perſiſtit, conſummato autem omni genere tentationis, recedit ad tempus, conſiderans innatam hominum inſtabilitatem & mutationem, & quod ſi hac die non vicit hominem, ſequenti eum ſu-
3.p.q.41. a.3.ad.3. perabit. Receſſit propterea nunc, *uſque ad tempus*, ſcilicet paſſionis, ut ex B. Ambroſio notat. D. Thomas quando reverſus fuit aperte pugnaturus contra eum, per manus
Ioan. 8. 44. Iudæorum, quibus propterea CHRISTUS dixit. *Vos ex patre diabolo eſtis, & deſideria ejus vultis perficere.* Ita ingreſſus eſt
Ioan. 13:2 Iudam, in cujus cor miſit, ut eum traderet: & in illis veniebat, quibus Chriſtus im-
Luc. 22. 53. minente paſſione dixit: *Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarum.* Diſceſſit ab eo uſ-
Hom. 13. cit. que ad tempus inquit Chryſoſt. oſtendens quod poſtea per ſua adverſus eum inſtrumenta pugnaturus erat. *Reliquit eum dia-*
In cap. 4. Mat. q. 59 *bolus.* Vbinam? num in monte excelſo? nam communis Sanctorum ſententia eſt, Angelos ei miniſtraſſe in deſerto, in quo jejunavit. Abulenſis ſententiam credo veram, qui dicit diabolum devictum à Chriſto, & increpatum, fugiſſe relinquendo eum in eodem illo monte excelſo, in quo omnia regna mundi eidem oſtenderat: nec enim ille auſus fuiſſet iterũ CHRISTVM aſſumere, ut in deſertum, à quo primò illũ extraxerat, reduceret: imò nec CHRISTVS jam id illi permiſiſſet. Fugiente autem diabolo, acceſſerunt Angeli, quorum miniſterio reductus fuit ad deſertum, in quo jejunaverat, vel ſua propria virtute ad illud deſertum rediit: id namque ſibi facillimum erat, in quo Angeli ei miniſtrarunt, parantes menſam, & deferentes cibaria. Ex hoc loquendi modo Euangeliſtæ, colligit Abulenſis, diabolum non reliquiſſe Chriſtum ab eo tempore, quo primum ac-
In cap. 4. Mat. q. 51 ceſſit, petens, ut ex lapidibus panis faceret, uſque nunc, cum omnem finivit tentationem, quibus conſentit Lucas, dicens:
Luc. 4. 13 *Conſummata omni tentatione, diſceſſit diabolus ab eo.* Non ergo diſceſſit quouſque omnem tentationem conſummavit. Nec propterea credendum eſt longa temporum ſpacia cum CHRISTO duxiſſe. Ad has enim tres tentationes, ſufficiebat ſpacium unius diei, imò & minus: continuæ namque fuerunt. Et prima tentatio brevi tempore fuit conſummata; ſecunda ſimiliter, nam breviſſimo momento ductus eſt CHRISTVS ad pinnaculum templi, & tertia cum ex illo ductus eſt in montem excelſum: imò credo, quod die ipſa. Quadrageſima prima; omnia iſta perfecta fuerunt: venit diabolus tentavit, victus & confuſus aufugit, & eo recedente, Angeli miniſtrarunt Chriſto.

§. 65. *Exhibet jam Euangeliſta Behemoth, aut Elephantum vinctum, quem irrident Angeli, quorum innumeram multitudinem Chriſtus habuit ad ſui obſequium deputatam.*

ET *ecce acceſſerũt Angeli, & miniſtrabant ei.* Triumphantẽ exhibet nobis ¶ 218
Euangeliſta Chriſtum, & victoriæ potientem, qui poſt tot tamque validos congreſſus, compulit inimicũ fugam arripere, omni ejus mente devicta & ſuperata. Ut enim ſupra diximus, unum è duobus diabolus intendebat, aut cognoſcere Chriſtum, ſi verus erat Deus; aut ſi purus erat homo, ad aliquod peccatum trahere. Et in utroque victus confuſuſque remanſit: quia nec vel ad minimum peccatum potuit eum pertrahere, nec cognoſcere, an verus eſſet Deus. Nihil namque Chriſtus protulit Ser. 1. De Quadr.
contra illum agens, ut D. Leo Papa annotavit, quod non purus homo poſſet proferre, nam ſtatuit illum ita vincere, ut puris homi-

hominibus vincendi magiſterium exhiberet, ideoque nequiſſimi hoſtis aſtutiam, non potentia deitatis, quæ puris hominibus conuenire non poteſt, ſed humilitatis myſterio Scripturæ ſacræ doctrinam proferens, vicit. Unde: illa teſtimonia divinæ legis produxit, quæ quivis purus homo poſſet inducere, & dæmoni opponere, quæque non dedecerent CHRISTUM, etiamſi verus Deus eſſet. Idcirco non potuit diabolus, quod inquirebat agnoſcere.

Hom. 2. 3. & 4. Dom. 1. *Quad.* Qui venerat non decipi, ſed decepta ſalvare, inquit D. Maximus, explorantis artem tanta menſura cautiſſimæ reſponſionis euacuauit, ut tenebroſus hoſtis, non ſolum myſterium pro nobis propoſitum videre non poſſet, ſed magis magiſque reſponſis Dominicis circumactus, obſcuriore confunderetur incerto: tã ſimplex in ejus reſponſione prudentia, & tam circumſpecta ſimplicitas, per quam nec veritas reticeretur, nec reprobus poterat non probare, quæ inducebantur. Incertus igitur tentator venit, redjit incertior, aggreſſus eſt ut probaret, reprobatus abſceſſit. *Fue por lana, y boluio treſquilado*: dubius venit, & in maiori ambiguo, inquit

In cap. 4. *Matth.* Hieronymus, fuit conſtitutus & relictus.

Quando Deus loquens cum beato Iob, dæmonem ſub typo Elephanti deſcripſit, quem à ſe vincendum propoſuit, poſtquam ejus fortitudinem, actiones, machinaſque depinxit, rem totam concludit, dicens: *In oculis ſuis quaſi hamo capiet eum, & in ſudibus perforabit nares ejus.* *Iob.* 40. 19

Qui nimium cortici adhærent, & hęc verba ad litteram de Elephante explicare contendunt, ſe in omne latus vertunt, & torquent, quærentes, quidnam in illo animali reperiatur, ratione cujus hæc verba poſſunt illi quadrare. Et quamvis varii varia expendant, illud non incongruum videtur, quod quidam exiſtimant: hoc ideo dictum fuiſſe, quoniam venatores ad Elephantum capiendum, vincula & laqueos abſconditos ponunt, quibus illum ſuperponũt cibum, qui Elephanto gratus eſt, quem ille oculis videns, currit ad illum capiendum, ſicque capitur vinculis, non aliter, quam piſcis properans ad degluтiendum cibum, quem videt, capitur hamo, quem cibus tenebat opertum. Unus enim ex modis, quem autores, qui de capiendo Elephanta ſcribunt, iſte eſt: de quibus Ariſtoteles *a*, Plinius *b*, Strabo *c*, Ælianus *d*, & D. Ambroſ. *e*, quos recenſet noſtri temporis doctus author *f*. Sub hoc typo Deus deſcripſit modum, quo dæmonem capturus erat, quem & nunc tenet: ſeipſum enim coram oculis ejus expoſuit famelicum & infirmum, in ſimilitudinem carnis peccati, ad quem propterea, tanquam ad cibum ſibi congruum ſubitò acceſſit, ut devoraret: qui tamen latenti divinæ virtutis loqueo, captus manſit. Hunc ſenſum ſequitur B. Gregorius *g*, annotans id nos in oculis habere dici, quod coram nobis poſitum uidemus. Exultabat diabolus, quod homines comprehendebat in oculis eorum: *Sicut aves capiuntur laqueo, & piſces comprehenduntur hamo*: quia exhibebat eorum *Eccleſiaſt.*

¶ 219 oculis, quod concupiſcerent, ſub quo laqueum peccati & perditionis tendebat, ideoq; illos currentes ad apprehendendum, quod ſibi delectabile, aut utile conſpiciebant, laqueo tenebat comprehenſos, quales erant illi, de quibus Apoſtolus: *A laqueis diaboli, quibus tenentur captivi ad illius voluntatem.* 2. *ad Ti.* 2 26 Quomodo & nunc multos comprehendit, oſtenſa voluptate carnis, alios expoſita divitiarum jactantia, multos exhibita honoris gloria: verè enim, ex eo quod vident, capiuntur in oculis ſuis, ſicut piſces capiuntur hamo. Simili modo voluit Deus illum, qui capiebat, capere, cui prædixerat: *Qui prædaris, nonne & ipſe prædaberis? & qui ſpernis, nonne & ipſe ſperneris?* *Iſa.* 33. 1 Itaq; in oculis ejus, quaſi hamo nunc illum cæpit. Sed de iis multa in ſequenti tractatu dicenda ſunt. Alio modo poſſumus eadem verba intelligere, quod videlicet voluerit per illa ſignificare ſubtilitatẽ, qua dæmonem cepit, utens phraſi, quam Hiſpana loquutio egregiè explicat, ſubtilitatem & mirũ artificium, quo quis aliquid agit alteri illudens, accipiens aliquid ab eo, aut comprehendens eum: *Cogiolo à ſus proprios oios, y a ſu viſta, entte oios y cara lo cogio,*

a *Lib.* 6. *de nat. anim c.* 1.
b *Lib.* 8. *cap.* 8.
c *Lib.* 15. *cap.* 16.
e *Lib.* 6. *Hexaem. cap.* 5.
f *Pined. in cap. Iob.*
g 33. *Moral. c.* 10.

Digitized by Google

cogio, la atrampò: Profundius tamen aliquid hæc verba includere credo, quibus juxta ſuperius dicta, veriùs quæ ad dæmonem, quam quæ ad elephantum pertinent, Deus expreſſit, cujus poſtquam vires, aſtus, machinaſque deſcripſit, rem totam concludens, modum tradit, quo à ſe capienda erat crudelis beſtia, dicens: *In oculis ſuis, quaſi hamo capiet eum.* Id dicitur fieri in oculis, quod manifeſtè, clarè, & evidenter fit, quodque nulla ratione poteſt abſcondi. Voluit propterea dicere, ſe comprehenſurum illum tam clarè, tamque apertè, ut nulla ille poſſet tergiverſatione obſcurare. Nihil magi diabolus curat, ut indicat B. Chryſoſtomus, quam cum ab aliquo vincitur, illius obſcurare victoriam, & ſuadere, ſe non victum, ſed victorem potius evaſiſſe: more aliquorum ſuperborum militum, qui quando majori lapſu victi ſunt, magis ſibi victoriam ceſſiſſe prædicant. Ideo CHRISTUS aſſumens hunc inimicum expugnandum & revincendum, tam manifeſte voluit illum ſuperare, ut illi cæteriſque omnibus eſſet evidentiſſima victoria. Ita annotavit Paulus, de ſuprema, quam contra illum victoriam reportavit, quod *ſpolians Principatus & Poteſtates, traduxit confidenter, palam triumphans illos in ſemetipſo.* Expende illud: *palam triumphans*, apertè, clarè, manifeſtè, ut in oculis ſuis verè captus eſſe dicatur. Idipſum & nunc præſtitit: manifeſtè illum vicit, projecit, fugavit, quod nullo poſſet ille colore offuſcare. Quomodo autem id perfecerit, aptiſſimè ſubdidit, dicens: *In ſudibus perforabit nares ejus.* Mirè profectò victoriam, quam nunc retulit, in elephanto deſcriptam exhibuit. Nares elephanti ſunt tuba illa, quam proboſcidem, aut pronomidam vocavit Galenus, de qua multa ſuperius dicta ſunt. Hæc illi pro naribus, quæ ad extremum duo habet foramina, quibus odoratur & reſpirat, quam propterea Ariſtoteles, narem prolixam validamque, vocat. Hac ille utitur, ad ea capienda quæ vult, non minus, quam venaticus canis. Si hæc foramina ſubdibus occludantur, omnis ejus reſpiratio intercipitur, virtuſque ita remanet compreſſa, ut ſeipſum omninò victum exhibeat. Sudes, inquit beatus Gregorius, pali ſunt, aut ligna, quæ acuuntur, ut figantur. Quoniam autem, ut idem obſervat Gregorius, per nares odor, trahitur & reducto flatu hoc agitur, ut res etiam quæ longè poſita eſt cognoſcatur, narium nomine, callidæ dæmonis inſidiæ deſcribuntur, per quas ſagaciſſimè nititur ea, quæ occulta ſunt, quaſi olfaciendo cognoſcere. Et verè id nunc ille intendebat ad Chriſtum accedens, qui tanquam venaticus canis ex pectore aerem expirando emittebat, ut reſpirando odorem traheret ejus, quem exterius coram ſe videbat, & quis eſſet cognoſceret. Acceſſit nares applicans, & expirans: *Si Filius, inquit, Dei es, dic ut lapides iſti panes fiant.* Sudem tunc Chriſtus immiſit in nares, quia illud foramen ita occluſit, ut nec minimum odorem trahere poſſet, dicens: *Non in ſolo pane vivit homo, ſed, &c.* Ad aliam partem nares convertens, expiravit ſimiliter illud: *Si filius Dei es, mitte te deorſum, &c.* odorem ejus quē ante ſe habebat captare nitens: ſed ſudem aliam acutiſſimam immiſit Dominus, qua illud foramen occluſit, ut nihil olfacere diabolus poſſet, dicens: *Scriptum eſt. Non tentabis, &c.* Tandem quaſi toto naſo ſpirans ad trahendum odorem: *Hæc*, inquit, *omnia tibi dabo, &c.* Sed acutiori prævalidaque ſude, veluti omnia naris orificia occludens: *Vade*, inquit, *Satana, &c.* eum omninò ſtupidum, ignarumque reliquit, & qui incertus erat circa CHRISTI perſonam, quando ad eam cognoſcendam acceſſit, incertior factus, fugam arripere eſt compulſus, victum ſe manifeſtiſſimè exhibens. In victoriæ igitur ſignū, inquit Chriſtianus Druthmarus, acceſſerunt Angeli, eum adorantes, illique miniſtantes. *Ecce*, inquit, *acceſſerunt Angeli.* Ad hanc victoriam contuendam nos ſacer Euangeliſta provocat, qui nobis jam Behemoth, aut Elephantum captū & vinctum exhibet, cui nos illudere jam poſſimus. Nidetur enim dicere, id factum aſſe, quod

Hom. 3. in epiſt. ad Coloſſ.

Coloſſ. 2. 15.

Iob 40. 19

Lib. 17. de uſu parti. cap. 1.

Lib. 1. de hiſt. anim. ca. 11. & lib. 2. c. 1.

33. Moral. ca. 11 ¶ 110

In ca. 4. Matth.

Digitized by Google

quod fit, cum Elephantus à venatoribus vincitur & alligatur. Eſt ille inter animalia terreſtria robuſtior, ut ſępè dictum eſt, qui nihilominus, ſi ingentem hominum multitudinem videt, reformidans fugit, ac in abditum ſe recipit: idcirco qui illum capere vult, eos quos ſecum in ſua fert ſocietate, abſcondi & tenere ſilentium iubet, quo terribilis fera liberè, & ſine timore egrediatur, & eo feratur, quo laqueis capi, irretirique poſſit. Ea autem iam comprehenſa & irretita, egre diuntur omnes, illo gaudio lætantes, quo *exultant victores capta præda,* qui omnes beſtiæ illudunt, & illā irrident. Ductus eſt CHRISTUS in deſertum; ut ferum Elephantum, aut Behemot, ſicut promiſerat, caperet, & laqueis conſtringeret, ligatumque exhiberet. Ferebat CHRISTUS ſecum innumerā multitudinem Angelorum, non ut ei adiumentum præſtarent, ſed ut obſequia exhiberent, triumphatoriſque canerent trophæum. Si illos omnes diabolus videret, fugiſſet, & in abditis ſe continuiſſet abſconditum: idcircò ſapientiſſimus venator voluit, ut omnes Angeli tunc laterent. Tempore quidē tentationis, inquit Euthymius, non permiſit eos apparere, ne prædam perderet: ſed iam ea capta, vinctoque crudeli Elephante, ecce acceſſerunt Angeli, omnes ſeipſos fecerunt manifeſtos, celebrantes victoriam, irridentes inimici ſuperbiam, & illudentes ei, ut verè nunc illud adimpleat, quod iuxta Septuaginta promiſit, ſe taliter exhibiturum illū vinctum, *ut illudetur ab Angelis ſuis:* de quo ſupra dictum eſt. Quæ etiam brevi ſermone B. Chryſoſtomus explicavit: Quandiu fuit in conflictu poſitus, inquit: nequaquam eos apparere permiſit, ne ſua præſentia ante victoriam dæmonem fugarent. Poſtquam verò per cuncta illum devicit, & victum fugere præcepit, tunc Angeli conſequenter apparent: *Acceſſerunt Angeli.* Non dixit, inquit Chryſoſtomus: Deſcenderunt Angeli de cœlo, ut oſtendat, quia ſemper ad miniſterium ejus iam Angeli erant in terris. Hi, pręcipiente Domino, elongauerunt ſe ab eo, ut locus diabolo daretur, ne

Iſa.63. *In cap. 4. Matth.* ¶ 221 *Hom. 13. in Matth.* *Hom. 5. in imperf.*

fortè illos videns circa CHRISTVM, non auderet appropinquare ad eum. Ergo ut diabolus liberè accederet ad tentandum, ſteterunt illi à longè, diabolo quidem incogniti: nam, ut ait Chryſoſtomus, Angeli ſancti quando volunt, etiam ipſi diabolo inuiſibiles ſe reddunt: ſed Regē ſuum contemplabantur pugnantem, & duellum attentis oculis circūſpiciebant. Hoc ipſo quod Chriſtum viderunt victoriam excellentem adeptum, & acri increpatione expellentem Satanam, *acceſſerunt,* non vnus, aut duo, ſed in numero multitudinis, *Angeli.* Nota ſiquidem eſt D. Thomę doctrina, CHRISTO non fuiſſe datum aliquem ſingularem Angelum ad ſui cuſtodiam deputatum, ſicuti cæteris omnibus ſingularis deputatur Angelus: non enim indigebat Angelica cuſtodia, qui cuſtodiebat Iſraël: imò & Angelos ipſos: & qui immediatè ſecundum quod homo regebatur & dirigebatur à Verbo Dei, & ſecūdum animam erat comprehenſor & beatus. Ratione tamen paſſibilitatis corporis, ſecundum quod erat viator, dati ſunt ei quam plurimi Angeli, non qui tanquam cuſtodes ejus, eſſent illo ſuperiores, ſed qui tanquam inferiores ac ſervi, ei miniſtrarent. Ideoque perpetuò Angelorum innumera multitudo ei aſſiſtebat: ut verè dicere poſſimus, quod *millia millium miniſtrabant ei, & decies centena millia aſſiſtebant ei.* Et hos Angelos, aut eorum quam plurimos, aliquando viſos eſſe ab Apoſtolis circa CHRISTUM diſcurrere, cenſent Cajetanus eſſe certum, ex illo: *Videbitis Angelos aſcendentes & deſcendentes ſuper Filium hominis:* quamvis Euangeliſtæ non deſignauerint, quando hoc factum fuerit, Quod & egregiè colligit B. Cyrillus expendens illud, quod pręcepit Deus Moyſi, ut propitiatorio, ex utraque parte apponeret Cherubim, quorū vultus ad propitiatorium eſſent intenti. Eſt namque propitiatorium CHRISTUS, inquit Cyrillus, qui quamuis appatuerit in carne, nihilominus verè ac natura Deus eſt: ideo circum ſe, ſerulem in modum ſtantes habuit ſupremas illas Virtutes, paratas ad ſui obſe-

1. p q. 113 a. 4. ad 1. *Ioan. 1. 51* *L. 9. de adora. pag. 316.* *Exod. 25.*

mmmm quium,

quium, ideo & attentis ſunt erga eum oculis, ſimilitudinem fidelium ſervorum exprimentes, de quibus David: *Sicuti oculi ſervorum in manibus Dominorum ſuorum.* Hoc ipſum ſæpe idem Cyrillus comprobat, ex eo, quod ſimiliter Deus ſtatuit, ut arca, & propitiatorium circumdaretur cortinis, in quibus depicta eſſent Cherubim, ut verè arca videretur Cherubinorum præſentia circundata, quia verè ſicut non eſt decens Regem ſine famulis ad miniſtrandum paratis exiſtere, ita non fuit decens, ut Chriſtus Dominus eſſet ſine frequenti Angelorum multitudine, qui omnes ad miniſtrandum ei eſſent parati. Et hos fuiſſe illos, de quibus nunc Euangeliſta loquitur, dicens: *Acceſſerunt Angeli & miniſtrabant ei.* B. Cyrillus & D. Thomas docent. Nec tantùm eos nunc ad fuiſſe Angelos exiſtimo, qui ad miniſtrandum Chriſto fuerunt deputati, ſed credo & alios innumeros conveniſſe, ad ejus gloriam & victoriam celebrandam: ſicuti cum natus fuit, facta eſt cum Angelo loquente paſtoribus, multitudo cœleſtis militiæ, laudantium & dicentium: *Gloriam in altiſſimis Deo, &c.* Expendit Chryſoſtomus moriente Lazaro quondam paupere non tantum illum Angelum aſtitiſſe, qui datus erat ad cuſtodiam, ſed & innumeros alios conveniſſe, qui victoriam patientiæ, & ſuſtinentiæ illius celebrarent, & canerent: ideoque Euangeliſtam in numero plurali plurali dixiſſe: *Factum eſt, ut moreretur mendicus, & portaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ:* quantò magis nunc credendum eſt, innumeros conveniſſe Angelos ad Chriſti triumphum & celebrem victoriam decantandam? Neque his obſtat doctrina Theologorum, aſſerentium, plures Angelos ſimul in eodem loco eſſe non poſſe, quam tradit D. Thomas cum Magiſtro; nam ut ipſimet explicant, non eſt inconveniens plures Angelos ſimul concurrere ad unum effectum, quando eorum multitudo ſuperflua non eſt, ſed utilis ad aliquem finem, & præcipuè ad Dei gloriam amplificandam. Quomodo multi Angeli convenerunt moriente Lazaro ad ejus animam deportandam, quia quamvis unus ſufficeret, ſed multitudo utilis erat, ut Deus oſtenderet, quanta in æſtimatione ſit apud eum pauperculus, contemptus in mundo. Idcirco etiam naſcente Domino, omnis multitudo cœleſtis militiæ adfuit, ut gloriam naſcentis, ejuſque majeſtatem proteſtarentur. Ita & nunc, quamvis unus ſufficeret ad miniſtrandum, innumeri tamen acceſſerunt, quia id decens erat Chriſti Domini majeſtati & dignitati: deinde quoniam mihi probabiliſſimum, piiſſimumque videtur, non ad unum effectum Angelos conveniſſe, ſed ad plures, quos unico verbo Euangeliſta exprimit, dicens: *Et miniſtrabant ei.*

Pſal. 122. 2.

¶ 222

Luc. 2. 14

Hom. 5. ex variis in Luc.

Luc. 16. 22.

2 p. q. 53. art. 2. & 1. 1. 37 q. 3. art. 3.

§. 66. *Angeli variis modis miniſtrarunt Chriſto, ſignanter autem deferentes cibum, quo reficeretur.*

Et miniſtrabant ei. In quo miniſtrabant? Variis modis hæc verba exponi poſſe tradit Abulenſis. Primò ut ſignificent, quod Angeli recedente diabolo ſe præſentes exhibuerunt Chriſto, paratos ad omnia, quæ ille juberet obſequia. Elongaverant ſe aliquantulum accedente tentatore, ut plenum tentandi locum concederent: eo recedente, iterum acceſſerunt, *& miniſtrabant ei*, id eſt, ſeipſos exhibuerunt paratos ad miniſtrandum. Chryſoſtomus cenſet, verè in aliqua re miniſtraſſe, eam tamen nobis ignotam eſſe. Quod miniſtrabant, inquit, ei Angeli, ſcimus: in quibus autem rebus illi miniſtrabant, ſcire non poſſumus, utrum ad ſanitates infirmitatum circa aliquos operandas, quem admodum & per Angelum Raphaelem ſanavit Tobiam, an ad correctionem animarum, an ad effugationem dæmonum, &c. Communis ſententia eſt, ideo dictos miniſtraſſe Chriſto, quia adduxerunt cibum & potum, quo CHRISTUS reficeretur, & ei comedenti inſervierunt. Notum eſt enim, in Scriptura ſacra ſæpè miniſtrandi verbum abſolutè poſitum, ſignificare ſervitium circa menſa in ciborum apparatu, appoſi-

¶ 223

In cap. 4. Matth. 62.

a Hom. 5. in imperf.

a Act.6.2. appoſitione, & exhibitione. Ita dicitur a: *Non eſt æquum, nos relinquere verbum, Dei, & miniſtrare menſis:* & Martha conqueritur *b, quod ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare:* Et ſocrus Petri c, *ſurgens miniſtrabat illis:* & d *Quis maior eſt, qui miniſtrat an qui recumbit?* & iterum e: *Tranſiens miniſtrabit illis.* Angeli ergo miniſtrarunt Chriſto, deferentes cibum & potum, quibus reficeretur, nam quamvis poſſet ille creare, noluit, ſicuti nec ad ſuſtentandum Eliam in deſerto, & ad ſuſtendandum Danielem in lacu leonum. Sicut ergo per manus Angelorum providit manna populo ſuo; ita voluit, ut ſibi per Angelorum manus deportaretur cibus & potus. Sed unde? Nunquid è nubibus? certè neſcimus: fortè deportaverunt fructus ex arboribus remotis, aquam ex fontibus limpidiſſimis. Aut vero ſecundum piam apoſtolici concionatoris B. Vincentii Ferrarii ſententiam ex domo beatiſſimæ Virginis: ſicut cum Danielem famelicum voluit reficere, non aliunde cibum aſportari voluit, niſi ex domo amici ſui Habacuc; qui meſſoribus ſuis illum paraverat. Pauperculum cibum, quem Virgo beatiſſima ſibi paraverat. Angeli detulerunt. Conſidero ſiquidem cum S. Bonaventura, eorum quam plurimos ad Virginem beatiſſimam acceſſiſſe, cui renuntiarunt, longum jejunium, quod unigenitus ſuus confecerat; quomodo valide Satanam vicerat, & quod fame valida eſuriter. Offert virgo Deipara pauperum cibum, quem diriſſimum judicat, ſi filio ſuo exhibeatur. Illum Angelis offert, adjurans eos, ut reliquias filii ſui, ſibi ad ſui ſatietatem reportent. Conveniunt ergo innumeri Angeli: quidam hos cibos deferunt, alii aquam limpidiſſimam comportant, alii flores odoriferos colligunt, alii menſam floribus ſternunt, alii muſicos edunt concentus, canentes triumphatori gloriam, & dicentes: *Nunc facta eſt ſalus, & virtus, & poteſtas Chriſti ejus, quia projectus eſt draco magnus, ſerpens antiquus & Satanas.* Alii variis modulationibus concinebant: *Agno benedictio, & honor, & gloria, & poteſtas in ſecula ſeculorum.* Alii vires inimici confractat cantabant dicentes: *Cantemus Domino, glorioſè enim honorificatus eſt, &c. Defecerunt inimici frameæ in finem.* Illi ſe fœliciſſimos cenſebant, qui in aliquo poſſent obſequi CHRISTO, omneſque coram eo ſe proſternentes exhibebant promptos, ad quæcunque miniſteria præſtanda illi, cui juſtum eſt, ut omne genu flectatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum, in ſecula ſeculorum.

b Luc. 10. 40. c Luc. 4. 39. d Luc. 22. 27. e Luc. 12. 37. Ser. Dom. II Quadr. Dan. 14. L. medit. de vita Chriſt. c. 17. Apoc. 12. Apoc. 5. 13. Exod. 15. Pſal. 9. 7.

Tractatus ſeptimi, qui eſt primus de jejunio & tentationibus Chriſti, finis.

TRACTATUS OCTAVUS, QUI SECUNDUS, EST DE JEJUNIO ET TENTATIONIBUS CHRISTI.

ARGVMENTVM.

DEus, qui primo, ſub metaphora elephanti obſcurè dæmonis mores & vires deſcripſit, & modum, quo à ſe vincendus erat tradidit, ſecundo, ſub obſcura itidem ac difficili metaphora ceti, non minus eleganter idipſum expoſuit. Quæ autem tunc ſub ænigmate & in figura ſolummodo propoſita erant, apertè nunc reipſa oculis noſtris expoſita inducit. In hoc tractatu, id proſequitur, quomodo Dominus opere compleat, quæ circa dæmonem agenda promiſerat, cum ſub typo ceti illum deſcripſerat, ſicuti in præcedenti tractatu, quæ de illo ſub figura elephanti ſpoponderat, adimpleta demonſtravimus.

§. 1. *DEVS Dæmonem, quem antiquitus ad litteram typo Levjatham aut balenæ deſcripſerat, hamo capit, linguam ejus fune ligat, maxillam freno comprimit, & tanquam paſſerculum ligatum exhibet illudendum.*

§. 2. *Chriſtus melius, quam Michael nos roborans, ad deſertum ducitur, feris venatis plenum, quod prius Baptiſta incoluerat, idque ſexta Ianuarii die.*

§. 3. *Chriſtus ductus eſt in deſertum, non ut diabolus eum tentaret, ſed ut diaboli tentationes ſuſtineret, & vinceret.*

§. 4. *Deſertum locus eſt aptior, quam civitas ad congrediendum cum diabolo ipſo, ideo Chriſtus, ut ab illo tentaretur, in deſertum ductus fuit.*

§. 5. *De-*

Digitized by Google

§. 5. *Deſertum locus eſt aptus ad vincendum ipſum dæmonem, qui in populorum frequentia eſt Leviathan, ſociorum auxilio vincens.*

§. 6. *Sapientis ſententia de rapto à Deo, quæ dicta ſunt probat.*

§. 7. *Non tam curat diabolus perſequi carnales & mundanos, quam ſanctos, quos Iordanis nomine Deus expreſſit.*

§. 8. *Caput diaboli dicitur eſſe in navibus piſcatorum, quia principaliter Sanctos capere intendit.*

§. 9. *Deſertum locus eſt aptus ad virtutum opera, quibus diabolus provocatur ad pugnam, ideò aptus etiam ad congrediendum cum eo.*

§. 10. *Bene ſponſa, cùm deſcribitur pulchra ſicut Ieruſalem, deſcribitur etiam terribilis, ut caſtrorum acies.*

§. 11. *Docet Chriſtus primum armorum genus, quo muniendi ſumus, eſſe aſſiſtentiam Spiritus ſancti, cujus invictam virtutem expoſuit Iſaias.*

§. 12. *Chriſtus filios ſuos munit Spiritus ſancti virtute potentiori contra dæmonis virus, quam Marſorum & Pſyllorum cōtra ſerpentum venena.*

§. 13. *Virtute Spiritus ſancti homines ornātur, ſicut cæli, & inſtar fulminis redduntur fortes, ſicut dixit S. Iob.*

§. 14. *Ut homo vincat dæmonem, Spiritum Dei ſecum habeat, ſicut Iacob Angelum.*

§. 15. *Requiruntur etiam ex parte noſtri jejunia, quibus equus celebris terram excavat, ut in occurſum pergat armatis.*

§. 16. *Spiritus ſancti donis Chriſtus adjunxit jejunium, quia caro eſt mortificanda, ut ſimus adjutores gratiæ Dei.*

§. 17. *A jejunio initium ſumit Chriſtus, noſtra enim perditio à gula ſumpſerat exordium.*

§. 18. *Fame valida Chriſtus Leviathan provocavit, ut venientem ad deglutiendam carnem fragilem hamo divinæ virtutis comprehenderet.*

§. 19. *Diabolus, ſicut balena ad expugnandum Chriſtum acceſſit, videns carnem ejus famelicam, cujus cura eſt impetere, quos videt Dei obſequio tradi.*

§. 20. *Diabolus contra Chriſtum, patris voce laudatum, vires ſuas convertit: idem facit contra illos, qui habent teſtimonium Ieſu Chriſti.*

§. 21. *Diabolum vocat Euangeliſta, tentatorem, quia hoc ejus officium, & dolos tota die meditatur.*

§. 22. *Quia diabolus ſemper & ubique arcus habet intentos, Sancti ſemper & ubique ſe exhibent ſimiles rotis oculatis Ezechielis, indutos veſte oculata ſacerdotali.*

§. 23. *In quibus primus Adam victus fuit, vincit ſecundus; & inventus eſt filis, tentatus, in quibus Iſraëlitæ infideles fuerunt comprobati.*

§. 24. *Diabolus ad gulam Chriſtum famelicum excitat, qui unumquemque in illo tentat; ad quod videt propenſum, obſervans cujuſque calcaneum.*

§. 25. *Tentatio eſt tam gravis quam occulta, hortari ad ſuperflua ſub ſpecie utilitatis: carni neceſſaria concedantur, ſuperflua denegentur.*

§. 26. *Diabolus pauperrimum ſe probat, qui ſolum ad ipſius hominis ſumptus ipſum invitat.*

§. 27. *Diaboli aſtutia eſt, quæ graviſſima ſunt, tam facilia repræſentare, ac ſi ſolo verbo poſſimus perficere.*

§. 28. *Fune divini verbi linguam Leviatham Chriſtus alligat, & deſolat linguam maris; ſic juſti agunt.*

§. 29. *Caput ſerpentis contrivit Chriſtus, docens, non dandum locum diabolo, qui poſt caput totum corpus introducet.*

§. 30. *Curandum, nec minimæ diaboli ſuggeſtioni concedere locum; nam inde ad ultimum exitium inferendum procedet.*

§. 31. *Non tam panem corporis quàm animæ, nec tum cibum ad vitam corru-*

ptibilem, quam incorruptibilem quærendum, docet Chriſtus.

§. 32. Verbum Dei alimentum animæ, maximè facieudum, docet Chriſtus juxta Sanctorum expoſitionem.

§. 33. Divina collocutione ſæpè ſuſtentatur homo, de qua multi Patres Chriſti verba intelligunt.

§. 34. Deus poteſt ſuſtentare ſine pane etiam per ipſummet jejunium, qui creaturarum qualitates, ſicut in organo tranſmutat.

§. 35. Chriſtus, quæ diabolus petebat facere noluit, quia nihil inutiliter operatur, quem potentes imitari debens.

§. 36. Sufficiens ratio, ne Chriſtus faceret; quæ diabolus petebat, fuit: eſſe inimicum cui in æternum credendum non eſt.

§. 37. Diabolus ſemel victus, ad acrius tentandum ſe convertit, cujus cor conſtringitur, ſicut malleatoris incus.

§. 38. In loco eminenti ſtatuit Chriſtum diabolus credens; qui in pinnaculis ſunt, facilè præcipites dari.

§. 39. Diaboli vox eſt, Mitte te deorſum; qui curat, ut caput deorſum dimittamus, ſicut Pythoniſſæ verba indicarunt.

§. 40. Diabolus non poteſt compellere ad malum, ſed ſicut bos lingua agere, ideo habet cornua in capite, Deus in manibus, qui illius potentiam comprimit.

§. 41. Deus non permittit dæmoni tentare ultra vires noſtras, nec niſi ad utilitatem noſtram, ideo dicitur applicare gladium Behemoth, concludere mare, & cetum, & ventos librare.

§. 42. Tantum conceditur dæmoni agere verbis ad deprecandum compoſitis, ex quo Deus probat, ſe non eſſe crudelem, illum nobis ſuſcitans impugnatorem.

§. 43. Nemo læditur niſi à ſeipſo; & cùm homo peccat, non tam in diabolum quam in ſe culpam referat, ut dixit Sapiens, & expoſuit Antonius.

§. 44. Stultè diabolus tentat, Angelorum inducens cuſtodiam, quæ tanta eſt, ut contra tria genera dæmonum impugnantium, tria genera Angelorum cuſtodientium indicarint Sapiens Zacharias.

§. 45. Diabolus Scripturam ſacram induxit diminutè, tantum inducens, quæ ſuo inſtituto ſatisfacere crebebat.

§. 46. Hæretici parentem ſuum imitantur, Scripturas ſacras truncatè, & contra legitimum ſenſum inducentes.

§. 47. Scripturam ſacram, ejuſque legitimum ſenſum tradit Eccleſia Catholica: hæretici, diabolo ſimiles ad ſui intentum depravant illam, & libros Sanctorum.

§. 48. Sententias difficiles Scripturæ, juxta Patrum ſenſum exponendas, & novitates doctrinæ fugiendas, docuerunt Sapiens & Paulus.

§. 49. Diabolus tanquam aſtrologus, futura prædicit, diverſas conſtellationes ad invicem non conferens, idcircò decipit.

§. 50. Hæretici imitantur dæmonem, non conferentes diverſas Scripturæ ſententias, quas ad modum cortinarum tabernaculi copulatas, quivis ſimul trahere debet.

§. 51. Cognoſces, quæ tibi ſuggeruntur, utiliane & ſancta ſint, ſi examines ſecundùm divinæ Scripturæ regulas, juxta ſenſum, quem Eccleſia recipit.

§. 52. Difficilia viſa ſunt Salomoni, quæ facilia in Chriſto redduntur, ſignanter via colubri ſuper petram.

§. 53. Diabolus mentitur promittens bona, quæ tamen repræſentat glorioſa, cujus linguam David vocavit doloſam cum carbonibus deſolatoriis.

§. 54. Diabolus oſtendit Regnorum gloriam apparentem, qui vera mala abſcondit ſub apparentibus bonis: è contra Deus ſub apparentibus malis, vera bona abſcondere ſolet.

§. 55. Felix, quem non induxit in errorem artis pictura: qua diabolus ſeducere

Digitized by Google

re conſuevit, ſicut cives Ieruſalem Chaldæorum picturis.

§. 56. *Sicut alienigena mulier veſte denudanda erat, ne ornetu & fuco deciperet; ita quæ diabolus proponit ornata & glorioſa.*

§. 57. *In momento, Regnorum mundi gloriam oſtendit diabolus, quæ talis eſt, ut momento conſpici poßit: gloria Regni cœleſtis æternitatem exigit.*

§. 58. *Mentitur diabolus, dicens, ſua eſſe Regna mundi, quæ poteſt dare cui voluerit: ſunt enim Dei, quæ ipſe gubernat, dat, & transfert.*

§. 59. *Mentitur diabolus, dicens, ſe dare gloriam Regnorum terræ, qui non niſi pœnas habens, ſolum poteſt pœnas dare: Deus eſt qui dat divitias, & terrenam fœlicitatem.*

§. 60. *Ipſe dæmon explicat, illum adorare, eſſe crdere; qui à minimis incipiens, tandem ſupremam ſuadet initatem.*

§. 61. *Aggreditur Chriſtus, quod Iob prophetarat, opprimere magnum cetum; quem blaſphemantem, verbi ſui virtute fugavit.*

§. 62. *Ab increpatione Chriſti talem nunc timorem diabolus concerit, ut deinceps ſolo ejus nomine audio terreretur, nec ſtaret.*

§. 63. *Diabolus vincitur, ex eo ſolum, quod illi reſiſtitur, victus aufugit, vincens cum eo, quem vicit, manet & perſeverat.*

§. 64. *Euangeliſta nos excitat ad videndos Angelos accedentes, miniſtraturos vincenti, animor ad pugnandum & vincendum nobis faciens.*

R. P. F.

Digitized by Google

R. P. F.

HIERONYMI BAPTISTÆ DE LA NUZA ORDINIS PRÆDICATORUM, ET SACRÆ THEOLOGIÆ PROFESSORIS.

TRACTATUS OCTAVUS

Euangelicus, qui eſt Secundus de Iejunio & tentationibus Chriſti.

§. I. *Deus dæmonem, quem antiquitus ad litteram typo Leviathan aut balenæ deſcripſerat, hamo capit, linguam ejus fune ligat, maxillam freno comprimit, & tanquam paſſerculum ligatum exhibet illudendum.*

¶ 1 SAnctusGregorius Magnus, (quem in tractatione rerum moralium, cæteris Doctoribus præfert ſeptima Synodus Toletana) edidit famigeratiſſimam illam expoſitionem moralem in librum B. Iob, tam excellentem, ut cùm deperditam dolerent Patres in octava Synodo Toletana congregati, ad totius Eccleſię utilitatem conquirendam decernerent. Ad idque (ut Rodericus Archiepiſcopus Toletanus refert) Tajonem Cæſar auguſtanum Epiſcopum, qui ad illam Synodum convenerat, Romam uſque miſerunt, cui, poſtquam quod quærebat, cum Pontifice ſummo contulit, poſt ferventes orationes, aſperaque jejunia, vigilias in templo B. Petri agenti, ad mediam noctem ipſemet S. Gregorius excellentiſſima illuſtriſſimorum Beatorum ſocietate comitatus apparuit, & locum, in quo latebat Moralis expoſitio, quam quærebat, indicavit, Deo manifeſte hujuſmodi miraculo oſtendente operis utilitatem, & excellentiam. Quamvis autem totum opus autoris ſui mentem, manumque redoleat, quæ tamen circa ultima capita, B. Iob, ſcribit, admiranda ſunt. Nec mirum: proponi enim Deus talia ſapientiæ ac potentiæ ſuæ opera, quibus non tam naturæ mirabilia, quam quæ tempore gratiæ facere diſponebat voluit exprimere; *quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcenderunt.* Inter illa autem eminet, quod ad ultimum locum, tanquam rem ſupremam Deus reſervavit, ſeipſum deſcribens, ut idem Gregorius conſiderat, ſub ſpecie piſcatoris: qui arundine, linea, aut funiculo, & hamo, procedit, immaniſſimum & ingentiſſimum piſcem expiſca-

Habetur to. 2. Conciliorum.

Lib. 2. rerum Hiſpanic. cap. 20.

Eſa. 64. & 4. & 1. Cor. 2. 9.

Lib. 33. Mor. c. 12

Digitized by Google

expiſcaturus, cujus linguam ita erat ligaturus fune, & ora compreſſurus freno, ut pueri & puellæ cum eo ludere valerent, ſicuti cum paſſerculo ligato, quem & ejus amici poſſent facili negotio evincere &
Iob 40.20 devorare. *An*, inquit, *extrahere poteris Leviathan hamo? & fune ligabis linguam ejus? Nunquid ponet circulum in naribus ejus, aut armilla perforabis maxillam ejus? Nunquid illudes ei, quaſi avi, aut alligabis ancillis tuis? Concident illum amici & divident illum negotiatores.* Quid Leviathan verè & propriè ſignificet, dubium eſt. Hebræi enim varias fabulas confingunt in ſuo Thalmud, indignas, quæ à nobis referantur. Nonnulli authores cenſent, eſſe draconem, aut animal ingens ferociſſimumque terrenum, ut noſtri temporis
Camerenſ. l.4. de animal. c.6 & ſeqq. diligens author latè diſputat. Conſtans tamen & indubitatum eſt apud univerſos ferè Patres Græcos & Latinos, Leviathan eſſe vaſtiſſimum piſcem, qui omnes alios magnitudine & voracitate ſuperat.
a Lib. 33. mor. c. 20. Quod Beatus Gregorius *a* ex ipſo contextu Iob demonſtrat, & Cajetanus *b* ex nominis ſignificatione confirmat. Leviathan
b In Pſ. 140. apud Hebraos. enim ſignificat, additamentum eorum, id eſt, piſcem tam vaſtæ magnitudinis, ut ad magnorum piſcium quantitatem adhuc addat, illam longo excedens intervallo: quibus concinunt alii authores, qui dicunt, vocem Leviathan, ſignificare congregationem eorum, ſcilicet piſcium, quaſi dicas, acervum piſcium; eo quod tantæ ſit magnitudinis, ut in illo uno, omnes alii coacervati videantur, eo modo quo de Elephanto diximus, vocari à Deo, Behemoth, id eſt, beſtiæ in plurali, quia unus cum ſit, omnes beſtias in ſe continere videtur. Leviathan ergo nomine, ſupremum piſcem, omnium ſuffragio ſignificari voluit Deus. Quoniam autem omnibus certum eſt, piſcem omnium maximum eſſe cetum, idcirco communior, veriorque ſententia eſt, Leviathan ſignificare cetum. Quamvis autem nomen ceti commune ſit & genericum; ad omnes majores piſces, balænam, phyſiterem, phocam, orcam, priſten, lamiam, caniculam, ſimileſque ingentis magnitudinis marinas beſtias, ut ex variis authoribus, tam ſacris, quam prophanis in hiſtoria Ionæ oſtendemus, quoniam tamen, ut Plinius *c* dixit, inter omnes hujuſmodi belluas balæna notior eſt, *c Lib. 9. c. 3. 4. 6.*
& omnibus major: Nomen ceti communiter aſſumitur, ad balænam ſignificandam, cujus magnitudinem, qui de rerum naturis diſputant, quaſi immenſam deſcribunt.
Solinus *d* namque & Plinius *e* expreſſe aſſerunt, dari cetum tam grandis magnitudinis, ut occupet quatuor jugera terræ, hoc eſt, tantum ſpacium, quantum quatuor diebus par boum arare poteſt, ideoq; magno monti æquale. Quod & Cajetanus *f* tanquam communem ſententiam affirmavit, & Ambroſius aſſervit, ſed id didiciſſe ab illis, qui viderunt. Conſtant (inquit Baſilius) hæc animalia tantæ eſſe molis, ut maximis montibus æquentur, quæ cum ad ſummam aquæ ſuperficiem enatarint, inſtar inſularum ſæpenumero apparent, ideoque vocantur *cete grandia*. Ita Baſilius: de quibus multa in hiſtoria Ionæ ſubinferemus. *d Cap. 36 e Lib. 9. c. 3. 4. 6. citat. f In Pſal. citatum. Lib. 5. Hexam. cap. 10. Homil. 7 Hexamer: poſt medium.*

¶ 2

Leviathan ergo cetum ſignificat. Quod & manifeſtè ſatis indicat Eſaias, qui quem primo vocat *Leviathan*, poſtea nominat, *cetum, qui eſt in mari*. Hoc ſuppoſito, admiranda apparent, quæ Deus ipſi Iob proponit. *An extrahere poteris Leviathan hamo?* Non quamcunque expiſcationem B. Greg. intelligendã voluit: dantur enim modi apud aliquas nationes, quibus facilè hanc belluam expiſcantur, quos S. Baſilius recenſet; ſed de piſcatione, quæ fit per arundinem, lineam aut funiculum, & hamum, quam ideo tanquam rem omni admiratione majorem, & humanis viribus ſuperiorẽ, Deus proponit. *An extrahere poteris Leviathan hamo?* Qui enim fieri poteſt, ut accipiens homo arundinem, lineam, & hamum ex ea pendentem talem belluam poſſit expiſcari? Certe Habacuc varia inſtrumenta piſcandi ponit: *Sagenam, rete & hamũ*: duo priora ad majores piſces, hamũ ad minores: & notũ eſt ſatis, eum qui arũdine & hamo ad piſcatiõnẽ procedit, neque intendere, neque poſſe capere niſi piſciculos parvulos; unde & talem piſcatorẽ ſæpe irri- *Eſai. 27. 1 Hom. 10. Hexamer. Haba. 1. 15.*

nnnn

irridemus. Quomodo igitur tam ingens bellua ita extrahi poterit? Quinimo & Deus ipſe ibidem paulo inferius fateri videtur, tam grandem eſſe hanc beſtiam, ut nec ſagena nec rete cadi poſſint: unde in-
Iob 4°.26 terrogat: *Nunquid implebis ſagenas pelle ejus, aut gurguſtium piſcium, capite illius?* Gurguſtium piſcium, vocatur inſtrumentum bimineum, quod Hiſpanè dicimus, *Garlito*, quaſi indicans, quod hæc beſtia non poteſt capi ſagena, nec illis cunctis inſtrumentis piſcatoriis, quibus capiuntur alii piſces. Quo igitur modo hamo poterit extrahi? Hæc quidem admiranda ſunt: quod tamen hominibus eſt impoſſibile, Deus ſe facturum pollicetur. Neque hoc tantummodo, ſed etiam, quod linguam ejus eſſet fune ligaturus: *aut fune*, inquit, *ligabis linguam ejus?* Miranda res: quæ namque manus tam valida eſſe poteſt, ut hujus draconis aperiat os, ejus dentes non reformidans, linguam ejus apprehendat, ac liget? & quis funis tam validus, ut dentibus ejus poſſit reſiſtere, & linguam illius ingentem colligare? Sed inſuper prædicit, ſe immiſſurum circulum in naribus ejus, id eſt, ejus ſuperbos conatus compreſſurum. *Nunquid*, inquit *pones circulum in*
a In c. 27 Eſa. *naribus ejus?* Hieronymus *a* fere ſemper
transfert: *Circumdabis capiſtrum naribus*
b Lib 9. cap 6. *ejus: Podras encabeſtrarſus narizes?* habent Balænæ (ut ait Plinius) *b* foramina
c Lib 10. ca. 1 l. 12. Ethy mol. cap. 6. aut orificia quædam in frontibus (fiſtulas Ælianus *c* vocat) per quæ ſpirant, quæ propterea nares vocantur, per quæ ingentem aquarum copiam efflant & eructant. Immò & B. Iſidorus balæna nomen deductum cenſet ab emittendo, & fundendo aquas; balim enim Græcè, emittere dicitur: unde forſan vox Hiſpana proceſſit, qua globos ferreos plumbeos vel lapideos, quos tormenta bellica emittunt, balas vocamus. Et quidem Plinius id peculiare de-
Lib. 9. ca. 4. monſtrat, de quodam balænarum genere, quod propterea Phyſiter à Græcis dicitur, id eſt, flator, quod reflando ſoleat ingentes
L. 15. ad finem. Iannes. nimbos emittere, de quo Strabo, & alii, quos refert diligens interpres Iob. Idcirco Deus ibidem cum Iob agens, ſternutationem Leviathan formidabilem notat, di-
Pineda in cap 40. Iob. cens: *Sternutatio ejus, ut ſplendor ignis*, quia aquarum nimbos maxima vi per nares eructat, qui luce perfuſi inſtar flammatum reſplendent, ut verè videatur igneos fluvios per nares efflare, ut D. Thomas
In ca. 41. Iob lect. 2. annotavit. Idcirco igitur tanquam rem ſumme difficilem proponit Deus: *Nunquid pones circulum aut capiſtrum*, quo nares ¶ 3
hujus immenſæ beſtiæ poſſis comprimere? Id Deus ſe facturum pollicetur. Neque hoc ſolum, ſed & frenum ſe immiſſurum in os ejus validum, quo crudelis beſtia, non minus quam equus duro robuſtoque freno contineatur: quod explicat ſubdens: *Aut armilla perforabis maxillam ejus?* Armillæ nomen, etſi communiter ſignificet ornamentum brachii in modum circuli, ut idem ſit, quod brachiale, vox tamen Hebræa ſignificat inſtrumentum curvum, inſtar unici, aut hami acuti, & hoc in loco frenum exprimit validum, quod ex uncinis componitur: & non quodcunque, ſed fortiſſimum, pungens, & perforans labia & fauces, ita illis infixum, ut nullatenus excuti valeat: Unde & Theodoretus tranſtulit: *Freno perforabitis maxillam ejus?* neque hic finis, ſed ulterius tam immanem ingentemque belluam, ita ſe ligaturum promittit, ut eam tradat pueris & ancillis ad ludendum. *Nunquid illudes ei, quaſi avi? aut ligabis ancillis tuis?* Solent enim pueri ligatis paſſerculis illudere, quos nec ipſi, nec teneræ puellæ ullatenus timent. Et tandem prædicit, ſe tam invalidam & infirmam hanc belluam relicturum, ut eam contemnere poſſint, & ad nihilum ducere ejus amici; & dividere quicunque negotiatores. *Concident eum amici, divident negotiatores.* Septuaginta, *Paſcentur eo:* Pagninus & Vatablus, *cœnabunt:* Cajetanus, *prandebunt:* ſecundum enim phraſim Hebræam, comedere aliquem, eſt illum totaliter & facilitate ſumma revincere & ſuperare, ut noſter annotavit Oleaſter: quo modo di-
In ca 14. nume. ctum eſt: *Sicut panem, ita poſſumus devo-*
Num. 14. 9. *rare eos:* id eſt, ita prævalebimus, ſicut in panem prævalet, qui illum dividit, & com-

edit.

In Pſ.73. edit. Quod obſervaverat prius B. Augu-
Pſal.73. ſtinus, in illud: *Dediſti eum eſcam populis*
14. *Æthiopum*. Hæc quidem Deus ſibi facien-
da propoſuit, *que, hecho peſcador havia de*
coger con anzuelo la gran ballena, atarle
la lengua con una trenca, encabeſtrarle las
narizes, infrenarle la boca, atarle de ſuer-
te, que como unpaxarito atado y veguen
y burlon de ella los ninnos deſu caſa, hagan
della quanto quiſierem. Hæc omnia com-
plevit Deus cum homo factus eſt,
a In c.41. quæ mire explicat Beatus Gregorius, *a* &
Iob. explicaverat prius Divus Chryſoſtomus *b*.
b *Hom.5.* Et certè concors eſt ſanctorum Patrum
ex variis ſententia, Deum ſub typo Leviathan, ita
in Matth. dæmonem ipſum exprimere voluiſſe, ut
Vide trac. multa dicantur hoc in loco, quæ cetis con-
6.n.23. venire nullatenus aut difficilè poſſint: ſunt
24.25.26 autem ipſi dæmoni propria, quem cum
prius expreſſiſſet ac delineaſſet ſub ſpecie
Behemoth, qui eſt inter animalia terre-
ſtria ferocior, tandem deſcribit ſub ſpecie
Leviathan, qui inter animantia aquati-
lia primas tenet. In primis ſiquidem, ut
annotavit Gregorius, & S. Patres expen-
dunt, Hieronymus, *a* Philippus, *b* Be-
a *In c.17.* da, *b* Divus Thomas, *b* nomen Levia-
Eſai.
b In c.40. than egregiè in dæmonem quadrat. Le-
Iob. viathan namque (ut diximus) ſignificat
לוה additamentum eorum, dicitur à verbo
Lavah, quod ſignificat addere, adjun-
gere, applicare, copulare, ſociare, aut, ut
alii clarius vertunt, idem eſt, ac ſibi co-
pulans, aut adjungens, vel aſſocians, *el que*
y unta otros à ſi. Unde & tertius Lyæ filius
vocatus eſt ab ea, *Levi*: quæ poſtquam pe-
perit, dixit: *Nunc quoque copulabitur mihi*
Gen.29. *vir meus*, id eſt, mihi adhærebit, ſocia-
34. bitur, &c. Unde & rectè in balænam tale
nomen quadrat, aut quia unus piſcis cum
ſit, in ſeipſo omnes alios quaſi copulatos &
junctos tenet, quippe quæ habet omnium
aliorum voracitatem, crudelitatem, agili-
tatem, &c. aut quia omnes piſces & quid-
quid invenerit, ſibi copulat, & concorpo-
Iona 2. rat, deglutiens quidquid ſe ſibi obtulerit:
ideoque ut Ionas à piſce deglutiretur, præ-
paratus eſt cetus à Deo: quoniam enim a-
nimal hoc tam ingentis eſt magnitudinis &
molis, ſumma fame ita perpetuo urgetur,
ut ne omnes piſces maris Mediterranei
devoret, à Deo ſumma providentia cuncta
diſponente, tanquam in carcere in magno
Oceano incluſus ſit, per fretum Gaddita-
num, tanquam per oſtia valida, ut anno-
tant S. Patres in illud Iob: *Nunquid cetus* *Iob 7.12.*
ego ſum, quia concluſiſti me carcere? Sed ¶ 4
melius multo dæmoni tale nomen conve-
nit, qui unus, omnium, piſcium, imò &
omnium beſtiarum in ſeipſo unitos habet
noxios crudeleſque mores, ut alibi dictum
eſt: qui etiam non ſolum nunc ſibi ſæpe a-
lios ſpiritus immundos, & inimicos adjun-
git, ad expugnandum nos, ut dixit Chri-
ſtus Dominus, ſed & ab initio conatus fuit *Matth.12*
ſibi omnes Angelos copulare, quorum *ter-* *44. &*
tiam partem ſibi adhærentem traxit: cona- *Luc.11.*
26.
tus eſt etiam in mundi exordio, omnem *Apoc.12*
humanam naturam deglutire, & ſibi copu- 4.
re, perpetuoque curat, omnes devorare,
& in corpus ſuum trajicere, quod ex ingen-
ti iniquorum multitudine, quos ſibi copu-
lavit, tanquam ex membris conſtituitur,
ut Deus ibidem deſcribit, & Beatus Gre-
gorius exponit. Eſt quidem Chriſtus Do- *Libro 33.*
minus caput, cujus corpus Eccleſia eſt, *moral.ca.*
quod Spiritu ſuo vivificat, & regit: omnes 31.
propterea homines conatur ſibi copulare,
& adjungere, qui Patrem orabat dicens:
Oro Pater, ut unum ſint, ſicut & nos: ideo
& conatur omnes in corpus ſuum trajice- *Ioan.17.*
re, qui tanquam membra ſua ſuo Spiritu 22.
vivificentur. Unde & ipſi primo paſtori
(inquit Gregorius) dictum eſt: *Macta &*
manduca. Qui mactatur quippe, à vita oc- *Libro 18.*
ciditur; id vero, quod comeditur, in come- *moral.c.*
dentis corpus commutatur Macta ergo & 2.
manduca, dicitur, id eſt, à peccato eos in *Act.10.*
quo vivunt, interfice, & à ſeipſis illos in 13.
tuum corpus converte, &c. Diabolus è di-
verſo, omnium malorum eſt caput, quo-
rum univerſitas eſt ipſius corpus, quod ille
regit gubernat, & ſpiritu ſuo iniquo ani-
mat; quem propterea ibidem Deus, ean-
dem ſequens loquendi rationem caput o-
mnium iniquorum dixit: *Ipſe eſt caput ſu-* Iob 41.25
per univerſos filios ſuperbiæ, quos tanquam *Iob 41.6.*
corpus ejus deſcribit, dicens: *Corpus ejus*

ſcuta fuſilia, quaſi ſquamæ ſe prementes & ſpiraculum non incedit inter inter eas. Hæc propterea ipſius ſumma cura, omnes homines ſibi ſociare, in tale corpus trajicere, & in membra, quæ ſibi cohæreant transſmutare. Hic ergo Leviathan aut balæna erat in hoc mari magno, ſupremam habens poteſtatem, ut pleno ore illius Princeps diceretur; nec ullus erat, qui hanc vaſtiſſimam belluam poſſet expiſcari, *Job 41.24* *neq; poteſtas erat in terra, quæ ei poſſet comparari.* Quare Deus noſtri miſertus, ſuaque omnipotentia uſus, manum appoſuit, ut eam caperet, ligaret, infrenaret, & jam infirmam nobis exponeret revincendam, juxta id, quod eidem ſub typo Pharaonis Regis Ægypti cõminatus fuerat: *Ezec.29.3.* *Ecce ego ad te draco magne, qui cubas in medio fluminum tuorum & dicis: Meus eſt fluvius, &c. extraham te de medio fluminum, & ponam frenum in maxillis tuis &c. & projiciam te &c & beſtiis terræ & volatilibus cœli dedi te ad devorandum.* *L.23.moral.c.12.* Eum autem cepit, & extrahit hamo: ut enim Beatus Gregorius, *Hom. 5. cit:* optime proſequitur, & annotaverat prius *Hom.5.ex variis cit.* Chryſoſtomus, Chriſtus Dominus rectè hamus vocari poteſt. Hamus namque in ſe ferream, aut æream habet naturam fortiſſimam, ſed ita coopertus eſt exterius carne rubra vermiculi, ut verè nihil aliud quam quidam vermiculus videatur. Ita Chriſtus Dominus, in ſe veram habebat naturam divinam; nam verus erat Deus, æqualis Patri: coopertus tamen fuit carne rubra vermiculi, hominis ſcilicet, qui in Scriptura ſacra ſæpe vermis dicitur; & ita factus eſt *Rom.8.3.* *in ſimilitudinem carnis peccati*; taliterque ea fuit opertus, ut ab omnibus reputaretur vermis, id eſt, homo communis & peccator, immò & ipſe per os David *Pſ.21.7.* prædixerat: *Ego autem ſum vermis.* Oſtendit Paulus veram naturam æream, & carnem infirmam cooperientem illam, cum *Ad Philip.2.6.* dixit: *Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo: ſed ſemetipſum exinanivit, formam ſervi accipiens, in ſimilitudinem hominum factus.* Quod & B. Ioannes ſimiliter præſtitit, qui ſupponens, quod erat in principio Verbum Deus apud Patrem, carne ita ſe exhibet opertum, quod: *Verbum caro factum eſt* *Ioan.1.14 ¶ 5* Ecce ergo Hamum. Et ſicuti hamus mittitur à piſcatore in mare alligatus lineæ; ita Chriſtus miſſus eſt hodie à Patre in deſertum per Spiritum ſanctum; tanquam per lineã, cui perpetuo adhærebat, ubi eum (inquit Gregorius) Leviathan ad tentandum inveniret. Unde ſacri Euangeliſtæ, quaſi hoc myſterium indicare volentes, eo verbo utuntur, quo ad actum piſcatoris mittentis hamum in mare alludere videantur. *Expulſit eum Spiritus in deſertum*, inquit Mar- *Mar.1.12* cus: *Agebatur in Spiritu in deſertum*, inquit *Luc.4.1.* Lucas, ſicut expellit piſcator hamum per lineam, in mare, & hoc, ut tentaretur à Diabolo, qui vidẽs vermiculi ſpeciem, carnem ſcilicet Chriſti famelicam, & fame quaſi confectam, acceſſit pleno ore Chriſtũ volens deglutire; nec enim fore ſuſpicabatur (inquit D.Gregor Nazianzenus) ut hu- *Oratio in laudem Cypri.* manitatem & infirmam carnem aggreſſus, in divinitatem incurreret. Sicut ergo in hamo (inquit Chryſoſtomus,) *Hom.5. cit.* eſcæ præda poſita, piſces decipimus & illudimus, qui videntes eſcam, hamum non conſiderant; & dum avidi prædam volunt rapere, hamo capiuntur: ſic & diabolo contigit, dum tantum corpus hominis in Dei Filio conſiderat, & Deum in corpore non agnoſcit, quaſi ad præparatam ſibi prædam, ſolita rapina feſtinat, ſed dum vult avidus prædam rapere ipſe draco, ut piſcis adductus in hamo, præda Domini captus afficitur, & cõprehenditur, eo modo quo *piſces capiuntur* *Eccl.9.12* *hamo, & aves comprehenduntur laqueo.* Unde idem Chryſoſtomus etiam id quod ſubdit Deus ab Iob: *Nunquid illudes ei quaſi avi?* ſecundum hanc intelligentiam exponit, ut voluerit dicere, ſe dæmoni illuſurum, ad eum modum quo venatores & piſcatores deludunt aves & piſces, quibus exponunt exterius cibos, quos videant, in quos, dum feruntur, comprehenduntur hamo, & capiuntur laqueo, qui opertus erat. Proinde Ambroſius piam *Lib. 4. in Luc.* fraudem dicit adinventam à Domino, offerente carnẽ ſanẽ famelicã, cujus ſpecie allectus dæmon, ad tentandum, quaſi piſcis

ad-

ad devorandã eſcam ſe demitteret. Ita ergo
dæmon captus eſt nunc, cujus linguã verè
fune verbi Dei alligavit Chriſtus; qui di-
vino verbo uſus;ita ejus loquacitatem, &
omnes rationes illius verboſas compreſſit,
ut tanquã elinguis redditus fuerit *Et poſuit
circulũ in narib. ejus.* Nares namq; in Scri-
ptura ſacra indicant iracundiæ & ſuperbiæ
ſpiritũ: qui nãmq; eo agitur, nariũ reſpira-
tione illũ demonſtrat Conſpicere viſus eſt
Ioannes hanc belluam, maxima ira concita-
tam, quaſi ingẽtes aquarum nimbos narib.
efflantem, quando de cœlo vidit expulſam,
Apoc. 12. 12. ideoq; clamat: *Væ terræ & mari, quia dia-
bolus deſcendit ad vos magnã iram habens.*
Compreſſit tamen nunc Chriſtus Dominus
ſuperbã & audacem ejus iracundiam, qua in
homines ſuperbe agebat, dum tam plenum
timore reliquit, ut nec corã ſervis illius jam
audeat reſpirare: *Et armilla perforavit ma-
xillã ejus.* Id eſt, tã valido freno cõpreſſit,
& ita violentum ejus impetum coercuit, ut
jam quaſi cum ligato paſſerculo poſſint
pueri parvuli, & infirmæ puellæ ludere. Id-
circo (inquit Chryſoſtomus) ſubdit, hunc
draconem, tanquam paſſerem ab infante
¶ 6 illudi *Alligabis* (ait Deus) *tanquam avem,
& illudes illi, tanquam infantes paſſeri.* In
quibus & potentia Filii Dei, infirmitas dia-
boli demonſtrata eſt, quem jam ligatum
tanquam paſſerem exhibet. Vinxit namque
In catena. (inquit Olympiodorus) hoſtem Dominus
noſter, eumq; vinculis conſtrictum, iis qui
cõverſi ſunt & effecti ſunt parvuli, uti paſ-
Epiſt 8. ad Demetr. ſerem quempiam illudendum objici: Sal-
vator generis humani (inquit Hieronym.)
qui virtutum & converſationis ſuæ reli-
quit exemplum, poſt baptiſmum ſtatim aſ-
ſumitur à Spiritu, ut pugnet contra diabo-
lum, & oppreſſum, atque contritum tradat
diſcipulis ſuis cõculcandum, imò tanquam
In catena. paſſer ligatus (inquit Origenes) & Domini
benignitate ac munere vinctus Satanas,
infantibus & lactentibus (è quorum ore
laudem perfecit Deus) ſubjectus eſt, & tam
invalidus jam nobis proponitur, ut poſſint
amici Dei, & negotiatores Regni cœleſtis
eum concidere & dividere, id eſt, verbi
Dei gladio eum percutere, & ad nihilum
ducere. Quod & verè Sanctos viros feciſſe
compertum eſt, ſi eorum vitam conſidere-
mus, quos videmus illudentes dæmoni &
eum verberibus affligentes. Ludebat enim *3. p. hiſt.*
cum eo B. Dominicus & illudebat ei, ut *in vita*
D. Antoninus enarrat; ſimiliterq; eum cõ- *Antonii.*
temnebat S. Antonius, ut Divus Athana-
ſius latè proſequitur, & quaſi omnino iner-
mem & infirmum ſpernebat S. Benedictus, *Lib. 2.*
ut tradit D. Gregor. Hæc omnia Chriſtus *dialog.*
Dominus nobis præſtitit, quæ egregiè
conſideravit B. Auguſtus exponens, quo- *Ser. 197.*
modo David in deſerto ſuperbiam Goliæ *de tempo.* *1. Reg. 17*
dejiciens, faſtum vincens, vires enervans,
caput amputans, & relinquens viribus pri-
vatum, typum tenuerit Chriſti Domini.
Ante adventum (inquit) Chriſti, fratres
chariſſimi, ſolutus erat diabolus: veniens
Chriſtus: fecit de eo, quod in Euangelio
dictum eſt: *Nemo poteſt intrare in domum* *Matth. 12*
fortis, & vaſa ejus diripere, niſi prius alli- *29.*
gaverit fortem. Venit ergo Chriſtus, & al-
ligavit diabolum. Dicet aliquis: Si alligatus
eſt, quare adhuc tantum prævalet? Sed te-
pidis, & negligentibus, & Deum in verita-
te non timentibus dominatur: alligatus eſt
namq; tanquam innexus canis catenis, &
neminem poteſt mordere, niſi eum, qui ſe
illi ſecuritate mortifera conjunxerit. Iam
videre fratres, quàm ſtultus eſt homo ille,
quem canis in catena poſitus mordet: tu te
illi per cupiditates & voluptates ſeculi no-
li conjungere, & ille ad te non præſumet
accedere: latrare poteſt, ſolicitare poteſt,
mordere animo nõ poteſt, &c. Ita ille. Hanc
Chriſti victoriã, à Davide prophetatam &
decantatam conſiderat Ambroſius: Innu-
meris (inquit) validiſque laqueis diabolus *Lib. 4. in*
orbem repleverat; ſed videt David eos om- *Luc.*
nes contritos, ideoque exultans canit: *Ani-* *Pſ. 123. 7*
*ma noſtra, ſicut paſſer erepta eſt de laqueo
venantium, laqueus contritus eſt & nos libe-
rati ſumus.* Et quaſi audiret interrogantem:
Quiſnã hos laqueos contrivit, noſque in li-
bertatem reduxit; reſpondet: *Adjutoriũ no-
ſtrum in nomine Domini*, prophetans, quod
venturus eſſet in hanc vitã, qui cõtereret la-
queũ diaboli præparatũ. Sed nõ potuit me-
lius conteri laqueus, niſi prædã aliquã dia-

bolo demonſtraſſet, ut dum ille feſtinaret ad prædam, ſuis laqueis ligaretur. Quæ potuit eſſe præda, niſi corpus? Oportuit igitur hanc fraudem diabolo fieri, ut ſuſciperet corpus dominus Ieſus. & corpus hoc corruptibile, corpus infirmum; ut dum diabolus infirmitate excitatus, in eum irrueret, captus per divinitatis vim remaneret, quem jam omnes vincere poſſemus. Hæc & alia Ambroſius.

§. 2. *Chriſtus melius quam Michael nos roborans, ad deſertum ducitur, feris venenatis plenum, quod prius Baptiſta incoluerat: idque ſexta Januarii die.*

§ 7 SI Filium Dei contemplemur humana carne veſtitum, ductum & miſſum à Spiritu ſancto, omnibus ipſius donis armatum ad impugnandas Luciferi catervas, & inferni acies fugandas, poterimus vires reſumere, ut in fracto animo ducem iſtum ſequentes, eaſdem inimicorum legiones revincendas aſſumamus. Admirabilis eſt hiſtoria, quam ipſe Spiritus S. refert, quæ S. Machabæorum tempore accidit. Lyſias, vir illuſtris quidam genere, *a Homo nobilis, de genere Regali*, b *& propinquus Regi*, dux ſuperbus, ſuæ nobilitatis conſideratione tumens, multis elatus victoriis, grande bellum contra Dei populum agere conſtituit, *& mente effrenatus, in multitudine peditum, & in millibus equitum, & in octoginta elephantis confidebat*, Tanto autem impetu Iudæam ingreſſus, procedebat, ut magnam ſtragem faceret, cunctiſque timorem incuteret. Unde fideles *cum fletu & lachrymis rogabant Dominum, ut bonum Angelum mitteret, ad ſalutem Iſraël.* Egredientibus autem illis, *Ieroſolymis apparuit præcedens eos eques, in veſte candida, armis aureis, haſtam vibrans:* ad cujus conſpectum, intelligentes illum datum ſibi divinitus ducem, qui inimicos eſſet ſuperaturus, *omnes ſimul benedixerunt miſericordem Dominum, & convaluerunt animis; non ſolum homines, ſed & beſtias ferociſſimas, & muros ferreos parati penetrare. Ibant prompti, de cœlo habentes adjutorium. Leonum autem more impetu irruentes in hoſtes, proſtrarunt ex eis undecim millia peditum, & equitum mille ſexcentos? univerſos autem in fugam verterunt.* Vide quales animos illis fecit, videre cœleſtem equitem præcedentem, quod nec homines nec ferociſſimas beſtias timerent, & paraii eſſent muros ferreos penetrare: omneſque leonibus ſimiles ſe exhibuerunt, impetu irruentes contra inimicos. Et quidem non eſt dubium, equitem illum, fuiſſe Angelum, qui in aſſumpto corpore ex aëre, apparuit. Satis fuit uſitatum, cum Dei populus inimicorum potenti exercitu affligebatur, miſiſſe Deum Angelum, qui opem fidelibus ſuis ferret, & inimicos profligaret. Sic miſit contra potentem exercitum Siſaræ: hoc namque exiſtimo Debboram Prophetiſſam ſuo Cantico *Iudic. 4.* exprimere voluiſſe, cum dixit: *De cœlo dimicatum eſt contra eos, ſtellæ manentes in ordine & curſu ſuo adverſus Siſaram pugnaverunt.* *Iud. 5. 20.* Stellarum nomine, Angelos intellexit, qui pro Dei populo dimicare conſueverunt, ut Gloſſa interlinearis *a* intelligit, colligique poteſt ex lectione quam Auguſtinus *b* explicandam aſſumpſit. Similiter nota eſt hiſtoria, quando contra exercitum Senacherib, obſidentem ſanctam civitatem, miſit Deus Angelum, *qui una nocte percuſſit in caſtris Aſſyriorum, centum octoginta quinque millia.* Et tempore ipſorummet Machabæorum, *cum vehemens pugna eſſet, apparuerunt adverſariis de cœlo, viri quinque in equis, frenis aureis decori, ducatum Iudæis præſtantes, ex quibus duo, Machabæum medium habentes, armis ſuis circumſeptum, incolumem conſervabant: in adverſarios autem tela, & fulmina jaciebant, ex quo & cæcitate confuſi, & repleti perturbatione, cadebant.* Hoc igitur Dei favore antea muniti, cum poſtea à Lyſia exercitu obſiderentur, *cum fletu & lacrymis rogabant Dominum, ut bonum Angelum mitteret ad ſalutem Iſraël.* Unde Angelus fuit, qui apparuit. Quis tamen eſſet, non conſtat.

2. Mach. 11. 1.
a 1. Mach. 3. 32.
b 2. Mach. 11. 1.
a In 2. 5. Iudicum.
b L. qq. in Iudic. q. 26.
4. Reg. 19. 35.
2. Mach. 10. 29.

conſtat. Quidam credunt fuiſſe Angelum Gabrielem, quem Sanctus Hieronymus vocat, *Præpoſitum præliis*, cujus nomen interpretatur; *Fortitudo Dei*. Alii cenſent, fuiſſe Michaelem, qui illius antiquæ Eccleſiæ dux extitit, & conſervator, ut omnes fatentur; traduntque Hieronymus, *a* Theodoretus *b* & Chryſoſtomus. *b* Sic indicat Beatus Gregorius, *c* qui docet, Michaelem eſſe, qui mittitur, quotieſcunque miræ virtutis aliquid agendum eſt. Hocque credo veritati conforme, nam ideo (ut alibi expoſitum dedimus) vidit illum Zacharias Propheta, tanquẽm equitem, ſedentem ſuper equum rufum. Apparuit autem nunc in corpore ex aëre formato, equo inſidens, veſte candida, armiſque aureis indutus, haſtam vibrans. Qui talem ducem de cœlo venientem vident, merito animos ſibi faciunt tales, ut nullos impetus inimicorum; nec ferociſſimas beſtias, nec muros ferreos, timerent, ſed tanquam leones in omnes hoſtes irruerent. Si ita animati ſunt illi, ut omni timore depoſito nullos fortiſſimorum hoſtium impetus formidarent, ſed valdè contra illos inſurgerent, quali robore debemus nos firmari, videntes, non Michaelem, aut aliquem Angelum, ſed ipſum Angelorum Dominum præcedentem, & ducem noſtrum effectum ante nos procedentem, ut inimicorum noſtrorum vires comprimat & eneruet, exercitum dejiciat, & in fugam convertat? Apparet, non in corpore phantaſtico, ſed vero, & quidem Spiritus S. opere in ſacratiſſimæ Virginis utero ex illius puriſſimo ſanguine formato: quod quidem veſtis cãdida dici poteſt, quippe quod nulla fuit labe infectum. Armatus inſuper apparet, armis aureis omnium donorum Spiritus S. divini Verbi, aut Scripturæ divinæ lanceã vibrans, cujus impetu omnes inimici impetus transfixit: quo factum eſt, ut omnes illius acies devictæ manſerint, dejectæ fuerint, & in fugam datæ. Vires igitur reſumamus, & illius ducatum ſequentes leonibus ſimiles effecti: nec beſtias inferni ferociores, nec muros ferreos potentiæ diaboli, timeamus. Videamus itaq; ducem nobis de cœlo datum, præcedentem nos & procedentem ad inimicorum catervas enervandas. *Tunc ductus eſt Ieſus in deſertũ à Spiritu, ut tentaretur à diabolo.* Quamvis univerſa terra Promiſſionis ita fuerit habitatoribus plena, ut mirum ſit, quomodo tam exigua terræ quantitas, tot tantaque hominum millia capere potuerit, erant nihilominus in ea quamplurimæ ſolitudines & deſerta, quorum Scriptura ſacra ſæpe meminit. Hæc vocabantur deſerta, non abſolutè, ſed ſub peculiaribus nominibus: deſertum Ziph, *a* quod erat inter occidentem, & moridiem, longè à Ieruſalem: deſertum Maon, *b* illi vicinum: deſertum Engaddi, *c* deſertum Pharan, *d* deſertum Idumææ ad meridiem. *e* Unum tamen erat, quod abſolutè & ſimpliciter deſertum vocabatur, quod, ut ait Hieronymus, *f* ſolitarium valdè erat, montuoſum & aſperum, inter Ieruſalem & Iericho, latronibus plenum, à quo egredientes, tot homines interficiebant, ut ipſemet *g* dicat, ibi fuiſſe locum dictum *Adommim*, hoc eſt, ſanguinem, quia multus ibidem ſanguis latronum incurſionibus fundebatur, cujus occaſione Chriſtus Dominus parabolam conſtruens, de homine incidente in manus latronum, hujus loci meminit: de qua re Andreas Maſſius Incipit autem hoc deſertum juxta Auatoth, & ſe extendit ſuper Galgala, uſque ad deſertum Tecuæ, & Engaddi, juxta mare Mortuum. Hoc deſertum diverſum erat ab aliis prædictis, nam alia non ideo deſerta vocabantur, quod omnino habitatoribus eſſent vacua, ſed quod minus frequenter habitarentur; eo modo quo apud nos ſunt montanæ: ita Ioab ſepultus dicitur *a* in domo ſua in deſerto, quia aliquæ domus in illis deſertis erant: & Idumæa deſertum vocatur, *b* cum plures habeat habitatores; & Tribui Iuda ſex civitates, cum ſuis villis in deſerto aſſignatæ dicuntur. *c* Deſertum autem hoc, quamvis in ſui ingreſſu primo aliquos haberet incolas, qui dicebantur habitare in deſerto Iudææ, tamen ejus interiora omnino erant habitatoribus vacua, & hominibus invia. In hujus deſerti interiori ſolitudine Ioannes

In cap. 8. Daniel.

a *In c. 10*
b *Homil. 48. in imperf.*
c *Hom. 34 in Euang.*

Zach. 1. 8.

a 1. Reg. 26. 1.
b 1. Reg. 23. 24.
c 1. Reg. 24. 1.
d 1. Reg. 25. 1.
e 4. Reg. 3. 8.
f *In c. 10. Matth.*
g *Epiſt. 7 ad Euſtho.*
Luc. 10.

In cap. 2. Ioſue v. 1. & cap. 7. verſ. 2.
¶ 8.

a 3. Reg. 34.
b 4. Reg. 3. 8.
c *Ioſue* 14. 6.
Marc. 1. 4.

nes à pueritia,uſque ad trigeſimum annum
Luc. 1.80 vitam egit, quod & Lucas indicavit, *Erat,*
inquit, *in deſertis uſque in diem oſtenſionis*
ſuæ ad Iſraël. Deſerta vocat in plurali,pro-
pter deſerta loca illius ſolitudinis, tam re-
mota ab omni humana converſatione, ut
per triginta fere annos, quibus Ioannes ibi
manſit, nullum viderit hominem, nec ab
Hom 2 ex variis in Ioan. aliquo homine viſus fuerit, ut B. Chryſo-
ſtomus obſervavit. Quod & D. Lucas in
citatis verbis indicaſſe viſus eſt, dicens,
fuiſſe Ioannem in deſerto,uſque ad diem o-
ſtenſionis ſuæ ad Iſrael:nulli namque uſque
ad illam diem Ioannes patuit, ſed in illa
ſolitudine ab hominibus ſemotus, cum
Hom. 1 & 11 in Luc. Angelis, inquit Chryſoſtomus, philoſo-
phabatur: de quibus multa Origenes tra-
Luc. 3. 2. didit. Dum autem ibi Ioannes maneret,
anno ætatis ſuæ quaſi trigeſimo, *Factum eſt*
verbum Domini ſuper eum in deſerto, ut
ſcilicet egrederetur jam ad prædicandum.
In Theatro cap. de Tribu. Beniam num. 94. 97. 98. In hujus rei memoriam extat adhuc ſacel-
lum ibidem, in honorem ejuſdem Ioannis
conſtructum: de quo Adrichomius, ex
Breidembacho, Brochardo, Vitriaco,&
Saligniaci. Tunc autem Ioannes non ad
populoſas civitates prædicaturus ſe con-
tulit, ſed in priores ſolitudines illius oras,
Iordani proximas,ſe continuit;ibique præ-
dicare cœpit, & baptizare. Ideoque dici-
tur prædicaſſe in deſerto Iudææ, juxta Ior-
danem. Hæc quia hæretici noſtri tempo-
ris non intellexerunt, varias nænias de Io-
annis deſerto commentati ſunt, Ioanne
itaque hoc deſerto egreſſo, Chriſtus poſt
baptiſmum illud ipſum ingreſſus eſt. Qua
in re hoc obiter poſſumus expendere,
quam verè Ioannes fuerit Chriſti Præcur-
ſor, quod verè viſus eſt Chriſtus ibi pe-
des ponere, unde Ioannes ſuos extrahe-
bat. Nam ſicut Ioannes primo in hujus
deſerti interioribus vitam egit, quo ſe re-
cepit,ut inde egrederetur ad prædicandum
& manifeſtantum ſe mundo; ita illo inde
egreſſo, Chriſtus Dominus illud ingreſſus
fuit, ubi vitam non paucis diebus egit, ut
inde egrederetur ad prædicandum & ma-
nifeſtandum ſe hominibus. In hoc deſerto
eſt mons altus, aſcenſu difficilis, homini-
bus invius; beſtiis venenatis refertus, ex 4. *Reg.* 2.
cujus pede fons ille celebris, qui ab Eliſæo
dulcoratus eſt, ſcaturit, quique terram Ie-
richo irrigat. Ad hunc ductus eſt Chriſtus
à Spiritu ſancto, qui propterea mõs, Quar-
tana hodie dicitur, quia in eo Chriſtus
Dominus quadraginta diebus jejunavit, in
cujus cacumine ſacellum extat adhuc, rui-
noſum quidem, ſed jejunio & oratione
Chriſti venerabile,ut ex eiſdem refert idem
Adrichomius. Ex quibus intelligitur id,
quod Marcus dixit: *Erat in deſerto quadra-* *Marc.* 1.
ginta diebus, & cætera, eratque cum be- 13.
ſtiis. Vult enim, ut Chryſoſtomus *a* & a *In catena.*
Euthymius *b* annotarunt, indicare, quale
deſertum illud fuerit, beſtiis ſcilicet ple- b *In c.* 1. *Marci.*
num,& omni humano ſolatio deſtitutum.
Beſtiarum autem nomine,ſecundum litte-
ram,non dæmones intelligere voluit Euan-
geliſta, ſicut Euſebius Cæſarienſis ſentire *Lib.* 9: *de*
videtur; ſed venenata animalia, beſtiaſque *monſtr.* 7.
crudeles, quas & nomen græcum *Cirion*
indicat, quod ſignificat beſtiam feram & *Aranda*
venenatam. Et verè quidam Author, qui *cap.* 17.
terra illa luſtrata,eam deſcripſit, ſcribit,ad-
huc nunc magnos, atros, horribileſque la-
certos,ibi conſpici. Unde & Rupertus vo- *In cap.* 4.
cat locum horroris & vaſtæ ſolitudinis. *Matth.*
Multi quidem ſancti Patres cum beſtiis &
feris vitam in deſertis incolumes egerunt,
quibus illæ obſequebantur,ut corvus Eliæ,
& Paulo Eremitæ, & leæna Malcho capti-
vo,& leones Antonio, cum Paulum ſepe-
lire geſtiebat,tutiuſque illis fuit cum furio-
ſis ſæviſſimiſque in mantibus in ſolitudine,
quam cum hominibus in civitatibus habi-
tare. Peculiariter tamen Chriſtus Domi-
nus illæſus inter beſtias egit, quippe qui
pleno jure illis dominabatur, quibus & ille
potius formidabilis erat (inquit Euthy- *In cap.* 1.
mius) cui potiori jure,quam Adæ,ante ino- *Marci.*
bedientiã illud convenire poterat: *Domina-* *Gen.* 1.28
mini beſtiis terræ: ſitq; terror veſter ſuper o- *Gen.* 9. 2.
mnia animãtia & beſtias terræ. Ad hoc de-
ſertũ ductus fuit Chriſtus *Tunc*. Iſtud *tũc*, *Hom.* 13.
inquit Chryſoſtom. ad illud proculdubio *in Matth.*
tempus aptandũ eſt,quo deſcendit Spiritus
S. cum inſuper delata vox ait: *Hic eſt filius*
meus, & cætera. Quod Marcus expreſſit,
dicens;

Digitized by Google

dicens: *Statim*, ſcilicet poſt Baptiſmum, *Spiritus eum expulit in deſertum.* Unde ſi Chriſtus baptizatus fuit die ſexta Ianuarii, ut communiter Patres ſentiunt, eadem ſexta die in deſertum ductus fuit, in quo jejunans quadraginta diebus, uſque ad diem decimam quintam Februarii, qua tentatus fuit, manſit. Cùm igitur Chriſtus eſſet quaſi annorum triginta, inſtaretque propterea tempus, quo Deus erat Leviathan expiſcaturus, poſtquam baptizatus fuit, ſtatim illum expulit Spiritus ſanctus in deſertum, tanquam hamum in mare mittens, ut excitatus Leviathan carnis infirmitate, quam videbat, & accedens ad eum devorandum, captus comprehenſuſque virtute divinitatis, quam non videbat, remaneret. Hocque eſt illud: *Ut tentaretur à diabolo*: hoc eſt, ut diabolus ipſum aggrederetur, & in eum ageret, in quem omnes vires ſuas converteret, quem & pleno ore, apertiſque faucibus devorare intenderet.

§. 3. *Chriſtus ductus in deſertum eſt, non ut diabolus eum tentaret, ſed ut diaboli tentationes ſuſtineret & vinceret.*

¶ 9 *Hom. in hoc Euangel.* DUbitat B. Euſebius Emiſſenus (aut is, cujus expoſitio in hoc Euangelium, ſub nomine fertur Emiſſeni) à quonam ſpiritu Chriſtus ductus ſit in deſertum. Suſpicatur enim à ſpiritu illo ductum fuiſſe, à quo ductus in Ierusalem, & in montem excelſum poſtea perhibetur. *Hom. 16. in Euang.* Sed verè (inquit D. Gregor.) & abſque ulla quæſtione convenienter accipitur, ut à Spiritu ſancto ductus credatur in deſertum, ut illuc eum ſuus Spiritus duceret, ubi hunc ad tentandum malignus ſpiritus inveniret: quod ex profeſſo demonſtrant Origenes *a*, Hieronymus *b*, Chryſoſtomus *c*, Theophylactus *d*, Euthymius *d*, Beda *d*, & alii. Et certè dum S. Lucas dicit: *Agebatur à Spiritu*, voluit illum Spiritum exprimere, quo Filii Dei agunt, de quo poſtea dixit Apoſtolus: *Qui Spiritu Dei aguntur, ii Filii Dei ſunt.* Hoc ſuppoſito dubium commune quidam proponunt, qui fieri poſſit, ut Spiritus ſanctus ducat Chriſtum, ut tentetur à diabolo: tentatio namq; diaboli opus eſt malum, & actio iniqua, per quam id, quod verè malum eſt, intendit. Quomodo ergo Deus talem vult tentationem, cujus voluntas non poteſt malum intendere. Quod ſi dicas: Deum non intendiſſe malum, ſed bonum, quod inde poterat oriri, ſtatim objiciam Paulum docentem; Non eſſe facienda mala, ut inde oriantur bona. *Rom. 3. 8.* Quidam dicunt, explicandam eſſe Euangeliſtæ loquutionem permiſſivè, ut velit dicere, Chriſtum ductum à Spiritu ſancto in deſertum, ut permitteret diabolo, illum tentare. Certum eſt namque Deum non intendere malum, permittere tamen. Alii conjunctionem, *Ut*, exponunt, quod non habeat vim cauſæ finalis, ſed explicet conſequutionem, juxta communem Scripturæ phraſim: ita illud: *Ut juſtificeris in ſermonibus tuis*: id eſt, parcens mihi, hoc conſequetur, quod verba tua & promiſſiones, quibus promiſiſti pœnitentibus veniam, oſtendentur veræ. Ita & illud: *Ut impleretur, quod dictum eſt per Prophetam*; id eſt, ex eo quod hoc factum eſt, conſequens fuit, ut prophetia maneret completa. *Pſ. 50. 6.* Sed de iis alibi. Hic ergo erit ſenſus Euangeliſtæ: Ductus eſt Ieſus à Spiritu in deſertum, & ſtatim hoc conſequutum fuit, ut tentaretur à diabolo. Cæterum loquendi forma, qua utitur Euangeliſta, omnem tollit difficultatem: quia non utitur verbo activo, nec dicit Chriſtum ductum à Spiritu, ut diabolus tentaret eum, quaſi intenderet Spiritus ſanctus, ut diabolus tentaret Chriſtum, ſed utitur verbo paſſivo, *ut tentaretur à diabolo*. Duo enim ſunt, quæ in hoc opere poſſumus conſiderare, actionem ſcilicet diaboli tentantis, & paſſionem Chriſti ſuſtinentis tentationem. Actio quidem diaboli mala fuit, cujus voluntas erat iniqua: at paſſio, qua Chriſtus ejus tentationes ſuſtinuit, & paſſus eſt, fuit ſancta, & maximè frugifera, ut dicemus. Idcircò actio diaboli

a *Hom. 29 in Lucam.* b *In c. 4. Matth.* c *Hom. 13 in Matth.* d *In c. 4. Matth.*

Digitized by Google

non fuit intenta à Spiritu ſancto, ſed ſolummodo permiſſa; paſſio tamen illa fuit, quam verè Spiritus ſanctus intendebat, quia omnibus modis erat bona. Sicut certum eſt, Deum non intendiſſe, ut Iudæi Chriſtum occiderent; quia id erat omnibus modis malum: voluiſſe tamen, ut Chriſtus mortem ab illis injuſtè illatam, ſuſtineret patienter: id namque innumera bona continebat. Similiter, nec volebat Deus, ut Tyranni martyres torquerent; volebat tamen, & intendebat, ut martyres pœnas ab illis illatas patienter ferrent, quia ſicut actio erat mala, & inviſa Deo, ita paſſio erat bona, & Deo gratiſſima. Sicut ergo Deus non miſit Filium ſuum in mundum, ut eum occiderent Iudæi, quia hoc malum erat, ſed ut pateretur mortem, quam Iudæi Deo permittente erant illaturi, quia hoc erat ad noſtram ſalutem expedientiſſimum, ideoque Cajphas, qui Dei ſententiam neſciens expreſſit, non eſt uſus verbo activo: dicens: Expedit, ut unum occidamus hominem, ſed

[*Joan.* 11. 50.] paſſivo: *Expedit, ut unus moriatur homo:* ita & nunc Matthæus, explicare volens

¶ 10 Dei decretum, cum miſit Deus Chriſtum in deſertum, non utitur verbo activo: non namque actionem diaboli intendebat Deus, ſed paſſivo, *ut tentaretur*, inquit, quia hoc intendebat, quod Chriſtus diaboli ſuſtineret tentationes & ictus: nam hoc erat bonum & utiliſſimum, ut de-

[3. p. q. 41. art. 1.] monſtrat & explicat D. Thomas, multas rationes expendens, propter quas oportuit Chriſtum tentari. Quia primo (inquit) ex eo quod tentatus eſt, tentatoris vires enervavit: quam rationem explicat

[*Hom.* 16. *in Euang.*] ex illa celebri ſententia B. Gregorii: Non erat indignum Redemptori noſtro, quod tentari voluit, qui venerat occidi. Iuſtum quippe erat, ut ſic tentationes noſtra ſuis tentationibus vinceret, ſicut mortem noſtram venerat ſua morte ſuperare. Quam

[*L. de paſſio & Cru. Dom. ad fin.*] candem rationem obſervaverat Beatus Athanaſius, expendens, tentatoris vires à Chriſto eſſe confractas, ita ut à Chriſtia-

[a *L.* 4. *in Lucam.*] nis poſſit jam conculcari, & ludibrio haberi. Idipſum & Ambroſius *a*, dicens, Chriſtum nobis viciſſe tentatorem: quod & Auguſtinus *b* egregiè proſequitur, & Beatus Maximus *c* excellenti ſententia concluſit, dicens: Ergo nunc fratres chariſſimi, jejunantis Domini victoriam recenſentes, triumphum noſtræ ſalutis agnovimus. Ad hoc inſtitutum poteſt exponi illud: *Inimici defecerunt framea in finem.* [b *L.* 3. *de mirabil. S. Script. c.* 6.] [c *Dom.* 1. *Domin.* 1. *Quadrag. Pſal.* 9. 6.]

Frameæ enim aut gladii inimici noſtri, ejus inquam tentationes, acies & aſtus defecerunt, enervatæ ſunt, & amiſerunt vires, cùm ille in finem, id eſt, Chriſtum, eas convertit; eo modo, quo gladii acies & vis retuſa manet, ſi quis illum in duriſſimum lapidem, vel firmiſſimum ſaxum convertat. Secundò voluit tentati, inquit D. Thomas, propter noſtram cautelam, ut nullus quantumcunque ſanctus, ſe æſtimet ſecurum & liberum à tentatione; neque quiſpiam de cordis ſui puritate confidat, inquit Sanctus Leo Papa, ut putet ſe nullis tentationum periculis ſubjacere, cùm pervigil ille tentator, eos acrioribus pulſet inſidiis, quos maximè videt abſtinere a peccatis: nam à quo dolos ſuos contineat, qui ipſum quoque Dominum majeſtatis auſus eſt calliditatis ſuæ fraude tentare? Et iterum: Cujus (inquit) hoſtis ille nequiſſimus, non audeat impugnare propoſitum, cujus non appetat violare jejunium, quando verſutias ſuas nec ab ipſo mundi Salvatore continuit? Hanc rationem tradiderunt Hilarius *d*, Chryſoſtomus *e*, & Tertullianus *f*, quam ex profeſſo expendit D Hieronymus *g*, refellens Ioviniani errorem, qui cenſebat eo ipſo, quo quis baptizatus eſt, immunem ab omni tentatione reddi. Tertiò propter exemplum, ut ſcilic. nos inſtrueret, qualiter diaboli tentationes vincamus: quam rationem egregiè proſequitur Auguſtinus *h*, expenderatque Cyprianus *i*: Voluit (inquit) Sapientia Dei, erudiendos informare exemplo, & contra tentamenta proponere documenta, &c. Propterea ut obſervavit Sanctus Leo Papa *k*, nequiſſimi hoſtis aſtutiam, non potentia deitatis, ſed humilitatis myſterio vicit, ea ſolummodo agens & proponens, quæ quivis purus homo [*Serm.* 3. *Dom.* 1. *Quadrag.*] [*Sermon.* 4. *Domin.* 1. *Quadrag.*] [d *Can.* 3. *in Matth.*] [e *Hom.* 13 *in Matth. & hom.* 5. *ex variis in Matth.*] [f *L. de baptiſ. c. ult.*] [g *Lib.* 1. *contra Iovin.*] [h *L.* 4. *de Trin. c.* 13] [i *L. de jejun. & tent. Chriſti.*] [k *Ser.* 1. *& 2. Domin.* 1. *Quadrag.*]

mo agere poſſet & inducere. Unde etſi diabolus victus remanſerit, non tamen ejus divinam potentiam potuit manifeſtè cognoſcere. Quartò, ut nobis fiduciam de ſua miſericordia largiretur. Unde dicitur: *ad Hebr. 4.15.* *Non habemus Pontificem, qui non poſſit compati infirmitatibus noſtris, tentatum autem per omnia, ut miſericors fieret*: *Hom. 5. ex variis in Matth.* De iis rationibus alibi multa diximus, & alia ſtatim ſubinferemus. Ex his explicat B. Chryſoſtomus, cui Deus, quaſi mores mutaſſe viſus ſit: antiquitus namque tam ægrè ferebat ſe tentari, ut homines tentantes ſe in deſerto mortifero ſerpentum morſu percuſſerit; idque perpetuò admonebat, ne aliquis auderet ſe tentare, *Exod. 33. 3.* ne compelleretur ad nihilum illum redigere. Hinc recuſabat ire cum populo, ne fortè illum conſumere compelleretur, ſi aliquo modo tentaretur ab ipſo. Nunc autem tentari ab ipſomet diabolo patitur, & tentatorem provocaturus in deſertum ducitur, quia id nobis erat expediens: patitur namque Deus quicquid nobis eſt utile, quantumcunque ſit contra ejus conditionem & mores.

§. 4. *Deſertum locus eſt aptior, quàm civitas ad congrediendum cum diabolo ipſo, ideo Chriſtus, ut tentaretur ab illo, in deſertum ductus fuit.*

¶ 11 *3.p q.41. art.2.* QUæſtionem proponit D. Thomas, cur Chriſtus ducatur à Spiritu in deſertum, ut tẽtaretur. Si enim intendebat Spiritus ſanctus, ut Chriſtus temtationes ſuſtineret, eò videbatur ducendus, ubi major, abundantior, & frequentior eſſet copia tentationum, & tentatorum. Hoc autem non eſt deſertum, ſed potius civitas, aut locus, in quem innumera hominum multitudo confluit. In civitatibus quippe ſunt inſtrumenta & arma, quibus diabolus ſolet homines impugnare: ibi allicit mulierum pulchritudine & ornatu, terret mundi judiciũ, & vocibus; ibi divitiæ, epulæ, luxus, amici inſtigantes ad omne malum, occaſiones ad omne peccatum. Vnde & viri ſancti, ut tentationes fugerent, earumq; occaſiones præciderent, ad deſerta confugiebant, ubi non ſtimularet ſpecies pulchritudinis vanæ, nec moverent ſyrenarum voces, nec frangerent mundi tumẽtes fluctus. David propterea deſiderabat ſolitudinẽ. *Quis* (inquit) *dabit mihi pennas, ſicut columbæ, & volabo & requieſcã?* *Pſ.54. 7.* Nec mirum: *Nam vidi*, inquit, *iniquitatem, & contradictionem in civitate*. Egregii ſunt verba Pauli, quibus exprimit Moyſen Ægyptum reliquiſſe. *Reliquit temporalis peccati jucunditatem*. *ad Heb. 12.25.* Quod quidam de palatio Pharaonis Regis Ægypti explicant, quod meritò Paulus vocat *jucunditatem temporalis peccati*, quia locus, in quo peccata graviſſima cum jucunditate & delectatione cõmittuntur, ſunt palatia Regum & principium, in quibus innumeræ ſunt peccatorum occaſiones: ibi crapula & luxus, ſuperbia, faſtus, & ambitio, invidia & livor, mendacia, detractiones & proditoriæ perſecutiones, ibi aſſentatores, & qui *laudant peccatores in deſiderio animæ ſuæ*. *Pſalm. 9.* Ab hoc loco abeſt longè veritas, mortificatio carnis, jejunium, ſilentium, mundi contemptus, ſeculi & delitiarum, ac divitiarum aſpernatio, in quo aut veritas eſt neganda, ſi quis vult vitam conſervare, ut fecit Petrus; aut vita amittenda, ſi quis veritatem vult aſſeverare, ut fecit Ioannes Baptiſta. *In ca.11. ad Hebr.* Theodoretus verò, nomine *Temporalis peccati*, intelligit civitatem, impiis hominibus plenam, in qua tot tantæque ſe offerunt occaſiones, ut vix ac nec vix quidem poſſit homo impollutum ſpiritum conſervare. Obſervavit Hieronymus, apud Hebræos fuiſſe in more, *In cap. 5. Amos.* judices in portis civitatis tribunalia ſua habere cõſtituta, adeo ut communi phraſi dicatur, *Sedere in portis*, pro eo quod eſt ſedere in tribunali judicis. Ita dicitur: *Prov. 31. 32.* *Nobilis in portis vir ejus, quãdo ſederit cũ ſenatoribus terræ*: & alibi: *Ibit ad judices, qui ſedent in porta civitatis*. *Deut. 17. 5.8.* Hoc autẽ ideò faciebant, ne homines ſimplices, qui in deſertis aut oppidulis morabantur, cùm propter negotia aliqua ad civitates veniebant,

Digitized by Google

occaſionem haberent ingrediendi, & luſtrandi illius vicos & plateas, ne qui ſimplices erant, malitia civitatis corrumperentur. David, qui dum in deſertis & ſolitudinibus manebat, conſervabat animam ſuam mundam, ac ſi eſſet in loco quodam
Pſ.62.3. ſancto (*In terra*, inquit, *deſerta, invia, & inaquoſa, ſicut in ſancto apparui tibi*) ubi & inimico ſuo pepercit, & cum cordis ſcrupulo oram chlamydis ejus abſcidit; in civitate poſitus non evaſit tentationem ſuperbiæ, qua diabolus excitavit eum, ut numeraret populum; nec oculos ſine macula aperuit, qui videns Bethſabeé, eam concupivit, & fideliſſimum Uriam proditoriè occidit: & hujuſmodi ſunt innumeræ hiſtoriæ. Hinc fit, quod ſi ab eo, qui mundum deſerere intendit, inquiras, cur id faciat, reſpondebit ſe id facere, ut laqueos diaboli effugiat, & tentationes vitet. Si Monachos, Eremitas, Anachoretaſque interroges: cur relictis urbibus, deſerta abditiora quæſierint, reſpondebunt, ut liberum ſervent animum ab inimici incurſionibus.

¶.12 Et ſi ab Eccleſia quæras, cur Baptiſta ætate infantili hoc idem aſperum deſertum incoluerit, nec egreſſus fuerit uſque ad annum trigeſimum, cùm factum eſt verbum Domini ſuper eum: reſpondebit; Ne levi ſaltem, maculare vitam, famine poſ-
Ad Heb. 11.38. ſet. Propterea ſancti Patres erant *in ſolitudinibus errantes, in montibus, & in ſpeluncis, & in cavernis terræ*, ut dixit Paulus, qui ſecuriùs vitam inter feras ſe poſſe ſervare credebant, quam in hominum cœtibus & civitatibus, ubi omnia ſunt inextricabilibus laqueis plena. Si ergo Chriſtus ductus eſt à Spiritu ſancto ut tentaretur, utque tentiones fortiſſimas, validas, & multiplices ſuſtineret, ad Regum palatia videbatur ducendus, ubi tentationes ſunt abundantiores, aut ſaltem ad populoſam numeroſamque civitatem, in qua ſunt validi laquei, atque multiplices, & non ad deſertum, ad quod duxerat Ioannem, ut liberum à laqueis inimici ſervaret. Reſpondet
Ibidem. tamen Divus Thomas, apto ſapientique conſilio Spiritum ſanctum duxiſſe Chriſtum in deſertum, ut tentaretur à diabolo: neceſſarium namque erat, ut Chriſtus Dominus diabolum vinceret, ad cujus opera & vires ſolvendas venerat, quem niſi ille viciſſet, nos vincere non poſſemus. Ut autem vinceret, neceſſarium erat cum eo congredi & pugnare: ut verò cum eo congrederetur, expediens fuit eundem ad pugnam provocare: ad hoc autem locus aptiſſimus deſertum eſt, ut dixit Ambroſius. Lib.4.in Lucam.
Comminatus fuerat Deus inimico noſtro, poſtquam humanum genus devicit (inquit D. Irenæus) quod ſemen mulieris, quam ille ſeduxerat, eſſet calcaturum & contriturum illius caput, talemque de illo victoriam reportaturum, ut relinqueret invalidum & infirmum, ſicut manet ſerpens contrito capite. L.5.cont. hær.c.21. Voluit propterea Deus ipſum inimicum ita provocare, ut per ſe ipſum ad pugnam accederet. Expidientiſſimum propterea fuit in deſertum duci Chriſtum, quod locus eſt proprius, in quo diabolus per ſeipſum pugnam committat & aggrediatur. Hanc doctrinam variis rationibus poſſumus explicare: ſitque prima deſumpta ex familiari quodam exemplo. Quando Princeps, aut Rex aliquis per tyrannidem aliquam provinciam ſibi ſubjecit, electo proprio Rege, ac naturali domino, ipſe quidem quando res tota confecta eſt, ad quieſcendum ſe recipit in palatium. Quoniam autem ſemper in provincia reperiuntur aliqui, qui minus bene ferunt tyranni dominatum, & legitimi domini ac Regis memoriam ſervant & appetunt, curat tyrannus, duces aliquos validos in provincia ſtatuere, quibus committit, ut maxima ſolicitudine agant contra eos, quos in ſe rebelles perſenſerint. Id quidem præſtant duces, nec tyrannus ipſe ad bellum egreditur per ſeipſum, quamdiu illi ad id peragendum ſufficiunt. Cùm verò aliquis inſurgit vir egregiæ fortitudinis, qui tales duces, & eorum copias & vires contemnit, eoſque ſuperat, illorum gladios ſpernit, illudit aſtutias, & machinas, ipſemet Rex tyrannus ad bellum agendum ſe accingit, ipſemet progreditur, ut cum tali viro congrediatur. Subjecit quondam ſibi

ſibi princeps tenebrarum provinciam hujus ſeculi, quando hominem in paradiſo vicit, ac ſuperavit, idque tam validè
Ioan.14. 30. ut pleno ore, *Princeps hujus ſeculi* diceretur. Quamvis autem talem provinciam pacificè poſſidere videretur, intelligens fore multos, qui aliquando proprii naturaliſque Regis tenerent memoriam, cui tanquam legitimo proprioque Regi afficerentur, qualis erat ille, qui dicebat: *Sitivit anima mea ad Deum vivum:* ille itidem qui ſuſpirabat, dicens: *Anima mea deſideravit te in nocte*, quoſdam duces ſuppoſuit, quibus commiſiſſe viſus eſt, ut contra tales agerent bellum, omneſque ſub dominio ſuo continerent. Hi duces ſunt, mundus & caro. Aſtutoque conſilio, eis diabolus uti voluit. Conſideravit namque hominum genus duo mala incurriſſe, in illo primò congreſſu, quando hominem vicit, ignorantiam ſcilicet & tenebras in intellectu, & infirmitatem ac fragilitatem in voluntate. Ut inſipientes ac ignorantes, & ſtultos ſub dominio ſuo contineret, mundum ſuppoſuit; contra hos namque agit mundus: armaque, quibus tales expugnat, ſunt ipſius judicia, dicta, & ſententiæ, quæ nihilo ab inani aura vel vento differunt. Mirum certè eſt, quomodo tam levia arma dejiciant tot hominum millia: ſed hoc ipſo oſtenditur, illos vanos & ſtultos, contra, quos tam inane genus armorum Prævalet. Quam enim inanem hominem judicares, & ſine pondere, quem levis aura aut exiguus venti flatus huc illucq; propelleret & circumduceret? Hincque intelliges, cur tot homines ab hujuſmodi duce vincantur, *quo-*
Eccl.1.13 *niam ſtultorum infinitus eſt numerus*, quò mundi judicia ſententiaſque obſervant, qui proinde ſeipſos demonſtrant ſtultos. Nonne ſtultiſſimus eſt homo, qui quietam poteſt agere vitam, ſi ſua ſit ſorte contentus, qui tamen ut mundi expectationi ſatisfaciat, ingentibus curis, & ſolicitudinibus torquetur? Non minus ſeipſum ſtultum comprobat, qui omnes facultates, quibus commode vivere poſſet, in

Pſ.41.3.
Iſai.26.9
§ 13.

nimiò veſtium cultu conſumit, ut votibus mundi obtemperare videatur. Ille ſimiliter, qui ut mundanam gloriam conſervet, aliena non reſtituit, & æternam gloriam perdit. Is itidem, qui cum tranquillè agere poſſet, & gratum obſequium exhibere Deo, parcens inimico, vitam ſummis inquietudinibus & corporis & animæ periculis plenam ducit, auſcultans mundi voces, dicentes, honorem ſeculi cunctis rebus anteponendum. Ut verò infirmos ac debiles diabolus ſibi ſubjectos teneat, alium ducem ſupponit, qui Iſai 40.6
ſuas partes agat, carnem ſcilicet: quia hæc tantum dejicit infirmos. Quid namque caro niſi fœnum? Quantæ infirmitatis ac debilitatis eſſet homo, quem alius ſola fœni ſtipula proſterneret, vulneraret, occideret? Rem tam indignam judicavit Abimelech ille, à fœmina occidi, ut cum mulier quædam à ſuperiori arce fragmen jaciens, cerebrum ejus confregerit, citò vocaverit armigerum ſuum dicens: *Evagina gladium tuum, & percute me, ne forte* Iudi.9.54
dicatur, quod à fœmina interfectus ſum, de 4. De civ.
quate loquitur optimè Beatus Augusti- cap.18.
nus, oſtendens, quam ſit indecens, & indecorum hominem à carne ſua ſuperari. His duobus ducibus ſeculum videtur diabolus commiſiſſe, ut illud ſibi ſubjectum conſervent, quod & verè faciunt. Quot enim hominum millia diabolo ſubjiciuntur, expugnati à mundo? Quot quantique ſunt, qui ejus voces auſcultant, judicia ſequuntur, ſententias tenent, adeò, ut cum ſe offert occaſio, in qua aut lex Dei, aut judicia mundi ſervanda ſint, ſemper hæc proponunt, illam autem tranſgrediuntur? Quot itidem quantique ſunt, quos caro ſubjectos diabolo tenet? *Multos vulnera-* Prov.7.
tos illa dejecit: &, *Propter ſpeciem mulieris* 26.
multi perierunt. Idcirco diabolus non eſt Eccl.19.2
ſolicitus, aut curat, in ſeculo per ſe ipſum bellum agere, & eos, qui in illo vivunt per ſeipſum impetere: quid namque opus eſt, ut ipſe per ſeipſum ſolicitet, quem per mundi voces dejicit, & vincit, & per carnis motum ſubjectum tenet? Quando autem

¶ 14 datur aliquis vir egregius, qui illuſtratus à Deo, ſapientiáque divina præſtans, mundum ſpernit, ejus vires vanas & ſtulta judicia contemnit, ſeque à mundo ſeparat, quique fortiſſimo animo rebellantem carnem jejunium, & aſpera mortificationis opera comprimit, & frenat, contra hunc diabolus per ſeipſum inſurgit, contra eum ipſemet bellum & acies inſtruit Idque egregiè Paulus expreſſit: *Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus principes & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum harum.* Expende pronomen illud, *Nobis*. Quaſi dicat: Contra inſipientes quidem ac ſtultos, contra infirmos & imbecilles, non per ſeipſos inſurgunt principes tenebrarum, quos per duces ſuos, mundum ſcilicet & carnem, dejiciunt. Non valdè ſolicitus eſt diabolus, bellum agere contra eos, quos videt ſeculo affectos, inſervientes carni, inſequentes honorem, quærentes delitias: non curat impugnare mercatorem, qui animam vili pretio expoſitam habet, contra ſenſualem, quem quævis mulieris ſpecies perturbat, &c. *Nobis*, ſeipſum reſervat, ut contra nos luctetur, qui primitias ſpiritus habentes, non ſpiritu hujus mundi ducimur, quibus mundus crucifixus eſt, qui carnis petulantiam caſtigamus, & corpus in ſervitutem redegimus. Hoc ipſum clarè patere poterit, ſi ſanctorum Patrum acta conſideremus: nam videmus dæmonem tunc per ſeipſum acceſſiſſe ad eos impugnandos, quando eos videbat contempſiſſe mundum, ejuſque judicia calcaſſe; carnem etiam duris mortificationis operibus ſubjeciſſe. Ita contra B. Antonium, qui ſe ad ſolitudinem receperat, & contra S. Benedictum, & contra B. Catharinam Seneſem, contra quos, ut ageret, ipſemet varias figuras aſſumebat, imò & innumera dæmonum multitudo confluebat, ex quibus aliqui ſupremam mulierum pulchritudinem referebant, alii variis formis mundi delitias exprimebant, & omnia, quæ in mundo pretioſa ſunt repræſentabant, alii horribiles formas oculis offerebant, ut timorem incuterent, &c. ut quos videbant non poſſe à carne & mundo ſuperari, à ſeipſis ſuperarentur. Signanter autem diabolus id præſtat, cum videt tales viros ſe ad deſerta recipere, in quibus non ſunt fœminæ, quarum conſpectus poſſit carnem ad luxuriam provocare, nec mundi rumor auditur, quo excitetur quis ad obſequendum illi. Hinc poteſt explicari, cur dæmones dixerint, locum ſuæ habitationis eremum eſſe: ut enim refert B. Athanaſ. cum ſe S. Antonius ad deſertum recepiſſet, in quo varias, diverſaſque victorias de dæmonibus reportavit, formidantes amplius cum eo congredi, ad oſtium habitaculi illius acceſſerunt multi, ac innumeri, vociferantes & dicentes: Quid te in geris noſtris habitaculis? Quid tibi & deſerto? Abſcede à finibus alienis, nec potes hic habitare. Cur diabolus vocat deſertum habitaculum ſuum? Nonne verius in civitatibus commoratur, & in ſeculo, ubi quicquid conſpicitur: *aut concupiſcentia carnis eſt, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ; quæ non eſt ex Deo, ſed ex maligno?* Ratio eſt, quoniam diabolus in ſeculo habet illos duos duces, quos diximus, quibus tradidiſſe videtur ſeculum, ut in eo ſuas partes agant: ipſe autem ad deſertum ſe recipit, ibi acturus bellum, quò ſeculum non pertingit, & caro inermis redditur, in quo mundus non clamat, nec caro habet unde vires reſumat. Quoniam ergo volebat Spiritus ſanctus, ut CHRISTUS diabolum ipſum vinceret, ad hoc autem neceſſarium erat, ut ipſiuſmet diaboli tentationes ſuſtineret, quarum proprius locus deſertum eſt, in quo alii inimici, mundus ſcilicet & caro minus verſantur, illum ad deſertum ducit.

Ephe. 6. 12.

In vita Antonii, pag. 631.

1. *Joan.* 2. 16.

§. 5. *De*

§. 5. *Deſertum locus eſt aptus ad vincendum ipſum dæmonem, qui in populorum frequentia eſt, Leviathan, ſociorum auxilio vincens.*

¶ 15 AD deſertum meritò CHRISTUS trahitur, ſuperaturus dæmonem, ut nos doceat, ſimilem locum à nobis quærendum, ſi diabolum ſuperare volumus. Tentatus eſt, ut ex Cypriano *a*, Auguſtino *b*, D. Thoma *c*, cæteriſque Patribus dictum eſt, quatenus nobis vincendi magiſterium præberet: ut autem id præſtaret, noluit (inquit D. Leo Papa *d*) illũ vincere divinitatis poteſtate, ſed per ea media quæ homini puro, quem inſtruebat, eſſent congruentia. Inter media autem homini puro neceſſaria ad victoriam, unum eſt, fugere populorum gentiumque mundanarum frequentiam, ubi diabolus magna pollet poteſtare, ubi non ſolus nos impetit, ſed auxiliatoribus ſociis comitatus. Quando homo aliquis habet inimicum validum, quem videt ſocios in ſui adjutorium advocaſſe, quibus comitatus incedit, timet: nec enim Hercules contra duos, quanto magis contra plures? Ut igitur commode illi poſſit reſiſtere, ipſius occurſum fugit in loco, quo ſocii ipſum comitantur, & ei auxiliari poſſunt, & ad illum trahere curat, in quo ſociorum auxilio ſit deſtitutus, ut ſolus cum ſolo congrediens, victoriam reportet, de qua poterat deſperare, ſi ageret cum eo ſociorum adjutorio munito. Inimicus noſter diabolus eſt: *Adverſarius veſter diabolus*, inquit D. Petrus. Et benè illum Deus, *Leviathan* nomine deſcripſit, quod ut diximus ſignificat, ſibi copulans, aut aſſocians; quia duos ſecum ſocios aſſumit & copulat, mundum ſcilicet & carnem, quos ad expugnandos nos ſecum trahit: adjutus ſiquidem violentis mundi vocibus, & judiciis, & validis carnis motibus ac affectibus, contra nos agit. Vicit certè Regem Achab adjutus vocibus Pſeudoprophetarum, qui ibidem in Regis palatio commorabantur, quos in adjutorium ſumpſit: dejecit Davidem, adjutus carnis ſtimulis & motibus, quibus ejus ſpiritum conculcavit. Hoc propterea timendum eſt, congredi cum illo, ubi videmus talibus ſociis munitum: nam tunc de victoria deſperare poſſumus. Quomodo namque diabolum vincere poteſt homo, qui mundanorum communione & frequentia non egreditur, ſemper in publicis ludis, ſpectaculis, jocis, perpetuò in plateis oberrans, ſpeciem alienæ conſiderans, eorum ſe adjungenus conſortio, qui nihil niſi terrena curant, ubi mundi leges æſtimantur & prævalent, ubi caro commeſſationibus & ebrietatibus tradita, liberè carnalia appetens, innumeris, acutiſque ſtimulis ſpiritum pungit? Quid faciet miſer taurus, quantumcunque ſit validus & fortis, idcirco poſitus, & concluſus, qui ſpectatorum vocibus, inſultationibus, & ſibilis, conturbatur, & curſorum circumſtantium ſe ſtimulis uſque ad intima penetrantibus pungitur? Quid faciet ſpiritus hominis non fortis, ſed infirmus, nullius virtutis exercitatione munitus, inter mundanorum frequentiam poſitus, illorum ſibilis & vocibus perturbatus, & carnis aculeis ſtimulatus? His ſociis adjutus diabolus, ferè ſemper ſecuram habet victoriam. Ad vindictam ibi facillimè pertrahit, adjutus vocibus mundi, clamantis, vilem & infamem eſſe hominem, qui ultionem de inimico non ſumit. Ad avaritiam impellit, mundi ſibilis, magnificantis ſolummodo divites, ſpernentis pauperes, & illum beatum judicantis, cui facultatum abundantia ſubeſt, cujus etiam clamoribus adjutus in ſuperbiam & ambitionem miſerè dejicit. Ad luxuriam ſimiliter inclinat, per carnem libertati donatam, cibo, potuque impinguatam, neſcientem jejunii frena, & mortificationis flagella non timentem. Ut ergo ſancti viri inimicum iſtum vincant, curant à ſociis ſuis illum ſeparare, & ad eum locum convertere, in quo ſoli cum ſolo congrediantur. Propterea deſerta petunt, ad quæ mundus non pervenit, ¶ 16

ubi

a *De jejun. & tentat. Chriſti.* b *In Pſ.* 90 & 4. *de Trin. cap.* 23. c 3 *p. q.* 41. *art.* 1. d *Ser.* 1. & 2. *Dom.* 1. *Quadrag.* — 1. *Pet.* 5. 8 — 3. *Reg. ult.* — 2. *Reg.* 11

ubi & carnem vehementer macerant, ut diabolum ſociorum ſuorum deſtitutum adjutorio, vincant & ſuperent. Hac de
Eſa. 32. 16. Lib. 2 cont. Pelag. cauſa Eſaias deſertum & ſolitudinem laudat, quod ibi ſit *ſecuritas uſque in ſempiternum*. Irridet Pelagianos Beatus Hieronymus, quod aſſererent, hominem in medio civitatis poſitum, & quibuſque occaſionibus tentationum circumſeptum, facilè poſſe eaſdem ſuperare. Si namque hoc verum eſſet, inquit Hieronymus, cur ii, qui victores evadere cupierunt, deſerta petebant, hominum fugiebant conſortia, cellulis ſe includebant, oculos claudebant, ne fœminas aſpicerent, aut pulchritudine auri incitarentur; occludebant aures, ne mundi voces auſcultarent? Et ad hoc inſtitutum illud obſervare videtur, quod juxta Septuaginta dixit Zacharias:
Zach. 9. 15. *Lapides ſancti voluntur ſuper terram*. Sancti quippe viri, qui lapides dicuntur, ex quibus cœleſtis Ieruſalem extruitur, tanquam vivis ex lapidibus, dum in ſeculo manent, & terrarum loca inhabitant, in occaſionibus poſiti, ſæpe voluuntur; ſicuti accidit Davidi, dum in ſolario civitatis & domus ſuæ conſpexit mulierem ſe lavātem: & Petro, domum Pontificis ingredienti, poſitoque in occaſione timoris. Quid igitur faciet, qui nondum lapidis fortitudinem eſt aſſecutus, ſed tanquam fragile lutum exiſtit, quod vel levis ſtipula poterit penetrare? Optimè propterea clamat Spiritus ſanctus, inquit Hieronymus:
Eccl. 9. 7. *Ne circumſpicias in vicis civitatis, neq; oberraveris in plateis illius, neque circumſpicias ſpeciem alienæ: averte oculos à muliere compta, & ne circumſpicias mulierem alienam: propter ſpeciem enim mulieris multi perierunt, & ex hoc concupiſcentia, quaſi ignis exardeſcet*. Nullum efficacius remedium ſulphureo pulveri conſervando, quam illum ab eo loco ſeparare, in quo ignis ſuccendi ut, & ſcintillas multas emittit ardentes: qui enim fieri poterit, ut ab hac vel illa, non totus ſuccendatur & pereat? Conſidera diabolum, cum in magna frequentia te poſitum videt, ſtatim ſilice & ferro hinc & inde percutientem, excitantem ſcintillas ardentes, quibus, qui magis diſpoſitus es, quam ſulphureus pulvis, ſuccendaris. Ex pecuniarum abundantia, quam vides micantes ſcintillas avaritiæ excutit; ex injuria tibi illata, ſcintillas iræ excitat, quibus te accendat; ex alienæ circumſpectione, & ex conſpectione pulchritudinis illius, luxuriæ flammam extrahit, ex qua *concupiſcentia tua quaſi ignis ardeſcat*. In hujus confirmationem expendit *L. de honeſtate mulierum to. 9.* B. Auguſtinus, quod idem Sapiens clamavit: *Virginem ne conſpicias, ne fortè ſcandalizeris in decore illius*. *Eccl. 9. 5.* Adeitque: nam & B. Ioſeph, ut impudicam Dominam poſſet evadere, pallium quo apprehenſus erat, reliquit, & fugit. Videndus eſt B. Chryſoſtomus, qui ſæpè eloquentiſſime illud *Hom. 15. ad pop. & alibi.* perpendit conſilium Spiritus ſancti, admonentis eum, qui in civitate aut hominum frequentia habitat: *Communionem mortis ſcito, quoniam in medio laqueorum ingredieris, & ſuper dolentium arma ambulabis*: *Eccl. 9. 20* quaſi eum alloquens, qui inter mundanorum frequentiam agit: Scito ibi communia eſſe mortis pericula, & quod jam cum morte habetur communicatio, quæ tam certa eſt, ſicut avi volāti inter laqueos multos, captura & comprehenſio; & ei qui ambulat ſuper dolentium arma (in Græco, ſuper pinnacula) certum præcipitium. Chryſoſtomus lectionem Septuaginta ¶ 17 ſequutus, ita legit: *Agnoſce quod in medio laqueorum tranſis, & ſuper propugnaculis urbium habitas*: quæ verba expendens, carnis (inquit) concupiſcentiæ, acriùs inſurgunt adverſus eos, qui in hominum vivunt frequentia, quos & decora facies capit per oculos, & verbum obſcœnum per aures ingreſſum, turbat nobis rationem frequenter, &c. & iterum ex profeſſo: Hoc (inquit) verbum, ipſi in mente noſtra ſcribamus, & in memoria noſtra ſemper circumferamus, & non peccabimus. Non dixit aſpice, ſed *agnoſcere*, quia obumbratus eſt laqueus, quandoquidem non aperte mors apparet, neque manifeſta clades, ſed undique objecta adjacet. Multa itaque opus eſt agnitione, & diligenti ſcrutatione: ſicut namque pueri terræ laqueos, ſic diabolus

Hom 8. in Lucam. *Hom. 11 ad popul.*

vitæ

vitæ voluptatibus peccata circumtexit. Itaque perſcrutemur diligenter, ſi lucrum occurrit, ne lucrum aſpicias ſolum, ſed ſcrutare diligenter, ne fortè mors & peccatum intra lucrum ſit abſconditum: cum delectatio occurrit, ne ſolam reſpicias, ſed ne forte aliqua iniquitas in voluptatis profundo obumbrata ſit: ſi honor ſe offerat, &c. Si inſuper unus aut duo laquei forent, facilis eſſet cuſtodia; ſed ipſorum multitudinem Salomon oſtendere volens adjecit: *In medio laqueorum.* Utrinque nobis voragines, utrinque doli. Hæc & alia latè Chryſoſtomus, quæ ſimiliter annotavit Auguſtinus, eadem Sapientis verba expendens Ex quibus faculè intelliges, quam ſit difficilè, evadere illæſum, quem diabolus in medio ſeculi poſitum, impugnandum aggreditur, ubi adjutus carnis motibus, & mundi rumoribus, & judiciis, tot ac tantos laqueos ubique tendit, ut difficillimum ſit homini, ac quaſi impoſſibile, victorem omnino evadere. Hæc egregiè Deus ipſe depinxit, agens cum Beato Iob, & explicans, quomodo aliquis omnibus laqueis liberetur; ſolvaturque: *Quis* (inquit) *dimiſit onagrum liberum, & vincula ejus quis ſoluit? Cui dedi in ſolitudine domum & tabernacula ejus in terra ſalſuginis Contemnit multitudinem civitatis, & vocem exactoris non audit.* Onager, aſinus eſt ſylveſter, ut B. Gregorius annotavit, animal notum ſatis, cujus feraciſſima eſt Aſia, & Africa, ut Plinius ſcripſit. Sed quæres: Cur magis de onagro, quam de aliis animalibus hæc dixerit Deus, quibus hæc magis convenire videntur, qualia ſunt cervus, capreæ ſylveſtres, unicornis, &c. hæc namque magis ab hominum frequentiæ ſeparata vivunt, & liberiora à vinculis manent, quippe quæ nunquam capta cicuriunt, & hominibus non inſerviunt ſicut onagri de quibus dixit Varro, eos captos manſueſieri, & maximo capientibus uſui eſſe; præſertim ad ſeminationem & agriculturam. Sed hinc ego ducor, ut ab illorum ſenſu ſæpe diſcedam, qui cortici litteræ nimis adhærent, quaſi Deo maxima cura eſſet de onagri libertate, & de ſolutione vinculorum ejus, & de paſtu iſtius eſſet valde ſolicitus. *Nunquid de bobus cura eſt Deo?* inquit Apoſtolus. Cura quidem illi eſt, qui *aperiens manum ſuam, omne animal implet benedictione: & nec unus paſſerculus cadit in terram ſine Patre veſtro:* non tamen de illis præcipua cura, ſed de iis, quos ipſorum voluit figura & typo ſignificare. Unde ſimilia animalia deſcribens, ſæpe dicit, quæ illis difficilè, iis verò, quos ſub eorum nomine exprimit, mirificè congruunt. Onagrum propterea aſſumpſit, ad inſigne myſterium explicandum. Onager enim, in Hebræo. Vocatur *Phere*, & quamvis hoc nomen abſolute, feram omnem ſylveſtrem, fugientem hominum conſortia ſignificet, unde fortè Latinum feræ nomen deductum eſt: peculiariter tamen onagro tribuitur, quia nomen illud dicitur à verbo, *Pharad*, quod eſt ſeparare ſe & dividere: ut idem ſit *Phere*, quod ſolitarius, aut ſe ſeparans & dividens. Idcirco illi animali peculiariter tribuitur, cui juxta vulgarem opinionem ſolitudo gratiſſima eſt, & hæc illius maxima cura, ſe ab hominum frequentia & convictu ſeparare & dividere: eſt animal timidum juxta illud Poëtæ, Sæpe etiam curſu timidos agitabis Onagros: ideo nuſquam ſe reputat ſecurum, niſi in ſolitudine, ab omni hominum frequentia ſemotum. Ideo Deus apud Ieremiam, illum à ſolitudine deſcripſit, ut Beatus Gregorius annotat: *Onager aſſuetus in ſolitudine:* & apud Oſeam dicitur: *Onager ſolitarius ſibi*, id eſt, qui ſolitudinem tanquam ſuam & ſibi propriam reputat. Eſt igitur animal, cujus præda ſummopere leo delectatur, ut annotavit Albertus Magnus, quia Onagrum vehementi odio proſequitur, & ejus eſum gratiſſimum ducit. Quod & Spiritus ſanctus docuiſſe viſus eſt, cum vocans venationem leonis, quia hæc leonis venatio ſuprema. *Venatio*, inquit, *leonis Onager in eremo, ſic & paſcua divitum ſunt pauperes.* Tanquem nihil ducit leo, alias feras capere, Onagri venationem in pretio & delitiis habet. Ex eo tamen liber à vinculis & laqueis venatorum & leonis inſi-

Margin notes: *Ib Pſ. 141* — *Ib 39. 5* — *Lib. 7. mo. cap. 3. & l. 16. c. 23* — *Lib. 8. cap. 15.* — *1. Cor. 9. 9* — *Pſ. 14. 16.* — *Matth. 10 20.* — ¶ 11 פרא — *Virgilius Georgicon.* — *Lib. 16. mo. c. 23.* — *Ier. 2. 14.* — *Ioſea 8 9:* — *L. de ani.* — *Eccl. 13. 23.*

Digitized by Google

inſidi's manet Onarger, quia juxta nominis ſui ſignificationem ad ſolitudinem ſe recipit, & ab omnibus ſe ſeparat. Optimè propterea ejus typo Deus juſtum deſcripſit, ut
Lib. 10. Moral. c. 18 & ſeqq. B. Gregorius contendit, primò quia ſemper eſt pavidus, & ubique ſibi timet, & in ipſa ſecuritate, ut inquit Gregorius, ſecurum ſe non reputat. Secundò quia ille eſt, cujus prædam rabidus leo vehementer ex-
1. Pet. 5. 8 optat, de quo Divus Petrus; *Diabolus tanquam leo rugiens circuit, &c.* cujus faucibus hæc eſt ſuaviſſima eſca, ut ſtatim dicemus: quem hoc nomine Deus diligentiſſime deſcribendum aſſumpſit: nec enim jumenti nomen indecens eſt juſto, etiam ſapientiſſimo, cum David cujuſvis juſti no-
Pſ. 73. 23. mine dixerit: *Ut jumentum factus ſum apud te, &c.* Onagri autem epithethon egregiè ei quadrat, qui ſe ſeparat & dividit ab hominum mundanorum frequentia, ubi laqueorum innumera multitudo expanſa eſt, & ex hoc liber manet, quia ſe ſeparat & fugit loca, ubi laquei ſunt extructi, & ubi diabolus tanquam leo rugiens inſidias parat, ſingulari aviditate illum venari cupiens. *Quis*, inquit, *dimiſit Onagrum liberum, & vincula ejus quis ſolvit?* id eſt, quis eum vinculis & laqueis liberum ſervavit? Deus eſt ſine dubio, cujus favore & gratia id fit: hoc namque hujuſmodi interrogatione voluit indicare, ut B. Gregorius ſæpè annotat. Sed quomodo juſtum Deus ſervavit liberum? *Cui dedi*, inquit, *in ſolitudine domum, & tabernacula ejus in terra ſalſuginis, contemnit multitudinem civita-*
¶ 19 *tis.* Expende duo, quæ Deus facit, ut liber ſervetur Onagera vinculis: primò ad ſolitudinem ducit; quam non tranſcurſim, ſed permanenter inhabitet: *cui*, inquit, *dedi domum in ſolitudine:* ſecundo ejus tabernaculum facit tanquam terram ſalſuginis. Quidam ad litteram, ideo hæc dicta credunt quod Onagri naſcantur & vivant in Arabia, quæ ſolitaria maximè eſt, & ideo vocatur *Arabia deſerta*, ubi herbis ſalſuginoſis ſuſtentantur. Sed, qui hujus animalis naturam deſcribunt, non hæc annotarunt: nec enim in Arabia ſola vivunt, ut ſupra ex
Lib. 5. cap. 22. Plinio dictum eſt, nec ſalſuginoſæ terræ ſolam herbis aluntur, quin potius ut Oppianus apud Ælianum dixit, Onagri paſtu aluntur herbarum, quas abundè fundit terra: quæ autem ſalſuginoſa eſt, non abundanter fert herbas. Aliquid altius voluit Deus indicare: duo ſcilicet, quæ in juſto operatur, ut eum liberum ſervet à laqueis, & vinculis diaboli. Primò eum ſeparat à populorum frequentia, & mundanorum conſortio, & multitudine civitatis: quo nomine impiorum & carnalium congregationem intelligit, quorum infinitus eſt numerus. Pauci ſunt in civitate, qui juſtitiam undequaque teneant. *Circuite per vias Ieruſalem*, inquit Dominus, *& quærite, ſi* Ierem. 5. 1
inveniatis virum facientem judicium, &c. Hanc multitudinem contemnit, ac ſe ſeparat, & mundum fugit. Deinde tabernaculum ſuum conſtituit in terra ſalſuginis. Si Deus de animali loqui vellet, ad quidnam tabernaculi nomen uſurparet, quod animalibus incongruum utique eſt: & ut Beatus Serm. 26. in Cantica.
Bernardus annotavit, vocabulum eſt paſtorale, militare, & caſtrenſe, in quo paſtores & milites commorantur, vel caſtra metantur: ſignificatque habitaculum mobile, & inſtabile, unde & caſtra aut tabernacula moveri dicuntur in Scriptura. De qua re egit Origenes, ad mores convertens, quæ de feſto tabernaculorum Deus ſtatuit. No- Hom. 23. in Num.
men propterea eſt ad myſterium, quod Lev. 23. 40.
Deus intendebat, explicandum, mire conveniens. Tabernaculum juſti eſt ejus caro, vel corpus, in quo illius ſpiritus ſicut in tabernaculo habitat, dicente Apoſtolorum principe: *Velox eſt depoſitio tabernaculi mei.* De quo argumento latè loquitur Pineda, oſtendens, apte tabernaculi nomine huma- 2. Pet. 1.
num corpus exprimi. Hoc facit in terra 14.
ſalſuginis. Notum eſt, fertilem terram & In Iob
herbarum feraciſſimam, ſterilem reddi, ſi ſalſuginoſa fiat, & conſpergatur ſale. Sic Pſal. 106.
Deus reddidit, *terram fructiferam in ſalſu-* 34.
ginem, quæ ſi aliquid profert, id minimum, & parvi momenti eſt. Eſt caro noſtra terra, quæ abundantiſſimè herbas illas noxias profert, quas Apoſtolus enumerat: *Ma-* Gala. 5.
nifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt impudici- 19.
tia, ira, rixa, contentiones, &c. per ſalem mor-

¶ 10 mordentem pœnitentiæ & mortificationis, hæc terra comprimitur, ne hujuſmodi germinet, & proferat, quia corporali jejunio Dominus vitia comprimit &c. ut non validi, ſed exiles motus inſurgant: tabernaculumque ſpiritui in terra ſalſuginis propterea dare dicitur. His duobus auxiliatoribus diaboli remotis, facilè erit illum ſuperate, & ejus vincula & laqueos evadere. Unde ſubdit: *Et vocem exactoris, non nadit.*

Luc. 12. 58.

Quis alius, inquit Gregorius nomine exactoris debet intelligi, niſi importunus ille perſuaſor, de quo dixit Dominus: *Et judex tradet te exactori?* Hujus vox eſt, tentatio miſeræ ſuggeſtionis, quam qui mundum fugit & carnem compreſſit, non audit, nec admittit, ſed liberè repellit, valideque obſiſtit. Mundo namque relicto, & carne ſuperata, invalidus hic exactor redditur, qui illis ſociatus, vires quaſi inſuperabiles reſumpſerat. Idcirco igitur pauci ſunt, qui hujus evadant laqueos, liberoſque ſe à vinculis peccatorum ſervent, quia pauci ſunt, qui ſe Onagros exhibeant, fugientes mundanorum conſortium, & carnis laſciviam comprimentes. Adhuc tamen non omnia expreſſa ſunt, quæ Deus propoſitis verbis indicare contendit. Hoc ſiquidem quantum exiſtimo, voluit explicare, quomodo juſtum ille ſervet liberum à peccatis, & à laqueis diaboli: *quibus multi captivi tenentur ad ipſius voluntatem*, & quomodo victorem illum contra hujuſmodi exactorem faciat: hoc enim opus Dei eſt, qui triumphat & vincit in nobis, & ab omni malo nos liberat, dicitque ſe id præſtare, ſeparando juſtum à mundanorum conſortio, & illius carnem mortificationis operibus comprimendo. Quærens namque: *quis dimiſit Onagrum liberum, & vincula ejus quis ſoluit?* ſubdentque: *cui dedi in ſolitudine domum, &c.* voluit explicare, ſe per hæc media illud operatum fuiſſe. Dices: Nunquid Deus non poteſt in media civitate conſervare juſtum, & inter fluctus impiorum liberum ſervare, qui arcam inter undas aquarum ſervavit illæſam diluvii tempore; & Danielem inter leonum ora & dentes? Poteſt quidem, ſed non vult Deus miracula facere, nec ab illo petenda aut expectanda ſunt, quando res ſecundum communem regulam & curſum fieri poſſunt. Et verè miraculum eſſet, liberum ſervare à vinculis diaboli hominem, implicatum carnalium & mundanorum frequentiæ, & carnis deſideriis indulgentem.

a. *Tit.* 2. 26.

§. 6, *Sapientis ſententia de rapto à Deo quæ dicta ſunt probat.*

IN hujus confirmationem ſæpe conſideravi, id quod dicitur de illo, qui inter peccatores erat, quem Deus liberare voluit: *Placens Deo factus dilectus, & vivens inter peccatores: raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum ejus, aut ne fictio deciperet animam illius. Placita enim erat Deo anima illius; propter hoc properavit eum educere de medio iniquitatum.* Beatus Ambroſius *a*, locum de Henoch intelligit, de quod Scriptura ſacra dicit *b*, quod *placuit Deo*, & *ab illo raptus fuit* ante diluvium; quam ſententiam ſequutus fuit Sanctus Bernardus *c*. Plurima Sanctorum pars de aliquibus in particulari juſtis intelligit, quos immatura morte Deus rapit, ut liberet à peccatis, quibus ſi in vita permanerent, inquinarentur. Ita Cyprianus *d*, Auguſtinus *e*, Proſper *f*, Fulgentius g, Paulinus *h*, Anaſtaſius Nicenus *i*, & ipſe Bernardus *k*, Eo modo ii ſancti Patres iſtam ſententiam exponũt, ſicut illam Eſaiæ *l*: *A facie iniquitatis collectus eſt juſtus*: de quibus ſupra dictum eſt. Sed ſive de Henoch, ſive de alio juſto ſententia intelligatur, eſt magna expenſione digna. Ante diluvium, quando jam incipiebat omnis caro corrumpere viam ſuam, ut Deus liberum ſervaret Henoch, rapuit eum, & eduxit de medio iniquorum: aut verò ſæpe Deus juſtum aliquem, quem diligit, & ab æterno prædeſtinavit, immatura morte rapit, quia inter peccatores vivens, & peccatorum iniquitatum laqueis tandem comprehendendus erat, ſi in vita perſtaret, ideo rapit eum Dominus. Nunquid non poterat Deus il-

¶ 21

Sap. 4. 10.

a *in Pſ.* 4 *& l.* 2. *de Apol. David c.* 4 *& orat. fune.* 2. *de Obitu Satyri.*
b *Gen.* 5. 24. *& ad Heb.* 11. 5
c *Serm.* 3. *Aſcenſ.*
d *Lib. de immort. & lib.* 2. *ad Quinum. cap.* 58:
e *Epiſt.* 115. *&* 107. *& Serm.* 1: *de conſol. mort.*
f *L. de ingrat c.* 42
g *Epiſt.* 2. *ad Gallam.*
h *Epiſt.* 35
i *Quæ.* 17 *in Script.*
k *Serm.* 5 *in Pſalm. Qui habitat.*
l *Eſai.* 57 1.

lum ſervare incolumen & illæſum, & ſi omnibus circundaretur iniquis & iniquitatibus, & omnium peccatorum occaſionibus eſſet circumſeptus, ſicut & ſervavit pueros ſanctos inter flammas ardentiſſimas fornacis, incombuſtos, & Danielem intactum inter leones rabidos & famelicos; & Iſraëlitas alacres & ſalvos inter maris undas, & profundiſſimas aquas, & arcam ſuam & populum inter Iordanis fluenta rapidiſſima, cum ille aluei ſui omnes ripas implevisset? Certè tota terra Ægypti tenebris denſiſſimis obſcurata, ſervavit Iſraëlitas, ne obſcurarentur, quibus erat lux maxima clariſſimaque: & eadem aqua, quæ Ægyptiis erat ſanguis venenatus, Hebræis potum dulciſſimum miniſtrabat: & gladius Angeli percutientis, qui Ægyptiorum primogenita vaſtabat, non tetigit illos, quos in media Ægypto ſervandos Deus decrevit. Cur igitur, ut ſervaret Henoch, & ſervet juſtum inter peccatores conſtitutum, illum rapit & inde extrahit, quem tam facilè ibi poteſt ſervare immaculatum? Et expende vim illius verbi: *Propter hoc, properavit illum educere de medio iniquitatum*, id eſt, occaſionum ſeculi, & ſocietate iniquorum. *Properavit*, diligentiam adhibuit, feſtinavit, metaphora ſumpta ab eo, qui ut rem periculo maximo expoſitam liberet, properat, currit, ne ſi ſe contineat, jam de

L.15.de civit.cap. 20.27. illa actum ſit. Obſervavit beatus Auguſtinus, quæ circa arcam Noë facta & ſcripta ſunt, expendens, non illis aſſentiendum, qui S. Scripturę hiſtorias, ſecundum nudam litteram intelligendas & explicandas aſſumunt, cum certum ſit, nec illas Dominum ordinaſſe, nec ſcribi voluiſſe, niſi magno

¶ 22 ſignificationis ſacramento & myſterio. Potuit Deus diluvium miſſurus, humanum genus ſervare ſine arca, & rapere Noë & filios ejus, ſicut rapuerat Henoch, ſervandos toto tempore diluvii, reſtituendos poſt illud mundo, ad illius propagationem: potuit & poſt illud, animalia de novo condere, & hæc facilia multo in ſe eſſent, quam ſervari per arcam tam ingentis magnitudinis & conſtructuræ. Et dato, quod arcam fieri vellet, ut animalia etiam ſervarentur, poſſet illa ſine cibo ſervare, toto tempore quo incluſa manerent, eſſetque facilius, quam jubere in arca cibos recondi, pro animalium ſuſtentatione. Quis, inquit Auguſtinus, niſi mente perverſus, hæc facta, & tanta diligentia dictante Spiritu ſancto ſcripta, & per tot annorum ſecula in Eccleſia conſervata credat, niſi aliquid ſpirituale vellet Deus per hæc corporalia facta, verba, & ſcripta demonſtrare? Hæc latè circa arcam Noë proſequitur Auguſtinus, quæ eadem dicenda circa noſtrum inſtitutum cenſeo. Potuit Deus ſervare Henoch inter improborum iniquitates, & in medio omnium occaſionum, excitantium ad malum: poteſt & juſtum, quem diligit, inter peccatores conſtitutum, mundum ab omni iniquitate ſervare: voluit tamen illum rapere, & educere de medio iniquitatis, ad eum ſervandum; idque tam ſingulari verborum pondere ſcribi, ut demonſtret, quã ſit neceſſarium, eum qui vult laqueos diaboli effugere, & ſe ab illius vinculis ſervare illæſum, fugere, mundanorum conſortia, & occaſiones ſeculi, in quibus Deus ipſe, ut juſtum ſervet liberum, properat educere & rapere. Poteſt itaque Deus inter laqueos mundi ſervare juſtum, immaculatum, & liberum; ſed id quaſi miraculum eſt. Quando Deus repleta terra Ægypti muſcis, ſervare voluit Iſraëlitas ab illis liberos, rem miraculoſam dixit ſe facturum: *Faciam*, inquit, *mirabilem in die illa terram Geſſen, in qua populus meus eſt, ut non ſint ibi muſcæ*. Mirabilis & miraculoſa terra, quæ conjuncta ei, quæ muſcis eſt plena, à muſcis non læditur. Similiter quando vaſtante grandine greges & poſſeſſiones Ægyptiorum, ſervaturus erat greges & poſſeſſiones Iſraëlitarum, dixit, ſe rem mirabilem facturum. *Et faciet*, inquit, *Dominus mirabile inter poſſeſſiones Iſraël, & poſſeſſiones Ægyptiorum, ut nihilominus pereat, ex iis quæ pertinent ad filios Iſraël*. Ipſemet Deus, in cujus conſpectu nihil eſt mirabile, mirabile judicat, liberum aliquem ſervari inter eos, qui grandine vaſtantur & pereunt: quia verè nihil mirabilius videtur, quam hominem ſervare liberum

Exod. 8.22

Exod. 9.4

Digitized by Google

rum à laqueis diaboli, implicatum mundanorum conſortio, & carnis delitiis deditum. Miracula autem magna non facit Deus ſine neceſſitate, ideo vitam tenens communem, quam ſervare vult, rapit & extrahit à carnalium ſocietate & converſatione, ducit ad ſolitudinem, & pœnitentiæ ſale carnem ejus comprimit. Quibus alludere viſus eſt David: *Scitote*, inquit, *quia mirificavit Dominus ſanctum ſuum*. In Hebræo verbum *Hiphlach*, quod ſignificat ſeperare, & dividere, & mirabilem facere: ideò Hieronymus, quem ſequitur Pagninus, tranſtulit: *Scitote, quia ſeparavit Dominus ſanctum ſuum*. Quem ſanctum vult Deus facere, dæmonemque vincentem, ſeparat Deus à mundanis rebus, converſationibus & ſpectaculis; ubi mundus diabolum adjuvans, multos laqueos homini parat. Et expende idem verbum, quo uſus eſt David, ſignificare mirificum, aut mirabilem facere, & ſeparare, aut dividere, quia non facit Deus ſanctos ſuos mirificos, & ipſi cœlo admirabiles, niſi ſeparando eos à mundi conſortio & carnis voluptatibus. Quomodo fecit Apoſtolos mirificos? quomodo Paulum, niſi ſegregando & ſeparando eum à carne & ſanguine in Euangelii miniſterium? Quomodo martyres fecit inclytos, niſi dividendo eos ab effectu bonorum carnalium, & à mundi concupiſcentiis & clamoribus? Quomodo Anachoretas? quomodo Religioſos? quomodo denique Virgines præclaras? Idcirco *properavit*, inquit, *educere illum de medio iniquitatis*. Viſus eſt etiam ſapiens his verbis alludere voluiſſe ad illud, quod cum B. Loth Angeli fecerunt: cui cùm præcepiſſent egredi de civitate, ignis ardentiſſimis flammis ſuccendenda: *Diſſimulante illo, apprehenderunt manum ejus, & uxoris, ac filiarum, eo quod parceret ei Dominus, eduxeruntque eum, & poſuerunt extra civitatem*. Si parcere ei volebat Dominus, cur non illum inter flammas ſervavit illæſum? quia miracula ſine magna neceſſitate quærenda non ſunt, nec expectanda. Si ergo Deus, quos vult mirabiles facere, victores diaboli efficere, & ab illius laqueis ſeruare, à mundanorum conſortio, & frequentia populi educit, quia in occaſionibus poſitos ſine miraculo ſervari non poſſe cognoſcit: quomodo tu te illæſum ſervare contendis, in mundo agens, mundanis rebus aſſiſtens, mundi voces auſcultans? Si Deus ſalſuginoſum reddit habitaculum juſti, id eſt, ejus carnem pœnitentiæ, & mortificationis ſale comprimit, ut liberum ſervet, quomodo ſervare poteris tu carnem delitiis & voluptatibus roborans & fœcundans, & vires eidem, ut contra te agat, ſubminiſtrans? Illum qui liberari vult à dæmonis impulſibus & incuſſionibus, admonet Propheta, clamans: *Fugite de medio Babylonis, & ſalvet unuſquiſque animam ſuam*: & Angelus ſplendidiſſimus hortatur: *Exite de illa populus meus: ut ne participes ſitis delictorum illius, & de plagis ejus non accipiatis*. Non vult te, qui in mundo es, compellere, ut de mundo egrediaris, ſed quod à mundanis rebus te ſepares, fugias domum, in qua ludo intenditur, ſpectacula in quibus periculum tibi imminet, converſationes in quibus mundi leges æſtimantur & expenduntur, carnem comprima, abſtinentiæ & mortificationis ſale: ſi enim diabolus his ſociis deſtitutus fuerit, victus ſuccumbet, & hujus exactoris clamorem contemnere erit facillimum. Hæc ergo Chriſtus cœleſtis magiſter militiæ Chriſtianæ præbere vult documenta, quem, ut vincat diabolum, ſeparat Deus ab hominum frequentia, & valido jejunio carnem ejus infirmam reddit.

Pſ.4.4. ¶ 23 הפלה

Gen.19. 16.

Ier.51.6.

Apoc.18. 4.

****
***
**
*

§. 7. *Non tam curat diabolus perſequi carnales & mundanos, quàm ſanctos, quos Deus Iordanis nomine expreſſit.*

¶ 24 INter rationes, propter quas Chriſtus tentari voluit, illam ſecundam ex Beato Ambroſio *a*, tradidit D. Thomas *b*, ut diximus ſupra, quam & inſinuavit Hilarius *c*, ut nos cautos redderet, & doceret, cuique quantacunque ſanctitate fulgenti, timendos eſſe diaboli incurſus, qui illos validius expugnandos aſſumit, quos clariori vitæ ſanctimonia videt fulgentes. Unde Spiritus ſanctus volens Chriſtum à diabolo validè fortiterque tentari, eximiam ſanctitatis ejus ſpeciem illius oculis ſpectandam exhibuit, tum per ea quæ in baptiſmo præceſſerant, tum per egregia jejunii & mortificationis opera in deſerto facta, ut hoc ipſo diabolum provocaret, ejuſque avidam voluntatem capiendi & deglutiendi Sanctos, excitaret. Piſcator namque, qui piſcem vult hamo comprehendere, oculis ejus exhibet hamum opertum, illo cibi genere, quod piſcis concupiſcit & appetit, & cujus conſpectu efficaciter provocatur, ut ad illud deglutiendum pleno ore ſe totum demittat. Ut ergo Deus Leviathan aut dæmonem capiat, Chriſtum tanquam hamum oculis illius exponit, ita ſpecie ſanctitatis fulgidum, quæ oſtenſa fuit in Jordane, ſuper quem cœli aperti ſunt, qui etiam in deſerto operibus ſanctis intenderet, mortificationis, orationis & jejunii, quia hujuſmodi cibum ille vehementer appetit; de quo dixit Habacuc: *Cibus ejus electus.* Hæc ratio fiet manifeſta ex iis, quæ ſancti Patres docent, diabolum nihil facere eos, quos videt impios, iniquos & ſceleratos: appetere autem viros ſanctos & juſtos, adeò ut eo ipſo majori appetitu & pondere, ac effectu in aliquem feratur, quo eum viderit ſanctiorem, Deo obſequentiorem, majoribus donis cœleſtibus auctum, carnis domitorem, mundi contemptorem, &c. Ad hoc inſtitutum expendit B. Gregorius illam difficilem quæſtionem, quam Deus propoſuit B. Iob: *Per quam viam ſpargitur lux, dividitur æſtus ſuper terram.* Circa quam, etſi multa obſervare poſſemus tam circa litteræ cõtextum, quàm circa ejus intelligentiam; hoc tantum nunc conſiderandum eſt, quod B. Gregor. annotat. aptè Deum hæc duo conjunxiſſe, ſparſionem lucis è cœlo, & ardorem æſtus ſuper terram: nam hoc ipſo, quod Deus è cœlo lumen ſpargit, quo aliquem illuſtrat, & fulgore ſanctitatis clarum facit, mundi rectores, aut principes tenebrarum, qui in terram miſſi dicuntur, rabido æſtu inflammantur, accenduntur, atque excitantur, ut contra eum agant & perdant: & eo ipſo, quod quis bonorum operum claritate lucet, æſtus ardoris invidiæ ſuccendit dæmonem, ut variis diverſiſque modis illum expugnandum aſſumat. Præcipua enim cauſa, ut ſæpe demõſtravit Baſilius, ob quam diabolus nos expugnare contendit, eſt invidia: nec enim ferre poteſt, ut homo vilis vermiculus è pulvere terræ conditus, ad eam perveniat beatitudinis & gloriæ celſitudinem, quam ille, qui excellentiorem habet naturam, amiſit. Id quod egregiè indicavit Sapiens: *Sicut perdix*, inquit, *inducitur in caveam, & ut caprea in laqueum ſic & cor ſuperborum:* ubi Græca: *Perdix capta in cavea, ſic eſt cor ſuperbi.* Perdix capta, & cavea concluſa, triſtatur affligiturque quodam naturæ pondere, quod libertate ſua amiſſa, non poſſit montium latera & campeſtria pervolare: ideoque naturali inſtinctu videns alias ſui generis aviculas illa libertate quam ipſa perdidit perfruentes, quaſi cujuſdam invidiæ ſtimulis puncta & agitata, ſimili cavea concludere optat & geſtit. Unde quo liberius eas per campeſtria videt incedentes, majori conatu voces validas ac varias edit, ſonoroque cantu perſonat; mirumque eſt quam edat harmoniam, ut per eam alias quas videt longè poſitas, aut à ſe recedentes convocet & ſibi adjungat. Nec mirũ eſt, quod hoc Sapiens tribuat perdici, cui Jeremias latrocinii inſignem dolum de ea referat, ut alibi dicemus, ¶ 25

a Lib. 4. in Lucam. b 3. p. qu. 41. art. 1. c Can. 3. in Matth. Habac. 1. 16. 19 Moral. c. 14. Iob 38. 24 Apoc. 12. 11. Hom. 9. 11 Eccl. 11. 32. Ierem. 17.

mus. *Ita*, inquit Sapiens, *cor ſuperbi*. Non ſuſtinet ſuperbus, qui corruit & miſerè de excellenti decidit loco, concluſusq; carcere tenetur, videre alios ſtantes in ſublimi & liberè incedentes, &c. Summè torquebatur Aman videns Nardochæum hominem communem, ſuffectum, ut principatus locum, quo ipſe dejectus erat, obtineret. Inter omnes ſuperbos diabolus principatum tenet, de quo ſub Leviathan typo Deus loquens dixit: *Ipſe eſt Rex ſuper omnes filios ſuperbiæ*, ſicut & Balæna aut Leviathan ſuper omnes piſces maris: ſeipſum autem videt libertate amiſſa, perpetuæ damnationis carceri addictum, ſicut de illo ſub figura ceti dixit Iob: *Nunquid cete ego ſum, quia carcere concluſiſti me?* Unde ſicut perdix circumſcripta cavea, miros variosque cantus edit, ut perdices, quæ libertate perfruuntur pertrahat, ſimili cavea concludendas; ita ſuperbiſſimus dæmon, quem perdicis nomine expreſſit Jeremias, de cœlo pulſus, & æterna damnatione & pœna concluſus & colligatus, innumeras voces & cantus edit, varias, inquam, tentationes excitat, eos, quos videt ad cœlum tendere, dejicere cupiens; ut ſimilibus pœnis damnationis, quas ille patitur incluſus, comprehendantur. Ideoque quo aliquem videt magis cœleſtia petere, magis impetere curat, & contra eos virium ſuarum acies convertit, quos videt cœleſti lumine illuſtratos, ſanctitate fulgentes, mundum fugientes, carnem caſtigantes. Mirum eſt, qua rabie ſuccenſi fuerint Chananæi, qui terram repromiſſam incolebant, cum intellexerunt, Dei populum, ipſius virtute à poteſtate Pharaonis ereptum, & quod tendebat ad eam terram occupandam, quam ipſi paterno jure ſe poſſidere credebant: *Tunc*, inquit Moyſes, in illo triumphali Cantico, *Conturbati ſunt principes Edom, robuſtos Moab obtinuit tremor, obriguerunt omnes habitatores Chanaan.* Aptè Moyſes principer Edom inducit conturbatos. Edom vocat filios & ſucceſſores Eſau, qui appellatus fuit Edom, id eſt, rufus, propter coctionem illam rufam lentium, quam appetivit, pro qua primogenita vendidit. Quam ob cauſam *vocatum eſt nomen ejus Edom*. Non itaque, inquit Rupertus, naturæ accidens color, quem à nativitate habuit, reprehenſus fuit, ut propter hoc tali vocabulo denotaretur, præſertim cùm & Sanctus David rufus fuerit, quod & ſingulariter non ad vilipendium ſui Scriptura divina deſcripſit, ſed animæ vitium, & immoderatus rufæ coctionis appetitus, qua de cauſa Deus illum cum vocat *contemptibilem & parvulum*, qui cùm major natu honoratiorque eſſet, minor & contemptibilis factus fuit. Quamvis autem hoc fuerit; cùm tamen vidit reipſa Iacob vocatum à patre ad hæreditatem, à qua ſe intuebatur excluſum, *flevit & irrugiit clamore magno:* indeque implacabile odium contra Iacob concepit, ut alibi dictum eſt: nihilque illi execrabilius, quàm videre, ſe à primogenitis excluſum, ad illa Jacob vocatum, admiſſumque. Hic livor & æmulatio Eſau contra Jacob manſit perpetuo in ejus filiis, contra filios Iacob, nulloque acriori vulnere poterat cor eorum amplius feriri, quàm videndo filios Iacob minoris, ad ea poſſidenda vocatos & procedentes, quæ ſibi ipſis jure majoratus & primogenituræ debita credebant. Unde ſicut quieti & læti manebant, videntes filios Iacob in Ægypto concluſos, & ſub impio rege dura captivitate oppreſſos atque detentos; ita videntes illos à Deo favore ſingulari de Ægypto deductos, & libertati donatos, ad terram illam patribus repromiſſam poſſidendam directos, qua ſe excluſos conſpiciebant, *conturbati ſunt*. In Hebræo *Nibhalu*, à verbo *Cahal*, quod ſignificat tremere, turbare, ad modum furioſi agere & inſurgere, ob novum aliquem infauſtumque ſucceſſum: quomodo dicitur: *Et fama turbabit eum, ab Oriente & Aquilone*. Ita illis accidit. Tunc namq; ex una conturbati ſunt tremore & timore, ex alia, invidiæ & livoris zelo exagitati, quaſi furioſos ſe ad arma capienda, & illos expugnandos converterunt: illique majori conatu, qui inter eos majorem locum obtinebant, & excellentiores principes erant. *Tunc conturbati ſunt principes Edom*. Adhuc

Marginalia: Iob 41. 25 — Iob 7. 12. — Exod. 15. 15. — Gen. 25. 30. — In Abdiam. — 1. Reg. 16. 12. & 17. 42. — Abdia verſ. 2. — Gen. 27. 34. — ¶ 26 — נבהלו — Dan. 11. 44.

Adhuc filii Iacob à terra repromiſſa longè diſtabant, multi erant greſſus agendi, multa itinera terræque circuitus tranſeundi, & jam illi nimio zelo livoreque ardentes, ſe totos ad illos expugnandos, & iter eorum impediendum rabido furore converterunt. Idipſum dæmoni accidit, quem ſub typo Edom, egregiè Scriptura ſacra, Moyſeſque ipſe voluit declarare, cui primogenita debita videbantur; qui primo creatus, & quaſi de vulua Dei procedens, cum gratia & donis ſupernaturalibus, beatitudinis jura, quaſi primogenitus habuit. Cæterùm propter unam eſcam rufam, propter unum propriæ excellentiæ appetitum, quo fuit ſuccenſus (qua de
Apoc. 12. 3. cauſa ſub colore rufo fuit Ioanni demonſtratus draco ille, invidentiæ & livoris dolore concitatus) jus primogenituræ in hominem Deus tranſtulit: ideo nihil illi acerbius aut durius, quàm videre illum ad eam gloriam vocatum, qua ipſe merito fuit privatus: livore tunc & odio ardet, furioſa ira ſuccenditur. Unde quando videt hominem miſera captivitate peccati, quaſi in Ægypto detentum, non contra eum bellum movet; qui ejus manet, quando videt aliquem carnis laqueis, & operibus carnalibus quaſi in cœnoſa Ægypto concluſum, aut duræ avaritiæ ſervitute captum, aut ſuperbiæ tyranni detentum; aut Ægyptiis ollis, peponum, cornium & ceparum avidè ſuaviterque comedendis traditum. Quando autem videt hominem Dei potenti manu ex peccato eductum, & veræ libertati per divinam gratiam reſtitutum, cœleſtibuſque donis & favoribus auctum, ad terram illam cœleſtem repromiſſam procedentem, cujus poſſeſſionis jura ille amiſit, tunc conturbantur omnes principes Edom, & ſimili livore, zelo, invidia & dolore puncti, quo Edom aut Eſau contra Iacob, furore rabido, & ira furioſa, ac odio implacabili, ad eum expugnandum, & iter ejus impediendum ſe convertunt: non ſolùm dæmones communes & minores, ſed principes Edom;
ad Epheſ. 6, 12. quos Apoſtolus vocat *Principes tenebrarum harum, & mundi rectores.* Hanc eſcam ille appetit, cui à mundi exordio data eſt terra in cibum, cuique dictum eſt, *terram comedes cunctis diebus vitæ tuæ.* Terra aſque ad nauſeam ſatiatus, cœlum appetit, aut cœleſtes viros, eos quos cœleſtibus donis videt fulgentes. Hæc confirmari & explicari poſſunt ex duobus illis ſupremis animalibus Behemoth, & Leviathan, id eſt, Elephanto & Balæna, ſub quorum typo ex profeſſo Deus diabolum deſcribit, ut ſæpè dictum eſt. Agens namque primo de dæmone ſub ſpecie Elephanti, quem Behemoth vocat, ejus inſatiabilem ſitim annotare volens: *Abſorbebit*, inquit, *fluvium & non mirabitur, & habet fiduciam, quod influat Iordanis in os ejus.* Quibus verbis Deus ſuo more agere primum de Elephāto videtur, ſed ita ſtatim tranſit ad dæmonem deſcribendum, ut quæ ſubdit, non Elephanto, ſed dæmoni convenire poſſint. Habet quidem Elephantus inſatiabilem ſitim; nec mirum, quia eſt corpore ingenti, & calore nimio abundat: unde cùm ad bibendum accedit, tanta aviditate & inſatiabili appetitu hauſtum ingentem facit, ut quaſi totum fluvium exhaurire velle videatur, de qua Ariſtoteles. Hanc propter ea ſitim egregia loquendi forma explicat Deus, dicens: *Abſorbebit fluvium, & non mirabitur*, id eſt, non pro magno ducet, non laborabit, ut id agat. Alii legunt, *Non feſtinabit*, id eſt, ſine eo quod valde laboret. Quod autem ſumme exoptat, ſperat, & deſiderat, eſt, Iordanem ipſum deglutire. Quibus verbis dæmonis affectum exprimit, non Elephantis: nam ut docet Ælianus, non ſolum non appetit Elephantus aquas claras, quales ſunt aquæ Iordanis, ſed eas fugit, & odio proſequitur. Claræ (inquit) aquæ potio Elephanto inimiciſſima eſt; turbulentam & ſordidam ſuauiſſime bibit: & ſi ad flumen aut ad fontem acceſſerit, non priuſquam cœnum pedibus perturbarit, & pulchritudinem aquæ deformarit, ad hauriendam aquam incumbit. Hæc ille. Dæmonis ergo ſitim, non Elephanti, exprimere vult Deus. Et quidem ut egre-

Marginal notes (right column): Gen. 3. 14 ¶ 27 — Iob 40. 18 — Lib. 8 de hiſtor. animal. ca. 9 — Lib. 14 cap. 44.

[Lib. 33. mor. c. 7. & ſeqq.] egregie ac late proſequitur B. Gregorius fluvii nomine, naturam humanam iniquorum egregie deſcribit, quæ procedens à primo illo fonte infecto Adam, quaſi fluvius tendit ad mare, id eſt, mortem & damnationem. Nomine autem Iordanis, intelligit viros ſanctos, aut quia eos Iordanis unda abluit, & ſanctificavit, aut quia aquæ Iordanis ſanctæ reputantur, quas Deus tactu ſuæ mundiſſimæ carnis ſanctificaturus erat, aut quia Iordanis, inqnit *[In illud Pſal. 41. de terra Iordanis, Ioan. 14. 23.]* Gregorius, dixeratque Auguſtinus, ſignificat, deſcenſum eorum: quod in ſanctificatis completur, in quibus reperitur deſcenſus divinarum perſonarum, dicente Domino: *Si quis diligit me, mandata mea ſervabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* Hicque deſcenſus, conſiderari poteſt in Iordane: nam ibi deſcendere viſus eſt Pater in voce, Filius in humanitate, & Spiritus ſanctus in columbæ ſpecie. Non ergo diabolus magnum facit, nec ſolitudine tenetur, ut devoret avaros, ſuperbos, iracundos, luxurioſos, qui naturæ corruptæ curſum ſequentes, perenni curſu tendunt ad æternæ mortis mare. Quod ſumme exoptat, & quod vehementer appetit, eſt, deglutire juſtos & ſanctos, in quibus divinas perſonas habitare conſpicit, quos divinis donis cœlo delapſis plenos videt. Antiquus hoſtis, inquit B. Gregorius, hoc *[■ 28]* pro magno non habet, quod ſub jure ſuæ tyrannidis, terrena quærentes tenet: Propheta quippe atteſtante cognovimus, quia *[Haba. 1. 17.]* *eſca ejus electa.* Neque enim mirum putat, ſi eos abſorbebat, quos ſuperbia erigit, avaritia rabefacit, voluptas dilatat, malitia anguſtat, ira inflammat, diſcordia ſeparat, invidia exulcerat, luxuria inquinaus necat. Abſorbebit ergo fluvium, & non mirabitur, quia pro magno non æſtimat, cum eos devorat, qui per ipſa vitæ ſuæ ſtudia deorſum currunt. Sed illos magnopere rapere nititur, quos deſpectis terrenis ſtudiis *[L. 2. cont. Iovin.]* jungi jam cœleſtibus contemplatur. Ita Gregorius. Quibus & illud quadrat, ſicut *[Luc. 22. 31. In ca. 52. Luc.]* expendit B. Hieronymus quod dixit Dominus: *Ecce Satanas expetivit vos, ut cribaret ſicut triticum.* In cribro, inquit Euthymius, triticũ transfertur, concutitur, & cõfunditur: ideo cribrare eſt, turbare, movere, concitare. Theophilact: cribrare, eſt turbare, nocere, tentare. Hoc Satanas expetiuit, concupivit, & appetiit: jam equidem Iudam, ſacerdotes, ſcribas, Phariſæos, Iudæoſq; abſorbuerat, quos omnes tanquam fluvium ad mare perditionis fluentem, intuebatur; id non magnifaciebat: expetivit tamen tanquam rem ſibi gratiſſimam, & palato ſuo maxime delectabilem, Apoſtolos: *Expetivit vos* Quid eſt *vos? Vos eſtis, qui permanſiſtis mecum in tẽtationibus meis, & ego diſpono vobis, &c. ut edatis & bibatis ſuper menſam meam in Regno meo, & ſedeatis ſuper ſedes, &c.* *[Luc. 22. 28.]* Hoc, inquit Euthym. Satanas expetivit, cujus mos eſt, præſtantiores expetere ad palæſtram; hoc n. ipſo, quod aliquem videt Deo familiarem, ejus donis illuſtrem, & ab ipſo commendatũ, ſumma ſiti illum expetit: ſicuti & B. Iob docet hiſtoria. Cum namque tunc totum mundum, quaſi fluvium abſorbuiſſe videretur; illud nõ pro magno ducebat, concupiſcebat autem B. Iob (quem quaſi Iordanem clariſſimis aquis virtutum fluentem, à Deo videbat laudatum) deglutire & expugnare. Ita & Apoſtolos, quos vidit à Chriſto laudatos, quod ſecum permanſiſſent in tentationib. & cœleſtibus ac divinis promiſſionibus auctos ſtatim expetivit, & appetiit. Optime Hier. *[Epiſt. 22. ad Euſtoc.]* cum prius Euſtochium admoneret, illam famigeratiſſimã B. Petri vocem expendens: *Adverſarius veſter diabolus tãquam leo rugiens, circuit quærens, quem devoret*, ſubdit: *[1. Pet. 5. 8.]* Nõ quærit diabolus homines infideles, non eos qui foris ſunt, & quorũ carnes Rex Aſſyrius in olla ſuccendit (alludit ad c. 29. Ieremiæ) de Eccleſia Chriſti rapere feſtinat: *Eſcæ ejus:* ſecundum Habacuc, *electæ ſunt:* *[Hab. 1. 7.]* Iob ſubvertere cupit: & devorato Iuda, ad cribrandos Apoſtolos expetit poteſtatem. Ita Hieronymus. De qua re videndus Origenes, qui late proſequitur, diabolum *[Hom. 2. in Exod.]* nihili facere Gentiles, cunctis vitiis traditos, ſed ſingulariter deſiderare baptizatos nova regeneratione natos deglutire, ſimilem Pharaoni, qui pueros populi Dei, hoc ipſo quod

quod naſcebantur, & in lucem prodibant ſuffocare & perdere nitebatur.

§. 8. *Caput diaboli dicitur eſſe in navibus piſcatorum, quia Sanctos capere principaliter intendit.*

¶ 29 HOc ipſum Deus latius ſtatim proſequitur, agens de eodem dæmone ſub ſpecie Leviathan aut Balænæ, & cum in principio multa dicat, quæ dum in Balænam quadrant, mire dæmonis mores deſcribi; ut cum depingit Balænæ os, oculos, nares, ſquamas, ſupercilia, carnes, oſſa; ejus itidem actiones, reſpicere, reſpirare, ſternutare, incedere, &c. quædã tamen ſubinfert, quæ minus proprie poſſunt Balænæ convenire, ut ſe de dæmone loqui demonſtret, quæ & expendit B. Hieron. qui quod
Lib. 2. cont. Iovi. non longe a prin. nostra Vulgata legit: *Cor ejus indurabitur, quaſi malleatoris incus, cum ſublatus fuerit timebunt Angeli, &c.* Ipſe legit; *In navibus*
Iob. 41. 15 *piſcatorum caput ejus ſtat, ſicut incus infatigabilis:* aliaque ſubdit Deus, quæ difficile explicari poſſunt, niſi de dæmone ipſo intelligantur. *Sub ipſo*, inquit, *erunt radii Solis, & ſternet ſibi aurum quaſi lutum*. Et poſt alia tandem ſub infert: *Omne ſublime videt.* Et ut intelligamus, non tam de Balæna quã de dæmone loqui, concludit: *Ipſe eſt Rex ſuper omnes filios ſuperbiæ.* Quaſi dicat: Is de quo omnia, quæ prædixi intelligẽda volo, eſt Lucifer, qui dicitur Rex ſuper omnes filios ſuperbiæ: hunc deſcribere volui, & exprimere curavi. De illo igitur optime dicit: *In navibus piſcatorum caput ejus ſtat.* Prædixerat Deus, inquit B. Hieron. *Saginantur in eo nationes Æthiopum, & partiũtur cum Phœnicum gentes*, quo indicare voluit, diabolum habuiſſe quidem tanquam ſui cultores Æthiopes, & Phœnices, ſub quorum typo omnes gentium populos intellexit, qui ſaginabantur eo, quia ejus cultu ſuſtentabantur, & delectabantur, & pro deliciis habebant eidem obſequi: diciturq; diviſus aut partitus inter eos, quia ſub va-
Ioan. 4. 34. riis figuris & idolis eum colebant. Et ſicut voluntas Patris æterni dicitur cibus Chriſti, hæcque data eſt ei in cibum, quoniam hãc ille curabat ſumme, & reverebatur excellenter; ita diaboli voluntas, dicitur cibus gentium, quæ pro ſummis deliciis habebant, dæmonis voluntatem perficere, etiam ſi eſſet cum jactura ſalutis propriæ, & vitæ filiorum ſuorum. Sed omnes eorum populos, quantumcunque ſibi ſubditos, & obſequentes, non ille magnifaciebat, non reputabat, aut tanquam rem gratiſſimam habebat: *Caput*, inquit, *ejus in navibus piſcatorum ſtat*. Nulli dubium eſt, hoc ſeculum, maris nomine deſignari, in quo homines magnifaciunt aurum, aut divitias, & mundanum ſplendorem, & gloriam, Reperiuntur in mundo homines abundantes divitiis, & fulgentes gloria mundana. Hos quidem nos magnifacimus; ſed ille, *Sternit ſubter ſe aurum, tanquam lutum, & radii Solis ſub eo ſunt*, quia nec divitum facultates, nec mũdanorum gloria, ejus trahunt animum, aut excitant appetitum. Aut vero intelligit nomine auri & radiorum Solis, excellentes militum exercitus, qui omni armorum genere muniti procedant, inter quos quidam reperiuntur, qui ſpectantium oculos rapiunt, aut quia ita auro repleti ſunt, ut nihil in eis niſi aurum appareat, aut quia lucidiſſimis armis induti, radios ſolis à ſeipſis e-
mittere videntur. Hos quidem magnifacimus, & hos contendunt apud homines inimici ſuperare, & appetunt evincere: iſtos tamen ille parum curat. Et vere credo hunc eſſe legitimum horum verborum ſenſum, quod clarius patebit conſideranti, Deum ibi voluiſſe exprimere, quomodo diabolus, nullos ex militibus corporalibus timeat incurſus, qui nihil reputat omnia armorum genera, ferrea, ærea, argentea, vel aurea. Non erga appetit ille hominem, quem videt divitem aut glorioſum in mundo, aut maxima corporis fortitudine præſtantem: ſed *caput*, inquit, *ejus in navibus piſcatorum eſt*. Piſcatores namque ſunt Apoſtoli; & apoſtolici viri, qui omnia pro Chriſto reliquerunt, & ſe totaliter ipſius tradiderunt obſequio, quos Dominus vocavit, ut ſequerentur ſe: in his eſt caput ipſius, id eſt, hos appetit, & concupiſcit, ut ¶ 30

hos

hos capiat & ſubjiciat, ita eſt ejus tota mens, cogitatio, animus, *ſicut incus infatigabilis*: id eſt, abſque eo quod vel laſſitudine, vel labore frangatur. Hocque illud eſt, quod tandem ſubdit: *Omne ſublime videt oculus ejus*. Videre, eſt attente conſpicere rem, quam deſideramus, in qua oculos figimus; ſicut *videt mulier lignum, quod pulchrum eſſet viſu, & ſuave ad veſcendum*. *Gen. 3. 6.* Non res infimas contemplatur, non rapiunt ejus oculos homines perditi, & qui ſeipſos eidem tradiderunt; ſed in viros ſublimes, & quos excellentiori videt ſanctitate fulgere, majori affectu inſectatur. Optime propterea dæmon vocatur pyrata, ut annotavit Chryſoſtomus: *Hom. 3. in verba Eſai. Vidi Dom. & Hom. 1. de Ozia.* pyratis enim nulla cura eſt, invadere nudam tabulam, aut ſuberis lignum, quod vident ſuper aquas natare, aut ſchapham convulſam & laceratam, vacuam, & quam venti huc illucque ducunt: cum tamen vident navem mercimoniis ditiſſimis onuſtam, aureis telis repletam, & plenam gente illuſtri, omnes cogitatus ſuos ad eam capiendam referunt & convertunt. Quemadmodum, inquit Chryſoſtomus, pyratæ, qui mare navigiis infeſtant, non tunc, ubi conſpexerint naves è portu exeuntes invadunt (quid enim fractus caperent, ſi ſcham inanem demergerent?) ſed ubi redierint onuſtæ, plenæque ſarcinis, tunc demum, omnes expediunt artes; ita ſceleratus ille dæmon, ſimul atque videt aliquem multa collegiſſe, videlicet jejunia, preces, eleemoſynam, caſtitam, reliquaſq; virtutes omnes, ubi viderit navigium noſtrum eſſe plenum pretioſis pietatis lapidibus, tunc irrumpit, undiq; theſauros perfodiens, ut in ipſis portus oſtiis ſcapham demergat, atque nudos nos ad portum deiiciat. Ita ille. Quamdiu mulier illa peccatrix, per mare civitatis, tanquam ſchapha conuulſa, quovis vento ferebatur, non ipſam inſequi curabat: cum autem eam videt ad pedes Chriſti poſitam, ubi ditiſſimis theſauris, pretioſiſque monilibus onuſtam conſpexit, inſequi ſtatim toto pectore curavit, contra quam propterea excitavit Phariſæum murmuratorem, & Iudam frementem, imo & Mattham reprehendentem. Non curat diabolus perſequi te, cum tu ipſe ad vitia procedis, & in peccatis jaces ei ſubjectus, cum te videt tanquam ſuberem ferri per mare, quovis vento aut impulſu: cum tamen videt te egredientem è ſacello, in quo oraſti, aut à pedibus confeſſarii, ubi divinam gratiam accepiſti; aut ex altaris pede prodeuntem, ubi pretioſum theſaurum Euchariſtiæ tuo condidiſti pectore, tunc appetit, & curat te inſequi, & quo majores in virtute feceris progreſſus, eo majori conatu curabit te expugnare.

¶ 31 Hinc magna illa celebriſque viſio, quam habuit Antonius, quam Beatus Athanaſius refert. *In vita Ant. pag. 630.* Quadam enim nocte cum Beatus Antonius ſuo eſſet incluſus habitaculo, audivit vocem clamantem & dicentem: Antoni, exurge, exi, & vide. Qui exurgens & egreſſus, elevatis ad cœlum oculis, vidit quendam hominem longum atque terribilem, uſque ad nubes attollentem caput. Vidit inſuper aves multas ad cœlum volantes, & pervenire cupientes, quibus ille ſe opponebat, & manus extendebat, ut eas prohiberet, & in eas majori conatu agebat, quas promixiores cœlo conſpiciebat. Et quidem quaſdam apprehendebat, & elidebat in terram, tuncq; ſummo afficiebatur gaudio: alias autem cum retinere aut impedire non poſſet, mœrore ſummo conficiebatur. Hæc cum aſpiceret Antonius, aliam vocem audivit dicentem: Antoni animadverte, quod vides. Et tunc cœpit illuminato corde intelligere, animarum eſſe conſcenſum, quem diabolus prohibere omnibus modis nititur. Qui nihil equidem curat eos, quos in terra jacentes pecudum more videt, ſed quos conſpicit in modum avium ſe ſupra terram elevare, & per eximia opera ad cœlum tendere, manus & vires ſuas convertit, ut eos ad vitiorum ima dejiciat. Ex doctrina iſta explicat egregie Beatus Gregorius, explicaveratque prius Origenes, ſententiam quam Iſraelitæ dixerunt forte, inquit Origenes, neſcientes quid dicerent, ſicuti Caiphas. *Lib. 29. Moral. cap. 14. Hom. 3. in Exod. circa finem.* Certe quamdiu Iſraelitæ in Ægypto quiete permanebant, nullamq; repromiſſæ terræ refe-

rebant memoriam, nec aliquatenus egredi de Ægypto cogitabant, nullatenus gladium contra eos arripuit Pharao, quos quiete poſſidebat, tenebatque ſubditos, comedentes ollas carnium, pepones, cepas & allia. Cum vero Deus illos miſericorditer aſpexit, excitavitque, ut de egreſſu Ægypti cogitarent, & terram Promiſſionis concupiſcerent, & cœperunt clamare: *Eamus in ſolitudinem, ut ſacrificemus Domino Deo noſtro:* hæc ipſa vel ſola vox, animum Pharaonis commovit, ut ſumma rabie contra eos agere inciperet: imo, & hæc ſola ſufficiens fuit, quæ gladium poneret in manu ejus, ut eos ingenti perſequeretur furore. Quod conſpicientes Iſraëlitæ contra Moyſen & Aaron voces querulas emittere cœperunt, dicentes: *Videat Dominus, & judicet; quia fœtere feciſtis odorem noſtrum coram Pharaone & ſervis ejus:* id eſt, odioſos nos reddidiſtis eis, hoc ipſo quod de egreſſu noſtro tractare cœpiſtis, metaphora ſumpta ab eo, qui rem fœtentem ſuſtinere non poteſt: *Et præbuiſtis ei gladium, ut occidat nos,* quia hæc fuit occaſio, ut gladium contra nos arripiat, & ad perſequendum nos ſe totum convertat, videre, quod egreſſum de Ægypto cogitamus. Imo & Moyſes ipſe *reverſus ad Dominum,* dixit: *Cur Domine affliziſti populum iſtum, ex eo enim quod ingreſſus ſum ad Pharaonem, ut loquerer ex nomine tuo; afflixit populum tuum.* Hæc occaſio quæ illum excitavit, ut fueret in populum tuum. Ita ſane cum diabolus videt homines quietam in peccato vitam agere, & tantum intendere ſaciare appetitus carnis, traditos operibus luti; qui nec curant à peccato exire, nec ulla cœleſtis patriæ memoria excitantur, nullatenus contra eos agere curat: cum vero à Deo excitatos videt ad ſupernam patriam aſpirare, & diabolicæ ſervitutis jugum velle excutere, hoc ipſo maxime movetur, ut illos ſubjectos teneat, & ab incepta virtutis via revocet. Quæ omnia ad hoc idem inſtitutum expendit Sanctus Bernardus, hortans eos, qui Dei obſequio ſe tradiderunt, quod hoc ipſo ſe præparent ad reſiſtendum impugnationibus diaboli, quæ & Caſſianus expenderat: obſervaverantque omnes ſancti Patres, conſiderantes illud: *Fili, accedens ad ſervitutem Dei, ſta in timore, &c.* De quibus D. Thomas: quæ ſtatim latius proſequemur. Ex his patet, cur tu nullas ſentias dæmonis tentationes: te enim pyrata iſte contemnit tanquam lignum vile & inutile, quem ſuper aquas natare videt, quem omnis ventus huc illucque circumfert: nulla cura ad te retinendum agitur, dum videt, te nullatenus de exitu à peccato cogitare, per quod pacifice, tanquam rem ſuam te poſſidet.

Exod. 5. 3. — *Exod. 5. 21.* — *Serm. 18. in Cant.* — *Lib. 11. cap. 18.* — *Eccl. 2. 1.* — *3. p. q. 41. a. 1. & 2. ad 2.*

§ 9. *Deſertum locus eſt aptus ad virtutum opera, quibus diabolus provocatur ad pugnam: ideo aptus etiam ad congrediendum cum eo.*

¶ 32 Aliam rationem, aut potius ſuperioris explicationem poſſumus annotare, cur Spiritus ſanctus Chriſtum in deſertum duxerit, cum vellet eum à diabolo tentari, quia videlicet deſertum, ut dixit Beatus Ambroſius, locus eſt proprius, in quo diabolus ad certamen vocatur & provocatur ad pugnam: quia tunc quis ad pugnam excitatur aut provocatur, quando aliquis contra eum agit, cum ſcilicet contra eum gladium ſtringit, jacit ſagittam, aut manum movet. Quantumcunque namque quis cum alio congredi recuſet, ſi videt alterum contra ſe movere manum, aut colaphum impingere, hoc ipſo ſe ad pugnam provocatum agnoſcit, ſuccenditurque ira, & ad eum qui ſe percuſſit expugnandum, convertit. Contra diabolum tunc aliquis vere agit, quando orationi vacat, aut jejunio carnem conficit, aut cæteris operibus ſanctis intendit; cum ſe totum Deo tradit, & in Deum tota mente convertit. Cum enim tale aliquid agit, quaſi ſagittam mittit transfigentem intima dæmonis, & quaſi colapho illum percutit. Id quod egregie Paulus indicavit, ſua egregia virtutum opera referens: *Ego ſic pugno, non quaſi aërem verberans, ſed caſtigo*

Lib. 4. in Lucam. — *1. Cor. 9. 26.*

ſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo.
Id eſt, cum manus contra meam carnem
converto, per jejunium, & mortificatio-
nem, & cum caſtigo corpus meum, non in
aerem aut in vanum ictus jacio, quin po-
tius gladium contra diabolum ſtringo, &
eum percutio. Unde illud intelligitur,
Eccl. 2. 1. quod ſupra citatum eſt: *Fili accedens ad*
ſervitutem Dei, ſta in timore; & præpara a-
nimam tuam ad tentationem. Hoc ipſo quod
Deo obſequeris, agnoſce te diabolum pro-
vocaſſe, qui ſe percuſſum videt opere ſan-
ctitatis, non minus quam Goliath lapide,
quem David contra ipſum conjecit. Locus
autem aptiſſimus ad hæc opera ſancta,
quibus diabolum percutimus, & vulnera-
mus, deſertum eſt, & ſolitudo. Ibi oratio
fervens, ibi contemplatio quieta, ibi con-
temptus ſeculi, ibi jejunium validum, &c.
Eſa. 32. 16 *Habitabit in ſolitudine judicium, & juſtitia*
in Carmel ſedebit, & erit opus juſtitiæ pax,
& cultus juſtitiæ ſilentium, & ſecuritas in
L. 3. anti- *ſempiternum.* Carmelus mons eſt Galilææ,
quit. c. 4. ut dixit Ioſephus, ſæpiſſimeque indicant
Scripturæ ſacræ, ad quem tanquam ad de-
ſertum quietiſſimum ſe recipiebant Elias
& Eliſæus, eorumque diſcipuli, qui Pro-
phetarum filii dicebantur. Iudicium, quia
proprie loquendo, ut dixit Divus Thomas,
2 2. q. 60. art. 1. eſt actus juſtitiæ, reddentis unicuique
quod ſuum eſt, ſignificat id, quod quiſque
agere tenetur, tam erga Deum, quam erga
ſeipſum, quamque erga proximum. Cla-
mat autem ſæpe Deus tale judicium in ci-
vitatibus & populorum turmis minime in-
veniri: *Circuite,* inquit, *vias Ieruſalem, &*
Ierem. 5. 1. *aſpicite, & conſiderate, & quærite in plateis*
ejus, an inveniatis virum facientem judi-
cium, & quærentem fidem, & propitius ero
ei. Quod ſi etiam, Vivit Dominus, dixe-
rint; & hoc falſo jurabunt, &c. Ego autem
dixi: Forſitan pauperes ſunt & ſtulti, & ig-
norantes viam Domini, judicium Dei ſui.
Ibo igitur ad optimates, & loquar eis, ipſi e-
nim cognoverunt viam Domini, judicium
Dei ſui: & ecce magis hi confregerũt jugum,
ruperunt vincula, &c. Similiter & conque-
ritur, quod judicium & veritas quaſi exu-
lare de civitatibus videatur: *Converſum*
eſt retrorſum judicium, & juſtitia longe ſte- Eſa. 49.
tit, quia corruit in platea veritas, & æquitas 14.
non potuit ingredi, & facta eſt veritas in ob-
livionem, & qui receſſit à malo prædæ pa-
tuit. Egregiis rethoricis tropis, & figuris,
Prophetã aut Deus per Prophetam, rem
quam intendit, declarat, loquens de judi-
cio, juſtitia, veritate, & æquitate tanquam
de perſonis habentibus mentem, & ſen-
ſum, & per ſeipſas agentibus. *Converſum* ¶ 33
eſt, inquit, *retrorſum judicium.* In Scriptura, Ser. in
ut annotat Sanctus Baſilius, converti re- Pſ. 34. &
trorſum tunc aliquis dicitur, quando pro- 39.
cedens ad aliquid agendum, tam valida
potentique manu expellitur, ut cogatur
fugiens locum deſerere, & eodem itinere
quo venerat, confuſus regredi: quomodo
accidit Regi Senacherib; qui ingenti exer-
citu coacto, progreſſus ad Ieroſolymam
occupandam, converti retrorſum coactus
fuit, dicente Deo: *Non ingredietur urbem* 4. Reg. 19
hanc, neq; mittet contra eam ſagittam, &c.
per viam qua venit, revertetur, & civita-
tem hanc non ingredietur. Ita David pete- Pſ. 34. 4.
bat: *Avertantur retrorſum, & confundan-*
tur. id eſt, confuſi regredi cogantur. Et *con-* Pſal. 39.
vertantur retrorſum, & revertantur, qui 15.
volunt mihi mala. Aut vero, converti re-
trorſum dicitur is, qui cum maximo in
pretio prius haberetur, fulgens potentia &
divitiis, ab illo ſtatu decidit, & in tantum
venit contemptum, ut nullus jam ad eum
oculos convertere dignetur: quomodo
dixit Ieremias de Ieruſalem: *Ipſa autem* Thre. 18.
gemens, converſa eſt retrorſum. Conver- 13.
ſum eſt (inquit) retrorſum judicium, quia
progrediebatur illud, ut civitatem occupa-
ret, in qua res æque & ſecundum regulam
debitam componeret & ordinaret: tan-
tam tamen ibi invenit malitiæ & iniqui-
tatis vim & potentiam, ut confuſum re-
gredi fuerit coactum, totum campum di-
mittens iniquitati, ut libere agat. Con-
verſum eſt etiam retrorſum, quia à ſuo
nobili glorioſoque ſtatu decidens, in o-
mnium venit contemptum, ut nullus ſit,
qui oculos ad illum convertat. *Et juſti-*
tia longe ſtetit. Quando aliquis deſiderat,
ad aliquem locum accedere, qui violen-

Digitized by Google

ter detinetur, & nullatenus ei appropinquare permittitur, à longe ſtans, locum defixis oculis conſiderat: quomodo qui nauigant mare, & ad terram applicare nituntur, quos ventorum impetus impedit, & continet ne terræ appropinquent, illam à longe conſpiciunt. Quomodo filii Prophetarum videntes Eliam & Eliſæum traſeuntes Iordanem ſuper pallium, non audentes accedere ad fluvii decurſus, *ſtete-*
4.Reg.2.7 *runt è contra longe*, ne raperentur aquarum valido impetu. Aut vero qui civitatem ſuccendi videt, quam liberare non poteſt, à longeſtat, non audens appropinquare, quem flammarum ardor & vis repellit. Iuſtitia à longeſtat, quam impetus iniuſtitiæ & impietatis continet, ne ad ciuitatem appropinquare poſſit: videt juſtum opprimi, innocentem damnari, viduam affligi; appropinquare vult, & nititur, ſed potentium impetuoſi flatus & impulſus non per-
Dan.2.7. mittunt, quos tanquam ventos vidit Daniel, impetu furioſo perflantes: videt totam ciuitatem acribus concupiſcentiæ flammis ardentem, per quas violentia infertur pauperi, vis pupillo, iniuria egeno, iniuſtitia juſto: vellet illa appropinquare, ſed ardentes flammæ, quas temperare non poteſt, impediunt; ideo ſtat à longe, ſicuti Petrus non audens appropinquare ad defendendum Chriſtum, & amici Davidis ad ei præſtandum auxilium, de quibus
Pſ.37.12 dicit: *Amici mei & proximi mei de longe ſteterunt.* Idcirco libere injuſti juſtos vexant, potentes devorant pauperes, viduæ bonis ſpoliantur, virgines ad impudicitiam trahuntur, quia ſtetit à longe iuſtitia. *Corruit in platea veritas.* Egregia certe loquendi phraſis. In Hebræo verbum,
כשל *Châſal*, quod dicitur vere & proprie, cum quis ſimpliciter & ſine cautela impetu procedens, impingit in aliquid, quod forte iam ibi erat, aut ab antiquo lantentur appoſitum fuit quo faciem lædit, oculos profundit, lucem amittit, caditque & corruit Ita comminatus fuerat Deus, in illos, qui rebelles ſibi
¶ 34 extitiſſent, quod illorum pedibus offendiculo, quo impingerent poſito, caſuri eſſent, & ruituri. Illam namque vim in Hebræo habet illud: *Corruent ſinguli in fratres ſuos.* Lev.26. 37. Ita & apud Nahum minatur, ſic ſe impleturum ciuitatis plateas cadaveribus mortuorum, quod *corruent*, id eſt, impingent, *in corporibus ſuis.* Inducit Propheta Nahum. 3.3 veritatem plateam ingredientem, cujus eſt ſimpliciter plane progredi, & confidenter, quia qui ambulat ſimpliciter, ambulat confidenter: ſed ibi ſtatim pedibus ejus opponuntur lapides, mendacia inquam dura, doli, fraudes, machinæ, gartulationes, quibus illa impingit, & oculos ac lucem amittit, & perdit, & quaſi confuſa, ſe in abdita recipit: id enim ſignificat, quod ſubdit Propheta: *Et veritas facta eſt in oblivionem.* Verbum ſiquidem Hebræum, ut noſter an- In cap.59 notat Forerius, proprie ſignificat, in anguſtum redigi, & veluti domi præ confuſione recludi: unde & alii tranſtulerunt: *Et eſt veritas collecta, & receſſit à malo expoliata aut direpta:* metaphora ſumpta à virgine pudorata & pudica, quam in platea invaſerunt impudici prædones, & ſpoliarunt nudamque reliquerunt, quæ nihil magis curat, quam fugere, & ſe abſcondere. Ita veritas, &c. *Æquitas non potuit ingredi.* Æquitatem vocat id, quod rectum eſt, & regulæ conforme, quod alii vertunt, rectum aut rectitudo: hæc ingredi non potuit civitatem. Conſiderat illam Propheta, quaſi conantem ingredi, & omnia ad ingreſſum media tentantem, & nulla ſibi patuit via. Talibus ſæpe muris, portis, vectibus, ſeris, & militum præſidiis clauſa tenetur civitas, ut quantumcumque quis ingredi procuret, non poſſit, ex hac parte impediunt mænia, ex illa portæ firmiſſimis vectibus concluſæ; ex alia milite prohibentes ingreſſum, &c. Ita civitas munita & clauſa eſt, ne æquitas aut rectitudo ingredi poſſit, ut quocunque illa ſe vertat, viam omnem occluſam inveniat: nam tot ſunt fraudes, furta, perjuria, violentiæ, ut vix ac ne vix quidem pateat ei, quod rectum eſt & juſtum, ingreſſus. *Nec enim defe-* Pſ.54.12 *cit de plateis uſura & dolus.* Hæc omnia à ſemetipſo comprobata profitetur Deus, qui omnes provocat, ut accedant ad audiendam ſententiam, quam ferre ipſe decre-

vit,

vit, viſis omnibus quæ in civitatibus terræ
Oſe. 4. 1. reperiuntur. *Audite*, inquit Propheta, *verbum Domini filii Iſraël, quia judicium Do-*
3. Reg. 10 *mino cum habitatoribus terræ*. Quaſi diceret: *ſi omnis terra confluebat ad audiendam Salomonis ſapientiam*, & currebant ommes, ut audirent judicium, quod circa cauſam aliquam erat prolaturus, accedite nunc, ut audiatis ſapientiam Dei, & judicium, quod prolaturus eſt in cauſa, quæ coram eo pendet, circa habitatores terræ, id eſt, qui morantur in civitatibus & oppidis mũdi. Id namque ſignificat vox, *judicium*, ſententiam, quam omnibus penſatis quis pro-
¶ 35 fert. Quæ eſt ergo ſententia, quam Deus ille ſupremus judex, qui fallere nec falli poteſt, circa illos profert? *Non eſt veritas*. Omnia plena ſunt dolis & fraudibus: *Non eſt miſericordia*, ominia crudelitate redundant: *Non eſt ſcientia Dei in terra*. Scientia ad decipiendum proximum, ad augendas opes, ad ſequenda deſideria omnes abundant; ſed ſcientia ad ſerviendum Deo, ad virtutum opera, carent: *Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum, & adulterium, inundaverunt, ſanguis ſanguinem tetigit*. Hinc fit, ut ſæpe Sancti viri, qui verum judicium facere cupiunt, & veritatem quærunt, Sanctitatemque concupiſcunt, ad deſerta ſe conferre procurent, *Quis dabit me in ſolitudine diverſorium*
Iere. 9. 2. *viatorum?* Dicebat Jeremias: *& relinquam populum meum, & recedam ab eis. Quia omnes adulteri ſunt, cœtus prævaricatorum, &c.* Nec mirum. *Nam habitabit in ſolitudine judicium, & juſtitia in Charmel ſedebit*. Verbum ſedendi, indicat ex profeſſo habitare, aut permanere: ex quo dicendi modo explicat Auguſtinus illud,
Ser. 119. de temp. quod dicitur de Chriſto: *Sedet à dextris Dei:* de quo alibi. Si aliquando juſtitia in
Marc ult. mundo reperiatur, illud quidem eſt raptim, & per tranſcurſum, quam impediunt innumeri doli, fraudes, impietates, obligationes, quibus quiſque clamat ſe tantum ad ea, quæ ſtatus ſui ſunt curanda; & quam plurimæ occupationes, & ſeculi occaſiones, ut ſi quis orare velit, non poſſit niſi raptim; & ſi bonum agere, id faciat tranſcurſim, impeditus variis curis ſolicitudinibuſque, quas Chriſtus ſpinis pungentibus & ſuffocantibus triticum comparavit, quia ſicut impoſſibile eſt aliquem Luc. 8. 14
quietum permanere, quem ſpinæ pungunt, & triticum referre fructum abundantem, quem ſpinarum copia in agro ſuffocat; ita impoſſibile eſt, quiete divinis occupationibus vacare, & cum abundenti fructu, dum ſeculi ſolicitudinibus & curis aliquis angitur, pungitur, & ejus mens quaſi ſuffocata tenetur, ut alio divertere non poſſit. In deſerto autem ſeu ſolitudine, poteſt quis cum guſtu & ſuavitate, quiete & ex profeſſo intendere orationi, meditationi, jejunio, conſervare pacem & quietem conſcientiæ. Moyſes, qui Deum videbat (inquit Ambroſius) ſolus extra caſtra habebat tabernaculum, quando loquebatur Epiſt. 12 ad Eccl. vercellent. ad finem.
cum Deo, & hoſtiarum quæ pro peccato flebant, ſanguis quidem altaribus inferebatur, quia nemo intra hujus mundi vitia poſitus peccatum deponit. Alludit Ambroſius ad id, quod precipiebat Deus, ut animalia quæ pro peccato offerenda erant, ad altare adducerentur, quia ut quis peccata à ſe effundat, & expellat, quæ ſanguinis nomine Scriptura ſacra exprimit, à mundanis rebus ſuperari, & ad altaria in quibus David quierem inveniebat, ſe convertere debet. Obſervans etiam idem Ambroſius, Ibidem. 3 Reg. 19
quomodo Elias fugiens pericula, ad ſolitudinem ſe recepit, ubi Angelus eum cibo & potu roboravit. Duratus igitur, inquit, ad patientiam eſt, ſolitudinum incolatu, & tanquam paſtus ad virtutis adipem agreſti alimento, proceſſit fortior. Ioannes quoque in deſerto adolevit, & Dominum baptizavit, & conſcientiam illic prius exercuit, ut poſtea Regem increparet, quoniam in deſerto roboratur ſpiritus, &c. Ibi Sancti noctes diebus orando jungebant, abſque eo quod aliquis ab oratione impediret: ibi ab ſuperna mentem elevabant, & quaſi choris Angelorum, ut Hieronymus de ſe- Epiſt. 22. ad Euſtoch. de cuſt. virg.
ipſo dixit inter eſſe videbantur: ibi patienter ferebant omnium rerum ſeculi inopiam, & cum ſolo CHRISTO ſe ditiſſimos reputabant: ibi mundi contemptus per-

Iob 39.30 perfectus, cum eorum ſpiritus *elevabantur tanquam aquila, & in arduis ponebat nidum ſuum, &c.* Ibi in terra ſolo corpore conſtituti, cogitatione & aviditate in æterna patria commorabantur, in quibus id completur, quod de onagro Deus dixit: *Cui dedi* *Iob 39. 6.*
in ſolitudine domum, & tabernacula ejus in
¶ 36 *terra ſalſuginis*: Quod aliter, quam ſupra expoſuimus, explicari poteſt, ſi annotemus, ſalſuginis terram dici poſſe illam, quæ herbas fert lepidas, ſapidaſque, quibus oves & armenta avidiſſime reficiuntur, quas magna cum delectatione carpunt, quia in ſolitudine orationis & contemplationis, ac cœleſtis deſiderii opera producuntur, quibus animus juſti ſuaviſſime paſcitur, ſapidiſſimeque reficitur: nec enim credendum eſt, opera ſanctorum, qui mundi fugiunt conſortia, inſipida eſſe, ſed potius ſalſiſſima, ſapidiſſimaque. Hæc autem omnia ſunt quædam valida jacula, quæ dæmonis præcordia transfigunt, gladii quibus illius viſcera petunt, & lapides qui rabidi canis ora contundunt. Idcirco namque, qui terram cernens de longe, in deſerto & ſolitudine talia agit, dicitur lapidibus & ſaxis munitus, & circundatus. *Iſte*, inquit, *in ex-* *Iſa. 33. 16.*
celſis habitabit, munimenta ſaxorum ſublimitas ejus: quia ejuſmodi opera lapides quidam ſunt prævalidi, quos in diabolum projicit. Propterea, (ut annotat Divus Thomas *a*, ex Ambroſio *b*, quod & Chryſoſtomus *c*, eiſdem docuit verbis) diabolus maxime obſervat eos, qui ad deſertum ſe recipiunt: nam hoc ipſo, quod videt aliquem ſolitariam vitam arripere, ut orationibus, jejuniis, ac aliis ſanctis operibus intendat, ſeipſum ad pugnam provocatum intelligit. Hinc tot dæmonum catervæ contra Beatum Antonium egreſſæ ſunt, eo ipſo quod deſertum petiit; & quo ad ſecretiora deſerta ſe recipiebat, eo majores dæmonum inſultus videbat contra ſe paratos, ut in ejus vita annotavit Athanaſius. Quod ſimiliter D. Benedicto accidit, aliſque innumeris, qui eremiticam vitam elegerunt. Eo ipſo, quod mirabilis mulier illa in cœlum ſe recepit, ubi apparuit *amicta Sole, & Luna ſub pedibus ejus, & in capite ejus corona ſtellarum duodecim*, viſum eſt ſtatim aliud ſignum in eodem cœlo: *Ecce enim draco* *Apoc. 12.*
magnus, & rufus, habens capita ſeptem & cornua decem, &c. Et ſtetit ante mulierem, quæ erat paritura filium, ut cum peperiſſet, filium ejus devoraret. Quid namque cœli nomine, niſi deſertum, & ſolitudinem intelligimus, ubi homo ſeipſum abſcondit & celat, ut libere poſſit Deo vacare? Anima quæ ſe ad hoc cœlum recipit, cœleſti luce illuſtratur, & mundana omnia (quorum typum Luna tenet) conculcat, & cœleſtibus cogitationibus & deſideriis, tanquam ſtellis radiantibus caput ejus ſplendet. Ibi nititur parere opera bona, quæ concepit Deo inſpirante; ibi intendit mortificare carnem, & vigilias tenere, terrena contemnere, &c. Opera inquam, in quorum partu dolores ſentit. Opera enim virtutum difficilia ſunt, quorum parturitio dolorem carni affert. Sed ecce hoc ipſo, draco ſeipſum provocatum intelligit, ideoque ſubito ibidem aſſiſtit, *habens capita ſeptem & cornua decem*. Id eſt, omnibus aſtutiis, & viribus munitus, ut mulierem impugnet, partumque omnino abſumat. Hoc ipſo, quod te ad ſolitudinem receperis, aut oratorium ingreſſus fueris, ut ibi tanquam in cœlo teipſum Deo tradas, & hoc ipſo, quod converſationem mundanam fugere cœperis, & operibus ſanctis edendis te tradideris, ſtatim expectandus eſt inimicus, qui omnibus viribus contendat tui animi affectus bonos devorare. Nihil ille curat, quos videt in terra ſedentes, id eſt, terrenis rebus inhærentes, qui dicere poſſunt: *Adhæſit in* *Pſ. 43.25*
terra venter noſter, quibus & id convenit, quod dixit Chriſtus: *Qui de terra eſt, de ter-* *Ioan. 3.31*
ra loquitur. Quos quaſi ad cœlum evectos videt, appetit, & impetere totis viribus contendit.

Marginal notes: *a* 3. p. q. 41. art. 2. *b* Lib. 4. in Lucam. *c* Hom. 13 in Matth. — In vita Antonii.

§. 10. Beat

§. 10. *Bene Sponſa, cum deſcribitur pulchra ſicut Ieruſalem, deſcribitur etiam terribilis, ut caſtrorum acies.*

¶ 37 HInc intelligemus verba cœleſtis
Sponſi, amorem quo flagrabat, re-
dolentia, Sponſam alloquentis: *Pul-*
Cant. 6. 3. *chra es amica mea, ſuavis & decora tanquã*
Ieruſalem, terribilis ut caſtrorum acies or-
dinata. Quæ varie ac diverſe admodum
SS. PP. exponũt, propter ambiguitatẽ vo-
cis Hebrææ *Tirſah.* Ita enim in Hebræo
habetur: *Pulchra es amica mea, ſicut Tir-*
ſah, & decora ſicut Ieruſalem. Tirſah, duo
ſignificat, primo civitatem quandam ſpe-
cioſiſſimam, & pulcherrimam in terra Iu-
da, quam noſter Vulgatus vocat Therſa,
quæ regalis jam erat, quandò Iſraelitæ in-
greſſi ſunt terram Promiſſionis, cujus Re-
gem cum aliis illius terræ Regibus inter-
Ioſue 12. 42. fecit Ioſue: regaliſque poſtea habita fuit,
ideo cum Regnum Iſrael tẽpore Roboam
3. Reg. 12 diviſum fuit à Regno Iuda, ſicut Reges
Iuda habitabant in Ieruſalem, tanquam in
Regia civitate, ita Reges Iſrael in civitate
Tirſah, ibi primus Rex Iſrael Ieroboam,
a 3. Reg. 14. 1 & 17. ubi domus ejus dicitur *a*, conſtituta: illius
b 3. Reg. 15. 21 23 itidem ſucceſſor Baſa *b*, in qua poſtquam
regnavit, ſepultus fuit *c*. Ibidem ſedem ha-
c 3. Reg. 15. 9. buit Ela, filius Baaſa, qui ei in Regno ſuc-
ceſſit *d*. Ibi qui poſt illum regnavit Zam-
d 3. Reg. 15. 6. bri *e*. In eadem Amri *f*, qui Rex fuit poſt
e 3. Reg. 16. 15. 17 Zambri, &c. Brixianus *g*, putat fuiſſe in
Tribu Gad, quia dicitur *h*, ex illa proceſ-
f 3. Reg. 16. 23. ſiſſe Manaham, Regem Iſraël, filium Ga-
g In arca tom. 2. fol. 287. di. Volens ergo Sponſus divinus eximiam
Sponſæ ſuæ pulchritudinem, elegantiam
formæ, & venuſtatem exprimere, & indi-
h 4. Reg. 15. 17. care, nihil in ea reperiri, quod non regale
eſſet, majeſtateque Regia dignum, imo in
ea omne quod regale excellentiſſimumque
eſt, ac Regio ſplendore dignum, inueniri,
duabus illis Regiis civitatibus pulcherri-
mis, quæ in Palæſtina erant, Therſa & Ie-
ruſalem, eam comparavit. Hunc ſenſum
Hebræi probant, ſignanter Aven Ezras:
nec eſt omnino incongruus. Secundo ſi-
gnificat Thriſah, beneplacitum, à verbo
Raſah, quod ſignificat placere, diligere, רצה.
gratum habere, quomodo dicitur *a*: *Pater* a Prov. 3. 12.
in filio complacet ſibi: Et *b*, *placuerunt illi* b Pſal. 101. 15.
lapides ejus: Et *c*, *Aſſer ſit placens fratribus* c Deut. 33. 24.
ſuis. Hanc ſignificationem ſequuntur Se-
ptuaginta, qui vocem Thirſah, tranſtule-
runt voce Græca Eudocia, quæ benepla-
citum ſignificat, aut rem in qua ſumme
complacemus, quomodo dixit David: *Be-* Pſal. 146. 11.
neplacitum eſt Domino ſuper timentes eum.
Et Paulus: *Non in pluribus eorum bene-* 1. Cor. 10. 15.
placitum: Quomodo Euthymius *a*, Pa- a In ca. 3. Matth.
ternam illam vocem explicat *b*: *Hic eſt fi-* b Matth. 3. & 17.
lius meus dilectus, in quo mihi bene com-
placui. Iuxta hunc ſenſum vult Sponſus
indicare, quam grata Sponſa ejus oculis eſ-
ſet, quaſi dicat: Pulchra es in oculis meis
amica mea, in qua propter decorem &
pulchritudinem complaceo, & beneplaci-
tum eſt mihi, ſicut in Ieruſalem. Ita ſancti
Patres Græci explicant, Gregorius Nyſſe- In cap. 6. cant.
nus, Theodoretus, Pſellus, Philo Carpa-
thius Epiſcopus: ita & ex Latinis D. Am- Lib. de Iſaac & anim. c. 7.
broſius. Laudatur, inquit, Sponſa à Spon-
ſo, quæ jam non ſolum ſoror dicitur, ſed
& beneplacita nominatur, quaſi ei com-
placita, qui complacuit Patri. Ita & ex He-
bræis R. Selemoh, qui ita tranſtulit: Pul-
chra es amica mea, quæ beneplacita es mi-
hi, decora ſicut Ieruſalem. Alludere vide-
tur Salomon ad illud, quod frequentiſſi-
me vocatur Ieruſalem, civitas à Deo ele-
cta, in qua beneplacitum illi erat habita-
re. Commune regibus fuit, ædificare ſibi
civitatem, ſuis moribus convenientem, in
qua gratiſſime habitarent. Ita Ieroboam
factus Rex: *Ædificavit Sichem in monte* 3. Reg. 12 25.
Ephraim: Erat enim ipſe Ephrateus, *&*
habitavit ibi Similiter & Nabuchodono- ¶ 38
ſor Babylonem reædificavit, quam tam
gratanter habitabat, ut in aula Babylonis
deambulans, ſibi in illa civitate complacens
diceret. *Nonne hæc eſt Babylon magna quam* Dan. 4. 27.
ego ædificavi, in domũ Regni & robore for-
titudinis meæ? Deus ſupremus Rex in mun-
do habere voluit civitatem Regiam, in
qua gratiſſime habitaret: illa fuit Ieruſalem,

3.Reg.8. quæ propterea in Scriptura vocatur *Dei e-*
16.& 48. *lecta civitas*, de qua David ex profeſſo:
& 3.Reg. *Mons Dei, mons pinguis, mons coagulatus;*
11.1.3. *mons in quo beneplacitum eſt Deo, habitare*
36.& ali- *in eo. Etenim Dominus habitabit in finem.*
bi ſæpe.
Pſ.67.16 Loquitur de monte Sion, ſuper quem Ie-
ruſalem ædificata fuit, quem vocat Mon-
tem coagulatum. Dictio Hebræa, & Græ-
ca à caſeo dicitur, unde Euthomius ver-
In Pſ.67 tendum dicit; Mons caſeatus, & Augu-
ſtinus, Mons incaſeatus, quaſi caſeo con-
ſperſus: Hilarius, montes caſeatos, ut ſi-
gnificetur abundantia butyri & caſei, præ-
pinguedine terræ. Montem etiam pinguem
vocat: in Hebræo, Baſſan, qui fertiliſſi-
mus erat, ad illius fertilitatem exprimen-
dam. In hoc monte, inquit, beneplacitum
eſt Deo, habitare in eo, quia civitatem ibi
extrui voluit, in qua regni ſui ſedes, quæ
templum erat, collocaretur. *Etenim Do-*
minus habitabit in finem. Tam beneplaci-
tam habuit hanc habitationem, ut in per-
petuum ibi ſit habitaturus. Hæc verius per
allegoriam; ſunt explicanda, de quibus
alibi. Hoc ſuppoſito recte Sponſi verba in-
telliguntur. *Pulchra es*, inquit, *amica mea*,
& beneplacita mihi propter decorem, ſicut
Ieruſalem: ſicut enim illa eſt electa civitas,
in qua beneplaceo habitare, gratiſſimam
habitationem, placidemque manſionem
habeo; ita & in te, tecum vivere, tecum
commorari, converſari, in corde tuo re-
quieſcere. Ex quibus poſſumus aliquate-
nus conſiderare, animæ juſtæ & ſanctæ,
quam ſibi Deus Sponſam aſſumpſit, excel-
lentiam, in qua is, quem cœli cœlorum
capere non poſſunt, gratiſſimam ducit ha-
bitationem, & beneplacitum eſt Deo ha-
Ioan. 14. bitare in eo, de quo dixit Chriſtus: *Si quis*
23. *diligit me, &c. ad eum veniemus, & man-*
ſionem apud eum faciemus. Hoc Deus in
deliciis habet, hoc ſibi ſuave & beneplaci-
tum, in juſto habitare, cum eo converſari,
colloqui, & permanere in ejus corde, tan-
quam in ſublimi Regni ſui ſede, nec un-
quam Rex aliquis tam grate & ſuaviter
in aliquo Regno ſuo, quam Deus in ani-
Hom. 38. ma juſti habitat: quæ propterea, ut Divus
in Evang. Gregorius annotavit, dicitur: *Regnum*
Cœlorum, & Cœlum, & Sedes ſapientiæ.
Hæc ſi expendas, animæ ſanctæ fœlicem
ſortem poteris ponderare. Sed ſi talis il-
la eſt, quomodo additur: *Terribilis ut ca-*
ſtrorum acies ordinata? Quod & iterum
poſt pauca verba repetit. Ieruſalem civi-
tas eſt pacis, ut nomine ſuo indicat Salem
enim, pax eſt. Et quoniam Deus, *non diſ-* 1.Cor.14.
ſenſionis, ſed pacis Deus eſt, talem civita- 33.
tem, quæ pax vocaretur, elegit; de qua
David: *In pace* (in Hebræo Salem) *factus* Pſ 75.3.
eſt locus ejus, & habitatio ejus in Sion. Si-
on mons excelſus erat, cujus vertex vide-
batur locus ab omnium inferiorum per-
turbatione quietus & alienus: idcirco ha-
bitatio ejus in Sion, in excelſo, in pace.
Talis eſt locus in quo Sponſus ſuaviter
quieteque requieſcit, qui dicit: *Lectulus* Cant.1.
noſter floridus. Quomodo igitur, dicens 16.
Sponſam eſſe ſibi beneplacitam ad quie-
ſcendum, & habitandum ſicut Ieruſalem,
addidit: *Terribilis ut caſtrorum acies or-*
dinata? In Hebræo, nomen fœmininum
Aimah; quod nuſquam alibi in Scriptu- אימה.
ra ſacra reperitur, & ſignificat terribilem,
formidabilem, horribilem, horrorem cæ-
teris incutientem; & tam paratam ad bel-
lum, ut vexillum habeat elevatum. Unde
Theodoretus legit, *terrorem injiciens:* Pa- In cap.16
gninus: *caſtra cum vexillis:* alii: *terribi-* Can.
lis ut vexillata, id eſt, ut caſtra, quæ vexil- ¶ 39
lo elevato ad bellum provocant & proce-
dunt. Si ſicut Ieruſalem pacifica ad habi-
tationem Sponſi beneplacita eſt, quomo-
do terribilis & terrorem incutiens; Di-
vus Gregorius Nyſſenus confitetur, rem Orat.15.
eſſe hanc difficilem ad explicandum, ſed in Cant.
quæ noſtrum inſtitutum elegantiſſime de-
clarat. Videtur namque Salomon alluſiſſe
ad id, quod de civitate Ieruſalem David,
pater illius præcinuerat, quod egregie
Beatus Baſilius explicat. Dicit David, Pſal.47.
Deum ædificaſſe ſuper montem Sion, ci-
vitatem Ieruſalem, quæ civitas Dei no-
ſtri, & civitas Regis magni vocaretur, in
qua habitationis ſuæ ſedem beneplacitam
haberet: qui ſtatim, ut inquit Baſilius, A- Sch. in
quilonis meminit, quoniam illinc conti- Pſal.47.
nuo exoriebantur ipſorum Barbarorum
bella

Ierem. 1. bella, & Prophetæ continuo Aquilonis Re-
13. gem exponentes, & ollam ex ea orbis regione ardentem deſcripſerunt. Illuc enim Perſarum ſita eſt regio reſpectu Palæſtinæ; Babylonia, Chaldæa, Syria, unde inſurgebant Reges inimici, Ieroſolymam expugnaturi. Hæc egregiè David proſequitur. *Magnus*, inquit, *Dominus & laudabilis nimis.* Multis nominibus, & rationibus innumeris, laude dignus eſt, imo & *major omni laude:* peculiariter autem *in*
Eccl. 43. *civitate Dei noſtri*, quam ædificavit in
33. monte ſancto ejus. Ædificata fuit Ieruſalē, ut diximus, in monte Sion, qui altior erat omnibus aliis montibus circumſtantibus, qui propterea dictus eſt Sion, id eſt, ſpecula, aut Moria, id eſt, locus conſpicuus & excelſus. Idcircò in Scripturis ſanctis dicitur *Cornu*, quod eſt in animalibus eminentius & altius. *Vinea*, inquit, *facta eſt*
Eſai. 5. 2. *dilectio in cornu*, id eſt, in monte Sion, *filio olei*, id eſt, uberi & pingui. Propter eandem cauſam dicitur Ieruſalem, *filia Sion*, quia ex monte Sion oriri videbatur, ſuper quem erat fundata & extructa. Hæc civitas Dei noſtri, *fundatur exultatione univerſæ terræ*, quia jam homines Deum in peculiari loco habitantem conſpiciunt, locumque ſciunt, ad quem recurrere poſſint, quando ſacrificium offerre, aut vota emiſſa adimplere, & peculiares orationes fundere voluerint. Sed eo ipſo quod ſupra illum montem civitas extollebatur, impetenda exponebatur flatibus frigidiſſimis Aquilonis: *Latera Aquilonis civitas Regis magni*, id eſt, hæc civitas excelſa Regis magni, latera expoſita habuit, ad Aquilonem, illius vehementiſſimis flatibus impetenda. Expende vim loquutionis. Hujus enim civitatis latera, eo ipſo quod eminebant, & ex fortiſſimis lapidibus erant conſtructa, Aquiloni ſe repræſentabant, illum ad flatus potentiſſimos contra ſe emittendos, quaſi provocabant. Hoc, ut ex Baſilio annotabamus, ideò dixit David, quia Reges terræ, ſignanter illi, qui ad Aquilonem reſpectu illius civitatis erant, viſu illius civitatis, pulchritudinis & firmitatis ejus, quaſi inde provocati, acre bellum contra illam excitarunt: ideoque ſubdit: *Quoniam ecce Reges* 2. *Paral.*
terræ congregati ſunt, convenerunt in unum. 14.
Quod Prophetice dicit, propter ea quæ facta ſunt, cum tempore Regis Aſa contra eam Æthiopes, decies centenis millibus venerunt, & tempore Regis Ioſaphat, 2. *Paral.*
Moabitæ & Ammonitæ innumeras copias 20.
traxerunt; & tempore Regis Ezechiæ, cum 4. *Reg.* 19
Senacherib, innumerabili militum exercitu Ieroſolymam circundedit; qui tamen omnes fracti ſunt, & territi, Deo civitatem ſuam protegente, & occidente nocte una centum octoginta quinque mille virorum exercitus Regis Aſſyriorum. *Ipſi* propterea *viderunt ſic, admirati ſunt, conturbati ſunt, tremor apprehendit eos, ibi dolores ut parturientis, &c.* His igitur Salomon al- ¶ 40
luſiſſe viſus eſt, divini Sponſi erga Sponſam amatoria verba expon ens. Pulchra es amica mea, & ſuavis, aut beneplacita mihi, ad habitandum & quieſcendum, propter decorem, ſicut Ieruſalem. Ecce anima juſti, beneplacita Deo ſicut Ieruſalem, ædificata ſuper montem excelſum, quia terrena relinquit, mundana contemnit, ad altiora ſe evehit, ſuper montem Sion, id eſt, ſpeculam, conſtituit oculos, ab inferioribus avertens, ad ſuperna contemplanda erigens. Ex hoc ergo, beneplacitum Sponſi habitaculum, Sponſa fit, quod mundana & inferiora deſerens, ad ſuperna & ſublimia procedit, & in montem Sion ſe collocat, ubi tanquam ex ſpecula poſſit cœleſtia contemplari, ubi tanquam Ieruſalem ex ſanctis meditationibus, orationibus, jejuniis, vigiliis, &c. tanquam ex vivis lapidibus, vitæ ſuæ laterea extruit & erigit: quæ hoc ipſo ad Aquilonem expoſita patent, ipſumque quaſi provocant, ut ſuis vehementiſſimis frigidiſſimiſque flatibus impetenda aſſumat. Notum eſt, Aquilonis nomine, dæmonem in Scripturis exprimi, ut Auguſtinus *a*, hæc expendens annotat, & a *In Pſ.*
obſervarat Divus Hieronymus *b*: nam hoc 47.
ipſo, quod homo mundum relinqui, ſecu- b *In c.* 40
laria fugit, altiora loca contemplationi apta *Ezech.*
tenet, deſertum incolit, & quaſi ſupra montem Sion ſe conſtituit, ut Dei beneplaci-

 tum

Digitized by Google

tum fiat habitaculum, ſeipſum exponit flatibus vehementibus, id eſt, validis tentationum incurſionibus impetendum, & illa opera ſunt, quaſi vexillum quod elevat, illum ab bellum advocans & provocans: idem namque eſt, ad deſertum ſe recipere, & ibi operibus ſanctis intendere, quod ad arma ſignum dare, & tympanis reſonare, quibus ſe diabolus provocatum intelligit. Hoc experiuntur, qui mundana fugiunt, à ſecularibus ſe abſtinent, & carnalibus deſideriis renuntiant: qualis erat Paulus, qui acri bello ſe perpetuo impetitum clamabant; qualis David, qui jugem incurſionem hoſtium ſe pati dicebat: tales ſancti omnes, qui pie vivere volentes in Chriſto, variis ſunt perſecutionibus agitati: talis & Chriſtus Dominus, quem cum Deus vellet tentari, in deſertum duxit, jejuniis, vigiliis & orationibus intentum, ut hoc ipſo Aquilonem ad illum tentandum provocaret. Hinc intelliges cur tentationes non ſentias, nec diaboli impugnationibus affligaris. Quia ſi tu nec minimum lapidem contra eum mittis, nec ullo bono opere ſanctove provocas, ſed quæ ei ſunt placita perpetuo agis, quomodo ab illo impugnandus es? Si perpetuo manes in locis, ubi ipſe regnat, obſequia illi grata perficiens, quid contra te aget? Si cum detractoribus perpetuo ſedens, proximo detrahis, & cupiditatibus ſeculi traditus, quæ diabolus ſuggerere poſſet, tu quaſi illum præoccupans, quæris, quidnam contra te debet movere? Certè nihil minue ille curat, quam contra te bellum agere, quem quietum dimittis, cui nihil contra ſe agenti, magis te offers ſubjectum, quam ſi te acri bello impeteret.

Nec ſerpens ipſe contra eum excitatur, qui illum nulla tatione viget.

§. II. *Docet Chriſtus, primum armorum genus quo muniendi ſumus, eſſe aſſiſtentiam Spiritus ſancti, cujus invictam virtutem expoſuit Iſaias.*

¶ 41 DUctus eſt Ieſus in deſertum à Spiritu, ut tentaretur à diabolo. *Videns David Regem Saul, Principem Ionathan, & inclytos Iſraël Sagittis Philiſtinorum vulneratos, cecidiſſe in montibus Gelboe, ſtatim initio regni ſui *præcepit filiis Iſraël, ut addiſcerent artem ſagittandi*, qua ſe poſſent tueri à Philiſtinorum acutis ſagittis. (2. Reg. 1. 18.) Omnes homines incipientes ab Adam, cadebant dejecti & vulnerati ſagittis dæmonum venenatis; neceſſarium nobis erat, artem ſagittandi addiſcere, per quam poſſemus ejus telis reſiſtere. Hanc ut doceret venit Chriſtus Dominus, qui ideo in deſertum ducitur, poſtquam commendatus fuit à Patre in Baptiſmo, ut ipſo ſuo opere & exemplo nos doceat, qualiter muniri debeamus, ut harum ſagittarum vim valeamus infirmare. Poterat, inquit Auguſtinus *a*, à ſe diabolum prohibere, ſed ſi non tentaretur, tibi tentando vincendi magiſterium non præberet: ſi ille (inquit idē *b*,) non vinceret, quomodo diſceres tu cum tentatore pugnare? Ideo ducitur, inquit D. Petrus Chryſologus *c*, ut vincendi formam largiretur. Hodie (inquit *d*) Chriſtus Rex noſter, commilitones ſuos de Euangelico allocutus eſt tribunali, inimicorum dolos prodidit, & conatus, ubi, & quando, & quomodo confligendum ſit, nobis triumphali conſtitutione ſignavit. Nunc in deſerto Chriſtus eſt (inquit Ambroſ.) agit hominem, inſtruit, informat, exercet: vide ergo arma Chriſti, quibus tibi, non ſibi vicit. Hæc omnia, inquit Chryſoſtomus, propter te facta ſunt: æmulare hanc, atque imitare victoriam. Sacer propterea Euangeliſta, ſtatim in principio, arma quibus Chriſtus munitus inceſſit, curavit exprimere, ut ad eadem reſumenda nos excitaret. Ad victo-

a In Tr. 60.
b In Tr. 90. Conc. 2.
c Serm. 11.
d Ser. 13.
Lib. 4. in Lucam.
Hom. 13. in Matth.

Digitized by Google

victoriam namque reportandam, ſummè conducunt arma opportuna. Hæc prima 1.Reg.17 38. Saulis cura, cùm David ſeipſum obtulit pugnaturum cum Golia; *impoſuit enim galeam æream ſuper caput ejus, & veſtivit eum lorica:* & David ipſe, arma quæ ſibi minus congrua agnovit, reliquit, & lapides limpidiſſimos elegit, quos judicavit aptos ad Gigantē dejiciendum. Duo autē armorum genera inſinuat Euangeliſta, quibus Chriſtus Dominus ſe munivit, & armavit. Unum ex parte Dei, aſſiſtentia ſcilicet Spiritus ſancti, ejus virtus & favor, alterum ex parte ſui, validum ſcilicet, aſperumque jejunium. Primum armorum genus exprimit dicens: *Ductus eſt Ieſus à Spiritu*: vult namque dicere, ut annotavit Lib.2. de Fide ad Reginas § de Chriſti ſanctifica. Lib. de jejun. & tentat. Chriſt. Cyrillus, Spiritus virtute armatus, ſupra humanæ naturæ conditionem inceſſit: aut ut Cyprianus: ductus eſt à Spiritu, id eſt Spiritu ſancto duce & comite. Itaque favorem Spiritus ſancti, ejus motum, impulſum, virtutem, dona, ſecum ducebat, quo favore armati incedunt filii Dei, de Rom 8.14 quibus Paulus: *Qui ſpiritu Dei aguntur, hi filii Dei ſunt.* Unde & potiùs Euangeliſta Ioan.6.64 vocat, *ſpiritum*, abſolutè, & ſine addito, quia *ſpiritus*, inquit Chriſtus, *eſt, qui vivificat*, roborat, vires ſuggerit, & confortat, Spiritus ergo ſancti favore Chriſtus munitur. Nunquid non ipſe potens erat, omnes inimici vires abſque aliquo labore confringere, qui eſt virtus Patris, omniaque portat verbo virtutis ſuæ? Solus, in- Serm.13. quit B. Petrus Chryſologus, poterat obtinere victoriam; propter nos tamen, & noſtram formidinem, adeſſe tota juſſit præſidia de ſupernis, ut ea nobis neceſſaria omnibus modis intelligamus. Fuit Pelagianorum præcipua hæreſis, aſſerentium, ho- ¶ 42 minem poſſe omnes diaboli incurſus viribus propriis ſuperare, abſque peculiari Spiritus ſancti favore, ut ſæpe referunt ſancti Patres: ſignanter B. Auguſtinus, cujus præcipuum inſtitutum fuit, hunc errorem revincere, & Hieronymus peculiaribus libris contra Pelagianos editis. Nobis autem tanquam certiſſimum Catholicæ fidei dogma ſupponendum eſt, primum armorum genus, quo nos oportet muniri ad dæmonem vincendum, eſſe divinum favorem & gratiam, quam propterea, inquit Baſilius, die ac nocte, implorare debemus, orantes & dicentes: *Deus in adjuto-* Homil. de Bapt. p. 230. *rium meum intende.* Edidit B. Baſilius quaſdā Homilias de baptiſmo, in quibus multa ſcitu digna explicat de baptiſmo & ejus effectu: quoniam autem notum eſt, diabolum ſtatim movere bellum contra baptizatos, aliam ſubdidit Homiliam, cui titulum ſuppoſuit: *Quod ſine divina virtute & gratia nullus poſſit reſiſtere Satanæ.* Unde & ita incipit: Quibus ineſt divina lex, Habetur pag. 253. non atramento & literis inſcripta, ſed Spiritu Dei viventis, nec tabulis lapideis impreſſa, ſed tabulis cordis carnalibus inſita, illi mentis oculi illuminati exactè ſciunt, quam impoſſibile ſit propriis viribus offendicula verſute hoſtis vincere, niſi inſuperabilis potentia Dei ſuccurrat. Qui Verbi Dei honore cumulati non ſunt, ii fruſtra inflati, libero ſe putant arbitrio peccati occaſiones inanire poſſe, &c. Ut hanc doctrinam Baſilius confirmet, varia Scripturæ ſacræ loca expendit. Certè dicturus David de viro juſto, quod ſuperaturus eſſet diaboli impugnationes: *Super aſpidem*, in- Pſal.90. quit, *& baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem*: ſuppoſuit prius, illum munitum divino adjutorio, & cœleſti Spiritus ſancti protectione: *Qui habitat*, inquit, *in adjutorio altiſſimi, in protectione Dei cœli commoratur.* Impoſſibile namque, inquit Baſilius, eſt ambulare ſuper aſpidem & baſiliſcum, & conculcare leonem & draconem, qui non prius ſeipſum quatenus homini poſſibile eſt, repurgavit, ut poſſit corroborari ab eo, qui Apoſtolis dixit: *Ecce dedi vobis poteſtatem,* Luc.10. 19. *calcare ſuper ſerpētes, & ſcorpiones, & ſupra omnem virtutem inimici.* Si humana natura extra Spiritus ſancti panopliam, diaboli inſidiis reſiſtere poſſet, utique ab Apoſto- Rom.16. 20. lo dictum non eſſet: *Deus autem pacis conterat Satanam ſub pedibus veſtris brevi.* Ex quibus infert, meritò Chriſtum Dominum, quando docuit nos orare, & quid petere deberemus, juſſiſſe precari, non ſolū

Digitized by Google

ne ingrediamus in tentationem, ſed ut liberet nos à malo, id eſt, diabolo, à quo ſine Dei favore liberari non poſſumus. Itaque qui divinæ, inquit, gloriæ particeps eſſe cupit; opus habet, ut ex omni corde ac virtute noctes ac dies divinæ potentiæ auxilium ambiat. Hoc ipſum ex profeſſo demonſtrare aſſumpſit Hieronymus, in cujus confirmationem expendit verba Chriſti Domini dicentis ad Petrum: *Simon, ecce Satanas expetivit vos, &c. ego autem rogavi pro te, ut non deficiat fides tua.* Nam ſi in Apoſtoli poteſtate ſitum erat, ut ſi voluiſſet non deficeret fides ejus, quid opus fuit, Chriſtum ſua oratione cœleſte auxilium implorare? In quibuſdam etiam, inquit, exemplaribus tam Græcis, quam Latinis invenitur, ſcribente Lucæ: *Apparuit illi Angelus de cœlo confortans eum:* Haud dubium quin Dominum Salvatorem, *& factus in agonia prolixius orabat, factuſq; eſt ſudor ejus, ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram.* Salvator in paſſione ab Angelo confortatur & Critobolus meus (inquit Hieronymus, ironice Critobolum pro P. lagii perſona ſupponens) non indiget auxilio Dei, habens liberi arbitrii poteſtatem: & tam vehementer ille orabat, ut guttæ ſanguinis prorumperent ex parte, quem totum erat in paſſione fuſurus. Qui tali ſe oratione ante certamen munivit, demonſtravit apertè, quo affectu, debeat unuſquiſque divinæ gratiæ favorem implorare, cum dæmone congreſſurus. Deinde expendit etiam Hieronymus, quod ibidem ſubditur: *Quid*, inquit *dormitis? Surgite & orate, ne intretis in tentationem.* Debuit, juxta Pelagianos dicere, Surgite & reſiſtite, nam liberum habetis arbitrium. & ſemel conceſſa vobis à Domino poteſtate, nullius alterius indig[ ]is auxilio. Inſuper annotat verba illa Domini: *Non poſſum ego à me ipſe facere aliquid.* Arriani objiciunt calumniam: ſed reſpondet Eccleſia, ex perſona hominis dici, qui aſſumptus eſt. Si igitur Chriſtus quatenus homo, nihil poteſt à ſeipſo facere, niſi Patris favore, & potentia munitus, quomodo poterit miſer homo, ſine tali favore inſignem de inimicis

Lib. 2. cont. Pelag. to. 2. pag. 217.

Luc. 22. 31.

Luc. 22. 43.

¶ 43

Ioan 5. 30

ſpiritualibus victoriam reportare? Hujus occaſione expenderat Hieronymus illud, quod cum Chriſtus poſt diſceſſum illius juvenis divitis dixiſſet: Facilius eſſe camelum intrare per foramen acus, quam divitem intrare in Regnum cœlorum, interrogaverunt Apoſtoli: *Et quis poteſt ſalvus eſſe?* Et audiunt à Domino: *Quæ impoſſibilia ſunt apud homines, poſſibilia apud Deum ſunt.* Ergo aliqua quæ apud homines impoſſibilia ſunt (inquit Hieron.) ex eo poſſibilia oſtenduntur, quod apud Deum poſſibilia ſunt. Ex quibus procedit contra eoſdem Pelagianos, ad probandam neceſſitatem divini auxilii & favoris, ad vincendas diaboli impugnationes: quia non minus poſſumus nos, quam Apoſtoli dicere: *Et quis poteſt ſalvus fieri?* Quia ſi homo non poteſt ſalutem conſequi, niſi omnes diaboli incurſus & vires ſuperaverit, quis poteſt ſalvus fieri? Certum eſt namque, tenebrarum Principem habere vires robuſtiſſimas, qui ideo comparatur leoni, draconi, baſiliſco, de quo ipſe Deus fatetur, quod *non eſt poteſtas ſuper terram, quæ ei comparetur.* Certum eſt itidem, hominem eſſe debilem & infirmum, quem Iob comparat *folio, quod vento rapitur*, & quem David vocat, *univerſam vanitatem.* Si ergo homo debet dæmonem vincere, ut ſalvetur, quis poterit ſalvus fieri? Optime reſpondit Chriſtus, hoc quidem impoſſibile eſſe apud homines, poſſibile tamen eſſe Deo, qui vires, auxiliũ, & favorem hominibus præſtat, ut homo poſſit de tali inimico victoriam reportare. in hujus confirmationem expendit Hieronymus illud: *Domine, ut ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos.* Nemo enim coronatur, niſi qui legitime certat: ad legitimum certamen ſcuto indigemus: hoc præſtat Deus, cum ſua mera & libera voluntate nobis cœleſtem favorem ſubminiſtrat. Noſtra ergo victoria & corona victoriæ, inquit Hieronymus, illius protectione & clypeo paratur. Ex quibus infertur, quanta cura & ſolitudine teneatur homo, cœleſtem favorem implorare, procurare, & quærere. Hæc latius ex Scripturis ſacris

Matth. 19. 25.

Lib. 1. cont. Pelag.

Iob. 41. 24.

Iob 13. 25.

Pſal. 38. 6.

Pſal. 5. 13.

ſacris exponenda ſunt, oſtendendumque
quomodo Chriſtus, Spiritus ſancti donis
munitus ad bellum proceſſerit, eiſdemque
donis nos oportere muniri, ut vincamus.
Ductus, inquit, *eſt Ieſus in deſertum à ſpiritu.* Videtur Euangeliſta alludere voluiſſe
ad illum inſignem locum Eſaiæ, ubi tam
manifeſte de Chriſto Domino ſermo eſt,
ut non ſolum omnes ſancti Patres id affirment & probent, ſed & Chaldaicus Paraphraſtes expreſſe aſſerat, & plurimi Rab-
Eſa. 11. 1 binorum affirment. *Egredietur*, inquit, *virga de radice Ieſſe, & flos de radice ejus aſcẽdet.*
Ieſſe pater fuit Davidis, idemque eſt, de
¶ 44 radice Ieſſe, ac de domo & familia Davidis. Et conſulto Propheta non dixit, de radice David, ne quis exiſtimaret, quod virgæ & floſ ori orituro, aliquid ex dignitate
In cap. 11 Eſa. apud Leonem Caſtrenſ. Davidis accreſceret. Annotat autem Procopius id, quod ex Hebræis, ſignanter R.
Kimhi & multi Latinorum obſervant, in
שרש Hebræo non haberi vocem, *Sores*, quæ ſignificat radicem ſub terra conditam, ſed
גזע. *Gazagh*, quod ſignificat truncum, à quo
etiam tanquam à radice oriuntur rami, &
non quomodocunque, ſed qui truncatis
diſſectiſque ramis ſuper terram, quaſi ſiccus relinquitur. Ita apud eundem Eſaiam:
Eſa. 53. 2. *Et aſcendet ſicut radix de terra ſitienti, non eſt ſpecies ei neque decor.* Ita apud Iob: *li-*
Iob 14. 7. *gnum ſi præciſum fuerit, &c. ſi ſenuerit in terra radix ejus. &c.* His itaque verbis, Propheta magnum indicavit myſterium, ſupponens Regnum Davidis præſcindendum,
& remanſurum truncum, quod, ut annotat B. Hieronymus, factum fuit tempore
Ezech. 21. 25. Sedechiæ, cui propterea dictum eſt. *Tu autem prophane, aufer cidarim. tolle coronam, impie Dux Iſraël cujus venit dies in tempore iniquitatis præfinita.* Cidaris etſi frequẽter ornatum ſacerdotalẽ ſignificet, ſed frequentiſſime etiam Regium diadema exprimit: nam propriè, ut Suidas dixit, ſignificat tiaram, quæ vox ornamentum Regibus & Sacerdotibus commune deſignat.
Hanc cidarim, & coronam deponere jubetur, quia in Sedechia, qui Babylonem
captivus ductus eſt, Regum ſeries ex Ieſſe
aut David fuit præciſa, de quo propterea
iterum dictum eſt: *Scribe virum iſtum ſterilem, virum qui in diebus ſuis non proſperabitur, nec enim erit de ſemine ejus vir, qui ſedeat ſuper ſolium David & poteſtatem habeat ultra in Iuda.* Quamvis non propter- *Ier. 20. 30*
ea defecerit Prophetia Iacob, de Regno in
Tribu Iuda conſervando, uſque ad Chriſtum. Nam poteſtas regia manſit apud *Lib. 9. de Demonſtratione Euang.*
Sacerdotes; qui ex parte matris fuerunt de
Tribu Iuda, de quo Euſebius Cæſarienſis,
& nos alibi dicemus. Manſit ergo familia *Amos 9. 11. & Act. 15. 16.*
David aut Ieſſe, quaſi trunca, redacta in
privatam familiam, & ideo dicitur, *Decidiſſe tabernaculum David*: Illam Propheta inſinuare voluit dicens: *Egredietur virga de radice*, aut de trunco *Ieſſe*, qui præciſus videbatur, & omni ramorum propagine ſpoliatus. Et vere ita fuit: nam quando
domus David jam abſumpta videbatur,
ortus eſt Chriſtus, &c. Virgæ nomine
multi Chriſtum intelligunt, Origenes *a*, *a Hom. 6. & 9. in Num. & in c. 2. Ier.*
Hilarius *b*, Ambroſius *c*, Clemens Alexandrinus *d*, Procopius *e*, annotantes, virgæ
nomine dignitatem Regiam explicari. Ita *b In Pſ. 2.*
& Thargum intellexit, quod ita transfert: *c Lib. 3. Offi. c. 14. & lib. de Iſaac c. 8.*
Egredietur Rex ex filiis Iſai, & Chriſtus ex filiis Iſraël creſcet. Unde quem primo vocat virgam, à radice procedentem, poſtea
vocat florem, ab eadẽ radice prodeuntem. *d Lib. 1. Pedagog. cap. 7.*
Sed communius hoc nomine beatiſſimam
Virginem intelligunt, Tertullianus *f*, Hie- *e In 11. Iſai.*
ronymus *g*, Auguſtinus *h*, Ephrem *i*, ſignanter autem B. Leo Papa *k*. In virga, ait, *f Lib. de carne Chriſti.*
non dubie, quod beata Maria prædicta eſt,
quæ de radice Ieſſe progenita, Spiritu ſancto fœcundata, novum florem carnis hu- *g In c. 11. Iſai.*
manæ utero quidem materno, ſed partu *h Ser. 4. de temp.*
enixa eſt virgineo. *Et requieſcet ſuper eum Spiritus Domini, Spiritus ſapientiæ, & intellectus. Spiritus conſilii, & fortitudinis.* Hoc *i Orat. de Laud. Deiparæ*
manifeſtum fuit in baptiſmo, quando Spiritus ſanctus in columbæ ſpecie requievit *k Serm. 4. de Nativ. Domini.*
in Chriſto. In Hebræo verbum *Nahhah*,
quod ſignificat, conquieſcere, & conſede- ¶ 45
re tanquam in proprio requietionis loco, נחה.
ſicut apud eundem Eſaiam: *Veniat pax, requieſcet in cubili ſuo*: & Salomon: *In corde prudentis requieſcet ſapientia.* In Chriſto *Eſa. 57. 2. Prov. 14. 33.*
ergo tanquam in proprio ſuæ requietionis
loco

Digitized by Google

loco,requievit & conſedit Spiritus ſanctus; quod demonſtravit, cum in eo viſibiliter ſub ſpecie columbæ conſedit,manſit, & requievit, qui in typo veteris columbæ huc uſque *non invenerat*, ubi plene *pes ejus requieſceret*. Et merito Propheta ſeptem Spiritus ſancti dona,& ſeptem operationes enumerat, ut indicaret numero ſeptenario plenitudinem Spiritus ſancti; ut annotarunt Origenes *l*, & Athanaſius *m*, quod & Euangeliſta expreſſit ſubdens *n*, *quod plenus Spiritu ſancto, regreſſus eſt à Iordane:* Quid autem Chriſtus poſtquam plenus Spiritu oſtenſus fuit, fecerit, explicat Propheta ſubdens: *Et delectabitur infans ab ubere, ſuper foramina aſpidis, & in caverna reguli, qui ablactatus fuerit, manum ſuam mittet*. B. Ambroſius *o*, Divus Gregorius *p*, & gloſſa ordinaria, ſimiliter de Chriſto verba hæc accipienda credunt,qui ſæpe ab eodem Eſaia vocatur puer *q*, & parvulus *r*, & ſervus *ſ*, propter humanitatem & humilitatem. Quibus verbis ſignificat Propheta, quod Chriſtus Dominus, poſtquam baptizatus fuit,& quaſi ablactatus, & expoſitus, ut jam ad majora edenda opera ſe converteret, ubi plenus Spiritu ſancto fuit demonſtratus,proceſſurus erat, ad pugnandum cum diabolo. Hocque illud eſt: *Mittet manum ſuam ad foramen aſpidum, & in cavernam reguli, &c.* Figurate (inquit Tertullianus) ſcorpios & colubros, appellat ſpiritalia malitiæ, quorum ipſe Princeps dicitur ſerpens, draco, leo, regulus, quod illo Davidis ſignificatur: *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem.* Mittere manum, apud Hebræos eſt, illam contra aliquem extendere: quomodo dixit David: *Non mittam manum meam in eum: & ſuper tribulantes eos miſiſſem manum meam.* Ideoque *mittet manum*, id eſt, ſe totum convertet, ut manus conſerat cum Principibus tenebrarum, quos tam ſecure Spiritu ſancto ſociatus aggredietur, ut verius dicatur, quod *delectabitur* luctans cum illis: non timebit eorum venenum, qui Spiritus ſancti donis eſt repletus. Ex quo & illud fiet conſequens, quod nullatenus poſſint

Gen. 8. 9.
l Hom. 6. in Num.
m Lib. de Fide unitatis & Trinit.
n Luc. 4. 1
o Praf. in Pſal. 37.
p Lib. 17. Moral. cap. 19.
q Eſa. 9. 6
r Eſa. 11. 6.
ſ Eſa. 42. 1.
Lib. 4. cont. Marcion.
Pſ. 90. 13
1. Reg. 24. 7.
Pſ. 80. 5.

tales aſpides & reguli illis nocere, qui eodem Spiritu muniti fuerint. Unde & ſubdit: *Non nocebunt, neque occident in univerſo monte ſancto meo.* Septuaginta: *Non malefacient, neque poterunt perdere ullum in monte ſancto meo.*

§. 12. *Chriſtus filios ſuos munit Spiritus ſancti virtute potentiori contra dæmonis virus, quam Marſorum & Pſyllorum contra ſerpentum venena.*

SPiritum iſtum cum tanta plenitudine habuit Chriſtus, ut de illo omnes ejus filii poſſemus accipere, quē in Eccleſia ſua reliquit (quam, ut inquit Gregorius, montem ſuum ſanctus vocat) *ut nobiſcum maneat in æternum*: ideo quantum ex ſe eſt, id præſtitit, quod neceſſarium eſt, & ſufficiens, ut hujuſmodi ſerpentes & reguli jam in Eccleſia nulli poſſint nocere. *Non malefacient*, inquit, *neque poterunt perdere ullum*. Quibus verbis duo inſinuantur, alterum, quod Chriſtus ita diaboli vires enervavit, ut jam amplius ille non poſſit nocere, modo alibi expoſito: alterum, quod iis non nocet, nec eos ſuperare poteſt, qui hoc Spiritu ejus ſancto roborantur,& vivificantur. Meminit Plinius Marſorum, qui erant quidam gentium populi, deſcendentes à Marſo, filio illius Circis, Regis Sarmatarum uxoris, ſororiſq; Æetæ Colchorum Regis, quam Auguſtinus Magam famoſiſſimā vocat, quod ejus incantationes famoſiſſimæ ſint, apud Homerū, Virgilium, Teocritum & alios Poëtas. Hæc filium ſuum Marſum, ita ſuæ incantationis & unctionis viribus munivit, ut nullatenus contra eum poſſent vel aſpides ipſæ prævalere, imo levi ſputo ſuo & halitu, earum, omniumque ſerpentum venenum enervabat. Qua virtute etiam præſtabant ipſius filii, & ab eo deſcendentes, qui earundem incantationum & unctionum reddebantur participes, quibus muniebantur, ut ſecure cum aſpidibus & ſerpentibus congredi poſſent, Qua de cauſa dixit

¶ 46
Lib. 17. Moral. cap. 18
Ioan. 14. 16.
Lib. 7. c. 2
Lib. 18. de civ. cap. 17.

dixit Solinus, gentem Marſorum à ſerpentibus illæſam eſſe, qui avita potentia muniti venena contemnunt. Hoc apud omnes authores eſt receptum, ut dixerit B. Hieronymus jam communi nomine, illum qui ſerpentes incantat, & de latibulis trahit, vocari Marſum. Quod idem de Pſyliis refert Plinius *a*, deſcendentibus à Pſyllo Libiæ Rege, de quibus Lucanus *b*:

a Lib. 7. cit.
b Lib. 9.

Gens unica terras
Incolit, à ſævo ſerpentum innoxia morſu
Marmaridæ Pſylli, &c.

Quo factum eſt, inquit Plinius, quod qui explorare volebat, an filius qui domi naſcebatur, legitimuſne, vel ſpurius eſſet, eum aſpidibus & ſerpentibus objiciebat: adulterinus ſtatim veneni potentia victus occumbebat; qui legitimus autem, inter ſerpentes & aſpides manebat illæſus; imò & eorum venena vincebat & enervabat. Quod ſimiliter tradiderunt Silius *a*, agens de Atyro Pſyllo, Gellius *b*, Crinnitus *c*, & alii multi, ſingulariter tamen Plutarchus *d*, qui ſcribit, Catonem inter per deſerta Libyæ facientem, ſecum Pſyllos duxiſſe, qui morſibus ſerpentum mederentur, partim ore ſugentes & trahentes venenum, partim ſerpentes cantibus medicantes. Et quidem ut annotat hæc eadem inſinuans Auguſtinus, nec laudamus, nec probamus Circis unctiones & incantationes, nec incolumitatem Marſi, filiorumque illius, quæ ex diaboli opere procedebant, ut latius idem Auguſtinus demonſtrat, ſed ex illis ſimilitudinem trahimus, inquit Auguſtinus, ſicuti Chriſtus ex iniquo judice ſimilitudinem conſtruxit. Sic igitur Chriſtus Dominus non Circis incantatricis, ſed Virginis ſanctiſſimæ filius, ita in ejus viſceribus genitus, unctione Spiritus ſancti fuit munitus, ut hoc ipſo liberè poſſet cum omnibus dæmonum principibus congredi, à quibus nullatenus poſſet lædi. Hocque illa verba indicant: *Mittet manum ſuam in cavernam aſpidum &c.* Sed & omnes qui ab eo ſpirituali generatione regenerari deſcendunt, & participes ſunt Spiritus & unctionis illius, virtutem inde accipiunt, ut poſſint malignum inimici virus ſuperare & enervare. Et propterea in Sacramento regenerationis unguntur baptizati, ut hoc ipſo inſinuetur, quod participes redduntur unctionis illius, qua Chriſtus unctus eſt Spiritu ſancto & virtute, potiori jure, quàm filii Marſi, unctionis & incantationis paternæ: adeò, ut hoc ipſo poſſis aliquo modo te ipſum examinare, ſi inter ejus legitimos filios valeas connumerari. Nam ſi quivis incurſus infernalis ſerpentis te dejicit, & cuivis veneato congreſſui illius ſuccumbis, videre poteris, te ipſum Spiritu Dei deſtitutum: nec propterea mirum, quod tam facile cadas & vincaris, ſi Spiritus ſancti virtutem nequaquam participas, nec ullatenus ad eam habendam te diſponis, per orationes, jejunia, & mortificationis opera. His mire concinunt verba illa Sapientis: *In hoc oſtendidiſti inimicis noſtris, quia tu es qui liberas ab omni malo: illos enim locuſtarum & muſcarum occiderunt morſus, & non eſt inventa ſanitas animæ illorum, quia digni erant ab hujuſmodi exterminari: filios autem tuos, nec draconum venenatorum vicerunt dentes: nam miſericordia tua adveniens ſanabat illos.* Sermo eſt de Ægyptiis, & de Iſraëlitis: Ægyptios ſanè muſcarum & locuſtarum occiderunt morſus: tam infirmæ belluæ in eos prævalebant, & muſcæ, quæ vel levi flatu agitatæ fugantur, illos dejiciebant, *quia digni*, inquit, *erant ab hujuſmodi exterminari*, id eſt, apti erant, hoc ipſo quod tua virtute deſtituti erant, tam infirmiter ſubſiſtebant, ut infirma animalcula poſſent eos exterminare. At filii tui, id eſt, Iſraëlitæ, tua erant virtute muniti, ideoque eos *nec draconum venenatorum vicerunt dentes.* Tradunt Nicander *a*, Plinius *b*, & Ælianus *c*, aſpidibus venenum eſſe in duobus dentibus, tenui fiſtula perforatis, per quos illud infundunt, ut videatur opponere levi fiſtulæ, qua muſca pungit, dentes fortiſſimos ac venenatos, quibus draco aut aſpis venena mortifera infundit: & oſtendit, illorum imbecillitatem ſupremam, quos levis punctura muſcarum interficiebat; & horum invictam virtutem, quos nec dentes ſupremo lethalique veneno pleni, poſſent

a Lib. 1.
b Lib. 16. cap. 11.
c Lib. 1. cap. 2.
d In vita Catonis.
In Pſ. 57.
Lib. 11. ſuper Geneſ. ad litt. c. 28.
Luc. 18. 2
¶ 47
Sap. 16. 8
a In Theriacis.
b Lib. 11. cap. 37.
c Lib. 9. de anim. cap. 28.

ſſſſ poſſent

poſſent vel leviter lædere. *Miſericordia*, inquit, *tua adveniens ſanabat eos*: in Græco, *miſericordia enim tua ex adverſo advenit*, id eſt, eos munivit, ut adverſarentur & ſe opponerent venenatis dentibus aſpidum. Quando hæc facta fuerint, non omninò conſtat, quamvis namque de muſcis & locuſtis invadentibus Ægyptios, in Exodo ſermo fit, ſed de draconibus impetentibus Iſraëlitas, nihil ibi ſcriptum apparet. Et quamvis aliqui ad ignitos ſerpentes hoc referant, ſed apertè ſatis indicatur, id quod verum credo, verè dracones validos & venenatos inſurrexiſſe in Iſraëlitas, quando egreſſi ſunt de Ægypto: quorum ingens copia & multitudo incolit regionem, juxta mare Rubrum, ut dixit Philoſtratus *a*, & alatis ſerpentibus Arabia, quæ proxima erat, abundabat, ut docuit Solinus: imò & in Ægypto ſcorpiones alatos fuiſſe, autor eſt Ælianus *b*: quod non obſcurè Eſaias ipſe dixit, in via Ægypti eſſe *viperam & regulum volantem*: de quo alibi. In hoc ergo oſtendiſti, te eſſe totius virtutis fontem & originem, & hoc ipſo filios tuos comprobaſti legitimos, & ab adulterinis diſcrevisti; quod juſtos, vel infirmarũ muſcarum dejecerunt morſus & leves puncturæ: illos autem nec validi ac venonati dentes aſpidũ vel leviter potuerunt inficere. Quid mirum, quod te vel levis mulieris inceſſus, vel infirmus carnis appetitus, aut quævis diaboli leviſſima ſuggeſtio ſubjiciat, qui Ægyptiorum tenes mores, qui nec Deum curas, nec ejus aliquam memoriam geris, qui terrenis tantum inhias, & totus traditus es; Quid mirum, quod quivis levis flatus antiqui ſerpentis te inficiat, qui forte verius quam nonnulli dicere potes: *Nec ſi Spiritus ſanctus eſt novimus*, cui non ſolum in corde tuo locũ non concedis, ſed ipſum longiſſime fugas, operibus carnalibus & deſideriis turpibus addictus? *Nam Spiritus diſciplinæ effugiet fictum*, illum, qui nulla lege diſciplinæ continetur, nullo mortificationis opere ſe diſponit. Vide viros ſanctos, quos nec univerſa inferni potentia vel leniter interficere potuit, qui Dei miſericordia & Spiritu muniti, ſe ipſos exhibent tanquam ejus filios; quiq; propterea dum Spiritu Dei aguntur, omnium ſerpentũ infernalium venea enervant & calcant. Vide illum pulchrum adoleſcentem Ioſeph, quem ſæva fera illa, domina ejus, in qua tota diaboli potentia agebat, nec leviter potuit inficere. Conſidera ſanctum Iob, contra quem diabolus ſuprema rabie excitatus, omnes quos potuit morſus inferens, non ſolùm non læſit, ſed clariſſimus ille ex pugna evaſit. Oculos converte ad tres pueros, adverſus quos univerſa diaboli poteſtas, verius quàm impii monarchæ Nabuchodonoſor exarſit, qui non ſolùm non veneno infecti fuerunt, ſed Regem ipſum infidelitatis infectione purgarunt. Attende B. Antonium, omnes diaboli catervas, ſub crudelicum animalium figuris apparentes irridentem & illudentem, quod de ſanctis Benedicto, Martino, Catharina Senenſi, aliiſque multis expendere poteris, ſicut expendit B. Athanaſius, annotans poſtquam Chriſtus dixit: *Ecce dedi vobis poteſtatem calcando ſuper ſerpentes & ſcorpios*, jã pueros & puellas virgines calcare facile favore Spiritus ſancti ſerpentinas voluptates, fallacias, aſtus, machinas & vires. Sed hæc in ſanctis Apoſtolis videre poſſumus, quos cùm Chriſtus in mundum univerſum mittere vellet, prius hujus ſpiritus ſui virtute armavit & munivit, quo tam validi redditi ſunt, ut ſupremas inimici vires ſubjecerint: de quibus Tertullianus id exponit, quod ſupra de Chriſto expoſuimus: *Et mittet infans manum ſuper foramina aſpidis, & in cavernas reguli, qui ablactatus fuerit.* Apoſtoli namque, qui pueri dicti, propter ſimplicitatem, aut propter eorum naturalem imbecillitatem, qui ex ſeipſis erant indocti, infirmi & imbecilles: hi ſanè Spiritus ſancti virtute manus converterunt, ut cum tyrannis & ſuprema eorum potentia, cum Philoſophis & eorum ſapientia, cum potentibus & eorum divitiis & facultatibus, imò veriùs cum totius inferni exercitu congrederentur, nec ullatenus victi, ſed victores omnino evaſerunt. Excellenter equidem hæc B. Ambroſius proſequitur, expli-

Exod. 8. & 16.

Num. 21.

a Lib. 3. de vita Apollonii cap. 1.

b Lib. 16. cap. 42.

Eſa. 30. 6

¶ 43

Act. 19. 2.

Sap. 1. 5.

Lib. de Paſſ. & cruc. Domini.

Luc. 10. 19.

Lib. 4. cont. Marcionem.

L. de Pa-nit.c.13. explicans illud Apoſtoli: *Hujuſmodi hominem tradidi Satanæ in interitũ*, id eſt mortificationem *carnis, ut ſpiritus ſalvus fiat.* Vide quomodo Apoſtolus manum mittat ad ſerpentem & regulum, & abſque aliqua læſione eum quo vult trahit & tetrahit. Vides (inquit Ambroſius) quemadmodum à Paulo illudatur, ut in cavernam ejus, ſicut puer ille Propheticus manum mittat, & nihil ſerpens noceat ei: de latebris eruat eum, de veneno ejus faciat ſpirituale antidotum, ut quod venenum eſt, medicamentum fiat: venenum ad interitum carnis, medicamentum fit ad ſalutem ſpiritus.

§. 13. *Virtute Spiritus ſancti homines ornantur ſicut cœli, & inſtar fulminis redduntur fortes, ſicut dixit S. Iob.*

¶ 49 Iob 26.13 AD hoc idem inſtitutum verba quædam Iob explicare poſſumus, quæ difficilia cùm ſint, in hunc ſenſum accepta, clariſſima redduntur. *Spiritus*, inquit, *ejus ornavit cœlos, & obſtetricãte manu ejus, eductus eſt coluber tortuoſus.* Voluit S. Iob Dei potentiam & ſapientiam explicare, ut amicis ſuis, qui eandem potentiam extollebant, oſtenderet ſe altius quã illos, de ipſa Dei potentia ſentire. Et poſtquam egregia divinæ potentiæ & ſapientiæ opera ad hujus argumenti amplificationem propoſuit hoc tanquam ſupremam rem concludit, quod Spiritus ejus ornavit cœlos & obſtetricante, &c. Quibus verbis duo potentiæ divinæ opera tanquam excellentiſſima expendit. Pri-
1 p.q. 66. ſeqq. mum eſt, ornatus cœlorum. Nota eſt D. Thomæ ſententia, ex ſanctis Patribus, quam communi ſenſu Theologi ſequuntur, opus creationis diſtinctum fuiſſe ab opere perfectionis vel ornatus: nam ſicut ſtatuarius primo imaginem ex ligno nudo producit, & facit, quam poſtea vivis coloribus, & ſuperducto auro & argento, pulchram vividamque reddit; ita Deus primo ex nihilo cœlos produxit, omni pulchritudine deſtitutos; quamvis ſtatim aliqua luce illi tempori & occaſione congruente illuſtraverit, dicens: *Fiat lux:* Gen. 1. 4.
poſtea tamen, die ſcilicet quarta, illos ornavit, cum dixit: *Fiant luminaria in firmamento cæli*: tunc enim produxit Solem, Gen. 1. 14
Lunam & Stellas, quibus cœlos reddidit pulcherrimos. Et obſervandum eſt, verbum illud, *ornavit*, alludere ad illud: *Perfecti ſunt cæli, & omnis ornatus eorum:* in Hebræo habetur vox, *Sabaam*, quæ ſignificat exercitum, aut militiam: unde multi legunt: *Perfecti ſunt cæli & omnis militia eorum:* quod dictum eſt ratione Solis, Lunæ, & ſiderum, quæ in Scriptura communi voce dicuntur *militia cæli*, quia per hæc non ſolum Deus pulchros reddidit cœlos, ſed potentiſſimos & magna vi ac robore præſtantes: horum namque ſiderum virtute ubique pertingunt, operantur, & quaſi toti terræ dominantur, ſicut Rex per potentem exercitum, quia propter Solis, qui vicem tenet Ducis ſupremi, & Lunæ, quæ illius vicem tenet noctu, & Stellarum influxum, ubique cœli penetrant, omnia producunt, & mundum ſubjectum tenent: quorum virtute producunt in viſceribus terræ aurum, argentum, ferrum, æs, &c. & in cavernis illius fontes, in ſuperficie herbas, in arboribus fructus, in quis piſces, &c. Cœlos itaque Deus creavit, ut in totum orbem agerent, & ſub motu ſuo & ductu omnia inferiora continerent, quos propterea ornavit Stellis, quæ non ſolum pulchros redderent, ſed quaſi militibus munivit & armavit, quarum potenti virtute omnia inferiora tam terræ, quam maris ſubjecta tenerent, & penetrarent, & ubique operarentur, producentes aurum, argentum, gemmas, herbas, fructus, piſces, &c. Hoc igitur unum opus divinæ potentiæ, quod Spiritu ſuo perfecit. Alterum eſt, productio aut parturitio colubri tortuoſi, qui naſcitur, manu ejus agente officium obſtetricis, & extrahente eum ex viſceribus, ubi gignitur. Et quidem valde probabilis mihi videtur illorum ſententia, qui ſub hac meta-

Gen. 1. 1. צבאם

Digitized by Google

phora intelligunt, voluiſſe Iob deſcribere fulminis productionem, quod exnubibus, quaſi ex utero materno, Dei manu agente prodire videtur. Inter omnia quæ philoſophia judicat admiranda, primas tenet fulmen, aut fulgur, tam ſi ejus ſub-
¶ 50 ſtantiam, quàm ſi motum conſideres. Ejus namque ſubſtantia aut materia, nihil aliud eſt quàm vapor levis, aut exhalatio ſicca, qua nihil infirmius aut imbecillius eſſe poteſt, quæ à levi fumo non differt: & nihilominus cùm hæc accenditur in nube, tanta vi potentiaque præſtat; ut nihil ei valeat reſiſtere: turres namque fortiſſimas dejicit, ferrum & æs tanquam leviſſimam paleam in momento abſumit, ſaxa validiſſima comminuit & penetrat, & verè nihil reperitur, quod ei ullatenus poſſit obſiſtere. [1. *Lib. Metheorum.*] Motus autem illius mirabilior eſt, quia, ut annotavit Ariſtoteles, eſt valdè irregularis, qui nullis philoſophiæ regulis continetur. Nam ſi eſt naturalis, quomodo cùm ignis ſit, deſcendit? Si eſt violentus, quomodo circuire videtur? Res enim quæ violenter impellitur, recto tramite fertur. Si res eſt animata, ſub qua animalium ſpecie continetur? Si inanimis, quomodo huc illucque tanquam ſi animal eſſet, fertur? Vnde egregiè à B. Iob vocatur Coluber tortuoſus: coluber quidem, quia in modum colubri eſt prolongatus, tortuoſus autem, propter montum huc illucque tendentem: qua de cauſa quaſi proprio nomine à Philoſophis vocatur, Obliquum fulmen, ut dixit Seneca *a*, quod obliquè feratur, ut ipſemet expoſuit *b*, de quo Magnus noſter Albertus *c* Iuxta Hebræum aliqui transferunt, *Serpens fugax*, quod ſummam celeritatem teneat, & quod inceſſu ſuo videatur habere modum ſerpentis fugientis. Et ſanè inter alias exhalationes ignitas, refertur quædam, quæ ab Aſtrologis dicitur, Draco volans, quia cùm accenditur; draconis volantis ſimilitudinem gerit. Quoniam autem talis eſt fulminis natura, apud omnes nationes commune fuit, aſſerere, eſſe opus folius Dei, fulgura emittere; unde & Iovi (quem ut dixit Auguſtinus, Patrem Deorum, & eorum ſupremum Gentiles colebant) hæc arma tanquam ſibi propria adverſus mortales tribuebant, quæ fingebant, rubente flâmanteque dextra in terras jaculari, cujus propterea nomen erat, Altitonantis Olympi. Imò & Deus noſter, hoc ſibi tanquam proprium opus vendicat, dicens ad eundem Iob: *Nunquid mittes fulgura, & ibunt?* Et quidem propriè loquendo longè ſunt diverſa fulgur & fulmen, ut Seneca *a* & Plinius *b* annotarunt: nam fulgur nihil eſt aliud, quam lux, quæ ſuccenſo vapore, nube diſſciſſa clareſcit: fulmen autem eſt, vapor ipſe ſuccenſus, in calybem aut lapidem, aut telum igneum coagulatus; fulgetrum à multis dicitur; in Scriptura ſacra pro eadem re ſumuntur, quia ſibi valdè conjuncta ſunt, unde & ambo eodem nomine vocantur, *Barak*, ut patet in multis locis, quæ à Brixiano *a* expenduntur. Hæc autem fulmina duo habent, quod terrent ſcilicet & illuminant: terrent ſiquidem propter vim quam habent, & tonitrum concomitans: illuminant autem propter lucem, quam ſecum ferunt, qua de cauſa dicuntur jacula, quæ procedunt de lumine, ut annotavit B. Gregorius, expendens illud, quod juxta Septuaginta dixit Habacuc: *In lumine jacula tua ibunt*: nam loquitur de fulminibus à Deo miſſis tempore Ioſue contra Reges inimicos. Hoc igitur Iob, nunc rem concludens, tanquam excellentiſſimum Dei opus proponit. Et ſicut egregia metaphora colubri tortuoſi, aut ſerpentis fugacis, fulmen expreſſit; ita ejus ortum mire verbo obſtetricandi declaravit. Obſtetricare, quia opus eſt mulieris, educentis fœtum ex utero materno. Verbumque Hebræum ſignificat etiam gemere, aut cum doloribus clamare, quia id evenit cùm fœtus ex utero emittitur, quod clamat mulier parturiens in doloribus. Quibus verbis indicat fulminis ortum ex nube: illa etenim intra ſe recipit exhalationem, quæ materia eſt fulminis, ſicut mater recipit ſemen, ex quo fœtus forma-

a In Thieſt. Act. 1
b Lib. 2. Naturalium quæſtionum, c. 28
c Tract. de Fulmine cap. 2.

4 de civ. cap 9. & 23. ad fin.
Iob 38. 35
a Lib. 21 Natur. quæſt.
b Lib. 2 cap. 45.
ברק
Exod. 9. 23.
2. Reg. 22 15.
Pſ. 17. 15.
Ezech. 1. 13.
Zach. 9. 14. &c.
a Tom. 1. fol. 83. pag. 1.
Lib. 3. Moral. cap. 3.
Habac. 3. 11.
Ioſue 10.

formatur : quam poſtquam intra ſe i-
pſam, tanquam in utero fovit & geſtavit,
ſuo tempore maximo touitruo edito,
quod clamoris aut gemitus tenet vicem,
parturit & in lucem dat fulmen. Id qui-
¶ 51. dem fit Dei manu, aut potentia obſte-
tricante, id eſt, educente ex intimis nubis,
& emittente fulmen, accendente ſcilicet
illam exhalationem, aut vaporem te-
nuem, & virtutem invictam illi tribuente.
Hoc certe ſingulariſſimum Dei opus eſt,
exhalationem levem, vaporem, aut fu-
mum infirmum ac fragiliſſimum, igne
ſuccendere, & tam validum reddere, ac
fortem, ut non ſolum nemini cedat, ſed o-
mnia vincat & ſubjiciat: quem etiam i-
gnis virtute tam velocem facit, ut breviſ-
ſimo tempore longiſſima ſpacia percur-
rat, adeò ut è ſuperaeris regione prius
ad terram perveniat, quam eruptionis ſo-
nus, aut tonitrui ſtrepitus ſentiantur, ve-
lociorque eſt motus realis fulminis, mo-
tu intentionali tonitrui, ut Philoſophi ex-
pendunt. Hæc quidem juxta verborum
corticem voluit Sanctus Iob dicere; ſed
Lib. 17. ut annotavit Beatus Gregorius aliquid
Moral. altius voluit Sanctus Iob prædicere. Erat
cap. 16. & quidem ille Propheta, & qui ſub verbo-
Hom. 30. rum ac rerum communium typo, magna
in Euang. prænunciabat myſteria, ut idem Grego-
Lib. 11. rius ſenſit. Sub involucro ergo magna-
Moral. rum rerum, magna & ſtupenda futura
cap. 14. Dei opera propheta ſſe credendum eſt: in-
Serm. 6. decens namque credo, eum quem Divus
de Temp. Auguſtinus eximium Prophetam, vo-
cat, id tantum voluiſſe tradere, quod cui-
que Philoſophorum non erat ignotum.
Et ſi attentè totius capitis ſeriem conſi-
deres, videbis Beatum Iob cum amicis
ſuis agentem, illos volentem redarguere,
tria de Deo ſuppoſuiſſe: primo illum eſſe
potentiſſimum & fortiſſimum, *Qui fortis*
Iob 26. 1. inquit, *eſt*: Secundo eſſe ſapientiſſimum
ac prudentiſſimum: *Qui habes*, ait, *Sapien-*
Iob 26. 2. *tiam*: Tertio, illum eſſe totius vitæ & re-
Iob 26. 3. ſpirationis principium: *Qui fecit*, inquir,
ſpiramentum. Quibus non incongruè tres
divinas perſonas voluit ex appropriatis
attributis deſcribere : quia patri tribui-
tur potentia, Filio ſapientia, & Spiritui
ſancto reſpiratio aut vita. Poſtquam au-
tem potentiam Patris, & ſapientiam Fi-
lii, quibuſdam peculiaribus operibus
prænuntiavit, ſub cortice quorundam
naturalium operum, progreditur ad oſten-
dendam virtutem Spiritus ſancti, qui Spi-
ritus Dei dicitur, cujus ſingulare appro-
priatumque opus voluit deſcribere, di-
cens: *Spiritus ejus ornavit cœlos, & ob-
ſtetricante manu ejus, &c.* illudque ſub in-
volucro operum naturalium depingit.
Non igitur de materialibus cœlis, aut or-
natu eorum viſibili, nec de fulmine aut
fulgure ex nubibus, cum ſenſibili tonitruo
erumpente, præcipue loqui voluit, neque
hujuſmodi opera principaliter declara-
re: id namque debile, depreſſumque
eſſet ſubjectum illi, quem inſignem Pro-
phetam confitemur, qui ſi talia ſolum
vellet deſcribere, ſuperflue Spiritui ſan-
cto peculiariter tribueret: nulla ſiquidem
ratio ſubeſt, cur ornatus cœli, & colubri
tortuoſi parturitio, aut fulminis vis &
motus, peculiariter Spiritui ſancto, ma-
gis quam Patri, aut Filio, tribui poſſit.
Cœlos ergo illos intellexit, quos & Da-
vid, quando dixit: *Cœli enarrant gloriam* *Pſal. 18. 1.*
Dei: quod Paulus de Apoſtolis ſan-
ctis intelligendum docuit. Hos, qui in ¶ 52
ſe nihil erant amplius quam pulvis & ci-
nis, primo CHRISTUS verbi ſui vir-
tute, tanquam cœlos produxit, illud ad-
implens: *Ecce ego creo cœlos novos*, quos *Eſa. 65.*
poſtea Spiritu ſuo ornavit. Primò nam- *17.*
que illos, vocationis ſuæ voce, quaſi pro-
ducere viſus fuit, quando vidit Petrum
& Andræam & vocavit eos: Iacobum
ſimiliter & Ioannem; Matthæum & alio:
quibus ſtatim lucem quandam imperfe-
ctam, illi tempori congruentem dedit: *Ioan. 16.*
nam miſit illos Euangelizare, & prædi- *12.*
care Regnum Dei, ſanare infirmos, &c.
Non tamen tunc plenè ornavit, quos or-
nandos, Spiritus ſui virtute ſervabat,
quibus dixit: *Multa habeo vobis dicere
quæ non poteſtis portare modo: cùm vene-*

Digitized by Google

rit Spiritus veritatis, ille vos docebit omnem veritatem. Tunc ergo, inquit Gregorius, hos cœlos ornavit Spiritus, cum replevit. Quod Luca referente didicimus,
Act. 2. 2. qui ait: *Factus eſt repente de cœlo ſonus, tanquam advenientis Spiritus vehementis, & replevit totam domum, ubi erant ſedentes, & apparuerunt illis diſpertitæ linguæ tanquam ignis, ſeditque ſupra ſingulos eorum, & repleti ſunt omnes Spiritu ſancti.* Ex eo acceperunt ornamenta virtutis, quos immenſa ante poſſederat fœditas timoris. Scimus namque quod ille, Apoſtolorum, id eſt, cœlorum primus, ante acceptam hujus Spiritus gratiam: quoties mori timuit, vitam negavit: qui non pœnis, non afflictionibus, non terribili poteſtate cujuſquam, ſed unius mancipii ſola eſt interrogatione proſtratus, & quidem mancipium, ne ſexus firmior terribile demonſtraret, ancilla eſt inquirente tentatus. Rurſuſque ut talis ſexus infirmitas etiam officii ſui dejectione vileſceret, non ab ancilla tantummodo, ſed ab oſtiaria eſt ancilla requiſitus. Ecce quam vilis ad tentandum perſona eſt requiſita, ut apertè proderetur, quanta eum timoris infirmitas poſſideret, qui nec ante vocem ancillæ oſtiariæ ſubſiſteret. Sed hic jam
¶ 52 paulò ante timidus, qualis poſt adventum Spiritus extiterit videamus. Certè Luca teſtante didiſcimus, contra Sacerdotes & Principes; quanta Dominum authoritate prædicavit. Nam cum facto miraculo, quæſtio fuiſſet exorta, & Sacerdotum Principes ſeniores, ac Scribæ, in Apoſtolorum perſequutionem concurrerent, eos in medio ſtatuentes; in qua virtute miraculum fecerint, curaverunt percunctari. Quibus,
Actor. 5. repletus Spiritu ſancto Petrus, dixit: *Principes populi, & Seniores, ſi nos hodie adjudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iſte ſalvus factus eſt, hoc notum ſit omnibus vobis, et omni pleni Iſraël quia in nomine Ieſu* CHRISTI *Nazareni. quem vos crucifixiſtis, quem Deus ſuſcitavit à mortuis, in hoc iſto aſtat coram vobis ſanus.* Cumque erga hæc perſequentium furor excreſceret, eoſque Sacerdotes ac Principes Ieſum prædicare prohiberent, Petrus dixit: *Obedire oportet magis Deo, quam hominibus.* Sed cum authoritatem prædicantium, reſiſtentium præcepta non premerent, ad flagella pervenitur. Nam tunc Principes Sacerdotum cæſis denunciaverunt, ne loquerentur in nomine Ieſu: ſed Apoſtolorum virtutem flagella premere non potuerunt, nam *illi ibant gaudentes à conſpectu concilii, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati.* Omni autem die, in templo, & circa domos, non ceſſabant docentes, & Euangelizantes CHRISTUM. Ecce ille paulò ante timidus, jam linguis loquitur, coruſcat miraculis, infidelitatem Sacerdotum ac Principum libera voce increpat, ad prædicandum IESUM, exemplum authoritatis cæteris præſtat: ne in nomine ejus loqui debeat, verberibus prohibetur, nec tamen compeſcitur, contemnit flagella cædentium, qui paulò antè requirentium verba timuerat, & qui ancillæ vires requiſitus expavit, vires Principum cæſus premit: Sancti namque Spiritus jam virtute ſolidatus erat. Hæc ſunt ornamenta cœlorum. Ita Gregorius, qui ad idem inſtitutum illud explicat, quod etiam obſervarat Divus Au-
guſtin. *Verbo Domini cœli firmati ſunt, & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum*, id eſt, omni virtute muniti, firmati, roboratique ſunt. Recolenda ſunt, quæ paulò ante dicebamus, ornatum cœlorum, aut ſtellas, ¶ 53 *In Pſ. 33*
quibus cœli fuerunt ornati, vocari, militiam cœli, quia verè per virtutes & dona Spiritus ſancti, quibus Deus hominem ornat, ita etiam munitum relinquit, ut non jam minùs redditus ſit fortis, quàm ſi grandi eſſet exercitu, quo bellum ageret, roboratus. Virtutes namque & dona Spiritus ſancti, non ſolum ornant animam, ſed ſunt, quaſi milites, potentiſſimi ad debellandas omnes inimicas poteſtates. Hac de cauſa, ut dicebamus ſupra, Sponſa, quæ inſtar cujuſdam cœli, hujuſmodi donis extabat ornata, inducitur. *Terribilis ut caſtrorum acies ordinata.* Hæcque egregiè quadrant iis, quæ præcedenti tractatu tradidimus, *Cant. 6. 9.*

Digitized by Google

dimus, hominem; cùm baptizatur, induci ad militiam & bellum, cui propterea Spiritus ſanctus in baptiſmo confert virtutes & dona, quæ inſtar militum in eo exiſtant. Hos ergo cœlos (Apoſtolos inquam) ornavit ſtellis, id eſt, virtutibus & donis Spiritus ſancti, quibus illos ita munivit, & armavit, ut totius mundi, Imperatorum, Regum, Sapientum, imò & totius inferni vires enervarint, & omnem orbem ſubjecerint, & ad abditiſſimas ac remotiſſimas orbis, & terræ partes eorum virtus pervenerit, mira ſtupendaque in cordibus hominum producentes. Hoc quidem primum opus. Sed & id in eis fecit, quod de tortuoſo colubro, aut fulmine dixit Iob, quem Dei manus ſuo ſuccedonte igne, de nube extrahit tenebroſa, & qui primò levis erat vapor, ignis virtute eſt in calybem converſus, omnem mundi virtutem ſuperat, & dejicit, imò & diaboli ac totius inferni. Nam quis de materiali tantum fulmine, Deum loqui credat, cui ſingulari conſilio, colubri nomen dedit, ut declaret, ſe de illis loqui fulminibus, quibus poſtea

Matth. 10 dicturus erat: *Ecce ego mitto vos, eſtote pru-*
16. *dentes ſicut ſerpentes?* Erant ſanè Apoſtoli, ex ſeipſis, vapor quidam levis, aut exhalatio quædam ſicca, aut fumus nullius ponderis, quia nulla virtute præſtabant, nec enim erant ſapientes, nec potentes, nec divites, aut fortes, ſed contemptibilia mundi, peripſemata orbis. Igne tamen cœleſti CHRISTUS eorum corda ſuccendit: & qui in cœnaculo, quaſi in quadam obſcura nube, aut nubis utero, concluſi tenebantur, ſtatim hoc igne ſuccenſi, ſicut fulmen è nube maximo tunc ſtrepitu tonitruoque auditio, egreſſi ſunt, tam validi ac potentes, ut omnes Principum, Sacerdotum, Regum, Imperatorum, imò & diaboli ac totius inferni potentias facillimè vicerint. Omnis ſe illis orbis oppoſuit, omnis potentia ſeculi contra eos ſurrexit, & excitata eſt. *Sævit* tyrannorum manus; gladius exacuatus eſt contra illos, &c. & omnia ſuperarunt. De illis propterea egregiè beatus Auguſtinus illud intelligit: *Illu-*
xerunt fulgura ejus orbi terræ, vidit & commota eſt terra: *In Pſ.* 96. *Pſ.* 96. 4. fulgore namque doctrinæ & miraculorum lucebant, & tota terra commota eſt his fulgoribus, à nubibus erumpentibus, & tanquam potentis fulmina, virtute potenti omnia ſibi ſubjiciebant, ut Divus Gregorius ſimiliter proſequitur. *Lib.* 30. *Moral. cap.* 3. ¶ 14 Quis illos infirmos, tam validos reddidit; illos fragiles, tam inſuperabiles fecit? Certè Spiritus Dei, quo CHRISTUS, qui ejuſdem Dei manus dicitur, de quo Beatus Auguſtinus illud intelligit) *In Pſal.* 144. *Aperiente te manum tuam)* *Pſal.* 144. 16. eos ſuccendit, & quaſi ex nube parturienti eduxit. Videndus eſt Beatus Gregorius, *30. Moral. cap.* 3. & 4. exponens illud, quod idem Deus dixit ad Iob: *Nunquid mittes fulgura, & ibunt?* *Iob* 38. 35. Quod de Apoſtolis & Apoſtolicis prædicatoribus explicandum credit. His concinit, quod paulò antea induximus: *Verbo Domini cœli formati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus eorum.* *Pſal.* 32. 6. Certe omnis virtus hominis, ex ſpiritu procedit, quo recedente omnia cadunt, & in pulverem rediguntur. *Auferes,* inquit David, *Spiritum eorum,* *Pſal.* 103. 29. vel ab eis, *& deficient, & in pulverem ſuum revertentur.* Expende vocem, *pulverem ſuum,* id eſt, in id, quod ex ſeipſis ſunt, & à ſeipſis habent. Videtur alluſiſſe ad hominis formationem. Finxit namque Deus hominem, pulverem de terra, ita quod in ſe nihil erat amplius, quam tenuis, leviſque pulvis; ideoque nulla fortitudine præſtabat: ſed *ſpiravit in eum ſpiraculum vitæ, quo factus eſt homo in animam viventem,* *Gen.* 2. 7. & ita roboratus eſt, ut verè habuerit oſſa, nervos, vim, & robur, quo ſtare ſubſiſtereque poſſet, ut videre poſſis quid Spiritus Dei in eo operetur. Quod & in oſſibus aridis, coram Ezechiele expanſis, videre clarius licet, *Ezech.* 37. ut ex profeſſo expendit Divus Auguſtinus: *Lib.* 10. *de Gen. ad lit. cap.* 5. cum namque Spiritus virtute erant deſtituta, humi iacebant, & nullatenus ſe movere poterant: dum autem ad vocem Prophetæ, dicentis: *Veni ſpiritus, & inſuffla ſuper interfectos iſtos, & reviviſcant;* ſtatim ſpiritu adveniente, *ſteterunt ſuper pedes ſuos, exercitus grandes nimis valdè:*

exerc-

exercerunt ſe, & in validiſſimos milites ſunt mutata, qui poſſent quoſuis inimicos ſubjugare. Omnis ergo virtus Apoſtolorum & Sanctorum, ex Spiritu Dei eos inhabitante procedit. Hæc omnia intelligens David, convertit ſe ad orandum: *Emitte*, inquit, *Spiritum tuum & creabuntur*, id eſt, accipient novam vitam, robur, & fortitudinem. Hoc perpetuo orandum, inquit Baſilius, ut Deus ſuo nos Spiritu roboret, & muniat, imò & curandum nos ita diſponere, ut in nos Spiritus Dei adveniat, ſine quo inimicum vincere non poſſumus. Hinc videre licet, cur miſerè à quovis adverſario contra nos inſurgente dejiciamur, quia nihil minus curamus, quam Spiritu Dei abundare, carniſque contrariæ ſpiritui curas facimus, eam impinguamus, & voluptatibus delinimus, ut verè nihil in nobis ſpiritus, ſed ſola caro remanſiſſe videatur, ut verè dicere poſſis illud Prophetæ: *Ecce iſte coopertus eſt auro & argento, & omnis ſpiritus non eſt in viſceribus ejus.*

Pſal. 103. 30.

Hom. cit.

Hab. 2.

§. 41. *Ut homo vincat dæmonem, Spiritum Dei ſecum habeat, ſicut Jacob Angelum.*

55 ALio diſcurſu hæc eadem proſequi poſſumus. Quando invalidus homo, inimicum habet robuſtiſſimum, nullatenus audet ſolus cum ſolo congredi, certiſſimè ſiquidem ſe revincendum agnoſcit: vocat tamen in ſui ſocietatem amicum, viribus præſtantem, ut quod ipſe viribus propriis perficere non poteſt, adjutus amici præſentia conſequatur. *Si quis enim prævaluerit contra unum, duo reſiſtent ei:* quem locum ad hoc inſtitutum expendit Divus Thomas. Homo namque cum infirmis viribus ſit, inimicum fortiſſimum habet, dæmonem ſcilicet, qui ſicut ſuperat hominem natura, ita & robore. Si homo ſolus ſit, prævalebit abſque dubio diabolus contra eum. Curet igitur homo, ſecum habere Spiritum ſanctum, cujus virtus inſuparabilis eſt, & duo cum ſint, reſiſtere poterunt. Hæc intelligebat Paulus, cum dicebat. *Omnia poſſum in eo, qui me confortat.* Videturque alludere voluiſſe, ad illam celebrem luctam ſancti Iacob, quando luctatus eſt cum Angelo, Dei vices agente. Revertebatur ille in terram ſuam, quoniam Deus hoc ei præceperat. Dictum eſt autem ei, quod Eſau frater ejus, veniret in occurſum ſuum, cum quadringentis viris. *Timuit Iacob valdè*, quoniam agnoſcebat vires ſuas impares viribus Eſau, & quod vincendus eſſet ab eo, ſi cum illo certamen ſingulare agere vellet. Ad orationem propterea ſe convertit, petens divinum favorem: tuncque Angelus apparuit, qui tota nocte luctabatur cum eo. Adveniente autem aurora, dixit Angelus: *Dimitte me.* Reſpondit ille: *Non dimittam te, niſi benedixeris mihi.* Volens autem Angelus benedictionem dare, quæſivit ab eo: *Quod nomen eſt tibi? Reſpondit: Iacob. Ait ille: Nequaquam Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſraël: & benedixit eum in eodem loco.* Multa ſunt annotatione digna circa hanc hiſtoriam: nunc tamen id in primis annotandum eſt, quod Sanctus Iacob, vires ſuas intelligens impares viribus Eſau, hoc conabatur, & requirebat, ut Deum in ſui ſocietatem adduceret, ut qui ſolus vincere non poterat, tali ſocio comitatus, vincere poſſet: & propterea illum nullatenus volebat dimittere. Deinde hoc ipſum clarius voluit Angelus explicare, dum antequam eum benediceret, nomen ejus inquiſivit. Cur id fecit? numquid Angelo non erat notum illius nomen? Ita quidem; ſed hoc ipſo voluit ad memoriam Iacob revocare, illud quod accidit, quando natus fuit, nomenque Iacob accepit. Tunc namque collidebantur in utero duo parvuli; & rixabantur, quaſi quivis eorum primogenituram ambiens, primò naſci contenderet. In hac lucta vicit Eſau, qui primò natus fuit: alter autem, quia poſt eum natus eſt, tenens illius plantam, vocatus eſt Iacob. Voluit ergo Angelus dicere: Si ſolus inceſſeris,

Eccl. 4. 12.
3. p. q. 41. art. 2.

Ad Phil. 4. 13.

Gen. 32. 7

Gen. 25. 22.

ceſſeris, & occurretis fratri tuo, ſcito te ab eo revincendum, qui te in illo primò congreſſu ita ſuperavit, ut te pedibus ſuis ſubjecerit, cujus tantum tu poteris attingere plantam pedis; qui idcirco vocatus fuiſti Iacob, quaſi hoc ipſo nomine, te illo inferiorem viribus agnoſcas. Ideoque nunc, cum victor evades, intellige, non tuis viribus, te aſſequutum fuiſſe victoriam, ſed quod benedictione & favore Dei munitus inceſſeris, & in tui ſocietatem Deum ipſum adducere curaveris.

¶ 56 Tali ſocio comitatus dicere poteris: *Omnia poſſum*, non viribus fortitudinis meę, *ſed in eo, qui me confortat.* Hæc omnia brevi diſcurſu ſuccingere poſſumus, juxta beati Auguſtini doctrinam. Nobis quidem ſtatuta eſt pugna cum dæmone: ſed hoc ipſo videtur, nos poſſe deſperare victoriam: ille namque ſpiritus eſt, nos autem caro; & ſine dubio ſpiritus potentior eſt carne. Quomodo ergo vincendus erit? Propterea Deus, qui nobis talem deſignavit inimicum, qui ſpiritus eſt, paratum offert ſpiritum ſuum, ut vires ſpiritus iniqui, viribus ſpiritus divini revincamus. *De ſpiritu ſuo* (inquit Ioannes) *dedit nobis.* Hoc ſpiritu nos prævenit, & munit, ut quoniam inimicus noſter viribus ſpiritus agit, nos altioris ſpiritus robore illum ſuperare poſſimus. Hac pugnandi ratione inſtructus fuit David (ut Ambroſius annotat) dicens: *Anima noſtra ſicut paſſer erepta eſt de laqueo venantium: laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus.* Non dicit: Ego contrivi laqueum, non auſus eſt hoc dicere David: ſed *Adjutorium noſtrum in nomine Domini:* ut oſtenderet unde laqueus ſolveretur. Hocque etiam eſt, quod docuit Paulus: *Non,* inquit, *eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus ſpiritualia nequitiæ*, id eſt, contra omnes ſpiritus maligni nequitias. Propterea accipite armaturam Dei, ut poſſitis in omnibus perfecti ſtare. Non ſufficiunt vires carnis neceſſariæ ſunt vires ſpiritus: *Deus autem Spiritus eſt. Accipite ergo armaturam Dei,* vos ſpiritus Dei virtute accingimini, ut poſſitis ſtare. Certè CHRISTUS Dominus cum Apoſtolos mittebat, ut omnes inimici vires ſuperarent, eos prævenit, dicens: *Vos autem manete in civitate, donec induamini virtute ex alto.* Quia neque Iacob, ut paulo ante dictum eſt, auſus fuit in occurſum Eſau progredi, niſi cœleſti prius favore, & benedictione munitus, neque David contra Gigantem proceſſit, niſi in nomine Domini, id eſt, in virtute & favore, & ſub auxilio Domini, quicum fortiorem reddere. *Vos*, inquit, *manete in civitate, donec, &c.* nequaquam ad pugnam procedatis, niſi Spiritus ſancti virtute prius muniti fueritis. Qui Spiritus Dei virtute non præſtas, fuge pugnam, & congreſſus, vinceris enim. Si inimicum vincere cupis, te ipſum priùs præpara, Sacramentorum uſu, quo virtutem Spiritus ſancti comparabis; & id tantò majori cura, quantò pugna quæ ſe offert, majores requirit vires: ad orationem te ipſum revoca, cum ſancto Iacob orans Deum, ut te non dimittat. Ex quibus conſtat, quod diximus, primorum armorum genus, quod requiritur ad victoriam, eſſe ex parte Dei, ſcilicet Spiritus ſancti favorem, auxilium & gratiam.

****
***
**
*

Marginal notes: Philip. 4. 13. — L. de Natura & gratia, cont. Pelag. c. 58. — 1. Ioan. 3. 24. — Libro 4. in Lucam. Pſ. 123. 7. — Ad Eph. 6. 12. — Ioan. 4. 24. & 1. Cor. 3. 17. — Luc. 24. 49.

§. 15. *Requiruntur etiam ex parte noſtri jejunia, quibus equus celebris terram excavat, ut in occurſum pergat armatis.*

¶ 57 ET *cum jejunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.* Divino Spiritui, quo CHRISTUS erat plenus, quo & agebatur, & ducebatur in deſertum, adjunxit validum jejunium: quamvis namq; ex parte Dei munitus eſſet ad pugnam Spiritus ſancti donis, ſed aliud armorum genus, ex parte ſui ſuperaddendum fuit, aſperum ſcilicet jejunium. (*Lib. 4. in Lucam.*) CHRISTUS ſanè, inquit Divus Ambroſius, non egebat jejunio ad vincendum, nihilominus illud arripit, ut prius oſtenderet opere, quod poſtea docturus erat ſermone: (*Luc. 21. 34.*) *Cavete, ne gravetur cor veſtrum in vino & crapula:* utque nos inſtrueret, ad victoriam comparandam, eſſe quidem in primis neceſſarium Spiritus ſancti favorem, ſed oportere etiam adhibere mortificationis & pœnitentiæ opera, quibus carnem noſtram ſubjiciamus. (*Hom. 2. in Exod.*) Jejunans vincit (inquit Origenes) ut & tu ſcias, hujuſmodi genus dæmoniorum, jejuniis & orationibus ſuperandum. Sapientiſſima fuit illa Salomonis oratio, qua ſuæ infirmitatis & imbecillitatis conſcius, ad divinæ Sapientiæ auxilium, & favorem à Deo poſtulandum, ſe convertit: tam neceſſaria eſt enim: (*Sap. 9. 6.*) quod *etſi quis conſummatus fuerit inter filios hominum, ſi abfuerit ab illo ſapientia tua, in nihilum computabitur:* Sapientiæ nomine, gratia Spiritus ſancti intelligi poteſt, quæ ſecum defert veram ſapientiam, illuminantem ignorantiam, dirigentem intellectum, adjuvantem infirmitatem, (*Sap. 9. 10*) roborantem imbecilitatem noſtram *Mitte,* inquit, *illam de cœlis ſanctis tuis, & à ſede magnitudinis tuæ, ut mecum ſit & mecum laboret:* (*Lib. 1. de Trin. c. 20. Pſ. 103. 30.*) Auguſtinus legit: emitte illam, eodem modo, quo in Pſalmo: *Emitte ſpiritum tuum & creabuntur. Mitte,* inquit, *illam de cœlis ſanctis tuis:* neque enim terra talia poteſt præſtare: ſuperna eſt, de qua Iacobus dixit: *Illa autem ſapientia, quæ deſurſum eſt.* (*Iacob. 3. 17.*) Petit autem etiam, ut eam mittat *à ſede magnitudinis tuæ*, nam ut dixit Chriſtus: *Pater cœleſtis, de cœlo dat Spiritum bonum petentibus ſe.* (*Luc. 11. 13. Pſ. 103.*) De quo dixit David: *qui rigat montes de ſuperioribus ſuis.* Illam autem poſtulat, *ut mecum* inquit, *ſit, & mecum laboret.* Verbum Græcum, *Copiaſi*, laborem denotat cum fatigatione. Non peto divinæ tuæ ſapientiæ & gratiæ favorem, ut illa agat omnia, & ego ſomno & deliciis me tradam, ſed ut per illam ego adjutus, opera virtutum, quæ cum carnis fatigatione, & labore exercentur, operetur: illa quidem eſt, cui opera tribuuntur, ſed ita, ut ego etiam, quæ mea ſunt, ſimul perficiam. (*1. Cor. 15. 10.*) Quibus alludere viſus eſt Paulus: *Laboravi, non ego, ſed gratia Dei mecum:* quē locum expoſuit egregiè Auguſtinus, ut voluerit dicere, divinæ gratiæ addendam (*L. de gratia, & lib. arbitr. cap. 15.*) eſſe diligentiam noſtram. Hoc igitur armorum genus ſuperaddendum eſt ex parte noſtra, laborioſa opera, qualia ſunt, jejunium, mortificatioque carnis, ut victoriam de inimicis noſtris reportemus. Celebris eſt illa equi deſcriptio, quam Deus ſuæ potentiæ opera commendans, tradidit, agens cum Beato Iob. (*Iob 39. 19.*) *Nunquid præbebis equo fortitudinem? Terram ungula fodit, exultat audacter, in occurſum pergit armatis.* Admirandam equi fortitudinem expendit Deus, quæ à natura ipſa, videtur ad victoriam ordinata. Unde quod Vulgatus poſuit, *Fortitudinem*, in Hebræo eſt, *Gabar*, quæ vox, dominium, & triumphum ſignificat, quia inter omnia animantia, videtur ordinata equi fortitudo ad triumphum & victoriam: qua propter eam homines in bello ſperant, fidentes in curribus & equis, ut Sacræ Scripturæ ſæpiſſime referunt. Unde & Plutarchus refert, Romanos ſolitos fuiſſe Marti, bellatorum duci, immolare (*In quæſtio. Rom. 97.*) equum victorem, quia animoſa, inquit, eſt beſtia, & bello apta, per quam, quia victoria comparatur, dum hæc offertur Marti, ſignificatur, tali Deo victoriam acceptam ferendam. Quod & Deus expreſſiſſe videtur,

¶ 58 tur, ſubdens: *Ubi audierit buccinam, dicit: Vah: procul odoratur bellum.* Dictio, *Vah,* interjectio eſt lætantis, aut excitantis, ſicut ea, qua Hiſpani utimur, *Ea, ea, ſus, ſus:* quam vocem fortè Hiſpanus ſermo, ſicut plures alias ab Hebræa lingua mutuatus eſt, in qua, equus vocatur *cuc, aut ſus.* Brixianus ſuperfluum putat inquirere radicem, à qua ita dicatur. Pineda credit dictum fortè à radice, Sos, quod eſt gaudere & exultare, quod equus quaſi gaudens ſit & exultans audacter, & ſeipſum acuens ad bellum, cum buccinam audit: ſignificatque Deus, hoc differre equum ab aliis animalibus: alia namque dum audiunt buccinam, fugiunt, aut certè terreſiunt; ſed equus quaſi agnoſcens ſe natum ad bellum, hoc ipſo quod buccinam audit, ſeipſum ad illud excitat, & ut dixit Ariſtoteles, fervidus fit & ardens. Et *procul odoratur bellum:* præſagiunt namque (inquit Plinius) equi bellum tanquam rem ad quam productos ſe agnoſcunt. Unde & Virgilius dicit, quod Carthaginenſes effodientes ac in venientes caput equi, tanquam belli augurium illud acceperunt, & ait, quod cum quidam dixiſſet, ſe quatuor equos in gramine vidiſſe, patrem Anchiſem, tanquam belli omen interpretatum viſionem, dixiſſe: Bellum, ô terra hoſpita portas: Bello armantur equi, bellum hæc armata minantur. Quomodo autem ad bellum procedat equus, explicat Deus, dicens: *Terram ungula fodit, exultat audacter, in occurſum pergit armatis.* Non contentus eſt fortitudine, quam ab autore naturæ accepit, ſed ut armatos impetat, terram ungula fodit. Non ſolum (inquit Gregorius) contra venientes inimicos non metuit, ſed & in eorum occurſum pergit: vires tamen reſumit, & ſeipſum fortiorem reddit, dum priùs terram ungula fodit. Hoc namque legitimi validiſſimique equi proprium eſt, dum inimicos impetere parat, terram priùs ungula excavare, à quo cabelli nomen apud Latinos & Hiſpanos ſortiri viſus eſt. Quod & annotavit Virgilius. Cavatque Tellurem, & ſolido graviter ſonat ungula cornu. Hanc autem pedum concitationem & excavationem terræ, quidam ad generoſitatem magnitudinemque animi referunt. Ita Nemiſſianus cecinit: Nec pes officium ſtandi tenet, ungula terram Crebra ferit, virtuſque artus animoſa fatigat. Similiter & Ovidius: Quam tumidus, quantoque venit ſpectabilis aſtu. Compeſcatque ſolum generoſo concita pulſu Ungula? dè quibus videndus eſt Ælianus, de equo agens. Verè tamen ad quandam naturæ inclinationem referendum eſt, ut per illam excavationem terræ, animos ſibi faciat, vires acuat, & augeat, eo modo, quo qui curſum celerem aggredi vult, prius quoſdam retro paſſus emittit, & ſeipſum huc illucque impellit, inde in ſeipſo vires, agilitatem, & robur acturus. Unde poſtquam terram ungula validè perfoderit, *exultat audacter,* in Hebræo, *in fortitudine,* vel *fortiter,* quaſi inde ſe fortiſſimum redditum ſentiens, & vires ſuas exacutas agnoſcens: *Et in occurſum pergit armatis,* in litibus inquam, loricatis, omni armorum genere inſtructis & refertis. Septuaginta legunt, *Procedit in campum in virtute,* id eſt, poſtquam terram ungula perfoderit, quaſi jam inde robur & virtutem auxerit, & traxerit, in arenam deſcendit: ut ſimile ſit ei, quod dicit Virgilius: Hinc bellator equus campo ſeſe arduus infert. Hæc quidem cum à Deo tradita ſint, nequaquam vacua cœleſtibus myſteriis erunt credenda, at ſæpe ſimilia, quæ Deus propoſuit, explicans Gregorius admonuit. Etſi ſolummodo nunc, de equo, quæ in cortice ſonant, voluiſſet Deus proponere, non majorem ſapientiæ profunditatem ejus verba haberent; nec altiùs mentis illius conceptus procederent, quàm Philoſophorum & Poëtarum, qui naturam, generoſitatem, audaciam, fortitudinemque equi canoro verſu, & ſoluta oratione mirè proſequuti ſunt: ſemperque in mente ego illam Beati Pauli ſententiam habeo; *Nunquid de bobus cura eſt Deo?* Utique propter nos hæc dicta ſunt, quos ſub typo eorum, quæ in quibuſdam naturæ operibus expendit, altiori ſapientiæ conſilio vult inſtruere. Conſiderandą igitur ſunt naturæ opera, ſed ad altiora

Marginal notes (left): *In arca. to. 2. fol. 4.* — *In cap 39 Iob.* — *3. Ethi. cap. 7.* — *Lib. 8. cap. 41.* — *1. Æneid.* — *Lib. 31. Moral. cap. 23.* — *3. Georg.*

Marginal notes (right): *Lib. 4. cap. 19.* — *2. Georg.* ¶ 59 — *1. Cor. 9.*

tiora mens noſtra eſt erigẽda. Nec dubium eſſe poteſt, his verbis, Deum viros ſanctos deſcribere voluiſſe, quos ut ibi annotat idem Gregorius, ſæpè equorum nomine & ſpecie in Scriptura ſacra depingit: ut *a*, *Viam feciſti in mari equis tuis*: Et *b*, *Poſuit eos, ut equos gloriæ ſuæ in bello*. Sicut namque equus ad bellum eſt conditus, & in mundo conſtitutus (*Equus paratur in diem belli*, inquit Sapiens) ita ad hoc in mundo conſtitutus eſt homo, ut bellum agat contra dæmonem, quem ſuperando, victoriæ coronam aſſequatur. Cujus propterea vita, dicitur, *Militia*, ut alibi demonſtratum eſt. De qua re videndus eſt Origenes, explicans illud: *Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilavi te*. Huic quidem equo, Deus præbet fortitudinem: ipſe eſt namque, de quo dixit David: *c*: *Tu es Deus fortitudo mea*: & iterum, *d*, *Poſuiſti ut arcum æreum brachia mea*, & alibi: *e Domine in voluntate tua, præſtitiſti decori meo virtutem*: Homo namque ex ſeipſo infirmus eſt, & imbecillus, qui niſi divinæ gratiæ favore muniatur, vincere nullatenus poteſt: bellum ſiquidem agit contra armatos, id eſt, contra dæmones, quorum Principem CHRISTUS vocavit *fortem armatum*: fortem, propter naturæ excellentiam; armatum, propter innumeras nocendi artes, & machinas, quibus contra homines munitus eſt. Ut tamen equus victor evadat, non ſolum ſupponenda eſt fortitudo, quæ provenit ex ſolo Deo agente, & adjuvante, ſed & neceſſarium eſt, ut ſe ad excavandam terram terram convertat, quaſi inde virilem animum, fortitudinemque tracturus. Certum eſt namque, terræ nomine, carnem noſtram exprimi, quæ de terra formata eſt, & terrenis inhiat. Hæc fodienda, & excavanda eſt ungula dura, id eſt, jejuniis, flagellis, vigiliis, aliiſque mortificationis operibus: indeque animus fortior redditur ad inimicorum virtutem expugnandam: ut hoc dicere viſus ſit Apoſtolus: *Cum infirmor*, per carnis mortificationem, *tunc fortior ſum, & potens*: Tunc namque *audacter in occurſum pergit armatis*, cum homo Dei favore munitus, carnem ſuam

a *Hab.* 3. 15.
b *Zach.* 10. 3.
Prov. 21. 31.
Iob 7.
Hom 2. *in Cantica.*
Cant. 1. 8.
c *Pſ.* 42.
d *Pſal.* 17. 35.
e *Pſ.* 29. 8
Math. 12. & *Luc.* 11.
2. *Cor.* 11. 19.

valido ſubjecit jejunio, & ejus vires forti mortificatione contrivit. Quæ & in ipſo beato Iob videre poſſumus, quem tamen equum gloriæ ſuæ videtur Deus poſuiſſe. Quem Origenes *a*, vocat Sanctum Dei præliatorem, Chryſoſtomus *b*, Agonothetam cœleſtem, & *c*, patientiæ pugilem, & Auguſtinus *d*, omnibus militibus ſuperiorem. Et quidem juxta ejuſdem Origenis ſententiam, ſanctus ille vir, cum amiſſa bona vidiſſet, extinctos conſpexiſſet filios, & ſeipſum ſentiret ulcere peſſimo percuſſum, carnemque ſuam vermibus innumeris ſcatentem, validum, durumque arripuit jejunium ſeptem dierum, quibus nec comedit, nec bibit: idque ex eo probat, quod dicitur de amicis venientibus, ut conſolarentur eum: *Qui ſederunt cum eo ſeptem diebus, & ſeptem noctibus, & nemo loquebatur ei verbũ videbant enim dolorem ejus eſſe vehementem*. Qui os non aperuerunt ad loquendum, minus credendum eſt aperuiſſe ad comedendum: propterea, inquit Origenes, jejuni, & ſine potu, & ſine ſermone aſſederunt ſeptem diebus: quos credit, divina virtute confortatos fuiſſe. Illi aut jejunaverunt, & tacuerunt, quia Iob videbant jejunantem, & tacentem. Et quamvis cenſeat ille, S. Iob in domo ſua ſediſſe cum amicis, veriùs tamen eſt, quod communi ſenſu SS. Patres docent, textuſque ipſe indicat, extra civitatem in ſterquilinio ſe ipſum recepiſſe. Itaque S. Iob videns mala, quæ ſibi evenerant, civitate egreſſus in ſterquilinio ſe ipſum locavit, & tam validum jejunium arripuit, ut & amicos venientes & aſtantes, jejunare compulerit. Ratio horum eſt, quia intelligebat ſe equum, poſitum ad bellum, & ut inquit Origenes ipſe, tot dæmones ſibi oppoſitos conſpiciebat, quot vermes in corpore ſuſtinebat, in quorum unoquoque peculiarem inimicum conſiderabat. Unde Deo prius gratias agens, & eum adorans, quod ſpiritus ſui fortitudine eum munierit, cœpit terram ungula fodere, carnem inquam ſuam, valido jejunio, quaſi conficere, & teſta eandem radere, & ſupra nudam humum jacere, ut armatis illis, quos videbat

a *Tract.* 1. *in Iob.*
b *Hom.* 3 *in Iob.*
c *Epiſt.* 1. *ad Olymp.*
d *Serm.* 225. *de temp.*
Iob 2. 13. ¶ 60
Tra. 3. *in Iob.*
Eadem tracta 3.

contra

contra ſe venientes, in occurſum pergeret, ſeque tam fortiter opponeret, ut omnes diaboli ſatellites confuſione afficeret, & in fugam converteret. Et hoc ipſum in quampluribus viris ſanctis videre licet, ſi eorum vitas expendamus. Beatus Antonius, poſtquam divinæ gratiæ favore ſe munitum confidebat, & carnem ſuam multas abſtinentia, vigiliis & mortificationibus penè confecerat, omnes tenebrarum principes ad bellum provocabat, quos magnæ contumeliæ verbis proſequebatur, eos vocans viles, infirmos, inertes, & totius potentiæ expertes, ut Divus Athanaſius de illo refert. Beatus Martinus manebat in ſuo monaſterio, vigiliis & abſtinentiis intendens. Inde tanquam fortiſſimus equus ad Eccleſiam proficiſcebatur, ad dæmones expugnandos, qui multorum corpora obſidebant: quo egrediente monaſterio, non minori terrore dæmones afficiebantur, quàm rei, cùm judicis adventum, à quo ſe morte damnandos timent, præſentiunt: ita ut clerici, qui nihil de ſui Epiſcopi adventu cogitabant, illum advenientem ex dæmonum tremendis vocibus manifeſtè cognoſcerent. Id ipſum videre licet in multis Sanctis, quos quidem cœleſti videbis fortitudine & ſpiritu munitos, ſed terram carnis ſuæ ita excavantes, ut quaſi exanguem illam flagellis & infirmam, imò extinctam jejuniis & vigiliis reliquiſſe viderentur: inde traxerunt vires, animoſque ſibi fecerunt, veriùs quàm cùm equus terram ungula fodit, quibus explorata erat illa Ambroſii ſententia: Jejunia ſi vis vincere, quod ex ſequenti diſcurſu fiet manifeſtius.

In vita Antonii.

Lib. 4. in Lucam.

(?)

§. 16. *Spiritus ſancti donis, Chriſtus adjunxit jejunium, quia caro mortificanda eſt, ut adjutores ſimus gratiæ Dei.*

SAlvator, qui Spiritu ſancto plenus e- ¶ 61
rat, jejunii arma rectè ſubjecit, jejunans quadraginta diebus & noctibus, quia ut Spiritus ſanctus animam inhabitans, non opera prorumpat, quibus vincatur inimicus, requiritur, quod caro comprimatur, reddaturque infirma. Nota eſt ſiquidem doctrina Apoſtoli, carnem & ejus opera contraria eſſe ſpiritui, impedireque illius opera. Unde, ſicut quantò caro fuerit validior & fortior, eò magis impedit ſpiritum, ne in opera ſua prorumpat, ita quantò illa fuerit infirmior, & magis compreſſa, liberiùs ſpiritus ſua opera producet. Hoc vel experientia ipſa compertum eſt. Excitat ſiquidem ſpiritus ad cœleſtium contemplationem & meditationem: certè ſi caro eduliis vinoque fuerit repleta, ita à tali opere impeditur, ut vix poſſit homo vel leviter ad ſuperna mentem elevare, quem ſomnus opprimit, & vapores cerebrum ejus obnubilant. Similiter inducit ſpiritus ad caſtitatem & munditiam: hanc non ſolùm impedit caro, comeſſationibus & delitiis tradita, ſed & immundos motus eructat: ideoque Apoſtolus commeſſationibus & ebrietatibus adjunxit cubilia & impudicitias: *Non in comeſſationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis.* Ad pacem ſervandam inclinat ſpiritus, quam qui carnem impinguat, difficile tenet, quoniam abundans ſanguis circumdans cor, facilè accenditur, & implacabilem iram parturit. Cùm autem caro comprimitur, hoc ipſo ſpiritus liberior redditur, ut opera ſua perficiat. Idcircò Spiritui Deo debet homo addere mortificationis opera, quibus eum (ut ita dicam) adjuvet, ut in ſua opera prorumpere poſſit. Ex hac doctrina explicans Origenes illa verba Chriſti Domini:

ad Gal. 5. 17.

Rom. 13. 13.

Hom. 1. in Pſal. 37.

Matth. 26. 41. mini: *Spiritus promptus eſt, caro autem infirma*, annotat, rectè infirmitati carnis adjunxiſſe promptitudinem ſpiritus, & aptè expoſuiſſe, quod dum infirmabatur caro, ſpiritus promptus erat. Hæc namque, inquit, in ſe deſcribens, noſtris eruditionibus prębebat exemplum: quia propter nos & nobis infirmus erat. Ideò conſideremus noſmetipſos; ſi infirma eſt caro noſtra; ſi non delitiis luxuriaque reſoluitur, vide ſi per abſtinentiam quotidianam infirma efficitur caro, etſi per continentiam deſideria reſecantur, libido comprimitur, &c. Hinc dicitur homo, adjutos Spiritus, & coadjutor Dei in Scriptura ſacra: quamvis namque dicat Apoſtolus, quod *nullus adjuvit Spiritum Dei*, hoc intelligendum eſt

Rom. 11. 34. & 1 Cor. 2. 16. directè, & per ſe; bene tamen tanquam removens, prohibens, quomodo adjuvat fontem fluentem: qui terram excavat, per quam liberè fluat: quod alibi latiùs exponetur

2. Cor. 6. 1. Et ita poteſt intelligi illud: *Adjuvantes autem exhortamur, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis*: nam quamvis communi ſenſu Patres intelligant, Apoſtolum loqui de prædicatoribus, qui *Dei adjutores* ab eodem dicuntur, ſed etiam poſſumus

1. Cor. 3. 9. intelligere, quod loquatur de cunctis fidilibus, quos hortatur, ut adjuvent, ne in vacuum gratiam Dei recipiant. Ut namque gratia per quam Spiritus ſanctus habitat in nobis, otioſa non ſit, ſed potiùs in opera per virtutum exercitationem prorumpat, oportet, ut & nos adjuvemur, eo modo, quo granum terræ mundatum adjuvatis, qui terram aratro, aut vomere, aut ligone proſcindit: nã quo terra magis fuerit aratro contrita, eo granum majori potentia germen emittit. Ita cum Spiritus ſancti gratia, quæ eſt quaſi ſemen vitæ æternæ, in homine ſeritur, quo quis terram carnis majori cura aratro & ligone pœnitentiæ ſcindere & excavare conatus fuerit, eo gratia ipſa potentiùs æternæ vitæ opera germinabit. In eundem ſenſum poſſumus & illud accipere: *Pacem ſequimini cum omnibus & vitæ ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Deũ, contemplantes ne quis deſit*

Heb. 12. 14. *gratiæ Dei*. Cõmunis eſt Sanctorum Græ-

§ 62

corum interpretatio, quod Paulus ad continentiam & caſtitatem hortatur, quam ille frequenter ſanctificationem, aut ſanctimoniam vocat. Ita Chryſoſtom. Theophylactus, Theodoretus, Oecumenius: & ex Latinis, Anſelmus. Alii intelligunt munditiam ab omni peccato, ut Gregorius *a*, & D. Thomas *b*, ſed B. Hieronymus *c* nomine ſanctimoniæ, videtur intellexiſſe abſtinentiam, jejunium, & carnis mortificationem: nam quamvis, inquit, jejunium & abſtinentia non ſit perfectiſſima virtus, cæterarum tamen virtutum fundamentum eſt: ſine qua vera animæ ſanctitas & munditia difficile conſiſtere poteſt. Ad hanc autem hortatur Apoſtolus ſubdens: *Contemplantes, ne quis deſit gratia Dei*. Eſt quidem gratia Dei totius boni radix, & fundamentum, & quantum eſt ex ſe adeo potens, ut minima gratia ſufficiens ſit, ad omnia peccata vitanda, & omnes inferni acies revincendas, ut Theologi dicunt: ſed ex parte hominis requiritur, ut ipſe adjiciat ea, quæ conducunt ad hoc, ut talis gratia non impediatur, ſed in opera prorumpat: inter quæ primas tenent jejuniam, vigiliæ, & carnis mortificatio: quia ſicut nihil magis nos ineptiores reddit ad opera, ad quæ Spiritus impellit, quam ipſius carnis ſaturitas & luxus; ita nihil magis adjuvat, ad hoc, ut gratia Spiritus ſancti in nobis exiſtens, cum virtutibus infuſis, in opera valida prorumpat, quàm ejuſdem carnis mortificatio, quæ præcipuè fit per abſtinentiam & jejunium. Idcirco hanc expoſcit Apoſtolus, admonens, quod cùm homo non ſupponit illam, deficit in eo, quod tenetur agere ipſe ex parte ſua, agente Spiritu ſancto per gratiam ſuam, quod ſuum eſt. *Contemplantes*, inquit, *ne quis deſit gratiæ Dei*. Videtur Apoſtolus alludere voluiſſe ad illud, quod in Scripturis ſacris ſæpè edocemur: Deum quidem quantum eſt ex ſe, dare unicuique ſpiritus ſui favorem, quo homo roboretur ad pugnam idque tanta, taliq; diligentia, ut antequam diabolo concedat facultatem impugnandi hominem, jam ipſe conſtituerit ſe promptum & paratum, ad favorem illi præſtandum.

In ca. 12. ad Heb. & in illud Matth. 5. Beati mundo corde.
a Lib. 6. epiſt. 10. ad Iſicium Epiſcopum.
b In c. 12. ad Hebr. lectio.
c Epiſt. 8. quæ eſt ad Demetr.

Digitized by Google

dum. Id quod in hiſtoria beati Iob ſancti
Patres annotarunt, expendentes verba il-
Iob.1.6. la variis difficultatibus plena: *Quadam
die cùm veniſſent Filii Dei, ut aſſiſterent co-
ram Domino, affuit inter eos etiam Satan.*
Quomodo, & ubi inter filios Dei affuit
Satan? Filii namque Dei, Angeli vocan-
Matth. 18.10. tur, qui illi perpetuò aſſiſtunt, & *ſemper
vident faciem Patris mei, qui in cœlis eſt.*
Nunquid Angeli ſancti patiuntur ſecum
ſocietatem ejus, quem ab initio à ſua exclu-
ſerunt ſodalitate, & eum habent inimicum
ſempiternum? Sed non vacat omnia hæc
nunc explicare: perſpicuam tamen intel-
ligentiam indicat Paraphraſtas Chaldai-
cus, qui legit: *Venit dies magni judicii, & a-
ſtiterunt Angeli.* Et quidem magni judicii
dies dicitur, cùm Deus ſtatuit, hominem
ſanctum & juſtum, & ſibi perpetuò obſe-
quentem, qualis erat Sanctus Iob, Satanæ
tradere impugnandum, & eum exponere
omnibus malitiæ ſuæ jaculis; ita quod in
Epiſt. 3. ad Olymp. tom.5. ad fin. eo, ut dixit Chryſoſtomus, totam ſagitta-
rum ſuarum pharetram exinaniret. Spe-
ctaculum certè mirabile, quod nec tres ſa-
pientes Reges ejus amici ullatenus intel-
lexerunt. Id autem, quod dicitur; quadam
die veniſſe Angelos, ut ſtarent coram Do-
mino, non ſignificat, eos extra illius con-
ſpectum & præſentiam antea fuiſſe, ſed ſe
promptos exhibuiſſe ad aliquid agendum
juxta Dei imperium: metaphora ſumpta
à ſervo, qui ſe præſentem exhibet, & ſtat
coram Domino, cùm intelligit, eum ſibi
velle aliquid præcipere. Itaque omnes
Angeli ad modum ſervorum ſe conſtitu
erunt coram Deo, promptos ad agendum
id, quod illis Deus committere volebat.
¶ 65 Cùm etenim uni dæmoni eſſet conceſſu-
rus facultatem ad impugnandum beatum
Iob, prius innumeros Angelos ſtantes
coram ſe, repræſentari voluit, parato, ad
auxilium ferendum illi beato viro, ut hoc
ipſo quod unus dæmon accedere intenta-
bat ad illum expugnandum, jam antea in-
telligamus, innumeros Angelos ad eum
adjuvandum fuiſſe paratos: & verè di-
cere poſſet ſanctus ille vir, quod poſtea
dixit Eliſeus: *Plures ſunt nobiſcum quàm* 4.Reg.6.
cum illis. Quibus omnibus in ſignificare 16.
voluit Deus, quod cum facultatem dat
dæmoni ad agendum contra nos, prius
quantum eſt ex ſe, paratum exhibet favo-
rem, potentiorem, & ſuperiorem multo,
omnibus viribus inimici: ut vere dixerit
Paulus: *Quod non patitur tentari ultra vi-* 1.Cor.10.
res. Nam quoniam dæmoni conceſſit, ut 13.
magna, imò & tota vi, contra Iob age-
ret, prius majorem multò, quaſi totius
cœleſtis exercitus virtutem in ejus auxi-
lium paravit. Et quidem non neceſſe Deo
fuit, tot Angelorum legiones oſtende-
re paratas, in adjutorium beati Iob, cùm
ad id minimus Angelus ſufficeret, con-
tra omnes inferni portas & vires: voluit
nihilominus hoc explicari, ut abundan-
tiam auxilii & favoris, quem impendere
ex ſe ipſa paratus eſt, agnoſcamus, & ex-
pendamus, qui totum cœlum, aut omnes
Angelos cœli prius paratos oſtendit, ad
auxilium ferendum beato illi viro, quam
permitteret Satanæ accedere ad eum im-
pugnandum. Et juxta hunc ſenſum poſ-
ſumus etiam illa Dei difficilia verba intel-
ligere, quæ de vinea ſua agens dixit: *Ego* Iſai.27.3.
*Dominus, qui ſervo eam, repentè propinabo
ei, ne fortè viſitetur contra eam, nocte ac die
ſervo eam:* quæ etſi multi ſancti Patres ac-
cipiant, quaſi verba animi irati, & com-
minantis, ut videre eſt apud Hieronymum In ca. 27. Iſai.
& Cyrillum? ſed alii exponunt tanquam
verba ſummæ ſuavitatis & dilectionis er-
ga vineam, ut ex Hebræo contendunt re-
centiores. Dominus ſiquidem in primis Fererius & Arias Montanus.
exhibet ſeipſum cuſtodem vineæ: *Niſi
enim Dominus cuſtodierit civitatem, fruſtra
vigilat, qui cuſtodit eam:* ideo præmiſit: *Ego* Pſal.126 1.
Dominus qui ſervo eam. In Hebræo: *Ego
Dominus ſervans, aut cuſtodiens eam.* Ver-
bum cuſtodiendi ad ſtudioſos curatores
vinearum aptè refertur. Ego, inquit, cuſto-
dio, ut pupillam oculi, & ſub umbra alarum
mearum protego. Et propterea neceſſaria
abundanter eidē tribuo. *Repente propinabo
ei.* In Hebræo verbum, *Sakah,* quod irriga- שקה.
re, aut aquam effundere ſignificat: ut cum
dicitur,

§. 17. *A jejunio initium ſumit Chriſtus, noſtra enim perditio à gula exordium ſumpſerat.*

¶ 65 A Jejunio Chriſtus Dominus initium ſumit, & ducit (quod non otioſe tam explicitè ſacer refert & ſcribit Euangeliſta) ut ordinatiſſimè procederet. Nam ut dixit Beatus Ambroſius & expendit D. Thomas, hoc opus Chriſti ordinatum fuit ad Adæ liberationem & reparationem. Quæ ſententia variis modis explicari poteſt, ſed illum breviter inſinuemus, quod ſcilicet Chriſtus initium reparationis Adæ ſumpſit à contrario ejus, quod exordium fuit perditionis illius. Noſtræ perditionis initium fuit gula: ſit noſtræ reparationis principium jejunium; contraria namque contrariis curanda ſunt, ut recta curationis methodus teneatur, & ut dixit D. Hieronymus *a*, oportuit, ut quos ſaturitas de paradiſo expulit, reducat eſuries, & Auguſtinus *b* in Sermone, quem alii Ambroſio *c* tribuunt. Arbitror, inquit, hanc cauſam eſſe jejunii: ut quia primus Adam in paradiſo conſtitutus, per intemperantiam gulæ gloriam immortalitatis amiſerat, eandem immortalitatem ſecundus Adam Chriſtus per abſtinentiam repararet: & quia ille contra mandatum Dei guſtans de interdicta arbore, peccatum mortis inciderat, nunc ſecundum mandatum Domini, jejunans Chriſtus vitæ juſtitiam mereatur. Hoc namque egit Salvator, ut eiſdem veſtigis, quibus admiſſa fuerant delicta, purgarentur: hoc eſt, quia homo manducando deliquerat corrigat abſtinendo. Si expendamus, quæ in libris ſacris ſcripta ſunt, videbimus, quod deſtructio civitatis Ieruſalem initium ſumpſit à ruptura muri. Erat civitas illa inſignis, quam quia Deus in ſuæ habitationis ſedem elegerat, templo illo fami geratiſſimo, & divitiis ingentibus cœleſtibuſque favoribus erat illuſtriſſima. Ut tamen hæc omnia ſervarentur illæſa, muro valido cincta fuit, de quo quidam accipiunt, quod dixit David: *Montes in circuitu ejus*, id eſt, circundatur muro, non minus valido & firmo, quam ſi fortiſſimis montibus eſſet circundata. Rex Babylonis voluit eam divitiis ſpoliare, & in ſuam redigere ſervitutem; ut hoc perficeret, omnes munitionum ſuarum vires eò direxit, ut murum dejiceret. Hoc cum feciſſet, facile potuit civitatem ingredi, & de facto eam ingreſſus, omnes ejus divitias rapuit; liberos in captivitatem redegit, & templum Dei ardentiſſimis flammis ſuccendit. Poſt multos autem annos volens Deus illius civitatis reparationi intendere, miſit illum inſignem virum Prophetam, Sacerdotem, & Doctorem ſapientem Nehemiam, qui magno ſui labore opus deſtructum reparandum aſſumeret. Hæc ille præſtiturus, primum omnium manus adjecit ad muri reædificationem, ut inde initium ſumeret civitatis reparatio, unde orta fuerat ejuſdem deſtructio. Natura equidem humana extructa & ædificata fuit à Deo, & ita condita, ut ſimilis fuerit civitati Ieruſalem, tum propter pacem, qua fruebatur; tum propter divitias animæ & corporis, quibus abundabat; tum propter partem ſuperiorem animæ quam ſibi Deus tanquam ſedem elegit, in qua ſicuti in templo, virtutum fulgore ornatiſſimo reſideret. Ad horum omnium conſervationem murum abſtinentiæ erigere viſus eſt, dicens: *De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas: nam in quacunq; die comederis morte morieris*. Rex autem Babylonis diabolus eſt, qui hanc voluit civitatem ſubjugare, ejus divitias deprædari, & illius templum ſuccedere. Idcirco ad diruptionem muri omnes tentationis ſuæ machinas deſtinavit. Hoc namque curavit, ut abſtinentiam præcepto Dei ſtatutam & extructam everteret, cum dixit: *Cur præcepit vobis Deus, ne comederetis?* Quod & obtinuit, dum ſuaſione ſua parentes noſtros ad comedendum induxit. Cadente muro, totam occupavit civitatem, quam & bonis cœleſtibus ſpoliavit, & concupiſcentiæ igne ſuccendit, ut dicere verè poſſet homo, quod Iob: *Quaſi rupto muro, & aperta ja-*

Marginal notes: *Lib.4. in Lucam.* — *3.p.q.41. art.2.* — *a Epiſt. ad Euſto.* — *b Ser 77. de temp.* — *c Ser.37.* — *4.Reg.ult. Ierem.52, Eſdr.1.& 2.* — *Pſ.124.2* — ¶ 66 — *Gen.2.17* — *Gen.3.1* — *Iob 30.14*

nua, irruerunt ſuper me, & ad meas miſerias devoluti ſunt. Cum autem venit plenitudo temporis, miſit Deus verum Nehemiam, id eſt, Chriſtum, cui Nehemiæ nomen egregiè quadrat, quia Nehemias idem eſt quod conſolatio: ut namque conſolaremur, Chriſtus apparuit, quem promittens Deus præmiſit:
Eſa.40.1 *Conſolamini conſolamini popule meus, dicit Deus veſter.* Et ipſe in ſe adimpletam exhibuit prophetiam Eſaiæ, dicentis, illum miſſum à Spiritu Sancto: *ut conſolaretur omnes lugentes Sion:*
Eſa.61.2. Eſa.51.3. de quo & Propheta dixerat: *Conſolabitur Dominus Sion, & conſolabitur omnes rui-*
Gen.5.29. *nas ejus.* Et quidem, ſi naſcente Noë, dicere potuit Lamech ejus pater: *Iſte conſolabitur nos ab operibus & laboribus manuum noſtrarum in terra, cui maledixit Dominus,* verius naſcente Chriſto, conſolationem
Luc.2.11 promittere potuit Angelus, dicens: *Annuntio vobis gaudium magnum, quia natus eſt vobis hodie Salvator, &c.* Egreditur igitur jā nunc Nehemias iſte ad reparationis opus perficiendum: ad hoc, poſtquam baptizatus eſt, aſcendit de aqua, & ducitur deſertum. Unde initium ſumet? certè à muri extructione, ab abſtinentiæ opere. Hoc propterea quaſi initium operum ejus, quæ fecit, cùm ad annum trigeſimum perveniens, opus reparationis aſſumpſit, & tam validum murum erexit, & extruxit, ut jejunaverit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

§. 18. *Fame valida Chriſtus Leviathan provocavit, ut venientem ad degluttiendam carnem fragilem, hamo divinæ virtutis comprehenderet.*

¶ 67 Lib.4 in Luc.capite de ductu Ieſu in deſert. Poſtea eſuriit. Carnem ingenti eſurie affectam, & quaſi confectam exhibere voluit, inquit Ambroſius, ut prædam aliquam diabolo demonſtraret, ut dum ille feſtinaret ad prædam, ſuis laqueis ligaretur: ut verè jam cognoſcamus, quomodo Deus id perficere velit, quod promiſit, ſe hamo expiſcaturum Leviathan. Nam qui piſcem expiſcari hamo contendit, hamum exhibet opertum fragilis vermiculi ſpecie, & tanto magis operitur hamus fortis, quanto magis vera oſtenditur caro vermiculi, quæ illum operit. Volens propterea Deus hunc immanem piſcem divinitatis ſuæ hamo capere, illum humana carne operuit: & nunc quando eam oculis ipſius Leviathan offert, hoc ſingulariter contendit, veram carnem humanam demonſtrare, ut tanto majori conatu ad eam devorandam draco iſte procedat, quanto apertius eam videt, veræ humanitatis ſignis explicatam, inter quæ fames valida, & ſitis, principem locum obtinere videntur. Validiſſima ergo fame & eſurie, Chriſti Domini caro fuit afflicta. Et certè, ut obſervavit B. Hilarius, ita hac fame & eſurie, divinitatis ſuæ virtutem abſcondit, In Pſ 8.6 ut dæmon poſtea ſemel & iterum devictus, adhuc credere non potuerit, eum Deum, quem tali fame videbat affectum: & propterea ex Chriſti perſona explicat Pſ 68. 12 verba illa: *Operui in jejunio animam meam, & factum eſt in opprobrium mihi:* quaſi enim deſpexiſſe viſus eſt diabolus illum, cujus tam fragilem cernebat naturam, quam jejunium quaſi conficeret, de quo propterea credidit, quod adoraturus eſſet eum, ſi terrenorum bonorum ei offerret multitudinem. Fuit, inquit Hilarius, jejunium ei in opprobrium, quia per eſuriendi opprobrium uſque ad adorandi Satanæ contumeliam, tentatus eſt. Verò nunc illud dici poteſt: *Ut faciat opus ſuum, alienum opus ejus: ut operetur opus ſuum peregrinum eſt opus ejus ab eo.* Eſa. 28 21. Nihil magis alienum aut peregrinum, & extraneum à natura rationali, cui tota divinitatis plenitudo unita eſt, quæ & infinitam continet totius appetitus & deſiderii ſatietatem, quam fames & eſuries valida. Hanc tamen operatus eſt Chriſtus in natura ſua, quia ipſo volente & conſentiente fames conſecuta eſt & excitata. Hoc autem à ſe extraneum & alienum fecit, ut operaretur opus ſuum. Quodnam opus ejus? *In hoc,* inquit Ioannes, *apparuit Filius Dei, ut diſſolvat opera diaboli.* 1.Ioan.3. 8. Aut verò,

verò, *opus ſuum* dixit, quod antiquitus ſibi faciendum reſervavit, expiſcari hamo Leviathan. Hoc ipſe ſolus præſtare poterat, in quo vera erat divinitas, & vera humanitas: hac allexit & provocavit dæmonem, illa eum comprehendit & cepit, ſicut piſcator, qui allicit vermiculi ſpecie, & capit fortitudine hami. Et videtur Eſaias in mentem revocare voluiſſe factum Ioſue.
Ioſue 8. Superbus Rex civitatis Hai, populum Dei ſemel & iterum Deo permittente devicerat; quibus victoriis elatus, nullum ſibi obſiſtere poſſe credebat. Decrevit Deus illum revincere per manus ſancti Ioſue, voluitque ut Ioſue hoc perficeret utendo inſidiis, quas ita inſtruxit, quod in abſcondito & latibulo poſuit quinque mille viros electos, validos milites, quibus injunxit, ut
¶ 68 abſconditi manerent. *Ego autem*, inquit, *& reliqua multitudo, quæ mecum eſt, accedemus ex adverſo contra urbem. Cumque exierint contra nos, fugiemus, & terga vertemus, donec perſequentes, ab urbe longius protrahantur: putabunt enim nos fugere. Nobis ergo fugientibus, & illis perſequentibus, conſurgetis de inſidiis, & vaſtabitis, &c.* Egregium certè ſtratagema, provocare inimicum ſuperbum, & inſolentem, & ejus animum acuere ad congreſſum, per fragilitatem & timorem, quem fuga indicabat; quam oculis exhibebat, & eum comprehendere virtute abſcondita militum latentium. Certè Ioſue, ut faceret opus ſuum, capere ſcilicet ſuperbum Regem; & ejus vires enervare, id quod à ſe alienum erat ſimulavit, ſcilicet timere & fugere. Non vacat nunc illam diſputare quæſtionem, an liceat in bello uti inſidiis, nam mendacii cujuſdam ſpeciem tenere videntur. Certum eſt tamen, ut diffinit
a L. qq. in Ioſue q. 11 Auguſtinus *a*, cujus mentem explicarunt
b In ca. 8. Ioſue. Lyra *b*, & Abulenſis *c*, in bello juſto licere, imò & eſſe opus inſignis prudentiæ, celare
c in ca. 8. Ioſue q. 6. inimicis mentem: & aliquando abſcondere vires neceſſarium eſſe, demonſtrat Ve-
d Lib. 3. de re militari. getius *d* agens de re militari. Cæterum Beatus Auguſtinus in facto illo ſancti Ioſue, myſterium abſconditum profitetur, quod quamvis ille nos explicet, videtur nunc fieri manifeſtum in Chriſto, cujus expreſſum typum, imò & nomen tenuit Sanctus Ioſue, ut ſæpè annotarunt Origenes *e*, B. Hieronymus *f*, & multi Sancti *e Hom. 1 & 4. in libros Ioſue.*
Patres. Ad dæmonem namque revincendum, qui congenita ſuperbia, præteritis aucta victoriis, ſumma elatione exultabat, *f In ca. 1. Oſeæ in princ.*
validos milites, id eſt, divinæ naturæ ſuæ attributa abſcondit, ſapientiam, potentiam, fortitudinem, divitias, gloriam, &c. & ſeipſum præſentem dedit oculis ejus, pauperem, infirmum, debilem, famelicum, & eſurientem. Itaque ſuperbum hoſtem provocavit fragilitate carnis oſtenſa, cum eam quaſi eſurie confectam demonſtravit; & ideò (inquit Ambroſius) fames *Libr. 4. in Luc. de ductu Ieſu in deſert. ad fin.*
Domini pia fraus eſt, ut in quo diabolus majora metuens, jam cavebat, famis ſpecie allectus, tentaret ut hominem, ne impediretur triumphus. Et hac in parte figuram veritas ipſa præcellit. Nam Ioſue ſimulavit timorem & fugam, cùm verè non fugeret, ſed potius inimicos, ſpecie fugæ provocare & acuere intenderet: at Chriſtus non ſimulatam, ſed veriſſimam fragilitatem & famem oculis inimici expoſuit, apto ſanè prudentique conſilio, ut dum ille ea excitatus, toto agmine ad eam capiendam procederet, virtute divinæ ſapientiæ, potentiæ, & fortitudinis retineretur captus: ut verè dixerit Beatus Leo Papa: Malitia nocendi avidus, dum irruit, ruit: dum capit, captus eſt; dum proſequitur mortalem, incidit in Salvatorem: neque ſuſpicabatur, ait Gregorius Nazianzenus, ut humanitatem aggreſſus, in divinitatem incurret. *Serm. 9. de paſſio.*

§. 19. *Diabolus ſicut balæna, ad expugnandum Chriſtum acceſſit, videns carnem ejus famelicam: cujus cura eſt impetere, quos videt Dei obſequio tradi.*

¶ 69 *Serm. 10. de providentia.* ET *accedens tentator.* Vidit hoſtis, inquit Theodoretus, famem, & victoriam ſperavit, pugnamque confidenter aggreſſus eſt, atque Adamum ſe videre putavit, ubi famis paſſionem cernit, &c. Non majori aviditate piſcis progreditur ad deglutiendum vermiculum, hoc ipſo quod eum videt, quam diabolus acceſſit nunc ad devorandum Chriſtum, cùm ejus infirmam carnem circumſpexit. Certum eſt, ſacrum Euangeliſtam, tentatoris nomine, diabolum intellexiſſe: qui hoc ipſo, quod vidit Chriſtum à Patre in Iordane commendatum, & tanquam Filium approbatum, ſuper quem & cœlos apertos conſpexit, accenſus fuerat ſummo deſiderio devorandi illum. Magno namque ſtudio diabolus Sanctos expugnare deſiderat.
Apoc. 13. 7. Unde & dicitur: *Datum eſt illi bellum facere cum Sanctis.* Contra peccatores non oportet bellum agere, inquit Chryſoſtomus,
Hom. 5. in imperfect. quos in ſui obſequio pacificè retinet: nullus enim, quantumcunque tyrannus, quos ſibi obſequentes videt, bello impetit. *Ego* (dicebat ille impius crudeliſque Holofer-
Iudith. 11. 2. nes) *nunquam nocui viro, qui voluit ſervire Nabuchodonoſor.* Mundus, ut dicebat
Ioan. 7. & 15. Chriſtus, nunquam perſequitur odit eos, quos ſuos retinet, & ejus amicitiam tenet: ſimiliter & diabolus. In ſanctificatis ho-
Can. 7. in Matth. minibus, inquit Hilarius, maximè diaboli tentamenta graſſantur, quoniam victoria magis eſt exoptata de Sanctis. Poſt varia rerum diſcrimina, tertia & ultima unctio-
2. Reg. 5. 17. ne unctus fuit David in Regem, quando ab omnibus tribubus Rex fuit acceptatus & prædicatus. *Audierunt autem Philiſthiim, quod unxiſſent David in Regem*, & ſtatim vehementiſſimo ardore moti ſunt ad eum expugnandum: unde & ingenti exercitu congregato, bellum eidem inferre decreverunt, tale, ut opus fuerit, quod David ſe totum converteret ad divini favoris auxilium depoſcendum. Hoc ipſo, quod homo ungitur in regem, in baptiſmo, exterius quidem oleo ſancto, interius autem gratia Spiritus ſancti, quam exterior unctio ſignificat, aut in alterius Sacramenti ſuſceptione, aut per veram contritionem in divinam gratiam admittitur, recipiturque in Dei Filium; & hoc ipſo in hæredem regni cœleſtis, ſumma rabie ingens dæmonum multitudo excitatur, & vires ſuas parat ad eum expugnandum. In hujus confirmationem obſervavit Auguſtinus, quod hoc ipſo atque filii Iſraël biberunt aquam illam *Serm. 93. de temp.*
miraculoſam, fluentem de petra Oreb, ſtatim Amalec contra eos fortitudinis ſuæ aciem direxit. *Exod. 17* Videte fratres (inquit Auguſtinus) quia poſtquam quiſque de petra biberit, id eſt, Chriſti Sacramenta ſuſceperit, neceſſe eſt illi ad pugnam accedere. Tamdiu enim quiſque diabolum contra ſe pugnantem non ſentit, quamdiu opera illius exercere voluerit. Qui verò illum reliquerit, & de petra bibens, Chriſtum ſequi elegerit, neceſſe eſt ut illum patiatur infenſum, cui juſto judicio voluit præponere Chriſtum. Ita Auguſtinus; quod & ſimiliter obſervavit Origenes, annotans il- *Hom. 11. in Iosue.*
lud quod dicitur in libro Ioſue, Iebuſæum *Ioſue 10.*
Regem nullatenus contra Gabaonitas bellum indixiſſe, quoadusque vidit eos cum populo Dei fœdus injiſſe. Tunc namque vocatis aliis quatuor regibus, ſe totum ad eos expugnandos convertit. Sic etiam, inquit Origenes, anima humana, cum verbo Dei ſe ſociaverit; dubitare non debet, ſtatim ſe inimicos habituram; toto agmine diabolus ad inferendum contra eum bellum excitatur, vocatq; in ſui adjutorium, tam iniquorum hominum quam mundi, quam rebellantis carnis acies & vires. Hæc non obſcurè admonuit Spiritus ſanctus, ¶ 70
verbis illis ſæpè citatis: *Fili accedens ad ſer- Eccl. 2. 1.*
vitutem Dei, ſta in timore, & præpara animam tuam ad tentationem: quem locum ad *a Libr. de*
hoc inſtitutum obſervarunt Cyprianus *a*, *mortalit.*
Hie-

Hieronymus *b*, Gregorius *c*, Divus Thomas *d*, & Sanctus Leo Papa *e*. Non dicit, cum perfectionis apprehenderis ſummam, aut ad conſummatam virtutem perveneris: ſed *accendens ad ſervitutem Dei*, hoc enim ipſo, quod à peccato deſtiteris, & viam virtutis ingredi cœperis, ad te expugnandum diabolus accedet. Videturque alludere ad illud: *Capite nobis vulpes parvulas*, id eſt, omnes vulpes, non tantum annoſas & veteres, ſed & quaſcunque; *Nam vinea noſtra floruit*. Nihil ſuavius guſtui vulpis, quam vuæ, ut dixerunt Galenus *f*, Marcus Varro *g*, Theocritus *h*, & Propertius *i*, quos refert noſter Ludovicus Sotomajor *k*: ſignanter autem vulpes noxias eſſe vitibus florentibus, tradidit Beatus Gregorius Nazianzenus *l*, dum enim palmites teneros abſumunt & corrodunt, totum vitis fructum enervant. Non curat vulpes vites in hyeme, quando nihil præſtantius præſeferunt, quam ſiccam quandam radicem, aut aridum lignum: cum vitis incipit palmites emittere, prima erumpere virgulta, & teneros palmites, tunc ad eos lacerandos & devorandos ſe convertit. Vulpium nomine Beatus Gregorius Nyſſenus dæmones intelligit, quos & David vulpes vocaverat, dicens de impiis: *Et partes vulpium erunt*. Non curat diabolus fidelem, quem etſi per veram fidem in Eccleſia videt plantatum, ſed eum conſpicit inſtar vitis in hyeme, omni virtutum viriditate deſtitutum, qui actibus ſuis nihilo ab infideli differre videtur; imò & de quo aliquando *audiuntur aliqua, qualia nec apud infideles*, ut dixit Paulus: ſed quem videt tanquam vitem in primo vere, frondes & flores virtutum emittere incipientem, hunc invadere ſtatim procurat. Nec ſolum inſequitur viros, qui varios in virtutum via progreſſus fecerunt, ſimileque ſunt vitibus, quæ uvis maturis abundant, ſed & illos ſingulariter aggredi curat, quos videt primos in Dei obſequium propagines & flores emittere. Quod & egregiè obſervavit Sanctus Bernardus, expendens rationem à ſponſo traditam: *Nam vinea*, inquit, *noſtra floruit*. Non expectant vulpes, quoadusque vuæ ad maturitatem perveniant, ſed hoc ipſo quod vident vineas florentes; ad eas corrodendas properant. Non expectavit diabolus, ut peccatrix illa, multos in virtute perficeret curſus: ſtatim in primo flore, cum ne adhuc pedibus Chriſti exceſſerat, Phariſæum contra illam commovet, & ad murmurandum excitat; ſimiliter & Publicanum, Phariſæi convitiis impetivit, ſtatim ac pectus percutere cœpit, ut annotat Chryſoſtomus. Aut vero illis verbis: *Accedens ad ſervitutem Dei, præpara animam tuam ad tentationem*, aut impugnationem, alludere videtur ad illud: *Ego murus, & ubera mea ſicut turris, ex quo facta ſum coram eo, quaſi pacem reperiens*. Quæ verba Ambroſius accipit, ex perſona ſororis illius parvulæ, de qua dictum fuerat: *Soror noſtra parvula eſt, & ubera non habet*: quæ pro ſe reſpondens, profitetur, ſe verè habere ubera, & illa quidem ad modum turrium. Verba ſunt cœleſtibus myſteriis plena. Circa quæ tantum id, quod in cortice relucet obſervo. Videtur enim dicere velle: Pacis fœdera cum dilecto meo inivi: ſed ex hoc ipſo tempore, me ipſam exhibeo tanquam murum, turribus validiſſimis munitam. Muri namque extruuntur, ut cives ab inimicorum incurſibus protegantur: extruuntur turres in eis, ut milites ibi reſidentes, illorum acceſſus impediant & repellant. Hoc namque ipſo, quod anima pacis fœdera cum Deo celebraverit, & acceſſerit ad obſequendum ei, oportet, ut ſe ad reſiſtendum inimici incurſionibus paret. Sed de iis multa ſuperius.

b *Lib. 2. cont. Iovin. to. 2.*
c *Lib. 29. mor. c. 12. & hom. 12 in Ezech.*
d *3. p. qu. 41. art. 1.*
e *Serm. 1. dom. 1. Quadr.*
Cant. 2. 15
f *Lib. 3. de alim. facul.*
g *Lib. 1. de re ruſtica ca. 8*
h *In Bucolicis.*
i *Lib. 3. Elegiarum.*
k *In ca. 2. Cant.*
l *Orat. 2. de Theol. parum poſt principium pag. 335.*
Orat. 5. in Cant.
Pſ. 62. 11
1. Cor. 5. 1
Luc. 7.
Luc. 18.
Hom. 62. ad popul.
Cant. 8. 10.
Ser. 22. in Pſal. 118
Cant. 8. 8.

§. 20. *Diabolus contra Chriſtum patris voce laudatum, vires ſuas convertit, idem facit contra illos, qui habent teſtimonium Jeſu Chriſti.*

¶ 71 **A**Ccedens tentator. Non diſtulit diabolus toto tempore quadraginta dierum tentare Chriſtum, quod noluerit illum tentare; id namque tota mente totoque conatu deſiderabat: ſed quia nullum ſibi videbatur oſtium patere, per quod ingredi ad tentandum poſſet, quouſque Chriſtus exhibuit carnem ſuam eſurientem & famelicam, ut obſervavit
a *Cant.* 3. *in Matth.* Beatus Hilarius *a*, & aſſeruit Divus Petrus Chryſologus *b*. Ex fame, inquit, Divus I-
b *Serm.* 12. gnatius *c*, audaciam ſumpſit, ut ad tentan-
c *Epiſt.* 8. *ad Philip. tom.* 3. *Bibl. SS. PP. pag.* 21. dum accederet: ſiquidem hoc ipſo quod in Iordane vidit Chriſti ſanctitatem cœleſti voce prædicatam, ejus perſonam ab æterno Patre commendatam, cœlum ſuper illum apertum, & Spiritum ſanctum deſcendentem in ſpecie columbæ, cujus præſtantiam Ioannes prædicare, & manifeſtam facere populo cœperat, ad eum expugnandum omnes fortitudinis ſuæ vires, & machinas convertit. Nullum ſiquidem majori conatu diabolus exterminare procurat, quam virum ſanctum, cujus ſanctitatem virtutemque cœlo, hominibuſque probatam, & cognitam videt. Qui namque talis eſt, hoc ipſo graviſſimum nocumẽtum diabolo infert, dum ex illius poteſtate & dominio innumeros peccatores liberat. Nota eſt ipſi, experientiaque comprobata, illa Spiritus
Sap. c. 3. Sancti ſententia: *Probata virtus corripit inſipientes.* Illa dicitur virtus probata, quæ omnibus eſt nota, & variis experimentis ac uſu comprobata. Hæc maximas vires habet, ad inſipientium correctionem: quia nullus tam efficaciter peccatores corrigit, & ad meliorem frugem reducit, quam vir Sanctus, qui ſuarum virtutum luce, & verborum pondere, illorum tenebras expellit, adeo ut unus talis, ſufficiens videatur, ad unius civitatis converſionem. Et videtur hæc ſententia in mentem revocare velle id, quod dixit Dominus ad Abraham: *Si* *Gen.* 18.
invenero Sodomis quinquaginta juſtos in 16.
medio civitatis, dimittam omni loco propter eos. Non quoſcunque juſtos requirebat Dominus, ſed eos, qui eſſent juſti *in medio civitatis*. In Scriptura ſacra, eſſe aut habitare in medio civitatis, eſt eſſe notum, & in æſtimatione habitum apud omnes habitatores civitatis. Sic, quando mulier illa, cui ſuum favorem Eliſæus offerebat: reſpondit: *Mulier ſum, quæ in medio popu-* 4. *Reg.* 4.
li habito: id eſt: Non egeo alicujus favore, 13.
quippe quæ nota ſum omnibus. & in maxima æſtimatione habita. Ita & David: *Non* *Pſal.* 100.
habitabit: in medio domus meæ, qui facit ſu- 7.
perbiam: id eſt, non erit in æſtimatione aut pretio apud me, aut in domo mea peccator. Non ergo Dominus juſtos quoſcunque requirebat, ut Sodomorum civitatibus parceret: multos namque ibi pueros innocentes fuiſſe credendum eſt, ſed illos qui eſſent, *juſti in medio civitatis*, id eſt, quorum virtus toti civitati eſſet cognita & explorata. Si namque tales eſſent, decem eorum, imò & quinque, ſufficientes ad illarum quinque civitatum converſionem judicarentur. Propterea Beatus Chry- *Hom.* 43.
ſoſtomus, eos comparat fermento, cujus *in Geneſ.*
modica quantitas ſufficiens eſt, ad totam *tom.* 2.
maſſæ cruditatem corrigendam. Vel- *Geneſ.* 19.
lem, inquit, ſicut beatiſſimum illum (de Lot agit) virtute præſtantes, in mediis civitatibus eſſe, ut quaſi fermentum facti aliis, multos ad ſui imitationem trahant. Quaſi volens Deus aliquid fermenti commiſcere, cum populus ille peccavit, dixit ad Moyſen: *Deſcende, vade, peccavit popu-* *Exod.* 32.
lus tuus, quem eduxiſti de terra Ægypti: 7.
quaſi unicus Moyſes ſufficere poſſet, ad eos omnes reparandos. Quid unicus egit *Rom.* 15.
Paulus, *qui ab Ieruſalem uſque ad Illyri-* 10.
cum, replevit Evangelium, tot animas ex dæmonis eripiens poteſtate, quot ad Euangelicæ lucis participationem pertraxit? Quid egit unius Antonii vita, cum mundo patuit? Auguſtinum eſt dæmonis

¶ 72 nis faucibus extrahere cœpit, ut ipſe Au- *L 8. conf. cap. 6.* guſtinus fatetur, & multus Romanorum nobiles, ad ſequendam Chriſti militiam *Epiſt. 16. ad Principium.* allexit, ut Beatus Hieronymus dixit. Quid illius mulieris probata virtus operata fuit; de qua refert D. Theodoretus, quod cum à pyratis ab Iberia in quandam Aſiæ civitatem fuiſſet adducta captiva, ubi idola colebantur, tali vitæ puritate nituit in oculis infidelium, quod omnes ſummo conſenſu decernerent, illum Deum colendum & ſequendum tanquam verum, quem talis, tam inculpatæ vitæ mulier colebat, quam propterea tanquam magiſtram elegerunt, & idololatria relicta ad Chriſti fidem & cultum converſi ſunt. Quid excellentiſſimi Patres noſtri Dominicus & Franciſcus? quos Deo tanquam ſufficientes duces ad totum mundum dæmonis poteſtate liberandum, beatiſſima Virgo Maria obtulit, & propoſuit Chriſto, quando propter innumera ſcelera, tribus lanceis in manu vibratis, ira vehementiſſima ſuccenſus, veniebat ad illum deſtruendum & perdendum: ut Sanctus Vincentius Ferrarius in Epiſtola ad Benedictum tertium decimum late proſequitur, & expendit: & Divus Antonius e- *3. p. Hiſt.* narrat. Hinc Chriſtus ſufficienter providet Eccleſiæ ſuæ, illos famigeratiſſimos duodecim viros relinquens, quos ſufficientes exiſtimavit, ad totius orbis *Matth. 5. 16.* converſionem, quibus dixit: *Sic luceat lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, &c.* Si namque ad tenebras totius orbis fugandas, & corporeos oculos illuſtrandos, ſufficientiſſime Deus providet, vnicum Solem producens in cœlo, quanto magis tot fulgentiſſimi Soles, luce clariſſima virtutum, miraculorum: & doctrinæ radiantes, ſufficere poterant, ad illuminandum mundum, pellendas ex eo tenebras, & illarum Principem effugandum? Quos propterea Sal terræ vocavit, quoniam ſufficientes erant ad putorem, contagium, & corruptionem carnis pellendum. Lucem itidem mundi vocavit, propter rationem dictam. De illis, & eorum ſimilibus dicitur: *Fulgebunt juſti, & tanquam ſcintillæ in arundineto diſcurrent:* *Sap. 3. 7.* quem locum Athanaſius *a*, & Gregorius *b*, de Sanctis viris, clara virtutem luce fulgentibus, intelligunt, *a Libro de fuga ſua. b Lib. 33. Mora. cap. 4.* & aptè Gregorius arundineti nomine mundum aut ſeculum intelligit, in quo homines ſecularibus intenti, tanquam calami aut arundines vivunt, & creſcunt. Recteque vocantur arundines, tum propter inconſtantiam in bono, quos levis aura huc illucque trahit, quomodo Chriſtus de Ioanne dixit: *Quid exiſtis in deſertum videre arundinem vento agitatam?* *Matth. 11. 7.* tum propterea quod exterius viriditatem & pulchritudinem preſeferunt, *Eſa. 42. 3* & intus vacui ſunt: quomodo Propheta, Iudæorum populum vocavit calamum, quia virens exteriori apparentia, vacuus verò bono interius exiſtebat. Et quidem ſcintilla ſi in arundineto accendatur, vigorem arundinum conſumit, & eas igne ſplendente ſuccendit, quia Sancti viri, qui virtutum fulgore coruſcant, dum inter impios converſantur, vitiorum viriditatem conſumunt, & charitatis igne fulgentiſſimo accendunt: quia nec minus potens eſt gratia, quam natura, nec ignis divinæ charitatis in Sanctis ardens & lucens, quam ignis corporeus in corporea materia ſuccenſus. Hos propterea diabolus peculiariter expugnandos aſſumit, tanto majori conatu, quanto eos majori vidit ſanctitatis luce fulgere. Hinc intelligemus viſionem illam celebrem, quam ſupra expendere cœpimus, ¶ 73

& tredecim libris eruditiſſimis, quos de Victoria Verbi Dei inſcripſit, explicandam aſſumpſit Rupertus. *Libris de victoria verbi Dei. Apoc. 12.* *Draco* ille rufus & immanis, habens capita ſeptem, & cornua decem primum omnium conatus fuit devorare filium mulieris illius cœleſtis; ita quod omnia capita, & omnia cornua, ad hoc direxit. Et quidem ſicuti capitis nomine, intelligimus cogitationes, diſcurſuſque mentis, quomodo dicere ſolemus, aliquem carere capite, qui nullatenus diſcurrit, alium habere caput præſtantiſſimum, quoniam magna ſapientia & integro diſcurſu utitur: ita nomine cornu,

Scri-

Digitized by Google

Scriptura ſacra, vires & fortitudinem exprimit, quia animalia, quæ illud habent, in eo ſitam vim & fortitudinem habent, ut alibi dictum eſt. Draco ergo, ſeptem capita (quo numere Scriptura univerſitatem deſignare ſolet) id eſt omnia capita, omnem aſtutiam, omnem cogitationem, ſapientiam &c. & omnia cornua, id eſt, omnem potentiam, fortitudinem, & virtutem direxit contra filium, quem mulier illa cœleſtis enitebatur. Cum tamen non potuiſſet illum devorare, quin potius vidit illum in cœlum ſe recipientem, cui poteſtas ſumma data fuit, convertit ſe contra mulierem ipſam, & aquarum immenſum flumen ex ore profudit, eandem ſuffocare contendens, quæ cœleſti favore liberata fuit. *Et iratus*, inquit, *eſt draco in mulierem & abiit facere prælium, cũ reliquis de ſemine ejus, qui cuſtodiunt mandata Dei, & habent teſtimonium Ieſu Chriſti*: Quæ verba per recapitulationem explicanda credo, quaſi voluerit Ioannes explicare, quomodo draco mulierem fuerit perſequutus. Iratus namque in illam, omnes malitiæ ſuæ aſtus & machinas, (quos fluminis nomine, ad eorum perennem curſum & multitudinem indicandam, expreſſit) contra eam excitavit: hoc tamen ordine, quod poſt filium in cœlum aſſumptum, bellum acturus contra mulierem, & malitiæ ſuæ aquas contra eam effuſurus, primo *abiit facere bellum, cum reliquis de ſemine ejus*: id eſt, cum ſemine, quod in ea relictum fuerat: *Qui cuſtodiunt mandata Dei, & habent teſtimonium Ieſu Chriſti*: ſicq; bellum crudele contra mulierem excitavit. Quo pacto ſi viſionem exponamus, facilè erit componere multa, quæ apud Interpretes magnam habent difficultatem. Quæ omnia Rupertus tredecim libris prædictis eleganter exponit, demonſtrans, primo dæmonem omnes aſtutiæ & potentiæ ſuæ vires, in eo poſuiſſe, ut Chriſtum perderet, & abſumeret, quem mulier cœleſtis, Eccleſia ſcilicet ſancta, ex Abraham deſcendens, per beatiſſimam Virginem (quæ uterus propterea Eccleſiæ dicitur) erat paritura. Nullatenus tamen id diabolus conſequi potuit: nam quo tempore credidit draco, ſe Chriſtum dejeciſſe, quem miniſtrorum ſuorum manibus affixerat cruci, ille victor evadens, ſurrexit, & in cœlum *fuit aſſumptus ubi ſedet à dextris Dei*, abſoluta & omnimoda poteſtate in cœlum & terram accepta. [*Mar. 16. 19.*] Tunc draco, contra Eccleſiam omnes viris ſuas convertit, eamque ſuffocare tribulationum & perſecutionum aquis contendit, quas innumeras contra eandem excitavit. Hoc tamen ordine, quod poſt Chriſtum in cœlum aſſumptum, ſumma rabie, omnes furoris ſui machinas, & vires convertit, ut bellum ageret contra ſemen, quod in ea relictum fuerat, ut ex eo innumerabiles filios parturiret. Pars enim magna (inquit Rupertus) reſtabat, pars nobis optabilis, & neceſſaria, quæ nobis Gentibus, tali enunciatione ſemel & iterum repoſita eſt: *Et benedicentur in ſemine tuo omnes gentes.* [*Lib. 13. de victor. verbi Dei cap. 3.*] Ad hanc partem perficiendam, Apoſtoli duodecim electi fuerant, atque reſervati, ipſo dicente: *Si ergo me quæritis, ſinite hos abire: ut adimpleretur*, inquit, *ſermo, quem dixit, quia quos dediſti mihi, non perdidi ex eis quemquam, &c.* [*Gen. 22. 18.*] [*Ioan. 18. 8.*] Sed egregie Ioannes, hac deſcriptione ſanctos Apoſtolos, Apoſtolicoſque viros expreſſit, in eo primum quod eos vocat, *Semen ejus*: quo nomine ſæpiſſime, aptiſſimeque illi in Scriptura ſacra de- ¶ 74
ſcribuntur. Cum ad literam de Chriſti myſteriis loqueretur Eſaias, rem concludit dicens: *Semen ſanctum erit, id quod ſteterit.* Ubi Theodotion, ut annotavit Hieronymus: *Semen ſanctum columna fundationis ejus*: quam lectionem, ut ait Origene, appoſuit, ex translatione Septuaginta, & refert etiam translationem Aquilæ: [*Eſa. 6. 13.*] [*In cap. 6. Eſai.*] *Semen ſanctum erit germen ejus.* Quibus verbis nihil aptius dici poſſe vedetur, ad Apoſtolos exprimendos, quos poſuit tanquam columnas ad Eccleſiam fundandam, de quibus per David dixit: *Ego confirmavi columnas ejus.* [*Pſ. 74. 4.*] Poſuit itidem tanquam ſemen ſanctum, id eſt, ſemen ſanctitatis aut Sanctorum, qui in Eccleſia futuri erant: ſicuti in Sacra Scriptura, qui iniquos filios producturi erant, vocantur ſemen nequam, aut mendax. Et videtur Propheta ad illud allu-

Eſai. 1. 9. alludere voluiſſe, quod ipſemet prædixerat: *Niſi Dominus* Sabaoth *reliquiſſet nobis ſemen, &c.* Niſi enim CHRISTUS reliquiſſet Apoſtolos, ex quibus fidelium abundans ſeges conſurgat, omnia conſumpta fuiſſent. Verè itaque dicuntur ſemen, quod relictum fuerat. Quod & ſimiliter apud eundem Prophetam æternus Pater confirmavit ad litteram, cum Filio in Eſa. 44. 1 carne ſubſiſtente loquens: *Et nunc*, inquit, *audi Iacob ſerve meus, & Iſraël quem elegi.* Ubi Septuaginta, ut annotat Hieronymus addiderunt, *Iſraël dilectiſſime*, quo clarius Chriſti perſona, Iſraëlis nomine explicaretur. *Effundam Spiritum meum ſuper ſemen tuum, &c. & germinabunt inter herbas.* Quæ verba Cyrillus de Apoſtolis, quos CHRISTUS, tamquam ſemen Eccleſiæ reliquit, intelligit, ſuper quos miſit & effudit Spiritum ſanctum, ut germina emitterent: ſicut aqua veniens ſuper ſemen Lib. 1. de Spiritu S. cap. 7. terræ mandatum, illud facit germinare: de qua re Ambroſius loquitur egregiè. Et hujuſmodi ſunt innumera loca. Sed & amplius eoſdem deſcribit Ioannes, ſubdens: *Qui cuſtodiunt mandata Dei, & habent teſtimonium Ieſu Chriſti.* Idem eſt, ait Rupertus, ac ſi dicat: Qui vigilantes ſunt in bonis operibus, & ſancto confirmati Spiritu: ipſe namque Spiritus, teſtimonium Rom. 8. 16. eſt Ieſu, *reddendo* (ut ait Apoſtolus) *teſtimonium ſpiritui noſtro, quod ſumus Filii Dei*, Tarel. 2. lib. 4. In Apoc. 3. Richardus de ſancto Victore: Qui cuſtodiunt mandata Dei, id eſt, præcepta rectè vivendi, & habent teſtimonium Ieſu CHRISTI, id eſt, fidelem confeſſionem Chriſti. Clarius tamen hæc verba patebunt, ſi obſervemus, in Scriptura ſacra, habere teſtimanium, aliquid amplius ſignificare, quam reddere teſtimonium. Habere namque teſtimonium, proprium eſt eorum, de quibus al i teſtimonium reddunt. 1. Tim. 3. 7. Ita Paulus de eligendo in Epiſcopum: *Oportet autem & illum teſtimonium habere bonum ab iis qui foris ſunt: & vidua eligatur non minus ſexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor, in operibus bonis teſti-* 1. Tim. 5. 10. *monium habens.* Unde, is habere dicitur teſtimonium Ieſu Chriſti, qui ita vitam ſuam, vitæ Chriſti conformat, ut omnes teſtentur, eum verum eſſe Chriſti ſectatorem. Qua de cauſa de ſanctis martyribus dicitur, eos occiſos *propter teſtimonium Ieſu Chriſti, quod habebant*, id eſt, quis omnibus patebat, illos fuiſſe Chriſti ſectatores, & omnes teſtimonium illis reddebant, quod erant Chriſtiani. Apoſtoli igitur rectè dicuntur habuiſſe teſtimonium Ieſu Chriſti, quia omnibus erat notum, & omnes teſtimonium illis reddebant, quod erant ſervi, diſcipuli, & ſectatores Ieſu Chriſti. Et verè alluſiſſe viſus eſt Ioannes, ad illud: *Omnes qui viderint eos, cognoſcent eos, quia iſti ſunt ſemen, cui benedixit Dominus.* De Apoſtolis, inquit Cyrillus, & diſcipulis Apoſtolorum, & prædicatoribus divini verbi, hoc dictum eſt, qui toto orbe fuerunt nobilitati, & conſpicui fama, & nomine: adeo ut ad illos univerſus conflueret orbis, ita ut intra breviſſimum tempus, totus orbis ſit ad fidem converſus. Ad hos igitur expugnandos, totis viribus convertit ſe draco, hos maximè expetivit. *Expetivit vos*, inquit Chriſtus: *Hunc cibum electum* quærit, cujus *caput* dixit Deus, *in navibus eſſe piſcatorum*, ut ſupra expoſuimus. Iſti ſunt namque, qui eidem machinas validum inferunt bellum, qui ejus machinas detegunt, vireſque enervant, qui ipſius ſubditos à tyrannica ſubjectione liberant, & ad Chriſti ſervitutem revocant. Quam autem crudele bellum contra hujuſmodi ſemen ſanctum, & habentes teſtimonium Ieſu CHRISTI excitaverit, facilè erit intelligere, ſi perſequutiones, quas contra Apoſtolos, eorumque ſucceſſores commovit, attendamus. Petrum perſequutus eſt, quem duris catenarum nexibus ſub Herode vinxit, & in crucem ſub Nerone adegit: Paulum plagis, flagellis, lapidibus, & innumeris laboribus proſequutus fuit per iniquorum manus, & capite tandem per Neronem truncavit: Andræam per Egeam cruci affixit, Bartholomæum pelle nudavit, Matthæum lancea confodit, &c. Similiter eorum ſucceſſores Apoſtolicos viros, Linum, Cletum, Clementē, Irenæum, Igna-

Apoc. 6. 9
Eſa. 61. 9
Inc. 61. Eſai.
¶ 75
Luc. 22. 31.
Hab. 1. 16
Iob 41. 15

tium, Cyprianum, Dionyſium, Polycarpum, & hujuſmodi innumeros, quorum fidem, conſtantiam, religionem quatere, & deſtruere contendebat: nec his tantum viſibilibus corporeiſque perſecutionibus impugnabat, ſed majora durioraque aliquando ſpiritualia bella inferebat, ut B. Ambroſius annotat, quibus perpetuo contendit, viros ſanctitate præſtantes evertere & perdere. Hoc modo draco dicitur crudele bellum indixiſſe contra mulierem: nullo namque modo magis validius ac potentius, Eccleſiæ diabolus bellum infert, quam perſequendo viros Apoſtolicos, & ſanctitatis claritate fulgentes; quia ſcit illos eſſe hujus civitatis fundamenta, iſtius ædificii columnas, cœlos influentes in inferiora, clariſſima ſidera dirigentia illos, qui hoc enavigant mare, lumina fugantia tenebras, &c. Idcirco bello eos impetens, verè dicitur omnes malitiæ ſuæ machinas contra ſanctam mulierem commoviſſe. His quadrant, quæ Beatus Auguſtinus annotavit, non ſine grandi conſilio à Spiritu ſancto expreſſum fuiſſe, quod hoc ipſo ac populus Dei bibit aquas illas famigeratiſſimas de Petra Oreb excitati ſunt contra illum Amalecitæ, grande bellum committentes, ubi Deus firma conſtitutaque lege ſtatuit, ut bellum eſſet perpetuum contra Amalech. *Bellum Domini erit contra Amalech, à generatione in generationem.* Bibit de petra populus, inquit Auguſtinus, & ſtatim bellum Amalech excitatum eſt. Videte fratres, quia poſtquam quis de petra biberit, id eſt, Chriſti Sacramenta ſuſceperit, neceſſe eſt illi ad pugnam procedere: tamdiu enim quis diabolum contra ſe expugnantem non ſentiet, quamdiu opera illius exercere voluerit. Qui verò illum reliquerit, & de petra bibens Chriſtum ſequi elegerit, neceſſe eſt, ut illum patiatur infeſtum, cui juſto judicio voluit præponere CHRISTUM. Quiſquis ergo Chriſto conjungitur, non ad delitias, non ad voluptates, ſed ad prælium præparetur, quia omnes qui volunt piè vivere in Chriſto, perſecutionem patientur, qui intelligere debent, ſibi perpetuum bellum indictum. Hæc & alia Auguſtinus. Ex his diſcant in primis, viri qui tales fuerint timere, & cum multo timore, & tremore ſalutem ſuam & aliorum operari, ſicuti Paulus, qui dicebat: *Cum multo timore & tremore fuimus apud vos.* Ad quod inſtitutum obſervat Auguſtinus illa ejuſdem Apoſtoli verba ſæpius nobis inducta. *Ego non ſic pugno quaſi aërem verberans, &c. Sed caſtigo corpus meum, &c. ne reprobus efficiar.* Beatus Apoſtolus (inquit Auguſtinus.) ſuo tremore nos terruit. Quid enim faciet agnus, ubi acies tremit, &c. Vas electionis, (inquit Hieronymus, eadem verba expendens) in cujus ore CHRISTUS reſonabat, macerat corpus ſuum, & ſubjicit ſervituti, & tamen cernit naturalem carnis ardorem ſuæ repugnare ſententiæ, &c & tu arbitraris abſque lapſu & vulnere poſſe tranſire, niſi omni cuſtodia ſervaveris cor tuum? Diſcant inſuper alii, cum aliquem talem virum viderint cecidiſſe, eum excuſare, nec tragœdias propterea excitare, conſiderantes, non mirum eam cecidiſſe muri portionem, quam omnes inimici vires quatere & rumpere conantur, ut ſcitè Divus Thomas annotavit. Ex his patet, nullum majores in hac vita paſſum fuiſſe tentationes, quàm CHRISTUM, quem ſicuti diabolus ſanctiorem omnibus cognoſcebat, ſuper omnes perſequi curavit, ut meritò dicat Apoſtolus: illum *tentatum per omnia fuiſſe:* quod & ea etiam quæ in paſſione contra ipſum diabolus tentavit, manifeſtum reddunt. Has tamen, tot, tantas, ac tam validas voluit tentationes ſuſtinere, ut nos inſtrueret, & doceret modum, quo inimicum noſtrum revincamus, utque eum viribus enervatum nobis relinqueret, facilè ſuperandum, ut alibi dictum eſt.

Lib. 9. in cap. 21. Luc. in illud: Cum audieritis prælia.

Serm. 95. de temp.

Exod. 17.

1. Cor. 2. 3.

Serm. 21. de verb. Apoſt.

1. Cor. 9.

Epiſt. 4. ad Ruſt. mon.

Heb. 4. 15

(?)

§. 21. Diſ-

§. 21. *Diabolum vocat Euangeliſta tentatorem, quia hoc ejus eſt officium, & dolos tota die meditatur.*

¶ 76 Accedens tentator. Tribus nominibus hoc in loco ſacer Euangeliſta dæmonem appellat: Diabolum, Tentatorem, & Satanam. De primo & tertio nomine dictum eſt ſupra, dicamus nunc *L. de dono perſeve. cap.6. & tom.7.* de ſecundo: Vocatur quidem dæmon aptè tentator, ab officio, quod nihil eſt aliud, quam tentare tentatione noxia, ut docuit Auguſtinus. Officium aliquod aſſumit quiſquam, ut ei intendens, vitam tranſigere poſſit: propterea quibuſdam Rebuſpublicis ſtatutum legimus, quod omnes tenentur alicui officio ſe tradere, ne quis ocio torpeſcat. In hoc mundo diabolus agens, officium tentatoris ita aſſumpſit, ut nullus unquam ita alicui intenderit officio, ſicut diabolus officio tentandi. Omnis enim artifex quantumcunque diligens, ſuæ artis opera intermittit, aut quia oportet, quod ſomno indulgeat, aut cibo ſumendo intendat, aut à laſſitudine relevetur. Cæterum diabolus, nunquam ad officii exercitatione ceſſat, qui nec dormitioni aut refectioni aliquando intendit, nec laſſitudinem contrahit, ſemper, indefeſſe, omni oc*1.Pet.5.8* caſione, quovis loco, *circuit quærens quem devoret*: in hoc enim poſitus eſt, & conceſſum eſt ei, in mundo manere, ut tentationibus homines impetat, quibus illi victoriæ coronam ſibi poſſint comparare, ut alibi dictum eſt. *Hoc*, inquit beatus Augu*In Soliloq.c.16.* ſtinus, *eſt continuum ſtudium ejus, hoc unicum deſiderium ejus, ut animas devoret, qui ſive dormiamus, ſive vigilemus, ſive comedamus, ſive bibamus, ſive quodcunque opus operemur, omnibus modis inſtat die ac nocte fraudibus & artibus, nunc palam, nunc occultè, ſagittas venenatas contra nos dirigens, ut interficiat animas noſtras.* Ita Auguſtinus. Hoc officium non viribus corporis agit, ſed mentis: ſeducendo, decipiendo, inſtruendo aſtute laqueos: ideo vocatur tentator, id eſt ſeductor, aut in ductor ad malum, aut laqueorum ſeminator. *Qui ſeducebat gentes*, inquit Ioannes. *Apoc.12.9.* Unde ut annotavit Moyſes Bar. Cephas, *Lib. de Paradiſ. cap.21.* ſerpentis ſpeciem in principio ſtatim aſſumpſit, ut vel ex hoc ipſo poſſet cognoſci: hoc enim ſerpenti proprium eſt, in capite totam vim habere: ideo & aſtutiæ ſymbolum ſemper fuit, quia tota diaboli vis, qua contra nos agit, in fraudibus & machinis aſtutiſſimis ſita eſt. Unde & Paulus dixit: *Ne circumveniamur à Satana, ejus enim cogitationes novimus.* *2.Cor.2.11.* De quo infra latiùs. Hoc officium ita exequitur, ut nunquam ab illo ceſſet, ſemper & ubique laqueos extruere parat. Quod egregiè ſanctus David declaravit: *Vim faciebant, qui quærebant animam meam, & qui inquirebant mala mihi, loquuti ſunt vanitates, & dolos tota die meditabantur*: *Pſ.37.19* quæ verba Baſilius de ea per- *Scholia. in Pſ.37.* ſequutione explicat, quam paſſus fuit à filio ſuo Abſalon, quando amici ejus & proximi (quo nomine filium exprimit, & Achitophel, qui ejus erat amicus) contra eum *2.Reg.17* ſteterunt, & conſilio coacto, dolos contra ipſum cogitaverunt. Quoniam autem David expreſſam gerebat Chriſti figuram, Chryſoſt. Auguſt. & Gregorius de Chriſto omnia interpretati ſunt, quem deſerverunt amici & diſcipuli, & contra quem Judæi innumeros dolos meditati ſunt. Sed ad noſtrum inſtitutum congruè omnia accipi poſſunt. *Vim*, inquit, *faciebant, qui quærebant animam meam.* In numero loquitur plurali, quia innumeros eſſe inimicos, qui in mundo relicti ſunt & nos impugnant, notum erat ei, qui dicebat: *Multi bellantes adverſum me*: *Pſ.55.3.* & iterum: *multiplicati ſunt ſuper capillos capitis mei, qui oderunt me gratis.* *Pſ.68.5.* Certum eſt enim, non unicum dæmonem eſſe in mũdo: ſed quam plurimos. Quod Origenes annotat, expendens illud, *Hom.14. in Ioſue.* quod contra S. Ioſue congregati ſunt Reges, & innumera multitudo, & exierunt *Ioſue 11.4.* ipſi & Reges eorum cum ipſis: *ſicut eſt arena maris in multitudine & convenerunt omnes Reges iſti & cojerunt in unum ad aquam Marom, pugnare contra Iſraël*, vide, inquit

inquit Origenes, quanta adverſum Ioſue, & Iſraëliticum exercitũ, contrariarum virtutum & peſſimorum dæmonum examina concitantur. Innumera ergo examina dæmonum contra juſtos conveniunt. Hoc etiam obſervavit Hieronymus expendens illa verba: *Adhæſit uni civium regionis illius.* Quod autem ait, inquit Hieronymus uni de Principibus, plures eſſe intelligendum eſt, qui per iſtum volitant aërem, ut diverſorum fraude vitiorum genus hominum ſuæ ſubjiciant ſervituti. Imò & millia millium in mundo reperiri dicebat Antonius, ut refert B. Athanaſius, demonſtravitque B. Hilarion, (quem Antonius, filium ſuum vocabat) ex Euangelica hiſtoria, quando Dominus integram legionem dæmonum ex unius hominis corpore pellens, eiſdem conceſſit, ut duo millia porcorum corpora invaderent, & ſuffocarent in mari. Cur Dominus talem porcorum perditionem permiſit? Ad inſtitutionem aſtantium; poſtulaverat namque Dominus, cum dæmoniacum coram ſe habuit: *Quod eſt tibi nomen? at ille dixit: Legio mihi nomen eſt, quia multi ſumus. Et deprecabantur eum multum, ne in abyſſum irent. Erat autem ibi grex porcorum magnus, & deprecabantur eum ſpiritus, dicentes: Mitte nos in porcos: & conceſſit eis. Et exeuntes ſpiritus immundi, introjerunt in porcos, & magno impetu grex præcipitatus eſt in mare, ad duo millia, & ſuffocati ſunt in mari.* Voluit Chriſtus Dominus, ut aſtantes vere cognoſcerent, innumeram dæmonum multitudinem unum illum hominem vexaſſe: non autem aliter credere potuiſſent (dicebat S. Hilarion) de uno homine exiiſſe tantam dæmonum multitudinem, niſi grandis porcorum numerus, & quaſi à multis actus pariter corviſſet. Hæc refert Hieronymus ſcribens vitam S. Hilarionis, qui ex hoc oſtendebat, immane odium, quo dæmones homines proſequuntur, expendens tantam illorum multitudinem ad unicum hominem torquendum conveniſſe. Et quamvis quidam Theologi, ut defendant ſententiam D. Thomæ, aſſerentis, plures Angelos in uno loco eſſe non poſſe, cenſeant, dæmones illos fuiſſe in diverſis partibus corporis illius miſeri hominis, ut Capreolus *a*, & Ferrarienſis *b*, verius tamen alii, juxta ejuſdem D. Thomæ ſententiam cenſent, plures dæmones imò & innumeros aliquando ſimul in uno loco eſſe, ut ex Magiſtro Cano docent Bannes & Zumel *c*, quia tam avide in noſtram perditionem conjurant, ut ad modum exercitus ſe uniant: *& concilium in unum faciant*, tum ut certius victoriam ſperent, tum ut unuſquiſque eorum, ſuæ ſatisfaciat malitiæ, cur minus ſatisfactum eſt, ſi non quivis eorum manum ad noſtrum exitium applicet. De quibus infra latiùs. Optime ergo David, de inimicis ſuis in numero plurali loquitur, qui vere dicebat: *Domine, quid multiplicati ſunt qui tribulant me? Multi inſurgunt adverſum me*: de quibus egregiè ait: *Vim faciebant, qui quærebant animam meam.* Expende illud, *quærebant animam meam.* Non quærit diabolus aurum, aut facultates externas; ſed animam: nòn contentus fuit, quod traderetur ei corpus S. Iob; ſed animam ſitiebat: *Cibus ejus electus.* Data eſt terra ſibi in cibum, non tamen hæc eſt, quæ illum delectat, ſed animam concupiſcit, quam quærit, ut perdat in gehennam. Ut hoc conſequantur, *vim faciunt*: ad hoc omnem virium ſuarum potentiam dirigunt. In Hebræo habetur, *Vajankſau*, à verbo *Nakas*. Quod eſt illaqueare, aut laqueos tendere, vel extruere. Unde Pagninus: *Et tenderunt laqueos, quærentes animam meã*: quoniam tota vis dæmonis in hoc poſita eſt. Ecce ſerpentes, quorum tota vis in capite eſt, ut diximus, id eſt in machinis, & fraudibus. *Et qui inquirebant mihi mala, loquuti ſunt vanitates.* In Hebræo: *Quærentes malum meum.* Ecce quid diabolus quærit, malum meum, perditionem. Offert ſecundum externam ſpeciem bona, ſpecioſa, pulchra, ſed quid quærit? malum tuum, ſicuti videre licet in Adam, cui bona propoſuit, ſed malum ejus inquiſivit. Ad hoc *loquuti ſunt vanitates.* Vanum eſt, quod ſecundum exteriorem ſpeciem videtur aliquod bonum intra ſe continere, ſed revera nihil boni habet, ut nux vana, aut amygdala Ta-

Epiſt. 146 ad Damaſ.
Luc. 15. 15.
In vita Antonii.
¶ 77
Luc. 8. 30 Marc. 5. 9. & Matth. 8. 30
In vita S. Hilari. tom. 1. ad finem.
a 2. d. 2 q. 1. ad 1. cont. 3.
b 2. cont. Gent. cap. 68.
c p. 1. q. 52 art. ult.
Pſal. 3. 2
Hab. 1. 16

la. Tales ſunt dæmonis ſuaſiones, quæ ſecundùm externam ſpeciem aliquid boni promittunt, ſed omni bono interius vacuæ comprobantur. *Et dolos*, fallacias, impoſturas, fraudes, *tota die*, id eſt, ſine ceſſatione (inquit Auguſtinus) perpetuo *meditabantur*. Meditari eſt, attentiſſima conſideratione, apertiſſimiſque oculis mentis conſiderare, quomodo dixit idem David de viro juſto: *In lege Dei meditabitur die ac nocte*. Dolos meditabantur, id eſt, omnibus mentis ſuæ viribus attendebant, qua ratione poſſent me decipere, dolis circumvenire, & fraudibus irretire: metaphora ſumpta a venatoribus, quibus maximè convenit dolos meditari ad aviculas capiendas. Mirum eſt, quam avidè aucupes cupiant miſeras aviculas comprehendere, qui forſan hoc nomine vocantur, propter cupiditatem, qua ardent, aviculas capiendi: ad hoc innumeras fraudes & dolos meditantur. Ramos virides in arido agro plantat venator, in quibus virgulas conſtituit veſco refertas, quaſi oſtendans avibus ſedem, ubi quieſcere poſſint ad cantandum cum aliis aviculis, quas caveis incluſas ibidem exhibet: laqueos abſcondit, juxta quos grana expandit, quaſi nihil aliud intendens, niſi cibum eiſdem præparare. Aviculas caveis clauſas cantantes, lætaſque proponit, & quaſdam caveas apertas exhibet, liberam exeundi facultatem ſimulans, & quaſi ad illarum ſocietatem eaſdem invitans: earum cantus ore refert, quaſi amicitiam earum captans, ut non fugiant, nec timeant eum, quem vocem voci ſuæ ſimilem referentem audiunt. Quid his omnibus dolis venator quærit? Certè malum avibus, earum exitium & perditionem. Ad hoc dolos tota die meditatur. Hoc agunt dæmones, quos idem David venatores aut *venantes* vocat, qui perpetuo fallacias componunt, ut nos capiant. Offert enim diabolus tibi delectationem, aut bonum delectabile, vel utile, quaſi nihil aliud intendat, niſi tui commodum; & paſcere, ſuſtentare, & delectare, & ramum viridem ac amœnum, in quo ſedeas præparare. Exhibet coram oculis tuis, quoſdam alios peccati cavea incluſos, quaſi in illa cantantes, qui in peccato perſiſtentes, lætam ducunt vitam, ut eorum expetas ſocietatem, & credas, te delitioſam vitam in peccato habiturum. Caveam exhibet apertam, repræſentans, quàm tibi liberum ſit, quando volueris à culpa exire per confeſſionem & contritionem. Hoc agit tota die, hoc perpetuo operatur, hoc ejus officium, laqueos extruere, tentationes parare. Et quidem tam ſapiens hujus operis eſt artifex, ut quovis loco, quocunque tempore, ex quavis re validiſſimas extruat tentationes. Qua de cauſa à Beato Gregorio Nyſſeno vocatur, tentationum inventor. Meritò abſolutè coqui nomen vendicaret, qui ex quacunque re, etiam ex foliis fagi, aut raphantis, delicioſſimos cibos præpararet: ſimiliter qui ex quacunque etiam minima panni portione, integrum veſtimentum homini magnæ ſtaturæ extenderet & conficeret, juſtè ſartoris nomen mereretur. Talis eſt diabolus, qui ex quacunque re, quocunque loco, ex quavis occaſione, tentationes fortiſſimas conſtruit; qui propterea callidiſſimus adverſarius, & *inveteratus dierum malorum*, verius quàm ſenex ille, qui Suſannæ honeſtatem conatus fuit proſtituere, vocatur à B. Hieronymo *a*. Deeſt illi in deſerto (inquit Ambroſius *b*) de paradiſo amœnitas arborum, conſiliatrix Eva, pomorum ſpecioſa deceptio, tantum lapides in pavimento repeꝛiuntur: ex eis tentationem conſtruit. Obſervavit Philo *c*, Deum conſultò noluiſſe legem tradere populo ſuo, dum in Ægypto commorabatur, ſed cùm pervenit ad deſertum, ubi procul abeſſent ab illis occaſionibus, quas in Ægypto diabolus habebat ad tentandos eos, & excitandos ad legis tranſgreſſionem. Colebantur namque id Ægypto Dii multi, & varii, qui divinitatis ſpeciem ex altaribus, & ſacrificiis præ ſe ferre videbantur: occaſione itidem ſervitutis, & timore pœnarum poterant Hebræi induci ad multa peccata contra legem Dei. Voluit propterea Deus, ut Ægypto egrederentur, quatenus à Diis Ægyptiorum alieni.

In Pſ. 37

Pſ. 1. 2.

¶ 78

Pſ. 90. 3.

Lib. de beatitu. oratio. 4.

Dan. 13. 52.

a Epiſt. 34. ad Julian.

b Ser. 35. de jejun. Domi.

c Lib. de decem Oraculis.

Digitized by Google

lieni, & à potentia tyranni liberati, nihil ſe illis offerret, quod à legis obſervantia impediret: imò in ſolitudine habitantes, ſolius
¶ 79 veri Dei opera contemplantur cœlos, Lunam, & Stellas, quæ ille fundavit. Ita quidem factum eſt. Nihilominus ex iis diabolus tentationes innumeras extruxit: nam contemplantibus illis, Solis elegantiam, Lunæ plenæ pulchritudinem, & Stellarum concentum & ſplendorem, & conſiderantibus planetas micantes, & ſcintillas quaſi emittentes, perſuadere inde cœpit, veros Deos eſſe, qui tali præſtabant pulchritudine, & tot bona terris inferebant. Et ita ad eorum adorationem illos pertraxit, ut ne-
Deut. 4. 19. ceſſe fuerit, Deum prohibuiſſe aſtrorum curioſam contemplationem. Ex ipſa inſuper ſolitudine occaſionem accepit, ut eis perſuaderet, neceſſarium ſibi eſſe, aliquem Deum, quem coram ſe viderent & conſpicerent, qui illos à tam deſerta ſolitudine liberaret: & inde impulit ad extruendum vitulum conflatilem, quem oportuit comminui, & in pulveres redigi, ut à tali impie-
Lib. 1. *de Adoratione.* tate revocarentur. Obſervavit ſimiliter Cyrillus hiſtoriam ſancti Loth, quem è Sodomis eductum, in montem aſcendere jubent Angeli, & quidem uxore in itinere relicta, & in ſtatuam ſalis converſa, quæ Sodomis nimis affecta, poſſet Sodomæ memoriam excitare, ad ſublimen perveniens ſpeluncam, ſecurus (inquit Cyrillus) jam eſſe videbatur, & eſſe de eorum numero, de quibus dixit Eſaias: *Qui ambulat in juſtitia, &c. Hic habitabit in ſublimi*
Eſai. 33. 15. *ſpelunca petræ firmæ*: ibi nihilominus laqueos diabolus extruxit, & filiâs, ne ſine poſteritate pater earum decederet, ad inceſtuoſos complexus excitavit, ex quibus illa impia Moabitarum & Ammonitarum orta eſt multitudo. Hoc nos quotidie experimur, dum in quocunque ſtatu, quocunque loco, & quacunque die, ejus tentationes ſentimus. Si divitias habes, inde te de ſuperbia tentat, & allicit ad luxum: ſi eis careas, ad furtum inducit. Si ſanus es, pœnitentiam dilatare ſuadet: ſi infirmus, impatientia ferire contendit. Si nobilis, ad aliorum contemptum impellit; ſi plebejus, odium in te erga nobiles excitare nititur. Si uxoratus fueris, uxoris faſtidium generare cupit & provocat, ut leves ejus defectus advertas & magnifacias: ſi uxore cares, ad congreſſum cum aliena movet. Si filios habes, ut nimis eorum profectibus intendas ſuadet: ſi cares, triſtitiam incurrere procurat. Unde optimè Petrus clamavit: *So-* 1. *Pet.* 5. 8
brii eſtote, & vigilate, quia adverſarius veſter diabolus circuit, quærens quem devo- *Ierem.* 1. 11.
ret. Quibus verbis alludere videtur ad illa: *Quibus tu vides Ieremia? Et dixi: Virgam vigilantem ego video.* Chaldæus, *Regem feſtinantem ad malefaciendum video.* In Hebræo verbum, *Sakued*, quod vigilare & feſtinare ſignificat. Voluitque juxta aliquos interpretes Propheta, Regem Babylonis indicare, quem Deus Prophetæ venientem ad deſtruendam Ieruſalem oſtendebat. Commune eſt namque apud omnes, ſceptri aut virgæ typo Regem ſignificari: ideò dicitur *virga Regni*: & *ne tradas ſceptrum iis,* *Pſ.* 44. 7.
qui non ſunt, id eſt. Regnum infidelibus. *Heſter.* 14. 21.
Sed eum venientem vidit, & vigilantem ad malefaciendum, quia eum conſpexit, attentiſſimis oculis conſiderantem civitatem; eam circueuntem oculis ſuis, omni ex parte eam luſtrantem, ut videret quomodo ei malefaceret. Unde idem eſt ac ſi dicat: Video Regem Babylonis feſtinantem, & vigilantiſſimis oculis circueuntem & conſiderantem Ieroſolymam, ut videat qua parte melius poſſit eam deſtruere, omnia ejus mœnia, omnes murorum partes, omnes portas conſiderat, ut ei malefaciat. Qui propterea dæmonis typum tenet, qui totus in hoc eſt poſitus, ut nobis mala inquirat. Ut hoc perficiat, oculis omnia luſtrat, ad omnia quæ agimus mentem exigit, opera, verba, cogitationes, eo modo quo poteſt, attendit, ut impetum faciat. Oportet ergo nos omni ex parte vigiles eſſe, & non minori cura noſtræ ſaluti, quam illæ noſtræ perditioni intendere.

§. 22. *Quia*

Digitized by Google

§. 22. *Quia diabolus ſemper & ubique arcus habet intentos, Sancti ſemper & ubique ſe exhibent ſimiles rotis oculatis Ezechielis, indutos veſte oculata Sacerdotalis.*

¶ 80 1.Pet.5.8 BEatus Petrus illis verbis quibus nos
admonet: *Sobrii eſtote & vigilate,
quia adverſarius veſter diabolus, tanquam leo rugiens circuit*, &c. quæ paulò
ante cœpimus explicare, ad illas videtur
famigeratiſſimas rotas alludere velle, quas
Ezech.1. & 10. Sanctus Ezechiel vidit, quæ apud eundem ſingularibus deſcribuntur aſpectibus
& figuris: quia tales erant, quæ à quodam
mirifico animante, quod ipſe Cherubim
vocat, ducebantur, illuſque ſequebantur
ductum in omnibus, quæ & ibant nec revertebantur, quarum *totum corpus oculis*,
a Ezech. 1.18. inquit a, *plenum erat* b, *& omne corpus eorum, & colla, & manus, & pennæ, &
b Ezech. 1.-12. circuli, plena erant oculis in circuitu quatuor
rotarum*. Qua planè figura egregiè, ut ſancti Patres docent, viri juſti deſcribuntur;
qui ductore Spiritu ſancto feruntur, de quibus Paulus: *Qui Spiritu Dei aguntur, filii
Rom.8.14 Dei ſunt*: eoſque ducit ſecundum ſuam voluntatem, quorum unuſquiſque dicere illud
Pſal.72. 23. poteſt: *Tenuiſti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxiſti me*. Ad rotarum
autem typum & ſymbolum deſcribuntur,
ut hoc ipſo ſignificetur, eos eſſe facilè mobiles ab eodem Spiritu ſancto, quos tam
facilè quo vult trahit, ut ad modum Habacuc vel uno capillo ducat. Rectè tamen oculis pleni inducuntur, quibus perpetuam
vigiliam & attentionem ad omnia, quam
Sancti habent, voluit indicare: oculus enim,
vigilantiæ & ſolertis curæ ſymbolum, etiam
Apud Pierium, lib. 33. apud Gentiles tenet. Inſignis fuit illa Iovis ſtatua, quam refert Pauſanias inſubdialiata, ad quam Priamum Troia capta
confugiſſe proditum eſt, tribus inſignem
oculis, quæ à Stehenelo Capanei filio Argos fuit tranſlata: quibus tribus oculis,
hieroglyphice, curam & vigilantiam Iovis, quia erga cœleſtia, terreſtria & inferna erat attentus, indicare voluerunt. Non
credebant, duos ſolummodo oculos ſufficientes ei, qui tribus intentus eſſe debebat. Rotis autem ſanctis, quas Propheta
deſcribit, non ſolum non ſufficiunt tres
oculi, ſed & innumeri ſunt neceſſarii, in
capite, fronte, auribus, collo, labiis, ore,
brachiis, &c. Et in ipſis oculis, ut nec Argos, cui perpetua vigilia mandata fuit, tot
tantoſque habuerit. Et rectè quidem tam
vigiles & oculatos erga omnem partem
Sanctus Ezechiel viros juſtos deſcribit. Deſcripſerat namque Elaias Regem Babylonis Deo permittente venientem, ad expugnandam civitatem Ieruſalem, habentem arcus paratos & intentos, in omnem
partem *Ecce*, inquit, *feſtinus, velociter veniet: non eſt deficiens, neque laborans in eo:* Eſa.5:26
*Non dormitabit, neque dormiet, neque ſolvetur cingulum lumborum ejus nec rumpetur
corrigia calceamenti ejus. Sagittæ ejus acutæ, & omnes arcus ejus extenti*. Egregia dicendi phraſi inimicum advenientem deſcribit: ut vigilantes reddat omnes habitatores Ieruſolymæ. Primo namque, quam
expeditus ille veniat, exprimit: *Ecce feſtinus, velociter veniet*. In Hebræo, *Kal*, id eſt קלל.
levis, à verbo, Kalla, quod ſignificat levem
eſſe, & nullo pondere impeditum. Nihil
magis curſum impedit, quam pondus, quo
quis gravatur. Vnde curſores etiam veſtes
exuunt, ut dixit Paulus: *Qui contendit in* 2.adTim.2.5. &
agone, ab omnibus ſe abſtinet. Loquitur de 1.Cor.9.25.
luctatoribus & curſoribus, qui præmium
intendebant. Ideoque ad curſum idem ipſe
nos excitans: *Deponentes*, inquit, *omne pondus*. Vult ergo Propheta dicere. Veniet ad Hebr.12.1.
inimicus, nullo pondere impeditus, ideoque
feſtinans, tanta celeritate, ut præoccupet
omnem diligentiam civitatis: nam quo
tempore cives attendent, jam pugnantium
ictibus ſe præoccupatos invenient. Ni- ¶ 81
hil ſanè eſt, quod magis aſtuti Duces procurent, quàm præoccupare eos, quos debellandos aſſumunt, ut ſubito & ex improviſo convenientes, illos inveniant omni cura ſolutos: ſicut David fecit cum A- 1.Reg.30
malecitis, quos propterea omnes expugnanavit, abſque eo quod vel unum ex ſuis militem

Digitized by Google

litem amitteret. Deinde perſeverantiam in bellando exprimit, ſubdens: *Non eſt laborans, neque leficient in eo, non dormitabit neque dormiet*: id eſt, nullo labore defatigabitur: ideoque non ſolùm non ſe tradet ſomno profundo, ſed nec leviter dormitabit. *Non ſolvetur cingulum renum ejus*. Iuxta phraſim Hebræam, ſolvere cingulum, eſt ceſſare ab opere, cui quis erat intentus; ſicut accingere, eſt, ſe præparare ad illud. Semper erit accinctus & paratus, & quaſi in procinctu, & nec calceamenta, quam detrahet aut deponet (hoc enim ſignificat illud: *Nec rumpetur corrigia calceamenti ejus*) non ligaturam corrigiæ calceamentorum ſuorum ſolvet, ſemper erit ſtans & currens, circuens & ambulans. Neque tempus inſumet ad acuendas ſagittas, quas jam acutiſſimas paravit, *Sagittæ ejus acutæ* quæ penetrare omnia poſſint: *Et omnes arcus ejus extenti*: jam ſunt parati, armati, tenſi, & intenti in omnem partem, ut eo ipſo quod quacunque parte aliquis appareat, ſubito illum poſſit ſagitta transfigere. Timendus certè inimicus talis, nec unquam ſimilem vidimus, qui ad omnes partes ſimul intendat, & contra quamcunque habeat jam arcum paratum, ſagittamque acutam in eo poſitam, imò & arcus in omnes partes tenſos & directos. Vnde egregiè ſub hujus typo dæmonem ſanctus Propheta deſcribere voluit, cujus aptiſſimè
Lib. 7. Moral. cap.16. Rex Babylonis figuram gerebat, ut Beatus Gregorius demonſtrat: de quo melius quàm de quocunque terreno Rege dicere potuit: *Ecce feſtinus velociter venit*. Nullo namque corporis pondere tenetur aut impeditur. Non eſt noſtri ſimilis, in quibus
Sap 7.15 *corpus quod corrumpitur, ita aggravat animam*, ut cogatur Paulus clamare: *Infælix*
Rom. 7. 24. *ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus?* Vnde ſumma celeritate movetur, & agit, & conatur propterea nos præoccupare, & imparatos invenire. Et fit ſæpè, quod reverà hominem prius impetit, quam attendere poſſit, ſicuti experimur in ſubitis tentationibus, quibus aliquando pri-
Par.2 in Pſ. 134. us homo impetitus eſt, quam plenè eas advertat, quas propterea Richardus de ſancto Victore ſubitas vocat, quod plenum judicium rationis præveniant. Feſtinus ergo velociſſimuſque venit, qui nullo pondere gravatur, aut impedimento aliquo detinetur, perpetuo currit, & circuit. Non mirum (inquit Didymus, expendens illud,
Circuivi terram, & perambulavi eam) quod *In Caten. in Iob.*
omnem terram, imò omnia, quæ ſub cœlo ſunt, ſubitò circuat, cùm ſit ſpiritus, *Iob 1.7.*
ſubitò per omnia diſcurrens & omnia percurrens. Et hinc (inquit Richardus, quod longè prius Tertullianus annotaverat (eſt *In Apolog. c.22*
quod Scriptura ſacra, vitiorum incentores dæmones, ſæpè aves nominat: nam ſubito, & quaſi avis volat, cùm mentem aliquando etiam ante deliberationem præoccupat, imò & antequam deliberare poſſint. Sæpè enim tanta feſtinatione mens in turpem cogitationem labitur, ut priuſquam aliquid deliberare poſſit, in delectationem ſubito rapiatur: tentatorque tunc, quaſi avis volans eſt, cùm venit ſubitus & improviſus. Ex quibus explicat ipſe Richar- *Lib.6 in Apoc. c 1*
dus, illud quod dicitur: *Cecidit Babylon, & facta eſt habitatio dæmoniorum, & cuſtodia* (id eſt locus quietis) *omnis Spiritus* *Apoc. 18*
immundi, & cuſtodia omnis volucris immundæ. Dæmones, inquit, & ſpiritus ſunt, & volucres: ſpiritus, propter naturæ ſubtilitatem; volucres propter motionis velocitatem. Is inſuper inimicus non eget ¶ 82
ſomno, nec quiete, ut artus ſolutos reddat laboris uſui, quippe qui nullam contrahit ex labore laſſitudinem, non circundatus eſt carnis infirmitate, qui ad modum *mer-* *Iob 7.2.*
cenarii deſiderat umbram, aut finem operis *ad Epheſ. 6.12.*
ſui, ut paulatim quieſcat, & reſumat vires; *Quia non eſt colluctatio contra carnem & ſanguinem*, ſed contra inimicos ſpirituales, qui neque cibo egent aut potu, vel ſomno, ideòque indefeſſè expugnationi intendunt, & tam in procinctu ſunt, quod ſagittas jam habent paratas: *Sagittæ* namque *ejus acutæ*. Non ſe detinet, cum tempus pugnandi ſe offert, ſed acuendas ſagittas: jam illas defert limatas, & tam acutas, quod illis omnia poſſit penetrare: quia nec tantùm impetit eos, quos invenit ſtantes otioſos in foro, aut in biviis viarum ſedent,

ſedent, omnibus venti flatibus expoſiti, ſed & eos, quos in penetralibus abſconditos contemplatur. Nulla tam valida maceries monaſterii, quam tales ſagittæ non penetrent: nullus murus tam fortis circuit moniales, ad quem earumdem ictus non perveniant: Nullus Anachoreta ita ſe ad intima deſerti recipit, ad quem hujuſmodi tela non pertingant, quæ & interiora cordis ſæpe attingunt, quibus homo ſentit ſuorum viſcerum præcordia ſauciari. Sed & *omnes arcus ejus extenti* perhibentur, ſicut Rex Babylonis, exercitu ſuo circuens Ieruſalem, omnes arcus extentos habuiſſe dictus eſt, quia contra quamcunque partem murorum erant arcus intenti, & ſagittę ſuper chordam aut nervum poſitæ, extenti, ut quacunque ex parte, aut quocunque modo aliquis appareret, poſſet illum ſubito transfigere. Ita ſe habet dæmon: omnes habet in omnem partem arcus extentos, ut in quacunque parte te viderit, poſſit ſagittam contra te emittere: ſi loquentem, impellit ad murmurationem, & detractionem; ſi circundantem civitatem, ut ſpeciem mulieris attendas, & deſideres: ſi te intra domum contines, melancholiæ triſtitiam acuit: ſi negotiis intendentem, avaritiæ jaculo ferire cupit: ſi in dignitate conſtitutum, ſuperbiam excitat: ſi orationi intendentem, mentis evagationem procurat. Vide quomodo ſe cum Iſraëlitis gesſerit. Defuit aliquando Moyſes, quoniam aſcendit in montem ad legem accipiendam: ſubito eos impugnat, proponens, quod non poterant ſine Duce, vel ad momentum perſtare, & eos propterea

Exod. 32. 1. incitavit, ut *congregati adverſus Aaron dicerent: Fac nobis Deos, qui nos præcedant: Moyſi enim huic viro, qui nos eduxit de terra Ægypti, neſcimus quid acciderit.* Cum autem Moyſes adfuit, qui illos regere ſtudebat, eos inde expugnare cœpit, quaſi ſuadens, quod indignum eſſet populum illum ſubjici homini, qui Deum ipſum tanquam Ducem habebat, & eos m[illegible]t, *ut ſtarent contra Moyſen & Aaron dicentes: Sufficiat vobis, quia omnis multitudo ſanctorum eſt, & in ipſis eſt Dominus: Cur elevamini ſuper populum Domini?* Quaſi dicant: Dominus eſt, qui huic populo, qui eſt multitudo quædam ſanctorum, præeſt: vos ergo deſiſtite jam à principatu, & præſidentia. Vidit eos diabolus conſumptis cibis, quos ex Ægypto reportaverant, famem patientes, eos ſtatim excitavit, ut contra Dominum murmurarent; & ollas Ægypti concupiſcerent, & dicerent: *Utinam mortui eſſemus in terra Ægypti, quando ſedebamus ſuper ollas carnium, &c. Cur eduxiſti nos in deſertum iſtud, ut occideretis omnem multitudinem fame?* Cum autem vidit eos cœleſti Manna abundare, cibo manibus Angelorum ſubacto, eos ad faſtidium provocavit, & ut clamarent: *Nihil aſpiciunt oculi noſtri niſi Man, anima noſtra nauſeat ſuper cibo iſto leviſſimo.* Cum vidit eos, quod jam ſolitudinis & itineris laſſitudine fatigarentur, excitavit ut conquererentur, quod tardaret Deus verbum ſuum, quo promiſerat, eos introducere in terram patribus ſuis repromiſſam. Cum autem jam jam vellet Deus eos introducere, & ad hoc præcepiſſet exploratores mitti, timoris affectu eos perterruit, repræſentans talem fortitudinem habitatorum terræ illius, ut diffiderent de Dei potentia ad debellandos illos: qua de cauſa *vociferans omnis turba flevit, & murmurati ſunt dicentes: Utinam mortui eſſemus in Ægypto, & non inducat nos Dominus in terram iſtam, ne cadamus gladio, & uxores, ac liberi noſtri, ducantur captivi.* Ad omnem partem arcus habet extentos. Et ipſo, quod conſpexit mulierem contemplantem arboris prohibitæ pulchritudinem, gulæ ſagitta cor ejus transfixit. Cum vidit Cain attendentem, ad favorem quo Deus fratrem ſuum Abel proſequebatur, ſagitta invidiæ illum confodit. Cum conſpexit Davidem, contemplantem mulierem, ex adverſo ſe levantem jaculo luxuriæ illum impetivit. Cum vidit Iudam, conſiderantem unguenti pretioſi effuſi valorem, avaritiæ & proditionis telo ſagittavit ejus viſcera, ſicut & Giezi, cum vidit eum attendentem ad ea, quæ Naaman magiſtro ſuo Eliſæo offerebat, de quibus paulo inferius adhuc ſermo erit.

[Right margin: Exod. 16. 3. — Num. 11. 6. — Num. 13. & 14. — ¶ 83 — Geneſ. 3. — Geneſ. 4. — 2. Reg. 11 — Ioan. 12. — 4. Reg. 5.]

Optime ergo ſancti viri, oculis undique circundatos ſe exhibent, quia non ignorant, 2. Cor. 2. 11. ut ait Paulus, *cogitationes Satanæ*, & ideo curant, *ne circumueniantur ab eo*, qui ad omnem partem arcus habet extentos, ut non minori vigilantia ſalutem ſuam, quam diabolus ipſorum perditionem, procurent. Oculis pleni ſunt, quos habent in ore, ſolicite omnia verba, quæ loquuntur conſiderantes; in auribus attendentes, ne auſcultent aliquid illicitum, in manibus conſiderantes omnia, quæ agunt; in pedibus omnes greſſus ſuos conſpicientes ſolicite; in oculis ipſis ſolicite providentes, ne eos figant, ubi non oportet. His concinere poſſunt, quæ circa Sacerdotis tunicam obſervant Hebræi. Præcepit namque Dominus Moyſi, ut tunicam faceret ſummo Sacer- Exod. 28. 31. doti hyacintinam. *Facies*, inquit, *tunicam ſuper humeralis, totam hyacintynam*: De qua egregiè loquitur Divus Hieronymus. Epiſt. 127 ad Fabiol. Hebræi autem annotant, tunicam iſtam, ita fuiſſe contextam, ut oculorum figuras opere phrygionico haberet, continuis, contiguiſque ordinibus, ut erant ſcutulatæ veſtes apud Romanos: & undulatæ apud nos. Ita R. Salomon, & R. Abraham, & Di Caten. R. Sahia, quorum ſententiam ſequun- Exod. 28. 39. tur Lippomanus, Vatablus, & alii, probantque ex eo, quod ibidem additur: *Strin-* [illegible] *geſque tunicam*, In Hebræo habetur *veſibbatzta* à verbo *Sabatz*, quod ſignificat, oculatum aliquid facere, opere phrygionico. Unde & illi legunt: *Oculabis*, aut, *oce-* Rom. 15. 4. *labis*, de quibus Pagninus. Hæc quidem, ſicut & alia, ut dixit Paulus, inſtituta & ſcripta ſunt ad noſtram eruditionem. Sacerdotis typo, omnem virum juſtum voluit Deus deſignare; non quod illi omnes ſacerdotes ſint, ad conſecrandum & offerendum verũ Chriſti corpus in altari: id namque iis tantummodo convenit, qui peculiari conſecratione ad id ſacrati & dicati ſunt, ut fides Catholica profitetur, ſed quia illis omnibus convenit, offerre ſacrificia laudis & gratiarum actionis, & mortifica- a Rom. 12. 1. tionis carnis, & exhibere corpora ſua Deo, hoſtiam viventem, ut dixit Paulus *a*, quæ b 1 Pet. 2. 5. Petrus *b*, ſpirituales hoſtias, aut ſacrificia vocavit, ut Baſilius *c*, Auguſtinus *d*, Ambroſ. *e*, Leo Papa *f*, cæteríque ſancti Patres tradiderunt. Veſte igitur, undique apertis, vigilantibuſque oculis circundata, & ornata, voluit Deus ſacerdotem veſtiri, ut ſignificaret, ita cuilibet juſto & ſancto incedendum, quod oculis undique circundatus, illiſque vigilantibus ſit, ut aſpiciat, conſpiciat, & circumſpiciat; ubinam pedes figat; ad quidnam mittat manus, brachia extendat, applicet aures, os aperiat, linguam moveat, & oculos convertat: novit enim Deus, ita inimicum noſtrum tentatoris officium plene adimplere, ut ubique & ex quacunque occaſione tentationes eruat, laqueos paratos habeat. Circa quod, audienda eſt diuina vox, ſæpius à nobis citata: *Communionẽ* Eccl. 9. 20. *mortis ſcito in medio laqueorum ingredieris, & ſuper dolentium arma ambulabis.* Circa Hom. 15. ad pop. & 8. in Lucam. quæ verba, egregiè loquitur Chryſoſtomus, ut ſupra inſinuavimus: & videndus eſt B. Auguſtinus in illud: *In via hac, qua* In Pſ. 141 Pſ. 141. 4. *ambulabam.* Id eſt, in via Chriſti, *abſconderunt laqueum mihi.* Vbi expendens Auguſtinus locum Eccleſiaſtici citatum: Hinc, ¶ 81 inquit, laquei, & illinc laquei, à dextris laquei, & à ſiniſtris laquei: laqueum à dextris, proſperitas ſeculi, laquei à ſiniſtris adverſitas ſeculi, laquei à dextris, promiſſiones, laquei à ſiniſtris terrores: *Tu in medio* In Soliloq. c. 16. *laqueorum. &c.* & alibi: *Inimicus*, inquit, *ut occidat, ſemper vigilat ſine ſomno: & nos ut cuſtodiamus nos, nolumus euigilare à ſomno Ecce tetendit ante pedes noſtros laqueos infinitos, & omnes vias noſtras replevit decipulis, ad capiendas animas noſtras. Et quis effugiet? Laqueos poſuit in divitiis, laqueos poſuit in paupertate, laqueos tetendit in cibo, in potu, in voluptate, in ſomno & in vigilia: laqueos poſuit in verbo, & in opere, & in omni via noſtra.* Ita Auguſtinus. *Multi* Lib. 4. in Luc. *laquei* (inquit Ambroſius) *quocunque progredimur: laquei in corpore, laquei in lege, laquei in pinnis templorum, in crepidinibus parietum tenduntur à diabolo: laquei in Philoſophis, laquei in cupiditatibus, laqueus in pecunia, laqueus in religione, laqueus in ſtudio caſtitatis, exiguis namque momentis mens inclinatur humana, & huc, atque illuc*

pro

pro verſutia ſuadentis frequenter impellitur, &c Oportet ergo oculatum undique hominem eſſe. Ex his explicat Auguſtinus illa verba Apoſtoli loquentis de Chriſto: *Dedit*, inquit, *ſeipſum pro peccatis noſtris, ut nos eriperet à præſenti ſeculo nequam*, aut malo. Inquirit Auguſtinus, cur præſens ſeculum vocetur nequam aut malum. Nunquid Paulus ſenſit, quod poſtea Manichæi dicere conati ſunt, hunc mundum malum eſſe, & à malo Deo conditum? Age (inquit Chryſoſtomus) dic mihi: Quid eſt ſeculum? Tempus, diebus & horis diſcretum. Quid igitur? An ſpacium dierum malum eſt? An malus eſt Solis curſus? at nemo iſtud unquam dicturus eſt? Dices: Non tempus dixit malum, ſed præſentem vitam. Sed hæc præſens, innumerabiles coronas; præmiaque parat: unde & Paulus ſupra modum laudat eam: *Quod ſi vivere in carne hic mihi fructus operis eſt, & quid eligam ignoro*: & cum ſibi proponat optionem, utrum mallet vivere, an diſſolvi, & eſſe cum Chriſto? potius ducit, hic commorari, propter aliorum utilitatem, neceſſitatem, & commodum: *Permanere*, inquit, *in carne, neceſſarium propter vos*. Quod ſi mala eſſet hæc vita, nequaquam hoc ille de ſeipſo dixiſſet. Num hæc vita mala, in qua de futuris philoſophamur, in qua ex hominibus facti ſumus Angeli, cumque cœleſtibus virtutibus ſimul choros ducimus: Si hæc vita mala eſt, ne crimineris eos, qui ſibiipſis conſciſcunt necem, qui enim ſe ſubducit malis, non criminationem, ſed coronam promeretur. Si hæc vita res eſt mala, coronandi forent homicidæ, qui nos à malo liberarent, &c. Hæc & alia ibi Chryſoſtomus. Reſpondet tamen Auguſtinus, ſeculum hoc aut hunc mundum, aut vitam, dici nequam, vel malum, eo modo quo ſaltus pleni latronum incurſionibus, dicuntur mali, id eſt, periculoſi: & idcirco hoc ſeculum malum dicitur, quia periculis & laqueis plenum eſt, quos Paulus ubique conſpiciebat: *In mari, in terra, in civitate, in ſolitudine, ex genere, ex gentibus, &c.* Quo etiam modo, dies idem Apoſtolus vocavit *malos*, & Sapiens vocavit *tempus iniquum*, illud, quod plurimas iniquitatum affert occaſiones & laqueos. Et hoc eſt (inquit Chryſoſtomus) quod Chriſtus Dominus fecit, juxta Apoſtoli verba, quod nos *liberavit à præſenti ſeculo nequam*, quia nos à peccatis, quibus tenebamur, liberavit & contra pericula atque tentationes liberos reddidit, vincens tentatorem, & docens, ac inſtruens nos, quomodo eum vincere poſſimus, ſuæ gratiæ vires abundantiſſime quantum eſt ex ſe ſubminiſtrans. Quia ergo dæmon, ita officii ſui partes complet, ut omnia laqueis ac tentationibus compleat, optimè tentatoris nomen ſibi vendicat: ideoque oportet, Spiritum ſanctum audire admonentem, & hortantem: *Homo ſapiens in omnibus metuit, & in diebus delictorum attendit ab inertia*, id eſt, à deſidia & negligentia. In omnibus metuit ſapiens, quia ſcit tentatorem in omnibus laqueos parare: & *in diebus delictorum*, id eſt, toto tempore vitæ (quod ille modicum reputat, ſibi conceſſum, ut nos ad peccata poſſit excitare) erit vigilans, & ſolertiſſimus. Et fortè ad hæc verba alluſit Petrus, loco ſupra citato: *Vigilate, quia adverſarius veſter diabolus, circuit, &c.*

Lib. 21. cont. Fauſt. cap. 10. ad Gal. 1. 4. — *In cap. 1. Gal.* — *Ad Philip. 1. 2.* — *2. Cor. 11. 26.* — *ad Eph. 5. 16.* — *Eccleſ. 51. 16.* — *Eccl. 18. 27.* — *1. Petr. 5. 8.*

§. 23. *In quibus primus Adam victus fuit vincit ſecundus, & inventus eſt fidelis tentatus, in quibus Iſraëlitæ infideles fuerunt comprobati.*

¶ 85

SI *Filius Dei es, dic ut lapides iſti panes fiant*. Tribus tentationibus Chriſtus poſt baptiſmum in deſertum ductus, tentatus eſt, ait Rupertus, & fidelis ſemper inventus eſt, ut eiſdem modis à ſecundo Adam vinceretur diabolus, quibus primũ ſe viciſſe gloriabatur, contra primum quippe hominem parentem noſtrum, tribus ſe tentationibus erexit, quia hunc videlicet gula, vana gloria, avaritia tentavit, & tentando ſuperavit. Sed eiſdem modis ſecundo homini tentatus ſuccubuit. Ipſe igitur Dominus Deus, qui tulit hominem,

In cap. 4. Matth.

Digitized by Google

quem formaverat, & poſuit eum in paradiſo voluptatis, præcepitque ei dicens: *De*
Gen.2. 17 *omni ligno paradiſo comede, de ligno autem ſcientiæ boni & mali ne comedas:* permiſitq; cum tentari, ut manifeſta fierent Angelis, & omnibus ſuperuenturis ſeculis, quæ erant in corde ejus, ipſe hunc hominem ſecundum, quem de ventre Virgineo formaverat, *Tulit*, ſive ut alius Euangeliſta ait: *Expulit in deſertum:* expulit inquam, tanquam reum, & illius primi hominis portantem reatum, quia *ipſe poſuit in eo ini-*
Eſa.53.6 *quitates omnium noſtrum*, ut inciperet vapulare jejunando, quidquid cæteri in illo uno comedente peccaverunt. Perpulchrum eſt, collationem facere illius primi hominis, & ſecundi in eo, quod ille poſitus fuit in loco amœnitatis & ſatietatis, & excepto uno ligno, appoſitæ ſunt ei omnes deliciæ paradiſi: & tamen in illa tali & tanta ſatietate, de gula in uno tentatus, facile ſuccubuit. Hic autem expulſus eſt, in loco horroris & vaſtæ ſolitudinis, & quadraginta dierum jejunium impoſitum eſt ei, quo peracto, eſuriit, & tamen in illa eſurie, de neceſſario pane tentatus, tentationi non ſuccubuit. Hæc Rupertus: & addit: veruntamen, quoniam non ſolum illud originale peccatum, ſed etiam actuales Deus in eo poſuit iniquitates omnium noſtrum: tribus iis tentationibus tentari voluit, ut totidem tentationes, quibus homines poſtea tentati ſunt, evacuaret. Tribus ſiquidem tentationibus tentati ſunt Iſraelitæ, cum in ſolitudine quadraginta annis vitam egerunt, & infideles inventi ſunt, tentationibuſque victi ſuccubuerunt. Prima fuit
Exod.16. 3. tentatio de panibus, quando dixerunt: *Utrinam mortui eſſemus in terra Ægypti, quãdo ſedebamus ſuper ollas carnium, &c. Cur eduxiſtis nos in deſertum iſtud, ut occideretis omnem multitudinem fame? Deeſt panis, &c.* In hac tentatione infideles inventi ſunt, quia cum deeſſet panis, crediderunt, quod Deus eos non poterat ſuſtentare, Quod & dixit David: *Malè locuti ſunt de Deo,*
Pſal.77. 19. *& dixerunt: Nunquid panem poterit dare, aut parare menſam populo ſuo?* Sic incipiens (inquit Rupertus) populus ille, per hoc vitium, ſcilicet per gulæ intemperantiam, deliquit. Secunda tentatio fuit ſuperbæ curioſitatis, quando deficiente aqua, *jurgatus eſt populus contra Moyſen, &* Exod.17.
ait: Da nobis aquam, ut bibamus, &c. & 8.
poſtquam dedit Dominus aquam de petra, *vocatum eſt nomen loci illius, Tentatio* (In Hebræo *Maſſa*) *quia tentaverunt Dominum dicentes: Eſtne Dominus in nobis an non?* ut quotieſcunque nomen loci Iſraelitæ audirent, ſuæ curioſæ incredulitatis recordarentur. Curioſitatis ergo vitio tentati, ſuccubuerunt tentationi. Imo & propterea curioſe Deum tentaverunt ipſi, quia ¶ 86.
ſine neceſſitate miraculum fieri voluerunt: jam enim aquam ſufficientem habebant: Ex ipſo namque Manna, quod ad calorem ſolis liquefiebat, aquam neceſſariam habebant, ut annotant Doctores, obſervantes, per unam & eandem rem, præbuiſſe illis Deum cibum & potum. Nihilominus voluerunt miraculum fieri, non neceſſarium, ſed pro ſua curioſitate inquirentes: *Eſtne Deus in nobis an non?* De quo videndus eſt Abulenſis. Tandem tentati ſunt de In ca.17.
oculorum concupiſcentia appetentes Deũ, Exod. q.3
quem præcedentem ſe, coram oculis ſuis ad finem.
viderent: ubi in tentationem illam impiam inciderunt, quod fecerunt *vitulum conflatilem*, & in forma vituli diabolum adoravit populus. Eiſdem tribus tentationibus tentari voluit Chriſtus, & fidelem ſeipſum perpetuo comprobavit, ut patrum ſuorum deleret infamiam, nobilique animos ad vincendum faceret. Namque primo, poſtquam gulæ noſtræ vitium in ſemetipſo punivit, & emendavit, per jejunium quadraginta dierum (quod propterea non ulterius erat protrahendum, inquit Rupertus, quia ſacra jubebat lex, ut *plagarum modus* non Deut.25.
excederet quadragenarium numerum (de 2.
panis inopia & defectu tentatus eſt: ſecundo de curioſitatis vitio, dum diabolus eum incitavit, ut ſe deorſum mitteret, miraculumque fieri ſine neceſſitate tentaret; & hoc ipſo Deum obligaret, ut mitteret Angelos ad ſuſtentandum ſe: tandem ad ſui adorationem diabolus eum voluit inducere oſtendens & promittens ei, omnia regna.

regna mundi,&c. ut in omnibus, in quibus diabolus gloriabatur de victoria, victus ſubjectuſque maneret. Et ex iis intelligemus, ut expendit Rupertus, quam apte Chriſtus, tria peculiaria Scripturæ loca adduxerit, quæ occaſione illarum tentationum, quibus tentati ſunt Iſraëlitæ fuerunt ſcripta. Quia illud primum: *Non in ſolo pane vivit homo*, dictum fuit, cum oſtendere voluit Deus, quèm inepte Iſraëlitæ victi fuiſſent, tentatione qua tentati ſunt, de defectu panis, cum Deus poſſet eos ſine pane ſuſtentare, ſicut & de facto ſuſtentavit. *Dedit*, inquit, *cibum, manna,*
Deut.8.3 *quod ignorabas tu & patres tui, ut oſtenderet tibi, quod non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo,&c.* Secundum autem il-
Deut.6.16. lud: *Non tentabis Dominum Deum tuum*, dixit, reprehendens populum,& in memoriam reducens illam tentationem, qua victi, tentaverunt Deum, petentes aquas, & miraculum ſine neceſſitate. *Non*, inquit, *tentabis Dominum Deum tuum, ſicut tentaſti in loco tentationis.* Tertium itidem di-
Deut.6.13. ctum: *Dominum Deum tuum adorabis,&c.* ſcriptum habetur, volens Deus reprehendere Iſraëlitas, quod educti de Ægypto, ſtatim obliti ſunt Deum, qui eduxit eos, &
Exod.32.4. fecerunt vitulum dicentes: *Hi ſunt dii tui Iſraël, qui te eduxerunt de terra Ægypti.*
Deut 6 13. Unde ita ſcribitur: *Cave diligenter, ne obliviſcaris Domini, qui eduxit te de terra Ægypti, de domo ſervitutis: Dominum Deum tuum timebis,& illi ſoli ſervies.* Ex quibus & nos docet, quomodo tentationes inſurgentes vincere valeamus, expendentes, quę in ſimilibus tentationibus ſcripta ſunt: ſed de iis latius dicemus, cum unamquamque Chriſti reſponſionem expendemus.

§. 24. *Diabolus ad gulam Chriſtum famelicum excitat, qui unumquemque in illo tentat, ad quod videt propenſum, obſervans cujuſque calcaneum.*

SI Filius Dei es, dic ut lapides iſti panes fiant. Ex fame & eſurie & appetitu cibi (fames enim nihil eſt aliud, quam appetites cibi) quam vidit in Chriſto, tentationem inſtruit. Obſervavit Gregorius egregie id, quod Deus dixit ad beatum Iob: *Dividitur æſtus ſuper terram*, intelligi apte de æſtu tentationum, qui dividitur ſuper terram, quia non una eademque tentatione diabolus impetit omnes homines, ſed diverſis, juxta id quod in unoquoque videt. ¶ 87 Lib.19. Moral. cap.14. Iob 38.24

Nam ſicut optimus Dux (ait Cyrillus) civitatem expugnaturus, prius eam conſiderat, & circumſpicit omnia mœnia, ſi fortè videat aliquam muri partem inclinatam, aut minantem ruinam; quam ubi obſervat, verſus illam omnes munitionis ſuæ machinas dirigit, ita diabolus: *Circuit quærens quem devoret*, & obſervat, qua ex parte quis infirmetur, in quam partem appetitus vel affectus inclinetur, & quaſi minetur ruinam, ut per eam tentationum ſuarum ictibus impetat. Ita Beatus Cyprianus conſiderat illud, quod clamans admonuit Petrus: *Adverſarius veſter, tanquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret.* Quæ verba ex ipſa dæmonis confeſſione videtur ſumpſiſſe, qui apud Iob, ſemel & iterum dixit Deo: *Circuivi terram, & perambulavi eam.* Communiter facti Patres expendere ſolent, vim illius verbi: *Circuivi*, aut, *circuit*. Quidam dicunt, quod dicitur circuire, quia eſt ſpiritus ſubtilis, incorporeus, ſubito totum orbem percurrere valens, quem non impedit gravitas carnis, aut corporis, quia ſpiritus eſt, nec unico loco continetur; quippe qui ſecum defert pœnam, quæ non finit eum quieſcere: ideoque omnia loca ambulat, quærens requiem, & non invenit: eſt omnino quietis impatiens: ideoque amat- Lib. 9. in Ioan.c.16 Lib. de Zelo & Livore in princip. 1.Pet.5.8 Iob 1.7. Iob 2.3.

Gen. 49. 17. diſcurſus & vias, *Fitque coluber in via*, *& ceraſtes in ſemita*, ut vias & ſemitas continuo percurrere intelligatur. Ita Tertullianus *a*, Iſidorus *b*, Didymus *c*, & Chryſoſtomus *c*. Videtur tamen Cyprianum attendiſſe vim verbi Hebræi, *Sut*, quod eſt attente diſcurrere, omnia circumſpicere, & oculis emiſſitiis acute perluſtrare. Circuit ille (inquit Cyprianus) nos ſingulos, & tanquam hoſtis clauſos obſidens, muros explorat, & tentat, an ſit pars aliqua murorum minus ſtabilis, & minus fida, cujus aditu ad interiora penetretur. Unde affectus cujuſq; attente conſiderat, & circumſpicit, quid quiſque appetat, aut ſecundum ſuam naturalem inclinationem, aut ſecundum occaſionem præſentem, ut tentationem tali affectui aptam conſtruat. Prius (inquit Gregorius) conſperſionem uniuſcujuſque antiquus hoſtis perſpicit, & tunc tentationis laqueos apponit. Alius namque lætis, alius triſtibus; alius timidis, alius elatis moribus exiſtit. Quo ergo occultus adverſarius facile capiat, vicinas conſperſionis deceptiones parat. Quia enim voluptas lætitiæ juxta eſt, lætis moribus, luxuriam proponit: & quia triſtitia facilè in iram labitur, triſtibus, diſcordiæ poculum porrigit. Quia timidi, ſupplicia formidant, paventibus terrorem intentat: & quia elatos extolli laudibus conſpicit, eos ad quæque voluerit, blandis fraudibus trahit, &c. Et ut idem Gregorius annotavit, accommodata unicuique opponit; ſicut qui decipulam, aut muſcipulam ponit, in viis illis ſtatuit eam, quas ſolent mures ambulare. Exemplum eſt ipſiuſmet B. Gregorii. Exiſtunt, inquit, quædam qualitates morũ, quæ certis vitiis ſunt vicinæ, nam mores aſperi, aut crudelitati aut ſuperbiæ ſolent eſſe conjuncti, mores autem blandi, & quam decet paulo amplius lætiores, nonnunquam

¶ 88 luxuriæ & diſſolutioni. Intuetur ergo inimicus generis humani uniuſcujuſque mores, cui vitio ſint propinqui, & illa opponit ante faciem, ad quæ cognôſcit facilius inclinari mentem, ut blandis ac lætis moribus, ſæpe luxuriam, nonnunquam vanam gloriam; aſperis vero moribus, iram, ſuperbiam, vel crudelitatem proponat. Ibi ergo decipulam ponit, ubi eſſe ſemitam mentis conſpicit, quia ibi periculum deceptionis inſerit, ubi viam eſſe invenerit propinquæ cogitationis. Ita ille. *Vicinas complexionibus deceptiones parat*, inquit Baſilius *a*, cui concivit B. Leo Papa *b*: *Omnium*, inquit, *diſcutit conſuetudines*, *ventilat curas ſcrutatur affectus: ibi cauſas quærit nocendi, ubi quemque viderit ſtudioſius occupari.* Et ex his intelligere poſſumus quod huic antiquo ſerpenti, à primo mundi exordio, Deus dixit, quodque annotavit B. Irenæus *c*, de tentationibus Chriſti agens, indicavitque B. Auguſtinus *d*: *Tu inſidiaberis calcaneo illius.* Calcanei namque nomine, affectus, aut inclinationes cujuſque poſſumus accipere, quibus animus huc illucque propendet: ideo dicitur obſervare calcaneum, quia verè cujuſque affectus & inclinationes diligentiſſimè attendit diabolus, ut juxta eas, paret cuique inſidias. Illuc, inquit, Cyrill. impellit diabolus, quo per ſeipſos inclinari homines proſpicit. Quod & egregiè David expreſſit, ad Dei miſericordiam implorandam ſe convertens: *Multi bellantes adverſum me.* Etſi quæras, quomodo illi ſe habeant? *Omnes*, inquit, *eorum cogitationes in malum, inhabitabunt & abſcondent, ipſi calcaneum meũ obſervabunt; ſicut ſuſtinuerunt animam meam*, id eſt, expectantes animam meam, ut ex Symmacho obſervat Baſilius. Quod illi expectant concupiſcunt, & procurant, eſt anima mea. Hanc devorare contendunt, & propterea *omnes cogitationes eorum in malum.* In Hebræo vox, *Heſchotam*, à *Haſab*, quod eſt cogitare, machinari, metiri, ſupputare, conſiderareque quid cuique rei conveniat. Unde proprie ſignificat machinas, & technas, ut cum dicitur: *Fecit Ozias diverſi generis machinas, &c. ut mitterent ſagittas & ſaxa grandia, &c.* Innumeræ ſunt diaboli cogitationes: quid enim ille non cogitat? Innumera machinatur, & nihil niſi machinas aſtutiſſimas meditari ſolet: ſed omnes illæ in malum noſtrum ſunt ab eo ordinatæ. *Cavete*, inquit Paulus, *ne circumveniamur à Sata, non enim ignoramus*

Margin notes: שרט. — a In Apoc. c. 22. — b Lib. 1. different. cap. 12. — c In catena Iob. — Lib. 29. Moral. cit. — Lib. 14. Moral. cap. 6. — a Hom. 13 — b Serm. 7 de Nat. — c Lib. 5 cont. hæreſ. c. 21. — d In 2. ind Pſal. 45. Iniquitas calcanei, &c. — Lib. 9. in Ioann. — Pſ. 55. 3. — Sch. in Pſal. 55. — חשב. — 2. Par. 26. 15. — 2. Cor. 2. 11.

Digitized by Google

primus cogitationes ejus. Quid de cogitationibus ejus non ignoras? *Quod omnes ſunt in malum.* Ut hoc inducant, *inhabitabant*, id eſt, congregabuntur: ita ex Symmacho Baſilius: *& abſcondent* proculdubio laqueos, quibus me capiant, & ut eos abſcondant, *calcaneum meum obſervabunt.* Diligenter attendent, quonam greſſus mei dirigantur, in quidnam affectus mens propendat, ut juxta affectum parent laqueum. Singulis igitur, vitiis convenientibus (inquit Gre-
Lib. 19. Moral. cap. 14. gorius) inſidiatur, neque enim facile captivaret, ſi aut luxurioſis pecunias, aut avaris ſcorta proponeret: ſi aut voraces de abſtinentiæ gloria, aut abſtinentes de gulæ imbecillitate pulſaret; ſi mites per ſtudium certaminis, aut iracundos capere per favorem formidinis quæreret, &c. Qui naviculam ad ſeipſum trahere cupit, diligenter obſervat, ſi aliqua pars funis aut reſtis ex ea egrediatur, tunc enim inde apprehendens, trahere poteſt facile navem, nam funis egrediens adjutrix eſt illius, qui navem tra-
In reg. Br. reſp. 75. here cupit. Ita de animæ paſſionibus aut affectibus dicendum eſt, quas propterea B. Baſilius vocat, diaboli adjutrices, tum quia illæ ſunt, quaſi ancilla oſtiaria, quæ oſtium aperit tentationi, tum quia illæ ſunt, quibus ſe adjuvat diabolus, ad tentationes extruendas. Sunt illæ, ut dixit Auguſtinus, quaſi pondus animæ, quo animus propendit & ducitur. Qui altum parietem vult in terram dejicere, obſervat qua parte ille propendat, nec in contrariam illum convertere nititur; id enim difficillimum eſſet: ſed eodem ipſo pondere, quo partes ad unam partem ſe inclinatum exhibet, utitur ad eum verſus illam faciliime dejiciendum. Ita diabolum ſe gerere, obſervavit Baſilius, expendens; Iudam tanquam parietem inclinatum ad avaritiam. Expetebat Satanas diſcipulos, diligenter obſervabat, qua parte aliquem videret inclinatum: vidit Iudam cupiditate ſuccenſum; hujus ipſius cupiditatis opera uſus, avarum hominem ad cœleſtiſſimæ proditionis lapſum,
¶ 89 Hom. 3. in verb. Eſa. Vidi Dom. nummis triginta argenteis ſtimulavit. Vidit Davidem otioſum, & deliciis aliquando traditum, id enim (inquit Chryſoſt.) indicare voluit Spiritus ſanctus, quando dixit, quod *eo tempore, quo ſolent Reges ad bella procedere*, animi recreationibus intendebat, aſcendens ſolarium, ad carnis voluptatem excitavit, & induxit, ut mulierem ſe lavantem obſervaret, &c. 2. Reg. 11. 1. Vidit Cain livore & invidia afflictum, & hoc ipſo in fratris odium propendentem, ad fratricidium ſubinde eum impulit committendum. Obſervavit Hevam curioſe circumſpicientem lignum interdictum; & conſiderantem, quam ſuavis eſſet fructus illius ad veſcendum, quem pulcherrimum contemplabatur, quem dulciorem reddebat hoc, quod prohibitus erat: ex hoc ipſo pondere ad eſum ejuſdem arboris pertrahere fuit conatus. Noſtris itaque affectibus (inquit Cyrillus) quaſi armis nos impugnat, Eod. l. 9. in Ioan. & ex qua parte hominem ſentit infirmum, & inclinatum (inquit Gregorius) eum tentat. L. 7. epiſt. 53. Ita & in Domino facere tentavit (inquit Baſilius) quando eſurientem illum animadvertens, dixit: *Si filius Dei es, &c.* Imo, ut obſervavit B. Chryſologus, Chriſtus affectum Serm. 11 famis, qui eſt appetitus cibi, in carne ſua excitari voluit, ut ſic tentandi materiam diabolus inveniret, qui ex noſtris affectibus tentationum ſuorum laqueos extruere conſuevit. Hinc juxta doctrinam D. Cyrilli, explicare poſſumus, illud Iacobi di- Lib. 1. de ado. ctum: *Unuſquiſque tentatur à concupiſcentia ſua.* Iac. 1. 14. Quomodo tentatur unuſquiſque à concupiſcentia ſua? Nonne tentatur unuſquiſque à diabolo, qui propterea tentatoris nomen ſibi aſſumpſit? Ita quidem, ſed communis tentandi modus, quem tenet diabolus, eſt tentare unumquemque juxta cujuſque concupiſcentiam: *Omne enim quod eſt in mundo, aut concupiſcentia carnis* 1. Ioan. 2. 16. *eſt, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia, &c.* Conſiderat callidus, aſtutuſque tentator, quiſnam ſit affectus potentior concupiſcentiæ cujuſquam, & in quam rem propendeat magis uniuſcujuſque concupiſcentiæ inclinatio, tuncque ſecundum eam, validum tentationis laqueum parat. Ex hac doctrina intelligemus, quantum nobis expediat, ſequi conſilium illud Spiritus ſancti. *Fili, in vita tua, tenta animam* Eccl. 37. 30.

ſuam,

tuã,etſi fuerit nequã,nõ des illi poteſtatẽ. Tẽ-
tare animam eſt,explorare ejus affectus, vi-
dere in quã rem ſit propenſa, ad quam rem
2.Cor.1.3 habeat inclinationem. *Voſmetipſos tentate,*
5. dicebat Paulus: *& ſi fuerit nequam,* id eſt,
ſi apprehenderis aliquem affectum ma-
lum peculiariter in te inſurgentem, qui ad
illicita inclinet, *non des illi poteſtatem.* Lo-
quitur metaphora ſumpta a Domino, qui
quem ſeruum agnoſcit fugacem, aut la-
tronem, non liberum dimittit, nec ei con-
cedit libere ad ſui voluntatem incedere,
aut eo tendere, ubi poſſit libere, quæ vult
agere. Sunt affectus animæ tanquam ſer-
vi illius, quibus utitur ad ea, quæ ſibi ne-
ceſſaria ſunt, procuranda, & agenda: in id
namque à natura dati ſunt, ut Ariſtoteles
docuit. Si aliquem affectum animæ tuæ
inveneris rebellum,& ad noxia proclivem,
maxime cura illum continere, & alligare,
& ne ei concedas poteſtatem aut locum,
ut libere poſſit agere. Si agnoſcis te ad iram
proclivem, attende illam comprimere, &
ab occaſionibus & locis, ubi poteſt illa ex-
citari & accendi, te ſepara: ſi enim tu, qui
te iracundum cognoſcis, in domum ludi
te recipis, tuum affectum noxium foves,
eique poteſtatem das, & occaſionem ac
materiam præbes, ut ex iis, quæ ibi accide-
re ſolent, vehementer accendatur, & exar-
deſcat. Si agnoſcis vehementes eſſe carnis
tuæ illicitos motus; illos comprime vigi-
liis, jejuniis, flagellis, & non des ei liberam
inſurgendi & agendi poteſtatem, collo-
quutiones miſcens cum mulieribus, aut
ad earum domos procedens. Sicut igitur
optimus civitatis gubernator, cum tem-
pore belli civitas ab inimicis obſidetur, in
eam partem muri majori inuigilat cura,
quam inclinatam & minantem ruinam vi-
det, quoniam illa eſt, quæ aditum poteſt
inimicis offere; ita juſtus, qui carnis ſuæ
curam diligentem gerit, erga illum affectũ
majori ſolicitudine attendit, quem magis
ſentit in aliquod malum proclivem,
atque propenſum.

**§. 25. *Tentatio eſt tam gravis, quam oc-
culta hortari ad ſuperflua, ſub ſpe-
cie utilitatis: carni neceſſaria con-
cedantur, ſuperflua denegentur.***

OBſervavit Chryſoſtomus, quod cũ ¶ 90
dæmon acceſſit ad tentandos pa- *In illud*
rentes noſtros ſeipſum exhibuit, *Geneſ. 3.*
quaſi illorum curam gereret, & quod in- *cur præ-*
tenderet bonum ipſorum procurare: quod *cepit.*
& ſimiliter nunc facere videtur. Conſide-
rant namque idem Chryſoſtomus *a*, & Cy- a *Homil.*
prianus *b*, dæmonem quandam compaſſio- *13. in*
nem ſimulaſſe erga Chriſtum, quem vali- *Matth.*
do jejuno quaſi confectum deplorabat, & b *Lib. de*
ſubdola profeſſione, quaſi compatiens ei, *jejun. &*
ſubvenire periclitanti naturæ hortatur: *tent. Chri-*
ſicque explorat, & tentat, nam neceſſitatis *ſti.*
quaſi extremæ titulo illum inducit, ut vel
miraculum faciat, quo verum Deum eſſe
cognoſcat, aut impellat ad quærendum
cibum, jejuniumque ſolvendum, quo vitæ
ſuæ jam pene deficienti conſulat. Qua de
cauſa B. Petrus Chryſologus eum vocat, *Serm. 15.*
malum conſolatorem. Intelligẽdum nam-
que eſt id, quod omnes fere autores hoc in
loco meditantur, dæmonem ſub ſpecie ho-
minis ſancti acceſſiſſe, & ex una magnifi-
caſſe Chriſti ſanctitatem, & ideo ejus vi-
tam univerſo orbi utiliſſimam expoſuiſſe:
ex alia ponderaſſe tale jejunium, quale
Chriſtus egit, eſſe ſupra naturæ vires, & i-
deo ad reparandam vitam univerſo orbi
neceſſariam, oportere cibum quærere, vel
per miraculum, vel alio modo. Neceſſitatis
ergo titulũ opponit, ut inducat ad ſolven-
dum jejunium, & deſiderandum cibum, &
excitandam gulam. Non itaque ut Petrus *Serm. 12*
Chryſolog. ait, cibum parare vult, ſed am- *Epiſt. 82.*
putare jejunium, & ut inquit Ambroſius, *ad Eccl.*
dum ſanum ac utile conſilium præbere vi- *Verc.*
detur, primum tormentorum ſuorum ſpi-
culum de voluptate intorſit. Panem malus
ingerit conſolator (inquit Chryſologus) ut
virtutem mutet, & propoſitum violet je-
junantis. Hicque modus eſt, quo diabolus
ſæpe Sanctos tentat, excitans eos ad cibos

quæ-

quærendos, imo & carnis delicias, ac voluptates procurandas, titulum confingens & extollens neceſſitatis, & utilitatis. Proponit namque illis carnis infirmitatem, & quod neceſſarium ſit eam reſecare, ut poſſint vacare orationi, ſtudiis, prædicationi, ac cæteris, quæ proximis utila ſunt: quod deficiet caput, & cerebrum non ſtabit, ſi non bene comedant, & dormiant, quod vires ad prædicandum non ſuppetent, ſi corpus caſtigatione langueſcat. Hæc eſt tentatio illa periculoſa, qua occulte diabolus viros impetit ſpirituales, ut annotavit Beatus Bernardus exponens illud: *A ſagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incurſu & dæmonio meridiano.* Quædam diaboli tentationes ſunt, quaſi ſagittæ in die miſſæ, quas quivis videre poteſt, ut cum ad manifeſte illicita pertrahere conatur; quaſi namque ſub meridiana luce diabolus incedit, dum ad id quod manifeſte vitium eſt, incitat. Aliquando tamen negotiatur in tenebris, quando titulo ſanctitatis & obſequij Dei, contendit ab ipſamet ſanctitate & Dei ſervitio revocare. Taliſque eſt hæc, ut inquit Beatus Vincentius Ferrarius, qua ſe viris ſpiritualibus ingerit, ſuadens, ut libere, & ſine timore commedant, quia neceſſarium repræſentat eis, ſeipſos conſervare ad ſalutem proximorum, ſimiliter ut temporalia bona abundanter nimis habere procurent, quo poſſint quietius ſpiritualibus exercitiis vacare, & ut omnem populum, ac Principes ejus ſibi ſubjicere procurent, quo facilius poſſint, Reipublicæ vitia comprimere, & omnes in officio continere. Hæc tentatio eſt, qua diabolus quaſi in tenebris negotiatur. eſt enim obſcura; dum namque perſonam conſolantis & compatientis ſibi aſſumit (inquit Chryſoſto.) & ea dicit, quæ commoda eſſe videntur, revera lethifera & venenoſa inducit: de quibus etiam egregie Gregor. Optime Deus de diabolo ſub ſpecie Leviathan dixit: *Faciem ejus præcedit egeſtas.* Quod poteſt exponi primo, juxta ea quæ alibi annotavimus, quod egeſtas oſtium patens exhibere videtur tentationi diaboli, nam hoc ipſo quod videt aliquem egere, ſequitur ſtatim ille, ex ipſa egeſtate viam ſibi ſternens, inducenſque ad illicita: quo pacto mulierem egeſtate afflictam, inducit ad luxum, hominem inopia affectum, inducit ad furtum. Sed apte etiam ad noſtrum inſtitutum verba iſta accipi poſſunt, quibus Deus exprimere voluit modum, quo ſæpe diabolus ad tentandum procedit. Id enim facit, operiens faciem ſuam velo & operculo egeſtatis, ut ſub titulo neceſſitatis ad id, quod vult inducat. Neque enim ſolum ſub tali ſpecie inducit mulierem ad illicitam converſationem, & mercatorem ad uſuram, & ad furtum illum, qui eget, ſed & viros ſanctos, coram quibus pallio egeſtatis ſe induit & velut faciem, ſuadet, neceſſarium eſſe indulgere carni, & eam nutrire, ut inſervire Deo, & proximorum ſaluti aptius intendere valeant, & ut vires habeant, quibus orationi vacare poſſint. Caput namque, inquit ille, ventre vacuo minus ſtat, venter eſuriens, non finit labori ſtudiorum, & prædicationum attendere: cerebrum vigiliis laſſatum, inepte diſpoſitum eſt ad acutos mentis progreſſus, corpus leguminibus paſtum, infirmum eſt, ad laborioſam concionandi exercitationem: aquæ potus, flegmata & cruditates in ſtomacho generat, &c. Difficilis ſane, obſcuraque tentatio, qua ſæpe viros ſpirituales diabolus pertrahit, ad hoc, ut ſaluti aliorum conſulentes, corpori ſuo nimis indulgeant, & temporalibus ac terrenis nimis afficiantur, & ſecularibus curis tradantur, & ſic efficiantur reprobi, idque tanto vehementius, quanto eos videt ferventiores in Dei ſervitio. Quibus propterea repræſentat imprimis, nihil eſſe Deo gratius, quam procurare ſalutem proximorum, quod eſt opus maximæ charitatis. Deinde variis rationibus ſuadere conatur, neceſſarium eſſe ad illud, vires corporis procurare, indulgendo carni & eam fovendo. Tali facie ſe operit, quando ſuadet prædicatoribus & miniſtris ſpiritualibus, ut jejunia temperent, imo & dimittant, & relinquant carnis mortificationem, quo vires ſuppetant ad opera charitatis perficienda. Similiter quando excitat parentes, ut nimia ſolicitudine curent filiis theſaurizare, quia Deus parentibus filiorum curam commiſit: quando etiam homi-

In Pſ. qui habitat.
Pſ. 90.6.
Tract. de vit. ſpirit.
Ho.13. in Matth.
¶ 91
L.1. Moral. ca.19.
Iob 41.12

Digitized by Google

hominem impellit, ut nimis honori ſuo conſulat, & vindictam propterea expetat, quia conſervare honorem tam expediens eſt ad Dei obſequium, ut homo ſine honore, non reputetur homo, quando itidem proponit diviti, oportere nimis divitias conſervare, ne egeſtate preſſus, ad aliquid contra Dei honorem impellatur. Cum inſuper proponit viris ſpiritualibus, quod ad orationis exercitium oporteret comedere, bibere, & dormire, ne langueſcat caput, cerebrum deficiat, & quod corpus alimento optimo nutritum, optimis humoribus vigeat. Et ſunt multi, qui tali tentationi liberaliſſime & gratiſſime ſuccumbunt, in quos illa comminationis verba videntur dirigi:
Eſ. 5. 18. *Væ qui trahitis iniquitatem, in funiculis vanitatis*. Iniquitatis nomine, intelligere poſſumus carnis voluptatem, delitias, & quæ appetitui noſtro ſunt conformia, quæ merito vocantur *Iniquitates*, quia ſunt radi-
Eze. 16. 49. ces iniquitatum, quomodo dicitur: *Hæc fuit iniquitas ſororis tuæ Sodomæ, abundantia, & ſaturitas panis, otium, &c.* nam in utroque loco, eadem vox Hebræa *Ghauon* habetur.
עון. Sunt enim quamplurimi, qui funiculis vanitatis trahunt iniquitatem, id eſt, rationibus frivolis (quas propterea, non funes, ſed funiculos vocat; quaſi nullam vim habentes) & ſub titulo divini cultus, & obſequii inducuntur, ut agant ea, quæ potius conducunt ad ſui appetitus ſatietatem. Quibus
Eſ. 43. 24. dicere Deus poteſt illud: *Servire me feciſti in peccatis tuis*. Nomen enim peccati: ſumitur ſæpe in Scriptura ſacra, pro appetitu, & concupiſcentia, & carnis inclinatione, ut
Roman. 7. patet apud Paulum. Quoſdam imo & innumeros invenies, qui ut ſuis ſatisfaciant concupiſcentiis & cupiditatibus, Dei obſequium prætexunt, *toman à Diot por capa de ſuis guſtos, y cudicias*, ut in iis, quos prædi-
¶ 91 ximus, videre poſſumus. Hac autem tentatione diabolus primum impetit Chriſtum, ſupremum ſalutis humanæ auctorem, & doctorem cœlitus datum, quia etſi multos hoc tentationis genere impugnet, præcipuè tamen prædicatores, & eos, qui ſalutem proximorum procurant, ut ſæpè adduxerit aliquos, ad nimiam carnis indulgentiam, & ad credendum, remittenda eſſe jejunia, & vigilias, imò & quod nullius ſint meriti in prædicatore, cui magis expedit, vires corporis ſervare ad miniſteria, quæ ſaluti animarum conducunt. Contra quos illa agere videtur invectiva, qua excandeſcit Ambroſius in nonnullos, qui abſtinentiæ, mortificationis, & continentiæ meritum, & utilitatem tollebant, qui ſub prætextu, quod ſalus neceſſaria eſt ad opera ſpiritualia, ideoque procuranda, optimo ciborum genere, ſomno quieto ſibi nimis indulgebant, & ex illis verbis Apoſtoli: *Caſtigo corpus meum, & in ſervitutem redigo, ne cum aliis prædicaverim ipſe reprobus efficiar*, infert Ergo, qui non caſtigant corpus ſuum, & volunt aliis prædicare, ipſi reprobi habentur. Quæ iſtos Epicureos nova ſchola miſit? Non Philoſophorum, ut ipſi ajunt, ſed imperitorum, qui voluptatem prædicent, delitias ſuadeant. Et infra: Qui ſunt hi præceptores novi qui meritum excludunt jejunii? Et paulo inferius: O ſtultum Eliſæum, qui ſylveſtribus ramis & amaris paſcebat Prophetas, &c. Contra eoſdem agit S. Bernardus probans, hoc, qui tanta cura ſaluti intendunt, potius vocandos diſcipulos Hippocratis & Galeni, quam Chriſti. Vigilantia ergo ſumma tibi opus eſt, per quam ita concedas carni, quæ neceſſaria ſunt ad ſui conſervationem, ut non potius eidem vires præſtes, quibus contra ſpiritum inſurgat, & in diſcrimen vocet & trahat. Quando quis litem gerit cum homine verſuto, callido, aſtuto, & verſipelli, qui multa falſa pro jure ſuo ſub veritatis ſpecie proponit, maximè invigilat, expendens omnia, quæ ille proponit, & nimis attentus eſt, ut ea ſolummodò eidem concedat ex iis, quæ proponit, quæ manifeſte vera ſunt, ne forte ſi aliquid aliud dubiæ veritatis admittat, hoc ipſo eidem vires præbeat, & arma, ut contra ſe prævaleat, & in lite obtineat. Quo fit, ut ſæpe aliqua etiam vera, quę ab illo proponuntur, eidem deneget, quorum veritas non eſt undequaque conſpicua & manifeſta. Non ignota eſt lis, quam caro cõtra ſpiritum movet, quam Paulus ſæpiſſime exprimit: *Caro concupiſcit contra ſpiritũ, &c.* Et quidẽ caro aſtutiſſima eſt, verſipellis, fallax pluſquam

Epi. 82. cit.

1. Cor. 9. 27.

4. Reg. 1.

Serm. 30. Cant.

ad Gal. 5. 17.

quam omnes vulpes. Fingit enim neceſſi-
tatem, proponit ad ſuum jus pertinere, co-
medere, bibere, dormire, & circa hæc lon-
gas facit allegationes, adeo ut ſæpe cogatur
ſpiritus clamare: *Infelix ego homo, quis me*
Rom.7.24 *liberabit de corpore mortis huius?* Invigilet
ſpiritus, & illi quidem ea concedat, quæ a-
perte juris ſui ſunt, eam ſcilicet comeſtio-
nem, cibum, potum & ſomnum, quæ ne-
ceſſaria ſunt, vt illam in vita ſervet: attendat
tamen, ne aliquid ultra concedat, ſibi enim
præiudicium inferet, nam ex eo caro vires
reſumet vt in graviſſimas anguſtias ſpiri-
tum adigat. Multis ac variis rebus, inquit
Lib. de beat. orat. 4. Gregor. Nyſſen. nobis ad uſum propoſitis,
quibus afficitur, quæque appetit natura,
multa nobis opus eſt ſcientia, ut nobis in
ejuſmodi eſculentis diſcernamus, quid nu-
triat, quod noceat, ne id quod loco cibi ab
anima ſumi videtur pro vita, mortem no-
bis, & peſtem efficiat. Hoc ipſum longo
Lib. 30. Moral. cap. 25. & ſequen. Iob 39. 10. diſcurſu obſeruat B. Gregor. expendens il-
lud, quod de viro iuſto, ſub typo Onagri
Deus dixit: *Clamorem exactoris non audit:*
perpendens vocem illam *clamorem*. Non
dixit vocem, aut ſermonem exactoris non
audit, ſed *clamorem*. Nulli dubium eſt exacto-
ris nomine, carnem noſtram intelligi, quæ
tanquam durus exactor, quæ ſibi ſunt neceſ-
ſaria exigit, & vt dixit Gregor. Nyſſe. caro
per famis affectionem, propemodum vocem
emittens, ſe nunc egere cibo, declarat. Sed
Lib de beat. cit. magnus, inquit Greg. diſcretionis labor eſt,
huic exactori, & aliquid impendere, & ali-
quid denegare, & non dando, gulam reſtrin-
gere, & dando naturam nutrire: quæ for-
taſſe diſcretio ſubinfertur, cum dicitur:
Clamorem exactoris non audit. Sermo nam-
que hujus exactoris eſt, neceſſaria poſtu-
latio naturæ, clamor vero ejus, menſuram
¶ 93 neceſſitatis tranſiens appetitus gulæ. Hic
itaque Onager, exactoris hujus ſermonem
audit, clamorem non audit, quia diſcretus
vir ac continens, & vſque ad temperandam
neceſſitatem ventrem reficit, & à voluptate
reſtringit. Ita ille. Et hinc factum eſt, quod
Sancti viri, cum caro fame, ſiti, vigiliis &
laſſitudine affecta, petebat cibum, potum
ſomnum, & requiem ſibi concedi, ſummo
ſtudio expendebant, an verè peteret ea, quæ
præciſe ad ius ſuum expectabant, & quo-
niam ſæpe id ignorabant, id eidem denega-
bant, etiam cum aliquando vere neceſſarium
erat. Et conſiderantes illam B. Baſilii ſenten- *Serm. 2 de jejun.*
tiam: Quantum carni detrahis, tantum fa-
cis animam ſpirituali bona valetudine re-
lucere, excedebant aliquando circa carnis
mortificationem. Unde (ut refert D. Thom. *Quodl. 5. art. 11.*
egregie de hac re diſputans) B. Bern. ſe ac-
cuſabat, quod aliquando corpus ſuum je-
junando & vigilando, nimis debilitavit: &
B. Franciſcus morti proximus, cum lacrymis
veniam petebat à corpuſculo ſuo, quod plus
juſto illud afflixiſſet. S. Petrus Martyr reli-
gionem ingreſſus tam conſtanter carnis re-
ſtitit petitionibus, ut neceſſaria etiam eidem
denegans, mortis pericula incurrens, à præ-
latis fuerit reprehenſus. Ita quidem illi, ti-
mentes ne carni concederent ſuperflua, ne-
gabant neceſſaria. Nec mirum, inquit, Au- *Lib. qq. ex utroque teſt.*
guſtinus: nam quanta ſolertia attendit me-
dicus infirmo corpori & febricitanti, ali-
menta præbere, quæ febrem non accendant,
& vitam conſervent, tanta ſolicitudine viri
juſti attendere debent, ita carni neceſſaria
miniſtrare ad vitam, ut non potius ſangui-
nis calorem accendant. Et iterum: ſicut æ- *Lib. de conflictu*
ger, inquit, ad medicinam, ſic ad ſumendas *vitiorum,*
dapes debet quiſque accedere: nequaquam *tom. 9.*
videlicet in illis voluptatem appetens, ſed *Luc. 21.*
neceſſitati ſuccurrens. Hinc veritas dixit: *34.*
Attendite, ne graventur corda veſtra crapu-
la & ebrietate. Suſtentanda igitur, inquit, *Lib. 10.*
ſunt corpora, non gravanda, & quemadmo- *conf. c. 31.*
dum medicamenta, ſic ſunt alimenta ſu- *Hom. 19.*
menda. Caro, inquit, Gregorius, aliquando *in Ez. e. ad fin.*
adjutrix eſt in bono opere, aliquando autem
ſeductrix in malum. Si ei pluſquam debe-
mus tribuimus, hoſtem nutrimus: & ſi ne-
ceſſitati ejus quæ debemus non reddimus,
ſocium necamus. Videndus eſt D. Thomas *2.2. qu.*
qui hanc Auguſtini & Gregorii doctrinam *146. a. 1.*
eleganter more ſuo expendit. Prudenter igi-
tur agendum eſt, & videmus, quod parentes
curriculos quoſdam conficiunt, in quibus
filios ſuos parvulos collocant, ut am-
bulare addiſcant, quos tali lignorum fir-
mitate conſtituunt, ut vere infantulos poſ-

ſint ſuſtentare ambulantes, ne cadant, ſed
currant, ita levigare ligna, ut ſuo pondere
non impediant eos, cum ambulare, & pe-
dibus agere nituntur. Similiter nos oportet
erga corpora noſtra agere: quæ ſunt quaſi
curriculi, in quibus ſpiritus, dum vivimus,
poſitus ambulat, ferturque huc atque illuc.
Nec mirum, quod ita dicamus, cum à Spi-
ritu ſancto, corpora noſtra vocentur equi,
quibus inſidet, ferturque ſpiritus. Ita ergo a-
gendum eſt, ut corpora ſtare quidem poſſint,
quibus neceſſaria ſunt miniſtranda, ne defi-
ciant, ſed tam moderate, ne graviora red-
dantur, impediantque ſpiritum affectibus,
Quodl. ut. ne poſſit in cœlum tendere. Hinc primo
colligit D. Tho. juſtum eſſe providere car-
ni; quæ neceſſaria ſunt, quæ nimio jejunio,
& vigiliis ac mortificatione, non eſt confi-
¶ 74 ciendа Sed hæc, inquit D. Thomas, adhi-
Rom. 12.1 benda ſunt, cum quadam menſura rationis.
ut ſcilicet concupiſcentia devitetur, & na-
tura non extinguatur, ſecundum illud: *Ra-
Epiſt. 8. ad Demetr. tionabile obſequium veſtrum*. Neque immo-
derata, inquit Hieronymus, tibi imperamus
jejunia, & enormem ciborum abſtinen-
tiam, quibus ſtatim corpora delicata fran-
guntur, & ante ægrotare incipiunt, quam
ſanctæ converſationis jacere fundamenta.
Philoſophorum ſententia eſt, moderatas
eſſe virtutes, excedentes modum atque
menſuram, inter vitia deputari: unde &
unus de ſeptem ſapientibus dicebat: *Mi-
den agan:* Nequid nimis. Quod tam ce-
lebre factum eſt, ut Comico quoque ver-
ſu expreſſum ſit. Sic debes jejunare, ut non
palpites, & reſpirare vix poſſis, & comitum
tuarum vel porteris vel traharis manibus,
ſed ut fracto corporis appetitu, nec in le-
ctione, nec in Pſalmis, nec in vigiliis, ſoli-
to quid minus facias. Et infra: Novi ego
in utroque ſexu, per nimiam abſtinentiam,
cerebri ſanitatem quibuſdam fuiſſe vexa-
tam, præcipueque in iis, qui humectis,
& frigidis habitavere cellulis, ita ut neſci-
rent, quid agerent, quove ſe verterent.
Refertur de conſecr. d. 5. c. 3. non me. diocr. quid loqui, quid tacere deberent, &c Ita
D. Hieronymus, & D. Thom. refert eum,
alibi dicentem: De rapina holocauſtum
offert, qui vel ciborum nimia egeſtate, vel
ſomni penuria immoderate corpus affligit,
&c. Colligit ſecundo, ita carnem eſſe cu- *Quodl. cit. 2. 2 147. art. 1 ad c.*
randam ut diligenter attendamus, ne quæ
illa ad vitam quaſi neceſſaria exigere vide
tur, potius ſint ad voluptatem, & ad reſu-
mendas vires contra ſpiritum. Nec enim
ſemper tanta neceſſitate tenetur, quam tam
illa ſæpe repræſentat. Expendenda ſunt, quæ *Epiſt. 27. ad Euſtoc.*
Divus Hieronymus ſcribit de Beata Paula,
cum ipſe aliqua tanquam neceſſaria ad vi-
tam conſulebat Agens namque de illius
abſtinentia, ita ait: Nulla juvenum puella-
rum, ſano & vegeto corpore, tantæ ſe de-
derat abſtinentiæ, quantæ ipſa fracto & ſe-
nili, debilitatoque corpuſculo. Fateor, in
hac re pertinacior fuit, ut ſibi non parceret,
& nulli crederet admonenti Referam quod
expertus ſum. Menſe Julio ferventiſſimis
æſtibus incidit in ardorem febris, & poſt
deſperationem, cum Dei miſericordia re-
ſpiraſſet, & medici perſuaderent, ob refe-
ctionem corporis vino opus eſſe tenui &
parco, ne aquam bibens in hydropem ver-
teretur, & ego clam Beatum Papam Epi-
phanium rogarem, ut eam moneret, imo
compelleret, vinum bibere, illa ut erat pru-
dens & ſolertis ingenii, ſtatim ſenſit in-
ſidias, & ſubridens; meum eſſe, quod iſte
diceret, intimavit. Quid plura? Cum B.
Pontifex poſt plura hortamenta exiſſet fo-
ras, quærenti mihi, quid egiſſet, reſpondit:
Tantum profeci, ut ſeni homini pene per-
ſuaſerit, ne vinum bibam. Hæc refero, non
quod inconſideranter & ultra vires onera
ſumpta probem, monente Scriptura: *Super* *Prov. 13.*
te onus ne levaveris: ſed quod mentis ejus
ardorem & deſiderium fidelis animæ,
ex hac quoque probare velim
perſeverantia. Ita
ille.

§. 26. *Dia-*

§. 26. *Diabolus pauperrimum ſe probat, qui ſolum ad ipſius hominis ſumptus, ipſum invitat.*

¶ 95 Serm. 11. ACutiſſime B. Petrus Chryſologus diabolum ex ſuiſmet verbis revincit, contendens illum, ſe ſuis tentationibus ſtultiſſimum, inſipientiſſimum, & omni rationis luce expertem comprobaſſe. Hoc autem manifeſte demonſtrat S. Doctor ex eo, quod ſi has diaboli tentationes expendas, invenies, quod in ultima mendacem, in media impotentem & invalidum, & in hac prima pauperrimum ſeipſum convincat. Quanta eſſet illius hominis inſipientia, qui dum alterum decipere vult, aliquid illi ſuadendo, ita cum illo agit, ut ſeipſum eidem exhibeat & profiteatur, pauperrimum, impotentem, & mendacem? Hac ergo prima tentatione diabolus ſeipſum demonſtrat pauperrimum, & quod nihil penitus in ſemetipſo habeat, quod poſſit offerre Chriſto, ut eum ad comedendum alliciat: qui propterea tantum offert lapides, quos Chriſtus coram ſeipſo habebat. Diabole, inquit Chryſologus, & prodidiſti te, & tuum Dominum non paviſti. *Dic ut lapides iſti panes fiant.* Miſer, malus vis eſſe, ſed non potes, cupis tentare, ſed neſcis. Eſurienti tenera offerre, non dura debuiſti, famem non aſperis palpare, ſed blandis, inediam, non horridis urgere debueras, ſed guloſis. Iſtis, non modo Dei filium, ſed hominis filium tu laqueare non poſſes. Ad præſentiam Chriſti deperire tibi artes tuas tentator intellige. Ita ille, quaſi alludere volens ad Dagonem, qui ad præſentiam arcæ, ſine capite manſit. Dicito mihi, ſi Chriſtus fameſcit, viſque propterea ejus appetitum inflammare & excitare ad comedendum, cur non tecum defers gallum gallinaceum, perdicem, ſuccis ſuave olentibus præparata, aut coturnices aut pullos columbarum, aut aliquas ſuaves eſcas, tanta ſuavitate conditas, ut vel olfactu ſolo, vel viſu, appetitum ipſum provocarent? Cur, qui in principio paradiſum ingreſſus, circa arborem interdictam ſubſtitiſti, non aliquem fructum ex eadem arbore, aut ex dulciſſimis ejuſdem paradiſi germinibus adduxiſti, ut exhibens & præſentans fructum *pulchrum viſu, & ſuavem ad veſcendum*, ad comedendum excitares, ſicut cum primis hominibus feciſti? Quis unquam illi, qui cibos faſtidivit, ut alliciat ad comedendum, patinam lapidibus plenam exhibuit? Certe qui ita offert, eum etiam, qui nimis comedere concupiſceret, à tali appetitu revocaret. Nihil ſane habet diabolus ex ſe, quod poſſit offerre: non eſt in ejus repoſito aliquid, quod ſecum deferat ad comedendum. Ad illud propterea ſolummodo invitat Chriſtum, quod ipſemet poterat ſua virtute præſtare, quaſi dicens: Fame & eſurie laboras, ſi potes lapides in panem convertere, id fac, & famem extingues: ſin minus, cibo carebis: ego enim nihil tibi do. Non igitur ô diabole Chriſto offers, niſi quod ipſemet poteſt præſtare. Ad expenſas itaque ipſius Chriſti, Chriſtum invitas. Recte dixit Chryſologus: Cupis tentare, ſed neſcis. Quis namque volens mulierem nobilem ad ſuam pertrahere voluntatem, in ipſo ſtatim converſationis exordio, profitetur ſe nihil habere, quod ei offerat, aut donare poſſit? Quiſnam, ut ab illa obtineret, quod vult, diceret. Tuis te veſtibus indue, & iocalibus tuis ornare, ut mihi placeas, quæ ſi tua non habueris, à me non expectes, quippe qui tibi non poſſum niſi tua præſtare: Agnoſcite tentatorem, videte, quod pauperrimus eſt, & tentando ſeipſum prodit, quippe qui nec atomum, aut guttulam aquæ ſuam habet, quam exhibeat, nec aliquid ſuum aliquando offert, ad quod te invitet, ut tuum ſaties appetitum, ſed ad tuas tantummodo expenſas, menſam offert & parat. Si tuis pecuniis aut diligentia, potes mulierem conſequi, quam concupiſcis, eam tibi offert & tradit: ſi illis cares, nihil tibi præſtat. Si vires tibi ſuppetunt, ut tota nocte veſpertilionis, aut noctuæ more incedens & circuens, delectationes apprehendas: illas tibi promittit, ſin minus, nihil tibi dat. Si facultates & pecunias habes, & favores potentium, quibus poſſis ambitioni tuæ ſatisfacere, & dignitates obtinere, honorem tibi offert:

Margin notes: 1. Reg. 5. 4. — Gen. 3. 6. — ¶ 56

ſin minus, nihil ille ex ſeipſo promittit. Te ad tui ipſius expenſas invitat. Vide prodigum illum, in quo mire Chriſtus Dominus deſcripſit, quæ diabolus præſtet iis, quos in ſui obſequium recipit. *Conſumpſit*, inquit, *ſubſtantiam ſuam vivendo luxurioſe*. Ad ſubſtantiæ ipſius ſumptus, præbebat ei diabolus delicias: unde tamdiu eas præſtitit, quamdiu illius adoleſcentis ſubſtantia duravit. Conſumptis tamen omnibus, quæ habebat, etſi fames valida eum oppreſſiſſet, ſed *nemo illi dabat*. Si igitur ſubſtantiam habes, quam expendas, qua emas, quæ ad delectationes & appetitus tui ſatietatem conducunt, eam tibi diabolus offeret: ſi ſubſtantia cares, nihil tibi dabit. Si aſtutiam habes & potentiam, ad pervertendum cor mulieris honeſtæ, per largitiones & prodigas effuſiones pecuniæ, & munerum, tuam expendendo potentiam & ſubſtantiam, te ad voluptatem, quam inde capias, diabolus invitabit: ſi potentia defuerit nec habueris, quomodo cor illius emollias, nihil tibi poterit elargiri. Egregiè profecto Spiritus S. hujus tyranni, cujus mores probe noverat, explicat dolos, ut B. Gregorius annotavit: *Prædam pollicetur sociis*. Pagnin. *Amicis*: eſt enim in Hebr. vox, quæ frequentius amicos ſignificat. Utiturque Metaphora ejus, qui ad venationem excitat illum, qui habet ea, quæ ad capiendam prædam ſunt neceſſaria, canes venaticos, accipitres, equos veloces, ſervos miniſtrantes in hoc famulatu, illi pollicens prædam. Is quidem nihil venatori dat, ſed tantum allicit, ut venator ipſe egrediatur, lucem matutinam præveniat, laboret, currat, expendat, quæ ſua ſunt, ut propriis ſumptibus, venaticis ſuis canibus, retibus, & laboribus, prædam ſit habiturus. Ita ſe habet diabolus: illis enim, quibus tanquam amicis blanditur, prædam ex ipſorummet venatione pollicetur. Elegantiſſime autem Job (ut ait noſtri temporis autor) temporalia bona prædæ nomine deſcripſit: talia ſunt namque, ut non poſſit quis ea conſequi, niſi ad modum prædæ vel raptus: quia cum bona hæc finita ſint, non poteris pecunias acquirere tu, niſi alius eas deperdat, nec dignitatem, niſi alius eam amittat, & niſi ad modum venatoris talia bona quæras, currens, laborans, circumſpiciens, inquirens, ita quod nulla ferarum, aut avium præda, tanto labore, curaque comparetur. Si delectationem ex alia uxore capere vis, oportet ad venationis modum, inſequi prædam capiendam quod quæras, circumſpicias, te in latibulo recipias, expenſas facias: *Oculus enim adulteri obſervat caliginem, & circumſpicit, &c.* Si lucrum quæras, quaſi aucupem oportet te agere, oculos in omnem partem convertere, currere, negotiari, &c. Si honorem adepturus es, ad modum venatoris eſt tibi agendum, & utendum canibus venaticis, ſervis ſcilicet, & perſonis interpoſitis. Quod Satanas ergo facit, eſt, te ad venationem excitare, pollicens, quod ſi habes vires ad currendum, canes, accipitres, equos, & omnia neceſſaria ad comprehendendam feram, aut avem, eam capies. Nihil ille confert, tantum pollicetur, quæ tu viribus tuis, ac facultatibus, potes tibi ipſi præſtare ac comparare. Ad hoc inſtitutum obſervat egregiè Cyrillus Alexandrin. illum impium ducem Babyloniorum Rabaſcem, typum diaboli tenuiſſe, qui oppugnaturus civitatem ſanctam Ieruſalem, poſtquam multa maledicta in Deum conjecit, ad extremum illis verbis eſt allocutus eos, qui in ſancta civitate habitabant: *Hæc dicit Rex Aſſiriorum: Si vultis benedici, egredimini ad me, & comedite unuſquiſq; vitem ſuam, & ficus ſuas, & bibito aquam de ciſterna veſtra.* Ad tria invitat, ad vuas, ficus, & aquam: quia diabolus ad noſtræ concupiſcentiæ ſacietatem invitat, quæ circa illa tria ferri poteſt, quæ indicavit Ioannes dicens: *Omne quod eſt in mundo, aut concupiſcentia carnis eſt, aut concupiſcentia oculorum, aut ſuperbia vitæ.* Carnis ergo delicias aut mundi divitias, aut ſeculi honores ille noſtræ offert concupiſcentiæ: non tamen omnes invitat, ſed eos, qui ſuas habent vites, quæ vuas poſſunt producere, & eos, qui ſuas habent ficulneas, quæ ficus valent proferre, & eos, qui ciſternas ſuas habent, in quibus aqua contineatur, quia certe tale eſt convivium, ad quod diabolus invitat: non enim ille vuas promittit, niſi habentibus vites ſuas, nec ficus niſi habentibus

Margin notes: Luc. 15. 13. — Lib. 13. Moral. cap. 16. — Iob 17. 5. — Cypr. Ciſ. — ¶ 97 — Iob 24. 15 — Lib. 1. de adorat. — 4. Reg. 19 & Eſa. 36. — 1. Ioan. 2. 16.

bentibus ficulneas ſuas, nec aquam, niſi habentibus ciſternas ſuas: nam nec diabolus, vel minimam carnis delectationem præſtare tibi poteſt, niſi ſalutem habeas & pecunias, quibus eam compares, nec divitias, niſi diligentiam aſtutiamque & labores exhibeas, nec honores, niſi eas habeas facultates, quibus tibi poſſis illos comparare. Ex quibus patet, quam durum ſit tali tyranno obſequi, qui certe ſimilis eſt illi crudeli Pharaoni, Regi Ægypti, qui cum multam operam, laboribus plenam ab Iſraëlitis expoſceret, quorum vitam ingenti laſſitudine conficiebat, nihil tamen de ſuo illis præſtabat, ſed omnes ex penſis ab illis exhiberi volebat, ut nec lutum, nec paleas, ad laterum confectionem daret. Quam aliter Deus agit cum illis, quos ad ſui ſervitium excitat, quibus ipſemet præſtat vires, facultatem, potentiam, quique *dat velle & perficere, & præſtat omnia abundanter.*

a ad Phil. 2. 13. 1. ad Tim. 6. 5. 17.

§. 27. *Diaboli aſtutia eſt, quæ graviſſima ſunt, tam facilia repræſentare, ac ſi ſolo verbo poſſimus perficere.*

¶ 98 CUm res ſit graviſſima, & ultra naturæ vires, quam diabolus à Chriſto petit, dicens: *Dic, ut lapides, &c.* illam tamen tanquam facilem proponit, quaſi vel ſolo verbo poſſet confici: *Dic*, inquit. Gravia ſunt quæ pateris, facillimum eſt tamen vel unum verbum dicere. Quis non præſtabit, quæ vel ſolo verbo poteſt perficere, ut à gravi pœna, quam ſuſtinet, liberetur? Hic diaboli mos, expendere gravitatem eorum, quæ patimur, & quaſi leviſſima & facillima proponere, quæ à nobis petit, ut ab illis liberemur, cum tamen revera, ingentis ponderis ſit opus quod petit. Viſuſque eſt tenuiſſe illam loquendi, & ſuadendi formam, quam Ionadab tenuit cum Amnon conſanguineo ſuo, filio David Regis, quando vidit illum ardenti abominandaque cupiditate erga ſororem ſuam accenſum. *Quare*, inquit, *ſic attenuaris macie fili Regis per ſingulos dies? Cuba ſuper lectum, & languorem ſimula, & cum* (2 Reg. 13. 4.) *venerit Pater tuus, ut viſitet te, dic ei: Veniat oro Thamar ſoror mea, &c.* Quidnam difficile eſſe poteſt filio Regis? Quid facilius, quam ſimulare languorem, & ſuper lectum cubare? Quid facilius, quam à proprio parente, vel unico verbo petere, ut veniat ſoror ipſius decumbentis? Quid facilius, quam opprimere mulierem, quam quis ſolam in cubiculo habet? Gravia pateris, continuo & *per ſingulos dies:* facilia ſunt, quæ præſtare potes, ut omnem excutias pœnam, quæ vel ſolius verbi prolatione poteſt præſtare: *Dic, ut veniat Thamar. Cur* ergo *ſic macie attenuaris fili Regis*? Hoc ipſum diabolus dixiſſe viſus eſt: vidit enim Chriſtum per dies quadraginta jejunantem, & quod valida tandem affligeretur fame, quem audivit vocatum à Patre: *Hic eſt filius meus.* (Matth. 3. 17.) Si filius es, cur tam gravem pateris eſuriem, qui vel ſolo verbo potes habere, unde famelicam carnem reficias? Non oportet in ſudore vultus panem quærere: id enim peccatoribus congruit. Verbum quod dico, non eſt in cœlo poſitum ut dicas: Quis aſcendet inde, &c. nec in abyſſo conſtitutum, ut dicas: Quis ad abyſſum deſcendet? Prope eſt verbum in ore tuo, dic Centurio, ad oſtendendum quam facile eſſet Chriſto ſalutem ſervo ſuo præſtare, *Tantum*, inquit, *dic verbo*. (Matth. 8. 8.) Nihil facilius, quam verbum proferre. Rem quidem graviſſimam ille poſcit, ad quam præſtandam virtus infinita erat neceſſaria; & tamen tam facilem eam repræſentat, ut vel ſolius verbi prolatione, eam fieri depoſcat. *Dic*, inquit, *ut lapides iſti panes fiant.* Ita ſe gerit diabolus: repræſentat namque tanquam graviſſima ea, quæ patimur, & tanquam facillima, quæ à nobis petit ad illorum remedium Gravem, inquit, & tædioſiſſimam vitam ducis ô mulier, cum non habeas unde comedas, aut veſtiaris: facilimum eſt ei conſentire, qui te ad luxum provocavit, qui omnia neceſſaria ſubminiſtrabit tibi Dura eſt ô homo pauperies, quam ſuſtines qui non ſolum te, ſed & filios & uxorem alere teneris, facilimum eſt autem uſuram committere, aut aliena ſurripere Ita diabolus tentat: & tamen ſi rem attente expendas, videbis ea, quæ petit, quæque tanquam

Digitized by Google

quam familia exponit, eſſe tam gravia, tan-
tique ponderis mala, ut ſine omni potentis
virtute, & peculiari favore, non poſſis ab
illis liberari: tam gravis res eſt, quam à te
fieri poſtulat, ut per eam amittas jus ad
Regnum cœlorum, amicitiam Dei, ſocie-
tatem Angelorum, Spiritum ſanctum in te
manentem. Sed de iis multa alibi ſubinfere-
mus.

§. 28. *Fune divini verbi linguam Leviathan Chriſtus alligat, & deſolat linguam maris: ſic juſti agunt.*

¶ 99 QUi reſpondens dixit: Scriptum eſt:
*Non in ſolo pane vivit homo, ſed in
omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Non
L. 5. cont. abunde, inquit B. Irenæus, inimicum Chri-
hæreſ. c. 21 ſtus deſtiuxit, niſi ex dictionibus legis & Pa-
tris præcepto. Per præceptum enim legis re-
Lib. 33. pulit eum dicens: *Scriptum eſt, &c.* Sed ta-
Mor. cap. men ſi expendamus, quæ S. Gregorius obſer-
12. & 13. vat, vere adimplet Dei filius, quod promiſe-
rat, ſe fune ligaturum linguam Leviathan
ſeu ceti, & quod eum traditurus eſſet alliga-
tum, ut cum eo puellæ ſicuti cum paſſerculo
Iob 40. ligato luderent. *Nunquid*, inquit ad Job, *fu-*
24. *ne ligabis linguam ejus? Nunquid illudet ei,
quaſi avi aut ligabis eum ancillis tuis.* Nulli
dubium eſt in Scriptura ſacra, funis nomine,
divinam legem, divinumque verbum in-
telligi Nec mirum: certum eſt enim legem
à ligando dici, quod liget ad modum funis,
& eos quibus imponitur ligatos teneat &
obligatos. Et quidem primo divina lex tan-
quam funis alligat nos & obligat, ne ultra
eam extendamur; imo ut ſecundum eam vi-
tam inſtituamus. Ita Origenes, funes taber-
naculi juſſu Dei extructi, expendere vide-
Hom 9. in tur: Deus namque qui omnia quæ agenda
Exod. erant præſcribebat, cum præcepiſſet fieri ta-
Exod. 25. bernaculum, ſimul præcepit fieri validos
funes, quibus illud, loco in quo manebant
Iſraelitæ, firmaretur, nec huc, illucque ven-
torum impetu duceretur, quorum funium
expreſſam mentionem fecit Deus dicens:
Nu. 3: 26. *Quidquid ad ritum altaris pertinet, funes
tabernaculi, & omnia utenſilia ejus:* quib. id
Deus indicare volebat; quod ut firmi perſi-
ſtamus in bono, nec nos huc illucque affe-
ctionum, paſſionum aut tentationum impe-
tus ducat, neceſſaria eſt divina lex, divinique
verbi imperium, cujus virtute firmemur: nec
mirum, cum verbum Dei ſufficiens fuerit, ut
per illud cœli firmati ſint, & mare ejus ſolo
præcepto, terminos ſuos nequaquam fue-
rit tranſgreſſum. Non tamen ſolummodo
funis iſte aptus eſt ad alligandum nos, ſed
& aptiſſimus eſt, ut nos per illum linguam
Leviathan, id eſt, diaboli tentantis allige-
mus: quam Chriſtus Dominus hoc fune, ita
nunc alligat, ut quam cœperat tentandi
viam coactus fuerit deſerere. Fidelis ſiqui-
dem ſervus, ſicut domini ſui voce, & præce-
pto ſe alligatum ſentit, ita nulla re poteſt
fortius alligare linguam illius, qui ad oppoſi-
tum eum excitare voluerit, quam hoc ipſum
domini ſui imperium & vocem exponen-
do, & opponendo. In hunc ſenſum aliqua
ex parte B. Gregor. explicat illud Iſaiæ: *Et
deſolabit Dominus linguam maris Ægypti.*
Nomine linguæ maris, oram maris intelli- *Eſa. 11.*
gere poſſumus, quo loquendi more Hiſpani *15.*
præcipue utuntur, dicentes. *Llego à la lengua
del agua*, nam præterquam quod mare, ibi
quaſi linguam extrahere videtur, dum fre-
quentatis undis agit, certum eſt, quod ibi va-
lidius ſuſurrat, fremit, inclamat, inarticula-
tas quaſdam quaſi voces edens, quibus eos
qui in terra agunt terret. Ita Scriptura ſacra
agens de terminis ſortis Judæ: *Initium ejus* *Ioſ. 15. 2.*
*à ſummitate maris ſalſiſſimi & à lingua
ejus, quæ reſpicit meridiem:* id eſt, ab ora &
littore meridionali. Et iterum: *Sunt exi-
tus ejus contra linguam maris ſalſiſſimi.* Et *Exod. 14.*
quidem, quando Iſraelitæ aſcendebant de
Ægypto, ad littus maris venientes, quaſi
tremefacti ſunt, audientes fremitus illos &
ſuſurrationes maris: ſed cum Moyſes vir-
gam contra mare applicuiſſet, omnia illa *Ioſ. 18. 19*
defecerunt, & exſiccatis aquis, aditus pa-
tuit manifeſtus, & deſolaſſe tunc dictus eſt
Deus linguam maris Ægypti, id eſt, exſic-
caſſe, ut Vatablus, Leo Caſtienſis, & alii *Jne. 11*
ſentiunt. Sed vere videtur loqui Propheta, *Eſa.*
metaphora ſumpta ab altiſſimis turribus.

&

& acribus civitatis, quæ venientibus in-
greſſum omnem prohibent, propter ſtre-
pitum armorum, quem milites illic ſtantes
& vociferantes, ac armis reſonantes refe-
runt: aliquando tamen ita à potente ex-
pugnatore deſolantur, ut æquatæ ſolo, pa-
teat omnibus ingreſſus planus & inoffen-
ſus. Ita intelligio factum fuiſſe, cum Iſraeli-
tæ egreſſi ſunt de Ægypto, & ad mare per-
venerunt. Sicut namque poſtea, cùm per-
venerunt ad Jordanis oras, voluit Deus,
vt Jordanis omnes aluei ſui ripas imple-
ret, & quaſi impoſſibilem exhiberet tran-
ſitum, ut hoc ipſo magis Dei potentia re-
luceret, ſi tunc facillimum Deus præberet
tranſitum; ita credo, cùm primum Iſraë-
litæ pervenerunt ad maris rubri littus, al-
tiſſimos fluctus fuiſſe excitatos, & quaſi
inarticulatè clamantes, frementes, & vo-
ciferantes ad modum militum armato-
rum, undas & fluctus reſonaſſe. Sed o-
mnis hic clamor & ſtrepitus timorem incu-
tiens, brevi contactu virgæ fuit ita com-
preſſus, exciſus & deſolatus, ut illis via pa-
teret plana, facilis, delectabilis ac florida:
ideoque dicitur, deſolata lingua maris Æ-
gypti. Ita & nunc eventurum prædicere
viſus eſt Propheta. Mare ſiquidem Ægy-
ptium: aut tenebricoſum, diabolus eſt, cu-
jus malitiæ profunditas non videtur ha-
bere terminum. Egregiè illos juſtos lau-
Apoc.2. dat Dominus: *Qui non cognoverunt alti-*
24. *tudinem Satanæ:* in Græco, *Profunditates*,
Ioan.4.11 eo ſenſu quo puteum altum appellat Joan-
nes, id eſt, profundum: qua etiam voce
Ad Ephe. utitur Paulus: *Sublimitas & profundum*
3.18. *charitatis Dei:* quo itidem modo dicimus:
Altitudines maris, altitudines cogitatio-
num aut conceptuum; quomodo de Æ-
Sap.10. gyptiis in mare ſubmerſis dicitur: *Ab al-*
19. *titudine inferorum eduxit illos*, id eſt, ex
profundo maris pelago, ubi ſuffocati ſunt,
eduxit, & ad littus dejecit. Altitudines
ergo vel profunditates Satanæ dicuntur,
immenſum pelagus malitiæ, aſtutiæ, frau-
Prov.18. dis & doli, eo modo quo dicitur: *Impius*
3. *cùm in profundum venerit peccatorum, con-*
temnit. Illi autem non cognoverunt hanc
altitudinem Satanæ, in quos tam ingens,
mutiplexque malitia non potuit aliquid
efficere; eo modo quo in Scriptura dici-
tur, non cognoviſſe vim gladii aut ſagittæ,
qui eis non fuerunt vulnerati. Sicut au-
tem in mari ex ingenti profunditate aqua-
rum oriuntur validi fluctus, quibus fir-
mam & continentem obruere videtur, ita
ex immenſa dæmonis malitia excitantur
tot, tamque variæ tentationes, quibus
etiam juſtiores viri obruendi apparent.
Hujus ergo maris lingua perpetuò reſo-
nat, & ſubmurmurat, dum varia repræſen-
tat & exponit, quibus omnem tranſitum
in via virtutis occludere conatur: ſicuti
quod non poteſt homo vitam ſervare, ſi
non rigorem remittat jejunii, & carnis
mortificationem: quod ſi Dei obſequio
intendit inſtanter, deficiet panis, augebi-
tur fames, & ſe inveniet, nihil niſi lapides
duros habentem: quod niſi injuriam vin-
dicet, honorem amittet: quod ſi virtutem
ſequatur, triſtitia abſumetur: quod niſi
curas ſeculares reſumat, peribit; ſicuti &
nunc cum Chriſto fecit. Audi linguam
maris Ægypti: *Si Filius Dei es, dic ut lapi-*
des iſti panes fiant. Sed is qui Moyſi præce-
pit, ut virgam applicaret ad mare, quo
ejus vociferantes fluctus comprimerentur,
& exſiccaretur lingua maris; nunc virgam,
divinam Scripturam ſcilicet ſacram appli-
cat, dicens: *Scriptum eſt, Non in ſolo pa-*
ne, &c. cujus virgæ, vel ſolo contactu
exſiccata tentatoris lingua ita remanſit, ut
quo ultra in hac tentatione progrederetur,
non haberet: ejuſque malitia quaſi deſo-
lata, aut ſolo æquata fuit. Nihil ita videtur
validum ad linguam tentatoris omnino ¶ 01.
exſiccandam, & ut loquendi ulterius amit-
tat facultatem, quam applicare virgam
divinæ legis. Optimè David: *Si ambula-* *Pſal.22.3*
vero in medio umbræ mortis; non timebo
mala, quoniam tu mecum es: virga tua &
baculus tuus ipſa me conſolata ſunt. Medium *In Pſ.22*
umbræ mortis, inquit. Chryſoſtomus, a-
gnoſcimus, vitam tentationis: nam ille in
medio umbræ mortis ambulabat, qui di-
cebat: *Inhabitavi in tabernaculis Cedar,*
id eſt, cum filiis tenebrarum: *Cum his qui* *Pſ.11.5.*
oderunt pacem, eram pacificus, dum lo-

quebat illis, debellabant me gratis. In medio umbræ mortis ambulabat, qui talia tolerabat. Apoſtolus etiam, quando inter falſos fratres ambulabat, in medio umbræ mortis incedebat; maledicebatur, benedicebat; injuriam patiebatur, & non comminabatur; lapidabatur, & virgis cædebatur, & patienter ferebat: quando iſta patiebatur, in medio umbræ mortis ambulabat; &c. ſed non timemus, quia Deus pro nobis eſt, & fortior nobiſcum magis quam cum illis, potentior eſt ille ad protegendum, quam illi ad expugnandum. Ita Chryſoſtomus: *Virga tua & baculus tuus, &c.* Duo iſta, inquit, Chryſoſtomus, ſacramentis ſunt plena, virga & baculus. Virga ſatis eſt, inquit Origenes, quid opus eſt baculo? qui virgam aſſumit, utique baculum non tenet. Sed egregiè Beatus Gregorius: Virgam aſſumimus, ut percutiamus; baculum autem, ut ſuſtentemur Quod Scriptura ſacra docet: de virga enim, quod ad percutiendum aſſumatur, probat Origenes ex illo *a*: *Si mandata mea non cuſtodierint, viſitabo in virga iniquitates eorum*: & Chryſoſtomus ex illo *b*: *Qui vultis, in virga veniam ad vos?* & alio loco *c*: *Reges eos in virga ferrea*: & patet manifeſtè ex illo *d*: *Virga conſurget de Iſrael & percutiet duces Moab*: & iterum *e*: *Noli ſubtrahere à puero diſciplinam; ſi enim percutieris eum virga, non morietur: tu virga percuties eum, & animam ejus de inferno liberabis, &c.* De baculo autem ſimiliter ſunt innumera loca, quod ad ſuſtentandum aſſumatur ab aliquo. Ita Jacob: *In baculo meo tranſivi Iordanem*: & in lege: *Si ſurrexerit, & ambulaverit foris ſuper baculum ſuum*: ſermo eſt de eo, qui ab infirmitate convaleſcit. Idcirco illi filium ſuum vocabant, *baculum ſenectutis.* Scriptura ergo ſacra, aut divina lex, baculus eſt, cui niti debemus, ut iter rectum agamus. ſed etiam virga, qua percutimus linguam maris Ægypti, quia per illam inimici tentationem ita caſtigamus, ut eum relinquamus elinguem. Ligans ergo Chriſtus Dominus fune verbi divini linguam Leviathan, & exiccans linguam maris Ægypti virga divinæ legis, hoc ipſo nos inſtruit, ut eodem fune eademque virga utamur, qua hujus draconis, ac tenebricoſi maris linguam ligemus, exiccemus & deſolemus: & unicuique noſtrum dicere videtur illud, quod dixit Moyſi: *Tu autem eleva virgam tuam, & extende manum tuam ſuper mare, & divide illud.* Ex his explicare videtur D. Thomas illud quod dixit Apoſtolus. *In omnibus aſſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela iniquiſſimi ignea extinguere.* Scutum ſummere neceſſarium eſt militi ad protegendum ſe, cùm circundatur inimicis, qui in abſcondito & in tenebris ſunt, & omni ex parte tela jaciunt. Expoſuerat Paulus, nos eſſe potentibus inimicis circundatos, qui fortiſſima tela contra nos mittunt: *Non eſt nobis colluctatio adverſus carnem & ſanguinem, ſed adverſus principes & poteſtates, adverſus mundi rectores tenebrarum harum.* Quid ergo agendum, *Accipite armaturam Dei*, id eſt, arma fortiſſima & valida: nam ſecundum Scripturæ phraſim, cùm aliquid eſt præſtantiſſimum in aliquo genere, dicitur eſſe Dei: ut *Montes Dei, cedri Dei.* Signanter autem, *in omnibus ſumentes ſcutum fidei.* Ad omnia valet hoc ſcutum, omnibus inimici ictibus hoc ſcutum eſt opponendum. In omnibus præliis (inquit Anſelmus) & in omnibus tentationibus, ſitis ſumentes ſcutum fidei, *in quo*, id eſt, per quod, *poſſitis*, non ſolùm repellere, ſed etiam *extinguere omnia tela nequiſſimi*, id eſt, omnes ſuggeſtiones ejus acutiſſimas, quibus corda noſtra transfigere procurat. Tela dico, *ignea*, id eſt, ignem vitiorum accendentia: inflammant namque mentes hominum ad concupiſcentiam, & igne malitiæ & cupiditatis ſuccendunt Opponite omnibus telis ſcutum Fidei. Fidès eſt virtus Theologica, quæ divinæ revelationi, & divinis verbis nititur. Tunc ergo ſcuto Fidei homo ſe protegit, & in eo excipit omnia tela inimici, cùm inimico tentanti opponit divina verba, & quæ Deus in lege ſua expreſſit. Unde & Dominus, inquit, D. Thom. diabolo tentanti, producebat & opponebat auctoritates ſacræ Scripturæ, & ſic debemus facere Si tentat de gula, inducendum illud: *Non ſolo pane vivit homo*: vel illud: *Non eſt Regnum Dei eſca, & potus.* Si de luxuria, illud opponendum:

Non

Margin notes (left column): In cate. Daniel. — Barbar. Lib. 33. Moral. cit. — a Pſ. 88. 31. — b 1. Cor. 4. 21. — c Pſ. 2. 9. — d Numer. 24. 17. — e Prov. 23 — Gen. 32. 10. — Exod. 21. — Tob. 5. 23. & Tob. 10. 4.

Margin notes (right column): Exod. 14. 16. — In cap. 6 ad Epheſ. — Epheſ. 6. 16. — Epheſ. 6. 12. — ¶ 131 — Pſ. 35. 7. Pſ. 79. 11 — In c. 6. ad Epheſ. — Ibidem. — Rom. 14 17. — Rom. 13. 9.

Digitized by Google

Non mœchaberis. Si de furio, illud; *Non furtum facies*,& ſic de aliis. Ita Divus Thomas.
Pſal. 118. 85. Hoc ſcutum David opponere videbatur,
Pſal. 118. 92. quando dicebat : *Narraverunt mihi iniqui fabulationes, ſed non ut lex tua :* & iterum: *Niſi quod lex tua meditatio mea eſt, tunc fortè periiſſem in humilitate mea*, id eſt, in tentatione, quam diabolus contra me exci-
1. *Pet.* 5. 8 tabat. Ex his etiam poſſumus & illud explicare : *Adverſarius veſter diabolus circuit quærens quem devoret, cui reſiſtite fortes in fide*. Non dubium quod loquatur Apoſtolus de fide, quæ eſt virtus Theologica, quæ divini verbi veritate nititur: non tamen de quacunque tali, ſed de perfecta, quæ hoc efficit, ut homo non ſolum credat myſteriis fidei à Deo revelatis, ſed & ut eam fidelitatem ſerver erga Deum, quam fidelis ſervus erga dominum ſuum ſervare tenetur. Qui enim talis eſt, perpetuò attendit, quid dominus ſuus ſibi præcipiat, & cuique ſuadenti oppoſitum, hoc tantum opponit, quod dominus ejus hoc vel illud præcepit, eique
Geneſ. 35. faciendum præſcripſit. Non habuit Joſeph ſcutum validius ac fortius, quod opponeret impudiciſſimæ illi fœminæ, ad nefarium opus excitanti, quam quod ſervus erat viri ſui;& ideò tenebatur ejus honori proſpicere, nihil contra eum admittere, quem tanquam legitimum dominum reverebatur: hoc ſcutum ejus continuis blanditiis & ſuaſionibus continuò opponebat, contra quod nulla tandem ſuperfuerunt verba inverecundæ mulieri, quibus perſiſteret ſuadendo malum, quod optabat : ideoque ad opera, manum extendendo ad illius pallium, ſe convertit. Certè ſi diabolo tentanti & excitanti ad malum, hanc fidelitatem, quam ſecum perfecta fides trahit, opponamus, eum quaſi elinguem reddemus.

§. 29. *Caput ſerpentis contrivit Chriſtus, docens non dandum locum diabolo, qui poſt caput totum corpus introducet.*

Cenſet B. Irenæus, verè nunc Chriſtum opere complere incœpiſſe, quod prædictum fuerat à Deo, maledicente ſerpentem: *Inimicitias ponam inter te & mulierem, & inter ſemen tuum & ſemen illius, ipſa tuum obſervavit caput*,(ita ille legit,juxta Septuaginta, quomodo & Cyprianus *a*, Ambroſius *b*, Auguſtinus *c*) *& tu obſervabis ejus calcaneum*. Diximus ſupra,calcanei nomine, affectus noſtros in Scriptura ſacra intelligi, quibus animus huc illucque diſcurrit: quos obſervat diabolus, ut ex eis ad impetendum nos, procedat: ideoque nunc diligenter obſervavit, ſi quem affectum in Chriſto deprehenderet inſurgentem, ut ex eo ad tentandum viam ſibi faceret. Deprehendens propterea famem vel eſuriem, aut appetitum cibi, ad tentandum progreſſus fuit, dicens: *Si Filius Dei es, &c.* Ipſe ergo calcaneum Chriſti obſervavit.Sed verius Chriſtus caput ejus contrivit,quia ſtatim in principio ejus repulit tentationem, illius ignitum telum extinxit, nullumque locum ei conceſſit, ut in ea tentatione ad ulteriora progrederetur. Hoc enim eſt, inquit, Gregorius, caput ſerpentis conterere,initia ſuggeſtionis ejus à cordis aditu funditus extirpare. Unde id Chriſtus docuit opere, quod poſtea Paulus ſermone, dicens: *Nolite locum dare diabolo*. Illis namque verbis, ut innuit Theophylactus,ad mentem viſus eſt Paulus revocare voluiſſe, quod diabolus eſt ſerpens, cujus, ut etiam dixit S.Gregorius Nyſſenus, hæc eſt naturalis conditio, quod ubi caput immittit, mox reliquam corporis molem ingerit. Et propterea, inquit, Ambroſius, ſerpens dicitur, à ſerpendo, quod ſerpat, dum namque locus illi in principio datur, uſque ad internas medullas ſe intromittit,ut vel ipſa experientia docente comperimus. Caput namque applicavit ſerpens, cum Da-

Lib. 5. *contr. hæreſ. ca.* 21.
Gen. 3. 15
a *Lib.* 2. *adverſ. Iudæ.*
b *Lib. de fuga ſæculi. ca.* 7.
c *L.* 2. *de Gen. cont. Manich. cap.* 18.
1. *Moral cap.* 38. *ad fin.*
ad Epheſ. 4. 27.
In lib Eccleſ. ho. 4.
Lib. de Salom. cap. 3.

videm excitavit, ut ſolarium aſcenderet, & intenderet mulieri ex adverſo ſe lavanti, inde viam ſibi fecit patentem, qua totum corpus ſubinferret, dum ad deſiderium accendit, ad adulterium excitavit, & ad homicidium induxit. Similiter & cùm Judam perdidit, ut expendit Hieronymus: caput namque primò applicavit, dum ad aliqualem affectum pecuniæ illius cor excitavit; ſed cùm miſer ille caput non contriviſſet ſerpentis, paulatim ingredi cœpit, dum miſit in cor illius, ut Chriſtum traderet; tandemque quaſi totum corpus invexit, quando Judas nec Chriſti benignitate motus, nec beneficiis ſupremis illectus; *Poſt buccellam introivit in eum Satanas.* Ita & agit nobiſcum: excitat ſiquidem primò hominem, ut ad animi recreationem capiendam, cum muliere converſationem admittat; dum caput hoc mittit, ſtatim ad deſiderium movet & accendit, & ad illicita pertrahit. Similiter mulieri ſuadet, ut admittat alterius urbanam ſalutationem, & ejus recipiat amatorias litteras, mentem applicet ad eum auſcultandum, quo paulatim voluntatem afficit, ut totum corpus introducat. *Nolite ergo locum dare diabolo*, ſed caput ejus ſtatim conterite & obſervate. Annotavit Rupertus, admirandum eſſe, quod de ſerpentis capite, & mulieris planta, vel calcaneo fida relatione eorum, qui rem exploraverunt, ut ipſe aſſerit, comperit: nam ſi nuda mulieris erit planta vivaciſſimum ſerpentis caput vel leviter preſſerit, ſtatim totum cum capite corpus repentè interit, ita ut nullus omnino motus, nullus ſenſus in aliqua parte reſiduus ſit, quod nec malleis, aut verubus, vel gladiis conſcidentibus effici pôteſt. E contra autem, ſi vel leviter ſerpens caput ſuum applicans, calcaneo mulieris non ſtatim conteritur, ſed locus ei conceditur, ut dentem leviter figat, ſtatim venenum ſuum effundit, & mulierem, imò & virum, breviter

¶ 104. interficit: nam morſu ſuo venenum ſanguini admiſcet, quod ſtatim ad cor pervenit, illudque inficit; ex quo mors ſequitur. Inducit ad hoc inſtitutum Rupertus illud Poëtæ.

In c. 4 ad Epheſ. — *Ioan. 13. 27.* — *Lib. 3. in Gen. c. 20* — *Lucan 4 Pharſal.*

Noxia ſerpentum eſt admixtio ſanguine peſtis,
Morſu virus habent, & fatum in dente minantur, &c.

Ad hoc propterea Paulus videtur alludere voluiſſe, dicens: ***Nolite locum dare diabolo.*** Eſt ille ſerpens, qui ſummè curat calcaneo affectus noſtri, caput denteſque applicare: ſi ei conceditur locus, ut dentem figat, venenum ſuum mittit, quod ferventi ſanguini noſtræ concupiſcentiæ mixtum, ad cor pervenit, & illud afficit, imò & inficit ac interimit: ut ſignanter in eo, quod de Juda dictum eſt, videre licet, quod & conſiderat Chryſoſtomus, expendens illud: *Cur præcepit vobis Deus, &c.* Per verba enim, quæ mulieris auribus applicavit, virus ſuum immiſit. Vidit appetitum erga fructum prohibitum excitatum, conſideravit calcaneum mulieris, quæ atrentius fructum aſpiciebat, & videbat, & conſiderabat, quod *lignum erat pulchrum viſu, & ſuave ad veſcendum.* ad hunc calcaneum caput applicavit, dentes miſit, verba proferens illa: *Cur præcepit, &c.* per quæ virus effundere cœpit, quo tantam mulierem inficeret. Caput ergo ejus ſummè eſt obſervandum, & conterendum; non concedendus illi aliquis locus. B. Hieronymus indicat, Paulum alludere voluiſſe ad illam celebrem Sapientis ſententiam: *Si ſpiritus poteſtatem habentis aſcenderit ſuper te, locum tuum ne dimiſeris, quia curatio ceſſare facit peccata maxima:* quam egregiè explicat idem Hieronymus *a*, & alii Sancti, Patres, Gregorius Taumaturgus *b*, Olympiodorus, Ambroſius *c*, Cyrillus Ieroſolymitanus *d*, & Cyrillus Alexandrinus *e*, qui omnes cenſent, de diabolo eſſe ſermonem, quem vocat, *Spiritum poteſtatem habentis*, id eſt, Dei, quia nullam ille habet poteſtatem, niſi quam Deus illi concedit: qua etiam de cauſa ſpiritus, qui exagitabat Saul, dicitur *f*, *Spiritus Dei*, ut latius in ſequentibus oſtendemus. Hic ſpiritus conatur aſcendere ſuper te, id eſt, dominari tibi, te ſibi ſubditum facere, cùm te impugnat, & contra te agit: ideo Symachus legit: *Si ſpiritus poteſtatem habentis ſuperveniat tibi, irruat in te*, id eſt, tecum congrediatur: *Locum tuum ne*

Apud Lippom. in caten. Geneſ. — *Gen. 3. 1.* — *Gen. 3. 6.* — *In c. 4. ad Epheſ. cit.* — *Eccl. 10. 4* — a *Epiſt. 8. ad Demet. & libr. Apol. cont. Ruff. ante med.* — b *In c. 10 Eccleſ.* — c *In Pſal. 37. & 41.* — d *Cathe. 2* — e *Lib. 1. in Iſa pag. 171.* — f *1. Reg 16. 15. & c. 18. 10.*

Digitized by Google

ne dimiſeris: id eſt, omnem locum tuum tene; nullum illi concedas. Cyrillus Alexandrinus legit: *Cor tuum ne dimittas*, adjungens illud: *Omni cuſtodia ſerva cor tuum*, ſicut adjungit etiam Hieronymus: *quia curatio*, id eſt, ſolicita cura & diligens, *ceſſare facit peccata maxima*. Hieronymus nomine maximi peccati, intelligit peccatum opere commiſſum; quia tunc peccatum ad ſummum venit in ſua ſpecie, quando non ſolum cogitatione conſenſu, & locutione, ſed & opere perpetratur. In quem ſenſum explicat illud: *Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, & emundabor à delicto maximo.* Ad peccatum maximum, quod opere perpetratur (inquit Hieronymus) non pervenies, ſi incentiva vitiorum ſtatim mente jugulabis, & parvulos Babylonis allides ad petram, in qua ſerpentis veſtigia non reperiuntur. Aut ſenſus eſt, quod diabolus ex minimis principiis, ad maxima trahere ſolet peccata: ut Cain ex invidiæ motu, ad ſceleſtiſſimum fratricidium; fratres Ioſeph ex livore, quem conceperant, quod Pater plus eum diligeret ad immenſa impietatis flagitia: Davidem ex conſpectu mulieris, ad peccatorum barathrum: Iudam ex avaritiæ affectu, ad proditionem ipſius Dei, &c. Hæc peccata maxima, principium ſumunt ex levibus tentatoris inſultis. Diligens ergo cura ſi adhibeatur, circa talia principia, curſum peccatorum excindet, & faciet, ne ad illa maxima perveniamus. In quem ſenſum trahit etiam Hieronymus illud. *Super tribus & quatuor impietatibus illius, & illius civitatis, nónne averſabor eam?* Ita ille legit. Invenitur quidem Dominus contra varias civitates, & Provincias, & gentes, quod prioribus diaboli telis locum dantes, pervenerint ad ulteriora, & extrema mala: ex cogitatione ſcilicet, ad locutionem ex hac ad operationem, & ex hac ad ſummam oblivionem. Parvuli ergo Babylonis ſtatim ad petram ſunt allidendi, ne ſi adoleverint & creverint, valida expugnatione revincant. Vulpes parvulæ capiendæ ſunt, & enervandæ, ne ſi creverint, vineam omninò demoliantur. Diabolus, inquit, Hieronymus, tanquam leo rugiens, quærit aditum, per quem poſſit irrumpere: quomodo namque pater & Filius ſtant ad oſtium & pulſant, ut introeant, & cœnent cum eo, qui ſe receperit; ita & adverſarius, ſemper in nos eſt paratus irrumpere, & cum locum dederimus, ingreditur. Solet autem antequam veniat, quædam jacula præmittere, & præcurſorem adventus ſui facere cogitationem. Hanc ſi nos in corde noſtro ſuſceptam nutrierimus, & creſcere fecerimus, cum in nobis prolem ſuam auctam viderit, & ipſe audebit intrare. Denique & in Iudæ cor primam jecit ſagittam, ut traderet ſalvatorem, quam ſi exceptam ille miſerabilis non foviſſet, nunquam poſt intinctum panem introiſſet in eum Satanas. Ita ille. Claudendum eſt oſtium cordis, inquit Anſelmus, ne tentator ingrediatur: ſi clauſum invenerit, tranſit. Quibus verbis videtur alludere voluiſſe ad Eliſæi dictum celebre. Quærebat impius Ioram Rex Iſraël, perdere Eliſæum Prophetam: & juravit, dicens: *Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, ſi ſteterit caput Eliſæi filij Saphat ſuper ipſum hodie.* Ut autem hoc opere compleret, præmiſit virum, quem ille ſequebatur. Hoc ſtatim reſcivit Eliſæus, per divinam certè revelationem, ut probat Abulenſis: idcircò dixit iis, qui ſecum erant: *Nunquid ſcitis, quod miſerit filius homicidæ hic*, (erat enim Ioram, filius Achab, qui occiderat Naboth) *ut præcidatur caput meum? Videte ergo cum venerit nuntius, claudite oſtium, & non ſinatis eum introire: ecce enim ſonitus pedum ejus poſt eum eſt.* Nuncios ante ſui ingreſſum diabolus mittit, cupiens intrare, & vitam noſtram auferre: illi ſunt, primæ ſuggeſtiones, quas quaſi leves præmittit. Hoc ipſo quod talis ſonus auditur: diligenter claudendum eſt cordis oſtium, nullus locus eſt illi concedendus: ingreditur namque ſtatim ille, & ſonitus pedum ejus poſt hujuſmodi ſuggeſtiones eſt.

Marginal notes: Prov. 4. 21. — Pſ. 18. 14 — § 105. — Amos 1. 2 — In c. 4. ad Epheſ. — In c. 4. ad Epheſ. — 1 Reg. 6. 3 — In c. 6. l. 4 Reg. quæ. 41.

§. 30. *Curandum, nec minimæ diaboli ſuggeſtioni concedere locum: nam inde ad ultimum exitium inferendum procedet.*

¶ 106 QUoniam Dominus hoc tam inſigne opus, quod cum dæmone egit, ad noſtram deſignavit eruditionem voluit ut ex eo omnes diaboli fraudes agnoſcentes, vincere addiſcamus. Quod ergo cœpimus tradere, latius proſequi libet, oſtendentes, quàm egregiè CHRISTUM doceat nos, calidiſſimo tentori illudere. Aſtutiſſimè certè callidus tentator CHRISTUM aggreſſus eſt, ſed ſapientiſſimè CHRISTUS illum profligavit, & ſubinde modum, quo eum expellamus, demonſtravit. Obſervarunt Sancti Patres, cancrum marinum, maximum ſymbolum eſſe deceptoris, cujus propterea fraudulentos mores ex profeſſo proſecuti ſunt, ſignanter Baſilius *a*, & Ambroſius *b* Cancer quidem (inquit Ambroſius) oſtreo delectatur, & carnes ejus epulam ſibi quærit: ſed ut appetens cibi, ita proſpiciens eſt periculi; quoniam difficilis eſt venatio & periculoſa: difficilis, quia teſtis validioribus eſca interior occluditur, & velut muris quibuſdam mollitiem carnis natura munivit, quam medio teſtarum, quodam ſinu curcavo nutrit ac fovet. Ex quo (inquit Baſilius) oſtra, Coracmon, id eſt, animal teſtuceo operculo munitum, nomen accepit Circuit cancer, attendens, qua via oſtreum ingrediatur, ejuſque omnia tentamenta ſunt caſſa, quia aperire oſtreum clauſum nulla vi poteſt. Cum illæ duæ concavitates (inquit Baſilius) inter ſe aptæ & copulatæ oſtreum concluſerint, nihil omnino efficere cancri brachia, nihil contra moliri poſſunt. Sed quoniam ſi dum oſtreum aperit teſtas, intra quas clauſum ſervatur; cancer brachiola ſua immittat, fieri poteſt, ut ſi ſubitò eas oſtreum claudat, cancrum comprimat & diſcindat, inſidias nova fraude molitur. Explorat namque & exſpectat, ſi quando oſtreum in locis ab omni vento remotis, contra ſolis radios, reſeret clauſtra teſtarum, ut libero aere voluptatem quandam capiat: tunc clanculo calculum immittens, impedit concluſionem oſtrei, ac ſi aperta clauſtra reperiens, tuto brachiola inſerit, & viſcera interna depaſcitur. Sicque (inquit Baſilius) quod vi non poterat, aſtu perficit. Si tamen oſtreum, lapillum à cancro immiſſum, ſubito repellat, concludatque repente teſtarum oſtia, omnes cancri aſtus invalidos reddit, imo & brachiola cancri, oſtia ſua occludens diſcindit. Et quidem in cancri fraudibus, dæmonis aſtutias, callidaſque verſutias Deus, qui naturæ eſt autor, videtur depingere voluiſſe. Satis certe manifeſtum eſt, CHRISTUM Dominum ſuam perſonam abſconditam tenuiſſe, inter duas illas naturas, divinam & humanam: ideoque diabolus, nequaquam ad eam expugnandam accedere audebat. quam inter diverſa divinitatis & humanitatis ſigna, videbat incluſam. Expectavit propterea, ſi forte aliquatenus oſtreum, teſtas, aut oſtia aperiret, ſi forte panderetur oſtium, per quod ei aliqualis aditus pateret. Quod revera tunc factum fuit, ¶ 107
quando CHRISTVS ab omni hominum conſortio, & converſatione ſeparatus, in illa occulta eremi ſolitudine, cœleſtium contemplationi vacans, quaſi radiis ſolis ſe exponebat: tunc namque veram famem & eſuriem oſtendit, qua manifeſte demonſtravit, ſe verum eſſe hominem. Hoc autem ipſo, quod aſtutus cancer oſtia patuiſſe prævidit, ſubito, non lapillum, ſed lapides objicit, accedens & dicens: *Si Filius Dei es, dic ut lapides iſti panes fiant:* ſi fortè lapides iſti oblati, aliquatenus oſtia retinerent aperta, ſicque, ad Chriſtum expugnandum pateret via. Sed ſapientiſſimus Magiſter, tanquam oſtreum diligentiſſimum lapidem ſubitò repulit, & oſtria repentè tanta firmitate concluſit, ut nullum locum ſubintrandi reliquerit. Imò & brachia, quæ diabolus miſiſſe viſus fuit, omninò confregit, atque contrivit, dicens: *Scriptum eſt: Non in ſolo pane vivit homo:* quibus verbis, ut ſupra dictum eſt, magis ſeipſum occultavit, & in majorem ſuſpenſionem diabolum

a Hom. in Hexaem. & orat. 6. de invidia.
b *Lib. 5 Hexaem. cap. 8.*

diabolum adegit, & ejus conatus omnino retudit. Ita nobiſcum fraudulentus deceptor agit, & oportet propterea, ut dixit Apoſto-
2.Cor. 2. 11: lus, attendere, *Ne circumveniamur à Satana, quandoquidem jam ejus cogitationes agnoſcimus.* Callidiſſimus hic cancer, perpetuo circuit quærens, quem devoret, & deglutiat, oſtrea deſiderat comedere, viros inquam, juſtos, quod ut faciat, unumquemque obſervat, qua ex parte cordis oſtia apetiat, ut ſupra expoſitum dedimus, ſubitoque tentationem quaſi lapillum mittit, quem niſi ſubitò repellamus, & claudamus oſtia, extrema pericula incurremus. Ita cum Heva ſe geſſit in paradiſo, quam cum vidit arboris interdictæ pulchritudinem conſiderantem, in eam quaſi lapillum miſit quæſtionem illam; cur Deus arboris fructum interdixiſſet, tam ſuavem & pulchrum: quia verò illa hunc lapillum non ſubitò excuſſit, ſtatim poſt eum habuit ille ingrediendi locum, imò & inferendi mortem & exitium. Similiter, cum vidit Davidem in ſolario, quaſi oſtreum ad ſolem aperientem teſtas, ſeque recreantem, quaſi lapillum miſit, ſuadens, ut oculos extenderet ad conſiderandam mulieris ſe ex adverſo lavantis pulchritudinem, quem quia non ſubitò repulit, habuit locum cancer ingrediendi & abſumendi ejus interna præcordia. Idipſum & cum Juda egit, quem cum videret affectum pecuniæ, miſit in eum quaſi calculum, quòd conſideraret valorem unguenti, quod mulier unguendo CHRISTUM expendebat: & quia Judas hunc lapillum non ſubitò projecit, tandem poſt illum introivit in eum Satanas, ſuadens, ut Chriſtum proderet, quo poſſet pecuniam, quam mulier expenderat, recuperare. Chriſtus ergo Dominus, ſubitò atque lapillum diabolus miſit, ad cognoſcendam ejus perſonam, aut excitandam gulam, dicens: *Si*
Lib. 5. cont. hæreſ. c. 21. *Filius Dei es, &c.* continuò illum repellens, ita teſtas occluſit, quòd diabolum, ut B. Irenæus annotavit, magis anxium & confuſum dimiſit, dicens: *Non in ſolo pane, &c.*

§. 31. *Non tam panem corpori, quàm animæ, nec tam cibum ad vitam corruptibilem, quàm incorruptibilem, quærendum docet Chriſtus.*

NON *in ſolo pane vivit homo, ſed in omni* ¶ 108.
verbo, quod procedit de ore Dei. Variis rationibus Sancti Patres, hanc Chriſti reſponſionem expendunt, & explicant. B. Gregorius Nyſſenus ſingularem habet modum dicendi, aſſerens, dæmonem pervertere voluiſſe totius naturæ ordinem, dum CHRISTO eſurienti lapides obtulit. (Lib. de beatitu. orat. 4. pag. 530.) Eſt ſiquidem fames appetitus cibi, aut nutrimenti neceſſarii, quo natura ad ſui reparationem indiget: nam cum perpetuò per inſenſibilem evaporationem, actionemque caloris naturalis, humidum radicale conſumatur, nam per famis affectionem, quaſi clamat, petens neceſſarium cibum; ne nativus calor extinguatur; ſicuti lampas, ſi non ſuperfundatur oleum. Iniquus autem tentator, qui noſtris naturalibus affectibus utitur, ut nos ad ejuſdem naturæ everſionem excitet, cum intellexit affectum famis in Chriſto, non cibum neceſſarium, ſed lapides ad talem appetitum ſatiandum exhibuit. Hoc autem (inquit Gregorius Nyſſenus) eſt pervertere ac detorquere appetitum, a naturali cibo, ad ea, quæ à natura aliena ſunt. Non enim divina providentia lapides fecit, ut per eos occuramus fami & ſiti, ſed cibos aptos ad comedendum & nutriendum, hac de cauſa produxit. Hoc amplius declarat, ſupponens, unicuique rei præſtandum eſſe alimentum, ſuæ naturæ congruum, & conveniens, quo fames ſatietur, & conſervetur natura. Et quidem duplex fames eſt in homine juſto una corporis, altera animæ, de qua dictum eſt. *Beati qui eſuriunt, & ſitiunt juſtitiam.* Matth. 5. 6.
Proprium cibum unaquæque expoſuit, & utrique ſubveniendum eſt ad vitam ſervandam. Fames corporis ſatiatur pane, fames animæ ſatiatur adimplendo id, quod Deus verbo ſuo ſtatuit, & præcipit: *Meus, namque, cibus eſt, ut faciam voluntatem ejus, qui miſit* Joan 4. 34
me,

Digitized by Google

me, ut perficiam opus ejus. Incongrue igitur, & contra omnem naturæ ordinem, lapides tentator offert, qui nec corpori quidem ſatiando ſunt apti. Et quando panem offerret, qui corpus ſatiaret, non eſſet proviſum ſufficienter vitæ, quæ non tam poſita eſt in hoc, quod corpori exhibeatur panis, quam in eo, quòd eſt, voluntatem Dei, aut verbum quod ex ore ejus procedit adimplere. Hunc ſenſum extendit ipſe Gregorius Nyſſenus, eleganter agens, & copioſè, contra eos, qui ut naturæ affectibus provideant, multa quærunt, quæ nec corporis, nec animæ neceſſitatibus ſatisfaciunt. Quidnam enim ad famem corporis vel animæ ſatiandum, tot tantaque vaſorum aureorum & argenteorum congeries? Quid tam exquiſita menſarum & mapparum materia? quidnam ad nuditatis miſeriam operiendam, tot ſericorum & aureorum veſtimentorum cultus? &c. Quæ omnia etiam meditatus fuerat Sanctus Clemens Alexandrinus, hanc CHRISTI Domini reſponſionem expendens, qui multa differit, à quo, quæ dixit Divus Gregorius Nyſſenus mutuaſſe viſus eſt. Tertullianus alium ſenſum indicat, quem etiam inſinuat Beatus Petrus Chryſologus, quòd loquatur Dominus de ea vita, quæ nomen vitæ verè, & pleno ore prometetur; illa eſt æterna; quia verè illa vita eſt (inquit Chryſologus) quæ ſudorem neſcit, dolores non habet, finem non ſentit. Hæc quidem vita, non ſolo pane ſubſtentatur, ſed Dei verbo & virtute. Unde ſenſus eſt: Non quæro nutrire vitam, quæ ſolo pane ſuſtentatur; hæc namque vita carnis eſt, corruptibilis, ſed illam, quæ divini verbi virtute perpetua ſubſiſtit, quæ non eget cibo & potu viſibili, & corruptibili: quem eundem ſenſum, etiam tradidit idem Tertullianus docens, ad oſtendendum, quòd in cœlo Sancti, quando cum Deo vitam agent, non erunt neceſſaria victus fulcrimenta, ad talis vitæ præſidia, quadraginta diebus Moyſes & Elias jejunio functi (inquit Tertullianus) qui ſolo Deo alebantur, & jam tunc dicebatur: *Non in ſolo pane vivit homo, ſed in verbo Dei.* Ecce virtutis futuræ lineamenta. Ita ille. Cum ergo diabolus te excitat ad

L. 3. Pædag. c. 7

Lib. de reſurrect. carnis cap. 62.

Serm. 11.

Eadem lib. ca. 6

aliquid, quod neceſſarium repræſentat ad iſtam agendam, mentem erige, & expende, non vitam iſtam æſtimandam, quæ ſolo pane ſuſtentatur, qui ſicut corruptibilis eſt, ita non poteſt incorruptionem conferre. Quærendus præcipuè eſt cibus aptus ad illam vitam conſequendam, quæ æterna eſt, quam nullius famis, aut egeſtatis labor afficiat. Miſeri homines, qui hoc ipſo, quod eſuriunt, continuo labori ſe tradunt, & quodcunque opus, quantumcunque grave facile aggrediuntur, libertate ſe privant, ſervituti ſe ſubjiciunt, vigilias ingentes agunt, itinera longiſſima conficiunt, & omnia quæ poſſunt intentant, ut panem acquirant, quæ tam difficilè comparant, ut quaſi ex lapidibus extrahere videantur: & id quidem, ad ſervandam vitam temporalem, corruptibilem, & omnibus malis refertam, quam breviſſimè amiſſuri ſunt, quam fames cruciat, ſitis torquet, febris conſumit, gladius diſcindit, &c. Ut hanc vitam ſervent & nutriant, ſæpe diabolum auſcultant, etiam ſuadentem, ut ex lapidibus panes faciant, id eſt, ea committant, quæ laborioſa, difficilia, iniqua, & injuſta ſunt: & tamen ad illam obtinendam, quæ æterna eſt, quam Deus promittit, nequaquam præcipiente illo, aliquid agere, aut pati curant.

(?)

****
***
**
*

§. 32. *Ver-*

§. 32. *Verbum Dei alimentum animæ, maximè faciendum docet Chriſtus, juxta ſanctorum expoſitionem.*

¶ 109 S*Ed in omni verbo, quod procedit de ore Dei*. Plerique ſanctorum Patrum intelligunt, hoc loco ſermonem fieri de doctrina Dei, quæ dicitur, verbum procedens de ore Dei, quaſi diabolo inducenti CHRISTUM, ad quærendum & deſiderandum cibum corpori reficiendo aptum, reſponderit, ex Scriptura ſacra, non tam panem corporalem, quam eum cibum quærendum, qui animam in vita ſuſtentat, quod eſt verbum de ore Dei procedens. Certum eſt unamquamque rem viventem egere alimento ſuæ naturæ, & conditioni proportionato, quo ejus vita ſuſtentetur, & conſervetur. Homo autem duplicem habet vitam, corporis ſcilicet & animæ: idcirco duplici alimento eget. Et quidem alimentum corporis, panis aut cibus corporalis eſt; animæ verò alimentum, eſt divinum verbum, doctrina divina, quæ de ore Dei proceſſit. Sicut autem vita animæ tam longo intervallo vitam corporis excedit, quantò anima ipſum corpus; ita longè majori cura quærendum eſt alimentum animæ, quam corporis: & inordinatè homo ageret, ſi remittens curam animæ, ſe totum ad quærendum cibum corporis converteret. Hocque Scriptura ſacra juxta ſanctorum Patrum intelligentiam dicere voluit illis verbis: *Non in ſolo pane, &c.* Idcirco illa inducens, optimè CHRISTUS ſatisfecit callido tentatori, quaſi dicere volens: Non hæc cura angere debet, quæ ſolummodo quærendo cibo ad corporis vitam ſuſtentandam, intendit, ſed potiùs curandum eſt alimentum animæ, quod eſt verbum de ore Dei procedens. Ita Cyprianus: Non, inquit, erat digna reſponſione, quæſtio malignantis; ſed divino eloquio ſatisfecit calumniatori, ſubtiliſſimo dogmate docens, corporis & animæ vitæ, propriùs alimoniis, deberi ſubſidia: & cibum animæ, id eſt, verbum Dei, eduliis corporalibus præponendum, & citius, attentiuſque menti providendum, quam ventri. Ita & B. Ephrem Syrus *a*, Ambroſius *b*, Hilarius *c*, Chryſoſtomus *d*, & Hieronymus *e*, Auguſtinus *f*, & Cyrillus *g*. Ut hanc Sanctorum intelligentiam expendamus, annotandum eſt, certum eſſe ex Scriptura ſacra, doctrinam Dei, ejuſque verba, quæ ab illius ore procedunt, eſſe animæ cibum, quo anima nutritur, reficitur, & ſuſtentatur. Obſervat Origenes *h*, exponens illud, quod Paulus ex Davide citat *i*: *Fiat menſa eorum, &c.* Scripturam ſacram eſſe quaſi quandam opulentiſſimam menſam, quam Deus tot ferculis exhibet plenam, quot verba in ea profert, de qua interpretatur illud *k*: *Sapientia ædificavit ſibi domum, excidit columnas ſeptem, &c. miſcuit vinum, & poſuit menſam.* Ut pater ſufficienter provideat filiis, non tantum debet illis extruere domum, & providere utenſilia, quæ ad uſum domus ſunt neceſſaria; ſed præcipue providere debet cibos, quibus ſuper appoſitas menſas veſcantur. Ita æterna Sapientia, quæ filiorum ſuorum vitam ita curat, ut dicatur *l*: *Sapientia filiis ſuis vitam inſpirat*, non tantum filiis ſuis, id eſt, fidelibus, providit domum, id eſt, Eccleſiam ſanctam, quam Paulus *m*, *Domum Dei* appellat, quam ipſe ædificavit, de quo dicitur *n*: *Ædificans Ieruſalem Dominus*: ſed & poſuit menſam, Scripturam ſcilicet ſacram; tot Sacramentorum & Myſteriorum ac promiſſionum eduliis refertam, ut inde cibos abundantiſſimos ad vitam animæ ſuſtentandam haberent. Corpus quidem (ut obſervat B. Gregorius Nyſſenus) alimento corporali eget, quoniam ejus vires paulatim deficiunt, per continuam actionem caloris nativi, & ſpirationem, aut inſenſilem evaporationem, qua propter neceſſe eſt, continua ſubminiſtratione alimenti uti, qua reficiantur vires, & quod deperditum eſt, reparetur. Similiter & anima, propter continuum concupiſcentiæ ardorem, & labores, quos patitur, minuitur viribus, & deficere aliquando videtur: ideoque oportet, ei

Deut. 8. 3

Lib. de jejun. & tent.

a *Ser. de compun. animæ pag. 594.*
b *Lib. 4. in Luc. & epiſt. 82. & ſer. 35 ad finem.*
c *Canon. 3 in Matth.*
d *Hom. 21 in Gen.*
e *In ca. 51 Iſai.*
f *in Pſ. 90*
g *Li. 1. de adorat.*
h *Li. 8. in epiſt. ad Rom.*
i *Rom. 11 9.*
k *Prov. 9. 1.*
l *Eccl. 4. 12.*
m *1. Tim. 3. 15.*
n *Pſal. 146. 2.*
Lib. de beati. orati. 4.

bbbbb cibum

Digitized by Google

cibum præparari, cujus continua ſubminiſtratione reparentur vires, & facultates roborentur. Et fortè hæc dicere viſus eſt A-
Rom. 1. 16 poſtolus: *Euangelium virtus Dei eſt, in ſalutem omni credenti.* Videntur namque loqui, Metaphora ſumpta ab eo, cui jam vires ita deficiunt, ut nec ſtare poſſit: cui ſubvenire curamus, per bucellam panis, & poculum vini, quo vires reſumit; ſicut videre eſt in Amalecita illo, qui laſſus in itinere
1. Reg. 30. 13. remanſerat, cui dederunt panem, &c. *qui cum comediſſet, reverſus eſt ſpiritus ejus, & refocillatus eſt.* Ita ſanè deficiunt vires animæ, per continuum concupiſcentiæ ardorem, per labores, quos patitur, curas quibus angitur, ſolicitudines, quibus torquetur, ita ut aliquandò jam deficere videatur: cibus propterea aptiſſimus paratus eſt. Euangelium ſcilicet aut divinum verbum, quo
Rom. 15. 4 virtus reparatur, & reficitur: *Quæcunque enim ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam,* id eſt, animæ paſtum, *ſcripta ſunt, ut per patientiam & conſolationem Scripturarum ſpem habeamus.* David aliquando ita premebatur laboribus, & ita ejus vires deficiebant, ut niſi hunc cibum anima ejus ſu-
Pſal. 118. 92. meret, defeciſſet omnino. *Niſi quod lex tua meditatio mea eſt, tunc fortè periiſſem in humilitate mea.* Unde & ad divini verbi epulum, animam ſuam deficientem pro-
Pſal. 41. 6 vocabat, quo ſpes ejus augeretur, nutriretur fides, roboraretur charitas: *Quare triſtis es anima mea, & quare conturbas me? Spera in Deo, &c.*
1. Mach. 2. Ita & ſanctus Matthias, filios ſuos penè deficientes, ob perſecutionem gentium, induxit, ut ad memoriam revocarent, quæ Scriptura ſacra commemorat de ſanctis Patribus, quo-
Hebr. 12. 1. modo ſalui facti fuerint. Ita & Paulus Hebræos hortatur, ut ſanctorum Patrum geſta, quæ Scriptura refert, recolant, ut animos ſibi faciant ad virtutis & religionis opera perficienda, & ſuſtinendos labo-
Ep. 3. 27. res, &c. Ita ſancta & beata Paula (ſic eam Hieronymus vocat) animæ ſuæ vires reparabat, ut idem Hieronymus ait, ſacrarum Scripturarum lectione & aſſidua meditatione, quibus fortiſſima ad omne labores reddebatur. Egregiè propterea Paulus, poſtquam dixit, Euangelium eſſe virtutem Dei, ſubdidit locum illum, quem alibi iterum atque iterum repetit:
Iuſtus ex fide vivit. Certum eſt, ſermonem Rom. 1. 17
eſſe de fide viva, quæ per charitatem operatur. Quomodo juſtus ex ea vivit? Non- Habac. 2. 4.
ne unuſquiſque vivit alimento ſuæ naturæ proportionato & convenienti? Multis rationibus hoc Sancti Patres expli-
cant, ſed & hic non ineptus eſt: *Fides* Rom. 10. 17.
enim eſt ex auditu per Verbum Dei, ut idem Paulus dixit. Corpus quidem vivit, ſumendo alimentum per os, & illud trajiciendo in ſtomachum, ubi virtute caloris naturalis concoquitur, digeritur, & diſtribuitur: anima autem vivit, ſumendo pabulum divini verbi, divinæque doctrinæ per auditum; quod transfuſum in cor, ſi ibi digeritur per meditationem, & concoquitur per calorem charitatis, per illud anima vivit, nutritur, & roboratur. & inde opera vitæ valida, fortiaque procedunt. Egregiè Origenes ad hoc inſti-
tutum expendit illud: *Si ſederis cœnare ad* Loco citat.
menſam potentis, diligenter intellige, quæ Prov. 23. 1.
apponuntur tibi, & mitte manum tuam, ſciens quia talia te oportet præparare. Ita
ille, juxta Septuaginta legit: quo etiam ¶ III.
modo multi Sancti Patres legere conſueverunt. Invitat nos Deus in hac vita, & non prandium dicitur paraſſe, ſed cœnam, quia oris ſui verba, & quæ nos docet, non ſub clara luce, & evidenti nobis tradit, ſed ſub lucernæ lumine, cujus uſus eſt in cœnis, id eſt, ſub revelatione obſcura, facta ſanctis Apoſtolis & Prophetis. Ita
namque dixit Beatus Petrus: *Habemus* 1. Pet. 1. 19.
firmiorem Propheticum ſermonem, cui benefacitis attendentes, tanquam lucernæ lucenti in caliginoſo loco. Sub hoc lumine nobis parat menſam Scripturæ divinæ, in qua ſunt varia fercula, tot ac tanta, quot, ſunt divina verba, quæ in ea traduntur. Mitte ergo manum tuam, diligenter attendens, quæ tibi apponuntur. Sicut namque in convivio unuſquiſque ad illud ferculum mittit manum, quod ſibi aptius convenientiuſque judicat, ita circa doctrinam divinam agere oportet, ut unuſquiſ-

que

Epiſt. i. ad S. Greg. Theolog. que mentem convertat, & id excipiat corde, quod ſibi magis ſecundum occaſionem in qua eſt, poteſt congruere. Quod eleganter docuit B. Baſilius ad Scripturæ ſacræ ſtudium excitans. In qua re, inquit, quiſque noſtrum ſenſerit, ſe eo, quod oportet defici, in illo aſſiduè incumbens, tanquam ab officina quadam medicinæ, appoſitum ſuæ infirmitati medicamentum invenire poterit. Ac temperantiæ quidem homo cupidus, hiſtoriam Ioſeph aſſidua lectione evoluat, ab ea namque ediſcet actiones temperantiæ plenas; in fortitudine inſtituetur lector ex hiſtoria Iob. Rurſus aliquis reputans, quomodo magnanimus idem & clemens eſſe poſſit, ita ut animo quidem obſirmato adverſus peccatum, clementia verò utatur erga homines, illic Davidem inveniet, generoſum in bellicis facinoribus, clementem & placidum in inimicis ulciſcendis. Talis erat Moyſes, ingenti ille quidem ita in illos inſurgens: qui in Deum peccaverant, ſed miti animo perferens illos, qui ſibi obtrectaverent. Honeſtatem addiſcet mulier ex hiſtoria Suſannæ: obedientiam filius ex facto Iſaac: timorem concipiet peccator, ex ſubverſione Sodomorum: ſuperbus ex vindicta, qua rebelles Dathan & Abiron Deus punivit: ſimulator ex morte Ananiæ & Sapphiræ: qui in virtutis via laſſatur, attendat promiſſa, quæ ibi exponuntur: qui voluntates ſequitur conſideret finem, quem proponunt, &c. Alimentum, ergo aptum ad vitam animæ ſuſtentandam, verbum Dei ab ore ejus procedens meritò dicitur. Patet ex iis veritas ſententiæ Scripturæ ſacræ, quam CHRISTUS refert: *Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.* Nec enim ſolus panis quærendus eſt ad vitam, qui tantum corpus nutrit, verior potiorque hominis vita, ea eſt, quam verbum Dei ſuſtentat. Quoniam autem, ut annotavit Tertullianus, tunc aptiùs homo poteſt animam meditatione divini verbi paſcere, quando corpus per jejunium langueſcit, aptè nunc hanc ſententiam inducit, enervans diaboli

¶ 112

Lib. de jejun. adverſ. Pſychic. cap. 6.

tentationem. Patet etiam quam juſtè Sanctus Ephrem invehatur in eos, qui tantum attendunt quærere, & providere alimentum ad vitam corporis conſervandam, qui tamen nullatenus curant, vel minimam alimenti portionem animæ ſubminiſtrare; quos egregiè redarguit Dominus: *Quare appendiſtis argentum non in panibus, & laborem veſtrum non in ſaturitate? Audite audientes me, & comedite bonum.* Quare, inquit, omnem operam inſumitis, circa illas res comparandas, quæ non ſunt verus panis, id eſt, verum alimentum? & cur laboratis, ut ea acquiratis, quæ non veram inducunt ſaturitatem? nec enim quæ ad corporis vitam ſervandam conducunt, veram habent rationem ſolidi alimenti, nec ſatietatem veram poſſunt adducere. Quidnam igitur quærendum? *Audite audientes me*, id eſt, diligenti ſtudio attentas aures verbis meis præbete, vos ipſos convertite ad verba mea percipienda: hoc namque eſt comedere bonum, hoc, eſt alimentum validum, & ſolidum ſumere; quo anima ſuſtentatur. *Comedite bonum*: eſt heteroſis numeri, *bonum*, pro bonis: comedite vera bona. Audiat attentè dives, quid divitibus Deus verbo oris ſui promittat, & quod fecit Abraham, cum dives eſſet, quantam ſibi perperit gloriam ex eo, quod non ſolum peregrinos recipiebat, ſed & ad hoſpitium cogebat: quid autem dives ille epulo, qui Lazarum nullatenus curavit, de ſuis operibus & facultatibus reportavit, qui vel aquæ guttulam nullatenus accipere meruit, nec in æternum accipiet. Conſideret nobilis, illam Davidis veram nobilitatem, qui curam arcæ Dei ſe viliſſimum reputavit, & pauperum ac oppreſſorum factus fuit protector. Attendat uxorata Suſannæ pudicitiam, quam nec præſentiſſimum mortis periculum potuit flectere, ſed ſumma in Deum fiducia maximum ei attulit honorem. Videat qui laboribus undique ſe circundari dolet, ſanctum Iob, omni dolorum genere undequaque circumſeptum dicentem: *Sit nomen Domini benedictum*, quo & promeruit,

Loco cit.

Eſai. 55. 2

Iob. 1. 25.

ut omnibus ſibi à Deo in duplo reſtitutis, multo tempore gauderet. Qui egeſtate premitur, Lazarum contempletur; cui nec micas de menſa divitis cadentes accipere fuit conceſſum, & tamen quia patientiam ſervavit, ejus anima ab Angelis fuit deportata ad locum quietis. Qui inimicorum patitur inſidias, recolat Ioſeph à propriis fratribus odio ſuccenſis, pretio vili diſtractum, à propria domina mendaci teſtimonio maculatum, qui tamen à Deo non fuit dereli-
Sap. 10. 13. ctus, *donec obtineret ſceptrum regni, & poteſtatem adverſus eos, qui eum deprimebant, & mendaces oſtendit, qui maculaverunt illum, &c.* Hoc modo ſi quis animum cœleſti verbo paverit, dicere poterit, quod dicebat David: *Suſtinuit anima mea in verbo*
Pſal. 129. 4. *ejus*: & iterum: *propter verba labiorum*
Pſal. 16. 4 *tuorum, ego cuſtodivi vias duras.* Sicut quotidie corpori, inquit, Chryſoſtomus, cibum ſuppeditas, ita & animam non deſpicias, ne fame pereat, ſed da ei congruum cibum,
Hom. 21. in Gen. ad finem. admonitionem videlicet ex lectione Scripturarum: non enim in pane, dicit, ſolùm vivit homo, ſed in omni verbo, quod egreditur per os Dei.

§. 33. *Divina collocutione ſæpè ſuſtentatur homo, de qua multi Patres, Chriſti verba intelligunt.*

113 *Hom. 13. in Matth.* CHryſoſtomus cenſet, CHRISTI verba: *Non in ſolo pane, &c.* intelligenda eſſe de alimento apto, ad vitam corporis ſuſtentandam: quaſi dicere voluerit, quod vita corporis, non ſolo pane ſuſtentatur, ſed etiam ſine pane poteſt ſuſtentari, ſolo verbo, quod de ore Dei procedit, id eſt, divina collocutione. Unde (inquit Chryſoſtomus) hoc eſt, quod dicit: Poteſt eſurientem Deus, etiam verbo paſcere. Et notandum, quod tunc dicitur, verbum de ore Dei procedere, quando Deus actu loquitur, ut Dei collocutionem & converſationem exprimere videatur, quaſi Dei converſatio cum homine, ſufficientiſſima ſit, ad ipſius vitam ſuſtentandam. Ita hunc locum intelligere viſus eſt Tertullianus, continetque egregiam doctrinam, ſcituque digniſſimam. Dei ſiquidem collocutio, ità *Lib. de jejun. adv. Pſychic. cap. 6.* poteſt totum hominem ſuſtentare, ut neque famem ſentiat, neque deficiant vires. Id Tertullianus ex Moyſe, Elia, & aliis, qui familiari collocutione cum Deo converſati ſunt, demonſtrat, quos videmus admiranda, longaque jejunia ſervantes, egregia valetudine & corporis robore præſtaſſe. Id inſuper fiet manifeſtum, ſi vitas ſanctorum Anachoretarum expendamus, qui multos dies ſine cibo agebant, & cum aliquando ad illum ſumendum ſe convertebant, erat in tam parua quantitate, ut vix ad paſſerculum ſuſtentandum videretur ſufficiens; quos longiſſimam duxiſſe vitam eſt manifeſtum. Hinc proceſſit, jejunium illud Sanctæ Mariæ Ægyptiacæ, quæ per decem & ſeptem annos, nec tres panes conſumpſit. Hinc vita eorum, qui poſt Solis occaſum, quatuor aut quinque caricas tantum comedebant: orationis namque exercitio intenti, perpetua Dei collocutione fruebantur. Et ne quæ antiquiſſima ſunt ſolummodo proferamus, vide beatam Catharinam Senenſem, integras quadrageſimas ſine ullo cibo aut potu egiſſe, ſolius Sacræ Euchariſtiæ ſuſceptione contenta, quia perpetuò Dei collocutione ſuſtentabatur. Nec mirum: ſæpe namque alicujus ſapientis converſatio aut collocutio, ita audientis animum ad ſe rapit, ut nullatenus dum audit, famis ſentiat affectum: qua ſaturitate expleta erat Regina Saba ex collocutione cum Salomone, cujus converſatione *3. Reg. 10* ita refecta manebat, ut nihil amplius deſiderandum diceret. Ita Platonem *a*, ipſum ſenſiſſe, cenſet quidem noſtri temporis autor *b*, cum enim explicare vellet quæſtionem illam celebrem apud Philoſophos, an voluptas ſit expletio, & qualis, demonſtrat, verè veteres ſenſiſſe, aſſerentes, voluptatem tunc eſſe, quando homo adimpletus eſt, non tamen cibo, potu, libi-

a Lib. 6. & 11. de Rep.
b Leo Caſt. in cap. 55. Eſa.

libidine corruptibili, quibus plerique mortalium pecudum more ſatiari cupiunt, quæ implendo corpus, animam vacuam tenent, ſed cùm anima completur Deo, qui eſt verum ens, & verum bonum, cui cum homo adhæreat, eum audit, ejus familiari conuictu perfruitur: quæ ita explicat Plato, ut exiſtimet prædictus auctor, illam, quam tradit doctrinam, ex Scripturis ſacris hauſiſſe, ſicut & alia multa: ſignant ex loco ſupra citato:
Eſa.55.2 *Quare appenditis argentum & non in panibus, & laborem veſtrum & non in ſaturitate? audite audientes me, & comedite bonum, & delectabitur in craſſitudine anima veſtra: inclinate aurem veſtram, & venite ad me, audite & vivet anima veſtra.* Contemplatur illo capite Deus homines, ſummo ſtudio & laboribus duriſſimis defatigatos, quærentes bona terrena, quæ ad vitam perpetuò ſuſtentandam non ſufficiunt. Unde quaſi eis compatiens, incipit clamare: *Omnes ſitientes venite.* Septuaginta,
¶ 114 *Heu qui ſititis.* Heu, vox Hebræa adverbium eſt dolentis, aut miſerantis. Hominibus ergo compatiens, quod labores ingentes, pro rebus quæ nihil valent, offerunt, ſuadet, ut ad verum cibum quærendum ſe convertant. *Audite audientes me, & comedite bonum.* Bonum ore pleno vocat, ſui converſationem & collocutionem, qua qui perfruitur, magis ſuſtentatur, quam ſi quo ſuis corporales cibos ſumeret. Ex quo intelligitur quid ſit, quod ad comedendum vocat audientes. Hoc enim quod eſt, ipſum audire, & perfrui Dei collocutione, eſt comedere; quia verè verbo Dei reficitur homo, non tantum a-
Ibidem. nimo, ſed & corpore. Et ideò ſubdit, quod inde conſequens futurum erat: *Et delectabitur in craſſitudine anima veſtra.* Unde Tertullianus conſiderat Moyſen, audientem quidem verba de ore Dei procedentia, & hoc ipſo validiores vires corporis reſumentem, quia illo ſubſtantifico collocutionis divinæ pane reficiebatur, & ejus inediam, Dei converſatio ſaginabat. Ex hoc doctrina dubium egregium movet B. Ambroſius, expendens illud, quod Petrus dum eſſet in Ioppe in domo Sy- *Serm. 67*
monis Coriarii, aſcendit ad ſuperiora do- *Act. 10.9*
mus, *ut oraret*, id eſt, ut Dei converſatione & collocutione frueretur: id namque agit, qui orat. Et bene (inquit, Ambroſius) ad orationem aſcendiſſe dicitur, quia omnis Sanctus, quando orat, relinquens humilia in altum mentis extollitur, & in ſublime ſuſpenſus rapitur, & cogitatione ſancta cœlo vicinus efficitur. Poſt orationem autem eſuriit, aut potius orando fames excitata eſt. Ita namque dicit ſacer textus: *Aſcendit Petrus in ſuperiora, ut oraret circa horam ſextam; & cum eſuriret, voluit guſtare.* Mirandum, inquit, Ambroſius, cur ſanctum virum poſt orationem fames ſequatur, cùm ſoleat fames oratione depelli, & eſuriens anima non niſi obſecrationibus ſaginari. Sed puto, Petrum poſt orationem, non cibum eſuriiſſe hominum, ſed ſalutem: nec inedia vexatum eſſe corporis, ſed inopia credentium laboraſſe. Cum enim Judaicus populus & ingratus, illo prædicante, Chriſto non crederet; famem quodammodo Petrus ſui officii ſuſtinebat. Ita Ambroſius. Itaque non famem corporis in currit Petrus, ſed fames ſalutis gentium excitata eſt, quia is, qui cum Deo converſatur; & in oratione poſitus, Dei quaſi collocutione perfruitur, non tam famem corporis incurrit, quàm Spiritus, qua excitatur ad ea agenda, quæ ſaluti animarum congruunt, & quæ in Dei cedunt obſequium. Hæc non ſolùm aſſerit Ambroſius, ſed & probat ex eo, quod Petro ad ſuæ famis ſatietatem non panis allatus fuit, aut aliquis corporalis cibus, ſed in exceſſu mentis, aperto cœlo, eſurienti ſibi, inquit Ambroſius, hoc eſt, cogitanti in ſublimiori loco pro ſalute Iudaici populi, offertur vas, diverſorum generum animalibus plenum, velut divinitate dicente ſibi: Tu Iudæos ſolus eſuris: ecce famem fidei tuæ, cunctarum Gentium diverſitate reficio. Nam utique diverſa animalia collecta in uno vaſculo, diverſarum Gentium congrega-

 tionem,

tionem, collectam in una Eccleſia demonſtrant, quæ Eccleſia, dum non habet maculam, neque rugam, lintei nitore reſplendet, &c. Ita Ambroſius: qui & ſimiliter ſenſit, Chriſtum non tam eſurie corporis nunc affectum fuiſſe quàm animi, quia ſalutem noſtram eſuriebat: quod ſupra expoſitum eſt. Sed etſi dicamus Petrum, veram corporis eſuriem incurriſſe, ſicut communiter autores locum illum enarrantes ſentiunt, mirè ad-
¶ 115 huc noſtro inſtituto deſervit hiſtoria. Eſuriebat Petrus, adeò ut operam daret, ad refectionem ſumendam. *Et cùm eſuriret*, inquit, *voluit guſtare*. Interpres Chryſoſtomi legit: *Cùm eſuriret, & vellet cibum ſumere*. Sed quid factum eſt? *Parantibus autem illis* (qui ſcilicet erant de familia Symonis Coriarii) aliquid quod Petrus comederet, *cecidit ſuper eum mentis exceſſus*. Græcè extaſis. Quid eſt extaſis? inquit Chryſoſtomus. Spiritualis contemplatio facta eſt in illo; quaſi diceret quis; anima exceſſit è corpore. Oecumenius, extaſis dicitur, cùm extra ſenſibilia factus quiſpiam, ad ſpiritualia deducitur. *Et vidit cœlum apertum, & deſcendens vas quoddam, velut linteum, &c. in quo erant omnia quadrupedia, &c. & facta eſt vox ad eum: Surge Petre, occide & manduca*. A quonam facta eſt vox? Ambroſius, à divinitate, aut à Deo ipſo. Quid hoc eſt, quod Petro famem patiente validam, adeò ut jam cibi pararentur, Deus ad ſui collocutionem eum revocavit & induxit, ut vocem ſuam audiret? Nonne expectare poterat, ut prius reſumpto cibo vires reficeret, famem & eſuriem ſatiaret? Imò quia verè voluit ejus famem ſatiare, & excellentiori modo reficere, parantibus jam Servis Symonis Coriarii cibos, Deus ad validiores epulas eum invitaſſe viſus eſt, ut ſcilicet mente quaſi cœlum conſcenderet, ubi verba Dei audiret, quibus arcana myſteria, circa Gentium vocationem ediſceret: quibus ſanè ita Petrus ſatiatus manſit, ut quantum exiſtimo, nullam deinceps famem illo die ſentiret. Quod vel ex eo patet, quia poſtquam ab illa oratione ac Dei collocutione eſt revocatus, non ad comedendum properavit, aut de cibo corporali curavit, ſed excipiens Gentiles, qui tunc ad domum, in qua perſtabat, acceſſerunt, quos animalia illa, in linteo præviſa figurabant, eos docendos & inſtruendos aſſumpſit. Hæc itaque eſt Sanctorum doctrina, quam innumera Sanctorum exempla demonſtrant, quam experiuntur ii, qui verè divinorum contemplationi vacantes, dicunt
cum Propheta: *Audiam, quid loquatur in* Pſ.34.9.
me Dominus Deus: quam Spiritus ſanctus docere voluit Iſraëlitas, cujus dictum Chriſtus nunc inducit dicens: *Non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod*
procedit de ore Dei. Animalis homo non per- 1.Cor.2.
cipit quæ Dei ſunt, quia ut dixit Paulus, 14.
ſecundum carnis regulas omnia examinare contendit: percipiet ſpiritualis, qui veræ contemplationi & orationi ſe tradere voluerit: quamvis namque communiter loquendo, etiam viri ſpirituales alimento egeant corporali, nec miraculo poſſint ſolius orationis & contemplationis opere vitam ſervare, ſicut alibi dictum eſt: Verè tamen hæc miracula ſæpiſſimè conſpiciuntur in Sanctorum hiſtoriis. Poteſt panis è terra procedens, hominem ſuſtentare, & eſurientem paſcere, & verbum à Deo procedens, non poterit id excellentius multo præſtare?

(?)

****
***
**
*

§. 34. *Deus*

Digitized by Google

§. 34. *Deus poteſt ſuſtentare ſine pane, etiam per ipſummet jejunium: qui creaturarum qualitates ſicut in organo tranſmutat.*

¶. 116 MOdis ſupra expoſitis: aliiſque alibi traditis, ſancti Patres interpretati ſunt hunc locum Scripturę ſacræ, quem Chriſtus induxit; quorum ſententiæ magna cum reverentia ſunt obſer- *In cap. 4. Matth.* vandæ. Planus autem ille eſſe videtur, quem tradunt Euthymius & Theophylactus: ut per verbum ab ore Dei procedens, quamcunque rem à Deo bene viſam intelligamus; quaſi velit dicere: Non ſolus panis eſt, quo homo vitam ſervare poteſt, ſed poteſt ſuſtentari quacunque re, quam Deus vel ſolo verbo jubens, exhibeat ad ſuſtentandum. Ac ſi diceret, ait Euthymius: Ad quid mihi opus eſt panes ex lapidibus facere propter famem, quæ me urget, ut illis viſis alliciar eſca? Atqui non ſolo pane hominium vita ſeruari poteſt, ſed & alio præterea cibi genere. Omne ſiquidem verbum ab ore Dei egrediens, ad eum qui fame premitur, loco cibi vitam ejus ſuſtinet, & ſufficit ei Et verè hæc dicere voluiſſe viſus eſt Deus in Deuteronomio, unde Scriptura iſta de- *Deut. 8. 3.* ſumpta eſt. *Dedit*, inquit, *tibi cibum, Manna, quod ignorabas tu & patres tui, ut oſtenderet tibi, quod non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod egreditur de ore Dei.* Hebræi, inquit Theophylactus, cibati ſunt Manna, quod non erat panis, ſed per verbum implebat omnem Hebræorum indigentiam, & fiebat omnia quæcunque comedere cupiebant, ſive piſcem, ſive ovum, ſive caſeum, &c. Poteſt itaque Deus ſine pane ſuſtentare ſervos ſuos per quamcunque rem, quam ille vel ſolo verbi ſui imperio exhibere voluerit: ut hinc primo pateat, quod Deus non deſervit curam Chriſti, etiamſi panem non providerit es, ut diabolus verbis ſuis ſuadere voluit, qui à Deus ſine pane poteſt eum, & quemcunque hominem ſuſtentare. Patet ſecundò, diaboli tentationem Chriſtum non cogere, ut retrocedat à Dei obſequio, & ſe convertat ad quærendum cibum: quoniam facilè Deus ſolo verbo, quod de ore ejus progreditur, id eſt, abſque labore, abſque eo quod neceſſum ſit manus admovere labori, ſolius verbi prolatione (qua re nihil facilius intelligimus) poteſt vitam ſuſtentare. Hic itaque planus ſenſus eſt, quem ipſe indicavit Spiritus ſanctus in libro Sapientiæ, agens de Manna, quod Iſraelitis Deus dedit; ubi ex profeſſo divinam potentiam oſtendit, ſecundùm quam ſine pane poteſt ſuſtentare, ſine calore comburere, ſine frigiditate congelare, & ſolius verbi ſui virtute, quidquid vult, perficere. Expendit propterea ex profeſſo, quæ Deus operatus fuit, quando Iſraëlitas ab Ægyptiorum tyrannide liberavit, hos puniens: & illos in terram abundantiſſimam repromiſſam introducens. Tunc namque talia operatus eſt, quæ vere ab ipſomet Deo, in cujus conſpectu nihil eſt mirabile, ſæpè vocantur admiranda, ſtupenda, potentiæ, brachii & dextræ ſuæ opera. Hæc etſi à Moyſe maxima ex patre fuerint relata, ſignanter in libro Exodi, ſed multa quæ ille tunc conciſè enarravit, voluit Deus latiùs explanare in libro Sapientiæ, in quo quæ in Sacris hiſtoriis Moyſi minus expreſſe ſcribuntur, clariſſime per multa capita recenſentur. Capite itaque 16. aliqua explicantur, quæ tunc contigerunt, quando Iſraëlitas ex Ægypto Deus liberavit. *Negantes*, *Sap. 16. 16* inquit, *te impii noſſe, per fortitudinem brachii tui flagellati ſunt: novis aquis & grandinibus, & pluviis perſecutionē paſſi: & per ignē conſumpti.* Loquitur de ſuperbo Pharaone, qui dixit: *Quis eſt Dominus, ut au-* *Exod. 5. 2.* *diam vocem ejus, & dimittam Iſraël? Neſcio Dominum, & Iſraël non dimittam.* Unde Deus validis flagellis contra eum egit, ſingulariter autem exprimit illam plagam; quam ſeptimam refert Moyſes: *Extendit* *Exod. 9. 23.* *Moyſes virgam in cælum, & Dominus dedit tonitrua & grandinem, ac diſcurrentia fulgura ſuper terrā.* Ingentiſſimā tempeſtatē, ut dixit Philo, miſit Deus, imbres grandinibus, & lapidibus mixtos, procellas, *Lib. 1. de Moyſe.* turbi-

Digitized by Google

¶ 117 turbines, colliſiones nubium, continua fulgura & validiſſima fulmina, tonitrua horriſona, talemque tempeſtatem & turbinem, ut arbuſta, ſegeteſque veſtarentur. Vocat autem, *novas aquas*, quia res nova fuit in Ægypto pluere, in qua rarò aut nunquam decidebant pluviæ, audiebantur tonitrua, aut videbantur fulgura, ut idem dixit Philo & Ioſephus *a* & Plinius *b*, imò & in Scriptura *c* expreſſit Deus. Valido ergò turbinis ac tempeſtatis flagello omnibus modis inſolito, percuſſit Ægyptios. Sed obſervat Spiritus ſanctus rem quandam mirabilem contigiſſe: *Quod enim mirabile erat, in aqua, quæ omnia extinguit plus ignis valebat, &c. quodam enim tempore manſuetabatur ignis, ne comburerentur, quæ ad impios miſſa erant animalia, &c. Et quodam tempore, in aqua ſupra virtutem ignis exardeſcebat undique, ut iniquæ terræ nationem exterminaret.* Res quidem erat ſtupenda, tam grandis inuſitataque tempeſtas, ſed hoc in ea magis mirandum erat, quod calor ignis conſervabatur in aqua frigida, & frigiditas nivium & grandinum, in flammis comburentibus; ita quod verè nutrimentum ignis erat aqua: ideoque ignis ardebat in aqua; & nix & grando in igne potentem congelandi habebant facultatem. *Et ignis quodam tempore manſuetabatur, ne comburerentur, quæ ad impios miſſa erant animalia.* Ianſenius optimè ſicuti & Carthuſianus intelligunt, hoc ideò dictum fuiſſe, quoniam etſi ardentiſſimis ignibus tunc æſtuaret Ægyptus, ranas tamen & muſcas, & alia animalia in ultionem Ægyptiis immiſſa, non conſumebat ignis; imò illa conſervabat, & augebat. *Et quodam tempore, in aqua ſupra virtutem ignis exardeſcebat undique,* id eſt, omni ex parte, quaſi aquæ frigiditas acueret ignis ardorem. *Pro quibus Angelorum eſca nutriviſti populum tuum, & paratum panem de cœlo præſtitiſti illis ſine labore, omne delectamentum in ſe habentem, & omnis ſaporis ſuavitatem.* Quaſi dicens: omnium rerum quaſi naturas immutabas, ut inimicos punires: è contra autem mira fuiſti operatus: ut populum tuum ſuſtentares; nam carenti panibus terrenis, præbuiſti panem de cœlo, Vocatur Manna Angelorum eſca, aut quia Angelorum miniſterio ſatisfacta, aut quia adeò erat delicata, ut ſi Angeli aliquo cibo, non alio, ab iſto reficiendi viderentur: aut quòd excellens fuit eſca, eo modo quo linguam excellentem vocat Apoſtolus linguam Angelorum. *Nix autem & glacies ſuſtinebant vim ignis, & non tabeſcebant, ut ſcirent, quoniam fructus inimicorum exterminabat ignis ardens, in grandine & pluvia coruſcans. Hic autem iterum ut nutrirentur juſti, etiam ſuæ virtutis oblitus eſt.* Sæpe repetit, quid Deus intenderit. Volebat ſanè, ut Iſraëlitæ intelligerent, quod Deus per glacies & nives, & aquas pluviarum conſervabat ignem vivaciſſimum, qui propterea dicitur ſuſtentatus à nive & glacie; & hoc nutrimento roborabatur ignis. Et non tabeſcebant. Attende mirandum Dei artificium. Voluit Ægyptios punire, comburendo & congelando, ut in eis exemplum aliquod ultimi infernalis ſupplicii exhiberet. Et poterat quidem ignem per ſe ſolum mittere ad comburendum, & nivem ac grandinem per ſe ſolum ad congelandum, ſed noluit, niſi hæc permixta exhibere, ut viderent quòd ignis ſuſtentabatur à nive, & nix ab igne; aqua flammis, & flammæ aqua nutriebantur. Ad quid hoc? *Creatura enim tibi factori deſerviens, &c.* Optima ratio. Creator plenum habet cujuſque creaturæ dominium: idcirco poteſt in quemcunque uſum quamcunque creaturam convertere, & per ignem frigefacere, & per nivem comburere, & facere, ut nix ignem nutriat, & acuat, & excedens calor ignis, qualis eſt in fulmine, nivem & grandinem roboret ad infrigidandum: juſtum eſt enim, ut omnia ei obediant, & dicatur: *Ignis, grando, nix, glacies, quæ faciunt verbum ejus.* Unde egregiè ſubdit: *Propter hoc, & tunc in omnia transfigurata, omnium nutrici gratiæ tuæ deſerviebat, ad voluntatem eorum, qui ante deſiderabant; ut ſcirent filii tui, quos dilexiſti Domine, quoniam non nativitatis fructus paſcunt*

a *Lib. 2. de antiquit.*
b *Lib. 2. cap. 50.*
c *Deut. 11 10. 11. 12*
In cap. 16 Sap.
1. *Cor. 13. 1.*
¶ 118
Pſ. 148 8.

paſcunt homines, ſed ſermo tuus hos, qui in te crediderint conſervat. Locu difficilis, varieque à variis autoribus expoſitus, ſed quem egregiè explicavit Auguſtinus. Præmiſerat Spiritus ſanctus, quod creatura Deo factori deſervit: *Propter hoc, & tunc,* creatura *in omnia transfigurata:* Auguſtinus legit, *in omnia ſe transfigurans:* in Græco, *tranſtemperans*, quia unaquæque creatura illam temperamenti rationem exhibebat, quam Deus verbo ſuo ſtatuebat. Ignis contemperabatur aquæ, & aqua igni, calor frigiditati ſe aptabat, & calori frigiditas, ut unaquæque res propriam videretur amiſiſſe temperiem & figuram, & alterius naturæ temperaturam induiſſe. Omnis etiam creatura viſa eſt transfigurata & tranſtemperata in unico illo cibo, Manna ſcilicet, qui omnium ciborum videbatur naturam accepiſſe. Sicque omnis creatura, temperata ad oris tui imperium, *omnium nutrici gratiæ tuæ deſerviebat.* Gratiæ nomen, ſecundum latam ſignificationem, ſignificat quodcunque Dei donum, etiam naturale, ex Dei beneplacito proveniens, ut obſervavit Auguſtinus: quamvis erraret Pelagius, qui, ut idem refert Auguſtinus, hanc ſolum gratiæ ſignificationem approbabat. Itaque hoc in loco gratiam divinam, vocat divinum beneplacitum, gratuitam bonitatem, omnibus rebus providentem, quæ egregiè appellatur *Nutrix omnium:* nam omnia nutriuntur iis rebus, quas Deus ſecundum beneplacitum exhibet: qui quamvis ſecundum naturæ curſum, cuique rei proportionatum alimentum deſignaverit, ſed nihilominus hoc intelligendum eſt, quod nulla res habet nutriendi facultatem, nec agendi, niſi ſecundum quod Deus verbi ſui præcepto aut præſcriptione decreverit. Et ſi fructus habent, nutriendi virtutem, non eam habent niſi quatenus Dei verbum aut ejus beneplacitum illam eiſdem confert. Unde nec panis habet virtutem ſatiandi, niſi juxta divini beneplaciti decretum, nec *nativitatis fructus* (in Græco, nativitates, vel generationes fructuum) quos terra profert, paſcunt homines; ſed

Lib. 3. de Trin. c. 1.

Epiſt. 91. Lib. de gratia Chriſti ca. 3 & ſeq.

ſermo tuus: Græcè, *Verbum tuum*, aut imperium de ore tuo procedens, hic paſcit, ſuſtentat, id eſt, tota ſuſtentandi virtus ab eo procedit. Unde quæcunq; res, cui Deus talem voluerit virtutem applicare, vim ſuſtentandi habebit. Ex quo fit, ut ſæpè ſacræ litteræ clament, quod aliquando cum panis abundantia aliquis nequaquam roboratur; alius autem per cibos ex quæ virtutis magno robore præſtat: Deus namque per quamcunque rem ſuſtentare poteſt. Sicut ergo tunc congelabat per ignem, & calefaciebat per grandinem, & ſicut calorem acuebat per frigus, & frigus per ardentis ignis calorem, ita poteſt per jejunium ipſum, & eſuriem ſuſtentare, & per abundantes epulas famem & eſuriem acuere. Quod ſimiliter indicavit Spiritus ſanctus eodem libro, eadem iterum pertractans; ¶ 119
tam gravia namque illa erant, & tam digna, ut à nobis conſiderentur, ut iterum atque iterum illorum tractationem inducat. *In ſe, inquit, elementa dum convertuntur, ſicut in organo qualitatis ſonus immutatur, & omnia ſuum ſonum cuſtodiunt, unde æſtimari ex ipſo viſu certo poteſt.* Res comperta fuit, & experientia ipſa comprobata, omnium oculis patentiſſima, quod *elementa in ſe* invicem *convertuntur:* in Græco, *tranſponuntur* aut *diſponuntur:* quod namque nunc calefaciebat, poſtea infrigidabat, & è diverſo: & mutare videbantur qualitates ſuas, ſicut fit in organo. In Græco non habetur, organum, quod nomen apud Græcos abſolutè ſignificat inſtrumentum, ad quodvis opus, ſed habetur, *Pſalterium*, quam vocem Vulgatus transfert ſæpè, organum; ſignificans, ut inquit, Auguſtinus, inſtrumentum quodvis muſicum, quod ad cantilenam aptatur. Sed hoc in loco egregiè tranſtulit Vulgatus organum, ſenſui Spiritus Sancti ſatisfacere volens Eſt enim organum, inſtrumentum muſicum, ex variis fiſtulis compoſitum, cui folles adhibentur: & mirum eſt, quomodo ad pulſantis voluntatem & motum tranſmutentur in organo qualitates ſonorum. Eiſdem namque fiſtulis nunc lætum ſonum reddit, nunc triſtem, nunc

Sap. 19.

In Pſ. 56.

aptum concentum ad exhilarandum, nunc ad affligendum: & fiſtula, quæ nunc vocem acutam reddit, motu pulſantis ſtatim reddit gravem. Ita ſe habuit Deus, qui mundum tanquam organum compoſuit variis fiſtulis diſtinctum, dum varias naturas rerum in eo conſtituit, quarum quælibet in ſe ſuas qualitates ſervat & tenet. Sed mutantur illæ ad nutum Dei, ut verè calefaciat per aquam frigidam & glaciem, & comburat per nivem, & congelet per ardentem ignem: In aqua conſervet agreſtia, & natantia in terra arida, unde ſubdit: *Agreſtia in aquatica convertebantur, & quæcunque erant natantia, in terram tranſibant.* Et quidem novimus ranas, quæ morantur & natant in aquis, in terram tranſiſſe, quia exeuntes, ut ait Carthuſianus de fluviis & paludibus venerunt per ſiccam terram ad domos Ægyptiorum, & interiora cubicula etiam Regis repleverunt, ibique verè conſervabantur. Quando agreſtia in aquis egerint, non conſtat apud omnes: certum eſt tamen id revera accidiſſe, fuiſſeque vel viſu ipſo omnibus conſpicuum ſicut hoc in loco dicitur: *Ignis in aqua valebat ſupra ſuam virtutem, & aqua extinguentis naturæ obliviſcebatur. Flammæ è cōtrario corruptibilium animalium non vexaverunt carnes coambulantium.* Certè qui toties hoc factum inculcat & repetit, aperte indicat, velle, ut illud à nobis conſideretur, quod ignis nutriebatur ab aqua, & aqua non ſolum non extinguebat ignem, ſed vivum illum conſervabat. Quod dictum eſt, vel propter animalcula illa immiſſa à Deo, ad punitionem Ægyptiorum, quæ quantumvis flammæ fulminum domos incenderent, talia tamen conſervabantur animalia: aut ſermo eſt de jumentis Iſraëlitarum, quę cùm verè eſſent inter Ægyptios flammæ ardentes à Deo miſſæ, conſumentesq; Ægyptios, non conſumebant Iſraëlitarum pecora. Itaque flammæ illa ſervabant, quæ occiſura videbantur. Et ut hanc Dei potentiam magis intelligeremus, ſubdit: *Nec diſſoluebant ſicut glacies, bonam eſcam.* Vocat bonam eſcam ipſum Manna, quod vocaverat eſcam Angelorum: hanc exiguus radius Solis minimo calore diſſoluebat & liquefaciebat, majori facilitate, quàm diſſoluitur & liquefit glacies, aut nix ad ignem: & nihilominus ingens ardentiſſimaque ignis flamma non ſolum non liquefaciebat eam, ſed coquebat potius, ut patet ex Scriptura ſacra. Certè res miranda. Multo enim vehementius & validius poteſt liquefacere globulos glaciei flamma ardentiſſima ignis, quam Solis ardentiſſimus æſtus: & nihilominus grana illa Manna, à minimo Solis radio liquefiebant, & à ſumma ardentiſſimaq; ignis flamma non ſolùm non liquefiebant, ſed potius duriora reddebantur & concoquebantur. Ad quidnam hoc? ut intelligerent omnes, quomodo Deus per id, quod maximè liquefactivum eſt, non ſolum non liquefaciat, ſed rem reddat duriorem. Agit namq; unaquæque res id, quod ipſe eidem præſcribit, etſi contra particularem naturam rei videatur. Hocque voluit Deus, ut omnes intelligerent, quod poterat per ignem ſervare ¶ 110
glaciem, & per nivem conſervare ignem, & per id, quo res videbatur abſumenda, eam nutrire, roborare, & perficere. Et certè non alienum videtur ab hoc inſtituto, quod David cecinit: *Qui dat nivem ſicut lanam:* (Pſal. 147. 16.) quorum verborum varius eſt ſenſus. Egregiè tamen B. Baſilius (Schol. in Pſal. 147): Inexpugnabilem, inquit, & infinitam Dei potentiam exprimit, quod & nondum exiſtentes eſſentias mutat, & cuicunque rei valde adaptat: licet enim immotis naturæ finibus ligentur, hi tamen quando ei placent ſoluuntur & aliquando ipſas eſſentias immutat, aliquando manentes ad aliam operationem transfert: Ita ille. Cujus mentem explicare viſus eſt Genebrardus (In Pſ. 147), docens, verè oportere terram calefieri, ut generet & producat herbas ac fructus: nam calor eſt principium generationis mixtorum. Deus autem volens calefacere terram, nive eam operit. Etſi enim illa frigidiſſima ſit, tamen dum halitus & expirationes terræ cohibet, ei calorem internum conciliat, & vim maximam fœcunditatis indit, inſtar lanæ, quę calefacit & fovet corpus pecudis: unde dicitur lætare, id eſt, fœcundare ſegetes, apud Poëtam. Ne verò, inquit Baſilius, inſenſatorum

Digitized by Google

torum quiſpiam omnia hæc nudæ naturæ
tribuat, ſubjungit: *Emittet verbum ſuum, & liqueſaciet ea*, id eſt, mandatum ejus hoc
facit, non natura ventorum. Itaque ſecundum ejus mandatum res omnes operantur,
& ipſe nive ad calefaciendum utitur, & igne aliquando ad refrigerandum; aliquando per medicamenta, quæ ſalubria videntur, infirmat; aliquando per res quæ noxiæ
4. Reg. 20 judicantur ſanat. Curavit Ezechiam maſſa
ficorum, ulceri applicata, quæ ſecundum
medicinæ regulas propter calorum ficorum erat exitium allatura, tamen verbi Dei
jubentis virtute, integram ſanitatem addu-
Num. 21. xit. Serpentum æneum juſſit exponi oculis
eorum, quos morſus ignitorum ſerpentum
infecerunt, cùm ſecundum naturam conſpectus æris exitium afferat taliter affectis:
& nihilominus verè quod ad mortem videbatur eſſe, vitam ſervabat. Sanctum Ioſeph ad regnum per captivitates, carceres,
vincula & infamiam provexit. Et hujuſmodi ſunt innumera, ut intelligamus,
Deum per mortem poſſe vivificare, per
paupertatem ditare, per venenum ſanare, &
per famem & jejunium vitam ſervare, &
alere, quacunque re ſibi bene viſa, aut à ſe
conceſſa. Deficientibus cibis & panibus,
conſumptaque penitus farina, quam de
Ægypto Iſraëlitæ aſportaverunt, nihil niſi
meros lapides videntibus, & famem patientibus, Deus cibum, quem penitus ignorabant, de quo nullatenus vel cogitare
poterant, providit: *Ut ſcires*, inquit, *quia non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod, &c.* Iuxta hanc doctrinam:
intelligit S. Bernardus illam Davidis ſen-
Ser. 1. in capite jejunii, ad fin. tentiam: *Ecce oculi Domini ſuper metuentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia ejus, ut eruat à morte animas eorum,
Pſal. 32. v. 19. & alat eos in fame.* Notum eſt enim ſecundum Scripturæ ſacræ phraſim, præpoſitio-
Gen. 3. 17 nem *in*, idem eſſe, ac *per*. Sicuti cum di-
Geneſ. 32. 10. citur, *Maledicta terra in opere tuo*, id eſt,
per opus tuum: &, *in baculo meo tranſivi Iordanem*, id eſt, per baculum. Unde idem
eſt, *alat eos in fame*, ac per famem. Per famem namque & per jejunium ipſum alit
Deus & ſuſtentat timentes & ſperantes in
ſe: ad quod conſiderandum David omnes
advocat, dicens: *Ecce oculi Domini*, &c. Non
deſpexit Deus ſperantes in ſe. Per jejunium,
inquit Bernardus, ſæpe Deus nutrit & impinguat hominem, ſicuti in Daniele & ſociis ejus videre licet. Ex quibus explicat,
quomodo Dominus præcipiat in die jejunii
caput oleo ungi & impinguari. Hoc cer- *Prov. 50. 3.*
tum ſit ei, qui verè Dei obſequio ſe tradidir, quod Deus *non occidet fame animam juſti*, cui neque facultas deeſſe poteſt, nec
voluntas. Non facultas, quia omnipotens
eſt, cui ipſummet poſſe, ſubjectum exiſtit,
ut dicitur in libro Sapientiæ: *Subeſt tibi* *Sap. 12. 18.*
poſſe, cum volueris. Non voluntas, quia
pius & juſtus eſt, & ſæpe profitetur, quod
mors hominis non eſt ſecundum ſuam voluntatem Nullus unquam pius pater, aut
clemens dominus, ita ſe durum exhibuit
erga fidelem filium vel ſeruum, ut quem
ſine diſpendio aut labore poſſet ſervare,
coram oculis ſuis ſibi fideliſſime obſequentem, dimitteret crudeli fame interire. De quibus alio in loco. Idcirco ergo
aptè dæmoni ſuadenti, ut à Dei obſequio
deſiſtas, & te convertas ad panes quærendos, reſponde: *Scriptum eſt, quia non in ſolo pane vivit homo, &c.* ita namque reſpondit Dominus tentatori: & ad hoc pugnat Imperator, ut milites diſcant. Idcirco
ſic reſpondet Dominus (inquit Hierony- *In cap. 4. Matth.*
mus) quia propoſitum erat, non vincere
tentationem potentia, ſed humilitate, quam
tu poſſes imitari. Non quaſi Deus (inquit *Lib. 4. in Lucam.*
Ambroſius) utitur poteſtate: quid
namque mihi proderat? ſed quaſi
homo, commune ſibi
arceſſit auxilium.

CCCCC 2 §. 35. Chri-

Digitized by Google

§. 35. *Chriſtus quæ diabolus petebat facere noluit, quia nihil inutiliter operatur, quem potentes imitari debent.*

¶ 121 *In Pſ. 90*

QUid magnum erat Domino Jeſu Chriſto (inquit Auguſtinus) de lapidibus panem facere, qui de quinque panibus tot millia ſatiavit? Unde tunc proceſſit panis? Fontes panis erant in manu Domini, &c. Quid ergo fratres, impoſſibile erat Domino de lapidibus panes facere? Homines fecit de lapidibus, dicente ipſo Ioanne Baptiſta, *Potens eſt Deus, de lapidibus iſtis, ſuſcitare filios Abrahæ.* (*Matth. 3. 9.*) Quare ergo non fecit? Ita inquirit Auguſtinus, quod & ſimiliter inquiſivit, expendens miraculum factum in Cana Galilææ. (*Serm. 41. de temp.*) Qui fecit, inquit, de aqua vinum, potuit facere de lapidibus panem: eadem enim erat potentia. Quare ergo non fecit? Ita ſimiliter quærunt Chryſoſtomus *a*, Rupertus *b*, & Petrus Chryſologus *c*, eſtque communis quæſtio, quam ſancti Patres proponunt, quam & D.Thom. *d* egregiè ſuſcepit explicandam. Mirum eſt namque, cur Chriſtus non fecerit, quod diabolus petiit, cum id poſſet facere ſine peccato: nam vere tempus erat opportunum, ut carni ſuæ refectionem præſtaret; & non minus eſuriebat ipſe, quam illi, qui poſtea illum ſequebantur in deſerto; quos cum vidit fameſcentes, nec panes ad manum ſubeſſe neceſſarios, non ſemel, ſed & iterum, manifeſtum edidit miraculum in panum productione, vel multiplicatione, ne deficerent in via. Communis tamen omnium Sanctorum reſponſio eſt, Chriſtum non feciſſe, quod diabolus petebat, quia nullatenus miraculum poterat utile eſſe ad diaboli ſalutem. Tam adæquate Chriſto Domino nomen Jeſu competit, quod Salvatorem ſignificat, ut nihil uſquam egerit, quod ad alicujus ſalutem non eſſet utile, vel expediens. *Dedit* quidem *ei omnia Pater in manus*, ut dixit Joannes, & ipſemet confeſſus dicens: *Omnia tradita ſunt mihi à Patre meo*: (*Ioa. 3. 3. Matth. 11. 27.*) ipſe tamen apertè profeſſus eſt, ſe illam inſignem potentiam accepiſſe, ad ſalutem noſtram procurandam, & dirigendam in vitam æternam. *Dediſti ei*, inquit, ipſemet de ſeipſo loquens ad Patrem, *poteſtatem omnis carnis, ut omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam.* (*Ioa. 17. 2.*) Alluſiſſeque aliquatenus viſus eſt ad id, quod de ſancto Joſeph prædixit Moyſes, quod de Chriſto Domino intelligit allegorico ſenſu Rupertus: *Quaſi primogeniti tauri pulchritudo ejus, cornua Rhinocerotis cornua illius, in illis ventilabit gentes, &c.* (*Deut. 33. 17. Lib. 2. in Deut. ca. 15.*) Pulchritudinem & fortitudinem ſancti Joſeph haud dubiè elegantiſſimè deſcribit. Pulchritudinem quidem depingit ſub typo primogeniti tauri, aut juvenci, agilis, venuſti, qui omnium oculos ad ſe trahit, ad quem videndum omnes concurrunt. Ita ſanè fuit Joſeph. quem pater ejus benedicens dixit *Ioſeph decorus aſpectu, filiæ diſcurrerunt per murum*: (*Geneſ. 49. 22.*) certè ad eum videndum, cum tranſibat. Et conſtat, inquit Rupertus, quia propter pulchram faciem, decorumque aſpectum ſic à domina ſua amatus fuit, juvenis decorus, velut a laſciviente vacca taurus juvenculus, & ſupra cæteros egregius appetitus eſt. Fortitudinem autem depingit, typo cornuum Rhinocerotis. Gravis difficultas eſt inter eos, qui animalium naturas ſcrutantur, quodnam animal ſit Rhinoceros: an ſcilicet ſit unum & idem cum Monocerote, aut Unicorne. Et quidem ſi propriè loquendum eſt, differunt valde: nam Rhinoceros eſt animal ferum, indomitum, fortiſſimumque, de quo Plinius *a*, Solinus *b*, latiuſque Strabo *c*: ſed excellentius Deus ipſe, qui loquens cum Beato Job *d*, ejus vires, indomitam feritatem & mores deſcribit. Hoc animal hiſce annis in Hiſpania vidimus deportatum ab ea inſula Indica, quæ Habana dicitur, ingenti corporis mole, tamque firma pelle, qualem dixit Ælianus, quod ægre jaculo poſſit penetrari, cornu unico tam ingentis fortitudinis, ut oportuerit illud ſecari, quia reſiſtere eidem nihil poterat.

¶ 122 Et quoniam cornu ſuper nares habet, vocatur Rhinoceros, quaſi dicas,

Na-

a Hom. 13 in Matth. b In c. 4. Matth. c Serm. 11. ad finem. d 3 p. q. 41. art. 4. ad 1.

a Lib. 8. cap. 20. b Cap. 43. c Lib. 16. d Iob 39.

Digitized by Google

Naricornis, quoniam Græcè Rhinos eſt naris, & ceros, cornu, ut Iſidorus *a*, dixit, de quo & Abulenſis *b*. A nobis autem vocabatur Habada, corrupto aliquantulum vocabulo Habanæ inſulæ, à quo fuit deductum. Unicornis autem eſt animal Indicum, quod & Monoceros vocatur, quaſi unicum habens cornu. Cujus duæ ſunt ſpecies. Prima vocatur aſinus, aut equus Indicus, de quo ex profeſſo Ariſtoteles *c*, Plinius *d*, & latius Philoſtratus *e*, qui virtutes illius cornu proſequitur, ſicut & Ælianus *f*. Altera vocatur, Bos Indicus, qui unicum etiam habet cornu, de cujus natura Plinius *g*, de feris Indicis agens, cujus cornu depingit Solinus *h*, quod longum ſit quaſi quatuor pedum, ſplendore mirifico: ejus figuram deſcripſit Ælianus *i*, de quo agit Cæſar *k*. Et hunc abſolute vocant quidam unicornem, ut videre eſt apud Albertum & Beatum Iſidorum, quos refert Paulus Iovius *l*. Et ita ſentire viſus eſt Genebrardus *m*, in illud: *Dilectus quemadmodum filius unicornium*. De iis omnibus diligenter ſatis recens Hiſpanus autor *n*. Cæterum in Scriptura ſacra, quaſi ſynonima ſunt hæc vocabula Rhinoceros, Unicornis, aut Monoceros, & interpres Latinus, nunc uno, nunc altero nomine indifferenter vertit, & promiſcue his nominibus utitur: & Septuaginta perpetuo Monocerotem aut unicornem tranſtulerunt. Ita Philippus Diaconus *o*, annotauit, quod & Albertus Magnus *p*, & Vincentius Bellovacenſis *q*, imo & illis antequior Beatus Iſidorus, docuerunt. Unde & Tertullianus *r*, Rhinocerotem, unicornem vocat. Igitur Moyſes de Ioſeph agens, expendenſque ejus fortitudinem, eam dixit ſimilem cornibus Rhinocerotis, aut unicornis. Sed dubium eſt, cur cum pulchritudinem Sancti Ioſeph comparaverit Moyſes primogenito tauri, non etiam ejus fortitudinem expreſſerit per ſymbolum cornuum tauri; fortiſſima enim etiam ſunt, adeo, ut per illa, fortitudo valida fuerit apud Hebræos præfigurata, ut quando falſus ille Propheta, cornua quaſi taurina efformavit, ad ſignificandam fortitudinem Regis Achab *ſ*, & ſimiliter quando viſa ſunt illa quatuor cornua *t*, quæ quantum conjicio, ſimilitudinem habebant cornuum tauri, quibus quatuor præcipuè vires & fortitudines ſignificabantur. Sed egregiè ſanctus Moyſes locutus eſt, quoniam etſi fortia ſint cornua tauri, totaque illius vis in cornibus ſita ſit, ſicut & omnium animalium cornigerorum, tamen longa eſt differentia inter cornua tauri, & cornu unicornis: nam cornua tauri nullatenus data ſunt à natura ad aliorum utilitatem, ſed potius eis utitur taurus ad aliorum exitium. Unde & venenata dicuntur, & experientia compertum eſt, quod ita ardent, & inflammant eum, quem petunt, ac ſi ignito ferro impeterent. At cornua unicornis, ad aliorum commodum & utilitatem data ſunt, ad venena ſcilicet depellenda: de qua re mira refert Philoſtratus, aliique autores, qui de eo agunt. Illudque communiter aſſeritur, quod cornu ſuum applicat ad aquas, veneno ſerpentum infectas, ut animantia alia bibere poſſint. Ita ergo ſe habuit Joſeph, qui poteſtatem quidem ſupremam à Rege Pharaone accepit, illa tamen non eſt uſus, niſi in bonum aliorum; neque enim inſævit contra fratres, qui eum vendiderant, neque in eos, qui eum maculare conati ſunt, ſed omnibus extitit beneficus: & potentiam quam illi conceſſit Rex, ad regni ipſius conſervationem omnibus modis convertit, ædificando horrea ad reſervationem tritici, diſtribuendo illud, ſervando populum, augendo Regias opes; & implendo ejus æraria. Quæ tandem factum eſt, ut corda omnium hominum, etiam eorum, qui in finibus terræ morabantur, ad ſe converterit, & ſuæ quaſi ſubjecerit voluntati. Hocque eſt quod dicit; *In ipſis ventilabit gentes uſque ad ultimum terræ.* Hæc quidem de Joſeph Moyſes dixit: ſed ut dictum eſt ex Ruperto, verius de Chriſto Domino illa
voluit prædicere, quem hac in patre egre- ¶ 113
gie ſanctus Joſeph præfiguravit. Fuit enim pulcher aſpectu, de quo dixit David: *Speciosus forma præ filiis hominum*; cujus pulchritudinem Sol & Luna mirantur, quam

a 12. *Ethy. ca. 2.*
b *In c. 23 Num. ante quaſt. 10.*
c *L. 2. de hiſtor. anim. ca. 1.*
d *Lib. 11. cap. 37.*
e *L. 3. de vita Apollonii.*
f *Lib. 5. cap. 23.*
g *Lib. 5. cap. 11. & l. 37. c. 11.*
h *Cap. 53.*
i *Lib. 7. cap. 3.*
k *Lib. 6. comment.*
l *Lib. 18. ſua hiſtor.*
m *In Pſ. 28.*
n *Hieronymus Huerta in annot. Hiſpa. ad lib. Plinii lib. 8. cap. 20. & 21.*
o *In Catena Iob 39*
p *Lib. 12. de anima lib.*
q *In ſpeculo mate. lib. 19. ca. 104.*
r *Lib. 3. contra Marcionem c. 18.*
ſ *3. Reg. 21.*
t *Zach. 1. 18.*
Lib. 3. de vita Apollonii.
Pſ. 44. 3.

Sponſa ſæpe in Canticis deſcribit. Ejus tamen fortitudo ſimilis dicitur cornibus unicornis, quam loquendi rationem tenuerat Balaam: *Deus adduxit illum de Ægypto, cujus fortitudo ſimilis eſt Rhinoceroti:* ubi quamvis Procopius credat, ſermonem fieri de populo Iſraëlitico educto de Ægypto, ſed verius de Deo ipſo, qui populum illum eduxit, locutus fuit, ut Gloſſa ordinaria ſentit; & ita explicari poſſe locum, docuerunt Lyranus, & Abulenſis. Et quidem Dei fortitudo dicta eſt ſimilis Rhinoceroti: aut unicorni, quia cornu potentiæ ſuæ, tantum eſt uſus in bonum electorum ſuorum, quos à tyrannide liberare volebat Si enim Pharaonem afflixit, populum Ægyptiorum vexavit, mare aperuit, Ægyptios ſubmerſit, Manna pluit, aquam de ſilice extraxit; omnia in bonum populi ſui operatus fuit. Gloſſa tamen de Chriſto ſermonem fieri credit, qui venit liberare populum ſuum de crudeli dæmonis tyrannide & ſervitute. Ille ſane maxima venit cum potentia, de quo dictum eſt: *Ecce Dominus in fortitudine veniet.* Sed hæc ſimilis dicitur fortitudini Unicornis, quia non ea utitur, niſi in bonum & utilitatem eorum, qui ſaluari poſſunt, ad pellendum venenum infidelitatis iniquitatis. Unde cum Apoſtoli eum excitarent, ut potentia ſua uteretur in ultionem Samaritanorum, qui eum noluerunt excipere, reſpondit: *Neſcitis cujus ſpiritus eſtis: filius hominis non venit animas perdere, ſed ſaluare.* Similiter cum impii Phariſæi acceſſerunt, petentes, ut poteſtatem ſuam oſtenderet, faciendo miracula de cœlo, quæ nullius futura erant utilitatis, nullatenus eis acquievit; ſicut nec Herodi petenti miracula, tantum ad vanam curioſitatem & ad ſolam oſtenſionem potentiæ. Certe non uſus fuit poteſtate ſua, niſi ad ſalutem & vitam. Hoc illud eſt, quod diximus ab eo expreſſe dictũ: *Dediſti ei poteſtatẽ omnis carnis, ut omne, quod dediſti ei, det eis vitam æternam.* Quod hoc loco dicit: *Omne quod dediſti ei*, eſt, quod Moyſe, dicit, *Cornua* in plurali, quo nomine omnis potentia deſignatur. Ex quibus Rupertus *a* ſoluit argumentum, quod Beatus Ambroſius *b* indicat, & indiſſolubile viſum fuit R. Heliæ, contendenti, verba Moyſi, non poſſe de Unicorne intelligi: nam Moyſes dixit in plurali, cornua, at Unicornis non niſi unicum habet cornu. Cum dixerit, cornua, inquit Ambroſius; quomodo poſuit Unicornium, requirendum eſt. Et quidem nonnulli reſpondent, quod ſingulare Rhinocerotis ponitur pro plurali, quaſi diceret, cornua Rhinocerotum: ſicut è contrario dicere ſolemus, cornu tauri, pro cornua. Alii cenſent Unicornem duo cornua habere. Ita Martialis geminum cornu tribuit Rhinoceroti, quaſi ocularus teſtis Lenius Marcilius credit duo cornua eſſe Rhinoceroti, alterum minutum, quod quaſi pro nihilo habetur, alterum præcipuum, cujus ſolius habetur cura. Ita ſenſit Genebrardus, & citat in hanc ſententiam Juſtinum martyrem, & Clementem Alexandrinum. Melius tamen reſpondet Rupertus Moyſen cornua in plurali dixiſſe, quia omnem Chriſti potentiam voluit exprimere, quaſi diceret: Ejus omnes vires, omneſque potentiæ, ſimiles ſunt viribus, quas Unicornes habent in cornibus. Si itaque ingredi velis potentias Domini, ſicut David, invenies omnes eas in bonum & utilitatem noſtram ordinatas, ut nihil egerit, niſi quod noſtræ ſaluti fuit utile, quod expediens erat ad Dei gloriam, & venenum peccatorum propulſandum. Unde & apte ſubintulit (inquit Rupertus) *In ipſis ventilabit gentes:* id eſt, gentes ſibi ſubjiciet, cui dictum fuit: *Dabo tibi gentes in hæreditatem, &c.* Ex iſto principio ſancti Patres difficultatem propoſitam explicant. Chriſtus quidem miracula fecit, quando id expediebat ad ſalutem. Idcirco, ut annotarunt Auguſtinus, *a* & Rupertus, *b* aquam in vinum coram diſcipulis ſuis convertit, quia id intendebat, quod ibidem ſubjungit Ioannes: c *Manifeſtavit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli ejus.* Filium Viduæ ſuſcitavit, quia per miraculum id futurum erat, quod *omnes timuerunt Deum dicentes: Propheta magnus ſurrexit in nobis, &c.* Lazarum à monumento vocavit, quia multi erant credituri in eum; & inde

Num. 23. & 24. — *Apud gloſſam.* — *Eſai. 40. 10.* — *Lucæ 9. 55.* — *Ioan. 17. 2* — a *Lib. 2. in Deut. c. 15* — b *Lib. de Benedict. cap. 11.* — *In Amphit. 22.* — *In Pſ. 28.* — *Dial. cont. Tryphon.* — *Lib. 1. Pedagog. c. 4* — *Pſ. 70. 16* — *Pſ. 2. 8.* — *Pſ. 124* — a *Ser. 41. de temp.* — b *In c. 4. Matth.* — c *Ioan. 2. 11.* — *Luc. 7. 16.* — *Ioan. 11.*

Digitized by Google

inde ſibi ad paſſionem pro noſtra ſalute
Ioan. 4. iter parabat Reguli filium jam expiran-
tem, miraculoſe ſanavit, quoniam *creditu-*
rus erat Pater, & domus ejus tota, &c.
Nunc autem ſi miraculum faceret, quod
diabolus petebat, nulla utilitas poterat ſpe-
rari, quin potius diabolus eum agnoſcens,
nullatenus contra eum agere auſus fuiſſet.
1. Cor. 2. 8 Et ſi ipſum *agnoviſſet, nunquam Dominum*
gloriæ crucifixiſſet, ut ait Paulus. Poteſt
Serm. 11. (inquit Beatus Petrus Chryſologus) de la-
pidibus panes facere, qui aquas convertit
in vinum; ſed ſigna fidei ſunt præſtanda,
non dolis; credenti danda ſunt, non ſunt
danda tentanti, & facienda ſunt ad peten-
tis ſalutem, non ad facientis injuriam. Dia-
bole tibi, ad quid ſigna, cui totum reſtat
ad pœnam, cui & ſigna proficiunt ad rui-
nam? Expendit ad hoc inſtitutum Beatus
27 Mora. cap. 14. Gregorius, quod de Paulo ſcriptum eſt, qui
cum perveniſſet ad inſulam Melitæ, inve-
niſſetque Publium patrem Principis, id eſt,
prætoris aut gubernatoris inſulæ, magnis
Act. 28. 8 *febribus & dyſenteria vexatum jacentem,*
cùm oraſſet & impoſuiſſet ei manus, ſalva-
vit eum: qui nihilominus ægrotanti Timo-
theo, non per miraculum voluit ſubveni-
re, ſed dixit: *Modico vino utere propter ſto-*
machum tuum, & frequentes tuas infirmi-
1. ad Tim. 33. *tates.* Quid eſt Paule, inquit Gregorius,
quod ægrotum infidelem, orando ad ſalu-
tem revocas, & tamen adjutorem Evange-
lii more medici, per alimenta curas? niſi
quod idcirco fiunt exteriora miracula, ut
mentes ad interiora perducantur, quatenus
per hoc, quod mirum viſibiliter oſtendi-
tur, ea quæ admirabiliora ſunt, inviſibilia
credantur. Signo quippe virtutis pater Pu-
blii ſanandus fuerat, ut mente reviviſceret,
dum miraculo ad ſalutem rediret: Timo-
theo autem adhibendum foris miraculum
non erat, qui jam totus intus vivebat. Ita
Gregorius, ex quibus tandem infert: Quid
eſt ergo mirum, ſi propagata fide, crebro
miracula non fiunt, quando hæc ipſi quo-
que Apoſtoli, in quibuſdam jam fidelibus
Hom. 13. non fecerant? Docet nos Chriſtus hoc ipſo
in Matth. (inquit Chryſoſtomus) ut etiam ſi aliquid
facere poſſimus, nihil tamen vel abſque
ratione, vel cum aliqua vanitate faciamus:
quod egregie proſequitur Cyprianus, do- *Libr. de*
cens, non opera noſtra metienda eſſe ex *Diſcip. &*
potentia, ſed ex utilitate: nec enim facien- *habitu*
da ſunt omnia, quæ potes, ſed ea, quæ ex- *virginum.*
pediunt. Non ex eo laute comedendum,
quia divitiis abundas, non ex eo nimis ve-
ſtium cultui intendendum, quia facultates
habes: non ex eo contra inimicos agen-
dum, quia potentia præſtas, qua potes eos
deſtruere. Hoc impiorum proprium eſt,
qui dicunt: *Sit fortitudo noſtra, lex juſti-* *Sap. 2. 11*
tiæ. Non id omne juſtum æſtimemus,
quod poſſumus. Non omne, quod po-
teſt, fieri debet, inquit Cyprianus, cum
ſcriptum ſit: *Omnia licent, ſed non omnia* *1. Cor. 6.*
expediunt: omnia licent, ſed non omnia æ- *13.*
dificant. Habeat ſe homo ſicut Unicornis,
qui cornu coram oculis habet, ut nulli rei il-
lud applicet, quam non utroq; oculo con-
ſpiciat, quia ita quivis homo potens, agere
debet, ut ad nullam rem extendat poten-
tiam ſuam, niſi prius attente videat, quæ-
nam utilitas inde ſequatur, quidnam com-
modi vel incommodi inde poſſit oriri: &
ſi nihil utilitatis deprehendat, contineat
potentiam ſuam, imitans Deum & natu-
ram, qui nihil faciunt fruſtra. Si autem ita
potentia exercenda eſt, ut nulli rei ſine uti-
litate applicari debeat, quanto minus erit
applicanda rebus illicitis, & quæ ſalutem
deſtruunt? Chriſtus non ſolum non fa-
cit, quod eſt contra ſalutem,
ſed nec id, quod verè ad
ſalutem non con-
ducit.

§. 36. *Suſ-*

Digitized by Google

§. 36. *Sufficiens ratio, ne Chriſtus faceret, quæ Diabolus petebat, fuit eſſe inimicum: cui in æternum credendum non eſt.*

¶ 125 ALiam aſſignant rationem S. Patres, cur Chriſtus noluit facere, quod diabolus petebat, quamvis poſſet, quia ſcilicet ille eſt inimicus perpetuus, & perennis hoſtis, hoſtile perpetuo cor gerens. *Hom. 5. ex variis in Matth.* Fas non erat (inquit, Chryſoſtomus) Dominum voluntati diabolicæ obtemperare, quam profitebatur inimicam; ita enim natura comparatum eſt, ut multa agamus ad petitionem amicorum, ex eo ſolum, quod amicitiæ lex requirit, ut quantum poſſumus, illis morem geramus. Multa itidem, quæ licite, & libere facere poſſemus, ex eo ſolum dimittimus, quod ſcimus ab inimico noſtro expoſci & deſiderari; & hoc ipſo ea negamus, quod ab hoſte noſtro expetuntur, cui nullatenus volumus obtemperare aut complacere. Nec enim juſtum videtur, ut homo ei gratum reddat obſequium, quem toto conatu ſuam perditionem, & exitium procurare novit. Si ergo ſufficiens ratio ad aliquid denegandum judicatur, quod qui petit, eſt inimicus crudelis, ſufficiens ratio ad negandum, quod diabolus petit eſſe poſſet, quod is inimicus hoſtiſque noſter eſt, qui noſtrum ſitit ſanguinem, & nihil ducit dulcius, quam ultimum nobis inferre exitium. Hanc rationem inſinuat Auguſtinus, docens, Chriſtum nequaquam feciſſe, quæ diabolus petebat, quia tentatoris inimici petitiones contemnendæ ſunt: & eam ex profeſſo *Ser. 4. de verb. Domini.* expendit Chryſoſtomus, demonſtrans, quod quamvis non eſſent paratæ pœnæ iis, qui diabolo obſequuntur, vel ex eo ſolum *Hom. 29. ad popul.* deberemus, illi aliquid petenti non complacere, quod eſt hoſtis crudelis, omnibus modis curans, & procurans, ut æternis pœnas incurramus. Convenerunt aliquando aliqui ſancti Monachi, inter ſe de rebus ſpiritualibus conferentes, eaque apud illos interpoſita eſt converſatio, quodnam efficax eſſet remedium, ad revincendas omnes diaboli tentationes. Quidam dicebar, quod ſe mortis muniebat memoria, & conſiderabat, quod cito erant tranſitura omnia, &c. Alter, ſe pœnarum infernalium conſideratione roborari fatebatur. Tertius, judicii extremi metum & terrorem opponendum tentationibus inimici, tanquam remedium validum credebat. Sicque ſinguli, quod in animo erat, exponebant. Concluſit tamen converſationem ultimus, dicens: hoc ſibi maximum remedium, cum tentationibus urgebatur, conſiderare; quiſnam eſſet, qui eum excitabat, qui cum eo loquebatur, petens & ſuadens illicita: & hoc ipſo quod expendebat hunc dæmonem eſſe, inimicum, impium, crudelem, vilem, perpetuæ damnationis ſententia condemnatum, ejus pellebat tentationes, dicens: Nunquid ego, qui à Deo creatus ſum ad gloriam poſſidendam, & ab ipſo adoptatus in filium, huic vili mancipio, omnibus bonis privato, omni iniquitate repleto, obſequi debeo? Ex quibus progreditur Chryſoſtomus, ad reprehendendam hominum nequitiam, inurbanam, & inverecundam, quod Deo loquenti, petenti, roganti aliquid à nobis fieri, non obtemperamus, qui eſt Rex, Dominus, Pater, Amator noſtri, ut vitam pro nobis vere poſuerit, & ſanguinem pro nobis dederit; cui vel hoc ſolo nomine deberemus obtemperare: & dæmoni inimico, crudeli, acerboque hoſti, qui nos genuſque noſtrum perdidit, & perpetuo id ipſum procurat, deformi, vili, & omnibus malis repleto, vel ſolo verbo excitanti, ſtatim obedimus, ut vel hinc ſolum nos æterna damnatione dignos probaturus ſit in

¶ 116 Dei judicio ipſemet inimicus: quem Cyprianus conſiderat, tunc proclamaturum *Lib. de Eleemoſyna.* coram judice cõtra nos: Ego pro iſtis, quos mecum vides, ô Judex æquiſſime, nec alapas accepi, nec flagella ſuſtinui, nec crucem pertuli, nec ſanguinem fudi, ſed nec Regnum illis cœleſte promitto, nec ad paradiſum revoco: & tamen mihi loquenti crediderunt, excitanti conſenſerunt, roganti morem geſſerunt, &c. Quod & ſimi-

liter

Ser. contra Iuda. Paga. & Arianos tom. 6. liter conſideravit Auguſtinus, de quo alibi. Quando ergo iſte inimicus id peteret, quod nos alias ex Dei vel Eccleſiæ præcepto aut conſilio agere debemus, agendum quidem illud eſſet, non quia inimicus id petit, ſed quia Deo & Eccleſiæ debemus obtemperare: quando tamen nulla utilitas inde conſequeretur, vel ex eo ſolum agendum non eſſet, ne complaceremus illi: quanto minus quando inde nocumentum maximum nobiſmetipſis inferimus, agendo ea, ad quæ excitat ille? Hæc omnia breviter complexus eſt Theo-
In cap. 4. Matth. phylactus. Quod peccatum erat, inquit, facere lapides panes? Quia (inquit) audire diabolum in aliquo, peccatum eſt. Hanc tamen rationem profundius ſancti Patres
a 2. de doct. Chriſt cap 2.3. expendunt, ſignanter Auguſtinus *a*, Chryſt. *b*, Euthym. *c*. Certe divina eſt illa Spiritus ſancti admonitio, quud non
b Hom. 13 in Matth. ſtatim cuilibet aliquid dicenti, homo cre-
c In ca. 4. Matth. dere debet. *Qui cito credit, levis eſt corde, & minorabitur*, id eſt, minuetur; pro-
Eccl. 19. 4. culdubio omni bonorum genere: perdet enim multos amicos, ſi credit cuicunque contra illos loquenti, perdet famam & honorem, quia ab omnibus reputabitur levis; bona itidem ſua expendet, credens omni ſuadenti eorum expenſionem. Signanter autem Spiritus ſanctus totus eſt in ſuadendo, quod nullatenus credendum eſt inimico, quantumcunque ea proponat, quæ nobis expedire videntur, quantumvis inſinuet, quod bonum noſtrum intendit, & quærit, noſtræque ſaluti conſulit. *Ne credas*, inquit, *inimico tuo in æter-*
Eccl. 12. 10. *num: ſicut enim æramentum æruginat nequitia illius*. Id eſt, nunquam credas inimico tuo, quia etſi bona proponere videatur, ſed illa in tui detrimentum ceſſura crede. Vas ex ære confectum, etſi ſecundum exteriorem ſpeciem videatur ſplendere, ſed nequaquam ei credimus aliquem excellentem liquorem, quoniam interior ejus natura ſemper ex ſe emitrit æruginem, ideoque ſtatim corruptum invenies, quod in illo repoſueris. Ita ſi inimicus videatur amicitiæ ſignis ſplendere, & conſulere, quæ nobis videntur oportuna, ſed cor ejus perpetuo profert contra nos odium, quo exitium noſtrum deſiderat. Unde poſtquam late hæc proſequitur Spiritus ſanctus, ſubdit, quod etſi cum lachrymis aliquid petat, quamvis amicabilia verba proferat, nunquam ei credamus; nam malum noſtrum intendit, & ſubverſionem noſtram, quam ut inferat, dulciter loquitur. *In* *Eccl. 12.*
labiis ſuis indulcat inimicus, & in corde ſuo *15.*
inſidiatur, ut ſubvertat te in foveam. In oculis ſuis lacrymatur inimicus, & ſi invenerit tempus, non ſatiabitur ſanguine, & ſi incurrerint tibi mala, invenies eum illic priorē, & quaſi adjuvans ſuffodiet plantas tuas, caput ſuum movebit & plaudet manu. Hæc quidam rigorem litteræ expendentes, credunt intelligenda de inimico, qui jam fuit reconciliatus, à quo cavendum eſſe monet Spiritus ſanctus. Cui illud celebre dictum Senecæ concinit: Nunquam fidelem credas tibi, quem ex inimico amicum habueris. Quod Scripturæ ſacræ hiſtoriis fit apertum: David enim credidit Abſaloni, ſibi ex
inimico reconciliato, cum dixit ei: *Vadam* *2. Reg. 15*
& reddā vota mea, quæ vovi Domino in He- *7.*
bron, &c. Et dixit Rex: Vade in pace: & ſurrexit & abiit in Hebron, ubi crudelem con-
tra patrem rebellionem excitavit. Similiter *1 Mac. 13*
& Triphon ſimulata amicitia occidit An- *1. Mac.*
riochum adoleſcentem, & ſtrenuiſſimum *16. 13.*
ducem Jonatham circumvenit, & interfe- *1. Mac 2*
cit. Eademq; ratione Ptolemæus Simonem *65.*
illum, quem Mathathias vocaverat. Virum conſilii, ejuſque filios peremit, poſtquam ab inimicitia ad amicitiam videbatur revocatus. Sed vere credo ſermonem eſſe de eo, qui vere inimicus eſt, qui ſemper nocere intendit, & ad hoc amicabilia verba pro-
ponit: ut videatur alludere ad factum Joab, *2. Reg. 3.*
qui cœpit amicabiliter loqui ad Abner, & verbis amicabilibus eum perduxit ad medium portæ, & locutus in dolo, percuſſit eum. Aut vero, ad factum impii illius Iſmahel, de quo narrat Jeremias, quod ibat *in-* *Ierem. 41.*
cedens & plorans, quaſi compatiens viato- *6.*
ribus, quibus viam oſtendere volebat, & ſuo ploratu ſeduxit octoginta viros, quos omnes miſere interemit. Veriùs autem credo ſermonem eſſe de dæmone ipſo, aliiſq;

Digitized by Google

inimicis animæ, carne videlicet & mundo. Certe dæmon ſequiſſime loquitur nobis in dolo. *In labiis ſuis indulcat inimicus* iſte, id eſt, labiis ſuis dulcia profert verba. *In oculis ſuis illacrymatur inimicus iſte*, id eſt, maxima noſtri compaſſione ſe commotum exhibet, quod duram ſuſtineamus abſtinentiam, quod carnem diro flagello percutiamus, quod honorem noſtrum deſpiciamus; repræſentat, ſe noſtrum quærere commodum in furto, noſtram utilitatem in mendacio, noſtram voluptatem in luxu; dulcia verba profert, hortans, ut carni indulgeamus, noſtræ vitæ conſulamus, voluptatem capiamus, &c. ſed *in corde ſuo inſidiatur, ut ſubvertat te in foveam.* Ille eſt, qui cum tempus mortis advenerit, cum mala te circundabunt, *invenies eum illic priorem*, ad te accuſandum & lacerandum: ille cum te viderit damnatum, *caput ſuum movebit, & plaudet manu.* Quod in illa prima collocutione, quam ad Patres noſtros habuit, videre licet. Amicabilia enim verba viſus eſt miſcere, indicans quod eorum deſiderabat bonum, immortalitatem, deitatem ſapientiam, &c. & tamen poſtea firmus ibidem permanſit, quaſi accuſaturus eos, qui ſibi crediderant. Unde & Serpens nec ab eis diſceſſit, quem cum Deus accederet, adhuc ibi præſentem, quaſi juxta eos, ſcri-
¶ 128 ptura commemorat. Hoc ergo Chriſtus Dominus ſæpe docere viſus eſt, ut nunquam dæmoni credamus. Unde & etiam
Luc. 4. aliquando vera dicenti, *præcepit ei, ut taceret:* nunc que nequaquam ei conſenſit, repræſentanti amicabilibus verbis, quod ad ſui refectionem ex lapidibus panes fieri at-
Hom. 13. tentaret. Eſuriit (inquit Chryſoſtomus)
141 & non obedit imperanti, nos profecto erudiens, ne unquam diabolo credamus. Quia enim primus homo hinc offendit Deum, legemque tranſgreſſus eſt, ex abundanti te docet, quod etſi non tibi prævaricationem ille præcipiat, nec ſic quoque eſſe credendum. Et quid dico prævaricationem? etiam ſi utile aliquid dæmones loquantur, nec ſic
Luc. 4. quidem illos debes audire. Sic enim etiam
Act. 16. illos dæmones loqui vetuit, qui eum Dei filium prædicabant, & Paulus rurſum ipſum inclamantes increpavit, & certè erat utile, quod dicebant, ſed magis eos, magiſque deprimens, eorumque inſidias deſtruens exagitabat; ſalutaria quoque dogmata prædicantes, undique eorum ora claudens & tacere præcipiens. Idcirco ne tunc dictis quidem ejus annuit Chriſtus, ſed quid ait? *Non in ſolo pane vivit homo.* *Hom. 9.*
Ita ille. Similia annotavit Baſilius expen- *quod*
dens illud; *Inimicitias ponam inter te & Deus ma-*
mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius, lorum non
ipſa conteret caput tuum. Perpetuas hic ini- *ſit cauſa.*
Gen. 3.15. micus nobiſcum ducit inimicitias, caputque ejus plenum eſt dolis. Et quamvis ita loqui videatur, ut utilitatem noſtram videatur optare, vere tamen intendit nos decipere.
Idcirco vociferatur Apoſtolus: *Ne circum- 2. Cor. 2.*
veniamur à Satana, non enim ignoramus 11.
cogitationes ejus. Videturque alludere velle ad illud: *Ne comedas cum homine invido, & Prov. 23.*
ne deſideres de cibis illius: comede & bibe, 6.
dicet tibi, & mens ejus non eſt tecum, cibos quos comederas evomes; quæ verba myſticè expendens Ianſenius, Rectè, inquit, per invidum iſtum, & parcum, diabolum intellexerimus, noſtræ ſaluti invidentem, qui etſi favere nobis videatur, dum ad mundi voluptates nos invitat, animo tamen eſt à noſtra felicitate alieno. Proinde ne deſideret de cibis illius, id eſt, dè voluptatibus mundi, ad quas pertrahit: quod ſi fecerimus, evomendum aliquando, quod ſumpſerimus, ſive nunc per pœnitentiam, ſive poſtea per pœnam. Tuncque illud erit quod dictum eſt à Propheta: *Vomitus igno- Hab. 2.16*
minia, ſuper gloriam tuam; id eſt, major erit tunc pœnæ vomitus, quam ſit nunc delectationis ſuavitas & voluptas.

§. 37. *Diabolus ſemel victus ad acrius tentandum ſe convertit, cujus cor conſtringitur ſicut malleatoris incus.*

Tunc aſſumpſit eum Diabolus in ſanctam civitatem, & ſtatuit eum ſuper ¶ 129
pinnaculum templi. Sub Leviathan aut Balænæ ſpecie dæmonem omni ex parte Deus depinxit, ut ſæpe dictum eſt: & qui ejus partes ſigillatim deſcribit, ſingulariter

Iob 41.15 ter cor deſcribendum aſſumpſit, & quis ſit
illius effectus. *Cor*, inquit, *ejus indurabitur*;
id eſt, durum eſt, *tanquam lapis, & con-*
a L. 3. de parti. anim. cap. 4. *ſtringetur, quaſi malleatoris incus.* Cor in
animalibus, ut Ariſtot. *a*, & Plinius *b* di-
b Lib. 11. cap. 37. xerunt, carneum eſt, & nervoſum, quippe
cum in illo validius vis animalis & ſenſiti-
va debeat vigere: Cetus tamen, ut Plinius
obſervat, cor habet duriſſimum, rigidum,
& hirſutum, ut totum oſſeum, lapideum,
ac ferreum videatur; imo duritiem tenens
incudis, qui quo validius percutitur, majo-
In cap. 41 Iob. rem duritiam contrahit. Et quidem D.
Tom. aliique autores, hoc ideo de ceto di-
ctum credunt, quia cetus aut Balæna tali
cordis audacia ob ſuam fortitudinem præ-
ſtat, ut neque tempeſtatibus, neque maris
ictibus, aut agitationibus, quibus cæteri piſ-
ces concutiuntur, & debilitantur, aliquate-
nus cedat, quin potius majori tunc fertur
agilitate. Ex quo ſequitur, quod Deus ſub-
Iob 41.16 dit: *Cum ſublatus fuerit, timebunt Angeli,*
נשא *& territi purgabuntur*. In Hebræo verbum
Naſa, quod cum puncto, Ciboleth, ſignifi-
cat elevare, aut altum erigere, quia ut B. Iſi-
dorus explicat, cum cetus caput elevat, aut
ſuper aquas quaſi aſſurgit, ſummo timore
afficiuntur navigantes, quos Angelos id
eſt, nuntios, hinc inde diſcurrentes, vocat:
In Hebræo, *Elohim*, id eſt, fortes, & poten-
tes, *timore purgabuntur*. Quidam de purga-
tione peccati accipiunt, quia fortiores navi-
gatores, cum vident cetum in aquis ele-
vantem caput, ſe totos ad Deum, propter
timorem, quem concipiunt, convertunt,
& quaſi in mortis periculo conſtituti, de
purgandis peccatis per contritionem cogi-
tant. Cum puncto autem, Siboleth, verbum
Naſa, ſignificat percutere, vel deſtruere, ut
ſit ſenſus, quod cum percuſſus fuerit, vel
gravi ictu impetitus, timebunt vehementer
fortiſſimi milites, qui eum percuſſerunt,
ſcientes illius beſtiæ implacabilem rabiem,
& quod quantò majori impetu percutitur,
majori rabie contra percutientes excitatur,
mare de novo conturbans, & fluctus com-
movens, ut in vitæ periculo ſe conſtitutos
timeant. In hujuſmodi ergo ceti conditio-
nibus, dæmonis qualitates mire voluit ex-
primere; cujus voluntatem, cordis nomi-
ne, ſecundum Scripturæ ſacræ phraſim,
nobis eleganter aperuit. Hæc enim in ma-
lo ita obſtinata obdurataque eſt, ut nullis
ictibus frangatur, aut emolliatur; quin po-
tius, quo validius percutitur, durior reddi-
tur. Ex quo id evenit, quod protinus ſub-
citur: *Cum ſublatus*, id eſt, percuſſus *fuerit,*
timebunt Angeli & territi purgabuntur. Et
merito quidem, tunc majori timore pavent
Sancti viri, cum validiori ictu aut vulnere
inimicum illum percuſſerint. Quãdo nam-
que aliquis, contra illum inimicum agit,
qui quo validius fuerit percuſſus, magis
debilitantur ejus vires, & enervantur cona-
tus; ad majorem inimici percuſſionem mi-
nus timet: ſed quando talis eſt inimicus,
quod ad majorem percuſſionem magis au-
gentur ejus conatus, magis roboratur viri-
bus, validiuſque congreſſurus aſſurgit, cer-
tè majorem percuſſionem, major timor
conſequitur. Taliſque eſt hic inimicus no-
ſter, qui non frangitur ictibus, non cedit
percuſſionibus: quod in eo, quod ſubditur,
indicatur: *Cum apprehenderit eum gladius,* *Iob. 41.17*
ſubſiſtere non poterit, neque haſta, neque tho-
rax. Omnia fere bellica inſtrumenta, qui-
bus milites in bello uti ſolent, Deus ibi re-
cenſet, gladium, lanceam, vibrantem ha-
ſtam, thoracem, arcum, ſagittas, fundam,
malleum, jacula ærea, &c. quibus omnibus
quantumcumque inimicus hic percutiatur,
nequaquam perit, quin potius ad majores
congreſſus ſeipſum excitat. Gladius qui
contra eum admovetur, *non ſubſiſtit*, id ¶ 130
eſt, non prævalet: nec enim poteſt gladius
illum diſcindere, aut enervare. Quando *Iud. 3.22.*
Aod percuſſit Regem Eglon, obſervat Spi-
ritus S. quod *non eduxit gladium ſed ita ut*
percuſſerat reliquit in corpore. Et merito
quidem; quippe cum unicus illius ictus,
ſufficiens fuerit, ad occidendum Regem.
Similiter cum Joab gladio percuſſit Amaſ-
ſa, *ſecundum vulnus non appoſuit*, nec ap- *2. Reg. 20. 1.*
ponere curavit, quia primo ictu illum con-
fecit. At non talis eſt inimicus noſter, in
quem etſi divini verbi gladium diſtringa-
mus, non omnino eum conficimus, aut oc-
ciſum relinquimus; quin potius valide per-

aptum concentum ad exhilarandum, nunc ad affligendum & fiſtula, quæ nunc vocem acutam reddit, motu pulſantis ſtatim reddit gravem. Ita ſe habuit Deus, qui mundum tanquam organum compoſuit variis fiſtulis diſtinctum, dum varias naturas rerum in eo conſtituit, quarum quælibet in ſe ſuas qualitates ſervat & tenet. Sed mutantur illæ ad nutum Dei, ut verè calefaciat per aquam frigidam & glaciem, & comburat per nivem, & congelet per ardentem ignem: In aqua conſervet agreſtia, & natantia in terra arida, unde ſubdit: *Agreſtia in aquatica convertebantur, & quæcunque erant natantia in terram tranſibant.* Et quidem novimus ranas, quæ morantur & natant in aquis, in terram tranſiſſe, quia exeuntes, ut ait Carthuſianus de fluviis & paludibus venerunt per ſiccam terram ad domos Ægyptiorum, & interiora cubicula etiam Regis repleverunt, ibique vere conſervabantur. Quando agreſtia in aquis egerint, non conſtat apud omnes: certum eſt tamen id revera accidiſſe, fuiſſeque vel viſu ipſo omnibus conſpicuum ſicut hoc in loco dicitur: *Ignis in aqua valebat ſupra ſuam virtutem, & aqua extinguentis naturæ obliviſcebatur. Flammæ è cōtrario corruptibilium animalium non vexaverunt carnes coambulantium.* Certè qui toties hoc factum inculcat & repetit, aperte indicat, velle, ut illud à nobis conſideretur, quod ignis nutriebatur ab aqua, & aqua non ſolum non extinguebat ignem, ſed vivum illum conſervabat. Quod dictum eſt, vel propter animalcula illa immiſſa à Deo, ad punitionem Ægyptiorum, quæ quantumvis flammæ fulminum domos incenderent, talia tamen conſervabantur animalia: aut ſermo eſt de jumentis Iſraëlitarum, quę cùm verè eſſent inter Ægyptios flammæ ardentes à Deo miſſæ, conſumenteiq; Ægyptios, non conſumebant Iſraëlitarum pecora. Itaque flammæ illa ſervabant, quæ occiſura videbantur. Et ut hanc Dei potentiam magis intelligeremus, ſubdit: *Nec diſſoluebant ſicut glaciem, bonam eſcam.* Vocat bonam eſcam ipſum Manna, quod vocaverat eſcam Angelorum: hanc exiguus radius Solis minimo calore diſſoluebat & liquefaciebat, majori facilitate, quam diſſoluitur & liqueſcit glacies, aut nix ad ignem: & nihilominus ingens ardentiſſimaque ignis flamma non ſolum non liquefaciebat eam, ſed coquebat potius, ut patet ex Scriptura ſacra. Certè res miranda. Multo enim vehementius & validius poteſt liquefacere globulos glaciei flamma ardentiſſima ignis, quam Solis ardentiſſimus æſtus: & nihilominus grana illa Manna, à minimo Solis radio liquefiebant, & à ſumma ardentiſſimaq; ignis flamma non ſolùm non liquefiebant, ſed potius duriora reddebantur & concoquebantur. Ad quidnam hoc? ut intelligerent omnes, quomodo Deus per id, quod maximè liquefactivum eſt, non ſolum non liquefaciat, ſed rem reddat duriorem. Agit namq; unaquæque res id, quod ipſe eidem præſcribit, etſi contra particularem naturam rei videatur. Hocque voluit Deus, ut omnes intelligerent, quod poterat per ignem ſervare glaciem, & per nivem conſervare ignem, & per id, quo res videbatur abſumenda, eam nutrire, roborare, & perficere. Et certè non alienum videtur ab hoc inſtituto, quod David cecinit: *Qui dat nivem ſicut lanam:* quorum verborum varius eſt ſenſus. Egregiè tamen B. Baſilius: Inexpugnabilem, inquit, & infinitam Dei potentiam exprimit, quod & nondum exiſtentes eſſentias mutat, & cuicunque rei valde adaptat: licet enim immotis naturæ finibus ligentur, hi tamen quando ei placent ſoluuntur & aliquando ipſas eſſentias immutat, aliquando manentes ad aliam operationem transfert: Ita ille. Cujus mentem explicare viſus eſt Genebrardus, docens, verè oportere terram calefieri, ut generet & producat herbas ac fructus: nam calor eſt principium generationis mixtorum. Deus autem volens calefacere terram, nive eam operit. Etſi enim illa frigidiſſima ſit, tamen dum halitus & expirationes terræ cohibet, ei calorem internum conciliat, & vim maximam fœcunditatis indit, inſtar lanæ, quę calefacit & fovet corpus pecudis; unde dicitur lætare, id eſt, fœcundare ſegetes, apud Poëtam. Ne verò, inquit Baſilius, inſenſatorum

¶ 110

Pſal. 147 16.

Schol. in Pſal. 147

In Pſ. 147

torum quiſpiam omnia hæc nudæ naturæ tribuat, ſubjungit: *Emittet verbum ſuum, & liquefaciet ea*, id eſt, mandatum ejus hoc facit, non natura ventorum. Itaque ſecundum ejus mandatum res omnes operantur, & ipſe nive ad calefaciendum utitur, & igne aliquando ad refrigerandum; aliquando per medicamenta, quæ ſalubria videntur, infirmat; aliquando per res quæ noxiæ
4. Reg. 20 judicantur ſanat. Curavit Ezechiam maſſa ficorum, ulceri applicata, quæ ſecundum medicinæ regulas propter calorum ficorum erat exitium allatura, tamen verbi Dei jubentis virtute, integram ſanitatem addu-
Num. 21. xit. Serpentum æneum juſſit exponi oculis eorum, quos morſus ignitorum ſerpentum infecerunt, cùm ſecundum naturam conſpectus æris exitium afferat taliter affectis: & nihilominus verè quod ad mortem videbatur eſſe, vitam ſervabat. Sanctum Ioſeph ad regnum per captivitates, carceres, vincula & infamiam provexit. Et hujuſmodi ſunt innumera, ut intelligamus, Deum per mortem poſſe vivificare, per paupertatem ditare, per venenum ſanare, & per famem & jejunium vitam ſervare, & alere, quacunque re ſibi bene viſa, aut à ſe conceſſa. Deficientibus cibis & panibus, conſumptaque penitus farina, quam de Ægypto Iſraëlitæ aſportaverunt, nihil niſi meros lapides vident bus, & famem patientibus, Deus cibum, quem penitus ignorabant, de quo nullatenus vel cogitare poterant, providit: *Ut ſcires*, inquit, *quia non in ſolo pane vivit homo, ſed in omni verbo, quod, &c.* Iuxta hanc doctrinam: intelligit S Bernardus illam Davidis ſen-
Ser. 1. in capite jejunii, ad fin. tentiam: *Ecce oculi Domini ſuper metuentes eum, & in eis qui ſperant ſuper miſericordia ejus, ut eruat à morte animas eorum,*
Pſal. 32. v. 19. *& alat eos in fame*. Notum eſt enim ſecundum Scripturæ ſacræ phraſim, præpoſitio-
Gen. 3. 17 nem *in*, idem eſſe, ac *per*. Sicuti cum di-
Geneſ. 32. 10. citur, *Maledicta terra in opere tuo*, id eſt, per opus tuum: &, *in baculo meo tranſivi Iordanem*, id eſt, per baculum. Unde idem eſt, *alat eos in fame*, ac per famem. Per famem namque & per jejunium ipſum alit Deus & ſuſtentat timentes & ſperantes in ſe: ad quod conſiderandum David omnes

advocat, dicens: *Ecce oculi Domini*, &c. Non deſpexit Deus ſperantes in ſe. Per jejunium, inquit Bernardus, ſæpe Deus nutrit & impinguat hominem, ſicuti in Daniele & ſociis ejus videre licet. Ex quibus explicat, quomodo Dominus præcipiat in die jejunii caput oleo ungi & impinguari. Hoc cer- Prov. 10. 3.
tum ſit ei, qui verè Dei obſequio ſe tradidit, quod Deus *non occidet fame animam juſti*, cui neque facultas deeſſe poteſt, nec voluntas. Non facultas, quia omnipotens eſt, cui ipſummet poſſe, ſubjectum exiſtit, ut dicitur in libro Sapientiæ: *Subeſt tibi* Sap. 12 18.
poſſe, cum volueris. Non voluntas, quia pius & juſtus eſt, & ſæpe profitetur, quod mors hominis non eſt ſecundum ſuam voluntatem Nullus unquam pius pater, aut clemens dominus, ita ſe curum exhibuit erga fidelem filium vel ſeruum, ut quem ſine diſpendio aut labore poſſet ſervare, coram oculis ſuis ſibi fideliſſime obſequentem, dimitteret crudeli fame interire. De quibus alio in loco. Idcirco ergo aptè dæmoni ſuadenti, ut à Dei obſequio deſiſtas, & te convertas ad panes quærendos, reſponde: *Scriptum eſt, quia non in ſolo pane vivit homo, &c.* ita namque reſpondit Dominus tentatori: & ad hoc pugnat Imperator, ut milites diſcant. Idcirco ſic reſpondet Dominus (inquit Hierony- In cap. 4. Matth.
mus) quia propoſitum erat, non vincere tentationem potentia, ſed humilitate, quam tu poſſes imitari. Non quaſi Deus (inquit Lib. 4. in Lucam.
Ambroſius) utitur poteſtate: quid namque mihi proderat? ſed quaſi homo, commune ſibi arceſſit auxilium.

Digitized by Google

§. 35. *Chriſtus quæ diabolus petebat facere noluit, quia nihil inutiliter operatur, quem potentes imitari debent.*

¶ 121 *In Ps. 90.* QUid magnum erat Domino Jeſu Chriſto (inquit Auguſtinus) de lapidibus panem facere, qui de quinque panibus tot millia ſatiavit? Unde tunc proceſſit panis? Fontes panis erant in manu Domini, &c. Quid ergo fratres, impoſſibile erat Domino de lapidibus panes facere? Homines fecit de lapidibus, dicente ipſo Ioanne Baptiſta, *Potens eſt Deus, de lapidibus iſtis, ſuſcitare filios Abrahæ.* *Matth. 3. 9.* Quare ergo non fecit? Ita inquirit Auguſtinus, quod & ſimiliter inquiſivit, *Serm. 41. de temp.* expendens miraculum factum in Cana Galilææ. Qui fecit, inquit, de aqua vinum, potuit facere de lapidibus panem: eadem enim erat potentia. Quare ergo non fecit? Ita ſimiliter quærunt Chryſoſtomus *a*, Rupertus *b*, & Petrus Chryſologus *c*, eſtque communis quæſtio, quam ſancti Patres proponunt, quam & D. Thom. *d* egregiè ſuſcepit explicandam. Mirum eſt namque, cur Chriſtus non fecerit, quod diabolus petiit, cum id poſſet facere ſine peccato: nam vere tempus erat opportunum, ut carni ſuæ refectionem præſtaret; & non minus eſuriebat ipſe, quam illi, qui poſtea illum ſequebantur in deſerto; quos cum vidit fameſcentes, nec panes ad manum ſubeſſe neceſſarios, non ſemel, ſed & iterum, manifeſtum edidit miraculum in panum productione, vel multiplicatione, ne deficerent in via. Communis tamen omnium Sanctorum reſponſio eſt, Chriſtum non feciſſe, quod diabolus petebat, quia nullatenus miraculum poterat utile eſſe ad diaboli ſalutem. Tam adæquate Chriſto Domino nomen Jeſu competit, quod Salvatorem ſignificat, ut nihil uſquam egerit, quod ad alicujus ſalutem non eſſet utile, vel expediens. *Dedit* quidem *ei omnia Pater in manus*, ut dixit Joannes, & ipſemet confeſſus dicens: *Omnia tradita ſunt mihi à Patre meo:* ipſe tamen apertè profeſſus eſt, ſe illam inſignem potentiam accepiſſe, ad ſalutem noſtram procurandam, & dirigendam in vitam æternam. *Dediſti ei*, inquit, ipſemet de ſeipſo loquens ad Patrem, *poteſtatem omnis carnis, ut omne quod dediſti ei, det eis vitam æternam.* Alluſiſſeque aliquatenus viſus eſt ad id, quod de ſancto Joſeph prædixit Moyſes, quod de Chriſto Domino intelligit allegorico ſenſu Rupertus: *Quaſi primogeniti tauri pulchritudo ejus, cornua Rhinocerotis cornua illius, in illis ventilabit gentes, &c.* Pulchritudinem & fortitudinem ſancti Joſeph haud dubiè elegantiſſimè deſcribit. Pulchritudinem quidem depingit ſub typo primogeniti tauri, aut juvenci, agilis, venuſti, qui omnium oculos ad ſe trahit, ad quem videndum omnes concurrunt. Ita ſanè fuit Joſeph, quem pater ejus bene dicens dixit: *Ioſeph decorus aſpectu, filiæ diſcurrerunt per murum:* certè ad eum videndum, cum tranſibat. Et conſtat, inquit Rupertus, quia propter pulchram faciem, decorumque aſpectum ſic à domina ſua adamatus fuit, juvenis decorus, velut a laſciviente vacca taurus juvenculus, & ſupra cæteros egregius appetitus eſt. Fortitudinem autem depingit, typo cornuum Rhinocerotis. Gravis difficultas eſt inter eos, qui animalium naturas ſcrutantur, quodnam animal ſit Rhinoceros: an ſcilicet ſit unum & idem eum Monocerote, aut Unicorne. Et quidem ſi propriè loquendum eſt, differunt valde: nam Rhinoceros eſt animal ferum, indomitum, fortiſſimumque, de quo Plinius *a*, Solinus *b*, latiuſque Strabo *c*: ſed excellentius Deus ipſe, qui loquens cum Beato Job *d*, ejus vires, indomitam feritatem & mores deſcribit. Hoc animal hiſce annis in Hiſpania vidimus deportatum ab ea inſula Indica, quæ Habana dicitur, ingenti corporis mole, tamque firma pelle, qualem dixit Ælianus, quod ægre jaculo poſſit penetrari, cornu unico tam ingentis fortitudinis, ut oportuerit illud ſecari, quia reſiſtere eidem nihil poterat. Et quoniam cornu ſuper nares ¶ 122 habet, vocatur Rhinoceros, quaſi dicas,

Na-

Margin notes: a *Hom. 13 in Matth.* b *In c. 4. Matth.* c *Serm. 11. ad finem.* d *3 p. q. 41. art. 4. ad 1.* — *Ioa. 13. 3. Matth. 11. 27.* — *Ioa. 17. 2.* — *Deut. 33. 17.* — *Lib. 2. in Deut. ca. 15.* — *Geneſ. 49. 22.* — a *Lib. 8. cap. 20.* b *Cap. 43.* c *Lib. 16.* d *Iob 39.*

Digitized by Google

Naricornis, quoniam Græcè Rhinos eſt naris, & ceros, cornu, ut Iſidorus *a*, dixit, de quo & Abulenſis *b*. A nobis autem vocabatur Habada, corrupto aliquantulum vocabulo Habanæ inſulæ, à quo fuit deductum. Unicornis autem eſt animal Indicum, quod & Monoceros vocatur, quaſi unicum habens cornu. Cujus duæ ſunt ſpecies. Prima vocatur aſinus, aut equus Indicus, de quo ex profeſſo Ariſtoteles *c*, Plinius *d*, & latius Philoſtratus *e*, qui virtutes illius cornu proſequitur, ſicut & Ælianus *f*. Altera vocatur, Bos Indicus, qui unicum etiam habet cornu, de cujus natura Plinius *g*, de feris Indicis agens, cujus cornu depingit Solinus *h*, quod longum ſit quaſi quatuor pedum, ſplendore mirifico: ejus figuram deſcripſit Ælianus *i*, de quo agit Cæſar *k*. Et hunc abſolute vocant quidam unicornem, ut videre eſt apud Albertum & Beatum Iſidorum, quos refert Paulus Iovius *l*. Et ita ſentire viſus eſt Genebrardus *m*, in illud: *Dilectus quemadmodum filius unicornium*. De iis omnibus diligenter ſatis recens Hiſpanus autor *n*. Cæterum in Scriptura ſacra, quaſi ſynonima ſunt hæc vocabula Rhinoceros, Unicornis, aut Monoceros, & interpres Latinus, nunc uno, nunc altero nomine indifferenter vertit, & promiſcue his nominibus utitur: & Septuaginta perpetuo Monocerotem aut unicornem tranſtulerunt. Ita Philippus Diaconus *o*, annotauit, quod & Albertus Magnus *p*, & Vincentius Bellovacenſis *q*, imo & illis antiquior Beatus Iſidorus, docuerunt. Unde & Tertullianus *r*, Rhinocerotem, unicornem vocat. Igitur Moyſes de Ioſeph agens, expendenſque ejus fortitudinem, eam dixit ſimilem cornibus Rhinocerotis, aut unicornis. Sed dubium eſt, cur cum pulchritudinem Sancti Ioſeph comparaverit Moyſes primogenito tauri, non etiam ejus fortitudinem expreſſerit per ſymbolum cornuum tauri; fortiſſima enim etiam ſunt, adeo, ut per illa, fortitudo valida fuerit apud Hebræos præfigurata, ut quando falſus ille Propheta, cornua quaſi taurina efformavit, ad ſignificandam fortitudinem Regis Achab *ſ*, & ſimiliter quando viſa ſunt illa quatuor cornua *t*, quæ quantum conjicio, ſimilitudinem habebant cornuum tauri, quibus quatuor præcipuè vires & fortitudines ſignificabantur. Sed egregiè ſanctus Moyſes locutus eſt, quoniam etſi fortia ſint cornua tauri, totaque illius vis in cornibus ſita ſit, ſicut & omnium animalium cornigerorum, tamen longa eſt differentia inter cornua tauri, & cornu unicornis: nam cornua tauri nullatenus data ſunt à natura ad aliorum utilitatem, ſed potius eis utitur taurus ad aliorum exitium. Unde & venenata dicuntur, & experientia compertum eſt, quod ita ardent, & inflammant eum, quem petunt, ac ſi ignito ferro impeterent. At cornua unicornis, ad aliorum commodum & utilitatem data ſunt, ad venena ſcilicet depellenda: de qua re mira refert Philoſtratus, aliique autores, qui de eo agunt. Illudque communiter aſſeritur, quod cornu ſuum applicat ad aquas, veneno ſerpentum infectas, ut animantia alia bibere poſſint. Ita ergo ſe habuit Joſeph, qui poteſtatem quidem ſupremam à Rege Pharaone accepit, illa tamen non eſt uſus, niſi in bonum aliorum; neque enim inſævit contra fratres, qui eum vendiderant, neque in eos, qui eum maculare conati ſunt, ſed omnibus extitit beneficus: & potentiam quam illi conceſſit Rex, ad regni ipſius conſervationem omnibus modis convertit, ædificando horrea ad reſervationem tritici, diſtribuendo illud, ſervando populum, augendo Regias opes; & implendo ejus æraria. Quæ tandem factum eſt, ut corda omnium hominum, etiam eorum, qui in finibus terræ morabantur, ad ſe converterit, & ſuæ quaſi ſubjecerit voluntati. Hocque eſt quod dicit; *In ipſis ventilabit gentes uſque ad ultimum terræ*. Hæc quidem de Joſeph Moyſes dixit: ſed ut dictum eſt ex Ruperto, veriùs de Chriſto Domino illa voluit prædicere, quem hac in patre egregie ſanctus Joſeph præfiguravit. Fuit enim pulcher aſpectu, de quo dixit David: *Speciosus forma præ filiis hominum*; cujus pulchritudinem Sol & Luna mirantur, quam

a 12. *Ethy. ca.* 2.
b *In c.* 23 *Num. ante quæſt.* 10.
c *L.* 2. *de hiſtor. anim. ca.* 1.
d *Lib.* 11. *cap.* 37.
e *L.* 3. *de vita Apollonii.*
f *Lib.* 5. *cap.* 23.
g *Lib.* 8. *cap.* 11. & *l.* 37. *c.* 11.
h *Cap.* 53.
i *Lib.* 7. *cap.* 3.
k *Lib.* 6. *comment.*
l *Lib.* 18. *ſua hiſtor.*
m *In Pſ.* 28.
n *Hieronymus Huerta in annot. Hiſpa. ad lib. Plinii lib.* 8. *cap.* 20. & 21
o *In Catena Iob* 39
p *Lib.* 13. *de anima lib.*
q *In ſpeculo maio. lib.* 19. *ca.* 104.
r *Lib.* 3. *contra Marcionem c.* 18.
ſ 3. *Reg.* 21.
t *Zach.* 1. 18.
Lib. 3. *de vita Apollonii.*
¶ 113
Pſ. 44. 3.

 Spon-

Sponſa ſæpe in Canticis deſcribit. Ejus tamen fortitudo ſimilis dicitur cornibus unicornis, quam loquendi rationem tenuerat Balaam: *Deus adduxit illum de Ægypto, cujus fortitudo ſimilis eſt Rhinoceroti:* ubi quamvis Procopius credat, ſermonem fieri de populo Iſraëlitico educto de Ægypto, ſed verius de Deo ipſo, qui populum illum eduxit, locutus fuit, ut Gloſſa ordinaria ſentit; & ita explicari poſſe locum, docuerunt Lyranus, & Abulenſis. Et quidem Dei fortitudo dicta eſt ſimilis Rhinoceroti: aut unicorni, quia cornu potentiæ ſuæ, tantum eſt uſus in bonum electorum ſuorum, quos à tyrannide liberare volebat. Si enim Pharaonem afflixit, populum Ægyptiorum vexavit, mare aperuit, Ægyptios ſubmerſit, Manna pluit, aquam de ſilice extraxit; omnia in bonum populi ſui operatus fuit. Gloſſa tamen de Chriſto ſermonem fieri credit, qui venit liberare populum ſuum de crudeli dæmonis tyrannide & ſervitute. Ille ſane maxima venit cum potentia, de quo dictum eſt: *Ecce Dominus in fortitudine veniet.* Sed hæc ſimilis dicitur fortitudini Unicornis, quia non ea utitur, niſi in bonum & utilitatem eorum, qui ſalvari poſſunt, ad pellendum venenum infidelitatis iniquitatis. Unde cum Apoſtoli eum excitarent, ut potentia ſua uteretur in ultionem Samaritanorum, qui eum noluerunt excipere, reſpondit: *Neſcitis cujus ſpiritus eſtis: filius hominis non venit animas perdere, ſed ſaluare.* Similiter cum impii Phariſæi acceſſerunt, petentes, ut poteſtatem ſuam oſtenderet, faciendo miracula de cœlo, quæ nullius futura erant utilitatis, nullatenus eis acquievit; ſicut nec Herodi petenti miracula, tantum ad vanam curioſitatem & ad ſolam oſtenſionem potentiæ. Certe non uſus fuit poteſtate ſua, niſi ad ſalutem & vitam. Hoc illud eſt, quod diximus ab eo expreſſe dictũ: *Dediſti ei poteſtatẽ omnis carnis, ut omne, quod dediſti ei, det eis vitam æternam.* Quod hoc loco dicit: *Omne quod dediſti ei*, eſt, quod Moyſe, dicit, *Cornua* in plurali, quo nomine omnis potentia deſignatur. Ex quibus Rupertus *a* ſoluit argumentum, quod Beatus Ambroſius *b* indicat, & indiſſolubile viſum fuit R. Heliæ, contendenti, verba Moyſi, non poſſe de Unicorne intelligi: nam Moyſes dixit in plurali, cornua, at Unicornis non niſi unicum habet cornu. Cum dixerit, cornua, inquit Ambroſius; quomodo poſuit Unicornium, requirendum eſt. Et quidem nonnulli reſpondent, quod ſingulare Rhinocerotis ponitur pro plurali, quaſi diceret, cornua Rhinocerotum: ſicut è contrario dicere ſolemus, cornu tauri, pro cornua. Alii cenſent Unicornem duo cornua habere. Ita Martialis geminum cornu tribuit Rhinoceroti, quaſi oculatus teſtis Lenius Marcilius credit duo cornua eſſe Rhinoceroti, alterum minutum, quod quaſi pro nihilo habetur, alterum præcipuum, cujus ſolius habetur cura. Ita ſenſit Genebrardus, & citat in hanc ſententiam Juſtinum martyrem, & Clementem Alexandrinum. Melius tamen reſpondet Rupertus Moyſen cornua in plurali dixiſſe, quia omnem Chriſti potentiam voluit exprimere, quaſi diceret: Ejus omnes vires, omneſque potentiæ, ſimiles ſunt viribus, quas Unicornes habent in cornibus. Si itaque ingredi velis potentias Domini, ſicut David, invenies omnes eas in bonum & utilitatem noſtram ordinatas, ut nihil egerit, niſi quod noſtræ ſaluti fuit utile, quod expediens erat ad Dei gloriam, & venenum peccatorum propulſandum. Unde & apte ſubintulit (inquit Rupertus) *In ipſis ventilabit gentes:* id eſt, gentes ſibi ſubjiciet, cui dictum fuit: *Dabo tibi gentes in hæreditatem, &c.* Ex iſto principio ſancti Patres difficultatem propoſitam explicant. Chriſtus quidem miracula fecit, quando id expediebat ad ſalutem. Idcirco, ut annotarunt Auguſtinus, *a* & Rupertus, *b* aquam in vinum coram diſcipulis ſuis convertit, quia id intendebat, quod ibidem ſubjungit Ioannes; c *Manifeſtavit gloriam ſuam, & crediderunt in eum diſcipuli ejus.* Filium Viduæ ſuſcitavit, quia per miraculum id futurum erat, quod *omnes timuerunt Deum dicentes: Propheta magnus ſurrexit in nobis, &c.* Lazarum à monumento vocavit, quia multi erant credituri in eum; & inde

Num. 23. & 24.
Apud gloſſam.
Eſai 40. 10.
Luca 9. 53.
I. an. 17. 2
a *Lib. 2. in Deut. c. 15*

b *Lib. de Benedict. cap. 11.*
In Amphit. 22.
In Pſ. 28: Dial. cum Triphon. Lib. 1. Pedagog. c. 4
Pſ. 70. 16
Pſ. 2. 8. ¶ 124
a *Ser. 41. de temp.*
b *In c. 4. Matth.*
c *Ioan. 2. 11.*
Luc. 7. 16.
Ioan. 11.

Ioan. 4. inde ſibi ad paſſionem pro noſtra ſalute iter parabat. Reguli filium jam expirantem, miraculoſe ſanavit, quoniam *crediturus erat Pater, & domus ejus tota, &c.* Nunc autem ſi miraculum faceret, quod diabolus petebat, nulla utilitas poterat ſperari, quin potius diabolus eum agnoſcens, nullatenus contra eum agere auſus fuiſſet. *1. Cor. 2. 8* Et ſi ipſum *agnoviſſet, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſet*, ut ait Paulus. Poteſt *Serm. 11.* (inquit Beatus Petrus Chryſologus) de lapidibus panes facere, qui aquas convertit in vinum; ſed ſigna fidei ſunt præſtanda, non dolis; credenti danda ſunt, non ſunt danda tentanti, & facienda ſunt ad petentis ſalutem, non ad facientis injuriam. Diabole tibi, ad quid ſigna, cui totum reſtat ad pœnam, cui & ſigna proficiunt ad ruinam? Expendit ad hoc inſtitutum Beatus *27. Mora. cap. 14.* Gregorius, quod de Paulo ſcriptum eſt, qui cum perveniſſet ad inſulam Melitæ, inveniſſetque Publium patrem Principis, id eſt, prætoris aut gubernatoris inſulæ, magnis *Act. 28. 8* *febribus & dyſenteria vexatum jacentem, cùm oraſſet & impoſuiſſet ei manus, ſaluavit eum:* qui nihilominus ægrotanti Timotheo, non per miraculum voluit ſubvenire, ſed dixit: *Modico vino utere propter ſtomachum tuum, & frequentes tuas infirmitates* *1. ad Tim. 33.* Quid eſt Paule, inquit Gregorius, quod ægrotum infidelem, orando ad ſalutem revocas, & tamen adjutorem Euangelii more medici, per alimenta curas? niſi quod idcirco fiunt exteriora miracula, ut mentes ad interiora perducantur, quatenus per hoc, quod mirum viſibiliter oſtenditur, ea quæ admirabiliora ſunt, inviſibilia credantur. Signo quippe virtutis pater Publii ſanandus fuerat, ut mente reviviſceret, dum miraculo ad ſalutem rediret: Timotheo autem adhibendum foris miraculum non erat, qui jam totus intus vivebat. Ita Gregorius, ex quibus tandem infert: Quid eſt ergo mirum, ſi propagata fide, crebro miracula non fiunt, quando hæc ipſi quoque Apoſtoli, in quibuſdam jam fidelibus non fecerunt? Docet nos Chriſtus hoc ipſo *Hom. 13. in Matth.* (inquit Chryſoſtomus) ut etiam ſi aliquid facere poſſimus, nihil tamen vel abſque ratione, vel cum aliqua vanitate faciamus: quod egregie proſequitur Cyprianus, docens, *Libr. de Diſcip. & habitu virginum.* non opera noſtra metienda eſſe ex potentia, ſed ex utilitate: nec enim facienda ſunt omnia, quæ potes, ſed ea, quæ expediunt. Non ex eo laute comedendum, quia divitiis abundas, non ex eo nimis veſtium cultui intendendum, quia facultates habes: non ex eo contra inimicos agendum, quia potentia præſtas, qua potes eos deſtruere. Hoc impiorum proprium eſt, qui dicunt: *Sit fortitudo noſtra, lex juſtitiæ.* *Sap. 2. 11* Non id omne juſtum æſtimemus, quod poſſumus. Non omne, quod poteſt, fieri debet, inquit Cyprianus, cum ſcriptum ſit: *Omnia licent, ſed non omnia expediunt: omnia licent, ſed non omnia ædificant.* *1. Cor. 6. 13.* Habeat ſe homo ſicut Unicornis, qui cornu coram oculis habet, ut nulli rei illud applicet, quam non utroq; oculo conſpiciat, quia ita quivis homo potens, agere debet, ut ad nullam rem extendat potentiam ſuam, niſi prius attente videat, quænam utilitas inde ſequatur, quidnam commodi vel incommodi inde poſſit oriri: & ſi nihil utilitatis deprehendat, contineat potentiam ſuam, imitans Deum & naturam, qui nihil faciunt fruſtra. Si autem ita potentia exercenda eſt, ut nulli rei ſine utilitate applicari debeat, quanto minus erit applicanda rebus illicitis, & quæ ſalutem deſtruunt? Chriſtus non ſolum non facit, quod eſt contra ſalutem, ſed nec id, quod verè ad ſalutem non conducit.

§. 36. *Suf-*

§. 36. *Sufficiens ratio, ne Chriſtus faceret, quæ Diabolus petebat, fuit eſſe inimicum: cui in æternum credendum non eſt.*

¶ 125 Aliam aſſignant rationem S. Patres, cur Chriſtus noluit facere, quod diabolus petebat, quamvis poſſet, quia ſcilicet ille eſt inimicus perpetuus, & perennis hoſtis, hoſtile perpetuo cor gerens. Fas non erat (inquit, Chryſoſtomus) *Hom. 5. ex variis in Matth.* Dominum voluntati diabolicæ obtemperare, quam profitebatur inimicam: ita enim natura comparatum eſt, ut multa agamus ad petitionem amicorum, ex eo ſolum, quod amicitiæ lex requirit, ut quantum poſſumus, illis morem geramus. Multa itidem, quæ licite, & libere facere poſſemus, ex eo ſolum dimittimus, quod ſcimus ab inimico noſtro expoſci & deſiderari; & hoc ipſo ea negamus, quod ab hoſte noſtro expetuntur, cui nullatenus volumus obtemperare aut complacere. Nec enim juſtum videtur, ut homo ei gratum reddat obſequium, quem toto conatu ſuam perditionem, & exitium procurare novit. Si ergo ſufficiens ratio ad aliquid denegandum judicatur, quod qui petit, eſt inimicus crudelis, ſufficiens ratio ad negandum, quod diabolus petit eſſe poſſet, quod is inimicus hoſtiſque noſter eſt, qui noſtrum ſitit ſanguinem, & nihil ducit dulcius, quam ultimum nobis inferre exitium. Hanc rationem inſinuat Auguſtinus, docens, Chriſtum nequaquam feciſſe, quæ diabolus petebat, quia tentatoris inimici petitiones contemnendæ ſunt: & eam ex profeſſo *Ser. 4. de verb. Domini.* expendit Chryſoſtomus, demonſtrans, quod quamvis non eſſent paratæ pœnæ iis, qui diabolo obſequuntur, vel ex eo ſolum deberemus, illi aliquid petenti non *Hom. 19. ad popul.* complacere, quod eſt hoſtis crudelis, omnibus modis curans, & procurans, ut æternis pœnas incurramus. Convenerunt aliquando aliqui ſancti Monachi, inter ſe de rebus ſpiritualibus conferentes, eaque apud illos interpoſita eſt converſatio, quodnam efficax eſſet remedium, ad revincendas omnes diaboli tentationes. Quidam dicebat, quod ſe mortis muniebat memoria, & conſiderabat, quod cito erant tranſitura omnia, &c. Alter, ſe pœnarum infernalium conſideratione roborari fatebatur. Tertius, judicii extremi metum & terrorem opponendum tentationibus inimici, tanquam remedium validum credebat. Sicque ſinguli, quod in animo erat, exponebant Concluſit tamen converſationem ultimus, dicens: hoc ſibi maximum remedium, cum tentationibus urgebatur, conſiderare; quiſnam eſſet, qui eum excitabat, qui cum eo loquebatur, petens & ſuadens illicita: & hoc ipſo quod expendebat hunc dæmonem eſſe, inimicum, impium, crudelem, vilem, perpetuæ damnationis ſententia condemnatum, ejus pellebat tentationes, dicens: Nunquid ego, qui à Deo creatus ſum ad gloriam poſſidendam, & ab ipſo adoptatus in filium, huic vili mancipio, omnibus bonis privato, omni iniquitate repleto, obſequi debeo? Ex quibus progreditur Chryſoſtomus, ad reprehendendam hominum nequitiam, inurbanam, & inverecundam, quod Deo loquenti, petenti, roganti aliquid à nobis fieri, non obtemperamus, qui eſt Rex, Dominus, Pater, Amator noſtri, ut vitam pro nobis vere poſuerit, & ſanguinem pro nobis dederit; cui vel hoc ſolo nomine deberemus obtemperare; & dæmoni inimico, crudeli, acerboque hoſti, qui nos genuſque noſtrum perdidit, & perpetuo id ipſum procurat, deformi, vili, & omnibus malis repleto, vel ſolo verbo excitanti, ſtatim obedimus, ut vel hinc ſolum nos æterna damnatione dignos probaturus ſit in Dei judicio ipſemet inimicus: quem Cyprianus conſiderat, tunc proclamaturum ¶ 126 *Lib. de Eleemoſyna.* coram judice cõtra nos: Ego pro iſtis, quos mecum vides, ô Judex æquiſſime, nec alapas accepi, nec flagella ſuſtinui, nec crucem pertuli, nec ſanguinem fudi, ſed nec Regnum illis cœleſte promitto, nec ad paradiſum revoco: & tamen mihi loquenti crediderunt, excitanti conſenſerunt, roganti morem geſſerunt, &c Quod & ſimi-

liter

Ser. contra Iuda. Paga. & Arianos tom. 6. liter conſidetavit Auguſtinus, de quo alibi. Quando ergo iſte inimicus id peteret, quod nos alias ex Dei vel Eccleſiæ præcepto aut conſilio agere debemus, agendum quidem illud eſſet, non quia inimicus id petit, ſed quia Deo & Eccleſiæ debemus obtemperare: quando tamen nulla utilitas inde conſequeretur, vel ex eo ſolum agendum non eſſet, ne complaceremus illi: quanto minus quando inde nocumentum maximum nobiſmetipſis inferimus, agendo ea, ad quæ excitat ille? Hæc omnia breviter complexus eſt Theo-

In cap. 4. Matth. phylactus. Quod peccatum erat, inquit, facere lapides panes? Quia (inquit) audire diabolum in aliquo, peccatum eſt. Hanc tamen rationem profundius ſancti Patres expendunt, ſignanter Auguſtinus *a*,

a 2. de doct. Christ cap 2.3. b Hom. 13 in Matth. c In ca. 4. Matth. Chryſt. *b*, Euthym. *c*. Certe divina eſt illa Spiritus ſancti admonitio, quod non ſtatim cuilibet aliquid dicenti, homo credere debet. *Qui cito credit, levis eſt corde, & minorabitur*, id eſt, minuetur; pro-

Eccl. 19. 4. culdubio omni bonorum genere: perdet enim multos amicos, ſi credit cuicunque contra illos loquenti, perdet famam & honorem, quia ab omnibus reputabitur levis; bona itidem ſua expendet, credens omni ſuadenti eorum expenſionem. Signanter autem Spiritus ſanctus totus eſt in ſuadendo, quod nullatenus credendum eſt inimico, quantumcunque ea proponat, quæ nobis expedire videntur, quantumvis inſinuet, quod bonum noſtrum intendit, & quærit, noſtræque ſaluti conſulit. *Ne crêdas*, inquit, *inimico tûo in æter-*

Eccl. 12. 10. *num: ſicut enim æramentum æruginat nequitia illius.* Id eſt, nunquam credas inimico tuo, quia etſi bona proponere videatur, ſed illa in tui detrimentum ceſſura crede. Vas ex ære confectum, etſi ſecundum exteriorem ſpeciem videatur ſplendere, ſed nequaquam ei credimus aliquem excellentem liquorem, quoniam interior ejus natura ſemper ex ſe emittit æruginem, ideoque ſtatim corruptum invenies, quod in illo repoſueris. Ita ſi inimicus videatur amicitiæ ſignis ſplendere, & conſulere, quæ nobis videntur oportuna, ſed cor ejus perpetuo profert contra nos odium, quo exitium noſtrum deſiderat. Unde poſtquam late hæc proſequitur Spiritus ſanctus, ſubdit, quod etſi cum lachrymis aliquid petat, quamvis amicabilia verba proferat, nunquam ei credamus; nam malum noſtrum intendit, & ſubverſionem noſtram, quam ut inferat, dulciter loquitur. *In* *Eccl. 12. 15.*

labiis ſuis indulcat inimicus, & in corde ſuo inſidiatur, ut ſubvertat te in foveam. In oculis ſuis lacrymatur inimicus, & ſi invenerit tempus, non ſatiabitur ſanguine; & ſi incurrerint tibi mala, invenies eum illic priorē, & quaſi adjuvans ſuffodiet plantas tuas, caput ſuum movebit & plaudet manu. Hæc quidam rigorem litteræ expendentes, credunt intelligenda de inimico, qui jam fuit reconciliatus, à quo cavendum eſſe monet Spiritus ſanctus. Cui illud celebre dictum Senecæ concinit: Nunquam fidelem credas tibi, quem ex inimico amicum habueris. Quod Scripturæ ſacræ hiſtoriis fit apertum: David enim credidit Abſaloni, ſibi ex inimico reconciliato, cum dixit ei: *Vadam* *2. Reg. 15 7.*

& reddā vota mea, quæ vovi Domino in Hebron, &c. Et dixit Rex: Vade in pace: & ſurrexit & abiit in Hebron, ubi crudelem contra patrem rebellionem excitavit. Similiter *1 Mac. 13*

& Triphon ſimulata amicitia occidit Antiochum adoleſcentem, & ſtrenuiſſimum ducem Jonatham circumvenit, & interfecit. Eademq; ratione Ptolemæus Simonem illum, quem Mathathias vocaverat Virum conſilii, ejuſque filios peremit, poſtquam ab inimicitia ad amicitiam videbatur revocatus. *1. Mac. 16. 13. 1. Mac 2 65.*

Sed vere credo ſermonem eſſe de eo, qui vere inimicus eſt, qui ſemper nocere intendit, & ad hoc amicabilia verba proponit: ut videatur alludere ad factum Joab, *2. Reg. 3.*

qui cœpit amicabiliter loqui ad Abner, & verbis amicabilibus eum perduxit ad medium portæ, & locutus in dolo, percuſſit eum. Aut vero, ad factum impii illius Iſmahel, de quo narrat Jeremias, quod ibat *in-* *Ierem. 41. 6.*

cedens & plorans, quaſi compatiens viatoribus, quibus viam oſtendere volebat, & ſuo ploratu ſeduxit octoginta viros, quos omnes miſere interemit. Veriùs autem credo ſermonem eſſe de dæmone ipſo, aliiſq;

inimicis animæ, carne videlicet & mundo.
Certe dæmon ſæpiſſime loquitur nobis in
dolo. *In labiis ſuis indulcat inimicus* iſte, id
eſt, labiis ſuis dulcia profert verba. *In oculis*
ſuis illacrymatur inimicus iſte, id eſt, maxi-
ma noſtri compaſſione ſe commotum ex-
hibet, quod duram ſuſtineamus abſtinen-
tiam, quod carnem diro flagello percutia-
mus, quod honorem noſtrum deſpiciamus;
repreſentat, ſe noſtrum quærere commo-
dum in furto, noſtram utilitatem in men-
dacio, noſtram voluptatem in luxu; dulcia
verba profert, hortans, ut carni indulgea-
mus, noſtræ vitæ conſulamus, voluptatem
capiamus, &c. ſed *in corde ſuo inſidiatur, ut*
ſubvertat te in foveam. Ille eſt, qui cum
tempus mortis advenerit, cum mala te cir-
cumdabunt, *invenies eum illic priorem*, ad
te accuſandum & lacerandum: ille cum te
viderit damnatum, *caput ſuum movebit, &*
plaudet manu. Quod in illa prima collo-
cutione, quam ad Patres noſtros habuit,
videre licet. Amicabilia enim verba viſus
eſt miſcere, indicans quod eorum deſide-
rabat bonum, immortalitatem, deitatem
ſapientiam, &c. & tamen poſtea firmus
ibidem permanſit, quaſi accuſaturus eos,
qui ſibi crediderant. Unde & Serpens nec
ab eis diſceſſit, quem cum Deus accederet,
adhuc ibi præſentem, quaſi juxta eos, ſcri-
¶ 128 ptura commemorat. Hoc ergo Chriſtus
Dominus ſæpe docere viſus eſt, ut nun-
quam dæmoni credamus. Unde & etiam
Luc. 4. aliquando vera dicenti, *præcepit ei, ut tace-*
ret: nuncque nequaquam ei conſenſit, re-
præſentanti amicabilibus verbis, quod ad
ſui refectionem ex lapidibus panes fieri at-
Hom. 13. tentaret. Eſuriit (inquit Chryſoſtomus)
141 & non obedit imperanti, nos profecto eru-
diens, ne unquam diabolo credamus. Quia
enim primus homo hinc offendit Deum,
legemque tranſgreſſus eſt, ex abundanti te
docet, quod etſi non tibi prævaricationem
ille præcipiat, nec ſic quoque eſſe creden-
dum. Et quid dico prævaricationem? etiam
ſi utile aliquid dæmones loquantur, nec ſic
quidem illos debes audire. Sic enim etiam
Luc. 4. illos dæmones loqui vetuit, qui eum Dei
Act. 16. filium prædicabant, & Paulus rurſum id-

ipſum inclamantes increpavit, & certè e-
rat utile, quod dicebant, ſed magis eos, ma-
giſque deprimens, eorumque inſidias de-
ſtituens exagitabat; ſalutaria quoque do-
gmata prædicantes, undique eorum ora
claudens & tacere præcipiens. Idcirco ne
tunc dictis quidem ejus annuit Chriſtus,
ſed quid ait? *Non in ſolo pane vivit homo.* *Hom. 9.*
Ita ille. Similia annotavit Baſilius expen- *quod*
dens illud; *Inimicitias ponam inter te &* *Deus ma-*
mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius, *lorum non*
ipſa conteret caput tuum. Perpetuas hic ini- *eſt cauſa.* *Gen. 3. 15.*
micus nobiſcum ducit inimicitias, caputque
ejus plenum eſt dolis. Et quamvis ita loqui
videatur, ut utilitatem noſtram videatur
optare, vere tamen intendit nos decipere.
Idcirco vociferatur Apoſtolus: *Ne circum-* *2. Cor. 2.*
veniamur à Satana, non enim ignoramus *11.*
cogitationes ejus. Videturque alludere velle
ad illud: *Ne comedas cum homine invido, &* *Prov. 23.*
ne deſideres de cibis illius: comede & bibe, *6.*
dicet tibi, & mens ejus non eſt tecum, cibos
quos comederas evomes; quæ verba myſticè
expendens Ianſenius, Rectè, inquit, per
invidum iſtum, & parcum, diabolum intel-
lexerimus, noſtræ ſaluti invidentem, qui
etſi favere nobis videatur, dum ad mundi
voluptates nos invitat, animo tamen eſt à
noſtra felicitate alieno. Proinde ne deſide-
ret de cibis illius, id eſt, dè voluptatibus
mundi, ad quas pertrahit: quod ſi feceri-
mus, evomendum aliquando, quod ſum-
pſerimus, ſive nunc per pœnitentiam, ſive
poſtea per pœnam. Tuncque illud erit
quod dictum eſt à Propheta: *Vomitus igno-* *Hab. 2. 16*
miniæ, ſuper gloriam tuam; id eſt, major
erit tunc pœnæ vomitus, quam ſit nunc
delectationis ſuavitas & voluptas.

§. 37. *Diabolus ſemel victus ad acrius tentandum ſe convertit, cujus cor conſtringitur ſicut malleatoris incus.*

T*Unc aſſumpſit eum Diabolus in ſan-* ¶ 129
ctam civitatem, & ſtatuit eum ſuper
pinnaculum templi. Sub Leviathan
aut Balænæ ſpecie dæmonem omni ex par-
te Deus depinxit, ut ſæpe dictum eſt: & qui
ejus partes ſigillatim deſcribit, ſingulari-
ter

Iob 41.15 ter cor deſcribendum aſſumpſit, & quis ſit illius effectus. *Cor, inquit, ejus indurabitur;* id eſt, durum eſt, *tanquam lapis, & conſtringetur, quaſi malleatoris incus.* a L.3. de parti. ani. cap.4. b Lib.11. cap.37. Cor in animalibus, ut Ariſtot. *a*, & Plinius *b* dixerunt, carneum eſt, & nervoſum, quippe cum in illo validius vis animalis & ſenſitiva debeat vigere: Cetus tamen, ut Plinius obſervat, cor habet duriſſimum, rigidum, & hirſutum, ut totum oſſeum, lapideum, ac ferreum videatur; imo duritiem tenens incudis, qui quo validius percutitur, majorem duritiam contrahit. In cap.41 Iob. Et quidem D. Tom. aliique autores, hoc ideo de ceto dictum credunt, quia cetus aut Balæna tali cordis audacia ob ſuam fortitudinem præſtat, ut neque tempeſtatibus, neque maris ictibus, aut agitationibus, quibus cæteri piſces concutiuntur, & debilitantur, aliquatenus cedat, quin potius majori tunc fertur agilitate. Ex quo ſequitur, quod Deus ſubdit: Iob 41.16 *Cum ſublatus fuerit, timebunt Angeli, & territi purgabuntur.* נשא In Hebræo verbum *Naſa*, quod cum puncto, Ciboleth, ſignificat elevare, aut altum erigere, quia ut B. Iſidorus explicat, cum cetus caput elevat, aut ſuper aquas quaſi aſſurgit, ſummo timore afficiuntur navigantes, quos Angelos id eſt, nuntios, hinc inde diſcurrentes, vocat: In Hebræo, *Elohim*, id eſt, fortes, & potentes, *timore purgabuntur.* Quidam de purgatione peccati accipiunt, quia fortiores navigatores, cum vident cetum in aquis elevantem caput, ſe totos ad Deum, propter timorem, quem concipiunt, convertunt, & quaſi in mortis periculo conſtituti, de purgandis peccatis per contritionem cogitant. Cum puncto autem, Siboleth, verbum *Naſa*, ſignificat percutere, vel deſtruere, ut ſit ſenſus, quod cum percuſſus fuerit, vel gravi ictu impetitus, timebunt vehementer fortiſſimi milites, qui eum percuſſerunt, ſcientes illius beſtiæ implacabilem rabiem, & quod quanto majori impetu percutitur, majori rabie contra percutientes excitatur, mare de novo conturbans, & fluctus commovens, ut in vitæ periculo ſe conſtitutos timeant. In hujuſmodi ergo ceti conditionibus, dæmonis qualitates mire voluit exprimere; cujus voluntatem, cordis nomine, ſecundum Scripturæ ſacræ phraſim, nobis eleganter aperuit. Hæc enim in malo ita obſtinata obdurataque eſt, ut nullis ictibus frangatur, aut emolliatur; quin potius, quo validius percutitur, durior redditur. Ex quo id evenit, quod protinus ſubcitur: *Cum ſublatus*, id eſt, percuſſus *fuerit, timebunt Angeli & territi purgabuntur.* Et merito quidem, tunc majori timore pavent Sancti viri, cum validiori ictu aut vulnere inimicum illum percuſſerint. Quãdo namque aliquis, contra illum inimicum agit, qui quo validius fuerit percuſſus, magis debilitantur ejus vires, & eneruantur conatus; ad majorem inimici percuſſionem minus timet: ſed quando talis eſt inimicus, quod ad majorem percuſſionem magis augentur ejus conatus, magis roboratur viribus, validiuſque congreſſurus aſſurgit, certè majorem percuſſionem, major timor conſequitur. Taliſque eſt hic inimicus noſter, qui non frangitur ictibus, non cedit percuſſionibus: quod in eo, quod ſubditur, indicatur: *Cum apprehenderit eum gladius,* Iob.41.17 *ſubſiſtere non poterit, neque haſta, neque thorax.* Omnia fere bellica inſtrumenta, quibus milites in bello uti ſolent, Deus ibi recenſet, gladium, lanceam, vibrantem haſtam, thoracem, arcum, ſagittas, fundam, malleum, jacula ærea, &c. quibus omnibus quantumcumque inimicus hic percutiatur, nequaquam perit, quin potius ad majores congreſſus ſeipſum excitat. Gladius qui contra eum admovetur, *non ſubſiſtit*, id ¶ 130 eſt, non prævalet: nec enim poteſt gladius illum diſcindere, aut eneruare. Quando Iud.3.22. Aod percuſſit Regem Eglon, obſervat Spiritus S. quod *non eduxit gladium ſed ita ut percuſſerat reliquit in corpore.* Et merito quidem; quippe cum unicus illius ictus, ſufficiens fuerit, ad occidendum Regem. Similiter cum Ioab gladio percuſſit Amaſſa, *ſecundum vulnus non appoſuit*, nec ap- 2.Reg.20.1. ponere curavit, quia primo ictu illum confecit. At non talis eſt inimicus noſter, in quem etſi divini verbi gladium diſtringamus, non omnino eum conficimus, aut occiſum relinquimus; quin potius valide percuſſus,

ddddd 2 cuſſus,

Digitized by Google

cuſſus, valide conſurgit, percuſſorem ſuum impetiturus. Idcirco Sancti viri tanto vehementius timent, quanto acriori vulnere percuſſerint, & acutiori ſagitta confixerint, qui propterea tunc orationibus, humilitate, & mortificationis operibus ſeipſos purgare contendunt, id eſt, diſponere, ac præparare, ut aptiores ſint ad revincendos, congreſſus ſequentes. Hanc hujus loci egregiam eſſe interpretationem, vel ex eo colligo, quod illam tradidiſſe viſus eſt validiſſimus ille miles Antonius, hujuſmodi bellorum ſcientiſſimus; qui ſicuti omnes Principis tenebrarum acies invictè Dei auxilio munitus ſuperavit, ita & omnes illius aſtus, machinas, callidaſque cogitationes egregie calluit. Is autem, ut refert Beatus Athanaſius, in ejus vita, quam elegantiſſimè deſcripſit, crebro aſſerebat, talem à ſe viſum diabolum, qualem, & B. Iob Domino revelante cognoverit: *Oculi ejus, ut ſpecies luciferi, ex ejus ore procedunt lampades, &c.* Et cætera refert, quæ in loco, quem explicamus, habentur. Duritiam autem & obſtinationem, qua nobiſcum agit, exprimens dicebat; dæmones quidem orationibus ac jejuniis vinci poſſe: ſed ſolent, inquit, ſaucii gravius aſſurgere, & mutata arte pugnandi acrius in eos qui ſe vicerant, agere. Imò ſicut prius idem Athanaſius retulit, cum egregium Antonius de diabolo tentante victoriam reportaſſet, neque Antonio (inquit) ſecuritatem dedit hic unus triumphus, nec diabolo ſemel fractæ defecere vires: nam & iſte, ut leo rugiens quærebat aditum, per quem poſſet irrumpere; & ille ſcripturarum doctus eloquio, non ignorabat multas eſſe dæmonum captiones. Propter quod ſolerti propoſitum labore ſervabat, conſiderans, quia poſſet Satanas in carnis colluctatione ſuperatus, novarum adverſus ſe artium machinas acrius commovere. Idcirco magis ac magis ſubjugabat corpus ſuum, ne victor aliorum, in aliis vinceretur, &c. Vide quomodo hic Angelus, eo ipſo quod valide hunc percuſſerat inimicum, timore angitur, & ſeipſum purgare contendit, per mortificationis opera eximia; ſciens, quod inimicus in primo certamine victus, ſtatim erat aliud gravius bellum inducturus. Nemo ſecuritatem ſibi promittat, quantumcunque tentatorem devicerit: quem enim de gula tentantem fortiter percuſiſti, ſtatim experiens ad ſuperbiam, vel inanem gloriam excitantem: & quem in luxuriæ materia, Deo adjuvante, ſuperaſti, ſubito ſenties, ſi attendis, ad murmurationem vel detractionem, vel aliud vitiorum genus pertrahere conantem. Ut hoc nos Chriſtus Dominus doceret, ſeipſum expoſuit tentandum, qui cum divini verbi gladio inimicum de gula tentantem viciſſet, non propterea ille deſtitit ab incepto; quin potius ad acriores impetus inferendos, ſe convertit: ideoque aſſumpſit, & duxit eum, & ſtatuit ſupra pinnaculum templi; ut qui victus in primo fuerat certamine, in ſecundo vinceret & ſuperaret.

In vita Anton. p. 640.

Iob 41. 9.

pag. 636.

§. 38. *In loco eminenti ſtatuit Chriſtum Diabolus, credens, qui in pinnaculis ſunt, facilè præcipites dari.*

¶ 131

A*ſſumpſit eum Diabolus in ſanctam civitatem, & ſtatuit ſuper pinnaculum templi, &c.* Erat terre Judææ altior omnibus aliis quæ in circuitu ejus erant. Unde qui ex illa ad alias proficiſcebantur, deſcendere, qui è converſo, aſcendere dicebantur. *In Ægyptum deſcendis populus meus, &c. Aſcendit Salmanaſar Rex Aſſyriorum, &c.* Inter loca autem Iudææ eminebat Hieruſalem: quare ſimiliter qui ad eam tendebant aſcendere, qui ex illa ad alia proficiſcebantur, dicebantur deſcendere. *Aſcendit & Ioſeph à Galilæa, &c. Vos aſcendite ad diem feſtum hunc. Homo quidem deſcendebat ab Ieruſalem, &c.* Ideoque Ieroſolyma, locus omnibus altior erat. Unde conſiderat Beatus Hieronymus, aptè in Scriptura ſacra Ieroſolymam per caput ſignificari, & exprimi, quia ſicut caput cæteris corporis membris altius eſt in homine, qui mundus minor dicitur, ita Hieroſolyma in

Eſa. 52. 4.
4. Reg. 17 & 18.
Luc. 2. 4.
Ioan. 7. 8.
Luc. 10. 3.
In cap. 5. Ezech.

Digitized by Google

in mundo majori, altior erat & excelſior cæteris mundi circumſtantibus provinciis. Illam propterea capitis typo voluit ſigni-
Ezech. 5. 1. ficare Deus, quando præcepit Ezechieli, ut acciperet *gladium acutum, radentem pilos*, id eſt, novaculam, *& duces*, inquit, *per caput tuum, & barbam, &c.* Significare enim voluit, cives Jeruſalem, qui in ea nati erant, creſcebant & ſuſtentabantur, ſicut capilli in capite, per Nabuchodonoſorem, quem novaculam vocat, radendos & tradendos, quoſdam in gladium, alios in ignem, alios in captivitatem, de quibus alibi. Erat igitur Jeroſolymæ locus altiſſimus. Locus autem altior Jeroſolymæ, erat is, in quo templum erat extructum, mons ſcilicet Moria, qui altior erat etiam monte Sion, in quo domus Regia fuit à Davide & Salomone conſtructa, ideoque qui ad templum proficiſcebantur, dicebantur
Luc. 18. 10. aſcendere: *Duo homines aſcenderunt in tem-*
Act. 13. 1 *plum, ut orarent. Petrus & Ioannes aſcen-*
Pſal. 77. 69. *debant in templum, &c. Ædificavit enim Dominus ſicut Unicornium*, id eſt, ſicut cornu Unicornii, *Sanctificium ſuum*, quod in ſupremo erat vertice, tanquam cornu in capite. Locus altior templi erat pinnaculum ejus, quod erat ſupremum illius faſtigium: ut videas in altiſſimum totius terræ illius locum Chriſtum adductum fuiſſe. Erat inſuper locus ille ſanctior omnibus aliis totius orbis. Totus namque mundus plenus erat templis, ariſque dæmonum: ſo-
Pſ. 75. 2. lummodo, *Notus erat in Iudæa Deus, & in Iſraël magnum nomen ejus, & factus eſt in pace*, id eſt, Jeruſalem, *locus ejus, & habitatio ejus in Sion.* Solummodo ibi Deo vero templum erat extructum, quod locus ſanctus, aut ſanctitatis dicebatur, in quo erant res ſanctæ, imò & Sancta ſanctorum. Ideo
a Sap. 12. 3. ſola illa terra in univerſo orbe vocata fuit *a Sancta* & *b civitas Sancta*, vocata fuit Je-
b 2. Mac. 1. 12. & 3. 1. ruſalem. Ut hinc colligamus, Chriſtum ductum ad locum eminentiſſimum, & to-
Matth. 27. 53. &c. tius orbis ſanctiorem. Qui enim contendebat Chriſtum ad præcipitium inducere, locum quærere debebat aptiſſimum præcipitio. Nullus autem melior eo, qui altior ſupremuſque eſt, quale fuit pinnaculum

templi. Egregiè Spiritus ſanctus ſermonem ſuum convertit, ad inſtruendos ¶ 132
homines potentes, & qui ſuprema in curiis Regum, Principum, & Pontificum tenent ſuffragia, ut hoc ipſo caveant præcipitia, quæ paratiſſima ſunt iis, qui in eminenti loco ſunt conſtituti. Præmiſerat dicens: *Procul abeſto ab homine poteſtatem habente occidendi*: deinde illos qui latera Principum cingunt, & in ſupremis locis juxta eos conſtitutos, videt, alloquens: *In medio,* *Eccl. 9. 1.*
inquit, *laqueorum ingredieris, & ſuper dolentium arma ambulabis.* Græca ſequutus Chryſoſtomus, ita legit: *In medio la-* *Hom. 15. ad populum*
queorum tranſis, & ſuper pinnacula civitatis ambulabis: qua dicendi phraſi ſuprema pericula, in quibus verſantur ii, qui in aulis Regum & Principum, tanquam in alto loco conſtituti ſunt, voluit exprimere Spiritus ſanctus. Nullus enim in majori periculo conſtitutus eſt, quam qui ambulat ſuper pinnas, urbis: *Super dolentium*, inquit, *arma*: Græcè, *ſuper pinnacula*: *Haz cuenta que andas ſobre cavalletas de tejados*, & quanto illa altiora fuerint; tanto periculum majus eſt. Facilis namque eſt, ut dixit Poeta, lapſus ex alto: & ut dixit D. Auguſtinus: Quanto quis in loco ſuperiori, *In regula.*
tanto in periculo majori verſatur. Hoc expendens B. Euſebius Emiſſenus anno- *Hom. in c. 4. Matth.*
tat, Chriſtum, qui nunc magiſterii munus exercebat, ideo ſe permiſiſſe duci à dæmone ad talem locum, in quo credebat diabolus, quod facile poſſet eum ad præcipitium inducere, ut intelligamus verè diabolum ſæpe conari aliquos ad ſuprema loca ducere, & in ſupremo faſtigio collocare, quo faciliùs poſſit illos ad præcipitium impellere. Sæpe aliquos ad altiores Eccleſiæ ſedes extollit, quos ſtatim excitat, ut voluntatis ſuæ affectum, quem in Deo conſtituere debent, ad ima propinquorum, conſanguineorumque demittant, & Eccleſiaſtica bona, quæ alendis pauperibus erant tradenda, in nepotes affineſque ſuos profundant. Quos ſacerdotii excellentiſſima dignitate videt ſublimatos, ſuadet, ut ſe demittant ad res ſeculares pertractandas, negotiationes exercendas, facultates

Digitized by Google

temporales nimio quærendas affectu. Iudices, quos in ſupremis Reipublicæ ſedibus videt locatos, ut in amicos, leges, juraque, contra omnem juſtitiam convertant, ac demittant, hortatur. Quos in dominationis throno ſedere videt, incitat, ut ſe ad virginem violandam, uxoratam ſolicitandam, tanquam ex ſuperis ad ima projiciant, &c. Hinc videmus, ſæpe viros Sanctos ſuperiora loca recuſaſſe, qui ſecuriorem vitam in imo, quam in excelſo credebant, ſcientes quod dicit Beatus
Serm.13. Petrus Chryſologus, dæmonem ſuos elevare, ut de alto præcipitet validius in ruinam, & in altum levat, ut lapſu majori ruant.

§. 39. *Diaboli vox eſt: Mitte te deorſum, qui curat, ut caput deorſum demittamus, ſicut Pythoniſſa verba indicarunt.*

¶ 133 MItte te deorſum. Expendentes ſancti Patres hæc verba, omnes agnoſcunt hanc eſſe propriam diaboli vocem: *Mitte te deorſum*, qui cupit omnes deorſum cadere, & qui de ſuperis de infima cecidit, ſummopere exoptat eos, quos videt altitudine meritorum evectos, ab illa dejicere, & ad ima deturbare. Ita Am-
a In ca.4. Luc. broſius *a*, Hieronymus *b*, Maximus Tau-
b In c. 4. Matth. rinenſis *c*, Petrus Chryſologus *d*. Equidem diabolus dicitur Satanas, id eſt, ad-
c Hom. 2. Domin. Quadrag. verſarius, quia adverſari & contradicere Deo contendit. Deus autem perpetuo nos excitat, ut relinquentes ima, tendamus ad
d Ser.13. ſuperna. Ideo Paulus vocationem Dei ap-
e Ad Phi. 3. 4. pellat ſupernam: *e Ad bravium*, inquit, *ſupernæ vocationis*. Imo & in hoc venit in mundum, ipſe qui de cœlis eſt, ut de mun-
f Ioan. 8. 23. do ad cœleſtia elevaret. *Vos*, inquit *f*, *de deorſum eſtis, ego de ſupernis ſum: g qui de*
g Ioan 3. 31. *terra eſt, de terra loquitur qui de cœlo venit, ſuper omnes eſt, & quod vidit & audivit, &c.* Idcirco magno affectu ſuaſit, theſau-
Matth.6. 19. rum noſtrum in ſuperis conſtituendum, dicens: *Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, &c. Theſaurizate vobis theſauros in cœlo*, ut ad ſuperna cor noſtrum elevemus: *ubi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum*. Propterea ille, qui totum bonum noſtrum eſt, ad cœlos aſcendit, ut animum noſtrum ad ſuperna excitemus, ubi Pontifex pro nobis ingreſſus eſt Ieſus, ut ſicut ipſe dixit: *Ubi fuerit corpus, ibi congregabuntur & aquilæ*. Ideo & Spiritum ſanctum in Matth. 24.28. igne ſuper diſcipulos effudit, quia ignis natura eſt, ad ſuprema ferri, ut corda inflammaret, & ad ſuperna impelleret. Annotavit Auguſtinus, aptè, egregieque dictum à Propheta: *Beatus vir, cujus eſt auxilium abs te, aſcenſiones in corde ſuo diſpoſuit, in convalle plorationis, in locum quem diſpoſuit.* In Præfa. in Pſal. 119. Ad hoc ſiquidem Deus auxilium homini Pſal. 83. 6. confert, ad hoc excitat, interius adjuvat, & movet, ut aſcendat. Ubi aſcenſiones, in corde. Unde aſcendendum? A convalle plorationis: quo nomine omnia hæc inferiora poſſumus intelligere, ut verè nihil aliud ſit mundus; quam convallis plorationis, aut vallis lachrymarum. Ab illo propterea aſcendendum. Et quo? In locum quem diſpoſuit. Non alio modo id explicuit David, ſicuti neque Paulus, qui præmittens, quod *Nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis aſcendit*, ſubdidit: quod *præparavit & diſpoſuit Deus diligentibus ſe*. 1.Cor.2. 9. In cor hominis non aſcendit? Ergo cor hominis illuc aſcendat in locum, quem diſpoſuit, &c. Ad excelſa ergo & ſublimia Deus non perpetuò excitat. Diabolus autem è diverſo, ſemper incitat, ut ad inferiora nos demittamus, & in illa feramur, quæ deorſum ſunt, & longè nobis inferiora; ad quæ propterea tendentes, verè dici poteſt, quod nos deorſum mittimus. Hæc ergo (inquit Ambroſ.) perpetua dæmonis vox: *Mitte te deorſum*. Animum tuum, qui verè omnibus his inferioribus penè infinitè altior eſt, ¶ 134 ad hæc inferna omnino demitte. Summa ſolicitudine quære, quid comedas, quid bibas, quibus delecteris, quibus dives evadas, quibus fias ſplendidus in Republica, &c. Ita ab illo prodigo, filio quidem hominis nobiliſſimi, & ditiſſimi petiit, ut ſeipſum demitteret ad paſcendos porcos. Et tales

tales conſideraſſe viſus eſt Jeremias, quod cùm inclyti ſint, ſe dimiſerint ad vaſa teſtea. *Filii Sion inclyti, & amicti auro primo, quomodo reputati ſunt in vaſa teſtea, &c. Qui veſcebantur voluptuosè interierunt in viis, qui nutriebantur in croceis amplexati ſunt ſtercora.* Obſervanda ſunt verba illa, quæ cum Samuel excitatus fuit, dixit Pythoniſſa ad Saul. Quærenti enim, quid vidiſſet: *Deos*, inquit, *vidi aſcendentes de terra.* Et quidem mihi ſemper probabilior viſa eſt ſententia eorum, qui dicunt, verum Samuelem tunc excitatum, de qua alibi. Certum eſt itidem, ibi plurale pro ſingulari poſitum, ſecundùm Scripturæ phraſim; eo modo (inquit Lyranus) quo cùm unicum eſſet idolum, dixerunt Iſraëlitæ *Hi ſunt dii tui Iſraël.* Quod & Vatablus evidenter demonſtrat ex eo, quod ſtatim Saul in ſingulari de eo interrogavit: *Qualis*, inquit, *eſt forma ejus?* & unicum ſingularem mulier deſcripſit. *Vir*, inquit, *ſenex aſcendit.* Imò & quidam codices in ſingulari legunt: *Deum vidi aſcendentem de terra*, In Hebræo, *Elohim*, quæ vox nunc in numero plurali, nunc in ſingulari transfertur. Idem ergo (inquit Vatablus) eſt, ac ſi dicat: Hominem quendam divinum vidi aſcendentem. Quod ideo dictum credo, quia verè non incantationum virtute, aut dæmonis poteſtate excitatus fuit Samuel, ſed Dei virtute, ut impium Regem corriperet, & ad pœnitentiam denuntiatæ mortis pavore provocaret: de quo alibi. Hoc autem (ut inquit ex Hebræis Galatinus, dixeratque prius Theodoretus) mulier agnovit ex eo modo, quo aſcendebat Samuel; quia quaſi modum divinum tenere videbatur. Qui enim dæmonis virtute & magicæ incantationis vi excitabantur (ſive homines eſſent: ſive quod verius eſt, dæmones in hominum figura) aſcendebant inversè, tenentes ſcilicet caput deorſum, & pedes ſurſum. Ita procedebant ii, quos diabolus excitabat. At Samuel aſcendebat recta diſpoſitione, caput ſcilicet habens ſurſum, & pedes deorſum. Intellexit propterea mulier, hominem illum divinum eſſe, quem Deus, non diabolus excitaret. Et verè ita ſe habet res. Quos enim Deus excitat & agit, ita feruntur, ut caput ab imis ad ſuperna elevet, mentem habeant in ſuperna erectam & exultatam, qui ſemper clamat: *Quæ ſurſum ſunt quærite, non quæ ſuper terram.* Quos autem diabolus impellit, ita agit, ut capite deorſum ferantur: nam id ille contendit, caput, id eſt, mentem & cogitationes ad ima demittere & incitare, ut terrenis adhærent, de illis ſint ſoliciti, illa curent, & illa ſolummodo intendant: ad quos perpetuo clamat: *Mitte te deorſum.* Ab iſta, inquit Bernardus, incœpit, in hac finivit: nam qui nunc per ſeipſum in principio dixit Chriſto: *Mitte te deorſum*, ad finem vitæ ipſius clamabat per ſuos miniſtros: *Si Filius Dei es, deſcende de cruce*, volens, ut ex crucis faſtigio ſe ad ima dimitteret, totiuſque Paſſionis gloriam peſſumdaret.

Thren. 4. 2.
1. Reg. 28. 13.
Exod. 32. 4.
אלהים.
De arcan. Catho. Verit. Lib. qu. in 1. Regum q. 62 circ. fin.
Ad Coloſ. 3. 1.
Ser. 2. de Reſurrect.

§. 40. *Diabolus non poteſt compellere ad malum, ſed ſicut bos lingua agere: ideo habet cornua in capite, Deus in manibus; qui illius potentiam comprimit.*

NOn impulit (inquit Chryſoſtomus) non tetigit, non appropinquavit, ſed tantum dixit: *Mitte te deorſum*, ut ſciamus, quia omnis, qui obaudit diabolo, ipſe ſe deponit deorſum, nam diabolus ad malum hortari poteſt, cogere non poteſt: Ita ille: quod & eiſdem verbis annotavit Auguſtinus *a*, idem & Clemens Alexandrinus *b*. Hinc inferto, dæmonem nullatenus liberum hominis arbitrium cogere poſſe. Simul ergo (inquit Ambroſius *c*) diabolus infirmitatem ſuam & malitiam deſignat, quia nemini poteſt nocere, nullumque poteſt demittere, niſi illum, qui ſeipſum demiſerit. Eſt quidem ingens dæmonis potentia in ſe longè ſuperior viribus noſtris: ſicut enim ſuperior eſt natura, ita & poteſtate. Quod & manifeſtum eſt ex nominibus, quibus Scriptura ſacra eum deſcribit. Appellatur namque *Leo rugiens*, qui *fortiſſimus eſt*

¶ 155
Hom. 5. in imperf.
a Tract. 12 In Ioan.
b Lib. 6. Stromatum.
c L. 5. in Lucam.
1. Petr. 5.
Prov. 30. 30.

Pſal.90. *eſt beſtiarum* : aſpis, quæ flatu aërem infi-
13. cit, *Baſiliſcus* qui vel ſolo viſu enecat, & ut
dix imus, Deus qui eum peculiariter de-
ſcribendum aſſumpſit ſub typo Elephantis
& ceti, quod omnium animalium piſcium-
que contineat robur, fortitudinem, feri-
Iob 41.24 tatem & ſævitiam, tandem concludit: *Non
eſt poteſtas ſuper terrā quæ ei poſſit compa-
rari, qui factus eſt, ut nullum timeret.* A Pau-
Ad Eph. lo vocatur *Princeps tenebrarum, mundi re-*
6.12. *ctor, ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus*, quaſi
ex ſuperiori parte nobiſcum pugnans, ut
habere videatur culmen & lapides, quod
dicimus communi proverbio, ſicuti & con-
Lib. de ſiderat B. Auguſtinus, hæc expendens, ab
agone Angelo vocatur, *Exterminans*, quia omnia
Chriſtiano exterminare poſſe videtur. Vide quid bre-
tom. 5. viſſimo tempore egit, cum Dominus ea
Apoc. 9. quæ erant B. Iob, in manu ſua poſuit: ſu-
11. bito enim homines de terra adduxit, ignem
de cœlo demiſit, turbinem ac vehementem
ventum è deſerti regione excitavit; & in-
numera, quæ B. Iob poſſidebat, mirabili
celeritate conſumpſit. Ex quibus rationa-
bilis querela moveri poſſe videtur: cur
Sap.11. Deus, qui *omnia in numero, pondere & men-*
21 *ſura diſponit*, voluerit, ut nos, qui omnibus
rebus infirmiores debilioreſque ſumus, ſi-
miles folio, quod levi flatu rapitur, contra
inimicum omnibus fortiorem congrederé-
mur: quam querimoniam Sanctus Job non
ſemel cum Deo agens, propoſuit, ut alibi
Hom. 5. dictum eſt. Cæterum intelligendum eſt,
cit. hunc inimicum, qui tanta in ſe potentia
viget, reſpectu noſtri infirmiſſimum eſſe,
qui non ſolum (inquit Chryſoſtomus) non
poteſt nos præcipitare, aut dejicere, ſed
nec leviter tangere: tantum poteſt à no-
bis petere, ut nos ipſi malum nobiſmet in-
feramus, & quod ipſimet nos præcipites
demus, & dicere: *Mitte te deorſum.* Ex qui-
bus egregie Deus proceſſit, ad reſponden-
dum quærimoniis, quas B. Job hac de cau-
ſa propoſuerat, ut annotavit Methodius
In cat. martyr, aliique Patres. Conquereba-
Græ. tur Iob, ut diximus, quod injuſtum vide-
batur, Deum expoſuiſſe illum inimico viri-
Iob 40 2. bus ac potentia longè ſuperiori. *Reſpondens
autem Dominus ad Iob de turbine*: Pa-
tres Græci legunt, *Suſcipiens Dominus Iob
de nube*: qua loquendi ratione, etſi ſecun-
dùm Scripturæ phraſim tantum indicetur,
quod voluit ſe Deus convertere, ad reſpon-
dendum ipſi Iob, ſicuti, *ſuſcipiens Ieſus* le-
giſperitum, *dixit*, &c. ſed Græci patres Luc.10.
magnam Dei benignitatem exprimi cre- 32.
dunt. Unde illi exponunt, *ſuſcipiens*, id eſt,
complectens aut complexus, quod quaſi
ad complectendum Iob, ſe Deus conver-
terit, eo modo quo pius pater ad filium,
quem aliquandiu dimiſit in tribulatione
clamantem, ſe tandem convertit, eumque
complexibus ſuſcipit. Et tanta (inquit O- In Catena
rigines) eſt Dei benignitas, ut non judicis, Græca.
ſed ejus, qui in judicium vocatur, perſo-
nam ſuſcipiat. Ex quo genere illud eſt:
Venite & diſceptemus: nec non illud: *Po-* Eſa.1.18.
pule meus, quid feci tibi? Deus ergo quaſi Michæ.6.
benigne Iob complectens, ad ſatisfacien- 3.
dum querimoniis illius ſe convertens: *An* ¶ 136
inquit, *irritum facies judicium meum*; quo- Iob 40.3.
rum verborum (inquit B. Methodius Mar-
tyr) hic eſt ſenſus: Noli exiſtimare, me
abſque recti judicii pondere proceſſiſſe: tibi
talem inimicum deputans, qui congrede-
retur tecum: *Ecce enim Behemoth, quem* Iob 40.10
feci tecum, quaſi bos comedet paleas. Cujus
ſententię plura ſunt ſacramenta, quam ver-
ba, quæ & alibi cœpimus aperire, annotan-
tes, quod apud ſanctos Patres, certum eſt,
Behemoth aut elephanti nomine, dæmo-
nem intelligere voluiſſe. Hic ergo, quem
feci tecum congredi, tanquam bos come-
det paleas. Obſervavit egregiè Origenes, Hom.13.
hoc bovi proprium inter animalia, quod in Num.
ad ſcindendum fœnum, quod devorare
contendit, non utitur manibus aut pedibus,
aut ungulis, aut cornibus, aut verò denti-
bus, ſicut & cætera animalia; ſed ſola lin-
gua, qua fœnum quaſi falce ſecat: qua de
cauſa, inquit Origenes, bos fœnum come-
dens eos ſignificat, qui non ferro, aut ar-
mis validis, ſed molli lingua, id eſt, ſolis
nudiſque verbis agunt. Voluit ergo dicere
Deus ad Iob: *Non quaſi crudelis ſuſcitabo
eum*: Ne me quaſi crudelem judices, qui
tibi talem inimicum conſtitui, ut tecum
congrederetur, qui quantum cunque in
ſe va-

Digitized by Google

ſe validus ſit, cum tamen tecum certamen aſſumit, non alia arma admouere poteſt, quam linguam & verba, qui ſolummodo ad malum hortari poteſt, & dicere: *Mitte te deorſum*: cogere autem, aut violentiam inferre non poteſt. His proxima ſunt, quæ Ioannes expoſuit, draconem illum validiſſimum deſcribens, de quo duo dicit. Apoc. 12. 3. 14. Primum eſt, *quod habebat cornua decem in capite aut capitibus ſuis*. Secundum eſt, quod contra ſanctam illam cœleſtemque mulierem pugnaturus; *miſit aquam ex ore tanquã flumen, ut eam faceret trahi à flumine* Notum eſt in Scriptura ſacra, per cornu ſignificari & exprimi fortitudinem, & violentiam: animalia enim cornigera, in cornu ſitam habent ſuam fortitudinem, & agendi virtutem. Unde Sedecias ille Pſeudo 3. Reg. 22. 11. propheta *cornua ferrea* induxit, cum de bello inferendo ageretur, ut indicaret potentiam Regis Iſraël, qua dejecturus eſſet Syriam; ſicut bos cornibus ventilat id, quod impetit. Ex quibus explicare poſſumus, cur de Chriſto Domino dicatur: Habac. 3. 4. *Cornua in manibus ejus*. Vere in manibus ſuis habuit fortitudinem & potentiam *a*: a Ioan. 13. 3. *Cui omnia tradidit Pater in manus*, & poteſt quidquid voluit facere *b*, b Sap. 12. 18. *quia ſubeſt ei poſſe cum voluerit*: quique *c*, c ad Eph. 3. 20. *potens eſt omnia facere, ſuperabundanter, quam petimus aut intelligimus*. Diabolus vero habere cornua dicitur in capite, non in manibus, quia poteſt ille intendere malum, deſiderare, cogitare, machinari; nequaquam tamen poteſt, quod vult opere complere. Inſuper ſolummodo potuit contra mulierem aquas ex ore effundere; ut illa ab eis traheretur. Aquarum namque, & fluvii nomine, intelliguntur voces, ſuaſiones, verbaque exhortatoria ex ore prodeuntia, juxta Auguſtinum. In Pſ. 92. Pſ. 92. 3. *Elevaverunt*, inquit David, *flumina Domine, à vocibus aquarum multarum*: quæ verba de Apoſtolis intelligi poſſunt, quorum prædicatio validior fuit, vocibus Philoſophorum, & omnium ſapientum mundi. Non ergo violenter potuit mulierem trahere, aut coacte, aut efficaciter interius movendo, ſed ſolis verbis, hortationibus, ac perſuaſionibus agit, quibus trahere unumquemque conatur, ac nititur. Hæc ad noſtrum ſolatium egregiè expendit, nobiſque expoſuit ſanctus David Pſalmo ſexageſimo primo, ut elegantiſſime & eloquentiſſime Auguſtinus obſervavit. Eſt Pſalmus ille inſcriptus, pro Idithum (inquit Auguſtinus) id eſt, pro In Pſ. 61. tranſilienti: tranſilit enim iſte, qui cantat, omnia terrena, & univerſam creaturam, & pervenit ad Verbum unigenitum Dei, ubi audiret, quid locutus eſt Deus. Unde & dicit: *Semel locutus eſt Deus, duo hæc audivi, quia poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia*. Unica brevique locutiane Deus omnia locutus eſt, & plura ¶ 137 forte (inquit Auguſtinus) iſte audivit, ſed tantum, quæ nobis erant neceſſaria, expoſuit. Duo, inquit, hæc peculiariter obſervavi, auſcultavi, & *audivi* Quid eſt duo hæc audivi? Hæc duo, quæ vobis dicturus ſum, non à me vobis dico, ſed quæ audivi dico. Quænam duo? *Quia poteſtas Dei eſt, & tibi Domine miſericordia*. His duobus continentur prope omnes Scripturæ *Poteſtas Dei eſt*, Bene quidem, quia *non eſt poteſtas niſi à Deo*. Rom. 13. 1 Et *eſt illi miſericordia*, per quam ita omnem poteſtatem temperat, & coercet, ut nihil permittat diabolo poſſe, ultra vires noſtras. Diabolo (inquit Auguſtinus) poteſtas quædam eſt: plerumque tamen vult nocere, & non poteſt, quia poteſtas illa ſub poteſtate eſt: nam ſi tantum poſſet nocere diabolus, quantum vult, non aliquis juſtorum remaneret, aut aliquis fidelium eſſet in terra. Ipſe per vaſa ſua impellit quaſi parietem inclinatum, ſed tantum impellit, quantum accipit poteſtatem. Ut autem non cadat paries, Dominus ſuſcipiet, quoniam qui dat poteſtatem tentatori, ipſi tentato præbet miſericordiam: ad menſuram namque permittitur diabolus tentare: Pſ. 79. 6. *Et potabis, nos,* inquit, *lachrymis in menſura*. Noli ergo timere, permiſſum aliquid facere tentatorem: quia habes miſericordiſſimum Salvatorem. Tantum illi permittitur tentare, quantum tibi prodeſt, ut exercearis, ut proberis, ut qui te neſciebas, à teipſo inveniaris. Nam ubi, vel unde, niſi de hac Dei poteſtate & miſericor-

1. Cor. 10. 13. ricordiæ, ſecuri eſſe debemus, ſecundum illam Apoſtolicam ſententiam: *Fidelis* *Rom. 13. 1* *Deus qui non permittit vos tentari, ſupra id quod poteſtis?* Ergo *poteſtas Dei eſt, non enim eſt poteſtas niſi à Deo.* *Homil. Quod ſine divina virtute, &c. pag. 253.* Noli dicere: Et quare dat tantam poteſtatem; Ita Auguſtinus: quę & ſimiliter obſervavit Baſilius, peculiari quod edidit opuſculo, cui titulum indidit; Quod ſine divina virtute & gratia, reſiſtere Satanæ nullus poſſit. Ex quibus licet intelligere, duo eſſe, quæ animos nobis faciant, ut dæmonis impugnationem nequaquam timeamus. Primum eſt, quod ille non agit quantum vult, aut poteſt, ſed quantum Deus ei permittit, ſine cujus facultate aut permiſſione, nulla creatura habet virtutem agendi, in cujus manu ſunt omnium poteſtates. Alterum eſt, miſericordiæ divinę auxilia, quibus nos munit, armat, roborat, ut inimicū vincere poſſimus. Hæc anſam præbent, ut aliter explicemus, quæ paulo ante induximus, obſervantes, dæmonem dici habere cornua in capite: Deum autem in manibus, quia diaboli deſiderium, cupiditas, & cogitatio, manibus Dei comprimitur, & continetur, ut non ſolum non pręvalere, ſed nec tentare, aut incitare vel leviter poſſit, niſi Deo peculiariter ei permittente. *L. de orat.* Id quod Cyprianus an- *Matth. 6. 13.* notavit, expendens illud: *Et ne nos inducat in tentationem:* qua in parte (inquit) oſtenditur, nihil contra nos adverſarium poſſe, niſi Deus ante permiſerit, ut omnis timor noſter, devotio, atque obſervatio, & obſecratio, ad Deum convertatur, quando in tentationibus noſtris nihil malo (id eſt, diabolo) liceat, niſi poteſtas inde tribuatur. Quibus verbis viſus eſt Cyprianus, inſipientiſſimum Gentilium errorem refutare velle, qui timentes diaboli poteſtatem, ad illum orandum, ſe convertebant, petentes, ne mala ſibi ſuiſve rebus inferret, quem propterea ſacrificiis placare, & benevolum reddere procurabant. Inſipienter quidem illi errabant, primo credentes, diabolum poſſe per obſequia illi exhibita, reddi benevolum, cujus ira obſtinata eſt voluntas in malum, contra Deum & nos, ut non poſſit, vel leviter, nocendi remittere deſiderium. Unde quando facultas ei conceditur à Deo contra aliquem, ſive in hac vita (ut cum invaſit juvenem, qui Agnetis virginis pudicitiam voluit deturpare) ſive in alia, cum manibus ejus traduntur impii torquendi, non minori rabie in eos, qui ſibi obſequuti fuerunt, inuehitur, quam ſi ſibi acres extitiſſent inimici. Deinde ſtulto errore agebant, conuertentes ¶ 138 ſeipſos ad rogandum diabolum, qui non agit, quod vult, ſed quod Deus illi permittit, & concedit. Unde ſicuti quis ferrum candens, lateribus alicujus applicaret, inſipienter qui ardore ferri torqueretur, ſe conuerteret ad rogandum ferrum, ſed tota ejus oratio, & obſecratio, atque obſervatio, erga illum eſſet, qui ferrum candens tenet, applicatque: ita eſt diabolus, tanquam ferrum candens, ſuccenſumque pertinaci & inflexibili malitia, odio, & deſiderio nocendi, ut non magis poſſit hoc remittere quam ferrum candens vim comburendi: applicatur autem tantum, iuxta divini beneplaciti permiſſionem & facultatem: ideoque non noſtra erga diabolum debet eſſe obbſervatio, & obſecratio, ſed erga Deum, quem rogamus propterea dicentes: *Ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo*, id eſt, diabolo; quomodo egit Apoſtolus, qui ſentiens ſe colaphizari ab Angelo Satanæ, non ad illum rogandum ſe convertit, ſed ad Deum. *Propter quod*, inquit, *Dominum rogavi, ut diſcederet à me, &c.* De quo ſtatim latius. Hæc doctrina mire concinit variis Scripturæ locu- *a Iob 40. 23.* tionibus, in qua diabolus vocatur *a*, *ſervus* *b 33. Moral. ca. 18. & 19.* *Dei ſempiternus*, ut exponit Gregorius *b*, & *c*, *Spiritus Dei*, ut exponit Auguſtinus *d*: *c 1. Reg. 11. 10.* & dicitur ille *e*, *aſſiſtere Deo*, ut exponit *d Lib. 83. qq. ad ſimp. q. 1.* Chryſoſtomus *f*, quia nihil niſi Deo concedente agere poteſt, de quibus alto in loco. Egregie tamen explicata eſt à Deo ipſo, cū *e Iob 1. 5. & 3. Reg. 22. 19.* dæmonem ſub Elephanti ſpecie deſcribere voluit, dicens *g*: *Ipſe eſt principium viarum Dei, qui fecit eum, applicabit gladium ipſius.* *f Hom. 3. de Patient. Iob* Quibus verbis, ut alibi dictum eſt, verius dæmonem quam Elephantem deſcribit, cujus naturam, potentiam, actioneſque vivis depingit coloribus. *g Iob 40. 40. 14.* Dicitur namque de

de eo, quod ſit ipſe principium viarum Dei, quoniam omnibus creaturis eſt excellentior, ſecundum naturam, ut late Deus ipſe proſequitur. Quoniam autem, ut B. Dionyſius docuit, ad naturam ſequitur potentia, & unaquæque res tanto majoris eſt potentiæ, quanto eſt excellentioris naturæ, & hoc ipſo, quod fatetur Deus, illum eſſe ſuperiorem ſecundum naturam, videbatur inferendum, quod omnes creaturas excedit, etiam ſecundum potentiam, quia propter nobis eſſe impoſſibile illi obſiſtere poſſe, ſubdit: *Qui fecit eum, applicabit gladium ipſius*: quæ verba, etſi alibi non incongrue de gladio creatoris expoſuerimus, apte etiam de gladio ipſius dæmonis intelligi poſſunt, ſicut explicantur à B. Gregorio, annotante, applicare gladium, idem eſſe, quod reſtringere, replicare, implicare, vel involuere ad eum modum, quo acutum gladium vagina implicamus, & involuimus, qua ejus acies incluſa tenetur, ne ferire poſſit. Si ergo diabolus ſibimetipſi relinqueretur, ſicut omnes creaturas ſuperat ſecundum naturam, ita ſuperaret per ſuam potentiam, quam gladii nomine Deus expreſſit: hæc tamen potentia comprimitur, involuitur, reſtringiturque à Deo, ut non quantum vult, ſed quantum ei permittitur, agere poſſit. Gladius (inquit Gregorius) iſtius Behemoth, ipſa nocendi malitia eſt: ſed ab eo, à quo bonus per naturam factus eſt, ejus gladius applicatur, quia ejus malitia, divina diſpenſatione reſtringitur, ne ferire mentes hominum, quantum appetit, permittatur. Hiſque alludere viſus eſt Apoſtolus, dicens: *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari ultra id, quod poteſtis.* Et vide (inquit Gregorius) quomodo gladium ejus replicavit Deus, quando contra ſanctum Iob licentiam tentationis accepit: gentes movit, greges abſtulit, ignem de cœlo depoſuit, perturbato aere ventos excitavit, domum concutiens ſubruit, convivantes filios extinxit, uxoris mentem in dolo pravæ ſuaſionis exercuit, mariti carnem inflictis vulneribus confodit; ſed ejus gladius à conditore replicatur, cum dicitur; *Animam illius ſerva.* Gladio autem replicato, aut implicato, tam debilis ejus redditur potentia (inquit Gregorius) quod ut Euangeliſta teſtatur, nec manere in obſeſſo homine potuit, nec rurſus invadere bruta animalia, non juſſus, præſumpſit, dicens: *Si ejicis nos, mitte in gregem porcorum.* Malitiæ quippe ejus gladius, quam ſit replicatus oſtenditur, cui ſi poteſtas ſumma licentiam non præberet, nec graſſari in porcorum gregem valeret. Ex quo infert Gregorius, dicens: Quando ergo iſte ſua ſponte nocere factis ad Dei imaginem hominibus audeat, de quo nimirum conſtat, quod non juſſus, contingere nec porcos præſumat? Hoc ipſum ex hac eadem hiſtoria ſimiliter D. Thomas *a*, ex B. Chryſoſtomo *b*, expendit. Vult ergo Deus dicere ad Iob: Non eſt, cur nimis potentiam illius timeas, quæ etſi magna ſit, tamen ita mea virtute comprimitur, ut nullam vim tuæ poſſit voluntati inferre.

Lib. 33. Moral. cap ult.

1. Cor. 10. 13.

Iob 2. 6.

Matth. 8. 31. & Matth. 5. 12 & Luc. 8. 33

a 3 p. q. 44 art. ad 4.

b Hom. 4 in Matth.

§. 41. *Deus non permittit Dæmoni tentare ultra vires noſtras, nec niſi ad utilitatem, ideo dicitur applicare gladium Behemoth, concludere mare, & cetum, & ventos librare.*

Peculiarem edidit tractatum B. Chryſoſtomus, oſtendens, quod Deo gratias agere debemus, qui commenſurata nobis certamina largitus eſt, in quo egregiam doctrinam tradit, ex qua eandem quam ſæpe induximus Dei ſententiam, dicentis de dæmone, ſub typo Behemoth aut Elephanti: *Qui fecit eum, applicabit gladium ipſius*, poſſumus clarius explicare, quam ſi recte expendamus, videbimus, verè B. Paulum eam explicandam aſſumere voluiſſe. Verbum enim, *applicandi*, ut alibi dictum eſt, proprium eſt medicorum, medicamenta applicantium. Vox autem Gladii in Scriptura ſacra, juxta ſanctos Patres, Hieronymum *a*; Auguſtinum *b*. Gregorium,

¶ 130 Hom. 65. ad popul.

a In c. 65. Eſai.

b Epiſt. 59. ad Paulin. q. 9. & in Pſal. 104

c *Lib.34. Mor. c.4.* gorium c, id proprie ſignificat, quod ad alterius deſtructionem, exitium, vel malum admovetur, quodque tribulationem inducit. Ita dicitur de peccatoribus d: *Et gladius in ore ipſorum*: & iterum e: *& lingua eorum gladius acutus.* Ita perſecutio illata ſancto Ioſeph, dicitur gladius aut ferrum: *Ferrum*, inquit David f, *pertranſiit animam ejus*: & tribulatio Virgini beatiſſimæ inflicta in Chriſti morte, dicitur g, *Gladius pertranſiens animam*: idque conformiter ad vim Hebræi ſermonis, quo gladius dicitur *Hereb*, proprieque ſignificat exiccationem, deſolationem, vaſtationem, ut Brixianus h, annotavit. Unde colligit Beat. Gregorius, gladium diaboli dici ejus malitiam, & iram, qua nos vaſtare, deſolare, ac perdere nititur. Quo ſuppoſito, elegantiſſimè dixit Deus: *Qui fecit eum, applicabit gladium ipſius*: ut locutio ſit, ſumpta metaphora à medicis applicantibus medicamenta, quæ in ſe ſunt contraria, & deſtructoria naturæ, qualia ſunt purgantia, vrentia, exiccantia, mordicantia, quæ in ſe ita ſunt naturæ contraria, ut verè dicantur, ejus venenum, quale eſt Diagridium, Scamonea, Coloquintidæ, Cauſtica: & hæc quidem quæ talia in ſe ſunt, moderata & contemperata à medico, & applicata in determinata quadam menſura, vim habent medicamentorum, & maximè proficua ipſi naturæ redduntur. Unde & medicus eorum malignitate utitur ad ſalutem hominum promovendam, temperando illorum malitiam, mordicacitatem, noxiam vim & facultatem: qui ſolummodo ea applicat, cum ad ſalutem ſunt neceſſaria, aut ad ſuperfluos noxioſque humores expellendos vel exiccandos: id tamen præcipuè obſervat in eorum applicatione, ut nullatenus ultra vires patientis, applicari permittat. Metitur propterea, & ponderat ea, non tantum ſecundum libras aut uncias, ſed & ſecundum dragmas & ſcrupulos, imo & ſecundum grana, ſciens horum vim contra naturam noſtram, quæ niſi temperatiſſima applicentur, exitium & mortem certiſſime inducent. Ita ergo Deus ſe habet: eſt ſiquidem diaboli malitia iniqua, & mala in ſe, contrariaque naturæ noſtræ, cujus exitium omnibus viribus deſiderat, & procurat: temperata tamen à cœleſti medico, nobis redditur proficua, ad ſuperbiam purgandam, torporem excutiendum, exercendas virtutes, acuendas ſpirituales vires, diſponendam animam ad excellentiorem coronam. *Non quaſi crudelis ſuſcitabo eum*, inquit Deus ad Iob, agens de dæmone ſub ſpecie ceti *Iob 41. 1.* Crudelis eſſet medicus, qui tantum ad torquendum hominem, & comburendum eum, applicaret ei potionem amaram, aut gladium ſcindentem carnem, aut ſerram ſecantem crura, aut cauterium ardentiſſimum, ſimilis certe Neroni, qui tantum ad comburendam Romam, ignem juſſit applicari. Pius tamen & benignus eſt, qui hæc quantumcunque aſpera, acria, & mordicantia, applicat ad ſalutem, & bonam valetudinem.

Non ergo Deus dæmonem ſuſcitat, id eſt, ¶ 140.
permittit contra nos exurgere, & ſuſcitari, quaſi crudelis, ſed tanquam pius benignuſque medicus, ad noſtram ſalutem: ſolummodo cum id nobis utile expedienſque eſt. Idcirco nullatenus concedit, ut abſolutè diaboli malitia nobis applicetur, nec eum ſinit agere, quantum vult, quin potius malitiæ ſuæ vires & facultates contemperat, & nulla ratione nobis applicari ordinat, niſi ſecundum determinatam menſuram. Menſurata (inquit Chryſoſtomus) *Hom.6 cit.* nobis Deus dedit certamina; metitur propterea, & expendit attentiſſime, qui cordis noſtri intima luſtrat, vires cujuſque, non tam eas, quas à natura, ſed præcipue quas ab auxilio gratiæ ſuæ, quivis habet: nec ullatenus ultra tales vires permittit nobis, diaboli applicari malitiam, aut actionem. Ideoque nullam poteſt diabolus violentiam inferre: ſi namque id poſſet, jam ultra vires noſtras eſſet conceſſa illi facultas. Hæc quæ dixit Dominus, explicuit Apoſtolus dicens: *Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari, ultra id, quod poteſtis, ſed faciet cum tentatione proventum, &c.* *1. Cor. 10. 13.* Quod & in ſemetipſo Paulus expertus fuerat. Ad exiccandum ſiquidem humorem ſuperbiæ noxium, qui ſuboriri poterat

ex

Marginal notes: d *Pſ. 58. 8.* e *Pſ. 56. 5.* f *Pſ. 104. 18.* g *Lucæ 2. 35.* חרב. h *In arca l.1 f.2,8*

Digitized by Google

ex divinis revelationibus, quibus ſe videbat illuſtratum, applicavit Deus, aut applicari ordinavit, acrem ardentiſſimamque diaboli ſævientis malitiam, quam tanquam, Recipe (quod dicimus) applicavit cœleſtis
1.Cor.12. 7. medicus. *Ne magnitudo*, inquit, *revelationum extollat me, datus eſt mihi Angelus Satanæ, qui me colaphizet: propter quod ter Dominum rogavi, ut diſcederet à me, & dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur.* Tanquam medico diceretur (inquit Auguſtinus) po-
In Pſ.90. ſito forti epithemate: moleſtum eſt mihi hoc emplaſtrum. rogo te, tolle illud: & medicus: non opus eſt: diu ibi ſit: non enim aliter ſanare poterit: non ultra vires tibi applicatum eſt emplaſtrum, &c. Iuxta hunc ſenſum accepiſſe videtur idem Gre-
Li.8. Moral. c.16. Iob 7.12. gorius illud, quod ſanctus Iob dixit: *Nunquid mare ego ſum, aut cetus, quia circundediſti me carcere?* Duo ſiquidem ſunt; quorum impetum Deus peculiariter dicitur coercere, quæ & propterea quaſi carcere incluſit. Primum eſt mare ipſum, in quo omnium aquarum multitudo congregata ſubſiſtit, quod vento aut tempeſtate agitatum, tanto impetu fertur, ut omnem terram ferè ſubverteret, ſi Deus ejus potentiam & impetum non coercuiſſet, imponens & præfigens ei terminum, quem quantumcunque valido agitetur & impellatur vento, nec latum unguem tranſire poteſt, cui dixit: *Hucuſque venies, &*
Iob 38.11 *non procedes amplius, &c.* Secundum eſt, cetus, quem Deus in mari Oceano tanquam in carcere claudere viſus eſt, per fretum Gadditanum, tanquam per oſtia & portas; nec ei concedit, ut in mare Mediterraneum ſe transferat: quia eſt cetus, beſtia aut draco immenſæ magnitudinis, qui potens eſt, vel ſolus, validam procelloſamque tempeſtatem excitare. Sicque ſi mare Mediterraneum ingrederetur poſſet naviculas, quæ illud navigant (quæ minoris ſunt ponderis & magnitudinis) facilè ſubvertere; eo præſertim, quod cum mare illud parvæ ſit extenſionis, comparatione ad Oceanum, fere ſemper quævis navicula cetum inveniret ſibi occurrentem, & in magnum periculum conjicientem. Idcirco ſecundum divinam providentiam ſtatutum eſt, ut cetus non niſi peculiari Dei licentia, in mare Mediterraneum poſſit ſe in- ¶ 141
fundere, in quo id ſolummodo agere po- Iona 2.
teſt, quod ei Deus peculiariter permiſerit; ſicut in facto Jonæ Prophetæ videre licet. Tunc enim peculiari ceto Deus indulſit, ut in mare mediterraneum ſe transferret, utque Jonam ore exciperet, quem tamen non dentibus laceraret, ſed integrum deglutiret, & in ſtomachum trajiceret, & ibi illum retineret per triduum, non tamen ut abſumeret, aut diſperderet. Agit itaque cetus in mari Oceano, tanquam in loco ſuæ habitationis, quod ſibi licet; ſed in Mediterraneo id tantum, quod Deus ad peculiares fines illi permittit, in quo tanquam ligatus incedit. Eſt quidem dæmon ſimilis mari, in quem omne genus malitiæ influit, ut nihil aliud eſſe videatur, quam totius malitiæ abyſſus & congeries, ut alibi dictum eſt: cujus propterea profunditas immenſa eſt, quæ vocatur: *Altitudo* Apoc. 2. 24.
aut profunditas *Satanæ*. Tali autem, tamque valido ſuperbiæ & invidiæ agitatur vento hoc mare, ut facile omnem terram, hominem ſcilicet ſubruere poſſet. Terminus tamen ita à divina providentia eſt ſuæ malitiæ, ac potentiæ præfixus, ut non ei progredi liceat, niſi uſque ad illum, quem Deus ſtatuit. Vide quomodo terminum Deus præfigere viſus eſt huic mari, quando licentiam petenti, ut in beatum Iob poſſet ſuæ malitiæ undas extendere (nec enim ſine peculiari facultate id facere poterat) audivit: *Omnia quæ habet, in manu tua ſunt, tantum ne extendas manum tuam in eum.* Tuncque malitiæ ſuæ undas ad omnes Iob 1.12.
facultates, & bona beati viri ita extendit, ut illa omnia abſumpſerit: non tamen vel leviter ad illum pertingere potuit. Iterum autem, cum expeteret, ut ſibi poteſtas daretur, qua ulterius progredi poſſet, & uſque ad ipſum Iob fluctus ſuæ actionis iniquæ extendere, audivit: *Ecce in* Iob 2.6.
manu tua eſt; verumtamen animam ipſius ſerva. Quibus verbis, ad corpus illius pet-

Ad Epheſ. 4. 27 *In cap. 4. ad Epheſ.* lus; *Nolite locum dare diabolo*. Locus, (inquit Divus Thomas) datur diabolo, per conſenſum voluntatis, ideoque nullum locum in nobis ille habet, niſi quem libero noſtræ voluntatis conſenſu ei concefferimus. Ex quibus patet, quam dignus ſit reprehenſione & pœna, qui à diabolo ſuperatur, cujus tam compreſſæ, imo & enervatæ ſunt vires. Si eſſet aliquis Caſtellanus in arce vel fortalitio conſtitutus à Rege, tanta fortitudine ab eodem munitus, ut adverſarius nullo modo ingredi poſſet, niſi libere locum ingrediendi ipſe concedat: ſi præterea inimicum ita Rex teneret ligatum, ut contra Caſtellanum non poſſet movere manum aut pedem, ſed tantummodo linguam, diceremus ſine dubio, talem Caſtellanum nihil amplius ad ſui ſecuritatem poſſe deſiderare, & quod Rex illum in tuto repoſuit, & quod vere crimen læſæ majeſtatis, ac proditionis admitteret, ſi inimico concederet ingreſſum; quippe qui non coactus, ſed ſpontaneus eidem ſe ſubjiceret. Certè diabolus, nullatenus noſtræ animæ arcem, id eſt, ſuperiorem partem, poteſt occupare, niſi homo, liberæ ſuæ voluntatis conſenſu, ingrediendi locum ei concedat: & præterea, ita tenetur à DEO compreſſus, & ligatus, ut nullam poſſit violentiam inferre, ſed ſolummodo linguam movere, dicens: *Mitte te deorſum*. Veriſſime ergo intelligere poſſumus, DEUM quantum eſt ex ſe, hominem in tuto repoſuiſſe, juſteque tanquam proditionis reum poſſe damnare & punire illum, qui locum diabolo concedit, ad occupandum arcem.

(?)

* * * *
* * *
* *
*

§. 42. *Tantum conceditur dæmoni agere verbis, ad deprecandum compoſitis, ex quo Deus probat, ſe non eſſe crudelem, illum nobis ſuſcitans impugnatorem.*

PRæcipua ratio, quam ſanctus Iob inducebat, ſuas pias querelas Deo proponens, in eo ſita erat, quod Deus illi impoſuerat congredi cum hoſte, tam valido, potenti, ac ſævo, qualis eſt diabolus. ¶ 143 Si namque ille juſſiſſet, ut cum alio ſuæ naturæ homine decertaret, rationabile illud videretur; ſed quod bellum ageret cum eo, qui manifeſte ſicut natura, ita viribus longe eſt ſuperior; durum aſperumque judicabat, Deus tamen eidem reſpondens, in hoc totus eſt poſitus, ut oſtendat, nequaquam ſe illi rem duram, impoſſibilemve impoſuiſſe, quippe cum facile ſit inimicum revincere, qui quantumcunque in ſe potens ſit, & validus, quia tamen ligatus eſt, exiguis viribus præſtat, ut non ſit difficile illum revincere. Hocque (ut ſæpe diximus) explicat, agens de dæmone ſub typo ceti, cujus vires fortes, validaſque ac quaſi inſuparabiles, miris coloribus explicaturus, ne homo audiens nimio terrore corriperetur, ſupponit prius, ſe eum tenere hamo captum, fune ligatum, ita, ut etiam, qui exiguis viribus præſtant, quos ancillas vocat, poſſint ei illudere. Ex quo ſtatim infert quædam verba, quæ variis, innumeriſque ſenſibus autores explicant, quæque non inepte ad noſtrum inſtitutum poſſumus accipere: *Non quaſi crudelis ſuſcitabo eum*. *Iob 41. 1.* In Hebræo vox, *Achzar*, quæ tantum ter aut quater in Scriptura invenitur, ſignificans crudelitatem & ſævitiam, qua quis utitur, dum eum, quem protegere tenetur, reliquit ſævis inimicis aut crudelibus beſtiis devorandum. אכור. Ita Ieremias: *Filia populi mei crudelis, quaſi Struthio in deſerto*. *Thren. 4. 3* Dicitur quidem Struthio crudelis, quia relinquit ova ſua, pedibus tranſeuntiũ conculcanda.

Qua

Digitized by Google

Qui eadem voce uſus fuerat Iob, ſuis ad
Iob 30.21 Deum inſtruens quærimonias: *Mutatus eſt mihi in crudelem, & in duritia manus tuæ adverſaris mihi.* Crudelis vocaretur pater, qui filium leonibus objiceret, quem dentibus & unguibus lacerarent. Videbatur ergo beato Iob, agenti ſecundum partis inferioris diſcurſum, quod Deus crudelem erga ſeipſum ſe exhibuerat, quem objecerat dæmonum furori, cujus non ſolum bona exteriora, ſed & carnem innumeris lacerarent plagis, morſibuſque, adeo ut in unoquoque verme (ut dixit Origenes) unum dæmonem, carnem ſuam devorantem, conſpiceret. Deus propterea eadem
Iob.41.1. Eſa. 0. 26. Zach. 13. 7. uſus voce: *Non*, inquit, *quaſi crudelis ſuſcitabo eum.* Suſcitare in Hebræo eſt, *Ghur*, verbum militare, quod ſignificat aliquem excitare, ut contra alium agat: ut cum dicitur: *Suſcitabit ſuper eum Dominus exercituum flagellum:* &, *Framea ſuſcitare ſuper paſtorem meum.* Deus propterea fatetur, ſe dæmonem excitaſſe contra Iob, quia quando ille totius orbis dominium præſeferre videbatur, Deus in medium
Iob 1. 8. protulit beatum illum virum, dicens: *Nunquid conſideraſti ſervum meum Iob, &c.* quaſi illum eidem opponens, in quem malitiæ ac fraudis ſuæ tela converteret. Hæc quidem & ſimilia agit Deus, exponens ſanctos ſuos potentis inimici ictibus impetendos. ſed nullatenus propterea crudelis debet judicari, quippe cum ita comprimat, & enervet hujus validi hoſtis vires, ut nullam poſſit violentiam inferre, cui tantum concedit, verbis, ſuaſionibus & hortationibus nos impugnare. Hocque ſtatim exprimit ſubdens: *Non parcam*
Iob 41.3. *ei, & verbis potentibus, & ad deprecandum compoſitis.* Græci legunt: *Non tacebo;* Pagninus, *Non ſilebo.* Etenim habetur in He-
תחריש: bræo verbum, *Hebheris*, quod apud Brixianum ſignificat ſilere, tacere, diſſimulare,
Tom. 1. f. 146. & ex conſequenti permittere: qui enim tacet, & diſſimulat, conſentire, aut ſaltem
1. Reg. 10 27. permittere videtur. Ita de Saule: *Ille diſſimulabat ſe audire*, & Habacuc: *Quare ta-*
Habac. 1. 13. Num. 30. 4. *ces?* id eſt, permittis, *conculcante impio juſtiorem ſe?* &, *mulier ſi voverit, quæ eſt in domo patris, & pater tacuerit:* id eſt, conſenſerit aut permiſerit, *voti rea erit.* Vult ¶ 144
ergo dicere Deus: Non ego permittam agere huic inimico, quidquid voluerit, non eum ſinam, ut ad ſui libitum manus moveat, ſed hoc tantum, ut agere poſſit, *verbis potentibus, & ad deprecandum compoſitis.* In Hebræo vox, *Bad*, aut, *Baddim*, בד. quæ vectes ſignificat: ideo Pagninus, *Vectes ejus. & verbum fortitudinum*, quia vectis in Scriptura, ſymbolum eſt fortitudinis & firmitatis, quia tota firmitas roburque portarum, aut domus, vel civitatis, in vectum & ſerarum fortitudine ſita eſt. Ideo dicitur Deus, ſupernam Ieruſalem firmiſſimam extruxiſſe: *Quoniam confortavit ſeras portarum ejus:* & Pſ. 147. Prov. 18. 19. *frater qui adjuvatur à fratre, quaſi civitas firma, & judicia quaſi vectes urbium.* Vult ergo dicere: Tota dæmonis potentia, & fortitudo, qua eum agere permitto, ſita eſt in verbis, compoſitis quidem, & ornatis, & aptis ad deprecandum. In Hebræo vox, *Garach*, de qua Brixianus, quæ ſignificat componere, aut ornare aliquid, ita In arca. tom. 1. fol. 64. quod per illud aliquis decipiatur, vel alliciatur, aut provocetur. Ita Scriptura utitur, cum Rahab compoſuit ſtipulas ſuper exploratores, quos *operuit ſtipula lini, quæ* Ioſu. 1. 6. *ibi erat:* id eſt, ita compoſuit ſuper eos ſtipulam lini, ut deciperentur quærentes illos. *Sediſti in lecto pulcherrimo, & menſa* Ezech. 23 41. *ornata eſt apud te.* id eſt, compoſita extructa ad guſtum provocandum, & ſuccedendum. Tota ergo dæmonis vis, quam Deus illi permittit, ſita eſt in verbis compoſitis, ornatis, fucatis, aut (ut R. David, & Complutenſis transferunt) mendaciis, id eſt, verbis fallacibus, deceptoriiſque, quia nihil aliud ille agere poteſt, niſi ornatis & compoſitis verbis, aptiſque ad decipiendum locutionibus, excitare & inducere. Hoc ſine dubio ille eleganter agit: mirum eſt enim, quomodo rationes componat, quo pacto res fœdiſſimas repræſentet pulcherrimas; & fulgentiſſimas illas, quæ obſcuriſſimæ ſunt; ac proficuas eas, quæ extremam inducunt perditionem. Quibus concinit, quod alibi dictum eſt ex Davide:

Digitized by Google

Pſ.37.13 vide: *Qui inquirebant mala mihi, locuti ſunt vanitates, & dolos tota die meditabantur:*
Iob.40.13 & illud quod expoſuimus: *Oſſa ejus, ſicut fiſtulæ æris.* Sed vere parva quidem ac exilis valde illius eſſet vis, qui te in altiſſima ſpecula exiſtentem, non poſſet vel digiti contactu attingere, aut ad præcipitium impellere, ſed tantum verbis provocare, ut tumet teipſum dejiceres, demitteres, ac præcipitem dares. Tantum itaque poteſt diabolus verbis compoſitis & ornatis ad præcipitium inducere, ſicut & nunc Chriſtum provocat, componens verba, & ex Scripturis divinis ea ornans, ſupponens Scripturæ veritatem, divinarum promiſſionum infallibilitatem, Dei erga juſtos patrocinium, præſentiſſimam Angelorum cuſtodiam & aſſiſtentiam: ut non ſit facile omnibus, ejus capere mentem: & idcirco ſubdit ibidem Deus, eſſe valde difficile revelare & explicare, quid ille verborum ſuorum ornatu prætendat, de quo alibi dicendum erit. Hoc nunc certum ſit, quod & Chriſtus vult nobis manifeſtum facere, tam exiles eſſe vires dæmonis contra nos, ut ſolummodo poſſit mentem verbis compoſitis pulſare, & ad
Ser. 197. de temp. malum rationibus fucatis inducere. Quod & Beatus Auguſtinus egregie proſecutus eſt, qui multa ad hoc inſtitutum inducens: latrare, inquit, ille poteſt, ſolicitare poteſt, mordere omnino non poteſt, niſi volentem; quia non cogendo, ſed ſuadendo nocet; non extorquet à nobis conſenſum, ſed petit. Canis qui ita ligatus tenetur, ut tantummodo poſſit latrare, nulla autem ratione mordere, niſi volentes, non eſt timendus, quantumcunque in ſe magnas præſeferat vires.

§. 43. *Nemo læditur niſi à ſeipſo, & cum homo peccat, non tam in diabolum, quam in ſe culpam referat, ut dixit Sapiens, & expoſuit Antonius.*

HÆC egregie expendit Chryſoſtomus, in illa celebri Homilia. Quod nemo læditur, niſi à ſeipſo, quam propoſitionem, cum concionaturus, tanquam thema & fundamentum futuræ concionis ſtatuiſſet: ſcio, inquit, quod craſſioribus quibuſque & præſentis vitæ illecebris inhiantibus, atque iis, qui per omnia terræ adhærent, & voluptati, propriæque libidini deſerviunt, nec ſpiritualem ſenſum capere quærunt, novus videatur hic ſermo noſter, ac mirus: & deridebunt nos fortaſſe, quod in ipſa ſtatim tituli fronte, inopinata ſatis, & quæ nulli videantur veroſimilia, proponamus: læditur enim homo invitus à latronibus, prædonibus, homicidis, perſecutoribus, calumniatoribus, &c. Quod tamen intenderat Chryſoſtomus egregie demonſtrat: quia læſio vera non eſt, niſi quæ per peccatum fit, per quod homo amittit bonum virtutis & animæ, quod tantum vere bonum hominis dicendum eſt. Certe nullatenus vitem lædit, qui latos pampinos, & diffuſos palmites foliis ſpoliat, imo & amputat, ſi inde verius illa diſponitur, ut ei denſior fructus ſit, & uva fœcundior: ſolummodo autem læditur vitis, cum aliquid patitur, per quod interna ejus virtus abſumitur, aut minuitur, ad producendos fructus. Similiter (inquit Chryſoſtomus) de oliva, & aliis hujuſmodi arboribus contemplamur. Ita de hominibus dicendum eſt, quos vere ac proprie non lædit niſi peccatum, per quod amittunt bonum virtutis, rationis & animæ, quod vere & proprie hominis bonum dicitur. Hinc illa celebris ſententia: *Non contriſtabit juſtum, quicquid ei acciderit.* Prov.11. 22.
Accidens eſt apud Philoſophos, quod adeſt, & abeſt, præter ſubjecti corruptionem;

¶ 148 Homil. Quod nemo lædit &c tom.5

propterea illa proprie dicuntur juſti accidentia, aut accidere juſto, quæ ſubjectum juſti non corrumpunt, illa ſcilicet, quæ non deſtruunt juſtitiam, gratiam, virtutem, per quæ juſtus in ratione juſti conſtituitur. Hæc ergo non contriſtant juſtum: quippe quæ nullam ei læſionem inferunt, quin potius, ut dixit Apoſtolus, eis *cooperantur in bonum*. (Rom. 8. 28.) Unde nec tyranni ullatenus ſanctos Martyres lædere potuerunt, quibus (ut dixit Auguſtinus) magis profuerunt odio, quam prodeſſe poſſent obſequio: nullumque damnum intulerunt iis, quibus tanto major fiebat divinorum bonorum acceſſio, quanto eos majoribus proſequebantur tormentis. Nec diabolus (inquit Chriſoſtomus) ullatenus læſit ſanctum Job, qui clarior, illuſtrior, & excellentioribus donis evaſit ornatus. Neque crudelis Nero læſit Petrum, quem crucifixit; nec Paulum, quem decollavit; nec Herodes Aſcalonita verum malum intulit innocentibus, quos interemit: neque ejus filius Herodes Antipas Ioanni, cujus caput abſcidit; nec illius nepos Herodes Agrippa Iacobo, quem occidit gladio, &c. quibus omnibus, potius per hæc, quæ videbantur mala, ad verba bona patuit ingreſſus. Sed dices, inquit Chryſoſtomus: Quid ergo? Qui calumniis circumventus proſcribitur, & amittit univerſam ſubſtantiam, non eſt læſus; cum paternis nudatus bonis ultima egeſtate cruciatur? Non. Imo vero non ſolum læſus non eſt, ſed & lucri aliquid capiet, ſi vigilaverit. Quid enim, dic mihi, Apoſtolos Chriſti, penuria rerum corporalium læſit? Nonne in fame, & ſiti, & nuditate degebant: & pro his clari magis, & magnifici habebantur, atque ingentem per hæc fiduciam quæſierunt apud Deum? Quid autem & Lazarum? Nonne ægritudo & ulcera & egeſtas ultima, ad beatitudinem perduxit,
¶ 146. & afflictio hujus mundi, coronas ei in æternum paravit? Quid vero Ioſeph? Nonne quod opprobriis domi & peregre, repletus eſt eo uſque, ut adulter putaretur, & quod ſervituti ſubjectus, & parentibus & domo extorris effectus? Sed quid de exiliis & paupertate & opprobriis illatis loquor? Mors ipſa, dic mihi, quid nocuit juſtiſſimo illo Abel, & mors amara, & acerba mors parricidio illata, non homicidio. Nonne ob hoc in omni orbe terrarum canitur & celebratur Abel? Progreditur ulterius Chryſoſtomus demonſtrans, quod non læſi ſunt juſti ab impiis, ſed potius impii ſeipſos lædebant, dum lædere juſtos contendebant. Id probat in fratribus Ioſeph, & in ipſomet Cain Quid enim (inquit) dic mihi, infelicius erat, quam Cain? quia mors illa, quæ manibus ejus fratri illata eſt, illum quidem juſtum reddidit per ſæcula; ipſum vero, qui intulit, haberi fecit per ſæcula fratricidam. Quid etiam Herodiade miſerius, quæ caput Ioannis exhiberi ſibi deſideravit in diſco, ut ſuum caput perpetuis gehennæ ignibus, flammiſque demergeret? Quid etiam ipſo diabolo deterius, qui nequitia ſua ita clarum reddidit Job, ut quanto illi gloria, tanto huic creſceret pœna? &c. Hæc & alia eloquentiſſime proſequitur Chryſoſtomus, probans, hominem vere ac proprie non lædi, niſi ubi peccatum admittit. Ad peccatum autem nullus poteſt eum cogere, aut efficaciter trahere, niſi ipſemet libero ſuæ voluntatis conſenſu feratur in illud. Tam nobilem namque nobis Deus conceſſit naturam, ut nullus poſſit ei inferre violentiam. Propter hanc excellentem illius libertatem (ut ex B. Damaſceno a, annotavit D. Thomas b) dicitur homo conditus ad imaginem & ſimilitudinem Dei, quia actuum ſuæ voluntatis plenum habet dominium, & libertatem, & conſtitutus ac *relictus eſt in manu conſilii ſui*. (Eccl. 15. 14.) Unde nec aſtra, aut verò omnia corpora cœleſtia, vel eorum omnes influxus, nec Angelus, aut vero omnes Angeli ſimul, imo nec omnes creaturæ, à Deo productæ, vel quas producere poteſt, poſſunt unius hominis liberam voluntatem efficaciter interius ex parte voluntatis ipſius movere. Hoc enim ſolius Dei proprium eſt, qui ejuſdem voluntatis eſt conditor, de quo Apoſtolus: *Ipſe eſt, qui operatur in nobis, velle & perficere, pro bona voluntate ſua:* (ad Phil. 2. 13.) & ali-

a *Lib. 2. Fide de Ort. ca. 12.*
b *In Trd. 1. 2.*

alibi: *Cor Regis in manu Domini, & quocunque voluerit vertet illud.* Cætera omnia, tantum poſſunt movere exterius, ex parte ſcilicet objecti, repræſentando illud, & quaſi ſuadendo, ut voluntas in illud prorumpat, & ſe demittat, ut ex profeſſo oſtendit D. Thomas. Unde niſi homo ipſe libere ſuadenti conſentiens, ſeipſum in peccatum præcipitem det, non poteſt diabolus, imo nec omnes dæmones, illum præcipitem dare. Si ergo homo læditur, à ſeipſo læditur. Ex iis explicat D. Auguſtinus, cur homo cum peccat, dicatur in Scriptura ſacra, quod ſeipſum vendit dæmoni, & quod illius ſervus & captivus efficitur: ſicut namque hominem, qui natura liber eſt, non poteſt aliquis jure vendere extraneo, quantumcunque magnum offerat pretium, niſi homo ipſe ſeipſum vendat, aut ſuæ venditioni conſentiat; ita non poteſt homo ab aliqua creatura, imo nec ab omnibus creaturis ſimul violenter impelli, ut ſeipſum tradat dæmoni, offerenti delectationem, aut temporale bonum, niſi ipſemet ſeipſum libere tradat. Et ita explicat B. Auguſtinus illud: *Scimus enim, quia lex ſpiritalis eſt, ego autem carnalis, venundatus ſub peccato.* Ecce (inquit Auguſtinus) unde facti ſumus captivi, quia venundati ſumus ſub peccato. Quis nos vendidit? Nos ipſi, qui conſenſimus ſeductori. Quod & Dominus ex profeſſo demonſtrare viſus eſt. *Quis* (inquit) *creditor eſt meus, cui vendidi vos? Ecce in iniquitatibus veſtris venditi eſtis.* Quæ verba expendens Origenes: Diaboli, inquit, ſervi fiunt peccatores, & vide, qua pecunia eos emat, homicidio, adulterio, furto, ſimilibuſque, hæc namque eſt diaboli pecunia. Feciſti adulterium? Diaboli pecuniam ſuſcepiſti, nam in eo eſt diaboli imago & ſuperſcriptio, &c. quæ & ſimiliter annotavit Ambroſius. Imo & forte hęc Prophetę verba legerat Plato, ſicut & alia multa, qui ut recens quidam autor refert, expreſſe dicit, quoties peccat quis, ſe tradere obligatum catena domino peſſimo, ut viliſſimum mancipium, quod immaniſſimum eſt facinus, multo immanius (inquit) quam ſi filium, aut filiam, in mancipium dares hoſti ſæviſſimo & peſſimo, corruptus auro, aut argento, aut fœda aliqua voluptate; & tradit, qui peccat, miſeram animam, velut catenis revinctam peſſimo & ſæviſſimo domino, &c. Hoc ergo certum firmiſſimumque manet, diabolum tantum poſſe ſolicitare, aut inducere hominis voluntatem ex parte objecti. Ex quo & illud, quod contendebamus, manifeſtum manet, exiguas eſſe diaboli vires contra nos, ſicut & exilis eſſet ejus poteſtas, qui te in alta turri exiſtentem nec contingere manibus poſſet, ſed tantum verbis ſuadere, ut te ex alto præcipitem dares. Ex qua doctrina ſequitur, inepte homines peccatores, quęrentes, ſicuti primi parentes, excuſationes in peccatis, peccati ſui culpam omnem in dæmonem rejicere, quaſi ille eos fecerit peccare, quorum communis vox eſt, *Serpens decepit me:* qua propter innumeris maledictis diabolum inſequuntur. Sed audiant hi divinam vocem: *Dum maledicit impius diabolo, maledicit ipſe animam ſuam.* Quibus verbis, ut annotat D. Thomas, eos vere reprehendit Spiritus ſanctus, qui in diabolum peccati ſui cauſam rejiciunt. Si namque diabolo propterea maledicit, quia peccati ſui fuit cauſa, ſibi magis maledicere propterea videtur, qui magis talis peccati cauſa fuit. Ad quod inſtitutum ea facit hiſtoria, quam ſcribit B. Athanaſius, inducens Antonium exhortantem filios ſuos, ne diabolum timerent, & rem quandam referentem, quam veram eſſe (inquit) nullus ambigat audientium. Pulſavit aliquando dæmon, Monaſterii oſtium: egrediens, video hominem enormi ſublimitate porrectum caput uſque ad cœlum. Cum ab hoc, quiſnam eſſet, inquirerem, ait; Ego ſum Satanas. Et ego: Quid inquam, hic quæris? Reſpondit: Cur mihi fruſtra imputant Monachi? cur mihi omnes Chriſtianorum populi maledicunt? Et ego: Juſte faciunt; tuis namque frequenter moleſtantur inſidiis. At ille ait: Nihil ego facio, ſed ipſi ſe invicem turbant: nam ego miſerabilis factus ſum. Rogo, nonne legiſti; *Quia defecerunt inimici frameæ in finem, & civitates eorum deſtruxiſti?* En nullum jam habeo locum, nullam poſſideo civitatem,

Marginalia: Prov. 21. 1. — 1: 2 q. 9 & 3. cont. Gen. c. 88 uſq. 12. — In Pſa. 125. — Rom. 7. 14 — Iſa. 50. 1 — Hom. 16. in cap. 15. Exod. — Lib. de Tob. ca. 8. — Lib 9. de Repub. — Leo Caſtr. in cap. 50 Iſai. — ¶ 147. — Gen. 3. 4 — Ec. 21. 30 — 1. 2. q. 76 art. 1. ad 3 — In vita ipſius pag. 644. — Pſal. 9. 7

Digitized by Google

jam mihi nulla ſunt arma, ipſi ſe quæſo, tueantur, & me ſine cauſa non lacerent,
In Pſ.91. &c. Commune eſt omnibus peccatoribus (inquit Auguſtinus) ut ſe excuſent, quærere quem accuſent: qui non valde impius eſt (nam magni peccatores adeo deſipiunt, quod in Deum ipſum peccata ſua rejiciunt) ad manum Satanam habet, quem accuſet. Satanas (inquit) fecit; ipſe mihi perſuaſit: quaſi Satanas habeat virtutem cogendi. Aſtutiam loquendi habet: ſed ſi Satanas loqueretur, & taceret Deus, haberes unde te excuſares. Modo aures tuæ poſitæ ſunt inter monentem Deum, & ſuggerentem ſerpentem: quare huc flectuntur, hinc avertuntur? Non ceſſat Satanas ſuadere malum, ſed nec Deus ceſſat admonere bonum. Satanas autem non cogit invitum, in tua poteſtate eſt conſentire,
Hom. 29. ad pop. aut non conſentire. Ita D. Auguſtinus. Ex his B. Chryſoſtomus, noſtram iniquitatem eloquentiſſime accuſat, qui diabolum auſcultamus loquentem, & inducentem ad præcipitium noſtrum; Deum autem proponentem, quæ utilia nobis ſunt, nequaquam audire volumus: & nihilominus ſemper in diabolum peccati noſtri culpam rejicimus. Firmus ergo ſta, & dic cum Ha-
Habac.2. 1. bacuc: *Super cuſtodiam meam ſtabo, & figam gradum ſuper munitionem.* Nec enim te dejiciet inimicus, ſi tumet teipſum non dejiciat. Et cum in peccatum lapſus fueris, in teipſum reducito peccatum ipſum, & di
Pſ.50.5. cito cum Propheta: *Iniquitatem meam ego cognoſco:* id eſt, agnoſco, meam eſſe iniquitatem & culpam, quam niſi voluiſſem deli-
Loc. cit. berare, non commiſiſſem: & ut ait Auguſtinus, ſi aliquid perſuadente Satana mali feceris, dimitte Satanam, & accuſa te, ut accuſatione tua miſericordiam merearis: be-
Pſ.61. 2. ne enim dixit David: *Bonum eſt confiteri Domino.* in peccato tuo, quia tu feciſti. Inimicus namque efficere non poteſt præcipitium; ſed rogans & petens dicere:

Mitte te deorſum.

(?)

§. 44 ***Stulte diabolus tentat, Angelorum inducens cuſtodiam, quæ tanta eſt, ut contra tria genera dæmonum impugnantium, tria genera Angelorum cuſtodientium indicarint Sapiens & Zacharias.***

Scriptum eſt enim, quia Angelis ſuis Deus, &c. Beatus Hieronymus in librum Eccleſiaſtes, refert & ſequitur expoſitionem Origenis & Victorini, qui intelligunt eo in loco, Dæmonem vocari, *Regem ſenem & ſtultum, qui neſcit providere in futurum,* ad effectus conſequendos, quos intendit. Et quidem diabolus appellatur Rex, qui hujus mundi Principatum tyrannice occupaverit, quem propterea Christus vocat: *Principem mundi hujus.* Senex autem eſt, quia ab initio mundi fuit à Deo productus, cui vere dici poteſt: *Inveterate dierum malorum.* Stultus, in Hebræo, *Chesil*, quæ vox ſignificat fatuum, ſtultum, inſipientem, inſcium; eum qui imprudentiſſime agit in ordine ad finem, quem intendit. Quod Epitheton egregie diabolo convenit: cum namque ſummo affectu cupiat, ut ſuis tentationibus ſuccumbamus, ita eas proponit, quod potius nos inſtruit ad firmiter reſiſtendum. Quando dux aliquis intendit victoriam, ſi prudẽter agit, conatur in primis magnam virium ſuarum coram inimico oſtentare potentiam, & ſi vires deficiant, aut minuantur, curat, ne id notum fiat inimico. Deinde nititur perſuadere eidem, exiguas eſſe illius vires ad reſiſtendum potentiæ ſuæ, & quod nullus eſt, qui poſſit ipſi adjumentum præſtare. Ita Rabſaces ille, dux Regis Aſſyriorum, cum obſeſſam haberet civitatem Jeruſalem, tempore Regis Ezechiæ, vociferabatur ad eum, repræſentans ex una, ſuum invincibilem inſuperabilemque potentiam, qua innumeros Reges ſuperaverat: *An ignoratis, quæ ego fecerim, & patres mei cũctis terrarum populis? Nũquid prævaluerunt Dii gentium, omniumque terrarum, liberare* regio-

Marginal notes (right column): ¶ 143 — In cap. 1. Eccl. 10.5 — Eccl. 5.13 — Joan 14 — Dan 13. 52. — כסיל — 4 Reg. 8 & 2. Par. 32. & Iſa 35.

regionem ſuam de manu mea? Ex altera ſimiliter, ipſius Ezechiæ imbecillitatem repræſentabat, cui nullus poſſet opem ferre: *An ſper.s in baculo arundineo, atque confracto Ægypto, &c.* Stultiſſimus autem dux ille eſſet, qui deſcendens in arenam cum inimico, primo ei exprimeret, ſe vires adeo exiguas habere, quod nihil poſſet agere contra eum, qui ſibi reſiſtit: & quod tantum poteſt voce ſuavi reſonare, aut pulſare cythara: deinde eidem revocaret in mentem, quod haberet plurimos & validiſſimos milites ad ſui præſidium deſtinatos. Hæc agit diabolus, ideoque ſeipſum ſtultiſſimum comprobat, qui bellum committens, primo manifeſtat vires ſuas adeo enervatas, & exiles, quod nullam poteſt violentiam inferre, aut leviter voluntatem interne movere, aut attingere, ſed tantum ei objectum proponere, & voce ac ſuaſione tantummodo perſonare, ut dictum eſt. Deinde ipſemet profitetur, nos innumeros habere fautores, & patronos excellentes, Angelos ſcilicet, quorum cuſtodia munimur, & ipſemet tam imprudens eſt, quod hoc reducit in mentem, referens Scripturam ſacram; qua Deus viro juſto repromi-

Serm. 1

ſit; quod dixit David: *Angelis ſuis Deus mandavit de te, &c.* Merito B. Petrus Chryſologus eum irridet, dicens: Miſer, cupis tentare, ſed neſcis; quem ſimiliter ſubſannat, quod ſuiſmet conſiliis, ſeipſum prodat, & enervet. Nota eſt divinæ providentiæ cura, quam expoſuit Sapiens, quod Deus unicuique malo oppoſuit peculiare bonum, quod illi reſiſteret, ne omnino

Eccl. 33 15.

prævalere poſſet: *Contra malum bonum eſt, & contra mortem vita, & ſic contra virum juſtum peccator, & ſic intuere omnia opera Altiſſimi, duo. contra duo, & unum contra unum:* Quod egregie annotavit Auguſtinus.

11. *de civit. c.* 18 *Eccl.* 15. 15.

ut alibi proſecuti ſumus. Et quidem *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit illum in manu conſilii ſui: appoſuit tibi aquam, & ignem, ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors, bonum & malum; quod placuerit ei, dabitur illi.* Homine autem ſic conſtituto, ſtatim ad illum perdendum conſtituit ſe diabolus, qui in Scriptura ſacra ſæpe abſolute *malus* dicitur, non unus tantummodo, ſed quamplurimi. Primo namque ſtatuitur ad ¶ 149.

uniuſcujuſque hominis perditionem peculiaris dæmon, cujus præcipua cura jugiter poſita eſt, ut illum perdat, ideoque perpetuo ad malum inducere conatur. Ita Divus Thomas *a*, docueratque Abbas Serenus *b*, inducens librum Paſtoris, & varia Scripturæ ſacræ loca: & docuit ex profeſſo Beatus Gregorius Nyſſenus *c*, aſſerens, id certum eſſe ſecundum traditionem. Huncque vocat naturæ noſtræ corruptorem, in omnibus contra annitentem, ad male vivendum impellentem hominem. Ita & Origenes *d*, & Chryſoſtomus *e*, aliique quos referunt Theologi *f*. Imo & hoc aliqua ratione Gentilibus fuit notum. De Bruto enim ſcribit Plutarchus, quod cum noctu legeret ad lucernam, conſpexit quendam, cui dixit: Tu quis es? Cui ille reſpondit: Tuus malus Genius: in Philippis me videbis. Hæc deputatio fit à ſupremo Cacodæmone, tanquam à capite omnium malorum Angelorum, Deo id peculiariter permittente, ut ſaniores Theologi fatentur.

a In 2. diſtinct. 11. q. unica art. 5.
b Apud Caſſian coll. 8. ca. 7.
c Lib. de vita Moyſis, coll. 12.
d Hom. 10 in Lucam.
e Hom. 5. in imperf.
f Bannes & Zumel. p. p. q. 113 art. 2. ad 3.

Deinde præter hunc particularem dæmonem, deputantur ſingulis perſonis publicis, ut Principibus, & Prælatis, ſingulares alii dæmones, qui omni diligentia procurent, eos inducere ad male exequendum officia ſua, quo ſibi aliiſque perditionem afferant. Et iſti eo fortiores ac altiores ſunt, quo perſona, ad quam impugnandam ſtatuuntur, majori fulget dignitate. Ita D. Thomas. Et talem credo fuiſſe dæmonem, qui B. Job impugnandum ſuſcepit, quamvis Abbas Serenus cenſeat, fuiſſe dæmonem ſingularem, qui à nativitate ſuæ impugnationi fuerit deſignatus. Talem inſuper credo fuiſſe illum, qui Jeſum filium Ioſedech Sacerdotem magnum aſſumpſit impugnandum, qui poſtea ſtetit à dextris ejus, ut ipſi adverſaretur, ut ſupra dictum fuit. Tertio ſtatuuntur etiam, præter hos, quos diximus, ſinguli dæmones, contra ſingulas Provincias majores, aut minores, juxta Provinciarum qualitatem, ut docuit Beatus Hieronymus, quem refert Divus Tho-

2. diſt. 11. *cit.*
Zach. 3. 1
In cap. 10 *Daniel.*

Thomas. Tandem his ſingularibus dæmo-
nibus, alii adjunguntur, miſſi à ſupremo
2. diſt. 11. cit. Cacodæmone, quos; ipſi in ſuum auxilium
advocant, juxta diverſarum occaſionum
exigentiam, adeo ut ſæpe numero multæ
dæmonum legiones conveniant, ad unius
hominis perditionem procurandam. Quod
Matt. 12. & Luc. 11 & Chriſtus Dominus indicavit, dicens:
aliquando dæmonem unum aſſumere ſe-
cum ſeptem ſpiritus (id eſt, multos, juxta
Scripturæ phraſim) nequiores ſe, ut ingre-
diatur animam alicujus. Hæc mala ſunt ad
hominis perniciem ordinata. Deus propte-
rea ſua paterna providentia, non paſſus fuit
quicquam deeſſe, ſed ſtatuit contra malum
bonum, unum contra unum, duo contra
duo. Quoniam enim eſt unus Angelus ma-
lus, cuique à nativitate deputatus, qui indu-
cat eum ad malum, deputavit ipſe Ange-
lum bonum cuique, qui ad bonum excitet.
Ita D. Thomas, & cum eo Theologi late
1. p. q. 113. art. & 2. probant: qui referunt ſanctos Patres id aſ-
ſerentes, quorum multi, de hujuſmodi An-
gelis intelligunt multa, quæ in Scriptura
habentur: ut illud Jacob: *Angelus qui eri-*
Gen. 46. 16. *puit me, & deduxit me, &c.* & ancilla dicen-
Act. 12. 15. te: Petrum pulſare ad fores, dixerunt: *An-*
gelus ejus eſt: & illud: *Angeli eorum ſemper*
Matt. 18. 10. *vident faciem, &c.* & a, *Angelus Domini in*
circuitu timentium eum, &c. Tam certaque
a Pſal. 33. 8. eſt hæc veritas, ut multis etiam Gentilium
fuerit explorata, quos refert Auguſt. Eugu-
b Lib. 8. de peren. Philoſoph. cap. 3. 5. & 22. binus *b*: quam expreſſe docuit Seneca *c*, di-
cens: cuique deſignatum eſſe Angelum in
cuſtodem, & pædagogum. Hinc Dioge-
nes *d*, diſputat de Angelo Socratis, de quo
librum edidit Apuleius; quem de Deo Socra-
c Lib. 19. epiſt. 111. tis inſcripſit, & meminit Cicero *e*. Unicuiq;
d lib. 2. ergo Deus ſtatuit Angelum cuſtodem, qui
e lib. 2. de divina. majori ſolicitudine procurat, unumquemq;
ad bonum, quam ſingularis cujuſq; dæmon,
¶ 150. 2. diſt. 11. art. 2. 1. ad malum incitare. Cujus opera egregie
proſequitur D. Bonaventura: reprimit enim
dæmonem, ne quantum vult, nos impug-
net, confortat nos in via virtutis; vitii fœdi-
tatem manifeſtat, futuræ gloriæ magnitu-
dinem proponit, occaſiones mali ſubmo-
vet, aut temperat; ad orationem inſtigat,
orationes noſtras Deo offert, &c. Deinde,
quoniam viris in poteſtate, aut dignitate
conſtitutis, alius ſuper additur dæmon, ad
eorum impugnationem, alium eiſdem ad-
dit Deus Angelum, qui peculiari cura eis
aſſiſtat. Ita inſinuat Divus Thomas *a*, & e- *a 1. p. q. 113. art. 2 ad 1.*
jus interpretes *b*, referentes Chryſoſtomum
c. Talis fuit Angelus peculiariter datus illi *b Bannes & Zumel.*
celebri viro ſancto Jacob *d*, parenti duode- *c Hom. 2. ad Coloſſ.*
cim Tribuum, & ille, qui ſanctam Iudith *e*,
fuit comitatus, qui itidem ſanctum Tobiam *d Gen. 48. 16.*
f, duxit & reduxit, qui fuit Raphael, qui
non fuit Angelus peculiaris cuſtos Tobiæ, *e Iud. 13. 20.*
quippe qui erat unus ex ſeptem, qui aſtant
ante Dominum, ſed ad peculiarem occa- *f Tob. 5. 25*
ſionem datus fuit ſocius Tobiæ, ut ma-
gnum dæmonem ligaret, & in grandibus
periculis Tobiam defenderet. Tertio, quo-
niam ſingulis Provinciis, ſinguli dæmones
ſtatuti ſunt, ad earum impugnationem,
conſtituit Deus cuilibet earum ſingularem
Angelum, ad cuſtodiam, ut D. Thomas e-
juſque interpretes comprobant ex Scriptu-
ris, & ſanctis Patribus, qui ita explicant illud:
Conſtituit terminos populorum, juxta nu-
merum filiorum Iſrael? ubi Gloſſa ſequens *Deut. 31 13.*
aliam lectionem: *Diviſit terminos terræ, ju-*
xta numerum filiorum Iſrael, ſecundum An-
gelorum cuſtodientiū diverſas Iſraelis fami-
lias: & illud; *In unamquamq; gentem poſui*
rectorem: id eſt, Angelum. Multa de iis apud *Eccl. 17. 14.*
Danielem, cum agitur de Principe, id eſt,
AngeloRegni Perſarum, &c. Tandem quo- *Dan. 10.*
niam ſæpe multi dæmones, ſecundum va-
rias occaſiones accedunt, ad unum homi-
nem perdendum, ita ſæpe numero multos
Angelos mittit Deus, ad unius hominis
cuſtodiam, ut patet, cum ad defenſionem
Eliſæi & pueri ejus, miſit Deus innumeros
Angelorum exercitus, qui apparuerunt in *4. Reg. 6*
ſpecie curruum igneorum. Hęc ergo divina
providentia animos noſtros firmat, ut
firmiter omnibus dæmonum impugnatio-
nibus reſiſtamus: quam mire expreſſit
Deus ipſe ad noſtrum ſolatium: *Circun-*
dabo domum meam ex his, qui militant mihi, *Zach. 9.*
euntes & revertentes, & non tranſibit ſuper
eos ultra exactor. Hebræa ita habent, ut an-
notavit eruditus Ribera: *Caſtra ponam do-*
mui meæ à malitia, ſive exercitu tranſeunte
&

Digitized by Google

& revertente, aut propter exercitum, vel malitiam exercitus, euntium & revertentium: ut ſit ſenſus: Circundabo domum meam, propter exercitum adverſariorum, propter tranſeuntes, inquam, & revertentes, ne noceant ei: quem ſenſum cum Rabbi David ſequuntur recentiores. Bene tamen Beatus Hieronymus locum totum de
In cap. 9. Zacha.
Angelis intelligit, quos Deus milites ſuos vocat: ſicut frequentiſſimum eſt in Scriptura ſacra, ad oſtendendam Angelorum fortitudinem, quæ tanta eſt, quanta decet milites talis Regis, qui talium militum vocatur dux, & ab eis nomen illud frequentiſſimum accipit, quo vocatur,
Hom. 8. in Eccleſ.
Deus Sabaoth, id eſt, exercituum, ut annotavit Beatus Gregorius Nyſſenus. Tam potentes, validique hi milites ſunt, quod unus tantummodo eorum, abſque aliqua, vel minima defatigatione, vel labore, aut ſudore, aut vero reſiſtentia, percuſſit una nocte centum octoginta mille viros, poſ-
4. Reg. 19
ſetque eadem facilitate millia millium eorum interficere. Quod eloquenter anno-
Vives, 13. de civ. ca. 18.
tat Scoliaſtes Auguſtini. Quoniam ergo novit Deus, domum ſuam, Eccleſiam ſci-
¶ 151. licet, aut animam viri juſti, habere varios inimicos & hoſtes, non carnales, ſed ſpirituales, qui ſummis votis contendunt eam deſtruere, ad ejus cuſtodiam & munimen, mittit ſpirituales etiam milites, ex iis, qui militant ſibi, ut illam circundent, ad modum caſtrorum, ut ſicuti tabernaculum circundabatur agminibus filiorum Iſrael, dum per deſertum agebat, ita circundetur domus ejus Angelorum cuſtodia. Et ſunt *euntes & revertentes*, id eſt, ſumma cura attendentes ad omnem partem, aut ſunt ſicut apes, quæ nihil magis curant, quam ire & reverti ad alvearia, ferrentes florum diverſarum rorem, ad favos dulciſſimos intra ea componendos, aut ſimiles ſunt illis, qui in ſcala Jacob apparuerunt, *aſcendentes &*
Gen. 28.
deſcendentes, ſummam ſolicitudinem hoc ipſo præferentes, ut annotavit Rupertus. Ex quo infert: *Non tranſibit ultra ſuper*
In ca. 28. Geneſ.
eos exactor, id eſt, non calcabuntur ab inimico, non eis dominabitur, non ei ſuccumbent. Juxta hunc ſenſum accipiendum cenſet Ambroſius, quod anima juſti
lib. 6. Hexamc. 8.
dicit apud Eſaim, juxta lectionem Septuaginta. Ubi enim Propheta juxta Vulgatam, dicit ex perſona Dei: *Ego Dominus*
Iſa. 27. 3
qui ſervo eam, repente propinabo ei. Septuaginta legunt ex perſona ipſius animæ ſanctæ, dicentis, *Ego civitas munita, ego civitas obſeſſa.* Quaſi dicat: obſeſſa quidem ſum inimicorum innumera multitudine, ſed ſcio me munitam majori Angelorum cuſtodia, ut non ſit minor vis munientium, quam obſidentium. Hæc eadem indicare viſus eſt Deus: *Capite nobis*
Cant. 2. 15
vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas, nam vinea noſtra floruit. Quem locum ex-
Hom. 5. in Cantic.
pendit egregie Beatus Gregoryus Nyſſenus. Et quidem (ut ipſemet annotat) ver-
Hom. 1. in Cantic.
ba ſunt cœleſtis Sponſi, ad venatores ſuos, aut (ut dixit Origenes) ad cuſtodes vinearum, aut ad ſodales, ſocios, famuloſque ſuos, quos cuſtodiendis vineis ſtatuit, quos propterea idem Gregorius Nyſſenus & Origenes, Angelos eſſe credunt. In Hebræo habetur, ut omnes recentiores annotant: *Capite nobis vulpes, vulpes parvulas*: Cujus vocis repetitione, intelligo innumeram vulpium multitudinem, aut omnes vulpes, juxta Scripturæ phraſim: ut a, *Illuc enim aſcenderunt tribus tribus Do-*
mini: & iterum b, *Generatio & generatio* a *Pſ. 121. 4.*
laudabit opera tua: & c, *Homo homo natus* b *Pſ. 144. 4.*
eſt in ea: & d, *Populi populi in valle conciſio-*
nis. Ita de militibus Antiochi, ſævientibus c *Pſ. 86. 5*
in Iſraelitas, qui leges Dei ſervabant, dici- d *Ioel. 3. 14.*
tur: *Faciebant hæc populo Iſrael, qui inve-* *1. Mach.*
niebatur in omni menſe & menſe: id eſt, in *1. 61.*
omnibus menſibus. Quam loquendi phraſim etiam Hiſpanus ſermo tenet: ad innumeram enim pluviæ indicandam magnitudinem, dicimus. *Cayò agua y agua*, ad exprimendam gentium multitudinem immenſam, dicimus *Acudio gente y gente* Itaque vulpium geminata voce, innumeram exprimere voluit multitudinem. Quarum nomine (inquit D. Grygorius Nyſſenus) egregie dæmones nobis inſidiantes explicavit, quos nō vulpes abſolute, ſed vulpes parvulas vocavit: nullum enim animal timidius,

dius, infirmius, & magis ad fugam proclivius quam vulpes, etſi illa parvula fuerit, multo magis infirmior, timidiorque erit. Ille, inquit Divus Gregorius Nyſſenus, de quo hæc dicûntur, homicida, qui potens eſt in malitia, cujus lingua tanquam novacula acuta, de quo dicit Propheta a: *Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus deſolatoriis*: & b, *Inſidiatur tanquam leo, in ſpelunca ſua*: c, *Draco ille magnus apoſtata*: d, *Infernus dilatans os ſuum*: e, *Rector hujus mundanæ poteſtatis tenebrarum*: f, *Qui habet imperium mortis*; & quæcunque ex ejus perſona narrat Prophetia; g, *Qui aufert terminos gentium, quos conſtituit, nempe altiſſimus, pro numero Angelorum ſuorum*: h, *Qui comprehendit orbem terræ ſicut nidum, & eum tollit tanquam arundinem*. i, *Qui dicit, ſe poſiturum thronum ſuum, ſuper nubes, & futurum ſimilem Altiſſimo*; & quæcunque Scriptura de eo proſequitur in Iob, quæ plane ſunt terribilia, cujus latera quidem ſunt ænea, aurum autem fuſile ſpina, inteſtina autem lapis ſmyrites, & quæcunque ſunt hujuſmodi, per quæ terribilem illam naturam deſcribit Scriptura. Hic ergo talis, & tantus imperator legionum dæmonum, à vera & ſola poteſtate nominatur parva vulpes, & omnes, qui eum circumſtant, & univerſus, qui eſt ſub poteſtate ejus exercitus, omnes ex æquo deſpectui habiti, nominantur vulpeculæ, ab eo qui incitat venatores ad eos venandos, &c. Et infra: Unde non dixit, Venamini aprum, qui ex ſylva vineam Domini depopulatur, aut rugientem ferum, aut rugientem leonem, vel magnam balænam, aut marinum leonem; vim namque aliquam inimicorum hæc verba præſeferrent: ſed ille omnes, inquit, terreſtres poteſtates, & rectores tenebrarum mundi hujus, & ſpiritus nequitiæ, ſunt parvæ vulpes, doloſæ, & infelices, ſi cum noſtris conferantur viribus, &c. Quamvis ergo inimicus noſter in ſe magnas habeat vires, tamen reſpectu noſtri tam imbecillis eſt, ut merito vulpes parvula vocari poſſit. Vulpes, inquit Beatus Auguſtinus, appellat ſacra Scriptura doloſos, & timidos, quos vel ſola terret virtus aliena. hæc namque eſt hujus animalis conditio, quod doloſum eſt, & timidum, quodque ex hoc ſolummodo fugat aliquis, quod reſiſtit ei, & faciem iratam contra illum convertit. Dicunt aliqui (inquit Auguſtinus) Diabolus nobis adverſatur. Prorſus huic objectioni illa verba reſpondent, quæ Beatus Iacobus dicit: *Reſiſtite Diabolo, & fugiet à vobis*. Unde animadvertendum eſt, quis poſſit nocere eis, quos fugit, vel quam virtutem habere intelligendus ſit, qui vel ſolis præualere non reſiſtentibus poteſt. Ita ille *Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis*, ſicut vulpes, hoc ipſo, quod quis ſe contra eam conuertit, non ſolum non præualet, ſed fugit. Et vere nihil facilius, eſt, quam vulpeculam quærentem mordere calcaneum, eodem in illam retorto, caput ejus conterere, & dentes excutere, aut ſaltem ad minus eam terrere, ut fugam arripiat. Vires ergo illius contra nos exiguæ ſunt, ideo tantum dicitur, demoliri vineas florentes, & palmites teneros, illos videlicet, qui nulla in virtutis via fundamenta adhuc jecerunt. Et nihilominus nec hos imperfectos & incipientes demoliri, ſicut deſiderat, poteſt: ſtatuit namque Deus Angelos cuſtodientes: quibus committit, ut tales vulpeculas comprehendant, alligent, & comprimant. Quomodo Sanctus Michael dæmonis conatum compreſſit, volentis corpus Moyſi manifeſtare populo, recenter ex Ægypto liberato, & ad idololatriam propenſo, de quo ſanctus Judas: & Sanctus Raphaël dæmonem ligavit, ne poſſet juveni Tobiæ, aut ejus ſponſę nocere, de quo in libro Tobiæ. Hacque cuſtodia muniti, facile poſſumus omnem inimici potentiam ſuperare. Hocque eſt, quod Deus ipſe per os Davidis promiſit: *Angelis ſuis Deus mandavit de te, ut cuſtodiant te, &c. In manibus portabunt te, &c.* Ex quo infert ſecuritatem à dęmonum impugnatione, ſubdens: *Super aſpidem, & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem, & draconem*. Non conculcaberis, ſed conculcabis, non dejicieris, ſed dejicies, & pro-

a Pſ. 16. 4.
b Pſ. 9. 9.
c Pſ. 103. 26.
d Hab. 2. 5.
e ad Eph. 6. 12.
f ad Heb. 2.
g Deu. 32. 13.
h Iſa. 10. 14.
i Iſa. 14. 13.
Iob 40. & 41.
¶ 151
In Pſ. 8. conc. 1. ad medium.
Lib. de nat. & grat. con. Pelag. c. 4
Iac. 4. 7.
In ſua Canonica nu. 9.
Tobiæ 8.

proſternes inimicum, & ſuper eum ambulabis. Ex his omnibus patet, verè dæmonem ſe comprobaſſe ſtultum tentatorem, ſtultiſſimeque hanc induxiſſe Scripturam, quæ aptiſſima potius eſt ad hoc; quod homo juſtus, animosè & validè ei reſiſtat, ſciens & audiens ſe Angelorum cuſtodia munitum, per quam omnes inimici vires, imò & ipſum inimicum, quantumvis aſpis, baſiliſcus, leo, & draco ſit, poſſit conculcare, dejicere, & ad ima proſternere. Nunc opportunè, quæ ſupra ex Auguſtino induximus, poſſemus contra peccatores repetere, qui ſe excuſant, cùm peccant, quod dæmon ſuis ſuaſionibus & ſuggeſtionibus fecerit eos peccare. Verùm quidem eſt, dæmonem cor tuum excitaſſe ad malum: ſed veriſſimum eſt, ſanctos Angelos non minori affectu, cura & ratione, ad bonum induxiſſe, ut verè cum peccaſti, poſitum illud fuerit inter monentes Angelos, & decipientes dæmones: & quidem Angeli, quæ vera ſunt, exponebant, dæmones mendacium, doloſque extruebant: dæmon de more ad ima dejicere hortabatur, Angelus ſuperna propoſuit, ad quæ te conferres: Diabolus, ut tibi mortem inferas, Angelus ut vitam diligas & teneas, clamat. Quare ergo (inquit Auguſtinus) cor tuum hinc avertitur, & illic flectitur? Certè tua malitia in cauſe eſt.

In Pſ.91.

§. 45. *Diabolus Scripturam ſacram induxit diminutè, tantum inducens, quæ ſuo inſtituto ſatisfacere credebat.*

¶ 153. *Scriptum eſt enim, quia Angelis ſuis Deus mandavit de te; & in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.* Singulari Dei providentia permiſſum eſt dæmoni, Scripturam ſacram inducere, cum tentavit Chriſtum, ut multa fierent nobis nota, quæ noſſe erat nobis neceſſarium. Annotat in primis B. Irenæus, dæmonem per divinam veritatem ſuum abſcondiſſe mendacium: & verbum ſuum, quod dixit: *Mitte te deorſum*, quod proprium ejus eſt, ſub divini verbi tegumento abſcondere voluiſſe: non alter certè, quàm is, qui alterum veneno interficere cupit illud abſcondit ſub illo cibo aut potu, quem alteri gratiorem eſſe cognovit. Deinde veritatem Dei per ipſammet veritatem Dei impugnare contendit, non quidem legitimè inductam (verum namque, vero contrarium eſſe non poteſt) ſed ineptè & fraudulenter citatam. Hoc etiam alii antiqui Patres ex profeſſo annotandum ſuſceperunt, & obſervant in primis, dæmonem Scripturam quidem divinam induxiſſe, ſed contra ejus legitimum ſenſum. Ita Origenes: Aſſumit, inquit, diabolus teſtimonium, & interpretatur illud de Chriſto, quod non de Chriſto, ſed de Sanctis generaliter ſcriptum eſt: nam hoc quod Pſalmus dixit, de Chriſti perſona intelligi non poteſt, qui non indiget Angelorum auxilio, qui major eſt Angelis, & melius ipſis hæreditatem eſt conſecutus, & nomen: *Nulli enim unquam Angelorum dixit Deus: Filius meus es tu, &c.* Non ergo indiget Angelorum auxilio Filius Dei. Quin potius diſce Diabole, quod niſi Jeſus adiuverit Angelos offenderent & ipſi pedem ſuum: & qui Angeli offenderunt ideò offenderunt, quia non extenderunt manum ſuam ad Jeſum, ut apprehenſi ab eo non offenderent. Ita Origenes, quem ſecutus eſt Chryſoſtomus. Verè, inquit, Filius Dei Angelorum manibus non portatur, ſed ipſe magis Angelos portat. Nec enim creatura portat Creatorem, ſed Creator creaturam: ſi autem creatura bajulat Creatorem, ergo Creator antequam faceret creaturam, à quo portabatur? Nam verè, etſi portatur, manibus Angelorum, non ideò portatur, ut non offendat ad lapidem quaſi infirmus, ſed propter honorem poteſtatis, quaſi Dominus, de quo ſcriptum eſt: *Qui ſedes ſuper Cherubim.* Ita & Hieronymus *a*, & Auguſtinus *b*, docens hæc dicta de Chriſto, non in ſe, ſed ratione corporis ſui, quod eſt Eccleſia, ex cunctis fidelibus conſtituta. Ita & Theophylactus *c*. Sicque intelligendus eſt Ambroſius,

lib.5.cont. hæreſ.c.21
Hom. 31. in Lucam.
Hebr.1.5
Hom. 13. in Matth. & hom. in imperf.
Pſal.76.2
a In c.4. in Matth.
b In Pſ.90
c In cap.4 Matth.

Digitized by Google

ſius, dicens, dæmonem induxiſſe Scripturam, continentem prophetiam de Chriſto. Fitque hoc manifeſtum ex vera Theologia, quam tradit D. Thomas, ſecundùm quam non eſt concedendum, Chriſtum habuiſſe Angelum cuſtodem: non enim egebat cuſtodia Angelorum, quamvis plures habuerit Angelos, qui ſibi miniſtrarent & obſequerentur. Optimè ergò ait Auguſtinus: Diabolus verba legis dicebat, ſed cui diceret, non agnoſcebat. Calidiſſimus tentator (inquit Caſſianus) Domino Salvatori velut homini ſimplici tentavit imponere, dum ea, quæ generaliter ſunt ſuper omnium juſtorum perſonis intelligenda, malevola interpretatione corrumpens, ſpecialiter huic, qui Angelorum cuſtodia non egebat, conatur aptare dicens: *Quia Angelis ſuis, &c.* pretioſa ſcilicet eloquia Scripturarum, callida aſſumptione convertens, & ad contrarium noxiumque ſenſum detorquens, ut imaginem tyrannici vultus, ſub colore nobis auri fallentis objiciat, &c. Secundò, dæmon citavit Scripturam ſacram, non attendens ad præcedentia vel ſequentia. Ita obſervavit idem Origenes, annotans, ante verba à dæmone citata haberi, quod Deus liberat, *à ruina, à dæmonio meridiano*: & poſt verba citata à dæmone, ſubditur: *Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem*, quæ etiam ſilentio præteriit, quia contra ipſummet dæmonem erant ſcripta. Silet (inquit Origenes) & tranſit verſiculos, qui contra ſeipſum ſunt: cùm enim dixiſſet: *Angelis ſuis Deus mandavit de te, &c.* tacuit illud quod ſequitur: *Super aſpidem & baſiliſcum, &c.* Quare diabole ſiles, niſi quia tu es baſiliſcus, tu es omnium ſerpentium regulus, nocentiora habens venena quàm cæteri? Tu es leo, tu es draco, &c. Ita etiam obſervavit B. Gregorius Nazianzenus. O ſophiſta malitiæ, inquit, cur ſequentia ſupprimis? Rectè namque id novi, etſi tu ſileas; quoniam ſuper te aſpidem & baſiliſcum aſcendam, &c. Sic & Hieronymus *a*, Hilarius *b*, Chryſoſtomus *c*; & Bernardus *d*. Tertio citavit Scripturam factam diminutè, tacens illud, quod ejus intentionem poterat enervare, & ſolum referens, quod ſuo aptum videbatur inſtituto. Unde tantum induxit: *Angelis ſuis Deus mandavit de te, & in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum*; quod autem Scriptura addit: *Ut cuſtodiant te in omnibus viis tuis*, omiſit ille, qui non ad viam, ſed ad præcipitium hortabatur. Ita annotat Gregorius Nazianzenus, qui hac de cauſa vocat dæmonem, peritum Scripturarum latronem. Ita & Hieronymus *a*; & Bernardus *b*. Mediam partem dimiſit, inquit Hieronymus, tacuit quod ſciebat contra ſe eſſe, & tantum quod pro ſe erat, expreſſit. Ita & B. Bonaventura *c*. Conſidera ergo, inquit Beatus Chryſoſtomus *d*, diaboli inſipientiam, de teſtimonio quoque ipſo quod protulit: nam ea quidem, quæ à Domino prolata ſunt, ſatis aptè utique prolata, quæ verò ab illo uſurpata, ineptè nimium, ac prorſus incongruè, nec ad rem de qua agebatur, aptè accommodari poſſunt. Quartò verbis Scripturæ ſua inſeruit, inquit D. Chryſoſtomus, ut quod potius adverſum ſe ſcriptum erat, pro ſe citaret. Scriptum quidem erat: *Quoniam Angelis ſuis mandavit de te*: ſed de ſuo addidit: *Mitte te deorſum*, quod ſcriptum non erat: in quo cognoſcimus antiquam ejus & uſitatam verſutiam; ſemper, ut fallere poſſit, malis ſuis bona miſcere, & venena ſua mellis dulcedine temperare. Sic namque & Adam jam dudum, ut de ſuo deciperet, quaſi Dei verbum præmiſit: *Quid utique* inquit, *dictum eſt vobis à Deo, Ab omni ligno paradiſi non edetis?* ut propoſito Dei mandato, hominem incautum, & falſa interpretatione, & verborum addictione deciperet: nam & ille de ſuo addicit: *Quid utique dixit Deus: De omni ligno paradiſi non edetis?* Cùm potius dictum à Domino fuiſſet: *De omni ligno paradiſi edetis, de ligno autem ſcientiæ, quod eſt in medio paradiſi, non edetis*. Mutavit ergo dicta divina, & verbis ſuis quædam dicta Domini ſociavit, ut facilius ſuaderet; & ſuadendo deciperet. Immiſcuit verbis divinis verba

Lib. 4. in Lucam. — *1. p. q. 103. art. 4. ad 1.* — *Lib. 2. cont. litt. Petiliani, cap. 51.* — *In collat. 1. cap. 20.* — *Hom. 31. in Lucam.*

¶ 154

Orat. in ſanct. baptiſma non longe à prin. — a *In ca. 4. Matth.* — b *Canon. 3 in Matth.* — c *Hom. 5. in imperf.* — d *Ser. 41.* — *in Pſal. Qui habit.* — a *In Pſ. 90* — b *Serm. 14. cit.* — c *In cap. 4. Luca.* — d *Hom. 13 in Matth.* — *Hom. 5. ex diverſ. in Matth.* — *Geneſ. 3. 1*

verbo nequitiæ ſuæ, ut per dulcedinem mellis venenum mortis infunderet. Ita Chryſoſtomus. Sic dæmon eviſcerat fidem, inquit Ambroſius *a*, ſic jura pietatis impugnat, ſic & hæreticos facit. Et hoc inquit Irenæus *b*; & Auguſtinus *c*, hæretici dæmonis filii, à patre ſuo didicerunt, qui veritatem Dei ex ipſamet veritate Dei, & verbo ſubvertere nituntur. Non mirum, quod illi Scripturis utantur, quas etiam mendacii pater diabolus ad mendacium ſuadendum induxit, & illi mendacium ſuum, ſub involucro divinæ veritatis inducere conantur, ſicuti illa, quæ ſub calice deaurato venenum propinabat mortiferum. Propterea nihil frequentius hæretici in lingua habent, quàm Scripturam ſacram. De Scripturis agunt hæretici (inquit Tertullianus) & de ſcripturis ſuadent: ſed ſcripturas bonas (inquit Auguſtinus) non bene adducunt, nec bene interpretantur. Hæc hæreticorum prima cura, errorem ſuum ſub tegumento ſanctarum Scripturarum involuere, ut fideles bibentes aquam divini verbi ſimul eorum imbibant errores, ut Origenes proſequitur. Qui tamen eaſdem ſcripturas diminutè, truncatè, comaticè non autem integrè, & ſecundum legitimum earum ſenſum inducunt.

a Lib. 4. in Lucam. b Lib. 5. cont. hæreſ. citat. c Lib. 2. cont. lit. Petiliani. Apoc. 17. Libro de præſcript. citat.; Tract. 13. in Ioan. Hom. 31. cit.

§. 46. *Hæretici parentem ſuum imitantur, Scripturas ſacras truncatè & contra legitimum ſenſum inducentes.*

¶ 155. Apoc. 8. In cap. 8. Apoc.

EGregiè oſtenſus eſt Ioanni hic hæreticorum mos, in citandis Scripturis, ſecundùm probabiliorem ſententiam Ambroſii, Anſberti, Haymonis, Pannonii, & ſignanter Richardi de ſancto Victore. Demonſtrare namque voluit Deus Ioanni, totum Eccleſiæ progreſſum, à tempore Chriſti Domini uſque ad mundi finem: quem in ſeptem tempora diviſit, quoniam (ut inquit Richardus) omne tempus ſeptem dierum circulo revolvitur. Primò ergo vidit Ioannes Angelum, *qui ſtetit ante altare, habens thuribulum aureum, & data ſunt ei incenſa multa, ut daret de orationibus Sanctorum, &c & aſcendit fumus incenſorum de orationibus Sanctorum de manu Angeli coram Deo.* Apoc. 8 Hic Angelus retulit Chriſtum Dominum, qui quoniam legatus, nunc uſque æterni Patris ad homines fuit, qui de ſe dixit *a*: *Ab ipſo ſum, & ille me miſit*, & *b*, *quæ audivi ab eo, loquor in mundo*, vocatur *c* *Angelus Teſtamenti*, & *d* *magni conſilii Angelus*. Altare autem, Ambroſius, Beda, Primaſius, Anſbertus, Ioachim, & alii, Eccleſiam electorum intelligunt, qui ideo altaris nomine exprimuntur, quod in eis ſpirituale ſacrificium peragitur, & aromata offeruntur cœleſtia. Ante hoc altare Chriſtus Dominus ſtat, tanquam verus & legitimus Pontifex, per quem tanquam per mediatorem, munera noſtra Patri offerimus: *Per ipſum enim offerimus hoſtiam laudis ſemper Deo:* & ſemper oramus, dicentes; Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c. Deinde Ioannes vidit ſeptem Angelos ſuo ordine, & ſibi invicem ſuccedentes, canentes tuba, qui ordines prædicatorum Euangelii, qui in Eccleſia à Chriſti tempore uſque ad judicium futuri erant, deſignabant: vidit ſimiliter perſecutiones, quas eiſdem temporibus contra veritatem Euangelii excitaturus erat diabolus, qui (ut annotavit Tertullianus) variè cunctis temporibus æmulatus eſt veritatem. *Primus Angelus tuba cecinit, & facta eſt grando & ignis mixta in ſanguine.* Hic Angelus primum concionatorum ordinem, id eſt, Apoſtolos (ut citati Patres exponunt) ſignificat, qui tuba Euangelicæ prædicationis primò in Iudæa perſonuerunt, contra quos Iudæorum zelus, æmulatio, rabieſque excitata eſt, quam Chriſtus, prædixerat: *Ecce ego mitto ad vos ſapientes, & ſcribas, & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in Synagogis veſtris, ut veniat ſuper vos omnis ſanguis juſtus &c.* SecundusAngelus ſequutus eſt, *qui tuba cecinit, & tanquam mons magnus igne ardens miſſus eſt in mare, &c.* qui eos prædicatores qui

a Ioan. 7. 29. b Ioan. 8. 26. c Malach. 3. 1. d Iſai. 9. Heb. 13. 15. Lib. cont. Praxeam. in princip. Matt. 23. 34.

Digitized by Google

quiApoſtolos conſecuti ſunt expreſſit,quique ad prædicandum gentibus ſurrexerunt. Contra quos excitatus eſt mons magnus ardens igne, id eſt, diabolus, qui mons per tumorem, magnus per tumoris magnitudinem, igne ardens per invidiam, miſſus eſt in mare, id eſt, in corda Principum ac Imperatorum mundi, quos excitavit validè contra Euangelii Prædicatores ac ſectatores, quos omnes tormentis crudelibus, & moribus atrociſſimis affecerunt, quoſque propterea martyrii palma celebres conſpicimus. Quando autem jam poſt longa tempora Imperatorum ſævitia in Chriſtianos ceſſavit tempore Conſtantini magni, ſurrexit *tertius Angelus & tuba cecinit, & cecidit de cælo ſtella magna, ardens tanquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum: & nomen ſtellæ dicitur Abſynthium, & facta eſt tertia pars aquarum in Abſynthium, & multi homines mortui ſunt de aquis quia amaræ factæ ſunt.* Nunquam Eccleſia in hoc ſeculo habitura eſt perfectam pacem, conſumtiſque ac deficientibus quibuſ-

¶ 156. dam inimicis, alii ſtatim inſurgunt. Poſt Iudæorum namque perſecutionem iniquam, & poſt Imperatorum ac tyrannorum crudelem rabiem, prædicante Euangelium tertio Angelo, qui ſanctorum Doctorum typum tenuit, inſurrexerunt hæretici, quorum mores ac dolos egregiè Ioanni oſtenſi ſunt ſub typo ſtellæ cadentis de cœlo. Hæreſium ſanè Principes & autores dicuntur ſtellæ cadentes de cœlo,

1. Ioan. 2. 19. Actor. 20. 30. id eſt, deficientes ab Eccleſia, quæ cœlum ſæpe in Scriptura dicitur: *Ex nobis exierunt*, inquit Ioannes: *ex vobis ipſis exorientur*, inquit Paulus, *viri loquentes perverſa,*

Lib. 32. Moral. cap. 14. *ut abducant diſcipulos poſt ſe*: de quo Gregorius, exponens illud de dracone trahente tertiam partem ſtellarum de cœlo. Tertius Angelus tuba cecinit (inquit Richardus) id eſt, tertius prædicatorum ordo prædicavit, & cecidit de cœlo, id eſt, de Eccleſia, ſtella, id eſt, hæreticorum caterva, quæ bene dicitur ſtella magna & ardens tanquam facula, ſtella, per acceptam ſcientiam, magna, per ſuperbiam; ardens per invidiam, tanquam facula, quia dum alios ad pravitatem incendit, ſemet ipſam conſumit. Vocatur autem *Abſynthium*, quoniam ſummam tenet amaritudinem propter varias rationes. Prima, quia omne peccatum, per quod homo recedit à Deo, amaritudinem inducit, dicente ipſo: *Scito,* Ier. 2. 19.
& vide, quàm malum & amarum eſt, reliquiſſe te Dominum, & non eſſe timorem ejus apud te. Maximè autem, cùm homo recedit à Deo per hæreſim. Ideò cuivis hæretico dici poteſt, quod dixit Petrus Simoni Mago: *In felle amaritudinis video te* Actor. 8.
eſſe. Secunda, quia in Scriptura peccata 23.
graviſſima dicuntur abſynthium, quoniam Deum amaricant, ut alibi dictum eſt. Ita, *Qui convertitis in abſynthium judi-* Amos. 5. 7.
cium, id eſt, opera iniquiſſima agitis, per quæ Deum ad amaritudinem & iracundiam provocatis. Et iterum: *Convertiſtis fructum juſtitiæ in abſynthium*, id eſt, in peccata graviſſima, Deo amara ad modum Amos 6.
abſynthii. Tertia, quia apud eos, qui de 13.
herbis ſcribunt, abſynthium vehementer acuit viſum, & inter ea, quæ oculis clarificandis & aperiendis apta judicantur, ponitur. Hocque faciunt hæretici, quorum occaſione viſus Eccleſiæ ac Doctorum ejus acuitur, coguntque oculos aperire, ut videamus, quæ illi proponunt, ad reſpondendum eis, & quæ proponenda ſunt eis ad revincendum eorum errores. Ita Are- In cap. 8.
thas in locum, quem explicamus, obſer- Apoc.
vavit. Mirum ſanè eſt, quàm validè Arrius acuit antiquorum Patrum oculos, ut in Scripturis ſanctis conſpicerent æqualitatem & conſubſtantialitatem Filii cum Patre: quomodo etiam Pelagius aperuit oculos ſanctorum Doctorum, ut divinæ gratiæ efficaciam in divinis litteris circumſpicerent & obſervarent, &c. ut verè dicendum ſit, divina providentia hæreticos à Deo permitti ad noſtrum profectum, ut fidelium oculi acuantur, eorumque exerceatur ſapientia; ſicut permiſſi ſunt tyranni, ut patientia Eccleſiæ clarior redderetur, ut ſæpe Auguſtinus admonuit. Itaque ſicut ad oculorum lippitudinem tergendam applicat quidem,

Digitized by Google

quidem medicus abſynthium amarum, quod tamen oculos clarificat, ſed in ſterquilium tandem mittitur, aut in ignem; ita hæreticos amaricantes Deus permittit; qui Doctorum fidelium acuant oculos, excutiant lippitudinem, quo tandem illud fit, quod hæretici in ſterquilinium aut ignem inferni mittuntur, ſed remanent Eccleſiæ oculi clariſſimi, ac mundiſſimi, ad ſalutis Sacramenta plenius percipienda. Quam rationem latiùs & ex profeſſo Ter-
Lib. de præſcript. c. 1. & 2. tullianus proſequitur. Flumina autem, fonteſque aquarum (inquit Richardus) dicuntur illi libri, in quibus origo & ſumma fidei comprehenditur, ſicut ſunt libri, Legis, Prophetarum, Euangeliſtarum, & Apoſtolorum. Stella igitur de cœlo cadens, in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum cecidit, quia pravitas hæretica de ſublimitate Eccleſiæ decidens, Sacram Scripturam in parte ſuæ aſſertionis corrumpit. Non totam Scripturam hæretici corrumpunt, quia ſi ea integrè completeque conſpiciatur, corrumpi non poteſt; quippe quæ certam exhibet veritatem: ideo partem ejus ſolummodo aſſumunt, ſu-
¶ 157. iſque corrumpunt erroribus, & eam ſolummodo partem citant, & inducunt, quæ errores, quos volunt, ſonare videtur. Ex quo illud efficitur, quod plurimi homines ex harum aquarum potu interierint. Ita Arrius, tantum eam Scripturarum partem pronuntiabat, quæ exprimebat CHRISTI humilitatem, ut filium minorem Patre perſuaderet, ſicuti obſervavit
Oration. 2 in ſanctâ Paſch. B. Gregorius Nazianzenus. Similiter & Praxeas hæreticus, tantum eas inducebat Scripturas, quæ unitatem Filii cum Patre proferunt, ut Filium eandem cum Patre perſonam oſtenderet, ut integro libro contra eum conſcripto Tertullianus demonſtrat. Pelagius itidem, eas Scriptu-
Lib. cont. Praxeam. ras proferebat in medium, quæ arbitrii noſtri libertatem & facultatem prædicant, ut illi totum juſtificationis noſtræ negotium tribueret, ut ſæpè D. Auguſtinus obſervavit: de quo alibi. Hi ergo filii diaboli, patrem ſuum imitantur, & *deſideria ejus*
Ioa. 8. 44. *volunt perficere*, ut dixit Chriſtus Dominus Iudæis. Diabolus incœpit, veritatem Dei ex ipſamet veritate impugnare, & mendacium per verba Scripturæ ſacræ perſuadere, citando Scripturam contra legitimum ſenſum, incompletè, corruptè, dimidiatè. Hoc illi perficere volunt: Quibus primo proprium eſt, veritatem Dei ex ipſamet veritate Dei impugnare, & errorem ſuum operire velle veritatis divinæ verbis. Ita annotavit Tertullianus *a*, tradiditque Ambroſius *b*, egregiè. Hære- *a Libro de præſcript. cap. 17.*
tici (inquit) ſunt, qui legem per verba legis impugnant. Proprium namque ſen- *b In Epiſt. ad Titum ad finem.*
ſum, verbis aſtruunt legis, ut pravitatem mentis ſuæ commendent legis autoritate. Impietas namque, ſciens auctoritatem multum valere, fallaciam ſub ejus nomine componit, ut quia res mala per ſemetipſam acceptabilis eſſe non poteſt, nomine boni commendetur. Ita ille. Deinde eſt illis uſitatiſſimum, Scripturas ſacras, aut non reſpicere, aut tantum citare truncatè, diminutè, contortè, contra earum legitimum ſenſum. Ita late proſequitur Ter- *Libro de præſcript. Hæret.*
tullianus integro libro de præſcriptionibus hæreticorum, in quo dixit, quod hæreſis quaſdam Scripturas non recipit: & ſi quas *Eodem l. cap. 17.*
recipit; adjectionibus, & detractionibus, ad diſpoſitionem inſtituti ſui intervertit: & ſi recipit, non recipit integras, & ſi aliquatenus integras præſtat, nihilominus diverſas expoſitiones commentata convertit. Illam deinde celebrem ſubnectit propoſitionem: *Tantum veritati obſtrepit adulter ſenſus, quantum & corruptor ſtylus.* Itaque nullas vires habet Scriptura ſacra contra veritatem, niſi quas hæretica mens, corrumpendo ſtylum, ſenſum, & verba ei tribuit. Aliàs namque, ut idem Tertul- *Eodem l. cap. 38.*
lianus egregie proſequitur, non haberent, per quæ hæreſim docerent, non enim illis (inquit) ſuccedere potuiſſet corruptela doctrinæ, ſine corruptela inſtrumentorum ejus. Hoc quia in hæreticis deprehendit B. Cyprianus, eos vocat corrupto- *Lib. de unitate Eccl.*
res Euangelii, atque interpretes falſos, qui extrema ponunt, & ſuperiora prætereunt, partis memores, & partem ſubdolè comprimentes: ut namque ipſi ab Eccle-

Digitized by Google

ſia ſciſſi ſunt, ita unius capituli ſententiam
Ibidem. ſcindunt. Quod Cyprianus de Donati-
a De Haere. haereſi.46. & 70. & lib. 7. de Geneſi ad litte. ſtis probat, ſicut & Auguſtinus *a* de Ma-
nichaeis & de Priſcillianiſtis, & de illis
omnibus Origenes *b*, quos propterea vo-
cat, Scripturarum fures, & adulteros.
Tertullianus *c* varios modos breviſſime
aperit, quibus Scripturam adulterant, &
b In cap. 2 ad Rom. corrumpunt haeretici: id namque faciunt
(inquit) detractione, vel adjectione, vel
c Libro de praeſcript. cap. 17. & 38. tranſmutatione: quae late ejus Scholiaſtes
d proſequitur.
d Pamelius ibid.

§. 47. *Scripturam ſacram, ejuſque legitimum ſenſum tradit Eccleſia Catholica: haeretici diabolo ſimiles ad ſui intentum illam depravant, & libros Sanctorum:*

¶ 158. Libro de praeſcript. cap. 21. HAnc regulam, tanquam praecipuum fundamentum Tertullianus conſtituit: Nullatenus (inquit) cum haereticis de Scripturis, aut ex Scripturis agendum, niſi eas inducant Scripturas, quas Eccleſia ſancta nobis tanquam tales proponit, & eo modo, & ſenſu, quo ipſa illas interpretatur. Inſuper expreſsè docet, regulam quidem fidei, eam eſſe doctri-
Ibid. c. 37. nam, voce vel Scriptura traditam, quam Eccleſia ab Apoſtolis, Apoſtoli a CHRISTO, CHRISTUS autem à Deo, accepit. Videturque alludere ad illud: *Fons*
Cant. 4. 15 *hortorum puteus aquarum viventium, quae fluunt impetu de Libano.* Quae verba B. Gregorius & Honorius Auguſtodenſis, de Scriptura ſacra intelligunt, quae frequentiſ-
In cap. 4. Cantic. ſime, ut Gregorius oſtendit, aquarum nomine deſignatur. Et egregiè ſimul fons & puteus dicitur (inquit Gregorius) quamvis haec inter ſe videantur contraria. *Fons* namque dicitur, cum aquae in ſuperficie, & in promptu, ac ſine labore patent haurientibus; puteus autem, cum aquae profundae ſunt, & cum defatigatione extrahuntur: quod & Auguſtinus obſervavit. Sed haec
Tract. 15. in Ioan. egregiè Scripturae ſacrae qualitates explicant; nam quantum ad corticem, & quantum ad doctrinam communem, moraliaque praecepta, frequentiſſime omnibus patet: tamen quantum ad myſteria, & reconditos ſenſus, ita profunda eſt, ut ingentem haurientium requirat laborem. Vocatur autem *Fons hortorum*, id eſt, particularium Eccleſiarum, inquit Honorius, aut diverſarum animarum, inquit Gregorius; in quarum mentibus virtutum ſemina oriuntur. Dicuntur itidem aquae *viventes*, id eſt, perennes, fluentes, non ſicut aquae paludum, putidae, coenoſaeque, in quibus ranae, & ſanguiſugae oriuntur, & conſervantur: de Lib. de convenientia decem praec.
quibus videndus Auguſtinus, qui haereticos ranis paludum egregiè comparat, quia ſtrepitum ſolummodo vocis habent &c. Haec autem *fluunt impetu de Libano.* Ita perſpicuitatis cauſa tranſtulit Latinus: in Hebraeo namque non habetur vox, impetu, tantum dicitur, *fluentium de Libano*, nam ponitur participium *Nizlim*, à verbo *Nazal*, quod propriè ſignifi- נזל
cat fluxum ſine vi, ſed potius proprio pondere; quod propterea propriè dicitur de aquis fluentibus pondere proprio; quae quia cum impetu fluunt, addidit Latinus, *quae fluunt impetu de Libano.* Taleſque erant aquae Libani, fluentes, in terram Promiſſionis: quoniam namque Libanus erat mons altior tota terra, aquae, quae ab illo procedebant, pondere proprio fluebant, & dilabebantur in terram illam. Et quidem Libanus, Eccleſiam ſanctam in Scriptura exprimere ſolet, ut obſervarunt Origenes *a* & Hieronymus *b*: Libanus a Hom. 11 in Ezech.
namque idem eſt, quod mons dealbatus, b In cap. 14 Oſeae & in c. 10 Zac.
aut candidatus: quia ſemper candidiſſimis nivibus ejus altitudo erat operta. Talis eſt Eccleſia; quam Chriſtus Dominus ſuo ſanguine mundavit, dealbat, ac candificat (ut ita dicam) *lavacro aquae, in verbo vitae*, ut ait Apoſtolus. Duo ergo his verbis Ephes. 5. 19
indicare vult Spiritus ſanctus: primum, quod aquae, quae irrigare debent peculiares Eccleſias, aut fidelium animas, à Libano debent procedere, quia eas tantum Scripturas, veluti ſacras, debemus habere, quae ab Eccleſia Catholica procedunt, id eſt, quas Eccleſia tanquam tales offert, exhibet, emittit, datque in lucem.

Digitized by Google

lucem. Alterum eſt, quod illæ debent ſuo impetu ac pondere fluere, prout à Libani altitudine accipiunt curſum, quia ita Scripturæ ſacræ accipiendæ ſunt, ut nulla eis inferatur vis, non manu hujus, vel illius, huc, vel illuc detorqueantur, ſed prout ab Eccleſia curſum accipiunt: id eſt, prout Eccleſia eas explicat, & proponit.

¶ 159. Duobus namque modis hæretici Scripturas contra fideles inducunt. Primò proponentes tanquam Scripturas ſacras, quas illi volunt; & expungentes à ſacrarum Scripturarum albo, quas expungere illis placet, ut optimè proſequitur Tertullianus. Quidam eorum rejiciunt Vetus teſtamentum: quorum princeps fuit Simon Magus Samarita, ut ajunt Epiphanius *a* & Hieronymus *b*. Secuti ſunt illum Baſilides, Carpocras, Gnoſtici, Ptolomeitæ, & alii, de quibus Auguſtinus *c*: & deinde Manes, à quo Manichæi, ut Epiphanius *d*: & poſt eum Fauſtus Afer, contra quem longo miroque opere Auguſtinus *e* egit. Alii rejiciunt Pentateucum; ut Ptolomeitæ de quibus Epiphanius *f*. Alii rejiciunt librum Pſalmorum ut Nicolaitæ, de quibus Philaſtrius; *g* quos noſtro tempore ſecuti ſunt Anabaptiſtæ. Alii rejiciunt librum Sapientiæ, & Eccleſiaſtici, ut quidam Pelagiani, quos refert Hilarius *h*. Euangelia rejiciunt alii, de quibus Auguſtinus *i*. Imò & novum Teſtamentum, nec à Chriſto, nec ab Apoſtolis ſcriptum, ſed longo poſt tempore à quibuſdam incerti nominis viris, contenderunt Manichæi, ut idem Auguſtinus *k* ſæpe refert, contra Fauſtum agens. Euangelium Matthæi rejiciebant Ebionitæ, ut ait Epiphanius *l*. Acta Apoſtolorum non recipit Tatianus hæreticus, nec Severus (à quo Severiani) ut Euſebius *m* refert. Epiſtolas Pauli repudiavit Ebion, ut ait Irenæus *n*, & Helcheſeitæ hæretici, ut ait Euſebius *o*. Apocalypſim rejiciunt Alogi, ſive Alogiani, de quibus Epiphanius *p*. Hicque hæreticorum mos, quod hoc ipſo, quod aliquid reperitur in aliqua Scriptura, quod eorum errorem manifeſte revincit, clamant, illud adjectum fuiſſe, & ſuperadditum, quod frequentiſſimum eſt apud hæreticos noſtri temporis, ut latè proſequitur noſter Sixtus Senenſis *q*. Nec tantum rejiciunt libros Sacros, quos volunt, ſed & ſimiliter alios tanquam ſacros, quos illi commentati ſunt, inducunt. Illis quidem commune familiariſſimumque eſt (ut dixit B. Iſidorus *r*) ſub Catholicorum Doctorum nomine, ſua dogmata vulgare, & integros libros ſcribere, & in lucem emittere ſub nomine alicujus Doctoris ſancti: aut vero, Doctorum Catholicorum libros adulterare; aut delentes, quæ doctrinam Catholicam confirmant, aut inferentes, quę hæreſes ſuas corroborent. Ita Hieronymus notavit Ruffinum, quod nomine Xiſti Pontificis, vulgaverit librum Xiſti Pythagorici: illam, inquit, temeritatem, imò inſaniam ejus, quis digno poſſit explicare ſermone, quod librum Xiſti Pythagorici, hominis abſque Chriſto, atque Ethnici, mutato nomine, Xiſti martyris & Romanæ Eccleſiæ Epiſcopi, prænotavit? in quo juxta dogmata Pythagoricorum, qui hominem exæquant Deo, & de ejus dicunt eſſe ſubſtantia, multa de perfectione dicuntur, ut qui nomen Philoſophi neſciunt, ſub martyris nomine bibant de aureo calice Babylonis. Ita ille: qui etiam refert, eundem Ruffinum, librum Euſebii Cæſarienſis, Pamphili martyris vocabulo commutaſſe, ut facilius tali laudatore libros impiiſſimos Romanis auribus conciliaret. Arriani varias confixerunt Epiſtolas, quas nomine B. Athanaſii vulgarunt, ut ipſe Athanaſius conqueritur: aliique hæretici, nomine Hieronymi, epiſtolam prodiderunt, ad quendam errorem ſuadendum, quod ipſemet Hieronymus audiens, obſtupuit, ut ipſe perhibet. Eutychiani hæretici, impiiſſimam epiſtolam in lucem dederunt, de morte Cyrilli Alexandrini, ſub nomine Theodoreti, ut Neſtorianam hæreſim, ejuſdem Cyrilli auctoritate firmarent. Extat epiſtola in quinta Synodo generali, cujus acta ab hęreticis magna ea ex

Lib. de præſcript. cu.
a *In Anacephalæoſi*
b *In præf. epiſt. ad Tit.*
c *In Cata hæreſ. & lib. 2. contr. adverſar. legis cap. 12*
d *Lib. 2. hæreſ. 66.*
e *Libris con. Fauſtum 10. 6.*
f *Lib. 1. Hæreſ. 33.*
g *In Cata. cap. 27.*
h *Epiſt. ad Aug.*
i *Lib. 2. retract. cap. 16.*
k *Libris con. Fau.*
l *Lib. 1. Hæreſ. 0*
m *Lib. 4. Hiſtor. cap. 29.*
n *Lib. 1. con Hære cap. 26*
o *Lib. 6. Hiſt. c 27.*
p *Lib. 2. Hæreſ. 50*
q *Lib. 7. & 8. Biblio.*
r *Lib. 3. Senten. cap. 12.*
Ad Cteſiphontem con. Pelag.
In cap. 18 Ezech.
Apologia ad Conſtantium.
Lib. 2. cont Ruffin. cap. 7.

Digitized by Google

ea ex parte corrupta, & mutilata probat diligentiſſimus noſtri temporis autor, Baronius. *Ann. 553* Appollinaris hæreticus, ſub nomine Julii Romani Pontificis, confixit epiſtolam; ſuos errores continentem, ad Dionyſium Corinthi Epiſcopum, quam & ſimiles ejus fraudes oſtendit Leontius, *Et Sectio acti. 8.* qui & docet, Eutychem & Dioſcorum hæret eos, quaſdam orationes evulgaſſe, ſub nomine Gregorii Thaumaturgi, & Athanaſii, & Iulii Pontificis, ut ſimpliciores deciperent. Neſtoriani ſub nomine Philippi Romanæ Eccleſiæ Presbyteri, *Epiſt. 29.* evulgarunt epiſtolam in favorem Neſtorii hæreſiarchæ, ut ait Cyrillus. *¶ 160.* Imò & ejuſdem Cyrilli nomine, aliam ſparſerunt epiſtolam, ut ipſemet Cyrillus conqueritur. Monotelitæ epiſtolam confixerunt, ſub nomine Mennæ Epiſcopi Conſtantinopolitani, ad Vigilium Papam: imo & Eutychiani Epiſtolam vulgarunt, ſub nomine ipſius Vigilii Papæ, ad ſuos errores ſuadendos, de quibus in ſexta Synodo, actione octava. *De iis Baronius an. 656.* Andreas falſus monachus, ſub nomine Beati Gregorii, aliquos vulgavit ſermones, ad ſuos errores inducendos, ut ipſemet Gregorius annotavit. *Lib. 9. epiſt. 69* Sub nomine Gelaſii Papæ, annotationes in Epiſtolas Pauli ediderunt Pelagiani, ut refert Caſſiodorus. *De Divinis lect. c. 8* Quod ſolent (inquit) facere, qui res vitioſas cupiunt glorioſi nominis autoritate defendere. Hæretici Iconomachi, Epiſtolas ſub ſancti Ioannis Damaſceni nomine ediderunt; quæ fortè mortis ipſius ſancti fuerunt in cauſa, ut Ioannes Patriarcha ſcribit. *In vita Damaſceni.* Photius hæreticus tractatum, ſub nomine Ioannis Pontificis dedit, ad ſuum errorem aſſerendum; de quo idem noſtri temporis egregius autor Baronius. *Ann. 879* Et quamvis innumera poſſemus afferre, quibus hic hæreticorum mos, ab initio naſcentis Eccleſiæ omnibus pateret, tantum nunc libet referre, quæ in ſexta Synodo generali acta ſunt apud Conſtantinopolim. Tempore Agathonis Papæ, & Conſtantini Imperatoris quarti, Concilium coactum fuit contra Eulychianos, & Monotelitas, contendentes, in Chriſto unicam eſſe naturam. Coram Pontificis legatis, & Imperatore, comparuerunt hæretici, qui ſuos errores comprobantes, exhibuerunt acta quintæ Synodi generalis, & innumera teſtimonia ſanctorum Patrum, Athanaſii, Gregorii Nazianzeni, Cyrilli, &c. Quæ cum ad requiſitionem Catholicorum exactè fuiſſent examinata, inventum eſt manifeſtè, hæreticos falſarios fuiſſe, qui actis quintæ Synodi, inſeruerant tres integros codices, continentes ſuos errores, ut patet actione tertia ejuſdem Conſilii: & collatis Sanctorum ſententiis, cum exemplaribus, quæ Imperator tanquam fideliſſima in ſua Bibliotheca ſervabat, etiam deprehenſum eſt, eos omnium ſanctorum Patrum dicta adulteraſſe, mutaſſe, addidiſſe, ut ibidem actione nona refertur. Ita hæretici antiqui. Moderni autem, majori audacia id ipſum proſequuntur, qui librum Bullingeri hæreſiarchæ, contra viſibilem Eccleſiam, ſub nomine Athanaſii, præfixo titulo, De vera & pura Eccleſia, prodiderunt: librum ſimiliter impii Bucceri, contra merita bonorum operum, ſub nomine glorioſi martyris Ioannis Roffenſis evulgarunt; quem inſcripſerunt, De fiducia & miſericordia Dei. Conciones ſcelerati Ochini, vendıtarunt ſub nomine Thomæ Epiſcopi Iuſtopolitani. Oecolampadius opus emiſit in lucem, contra divinæ Euchariſtiæ Sacramentum, ſub titulo Bertrami Presbyteri. Carolſtadius hæreticus opus prodidit contra Sanctarum imaginum uſum, ſub nomine Caroli Magni, dicatum ſextæ Synodo generali. Calvinus impudentiſſimum librum erroribus plenum vulgavit, ſub nomine Catholici Alcuini. Neque ſolum hæretici circa Doctorum libros ita agunt, ſed circa Scripturas ſacras. Fuit namque eis in more, varios libros à ſeipſis confictos, ſub nomine Scripturæ ſacræ evulgare. Ita ſub nomine Chriſti, quidam eorum evulgarunt librum de Magia ad Petrum & Paulum, de quo D. Auguſtinus *a*. Petri nomine, inquit Hieronymus *b*, feruntur quinque libri, quorum primus Actuum Petri inſcribitur: alius, Petri Euangelium; tertius,

a Lib. 1 de conſen. Evan. cap. 10.

b In Catal. ſcri. Ec.

tertius, Prædicationis Petri; quartus Apocalypſis; quintus, liber Judicii. Eoſdem fero libros citant Euſebius *c*, & B. Clemens Alexandrinus *d*. Nomine Pauli ſimiliter, varii tractatus ex officina hæreticorum prodierunt. Euangelium Pauli, Apocalypſis, revelationes, aſcenſus, ad tertium cœlum ejuſdem, Actus Pauli, Tertia epiſtola ad Corinthios, Tertia ad Theſſalonicenſes, alia ad Leodicenſes. Sub nomine itidem Ioannis Apoſtoli, novam aliam ediderunt Apocalypſim Cherintiani hæretici. Alii ſimiliter vulgarunt Euangelia varia ſub nominibus diverſorum Apoſtolorum, Andreæ, Thomæ, Iacobi, Bartholomæi, Philippi, Thadæi, Matthææ, Barnabæ, imò & Marthæ Virginis, ut referunt Gelaſius, Auguſtinus, Athanaſius, Irenæus, Epiphanius, Origenes, Euſebius, Clemens Alexandrinus, Innocentius primus, quos refert Baronius. Imò & Iudæ proditoris Euangelium, quidam hæretici prodiderunt, ut referunt Epiphanius *a*, & Theodoretus *b*. Sed & B. Leo Papa *c* fatetur, Manichæos non ſolum Apoſtolicas paginas abſtuliſſe, ſed multa volumina ſub Apoſtolorum nominibus, & ſub verbis Salvatoris evulgaſſe. Hæc & alia noſtri temporis autores diligentiſſimi prodiderunt.

c Lib. 3. Hiſt. c. 3. — *d Lib. 3. ſtromat.* — *Tom. 1. annal.* — *a Hære. 38.* — *b Lib. 1. Hæretica. fabul.* — *c Serm. 4. Epiphan.*

§. 48. *Sententias difficiles Scripturæ, juxta Patrum ſenſum exponendas, & doctrinæ novitates fugiendas, docuerunt Sapiens & Paulus.*

¶ 161 *2. Petr. 1. 21.* EX his omnibus liquet, quod dixit Petrus: *Non voluntate humana allatas eſſe Prophetias*: neque pro cujuſque libito aut judicio eas inducendas, ſed neceſſarium eſſe Eccleſiam, à qua illæ proponantur, & dentur, & evulgentur: ita ut nullas alias Scripturas, tanquam divinas aquas recipiamus, niſi ab hoc monte Libano profluentes. Neceſſarium etiam eſt id, quod antea annotabamus, ut tales aquæ effluant vi & impetu ſuo, quem accipiunt ab ipſius mentis deſcenſu & curſu: quia Scripturæ ſacræ, non ſunt depravandæ, aut per vim, huc illucque deflectendæ, aut detorquendæ; ſed accipiendæ juxta eum curſum & ſenſum, quem accipiunt ab ipſo monte Libano, ab ipſa ſcilicet Eccleſia. Hæretici quidem Scripturas ſacras violenter huc, illucque contorquent: quod dixit B. Petrus, agens de epiſtolis Pauli, *in quibus ſunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti & inſtabiles depravant, ſicut cæteras Scripturas, ad ſuam ipſorum perditionem.* (*1. Petr. 3. 16.*) Mentiuntur hæretici, qui dicunt, Scripturas ſacras ita eſſe perſpicuas, ut quivis de populo eas poſſit intelligere. In eis ſunt *quædam difficilia intellectu*: etſi namque Scriptura fons ſit patens, ſed eſt etiam puteus profundus, ut dictum eſt. Merito Spiritus ſanctus vocat ſacras Scripturas, aquam ſapientiæ, qua Deus potat fideles, & panem vitæ & intellectus, quo eoſdem cibat. (*Eccl. 15. 3*) *Cibavit*, inquit, *illum pane vitæ & intellectus, & aqua ſapientiæ potabit illum*: etſi namqua aqua facilis ſit, ut glutiatur, panis tamen eget dentibus, qui ſi non præmanſus in ſtomachum trajiciatur, infirmitates excitat. Eſt quidem aliqua ex parte Scriptura facilis, quam tanquam aquam poſſumus deglutire; ſed ex alia eſt difficilis, quæ dentibus eget, id eſt, Doctorum ſanctorum diligentia, quos propterea Sponſus, *dentes* Sponſæ vocavit, ut B. Gregorius annotavit. (*Cant. 4. 3.* — *In cap. 4. Cant.*) Egregiè autem Petrus hæreticos vocat *indoctos & inſtabiles*: indoctos, quia non ſunt edocti ab aliquo, ſed decepti à proprio Spiritu: inſtabiles autem, quia cum nullo firmo fundamento hæreant, recedantque ab Eccleſia, quæ eſt *columna & firmamentum veritatis*, nullam ipſi in ſemetipſis habent firmitatem, ſed circumferuntur omni vento doctrinæ. (*1. Tim. 3. 5.*) Hi non ſolum epiſtolas Pauli, ſed & *cæteras Scripturas depravant*. In Græco *Strebluſin*, id eſt, in obliquum trahunt, detorquent, ut doctus diligenſque Bozius annotavit: quo docendi genere egregiè ſanctus Apoſtolus exprimit vim, quam ſanctis Scripturis inferunt, evertentes earum ſenſum, extrahentes eas à legitimo curſu, non curantes conferre ſequentia cum antecedentibus, (*Lib. 7. de ſignis Eccleſiæ c. 4.*)

Adv. Apollinarium. tibus, nec præcedentia cum ſequentibus, qui, ut egregie B. Gregorius Nazianzenus dixit, ad ſui dogmatis confirmationem adhibent quidem Apoſtolicam quandam vocem, ſed neque Apoſtolicè intellectam, neque Apoſtolicè pronuntiatam: & , ut *Contra Conſtantinum.* Hilarius annotavit, Scripturas ſine ſenſu loquuntur, fidem ſine fide prætendunt. *Orat. I. cont. Arrianos.* Similes certè patri ſuo, ut obſervavit B. Athanaſius. Cum unaquæque, inquit, hæreſis, ſui commenti parentem habeat eum, qui ab initio perverſus, homicida, & mendax fuit, diabolum, ac pudore tam exoſi nominis teneatur, pulcherrimum & quod ſuper omnia eſt, nomen Salvatoris, profitetur, Scripturarumque dictionibus amicitur; & verba quidem profert, veruntamen inde ſententiam ſuffuratur, ac deinde intellectu, quem ipſe confixerit, dolis inumbrato errorum, homicida efficitur. Et *Orat. 2. cont. Arrianos.* iterum: Sin autem ex ignorantia ita æſtuant; diſcant ex Scripturis, excogitatorem, inventoremque hæreſum, diabolum metu ſui fœtoris, Scripturarum voces uſurpare, ut illis obtectis, aſpero veneno ſuo ſimplices decipiat. Et ut iis finem

¶ 162. *Eccleſiaſt 39. 1. 2.* imponamus, obſerva illam excellentiſſimam Spiritus ſancti ſententiam: *Sapientiam omnium antiquorum exquiret Sapiens, & in Prophetis vacabit. Narrationem virorum nominatorum conſervabit, & in verſutias parabolarum ſimul introibit.* Quibus verbis regulam præſcribit divinam, quam tenere debemus in explicandis ſanctis ſcripturis, contra quam hæretici agunt. Primum, quod ſupponit, eſt, exquirendam omnium antiquorum Sapientiam Utinam hoc attenderent multi noſtri temporis autores, quibus nihil magis eſt in animo, quàm novitates inducere, inauditas doctrinas celebrare, tantumque illa contendere dicere, quę nuſquam extitimant dicta: ſimiles Athenienſibus, de quibus S. Lucas *Act. 17. 21.* dixit: *Athenienſes autem omnes, & advenæ hoſpites, ad nihil aliud vacabant, niſi aut dicere, aut audire aliquid novi:* qui de doctrina & ſapientia cenſent; ſicuti de fabulis & comœdiis, inter quas, illas magis æſtimant homines & celebriores habent, quæ recentius ſunt confictæ & novæ in theatro repræſentantur. Qui verè ſapiens eſt, *ſapientiam antiquorum exquiret.* Sapientia enim continet ſolidam ac firmam veritatem: hoc autem veritatis eſt proprium, ſemper eſſe unam, & eodem modo ſe habere. Unde illam depingebant antiqui ſedentem in lapide quadrato, qui firmus fixuſque manet: mendacium autem in lapide orbiculati, quod facilè novum tenet ſitum. Hinc perpetuo à viris Catholicis novitas quævis judicata eſt periculoſiſſima, & cujuſuis non ſolum ſententiæ ſed & nominis introductio varias curas & anxietates inducebat, ut videre eſt apud Hieronymum, in Epiſtolis ad Damaſum, qui ingentem ſolicitudinem, qua tenebatur, propter quandam vocum novitatem, quam in Syria audiebat, exponit, ſuppliciter orans beatum Pontificem, ut quibus verbis agere debeat, tradat. Intelligebant ſanè viri Catholici, quod Apoſtolus grandi exclamatione ad diſcipulum ſuum dixerat: *O Timothee, depoſitum cuſtodi, devitans prophanas vocum novitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ, quam quidam promittentes, circa fidem exciderunt.* Depoſiti nomine Chryſoſtomus intelligit, Catholicæ fidei doctrinam, quam unam & eandem, non augendo, nec minuendo, debet Doctor Catholicus conſervare: B. Anſelmus intelligit theſaurum veræ ſcientiæ. Cum plurima, inquit, Timotheo Apoſtolus injunxiſſet, poſt omnia jubet, ut depoſitum, id eſt, commendatum ſibi theſaurum, ſcientiæ videlicet, acceptum à Domino talentum bene cuſtodiat, & idcirco nomine proprio illum vocat, ut vigilantiorem, & attentiorem reddat, ad ſervandum, quod admonet, dicens: *O Timothee.* Bene autem veram fidem, aut ſapientiam, vocat depoſitum: non enim illa vera eſt fides aut ſapientia, quam quis noviter inducit, ſed quam in corde Catholicæ Eccleſiæ, tanquam depoſitum quoddam Deus ab initio ſeculi depoſuit, ſervandum à generatione in generationem. Ut hoc ſeruetur illæſum, vult Paulus vitandas *prophanas vocum novitates, & oppoſitiones falſi* nomi-

Epiſt. 57. & 58.

1. Ad Tim. 6. 20

Hom. 18. in 1. ad Tim.

nominis ſcientiæ : quo nomine doctrinas intelligo novas. quas ſub nomine novæ ſcientiæ aut intelligentiæ quidam tradunt, quæ oppoſitæ ſunt doctrinæ, quam antiqui Patres Eccleſiæ tradiderunt. Has novitates, qui promittunt, id eſt, qui clamant, ſe tradituros doctrinam quandam novam,
¶ 163. oppoſitam antiquæ, *circa fidem exciderunt*: jam credendum eſt, illos à fide defeciſſe, contendereque, veros fideles ad illam deturbare. Hinc intelliges, quomodo audiendi ſint, qui opponentes ſe ſanctis Doctoribus antiquis clamant, ſe novas quaſdam inveniſſe doctrinas, ad reconditiora Catholicæ doctrinæ myſteria exponenda & quod ipſi invenerunt quæ antiquis Patribus fuerunt incognita : Sicut ergo qui depoſitum accepit cuſtodiendum, tantum dat & extrahit, quod à prædeceſſoribus ſuæ cuſtodiæ traditum fuerat, ita legitimus Doctor, doctrinam illam tradere debet, non quam ipſe confingere voluerit, ſed quam ab antiquis Patribus acceptam tenuerit, *Sapientiam enim antiquorum exquiret Sapiens*. Debet tradere Sapiens ſapientiam: ut illam tradat, non credat à ſe inveniendam, ideò exquirat illam ab antiquis Patribus. His concinit divina illa ſententia, qua Deus per Ieremiam docuit fugiendos Pſeudoprophetas, falſam pacem offerentes, & quærendos Doctores veros, qui verum doceant, & exhibeant pacem. Quia autem poſſet aliquis quærere; quoſnam tales debeat indicare, inquit, *State ſuper vias, & videte, & interrogate de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona, & ambulate in ea, & invenietis refrigerium animabus veſtris.* Ier. 6. 16.
Expende egregium loquendi modum. Volens commendare, ut quærat homo viam bonam, ſupponit, interrogare debere de ſemitis antiquis, nulla enim cenſenda eſt via bona, quæ non fuerit antiquis conformis. *Interrogate*, inquit, *de ſemitis antiquis, quæ ſit via bona*. Non eſt quod Novatores, & illos, qui novas inducunt doctrinas, & inauditas opiniones in Eccleſia Dei, interrogetis, quænam ſit doctrina bona: tantum invenietis bonam ad rectam fidem illam; quæ fuerit de ſemitis antiquis, id eſt, quam antiqui Patres probaverunt. *Interrogate de ſemitis antiquis*. Qui iter agit per terram ſentibus, paludibus, præcipitiiſque plenam, nihil magis curat, quam ſemitas antiquas tenere, cui quævis nova ſemita & recenter facta, ſuſpecta eſt, de qua hoc ipſo, quod novam videt, timet ad præcipitium aliquod ducere Sapientiam itaque antiquorum exquirit Sapiens. *Et in Prophetis vacabit* Prophetarum nomine libros Sacros intelligit, quo nomine Chriſtus complexus eſt illos, dicens ex perſona Abrahæ ad divitem epulonem : *Habent Moyſen & Prophetas*. Horum ſtudio, qui verè ſapiens eſſe cupit, vacare debet. Sed ut id faciat, exquirat ſapientiam antiquorum, id eſt, antiquorum Eccleſiæ Patrum & Doctorum, ſint illi tanquam baculi, quibus ſapiens innixus, pelagum ſanctarum Scripturarum ingrediatur. Hoc eſt, quod Sapiens agere debet, ad Scripturas ſacras intelligendas. Quod elegantiſſimè magis explicat Spiritus ſanctus in eo, quod ſubdit : *Narrationem virorum nominatorum conſervabit, & in verſutias parabolarum ſimul introibit*. Expende adverbium *ſimul*, quod magnum continet myſterium. Verſutias parabolarum vocat difficiles quaſdam Scripturę Sacrę ſententias, quas in varios ſenſus poteſt quis trahere: dicunturque verſutia à verbo verto, quod in varios contrarioſque ſenſus verti poſſunt. Unde, ut annotat Ianſenius, in Grȩco habetur, *Strophæa* à verbo, *Strophen*, quod eſt, vertere. Tales ſunt Scripturȩ illȩ, de quibus Apoſtolus Petrus dicit, quod Paulò antè annotabamus, *in quibus ſunt aliqua difficilia intellectu, quæ indocti, & inſtabiles depravant*. Qui ad harum ſententiarum intelligentiam introire parat, non ſolus introeat, ſed ſimul cum narratione virorum nominatorum aut innixus doctrinę virorum nominatorum, quo nomine Eccleſię Doctores intelligit, quos Eccleſia nominatiores & famigeratiſſimos habet, quos tanquam duces nobis exponit, ut ſimul cum illis ad ſacras Scripturas intelligendas & explicandas, introeamus. Secure quis ingre-

Luc. 16. 29.

¶ 164.

In cap. 39 Eccleſiaſt.

2. Pet. 3. cit.

hhhhh 2

Digitized by Google

ingreditur ad loci alicujus intelligentiam, quando ſimul ingreditur cum Auguſtino, Hieronymo, Ambroſio, Gregorio, Thoma, Bonaventura, &c. Fuit quidem novæ cujuſdam doctrinæ inductor, qui B. Bernardum carpere contendebat, quod de baptiſmo agens, minus benè explicaret verba
Joan. 3. Chriſti Domini, dicentis: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, &c.* Qua de te, admonitus fuit Bernardus à celebri
Epiſt. 77. ad magiſt. Hugonem Magiſtro Hugone de ſancto Victore; ad quem reſpondens, poſtquam excellentem tradidit doctrinam, demonſtrare volens, ſe rectè Chriſti verba explicuiſſe, oſtendit, ſequutum fuiſſe mentem Ambroſii & Auguſtini, & ſubdit: *Ab his duabus columnis (Auguſtinum loquor, & Ambroſium) mihi crede, difficilè avellor. Cum his, inquam, me aut errare aut ſapere fateor, &c.* Sicut igitur non ſufficit viſio eorum, quæ Deus oſtendit, niſi quid ſub his, quæ viſui exhibet, intelligere velit, demonſtret, ideoque
Dan. 10. 1 dictum fuit: *Intelligentia opus eſt in viſione:* unde nec Pharao, quid ſignificaverint vaccæ pingues & macræ, quid ſpiceæ plenę & uredine abſumptæ quas videbat intellexit, quouſque Joſeph id ſibi expoſuit: ſimiliter nec Nabuchodonoſor, quid ſtatua, quam viderat, portenderet, niſi Daniele exponente percepit: nec Baltaſſare ejus nepos videns Scripturam, ullatenus ipſius percepit ſignificationem, niſi ejuſdem Danielis adjutus miniſterio, ita Scripturæ ſacræ (inquit B. Hieronymus) non in legen-
Dialogo. adver. Luciferia. in ult. verbis. do conſiſtunt, ſed in intelligendo: alioqui ſi litteram ſequimur, poſſumus & nos quoque novum nobis dogma componere, ut aſſeramus in Eccleſia non recipiendos, qui calceati ſunt, & duas tunicas habent, dum
Matt. 10. legimus: *Non duas tunicas, neque calceamenta portabitis.* Neceſſarii igitur ſunt, qui quæ legis, tibi exponant, & intelligentiam tradant: ideoque non ſolus, ſed ſimul cum illis ad percipienda Scripturæ ſacræ myſteria procedas. De iis ſatis.

§. 49. *Diabolus tanquam Aſtrologus futura prædicit, diverſas conſtellationes ad invicem non conferens, idcirco decipit.*

Ait illi Ieſus: *Rurſum ſcriptum eſt: Non tentabis Dominum Deum tuum.* ¶ 165
Modum, quem habiturus erat Deus ad revincendum dæmonem, expreſſit ipſemet, de eo ſub typo ceti vel balanæ agens: *Non inquit, parcam ei*, ſubde, agenti *verbis* Iob 41. 3.
potentibus, & ad deprecandum compoſitis. Quæ verba jam antea expoſita, altius expendenda ſunt, quæ in Hebræo ita habentur: *Non tacebo*, aut *non ſilebo*, & *ejus verba potentia explicabo.* R. David & Complutenſis, *Non tacebo mendacia ejus.* In Hebręo בדים vox pluralis *Baddim*, quæ ſæpè in Scriptura ſacra ſumitur, ad ſignificandas prędictiones Diviniorum, aut Aſtrologorum, quos judiciarios vocant, quæ ut plurimum mendaces ſunt. Ita Iſaias, ubi noſter Vulgatus legit: *Irrita faciens ſigna divinorum*, habetur in Hebræo: *labefactans ſigna Baddim* id eſt, Aſtrologorum: & Jeremias, ubi Eſa. 45 25.
Vulgatus legit: *Gladius ejus ſuper divinos ejus*, in Hebręo: *Et gladius ejus ſuper Baddim*, id eſt, Aſtrologos. Et quia ut plurimum Aſtrologi mendaces ſunt, ideo & Iere: 50 36.
pro mendacio hoc nomen, ab ipſomet Job uſurpatem eleganter legimus: *Mendaciis tuis ſilebunt homines?* In Hebræo *Baddebha:* Iob 11. 3.
de quibus diligens autor noſtri temporis. Brixia in arca to. 1. f. 57. col. 4
Expendit ſæpè Auguſtinus, mendacia Aſtrologorum, quos ipſe ſicut & antiqui Patres, Mathematicos vocat, ſignanter aut proſequitur, quomodo illi mendacia componant. Motus certè cœlorum illi inducunt, & ſtellarum aſpectus producunt, regulas itidem citant à Sapientibus obſervatas & traditas, ex quibus de furturis judicia proferunt, & uni promittunt longam vitam, ſi ſic vel aliter ſe temperet; alteri divitias, ſi hoc vel illud agat; & tamen ferè ſemper mentiuntur, aut quoniam regulas ſequuntur fallaces, quoniam non rectè cœlorum motus ſpeciemque conſiderant, aut

quia

quia minus bene ſtellarum aſpectus luſtrant. Si namque attendunt peculiarem conſtellationem, quę favere videtur iis, quę prædicant, ignorant aliam, in altera cœli parte, quę illius effectum attemperat & modificat, aut impedit. Unde ſemper irridet Auguſtinus eos, qui Aſtrologos auſcultant, quos emptores mendacii vocat. Ut aſtrologus rectum judicium prædictionemque certam poſſit tradere (id enim circa naturales effectus eſt poſſibile) non unam ſolummodo conſtellationem debet attendere, aut quod una ſola ſtella indicat inducere, ſed plures conſiderare tenetur, unamque alteri conferre, & influxum unius cum influxu alterius commenſurare; nam ſtellæ, aut cœleſtes conſtellationes, influxus ſuos adinvicem modificant & contemperant. Eſt Scriptura ſacra cœlum, in qua quot ſententiæ, imò apices ſunt, tot fulgentes ſtellæ, aut cœleſtes conſtellationes reperiuntur. Qui aſtrologari circa eas contendit, ut veras proferat prædictiones, non unam aut alteram debet ſolummodo conſpicere, ſed omnes, quę ad inſtitutum
¶ 166. faciunt. Unus enim Scripturę locus, unumque Spiritus Sancti verbum per aliud modificatur, explicatur, & temperatur. Hocque eſt quod Theologi dicunt, Scripturas ſacras conſiderandas ad conferentiam, aut cum conferentia unius loci, cum altero. Si unam tantum, qui ex Scripturis Aſtrologatur, conſtellationem attendat, proferet mendacia intoleranda. Talem Aſtrologum agit dęmon, de quo idcircò dicit Deus: *Non tacebo mendacia*: in Hebræo; Aſtrologationes aut divinationes *ejus*. Mendaciis namque agit ad modum Aſtrologi; ſemper futura prædicit, & ex Scripturis ſanctis & doctrina ſana prædictiones inſtruit: ſicuti nunc Chriſtum inducit, ut ſe demittat, prædicens ex Scripturis ſacris, quod nullum incurret periculum, unicam illam conſtellationem attendens: *Scriptum eſt* (inquit) *quia Angelis ſuis, &c.* Quo etiam modo inducit homines, ut ſe à ſtatu virtutis demittant ad ima vitiorum: Scriptum eſt enim, quoniam Deus eſt miſericors, qui poſuit Angelos, Sacerdotes ſcilicet, & miniſtros Sacramenti Pœnitentiæ, qui te manibus excipient, ut peccatum nullatenus jam te offendat, nec exitium inferat. *Mitte te deorſum*: nam ſcriptum eſt: *In quacunque hora ingemuerit peccator,*
&c. Scriptum eſt, quod eo ipſo, *quod ad omni potentem reverſus fueris, ædificaberis, & non remanebit malum in tabernaculo tuo, &c.* Job. 22.23
Sed Chriſtus Dominus nunc revelat, non ſilet, exponit, & in lucem profert verba illius mendacis, & eum comprobat Aſtrologum mendacem, qui tantum conſiderat unius ſtellæ influxum, cùm & alterius directionem oporteret conſiderare, quæ illius influxum modificat & attemperat. Verùm quidem eſt, Deum Angelis commiſiſſe juſti cuſtodiam, utque eum ſervent, ne offendat ad lapidem: hoc tamen modificandum eſt per alterius Scripturæ influxum, aut conſiderata illa alia conſtellatione, qua Deus ſtatuit dicens, *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Angeli enim aderunt cuſtodientes, cùm homo non vult id agere, per quod Deum tentat; cùm non præcipitia eligit, ſed viam mendatorum Dei ſimpliciter perambulat. Ut diſcamus eludere prędictiones illius Aſtrologi mendacis. Si namque excitet ut te mittas deorſum, quia ſcriptum eſt? a *Miſericors &* a Pſ. 110.
miſerator Dominus; reſponde ei: Rurſum 4.
ſcriptum eſt: b *Iuſtus Dominus, & juſtitias*
dilexit, &c. Si dicat: *Mitte te deorſum*, quia b Pſ. 10. 8
ſcriptum eſt: c *Non vult mortem peccatoris*; & iterum, d *Parcit pœnitentibus, &c.* c Ezech. 18.
Reſponde ei, rurſum ſcriptum eſſe: e *Perdes omnes, qui operantur iniquitatem*: f *Ira* d Sap. 11. 24.
ejus in peccatores reſpicit, &c. g *Vultus Do-* e Pſ. 5. 7.
mini ſuper facientes mala, &c. Si ſcriptum f Eccl. 5. 7
eſt: h *In quacunque hora ingemuerit pecca-* g Pſ. 33.
tor: rurſum ſcriptum eſt: i *Vigilate itaque,* 17.
quia neſcitis diem neque horam. His qua- h Ezech.
drant, quæ paulo ante induximus, de Sa- i Matt. 25
piente, de quo dicit Spiritus ſanctus: *Nar-* 13.
rationem virorum nominatorum conſerva- Eccl. 39.
bit, & in verſutias parabolarum ſimul in- 2.
troibit. Etſi namq; virorum nominatorum appellatione ſupra ſanctos Doctores intellexerimus, poſſumus etiam Scriptores ipſos ſacros accipere, quia Sapiens non

Digitized by Google

ingreditur ad unam ſententiam difficilem explicandam, niſi ſimul ſecum ferens aliam, quæ ipſam poſſit explicare: quomodo Chriſtus agit. Diabolus unam ſententiam inducit Davidis, *Angelis ſuis Deus*, &c. Chriſtus ad eam explicandam ſimul cum narratione viri nominati Moyſis, quam mente conſervat, ingreditur, dicentis. *Non tentabis, &c.* de quibus ſtatim latius.

§. 50. *Hæretici imitatur dæmonem non conferentes diverſas Scripturæ ſententias, quas ad modum cortinarum tabernaculi copulatas quivis ſimul debet trahere.*

¶ 167. HIc dæmonis antiquus mos, ad modum inſipientis mendaciſque Aſtrologi, unam tantum Scripturæ ſententiam, non conferendo cum aliis, inducere, ut mendacia perſuadeat: quem ejus diſcipuli Hæretici perpetuo ſecuti ſunt, ut annotat Tertullianus, impiè propterea ex Scripturarum ſanctarum conſtellationibus aſtrologantes. In Scripturis ſanctis, quæ Chriſtum deſcribunt; quædam dicuntur quę ejus humanitatem exprimunt; ut quod eſt minor Patre, quod neſcit diem judicii, quod flevit, mortuus eſt, &c. Alia quæ ejus divinitatem prædicant; ut quod ſit ante Abraham, quod ſit unum cum Patre, quod ſit Dominus gloriæ, &c. Arriani, ut mendacium ſuum perſuaderent quod filius inferior erat Patre, inducebant tantum Scripturas, quæ id aſſerebant; ſed non attendebant, quod etſi ſcriptum ſit, Filium minorem Patre, rurſum ſcriptum erat, quod erat unum cum Patre, & quod ex diverſorum locorum conferentia reſultabat, Filiũ minorem & æqualem Patri, minorem ſecundùm humanitatem, æqualem ſecundùm divinitatem. Similiter Manichæi, ut ſuum perſuaderent errorem, quod Filius non habebat veram naturam humanam, eas tantum inducebant Scripturas, quibus aſſerebatur, eum eſſe verum Deum. Si tamen non ſolum iſtiuſmodi ſcripturas, ſed alias attenderent quas cum illis conferrent, in quibus manifeſtè Chriſtus verus homo aſſeritur, rectam & veram prædictionem proferrent. Veritas namque perfecta & integra, inquit Tertullianus, non ex una ſententia Scripturæ, ſed ex integritate pendet Scripturarum. Pelagius multas adducebat ſententias Scripturæ, ut probaret, nos viribus noſtris poſſe omne bonum perficere, quia ſcil. ſcriptum eſt: *Poſuit Deus hominem in manu conſilii ſui*, & quod *Deus unicuiq; dedit ſecundum propriam virtutẽ, &c.* Lutherus è contra, multas affert Scripturas, contendens Deum ita operari omnia in nobis, ut homo nihil agat, ſed ſit motus à Deo tanquam inanime organum: *ut omnia opera noſtra operatus es in nobis Domine: ipſe eſt; qui dat velle & perficere pro bona voluntate ſua.* Sed ambo hæretico ſpiritu falluntur, quorum uterque unam tantum Scripturam conſiderat. Etſi namq; ſcriptum ſit; hominẽ non eſſe liberi arbitrii, & poſſe facere quod ſibi libet, rurſum ſcriptum eſt neceſſarium eſſe divinæ gratiæ favorem, ſine quo nihil homo poteſt facere: & quamvis ſcriptum ſit, ita eſſe hunc favorem neceſſarium, ut omnia opera noſtra Deus operetur, ſed rurſum ſcriptum eſt, hominem eſſe liberi arbitrii, & debere cooperari divinæ gratię: & ut ſacrum Concilium Tridentinum dixit, cùm in ſacris litteris dicitur: *Convertimini ad me, & ego convertar ad vos*, libertatis noſtræ admonemur, cùm reſpondemus: *Converte nos Domine ad te, & convertemur*, Dei gratiam nos prævenite confitemur. Ita & D. Ambroſius hæc annotavit: Quidam (inquit) hæretici, ad probandum unitatem perſonarum, expendebant in illis Chriſti verbis: *Ego & Pater unum ſumus*, vocem illam, *unum*. Alii ad probandum diverſitatem naturarum, expendebant tantum verbum plurale, *ſumus*. Si hæc ſimul integreq; expenderent, viderent, unitatem eſſentiæ, in eo quod dicit *unum*, & diſtinctionem perſonarum, in eo quod in plurali dixit, *ſumus*. Et hujuſmodi ſunt innumera, quæ ſancti Patres annotant. Ad hæc latiùs explicanda, poſſemus annotare cortinarum

Libro de præſcript. cap. 38.

Eccl. 15. *Matt. 25. 14.* *Eſai. 26. 12.* *Ad Philip. 2. 13.* *Seſſ. 6. cap. 5.* *Zach. 1. 3.* *Thren. 5. 21.* *lib. 4. in Lucam.* *Ioan. 10. 3.*

tinarum compoſitionem, ex quibus Deus juſſit fieri tabernaculum, ad ſervanda & continenda in prima & ſecunda ejus parte omnia Sancta, ut menſam propoſitionis, candelabrum, arcam, propitiatorium, ut
¶ 168. *Ad Heb. 9.* dixit Apoſtolus. Tabernaculum ergo ad
Sancta continenda, fieri juſſit, *ex decem*
Exod. 26. *cortinis de byſſo, hyacintho, purpura, coccoq; bis tincto, variatas opere plumaria.* Ruper-
Apud Lippomanum. Exod. 25. tus & Hugo de ſancto Victore, intelligunt per opus plumarium id, quod fit acu; per quam byſſum variis figuris ornamus: ideoque alii legunt: opere Phrygionico: ſunt enim Phrygiones, qui vel acu, vel textura, varias figuras in aulæa & tapetia introducunt, qui vernacula lingua, Reclamatores vocantur. Caietanus verò intelligit, opus polymitarium, id eſt, contextum ex filis variorum colorum miro artificis ingenio. Id namque, inquit, ſignificat vox Hebræa: Hæ omnes cortinæ ejuſdem menſuræ erant conſtruendæ: *unius menſura*, inquit, *ſicut univerſa tentoria* Suſtentandæ autem erant quibuſdam columnis ſibi invicem fortiſſimis vectibus unitis, firmiterque in terra defixis: columnis inquam, nam etſi in noſtra Vulgata appellentur tabulæ ſtantes, Septuaginta tamen columnas ſcripſerunt, quam lectionem ſecutus eſt Orige-
a *Hom. 9. Exod.* nes *a*, & Proſper Aquitanus *b*, & id Augu-
ſtinus *c* ex profeſſo obſervavit. Quoniam
b *Lib. de promiſſio. par. 1. c. 1.* autem pulchra quidem cortinarum varietas (inquit Rupertus *d*, & dixerat Grego-
c *Lib. qq. in Exod. q. 100. & 109.* rius *e*) & pretioſa textura eſt, non erat exterius relinquenda nuda, quæ ſuſtineret imbrium, ventorum, grandinum, & pulveris injuriam, juſſit Deus eas operiri ſa-
d *In c. 25 Exod.* gis ſilicinis, aut (juxta Hebræum, ut ait
e *Lib. 25. Moral. cap. 21.* Caietanus) cortinis caprarum, id eſt, confectis ex lana caprarum; Auguſtinus *f* vo-
f *Quaſt. 173. in Exodum.* cat vela capillacea, quia ex pilis aut capillis caprarum erant confecta. In Hebræo; *Facies cortinas ex pilis caprarum, in fine ad operimentum.* Sed quod; maximè Deus circa cortinas illas ſtatuit, eſt, ut ſibi mutuò jungerentur, & ſibi ita cohærerent, ut una alteri eſſet quaſi colligata: ideo *anſulas hyacinthinas*, inquit, *in lateribus ac ſummitatibus facies cortinarum, ut poſſint invicem copulari*, ut qui unam apprehenderet cortinā, hoc ipſo aliam etiam traheret, nec unam ſine alia trahere poſſet. Itaq; junctæ eſſe debebant, ut quamvis cortinæ diverſæ eſſent in ſe, unicum tamen efficerent tabernaculū: *Ut unum tabernaculum*, inquit, *tabernaculum fiat.* Sub hujus tabernaculi
typo (ut annotavit D. Thomas) aliqua mi- 1. 2: 102. art. 4. in cor. & ad 1.
rę excellentiæ myſteria voluit Deus exprimere, poſſumuſque Scripturam ſacram accipere, ſub qua Deus voluit ſancta includi & teneri; ſub illa enim, quæ ad myſterium Trinitatis Dei, ſecretum humanitatis Chriſti, virtute paſſionis, & Sacramentorum ejus quæ ad Sanctorum gloriam, peccatorum vindictam, &c. voluit Deus concluſa teneri & ſervari. Unum quidem erat tabernaculū, etſi multis cortinis conſtitutum, quia una eſt abſolutè Scriptura ſacra, etſi multis libris variiſq; ſententiis conſtituta Vocatur *a unus liber*, & vocatur *b*, unicum *Evange-*
lium gloriæ Chriſti, quamvis varii libri, & a *Apoc. 5. 1.*
diverſæ Scripturæ, tanquam diverſæ cor- b 2. *Cor. 4. 4.*
tinæ, Una ergo eſt Scriptura tum ex parte principalis ſcribentis, qui eſt Spiritus ſanctus, tum ex parte doctrinæ, quia unicam continet fidem; tum ex parte finis, qui eſt Chriſtus, aut beatitudo æterna. Sunt cortinæ diverſæ, quia differentes libri diverſæ ſententiæ, omnes quidem ſummo artificio depictæ & variegatæ; quia in eis deſcriptum eſt, quid credendum, quid agendum, quid ſperandum, &c. variatæ diverſis ſenſibus, quos in ſe continent. Ejuſdem itidem ſunt menſurę, quia ejuſdem veritatis, & ejuſdem fidei; quippe cùm omnes ab una prima veritate revelante procedant, & omnes ad unam ſupremā fidē ſtabiliendam pertingant. Ab artifice ſumma ſapientia prædito ſunt contextæ, quia à Spiritu S. ita Scripturę ſanctę concinnatæ ſunt, ut omnem ſapientiam creatam excedant; tali artificio, ut nec minimum filium ſuperſit, aut deſit: ideoq; ſæpe admonemur, nec detrahere, aut adde-
re vel minimum iota. Has operiunt ſagaci- ¶ 169.
licina, vel aulææ ſeu cortinę ex lana caprarum; litterę ſcil. cortices, qui impoliti & inculti ſępe numero apparent, & aliquando ex his rebus contexti, quę ad lanam capris

Digitized by Google

Tob. 11.9 captinam videntur pertinere, ut quod Tobiæ canis habebat caudam, qua applaudebat, &c. ſub quibus excellentiſſima continetur cortinarum pulchritudo, ut egregiè

a In Pſa. 90. Hieronymus *a* annotavit, & Chryſoſtomus *b* ſæpiſſimè. Cortinæ iſtæ columnis

b Hom. 10 14.15.18 *in Geneſ.* & 1. *de Davide.* *Hom.* 9. *in Exod.* *Ad Gal.* 2. 9. *In Catena Lippoman.* ſumma conjunctione unitis firmatiſque ſuſtentantur & extenduntur. Columnarum nomine (inquit Origenes) ſacros Apoſtolos, Doctores, & Prædicatores, Prælatoſque Eccleſiæ intelligi oportet, de quibus dixit Paulus: *Petrus, Iacobus, & Ioannes, qui videbantur columnæ eſſe.* Quod & ſimiliter obſervavit Rupertus, Proſper Aquitanicus, Gregorius, Beda. Sacri ergo

Exod. 25. Doctores firmati & firmiter ſtantes, in fide uniti & conjuncti in una Eccleſia cortinas ſuſtentant; quia ea legitima Scriptura judicanda eſt, quam ſancti Doctores in una Eccleſia uniti tradunt. Hi extenſas explicataſque habent cortinas, quia ad eos pertinet Scripturas ſanctas nobis proponere & explicare: noſque Scripturas ſecundùm eorum explicationem accipere debemus. Unitæ tamen ſunt tanta adhæſione, ut unam ab altera non liceat ſeparare, quin potius una alteram trahere debet, quia nequaquam una tantùm Scripturæ ſententia conſideranda eſt, ſed altera ſtatim inducenda, quæ illam ſequatur, remque totam explicet. Non tantùm conſideranda tibi ea Scriptura eſt, qua Deus dicitur miſericors, & quod miſeretur omnibus & diſſimulat peccata; ſed & illa trahenda eſt, qua Deus dicitur juſtus, & qui peccatores infœliciſſimę damnationi tradit, ut ex utraque timorem ſpemque ſimul

Pſ. 100. 1. concipias: *Et miſericordiam & judicium cantare* cum Davide addiſcas. Si tantum percurras legens, quæ Deus tibi facienda præcipit, animo forte deficies, niſi & cum his ingentia præmia, quæ Deus ſibi obſequentibus parata reſervat, ſimiliter legas. Si conſideras vilia, quæ de Chriſto in Scri-

Lib. 2. *in Lucam.* ptura dicuntur (inquit Ambroſius) fortè ad illum contemnendum induceris: idcircò percurre ſimiliter, quæ de eo magnifica ſcribuntur, & ſi conſideras vilia, conſidera mirifica, ex qua utraque Scriptura rectam fidem de eo concipies. Ita ſancta Margarita, impio judici objicienti, quod crederet in hominem crucifixum: Unde oro (inquit) didiciſti, Dominum Jeſum fuiſſe crucifixum? Tunc præſes: Ex libris Chriſtianorum. Cui Margarita: Quænam verecundia eſt, ut cum in eiſdem libris legatur & pœna Chriſti & gloria, alterum credatis, alterum reſpuatis? Cur dimidiam Scripturam trahis? Trahe integram, & ſi ſcripta ſunt ea, quæ ſunt humilitatis, rurſum ſcripta ſunt, quæ divinitatem ejus manifeſtant. Hæc obſervanda ſunt, non ſolùm, ut impios revincamus hæreticos, ſed & eos convincamus peccatores, qui ad peccatorum ſuorum excuſationem Scripturas ſacras inducunt. Hi certè diabolo obtemperarunt, dicenti: *Mitte te deorſum, Scriptum eſt enim, &c.* Ita Theodoſius Imperator, B. Ambroſio ſibi opus impium exprobranti, reſpondit, Scripturam ſacram exponere, quod David peccavit, qui tamen ſanctus fuit: ſed ſubjunxit egregiè ſanctus Antiſtes: Sequutus es errantem? Sequere pœnitentem. quaſi diceret: ſcriptum quidem eſt, David peccaſſe, ſed rurſum ſcriptum eſt, graviſſimam egiſſe pœnitentiam. De qua re agit egregiè Augustinus, & in eos invehitur, qui unam Scripturæ ſententiam conſiderant, qua Davidis peccatum deſcribitur, ad peccata defendenda, excuſanda vel committenda, & non integras Scripturas attendunt, in quibus ſi Davidis peccatum enarratur, etiam ejus pœnitentia deſcribitur, ut non ejus caſus illos, qui ſtant in virtutis altitudine ad ſe dimittendum inducat, ſed potius ejus reſipiſcentia illos, qui ſe ad vitiorum ima dejecerunt, ad arripiendam pœnitentiam excitet. In multos id convenire videtur, quod ex Davide retulit Apoſtolus: *Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in captionem, & in ſcandalum.* Ubi non imprecantis, aut optantis affectu, ſed prædicentis & deplorantis ſpiritu locutus eſt David, ut Auguſtinus *a* & Anſelmus *b* annotarunt. Menſæ ſiquidem nomine, ſacram Scripturam multi Patres intelligunt: Origenes *c*, Anſelmus *d*, D. Tho-

In Pſ. 50. ¶ 170. *Pſ.* 68. 23 *ad Rom.* 11. *a In Pſ.* 68 *b In c.* 11. *ad Rom.* *c Lib.* 8. *in epiſt. ad Rom.*

a *In c.* 11. *ad Rom.*
b *In Pſa.* 68.
c *Serm.* 29: *in Cant.*
d *Prov.* 9. 2.
e *Eod. lib.* 8.
f *Prov.* 23. 1.

D. Thomas *a*, Hilarius *b*, Bernardus *c*. Verum namque panem, ſcil. Verbum Dei, quo Spiritus vivit, & ſpiritualem cibum ſermonis divini in hac menſa nobis Deus voluit miniſtrare, in qua & variis ſententiarum ferculis nos paſcit: de qua propterea D. Thom. illud *d* intelligit: *Poſuit menſam*, quod & ſimiliter Origenes *e* annotavit, qui & illum locum ad idem inſtitutum expendit, quem ſupra tetigimus: f *Si ſederis cœnare ad menſam potentis, diligenter attende, quæ apponuntur tibi, &c.* Ita enim habetur apud Septuaginta, quam lectionem ſequuti ſunt Auguſtinus g & Ambroſius *h*. *Diligenter*, inquit, *attende*. In Hebræo, *Conſiderando conſiderabis: Bin Thabin*, à verbo, *Bun*, quod ſignificat penetrare, diſcurrere, circumſpicere. Et aptè quidem hoc admonemur: cibus namque qui in hac menſa appoſitus eſt ad vitam, poterit mortem inducere, niſi diligenter attendas & circumſpicias. Nam quæ tibi apponuntur, ut laqueos evadas, tibi in laqueum cedere poterunt, niſi attentè conſideres. Si enim tantum attendas David peccaſſe, Salomonem defeciſſe, Petrum abnegaſſe, Paulum perſecutorem fuiſſe, forte diabolus menſam procurabit eſſe tibi in laqueum, te incitans, ut te dimittas, & tradas in laqueum, qui poteris liberari, ſicut & illi liberati ſunt. Si tantum percurras legendo, Deum eſſe miſericordem, & quod in Eccleſia eſt poteſtas dimittendi peccata; & quod Deus peccantibus habet paratam miſericordiam, fortè quæ ex menſa Scripturæ accipis, erunt tibi in captionem, niſi diligenter attendas, circumſpiciaſque alia, quæ in eadem menſa tibi appoſita ſunt. Omnia ergo conſidera, & vide, qnod ſi Sanctos cecidiſſe legis, etiam eorum ingentem pœnitentiam ibidem habes expreſſam: & quod ſi ſcriptum eſt, Deum eſſe miſericordem, & quod peccantibus parcit, rurſum ſcriptum eſt, Deum eſſe juſtum, qui diſperdit omnes, qui operantur iniquitatem; ut paulò ante dictum eſt.

g *Tract.* 47. & 81. *in*
h *Lib.* 1. *Offic. c.* 13
בין.

§. 51. *Cognoſces quæ tibi ſuggeruntur, utiliane & ſancta ſint, ſi examines ſecundùm divinæ Scripturæ regulas, juxta ſenſum, quem Eccleſia recipit.*

Non tentabis Dominum Deum tuum. ¶ 171.
Demonſtrat Chriſtus Dominus eum qui ut ſe demitteret, excitabat, Satanam fuiſſe, qui ſe transfiguraverat in Angelum lucis; quippe qui id ſuadebat, quod expreſſe contra Dei præceptum erat, dicentis in Scriptura: *Non tentabis, &c.* Difficile eſt aliquando ad cognoſcendum, an aliqui impulſus, quibus homo excitatur, à Deo ſint, an potius à dæmone. Ita enim aliquando Satanas ſe transfigurat, & talia ſuadet, talibuſque rationibus utitur, ut videatur Angelus lucis. Quod & Deus ipſe teſtatus eſt, agens de eo ſ. b ſpecie ceti: qui poſtquam præmiſit, eum agere verbis doloſis, & ſermonibus ad decipiendum aptiſſimè compoſitis; ſubdit: *Quis revelabit faciem indumenti ejus; Et in mediū oris ejus qui intrabit?* Faciem ſuam (iniquam ſcilicet mentem) ita operit aliquando, indumento juſtitiæ, ut difficile ſit eam detegere: & verba oris ejus tanta duplicitate conſtant, ut ad intimum eorum difficile ſit pervenire. Hac de cauſa maximè laboraverunt ſancti Patres, præſcribentes regulas ad diſcernendum ſpiritus & impulſus, ut agamus, quod dixit B. Ioannes: *Nolite omni ſpiritui credere, ſed probate ſpiritus utrum ex Deo ſint.* Summè enim neceſſariam eſſe hanc ſcientiam diſcernendi ſpiritus, docebat Antonius; ut Caſſianus refert. Quamvis autem varias regulas ſancti Patres tradant, quibus hanc ſcientiam comparemus, illa tamen certa communiſque eſt, quam omnes illi præſcribunt, quod ſi id, ad quod excitaris, eſt contra fidem, vel contra expreſſam legem Dei, vel Eccleſiæ, judicare debes talem impulſum eſſe ab Angelo Satanæ, quantumcunque ad illum excitandum, Scripturæ loca, aut

Iob 41. 4.
1 *Ioan.* 4. 1.
Collat. 2. *cap.* 4.

alia virtutis præſeferat indumenta, transfigurat enim ſe in Angelum lucis. Ita Beatus Vincentius Serrarius hoc remedium inter alia aſſignat, ad reſiſtendum dolis inimici. Omne (inquit) ſentimentum quantumcunque altum, & omnis viſio quantumcunque ſit ſecreta: & ſecreto tibi appareat, quæcunque ſit, ex quo ducit cor tuum ad opinionem vel infectionem contra aliquem articulum fidei, vel contra bonos mores, & maximè contra humilitatem, vel contra honeſtatem, exhorreſcas, quia ſine dubio ex parte diaboli venit.
Galat. 2. cap. 7. Propterea jure reprehendit Caſſianus illum Heremitam, qui dum longo tempore dæmonem in Angeli ſuſcepit claritate, tandem juſſus ab ipſo, ut Deo filium ſuum, qui cum eo pariter in monaſterio manebat, offerret, ut hoc ſcilicet ſacrificio, Abrahæ Patriarchæ meritis in nullo inveniretur inferior, hoc agere attentavit, perfeciſſetque niſi aufugiſſet puer, videns illum acuentem gladium: hoc enim contra expreſſum
Exod. 20. Dei præceptum eſt: *Non occides.* Similiter & Meſopotamenum Monachum, propte-
Ead. Collat. 2. c. 8. rea deceptum refert idem Caſſianus, quod cum diabolus ſæpe tanquam Angelus lucis multa ei revelaret vera, tandem eundem impulit, ut ad Iudaiſmum ſe transferret, &c. Certè facile poterat cognoſcere, non Angelum lucis eſſe, qui veram lucem fidei extinguere conabatur. Et hujuſmodi ſunt innumera exempla. Ex his intelligitur, cur lex Dei vocetur lucerna & lux.
a Pſ. 118. 105. a *Lucerna pedibus meis verbum tuum:*
b Prov. 6 23. b *Mandatum lucerna eſt, & lex lux:* hæc enim eſt lucis natura, manifeſtare, & *omne,*
c Ad Eph. 5. 13. inquit Paulus c, *quod manifeſtatur, à lumine manifeſtatur.* Unde ſi vis manifeſtum fa-
¶ 172 cere impulſum, quo te excitari intelligis, adhibe lucem divinæ legis, & vide, an talis impulſus eidem legi ſit conformis, an potius contrarius: ex hoc enim manifeſtum tibi erit, qualis ſit impulſus ille. Unde & ibidem de divinis præceptis ſubditur:
Prov. 7. 5. *Ut cuſtodiant te à muliere mala, & à*
In cap. 7. Prov. *blanda lingua extranea.* In Hebræo, ut notat Cajetanus, *à blanditiis linguæ extraneæ.* Caro excitat ſæpe ad delectabile bonum; dæmonis itidem lingua variis nos allicit blanditiis: ſi vis non decipi, attende, ſi aliquid tibi contra legem Dei ſuggeritur, aut ſuadetur. Unde religioſus, cui Angelus ſplendidiſſimus appareret, & induceret, ut uxorem duceret, hoc ipſo intelligere deberet, illum eſſe Angelum Satanæ, qui rem ſacrilegam, legèque prohibitam peteret; quantumcunque multas validaſque ſuo judicio rationes proponeret: nec ullam probabilitatem poſſet religioſus prætendere, ſi conſentiret; ſe tantum dæmoni, ſuæque libidini ſatisfacere velle. Similiter fidelis, cui Angelus ſimiliter nimio fulgore rutilans appareret, ſi eum excitaret, quantumcunque fortiſſimis rationibus, ut ſummi Pontificis obedientiam non teneret, aut ſuperiorum leges tranſgrederetur, hoc ipſo judicare teneretur, illum non lucis, ſed Satanæ Angelum fuiſſe, qui contra id, quod ſcriptum eſt: *Obedite præpoſitis veſtris & ſubjacete eis*, loquitur. Apertè *ad Hebr. 13. 17.*
quidem & manifeſtè Apoſtolus dixit, *ad Gal. 1. 8.*
nullatenus credendum, quod nobis contra Dei ſtatutum proponitur, à quocunque aut quacunque ratione proponatur, quantumcunque ſit Apoſtolus, aut verò Angelus de cœlo: nec poſſe illud aliquo pacto reputari probabile, quod potius hoc ipſo tanquam anathema execrari debemus. *Licet nos, aut Angelus de cœlo, evangelizet* *3. Reg. 13. 5.*
vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema ſit. Alludere videtur ad Prophetam, qui contra Dei mandatum egit, inductus à quodam Pſeudopropheta, tanquam Dei voluntatem proponente, quod erat contra illius apertum mandatum: quem debebat hoc ipſo anathematizare, non illi credere, aut probabile reputare, quod proponebat. Inquirit S. Bernardus *Ser. 57. in*
quando poſſimus credere, & judicare, verè *Cant.*
Deum eſſe, qui nos ad aliquid inſtigat, interiori vel exteriori excitatione: & reſpondet, tunc, quando id, ad quod inſtigamur, ad veram juſtitiam & ſanctitatem confert, & diſponit: ut enim Deus ad aliquem veniat, juſtitiam præmittit, quam ille ſequitur juxta illud: *Juſtitia ante eum* *Pſ. 84. 14*
ambulabit, & ponet in via greſſus ſuos. Ubi

aptè

Digitized by Google

aptè ad hoc inſtitutum B. Bernardus locum
Pſ. 88. 15 iſtum explicat: illumque adjungit: *Iuſtitia & judicium præparatio ſedis tuæ.* Non ergo ſedes paratur Deo in anima per id, quod non eſt juſtum, aut per id, quod contra divinam legem eſt; ſed potius dæmoni. His egregiè favet illa Davidis ſen-
Pſ. 118. 24. tentia: *Conſilium meum juſtificationes tuæ:* in Hebræo, ut ait Pagninus: *Viri conſilii mei, juſtificationes tuæ.* Juſtificationes vocat, divina præcepta, juſtificata ſemetipſis.
Homil. 45 ad popul. Conſiderat B. Chryſoſtomus hominem, quaſi Regem ſedentem in ſolio cordis ſui, quem multi inducunt ad hoc, vel illud agendum. Eget propterea conſiliariis, quorum directione ſine errore procedat. Quos ergo conſiliarios adhibebit, ut rectè ſe determinet? *Viri conſilii mei, juſtificationes tuæ:* quia id ſolum homo rectum judicarè debet, quod conſulit divina lex, vel divinum præceptum ſtatuit, ſecundum
In Pſ. 118 legitimam Eccleſiæ intelligentiam. Quacunque perſuaſione rejecta, ait, Baſilius, obedire oportet juſtificationibus Domini, id eſt, divinis ejus legibus. Hanc regulam nobis cœleſtis magiſter nunc ſuo proponit exemplo, qui id, ad quod excitabatur, impium eſſe, & malum colligit ex eo, quod divinæ Scripturæ contrarium eſt, dicenti: Non tentabis Dominum Deum tuum.

§. 52. *Difficilia viſa ſunt Salomoni, quæ facilia in Chriſto redduntur, ſignanter via colubri ſuper petram.*

¶ 173 ITerum *aſſumpſit eum diabolus in montem excelſum valde, & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraveris*
Lib. de Salomone *me.* Beatus Ambroſius peculiarem librum ideo de Salomone inſcripſit, quia totum illum conſumpſit in explicatione earum
Prov. 30. 18. quæſtionum, quas Salomon explicatu difficiles, imò impoſſibiles (juxta lectionem Septuaginta, quam ſequitur ipſe) propoſuit: veſtigia aquilæ volantis, vias ſerpentis ſuper petram, ſemitas navis, & vias viri in juventute. In primis miratur Ambroſius, cur Salomoni hæc impoſſibilia ad explicandum viſa fuerint, qui ſapientiſſimus omnium hominum fuit & Propheta. Petiit ille à Deo ſapientiam, qua omnia ſciret: *Da mihi Domine ſedium tuarum aſſiſtricem Sapientiam, ut ſciam diſpoſitionem orbis terrarum, virtutes elementorum, initium & conſummationem, & medietatem omnium rerum:* hanc ſibi à Deo conceſſam fatetur ipſe: *Omnium artifex docuit me Sapientia:* & iterum: *Invocavi & venit in me ſpiritus Sapientiæ.* Et quidem quod tam locuples poſſeſſor ſapientiæ Salomon, cum omnia cognoviſſet, quæ in carnis abditarum diſpoſitionum tenebantur abſcondita, hæc ſibi impoſſibilia prætendit, quippe qui à Deo eſſet ſapientiam conſecutus, qui noverat mundanæ diſpoſitionis introitum, qualiter eſſet hoc cœlum omne, quod cernimus, ardua ſublimitate ſuſpenſum; quemadmodum fieret aëris iſtius circumjectus & fuſus, æquo moderamine libratus in medio; quibus modis pigro ad imum dilapſa terra ponderc ſubſiſteret, qua ratione intra certas littorum metas, liquidi elementi impatiens fluctus lapſus exæſtuet: quod principium rerum; quis finis, & quæ eſſent media: quæ iterum diviſiones & mutationes temporum, non latebant, qui comprehenderat, qualiter ſibi annorum mutua vieiſſitudo, redeunte orbe ſuccederet, qua cauſa varios ſtellarum ageret curſus, præcedendo ſe nonnunquam, aut ſubitò ſubſequendo, unde earum eſſet ortus, aut obitus, & alia multa, quæ ſapientia docente cognoverat. Mirum, inquam, quod iſta, quæ ſibi impoſſibilia eſſe dicit, aut ſcire non potuit, aut videre. Et admirationem auget, res iſtas tales videri, quæ nec difficiles, nedum impoſſibiles ad intelligendum, tres ſaltem primæ quæſtiones videntur. Quot enim venatores ſunt, qui aquilæ curſum & volatum, etſi cœlum fere pertingentem, viderunt oculis, & explicarunt verbis? Facile eſt ad intelligendum, cur

Sap. 7. & 9. Sap. 7. & 1

iiiii 2 nul-

nullum volatus ſui veſtigium in aëre relinquat, quoniam aër facillimè à volantibus ſcinditur, ſed facilius eis tranſeuntibus continuatur. Facilior videtur via navis in mari; quod namque navigatores ſunt, qui vias ejus in mari certis regulis circumſcribuut, & qua ratione illas certiſſimè conficiat, tradunt? Nullamque ſui itineris relinquit ſemitam, quia aquæ fluidæ ſunt, quæ facilius ad ſeipſas redeunt, quam à ſe invicem ſeparantur. Sed & ita eſt facillimum intelligere, vias colubri ſuper petram, ut potius, quid ibi ſit difficile, non appareat. Nec enim difficile eſt ad intelligendum, duriorem eſſe petræ fortitudinem, pectore quantumcunque duro ſerpentis. Unde quantumcunque ſerpens, omnes quas voluerit vias ſuper petram agat, hac & illac ſuper eam feratur, nullatenus vel leviter petram excavare poterit, ſuæ viæ aliquod vel minimum relinquens veſtigium, ſed potius ejus pectus, quo ſuper petram reptat, remanebit contuſum, contritumque. Hæc nihilominus (inquit

¶ 174 Ambroſius) impoſſibilia ad explicandum tunc viſa ſunt Salomoni, qui quoniam propheticè loquebatur, & ea quæ futuro tempore erant complenda, figurabant, tunc cùm prædicebantur, videri manifeſtè non poterant: nec enim adhuc tempus erat, quo umbra corpus fieret; aut veritas de figura. Nobis verò quibus Dominus Ieſus Chriſtus oſtendit, quod omnia de ſeipſo eſſent in lege conſcripta, quibus aut nihil eſt occultum, quod non reveletur: & poſtquam ſignatum illum ſeptem ſigillis librum, nemo alter potuit reſerare, quam Chriſtus, permiſſum & indultum eſt nobis, ut omnia & videre poſſimus & noſſe, ſicut ipſe Dominus ait: *Pater abſcondiſte hæc à* Matth. 11. 25. *ſapientibus, & revelaſti ea parvulis:* & iterum: *Vobis*, inquit, *permiſſum eſt, ſcire my-* Luc. 8. 11 *ſterium hoc.* Non ergo Salomon reprehendendus, quod non potuerit ſcire, quæ multo poſt eum tempore erant manifeſtanda, qualia erant myſteria illa Chriſto profundiſſima, quæ in via navis, aquila & ſerpentis præſignata agnoſcebat. Signanter autem per vias colubri ſuper petram, quæ faciliora omnibus videntur, arcanum myſterium voluit præſignare, inquit Ambroſius. *Eod. lib. cap. 3.* Quis enim ſerpens? Quæ petra? Quæ viæ? Quid eſt, quod nullum ibi ſerpens reliquerit unquam veſtigium? Hanc petram Dominum noſtrum eſſe, ambigere non debemus: quia ſic Apoſtolus ait: *Bibebant autem de ſpiritali conſequente eos* 1. Cor. 10. 4. *petra: Petra autem erat Chriſtus:* & Pſalmographus: *In petra*, inquit, *exaltaſti me:* Et Moyſes in Cantico Deuteronomii: *La-* Pſal. 6. 3. *ctavit eos mel ex petra, & oleum de ſolida* Deut. 32. 13. *petra*, id eſt, quod dulcem daturus iis eſſet Euangelii ſuavitatem, aut Spiritum Sanctum, per Criſmatis unctionem. Et alibi ait: *Beatus qui tenet, & allidet infantes* Pſ. 136. 6 *ſuos ad petram.* Quod utique in religioſis parricidium erat, ſi petra iſta figuram Chriſti corporis non haberet. Nemo enim beatus in funere eſt, qui infantes ſuos allidit ad petram; ſed ideo beatus eſt, quod illos conjungit ad petram. Dixi ergo petram, Dominum & Salvatorem noſtrum in Scripturis omnibus inveniri: ſerpens autem, ex ipſo nomine, quod ſit diabolus apparet, ſicut callidior omnium beſtiarum, quæ ſunt ſuper terram, id eſt, diabolus, qui ideo ſerpens dicitur, quod occultè ſerpat, & quod ſenſus hominis tenuiter in labendo pertentet: quos ſi convicerit, medullis ſe hominum atque oſſibus implicat & immergit. Hic ſerpens, in corpore hominis, quod Dei filius induerat, nulla malitiæ ſuæ potuit imprimere veſtigia, qamvis illud auſus fuerit ſæpe tentare, ſicut ipſe Dominus in Euangelio ait: *Ecce venit Princeps mundi, & in me nihil invenit:* & alibi: *Nihil proficiet inimicus in eò, & filius iniqui-* Ioan. 14. 30. Pſ. 88. 23 *tatis non nocebit eum.* Hæc eſt ergo petra, id eſt, caro Chriſti nulla inimici in quitate reſperſa, in qua nullum ſerpentis veſtigium apparet, ut ſcriptum eſt, *Qui peccatum non fecit, nec dolus inventus eſt in ore ejus.* Ita 1. Petr. 2. 22. Amb. Quæ & eiſdem fere verbis tradidit Chryſ. annotans, vere nunc ſanctũ Euangeliſtam Matthæũ, clariſſimã hujus quæſtionis exhibuiſſe explicationem. *Hom. 5. ex diverſis in Matt.* Vias namq; (ita enim in plurali ex LXX. legit Ambroſius, quamvis in Vulgata, *Via* in ſingulari legatur)

tur) ſerpens ſuper petram egit, quia omnes tentationes, quibus agere ille conſuevit, nunc induxit, in omne latus ſe convertit; nulla fuit via, quam non teneret, nullum jaculum, quod non emitteret, nullus ſui pectoris dolus, quo non circa petram ſe circumvoluerit: ſed nullum penitus veſtigium reliquit; nihil namque eorum, quæ intendebat, fuit conſecutus: nam nec an
¶ 175. Chriſtus eſſet filius Dei, potuit deprehendere; nec ullatenus tanquam hominem, vel ad leviſſimum peccatum potuit inducere, ut vere hinc Paulus dicere potuerit,
In c. 4. ad Hebræos ſicut explicant Anſelmus & D. Thomas:
Heb. 4. 15 *Tentatum per omnia, abſque peccato*. Tentatus fuit per omnia, quia omnes tentationes ſuas diabolus induxit, omneſque vias ſuas ſerpens peregit, ſed abſque peccato: quia nullum vel leve ex viis & itineribus iſtis, peccati veſtigium fuit relictum. Non unicam viam ſerpens egit, ſed omnes, quas potuit, quia non unica tentatione curſum perfecit, ſed iterum atque iterum regreſſus, per omnia tentationum genera vagatus eſt; & omnem viam voluit tenere. Idque varijs modis; primo ex parte objecti, quia ad omnem concupiſcentiam excitare fuit conatus; ad concupiſcentiam carnis per gulam, ad concupiſcentiam ſuperbiæ per ambitionem; ad concupiſcentiam oculorum per avaritiam, ut bene di-
Luc. 4. 13 xerit Lucas: *Conſummata omni tentatione:* quod non diceret (inquit Ambroſius) ſi non
Lib. 4. in Lucam. omnium tentationum genera tentaſſent: de quo ſupra. Secundo, ex parte agentis: omnes enim figuras & formas, quibus decipere ſolet, aſſumpſit. Namque initio ſub ſpecie hominis ſancti acceſſit, inducens Chriſtum, ut ex petris panes faceret: deinde ſub ſpecie Angeli lucis, eundem incitavit, ut ex pinnaculo ſe demitteret: & tandem propriam dæmonis perſonam referens, impiiſſimam idololatriam ſuadere voluit. Tertio ex parte locorum, nam ad omnia, quæ voluit loca, quæ ſuis tentationibus aptiora judicabat, Chriſtum duxit. Et tandem ex parte numeri ternarii: tres enim congreſſus, ad omnimodam victoriam ſtatuti videntur belligerantibus, ſecundum communem æſtimationem, juxta quam dicimus: *A la tercera va la vencida:* & juxta Philoſophorum doctrinam, quam tradit & refert Ariſtoteles, numero ternario rem omnem comprehendi. Propter tria namque, inquit Ariſtoteles, Pythagoricorum doctrinam citans, omnia ſunt, ipſumque ter, eſt omnia quæque. *Lib. 1. de Cælo Tex. 2. & 3.* Nam quæcunque res numero ternario continetur & abſoluitur, principio, medio & fine. Propter quod, inquit, numerum ternarium Deo Gentes in ſacrificiis tribuebant, volentes hoc ipſo, Deo id, quod totum & perfectum eſt, exhibere. Et certe in Scriptura ſacra omnis actio frequenter numero ternario finitur. *a* Ter Paulus Dominum rogavit, *b* ter Chriſtus oravit ad Patrem; *c* ter Petrum de dilectionis affectu examinavit, ſicut ille ter, id eſt, omnino denegaverat, quaſi numero ternario completo, non ſit ultra progrediendi locus. Communiter quidem, diabolus ſemel victus, fugit (inquit Ambroſius, *d* & D. Thomas *e* explicat) quoniam cum ſuperbiſſimus ſit, maxime timet ſæpius vinci, & ſuperari. Aliquando tamen ita ex profeſſo bellum contra aliquem aſſumit, ut totum ſuum honorem in eo conſtitutum judicet: tuncque ſi in primo congreſſu victus fuerit, non ad eundem revertitur, ſed ad alium tranſit fortiorem. In quo ſi iterum ſuccubuerit, omnes tandem fortitudinis ſuæ vires educit. Id quod Origenes in Beato Iob (quem ex profeſſo tanquam rem in qua ſuum conſtitutum cernebat honorem & æſtimationem, expugnandum aſſumpſit) conſideravit. Admirabilis Job, inquit Origenes, cum prima congreſſione victoriam de diabolo perfeciſſet, atque triumphator de maligno extitiſſet, quanto magis victoriam de illo ſumpſit, tanto amplius illum ad zelum circa ſe, & ad majus certamen atque bellum commovit; velut enim inextinguibilis ignis flamma ſuccenſus nequiſſimus tractans apud ſemetipſum dixit; Nunc mihi eſt belli tempus, nunc evidenter cecidi propter tolerantiam ejus: non eſt mihi fugiendum; adhuc eſt mihi

a 2. Cor. 12. 8. *b Matt. 26* *c Ioan. 21* *d Lib. 4. Luc.* *e 1. p. q. 114. ar. 4.*

¶ 176. *Tract. 2. in Iob in prin.*

mihi congrediendum. Timeo ne rurſus terribiliter eadam ante eum, ſed melius eſt, ut congrediar: forſitan tandem victoria ad me revertetur: forſitan contemnit ſua;ideo ille in primo vicit congreſſu: forſitan & filios non ſumme diligebat,& ideo in ſecundo congreſſu victor evaſit: ſed ſeipſum non contemnit, ſuum proprium corpus non ſpernit, proprios ſuos dolores non deſpiciet. Quæram illum, ipſum requiram, corpus ipſius percutiam dolore, liquefaciam vulneribus, conſumam vermibus, forſitan his doloribus ſuccumbens, maledicet; forſitan hanc pœnam non ſufferens, blaſphemabit. Adhuc mihi ſpes eſt victoriæ. Hæc itaque & his ſimilia cogitans, atque apud ſemetipſum tractans nequiſſimus diabolus, rurſus impudentia utitur, rurſus importunitatem demonſtrat, rurſus tanquam canis rabidus in baculum irruit. Hæc & alia Origenes. Aſſumpſerat diabolus tanquam rem ſibi ſumme honorificam, B. Job ad aliquam blaſphemiam trahere. Primo itaque congreſſu, bona ejus abſumpſit; ſecundo jam fortius agens, filios illius occidit, & cum ſe in hoc congreſſu victum cerneret, tanquam rabidus canis percuſſus, validiori ira & indignatione ſumme commotus, omne venenum tandem evomens, ipſummet vulnere ſeu ulcere peſſimo impetivit. Similiter igitur nunc cum Chriſto Domino agere contendit, & tanto validius contra illum inſurgit, quanto eum fortiorem ipſo B. Job experitur; & victus tanto majori confuſione manet reſperſus, quanto Chriſtus validius, quàm S. Job ejus contrivit conatus, quem quaſi calcans, tandem omnimodè pudefecit, dicens: *Vade Satana.*

(?)

* * * *
* * *
* *
*

§. 53. *Diabolus mentitur promittens bona, quæ tamen repræſentat glorioſa, cujus linguam David vocavit doloſam, cum carbonibus deſolatoriis.*

¶ 177. SEmel & iterum coluber reptavit ſuper petram, nullatenus tamen petra ceſſit, nec aliquod itineris ſui veſtigium potuit in ea relinquere, propterea tertio, *iterum*, inquit Euangeliſta, fortius toto pectore nititur, laborat, & reptat, & eam aggreditur viam, qua fortiora corda ſolet emollire. Illa eſt, cum ingentia & excellentia bona repræſentat, liberaliter offerens illi, qui quæ ſuadet compleverit. Hujus tentationis efficaciam oſtendit Propheta ipſe, ut annotavit Beatus Gregorius Nyſſenus, expendens Davidem, illis verbis: *Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus deſolatoriis*, dicere voluiſſe, illas eſſe ſagittas acutioris & potentioris, quæ ſunt cum carbonibus deſolatoriis. Potentis nomine, juxta Gregorium Nyſſenum, diabolus intelligitur, cujus potentiam ipſe variis Scripturæ locis oſtendit, quam & expreſſit Deus dicens: *Non eſt poteſtas ſuper terram, quæ ei poſſit comparari.* Sagittæ illius ſunt tentationes, quibus animam impugnat. Hæ aliquando ſunt infirmę ac debiles, tunc autem ſunt validę ac potentes, quando ſunt cum carbonibus deſolatoriis: & his utitur ipſe, quando omnes ſuæ potentię vires extrahit, vultque totaliter rem conficere. Carbones deſolatorii, apud Baſilium & Chryſoſtomum, ſunt,qui deſolationem faciunt, & conſumptionem. In Hebræo, ut annotat Chryſoſtomus, dicuntur carbones juniperini aut juniperei: inter omnia enim lingua juniperus eſt aptior ad recipiendum & conſervandum ignem, ita quod carbones juniperi, ardentiorem acutioremque continent ignem validiſſimum ad ſuccendendam & colliquandam rem duriorem, etiam lapides ipſos; quo propterea utuntur conflatores,

Homil. 5. in Cant. ad finem. Pſ. 119. 4.

Job 41. 24.

In Pſal. 119.

res; quando duriora metalla volunt emollire aut colliquare. Idem eſt ergo, cum carbonibus deſolatoriis, & cum carbonibus ardentiſſimis, ignitis, ſplendentibus, micantibus, quales ſunt juniperini, qui ad ſuccendenda & deſolanda ea, quæ fortiſſima ſunt, validiores exiſtunt. Hos autē carbones intelligit Nyſſenus, bona terrena, divitias, facultates, honores, quæ quoniam diabolus repræſentat tanquam ignita, ſplendentia, fulgentia, ac micantia, tanquam carbonibus ardentiſſimis, ardore concupiſcentiæ per illa cor ſuccendit, ſicque deſolat corda, & omne animæ bonum conſumit, & ad malum, quod vult, eorum promiſſione perducit. Ex quibus non incongrua Pſalmi intelligentia erui poteſt. David, ut annotavit Auguſtinus, (*In Pſal. 119.*) eſtque communis ſenſus ſanctorum Patrum, illum Pſalmum edidit, ex perſona hominis aſcendentis ad ſuperna, qui propterea primus eſt eorum, qui pro Cantico graduum inſcripti ſunt, ut ſæpe annotavimus. Hic autem eo ipſo, quod aſcendere nititur, tribulationes experitur, quibus compellitur orare ad Dominum, qui propterea in principio inducitur dicens: *Ad Dominum cum tribularer clamavi, & exaudivit me.* Et ſi quæras: Quidnam eſt, quod magis torquet, & quid eſt, quod magis timet iſte aſcendens, propter quod ad divinum favorem implorandum ſe convertit? Ipſemet ſeipſum explicat, ſubdens: *Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua doloſa.* Non dubium, per labia iniqua & linguam doloſam, intelligi labia, linguamque dæmonis, non quidem carnea, ſed ſpiritualia, quibus ſpiritualiter loquitur, decipereque conatur: quæ per antonomaſiam dicuntur iniqua, doloſa, aut fallacia, & (*Ioan. 8.44 ¶ 178.*) mendacia, ſicut ipſe proprie & abſolute dicitur, *iniquus & mendax, & pater mendacii, & cum mendacium loquitur, ex propriis loquitur.* Tunc autem diabolus agit labiis iniquis, & lingua doloſa, quando doloſis mendacibuſque promiſſionibus, ad iniquitatem & peccatum pertrahere nititur: cum ſcilicet inducit ad rem illicitam, ſpondens & promittens pecunias, delectationes, honores, &c. Quod ergo ſummè timet iſte aſcendens eſt, verba doloſa aut promiſſiones mendaces diaboli, per quas crudele bellum indicere ſolet. Per hanc enim linguam doloſam, dejecit parentes noſtros in paradiſo, cum eminentiſſimis Dei donis eſſent ornati, dicens eis: *Eritis ſicut Dii.* Per hanc in (*Gen. 3.5.*) maximas anguſtias conjecit Davidem, dum promittens ei honorem & gloriam, concitavit ad numerandum populum. Per (*1. Paral. 21.*) hanc induxit Acham, ut manus contra Dei legem extenderet, ad regulam auream ſuffurandam, unde ſibi extremum (*Ioſue. 7.*) malum induxit. Per hanc quotidie dejicit innumeros; hunc in luxuriæ cœnum, promittens delectationem, illum in profundum avaritiæ, promittens pecuniarum abundantiſſimam copiam; alium ad ima perditionis, honores eidem offerens; ut vere dicere poſſimus illud: *Repromiſſio nequiſſima, multos perdidit dirigentes, & commovit illos, quaſi fluctus maris.* (*Eccl. 29. 14.*) Quia ſicut fluctus maris mentem turbant, & hominem è ſtatu ſuo dejiciunt, ita promiſſiones dæmonis, titubare faciunt eos, qui ſanioris ſunt capitis: *Viros potentes girans*, id eſt, in circuitu trahens, *Leua al retorcero à los mas poderoſos: Migrare fecit, & vagati ſunt ingentibus alienis.* Quid non obtinet diabolus hujuſmodi (*2. Reg. 11*) promiſſionibus? Quem non dejicit, & à ſupremo ſtatu in imum detrudit Davidem, qui leonibus fortior erat, in circulum traxit, (*3. Reg. 11*) & dejecit, promittens delectationem, quam cum Bethſabee habere poſſet, ſi eam vocaret. Salomonem omnium hominum ſapientiſſimum, vagare fecit ingentibus alienis, dum promittens ei ingentes animi oblectationes ad alienigenas docendas, & earum Deos colendos (*Ioan. 13.*) incitavit. Judam Apoſtolum, ad immanem proditionem pertraxit, promittens pecunias. Saulem ad ſui ipſius homicidium crudele & ſtultum compulit, repræſentans, id ſibi honorificum, &c. Doloſam ergo linguam iſte aſcendens vehementer timet. Sed aſcendentem interrogat David, quaſi obji-

Digitized by Google

objiciens: *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam doloſam?* Quaſi dicens; Quid quæris remedium, quod tibi applicetur, ad hoc ut linguam non timeas, quam doloſam agnoſcis, & confiteris? Nihil enim amplius neceſſarium videtur, ut libereris ab illa, quam cognoſcere eam eſſe doloſam. Si quis remedium peteret, ut liberaretur ab eo, cujus verba ſcit eſſe doloſa, quibus eum excitat, ut comedat cibum, in quo venenum litet, reſponderemus, facillimum eſſe remedium: illud eſt, non credere verba, quæ doloſa eſſe agnovit. Verba quidem quæ ita ſunt doloſa, ut homo eorum dolum, & fallaciam ignorat timenda ſunt; nam illa ſæpiſſime exitium inferunt; qualia fuerunt quæ in dolo locuti ſunt filii Jacob ad RegemSichem,
Gen. 34. qui credebat verba illa ſimplicia eſſe, non doloſa. Similiter quæ in dolo locutus eſt
2. Reg. 3. Joab ad Abner, quæ Abner neſciebat eſſe doloſa, nec credebat, quod Joab in dolo loqueretur. Illa inſuper quibus ad octoginta viros locutus eſt Iſmahel, filius Nathaniæ, quos quia dolos non ſuſpicaban-
Ierem. 41. tur, duxit ad locum, ubi eos interfecit.
Ioſue 9. Imo & doloſis verbis deceperunt Gabaonitæ ſanctum Joſue, quia nequaquam aliquatenus fuit ſuſpicatus, eorum verba
¶ 179. fuiſſe doloſa. Illa tamen verba, quæ ab aliquo cognoſcuntur eſſe doloſa, nulla ratione timentur ab eo. Stultiſſime certe mortem incurreret is, qui provocatus promiſſionibus quantumcunque magnis ab eo, quem novit inimicum, & verbis doloſis agentem, intendentem ſolummodo mortem inferre, in eum locum tenderet, ad quem ab illo advocaretur. Facile fuit Judæ Machabæo ejuſque fratribus, non ſolum non comprehendi promiſſionibus Nicanoris, ſed eas irridere, quas noverant fuiſſe doloſas: *Innotuit enim ſermo Iudæ,*
1. Mach. *quoniam cum dolo venerat ad eum, & con-*
7.30. *territus eſt ab eo*: iſt eſt, timuit eum, & caute recedendo (ut exponit Lyra) illas promiſſiones declinans, *noluit videre faciem ejus.* Hoc ergo vult dicere David: Quodnam remedium petis ad linguam doloſam? Nihil melius dari aut apponi poteſt, ne tibi noceat, quam intelligere linguam illam eſſe doloſam. Quid enim tecum agere poterit lingua, quantumcunque multa ſint, quæ promittit, ſi doloſam eam agnoſcis, & ſupponis? Reſpondet tamen ipſemet, ex ejuſdem aſcendentis perſona, cauſam exprimens, cur linguam timeat doloſam: verba namque quæ ab ipſo procedunt, ſunt *ſagittæ potentis acutæ, cum carbonibus deſolatoriis*, ignitis, accenſis, ſplendentibus, ac micantibus. Quamvis namque ea, quæ diabolus promittit, nullius ſint ponderis, & doloſe loquatur, illa tamen ita repræſentat, ut videantur fulgentiſſima, ſplendida, & refulgentia ad modum carbonum junipereorum, qui ſplendent ardentiſſimo igne, & ejus ardore cor ſuccendunt, & cupiditatis calore emolliunt & deſolant. Mitum eſt; quomodo Chriſto repræſentavit regna mundi, non quidem obſcura, ſed ſplendida, refulgentia, glorioſa: *Oſtendit*, inquit, *omnia regna mundi, & gloriam eorum*, quaſi carbones accenſos, fulgidos, & ſplendentes, potentes corda fortiſſima, niſi diligenter attendant, deſolare. Viſuſque eſt David alludere ad illud, quod de dæmone ſub ſpecie ceti, Deus dixit: *Halitus ejus prunas ardere* Iob 41.11.
facit. In Hebræo verbum, *Lihat*, quod ſignificat ignire, inflammare, à quo nomen, Geneſ. 3.
Labat, quod ſignificat rem fulgentem, & 24.
ſplendentem, quomodo depingitur, *gladius flammeus in manus Cherubim.* Prunæ גחלת
autem in Hebræo dicuntur *Gabheleth*, quæ vox ſignificat carbonum, qui cum in ſe nigerrimus ſit, flatu tamen aut halitu, ſplendidiſſimus redditur, ut velit dicere: Flatu aut halitu oris ſui, carbones atros, obſcuriſſimoſque, reddit fulgentiſſimas, & ſplendentes, & micantes prunas: ut Solis cujuſdam clariſſimi, aut fulgentiſſimæ ſtellæ ſpeciem tenere videantur. Hoc diabolus agit, hæc ejus vis, & aſtutia, qui res proponit, in ſe quidem viles & dignas contemptu, ſed quas, ſuaſionis ſuæ halitu, & inſtigationis ſuæ flatu ita accendit, ut eas ſplendentes reddat ac fulgentes. Vides hominem toto pectore affectum muliercul æ viliſſimæ, fœdiſſimæ, ac immundæ; &

dæ, & miraris quo modo vir cordatus id
agere poſſit: ſed ratio eſt, quia diabolus
ſuggeſtionis & ſuaſionis ſuæ halitu, eam
menti illius, tanquam ſplendidiſſimam,
pulcherrimamque exhibet. Videbis alium
ſummo conatu divitias optantem & quæ-
Hab. 2. 6. rentem, quę nihil aliud ſunt, quam vile *ac
denſum lutum*, ut dixit Habucuc: ſed dia-
bolus eas refert, quaſi fulgentes ſtellas: ex
quarum influxu omne mundi bonum pro-
veniat. Invenies ſimiliter hominem, ſupre
ma diligentia quęrentem, honoris locum,
qui in ſe vanior eſt ipſa vanitate: ſed dia-
bolus eum exhibet tanquam fulgidum ſi-
dus, quo in Republica fulgere poſſit, ſicut
Lib. de Opific. hom. c. 20 Sol in cœlo reſidens. Ex his explicat Divus
Gregorius Nyſſenus, quomodo potue-
runt parentes noſtri, qui eximia præſta-
bant ſapientia à Deo infuſa, credere, in par
vo pomo talem eſſe vim & divinitatem, ut
manducantes, non ſolum redderet divinos,
ſed & Deos faceret. Nemini dubium eſt,
Adam ſaltē, cognoviſſe linguam doloſam,
1. Tim. 2. 14. & mendacem: *Neque enim ille ſeductus fuit
in prævaricatione*, ait Apoſtolus, ſed co-
gnovit aperte, pomum in ſe, rem eſſe parvi
momenti, & nullatenus habere virtutem,
qualem lingua doloſa mentiens fingebat:
¶ 180. illud tamen diabolus ſuæ inſtigationis &
ſuggeſtionis halitu, ita ſuccendebat, ſplen
didumque reddebat, quod repræſentabat
tanquam rem dulciſſimam, & ſuaviſſimā,
quaſi cibum ipſius Dei, proportionatum
& aptum ad conferendum & conſervan-
dum divinum eſſe, & aperiendum oculos,
ut omnia ſcirent, qui eo veſcerentur: & ita
ille loquebatur lingua doloſa, quod ſimul
pomum, tanquam illuſtriſſimum carbo-
Gen. 3. 6. nem ſuccendebat; & cor deſolabat: *Vidit
namque mulier lignum, quod pulchrum erat
viſu, ſuaveque ad veſcendum.* Non tantum
pulchritudinem pomi, ſed & guſtum, quem
ſola lingua percipere poteſt, quaſi per ocu-
los diabolus ingerebat, ideoque ſuaviſſi-
mum ad veſcendum mulier videbat po-
mum, cujus ſaporem nuſquam adhuc per
guſtum perceperat; comedit propterea ipſa,
& comedit Adam. Hoc ipſum in Davide
licet intueri, viro quidem ſecundum cor
Dei, cujus mentem ita illuſtraverat Deus,
ut fateatur, ſe, quod erat *ſicut aurora, cum* 2. Reg. 23. 4.
mane ſine nubibus rutilat: & dicere potuit:
Incerta & occulta ſapientiæ tuæ manifeſta- Pſal. 50. 8
ſti mihi. Quomodo ergo à dæmone tra-
ctus fuit ad adulterium, homicidium, &
ſcandalum? *Vidit*, inquit, *mulierem ſe la-* 2. Reg. 11. 18.
*vantem, ex adverſo ſuper ſolarium ſuum, &
erat mulier pulchra valde.* Cognoſcebat
ſane David, quidnam ſubſtantiæ haberet
mulier, & quam fallax ejus eſſet pulchri-
tudo, qui dixit: *Univerſa vanitas omnis ho-* Pſa. 38. 6
*mo vivens. Veruntamē in imagine pertran-
ſiit homo, ſed & fruſtra conturbatur.* & alli-
citur rerū pulchritudine & venuſtate, quæ
quavis imagine fallacior eſt. Linguam er-
go mendacem, doloſamque deprehendit:
nihilominus ita diabolus mulieris ſpeciem
repræſentabat pulcherrimam, & guſtum,
quem cum ea habere poterat, ita mentis
ſuæ oculis ingerebat, ut quaſi ſplendidum
Solem illam coram ejus oculis exhiberet,
quo totus ipſe poſſet oblectari, cujus ardo-
re cor illius ſuccendit, & omnino deſola-
vit. Sciebat igitur linguam, quæ eum exci-
tabat, fuiſſe doloſam, ſed ita carbonē flatu
ſuo ſuccendebat diabolus, ut faceret mulie-
rem tanquam ardentem prunam inflam-
mantem, & conſumentem omnia ejus
viſcera & præcordia. Qua de cauſa merito
poſtea clamabat: *Lumbi mei impleti ſunt* Pſal. 37. 8
illuſionibus, quia vere ſe à diabolo illuſum
deprehendit, omniaque quæ ille repræſen-
taverat, phantaſtica illuſoriaque fuiſſe: *Et
non eſt ſanitas in carne mea.* Hoc ipſum
quotidie apud nos ipſos, magno cum noſtri
detrimento, experimur. Equidem tu, quem
diabolus ad avaritiam excitat, aperte co-
gnoſcis, hæc omnia terrena, eſſe viliſſima
ſtercora, indigna ut pro eis animæ bona
perdas, & te conſtituas in damnationis
æternæ periculo, & quod illa omnia dimiſ-
ſurus es in morte, quam neſcis, ſi hodie ſis
incurſurus. Cognoſcis ergo linguam eſſe
doloſam, quæ te excitat ad furtum, rapinam
uſuram, &c. ut dives fias. Quid eſt ergo,
quod agnoſcens dolum linguæ, ejus du-
ctum toto pondere inſectaris? Similiter tu,
quem lingua diaboli ſuadet luxum mani-

kkkkk feſte

feſte cogniſcis delectationem cito tranſituram, manſurumque peccatum, & æternæ damnationis reatum, & quod nullum fructus habiturus es in his, in quibus poſtea erubeſces. Linguam ergo doloſam eſſe, quæ te decipit, agnoſcis. Quid igitur eſt, quod tam miſere, & effrenate duceris? Tu itidem, quem ad ambitionem inimicus impellit, evidenter cognoſcis, utilius eſſe animæ tuæ & rebus tuis intendere, quam ambiendo dignitatem, nunquam quieſcere, & immenſas facere expenſas, laqueumque tibi ipſi parare. Quid igitur eſſe poteſt, quod linguam, quam mendacem & doloſam eſſe cognoſcis, ſequaris & auſcultes? Certe horum omnium ratio eſt, quia dæmonis halitus, prunas facit ita ſplendentes, micantes, & ardentes, ut voluntatem tuam ſuccendant; & ad ſe alliciant. Repræſentat enim tibi pecunias, tanquam ſummum quoddam bonum, quibus qui abundant, omnia, quæ deſiderare poſſunt, habent, qui illis carent, omnibus bonis ſpoliati judicantur. Repræſentat tibi uxorem alienam, & delectationem carnalem, tanquam rem ſumme appetibilem, quæ omnino tuum poſſet ſaciare appetitum. Refert ſimiliter dignitatem; tanquam quid ſplendidum, quod te illuſtriſſimum clariſſimumque reddet. Quamvis ergo lingua ſit doloſa, ſed ſagittas ſuas ardentibus efficit carbonibus, ſplendidiſque, quibus animam deſolare contendit. Vide quomodo volens Chriſtum penitus dejicere, ſagittas miſit cum carbonibus deſolatoriis, oſtendens & promittens regna mundi, non quomodocunque, ſed ſplendentia, glorioſa, & quaſi micantia, quæ animum illius cupiditate ſuccenderent, & appetitum allicerent & inclinarent.

* * *
* *
*

§. 54 *Diabolus oſtendit regnorum gloriam apparentem, qui vera mala abſcondit ſub apparentibus bonis: è contra Deus ſub apparentibus malis, vera bona abſcondere ſolet.*

Oſtendit omnia regna mundi & gloriam eorum. In Hebræo gloria dicitur, *Chabod*, quæ vox ſignificat, id omne, quod illuſtre eſt, & ſplendidum, ut divitias, delitias, honores, dignitates, & quidquid conducere poteſt, ut aliquis inclytus excellenſque appareat: quia voce filii Laban uſi ſunt, de Iacob loquentes. *De illius* (ſcilicet Laban) *facultate ditatus, factus eſt inclytus* In Hebræo, fecit gloriam. Et Eſaias, *ſuſpendam omnem gloriam domus patris eorum:* Et de Aſſuero dicitur: *Ut oſtenderet divitias gloriæ Regni ſui*, id eſt, divitias, quibus ejus imperium ſplendebat, & potens erat Oſtendit ergo diabolus omnia Regna mundi, & gloriam eorum, id eſt, quicquid in eis eſt ſplendidum, illuſtre, glorioſum, fulgidum, honorificum, &c. More ſuo diabolus agit, tantum oſtendens id, quod erat gloriæ in Regnis mundi. Certe mundus ipſe, omniaque illius Regna plena ſunt doloribus, afflictionibus, & curis. Ad hoc demonſtrandum, Rex Salomon (ut annotat Chryſoſtomus) poſtquam omnia comprobavit concionatoris agens officium, librum edidit Eccleſiaſtes, in quo oſtendit, ſe quidem manum ad omnia, quæ in mundo ſplendida & glorioſa apparent, conjeciſſe, omnia tamen inveniſſe plena laboribus, & triſtitiis. *Vidi*, inquit, *cuncta quæ fiunt ſub Sole*, id eſt, in mundo univerſo eveniunt, *& ecce vanitas, & afflictio ſpiritus.* In Hebræo verbum *Raghah*, quod ſignificat conterere, & confringere. Ideo Chaldæus. *Omnia confractio ſpiritus Todo es quebrantamiento de alma, o quebranto de corazon.* Quod inductione ab experientia deſumpt eleganttiſſime proſequitur, & demonſtrat. Exponit namque ſe pecunias innumeras auri, &

Margin notes: ¶ 181. כבד. — *Gen.* 31.1 — *Eſa.* 22. 24. — *Eſth.* 1.4. — *Hom.* 55 *ad pop.* — *Eccleſ.* 1. 14. — רעה. — *Eccleſ.* 2.

& argenti coacervaſſe, & ſubſtantias Regum, ac Provinciarum obtinuiſſe, delitiis cunctis vacaſſe, omni ciborũ genere fuiſſe oblectatum, innumera ſervorum multitudine ſeptum, ędificaſſe domos: plantaſſe vineas, feciſſe hortos, & pomaria conſeviſſe, & conſerviſſe ea cuncti generis arboribus: extruxiſſe piſcinas aquarum, poſſediſſe ſervos & ancillas, multamque familiam habuiſſe, armenta quoque & magnorum greges, feciſſe ſibi cantores & cantatrices, ſcyphos & urceos in miniſterio ad vina fundenda, *& omnia*, inquit, *quæ deſideraverunt oculi mei non negavi eis, nec prohibui cor meum, quin omni voluptate frueretur, & oblectaret ſe in his, quæ paraveram, &c. vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi*. Quiſnam explicare valeat, quibus torqueantur doloribus Principes, quibus curis affligantur divites, quibus torſionibus conterantur, qui mundi nitent gloria. Pulcherrimum quidem reddebant ipſum Abſalon capilli, qui quo longiores erant, magis ejus augebant ſplendorem & pulchritudinem, *ſed cæſaries gravabat caput ejus* & ingenti capitis dolore tenebatur,

2. Reg. 14. 26.

& tanto dolor ipſe creſcebat, quanto capilli, quibus fulgebat, magis augebantur Glorioſus ſplendiduſq; Rex apparet, regnorum ſuorum gloria, ſplendenti purpura, &c. ſed quanto major hæc eſt, majori capitis dolore angitur, & torquetur, majoribus diſtenditur curis, & timore ampliori affligitur & conteritur. Semel ad viſionem unius ſomnii, *conterritus eſt ſpiritus illius* magni

Dan. 2.

Principis, ſupremique Monarchę Nabuchodonoſor, & iterum, cum quietus eſſet, & *florens in palatio, ſomnium*, inquit *vidi, quod perterruit me; & cogitationes meæ in ſtrato meo, & viſiones capitis mei conturbaverunt me*.

Dan. 4.

Somnium ſufficit ſupremos Principes conturbare, levis ſuſpicio eos valde ſolicitos reddit, & vigiles. Inclytus apparet dives pecuniarum ſuarum gloria, ſed immenſis curis affligitur, & innumeris anxietatibus ſolicitatur, quę neceſſarię ſunt ad opes conquirendas, augendas, & conſervandas

¶ 182. Exod. 8.

Extendit Moyſes manum ad pulverem terrę, & ſtatim ciniſes orti ſunt, qui nullatenus quietum ſomnum ſumere ſinebant. Ira accidit diviti, qui ad divitias, quę ſunt pulvis terræ, cor applicat & extendit, qui etiam ipſamet abundantia ſępe torquetur & peruigil redditur, ſicut ille, qui noctu in lecto cogitabat, *facere horrea majora*:

Luc. 12. 18.

de quo ſupra late dictum eſt. Glorioſus apparet pater, filiis circundatus, tanquam *oliva*

Pſa. 127.

novellis germinibus circundantibus eam: & ſicut *vitis* plena racemis, ſed quantos dolores, curaſque afferant, expreſſit ille inſignis vir, magnuſq; pater, aut Patriarcha Jacob, qui ad primogenitum ſuum Ruben dixit: *Tu principium doloris mei*, nam etſi

Gen. 49. 3

multos dolores antequam filios habuiſſet, eſſet perpeſſus, paſtoris officium agens, dolores tamen acres & afflictiones, quæ hoc nomine cignę eſſent, tunc in eo cœperunt, quando filios incepit habere. Si vero alia, quę in mundo ſunt, aſpicias, ita omnia plena lacrymis, & gemitibus invenies, ut infelicẽ judices eum, qui in mundo verſatur. Ita Salomon: *Verti me ad alia, & vidi calumnias, quæ ſub Sole geruntur* (alii legũt oppreſſiones, circumventiones, fraudes) *& lacrymas innocentium, & neminem conſolatorē, &c. & laudavi magis mortuos viventes, & feliciorem utroque judicavi, qui necdum natus eſt, nec vidit mala, quæ ſub ſole fiunt.*

Eccl. 4. 1.

Omnia ergo mundi regna plena ſunt malis, doloribus, timoribus, anxietatibus, curis, lacrymis, oppreſſionibus, ſuſpicionibus: *& totus denique mundus in maligno poſitus eſt.*

1. Ioan. 5. 19.

Nihil omninus tamen nihil horum oſtẽdit diabolus, ſed ſolũmodo gloriam, & ſplendorem exteri[illegible] fulgentem & nitentem, ſub quo tot tanque innumera mala abſcondita latent. Hic dæmonis eſt mos, inquit Beat. Gregorius, quod ut trahat animos hominum, ea tantum illis oſtendit, quæ voluntati eorum poſſunt placere, allicereque eorum appetitũ, ſub quibus grandia multaq; abſcondit mala, quę incurrant.

Lib. 14. Moral. cap. [illegible]

Ita explicat de eo illud: *Sub lingua ejus labor & dolor.*

Pſa. 9. 7.

Linguam ejus vocat, inſtignationem, ſuaſionemque illius, quam facit proponendo ſolummodo ea, quæ videntur bona, ſub quorum ſpecie abſcondit laborem & dolorem qui in eis invenitur, & mala, ad quæ

pertrahere conatur, ſicut piſcator, ſub ſpecie ſibi convenientis, quē oſtentat, abſcondit hamum, quo piſcem capiat. Hæc fient manifeſta, ſi obſervemus diverſum, imo & contrarium eſſe agendi modum, Dei & diaboli. Deus inducit quidem ad verum bonum, & ęternam gloriam, quam tamen induit ſpecie mali apparentis, & pœnæ temporalis: diabolus è diverſo ad id, quod vere & plene malum eſt, & ad ęternam pœnam excitat, quam tamen induit ſpecie & velamento apparentis, & temporalis jucunditatis & glorię. Semper conſuevit Deus bona abſcondere ſub ſpecie apparentium malorum: in naturalibus enim, abſcondit aurum & argentum ſub terræ arenis facie, uniones & coralium ſub aquarum profunditate, &c. Unde David de impiis loquens, *de abſconditis*, inquit, *tuis, adimpletus eſt venter eorum*, id eſt, voluntas eorum curat impleri theſauris auri & argenti, & pretioſorum lapidum, ut exponit Euſebius, quos David abſolutè, *Abſcondita*, vocat, quia omnia hujuſmodi bona Deus abſcondit in viſceribus terræ & maris. Neque hoc eſt mirum, cum uſque ad nucleum abſcondat ſub duro cortice in fructibus, &c. In ſemetipſo Deus idipſum præſtitit abunde, cum ſe voluit mundo manifeſtare: tunc ſiquidem nihil aliud facere viſus eſt, quam abſcondere bona ſua, divinitatem ſub humanitate, divitias ſub paupertate, omnipotentiam ſub fragili conditione, gloriam ſub pœnis & lacrymis, ut bene dixerit Propheta: *Vere tu es Deus abſconditus, Deus Iſrael Salvator*: & ipſe ſimilem ſeipſum dixit: *mulieri, quæ abſcondit fermentum in farinæ ſatis tribus, donec fermentatum ſit totum*. Sed & bona, quæ nobis repoſita habet, ſub temporalibus malis ſemper abſcondere voluit: Regnum cœlorum ſub paupertate ſpiritus, conſolationem ſub lacrymis, ſocietatem ſub eſurie, gloriam ſub ignominia, tranquillitatem ſub perſecutione, vitam æternam ſub morte, æternam beatitudinem ſub opprobrio crucis. Unde egregiè de eo agens Eſaias: *Ecce*, inquit, *in juſtitia regnabit Rex*, &c. *Et erit ſicut vir, qui abſconditur à vento*, & *celat ſe à tempeſtate*. De Chriſto Domino ſermonem eſſe docent Hieron. Theodoretus, Procopius, & Cyrillus, qui vere plene & abſolute dicitur Rex, cui omnia tradita ſunt à Patre, qui dixit per David: *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo*, &c. Mentitur diabolus (ut dicemus) quando oſtendens omnia Regna mundi, dixit, ſe Regem & Dominum eorum eſſe, & ſibi hæc omnia tradita fuiſſe. Hoc enim Chriſto convenit, *quem conſtituit* Pater *hæredem univerſorū*, cui *omnia dedit in manus*, &c. Rex iſte regnaturus dicitur in juſtitia, aut ad juſtitiā, aut ut in Hebræo, *ad juſtificandum*, ad hoc enim ordinum fuit Regnum ejus, de quo alibi. *Et erit ſicut vir, qui abſconditur à vento*, &c. In Hebræo: *Erit vir occultans ſpiritum*, id eſt, occultans ſuam divinitatem, inquit Procopius. Unde cùm Petrus fuiſſet eam confeſſus, prohibitum eſt tam ipſe quam ejus condiſcipuli, id manifeſtare, quod adusque pateretur. Septuaginta: *Erit vir occultans ſermones ſuos*, quia loquebatur Chriſtus in parabolis (inquit Cyrillus & Theodoret.) quibus myſteria ſua indignis occultabat, ut ipſe Apoſtolis dixit, *Vobis datum eſt noſſe myſteriū Regni Dei, cæteris aūt in parabolis, ut videntes non videant* &c. Sed exiſtimo, nomine ſermonum ſuorum, intellexiſſe divitias ſuas, bona ſua, res ſuas, communi phraſi Scripturæ, qua ſignanter idem Eſaias uſus eſt, agens de Ezechia: *Non fuit verbum, quod non oſtenderet eis Ezechias*, id eſt, nulla fuit res in theſauris ſuis, quam non demonſtraret nuntiis Regis Babylonis. Hoc rex iſte acturus inducitur, quod erit occultans theſauros, divitias, facultates ac bona ſua. Quod & vere Chriſtus Dominus complevit, qui quæ fidelibus ſuis promittebat bona, occultabat ſub ſpecie malorum apparentium. Unde & dicebat ad oēs: *Si quis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam*, &c. & iterum: *Qui amat animam ſuam, perdet eam, & qui odit animam ſuam in hoc mundo, in vitam æternam cuſtodit eam*: Et, *ſi quis non renunciaverit omnibus, quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus*: Et *qui non odit patrem & matrem, adhuc & animam*

Marginalia: Pſ. 16.14 — ¶ 183. — Eſai. 45. 15. — Luc. 13. 21. — Matth. 5. — Eſa. 32. 1 — In cap. 32 Eſai. — Pſal. 2. 6. — Heb. 1. 2. — Ioan. 13. 3. — Matt. 17. — Luc. 8. 10 — Eſa. 39. 2 — Luc. 9. 23. — Ioan. 12. 25. — Luc. 14. 33.

Digitized by Google

Luc. 14. 26. *mam ſuam, non poteſt meus eſſe diſcipulus :*
Et, *qui major eſt in vobis, fiat ſicut junior,*
Luc. 22. 2. *& qui præceſſor eſt, ſicut miniſtrator.* Venit
¶ 1 8. ad eum quidam Scriba, ſuperbia & avaritia
Matth. 8. 19. excitatus, ut ſancti Patres annotant, Chry-
ſoſtomus *a*, Ambroſius *b*, Hieronymus *c*,
a Hom. 28 in Matth. Auguſtinus *d*, & Gregorius *e*, exiſtimans,
b Lib. 3. offi. c. 11. quod ſi in ejus ſocietate viveret, poſſet
temporalia bona acquirere, quia videbat,
& ſerm. 79. Chriſtum magna in veneratione haberi,
& quod iis, qui ſibi adhærebant, facultatem
c In c. 8. Matth. dabat, ut dæmonia ejicerent, & languores
d Ser. 7. curarent, unde ille poſſet magnam bo-
de ver. Dom. norum copiam acquirere, ſicuti Simon
Magus, qui ab Apoſtolis emere volebat
e Lib 19 Mor. c. 1 gratiam faciendi miracula, ut temporali-
Act. 8. 18 bus bonis redundaret : cujus mentum Do-
minus cognoſcens, reſpondit : *Vulpes fo-*
veas habent, & volucres cæli nidos, filius au-
tem hominis non habet, ubi caput ſuum re-
clinet : Quaſi dicat : Ego in hoc mundo, id
non habeo, quod vulpibus, & volucribus,
& animalibus non deeſt ; quid putas ha-
biturum eum, qui ſequitur me, & ad meam
deſiderat tranſire ſocietatem ; Intellige,
quod ſequentibus me, non bona tempora-
lia, dilitias, divitias, aut lautam vitam ex-
hibeo, ſed paupertatem, nuditatem, con-
temptum, dejectionem. Hac de cauſa dif-
fibile videbatur hominibus, illum ſequi,
& ſcandalizabantur innumeri in verbis e-
Ioa. 8. 37. jus, quibus dixit: *Vultis me interficere, quia*
ſermo meus non capit in vobis. Dixi, me
Chriſtum Regem eſſe, & vodetis, me oculis
veſtris oſtendere paupertatē, contemptum,
crucem, mortificationem, quæ omnia in-
digna veſtro judicio videntur vero Regi
Meſſiæ, quem expectatis, ut vobis tribuat
divitias, honores, delitias, &c. *Sermo meus*
non capit in vobis: nequaquam mens veſtra
capit, ſub paupertate veras divitias, ſub
lacrymis verum ſolatium, ſub morte veram
vitam, ſub cruce omnia beatitudinis &
gloriæ bona contineri. Ita ergo Deus agit,
& agere ſolet : ſub ſpecie enim & vela-
mine apparentium malorum, abſcondit
vera bona, & oculis hominum talia mala
oſtendit, ut ad illa vera bona perducat.
Hæcque eſt totius Euangelii & doctrinæ
Chriſti ſumma, hæc illius prædicatio, quod
iis, qui ad ejus obſequium ſe transferunt,
ſtatim coram oculis ponit, & exhibet la-
crymas, perſecutiones, famem, remiſſio-
nem offenſæ, amorem inimicorum, mor-
tificationem, imo mortem & crucem, non
unam, ſed plures. Hæc tamen fidelibus
proponit, qui viva fide, ſub iis, quæ oculi
exterius conſpiciunt, vera æternaque bo-
na contemplantur, & cognoſcunt. Dia-
bolus è diverſo, ſub bonorum tempora-
lium & apparentium ſpecie, abſcondit ea,
quæ vere & plene mala ſunt, & ut hæc in-
ducat, illa demonſtrat. Oſtendit enim
tantummodo divitiarum potentiam, &
honoris æſtimationem, & gloriam, & de-
lectationis guſtum, ſub quibus latent va-
nitas, & afflictio ſpiritus, timores, anxie-
tates, & avaritiæ ingens malum, ambitio-
nis culpa iniqua, luxuriæ inquinatio tur-
piſſima, offenſa Dei; amiſſio cœleſtium
donorum, reatus æternæ damnationis. O- Apoc. 17.
ſtendere voluit Angelus Ioanni mulierem
quandam meretricem, cum qua fornicati
ſunt Reges terræ, & corrupit terram pro-
ſtitutione ſua, quæ ſedebat ſuper aquas
multas, quæ vinum propinabat : quo ine-
briabat homines. Ut autem Ioannes illam
videret, *ſuſtulit*, inquit, *me in ſpiritu in de-*
ſertum, & vidi mulierem ſedentem ſuper
beſtiam coccineam, plenam nominibus bla-
ſphemiæ, Multa ſunt, quæ difficultatem ha-
bent circa hanc viſionem. Primum eſt,
cujus rei typum mulier illa geſtaret, quid-
ve ſignificaret. Secundum, quæ ſint aquæ
multæ, ſuper quas ſedebat. Tertium, quæ
ſit beſtia, quæ illam ferebat. Quartum,
quomodo ſedere dicatur ſuper beſtiam,
ſi prius dicitur, quod ſedebat ſuper aquas
multas, circa quæ multa Doctores anno- ¶ 158.
tant, quæ tamen à nobis breviter ſunt per-
currenda. Mulier illa apud Rupertum, e- Lib. 10 in c. 17. Apoc.
rat hieroglyphicum quoddam cupidita-
tis, aut concupiſcentiæ. Nos dicere poſſu-
mus, fuiſſe hieroglyphicum iniquitatis &
impietatis : ſub qua eadem effigie, Ange-
lus alter Zachariæ impietatem demon-
ſtravit : nam oſtendit illi mulierem quan- Zach. 5. 8
dam, & dixit : *Hæc eſt impietas.* Hæc dicitur

ſedere ſuper aquas multas, quia in cordibus hominum reſidet, & ipſemet Angelus dixit ad Ioannem: *Aquas, quas vidiſti, ubi meretrix ſedet, populi ſunt, & gentes, & lin-*
Apo. 17. 15. *guæ.* Hæc in hominibus ſedet, hæc illis dominatur: quocunque enim te vertas, videbis illud, quod per Oſeam dixit Deus, *Maledictum, & mendacium, & homicidium, & furtum; & adulterium, inundaverunt,*
Oſe. 4. 2. *&c.* Sedere regnantis eſt, dixit D. Thom. ideoque ſedere mulierem ſuper aquas, aut
3. par. q. 68. art. 1. & 2. iniquitatem ſuper gentes, eſt in illis regnare. Et bene Apoſtolus hujuſmodi Regnum agnoſcebat, qui hortabatur: *Non regnet*
Rom. 6. 11. *peccatum in veſtro mortali corpore.* Recte igitur dicitur mulier ſedere ſuper aquas. Hęc meretrix eſt, inquit Rupertus, cũ qua fornicantur Reges terræ, id eſt, homines, qui in terra conſtituti ſunt, quaſi Reges,
Gen. 1. 28 quibus dixit Deus: *Dominamini piſcibus maris, & beſtiis terræ.* Fornicari autem, inquit Rupertus, eſt elongare ſe, aut diſcedere à Deo, & ad creaturam toto corde ſe convertere. Unde David cum dixiſſet: *Ecce*
Pſal. 72. 27. *qui elongant ſe à te, peribunt,* addidit, *perdidiſti omnes, qui fornicantur abs te.* Cum iniquitatẽ igitur homines fornicari dicuntur, quia propter eam à Deo recedunt. Hęcque fornicatio eſt, quæ terram corrumpit, quia cum homines ſe tradant, iniquitati, corruptionem & ſtercora amplexantur, & ex vino hujus meretricis inebriantur homines, quia tradentes ſe iniquitati; ita agunt, ac ſi ebrii eſſent, & intellectu privati, ac extra ſe poſiti. Quid minus ebrio facit homo, traditus luxuriæ erga mulierculam, quam diligit? Quid avarus erga pecunias, quibus cor tradidit? Quid iracundus? Quid honorem ambiens? Ideo peccatores in Scriptura ebrii vocantur; talia namque agũt, qualia nec ebrius, aut qui capitis vertegine agitur. Quamvis autem meretrix illa ſuper aquas ſedere dicatur, ſedere etiam dicitur eadem ſuper beſtiam coccineam, plenam nominibus blaſphemiæ, quia à tali beſtia ducitur & fertur. Beſtiam hanc, dæmonem eſſe D. Thom. Richardus de ſancto Victore, & alii commu-
In ca. 17. ni aſſerunt conſenſu; quæ coccineo ac verius ſanguineo colore, crudelitatem hujus tyranni exprimebat: aut vero ferventem, ardentemque ejus invidiam; qua ſuccenſus, noſtram perditionem procurat. Qua de cauſa ſub ſpecie beſtiæ illius deſcribitur, quæ tali ardore vrebatur & ardebat,
quod *de ore ejus procedunt lampades arden-* Iob 41. 10
tes, & ſternutatio ejus ſplendor, aut ardor
ignis. Et ideo ab eodem Ioanne vocatur, Apoc. 3. 8
Mons magnus, & ardens igne. Mons magnu, propter ſuperbiam; ardens igne, propter invidiam, qua ſuccenſus eſt, & ardet; cujus ſtimulis inflammatur & urgetur ad noſtram perditionem procurandam. *Plena erat beſtia nominibus blaſphemiæ*, quia omnibus, quibus potuit modis, omnibuſque rationibus, quas potuit meditari, contra Deum blaſphemare nunquam ceſſanit, attribuendo ei, quod non habet, ſuadendo Deum impium, invidum, & mendacem, ut cæpit facere cum primum parentes noſtros tentavit; & auferendo ab eo, quod habet, & ſibi arrogando cultum Deo debitum, idolorum indu-
cens religionem. Hæc beſtia mulierem ¶ 186
portabat, quia diabolus eſt, qui iniquita-
tem adduxit, & intulit in mundum: *Invi-* Sap. 2. 24
dia enim diaboli, mors introivit in orbem terrarum: quia introduxit peccatum. Ille eam fert, & ducit, ac introducere conatur, eo modo, quo equus equitem ſuis humeris portat. Qualiter autem illam ferat, exprimit Ioannes. *Et erat*, inquit, *mulier circumdata purpura, & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioſo margaritis.* Ecce quomodo iniquitatem diabolus introducit, non nudam, non apertam, non propriam referentem faciem, ſed fucatam, ornatam, circundatam purpura, coccinoque & inauratam auro. Nunquam diabolus, inquit Beatus Gregorius Nyſſenus, iniquitatem nudam demonſtrat, neque prout in ſe eſt, exhibet: eſt enim illa in ſe tam tur-
pis, abominatione & odio digna, quod Lib. de offic. cap. 20.
unuſquiſque eam ſumma celeritate averſaretur, & rejiceret: ſed veſtit eam ornamentis illis, quibus pulchram reddere contendit: ſicuti fecit, inquit, cum parentibus noſtris in paradiſo, quibus in obedientiam

&

Digitized by Google

& gulam, nequaquam nudam exhibuit, ſed pretioſis ornavit monilibus, oſtendens ligni pulchritudinem, dulcedinem pomi, & utiliſſimam perſuadens ejus comeſtionem. Ita crudelis beſtia mulierem ducit, aut inducit, non nudam, ſed ornatam, undique circundatam ornamentis & monilibus, qui bus intuentium oculis grata poſſit eſſe: non enim repræſentat avaritiam, verbi gratia, nudam, prout illa in ſe eſt: quis enim non averſaretur eam, verius quam cujuſuis colubri venenatam faciem? Sed veſtitam inducit, repræſentans pecuniarum ingentem vim, & potentiam, & quantam in mundo habeant æſtimationem. Non ſuperbiam proponit apertam; crudelior enim quocunque crudeliſſimo tyranno facies ejus deprehenderetur: ſed veſtitam oſtendens ejus gloriam, qua ſplendent, qui loca tenent ſuprema quibus alii corpora & capita ſubmittunt. Non repræſentat luxuriam, ut in ſe eſt; nam fœdior ſue jacente in volutabro luti agnoſceretur: ſed ſub placida delectatione, guſtuque carnis, & ſatietate appetitus. Ita ubique beſtia introducit mulierem, ut pacifice ſedeat, & dominetur gentibus, & populis. Tanta autem calliditate & aſtutia eam operit, & illius faciem ornat & circundat, ut difficile ſit, propriam, veram, genuinamq; ſpeciem & figuram, agnoſcere. Unde obſervat Rupertus, apte Angelum, qui volebat Joanni talem mulierem cognoſcendam exhibere, *ſuſtuliſſe eum in ſpiritu in deſertum*. Eſt ſiquidem deſertum, locus contemplationi vacandæ congruus, ut enim vera talis mulieris cognoſcatur effigies, alta contemplatione opus eſt. Voluit Angelus eidem Ioanni, ſub alterius mulieris typo beatitudinis gloriam demonſtrare. *Veni*, inquit, *& oſtendam tibi Sponſam uxorem agni, &c.* Ut autē ejus poſſet ſpeciem contemplari, *ſuſtulit*, inquit, *me in ſpiritu, in montem magnum & altum, & oſtendit mibi civitatem, &c.* Expende inſigne myſterium. Magna differentia inter has mulieres, & ad eas vere cognoſcendas vocatur Ioannes ab Angelo. *Veni*, inquit, *& oſtendam tibi meretricem, &c. Veni & oſtendam tibi Sponſam, &c.* & ad utramque ſine errore cognoſcendam elevatus eſt ſpiritu in deſertum, & in montem magnum & altum, ubi ſine impedimento terrenarum rerum, poſſet intellectus altiſſime & clare contemplationi vacare: quia ad verba bona æternę beatitudinis, qua Deus nobis promittit cognoſcenda, oportet elevare mentem, & terręna tranſcendere, ut magna luce fidei, intellectus in apparentibus malis vera bona conſpiciat, & intemporali labore æternam requiem, &c. Similiter, mentem attollere oportet, ut mala, quę diabolus inducit, & proponit, homo cognoſcat, & videat, bona quæ ille repræſentat, eſſe fucata, & quæ ſub apparenti delectatione continent æternam pœnam, & ſub temporali jucunditate, ignem extinguibilem. Non mirum, quod cœleſtia bona ſub apparentibus malis non cognoſcamus, qui nunquam nos in montem altum contemplationis ſuſtulimus, nunquam mentem ad illa conſideranda bona attolimus, tantum oculis conſpicimus apparentia mala, quæ patent, & non ad bona, quę ſub illis latent, mentem extendimus. Nec mirum, quod mala, quæ diabolus inducit, tam facile admittamus, quia non attendimus, niſi apparentem externam ſpeciem boni, ſub qua illa abſcondita ſunt. Ioannes, qui acie intellectus præſtabat, ut utramque mulierem poſſet ex vera facie cognoſcere, in montem altum, & ſeparatum deſertum, in ſpiritu ductus eſt. Ita igitur beſtia mulierem introducit, ornatam, opertamque. Recte propterea Apoſtolus, id admonet, quod ſæpe inductum eſt: *In omnibus ſumentes ſcutum fidei, in quo poſſitis omnia tela nequiſſimi ignea extinguere.* Alludere videtur ad ſagittas, cum carbonibus deſolatoriis, aut ſplendentibus, de quibus paulo ante dictum eſt. Sunt ejus ſagittæ igneæ, aut cum carbonibus ignitis, vel ſplendentibus, quia ſub promiſſionibus ſplendidis, & fulgentibus, tentationum ſagittas mittit: telum ultionis, ſub ſplendore honoris, telum luxuriæ, ſubduce delectationis, telum avaritiæ, ſub fulgore divitiarum, &c. his propterea opponendum eſt ſcutum

Lib. 10. *cit.*

Apoc. 21. 10.

¶ 187.

Epheſ. 6. 16.

Pſ. 119. 4.

Digitized by Google

tum fidei, in quo poſſitis, inquit, omnia tela nequiſſimi ignea extinguere. Expende vim verborum Apoſtoli. Nihil ſplendidius aut lucidius, quã carbo ignitus, valido flatu excitatus, & nihil obſcurius, à ſplendore & luce remotius, quam idem carbo extinctus. Nihil fulgidius aut illuſtrius, quam delectatio vel bonum, quo diabolus cor noſtrum tanquam ſagitta transfigere procurat, & quod introducere in animam noſtram tanquam beſtia ferens mulierem ornatam, contendit: nihil autem obſcurius, quam eadem delectatio aut bonum, dum per fidem ſplendor ejus apparens & ardens extinguitur, per quam ibi non bonum, ſed ſupremum malum morte amarius, & ſuper omne malum fugiendum, apprehendimus. Eſt enim fides lumen quoddam ſupernaturale, à Deo menti noſtræ impreſſum, per quod videmus interiora cujuſuis rei, cui proprium eſt, non judicare de rebus ſecundum exteriorem apparentiam, aut faciem, quæ exterioribus oculis repræſentatur, ſed ſecundum ea, quæ in re interius latent, & abſcondita ſunt. Ideoque ſicut per illam ſub paupertate videmus cœleſtes divitias, & ſub cruce gloriam, & ſub fame ſatietatem æternam, ita per eandem ſub deliciis & oblectationibus, videre debes æternam pœnam, ſub pecuniarum inordinata collectione, paupertatem perennem, ſub honoris faſtu, & ambitione, infimam abjectionem. Simus oportet ſimiles Chriſto
Eſa. 11. 3. Domino, de quo dictum fuit: *Non ſecundum viſionem oculorum judicabit.* Fruſtra diabolus ejus oculis oſtendit omnia regna mundi, exterius glorioſa & ſplendida, qui non per viſum oculorum de rebus judicabat, nec per exteriorem apparentiam, aut picturam ducebatur.

(?)

§. 55. *Felix quem non induxit in errorem artis picturæ, qua diabolus ſeducere conſuevit, ſicut cives Ieruſalem Chaldæorum picturis.*

PRobabilem alibi indicavimus ſententiam B. Ephrem Syri, Ruperti & Theophylacti, apparentia & phantaſtica ſolummodo regna, & quaſi depicta vivis quibuſdam oculos rapientibus coloribus, dæmonem oſtendiſſe, quæ ideo quaſi glorioſa & ſplendida repræſentavit Magnus pictor diabolus, qui rerum figuras, vivis coloribus & umbris depingit, melius quam Zeuxes vuas, ad quas aves ſe toto conatu demittebant, ut alibi dictum eſt. Gratias agit Deo Sapiens, quorundam fidelium nomine, quos non in errorem picturà ingenti arte elaborata induxit. *Non* Sap. 15. 4 *enim in errorem induxit nos, malæ artis excogitatio, nec umbra picturæ, labor ſine fructu effigies ſculpta per varios colores.* De arte tam ſculpendi, quam pingendi loquitur Sapiens, per quam idola fiebant, quam ſupra ex profeſſo deſcripſerat, docens, idolorum culturam per illam fuiſſe introductam, per quam fiebant ſimulachra ſculpta, de qua primo fuerat loquutus, aut vero in linteo vel tabula depingebantur, de qua poſterius agit. Vocat autem artis excogitationem, quam ſupra vocavit *artis inventionem:* in Græco, *meditationem*, quia magna meditatione & vehemẽti cogitatione ars pingendi inventa eſt, & ex illa procedit ut pictor rem, quam vult, ad vivum exprimat. *Umbram* verò *picturæ* vocat, quia, ut dixit Fabius, tota picturæ ars ex Umbrarum formatione reſultat. Hæc autem per varios colores, ita per umbras res quaſdam adumbrat, & alias ita elevat, ut vere rem ipſam exhibere videatur præſentem. Et quidem pingendi ars, multis nominibus commendationem & laudem meretur, utiliſſimaque eſt, & in pretio apud ſapientes habita: ſed ex eo dicitur *mala ars*, quod in errorem induxit inſenſatos, qui in rerum effigie manentes, decepti fuerunt.

¶ 188. Sap. 13. 10. Lib. 10.

colen-

Digitized by Google

colentes ſimulachra & imagines pictas, tanquam Deus. Et ideo ſubdit: *Cujus aſpectus inſenſato dat concupiſcentiā & diligit mortuæ imaginis effigiem ſine anima.* Quid per artem pingendi fiat, exprimit, quod &
Sap. 1.14 ſupra prædixerat: accipit enim, inquit, artifex inutile inſenſibileque lignum, & per iſtam artem, *illud alicui ex animalibus comparat, & perliniens rubrica*, id eſt, minio, *& rubicundum faciens fuco colorem illius, & omnē maculam, quæ in illo eſt, perliniens*, ut non jam lignum nodis plenum, ſed animal ſenſibus vividum appareat. Similiter accipit *inutilem lapidem*, & illud ita aptat, ut cum lapidem ſolummodo oculis exponat, verum hominem exponere videtur; cujus aſpectus amorem in conſpicientibus generabat. Sed vere exiſtimo, alluſionem egregiam fieri, ad verba illa difficilia Ezechielis, qui agens de Ieroſolyma, ſub nomine Ooliba, pro tempore, quo à Deo illa defecit, & idola coluit, rationem hujus ſceleſtiſſimæ deceptionis & intolerabilis
Ezech. 23. 14. erroris reddere volens dixit; *Cum vidiſſet viros depictos in pariete, imagines Chaldæorum, expreſſas coloribus, & accinctos balteis renes, & tiaras tinctas in capitibus eorum formam ducum omnium, ſimilitudinem filiorum Babylonis, terræque Chaldæorum, in qua orti ſunt, inſanivit ſuper eos concupiſcentia oculorum ſuorum, & miſit nuntios ad eos in Chaldæam. Cumque veniſſent ad eam filii Babylonis, ad cubile mammarum, polluerunt eam ſtupris ſuis, & polluta eſt ab eis, &c.* Horum verborum le-
¶ 189. gitimam intelligentiam, credit Lyranus, ex
4.Reg.16 eo ſumi, quod accidit Regi Achaz, & populo Ieruſalem. Cum enim obſideretur civitas à Raaſim Rege Syriæ, & Phacee Rege Iſrael, Rex Achaz ejuſque populus depoſita confidentia, quam in Deo habere tenebantur, totam ſpem & oculos in Chaldæis collocarunt, mittenteſque nuntios ad Theglatphalaſar Regem Chaldæorum, ingentiumque theſaurorum dona, in ſuum auxilium advocarunt Chaldæos, de quorum adjutorio talem ſpem impius Rex Achaz conceperat, quod credidit, nullum aliud auxilium, etiam divinum ſibi neceſſarium. Hicque legitimus ſenſus eſt eorum verborum, quæ Eſaiæ dicenti: *Pete tibi ſignum à Domino Deo tuo, &c.* reſpondit: *Non petam, & non tentabo Dominum.* Esa.7.11 Tentare Deum, eſt, aliquid ab eo miraculoſe fieri velle, quod per communia media poteſt exhiberi. Voluit dicere: Jam habeo media opportuna, quibus ab inimicis obſidentibus urbem, liberer, ſcilicet auxilium Chaldæorum, quos advocavi; ideo non media miraculoſa petere volo: eſſet enim tentare Deum. Ideo autem hanc tam magnam & certam ſpem de Chaldæorum auxilio & potentia Achaz & ejus populus conceperant, quia in parietibus depictas habebant illorum victorias. Satis enim commune eſt, multa bella, & inſignia virorum fortiſſimorum facinora, imo & ipſos illuſtres viros, ſolita depingi in aulæis, & in ædium parietibus, quomodo (ut Poëta refert) Trojani cum Carthaginem pervenirent, ſe ſuaſque ærumnas & varios caſus, & Græcorum victorias, in parietibus depictas invenerunt. Virgil. In parietibus ergo Ieruſalem depicta erant Chaldæorum bella, ubi & inſignes viri vivis coloribus depicti, ſpectantium oculos delectabant. *Videbat*, inquit, *viros depictos in pariete, imagines Chaldæorum expreſſas coloribus.* Non obſcurè, ſed expreſsè imagines erant depictæ virorum, quos referebant, *accinctos balteis renes*, id eſt, militaribus cingulis, in ſignum probitatis: *& tiaras tinctas in capitibus eorum*, in ſignum nobilitatis. Erant tiaræ, faſciæ quædam capite circumductæ, quas Turbantes nunc vocant, quibus uſos fuiſſe Lib. 1. Chaldæos, docet Iuſtinus. Dicuntur autem tiaræ tinctæ, quoniam hoc diſtinguebantur tiaræ magnatum & ducum à tiaris Regum, quod hæ candidæ erant, illæ autem aliquo peculiari colore tinctæ, ut Plutarchus *a* ſcripſit, & docuit Iuſtinus *b*, & tradidit Dionyſius *c*. Erant igitur depicti duces & Magnates, tiaras tinctas geſtantes in capitibus, quibus formam ducum omnium exprimebant. His picturis allecti Ieroſolymitæ cernere videbantur Chaldæos ipſos, eorum duces,

a *In Lucullo.*
b *Lib. 1c.*
c *In vita Pompeii.*

magnates, Principes, ac milites, multo magis validos fortes, ſolertes, ſplendidos, & armis munitos, quam ipſi in ſeipſis erant, ſi ut communiter fieri ſolet in picturis, quæ ſæpe res ipſas pulchriores exhibent, quam res ipſæ in ſemetipſis ſint. Hæc attendentes cives Ieroſolymæ, crediderunt utiliſſimum ſibi fore, ſi eos in auxilium ſuum vocarent, quod & fecerunt: ſicque Ieruſalem *inſanivit ſuper eos concupiſcentia oculorum ſuorum*, ut vidit eos, quos pictura referebat, tam pulchros, nobiles, fortes, accinctos, expeditos, & validos: illum enim videbant depictum occidentem inimicum validum, alium contemplabantur dejicientem equum contrarium, ducem alium conſpiciebant Regem Inimicum de-
¶ 190. collantem, &c. Cœpit inſanire, credens, reipſa ita eſſe, ſicuti depicta effigies oculis oſtendebat, & propterea vehementi cupiditate, & quaſi inſaniens, eorum amicitiam quæſivit: & idcirco eos in ſui auxilium advocavit. Eis autem venientibus Ieroſolymam, cum inordinato amore erga eos Ieroſolymitæ eſſent affecti, ad colendos eorum Deos excitati ſunt, quo tandem factum eſt, ut ad illam impiiſſimam ido-
4. Reg. 21 lolatriam pervenirent, qua Rex Manaſſes, idola Chaldæorum in templo Dei poſuit, ab ipſis Iudæis adoranda. Ex his patet cur dixerit Sapiens; picturæ artem & effigiem per varios colores depictam in errorem induxiſſe: *Cujus*, inquit, *aſpectus inſenſato dat concupiſcentiam.* Hoc enim eſt, quod accidiſſe Ieroſolymæ dixit Ezechiel, *Inſanivit ſuper eos concupiſcentia oculorum ſuorum.* Quia ergo res depictæ, in errorem ſolent inducere, diabolus, ut nos decipiat, egregium ſe exhibet pictorem, & per varios colores, talem mortuæ rei exhibet imaginem, quæ inſenſatis det concupiſcentiam, ad quam appetendam toto pectore ſe convertant. Per hujus autem artis inventionem, meditationem, & cogitationem, ut dixit Spiritus ſanctus, ea quæ in mundo ſunt illis depingit coloribus, quos videt cujuſuis inclinationi proportionatos. Depingit vindictam iracundo, tanquam rem ſummè honorificam, & in illum errorem practice inducit, ut credat ſibi omnino expediens eſſe vindictam ſumere. Honorem ambitioſo depingit, tanquam quid excellentiſſimum, & in errorem eum inducit, ut practicè credat, etiam per illicita media procurandum. Mulieris pulchritudinem, & carnalis delectationis guſtum, tam ad vivum depingit luxurioſo, ut eum inducat in errorem, quo practice cenſeat, nihil delectabilius ſibi poſſe evenire. Hincque provenit error, quo omnis, qui peccat, tenetur, ex hujus ſcilicet malæ artis pictura. Oportet igitur, ut ſenſati ſimus; nam tantum *ejus aſpectus inſenſato dat concupi-* 1. Ioan. 2. 16.
ſcentiam, in Græco, *aphroſin*, id eſt, inſenſatis, amentibus, imprudentibus; ſtultis iis ſcilicet, qui exteriorem ſpeciem tantum conſiderant. Hinc intelligemus, cur diabolus tot tantoſque decipiat, & concupiſcentia ſuccendat, ut vere dixerit Ioannes: *Quidquid eſt in mundo, concupiſcentiam eſſe*; nam quidam ardent concupiſcentia carnis, alii oculorum aut divitiarum, alii honorum, aut ſuperbia vitæ: non mirum, quia inſenſatorum & ſtultorum infinitus eſt numerus, quos diabolus per malæ artis picturam, in deceptionem trahit: nec enim vivacioribus coloribus cives Ieruſalem depictas habebant pulcherimas Chaldæorum imagines, ſuper quas concupiſcentia oculorum inſanierunt, quando diabolus exhibebat depictas delectationes luxurioſis, pecuniarum jactantiam avaris, honorum excellentiam ſuperbis. Chriſto regna mundi glorioſa pulchritudine depicta offert: ſed quoniam Sapiens ille erat, nequaquam in ipſo concupiſcentiam eorum potuit ſuccendere, qui non per colores externos, & apparentem gloriam ducebatur, de quo dictum fuit, quod *non ſecundum viſionem oculorum judicabit.* Eſa 11. 3.

§. 56. *Sicut*

§. 56. *Sicut alienigena mulier, veſte denudanda erat, ne ornatu & fuco deciperet, ita quæ diabolus proponit ornata & glorioſa.*

¶ 191. ALio modo poteſt exponi, quod Sapiens dixit, gratias quorundam juſtorum nomine, Deo referens, quia non eos in errorem induxit malæ artis excogitatio, aut umbra picturæ, quæ tantum inſenſatis dat concupiſcentiam, ut non tantum loquatur de arte pingendi, aut ſculpendi idola, ſed de omni arte pingendi, quæ in errorem inducit: ut videatur etiam ad eam alludere voluiſſe, qua mulieres ſeipſas pingunt minio aut ſynopide, ceruſſa, & vario genere mundi muliebris. Hæc enim, male ars, à Sanctis Patribus vocatur, contra quam vehementer invehuntur, ſignanter Chryſoſtomus, Cyprianus, & Hieronymus: de quibus alio in loco. Hæcque eſt, quæ in errorem quotidie inducit, per quam mulier, quæ nigra eſt, indicatur candidior nive; quæ pallida, rubra ſicut vermiculus; quæ vetula ſicut Sara, juvencula; & quæ deformiſſima, pulchior Sole. Per hancque artem producitur effigies depicta vel ornata, *per varios colores, cujus aſpectus inſenſato das concupiſcentiam.* Et forte alluſio fit ad illud, quod ſtatuit Deus, cavens ne depicta mulierum forma, vel effigies, in errorem ſuos induceret milites in bello. *Si egreſſus ad pugnam contra inimicos tuos, & tradiderit eos Dominus Deus in manu tua, captivoſque duxeris, & videris in numero captivorum mulierem pulchram, & adamaveris eam, voluerisque habere uxorem, introduces eam in domum tuam, quæ radet cæſariem, & circumcidet ungues, & deponet veſtem in qua capta eſt, ſedenſque in domo tua flebit patrem & matrem ſuam uno menſe, &c.* Circa hanc legem multa Sancti Patres obſervant, quam egregiè explicant B. Hieronymus *a*, & D. Tho. *b*. Sed non incongrue intelligere poſſumus, voluiſſe Deum, milites ſuos munire, ne deciperentur effigie externa depicta mulierum, & judicantes ſe ducere uxores pulcherrimas, cum quibus in gaudio vitam agerent, ducerent deformes, quas ſtatim odio haberent. Quo etiam id fieret, ut raro aut nunquam fideles ſui ducerent mulieres alienigenas, quas ſicut facile amarent, dum depictas & ornatas viderent, facilius odirent, ſi cæſarie abſciſſa & veſte mutata, & lacrymis confectas & deformatas contemplarentur. Exiſtimo enim, hoc ſæpe in more poſitum fuiſſe apud Gentes, quod cum urbs aliqua jam ſe tradebat inimicis debellantibus, mulieres ſeipſas majori qua poterant curioſitate ornabant, pingentes faciem ceruſſa & minio & ſplendidam reddentes mundo muliebri, componentes capillorum cæſariem, induentes ſe pretioſioribus veſtibus, ut milites, qui furentes ingrediebantur, earum pulchritudine allecti, benigne ſecum & cum domibus ſuis agerent. Ita Plutarchus memorat in vita Pompeii magni, cui ad bellum Mithridaticum profecto, cum victoria potiri inciperet, oblatæ fuerunt mulieres, inſigni forma & egregio decore ornatæ, certe ut earum ſpecie cor illius poſſet ad benignitatem converti, ſicuti de facto converterunt; quas tamen contingere noluit; ſed parentibus vel viris ſuis intactas honorificè tradidit. Hoc conſilio Delius Cleopatram Ægypti reginam munivit, ut idem Plutarchus deſcribit. Erat quidem Antonius contra eam fremens, quam intellexerat faviſſe Bruto, & Caſſio, occiſoribus Cæſaris: idcirco procedens ille ad bellum contra Parthos, in judicium eam vocavit, jubens ut ſe coram eo ſiſteret in Provincia Ciliciæ. Volens autem illa omnem Antonii indignationem & furorem extinguere, & in benignitatem ejus commutare animum, cum voluit ſe coram illo præſentem dare, mira arte capillos ſuos compoſuit, quibus poſſet ejus animum irretire; veſtibuſque pretioſiſſimis induit ſe, faciem mundo muliebri fucoque elegantiſſime ornavit, & ſplendidam reddidit, ut ad ſui concupiſcentiam provocaret. Et re-

Deut. 21. 10.

a *Epiſt.* 26 *ad Pammach.*

b 1. 2. q. 105. a 4. *ad* 6.

In vita Pompeii magni.

In Antonio.

Digitized by Google

vera quod intendebat obtinuit: non enim
ſolummodo ejus mitigavit & extinxit furorem;
ſed & illius animum ardentiſſima
ſui concupiſcentia ſuccendit: de quo Hiſ-
Pined. 1. P Monar. vol. 2. l. 9. c. 36. §. 2. panus, diligens, recenſque autor, longum
texit ſermonem. Sed & hujus rei
exemplum in Scriptura ſacra habemus,
¶ 192. nam quando Princeps ille Iehu, munitus
armis & militibus, ira ſucceſus procedebat
contra domum impiæ Iezabel Reginæ,
cujus filium, Regē ſcilicet Ioram jam
occiderat, quando illa reſcivit, quod Princeps
ille furiis invectus contra ſeipſam veniebat,
& urbem intrabat, in qua illa ha-
4. Reg. 9. 30. bitabat, *Iazabel introitu ejus audito, depinxis oculos ſuos ſtibio*, id eſt, quodam colore
nigro (inquit Abulenſis) quo fœminæ
Lib. 33. cap. 6. utuntur ad reddenda ſupercilia nigra, &
palpebras, & vocatur à nobis, Alcohol,
de quo agit Plinius: *Et ornavit caput ſuum*, cæſariem componendo, quo pulcherrima
appareret. Quærit Abulenſis,
In 4. Reg. c. 9. q. 38. cur hoc Iezabel feciſſet, eo præſertim tempore,
quo in luctu eſſe debebat, propter
filii ſui Regis Ioram mortem: & reſpondet:
tempus quidem fuiſſe, quo magis
parata erat ad luctum, quam ad ornatum;
ſed ut animum Iehu lenitet, & benignum
erga ſe redderet, voluit oculis ejus
ſe exhibere depictam & ornatam. Ex
his patere poteſt, cur Deus ſuis militibus
præceperit, ut qui mulierem alienigenam
bello captam ducere vellet, illius
pulchritudine allectus, non eam conſpiceret
ſolummodo depictam & ornatam:
facilè enim malæ artis pictura in errorem
eum inducere poſſet, ſed ita agendum voluit,
ut omni depoſito ornatu & fuco, illam
contemplaretur, raſa ſcilicet cæſarie,
veſtibus quibus ſe ornaverat exutis, & poſt
longam deplorationem. Quæ namque
tunc remaneret pulchra, bene poſſet formoſa
judicari: ficuti cum fucis erat depicta,
poterat in errorem inducere. Qua ſane
doctrina voluit Deus ſpirituales milites
inſtruere, quos diabolus ſæpè in errorem
inducit malæ artis pictura, & effigie per
varios ducta colores, ut res conſiderent
ſemotis omnibus picturæ ornamentis: aliter
enim ducentes mulierem, quam pulchram
judicant, ſtatim ſublato fuco invenient
deformem; & quæ prius gaudium
& delectationem inferebat, erit ſtatim cauſa
mœroris & luctus. Videbis hominem,
qui ſummo ardore in luxum tendit, tanquam
in rem maxima concupiſcentia dignam;
quem tamen poſtea; cum mortis
hora inciderit, aut tempus confitendi
peccata advenerit, deprehendes triſtem &
mœſtum, id ſummo odio proſequentem,
quod prius ingenti dilexerat ardore: &
hujus ratio eſt, quia rem, quam fucatam
& ornatam, maxime concupiſcibilem
judicavit, ſine fuco tunc & ornamentis,
ſecundum ea tantum, quæ in ea remanent
judicans, ſummo odio & horrore
dignam agnoſcit. Imo & hæc cauſa eſt,
cur impii poſt hanc vitam, ea majori odio
proſequentur, & deformiora judicabunt,
quæ eis, dum viverent, videbantur pulchriora,
& quæ majorem oblectationem
inferebant, ac vehementiori diligebant
ardore: quæ tunc, jam omni depoſito
fuco & ementito ornatu conſpicient, de
rebuſque ſicut in ſeipſis ſunt, judicium
ferent. Quod non obſcurè Sapiens ipſe
expreſſit, impios in alia jam vita conſtitutos
deſcribens. *Tunc videntes turbabuntur* *Sap. 5. 2.*
timore horribili; & mirabuntur in ſubitatione inſperatæ ſalutis, pœnitentiam agentes & præ anguſtia ſpiritus gementes. Videntes, inquit, aperientes
oculos, res ipſas prout in ſe ſunt, jam
depoſito fuco contemplantes, turbabuntur,
& mirabuntur. In Græco, extaſim
patientur, quaſi extra ſeipſos poſiti erunt
præ admiratione, conſiderantes ſubitam
rerum mutationem; ſeipſos mirabuntur,
quod tam patenti errore decepti fuerint,
ſumme eas res amantes, quas tunc vel
minimo amore dignas judicabunt, quas
potius ſummo proſequentur odio, dolentes,
de iis, quibus delectabantur,
pœnitentiam agent de ijs, quæ ſummo
complectabantur amore: tunc dicent:
Erravimus à via veritatis, picturæ ¶ 195
mala ars nos in errorem induxit; quem
fuco depoſito nunc deprehendimus: *Laſſati*

Digitized by Google

ſati ſumus in via iniquitatis. Graviſſimum videbunt & ſentient pondus eorum, quibus ad ponderis ſublevationem uti ſolebant. *Ambulavimus vias difficiles.* Difficile judicant vias, quas antea faciles delectabileſque judicaverant. *Quid nobis profuit ſuperbia? aut divitiarum jactantia quid contulit nobis?* Alii legunt: Divitiæ cum exultatione. Quod maximi pretii videbatur, & judicabatur tanquam res maximè proficua & honorifica, nunc tanquam nihil agnoſcitur, ideo ſubdunt: *Tranſierunt omnia illa tanquam umbra, & tanquam nuntius velociter percurrens, & tanquam navis, quæ pertranſit fluctuantem aquam cujus non eſt invenire veſtigium, aut tanquam avis, quæ tranſvolat in aëre, cujus nullum invenitur argumentũ itineris illius, aut tanquam ſagitta emiſſa in locum deſtinatum &c. Sic & nos nati, continuo deſtvimus eſſe, in malignitate noſtra conſumpti ſumus, &c.* Malignitas, inquit Divus Thomas, importat malum ignem, quo quis ſuccenſus ardet: ideoque idem eſt, *in malignitate*, ac in ardenti cupiditate, qua affecti fuimus rebus ſeculi, cupide eas amantes, quas diabolus pulchras repræſentabat. Denudanda ſunt igitur, quæ diabolus pulchra, ornata, ſplendidaque facie exterius proponit, & conſideranda, illo ornatu ſemoto, relegato. Attendendum, cum luxum proponit, quid delectatione tranſacta, quam exterius refert; remaneat; nihil enim hoc ornatu ſemoto reſtat, niſi culpa, corruptio, confuſio. Cum divitiarum offert jactantiam, denudandæ ſunt divitiæ, & videndum quidnam illæ in ſe ſint, & quod *dives cum interierit, non ſumet omnia, nec deſcendet cum eo gloria ejus, ſed relinquet alienis divitias ſuas, & ſepulchrum ejus domus illius in æternum.* Quando dignitatem, pulchritudine honoris ornatam exhibet, illam tali pulchritudine denudet, & videat, qualis tandem relinquendus ſit etiam ſupremus tandem relinquendus ſit etiam ſupremus Monarcha, poſt breves paucoſque dies adveniente morte, &c. Qui ita agit, ſenſatus eſt, & non in errorem malæ artis excogitatione inducetur. Ecce ergo nunc pictorem acutum, qui refert mundi regna, variis colorum fucis ornata: oſtendit namque omnia regna mundi glorioſa, ut vel ſic Chriſtum in errorem malæ artis pictura induceret. *Hujus tamen aſpectus inſenſato dat concupiſcentiam*, non illi, qui ſumma pollebat ſapientia, qui ſub illo ſplendore mala, quæ latebant, videbat, qui de rebus non ſecundùm viſionem oculorum judicabat, ut dixit Propheta, qui propterea non ſolùm non dilexit mundum, ſed ſe illius inimicum conſtituit, cujus mala eſſe opera perpetuo clamavit.

In cap. 1. epiſt. ad Rom. l. 8.

Pſ. 48. 18.

Eſaia 7.

§. 57. *In momento, regnorum mundi gloriam oſtendit Diabolus, quæ talis eſt, ut momento conſpici poſſit: gloria Regni cœleſtis, æternitatem exigit.*

SAnctus Lucas hæc eadem referens, dixit: *Et oſtendit illi omnia regna orbis terræ, in momento temporis.* Bene in ¶ 194. Luc. 4.
momento temporis ſecularia, & terrena demonſtrantur, inquit Ambroſius, qua dicendi forma non tam conſpectus celeritas, quàm caducæ poteſtatis fragilitas exprimitur. In momento enim cuncta illa prætereunt, & ſæpè honor ſeculi abiit, antequam veniret; ita ille. In momento ergo omnia regna orbis terræ: & omnis eorum gloria demonſtratur, quæ tota uno momento ſubſiſtit & finitur. Annotat Beatus Gregorius, veram fuiſſe illam ſententiam Sophar Naamathitis, amici beati Job, à qua ſuæ locutionis ſumpſit initium, quamvis minus bene illam eidem beato viro applicare contenderit. *Hoc ſcio à principio, quo poſitus eſt homo ſuper terram, quod laus impiorum brevis eſt, & gaudium hypocritæ ad inſtar puncti.* Septuaginta, *lætitia impiorum, aut exultatio*: commune eſt enim in Scriptura, ſacra, laudate,

Lib. 4. in Luc.

Lib. 14. Mor. c. 2

Iob 20. 4

a Eſa. 42. 11. dare, pro exultare poni. a *Laudate habitatores petra*, id eſt, exultate, tripudiate. *b Laudate ſuper Babylonem*, id eſt, gaudebunt aut exultabunt. Itaque laus impiorum, ſignificat lætitiam, exultationem, gloriationem, qua ſibi in bonis ſuis complacent. Hæc brevis eſt, quæ nunquam niſi per momentum poſſidetur: quia non poſſidetur niſi tempore præſenti; tempus autem præſens, unico ſolummodo inſtanti ſubſiſtit: & ſi ab ipſo humani generis exordio (inquit Gregorius) uſque ad hoc tempus, in quo ſumus, mentis oculos ducimus, omne quod finiri potuit, quam breve fuerit, videmus. Ponamus enim, quemlibet hominem à primo die mundi conditum, uſque ad hodiernum diem vitam duxiſſe, hodie tamen eandem vitam, quam quaſi longam ducere videbatur, finire: ecce, finis adeſt, præterita jam nulla ſunt; quia cuncta tranſierunt; futurum in hoc mundo nihil eſt, quia nullum ad vitam vel breviſſimum reſtat momentum. Ubi eſt ergo longum tempus, quod inter initium, finem que deprehenſum ita conſumitur, ac ſi nec breve unquam fuiſſet? Hæc Gregorius. *Et gaudium hypocritæ ad inſtar puncti*, id eſt, ad momentum vel inſtans. Vox Hebræa hoc loco poſita, eadem eſt, quæ apud Jeremiam, *Repente c, & ſubito d*, quaſi dicat: gaudium mundi, quo hypocrita exultat; ſubito extinguitur & evaneſcit, quaſi ſcintilla, quæ hoc ipſo, quod ſuccenſa ſplendorem emittit; extinguitur, & abſumitur. Quod & impii ipſi liberè confitentur: *Nos nati continuo deſivimus eſſe*. Continuo, nulla intercedente mora, ad inſtar puncti, quaſi non majorem durationem contraxerit gaudium, quam efformatio puncti in continuo. Ita Divus Gregorius. Inſuper dicens Euangeliſta, diabolum oſtendiſſe omnia regna mundi, & eorum gloriam *in momento*, apertè voluit deſignare, quam parva omnia illa fuerint, quę unico momento potuerunt repræſentari, breviſſimoque inſtanti ad unam oculorum converſionem cuncta manifeſtè luſtrari. Ex quibus conſtare poteſt, quam longe Regna cœlorum, & eorum gloria ſuperent omnia regna, & gloriam orbis terrarum: illa enim non videntur, niſi ſub æternitate, cujus participationem omnibus Beatus concedit Deus. Eſt autem æternitas talis menſura, quæ ſimpliciſſima cùm ſit, omne tempus ambit, non ſolum quod fuit aut erit, ſed & quod eſſe poteſt. Hæcque neceſſaria eſt ad conſpicienda, quæ in illorum Regnorum gloria oſtendit Deus, quæ ſi ſub tempore oſtenderentur, millia millium annorum nullatenus ſufficere poſſent. *Oculi tui* (inquit Eſaias) *videbunt Ieruſalem civitatem opulentam*, tanta gloria redendantem, ut niſi ſub menſura, quæ omne tempus ambiat, nullatenus poſſit oſtendi. Hæc autem regna mundi omnia, omniſque illorum gloria, vel unico temporis momento, ad unum oculorum ictum diabolus conſpicienda proponit. Quod Deus univerſa, quæ in mundo ſunt, quaſi ſub modico ſolis radio collecta, evidentiſſimè oculis Beati Benedicti conſpicienda propoſuerit, ut tradit Beatus Gregorius, non mirum: eſt enim ipſe *pater luminum*, ut dixit Sanctus Jacobus. Sed quod diabolus, qui tenebrarum eſt princeps, omnia regna mundi ſub unico temporis momento conſpicienda, ad unum oculorum ictum exponat, apertè oſtendit, quam parvæ entitatis omnia ſint, quæ tam facilè luſtrari poſſunt. Et verè plura ſunt in eis indigna, ad quæ vir cordatus oculos convertat, quæ potius obligant oculos apertos claudere, ne videantur, quam clauſos aperire, ut conſpiciantur, ut bene oraverit David, poſtulans & dicens: *Averte oculos meos, ne videant vanitatem*.

Margin notes: b Ier. 51. 48. — c Iere. 4. 20. — d Ier. 18. 9. — Cap. 5. 13 — Eſai. 33. 20. — 2. Dial. cap. 35. — Iac. 1. 17.

§. 58 *Monitur*

§. 58. *Mentitur diabolus, dicens, ſua eſſe regna mundi, quæ poteſt dare cui volueri: ſunt enim Dei, quæ ipſe gubernat, dat, & transfert.*

¶ 195. Luc. 4.6. VEntoſa dæmonis verba, & omni ja-
ctantia plena expreſſit S. Lucas: *Ti-
bi dabo poteſtatem hanc univerſam,
& gloriam illorum, quia mihi tradita ſunt,
& cui volo, do illa Tu ergo procidens ſi a-
doraveris me; erunt tua omnia* Seipſum ja-
ctat, exhibet. ac facit legitimum, & natu-
ralem Dei filium, omnium rerum creato-
rem, & totius mundi gubernatorem (ait
Chryſoſtomus) cui omnia tradita ſunt,
Hom. 13. in Matth. qui & propterea tanquam legitimus om-
nium Dominus poſſit in quemcunque
uſum ad ſui voluntatem omnia converte-
Li. 5. cont. hæreſes à re. Egregiè B. Irenæus hæc verba diaboli
cap. 21. expendit, ſupponitque, verè ac bene Chri-
uſque 24. ſtum Dominum de eo dixiſſe, quoniam
Joan. 8. 44. *mendax eſt ab initio, & quod in veritate non
ſtetit, & veritas in eo non eſt.* Si veritas in
eo non eſt, nunquam veritas ex eo egre-
dietur, aux ex illo prodibit, ſed ſolummo-
do mendacium, vel quod ad mendacium
ordinatur & diſponit. Et quidem à prin-
cipio fallaci promiſſione hominem deci
pere volens, plura mendacia, quàm verba
protulit. Primum namque ſuadere voluit,
Gen. 2.17 Deum mendacem fuiſſe, cum dixit: *Mor-
te moriemini:* ac proinde non eſſe ei cre-
dendum. Secundò, Deum eſſe invidum,
quod noluiſſet eos eſſe ſibi ſimiles in ſa-
pientia, quod facilè aſſequi poterant. Ter-
tiò, illi arbori tantam vim inſitam, ut poſ-
ſet eos æquales Deo facere. Quartò, Deo-
rum pluralitatem eſſe in natura poſſibi-
lem. Quintò, hominem de viliſſimo ter-
ræ limo fictum, poſſe induſtria propria ad
ſummi Dei æqualitatem pertingere, de
Enuar- quibus egregiè Irenæi Scholiaſtes. Aſſue-
dentius in tus autem (inquit Irenæus) ad ſeductio-
lib. 5. c. 23 nem per mendacia, ſuam ſervans conſue-
tudinem, nunc multa mendacia ſimiliter
confingit, ex quibus fallacem componit
promiſſionem. Tot ſunt illa ac tanta, ut
plura ſint, quam ejus verba. Mentitur in
primis (inquit Irenæus) in eo, quod dicit,
omnia regna mundi ſibi tradita fuiſſe:
hæc enim ipſius Dei ſunt, cujus *eſt terra* Pſ. 23. 1.
*& plenitudo ejus, orbis terrarum univer-
ſi, qui habitant in eo.* Aptè David dixi *Re-*
gna terræ cantate Deo, Pſallite Domino. Pſal. 67. 33.
Quem primò vocat Deum, deinde vocat
Dominum, quia Dominus regnorum ipſe
eſt Deus. Deinde ſecundò mentitur in
eo, quod dicit, ſibi datam eſſe poteſtatem
agendi quidquid voluerit & quod habeat
plenam poteſtatem in mundo, ejuſque u-
niverſam gubernationem: hanc nam-
que nunquam Deus tradidit dæmoni, ſed
ſibimet reſervavit, cujus providentia cun-
cta gubernantur. Ita Heliu dixit ad Job:
Quem conſtituit alium ſuper terram, aut Job. 34. 13
*quem poſuit ſuper orbem quem fabricatus
eſt?* Per ſe quippe (ait Gregorius) mun- 24. Moral.
dum regit, quem per ſe condidit, nec cap. 26.
eget alienis adiutoriis ad regendum, qui
non negligit quod creavit. Quod bene
creavit, utique bene regit, quia quod pie
condidit, impie non diſponit; & qui nec-
dum facta curavit, ut eſſent, quæ nunc
facta ſunt, non deſervit. Optimè Ambro- Lib. 4. in
ſius: omnia à Deo; neque enim ſine Deo Lucam.
mundus, quia & mundus per ipſum factus
eſt, & ſine ipſo, omnia in nihilum reci-
dunt. Inſuper ſancta illa Anna ex eodem
principio deduxit, *quod Dominus eſt*, qui 1. Reg. 2.
in mundo *mortificat, & vivificat, paupe-
rem facit, & ditat, humiliat, & ſublevat:
Domini namque ſunt cardines terræ & po-
ſuit ſuper eos orbem*: id eſt, ipſius ſunt om-
nes præcipuè partes terræ, Oriens, Occi-
dens, Merides, atque Septentrio, ſuper
quas tanquam ſuper fundamenta quæ-
dam conſtituit reliquum totum orbem,
ac proinde in ſua poteſtate habet om-
nia pro libito ſuo in hoc mundo diſpen-
ſare & commutare. Ita etiam Sapiens: ¶ 196.
Tu autem Domine virtutis, cum tran- Sap. 12.
quillitate judicas, & cum magna reveren- 18.
*tia diſponis nos; ſubeſt enim tibi, cùm vo-
lueris poſſe.* Et iterum: *Tua autem Pater* Sap. 14. 3.
provi-

providentia gubernat: Ideoque omnia ei ſubjacent; quod apparet, quoniam *dediſti in mari viam, & inter fluctus ſemitam firmiſſimam*. Imo (ut ex profeſſo probat. Si

Lib. 5. cap. 24. Irenæus) majorem poteſtatem habet homo in regna terræ, & potiori fruitur jure quàm dæmon. Quod probat ex eo, quod Deus, ordinariam poteſtatem regendi & gubernandi hominibus tribuit, quibus obedire cæteri tenentur, quam nunquam

Rom. 13. 1. conceſſit dæmoni. Ita Apoſtolus: *Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit: non eſt enim poteſtas niſi à Deo: quæ autem ſunt, à Deo ordinata ſunt*. Et iterum de

Rom. 13. 4. ipſis ait: *Non ſine cauſa gladium portat, Dei enim miniſter eſt vindex in iram ei, qui malè operatur*. Hæc, inquit Irenæus, non de Angelicis poteſtatibus, nec de inviſibilibus Principibus dixit, quomodo quidam audent exponere: ſed de iis, quæ ſunt ſecundùm homines, poteſtatis, ait: *Propter hoc enim & tributa præſtatis, miniſtri enim Dei ſunt, in hoc ipſum ſervientes*. Et hoc Dominus confirmavit, qui nunquam in

Matt. 17. 26. mundo agens, aliquatenus ſe ſubdidit Dæmoni etiam dicenti: *Hæc omnia mihi tradita ſunt, &c.* hominibus autem poteſtatem habentibus, ſe ſubdidit, & obedivit,

Ioan. 19. 11. jubens pro ſe & pro Petro dari tributum, qui & Pilato dixit: *Non haberes poteſtatem adverſum me ullam, niſi tibi datum eſſet deſuper*. Et quidem quamvis poteſtatem dederit hominibus in mundo ad regendum & gubernandum; ipſe tamen ſupremam poteſtatem ſibi reſervavit. Unde ap-

Iob. 9. 13. tè dixit Job: *Sub quo curvantur, qui portant orbem*, id eſt, Reges & Principes, qui clavum Republicæ tenent, ut intelligit

שחח Gregorius. In Hebræo verbum *Subhabh*, proſternuntur, humiliantur, ſummâ detectione ſe coram eo demittunt, ſupremam illius auctoritatem & poteſtatem profiten-

Ezech. 1. tes: ſicuti & poſtea Ezechiel, ſupremos Monarchas, ſub typo animalium portantium orbes, aut rotas, vidit, quod haberent ſuper capita ſua Deum ſedentem in ſolio gloriæ tanquam ſupremum gubernatorem, ad cujus vocam animalia demittebant aliis; & de omnino ſubdebant. De quo alibi. Quinimò nullus eſt homo quantumcunque vilis & deſpectus: qui non majorem habeat poteſtatem erga res, & regna mundi, quam dæmon. Nullus eſt enim, cui non poſſit convenire legitima poteſtas adminiſtrandi aliquid eorum, quæ ad regna mundi pertinent. Nullus eſt, qui ſaltem non legitimam habeat ſui poteſtatem, nam unumquemque conſtituit Deus in manu conſilii, &c. Nullus eſt, cui de jure non conveniat habere locum in mundo; nam terra data eſt filiis hominum, & unuſquiſque naſcitur cum jure accipiendi eo, quæ ſimpliciter neceſſaria ſunt ad vitam ſuſtentandam. Imò & vermes, & formicæ majorem poteſtatem habent in mundo, quam dæmon: nam legitimus locus vermium & formicarum mundus eſt, & illis aptè & ſine injuſtitia convenit, uti rebus mundi, quæ ad ſuſtentationem eorum ſunt congrua, quorum nullum convenit dæmoni, qui ſi aliquando aliquid poteſt, id evenit ex peculiari Dei ordinatione vel permiſſione, ut ſatis ſupra probatum eſt. Ex quibus B. Auguſtinus explicat difficultatem illam, cur Ma- Lib. 3. de Trinit. c. 9

gi Pharaonis ſerpentes & ranas non tamen ſciniphes facere potuerunt, cùm Exod. 7. ¶ 19.

majus ſit facere ſerpentem, quàm ſciniphem. Ratio eſt, quoniam illi operabantur virtute dæmonis, voluitque Deus oſtendere, nihil penitus dæmonem in creaturis poſſe, quod ſibi Deus non permiſerit, aut conceſſerit. Qui facit majora, quando Deus agere permittit, minora non poteſt perficere, quando Deus illi agere non concedit. Unde cùm diabolus aliquid operatur, id non operatur, quia plenam habeat poteſtatem, qui nec minimum ſciniphem ex ſe ipſo agere poteſt. Mentitur

ergo diabolus (ait B. Irenæus) dicens ſe ha- Ibid. c. 22

bere plenam poteſtatem & dominium orbis, quem Deus ita regit, gubernat &

adminiſtrat, ut nolente Patre noſtro, qui In prolog. ſuper 1. ad Timoth.

in cœlis eſt, & ſine eo, *neque paſſer cadet in terram*, ut dixit Chriſtus. In hujus con- Eccl. 10. 4.

firmationem expendit D. Thomas illud, quod ſcriptum eſt: *In manu Domini poteſtas terræ, & utilem rectorem ſuſcitabat*

ſuper

Digitized by Google

ſuper illã in tempore ſuo. Quibus verbis manifeſtè aſſeritur, Deũ eſſe, qui totius terræ habet dominium, regimen, & adminiſtrationem, cujus ordinatione ſuſcitantur & eriguntur Reges & Principes, qui regant, & gubernent. Mentitur inſuper tertio (inquit
Exod. lib. cap. 24. B. Irenæus) in eo, quod dicit, ſe dare regna cui vult *Cui volo do illa.* Nõ enim ipſe determinavit hujus ſeculi regna, ſed Deus:
Prov. 21. 1. quia *Regis cor in manu Dei*: & per Salomonẽ ait Verbum: *Per me Reges regnant, & pote-*
Prov. 8. 15. *ſtates tenent juſtitiam* (quem locum ad idem inſtitutum etiam obſervavit Chryſo-
Hom. 5. in imperf. ſtomus) *Per me Principes exaltantur, & tyranni terræ.* Et Paulus Apoſtolus: *Nũ eſt po-*
Rom. 13. 1 *teſtas niſi à Deo.* Hoc manifeſtè docuit Da-
Dan. 2. 21 niel: *Ipſe mutat tempora, & ætates, & trans*
Prov. 8. 31. *fert regna atque conſtituit.* Hac de cauſa dicitur Verbũ Dei aut Sapientia divina, *ludẽs in orbe terrarum*, ut expoſuit Lyranus, quia ſicut qui ludit pila, eam in iſtum, vel in illũ locum, vel in alterũ, facilè pro ſuę volũtatis libito mittit, ita Deus transfert regna de gente in gentem, & de perſona in perſonã, & de proſapia in proſapiam. Quod Deus demonſtrare volens, inquit Auguſtinus, in
Lib. 10. de civit. cap. 14. Scriptura ſacra ſæpe ſe exhibet dantẽ, auferentem, transferentem que regna. Dedit
a 1. Reg. 10. Regnum Iſrael Sauli *a*, à quo illud abſtulit, & dedit David *b*. A Roboam abſtulit, partẽ
b 1. Reg. 16. Regni *c*; & dedit Ieroboam. A domo autẽ Ieroboam tranſtulit in domum Baaſa, &c.
c 3. Reg. 12. eo modo, quo ipſe voluit & ſtatuit. Et apud
d Iſai. 45. Iſaiam *d* dicit, regnum dediſſe Cyro: qui à Chaldęis abſtulit Imperium. & dedi Medis & Perſis: à quibus illud abſtulit, & trãſſulit in Græcos, dans Alexandro Magno dominiũ orbis, cui manifeſtè prius apparverat, idipſum illi promittẽs. Deinde à Græcis ad Romanos trãſtulit Monarchiã. Propterea omnes Reges, qui fideles extiterunt, agnoverunt ſe regnum habuiſſe, ex divina dona-
a 2. Reg. 6 tione & gratia. Ita David *a*; ita & Salo-
b 3. Reg. 3. 7. mon *b*: *Tu feciſti ſedere ſeruum tuum ſuper ſolium Regni, &c.* Ita Catholici, fideleſque
¶ 193 Reges ſolent profiteri, dicentes: Philippus Dei gratia, Rex Caſtellę Legionis. &c Hẽricus Dei gratia Rex, &c. Sancti illi, qui meritò Regũ effigiem referebãt, coronas ſuas, quas capitibus ſuperpoſitas guſtabãt ad pedes agni, & ante ejus majeſtatem & thro- *Apoc. 4.*
num projiciebãt, quaſi dicentes, quod David morti proximus cecinit: *Tua eſt Domine magnificentia, & potentia, & gloria, at-* *Paral. 29. 11.*
que victoria, & tibi laus: cũcta enim, quæ in cælo ſunt, & in terra, tua sũt: tuum Domine Regnum, & tu es ſuper omnes Principes: tua divitiæ, & tua eſt gloria: tu dominaris omnium: in manu tua virtus & potentia, in manu tua magnitudo & Imperium omnium. Proſequitur hęc S. Anaſtaſius Ni- *Lib. qq. in Sacram.*
cenus, expendens illud, quod ſcriptum eſt: *Dabo vobis Principes ſecundũ corda veſtra:* *ſcri. q. 15. to. 1. Bibliot. 87. PP.*
ubi demonſtrat, neminem obtinere regnũ, aut Principatum, niſi Deo agente, aut permittẽte: & quod cum Reges, aut Principes ſunt impii, dati sũt peculiari Dei permiſſione, ad vindictam iniquitatum populi. In cujus confirmationem refert, quod quando Phocas tyrannus factus fuit Imperator, & per Bonoſum lictorem, eas cœpit facere sãguinis effuſiones: quidam Monachus in civitate Conſtantinopolitana, vir ſanctus, & qui ad Deum magnam habebat fiduciam, cum Deo diſceptabat, dicens in ſimplicitate: Domine, cur eum feciſti Imperatorem? Et cum multis diebus hoc dixiſſe, vox ad eum à Deo venit, dicens: Quoniam non inveni pejorem. Refert inſuper, quod cum quædam Thebardæ civitas innumeris ſceleribus & peccatis implicata, Epiſcopo careret, Angelus Domini diſpoſuit, quendam hypocritam impium eligi in Epiſcopum: & cum electus cœpiſſet ſe in ſuperbiam erigere, acceſſit ad eum idem Angelus dicens: Cur ſuperbis & magnificè tibi places, ô infelix? Revera non tãquam dignus ſacerdotio factus es Epiſcopus ſed quia hæc civitas tali digna erat Epiſcopo. Ita enim ſolet Deus in quas civitates & Provincias punire: qui etiam pro magno beneficio ſibi obſequentibus dat Principes & Paſtores ſanctos, juxto illud: *Cõvertimini filii revertentes, &c. & dabo vobis Paſtores juxta cor* *Ierem. 3. 4.*
meum. Hæc omnia egregiè proſequitur B. *De civit. c. 33.*
Auguſtinus, qui rem omnem concludens: *& lib. 5.*
Non, inquit, *tribuamus dicendi regni, atque* *cap. 21.*
imperii poteſtatem, niſi Deo vero, qui dat fe-

licitatem in regno cœlorum ſolis piis, Regnum verò terrenum & piis & impiis ſicut ei placet, cui nihil injuſtè placet Quando voluit, & quantum voluit Romanis regnum dedit, qui dedit Aſſyriis vel etiam Perſis, &c.

Lib. de jejun. & tent. Chriſti. Serm. 2. de reſurrect.

Mentitur ergo diabolus, inquit Cyprianus (à quo mutuaſſe verba videtur S. Bernardus) in quem propterea invehitur, dicens: Nec cœli, nec terræ, tu conditor, nec Solem moves, nec curſum das ſideribus, nec per te voluitur firmamentum, nec vides, aut intelligis Deum, nec ullum eſt tibi cum cœleſti militia conſortium. Hac occaſione ibi Cyprianus, quale ſit regnum diaboli, latè eleganterque deſcribit, *Ipſe eſt Rex ſuper univerſos filios ſuperbiæ*; ejus regna ſunt vitia, quæ inhabitant diverſi generis homines. In his regnas (inquit Cyprianus) quos inquinas, & in iis, quos polluis, dominaris. Propterea Clemens Alexandrinus vocat diabolum Principem, aut Regem vitiorum: in vitiorum nimalitia dominatur ille, & principatum tenet. Quod & B. Aug. tradidit, exponens illud Apoſtoli, quo vocat dæmonens *Principes & poteſtates, & rectores mundi, tenebrarum harum.* Ne fortè, inquit, cum dixiſſet, *Mundi*, intelligeres, dæmones eſſe rectores cœli & terræ, mundi dixit, tenebrarum harum, mundi dixit, amatorum mundi; mundi dixit, impiorum & iniquorum; mundi dixit, de quo dixit Euangelium: *Et mundus eum non cognovit.* Si enim mundus non cognovit lucem, quia lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt, & ipſæ tenebræ, quæ non comprehenderunt lucem præſentem, mundi nomine appellantur. Harum tenebrarum ſunt illi rectores.

In ora adhortatoria advers. gentes. In Pſal. 4. Contriſtatus ſum. &c.

Ad Eph. 6. 12.

Ioan. 1. 10.

§ 59. *Mentitur diabolus, dicens, ſe dare gloriam Regnorum terræ: qui non niſi pœnas habens, ſolum poteſt pœnas dare. Deus eſt, qui dat divitias, & terrenam felicitatem.*

§ 199. QUarto mentitur Diabolus dicens, ſe dare gloriam regnorum, id eſt, diviſias delitias, honores, & reliqua, quæ glorioſa & ſplendida in mundo judicantur: nemo enim dat, quod non habet; diabolus autem in ſe non habet gloriam, delitias, aut divitias B. Auguſtinus extendit ænigma poſitum à Salomone, quod difficile videtur. Quid hoc eſt, quod quædam *mulier inſipiens & audax, inops panis effecta, convocat prætereuntes, dicens: Panes occultos libenter attingite, & aquæ furtivæ dulcedinem?* Ita ille ex Septuaginta legit. Si mulier eſt inops panis, quomodo poteſt invitare & promittere panum abundantiam? Et verè aliquo modo ex iis, quæ Auguſtin. tradit, poſſumus ad noſtrum inſtitutum ænigma declarare de dæmone. Vocatur mulier, propter virium imbecillitatem, ut ſupra oſtendimus *Inſipiens* autem, quia *in veritate non ſtetit, & veritas in eo non eſt.* Sapientia namque caret, qui veritate caret, & in veritate non judicat de rebus. *Audax* vero, quia ab initio tentavit ſedem ſuam collocare ſuper aſtra, & contendit eſſe ſimilis Altiſſimo; & nihil eſt, quod non tentare audeat, habens fiduciam, quod & Jordanis influat in os ejus, talem, qui ſemel & iterum auſus eſt Chriſtum impetere, & inverecundè ab eo poſtulare, ut ſe adoraret, *Inops panis effectus*, aptiſſimè dicitur, quia creatus fuit in maxima abundantia donorum, quæ omnia amittens, pauperrimus effectus eſt, ut meritò à Propheta comparetur *vinaciis uvarum.* Uva namque cum viti adhæret, habet in racemis grana plena, & redundantia liquore dulciſſimo, ſed cum calcantis pede teritur, extrahitur omnis humor, & remanent vinacia, .i. follicula & acivi, aut oſſicula ſicca & arida, omni liquore dulci expreſſo. Ita diabolus, cum primò creatus fuit, adhærens Deo per gratiam, redundabant racemi eſſentiæ & potentiarum ſuarum, egregio liquore donorum & gratiarum; cum tamen à Deo ipſo conculcatus fuit, omnis liquor ita expreſſus eſt, ut nihil in illo remanſerit, niſi natura arida, ſicca, nullo gratiæ, ſapientiæ, oblectationiſvè bono, vel leviter madefacta. Inops panis effectus propterea dicitur, quia in Scriptura, panis nomine, quicquid ſuſtentare; aut delectare poteſt, ſæpè ſignificatur. Qui ergo nihil

Tract. 97. in Ioan.

Prov. 9. 17.

Ioan. 4. 4.

Oſea. 3. 1.

Digitized by Google

nihil habet gratiæ, gloriæ, delectationis, divitiarum, &c. invitat, & hæc omnia abundantiſſimè promittit, quorum nec minimum ipſe præſtare poteſt, qui in ſe non habet niſi dolorem, timorem, rabiem, invidiam; damnationem, pœnam. Optimè Cyprianus, in dæmonem invehitur, convincens eum mendacii: Tu impie ac mendax, quid habes, quod dare poſſis? Tua eſt ſcabies, languentis tua ſunt ulcera; hęc ſcalpis, hæc impurus ablingis. Tu cadaverib. aſſides, tu contrectas putredines, tu verſas fœtores, tu ſpiritus nequam. ſanctitatis corruptor, ſimplicium perturbator, incendiator libidinum, & omnium turpitudinum adinuentor: quid das? Scabiem, & putredinem, & vermes dediſti Job; mortem ejus filiis, deperditionem ejus ſubſtantię; cæcitatem, ſurditatem, & torſiones ei, quem ingrederis; mortem & ſubmerſionem porcis in quos tibi ingredi conceſſum fuit, &c. *Tract. de jejun. & tent. Christi.*

¶ 100 Egregiè B. Auguſt. proſequitur, quomodo Deus, ſciens homines induci maximè, ad aliquid faciendum, ſpe temporalium bonorum, & terrenæ felicitatis; ut etiam per hoc medium eos ad ſe alliceret, & ab obedientia dæmonis revocaret; ex profeſſo conatus fuit demonſtrare in Sacris litteris ſe eſſe talium bonorum autorem & diſtributorem, nec ulla ratione à dæmone talia bona eſſe ſperanda, ſed ab ipſo. Qui propterea ſuperioribus ſeculi temporibus diſpenſavit vetus Teſtamentum, in quo bona terrena promiſit obſequentibus ſibi, & abundanter largitus eſt. Quod & ex profeſſo iterum expendit, inducens locum illum: *Si audieris vocem Domini Dei tui, benedictus eris in agro tuo, benedictus in prato tuo, benedictus fructus ventris tui, generationes jumentorum tuorum.* Hunc quidem locum Manichæi inducebant, contendentes, Vetus Teſtamentum Euangelio eſſe contrariū, quoniam in illo bona terrena promittuntur ab illius autore, quæ ab autore Euangelii jubentur contemni. Ex quo inferebant, dæmonem eſſe autorem Veteris Teſtamenti, quem terrenorum bonorum autorem prędicabant; Chriſtum autem Novi, qui paupertatem ſpiritus induxit. Quibus reſpondet Aug. à Deo utraque bona procedere, ita quod ſolus Deus eſt illorum autor, qui antiquis hominibus, tanquam imperfectis & pueris, bona puerorum largitus eſt, temporalia ſcilicet, qui ſpiritualia bona reſervabat, tempore Legis Euangelicæ profundenda. Quod & Tertullianus obſervaverat, expendens benedictionem; quam S. Iſaac dedit filiis ſuis Jacob & Eſau: nam benedicens Jacob: dixit: *Dei tibi Deus de rore cœli, & pinguedine terræ, &c.* Benedicens autem Eſau, dixit: *In pinguedine terræ, & in rore cœli erit benedictio tua:* quo duplici titulo, duplex bonorum genus exprimere voluit; cœleſtium ſcilicet & terreſtrium. Utrumque quidem à Deo procedit: Deus eſt enim à quo bona cuncta procedunt. Ad populum Judaicum loquens, qui in Eſau fuit deſignatus; primò expreſſit bona terrena, ſignificata pinguedine terræ: populum aut Chriſtianum, expreſſum in Jacob, benedicens, primo cœleſtia bona pronuntiat, ſub typo roris cœleſtis; quamvis & populo Judaico etiam bona ſpiritualia contulerit, ſicut populo Chriſtiano etiam bona temporalia largitur, qui aperte dixit: *Primum quærite Regnum Dei, & juſtitiam ejus, & hæc omnia adjicientur vobis.* Imò nihil poteſt homo facere, quod ad terrena bona acquirenda magis conducat, quam Deo ſervire, & ejus mandata ſervare: hæc namque loco additamenti, etiam à Deo ſuper adduntur. In cujus itidem confirmationem Auguſt. notat illud, quod in lege ſcriptum eſt; *Ego ſum, qui divitias do amicis meis, & paupertatem inimicis meis.* Quæ verba, neſcio ubi habeantur formaliter: forſitan deſumpta ſunt ex Aggæo, de quo annotat S. Anaſtaſius Nicenus, poſt illa verba, quæ per eum Deus dixit: *Meum eſt aurum, meum eſt argentum*, in quibuſdam codicibus additum fuiſſe: *Cui voluero dabo ipſum*, quæ ab inſipientibus addita cenſet. Voluit Deus, inquit Auguſtinus, ut perpetuo homines intelligerent, ſe habere in manu ſua divitias, & quicquid ad terrenam felicitatem conducit, ut intelligerent, illas non à dæmone expectandas, ſed à ſe Ideo clamat: *Longitudo dierum in dextera ejus, & in*

Marginal notes: *Lib. 10 de civit. c. 14.* — *Lib. contr. Adimantum Manichæum cap. 8.* — *Deut. 28.* — *Lib. 4 cont. Marcio cap. 24.* — *Gene. 27. 28.* — *Gene. 27. 39.* — *Math. 6. 33.* — *Eodem. li. cont. Adimantum.* — *Lib. qq. in Scrip. q. 10. tom. 1 biblio. SS. PP.* — *Agg. 2. 9.* — ¶ 101 — *Prover. 3. 16.*

Digitized by Google

[Aggai. 2. 9.] *& in ſiniſtra, divitiæ & gloria.* Et iterum: *Meum eſt aurum, meum eſt argentum, dicit Dominus.* Hac de cauſa vehementer iraſcebatur [Ierem. 44.] contra eos, qui temporalia bona accepta ferebant Lunæ, aut ſiderum conſtellationibus: & ſimiliter contra eos, qui fortunæ ferebant recepta: *Qui ponitis*, inquit, *fortunæ menſam numerabo vos in gladio:* & conqueritur de illa, quæ dicebat: *Vadã poſt amatores meos, qui dant mihi lanam meam, & linum meum, vinum meũ, & oleum meũ. Hæc neſcivit, quia ego dedi ei frumẽtum, &* [Epiſt. 120 ad honor. de gra. Novi Teſt. cap. 7.] *vinũ, & oleum.* Hæc eadem idem Auguſtus ex eo confirmat, quod Patribus antiquis abundanter bona terrena cõtulit Deus, quos ditiſſimos effecit, ut oſtenderet, talia etiam bona, dona eſſe ſua. Ipſe igitur Deus eſt, homo ille nobilis, qui ſervis ſuis dat bona ſua: ipſe homo dives, qui quibus vult, bona ſua committit diſpenſanda. Tandem mentitur (inquit Chryſoſtomus) quia nullatenus intendebat dare, quod promittebat, dicens: [Hom. 5. in imperfect.] *Hæc omnia tibi dabo.* Certè uni dare non poterat omnia, niſi ab omnibus aliis omnia tolleret, & cunctos ſpoliaret bonis, quæ habebant. Si autem omnes ſpoliaret, à nemine adoraretur, cum diabolus nõ ex amore colatur ab aliquo, ſed quia promittit divitias, aut dat. Quomodo autem expediebat diabolo ab omnibus omnia tollere, & uni dare, ut ab omnibus contemnatur, & ab uno ſolo colatur? Non ergo intendebat dare, quod promittebat: ideoque mentiebatur. Sic parentes noſtros decepit, promittens eis divinitatem, & æqualitatem Dei, in ſapientia, quod nullatenus intendebat complere, nec poterat. Unde idem Chryſoſt. expendit [Ser cont. Iudæos & Gentiles de nuptiis, tom. 3.] verba, quæ poſtea dixit Deus ad Adam: *Adam ubi es?* Quaſi dicere voluerit: Quoniam perveniſti? nunquid ad regnum, quod tibi diabolus fuerat pollicitus? ad divinitatem: quam tibi promiſerat? Ex iis omnibus con[L. 5. cont. hær. c. 24.]cludit B. Irenæus, manifeſtum eſſe, quoniam mentitur diabolus, dicens, ſibi omnia tradita fuiſſe regna, & eorum poteſtatem, & gloriam; & quod hæc dare poteſt, cui [Hom. 5. ex diverſ. in Matth.] vult, & quod Chriſto omnia eſſet daturus, ſi eum adoraret. Rectè ergo Chryſoſtomus: Omnia offert, & univerſa ſpondet ſe dare, qui nihil penitus habet, quod det.

§. 60. *Ipſe dæmon explicat, illum adorare, eſſe cadere: qui à minimis incipiens, tandem ſupremam ſuadet iniquitatem.*

SI *cadens adoraveris me.* Obſervat ¶ 102
Ambroſius *a*, cujus dictum refert & ſequitur D. Thomas *b*, dæmonem non ſimpliciter dixiſſe, ſi adoraveris me, ſed, *Si cadens adoraveris me*, quia habet ambitio domeſticum periculum; ut namque dominetur quis, prius ſervit, & curvatur obſequio: & quo quis ſublimior eſſe appetit, demiſſior fit. Mirum eſt certè, quantum quis ſe demittat coram eo, à quo exaltationem ſperat. B. autem Irenæus diabolum objurgat, quod tentare neſciat, quippe qui, dum tentat, ipſemet explicat, ad quantum majum perducere contendbat. Ipſemet namque confitetur, quoniam adorarè eum, & voluntatem ejus facere; eſt cadere à gloria Dei. Et quid aut ſuave, aut bonũm participare poteſt, qui talis eſt; niſi mortem? Ei enim qui cecidit, proxima mors eſt. Hæc ille. Quæ ſimiliter annotavit Hieronymus, ex ipſius diaboli verbis inferens, corruere verè illum, qui dæmoni ſe ſubjicit. Alii annotant, dæmonem contendiſſe ſimilem ſe Deo exhibere: & ſicut Deus eos, qui ſe humiliant, exaltat, & extollit, ita ille præfert, ſe exaltat, & extollit, ita ille præfert, ſe exaltaturum Chriſtum, ſi coram eo ſe humiliaret. Cæterum D. Thomas obſervat, hinc modum nobis manifeſtum fieri, quem tentandõ diabolus tenet. Non enim ſtatim virum ſpiritualem de gravioribus tentat: ſed paulatim à levioribus incipiens, ad ea, quæ ſunt graviſſima, perducere conatur. Quod & egregiè annotavit B. Greg. in eo, quod Deus dæmonem ſub ſpecie Behemoth, aut Elephanti deſcribens, incipiens ab ejus capite, dicit: quod *herbam ſicut bos comedit*: & tandem dicit: quod *ſtringit*, aut erigit, vel exaltat, *caudam quaſi cedrum:* Quid hoc eſt? Hujus Behemoth (inquit Gregorius) caput, herba eſt, cauda cedrus, à tenera herba initium ducit, & in fine altitudinem cedri tenere dicitur, quia prima tentatione blandiens, minora ſuggerit; qui in

[a Lib. 4. in Lucam. b 3. p. q. 41. art. 4.] [Lib. 5. adverſ. hæreſ. c. 22.] [In cap. 4. Matth.] [3. p. Ibid.] [Lib. 32. Moral. cap. 17.] [Iob 40. 12]

Ibidem. Lib. 31. Moral. ca. 30. & ſeq.

in fine, ad grandia & ſuprema pertrahere contendit. Quare idem D. Thom. ejuſdem Gregorii doctrinam inducit, qui illud obſervans, quod de viro juſto & Chriſtiano milite, ſub typo generoſi equi Deus dicit: *Procul odoratur bellum, exhortationem ducum, & ululatum exercitus*: Odore (inquit Gregorius) ſæpe decernimus, quæ oculis ſunt abſcondita. Et certè callidus hoſtis occultè nobis bellum parat in iis, quæ ad oculum ſecura videtur. Unde oportet ejus latentes inſidias, quaſi ſubodorando indagare & percipere. De quo odoratu, Dominus in Eccleſiæ laudibus dicit: *Naſus tuus ſicut turris quæ eſt in Libano*. (Cant. 7. 4.) Per naſũ quippe odores, fœtoreſque diſcernimus: & quid per naſum, niſi Sanctorum provida diſcretio deſignatur? turris vero ſpeculationis in altum ponitur, ut hoſtis veniens, longè videatur. Rectè ergo Eccleſiæ naſus turri in Libano ſimilis dicitur, quia Sanctorum provida diſcretio, dum ſolicitè circũquaque conſpicit, in altum poſita, priuſquam veniat culpa, deprehendit. Ita ille. Nequaquam itaq; diabolus, ſtatim in principio, apertum bellum repræſentat, ne ſe quaſi inimicum, aut contrarium bellatorẽ exhibet, ſed primò ingreditur pacem ſimulans, & minima proponens, quæ non videtur aliquod malum notabile continere, per quæ tandem apertum bellum, & exhortationem & clamorem ducum, & ululatum exercitus inducit, apertè ad malum perpetrandum incitans & movens. Juſtus ergo procul odoratur bellum, quia in iis, quæ ad pacem & convenientiam apparentem diabolus proponere incipit, percipit bellum, quod ibi inſtruit & parat, qui ex minimis, & quæ culpam non præſeferunt, tranſit ad ea, quæ manifeſtè mala ſunt inducenda, quæ typo (inquit Gregorius) *Ducum, & ululatus exercitus*, exprimuntur. Ex tam levi principio, quod aſſumpſit dicens Chriſto famelico: *Dic, ut lapides iſti panes fiant*, vide ad quid tandem perveniat, *Cadẽs adora me*. Et quidem, ſi Chriſtum, qui minima nõ neglexit, quẽ ad ea, quæ ille jure facere poterat, trahere nõ potuit, ad majora & graviſſima ſuadenda tranſivit, quid facit in eo, cui facilè, quæ levia ſunt, perſuadet? Quid in eo, quem prioribus tentatiocibus vicit, & imbecillem ac fragilem invenit? Hunc certè facilè trahet ad ſuprema vitia, ut ex parentibus noſtris probat D. Thomas, (Ibid. 3. p.) quos cum primo incitaſſet ad comedendum, tandem ad extremam ſuperbiam traxit, ut appeterent Dei æqualitatem: & ita & quotidie mulierem, cui primo ſuadet, ut literas ab alio miſſas recipiat, tandem ad apertam impudicitiam trahit. Vide B. Gregor. Nyſſenum, (In lib. Eccleſiaſt. hom. 4.) latè pertractantem, quomodo, qui primis ſuggeſtionibus diaboli, vel carnis locum concedit, hoc ipſo locum dat, ut tota illius malitia ſe in hominem effundat, quod explicat exemplo ſerpentis, cui ſi caput intromittere conceſſeris, totum corpus introducantem ſtatim ſenties: de quibus ſupra ſatis dictum eſt.

§. 61. *Aggreditur Chriſtum, quod Iob prophetarat, opprimere magnum cetum, quem blaſphemãtem, verbi ſui virtute fugavit.*

TUnc dicit ei Ieſus: *Vade Satana, ſcriptum eſt enim: Dominum Deũ tuum adorabis, & illi ſoli ſervies*, S. Patres, Hieronymus a, & Ambroſ. b, ſequuti Septuaginta Interpretes, verba S. Iob, quæ noſter Vulgatus legit in plurali; c *Qui parati ſunt ſuſcitare Leviathan*, in ſingulari legunt: *Qui habet magnum cetum opprimere*, quaſi indicet Iob aliquam perſonam particularem, cui reſervatum ſit opprimere magnum cetum: ut B. Gregor. obſervavit. Annotant autem iſti S. Patres, meritò Scripturam ſacram admonuiſſe, B. Iob non peccaſſe labiis ſuis, nec ſtultum aliquid contra Deum loquutum fuiſſe, cujus verba erant potius Prophetica, & ſignanter hæc, quæ præmiſimus: in quibus Chriſti myſterium cecinit, quem oculis fidei in laborum fluctibus poſitus contemplabatur, cui reſervatum dicit, Leviathan, aut magnum cetum opprimere, ſubjugare, conterere. Ita enim Septuaginta verbum, *Ghur*, verterũt, quod Vulgatus tranſtulit, *ſuſcitare*. Certum eſt ſiquidem, nomine ceti, aut Leviathan, dæmonem deſcribi, ut ex eodẽ Iob ſæpe, probatum

¶ 203

a In c. 4 Lucæ ad fin.
b Lib. 4 in Luc. c. de receſſu diaboli.
Iob 3. 8. 4 Moral. c. 11.

עור

mmmmm 3 batum

Digitized by Google

batum eſt: ideoque magnus cetus, eſt ſu-
premus dæmon, qui in procelloſo hujus
ſeculi mari dominabatur, cujus vires co-
gnovit Iob tales, ac tantas, ut intelligeret,
neminem ex puris hominibus poſſe illum
revincere, aut opprimere, vel mũdo expel-
lere. Quod & Deus ipſe de eodem ceto in-
dicaverat, cum eodem Iob agens: poſtquã
n. multa de illius robore, potentia, ac forti-
Iob 41.17 tudine præmiſerat ſubdit: *Cum apprehende-
rit eum gladius*, .i. cum gladio impetitus
fuerit gladius ipſe *ſubſiſtere non poterit*, cu-
jus potius acies manebit retuſa. Unde quã-
tumvis Gedeon ex gladio commendatus
ſit, qui potentiſſimus fuit, & Iudas Macha-
1. Mach. 33. bæus, *Gladio protegebat populum*, inimicoſ-
que arcebat, neuter eorum contra hunc ce-
tum potuit prævalere, de quo ſubdit, quod
Iob 40.18 *reputabit quaſi paleas ferrum, & quaſi li-
Gen. 4.22 gnum putridum æs*: ideoque etſi Tubalcain
ſapientiſſimus fuerit mallеator, in cuncto
opere æris & ferri, huic ceto nihil, vel levi-
ter potuit nocere. *Non fugabit eum vir ſa-
gittarius*. Quare etſi eximii fuerint ſagitta-
Gen. 49. 23. rii, famigeratiſſimi Patriarchæ, quos pro-
pterea Iacob eorum pater, vocavit *tenentes
jacula*, in Hebræo, *Domini ſagittarũ*, pro-
pter peritiam artis ſagittandi, ſed hunc ce-
tum non ſolum nõ transfixerunt, quin po-
tius ſagitta invidiæ ab illo vulnerati cecide-
Iob 41.19 runt. *In ſtipulam verſi ſunt ei lapides fun-
1. Reg. 17. dæ*. David, qui ingentem Gigantem lapide
fundæ dejecit, illum evincere, opprimere,
aut fugare non potuit, qui potius clamat,
Pſal. 55.2 & conqueritur, ſe ab illo conculcatum: *Mi-
ſerere mei Deus, quoniam conculcavit me ho-
mo*. Hominem eum vocat, quomodo Chri-
ſtus illum vocavit, *Sub ipſo erunt radii So-
Matth. 13. 28. lis, & ſternet aurum quaſi lutum*. Unde
quantumvis Salomon magnificatus fuerit
Iob 41.21 ſplendore, gloria, & divitiis, ſuper omnes
Reges terræ, non tamen cetum iſtum op-
primere potuit, quin potius miſerè ab illo
oppreſſus ſuccubuit. Tãdem Deus rem con-
Iob 41.24 cludit, dicens: *Non eſt poteſtas ſuper terram,
quæ ei poſſit comparari, qui factus eſt, ut
nullum timeret*. De ſuper terra ergo futurus
erat, qui illum eſſet oppreſſurus. Hunc Iob
intelligit eſſe illum, qui de cœlo de ſinu Pa-
tris erat in mundum venturus, *qui habet
magnum cetum opprimere*. Chriſtus ergo
Dominus, ad hoc paratus fuit eo modo,
quo Propheta dixit: *Paravit Dominus bra-* Eſai. 52. 10.
*chium ſanctum ſuum in oculis omnium gen-
tium*. Ad hoc venit in mundum & deſcen-
dit in campum, ut eum opprimeret, con-
tereret, & fugaret. Quamvis aut id tandem
perfecturus erat in fine vitæ, quando per
mortem deſtructurus erat eum, qui mortis
habebat imperium, & effecturus quod di-
xit: *Nunc Princeps hujus mundi ejicietur fo-* Ioan. 12. 31.
ras: hujus tamen ejectionis, & contritio-
nis ſpecimen & principium nunc voluit ex- ¶ 204
hibere, opprimens & fugans cetum ma-
gnum, dicens: *Vade Satana*. Sicut ergo
dum vixit, aliquando mortem fugavit, ut
in Lazaro, filio viduæ, & filia Principis, quo
oſtenderet, ſe eſſe illum, cui datum erat,
mortem omnino cõterere, quam per mor-
tem erat præcipitaturus in ſempiternum, ut
dixit Eſaias: ita ſimiliter, dum vixit, dæmo- Eſai. 26.
nem aliquando ejicere, fugareque voluit,
ut hoc ipſo demonſtraret, ſe eſſe eum, cui
datum erat, illum *longe facere*, elongare, Ioël 2.20.
effugare omnino, *illum qui erat ab Aquilo-* In Catena Græca.
ne, id eſt, ſuperbum diabolum. Ita eundem
locum B. Iob intellexit Beatus Didymus.
Fugare ergo volens Dominus magnum
cetum, non multis armorum machinis uti-
tur, ſed ſolo verbo. Is namque de quo Pro-
pheta dixerat: *Spiritu labiorum ſuorum*,
(id eſt verbi ſolius emiſſione) *interficiet* Eſa. 11.4.
impium, ſolummodo dicens: *Vade Satana*,
perfecit, hoc enim ſolo verbo illum fuga-
vit, oppreſſit, & dejecit. Et Origenes qui- Hom. in Matth.
dem ex profeſſo contendit, rejiciendam a-
liquorum codicum lectionem, in quibus
legitur: *Vade retro Satana*: aut, *Vade poſt
me Satana*, obſervans, diverſo modo Chri-
ſtum alibi increpaſſe Petrum, ac dæmo-
nem hoc in loco: Petro namque non abſo-
lute dixit, *vade Satana*, ſed addidit, *poſt me*: Matth. 16. 23.
Vade, inquit, *poſt me Satana*, quia etſi Pe-
trus adverſatus fuerit Chriſto, ſe eidem op-
ponens, & petens ne ad mortem, quam
prædicebat tenderet, id tamen erat ex bo-
no in Chriſtum affectu, nondum plene
intelligens, neceſſariam fore illius mor-
tem.

cem. Unde Chriſti increpatio, ad hoc tendebat, ut corrigens errorem Petri, eum induceret ad ſui ſequelam retinendam, & ut mentem ſuam divinæ ordinationi ſubjiceret, utque proprium judicium abnegaret, & Dei diſpoſitionem ſequeretur. Unde & increpaturus Petrum, dicitur: *Converſus ad eum.* Beatus enim (inquit Origenes) eſt is, in quem Chriſtus convertitur, etiamſi corripiendi cauſa convertatur. Tanquam namque felicitatem ingentem reputabat Propheta hanc Dei converſionem, ut vel minimum ejus, ſummo affectu expoſtularet dicens: *Convertere Domine aliquantulum.* Ad Petrum autem, non aliquantulum, ſed ſe totum convertit, quem ad ſui ſequelam firmavit: ad diabolum verò abſolutè dixit: *Vade Satana*, quem omnino pellere, & fugare intendebat, cujus verba impia erant, mens impiiſſima, quem non ad ſequendum ſe, ſed perſequendum omninò novit paratum. Idipſum quod Origenes, annotavit Hieronymus: Non inquit, ut plerique putant, eadem ſententia, Satanas & Apoſtolus Petrus condemnantur: Petro namque dicitur: *Vade retro Satana*, id eſt, ſequere me, qui contrarius es voluntati meæ: hic vero audit: *Vade Satana*, & non dicitur, retro me, ut ſubaudiatur: vade in ignem æternum, qui paratus eſt tibi & Angelis tuis. Nihilominus in aliquibus codicibus legitur: *Vade poſt me*, aut *Vade retro Satana*, quomodo legunt Chryſoſtomus, *a* Remigius *b*, Maximus *c*, Beda *d*, & Theophylactus *e*. Euthymius *f* annotat, quod quamvis Matthæus abſolute dicat. *Vade poſt me*, ſed Lucam ſcripſiſſe: *Abi poſt me Satana*, quomodo legit ipſe & Theophylactus apud Lucam, quamvis in pluribus codicibus non legatur, neque in Bibliis Sixti. Qui autem ita legunt? *Vade poſt me Satana*, variè exponunt: idem (inquit, Euthymius) eſt: *Abi poſt me*, quod, è conſpectu meo te aufer, quod enim poſt aliquem ponitur: ipſi non apparet. Itaque idem ſignificat, ſicut quod Hiſpanè dicimus, *Quitate me delante.* Ex quibus intelligere poſſumus, quomodo verba hæc à Chriſto Domino fuerint prolata. Sæpe namque mecum cogitavi, quidnam Chriſtus Dominus corde an moque verſaret, quando illum, qui primus erat in creaturis, & per ſuperbiam omnium viliſſimus evaſerat, videret nunc impiiſſimè ſuperbientem, & expoſcentem, ſe tanquam Deum adorari. Nunquid Domine Ieſu, indignatus es in illum ſuperbum, cujus ſuperbiam aſcendentem videbas: an potius tuæ compaſſus es creaturæ, ad tam miſerum ſtatum deductæ, quæ jam impietatis ſuæ pœnas ſuſtinebat; & eandem impietatem firmius tenebat; Nunquid in crudelem leonem ferociſſimumque draconem fuiſti ira commotus, quem calcares? an in vulneratum ſuperbum fuiſti aliqua miſeratione commotus, videns eum miſerere cœcutientem? B. Ambroſius conſiderat, per irriſionem fuiſſe Chriſtum locutum: nam naturæ ſuæ, diſpoſitioniſque conſcius, ſua ſibi videbat offerri. Et vere Satanam irridet Cyprianus: Inſaniſſime, inquit, Satan, qua fronte, qua lingua auſus es dicere Salvatori, ut ante te, qui ſtat inflexibilis, & immobilis caderet, ut te damnatum, ipſe qui te damnaverat, adoraret? Quis auſus? quam impudens hæc præſumptio? quid deſperate ſperaſti? An Dei Filium putabas poſſe tecum apoſtatam fieri? His irriſoriis verbis Satanam urget Cyprianus: Remigius, quem refert Abulenſis, legens ſecundum aliqua exemplaria: *Vade retro Satana*, cenſet, voluiſſe inducere eum, ut retro acta tempora reduceret in memoriam: quaſi dicere vellet. Reminiſcere retro acta, & recordare in quanta gloria conditus fuiſti, & in quantam miſeriam deveniſti. Chryſoſtomus quodam loco, Chriſti verba per modum ſimplicis præcepti, non autem correctionis aut increpationis credit accipienda: alibi tamen rem ipſam declaraſſe videtur, annotans, Chriſtum in prima tentatione, non exaſperatum fuiſſe, nec excitatum ad increpationem, vel abiectionem, qui ſuſtinuit, & mitis permanſit: tantum contra verba tentationis, congrua dedit exempla. Similiter in ſecunda, quamvis eſſet injuriatus, dicente ſibi diabolo: *Si Filius Dei es mitte te deorſum*, tui batus non eſt; nec increpans ei dixit: *Vade Satana*, Nunc autem, quando

Matth. 16 23.
Pſ. 89. 13.
In cap. 4. Matth.
a *Hom. 5. in imperfect.*
b *Hoc in loco & habetur in Catena aur.*
D. Thoma
Hom. 2. & 4. Dom. 1 Quadrag.
d *In ca. 4. Matth.*
e *In ca. 4. Matth.*
f *In ca. 4. Matth.*
¶ 205
Lib. 4. in Lucam.
Lib. de Ieju. & tentat.
In cap. 4. Matth. queſt. 54.
Hom. 13. in Matth.
Hom. 5. in imperf.

do diabolus, Dei ſibi præſumpſit honorem, dicens: *Hæc omnia tibi dabo, ſi procidens adoraveris me*, & hoc quæſivit ſibi fieri à Chriſto, quod ſoli Deo fieri debebat, exaſperatus eſt, iratus eſt, increpavit eum, & repulit dicens: *Vade Satana.* Ita Chryſoſtomus, quem ſequitur Theophylactus. Et verè, meritò credit Chriſtum, tali tamque execranda injuria exaſperatum, qui videt illum poſtea flagellum de funiculis facientem, & flagellantem illos, qui templum, in quo Deus adorabatur, prophanarunt, auditq; Apoſtolos conſideraſſe illud: *Zelus domus tuus comedit me.* Quid ageret nunc, videns dæmonem aperto Marte Dei adorationem, & honorem eradicare contendentem, & ſibi impudentiſſimè vendicantem? quo zelo fuit inflammatus; qua ira ſuccenſus? Exiſtimo verè nunc Chriſtum unum ex majoribus tormentis, quæ in vita ſuſtinuit, præſentiſſe. Multas et pœnas, & opprobria intulerunt Judæi, ſed corde obcœcati erant, pro quibus tandem oravit in cruce, *quia neſciunt*, inquit, *quid faciunt.* Et quidem illi contra corpus ſuum agebant, & vitam: diabolus tamen aperta malitia contra Deum inſurgit, non contra Chriſti corpus, ſed contra animam, non contra corporis vitam, ſed contra ſpiritum agens, id evertere, procurans, quod maximè Chriſtus intendebat, gloriam ſcilicet Dei, ad quã procurandam omnia ſua dirigebat. Unde nihil acrius Chriſto unquam fuit, quã quod contra Patris ſui gloriam fieri aut attentari videbat.. Quidnam, quæſo, nobiliſſima, ac fideliſſima Regina corde verſaret, quæ Regem virum ſuum pluſquam vitam ſuam diligeret; ſi videret ſe ab Æthiope immundiſſimo & ſqualido, manifeſta inhoneſtiſſimaque petitione induci, ut Rege contempto & conculcato, ſibi ſubjiceret, & ſecum adulterium committeret? Quidnam ageret Princeps, Regis unigenitus filius & hæres, ſi illius viliſſimum mancipium peteret ab eo, ut Rege patre conculcato, & corona regali ab illius capite detracta, coram ſe procumberet, caderet, tanquam legitimum Regem adoraret, & Regni coronam capiti ſuo imponeret? Quam ardenti juſtaque ira, commota fuit pudiciſſima virgo Agnes, contra juvenem Præfecti filium, qui magnis divitiarum, pretioſarum veſtium & lapidum promiſſionibus, ad ſui dilectionem & amorem provocabat? Diſcede, inquit, à me, pabulum mortis, nutrimentum peccati, membrum diaboli: ab alio enim amatore præventa ſum, &c. Quando Apoſtolorum Princeps audivit ſacrilegum Simonem Magum, offerentem pecunias, ut Symoniacæ ſuæ petitioni conſeneret buſta ira contra illum excitatus, repulit, dicens: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem, quoniam donum Dei exiſtimaſti, pecunia poſſideri. Non eſt tibi pars, neque ſors, in ſermone eſto, cor enim tuum non eſt rectum cum Deo.* Expendit ipſemet Petrus grandem afflictionem, & ingentem triſtitiam Sancti Lot, quam concepit ex illa impudiciſſima petitione Sodomitarum, quam petierunt, ut illis traderet viros, quos in domo ſua receperat, ut illis abuterentur, *Iuſtum*, inquit, *Lot, oppreſſum à nefandorum injuria, ac luxurioſa converſatione eripuit: aſpectu enim & auditu juſtus erat: habitans apud eos, qui de die diem animam juſtam iniquis operibus cruciabant.* Quia ille juſtus erat pudicus, honeſtuſque, nihil poterat gravius illius animum torquere, quam iniqua illa & impudica poſtulatione. Unde ſe graviſſimè cruciatum & affectum exhibuit, quando illorum audivit impudiciſſimam petitionem. Quid ageret, ſi petijſſent, ut ſemetipſum illis traderet ad impudicum uſum? Quam igitur intelligemus Chriſtum commoveri, affligique potuiſſe tam inverecunda dæmonis petitione? Afflictus quidem fuit B. Iob, videns contra ſe ſuaque omnia concitatos Sabæos, Chaldæos, cœlum ipſum concitatum; & terram: quo factum eſt, ut ut eum ſe omnibus facultatibus & filiis videret ſpoliatum, non tamen aliquod querimoniæ verbum protulit, ſed tantum in terram procumbens adorans Deum, miti quietoque corde dixit: *Dominus dedit, Dominus abſtulit*, &c. Cum autem uxor ipſa ſua ad eum acceſſit, & apertè induxit, ut contra Deum vel minimum blaſphemiæ verbum proferret, qui cauſque os clauſum con-

In cap. 4. Matth.

Ioan. 2. 1. 5.

Pſ. 68. 10

Luc. 23. 34.

Act. 8. 20

2. Pet. 2. 7

Iob. 1. 21.

Digitized by Google

continuerat, nec ulla ratione ſe exaſperatum exhibuerat, acri increpatione, & vehementi zelo iratus contra eam inſurgens: *Quaſi una* (inquit) *de ſtultis mulieribus locuta es, &c.* nihil namque magis poteſt virum juſtum commovere ac ſuccendere ira, vel inflammare, quam ab eo petere, ut vel minimum verbum contra Deum dicat, vel proferat. Quid igitur acturus erat Chriſtus, fideliſſimus erga Patrem, dum videret, animam ſuam, ab Æthiope viliſſimo ad ſupremum adulterium, idololatriæ, inquam, actum provocari? ſuadeturque, non tantum proferre minimum verbum contra Deum, ſed & ſupremum contra illum opes exercere? Exaſperatus eſt (inquit Chryſoſtomus) & iratus eſt, & acri ſonoraque voce increpavit, & repulit eum dicens: *Vade Satana*, ut nos illius diſcamus exemplo (inquit Chryſoſtomus) noſtras quidem injurias illatas ab impiis, ſive in dicto, ſive in facto, magnanimiter ſuſtinere: Dei autem injurias & contemptum, nec uſque ad auditum ſufferre: quoniam in propriis injuriis eſſe quempiam patientem, laudabile eſt; injurias autem Dei diſſimulare, nimis eſt impium. Sicut ergo quando ementes & vendentes ejecit è templo: ut annotat Hieronymus, tunc zelo Dei ſuccenſum, radios quoſdam à ſe emiſiſſe, qui ingentem metum illis incuſſerunt, ideoque nihil amplius exſpectare anſi fuerunt, ita & nunc accidiſſe credendum eſt: unde ſubditur ſtatim: Reliquit eum diabolus.

Job 2.10. *In cap.21. Matth.*

§.62. *Ab increpatione Chriſti, talem nunc timorem diabolus concepit, ut deinceps ſolo ejus nomine audito terreretur: nec ſtaret.*

¶ 209. *Tunc reliquit eum diabolus.* Diabolus reliquit eum, quia perterritus & contritus fugam arripuit. Tunc enim adimpletum fuit illud, ait Chryſ. *Tu confregiſti caput Draconis.* Eſt valida Dei increpatio, à qua & maria ipſa, quæ nullam potentiam revereri ſolent, fugiunt: *Ab increpatione tua fugient*, dicebat David, *à voce tonitrui tui formidabunt.* Talis eſt vis divinæ increpationis, qualem idem ipſe depinxit, dicens: *Ab increpatione tua Deus Jacob dormierunt*, id eſt, mortui ſunt, *qui aſcenderunt equos*, id eſt, fortiſſimi quique duces exercitus Pharaonis. Quali ergo timore correptus fuit diabolus, audiens divinum tonitruum, & increpationem. *Vade Satana?* Quis explicare valeat, quam triſtes ejulatus emittens clamoribus querulis perſtrepens, fragores excitans, receſſerit? In ſanctorum hiſtoriis legimus ſæpiſſimè, dæmones victos ab aliquibus viris Sanctis, illorum machinas retegentibus, illos increpantibus receſſiſſe, clamoribus & ejulatibus vehementiſſimis emiſſis, excitatis fragoribus & commotionibus aëris & ædificiorum, relicto tetro fœtentiſſimoque putore, ut in Hiſtoriis S. Antonii, Benedicti, Dominici, Petri martyris, & aliorum quamplurimorũ videre licet. Quos nunc fragores excitaſſe, querulis vocibus & clamoribus perſonaſſe credere poſſumus, cum vidit à Chriſto fraudes ſuas retectas, ſeque acri objurgatione percuſſum? De ipſo, ut ſæpe diximus, ſub typo Leviathan aut Balenæ agit Deus. Cum aliquando Balæna contra navem inſurgit, & ſe exhibet quaſi illam deglutire volens, ſi forti perſonantique ictu, navi emiſſo, feriri ſe ſentiat, fugit, ſub aquis ſe ſubmergens, tam grandem maris commotionem excitans, ut grandem videatur commovere totius illius tempeſtatẽ. Quod & Deus dicere voluit: *Fervere*, inquit, *faciet quaſi ollam profundum mare, & ponet quaſi cum unguenta bulliunt: poſt eum lucebit ſemita, & æſtimabis abyſſum quaſi ſeneſcentem*: albicantibus namque ſpumis totum mare candidum & quaſi canum reddit: ſignanter viam aut ſemitam per quam fugit, aut recedit. Non aliter diabolo contingit, cum à ſanctis, quos deglutire vult, acri reprehenſione expellitur & percutitur. Multo autem magis nunc percuſſus à Chriſto duræ increpationis ictu. Egregie B. Petrus Chryſologus: Senſit, inquit, mox virtutibus Deum pœnis judicem, ſupplicem præmiis, quem quærebat: nam Chriſti nomine cœpit ab obſeſſis corporibus effugari, & dare tremens illi gloriam, cui ſuperbus calidè irrogarat injurias. Et hinc factum eſt, ut

Hom.5. ex diverſis in Matth. *Pſ.73.14.* *Pſ.103.7.* *Pſ.75.7.* *Job 41.22* *Serm.12. ad finem.*

Digitized by Google

poſtea ipſum Chriſtum adeo timeret, ut eum deprecatus ſæpe fuerit, ne ſe torqueretur;& Apoſtoli vel ſolo Chriſti nomine eum expellerent: nec ſolum Apoſtoli; ſed & alii, de quorum uno dixerunt ad Chriſtum: *Do-*
Luc 9.49. *mine invenimus quendam in nomine tuo dæmonia ejicientem.* Et verè nunc Chriſtus Dominus illud adimplevit, quod ſe facturum pollicitus fuerat, de dæmone ibidem agens, ſub typo ejuſdem Leviatham, vel Balænæ: qui poſtquam promiſit,ſe ligaturum fune linguam ejus, ſubdit: *Nunquid*
Job 40. 22. *multiplicabit ad te preces,aut loquetur tibi mollia? Nunquid feriet tecum pactum, & accipies eum ſervum ſempiternum?* Hæc quidem Iob aut purus homo præſtare non poterat,ſed ſolus Chriſtus,qui paratus fuit opprimere magnum cetum, ut diximus. Hic ſanè fune verbi Dei,illius alligavit linguam, ut dictum eſt,nunc tandem increpans eum, ita oppreſſit & terruit, ut deinceps omnes
Hom. 5. in variis ex Matth. illius milites (ut expendit Chryſoſtomus) videntes Principem ſuum omnino contritum & dejectum, ei cederent, & ſimplici
§ 208. ejus verbo obedirent: qui omnes ad mollia ſolummodo verba, tanquam jam devicti, & ſuperiores Chriſti vires agnoſcentes, loquebantur, multiplicantes preces,
Luc. 8.28. Matth. 8. & dicentes: *Jeſu fili Dei, rogo te ne me torqueas, &c.* & iterum: *Permitte me hinc exire, & abire in porcos, &c.* Qui poſtea ſervorum more, illius imperio ſine aliqua
Ibidem. mora obtemperabant,ut D. Greg. latè proſequitur. Valida ergo increpatione Chriſtus contra diabolum egit, nuncque adim-
Hom. 5. cit. pletum exhibet (inquit Chryſoſtom.) quod præſignatum fuerat. Cum diabolum aſſiſtentem ad dexteram illius ſummi Sacerdotis Jeſu filii Joſedech, eique adverſantem, acri correptione & obiurgatione voluit Dominus, ut à Domino increparetur. Dixit
Zach. 3.3. enim Dominus ad Satan: *Increpet Dominus in te Satan, & increpet Dominus in te.* Dominus ſtatuit, ut Dominus increparet Satan: nam Dominus eſt Pater: Dominus
Pſal. 109. 1. itidem eſt Filius, dicente David: *Dixit Dominus Domino meo*: & iterum, *Pluit Do-*
Gen. 19. 24. *minus à Domino ignem, &c.* Dominus Filius, qui procedit à Domino Patre, &c.

Statuit ergo Pater æternus, ut Chriſtus non ſimplici verbo pelleret Satanam ſuperbum, audentem accedere ad tentandum eum, imò ad ſuadendum, quod ſe adoraret, ſed acerba, forti, rigidaque objurgatione; quam & juxta Scripturæ phraſim repetitio illa ſignificat:*Increpet Dominus in te Satan, & increpet Dominus in te.* Non ſimplici verbo tecum agat, ſed valida, forti, urgentiſſimaque increpatione. Ita explicuit Hieronymus, aſſerens hunc ſenſum eſſe, quem Catholici, qui locum illum de Chriſto intelligunt, tradunt: quod & obſervarunt Tertullianus [a], Cyprianus, [b] Auguſtin. [c], & alii quamplurimi. Nunc tandem id Chriſtus adimplex, quod ſe facturum promiſerat, agens de dæmone ſub typo Leviathan, vel ceti [d]. *Ecce ſpes ejus fruſtrabitur eum, & videntibus cunctis præcipitabitur.* Vide egregiam victoriam, quam de illo terribili ceto reportavit, cujus ſpem fruſtratam reliquit: Diabolus nihil eorum quæ intendebat, potuit obtinere: nam nec Chriſtum potuit pertrahere, ut ſuam manifeſtaret perſonam, neque ut aliquod vel minimum peccatum committeret. In vanum ergo & ſine cauſa conſumpſit miſer fortitudinem ſuam. Nec tantum infelix ſua ſpe fruſtratus manſit, ſed videntibus cunctis fuit præcipitatus, coram multis namque Angelorum agminibus, qui aderant ad ſpectaculum iſtud, projectus fuit. Aut verò dicitur præcipitatus cunctis videntibus, ad ſignificandum, tam evidentem & patentem fuiſſe victoriam, ut omnium oculis manifeſta eſſe poſſet. Manifeſtè ergo præcipitatus eſt. In Hebræo habetur verbum,quod ſignificat ejicere, proijcere, manu valida expellere, ita Chriſtus expulit Leviathan, verbi ſui potentia, & acri reprehenſione: & quem primo de cœlo præcipitavit ad tartara, nunc inde egreſſum, in eadem præcipitem dedit, dicens: *Vade Satana.*

In cap. 3. Zacha.

[a] *Lib. adverſus Judæos c. 34. & lib. 3. cont. Marci. c. 7.*
[b] *Lib. 2. teſtimon. adverſ. Jud. num. 9.*
[c] *Lib. 12. con. Fauſt. cap. 36.*
[d] *Job 40. 28.*

§. 63. *Dia-*

Digitized by Google

§. 63. *Diabolus vincitur ex eo ſolum, quod illi reſiſtitur: victuſque aufugit, vincens cum eo qui vicit, manet & perſeverat.*

¶ 209. Quaſi pulvis, quem projicit ventus à facie terræ, & quaſi folium, quod vento pellitur & rapitur, diſceſſit malignus ille tentator: idque adimpletum fuit, quod David cecinit: *Exurgat Deus, & diſſipentur inimici ejus & fugiant, qui oderunt eum à facie ejus, ſicut deficit fumus deficiant, & ſicuti fluit cera à facie ignis, ſic pereant peccatores à facie Dei, & juſti epulentur & exultent in conſpectu Dei, & delectentur in lætitia.* (Pſal. 67. 1.) Recedente namque inimico, *acceſſerunt Angeli*, lætantes & gaudentes, exultantes in conſpectu Chriſti, &c. Laudat B. Auguſt. (Li. de natura & gratia cōtra Pelag. c. 58. to. 7.) aliquorum ſententiam dicentium, facile eſſe dæmonem vincere, cujus tam exiguæ ſunt vires, ut ſolum reſiſtendo poſſimus eum fugare, dicente Apoſtolo Jacobo: (Jacob 4. 7.) *Reſiſtite diabolo & fugiet à vobis.* Non oportet multa agere, ſed tantum reſiſtere. Sola reſiſtentia ita eum ſuperat Chriſtus, ut ad accipiendam fugam cogat. Quando diabolus aliquem vincit, non relinquit illum, nec recedit, quin potius cum eo manet tanquam dominus; *à quo enim quiſque ſuperatus eſt, illius ſervus efficitur.* (2. Petr. 2. 19.) Verè miſeram ſibi comparat ſocietatem, qui peccat, cui manet aſſiſtens diabolus, eum comitans. (Gen. 3.) Cum in paradiſo parentes noſtros ſubjecit ſerpens, non receſſit, nec illos ullatenus reliquit: ſed comitabatur ad quæcunque loca, ad quæ ſe recipiebant. Unde & adveniens Dominus, Serpentem cum eis manentem, & in eorum ſocietate exiſtentem invenit. Non momordit & fugit, non virus injecit & receſſit, ſed potius hoc ipſo, quod vicit & ſuperavit, eos fuit comitatus, ut oſtenderetur, dæmonem cum eis manere, quos vicit; quos miſera ſervitute ſubjectos retinet. Diabolus conrrarius eſt Chriſto, & ea agit cum ſuis, quæ Chriſtus cum ſuis agere conſuevit. Chriſtus illum, qui facit, quæ ipſe ſuggerit, proponit, ac inducit, non relinquit: recedit auem & relinquit eos: quos verba ſuis rebelles invenit, nolentes quæ ipſe proponit auſcultare. Ita annotavit B. Anſel. illud, (In primam ad Cor. c. 10.) quod dixit Apoſtolus: *Bibebant de ſpirituali conſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus.* (1. Cor. 10: 4.) Magnnm namque myſterium voluit Apoſtolus indicare, quod ſcilicet, Chriſtus petra eſt, ſpiritualiter in illa petra ſignatus, de qua fluenta aquarum antiquitus eruperunt, (Exod. 17.) à quo fontes dulciſſimi divinæ legis procedunt. Qui has aquas biberit, & quæ ipſe ſuggerit fecerit; habebit ipſum conſequentem ſe, ſe comitantem, & ſociantem; nec enim Chriſtus relinquit eos, qui ſibi obſequuntur, quibus dixit: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus:* (Matt. 28. 20.) de quo illud Apoſtolus refert, ad ſanctum Joſue dictum, quod ſi legem ejus ſervaret: *Non*, inquit, *te deſeram, aut te derelinquam.* (Joſue. 1 5.) Illos autem, qui vocem ejus non audire volunt, relinquit, & ab eis recedit; quomodo reliquit Iudæos rebelles & contumaces, & illos ad quos dixit: *Ego vado, & quæritis me, & non invenietis, &c.* (Joan. 14. 21.) Idipſum & Deus agit, qui cum iis, qui ſermonibus ſuis obtemperant, ita manet, ut dicat Chriſtus: *Si quis diligit me, ſermonem meum ſervabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus:* (Joan. 14. 23.) & iterum: *Deus charitas eſt, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo.* (1 Joan. 4. 16.) Is autem manet in charitate, ut explicuit Ioannes, qui mandata Dei cuſtodit, ejuſque præceptis obtemperat. Ita diabolus agit, qui cum iis, qui ſibi obſequuntur manet, & eos comitatur, & ſequitur: at eos, qui illum audire nolunt, ſed verba ejus repellunt, relinquit & ab eis diſcedit. Sicut autem felix ille eſt, cum quo Deus manet: quoniam namque lux eſt, illuminat; quoniam divitiæ, locupletat, quoniam omne bonum, beatificat, ſine quo Moyſes nullatenus incedere audebat, quantumcunque Angelus comitaretur: unde Deo dicenti: *Præcedet te Angelus meus*, reſpondit: *Si non tu ipſe præcedas, non educas nos de loco iſto:* (Exod. 33. 15.) ita infelix eſt is, cum quo diabolus manet, qui quoniam mendax, decipit; quoniam mors, occidit; quoniam invidus, torquet, quo-

niam inimicus, perdit; quoniam tentator, ad malum inducit; & quoniam perpetuæ damnationi traditus, in eam pertrahit. Hoc ergo ipſo quod Chriſtus diabolo reſiſtit, & nihil eorum, quæ ſuggerebat ille, facere voluit, eum reliquit & fugit.

§. 64. *Euangeliſta nos excitat ad videndos Angelos accedentes, miniſtraturos vincenti, animos ad pugnandum & vincendum nobis faciens.*

¶ 210. *Hom. 5. ex variis in Matth.* ET *ecce acceſſerunt Angeli, & miniſtrabant illi.* Duo annotat Chryſoſtomus. Primum eſt, in eo, inquit, quod conſummata omni tentatione, refert Euangeliſta, Angelos Domino miniſtraſſe; Filium Dei, Deum, & conditorem univerſitatis manifeſtè cognoſcimus: quia Angeli miniſtrare non poterant, niſi Domino, & creatori ſuo, unigenito Dei-Filio: quod & ſimiliter B. Gregorius annotavit. Notandum, inquit, *Homil. 16. in Euang.* eſt, quod ſubditur, quia recedente diabolo Angeli miniſtrabant ei: ex qua re quid aliud quam unius perſonæ utraque natura oſtenditur? quia & homo eſt, quem diabolus tentat, & idem ipſe Deus eſt, cui Angeli miniſtrant. Cognoſcamus ergo in illo naturam noſtram, quia niſi hunc diabolus hominem cerneret, non tentaret: veneremur in illo divinitatem ſuam, quia niſi ſuper omnia Deus exiſteret, ei nullo modo Angeli miniſtrarent. Secundum quod obſervat *Homil. 13. in Matth.* Chryſoſtomus eſt; Euangeliſtam per illud adverbium *ecce*, nos voluiſſe incitare, ad videndos Angelos venientes, ad miniſtrandum victori: ut hoc ipſo tu diſcas, quod te quoque poſt confectam de diabolo victoriam Angeli repente ſuſcipiant, plaudentes tibi, teque ſtipatorum more ubique comitantes. Sic & Lazarum, poſt fornacem paupertatis *Luc. 16. 22.* ac famis, totiuſque anguſtiæ, ſuſcipientes Angeli ad requiem pertulerunt. Ita ille: qui *Homil. ad Neophytos quæ incipit Benedictus Deus n. 1.* & ex his egregiam eruit conſiderationem. Conſidera dæmonem, & vide, qua vigilantia, & cura perpetuo velatorem agat: nunquam quieſcit, perpetuo circuit; nunc inſtigat ad gulam, nunc ad inanem gloriam, nunc ad avaritiam, nunc in deſerto agit, nunc ad civitatem ducit, nunc ad altiſſimi montis trahit cacumen. Et ſi quæras, Quodnam præmium illi reſervatum ſit pro tali labore, cum quod deſiderat, obtinet: intellige, graves pœnas, & acriores ſtimulos. Ipſe enim (ut in Apocalypſi dixit Ioannes) cum ipſis, quos decipit, mittitur in *Apoc. 20. 10. & 20. 14.* ſtagnum novis cruciatibus puniendus, & in die judicii, ex hoc maximè cruciabitur, quod peculiariter punietur, propter mala, quæ inferre curat hominibus. Similiter, cum non conſequitur, quod vult, ingenti confuſione repletus fugit. Si igitur ille non deficit, nec laxatur, ea agens, per quæ in quocunque eventu graviſſimas pœnas incurret; quid nos agere debemus, qui videmus gehennales pœnas paratas, ſi vincimur; & repoſitam illuſtrem ac celebrem coronam & Angelorum miniſteria, vincentibus? Aſpiciamus ergo Angelos in miniſterium victoris paratos, quos Euangeliſta ſacer nobis videndos proponit, dicens: *Ecce Angeli acceſſerunt*, & propoſito coronæ præmio ad victoriam obtinendam feſtinemus, illo præſtante, qui vivit in ſæcula Deus, Amen.

Tractatus Octavi, qui eſt Secundus de jejunio & tentationibus Chriſti, FINIS.

Omnia, quæ dicta ſunt, & ſemetipſum Autor ſubjicit ex animo & toto corde cenſuræ & correctioni Sanctæ Romanæ Eccleſiæ. Sit laus & gloria Regi Regum Ieſu Chriſto, Dei Filio, illiuſque Sanctiſſimæ Matri ſemper Virgini Mariæ, omnibuſque Sanctis in æternum, Amen.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

F. 48.

Digitized by Google

Digitized by Google